

VILLANOVA COLLEGE LIBRARY
Villanova, Pennsylvania

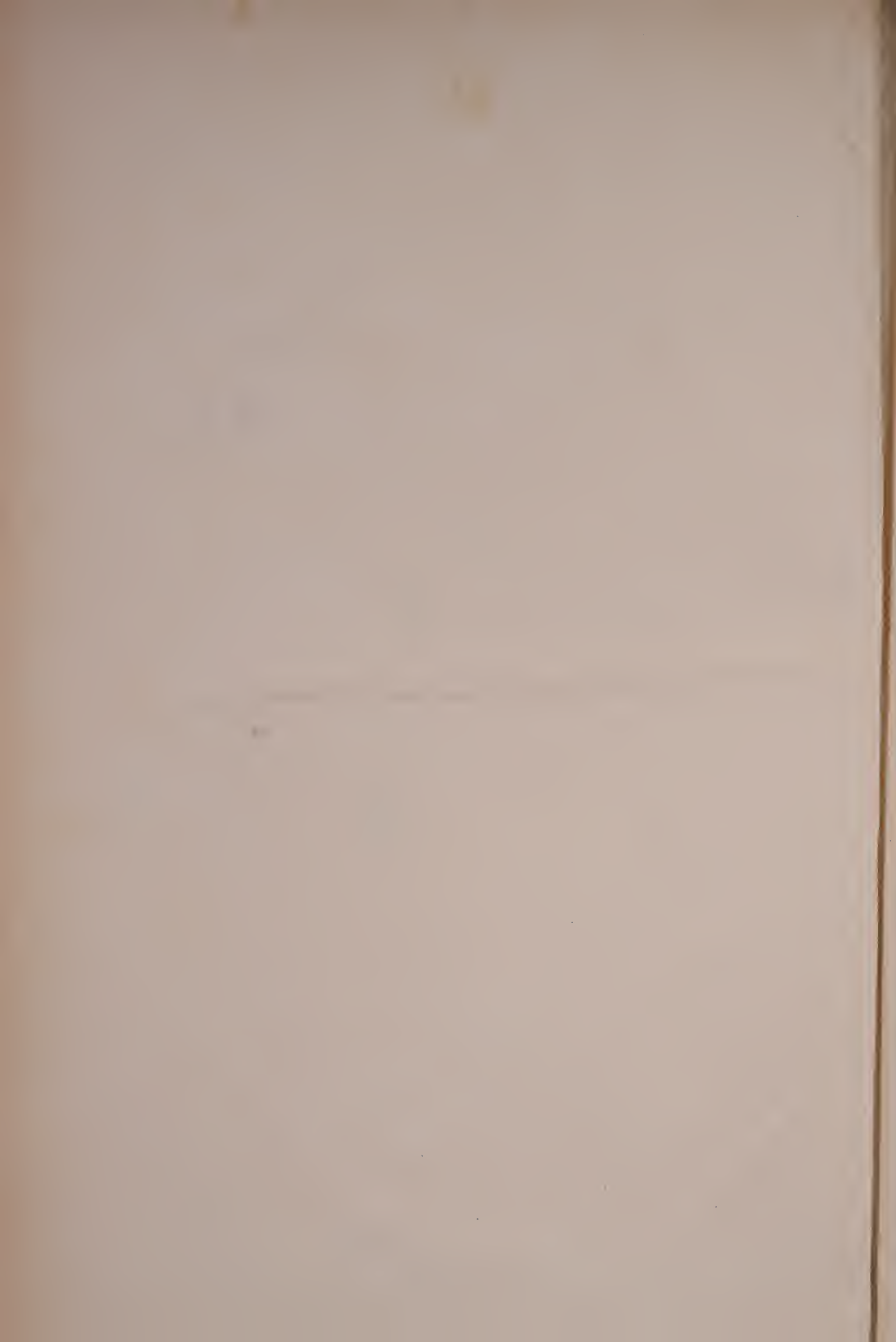
This book was donated

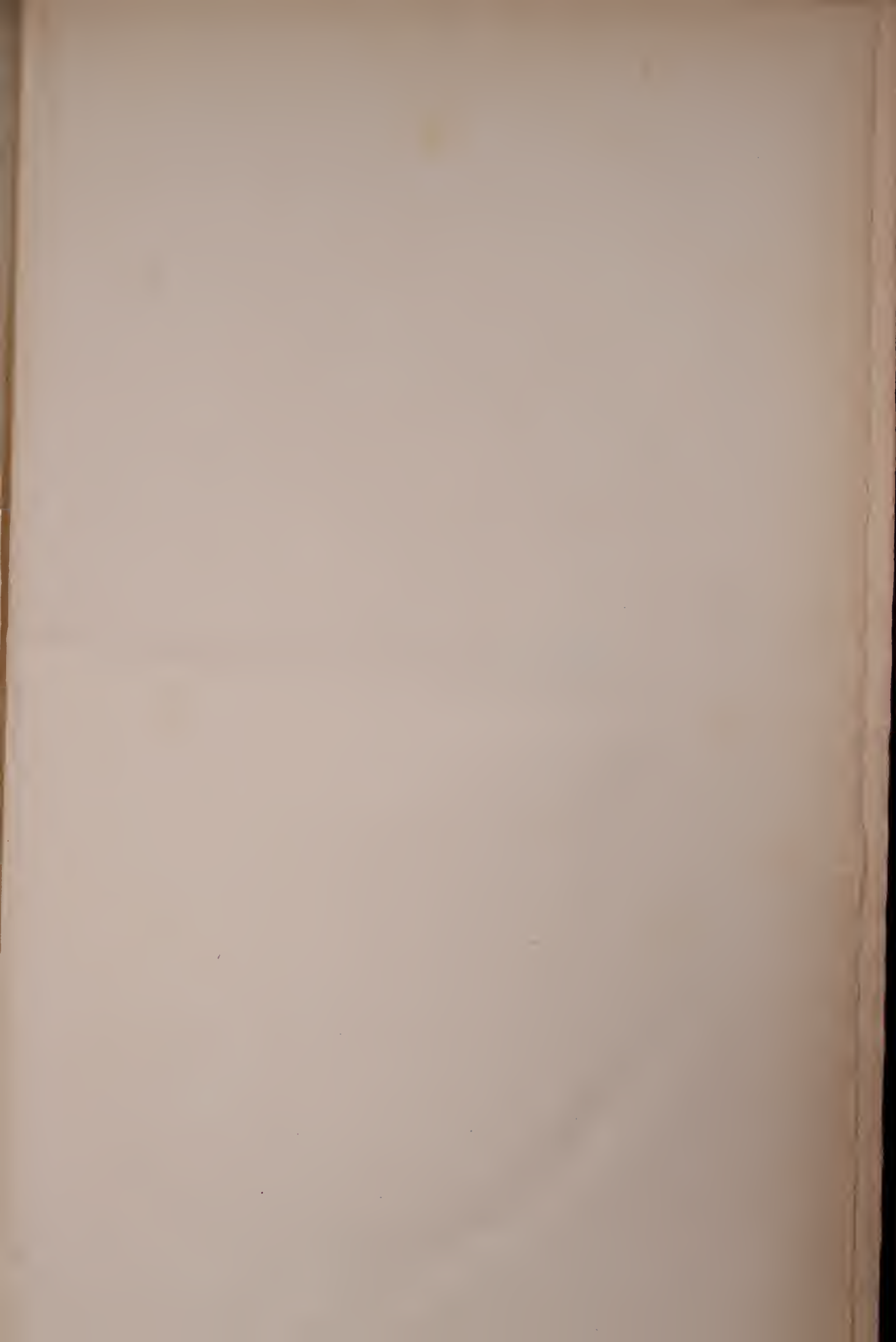
3-4-49

by

Rev. M. Sullivan, O.S.A.

ACTA
SANCTORUM

PARISIIS. — EX TYPIS V. GOUPY, VIA GARANCIÈRE, 5

Dedit illi scientiam
Sanctorum. Sup. 10.

In plenitudine Sanctorum
detentio mea. Rich. 24.

ACTA SANCTORVM
AVGVSTI

ex Latinis & Græcis, aliarumque gentium monumentis.
Seruata primigenia veterum Scriptorum phrasi.
COLLECTA, DIGESTA
Commentariisque & Observationibus illustrata

A IOANNE PINIO
GVILIELMO CVPERO P.M.
IOANNE STILTINGO

F SOCIETATE IESV PRESBYTERIS THEOLOGIS

TOMVS VI

quo quinque postremi dies continentur
cum ejusdem mensis supplemento.

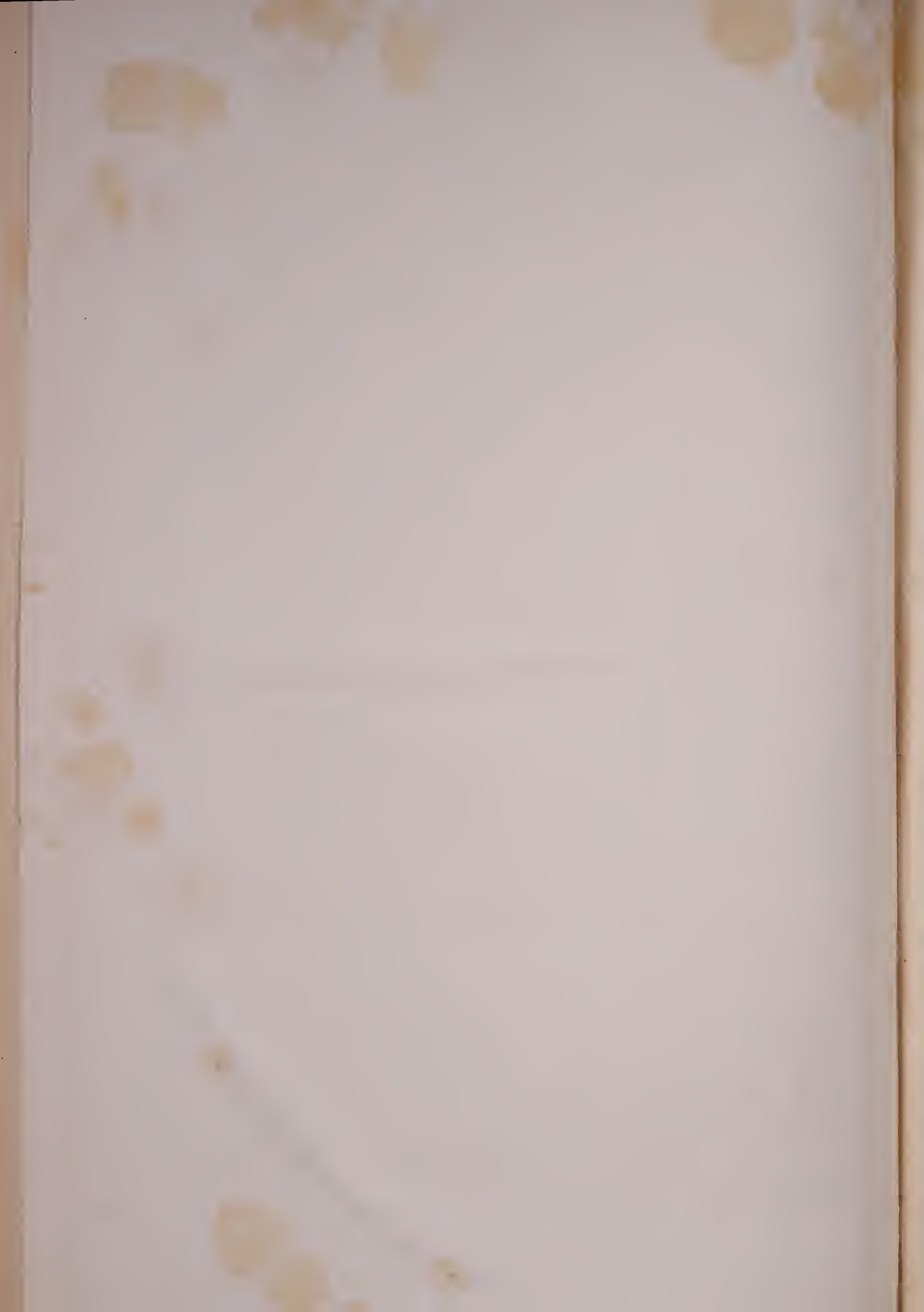
ERVDITIO

VERITAS

ANTIQA REDVCO

OPERA REVELLO

PARISIIS & ROMÆ, APVD VICTOREM PALME. M. DCCC. LXVIII

ACTA SANCTORUM

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur

EX LATINIS ET GRÆCIS, ALIARUMQUE GENTIUM ANTIQUIS MONUMENTIS

COLLECTA, DIGESTA, ILLUSTRATA A

JOANNE PINIO, GUILIELMO CUPERO P. M.

JOANNE STILTINGO.

E SOCIETATE JESU

EDITIO NOVISSIMA, CURANTE JOANNE GARNANDET

AUGUSTI TOMUS SEXTUS

QUO QUINQUE POSTREMI DIES CONTINENTUR CUM EJUSDEM MENSIS SUPPLEMENTO.

PARISIIS ET ROMÆ
APUD VICTOREM PALMÉ, BIBLIOPOLAM

1868

STATE

OF MISSISSIPPI

IN SENATE

JANUARY 1877

REPORT

OF THE

COMMISSIONERS

OF THE

LANDS

AND

MINES

OF THE

STATE

OF

MISSISSIPPI

FOR

THE

YEAR

1876

AND

1877

BY

JOHN

W. BARKER,

COMMISSIONER

OF

LANDS

AND

MINES

4655
.A2
v.40

3-4-49 Right of Portiner Sullivan oca.

SERENISSIMO
J O S E P H O
ARCHIDUCI AUSTRIÆ

NEC NON

REGIO PRINCIPI REGNORUM HUNGARIÆ

BOHEMIÆ, CROATIÆ, SCLAVONIÆ, DALMATIÆ

MAGNI DUCATUS ETRURIÆ; DUCATUUM BURGUNDIÆ

Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae,
Mediolani etc.; Comitatum Tyrolis, Flandriae, etc. etc.

Tomus hic, SERENISSIME ARCHIDUX, quem Nomini Tuo venerabundi inseribimus, sicuti memoriam nobis renovat longe jucundissimam magni istius diei, quo feliciter in lucem prodiisti, post Serenissimorum Tuorum Parentum ardentissima vota ac suspiria, directasque ad caelum preces, patrocinaute Virgine Matre, a Deo impetratus; sic triennium illud, quo pergis vivere sospes et incolumis, crescisque vegetus robustus, novam Augustissimae familiae Tuae, regnisque ac ditionibus eidem subjectis letitiae affert causam, et materiem suggerit amplissimam gratias agendi immortales divino Numini, ejus bo-

mitas conservare Te hactenus, et ad maturiorem paulatim ætatem promovere dignatur. O memorabilem certe, æternisque Annalium fastis signandum diem, quo Augustissimæ Domui Austriaeæ datus es, ut omnia Teeum bona in eandem invelheres! Etenim dum attenta mente consideramus, quanta post natales Tuos Serenissimæ Matri Tuæ obtigerint bona, quanti quamque perpetui de hostibus potentissimis relati triumpho, quot urbes, quæ recenseri vix possint, quot integræ provinciæ armis gloriosissimis aut receptæ aut occupatæ, in stuporem acti vix nos cohibere possumus, quin de Te, FORTUNATISSIME PRINCEPS, pronuntiemus verba illa, quæ de glorioso Domini Præeussore stupendis prodigiis attoniti usurparunt vicini cognatique ejus: *Quis, putas, puer iste erit?* Et vero, si expendamus, cur de S. Joanne mirabundi exclamarent omnes: *Quis, putas, puer iste erit?* Respondebunt divina Eloquia: *Etenim manus Domini erat cum illo.* Cur igitur, illæso sacris verbis honore debito, et nobis exclamare de Te non liceat: *Quis, putas, erit Serenissimus Josephus Archidux noster?* Nam et Tuos natales mirabilia comitata sunt et secuta; Tecumque manus Domini fuit modo tam singulari et admirabili, ut ætas nostra obstupescat ea, quæ præsens videt et audit, posteritas autem vix creditura sit, quæ de hisce leget litteris consignata. Nonne enim inter mirabilia computandum, Te post votum, ut credimus, Sanctissimæ Dei Genitrici factum, felicissimo partu in lucem esse editum? Nonne miranda in summis temporum angustiis eximia Serenissimæ Matris Tuæ pietas, quæ aureum puerum Teeum appensum mox transmisit Beatæ Virgini Cellensi offerendum, ut Te totum Virgini sacrum regio illo dono sibi redimeret Filium? Nonne mira loquemur, si dixerimus, Materna regna per Te primo jam ætatis anno potenter defensa, pulsos Tua ope procul a ditionibus Maternis hostiles exercitus, amota a Danubio et Moldava trans Rhenum hostilia vexilla, portata Viennam in triumphum instrumenta bellica, apparatusque militarem omnem, quæ ingenti copia ad ejus perniciem fuerant collecta? Nonne paradoxa hæc, aliaque multa hisce similia, quæ commemorari possent, Tibi ipsi videbuntur, nisi elare exposuerimus, quo tandem modo tam grandia facere potueris ætate tam tenera? Dicamus igitur, PRINCEPS DEO DILECTE, quam Tecum fuerit manus Domini exercituum, quam fuerit cum prudentissima Matre Tua, quæ, Te auxiliante, prædicta peregit. Obierat Augustissimus Imperator Carolus VI gloriosæ memoriæ Avus Tuus tempore tam importuno, ut numquam ditiones suas relinquere potuisset majori expositas periculo. Vix hereditatem suam adierat Serenissima Mater Tua, quin et imminentes undique viderit hostiles phalangas, principesque tanto numero experta sit contra se fœderatos, ut mirum sit, de regnis suis defendendis vel solum cogitasse; omnem sine dubio se tuendi animum abjectura, nisi sua se fortitudine, summaque de Deo fiducia in tantis periculis sustentasset. Quid igitur hic agat fortissima Regina Mater Tua? Noverat legiones suas Germanicas, quantumvis fortitudine præstantissimas, bellisque maxime exercitatas, si solæ cum tanto hostilium agminum numero in variis provinciis congregi cogentur, pares nequaquam fore, sed numero obruendas. Hinc prudenter judicabat excitandam sibi antiquam Hungaricæ gentis virtutem, quæ quasi diuturno somno jacebat sopita. Ipsa igitur, Deo duce, ac singulari prudentia comite, numerosos Hungarorum collectura exercitus, Posonium proficiscitur, Te comitem sibi adoptans, Te adiutorem. Nec vanam de Tuo subsidio spem conceperat sapientissima Regina. Etenim dum illa potenter atque eloquenter coram nobilissimis regni Hungarici Magnatibus perorans, omnes in sui admirationem trahit atque amorem; Tu quoque præsentia Tua auditorum omnium in Te oculos convertisti, potensque vel sine voce Orator suavissima oris gratia tantas excitato amoris incendio faces subjecisti, cordaque Magnatum tanta vi in Tui dilectionem pertraxisti, ut omnes certatim interposita jurisjurandi religione pollicerentur,

cerentur, se viribus omnibus, laboribus, fortunis, ac sanguine demum suo propugnatos Regiam suam, ac Te, Regium Principem. Jam vero quam egregie promissa impleverit natio Hungarica, quam auxerit potentissimæ Matris Tuæ agmina, quam triumphales simul cum legionibus Germanicis fortitudinis suæ fructus tulerit, novit et obstupescit orbis universus. Quidni ergo, SERENISSIME ARCHIDUX, de Te rogare liceat; *Quis, putas, Puer iste erit?* Cum primos ætatis tuæ annos tot tantisque favoribus cumulaverit Divina benignitas? Quidni ex faustissimis hisce principiis ominemur futuram in ætate maturiore magnitudinem Tuam, præsertim cum et alia multa in Te reperiantur, quæ summam de ea nobis spem ingerunt? Natus es Augustissima illa stirpe Austriaca, quæ pietatem sibi propriam fecit, quæ cum pietate omnes alias virtutes feliciter conjunxit, quæ non modo plures Imperio dedit Cæsares, sed plures etiam edidit heroës, quam ulla domus alia; quæ binis jam seculis communem Christi nominis hostem iisdem fere consistere terminis coegit, progressumque subinde longius repulit, etiamsi et aliis frequenter bellis fuerit lacessita. Hæc vera minimeque exaggerata Majorum Tuorum decora animum Tuum exstimulabunt ad eximiam in Deum pietatem, quæ unica est ad veram magnitudinem via. Hæc ad ardua quælibet audenda pro pretioso fidei ac justitiæ thesauro mentem Tuam erigent. Hæc leni moderatoque imperio subditos regere, ac regia munificentia bene meritos remunerari docebunt. Hæc demum omnia abunde subministrabunt exempla, quorum imitatione inter illustres heroës, inter summos principes locum merearis. Nec timendum est, ne tam eximia Proavorum Tuorum ornamenta ignores: nam præclara principum educatio atque institutio, quæ Domui Austriacæ dos est propria, nihil illorum te nescire patietur. Accedet sollicita prudentissimæ Matris Tuæ cura, quæ ipsa supplebit, si quid diligentissimi institutionis Tuæ præfecti docere negligerent. Novit illa experiturque quotidie, quam sibi utilis, quam necessaria fuerit excellens illa institutio, qua cum virili animo jungeret scientias viris proprias, ut et negotia quælibet gravissima per se expedire, et regna sua recte administrare posset. Illa igitur Tibi a teneris cum verbis tum exemplis instillare non desinet ardentem in Deum, in Sanctissimam Dei Genitricem, atque in Sanctos omnes amorem. Illa Te docebit, non propriis viribus confidere, sed prosperos rerum successus a benigna Dei manu exspectare, ejusque opem sperare, dum tibi ostendet elegantem inscriptionem chronographicam, quam pro anno præterito concinnatam sub imagine Christi e cruce pendentis in regio suo cubiculo posuisse dicitur: *CRUCIFIXUS DUX MEVS.* Nec monebit dumtaxat, se hoc Duce invictissimam stetisse contra hostium multitudinem, sed narrabit etiam, quantæ, Duce hoc potentissimo, per Carolum VI avum Tuum, ac per Leopoldum proavum, de Ottomanis relatæ fuerint victoriae. Illa demum virtutes omnes, quibus egregie excellit, Tecum communicare studebit, artemque regendi, quam juvenis didicit usuque perpolivit, in Te totam transfundere conabitur. Ad curam hanc accedet Serenissimus Genitor Tuus, Magnus Etruriæ Dux, qui uti intimo cum Serenissima Matre Tua amore est conjunctus, regnaque Tibi destinata felicissime cum illa moderatur, sic eadem quoque Tibi inculcabit præcepta virtutum, easdem docebit artes. Atque artium quidem militarium summus Tibi erit magister, utpote qui eas puer didicit, exercuit juvenis tam feliciter, ut prope Meadiam intra paucos dies geminam de Turcis retulerit victoriam. Quanta in præsentibus bello, quamque prudenter perfecit, paucis nequit explicari. Stetit ante aciem, quoties major vis belli, quoties manifestius ingruebat periculum. Viribus hostium fractis, Viennam redire maluit, ubi non minus erat necessarius summus imperator, qui diffusis per varias provincias exercitibus necessaria submitteret, sicque Serenissimæ Reginae Matris Tuæ curas aliquantulum sublevaret. Tanto autem securius sic agebat fortissi-

mus Ductor, quod Serenissimum Fratrem pro se relinqueret agminum præfectum, Carolum, inquam, Lotharingæ Principem, Patrum Tuum, mox etiam Serenissimæ Mariæ Annæ Austriacæ Materteræ Tuæ Conjugem futurum, cujus gloriosa gesta cumulati- que triumpho abunde docent, quam prudenter ipsi creditum fuerit honorificentissimum hoc munus, ac negotium gravissimi momenti. Superest, SERENISSIME ARCHIDUX, ut de natalibus Tuis undecunque faustissimis, ac de mirificis eventibus, qui eodem comitati et subsecuti sunt, immortales Deo Optimo Maximo gratias agamus, Tibique gratulemur institutionem Regia Sobole dignam sub oculis tantorum Parentum, quos Deus diutissime incolumes servet. Cresce, SUMMÆ EXSPECTATIONIS PRINCEPS, Augustissimæ Domus Austriacæ columen, serenissimorum Parentum Tuorum amor, eosque solatio et gaudio explere perge. Cresce, JOSEPHÉ, ac nominis Tui etymou meritis Regiis ac virtutibus imple. Posside præclarissima Tua decora, auge, exorna. Hæc enimvero, et plura alia Tibi vovemus affectu quam possumus maximo. Quando- quidem autem a prospera vitæ Tuæ diuturnitate optima quæque speramus, omnium, qui Te antecesserunt, Majorum Tuorum annos supera, et longævus ad Superos migra. Votis nostris adspiret Deus ac omnes Sancti ejus. Subscribimur profundissima cum veneratione

SERENISSIME ARCHIDUX

SERENITATIS TUÆ ARCHIDUCALIS

Devotissimi clientes

JOANNES PINIUS ·

JOANNES STILTINGUS etc.

SOCIETATIS JESU.

SYNOPSIS

TOMI SEXTI

DE ACTIS SANCTORUM AUGUSTI

AC SUPPLEMENTI AD EUNDEM MENSEM

Proditurus hic in lucem Tomus, Operis quadragesimus, Augusti sextus et ultimus, postremos quinque ejusdem mensis dies. continet, ac Augusti Supplementum: Cœlites vero, de quibus ex professo agitur nominatim, ultra centum et sexaginta, præter anonymos longe plures. Viros de more partiemur in tres ordines seu status, *ecclesiasticum* videlicet, *monasticum*, sub quo Religiosos etiam collocabimus, ac *secularem*, quibus subjungemus *femineum sexum*. Præmittitur hic extra ordinem *Aethiops Eunuchus* reginæ Candacis, a S. Philippo diacono baptizatus: de cujus cultu, historia, Patrum elogiis, loco ac tempore scribimus.

EX STATU ECCLESIASTICO.

In Oriente *Alexander* ep. Constantinopolitanus fortiter se opposuit Arianis, tanti apud Deum meriti, ut Arii ab eo mortem impetrarit. Implacabilis alter ejusdem sectæ hostis fuit *Paulinus* ep. Trevirensis, gloriosus exsul in Phrygia mortuus, ac deinde Treviros translatus. *Philonides*, Curiensis in Cypro præsul ac M. signatur in Fastis Græcis. *Hypatius* ep. et *Andreas* presbyter martyrio coronati Constantinopoli pro cultu sacrarum imaginum.

Africa produxit magnum Ecclesiæ lumen *Augustinum*: cujus Acta illustrantur copioso Commentario et e variis documentis laboriose conquisito. Vita partim datur e libris Confessionum ejus; partim ex S. Possidio ipsius discipulo, ac per annos fere quadraginta contubernali. Porro Indiculus Operum, quem idem scripsit, multis observationibus elucidatur. Pro iis vero, qui Opus nostrum non habent, excusa seorsum sunt exemplaria de rebus ab eodem sancto Patre gestis et scriptis.

Ad Italos transcamus. Romanorum martyrum *Felicis* presbyteri et *Adæucti* cultus antiquissimus est. De Felicitus synonymis disseritur. *Narni* ep. Bergomensis certior veneratio publica, quam gesta Capuæ attribuitur *Rufus* duplex, quorum alter ibidem antistes,

alter diaconus, uterque martyr fuisse memoratur. His adde sequentes episcopos, *Syrum* Patavinum, *Joannem* Ticinensem, *Vicinium* Sassinatensem, *Amatum* Nuscensem, ac *Facundinum* Tadinensem, cujus discipulus dicitur fuisse *Juventinus*, et officio archidiaconus. *Cassidii* presbyteri ac martyris nec non sociorum Acta Transaquensia sunt apocrypha, nec probatæ fidei Pistoriensia.

In Gallia claruit *Cæsarius*, celeberrimus præsul Arelatensis: cujus Acta partim a Cypriano, Firmino et Viventio episcopis, partim a Messiano presbytero, et Stephano diacono conscripta, ad seriem chronologicam deduximus, ac in variis supplevimus. *Ambrosius* præsul Santonensis ab antiquis scriptoribus merito laudatur. Santonensis alterius ep. *Viviani* seu *Bibiani* Vita profertur ex auctore suppari anonymo. Metensi in Latharingia cathedræ præfuit *Adelphus*; *Licerius* vel *Glycerius* Consorannensis; *Æonius* Arelatensi; Meldensi *Ebregisilus*, *Optatus* Autissiodorensi. Controversiam de ejus corpore probabiliter decidimus pro Virzionensibus. Inter præsules autem Galliæ, qui seculo sexto floruerunt, non inlinunt sibi locum vendicat *Syagrius* Angustodunensis. Variis conciliis interfuit, magnoque in pretio haberi meruit a S. Gregorio magno, et a regibus Francorum. Nec indictos relinquimus *Ætherium* Lugdunensem, et *Ebbonem* ac *Gericum* Senonenses antistes.

Angliam condecoravit *Aidanus* ep. Lindisfarnensis. Gesta ejus scripsit Venerabilis Beda. Apud Hibernos vero sunt *Patricius II*, præsul Ardmachanus; item *Fedlimidus* et *Fagnanus*, quorum hic colitur tamquam patronus ecclesiæ ac diœceseos Fenaborensis; ille Kilmorensis; Laoniensis vero *Flannanus*, cujus Vita et miracula e fabulis consuta sunt.

Apud Germanos in Suevia eluxit *Gebhardus* Constantiensis antistes. Varia de illo scribimus, vitamque elucidamus, uti et miracula cum antiquiora tum recentiora: *Theodorus II*, Octodorensis vel Sedunensis præsul, a synonymis diversus. De publica *Ermerii* vel *Ermerii*

melii apud Molhanienses in Leodiensi diœcesi veneratione satis constat, de episcopatu non item. *Werenfridus* presbyter Geldriam prædicatione excoluit. *Burchardi* parochi Beinwilensis memoria in Argoia apud Helvetos in benedictione est.

EX STATU MONASTICO.

In Oriente *Pæmen* anachoreta factis et dictis emicuit. Ibidem mira Dei misericordia eluxit in *Moyses Æthiops*, forte etiam martyre: qui, ex latrone ad monasticam vitam conversus, virtutibus, miroque adversus dæmones imperio Lybiam exornavit. *Fantinus* monachus notus in Fastis Græcis et Martyrologio Romano. A SS. Hieronymo, Paulino ep. Nolano, et Augustino laudatur *Pammachius* senator Romanus, contempta pro Christo nobilitate, quam congenitis sibi proavorum titulis clarior. *Joannes* sacerdos, et *Petrus* laicus, e familia FF. Minorum, Valentiae in Hispania martyrio coronati. *Benedictus Aretinus*, ex eodem Ordine, floruit in Tuscia. Ibidem *Mannetus Antellensis*, et *Bonaiuneta* eluxerunt, duo ex septem Ordinis Servorum B. M. V. fundatoribus, ac Generales. *Agilus* abbas Resbancensis claruit in Gallia, de cujus vita et miraculis satis multa dicimus; *Bononius* autem abbas Lucediensis in Pedemontio, Ordinis S. Benedicti. *Fiacrius* eremita cultu et miraculis apud Gallos celeberrimus. *Antonius Ripolanus*, ex Ord. FF. Prædicatorum, apostasiæ labem generoso martyrio eluit Tuneti in Africa. Acta ejus scripsit Constantius Ord. S. Hieronymi, testis oculatus; miracula vero dantur authentica e Mss. Ripolanis. Cataloniae debetur *Raymundus Nonnatus* S. R. E. cardinalis, rebus præclare gestis, ac plurimis miraculis, quam primigeniis Actorum scriptoribus celebrior, et insigne Ordinis B. M. V. de Mercede ornamentum. Publica ejus veneratione diversis temporibus ad majorem extensionem et solemnitatem promotâ. *Medericus* presb. et abbas solenni cultu celebratur Lutetiae Parisiorum. Translationem et Acta elucidamus. De *Albertini*, Prioris in eremo sanctæ Crucis Fonitis Avellani in Umbria, celebri cultu et fama miraculorum sufficienter lectorem instruimus.

EX STATU SECULARI.

Aristides philosophia sacra et profana Athenis memorabilis. *Hermetis* martyris Romani cultus est antiquissimus. Corpus ejus pluries translatum, Rothnaçi in Flandria asservatur, et magna religione colitur. Acta martyrii a nonnullis impugnata defendimus. De *Petro Trebensi* in Latio multa ad nos transmissa sunt documenta, uti et Vita ipsius ac miracula. An *Pelagius* M. apud Constantienses in Suevia, ac synonymus apud Civitanovanos in Istria, sint diversi, disputatur. *Agilus vicecomes* in Gallia floruit, ubi et *Julianus* laureolam martyrii adeptus est, in oppido Brivatensi miraculis spectatissimus. *Sebbi* regis Orientalium Saxonum in Anglia virtutes narramus e Venerabili Beda. *Dominicus Vallius*, puer septennis, vix ad pugnam aptus, et jam tum victoriæ maturus, a perfidis Judæis in odium Christi apud Cæsaraugustam interemptus, ibidem religiose colitur. Acta martyrii brevia, sed sincera.

EX FEMINEO SEXU.

Serapiam V. et M., ac *Sabinam* M. laudamus, Romæ passas, non vero in Umbria, ex Martyrologiis antiquis. Acta proferimus e Mss. cum editis collata. *Candidam* V. et M. Romæ assignamus cum Martyrologio Romano. Eidem urbi adscribimus *Gaudentiam* virginem, cur non etiam martyrem? *Basilla* V. videtur pertinere ad Sirnienses in Pannonia inferiore. Germania habet *Adelindem*, parthenonis Buchoviensis fundatricem in Suevia; Confluentia *Ritzam*, V.; Brabantia *Veronam* in territorio Lovaniensi, quæ Actis fabulosis perperam adornata est; Cantium in Anglia *Eanswidam* V., ac probabiliter abbatissam; Vindogladia ibidem *Cuthburgam* reginam, abbatissam Winburnensem, quæ regales nuptias cum monastica vita feliciter commutavit. *Elisabetha* seu *Isabella* virgo, S. Ludovici Francorum regis germana soror, posthabitis terrenis nuptiis Sponsam cœlestem secuta, virtutibus ac miraculis Galliam illustravit. Vita Gallice scripta ab Agnete de Harcourt, contubernali ejus, et a nobis Latine reddita, variisque documentis elucidata.

Monitum volumus lectorem, huic Tomo præmitti elogium P. Cuperi nostri piæ memoriæ.

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS
SOCIETATIS JESU FLANDRO-BELGICÆ

ET SUMMA PRIVILEGII CÆSAREI

Cum Edictis Philippi II Hispaniarum Regis, deinde Serenissimorum Archiducum Alberti et Isabellæ, Belgii Principum, rursumque Philippi III, ac novissime Caroli II Regum, confirmatis 2 Decembris 1692, et 19 Julii 1694, Provincialibus Societatis Jesu, per Flandrobelticam pro tempore futuris, potestas facta sit eligendi typographos et bibliopolas, qui, ad aliorum quorumcumque exclusionem, soli imprimere ac reimprimere, et vendere possint libros et opera quælibet, rite approbata, curantibusque ejusdem Societatis Patribus edita aut porro edenda, sub consueto suæ Majestatis Privilegio, non aliter impetrando, quam in scriptis obtenta et præexhibita licentia prædicti Provincialis; idque sub gravibus pœnis, in contraventores aut aliter impressa importantes statutis, ut latius in ipsis patentibus litteris apparet. Cum etiam sua Cæsarea Majestas idem valere voluerit in ditionibus, S. R. Imperio subjectis;

Ego infrascriptus Societatis Jesu per Flandrobelticam Præpositus Provincialis, potestate ad hoc mihi facta ab Adm. R. P. N. Præposito Generali Francisco Retz, concedo *Bernardo Alberto vander Plassche* facultatem sic imprimendi, et per se aliosque vendendi infrascriptum Opus, ex more nostræ Societatis (quod hisce attestor) recognitum et approbatum; videlicet, Tomum sextum de Actis Sanctorum Augusti, collectis et illustratis per Joannem Pinium, Guilielmum Cuperum piæ memoriæ, Joannem Stillingum, Societatis nostræ presbyteros Theologos. In quorum fidem hasce, manu propria subscriptas, consuetoque nostri officii sigillo munitas, dedi Antverpiæ v Septembris MDCCXLIII.

CAROLUS VAN DEN ABEELE.

SUMMA

PRIVILEGII REGII

Cæsareæ et Regiæ Catholicæ Majestatis diplomate sancitum est, ne quis, præter voluntatem Joannis Pini e Societate Jesu, ejusve ad illustranda Sanctorum Acta Adjutorum et Successorum, ullo modo imprimat vel recudi faciat, ex parte vel in totum, Tomos eorundem, de argumento illo vel jam editos vel porro edendos; aut alibi excusos excudendosve invehat, venalesve habeat; qui secus faxit, confiscatione exemplarium, et aliis gravibus pœnis mulctabitur; ut latius patet ex litteris, Bruxellæ datis die v Octobris anno MDCCXXXV.

Signat P. VAN CUTSHEM.

Et ego Joannes Pinius Societatis Jesu, permitto Bernardo Alberto van der Plassche, ut Tomum sextum de Actis Sanctorum Augusti, meo permissu apud ipsum impressum publicet. Datum Antverpiæ xxvii Septembris MDCCXLIII.

NOTITIA

NOTITIA FIGURARUM

hunc Tomum ornantium.

Præfigitur solitum Operis frontispicium.

Imago P. Guilielmi Cuperi.	
Epigraphe antiqua S. Dominici Vallii M.	pag. 779
Imago ejusdem sancti Martyris Cæsaraugustana	781
Delineatio ecclesiæ, in qua fuit sepulta B. Elisabetha seu Isabella virgo regia	791
Effigies B. Benedicti Aretini	810
Sepulcrum B. Burchardi presb.	828
Imago BB. Joannis sacerdotis ac Petri laïci MM.	840

APPROBATIO ORDINARII

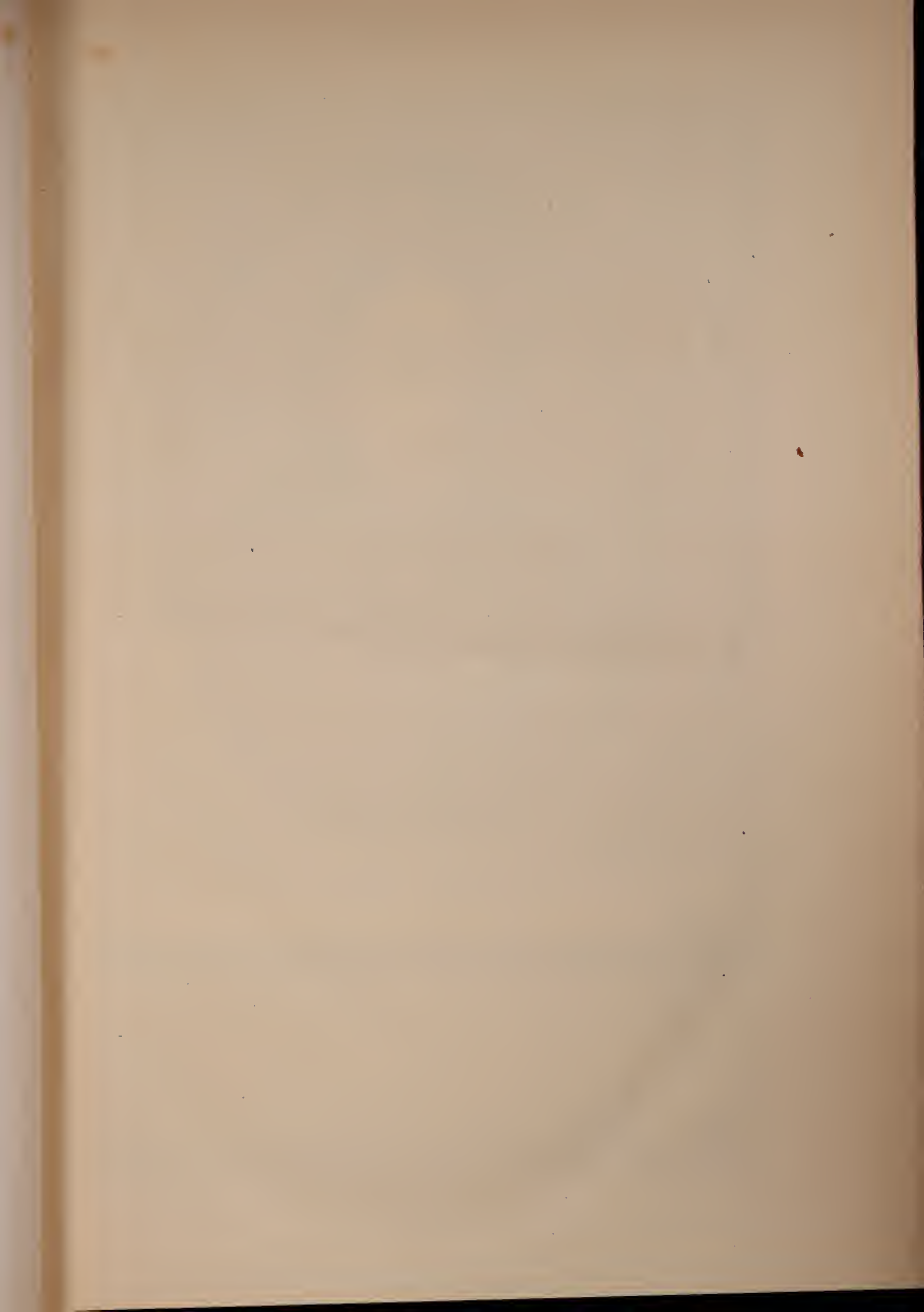
Quam solide ac erudite RR. PP. e Societate Jesu hagiographi Antverpienses usque hodie illustrarint Acta Sanctorum, non est in Orbe literario, qui non agnoscat; hinc Tomus sextus mensis Augusti, quem a RR. PP. Joanne Pinio, Guilielmo Cupero piæ memoriæ, et Joanne Stilingo, ejusdem Societatis presbyteris, non minori qua soliditate, qua eruditione conscriptum reperi, una cum Elogio R. P. Guilielmi Cuperi piæ memoriæ, typis evulgari, cæterisque Tomis poterit adnumerari. Ita censeo Antverpiæ xxv Septembris anno MDCCXLIII.

G. A. J. DE BEZERRA

ecclesiæ cathed. Antverp. Presbyt. Cau.
Grad. , Scholast. , ejusdem diœcesis Of-
ficialis, Judex Synodalis, Decanus Chri-
stianitatis, Librorum Censor.

PROTESTATIO AUCTORUM

Quod identidem protestati sunt decessores nostri, in hoc de Actis Sanctorum Opere se servatas velle Urbani Papæ VIII Constitutiones; neque suis, aliorumve huc re-
latis Commentariis aliud pondus tribui, quam sit historiæ, ab hominibus errori ob-
noxiiis scriptæ: idem ante hunc sextum Tomum Augusti denuo protestamur.

P. GUILIELMUS CUPERUS S.I.
 OBIT SECUNDÂ FEBRUARI, ANNO MDCCXLI, ÆTATIS LV.
*Arsit apostolicos Cuperus obire Labores:
 Vota sed ad SANCTOS transtulit illa Deus.*

ELOGIUM

REVERENDI PATRIS

GUILIELMI CUPERI

HAGIOGRAPHI SOCIETATIS JESU, TOY MAKAPITOV

Auctore P. Joanne Limpeno ejusdem societatis presbytero.

CAPUT PRIMUM

Cuperi vita usque ad studium hagiographicum.

B
*P. Cuperi, qui
moriens ma-
gnum*

Annus hujus seculi quadragesimus, qui vitæ P. Joannis Baptistæ Sollerii, eruditis etiam P. Guilielmi Cuperi laboribus metam posuit. Illum ex humanis sustulit V Calendas Julii, qui quam bene de nostro opere et re litteraria meritis sit, non ignorat orbis eruditus, docetque elogium tomo V Augusti præfixum, quod egregias ejus lucubrationes summam recenset. Vix quinque ab ejus funere mensibus evolutis, P. Guilielmum corripuit lethalis morbus, cui tandem post multa et illustria patientiæ aliarumque virtutum data specimina, secunda Februarii anni proxime sequentis, succubuit, incredibili sui relicto desiderio. Ut primum desperata ejus valetudo domus nostræ sociis innotuit, omnes dolere, sibi quod optimo, jucundissimo, amantissimoque amico et convictore, nobis quod summo in illustrandis Sanctorum Actis subsidio; provinciæ atque adeo Societati universæ quod insigni ornamento privanda esset. Condoluerunt nostri aliis in domiciliis commorantes, dum epistolam ipsius mortis nuntiam acceperunt, communis et nostræ jacturæ gravitatem consentiente omnes voce profitentes: omnibus enim nota erat Viri virtus, singularis verborum morumque gratia et amabilitas, ne non præstans ingenium cum pari doctrina conjunctum. Eruditi etiam, quos iuter celebre Cuperi nomen erat, non sine mœroris sensu ipsius mortem intellexerunt. Litteras hujus testes e variis regionibus non paucas excepimus; quas proferre necesse non est, cum eruditionem ejus fama satis pervulgarit, ex eorum orta testimonio, qui ejus scripta pervolverunt, meritisque laudibus cohonestarunt.

Augusti Tomus VI.

2 Quæ acerba omnibus, nobis insuper incommoda maxime atque importuna mors ejus accidit. Piæ memoriæ P. Sollerius jam ab anno MDCCLXXXVII nihil adjumenti nobis adferre potuit ob corporis ingenique vires, ætate provecta et longa studiorum contentione exhaustas. Biennio post alterius hagiographi valetudo quoque tentata fuit, cui curandæ non breve tempus, scriptioni subtractum, impendendum fuit. Vix tandem suo hic diuturno morbo eluctatus erat, cum P. Guilielmus suprema ægritudine conflictari cœpit, quæ ipsum in virilis ætatis flore, anno vitæ quinquagesimo quinto, et cum ipso ingentes illas spes rapuit, quas collocaveramus in auxiliari ejus opera, quam jam viginti et uno anno plurimam contulerat, felicissimamque. Certe obitus ejus præmaturus museum non leves coniecit in angustias: transtulit hic in duos omne onus vasti Operis solita celeritate continuandi. Si prelo ferias aliquamdiu indixissent, atque hunc tommum mensis Augusti ultimum anno serius in lucem odidissent, nota omnibus causa legitimam habuisset excusationem. Sed de ingenti, quod moriens P. Cuperus reliquit, sui desiderio satis præfati sumus. Nunc ei justa persolvamus, more in republica eruditorum hodie passim usitato, qui, ut gratam virorum bene de illa meritorum memoriam conservent, summa eorum vitæ capita, et quæ pie egerunt docteque scripserunt, litteris mandare atque ita ab oblivione vindicare consueverunt. In P. Cuperi lucubrationibus enarrandis quem modum et ordinem servaturi simus, indicabimus, cum ad illas perventum fuerit. Quæ ad reliquam ejus vitam virtutesque spectant o fideli eorum, qui Virum ex convictu et consuetudine familiaris nove-

E
*sui desiderium
reliquit,*

F

A runt, relatione didicimus: ex his ea solum huic in-
 texemus Elogio, quæ nobis singularia videntur, com-
 munia obiter commemoraturi vel silentio præterituri.

*notales; corpo-
 ris animique
 bona; studia
 Antverpiæ*

3 Antverpia, tot virorum virtute et doctrina illus-
 trium fœcunda parens et nutrix, P. Guilielmo patria
 fuit: dies natalis prima Maii anni MDCXXXVI.
 Pareutes nactus est honestos, at pietate magis quam
 divitiis spectabiles. Egregiis illum dotibus natura or-
 naverat, memoria felici, ingenio acri, multiplicis sci-
 entia capaci et ad studia propenso, indole benigna,
 liberali, sincera, docili, pacifica, verecunda simul ac
 bilari, ut verbo absolvam, qua melior optari vix po-
 test. Nec minor erat gratia corporis, innatam inge-
 nuitatem, candorem et cetera, quæ memoravi, animi
 bona oculis, vultu, sermone et omnium membrorum
 conformatione præ se ferentis. Quod hic disciplina et
 frequentantium numero floret gymnasium nostrum,
 virtute et litteratura humaniori decennem informan-
 dum accepit. Septennium io utriusque studio feliciter
 posuit. Pietate condiscipulorum nemini concedebat.
 Progressus in litteris cum ætate ita crevit, ut in classe
 eloquentia omnibus longe præcelleret. In codice, cui
 menstrua rhetorum certamina inscripta leguntur,
 æmulorum, quos bene multos habebat, semper vi-
 ctor, semel tantum victus notatur e stadio discessisse:
 adeo ut rarissimam dictatoris perpetui laudem pe-
 ne fuerit consecutus.

*et Duaci; in-
 gressus in So-
 cietatem;*

4 Cum in artem rhetoricam tanta ingenii sui com-
 mendatione anno MDCIII incumberet, animum ap-
 pulit ad Euangelicæ quoque perfectionis scientiam in
 Societate Jesu perdiscendam. Verum tum temporis
 provinciæ moderator graves ob rationes decreverat,
 anno isto e candidatis admittere neminem, nisi vo-
 eum, cui illud addixerat, antequam ita statuisset.
 Duacum igitur septemdecim annorum adolescens con-
 tendit philisophiæ placita auditurus. Hic autem no-
 xios huic ætati scopulos, in quos non pauci impin-
 gunt, non modo declinavit; sed majori perieulis se
 subducendi desiderio incensus, iostantius in Societa-
 tem nostram, ad quam divinitus se impelli sentiebat,
 recipi expetiit. Voti compos factus est anno MDCIV
 statim atque logicæ addiscendæ finem fecisset: nec
 ita multo post S. Patris nostri Ignatii festo die alacri
 magnoque animo tirocinium Mechliniæ ingressus est.

*probata virtus
 in tirocinio:*

5 In religiosis familiis usuvenit, ut tirones iis potis-
 simum in rebus exerceantur, quæ conducunt ad alta
 humilitatis, quæ Parens custosque est ceterarum vir-
 tutum, fundamenta jacienda. Guilielmus noster, ut
 ex teste fide digno accepi, in hac palæstra supra mo-
 dum vulgarem exercitatus fuit cum non vulgari solidæ
 virtutis laude. Pietatis ardore, rerum humanarum
 oblivione, exacta regularum observantia, aliisque,
 quæ in novitio illustria habentur, inter alios eminebat.

Visum tamen fuit Patri, qui nostros tum temporis D
 religiosæ vitæ rudimentis R. P. Rectoris socius imbue-
 bat, levissima in eo observata delicta durius objur-
 gare, imo innocentem ob nonnulla speciem dumtaxat
 umbramque delicti præferentia severius punire, idque
 tam crebro ut omnes summo opere mirarentur. Eo forte
 ille consilio id fecit, ut a vana gloria, quæ in perfec-
 tionis studio proficientium animis aliquando obropit,
 Cuperum præservaret, vel ut bonitatem indolis probi-
 tatemque, quæ frons, oculi, vultus, sermo, externa
 conversatio sæpe mentiuntur, magis explorata habo-
 ret. Forte etiam, quia hæc satis perspecta erant, illum
 ex omnibus elegit, quem statueret exemplar patientiæ,
 looganimittatis et submissionis animi, in quod ceteri
 intuentes ad sanctam accenderentur æmulationem.
 Ut sit, experimeota probarunt, veras et solidas ejus
 fuisse virtutes, nec melius aliis imitandum propoui
 potuisse exemplar quam Guilielmum nostrum. Obje-
 ctos defectus, etsi poterat, numquam excusabat; eos E
 excipiebat vultu sereno et ad modestiam verecundi-
 amque ita composito, ut ex eo latentem innocentiam
 legere potuisses; impositis sibi pœnis alacriter defun-
 gebatur; numquam apud alios, illarum memoriã
 forte renovantes, querebatur; contra se humilitatis
 qualibet exercitatione gaudere et hanc spirituali lucro
 se apponere dictitabat. Jacto tam solido virtutis hujus
 fundamento, quam præclaro aliarum præsidio et co-
 mitatu septus Mechlinia ad alia domicilia transierit,
 proum est intelligere.

6 Tirocinii biennio nondum expleto, missus est Aut-
 verpiam physicæ, quam nondum didicerat, operam
 daturus. Cum ibidem Calendis Augusti anno MDCVI
 se Deo ac Societati votis obstrinxisset, cursumque
 philosophicæ anno sequente feliciter emensus esset,
 Bruxellis et alibi per septennium pietatem et litteras
 studiosam juventutem edocuit, nostris et externis in-
 dustrum ejus zelum, quo curæ suæ commissorum
 profectum promovebat, collaudantibus. Eo tempore, F
 quo hoc munus impigre obibat, magnam in re histo-
 rica notitiam sibi comparavit: nam cum esset ingenio
 legendi discendique percupido, subsecivis horis bibli-
 othecas perscrutabatur, libros pervolvebat, ex quibus
 selecta litteris vel memoriæ mandabat, iisque tempore
 et Inco opportuno utebatur summa cum audientium
 voluptate. Divinarum rerum scientiam didicit Lovanii,
 cui cum tribus annis felici successu studuisset, primi-
 tias ibidem Deo obtulit, sacerdos Mechliniæ conse-
 cratus xviii Septembris anni MDCXVII. Elapso
 Theologiæ quadriennio, humaniora anno uno docuit
 Casleti, Flandriæ oppido, et simul laboribus aposto-
 licis agrum vicinum magno cum fructu excoluit.

*reliqua vita
 usque ad mis-
 sionem Casle-
 tanam;*

7 Præ manibus habeo pium libellum, quem in usum
 suum junior conscripserat. Inter gratias, quas in prima
 oratione

quam dum
obit, ad Indos
mitti petit; sed
R. P. Provin-
cialis

oratione matutina à Domino petit, postrema est, ut tandem per martyrii palmam ad illius fruitionem pervenire mereatur. Ex quo colligere licet, cum infidelium terras adeundi et martyrii subcundi cupiditate anto missionem Casletanam flagrasse, sed Superiores ingentis desiderii explendi copiam lacteus non fecisse. Hoc certum est, quod, cum Casleti anno MDCXCIX strenuum missionarium ageret, ardentissime expetierit, ut sibi liceret ultimis in Indiis barbarorum salutem reliquam vitam consecrare. Verum, divina ita disponente providentia, ejusdem anni die ultimo ad dissimiles plane labores pertractus fuit, et ab hominum quasi luce in musei nostri latebras translatus. Casleto sub autumnum Liram venerat, ubi nostri tertia probatione primos religiosæ vitæ spiritus, si forte docendo discendove deferbuerint, instaurant. Cum hic Deo sibi que vice vacaret, seque illis muniret virtutibus, quibus instructi sint oportet, qui in missionibus transmarinis versantur, mors P. Franciscum Baertium nobis sustulit, hemiplexia P. Conradum Janningum ad studia inutilem reddidit. Patres hagiographi dispicientes, quem in laborum partem præ reliquis vocarent, elegerunt P. Guilielmum nostrum, quem in omni genere humanioris eruditionis apprime versatum, indole commoda, memoria fideliter quævis retinente, judicio maturo, ingenio maximis difficultatibus perumpendis pari, necnon corpore laboribus diu protrahendis apto donatum esse ex fama perceperant. Hunc ergo a provinciæ moderatore sibi concedi postularunt, atque impetrarunt.

et PP. hagiographorum desiderio obsecutus, ad museum nostrum

8 Cum intelligeret P. Cuperus, desiderium et consilium R. P. Provincialis necnon PP. hagiographorum esse, ut scribendo potius quam agendo Ecclesiæ prodesset, facile obsecutus est. Noverat nimirum, constantiam in proposito, de re utcumque pia concepta, veram virtutem non esse in religiosis hominibus, qui, sua abnegata, alienæ voluntati se subdiderunt, nisi conjunctam habeat sanctam illam indifferentiam, qua

se non ipsi determinant ad hanc potius vel illam functionem obeundam, sed se determinari sinunt ab iis, quibus subsunt. Vere autem indifferentibus, præcipue in re, quæ imperari non solet, sufficit suasio, consilium, denique omne id, quod Superioris voluntatem, quæ pro divina haberi debet, quocumque modo manifestat. Horum obedientia, quia perfectior, plus certe habet meriti quam aliorum quorumcumque: quo ne fraudaretur P. Guilielmus, non in operosa actione, quod ipsi, sed in quieta scriptione, quod Superioribus præplacebat, vitam exigere elegit. Dona, quibus natura eum dotaverat, in latissimis Indiarum campis magis quidem actuosa exstitissent, quam in musei nostri angustiis, sed nescio an Ecclesiæ magis utilia; quod hæc continuum studium, industria, atque natura ipsa ad eruditum otium magis comparavisset: quam ob rationem et Superiores desiderarunt, ut illi potius se daret.

9 Patribus hagiographis adjunctus primum tempus et studium impendisse videtur iis conscribendis, quorum observatione ipse sanctitatem consequeretur, qui Sanctorum Vitas erat illustraturus. Hunc in finem ex piis opusculis varia apophthegmata sacra, et leges Instituto nostro et muneris congruas scripto excerpserit, ad quæ vitam deinde suam componeret. Ex iisdem quoque selegit orationes et breviores affectuum formulas ad voluntatem accendendam mirifice elaboratas, ac commodatasque iis exercitiis spiritualibus, quæ sacerdotium et religio statis temporibus exigit. Plus hic libellus, in quo multa occurrunt, quæ insignem ejus pietatem plurimum comendunt, in fronte scriptus notatur anno MDCXXX, qui primus fuit ejus apud nos commemoracionis. Quod eundem dein frequenti et forte quotidiana manu versarit, decolor satis charta manifestum facit. Decima quinta Augusti memorati anni solemnem quatuor votorum professionem edidit. Nunc ad labores ejus litterarios transeamus.

accedit, ubi
primo in usum
suum piæ libellum con-
scribit.

F

CAPUT SECUNDUM.

Ejus lucubrationes.

§ I. Acta S. Jacobi majoris apostoli ; Historia chronologica patriarcharum Constantinopolitanorum ; Commentarius Actis S. Domini prævius, qui vindicatur.

Commentarius de S. Jacobo majore apostolo, cujus prædicationem

Insignia, quæ reliquit ingenii monumenta, undecim tomi exhibent, e quibus quinque priores ad Julium, reliqui sex ad Augustum spectant. Ex his primo loco recensere debemus, quibus singularem eruditionis laudem promeruit. Hæc imprimis debetur Commentario historico, qui exstat tomo vi Julii, de S. Jacobo majore apostolo. Duas eum in partes divisit, quarum prima multa eruderat, explanat et discutit de Sancti cultu, Actis, martyrio, corpore, reliquiis, gloria posthuma, patrocinio et stupendis miraculis. Palæstra ac tempus martyrii, corporis translatio Compostellam, quod et alia loca nunc sibi vindicant, ejus caput variis ecclesiis attributum, litibus, gravioribus ansam præbuerunt, quas ipse magno judicio componit vel pro alterutra parte dirimit. Secunda pars in octodecim secta paragraphos, tota est de S. Apostoli prædicatione in Hispania, quæ ex SS. Patrum, aliorumque veterum testimoniis, ex antiquis Officiis et Martyrologiis insigniter stabilitur : argumenta vero multa et difficilia, a dissidentibus, objecta, abunde solvuntur. Huic dissertationi subjicitur Appendix de Cæsaraugustana Deiparæ imagine, quæ ab eodem Apostolo erecta traditur.

Hispanicum contra R. P. Michaellem a sancta Maria propugnat :

11 Elapsis aliquot mensibus ab edito tomo vi Julii Cuperi in manus venerunt duæ dissertationes R. P. Michaelis a sancta Maria, sacræ theologiæ magistri, ex Ordine FF. Eremitarum S. Augustini, contra Hispanicam S. Jacobi prædicationem, quarum postrema, cui titulus *Væ veritatis*, adversæ parti acriter respondet, suamque in priore assertam opinionem novis argumentis confirmare conatur. P. Guilielmus controversiæ, magna animorum contentione in Lusitania agitæ, inscius se immiscuerat : nam eam ibi tantopere fervere non audierat, nisi postquam Acta S. Jacobi typis excusa essent, ab excellentissimo domino Didaco Mendoga Corte Real, qui ex Hollandia, ubi cum summa prudentia fama ac laude legationem pro poten-

tissimo Lusitanæ rege obierat, Ulyssiponem rediturus museum nostrum præsentia sua honoravit. Itaque contra R. P. Michaellem pro Hispanorum traditione Vindicias sibi scribendas duxit, quas ad calcem ultimi tomi Julii lector adjectas inveniet. His autem laudato patri tam cumulate satisfecit, ut ei nihil plane deberit.

12 R. P. Emmanuel Cajetanus de Sousa, Clericus regularis, regi Lusitanæ a consiliis etc. grande volumen pro S. Jacobi in Hispaniam expeditione ante Cuperum in lucem emiserat Ulyssipone anno mcccxxvii. Dein hujus prima lucubratione perlecta, ejusdem argumenti volumen alterum, complectens tres Appendices ad primum, ibidem quinquennio post typis vulgavit, in quo variis locis de P. Guilielmi eruditione honorificam facit mentionem. Numero mncxxi hæc habet : *Solutionem* (argumenti à Baluzio lib. iv Marcæ Hispanicæ objecti) *acceptam referimus reverendissimo patri Guilielmo Cuperi Societatis Jesu, sapientissimo critico, et in re historica versatissimo: unde ei cantigit omnium optime et validissime præbare expeditionem Hispanicam S. Jacobi, et diligentius profligare argumenta, quæ illi expeditiani oppauerat Natalis Alexander.* In Propylæo ad tomum ii scribit allatas sibi fuisse Cuperi Vindicias contra R. P. Michaellem, cum illius index ultimus jam sub prelo esset. Testatur ibidem magnopere sibi placuisse aureum illud Opusculum, quo invictum se exhibet veritatis vindicem sapientissimus P. Cuperus. Hujus Vindicis in synopsis contractis, ita pergit : *Sed post geminam illam nervosissimam lucubrationem R. P. Cuperi præ prædicatione Hispanica sancti Jacobi neque ego, neque Hispani egemus aliis ulterioribus sancti Jacobi vindiciis ; tam fortiter feliciterque defendit castra nostra Ductor ille maxime strenuus, hastilia tela summa retundens dexteritate. Illud tantummodo optandum esset, ut illa duo Opuscula seorsim cederentur*

honorificum testimonium R. P. de Sousa.

A a magnis voluminibus separata (edita seorsum sunt, quæcumque de S. Jacobo scripserat, Vindiciis exceptis) et in *Lusionum Hispanumque sermonem transferrentur, ne vernaculo libello, qui VOX VERITATIS inscribitur, Latinæ linguæ ignori deciperentur*. Alias quas de illo prædicat laudes, non adfero; quia immodicæ sunt. Hoc unum vitio vertimus R. P. Emmanueli, quod sententiæ suæ patronos extollat nimium, ab ea dissentientes nimium deprimat, et æquo durius tractet, Verba tamen ejus alleganda censi, quod Cuperi lucubrationes aliis omnibus, imo et suæ præferre videatur, neque ullis amplius vindiciis immemorabilem Hispanorum traditionem indigere affirmet. Hujusmodi testimonium non tulisset de uno e continuatoribus Bollandiani Operis, quos sibi adversos in tomi II Appendice secunda identidem *morosos criticos* cum contemptu appellat, nisi plane convictus judicasset, P. Guilielmum illo super argumento omnium optime

B disseruisse.

Historia chronologica de patriarchis Constantinopolitanis: Operis novitas et utilitas.

C 13 Frontem tomi primi mensis Augusti occupat Tractatus præliminaris de patriarchis Constantinopolitanis, quem et seorsum edidit ac illustrissimo præsulii Gandavensi Joanni Baptistæ de Smet dedicavit. Opus hoc non tantum numeris omnibus absolutum est, simodum et artem spectes, quibus elaboratum est; sed etiam ob argumenti uovitatem summamque utilitatem singularem laudem meretur. De ejus novitate ipse suam Præfationem ad lectorem exorditur. Nominat ibidem aliquos, qui historiam præsulum Constantinopolitanorum edere promiserant, sed cum hactenus nihil præstitissent, se calamum arripuisse scribit. Id autem negotii credidit sibi potissimum dari, ut chronologicam antistitum Constantinopolitanorum seriem ordinaret. Ne tamen tetricum solius chronologiæ examen lectori tædium adferret, plerumque ex scriptoribus synchronis aut saltem ætati rerum gestarum vicinioribus, Chronotaxi historiam breviter immisceuit, et occurrentes nonnullas quæstiones polemicæ discussit. Sic sanctitatem Attici patriarchæ ab accusationibus Tillemontii vindicare conatus est. Sic etiam occasione S. Macedonii atque Euphemii præsulum Constantinopolitanorum andax quoddam et Quesnellisticum ejusdem Tillemontii effatum variis argumentis expugnavit. Sic denique propter excommunicationem et absolutionem, quæ in schismatica Græcorum ecclesia etiamnum prodigiosam efficaciam plerumque habere dicuntur, contra Jacobum Goar et Nicolaum Comnenum Papadopolum fusius disputavit. Insuper opportunitate oblata, Operi suo alia inseruit parerga, quibus historiam elucidaret, occurrentia dubia dissolveret, aut adversus hæreticos et schismaticos Ecclesiam catholicam supremamque Pontificum auctoritatem communiret. Quoniam vero objici poterat

D in Menæis impressis aliisque Græcorum Menologiis patriarchas aliquot schismaticos honorifice celebrari, in parergo peculiari clarissime demonstravit, ac sæpius per per Operis decursum lectorem monuit, Menæa excusa et similia recentiorum Græcorum monumenta quosdam sanctitatis titulo plane indignos annuntiare. Ex bis abunde colligitur summa Operis utilitas. Si lector distinctiorem ideam pleniorumque notitiam de tota ejus symmetria rebusque, quas tractat, habere desiderat, ipsam Auctoris Præfationem pervolvat et parergorum indicem, quem loco postremo Historiæ suæ chronologicæ attexit.

14 Idem tomus primus Augusti exhibet Acta S. Dominici, RR. PP. Prædicatorum patriarchæ. Hujus admiranda gesta, uti numero, magnitudine, ac varietate excelluerunt, ita operosiore Commentario sibi illustranda esse existimavit. Summa rerum capita, quæ de celeberrimo illo Sancto referuntur examinanturque, non recenseo quoniam numero nimis multa sunt, et magna ex parte eruditus nota. Hoc universim dico, P. Guilielmum nostrum hic (quidquid alii contradicant) omnia præstitisse, quæ a diligente collectore, prudente critico, verique amante historico expectari possunt. Vix Acta magni hujus Patriarchæ lucem aspexerant, quin in vulgus spargi cæperint epistolæ anouymæ, calamo virulento scriptæ, in quibus quot fere verba, tot diceria et calumniæ occurrunt contra Cuperum, ejus socios atque ipsam Societatem. Pudet hic ea referre, at proferro magis auctores pudere debisset, qui ejusmodi scriptis nihil aliud præstant quam sui iudicii iuopiam, et nulla de causa maledicendi pruritus non sine scandalo orbi palam facere, sibi suorumque nomini magis infesti quam nostro.

Acta S. Dominici, de cujus nobilitate quia nihil certi statuit,

E

F 15 Bilem illorum maxime acceuderat Commentarii paragraphus IX, ubi inquiritur, an Sanctus ex nobilissima Guziuanorum familia oriundus fuerit. Postquam ostendisset Cuperus neque apud auctores synchronos et suppres, de S. Dominico ex professo scribentes, quorum bene longum textum catalogum, neque in antiquioribus ullum exstaro vestigium de illius nobilissima prosapia, tandem ita concludit num. cxlix: *Cum, teste Echordo (cujus verba, S. Francisci Borgiæ progenitores ex vili homine natos asserentis, paulo ante dederat) otiosi vanique hominis sit, falsam Sanctis nobilitatem affingere, et lividi, veram iisdem abrogare, utrumque hoc vitium evitare cupientes, nihil certi de genere S. Dominici stotimus. Quinimo libenter fatemur, argumentum nostrum maximo ex parte esse negativum, quod nihilominus sæpe vim suam habet, ut plures viri eruditi demonstrarunt. Attamen hoc genus argumenti plane corrui, quoniam aliunde ex genuinis et antiquis monumentis res aliqua probori potest*

dubium depositurus, si ex antiquis monumentis probetur,

A potest. Propterea omnem lapidem movimus, ut RR. PP. Prædicatores authentica hujus nobilitatis testimonia nobis communicarent: jam enim a tribus annis et eo amplius publica epistola, quæ Memoriis Trivultianis anno 1729 Gallice inserta est, exactam S. Dominici genealogiam expetiimus. Namro sequente adfert duplicem ejusdem Echardi locum, ubi mentio fit de nobilitate Sancti Guzmanica, probata per Andreæ Ferrer Valdecebro, sed nondam typis edita. Deinde ita pergit: Sed cum editionis hujus videndæ exigua et remota spes esset, præter alia studia in istum finem collata, statim R. P. Priori Prædicatore conventus Antverpiensis hos ipsos Echardi textus assignavi, ut jussu reverendissimi Magistri Generalis totius Ordinis ex his Operibus posthumis et anecdotis quædam argumenta pro nobilitate S. Dominici impetrarem; at licet laudatus R. P. Prior paginas assignatorum textuum tunc coram me in pugillares suos referret, et sic non parvam petitionis obtinendæ spem faceret, tamen post B moram duorum annorum nihil hactenus accepi. Paragraphum hæc verba finiunt. Quod si quis Guzmanicam S. Dominici nobilitatem antiquis ac genuinis instrumentis probaverit, jam inde omne dubium circa illam deponimus, et raram omnium veterum biographorum taciturnitatem deinceps tantummodo mirabimur. Quo autem ea testimonia fuerint plura et certiora; eo erunt nobis gratiora; maxime tamen placuissent eadem, si tempestive fuissent subministrata, quandoquidem iis instructi claros S. Dominici natales etiam in hoc Commentario intrepide asserere potuissemus.

anonymis et injuriosis epistolis immerito appetitur, quas contemnit:

16 Cum mihi non liceat hic apologiam scribere, Cuperi verba allegavi, quorum vel sola lectio sufficit, ut quilibet æquus arbiter convincatur, eum nullam dedisse causam, ob quam quis merito ei succenseat. Adversam partem ad rei historicæ et artis criticæ peritos provo- co: hi dijudicent, an quidquam temere, imprudenter, aut minus honorifice de Sancto scripserit, vel alia de causa se dignum reddiderit iis opprobriis, quibus a famosarum epistolarum auctoribus tam immisericorditer exceptus fuit. Dum insulas illorum satyras contemnit Cuperus, et in Acta Sanctorum promovenda incumbit, anonymus quidam non indoctus, qui se Germano-catholicum nominavit, rei indignitate commotus, calamum strinxit, duasque pro Cuperi edidit Apologias, acriori quidem stylo quam vellemus, sed eu simul argumentorum pondere, ut ineptis declamatoribus silentium imposuerit.

R. P. Tournonum ob moderatum stylum responsione dignum censet: instrumenta Bononiensia fictitia:

17 Prodiit tandem MDCCXXXIX Parisiis pro Guzmanico S. Dominici stemmate Dissertatio critica, auctore R. P. Antonio Tournon Dominicano, quem ob moderatum et urbanum stylum Cuperus responsione dignum censuit. Modestam edidit anno proxime sequente, qua illius objectiones omnes tam nervose re-

pelluntur, ut quicumque, omni deposito partium studio, D eandem pelegerit, fateatur necesse est, P. Guilielmum sufficentes habuisse rationes, cur de S. Dominici nobilitate Guzmanica nihil certi statuerit. Innititur potissimum R. P. Tournon documentis Bononiensibus, quæ Alexander Macchiavellus anno MDCCXXXV vulgaverat. Operæ pretium est legere examen, quod Cuperus de illis instituit: ex illo discet lector, quanta cautela necessaria sit in instrumentis, quæ toti antiquitati ignota fuerunt, pro genuinis admittendis. Hanc si adhibuisset R. P. Tournon, non tam facile deceptus fuisset, neque fictitia monumenta Bononiensia vera et authentica, esse credidisset. In alicujus impostoris cerebro ea fabricata fuisse Cuperus ob rationes, quas adfert, vehementer suspicabatur: at post ejus mortem ex variorum litteris intelleximus, jam non amplius in Italia dubitari, quin revera sint supposititia.

18 Non modo tribus annis ante editionem Comentarum in Acta S. Dominici, sed et in illius paragrapho IX (Vir veritatis detegendæ et pacis conservandæ studiosissimus expetieret a PP. Prædicatoribus documentorum, siqua haberent, communicationem, ut sublato omni dubio Guzmanicam S. Patriarchæ nobilitatem tamquam certam intrepide asserere posset. Eadem postulatio in qualihet Synopsi, tomum in lucem emittendum prænuntiante, quamdiu vixit, iterata fuit. R. P. Antonius Bremond, sacræ theologiæ magister ejusdem Ordinis, ut illius desiderio plenius satisfaceret, Romæ anno MDCCXI edidit *Historicam demonstrationem de Guzmanica stirpe S. Dominici*. Hanc serius ad nos perlatam non vidit P. Cuperus: summo opere ei placuisset, si legere potuisset: nam varia monumenta, magno labore collecta et pulcro ordine digesta, suæ lucubrationi inserit, in qua dignam religioso viro moderationem ubique servat. Antequam hanc vulgaret, nondum viderat Cuperi dissertationem, F quam contra R. P. Tournonum sub finem vitæ conscripserat. In hac satis ostenditur, instrumenta aliqua quæ allegavit R. P. Bremondus, nihil plane evincere; sed et hic aliqua etiam produxit, quæ illum latuerant. Quoniam autem prudentes historici non statim acquiescere solent monumentis ab adversa parte perlati, et sine prævia eorundem inquisitione definire istius rei certitudinem, de qua antea ob mirabilem scriptorum æqualium vel fere æqualium taciturnitatem non immerito dabitant; nemo ægre ferre potest, si nos, quos obruta monumenta Bononiensia cautiore reddere debent, judicium nostrum suspendamus, donec ea, quæ allegavit R. P. Bremondus, discussa et ad criticæ regulas exacta fuerint. Siquis, hoc negotii opportuno loco et tempore aliquando suscepturas, illa compererit esse convincentia, laudato sacræ theologiæ magistro gratulabimur probatam Sancti nobilitatem, quæ

alia typis vulgavit R. P. Bremondus, post Cuperi mortem ad nos perlatam,

A quæ hætenus convitiis magis et fictitiis instrumentis, uam solidis ratiunibus et idoneis testimoniis defensa fuerat.

una cum libello alterius cujusdam, falsum titulum præferente, nempe Cuperum

19 Post Cuperi mortem et alius libellus ad nostras manus pervenit, Venetiis in lucem, quam melius nunquam aspexisset, datus anno mcccxxxvi sub nomine Caroli Antonii Plantamura. Si vera referant litteræ, ex Italia acceptæ, auctor illius fuit R. P. Daniel Concina, Ordinis S. Dominici strictioris observantiæ. Ut hominis ingenium, velut ex ungue leonem, cognoscas, satis est libelli titulum transcribere: *Commentarius historico-apologeticus in duos dissertationes tributus, quarum altera anticriticis animadversionibus refellit ea, quæ ADVERSUS paupertatis disciplinam a divo patriarcha Dominico in suo Ordine constitutam, INTEMPERANTIORE CRITICE, scriptis prodiderunt continuatores Bollandi, in Commentariis, nuper in Acta ejusdem Patriarchæ editis etc.* Cuperum hæc feriunt

B qui § xxxiv agit de quæstione Minoritas inter et Dominicanos controversa, an scilicet horum Fundator interfuerit Capitulo Storearum, et exemplo S. Francisci arctiorem paupertatem amplexus fuerit. Partis utriusque argumentis expensis, litem indecisam relinquit. Verba accipe: *Cum tamen antiquitas istorum Mss. codicum (quorum auctoritate Minoritæ maxime nituntur) nobis hætenus ignota sit, certo decidere non audeamus litem illam, inter Prædicatores et Franciscanos agitatum, quæ in Actis S. Francisci poterit ad examen revocari. Interea Prædicatoribus incumbit ostendere, Speculum istud Vitæ S. Francisci perperam cœvis sodalibus ipsius adscribi, aut saltem memoratam relationem ei, aliisque vetustis scriptoribus postea insertam esse: Franciscanis vero legitime probandum est, illam ipsam narrationem in veteribus Mss. ac fide dignis codicibus inveniri, ut de veritate alterutrius opinionis plane constet. Quod si collegæ aut successores mei tunc certiora*

C *illa documenta pro alterutra parte acceperint, vel alia inter biographos S. Francisci detexerint, illos rogatos volo, ut conjecturas meas confirmet, aut liberrime refellant, si a veritate aberrare videantur.*

scripsisse adversus paupertatem, a S. Dominico in suo Ordine constitutam.

20 Nunc æquum lectorem rogo, ut libelli titulum conferat cum Cuperi verbis et toto, si lubeat, paragrapho xxxiv. Controversiam in medio relinquit, ulterius ejus examen differens ad iv Octobris; exigit a Franciscanis ut sententiam suam ex veteribus Mss. ac fide dignis codicibus probent, si velint, ut pro ejus veritate judicium feramus, quando Acta S. Francisci illustrabuntur: nihilominus personatus ille auctor, præoccupatiune contra Cuperum vel alia, nescio qua, vehemente animi perturbatione in transversum actus, ipsi Operis sui fronti inscribere non erubuit, quod *ADVERSUS paupertatis disciplinam a divo patriarcha Dominico in suo ordine constitutam, INTEMPERAN-*

TIORE CRITICE scripserit, vel ut in titulis capitis D secundi et tertii habet, quod *Franciscanorum sententiam defendendam susceperit*. Neutri parti addictum Cuperum pro boste habet. Nec negat uce affirmat Guzmanicam S. Dominici nobilitatem: hostis est, Dominicanorum sententiam oppugnat. Nec negat nec affirmat paupertatem, quam exemplo S. Francisci amplexus fuerit: hostis est, Franciscanorum sententiam defendit. *ADVERSUS Dominicanos INTEMPERANTIORE CRITICE* utitur. Dixi Satis. Dedi lectori specimen ingenii scriptoris istius, ex quo de toto ejus Opere conjecturam formare possit.

§ II. Ceteri litterarii, aliique museo utiles labores.

In reliquis ejus lucubrationibus refereudis hunc modum mihi tenendum duxi. Illos dumtaxat, de quibus mole majores vel exquisitiore eruditione refertos Commentarios scripsit, Sanctos nominabo, breviter additurus ea, in quibus discutiendis et expediendis ejus industria et doctrina magis elucet. S. Joannem Gualbertum, Ordinis Vallumbrosani conditorem, quem xii Julii colit Ecclesia, e Sanctis primum elucidandum accepit. Vel ex hoc ipso, quod de religiosæ familiæ institutore scriptionem exordiri jussus sit, colligere licet, PP. hagiographos de novi Socii eruditione et prudentia in sententiis ferendis opinionem magnam concepisse. Genuinis Sancti hujus Actis, e tenebris nuper protractis, operosum prætexuit Commentarium, qui illis adjunctus cxlvii paginas implet. In hoc gravium auctorum opiniones de serie chronologica Vitæ S. Joannis, uecnon de tempore Ordinis ab eo instituti docte refellit, atque alias difficultates non paucas accurate discutit. Ad xiii ejusdem mensis de S. Eugenio Cartbagenensi episcopo, Albigæ in Occitania sepulto, varia examinat, et utrum gentes aliæ aut urbes hunc Sanctum sibi recte vindicent, disquirat. Die sequente Acta dedit S. Phocæ M. et episcopi Sinopensis. Quæstionem, an hic Phocas distinguatur a Sanctis synonymis, P. Sollerius in Observatione ad Martyrologium Usuardinum *silvam spinosam et implexam* vocat. Laboravit in hac expurganda felici conatu: tres hujus nominis martyres verosimiliter distinguendos esse ostendit; dein quæ Phocæ Sinopensi episcopo potius conveniant, et multis confusionibus in majorem lucem protulit. Hæ lucubrationes tironis sunt quidem hagiographi, sed veterano scriptore dignæ.

E Commentarii illustriores quos de Sanctis in tertio,

22 Symbolam suam egregie contulit tomo iv Julii typis apparando. Trigiuta quinque Commentarii, quos ipse de Sanctis elucubravat, plures occupant paginas, quam

A quam reliqui omnes. Ex his imprimis commemorandus venit historico-criticus de Divisione Apostolorum, in quo de modo et anno, quibus hæc facta fuit, et de terris, in quas divisi Apostoli Evangelium prædicaturi migrarunt, erudite disserit. In eo, quem concinnavit de S. Jacobo, episcopo Nisibeno, fuse et solide disputat de Sancti præsentia et gestis in concilio Antiocheno, de scriptis quæ ei attribuuntur, necnon de urbe Nisibena à Persis obsessa et per Sanctum liberata. SS. Ansueri et sociorum, qui Saxoniam illustrarunt, martyrii tempus firmis argumentis contra multos stabilivit, atque alia de eisdem curiose indagat. Ad xv Julii quoque spectant SS. Athanasius episcopus Neapolitanus, et Bernardus marchio Badensis : ad xvi SS. Monulphus et Gondulphus episcopi. Trajectenses ad Mosam, de quibus nonnulla traduntur, quæ suspecta esse probat, et B. Ceslaus Odrovantius Ord. Prædicatorum, cujus Actis totius vitæ accuratam chronotaxim præmittit. Nobilem illam Africanorum Martyrum turbam, quos Scillitanos vocant, xvii Julii Ecclesia veneratur. Præclarissimis horum Actis doctam pro more commentationem præfigit. Dissertatio de eorundem martyrii palæstra et epocha, corporumque translationibus ejus cruditionem præcipue commendat. Religiosi S. Pauli eremitæ, Camaldulenses et Benedictini SS. Zoërdum et Benedictum M., a Polonis et Hungaris cultos, suo quique Ordini adscribunt : repentius inspecta, postremis favet Cuperus. Dein novum suum systema chronologicum de eorundem in Hungariam adventu contra omnes egregie defendit. Ad eundem quoque diem varia observat et explicat de SS. Hyacintho M. in Paphlagonia, Marcellina virgine, magni Ambrosii sorore, Fredegando Antverpiæ incolis et aecolis notissimo, et B. Benigno Ordinis

C Vallumbrosani abbate. Die xviii post sanctos Italiae episcopos Maternum Mediolanensem et Philastrium Brixiensem, S. Arnulphum in Silva Aquilina martyrio coronatum illustrat, quem ab altero ejusdem nominis martyre distinguendum, et ex Turonensium episcoporum catalogo expungendum censet. Causa et executio martyrii S. Frederici episcopi Ultrajectensis ancipitem pridem dedere disputandi materiam, Gallis accerrime contententibus Juditham reginam non nisi calumniose in invidiam trahi. Partis utriusque argumenta expendit Cuperus, postquam Sancti patriam, vitæ professionem, aliaque sedulo investigasset. Sequuntur magni illius Poloniæ Thaumaturgi B. Simonis de Lipnica, Ordinis Minorum, Vita et miracula numquam antea typis edita. De SS. Justa et Ruffina VV. et MM., quarum corpora variæ urbes in Hispania certatim sibi vindicant, scribit ad diem xix, uti et de septem aliis calitibus, quos non enumero ; cum proposuerim eos

non recensere, quorum res gestæ, monumentorum defectu, brevius sunt examinatæ. D

23. Sanctorum, quos complectitur tomus v Julii a quinto, P. Guilielmo elucidatos, agmen ducit antiqui Testamenti propheta Elias. De hujus cultu, cui xx Julii consecrata est, non pauca diligenter collegit ; totam vitæ seriem ex textu sacro magna accurate deduxit ; controversias de Sancti habitu, raptu, loco, in quem translatus est, reditu circa finem mundi, atque alias curiosas quæstiones breviter et dilucide pertractavit. De S. Liberata, alias Wilgeforte V. et M., in variis Europæ partibus culta, tam intricata sunt omnia tamque implexa, ut mirer quomodo exitum ex labyrinthis ambagibus invenire potuerit. Invenit tamen, et hunc in laboriosa sna disquisitione historico-critica aliis primus monstravit. Difficultates, quæ ei superanda fuerunt, recensere nimis longum foret. Dixisse sufficiat P. Cuperum hic ingenii sui vim in obscuris perspicendis et confusis discernendis egregio specimine manifestasse. De SS. Euspicio monacho Miciacensi, ac Vulmaro abbate in Picardia, et B. Bernhardo episc. Hildesiensi non pauca quoque observata sunt. Ad diem xxi Julii de SS. Victoris et sociorum MM. Massiliensium reliquiis et gestis fusius agitur. xxiii celebrem cultum nactus est S. Lihorius episc. Cenomanensis et Paderbornensium patronus, cujus Vitæ, a P. Bollando conscriptæ, et variis instrumentis Analecta subjecit Cuperus, quæ gloria Sancti posthuma plurimum illustratur. Sequitur lectu digna Sylloge historica de S. Joanne Cassiano abbate. Post Sancti titulum ei assertum, locumque natalem, de quo acriter disceptatur, examinatum, vitam hactenus necdum scriptam ex illius libris operose collegit ; ab hæresi autem, quam nonnulli ipsi perperam impeerunt ; ex aliorum Apologiis eum probe vindicavit. Ad xxiv illius studio elucidatos invenio SS. Wulfradum ac Rollinum MM. Anglos, et Segolenam Albigensem, quam a Metensi distinxit. Vita B. Antonii ex Ord. Eremitarum S. Augustini ex verbosa Italica Latine ipsi vertenda fuit atque contrahenda, cum longiori miraculorum serie. Tomum v finiunt Acta proluxa Francisci Solani, Ord. FF. Minorum de Observantia, nuper Sanctis adscripti

24 Tomum vi multum exornant duo insignes Commentarii : alter est de S. Jacobo majore apostolo, cujus supra memini ; alter de S. Anna, matre Deiparæ. Quæ de hujus Actis, patria et parentibus traduntur, non satis exacta et sincera esse facile concedit : sed iis, qui negant Sanctam monogamam, et Dei Genitricem filiam ejus unigenitam fuisse, fortiter se opponit. Dein ex variis monumentis demonstratur antiquus ejus in Oriente cultus, qui serius ad nos pervenerit, E

A venerit, prodigiosa templi ædificatione in Hispania auctus, inde fortasse ad alias regiones propagatus, innumeris certe stupendis miraculis quaquaversum diffusus. Inventio corporis S. Annæ in ecclesia Aptensi, atque ejus caput variis locis honoratum, non levi disquisitioni materiem dederunt. Ad xxvii Julii discutiendam suscepit historiam SS. vii Dormitium Ebesinorum, quæ, sive substantiam sive adjuncta, quibus vestitur, spectes, multis tricis implexa est. Die sequente ex variis auctoribus Syllogen texuit historicam de S. Innocentio I, Romano Pontifice, cujus gesta ac doctrinam a multorum calumniis strenue vindicavit. Accedunt ibidem alia, quæ Auctoris ingenium et industriam produunt.

et septimo tomo
Julii conscripsit:

25 In tomo vii non exiguo labore ipsi steterunt Acta SS. Lucillæ et sociorum, qui xxix, et SS. Abdon et Sennen, qui xxx Julii coluntur. De historia illorum martyrii, multis difficultatibus involuta, critici ex professo scribunt, variisque argumentis, ex recondito antiquitatis recessu erutis, eam propugnant vel impugnant. Singula maturo subjicit examini Cuperus, et quid verisimilius sentiendum sit, definit. Lucillæ quoque et sociorum Actis subjunxit Appendicem, in qua obscura non pauca ad posthuanam eorumdem gloriam spectantia, majori luce douantur. Ad diem mensis ultimum illustravit S. Neotum, et B. Joannem Columbinum. Præter multa, quæ ad hunc propius spectant, etiam Ordinis Jesuatorum ab ipso fundati primordia, exercitia, habitus, progressus, mutationes, oppugnationes, extinctio; uti et Jesuatarum monialium institutum adhuc perseverans, origo et leges ordinate in prævio Commentario exponuntur.

Sancti

26 Quæ pro tomo i Augusti diligentissimus Cuperus prelo apparavit, circiter vclx paginas implent: nam præter Tractatum præliminarem de patriarchis Constantinopolitanis et Commentarium in Acta S. Dominici, de quibus supra actum est, illustriores Sanctos omnes diei in Augusti elucidavit; videlicet Aspreum, quem quidem, re diligentissime examiuata, a S. Petro apostolo Neapolitanis episcopum datum esse concedit, sed non eo tempore, quo illi asserunt, id factum probat; Dalmatium archimandritam et Faustum ejus filium, quorum intricatissimam chronotaxim utcumque explicat; Petrum præsulem Auagnieusum, et Walthenum abbatem in Scotia, tenere confusum et multiplicatum, pro cujus gestis ad rectam normam reducendis labori minime paratum est. Succedit B. Augustinus, Nucerinus episcopus, ex Ord. FF. Prædicatorum. Cælitæ præcipui, quibus in tomo ii Augusti laborem suum impendit, sunt B. Jordanus Forzate, Ord. S. Benedicti; SS. Cyriacus, Largus et Smaragdus cum sociis MM., quorum annuntiationes in Martyrologiis et Acta non satis cohærentia multis

Augusti Tomus VI.

difficultatibus obnoxia sunt; SS. Firmus et Rusticus D MM.; B. Joannes Firmanus, ex Ord. FF. Minorum; B. Amadeus ex eodem Ordine, pro cujus legitimo cultu et sanctitate contra Bzovium vindicias scripsit; S. Susanna V. et M., de cujus Actorum sinceritate inter magni uominis auctores disceptatur; et S. Clara virgo, prima S. Francisci discipula, quam ut condigne exornaret, nihil prætermisit.

27 In tomo iii Augusti ejus industria præcipue versata est circa S. Radegundem reginam. Hæc vitam conjugalem cum professione monastica apud Pictavienses in Gallia, vivente marito Clotario rege, commutavit. Perrumpendæ Cupera fuerunt graves circa illud factum difficultates, quæ eruditorum iugenia plurimum hactenus torserunt. Cetera, quæ de S. Regina expedit, videri possunt in diffuso Commentario, Actis præmisso. Ejus disquisitiones etiam non parum lucis attulere gestis SS. Juniani abbatis, Aruulphi præsulis Suessionensis, Theodori vel Theoduli episc. Octodorensis vel Seduneusis, circa cujus ætatem et personam nodus intricatus evolvendus fuit; Hyacinthi Poloni ex Ord. FF. Prædicatorum, innumeris pene prodigiis in vita et post mortem clarissimi; Claræ de Cruce seu de Monte Falcone, quam Ordini Franciscanorum abjudicavit, et Augustinianorum adscripsit; Agapiti M., quem Prænestini colunt, et Rainaldi archiepiscopi Ravennatis. Die xix Augusti tres SS. Magnos dedit. Multa sane tædia ei devoranda fuere ob implexissimas difficultates circa distinctionem horum Sanctorum.

mensis Augusti

E

28 S. Filibertus abbas, B. Bernardus Ptolomæus institutor Congregationis S. Mariæ Montis Oliveti, S. Philippus Benitius Ord. Servorum B. M. Virgius, B. Jacobus Mevanas Ord. FF. Prædicatorum, S. Audoënus episc. Rothomagensis, B. Theodoricus I abbas Andaginensis Acta omnes prolixiora habent, quæ Commentationibus præviis et accuratis notis in tomo iv Augusti illustrata invenies. S. Sidouii Apollinaris, celeberrimi Arvernorum præsulis, facta et virtutes ex ipsius fere Sancti scriptis eruta, observationibusque elucidata longo Commentario iunexuit. Quæ de SS. Amatore eremita, qui apud Cadurcenses claruit, Privato episc. et M. in Occitania, Hippolyto episc. et M. in portu Romano, et Theona patriarcha Alexandrino tradita accepimus, multis tenebris offusa sunt, quas solita diligentia dissipare conatus est Præter Sanctos memoratos, in eodem tomo alios xxxviii numeravi, de quibus Commentarios vel breviores Collectiones scripsit.

ab eodem

F

29 In tomo v Augusti utriusque Genesii, quorum alter mimus, alter notarius agnominatur, Arcidii abbatibus Atanensis et monnullorum aliorum Cælitum Actis lucem attulit. Tomum claudit prodigiosa Vita

illustrati.

A S. Rosæ virginis Limanæ, ex tertio Ordine S. Domini. Pro mensis ultimo, qui nunc prodit, illustria magni Ecclesiæ Doctoris S. Augustini gesta ex purissimis fontibus, ejus scilicet ac S. Possidii cœvi scriptis, colligenda ac digerenda susceperat; sed morbo superveniente, Opus perficere non potuit. Huic immortalus est post xxxvii paragraphos elucubratos; in quibus S. Doctoris vitam usque ad episcopatum deduxit: dein gloriosa ejus ad mortem usque certamina contra gentiles et diversi nominis hæreticos conjunxit, atque unum veluti sub aspectum lectori exhibuit. Cetera in episcopatu gesta scriptaque alieno studio prosequenda fuerunt. Habes, erudite lector, Cuperi lucubrationes, eo modo propositas, qui rudem saltem aliquam uotitiam dare possit, quam bene de re litteraria meritis fuerit.

*alii labores,
quibus museo
profuit.*

B 30 Non tantum Sanctorum Actis scribendis Opus sedulo promovit, sed et alios labores susceperat, studiis hagiographicis magno adjumento futuros. Mense Septembri anni mdcxxi in Hispaniam profectus est, sacræ antiquitatis monumenta, quæ in regionis bibliothecis vel archivis servantur, lustraturus. Honores peregrino Hospiti delatos, atque alias octo circiter

mensium itineris circumstantias hic non attingo. Satis D sit hic obiter indicasse, quod diligens Cuperus in itinere non pauca monumenta manu propria descripsit, quibus hodie cum grata Viri memoria utimur. Ipsius etiam diligentia effectum est, ut librorum musei nostri usus nunc multo sit facilior: etenim non modo operam suam contulit ad suppellectilem nostram litterariam in novum et meliorem ordinem redigendam; sed etiam juvandæ memoriæ causa indicem rerum, quas libri bibliothecæ nostræ continent, adeo amplificavit, ut quæ sua ipse manu exarata adiecit, mediam fere illius partem efficiant. Quidquid legebat, conjus notitiam sociis vel successoribus necessariam vel utilem judicabat, accurate annotabat. Cum senilis ætas deficiensque memoria P. Sollerium ad graviores curas minus idoneum reddidissent, in P. Guilielmum translata fuit sumptuum Operi promovendo necessariorum procuratio: quæ quantum laboris et temporis requirit ob annexum onus frequentissimas quaquaversum literas mittendi, ex decessoris ejus Elogio intelligi potest. Tribus circiter annis et medio provinciam hanc gessit magna diligentia et circumspectione. E

CAPUT TERTIUM

Cuperi virtutes et pia mors.

Animi submissio;

C Patris Guilielmi virtutes enarraturi, ab humilitate, quæ omnium mater est, initium faciemus. In tirocinio, ut num. v dictum est, alta magnæ istius virtutis fundamenta jecerat. Quod hæc nunquam defecerint, imo cum annorum numero majus acceperint firmamentum, satis probant frequentia submissi animi indicia, quæ tota vita præbuit, et ab omnibus, qui ei convixerunt, observata fuerunt. Tantum aberat, ut ob acquisitam doctrinæ famam animos attolleret, ut potius magis dimitteret, luccu splendoremque fugeret, et a laudibus honorumque exhibitionibus abhorreret. Proprii etiam commodi contemptor erat egregius: cubiculi supellex, vestes, ipse totus Cuperus sui ipsius despicientiam spirabat religiosamque, quæ hanc comitatur, paupertatem. Sententiam, cum rogabatur, pronuntiabat quidem, sed modeste, a vincendi et contendendi studio alienus; ea dumtaxat, quæ ad rem quæsitam faciebant, proferens. Ejus quoque humilitatis argumenta sunt æqualis erga omnes affabilitas et obvia benignitas, familiaris conversatio cum infimis quibusque hujus domus, atque alia quæ infra memorabimus. Si ita erga illos comparatus erat, facile est colligere, quo esset animo erga superiores.

32 Virtutes, quarum humilitas parens est, pietatis et orationis studio nutriuntur solidanturque. Fuit hoc

in Cupero constans et sedulum. Sic studiis hagiographicis vacabat, ut a consuetis religiosæ vitæ exercitiis nil unquam detraheret. His et illis certum ac definitum tempus impendebat: quod animi bene compositi evidens est argumentum. Meditationem aliaque pietatis exercitia, Societatis nostræ hominibus communia, diligenter obibat horis, per regulas constitutis: Officii ecclesiastici recitationem affixerat medio sextæ F vespertinæ, et medio undecimæ matutinæ: mane circa septimam, et a prandio circa secundam labores literarios inchoabat, quos protrahere usque ad tempus, legendis Horis canonicis destinatum Non ita tamen, (ut id per transcensam hoc loco addam) temporis distributioni se adstringebat, quin in gratiam vel obsequium externorum aut domesticorum, vel etiam fessi animi relaxandi causa, studia subinde resumere differret, vel resumpta aliquandiu intermitteret: nimirum commodabat se studiis non dabat; illa sibi, non se illis submittebat, suimetipsius semper potens ac arbiter. Exercitia S. Patris nostri per octiduum quotannis obiturus, in cubiculum pio apparatu instructum se abibat; et iu sacra solitudine ita perdurabat, ut in Museo nunquam nisi raro et brevi tantum tempore conspiceretur. Tenere afficiebatur erga Deiparam Virginem, cujus sertum (Rosarium vocant) paulo ante cœnam

*exercitia spiritus
ritualia; pietas
in Deiparam.*

A sæpe pervolvere visus est: nec est cur dubitemus, quin id quotidio præstiterit.

et S. Dominicum, cujus beneficio gravis morbi evasione adscribit;

33 Præter Societatis nostræ Sanctos etiam S. Dominicum impense colebat. Peculiarem hunc sibi in patronum elegerat ab eo, ut credimus, tempore, quo ipsius Acta illustrare aggressus est. Cum hæc inter Cuperi manus versarentur, gravi morbo correptus est, quem herpetem medici appellant. Cum videret in remediis humanis, diu frustra adhibitis, exiguam auxilii spem superesse, ad divina se convertit, et S. Dominici opem cum fiducia imploravit. Non modo varii e nostris illum dicentem audiverunt, quod morbi evasionem, quam illi vix sperare audebat, S. Dominico acceptam referret; sed id etiam Commentario Actis S. Patroni sui prævio inserere non dubitavit: sic enim scribit num. MCCCCLXXX: *De memetipso testari cogor, hanc orationem (a B. Jordano in honorem S. Patris sui compositam) mihi plurimum profuisse: cum enim in difficili ac pertinaci morbo, qui me non ita pridem corripuit, eandem quotidie per duos fere menses magna fiducia recitasset, animum ad tolerandas morbi molestias alacriorem sensi, et paulatim ita vires recuperavi, ut huic Commentario, tunc cepto, suam imponere potuerim. Etsi in ea re nullum sit miraculum, tamen libens agoasco beneficium etc.*

zelus animarum, studii hagiographicis impeditus;

34 De divinæ gloriæ propagandæ desiderio, quo incensus missionem Indicam efflagitavit, capite regimus. Labores hagiographici, apostolicis plane oppositi, illud non exstinxerunt: impeditur quidem, quo minus exsequeretur ea, ad quæ impellebat animarum zelus; sed non ita, quin hujus aliqua specimina subinde dare potuerit. Quamdiu vivit, Hispanos Italosque, et singulis diebus Dominicis Adventus et Quadragesimæ in variis urbis sacellis pueros puellasque peccata confitentes audivit. Constante etiam expositiorum confessiones excepit; quibus et fidei Christianæ elementa aliquot annis explicuit. Nec modo primis, quibus ad museum accessit, annis in magno pœnitentium concursu Patribus domesticis præsto adfuit; sed et illorum vicis sæpius supplevit, dum excurrit in Cruybeeck Flandriæ pagum, duobus circiter milliariibus nostratibus hinc dissitum, aures præbiturus pœnitentibus, qui ingenti numero ex vicinis locis Dominica in Julii eo confluunt, Communionis generalis, ut vocant, indulgentias lucraturi. Juvandis animabus plures labores impendisset, si eos studia nostra permisissent. Aliquoties dicere auditus est, sibi hæc gratiora fore, si cum illis componi posset. Sed ad ea redeamus, quibus intra domesticos parietes nostris exemplo fuit et admirationi.

virtutes, quibus se omnibus amabilem reddidit; mira sermonis gratia

35 Quæ in communi vita clarum quemquam et amabilem reddere possunt, et in aliis divisa cernuntur, in uno omnia Cupero collecta fuerunt. Inimica simulationis fraudisque, et nudæ amica veritatis sinceritas,

par erga omnes et minime fucata benignitas, indolis D facilitas, officiosa et prompta de aliis bene merendi voluntas, mentis nulla præpostera solitudine implicatæ serenitas, festiva hilaritas, quam religiosa gravitas et modestia temperabat, constans et æquabilis vultus animique tranquillitas, mira sermonis gratia, aliaque, quæ hic minutatim enumerare nimis longum foret, omnium amorem illi adco conciliarunt, ut magis propter illa diligeretur, quam propter eruditionem coleretur. Quamquam omnia, quæ modo memoravi, in Viro fuerint eximia; duo tamen erant; quæ plerique in eo maxime mirabantur. Primum erat singularis verborum gratia. Tenacissimæ memoriæ beneficio in promptu ipsi erant exempla varia et sententiæ diversis materiis accommodata: de quacumque colloquium institueretur, semper e penu suo depromebat aliquid apposite, vel pium quod ædificaret, vel doctum quod erudiret, vel jucundum quod religiose recrearet; idque sermone tam nativo et, nescio quibus, illecebris pleno, ut omnes, eo E capti, a loquentis ore penderent.

36 Alterum erat, idem semper et æquabilis animus vultusque. Numquam ira adeo commotus, numquam mœrore ita dejectus aut lætitia gestiens visus fuit, ut modum excessisse dici possit: nimirum iracundiam, tristitiam, aliasque animi affectiones, quæ animi tranquillitatem perturbant, rationi subdiderat. Ut Virum ex hoc capite lector penitus cognoscat, nonnullos subjecio versiculos non inconcinnos, quos interius pulpito suo ita affixerat, ut quoties illud aperiret, ejus oculis et menti objicerentur. Has illi leges continent, quas sibi constituerat, ut secum et cum sociis pacem acquireret, vitamque tranquillam in Societate ageret:

et æquabilitas animi; pacis secum et cum sociis acquirendæ studium;

Nil aversari; nil exoptare; regentis

Arbitrio sese permittere; munus obire

Impositum; certum tempus dare rebus agendis;

Non hominum dictis turbari; spernere fluxa

Gaudia; non sese rebus miscere profanis.

Has regulas sibi statuit, ut secum; sequentes, ut cum sociis pacem haberet.

Majorem revereri; æqualem ferre; minori

Parcere; judicium crebro submittere; scire

Plurima; pauca loqui; nullius carpere mores;

Ingenium non ostentare; tacenda tacere;

Non nimis obstringi cuiquam; confidere paucis;

Multa pati, sed pauca queri; sacre omnia caute.

Quot præcepta hic numeras, tot me de Cupero virtutes prædicasse existima: ad illa enim vitam suam actionesque ita exegit, ut nullum sit, cujus exsecutio in ipso observata et laudata non fuerit.

37 Has virtutes invicta coronavit animi fortitudo in diuturnis duplicis morbi molestiis perferendis. Prior, qui eum invasit anno MDCCLXXXI, fuit herpes; cui malo tollendo medicorum industria diu sine fructu insudavit.

invicta patientia in morbis

A vit. Vehementissima, quæ illi adhibere ad materiem, morbi causam, corpore expellendam, remedia plurimum exercuere Viri patientiam; sed non vicerunt. Comprimebat hæc familiares ægrotis querelas, gemitusque, atque alias omnes doloris significationes; vultumque ad illam serenitatem componebat, quam in prospera valetudine præ se ferre solebat. Cujus ope ab isto morbo liberatum se crediderit, dictum est num. xxxiii. Patientia æque heroica longa supremi morbi incommoda, mortemque ipsam superavit. Anno mcccxxxix altera tibia exonerare cœpit multum humoris per vulnera, quæ hic aperuerat. Graves ea quidem dolores, quæ Virum fortissimum diu torserunt et valde fregerunt; sed mortem attulit ipsa eorundem ex medicorum nonnullorum consilio tentata sanatio. Causa hæc fuit, quod obstructi humores noxii totum corpus paulatim ita opplerint, ut judicatus fuerit hydrope laborare: qui Virum consuetis morientium præ-

B sidiis munitum ad Sanctorum, quos illustraverat, societatem, ut confidimus, transtulit ii Februarii anno mclxci, ætatis ejus lv, religionis xxxvii, studii hagiographici xxi completo.

et piissima
mors.

38 Quam pius ejus obitus fuerit, ex litteris intellige, quæ eum per provinciam nostris annuntiarunt: *Ut hydropem* (duobus circiter ante obitum mensibus) *expertus est, ad valetudinarium concessit, omnibus prius reete dispositis, et ad mortem religiose obeundam se paravit. Eodem tempore moriturum se dictans, idque certo sibi persuadens, non alia erat vultu, non alio utebatur ser-*

*mone, animo erat non magis perturbato aut timido, D quam esset, qui iter aliquod aggressurus, omnia ad illud necessaria recte disponderet. Cum in valetudinario sederet, (nam lecta decumbere ob gravissimas pectoris angustias non poterat) cum sederet, inquam, acerbissimis pressus doloribus, accedentes excipiebat consueta sibi affabilitate, et verborum gratia: at longioris vitæ spem ingerentes amico refellebat joco, ne quid spe illa detraheret de cura ad martem se parandi: uam hæc una fere eum habebat sollicitum. Attulerat hunc in finem ad valetudinarium libellos piis precibus refertas, ex quibus sibi varia prælegi curabat per familiarem Patrem. Præceteris ex libello Ms. (de quo meminimus num. ix) frequenter repeti volebat orationem ad mortem præparatoriam, qua se ad corporis sui destructionem offerebat tanta verborum energia, mortemque acceptabat tanta affectuum teneritudine, ut oratio illa legi non posset sine lacrymis, licet ipse eandem et audiret et perderet immota mentis vultusque constantia. Oriebatur eximia hæc animi fortitudo ex insigni de Deo fiducia, quam declaravit toto morbi E sui tempore, et vel maxime paucis ante obitum horis. Aliquis ei tunc assidens inter alia pia suspiria dicebat hunc versiculum: **IN TE DOMINE SPERAVI, NON CONFUNDAR IN ÆTERNUM.** Cui ille suaviter innuens, repetebat hæc salum verba: **NON CONFUNDAR.** Tandem, toleratis heroica plane constantia parique patientia morbi doloribus, in festa Purificatæ Virginis, in quam erat piissimus, beatum illorum finem, ut merito confidimus, est consecutus.*

C

F

INDEX S A N C T O R U M

IN TOMUM VI AUGUSTI

A

- 28 **A** Delindis abbatissa, Parthenonis Buchoviensis in Suevia fundatrix. **COMMEN. HISTORICUS.** Conspectus loci; chronologia foundationis correcta; Beata quando mortua; cultus publicus 492
- 29 Adelphus ep. conf. Metis in Lotharingia. **COMMEN. PRÆV.** Sancti cultus, et corporis translatio. Acta, quorum pars prima fabulosa: ætas examinata 504. **VITA** ex editione Jacobi Wimphelingii, qui usus est chartis comitis Hanoviensis. **CAP. I.** Vitæ historia apocrypha et fabulosa 507. **CAP. II.** Translatio et miracula ab auctore cœvo scripta 508. **CAP. III.** Miracula serius facta, auctore alio item anonymo 511
- 16 Adinus, fortasse ep., conf. 826
- 30 Æonius ep. et conf. Arelate in Gallia. **SYLL. MIST.** Cultus, gesta, eorumque chronologia 563
- 27 Ætherius, episc. Lugduni in Gallia. **SYLL. MIST.** De cultu, gestis ante episcopatum et in episcopatu usque ad mortem 91
- 27 Æthiops Eunuchus per Philippum diaconum baptizatus. **SYLLOGE.** Cultus apud Græcos; historia sacra variis observationibus elucidata; elogia Patrum; locus ac tempus 5
- 30 Agilus primus Resbacensis abb. in Bria Gallia: provincia **COMM. PRÆV. § I.** Cultus Sancti: scriptores Actorum et miraculorum 569. **§ II.** Præcipua Vitæ capita ordine chronologico deducta, et aliunde illustrata 572. **VITA,** auctore anonymo suppari, ex *Ms. Resbacensi, collato cum editionibus Chiffletii et Mabillonii, ac Ms. reginæ Sueciæ.* **PROLOGUS** ad Aygloaldum abb. 574. **CAP. I.** Parentes S. Agili illustres, ad quos accedit S. Columbanus, quem juvant apud regem pro condendo cœnobio Luxoviensi: Columbanus vero bene precatur septenni Agilo 575. **CAP. II.** Agilus adolescens Luxoviense monasterium ingressus virtutibus inclarescit: moritur ejus pater, Columbanus relegatur, Agilus vero ad Brunechildem legatus, eam Luxoviensibus reddit benevolam, miraculo prævio adjutus 577. **CAP. III.** Agilus cum abbate suo Eustasio mittitur ad prædicandum infidelibus Evangelium: miracula quædam in hoc itinere facta 580. **CAP. IV.** Constructio cœnobii Jotrensis, Radoliensis et Resbacensis 582. **CAP. V.** Sanctus, id agente S. Audoëno, fit abb. Resbacensis: miraculum in dedicatione ecclesiæ factum 584. **CAP. VI.** Curam abbatialem pie administrans, Christum specie pauperis suscipit et dæmonem fugat: imbris suos liberat: mire augetur monachorum numerus 585. **CAP. VII.** Vinum miraculo auctum: mors Sancto revelata: felix obitus, et facta tunc mirabilia 586. **MIRACULA,** auctoribus diversis anonymis, ex *Ms. Resbacensi, collato cum editione Mabillonii.* **LIBER PRIMUS,** complectens ea, quæ seculo XI facta sunt. **PRÆFATIO.** **CAP. I.** Corpus Sancti in supplicatione immobile, donec ablata restituantur: varii febribus liberati: cantus cælestis auditus 587. **CAP. II.** Cæco visus redditus, energumini liberati 589. **CAP. III.** Miracula quædam in *Ms. nostro* non inventa, sed addita ex editione Mabillonii, qui ea dedit ex codice Uticensi 590. **LIB. II** complectens miracula tempore Briccii abb. patrata. **CAP. I.** Fons S. Agili miraculis celebris: claudus et paralyticus aliique infirmi ibidem sanitatem adepti 592. **CAP. II.** Alia sanationum beneficia a variis apud prædictum fontem impetrata 593. **CAP. III.** Alia rursum beneficia cum brevi apologia miraculorum 594. **CAP. IV.** Duarum meretricum conversio: alia beneficia 595. **CAP. V.** Reliqua beneficia apud fontem Sancti impetrata 596
- 30 Agilus vicecomes conf. prope Magdunum in Gallia. **COMM. PRÆV.** Cultus Beati et Acta: an fuerit monachus. **VITA,** auctore anonymo, ex *Ms. ecclesiæ B. Agili prope Magdunum* 566
- 18 Agon ep. Pictaviensis 826
- 31 Aidanus ep. Lindisfarnensis in Anglia. **COMM. MIST. § I.** Nomen Sancti in Fastis, et cultus antiquus: gesta ejus descripta a Venerabili Beda 688. **§ II.** Sancti vita monastica in cœnobio Niensi: qua occasione episcopus consecratus et in Northumbriam missus fuerit: erectio episcopatus Lindisfarnensis et monasterii 689. **§ III.** Virtutes sancti Episcopi et opera apostolica: prædicationes de Oswaldo et Oswino regibus 691. **§ IV.** **MIRACULA** quædam et mors Sancti: virtutes et error in celebrando Paschate 692
- 29 Albericus eremita apud Balneum in Etruria 514
- 31 Albertinus prior eremi sanctæ Crucis Fontis Avellani in Umbria. **SYLL. MIST.** De cultu celebri et fama miraculorum, ac pauco de gestis Beati 811
- 28 Alexander ep. conf. Constantinopoli **COMM. MIST. § I.** Sancti cultus apud Græcos et Latinos; gesta ejus in concilio Nicæno, contraque philosophos ethnicos, et Arianam hæresim 195. **§ II.** Resistit Arianis, ne in ecclesiam indicatur Arius, cujus mortem precibus impetrat: gesta in fine vitæ 196
- 25 Alvera virgo et M. Limolii apud Petrocorios in Gallia 836
- 31 Amatus ep. Nusci in regno Neapolitano. **COMM. PRÆV. § I.** Cultus Sancti antiquus, præsertim in ecclesia Nuscana, et in Ordine Eremitarum Montis Virginis 701. **§ II.** Acta S. Amati a quibus scripta, et quænam inde exortæ controversiæ 703. **§ III.** Examinatur scriptum, quod circumfertur sub nomine testamenti S. Amati 704. **§ IV.** Utrum Octavarium Francisci de Ponte de S. Amato præferri debeat Vitæ ejusdem per Renda scriptæ 707. **§ V.** Utrum Sanctus floruerit seculo XI, an XII 709. **§ VI.** Utrum S. Amatus fuerit primus ep. Nuscanus 710. **§ VII.** Natales Sancti et Vita usque ad assertum ingressum in monasterium disentiuntur: vita monastica in dubio relinquitur 713. **§ VIII.** Quæ Sanctus gessisse dicitur, dum erat monachus, examinantur 715. **§ IX.** Discutiuntur ea, quæ Renda narrat de occasione, modo et tempore, quo Sanctus creatus est episc.: gesta quædam in episcopatu 717. **§ X.** Quædam foundationes ecclesiarum: mors Sancti, mortisque adjuncta 719. **§ XI.** Miracula quædam post mortem facta, relataque à Francisco de Ponte: brevis observatio ad Vitam edendam 720. **VITA,** auctore Felice Renda, ex *gemina editione inter se collata.* **CAP. I.** Sancti patria, natales, adolescentia, vita clericalis ac monastica 723. **CAP. II.** Occasio, qua Sanctus electus episcopus, ipsaque electio: gesta in episcopatu ac pia mors 725. **CAP. III.** Miracula varia, geminaque corporis translatio 727. **APPENDIX.** Præmonitio ad alteram S. Amati vitam 843. **VITA ALTERA,** seu lectiones Officii Nuscani, auctore Francisco de Ponte

INDEX SANCTORUM

- Ponte, ex *Ms. Nuscano*. CAP. I. Pueritia, adolescentia, studiaque et gesta Sancti usque ad episcopatum 844. CAP. II. Sanctus ad episcopatum electus, eum recte administrat: virtutibus et miraculis clarus multa fundat loca sacra, ac pie moritur 845
- 28 Ambrosius, episc. conf. Santonis in Gallia. SYLL. HIST.-CRIT. 212
- 30 Ameltrudis Virgo Gemetica in territorio Rotomagensi in Gallia 620
- 27 Anthusa M. 22
- 29 Antonius Ripolanus mart. ex Ord. FF. Prædicatorum, Tuneti in Africa. COMM. PRÆV. § I. Beati tirocinium sub. S. Antonino; bujus de illo vaticinium; ejusdem Sancti meritis Beati conversio adscripta; translatio corporis; cultus 530, § II. Scriptores, qui de hoc Martyre tractarunt; ejusdem martyrii chronotaxis; *Ms. authenticum passionis et miraculorum* 532. MARTYRIUM, auctore Fratre Constantio Ordinis S. Hieronymi, ex *Ms. FF. Prædicatorum Ripolensium*. CAP. I. Beati captivitas, apostasia ac pœnitentia 534. CAP. II. Publica fidei orthodoxæ professio, martyrium, sepultura, gratiæ per Martyrem in alios collatæ 536. MIRACULA AUTHENTICA ex *tabulis Mss. Ripolensibus PP. Prædicatorum*. CAP. I. Miramaris tempestas; sanata surditas, oculus pessime affectus, paralysis 537. CAP. II. Leprosus et cæcus, ac alius ex renibus et vesica laborans sospitantur 539
- 31 Aristides Philosophus Athenis in Græcia. Cultus publicus, et elogia 650
- 28 Aurelius Augustinus, illustris Ecclesiæ doctor, et Hipponensis episcopus, Hippone-regio in Africa. COMM. PRÆV. § I. Notitia prævia monumentorum, ex quibus Vita hujus sancti Præsulis illustrabitur 213. § II. Sancti patria, tempus nativitatis, nomen, parentes et consanguinei 216. § III. Gesta studiaque ipsius in pueritia et adolescentia 219. § IV. Causa vel occasio, qua sectam Manichæorum amplexus est, aliosque ad eandem pertraxit; nonnullæ rationes, ob quas hanc hæresim suspectam habere cœpit, et prima ejus lucubrationi. § V. Discessus ejus ex Africa in Italiam, commoratio Romana, corrupti Manichæorum mores ibi detecti, transitus a Manichæis ad Academicos 224. § VI. Professio rethorica Mediolani, notitia cum sancto Ambrosio episcopo, studium quærendæ veritatis, mira ad Deum conversio, et exempla piorum hominum, quibus ad perfectiorem vitam excitatus est 227. § VII. Abdicatio Mediolanensis magisterii, secessus in villam rusticam, utiles in ea occupationes, et opuscula ibi conscripta 229. § VIII. Pii Catechumeni reditus Mediolanum, opuscula ibi scripta: baptismus, hujus Sacramenti collati tempus et quædam circumstantia 232. § IX. Iter ad Ostia Tiberina, mors matris, secunda commoratio Romæ, lucubrationes ibi scriptæ 234. § X. Occasione librorum, quos pius Neophytus Romæ scripsit adversus Manichæos, præcipuus hujus hæresios auctor assignatur, et impia sectatorum ejus dogmata recensentur 236. § XI. Reditus in Africam, commoratio in urbe Carthaginiensi, miracula ibi visa vel audita 239. § XII. Castigata Pherepoui temeritas, et adversus ipsum vindiciæ pro miraculis, quæ Sanctus noster oculato vel audito testimonio suo confirmavit 242. § XIII. Pia Sancti vita fere per triennium Thagastæ cum sociis transacta, et lucubrationes eo tempore conscriptæ 245. § XIV. Lis inter Eremitas Augustianos et Canonicos Regulares de monastica Sancti nostri professione, quam hi negant, illi asserunt 248. § XV. Quidam neutrius Ordinis scriptores ab utraque dissidentium parte acriter reprehensi eo quod huic liti sese immiscuerint 251. § XVI. Præcipuæ rationes, propter quas hanc litem indecisam relinquere voluimus 254. § XVII. Occasio, qua Sanctus Hippone-Regio electus est ad sacerdotium, obtinuit monasterium, ac petiit exiguum dilationis tempus, ut sese præpararet ad melius exercendas officii sui functiones 256. § XVIII. Sancti Sacerdotis conciones ad populum, cura pro diœcesi Hipponensi, gubernatio monasterii, ad quod homines variæ conditionis admitteret 259. § XIX. Zelus sancti Sacerdotis ad convertendos hæreticos tum Manichæos, tum Donatistas 262. § XX. Reliqua scripta, quæ Sanctus tempore sui presbyteratus edidit, et ex horum postremo orta controversia inter ipsum et S. Hieronymum 265. § XXI. Hippone-Regio sacrilegus mos epulandi in templo, qui festis quorundam Sanctorum diebus sub larva pietatis servari solebat, exhortatione Sancti nostri sublatus 268. § XXII. Promotio Sancti ad cathedram ecclesiæ Hipponensis, quam simulcum Valerio rexit, et hujus episcopalis ordinationis modus ac tempus 271. § XXIII. Occultus animæ status, quem Sanctus ipse jam præsul Hipponensis in libro decimo Confessionum declaravit 274. § XXIV. Exteriores naturæ gratiæque dotes, quibus sanctus Antistes præditus fuit, et infirma corporis ejus valetudo 276. § XXV. Communis et domestica sancti Præsulis vita cum suis clericis, horumque professio, et origo 279. § XXVI. Sancti Pastoris cura pro suo grege, misericordia erga pauperes, sollicitudo pro viduis afflictis, aliisque feminis, et Hipponensi congregatione sanctimonialium 282. § XXVII. Sancti Præsulis modestia, cum laudatur; animi moderatio, cum vituperaretur; et ingenua ignorantia suæ confessio, quando consulbatur 285. § XXVIII. Scripta et gesta adversus errantes et seditiosos ethnicos 287. § XXIX. Scripta et gesta adversus Manichæos, postquam cathedram Hippouensem ascenderat 291. § XXX. Intrepidus amor et sollicita benignitas erga Donatistas 294. § XXXI. Rabies Donatistarum adversus Augustinum, aliosque Catholicos, quæ legibus imperatoris utiliter coerceda fuit 297. § XXXII. Præcipua, quæ Sanctus noster in congressu Carthaginiensi et post illum contra Donatistas egit 300. § XXXIII. Variæ lucubrationes, quas adversus Donatistas edidit et earum fructus 303. § XXXIV. Pelagiana hæresis, et bujus præcipui defensores 306. § XXXV. Præcipua sancti Augustini scripta et gesta adversus Pelagianos, qui tandem ab Apostolica Sede damnati sunt 308. § XXXVI. Præcipui Semi-Pelagianorum errores ab Augustino refutati, et post obitum ejus ab Ecclesia Romana legitime damnati 311. § XXXVII. Certamina sancti Doctoris adversus Arianos et alios diversi generis hæreticos 314. § XXXVIII. Commercium litterarum cum S. Paulino: libri ad Simplicianum 316. § XXXIX. Opuscula de Agone Christiano, de Doctrina Christiana, Confessiones, Quæstiones Evangeliorum, Annotationes in Job, de Catechizandis rudibus: an Sanctus interfuerit concilio Carthaginiensi tertio et quarto 318. § XL. Opuscula Sancti, ad Inquisitiones Januarii, de Opere Monachorum, de Genesi ad litteram: concilia duo Carthagensia, quibus videtur interfuisse: deponit Abundantium presbyterum 320. § XLI. Controversia Sancti cum Severo episcopo Milevitano occasione Timothei clerici, in qua mire eluxit moderatio ejusdem in defendendo jure ecclesiæ suæ 322. § XLII. Adest concilio Carthaginiensi annuorum: scandalum ex Sancti monasterio ortum: objurgat discipulum quemdam episcopum: concilium Carthaginense anni cævi: Expositio epistolæ S. Jacobi, liber de Fide et operibus 324. § XLIII. Scripta varia de Visione Dei: Dioscorum a vanis studiis deterret, Consentium errantem instruit: commercium litterarum cum S. Hieronymo 327. § XLIV. Veniunt in Africam Albina, Pinianus, et S. Melania, Romani nobilissimi: quid Augustino Piniani occasione accideret 329. § XLV. Epistola de Orando Deo ad Probam Faltoniam, liber de bono Viduitatis ad Julianam, Demetrias

metrias ad virginitatem inducta, Orosius ad historiam scribendam instructus, Psalmorum expositio 333. § XLVI. Sanctus respondet ad quæsitæ Evodii : cura scribendi a duobus conciliis ipsi demandata, restringit curam litigantes audiendi : dicit ad populum et scribit in Euangelium et Epistolam S. Joannis : scribit ad Dardanum librum de Præsentia Dei 335. § XLVII. Iter Sancti Casaream Mauritanæ, et ibi gesta : epistolæ ad Optatum, Mercatorem, et Hesychium ; adest concilio Carthagineusi 337. § XLVIII. Scripta varia, quæ, præter polemica contra hæreticos, ab anno circiter cdxix usque ad cdxiv fucere edita 339. § II. Dolor Sancti de indigno discipulo suo imprudenter ad episcopatum promotum, gestaque in causa ipsius : mirabilis sanatio Pauli et Palladiæ, facta præsentem Augustino 342. § I. Succesor in Cathedram Hippouensem ab Augustino postulatus, et obtentus : Leporius errores suos revocat ope ejusdem Sancti 345. § LI. Libri Retractationum, Speculum, liber de hæresibus 347. § LII. Occasio Africa vastata per Waudalos, ipsaque vastatio et mors S. Augustini 350. § LIII. Gestorum brevis chronotaxis 353. § LIV. Aliqua incerta, quæ posteriores scriptores de Sancto adhuc vivente narrant 357. § LV. Elogia varia de moribus, virtutibus, ingenii et eruditionis præstantia, ac de scriptis S. Augustini 359. § LVI. Cultus Sancti 362. § LVII. Gemina sacri corporis translatio 363. § LVIII. Litteræ sub Petri Oldradi nomine editæ de utraque translatione examinantur 365. § LIX. Ex aliis scriptoribus confirmantur pleraque in præcedentibus litteris relata, ac disseritur de monasterio et ecclesia S. Petri in Cælo anreo, ubi corpus depositum 368. § LX. Corpus magna cura reconditum : locus, in quo illud depositum multi crediderunt : corporis inventio et recognitio 370. § LXI. Diuturna controversia de corpore invento, quæ tandem finitur iudicio episcopali, per summum Pontificem confirmato 372. § LXII. Beneficia quædam, quæ facta narrantur occasione corporis inventi 377. § LXIII. Reliquiæ aliis locis servatæ 378. § LXIV. Variæ Sancti apparitiones, et beneficia aliis collata 380. § LXV. Quædam memoriæ, quæ Sancti ostenduntur 385. ACTA PRIORA, sive prima vitæ pars, ab infantia usque ad trigesimum tertium ætatis annum, auctore ipso S. Augustino, *excerpta ex novem prioribus libris Confessionum ejus, quas anno 1650 Balthasar Moretus Antverpiæ edidit.* CAP. I. Sancti infantia, pueritia, morbus, et consueta hujus ætatis vitia 387. CAP. II. Studium litterarum humaniorum, odium linguæ Græcæ, et amor poetiarum fabularum 388. CAP. III. Deplorata adolescentiæ peccata, ac nominatim furtum, tunc ex malitia propter pravos sodales perpetratum 390. CAP. IV. Luxuriosa conversatio in urbe Carthaginensi, desiderium spectaculorum tragicorum, studia philosophica, et lectio sacræ Scripturæ ob simplicem stylum contempta 293. CAP. V. Lapsus in hæresim Manichæorum, matris ejus ob hunc dolor precesque, et solatium divinitus ab ipsa obtentum 394. CAP. VI. Aperta Manichæismi professio, magisterium rhetoricæ, filius ex concubina natus, spretæ haruspiciæ, sed supersticiosa astrologiæ credulitas 396. CAP. VII. Vehemens tristitia ex obitu amici, patria propter illam relicta, et ea occasione opusculum ab ipso conscriptum 397. CAP. VIII. Difficultas ejus in percipiendis rebus spiritualibus, et facilitas intelligendi categorias Aristotelis 399. CAP. IX. Colloquium cum Fausto episcopo Manichæo, et post illud iusta Sancti suspicio de falso Manichæorum dogmate 400. CAP. X. Iter ex urbe Carthaginensi Romam fraudulenter institutum ; morbus ibi periculosus, familiaritas cum Manichæis, et causa inde migrandi Mediolanum, ubi conciones S. Ambrosii præsulis ab ipso auditæ 402. CAP. XI. Latitæ S. Monicæ Mediolanum adventantis

ob inchoatam Filii sui conversionem, reverentia illius erga S. Ambrosium, et ex concionibus hujus præsulis ab Augustino agnita sacræ Scripturæ auctoritas 405. CAP. XII. Sollicita Augustini ambitio repressa exemplo mendicæ lætantis, deliberatio de stabili vitæ genere eligendo, et infirmitas ad superandas carnis illecebras 408. CAP. XIII. Paulatim crescens in eo notitia Dei immutabilis et infinite boni, contra errores Manichæorum 410. CAP. XIV. Vanitas divinationis astrologiæ ei monstrata, origo mali difficulter inquisita, et in libris Platoniorum reperta quædam fidei Christianæ consentanea 412. CAP. XV. Cognitio Dei et Verbi incarnati clarius ex sacris Litteris ab ipso hausta, quam ex libris Platoniorum, cum in bis plura fidei nostræ mysteria omisa sint 414. CAP. XVI. Augustinus exemplis aliorum ad conversionem excitatus ; sed adhuc in eo languidum imitandi desiderium, et variæ fluctuantis animi affectiones. 417. CAP. XVII. Post diuturnam carnis ac spiritus luctam ignota vox audita, jubens illum legere sacræ Scripturam, eaque lecta, firmum vitæ emendandæ propositum conceptum 420. CAP. XVIII. Abdicata rhetoricæ docendæ professio, secessus in villam Mediolano vicinam, et ibi præparatio ad baptismum recipiendum 422. CAP. XIX. Baptismum ei aliisque Mediolani solemniter administratus ab Ambrosio, illumque brevi secutus S. Monicæ obitus apud Ostia Tiberina, et preces Sancti pro anima matris suæ defunctæ 424. ACTA ALIA, sive secunda vitæ pars, præsertim ab anno trigesimo tertio ætatis usque ad obitum, Auctore S. Possidio sancti Doctoris discipulo, ejus per annos fere quadraginta contubernali, *ex editione Romana anni 1731, quam cum vetusto Musei nostri codice contulimus.* PRÆFATIO. CAP. I. Perversa ejus adolescentia, conversio ad frugem, baptismus, sacerdotium, et acta usque ad initium episcopatus 427. CAP. II. Electio ad episcopatum Hipponensem, et varia in eo gesta adversus Donatistas hæreticos, horumque furor 430. CAP. III. Certamina sancti Præsulis contra hæreticos, Manichæos, Arianos, ac Pelagianos 432. CAP. IV. Sollicitudo ejus pastoralis, et diversæ pro grege suo occupationes 434. CAP. V. Domestico sancti Antistitis conversatio, observantia disciplinæ, morum integritas, et amor erga subditos 436. CAP. VI. Scripta ejus circa finem vitæ, extremus morbus, pia mors, ac sepultura 438. PRÆMONITIO de Indiculo Possidii. INDICULUS SCRIPTORUM omnium, auctore S. Possidio Calamensi episcopo, *ex editione postremi Parisiensi, collata cum editione Antverpiensi et Codice nostro Ms.* CAP. I. Contra paganos. Epistolæ contra quos supra 441. Tractatus adversus quos supra. Contra Mathematicos. Contra Judæos 442. CAP. II. Contra Manichæos. Tractatus adversus memoratos 443. Contra Priscilianistas 444. CAP. III. Adversus Donatistas. Tractatus contra Donatistas 444. CAP. IV. Contra Pelagianistas 446. CAP. V. Adversus Arianos. Tractatus diversi adversus supradictos, qui Filium inæqualem Patri esse contendunt 446. CAP. VI. Diversi libri vel tractatus vel epistolæ, ad utilitatem omnium studiosorum conscriptæ 447. CAP. VII. Epistolæ 451. CAP. VIII. Tractatus diversi 454. CAP. IX et X. Sermones 457 et seqq.

B

29 **B**asilla virgo. Sirmii in Pannonia inferiore

31 Benedictus Aretinus ex Ord. FF. Minorum, Aretii in Tuscia. COMM. PRÆV. § I. Cultus, et collectio rerum a Beato gestarum 808. § II. Pia consuetudo a Beato instituta ; Veritatem indulgentiæ Portinuculæ confirmat ; tempus mortis ; apocrypha quædam de Beato narrantur.

28 Bibianus seu Vivionus ep. et conf. Santonis in Gallia

INDEX SANCTORUM

Gallia. COMM. PRÆV. Sancti cultus antiquus: Acta triplicia: quænam ex illis præferenda et edenda: epistola nomine S. Augustini ad Bibianum edita. 461. VITA, auctore anonymo suppare, *ex Mss. Trevirensi et Blaburensi*. CAP. I. Sancti patria, parentes, vitæque usque ad episcopatum, quem renitens suscipit 462. CAP. II. Sancti iter Tolosam pro redimendis captivis, mira ibidem erga furem charitas, gestaque eum Theodorico rege, qui Sancti libertate offensus, visione placeatur. Civitas precibus liberata ab hostibus 464. CAP. III. Sanguis Sancti terrori est dæmonibus; ecclesia eidem structa. Construit ecclesiam cathedralem et pie moritur. in eaque sepelitur. 466

31 Bonaiuneta, conf., unus e septem Fundatoribus Ord. Servorum B. M. V., in monte Senario prope Florentiam. COMM. MIST. § I. Varia, quæ ad hunc Beatum pertinent, alibi tractata; eleemosynas dnm rogat, venenum sibi porrectum detegit, et sine damno sumit; Ordinis-præfectura 783. § II. Morbus; spiritus propheticus; virtutes; mirabilis ante obitum corporis et spiritus fortitudo; Beati numisma; annuntiatio annua in Martyrologio Romano 785

30 Bonifacius et Thecla conjuges Ardumeti in Africa 551

30 Bononius abbas presb. Ord. S. Benedicti in monasterio Lucediensi in Pedemontio. COMM. PRÆV. Cultus, Vitæ exemplaria, alii auctores 625. VITA, auctore monacho Lucediensi anonymo, Sancti synchrono, *ex Ms. codice Bononiensi edito opud Mabillanum inter Acta Sanctorum sui Ordinis, quam cum aliis exemploribus contulimus*. Patria, vita monastica, peregrinationes per Orientem plurimis utiles; dignitas abbatialis; obitus; altare super ejus sepulcrum 626. MIRACULA. PROLOGUS auctoris. CAP. I. Miracula a Sancto vivente patrata 630. CAP. II. Miracula a Sancto post mortem facta 632

20 Burchardus presb. Beinwilæ in Helvetia. COMM. PRÆV. Documenta de Beato hinc missa; publicus ex eisdem ipsius cultus 827. ELOGIUM, auctore Augustino Stocklino, *ex documentis abbatiae Murensis in Helvetia* 829. MIRACULA Beati patrocinio patrata 831

C

27 Cæsaris episc. et conf. Arelate in Gallia. COMM. PRÆV. § I. Vitæ scriptores; cultus; elogia 50. § II. Præcipua vitæ capita chronologie ordinata usque ad tempus monasterii sacris virginibus conditi, ubi de gemina Regula per Sanctum conscripta 52 § III. Chronologia vitæ producta usque ad annum dxiiv, ubi varia suppleuntur in Actis prætermissa 54. § IV. Prosecutio ejusdem chronologie usque ad annum dxxx, in qua exponuntur concilia varia, et gesta Sancti contra Semi-Pelagianos 56. § V. Chronologie pars ultima usque ad mortem Sancti: mortis tempus examinatum 59. § VI. Testamentum Sancti: scripta posteris relicta: discipuli, epitaphium 61. VITA. LIBER PRIMUS, auctoribus Cypriano, Firmino, et Viventio episcopis, *ex Ms. S. Martini a Campis, Ordinis Cluniacensis Parisiis, collato cum editione Mabillonii*. PRÆFATIO. CAP. I. Sancti patria, parentes, vita clericalis et religiosa usque ad episcopatum 64. CAP. II. Invitus ad episcopatum promovetur: divina Officia disponit, ac ferventer prædicationibus vacat: infirmis, captivis, et pauperibus consultit: falso acensatus relegatur, agnita deinde innocentia honorifice revocatur: ignem comescit, pluviam obtinet etc. 66. CAP. III. Cænobium sacris virginibus structum, reglæque eiconscripta: Sanctus calumniis appetitus in carcerem truditur, ac deinde Ravennam ducitur: captivi redempti, miracula 69. CAP. IV. Romam profectus varia obtinet a Pontifice: deinde domum regressus, variis virtutibus et miraculis fulget

71. CAP. V. Fervorin prædicando per se et alios: statuta ejus quædam: doctrina in suspitionem vocata et Romæ probata: hospitalitas 73. VITA LIBER II, auctoribus Messiano presbytero, et Stephano diacono, *ex editione Mabillonii*. CAP. I. Varia miracula, quibus monita quædam virtutesque interponuntur 75. CAP. II. Miracula varia per Sanctum patrata 78. CAP. III. Alia miracula: cura instruendi discipulos, et quosvis ad pœnitentiam hortandi: virtutes et visiones 81. CAP. IV. Miracula quædam post mortem patrata: ætas Sancti et tempus episcopatus; pia ad mortem prævisam præparatio, et beata mors: dolor omnium in ejus obitu et sepultura. 82

31 Casidius presb. et M. cum sociis, Transaquis in Marsis. COMM. PRÆV. Locus exponitur, ubi antiqua veneratione gaudet Sanctus: Acta ejus fabulis conspersa! reliquiæ, et tempus mortis, quod incertum 652. ACTA FABULOSA, auctore anonymo, *ex vetusto codice Transoquensi*. CAP. I. Capti SS. Rufinus et Cæsadius, ac fidem professi cœduntur: immisæ ad eos pervertendos in carcerem Nicæa et Aquilina convertuntur, ac dein Alexander et Silon milites 654. CAP. II. Martyrium Nicææ et Aquilinæ: conversio proconsulis, et fuga hujus et aliorum in Marsorum provinciam 656. CAP. III. Capiuntur Sancti et Romam ducuntur, excepto Casidio, qui sponte venit ad carcerem, sed Rufini consilio recedit: Andreæ proconsulis martyrium 658. CAP. IV. Martyrium Rufini et sociorum, deinde Cæsidi cum aliis sociis, ac demum plurimorum 659. APPENDIX, auctore anonymo, de miraculis S. Cæsidi post mortem, *ex Ms. Lucæ Holstenii* 660. ACTA ALTERA imperfecta, auctore anonymo, *ex duobus Mss. apagraphis Pistoriensis ecclesie* 662.

27 Calixtus et Cyprianus martyres in diœcesi Rivensi Gallie 22

29 Candida virg. et M. Romæ 515

31 Cuthburga regina et abb. Winburnensis, Vindogladie in Anglia. COMM. PRÆV. § I. Legitimus Sancte cultus: ejus stirps et proximi consanguinei: an eum marito virginitatem servaverit 696. § II. Vita monastica in Berkingensi cænobio: constructio cænobii Winburnensis, cujus sit abbatissa: tempus mortis ignotum 698. ACTA *ex Capgravo* 699

D

27 Deumannus eremita et M. in comitatu Sommersetiensi Angliæ. SYLLOGE de loco, et cultu; vita notationibus exposita 23. VITA, auctore anonymo, *ex Capgravo* 24

31 Dominicus Vallius, puer ac M. à Judæis occisus, Cæsaraugustæ in Aragonia. COMM. PRÆV. § I. Sancti nomen; varia de ejusdem cultu documenta 777. § II. Reliquiæ; visitatio sacelli; Acta; scriptores, qui de Sancto agunt 779. PASSIO, auctore anonymo, *ex codice antiquo Ms. membranæ Cæsaraugustanæ ecclesie S. Salvatoris* 782

E

31 Eanswida virgo abb. in monasterio Folkstoniensi in Cantio COMM. PRÆV. Locus, publica veneratio; vitæ institutum; tempus mortis 684. VITA, auctore anonymo, *ex editis apud Capgravium* 685

27 Ebbo et Gericus, Guericus vel Goëricus episcopi conf. Senonis in Gallia. COMM. PRÆV. § I. Cultus utriusque probatus: initium et finis episcopatus B. Gericus 94. § II. Chronologia vitæ S. Ebbonis: corporis elevatio, et reliquiæ: Acta 96. VITA, auctore anonymo, *ex Legendario Senonensi Ms., collata cum Ms. Suessianensi et editione Mabillonii* 98

31 Ebregeisilus vel Ebraisilus ep. Meldensis, in monasterio Jotrensi in Bria Gallie provincia. Locus, cultus, tempus, sepulcrum, sacra lipsana 694

31 Elisabeth

31 Elisabetha seu Isabella, virgo regia, fundatrix monasterii Longi-Campi prope Fanum S. Clodoaldi in agrum Parisiensi. COMM. PRÆV. § 1. Acta antiqua Beatæ et Vitæ recentiores: natales ejusdem, pia educatio, fuga impiarum, fundatio abbatiæ Longi-Campi 787.

11. Utrum Beata vitam Religiosam sit professa? Clementis IV ad eam litteræ: mors, et sepultura 789.

III. Præfixum Beatæ Epitaphium, ex Gallico Latine redditum 792. § IV. Miracula recentiora 794. § V. Elisabetha Beatæ adscripta: cultus extensio, corporis translatio, Officium 796. VITA Gallice scripta per Agnetem de Harcourt abbatissam Longi-Campi, et Latine reddita. CAP. I Beatæ parentes, et pueritia; nuptiæ recusatæ: morbus; orandi assiduitas, pœnitentiæ rigor, aliæque virtutes 798. CAP. II Misericordia in pauperes, fundatio abbatiæ Longi-Campi, virtutes variæ, morbus biennis, et pius obitus 800. CAP. III. Miracula varia, partim in vita, partim tempore mortis patrata: elevatio corporis 802. CAP. IV. Miracula multa post mortem facta 804. CAP. V. Miracula alia post mortem patrata 806

28 Elmerus vel Ermelius ep. et conf. Molhanii in diœcesi Leodiensi SYLLOGE. § I. Cultus, loci situs, notæ in Officium proprium, quod datur; tempus vitæ 485 § II. Officium Sancti proprium apud Mulhannienses 486

27 Enthalia virgo et mart. Leontinis in Sicilia 12

29 Euthymius conf., uxor ejus, et Crescentius filius martyr. Perusiæ in Umbria, ex *Martyrologio Romano et Ferrario* 512

F

28 **F**acundinus ep. et conf. Tadini in Umbria. COMM. PRÆV. § I. Loci situs; Sancti vita ante episcopatum; an ad eum scripserit S Gregorius PP.; episcopatus; fertur canonicus Regularis fuisse 467. § II. Sancti virtutes et miracula; cultus; Vitæ scriptor 469. VITA, auctore anonymo, e *codice Vaticano*. CAP. I. Sancti virtutes sedulo adversus peccata odio conservatæ; episcopatus meritis ejus exornatus 471. CAP. II. Orthodoxæ fidei custodia; cura et charitas erga subditos, aliæque virtutes episcopo dignæ 473. CAP. III. Sancti cura pro monialibus; pastoralis de suo grege sollicitudo; colloquia spiritusalia; S. Juveninus ejus discipulus; fructus in proximo; vita mixta; castitas 476. CAP. IV. Singulare orationis donum, et multiplices fructus ex eadem relati 477. CAP. V. Dyscoli Sancto invidi; vanæ gloriæ fuga; virtutes aliæ; obitus 479. CAP. VI. Revelatio et translatio corporis; cultus publicus; S. Juveninus apud Sanctum sepultus; miracula; mutata ecclesia; sepulcrum divinitus honorari jussum; Sancti Legenda 481. CAP. VII. Alia miracula; reliquiæ, mutatio ecclesiæ 483

14 Fagnanus ep. et conf. in Hibernia 824

8 Famianus conf. Ord. Cisterc. 813

30 Fantinus monachus et conf. Thessaloniciæ in Macedonia. COMM. PRÆV. Topographia; cultus sacer; elogium; ætas, qua vixit; quænam Vita a nobis detur 621. VITA ex *codice Ms. Græco bibliothecæ Mediolanensis Ambrosianæ, quod cum alio exemplari collatum est* 623

9 Fedlimidus conf. pont. in Hibernia 814

27 Felix, Arontius, Sabinianus, Honoratus, martyres. Potentiæ in Lucania Italiæ, ex *Hieronymianis apographis* 21

29 Felix, Foricia, Adausia, Gemellina cum sociis MM. Romæ 515

30 Felix presb. et Adactus MM. Romæ via Ostiensi. SYLL. HIST.-CRIT. § I. Cultus horum Sanctorum antiquissimus: Acta ex Adonc: beneficia quædam et reliquiæ locis variis 545. § II. Examinantur ea, quæ

Augusti Tomus VI.

contra Acta objecta sunt, et disputatur de S. Felice fratre Martyris nostri, quem probamus esse alium a S. Felice Nolano, et nominari Felicem in Pincis 548

30 Fermerius conf. in provincia Engolismensi ac insula Bovincensi in Gallia 842

30 Fiacrius eremita et conf. in territorio Meldensi in Gallia. COMM. PRÆV. § I. Celeberrimus Sancti cultus ex frequentia miraculorum ortus 598. § II. Elevatio sacri corporis et translationes aliquæ: reliquiæ variis locis in veneratione habitæ 600. § III. Acta Sancti qualia: referuntur et discutuntur, quæ de eo leguntur apud scriptores recentiores: inquitur, quo circiter tempore floruerit et obierit Sanctus 602. ACTA, auctore anonymo, ex *codice nostro Ms. PROLOGUS*. CAP. I Gesta Sancti in vita: ingressus in ejus sacellum mulieribus prohibitus 605. CAP. II Pater cum duobus filiis ægris Matronæ illapsus, cum iis sanis fluvio egreditur: quatuor pueri diu submersi, deinde ex aqua emergunt incolumes 607. CAP. III. Diversæ mulieres ex variis morbis valetudini restitutæ ope Sancti: quidam calculo liberatus, alter gravi pedis malo 608. CAP. IV. Morbi diversi ope Sancti depulsi: quidam blasphemæ prius puniti, deinde pœnitentes sanati 610. CAP. V. Apparet S. Fiacrius cuidam, quem sanat et docet filium ei natum: sanati alii: puella ex castitatis periculo et morbo simul erepta 612. CAP. VI. Varii morbi depulsi, interque eos cujusdam, qui ob blasphemiam in Sanctum laborare cœperat 613. CAP. VII. Alii morbi, opitulante Sancto, sanati 614. APPENDIX I. Miracula facta Divione in sacello ducis Burgundiæ, auctore anonymo, ex *Ms. Divioniensi*. CAP. I. Sanationes diversorum morborum variæ 616. CAP. II. Sanationes aliæ 618. APPENDIX ALTERA. Miracula recentiora ex *Plessio Latine redditum* 619

9 Firmus et Rusticus MM. 813

28 Flaunanus ep. et conf. Laoniæ in Momonia Hiberniæ. COMM. CRIT. § I. Locus, cultus, Acta fabulosa 488. § II. Miracula apocrypha; biographus; mors Sancti ac tempus; translatio corporis 490

28 Fortunatus, Cajus, et Anthes MM. Salernitani. COMM. PRÆV. § I. Locus; corpora ibidem deposita; cultus sollemnis; translationes 163. § II. Sanctorum Martyrum translationis historia 165. § III. Actis alii Sancti immixti; miraculum, quod in eisdem narratur, aliunde confirmatum; illorum characteres 166. ACTA, e *lectionibus propriis ecclesiæ Salernitanæ* 167

G

31 **G**aianus, Lucianus, Rufinus, Vincentius, Silvanus, Vitalica, Antiquora, Emelinus, Florentinus, Justa, Julia, Antineus, Maximus: item vitalica MM. Ancyrae in Galatia, ex *apographis Hieronymianis* 667

30 Gaudencia virgo et M. Romæ. Cultus ex *antiquis Fastis et Martyrologio Romano* 553

27 Gebhardus vel Gebhardus episc. et conf. Constantiæ in Suevia. COMM. PRÆV. § I. Illustre Sancti genus, parentes, ac fratres 106. § II. Pia Sancti educatio; an fuerit monachus; episcopatus; monasterium Petershusianum ab eo conditum; miracula 107. § III. An caput S. Gregorii Magni ad Petershusienses a S. Gebhardo delatum; ornamenta eorum ecclesiæ; alia Sancti pia donatio 110. § IV. Annus emortalis; sepultura; annuntiationes in Fastis sacris; an canonizatus; publica veneratio; reliquiæ; Officium proprium 112. § V. Nutitiæ de Chronographo Constantiensi; scriptor Vitæ ac miraculorum, Sancti vaticinia 114. VITA, auctore Felice Mamio, ex *documentis Mss. monasterii Petershusiensis edita apud Henricum Canisium PRÆFATIO auctoris* 115. CAP. I. Illustre Sancti genus; mirus, quo lucem vidit, modus;

4 educatio

INDEX SANCTORUM

educatio; episcopatus; monasterii Petershusiani fundatio 116. CAP. II. Miraculum; privilegium et sacralipsana Romæ impetrata; alia miracula; curæ pro monasterio Petershusiensi susceptæ; obitus, sepultura, apparitio 118. MIRACULA, apparitiones, ac vaticinia 121. MIRACULA RECENTIA, ex impressione Germanica Latine reddita 124. PARS. I. Sanctus in male affectis pedibus, naufragii periculis, ac febris vehementi sospitator 124. PARS II. Periculosa in somno ambulatio, hernia, hemiplexia, tubera, cruciatus in partu curantur 126. PARS III. Distortus, hydropicus, mulieres in partu curantur 127. PARS. IV. Infirmetas, pedis contractio, dolores cruris ac brachii, vehemens vomitus sospitata 129

H

28 **H**ermes martyr, Romæ. COMM. HIST-CRIT. § I. Judicium de antiquitate et fide Actorum S. Alexandri, e quibus gesta S. Hermetis petenda: eorumque vindiciæ contra Tillemontium et alios 142 § II. Elogium ex Adone; cultus antiquissimus: cæmeterium cum ecclesia, aliaque loca ipsius nomini dicata 146. § III. Diversæ sacri corporis translationes, et reliquiæ variis locis sparsæ 148
8 Hildegardus beatus, ut fertur, ep. Colouiensis 813
29 Hypatius ep. et Andreas presb. MM. Constantinopoli 514

I

27 **J**oannes, episc. Ticini in Longobardia. SYLL. USTR. De cultu, tempore episcopatus, et gestis 105
29 Joannes sacerdos et Petrus laicus MM., Ord. FF. Minorum, Valentia in Hispania. COMM. PRÆV. § I. Cultus; gesta ante martyrium; ejusdem annus et locus; impetrata regis conversio; translatio corporum; ædes sacra; miracula 837. § II. Rex, qui jusserat uccidi Beatos, ad Christum conversus, ac de FF. Minoribus bene meritus cum filio suo; varii, qui de hisce Martyribus meminerunt, scriptores; nostræ in nonnullos observationes 839. MARTYRIUM ex S. Antonino archiep. Florentino 841
30 Irenæus. Or. et Orepis MM. SYLL. Cultus, elogium, observationes 552
28 Julianus mart. Brivate in Arvernia. COMM. PRÆV. § I. Locus et tempus martyrii: Acta gemina, et Liber miraculorum 169. § II. Cultus Sanctus, et quo modo hic cæptus sit atque auctus, variisque locis propagatus 171. PASSIO, auctore anonymo, ex editione, et Labbei collata cum editione Bosqueti, codice nostro Ms. 173. PASSIO II, auctore incerto, ex tribus Mss., collatis cum editione Ruinartii 174. MIRACULA, auctore S. Gregorio Turonensi, ex editione Ruinartii. Antiquæ divisionis capita. PRÆFATIO. CAP. I. Martyrium Sancti: capitis inventio: fons miraculis clarus: quidam mortis periculo et carcere liberatus 176. CAP. II. Prodigia apud sepulcrum patrata, quibus conversi gentiles: sanationes variæ 178. CAP. III. Pænæ variorum, qui Sancto ejusve ecclesiæ injuriam intulerant 179. CAP. IV. Beneficia varia variis Sancti favore præstita 182. CAP. V. Alia mirabilia: obitus dies revelata: renquiæ in Campaniam, et in Orientem portata, ædificataque illic ecclesiæ, et facta miracula 183. CAP. VI. Reliquiæ Turones translata, conditaque ibidem ecclesia et facta miracula: perjuri puniti 184. CAP. VII. Ecclesia a S. Aredio ædificata, Sanctique reliquiis ditata, in qua miracula varia patrata: reliquiæ aliis locis servata, et miraculis claræ 186
28 Juventinus archidiaconus, conf. apud Tadinæ in Umbria 485

L

27 **L**icerius vel Glicerius, ep. et conf. Conso-
Lranis in Novempopulania. COMM. PRÆV. 45.
VITA, auctore Bernardo Guidonis episcopo Lodovensi,
ex editione Labbei, collata cum Ms. Musciacensi 47

M

27 **M**alrubius monachus et mart. in Marnia
Scotia provincia. Cultus, observationes,
lectiones propriæ 131. Lectiones propriæ ex Breviario
ecclesiæ Aberdonensis 132
27 Manettus Antellensis conf. unus ex septem fun-
datoribus Ordinis Servorum beatæ Mariæ Virginis, in
Monte Senario Tusciæ in Italia. COMM. USTR. § I. Locus;
Beati nomen; genus; vita secularis; gesta usque ad
supremam in Ordine præfecturam 133. § II. Beatus ad
Ordinis regimen promotus, rem approbante Clemente
PP. IV; magistratus abdicatio; obitus; elogium 135.
§ III. Aliud elogium; miracula; austeritas vitæ; reli-
quiæ; cultus publicus Romæ confirmatus, et in Mar-
tyrologio Romano apponi jussus 137
27 Marcellus seu Marcellinus tribunus, et uxor
ejus Manmea vel Mamnea, Petrus, Chiron, Ammon,
Serapion, Joannes, Babilas, Meletius episcopus,
Atheogenes, Ariston, Festus, Victor, Susanna, Zoi-
lius, Dominus, et Memnon, in Ægypto. COMM. PRÆV.
12. ACTA, auctore Juliano presbytero, ex Ms. Tre-
virensi collato cum Cluniacensi 14
29 Martyres nongenti, ex Martyrologiis Hierony-
mianis 513
30 Martyres xl Sufis in Africa. Cultus e Martyro-
logio Romano: locus, occasio ac tempus martyrii 553
31 Maurentius, Urbanus, Avitus, Maternianus et
Vincentius MM. Apud Forum-Sempronil in Italia.
Cultus et Martyrium 665
29 Medericus presb. et abbas, Parisiis. COMM.
PRÆV. Cultus; reliquiæ, Acta: tempus, quo floruit
Sanctus 518. VITA, auctore anonymo, ex Ms. codice
Chiffletiano, collato cum Ms. Rubæ-Vallis et editione
Mabillonii. CAP. I. Sancti natales, vita monastica,
dignitas abbatialis, variæ virtutes ac miracula 520.
CAP. II. Secensus in solitudinem: reditus ad mona-
sterium: peregrinatio Parisios: miracula: diuturna
infirmetas ac beatus obitus 522. CAP. III. Elevatio et
translatio corporis 524
30 Modanus, fortasse episc., in Ultonia Hiberniæ 565
28 Moyses Æthiops, eremita, abbas et fortassis
martyr, in Monte Scethi Lybiæ. COMM. PRÆV. § I.
Sanctus e latrone ad penitentiam conversus, et per
ipsum alii 199 § II. Vita solitaria; vehemens et longa
carnis lucta; adhibita contra eam remedia; dæmonis
in Sanctum crudelitas; mira hujus in illum potestas
200. § III. Sancti virtutes; apophthegmata et instruc-
tiones 202. § IV. Donum prophetiæ; mors; cultus apud
Græcos et Latinos; elogia; chronotaxis 204. § V.
Solitarii Sancto nostro synonymi; hujus discipuli,
dignitas abbatialis, sacerdotum et fortasse martyrium
206. § VI. Vitæ Græcæ exemplaria; nostræ observa-
tiones 208. VITA, a Laurentio monacho Rutiensi de-
scripta, e codice Ambrosiano 209

N

27 **N**arnus episc. conf. Bergomi in Italia. SYL-
LOGE HISTORICA 8
29 Nicæa et Paulus MM. Antiochiæ in Syria, ex
Fastis sacris et Martyrologio Romano 513

O

27 **O**llius et Stephanus diaconus, MM. Constan-
tinopolitani, ex Florentino 20
31 Optatus ep., Sanctinus et Memorius presbb.
Autissiodori

Autissiodori in Burgundia. SYLL. HIST.-CRIT. de gestis, cultu, et corporum translationibus 680

P

30 Pammachius senator Romanus fortassis presb., Romæ. COMM. HIST. § I. Sanctus noster a S. Hieronymo laudatus propter virtutes summa cum generis nobilitate conjunctas 555. § II. Xenodochium a Sancto erectum: titulus SS. Joannis et Pauli: monita ipsi data a S. Hieronymo; amicitia cum eodem sancto Patre, et cum S. Paulino 557. § III. Mutua SS. Pammachii et Hieronymi pro honore Ecclesiæ navata opera; laudatur a S. Augustino, et Palladio; an fuerit presbyter 559. § IV. Epistola contra S. Pammachium perperam S. Hieronymo adscripta: tempus mortis: vitæ chronotaxis 561

24 Patricius ep. conf. Glastoniæ in Britannia. SYLL. HIST.-CRIT. § I. Patricius senior non alius esse videtur a Patricio II, seu juniore, magni Patricii ex fratre nepote, de cujus cultu hac occasione tractatur 833. § II. De gestis Patricii junioris cur pauca cognita: quomodo intelligi de ipso possit, quod cum magno Patricio simul ad Christum venerit 835

31 Paulinus ep. Trevirensis, in Phrygia. COMM. PRÆV. § I. Cultus ex Fastis sacris; natales, educatio, initium episcopatus; acta pro S. Athanasio contra pseudosynodum Syriensem 668. § II. In exilium relegatur Sanctus a conciliabulo Arelatensi; a S. Athanasio laudatur; locus et annus mortis; an fuerit martyr; sacra ejus crypta Treviris 670. § III. Corpus e Phrygia Treviros translatum; a Normannorum profanatione conservatum, ac deinde inventum 673. § IV. Alia corporis inventio; inspectio ejusdem; caput ab eo separatum magna cum veneratione colitur; ecclesiæ S. Paulini vicissitudines; Sancti Acta 674. VITA, auctore anonymo, ex *Mss. Trevirensi sancti Martini, ad aliud collato*. PROLOGUS. CAP. I. Natales, educatio; profectio ad Treviros; acta pro S. Athanasio; exilium 676. CAP. II. Mors in exilio; corpus Treviros translatum; miracula 678

28 Pelagii duo martt., alter Constantiæ in Suevia: alter in Civitate-nova Istriæ. COMM. PRÆV. § I. Constantiensis Martyris memoria in Fastis sacris; dissertatio de loco martyrii; corpus Constantiam translatum 151. § II. S. Pelagius, qui colitur in Civitate-nova, a superiore distinctus videtur 154. § III. S. Pelagii Constantiensis Ollicium proprium; reliquiæ Pragenses: Rotwilanæ juridicis instrumentis probatæ 155. § IV. Sacrum lipsanum a Rotwilanis obtentum, et Constantiam delatum; ejusdem urbis episcopo pro hoc sacro pignore gratiarum actio: reliquiæ, ut fertur, Lorhamenses 158. § V. Brachium in Augia divite; ædes variis in locis sacris; Acta 159. PASSIO, auctore anonymo, ex *apographo nostro e bibliotheca S. Galli, ad aliud collato* 161

30 Petrus conf. Trebis in Latio Italiæ regione. COMM. PRÆV. § I. Variæ de Sancto notitiæ: patria; educatio; disciplina sub S. Cleto; exstasis; multis in locis verbi Dei prædicatio; tempus vite ac mortis 634. § II. Sepulcra; miracula; Ollicium proprium; promotus cultus; translatio corporis; reliquiæ 636. § III. Ollicium novum, ejusdemque extensio, Sanctus Martyrologio Romano adscriptus; imagines et picturæ; statura corporis; an fuerit eremita; varia exemplaria Vitæ; quale hic detur 639. VITA, auctore anonymo antiquo, ex *archivo Trebano in Latio*. CAP. I. Patria, progressus in virtute sub S. Cleto; clericatus; apparitio ipsi facta; prædicatio verbi Dei; miracula 641. CAP. II. Alia Sancti miracula, obitus, exsequiæ, sepultura 642. CAP. III. Miracula post Sancti obitum; ejusdem canonizatio 644

30 Philonides ep. et M. Curi in Cypro insula. Loci descriptio, cultus et martyrium e *Mss. Græcis* 544

27 Pæmen anachoreta, in monte Scethi Lybiæ, et in Ægypto. COMM. PRÆV. § I. Locorum notitia; Sancti nomen; diversus ab eu Pambo: an Pæmen duplex? Pimenius cum Posthumio non confundendus 25. § II. S. Pæmenis fratres; ejusdem auctoritas et virtutes; vitæ chronotaxis; cultus et elogia 27. VITA, auctore Laurentio monacho Rutiensi in Calabria, e *codice Ambrosiano* 30. ΑΡΟΡΙΤΕΓΜΑΤΑ, ex *editione Cotelerii* 32. PARS I. 33. PARS II. 35. PARS III. 40

28 Polienus, Serapion, Justilla, ac forte Hermes MM. Alexandriæ item Helias, Stephanus diaconus, Pollion MM. Romæ, ex *Hieronymianis* 188

31 Primianus M. Spoleti in Umbria, ut fertur, ex *Ferrarii Catalogo Sanctorum Italiæ* 664

R

31 Raymundus Nonnatus conf., S. R. E. Cardinalis, ex Ordine B. Mariæ Virginis de Mercede Redemptionis captivorum, Cardonæ in Catalonia. COMM. PRÆV. § I. Incertum, quando prodierit in lucem; nobilitas; educatio; vocatio ad Ordinem monitu Deiparæ; lahores apostolici; iter Italicum ac reditus 729. § II. Cardinalitia dignitas; miraculum; Romanum iter obitu præventum; Eucharistia ante mortem divinitus Sancto allata; lis de ejus corpore cœlitus decisa, sacellum S. Nicolai donatum Ordini FF. Mercenariorum 731. § III. Publicus Sancti cultus; an Sanctorum canonis adscriptus 733. § IV. Extensio cultus concessa a Sede Apostolica; ejusdem littere hunc in finem datæ 734. § V. Officium ad majorem solennitatem evectum; Missa propria ac Ollicium Ordinis; Scriptores, qui de Sancto tractarunt 736. VITA ex *variis auctoribus collecta, et apud Craconium edita inter Vitas et res gestas Pontificum Romanorum et S. R. E. Cardinalium*. CAP. I. Sancti nomen; natales; educatio; pietas in Deiparam: hujus erga illum favores; dæmonis insidiæ; vita Religiosa; expeditiones ad redimendos captivos 737. CAP. II. Misericordia; Christi ac Mariæ apparitio; miraculum; vaticinia; contagia sanata; Viaticum sacrum; obitus; lis de corpore cœlitus dirempta; mira in ejusdem translatione; ædes sacra; apparitio; propagatio cultus; beneficia 740. MIRACULA. PRÆFATIO interpretis P. Conradi Janningi, hagiographi quondam Antverpiensis 741. Miraculorum PARS I. CAP. I. Raymundi sanctitas, locus mortis ac sepulturæ; cultus; mortuus ab eo ad vitam revocatus 742. CAP. II. Quidam a rotis illæsus; enrata febris; Sancti cultus; puerperis hic propitius 744. CAP. III. Infans redivivus, oculus male affectus, infirmus, mula et equus morti proximi, puerperæ, puella in gravissimo lapsu per Sanctum adjuti 745. CAP. IV. Religiosus ex altissimo loco lapsus; alii in febribus sospites 747. CAP. V. Sanctus in gravi ruina conservator; ac puerperis variis beneficis; alius a lethargo sanatus 749. CAP. VI. Puer læsus curatur; litteræ illustrissimi episcopi Barcinonensis 751. PARS II, ex *editis Hispanice apud Philippum Cololum*. CAP. I. Singularia Sancti beneficia erga mulieres prægnantes ac puerperas in variis Catalonia locis 752. CAP. II. Alia a Sancto gratiæ puerperis præstitæ in variis Hispaniæ locis 754. CAP. III. Steriles fœcundatæ; reliqui favores prægnantibus ac puerperis præstiti expeditur 757. CAP. IV. Declarationes Gerundenses de Sancti beneficiis; puer heruosus a nativitate sospitatus; juvenis sub ruina stabuli etc. 760. CAP. V. Declarationes Perpinienses de variis malis Sancti patrocinio sublatis 761. CAP. VI. Sanctus in miseris sospitator ex declarationibus Gerundensibus 763. CAP. VII. Sancti erga afflictos beneficentiam ostendunt declarationes Portellenses 764. CAP. VIII. Declarationes Barcinonenses ac Vicenses de aliis sancti Thaumaturgi invocatione sospitatis 766. CAP. IX. Religiosi dno miris modis in itinere sospites; sanata

INDEX SANCTORUM

sanata febris; tempestas maris sedata; mira in Sancti imagine; infirmitates sublatae 769. CAP. X. Patrata a Sancto mirabilia apud Ulyssiponenses 772. CAP. XI. Sublata desperatio; puer resuscitatus; tres alii pueri a flammis intacti; publica pestis sedata; puer sub carro illæsus; furtum impeditum ac divinitus punitum 774

30 Ritza virgo, Confluentiæ in Germania. Cultus et miracula 624

31 Robustianus et Marcus MM. Cultus ex Martyrologio Romano; an Robustiani plures 666

11 Rufinus ep. M., qui colitur Assisii in Umbria. COMM. PRÆV. 814. Inventio corporis in aqua, auctore anonymo, quæ apocrypha videtur et fabulosa, ex Ms. Assisiensi 815. Inventio corporis altera auctore anonymo, ex Ms. Ferdinandi Ughelli 817. MIRACULA eodem anonymo auctore, ex codice Ms. Assisiensi. CAP. I.

Miracula quædam ante inventionem corporis facta 818. CAP. II. Miracula facta ipso anno inventionis 820. CAP. III. Prosecutio miraculorum 821. CAP. IV. Reliqua Sancti miracula 823

27 Rufus et Carpon, Carponius, vel Carpophorus martyres, Capuæ in Campania Italiæ. COMM. PRÆV. 16. PASSIO 18

27 Rufus episcopus mart. Capuæ in Italia. SYLL. HIST.-CRIT. 9

27 Rufus episcopus mart. Capuæ in Italia. SYLL. HIST.-CRIT. 9

27 Rufus episcopus mart. Capuæ in Italia. SYLL. HIST.-CRIT. 9

27 Rufus episcopus mart. Capuæ in Italia. SYLL. HIST.-CRIT. 9

27 Rufus episcopus mart. Capuæ in Italia. SYLL. HIST.-CRIT. 9

S

27 **S**ebastus, Alexander, et forte Emerita, ex Hieronymianis exemplaribus 21

29 Sebbus rex Orientalium Saxonum Londini in Anglia. SYLL. HIST.-CRIT. de cultu et gestis 516

29 Serapia virg. et mart. et Sabina mart. Romæ. COMM. PRÆV. Cultus utriusque Sanctæ et reliquiæ: Acta utrique communia: tempus et locus martyrii 496. PASSIO, auctore anonymo, ex quatuor Mss., collatis cum editionibus Mombritii et Buluzii CAP. I. Utriusque Sanctæ col habitatio: Serapia ad præsidem ducitur, comitante Sabina: ac deinde vinlanda traditur duobus juvenibus; at liberatur divinitus 500. CAP. II. Serapia ad præsidem reducta, precibus ad sensum reducit juvenes: deinde variis modis nequidquam tentata martyrio coronatur 502. CAP. III. Sepultura Serapiæ: S. Sabinae pia opera et martyrium 503

27 Syagrius episcopus Augustoduni in Burgundia. COMM. PRÆV. §. I. Sancti cultus et Acta, varia de stirpe et cognatione ejus examinata: episcopatus initium, et obsequia variis præstita 84. § II. Variis conciliis adest Sanctus: curat S. Virgilium ecclesiæ Arelatensi prædicandum: magna valet gratia apud reges Francorum, qua utitur pro mouachis S. Aredii: varia cum Brunichilde exstruit monasteria 86. § III. Opem fert Augustino Anglos convertenti: pallium obtinet a S. Gregorio Romano Pontifice, cum præ eminentia ecclesiæ suæ: illum magui facit Gregorius, variaque ei imponit negetia: tempus mortis: reliquiæ 88. VITA, ex Breviario Aduensi 90

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

childe exstruit monasteria 86. § III. Opem fert Augustino Anglos convertenti: pallium obtinet a S. Gregorio Romano Pontifice, cum præ eminentia ecclesiæ suæ: illum magui facit Gregorius, variaque ei imponit negetia: tempus mortis: reliquiæ 88. VITA, ex Breviario Aduensi 90

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

T

27 **T**heodorus II, episc. Octodorensis vel Sedunensis, in Vallesia apud Helvetos. SYLL. HIST. De cultu, ætate, et gestis 43

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

31 Theodotus, Rufina et Ammia Cæsareæ in Capadocia 651

V

29 **V**erona Virg. pnce Lovanium in Brabantia. COMM. PRÆV. De cultu ejusque loco et Actis 525. VITA, auctore anonymo, ex prima parte Hagiologii Brabantinorum Ms. in Rubea-Valle. PRÆFATIO. CAP. I. Natales Beatæ, et vita usque ad obitum parentum 526. CAP. II. Vita reliqua: mors et prodigiosa sepultura 528

28 Vicinius conf. episc. Sassinatensis in Italia. COMM. PRÆV. Locus, cultus, miracula, tempus, Vita exemplaria 189. VITA ET MIRACULA, auctore anonymo, ex libro Hieronymianorum Ariminensium. PROLOGUS. CAP. I. Sancti patria; prædicatio apud Sassinates; episcopatus; mors, sepultura; auctoris de posthuma Sancti gloria parergon 190. CAP. II. Dæmoniaci liberati; bona suo domino restituta; sancti catena prodigiosa 191. CAP. III. Mulier in Sanctum irreverens punita, ac deinde sanata; equus, quia non servatum pro eo votum, mortuus; depulsa falsa accusatio 193. CAP. IV. Avaritia punita; diffracta e lapsu membra sanata; mira de amisso lipsano Sancti historia; innumerabilia in miseros beneficentia ejus 194

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diœcesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

INDEX

CHRONOLOGICUS

SECCULO I.

Anno 34 vel 35 S. Æthiopem Eunuchum baptizat
S. Philippus diaconus 7 f
Circa 75 S. Nanius ep. Bergomensis 8 a
Sub finem sec. S. Rufus episc. et M. Capuanus 9 b

SECCULO II.

S. Aristides philosophus 650 c
116 Martyrium S. Hermetis 142 c
Circa 126 SS. Serapia V. M. et Sabina M. supremum vitam claudunt diem 496 c

SECCULO III.

S. Syrus ep. Patavinus 952 a
Circa medium S. Enthalia V. et M. 12 a
Post medium vel circa finem S. Adelphus episc. Metensis mortuus 504 c
Eodem sec. forsitan exeunte S. Alvera V. et M. 836 f
Sub Numeriano, ut fertur, imperatore duo SS. Pelagii MM. 151 c
Sub Maximiano SS. Bonifacius et Thecla conjuges 551 b
Sub Maximino I, vel sub Maximiano S. Casidius presb. M., ejusque socii 652 c
Sub Diocletiano SS. Felix presb. et Adauctus martyres 545 c. SS. Rufus et Carponius MM. 16 a. S. Philonides ep. Curiensis M. 544 b. SS. Fortunatus, Caius et Anthes MM. 163 b
Sub Diocletiano Maximiano S. Primianus M. 664 c
Tempore circiter Diocletianæ persecutionis SS. Eutymius conf., uxor ejus, ac Crescentius martyr eorum filius 512 c

SECCULO IV.

Circa 303 S. Marcellus seu Marcellinus cum sociis MM. in Ægypto 12 c, 15 d
Circa 304 S. Julianus M. Brivate 169 b
Post persecutiones, ut creditur, imperatorum gentilium S. Vicinius ep. Sassinatensis obiit 189 a
Circa 330 S. Pammachius natus esse conjicitur 562 d
340 E vita probabilis migravit S. Alexander ep. Constantinopolitanus 195 b
348 Potuit S. Pammachius fuisse condiscipulus S. Hieronymi 562 d
Ultra 349 non videtur differendus S. Paulini præsulis Trevirensis episcopatus 669 c
353 A conciliabulo Arelatensi in exilium mittitur S. Paulinus episc. Trevirensis 670 e f
354 Nascitur S. Augustinus episc. et Ecclesiæ Doctor 317 a
359 vel 360 mortuus S. Paulinus ep. Trevirensis 668 a
Ab anno 382 usque ad 385 contraxisse videtur S. Pammachius amicitiam peculiarem cum S. Hieronymo 562 d
383 S. Augustinus ex Africa Romam navigat 224 b
385 Profitetur rhetoricam Mediolani 227 a

387 Probabilis baptizatur a S. Ambrosio 233 c
395 Consecratur episc. 273 c
398 Adest concilio Carthaginensi iv 354 f
401 Duo celebrantur concilia Carthagine, quorum primo verosimiliter; alteri certum interfuit Sanctus 355 a
Plura alia de hoc sancto Doctore notis chronologicis intexta inveniuntur in Commentario Actis ejus prævio. Vide gestorum ejus chronotaxim 353 h et seqq.
396 Corpus S. Paulini ep. Treviros translatum e Phrygia scribitur 673 a
397 Murtua Paulina S. Pammachii conjux 562 f: qui deinde illustribus potissimum virtutibus claruit ibid. f
399 Martyres sexaginta Suffectani 553 e
Seculo hoc circiter exeunte S. Moyses Æthiops abbas et forte martyr e vita migrat 199 a
Sec. eodem exeunte S. Hieronymus varia sua scripta mittit ad S. Pammachium 562 e

SECCULO V.

Saxones et Angli Britanniam ingressi 91 a
Sub initium hujus seculi S. Ambrosius ep. Santonensis moritur 212 a
Circa medium S. Bibianus seu Vivianus ep. Santonensis obiit. 461 a
Ad annum 401 referri potest factum S. Pammachii, subditos sibi in Africa colonos ad Ecclesiæ Catholicæ sinum reducentis 562 f
406 S. Hieronymus varios Commentarios dedicat S. Pammachio 563 a
407 Verosimiliter eidem Sancto inscripsit S. Hieronymus Danielelem 563 a
409 vel 410 S. Pammachius moritur 555 a
450 S. Pæmen anachoreta 25 a
460 S. Patricius Hibernorum apostolus vita functus 834 c
469 vel 470 nascitur S. Cæsarius episc. Arelatensis 52 b

Circa 470 S. Patricius II episc. Ardmachanus vitam claudit 833 b
Circa 499 interest collationi Catholicorum cum Ariani S. Aënius ep. Arelatensis 564 a
Eodem anno S. Aënius ecclesiæ suæ jura tuetur 564 b

SECCULO VI.

Huic seculo S. Fedlimidus conf. pont. intexitur 814 e
Sec. eidem affigitur S. Fagnanus ep. 824 f
Sec. eodem S. Victor solitarius vita functus memoratur 683 a
Forte sec. 6 vel 7 S. Modanus vivere desiit 565 b
502 Mortuus S. Aënius ep. Arelatensis 563 a
Eodem an. S. Cæsarius sit ep. Arelatensis 52 c: gesta ejus in episcopatu chronologicè deducta 52 f, 53 et seqq.
Circ. an. 506 S. Syagrius ep. Augustodunensis creatus 84 c. 85 a b
Circa 516 S. Theodorus II episc. Octodorensis vel Sedunensis in Vallesia 43 c
Circa 530 S. Optatus ep. Autissodorensis obiit 682 f
542 Moritur S. Cæsarius ep. Arelatensis 61 b c
Ante medium hujus seculi S. Licerius vel Glycerius ep. Consoranensis 45 a
Circa

INDEX CHRONOLOGICUS

<i>Circa medium</i> S. Bibiano seu Viviano ep. Santouensi ecclesia exstructa	461 c	<i>Circa 743 vel 750</i> vita functus S. Ebbo episc.	97 e
567 Concilio Parisiensi ii interest S. Syagrius	86 a	760 Obiisse dicitur S. Werenfridus presb. conf.	100 c, 102 b c
573 Concilio Parisiensi iv interfuit idem præsul	86 b :	<i>Sub Leone Isaurico</i> martyrium SS. Hypatii ep. et Andreæ presb.	514 b
item Matisconensi <i>anna</i> 581 : Lugdunensi iii 583, Matisconensi ii 585,	ibid. b c	<i>Seculo 8</i> ecclesia S. Candidæ V. et M. dedicata, et corpus in ea positum	515 b
575 Mors Sigeberti I regis Austrasiæ	575 d		
<i>Circa 580</i> natus S. Agilus abbas	572 e		
<i>Inter an.</i> 585 et 589 S. Ætherius Lugdunensis creatur episc	92 b c		
<i>Past on.</i> 587 B. Agilus vicecomes vita functus	566 a		
<i>Circa 587</i> S. Agilus abb., dum erat septennis, benedictionem obtinet a S. Columbano	572 e		
<i>Anna</i> 588 Licerius ep. Arelatensis moritur	86 d		
590 <i>vel circiter</i> monasterium Luxoviense constructum	572 e		
590 S. Gregorius magnus fit summus Pontifex	88 a		
<i>Circa 590</i> S. Agilus abbas Religionem ingressus	572 e		
<i>Anno</i> 591 Clotarius baptizatur	86 e		
593 S. Guntramnus rex Burgundiæ obiit	575 e		
Childeburtus II fit rex Burgundiæ	575 f		
<i>Inter an.</i> 593 et 600 monasteria tria condit S. Syagrius ep. Augustodunensis	87		
596 Childeburtus II rex Austrasiæ et Burgundiæ vivere desinit	575 e		
<i>Eodem an.</i> S. Gregorius magnus scribit ad S. Syagrium ep. Augustodunensem	88 a		
599 pallium S. Syagrius obtinet	88 e		
<i>Circ. on.</i> 600 obiit idem Sanctus	90 a		

SECULO VII.

<i>Seculo 7</i> S. Fiacrius eremita defunctus	598 a
<i>Forte hoc sec.</i> mortuus S. Flannanus	488 b
<i>Sub initium seculi 7, vel sec. 9 out 10</i> S. Facundinus ep. Tadinensis e vita discessit	467 b
<i>Forte post initium sec. 7, vel sec. 9 aut 10</i> S. Juven- tinus	485 e
610 Verosimiliter pro monasterio suo mittitur S. Agi- lus abbas ad Theodericum Burgundiæ regem et Brunichildem	572 f
<i>Eodem on.</i> S. Columbanus exsul	572 d
613 Clotarius Galliæ monarchiam adeptus	572 d
617 S. Agilus abbas verosimiliter eligitur ad prædi- candum Evangelium	573 a
633 <i>vel</i> 634 epi-copus consecratur S. Aidanus	689 f
636 Monasterium Resbacense videtur dedicatum et in- habitari cæptum, cujus abbas primus S. Agilus	573 b
640 E vita migrasse S. Eanswida V. et abbatissa di- citur	685 c
<i>Circa 650</i> vita functus S. Agilus abbas Resbacensis	569 b, 573 c d e
651 Obiit S. Aidanus ep. Limisfarnensis	688 a
<i>Post 684 et ante 690</i> Vita S. Agili abbatis Resbacensis videtur scripta	571
<i>Circa 693 aut 694</i> S. Sebbus rex moritur	516 b
<i>Ante on.</i> 695 non videtur S. Gericus ad episc. eve- ctus; sed <i>onno circiter</i> 696	95
<i>Forte seculo 7 vel 8</i> S. Ameltrudis V. mortua	620 c
<i>Forte tunc etiam</i> obiit S. Elmerus vel Elmerius episco- pus	485 c
<i>Seculo 7 vel 8 e</i> vita discessit S. Ebreghisilus vel Ehrai- silus ep. Meldensis	694 b
<i>Circa annum 700 e</i> vita migrat S. Medericus presb. et abbas	518 b

SECULO VIII.

<i>Anno circ.</i> 710 moritur S. Gericus ep.	96 a b
<i>Eodem circ. anno</i> S. Ebbo sit episc. ibid. Chronologia vitæ ejus	ibid. et seqq.
<i>Fortassis inter 720 et 730</i> mortua S. Cuthburga re- gina et abbatissa	699 c

SECULO IX.

813 Sanctus Joannes ep. Ticinensis e vita excessisse scribitur	105 b
830 Miraculum S. Hermetis M. reliquiis factum post earumdem translationem in Mulinheim seu Seligen- stadium	149
851 Corpus S. Hermetis M. transfertur ad monasterium Indense	149 d e
860 S. Hermetis M. corpus Rothnacum transfertur	149
882 <i>vel</i> 883 conantur Normanni profanare corpus S. Paulini Trev. ep.; sed frustra	673 c d
884 Translatum corpus S. Mederici presb. et abbatis	524 c
888 concilium Metense	86 d
<i>Seculo 9</i> translatio corporis S. Candidæ V. et M.	515
<i>Seculo eadem</i> corporis S. Adelphi ep. Metensis transla- tio 505 d : miracula	508
<i>Sec. eadem exeunte out ineunte 10,</i> mortua S. Verona V.	525 b
<i>Forte ad finem sec. 9 e</i> vita migravit S. Fantinus mo- nachus	623 c

SECULO X.

<i>Circa 940</i> S. Hermetis M. corpus Indam relatum, ac deinde Rothnacensibus restitutum	150 a b c
949 Natus dicitur S. Gebhardus vel Gebhardus ep. Constantiensis	108 a
<i>Ante medium sec. 10</i> mortua B. Adelindis abbatissa	492 a
979 Videtur S. Gebhardus vel Gebhardus consecra- tus episc. Constantiensis	108 e
980 Fundatum dicitur monasterium Petershusianum a S. Gebhardo ep. Constantiensi	109 c
983 Monasterium Petershusianum cæptum construi	109 h
989 Privilegium a Joanne PP. XV impetrat S. Geb- hardus ep. pro monasterio Petershusiano	109 f
<i>Circ. 990</i> elevatio corporis S. Ebbonis ep. potius collocanda, quam <i>circ. on.</i> 970	97
995 <i>vel</i> 996 Moritur S. Gebhardus ep. Constantiensis	106 a, 112 b
<i>Forte sec. 10 aut 11</i> B. Ritza V.	624 d
<i>Ante 1000</i> Robertus patri suo Hugoni Capeto succes- sor in regno Francorum	588
<i>Sec. 10</i> corpus S. Pelagii M. delatum Constantiam probabilius	153 d
<i>Sec. 10</i> Inventum corpus S. Werenfridi presb. et conf.	101 c

SECULO XI.

1026 Obiit S. Bononius abbas presb.	625 c
1027 Fundatur monasterium Mureuse	830 c
<i>Post 1030</i> Vixit Robertus rex Francorum	588 f
<i>Circa medium sec. 11 e</i> vita migravit S. Petrus Tre- bensis conf.	634 b
1067 Balduinus Insulanus seu Pius Flandriæ comes obiit	591
1070 Moritur Balduinus Montensis Flandriæ comes	591
1071 Inventum corpus S. Paulini ep. Trevirensis	673 f, 674 a
	1089 Reliquiæ

IN TOMUM VI AUGUSTI

1089 Reliquiæ S. Hermetis M. transpositæ 150 e

SECOLO XII.

1104 aut 1105 natus scribitur S. Amatus episc. Nuscanus 713 e
1126 Reliquiæ S. Hermetis M. in novum feretrum transferuntur 150 f
1127 S. Udalricus ep. Constantiensis sepultus 107 e
1134 Manasses II Meldensis episc. 593 b
1157 Manasses II Meldensis episc. vita functus 593 b
1185 Fundatur monasterium Capelli 831 a
1193 Vivere desiit S. Amatus episc. Nuscanus 709 a, 719 e
1197 Miraculum S. Adelphi ep. Metensis 512
Ad annum 1199 Religiosa familia de Calatrava memoratur confirmata ab Innocentio PP. III 759 f

SECOLO XIII.

1204 Guido seu Vido secundus episc. Assisiensis electus memoratur 818 b
1206 Idem episc. dicitur excepisse S. Franciscum e paterua domo egressum 818 b
Ad 1210 S. Jacobi militia, vulgo de Sp atha (Hispanice de la Espada) nuncupata, accepisse comprobationem scribitur ab Innocentio PP. III 745 d e
1212 S. Rufini corpus inventum dicitur 814 f, 815 a, 816 e, 818 a
1215 S. Petrus Trebensis canonizatus 638 d, 645 f
Ad annum 1218 initia Ordinis B. M. V. de Mercede videntur probabiliter referenda 739 f
Ad 1219 missus scribitur a S. Francisco in Orientem B. Benedictus Aretinus 809 c d
1223 Indultum Portiunculæ vulgatum narratur 818 c
1225 Ludovicus VIII Francorum rex condit testamentum suum 787 f
Eodem an. nascitur B. Elisabetha seu Isabella virgo regia 787 f
1231 martyrium BB. Joannis et Petri 837 b
1234 Corpus S. Fiacrii solenniter elevatum, ac circumlatum brachium a corpore separatum 600 c
1235 vel 1236 Zeitus Abuzeitus rex Maurus sit Christianus 839 e
1238 Valentia capta 839 c
Circa 1240 mortuus S. Raymundus Nonnatus Cardinalis 729 b
Eodem an. a Judæis traditur S. Dominicus Vallius puer MM. 777 a. Corpus revelatum ac translatum 782 c d
Circa idem tempus confraternitas in honorem ejusdem sancti Pueri instituta perhibetur 777 c
1251 Haimericus de Vari cancellarius Parisiensis 802 c
1254 Committitur ab Innocentio PP. IV regimen conscientie B. Elisabethæ Francicæ FF. Minoribus 788 a
Eodem an. Alexander IV Pontifex creatus 788 e
1255 B. Bonaiuncta creatur Generalis Ordinis Servorum B. M. V. 785 a
1257 Vita claudit B. Bonaiuncta 783 b
Eodem an. Confirmatur Regula monasterio Longi-Campi 788 e
1259 Condita abbatia Longi-Campi 788 b
1263 Ejusdem regula mitigatur ab Urbano PP. IV 788 f, 789 a
Eodem an. Regula Urbauistarum monialium Ordinis Minorum data 789 c
An. 1265 Carolus, Ludovici VIII Francorum regis filius, utriusque Siciliae possessionem adeptus 800 c
1268 B. Manettus Antellensis supremum claudit diem 133 b
Eodem an. Clemens IV B. Elisabethæ Francicæ scribit 790 c d
1270 Ad superos migrat B. Elisabetha virgo regia 790 e

1277 Veritas indulgentiarum Portiunculæ confirmata testimonio. B. Benedicti Aretini 809 f, 810 a b
Circa 1280 moritur B. Benedictus Aretinus ex Ordine FF. Minorum 808 c
Circa 1285, ut fertur, B. Albertinus defunctus 811 c
Forte sec. 13 aut 14 vixit B. Burchardus 830 b

SECOLO XIV.

1313 Cella seu monasterium S. Fiacrii ad majorem venerationem reductum 598 e
1317 Ordo, Hispanice nominatus de el Habito de Christo, dicitur institutus 759 d
1318 Ecclesia Cæsaraugustana fit metropolis 781 d
1319 Dicitur modo Ordo a Sede Apostolica confirmatus sub nomine Militie Jesu Christi 759 d
1353 Reliquiæ S. Pelagii M. Pragæ delatæ 155 e

SECOLO XV.

Hoc seculo ineunte corpus S. Paulini episc. Trevir. inventum et inspectum 674 c
1460 B. Antonius Ripolanus martyrium subit 530 c
1461 Apertum B. Elisabethæ Francicæ sepulcrum 791 f
1469 Janua in Pedemontium translatum corpus B. Antonii Ripolani M. ponitur 532 a b
Eodem anno, et duobus proxime sequentibus notantur instrumenta de ejusdem beati Martyris mirabilibus 538 et seqq.
1470 et 1502 Per bullas Pontificias promovetur cultus S. Petri Trebensis 637 b c
Seculo 15 Exaratum dicitur S. Elisabethæ Francicæ epitaphium 792 a

SECOLO XVI.

1521 Coli publice cœpit auctoritate Apostolica B. Elisabetha virgo, soror S. Ludovici Francorum regis 796
1568 Corpus S. Fiacrii repositum in majore ecclesia Meldensi 600 c, 601 a
Circa 1570 Ordo Fontis Avellani unitus Camaldulensi 811 f
1586 Beinwila transiit ad Holdermeyeranos 831 a
Eodem an. Confraternitas B. Burchardi 828 f, 829 b
1588 In corpus S. Werefridi presb. et conf. Calviuistæ desævierunt 101
Seculo 16 recentiora facit miracula B. Elisabetha Francica 794 e, 795 c e

SECOLO XVII.

1600 Reliquiæ S. Dominici Vallii ad sacellum Spiritus sancti relatæ 779 b
1602 Officium novum S. Petri Trebensis concessum 639 a
1608 Datur instrumentum de inventione reliquiarum S. Pelagii M. apud Rotwilanos 159 c
1612 Juridicæ declarationes deponuntur de creberrimis ac variis S. Raymundi Nonnati miraculis 742 et seqq.
1614 Pro monasterio Murensi empta Beinwila 831 a
1616 Nova ecclesia S. Petro Trebensis perfecta 638 a
1617 Constructa ecclesia Beinwilensis 830 e
1619 Corpus S. Petri Trebensis inventum, translatum ac recognitum, ac reliquiæ ejusdem Sancti per varia loca distributæ 638 b c e f
1626 Extenditur cultus S. Raymundi Nonnati Cardinalis ab Urbano PP. VIII 734 e
Eodem an. Franciscus Barberinus Cardinalis promovet cultum S. Dominici Vallii Cæsaraugustæ 780 d e
1637 Solemniter

INDEX CHRONOLOGICUS

- 1637 Solemniter elevatur corpus B. Elisabethæ virginis 797
Circa medium seculi 17 Reliquiæ S. Veronæ V. in novam thecam translata 526 c
 1655 Alexander PP. VII concedit ecclesiæ S. Eustachii in Urbe peculiarem cultum S. Raymundi Nonnati Cardinalis 735 c d e
 1657 Alexander PP. VII dat facultatem inscribendi Martyrologio Romano S. Raymundum Nonnatum Cardinalem 735 b c
 1664 Reliquiæ S. Werenfidi Embricam translata, eademque occasione propagatus ipsius cultus ibidem 101 e
 1669 Officium proprium S. Raymundi Nonnati Cardinalis extenditur a Clemente PP. IX ad universam Ecclesiam 736 b
 1674 et 1683 Officium S. Petri Trebensis extensum 639 b
 1681 Officium illud ad majorem solennitatem evectum ab Innocentio PP. XI 736 c
 1688 Extensus fuit B. Elisabethæ Francicæ cultus 797 d
 1691 S. Petrus Trebensis adscribi jussus Martyrologio Romano 639 c d e
 Anno 1696 Extensus B. Elisabethæ cultus ad totum Ord. Minorum 797 d e
Seculo 17 Reserata sæpius hierotheca S. Fiacrii, et reliquiæ aliis data 601 c e
Eodem seculo Recentiora S. Fiacrii miracula 619 et 620
Seculo 17 et 18 Mira patrat B. Burchardus 831, 832 a
- SECULO XVIII.
- 1701 Festum S. Famiani evectum ad ritum duplicem 813 b c
 1703 S. Humbelinæ Officium datur 832 f
 1704 Conceditur cultus BB. Joannis et Petri MM. a Sede Apostolica 837 c d
 1712 SS. Rufi et Carponii MM. aliorumque corpora inventa 16 e
 1719 Elevata 17 h
 1722 Acceptum instrumentum de cultu S. Dominici Vallii in America 780 e
 1728 Ut septem Ordinis Servitarum fundatores Martyrologio Romano inscribantur decernit Sedes Apostolica 786 e
Eodem an. B. Juliana Falconeria jubetur inscribi Martyrologio Romano 139
Eodem an. Recentia S. Gebhardi ep. Constantiensis miracula referuntur 124 e
 Anno 1730 Recentia S. Gebhardi ep. Constantiensis miracula typis edenda judicantur 124 e, ac deinde narrantur f et seqq.
 1734 SS. Firmi et Rustici MM. Officium ritu duplici majore recitari permissum 813 c

AUGUSTI

TOMUS SEXTUS

VIGESIMA SEPTIMA DIES

SANCTI, QUI VI KAL. SEPTEMBRIS COLUNTUR.

<p>Sanctus <i>Æthiops</i> eunuchus.
S. Narnus ep. conf. Ber-
gomi in Italia.
S Rufus ep. martyr Capuæ
in Italia.
S. Euthalia virgo et M. Leon-
tinis in Sicilia.</p>	<p>S. Sebastus M.
S. Alexander M. } Antiochiæ
et forte
S. Emerita M. }
S. Calixtus M. } in diœc. Ri-
S. Cyprianus M. } vensi Galliæ
S. Anthusa M.
S. Decumanus eremita M. in
Ducatu Sommersctiensi
Angliæ. E</p>
<p>B S. Marcellus cu Mar-
cellinus tribunus
S. Mammea vel Mam-
nea, uxor ejus
S. Petrus
S. Chiron
S. Ammon
S. Serapion
S. Joannes
S. Babilas
S. Meletius episcopus
S. Athcogenes
S. Ariston
S. Festus
S. Victor</p>	<p>S. Pœmen anachoreta in
monte Scethi Lybiæ, et in
Ægypto. S. Theodorus II,
ep. in Vallesia apud Hel-
vetos.
S. Liccrius vel Glyccrius ep.
conf. Consorannis in No-
vempopulania.
S. Cæsarius ep. conf. Arlate
in Gallia.
S. Syagrius ep. Augustoduni
in Burgundia.
S. Ætherius ep. Lugduni in F
Gallia.
S. Ebbo ep. conf. } Senonis
B. Gericus, Guericus } in Gal-
vel Goëricus } lia.</p>
<p>C S. Susanna
S. Zoilius
S. Dominus
S. Memnon</p>	<p>S. Werenfridus presb. conf.
in Elst vico Bethuæ in
Geldria.
S. Joannes ep. Ticini in
Longobardia.
S. Gebhardus vel Gebehar-
dus ep. et conf. Constantiæ
in Suevia.
S. Malrubius monachus et
mart. in Marnia Scotiæ
provincia.
B. Manettus Antellensis conf.
in Monte Senario Tusciæ
in Italia.</p>
<p>S. Rufus M.
S. Carpon, Car-
ponius, vel
Carpophorus M.</p>	<p>Marty-
res in
Ægy-
pto.   Capuæ in
Campania
Italiæ.</p>
<p>S. Ollius
S. Stephanus } MM. Constan-
diaconus } tinopolitani.</p>	
<p>S. Felix M.
S. Arontius M.
S. Sabinianus M.
S. Honoratus M.</p>	<p>Potentiae
in Lucania
Italiæ.</p>

- A 1617 *Divione edito, occurrit etiam Gerardus sine titulo sacristæ, sed corpore virgo ibidem vocatus. De illo viro etiam agit Chalemotus.* Margarita Palatina Rheni, Boiariæ princeps, Roberti Bavari Imp. F., Caroli II Ducis Lotharingiæ conjunx refertur a RADERO in *Bavariæ sanctæ volumine tertio pag. 162 eum titulo beatæ, variarumque ac prorsus illustrium virtutum ejus exposita deinde narratione protixa, egregiis laudibus prosequitur sanctum lectissimæ hujus Feminae vivendi modum, ubi et mirabilia inserit, quæ, dum riveret, patrasse narratur.* Obiit XXVII Augusti AN. MCDXXXIV, ex epitaphio, quod ibidem habetur pag. 170. Annuntiatur etiam ac laudatur in *Gynæceo Arturi*: sed cultus publici nullum vestigium invenimus.
- Beatrice de Ribera, tertii Ordinis Minimorum tamquam beata ponitur in *Gynæceo Arturi*.
- S. Elmerus (al. Ermelius vocatur) a Ferrario Miræo et Castellano annuntiatur hac die: rerum cum publico ac solenni cultu celebratur die proxime sequenti; consulat lector dicenda ad diem XXVIII Augusti.
- B Pelagii Papæ I sine titulo sancti, annuntiatio ponitur a Maurolyco; a Ferrario autem, Romæ S. Pelagii Papæ primi. Inter Prætermissos ad diem 2 Martii quæsitum est, cultumne hic habeat, an non; rei que decisio remissa ad diem XXVII vel XXVIII Augusti. Quoniam vero hac die XXVII nondum ea reperimus documenta, quibus publica hujus Papæ veneratio, tunc temporis haud satis certa, nunc evadat certior; videbimus die crastina, an alicunde ea se oblatura sint rationum momenta, quæ persuadeant, illum Cœlitibus annumerandum esse, XXVIII Augusti. Romæ, natalis sanctorum Hermetis et Basillæ apud Florentinum scribitur memoria. Ex aliqua, prout dicit in notationibus, dedicatione ecclesiæ, seu cœmeterii eidem communi, hodie venerationem habuisse, ex eo conjectari licet, quod die sequenti Hermes; Basilla vero x Kal. Octobris disjunctim venerentur in antiquissimo fragmento Romani M. apud Bucherium, ut suo loco monstrabitur. Deinde agit de cœmeterio utriusque Martyri communi, eorumque nominibus appellato. Quoniam vero in sola conjectura manet Florentinus circa illos Martyres, neque ex sola nominum positione determinari certo potest, an de prædictis, an de aliis synonymis agatur in superiore annuntiatione; mittimus lectorem pro celeberrimo S. Hermete ad diem XXVIII Augusti; pro Basilla autem ad diem xx Maii nostri, nec non ad Observationes ad Usuardi nostri Martyrologium isto die. Adde, quod apud Bucherium hoc die XXVII Augusti in Indiculo, seu parvo quasi Martyrologio antiquissimo pag. 268 sic legatur: Quinto Kalendas (Septembris,) Hermetis in Basilla, Salaria vetere: ubi nullam istius Sanctæ festivitatem; sed cœmeterium dumtaxat indicari, extra dubium nobis videtur. Assignamus itaque lectori ad majorem instructionem xx Maii, xxii Septembris, xxviii Augusti.
- C Sanctissimi Juliani martyris exceptio prima reliquiarum Turonis a die xxx Maii inter ibidem Prætermissos in hunc diem dilata est: dictumque tunc ibi fuit, videri hunc esse Julianum martyrem Arrernensem, in eoque festo Acta martyrii in novem lectiones distributa lege in ecclesia et diocesi Turo-nensi hac die XXVII Augusti. Sed nos eum Martyrologio Romano tractabimus de S. Ju-
- liano martyre apud Arvernos XXVIII Aug. D Emonæ, sancti Pelagii martyris sub Numeriano imperatore. annuntiatio exstat apud Galesinium hac die, qua etiam Ferrarius in Novo catalogo Sanctorum de illo hæc scribit: Emonia in Istria S. Pelagii diaconi martyris sub Numeriano, ejus diœcesis patroni. Florarium nostrum Ms. brevissimam Pelagii martyris memoriam ponit. Apud Whitfordum vero S. Pelagius martyr indicatur in persecutione jam dicti imperatoris; uti et apud Maurolycum, qui In Acarnania, in civitate Emonia sub eodem imperatore, et Eulasio præside ipsum annuntiat, quem, inquit, Uranius presbyter sepelivit. Die XXVIII Augusti refertur in Martyrologio Romano S. Pelagius martyr, (qui Constantiæ ad lacum Acronianum præcipuo quodam cultu honoratur tamquam patronus,) sub eodem imperatore ac iudice, qui supra, passus. Ex iis vero, quæ de hoc martyre notata asservamus, orituram videmus controversiam; circa locum martyrii; sed illam, ac res alias, quæ ad S. Pelagium pertinent, differimus ad diem, quo Constantiensis habetur in Romano, XXVIII Augusti. E
- S. Vicinii episcopi Sarcinæ in Emilia memoriam consignat in Catalogo generali Ferrarius ad diem XXVIII Augusti, dicens in notis: Colitur etiam Parmæ die XXVII hujus. Agemus de illo XXVIII Augusti.
- Vivianus ep. hac die in nostris ephemeridibus Mss., quas reliquit Bollandus noster, signatur e Kalendariis anonymis. Erit ille, ut suspicor, qui est in Romano XXVIII Augusti.
- Vigilia S. P. Augustini signatur in Officio Canonico Regularium Lateranensium. Colitur XXVIII Augusti.
- S. Gudilæ archidiaconi Toletani annuntiatio signatur Toleti in Carpetania apud Tamayum: qui in notis, sicut alibi assolet, varia de illo refert ex personatis fabulatoribus. Ferrarius ad diem VIII Septembris in suo Catalogo generali hæc habet: In Hispania S. Gutilæ diaconi, ex Joanne Marieta, quem citat. Videri etiam potest Martyrologium universale Castellani ad eundem diem. Rogamus, ut ii, quorum interest, suppeditent idonea de publico ejus cultu documenta: quod si fiat, agemus de illo ad diem modo dictum VIII Septembris. F
- In territorio Rivensi in Aquitania S. Vidiani martyris sub Gothis. Ita hac die Ferrarius, qui in notis locum describens, Rivi, ait, urbs est episcopalis Aquit. inter Tolosam et Convenas 5 l. distans. Hæc ille. At distincte magis Baudrandus: Rivi, Rienx, urbs Galliæ satis parva in Occitania superiori, episcopalis subarchiepiscopo Tolosano, ad Garunnam fluvium, ubi Rizam fluviolum recipit, in limite Vasconia et Conseranorum etc. Ferrarius in eisdem notis cultum prædicti Sancti probat Ex Tab. illius eccles. Locus MARTRES dicitur, ubi in propria eccles. colitur. Sed Saussayus Martyrem hunc annuntiat die IX Septembris. Rogamus igitur eruditos Gallos, ut uberiores de eo notitias submittere non graventur ad nos; quod si fiat, conabimur ipsi locum dare in Opere nostro ad diem modo dictum IX Septembris.
- Sancti Niniani episc. et conf. meminil nostrum Florarium Ms.: sed habetur in Martyrologio Romano XVI Septembris.
- Translatio sancti Lamberti de crypta in altare sanctæ Crucis memoratur apud Molanum, anno 1573 editum, in Additionibus. At Florarium

- A *rium nostrum Ms. Apud Leodium, et S. Lamberti episcopi et martyris scribit distinctius. De S. Lamberti translatione meminerunt etiam Wionus, ac Menardus: quorum hic non apponit Leodii; sed ille: neuter martyris. Severtius Chronologiæ antistitum Lugdunensium parte 1 in S. Lamberto, hanc, de qua ex Molano egimus, translationem intelligit de isto præsule Lugdunensi; non autem de Leodiensi. Sed quandoquidem hujus episcopi Leodiensis ac Martyris natalis inseribitur Martyrologio Romano ad diem xvii Septembris, poterit tunc inter alia, quæ ad ipsum spectant, tractari de translatione ejus. De Sancto autem Lamberto, uti apud nos vocatur, archiepiscopo Lugdunensi, egimus tom. II Aprilis, die XIV, a pag. 215. Superest, ut lectorem mittamus ad memoratum modo diem xvii Septembris.*
- Sancti ac confessoris Liberii PP. Romani annua memoria notatur apud Græcos in Menæis magnis typo editis. Illum etiam laudat Synaxarium ex Menologio, jussu Basilii imperatoris collecto, apud nos vulgatum ad calcem tomi I Augusti. Latini vero eum memorant die xxiii Septembris; quo et nos eum differimus. Exspectet ilaque lector dieenda ad eundem diem xxiii Septembris.
- B SS. Martyrum Crispini et Crispiniani saera pignora translata dicuntur in Supplemento apud Saussayum hæc die, et apud nos ad

- diem v Aprilis. Coluntur in Romano D xxv Octobris
- Romæ passio Nemesii diaconi et Lucillæ filiæ ejus, qui capitis plexione, jubentibus Valeriano et Galieno consulibus, ob confessionem Christi sine audientia perempti sunt. Annuntiatio est inter auctaria sub Flori nomine ad Martyrologium Bedæ; prout apud nos edilum est ante tomum II Martii. Inter Prætermisssos ad diem xxv hujus mensis dilati sunt ad xxxi Octobris.
- S. Rufus episcopus Metensis indicatur in auctariis ad Usuardum nostrum hæc die. Est in Romano vii Novembris.
- Apud Nolam, sancti Felicis episcopi, sub Marciano præside, cum aliis triginta martyrizati, sicut inter auctaria Usuardina dicitur e eodice Bruxellensi. Præsulis illius natalis etiam habetur in Appendice ad Martyrologium Adonis, sed absque titulo martyris, ac Sociis. Colitur in martyrologio Romano una eum diebus sociis martyribus xv Novembris.
- In Monte Syna elevatio, sive translatio corporis sanctissimæ Katherinæ, virginis et martyris habetur in nostro Florario Ms. Colitur hæc Sancta xxv Novembris.
- Translatio SS. Saviniani et Pontentiani martyrum anno salutis dcccxlvi in Ms. nostro Florario signatur. Spectant ad diem, quo in Martyrologio Romano exstant, xxxi Decembris.

DE S. ÆTHIOPE EUNUCHO PER S. PHILIPPUM

DIACONUM BAPTIZATO

SYLLOGE

J. P.

Cultus apud Græcos; historia sacra variis observationibus elucidata
elogia Patrum; locus ac tempus.

F

ANNO CHRISTI
XXXIV VEL
XXXV.
Cultus e Fas-
tis Græcis

De publica hujus Viri veneratione apud Græcos faciunt nos certiores eorundem Fasti sacri, qui illum tamquam Sanctum hodierna die annuntiant. Menologium enim ab Henrico Canisio editum ex Latina interpretatione Cardinalis Sireleti, ita eum refert: Natalis S. Æthiopis Eunuchi a beato Philippo diacono baptizati. In Menæo Chiffletii sunt ista: Εὐνοῦχος βαπτισθ. ἀπὸ Φιλίππου. Id est: Eunuchi baptizati a Philippo. Quibus addi possunt Menæa magna Græcorum impressa, in quibus scribitur Æthiopis eunuchi baptizatio per S. Philippum, et additur duplex versiculus Græcus, quem more nostro sic reddimus Latine:

Ἄνθρωπος ἐλέγχετο τὴν παροιμίαν σπάδων
λευκαίνεται γὰρ καὶ πεφουκός Λιθίσψ.

Parœmiæ dictum arguit vir hic spado:

Ille namque natus Æthiops, fit candidus.

Est in veteri proverbio Æthiopem lavas. Æthiopem dealbas. Præterea Æthiops non albescit, Λιθίσψ οὐ λευκαίνεται. Id est: Æthiops non caudescit: ad quod ultimum alluditur hic a poeta: quasi dicat: Æthiops; contra hac dicit parœmia, nativum mutat colorem, et albescit in

anima, aqua baptismatis ablutus. De allegatis proverbiiis plura scribantur inter Adagia apud Paulum Manutium, anno 1603 Ursellis excusa, a pag. 176, et a pag. 992. Redeamus ad Sancti cultum.

2 Apud Ferrarium in Indice, qui post Novum catalogum Sanctorum habetur, sunt ista: Eunuchus Reg. Candacis x Septembr. in Æthiopia. Quod ubi invenerit, nos latet: nam in contextu ipsius catalogi ad eundem diem nihil invenimus de illa memoriæ proditum; nihil item tunc apud Jobum Ludolfum in Fastis sacris ecclesiæ Æthiopiæ pag. 427. Sed quandoquidem annua ipsius memoriæ notatur in Fastis; quos protulimus; judicamus ei locum deberi hæc die in Opere nostro. Papebrochius noster ad diem vi Junii, tomo 1 ejusdem mensis, pag. 618 et sequentibus tractavit de S. Philippo, uno ex septem primis diaconis, ac de Eunuchis per illum baptizato: cui titulum Sancti non tribuit, quia putabat solam ipsius baptismi memoriam haberi in Menæis, uno simplici disticho ibidem expressam hæc die. Nam, re needum tunc matura, ita loquitur: Atque hæc

et asseritur:

hæc

ACTORUM
J. P.

hæc eo retuli (*egeral de laudati Eunuuchi apostolatu ac martyrio, ex pseudo-Dorotheo, Maffeio, ac Menæis xi Octobris*) quod Eunuchi istius baptismus recolatur quidem in Menæis per simplex distichon xxvii Augusti; ipsius autem ut Sancti nulla in totis Græcorum Fastis mentio fiat. *En tibi nunc textum sacrum, in quo ista de eo memorantur in Actibus Apostolorum cap. 8, §. 26 et sequentibus:*

narratur historia rei gestæ

3 Angelus autem Domini locutus est ad Philippum dicens: Surge, et vade contra meridianum ad viam, quæ descendit ab Jerusalem in Gazam: hæc est deserta. Et surgens abiit. Et ecce vir Æthiops, eunuchus, potens Candacis reginæ Æthiopum, quierat super omnes gazas ejus, venerat adorare in Jerusalem. Et revertebatur sedens super currum suum, legensque Isaiam prophetam. Dixit autem spiritus Philippo: Accede, et junge te ad currum istum. Accurrens autem Philippus, audivit eum legentem Isaiam prophetam, et dixit: Putasne intelligis quæ legis? Qui ait: Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Rogavitque Philippum, ut ascenderet, et sedcret secum. Locus autem Scripturæ, quam legebat, erat hic: Tamquam ovis ad occisionem ductus est: et sicut agnus coram tondente se, sine voce, sic non aperuit os suum. in humilitate iudicium ejus sublatum est. Generationem ejus quis enarrabit, quoniam tolletur de terra vita ejus? Respondens autem Eunuchus Philippo, dixit: Obscero te, de quo propheta dicit hoc? de se, an de alio aliquo?

e sacro textu.

4 Aperiens autem Philippus os suum, et incipiens a Scriptura ista, euangelizavit illi Jesum. Et dum irent per viam, venerunt ad quamdam aquam: et ait Eunuchus: Ecce aqua, quid prohibet me baptizari? Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait: Credo, Filium Dei esse Jesum Christum. Et jussit stare currum: et descenderunt uterque in aquam, Philippus et Eunuchus, et baptizavit eum. Cum autem ascendissent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, et amplius non vidit eum Eunuchus. Ibat autem per viam suam gaudens. *Hæc textus sacer: cujus pleniore explicatione divinorum eloquiorum interpretibus relicta, nonnulla hic observasse suffecerit pro nostro instituto.*

nonnullis

5 Consideremus itaque primo, quis et qualis fuerit Æthiops iste eunuchus. Augustinus Calmet in Commentario ad Acta Apostolorum cap. 8, pag. 115 scribit, nomen eunuchi sæpe non significare aliud, quam aulæ principis aticujus administrum; sed phrasim Græcam (quam subdit in notula Ἀνὴρ Αἰθίοψ εὐνοῦχος δούλος τῆς Κανδακῆς etc.) potius significare verum eunuchum regni primatum, vel aulæ reginæ Candacis: nos tamen e textu Græco id confici, non satis perspicimus. Et vero apud Cangium in Glossario mediæ latinitatis in voce eunuchus sumitur illa vox pro dignitate in palatiis imperatorum, cui erat curæ augustale cubiculum: et pro cubiculario: sed Græce ibidem tales indicantur sub nomine εὐνοῦχοι, etiamsi de veris eunuchis seu spadonibus ibi non sit sermo. Cur ergo in textu sacro vox εὐνοῦχος verum eunuchum denotat potius, quam eunuchum dignitate, seu principem palatinum? Sunt, qui Æthiopi eunuchus nostro, ejus nomen non exprimit textus sacer, perperam applicarunt nomen Candaces, quod ipsius erat proprium reginæ. Nam S. Gregorius Nazianzenus tomo I, oratione 40, quæ est in sanctum Baptisma, pag. 656 impressionis Parisiensis anni 1609 sic habet: Philippus sum: esto Candaces. Dic

ipse quoque, Ecce aqua, quid me prohibet baptizari. Temporis occasiouem arripe etc. *Similis error est in Græcorum Menologio, quod Basilii imperatoris junioris jussu conscriptum prænotatur apud Ughellum tomo 6 Italiæ sacræ, ubi col. 1101 impressionis prioris dicuntur ista: Philippus Christi apostolus. obviam factus Candaci eunuchus reginæ Æthiopum etc. Consuli etiam potest tomus noster supra citatus, in quo error idem jam pridem correctus fuit.*

6 Consideremus secundo, an et quam professus fuerit religionem Æthiops eunuchus ante felicissimam suam ac mirabilem in Christo regenerationem. Eusebius lib. 2 Ecclesiasticæ historiæ cap. 1, pag. 40 editionis alque interpretationis Valesianæ indicat eum fuisse gentilem, sic scribens: Porro eum salutaris Euangelii prædicatio novis quotidie incrementis augesceret, divina providentia quemdam ex proceribus Æthiopum reginæ in Judæam adduxit. Qui cum a Philippo cælesti visione admonito primus ex gentibus divini verbi mysteria percipisset, totius orbis fidelium primitiæ factus, inde in patriam reversus. Dei notitiam, et Servatoris nostri salutarem in terras adventum primus prædicasse fertur. Baronius ad annum Christi 35 num. 27 hanc opinionem corrigens, Eusebius. mca, inquit, sententia perspicue errasse videtur, dum hunc fuisse gentilem, et primum ex gentibus baptizatum tradit. Nam (ut ex. Lucæ Actis apparet) nondum gentibus ad Christi Ecclesiam erat aditus reseratus, qui primo omnium patuit Cornelio Centurioni, ut suo loco dicemus inferius. Porro hunc fuisse proselytum ex gentibus ad religionem Judæorum adductum, cæteri omnes ecclesiastici auctores æque consentiunt. Multum dicit Baronius, et fortasse nimium, dum dicit omnes, ac nullum nominat. Vide Cornelium a Lapide in Acta Apostolorum pag. 177, et Tillemontium tom. 2 Monumentorum eccles. nota 3 in S. Philippum diaconum, pag. 491. Quidquid sit, hæc Baronii sententia videtur probabilior, quam Eusebii, Æthiopem hunc fuisse proselytum asserens, non gentilem. Cornelius a Lapide modo citatus eum fuisse asserit Abyssinum: Unde liquet, ait, eum fuisse gentilem genere.

7 In Vita S. Cypriani per Pontium ejus diaconum conscripta, quæ habetur ante Opera ejusdem sancti Patris, anno 1648 Parisiis edita, dicitur pag. 3: Ille (Eunuchus) et Judæus erat, et de templo Domini veniens prophetam legebat Isaiam, et sperabat in Christo, etsi nondum cum venisse crediderat. Et vero facile credi potest, quod Judæus fuerit. Nam præterquam quod Judæi tunc temporis ubique dispersi essent; favet huic sententiæ iter ejus ex Æthiopia Jerusalem versus, ut Deum adoraret. Favet item lectio sacra Isaiæ prophetæ; ita ut ex jam dictis concludere nobis liceat, opinionem illam magis accedere ad similitudinem veri, quæ statuit S. Æthiopem vel natiuitate, vel saltem religione Judæum extitisse, seu proselytum. Cornetius a Lapide hanc vocem exponens in Actorum caput 2 vers. II, Proselyti, inquit, est vox Græca προσέλυτοι, (cujus radix est προσέρχουμι, advenio;) id est, ADVENÆ VEL ADVENTITI, qui scilicet ex gentibus advenientes aggregabant se Judæis, eorumque circumeisionem et sacra capessebant.

8 Consideremus tertio Æthiopum reginam Candacem, apud quam S. Æthiops summa gratia ac dignitate valebat, et de qua textus sacer. Catmetus antea designatus affirmat, Æthiopes, de quibus hic est sermo, esse incolas insulæ vel peninsulæ

D

observationibus.

E

a nobis

F

explicato.

A Meroës, super et in meridie Ægypti; feminas tunc temporis in illa regione dominatas fuisse; reginas plurimas, quæ Candacis nomen habuerint, ibidem notas; Plinium, et alios varios videri dicere, quod nomen illud ordinarium eis fuerit: hinc creditum fuisse a nonnullis, quod Candacis nomen esset genericum, auctoritatem supremam significans. Strabo lib. 17, pag. 820 editionis Parisiensis, quæ anno 1620 in lucem prodiiit, reginæ Candaces meminit, quæ per nostra, inquit, tempora Æthiopibus impetravit (lege imperavit: nam in Græco est ἡγεῖε) virilis sane mulier, altero oculo capta. Plinius lib. 6. cap. 29 Ædificia oppidi (Meroës) pauca esset refert: regnare feminam Candacem, quod nomen multis jam aunis ad reginas transiit. Strabo pag. 821 Regui, inquit, caput est Meroë urbs ejusdem cum insula nominis. Eusebius supra laudatus suo etiam tempore morem hunc gubernandi obtinuisse sic scribit: Quippe moris est etiam uum illis gentibus (Æthiopibus) muliebri imperio gubernari. Consonat S. Joannes Chrysostomus homilia 19 in Acta Apostolorum tomo 9 novissimæ impressionis, pag. 154; ubi verbis sacris, Eeee vir Æthiops eunuchus, potens Candacis reginæ Æthiopum, hæc subjungit, non ex more tantum, sed ex lege id factum scribens: Hinc, ait, liquet, illam ipsis imperasse. Nam olim mulieres imperabant, et hæc lex erat apud illos. Tillemontius, quem supra allegavimus, in nota 2, a pag. 490 disputat, an Æthiopes semper gubernati fuerint a reginis suis. Quibus referendis supersedemus: cum ea, quæ diximus, abunde sufficiant.

S. Æthiopen
laudant

9 Consideremus quarto elogia, quibus S. Eunuchus laudatur a sanctis Patribus. Prudentiam ejus cum animi demissione conjunctam memorat S. Joannes Chrysostomus loco jam citato ita loquens: Sed vide quam prudenter se excuset eunuchus: "Et quomodo possim (intelligere); nisi quis ostenderit mihi?" Non respexit habitum: num dixit: Tu quis es? Non redarguit, non arroganter loquitur; non se scire dicit, sed ignorare fatetur: ideoque discit. Et mox discendi cupiditatem ejus commendans, sic pergit idem sanctus Pater: Monstrat vulnus medico: novit ipsum hæc scire, et velle docere. Vidit illum a fastu esse alienum. Neque enim splendidum gestabat vestitum. Ita erat discendi cupidus, et verbis intentus. Illud vero (Matthæi cap. 7 § 8) Qui quærit, invenit, in ipso implebatur. "Rogavitque, inquit (textus sacer) "Philippum, ut ascenderet, et sederet secum". Vidistin' studium? Vidistin' desiderium? Rogat, ut ascendat et sedeat secum. Sic nesciebat, quid sibi dicturus esset: sed simpliciter putabat, se prophetiam aliquam auditurum esse. Major autem hic honor est, quod non simpliciter ascendere curet, sed roget.

SS. Joannes
Chrysostomus

10 "Accurrens autem Philippus, audivit cum legentem". Cursus loquendi cupidum indicat, lectio studii signum est. Illo enim tempore legebat, quo major est solis æstus. Locus autem hic erat: "Sicut ovis ad occisionem ductus est". Et hoc illius discendi cupiditatis signum est; quod prophetam illum aliis sublimiorem præ-

manibus habuerit. Ideo non cum vehementia illi narrat, sed mansuete; immo nec prius loquitur, quam interrogatus fuerit, donec ille rogaverit. Quod vero nesciverit tarda molimina Spiritus sancti in ipso gratia idem sanctus præsul pag. 155 exponit, his sacræ Scripturæ verbis, Deinde venerunt ad quamdam aquam, et ait: Ecce aqua, subdens: Hæc valde ferventis animæ sunt. "Quid prohibet me baptizari?" Videu' ejus desiderium? Non dicit: Baptiza me: neque taet: sed medium quidpiam inter desiderium et reverentiam loquitur. "Qui prohibet me baptizari?" Vide quomodo absoluta dogmata habuit: nam propheta omnia eoutinebat, incarnationem, passionem, resurrectionem, assumptionem, futurum judicium: quæ ipsi maguum indidere desiderium.

AUCTORE
J. P.

11 S. Hieronymus tomo 4, parte 2 Operum, quæ anno 1706 Parisiis vulgata prænotantur, in lib. 1 adversus Jovinianum columna 156, masculam ejus fidem laudat: Spado ille, ait, reginæ Candacis iu Aetis Apostolorum, qui ob robur fidei, viri nomen obtinuit. In epistola 50, secunda ad Paulinum presbyterum loco prædicto a col. 570 vitæ ipsius probitatem ac studium religionis indicat: Ego, ait, ut de me interim loquar, nec sanetior sum hoc Eunocho, nec studiosior: qui de Æthiopia, id est, de extremis mundi finibus venit ad templum, reliquit aulam regiam: et tantus amator legis, diviniæque scientiæ fuit, ut etiam iu vehiculo sacras litteras legeret. Et paucis interjectis, Eadem, uti addit, hora credit Eunuchus, baptizatur, fidelis et sanctus est, ac de discipulo magister. Nec magister dumtaxat paucorum factus est, vel quasi privatus; sed publicus Evangelii præco; qui videlicet, teste eodem S. Hieronymo tomo 3 Operum citatorum in Isaïæ caput 53, col. 385, apostolus genti Æthiopum missus est: idque non sine quodam mysterio: nam, prout scribit idem sanctus pater in epistola 86 al. 27 ad Eustochium, epitaphio ipsius matris, tomo 4 parte 2 col. 675; Cœpit per viam veterem pergere, quæ ducit Gazam, et tæcita secum volvere, quomodo Eunuchus Æthiops gentium populos præfigurans, mutaverit pellem suam. De ejus prædicatione dedimus superius Eusebium.

et Hierony-
mus:

E

12 Consideremus quinto locum et aquam, in quibus S. Æthiops in Christo renatus est, nec non rei gestæ tempus. S. Hieronymus libro de Situ et nominibus locorum Hebraïcorum tomo 2 Operum col. 418 refert ista de loco et aqua: Bethsur, in tribu Juda, sive Benjamin: et est hodie Berthsorem vicus euntibus nobis ab Elia Chebron, in vicesimo lapide, juxta quem fons ad radices montis ebulliens [ab eadem, in qua gignitur, sorbetur humo.] Et Apostolorum Acta referunt Eunuchum Candacis reginæ in hoc esse a Philippo baptizatum. In tempore, quo res accidit, fere consentiunt isti auctores. Hanc narrat Baronius ad annum Christi 35, cui adde Labbeum in Compendio chronologico: Tillemontius autem in Chronologio ad tomum 2 Monumentorum eccles. affigit eam anno Christi 34. Eos superius post illôs posuimus annum 34 vel 35.

locus et tempus
conversionis
ejus.

F

DE S. NARNO EPISCOPO CONF.

J. S

BERGOMI IN ITALIA

SYLLOCE HISTORICA

CIRCA ANNUM
LXXV.
Cultus S. Nar-
ni certus, ge-
sta fere incer-
ta :

Quemadmodum cultus S. Narni primi Bergomatium episcopi certus est et indubitatus, ita ejusdem gesta incerta fere sunt, et antiquorum auctoritate destituta. Ejus memoriam annuntiat Martyrologium Romanum ad xxvii Augusti his verbis : Bergomi sancti Narni, qui a beato Barnaba baptizatus, primus ab eo ejusdem civitatis episcopus est ordinatus. Addit Baronius in notis : De quo tabulæ ecclesiæ Bergomensis, ex quibus etiam Galesinius hac die. Consentit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad eundem diem; sed longius ei texit elogium, quod ex antiquo Officio depromptum cum novo etiam Officio concordat. Porro Sanctum coli xxvii Augusti ritu dupliei, confirmant Officia propria illius ecclesiæ cum antiqua tum nova, ex quibus Officium S. Narni infra describemus, quod gesta ejus, celeris probabiliora, in illo referantur. Verum a quo tempore S. Narni festivitas Bergomi cœperit celebrari, non satis constat. Cultum illius non admodum esse antiquum, suspicio esse posset, quia apud præcipuos Martyrologos, quales Ado, Usuardus, ceterique ejusdem fere temporis, nulla de eo habetur memoria. Veruntamen, si corpus ejus anno 908 translatum cum S. Alexandri aliorumque Sanctorum corporibus (ut tradunt scriptores Bergomenses, quibus consentit Ughellus in Italia sacra tom. 4 editionis postremæ col. 427, ubi ait id illatum a B. Alberto episcopo Bergomensi in novam S. Alexandri ecclesiam) necesse est, a seculo saltem x reliquiæ ejus in veneratione fuerint apud Bergomates; indeque verisimile est, festivitatem Sancti jam illo tempore celebratam.

C
corpus ejus
anno 1561 in-
ventum et
translatum:

C 2 Anno 1561 corpus S. Narni cum aliis Sanctorum corporibus inventum est in ecclesia S. Alexandri, quæ propter novas urbis munitiones eo tempore destructa est, illatumque in ecclesiam S. Vincentii, cui nomen S. Alexandri deinde datum, ut latius diximus ad xxvi Augusti in S. Alexandro num. 24. Referuntur hæc in litteris Frederici Cornelii, qui tunc Bergomensi ecclesiæ præsidebat, apud laudatum Ughellum col. 500 et seqq. Primum col. 500 dicitur sub choro templi locus fuisse subterraneus columnis et fornice suffultus, in quo tria erant sacella totidemque altaria; in illo autem sacello, quod ad dexteram erat locatum, corpus S. Narni servatum fuisse, irrefragabilibus, inquit, memoriis comprobantur. Deinde inventio corporis sic exprimitur col. 501 : Altera vero (ara) a dextris divo Narno dicata, et arcuola pene adhærente in sarcophagi speciem ex lapidibus et cemento, simili modo sublatis, post perfossum pavementum, et lapidem, qui subter jacebat, revulsum, solo aliquanto altius excavato, alius lapis detectus, qui, dum levaretur per longum, scissus apparuit. Is contegebat monumentum albo ex marmore longitudinis cubitorum trium, aut eo amplius. In eo erant aquæ limpidæ unciarum trium, et ossa humani corporis, disjuncta quidem inter se, et

perfracta calvaria; cæterum quasi per articulorum ordinem adjacentia aqua circumfusa. Hæc divi Narni reliquiæ antiquis traditionibus perhibentur, Addit mox col. 502, reperta fuisse frustra marmorea, in quorum majori, minusque fracto hæc tantum de S. Narno legi poluerint : Episcopus III Narnus Christi confessor, cujus successor extitit sanctissimus Viator. Numerus illic positus non significat tertium fuisse episcopum : nam et alii numeri mox sequuntur nihil significantes, nisi forsitan linearum distinctionem. Ceterum hæc, aliæque tunc inventæ reliquiæ; honorifice translate sunt ad ecclesiam S. Vincentii, hodie S. Alexandri dicam, ut pluribus ibi exponitur.

3 Vitam S. Narni scripserunt recentiores varii Bergomates; alii fontes, unde eam hausserint, non assignant. Cœpit Marcus Antonius Benalius vitam illius Latinam, quam perfecit, ediditque Joannes Antonius Garnerius in Commentariis de Vita et rebus gestis Sanctorum Bergomatium : verum nullus usquam allegatur auctor antiquus. Eadem fere methodo Italice scripserunt hanc vitam Marius Mutius in Historia sacra Bergomensi, et Cælestinus ex Ordine Capucinorum in Historia Bergomensi quadripartita tom. 2, pag. 17 et seqq. Nec desunt alii, qui brevius de S. Narno tradunt eadem, quæ ipsi multis verbis et sententiis exornant. Itaque, cum moris nostri non sit recentiorum scripta edere de rebus antiquis, omniaque fere; quæ ipsi scripserunt, legantur in Officio S. Narni; sufficere ad propositum nostrum hic recitare lectiones secundæ nocturnæ ex Officiis propriis ecclesiæ Bergomensis, impressis anno 1707. Hæc autem pag. 73 pro festo S. Narni ad xxvii Augusti hujusmodi occurrunt :

E

Vita ejus scripta recentioribus variis.

4 Narnus, opibus, honoribus, et ingenii gloria Bergomi tum floruit, cum sanctus Barnabas apostolus, jactis Mediolani Christianæ fidei fundamentis, ad propagandum religionem Bergomum se contulit. Hujus prædicatione Narnus commotus pervestigandæ Christianæ religionis veritati se dedit. Brevi in ea tantum profecit, ut cum reliquos cives rerum divinarum scientia anteiret, ecclesiæ Bergomatis primus antistes ab eodem Apostolo renuntiatus sit : quod onus etsi subire recusabat, quod se novum in fide humiliter diceret, veritus tamen, ne culpam incurreret, Barnabæ persuasionem et hortatu adductus, illud suscepit. Qua auctoritate nitatur Mediolanensis S. Barnabæ prædicatio, quam incertam atiqui putant, videri potest in ejus Actis tom. II Junii pag. 429 et seqq. S. Narnum primum episcopum Bergomensem fuisse, eundemque a S. Barnaba constitutum, ex traditione, opinor, credunt Bergomates : at hanc traditionem antiquorum auctoritate nequeo confirmare.

F

cujus compendium

5 Etsi turbulentis illis temporibus magni erat negotii rudem, et imperitam multitudinem sævientibus maxime persecutionibus, a Gentilium superstitione abducere, paterno tamen Narni studio

ex Officio

dio

A dio omnibus difficultatibus eum apertis, tum elandestinis non solum constanter, sed etiam prudenter occursum est: disparibusque hominum morbis dissimili medicamentorum genere consultum. Itaque eum nascentem ecclesiam Bergomatem, et ideirco infirmam, ac debilem accepisset, fidei disciplina corroboratam reliquit, verique pastoris speciem, quam Apostolus scriptis complexus est, vitæ sanctitate, et doctrina expressit. *Addunt scriptores quidam Bergomates ad gesla S. Narni, peregrinatum fuisse in Hispaniam ad sepulcrum S. Jacobi. At illud non modo veterum testimonio destitutum: sed parum quoque verisimile apparet aut credibile.*

recitatur.

6 Cum igitur multos annos magno eum discrimine ecclesiam Bergomatem auctoritate, exemplo, ac pervigili cura sanctissime rexisset: ingravescente ætate Viatorem Brixiensem sibi sufficit: demumque ad Dominum, cui totis viribus inservierat, migravit sexto Kalendas Septembris, ac

maximum sui desiderium universæ civitati reliquit. Ac primum in sacello sancti Petri, quod ipse condiderat, sepultus: inde in ecclesiam S. Alexandri, atque ea diruta, in S. Vincentii translatus est. Qua postmodum ex Sedis apostolicæ decreto uni sancto Alexandro dicata, et in antiquæ ejusdem cathedralis locum subrogata, ibi in ara maxima una eum S. Alexandro, et sociis collocatus est. *Sacellum S. Petro structum referunt passim Bergomates scriptores. Vellem addidissent, quo res illa nitatur fundamento. Garnerius in Vita fol. 10 mortem Sancti innectit anno Christi 75: huic autem alii Bergomates passim, et Ughellus quoque tom. 4, col. 410 consentiunt. Alii triginta episcopatus annos, alii, iique plures cum Ughello, viginti tantum allribuunt. Non lubet hisce me immiscere, aut hæc studiosius discutere, cum nulla assignentur monumenta antiqua. Mortem igitur Sancti ex opinione Bergomalium innexui anno 75.*

AUCTORE
J. S.

DE S. RUFO EPISCOPO MARTYRE

B

E

CAPUÆ IN ITALIA

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA

J. S.

SUB FINEM SE-
CULI I.
Duo Rufi in
ecclesia Ca-
puana hodie-
dum culti:

Geminum hac die xxvii Augusti Rufum Capuæ attribuit Martyrologium Romanum, quorum alter episcopus, alter diaconus fuisse creditur, uterque martyr. Utrumque hodie cum titulis memoratis colunt Capuani, diebus tamen diversis, videlicet Episcopum xxvii, diaconum cum socio altero xxx Augusti. At, cum distinctio duorum Ruforum ne ipsis quidem Capuanis semper nota fuerit, atque olim non nisi unus Rufus ibidem in veneratione fuerit sine episcopi titulo, non desunt eruditi, qui de illorum distinctione, et de episcopatu Rufi Capuani etiamnum dubitent. Horum itaque dubitatio nobis necessitatem imponit disquirendi hoc loco, an revera Rufus alter Capuanam rexerit ecclesiam, illeque ab altero Rufo videatur distinctus. Nec modo episcopatus S. Rufi, ejusque ab altero distinctio in dubium vocatur: sed alia quoque veniet tractanda controversia, an Rufus episcopus diversus sit a Rufo patricio, quem S. Apollinaris convertit ad fidem Christianam: namque et hic distinctionem agnoscunt aliqui. Hisce præmonitis, audiamus, quid de S. Rufo, episcopo, ut credunt Capuani, et martyre scriptores et martyrologi asserant, ut ex iis utcumque innotescat, quid statuendum videatur de gemina controversia jam memorata.

unus ex illis
in antiquis
Martyrologiis
notissimus.

2 Imprimis Martyrologia antiquissima, nomine S. Hieronymi a variis edita, ad xxvii Augusti annuntiant S. Rufum martyrem, interque ea non pauca reperiuntur exemplaria, quæ Campaniæ et Capuæ illum adscribunt. Rhinoviense et Richenoviense, apud nos post tom. vii Junii edita, tantum habent: In Campania Rufi. Editum ab Acherio tom. 2 Spicilegii pag. 17: In Capua natalis sanctorum Rufi, Magni. Socius ille Magnus in aliis Mss. inventus non est, quam in Corbeiensi, ex quo editio hæc facta. Gellonense ibidem editum pag. 33 meminit Rufi martyris, et deinde Rufini ad eundem diem, licet Rufini cujusdam Augusti Tomus VI.

quoque mentio fiat ad xxv Augusti, ut in aliis quoque inveni. Antiquissima etiam Martyrologia, a Martenio vulgata tom. 3 Anecdorum Rufi meminerunt. Autissiodorensis col. 1559: Rufi Martyris. Morbacense col. 1579: Rufi. Turonense col. 1589: Rufi martyris. Antiquum Kalendarium Corbeiense col. 1601: In Capua natalis S. Rufi martyris. Kalendarium monasterii Lyrensis: Sancti Rufi mart. Hieronymiana denique apud Florentinum: In Capua natalis sancti Rufi, de quo Florentinus dubitat, utrum legendum sit, Rufi. Vides, opinor, lector, ex agglomeratis hisce Martyrologiis, quam varie annuntietur S. Rufi memoria: attamen in eo omnes hi Fasti conveniunt, quod nullibi mentio fiat de episcopatu S. Rufi; nullibi quoque annuntietur geminus Rufus, alter solus, alter cum socio Carponio, vel Carporo; sicut hodie dum memorantur apud varios. Hoc tamen argumentum exigui hactenus momenti est contra Capuanorum sententiam.

F

3 Vetus Martyrologium Romanum, quod Adoni præluxit, propius accedit ad sensum Capuanorum, dum Sancti memoriam ad xxvii Augusti sic annuntiat: Capuæ, Rufi martyris, Appollinaris discipuli. Plura adjunxit Ado hunc in modum: Apud Capuam, natalis sancti Rufi martyris, quem docuit et baptizavit beatus Appollinaris, Petri apostoli discipulus, eum esset idem Rufus patriciæ dignitatis. Adoni fere consonat Usuardus. Sed quædam Usuardi auctaria fusius rem exponunt apud nos ad dictum diem. Accipe pro omnibus verba editionis Lubeco-Cotoniensis: Apud Capuam natale beati Rufi martyris, patricii Romanorum. Illic ducatum tenebat apud Ravennam: ejus filiam defunctam beatus Appollinaris, Petri apostoli discipulus, a mortuis suscitavit: unde et ipse cum uxore sua et filia ac tota familia, numero cccxxiv in Christo baptizati sunt. Beatus vero Rufus apud Capuam martyrium suum consummavit. Prætermitto Bedam Plantinianum, Not-

quem marty-
rologi vari
patricium
fuisse docent
et conversum
a S. Apollina-
re;

AUCTOR
J. S.

kerum, Wandelbertum, aliosque, hisce quoad rem consentientes: et adjungo verba Florarii nostri Ms., in quo martyrii tempus additur: Apud Capuam natale sancti Rufi martyris, quem docuit Apollinaris, Petri apostoli discipulus. Cum esset idem Rufus patriciæ dignitatis, ejus filia Christo consecrata est, et permansit virgo. Nunciatum est cæsari a pagauis, quod quidam vir veniens ab Antiochia magicis incantationibus nomen Jesu Christi iuduxit in urbem Ravennam, et magna multitudo obedit illi, etiam domus Rufi patricii: cui cæsar mittens successorem, scripsit ad vicarium nomine Messalinum, ut præsumptorem hujuscemodi aut diis inclinaret, aut longe in exilium mitteret. Beatus autem Rufus patricius a sancto Apollinare episcopo et martyre baptizatus est, doctus, et innumeris clarus virtutibus, post multos agones, apud Capuam civitatem illustris martyrii gloria pro Christi confessione coronatus, palmam vitæ immarcescibilis adeptus est anno salutis LXXVIII. Hæc desumpta videntur ex Actis S. Apollinaris, ubi paullo latius referuntur, ut videri potest in Opere nostro tom. v Julii, pag. 346 et 347. Attamen ibi non refertur martyrium S. Rufi, nedum annus illius adjungitur, quæ aliunde accepta sunt.

B
quibus Bacchini-
us opponit
auctoritatem
Agnelli,

4 Subsistere hic tantisper oportet, ad dirimendam, si fieri possit, controversiam supra indicatam, an Rufus ille patricius idem sit cum S. Rufo, quem episcopum suum credunt Capuani. Videmus consensum præcipuorum martyrologorum, asserentium Rufum patricium Capuæ martyrio coronatum. Hisce tamen se opponit Benedictus Bacchinius, qui edidit, notisque illustravit Opus Agnelli de Vitis pontificum Ravennatum. Argumentum Bacchinio præbent hæc Agnelli verba in Vita S. Apollinaris pag. 125: Filiam quoque Rufi patricii mortuam suscitavit, et illius in Patricii domo episcopium Bononiensis ecclesiæ usque in præsentem cernimus diem: sic autem domum illam integram, et incolumem sic, quomodo antiquitus. Et nunc pene annos quinque Theodoricus Bononiensis antistes saxeam arcem, ubi Rufus patricius sua cum filia positus fuit, abstulit, et ad suam ecclesiam Bononiensem deportavit, ut postquam defunctus, ibidem sepultus fuisset. Hinc pag. 131

C sic infert Bacchinius: Quod sequitur de Rufo patricio maxime notandum est: constant enim, nunc tandem e tenebris vindicatus Agnello, Rufum patricium Ravennæ decessisse, ibidemque sepultum fuisse cum filia, quondam ab Apollinare a mortuis revocata, in arca marniorena, quam, deturbatis Rufo filiaque, Theodoricus episcopus Bononiensis, ipso vivente ac vivente Agnello, Bononiam deportavit, ut ea aptata sibi sepulcrum pararet. Consequens igitur fit, Rufum hunc diversum esse a Rufo, qui usque in hanc diem creditus est idem, et quem apostolorum princeps Petrus episcopum Capuanum consecrasset, qui per ea tempora martyrio coronatus Capuæ obiit. Hæc tota ejus argumenti vis est, licet varia addat de Rufo Capuano episcopo, ad rem contra Baronium et Rubeum magis explicandam.

et illa tantum
hic esse non
videtur, ut
recedendum
sit a martyro-
logis.

5 Non video enim vero cur Bacchinium movere tantopere potuerit Agnelli auctoritas, ut illam omnibus aliis prætulerit, putaveritque illa sola satis evinci, contra communem persuasionem, Rufum patricium a Rufo Capuano esse distinguendum. Etenim, si verba Agnelli expendamus, clare intelligemus, non referri ab illo, nisi traditionem quamdam popularem, qua credidit rem parum verisimilem aut credibilem; videlicet Rufum fi-

liamque ejus domi suæ sepultos esse in tumba marniorena: nam constat apud Romanos lege duodecim tabularum vetitum fuisse quemquam in urbe sepelire, ut observat Aringhus in Roma subterranea lib. 1, cap. 2, num. 9. Excipiebantur quidem aliqui ob præclara in rempublicam merita, ut idem habet lib. 5, cap. 1; et Cicero lib. 2 de Legibus, ubi hanc legem recitat: at inde verisimile non fit, Rufum domi suæ sepultum fuisse a filia, aut filiam ab ipso, prout Agnellus credidisse videtur, dum scripsit adducta superius verba. Quapropter miror hunc locum Bacchinio placuisse, idoneumque visum esse, ex quo argumentum desumeret contra martyrium Rufi patricii Capuæ obitum, assertumque ab auctoribus, qui Agnello antiquiores sunt et meliores. Certe Agnelli in scribendo crisis tanta non fuit, ut ejus auctoritati multum videatur tribuendum. Auli Muratorii in præfatione ad Opus Agnelli recitatum tom. 2 Scriptorum Italiae pag. 4: Intolerabiles, inquit, anachronismi se offerunt in illo Opere, et fabellæ, quas facile ætas illa amplectebatur, nos autem aut ridemus, aut difficile excipimus. Ex hisce fabellis unam esse suspicor, quam prolulit de Rufo patricio Ravennæ mortuo, ibidemque, ut ex verbis ejus sequeretur, in domo propria sepulto; adeoque non est, cur credere non liceat auctoribus ante relatæ, martyrem Capuanum cum Rufo patricio eundem esse.

6 Verum major est difficultas, utrum Rufus ille patricius, quem cum auctore antiqui Martyrologii Romani, cum Adone, Usuardo, aliisque laudatis scriptoribus Capuæ passum credimus, episcopus quoque fuerit Capuanus. Quippe de episcopatu ejus altum silent memorati scriptores cum antiquis omnibus: episcopum tamen fuisse asserunt recentiores plurimi, de eoque non dubitare videntur Capuani. Primus, quantum scio, episcopi titulum S. Rufo attribuit Galesinius in Martyrologio suo: quem secutus videtur Baronius in Martyrologio Romano, nisi quod brevius eidem exactiusque textat elogium, hoc modo: Capuæ in Campania natalis sancti Rufi episcopi et martyris, qui cum esset patriciæ dignitatis, a beato Apollinare, sancti Petri discipulo, cum universa familia baptizatus est. Bellarminus quoque, dum Capuanæ præsidebat ecclesiæ, illiusque antistites recognoscebat, inter illos numeravit S. Rufum, cujus festum xxvii Augusti celebrari jussit, Rufi et Carponii martyrum festivitate in xxx ejusdem mensis dilata. Accedunt Ughellus in Italia sacra tom. 6, col. 297, recentioresque martyrologi varii, quos prætermitto. Tandem Michael Monachus in Sanctuario Capuano pag. 133 non dubitat asserere, episcopatum S. Rufi Capuanis esse certissimum. At vellem ea produxisset argumenta, quibus et nos æque certi de illo esse possemus. Sic enim de illo titulo omnis sublata esset dubitatio.

Episcopatus
S. Rufi, de
quo neuterque
dubitant,

7 Quippe de Rufi episcopatu dubitarunt postea eruditi non pauci. Florentinius in notis ad Martyrologium Hieronymianum pag. 781 dubitanter de eo disserit: Tittenmontius tom. 5 Monumentorum ecclesiasticorum pag. 128 affirmat. paucas aut nullas pro illo episcopatu afferri probationes: Sollelius quoque in Usuardo ad xxvii Augusti insinuat, argumenta Ughelli non esse ejusmodi, ut adversantes iis convincantur, remque ulterius discutiendam remittit ad hunc locum. Accipe igitur, lector, quid potissimum pro dignitate episcopali S. Rufi vindicanda afferri posse videatur. In ecclesia S. Prisci diocesis Capuanæ inventum est opus antiquum, in quo imagines multorum Sanctorum

apparet saltem
probabilis:

A *etorum conspiciuntur : earum aliæ senes, aliæ viros, aliæ juvenes, aliæ repræsentant adolescentes, ut latius explicat laudatus Monachus pag. 132 et seqq.. Ex octo, qui exhibentur senes, sex certo fuerunt episcopi : unde admodum fit verisimile, reliquos etiam duos, de quorum dignitate aliunde non satis constat, episcopos fuisse, adeoque S. Rufum, qui ibidem depictus est forma senis, et coronam præ manibus gerentis, qua martyrium indicatur, episcopum fuisse et martyrem. Hinc episcopatus S. Rufi, non quidem omnino eertus, at saltem probabilis apparet. Fortasse alia quoque habuerunt argumenta, qui episcopalem dignitatem S. Rufi primi asseruerunt. Neque antiquorum silentium de hac S. Rufi dignitate magnopere obesse potest : nam antiqui martyrologi non raro episcopalem dignitatem omiserunt in aliis episcopis martyribus, de quorum episcopatu aliunde satis constat. Titulum itaque episcopi reliqui, ut probabilem, licet fatear non esse mihi omnino certum.*

lectio de eo
ex Officiis Ca-
puanis :

B *8 Porro ex hac opinione, et Actis S. Apollinaris supra assignatis, in Officiis Capuanæ ecclesiæ propriis, ad xxvii Augusti hæc concinnata est lectio : Rufus patricius exconsul et Ravennatis militiæ dux, hoc miraculo ad fidem conversus est. Cum enim statuisset sanctum Apollinarem a civitate expellere ; filia, quam maxime diligebat, ægrotare cœpit : ob quam sanandam cum sanctus episcopus accersitus fuisset ; Deo sic disponente, mortua est. Preces autem effundens Apollinaris, defunctam revocavit ad vitam. Quo miraculo Rufus conversus ad Christum, cum tota familia baptizatus est. Hac vero de causa missus in exilium, successu temporis ad Capuanæ civitatis episcopatum promotus est : ubi cum multos ad Christum converteret, a Messalino præside tentus, et eo jubente, securi percussus, martyrium consumavit sexto Cal. Septembris Hæc Capuani de S. Rufo. Quod autem spectat ad consulatum, fasti consulares seculo primo et secundo plurimos numerant Rufos : at nulli tempus magis congruit, quam Rufo, qui anno Christi 67 cum Capitolone consulatum gessit, et C. Julius Rufus apud Pagium ad eundem annum dicitur.*

tempus mar-
tyrii incertum.

9 *De tempore martyrii non consonant ipsi Capuani. Monachus in Sanctuario pag. 50 scribit, episcopum ordinatum a S. Petro circa annum 60 ; et pag. 51 martyrio coronatum putat sub Nerone : sed rationes non allegat ullius momenti, utpote nixas auctoritate scriptorum, quibus in re tam antiqua non fidimus. Ughellus tom. 6, col. 297 mortuum ponit circa annum 80 : Antonius Caracciolus in Monumentis ecclesiæ Neapolitanæ pag. 70 Capuam missum dicit circa annum 80, addens hæc verba : Ut in catalogo Capuanorum episcoporum a doctissimo Cardinale Bellarmino, dum sedem illam tenuit, recognito, signatum est. Posterior hæc opinio magis mihi probatur, cum Rufus inter Capuanos episcopos tertio tantum loco memoretur ab Ughello, ejusque imago post S. Priscum et S. Sinotum, quos antistites suos credunt Capuani, in antiqua S. Prisci ecclesia fuerit collocata : attamen neque hoc omnino certum apparet defectu monumentorum antiquorum. Monachus in Recognitione Sanctuarii Capuani pag. 82 de cultu S. Rufi addit sequentia : Qui Capuæ colitur Rufus, colitur etiam in Vallo Dianæ, diocesis Caputaquensis. Est ibi sub invocatione S. Rufi terra, et in ipsa quoque sub titulo S. Rufi*

archipresbyteralis ecclesia, et hoc ipso die ibi agitur festum S. Rufi, ut ab archipresbytero Paulo Terno, hac transeunte, non semel accepi.

AUCTOR
J. S.

10 *Tandem delabimur ad controversiam primo insinuatam, utrum hic S. Rufus alius sit a Rufo martyre, qui cum Carponio aut Carposoro Capuanis in veneratione est. Non quidem ea de re dubitant Capuani, qui ambos hodieum seorsum eolunt, consentiente illis Martyrologio Romano, in quo a tempore Baronii annuntiatum Rufus episcopus martyr, et Rufus diaconus cum socio Carponio, qui passi dicuntur in persecutione Diocletiani. Si ea, quæ de utroque Rufo referuntur, indubiam mererentur fidem, indubitata quoque foret utriusque distinctio. Verum de eorum diversitate dubitare cœperunt eruditi quidam, quod an inadvertenter, fidem Actorum vacillare, et duos Rufos ne apud ipsos quidem Capuanos olim notos fuisse. Certe in Breviario Capuanæ ecclesiæ, quod impressum est anno 1489, nulla Rufi patricii aut episcopi habetur mentio, at solum xxvii Augusti Officium recitandum proponitur de S. Rufo diacono martyre et Carponio ejus socio. Hinc iidem scriptores, quos dubitare diximus de episcopatu Rufi, dubitant quoque de gemini Rufi distinctione. Veruntamen confidimus, nos sufficienter ostensuros, geminum Rufum admitti posse, alterumque ab altero esse distinctum.*

Rufus, qui
Capuanus di-
citur episcopus.

11 *Primo, quamvis Capuani unum olim coluerint Rufum, nec alterum videantur cognovisse ; tamen martyrologi antiqui alterum attribuebant Rufum Capuanis, puta Rufum patricium, quem illi ignorabant, cum de eo nulla in Officio habeatur mentio. Hinc dicendum videtur, alterum Rufum cognitum fuisse a Capuanis, alterum a dictis martyrologis, et utrumque postea detectum : præsertim cum martyrologi illi nullum Rufo suo assignent socium ; socium vero Carponium suo attribuant Capuani. Secundo in codice Usuardi Vaticano, apud Sollerium ad xxvii Augusti, præter Rufum patricium ab ipso Usuardo annuntiatum, memoratur alter Rufus cum socio hunc in modum : Capuæ, natalis sanctorum martyrum Rufi et Carponi. Ergo in illo codice leguntur distincti, ex quo suspicor hausisse Baronium, dum eos in Martyrologio Romano distinct. Tertia distinctionis ratio petitur ab ecclesiis duabus antiquis, quas memorat Monachus. Harum altera in Vallo Dianæ soli Rufo sacra est, ut supra dictum ; altera dedicata fuit Rufo et Carponio, quam Monachus in Sanctuario pag. 338 sic memorat : In diocesi, circa sanctum Tammarum, fuit olim ecclesia SS. Rufi et Carponii, et erat capituli Capuani. Unde non improbabilis videtur conjectura Monachi, qui pag. 398 in Calendario, quod ibidem exhibet, signari putat Rufum patricium, quia Rufus memoratur sine Carponio, quem alia ejus Kalendaria adjungunt. Demum præcipua distinctionis ratio hauritur ex antiqua Rufi imagine jam commemorata : etenim inter Sanctos, quorum ibi habentur imagines, non reperitur Carponius : ex quo sequi videtur, alium Rufum, eumque antiquissimum, cultum fuisse aliquando Capuæ, præter Rufum, qui Carponium habuit martyrii comitem. Hæc mihi persuadent, Rufos Capuæ cultos revera distinctos esse : quod ex Actis ipsis clarissime sequitur : et quamvis horum, ut monui, fides vacillat, eatenus tamen fidem utcumque merentur.*

distinctus vi-
detur a Rufo
Capuani socio.

A

D

DE S. EUTHALIA VIRG. ET MART.

J. S.

LEONTINIS IN SICILIA

CIRCA MEDIUM
SECVLI III.
Cultus Sanctæ
apud Latinos

Papebrochius tom. 11 Maii in Commentario prævio ad Acta SS. martyrum Leontinorum Alphii, Philadelphi, et Cyrini pag. 503 docet, qua occasione nomina sanctorum variorum Siculorum Romano Martyrologio sint adscripta, officiaque ecclesiastica de iis composita ac permissa. Inter illos est S. Euthalia, cujus memoriam ad xxvii Augusti dictum Martyrologium celebrat his verbis: In Sicilia apud Leontinos sanctæ Euthaliæ virginitatis, quæ cum esset Christiana, a fratre suo Sermiliano gladio cæsa migravit ad Spousum. **B** Carolus Antonius Conversanus in Ætherea Leontinorum gloria ad xxvii Augusti de cultu Sanctæ addit sequentia: Hæc apud nostram, et in districtu civitates et oppida Officio proprio colitur, sub ritu duplici. Plures martyrologos Latinos non recenseo; at solum observo, fratrem Sanctæ, qui Sermilianus vocatur in Romano, Græcisque Menæis, a neotericis passim nominari Sermilianum, sicuti vocatur in Actis fabulosis SS. Alphii, Philadelphi, et Cyrini.

et Græcos
elogium:

2 Longius elogium habent impressa Græcorum Menæa ad diem xxvii Augusti, quod ad eundem diem Latine reddidit Cardinalis Sirletus in Menologio Græcorum hoc modo: Eodem die commemoratio sanctæ martyris Euthaliæ. Hæc fuit in Sicilia, matrem habens gentilem sanguinis fluxu laborantem, quæ curata est a sanctis martyribus Alpheo, Philadelpho, et Quirino. Credens itaque in Christum, baptizata est cum Euthalia filia: eum vero haberet filium, nomine Sermilianum, detenta est ab illo, ut suffigeretur, (Menæa, πρὸς τὸ ἀποπνιγῆναι, id est, ut suffocaretur) eo quod in Christum credidisset: illa vero, ab an-

cilla extracta e manibus filii, aufugit. Cujus rei causa commota Euthalia, execrabilem illum pro matre convicians, audivit a fratre ipso: Numquid et tu Christiana es? Maxime, inquit, sancta illa Virgo, et pro Christo ipso libenter moriar. Quod audicus prophanus ille, denudatam vehementer verberavit, (ἐμάρτυρε, id est, virgis cecidit) et uni famulorum violandam tradidit. Illa vero Deum precata, excæcavit famulum: quod cum vidisset scelestus Sermilianus, caput abscidit. Hoc elogio comprehunduntur omnia, quæ de Sancta utcumque fide sunt digna,

3 Acta longiora S. Euthaliæ dal Oclavius Caietanus in Vitis sanctorum Siculorum tom. 1, pag. 76 et seqq. Desumpta illa sunt ex quarta parte Actorum SS. Alphii, Philadelphi, et Cyrini, quam Papebrochius in memorato Commentario num. 16 recentius scriptam, multisque fabulis inquinatam ostendit. Edidit tamen illam quoque partem a pag. 537, ob rationes num. 17 indicatas. Itaque necesse non est illa hoc loco repetere, aut pluribus exagitare. Jam vero sub qua persecutione passa sit S. Euthalia, certo determinari non potest, nedum quo præcise anno. Alphium et socios sub Decio passos esse, credunt recentiores aliqui: neque multo post tempore S. Euthaliam martyrio coronatam, elogium supra datum insinuat. Caietanus in margine notat annum 257, cui affigit S. Euthaliæ martyrium: sed tota ejus probatio ex fabulosis Actis desumitur. Videri itaque possunt, quæ disputavit Papebrochius de tempore martyrii S. Alphii et sociorum pag. 503, ex quibus conicere licebit, non multo post medium seculi tertii passam esse Sanctam, fortasse imperante Valeriano.

Acta fabulosa
jam edita:
tempus martyrii.

E

DE SANCTIS MARTYRIBUS

C

F

MARCELLO SEU MARCELLINO TRIBUNO,

ET UXORE EJUS MAMMEA VEL MAMNEA,

PETRO, CHIRONE, AMMONE, SERAPIONE, JOANNE, BABILA, MELETIO EPISCOPO, ATHEOGENE,
ARISTONE FESTO, VICTORE, SUSANNA, ZOILIO, DOMNINO, ET MEMNONE

IN ÆGYPTO

J. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

CIRCA ANNUM
CCCLIII.
Hi Martyres
varie

Martyres in titulo propositi varie a martyrologis annuntiantur, cum alii plures, alii pauciores recenseant; neque ullus eorum eum Actis Mss. in omnibus conveniat. Hieronymiana apud Florentinum ad xxvii Augusti eorum aliquos non sine mendis sic enumerant: In

Tuna civitate natalis sanctorum Marcellini tribuni, et Maunis uxoris ejus, cum filiis. Johannis, et Serapionis. Clerici, et Petri militis. Patet ex aliis, luxata esse nulla in his nomina, et vocem clerici addendam esse Serapioni, quod ex Actis firmabitur. Alia Hieronymiana non adducam; nihilo enim

A enim plus lucis afferunt. Romanum velus tantum hæc habet: Tomis Marcellini et Manneæ. Auxil numerum Ado hunc in modum: Tomis, natalis sanctorum martyrum, Marcellini tribuni, et uxoris ejus Manneæ, et filii ipsius Joannis, et Serapionis clerici, et Petri militis. Ab Adone non multum abludit Usuardus, eosdem his verbis recensens: Thomis civitate, sanctorum martyrum Marcellini tribuni et uxoris ejus Manneæ, Joannis, Serapionis, et Petri.

^{in Fastis annuntiantur,}
* al. Chironis

* al. Atheogenis
* al. Domnini
* al. Memnonis
B Verum Grevenus in Usuardo nostro citatus sic notat: Alibi socii Marcellini tribuni leguntur hoc modo: Joannis et Babilæ filiorum ejus, Serapionis, et Hironis*, Ammonis clericorum, et Petri militis, qui omnes una cum Marcello et uxore, sub Culeiano præside, bestiarum feritate edomita, flammisque superatis, gladio cæsi, martyrium impleverunt. Tunc subjicit sequentia, acsi alios annuntiaret martyres, licet hi quoque ad præcedentium classem spectent, si Actis credimus: Milecii episcopi, Theogenis*, Aristonis, Festi, Victoris, Susannæ, Zoilii, Dommi*, et Memmonis*, martyrum Hos omnes, excepto Aristone, qui fortasse vitio transcribentium excidit, enumerat Ms. nostrum Florarium

Sanctorum, cujus verba subnecto: Thomis, civitate Ægypti, sanctorum martyrum, Marcellini tribuni, et uxoris ejus Manneæ, et filiae ejus Johannæ*, et Serapionis clerici, et Petri militis, et aliorum undecim, idem (lege, id est) Cyronis*, Ammonis, Babilæ, et Meleccii episcopi, Athenagis* Festi, Victoris, Susannæ virginis, Somi*, et Domnini, et Memmonis

^{nec sine errore: passi sunt non in Ponto provincia,}
C Martyrologium Romanum de his Martyribus ita habet: Tomis in Ponto sanctorum martyrum Marcellini tribuni, et uxoris ejus Manneæ, et filiorum Joannis, Serapionis et Petri. Hæc sane verba non videntur ab omni errore immunia, nec Actis sunt consona: num in Actis Marcelli solum filii dicuntur Joannes et Babilas; Actisque consensit Grevenus citatus. Ado Joannem solum vocat filium. Hieronymiana Joannem et Serapionem filios designant, maxime prout illa edidit Acherius tom. 2 Spicilegii pag. 17, ubi legitur Cum filiis ejus Joanne et Serapione. Veruntamen hinc inferre pro certo nolim, plures non fuisse filios Marcelli quam duos, cum id Acta non negent; at saltem incertum esse, an plures fuerint, et verisimilius plures non fuisse. Clarior est error in provincia, in qua Martyres passi dicuntur: certum enim apparet ex Actis, in Ægypto passos esse, non in Ponto, quod per conjecturam civitati Tomis additum fuit ad locum martyrii designandum.

^{sud in Ægypto,}
4 Porro Acta non solum clare edicunt num. 1, Martyres hos in Ægypto coronatos esse; verum idem etiam confirmatur ex præside Culeiano, sub quo passi leguntur: hic enim tyrannidem contra Christianos exercuit in Ægypto, non in Ponto. Audi de Culeiano S. Epiphanium Hæresi 68, seu Meletianorum: Præerat tunc Thebaïdi, seu superiori Ægypto, Culeianus. Loquitur de tempore persecutionis Diocletiani et Maximiani, quo schisma Meletii scribit inchoatum. Et licet litteram unam in nomine mutet, eundem tamen designat, ut confirmatur ex Eusebio lib. 9 Historiæ, cap. xi, ubi de eodem præside sic habet: Et Cultianus, omnibus similiter magistratibus et provinciarum administratibus perfunctus, qui et ipse innumeris Christianorum cædibus apud Ægyptum inclaruerat,

capite plexus est sub Licinio. Idem Culeianus occurrit in Actis authenticis SS. Phileæ et Philoromi martyrum, quos in Ægypto ad necem damnavit, ut videri potest tom. 1 Februarii pag. 462 et seqq. Certam itaque existimo provinciam, in qua martyres hi palman sunt adepti.

5 At urbs, quam prædicti Martyres fuso pro Christo sanguine decorarunt majorem patitur difficultatem, quod Thomi, Tomi, aut simili nomine a martyrologis passim vocetur, quod unde accipere potuerint, non satis apparet. Certe in Actis legitur, comprehensos esse Oxyrynchi, quæ urbs erat Ægypti in Heptanomide ad Nilum sita, nomi seu præfecturæ synonymæ caput: eademque Acta insinuant, vel in eadem urbe, vel in alia vicina occisos esse sanctos hos Martyres. Cum autem urbem Tomos in tota Ægypto non inveniam, et ne nominis quidem similis in vicinia Oxyrynchi; conicere nequeo, unde illud urbis nomen hauserint martyrologi. Reperitæ quidem fuerunt in Ægypto urbes Thmuïs, Thonis, Thamis, This, Toum, quas Cellarius in Geographia antiqua recenset parte 2, lib. 4. At longius Oxyryncho distant, quam ut probabile fiat, unam ex iis mendose Thomos fuisse nominatam, Martyrumque nostrorum cæstitisse palæstram. Existimo igitur illum urbem Tomos ex errore quodam primum natam esse, erroremque deinde invaluisse, atque ab uno ad alium propagatum esse, quod Acta Martyrum præ manibus non haberent martyrologi.

6 Accipe, quid de Martyrum palæstra in Actis legamus. Num. 1 sic habent: Horum accusatio facta est apud præsidem dicentium: Ili soli sunt in Oxyrynchena civitate, qui contradicunt imperiali præcepto... Cumque hæc audisset præses, statim missis apparitoribus præcepit, ut de Oxyryncho civitate ferro vineti ad domum in civitate, ubi supradictus præses regebat, adducerentur. Hæc ego verba sic explicanda existimo. Jussit præses ex civitate Oxyryncho adduci ad prætorium ejusdem civitatis Martyres nostros. Ita, inquam, explicanda censeo: nam si alia civitas designaretur, illam nominasset auctor. Deinde sub finem Actorum de reliquiis occisorum hæc referuntur: Asportatæ sunt religiosæ reliquiæ eorum in territorium Oxyrynchene civitatis in possessione, vocabulo Stypsoches, id est, corpora eorum sepulta sunt in prædio quodam prope Oxyrynchum. Unde verisimile est, Oxyrynchi coronatos esse. Hæc ergo probabiliora puto, donec quis doceat certiora. Atque idem existimavit, qui Florum auxil, apud nos ante tomum 2 Martii pag. 31, dum hos Martyres annuntiat his verbis: in Ægypto, civitate Oxirenchena, sedecim Martyrum, quorum gesta habentur, qui bestiis et igne superatis, gladio occubuerunt.

7 Acta horum Martyrum, ex Græco in Latinum translata sunt, ut notatur in Ms. Cluniacensi, quod ipse transcripsit Papebrochius. Habemus eadem ex Ms. Trevirensi S. Maximini, quod cum alio collatum edemus. Auctor sub finem de se ita loquitur: Julianus presbyter dedi has reliquias cum his exemplaribus venerandæ diaconissæ Yssieæ, et scripsi per manum filii mei Stelechi id possessione Rastoces propter infirmitatem oculorum meorum. Hæc verba subindicant, auctorem hunc SS. Martyribus fuisse synchronum: attamen id clare non edicunt. Verum, quidquid sit de atale Juliani presbyteri, Acta, ut breviter, ita simpliciter

AUCTOR
J. S.

nec in urbe
Tomis,

E

est Oxyrynchi
aut in urbe
vicina.

F.

Acta unde
accepta, et
qualia.

AUCTORIBUS
J. S.

plici stylo sunt scripta. Reperiuntur quidem in illis quædam Martyrum responsiones duriusculæ: at frequenter jam diximus, ut inde inferri non posse, Acta esse apocrypha, cum Martyres aliquando tyrannis non pepercerint, aut certe scriptores Actorum verba Martyrum ita exposuerint, ut duriora appareant, quam ab illis fuerant prolata. Hinc itaque facta, quæ in Actis referuntur, fide non carent, etiamsi merito dubitare possimus, an omnia Martyrum dicta recte sint enarrata.

ACTA

Auctore Juliano presbytero

Ex Ms. Trevirensi collato cum Cluniacensi.

SS. Martyres,
quorum dan-
tur nomina,
accusantur,

B

a

b

c

* at. filii eorum
* at. Mileii
etc.

d

jussuque Cultiani præsidis
captantur: ad
cum adducti,

e

In Ægypto coronati sunt Sancti consulatu Diocletiani iterum et Maximiani a crudelissimorum persecutorum, mense Augusto, sexto Kalendarum Septembrium sub præside Cultiano. Nomina b vero martyrum hæc sunt: Petri devotissimi militis, et Chironis, Ammonis, et Serapionis clericorum, et Marcelli c tribuni, et conjugis ejus Mammeæ, et filiorum * Joannis et Babilæ: et Miletius * episcopus, et Atheogenes, et Ariston, et Festus, et Victor, et Susanna, et Zoyilius, et Dominus, et Memnon. Horum accusatio facta est apud præsidem ab Herone et Acatio, eo quod essent Christiani, dicentium: Hi soli sunt in Oxirinchena civitate, qui contradicunt imperiali precepto, et impii sunt in religione deorum d, et tribunal tuum contemnant, non acquiescentes jussioni tuæ.

2 Cumque hæc audisset præses, statim jussis apparitoribus præcepit, ut de Oxyryncho civitate ferro vincti, ad domum in civitate, ubi supradictus præses degebat e, adducerentur. Cum igitur ante tribunal Cultiani præsidis venissent, ait: Isti sunt impiæ religionis cultores, qui decreta cæsaris contemnunt, et tribunal meæ ditionis despiciunt, et deorum venerationem abdicant, et culturam sperunt. Cum igitur hujusmodi beati Martyres blasphemiarum verba audissent, exclamaverunt unanimiter tamquam ex uno ore, securi de Christi misericordia, et dixerunt: Tu impie agis, qui tyrannos reges appellas, et lapides et ligna opera manuum hominum, habitacula demonum veneraris, et in Deum summum, qui spiritum in manu tenet, impius existis, qui potens est subvertere consilia vestra, et in momento delere, qui demones putatis esse venerandos ad vestram perditionem.

invitatique ad
sacrificandum
idola, fortiter
responderunt:

3 Cum hæc igitur Cultianus audisset, repletus ira et indignatione dixit: Ne putetis, vos per hæc injuriarum verba velocius esse plectendos; ut ossa vestra balsamo et diversis pigmentis et aromatibus a muliereulis perungantur. Nam et illi, qui ante vos comprehensi sunt, hujusmodi verbis usi sunt, putantes sibi aliquid ex verbositate posse conduci, quos vorans flamma consumpsit. Nunc igitur relinquentes omnem desidium, et desperationem, accedite ad aram, et immolate diis immortalibus, ut honoribus maximis cumulemini, et regi placere possitis, et in mearum amicitiarum fœdere conjungi. Tunc beatus Marcellus cum sociis dixit: Nos Christia-

ni sumus, et dominatorem nostri habemus Deum, d qui fecit cælum, et terram, mare, et omnia, quæ in eis sunt; qui potens est liberare nos de insania tua, et malitia patris vestri diaboli: nec enim fas est, ut impiis vestris acquiescamus consiliis, et immolemus dæmouibus ad injuriam creatoris Domini nostri.

4 Cultianus dixit: Quia resistunt, et præceptis imperialibus obedire nolunt, ligantes manus et pedes eorum, et in collo boias imponentes, in interiore parte carceris collocatæ, et maturius vigilantes, deducite eos in stadio, ut a bestiis consumantur *, quia deos blasphemaverunt, et reges tyrannos dixerunt: et ditionis * meæ tribunal contempserunt. In crastino vero die omnis populus convenit ad stadium, ut triumphantes sanctos Martyres viderent. Et cum vidisset præses Cultianus dixit: Adducite illos detestandos, et contemptores deorum. Illeius dixit: Præsto sunt. Et cum inducti fuissent in stadio; dicit ad eos Cultianus: Quid igitur vobis placuit, Marcelle, ecce nunc subruendi estis ad bestias, ut devorentur carnes vestræ. Evigilate itaque et acquiescite præceptis imperialibus, ut non pereatis.

5 Per salutem imperatorum, quod si non acquieveritis immolare diis immortalibus, ossa vestra, quæ a feris derelicta fuerint, igni cremabo. Tunc beatus Marcellus dixit grandi voce, ut etiam omnes audirent: O impie, et infauste, non legisti, aut etiam andisti, quod scriptum est, dicente Domino ad patrem vestrum diabolum: Non tentabis Dominum Deum tuum? Et ego itaque dico tibi: non tentabis Dominum Deum tuum, et famulos ejus. Cultianus præses dixit: Non magnopere miror verbositates vestras, quia parcens vobis parumper differo, exspectans et conversionem vestram et pœnitentiam. Parcite itaque vobis et erubescite, qui hominem crucifixum colitis, aut paucos annos ad mortem damnatum, mortuum, et sepultum sub Pontio Pilato, cujus et gesta, ubi auditus est, et adductus morti, usque ad præsens manent f; et hunc Deum dicitis, et colitis et invocatis, et quomodo vobis potest ferre præsidium, qui sibi auxilium ferre non potuit?

6 Cui Petrus dixit: Vade, et mone cæcos similes tui, cum quibus in perditionem ibis. Sic enim scriptum est: Sic cæcus cæco ducatum præbet, utrique in foveam cadunt. Considera itaque perditionem tuam et temetipsum mone. Nobis autem præstet Deus, pro nomine illius, quem tu indignus putas hominem purum esse, omnia tormenta perferre. Ipse enim propter nostram salutem in fine sæculi homo dignatus est nasci et formam servi suscipere, ut nos * homines, invidia diaboli in terra jacentes, et variis erroribus obligatos, dextera sua erigeret, et cæcitatem cordis nostri * illuminaret. Cultianus præses dixit: Multiplicationes verborum vestrorum non opus habeo: sed hoc, quod ad rem pertinet, moneo. Immolate diis immortalibus, et abnegate illum, quem Deum putatis. Quod si uolueritis, extorquebo per tormenta animas vestras. Tunc sanctus Miletius episcopus, et innocens Joannes, repleti Spiritu sancto dixerunt: Absit a nobis, ut negemus nomen Domini et Dei nostri Jesu Christi, qui est Verbum Dei vivi ante constitutionem mundi, unius substantiæ cum Patre, qui nostram fragilitatem et ruinam erexit, quæ per patrem tuum diabolum nobis accidit: et gloria sua nos illuminare dignatus est.

Siquid

ubi erant in
carcerem con-
jecti, et ad be-
stias damnati:

* at. obruan-
tur
* at. dicitio-
nis

in his rursum
fulsque ra-
tionibus illis
f;

ad sacrifican-
dum hortatur
præses: at illi
constantiter
manent: F

* at. vos

* at. vestri

A Siquid autem facere disponis, facito; et verbis tuis terrere noli: quia in nulla parte audire te disponimus.

* *bestiis illas.*

7 Tunc repletus est furor, et indignatione Cultianus praeses, et dixit, ut bestiae dimitterentur ad devorandos Sanctos. Quod cum audisset princeps arenae, volens placere praesidi, divisit quatuor ursas saevas nimis; quae eum magno impetu venissent, statim corruerunt ad pedes Sanctorum, et lambere coeperunt vestigia eorum tamquam agni mansueti. Cumque vidisset hoc praeses, praecipit, ut in igni consumerentur, dicens: Etsi bestiae magica arte mansuetae fuerint, ab igne crementur. Cumque allata fuisset ligna, et rogos structus fuisset, impositis Sanctis, ignis suppositus est. Tunc beatus Petrus expandens manus ad caelum (vultu enim Dei solutae fuerunt manus eorum, quae funibus erant constrictae) dixit:

et igne, Deoque gratias agentes.

8 Gratias tibi agimus, Domine Deus, Pater unigeniti Filii tui, qui fecisti caelum et terram, qui nos dignatus es participes esse mystici huius calicis sanctae confessionis pro nomine Domini nostri Jesu Christi: ut et in hac hora

B inveniamur tamquam holocaustum sacrificii in conspectu tuo. Cumque haec dixisset, flamma ignis nutu Dei huc illucque diffusa est, tamquam ventus aufugit, fugiens nemine persequente. Tunc pariter levantes manus suas, dixerunt: Benedictus es, Domine Deus, qui fecisti mirabilia magna solus, qui in hac hora ostendisti, quod protector sis servorum tuorum, et timeantium nomen tuum, qui sanas contritos corde et alligas contritiones eorum. Respice de excelso habitaculo tuo salvans animas, qui rabiem bestiarum frenasti, qui caelesti rore ignem fugasti et flamas avolare fecisti: protege sperantes in te ad gloriam nominis tui et laudem servorum tuorum, et ad confusionem infidelium, qui mirabilibus tuis credere nolunt. Illumina autem * caecitatem cordis illorum, ut agnoscant te verum et viventem Deum.

* *at. ergo*

amputato capite ad pulchram martyri perveniunt
* *at. effrenata*

9 Tunc effeminata *, iusania furibundus Cultianus, dixit: Video hos homines, et bestiarum feritatem circumventionibus quibusdam mutasse, et flammaram globos fugasse: praecipio, ut gladio feriantur, et sic demum corpora eorum igne crementur: videbo, quid illis prosit religio et intentio sua. Quibus jussa complentibus, Sancti ad optata vota perveuerunt. Consummati sunt igitur beati Martyres, cervices suas gladiis supponentes, sexto Kalendas Septembris: et asportatae sunt religiosae * reliquiae eorum in territorium Oxyrynchenae civitatis, in possessione vocabulo Stypsoches. Ego Julianus presbyter dedi has reliquias cum his exemplaribus venerandae diaconissae g Yssiciae, et scripsi * per manum filii mei

* *at. a religiosis*

g
* *at. subscripsi*

C Stelechi in possessione Rastoces propter infirmitatem oculorum meorum.

ANNOTATA.

a Haec verba non videntur sic intelligenda, ut secundum Diocletiani ac primum Maximiani consulatum designent, licet hic sensus sit magis obvius. Primo enim eruditi passim existimant, non secundum, sed tertium Diocletiani consulatum eum primo Maximiani concurrere. Dein-

de sub initium imperii horum imperatorum persecutio in Oriente nulla desavit in Christianos, ut ex Eusebio ostendit Tillemontius Monumentorum ecclesiasticorum tom. 5 art. 1. Tertio sub finem imperii Diocletiani et Maximiani, dum saevissima illa persecutio excitata est, haec gesta esse, suadet Culcianus praeses, qui sub Maximino saevire perrexit, et non nisi post mortem Maximini sub Licinio circa annum 314 occisus est. Existimo igitur designari consulatum Diocletiani VIII, Maximiani VII, quem gesserunt anno Christi 303, quo persecutio saevissima fuit; ita ut verba significant: Dum iterum gerebant consulatum Diocletianus et Maximianus, quem aliquot annis non gesserant. Hac de causa mortem Martyrum notavi circa annum 303: nam et anno sequenti, quo iidem fuere consules, res potuit esse peracta.

b Enumerantur hic Martyres septemdecim: attamen alii ab his non sunt, quos Sollerius in Usuardo suo ad xxvii Augusti ex matricula Carthaginiensis Ultrajectinae recenset his verbis: Sanctorum Martyrum sedecim in Aegypto. Nam sic sedecim tantum numerantur in Florario nostro, et Floro aucto, ut in Commentario dictum est, quod unus e numero exciderit.

c Marcellum dictum fuisse, licet martyrologia pleraque Marcellinum vocent, existimo: nunquam Marcellus etiam nominatur in antiquissimo Martyrologio, quod ex Ms. monasterii S. Germani Autissiodorensis edidit Edmundus Martene tom. 3 Anecdotorum col. 1547 et seqq.; quodque ab annis circiter mille sub nomine S. Hieronymi compactum affirmat. De aliorum nominibus varie scriptis jam notata sunt aliqua in Commentario, ubi quoque de filiis Marcelli egimus.

d Regione deorum legitur in Ms. Trevirensi, at mendose, opinor: nam in Cluniacensi, quod seculus sum, sensus est clarus.

e In Cluniacensi Ms. Missis apparitoribus Oxyrycho praecipit, ut ferro vineti ad domum etc. De his in Commentario num. 4. Videtur Culcianus eo tempore praefecturam Oxyrynchenam administrasse, deinde Thebaïdi praefectus, ac demum toti Aegypto. Cui conjecturae favent verba Eusebii num. 4 adducta.

f De his, opinor, Actis Eusebii lib. 9 Historiae cap. 5 sic habet: Denique cum (gentiles) Acta quaedam apud Pilatum super Salvatore nostro habita composuissent, plena impietatis adversus Christum; ea per omnes provincias imperii Maximini, (inter quas erat Aegyptus) ipso iubente, dirigunt; mandantes per litteras, ut ubique locorum tam in agris, quam in civitatibus, publice proponerentur; utque ludimagistri pro dictatis haec declamanda, et memoriae commendanda pueris traderent. Praecessit quidem Martyrium Sanctorum nostrorum aliquot annis imperium Maximini, adeoque et promulgationem horum Actorum: at nihil obstat, quo minus jam ea composita esse, ac in praesidis manibus versari possent.

g Diaconissae initio Ecclesiae plures fuerunt, quarum praecipuum munus erat mulieres rudes instruere, et ad baptismum praeparare. Verum de diaconissis, variisque earum classibus consuli potest Thomassinus in Veteri et nova Ecclesiae disciplina part. 1, lib. 3, cap. 50 et 51.

DE SS. RUFO ET CARPONE, CARPONIO

VEL CARPOPHORO MARTYRIBUS

CAPUÆ IN CAMPANIA ITALIÆ

J. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

SUB DIOCLETIA-
NO.
Sanctorum
cultus in eccle-
sia Capuana :

Sanctos martyres Rufum et Carponium in ecclesia Capuana dudum cultos esse, atque hunc Rufum ab alio synonymo probabiliter distinguimus in Actis S. Rufi episcopi, ut creditur, et martyris, de quo hoc ipso die disputavimus. Quapropter hoc loco pauca tantum adjungam ibidem prætermissa. Martyrologium Romanum ad xxvii Augusti Martyres hosce sic annuntiat: Ibidem (Capuæ) sanctorum martyrum Rufi et Carpophori, qui sub Diocletiano et Maximiano passi sunt. In tribus Kalendaris Capuanis, quæ Sancluario suo inseruit Michael Monachus a pag. 404, ad eundem diem habetur memoria sanctorum martyrum Rufi et Carponii. Deinde laudatus Monachus pag. 538 ad quintum Kalendarium, quod notis illustravit, et in quo rursum ad xxvii ponuntur hi Martyres, hæc observat: A tempore Cardinalis Bellarmini hæc die actum est Officium de sancto Rufo episcopo et martyre, et Officium SS. Rufi et Carponii translatum est in diem post decollationem sancti Joannis. In diocesi circa sanctorum Tamarum fuit olim ecclesia SS. Rufi et Carponii, et erat capituli Capuani. Confirmantur ista ex Breviario Capuano cum antiquo tum novo. Nam in Breviario antiquo Officium horum Martyrum legitur xxvii Augusti, in novo autem xxx ejusdem mensis, quo hodie festivitas celebratur.

C
eorum corpora servata Capuæ.

2 In antiqua oratione de Martyribus suis recitarunt Capuani hæc verba: Qui in præsentis requiescunt ecclesia: ad quæ Monachus pag. 55 nolat sequentia: Docet hæc oratio, corpora sanctorum Rufi et Carponii cathedrali in ecclesia requiescere. Ipse accepi, paucis abhinc annis intermissam consuetudinem, qua in horum festo, cantatis Vesperis, presbyter hebdomadarius accedebat ad altare, quod a Septemtrione est in capite alæ, ibique piuviali indutus, cantabat orationem PROPITIARE. Itaque traditio est, illo in altari condita esse sanctorum Rufi et Carponii corpora. Ego superioribus annis accepi, in civitate Rheatina hæc sancta corpora conservari: curavi eo litteras mitti, quibus datis, responsum est, vere ibi aliquando servata fuisse corpora sanctorum Rufi et Carponii martyrum Capuanorum, quorum nomine extat ecclesia: tamen a quibusdam Religiosis, quibus ecclesia concessa fuerat, inde clam sublata fuisse, relicta nimirum ab illis ecclesia. Credendum est, non integræ Sanctorum corpora ab hac urbe uostra alio fuisse translata, sed aliquam eorum partem; imo et aliquam partem concessam ecclesie parochiali intra nostram urbem ab eorum nominibus appellatæ: cujus cum ipse essem pres-

byter, sæpius immisso baculo tentans, cognovi sub altari esse ligneam aream, in qua non aliorum, quam Titularium fuisse reliquias, maxima probabilitate cogitamus: fuisse, non autem adesse, cogitamus propter aliqua signa amotorum lapidum, quæ consideravimus.

3 Corpora horum Martyrum, quæ diu latuerant, cum aliis quatuor inventa sunt anno 1712 in sacra metropolitana ecclesia Capuana, et in sinu cujusdam altaris, ut Acta inventionis post citanda habent pag. 17. Nicolaus Coletus, qui Italiam sacram Ughelli recudit, tom. 6 col. 366 ea de re sic meminit: Ignota prius, quia diu abscondita, corpora SS. Prisci primi Capuani episcopi, Quarti et Quinti clericorum, Rufi diaconi et Carponii martyrum nuper inventa, thecis argenteis inclusa, in thesauro reposuit ecclesie illustrissimus Nicolaus Caracciolus archiepiscopus Capuanus. Ipsa hujus inventionis Acta, jussu archiepiscopi composita, ejusque nomine subscripto firmata, quæ anno 1727 impressa sunt Neapoli, nobis humanissime transmissit V. C. Dominicus de Georgio frequenter in Opere nostro laudatus. Titulum illa præferunt hujusmodi: Acta inventionis corporum SS. MM. Quarti et Quinti, et SS. Prisci et Decorosi, Rufi et Carponii, Quarti et Quinti episcoporum. Priora duo inventa sunt anno 1711, ut dicitur pag. 4; alia sex anno 1712, die xxvii Junii, quorum inventio refertur facta, cum antistes Capuanus quæreret corpus S. Rufi episcopi, ut exponitur pag. 6 et 7 hoc modo: Cum illustrissimus et reverendissimus in Christo pater et dominus, D. Nicolaus Caracciolus, Dei et apostolicæ Sedis gratia archiepiscopus Capuanus, ex antiquis suæ metropolitanæ ecclesie monumentis accepisset, sacrum corpus S. Rufi episcopi Capuani quiescere in eadem ecclesia, et proprie in sinu cujusdam altaris prope sacristiæ januam, de illo effodiendo et inveniando cogitavit: quare hodie xxvii Junii mdcxii de mane, hora quindecima circiter, associatus a reverendissimis canonicis, nempe Baltassare Stellato decano, Roberto de Azia thesaurario, Carolo della Ratta, Josepho de Rosa, Andrea Salerno, Matthia Joia, Dominico Forgillo pœnitentiario, Philippo Rossi, canonibus insignis indutus, ad sacrum depositum sui sancti prædecessoris effodiendum accessit, et ante præfatum altare genuflexus, litanis beatæ Mariæ Virginis, aliisque precibus prius recitatis, amovere fecit per fabros murarios a summitate præfati altaris mensam lapideam; qua amota, apparuit alia mensa lapidea minoris longitudinis et latitudinis, firme inhærens fabricæ ipsius altaris; qua elevata repertum

E
inventaque
anno 1712 sub
quodam altari
in ecclesia me-
tropolitana,

F

A repertum fuit quoddam vacuum ex crustulis marmoreis in modum arcæ dispositum, et in sex mansinentalas divisum: et in unaquaque illarum erat reposita quædam arcula lignea.

cum debitis
inscriptionibus:
* l. incisæ

4 Et alterius observatum fuit, in plano inferiori præfata mensæ lapideæ, quæ ad instar operculi dictum vacuum muniebat, ad se incisæ * caractere semigothico sex inscriptiones, et unamquamque illarum correspondere supra singulas præfatas mansinentalas, in quibus extabant repositæ supradictæ arculæ lignæ: et supra ipsarum operculum apparebant etiam incisæ aliæ inscriptiones, quæ alta et intelligibili voce fuerunt lectæ a præfato illustrissimo et reverendissimo domino archiepiscopo. *Lapidi incisæ erant inscriptiones hæc ad Martyres nostros spectantes: Hic quiescit corpus sancti Rufi martyris. Hic jacet corpus S. Carpomi M. Illæ vero supra operculum arcularum: Rel. S. Rufi martyris. Rel. S. Carponii martyris. Reliquæ huc non spectant. Subdit deinde instrumenti auctor, arcas diligenter lustratas fuisse, inventasque sigillo munitas, ac demum in sacello Thesauri depositas, donec elevarentur ac honorificentius collocarentur.*

B
elevata vero
anno 1719 per
Cardinalem
archiepiscopum,

5 *Elevatio facta fuit anno 1719 per landatum archiepiscopum, tunc S. R. E. Cardinalem, prout refertur in memorato instrumento pag. 17 et 18 his verbis: In nomine Domini, amen. Præsenti publico instrumento cunctis ubique pateat, evidenterque sic notum, quod anno a Nativitate Domini millesimo septingentesimo decimo nono, Indictione XII, die vero XXVI mensis Februarii, Pontificatus autem sanctissimi in Christo patris, et domini nostri Clementis divina providentia Pontificis XI, anno ejus XIX feliciter, amen. Cum in sancta metropolitana ecclesia Capuana, et in sinu ejusdem altaris inventa fuerint sacra ossa sex Sanctorum, nempe S. Prisci M. Primi Capuæ episcopi, SS. MM. Rufi, et Carponii, S. Decorosi, et SS. Quarti et Quinti Capuæ antistiti, quæ eminentissimus et reverendissimus dominus Nicolaus Caracciolo Cardinalis archiepiscopus Capuæ in quadam arca lignea coiro * cooperta, clavi, et sigillis munita in cappella Thesauri per modum provisionis aservari mandavit ad finem illa decentius ac nobiliter collocandi, et publicæ fidelium venerationi exponendi, et cum pari pietate dicti eminentissimi, reverendissimi domini Cardinalis archiepiscopi fuerint constructæ duæ urnæ argenteæ distinctæ, crystallis munitæ ad effectum ibi sacra ossa prædicta collocandi SS. Decorosi, Rufi, et Carponii, descripta, et adnotata in instrumento inventionis manu mei, etc.*

* l. e. rotio

C et cum pari pietate dicti eminentissimi, reverendissimi domini Cardinalis archiepiscopi fuerint constructæ duæ urnæ argenteæ distinctæ, crystallis munitæ ad effectum ibi sacra ossa prædicta collocandi SS. Decorosi, Rufi, et Carponii, descripta, et adnotata in instrumento inventionis manu mei, etc.

thæcisque argenteis imposita.

6 Et volens idem eminentissimus Cardinalis archiepiscopus pro fine prædicto, ossa prædicta in dictis sacris urnis argenteis collocare, hodie prædicto die, advocato ad sacram functionem illustrissimo et reverendissimo domino Josepho Schinosi episcopo Casertano, cum assistentia illustrissimi domini Nicolai Michaëlis abbatis vicarii generalis Capnani, per reverendissimos canonicos hujus metropolitanæ ecclesiæ eorum insigniis indutos, præfata arcam, in qua dicta sacra ossa condebantur et servabantur, asportare fecit a præfata cappella Thesauri ad illam hujus archiepiscopalis palatii, illamque supra mensam positam, præfatus eminentissimus et reverendissimus dominus Cardinalis archiepiscopus ostendit mihi notario, et reverendissimis dominis Josepho de Capua decano, Nicolao de Baucio archidiacono, Philippo Rossi primicerio, Augusti Tomus VI.

Bernardino Cuccaro, Francisco Maria Pratillo, et Sebastiano Boccardi canonicis hujus metropolitanæ ecclesiæ, testibus, qui sigillationi ipsius arcæ interfuerunt, ut recognoscere sigilla impressa in cera Hispanica, ac vittas lineas, quibus ligata fuit in quatuor partes, an bene se haberent, et facta observatione per dictos testes, et cum omnia bene se habere vidissent, atque observassent, ut dixerunt, per eundem eminentissimum dominum Cardinalem archiepiscopum jussum fuit amoveri dicta sigilla, et vittas prædictas incidi, prout fuit exequutum per dictum dominum primicerium Rossi.

ACTORAE
J. S.

7 Inde idem eminentissimus archiepiscopus accepta clavi arcæ prædictæ, quam penes se habebat, illam aperuit, et cantatis hymnis: CHRISTO PROFUSUM SANGUINEM, ETC. ISTE CONFESSOR, etc. per præfatos reverendissimos dominos canonicos, ac per dictum illustrissimum, et reverendissimum dominum episcopum Casertanum beuedictis urnis argenteis, fuit a præfato eminentissimo archiepiscopo extracta ab arca prædicta alia arcula lignea, in qua recondita reperiebantur ossa S. Decorosi Capuæ episcopi, et SS. MM. Rufi, et Carponii, illamque tradidit præfato illustrissimo domino episcopo Casertano, qui brevi manu ab arca prædicta sacra ossa extraxit, illaque in tribus vasibus rotundis vitreis cum suis cooperculis apposuit, videlicet in uno ossa S. Decorosi episcopi, in altero ossa S. Rufi martyris, et in tertio ossa sancti Carponii. Vas cum reliquiis sancti Decorosi conditum fuit cum sua epigraphe in una ex prædictis capsulis argenteis; et duo vasa cum reliquiis SS. Rufi et Carponii in alia argentea capsula, crystallis munita, condita et collocata fuerunt: quæ capsulæ bene compositæ, et clausæ clavibus ac seris ferreis, et etiam sigillis munitæ a reverendissimo capitulo et canonicis, solemnè pompa, et processionaliter fuerunt asportatæ ad præfata Thesauri cappellam, super quibus actum ubi supra, etc. præsentibus supradictis enunciatis testibus, mihi bene cognitis, ad prædicta specialiter habitis ac vocatis. Et in fidem hoc præsens instrumentum confeci, et publicavi, meo que, solito signo signavi requisitus, ego D. Alexius de Abusso sacerdos Capuanus, publicus Apostolice auctoritate notarius, et curiæ archiepiscopalis cancellarius etc.

deposita sunt
in sacello Thesauri,

E

8 *Acta SS. Rufi et Carponii authentica parum sunt aut sincera, sed variis inquinata mendis, quæ illorum fidem minuunt. Habemus geminum illorum apographum Ms., quorum alterum notatur desumptum ex Ms. Belfortiano, alterum ex codice Ms. 118 bibliothecæ Casinensis. Discrepant hæc Mss. locis variis; at non facile dixeris, utrum alteri sit præferendum. Verumtamen, ut lectores eruditi de iis judicare possint, Casinense Ms. prelo subjiciam, castigatis præcipuis erroribus, indicatisque differentiis alterius Ms., et antiqui officii, quod ex his Actis fuerat compositum, ubi videbitur operæ pretium. Michaël Monachus in Sanctuario pag. 55 et seqq. Officium antiquum notis illustravit, plurimamque explicare conatus est, quæ alioquin nata sunt eruditum lectorem offendere. Veruntamen ne sic quidem Officium illud ab omni errore vindicare potuit, nedum Acta nostra, in quibus plura occurrunt correctione indigentia, quam in memorato Officio. Menda prioris Officii causam præbuerunt illud abrogandi, novumque concinnandi, in quo illa prætermittentur. Factum*

F
Acta et Officia

AUCTORE
J. S.

id anno 1669, probatumque a sacra rituum congregatione; at cum omnibus ad manum esse possit, necesse non est istud hoc loco recitare.

PASSIO

SS. Rufi et
Carponii amicitia; hujus
baptismus:
a
b

Sub Diocletiano imperatore et Maximiano cæsare *a* erat persecutio Christianorum in provincia Campaniæ, in templo Capitolii *b* Capuæ. Erat quidam diaconus Rufus nomine, pulcher aspectu, vir totius sanctitatis, qui propter seditionem paganorum non facile in publico videbatur; sed cum multis Christianis erat absconditus in cryptis abditissimis: ad quem etiam Carponius nomine, dignitate sanctissimus, qui medicinæ arte imbutus erat, a sancto Spiritu edoctus, cotidianis diebus occurrebat beato Rufo, et se suis vestigiis prosternens osculabatur; et per gratiam, quam illi Christus adtribuerat, in palatio Constantini imperatoris satis amicissimus erat *c*. Hic homo baptizatus fuerat a S. Sylvestro *d*: qui interrogatus ab eo, quod est nomen tibi; respondit Calpurnius dicitur: cui dixit S. Silvester: Quia gratiam Christi percepisti; Carponius *e* erit tibi nomen. Tunc in ipsis temporibus Sibylla *f* persecutrix Christianorum dominabatur Romæ: et dum ibi persequeretur Sanctos Dei; B. Carponius fugiens inde, venit Campaniam in civitate Capua. Hic audiens vitam beatissimi martyris Rufi, inquisivit ab hominibus civitatis de eo, et didicit in quo loco absconditus erat, et sicut superius dictum est a Carponio B. Rufus quotidie visitabatur. Erat autem B. Rufus annorum circiter viginti septem.

capitur S.
Rufus,
g

2 Quid plura? Theodosio consule *g* pagano, qui de Græcia advenerat ad interficiendos omnes, qui in nomine Jesu Christi credebant, et hic notissimum habuit beatum Carponium, cum esset in palatio Constantini imperatoris. Beatus autem Rufus una cum Carponio crebris vicibus se occultabant, quibus, sermo unus erat in Christi amore. Et dum Sibyllæ furor exardesceret per universas provincias, et B. Rufus cum turba Christianorum celatus esset in cryptis abditissimis; tunc facta est seditio paganorum populi de nomine Rufi et abierunt ad proconsulem Campaniæ, nomine Cassellianum, clamantes et dicentes: Ecce sunt hic homines imperialia jussa contemnentes, et nescio quem Christum colunt abscondite: quod si illis concessum fuerit, perit religio nostra, et dii nostri pro nihilo computabuntur. Audiens hæc proconsul, jussit ab officialibus suis eos capi et sibi præsentari. Tunc inquirentes invenerunt eos, et adduxerunt eos ad proconsulem. Tunc jussit eos proconsul in ergastulo mancipari cum summa diligentia et sollicitudine, quousque fieret eorum interrogatio. Cumque hoc comperisset B. Carponius, non differebat eum in carcere cotidie visitare.

omninoque visi-
tans S. Carpo-
nium: interro-
gatus Christum
confitentur:

3 Custodes vero carceris volentes placere proconsuli unciaverunt ei dicentes: Ecce ad illos, quos jusserat excellentia vestra retrudi in carcere, multitudo Christianorum veniunt cotidianis diebus ad eos. Perquisivimus eos, de quo genere essent, respondentes: Christiani sumus, Filium Dei colentes et adorantes. Tunc jussit Cassellianus ad custodes carceris, ut eos comprehenderent, et jussit sibi tribunal præparari: et

sedens pro tribunali, jussit B. Rufum cum B. Carponio sibi præsentari: et interrogavit eos, dicens: Cujus religionis estis? Responderunt: Christiani sumus, et Christum confitemur. Ait iudex B. Rufo. Quid militas? vel quo honore fungeris? S. Rufus respondit: Diaconus sum. Iudex dixit: Cujus civitatis? S. Rufus respondit: Capuanæ ecclesiæ. Dicit proconsul B. Carponio: Numquid et tu Christianus es? At ille respondit: Et ego ipsum Christum Filium Dei vivi confiteor, qui fecit cælum et terram; ego enim paratus sum mori pro Christi amore.

4 Cumque hæc audisset proconsul, direxit litteras imperatori Diocletiano *h*, quibus indicavit, se homines invenisse Christo credentes: jussit enim illos reduci in carcerem. Tunc imperator Diocletianus, cum audisset, sic mandavit proconsuli: Audio, quia ex magno genere sunt nati, et ideo ad nos eos dirigite, et nos eos diligenter examinabimus. Hoc audiens proconsul, relecta jussione principis, non eos potuit morari, quia B. Rufus nobili genere natus erat, et transmisit eos in urbem Romam. Reliquos vero Sanctos in carcere tenuit ligatos. Dum pervenisset B. Rufus et Carponius Romam, nunciatum est imperatori, jussitque eos in carcerem recipi. Post tertium autem diem jubet imperator sedem sibi præparari in amphitheatro, in jussit eos adduci. Cumque adducti fuissent, et hilari vultu eorum imperatore stetissent, dixit eis imperator: Accedite et sacrificate diis nostris secundum decretum jussionis nostræ, et abscedite in læsi. Tunc B. Rufus una cum Carponio dixerunt: Nos diis tuis numquam obedivimus; habemus enim Regem cælorum, cui sacrificium laudis nos ipsos offerimus, non diis vestris, vanis surdis et mutis, qui non vident nec gressum movent.

et sacrificare
idolis renuntiant
coram imperatore,
h

5 Hæc audiens imperator, jussit eos plumbatis *i* cædi: cumque cessassent cædentes, ait illis imperator: Quare sic injuriastis deos meos? B. Rufus una cum Carponio dixerunt: Nos non injuriamus deos tuos, sed illos, qui ipsos colunt. Nam tu, imperator, si cognosceres, quantum potens est Deus noster, nobiscum Christum confitereris. Tunc imperator audiens hæc, tacuit, jussitque consiliario suo, ut eos transmitteret in Campaniam ad proconsulem dicens: Non possum eos occidere propter Sibyllam, quia Carponius notissimus erat ei, et mandavit judici jussionem, ut eos ipse debeat audire vel occidere, si tamen perseveraverint credere in illum Jesum Christum, qui crucifixus est ab hominibus in Judæa.

E

ejus jussu cæduntur, et ad iudicem renuntiantur:
i

6 Tunc suscepit eos iudex cum magna distractione. Alia vero die jussit adduci B. Rufum et Carponium, dicens eis una cum consiliario suo, nomine Aproniano: Sacrifica diis secundum jussionem Diocletiani imperatoris et Maximiani cæsaris. Et respondentes sancti martyres Rufus et Carponius, dixerunt: Imperator tuus Diocletianus et cæsar tuus Maximianus in suis rebus errant, et ideo illos contemnimus, et credimus in Christum Filium Dei vivi, qui fecit cælum et terram. Proconsul dixit: Consultum agite nobilitati vestræ, et uolite celerius vitam finire. Tunc responderunt sancti Martyres, atque dixerunt: Semel tibi diximus, quia numquam consentientes sumus diis vestris petrineis. Tunc jussit eos proconsul in oculeo suspendi et torqueri. Cum torquerentur, hilari vultu gratias agebant Domino Deo dicentes: Gratias agimus tibi, Domine Jesu Christe, quia meruimus

torti in equiteo, rursus ad sacrificandum

A mus propter nominis tui amorem hæc pati. Dixit vero S. Rufus ad proconsulem : O si scirent Diocletianus et Maximianus imperatores tui, qualis est Christus Filius Dei vivi, derelinquerent idola surda, et cæca et muta, quæ in igne cruciantur cotidianis diebus, et adorarent Dominum creatorem suum vivum, qui fecit cælos in virtute sua, et tu iudex iniquitate plenus ultra jam non præsumeres cruciare eos, qui Christum confitentur, sed per te in perditione erit imperium Diocletiani et Maximiani cæsaribus.

frustra invocantur Sancti.

B 7 Iudex dixit : Quid sic injuriastis imperatores nostros ? Quare sic superbe locuti estis ? B. Rufus una cum Carponio dixerunt : Nos non sumus superbi, sed sumus simplices, sicut columbæ Christi : nos enim non cessamus omnino confiteri atque laudare Dominum nostrum Jesum Christum, et benedicere Salvatorem mundi. Tunc jussit eos proconsul in carcerem recipi, quousque cogitaret, quemadmodum eos perderet. Alia vero die jussit sibi sedem parari in foro, et sedens pro tribunali, jubet beatum Rufum sibi præsentari ; sanctum vero Carponium jussit in carcere reservari. Cumque beatus Rufus una cum aliis martyribus adstaret coram præside, dicit iudex ad reliquos Sanctos : Obedite jussioni nostræ, et sacrificate diis. Responderunt Martyres, atque dixerunt : Nos ipsos sacrificium laudis offerimus Regi cælorum : nam tibi nunquam erimus consentientes. Cumque hæc audisset proconsul, jussit omnes in eodem loco decapitare.

S. Rufus libere judici respondens,

C 8 Cumque decollarentur, B. Rufus orabat, dicens : Domine Deus omnipotens, suscipe animas servorum tuorum in pace, et me celeriter jube de hoc sæculo accersire, quia tempus est laudare sanctum nomen tuum. Cumque complexet orationem, dicit ei proconsul : Accede et sacrificia diis, Rufe, ne juventutis tuæ vitam celerius finias. Respondit S. Rufus et dixit : Audi, proconsul, nunquam consentiens erò sacrificiis tuis vanis, quæ vobis in perditione vestra reservantur, sed confido in Deum omnipotentem, qui deos vestros ad perditionem vestram perducit. Iudex dicit : Quiesce jam et sacrificia diis. Respondit S. Rufus, et dixit : Talis est Diocletianus imperator, quales sunt dii tui miserissimi : ego autem festivo adpropinquare ad vitam illam æternam, et accipere a Domino coronam perpetuam. Iudex dixit : Consultum da animæ tuæ, et acquiesce. S. Rufus dixit : Quod minaris, in me exerce celerius. Iudex dixit : Quamdiu injurias tuas portare possum : per salutem deorum, nisi quia ex nobili genere natus es, jam jusseram te feris tradi. S. Rufus respondit : Fac, quod vis, Casselliane, frigide diabole *h*, quia et tu talis effectus es, quales et dii tui sunt.

plumbatis cæditur usque ad mortem, et S. Carponius in catasta moritur.

9 Tunc proconsul furore repletus, jussit B. Rufum plumbatis cædi : et dum diu cæderetur, hilari vultu respiciens in cælum, lacrymabiliter dixit : Ago tibi gratias, Domine Jesu Christe, qui vivis et regnas una cum Patre et Spiritu sancto : rogo ut acceleres animam meam modo, quia tu es Deus meus, et fortitudo mea. Et cum hæc dixisset, emisit spiritum. Corpora Sanctorum, de quibus superius dictum est, raptæ sunt a Christianis, et reposita sunt in cryptas, ubi fuerunt prius absconditi. Et dum cognovisset proconsul, iratus est valde, et jussit a militibus custodiri corpus B. Rufi. Jussitque et S. Carponium sibi præsentari, et sedens pro tri-

bunali proconsul, interrogavit S. Carponium, dicens : Vera sunt hæc, quæ audio, quæ adversum te a Probo dicuntur ? Quia dum esset in carcere, multas turbas Christianorum docebas, et prædicabas illis nescio quem Christum crucifixum, et deos nostros pro nihilo computabas ? At ille tacebat. Tunc iudex iratus est, quod ille non responderet, dixitque ei : Dic tu, scelerate homo, quid est hoc, quod audio ? Tunc Carponius iterum silentio tacebat, et pectus suum percutiens, oculis ad cælum aspiciebat. Tunc iratus iudex jussit maxillas ejus contundi. S. Carponius dixit ei : Iniquitate plene, malefice, quid persequeris Servum Dei ? Tunc accensus ira proconsul jussit enim in catasta torqueri. Cumque diutius torqueretur, hilari vultu benedicebat Dominum dicens : Domine Deus omnipotens, libera me de manibus Casselliani proconsulis, qui liberasti ancillam tuam Susannam de falso crimine per servum tuum Danielelem, ita digneris suscipere spiritum meum, quia tu es Deus meus, et dum hæc orasset, emisit spiritum.

A ANONYMO

10 Tunc proconsul jussit corpus ejus juxta corpus sancti Rufi poni, et sic eos custodire, dicens : Forsitan qui illos alios sepelierunt, venient, ut etiam et hos sepeliant ; et capientes eos ad me perducite. Tunc, Deo auxiliante, obdormierunt custodes ; et audientes Christiani nocte, illis dormientibus, rapuerunt corpora eorum, et condiderunt aromatibus preciosis, et reposuerunt eos cum summo honore et gaudio in cryptas abditissimas, collaudantes Dominum nostrum Jesum Christum. Quæ acta sunt temporibus Diocletiani imperatoris et Maximiani cæsaris et Casselliani proconsulis, qui in capitolio deservebat diis sordidissimis. Quod capitolium civitate Capua orationibus sanctorum Rufi et Carponii Christus fulmine suo interemit *l*, et ultra non surrexit persecutio paganorum. Depositio enim martyrum Rufi et Carponii, sub die sexto Kalendarum Septembrium ; adjuvante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

corpora a Christianis clanculum sublatæ et sepulta.

E

ANNOTATA.

a Ita quoque antiquum Officium Capuanum, ad quod notat laudatus Monachus, legendum esse, Maximiano Augusto. Sic legitur in Ms. Belfortiano : sub Diocletiano et Maximiano imperatoribus.

F

b Ad hæc Monachus scribit sequentia : Capitolium dicebatur locus in unaquaque civitate præcipuus, murorum ambitu custoditus, ubi potissimum gentilium superstitio colebatur. Quare non Romæ tantum, sed in aliis etiam urbibus capitolium existebat. . . . De Capuano meminit Suetonius, scribens illud a Tiberio dedicatum Augusto. Cujus capitolii locus, ut archiepiscopus Costa descripsit, erat non longe a Criptoporticu et theatro : erat ille fere locus, qui nunc dicitur la Torre : est enim ibi turris, antiquum opus ab Aragonensibus restitutum Templum dicebatur ingens ædium moles, et ampla structura, sive divino, sive alii publico usui dedicata : quare non omne sanum. . . dici templum consueverat. Addit, *templa eo tempore Christianis non fuisse, sed ecclesias tantum : indeque recte deducit, Rufum non ministrasse in templo capitolii, ut aliqui loquuntur intellexerunt, sed persecutionem ibi exercitam fuisse, seu Christianos in illo loco ad idolatriam fuisse invitatos minusque*

A. ANONYMO. *nisque et suppliciis compulsos.*

c *Hæc de amicitia in palatio Constantini omnino omissa sunt in Officio, et recte. Explicari certe non possunt de Constantino magno imperatore: de patre ejus Constantio Chloro tunc cæsare ulcumque intelligi possent, si auctoris fides aliunde esset probata.*

d *Intellige, inquit Monachus, Carponium baptismate initiatum a sancto Sylvestro, nondum creato Pontifice, sed existente presbytero Cardinali. Benigna quidem hæc expositio admitti posset, nisi auctor videretur potius magna nomina, quam reiveritatem, secutus. Quidquid sit, Sylvester ad Pontificalum erectus est annis non paucis post imperium Diocletiani.*

e *In alio Ms. Carpon, alias Carpophorus dicitur.*

f *Sibilla hæc displicet Baronio in notis ad Martyrologium Romanum. Corrigenda hæc verba admittit Monachus, si de Sibilla vale sint intelligenda; maxime cum pugnantia dicantur de Sibilla: nam hic Sibilla inducitur persequens Christianos: num. 5 imperator non audet Romæ occidere Carponium, ne offenderet Sibillam, ut notat. Addit tamen Monachus, intelligendos forte libros Sibillinos: aut Sibillam fuisse feminam primariam, cui, inquit, Carponius, utpote medicus, poterat esse notus et charus. Hinc Carponii et imperatoris timorem conciliare nititur, quod prior illam timere posset ob fidei odium; imperator vero ob Sibillæ cum Carponio amicitiam timeret, ne hujus mors illi displiceret. Attamen hæc subtiliora apparent quam probabiliora et persecutio illa Sibillæ fabulis annumeranda.*

g *Hic consul Theodosius, ut Fastis ignotus, ita plane videtur fictitius: omissus quoque est in Officio Capuano.*

h *Ad hæc Monachus observat sequentia: Diocletianus hisce temporibus, id est, anno supra trecentesimo primo, secundo, tertio, et quarto Nicomediæ commorabatur, ubi persecutionem, promulgatis atrocissimis edictis, exorsus est anno 303, aut certe debebat in Oriente: quare oportuit a proconsule dari literas ad Maximianum augustum Romæ degentem. Honoris tamen gratia, cum esset Diocletianus imperii caput, et persecutionis auctor, ad illum dicebantur mitti literæ de causis Christianorum. Sic ille benignius, quam mereantur Acta tol mendis inquinatu: neque enim fidem obtinere debent omnia, quæ quoris modo exponi possunt, præsertim si reperiantur in Actis, quorum fides vacillat.*

i *Plumbatæ sunt lora ex pluribus funibus superioribus in nodum colligatis, quibus innexi inferius sunt globi plumbei: his collum humerosque percutiebant, ut jam observari tom. 5 Augusti pag. 118.*

k *Hujusmodi responsa, licet fidem Actorum alias probatorum non everlant, displicent tamen eruditibus. Neque Officio inserta fuit hæc responsio.*

l *Non leguntur hæc in alio Ms., uti nec sequentia de cessatione persecutionis. Suetonius lib. 4 de Cæsaribus num. 57 in Caligula scribit: Capitolium Capuæ Idibus Martiis de caelo tactum est. At hoc Diocletiani tempora plusquam duobus seculis præcessit. Nec satis auctoritatis habent hæc Acta, ut credamus idem rursus contigisse Martyrum horum precibus. Quod de persecutionis sine dicitur, exactum non est: nam continuata est persecutio sub Galerio Maximiano, et Maximino; et a Licinio in Oriente restaurata; ut nihil dicam de persecutione Juliani diu post secuta.*

DE SS. MARTYRIBUS CONSTANTINOPOLITANIS

OLLIO ET STEPHANO DIACONO

J. P.

Ex Florentinio.

DIE XXVII
AUGUSTI.

C **M**artyres hos duos e textu apud Florentinum huc transcripsimus, in quo sic referuntur: In Constantinopoli natalis sauctorum Ollii et Stephani diaconi. In notationibus autem pauca hæc de eisdem observat: S. Willibrordi jam adductum M. Byzantinos hos Martyres omittit, ex aliqua fortasse lacuna, quæ librario imposuit, ut Stephanum inter Hermetem et Basillam Romanos martyres imponeret; qui Byzantinus diaconus est in libris

F nostris; martyr tantum in Corbeicensi. In nostro autem Corbeicensi brevior non occurrit hac die. Uterque Constantinopoli etiam signatur, ac titulo diaconi donatur Stephanus in apographo nostro ex Ms. S. Maximini, quod habetur in involucro S 19. Apud Acherium tomo 4 Spicilegii, in Martyrologio sub S. Hieronymi nomine ibi edito, pag. 668 sic habentur: Constantinopoli, natalis sanctorum Ollii, et Stephani mart.

DE SS. FELICE, ARONTIO, SABINIANO

HONORATO, MM.

POTENTIÆ IN LUCANIA ITALIÆ

Ex Hieronymianis apographis.

J. P.

DIE XXVII AU-
GUSTI.
Martyres hos-
ce seorsum
damus.

Quatuor hi Sancti producuntur apud Florentinum in textu Martyrologii Hieronymiani, quod vulgavit; in notationibus autem nominantur ex Martyrologio Corbeiensi, ac vetustissimo Antverpiensi. Inter Prætermisssos hesternæ die, quo ad hunc fuerunt dilati, eo modo et ordine ponuntur: Sabinianus Honoratus, Arontius, ac Fortunacianus. In Martyrologio Reginae Sueciæ apud Florentinum in notis, et apud nos inter Hieronymiana contracta ac vulgata, solus nominatur Felix; tres vero alii absque nomine ipsi adduntur: In Lucana, natalis sancti Felicis cum aliis tribus. Castellanus omnes quatuor transcripsit in suo Martyrologio universali; sed Arontium collocat primo loco; passosque eos indicat sub iudice Valeriano. Martyrii palæstra supra notabatur Potentia, quæ fuit urbs Lucaniæ in Italia Ptolomæo et Antonino, nunc POTENZA, urbs regni Neapolitani in Basilicata provincia, ad radices Appennini, 15 milliaribus distans ab Acherontia in occasum hybernium, Marsicum novum versus totidem etc., ex Baudrando.

qui alibi

2 Consuli possunt quæ de illa habet Ughellus tomo 7 Italiæ sacræ, a columna 132 novissimæ editionis; qui eadem occasione hæc scribit: Potentia Arontius, Honoratus, Fortunatus, et Sabinianus VIII Kalend. Septemb. sub Valeriano iudice, Maximiano imp. palmam sumpserunt martyrii: horum alii octo germani fratres diversis Apuliæ in locis pari corona fuerunt condecorati: quorum omnium sacra lipsana collegit Arechis princeps, et in templum S. Sophiæ Beneventi transtulit anno DECLX. Vitam, agonemque ipsorum versu heroico transcripsit Alfani archiepiscopus

Salernitanus ad Rosfridum, quæ extant apud Surium to. 7: quorum meminit Martyrologium Romanum Kal. Septemb. *Erplanandæ hic sunt difficultates, quoad fieri utcumque poterit, circa quatuor sanctos Pugiles, superius seorsum positos, unaque sub annuntiatione conjunctos; sed apud Alphanum una eum octo aliis eorundem fratribus nominatos.*

3 Acta, ab isto archiepiscopo metrico stylo conscripta, exigue sunt auctoritatis, tum quia is demum floruit seculo Christi undecimo, atque adeo immensa quodummodo plurimorum seculorum intercapedine remotus a tempore rerum, quas conscripsit; tum quia Acta illa prædictorum duodecim Pugilum vacillant, ipsomet fatente Baronio ad diem 1 Septembris; ubi ad annuntiationem suam, Beneventi sanctorum Martyrum duodecim fratrum, monet, corrigenda esse, quæ in eis de S. Cypriano martyre narrantur: longe enim, prout addit, ante tempora Maximiani, quibus hi passi dicuntur, vixit sanctissimus Cyprianus: nisi forte in iisdem Actis in nomine imperatoris error irrepsit, et pro Valeriano sit positus Maximianus. *Et hanc quidem correctionem extendit Baronius ibidem ad Acta metrica Alphanæ, et ad prosaica, quæ character Longobardo exarata habere se affirmat. Plenius autem eorundem examen institui poterit ad diem 1 Septembris, suboritura tunc fortasse alterius inquisitionis materia, an quatuor Martyres hodierni non sint perperam cum aliis octo conjuncti, ac civitati Beneventanæ assignati; an fratres. Nos interim illos delimus seorsum, prout sunt in dictis Fastis, et apud Acherium in Martyrologio, supra pag. 20 citato.*

E
cum aliis octo
conjunguntur.

DE SANCTIS MARTYRIBUS ANTIOCHENSIS

SEBASTO, ALEXANDRO, ET FORTE EMERITA

Ex Hieronymianis exemplaribus.

J. P.

DIE XXVII AU-
GUSTI.
Differunt ex-
emplaria

Martyrologium Hieronymianum a Florentino editum hæc habet: In Antiochia natalis sanctorum Sebasti, Alexandri abbatum. Emeritæ. Deinde subnectit ista laudatus Florentinius: Abbates am-

bos sanctos Martyres Antiochenos, ex Corbeiensis Martyrol. adducto laterculo videtur educi; sed abbatibus titulus Alexandro tantum tribuitur in libris nostris. *Ex annuntiatione vetustissimi Antverpiensis animadvertit, nullum ipsis dari, illud ita recitans: In Antiochia Sabbati et Alexandri. Hæc exemplaribus a Florentino citatis addi potest Corbeiense brevius, quod inter Martyrologia Hieronymiana contracta et a nobis edita habetur, omnique etiam titulo*

AUCTOR
J. P.

titulo abstinent, hæc refert : In Antiochia, natalis sanctorum Sebastii, Alexandri. *Ibidem in Labbeano solus Sebastus ponitur sine Alexandro, aliis tamen conjunctus, et sine loco palæstræ.*

in annuntian
dis hisce San-
ctis.

2 Accipe nunc Florentinii conjecturas : Ex nomine, inquit, Sabbatii dubitari subiit, an abbatibus superadditus titulus conflatus fuerit. Abbatibus quidem dignitas recentiora persecutionum tempora respicere videtur, passim jam conditis asceteriis. Sebastius, Alexander, Sabbatius et Emerita, Antiocheni martyres essent, si alicujus antiqui codicis fides clarior accederet. Sabbatium socium Trophimi, sed ante ipsum coronatum Antiochiæ Pidsidæ, habet Menologium Basilii ad diem XVIII Septembris, et hunc ipsum putarem. *His ita propositis, primo duobus hisce Sanctis dedimus supra*

titulum Martyrum; quia tametsi de illo non certo constat, passim tamen Martyres solent notari in allegatis modo exemplaribus Hieronymianis. Secundo, appositionem abbatum omisimus tanquam dubiam, quia Hieronymiana apographa tam luxata sunt et corrupta. Tertio, Emeritam per adverbium forte restrinximus; cum in unico dumtaxat, ut vidimus, occurreret exemplari, et possit esse nomen palæstræ martyrii, spectans ad aliam annuntiationem, et perperam pro nomine Martyris huc intrusum. Titulus tamen abbatum, ac nomen Emeritæ etiam sunt apud Acherium pag. 20 citatum. Quarto, locum Antiochiæ reliquimus in sua possessione, in pluribus videlicet exemplaribus signatum. Habes, lector, hæc pauca, de quibus monendum te censui.

DE SS. CALIXTO ET CYPRIANO MM.

J. P.

IN DIŒCESI RIVENSI GALLIÆ

B
DIE XXVII AU-
GUSTI.

Saussayus in Supplemento ad suum Martyrologium Gallicanum certiores nos reddit, duos istos Pugiles hac die publicam habere venerationem, etiamsi alibi nihil hactenus de eadem discere nobis licuerit in Fastis sacris. *En tibi Saussayi verba:* In monasterio Lezatensi diœcesis Rivensis prope Tolosam, natalis sanctorum Calixti et Cypriani martyrum, qui ibidem solemniter hodie Officio coluntur. Horum sacra corpora ex duobus capsis perantiquis, in quibus dudum requieverant, anno millesimo sexcentesimo vigesimo primo, v

Aprilis, a Priore loci, cœnobitis presentibus, in novam thecam ornatioremque fuerunt translata, et intra capellam sancti Antonii honorifice reclusa, simul cum aliis sanctorum lipsanis, quorum hodie mentionem fecimus inter Prætermisissos. Monasterium Lesatense, de quo supra, est Ordinis Benedictini, ad Lesam fluvium in inferiore comitatu Fuxensi, quinta supra Tolosam leuca, in antiqua diœcesi Tolosana nunc Rivensi (*Rieux vulgo;*) ex Sammarthani's tomo 4 Gallia Christianæ, pag. 564.

J. S.

DE S. ANTHUSA MARTYRE

DIE XXVII AU-
GUSTI.
Cultus apud
Græcos et La-
tinos,

Menologium Græcorum, ab eminentissimo Sirleto Latine redditum, ad XXVII Augusti annuntiat S. Anthusam, juniorem dictam, ad distinctionem alterius, quæ tempore præcesserat. Verba accipe: Eodem die natalis beatæ Anthusæ junioris, quæ aspera et lacera veste induta, atque in puteum pro Christi confessione dejecta, consummata est. *Eadem Græce leguntur in Menæis. Hinc Martyrologium Romanum ad dictum diem:* Passio sanctæ Anthusæ junioris, quæ ob Christi fidem in puteum mersa, martyrium sumpsit. *Notat ibidem Baronius, juniorem vocari respectu senioris, quæ passa est in persecutione Valeriani. De hac actum est apud nos die XXII Augusti: verum, ut ibi pag. 500 notatur, senior non vocatur, nec martyrio obiisse dicitur in Menæis, ut mihi non liquet, an hujus respectu hodierna Anthusa nominetur junior. Certe XXII Februarii, seu tom. 111, pag. 287 de alia Anthusa martyre, cum duodecim famulis gladio percussa, breviter actum est.*

Nec obstat aliquid, quo minus illa possit esse senior hujus respectu. At cum tempus, quo utraque passa est, non exprimitur, res manet incerta.

2 Subjicio duos versiculos, quos Menæa sic exprimit.

Ὁ πανθύας σοι πῖλος ἡ πόρπη πέτρα
Μετ' ὧν ὑπῆλθες Ἀνθουσα βεβῶ φρέαρ.

Hosce autem Latine reddo hunc in modum.

Est vestis ipsa pileus, est saxum tibi

Fibula, quibuscum, Anthusa, tu puteum subis.

Vox: πανθύας, alias πανθύη, proprie significat genus vestimenti militaris apud Persas; at hic sumi videtur pro omni veste. Significat auctor, quantum mihi apparet, sacco impositam fuisse Sanctam, saccumque ei fuisse pro corporis simul et capitis tegumento; alligatum deinde illi saxum, ut citius mergeretur, hocque saxo, sicut fibula, saccum corpori fuisse adstrictum. Hinc ergo clarius exponitur mortis genus, quam id exposuerat Sirletus. Hisce autem quod addam, nihil invenio.

et mortis ge-
nus.

A

D

DE S. DECUMANO EREMITA ET M.

IN COMITATU SOMMERSETIENSI ANGLIÆ

Sylloge de loco, et cultu; Vita notationibus exposita.

J. P.

DIE XXVII AUGUSTI.
Describitur
locus, in quo
Sanctus obiit:

Inter alios plures Angliæ Comitatus numeratur unus, cognomento Sommersetia, vulgo *Sommerselhs-hire*, quem *Cambdenus* in sua *Britannia*, anno 1607 Londini edita, describit pag. 161: Sommersettensis, inquit, Comitatus. ampla sua et opulenta est regio, Sabriniano freto a Septentrione pulsata, ab occasu Devonix, ab austrâ Dorcestriæ, ab ortu Wiltonix, et partim Glocestriæ Comitatus contermina. Ad Sabrinianum fretum. primum occurrunt Porlock. et Watchet. His interponitur Dunstorastrum. Huic castro adjacent duo viculi, duobus Indigetibus sacri: Caranton alter vocatur a Carantoco Britanno; alter S. Decombes a Decumano, qui e Southwallia solvens huc appulit "in vasta (ut in antiquo Agonali legitur) "solitudine, "frutetis, et vepribus obsita, densitate sylvarum "in longum et latum spaciöse porrecta, montium "eminentia educta, valliumque concavitate mirabiliter interrupta": ubi mundi vanitati valedicens, a sicario transfossus, divinum honorem apud populum consecutus est. *Ex his Camdeni verbis discimus cum loci situm, cui S. Decumanus nomen indidit, et in quo vixit, tum publicam ipsius et antiquam ibidem venerationem, postquam e vita migravit. Verba autem, quæ legi asserebat Cambdenus in antiquo Agonali, ut vocabatur, seu Passionali vel Legenda, habentur apud Capgraviū, sicut postea videbimus.*

probat eju-
dem cultus,

2 Nullum vidimus hactenus Martyrologium antiquum, quod hujus Sancti meminerit. Aliud est de recentioribus. *Wilsonus* quippe eum hac die laudat in suo Martyrologio Anglicano utriusque editionis. *Ferrarius* in Novo catalogo Sanctorum hæc refert: In Anglia S. Decumani eremita et martyr. De eo etiam meminit *Wion* in *Appendice* ad 3 librum *Ligni vitæ* pag. 413, et *Castellanus* in *Indice Sanctorum* ad suum Martyrologium universale, illum indicans omissem die XXVII Augusti. *Alfordus* *Annalibus ecclesiæ Anglo-Saxonice* illum etiam inserit ad annum 706 num. 8; quo in ejus cultum, inquit, erecta ecclesia, citatque editionem primam Martyrologii Anglicani, in quo ad istum circiter annum id factum refertur: Cur autem nuper martyrii ejus annus in nova editione ad annum Christi cccxx retrahatur, fatetur se nescire. Ratio, quæ nos movet, ut Sanctum hunc aliis hujus diei Cælicolis annumeremus, in eo sita est, quod ab immemorabili tempore ante decretum Urbani PP. VIII fuerit in possessione publici cultus, quem habuisse probatur ex Vita ejus apud Capgraviū, Joannis Tinnuthensis compilatorem: nam Joannes Tinnuthensis vixit seculo decimo quarto; Capgravius autem decimo quinto: sive autem hanc S. Decumani Vitam hic ex illo transcripserit, sive aliunde; verum tamen manet, antiquam ab immemorabili tempore hic obtinere possessionem, de qua dicebam.

3 En tibi nunc sequentes in eandem Vitam observationes. Dicitur primo Sanctus oriundus in

occidentalibus Cambriæ partibus, quæ nunc Wallia nuncupatur. *Baudrandus* Vallia, inquit, alias etiam Cambria dicta, pars est occidentalis regni Angliæ. Divisa fuerat alias in tres partes, quas ibidem memorat. Nunc autem distinguitur tota Vallia in Valliam Borealem, North-Walles, et in Valliam Australem, Sout-Walles; et provincias utriusque parvas, seu Comitatus subdit mox idem geographus. Secundo, quæ in Vita sequuntur de Wallia et Anglia ad Christi fidem conversa, occasionem nobis præbent disserendi de tempore. Litteras de causa a Lucio Britannix rege ad Eleutherium PP. missas scribit *Pagius* in *Critica Baroniana* ad annum Christi 181 num. 3 post *Usserium* libro de *Britannicarum ecclesiarum primordiis*, cap. 4, ubi fuse ac diligenter disserit de hoc argumento. Sic scribit ejusdem Vitæ auctor: Natio siquidem illa, priusquam major Britannia, quæ nunc est Anglia, barbarica feritate deposita, et relicto errore gentilitatis, mox Christo se subdidit, et evangelicis informari meruit institutis. Famosissima vero est Angliæ conversio, ad quam fortasse idem scriptor hic respexit, quo S. Augustinus, exeunte seculo sexto a Gregorio magno in Angliam missus est, Christi Evangelium in eandem illaturus: quod eo fecit successu, ut merito Anglorum apostolus fuerit appellatus. Si certo constaret, intelligendum biographum de hac Angliæ conversione, convenienter intelligi posset ratio temporis, S. Decumani apud Alfordum, ejus gesta recitantem ad annum 706. Sed ad anteriora longe tempora respicit *Wilsonus*, ut supra indicatum est. Id vero cur fecerit, fatemur cum Alfordo nos nescire, et addimus, non est nobis comperitum verum ac justum tempus, quos Sanctus

et variæ præ-
mittuntur
ipsius Vitæ

E

F

4 Tertio, Castrum Dorostorum, quod deinde ponitur in Vita, nunc Dunstora esse, Alfordus antea citatus indicat num. 9: de cujus situ vide superius num. 1. Quarto, S. Ægidius abbas spectat ad diem 1 Septembris. Quinto Vanga est instrumentum quo martyr decollatus est, ignota omnino nobis est, quam utique nondum invenimus. Sexto, mirabilis illa vecti capitis narratio, quæ deinde in eadem Vita memoratur, deberet aliunde probari testimonio melioris notæ, ut cogitatio suspectæ fidei amoveatur, et historica veritate credatur ita accidisse. Septimo, mentio deinde fit de S. Dionysio: qui inscribitur Martyrologio Romano ad diem 1x Octobris, quo etiam die dabitur ei locus in Opere nostro. Denique, quamquam ex aliis antiquioribus documentis probare non possumus, quod S. Decumanus eremicola fuerit et martyr, ita tamen nos illum supra nuncupavimus, alios secuti, qui talem fuisse illum memorant cum Capgraviō. Quo aulem tempore obierit, quia comperitum non habemus, ideo sine notis chronologicis illum antea signavimus, solo die XXVII Augusti notatum, quo ab aliis refertur.

observationes

VITA

VITA

Auctore anonymo

*Ex Nova legenda Angliæ apud Cap-
gravium, anno 1516 Londini edi-
ta, a fol. 85 verso.*

*Sancti natales,
pia educatio,*

Beatus Decumanus ex illustri est prosapia ori-
undus in occidentalibus Cambriæ partibus,
quæ nunc Wallia nuncupatur, ex parentibus qui-
dem cultoribus præcipuis Christianæ religionis.
Natio siquidem illa, priusquam major Britannia,
quæ nunc est Anglia, barbarica feritate deposita,
et relicto errore gentilitatis, vivificis initiata sa-
cramentis, mox Christo se subdidit, et Evan-
gelicis informari meruit institutis. In qua quam
plures effulserunt fide præclari, virtutibus insignes,
miraculis coruscantes. Inter quos pudice enutri-
tus, Catholice instructus, velut lucifer inter mi-
niores stellas, omnium morum honestate prædi-
tus emicuit Decumanus. Hic postquam domi pue-
ritiam transiit per incrementa innocentis ætatis,
cœpit bonæ indolis adolescens esse, et nequa-
quam, ut moris est, mente evagari; verum di-
sciplinæ regularis studiosius eoereri. Facile qui-
dem præcepta transeunt in effectum, ubi gratia
præstat auxilium, et obedientia mollit imperium.

virtutes

2 Erat enim sermo purus, nihil habens lasciv-
iæ, nihil, quoad potuit, otiositatis, sed qui
totus esset ad ædificationem. In cibis et potibus
temperantiæ medium tenuit, ne prorsus abstinens,
superstitionis argueretur, aut immodice sumens,
crapula gravaretur. Et cum beati Decumani cœ-
tanei aut studio venandi, varie delectati, aut
studio aliarum quarumlibet artium occupati tene-
rentur; ille spreto omni carnali delectatione, spi-
ritui carnem servire cogebat, et ecclesiarum stu-
diosus terens limina; ea, quæ de divinis Scriptu-
ris audiebat, ardentius memoriæ commendabat.

recensentur:

3 In facultate litterarum parum admodum ex-
peditus, totum se sanctitati dederat, quoad li-
cuit: propter insolentiam curialium contulerat se
contemplationi. Melius enim docent opera quam
littera: melius comprehendit sanctitas, quam di-
sputatio, et qui plus diligit, plus cognoscit. Sane
sanctus Decumanus, Spiritus sancti præventus ar-
dore, jam statimolvebat in animo, quod post-
ea claruit in effectum. Et tunc pio quidem faciem
dedisset desiderio; sed expectavit turbæ tumul-
tuantis defluentiam, et suorum contribulium in-
solentium, quos summo opere detestabatur. Ne-
mo enim propheta acceptus est in patria sua, et
inimici hominis domestici ejus.

• f. tacem

*mirò modo per
aquas transit
ad solitudinis
locum.*

4 Cessit igitur propter scandalum, et se to-
tum soli Deo committens, quod pie præconce-
perat, distulit imposterum. Tandem tempus ob-
servans, et fugæ secretioris opportunitatem inve-
niens, mare adit Sabrinum clam suis omnibus,
et præcipue familiarioribus, et eis, qui sibi vide-
bantur studio humanitatis conjunctiores, Chri-
stum solum conscium et ducem sui itineris habens.
Quid plura? Defuit nulum, defuit et navigium,
et maturanda erat fuga e vestigio subsequentium:
Vir Dei misericordia Dei confidens, et nequa-

quam hæsitans de potentia, virgas secus mare in
fruteto, quas reperit crescentes, colligavit in fa-
sciculum, et tali utens vehiculo misit se in pro-
fundum: et sic, divina gubernante providentia,
provectus est ad litus oppositum prope castrum
Dorostorum. Tua sunt hæc, Christe, opera,
qui Sanctos tuos ita mirificas. Vere in mari viæ
tuæ, et semitæ tuæ in aquis multis.

5 Eo tempore, quo sanctus Decumanus divi-
nitus perductus in Angliam venit, erat in eo ter-
ritorio, in quo applicuit, vasta eremi solitudo,
frutetis et vepribus obsita, et densitate silvarum
in longum et latum spaciose porrecta, montium
eminentia sursum educta, et concavitate vallium
mirabiliter interrupta. Hæc ei sedes complacuit,
hæc pio ejus proposito videbatur accommoda,
adeo ut re ipsa videbatur dicere: Hæc requies mea
in sæculum sæculi: hic habitabo, quoniam elegi
eam. Sic igitur Vir sanctus patriam commutans
exilio, antra deserti pro fastu palatii, cœpit ibi-
dem commanere, herbis et radicibus victitare,
jejuniis et orationibus crebris insistere, carnem
cilicio domans, vigilis pœnaliter affligens, et
quanto rarius intererat hominum consortio, tan-
to frequentius angelorum mulebatur et fovebatur
cloquio. Tali sub tenore vitam ducens eremiti-
cam, in jam dicta solitudine multis vixerat annis.

*qui hic descri-
bitur, uti et
severissimus
ipsius*

6 Fertur etiam vaccam habuisse, ejus lacte
pro necessitate corporis saltem præclaris festiva-
tibus magis sustentaretur, quam aleretur, sicut
de beato Ægidio legitur, qui cervam habuit, quæ
sibi beneficium lactis ministrabat. Nec defuit San-
cto urgens et inspirata persecutio. Omnes enim,
qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem
patiuntur. Hanc enim viam reliquit Christus co-
heredibus suis, ut in Evangelio legitur: Si me
persecuti fuerint, et vos persequentur. Sed et ait
Apostolus: Per multas tribulationes oportet vos
intrare in regnum. Quoniam quod fornax auro,
quod liua ferro, quod flagellum grano, hoc tri-
bulatio viro justo.

*in eodem vi-
vendi modus:*

7 Cum igitur sanctus Decumanus multimodis
signorum floreret virtutibus, quæ per negligenti-
am scriptorum abierunt in dissuetudinem, et pro
magna parte penes nos in oblivionem; alias, Deo
dante, reservarentur ad ædificationem; vir qui-
dam, sed et ipse vir Belial, aspide ferior, vipe-
ra truculentior, tanti Patris invidens sanctitati, in
odium veræ virtutis, et in detestationem Chri-
stiani nominis, furiali mente debacchatus, be-
stiallyter accurrit, et inter verba orationis, et pre-
ces sanctæ devotionis, Sanctum Domini capitis
obtruncatione ad caelestia regna transmisit. Tali
igitur martyrio migravit ad Dominum post tot et
tantas, quas corpori suo indixit, molestias, ut
evidentius suo monstraret exemplo, quod non est
transitus a deliciis ad delicias: sed qui volunt vi-
vere secundum Evangelium, tota vita sua fiat
cruce et martyrium. Nimis enim delicatus est mi-
les, qui vult hic gaudere cum mundo, et in fu-
turo regnare cum Christo.

*a quodam ne-
fario homine
interfectus*

8 Sed et istud sub silentio non est prætereun-
dum, quod, cum decollatus esset cum quadam
Vanga, ut fertur, truncus laceri corporis se ere-
xit, et caput proprium cœpit pendulis brachiis
vectitare a loco decollationis usque ad fontem
limpidissimi liquoris, in quo caput suum propriis
manibus abluere pro consuetudine habebat: qui
usque hodie ad memoriam et reverentiam ipsius,
fons sancti Decumani nuncupatur, dulcis, ne-
cessarius et salubris incolis ad potandum: in quo
loco caput simul cum corpore postmodum a fide-
libus

*rem miram
passisse fer-
tur.*

A libus quæsitum et inventum, sepulturæ honorifice tradebatur. Renovantur antiqua miracula, redi-viva repullulant signa, quæ per beatissimi Dionysii Galliarum merita Dominus exercere dignatus

est ad laudem et gloriam sanctissimi nominis sui : qui vivit et regnat per immortalia secula seculorum. Amen.

A. ANONYMO.

DE S. POEMENE ANACHORETA

IN MONTE SCETHI LYBIÆ, ET IN ÆGYPTO

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. P.

§ I. Locorum notitia; Sancti nomen; diversus ad eo Pambo; an Pœmen duplex? Pimenius cum Posthumio non confundendus.

B ANNO CIRCA
CDL.
Scethen, alibi a nobis descrip-
tam, illustrat
hic Sanctus,
uti et Ægyptum,
tum.

Montem hunc, antiquis vitæ solitariae cultori-
bus valde memorabilem, descripsimus in S.
Arsenio anachoreta tomo IV Julii, die XIX,
pag. 605; ut necesse non sit plura hic de eodem
præfari; sed unum tamen hoc repetere juvat, mon-
tem illum minus proprie Ægypto accenseri. Præ-
ter montem hunc S. Pœmeni Ægyptum etiam as-
signabamus modo, tamquam loca duo e præcipuis,
in quibus indicatur vixisse (nam ubi obierit,
compertum non habemus.) De his meminerunt
apophthegmata, e Cotelerio inferius a nobis recu-
denda, IV, LXXVI, et CLXXX. De varia Ægy-
pti, regionis Africæ celeberrimæ, et apud Geo-
graphos notissimæ, divisione actum est apud nos
tomo 2 Januarii a pag. 107. Inter veteres vero
patres, qui in eodem monte vitæ solitariae cursum
consummarunt, vix ultum invenias nominis ce-
lebritate spectabiliorem, quam S. Pœmenem vel
Pastorem, qui utpote quasi commune ipsorum fuit
oraculum, in dubiis perfugium, vitæque asceti-
cæ norma et exemplar. Pœmenem nominabam vel
Pastorem, aptato eidem personæ utroque nomine.
Sive igitur Pœmenem voces, sive Pastorem (et
quippe ni Pimenem, vel Pimenionem?) idem nobis
videtur esse nomen, idem nominis etymon,
Ποιμήν Græce, Latine Pastor; quod nonnulli sic in-
terpretati fuerint Latine, significationi vocis
Græcæ magis inhærentes, quam ipsi proprio no-
mini, atque adeo huic substituentes nomen appet-
lativum tamquam proprium. Huc facit, quod cen-
samus probabilius, duos admittendos non esse
Pœmenes, seniore videlicet alterum; alterum
junioem, prout infra dicetur.

perperam ge-
minatus ex
nomine Pasto-
ris ac Pœme-
nis.

2 Ferrarius in Catalogo generali alium a Pœ-
mene Pastorem facit, et designat xxv Julii, quod
prorsus improbabile esse, jam pridem observa-
tum est apud nos tomo 2 Januarii, die xvii,
pag. 111: cum perspicuum sit, easdem res, quæ
de Pœmene referuntur ab aliis, attribui ab aliis
Pastori. Ferrarium induxit in errorem Petrus de
Natalibus, quem male citat lib. 6, c. 112, ubi,
ait Ferrarius, vitam et res gestas refert admiran-
das. Nam Petrus de Natalibus lib. 6, cap. 141
tractat de Pastore, qui hac die apud Græcos et
Latinos colitur, uti manifestissime ibidem patet
ex compendio apophthegmatum, quod de Pastore
textit: cum in eo referatur factum, soti Pœmeni
hodierno proprium, non atteri. Nam ibidem nar-
ratur historia de matre ejus, quæ videndi fiti sui
gratia ad solitudinem accesserat, quamque ipse a
Augusti Tomus VI.

suo conspectu arcuit. Factum vero illud pluribus
narrabitur inferius. Ad eundem etiam Sanctum
nos referimus atia, quæ habentur loco citato, qui
unum duntaxat Pœmenem seu Pastorem admitti-
mus. Additur autem in fine: Quievit.. in Domino
vii Calen. Augu., quod est ire contra torrentem
hagiologorum Latinorum ac Græcorum, ut dice-
tur postea. Eandem hallucinationem commisit
nostrum Ms. Florarium ad diem xxvi Julii, dum
memorat sequentia: Item natale beati Pastoris ab-
batis et eouf. Hic multis annis in abstinentia magna
se affligens in heremo multa religione pollebat.
Vid. ejus gesta alibi. Hinc sequitur, ut quæ ex eo-
dem Petro ac Florario dicta sunt apud nos tomo
vi Julii, die xxvi ejusdem mensis, a pag. 307, de
S. Pastore abbate in Sceti, differenda fuerint ad
diem xxvii Augusti. Nec sola hæc in S. Pœmene
accidit hallucinatio: aliam quippe, in quam ta-
psus est Eminentissimus Cardinalis Baronius,
jam pridem observavit noster Rosweydsus, sicut
planum fiet ex sequentibus.

3 Baronius ad annum Christi 313 Tanti, in-
quit, facere solebat populus illustrium monacho-
rum (qualis erat S. Antonius, cujus occasione
hæc scribit) de fide Catholica testimonium, ut
Ariani hoc sentientes, mentiri non sint veriti,
magnum Antonium eadem de fide secum una sen-
tire; adeo ut eam ob causam ipsi opus fuerit, re-
lieta intima eremi solitudine, Alexandriam usque
descendere, et de Catholica fide, quam coleret,
publice ne populus laberetur, specimen edere,
quam signis quoque sequentibus confirmavit....
Vocatum quoque esse ab eodem S. Athanasio ali-
quando Alexandriam abbatem Pœmenem, spe-
ctatæ sanctitatis virum, habetur in Vitis Patrum.
Hæc Baronius. Sed Rosweydsus noster in notatio-
nibus ad easdem Vitas libro 1, cap. 41, num.
85, pag. 69 secundæ editionis, in S. Antonio,
Eminentissimum auctorem, ita refellit: Quod..
de Pœmene ait, vel eum fefellit memoria; vel
Pœmenem eundem putavit cum Pammone. De
Pammone hoc habes hic apud Ruffinum libro 2
(tege libro 3) num. 164, quem eundem esse
eum Pambone, non cum Pœmene, colliges ex
Pelagii libello 3, n. 14, et libello 17, n. xi,
ubi eadem apophthegmata narrantur nomine Pam-
bonis, quæ Ruffinus habet nomine Pammonis.
Alius ab his Piammon seu Pyaminon, de quo hic
apud Ruffinum lib. 1, cap. 31*, qui Palladio cap.
72 est Ammonas.

E

Hic cum Pam-
bone

F

* immo lib. 2,
cap. 52, pag.

S 4 Hæc 484

LECTORE
J. P.
non confun-
dendus.

4 Hæc jam olim ad Vitam S. Antonii notaveram, inquit laudatus Rosweyodus in quadam scheda, quam ante me habeo; Addo nunc, ait: Pæmenem distinctum a Pammone seu Pambo, patet ex Ruffino lib. 2 (in nostro exemplari lib. xi de hic sequentibus agitur) Histor. ecel. cap. 8, ubi Pambus in Cellulis ponitur, et Pæmen in monte Pispiri. Item ait: « Maecarius de inferiori » eremo, aliusque Maecarius de inferiori, Isidorus » in Seithi, Pambus in Cellulis, Moyses et Benjamiu » in Nitria, Seyron et Elias et Paulus in Apeliote, » alius Paulus in Focis, Pæmen et Joseph in Pispiri. » Hæc Rosweyodus e Ruffino, de claris viris ac eremitis Ægyptiis agente, commemorans recte quidem probat, Pammonem seu Pambum distinguendum esse a Pæmene: non tamen id evincere videtur diversitas loci: quia antiqui isti eremitæ non ita erant adscripti unico soli loco, ut ad alium quandoque non transirent, prout videtur licet apud nos in ipso S. Pambone, tom. 1 Julii, die 1, pag. 35. Cum autem unum unicum Pæmenem existisse, probabilius existimemus, erit hic idem
B in nostra sententia Pæmeu, de quo agebat Rosweyodus. Verum intricata se nobis hic offert controversia de uno Pæmene seu Pastore, an duobus. Tillemontius tomo 15 Monumentorum ecclesiasticorum pag. 862 et sequente, in notatione 1 super S. Pæmene, duos id nominis solitarios distinguendos censet, et alterum quidem seniore, juniorem vero alterum. Argumenta ejus non dissimulabimus. Primo itaque ponantur in medio, quæ faciunt pro Pæmene duplici: deinde subdantur ea, quæ pro uno.

Argumenta

5 In Vitis Patrum lib. 3, num. 163, pag. 524, ubi de S. Arsenio vita functo agitur, sunt ista: Cum. vidisset abbas Pæmeu, quia transiit, dixit: Beatus es, abba Arseni, quia te tantum in hoc seculo planxisti. Notum itaque hinc est, Pæmenem supervixisse S. Arsenio: cujus Acta illustravimus tomo IV Julii, die XIX, a pag. 604, mortemque ejus secundum seriem chronologicam, ibidem pag. 613 præterpropter ordinatam, affiximus anno 449 vel 450. Verum Tillemontius non videt, dici posse, quod hic sit Pæmen ille, cui narratur S. Antonius, anno 356 die XVII Januarii mortuus, enuntiasse egregium hoc effatum in Vitis Patrum lib. 5, libello 15, num. 2: Dixit abbas Antonius abbati Pastori: Hoc est magnum opus hominis, ut culpam suam super seipsum unusquisque ponat coram Domino, et exspectet tentationem usque ad ultimum vitæ suæ tempus. Dictus Monumentorum collector citatetiam Cotelierum in Monumentis ecclesiæ Græcæ tom. 1, pag. 341, ubi scribitur, Παρμη, Pæmeni. Is, cui dixit S. Antonius tam subtilem veritatem, non erat puer sine dubio: difficile autem creditum est, cum supervixisse etiam tunc, uti pergit, centum post annis, nemine observante, Pæmenem ad inusitatam senectutem pervenisse. Pergamus cum Tillemontio: At vero, ait, probatio hæc minoris esset roboris, si esset sola. Si enim legitur duobus locis modo allegatis, insigne illud apophthegma dixisse S. Antonium Pæmeni; duobus aliis locis, illud retulisse Pæmenem ipsum tamquam ab eodem S. Antonio pronuntiatum, legitur. Nam ex editione Cotelieriana pag. 623 hæc indicat: Retulit abbas Pæmen, dictum fuisse a beato abbate Antonio, quod magna hominis potestas, sit, ut super se mittat peccatum suum eorum Domino, exspectetque tentationem usque ad ultimum halitum. Designatur apophthegma CXXV inter alia, quæ postea dabimus ex eadem editio-

ne. Alium locum indicat ex Ephræm. Nos verba D ejus demus.

6 S. Ephræm Syrus inter Apophthegmata Patrum, quæ referuntur pag. 504 Operum ejus editionis Coloniensis, qua hic utimur, anni 1603, et quam Gerardus Vossius præpositus Tungrensis vulgavit et illustravit, sic loquitur: Dixit abbas Pastor, a beato Antonio abbate solitum dici: In eo magnum hominis opus atque officium situm, ut suum, quo gravatur, errorem eorum Deo projiciat; exspectetque semper tentationes, ad extremum usque vitæ spiritum. Sed Ruffinus, inquit idem collector, historiam ejus citans lib. 2, cap. 8, pag. 256, qui invisibat solitudines Ægypti ab anno 375, refert, inter Sanctos solitarios, quos ibi viderat, vitæ simplicitate, cordis sinceritate, magnisque miraculis, quibus Deus virtutem eorum honorabat, felicitatem sibi obligasse, ut acceperit benedictionem manuum Pæmenis in Pispiri, quod erat monasterium S. Antonii. Nos proferamus Ruffini verba apud Rosweyodum supra citatum: Florebat igitur, ait Ruffinus, Ægyptus ea tempestate non solum eruditus in Christiana philosophia viris, verum etiam his, qui per vastam eremum commanentes, signa et prodigia apostolica simplicitate vitæ, et cordis sinceritate faciebant. Ex quibus interim quos ipsi vidimus, et quorum benedicti manibus meruimus, hi sunt: Maecarius de superiori eremo etc. Pæmen et Joseph in Pispiri, qui appellatur Mons Antonii. Quod vero rectius hæc intelligantur de priore Pæmene, quam de posteriore synonymo Sancto, diceret non incongrue suaderi cum ex loco, tum ex tempore, si duos cum Tillemontio synonymos admittas.

pro duplici

E

7 Ex loco, inquam: nam Seethe, Seithi, et Seithium, Ptolomæo Seithiaea regio, Lybiæ pars est, ideoque ab Ægypto passim distinguitur in Vitis Patrum, sicut observatum est tomo 2 Januarii, ad diem XVII ejusdem mensis in Commentario prævio S. Antonii magni, § 1 num. 3. Ibidem tamen dicitur num. 4, Ægyptum ab aliis latius aliquantulo sumi. De Monte S. Antonii duplici, interiore videlicet et exteriori agitur ibidem § 2, ac notatur Pisper, Pispir, seu Pispiri monasterium appellatum, ac in Monte illo exteriori conditum, ad quem itabat frequens S. Antonius: quæ pluribus legi possunt loco jam indicato. Jam vero hic mons exterior, vel S. Antonii monasterium Pispiri, in quo aiebat Ruffinus, se vidisse Pæmenem, longe distabat a solitudine Scethensi, in qua floruit S. Pæmen noster, ut licet videre in chronographia mansionum eremiticarum excusa ante Vitas Patrum apud Rosweyodum: ita ut verosimile appareat, spectata locorum distantia, fuisse duos eremicolas diversos, quorum alter Pispiri, alter in Seethi vitam asceticam duxerit.

Pæmene

F

8 Præter ea, quæ præmissa sunt de tempore, Pæmeni Pispiriensi applicari potest apophthegma illud, quod habetur in Vitis Patrum libro 5, libello 15, num. 40, pag. 625: Narravit abbas Joseph: Qui sedentibus nobis aliquando eum abbate Pastore, nominaverit abbatem Agathonem. Et diximus ei: Juvenis est: quare eum appellas abbatem? Et dixit abbas Pastor: Quia os suum fecit eum appellari abbatem. Hoc apophthegma est numero sexagesimum primum in editione Cotelieriana, quod ex eo postmodum daturi sumus, ubi Pæmen vocatur. Videtur autem esse senior S. Pæmene modo dictus Agatho, quia Joseph et Pastor seu Pæmen hic occurrunt, iidem, ut suspicari licet, quos vidisse se superius affirmabat Ruffinus

proponuntur,

Ruffinus

A *finus in Pispiri. Russinum vero invisisse eremos Ægyptiacas jam ab anno Christi 375, affirmat Tillemontius in notatione prima super S. Pæmene, tomo 5 Monumentorum ecclesiasticorum pag. 863: (De Ruffini peregrinatione videri possunt, quæ habentur apud Rosweydam pag. 425 et sequentibus: et tomo 7 in S. Antonio art. 17, pag. 142 mentionem faciens de Pæmene ac Josepho Pispiriensibus, de quibus ex eodem Russino egimus, censet eum in hisce terrarum tractibus versari potuisse versus eundem annum 375.*

et difficultates,
quæ hinc
oriuntur:

9 Jam vero S. Antonium abbatis Josephi humilitatem approbasse, qui una cum aliis iverat ad ipsum, habemus e *Vitis Patrum* libro 5, libello 15, num. 4, pag. 620. Rem gestam pluribus non refero, ne longior sim. De apophthegmate S. Antonii ad Pæmenem seu Pastorem, actum est supra: e quo, uti et ex Ruffino, si admittatur, esse probabilis, quod Pæmen hic sit diversus a Sancto synonymo, in historia antiquorum eremicolarum celebratissimo, qui vixit adusque seculi circiter quinti medium, alia difficillima oritur quæstio, utri Pæmeni seu Pastori, antiquiorine, an juniori Sancto attribui debeant dicta in *Vitis Patrum* sub isto nomine. Unum a S. Antonio pronuntiatum seniori, jam vidimus in sententia Tillemontii: ad quem etiam aliud, quod de Agathone dabamus supra num. 8, referri posse affirmat idem auctor. Reliqua omnia, inquit, conveniunt æque uni vel alteri, aut ad secundum spectant; de quo *Vitæ Patrum* magis loquuntur, quam de aliquo alio: quia sine dubio memoria illius erat etiam tunc omnino recens, quando scriptæ fuerunt. Atque hæc quidem sunt argumenta, quæ proponenda censuimus pro duplici Pæmene, quorum alter senior, junior alter fuisse perhibetur.

sed unus duntaxat

10 Sed præplacet nobis S. Pæmen unicus. Intellige, lector, rationes. Opinio Tillemontii habet sua incommoda, habet ambages, quia nescitur, utri eremitæ conveniat magna vel pleraque pars apophthegmatum, quæ postea proferemus. Deinde non sunt geminandi homines absque urgenti necessitate: quæ hic non videtur esse, sicut patet e responsis ad superiora argumenta. Ad unum quippe, quod sumebatur ex tempore S. Antonii num. 5, atque adeo e *deveraxissima* S. Pæmenis senectute, respondemus, nihil obesse, quo minus insigne illud monitum Sanctus abbas iste dixerit S. Pæmeni nostro, non quidem tunc temporis puero, sed adolescenti quindecim, puta, circiter annorum vel sedecim: et vero monita, quæ in tali ætate accipiuntur, sicut diu solent inhærere, sic facile imbibuntur. Ætatis autem S. Pæmenis, quam creditu difficilem aiebat Tillemontius, summam reducemus in ejusdem chronotaxi ad annos circiter centum ac decem. In qua, quid adeo mirum, quid adeo inusitatum, ut Sanctus propterea geminari debeat? *Ecquis enim nescit, satis fuisse usitatum inter antiquos istiusmodi eremicolas, ut pervenerint ad annosissimam senectutem?*

a nobis admittitur.

11 Argumento alteri, a diversitate locorum desumpto, jam itum est obviam num. 4 ex tomo apud nos ibidem assignato: in quo inter argumenta, quæ ad geminandum Pambonem excogitavit Tillemontius, unum etiam petitur ex eo capite, quod Sanctus ille collocetur diversis locis. At vero recte ei objicitur, quod in *Vita S. Macarii Alexandrini* tomo 1 Januarii, pag. 87 legatur, eum habuisse diversas cellas: unam quidem in Scete, quæ est interior in solitudine, et unam in Lybia, et unam in Celliis, et unam in monte Nitriæ.

Cur itaque Pæmen unus et idem non fuerit in Scethi, et in Pispiri? Cur non in Ægypto, vel extra illam, ex apophthegmate xxvi apud Coterium: Præteriens aliquando abbas Pæmen per Ægyptum etc.? Cur non etiam in Thebæide, secundum dicta de S. Antonio supra in Commentario num. 7? Hinc colligitur, eum uni loco non semper ita fuisse affixum ut ad alium subinde non transiret. Transibat enim aliquando abbas Pæmen cum abbate Anub in partibus Diolei, ex apophthegmate lxxii. Hæc nobis persuadent, ut de duplicando Pæmene non cogitemus. Superest elucidanda quæstio alterius generis.

12 In Commentario prævio S. Antonii magni, quem antea citavimus, § 5, pag. 111, ubi agitur de ejus discipulis in Thebæide inferiore, mentio fit Pæmenis illius, de quo jam diximus ex Ruffino, quique lib. 7 de *Vitis Patrum* Pimenius appellatur, sicut pag. eadem 111 indicatum fuit, quæstione alia ad hanc diem xxvii Augusti remissa, an idem ille sit cum Posthumio, de quo inter dictos Antonii discipulos etiam scribitur loco designato. *Vitam ejus habes apud Rosweydam de Vitis Patrum lib. 1 a pag. 233. In notatione autem prima ad istam Vitam pag. 238 affirmat Rosweyda, alias editiones habere Posthumii, et addit, de hoc nihil sibi occurrisse vel in tabulis ecclesiasticis, vel apud historicos. Multa hic affinia cum Pachomio, ejusque regula. Et cum Pachomius dicatur quibusdam Paclumius, vercor ne Pasthumius ex Pachomio irreperit. Sed hoc nobis non probari, indicavimus in memorato mox Commentario. De vero S. Pachomio tractavimus tomo 111 Maii, die xiv ejusdem mensis: contra alterum autem, qui est apud Rosweydam, variæ difficultates objectæ sunt dicto die a pag. 357, Vitæ ejus data tamquam apocrypha.*

S. Pæmen seu
Pimenius

E

13 Quod ad propositam modo quæstionem pertinet, illud est, an Pimenius sit idem cum isto Posthumio. Respondemus, quod hunc in illo neutquam invenire possimus. Non in nomine: nam nomen Pæmen, Pastor, Pimenius vel Pimenio, et nomen Posthumius, qualecumque illud sit nomen, sive verum sive apocryphum, nimis multum inter se differunt, quam ut pro eodem accipi posse videantur. Non etiam in rebus gestis; cujus utpote nulla fit mentio apud Rosweydam in *Indice nominum priorum post Vitæ Patrum*, nisi unica, qua designatur idem ille Posthumius, cujus Vitam edidit idem Rosweyda, et quidem cum titulo Beati: et tamen de morte ipsius nihil ibi legitur: quin immo in variis *Fastorum sacrorum* indicibus, quos inspeximus, reperire hactenus non potuimus ejus nomen. Hæc abunde sufficere censemus ad propositam quæstionem, quæ olim huc remissa fuit. Revertamur itaque ad S. Pæmenem nostrum.

a Posthumio
diversus.

F

§ II. S. Pæmenis fratres; ejusdem auctoritas et virtutes; vitæ chronotaxis; cultus et elogia.

Habebat Vir sanctus fratrem, nomine Anub, *Sanctus habuit fratres sex:* Nuph vel Nub, qui illo erat natu major. Habebat item alios quinque fratres, inter quos erat unus, cui nomen Paysius vel Paesus, ex *Vitis Patrum*, ubi lib. 3, num. 199, pag. 529 sunt ista: Abbas Pæmen cum alio abbate seniore se, nomine Nub, et cum aliis quinque

AUCTORE
J. P.

que patribus etc. *Ibidem* num. 154, pag. 523 : Abbas Pœmen et abbas Nuph postquam in desertum venerunt, desiderabat mater eorum videre eos. *Libro 4, libello 4, num. 33 appellatur Anub. Et ibidem lib. 5, libell. 15, num. 11, pag. 622 hic dicit Pastori fratri suo* : Nos, qui sumus septem fratres . . effleiamur sicut statua hæc etc. *Quod vero hi septem fratres fuerint uterini, ibi præmissum legitur* : Abbas Anub et abbas Pastor, et residui fratres eorum ex uno ntero uati, monachi fuerunt. in Seithi. *De Pysio fit etiam mentio ibidem libello 16, num. 8, pag. 631, qui et Paësius in apophthegmate secundo editionis Cotelerianæ. Inter hos singulari quadam auctoritate valuisse S. Pœmeuem, colligitur e narratione facti, quod subjicimus.*

inter eremitas
singulari au-
ctoritate pol-
let :

15 Tomo IV Julii, die XIX ejusdem mensis, pag. 605 et sequentibus illustravimus Acta S. Arsenii anachoretæ in monte Scethi, et in Commentario eisdem prævio § 2 visum nobis est, secessum ejus in solitudinem innectere anno circiter 394. Quo circiter tempore S. Pœmen seu Pastor correxit aliquem defectum, quem S. Arsenius e seculo in solitudinem detulerat, quemque ascetæ alii ob viri præstantiam corrigere non audebant, si vera sunt, quæ sub nomine Metaphrastis in dicto Commentario a pag. 607 narravimus. Res ibidem relata continet ista : Arsenius visus est etiam, postquam ad vitam accessisset monasticam, veluti quasdam apud se servare reliquias aulicæ arrogantis et superfluitatis : iu sedendo enim sublimem unum teneus ex pedibus, imprudens sæpe imponebat alteri . . Hoc visum a patribus . . ; sed magna viri dignitas et reverentia eos abducebat ab eo, quod statuerant. (*Eum itaque partibus de hoc monere non ausis*) postquam . . hoc quoque novit monachus Pastor, qui erat prudentia simul et virtute incomparabilis . . Cum ego, inquit, ad monachos accessero ad synaxim, et vobiscum considens, sedero in eodem habitu . . , statim procedatis ad me reprehendendum, et ego statim cedam, et, ut qui perperam in hac re me geram, me corrigam. Quod quidem factum eum divinus intellexisset Arsenius . . , demisit pedem, et deinceps omnino abstinuit a turpi hac sessione. *En tibi nunc, lector, virtutes insignes, quibus*

C *Vir magnus micuit, ad certa quedam capita reductas.*

egregia ipsius
virtutes :

16 Rigidissima Viri, dum erat juvenis asceta, a cibo abstinentia narratur apud Cotelerium in apophthegmate xxxi. *Invitatus ab alio ad sumentum cibum, parebat vel invitus, obsequium illud cum lacrymis implens, ex apophth. xvii. Vino abstinet, tamquam omnino ad monachos non pertinente, apophth. xix. Quanto opere excelluerit in temperando cibi usu, liquet ex hoc responso in apophth. clxviii : Sedere in cella . . est operari manibus, semel in die comedere etc. Inter quatuor vitæ solitariæ instrumenta ponit jejunium in apophth. lx. Magni faciebat mortificationem affectuum, ex apophth. clxxxiv. Ejus desiderium proficiendi in spiritu, colligitur ex apophth. i ; odium familiaritatis particularis indicat apoph. 2 ; tenitatis erga delinquentes exempla, præbet apoph. clxxiii et clxxx. Mutua Pœmenis erga Anuph tamquam natu majorem, et hujus erga illum, tamquam inordinati nil habentem, observantia refertur apoph. cviii. Amorem erga matrem et consanguineos inordinatum non habebat, ut videre licet in apoph. v, vii et lxxvi. Ex profundissima utique humilitate, virtutum omnium fun-*

damento, oriebatur ejus desiderium, quo satagebat euncta in occulto facere. *Adi apophthegma cxxxviii. In Thesauro ascetico, quem edidit Possinus noster, pag. 230 inter apophthegmata commendatur ab eo lex charitatis erga proximum, et oratio, his verbis* : Lex, qua vetamur reddere malum pro malo, quatuor modis impletur : corde, visu, lingua, opere. Quod si potueris per orationem beue purgare cor ; vicisti omnia, et plene mandatum executus es. *Adde illud dictum perbreve ibidem* : Voluntas propria et remissio dejiciunt hominem. *Denique, divino eum spiritu, consilio, prudentia, rerumque spiritualium peritia in paucis præditum fuisse, recursumque ad illum tamquam ad commune quoddam oraculum, argumento sunt ipsius facta, dicta, responsa, quæ habentur in contextu sæpe memoratorum apophthegmatum ; et ad quæ lectorem mittimus. Nos interim ad contexendam vitæ ac mortis ejus chronotaxin transeamus.*

17 Cum superius num. 10 et 11 unum dumtaxat admiserimus Pœmenem, conabimur jam sic ordinare tempora, ut ob illa duplicari non debeat. *Ponimus itaque sequentia per modum systematis chronologici. Natus fuerit anno circiter 340 : solitarius anno 355, ætatis 15, quo audire potuit effatum S. Antonii, de quo dictum est antea : S. Arsenium monuerit circa annum 394, vitæ solitariæ circiter 40 : deinde decursis in eadem reliquis vitæ annis, obierit anno circiter 450 post S. Arsenium (cui supervixit, secundum apophthegma num. 5 citatum) ætatis centesimo decimo, anachoreticæ vitæ nonagesimo quinto. Nec videmus, cur præterpropter cum hisce temporum calculis combinari nequeat apophthegma S. Pœmenis, quod tamquam res nuper acta, et temporibus Theodosii imperatoris, atque adeo post ejus, ut videtur, mortem refertur contigisse.*

18 *Sed in nostro systemate debet intelligi Theodosius senior, non potest junior : quia cum hic obierit anno 450, nullam habet probabilitatis speciem, quod S. Pœmenis fratres eo usque vixerint, quibus ille scribitur idem apophthegma enuntiasse in Vitis Patrum lib. 3, num. 19, pag. 498, ubi leguntur ista* : Referebat autem beatus senior Pœmen fratribus, dicens : Quoniam fuit nuper quidam monachus in Constantinopoli temporibus Theodosii imperatoris. Habebat autem parva cella foris civitatem . . Audiens autem imperator, quod ibi esset quidam monachus solitarius . . cœpit deambulando pergere ad eum locum, ubi erat supradictus monachus, præcepitque sequentibus se eunuchis*, ut nullus approximaret ad cellulam monachi illius. Ipse autem solus perrexit, pulsavitque ostium. Surrexit autem monachus, et aperuit ei, et non cognovit eum, quod esset imperator. Tulcrat enim sibi coronam de capite suo, ut non cognosceretur. *Et post plura alia, quæ sequuntur, ac ibidem legi possunt, honoris vitandi gratia eadem nocte fugit inde, et perrexit in Ægyptum. Itaque consideremus, dilectissimi fratres, quanta sollicitudine virtutem humilitatis custodire famulus Dei studuit, ut in cælesti regno æternam gloriam pro labore sanctæ vitæ suæ, quem propter nomen Domini exereuerat, percipere a Christo Domino mereretur.*

19 *De publico Sancti cultu hæc nobis memoranda occurrunt. Memoria ejus in sacris Græcorum Fastis occurrit frequens hac die, e quibus hoscce nominatim recitasse suffecerit. Typicum quod vocatur S. Sabbæ, illum ita refert* : Sancti patris nostri

D

vita

E

chronotaxis.

F

* i. e. cubicularis vel magistralibus aulicis

Memoria in Fastis Græcis :

A nostri Pœmenis, ac Officium ipsius designat. Synaxarium e Menologio, jussu Basilii imperatoris collecto, hæc habet : Μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ποιμένος τοῦ ἀναχωρητοῦ. Id est : Memoria sancti patris nostri Pœmenis anachoretæ. Eadem fere memorat Menologium Sirlletianum : quod in elogio ejus hæc addit : Tam egregie omnem virtutem exercuit, ut omnes in Ægypto et Thebaïde senes Patrem hunc appellarent, et ad recte vivendi formam eruditi componerentur. Menæa magna typis edita hosce ei accinunt versiculos, qui de more a nobis Latine redditi, sic sonant :

Ὡς ἐκ λύκου χάινοντος ἡρπάγη βίου

Ποιμὴν τὸ Φρέμμα τοῦ μεγίστου Ποιμένος.

Ποιμένα εἰς μέγαν ἐβδόμη εἰκαδι ᾄχαστο Ποιμὴν.

Velut inhiante raptus e lupo fuit,

Pastori alumnus maximo, Pœmen migrans.

Pœmeua Pœmnarchæ vigesima septima sistit.

Alludit poeta ad nomen proprium Ποιμὴν, et ad appellativum synonymum, quod Latine pastorem significat. Per Pœmnarcham intellige pastorem magnum, uli est in Græco, id est, Christum vel Deum.

B 20 Synaxarium modo designatum continet Viri-
laudationem : cujus textus Græcus legi potest apud
nos ad calcem lomi I mensis Augusti pag. 668. Hunc autem Latine interpretatione donamus in hanc sententiam : Sanctus pater noster Pœmen e regione Ægypti ortum habuit. Mundo autem relicto ad monasterium abiit una cum fratribus suis, et monachus est factus. Post multos vero annos dum eorum abiisset mater, ut ipsos videret; non potuit : ocluserunt quippe ei ostium. Dumque exspectaret flens, dixit ei Pœmen, non videus illam, Quid vis, mater? Hæc autem dicebat : Volo vos videre. Cui Pœmen : In illo (altero) mundo nos invicem videbimus. Quo audito illa recessit, Neque hoc dumtaxat egit memoria dignum, sed multa etiam alia. Nam regionis præfectus filium sororis ejus, comprehensum in malitia, volebat punire, et certior factus, quod Sancti sororis esset filius, significavit ipsi : Si obstatus fueris, ipsum libero. Ille autem contra significavit : Examia ea, quæ ad ipsum spectant; et si morte sit dignus, moriatur : sin minus, facito quod vis. Et miratus præfectus, quod in ipso non esset affectio, liberavit illum. Multis vero patris miraculis in pace requievit.

colitur etiam
apud Latinos :

C 21 Ex dictis conficitur, Virum hunc tam vivum, quam mortuum magna apud Græcos in veneratione fuisse, quæ ad Galliam usque fuerit propagata eo titulo, quod, teste Castellano ad hunc diem in notula marginali, corpus ejus sit Durvelli (Gallice scribitur a Durvel) in provinciâ Cadurcensi, id est, ut ipse vocat, en Quercy. In ista Galliæ Aquitanicæ provinciâ invenio apud Blavium Durevel ad fluvium Oldam (le Lot) occasum versus. At longe major Viro accessit celebritatis splendor in reliquo Occidente, quando annua ejus memoria inscripta est Martyrologio Romano, quod breviter ita illum annuntiat hæc die : In Thebaïde sancti Pœmônis anachoretæ. Ποιμένος (Latine Pœmenis) in casu genitivo scribitur constanter a Græcis; cur ergo hic Latine ponitur Pœmônis? Videtur autem non omnino proprie annuntiarum in Thebaïde : nam tametsi eum ab hac regione non excluderim § 1, num. II; quia tamen Schetîn ac Ægyptum ei magis censeo congrua, malui illum ibidem potius, quam alibi annuntia-

re in titulo, quem huic Commentario prænotavi-
mus. Accipe nunc, lector, nonnulla de hoc magno Viro elogia, e Græcis extracta in hunc modum.

AUCTORE
J. P.

22 In apophthegmate I senex anonymus ita eum affatur ac laudat : Nomen tuum sermone hominum celebrabitur per universam Ægypti regionem. Græci inter alia, que de ipso recitant in Menæis magnis, honorificentissimis titulis memoriam ejus celebrant, e quibus pauca hæc de multis libasse suffecerit. Ibidem igitur vocatur civis angelorum, monachorum dux, eremi princeps, luminare splendens miraculis universo orbi, verissimus miraculorum patrator, lucerna discretionis, virtutum hospitium, immaculatum Dei speculum. Hisce alque aliis Græci magnam, quam de hoc præclarissimo Viro conceperant, æstimationem non obscure expressam voluere, conformiter ad apophthegmata, in quibus cum nominis ejus celebritas, tum virtutum exercitationes, auctoritas apud monachos, vitæque innocentia tanquam in speculo relucunt sanctitatis. Virtutes ejus etiam vel in solitudine tironis, narrat Vita num. 1. Postremo, de ejus Vita, quam e Græco sermone in Latinum convertimus, nonnulla etiam observemus.

elogia :

23 Hunc præfert titulum : Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ποιμένος τοῦ ἀναχωρητοῦ. Id est, Vita et conversatio sancti Patris nostri Pœmenis anachoretæ, signato ad marginem Græce, μὲν τῷ αὐτῷ καὶ, id est, eodem mense (Augusto) xxvii die. Ejusdem Vitæ exemplar Græcum descripsit nosler Papebrochius ex cod., uti addit, Ambr. f. N. n. 152. Et pro majore ejusdem notitia, Vide, inquit, Martyrium S. Maximi : de quo egimus ad diem xiii Augusti; et ibidem in Commentario ad ejusdem Sancti Acta pag. 116, num. 30 indicavimus, ea fuisse desumpta ex codice Ambros. N. 152, continente Vitas mensis Augusti, scripto ante annos cxi a monacho quodam Laurentio in monasterio Rutiensi, quod est in Calabria. Consuli etiam possunt, quæ de hoc Laurentio diximus die xvii hujus mensis pag. 420. Pauca sunt, quæ biographus ille referit de S. Pœmene, quæque pene omnia recurrent in apophthegmatibus postea recitandis : sed quia pauca sunt, Vitam Sancti, quam scripsit, lectoris oculis non subtrahemus, ut aliquam demus. Narratio ejus confirmatur ex eisdem apophthegmatibus. Singularia sunt, quæ de Sancti miraculis referuntur. 1. Ægyptium illum fuisse affirmat ibidem. Porro Annotata in hanc Vitam dabimus breviter; longiora sequentur ad apophthegmata Cotelarii, post eam producenda.

E

Vita, quam
damus,

24 Aliud Vitæ Græcæ seu elogi exemplar apud nos est, e codice bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis transcriptum, de quo per mensis decursum sæpe mentionem fecimus. Sic vero incipit : Ὁ ὁσιος πατὴρ ἡμῶν Ποιμὴν Αἰγύπτιος ἦν τῷ γένει. Latine : Sanctus Pater noster Pœmen Ægyptius erat genere. Narrat historiam de matre ejus, quæ videndorum filiorum suorum erat cupidissima, ad conspectum eorum admissa non fuit. Subdit deinde factum præfecti regionis circa filium sororis S. Pœmenis. De his Laurentius scribit num. 2 et 4. Ms. Vindobonense jam assignatum habet longum apophthegma, quod est viii apud Cotelarium et inferius legi potest. De his te monitum volui, lector, antequam Vitam promerem. Eam nunc accipe.

F

et aliud apo-
graphum.

VITA

VITA

Auctore Laurentio monacho Rutiensi in Calabria,

e codice Ambrosiano, interprete Joanne Pinio.

Egregia Sancti virtutes,

Multos alios illustres magnosque patres protulit Ægyptus, et cum illis etiam protulit Pœmenem nomine ac re, anachoretam: cujus vitam mirati suut angeli, obstupuerunt homines; ipsa vero rerum inanimarum natura ex iis, quæ supra naturam, ut ita loquar, humanam pene erant, voluptatem cepit. Hic igitur (ut intermedia transeam: quænam quippe homini laus, qui genus, divitias, gloriam, ut res fluxas despexit; futura vero et immortalia dumtaxat elegit?) Hic igitur, qui ovium rationalium, non irrationalium, vere pastor exstitit, vocem euangelicam recte edoctus, quæ dicit: Qui vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me; omnia hisce postpouens, relictis patria, genere, divitiis, gloria omnibusque vitæ delectamentis, una cum suis fratribus (illos etenim suavis sermouum ipsius traxit vis) in eremum perveit: ac virorum solitariorum iusignium, virtuteque spectabilium contubernio sese adjungens, comam tondetur cum illis, ac monachum induit, humiliatur, et in bonam frugem evadit; jejunium exercet ac humicubationem, orationem amplectitur et vigiliis, fundit lacrymas præ gaudio, ac, ut verbo dicam, fit magus et spectabilis virtute, atque ita quidem, ut dæmones sola oratione ejiceret ex hominibus, omnemque alium eorum morbum curaret, nec non communis miraculorum esset thesaurus laborantibus.

de varia

2 Quid tum postea? Elapsis plurimis annis solitudinis, matrem, matrem utique, tam iusignis prolis, aliorumque filiorum desiderium incessit (fervidus quippe illorum amor urebat viscera ejus, ac ipsius anima videbatur igitur consumi,) nec sciebat, quidnam ageret: simulque senectutis ac infirmitatis femineæ oblita, nec non charissimis filiis omnia postponens, audet contra longitudinem viæ, ejusdemque incommoda, montes, flumina, solitudinem, et hujusmodi alia; spernit egregia illa et venerabilis senectus vitam; et ad filios, quorum ardebat desiderio, se confert. Significatur illis accessus ejus, quodque filiorum amans ad ostium staret, ingressum exspectans: et omnino erat consentaneum, eratique apud alios quasi justa omnino naturæ lex, ut, simul atque hoc audierant, ad genitricem accurrerent, circum ipsam fundercutur, amplecterentur illam, introducerent, verba amica ei proloquerentur, mensæ consortem facerent, epulum familiare proponerent, aliaque agerent, quæ filius, a longo tempore matrem senectute curvatam conspiciatus, diligenter simul ac fervide præstaret.

de illo

3 Illi vero nihil horum curarunt in animum demittere: nec canos senilis matris, nec ubera, quorum lacte fuerant enutriti, nec quidquam, quo mater in liberorum educatione laborat, reveriti sunt: sed simulatque audierunt illius adventum, recesserunt, et ejus conspectui se subdixerunt; fieri non posse significantes, ut ipsam in vita conspicerent, matris suæ Creatorem, ac salutaria illius mandata majore prorsus in pretio habentes, qui dicit: Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus. Matrem itaque quid passim esse putatis,

Πολλοὺς καὶ ἄλλοις ἤνεγκε τῶν ἐπιφανῶν καὶ μεγάλων πατέρων ἢ Αἴγυπτος, ἤνεγκε δὲ σὺν ἐκείνοις καὶ Ποιμένα τὸν ἀναχωρήτην καὶ λεγόμενον καὶ γενόμενον, οὗ τὸν βίον ἐθαύμασαν ἄγγελοι, ἐξεπλάγησαν ἄνθρωποι· ἠδέσθη δὲ καὶ φύσις αὐτῆ τῶν ἀψύχων ὑπὲρ φύσιν, ὡς ἂν εἴποι τις, σχεδὸν ἀνθρωπίνην τυγχάνουσα. Οὗτος τοιγαροῦν (ἵνα τὰ ἐν μέσῳ παρῶ· τίς γὰρ ἐπαινος ἀνθρώπου, γένος καὶ πλοῦτος, δόξαν καταπτύσαντι μὲν ὡς λυσιμένων· ἐλομένῳ δὲ μόνον τὰ μέλλοντα καὶ ἀθάνατα) οὗτος σὺν ὁ τῷ ὄντι ποιμὴν λογικῶν οὐκ ἀλόγων προβάτων καλῶς τὴν εὐαγγελικὴν φωνὴν διδάσκει, τὴν, "Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἕλθειν, λέγουσαν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθήτω μοι, πάντα δεύ- E τερα τούτων θέμενος, καταλιπὼν πατρίδα, γένος, πλοῦτον, δόξαν, καὶ τ' ἄλλα τὰ τοῦ βίου τερπνὰ, τοὺς ἑαυτοῦ λαβὼν ἀδελφοὺς, (εἶλκε γὰρ αὐτὸς ἢ τῶν ἐκείνου λόγον σειρήν) τὴν ἔρεμον κατελήθει· καὶ σεμνῶν ἀνδρῶν μοναστῶν, καὶ τὴν ἀρετὴν περιφύμων μονῆ προσβαλὼν, κείρεται τὴν κόμην σὺν ἐκείνοις, καὶ τὸν μοναχὸν ὑπερδύεται, ταπεινοῦται, νηστείαν ἀσκεῖ καὶ χαμευνίαν, προσευχὴν ἀσπάζεται καὶ ἀγρυπνια, δάκρυα χέει τὰ τῆς χαρᾶς παραιτία, καὶ ἀπλῶς, μέγας γίνεται τὴν ἀρετὴν καὶ περιόλεπτος, καὶ τόσον, ὡς καὶ δαίμονας ἐξ ἀνθρώπων μόνῃ εὐχῇ διώκειν, καὶ πάσῃ ἄλλῃ νόσον αὐτῶν θεραπεύειν, καὶ κοινὸν εἶναι θεσσαυρὸν θαυμάτων τοῖς κάμνουσι.

2 Τί οὖν τὸ ἐξῆς; χρόνοι παρήλθον συγχοὶ τῆς ἀναχωρήσεως, καὶ μήτηρ, ὅα δὴ μήτηρ, τοῦ καλοῦ παιδός, καὶ τῶν ἄλλων τέκνων εἰς ἐπιθυμίαν ἐλθοῦσα (καὶ γὰρ ἐφλεγε ταύτης τὰ σπλάγγνα ὁ θερμὸς ἔρωσ αὐτῶν, καὶ πυροπολεῖν ἐδόκει τὴν ταύτης ψυχὴν) οὐκ εἶχεν ὅτι καὶ πράξειεν· ὅμως ἐπιλαβομένη καὶ γῆρας καὶ γυναικειᾶς, καὶ πάντα δεύτερα τῶν φιλάτων παίδων θεμένη, κατατολμᾷ μὲν μήκους ὁδοῦ, καὶ τῶν ἐν ταύτης κακῶν, ὀρῶν, ποταμῶν, ἐρημίας, καὶ τῶν ἄλλων αὐτῶν. Κατατολμᾷ δὲ καὶ ζωῆς τὸ καλὸν F ἐκεῖνο γῆρας καὶ ὄσιον, καὶ πρὸς τοὺς ποσεινοὺς ἔρχεται παίδας. Μηνύεται τούτοις ἢ ταύτης ἀφίξις, καὶ ὡς παρὰ τῆς θύρας ἔστηκεν ἢ φιλόπαις, τὴν εἰσοδὸν ἀναμένουσα· καὶ ἦν πάντως ἀκολουσοῦσα, καὶ ἦν πάντως ὅσον πρὸς ἑτέρους καὶ θεῶμα φύσεως δικαίου, ἐκδραμεῖν ἅμα τῷ λόγῳ τούτους πρὸς τὴν τεκοῦσαν, περιχυθῆναι ταύτη, κατασπάσασθαι ταύτην, εἰσαγαγεῖν, φίλα ταύτη προσλαλῆσαι ῥήματα, ἀλῶν αὐτῇ κοινωνῆσαι, κοινὴν ἐσθίαν προσεῖναι, καὶ ἄλλα πράξαι, οἷς ἂν ἐκ μακροῦ χρόνου παῖς, κατιδὼν γῆρα καμπτομένην μητέρα, σπουδαίως ἅμα καὶ θερμῶς ἐχρήσατο.

3 Οἱ δὲ οὐδὲν τούτων εἰς νοῦν λαβεῖν ἐμελέτησαν, μὴ τρίχα πολὺν αἰδεσθέντες μητρὸς γηραιᾶς, μὴ μασθοῦς ὧν ἐτρέφθησαν γάλακτι, μὴ δ' ἄλλο μηδὲν οἷς μήτηρ ὑπ' ἀναγωγῆ παιδῶν ποιεῖ· ἀλλ' ἅμα τε ἤκουσαν ἐκείνης τὴν ἔλευσιν, καὶ ἀπεστράφησαν, καὶ ἀπείπαντο τὴν θεῶν, καὶ μὴ ἐγχωροῦν ἐδήλωσαν εἶναι ταύτην ἐν ζωῇ κατιδεῖν, τὸν πλάστην πάντως τῆς τεκοῦσης αὐτοῦς, καὶ τὰς ἐκείνου σωστικὰς ἐντολὰς προτιμότερα θέμενοι, Ὁ φιλῶν, λέγοντος, πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου ἀξίος. Τί οὖν ἄισθε παθεῖν τὴν μητέρα τούτων ἀκούσασαν; ἐκεῖνα δηλαδὲ,

A δὴ, & καὶ πέπραχεν. Ἐκραζε μεγάλη, ἐβόα συνεχῆ, δά' κρουσι τὸ ἔδαφος ἔπλυνεν, εἴ πως καὶ αὐτοῖς ὁ τῶν τέκνων χορὸς μαλαγθῆ, καὶ καμφθῆ πρὸς ἔλεον. Οὐκ ἠνέσχοντο τοιγαροῦν τὴν μητέρα ἰδεῖν, ἦσαν φανεράν τοῦ πρὸς Χριστὸν αὐτὸ λογισάμενοι πόθου, τῶτοι καὶ πάλιν αὐτοὶ τὰ αὐτὰ μηνύουσιν. Εἶπερ ἡμᾶς, ὦ μήτηρ, ἐθέλοις ἰδεῖν, κατέκεινεν πάντως ὄψει τὴν μεγάλην ἡμέραν, τὰ νῦν δὲ ἀναχώρει τῶν ὧδε. Συνεῖσα τοίνυν ἡ καλλιπικισ τὸ μυνυθῆν, ἀπῆρε πρὸς τὴν ἐνεγκαμένην, δοξάζουσα τὸν Θεὸν ἐφ' οἷς ἠκουσέ τε καὶ εἶδε, καὶ ἐφ' οἷς οὗτοι μέγιστοι τὴν ἀρετὴν οἱ παῖδες γεγόνασιν. Καὶ τοῦτο μὲν οὕτως.

4 Ἄλλοτε δὲ τοῦ τῆς χώρας ἄρχοντος ἰδεῖν ἐθέλοντος τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, καὶ λόγων τῶν ἐκείνου μεταλαβῶν καὶ δὲ τὸ παράπαν ἠνέσχετο. Καὶ ποτε τὸν ἀδελφιδούν αὐτοῦ κακοῦργον ὡς ἄτε κατασχών, καὶ τῆ εἰρικτῆ παραδούς, οὐδ' οὕτως ὁ γέρον ὑπέβη τῷ ἄρχοντι πρὸς ὄψιν ἐλθεῖν. Ἦ τοίνυν ἀδελφῆ, διὰ τὸν ἀδελφὸν τ' ἄλλα δεύτε-
ρα Σεμένη, τῆ Σύρα τῆς αὐτοῦ κέλλης ἐπίσταται, τὸν ἡσυχον ἐν ἡ διήνυε καὶ ἀναχωρημένον εἶον, πολλὰ τοῦτον ἐκλιπαροῦσα καὶ γραφῆ δηλώσαι τῷ ἄρχοντι τὴν ἀποκρίσεως ἀξιώσαντος, ἐκείνη κατεβόα τούτου, καὶ κατηγόρει, ἀσπλάγγου, ἀκάρδιον, ἀνελεήμονα λέγουσα, καὶ τινα ἄλλα, ὅσα δὴ καὶ οἷα τὸ τῆς γυναικείας φύσεως ἀσθενές οἶδε λέγειν ἀχθόμενον. Πρὸ τούτοις, Ἐλέησόν με, μέγαν ἐβόα, ὅτι μοι μονογενὲς ὁ παῖς ἐστὶ, καὶ φλέγει μου τὴν ψυχὴν τῆ φρουρᾶ καὶ τοῖς δεσμοῖς τάλαιπορῶν. Φεῦ μοι, τί γένομαι; ποῖ τράπωμαι; τίνος ἐξ ἐτέρου τὴν λύσιν εὔροισι τοῦ κακοῦ; Οὕτω τῆς γυναικὸς σὺν θαυμάσιον πηγαίς ἀνακλαιομένης, πέμψας ἐκεῖνος τῶν ἀδελφῶν ἕνα, τοῦτο ταύτη δηλοῖ. Ἄπελθε, γύναι, τῶν ὧδε· τί μου καταβοᾶς; Ὁ Ποιμὴν τέκνων πατῆρον ἐγένετο.

5 Μαυθάνει ταῦτα ὁ ἄρχων, καὶ θαυμάσας· Κἀν λόγῳ κελύσει μόνον, καὶ λύσω τὸν παῖδα τῆς φυλακῆς. Ἀνηγγέλη ταῦτα τῷ γέροντι, καὶ ἀντιλέγει πρὸς τοῦτο μηνύμασιν οὕτως· Ἐξέτασον, ἄρχων, τὸν παῖδα κατὰ τοὺς νόμους, καὶ εἰ ἀξίός ἐστι θανάτου, θανατωθήτω· εἰδ' οὐκ ἄλλ', ὁ βούλει ποιήσῃ ἐπ' αὐτῷ. Ἦκουσεν ὁ ἄρχων ὑπερεθαύμασεν, καὶ τῆς φυλακῆς τὸν παῖδα ἀπέλυσε. Πολλῶν τοίνυν παραβαλλόντων πρὸς τὸν γέροντα ὠφελείας χάριν καὶ εὐχῆς, πάντας ὁ γέρον ὠφελείᾳ θεοπνεύστοις διδασκαλίαις. Ἠρώτησεν οὖν τις αὐτῶν ποτε τῶν συνιόντων, εἰ χρὴ τὸ τοῦ ἀδελφοῦ ἀμαρτήματα τὸν βλέψαντα συγκαλύψαι. Καὶ ὁ γέρον; Εἰ καλύψομεν, ἔφη, τέκνον, τὰ τῶν ἀδελφῶν ἀμαρτήματα, καλύψει πάντως καὶ Θεὸς τὰ ἡμέτερα· οἴφ' γὰρ μετρήσομεν, ἀντιμετρηθήσεται ἡμῖν. Τούτου τοίνυν μετὰ τοῦ ἀββᾶ Λουβ τοῦ ἀδελφοῦ παρερχομένου, ὁροῦσι γυναικῶν κλαίουσιν, καὶ δεινῶς κοπτομένην, καὶ στάντες αὐτὴν κατενόουν· μικρὸν δὲ προβάντες συναντήσαντες τινι, τὴν αἰτίαν ἠρώτων τοῦ πικροῦ ἐκείνου τῆς γυναικὸς ὀδυροῦ. Τοῦ δὲ τὸν τοῦ ἀνδρὸς θάνατον, τοῦ υἱοῦ τε καὶ τοῦ ἀδελφοῦ ὀδυρᾶται φαιμένου, ἐκείνος, Ἐάν μὴ, λέγει τῷ ἀδελφῷ Λουβ, νεκρώσει ἄνθρωπος τῆς ψυχῆς τὰ θελήματα, καὶ κτήσει τὸ πένθος τοῦτο, οὐ δύναται γενέσθαι μοναχός.

6 Καὶ ποτε πολλοὶ τῶν γερόντων τούτου παραβαλόντες, τῶν συγγενῶν αὐτοῦ τις προσεκομίζετο παιδίον κατ' ἐνέργειαν τοῦ σατανᾶ τὸ πρόσωπον ἔχον στρεβλόν, καὶ ἰδὼν τὸ πλῆθος ἐκείνο τῶν πατέρων ἕξω τοῦ μοναστηρίου, μετὰ τοῦ παιδὸς ἐκάθητο κλαίων. Τοῦτον δὲ οὕτως ἔχοντά τις ἰδὼν τῶν γερόντων, ἠρώτη μαθεῖν τὴν αἰτίαν. Ὁ δὲ, Συγγενής, εἶπεν, εἰμι τοῦ Ποιμένος, καὶ προσήνεκα τὸ παιδίον κεναιωμένον οὕτως ὑπὸ τοῦ πονηροῦ, καὶ ἐφοβήθη, μήπως ἐνταῦθα παραγόνεμένον με ἀκούσας, ἐπέψας διώξει με· οὐ θέλει γὰρ ἰδεῖν τινα τῶν αὐτοῦ. Ἄλλὰ σὺ ἐλεήσας με παράλαβε εἴσω τῆς μονῆς τὸ παιδίον, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ προσεύξασθε. Λαβῶν οὖν αὐτοῦ ὁ γέρον, καὶ

dum hæc audiret? Videlicet illa, quæ fecit. Multum vociferabatur, assidue clamabat, lacrymis terram lavabat, siquidem his filiorum cœtus mitesceret, et ad misericordiam flecteretur. Non sustinuerunt itaque matris conspectum, manifestam desiderii erga Christum jacturam id reputantes; ac proinde iterum eadem ista significavit: Si nos, o mater, cupis videre, in magna illa die omnino videbis: nunc autem recede hinc. Dum igitur hæc intellexisset insignim filiorum parens, in patriam rediit, Deum glorificans in iis, quæ audierat ac viderat, et iu quibus hi maximi filii ad virtutem proveci sunt. Et hæc quidem ita.

4 Dum autem alio tempore præfectus regionis videre vellet abbatem Pœmenem, sermonisque ejus ac precum esse participes; neutiquam ille obsecundavit. Dumque aliquando filium sororis ejus tamquam maleficum comprehendisset, et carceri mancipasset, ne vel sic quidem Senex morem gessit præfecto, ut veiret iu conspectum suum. Soror itaque ejus, propter fratrem alia postponeus, ostio cellæ ipsius adstitit, in qua quietam et solitariam agebat vitam, obuix rogans eum, ut vel scripto impetraret a præfecto liberationem filii. Quando itaque eam ne quidem responsione dignatus esset, vociferabatur illa adversus eum, tamquam immitem, exordem, immisericordem accusans, aliaque dietitans, quanta et qualia muliebris naturæ impotentia offensa novit dicere. Ad hæc, magna voce exclamabat; Miserere mei, quia unigenitus meus filius est, animamque meam urit, carcere ac viuculis afflictus. Hei mihi! quid me fiet: quo me vertam: per quemnam alium inveniam liberationem mali? Ad mulierem, fontes lacrymarum ita emittentem, nuo c fratibus misso, hæc significat ei: Abi hiuc, mulier: quid contra me clamas? Pœmen filiorum pater factus non est.

5 Rescit ista præfectus, ac miratus, Si vel verbo tantum, ait, jusserit, juvenem carcere liberabo. Hæc renuntiantur Seni, et contradicit illis, sic mentem iudicans: Examina, præfecte, juvenem secundum leges, et, si reus sit mortis, moriatur; sin miuus, fac de illo quod vis. Audiit præfectus, miratus est valde, et juvenem carcere liberavit. Dum ergo multi accederet Senem utilitatis et orationis gratia; doctrinis a Deo inspiratis Senex prodest omnibus. Quidam itaque ex illis, qui eum adibant, aliquando interrogavit, au is, qui viderit peccatum fratris, contegere illud debeat. Et Senex, Si texerimus, inquit, filii, peccata fratrum, Deus omnino teget nostra: nam qua mensura mensi fuerimus, remetietur nobis. Dum igitur cum abbate Anub fratre transiret, mulierem vident flentem ac vehementer afflictam, et subsistentes eam contemplantur: paulum vero progressi occurrerunt alicui, et seiscitati sunt causam amari istius luctus mulieris. Qui ubi diceret, eam dolere mortem viri, filiique ac fratris; ille, Nisi, iuquit fratri Anub, mortificarit homo omnia animæ placita, atque in isto luctu se possederit, non potest fieri mouachus.

6 Multis senibus aliquando ad eum accedentibus, quidam cognatorum ejus attulit puerum, qui a satana possessus contortum habebat vultum: vidensque illam patrum multitudinem extra monasterium, consedit cum puero fletus. Hunc autem ita se habentem quidam senum conspicatus, interrogavit, ut causam intelligeret. Cui ille, Cognatus sum, ait, Pœmenis, et puerum attuli a maligno spiritu tam male vexatum, et timui, ne, huc me adveuisse audiens, dimissum me pellet: neque enim vult videre quemquam suorum. Sed tu misertus mei accipe puerum intra monasterium, ac pro ipso orate. Senex igitur

A. LAURENTIO
MONACHO.

facta,

E

scu apophthe-
gmata,

b

F

c

a biographo

A. LAURENTIO
MONACHO.

igitur ipsum accipiens, et ingrediens, prudenter fecit quæcumque conveniebant: nec statim eum adduxit ad Pœmenem; sed a minoribus incipiens fratribus, singulos eorum quosque ex ordine rogavit, ut formarent signum Christi, usque ad Pœmenem. Posterius vero postquam illum adduxisset etiam ad ipsum; petitionem hic repulit, illi orabant dicentes: Sicut omnes, et tu Pater. Surgens autem ac spiritu gemens orabat dicens: O Deus, figmentum tuum sana, ut dæmon in illud non dominetur: et, signo crucis post facto, sanum reddidit cum patri.

meritorum.
memorantur:

7 Alius quidam fratrum, in prima hebdomade Quadragesimæ accedens ad Pœmenem, cogitationes suas ei enarravit, et, capta aliquantulum quiete, dicit: Vix ausus sum huc venire hodie. Cui Senex ait: Quare? Quia, inquit frater, per Quadragesimam mihi nequiquam aperies. Cui Pœmen respondit: Nos non didicimus claudere jannam ligneam, sed linguæ potius. Alius vero quidam necessitatis alicujus causa ad ipsum digressus, et conspicatus, quod parum aquæ in pedes suos mitteret, Qua, ait, severitate usi sunt nonnulli ad dure tractanda corpora sua! Et illi respondit: Nos docti non sumus corpus occidere, sed pravas affectiones. Hæc sufficiunt, ut ostendamus Pœmenis magnalia, immo etiam alia ejusdem maxima virtutem officia.

moritur ple-
nus dierum ac
meritorum.

8 Nos itaque ad ipsum præsentis vitæ ejus finem convertemus sermonem. Nunc igitur, o beate Pœmen, dierum, qui sunt fluxi, rerumque spiritualium plene, et ornate omni virtute, omniumque, tam qui sunt in Ægypto quam qui in Thebaïde, pater facte in Christo parum ægrotas, et attollens * pedes, nec nou spiritum pie commendans, manibus illius, qui hunc dederat, tradidisti. Et nunc cum angelis lætaris, eum justis exultas, qui a seculo sunt, et magis perspicue versaris cum Deitate: qua utinam et nos digni reddamur tuis apud benignum Deum intercessionibus: quem decet gloria, et imperium nunc et semper, et in secula seculorum. Amen.

*f. ἐκτάνας,
extendens

εἰσελθὼν ἐχρήσατο οἷα εἰκὸς συνετώς, καὶ οὐ προσεγγήκεν εὐθέως τῷ Ποιμένι, ἀλλ' ἀπὸ τῶν μικροτέρων ἀρξάμενος ἀδελφῶν παρεκάλει ἕνα ἕκαστον τούτων ἀκολούθως, τὴν τοῦ Χριστοῦ σφραγίδα ποιῆσαι μέχρι καὶ τῷ Ποιμένι. Ὑστερον δὲ προσαγιοχῶς καὶ αὐτῷ, ἐκεῖνος τὴν αὐτησιν παρεκρούετο, καὶ οἱ μὲν ἐδίοντο· Καθὼς πάντες, καὶ σύ, πάτερ, λέγοντες. Ὁ δὲ ἀναστάς καὶ στεναῖξας τῷ πνεύματι προσηύξατο εἰπὼν· Ὁ Θεὸς, ἴασαι τὸ πλάσμα σου, ἵνα μὴ ὑπὸ τοῦ δαίμονος κατακυριευθῇ, καὶ τὸ σταυρικὸν σημεῖον αὐτῷ ποιήσῃς, ὅπως ἀπέδωκε τῷ πατέρι.

7 Ἐτερος δὲ τις τῶν ἀδελφῶν κατὰ τὴν τῆς τεσσαρακοστῆς πρώτην ἑβδομαδα προβαλὼν τῷ Ποιμένι ἐξέπειν αὐτῷ τοὺς λογισμοὺς, καὶ τυχὼν ἀναπαύσεως παρὰ βραχὺ λέγει· Κατεσχέστην παραγενέσθαι ὧδε σήμερον. Καὶ ὁ γέρον, Διὰ τί λέγει; Ὅτι, εἶπεν ἀδελφός, μήποτε διὰ τὴν τεσσαρακοστήν οὐκ ἀνοιῖξή μοι. Καὶ ὁ Ποιμὴν πρὸς αὐτόν· Ἡμεῖς οὐκ ἐμάθομεν τὴν ξυλήνην κλείειν, ἀπεκρίνατο, Σύβραν, ἀλλὰ μάλλον τῆς γλώττης. Καὶ ἄλλος δὲ τις εἰς αὐτὸν κατὰ τινα χρεῖαν παραβαλὼν, καὶ ἰδὼν μικρὸν ὕδωρ εἰς τοὺς πόδας βάλλοντα, Πῶς τινες, ἔφη, ἀποτομίαν ἐχρήσαντο σκληραγωγῆσαι τὰ ἑαυτῶν σώματα· καὶ πρὸς αὐτόν, Ἡμεῖς οὐκ ἐδιδάχθημεν, ἀντέφησεν, εἶναι σωματοκτόνοι, ἀλλὰ παθοκτόνοι. Ἰκανὰ ταῦτα παραστήσῃ τὴν τοῦ Ποιμένου μεγαλειότητα, καὶ μὴν καὶ τὰ ἄλλα τούτου μεγίστα κατορθώματα.

8 Ἡμεῖς οὖν πρὸς αὐτὸ τὸ τέλος τῆς παρουσίας αὐτοῦ ζωῆς τὸν λόγον τρέψομεν. Ἦδη μὲν οὖν, ὦ μακάριε Ποιμὴν, ἡμερῶν πλήρης γενόμενος τῶντε λυομένων, καὶ τῶν τοῦ πνεύματος, καὶ πάση διαπρέψας ἀρετῇ, καὶ πάντων πατῆρ τῶν τε κατ' Αἴγυπτον καὶ Θεβαῖδα γενόμενος ἐν Χριστῷ, μικρὸν νοσεῖς, καὶ τοὺς πόδας ἐξάρσας, καὶ καθὼς αὐτὸ ἀναθεῖς χερσὶ τοῦ δεθωκότος τὸ πνεῦμα παρέδου, καὶ νῦν ἀγγέλοις συνευφραίνῃ, δικαίως τοῖς ἀπ' αἰῶνος συναγαλλόμενος, καὶ τρανώτερον συνῶν τῇ θεότητι· ἧς γένοιτο καὶ ἡμᾶς ἀξιωθῆναι ταῖς σαῖς πρὸς τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν ἰκεσίαις· ἧς πρέπει ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

A N N O T A T A .

a Factum hoc narrabitur postea ex apophthegmate LXXVI.

b Hæc historia ibidem habetur apophthegmate v; sed diverso ac breviori modo.

c Vide apophthegma LXIV; pro iis vero, quæ hic sequuntur, consule XXVI, VII, LVIII, et CLXXXIV. Nec his addimus plura Annotata: cum in brevi nostro Commentario facile possint legi, quæ huic Vitæ elucidandæ subservire possint. Consule etiam Annotata, quibus illustrare conabimur Apophthegmata, F

APOPTHHEGMATA

Ex editione Cotelerii tomo 1 Monumentorum ecclesiæ Græcæ pag. 585 et sequentibus.

Monitiones
quædam præ-
via.

Tomum hunc anno 1677 Lutetiæ Parisiorum vulgavit V. C. Joannes Baptista Cotelerius, ac Græcum textum Latine reddidit. Inter alia vero, in eodem tomo contenta, habentur Apophthegmata Patrum, citato pro illis in principio tomi post Præfationem Reg. Ms. 2466. Textum Græcum non dabimus, qui a curioso lectore, quantum ad S. Pœmenem spectat, ibidem legi potest. Hunc idem auctor elucidavit Observationibus ad calcem dieti tomi, quæ usui etiam nobis erunt; non vero

notæ, seu variantes lectiones Græcæ marginales, quæ ad versionem Latinam apophthegmatum S. Pœmenis apponuntur. Non abs re autem fuerit ex ipso hic reculere citationes marginales, quibus, præter alios scriptores, indicantur Vitæ Patrum, libri, libelli ac numeri, non raro etiam Appendice ad easdem Vilas signata. Porro cum apophthegmata illa sint satis longa; visum est nobis ea dividere in tres partes, ac numeris arithmeticis, seu eifris, ut vocant, etiam distinguere: ut res concinnior appareret, ac Annotatis aptior ad partes singulas apponendis. Hæc monitum voluimus lectorem. Nunc ipsa exhibebimus Apophthegmata, retentis numeris Romanis, quæ eisdem apponuntur in editione Coteleriana; non tamen citationibus Scripturæ sacræ marginalibus, quas a multo jam tempore non solemus notare, quæque subsidio Concordantiarum, ut vocantur, in Biblia sacra vulgata possunt inveniri hic signo, intercisâ.

PARS

A

PARS PRIMA.

Vite Patrum
libro v. libello
xi. numero 19

2 i. Profectus est aliquando abbas Pœmen, cum esset juvenis, ad senem quemdam, ut interrogaret eum de tribus cogitationibus. Ut ergo pervenit ad senem, oblitus est unam e tribus: et reversus est in cellam suam: sed ubi manum posuit, quo clavis aperiret, recordatus est obliti sermonis. Unde dimissa clave, redit ad senem. Qui ait illi; Properasti ut venires, frater. Ille narravit: Quando posui manum meam ad sumendam clavem, recordatus sum verbi, quod quærebam: nec aperui; ideoque reversus sum. Erat autem spatium viæ plurimum. Dixit ei senex; Gregum Pœmen, id est pastor. Et nomen tuum sermone hominum celebrabitur per universam Ægypti regionem. II. Quodam tempore familiaritas intercessit inter Paësiun fratrem abbatis Pœmenis et alium quemdam extra cellam suam: abbas vero Pœmen nolebat. Unde exsurgeus fugit ad abbatem Ammonam a, dicitque ei: Frater meus Paësius habet eum quodam familiaritatem; quæ me quiete vivere non sinit. Ait illi abbas Ammonas; Pœmen, adhuc vivis b? Vade, sede in cella tua; et pone in corde tuo, quasi jam ab anno jaceres in sepulcro III. Venerunt aliquando regionis presbyteri ad moasteria, ubi erat abbas Pœmen: et ingressus est abbas Anub, dixitque ei: Invitemus hodie hic presbyteros. Cumque diu stetisset, non dedit illi responsum. Quocirca tristis exiit. Aiunt ei, qui juxta sedebant: Abba, cur non respondisti ei? Excepit abbas Pœmen: Ego causam culpamque non habeo. Mortuus cuim sum. Mortuus autem non loquitur.

Vite Patrum
libro v. libello
xvi. numero 8.

B

v. x. 38.

III 95. v.
VII. 8.

C

v. VIII. 15.
Raderi Viri-
dar. III. VI.
18.

3 iv. Senex quidam degebat in Ægypto, antequam eo venisset abbas Pœmen cum suis, eratque multum notus atque honoratus. Ut ergo e Sceti ascendit Pœmen cum sociis, homines reliquerunt semen, et veniebant ad abbatem Pœmenem; qui augebatur. Itaque dicit fratribus suis; Quid faciemus magno seni huic; quia nos in molestias miserunt homines, derelinquendo senem, ac nobis, qui nihil sumus, attendendo. Quonam igitur modo poterimus senis animum curare? Adjecit: Conficite parum edulii, et accipite saltem c vini; pergamusque, ac una manducemus: forte per hoc poterimus delinire eum. Portaverunt igitur eibos, et profecti sunt. Ut autem fores pulsaverunt, audiens senis discipulus, interrogavit: Quinam estis? Illi exceperunt: Refer abbati; Pœmen est, qui vult benedici a te. Quod cum discipulus nunciasset, ille significavit his verbis: Abi, non mihi vacat. At illi permanserunt ad æstum solis, aientes: Non secedemus, nisi postquam digni visi fuerimus admitti a sena. Porro senex, cernens humilitatem eorum, necnon patientiam, compunctione ductus, aperuit. Et ingressi, cibum sumpserunt cum eo. Cum autem manducarent, ille dixit: Re vera, non sunt ea sola, quæ de vobis audivi, sed centuplum conspexi in opere vestro. Ex illa ergo die amicus eorum exstitit. v. Voluit aliquando præses provincie illius videre abbatem Pœmenem; nec admittebat senex. Igitur sumpto pretextu, quasi facinosum comprehensum filium sororis ejus, misit in carcerem, dicens: Si venerit Senex, et oraverit pro eo, ego dimittam. Accessit soror ejus, deflens ad januam. Is vero non dedit responsum. Quare mulier maledictis his appetebat eum: Visceribus æneis prædite, miserere mei,

Augusti Tomus VI.

quia hanc unam sobolem habeo. At ille mittens renunciavit: Pœmen liberos non suscepit. Atque recessit in hunc modum. Iis ergo auditis, præses misit, aiens: Saltem verbo jubeat; d mittam illum. Senex vero vicissim significavit: Inquire secundum leges; et morte si dignus est, moriatur; si non est, fac ut placuerit.

EX 40115.

v. IX. 7.

4 vi. Deliquit aliquando frater in cœnobio: degebat autem iis in locis anachoreta, qui a longo tempore non processerat. Veniens ergo cœnobii abbas ad senem, nunciavit ei de fratre, qui deliquerat. Ait ille: Expellite eum. Egressus vero frater e cœnobio, intravit in speluncam, ibique flebat. Contigit opportune, ut fratres nonnulli, qui ad abbatem Pœmenem proficiscebantur, audirent illum fentem: qui ingressi, invenerunt summo affectum dolore; hortatique sunt, ut ad senem pergeret: sed noluit, dicens: Ille ego morior. Venientes porro ad abbatem Pœmenem, rem ei narrauerunt. Ille precibus inductos eo remisit, dicturos fratri: Abbas Pœmen vocat te. Venit frater. Quem senex intuitus afflictum, surrexit, complexus est, et cum eo comiter agens, rogavit, ut cibum sumeret. Misit autem abbas Pœmen aliquem fratrum suorum ad anachoretam, qui nunciaret: A multis aivis videre te desidero, postquam de rebus tuis audivi; sed ex amborum pigritia non congressi sumus. Nuuc ergo, Deo volente, occasione oblata, laborem itineris suscipe, ac videbinus nos. Non enim egrediebatur e cella sua. Ille audiens, apud se: Nisi Deus seni inspirasset, non misisset ad me. Quocirca surgens, accessit. Cunque se mutuo læti salutassent, sederunt. Tum ad eum abbas Pœmen hunc instituit sermonem: Duo homines in quodam loco degebant, qui ambo mortuos habebant apud se: dimisit unus mortuum suum, atque abiit ad plorandum mortuum alterius. Audiens porro senex, compunctus est ea oratione, recordatusque est rei, quam fecerat, et dixit: Pœmen sursum sursum in cælo; ego vero deorsum deorsum in terra.

VI. II. 10. VII.
XIV. 1.

F

5 vii. Adierunt aliquando senes multi abbatem Pœmenem; cum ecce quidam ex affinis abbatis Pœmenis haberet filium, cujus facies, diabolo efficiente, conversa erat retrorsum. Itaque pater intuitus multitudinem patrum, assumpto filio extra monasterium sedebat plorans. Contigit autem, ut quidam senex exiret. Is cernens eum, ait: Quid ploras, homo? Respondit: Cognatus sum abbatis Pœmenis: atque en puero huic accidit ista tentatio: volentes autem Seni offerre, timuimus. Neque enim vult videre nos. Atque nunc si compererit me adesse, mittet ac expellet me. Ego vero ubi vidi adventum vestrum, ausus sum venire. Quemadmodum ergo libuerit, abba, mei miserere: introduce puerum, et orate pro illo. Senex assumeus puerum, intravit. Porro usus est prudentia: nec statim obtulit abbati Pœmeni; sed incipiens a minoribus fratribus, dicebat: Consignate puerum. Cunque fecisset, ut a cunctis ex ordine consignaretur, demum abbati Pœmeni attulit. Is nolebat, ut ad se appropinquaret. At illi rogabant, dicentes: Sicut cæteri, et tu, Pater. Tunc ingemiscens surrexit, atque ita precatus est: Deus, sana creaturam tuam, ne ab hoste in servitutem redigatur. Et cum signasset eum, illico curavit, sanumque patri restituit. VIII. Aliquando quidam frater, ab oris abbatis Pœmenis discessit in peregrinam terram: illicque venit ad quemdam anachoretam, qui caritate præditus erat, et quem adibant multi. Frater nunciavit ei de abbate Pœmene. Ille,

III 184. v. x.
59.

9 anditis

BX EDITIS.

anditis hominis virtutibus, desiderio tactus est videndi eum. Reverso igitur fratre in Ægyptum, paullo post exurgens anachoreta, e regione extera perrexit in Ægyptum ad illum fratrem, qui ipsum convenerat: nam indicaverat ei, ubi maneret. Videns autem eum ille, demiratus est, et valde est gavisus. Dixit anachoreta; Exerce caritatem, duc me ad abbatem Pœmenem.

6 Itaque assumens eum, pervenit ad Senem. Cui nunciavit, quæ ad ipsum spectabant, his verbis: Magnus vir est, caritate multa, ingenti honore apud suos: de te annunciavi ei, et cupiens videre te, advenit. Suscepit ergo illum cum lætitia; et postquam se mutuo salutassent, conederunt. Tunc peregrinus cœpit loqui ex Scriptura, de rebus spiritualibus et cœlestibus. At abbas Pœmen vertit faciem, nec responsum reddidit. Unde is cernens quod non colloqueretur, tristis egressus est. Dixitque fratri, qui cum duxerat; Frustra hanc omnem peregrinationem suscepi. Veni namque ad Senem: ecce vero neque mecum colloqui vult. Itaque Frater ingressus ad abbatem Pœmenem, Abba, inquit, propter te accessit magnus iste homo, tanta gloria in loco suo refulgens; quare non disservisti cum eo? Excepit Senex; Ille e supernis est, et cœlestia loquitur; ego vero ex inferioribus sum, et terrena loquor. Si sermonem ad me habuisset de affectibus animi, ei respondissem. Quod si agatur de cœlestibus, ego illa nescio. Egressus itaque frater, retulit peregrino: Senex non facile de Scripturis loquitur: sed si quis rogaverit de animi affectibus, responsum dat. Ille compunctus, Senem adiit, et ait ei: Quid faciam, abba, quandoquidem dominantur mihi animi affectus? Tunc oculis in eum coniectis, lætus Senex inquit: Modo bene venisti: nunc aperi os tuum de his, et implebo illud bonis. Ille vero plurimum animæ commodum cum cepisset, professus est: Plane hæc est vera via. Gratiisque Deo actis, quod cum ejusmodi Sancto mernisset convenire, reversus est in regionem suam.

v. iv. 52.

7 ix. Comprehendit aliquando rector provincie quemdam e vico abbatis Pœmenis, et venerunt euncti, Senem rogantes, ut abiret, eumque a carcere emitteret. Dixit eis: Sinite me dies tres, tuncque proficiscar. Oravit ergo abbas Pœmen ad Dominum, his verbis: Domine, ne dederis mihi hanc gratiam: alias non permissuri sunt me sedere in hoc loco. Venit ergo senex, rogavitque judicem. Qui ad eum inquit: Pro latrone rogas, Abba? Senex autem gavisus est, quod gratiam ab eo non accepisset. x. Narraverunt quidam, quod aliquando abbas Pœmen et fratres ejus conficerent scolaces *d*: nec procedebat, quod non haberent, unde emerent funiculos. Et aliquis eis carus, rem narravit cuidam mercatori, homini pio. Cæterum abbas Pœmen volebat quidpiam a quoquam accipere, ad vitandam nimirum turba vexationem. Itaque mercator, cupiens opus Seni conficere, prætexit indigere se scolacibus. Et adduxit camelum, sumpsitque. Veniens autem frater ad abbatem Pœmenem, audito quod fecerat mercator, ut qui vellet laudare eum, inquit: Sane, abba, etsi non indigeret, accepit tamen, quo nobis opus faceret. Audiens vero abbas Pœmen, absque indigentia sumpsisse, dixit fratri: Surge, conduc camelum, et affer illos. Quod si non attuleris, Pœmen hic non amplius residebit vobiscum. Nolo namque eniquam injuriam facere, cum non iudigeat, ut damnum patiat, capiatque lucrum meum. Abiit frater

ejus, et post multum laboris, attulit. Nisi enim attulisset, Senex discessisset ab eis. Ut ergo vidit illos, gavisus est, tamquam si invenisset magnum thesaurum. xi. Audiit aliquando presbyter Pelusii *e* de quibusdam fratribus, quod assiduo in urbe versarentur, lavarent, negligenter se: quocirca veniens ad collectam, sustulit ab iis habitum monachalem. Sed postea corde se tactum sensit, ac pœnitentia ductus est. Accessit ergo ad abbatem Pœmenem, velut cogitationibus ebrius, portans etiam levitones *f* fratrum; remque Seni annunciat. Ait illi Senex, Non habes tu quidpiam veteris hominis? exuistine eum? Respondit presbyter: Particeps adhuc sum veteris hominis. Senex reposuit: Ecce igitur, etiam tu, sicut fratres. Etsi enim parum retineas vetustatis, attamen peccato subjaces. Tunc abiens presbyter, vocavit fratres, ab ipsis undecim veniam supplex petiit, induit eos habitu monachi, necnon dimisit.

8 xii. Frater sic interrogavit abbatem Pœmenem: Commisi grande peccatum, et volo per triennium agere pœnitentiam. Dicit ei Senex: Multum temporis est. Ait frater; Sed ad annum usque? Iterum Senex; Multum est. Qui autem aderant, dixerunt: Usque ad quadraginta dies? Iterum ait; Multum est. Addiditque; Affirmo ego, quod si hominem ex toto corde pœnituerit, nec is amplius peccaverit, etiam in tribus pœnitentiæ diebus Deus illum suscipiet, xiii. Dixit adhuc; Signum monachi in tentationibus apparet. xiv. Iterum dixit: Sicut spatharius *g* imperatoris assistit ei, paratus semper: ita oportet animam promptam esse adversus dæmonem fornicationis. xv. Interrogavit abbas Anub abbatem Pœmenem de impuris cogitationibus, quas gignit cor hominis, et de vanis cupiditatibus. Dicit ei abbas Pœmen: " Numquid gloriabitur securis sine eo, qui cædit in ipsa? " Tu quoque ne porrigas eis manum, et otiosæ erunt. xvi. Dixit iterum abbas Pœmen: Nisi Naburzardan coquorum *h* princeps venisset, non conerematum fuisset templum Domini. Hoc autem significat, quod nisi venisset in animam recreatio gula, mens cornuisset in bello contra inimicum. xvii. Aiebant de abbate Pœmene, quod invitatus ad comedendum contra voluntatem suam, proficisceretur cum lacrymis, ne inobsequens esset fratri suo, eumque tristitia afficeret. xviii. Dixit præterea abbas Pœmen: Noli habitare in loco, in quo cernis nonnullos tibi invidere. Alioquin non facies progressum. xix. Narraverunt quidam abbati Pœmeni de aliquo monacho, quod vinum non biberet. Et dixit: Vinum omnino ad monachos non pertinet. xx. Abbas Esaias interrogavit abbatem Pœmenem de sordidis cogitationibus. Et respondit ei: Quemadmodum in capsula plena vestimentis, si quis reliquerit ea, tempore putrefiant: ita in cogitationibus; si eas corpore non exsecuti fuerimus, per tempus abolerentur aut putrescent. xxi. Interroganti abbati Josepho de eadem quæstione, respondit abbas Pœmen: Quemadmodum si quis serpentem cum scorpione miserit in vas, illudque ocluserit, omnino post aliquod tempus morientur: sic et pravæ cogitationes, quæ ex dæmonum instinctu pullulant, per tolerantiam deficient.

9 xxii. Frater venit ad abbatem Pœmenem, et ait ei: Sero agrum meum, atque ex eo facio agapen *i*. Respondit illi Senex: Recte facis. Et abiit cum alacritate, auxitque elemosynam suam. Abbas autem Anub, audito sermone, inquit ad abbatem Pœmenem: Non times Deum, qui ita locutus

D

v. x. 40.

E

v. vii. 15.
Doroth.
Doctr. 45.
v. v. 8. In
Ephraem p.
587. n. 12.g
v. v. 41.Append. p.
999. n. 20.
h

v. iv. 50.

f
v. x. 45.

v. iv. 51.

v. x. 42.

v. x. 45.

v. x. 46.

EX EDITIS.

v. xi. 22.
App. p. 1004.
n. 32.

v. x. 36.

A locutus sis fratri? Senex vero tacuit. Post duos autem dies, accessit abbas Pœmen fratrem, eique dicit, audiente abbate Anub: Quid mihi prolocutus es alio die? quoniam mens mea alibi erat. Tum frater: Dixi, a me seminari agrum meum, ex eoque dari eleemosynam. Exceptit abbas Pœmen; Putabam te locutum de fratre tuo, qui in sæculo vivit. Quod si tu es, qui hoc opus facis, non est hoc monachi. Is vero audiens, contristatus est, atque hæc profudit verba: Nullum aliud opus novi, nisi hoc, nec possum non seminare agrum meum. Postquam ergo discessisset, incurvavit se coram Pœmne Anub, aiens: Ignosce mihi. Tum abbas Pœmen, Ego quoque, inquit, a principio noveram non esse opus monachi *k*; sed secundum mentem illius pronunciai, dedique ipsi alacritatem, ad caritatis processum. Nunc vero tristis abiit; atque iterum hoc ipsum faciet. xxiii. Dixit abbas Pœmeu: Si peccaverit homo, et negaverit se peccasse, ne redargueris eum; alias exciudis studium ipsius. Quod si dixeris ei: Noli animum despondere, Frater, sed cave in posterum, excitas animam illius ad pœnitentiam. xxiv. Iterum dixit: Bona res est experientia: ipsa enim docet hominem probum. xxv. Dixit iterum: Homo qui docet, nec, quæ docet, faciet; similis est fonti: quia cunctis potum dat, cunctos abluit, seipsum vero non potest mudum præstare. xxvi. Præteriens aliquando abbas Pœmeu per Ægyptum, conspexit mulierem sedentem in sepulcro, et plorantem amare. Unde dixit: Etsi cuncta mundi hujus oblectamenta advenierint, non deducet ejus animam a luctu. Sic etiam monachus, luctum debet semper in semetipso habere. xxvii. Dixit præterea: Est homo, qui videtur tacere, et cor ejus condemnat alios: is semper loquitur. Est alius, qui a mane ad vesperam loquitur, ac silentium tenet; hoc est, extra usum nihil pronunciat.

v. x. 48.

B 10 xxviii. Frater venit ad abbatem Pœmenem, et ait: Abba, variis cogitationibus agitatus, ex iis periclitor. Senex educit hominem, et sub dio collocat; jubetque ut expanso sinu retineat ventos. At ille respondit: Non possum hoc facere. Tum Senex: Si hoc facere nequis, nec potes impedire, nec subeant cogitatione: sed officium tuum est, illis obsistere. xxix. Dixit abbas Pœmen: Si tres convenerint; quorum unus bene vitam quietam ducat, alter ægroter gratiasque agat in morbo, tertius ministret cum pura cogitatione; isti tres paris ac veluti unius sunt operationis et virtutis. xxx. Iterum dixit: Scriptum est: " Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus ". Quandoquidem cervi in solitudine multos deglutiunt serpentes; cumque comburit eos venenum, desiderant ad aquas venire; postquam vero biberint, frigeat a serpentum veneno: ita et monachi, in eremo sedentes, uruntur a veneno malorum dæmonum, ac desiderant Sabbatum atque Dominicam, quo accedant ad fontes aquarum, id est, ad corpus et sanguinem Domini, et purgentur a mali amaritudine. xxxi. Abbas Joseph interrogavit abbatem Pœmenem, quo modo jejunandum esset. Cui respondit sic: Ego volo, ut quis quotidie comedat, sed parum, ne saturetur. Ait abbas Joseph: Quando eras juvenis, nonne cibo abstinebas per duos dies, abba? Exceptit Senex: Revera etiam per tres et quatuor, totamque hebdomadam. Atque hæc omnia probaverunt Patres, ut potentes in virtute homines: sed invenerunt, præstantius esse quotidie pa-

v. x. 49.

v. x. 50.

v. iii. 10.

v. x. 51.

v. x. 55.

v. x. 52. vii.
xxxvi. 1.

C

v. xviii. 17.

v. x. 64. Re-
gula Soli.
cap. 34.

rum manducare; atque nobis tradiderunt viam, quæ regia est, quia levis. xxxii. Aiebant de abbate Pœmene, quod cum ad synaxim venturus esset, sedebat seorsum, discernens cogitationes suas, hora circiter una; atque ita egrediebatur, xxxiii. Frater interrogans abbatem Pœmeum, dixit: Relicta mihi est hæreditas; qui faciam ex ea? Ait illi Senex: Abi, et post tres dies veni, responsurumque feres. Rediit igitur, sicut definierat Senex. Qui si locutus est ei: Quid tibi dicturus sum, frater? Si dixeris; Affer ad ecclesiam; illic prandia faciunt et convivia. Si: Da cognato tuo; mercedem non recipies. Si autem pronunciavero: Distribue in pauperes; facere negliges. Quidquid ergo placuerit, facito. Ego culpa affinis non sum.

ANNOTATA.

a *Varios ejusdem nominis dedimus tomo 2 Januarii, die 26, a pag. 722 in S. Ammonia. Fuit autem Anub, qui statim hic sequitur, S. Pœmenis frater natu major. Vide Com. præv. § 2.*

b *Pœmen itaque ab Ammone diversus. Vide eundem Comm. num. 3.*

c *Lege σαίτην, vel potius σαίτην: in textu Græco est σαίτην. Cotelarius columna 818 in notis hic: Saïtes, inquit, quæ mensura sit, explicatur a S. Epiphanio lib. de mensuris et ponderibus cap. 24. Sed et Palladius Hist. Laus. cap. 22 ea voce utitur.*

d *Scolaces sunt funes intorti et cerati ad usum facis et candelæ, seu funalia et cerei funales. Observatum fuit a veteribus et recentioribus, prout habet Cotelarius pag. 818 citata. Consule Glossarium Cangii in voce scol ix.*

e *Si hic sit S. Isidorus Pelusiota, monachus et presbyter in Ægypto; de eo tractavimus tomò 1 Februarii, die 4 ejusdem mensis, pag. 468 et seqq.*

f *In Græco λεβήτονας: id est, colobia linea sine manicis, ex Cangio in Glossario Græco ad vocem λεβήτων: ubi inter alia exempla indicat hoc ipsum apophthegma Græcum.*

g *Spatharius, imperatorii corporis custos, σωματοπόλις. Cedreno: dignitas in imperio Constantino-politano sat illustris, ex Cangio: ubi plura ad hanc vocem.*

h *Lib. 4 Regum, cap. 25. 8, Septuaginta habent: Ναβουζαδδάν ὁ ἀρχιμαγείρος, uti hic vocatur. At Vulgata: Nabuzardan princeps exercitus.*

i *Vox ἀγάπη, præter alia, quæ significat, et de quibus Cangius in Glossario Græco, hic videtur pro eleemosyna sumi, et sic vertitur bis eadem vox Græca, quæ sequitur in hoc apophthegmate: at tertia vice illi substituitur vox caritatis eodem sensu: nam facere eleemosynam, et facere caritatem, idem significant.*

k *Si vera narrat scriptor, quomodo Pœmen non mentitus?*

PARS SECUNDA.

ll xxxiv. Interrogavit cum alius frater, quid sibi vellet illud: " Ne reddas malum pro malo ". Ait Senex: Hic affectus quatuor habet modos: primum a corde, secundum ex aspectu, tertium de lingua, quartum vero est, non facere malum pro malo. Si potueris mundare cor tuum, non venit ad aspectum; quod si in conspectum venerit, cave ne loquaris; si vero etiam locutus fueris,

v. xviii. 18.

- EX ADITIS
v. i. 12. ris, cito abscinde, ut non facias malum pro malo. xxxv. Dixit abbas Pœmen: Custodire, sibi attendere, et discretio, hæc tres virtutes viæ duces sunt animæ. xxxvi. Dixit iterum: Projicere se coram Deo, seipsum non metiri, mittere retro propriam voluntatem, sunt instrumenta animæ. xxxvii. Dixit quoque: Omnis laboris, quemque supervenerit tibi, victoria est, tacere. xxxviii. Iterum dixit: Abominatio est Domino, omnis corporalis requies. xxxix. Dixit adhuc: In luctu duo sunt; operatur, et custodit. xi. Iterum dixit: Si se subierit cogitatio de rebus corpori necessariis, semelque constitueris; rursusque secundo subierit, ac tu constitueris; si tertio subierit noli ei attendere: otiosa enim est. xli. Iterum; frater interrogavit abbatem Alonius: Quid est nihili se facere? Respondit senex: Esse te infra animalia ratione carentia, et nosse quod illa condemnationi obnoxia non sint. xlii. Item: Si recordatus fuerit homo dicti quod in Scriptura legitur: Ex verbis tuis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis; et eliget potius, tacere. xliii. Dixit præterea: Initium malorum est, distractio. xliv. Et hoc retulit, quod abbas Isidorus Seeteos presbyter, ita aliquando ad multitudinem verba fecerit: Fratres, nonne propter laborem in hunc locum venimus? Nunc vero, non amplius laborem habet. Ego igitur apparatus mea melote abeo ad locum, in quo labor est, illicque inveniam requiem. xlv. Frater dixit abbati Pœmeni: Si videro rem, jubes, ut eam efferam? Ait illi Senex: Scriptum est; " Qui responderit verbum, priusquam audiat; stultitia ei est, et opprobrium ". Si ergo interrogatus fueris, profer; sin minus, tace. xlvi. Frater aliquis percontatus est abbatem Pœmenem: Potestne homo confidere in una actione? Respondit Senex, abbatis Johannis Curti a sermonem exstitisse: Ego cupio ex omnibus virtutibus nonnihil assumere. xlvii. Etiam narravit Senex, quod frater interrogaverit abbatem Pambo b, utrum bonum esset laudare proximum; et ille responderit, Melius est, tacere.
- 12 xlviii. Dixit iterum abbas Pœmen: Licet homo produxerit novum cælum et novam terram, non potest curis carere. xlix. Rursum dixit: Homo indiget humilitate ac Dei timore, quemadmodum flutu, qui e naribus ejus prodit. L. Frater interrogavit abbatem Pœmenem, quid facere deberet. Ait illi Senex: Quando Abraham ingressus est in terram promissionis, sibi emit monumentum, ac per sepulcrum terram accepit in hæreditatem. Rogat frater: Quid est sepulcrum? Senex respondet: Locus fletus et luctus. Li. Frater dixit abbati Pœmeni: Si dederò fratri meo parum panis, aut aliud quid, dæmones polluunt illud, quasi ad placendum hominibus factum fuerit. Ait ei Senex: Licet studio hominibus placendi fiat, nos tamen fratribus demus, quæ illis necessaria sunt. Adjecit quoque hanc parabolam: Duo agricolæ in eadem civitate habitabant: unus ex iis seminavit, retulitque pauca et impura; alter cum serere neglexisset, nihil omnino collegit. Itaque si contigerit fames, quis ex duobus inveniet, unde vivat? Respondit frater; Qui pauca illa impura confecit. Tum Senex: Pari igitur modo et nos, seminemus pauca, quamvis immunda, ne fame pereamus. lli. Etiam retulit abbas Pœmen hunc abbatis Ammonæ sermonem: Quidam per totum vitæ tempus securim portat, nec invenit modum dejiciendæ arboris. Est vero alius secandi peritus, qui paucis ictibus proster-
- nit arborem. Aiebat autem, securim esse discretionem. llii. Frater percontatus est abbatem Pœmenem, dicens: Quem in modum debet homo vitam instituere? Et ad eum Senex: Cernimus Danielem; non potuit inveniri contra illum accusatio, nisi in cultu, quem exhibebat Domino Deo suo. lix. Dixit abbas Pœmen: Voluntas hominis, murus est æneus inter ipsum ac Deum, nec non petra repercutiens. Cui igitur eam homo dereliquerit, ipse etiam dicet, " In Deo meo " transgrediar murum ". Itaque si justitia convenit cum voluntate, laborat homo. lv. Relatio ejusdem: Seditibus aliquando senibus et manducantibus, stabat ad ministerium abbas Alonius: quem videntes, laudaverunt. Ille vero nihil penitus respondit. Igitur nonnullus seorsum dixit ei: Quare non respondisti senibus, qui te laudabant? Exceptit abbas Alonius: Si eis dedissem responsum, visus essem laudes admittere. lvi. Dixit iterum: Homines perfecti sunt in loquela, minimi in operatione.
- 13 lvii. Abbas Pœmen dixit: Sicut fumus expellit apes, tuncque opificii earum tollitur dulcedo: ita et corporalis quies timorem Dei ejicit ex anima, cunctamque ejus operationem dissolvit. lviii. Frater convenit abbatem Pœmenem secunda * Quadragesimæ hebdomada; cumque * detexisset cogitata sua, et requiem invenisset, ait: Pæne detinui me, ne huc venirem hodie. Dixit ei Senex: Cur? Et frater: Reputavi, num propter Quadragesimam mihi non aperiretur. Tunc abbas Pœmen, Nos, inquit, non didicimus ostium ligneum claudere, sed potius linguæ januam. lix. Monuit etiam abbas Pœmen: Fugienda sunt corpora. Quando enim homo prope est corporalem impugnationem, assimilatur viro juxta lacum profundissimum stanti, quem inimicus ejus, quacumque hora visum fuerit, facile dejiciet ac immerget. Quod si a corporeis rebus procul fuerit, similis est viro, qui longe abest a lacu; ut, quamvis traxerit eum hostis ad præcipitium, dum trahit ac vim infert, Dens mittat ei auxilium. lx. Dixit iterum: Paupertas, tribulatio, angustia, jejuniū, hæc sunt vitæ solitariæ instrumenta. Scriptum est enim: " Si fuerint tres " hi viri Noë, Job, et Daniel, vivo ego, dicit Dominus ". Noë personam ac figuram gerit voluntariæ paupertatis; Job, laboris; Daniel, discretionis. Si ergo hi tres actus in homine exstiterint, Dominus habitat in eo. lxi. Retulit abbas Joseph: Seditibus nobis cum abbate Pœmene, nomen abbatis Agathonis dedit. Dicimus ei: Junior est, quare cum vocas abbatem c? Respondit abbas Pœmen; Quia os ejus fecit eum abbatem appellari. lxii. Venit aliquando ad abbatem Pœmenem frater, et ait illi: Quid agam, Pater, quia a fornicatione affligor: et ecce perrexi ad abbatem Ibistionem, qui dixit mihi: Non debes permittere, ut in te moram faciat. Respondit abbas Pœmen: Abbatis Ibistionis actiones sursum sunt cum angelis, latetque eum, quod ego ac tu in fornicatione sumus. Si tennerit monachus ventrem et linguam, et peregrini vitam, confide, non morietur. lxiii. Dictum est ab abbate Pœmene: Edoce os tuum loqui, quæ corde geris. lxiv. Interrogavit frater abbatem Pœmenem: Si, inquit, videro delictum fratris mei, boumne est, ut obtegam illud? Respondit Senex: Quoties texerimus fratris nostri peccatum, et Deus tefect nostrum: quæ vero hora fratris lapsum manifestaverimus, Deus nostrum manifestum faciet.

v. xi. 23.
L. Doroth.
Doctr. 4.

14 LXXV. Narratio quoque abbatis Pœmenis fuit: Aliquis interrogavit aliquando abbatem Pœmenem sic: Quid faciam animæ meæ, quod sensu destituta est, nec Deum timet? Respondit: Abi, adhære homini timentis Deum, inter appropinquandum ei, docebit etiam te, ut Deum timeas.

v. i. 13. vii. 2.
xxv. 2.

LXXVI. Dixit iterum: Si res duas monachus devicerit, poterit liber a mundo fieri. Interrogavit frater: Quas illas? Respondit: Carnalem requiem, et inanem gloriam. LXXVII. Abraham ille abbatis Agathonis d, abbatem Pœmenem interrogavit; Qui fit, ut dæmones impugnent me? Ait illi abbas Pœmen; Te impugnant dæmones? Non decertant uobiscum, quamdiu voluntates nostras facimus. Voluntates enim nostræ, in dæmones evaserunt; et hi sunt, qui nos premunt, ut compleamus eas. Quod si cupis scire, cum quibus præliati fuerint dæmones; cum Moyse, ac ei similibus. LXXVIII. Dixit abbas Pœmen: Hanc vivendi formam Israelitis præscripsit Deus, ut abstinerent ab iis, quæ contra naturam sunt; hoc est ab ira, exaud. scientia, invidia, odio, detractione erga fratrem: et cætera quæ ad veterem Legem pertinent. LXXIX. Rogatus abbas Pœmen a fratre, ut diceret ei verbum, ita locutus est: Principium rei, quod patres posuerunt, est luctus. Iterum frater petiit aliud verbum. Respondit Senex: Pro viribus exerce te in opere manuum, ut ex eo facias misericordiam. Scriptum est enim, quod eleemosyna ei fides purgent peccata. Ait frater: Quid est fides? Tum Senex: Fides est, in humilitate vivere, et facere misericordiam. LXX.

Frater interrogavit abbatem Pœmenem hac oratione: Si videro fratrem, de cujus lapsu audiero, nolo introducere eum in cellam meam: sed si videro bonum fratrem, cum eo lætus ego. Dicit ei Senex: Si bono fratri boniparum feceris, duplum facito alteri: est enim infirmus. Scilicet erat quidam in cœnobio nomine Timotheus anachoreta; et audivit cœnobii præpositus famam alicujus fratris de tentatione; ac de eo percontatus est Timotheum; qui consilium dedit, ut expelleret fratrem. Cum ergo eiecisset, tentatio fratris supra Timotheum posita est, adeo ut periclitaretur. Flevit ergo Timotheus coram Deo, dicens; Peccavi, ignosce mihi. Et delata ad eum est ejusmodi vox; Timothee, ne existimes me ob aliam causam ista tibi fecisse, quam quia despexisti fratrem tuum in tempore tentationis suæ.

Miscellanea
Patrum per
Vossium post
Gregorium
Thaumat. p.
135.

iii. 140. vii
xvi. 4.

Miscellan.
Voss. p. 154.

v. iii. ii.
f

15 LXXI. Dixit abbas Pœmen: Propterea tot tantisque subjacemus tentationibus, quia nomina nostra et ordinem non servamus: quemadmodum et Scriptura docet. Nonne cernimus mulierem illam Chananaeam, quæ admisit nomen suum; et Salvator requie illam donavit? Rursus de Abigæa e; quia dixit Davidi: "In me est peccatum"; exaudivit eam, dilexit eam. Abigæa personam sumpsit animæ, David Divinitatis. Si ergo anima se accusaverit coram Domino, diligit eam Dominus. LXXII. Trausibat aliquando abbas Pœmen cum abbate Anub in partibus Diolci f; et venientes circa sepulcra, conspiciunt mulierem graviter plangentem, et flentem amare; atque stantes considerabant eam. Paullum vero progressi, cuidam occurrerunt; quem interrogavit abbas Pœmen, quid haberet ea mulier, quod amare ploraret. Respondit ille: Quia mortuus est maritus ejus, et filius, et frater. Tunc excipiens abbas Pœmen dixit abbati Anub; Aio tibi, nisi homo cuuctas carnis voluntates mortuas reddiderit, huucque obtinuerit luctum, non potest fieri monachus. Tota enim hujus mulieris vita et mens

in luctu est. LXXIII. Dixit abbas Pœmen: Ne metiaris temetipsum, sed adhære homini, cujus conversatio bona est. LXXIV. Item retulit, quod si quis frater adisset abbatem Johaunem curtum; tradebat ei ille caritatem, de qua apud Apostolum legitur: "Caritas patiens est, benigna est." LXXV. Retulit iterum circa abbatem Pambo, dixisse de eo abbatem Antonium: Per timorem Dei effecit, ut Spiritus Dei in eo habitaret. LXXVI. Narravit e patribus quidam de abbate Pœmene et fratribus ejus; quod in Ægypto habitabant: et mater eorum desiderans videre illos, nequaquam poterat. Observavit autem cum proficiscerentur ad ecclesiam, et occurrit eis. Illi videntes eam, reversi sunt, clausuruntque januam ad os ejus. At ipsa ad ostium clamabat, miserabiliter plorans, ac dicens: Videam vos, filii mei dilecti. Qua audita, intravit abbas Anub ad abbatem Pœmenem, aitque: Quid faciemus anui huic ad fores lacrymanti? Igitur stans intus, audivit eam misere ejulantem: dixitque: Quare ita clamas, mulier? Illa, agnita ipsius voce, multo magis vociferabatur, flens ac inquietus: Volo videre vos, filii mei. Quid enim est si conspexero? Nonne sum mater vestra? Nonne ego lactavi vos? Tota sum cana g. Cumque percepi vocem tuam, conturbata sum. Excepit Senex: Hic videre nos vis, an in illo sæculo? Respondit: Si non videro vos hic, aspiciamue in illo sæculo? Ille: Si tibi vim intuleris, ut nos hic non ceruas, illic intueberis. Discessit ergo læta, eum his verbis: Si omnino illic conspectura sum, uolo hic videre vos.

EX LIBRIS
V. IV. 38.

V. IV. 35.

E

Append. p.
1005. n. 20

16 LXXVII. Frater percontatus est abbatem Pœmenem; Per Alta quid intelligitur? Respondit ei Senex; Justitia. LXXVIII. Venerunt aliquando hæretici quidam ad abbatem Pœmenem; cœperuntque loqui contra archiepiscopum Alexandria, quasi a presbyteris accepisset ordinationem. Senex vero cum ad ista taceret, vocavit fratrem suum, et dixit: Appone mensam, et fac, ut manduceat, sicque dimitte illos cum pace. LXXIX. Retulit abbas Pœmen, quod frater cum fratribus habitans, interrogaverit abbatem Besarionem h, quid faciendum sibi esset; Senex autem dixerit ei; Tace, ac ne metiaris teipsum. LXXX. Dixit iterum: De quo cor tuum plene sibi non persuadet, ne ei attendas corde tuo. LXXXI. Rursus dixit: Si teipsum vilipeuderis, habebis requiem, quocumque in loco sedeas. LXXXII. Retulit adhuc abbatis Sisois dictum hoc: Est pudor, qui habet peccatum illius confidentiæ, qua caremus timore. LXXXIII. Iterum dixit, quod voluntas, et requies, atque in iis consuetudo, dejiciant hominem. LXXXIV. Hanc quoque protulit sententiam: Si tenueris silentium, habebis requiem, quocumque in loco habitaveris. LXXXV. Etiam narravit de abbate Pior i, quod ad unumquemque diem poneret principium. LXXXVI. Frater interrogavit abbatem Pœmenem, his verbis: Si homo præoccupatus fuerit in quodam peccato, et converterit se, veniane donabitur a Deo? Ait illi Senex: Enimvero Deus, qui hoc facere præcepit hominibus, nonne magis ipse faciet? Edixit enim Petro: "Usque septuagies septies". LXXXVII. Frater sciscitatus est abbatem Pœmenem, dicens: Bonumne est orare? Retulitque ei Senex sententiam istam abbatis Antonii; Hæc vox ex persona Domini prodit: "Exhortamini populum meum, dicit Dominus, Orate". LXXXVIII. Frater sic interrogavit abbatem Pœmenem: Potestne homo retinere seu custodire universa

h

f

versa

versata cogitata, nec ullum ex iis tradere inimico? Respondit Senex: Est qui accipiat decem, ac unum det. LXXXIX Idem frater eandem quaestionem detulit ad abbatem Sisoem. Et ait illi: Certe est, qui nihil hosti præbeat.

17 xc. Degebat in monte Athlibeos & magnæ virtutis quidam eremita; in quem irruerunt latrones; senex vero clamavit: et audientes vicini ejus, comprehenderunt fures, miseruntque præsidii; qui in carcerem eos conjecit. At fratres tristitia affecti sunt, dixeruntque; Propter nos traditi fuerunt. Surgentes igitur perrexerunt ad abbatem Pœmenem, remque ei nunciarunt. Itaque scripsit ad seum, in hæc verba: Recogita primam proditorem, unde contigerit, tuncque cerues secundam. Nisi enim prius proditus fuisses intra te, non secundam proditorem commisisses. Ille, percepta abbatis Pœmenis epistola, (erat autem in tota regione celebris, nec exibat e cella sua) exurgens venit in urbem, latrones eduxit e carcere, eosque propalam liberavit. xci. Dixit abbas Pœmen: Monachus non est querulus; monachus non facit retributionem in malo; Monachus uou est iracundus. xcii. Senum nonnulli ad abbatem Pœmenem profecti, dixerunt ei: Præcipisne, ut, si viderimus fratres in sacro Officio dormitantes, vellicemus eos, quo excitentur ad vigiliam? Ille vero ait ipsis: Ego profecto cum fratrem dormitantem conspicio, caput ejus pono super genua mea, eique concilio requiem.

Append, p.
1003. n. 82.

iii. 57.

xciii. Narrabant de quodam fratre, quod tentationem blasphemiam pateretur, ac erubesceret dicere: ubi vero audisset magni meriti senes esse, accederet ad eos, ut manifestaret; sed cum pervenisset, non auderet præ pudore confiteri. Sæpe igitur et abbatem Pœmenem adiit. Senex autem animadvertibat eum cogitationibus vexari, et affligebatur, quod frater nequaquam declararet. Itaque quodam die deducens illum, Ecce, inquit, a tanto tempore huc pergis indicaturus mihi cogitata tua, et cum ades, non vis effari, sed quemadmodum antea recedis cum iis anxius. Eloquere mihi, fili, quidnam tibi sit. Respondit ille: In blasphemiam pravamque de Deo opinionem impellit me dæmon, et rubore suffusus hucusque tacui. Cumque rem ei narrasset, C illico sensit levamentum. Ait illi Senex: Fili, ne te affligas, sed quoties subierit ea cogitatio, dic: Ego in causa sive culpa non sum; blasphemiam tua super te sit, satana. Hanc enim rem non vult anima mea. Quidquid porro non vult anima, breve tempus durat. Atque medela animi suscepta frater diseessit.

iii. 110. vii.
xii. 1.

Doroth.
Doctr. 7.

iii. 151.

18 xciv. Interrogavit frater abbatem Pœmenem, oratione hac: Video, quod quocumque perrexero, inveniam subsidium. Ait illi Senex: Qui præ manibus gladium tenent, Deum sentiunt misericorditer adjuvantem eos in præsentem tempore. Si ergo fortes exstiterimus, nobis misericordiam suam exhibebit. xcv. Dixit abbas Pœmen, quod si homo seipsum culpaverit, ubique perduraturus est. xcvi. Retulit iterum dictum hoc abbatis Ammonæ: Est homo, qui centum annos in cella perseverat, nec discit, quo pacto in cella residendum sit. xcvi. Dixit abbas Pœmen: Si homo pertigerit ad Apostoli effatum hoc: "Omnia munda mundis"; deprehendet se omni creatura minorem esse. Ait frater: Quo modo possum me pejorem homicida existimare? Et Senex: Si, inquit, pervenerit homo ad præfatum verbum, et conspexerit hominem eadem facere, dicet: Hoc solum peccatum iste commisit; ego vero quoti-

die mortem infero. xcvi. Interrogavit frater abbatem Anub de eodem dicto Apostoli, referens quid abbas Pœmeu pronunciasset. Is vero, Si attigerit, inquit, homo ad sermonem illum, et viderit culpas fratris sui, ut justitia sua eas devoret. Rogavit frater: Qualis est justitia illius? Respondit Senex: Ut semper reprehendat se. xcix. Frater dixit abbati Pœmeni: Si cecidero iu miserabile peccatum, me mens remordet, et accusat, quare prolapsus fuerim. Ait illi Senex: Qua hora homo, qui delicto succubuit, pronunciari, Peccavi, confestim finem habet peccatum c. Frater ex abbate Pœmene percontatus est: Quare dæmones persuadent animæ, ut cum eo, qui me supergreditur, converser, efficiuntque, ut vilipendam eum, qui me est inferior? Respondit Senex; Ideo dixit Apostolus: "In magna domo, non solum sunt vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia. Si quis ergo emundaverit se ab omnibus istis, erit vas in honorem, utile Domino, paratum ad omne opus bonum". ci. Frater percontatus est abbatem Pœmenem hoc modo: Quare non permittor libere loqui cum senibus de cogitationibus meis? Et Senex retulit ei sententiam abbatis Johannis Curti: In nullo ita gaudere inimicum, ac in iis, qui noluit manifestare cogitata sua.

19 cii. Frater dixit abbati Pœmeni: Cor meum languidum redditur, si mihi contigerit vel parva vexatio. Ait illi Senex: Non admiramur Josephum, adolescentem annorum decem et septem, quo modo sustinuerit tentationem usque in finem? et Deus gloriosum eum effecit. Nonne videmus et Jobum, quo pacto ad finem usque non succubuerit, retinens patientiam? nec potuerunt tentationes eum dimovere a spe in Deum. ciii. Dixit abbas Pœmen: Ad cœnobium tres Actus requiruntur; unus humilitatis, alter obedientiæ, tertius qui motum ac stimulum contineat, ob cœnobii opus. civ. Frater interrogavit abbatem Pœmenem, dicens: In tempore necessitatis meæ, nonnihil mutuatus sum a quodam Sauctorum, deditque mihi ex caritate, velut eleemosynam. Si ergo Deus ita mecum dispensaverit, ut habeam, dabone illud et ego aliis in eleemosynam, aut potius ei, qui mihi commodavit? Respondit Senex: Æquum est apud Deum, ut illi reddatur: ad ipsum enim pertinet. Addidit frater: Si igitur attulero, et voluerit accipere, sed dixerit mihi; Abi, pro libito da illud eleemosynam; quid facere debco? Excepit Senex: Utique ipsius res est. Si vero quis tibi sponte sua præbnerit, te non postulante, hoc tuum est. Quod si tu petieris sive a monacho sive a sæulari, nec voluerit illud recipere, hoc est temperamentum, ut cum uotitia ejus exhibeas pro eo ratione caritatis et eleemosynæ. cv. Memorabant de abbate Pœmene, quod numquam voluerit dare consilium suum: post alterius senis responsum; sed magis laudibus illud prorsus extulerit. cvi. Dixit abbas Pœmen: Multi e Patribus nostris fortes extiterunt in vitæ austeritate; at in subtilitate discretionis, unus, unus. Sedente aliquando abbate Isaac apud abbatem Pœmenem, audita est galli vox. Dicit ergo ei; Hæccine hic sunt, abba? Respondit: Isaac, quid cogis me loqui? Tu ac tui similes auditis ejusmodi; at homini vigilantem, non est curæ de istis rebus. cvii. Aiebant, quod, si accessissent nonnulli ad abbatem Pœmenem, prius mittebat eos ad abbatem Anub, quod is major natu esset. Abbas vero Auub dicebat iis: Ite ad fratrem meum Pœmenem; ipse enim habet

D

lb.

App. p. 1000
n. 3.

Miscellan.

Voss. p. 132.
135.

E

iii. 177.

Miscell.

Voss. p. 135.

F

v. xv. 41.

A habet sermonis donum. At si illic sedisset abbas Anub juxta abbatem Pœmenem, nullatenus loquebatur Pœmen præsentem illo.

20 cix. Erat sæcularis quidam, homo in vita summe religiosus. Is abbatem Pœmenem invisit; venerant quoque alii fratres, qui a Sene postulabant audire aliquid verbi. Ait Senex fideli sæculari: Profer ad fratres sermonem. Ille vero rogabat, dicens: Ignosce mihi, abba: ego accessi, ut discerem. Verum coactus a Sene, inquit: Sæculi homo sum, vendens olera, et negotians: solvo fasciculos, ac miuores facio; emo parvi, et multi vendo. Ceterum nescio ex Scriptura loqui; parabolam autem proferam. Homo quidam dixit amico suo: Quandoquidem desiderio flagro videndi imperatorem, veni mecum. Ait illi amicus: Proficiscar tecum usque ad medium iter. Dicit alteri amico suo; Age tu, duc me ad imperatorem. Excipit ille: Duco te usque ad imperatoris palatium. Petiit pariter a tertio, ut secum accederet ad imperatorem. Ille respondit: Ego venio, deduco ad palatium, sto, loquor, introduco te ad imperatorem. Interrogaverunt eum,

B quinam esset parabolæ sensus. Et responsum dedit in hæc verba: Primus amicus, exercitatio est, quæ deducit usque ad viam: secundus, est castitas, quæ ad cælum usque pertingit: tertius vero, eleemosyna: nam introducit ad imperatorem Deum cum fiducia l. Itaque fratres ædificati ac instructi discesserunt. cx. Frater residebat extra vicum suum, nec per multos annos ad eum profectus est, dicebatque fratribus: Ecce a quot annis hic sum, et non veni in vicum; vos vero toties itis. De eo autem retulerunt abbati Pœmeni. Ait Senex: Ego noctu accessissem, et circuissem pagum, ne animus meus gloriaretur quod non perrexissem. cxl. Frater rogavit abbatem Pœmenem, ut traderet ei aliquod documentum. Et ait illi: Quamdiu olla igne subjecto calefit, non potest musca, nec ullum aliud reptile, cam tangere: sed cum frigida fuerit, tunc insidet ei. Pari modo monachus; quamdiu in spiritualibus actionibus permanet, non reperit inimicus, quo eum deiciat. cxli. Retulit abbas Joseph de abbate Pœmene, dixisse eum: Hæc est sententia scripta in Evangelio: " Qui habet tunicam, ven-

C " dat eam, et emat gladium ". Id est: Qui habet requiem, dimittat eam, viamque angustam teneat. cxlii. Patrum quidam interrogaverunt abbatem Pœmenem: Si conspexerimus fratrem peccantem, jubes, ut arguamus illum? Respondit Senex: Ego sane si necesse habuero transire per illa loca, et videro eum delinquentem, præteribo, nec redarguam.

ANNOTATA.

a Vide dicta tomo III Martii, die 27, pag. 692.

b Legi possunt, quæ habet Commentarius prævius § 1, num. 11: et num. 3 et 4 de Ammona, quod nomen sequitur in apophth. LIII.

c Id est, patrem? Nam ita quidem vulgo compellabantur monachi omnes, præsertim tamen senio venerandi, ait Cangius in Glossario Græco ad nomen ἀββᾶς. Et vero juniores non ita vocari vulgo consuevisse, colligitur ex hoc apophthegmate.

d Tres synonymos Abrahama invenio apud Tillemontium tomo 10 Monum. eccles., quorum unus Agathonis, alter Sisois fuerit discipulus, uti habetur ibidem pag. 31. De S. Sisoë magno

in Monte S. Antonii in Thebaide seculo 5, egimus tomo 2 Julii, die 6, a pag. 280: ubi pag. 282 et 283 occurrit Abraham, discipulus abbatis Sisois.

e Id est, de Abigaële. Vide lib. 1 Regum, cap. 25, vers. 24.

f Diolcos ad littus maris Ægyptii inter Alexandriam et Pelusium, versus unum e Nili ostiis, natur in Chorographia particulari mansionum eremiticarum apud Rosweydam post Prolegomena in Vitas Patrum. Urbs porro, ac solitudo multorum et magnorum monachorum fuisse indicatur ex Palladio apud nos tomo 2 Januarii, die 26, in S. Ammona.

g Græce apud Cotelerium: ὅλη εἰς πολιά. Clare Pelagius, uti habet Cotelerius in notis columna 818: Tota sum jam canis plena. Sed quid sint ista Rufini, " Jam omni morarum con- tractione repleta sum " plane nescio: nisi loco MORARUM permittatur mihi reponere RUOARUM. Quamquam codex Corbeiensis nihil mutat.

h Consuli possunt, quæ apud nos tomo III Junii, die 17 ejusdem mensis, a pag. 299 dicta sunt de S. Bessarione anachoreta in Ægypto; sed an eodem, de quo hic, an alio?

i Sanctum eremitam in Ægypto synonymum E dedimus tomo ac die mox citatis a pag. 298.

k In textu Græco τῆς Ἀθλίβους legitur; sed apud Cellarium Notitiæ orbis antiqui tomo 2, lib. 4, cap. 1, pag. 33 in Ægypto, scribitur Atribis, metropolis ad fluvium ejusdem nominis. Sicutum indicat tabula geographica de Ægypti Delta, et Nili ostiis, quæ præmittitur. Apud Ortelium legitur Athribis, et Athlibis. Videri etiam potest Geographia sacra Caroli a S. Paulo in Notitia patriarchatus Alexandrini pag. 270. Tomo 2 Conciliorum editionis Harduinianæ concilio Constantinopolitano episcoporum LXXXI, columna 786 subscribit Apollonius episcopus Athribeos. Et tomo I in concilio Alexandrino col. 738 habetur Theodorus Athribeos. In Chorographia apud Rosweydam supra designata scribitur Atribis, et ponitur in tractu Cairi. Ex dictis deducimus, montem Athlibeos in synonymo tractu urbis vel fluvii situm fuisse: quem montem sub isto nomine frustra quæsiimus. Nec est, quod nos moretur tantilla unius litteræ discrepantia: nam vel scribi potuerit utroque modo, vel ρ in λ mendose mutari.

l Apophthegma hoc magna cum diversitate proferri in duobus Mss. optimis bibliothecæ Colbertinæ, observat Cotelerius in notis citatis, dans deinde textum Græcum Latine versum in hunc modum: Erat sæcularis quidam admodum religiosus, qui accessit ad abbatem Pœmenem, ubi aderant alii multi fratres, postulaturi a Sene utilem sermonem. Ait abbas Pœmen seculari: Eloquere fratribus verbum. Dicit homo sæcularis: Ego miser, quid habeo effari? Multum tamen adactus, inquit: Ego nihil quidquam scio: verum magni senis audiui parabolam, quod scilicet nonnullus aliquando rogaverit amicum, dicens: Quandoquidem imperatorem videre cupio, duc me ad eum. Respondit ille: Pergam tecum usque ad itineris dimidium. Tum ad alium amicum, Ducito me, inquit, ad imperatorem. Excipit is: venio tecum usque in palatium. Alterum amicum rogat; qui ait: Ego introduco te ad imperatorem, et pro te cum fiducia loquar. Dicunt seculari: Expone nobis hanc parabolam. Ille, Primus amicus est exercitatio, quæ deducit usque ad dimidium regni. Secundus, castitas, quæ ad cælum usque

VII. XXXIX. 5.

VI. IV. 14.

VI. IV. 56.

KX. KXIIIS.

usque attingit. Tertius est obedientia, quæ per-
tingit et introducit eum fiducia ad imperatorem,
sive ad Deum.

PARS TERTIA.

21 cxi. Dixit abbas Pœmen; Scriptum est :
" Quæ viderunt oculi tui, de his testimonium
" perhibe ". Ego autem dico vobis; Licet ma-
nibus vestris contrectaveritis, nolite attestari. Fra-
ter enim quidam illusionem hujusmodi passus est :
videre sibi visus est Fratrem eum muliere peccan-
tem: eumque multum tentatione vexatus fuisset,
abiens pulsavit pede, existimans eos esse, ac in-
fit: Cessate jam; quousque tandem? Cum ecce
reperit esse manipulos frumenti. Propterea edixi
vobis, quod quamvis manibus vestris apprehen-
deritis, non debetis arguere. cxv. Frater seisci-
tatus est abbatem Pœmenem, quid faciendum sibi
esset, quod tentationibus impelleretur ad forni-
cationem et iram. Respondit Senex: Eam ob
causam David dixit: " Leonem quidem percu-
" tiebam, ursum vero præfocabam ". Hoc au-
tem significat; Iram quidem amputabam, forni-
cationem vero per labores opprimebam. cxvi. Di-
xit iterum: Non licet invenire majorem hac ca-
ritate, ut quis ponat animam suam pro proximo
suo. Quod si aliquis audierit sermonem malum,
hoc est tristificum, eumque possit ipse etiam pa-
rem referre, se devicerit, ut non dicat, aut si cir-
cumventus fuerit, et toleraverit, nec retribuerit
fraudatori; talis homo, ponit animam suam pro
proximo. cxvii. Frater interrogavit abbatem Pœ-
menem, dicens: Quid est hypocrita? Ait illi
Senex: Hypocrita est, qui docet proximum suum
rem, ad quam ipse non pertigit. Scriptum est
enim: " Quid vides festucam in oculo fratris tui,
" et ecce trabs est in oculo tuo ": et quæ se-
quuntur. cxviii. Frater interrogavit abbatem Pœ-
menem, quid esset, irasci temere fratri suo?
Et respondit: Quæcumque injuria te affecerit fra-
ter tuus, si ira adversus eum commotus fueris,
irasceris temere. Licet dextrum tibi oculum effo-
derit, et dextram manum amputaverit; tamen si
ira in eum concitatus fueris, temere irasceris. Sed
ubi te a Deo separare voluerit, tunc irascere.

Miscel. Voss.
p. 152.VII. XXII. 1.
Miscel. Voss.
lb.Miscel. Voss.
lb.

cxix. Frater quæstionem proposuit abbati Pœme-
ni; quid faceret peccatis suis. Senex ita locutus
est ei: Qui vult redimere peccata, fletu redi-
met; et qui vult acquirere virtutes, fletu acqui-
ret. Nam flere, via est, quam tradidit nobis Scri-
ptura; necnon Patres nostri, dicendo: Flete.
Alia quippe via non est, præter istam. cxx. Per-
contatus est frater ex abbate Pœmene: Quid est
pœnitentia de peccato? Senex ait: Non amplius
illud perpetrare. Propterea enim qui justi fuerunt,
vocati sunt immaculati, quia reliquerunt peccata,
justique effecti sunt.

22 cxxi. Dixit iterum, hominum malitiam
a tergo eorum esse absconditam. cxxii. Frater
interrogavit abbatem Pœmenem: Quid faciam
perturbationibus his, quæ me vexant? Ait illi Se-
nex: Ploremus coram bonitate Dei in omni la-
bore nostro, donec erga nos ostenderit miseri-
cordiam suam. cxxiii. Iterum ab eo percontatus
est frater: Quid facturum sum inutilibus desideriis,
quibus teneor? Dixit: Est homo, qui rhonchis-
sat ad mortem, attenditque hujus sæculi desi-
deriis. Ne appropinquaveris ad ea, ne tetigeris; et
secedent sponte. cxxiv. Frater interrogavit ab-
batem Pœmenem, hoc sermone: Potestne homo

esse mortuus? Ait illi: Si devenerit ad peccatum, D
moritur; si vero pervenerit ad bonum, vivet,
illudque operabitur. cxxv. Retulit abbas Pœmen,
dictum fuisse a beato abbate Antonio, quod ma-
gna hominis potestas sit, ut super se mittat pec-
catum suum coram Domino, exspectetque ten-
tationem usque ad ultimum halitum. cxxvi. In-
terrogatus est abbas Pœmen; in quem conveni-
ret verbum Scripturæ: " Nolite esse solliciti de
" crastino ". Respondit Senex: Competit homi-
ni in tentatione posito, ac deficienti, ne sollici-
tus sit, dicens: Quanto tempore hac tentatione
vexandus sum? sed potius existimet, singulisque
diebus dicat, hodie cxxvii. Dixit iterum: Do-
cere proximum, res est hominis sani ac pertur-
batione carentis. Alioquin quæ utilitas, si quis
ædificet alterius domum, suam vero evertat?
cxxviii. Rursus dixit: Quæ utilitas, ire quem-
dam ad artem, nec eam discere. cxxix. Fixit
præterea: Cuncta, quæ modum excedunt, Dæ-
monum sunt. cxxx. Hoc etiam prolocutus est:
Homo domum ædificaturus, multa necessaria col-
ligit, quo possit eam erigere; ac varias rerum
species congregat. Ita et nos, parum sumamus e
cunctis virtutibus. cxxxi. Rogaverunt quidam e
patribus abbatem Pœmenem, dicentes: Qua ra-
tione abbas Nisterons adeo toleravit discipulum
suum? Respondit eis abbas Pœmen: Si ego fuis-
sem, etiam cervical posuissem sub ejus caput. Ait
illi abbas Anub: Et quid dixisses Deo? Excepit
abbas Pœmen: Utique dicerem; Tua vox est:
" Ejice primum trabem de oculo tuo, et tunc
" videbis ejicere festucam de oculo fratris tui ".
cxxxii. Dictum fuit ab abbate Pœmene: Esuries
et dormitatio non siverunt nos videre minuta hæc.
cxxxiii. Dixit iterum: Multi potentes fuerunt,
panci vero provocantes. cxxxiv. Rursus dixit,
editis gemitibus: Universæ virtutes in domum
hanc ingressæ sunt, præter unam; sine qua ta-
men ægre stabit homo. Petierunt igitur ab eo,
quænam illa esset. Et inquit: Ut homo seipsum re-
prehendat.

S. in Anton.
n. 4

vi. iv. 9.

Dorothei Epist.
1. 7.L. Dorothei
Institut. 17Dorothei Doctr.
7.

23 cxxxv. Dixit sæpe abbas Pœmen, quod
alia re non indigemus, nisi mente vigilantem. cxxxvi.
Aliquis e Patribus interrogavit abbatem Pœme-
nem: Quisnam est qui dicit: " Particeps ego
" sum omnium timentium te ". Et respondit Se-
nex, esse Spiritum sanctum. cxxxvii. Abbas Pœ-
men memoravit, quod frater sic interrogaverit
abbatem Simonem; Si e cella mea egressus fue-
ro, ac invenero fratrem meum distractum, ego
quoque eum eo distrahor; et ridentem si invenero,
etiam eum illo rideo; eumque intravero in
cellam meam, non sinor in quiete agere; et di-
xerit ei Senex: Vis, cum egressus e cella tua re-
pereris ridentes, tu etiam ridere; et loquentes,
tu pariter loqui; eumque intraveris in cellam
tuam, te talem invenire qualis eras? Ait frater:
Sed quid? Respondit Senex: Intus serva custo-
diam, extra serva custodiam. cxxxviii. Ex ore
abbatis Danielis: Venimus aliquando ad abbatem
Pœmenem, simulque cibum sumpsimus. Postea
ait nobis: Ite Fratres, parum quietis capite. Igi-
tur fratres abierunt cubitum ad modicum tempus;
ego autem permansi, ut seorsum colloquerer. De-
in exurgens veni in cellam ejus. Ut ergo ani-
madvertit me ad ipsum accedere, collocavit se
quasi dormiret. Hæc enim erat Senis operatio,
cuncta in occulto facere. cxxxix. Moutum ab-
batis Pœmenis: Si videris spectacula, et audieris
sermone, noli enarrare proximo tuo. Est enim
bellica subversio. cxl. Dixit etiam: Primo fuge
semel,

App. p. 1004.
n. 42.

A semel, secundo fugę, tertio efficere velut rhomphaea. cxli. Dixit iterum abbas Pœmen ad abbatem Isaacum: Levem reddę justitię tuę partem, et habebis requiem in paucis diebus tuis. cxlii. Frater visitavit abbatem Pœmenem; atque, una sedcutibus nonnullis, laudavit quemdam fratrem, quasi qui esset malorum osor. Dicit abbas Pœmen ei, qui id locutus fuerat: Et quid est malorum odium? At frater obstupuit, nec invenit, quid responderet: unde surgens, Seni se inclivavit, petens doceret eum, quid esset odium malorum. Excepit Senex: Hoc est malorum odium, si quis peccata sua oderit, proximumque suum justum putaverit. cxliii. Frater, qui accesserat ad abbatem Pœmenem, ait illi: Quid faciam? Senex ad eum: Vade, adjuuge te homini dicenti, Quid ego volo? Et requiem consequeris.

24 cxliv. Narravit abbas Joseph, dixisse abbatem Isaac: Sedebam aliquando apud abbatem Pœmenem; et conspexi in ecstasim raptum; quodque multa uterer erga illum loquendi libertate, incurvavi me coram ipso, ac deprecatus sum his verbis: Effare mihi, ubi eras? Ille vero coactus respondit: Meus mea in eo loco versabatur, in quo sancta Maria Dei genitrix stetit, plorans juxta crucem Salvatoris: atque ego cuperem semper eo inodo flere. cxlv. Frater rogavit abbatem Pœmenem: Quid faciam oneri huic, quod me comprimit? Respondit ei Senex: Parvę naves et magnę zonis instructę sunt, ut, si ventus secundus defuerit, nantę mittant funem cum cingulis in pectora sua, et paulatim navem trahant, donec Deus ventum miserit: quod si compererint exsurrexisse caliginem, tunc appellant, et paxillum figunt, ne uavis vegetur. cxlvi. Frater percontatus est abbatem Pœmenem de cogitationum infestationibus. Ait illi Senex: Hęc res similis est homini, qui habet ignem a sinistris, et craterem aquę a dextris. Si ergo acceusus fuerit ignis, accipiet e cratere aquam, ac exstinguet illum. Ignis est, semeutis inimici; aqua vero, prosternere

iii. 209. * l. prosternere
Miscell. Voss.
p. 154.

iii. 433. Miscell.
Voss. II.

C et fratres nostri, duę imagines sumus; quacumque vero hora homo sibi attenderit, ac redarguerit se, invenietur apud eum frater ejus honorabilis; at quando sibi videtur præclarus, invenit fratrem suum pravum in conspectu suo. cxlix. Frater percontatus est ex abbate Pœmene de segnitie. Et dixit illi Senex: Segnitie stat super omni principio, nec pejus illa est vitium: sed si agnoverit eam homo, quod ipsa sit, obtinebit requiem. cl. Dixit abbas Pœmen: Tres corporeas actiones deprehendimus in abbate Pambo; jejunium quotidianum usque ad vespertinam, silentium, et magnam manuum operationem. cli. Etiam retulit sententiam abbatis Theonę: Licet quis virtutem acquisierit, Deus non ipsi soli præbet gratiam. Novit enim quod non foret fidelis in suo labore. Sed si perrexerit ad sodalem suum; tunc permanet apud eum.

25 clii. Frater interrogavit abbatem Pœmenem sic: Volo intrare in cœnobium, illieque remanere. Dicit ei Senex: Qui desideras vivere in cœnobio; nisi abjeceris curam omnis colloquii, omnisque rei, non poteris, ut cœnobitum decet, operari. Non enim vel unius tantum bucalis do-

Augusti Tomus VI.

minus es. cliii. Frater sciscitatus ex abbate Pœmene, quid facere deberet. Respondit: Scriptum est: " Quoniam iniquitatem meam ego annuntiabo, et cogitabo pro peccato meo. " cliiv. Abbas Pœmen dixit: Quod spectat ad fornicationem et detractionem; non oportet, ut homo ullatenus vel loquatur de dnabus istis tentationibus; nec omnino intra se cogitet. Nam si eas voluerit aliquatenus discernere in corde suo, emolumentum non capiet, sed ubi erga illas ferociter se gesserit, habebit requiem. cliv. Abbatis Pœmenis fratres dixerunt ei: Abcamus e loco isto: uos enim interturbant monasteria, quę hic sunt, et perdimus animas nostras. Ad hęc, ecce infantes vagientes non sinunt nos quiete agere. Reposuit eis abbas Pœmen: Propter voces angelorum vultis hinc recedere. clivi. Interrogavit abbas Bitimius abbatem Pœmenem hoc dicto: Si quis habuerit adversus me similitatem, et ab eo veniam supplex petiero, ille vero flecti noluerit, quid acturus sum? Respondit Senex: Sume tecum alios duos fratres, ac ei te humiliter submitte. Quod si non fuerit persuasus, assume alios quinque. Si vero sic quoque renuerit, duc presbyterum. Atque si tunc etiam restiterit, tu deinceps secure ora Deum, ut ipsi in animum inducat, tuque carcto sollicitudine. clivii. Dixit abbas Pœmen: Docere proximum, et arguere, similia sunt. cliiii. Dixit iterum: Ne ad effectum perduxeris voluntatem tuam: necessarium potius est, ut humilem te exhibeas erga fratrem tuum. cliix. Frater requisivit ex abbate Pœmene, dicens: Inveni locum omni fratrum quiete præditum; visne ut illic habitem? Et dixit Senex: Ubi non nocueris fratri tuo, ibi mane. cli. Dixit abbas Pœmen: Tria hęc capita utilia sunt; timere Dominum, precari, benefacere proximo. clii. Frater dixit abbati Pœmeni: Corpus meum evasit debile, et affectus mei non debilitantur. Ait illi Senex: Affectus sunt spinę rugę.

EX EDITIS.
Append. p.
1005. n. 45.

Append. p.
1002. n. 5.
In Ephraem p.
587. n. 12.

E

Miscellan.
Voss p. 132.
Dorothe. Doc-
tr. 18.

26 cliii. Frater quęsivit de abbate Pœmene: Quid faciam? Ait illi Senex: Cum Deus visiterit nos, de quonam curę nobis esse debet? Respondit Frater: De peccatis nostris. Itaque Senex, Ingrediamur, inquit, in cellam nostram, et sedentes meminerimus peccatorum nostrorum, tuncque Dominus in cunctis concurret nobiscum. cliiii. Frater pergens ad mercatum, interrogavit abbatem Pœmenem, quid ipsi consilii daret. Senex autem respondit ei: Esto amicus illius, qui tibi vim intulerit; et cum quiete vendas vasa tua. cliiv. Dixit abbas Pœmen: Docę os tuum loqui, quę sentis in corde tuo. cliv. Interrogatus de inquinamento abbas Pœmen, respondit: Si nos activos constituerimus, et diligenter vigilaverimus, non reperiemus inquinamentum in nobis. clivi. Dixit abbas Pœmen: A tertia ætate Sce-teos a, et post abbatem Moysen b, uou amplius Fratres progressum fecere. clivii. Rursus dixit: Si homo ordinem suum custodierit; nequaquam conturbabitur. cliviii. Frater sic interrogavit abbatem Pœmenem: Quo modo oportet me sedere in cella? Dicit ei: Sedere in cella, quod spectat ad apparens, hoc est, operari manibus, semel in die comedere c, tacere, meditari: at occultus processus in cella, est, extorquere d querelam tui in quocumque loco, ad quem perrexeris; non negligere horas Officii, nec quę abscondita sunt. Quod si contigerit, ut tempus otiosum habeas ab opere manuum, ingressus in collectam, sine perturbatione perage. Horum autem summa;

F
Append. p.
1002. n. 5.

S. II. LXIII. v.
n. 21.

a b
v. xv. 58.

v. x. 64 Ap-
pend. p. 1005.
n. 21.

d
Dorothe. Do-
ctr. 7.

EX EDITIS.
III. 170.

^e
Ioh. Geom.
Parad. 32.

comitatum fraternitatis bonum obtineto, abstinere vero a malo congressu. CLXIX. Frater quæsit ex abbate Pœmene: Si frater habuerit parum pecuniæ meæ, visne repetam? Ait illi Senex; Pete ab eo semel. Exceptit frater: Quid ergo faciam? Non enim cogitationis meæ dominus sum. Senex respondit: Sine cogitationem tuam stagnare e; tantum fratri tuo ne sis molestus. CLXX. Contigit, ut quidam Patrum, quos inter erat abbas Pœmen, venirent in domum cuiusdam religiosi hominis: cumque comederent, appositæ suut carnes; cuncti autem manducabant, præter abbatem Pœmenem: quem ob abstinentiam admirabantur senes, cognoscentes discretionem ejus. Ut ergo e mensa surrexerunt, aiunt ei: Tu es Pœmen, et sic fecisti? Respondit illis Senex: Igno-scite mihi, patres; vos comedistis, et nemo scandalum passus est; ego vero si edissem, quoniam fratres multi juxta me veniunt, illi damno fuissent affecti, et dixissent: Pœmen caruem manducavit, nos vero non edimus? Tunc demirati sunt ejus discretionem.

27 CLXXI. Dixit abbas Pœmen: Ego dico,
B In locum, in quem projicitur satanas, illic projicior. CLXXII. Idem suasit abbati Anub: Averte oculos tuos, ne videat vanitatem. Nam libertas animas interficit. CLXXIII. Pugnam inierunt aliquando Paisius et frater ejus, usque ad effusionem sanguinis e capitibus suis, spectante abbate Pœmene; et nihil omnino eis locutus est Senex. Itaque ingressus abbas Anub; cernensque illos, dicit abbati Pœmeni: Quare sivisti fratres inter se pugnare, nihil locutus? Respondit abbas Pœmen; Fratres sunt, redibunt ad pacem. Tum abbas Anub: Quid hoc est? vidisti ita agentes, et ais, Redibunt in gratiam? Exceptit abbas Pœmen: Pone in corde tuo, me hic intro non exstitisse.*
CLXXIV. Frater sciscitatus est de abbate Pœmene: Habitant mecum Fratres: suadesne, ut iis jubeam? Ait illi Senex, Non; sed tu prius facito opus, et, si vivere desideraverint, ipsi per se videbunt. Subdidit frater: Cupiunt etiam ipsi, Pater, ut eis præcipiam. Respondit Senex: Nequaquam; sed esto illis exemplar, non autem legislator. CLXXV. Dixit abbas Pœmen: Cum accesserit ad te frater, et conspexeris te adventu illius non esse adjutum, requiere in mente tua, atque reputa, quam cogitationem voveres animo ante ejus introitum: tuncque cognosces causam non capte utilitatis. Quod si hoc cum humilitate et attentione feceris, eris inculpatus cum proximo, portans defectus tuos. Si enim cum cautione fecerit homo sessionem suam, non offendet. Deus quippe coram illo est. Ut autem ego video, ex hac sede possidet homo timorem Dei. CLXXVI. Dixit iterum: Homo, qui habet puerum contubernalem, a quo inducitur ad quemlibet affectum veteris hominis, nec minus eum retinet secum; is homo similis est possidenti agrum, quem vermes devorant. CLXXVII. Etiam dixit: Malitia nequaquam malitiam tollit sed si quis tibi male fecerit, bene facito ei, ut per bonum factum destruas malitiam. CLXXVIII. Dixit adhuc: David quando cum leone pugnam commisit, ex gutture tenuit eum, statimque occidit. Si ergo nos quoque tenuerimus guttur et ventrem nostrum; auxiliante Deo, invisibilem leonem vincemus.

28 CLXXIX. Frater poposeit ab abbate Pœmene: Quid faciam, quia mihi contiugit molestia, et commoveor? Respondit Senex: Vis efficit, ut cum parvi tum magni moveantur. CLXXX. Re-erebant hoc de abbate Pœmene: Residente eo

in Sceti cum duobus fratribus suis, junior affli- D gebat eos. Quocirca Pœmen ita allocutus est alterum fratrem: Enervat avertitque vos iste natu minor; surge, abeamus hinc. Igitur egressi reliquerunt eum. Ut autem vidit, quod tardarent, conspexitque postea longe dissitos, cœpit currere post illos cum clamore. Dicit abbas Pœmen: Expectemus fratrem, quia defatigatur. Postquam ergo eos attigit, submisit salutavit, Quo abitis, inquiens, ac me relinquitis solum? Respondit ei Scuex: Quoniam vexas nos, ideo recedimus. Tum ille ad eos: Næ, næ, quocumque volueritis, eamus simul. Et Senex, conspecta ejus simplicitate, fratri suo ait: Revertamur, frater: non enim sponte sua facit hæc, sed diabolus est, qui illi suggerit. Reversi ergo venerunt in locum suum. CLXXXI. Interrogavit cœnobii præpositus abbatem Pœmenem: Quo modo possum obtinere timorem Dei? Respondit abbas Pœmen: Qua ratione possumus possidere timorem Dei, qui iustus habemus ventres caseorum, et dolia falsamentorum? CLXXXII. Frater quæstionem proposuit abbati Pœmeni, dicens: Abba, duo homines erant, unus monachus, alter sæcularis. Monachus E vespere decrevit, habitum proximo maue abjicere; sæcularis constituit, fieri monachus: ambo autem nocte illa mortui sunt. Quid reputabitur eis? Respondit Senex: Monachus mortuus est monachus, et sæcularis obiit sæcularis. In quo eum iuventi sunt, abierunt.

29 CLXXXIII. Retulit abbas Johanues: Aliquando e Syria perreximus ad abbatem Pœmenem, volentes interrogare eum de duritia cordis: Senex vero Græce nesciebat, nec interpret inventus est. Itaque videus nos afflictos, cœpit lingua Græca loqui, dixitque: Aquæ natura mollis est, lapidis autem dura: verum baucæ f, quod suspensum est supra lapidem, stillando paulatim eum forat. Ita etiam Dei sermo mollis est, cor vero nostrum durum; tamen cum homo frequenter audierit sermonem Dei, aperitur cor ejus, ut Deum timeat. CLXXXIV. Abbas Isaac convenit abbatem Pœmenem; quem cernens parum aquæ mittere in pedes suos; quod haberet erga eum loquendi libertatem, dixit: Quo modo quidam usi sunt severitate g, dure tractantes corpus suum? Et ait illi abbas Pœmen: Nos non edocti sumus h corporis interfectores esse, sed affectuum. CLXXXV. Dixit iterum: Fria hæc non possum amovere, escam, vestem, somnum: attamen ex parte amovere possumus. CLXXXVI. Frater interrogavit abbatem Pœmenem his verbis: Multa olera manduco. Ait Senex: Non prodest tibi: sed comede panem tuum cum paucis oleribus; et ne propter necessitates abieris ad paternam domum. CLXXXVII. Referebat de abbate Pœmene, quod, si sederent senes coram eo, et loquerentur de senibus; si nominarent abbatem Sisoëm; dicere so-leret: Missa facite quæ ad abbatem Sisoëm spectant: non enim ad mensuram narrationis venire possunt res ejus.

ANNOTATA.

a Tillemontius in notatione 2 super S. Pœmene, satis convenienter rationi significari censet, quod ab annis triginta, ac post mortem abbatis Moysis, a Maziæis interfecti versus annum 395, fratres Scethos progressum non fecerint in virtute: si hic vero sensus sit, dari ex eo sibi aliquem judicandi locum, quod S. Pœmen etiam tunc habitaverit in Scethi versus annum 425. Verumtamen locum hunc

Append. p.
1005. n. 19.

Mira hæc
nec imitanda.

v. x. 15. Do-
roth. Doctr.
10.

Infra in Sisoë.
n. 58.

v. xviii. 16.
vii. xxix. 1.

Vit. Pat. p.
1000. n. 4.

L. Ioh. Geom.
Parad. 20.

A *hunc intelligi etiam posse addit de monachis omnibus in genere, ac dici, quod non fecerint progressum ab annis triginta post primam Scetheos desolationem : pro qua etiam indicat illud apophthegma apud Cotelierum pag. 587, quod est ordine quartum : Senex quidem degebat in Ægypto, antequam eo venisset abbas Pœmen cum suis, eratque multum notus atque honoratus. Ut ergo e Sceti ascendit Pœmen cum sociis, hominis reliquerunt senem, et veniebant ad abbatem Pœmenem, qui angebatur. Itaque dicit fratribus suis etc. Igitur tunc temporis S. Pœmenem fuisse admodum celebrem affirmat Tillemontius; difficile autem creditu censet, talem fuisse eum ab anno 395 vel 400, cum supervixerit S. Arsenio, atque adeo mortuus esse non potuerit, quam versus annum 450. Nihilominus, uti pergit, rem concludens, sicut non erat inusitatum sanclis istis solitariis vivere integris seculis, potuit habere annos 45 jam ab anno 395, et mereri jam tum æstimationem omnium ac venerationem. Ita ille in suo systemate de duplici Pœmene, coactus suum juniorem facere circiter centenarium, ut dictam jam celebritatem cum anno ætatis ejus 45 conciliet. Ad hoc convenientior videtur annus ætatis circiter 55 secundum systema nostrum de unico Pœmene, quia sic majorem tunc habuerit auctoritatem et nomen. Ad difficultates de annosa illius senectute respondere conati sumus in Commentario prævio § 1. De Mazicis actum a nobis est in S. Arsenio tomo IV Julii pag. 610.*

B *S. Moyses Æthiops, qui ex insigni latrone insignis anachoreta factus est, inscribitur Martyrologio Romano die XXVIII Augusti. Hunc opinamur hic intelligi virum celeberrimum. De illo agemus ad dictum diem.*

c *In Græco est μονοσιτίσαι. Cotelierius in notis*

col. 818, Malui, inquit, cum Pelagio accipere de una per singulos dies comestione, quam eum Martino Dumiensi de solitarie sumpto cibo. Germanus CP. in primam jejuniorum Dominicam appellat μονοφαγίαν ἀσπάζεσθαι. In Historia Pachymeris lib. 12, cap. 21 μονοφαγίαν δι' ἔτους ἐξακριβοῦμενος : et cap. 23 lib. 13, μονοφαγίαν κατ' ἐνάτας δι' ἔτους ἀσκεῖν. Quamquam μονοσιτεῖν et μονοφαγεῖν utramque habeat significationem. Sed μονοσιτία præcepta in cella, magis respicit ad primam notionem.

d *In textu Græco τὸ βασανίζειν. Ibidem col. 819 notat ista Cotelierius : Ita Martinus Dumiensis : nam vertit ARCTARE. At Pelagius interpretando PORTARE, ostendit se legisse βαστάζειν. Nec ea lectio contemni debet, fulta etiam auctoritate optimi cod. Colbert.*

e *Textus Græcus habet λακκῶν. Animadvertit Cotelierius col. 820 : Ἄ λακκος (Græce fossa vel lacus) λακκῶν. Verbum interpretibus non intellectum, ideoque ab uno prætermissum ; ab altero mutatum in λακκεῖν, CREPARE.*

f *In Græco scribitur βασιλίον. Apud Cangium in Glossario Græco-barbaro sumitur pro patera, Gallis bocali *, appositis variis exemplis. In Glossario autem Latino-barbaro ejusdem auctoris accipitur pro specie vasis ; et hæc ultima significatio videtur magis quadrare sensui hujus apophthegmatis, quam prior. Consuli etiam potest Dictionarium etymologicum Menagii ad vocem Bocal.*

g *In Græco est ἐχρήσαντο τῇ ἀποστομῆι. Cotelierius in notis col. 820, In antiqua, inquit, versione, USI SUNT DISCRETIONE ; sed legendum videtur indiscretionem, aut DISTRICTIONE.*

h *Ibidem post ἐδιδάχθημεν, quod est in Græco, indicat Cotelierius, regium codicem hic lacerum supplevisse se per Colbertinum.*

DE S. THEODORO II, EPISCOPO

OCTODORENSI VEL SEDUNENSI

IN VALLESIA APUD HELVETOS

SYLLOGE HISTORICA

De cultu, ætate, et gestis.

CIRCA ANNUM
DXXVI.
Sanctus a synonymis distinctus, et notus in Fastis cum elogio,

Tres a variis distingui episcopos Octodorenses vel Sedunenses, qui Theodori vel Theoduli nomine innotescunt, horumque distinctionem ab aliis quibusdam in dubium vocatam esse, fuse expositum est tom. III Augusti a pag. 273, ubi etiam de episcopatu Octodorensi vel Sedunensi abunde disputatum, ita ut necesse non sit hæc rursus repetere. Iterum ad XXVI Augusti cultum probavimus trium illorum ; videlicet Theodori I, Theodori II, et Theoduli. Quapropter hic breviter tantum ea colligam, quæ de S. Theodoro II supersunt dicenda. Andreas Saussayus in Martyrologio Gallicano ad XVI Augusti, licet Theodulum vocet, annuntiat Theodorum II hoc elogio : Eodem die, Sedui inter montes Alpinos ad Rodanum, depositio sancti Theoduli episcopi illius sedis et confessoris : qui post Constantium hoc pontificatu sublimatus, sancto regi Sigismundo charus, eum ad opera pia religiosa instantia in-

stigavit : cui et snasor exstitit construendi celebris cænobii Agaunensis in honorem sancti Mauricii martyris, illic cum sociis coronati : cujus loci fundationi cum Viventiolo Lugdunensi, Victore Gratianopolitano, Maximoque Genevensi, explorata quoque sanctitatis præsulibus subscripsit : basilicamque ipsam pontificali ritu dedicavit. Deinde virtutum incrementis assiduus, clerum populumque suum sic ipsarum coloribus tinxit, ut morum purissimorum imitatores sedulos, piis nisibus superna afflante aura, effecerit. Et ita decursa feliciter Dei mandatorum palæstra, ad supernorum senatorum consessum, perfectæ sanctitatis purpura insignis emigravit.

2 *Illustrissimus D. Franciscus Augustinus episcopus Salutiensis in Historia chronologica Pedemontanæ regionis pag. 331 inter episcopos Sedunenses memorat eundem sine titulo Sancti his verbis : Theodorus secundus, sive Theodolus, qui in*

narratur allaborasse pro constructione

F

J.S.

ACTORUM
J S.

in fundatione monasterii S. Mauriti Agaunensis inter sexaginta episcopos secundus numeratur. *Henricus Murerus in Helvetia sancta pag. 183 et Sanctum vocat ad XVI Augusti, et monasterium Agaunense, eo suadente, conditum affirmat. Confirmatur utcumque horum sententia ex ipso fundationis instrumento, quod Sammarthani in Gallia Christiana tom. 4, a pag. 12 ediderunt, ex Agaunensis tabularii originali, ut asserunt: nam in eo hæc leguntur: Tunc sanctus Theodorus episcopus Sedunensis ait: Instantia cordis mei est, ut proferam sermonem vestris salubribus conciliis, quid ageudum sit de beatorum martyrum Thebæorum corporibus, id est, Mauriti cum suis commilitonibus, qui pro Deo a Maximiano perempti sunt, et inhumati jacent: nescio, qui sit homo, qui prævaleat secundum merita eorum singulis fabricare ecclesias. Hæc verba Sancti Officio inserta mox videbinus. Totum vero instrumentum legitur quoque apud Labbeum tom. 4 Conciliorum a col. 1557, ubi monet illius fidem ab aliquibus in dubium vocari. Certe Cointius in Annalibus Francorum ad annum 536 num. 227 et seqq. illud non levibus argumentis oppugnat: et Mabillonius in Annalibus Benedictinis tom. 1, pag. 28 de illius defensione desperasse videtur, dum ita scripsit: At pugnare non vacat pro hujus monumenti auctoritate: quod, ut genuinum non sit, certe antiquissimum est, nec levis momenti ad illustrandam Agauni historiam. Hoc igitur instrumentum potius adduxi, ut antiquum, quam ut omnino authenticum.*

monasterii A-
gaunensis,

3 Officium, quod de S. Theodoro II nobis ex Brevariario transmissum monui ad xxvi Augusti in Theodoro I, hujusmodi habet secundi nocturni lectiones: Theodorus secundus, episcopus Sedunensis, præfuit ecclesiæ Vallesianæ temporibus Sigismundi regis, ejus jussu interfuit fundationi cœnobii Agaunensis cum reliquis ibidem sanctis patribus convocatis: et ut diœcesanus alloquitur sanctum Sigismundum, reliquosque præsules hisce verbis: Instantia cordis mei est, ut proferam sermonem vestris salubribus conciliis, quid agendum sit de beatorum martyrum Thebæorum corporibus, id est, Mauriti cum suis commilitonibus, qui pro Deo a Maximiano perempti sunt, et inhumati jacent. Nescio, qui sit homo, qui prævaleat secundum merita eorum singulis fabricare ecclesias. *Hæc verba non carent difficultate, cum constet ecclesiam sanctis martyribus Thebæis dudum conditam fuisse, uti dictum est in S. Theodoro I ad xxvi Augusti. At responderi utcumque potest, ecclesiam illam minori amplitudine fuisse, et eo tempore forsitan destructam; ita ut martyres, super quorum corpora ecclesia fuerat ædificata, rursus jacerent quasi inhumati propter ecclesiæ illius ruinam. Ad Officium igitur redeamus.*

4 Hymnemundo abbate Agaunensi, pro con-
summanda fabrica cœnobii præsens multoties ad-
fuit: et gregem suum pascere studuit, non ut
dominans in clero, sed forma gregis factus ex

animo: corpore castus, mente incorruptus, ab-
stinencia non parcus, sibi austerus, aliis beni-
gnus, humilis et mansuetus, et super omnia mi-
sericors erga pauperes et captivos, et eos, qui
aliqua calamitate premerentur: quibus sublevan-
dis cum aliud non haberet, confugiens ad præ-
sidium orationis, miraculose succurrebat. *Non lu-
bet hic inquirere, utrum ante fundationem Sigis-
mundi jam steterit monasterium Agaunense; de
quo consuli potest Mabillonius tom. 1 Annalium
pag. 27 et seqq. Illud satis certum est, Hymne-
mundum, quem alii Hymnemodum vicinisque no-
minibus appellant, post monasterium a S. Sigis-
mundo seu conditum seu restauratum, primum
illius fuisse abbatem, eique successisse Ambro-
sium, huic autem Achivum, ut docet laudatus
Mabillonius pag. 30 ex Bollando, qui tom. 2 Fe-
bruarii pag. 545 et 546 primos illos tres abbates
recensuit ex eorum Vita, quam servamus Ms. in
scriniis, pluraque disputavit ad monasterium
Agaunense spectantia, occasione S. Severini ab-
batis Agaunensis. Hinc patet, huc revocanda esse,
quæ in Officio S. Theodori I reprehendimus ad*

D
abbatesque A-
gaunenses in
ædificando
juvisse,

xxvi Augusti: Ambrosium abbatem Agaunensem
ad construendam ecclesiam acclivem sanctis mar-
tyribus ex collectis provinciæ insigniter juvit, et
prædictorum Sanctorum ossa cum Ambrosio abbate
legit. *Hæc enim Sanctus noster cum Ambrosio
abbate facere potuit anno 516: nam illo anno Am-
brosius Hymnemundo, post præfecturam septem
mensium defuncto III Nonas Januarii, successis-
se legitur in Chronologica serie duodecim primo-
rum abbatum Agaunensium, quam ex Ms. codi-
ce S. Joannis Bisonticensis nobis otim transmisit
Chiffletius.*

5 Nunc lectionem sequentem audiamus: In om-
nium virtutum palæstra animum sic exercuit, ut
sæpius sponsæ suæ jura, libertates ac immunitates,
etiam cum bonorum discrimine, adversus seculi
principes defenderit, inimicitias, multaque et gra-
via incommoda hac de re non minus hilariter, quam
constanti animo perpessus fuerit, beatum se exi-
stimans persecutionem pati propter justitiam. Jeju-
niis et orationibus, aliisque piis operibus indefesse
vacans, verbum Dei miro affectu prædicabat. Tan-
dem virtutibus et meritis abunde cumulatus æter-
nam gloriæ coronam adeptus est septimo Kalendas
Septembris. *Unde hic mortis dies desumptus sit
ignoro. At si ille satis esset certus; annus mortis
probabiliter sattem assignari posset 516. Etenim
ad annum 516 pervenisse, ex dictis verisimile est:
certum quoque est, post illum annum non diu
superfuisse, cum successor ejus Constantius an-
no 517, xvii Kalendas Octobris interfuerit con-
cilio Epaonensi, cui subscriptus legitur apud
Labbeum tom. 4, col. 1581. At, quia mihi non
constat, quam certus sit obitus ille dies, cum aliqua
latitudine mortem ejus consignavi circa annum
516, ita ut potuerit sequenti etiam obire, aut
præcedenti.*

ut obitus de-
num circa
annum 516.

DE S. LICERIO, VEL GLYCERIO

EPISCOPO CONFESSORE

CONSORANNIS IN NOVEMPOPULANIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. S.

SECOLO VI AN-
TE MEDIUM.
Nomen Sancti
in Fastis sa-
crio,

Consoranum, seu Consorannum, Novempopulaniæ urbs, quæ hodie vulgo dicitur S. Lizier de Conserans, sumpta appellatione a S. Licerio, cujus Acta hic dabimus, breviter descripta est in S. Valerio primo ejusdem civitatis episcopo tom. 2 Julii pag. 227, et latius elucidatur tom. 1 Gallix Christianæ col. 1123 in præfatione ad episcopos Consoranenses. De cultu S. Licerii nullam potest esse dubium, licet memoria ejus in paucis celebretur Martyrologiis, et magna quidem varietate. Romanum ad xxvii Augusti de eo sic habet: Ilerdæ in Hispania Tarraconensi S. Licerii episcopi. His consonat Castellanus in Martyrologio universali. Veruntamen hic elare non edicitur, episcopum fuisse in Hispania, sed coli ibidem, quod verum esse, deinde patebit. Martyrologium Parisiense memoriam ejus annuntiat ad xxvi Augusti his verbis: Consurannis, sancti Glycerii seu Licerii episcopi, qui concilio Agathensi subscripit, cujus nomine extat urbs et ecclesia cathedralis. Hisce similia scripsit Andreas Saussayus in Martyrologio Gallicano ad vii Augusti.

et cultus apud
Conseranen-
ses.

2 Audianus eundem Saussayum in Supplemento ad xxvii Augusti, ubi stylum mutavit, sanctique memoriam ita celebrat: In Vasconia oppido Conserano sancti Licerii, episcopi ex discipulo sancti Fausti Tarciensis antistitis, qui magistri in exilium pro fide et sana doctrina pulsati socii, et in munere pastoralis collega, ac in certaminibus adversus impios commilito strenuus, demumque in cælesti gloria consors effectus est. Tanta autem meritorum clarificatione post transitum refulsit, ut ipsi ecclesix, cui præfuerat, oppidoque nomen inelytum indiderit; ubi magna celebritate colitur, tamquam præcipuus protector, cum persolutione octavæ. Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum ad xxvii Augusti, hæc breviter: Conserannis in Aquitania S. Licerii episcopi. In notis citat tabulas Conserannensis ecclesix, in qua, inquit, magna celebritate cum octava colitur. Hic S. Fausti episcopi Tarbensis discipulus fuit, et S. Quintiani episcopi Ruthenensis nepos. De eo in Breviario antiquo Tolosano, et in Officio proprio dictæ ecclesix. Hæc cultum abunde probant: facta autem hic asserta discutientur latius.

ac in Hispania
locus ubique.

3 Hispani etiam in veneratione habent S. Licerium, ut patet ex verbis recitati Martyrologii Romani, et ulterius ostendunt Antonius Dominicus in Historia Sanctorum Cataloniæ ad diem xxvii Augusti fol. 79, et Vincentius Blascus Lanuza in Historia regni Aragoniæ tom. ultimo lib. 4, cap. 14, quorum relationem Hispanicam compendio refert Nicolaus Antonius in Opere posthumo Ms., quod anno 1721 nobiscum communicavit amplissimus dominus Adrianus Conique, defuncti consanguineus. Verba igitur laudati scriptoris subnecto: Licerium sub titulo episco-

pi Carinensis celebrabat olim, ante communem factum ecclesiis omnibus Romanum ritum, Ilerdensis ecclesia in Cataloniæ principatu, et usque dum celebrat ejus festum die xxvii Augusti oppidum Villa-major dictum in diocesi Barcinonensi, cui et habet dedicatam ecclesiam sub titulo vulgari sancti Lley. Hactenus Antonius Dominicus in Historia Sanctorum Cataloniæ. Quibus adjungit Vincentius Blascus Lanuza eo recentior in Historia ecclesiastica et seculari Aragoniæ regni, reliquias ejusdem sancti Episcopi in oppido ejusdem Zuera * nuncupato in magna veneratione, et oppidum ipsum sub protectione ejus esse, in cujus ecclesia conservari refert Breviarum ac missale antiqua cum Officio S. Licerii proprio.

4 Volunt quidem Hispani aliqui ex suppositiis Dexterii et Juliani Operibus, Licerium hunc Carinensem, vel Carensensem in Hispania fuisse antistitem, et eum sede sua Ilerdam * translatum, adeoque distinctum a S. Licerio Conseranensi antistite. Verum imposturæ pseudo Dexterii ac pseudo Juliani notiores jam sunt eruditibus, quam ut his refutandis diutius velim immorari, aut verba Nicolai Antonii, qui illas multis rationibus acriter perstringit, lectorum oculis objicere. Sufficiet itaque ostendere, S. Licerium, quem aliquot locis colunt Hispani, eundem esse cum Licerio Conseranensi. Facile id præstari potest ex laudato Lanuza, cujus mentem Nicolaus Antonius, post superiora, sic breviter exprimit: Exitare ait in tabulario hujus ecclesix (Zueræ) latina lingua pene barbara scriptam sancti Viri Historiam. Unde colligas, persuasionem veterum hujus oppidi de suo Licerio hanc esse. Hunc scilicet Gallum fuisse, sive in Gallia episcopum Coseranicum; deinde Tarbensensem in Fausti magistrilecum Caroli magni tempore, vixisseque episcopum quatuor supra quadraginta annis, sancteque in Domino obiisse, sequentibus post mortem pluribus signis. Quamvis non omnia hæc exacte conveniant cum Actis edendis: tam multa tamen congruunt, ut dubitare nequaquam possimus, quin illud Hispanicum Ms. de eodem agat Sancto, de quo Acta nostra. Utrobique enim idem episcopatus locus, eadem duratio, idem Faustus magister: deinde eadem miracula apud Lanuza breviter relata, et fusius in Actis nostris descripta, dubium nullum relinquunt, quin idem sit S. Licerius, quem Galli colunt et Hispani.

5 Jam vero reliquix ejusdem Sancti variis modis ex provincia Gallix Hispanicis vicina in Hispaniam deferri potuerunt, licet explicari non possit, quo tempore, quaque occasione translatio illa sit facta. Audi rursus laudatum Nicolaum Antonium: De translatione ex Galliis in hoc Hispaniæ oppidum Liceriani corporis, aut alicujus ex eo portionis, non nisi traditionem Zueræ oppidi Lanuza

E

* quera

nec ille, quem
colunt Hispani
alius est a
Conseranensi,
* Lerida

F

cujus reliquix
in Hispaniam
creduntur de-
latæ.

nuza

AUCTOR
J. S.

nuza affert. Conjectatur tamen ab aliquo ex his adduci potuisse, quorum studium olim fuit e vicina Gallia currere ad Hispana eastra Mauris infesta. In more quippe hujus nationis fuisse dicitur ad hoc sacrum bellum non minus armis his spiritualibus quam corporalibus armatos descendere. Hinc plane, aut ex propinquitate et consuetudine Catalanorum et Aragonensium eum Gallis Aquitanis derivare potuit, quam pluribus sacris thesauris suis Gallos ecclesias nostras, et fortasse Hispanos quoque Gallieas ditavisse: ejus rei exempla in laudata Sanctorum Catalonia Historia passim offendes. *Hactenus laudatus scriptor: atque hæc sufficere existimamus ad ostendendum, Sanctum nostrum Hispanis in veneratione esse, illumque non Carineusem aut Carensensem ignotæ ipsis Hispanis civitatis, sed Consoranensem in Novempopulania fuisse antistitem. Nunc ad controversiam aliam, inter Gallos ipsos agitatam, accedimus.*

Disputatur
utrum Glyce-
rius et Liceri-
us sit idem
episcopus,

6 *Cointius in Annalibus Francorum ad annum 508 num. 16 S. Licerium eundem esse existimat cum Glycerio Consoranensi episcopo, qui anno 506 interfuit concilio Agathensi, cui subscriptus legitur apud Labbeum tom. 4 col. 1395. Cointio consentit Longuevallius in Historia ecclesie Gallicane tom. 2, pag. 281, et Martyrologium Parisiense jam citatum. At dissentit ab his Dionysius Sammarthanus tom. 1 Gallie Christiane in catalogo episcoporum Consoranensium, in quo utrumque separatim ponit, contenditque Glycerium duobus seculis priorem esse S. Licerio. Quapropter, cum ætas quoque S. Licerii ab hac lite dependeat, operæ pretium erit, si rem discutiamus, prioremque sententiam, quam verum omnino putamus, iis stabiliamus rationibus, quibus veri indagatores possint acquiescere.*

probaturque
eundem esse
ex Vita,

7 *In Vita num. 4 hæc habemus: Apud virum apostolicum Quintianum Rutenicæ civitatis episcopum venit, et in ejus servitio ordinatus est subdiaconus, diaconus, et presbyter; tum episcopus Conseranensi ecclesie est directus. Sola hæc verba sufficiunt ad quæstionem dirimendam: nam S. Quintianus Rutenorum episcopus concilio Agathensi subscripsit cum Glycerio; dubitare itaque non possumus, quin S. Licerius idem sit cum Glycerio, cum ipse Sammarthanus col. 1125 scribat: Glycerius ad Christum migravit anno circiter DCLVIII; ita ut episcopus factus sit circa annum 501, id est, biennio circiter ante dictum concilium, modo justa sit mortis epocha, a qua ratiocinium meum non omnino dependet. Non ignoravit laudatus scriptor, hanc necessariam esse consequentiam, sed negat verba superius data de S. Quintiano Rutenorum antistite esse intelligenda, inducitque Quintianum Consoranensem episcopum, de quo hæc dicta intelligi cupit. Unde hæc hauserit Sammarthanus, me latet: certe quæ affert pro conjectura sua stabilienda, non solum inefficacia sunt ad probandum prædicta verba de Quintiano Consoranensi fuisse protata; at ne quidem evincunt, Quintianum ultimum Consoranensi præfuisse ecclesie, ita ut unum Quintianum in duos videatur divisisse, sicut ex uno Glycerio vel Licerio duos formare conatur.*

solutis argu-
mentis Sam-
marthani,

8 *Accipe probationes ejus col. 1125: Nec conjecturæ nostræ, inquit, plurimum obest, quod hic Quintianus dicatur Rutenicæ civitatis episcopus; id enim potuit amanuensis de suo addere, quod S. Quintianus Rutenorum episcopus celebrior et notior foret, quam Consoranensis præsul. Certe non videmus, quo jure S. Quin-*

tianus Rutenensis episcopus S. Licerium episcopum ordinasset in ecclesia Consoranensi alterius provincie. At nihil vetabat S. Quintianum Consoranensem antistitem sibi assumpsisse S. Licerium ut coadjutorem, et episcopum consecrasset. *Audax sane conjectura, qua dicitur amanuensis addidisse verba, quæ præconceptæ opinioni repugnant: quibus conjecturis si uti liceat sine evidenti ratione, et manifesta necessitate, brevi tempore hujusmodi conjecturis totam corrumpemus historiam. At vero alio hic nulla est necessitas recurrendi ad conjecturam ejusmodi, ut sensus verborum conjecturam illam aperte renuat: dicit enim Vita: Tum episcopus Conseranensi ecclesie est directus. Non igitur factus est episcopus in eadem ecclesia, in qua fuerat presbyter, ut vult Sammarthanus; sed directus est ad aliam, a Rutenensi videlicet ad Conseranensem. Quod objicitur de ordinatione ejus per Quintianum, nec in Vita dicitur, nec, si ibi diceretur, incredibile aut inusitatum esset, cum id fieri potuisset ex amicitia, consentientibus illis episcopis, quorum erat ordinare Conseranensem.*

9 *Objicit deinde Sammarthanus aliud argumentum, seu errorem, seu lapsu memorie nixum, adeoque prorsus evanidum, his verbis: Sed qui S. Licerium a S. Quintiano Rutenorum episcopo fuisse ordinatum voluit, in insignem anachronismum labuatur: nam hic præsul subscripsit concilio Agathensi anno DVI; a quo tempore multum abest S. Licerius. Lapsum memorie, quo in abrupta hæc deductus est, aperit col. 1125 in Glycerio, ubi sic habet: Glycerius subscripsit synodo Agathensi anno DVI. Alius videtur fuisse a B. Licerio sequenti, quod edita jam pridem Vita inuit, ubi S. Licerius notatur vixisse tempore Caroli Martelli Francie ducis et majoris domus. At ne littera quidem ulla habetur in Vita, ex qua colligi possit, S. Licerium vixisse tempore Caroli Martelli. Ex hoc memorie lapsu factum putem, ut duos episcopos Quintianum et Licerium in quatuor distraheret. Data a nobis epocha confirmari potest, quod Faustus Tarbensis, S. Licerii magnister, fidei causa missus sit in exsilium: nam id fieri debuit per Visigothos Arianos, qui seculo quinto et sexto alios quoque antistites relegarunt. At vero Caroli Martelli tempore, seu seculo octavo, dudum Catholici erant Visigothorum reges in Hispania, nec ulti in Gallia dominabantur hæretici, ita ut exsilium Fausti pro fide iis temporibus nequaquam congruat, at contingere debuerit sub finem seculi quinti aut initium sexti.*

E
quæ errore nu-
untur: floruit
Sanctus,

10 *Præterea objicit Sammarthanus col. 1126 argumentum negativum his verbis: Certe in Vita S. Licerii nulla fit mentio itineris suscepti, ut adesset synodo Agathensi: quod minime omisisset, si idem esset cum Glycerio: nam de aliis Licerii peregrinationibus loqui sollicitus est Vitæ hujus scriptor. Legenda solum Vita, ut pateat, quam infirma sit hæc ratio: sic enim scripta est, ut virtutes in ea referantur et miracula; at gesta quatuor et quadraginta episcopatus annis sitentio fere involvantur. Quis igitur mirari potest, nuttam in ea de concilio mentionem fieri, cum illud in pterisque SS. episcoporum Vitæ contingat. Ex his concludo, sententiam, quæ eundem statuit Glycerium et Licerium satis certam videri: nam nec Licerius Glycerio potuit succedere, ut quis propter vocis differentiam aliquam posset existimare, eum Glycerium inter et successorem ejus Theodorum quadraginta quatuor anni reperi-*

ante medium
seculi 6:

A *ri nequeant, quibus sedit Licerius. Hinc ulterius colligo, Sanctum obiisse ante medium seculi sexti: quippe Theodorus ejus successor jam sedit anno 549, ut Sammarthanus habet col. 1125: quo autem anno sit defunctus, præcise determinari non potest.*

Acta, et eorum auctor.

11 Acta S. Licerii jam, edidit Labbeus tom. 2 Bibliothecæ Mss. u pag. 588, ubi docet, unde ea acceperit, hoc modo: Descripsimus ex apographo Sanctoralis Bernardi Guidonis episcopi Lodovenssis, communicato ab illustrissimo et reverendissimo Francisco Bosqueto, episcopo Monspeliensi. Porro Bernardus Guidonis non quidem ætate propinquus fuit S. Licerio, utpote qui floruit seculo XIII et XIV; attamen cum vir fuerit doctus, Vitasque Sanctorum cum antiquas tum novas consuluerit, ut monet in præfatione Speculi sui Sanctoralis apud Labbeum pag. 514, auctoritate carere non debet; præsertim in hac Vita, in qua nihil occurrit, quod aut rectæ rationi aut veræ historiæ videatur repugnare. Habemus insuper fragmenta quedam ejusdem Vitæ ex Ms. codice Musciacensi, transmissa per dominum Lebeuf canonicum Autissiodorensem, editis Opusculis satis notum. Hæc fragmenta, quæ admodum mendosa sunt, contulimus cum Vita per Labbeum edita, atque in annotatis ad illam observabo, quidquid occurrerit notatu dignum, minora etiam quedam asterisco in margine adjungam; at operæ pretium non putavi minutias quaslibet scrupulosius annotare.

B

VITA

Auctore Bernardo Guidonis,
episcopo Lodovensi

ex editione Labbei, collata cum Ms.
Musciacensi.

C Sancti patria, pater, et pia institutio; a in Ms. Spanus

b in Ms. præviator

deserta parentibus, discipulus fuit S. Faustini,

Beatissimus itaque Licerius antistes Conseranicæ civitatis, quæ Pyrenæis Alpibus a est affinis, quæ ab Iberis terminant Galliam, uatione Hispanus * fuit, nobilitatis oruamento coruseante clarissimus, qui a patre rhetoricæ artis pomposa refertus facundia, majus venaudis muneribus de se lumen generis extulit, quam de patre suscepit, et roseis floribus, in speciem meliorem germen parentis oruavit. Qui ætate parvulus, meritis celsus, a patre literis liberalibus est imbutus: sed apud terrenum magistrum cælesti formabatur pleuus instrumento b. Dehiuc ad Abrahæ fidei concordiam festinabat, et mysticæ ad præceptum illud, tamquam si ad se diceretur: Exi de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui. Et ideo ad terram pervenit, quam ei pius Præmiator * ostendit; sicque iuchoavit ab adolescentia esse maturi principii, ut ageret puerili in tempore, quod implere vix solet processus in senæ.

2 Despecta itaque sede patriæ, vitæque parentum, dilexit Domium, et exclusa claritate mundana, voluntarium elegit exilium. Vultus patris effugit, qui Abrahæ credulitatem implevit: patriarchæ iter arripuit, et sine dubio fecit ejusdem justitiæ se consortem. Hic confugit ad virum beatissimum miraculis præditum, et palma gloriæ,

Tarbæ c civitatis episcopum Faustum d, vere in Domini cultura felicem, cujus lingua per singulas homilias in Ecclesia Dei audiebatur, cui turba triumphalis dicere posset: Pulchra vox tua, cujus magisterio et merito talis populus Dei esse comprobatur. Mox vero ejus obsequio se familiariter tradidit edocendum. Sed sacratissimus Faustus pro causa Christi missus est in exilium in civitate Vico-Julio e: deinde eo redeunte, ad propria iste comes accessit.

3 Igitur beatus Licerius ab ineunte adolescentia ita fuit divinis armis, gratia Dei prosequente, succinetus, ut, ubi se infelix belligerator ingessit, virtutis gloria non careret. Nam, ut unum pandamus de pluribus exemplum, dum inter pueriles turbas joculariter ludus ageretur incantus, quod familiare juvenili ætati est, providere ipse nil potuit, præsertim cum adolescentes rapto impetu ludum sine ordine membris mutuis incepissent temere. Accepto igitur auore certandi, percussus quidam oculus, cum gauderet, amisit; et cui luctus insistebat, per quem lacrymas fuuderet, non habebat. Mox vero sanctissimo faciente signum crucis in oculo, interior splendor reductus est. Ecce quale lumen in Juvene sibi sacrosancta præparabat Ecclesia, qui illuminationis recipit exempla, et quid ei jam poterat esse impossibile, cui oculum sanare fuit tam facile f?

4 Beatissimo igitur Fausto migrante ad Dominum, nolens parentes ejus repetere, apud virum apostolicum Quintianum Rutenicæ g civitatis episcopum venit, et in ejus servitio ordinatus est subdiaconus, diaconus, et presbyter; tum episcopus Conseranensi ecclesiæ est directus; qui quamvis alicui non videbatur competere quod sacerdos fuisset ordinatus h, tamen a evectis est libenter exceptus. Quis enim de ejus electione potuit dubitare, cui tanta virtus pontificii ad coronam gloriæ quotidie crescebat? Florebat in eo jugiter religiosus processus, sed et recti mysterii copia dispensandi. Et quantum gradus in eo crescebat, tantum ipse divinis assurgebat servitiis. Illo quoque tempore, dum iter ipse cum suis carperet, superna gratia providente, subito serenitatis fides est immutata, terris coruscant fulgura, aër tonitruis permiscetur, cælum tempestate succiugitur, imbre nubes armantur, et ex omni parte nimbi descendunt; pluvia, velut flumina, effunditur; non ut justum obrueret, sed probaret. Nam undique guttis iufluentibus per loca, per quæ tunc cum suis vir sanctissimus Licerius episcopus incedebat, sicca uubes pependit: et propter honorem Pontificis, illic fremebat divisa tempestas, ut cum erueret potius quam sæviret: quia, quo gressum ille intulit, illum uimbus expavit. Credens * enim eum per qualemcumque tectum decurrisset, quia per medias undas sicca veste processit. Ecce ibi sicut dignitas erat venerabilis, ita merces illustris. Credo si orasset utique ne plueret, Helix meritum reformasset; et quod a paucis pro eo repulit Dominus, generalitati non negasset. Habet et ipse a pristino Moyse chirographum, quia quod ille non scusit in pelago, hic vitavit in nimbo.

5 Veniamus tandem ad eleemosynariæ pietatis officium, ascendens in altum, penetrans nubes, pertransiens cælum, stans autem Deum, extinguens peccatum. Quod inter reliqua bona palmæ triumphalis exempla, jactantiæ quoque causa ei uou auferet, nec fructu multiplicatæ segetis carebit. Quadam vero die, dum pauper parvam alimoniam posceret, ut beatus Licerius antistes sibi si-

A. BERNARDO GUIDONIS EPISC. c d

e crucis signo oculum sanat,

E

f consecratur presbyter, et episcopus: per pluviam incedit non madefactus: 9

h

F

* f. credens

misericos in pauperes, panem suum invenit multiplicatum;

ne

B. BERNARDO
GUIDONIS EP.

ne mora præberet, tunc ille, ad quem cura cellarii pertinebat, expensis omnibus, recurrens in cellam, panem dimidium non amplius dimisisse respondit, quod deberet offerri. Sed ut jam esset excusatus a Pontifice, et ut clamante paupere, surda aure ipsum panem dimidium ei denegaret, grave peccatum æstinans, si partem ejus, illo esuriente, episcopalis mensa reservaret, ingressus in locum, antequam offerretur aliquid, per solam voluntatem daturus, in decem tantum munus invenit: nam pro dimidio, quinque panes integros reperit. O gula parcissima angelicis epulis enutrita, pauperi larga, sibi restricta! Elegit propter inopem esurire cibum, ut non esuriat cæleste mysterium; sed subito, quod quondam terrenam frugem obtulit, cælestem messem collegit. Ecce solitus est de pabulis et necessitatibus, ut consoletur alienos respectu ejus, qui ait: Spes agri mecum est. Nec istum sincillo distribuere potuit, qui de quinque panibus quinque hominum millia satiavit; ubi frux plus in mensa quam in terra nutritur, et in datis delitiis amplius quam in acceptis. Quanta denique erat in Sacerdote fiducia, ut non caperet de cespite, quod non caperet de sermone?

equum Sancto auferens se ipse occidit,

6 Illud quoque opportunum existimo pateferri, ne, quod videtur esse relatione terribile, culpa sit sileutio præterire: sæpe enim hujusmodi relatio ad fructum emendationis proficit. Dum igitur ad quemdam locum Pontifex festinaret, insecutus est eum quidam Beatus nomine, non illi, sed sibi crudelis; qui mox impulsus animi feritate, equum ei magno impetu et violenter abstulit. Tunc ipso orante, et vigilias peragente, cum gladio eadem nocte se perfodit. Tunc scelerosa dextra ad credule ministerium servata, uno momento committens culpam, et exigens pœnam, intulit Sacerdoti injuriam, et repræsentavit vindictam. Nam perditus, ne moram ad divinam faceret ultionem, non expectavit ab altero se ferri. Fortasse ad hoc in sua morte nullus inventus est socius, neque qui ejus fieret sanguine maculatus. Alius enim crimen abstulit, eum se malus author extinxit *i*.

alterius in ipsum injuriam familia percussit febre, sed ejus oratione sanatur:

7 Adjiciendum est etiam salutare multis ipsius curationis miraculum: nam quod honori illi erat, et præcipuum, reticere non debet imminutum. Interea nascente bellorum tumultu de militum discordia procreato, dum adversus regnum collidendum illi consurgerent, et ad ipsum confringendum vires suas exarmarent, fugientem virum venerabilem de loco ad locum judex quærit infestus, equum fræno retinet, verba molesta ingerit, unde venerat, eum redire compellit; Dei tamen judicio procedente, omnes suos laborantes infirmitatis tædio invenit. Nam universæ familiæ ejus febres intulerat pestilentia, nec prius eorum aliquis relaxatus est languore, quam ipsi ad sua vestigia judex provolutus supplicaret. Oratione vero ejus, cujus causa venerunt vulnera, fuit et medicina, et etiam intercessionis suæ imbre febrium vapor abscessit, et igne fidei languores ignis extinxit. Beatissima autem erat ejus voluntas, quam quodammodo sequebatur divina; quia ita mandatis cælestibus obediebat, quod cælos inclinabat ad vota. In tantum enim jam erat Christi familiaritati conjuncta, ut, quod Redemptor per ejus arcana susciperet, per signa monstraret.

8 Nec hoc prætereundum est, quod in villa Arnespenos *k* Vir ille accesserit, ut videretur quantus amor ei esset in eleemosyna largienda.

Dum vero ad ipsum locum venisset invitatus ad eulogias *l*, erogatis omnibus, unus ei panis remanserat, quem postea restitucnte cellario, tribus pauperibus impertivit, dicens: Habet unde refectionem mihi Dominus meus dirigat. Tunc in momento quædam femina præter reliqua, quadraginta illi panes direxit, ne præteriretur * quod dixerat, cui fides omnia ministrabat: quia sic tribuit, et non negavit; quod non habebat, accepit. Contigit quoque, quemdam multis sceleribus depravatum, præter alia latrocinia, ovem pauperis violenter occidisse. Qui interrogatus a Pontifice, quare tot assidue crimina perpetraret? respondit: Generatio *m* est, quæ talia admittit. Dicit ei beatissimus Licerius: Ergo oremus, ut ipsa generatio deleatur. Mox vero ultio Dei comitata sermonem ejus, in eadem hora flagitiosum hominem graviori, quam ipse alicui iutulerat, flagello eum percussit. Est enim invasus ardore tali, quod si iu aquam descenderet usque iu aures, non tamen illi requiem vel unda conferret: æstuabat autem in flumine, nec, secreto incendio cruciante, flammam vitabat in gurgite; quia intra se portabat de culpa camini fornacem. Id igitur *E* actum est, ut usque in finem tali pestilentia laboraret, quod vivens cadaver ejus existeret, cujus ad doloris augmentum caro resolveretur in cinerem. Nam in vorandis visceribus officium tumuli dira febris implevit, nec inventum est in ejus corpore, quod sepulera consumerent, quia prius flamma per ejus membra defluxit.

9 Confido ergo, devotum populum, etsi pagina *n* morsum a cane rabido sanatur, prolongetur, per varias miraculorum delicias epulando, non habere fastidium, quia inde sit salutis augmentum, quod tam breviter est explicandum. Quidam itaque laceratus a cane rabido, et ejus veneno potatus occurrit Viro sanctissimo, qui tollens facitergium *n* de capite suo, involvit in eo pereclitantes, et tali medicamine ab imminente pernicie supplicem liberavit.

10 Operæ pretium æstimo etiam istud inferri, qualiter oratio ejus fuit generalitatis ereptio; et quod prius in singulis fecit, postea probavit in cunctis. Igitur veniente ad civitatem deprædandam Ricosyndo *o* duce Gothorum per vulgatum Christi nuntium, perterritis omnibus, afflictaque graviter urbe, ipsa, tamquam quæ futuram timebat, jam emersisse captivitatem deplorabat. Tunc vero universi cives de se desperantes, solum præsidium ab oratione Pontificis expectantes, occurrunt Sacerdoti, fletu potius quam voce eum rogantes, ut subveniret patriæ intrantibus hostibus peritura, et ne gregem suum dente lupi raptoris contaminari permetteret, deprecabantur. Tunc universis civibus præsentibus Pastor venerabilis pietate percussus, ad divinum occurrit auxilium, ubi sine dubio fides obtinuit votum; moxque in oratione ipse prosternitur, nox in vigiliis ducitur, terra lacrymis irrigatur, cælum planctibus aperitur, et angelica arma descendunt, superna mysteria confitentia. Prorsus eadem nocte B. Licerius duci, de quo diximus, per visionem in via occurrit, et magno impetu impellens eum, ne ultra præsumeret accedere obstabatur, tantum donans spatium, quo loenm, unde venerat, velociter appeteret. Tunc ille terribiliter castigatus, vix expectat dici lucem, nec pœnam sustulit, sed reverti ad domum suam sanum licuit ambulare. Ad propria ergo festinavit, nec fuit ulterius, quod exterritus recordaretur, ubi dux in fugam processit. Si una nocte, ipso solo vigilante, populo quiescente, cive defenso, *F* hoste

D
liberitatemque,
et fiducia in
Deum remun-
nerata: bla-
sphemus, co-
orante pui-
tus:

in Ma. præ-
teriret

morsum a ca-
ne rabido sa-
natur,

civitatem ora-
tione sua tue-
tur ab hosti-
bus:

A hoste repulso, sine ullo ejusquam vulnere meruit triumphare, sola voce vincente. O quam felicissimum patriæ propugnaeulum, ejus non vacue missa verbi jaeula eeciderunt. O mens saceratissima caelesti dono dotata, in ejus lingua pependit victoria! Hic divina misericordia ultra quam promiserat, pietatis ostendit exeupla, ubi unum invenit, et tamen ex eunetis accolas illæsos servavit.

multaque alia
xgris præstat
beneficia:

11 Sed quis ejus gesta felicia, miraculis cresecntibus per singula comprehendat? Quantis ille per eulogias sanitatem pristiuam reformavit? Quoties languentibus salutem sanetam transmisit? Sentiebat æger sub dente eibaria, et stupebat pleno gutture dapibus medieiuam, quia vix sibi præstari sperabat subsidia languoris. Hispani quoque ad eum eurrebant, quia toties miseratioue sua et vultu salutifero porrigebat medelam. Cum vero ægrotum mauu legi tetigit, gravis morbus effugit. Ecce virtutis imperium, cui posse subjacuit de aspectu sanare.

tempus episco-
patu, et moris.

12 Quis vero digne illum extollit, ejus spes quidquid voluit, in salutem convertit? Nullis umquam divitiis, non rebus sæcularibus est occupatus, sed repulsa communi sarcina, Christi crucem gerens, in alta sequutus est nudus, expeditus, et exercitus, vivens Deo, et sanctæ conversationi intcutus. Quadraginta et quatuor annos pontificali honore insignitus implevit. Hic ergo Vir Sanetissimus glorioso proeedeute triumpho per arctum et angustum iter gressu libero ducem sequens Christum, die sexto Kalendarum Septembrium, relictis terris, exceptus est caelo, præstaute Domino nostro Jesu Christo, cui est honor, et gloria, virtus, et potestas per infinita sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Id est, Pyrenæis montibus: Pyrenæi autem montes inter Galliam et Hispaniam notiores sunt, quam ut pluribus describi debeant.*

b *In Ms. Musciacensi: Cæleste formabatur plenius instrumentum.*

c *In Ms. Traviae, pro Tarviæ opinor: nam vix ulla vox ibidem recte est scripta. Tarba autem, vulgo Tarbes, urbs est Galliæ in Aquitania, episcopalis sub archiepiscopo Auxitano, in Bigerrensi eomitatu, ut habet Baudrandus.*

d *De Fausto agemus, dum eruditus aliquis nos docuerit diem, quo colitur, aut cultus aliquando fuit: nam de eultu dubitare vix possumus. Interim observo, secundum ea, quæ disputavimus in Commentario num. 6 et seqq., Faustum floruisse sub finem seculi quinti, atque in serie episcoporum Tarbensium collaeandum esse ante Aprum, qui anno 506 ad concilium Agathense misit Ingenuum presbyterum: licet in Gallia Christiana tom. 1 col. 1226 collocetur multo serius. Lanuza ante laudatus refert, in Ms. Zuerensi diei, S. Licerium Fausti successorem fuisse in episcopatu Tarbensi: at hoc non magis verum existimo, quam, quod ibi quoque habetur, vixisse tempore Caroli magni. Utrumque enim huic Vitæ*

repugnans, et ex errore hauriri potuit: primum, quod diceretur episcopus factus post mortem Fausti; unde putare potuerunt ei successisse: secundum, quod forte ejus reliquiæ tempore Caroli magni Zueram sint delatæ. Verum, undeumque error provenerit, erratum in iis fuisse, satis certum apparet ex dietis in Commentario.

A. BERNARDO.
GUIDONIS BRIBI.

e *Vicus Julius, vulgo, Aire, alias Vico Julius, et Sotia, urbs est Galliæ in Vaseonia propria, ait Baudrandus, episcopalis sub archiepiscopo Auscensi. Id factum per Evaricum Visi-Gothorum regem Arianum, aut filium et successorem ejus Alaricum. Forte per Evaricum relegatus, rediit sub Alarico: nam hic patre mitior fuit in persecutendis Christianis. De utroque hoc rege consuli potest Longuevallius in Historia ecclesiæ Gallicanæ tom. 2.*

f *Hoc miraculum ex Ms. Zuerensi habet etiam Lanuza, uti et sequens de pluvia.*

g *Ruteni vel Rutena, Gallis Rodez et Rodes, urbs est in Aquitania Rutenorum caput, et episcopalis sub archiepiscopo Bituricensi. De S. Quintiano dicta sunt aliqua in Commentario: Acta ejus dabuntur ad 13 Novembris, quo colitur. Quod Ferrarius num. 2 in Commentario dicit de consanguinitate Licerii cum Quintiano, velum certius videre probatum.*

E

h *Hinc quidem verisimile est, a S. Quintiano episcopum ordinatum esse S. Licerium; attamen id clare non affirmatur.*

i *Hoc quoque miraculum, quodque non. 10 habet de civitate servata, Lanuza attigit.*

k *In Fragmento Musciacensi in villa Arnespe uos Vir etc., acsi auctor cum eo vixisset. Potuit sane Bernardus Guidonis hujusmodi auctoris contemporanei habere lucubrationem, ejusque verba non mutata relinquere. Verumtamen id asserere non ausim, cum nomen villæ forsitan fuerit Arnespernos.*

l *Vox eulogiæ, cujus varia est significatio, hic sumi videtur pro panibus benedictione consecratis, uti et infra num. 11. Vox cellerarius, quæ mox sequitur, alias cellarius, eum significat, cui cibi et potus cura incumbit.*

m *Responsio apparet Manichæi vel Priscillianistæ: nam hi ambo et generationem in legitimo etiam conjugio damnant, et liberum tollunt arbitrium. De utrisque agit S. Augustinus lib. de Hæresibus cap. 46, et 70.*

F

n *Faciergium a facie tergendæ vocatur sudarium.*

o *De Ricosyudo hæc notat Sammarthanus col. 1126: Hic Ricosindus forte fuit Recesvindus rex, cujus tempore celebratum est concilium Toletanum VIII. At id non convenit temporibus Caroli Martelli, quo vixisse vult S. Licerium; nec epochæ a nobis confirmatæ. Nam Ricesvindus post medium seculi VII regnum tenuit, id est diu post epocham nostram, et diutius ante Caroli Martelli tempora, quam ut epocha Sammarthani cum hac opinione cohærere possit. Malim itaque fateri, me de Ricosindo hoc alibi nihil legisse: at suspicor ducem fuisse Alarici regis Ariani.*

DE S. CÆSARIO EPISC. CONFESS.

ARELATE IN GALLIA

J. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

§ I. Vitæ scriptores : cultus ; elogia.

ANNO DCLII.
Vitam S. Cæsarii, editam a
Mabillonio,
scripserunt

Mira vitæ sanctitate ac miraculorum gloria seculo v et vi in Gallia coruscavit S. Cæsarius ex monacho et abbate Arelatensis episcopus. Vitam ejus fideliter a discipulis conscriptam edidit Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti seculo 1, ubi pag. 658 ita præfatur : Sancti Cæsarii Arelatensis episcopi Vitam, quæ multis in locis interpolata hæcenus prodierat, sinceram et integram hic exhibemus ex eodd. Mss. S. Germani Pratensis, et Montis-majoris Arelatensis, in duos libros distinctam. Priorem scripsit Cyprianus, ut constat ex num. 30 ; posteriorem vero Messianus presbyter et Stephanus diaconus, quod ex fine libri 1, et ex libri 2 initio liquet. Cyprianus ille diversus non est a Cypriano Tolonensi antistite, S. Cæsarii discipulo, cui tantum Cæsarius testamento reliquit. Huic Mabillonii sententiæ adstipulantur novissimi editores Gallicæ Christianæ tom 1, col. 741, ubi gesta S. Cypriani Tolonensis breviter explicant. Neque de eo dubitandum videtur, cum ex Vita pateat num. 46 Cyprianum Tolonensem S. Cæsarii fuisse discipulum.

quinque ejus
discipuli,

2 Nec refert, inquit Mabillonius, quod prioris libri scriptor de seipso modeste ac humiliter, . . . magnifice vero de Cypriano Tolonensi antistite . . . loquitur. Id enim de se non scripsit Cyprianus, sed illi, qui cum eo priorem istius Vitæ partem condiderunt. Quippe licet Cyprianus auctor sit præcipuus, non tamen solus fuit in ea describenda : sed cum eo Firminus et Viventius operam suam contulerunt. Probatur hoc ex initio libri 2, ubi expressis verbis Firminus et Viventius cum Cypriano auctores dicuntur prioris partis. Addit Mabillonius inscriptionem Vitæ præfixam in codice Ms. Montis majoris, quæ est hujusmodi : Incipit prologus et Vita Cæsarii, quam dominus Cyprianus et beatissimus Firminus et sanctus Viventius episcopus (legendum episcopi, ait Mabillonius) et presbyter Messianus et diaconus Stephanus scripserunt. Plures prioris libri fuisse auctores, evincunt etiam hæc verba num. 39, Unus ex nostris, qui hæc scripsimus. Hinc ita infert laudatus Mabillonius : Illud igitur elogium, quod de Cypriano Tolonensi legis num. xxxiii (apud nos num. 46) Firmino et Viventio auctoribus adscribe : sicut dum in libri 2 (apud nos num. 7) Messianus VIR VENERABILIS dicitur, id a Stephano diacono, non ab ipso Messiano scriptum nemo non concedet.

quorum tres
fuerunt episcopi,
obtulitque
Cæsaria abba
tunc :

3 Non est ullum dubium, quin Firminus et Viventius, æque ac Cyprianus, discipuli fuerint S. Cæsarii, ac episcopi : cœpiscopi enim vocantur initio partis secundæ. Præterea Viventius episcopus nominatur in titulo epistolæ a Messiano ad eum datæ, quam infra recitabimus. Verumtamen obscurum hæcenus apparet, cui præfuerint ecclesiæ. Mabillonius quidem ait : Firminus fuit epi-

scopus Ucetiensis, cui Baillelus assentitur in Vita S. Cæsarii ad xxvii Augusti et auctores Historiæ litterariæ Franciæ tom. 3, pag. 197 : at editores novissimi Gallicæ Christianæ tom. 6, col. 611 et 612, ubi agunt de S. Firmino Ucetiensi ; sic loquuntur : In Actis nostri Firmini nulla occurrunt, quæ huic faveant opinioni. Neque ego in Mss. nostris de S. Firmino Ucetiensi quidquam reperire potui, quo evincam S. Cæsarii discipulum fuisse, aut cum aliis Vitæ scriptorem. Quapropter rem incertam relinquere cogor usque ad xi Octobris, ubi de S. Firmino Ucetiensi agitur latius. Viventius autem quis fuerit, nondum constat, inquit Mabillonius. Vita a quinque laudatis auctoribus composita Cæsariæ virginis, ad cuius preces erat conscripta, fuit dedicata. Egimus ad xii Januarii de S. Cæsaria sorore Cæsarii, quæ prima monasterii Arelatensis abbatissa a sancto Fratre fuit constituta : verum hæc mortua est ante Cæsarium, sicut liquet ex Vita hujus num. 44, adeoque illi dedicata non est hæc Vita, ut per errorem scripserunt aliqui. S. Cæsariæ alteram successisse Cæsariam, testatur Vita eodem loco, atque hæc ipsa est, cui S. Cæsarii Vita legitur inscripta. Illum Sanctæ titulo honorant scriptores Gallicæ Christianæ tom. 1, col. 619 ; sed de cultu ejus nobis hæcenus non constat.

4 Laudata S. Cæsarii Vita edita fuerat a Surio ad xxvii Augusti, et a Vincentio Baralli in Chronologia Sanctorum Lerinensium pag. 229 et seqq. : sed præplacet editio Mabillonii, cum stylus in aliis fuerit alteratus, et in Surio non pauca in libro primo sint prætermissa. Habemus insuper primam hujus Vitæ partem Ms., acceptam opera doctissimi Sirmondi ex vetere Ms. membraneo monasterii S. Martini a Campis Paris., Ordinis Cluniacensis, ut in apographo nostro notatur. Contuli hoc Ms. cum editione Mabillonii, a qua non nisi in paucis et levioribus quibusdam dissentit. Verumtamen, ut editio fiat exactior, et differentiarum utriusque appareant, partem hanc ex laudato Ms. edam, observaboque in notis, ubi quid occurreret in editione memorata diversum. Alteram partem, quam Ms non habemus, subjiciam ex Mabillonio. Præter vulgata hæc S. Cæsarii Acta, aliam ejusdem Sancti Vitam nobis transmisit olim Chiffletius noster ex Ms. perantiquo ecclesiæ S. Joannis Bisonticensis, præcedenti multo brevior : sive hæc ex illa fuerit contracta, sive hæc ipsa sit Vita, quam unus ex quinque auctoribus initio composuerat sine aliorum supplemento. Certe nihil addit præcedenti, nullumque continet factum, quod in illa non legatur ; sed facta eadem iisdem fere verbis ibidem partim leguntur, partim omittuntur. Hinc non alteri usui fore hanc Vitam censui, quam ut conferatur cum Vita edenda ; noteturque suis locis, si qua facta clarius in hac enuntientur.

editiones Vita
prioris : unde
a nobis sit
edenda.

A 5 Porro quamvis Acta S. Cæsarii ab iis auelorum, eaque sinceritate sint conscripta, ut confirmatione nulla indigere videantur; taliaque ac tanta doceant, ut ad laudem Sancti vix quidquam addi possit, lubet tamen aliunde adungere quædam virorum præstantissimorum testimonia, ut ex illis quoque elucescat, quanta de sancto Antiste fuerit existimatio. S. Ennodius Twincensis episcopus, de quo egimus ad xvii Julii, in epistola ad Cæsarium, edita apud Sirmondum in Operibus variis tom. 1, col. 957, ejus laudes his celebrat verbis: Te, mi Domine, in orbe jam Christiano diva lex peperit, et apostolici uberis lacte nutritiv: tu cæteros, velut solis magnitudo astris minoribus comparata, transgredieris: te qui interioris hominis oculis inspexit, instructus est. Nam et cum facie ipsa foveas puritatem, delinquentes feriato ore castigas. Boni de conversatione tua, quocumque processeris, imitanda inveniunt: malis fugienda demonstrantur. Beatus tu, cui a Deo tributum est, ut et monitis doceas et exemplis: qui ad pii itineris directum, semper existens prævius, invitasti. Quis non optet, te loquente, ut sciat plura, non legere?

B Tu, dum libris genium relatione concilias, et magistros informas. Tibi debet quicumque ille scriptorum maximus, quod cum dote elocutionis amplificas. In te lux convenit sermonis et operis. Plura ibi videri possunt, vel apud alios, qui eandem epistolam ediderunt.

Florianus eius discipulus, Venantii Fortunati;

6 Præclarum quoque de S. Cæsario testimonium subministrat Florianus monachus, ejusque discipulus, in epistola ad S. Nicetium Trevirensem episcopum, apud Chesnium tom. 1 Scriptorum Franciæ, pag. 851 his verbis: Sed et coronæ vestræ socium beatæ memoriæ dominum Cæsarium Arelatensem episcopum, qui vixit inter barbaros pius, inter bella pacatus, pater orphanorum, pastor egentium, qui tanti census effusione nil perdidit, catholicæ regulam disciplinæ dictis factisque demonstrans. Ipse igitur mihi Latinis elementis imposuit alphabetum; sed et huic pro famulo discipuloque suo impetrare confido. Venantius Fortunatus, qui variis locis de Cæsario ejusque regula mentionem facit, virtutes ejus lib. 5, carmine 2 brevi hoc elogio perstringit:

C Qui fuit antistes Arelas, de forte Lirini, Et mansit monachus, Pontificale decus, Monachum mansisse ait, insinuans, fuisse eadem vitæ austeritate, orationis assiduitate, humilitate, aliisque virtutibus, quibus floruerat monachus.

7 Apud laudatum Sirmondum tom. 2, col. 29 recitatur epistola S. Aviti Viennensis episcopi ad Cæsarium, qua illi commendat Maximianum episcopum, oculorum infirmitate laborantem. In hæc epistola non quidem virtutes Sancti recitantur, excepta misericordia in afflictos, quæ his verbis indicatur: Cum pietatem vestram, quærentem ubique misericordiæ aditus, non lateat ubi est miseræ locus: at fama miraculorum ejus latenter insinuat. Etenim non alia de causa Maximianus videtur adivisse Sanctum, quam ut cæcitali suæ per eum consequeretur remedium: nam sic intelligenda putem verba Aviti sequentia: Principalis tamen ei, quantum dignatur asserere, causa veniendi est, ut peritiorum Medicum quocumque perquirat, qui imbecillitati corporeorum luminum cujuscumque remedii arte succurrat. Hæc, inquam, verba sic putem intelligenda, præsertim quod subjungat exemplum Tobia, qui hu-

mana arte sanatus non fuit. Audi epistolæ verba: Spem vero recipiendi obtutus, quantum arbitror, et ab exemplo requirit: quod scilicet Tobiam nostrum... latens in angulo medicina reducerit per collyrium fellis ad dulcedinem sanitatis. Subdit Avitus: Quocirca suscipite fratrem sinceritate solita, reverentia digna: et, si quid consolationis sancto debetur, impendite. Impletur autem commune desiderium, si etiam qualiscumque infirmitati medela provenerit. Quibus Cæsarium non obscure hortatur ad visum Maximiano restituendum. Neque mirabitur famam miraculorum ejus adeo sparsam fuisse, ut episcopus ex longinquis regionibus ad ipsum accesserit ad visum recuperandum, qui miracula in Aetis relata perlegerit.

8 Celebritatem quoque S. Cæsarii probare possumus accessu virorum illustrium, qui ejus consilia expetebant aut monita. Apud nos tom. 2 Martii pag. 352 in Actis S. Leobini Carnotensis episcopi hæc leguntur ad propositum nostrum: Non multo post tempore a beato Ætherio (Carnotensi) pontifice ei (Leobino tunc presbytero) injunctum est, ut causa proficiendi in melius S. Cæsarium, Arelatensem episcopum inquirere, et adire deberet intrepidus: ad quem enim pervenisset S. Leobinus, pariterque cum eo B. Albinus, qui comes ejus itineris fuerat; requisitus a B. Cæsario, cur tanti itineris laborem assumpsisset, respondit B. Albinus, se tantummodo sui desiderii causa venisse; beatum vero Leobinum, derelictis fratribus, quibus præpositus fuerat, Lerinum properaturum, ubi omnibus fratribus desiderat esse subjectus. Porro S. Albinus Andegavensis episcopus de re gravissima consuluit S. Cæsarium, ut in Actis illius legitur tom. 1 Martii pag. 60: sed incertum est, an id factum sit, dum ad illum profectus est cum S. Leobino, an postea rursus accesserit. Verum ex hisce clarissime patet, nomen S. Cæsarii maximum fuisse per totam Galliam, cum viri sancti, tanto terrarum intervallo distantes, ad ipsum, tanquam ad oraetum, consilii et progressus in virtutibus causa proficiscerentur. Ceterum jussit S. Cæsarius S. Leobinum redire, ad monachos, quibus præerat, regendos, quod ille præstitit, uti ibidem pluribus refertur. Hæc sufficiant ad ostendendum, quanta Cæsarius floruerit nominis fama, quantaque ubique fuerit de sanctitate ac sapientia ejus existimatio.

9 Memoria ejus sacris Fastis adscripta legitur ad xxvii Augusti, qua festivitas ipsius in diocesi Arelatensi celebratur. Audi pro omnibus Adonem: In Gallis, civitate Arelatensi, sancti Cæsarii episcopi et confessoris, miræ sanctitatis et pietatis et studii viri. Hisce alii fere consentiunt, quorum verba recitare supervacaneum est. Trithemius de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti lib. 3, cap. 84 Cæsarium monachis Benedictinis adnumerat: at errorem illum abunde refutavit Baronius in notis ad Martyrologium Romanum xxvii Augusti. Error Trithemii ortus erat ex anachronismo, videlicet quod putaret Cæsarium floruisse multo serius, quam revera floruit. Hinc in alium errorem lapsus est Andreas Saussayus; qui præter Cæsarium nostrum, alterum annuntiat Cæsarium Arelatensem episcopum, istius nominis secundum. Videri potest in Appendice Martyrologii Gallieani pag. 1220, ubi facta quædam, S. Cæsario propria, secundo illi fictilioque Cæsario attribuit. Hic error, ut nulla ratione fultus, longiorem refutationem non meretur; præsertim quod

uctores J. S.

seru ad illum de rebus gravissimis consulendum:

E

F

cultus Sancti: errores duo rejecti.

ex accessu virorum ex longinquis partibus, seu pro medela corporis per eum obtinenda.

AUCTOR
J. S.

quod jam rejectus sit ab eruditis passim, ut observatum est in S. Veredemio tom. IV Augusti, pag. 638. Itaque ad texendam Vitæ chronologiam progredior.

§ II. Præcipua vitæ capita chronologice ordinata usque ad tempus monasterii sacris virginibus conditi, ubi de gemina Regula per Sanctum conscripta.

Variorum errores de ætate Sancti jam refutati sunt.

Circa tempus, quo floruit S. Cæsarius, longissime erraverunt scriptores aliqui, nimirum Vincentius Bellovacensis, Sigebertus, Trithemius et Petrus Suffridus, quorum verba recitata invenies apud Vincentium Barratim in Chronologia Sanctorum Lerinensis abbatiæ pag. 259 et seqq. Hisce refutandis non immoror, quod errores illi jam correcti sint a variis, et sponte sua corruiere debeat opinio illorum ex ordine a nobis deducendo. Baronius quoque in ætate Cæsarii assignanda multum deflexerat a via tom. 6 Annalium ad annum 453, num. 41, sed errorem illum utcumque correxit in additamentis, tom. 10 subjectis, pag. 959. Deinceps vero eruditi exactius cognoverunt ætatem Viri celeberrimi, atque in chronologia ipsius fere jam consentiunt, si paucorum annorum excipiamus differentiam circa aliquot vitæ capita, quorum non omnino certa texti potuit chronologia.

Natus anno 469 vel 470, circa 487 fit clericus, deinde monachus, presbyter, et abbas:

11 Mortuus est Sanctus, ut habet Vita tib. 2, num. 33, septuagesimo tertio ætatis anno. Mortem autem incidisse in XXVII Augusti anni 542 plures existimant, et nos deinde probabimus. Hinc nasci debuit circa annum 470, videlicet post medium 469, si annus Vitæ septuagesimus tertius fere fuerit impletus, alioquin ipso anno 470. Anno ætatis decimo octavo, secundum Ms. nostrum Bisonticense et Arelatense Mabiltonii, tonsura clericali donatus est, quod factum oportuit circa annum 487. Biennio inter clericos transacto, ut habet Vita num. 4, Lerinum se contulit, ibique vitam monasticam exorsus est circa annum 489, ætatis 20. Post annos aliquot in monasterio Lerinensi transactos, cum nimia corporis maceratione in morbum incidisset, curandæ valetudinis causa Arelatem missus est, ubi ejus virtutes innotuerunt S. Æonio archiepiscopo Arelatensi, a quo diaconus et presbyter consecratus est sub finem secuti v. Circa annum 499 abbas factus, non Lerini, ut perperam scripsit Trithemius de Viris illustribus tib. 2, cap. 17, sed in Insula Rhodani prope Arelatem, monachos ultra triennium rexit, ut legitur in Vita num. XI.

dissentio et auditorum de initio episcopatus,

12 Ex abbate ecclesiæ Arelatensi præfectus est episcopus post S. Æonium, qui illum sibi optaverat successorem, teste Vita num. 12 et 13. Neque huic successionem obstare debent diptycha Arelatensis ecclesiæ, in Analectis Mabiltonii edita, cum illorum exigua sit auctoritas, ut jam adverterunt eruditi. Audi editores Galliæ Christianæ recusæ tom. 1, col. 534: In diptychis post Æonium legitur Joannes, cujus alibi nulla fit mentio. Multa sunt vero, quæ diptychorum illorum auctoritatem elevent. Aliunde vero legimus Cæsarium Æonio suffectum fuisse in episcopatu. Baronius quoque in Addendis ad tomum 6 Anna-

lium, impressis tom. 10, pag. 960 aliter ordinavit successionem episcoporum Arelatensium, dum Cæsarium Leontio, et hunc Æonio successisse scripsit. Verum error ille satis refutatur ex successione assignata in laudata Gallia Christiana, quæ nullum relinquit dubium, quin Æonius Leontio sit posterior. De anno inchoati episcopatus scriptores non omnino consentiunt. Dionysius Sammarthanus in Gallia Christiana col. 535 annum assignat 501 vel 502. Norisius Historiæ Pelagianæ lib. 2, cap. 22 contendit anno 503 factum esse episcopum. Fleury vero in Historia ecclesiastica lib. 31, cap. 2 initium episcopatus affigit anno 501. Demum Pagius in Critica ad annum 502, num. 8, et Longuevallius in Historia ecclesiæ Gallicanæ tom. 2, lib. 5, pag. 267 Æonio suffectum Cæsarium existimant anno 502. Horum sententiam, ut celeris veriore, breviter confirmabo.

13 Obiit Æonius XVI Augusti, ut probabimus in ejus Actis ad XXX hujus mensis. Hinc certum sit, mortuum non esse ante annum 502, quia Symmachus Papa in epistola ad Avitum Viennensem, data III Idus Octobris Avieno et Pompeio consulibus, id est, anno Christi 501, de eo ut vivente mentionem facit. Epistola illa videri potest apud Labbeum tom. 4 Conciliorum col. 1311 et 1312. Jam vero episcopum factum non esse post annum 502, ex tempore episcopatus, cum anno mortis collato, evincitur. Etenim mortuus est Cæsarius XXVII Augusti anno 542, uti infra ostendam. Morti autem propinquus erat, ut Vita testatur lib. 2, num. 33, cum... quadragesimum in pontificatu verteret circulus gymum. Unde necessario consequitur, episcopum ordinatum esse anno 502: nam Vita num. 12 innuit, non longo tempore post mortem Æonii eidem suffectum esse. Factum id forsitan mense Septembri, ita ut annos quadraginta fere impleverit. Porro laudatus Norisius et Saxius in Pontificio Arelatensi non alia de causa annum 503 initio episcopatus attribuunt, quam quod existiment obiisse Cæsarium anno 543.

quod innecendum videtur anno 502.

E

14 Pleraque prætare in episcopatu gesta recensentur in Vita, at non omnia. Quapropter ordine temporis adjungam, quidquid aliunde se obtulerit relatu dignum: illa vero, quæ referuntur in Vita, ad ordinem chronologicum revocare pergam. Anno 506 Cæsarius ad concilium convocavit episcopos sub ditione Alarici Visi-Gothorum regis constitutos, accepta ab eodem licentia, ut dicitur in præfatione concilii. Habitatum est concilium istud Agathæ (Gallis Agde) in Occitania sub die III Idus Septembres, Messala V. C. consule, id est anno Christi DVI, Alarici Gothorum in Gallia regis XXI, Symmachi Papæ VIII, cui interfuerunt episcopi triginta quinque. Sic titulus apud Labbeum tom. 4, col. 1381, licet subscripti tegantur tantum triginta quatuor partim episcopi, partim presbyteri, episcoporum loco missi. Canones apud Labbeum habentur 71; at ibidem col. 1397 observat Sirmondus, tantum 47 inventos esse in variis codicibus Mss, reliquosque ex aliis conciliis videri adjectos. Hi autem omnes conditi sunt ad disciplinam ecclesiasticam in Gallia restituendam. Primo loco subscripsit Cæsarius hunc in modum: Ego Cæsarius in Christi nomine episcopus Arelatensis, juxta id, quod universis sanctis coëpiscopis meis, qui mecum subscriperunt, placuit, statuta Patrum secutus, his definitionibus subscripsi etc.

Anno 506 celebrat concilium Agathense.

F

15 Invitatus fuerat ad concilium Agathense Ruricius

A *Ruricius episcopus Lemovicensis; sed ille nec venerat ipse, nec alium pro se miserat, scripserat tamen ad Cæsarium litteras excusatorias, quæ perlatae non erant. Quapropter Cæsarius litteras ad illum misit per Capillutum presbyterum, quibus partim objurgat, partim excusat Ruricium his verbis: Sed licet sanctos et desiderabiles vestros apices miseritis, tamen, sicut ipsi optime nostis, dignissimum fuerat, ut personam dirigeretis, quæ ad vicem vestram subscriberet; et quod sancti fratres vestri statuerunt, in persona vestra firmaretur. Sed quia novi, quam sancto, ac frequenti, et pio desiderio interesse volueritis, omnibus fratribus vestris votum vestrum, et sanctam voluntatem exposui. Pro qua re nihil pietati vestræ vel potuimus vel debuimus imputare. Epistola lota legitur apud Labbeum tom. 4, col. 1399: ubi subjecta quoque est responsoria Ruricii, in qua hæc leguntur: Quod vero scribitis, cur ad synodum... non venerim, fecit hoc infirmitas, non voluntas. Addit deinde epistolam Cæsarii sibi serius allalam fuisse: nec aliam absentiae suæ causam allegat. Hinc commentitia sunt, quæ de causa hujus absentiae scripsit Jacobus Basnage in notis ad has litteras, in Thesouro monumentorum Canisii recuso tom. 1, pag. 397; ac si venire nolisset Ruricius, quia primatum et auctoritatem convocandi synodos indebite usurpabat Cæsarius.*

16 Porro ex laudata Cæsarii ad Ruricium epistola discimus, Virum, disciplinae ecclesiasticæ studiosissimum, conatum esse anno sequenti pleniorum ex Gallis et Hispanis congregare synodum. Audi epistolæ verba: Simulque indico pietati vestræ, et quia filius vester Eudomius, si potuerit hoc elaborare, desiderat, ut superveniente anno Tolosæ synodum, Christo propitio, habeamus, ubi etiam, si potuerit, Hispanos vult episcopos convenire. Et ideo oro te, ut tam sancto desiderio suo Dominus tribuere dignetur affectum. Suspicio illud concilium cogi non potuisse propter bellum

C *inter Alaricum et Clodoveum Francorum regem, qui anno sequenti Alaricum in prælio propria manu occidit, ut passim tradunt historici Galli. Porro ex tempore mortis Alarici erui utcumque potest annus primi exilii, per eundem Alaricum, teste Vita num. 17, Sancto inflicti, quod accidisse videtur circa annum 505. Atique quidem illud post concilium Agathense collocarunt; at mihi vix est dubium, quin concilio sit præponendum, cum inter dictum concilium et mortem Alarici vix tempus sufficiens reperiat, quo Sanctus primum accusari, deinde Burdegalam deportari, incendium ibidem compescere, ac honorifice ab Alarico revocari potuerit, nisi hæc omnia brevi admodum intervallo invicem successisse singamus, quod parum est verisimile. Malim itaque existimare anno 505 exilio retegatum, revocatumque sub sequentis initium, eaque occasione impetrasse ab Alarico licentiam convocandi synodum.*

17 Circa annum 507 ædificare cepit monasterium sacris virginibus: verum inchoata ædificia dejecta fuerunt in urbis obsidione. Obsidione autem captam per Francos et Burgundiones anno 508, Pagius ad eundem annum, num. 7, Gallicque historici scribunt. Addit Pagius non nisi anno 510, cæsis Francis per exercitum, a Theodorico Gothorum in Italia rege submissum, Arelatem periculo exemptam fuisse, mansisseque deinde sub potestate Theodorici. De tempore salutæ obsidionis consentit Cointius ad annum 510 num. 2,

allegans epistolam Theodorici, qua Arelatenses pro tempore immunes a vectigalibus reddidit, quod egregie se defendissent, et multa in diuturna urbis suæ oppugnatione essent passi. Hinc colligimus S. Cæsarium circa annum 509 in carcerem detrusum ob calumniam, num. 21 in Vita relatam, qua a Judæis potissimum tempore obsidionis impetebatur. Attera hæc est prodicionis accusatio, quam et tertia deinde secuta est, ut videbimus: verum ex omnibus gloriosior semper exasit Sanctus. Anno 510 post solutam obsidionem immensa Cæsarii charitas eluxit in redemptione captivorum, teste Vita num. 23.

18 Eodem tempore monasterium ante ceptum rursus ædificare aggressus est, quod ad culmen perduxit post biennium. Nam citius absolutum fuisse non est verisimile: Vita quoque innuit num. 25 illo anno fuisse perfectum, priusquam in Italiam abduceretur Sanctus, quod contigit anno sequenti. Deinde Vita lib. 2, num. 34 habet: Erat constitutio monasterii ipsius eo tempore, quo obiit Sanctus, annis plenariis triginta. Cum ergo mortuus sit Sanctus anno 512, monasterium perfectum fuit anno 512. Præmittitur ibidem in Vita, obiisse xxvii Augusti post diem dedicationis monasterii sui: Quare, ait Pagius ad annum 453 num. 17, ea dedicatio peracta vii Kal. Septemb. anni Christi quingentesimi duodecimi, quo dies xxvi mensis Augusti in Dominicam incidebat.

19 Porro canobii istius virgines legibus scriptis informavit, eisque S. Cæsariam sororem suam præfecit, ut habet Vita num. 25. De scripta hisce virginibus per Cæsarium Regula variis locis meminit Fortunatus. S. Gregorius Turonensis, et apud hunc S. Radegundis, quæ Regulam Cæsarii secuta est. Illorum verba jam produxit Bollandus tom. 1 Januarii pag. 729 et 730, ubi quoque de primis hujus monasterii abbatissis disseruit. Ipsam deinde Regulam subiecit in duodecim paragraphos divisam, ita ut necesse non sit eam hic rursus exhibere. In præfatione sic virgines alloquitur: Sanctis et plurimum in Christo venerandis sororibus, in monasterio, quod Deo spirante et juvante condidimus, constitutis Cæsarius episcopus. Quia nobis Dominus pro sua misericordia inspirare et adjuvare dignatus est, ut vobis monasterium conderemus; quomodo in ipso monasterio vivere debeatis, secundum instituta antiquorum Patrum, monita vobis spiritualia ac sancta condidimus: quæ ut, Deo adjuvante, custodire possitis, jugiter in monasterii cellula residentes, visitationem Filii Dei assiduis orationibus implorate, ut postea eum fiducia possitis dicere: Iuvimus quem quæsit anima nostra. Tum illarum postulat orationes, ac leges suas subnectit. Mira in his legibus elucet S. Cæsarii prudentia et sapientia. Illam late explicavit Cointius in Annalibus Francorum ad annum 536 num. 47 et sequentibus.

20 Nec satis fuit Sancto hæc virginibus præscripsisse constitutiones, sed curavit præterea, ut per summum Pontificem ratum haberetur, quidquid pro virginum commodo egerat, ipsumque monasterium ab episcopi jurisdictione esset exemptum, excepta tantum visitatione. Habemus illa in litteris S. Hormisdæ Pontificis, Regulæ apud nos subjectis, qui, post laudatum insigni elogio S. Cæsarii divina promovendi studium, pag. 737 sic proseguitur: Hæc ideo, quia in Arelatensi ecclesia, super clericorum et monachorum excubias consuetas, puellarum quoque Dei noviter choros iustituisse te, directis litteris indicasti, poscens

AUCTORE
J. S.

tempus perfecti et dedicati monasterii,

E

cui Regulam scribit, magnâ sapientia compositam:

F

facta pro monasterio approbat Pontifice.

OSTON
J. S.

poscens ut in præfato puellarum monasterio, a te nuper condito, nullam potestatem successores quandoque tui habere penitus permittantur, quatenus sacratæ Deo virgines ab omni inquietudine vel molestia absolutæ, omnipotenti Deo liberis mentibus valeant jugiter famulari.

illudque ezimil a potestate episcopi, petente Cæsario :

21 Digna providentia sacerdotalibus institutis ad pudicitiam decantandam Deo corda compungere, et sacro cultui de illis seminibus mysticis fructum virginitatis offerre. Hoc esse summum votum suum in illis voluminibus sacris declaravit Apostolus, dicens: Desponsavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Quamobrem petitionibus fraternitatis tuæ libentissime annuentes, Apostolica auctoritate firmamus atque decernimus, ut nullus episcoporum, successorum quoque tuorum, in antedicto monasterio audeat sibi potestatem aliquam penitus vindicare, nisi tantum pro Dei intuitu, pastorem sollicitudinem gerens, familiam Christi Domini ibidem positam congruis quibusque temporibus (juxta quod concedet) sincero animo cum suis clericis studeat visitare. Tum deinde æquum est, ut parili devotione uterque sexus, locis sibi congruis consistens, Dei gloriam concinet, sicut stabili atque plenissima fide uterque spem redemptionis expectat. Deinde donationes venditionesque monasterio factas confirmat. De hac Romani Pontificis confirmatione in testamento suo, infra recitando, meminit ipse Cæsarius. Abbatissas hujus monasterii, quod primum S. Joannis, nunc S. Cæsarii nomen gerit, ac Regulam S. Benedicti hodie hunc sequitur, recenset Dionysius Sammarthanus in Gallia Christiana tom. 1, col. 619 et seqq.

altera Regula monachis composita.

22 Non mulieribus modo, sed viris quoque Regulam monasticam composuit S. Cæsarius, licet de Regula viris data Vitæ scriptores non meminerint. Audi Coñtium in Annalibus Francorum ad annum 536 num. 153: Præter Regulam, ... quam Cæsarius episcopus Arelatensis monialibus observandam tradidit, extat et Regula monachorum, ejus auctor idem Cæsarius, ut ex ipso titulo patebit infra. Hæc Regula vigeat apud plerosque monachos in ea Galliæ Narbonensis parte, quam Ostrogothi Franci hoc anno eesserunt. Edita est sæpius in Bibliotheca Patrum, necnon a Prospero Stellartio inter Regulas Ordinum monasticorum ac militarium, et a Luca Holstenio in Codice Regularum, quas sancti Patres monachis et virginibus sanctimonialibus servandas præscripserunt. Operi duo præfiguntur tituli. Unus sic: " Incipit Regula, a sancto Tetradio presbytero, nepote beatæ memoriæ S. Cæsarii episcopi Arelatensis, abbati, mea parva persona rogante, transmissa, quam a suo supra memorato domino Cæsario dixit ipse dictatam, quam, dum esset sacerdos, ipse per diversa monasteria transmisit ". Alter sic: " Incipit in Christi nomine Regula, qualis debeat esse in monasterio, ubi abbas est, quicunque fuerit ". Ita editio Holsteniana, omnium ut postrema sic optima. Regulam ipsam post pauca subjicit Coñtius, confertque cum Regula monialium, ac notis illustrat; ita ut necessarium non sit, illam hic rursus recudere aut explicare. In epilogo S. Cæsarius verbis efficacissimis hortatur ad virtutes monacho dignas, totumque concludit his verbis: Vestes enim seculares deponere, et religiosas adsumere, unius horæ momento possumus. Mores vero bonos jugiter retinere, vel contra male dulces voluptates seculi hujus, quamdiu vivimus, Christo adjutore, laborare debe-

mus, quia non qui inæperit, sed qui perseveraverit usque ad finem, hic salvus erit. Hæc de Regulis per Sanctum scriptis sufficiant.

§ III. Chronologia vitæ producta usque ad annum DXIV, ubi varia suppleuntur in Actis prætermissa.

Gemina calumnia jam relata, qua Sancti gloria fuerat aucta, non obstabat, quo minus æmuli Arianum tertiam struerent apud Theodoricum Arianum Italiæ regem, teste Vita num. 26, in qua leges Cæsarium citatum fuisse a Theodorico, Ravennamque abductum; at eo demum exitu, ut nulla in re Viri sanctitas magis enituerit, aut gloria clarius fulserit. Sigonius de Occidentali imperio lib. 16 id factum refert ad consulatum Boetii seu annum 510. At Pagi ad annum 508 num. 10 existimat, post annum 512, dedicatumque monasterium, exsilium istud Sancti secundum evenisse. Muratorius in notis ad Sigonium recusat, anno 512 exsilium istud alligat, et Longuevallius in Historia ecclesiæ Gallicanæ tom. 2, pag. 356 eidem anno innectit. Hisce Vita utcumque favet, quia prius monasterium structum narrat, deinde mox secundum hoc exsilium refert. At rerum gestarum ordo subjiciendus persuadet, non ante annum 513 rem contigisse. Existimo igitur Sanctum in Italiam abductum satis diu post dedicationem monasterii, videlicet anno 513, cum mense Novembri ejusdem anni egerit Romam cum summo Pontifice, ut infra videbimus.

Sanctus anno 513 Ravennam abductus,

24 Postquam aliquo tempore Ravennæ fuerat, mortuoque ibidem suscitato dæmoneque expulso inclaruerat, Romam profectus est ad Symmachum Pontificem, a quo honorifice fuit exceptus, ut legitur in Vita num. 30. Præcipua ratio, cur Sanctus Romam proficisceretur, erat, ut jura ecclesiæ suæ explicanda curaret et confirmanda. Quippe diuturna vigeat controversia inter Arelatensem antistitem et Viennensem de jure metropolitico, seu primatus in Gallia; prævatueralque nunc Arelatensis nunc Viennensis, ut videre licet apud Thomassinum de Veteri et nova Ecclesiæ disciplina part. 1, lib. 1, cap. 30. In concilio Taurinensi, quod anno 401 habitum vult Pagi ad eundem annum num. 30, de controversia ita decretum erat can. 2: Illud deinde inter episcopos urbium Arelatensis et Viennensis, qui de primatus apud nos honore certabant, a sancta synodo definitum est, ut qui ex eis approbaverit suam civitatem esse metropolim, is totius provinciæ honorem primatus obtineat: et ipse juxta canonum præceptum ordinationum habeat potestatem. Certe ad pacis vinculum conservandum, hoc consilio utiliore decretum est, ut, si placeat memoratarum urbium episcopis, unaquæque de his viciniore sibi intra provinciam vindicet civitates, atque eas ecclesias visitet, quas oppidis suis vicinis magis esse constiterit: ita ut memores unanimatis atque concordiae, non alter alterum, longius sibi usurpando, quod est alii propius, inquietet. Sic apud Labbeum tom. 2, col. 1156.

inde adit Symmachum Pontificem: quocum agit de hoc suo cum episcopo Viennensi,

25 Cum post hanc ordinationem, qua jura videbantur æquala, rursus nunc Arelatensis nunc Viennensis potiorem obtinisset auctoritatem S. Leo epist. 109 apud Labbeum tom. 3, col. 1444 singulis assignavit ecclesias, in quas jus haberent:

et impetrat, ut Symmachus confirmet

Viennensi

A *Viennensi videlicet Valentinam, Tarantasiensem, Genevensensem, et Gratianopolitanam; reliquas vero omnes subiecit Arelatensi. Attamen excitata rursus est ea contentio sub Anastasio Papa, et rursus causa melior Viennensis fuit, inquit laudatus Thomassinus num. 7. Verum agente S. Cæsario apud Symmachum, hic divisionem Leonis ratam habuit hac epistola, ad episcopos Galliae data apud Labbeum col. 1309: Sedis apostolicæ instituta prædicanda sollicitant, ut de concordia universalis Ecclesiæ, quæ toto orbe diffusa est, pervigili cura tractemus. Quæ tunc præcipue efficacius adolescit, si ea, quæ a patribus statuta sunt, ætas subsequens reverenter observet. Cæsarius siquidem frater et coëpiscopus noster, metropolitana Arelate civitatis sacerdos, ecclesiæ beati apostoli Petri liminibus præsentatus, ea, quæ pridem de privilegiis ecclesiarum constituta sunt, nostris postulavit innovari sermonibus.*

divisionem a S. Leone factam inter Arelatensem et Viennensem ecclesiam:

B 26 Cuncta igitur inter ecclesias Arelatensem et Viennensem a decessore nostro beatæ recollectionis Leone Papa, quæ super hac parte ordinata sunt, Ecclesiæ Romanæ fidelis declarat instructio. Atque ideo, ne ea, quæ semper veritatis est æmula, sibi aliquid vendicare queat oblivio, et prioris decreti vigor temporis diuturnitate vergat in senium, necessarium duximus olim promulgata in lucem reddere nostris affatibus. Idcirco quemadmodum decessor noster Leo Papa dudum cognitis allegationibus partium definivit, parochiarum numerum, vel quantitatem Arelatensi et Viennensi sacerdotibus deputandam, et nos præcipimus nullius usurpatione transcendendi: sed, ut ante prædiximus, juxta indulgentiam supradicti Pontificis, Valentinam, Tarantasiensem, Genevæ, atque Gratianopolim oppida Viennensis antistes juri suo vindicet; nec quidquam amplius ab his, quæ semel ab apostolica sibi Sede concessa sunt, æstimet præsumendum. Aliis vero parochias, vel dioceses cunctas privilegio et honore suo Arelatensis episcopus sub temporum continuatione defendat. Nec enim observatio et vetustatis reverentia custoditur, si amplius de humilitate gloria sacerdotalis attollitur. *Concludit deinde epistolam, post adhortationem ad servanda prædicta, hujusmodi verbis: Data Idibus Novembris, Probo viro clarissimo consule; quæ annum 513 designant, quo Probus erat consul Occidentalis, non autem 502, quo quidem Probus aliquis erat consul, sed Orientalis: nam cum unus tantum consul nominabatur in litteris, scriptis in Occidentis imperio, Occidentalis designabatur, ut recte observat Pagijs ad annum 502 num. 10.*

pallio aliisque ecclesiæ suis privilegiis honoratur a Pontifice:

C 27 Aliis quoque privilegiis Symmachus decoravit ecclesiam Arelatensem in gratiam S. Cæsarii, teste Vita num. 30, ubi pallium ei concessum dicitur, diaconisque Arelatensis ecclesiæ indultum, ut dalmaticis uti liceret, sicut fiebat in Romana ecclesia. Thomassinus part. 1, lib. 2, cap. 51, num. 1 observat, primum videri Cæsarium in Occidente, cui honor pallii sit concessus. Probat deinde vices Sedes apostolicæ simul demandatas in Gallia, atque utrumque hunc favorem, qui Cæsario ob eximia merita collatus dicitur in Vita, ad posteros ejus diu propagatum. Ad privilegium diaconorum Arelatensium utendi dalmaticis observat in notis Mabillonius ex S. Gregorio, usum dalmaticarum ne episcopis quidem eo tempore communem fuisse, cum Aregio Vapincensi episcopo et Valatonio ejus archidiacono dalmaticæ usum concedat Gregorius

epistola 107 lib. 9 editionis novæ. Plura de dalmaticis, quarum usus deinde factus est diaconis communis, disserit Baronius ad Martyrologium Romanum die xxxi Maii, et non pauca observantur in notis ad laudatam Gregorii epistolam, ubi lapsus quidam Baronii a Ferrario dicuntur correcti lib. 9 de Re vestiaria cap. 9.

28 Studuit eodem tempore S. Cæsarius, ut varii abusus auctoritate Romani Pontificis abolerentur, ideoque libellum obtulit Symmacho, quo abusus illos explicat, eorumdemque prohibitionem flagitat. Libellum ipsum, ex quo pateat Viri sancti zelus, subjungo ex Labbeo tom. 4 Conciliorum col. 1294: Sicut a persona beati Petri apostoli episcopatus sumit initium, ita necesse est; ut disciplinis competentibus Sanctitas vestra singulis ecclesiis, quid observare debeant, evidenter ostendat. In Gallia siquidem provincia ab aliquibus personis ecclesiastica prædia diversis titulis alienantur. Ita sit, ut pro suo quis arbitrio devota mente relinquentium et egentium, necessitatibus deputatas imminuat facultates. Hoc postulamus ut fieri prohibeat apostolicæ Sedis auctoritas, nisi forsitan aliquid pietatis intuitu monasteriis fuerit largiendum. Illud etiam pari supplicatione deprecamur, ut de lica conversatione, qui in singulis judicium officiis meruerint; aut certe rexerint sub aliqua potestate provincias, nisi multo ante tempore præmissa conversatione legitima, et vita examinata, nullus clericus aut episcopus ordinetur.

uctoribus I. S.

huic offert Sanctus libellum ad abusus varios

E

29 Viduas etiam jam diu religioso habitu assumpto, et sanctimoniales longo jam tempore in monasteriis consistentes, poscimus ut unicuique conjugii causa, nec volentes sibi jungere, nec invitæ rapiendi libera sit facultas. Illud etiam humiliter prece suggerimus, ut nulli per ambitum ad episcopatum conceditur accedere, nec data pecunia sibi potentes homines suffragatores adhibeant. Et ut hæc facilius possint custodiri, clerici vel cives decretum facere, vel subscribere, sine metropolitani notitia vel consensu penitus non præsumant. Hæc omnia ultione districtionis vestræ fieri prohibete; quatenus et in ecclesia vestra, et in supradicta provincia, disciplina bonis actibus amica servetur. Libellum hunc præsens obtulit. Cæsarius, uti ex ipsa ejus forma satis colligitur. Porro probavit Symmachus Viri sancti zelum, et omnia, quæ ut velentur, hoc libello postulat, prohibuit per litteras, datas VIII Idus Novembris, Probo viro clarissimo consule, id est, anno 513. Videri poterunt hæc litteræ apud Labbeum, ubi post libellum Cæsarii sunt impressæ.

abolendos, quarum prohibitionem obtinet:

F

30 Cæsarius Arelatem reversus, non statim episcopos omnes habuit obsequentes, qui secundum divisionem S. Leonis, a Symmacho confirmatam, ei subesse debebant, ut primati. Certe Aquensis antistes minus se exhibebat morigerum. Hinc S. Cæsarius anno sequenti Romam misit Ægidium abbatem et Messianum notarium, ut alium Symmacho offerrent libellum supplicem, quem juvabit subjungere ex Labbeo col. 1310, ubi sic habet: Quantum in omnibus ecclesiarum pontificibus, quæ in toto orbe diffusæ sunt, apostolica Sedes sibimet vindicat principatum, et synodalibus decretis firmior ejus præcellit auctoritas; tantum potestatis suæ provisione dudum a sese concessa debet inconcussa servare, quatenus Arelatensis ecclesia fruatur privilegiis suis. Quæ nunc per antistitem Cæsarium seriem suæ petitionis insinuat, et quam hactenus habuit potestatem,

Reduc Arelatensem, alium per suos offert libellum, ut Aquensis episcopus parere compellatur:

AUCTOR
J. S.

tem, vestra deposite auctoritate firmari; ut quod veneranda Sedes quondam perenni sanctione custodiri præcepit, et pragmaticis specialiter decreta sunt constitutis, beatitudinis vestræ præceptis suis etiam nunc confirmet auctoritas. Aquensis etiam civitatis episcopum Sanctitatis vestræ moneri præcipite constitutis, ut dum a metropolitano antistite ecclesiæ Arelatensis ad synodale concilium fuerit evocatus, vel aliqua ordinationis causa eum sibi postulet religio divina necessarium, minime venire frustretur: quateus ea, quæ longævis sæculis præcorum sanxit auctoritas, vobis præsulibus præsentī futuræque ætati inviolata serventur. Data ab Ægidio abbate et Messiano notario.

quem obedire
Cæsario vult
Symmachus,

31 Respondit Symmachus per litteras, hisce apud Labbeum subjectas, hunc in modum: Qui veneranda Patrum statuta eustodit, amicum se absolutæ religionis ostendit; et qui providet, ut locum excessibus non reliquat, demonstrat se de bono gratiæ cogitare. Rationabile est, ut sancta Arelatensis ecclesia propriis privilegiis perfruatur; et quod vetustas præstitit, et Patrum auctoritas roboravit, nova non debet violare præsumptio. Sic tamen, ut ceterarum ecclesiarum privilegia temporibus acquisita non titubent: quia nec potest ex parte firmum esse, quod generalitatis tangit injuriam. Manentibus siquidem his, quæ Patrum constituta singulis ecclesiis concesserunt, decernimus, ut circa ea, quæ tam in Galliæ, quam in Hispaniæ provinciis, de causa religionis emergerint, solertia tuæ fraternitatis invigilet: et si ratio proposcerit præsentiam sacerdotum, servata consuetudine, unusquisque tuæ dilectionis admonitus auctoritate conveniat. Et si Dei adjutorio controversia incideus amputari potuerit, ipsius hoc meritis applicemus: alioquin existentis negotii qualitas ad Sedem apostolicam te referente perveniat: ut cunctis ordine suo peractis, unde inimicus bonitatis sibi blandiatur, locum inveire non possit. Igitur, quemadmodum supra diximus, per singulas ecclesias beneficia, quæ sunt diu custodita, serventur. Et si tam ecclesiæ Aquensis antistes, vel alius quilibet, metropolitano pontifici juxta canonum definitionem vocatus obtemperare noluerit; noverit subdendum se, quod non optamus, ecclesiasticæ disciplinæ.

C
eique una vi-
ces suas dele-
gat per Galliam
et Hispaniam.

32 Et in hac parte magnopere te volumus esse sollicitum, ut si quis de Gallicana vel Hispana regionibus ecclesiastici ordinis atque officii, ad nos venire compulsus fuerit cum fraternitatis tuæ notitia iter peregrinationis arripiat: ut nec honor ejus per ignorantiam aliquam contumeliam patiatur, et ambiguitate depulsa, a nobis animo securo in eommunionis gratiam possit admitti. Deus te incolumem custodiat, frater carissime. Data III Idus Junias Flavio Senatore viro clarissimo consule; id est, anno 514. Ex hisce autem intelligimus, non Aquensem modo episcopum Arelatensi tum temporis subesse compulsum; sed vices Romani Pontificis Cæsario demandatas fuisse non in sola Gallia, at per Hispaniam quoque. Porro primatus ille Arelatensis Ecclesiæ per Galliam propagatus est ad plures Cæsarii successores, quibus vices suas diu demandarunt Pontifices, palliumque transmiserunt. Verum illa latius prosequi non est hujus loci. Quapropter ad alia Sancti gesta progredior.

§ IV. Prosecutio ejusdem chronologiæ usque ad annum 530, in qua exponuntur concilia varia, et gesta Sancti contra Semi-Pelagianos.

Anno 515 S. Hormisdæ Pontifex litteras dedit ad S. Cæsarium de regressis ad communionem Sedis apostolicæ Dardaniæ et Illyrici episcopis, quos hæresis Eutylichiana diviserat. In his zelum Viri sancti pro Ecclesiæ bono Pontifex declarat his verbis: Pro his nobiscum sæpissime Fraternitas vestra condoluit, Apostolicæ non immerito lectionis, qua monstratur: Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra. Epistolam totam exhibet Labbeus tom. 4, col. 1474 et seq. Anno 524, Opilione consule Occidentali, S. Cæsarius occasione dedicationis ecclesiæ S. Mariæ episcopos convocavit ad concilium IV Arelatense, quod aliqui in nominarunt. Non defuerunt, qui existimarent, Cæsarii monasterii ecclesiam tunc fuisse dedicatam, sed manifeste errarunt, cum illa dedicata sit xxvi Augusti, concilium vero mense Junio habitum: Rectius ergo Saxius in Pontifico Arelatensi in Cæsario sic habet: In hoc provinciale concilio dedicata est basilica beatæ Mariæ, quam vulgus Virginem de Majori appellat: hodie est collegium canonicorum. Conditū leguntur in illo concilio canones quinque, qui maxime spectant ad ordinationes clericorum. Præsedit illi Cæsarius, et primus subscripsit: post ipsum vero sedecim partim episcopi, partim presbyteri episcoporum legati. Ad Labbeum tom. 4, col. 1622 et seqq., ubi plura de hoc concilio notata leges. Inter reliqua can. 2 decretum erat, ut nulli laicum ad diaconatum, presbyteratum, aut episcopatum promovere liceret, nisi anno integro fuerit ab eis præmissa conversio. Hac de re anno 528 scripsit Felix IV Pontifex Romanus ad Cæsarium, fortiter inculcans, ut lex illa observaretur, et manus nemini cito imponerentur. Porro epistola illa, ut primum edita est, notabatur post consulatum Boëtii, ideoque tribuebatur Felici III, annoque 488, quo Cæsarius necdum erat episcopus; sed errorem delexit Sirmondus ex codice Arelatensi, in quo recte legebatur post consulatum Navortii, quod congruit anno 528. Epistolam cum nola Sirmondū vide apud Labbeum col. 1657 et seq.

Concilium Arelatense IV, in quo dedicata ecclesia B. Mariæ.

34 Has Felicis litteras præcessit concilium Carpentoractense sedecim episcoporum anno 527 habitum, præsidente rursus Cæsario. In hoc non nisi unus canon decretus habetur. At ostendit cum aliis episcopis Cæsarius, quam non negligeret statuta Arelatensis concilii. Ordinatum ibidem erat. can. 3, ut ei, qui contra decreta in concilio clericum ordinaret, anno integro Missas facere non liceret. Agræcius vero Antipolitanus antistes illicita ordinatione infregerat statuta Arelatensia, quibus ipse per legatum subscripserat. Quapropter Cæsarius cum patribus concilii Carpentoractensis memoratam pœnam infligit Agræcio per litteras, una cum concilio editas apud Labbeum col. 1663 et seqq. Hinc patet, Sanctum non modo in decernendis legibus fuisse diligentem, sed in earum observatione urgenda fortiter et constantem. Ceterum concilia per S. Cæsarium hactenus congregata ad disciplinam ecclesiasticam

Concilium Carpentoractense, in quo pena decernitur episcopo, qui peccat in canones Arelatenses:

A *ecclesiasticam dumtaxat spectarunt : at nunc examinandum est, quid fecerit idem Sanctus ad reliquias Pelagianæ hæresis in Gallia excidendas.*

agitur contra
Semi-Pelagianos.

35 Non est dubium, quin circa hæc tempora scripserit de Gratia et libero arbitrio, erroresque Semi-Pelagianorum refutaverit. Quippe id testatur anonymus, qui interpolavit Catalogum Gennadii de illustribus Ecclesiæ scriptoribus. Verba ipsa accipe ex catalogo memorato cap. 86, quæ hujusmodi sunt : Cæsarius Arrelensis urbis episcopus, vir sanctitate et virtute celebris, scripsit egregia et grata valde, et monachis necessaria Opuseula. De Gratia quoque et libero arbitrio edidit testimonia, divinarum Scripturarum, et sanctorum Patrum judiciis munita, ubi docet nihil hominem de proprio aliquid agere boni posse, nisi eum divina gratia prævenierit. Quod opus etiam Papa Felix per suam epistolam roboravit, et in latius promulgavit. Floruit hic eo tempore, quo et Faustus, Anastasio rempublicam gubernante. Putavit olim Baronius in notis ad Martyrologium, hæc verba esse ipsius Gennadii ; at alii postea satis clare probarunt, alterius esse, qui Catalogum Gennadii interpolavit. Ad id ostendendum ætas utriusque sufficit. Audi ipsum Gennadium cap. 91 de Theodulo : Moritur, inquit, hic scriptor ante triennium, regnante Zenone. Hinc recte infert Pagius ad annum 490, scripsisse Gennadium sub initium imperii Anastasii, et non post annum 494, cum Zeno anno 491 sit defunctus. Jam vero Cæsarius vixit usque ad annum 542, ut probabimus, de eoque loquitur tamquam de defuncto. Non potuit igitur hæc scribere Gennadius, dum edebat Catalogum suum ; ac ne postea quidem addere, cum nullo modo sit verisimile tam diu vixisse ; et si eo usque vitam protraxisset, in errores illos incidere non potuerit, quos commisit hujusmodi scriptor. Etenim erravit primo elogii auctor, dum dixit per Felicem Pontificem Cæsarii Opus confirmatum, quod factum videbimus per Bonifacium II. Erravit iterum, dum Cæsarium Fausto prorsus contemporaneum fingit. Nam, etiamsi annus emortualis Fausti incertus sit, verisimile tamen non est usque ad seculum vi vixisse, adeo ut obiisse videatur jurene, aut forsitan adolescente Cæsario. Videri potest Gallia Christiana tom. 1, col. 392 et 393.

quod ita intellexerunt neoterici, ac si librum pro S. Augustino scripsisset contra Faustum :

C 36 Porro scriptores neoterici passim duo hic asserunt, videlicet Cæsarium scripsisse librum de Gratia et libero arbitrio, atque hunc Cæsarii librum contra Faustum Regensem nominatim fuisse compositum. Dubito sane quam maxime, an ullus unquam producturus sit antiquum et idoneum horum assertorum testem : adeo ut vehementer mirer, hæc tanto consensu scripta fuisse a viris eruditissimis, tamquam indubia et certa. Fortasse in illam opinionem deducti sunt ex recitato jam elogio. Attamen neutrum inde consequitur, nisi per conjecturam omnino levem et ambiguam, desumptam ex titulo, qui præfixus erat libro eisdem Faustus. Audi Norisium lib. 2 Historiæ Pelagianæ cap. 22 : Cæsarius... librum edidit de Gratia et libero arbitrio eodem prorsus titulo, quem suo Operi Faustus inseripserat, ut præsentissimo antidoto Rejensis venena expelleret, in quo volumine S. Augustini doctrinam adversus Faustus insultus solidissime propugnavit. Hinc celeberrimus ille Ennodius Ticinensis in epistola ad Cæsarium ait : " Tibi debet quicumque ille " scriptorum maximus, quod eum dote elocutionis amplificas ". Addit nobile scholion Baronius ad annum dvm : " Sanctum Augustinum Augusti Tomus VI.

" videlicet, quem adversus Faustum eum impugnantem defendit ". Ita Norisius magnifice magis quam solide.

AUCTOR
J. S.

37 Nam ut dubitare non possumus, quin Cæsarius in scriptis de Gratia et libero arbitrio refutaverit errores Semi-Pelagianorum, inter quos Faustus numeratur, ita neque ex elogio apud Gennadium tituli que similitudine, neque ex Vita Cæsarii, in qua de his agitur num. 40, neque aliunde probari potest, scriptis illis Cæsarii Faustum nominatim fuisse refutatum : cum nullus Fausti meminerit. Deinde, quod cum Baronio huc trahit Norisius ex epistola S. Ennodii, intelligi non potest de his Cæsarii scriptis, nisi omnem evertamus ordinem chronologicum : epistola enim Ennodii scripta est circa annum 513, cum Ennodius in eadem gratuletur Cæsario de iis, quæ illi cum Theodorico Gothorum rege anno 513 contigerant. At laudata Cæsarii scripta multis annis sunt posteriora, ut patebit. Ennodius igitur de homiliis Cæsarii loquitur, non de scriptis de Gratia et libero arbitrio. Nihil melius est, quod addit Norisius de S. Augustino defenso per Cæsarium : nam, licet amator fuerit Augustini ejusque doctrinæ, nullus antiquorum asseruit, calamum sumpsisse in ejus defensionem. An certius sit, quod subdit his verbis de libro perditio : Verum et hic liber magno cum Augustinianæ scholæ detrimento ad posteriorum manus non pervenit : an id, inquam, certius sit ceteris, infra discutiam, cum examinabo, an hæc Cæsarii scripta diversa sint a capitulis Arausicanis.

sed istud probari non potest antiquorum testimonio :

E

38 Vir Sanctus, quo de superiori loco validius Semi-Pelagianos percuteret, ad Romanam Ecclesiam recurrit, acceptisque inde fidei articulis de gratia et libero arbitrio, concilium congregavit Arausione,* in quo Semi-Pelagianorum errores condemnati sunt, fidesque Catholica triumphavit. Concilium illud, quod est Arausicanum II, habitum est v Nonas Julias, Decio Junio v. c. consule, id est, anno Christi dxxxix, Felicis IV Papæ III, Athalarici Italiæ regis III, ut est in titulo apud Labbeum tom. 4, col. 1666. Præfuit Cæsarius et primus subscripsit, post eum duodecim alii episcopi, ac demum viri illustres octo, inter quos primus præfectus prætorio Galliarum ac patricius Liberius. Itaque celeberrimum fuit non numero personarum, sed contrita penitus hæresi Pelagiana et Semi-Pelagiana, seculaque deinde summi Pontificis confirmatione.

habet consilium Arausicanum II,

* Orange

39 Occasionem hujusce concilii exponunt ipsi Patres in præfatione, simulque docent ab apostolica Sede transmissa fuisse doctrinæ capita, quæ ibidem ad credendum fidelibus sunt proposita. Audi igitur præfationem ipsam : Cum ad dedicationem basilicæ, quam illustrissimus præfectus et patricius filius noster Liberius in Arausica civitate fidelissima devotione construxit, Deo propitiante, et ipso invitante, convenissemus, et de rebus, quæ ad ecclesiasticam regulam pertinent, inter nos spiritalis fuisset oborta collatio ; pervenit ad nos esse aliquos, qui de gratia et libero arbitrio per simplicitatem minus caute, et non secundum fidei Catholicæ regulam, sentire velint. Unde id nobis, secundum admonitionem et auctoritatem Sedis apostolicæ, justum ac rationabile visum, ut pauca capitula, ab apostolica nobis Sede transmissa, quæ ab antiquis Patribus de sanctarum Scripturarum voluminibus in hac præcipue causa collecta sunt, ad docendos eos, qui aliter quam oportet sentiunt, ab omnibus observanda proferre, et manibus nostris subscribere

ibique cum suis variis edit capitula de gratia et libero arbitrio,

F

AUCTORIS
J. S.

bere deberemus. Quibus lectis, qui lucusque non sicut oportebat de gratia et libero arbitrio credidit, ad ea, quæ fidei Catholicæ conveniunt, animum suum inclinare non differat. *Hæc subjiciuntur capitula viginti quinque, hæresi Semi-Pelagianæ contraria, quæ una cum subscriptionibus ibidem videri possunt; uti et varia ad illa variorum annotata.*

quæ illa ipsa
sunt, quæ San-
ctus scripsisse
dicitur

40 *Laudati supra Benedictini in Historia litteraria Franciæ tom. 3, pag. 225 existimant, de his capitulis Arausicanis agere interpolatorem Gennadii his verbis jam citatis: De gratia quoque et libero arbitrio edidit testimonia divinarum Scripturarum et sanctorum Patrum judiciis munita, ubi docet nihil hominem de proprio aliquid agere boni posse, nisi cum divina gratia prævenierit. Ex quo consequitur, nullum a Cæsario librum conscriptum de gratia et libero arbitrio, præter hæc Arausicani concilii capitula, quæ Semi-Pelagianis erroribus, atque et Faustii, sunt opposita, et S. Augustini doctrinæ conformia, aut potius ex Augustini libris fere desumpta. Fateor, hæc sententia plerisque scriptoribus neotericis est contraria, qui Baronium Norisiumque seculi asserunt, librum præterea pro Augustini doctrina contra Faustum a Cæsario fuisse compositum; at tamen dubitare vix possim, quin vera sit, laudataque concilii Arausicani capitula sint illa ipsa scripta Cæsarii, de quibus agitur in Catalogo Genadii. Ad verba modo attendat studiosus lector, et id facile mecum deprehendet.*

de gratia et
libero arbi-
trio contra
Semi-Pelagianos.

41 *Auctor ille ait: De gratia et libero arbitrio edidit testimonia divinarum Scripturarum et Sanctorum Patrum judiciis munita etc. Quid, obsecro, sunt capitula Arausicana, nisi testimonia de gratia et libero arbitrio auctoritate Scripturæ sacræ et Patrum antiquorum roborata? Audi verba postremo capitulo subjecta apud Labbeum col. 1671: Ac sic secundum suprascriptas sanctarum Scripturarum sententias, vel antiquorum Patrum definitiones, hoc Deo propitiante et prædicare debemus et credere, quod per peccatum primi hominis inclinatum et attenuatum fuerit liberum arbitrium, ut nullus postea aut diligere Deum, sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum, quod bonum est, possit, nisi eum gratia misericordiæ divinæ prævenierit. Itaque sive spectemus rem, de qua actum est in capitulis, sive formam ipsam capitulorum, sive doctrinam iis definitam, omnia persuadent hæc ipsa esse scripta Cæsarii, de quibus loquitur interpolator Gennadii. Frustra ergo quæremus aliud Cæsarii de gratia et libero arbitrio volumen, cum illud nunquam videatur in rerum fuisse natura.*

Concilium
Vasense: ob-
murmuran-
tibus contra
Cæsarium
Semi-Pelagianis,

42 *Eodem anno S. Cæsarius Vasense concilium celebravit, sicut anno præcedente statutum fuerat in concilio Carpentoractensi. Quinque in illo conditi sunt canones; quibus variæ disciplinæ ecclesiasticæ capita decernuntur. Inveniet illa studiosus lector apud Labbeum col. 1679 et seqq. Hisce pro temporis ordine breviter dictis de hoc concilio, quod postremum fuit, cui interfuisse legitur Vir sanctus, ad gesta adversum Semi-Pelagianos revertamur. Cum damnati essent in concilio Arausicano errores, quibus multi hactenus firmiter adhæserant, non leviter obmurmurarunt contra S. Cæsarium, cujus industria et auctoritate concilium illud celebratum, statutaque in eo condita, non ignorabant. Horum testis est Vita num. 46, in qua leguntur sequentia: Multi quidem æmuli surrexerunt, qui ejus resisterent doctrinæ de gratia... Etenim susurris et mala in-*

terpretatione quorundam oboritur in Galliarum partibus contra prædicationem Dei Hominis frustra sinistra suspicio.

43 *Ob hoc antistites Christi ultra Iseram consistentes, caritatis amore collecti, in Valentina civitate conveniunt: ubi etiam beatus Cæsarius infirmitatis solitæ causa, sicut disposuerat, properare non potuit. Coincius ad annum 536 num. 9 existimavit Vitæ scriptorem hic memoria lapsam, et pro Valentina synodo substituendam esse Arausicanam. At miror viro erudito eam incidere potuisse cogitationem: num clarum est, aliam ab Arausicana designari synodum. Primo enim Arausicano concilio interfuit Cæsarius; huic adesse non potuit morbo impeditus. Deinde episcopi ultra Iseram consistentes episcopi sunt provinciæ Viennensis, qui non interfuere Arausicano, adfuerunt vero huic Valentino. Itaque, quod objicit Coincius de conciliis Valentinis, quæ diu ante aut post celebrata notat, hisce minime obesse potest, cum alia sint ab hoc concilio, cujus Acta perierunt. Habitum autem videtur illud concilium Valentinum sub finem anni 529, vel initium sequentis: namque medium fuisse inter Arausicanum, cui obstrepebant aliqui, et ejusdem Arausicani confirmationem, innuit Vita his verbis: Nam et beatæ memoriæ Bonifacii, ... calcata intentione jurgantium, prosecutionem sancti Cæsarii apostolica auctoritate firmavit. Apparet quidem ex laudata Vita, episcopos illos provinciæ Viennensis initio non omnes fuisse Cæsario, statutisque Arausicanis, hancque opinor causam fuisse istius conventus. Prævaluit tamen pars melior; agente præ ceteris pro bona causa Cypriano Telonensi episcopo, ipsiusque Cæsarii discipulo.*

44 *Demum ad plenam victoriam de Semi-Pelagianis obtinendam multum conduxit confirmatio summi Pontificis, per Cæsarium petita et impetrata mense Januario anni 530. Pro confirmatione hac impetranda scripserat Sanctus ad Bonifacium II, adhuc, ut putabat, Cardinalem, amicumque suum, ut is apud Felicem IV pro confirmatione concilii ageret. At, mortuo interim Felice, Bonifacius ipse ad Pontificatum evectus, concilium Arausicanum confirmavit, datis ad Cæsarium litteris, quæ apud Labbeum col. 1689 notatæ sunt vni Kalendas Februarias, Lampadio et Oreste viris clarissimis consulibus, id est, anno 530. Initium epistolæ subjungo ad confirmationem dictorum: Per filium nostrum, inquit, Armenium presbyterum et abbatem literas tuæ Fraternitatis accepimus, quas ad nos, ut apparet, incens adhuc sacerdotii mihi commissi, sub ea, qua in Deo tenemur, caritate direxeras: quibus credideras postulandum, ut id, quod a beatæ recordationis decessore nostro Papa Felice pro Catholicæ fidei poposceras firmitate, mea explicaretur instantia. Sed quia id voluntas superna disposuit, ut quod per nos ab illo speraveras, a nobis potius impetrares; petitioni tuæ, quam laudabili fieri sollicitudine concepisti, catholice non distulimus dare responsum.*

45 *Hisce subdit, quid peteret Cæsarius his verbis: Indicas enim, quod aliqui episcopi Galliarum, eum cetera jam bona ex Dei acquieverint gratia provenire, fidem tantam, qua in Christo credimus, naturæ esse velint, non gratiæ; et hominibus ex Adam, quod dici nefas est, in libero arbitrio remansisse, non etiam nunc in singulis misericordiæ divinæ largitate conferri: postulans ut pro ambiguitate tollenda, confessionem*

Valentina synodus congregatur, cui cum aliis intersunt Viennensis provinciæ antistites:

recurrat ad Pontificem Cæsarius pro confirmatione concilii Arausicani,

ac Bonifacius II definitum in Arausicano confirmat.

A confessionem vestram, qua vos e diverso fidem rectam in Christo totiusque bonæ voluntatis initium, juxta Catholicam veritatem, per prævenientem Dei gratiam singulorum definitis sensibus inspirari, auctoritate Sedis apostolicæ firmemus. *Deinde interjectis paucis ad probandum, fidem nobis esse ex divina gratia, sic prosequitur* : Quod etiam Fratritatem tuam, habita collatione (Arausicana) cum quibusdam sacerdotibus Galliarum, juxta fidem eandem sensis Catholicam. *Adjectisque aliis contra Semi-Pelagianos argumentis, definitionem concilii Arausicani confirmat hisce verbis* : Quapropter affectu congruo salutantes, supra scriptam confessionem vestram consentaneam catholicis Patrum regulis approbamus.

quo sit, ut, cedentibus episcopis qui resistunt, plenam de Semi-Pelagianis consequatur victoriam.

B 46 *Innuil quoque inferius Pontifex non paucos Cæsario restitisse, quos tandem manus veritati duros ominatur, ita scribens* : His ita breviter assignatis, contra reliquas Pelagiani erroris ineptias, quas illa videtur epistola continere, quam a quodam tibi mandasti sacerdote transmissam, respondendum non duximus : quia speramus in misericordia divina, quod ita per ministerium tuæ Fratritatis atque doctrinam, in omnium, quos dissentire mandasti, dignabitur cordibus operari, ut ex hoc omnem bonam voluntatem non ex se, sed ex divina credant gratia proficisci, cum se senserint id jam velle defendere, quod nitentur pertinaciter impugnare. *Vera vaticinatus est Pontifex; nam, ut habet Vita, donante Christo paulatim ecclesiarum antistites receperunt, quod optaverat diabolus repentina animositate cessare. Magna sane hæc est S. Cæsari gloria; ita ut de eo ausim affirmare, alios quidem Patres uberioribus scriptis contra hæreticos dimicasse, nullum majori certasse prudentia, feliciorique exitu, ac demum pleniori victoria, quam ipse certaverit contra Semi-Pelagianos.*

§ V. Chronologiæ pars ultima usque ad mortem Sancti : mortis tempus examinatum.

C Præcedit contra Contumeliosum, quem ex sententia Joannis Papæ episcopatu privavit.

Sanctus, post victoriam de Semi-Pelagianis *relatum, eum morum æque ac fidei puritatem eordi haberet, aliam ingressus est dimissionem. Contumeliosus episcopus Regensis, qui plerisque conciliis per Cæsarium habitis interfuit, sanctitatem professionis suæ variis criminibus deturparat. Contra hunc Vir sanctus cum episcopis Gallis secundum canones processit, processumque misit ad Romanum Pontificem, ut de episcopatu deiceretur Contumeliosus, tamquam illo gradu indignus. Hinc Joannes II, qui Petri cathedra tunc præsidebat, anno 534 ad Cæsarium hujusmodi dedit litteras* : Caritatis tuæ litteras animo libenti suscepimus, in quibus corporeas necessitates allegans, etiam quæ sacris ille, qui lapsus est, fecerit indicasti. Dolemus de emissionem pontificis, rigorem tamen canonum servare necesse est. Atque ideo prædictum ab episcopatu ordine nostræ suspendit auctoritas. Neque enim fas est pollutum criminibus, sacris ministeriis deservire. Sed, te ordinante, in monasterio dirigatur, ubi delictorum memor in penitentia lacrymas effundere non omittat, ut ab eo, qui omnibus miseretur, Domino nostro Jesu Christo misericordiam valeat promereri. In cujus locum visitatorum constitui-

te, donec proprium ecclesia, quæ evacuata est ejus sacerdotio, merere valeat sacerdotem. *Edita est hæc epistola apud Labbeum tom. 4, col. 1756, et 1757, ubi reliqua videri possunt. Præmittuntur duæ aliæ epistolæ ejusdem Pontificis, altera ad episcopos Galliarum, altera ad presbyteros et diaconos Contumeliosi episcopi, in quibus eadem in Contumeliosum sententiæ exprimitur: additque in posterioribus Pontifex, curam hujus rei Cæsario commissam.*

48 *Contumeliosus a prima sententia appellavit ad Agapetum Joannis Papæ successorem. At incertum apparet, an Agapetus ante executionem sententiæ jam esset Pontifex: imo, cum litteræ Joannis datæ sint mense Aprili anno 534, id est, plus quam anno integro ante pontificatum Agapeti, parum est verisimile, executionem tam diu fuisse dilalam, ut ante illam Contumeliosus ad Agapetum recurrere potuerit. Hoc observatum oportuit, quia Contumeliosus conquestus est apud Agapetum, appellationi suæ non delatum Cæsario, sed, ea non obstante, sententiam executioni mandatam. Audi hæc ex epistola Agapeti mox assignanda: Melius autem fecerat Fratritas tua, inquit Pontifex, si posteaquam Sedis apostolicæ appellatione interposita desideravit examen, circa personam ejus a tempore sententiæ nihil permisisset imminui, ut esset integrum negotium, quod interposita provocatione quæreretur. Ratio, cur nihil ob appellationem de executione prætermiserit Cæsarius, ex dictis facile eruitur: videlicet quod ad Joannem appellaret, a quo jam erat damnatus, quique omnem sententiæ executionis curam illi commiserat. Si hæc admittimus conjecturam, uti eam admittendam temporis ordo persuadet, nihil sane erat, quod in facto Cæsarii reprehenderet Agapetus, nihil, quod improbaret. At verisimile est, Agapetum ignorasse sententiam ab antecessore suo fuisse seu latam seu confirmatam, indeque factum esse, ut et appellationem admitteret, et scriberet Cæsario, melius facturum fuisse, si post appellationem ad executionem non processisset.*

49 *Verum, quidquid causæ fuerit, cur appellationem admitteret Agapetus, certum est admisisse: nam litteras dedit ad Cæsarium xv Kalendas Augusti, quas sic exorditur apud Labbeum col. 1798: Optaveramus, Frater amantissime, ut episcopi Contumeliosi opinione integra permanente, nec tibi dudum fieret necessitas judicii, nec nobis causa censendi... Unde quatenus præsumptione, sicut asserit, innocentie ad appellationis voluit auxilium convolare, orationibus assiduis hoc innotuit* ut eum cognitionis iteratæ beneficium gratulationi omnium restituat absolutum. Delegaturi enim, Deo nostro adjuvante, sumus examen, ut secundum canonum venerabilium constituta, sub consideratione justitiæ, omnia quæ apud Fratritatem tuam de hujusmodi negotio acta gestave sunt, diligentissima investigatione flagitentur.*

50 *Deinde, ubi probare conatus erat æquum esse, ut iterum audiat reus, addit sequentia: Episcopum Contumeliosum, reddita sibi inodo propria substantia, suspensum interim volumus ab administratione patrimonii ecclesiastici, et celebratione Missarum: quia id, quod sibi viderat iudicio fuisse sublatum, gloriosius, si ei veritas suffragatur, iudicio receperit, quam usurpationibus occurrat. Reliqua ibidem videri poterunt. Porro non constat omnino, an Pontifex iudices*

AUCTORE
J. S.

ut ille appellatus
ad Pontificem;

E

Agapetus autem
appellationem
admittebat
F

* forte enotatur

et iudices se
daturum scribit:
sed non
constat, an
mutata sit sen-
tentia.

ADDITUM
J. S.

re vera in Galliam miserit; nedum an aliquid fuerit mutatum in sententia contra Contumeliosum lata. Attamen vix dubito, quin Cæsarius Agapetum de omnibus rectius informaverit, docueritque omnia ex sententia Joannis Papæ a se gesta. Deinde, cum Joannes Papa canones transmisisset ad Cæsarium, secundum quos procedere deberet in causa Contumeliosi, ex illis scriptum composuit, gravi verborum et sententiarum pondere instructum, quo probat clericum quemcumque de adulterio convictum in gradum pristinum numquam esse restituendum. Scriptum illud cum dictis canonibus exstat apud Labbeum col. 1757 et seqq., et eruditi passim existimant illud esse Cæsarii, cujus zelus et stylus in eo relucet. Nullum quoque videtur dubium, quin compositum sit contra Contumeliosum. At non reque certum est, Romamne transmissum sit ad Pontificem, an vero delegatis ab eo iudicibus recitatum. Ceterum Bailletus, qui ad xxvii Augusti in Cæsario col. 425 de hoc facto disserit ordine perturbato: nam refert sententiam primam executioni mandatam post delegatos ab Agapeto iudices, ulterius inferre nititur ex hoc facto, episcopos Galliæ executioni mandasse sententias, non obstante appellatione ad Pontificem. At istud non sequitur ex hae historia, prout vere a nobis relata est; et numquam probare potuisset Bailletus, perrexisse Cæsarium ad executionem post admissam ab Agapeto appellationem, licet fidenter id narra-verit.

B

Litteræ Agapeti ad Cæsarium, uti et Vigilii.

51 Alias eodem die responsorias ab Agapeto accepit Cæsarius, ex quibus immensa Sancti in pauperes misericordia rursum innotescit. Non pepercerat hic sacris ecclesiæ suæ ornamentis, ut indigentibus subveniret: nunc vero consuluerat Pontificem, an liceret prædia ecclesiastica distrahere eundem in finem. At respondit Pontifex id minime licitum esse per canones. Litteræ ejus habentur apud laudatum Labbeum tom. 4, col. 1798, quarum initium subjungo: Tanta est, Deo propitio, et ad ea libentissime concedenda, quæ alimoniis proficiunt pauperum, et circa tuæ Fraternitatis affectum, nostra devotio, ut onerosum nobis vultatenus esse judicemus, quod annui vestris desideriiis postulatis. Sed revocant nos veneranda Patrum manifestissima constituta, quibus prohibemur, prædia jure Ecclesiæ, cui nos omnipotens Dominus præesse constituit, quolibet titulo ad aliena jura transferre. Qua in re vestræ quoque sapientiæ credimus esse gratissimum, quod in nullo contra prædictæ definitionis constituta vel regulas, pro qualibet occasione, vel sub cujuscumque personæ respectu, venire præsumimus. Exstat præterea apud Labbeum tom. 5, col. 293, et 314 epistola Vigilii ad Cæsarium, data vi Martii anni 538, ut est, eo tempore, quo Vigiliius legitimus necdum erat Pontifex, qua Sancto cura demandatur penitentiam imponendi cuidam incestuosis nuptiis contaminato. At hinc non constat, an Sanctus noster aliquid hac in re egerit, ac ne quidem, an Sedem apostolicam ea de re consuluerit. Fortasse Vigiliius hac ratione Cæsarium suis partibus conatus est adjungere; illeque cavet, ne susceptione causæ pontificatum ejus agnosceret.

C

Refert Messianus Sancti discipulus

52 Priusquam de tempore felicis obitus deserere aggrediar, juvabit hoc loco interponere apparitionem Sancto oblatam, templumque ea de causa structum et dedicatum S. Hermeti martyri. Narrat hæc omnia Messianus presbyter, unus ex Vitæ scriptoribus, et testis

rerum oculatus, in epistola ad Viventium episcopum, quam ex Ms. codice Arelatensi edidit Mabillonius tom. 1 Annalium pag. 683. Epistolam ipsam accipe: Domino meo Viventio episcopo Mesianus omnium humillimus, solo nomine, non officio presbyter, in commissis proficere. Lectis, carissime, dilectionis tuæ litteris, quam dulce, quamque suave in cremo sapuerit, rescribendo tibi explicare non valeo. Quomodo, vel quemadmodum, quam vel felix iter nostrum Deo ordinante et prosperum fuit, ipse me melius nosti. Sed quid postquam a nobis secessisti parens dictis Magistri nostri, immo etiam præceptis apostolicis, contigit, nolumus te latere, quam honorificum est laudare magnalia Dei. Nam cum die septimo, postquam a te decessimus, in locum quemdam venissemus, ubi erant prata satis amœna et delectabilia, necnon fontis rivus subterfluens; ibi Missarum sollempnia sollempniter celebravimus, eo scilicet die, quo agebatur festum doctoris egregii beatissimi Augustini, cujus monitis et exemplis salubriter nos pius Magister in scholis rectitudinis instruere solet.

53 Cumque inibi pernoctarem, circa noctis horam mediæ adest Dominus, ducens secum Petrum piscatorem pium, Paulumque doctorem egregium, Hermetem vero martyrem gloriosissimum, et Augustinum prædicatorem eximium: in quorum adventu ego miser et infelix peccator præ odore mirifico et luce incomparabili expergefactus sum, non meis meritis exigentibus, sed ut testis existerem veritatis. Tunc Dominus vocat magistrum nostrum ex nomine, ita dicens: Cæsari, excule vineam tibi commissam, et amputa amputanda, et enutri enutrienda, quia nummus remunerationis tibi debitus non tardat; et age pœnitentiam, quia memoriam martyris Hermetis, quam in præsentem habes, inter sacra Missarum mysteria, cujus festum a fidelibus hodie veneratur et colitur, negligenter oblivioni tradidisti. Et iis dictis, a nobis abscessit, benedictus per omnia. Mane autem facto surreximus, divino insistentes labori. Cumque novum expleto divino officio, plura et pluriora solito nobis insinuasset; tandem post Evangelicam admonitionem, trahens longa suspiria ab alto pectore, sic exorsus est: Væ mihi misero, quia ex triennio infeliciter oblivioni tradidi memoriam martyris Hermetis, variis et inanibus fabulis occupatus! cujus memoria non derelinquitur in æternum. Sicque verbis finem imponens, conversus ad altare studet cœpta perficere. Quod ego ferre non valens, libera voce prosecutus omnia per ordinem, sicut videram et audieram, coram cunctis edixi.

54 Expleto divino officio, crexit nobiscum lapidem in loco illo, ubi Dominus ei apparuerat, et super eum crucis Dominicæ infixit vexillum. Inde ordinatis omnibus et præpositis, nobis abeuntibus, obvius occurrit presbyter Catorroscensis ecclesiæ, Ursus nomine, a quo die illo et nocte benigne recepti sumus: cujus puerum, te prescute, per ecclesiæ cancellos elapsum, subitoque a dæmonio arreptum, domus noster Magister piæ eruditionis liberavit, qui etiam adhuc superstes vobis famulatur. In crastinum Arelato pervenimus, ubi cum magna gloria ab omnibus, tam clero quam a populo, honorifice suscepti sumus, quibus et benedictionem et pacis osculum dedit, et salutationis litteras a Sede apostolica formatas recitavit. Post hæc cum apparatu necessario ad locum supra scriptum rediit, ubi ecclesiam construxit in honore beati Hermetis martyris, quam jure perpetuo Arelatensi

apparitionem
Cæsario factam
14.

F

templumque S.
Hermeti martyri excitatum.

A tensi sedi deputavit : in ejus consecratione octavis Paschæ te adesse volumus et oramus ; et tunc de his atque aliis plenius conloquemur. Ora pro me, pater carissime, ad Dominum. Mirum quidem apparet, nihil de hac apparitione in Sancti Vita relatam esse, cum Messianus unus sit ex Vitæ scriptoribus. At tamen inde satis argumenti non habemus, ad fidem epistolæ abjudicandam : potuit enim Messianus id de industria omittere obrationes sibi notas. Fides autem epistolæ confirmatur ex Vita lib. 2, num. 16, ubi agitur de puero Ursi presbyteri sanato. Ceterum non improbabile est, visionem contigisse, dum Sanctus circa initium anni 514 Roma revertebatur Arelatem : nam id innuunt litteræ salutationis a Sede apostolica formatæ, quas Arelatem attulisse dicitur. Fundatio autem templi S. Hermæ et dedicatio posterius factæ, sed tempore nobis non satis noto. Itaque ad annum mortis examinandum progredior.

Duplici ratione ostenditur, mortem Sancti

B

55 Non immorabor refutandis erroribus illorum, qui putaverunt Cæsarium vixisse seculo VII, quod illi sufficienter jam refutati sint ab aliis, eorumque error ex toto hoc Commentario abunde pateat. Quare tantum probabo mortuum esse anno 512, et ad opinionem parum hinc distantem breviter respondebo. Mortuus est Sanctus, ut testatur Vita lib. 2, num. 34, xxvii Augusti, triginta annis plene evolutis post constitutionem monasterii sui, et die uno post dedicationem. Hinc, cum dedicatio illa facta sit xxvi Augusti, non alio anno videtur contigisse, quam 512 : illo enim anno xxvi Augusti incidebat in Dominicam, ut patet ex littera Dominicali, quæ tunc erat G. Præterea dedicatio fieri nequirit anno 513, quo ex aliorum opinione factam oportuit, cum illo anno mense Augusto in Italia esset Cæsarius, quemadmodum facile colliges ex gestis ejus cum Theodorico rege et Symmacho Papa § 3 relatæ. Rursum contingere non potuit anno 511 : nam nullo modo verisimile est, monasterium jam tunc perfectum fuisse, cum anno dumtaxat 510 urbs obsidione fuerit liberata, deindeque monasterium reedificari coeptum. Hæc igitur prima sit ratio, quæ Paggio ad annum 514 num. 8 sola sufficit, ut diceret, hanc epocham esse certissimam.

C contigisse anno 512.

C

56 Altera hujus epochæ ratio producta est a Bollandio ad XII Januarii in Commentario de S. Cæsaria num. 6, petiturque ex tempore successoris Auxantii. Quippe exstant litteræ Vigilii Papæ ad Auxantium successorem Cæsarii, datæ xv Kalendas Novembres, iterum post consulatum Basili viri clarissimi, id est, anno 543, quibus scribit, accepisse se litteras de ordinatione Auxantii, patrisque et aliis per eum petitis, pertatasque eas a Joanne presbytero et teredio diacono. Jam vero non est probabile, inter xxvii Augusti et xviii Octobris peracta fuisse tam multa diversaque, videlicet electionem et ordinationem episcopi metropolitani, missionem legatorum cum litteris ad Pontificem, eorum iter Arelate Romam et accessum ad Vigilium et hujus responsum, cum hæc omnia turbe et maturo consilio fieri soleant. Negat quidem hanc consequentiam Norisius in Historia Pelagiana lib. 2, cap. 22, contenditque quinquaginta duorum dierum spatium peracta esse omnia, adeoque Cæsarium anno 543 tantum esse defunctum : at parum probabiliter, etiamsi omnis alia deesset ratio, ut facile patet consideranti, quam multa peracta oportuerit intra breve illud temporis interval-

lum. Annus igitur emortualis S. Cæsarii fuit 512, in quem hodie passim conspirant eruditi. De gestis vero Sancti in morbo supremo, morteque ipsa et sepultura agitur in fine Vitæ.

AUCTOR
J. S.

§ VI. Testamentum Sancti : scripta posteris relicta : discipuli : epitaphium.

Testamentum S. Cæsarii edidit Baronius tom. 6 Annalium ad annum 508, Cujus, inquit num. 27, exemplum petiit ex archivo ecclesiæ Arelatensis, exscriptum per Claudium Saxi notarium, accepimus ab Archidiacono Arelatensis ecclesiæ Franciseo Claretto, Romæ eum esset. Notat præterea ibidem, in die saltem et consule, et ipsius Cæsarii atque testium subscriptione esse decretatum. Ante num. 23 dixerat, illud esse nonnihil mendosum, et pulvere exesum. Idem testamentum deinde ediderunt Saxius in Pontificio Arelatensi in Cæsario, Vincentius Barratis in Chronologia Lerinensi a pag. 268, Holstenius in Codice regularum part. 3 a pag. 32, et Cointius in Annalibus Francorum ad annum 542 num. 23. Dignum sane est, quod hoc etiam loco legatur. Quapropter illud ex editione Baronii subjungo.

Testamentum Sancti a variis editum.

E

58 Pax ecclesiæ Arelatensi. Cæsarius episcopus presbyteris et diaconibus, sanctæ ac venerabili Cæsariæ abbatissæ, quam domus per meam parvitatem in monasterio nostro præposuit, ac universæ congregationi, quam ibi Dominus sua gratia collocaverit, in Domino æternam salutem. Cum ecclesiastica pietas consuetudinis suæ rem faciat ordinabiliter, scilicet quo peregrinis et destitutis opem largitionis impendat : quanto magis cum opportunitas aut necessitas fuerit, ut sanctis quibusque et Deum timentibus aliqua largiatur, amplius debet pia misericordiæ suæ viscera dilatare. Et ideo juxta hanc epistolam, quam manus nostræ subscriptione roboravimus, enique diem et consulem sub tuis adjecimus, Deo dispensante, hoc testamentum meum condidi, vel manu propria subscripsi, atque jure prætorio, vel jure civili, et ad vicem illorum codicillo firmavi. Ego Cæsarius peccator, dum debitum humanæ carnis reddidero, cunctum monasterium Arelatense S. Joannis, quod ego condidi, sub potestate Arelatensis pontificis canonice sit, heredemque meum esse volo ac jubeo. Ceteri, ceteræve exheredes sint. Totum quod cuique aut per hoc testamentum meum dederò, legavero, darive jussero, ut detur fiat. Ceterum autem, Arelatensem episcopum coheredem meo monasterio relinquo : quosque liberos, quaque liberas esse jussero, liberi, liberæve sint omnes.

in quo cum antistite successore suo heredem instituit monasterium,

F

59 Ego tamen cum nihil de parentum bonis habuerim, hoc testamentum meum præsumere erubui : illa tamen me sententia compulit, ut plerosque, Salvatoris formidanda, qua iniqui audituri sunt dicentem ; Ite in ignem æternum, pietatis affectu aliquid ecclesiæ meæ contulisse. Et ne forte post obitum meum aliqui de parentibus meis, exceptis iis rebus, quas illis pro elogiis donaro, inquietare præsumant, cui præsum, ecclesiæ : ideo hanc voluntatem meam tractare amplius desideravi, qua de parentibus meis, ne apud ipsum monasterium præfatum, vel pontificem Arelatensis ecclesiæ, præter id, quod illis dederò ac dederim, præsumant requirere. Sancto

et vestimenta quorundam alius legat,

et

AUCTOR
J S

et domino meo archiepiscopo, qui mihi indigno digne successerit, licet omnia in sua potestate sint, tamen si lubet et dignum ducit, indumenta paschalia, quæ in hi data sunt, omnia illi serviant, simul eum casula villosa et tunica, vel galuape, quod melius dimisero. Reliqua vero vestimenta mea, excepto birro amiculari, mei tam clerici, quam laici, cum gratia vel ordinatione domini archiepiscopi, sibi, ipso iubente, immo donante, dividant. Ea vero, quæ monasterio ante per donationem contuli, nunc affirmo: et si eni aliquid per epistolam, aut per pitiacium, aut verbo, pietatis intuitu contuli, valere volo.

monasterii curam
successori
suo

60 Hoc etiam assuec precor, quatenus cellam, quam bonæ memoriæ Augustus subdiaconus in atrio S. Stephani euntibus parte dextra habuit, provisoribus monasterii propter custodiam illorum firmam D. archiepiscopus perpetuo dignetur jure concedere: ita ut cum sibi succedendam monasterii provisos habeant. Et hoc specialiter volo, et ita, domine archiepiscope, precor; sive provisorum ad monasterium, sive presbyterum ad basilicam S. Mariæ nullum alium habeat congregatio sancta, nisi quem ipsa elegerit, vel ordinari petierit. Et licet de tua, D. archiepiscope, pietate præsumam; tamen ne forte contra monasterium nostrum aliquorum suggestiones importunas habeatis, adjuro vos per Patrem et filium et Spiritum sanctum, et per tremendum diem judicii, ne unquam apud vos prævaleat hostis antiquus, aut ancillas vestras contristari acquiescatis; aut aliquid illis auferri de iis, quæ possident, eisque contulimus, permittatis: quia Deo propitio non sine discretionem vel justitiam quibuscumque sæcularibus jure directo res ecclesiæ vendidimus; nisi hoc tantum, quod ecclesiæ minus utile et infructuosum est. Et quod animabus sanctis et Deo vacantibus cum sanctorum fratrum consensu vel subscriptione tribuimus, perpetuo illis jure permanent.

eius commenda-

61 Vos vero, domini filiole, per S. Trinitatem inseparabilem, et per Domini nostri Jesu Christi adventum adjuro, ut pontificem, qui mihi indigno, ordinante Deo, successerit digne, omni affectu ut dominum rogetis, ac pura mente diligatis, et ne per vestram contristationem inobedientiam. Confidimus enim de Dei misericordia, quod ita omnibus sacerdotibus, quibus religionis collatio est, castum amorem impendat, ut nihil vobis, quod ad sustentandum corpusculum opus est, deesse permittant. Te iterum atque iterum, pontifex optime, rogo gratia divina præfati monasterii ut curam maximam habeas, et famam illarum cum grandi pietate satagas provideri. Quod si alienius persona injustum tibi dederit consilium, cum auctoritate respondendum deprecor: quia hoc, quod episcopi agitur verbo, non solum auferri non debet, verum etiam nec omnino potest; tum præcipue quia et hoc ipsa S. Papæ Urbicani suavitatis auctoritas, ut hoc de te sancto et domino meo pontifice credam. Nunquam enim apud te prævalebit tam iniqua suggestio, ut contra justam voluntatem qualiscumque antistitis pro meo studio substantia ad te multum profecerit, et prope duplicata sit. Additur ad hoc, quod Deus misericors per parvitatem meam, etiam immunitatem tributorum, tam juxta urbem et infra, quam etiam in suburbanis et villis ex maxima parte concesserit.

62 Agellum igitur Aucharianum, unde parvam particulam monasterio dedimus, multa servamus; nam plus minus centum aripennes vineæ

et trecentorum modiorum campos reservavimus: ita quod supradictum monasterium, tantum modiatas de terra, quam ego plantavi, habeat modiatas quadraginta; et de vetere vinea vix triginta aripennes contulimus: agellum Gallicumannum, Mercloanum, vel agellum Gemellos cum stagnis et paludibus cum omni jure et termino suo, et pascuum in campo Lapideo, vel si qua alia sunt, vel campum in Trifinitio super viam munitam, vel reliqua quæcumque sunt; agellum Orvedum, et agellum Martinatis, et agellum Silvanum, in quo est sita ecclesia S. Mariæ de Ratis, et agellum Missiamanum, cum omnibus sibi pertinentibus pascuis, paludibus, cum omni jure et termino suo, sanctæ tuæ ecclesiæ reservavimus in stipendiis earum. Unde te, S. pontifex, adjuro, ut si Deus omnipotens per manus se timentium sanctæ matri Ecclesiæ monasterium sanctorum virginum aliquod majus bonum dederit, tua sancta dilectio unum ab altero non disjungat. Si vero (quod Deus non patiat) congregatio ibi aut congregata non fuerit, aut forte postea (quod absit) cum congregata fuerit, esse desierit, ad matrem ecclesiam revertantur.

D
ut, quæ illi
erant donata,
eidem permaneant,

63 Hæc quidem ego, ut timori meo satisfacerem, scripsi. Nam absit, ut de tua, piissime pontifex, inscientia inculperis: quia (ut supra jam dixi) pietas divina concessit, ut per meam humilitatem immunitas ecclesiæ in tot capitibus daretur. Quod monasterio cum fratrum consensu dedimus, per hanc voluntatem meam confirmo. Ancillæ nostræ Cæsariæ abbatissæ, quem ipsa fecit, mantum majorem, quem de cannabe fecit, dari volo. Domino meo Leoni presbytero mantergium dari volo. Domino meo Cypriano episcopo mantum, et cunctorum meliorem, dari volo. Quidquid servo meo Briciano contuli, uunc per hoc testamentum meum confirmo. Agritia puella mea propria libentissime monasterio S. Cæsariæ abbatissæ serviat: et vere gariolas, quas illis vel parentibus eorum dedi, confirmo. Omnes cubicularios meos tibi, domine episcope, coram Deo et angelis ejus commendo.

E
demum quorundam
alii legat.

64 *Cointius ad annum 512 num. 24 suspectam habet vocem archiepiscopus in testamento positam, putatque rectius legendum esse episcopus, quod non improbabile apparet, cum se ipse sic vocet Cæsarius. Confirmat hanc correctionem Dionysius Samaritanus tom. 2 Gallicæ Christianæ in instrumentis col. 501, ubi testatur in exemplari Ms. ad se misso semper legi episcopus. Accipe et vocem quarundam barbararum expositionem. Num. 59 antistiti successuro datur casula villosa et tunica vel Galuape. Varie sumitur casula; at cum vestem designat, supremam fere significat: et nunc quidem plerumque significat supremam vestem sacerdotis Missam celebrantis; at eo tempore, quo hæc scripta sunt, frequentius designabat vestem talarem, qua episcopi, clerici, monachique utebantur extra Sacrificium, aliare officia sacra. Atque hoc sensu vocem hic intelligendam existimo. Ad Glossarium Cangii ad vocem casula. Vox autem villosa, quæ additur, significat illam panni seriei speciem, quam Galli velours nominant. Tunica, ait Cangius in Glossario, vestis sacerdotalis, quam duplicem induunt episcopi subter casulam, ut est apud Amalarium, etc. Idem auctor ad vocem Galuape varia disserit, et stragulum fere exponit: at illa significatio huic loco non quadrat: nam videtur ipsam tunicam alio nomine designare. Forte Galuape corruptum est ex galbana, tunicaque sic vocata*

Foces quorundam
obscuriores

F

A a colore sublucido, subalbo et pallido, qui color est galbaneus. Certe galbana vocatur vestis quaedam apud juvenalem, in hoc versiculo :

Carnlea indutus sentulata et galbana rasa.

brevis expo-
nuntur.

65 Obscurum quoque est, quid vestimenti per birrum amicularem designet ibidem Sanctus : nam plurimas hæc vox significationes subiit, ut videre est apud Cangium in Glossario. Baronius ad annum 261 multa de birro disputat, et num. 44 ait eo humeros tantum lectos fuisse et brachia; at eo sensu hic sumi vix potest, cum in Vita lib. 2, num. 10 narretur, birrum Cæsarii arreptum fuisse a Liberio sauciato, vulnerique impositum, quod intelligi non potest de vestimento tam brevi. Malim itaque hic per birrum intelligere indumentum lineum, quod vulgorechetum a voce Italica rochetto nominatur. Paulo inferius per pitacium charta venit intelligenda aut schedula : nam et sensus id innuit, et vocem frequenter ita sumi, docet Cangius sæpe jam laudatus Mantus vero, vel mantum, quod num. 63 recurrit, pallium significat. Mabillonius tom. 2 Annalium pag. 273, mantos interpretatur casulas, nec male ibidem, opinor. Mantum fuisse præcipuum ornamentum episcoporum observat Cangius ad eandem vocem. Manutergium est linteum ad manus tergendas in sacris officiis. Demum quid infra designetur per gariolas non perspicio. Forte vox corrupta est, aut una in duas distracta, ut veregariolas legi posset, si illa vox meliorem formaret sensum.

B

Scripta Sancti
varia,

66 Scripta S. Cæsarii exstant non pauca : at ea omnia enumerare instituti non est mei. De utraque ejus Regula, scriptisque contra Semi-Pelagianos jam disseruimus. Quæ insuper ad nos pervenerunt, homiliæ fere sunt, seu sermones, quibus gregem sibi commissum Pastor sollicitus egregie pavit ac erudivit. Casinirus Oudinus tom. 1 de Descriptoribus col. 1345 et seqq. sermones seu homilias enumerat 158, quibus addit epistolas quatuor. Verum hæc S. Cæsarii Opuscula nullibi hactenus unum collecta sunt : at locis dispersa sunt variis. Eruditi Benedictini in Historia litteraria Franciæ tom. 3, a pag. 197 late disputant de scriptis S. Cæsarii, enumerant varios illorum editores, conanturque ostendere, quam certo sint ejus homiliæ, quæ vero dubiæ aut supposititiæ. Ex iis centum et ultra impressæ leguntur in Appendice ad tom. 5 Operum S. Augustini postremæ editionis Parisiensis : plurimæ quoque reperuntur in Bibliotheca Patrum; at non omnes Cæsarii sunt, quæ illi ibidem sunt adscriptæ. Quasdam edidit Vincentius Barralis; alias Baluzius aliique. Consule, lector, si lubet, laudatam Historiam litterariam Franciæ.

ex quibus mo-
nita præclara
recitantur,

67 Præclara in scriptis suis monita nobis reliquit S. Cæsarius, ex quibus pro exemplo adferre lubet, quæ scripsit ad Oratoriam abbatisam; præsertim quod in hisce monitis se ipse pulchre depingat. Edidit ea Holstenius in Codice regularum part. 3, a pag. 49 hunc in modum Audi ergo me, dulcissima soror et filia: tu quantumcumque semper instudiis spiritualibus occupari desideras, propter sorores tamen aliquando etiam exteriora tibi erunt negotia dirimenda. Curandum ergo tibi summopere est, ut si temporalia quasi pro tempore agas; at semper tenacius in spiritali devotione et amore inhæreas: ut cum temporalia citius dispensaveris, ad orationem illico vel lectionem, quasi ad matris sinum, recurras. Optare quippe debes, ut abjecta solitudine mundi, semper cogites de servitio Chri-

sti, propter illud quod dicitur : Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, ex cætera.

AUCTOR
J. S.

data superiori
monasterium,

68 In omnibus, juxta Apostolum, temetipsam præbe exemplum bonorum operum; vitæque tua velut pennatum animal ad alta semper per desiderium evollet, per verbum resonet, luceat per exemplum. Cum vero ad annuntiandum verbum Dei te sororibus affecta veris, seu pro utilitate animarum, tenoreque Regulæ constituendo, necessitas incubuerit altercandi, prius cauta consideratione pensa, ut quod ore promissis, factis impleas; et quod aliis prædicas, operibus præbeas. Scilicet ut in tuis humeris atque cervicibus prius sentias, utrum gravibus aut levibus oneribus colla sororum onustes. Verbi gratia, si jejunium super quotidianum, vel abstinentiam extra consuetudinem, nec nou, ut assollet, plus solito in synaxi psalmos placuerit decantare. Prior in ecclesia inveniaris, postrema exeat. Prima suscipias laborem, posterior solvas, et in quotidiano corporis alimento atque communi cibo par sis his, cum quibus pari in mensa utris consessu, iisdem denique, quibus sorores, ferculorum saporibus delectare, et æqualia vobis cibaria potionesque communes exhibeant discere vel pueruæ: primatumque tuum, quem prior ad mensam tenes, prima ad virtutem parsimoniam vindices: ut abstinentiam, quam lingua prædicat, proximæ fauces vel vicius sentiat stomachus: ne forsitan subditæ audientes tacitis cogitationibus dicant: O quam pulchre vobis abstinentiam prædicat plenus venter, et contentas nos jubet esse vilissimis cibis ac poculis, accuratis cibis poculisque refertum guttur, et eructans: illa enim de abstinentia prædicatio acceptabilis est, quam lurida jejunii ora decantant.

E

69 Et in his omnibus hoc noveris convenire, ut angusti callis itinera, per quæ socias amones gradiendum, prior ipsa gradiaris, omnia, quæ agenda sunt, ante factis impleas, ut postmodum ductilis tuba ex percussione perducta rectius erumpas in vocem, propter illud Dominicum: Quicumque, inquit, scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, et reliqua. Non sis vestibus ornatio cæteris, sed moribus. Inter cætera cum magna tibi cautela custodiendum est, ut omnes in monasterio, quarum gubernaculi tuis æqualiter imposuisti cervicibus, æqualiter diligas; ne unam plus minusve ames: sed cuncta, quæ sunt, in quo possibilitas extat, æquo moderamine disponas, parique moderatione dispenses, ac parem eis caritatem impertias: et nou quibuslibet per privatum amorem, sed cunctis secundum merita singularum, quæ sunt necessaria largiaris.

et omnibus Re-
ligiosorum

70 Non quæ tibi vultu intuitque placuerit, non quam tibi ad oculum cognoveris, vel ejus blandiori obsequio fueris delinita; sed quam amor Christi, et religiosior demonstraverit vita, præponas. Oportet enim te propter quasdam cultum nonnumquam habere in gutture, cauterium in lingua gestare, virgam tibi et baculum in manu ferre: ut per cultum deseces vitia, per cauterium vero ad sanitatem secta reduceas, per virgæ disciplinam corrigas, per baculum vero disciplinam sustentas. Si quando vero cum secularibus ad conloquendum fueris evocata, prius arma frontem trophæo Crucis, vexillo Christi pectus ingenuina, ut cum sua virguncula Christus comitari dignetur. Confabulatio vero tua semper sit mixta gravitate atque dulcedine, et tantum loquaris, quantum opportunitas flagitaverit rei ac temporis.

Religiosorum
que profectus

AUCTORE
J. S.

temporis. Si quid vero ab eis petatum fuerit, quod praestare deliberas, cum vultu hilari praesta, si quid vero praestare non convenit, petitionem illorum saltem honestate sermonis mollifica.

quam maxime
utilia :

71 Nomen tuum plures noverint, beneficia tua, in quantum praevalet, plures sentiant, vultum rari cognoscant. Si quando autem tibi pro necessitate monasterii seorsim fuerit conloquendum, eum duabus, vel certe cum tribus electis sororibus facito, quia opinio bonae famae, sicut etiam perfectae vitae custodia, tibi necessaria est, et tunc primum despicienda humana detractio, cum Christus in causa est. Omnis quoque actio tua semper sit propter Deum, sermo de Deo, cogitatio in Deum. Et exceptis vitiis, quibus non compassio, sed rectitudo debetur, omnibus te cupio esse compassibilem, omnibus gratam, omnibus te praefectam piam. Ut videlicet juxta Paulum sis sancta corpore et spiritu, ipso Sponso et Domino tuo mentem tuam regente, et vias tuas sanctas disponente; qui vivit et regnat in secula seculorum. Amen. *Haec ex monitis S. Caesarii speciminis gratia attulisse sufficiat.*

epitaphium.

72 *Demum concludere placet hunc Commentarium epitaphio Sancti, de quo Mabillonius in Annalibus tom. I, pag. 99 docet sequentia*: Ejus epitaphium, post eversum a Saracenis ipsius sepulcrum, scripsit Paulus illustris anno Domini MCCCLXXXIII, Indictione XV, Ranigaudo magistro, ut legitur post epitaphium in veteri codice Arelatensi, sub hoc titulo, RESTAURATIO SEPULCRI SANCTI CAESARII, cui titulo subjicitur epitaphium, longe emendatius quam apud Saxium et alios, in hunc modum.

Cernitur hic vario renovatum in mariore tectum
Patri Caesario, pontificique sacro,
Quod scelerata cohors rabie destruxit acerba.
Hanc virtute Dei sorbuit unda maris.
Praesule Rostagno hac Arelati sede locato,
Cervinus id Paulus strenue composuit opus.
Cui Christus tribuat caelestis praemia vitae,
Coetibus angelicis consociavit ovaus.
Et nobis, venerande Pater, miserere precando,
Diluat ut noster crimina cueta Deus.

C

VITA

LIBER PRIMUS

Auctoribus Cypriano, Firmino,
et Viventio episcopis.

Ex Ms. Martini a Campis, Ordinis Cluniacensis Parisiis, collato cum editione Mabillonii.

PRAEFATIO.

Praefatio explicat occasionem scribendi.

a

Quia, reverenda nobis virgo Caesaria a, cum choro sodalium monacharum tibi commisso, petis a nobis, ut vitam et conversationem beatam memoriae sancti Caesarii institutoris nostri*

ab exordio repetentes comprehendere litteris debeamus, per quam illius vita praemio fruitur b, cujus beatitudo sermone mortalium non potest explicari: quamvis olim per totum mundum ipso etiam hic vigente fuerit venerabiliter divulgata: nefas tamen esse credimus, si tam sancto desiderio minime pareamus: praesertim cum hoc monasterio vestro, ac magis ipsius, ad vicem possit ejus esse praesentiae: et nos dum de ipso loquimur, ipsum nos etiam videre quodammodo gratulemur. Deo igitur juvante aggrediemur implere, quod postulatis. Et multa quidem ipsius beatissimi domini * nobis ratione comperta, multa a nobis ipsis visa, nonnulla etiam venerabilium presbyterorum sive diaconorum, discipulorum suorum, relatione prolata didicimus, praecipue tamen * Messiani presbyteri et fidelissimi viri Stephani diaconi, qui ab adolescentia illi servierunt, ea dumtaxat, quae minus onere et sint a prolixitate submota.

2 Unum tamen hoc in praesentis Opusculi devotione a lectoribus postulamus, ut si casu scholasticorum aures atque judicia nos simplices contigerit relatores attingere, non arguant, quod stilus vester videtur pompa verborum et cautela artis grammaticae destitutus: quia actus nobis et verba vel merita tanti Viri cum veritate narrantibus lux sufficit ejus operum et ornamenta virtutum. Etenim memoratus domus Caesarius, quem habemus in opere, solitus erat dicere: Nonnulli rusticitatem sermonum vitant, et a vitae vitiis non declinant. Meretur siquidem hoc et Christi virginum pura sinceritas, ut nihil fucatum, nihil mundana arte compositum, aut oculis earum offeratur, aut auribus placiturum: sed de fonte simplicis veritatis manantia purissimae relationis verba suscipiant. Atque ideo noster iste sermo, integritatis religione contentus, renuit mundanam pompam, respuitque cum suis operibus gloriae mundanae jactantiam; et potius delectatur eloquio Piscatorum et concordare, quam rhetorum. Nunc igitur unusquisque vivendo sequi appetat, quod legendo scire festinat

ANNOTATA.

a *Haec Caesaria non est soror S. Caesarii, quae ante ipsum erat defuncta, ut patet ex num. 44, sed abbatissa ejusdem monasterii, quae illi erit suffecta, ut ibidem dicitur.*

b *Multum hic in verbis dissidet Mabillonii editio, quam lector poterit videre.*

c *Id est, Apostolorum.*

CAPUT I.

Sancti patria, parentes, vita clericalis et religiosa usque ad episcopatum.

Sanctus ac beatissimus Caesarius Arelatensis Episcopus, territorii Cabilonensis a fertur indigena: cujus parentes aequae prosapies b (quod est magnum et praecipuum honoris ac nobilitatis exemplum) supra omnes concives suos, fide potius et moribus floruerunt. Qui venerabilis ac sanctus, cum septimum seu amplius gereret aetatis annum, ex vestimentis, quae circa se habuisset, absque ulla dubitatione pauperibus tribuebat.

D
* Mabillonius
vestri* Mab. addit,
Caesarii* Mab. addit
venerabiliset fidem aucto-
rum:

E

e

F

Sanctus Cabilonensis nobilitatis parentibus natus,

a

b

A buebat. Sæpe domi seminudus revertens Vir beatus, cum visus a parentibus suis fuisset, cum districtione discussus, quid de vestimentis suis fecerit: ipse hoc tantummodo respondebat, a transeuntibus sibi fuisse sublata.

a pueritia ducta
et misericordia
in pauperes:
relictis parentibus,
clero.

4 Igitur sicut arbusculæ quædam stirpibus nobilibus fructificare solent, antequam crescere, in quibus utique quanto est ætas minor, tanto ubertas est gratiosior: ita in illo Viro sancto inter ipsa infantie rudimenta letum vernantis spei germen adeo crupit, ut priusquam spatio floret ætatis [fructum exuberaret ingenii. Cum ergo octavum decimum gereret ætatis] annum c, ignorante familia vel parcutibus incolatum cupiens regni cælestis adipisci, se illius temporis Pontificis sancti Silvestri d vestigiis præmissa supplicatione prostraret, petens ut ablatis sibi capillis, mutatoque habitu, divino cum pontifex servitio manciparet, nec pateretur ultra supplicem* a parentibus ad prædium affectusque pristinos revocari. Agente ergo pontifice gratias Christo, nulla existit votis optimis mora. Cumque inibi biennio seu amplius sub hac inchoatione servisset, divinæ

Ab. se

B gratiæ instigatione succensus, deliberat acerbius semetipsum expeditiusque juxta Evangelium divino mancipare servitio, ut pro amore regni cælestis non solum parentibus, sed et patriæ redderetur extraneus.

deinde religioni
se adjungit;
ac in itinere
dæmonem expelli:

5 Arrepta itaque salubriter fugiendi de sæculi compedibus libertate, Lirinense e monasterium Tiro sanctus expetiit. Cumque iter cum uno tantum famulo socius ageret, coram inquisitoribus missis matris suæ, flumen transiens visus ab eis non est. Diabolus vero in quemdam ingressus miserum, insequens iter ejus, post tergum incessanter clamabat: Cæsari, non vadas. Quem ille bibendi poculo benedicto porrectoque statim curavit: quod a memorato ejus comite referente compertum, ipsamque constitit cum primam fecisse virtutem. Susceptus ergo a sancto Porcario f abbate, vel ab omnibus senioribus, cœpit esse in vigiliis promptus, in observatione sollicitus, in obauditione festinus, in labore devotus, in humilitate præcipuus, in mansuetudine singularis, ita ut quem instituendum susceperant in disciplinæ regularis initiis, perfectum se invenisse gauderent in totius institutionis augmentis.

cellæ præpositus
recte munus
obit: deinde ab hoc
officio amotus
nimia
Ab. etiam

C 6 Post parvum igitur tempus in cellario congregationis eligitur. Attente et studiose ergo cœpit his tribuere velle, quibus necessarium erat, vel si* abstinentiæ amore nihil peterent; illis vero, quibus probaverat necesse non esse, nihil tribuebat, quamvis vellent accipere. Unde factum est, ut quibus adversa erat sancta discretio, supplicarent abbati, deberet a cellario removeri: quod et præstitum est. Mox cura postposita*, desiderata se tandem legendi, psallendi, orandique, et vigilandi assiduitate uactavit; ut adolescentiæ corpus invalidum, quod palpare potius quam debilitare decuerat, effecerit crucis nimietate curvatum pariter et contractum: ita ut de exigua oleris seu pulticulæ coctione, quam sibi Dominico die parabat, usque in alia Dominica* victum traheret.

Adit Ab. illa

Ab. alteram
Dominicam

austeritate
morbum contrahit:
hinc natus Arelatem

7 Hæc igitur in exordiis meritorum ejus bona fulserunt: quæ sequenti vita multiplicibus sunt augmentata virtutibus. Robur namque carnis attrivit, ut virtutem spiritus spei ac fidei soliditate firmaret. Et, ut ait Apostolus, triumphans de se sibi, ut coronari mereretur, evincens, interioris hominis exteriora transcripsit, ac præclaræ mentis imperiis rebellis corporis inci-

tamenta abjecit. Post hæc tamen stomacho fatiscente typhum g quartanæ febris incurrit. Cumque de infirmitate ipsius abbas sanctus graviter turbaretur; et inter magistrum atque discipulum queamndmodum* esset ægritudo divisa, ut ille animo laboraret, hic corpore; respiceretque sanctus pater in cœnobium nullum eidem remedium posse præstari: ubi etiamsi medicus adesset, fervens ad spiritalia Pueri consuetudo nihil sibi pateretur de abstinentiæ frenis et vigiliarum rigore laxari; jubet eum, immo cogit beatissimus abba ad civitatem Arelatensem causa recuperandæ salutis adduci.

8 Erat igitur tempore illo Firminus h illustris et timens Deum, et proxima ipsius materfamilias Gregoria, illustrissima feminarum in prædicta urbe Arelatensi, quorum studio et vigilantia curaque circa clerum et monachos, circaque cives et pauperes civitatis, prædicta reddebatur illustrior. Uterque enim proprias opes non consumebant mundana luxuria, sed ad paradysum sibi cas deportatione pauperum transmittabant. Qui prædictum S. Cæsarium ad se causa misericordiæ receperunt. Erat autem ipsis personis familiarissimus quidam Pomerius i nomine, scientia rhetor, Afer genere, quem ibi singularem et clarum k grammaticæ artis doctrina reddebat. Concipiunt igitur animo personæ generosæ, quantum tanta Dei gratia S. Cæsarius refertus, tantaque memoria dono Christi videretur esse fulcitus, ut sæcularis scientiæ disciplinis monasterialis in eo simplicitas polleret.

9 Sed cruditionis humanæ figmenta non recepit, quem instruendum per se sibi divina gratia præparavit. Librum itaque, quem ei legendum doctor tradiderat, casu vigilia lassatus in lectulo sub scapula sua posuit: supra quem cum uihilominus obdormisset, mox divinitus terribili visione percussus; et in soporem aliquantulum resolutus, videt quasi scapulam, in qua jacebat, brachiumque, quo innixus fuerat codici, draconæ colligante corrodi. Excussus ergo e somno, territus ipso visu, terribilius se ex eodem facto cœpit arguere, eo quod lumen regulæ salutaris stultæ mundi sapientiæ voluerit copulare. Igitur contempsit hæc protinus, sciens quia non decisset* illis perfectæ locutionis ornatus, quibus spiritalis eminisset intellectus.

10 Post aliquos autem dies superscriptæ personæ suggererunt sancto Eonio l episcopo civitatis, dicentes esse quemdam pence se venerabilem Monachum et omni laude præcipuum, ejus personam deberet familiari et privata interrogatione cognoscere. Jubet igitur cum ad se perducere. Præsentatum ergo sibi S. Cæsarium venerabilis Eonius episcopus diligentius percunctatur, quis civis esset, quibusve parentibus fuerit procreatus. Cumque incolatum civitatis et parcutum publicasset originem, congaudens sancta alacritate episcopus dixit: Meus es, fili, concivis pariter et propinquus: nam et parentes tuos reminiscor optime, et per consanguinitatem parentali recordatione complector. Cœpit ergo juvenem, non ut peregrinum sive extraneum, sed respectu attentiori intimis cordis oculis contemplari. Mox ergo ab abbate suo sancto Porcario cum expetiit. Rogante igitur beato viro Eonio episcopo, licet ab invito conceditur. Ilico diaconus, dehinc presbyter ordinatur.

11 Numquam tamen canonicam modulationem monachi, numquam instituta Lirinensium vel modicum subrelinquens, Ordine et officio clericus,

A. Cypriano
ETC.

9

* i. e. quodammodo

ad curandam
valetudinem:
artu Rhetoricæ
simul studere
incipit,

h

E

i

l

sed divinitus
deterretur a
scientiæ mundanæ
amore.

* Ab. esset
f

Diaconus ordinatur a S.
Eonio, et presbyter,

l

A. CÆSARIO
ETC.
nihil tamen re-
mittit de inas-
tuto vitæ: ab-
bas creatus
bene regit.

humilitate, caritate, obsequio, cruce monachus per-
mahebat. Ad ecclesiam vero matutinis aliisque con-
ciliis primus de intrantibus, ultimus de egredientibus
aderat. Non visus, non auditus animum beati
Viri a cælestium bonorum nectare sequestrabat, ita
ut vultus ejus qualitas nescio quid semper videretur
renitere cæleste. Posthæc autem defuncto abbati
in suburbana insula civitatis, dirigitur a sancto
Eonio beatus Cæsarius pater, ut monasterium in,
quod recentius fuerat destitutum obitu rectoris, ipse
in eadem reverentiæ auctoritate succedens, ad dis-
ciplinam formaret abbatis. Suscepit ergo vitam in
suburbano cœnobio libens, quam etiam intra ur-
bem quotidianis semper excolebat, actibus et votis
semper optabat, monasteriumque prædictum taliter
quotidiana instantia et divinis informavit of-
ficiis, ut inibi hodieque Deo propitiante servetur.

ANNOTATA.

a Cabillonum urbs est Galliæ in ducatu Bur-
gundicæ ad Ararim sita, episcopalis sub archie-
piscopo Lugdunensi, et satis nota, vulgo Chalon
seu Chalon sur Saône ad distinctionem alterius.

b Sensus hic non omnino perfectus est, ut idem
in Mss. et editis.

c Hic phrasis corrupta est apud Mabillonium,
ubi legitur: Priusquam spatium præteriret unius
anni, quod plane mendosum est. In Ms. nostro
prætermissa erant verba uncis inclusa, quod tran-
scriptor a voce ætatis, priori loco posita, transi-
liisset ad illa, quæ sequuntur post eandem vocem
deinde repetitam. Nam omnia, quæ in textu dedi,
leguntur in Ms. nostro Bisonticensi, et in Arelatensi
apud Mabillonium in notis.

d Colitur S. Silvester xx Novembris, ut nota-
runt majores nostri tom. III Martii pag. 516, ubi
inventio corporis narratur occasione aliorum
Sanctorum, qui simul inventi. Plura igitur de eo
dabimus ad illum diem. Consuli interim potest
Gallia Christiana recusa tom. 4 col. 863, ubi ex
Turonensi ecclesiam illam administrasse dicitur
annis 42.

e Baudrandus in Geographia Lerinensem in-
sulam describit hoc modo: Lerina, insula Galliæ
Narbonensis Plinio, quæ Lerinum, et Lerinus dicitur
apud scriptores ecclesiasticos, nunc P'ille saint
Honorat incolis, sant Honorato Italis, insula est
parva Galliæ, in ora Provinciæ, in mari Gallico, ubi
Lerinense cœnobium præclarissimum, vix 2 leucis
ab Antipoli dissita in meridiem, et 5 a Foro-Julio
in ortum, ipsa et Lero vulgo les Illes de saint Hono-
rat, et de Lerins dicuntur, sed Lero major, et sep-
tentrionalior Lerina, a qua tenui freto separatur.
De viris sanctis, qui magno numero prodierunt
ex cœnobio Lerinensi, multa collegit Vincentius
Barralis jam ante laudatus.

f Hic Porcarius abbas diversus est ab alio cogno-
mine, qui octavo sæculo martyrium passus est,
inquit in notis Mabillonius. De S. Porcario II,
et sociis martyribus actum est tom. 2 Augusti,
ubi pag. 734 utriusque Porcarii distinctio latius
probat.

g Typus vel typhus pro febris accessione, vel
ipsa febre, non raro reperitur, ut videre est in
Glossario Cangii.

h Apud Sirmondum tom. 1, col. 827 exstat epi-
stola S. Ennodii ad Firminum, quem Sirmon-
dus in notis eundem putat cum hoc nostro.

i Mabillonius tom. I Annalium pag. 20 de Po-
merio ita scripsit: Pomerius, Rhetor ille Afer, cui
apud Arelate erudiendus traditus est Cæsarius,
alius videtur a Juliano Pomerio, qui libros scripsit
de vita contemplativa: tametsi ambo Afri fuere,
atque ambo monachi. Pomerius quippe ille Arela-
tensis abbatis nomine compellatur in duabus Ruricii
Lemovicensis antistitis epistolis (videlicet lib. 1
epist. 17, et lib. 2 epist. 9, apud Henricum Cani-
sium editis tom. 1 Thesauri monumentorum:) et
Julianus Pomerius, cum episcopus esset, voluit, uti
ipse testatur, sarcina episcopatus sui deposita, elon-
gari fugiens, et manere in solitudine: quæ duo,
episcopalis nempe dignitas et solitudo, Pomerio
Arelatensi non conveniunt. Atamen hæc opinio
difficultate non caret: vix enim credibile appa-
ret duos fuisse Pomerios, qui ambo fuerint Afri,
ambo patriam reliquerint, ambo monachi insti-
tuto atque arte Rhetores exstiterint. Hinc Bene-
dictini, qui Historiam litterariam Franciæ edi-
derunt, tom. 2, pag. 669 Mabillonium recte refu-
tant, et vocem episcopatus improprie sumunt pro
administratione monasterii, cujus abbas erat Po-
merius Horum sententia præplacet, ut confor-
mior toti antiquitati. Laudati scriptores pag. 666
existimant, Pomerium abbatem fuisse in Insula
Arelati suburbana, ubi abbas deinde fuit Cæsa-
rius Pomerio substitutus. Probabilis apparet hæc
sententia, præsertim quod Pomerius a S. Enno-
dio in epistola ad eum data vocetur alumnus Rho-
dani. Videri potest hæc epistola apud Sirmondum
mox laudatum col. 826. Plura de Pomerio ejus-
que scriptis in assignata Historia litteraria
Franciæ.

k Hic locus diversimode legitur. Sirmondus in
notis ad epistolam Ennodii ad Pomerium verba
citat hoc modo: Quem ipsis singulariter carum
etc. Ms. nostrum habet: Quem sibi singularem
ecclesiarum. Quod apparet mendosum. Hac de
causa editionem Mabillonii hic secutus sum.

l De S. Eonio agemus ad 30 Augusti, quo co-
litur.

m Hujus monasterii (quo ab Honorato conditum
censet Saxius in Pontif. Arelat.) nullum amplius
exstat vestigium. Ex eo prodiit S. Alveus sive Al-
veus Hiberniæ alter Patricius, de quo Colganus in
Actis SS. Hiberniæ XII Septembris. Ita Mabillo-
nium ad hunc locum. An S. Alveus ibi floruerit
sub Cæsario, ut affirmant aliqui, loco suo discuti-
tietur.

CAPUT II.

Invitus ad episcopatum promovetur:
divina Officia disponit, ac ferventer
prædicationibus vacat: infirmis,
captivis, et pauperibus consulit: fal-
so accusatus relegatur, agnita de-
inde innocentia, honorifice revocatur:
ignem compescit, pluviam obtinet
etc.

Dum ergo antelata insula * ultra triennium
Din abbatis officio conversatur, sanctus Eo-
nius parum

* Addit. Mab.

Designatur ab
Eonio antistes
Arelatensis :
quo defuncto
latet : sed in-
ventus

nins clerum vel cives alloquitur, et ipsos domi-
nos rerum per internuntios, ut, cum ipse, Deo
volente, migrasset ad Christum, nullum sibi al-
terum quam S. Cæsarium eligerent fieri succes-
sorem : quatinus ecclesiasticum vigorem, quem
querebatur in multis regulis ægritudine sua fuisse
mollitum; per servum Christi Cæsarium ad sta-
tum suum et vigorem gratularetur revocari fra-
ternitas; essetque subsequens labor, emolumentum
aliquatenus decessoris *a*; ut, eum talem
posterum relinqueret, augmentum æternæ heredi-
tatis etiam in sanctissimi Viri electione perciperet;
et non deesset post transitum socius electionis
voto, qui etiam supers es auctor existit in decreto.
Itaque his omnibus divina providentia fideliter ordi-
natis, securus de successore beatus Eonius migra-
vit ad Dominum. Cum ergo pervenisset ad noti-
tiam, de quo loquimur, Patris nostri, vera opinio
quod esset ordinandus episcopus, inter quædam se-
pulturas latibulum requisivit. Sed absconsus esse
non potuit, quem detexit non culpa, sed gratia. Ita-
que de quadam sepultura trahitur vivus, quem
non mortuum, sed absconsam vitæ claritas ostendebat.

ordinatur :
Officia divina
ordinat, ac
vacat prædica-
tioni,

13 Igitur episcopatus sarcinam coactus suscepit,
mansuetoque jumento Christi impositum onus
modestis temperamento portavit. De profectibus
itaque cunctorum sollicitus et providus Pastor,
statim instituit, ut quotidie Tertæ, Sextæque,
et Nonæ *b* opus in sancti Stephani basilica clerici
cum hymnis cantarent, ut si quis forte sæcularium
vel pœnitentium sanctum opus exsequi ambiret,
absque excusatione aliqua quotidiano interesse
possit officio. Ipse vero spreto omni sollicitudine
caraque terrestri, ad instar Apostolorum sollertiam
culturae in dispensatione ordinatioribus et diaconibus
credidit sub *D* i obtestatione committendam, et totum
se verbo Dei electioni, inquietis etiam prædicationibus
mancipavit. Revera ut spiritualis medicus, qui morborum
vitia curaret inserta [et prohiberet malis cogitationibus
nascitura : tantamque ei Deus gratiam de se dicendi
delit *c*] ut quidquid oculis videre potuisset, ad
ædificationem audientium pro similitudinis consolatione
proponeret. Tantum voluminum sacerorum seriem
commendavit, sic semper recentia congregavit, ut de
veteribus nihil amitteret, similis templo Dei, quod
et novos quotidie hospites suscipit, et fovet antiquos;
et ita semper crescit adventantium introitu, ut numquam
veterum discessione minuatur. Ita quantalibet, si
res poposeit; divinorum voluminum exempla serienque
narravit, quasi de libro cognita recenseret, non quasi
de memoriæ thesauro olim lecta proferret, implens
illud Evangelii dictum de homine, qui de thesauro suo
profert nova et vetera. Adventantes vero pontifices
sive presbyteros, cunctosque ordinis divini ministros,
sive loci cives, sive etiam extraneos, ut salutavit
atque oravit, pullulum de conivium vel suorua
affectu consuluit.

quam unus-
cujusque utili-
tati attemperat.

14 Mox vero armis sanctæ prædicationis arreptis,
de umbra presentium disputans, de perennitate
beattitudinis persuadens, alios dulci invitavit
alloquio, alios acrovi deterruit, alios minando,
alios blandiendo correxit, alios per caritatem,
alios per distractionem revocavit a vitis, alios
quasi in proverbis generaliter monens, alios
asperius et sub contestatione divina increpans,
ut monita sequerentur, æterna enim lacrymis
supplicia minabatur, prout singulorum nove-
rat aut virtutes, aut mores, aut vitia. Ita præ-

ditionem proferebat, ut et bonos incitaret ad
gloriam, et malos revocaret a pœna. Sicut bonus
medicus diversis vulneribus diversa medicamina
providebat, offerens non quod numquamque
delectaret, sed potius quod curaret : non inspiciens
voluntatem ægroti, sed sanitatem desiderans com-
petentem infirmis, ipso-que pontifices sanctos, et
reliquos rectores Ecclesiæ granditer increpabat; ut
plebi sibi commissæ indesinenter spiritale pabulum
ministrarent, dicens : Uteris in Christi nomine or-
dinis primi spiritualis militiæ loco, frater; at-
tende pastoralis sollertia talenta tibi commissæ,
quatenus Fœneratori eadem dupla restituas.
Audi prophetam : Væ mihi, quia tici. Audi
Apostolum cum metu dicentem : Væ mihi erit,
si non evangelizavero. Vide ne te occupante ca-
thedræ locum alius forsitan secludatur et dica-
tur illud de te Tulerunt clavem scientiæ, nec
ipsi intrant, nec sinunt alios intrare, qui forte
melius Dominicis profectibus respondere potuerant.
Hoc tamen, inspirante Deo, habuit proprium, ut,
dum singulis singula proferebat, nuicunque vitæ
sue cursum ante oculos præsentaret, ut qui eum
audiebat, non solum scrutatorem cordis eum
crederet, sed quemadmodum testem suæ con-
scientiæ fateretur. Et sicut erat circa se severis-
simus, ita apparebat circa alios pro emendatione di-
strictus.

A. CÆSARIO
ETC.

15 Adiecit etiam atque compulit, ut laicorum
popularitatis psalmos et hymnos pararet, altaque
et modulata voce instar clericorum, alii Græce
d, alii Latine prosas antiphonasque cantarent,
ut non haberent spatium in ecclesia fabulis oc-
cupari. Prædicationes quoque compunctissimas,
tempori vel festivitibus congruentes, instituit
pariter et iuvexit. Infirmis vero in primis * con-
suluit, subvenitque eis, et spatiosissimam deputavit
domum, in qua sine strepitu aliquo basilicæ opus
sanctum possunt audire : lectos, lectuaria, sum-
ptos * cum persona, quæ obsequi et mederi pos-
set, instituit; locum libertatemque suggerendi
captivis et pauperibus non negavit. Præcipiebat
ministro suo semper, dicens : Vide si aliqui
pauperum pro foribus adstant, ne pro quiete no-
stra forsitan trepida et verecunda potestas ad
peccatum nostrum præstolans patiatur injuriam.
Traheusque longa de profundo cordis suspiria,
dicebat : Vere factus est Christus præstolator *e*, et gar-
rulus et surdus, et tamen rogat omnes, suadet,
admonet, contestatur. Addebat etiam nos res procul
dubio profectibus in presenti sæculo pauperes im-
peritios, quibus unue, fidejussore Christo, commenda-
remus in terris, quod postea reciperemus in cæ-
lis.

Særa cantica
læria præscri-
bit : infirmis,
captivis, et
pauperibus
consulat.

d

* Mab. adpri-
me

* pro sumptos

F

16 Sed tranquillitatem hujus sancti Viri post
paucos dies æmula diaboli perturbavit adversitas :
et cui non habebat, quæ opponeret, vitia corpo-
ris, crimen obicit traditoris. Etenim post aliquod
tempus perditus quidam de notariis beati Viri,
Licinianus nomine, adsumpsit gerere in Virum
apostolicum, quod discipulus Judas non timuit
adversus Salvatorem nostrum Dei Filium perpetrare.
Veneno enim sævæ accusationis armatus,
suggessit per auricularios Alarico regi, quod
beatissimus Cæsarius, qui de Galliis habebat ori-
ginem, totis viribus affectaret territorium et ci-
vitatem Arelatensem Burgundionum ditioribus
subjugare : cum utique præstantissimus ille Pa-
stor flexis genibus pacem gentium, quietem ur-
binum, diebus ac noctibus a Domino generaliter
postularet. Qua magis causa credendum est in-
stinctu diaboli ad exsilium sancti Viri ferocita-
tem

Prohibitionis ac-
cusatus apud
Avaricum,

A CIPRIANO
ETC.

Burdegalam
relegatur, ubi
incendium
compscit :

f

tem fuisse barbaram concitatum. Non enim acceptus aut gratus est inimico is, qui orat, ut ejus contradicatur operibus.

17 Igitur instigatione præsentium, nec innocentiae fides attenditur, nec accusationis veritas flagitatur: sed falsis et illicitis accusationibus condemnatus cum ab Arelato fuisset abstractus, in Burdegalensem *f* civitatem est quasi in exilio relegatus. Sed ut in eo Dei gratia non lateret, casu accidit, ut nocte quadam civitas sævo flagraret incendio, populique velociter concurrentes ad Dei lloinem proclamarunt: Sancte Cæsari, orationibus tuis exstingue ignem sævientem. Quod cum Vir Dei audisset, dolore ac pietate commotus, venienti flammæ obvius in oratione proster-nitur, et statim flammarum globos fixit et repulit. Quo viso omnium concurrentium vocibus divinæ per eum laus est celebrata potentiae. Post hanc virtutem tanta admiratione ab omnibus habitus est, ut in eadem urbe non solum ut Sacerdos, sed ut Apostolus haberetur, et auctor persecutionis, id est diabolus, confunderetur, qui eum, quem nisus fuerat reum asserere, videbat divini operis miraculis eminere. Quod ita factum fidei relatione comperimus. Instruxit itaque et ibi et ubique semper ecclesiam reddere, quæ sunt cæsaris cæsari, et quæ sunt Dei Deo: Obedire quidem juxta Apostolum regibus et potestatibus, quando justa præcipiunt, et despectui habere in principe Arriani dogmatis pravitatem. Sic, Veritate testante, non potuit lucerna abscondi supra montem posita, sed quocumque accessit, cunctos illuminavit radius super candelabrum suum*.

* Mab. Domini
revocatus ac-
cusatorem su-
um periculo
liberat, homo-
rificatur ex-
ceptus plurimum
impetrat :

18 Posthæc comperta innocentia beati Viri, postulat nefarius princeps, quatenus sanctus Antistes ad pristinam reverteretur ecclesiam, seque civitati pariter præsentaret et clero; accusatorem vero ejus rex præcepit lapidari. Jamque cum lapidibus populi concurrebant, subito ad aures ejus jussio regis pervenit; statim festinus assurgens intercessione sua Vir sanctus, non tam vindictæ suæ accusatorem dari voluit, quam supplicatione propria maluit pœnitentiæ reservari; ut animam ejus per pœnitentiam curaret Dominus, quam per falsam prodicionem captivam fecerat inimicus: et domestico hosti clementer indulgens, antiquum adversarium in una causa conscientia parabis vinceret. Hoc etiam specialius Servus Dei studuit custodire, ut sive de servis, seu de ingenuis obsequentibus sibi, unquam extra legitimam disciplinam, id est, triginta novem *g* quisquis peccans acciperet. Si vero in gravi fuisset culpa deprehensus, permittebat ut post dies aliquot, paucis iterum cæderetur; præpositosque Ecclesiæ contestans, quod si quis amplius negligentem cædi præciperet, et pro ipsa disciplina homo mortuus fuerit, reus esset homicidii, cujus imperio factum fuerit. Cumque nuntiatus fuisset homo Christi reverti atque imminere prope civitati, egreditur in occursum ipsius tota fraternitas, totusque sexus cum cereis et crucibus psallendo, sancti Viri opperens ingressum. Et quia facit tripudiare suos virtutibus Christus, et perfidos aperta mirabilium luce confundi: in adventu Servi sui Dominus terram arentem longissima siccitate, largissimo imbri perfudit, ut fructum secunditas sequeretur; quando revertebatur sibi placitus dispensator.

populum reti-
net in concione

19 Posthæc quadam die prospiciens de altario, vidit aliquos lectis Euangelii de ecclesia foras exire, qui verbum beati Viri, id est prædicationem

dedignabantur in primo cognoscere. Illico occurrens, clamavit ad populum: Quid agitis, o filii? quo ducimini foris mala suasionem subversi? State pro animabus vestris ad verbum admonitionis, et audite solliciti. Hoc vobis in die judicii facere non licebit. Moneo et elamo contesterque: non ergo estote fugitivi vel surdi. Ecce oris mei bucina, quasi anima cujusque vestrum fuerit diaboli mucrone perempta. Non tenebor de taciturnitate culpabilis. Ob hoc sæpissime ostia post euangelia claudi fecit, donec Deo volente gratularentur coercitione et propectu qui fuerant * fugitivi.

* addit. Mab.
ante

ANNOTATA.

a In Ms. nostro, quod hic deserendum censui, mendose legitur successoris.

b Omittit Primæ Officium, ut advertit Mabillonius, quod die Dominico, Sabbato, et festis solemnibus duntaxat dici voluit, ut constat ex Appendice, quam Regulæ monialium subjeit. Horæ canonicæ eo tempore necdum ordinatæ erant, prout hodie sunt.

c Quæ uncis inclusa vides, aberant a Ms., quod alias sequimur. Verum habentur illa in editione Mabillonii, cui, paucis exceptis verbis, consonat Ms. Bionticense.

d Audi notata Mabillonii ad hunc locum: S. Hieronymus in Proœmio libri secundi in epistolam ad Galatas refert ex Varrone, Massilienses Arelatensium comprovinciales, trilingues fuisse, ac Græce, Latine, Gallicæque locutos. Quem linguarum usum per Gallias ex celebri Massiliensium academia diffusum suspicari licet ex libro sexto Julii Cæsaris de Bello Gallico, quo auctore discimus, Gallos in omnibus fere rebus, publicis privatisque rationibus, Græcis litteris usos esse. At vero ex hoc loco Vitæ S. Cæsarii colligimus, linguæ Græcæ usum ad sextum usque sæculum apud Arelatenses, etiam penes laicos et plebeios, remansisse, ac in sacris fuisse officiis usurpatum.

e Mabillonius legit protelator. Porro per vocem Christus designantur hic pauperes, seu membra Christi, quorum vitia non negat; illis tamen succurrendum docet.

f Burdegala, Gallis Bourdeaux, urbs est notissima Galliæ ad Garunnam fluxum, quæ Alarico Visi-Gothorum regi parebat tunc temporis. Totum hoc factum refert Sigonius de Imperio Occidentali lib. 16, num. 504 editionis novæ, recteque cum Vita consentit, nisi quod notarius, Sancti accusator, qui hic Liciuanus dicitur, ab eo nominetur Licumannus. Laudatus Sigonius rem contigisse ait sub tempus consulatus Cethegi, id est, circa annum 504, quo is sine collega consulatum gessit. Nos annum 505 verisimiliter statuendum diximus in Commentario num. 16.

g Plagarum modus, Judæis præscriptus Deuteronomii cap. 25 §. 2 et 3, erat, ne quadragenarium numerum excederent. Illi vero ad cauletam unam de numero detrahebant. Hinc Paulus 2 Cor. cap. xi §. 24: A Judæis quinquies quadragenas, una minus, accepi.

CAPUT III.

*Cœnobium sacris virginibus stru-
ctum, regulaque eis conscripta :
Sanctus calumniis appetitus in car-
cerem truditur, ac deinde Raven-
nam ducitur : captivi redempti :
miracula.*

*Incipit mona-
sterium struc-
te sacris vir-
ginibus : quod
in urbis obsi-
dione destrui-
tur :*

Concepit igitur mente Homo Dei, ut semper regnante Domino, divino instructu, non solum clericorum catervis innumeris, sed etiam virginum choris Arelatensium ornaretur ecclesia, et civitas muniretur : quatenus plenariam segetem non infructuosus agricola caelestibus horreis et superstes conderet, et receptus sequacitate sua doceret inferri. Sed dispositionibus istis diabolicæ invidiæ obviavit aliquantisper adversitas. Etenim obsidentibus Francis ac Burgundionibus civitatem, jam Alarico rege a victoriosissimo Clodoveo in certamine perempto, Theodoricus a Italiae rex provinciam istam ducibus missis intraverat. In hac ergo obsidione, monasterium, quod sorori seu reliquis virginibus inchoabat fabricari, multa ex parte destruitur, tabulis ad cœnaculis barbarorum ferocitate direptis pariter et eversis. Dumque laborem, quæsi festinus urgebat, manuque propria et sudore construxerat, everti videret et destrui; gemuato cœpit mœrore consumi.

*calumniis ap-
petitus carceri
mancipatur,*

** Addit Mab.
armatus*

21 Tunc quidam clericus concivis et consanguineus ipsius, captivitatis timore perterritus, et juvenili levitate permotus, diaboli contra Servum Dei * instinctu *b*, funiculo per murum sese in nocte summittens, ultro offertur in crastino sceleratissimis obsidentibus inimicis. Quod ubi Gothi intrinsecus agnoverunt, irruunt in sanctum Virum, popularium seditione pariter et Judæorum turba immoderatus perstreperante atque clamante, quod in traditionem civitatis, adversariis personam compatrioticam *c* noctu destinasset Antistes. Nihil ergo fidei, nihil probationi; nihilque puræ conscientiæ reservatur, Judæis præsertim et hæreticis idipsum absque reverentia et moderatione clamantibus: Extrahatur a domo ecclesiæ Antistes, atque in palatio arcissimæ custodiæ mancipetur: quatenus sub nocte aut profundo Rodani mergeretur, aut certe in castro Ugernensi *d* teneretur detrusus, donec exsilio et tribulatione ipsius amplius baccharetur adversitas. Domus igitur ecclesiæ et cubiculum Antistitis Arrianorum mansionibus constipatur. Unus tamen ex ipsis Gothis, qui se in lectulo illius, aliis contradicentibus, collocavit, a Divinitate percussus, alia die mortuus est, ut Servi Dei locum nullus de reliquo auderet polluta conscientia violare. Cum ergo ex utraque ripa drumonem *e*, quo inlectus fuerat, obsidione hostium Gothi Dei nutu subrigere non valerent, revocantes sub nocte in palatio sanctum Virum, personam ipsius texere silentio, ut, utrum viveret, nullus Catholicorum posset agnoscere.

22 Dum ergo, diabolo exultante, ista geruntur in gaudio Judæorum, qui in nostros ubique sine ullo respectu perfidiæ probra ructabant;

nocte quadam unus ex caterva Judaica de loco, ubi in muro vigilandi curam forte susceperant, ligatam saxo epistolam, quasi inimicos percuteret, adversariis jecit: in qua nomen sectamque designans, ut in loco custodiæ eorum scalas nocte mitterent, invitavit; dummodo ad vicem impertiti beneficii, nullus Judæorum intrinsecus captivitatem perferret aut prædam. Mane vero, amotis aliquantulum a muro inimicis, egredientes quidam extra autemurale, inter parietinas, ut solet, repertam epistolam deportant intro, et publicant cunctis in foro. Mox persona producit, conviucitur et punitur. Tum vero sæva Judæorum inmanitas Deo et hominibus invidiosa tandem aperta luce confunditur. Mox Daniel quoque noster, id est, sanctus Cæsarius, de lacu leonum educitur, et satraparum accusatio publicatur; et impletum est de auctore eorundem, lacum apernit et effudit eum, et incidit in foveam, quam fecit.

23 In Arelato vero Gothis cum captivorum immensitate reversis *f*, replentur basilicæ sacræ, repletur etiam domus ecclesiæ constipatione infidelium *g*, eisque in grandi pecunia alimenta pariter et vestitum Homo Dei impertitur affatim, donec singulos redemptionis munere liberaret, expenso argento, quod venerabilis Eonius *h* antecessor suus ecclesiæ mensæ reliquerat, custodiens illud, quod Dominus in arantino *i* paropside tinxit panem, non in argenteo vase; et discipulis præcepit non possidere aurum neque argentum. Opus vero sanctum usque ad divini ministerii dispensationem peragitur: etenim * thuribulis, calicibus, patenisque pro eorundem redemptione datis, sacrata templi redemptione venduntur. Videtur etiam quod securim ietus in podium et cancellis feriantur *k*, dum inde columnarum ex argento excutiuntur ornamenta. Hoc Vir Dei faciebat, dicens, ne rationabilis homo sanguine Christi redemptus, perduto libertatis statu, pro obnoxietate aut Arrianus efficiatur, aut Judæus, aut ex ingenio servus, aut ex servo iugeus.

24 Ornavit enim * et tutavit, non deformavit ecclesiam: aperire fecit filii matris viscera, non damnari: hoc sæpiissime dicens: Velim tamen dicerent darentque mihi rationem aliqui Domini sacerdotes, sive reliquis clerici, qui nescio quo superfluitatis amore nolunt dare insensibile argentum aut aurum de donariis Christi pro mancipiis Christi. Velim, inquam, dicerent, si sibi met casualiter ista adversa contingerent, utrum se cuperent insensibilibus liberari donariis: aut forsitan sacrilegium computarent, si * aliquis de divinis munusculis subveniret. Non credo, contrarium esse Deo de ministerio suo redemptionem dari, qui se ipsum pro hominis redemptione tradidit *l*. Videmus ex hoc aliquos laudare quidem factum sancti Viri, et tamen nullatenus æmulari. Nonne in vitro Sanguis Christi, et in ligno Corpus pretiosissimum ejus pependit pro nobis et fulsit? Nos tamen credimus et confidimus in Domino Deo per misericordiam et fidem seu orationem beati Cæsarii, quia sic in diebus suis ab hostibus Arelatensis obsessa est civitas, ut nec captivitati incruerit, nec prædæ succumbere. Sic deinde a Wisigothis ad Ostrogothorum *m* devoluta est regnum. Sic hodieque in Christi nomine gloriosissimi Regis Childeberti *n* subditur ditioni, ut (sicut legimus) transierunt de gente in gentem et de regno ad populum alterum, et non permisit Deus sub illo homine nocere Arelatensibus suis.

*A. Cypriano
ETC:
sed, agnita Ju-
dæorum fraude
educitur:*

*captivos redi-
mit opibus ec-
clesiæ suæ,
f
g*

h

i

k

** Mab. et cura*

l

m

n

*factumque
contra obtre-
ctatores de-
dit:*

** Mab. addit*

per hoc

f

** Mab. addit
luis*

l

m

n

A. CYPRIANO
ETC.
cœnobium vir-
ginum perficit,
eique sororem
dat abbatissam :

25 Inter ista igitur monasterium præcipuum, quod sorori suæ purare cœperat, instar prioris normæ, et singularitate elanstri reædificavit. Ipse vero (siquidem nihil obviat mysterio, quod congruit Christiano) quasi recentior temporis nostri Noë, propter turbines et procellas, sodalibus vel sororibus in latere ecclesiæ monasterii fabricat arcam: evocatque e Massiliensi monasterio o venerabilem germanam suam Cæsariam, quam inibi ideo direxerat, ut disceret quod doceret, et prius esset discipula quam magistra, et in præparatis habitaculis eum duabus aut tribus interim sodalibus intromittit. Conveniunt inibi virginum multitudines catervatim: facultatibus quoque et parentibus renuntiantes, respiciunt mortalium flores fallaces pariter et caducos. Cæsarii patris, Cæsariæ matris expetunt gremium, quatinus cum eodem accensis lampadibus cælestis regni januam præstolentur, et competenter ingressæ, Christi perpetuis mereantur amplexibus inhærere: ita retrusæ, ut usque in diem transitus earum nulli liceat foris januam egredi de monasterio.

B
Ravennam
abductus, a
Theodorico
honoratur mu-
neribus,

26 Pro ista denique causa proque hoc studio procul dubio contra Servum Christi diabolus, ut leo rabidus intumescens, iterum acensatione confecta extrahi ab Arelate Antistitem fecit, et in Italiam sub custodia, Ravennamque perduci: ut impleretur in eo, Sicut probatur aurum et argentum in fornace, ita corda electorum apud Deum. Adiit ergo palatium, regem quoque Theodericum Christo dnce salutaturus aggreditur. Ut vero rex Dei Hominem intrepidum venerandumque conspexit, ad salutandum reverenter assurgit, ac deposito ornatu de capite clementer resalutavit, primum interrogans de labore ipsius atque itineris, dehinc de Gothis suis, ac de Arelatensibus affectuose requirens. Egresso igitur Viro sancto * a conspectu regis, suos alloquitur rex, dicens: Non parcat illis Deus, qui hujus innocentiae Virum atque sanctitatis frustra fecerunt itinere tam longo vexari. Qualis sit ille, hinc probatur, quia ingresso eo ad salutandum me totus contremui. Video, inquit, angelicum vultum, video apostolicum Virum: nefas arbitror mali quippiam de tam venerando Viro censere. Post hæc recepto in diversorio mittit muneris loco, pransuro argenteum discum, cujus pensura ad sexaginta libras circiter jungebatur, adjectis solidis trecentis, rogante pariter, et dicente: Accipe, sancte Episcopo, rogat filius vester rex, ut vaseulum istud muneris loco dignanter Beatitudo vestra percipiat, et in usum pro memoria sui habeat.

* Addit Mab.
pontifice

quæ pauperibus
distribuit.
rege factum
laudante:
* cochlearibus

27 Ille vero, qui in usum mensæ suæ argentum numquam habuit absque cochlearia *, dic tertiam per ministros suos adpretiatum discum facit publice venumdari, ejusque pretio captivorum cœpit plurimos liberare. Mox, inquit, regi nuntiaverunt famuli sui: Ecce vidimus in proposito venalium domicinium munus venale, cujus pretio S. Cæsarius multitudines liberat captivorum. Etenim tanta enormitas pauperum in medietate ipsius erat et domus atrio constipata, ut vix ad salutandum eum pro densitate suggerentium miserorum possit accedi. Nam et per plateas, innumeras catervas infelicium vidimus cursitantes, euntes scilicet ac redeuntes ad Virum. Quod ubi factum hujusmodi comperit Theodericus, tanta laude et admiratione prætulit, ut observantes ejus palatio senatores ac proceres certatim omnes oblationis suæ mercedem per beati

Viri dexteram cuperent dispensari, divinitus semet proclamantes esse respectos, quod talem Pontificem fuissent digni conspiciere, qui temporibus illis, dictis et factis, vernis Apostolorum successor et apostolicus appareret. Et quia nihil velocius famam percurrit, opere sanctissimo crebrescente, statim sancti Viri sancta pervolavit Romam opinio, cœpitque inibi a senatu et proceribus, a Papa quoque et clericis, simulque et popularibus tanto caritatis desiderari fervore, ut ante singulorum cordis inhæreret amplexu, quam corporalibus oculis videretur. Interea omnes captivos ultra Durentiam r, maximeque Aransiei oppidi, qui * ex toto fuerat captivitati conditus, cujus etiam partem Arelatum t liberaverat redimendo, mox inventos in Italia redemit, ut potuit. Et ut eis libertas plenior redderetur, imposuit eum sumpto * jumentis et plaustris in via, suorumque solatio et ordinatione fecit ad propria revocare.

r
* l. quod etc.

* pro sumpto

28 Inter hæc in prædicta Ravenna civitate quædam vidua habebat filium adolescentem præfectoriis officiis militantem, qui indigentiam genitricis emolumentis ac propriis stipendiis sustentabat. Hic puer, subita infirmitate faciente, jacebat exanimis. Cui cum humanæ curacionis spes omnis et consolatio defecisset, mox mater ejus, relicto et omisso filio, ad Virum Dei festina percurrit: et prostrato corpore oculisque rigantibus, dans insuper ululatus, fide solummodo vigente, beati Viri genua complexa clamavit, dicens: Credo quia miseratio divina ideo huc te, Sancte *, deduxit, ut filium redderes matri. Flebiliter deprecanti mulieri paululum recusavit; et tamen durum credens, si tales non audiret lacrymas, solita miseratione commotus, volens scilicet sic debitum impendere caritatis affectum, et sic in Dei nomine virtutem exercere, ut in omnibus refugeret vanitatem, ad turgurium ejus occulte latenterque pervenit. Fusa itaque prece morte solito prostratus, ubi divinam virtutem vocationis suæ per Spiritum sanctum adesse sensit, accessit. Notario vero suo illo tempore, nunc venerabili Presbytero Messiano, relicto præcepit, ut eum adolescens ad se reverteretur, sibi protinus nuntiaret. Qui cum ante decumbentis lectulum excubaret, necdum hora completa, puer de mortis est tenebris revocatus, et mox reseratis orbitibus oculorum matrem alloquitur, dicens: Vade; mater, ad Servum Dei festinanter et propera, cujus orationibus tibi vitæque sum redditus, et age gratias, quod meritis virtutibusque suis Deus dedit effectum. Illa perniciter advolans accurrit, gratias non tantum verbis, quantum lacrymis et vocibus gaudiisque, persolvens, postulansque, ut quem Deus per illum isti luci reddiderat, ad Gallias rediens de suo non pateretur discedere famulatu. Sed beatus ille Vir altioris ingenii respondit, eam illi potius debere referre gratias, cujus virtus et pietas omnibus incoerentibus et clamantibus adesse consuevit. Hujus igitur miraculi magnitudo non solum civitatem illam, sed provinciam cunctam fidelium devotionibus ac nunciis peragravit.

mortuum ad
vitam revocat,
E

* Addit Mab.
Dei

F

29 Medicus etiam diaconus Elpidius, regia potestate ac sedulo famulatu intimus, diabolica infestatione non solum reliquis diversis insidiis fatigatus, sed et saxorum quoque imbre in domo sua crebrius appetitus, Sanctum Dei exorat, ut a vexatione ipsa ejus mereretur orationibus liberari. Cujus domum sanctificaturus ingrediens, benedictæ.

domum demonum
vexatione
liberat.

▲ benedictæ aquæ infusionem respersit, atque ita consuetæ vexationis discriminibus liberavit, ut ultra ibi nihil tale contingerit.

ANNOTATA.

a Theodoricus Ostrogothorum in Italia rex notissimus est in historia. Ejus ingressum in Italiam affigit Pagius anno 489, mortem anno 526. Arianus erat, ut Gothi plerique eo tempore, sed moribus alioquin et regimine commendandus, ac erga Catholicos et viros sanctitate illustres satis benignus, si maculas aliquas non contraxisset. Factum hoc exposuimus in Commentario § 2, ubi diximus, Alaricum a Clodoveo cæsum anno 507, urbem obsideri cœptam anno 508, solutamque obsidionem anno 510.

b Id est, diabolo id agente, ut calumniæ occasio daretur adversus Sanctum.

c Id est, popularem suum, in Burgundia natum, opinor: nam ibi natus erat Cæsarius.

d Castrum Ugernense, inquit hic Mabillonius, ex Strabene lib. iv constitui debet inter Nemausum et Tarasconem, eo scilicet in loco, ubi nunc ur̄os Bellocaria, vulgo Beaucaire, conspicitur, ex Samsonis geographi regii sententia. Joannes Bularensis in Chron. ad annum iii Mauriti meminit Ugerni castri, quod in ripa Rhodani fluminis locat. Longuevallius tom. 2, pag. 299 observat, inter geographos non convenire de situ illius castri. Multi, ait, existimant, urbem esse hodieum Belloquadram (Beaucaire) dictam: probabilius est, insulam esse Rhodani, quæ GERNICA, LA VERGNE, vocatur, quia nimirum illud nomen vicinius. Posterior hæc sententia ex Valesio desumpta est, qui in Notitia Galliarum pag. 601 de Ugerno castro latius disputat.

e Drumo, rectius dromo, navim celerem designat ἀπό τοῦ δρόμου, seu cursu.

f Nimirum post cæsos ingenti strage hostes, solutamque obsidionem ope submissi a Theodorico agminis.

g Non pauci etiam tum inter Francos ethnici, etiamsi rex eorum Clodoveus ad fidem Christianam cum multis esset conversus.

h De S. Æonio pauca in Commentario, plura ad 30 Augusti, ut jam diximus.

i In Ms. nostro arantino. At vox hæc æque est ignota. Mabillonius vocabulum sic explicare nititur: Derivatium videtur ab ἀραιός, quod rem fragilem significat, quale est vas figulinum vel vitreum, fortasse ab auctore hic intellectum, ut ex sequentibus colligitur.

k Hæc phrasis perturbata est apud Mabillonium, atque aliam exhibet sententiam, ut reperiet, qui utramque simul conferre voluerit.

l Ex hisce Sancti verbis abunde patet, non defuisse, qui charitatem hanc ejus reprehenderent. Defendere quoque se poterat Cæsarius exemplo S. Augustini et S. Ambrosii, quos in hoc facto erat imitatus. Audi ipsum S. Ambrosium lib. 2 de Officiis cap. 28: Hoc maximum, inquit, incentivum misericordiæ, ut compatiamur alienis calamitatibus, necessitates aliorum, quantum possumus, juvemus; et plus interdum quam possumus. Melius est enim pro misericordia causas præstare, vel invidiam perpeti, quam prætereundere inclementiam; ut nos aliquando in invidiam incidimus, quod confregerimus vasa mystica, ut captivos redimeremus, quod Arrianis displicere potuerat; nec tam factum displiceret,

quam ut esset, quod in nobis reprehenderetur. A. CYPRIANO
ETC.

Quis autem est tam durus, immitis, ferreus, cui displiceat quod homo redimitur a morte, femina ab impuritatibus barbarorum, quæ graviores morte sunt; adolescentulæ, vel pueruli, vel infantes ab idolorum contagiis, quibus mortis metu inquinabantur? Idem plane dicere poterat Cæsarius.

m Theodoricus Ostrogothorum rex urbem obsidione liberatam eodem tempore sibi asseruit, ut patet ex tributo per ipsum Arelatensibus remisso. Adi Commentarium num. 17.

n Chilleberto obligit civitas Arelatensis anno 536, cum Viliges Ostrogothorum rex Franciscissit, quidquid possidebat in Gallia, regesque Francorum, filii et heredes Clodovei, ditionem illam inter se partiti sunt. Plura de his Cointius ad annum 536 num 1, et seqq.

o In parthenone, ait Mabillonius, a Joanne Cassiano sanctimonialibus erecto in agro Massiliæ suburbano ad Yvelium amnem, unde nomen cœnobio, quod pridem eversum est, redditibus S. Paulæ parthenoni urbano attributis.

p Pensa pro pondere, opinor, hic sumitur, licet alia quoque significet apud scriptores medii ævi.

q Vox obscura est, at sensus ex sequentibus colligitur.

r Druentia Gallis la Durance, oritur ex monte Genebra, uno ex Alpibus Cottis in Brigantino tractu Delphinatus, deindeque per Provinciam lapsus. Rhodano excipitur una leuca infra Avenionem.

s Aransio vulgo Orange, oppidum est Provincie trans Druentiam. Illud a Gothis, post cæsos apud Arelatem Francos et Burgundiones, Druentiam transgressis, captum fuisse, hinc satis colligitur.

t Mabillonius habet Arelato.

CAPUT IV.

Romam profectus varia obtinet a Pontifice: deinde domum regressus, variis virtutibus et miraculis fulget.

F

Posthæc Romam veniens, beato Symmacho a tunc Papæ, ac deinde senatoribus et senatoribus præsentatur. Omnes Deo gratias et regi retulerunt, quod meruissent corporeis oculis intueri, quem jam dudum oculis cordis aspexerant. Igitur Virum apostolicum non jam fama vulgante, sed corporali præsentia comprobantes, certatim diligere ac venerari cœperunt. Pro qua re etiam Papa Symmachus tanta meritorum ejus dignitate permotus, non solum verissime eum metropolitanæ honore suspexit, sed et concesso specialiter pallii decoravit privilegio. Diaconos ipsius ad Romanæ instar Ecclesiæ Dalmaticarum fecit habitu præeminere.

Romæ varia
impetrat a
Pontifice:

a

31 Dehinc ad propria reversus, Arelatensem ingreditur civitatem, psallendo suscipitur, senemque expedita redemptione octo millia solidorum b, qui exsiliandus ierat, ab Italia defert. Etenim die, qua civitatem ingressus est, ecclesiam ad vesperam benedictionem daturus intravit:

ad suos rever-
sus, feminam
sanat,

b

A. CYPRIANO
ETC.
apud Mab.
additur in ec-
clesia

vit: et ecce una ex feminis tremore correpta, cum spumis ejulans, et proclamans, pavefactis * eunctis, erupit: quæ adprehensa hinc atque inde manibus, beato Viro ante altare ilico præsentatur, exorantibus eunctis, ut depulsa peste reintegrari mulierem faceret sospitati. Tunc suo ille more pro eadem in oratione prosternitur, et imponens capiti manum, omnes sensus ac vultum tactu olei sacri perunxit. Quo facto, nequam deinceps repetiit mulierem depulsa in nomine Christi calamitas.

captivos magno
studio redimit.

32 Interea habebat præcipuam inter reliquas sollicitudinem captivorum: tantusque in hac administratione fuit, tamque præclarus, ut nullius hoc possit explere relatio. Nam quodam die, dum deesset sanctis manibus auri vel argenti species, quod daretur egenis, interpellatus a paupere, ait: Quid tibi faciam, miselle meus? Quod habeo hoc do tibi. Ingrediens ergo cellam suam, casulamque, quam processoriam e habebat, albamque d pasealem exhibens, dedit ei, dicens: Vade, vende cuicumque clerico, et pretio ipsius redime captivum tuum. Non solum enim, qui

e
d

B

e

præclaris vir-
tutibus

33 Tot autem divinæ gratiæ virtutes solus habere promeruit, quot vix in plurimis Deo servientibus floruerunt. Ipse tamen sic in se uamquamque personam semper excoluit, tamquam si ipsam solam prorsus haberet: tamdiu ejus præcedentia pulcherrima ac jocundissima videbatur, quamdiu a sequentibus vinceretur. Quis enim ejus patientiam, quis puritatem, quis caritatem, quis fervorem spiritus, quis discretionem, quis benignitatem, quis zelum sanctum, quis jugem meditationem die ac nocte in lege Domini poterit explicare? Assertor fidei, forma sacerdotum, ornatus ecclesiarum, prædicator gratiæ, exstinctor jurgii, seminarium caritatis, norma disciplinæ, morum ponderator, libra consilii, defensio pupillorum, captivorum redemptio. Numquam de ore illius detractio, numquam mendacium, numquam maledictum contra qualemcumque personam processit. Et non solum non

C

fulget.

34 Si quis suorum juravit subito, aut forsitan maledixit, prout persona fuit, ita in eo salubriter vindicavit. Illius tamen ista fuit pro maledictione benedictio, si contra aliquem aliquando motus est: Deleat Deus peccatum tuum, auferat Deus peccata tua, castiget Dominus delictum tuum, ut illuc non servetur tibi: corrigat hic Dominus errorem tuum. Ad * interiorem suum prodebat exterior. Nam vultu semper placido et angelico, ita ut secundum Scripturam, corde lætante vultus floreret. Sic * numquam in risu justo remissior, ita numquam mæroris nimietate depressus, nisi forte quando pro alienis peccatis lugebat. Numquam aliquem odio habuit, et non solum pro amicis sed etiam pro inimicis toto affectu cordis orabat. Nec docuit verbis, quod non adimpleret exemplis. Nulla cum hora diei sine divini eloquii meditatione transibat, sed nec dormientem præteribat. Nam frequenter et dormire visus est et meditari. Et cum a meditatione psalmodum aut prædicatione cessare videretur, lector aut notarius ante eum lege-

* ad omittit
Mab.

* Mab. sicut

re non desistebat: ita ut recte et veraciter diceret: Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.

35 Quodam igitur tempore dum iter ageret circa Alpina loca, vir venerabilis sanctus Eucherius / episcopus cum ipso erat. Factum est autem, ut in media strata g, infelix et infirma mulier occurreret manibus et pedibus contractis, et per terram reptans. Quam cum fuisset intuitus, interrogavit ipsum sanctum Eucherium, quid esset hoc, quod sic per terram se traheret. Ille mulierem interrogavit. Ipsa respondit, jam annis multis paralyticam se, et omnibus membris esse contractam. Tunc beatus Cæsarius dixit sancto Eucherio: Descende et signa eam. Ille quasi trepidare et excusare cœpit: omnino ille non desistere nisi faceret. Descendit itaque et signavit eam et dixit: Ecce feci, quod jussisti. Cui rursus ait: Mitte manum tuam, et apprehende manum illius, et erige eam. Ille respondit: Faciam aliud, quidquid tu Eucherio jusseris, hauc vero rem aggredi non præsumam. Sed istud fac tu, cui dedit Deus et animas et corpora sanare lauguentium. Respondit ei sanctus Cæsarius: Interim tu fac, quod dico. Cumque ille fortiter reniteretur, et humiliter ac lacrymabiliter excusaret, diutiusque contenderet, dixit ad eum: In ignem tu propter obedientiam ingressurus eras, qui nec propter misericordiam es paratus facere, quod caritas jubet? Mitte ergo manum tuam in nomine Domini et erige eam. Tunc jussis obediens, mulierem porrecta manu levavit, pedibus suis atque omnibus membris recuperatis, ad hospitium suum iucolumis ambulavit.

mulierem per
Eucherium
episcopum sa-
nat,

f
g

agros exterminat:

36 Nam quantis virtutibus emicuerit, quis enarrare valeat? Factum est, ut in agro monasterii sui suburbano apri frequentarent. Egrediebantur comites civitatis vel reliqui militantes, et non permittebant homines in domibus habitare vel laborare, sed nimia eos cæde maetabant, quare eos prohiberent. Illi vero diutius jam uon ferentes injurias et inquietudines, venerunt et interpellaverunt ipsum Dominum, proclamantes et dicentes: Fac de nobis, quod jubes; nam nec servire vobis, nec ibi stare possumus. Sollicite interrogat, quæ essent querelæ eorum. Qui responderunt: Propter agros veniunt comites et Gothi et diversi venatores, et interficiunt nos. At ille publica voce, elevatis oculis et manibus, aspiciens in cælum dixit: Domine Jesu Christe, ne in loco ultra apri accessum habeant. Ex eadem hora usque in præsentem diem numquam ibi nutrierunt h, sicut consueverant, nec comparuit, quod venari posset. Merito imperavit bestiis, qui a se repulit omne vitium. Potuit ille impetrare a Deo, cujus præceptum numquam præterivit.

f

h

37 Evenit etiam, ut illustrissimi viri Parthenii patricii puer, qui prælatus servis ceteris a domino suo præcipuus habebatur, per quamdam nequissimam tentationem sæpius in terram damnato sensu corrui. Et dum revera hostis ipsius videretur, oleo beatissimi Viri benedictione sacramento perunctus est. Quo facto, ita ab eo tentatio maligna * discessit, ut quem cessante cura terreni medici per Servum suum Christus reddiderat sanitati, domi etiam suæ dominus ipse præponeret pro exemplo terroris. Et quod sub admiratione magis potest esse formidini; ad declarandum meritum Viri sanctissimi, memorabile factum

oleo ejus sacro
dæmon expel-
litur.

* Mab. maligni

A factum ejus nefas est silentio præterire.

punitur dei-
nitus quidam
in Sanctum
injuris,

38 Dum Sanctus igitur dioceses suas circumiens, in villam, quæ Launico dicitur, a dominis propriis fuisset exceptus, in cella, in qua lectum habuit, post discessum illius in stratum ipsius pestifer quidam, Anatolius nomine, medicus, pro tali crimine valde condolendus, scortum expetiit meretricis: ubi mox ab incantore suo diabolo publica vexatione correptus, in conspectu hominum est elisus in terram: et publica voce, pro qua præsumptione correptus fuerat, dum Servi Dei virtutem confiteretur, seeleris sui publicavit admissiorem.

miraculo ser-
vatur oleum
ejus, confracta
ampulla.
• Mab. servi

39 Scinus etiam multas per intercessionem Viri * Dei Dominum fecisse virtutes, quas longum est per ordinem prosequi. Nam cum unus e nostris, qui hæc scripsimus, pro suffragio suo benedictionis ab ipso consecratum oleum postulasset, ampullulam plenam ab ipso acceptam diligenter ad domum referens, tamquam maximas reliquias studuit conservare. Et dum post aliquod tempus tertianæ febris urgeretur ardoribus, ampullulam, in qua erat oleum, maxima veneratione grandique præsidio ad caput suum petiit debere suspendi. Quæ dum fuisset mundissimo linteo involuta, ut credimus, negligentia faciente famulorum, confracta est. Sed ita intra ipsam stetit oleum, ut nullus liquor in terra vel in linteo descenderet. Quo viso, dum in vase alio cum summa velutate mutaretur cum perevacuata fuisset, statim se ampulla confracta dissolvit: et ab ipso qui hæc veraciter memorat, adjuvante Domino, febris siue ulla dilatione discessit.

ANNOTATA.

a Symmachus Pontificatum tenuit ab anno 498 usque ad 514, quo obiit xiv Kalendas Augusti, ut ibidem habet Pagius num. 1. Gesta autem Cæsarii cum Symmacho contigerunt anno 513, quæ latius exposuimus in Commentario § 3.

b Superflua ex elemosynis acceptis, opinor, ut ea Arelate impenderet redimendis captivis, aut aliis operibus piis.

c Id est, quantum conjicio, qua in processionibus, seu supplicantium agmine, utebatur.

d Planetam Albam explicat Mabillonius. Malim intelligere vestem lineam talarem, quæ alba passim dicitur, quaque sacerdotes induuntur Missam celebraturi sub casula seu planeta. Paschalem vocat, quia optima erat, et festivitati Paschali deputata.

e Carcasso, quæ Carcassona frequenter nominatur, Gallis Carcassone, urbs est in Occitania inferiori ad Atacem fluvium, quæ satis nota est, et intervallo non exiguo ab urbe Arelatensi dissita. Hinc eximium Sancti studium ad redimendos captivos luculenter innotescit.

f Eucharius scilicet junior; inquit Mabillonius: nam duos hujus uominis sedisse in cathedra Lugdunensi, supra in Actis S. Consortiæ demonstratum est. Verum de Eucherio II, qui Cæsario fuisset contemporaneus, non levis est controversia inter eruditos, ut videre est in nova Gallia Christiana tom. 4, col. 28 et sequentibus, ubi præcipua utriusque partis argumenta recensentur. Ipsam litem omnino dirimere non est hujus loci, cum id fieri debeat, quando Acta S. Eucharii venient discutienda. Attamen facile ostendam, ex hoc loco imbellem depromi argumentum pro secundo Eucherio. Nam imprimis Augusti Tomus VI.

neo in Ms. nostro, nec in editione Mabillonii Eucharius dicitur episcopus Lugdunensis, sed episcopus tantum, ita ut vox Lugdunensis videatur adjecta a Surio, qui eo modo rem magis explicare voluit. Ex Surio irrepsit vox eadem in editionem Vincentii Barralis, qui Surium in multis seculis est. Jam vero non difficulter ostendi potest, cujus civitatis antistes fuerit Eucharius. In laudata Gallia Christiana tom. 1, col. 798 proferuntur ex vetustissimo conciliorum codice Ms. nomina quorundam episcoporum, qui subscripserunt concilio Arelatensi iv, additis urbium nominibus; quæ in concilii editis desiderabantur. Inter hos antistites legitur Eucharius in Christi nomine Avennicæ (id est, Avenionis) ecclesiæ episcopus. Hinc infero, Eucharium Avenionensem esse, qui quatuor consiliis per S. Cæsarium, ut narravimus, intra paucos annos habitis, nempe Arelatensi iv, Carpentoractensi, Arausicano ii, et Vasensi subscriptus legitur Eucharius, sine urbis nomine. Hinc ulterius deduco, non alium Eucharium hoc loco fuisse S. Cæsarii comitem, quam laudatum Avenionensem, cum id locorum propinquitas omnino suadeat, et argumenta pro Euchario Lugdunensi II allata nullius sint momenti, ut ostendi poterit suo loco.

g Strata pro via sæpe legitur.

h Mabillonius legit, nec truerunt; atque ita notat: Sic legendum videtur, non nutruerunt, ut aliis: truo olim dictum pro destruo, quod apris optime convenit. Præplacet tamen lectio Ms. nostri, in quo habetur nutruerunt.

CAPUT V.

Fervor in prædicando per se et alios: statuta ejus quedam: doctrina in suspicionem vocata et Romæ probata: hospitalitas.

In differendis autem Scripturis; et in elucidandis obscuritatibus, quanta gratia in illo emicuerit, quis poterit narrare? Ita ut hæc ei summa jocunditas fuerit, si illum aliquis, ut obscura dissereret, provocaret. Et ipse frequentissime incitabat, dicens nobis: Scio, quod non omnia intelligitis: quare non interrogatis, ut possitis cognoscere? Quia non semper vacæ ad vitulos currunt, sed nonnunquam vituli ad vaccas, ut de matrum uberibus possint suam esuriam satiare. Hoc et vos omnino debetis facere, ut interrogando etiam nos exerceatis, ut debeamus perquirere, unde vobis possimus spiritalia mella proferre. Resplenduerunt in eum singulæ quæque virtutes, virginitas scilicet cum sinceritate, modestia cum verecundia, sapientia cum simplicitate, sinceritas cum mansuetudine, doctrina cum humilitate: vita denique immaculata, vita irreprehensibilis, vita sibi semper æqualis. Væ mihi misero Cypriano, qui tam tepidus in discendo exstiti, ut modo cognoscam et pœniteam! Quare de tanti fontis fluvio non tantum hausi, quantum mea indigebat ariditas! Caritatis autem ejus ardorem, qua omnes homines dilexis, quis poterit umquam imitari? Ille enim hoc maxime et corde et ore gestabat, et ut inimicos diligere a de-

Pariter virtutes,
ardor docendi
et prædicandi,
• Mab. et

F

a

A. CYPRIANO
ETC.

beremus, hortatu blandissimo, sermone et exemplo laudabiliter instruebat. Vix aliquis illo affectu pro caris, quo ille pro inimicis orabat; et licet non essent causæ, quibus illi quisquam inimicus existeret, nisi forte pro invidia aut disciplina æmuli aliqui esse viderentur; ille tamen eos non solum paterno, sed etiam materno diligebat affectu; hoc sæpius nobis insinuas, quia cum dilectio usque ad inimicos extenditur, fieri non potest ut proximus non ametur.

quod præstat
etiam per alios,

41 Docuit præterea memoriter quamdiu potuit, altaque voce semper in ecclesia prædicavit. In quo opere tam pia atque salubris ejus provisio fuit, ut cum ipse pro infirmitate jam non posset ad ipsum officium peragendum accedere, presbyteros et diaconos imbuerit atque stauerit in ecclesia prædicare; quo facilius nullus episcoporum se ab hac necessaria cunctis exhortatione cujuscumque impossibilitatis excusatione suspenderet, hæc dicens: Si verba Domini et Prophetarum sive Apostolorum a presbyteris et a diaconibus recitantur; Ambrosii, Augustini, seu parvitas meæ, aut quorumcumque Sanctorum, a presbyteris et diaconibus quare non recitentur? Non est servus major Domino suo. Quibus data est auctoritas Evangelium legere, credo et licitum est homelias Scrvorum Dei seu expositiones canonicarum Scripturarum in ecclesia recitare. Ego me exuo hoc instituendo; sancti sacerdotes, qui hoc implere contempserint, causas se in die judicii uoverint esse dicturos. Non quidem credo, quod quisquam tam obduratum sensum habeat, ut cui Deus dicit: Clama, ne cesses, nec ipse clamet, nec alios clamare permittat. Timeat illud: Væ tacentibus de te, quoniam loquaces multi * sunt. Et illud Apostoli *: Canes muti, non valentes latrare. Etenim quantæ oves, tacente sacerdote, aberraverunt de tantarum animabus redditurus est rationem.

* Mab. muti
* immo Isaie
56 v 10

mueriam prædicandam aliis quoque mittit.

42 Prædicationes quoque congruas festivitibus et locis, sed et contra ebrietatis et libidinis malum, contraque discordiam et odium, contra iracundiam atque superbiam, contra sacrilegos et aruspices, contra Kalendarum quoque paganissimos ritus contraque augures, lignicolas, fonticolas, diversorumque vitia fecit, easque ita paravit, ut si quis advenientium peteret, non solum non abuuerit impertire, sed et si, minime suggereret, ut deberet accipere, offerret tamen ei, ut importaret, ipseque legeret. Longe tamen positus in Francia, in Gallia *b*, atque in Italia, et Hispania, diversisque provinciis constitutis transmisit per sacerdotes, quid in ecclesiis suis prædicare facerent, ut projectis rebus frivolis et caducis, juxta Apostolum bonorum operum fierent sectatores.

Cautela Sancti in ordinandis diaconis:

43 Bonus ergo Christi odor per ipsum longe lateque diffusus est, et flagravat ubique adfectus, quorum *c* non est conspectibus præsentatus; tetigit pectora, quorum membra non contigit. Adjecit etiam hoc, ut numquam in ecclesia sua diaconem ordinaret ante tricesimum *d* ætatis ejus annum. Verum etiam et hoc addidit, ut nec in qualibet majore ætate ordinaretur, nisi quatuor vicibus in ordine libros veteris Testamenti legerit ante, et quatuor novi. Sauctæ conscientie suæ testis sum ego peccator, quia quidquid aliis præcepit ipse fecit, et propter Deum semper implevit. Quidquid autem prohibuit fieri, aut ipse vitavit facere; omnia in zelo Dei.

44 Nihil carnaliter aut egit aut sapuit: et

numquam otiosus ab opere Dei voluit esse, sed disposuit fabricavitque triplicem in una conclusione basilicam, cujus membrum medium in honore sanctæ Mariæ Virginis cultu eminentiore construxit, ex uno latere domni Johannis, ex alio sancti Martini subjecit. Et ut auferret sarcis, quas congregaverat, virginibus curam necessariæ sepulturæ, monobiles * arcas corporibus humanis aptissimas de saxis ingentibus noviter fecit excidi, quas per omne pavementum basilicæ constipatis sterni fecit ordinibus: ut quæcumque congregationis illius de hac luce migrasset, locum sepulturæ paratissimum et sanctissimum reperiret. Non multo igitur post monasterii matrem germanam suam Cæsariam e sanctam, ad præmia Christi migrantem, inter has, quas præmiserat, inibi ad medium throni juxta eam, quam sibi peraverat, condidit sepulturam, succedente eadem, quæ nunc superest, Cæsaria matre, cujus opus cum sodalibus tam præcipuum viget, ut inter psalmos atque jejunia, vigiliis quoque et lectiones, libros divinos pulchre scriptitent virgines Christi, ipsam magistras habentes.

45 Insistebat itaque, ut solutus erat, orationi et lectioni et eleemosynis beatus Homo, prædicationibus incessanter omni Dominica omnibusque diebus festis: frequenter etiam ad matutinos, ad lucernarium *f* propter advenientes homiliæ recitabantur, ut nullus esset, qui se de ignorantia excusaret. Obedientes invitabat, sollicitos instruebat, renitentes vero acriter contestabatur, quia sicut fidelibus in diem judicii digna esset retributio conferenda, ita et hos dignæ indignationis ultio sequeretur. Statuit etiam regulariter, ut nubentes ob reverentiam benedictionis ante triduum conjunctionis eorum eis benedictio in basilica daretur. Tanta denique bona in se, largiente divina gratia, habuit et de audientium profectibus, et de discipulorum sequacitate, et de virginum consecratione, ut non uno tantum sit merito coronatus, sed inter tantas ac multiplices coronas de coruscantibus meritis suis ciuctus, totus in coronam Ecclesiæ demutetur.

46 Multi quidem æmuli surrexerunt, qui ejus resisterent doctriinæ de gratia. Sed o felicitas æmulanda! Etenim susurris et mala interpretatione quorundam oboritur in Galliarum partibus contra prædicationem Dei Hominis frustra sinistra suspicio. Ob hoc antistites Christi ultra Iseram *g* consistentes, caritatis amore collecti; in Velcutina *h* civitate conveniunt: ubi etiam beatus Cæsarius infirmitatis solitæ causa, sicut disposuerat, properare non potuit. Misit tamen præstantissimos viros de episcopis cum presbyteris et diaconibus, inter quos etiam sanctus Cyprianus Telonensis *i* magnus et clarus enituit, omnia, quæ dicebat, de divinis utique Scripturis affirmans, et de antiquissimis Patrum institutionibus probans, nihil per se in divinis profectibus quemquam arripere posse, nisi fuerit primitus Dei gratia præveniente vocatus. Sed dum suam justitiam quærebant statuere *k*, justitiæ Dei non erant subiecti, non remincentes Deum dixisse: Sine me nihil potestis facere. Et, Ego vos elegi, non vos me *l*. Et, Nemo habet quidquam, nisi illi datum fuerit desuper. Et per apostolum Paulum: Gratia Dei sum id, quod sum. Et per alium: Omne datum optimum desuper est. Et Propheta: Gratiam et gloriam dabit Dominus. Et quod tunc vere liberum homo resumatur arbitrium, cum fuerit

D
ecclesia tri-
partita moni-
libus constru-
ctu. in eaque
sepulera, ubi
sepelitur sororem
suam:

* forte immo-
biles

E
oratio, lectio
eleemo synax,
fervor in præ-
dicando: stan-
tibus nubenti-
bus:

doctrina San-
cti in suspi-
cionem vocata,
sed confirmata
a Pontifice:

A rit Christi liberatione redemptus, sub qua absolutione valeat consequi perfectionis effectum. Quorum intentionibus Homo Christi dedit veram et evidentem ex traditione Apostolica rationem. Nam et beatæ memoriæ Bonifacius Romanæ Ecclesiæ Papa eandem conluctationem compertam *m*, calcata intentione jurgantium, prosecutionem sancti Cæsarii apostolica auctoritate firmavit: donante Christo paulatim ecclesiarum Antistites receperunt, quod optaverat diabolus reptina animositate cessare.

monita ejus ad dominos pro servis:

47 Hoc frequenter quibuscumque prædicabat dicens: Si amas Dei verbum, impectoratum utique retines, quod ingressi. Amori namque divino congruebat decalogi summa perfectio: ut quod in te sibi caritas Christi devinxit, reddas etiam ipse cum homine participata largitate commune. Sed ne parentum, amicorum, sive clientum de hoc alloquio nostro tantummodo credas animas esse pasceudas; testor te coram Deo ejusdem sanctis Angelis, reus eris salutis mancipiorum tuorum quorumlibet infirmorum, si non æque illis, ut amicis vel parentibus, cum reversus fueris, quod prædicavimus, ingesseris. Conditione namque tibi corporea in presenti subditioe noveris esse mancipium, non perennitatis vinculo mancipatum. Iterumque ad eos, quos fuerat allocutus, dicebat: Quid diximus, fratres? quid disseruimus filioli? quæso vos, qui fuerint nostri hactenus in collatione sermones? Si diligitis, retinetis: si retinetis, proculdubio dicta cordibus conclusistis. Taliter provocando etiam invitis studium retinendi extorquebat.

lectio perpetua ad mensam, et insignis hospitalitas.

48 Ad prandium vero et ad cœnam mensæ suæ sine cessatione quotidie legebatur, ut uterque interior exteriorque homo satiatus refectioe duplici lætaretur. In hac ergo acta constrictaque conclusionē audientes cum sudore, fateor, et verecundia grandi multi ante enim mox obliviosi sunt agniti: dum pauci, quod pejus est, commissam narratiunculam potuerant saltuosis compendiis replicare. In domo vero ecclesiæ suæ, sicut ille præsentē, ita absente convivium semper præparatum est clericis, sive quibuscumque advenientibus. Nullus illo superstite tamquam ad extraneam civitatem, sed tamquam ad propriam domum Arelato venit. Et quia de innumerabilibus ejus hæc pauca præsumpsimus attingere: sufficiant manifesta, etiamsi celantur occulta. Rogamus tamen vos, sancti fratres Messiane presbyter et Stephaue diacone, quibus de illo multa comperta sunt, pro eo quod ab adolescentia in obsequio ipsius fuistis, ut huic Opusculo vestram collationem jungatis.

ANNOTATA.

a *Dilectionem inimicorum sæpissime inculcat in Homiliis suis, ut patebit illas perlegenti.*

b *Mabillonius Galliis legit. Porro Francia tunc distinguebatur a Gallia, et per Franciam designatur vel hodierna Franconia, aut forsitan quidquid Franci tunc possidebant etiam in Galliis. Deinde Francia dici coepit, quæ nunc Insula Franciæ.*

c *Ita Ms. nostrum. Mabillonius habet: Flagravit ubique profectibus, quo non etc.*

d *Hanc tamen legem aliis non præscripsit: nam in concilio Arelatensi IV, cui Sanctus præfuit, car. 1 statuitur, ut nullus episcoporum diaconum, antequam viginti quinque annos impleat, ordinare præsumat. Triginta vero anni ibidem requiruntur.*

pro ordinatione presbyteri vel episcopi. Adi Labbeum tom. 4, col. 1622.

A. CYPRIANO
ETC.

e *De S. Cæsaria actum est ad 12 Januarii, ubi de secunda Cæsaria, et sequentibus abbatissis etiam dicta sunt aliqua.*

f *Id est, Vesperas, ait in margine Mabillonius.*

g *Isera, seu Isara, Gallis l'Isere, fluvius oritur in Centronicis Alpibus sive Darantasiensibus apud Sappandos, ait Valesius. Deinde ex Sabaudia in Delphinatum delapsus, eumque secans, Rhodano miscetur paullo supra Valentiam apud Confluentos. Videsis Valesium in Notitia Galliarum pag. 253. De consilio Valentino egimus in Commentario num. 43.*

h *Valentia urbs est episcopalis in Delphinatu sub archiepiscopo Viennensi, sita ad Rhodanum una leuca infra confluentes Iseræ, vulgo Valence dicta.*

i *Telo Martius, Gallis Tonlon, urbs episcopalis est sub archiepiscopo Arelatensi in Provincia ad mare Mediterraneum, celeberrimo portu notissima. Cyprianus hic unus est ex Vitæ auctoribus, de quo disserui initio Commentarii.*

k *Id volebant Semi-Pelagiani, qui fidei initium viribus liberi arbitrii attribuebant quibusque subjecti sacræ Scripturæ textus sunt contrarii. Videri possunt capitula Arausicana, et theologi, qui de erroribus Semi-Pelagianorum disputarunt: at inter illos lites non modicæ posterioribus seculis sunt exortæ, quod aliqui non pauca pro erroribus Semi-Pelagianis vendiderint, quæ revera erant Catholica, et utrimque admissa.*

l *Hic textus in Ms. nostro desideratur, transcribentium, ut videtur, incuria prætermisus.*

m *Magis Latine diceretur, eadem colluctatione comperta. De confirmatione Bonifacii dictum est in Commentario num. 44 et seqq.*

VITA

LIBER SECUNDUS

Auctoribus Messiano presbytero, et Stephano diacono, ex editione F Mabillonii.

CAPUT I.

Varia miracula, quibus monita quædam virtutesque interponuntur.

Messianus presbyter et Stephanus dixerunt: De sancti, beatissimique patris et sacerdotis ac magistri nostri domni Cæsarii conversatione atque virtutibus illa dicturi, quæ vel simul vel sigillatim de eo cognovimus, vel cum sanctissimis copiscopis a, id est, domno Cypriano et domno Firmino atque sancto Viveutio b pariter vidimus; qui et ea, quæ de ipso superius scripta sunt, ab initio referentes usque ad finem articuli concluserunt, et nobis permittere ac jubere dignati sunt, ut unusquisque nostrum, quæ sibi de gestis de ejus essent bene cognita, fideliter

Præstantur auctores, se simplici stylo uturos.

a
b

A. MISSIANO
ETC.

deliter enarraret. Nou indigemus, vel si nobis sup-
peteret eloquentia sæcularis, quia omnem munda-
næ facundiæ transcendit ornatum sanctarum veritas
actionum: ad quam plenissime demonstrandam,
illa vobis puritas simplicitasque sufficiat, qua ipse
quoque beatissimus Pater miracula, quæ a nobis
sunt referenda, perfecit, maxime cum frequenter
hoc et ipse Domus communi habuerit in sermone,
quia quod erudite dicitur, intelligentiam doctis
tautummodo ministraret; quod vero simpliciter,
et doctos simul et simplices competeuter instruc-
ret. Ergo ea, quæ veraciter ab eo facta dictave
cognovimus, aggrediemur Deo propitio verbis
infucatis et integris, pro parte, qua possumus,
fidelibus auditoribus intimare, ut ex ipsis et infir-
mis compunctionem, et perfectis gaudium, et ad
perfectionem tendentibus ministretur exemplum.
Incipiemus igitur, quemadmodum recordamur,
breviter opera ejus sancta, Deo adjuvante, re-
texere.

Puellam agro-
tam precibus

2 Petri diaconi hujus ecclesiæ filia, in qua
omnis utilitas domus ipsius consistere videbatur,
languore gravi faciente, triduo jam muta jace-
bat: pro qua re quodam die pedibus se beatis-
simo Viri prostravit dicens: Miserere, Serve Chri-
sti, scœcœtuti meæ, ora pro filia mea, quia cou-
fido tibi a Domino nihil esse negandum. Ponc
manum super eam, et salva erit. Jam enim per
triduum muta oculis clausis jacet, horisque et
momentis singulis exitum ejus exspecto. Quo au-
dito, motus et compulsus lacrymis senis ad do-
mum ejus perrexit: ubi cum ingressus fuisset,
et omnes in ipsa domo cum patre fortiter flen-
tes videret, ad orationem prosternitur: ubi ve-
lut alter Helias *c* ad caput ejus inter angustias
arcæ et lecti se attraxit. Post orationem, quam
cum lacrymis fudit, statim reverti ad domum eccle-
siæ cœpit.

santitati resti-
tuit:

3 Erat enim consuetudinis ejus, ut cum, spi-
ritu sibi insinuante, preces suas exaudiri pro in-
firmis agnosceret, statim cum celeritate exiude
discederet; ne si illo præsentem fieret, quod
ipse a Domino precibus impetrasset, aliqua ar-
rogantiæ nasceretur occasio. Quia et revera fre-
quenter et dulciter quasi in figura, ut nemo in-
telligere posset, dicebat: Cui animarum cura
credita est, fortiter debet timere corporum volu-
ptatem exercere. Denique simplicibus magis quam
doctis istud divina gratia concessit. Utinam *d* in
his, quæ nobis misericors Dominus dedit, dis-
cretionem nobis sibi placitam concedat! Istud
tamen a nobis indignis minime est præsumendum.
Discedente ergo eo *e*, cœpit iterum atque ite-
rum clamare pater post euntem: Novi quia, si
Deum tuum precatus esses, filiam meam mihi
reddidisset. Tunc ille unum de cubiculariis suis
reliquit, dicens: Vade, observa ibi, et post paul-
lulum veni, et dic mihi, quid agitur. Necdum
hora completa, et ecce illi nuntiavit: Domine,
inquit, reversa ad se est puella, supra quam
orastis: quæ hoc dicit: Domnus episcopus hic
fuit, cujus orationibus reddita sum et sana fa-
cta. Pro qua re venit pater gratias agens, et si-
bi jam per orationes vestras revocatam a morte
filiam protestatur. Nam Domino hodie denique
annuente, vivens hujus rei ipsa per se testis exi-
stit.

perpetua de
Deo cogitatio.

4 Sed licet (ut mox servorum Dei est) sem-
per virtutes faciendas excusent; is præcipue Ser-
vus Christi, et quando ad præsens sibi præsta-
ri, insinuante Domino, confidebat, nec tunc
temere arripere, sed caute subterfugere volebat.

Verum sive stetisset, sive fugisset, numquam sibi **D**
postulanti defuit Deus. Quem ille in corde suo
non solum in oratione et obsecratione, sed etiam
in convivio, in itinere, in colloctione, in con-
fessu, in prosperis, in adversis, etiam in somno
seu per secum habuit. Denique nos ipsi vel con-
servi nostri, qui in cella ipsius manserunt, sci-
unt, quæ dicimus, illum inter pausas somni,
quas jam ætas non solum exigebat, sed etiam
pro infirmitate aliquoties premebat, spiritu sem-
per vigilante diceret * tamquam adinonens, qui
psalmum diceret; Age, dic. Nulli dubium est, ^{senius est in}
quod aut spiritualiter cum sanctus psallebat, aut ^{perfectus.}
certe illud impleverit propheticum: Ego dormio,
et cor meum vigilat. Frequenter etiam in sopore
positus de futuro judicio vel de æterno præmio
prædicabat. Interea nou est meorum merito-
rum, ut iudiguus præclara de Famulo Dei refe-
ram *f*.

5 Cum igitur in cella ipsius diaconus in servitio ^{etiam in som-}
illius ad iudicium meum delegatus essem, curam ^{no:}
inter reliqua etiam de nocturnis Horis me iusserat
habere. Itaque cum de cella inferiore, uti maue-
bam, foris egressus fuisset, quia in omnibus
sanctus Vir modum semper voluisset custodire,
præcipue ad nocturnos *g* vigilantissime observabat,
ut absque id, quod sibi peculiariter, Deo sole ⁹
sibi attestante, dicebat, nullus suorum, qui se-
cum manebant, ante horam legitimam excitare-
tur. Tunc per somnum leuta voce dicebat: Duo ^E
sunt, nihil est medium: duo sunt; aut in cælos
ascenditur, aut in infernum descenditur. Defo-
ris ego revertens, ille evigilavit, et ait ad me:
Quid, inquit? Jam hora est ad nocturnos. Ego
dixi: Non est hora; adhuc sub tempore est.
Et ille: Vere hora est. Et revera sic erat.
Tunc implevimus nocturnos. Et ait ad me:
Cuidam per somnum cum grandi intentione pro-
clamabam: Duo sunt, non est quidquam medianum,
aut in infernum, aut in cælos itur. Ego respon-
di: Consuetudinem tuam facis incessanter cla-
mare. Tunc ego peccator arbitratus sum, quod
semper ille de Deo et cum Deo loqueretur. Ille
enim, ut supra dictum est, sic omnium virtutum
amator fuit, ut nullum bonum fuerit, quod
vel per se cum alacritate non exercuerit, vel
cum fervore spiritus alios habere voluerit et do-
cuerit.

6 Inter omnia igitur bona, quæ generaliter, ^F
ut fierent, docebat, et mala, quæ nulla omnino ^{preces ferven-}
fieri pronuntiabat; præcipue (quod benigna et ^{tes pro pecca-}
sincera conscientia vestra novit) infidelitatis, ^{toribus:}
mendacii, superbiam, atque luxuriæ vitia et ebrity-
tatis impatientissime omnino abhorrebat. Jesu
bone! quibus gemitibus, quibus suspiriis, quo
fletu pro peccatoribus supplicabat! ut jam vi-
deres Hominem Dei tamquam in præsentem con-
spicere miserum peccatorem ad gehennæ suppli-
cia destinari. Denique, secundum Apostolum,
numquam soli sibi vixit, uumquam pro se solo
oravit.

7 Quodam igitur tempore, cum velut ad eu- ^{cura alendi}
mulum meritorum suorum undique captivi ^{captivos, quos}
Arelato redimendi non frustra exhiberentur: ^{videmus ut.}
magna multitudo redemptorum iugenuorum et
multorum nobilium Arelato ab ipso Viro sancto
quotidie pascebatur. Tunc venit ordinator ipsius,
et cœpit ipsum contestari et dicere: Captivi isti
vadant, Domne, per plateas, et petant unde
comedant: quia si hodie consuetudinarie ab ec-
clesia pasti fuerint, crastino ad mensam tuam,
unde paues fiant, non habebis. Tunc ille fidi-
cialiter

A cialiter in cellam ingrediens, ad orationis consuetudinaria subsidia confugiens (ubi numquam testem hominem habere voluit) petiit a Domino substantiam miseris dari. Nam si quis forte, ubi ille solo stratus orabat, casu supervenisset, fortiter adhorrebat. Itaque tam profuse flevit, ut statim impetraret, quod postularet. Tunc ergo inde exiens cum alacritate et fiducia quodammodo infidelitatem ordinatoris objurgans, venerabili viro Messiano presbytero tunc temporis notario dixit: Vade in horreum et ita scopa, ut nec quidquam granorum, si fieri potest, ibi remaneat, et fiat panes secundum consuetudinem, et omnes simul manducemus; et si crastina non fuerit, quod manducetur, omnes jejunemus, dummodo hodie bene nati homines, seu reliqui captivi, nobis sedentibus et bibentibus, non cant per plateas mendicare. Vocans tamen unum e nobis, in aure ejus dixit: Cras dabit Deus, quia qui dat pauperibus numquam egebit. Etenim adhuc ipsis captivis non licebat ad propria remeare.

B 8 Quid multa? Impletur quod jussit. Murmurabatur ab omnibus ecclesiae convivantibus, unde essent ab hodie comesturi. Sed qui Heliae providerat mulierem viduam, ad quam veniendo panillum sustentaretur, et isti sine ambiguitate, cum oraret, insinuaverat omnia captivis et peregrinis erogando, nihilque omnino sibi reservando, semper uberius ditaretur. Denique alia die, qua pallentes lucescere metuebant, hi qui ope ecclesiae sustentabantur, et cum non minimis suspiriis expectarent, quid ageretur; Gundebaldus et Sigismundus *h* reges Burgundionum, scientes quam alacer Servus Domini ad opera misericordiae festinaret, antequam lux ipsa diei claresceret, tres naves, quas latenas *i* vocant majores, pleuas cum tritico direxerunt. Et omnes, qui pridie incredulitate famis periculo metuebant, videntes quod Dominus Servo suo nunquam deesset, gratias cum gaudio Deo in necessitati subvenienti maximas referebant.

C 9 Quodam igitur tempore patricius Liberius *k*, insidiantibus Gothis, quos Wisigothos vocant, lanceae vulnere usque ad vitalia perforatus est. Et quia trans Durentiam periculum ipsum gestum fuerat, turbatis omnibus concurrentibusque post percussorem, ille solus remansit. Periculo vulneris ipsius perterritus, et ipse vitae suae desperatus, quantum potest homo, donec fiat exsanguis, prope non minus quingentos aut eo amplius passus in aliam ripam propriis pedibus transfugit. Sed cum ad locum Arnaginem *l*, ubi homines vicini ipsius occurrere potuerunt, pervenit, omnino sine ulla spe vel respiratione animae cadeus jaeuit. Haec enim paene omnis civitas novit. Tamen, quae dicimus, magnificentissimo viro ipso referente, cum lacrymis et gaudio admiratione virtutes Viri sancti cognovimus. Tuuc, inquit, vir ille referebat nobis: Nihil mihi in supremum meum halitum aliud in memoriam venit nisi cum lacrymis proclamarem: Omnia remedia cessaverunt, domnum meum Caesarium rogate, ut mihi subveniat. Quod nos per eum, qui missus fuerat, cum velocitate verum esse cognovimus. Nam dum in agro sancti monasterii sui aliquantum et repausare et ordinare aliqua voluisset, ibidem coeperat paululum remorari: et ecce subito, qui missus fuerat, anhelaus venit suppliciter deprecans: Cito propera, inquit, Domne; filius tuus, ut ante obitum suum illum videas, rogat. Et cum nullum sine medicamento poenitentiae de hoc mundo Vir Dei voluisset recedere, illum

praecipue sine hoc remedio non optabat abire. Statim etenim ad vicum Arnaginensem pervenimus. Ergo, sicut supra dixi, ea, quae vir ipse mihi ex precibus retulit iudicabo.

10 Nam dum ita examinis jaceret, ut non solum omnes reliquos suos, sed etiam nec conjugem nec filiam unicam agnosceret; tunc ipse cum sacramento dicebat, fuisse sibi visum, humanam vocem audisse, quae illi in aëra * loquens dixerit: Ecce sanctus Episcopus venit; statim ad ipsam vocem oculos aperui, et ipsum Famulum Dei venientem eognovi. Sed ubi ad me accessit; manus illius, quantum necesse erat mihi, qui spem vitae amiseram, osculari fortiter coepi. Tunc ergo, ut credo, Deo mihi peccatori inspirante. byrrum *m* ipsius Domini mei apprehendi, et vulnere meo imposui. Sed cum ibidem paululum partem vestimenti ejus tenuissem, in eadem hora sanguis, qui penitus non desistebat fluere, ita deinceps cessavit, ut non solum sanitas, sed etiam virtus maxima mihi redderetur. Et si permissus fuisset, a caballo sedens ad civitatem nitebar properare. Quod etiam apud vos, qui praesentes fuimus, verissimum esse constitit.

11 Igitur illustrissima femina Agretia *n* matrona ejusdem viri, cum mulieris illius, quae extremae fimbriam vestimenti Domini tetigit, infirmitate laboraret, non dissimilis fide et devotione liberata est. Cum ad occursum ejus venissem, illa familiariter dignabatur meam parvitatem, infirmitatem suam aesi cum verecundia matronali prodens, coepit sub obtestatione Domini multis precibus exposcere a me, ut unum pannum de tessellis *o* illius, quem a nudo sui corporis habuisset, feminae deferrem. Cumque ego in cella beati Viri dum essem, facile potuissem facere, quod sperabat, timere tamen coepi, ne unde illa sibi remedium petebat, ego peccatum ex furto incurrerem. Tuuc cubiculario, ad quem vestimenta sancta pertinebant, id indicavi, quod aliquis pro fide tessellam sibi deportari postulasset. Pro qua re unum vetustum mihi ille dare non distulit. Domine Jesu Christe, gloriosus es in Sanctis tuis, et quis similis tibi? Tu tamen promissisti, quod si quis in te crederet; opera, quae facis, et ipse faceret. Nam dum apud me jam servatur pannus ipse deportandus; cum sero factum esset, ea consuetudo erat, ut ei, antequam repausaret *, tesselli adhiberentur calcfacti ad focum, et aliis detractis adhiberentur. Exhibiti sunt, prout opus existimavit, qui serviebat. Cui ille: Non istos, inquit, sed alios, atque illum et illum talem volo. Exhibiti sunt alii veteres. Non est hic, inquit, quem quaero, exquirens, quod non consueverat, ut innotesceret, quod in spiritu praevidebat. Tunc nutibus ego et ille, qui mihi dederat, coepimus recognoscere, quod Servo Dei furtum nostrum non potuisset latere: ut perspicuum et evidens esset, quod Famulus tuus; Domine, nobis indignis de donis illis, quae ipsi tribueras, potuisset dicere: Tetigit me aliquis.

12 Tunc ego velut pro illa, quam tu, Domine Jesu, per orationes Servi tui sanasti, ego, inquam, timens et tremens, quod factum fuerat, coepi Servo tuo fateri, dicens: Indulge Domine, egomet pannum, quem quaeris, habeo: filia tua. (Usque hic me loqui permisit.) Ille autem cum sibilo silentii, Tace, inquit: et cum grandi pietate apprehendens, adhuc etiam alium tessellam dedit mihi, et dixit: Vade, inquit, et porta ambos ad basilicam domni Stephani, et mitte illos sub altare, et ibi maneat, et unum, quem

A. MESSIANO
ETC.

ope Sancti emanatur,

* forte aure

E
et illius uxor
Agretia

F
* i. e. cubitum
iret

sanguinis fluxu liberatur.

singulari providentia Dei comprobata et adjuva:

Liberius patricius, lethali vulnere saucius.

A. MESSIANO
ETC.

quem volueris, porta mane ad eam, quæ te rogavit, et alium mihi revoca. Sicut jussit indigno servo suo, feci: et tamen, cui portaverim, numquam a me requisivit, nec tessellum repetiit. Cumque illa femina assidue exactrix esse non desineret, ut, quod petierat, deportarem, vidensque me eminus venientem, porrectis porro manibus, antequam darem, jamque raptura, quod exhibebam, impetu obviam venit. Quæ antequam de casula p, sub qua ipsum pannulum ferebam, erigerem, rapere, quod fidei alacritate poposcerat, festinabat. Ego vero, cum protulissem ipsum tessellum, dedi ei, illaque sibi super vestimenta sua circa se posuit, prius tamen oculis admovens, cum et devotione deosculans, ut dignum erat, honorabat. Nec mora, statim adfuit, Domino tribuente, fidelis petitionis suæ effectus. Et jam per vestimentum Servi Domiui habuerunt, quod et post transitum ipsius habere noscuntur. Denique ut solebat ipsa fateri, cum ipsum pannum adpectus suum potuisset, statim, velut si qui solent aqua frigida respergi, ita omnia membra vel venæ ejus etiam cum parvo dolore in obrepilationem q suspensa sunt, ut corpus ipsius aliquantum honore simul et tremore quateretur. Sed illico Domini misericordia adfuit, et fluxus qui erat, discessit, et numquam amplius ad ipsam rediit, impletumque est iu ea: Vade, filia, secundum fidem tuam fiat tibi.

ANNOTATA:

a Coëpiscopi nomen non Messianum, qui solum presbyter, nec ad Stephanum, qui diaconus tantum erat; sed ad Cyprianum et alios referendum, ut observat Mabillonius.

b Viucenio legitur in textu Mabillonii, errore, opinor, typographico: nam ipse in Observationibus præviis hæc citans verba, habet Viventia, uti et Surius et Barratis.

c Apud Surium et Barralim legitur Eliseus. nec satis apparct utra lectio sit præferenda. Nam uterque, Elias 3 Reg. cap. 17, et Eliseus 4 Reg. cap. 4, puerum mortuum revocavit ad vitam eodem fere modo.

d Utinam legitur apud Barralim, vitam apud Mabillonium, errore forsitan typographi, certe non satis recte.

e Eo desideratur in editione Mabillonii.

f Huc usque Messianus presbyter, ita ut reliqua videantur esse Stephani diaconi.

g Nocturnus preces designat, jam Matutinæ passim vocantur.

h Longuevalius in Historia ecclcsie Gallicanæ tom. 2, pag. 336 mortem Gondebaldi Burgundionum regis attigit anno 517. Idem pag. 259 ostendit, Gondebaldum veritatem fidei Catholicæ agnovisse ope S. Aviti Viennensis; sed politicis rationibus adhæsisse erroribus Arianorum. Hinc mira videri non debet ejus in Virum sanctum benevolentia. Præterea id reges illi facere poterunt ob redemptos per Cæsarium captivos Burgundiones. De S. Sigismundo Gondebaldi fitio et successore, qui ab Arianis erroribus ad fidem Catholicam feliciter conversus est, egimus ad i Maii, quo cotitur.

i Vo.r est aliunde mihi ignota, et barbara.

k Liberius patricius clarissimus erat rebus gestis et virtutibus. Agebat tunc præfectum prætorio pro Ostrogothis in Gallia, quorum dilationem contra Francos egregie defendit. Eandem prætorii præfecturam Romæ deinde obtinuit, ut refert

Baronius in Annalibus ad annum 530, num. 47 D ubi adducit hæc Cassiodori verba: Respicite namque patricium Liberium, præfectum etiam Galliarum, exercitualement virum, communiione gratissimum, meritis clarum, forma conspicuum, sed vulneribus pulchriorem, laborum suorum munera consecutum, ut nec præfecturam, quam bene gessit, amitteret, et eximium virum honor geminatus ornaret. Hæc et plura Cassiodorus, Indictione duodecima, ait Baronius, quando prætoriam præfecturam (Romæ) est consecutus anno quingentesimo trigesimo quarto. Subscripsit concilio Arausicano ii apud Labbeum tom. 4, col. 1673 eo modo: Petrus Marcellinus Felix Liberius V. C. et illustris præfectus prætorio Galliarum atque patricius consentiens subscripsi Ex his, aliisque catholicum fuisse intelligimus, etiamsi in obsequio esset regis Ariani. Eximias viri laudes celebrat S. Ennodius Ticinensis in tribus ad eum scriptis epistolis, quas vide apud Sirmondum lib. 7, epist. 1, et lib. 9, epist. 23 et 29, ad quas plura de eo notat Sirmondus.

l Ad hunc locum sequentia notat Mabillonius: E In Itinerario Antonini vocatur Ernaginum, duobus circiter milliariis ab Arelate distans Avenionem versus. De loco nunc non constat. Plura de Ernagino ex geographis adducit Valesius in Notitia Galliarum pag. 139, ubi etiam vocatur Mansio Arnagiue. Addit ipse: Vulgo dicitur ERAGNAC, estque locus iuter Cabellionem Cavarum et Tarascenem Salyorum.

m De birro quædam diximus in Commentario num. 65.

n Apud Barralim Agressia.

o Tessellos, inquit Mabillonius, interpretamur quadratos panniculos fovendo stomacho appositos. Vocem alibi non inveni.

p Per casulam hic designatur vestis clericalis, scu talaris, quantum conjicio. Certe apud Labbeum tom. 6, col. 1535 in concilio Germanico i can. 7 statuitur, ut presbyteri vel diaconi non sagis, laicorum more, sed casulis utantur, ritu servorum Dei. Vide dicta in Commentario num. 64.

q Obrepilatio apud Cangium in auctiore Glossario explicatur fremitus, tremulus motus, horror.

CAPUT II.

Miracula varia per Sanctum
patrata.

Factum est ut quodam tempore quatuor a ei episcopi ad occursum veirent, cum quibus ad Lucernarium * ad basilicam sancti Stephani descendit. Cumque expleto lucernario benedictionem populo dedisset, egredientibus illis, mulier quædam in salutorio b occurrit: quæ tam horribilem infirmitatem incurrerat, ut die noctuque incessanter manus ei ita inter se colliderentur, quasi aliquid volventes. Quæ lacrymabilitate clamavit: Domne Cæsari, miserere infelicis; ora pro me, ut mihi manus meæ reddantur. Illius ut erat consuetudo, in orationem cum aliis episcopis prosternitur. Cumque uterque surrexisset, inclinato capite uni de sanctis episcopis dixit: Jube, domne, rogo, signa manus mulieris istius. Qui obedientissime paruit, sed nihilominus præfatæ

manus

Mulierem irem-
mulam sancti.
a
* t. u. vespe-
ras

b

A manus mulieris solitoolvebantur. Illa vehementius clamans, dixit: Domne Cæsari, ad te clamo, te rogo, tu signa. Iterum in oratione procubuit, erigensque se, crucem super infirmas manus fecit. Quæ statim steterunt. Mulier vero Deo, et Viro sancto gratias agens, incolumis reversa est.

vasa olei ab ipso benedicti collisa non franguntur, c d

14 Nam ad oleum benedicendum competentibus diebus in baptisterio c aunis singulis veniebat. Et ingrediens cucumula d, cum ad consignandos infantes sederet, parvuli illic pueri vel puellæ a parentibus missi certatim currebant exhibentes vascula cum aqua, alii cum oleo, ut eis benediceret. Cumque hi, qui deferebant contra se urceolos et ampullas, præ multitudine populi comploderent, sonus audiebatur percutientibus et videbatur: et tamen vitrum, in quo benedictio Servi Christi effusa fuerat, unquam confractum est.

oleo benedicto energumenum liberat, e

f al. Euthyria

15 Quodam alio tempore, dum dioceses e visitaret, et ad castellum quod Luco f dicitur, venimus; erat ibi matrona quædam Eucheria * nomine, quæ ancillam suam offerens ante pedes ejus prostravit: pro qua ut Domino supplicaret, lacrymabiliter exorabat. Ille autem causam perscrutans, ut erat Vir Deo plenus, et in omnibus perscrutantissimus, quid infirmitatis haberet, interrogavit. Dixerunt: Dæmonium, quod rustici Diauam g appellant: quæ sic affligitur, ut pæue omnibus noctibus assidue cædatur, et sepe etiam in ecclesiam ducitur inter duos viros ut maneat: et sic flagris diabolicis occulte fatigatur, ut vox continua ipsius audiatur, et eis, qui sibi adhærent, respondere penitus non possit. Tuuc omnibus, qui cum Servo Christi aderant, poscentibus, ut rei veritas appareret, videre petierunt. Permittente igitur ipso Domino, sanctus Lucius presbyter et Didimus diaconus, qui eo tempore per parochias ambulabant, ad eam secretius videndam properaverunt, in quorum etiam obsequio perrexerunt. Si mihi fideles credunt, coram Deo dico, oculis meis vidi plagas, quas ante aliquos dies in dorsum et in scapulas acceperat, in sanitatem venire; pridianam autem et in ipsa nocte impressas recentes inter illas intextas, quas prius perpessa fuerat. Tuuc iterum exhibita ante illum, ita turbatis oculis confusa et aversa ab eo facie apparuit, ut omnibus appareret in faciem Servi Dei minime eam posse respicere. Sed ille capiti ejus manum imponeus, benedictionem dedit: deinde oleum benedixit, ex quo eam nocturnis horis perungi jussit: statimque ita sana facta est, ut deinceps tentatio dæmonis ad illam non revertetur.

dæmon expellitur puer ante pedes Sancti projecto.

16 Alio vero tempore cum in dioceses veuissemus, infans annorum circiter octo clericali habitu degens in altario venit: ubi post prædicationem (quam non solum in civitate, sed etiam in omnibus parochiis, cum potuit, per se memoriter facere minime distulit) cum se de cancello ad altare revocasset, Missam jam cœperat celebrare. Homo vero ipse graviter a spiritu nequissimo cœpit vexari; nam tremore et spumis horribiliter quatiebatur. Tuuc omnes terror non modicus invasit. Ille vero oculos in cælum elevans, preces ad Dominum pro recuperatione ejus direxit, et cœpit iterum omisso illo ad Missas faciendas se convertere. Tuuc quidam presbyter Cataroseensis ecclesiæ, Ursus nomine, infantulum ipsum ante pedes ejus projecit. Quod ille ægre suscipiens, ait: Parcat tibi, inquit, Deus, benedicte: istud aliorum opus est, non meum. Et licet ille propter humanam arrogantiam denega-

ret, non tamen Servo suo defuit virtus divina. Statim ergo, ubi ante pedes ejus puer ipse projectus est, sanus surrexit; nec umquam ad eum spiritus nequam rediit, quem etiam subdiaconem in ipsa ecclesia vidi h.

A. MESSIANO ETC

h puella quoque dæmonis vexationibus liberata. i al. nominis

17 Nam cum ad Citaristanam i parochiam venisset visitandi gratia, cujusdam Novati hominis * filia tam nefandum et novi generis dæmonium videbatur incurrisse, ut si quando pedem extra ostium domus suæ misisset, statim multitudo corvorum in faciem ipsius lacerantes irruebant; et illam tremore quassatam vel cum spumis volutantes, omne illius nudum, quod reperissent, corpus, hoc est faciem, cervicem, vel quidquid aliud invenissent, deturparent. Quæ dum ad sanctum Virum fuisset exhibita, usque ad basilicam, quam iugressa est, ubi Vir Dei erat, supervenientes corvos nos vidimus super eam volitantes. Non tamen jam vel tuuc ausi fuerunt importuni irruere. Nam cum ante ipsum venisset, videns faciem ipsius deformiter laceratam, nobis secrete dixit: Numquam isto genere dæmonium insidiatum alicui vel legi, vel vidi, vel adivi. Nunc ante sanctum altare super caput ejus manus imponens, oleum benedixit, eique oculos et aures perunxit, cunctisque videntibus per plateam ad domum suam sana reversa est; et per biduum, quod ibi fuimus, ad ecclesiam processit, incursusque ille deiuceps ad ipsam numquam reversus est.

E

18 Devoluto hinc tempore venit ad agrum ecclesiæ nostræ, ubi et dioceses sunt, quod Succentriones k vocatur. Balnearia ibidem grandibus fastigiis constructa sunt: ubi si quis mouentis singulari casu transiret, statim per nomen clamabatur: illico sibi ingentia saxa ante pedes, aut post se cadentia, cum metu aspiciebat, caventes universi ut iude unquam præterirent. Unde etiam monebantur omnes nescientes, ne in illud periculum inciderent, unde prætergredi non audebant. Cum ecce Vir Dei ibidem requisita * ad aliam ecclesiam pergeret, clericus, cui cura erat baculum illius portare (quod notariorum officium erat) oblitus est, in quo ministerio inutilis ego serviebam. Tuuc loci illius incolæ, cum eum invenissent, gaudentes dicebant sibi a Domino præstitum, ut aliquid illius reperissent: mirantur et agunt Deo gratias, virgamque ipsam de pariete suspendunt; statimque effugatæ sunt insidiæ diaboli, et ultra ulli in loco uequissimum malum facere usque hodie adversarius ipse præsumpsit.

baculo ejus fugantur dæmones. k

* Forte requisitus

F

19 Accidit etiam eo tempore, ut unus ex Gallis quidam, Benenatus nomine, non opere, venerit, quique se deploraret cum nepotibus suis captivum esse, Habebat puellam parvulam, quam virili habitu iuducens, ad ipsum demonstrat, dicens: Hic nepos meus est, et mecum cum sorore sua, quæ post nos huc properat, captivi detinentur. Tuuc Vir Dei dolens de captivitate eorum pro affectu, quem ei Dominus ab infantia inspiraverat, illum, qui puellam ipsam exhibuerat, et ipsam velut puerum credens, blande osculatur. Igitur accepta uterque redemptione, ubi applicuerunt, revertuntur. Post biduum iterum puellam ipsam, velut in habitu proprio, ut amplius solidos acciperet, revocat. Hoc vero agebatur per suggestionem sancti Viri Jacobi presbyteri, qui sancta simplicitate sua omnia illum in veritate queri insinuabat. Tuuc et hujus puellæ accepit iterum redemptionem. Nam quorum tunc sollicitudinis fuit, cognoverunt, quod ipsam post ea

illudens bene peccatur,

A. MESSIANO
ETC.
* Barralis
suggerebat

ea exhibuerat, quam prius virili habitu ostentaverat. Quod cum indignatione Sancto Dei non solum ego illi, sed etiam supradictus presbyter simul et cum verecundia suggerebant*. Tunc ille, ut erat circa peregrinos semper mitissimus et benignus, presbytero dixit: Noli, inquit, tu sancte irasci: tu bene fecisti peregrinum commendare: tibi pro bona voluntate tua redditurus est Deus mercedem. Et illi misello parcat Deus peccatum hoc, qui me fecit puellam osculari; et hoc præmium puella ipsa perecipiat, ut, quia etsi indignum Sacerdotem osculari præsumpsit, talem sauctimonialem faciat, ut alium virum numquam osculetur. Sed quia futurorum arbiter Deus scivit illam sine dubio in virginitate perdurare non posse; ne Servi Dei oratio irrita fieret, alia statim die de hoc mundo discessit. Hæc Arelato ad basilicam Apostolorum, ubi ipse metatum habuerat, celebre acta noscuntur.

pes mulieris
luxatus cura-
tur stragulo
equi ipsius,

20 Alio vero tempore matroua quædam in urbe Massiliense / casu pedem sibi luxavit, ita ut per tempora multa pedem ipsum in terra ponere non posset; sed manibus sustentata servulorum suorum, vix ad ecclesiam duci poterat, validissimum sustinens dolorem. Sed quia multæ sunt B miserationes Domini, quando ipse voluit, causas effecit, ut Vir Dei ad civitatem ipsam ambularet. Audito mulier adventu ipsius, fecit se ad eum salutandum adduci. Quæ accepta ab eo oratione et benedictione, nihil ipsi de causa sua præsumpsit suggerere. Sed regressa ab eo, ad sellarem m ipsius appropinquari se permitti rogavit. Quæ de supersellio, qui sellam tegebat, locum debilitatum fideliter tangens, statim pristinam sanitatem recipiens, tamquam si malum non fuisset perpessa, pedibus suis, nullo sustentante, incolumis reversa est, Domino usque in diem præsentem gratias agens.

incendium
compescit,

* forte sellas

21 Quodam igitur die (quod multi noverunt) hæc in civitate cujusdam Johannis domum apprehendit ignis, vicinam virginum monasterio. Adpropinquare igitur cœpit, ut nulli dubium esset, omnia ibidem concremanda. Turbatæ igitur ancillæ Dei, quibus exire foris non licebat, libros vel res, cellas * et seipsas per cisternas jactabant, ubi Deo dispensante tunc aqua decrat, ne illas desperatio perturbaret. Currentesque præpositi monasterii, nuntiaverunt Patri ipsarum, eo quod jam in proximo esset cellæ suæ. Ille festinanter egressus media nocte per murum ad locum veniens, ubi flamma erat, orationi se prosternens *, ipsisque mandans et de muro clamans, Non timeatis, benedictæ. Mox sæviens flamma virtutis suæ dimisit incendium.

tempestates baculo
ejus sedata,
ignisque
signo crucis.

22 Nec hoc silebo. Quodam igitur tempore in Alpinis locis factum esse celeberrimum prædicatur, dum cujusdam fines nobilissimi viri tempestas assidua perniciose infusione coutereret, cuuctosque fructus loci illius vis grandivis devoraret, ita ut annis singulis nulla ibidem spes subsidii remaneret; cessitque iterum ut baculus ejus casu ibidem remaneret, de qua virga possessor ipse cruceem fieri jussit, quam eminentiori loco fide armatus iufixit, ut, veniente lapide, contraheret virga discipuli, crux Magistri. Tantam ibidem Deus ob honorem Servi sui dignatus est operari virtutem, ut ibi postmodum maximam ubertatem daret, unde repulerat tempestatem.

Item quadam die domum Vincentii cujusdam comprehendit ignis, cujus solarium ex ligno factum flammæ cedeat. Ille videns se nihil valere posse, quanta potuit velocitate ad ipsum Dom-

num perrexit, genibus advolutus rogat, ut oraret. D Egressusque foras, cruceem contra flammam fecit, quæ continuo rediens, ita sopita est, ut nec signum paruisset in solarii tabulis.

ANNOTATA.

a Apud Barralim additur, aut quinque.

b Id est, in saerario, sic dicto, quod episcopus ante Missarum sollempnia ibi sederet, et salutationes fidelium exciperet, qui se ejus orationibus commendabaut, aut ei aliquid negotii communicabant, inquit Menardus noster in Conc. regul. cap. 5 § 25. *Ila Mabillonius.*

c Baptisterium, licet sumatur pro variis, hic designat locum intra ecclesiam destinatum ad baptizandum.

d Cucuma, inquit Mabillonius, cujus diminutivum est cucumula, designat vas vel etiam tugurium in formam cucumeris: hic explica de baptisterio camerato. *Barralis legil, cocinnulam, quod æque est obscurum.*

e Diæcesis non raro olim sumebatur pro parochia, cui præerat presbyter, ut probatur in Glossario Cangii. Forsan ita sumendum hoc loco vocabulum. E

f Luco, le Luc, castrum diæcesis Forojuliensis ad Carauniam fluviolum, inquit Mabillonius.

g Audi Fragmenta Capitularium edita a Baluzio tom. 2 Capitul. regum Franciæ col. 365: Illud etiam non omittendum, quod quædam sceleratæ mulieres retro post satauam conversæ, dæmonum illusionibus et phantasmatis seductæ, credunt se et profiteuntur nocturnis horis cum Diana pagauorum dea et innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, et multa terrarum spatia iutempestæ noctis silentio pertrausire, ejusque jussionibus velut dominæ obedire, et certis noctibus ad ejus servitium evocari. *Hic nomen illud profluxisse crediderim, quod dæmon, quo tyrannus non est crudelior, imperium sævissime exerceret in misellas suo semel servitio maneipatas.*

h Hoc miraculum narratur etiam in litteris Messiani presbyteri, recitatis in Commentario § 5.

i Cytharista, Cyreste, in ora Provinciæ inter Telonem et Massiliam, ut notat Mabillonius. F

k Locum non inventio: at constat illum esse in Arelatensi agro.

l Massilia urbs est notissima in Provincia ad mare Mediterraneum.

m Sellaris, aut Sellarius est equus sellam gestans aut gestare solitus, ut variis exemplis ostenditur in Glossario Cangii. Supersellium vero est stagutum sellæ equi impositum. Hoc malo suo applicuit mulier. *Mate apud Surium et Barralim legitur, cella.*

CAPUT III.

*Alia miracula : cura instruendi discipulos, et quosvis ad pœnitentiam hortandi : virtutes et visiones.*Energumini
liberati :

Retulit etiam nobis nuper quidam presbyter, quod ante aliquot annos, dum adhuc laicus esset, filia sua a dæmonio vexabatur. Qui mœrens et lugens nni ex amicis suis dixit : Quid faciam infelix, quod filia mea a dæmonio vexatur? Melius mihi fuerat ut nec nata, aut certe mortua fuisset. Cui ille respondit : Noli flere, sed vade, duceam ad domnum Cæsarium, et offer eam illi secrete, ut curet eam. Ille vero nihil dubitans venit Arelato, et vadeus occurrit ei, et prostravit se ad pedes ejus cum lacrymis, dicens : Domne, miserere misero mihi ; cura filiam meam. Qui sollicite interrogans, quid haberet, respondit : Dæmonium. Dixit ei : Tace, et revertere ad domum tuam. Mane cum Matutinæ dicuntur, revertere et adduc tecum puellam ipsam, et matrem ejus, et observa * dictis Matutinis in atrio sancti Stephani : et eum seeretum videris, veni ad cellam et appella. Ille vero fecit, sicut jusserat. Ipse autem secrete egrediens, et genua in terra figens, cum patre et matre puellæ oravit, erigensque se signavit eam et dimisit sanam.

B vadeus occurrit ei, et prostravit se ad pedes ejus cum lacrymis, dicens : Domne, miserere misero mihi ; cura filiam meam. Qui sollicite interrogans, quid haberet, respondit : Dæmonium. Dixit ei : Tace, et revertere ad domum tuam. Mane cum Matutinæ dicuntur, revertere et adduc tecum puellam ipsam, et matrem ejus, et observa * dictis Matutinis in atrio sancti Stephani : et eum seeretum videris, veni ad cellam et appella. Ille vero fecit, sicut jusserat. Ipse autem secrete egrediens, et genua in terra figens, cum patre et matre puellæ oravit, erigensque se signavit eam et dimisit sanam.

Iterum ambulans per plateam civitatis, vidit eontra in foro hominem, qui a dæmonio agebatur. Quem cum adteudisset eontra, manum sub casula habens, ut a suis non videretur, cruce contra eum fecit ; qui statim a tentatione inimici absolutus est.

24 Nam illud quam sanctum et dulce erat, cum per dies incessabiliter opportune volentibus, importune nolentibus, verbum Dei ingereret : eum jam sero pausare venisset, ut vel ipsius horæ momento de Scripturis divinis et de instructione sancta non vacaret, aiebat ad nos : Dicite mihi, inquit, quid cœnavimus hodie? qualia fercula habuimus? Nos tacentes suspirabamus, quia illuc intellectus voster ducebatur, quo ille solitus erat nos provocare, quod de cibo spiritali loqui volebat ; et ideo nos interrogaret. Dicebat iterum : Scio, inquit, quod si sollicitus fuero quid cœnaverimus, etiam et quid prandidistis * retinetis. Si autem interrogemus, quid ad mensam lectum sit, non recordamur. Unde datur intelligi, quia illud nobis, quod retinemus, dulciter sapuit ; illud vero, quod non retinemus, non solum saporem in palato cordis nostri nullum præstitit, sed etiam fastidium fersitan fecit. Et ingemiscens dicebat : O infelix obivio bonorum, cui * nihil infelicus ! Et incipiens ab initio, quod lectum fuerat vel expositum, repetebat ; nobisque missellis voce prophetica cum gemitu dicebat : Colligite, colligite triticum Dominicum ; quia dico vobis, non diu erit ut colligatis. Videte quod dico. Colligite quia quæsaturi estis istud tempus ; vere, vere quæsaturi estis istos dies et valde desideraturi.

25 Quod etsi tunc abusive desidia nostra suscipiebatur, jam tamen nunc venisse probamus, quod dixit. Illud Propheticum in nobis impletum est :

Augusti Tomus VI.

Mittam vobis famem in terra, famem, inquit, non panis et aquæ, sed audiendi verbum Dei. Licet prædicationes, quas instituit, recitentur, tamen cessavit illa incessabilis vox, quæ implebat illud propheticum : Clama ne cesses, hoc sæpius dicens : Palatus ejuscumque cum verbum Dei fastidit, anima ejus febrietatur : cum ad sanitatem venerit, tunc esurit et sitit, quod, dum infirmatur, repudiat et negligit. Nam illud dulcissimum et sanctissimum recinium a quis verbis umquam valeat explicare ! Sic, inquit, dicebat ad nos Servus Christi : Cœnam, inquit, jam ut potuimus expeditimus. Ab astantibus vero vel a cubiculariis suggerebatur, (propter lassitudinem suam, quia respirare vix fatigatus valebat) ut se pausaret. Ille respondebat : Bene, inquit, dicitis. Sed expectate modicum. Tunc cubicularii : Domne, quid dicis? Expectat diu mensa, multum dicendo lassasti, et hucusque non tacuisti, jam paullulum refice. Ille cum summa dulcedine iterum respondebat : Bene, inquit, dicitis : sed quia cœnam expeditimus, recinium nullum facturi sumus.

26 Incognitorum conscius novit, quod dico : quia Spiritus sanctus cum cœpisset per ipsum eructare, omnium vitia ita replicabat, et flagellis eruditionis suæ ita cædebat, et medicamentis divinis leniens, ad sanitatem sine ulla mora revocabat ; tanquam spiritualis et sanctus organarius b corda tangebat singulorum ; ita ut exeuntes ab ipso, nobismetipsi de eo, quod dictum fuerat, aliquantum resonaremus, dicentes : Hiuc tibi, Deus, gratias unusquisque ex nobis referat, quia jam non retineo malefactum, nec furit animus meus contra illum fratrem meum : quia utique vera sunt, quæ Servus tuus prædicat, et malo injuriam pati, quam in die iudicii mihi iste Sanctus in testimonio exhibeatur, Ille alius de superbia eadem dicebat, aliusque de invidia, alius, qui de quolibet vitio laboraverat, similiter dicebat ; omnesque sani animo et relevati ad cubilia nostra, Deo gratias agentes, revertebamur.

27 Nam qualem vultum, Deus bone, plasmator sanete, qualem faciem, qualem personam quis potest umquam exponere? Nos vero desideramus in te, sancte Pater, doctrinam, formam, vultum, personam, scientiam, dulcedinem, quam speculem a Domino inter ceteros homines habuisti. Quam sancta fuit vita tua, quam purus et dulcis affectus ! Domine Jesu, quanta ei dederis quis potest vel cogitare, non dicam verbis exponere ? Nam cum ad benedicendos fontes proeederet, sicut hi, qui viderunt, et quæ dico audiunt, testes ipsi sibi idonei sunt, quia sibi credunt. Quis enim umquam terrenum hominem eum esse in processione illa credidit? Domine Deus cæli, fiducialiter pro veritate dico, quia per istos quadraginta annos, quibus administravit, quicumque cum illa die viderunt proequentem, tanquam si nunquam ante vidissent, sic semper in oculis omnium novus apparebat. Resplendebat cum anima vultus ejus, quia revera vita ejus profectibus continuis sic crescebat, ut semper seipso fieret melior. Non immerito extrinsecus apparebat, quod intrinsecus gerebatur.

28 Huic vero visitationes non solum quorumcumque Sanctorum multoties ostensæ ; verum etiam (quod est super omnia) Dominicus Jesus eum omnibus discipulis suis se in visione ei revelavit. Quod non passim ille jaetavit, aut spiritu exaltatus est e, sed uni tantum satis fideli personæ sub sacramento, ut taceret, ita confessus est, qui

15 coram

A. MESSIANUS
ETC.E
et vitia verbis
castiganda :sanctitas in-
terna et exter-
na :visiones San-
cto exhibitæ.

A. MESSIANO
ETC.

coram Deo asserit factum fuisse. Verumctiam et ante biennium transitus sui cuncta præparatio, quam percepturus erat pro omnibus operibus suis in cælis, in spiritu ei ostensa est, et dictum est ei: Lætare in Domino, quia ecce, quæ percipies pro servitio tuo. Et quia multa sunt adhuc satis et magna, quæ propter prolixitatem præterimus; plerique hi, qui nobiscum illa norunt, dolebunt nos proculdubio prætermisisse tam plurima, quæ utique nobiscum sciunt. Quos, ut ignoscant, rogamus, quia satis indecorum est et onerosum aut barbarum eruditibus aures diutius loqui præsumere; aut mutum, cum loqui non possit, velle amplius mussitare. Det Deus, ut prius finem habeamus, quam de amore, de nutrimentis, de caritate, de prædicatione, de omnino sancta recordatione domui nostri sanctique patris nostri Cæsarii finem in animis uestris faciamus. Tamen quæ etiam, antequam ista scriberentur, post transitum ipsius de reliquiis ejus acta sunt, pauca referam.

ANNOTATA.

B *a* Ad hanc vocem Mabillonius notat sequentia: Vestem seu togam quadratam vocabant antiqui recinnum quasi rejicinium quod mediam ejus partem in tergum rejicerent. Hic recinii nomine intellige merendam, hodieque Gallis, le reciner, quod sit dimidiata solum conestio, alia parte in cœnam rejecta. *Apud Surium scribitur*, reticinium; *apud Barralim vero*, recticinium.

b Organarius illum designat, qui organa pulsat musica. Vide quædam Sancti monita sub finem Commentarii.

c Quam modeste de se senserit Sanctus, declarat ipse in Sermone 9 apud Barralim pag. 255, ubi celebratis monasterii Lerinensis laudibus, aliqua de se subjungit hunc in modum: Nam omnes, quoseumque fœlix et beata habitatio ista susceperit: charitatis et humilitatis pennis ad excelsa virtutum culmina Christo sublimare consuevit. Quæ res cum pene in cunctis habitatoribus loci istius fuerit consummata fœliciter: in me tamen, resistentibus meis meritis, non probatur impleta. Cum enim parvitatem meam hæc sancta insula, velut præclara mater, et unica ac singularis bonorum omnium nutrix, brachiis quondam pietatis exceperit, et non parvo spatio educaverit, vel uirgine contenderit: licet reliquos ad virtutum culmen evexerit, a me tamen, quia cordis mei duritia contradixit, omnes negligentias auferre non potuit. Et ideo cum omni humilitate supplico, et tota cordis contritione depono; ut, quod negatur meis meritis, vestris orationibus suppleatur: et ego peculiaris alumnus vester sic precum vestrarum suffragiis merear adjuvari; ut hoc ipsum, quod in isto sancto loco nutritus sum, non mihi iudicium pariat, sed profectum: Plura ibi prosequitur in eadem sententiam, et alibi non raro: at hæc in Sancti scriptis legi poterunt.

CAPUT IV.

D

Miracula quædam post mortem patrata: ætas Sancti et tempus episcopatus: pia ad mortem prævisam præparatio, et beata mors: dolor omnium in ejus obitu, et sepultura.

Chartarius a publicus, nomine Desiderius, cum multo tempore quartanis febribus fortiter ita urgeretur, ut etiam prævalida juventute careret: aquam unde corpus illud sanctum lotum est, paululum hausit, atque etiam ita sanatus est, ut non solum febris ipsa juvenem non repeteret, sed etiam virtus et robur pristinum in ipso, Domino annuente, rediret.

Per aquam, qua corpus aut vesces erant lota,

Filius vero inlustris viri Salvi, cum tertianis febribus satis graviter urgeretur, et, ut est studium talis viri, crebris potionibus huic infirmati competentibus illum studeret mederi, nihil prorsus juvari potuit. Tunc ut Christianus: Curre, inquit, fili, et quære aquam, unde dominus Episcopus lotus est. aut certe de vestimento suo reliquias lava, et bibe, et Dominus dabit sanitatem. Statim ut factum est, omnis febris, et quidquid incommodum fuit, ab eo discessit.

Filius etiam inlustris viri quondam Martiani graviter febribus incommodis sic angebatur, ut etiam a medicis desperaretur. Ille vero (ut Deus inspirat propitius, quibus vult mederi) fide et alacritate cepit petere, ut aliquid, quod de vestibus famuli Domini erat, ipsi lavatum bibendum daretur. Tunc ad me, vel ad reliquos absentes, qui inde sibi aliquid reservarant, curritur: apud quempiam quæsitum, inventum, datumque est de vestimento, quod exhibitum est, aquam ipsam sumpsit, sanusque effectus est, hujusque miraculi testis per seipsum existit.

30 Alias vero, eunte me per plateam, Francus quidam, jam totus frigore quartanæ febris incurvus atque tremebundus, ante me ambulabat. Et cum velociter ire dispouerem ego, quo cœperam, cœpit post me clamare: Benedicite, si habes, da mihi de drapo b sancti Cæsarii propter frigoras *, quia multis valet, volo bibere. Ego, qui velociter properare volebam, quo cœperam, dixi: Si me expectas, erastino do tibi, quod quæris. Ille vero ait: Ego hodie habeo diem, et jam totus tremo; quando te expectare habeo? Tunc ego non otiose mihi illum in platea toties ante positum cogitans, dixi ad eum: Veni juvenis: ego tibi dabo, quod quæris. Statim ambo redivimus: et cum in cella mea ingressi, manus uterque lavassemus *, protuli linteum, ex quo sanctum corpus dulcis Domini * tersum fuerat. Tuli ego parvulam partem, ut darem ei; et ille Francus cum grandi furore * ait ad me: Tolle homo, quid mentiris? Ego audivi, quod ille Benedictus non linteum, sed pannos in usum habuerit, quod ego lavare volo, et de aqua desidero bibere. Tunc ego cum lacrymis dixi: Bene dicis, verum audisti. Sed hinc * corpus ipsius Sancti, quaudo transiit, detersum est. Et ille: Da ergo, inquit, si sanus sim. Acceptura * itaque statim in eadem hora a Domino sanitatem sensit.

febris vario- rum pellitur:

F

b
* frigora* lavassemus
* al. add. bon
* al. timore

* i. e. hoc lin- teo

* pro accepto linteo

31 Sed quia beneficia orationum Servi Domini,

lampas in ejus cubiculo lapsus nihil damni accipit :

A ni quæ corporibus et animabus Christus per illum præstitit, omnino nulla lingua valet, ut dignum est, expedire; licet rusticitas meæ eloquentiæ quasi fatua resouet, quia nec peritus sermone exsisto; tamen cum sapientibus sermo est, pauca etiam testimonia magna sunt rerum emolumenta; sensus suos pro testimonio habent, qui fideli mente vera dicta suscipiunt. Illud tamen non præteream quod nuper in cella sua cessit, ubi corpusculum quieuit, ex qua ad superna migravit. Dicentibus sanctis fratribus inibi Capitella *c*, ipsis præstantibus *, nuns de cubiculariis, quos in obsequio habuit, dum ciciudelem *d* concinnaret, de manibus ei super lapidem lapsus est: qui nec versit *, nec fregit, nec extinctus est.

** al. præsentibus*
d
** i. e. versus est*
Arelas a Childeberti regnum translata :

32 Dum ergo hic Evangelista, ut legimus, eximium suumque verbi opus opportune importune agit, dumque sacrum complet officium, adest Dei nutu, non tradente ipso (ut criminabantur Arriani) sed tamen jugiter exorante pro omnibus, cum tranquillitate et quiete in Arelatensium civitate gloriosissimi Childeberti *e* catholicissimum in Christi nomine regnum, cum virtute mansuetum, cum severitate communc, cum humilitate conspicuum, sacerdotes Domini non terrore concutiens, sed veneratione constringens: in Galliis eminentius omnibus, in ecclesiis cunctis æquale privilegio, celsitudine, civitatem humanitus recognoscens. De hoc ergo Homo Dei relictus pariter et lætus despexit Arriomanitidas minas et crebras accusationes, falsiloquia, simulationes confictas. Vidit ergo et lætatus est, appositusque ad patres suos in senectute bona in Christi nomine plenus dierum.

ritas Sancti et morbus :

33 Cum ergo crebro semianimem redderet ipsum conspectibus nostris iufirmitas; et inter hæc septuagesimum tertium gereret totius vitæ tramitis annum, e quibus quadragesimum in pontificatu verteret circulus gytum; animadvertit per spiritum imminere sibi transitus diem, et inter non modicos, quos patiebatur dolores, sciscitatus est, quam in proximo esset beatissimi Augustini depositionis dies. Et cum imminere commemorationem ipsius didicisset; Confido, ait, in Domino, quod meum transitum non longe divisurus est ab ipsius; quia, ut ipsi nostis, quantum dilexi ejus catholicissimum sensum, tantum me, etsi discrepantem meritis, minime tamen recor distantia longiore depositionis meæ diem ab ejus obitus tempore sequestrari. Interea crescit additurque exitus Israël de terra Ægypti, id est, animæ sanctæ de hoc mundo corporalis vitæ migratio.

postrema monita, per mors,

34 Jubet ergo se monasterio virginum, quod ipse fundaverat, sella famulantium manu gestari, quasi consolaturus anxias, quibus suspicio transitus sui abstulerat somnum, et cibum oblivio. Psalmorum quoque sono laerymis intercluso, magitum pro cantico, et gemitum pro ALLELUIA reddebant. Consolatis igitur compellatisque filiabus non alacritatem contulit, sed mœrorem accumulavit. Etenim in promptu erat agnoscere jam migraturum esse ad divinam patriam pium Patrem. Alloquitur itaque primam, quasi more et dulcedine sua ultra dncentiarum puellarum venerabilem Cæsariam *f* matrem, et consolatur, atque ad palmam tendere supernæ vocationis hortatur; et ut teneant Regulam, quam ipse ante aliquot annos instituerat, monet: sicque etiam taliter eadem testamento suo *g*, succedentibus etiam sibi episcopis, et reliquo clero præfecturæ, vel comitibus, seu civibus per epistolas suas com-

mendat, quatenus minime perferrent tempore post futuro laborem. Erat constitutio ipsius monasterii eo tempore annis plenariis xxx *h*. Dat ergo eis orationem et benedictionem, vale ultimum dicens, illis rugientibus, ad ecclesiam revertitur. Tertio namque die post sancti Genesii *i* festum, id est vi. Kalendarum Septembrium ante diem depositionis sancti Augustini antistitis, et post diem dedicationis monasterii sui *k*, cum jam vale dixisset pridie cunctis, imminente hora prima, inter manus, qui aderant, pontificum, et presbyterorum, ac diaconorum beatam animam lætus emisit ad Christum.

A. MESSIANO
ETC.

h

i

omniumque
de ea mœrorum
corporis sepultura.

35 Sancti etiam corporis vestimenta ita a diversis lamentantibus vel fidelibus populis pia violentia diripiebantur, ut adsistentibus nobis presbyteris ministrisque vix potuerit vel a suscipiendarum reliquiarum patientia revocari. De quibus jugiter, Deo præstante, sicut superius dixi, iufirmorum curationes creberrime celebrantur. Admirabile quidem gaudium fecit in cælis, in terris vero intolerabilem luctum reliquit; quem luctum non solum boni, sed et si qui mali viderunt, simul participarunt. Nam quis in exsequiis illis sanctus vel extraneus propter lacrymas psalmum cecinit? Sed omnes omnino boni malive, justi et injusti, Christiani vel Judæi, antecedentes vel sequentes voces dabant: Væ, væ, et quotidie amplius væ, quia non fuit dignus muudus diutius talem habere præconem seu intercessorem. Sepultus itaque est in basilica sanctæ Mariæ semper Virginis, quam ipse condidit, ubi sacra virginum corpora de monasterio suo conduntur. Nos quoque fideli devotivæ et sedulitate debita veneremur in terris, cujus anima confidimus, gaudemus, et gloriamur, quod præfulget in cælis, ad laudem et honorem Jesu Christi Domini nostri, qui cum æterno Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

E

ANNOTATA.

a Chartarius hoc loco designat commentariensem, seu notarium, ut vulgo loquimur.

b Id est, panno, Gallis drap.

c Barratis legit capitulum. Porro vox capitellum pro variis sumitur: at hic significare videtur *f* Horas canonicas breviores. Utilitur hæc voce Turo-nensis in Historia Francorum lib. 9, cap. 6 in eadem, ut apparet, significatione: Et ingressus in oratorium, me postposito, ipse capitellum unum atque alterum ac tertium dicit.

d Cieindelil, aut ciciindilil, lampadem designat, ut jam alias monui.

e Quo tempore, et qua occasione ad Childebertum pervenerit civitas Arelatensis, jam dixi in annotatis ad lib. 1, cap. 3, tit. 11. Porro Childebertus Catholicus erat, cum Gothis Arianiis diu paruisent Arelatenses: erat quoque benignus in personas ecclesiasticas, ut testantur variæ ejus fundationes. Hinc mirum non est laudari ejus regnum ab auctore Vitæ, licet atioquin gesta ejus omnia non sint æque laudanda.

f Hæc Cæsaria secunda, quæ sorori Cæsarii successerat.

g Testamentum dedimus in Commentario § 6.

h De monasterio ædificato egimus ibidem § 2.

i Acta S. Genesii martyris Arelatensis illustrata sunt ad 25 Augusti.

k Dedicationem factam 26 Augusti anni 512 diximus in Commentario num. 18, indeque cum Pagio probavimus mortuum esse anno 512.

DE

DE SANCTO SYAGRIO EPISCOPO

AUGUSTODUNI IN BURGUNDIA

J. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

§ I. Sancti cultus, et Acta : varia de stirpe et cognatione ejus examinata : episcopatus initium, et obsequia variis præstita.

CIRCA ANNUM DC
Cultus Sancti:
Acta in Bre-
viario.

Inter præclaros Gallix antistites, qui seculo VI doctrina ac sanctitate floruerunt, locum non infimum sibi vendicat S. Syagrius Æduensis, seu Augustodunensis in Burgundia episcopus.

B Annuntiant ejus memoriam Ado, Usuardus, ex iisque Martyrologium Romanum ad XXVII Augusti his verbis : Augustoduni sancti Syagrii episcopi et confessoris . atque eodem die Augustoduni colitur Officio duplici. Hisce alia Martyrologio alibi reperientur, nec passim consonant. Verum Hieronymiana Florentinii non modo XXVII Augusti, etiam 2 Septembris Syagrium Augustodunensem celebrant. Notat autem ad 2 Septembris Florentinius, eodem etiam die S. Syagrium annuntiarum in Ms. Martyrologio S. Sabini de Levitania, in cujus elogio quædam corrigat, ab alio Sancto ad Syagrium imperite translata, quæ ibidem videri possunt, cum nec alibi reperiantur, nec ulla veritatis specie vestiantur, ut superfluum esset illarumsum confutare. Acta S. Syagrii non habemus, nisi in Breviario Æduensi, quod impressum est anno 1534. Sex ibidem de Vita ejus habentur lectiones, quas pro Actorum compendio dabimus, licet quædam in illis sint corrigenda, nec magnam ab ætate auctoritatem habere possint. Reliqua vero sancti Antistitis gesta ex variis auctoribus colligemus, quantum fieri poterit pro monumentorum penuria.

Nec frater ve-
g nax Brunehildis fuisse
probatum,

C 2 Annus Sancti natalis ignotus est, uti et locus : at natum esse in Gallia seculo VI non multum prorecto, ex episcopatus loco et tempore conjicere possumus. Stirpe nobili genitum, ex nomine ipso fit verisimile, et passim traditur a scriptoribus : claritatem quoque generis memorat oratio in Breviario Æduensi. Porro in Vita S. Hugonis monachi Æduensis, apud nos tom. 2 Aprilis pag. 765 hæc reperio : Habebat... regina (Brunichildis) fratrem... germanum S. Syagrium Augustodunensem episcopum, inter pontifices egregium. Consonat officium mox dicti Breviarii. Saussayus in Martyrologio, alique scriptores recentiores opinionem illam sine examine sunt amplexi : verum, ubi examinari cœpta est accuratius, rejecta est passim, ut sine fundamento asserta. Cointius in Annalibus Francorum ad annum 560, num. 5 illam refutat ex silentio auctorum coætaneorum, fabulamque vocat, quam orlam existimat ex interpolatione litterarum S. Gregorii Magni, quibus additam vult vocem, proprium. At nec ad interpolationem recurrere necesse est, nec illam vel verbo probat Cointius, nec verisimilis est illa interpolatio. Audiamus igitur textum Gregorianæ epistolæ, ex quo nata videtur opinio illa, non ut illam citat Cointius,

sed ut novissimi editores Operum S. Gregorii tom. 2, col. 1015 verba illius expresserunt : Curam vero et sollicitudinem ejusdem synodi, quam fiendam decrevimus, fratri coepiscopoque nostro Syagrius, quem vestrum proprium novimus, specialiter delegare curavimus. *Certe per vocem proprium intelligere non debemus fratrem Brunichildis, ad quam scribit Gregorius ; sed satis erit, si amicum, si familiarem, si dilectum interpretemur. Hinc itaque si nata est opinio, ut verisimile est, fundamento caret idoneo. Deinde non apparet credibile, silentibus coævis auctoribus, filium regis Ariani, in Hispania dominantis, episcopum creatum fuisse in Burgundia.*

3 Neque majori nititur ratione, quod in eodem Breviario Desiderius Viennensis antistes S. Syagrii nepos vocatur. Idem enim antiquorum silentium contra hanc opinionem militat. Edidit Henschenius tom. v Maii, a pag. 252 Vitam S. Desiderii, ab auctore coævo scriptam, in qua ab initio sic legitur : Illic vir sanctus, in Augustodunensi civitate ex nobili prosapia oriundus, etc. Verum, nec hic, nec alius quispiam contemporaneus quod sciam, de cognatione cum S. Syagrius meminit. Fateor tamen hanc opinionem minus a verisimilitudine recedere quam præcedentem, quod uterque Sanctus in eadem urbe forsasse sit natus. Browerus noster in notis ad Venantium Fortunatum pag. 148, de stirpe Syagrii sic loquitur : Nec dubitem ejus prosapiam referre ad stirpem Syagriorum, in qua Sidonius (Apolinaris) epist. VIII, lib. VIII ponit " deductum " nomen a trabeis, eboratas curules, et fastos " purpurissatos ", quos et Marcellinus et Cassiodorus agnoscunt. Quin idem diserte repetitis epistolis Syagrius juniorem salutatur, et " florem Gallicanæ juventutis, et Affranii Syagrii consulis " virili successione pronepotem ". Hæc sane conjectura non displicet : verum tamen ne hæc quidem ut certa affirmari possunt.

B

nec cognatus
S. Desiderii;
at forsan nobili
Syagrii stirpe
natus fuit :

P

episcopus cre-
tus est

4 Quid egerit Sanctus ante episcopatum, scriptores non memorant : itaque initium episcopatus investigare aggredior. Novissimi editores Gallix Christianæ tom. 4, col. 344 de Syagrius ita habent : Episcopus ordinatus est anno, ut vulgo creditur, circiter DLX. Cointius ad annum 560, num. 5 circa postrema Clotarii I tempora ad cathedram evehctum credit, quod in idem recidit : at nihil probationis adducit. Eruditi Benedictini, qui conscripserunt Historiam litterariam Francix, tom. 3, pag. 257 inter antistites, qui interfuerunt concilio II Parisiensi, collocant Syagrius Augustodunensem : concilium autem illud habitum volunt ante annum 555, ita ut Syagrius

diu

▲ *diu ante annum 560 episcopus fuerit, si isti interfuit concilio. Porro Syagrius episcopus concilio subscriptus legitur, et Æduorum quidem seu Augustodunensem episcopum vocarunt antiqua exemplaria Mss.: sed nomen urbis per errorem irrepsisse putat Sirmondus, quod et probare conatur apud Labbeum tom. 5, col. 813 hæc notans: Quod vero Syagrium, qui postremo loco subscribit, Æduorum episcopum appellabant (Mss. exemplaria,) id tamquam falsum expunximus. Syagrium enim Augustoduensem Æduorum episcopum longo post intervallo creatum fuisse, cum Germanus Parisiorum esset episcopus, constat ex Fortunato in Vita sancti Germani capite LXV. Quare Syagrius hic Gratianopolitanus potius videtur, qui Lugdunensi concilio post duodecim annos per vicarium interfuit. Huic Sirmondi conjecturæ assensu deinde sunt plurimi.*

circum annum
560:

5 *Posset quidem responderi, Fortunatum non dicere, episcopum fuisse S. Germanum, dum consecrationi S. Syagrii interfuit, adeoque adesse potuisse, dum abbas erat S. Symphoriani Æduensis, ut insinuat Bailletus tom. 2 ad XXVII Augusti in Syagrion. Verum, etiamsi expressis verbis non dicatur tunc temporis episcopus fuisse, aliunde id satis innuitur. Nam Fortunatus, apud nos tom. VI Maii pag. 785, ita loquitur: Itaque pergens Augustodunum (S. Germanus) pro ordinatione Syagrii episcopi etc. Si abbas erat Augustoduni, Augustodunum pergere non debebat pro ordinatione: itaque, dum hæc fiebant, jam Parisios translatus erat ad episcopatum. Præterea Fortunatus primocommemorat gesta S. Germani ante episcopatum, deinde vero, quid in episcopatu egerit, exponit; atque inter posteriora ordinationem S. Syagrii. Hinc mihi vix dubitandum videtur, quin S. Germanus; ordinationi adfuerit jam episcopus; atque adeo laudati Benedictini perperam recensuerint S. Syagrium inter episcopos, qui in concilio Parisiensi consederant, cum illud certo fuerit habitum ante episcopatum S. Germani. Hinc demum probabiliter concludere liceat, Syagrium non diu ante annum 560 ad episcopatum euectum esse, quod nihil ante illum annum ab eo gestum, nulli eum concilio interfuisse legamus: fuisse vero jam episcopum anno*

6 *Magnæ mox auctoritatis in aula regia fuisse Syagrium antistitem, colligere possumus ex facto, quod primum ex gestis ipsius venit enarrandum. In Vita S. Rusticulae, apud nos tom. 2 Augusti, pag. 658 refertur, eam, dum puella erat quinquennis, raptam fuisse a Cheraonio viro nobili, qui deinde nubilem nuptiis sibi alligare meditabatur. At Liliola abbatissa monasterii S. Tæsarii Arelatensis petiit a venerabili Syagrion episcopo, qualiter agere deberet apud Gonderanum regem, ut intra septa monasterii faceret eam introire. Obtinuit abbatissa opem Syagrii, quod petebat, iubente Guntramno rege, ut puella illi traderetur, obuitente nequidquam Cheraonio. Factum id sub exitum anni 561 et initium 562 scribit Cointius ad annum 561 num. 5: nec operæ pretium erit, si tempus hujusce rei exactius discutiatur. Sufficiens notasse, fumam Sancti jam tunc late vagatam fuisse, quod ejus potissimum opera uti voluerit apud regem abbatissa Arelatensis, longo sane terrarum intervallo ab urbe Æduensi dissita.*

curat S. Rusti-
culam, quæ
quinquennis
raptam erat,
monasterio re-
stituendum:

7 *Uti gratia, qua valebat S. Syagrius apud Galliarum reges, libenter usus est ad puellam memoratam in libertatem vindicandam, idque tam fe-*

liciter exsecutus est, ut illa deinde abbatissa fieret et sancta; ita pietatem et doctrinam, qua eminebat inter antistites Galliarum, studiose aliis instillare conatus est, ut eos redderet sui similes. Exemplum habemus memorabile in S. Aunario, qui ad cathedram Autissiodorensis hac via ascendit, imo et ad sanctitatem eximiam. Quippe Aunarius, ut refertur in Historia episcoporum Autissiodorensium, apud Labbeum tom. I Bibliothecæ Mss. librorum pag. 419, dum adoleseens educabatur in aula Guntramni regis, vitam aulicam pertæsus, clam aufugit Turones, atque ad sepulcrum S. Martini ductus, amore Dei comam capitis deposuit: exinde sanctum Syagrium Augustodunensem episcopum petiit, qui tunc in Dei rebus præcipuus habebatur: quem ipse nimio cum amore suscipiens, tanta cum eruditione et disciplina instruxit, ut Virum decebat apostolicum. Eadem narrantur ibidem pag. 529 in Vita S. Aunarii, ubi de Sancto nostro hæc memorantur: Eo tempore, quo hæc gesta sunt, Syagrius episcopus Augustodunensium apostolicæ cathedræ præsidebat. Illic audiens, quæ facta fuerant divinitus erga puerum, velociter misit, qui eum suis aspectibus præsentarent. Quo adducto, nimio cum amore suscipiens, tanta eum eruditione et disciplina instruxit, ut usque ad culmen pontificale gradatim educando proveheret. Consonat hisce Autissiodorensis monachus apud Cointium ad annum 571, num. 6, ubi Syagrium vocat virum sanctitate et doctrina præclarum. Facta hæc sunt sub initium episcopatus S. Syagrii, quandoquidem S. Aunarius anno 573 concilio Parisiensi antistes interfuerit. At initium episcopatus, aliaque hujus Sancti gesta pluribus discuti poterunt ad XXV Septembris, quo legitur Martyrologio Romano adscriptus.

AUCTOR S.
J. S.
discipulum
habet S. Au-
narium, quem
provehit usque
ad episcopa-
tum:

8 *Auctoritas quoque S. Syagrii et charitas eluceat ex epistola Venantii Fortunati ad eum data, quam cum aliis Venantii Opusculis edidit Browerus jam memoratus a pag. 126. Ratio scribendi erat captivitas ejusdem, cujus pater ad Venantium recurrebat, ut filii sui liberationem commendaret Syagrion. Venantius autem, commemorato patris illius dolore de filii captivitate, ita alloquitur Sanctum nostrum pag. 126: Qui tandem, sedato querelarum strepitu, doloris sui properum * te designat antidotum; scilicet dum æger mente sibi poscit uedclam, si se dignanter impendat, vestra lingua fit malagma. Porro Venantius cum epistola mittit versus triginta tres, representantes ætatem Christi, qui nos redemit captivos. Miro sane artificio hi versus vario apicem duetu inter se connexi et interpuncti sunt, ut ibidem videri potest. Difficultatem illius Opusculi describit ipse Venantius, eaque occasione suum in Syagrium amorem sic declarat pag. 127: Loquor pæne, quæ nescio; et tu me vincis amore, ne vincar ab opere. Ecce exigis a me, et quod in me vix invenis; violentiam facis ei, qui tuus, non rebellis est: extorques; nec repelleris. Amor blandus tyrannus est. . . . Quid est, quod non obtineas? sicut amas, sic imperas. Epistolam totam cum ipso carmine ibi curiosus lector inveniet. Nos ad alia progredimur.*

scribit ad eum
Fortunatus
pro liberatione
captivi cujus-
dam.

F
* alius prospere
rum

AUCTORIS
J. S.

§ II. Variis conciliis adest Sanctus ;
curat S. Virgilium ecclesiae Are-
latensi præficiendum : magna va-
let gratia apud reges Francorum,
qua utitur pro monachis S. Are-
dii ; varia cum Brunichilde ex-
struit monasteria.

Interest concilio Lugdunensi II, Parisiensi IV,

Studium tuendi promovendique disciplinam ecclesiasticam, quo flagrabat Syagrius, colligere possumus ex conciliis. quæ cum aliis Galliae episcopis celebravit. Coactum fuit anno 567, ut notat Sirmondus apud Labbeum tom. 5, col. 850, concilium Lugdunense II, jussu Guntramni regis pro renovandis sanctorum Patrum institutis, aliisque ecclesiae necessitatibus, ut in ejus præfatione dicitur. Conditi ibidem sunt canones sex, quibus Syagrius . . episcopus ecclesiae Aduorum cum aliis nomen suum subscripsit, ut videre est apud Labbeum citatum col. 849. Anno 573 episcopi ex tota fere Gallia pro causis publicis, privatorumque querelis Lutetiam convenerunt ad concilium Parisiense IV, ex eoque epistolam dederunt ad Ægidium Remensem antistitem pro Pappolo Castroldunensi episcopo, contra quem Remensis temere ordinarat Promotum. Huic epistolæ nomen suum Syagrius noster cum reliquis subjunxit, uti invenies apud Labbeum laudatum col. 920. Porro favebat Promoto Sigebertus rex : nam S. Gregorius Turonensis lib. 7, cap. 17 ita scribit : Promotus vero, qui in Dunensi castro, ordinante Sigeberto rege, episcopus fuerat institutus etc. Hinc ad Sigebertum quoque regem iidem scripserunt episcopi, ne Promotum tueretur. Edidit has litteras Cointius ad annum 573, num. 28 : verum, ut recte ibidem observat, ex Gregorio Turonensi patet, episcopos hisce litteris parum profecisse ; testatur enim non ante mortem Sigeberti regis amotum fuisse Promotum, contra quem **C** judicium ita latum fuerat, ut presbyteri tantum officio fungeretur.

Matisconensi I, Lugdunensi III, Matisconensi II, in quibus magna ejus auctoritas :

10 Anno 581 convocatum est concilium Matisconense I tam pro causis publicis quam pro necessitatibus pauperum, ut in præfatione illius habetur apud Labbeum tom. 5, col. 967. Condidit ibidem, subjectoque nomine firmavit cum aliis episcopis S. Syagrius canones novemdecim ad disciplinam Ecclesiae spectantes. Anno 583 habitum est Lugdunense III, in quo sex canones decreti, quos Syagrius noster cum septem aliis episcopis roboravit subscripto nomine, ut apud Labbeum videre licet col. 975. Anno 585 Matisconense II celebrarunt collecti ex tota fere Gallia antistites, canonesque viginti condiderunt, quibus post metropolitanos primus subscripsit Syagrius, ut legitur apud Labbeum col. 987. Ado in Chronico ad annum 575 et sequentes, occasione hujus synodi ita de Sancto nostro loquitur : Quibus cõsedit quoque Syagrius Eduennensis episcopus, vir summæ sanctitatis. Porro non dubilem, quin ptures recensere possem synodos, quibus S. Syagrius interfuit, si nomina episcoporum omnium Actis tegerentur subjecta : at sufficiant modo retata, ut inde intelligamus, quanto disciplinæ ecclesiasticæ studio flagraverit Sanctus,

jus inter episcopos adeo eminebat auctoritas, ut **D** concilium Metense anni 888, apud Labbeum tom. 9, col. 414, citans canonem XV contra Judæos sancitum, solius S. Syagrii auctoritatem proferat, acsi ipse caput fuisset concilii, in quo metropolitani non pauci consederant.

11 Viduatu erat anno 588 ecclesia Arelatensis antistite suo Licerio, cujus mortem dicto anno diligant editores novissimi Galliae Christianæ tom. I, col. 540 : non obstitit locorum longinquitas, quo minus S. Syagrius idoneum pastorem huic gregi curaret præficiendum. Audi Gregorium Turonensem lib. 9 Historiæ Francorum cap. 13 : Obiit autem Licerius Arelatensis episcopus, in ejus ecclesiam Virgilius abbas Augustodunensis, opitulante Syagrio episcopo, substitutus est. Gesta hujus S. Virgilii traduntur breviter in laudata Gallia Christiana : Vitam edidere majores nostri ad diem V Martii, et Mabillonius seculo 2 Benedictino. Magnum circa hoc tempus scandalum excitatum erat in monasterio Pictaviensi ex ambitione Chrodielidis, Chariberti quondam regis filiae, quæ abbatissam suam loco dejicere moliebatur, ut ipsa in illum ascenderet, adhærentibus ei monialibus non paucis. Rem fuse narrat laudatus **E** Turonensis lib. 9, cap. 39 et seqq. Allaboravit cum aliis episcopis Syagrius, ut concordiam reduceret, misitque ad rebelles moniales Desiderium diaconum suum : at cum vi agerent moniales, vibratum in illas anathema ab episcopis illic præsentibus, quod Syagrius cum aliis præsulibus apud Guntramnum regem congregatis ratum habuit, ut legitur in eorum epistola apud Turonensem cap. 41 Plura de his quæri possunt apud laudatum Turonensem, quandoquidem ad Syagrium non pertinent.

curat S. Virgilium creandum episcopum Arelatensem : turbas monialium studet compaerere :

12 Anno 591 Parisios accessit Syagrius cum aliquot episcopis, petente Guntramno rege, ut adesset Clotarii II baptismo, qui Clotario puero colatus in vicis agris Parisiensis Nemptodoro, quemadmodum narrat Turonensis lib. 10, cap. 28, ex eoque Cointius ad an 591 num. 6. Porro ex dictis hactenus liquet, Syagrium apud Guntramnum, sanctum regem, magno semper in pretio fuisse : idque confirmatur ex Vita S. Aredii abbatialis, data apud nos tom. V Augusti, in qua pag. 192 hæc leguntur : Quidam monachorum de **F** viri saceratissimi cellula, (id est monasterio S. Aredii, cujus mors erat præmissa) nomine Baudenus, cum instrumentis chartarum, quibus monasterii possessio firmabatur, regionem Burgundiæ adire non distulit ; qui igitur expetens venerabilem et egregium antistitem Syagrium, Aduæ civitatis episcopum, eumque suis precibus imploravit, eo quod honore dignissimus præ omnibus in regis palatio habebatur, ut ejus patrocinio a diversorum æmulatorum insidiis cellula tueretur. Qui scilicet petitionibus præfati monachi annuens, quæ petivit, Vir reverentissimus non negavit ; sed etiam auctoritate regali instrumenta munivit, et ad regionem remeandi tribuit libertatem. Factum id videtur sub finem anni 591, quo obiit S. Aredius.

adest baptismo Clotarii II : gratia valet apud regem :

13 Ex perpetua hac Syagrii apud Guntramnum gratia, ac sanctitate utriusque, mendosum apparet, quod legitur apud Ruinartium in Historia Turonensis epitomata per Fredegarium col. 582 de conspiratione Syagrii contra Guntramnum in favorem Gundebaldi, qui se Clotarii filium jactitabat. Aut certe, si mendosum non sit, ænigmatis instar haberi potest. Verba tamen accipe : Cum exinde fuisset reversus (in Galliam Gundebaldus,

Guntramnum contra quem non conspiravit :

A baldus, ut illius partem occuparet, et pro rege se gereret,) a Mummolo patricio fuit susceptus factione Syagrii et Flavii episcoporum, ut Guntramnum degradarent a regno, et sublimarent Gundaldum. Ad hæc autem ita notat editor Ruinarlii: Syagrius erat Augustodunensis, et Flavius Cabillonensis episcopi, quos fideles semper Guntramno existisse existimat Valesius, proditionisque accusatos a Mummolo invidiose, quod eorum potentiam ægre ferret. *Crimine quidem hæc nota absolvit antistites; neque lamen mihi satisfacit. Etenim vix existimare possim, sine mendo hæc legi in epitome Turonensis, quæ in ipsa Turonensis Historia non invenio: neque enim quidquam in Historia Turonensis vel de factione horum episcoporum contra Guntramnum, vel de accusatione eorum per Mummolum reperias. Deinde ne Fredegarius quidem, cujus nomine epitome hæc edita est, in Chronico suo quidquam habet de hac Syagrii et Flavii factione, etiamsi Gundobaldi motum, ejusque et Mummoli mortem referat, apud Ruinarlium col. 596 et 597. Porro apud Turonensem Sagittarius episcopus, moribus perversus, sæpe inter duces factionis Gundobaldi commemoratur, ita ut suspicio esse possit, pro illius nomine irrepsisse nomen Syagrii vitio et ignorantia transcribentium. Quidquid sit, certum videtur, Syagrium semper Guntramno fidem fuisse, cum diu post mortem Gundobaldi apud ipsum in pretio et amore fuerit, nomenque S. Syagrii magnum apud posteros, et integrum semper permanserit.*

item apud
Brunehildem
reginam, quam
cum xenodo-
chium,

14 Guntramnus e vivis excessit anno 593, ut ibidem num. 4 habet Cointius, heredemque regni sui reliquit Childebertum fratris sui filium, cujus mater Brunichildis adhuc vivebat, apud quam magna fuit Syagrii auctoritas, uti fuerat apud S. Guntramnum. Porro fama Brunichildis semper fuit ambigua, aliquibus illam laudantibus, aliis vero multa eidem scelera exprobrantibus; consuli potest ea de re Cointius ad annum 613, num. 6, et seqq, ubi famam hujus reginæ multas tueri conatur. At, qualiscumque fuerit Brunichildis, constat S. Syagrium illi non scelerum, sed bonorum operum auctorem fuisse et adiutorem. Etenim xenodochium Augustoduni ac duo monasteria condidit Syagrius, opitulante Brunichilde, ut discimus ex epistolis S. Gregorii. Imprimis epist. 8 lib. 13 novissimæ editionis mentionem facit de xenodochio his verbis: Xenodochio, quod in civitate Augustodunensi a Siagro reverendæ memoriæ episcopo, et prædicta excellentissima filia nostra regina (Brunichilde) constructum est, hujusmodi privilegia... indulgemus etc. De hoc xenodochio ita scribit Mabillonius tom. 1 Historiæ Benedictinæ, lib. 7, num. 66: Intra muros urbis situm est sancti Andochii olim xenodochium simul et monasterium virorum, nunc virginum cœnobium ab annis amplius octingentis. Xenodochii curam gerebant monachi ab ipsa institutione sub disciplina Senatoris abbatis, cui Gregorius magnus insigne privilegium concessit. Privilegium illud ibidem exponit, ac Syagrium cum Brunichilde xenodochii conditorem agnoscit.

et monasterium
duo, alterum
viris,

15 Laudatus S. Gregorius epist. 10 lib. 13 eodem prorsus modo loquitur de cœnobio S. Martini per S. Syagrium et Brunichildem condito, quo supra de xenodochio; eademque illi quoque indulget privilegia. Hinc Mabillonius sic habet num. 54: Hunc Antistitem piorum Brunichildis in urbe Eduensi operum adiutorem fuisse, atque adeo condendo S. Martini cœnobio suppetias contu-

lisse, testes sunt Gregorii Magni epistolæ ad Luponem presbyterum et abbatem, quem primum ejus loci rectorem vulgati nobis indices suggerunt. Idem scribit ibidem, sancti Martini cœnobium situm esse in suburbio Augustodunensi, versus orientem angusta valle et exiguo amne Tarneto * ab urbe disparatum, haud procul a sancti Symphoriani abbacia. Addit ex aliorum opinione, S. Martinum eodem in loco ecclesiam sub nomine beatorum apostolorum Petri et Pauli posuisse, quam postmodum in honorem ipsius sancti Martini Syagrius episcopus, volente Bruuiehilde dedicaverit. Hoc itaque monasterium cura S. Syagrii, opibusque Brunichildis ibidem fundatum est viris religiosus.

AUCTORA
J. S.

* Tarnet

16 Alterum vero mulieribus conditum, quod olim sanctæ Mariæ, nunc sancti Joannis nomen habet. Memorat illud S. Gregorius epist. 9 lib. 13 ad Thalassiam abbatissam, atque eadem etiam privilegia concedit, quæ xenodochio et S. Martini cœnobio indulserat. Unde Mabillonius eosdem conditores hujus quoque monasterii agnoscit, Syagrium scilicet et Brunichildem, expressos in Gregorii epistola. Conditum est, inquit num. 65 Mabillonius, ad muros urbis eo in loco, ubi quondam Berecinthiæ fanum erat: et recte quidem, ut ibi veri Dei mater coleretur, ubi inanum deorum mater profano cultu honorata fuerat. Thalassiae primæ, ut creditur, ejusdem parthenonis abbatissæ inscripta est Gregorii Magni epistola, continens privilegium eidem loco indultum: in quo monasterium SANCTE MARIE appellatur, prætermissis nomine sancti Johannis, ejus modo solum nomen retinet, vulgo SANCTI JOHANNIS MAJORIS, ut distinguatur ab alia ejusdem urbis ecclesia, quæ itidem sancto Johanni Baptistæ sacrata est. Tria hæc monasteria hactenus supersunt sub Regula S. Benedicti, teste Mabillonio num. 57 Tempus, quo hæc peracta sunt, neque ex Gregorii epistolis colligi potest, neque aliunde innotescit. Verumtamen illos aberrare existimo, qui circa annum 589 facta putarunt cum Mabillonio: neque enim credibile est hæc constructa per Brunichildem ante mortem Guntramni, cui Augustodunum parebat. Itaque intra annum 593, quo Guntramnus obiit, et 600, quo circiter sublatus e vivis Syagrius; pia hæc opera contigisse omnino mihi persuadeo.

alterum mu-
lieribus Augu-
soduni condi-
dit;

E

F

ecclesiam ca-
thedralem
exornat.

17 Præterea cathedralcm ecclesiam ornasse videtur et extendisse: nam in Historia episcoporum Autissiodorensium, apud Labbeum in Bibliotheca Mss. pag. 423, insinuat, S. Desiderium idem fecisse Autissiodori, quod Syagrius fecit Augustoduni. Verba accipe: Basilicam sane B. Stephani, cui sedit Desiderius, miro decore ampliavit, ingenti testudine a parte Orientis applicata, auroque ac musivo splendidissime decorata, instar ejus, quam Syagrius episcopus Augustoduni fecisse cognoscitur. Cum opus Desiderii comparetur eum opere Syagrii, illeque ecclesiam cathedralcm decoraverit, verisimile est Syagrium quoque cathedralcm ornasse, licet hoc clare non exprimat. Verum hæc pauca sufficiant de egregiis operibus, quibus Sanctus noster ostendit dilexisse se decorem domus Domini, cum plura nobis inviderit monumentorum penuria. Ad posteriora igitur ejus gesta gradum facimus.

AUCTOR
J. S.

§ III. Opem fert S. Augustino Anglos convertenti : pallium obtinet a S. Gregorio Romano Pontifice, cum præ eminentia ecclesiæ suæ : illum magni facit Gregorius, variaque ei imponit negotia : tempus mortis : reliquæ.

S. Gregorius Syngrio commendat Augustinum in Angliam missum: cui ille opem fert,

Egregiæ S. Syagrii virtutes, gestaque episcopo digna effecerunt, ut epus nomen famaue innotesceret Gregorio Magno, qui ad summum Pontificatum anno 590 fuit euectus, sæpiusque deinde Syagrii opera usus est in negotiis variis. Imprimis anno 596, Indictione 14 scripsit ad Desiderium archiepiscopum Viennensem et Syagrium Augustodunensem episcopum, ut Augustinum, quem in Angliam mittebat Pontifex ad Anglorum conversionem, eis commendaret. Verbu Gregorii epist. 54 lib. 6 hæc sunt: De fraternitatis vestræ sincera caritate bene confidimus, quod amore beati Petri Apostolorum principis hominibus nostris vestra devote solatia commo detis... Indicamus itaque sanctitati vestræ, nos Augustinum servum Dei præsentium portitorem, cujus zelus et studium bene nobis est cognitum, cum aliis servis Dei pro animarum illuc causa, disponente Domino, direxisse: cujus relatione quid sibi injunctum sit, subtiliter agnoscens, fraternitas vestra ei modis omnibus, in quibus causa poposcerit, impendat solatia; ut boni operis adiutores, sicut decet et convenit, possitis existere. Ita ergo fraternitas vestra in hac re se devotam studeat demonstrare, ut bona, quæ de vobis, opinione narrante, didicimus, vera esse opere comprobemus. Addit commendationem Candidi presbyteri, cui cura patrimonii Ecclesiæ in Gallia erat demandata.

at non comitatur illum in Angliam.

19 In Officio Æduensi, quod inferius subiiciemus, lect. 4 Syagrius a Gregorio in Angliam missus dicitur ad Anglorum conversionem. Illud per errorem ex hac, aliaque epistola mox recitanda, collectum existimo. Certe nec auctores antiqui commemorant missionem Syagrii in Angliam, neque illa est verisimilis. Petit igitur Gregorius, ut Syagrius opem præstet Augustino in Angliam discedenti, illicque commoranti: at non poscit, ut eum illuc comitetur. Porro Syagrium cumulate satisfecisse exspectationi desiderioque Gregorii, discimus ex ejusdem Pontificis epistola 108 tibri 9, ubi is Syagrium his verbis alloquitur: Quia igitur in prædicationis opere, quam... Anglorum genti per Augustinum... impendere studui, ita sollicitum atque devotum adiutoremque in omnibus te, ut oportuit, fuisse cognovimus, ut magnum me sibi Fraternitas tua hac de re faceret debitorem etc. Eadem fere ex atia epistola mox adducentur. Atamen hæc non significant, Syagrium in Anglia prædicasse; sed prædicanti ibidem Augustino fuisse subsidio, quod solum ab eo petierat Gregorius.

Brunichildis pallium Syagrii peti; at S. Gregorius

20 Post hæc Brunichildis regina pallium S. Syagrii postulat a S. Gregorio Romano Pontifice: verum Pontifex gratas quidem sibi fuisse reginæ preces respondit; at varias recensuit rationes, cur illud continuo non miserit. Audi partim ejus

ad Brunichildem responsoriam, videlicet epist. D xi lib. 9: Susceptis itaque epistolis vestris, valde nobis excellentiæ vestræ studium placuisse signamus, atque fratri et coepiscopo nostro Syagrii pallium dirigere secundum postulationem vestram voluimus. Propter quod et serenissimi domni imperatoris, quantum nobis diaconus noster, qui apud eum responsa Ecclesiæ faciebat, innotuit, prima voluntas est, et concedi hoc omnino desiderat; atque multa de prædicto Fratre nostro, tam vobis quam etiam aliis testificantibus, ad nos bona perlata sunt, maxime vitam ejus Johaune regionario * ad nos remeante cognovimus. Et quid in fratre nostro Augustino fecerit audientes, Redemptorem nostrum benedicimus, quia eum sacerdotis nomen etiam operibus implere sentimus. Sed res plurimæ restiterunt, quæ nos hoc interim facere minime permiserunt. Inter causas autem, ob quas pallii missionem dilatam scribit, una erat, quod ipse Syagrius pallium non flagitasset: Maxime, inquit, quia et prisca consuetudo obtinuit, ut honor pallii, nisi exigentibus causarum meritis, et fortiter postulanti dari non debeat. Addit tamen, se pallium mittendum curare ad Candidum presbyterum, ut is illud Syagrii debite flagitanti concederet.

rem differi, donec ad ipse flagitet:

* i. e. diaconus regionario

F.

21 Satisfecit voluntati Pontificis Syagrius, ac pallium flagitatum, eo mittente, obtinuit anno 599: verumtamen conditionibus adjectis congregandi synodum, abususque aliquot in ea extirpandi. Refert id Gregorius ipse in epistola 107 lib. 9 ad Aregium episcopum Vapincensem, et rursum in epistola ad Syagrium, quam mox recitabimus. Quos autem abusus corrigi vellet Gregorius fuse exponit in epistola 106, lib. 9 ad Syagrium Augustodunensem, quem ceteris, iisque metropolitanis præponit, Ætherium Lugdunensem, Virgilium Arelatensem, et Desiderium Viennensem, in cujus sine tres abusus, quos multis perstrinxerat, corrigi jubet his verbis: De his itaque, quæ superius dicta sunt, fraternitatem vestram, auctore Deo, volumus synodum congregare, atque in ea... omnia, quæ sanctis canonibus, sicut prædiximus, sunt adversa, districte sub anathematis interpositione damnentur; id est, ut nullus pro adipiscendis ecclesiasticis ordinibus dare aliquid commodum præsumat, vel pro datis accipere, nec ex laico habitu quisquam repente audcat ad locum sacri regiminis pervenire. Neque ut aliæ mulieres cum sacerdotibus habitent, nisi hæc, quæ sacris, ut prædictum est, canonibus sunt permixtæ. De quibus cunctis reverendissimus frater noster Syagrius episcopus cum omni synodo, dilectissimo filio nostro Cyriaco abbate remeante, nobis, quæ acta sunt, studeat renuntiare.

petitum deinde mittit sub conditione congregandi synodum.

F

22 His subjungo epistolam 108 tibri 9, qua pallium Syagrii mittit Gregorius, ejusque virtutes prædicat et merita: Gregorius Syagrii episcopo Augustodunensi. Magistra bonorum omnium caritas, quæ nil sapit extraneum, nil asperum, nil confusum, ita exercet corda et corroborat, ut nihil grave, nil difficile, sed fiat totum dulce, quod agitur. Hujus igitur cum sit proprium nutrire concordia, servare composita, dissociata conjungere, prava dirigere, et virtutes ceteras perfectionis suæ munimine solidare: quisquis in ejus radices se inserit, nec a viriditate deficit, nec a fructibus inanescit, quia humorem secunditatis opus efficax non amittit. Atque ideo multum tibi, dilectissime frater, in Domino conlector atque congaudeo, quod sic eadem caritate

adfecta epistola, in qua Sancti

te

A te præditum multorum testificatione comperio, ut et ipse, quæ sacerdotis sunt, decenter exhibeas, et aliis te laudabiliter imitandum ostendas.

merita prædicatorum, pallioque

23 Quia igitur in prædicationis opere, quam diu cogitans Anglorum genti per Augustinum tunc monasterii mei præpositum, nunc fratrem et coepiscopum nostrum, impendere studui, ita sollicitum atque devotum adiutoremque in omnibus te, ut oportuit, fuisse cognovimus, ut magnum me sibi frateruitas tua hac de re faceret debitorem: tantæ rei consideratione commotus, ne infructuosus erga te viderer existere, fraternitatis tuæ petitionem nulla pertuli ratione postponere. Proinde secundum postulationis tuæ desiderium pallii te usu, quod intra ecclesiam tuam habere debeas, ad sacra tantum Missarum solemnia celebranda, Deo auctore, prævidimus honorandum.

præminentiam sedis E. duensis conjugii.

24 Quod tamen ita tibi dandum esse decrevimus, si prius per synodi definitionem emendare promiseris, quæ corrigenda mandavimus: quia dignum profecto esse credimus, ut cum mentis gravitate, qua Deo te propitio pollere didicimus, habitus quoque exterioris clarior in te cultus accresceret, præsertim cum id te non ad superfluæ elationis pompam, sed pro genio et honore tuæ arbitremur ecclesiæ petivisse. Cujus ne indumenti munificentiam nudam videamur quodammodo contulissè, hoc etiam pariter prospeximus concedendum, ut metropolitæ suo per omnia loco et honore servato, ecclesia civitatis Augustodunæ, cui omnipotens Deus præesse te voluit, post Lugdunensem ecclesiam esse debeat, et hunc sibi locum et ordinem ex nostræ auctoritatis indulgentia vindicare. Ceteros vero episcopos secundum ordinationis suæ tempus, sive ad consedendum in concilio, sive ad subscribendum, vel in qualibet alia re sua attendere loca decernimus, et suorum sibi prærogativam ordinum vindicare: quia omnino rationis ordo nos admonet, ut cum usu pallii aliqua simul, sicut diximus, largiri privilegia debeamus.

cunisque ad vigilantiam pastorem hortatur.

25 Sed quoniam cum honoris augmento, cura quoque sollicitudinis debet excrescere, ut cultui vestium actionis quoque ornamenta conveniant: oportet ut cuiusque in cunctis se studiis vestra frateruitas exerceat. Circa subjectorum actus sit vigilans, vestrum illis exemplum instructio, et vita magistra sit. Linguae nostræ exhortatione discant, quod metuant; et doceantur, quod diligant; ut dum talenta credita lucro multiplicato reddideris, in die retributionis audire sis meritis: „Euge serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui“. Curam præterea congregandæ synodi, quam vobis atque aliis fratribus nostris pro illicitarum rerum prohibitionem fiendam scripsimus, vestræ specialiter sollicitudini noveritis incumbere. Unde quia præcelsissimos filios nostros Francorum reges magnam vobis novimus dilectionem impendere, omni vos studio omnique agere annisu necesse esse, ut, quod de synodo congreganda mandavimus, fraternitatis vestræ vigilantia compleatur, atque omnia illic, quæ pro animarum salute scripsimus, censeantur; quatenus per hoc, et vos zelum vestrum, et qualiter vobis illicita displiceant, ostendatis, et vos utiliter providisse, qui vestram ad hoc præceteris personam elegimus, videamur. *Hactenus Gregorius. At de synodo hac per Syagrium habitam nihil invenio. Credibile est illum more impeditum fuisse, quo minus rem perficere posset: non diu enim post hæc tempora vixisse, infra videbimus.*

Augusti Tomus VI.

26 *Extant inter Gregorii epistolæ lib. 9 tres aliæ ad Syagrium datæ, quibus diversa negotia Sancto nostro eurandæ Pontifex imponit. Primum epist. 113 scribit ad illum Gregorius, ut Menatem et Theodorum episcopos in Italiam compellat redire. Menas autem seu Mennas a Gregorio missus erat in Galliam: verum accusatus nimix levitatis, revocatur Romam, ubi se purgavit, ac in Galliam remissus est, ut intelliges ex epistola Gregorii 6 lib. 13, in qua Mennas vocatur, notante editore ibidem, eundem hunc esse Telesinum in Campania episcopum. Theodorus vero erat episcopus provincie Mediolanensis, declinabatque iudicium metropolitani sui, de quo etiam conquerebatur, ut scribit Gregorius epist. 30 lib. 6 ad Deusdedit Mediolanensem antistitem. Hæc igitur perfecisse videtur Syagrius, cum uterque in Italiam ad superiorem suam sit reversus.*

AUCTOR
J. S.
S. Gregorius
varia

27 *Deinde epist. 114 Gregorius reprehendit Virgilius Arelatensem et Syagrius Augustodunensem, quod Syagria quædam, quæ vitam monasticam amplexa fuerat, gestaveratque vestem religiosam, coacta violenter fuisset matrimonio se copulare, quodque illi sacrilegium huiusmodi non impediissent. Sane non erant inculpabiles episcopi illi, si illud potuissent impedire: at, cum uterque sanctus sit, moresque Gallorum ejusmodi essent eo tempore, ut episcopi varia crimina improbare magis possent quam impedire, crediderim memoratis episcopis rationes non defuisse, quibus se excusarent apud Gregorium. Porro cupiebat etiam tunc Syagria illa piis operibus sua impendere, qua in re ut illi subsidio sint Virgilius et Syagrius, hortatur Gregorius.*

Sancto nostro

E

28 *Demum epist. 115 Gregorius Syagrio commendat causam episcopi Taurinensis, qui conquerebatur diocesim suam esse diminutam, erecto novo episcopatu. Erat hic episcopatus Mauriennensis in Sabaudia, ut notat editor, et alii scriptores affirmant: verum, uti non defuerant rationes ad episcopatum illum erigendum tempore Guntrami regis, sic nec deerant hoc tempore ad sedem illam conservandam. De utrisque consuli potest Longuevallius noster in Historia ecclesiæ Gallicanæ tom. 3 pag. 143, ubi erectionem refert, et pag. 346, ubi ait, Gallos procul dubio rationes suas, utilitatemque novi illius episcopatus Gregorio proposuisse. Certe etiamsi Gregorius ad Theodoricum quoque et Theodebertum Francorum reges eadem de re scripserit epistolam 116, Mauriennensis episcopatus hactenus perseveravit. Hæc fere sunt, quæ de egregiis S. Syagrii gestis, colligere licuit. Quapropter ad tempus felicitatis ejus obitus investigandum accedimus.*

commendat negotia.

F

29 *Novissimi editores Gallie Christianæ tom. 4, col. 346 sic ratiocinantur ad propositum nostrum: Quo præcise anno ad caelos migrarit, non ita constat. Certe ante secundum supra sexcentimum, ut eviuci videtur ex epistolis, quas hoc ipso anno Senatori et Luppino * archimandritis ac Thessaliæ * abbatissæ scripsit Gregorius, (lib. 13, epist. 8, 9, et 10) in quibus cum REVERENDÆ MEMORIÆ EPISCOPUM vocat. Imo jam anno de ex hac luce sublatum, inde inferunt viri doctissimi, quod inter litteras, quas anno sequenti dei sanctus Pontifex diversis Galliarum episcopis ad Simoniacam hæresim extirpandam direxit, nulla Syagrio reperitur inscripta, ad quem tamen scribere non omisisset, tum propter vices apostolicæ Sedis ipsi ad hoc demandatas, tum ob gratiam, qua pollebat apud reges Francorum, et Brunehildem præcipue. Ex his rationibus mi-*

cujus mors contigit circa annum 600: corpus, reliquæ.

* al. Luponi
* al. Thalas.

LECTOR
J. S.

hi verisimile non est, Syagrium vixisse post annum 600; at, eum nulla ad eum epistola legatur data post annum 599, nec synodus per eum sit celebrata, quam Pontifex tantopere eupiebat, defunctus esse potuit jam ipso anno 599. Hac de causa obitum consignari circa annum 600, a quo certo non multum absuit. Hinc recte concludimus ad annos eireiter quadraginta cathedram Augustodunensem occupasse. Corpus servari in cœnobio virginum S. Andochii, per Sanctum, ut diximus, condito, testatur Officium mox dandum. Insignes quoque ejus reliquias haberi Parisiis in abbacia Vallis-gratiæ, quæ mulierum est Ordinis S. Benedicti, affirmat Bailletus in Syagrio, seu tom. 2, col. 423.

authore, prævidimus honorandum : et ne indu- D
menti munificentiam nudam videamur quodam-
modo contulisse, hoc etiam pariter prospeximus
concedendum, ut, metropolitæ suo per omnia loco
et honore servato, ecclesia civitatis Augustudunæ,
cui omnipotens Deus te præesse voluit, post Lugdu-
nensem ecclesiam esse debeat, et huic sibi locum
et ordinem lex nostræ autoritatis indulgentia ven-
dicare.

LECT. VI. Sed quoniam cum honoris augmen-
to cura quoque sollicitudinis accrescere debet, ut
cultui actionis ornamenta convenient, authorita-
te beati Gregorii synodum constituit m, cujus
definitione simoniaca labe notatos damnavit, et
quæ corrigenda mandaverat Gregorius, emenda-
vit. Lingua ejus bonis fomentum erat, pravis
aculeus; tumidos retundebat, iratos mitigabat,
desides hortatu succendebat, desperatos conso-
labatur. Tandem Æduæ sexto n Kalendas Se-
ptembris talenta sibi a Domino credita cum fœ-
nore Jesu Christo dicenti: Euge serve bone et
fidelis, intra iu gaudium domini tui, tradidit;
cujus corpus theca argentea clausum iu celeber- E
rimo virginum sancti Audochii cœnobio o Augu-
stoduu servatur.

VITA

Ex Breviario Æduensi.

B LECTIO I. Beatus Syagrius, Brunehildis re-
ginæ Franciæ, cœnobii sancti Martini a ad
muros Æducenses fundatricis frater b, vetere et
antiqua progenie nobilis, sed dotibus animi, et
puritate mentis nobilior, divino afflatu insignis,
ecclesiæ Æduensis designatus est episcopus c. Cu-
jus ætate sanctus Desiderius ejus nepos d Vien-
næ, divus Etherius e Lugduni, Autissiodori san-
ctus Amarius f, Aureliæ divus Austerius g, san-
cti Lupus h et Columbanus apud Senonas mira
sanctitate claruerunt.

LECT. II. In beato Syagrio charitas admonuit
maledicorum sibila contemnere; nec enim usque
adeo putabat serviendum improborum linguis, ut
necessarium officium hac gratia prætermitteretur.
Moderationem obtinuit in castigandis improborum
moribus, ut lenitate sanaret potius quam austeri-
tate exasperaret. Mensam habebat perquam fruga-
lem, sed hospitibus expositam, magis frugiferis ser-
monibus, quam exquisitis eduliis opiparam; ut non
minus animi conviviarum reficerentur, quam corpo-
ra. Bibebat vinum, sed sicut Timotheus Pauli con-
silio.

C LECT. III. Amabat perfectam pietatem, sed sponta-
neam, non extortam. Dixisses illum paterna mater-
naque viscera erga cunctos gerere, malos parturire,
ut renascantur in Christo; imbecilles veluti galli-
nam sub alis fovere, ne pereant; bonos provehere,
ut adolescent. Propterea huic congratulabatur bea-
tus Gregorius frequentissimis epistolis in Registro,
dicens: Multum tibi condilector atque congaudeo,
quod sic eadem charitate præditum multorum testi-
ficatione te comperio, ut et ipse, quæ sacerdotis sunt,
decenter exhibeas, et aliis te laudabiliter imitandum
ostendas.

LECT. IV. Cum Anglos i a Christianismo ad idola
defecisse audivisset beatus Gregorius, misit beatum
Syagrium Augustudunensem episcopum in An-
gliam k, qui zelo domus Dei ductus, tam diligenter
omnibus in Anglia Jesum Christum nuntiavit, ut,
seposito errore et veritate cognita et persuasa, oves
perditas in Jesu Christi ovile, tamquam bonus
pastor, reduxerit; qui nullum umquam periculum
metuit, quoties ecclesiæ commodis serviendum
erat.

LECT. V. Tantæ rei (ait Gregorius ad Sya-
grium) consideratione commoniti, te usu pallii,
quod intra ecclesiam tuam habere debeas ad sa-
cra tantum Missarum solemnia celebranda, Deo

ANNOTATA.

a De cœnobio S. Martini per Syagrium et
Brunehildem condito egimus in Commentario
num. 15.

b Illud sine fundamento assertum, nec verisimi-
le esse, probavimus ibidem num. 2.

c Circa annum 560. Ad Commentarium num.
4 et 5.

d Hæc S. Desiderii cum Sancto nostro consan-
guinitas idoneo destituitur fundamento, ut dictum
est in Commentario num. 3, ubi de S. Desiderio
actum.

e S. Ætherei gesta mox colligere, cultumque
probare conabor.

f Qui hic Amarius scribitur, est S. Aunarius
S. Syagrii discipulus, de quo aliqua diximus in
Commentario num. 7. Idem sanctus, teste Coin-
tio ad annum 571, num. 6, appellatur subinde
Anacharius, Aunacharius, Aunaharius, Auna-
arius, Augarius, Anguarius, Autmarius, et Autma- F
charius.

g Austerius apud S. Gregorium Turonensem in
Historia Francorum lib. 9, cap. 18 vocatur Au-
strinus Pastoris quondam filius. Frater S. Auna-
rii episcopi Autissiodorensis, et S. Austregildis,
quæ mater fuit S. Lupi Senonensis, fuisse dicitur
ex Aetis S. Lupi Senonensis, quæ tatius per-
tractari poterunt ad 1 Septembris, cum colitur
S. Lupus. Andreas Saussayus in Suplemento
Martyrologii Galliani pag. 1234 Austrenum (sic
enim vocat) Sancti titulo condecorat: Quem, in-
quit, mira sanctitate inter alios sua ætate claruisse,
diptycha antiquissima perhibent ecclesiæ Ædueu-
sis. Officium, opinor, designat, quod explicamus,
ex quo cultus non satis probatur. Gesta Austreni
pauto tatius prosequitur Carolus Saussayus in
Annatibus ecclesiæ Aurelianensis pag. 141 et seqq.:
at nec cultus ullum profert indicium, et ne San-
ctum quidem vocat. Quapropter rogatos volumus
eruditos Aurelianenses, aliosve Gallos, ut tegiti-
mum hujus episcopi cultum nos doceant, si illum
noverint.

h De S. Lupo Senonensi archiepiscopo mox lo-
cuti sumus: verum an fuerit episcopus cum Sya-
grio, an paullo posterius, hic non examinamus.
S. Columbanus

Sancti episco-
patus, et con-
temporanei,

a

b

c

d

e

f

g

h

virtutes varia,

ob quas lauda-
bitur a S.
Gregorio:

i
promota ab eo
fidei prædica-
tio in Anglia,
k

hinc pallio or-
natus a Gre-
gorio cum
præminentia
ejus sedis:

alix virtutes,
mora beata,
reliquæ.

m

n

E

o

F

A *S. Columbanus abbas fuit, non episcopus. Is natus in Hibernia transmisit in Galliam, ubi varia condidit monasteria, ac tandem in Italiam discessit. Plura de eo dicentur ad 21 Novembris, quo Romano Martyrologio est adscriptus: videri interim potest Surius ad eundem diem.*

i *Non defecerant Angli a fide, quam usque ad tempora S. Gregorii non erant amplexi. Britannii quidem, seu incolæ antiqui hodiernæ Angliæ, dudum erant conversi: at populi illi septentrionales partim Saxones, partim Angli, qui seculo 5 Britanniam sunt ingressi, quique demum Angli omnes nominati sunt, Angliæque nomen suum dederunt, gentiles erant, et idola colebant, ut videri potest apud Alfordum in Annalibus ecclesiasticis Britannicæ ad annum Christi 449, ubi de eorum ingressu in Angliam, ac superstitioni-*

bus disputat.

k *Imo potius Syagrio commendavit Augustinum, quem mittebat in Angliam, ut ille auctoritate sua et gratia apud Galliæ reges Augustino in Angliam tendenti, ibique laboranti, opem ferret. Consulc Commentarium num. 19.*

l *Perseverat hactenus prærogativa illa Augustodunensis ecclesiæ, ut observat Longuevallius in Historia ecclesiæ Gallicanæ tom. 3, pag. 337.*

m *Synodum illam non fuisse habitam, morte interveniente Syagrii, diximus in Commentario num. 25.*

n *Unde hunc diem emortualem hauserit auctor, quove nitatur fundamento, me latet.*

o *Cœnobium istud, tunc xenodochium, cum Brunichilde erexit Sanctus, ut in Commentario relatam est num. 14.*

DE SANCTO ÆTHERIO EPISCOPO

LUGDUNI IN GALLIA

SYLLOGE HISTORICA

De cultu, gestis ante episcopatum et in episcopatu usque ad mortem.

AN. DCII.
Sancti cultus,
at nulli dici
affixus,

Quandoquidem S. Ætherius, vel Eterius, cultum non habet certo diei affixum, Actaque ejus connexa sint cum Actis S. Symagrii, de quo jam egimus, judicavimus Acta Ætherii huic loco innectenda, quod optius alibi nequeant collocari. Cultum Sancti immemorabilem probat Theophilus Raynaudus in Hagiologio Lugdunensi pag. 47 hunc in modum: S. Etærius, aut, ut alii scribunt, Ætherius, silentibus licet Martyrologiis omniibus, Sanctus prænominatur in novissima et cæteris accuratiore Lugdunensium præsulum serie, (apud Claudium Robertum in Gallia Christiana, ut habet in margine.) In litanis quoque peculiaribus Lugdunensis ecclesiæ inter alios ejusdem sanctos episcopos invocatur jam olim tamquam Sanctus. Adhæc iu perantiquis Actis S. Austregisili ab Ætherio promoti in abbatem S. Nicetii, idem Ætherius jam vita functus, vocatur BEATISSIMUS, et insigni elogio sanctitatis exornatur. Ita apud Surius ad xx Maii, quem signat in margine. Apud nos vero tom. v Maii pag. 230 Ætherius eodem Actorum illorum loco Sanctus nominatur, quæ vox rem probat efficacious.

asseritur ecc
variis.

2 Apud Aymonium, et in Breviario Augustodunensi, cum de S. Siagrio, Etærius Lugdunensis numeratur primo loco inter episcopos, qui divinæ virtutis gratia irradiati, fulserunt ut luminaria Galliæ, temporibus Brunichildis reginæ, et annumeratur sanctissimis ejus ævi præsulibus, Desiderio Vieunensi, Siagrio Augustodunensi, Aunario Antissiodorensi, Austreno Aurelianensi, ac Lupo Senonensi. Officium Syagrii mox dedimus, ubi hæc habentur num. 1 Denique S. Gregorius Magnus, cum commendat ab ecclesiastici ordinis amore, dilectione disciplinæ, studio observantiæ salubrium decretorum, et prompto ac humili ad summi Pontificis monita animo ac zelo. Itaque tanti Viri sanctitas, et debita inter cœlestes transcriptio, potest videri explorata. Facile

assentior Raynaudo, præsertim ad invocationem Ætherii in litanis antiquis, quam affirmat quoque Andreas Saussayus in Appendice ad Martyrologium Gallicanum pag. 1222, quo item teste, sanctissimus et beatissimus in priscis codicibus nuncupatur. Itaque ad gesta ejus colligenda et discutienda progredior.

3 Vixit S. Ætherius ante episcopatum in aula S. Guntramni regis, ut discimus ex Vita S. Austregisili tom. v Maii pag. 230, ubi a Guntramno impetrasse dicitur S. Austregisilo licentiam amplectendi vitam clericalem, atque hæc de eo referuntur: Erat tunc in domo regis, inter ceteros senatores præstantissimus, Ætherius nomine, vir prudentissimus, et singulari cautela præditus, cui rex omnia tractatus sui arcana præcipue pandebat: qui tunc dignus episcopatu, postea Lugduno Galliæ nobilissimæ civitati episcopus ordinatus est, quique memoratum famulum Dei (Austregisilum) singulariter diligebat: quem Austregisilus rogavit, ut regis permissu peteret se ad clericatus ovum venire debere: qui suggestit, et impetravit. Facta hæc sunt circa annum 585, nam paulo ante narratur Austregisilus orasse in S. Martini ecclesia, quæ, ut notat Henschenius lit. k, in suburbio Cabillonensi structa erat a Guntramno anno Christi 584. Ætherius autem, licet in aula regis habitaret, clericus jam tunc erat: sic enim prædicta narrantur in Bibliotheca Mss. Labbeana tom. 2, pag. 363: Quod ut fieret, cujusdam nobilissimi clerici precibus, Ætherii nomine, cui rex omnia tractatus sui arcana præcipue pandebat, obtinuit (Austregisilus;) quique (Ætherius) cum misit B. Aunario Antissiodorensi episcopo, ut suis sanctis manibus cæsaries sui capitis deponeretur. Qui et in hoc postulantis Amici explevit votum, ac insuper ad diaconatus eum promovit officium. Effectus ergo clericus continuo remeavit ad regem.

Vixit in aula
S. Guntramno
regifamiliaris,
ab eoque S.
Austregisilo
obtinuit; ut fiat
clericus:

F

AUCTOR
J. S.
colis S. Nicetii,
um, qui ei epi-
scopatum præ-
dicit, ad quem
postulatur a
Lugdunensi-
bus :

4 Hæc ante episcopatum peracta: quibus do-
cemur, quanta cum S. Guntramno, S. Auna-
rio, ac S. Austregisilo amicitia fuerit junctus:
unde non male quis conjiciat, vita et moribus
non fuisse illis absimilem: id tamen certius pro-
batur ex Vita S. Nicetii Lugdunensis episcopi,
tom. 1. Aprilis, pag. 101, ubi refertur S. Ni-
cetius non modo probasse vitam et mores Ætherii,
sed ejus quoque episcopatum prædixisse. At ipsum
audiamus Vitæ auctorem, qui scripsit vivente
adhuc Ætherio: Et pro beatissimo antistite Æthe-
rio, inquit, suis precibus intercedat (Nicetius:)
qui sancto laboravit studio, qualiter Vita ejus,
quæ etiam post obitum florebat assiduitate operis,
panderetur officio lectionis. Sed non immerito
ejus memoriam dilectionis studio solenniter excolit,
qui illum sibi successorem esse secundo loco
prædixit, dum de ejus conversatione gauderet.
Quem illico post ejus transitum devotio populi
Lugdunensis ad ipsius pontificii gradum ambien-
ter expetiit: sed quod tunc præscia dispositio prin-
cipis (Guntramni) negavit, successore defun-
cto, indulgere non destitit: ac sic quod sacri an-
tistitis sermo, dum maneret in corpore, prodidit,
hoc clementissimi regis cordi Deus auctor
infudit: quo etiam obtinente factum est, ut qui
fuit hætenus Pater patriæ, nunc esset ecclesiæ.
Videmus hinc insuper et Patrem patriæ vocatum
fuisse a populo, et magno Lugdunensium studio
post mortem S. Nicetii ad episcopatum petitem,
quæ non mediocrem de virtutibus ejus existima-
tionem insinuant. Porro non solum pietatem suam
in S. Nicetium declaravit Ætherius, dum Vitam
ejus curavit scribendam: at aliud insuper ejus-
dem pietatis specimen profert S. Gregorius Turo-
nensis in præcedente apud nos S. Nicetii Vita
pag. 98, num. 15 his verbis: Lectulus, quo San-
ctus quiescere erat solitus, sæpius miraculis ador-
natur illustribus: qui grandi studio ab Ætherio
nunc episcopo fabricatus, devotissime adoratur.

episcopus fu-
ctus inter an-
num 585 et
589.

5 Annus, quo S. Ætherius ad metropolim
Lugdunensem evectus est, assignari non potuit
hætenus. Inter S. Nicetium anno 573 defunctum
et Ætherium sedit S. Priscus. Unde Henschenius
ad Vitam S. Austregisili cap. 2, lit. m notat se-
quentia de initio episcopatus: Ætherius factus ar-
chiepiscopus inter annum DLXXXV, quo Priscus
decessor adhuc vivebat (nam eodem anno præ-
fuit concilio Matiseonensi II) et annum DLXXXIX,
quo subscripsit rescripto episcoporum apud S.
Gregorium Turonensem lib. IX Hist. cap. XLI.
Hisce consentiunt editores Gallie Christianæ re-
cusæ tom. 4, col. 38, nec annum ipsum assignant
propius. Porro rescriptum illud episcoporum apud
Turonensem est confirmatio excommunicationis,
a quatuor episcopis latæ contra Chrodieldem, eique
adhærentes moniales Pictavienses: nam Æthe-
rius cum novem episcopis apud Guntramnum re-
gem congregatis excommunicationem illam ratam
habuit, rescriptoque primus subscripsit. De his
turbis monialium Pictaviensium pauca diximus
in Syagrîo num. XI, at plura videri possunt apud
Cointium ad annum 589, num. XI et seqq.

S. Austregisi-
lum ordinat
presbyterum:
adest baptismo
Clotarîi II:

6 Ætherius jam episcopus pristinam cum S.
Austregisilo amicitiam demonstravit. Quippe in
laudato istius Sancti elogio apud Labbeum in Bi-
bliotheca tom. 2 pag. 363, post recitata supe-
rius sic auctor prosequitur: Quem (Austregisi-
lum, ad Guntramnum reversum) videns præ-
dictus Ætherius, illico petivit a rege, ut sibi
committeretur. Jam et ipse impetraverat a prin-
cipe sedem Lugdunensis ecclesiæ: malebat nam-

que secum habere, qui famosissimus noscebatur
ab omni plebe. Quem et ipse præfatus Ætherius
mox presbyterum et abbatem ordinavit in sancti
basilica Nicetii. Eadem referuntur in Vita S. Au-
stregisili jam memorata num. 7 his verbis: Re-
gressus inde venit ad memoratum Ætherium: il-
le, jam episcopatu accepto, benignissime eum
cum ineffabili gaudio recepit, presbyterumque
et abbatem basilicæ B. Nicetii episcopi et con-
fessoris ordinavit: et ob dilectionem perfectio-
nis, dedit ei de rebus ecclesiæ coloniam Albia-
cum, usibus suis profuturam. Familiaritatem in-
ter utrumque Sanctum deinde perseverasse, colli-
gitur ex eadem Vita num. 9, ubi refertur mira-
culum S. Austregisilo contigisse eo tempore, cum
esset memoratus Dei homo cum S. Ætherio epi-
scopo in quadam villa. Anno 591 Ætherius cum
Syagrîo aliisque episcopis Parisios profectus est,
petente Guntramno, et baptismo Clotarîi II in-
terfuit Nemptodori, ut de Syagrîo in ejus Actis
diximus num. 12. Id habent quoque laudati Gal-
lie Christianæ auctores in Ætherio; at male re-
ferunt ad annum 594, quo mortuus erat Gun-
tramnus, qui puerum e sacro fonte suscepit, ipsis
fatentibus.

7 Magni fecit Ætherium S. Gregorius, ut di-
scimus ex variis hujus ad illum litteris. Primo
ad eum scripsisse reperitur anno 596, quando
Augustinum in Angliam mittebat ad Anglorum
conversionem, quem una eum candido presbytero,
misso in Galliam ad curandum ibidem Ecclesiæ
patrimonium, Ætherio commendat, prout eos-
dem commendavit Syagrîo Augustodunensi, aliis-
que Gallie episcopis per alias epistolas, quas inter
Gregorianas habemus lib. 6, epist. 52, 53, et
54. Non quidem inter epistolas Gregorîi reperi-
tur hæc ad Ætherium missa; sed illam recitat Be-
da in Historia ecclesiastica lib. 1, cap. 24 hoc
modo: Reverendissimo et sanctissimo fratri Æthe-
rio coepiscopo Gregorius servus servorum Dei.
Licet apud sacerdotes habentes Deo placitam cha-
ritatem religiosi viri nullius commendatione indi-
geant: quia tamen aptum tempus scribendi se in-
gessit, fraternitati vestræ nostra mittere scripta
curavimus, insinuantes latorem præsentium Au-
gustinum servum Dei, de cujus certi sumus stu-
dio, cum aliis servis Dei, illuc nos pro utilitate
animarum, auxiliante Domino, direxisse. Quem
necesse est, ut sacerdotali studio sanctitas vestra
adjuvet, et sua ei solatia præbere festinet. Cui
etiam ut promptiores ad suffragandum possitis ex-
istere, causam vobis injunximus subtiliter indi-
care: scientes quod, ea cognita, tota vos propter
Deum devotione ad solandum, quia res exigit,
commodetis. Addit commendationem Cundidi et
notas chronologicas, quæ designant x Kalendas
Augusti anni 596, quo erat Indictio 14. Porro
deceptus est Beda, dum Ætherium putavit Are-
latensem antistitem: nam Arelatensis præsul eo
tempore erat S. Virgilius, ad quem Gregorius
eamdem ob causam dedit epistolam 53 libri 6,
quæ verbis non parum ab hac discrepat.

8 Dubitare non possumus, quin S. Ætherius
Augustinum benignissime exceperit, adeoque
S. Gregorîi desiderio cumulate satisfecerit. At alia
oritur quæstio ex prædicto Bedæ errore, quæ scri-
ptores eruditos in varias distraxit partes: vide-
licet utrum S. Augustinus Anglorum apostolus
fuerit deinde episcopus consecratus ab Ætherio
Lugdunensi, an a Virgilio Arelatensi. Quippe
laudatus Beda cap. 27 sic habet: Interea vir Do-
mini Augustinus venit Arelas, et ab archiepisco-
po

S. Gregorius
illi commendat
Augustinum
Anglorum a-
postolum,

quem ab Æ-
therio, non
Virgilio Arel-
latensi.

A po ejusdem civitatis Etherio, juxta quod jussa sancti patris Gregorii acceperat, archiepiscopus genti Anglorum ordinatus est. Reversusque Britanniam etc. Consentunt nunc scriptores ordinationem illam contigisse anno 597, quo Ætherius Lugdunensi, Virgilius Arelatensi ecclesie præsidebat, indeque simul concludunt, Bedam errasse vel in urbis nomine, vel in antistitis, qui ordinavit. Hensehenius in S. Laurentio tom. 1 Februarii pag. 290 in urbis nomine erratum esse putavit, adeoque ordinationem Ætherio attribuit: idemque repetit tom. III ejusdem mensis pag. 427 in S. Ethelberto rege. At Cointius ad annum 597, num. 12 errorem esse contendit in nomine archiepiscopi, indeque Virgilio tribuit consecrationem: imo ne epistolam quidem commendatitiam pro Augustino ad Ætherium missam voluit ad annum 596 num. 14. Pagijs in Critica Baroniiana partim adhæret Hensehenio, partim Cointio: nam epistolam, quam mox recitavimus; sine dubio ad Ætherium scriptam agnoscit ad annum 596 num. 8; sed consecrationem Arelate peractam esse a Virgilio, existimat ad annum 597 num. 3.

probabilis episcopum esse ordinatum, 9 Neutram quidem sententiam omnino certam eenseo: illa tamen mihi videtur probabilior, quæ Ætherio consecrationem adscribit, quod Beda facilius errare potuerit in urbis nomine, quam in nomine archiepiscopi. Rationem hanc paucis clucidabo. Beda in præfatione Historiæ suæ testatur se adjutum ab Albino abbate, qui per Nothelmum Londinensis ecclesie presbyterum transmisit, quæ memoria videbantur digna: Qui videlicet Nothelmus, postea Roman veniens, nonnullas ibi beati Gregorii Papæ, simul et aliorum Pontificum epistolas, perscrutato ejusdem sanctæ Ecclesiæ Romanæ scrinio, ... invenit: reversusque nobis nostræ Historiæ inserendas cum consilio præfati Albini reverendissimi patris attulit. Hinc primo dubium non videtur, quin epistola ad Ætherium jam recitata ex illis sit una. Itaque in nomine istius archiepiscopi, quod in ipsa legebat inscriptione, errare non potuit Beda. At errare potuit in urbe, cui præsidebat, eum nomen urbis epistolæ non esset adjectum. Jam vero unde Beda in illum errorem inductus sit, ut putaverit Ætherium

C fuisse Arelatensem præsullem, non omnino constat: at certum est in eo errore versatum esse. Fortasse, quod nosset archiepiscopo Arelatensi vices Apostolicas a Gregorio demandatas; illamque unicam nactus esset commendatitiam pro Augustino, per conjecturam verisimilem existimavit, scriptam fuisse Arelatensi, adeoque Ætherium isti ecclesie præsedisse. Quidquid fuerit, Ætherium Arelatensem putavit et Virgilium ejus in eadem ecclesia successorem: nam cap. 27 sic habet de alia Gregorii epistola: Epistolam vero, quam se Arelatensi episcopo fecisse commemorat (Gregorius,) ad Virgilium Etherii successorem dederat.

certis rationibus probamus. 10 Porro quod Beda scribit de consecratione Augustini, eruisse videtur ex quadam Gregorii epistola: scribit enim Arelate ordinatu ab Ætherio juxta quod jussa sancti patris Gregorii acceperat. Hinc concludo, in illa epistola expressum fuisse vel solum nomen Ætherii, vel urbis solum: utrumque enim sine errore exprimi non poterat. At vero, si quis epistolas Gregorii pervolvat, reperiet ab eo frequenter prætermitti nomen urbis episcopalis, non vero ipsius episcopi, dum mentionem facit de episcopo quodam determinato. Sic lib. 6, epist. 55 ad alios scribens episcopos de Virgilio

Arelatensi meminit his verbis: Virgilio fratri ac coepiscopo nostro dicite etc.; sic frequentissime alibi. Ex consuetudine igitur Gregorii verisimile est, Bedam Ætherii nomen ex ejus epistola hausisse, cui per errorem Arelatensem urbem apposuerit, ut supra factum vidimus in epistola ad Ætherium scripta. Deinde si nomen urbis expressum in Gregorii epistola invenisset Beda, non potuisset Ætherium designare sine temeritate, cum etiam Virgilium noverit, quem putabat Ætherii successorem: dubitasset igitur Beda in illo casu, an Ætherio, an Virgilio ordinatio foret adscribenda; quod in anterioribus litteris Ætherium invenisset, in posterioribus vero Virgilium, quos ambos credebat Arelatenses, et quorum successorem nosse certe non poterat, cum invicem non successerint. Itaque quocumque modo rem consideraremus, undique probabilius apparet, Bedam in primo errore, qui certus est, perstitisse; nominique Ætherii, de quo certo erat, Arelatensem urbem adjunxisse; adeoque Augustinum non per Virgilium Arelatensem, sed per Ætherium Lugdunensem; neque Arelate, sed Lugduni fuisse ordinatum. Hisce rationibus satis quoque refutata sunt; quæ Cointius et Pagijs locis assignatis pro contraria opinione disputarunt. Longuevallius vero in Historia ecclesie Gallicanæ tom. 3, pag. 323 et 324 contrariam sententiam probabiliorē putat, quia Virgilius vicces gerebat Romani Pontificis. At poterant aliæ esse rationes, cur Ætherius videretur præferendus, ut gratia illius et Syagrii Augustodunensis apud principes Gallos; iter Lugdunum brevius, aliaque hujusmodi.

11 Anno 599 S. Gregorius ad quatuor Galliarum episcopos, inter quos secundus nominatur Ætherius, epistolam scripsit ad abusos quosdam abolendos per synodum, ut dictum in Syagrio num. 21, ubi quoque notavimus, synodum illam non esse celebratam eo tempore. Hinc Gregorius rursus anno 601 de eadem synodo, aliisque negotiis dedit epistolam 56 libri XI, quæ est hujusmodi: Gregorius Ætherio episcopo Gallie. Epistolarum vestrarum plena venerabili gravitate locutio ita sibi cordis nostri fixit affectum, ut mutuum semper libeat miscere sermonem: quatenus etsi corporali vestra præsentia frui non valemus, nil sibi contra nos absentia hoc intercurrente valeat commercio vendicare. Quantus namque iu vobis Ecclesiastici ordinis amor eniteat, quanta sit dilectio disciplinæ, quantum observantiæ studium salubrium decretorum, ex illo, quod vobis submissemus et omnino libenter adhortationem accipitis, et servandam inviolabiliter prædicatis, ostenditis. Quia igitur ad aliorum emendationem promptum cor geritis, et vetustatis malum libera, sicut decet, voce damnatis, postquam et aliis fratribus coepiscopisque nostris ipsa voluntas est, oportet ut unanimes contra dominicos hostes insurgere, et avaritiam de domo Dei synodali debeat definitione projicere.

12 Nihil in dandis ecclesiasticis ordinibus auri sæva fames inveniatur, nil blandimenta surripiant, nil gratia conferat: honoris præmium vita sit, provectus incrementum modestia: ut obtinente hujusmodi observantia, et indignus, qui præmiis quærit ascendere, judicetur, et digne, cui bonum testimonium actio perhibet, honoretur. Hæc vobis, dilectissime Frater, cura sit, hæc animis vestris sollicitudo semper invigilet, ut et zelum, quem litteris ostenditis, cordis vestri testem esse opere demoustratis. Itaque assidue iustanterque ad congregandam synodum imminete; et ita vos eni-

AUCTOR
J. S.

S. Gregorius
laudatis Ætherii
virtutibus, eum hor-
tatur

ad simoniam
per synodum
abolendam,

AUCTORE
J. S.

xius exhibete, ut nominis dignitatem officii administratione compleatis. *Scriptis eadem de re Gregorius ad reges Francorum reginamque Brunichildem : atque ad varios Galliarum episcopos : at nullum eorum tantis exornat laudibus, quantis Ætherium. Quid vero congregandæ synodo obstiterit, non divino. At Pontifex sic prosequitur :*

ac respondet
ad alia; deus
monachos ad
Augustium
missos com-
mendat :

13 De eo vero quod ecclesiæ vestræ concedendum ex antiqua consuetudine deposcitis, requiri in serinio fecimus, et nihil inventum est. Unde nobis epistolas, quas vos dicitis habere, transmittite, ut ex eis, quid concedendum est, colligamus. Gesta vero vel scripta beati Irenæi jam diu est quod sollicite quæsimus : sed hactenus ex eis inveniri aliquid non valuit. Præterea Fraternalitas vestra monachos, quos ad reverendissimum fratrem et coepiscopum nostrum Augustinum direximus, habere studeat in omnibus commendatos, suamque illis caritatem propter Deum exhibeat; atque illis ita studio sacerdotali obnixè concurret, et suo eos solatio ad agendum iter adjuvare festinet; ut dum nulla eis illic res morandi causas intulerit, et hi celerius pergere, et vos mercedem de præstitis invenire possitis. Datum die x Julii Indict. iv. *Quid vellet ecclesiæ suæ concedi S. Ætherius, non satis hinc liquet : fortasse pallium ad se mitteretur, vicesque Romani Pontificis sibi de-*

mandarentur, rogavit. Quod vero de scriptis S. Irenæi subjungitur, ita passim intelligunt scriptores neoterici, ut putent Irenæi scripta Lugduni non fuisse, ideoque petita per Ætherium : et vero etiam hodie multa ex iis latent, ut videre est in *Historia litteraria Franciæ tom. I, pag. 337 et seqq.* Attamen non consequitur ex verbis Gregorii, nulla S. Irenæi scripta fuisse Lugduni.

14 Præterea S. Gregorius ad Ætherium scripsit litteras, quibus docet, qua ratione ecclesiæ providendum sit, cum episcopus præ mentis infirmitate officio suo fungi nequit. Habetur illa quinta libri 13, referturque ad Indictionem vi, ita ut incertum sit, an scripta sit ante mortem Ætherii, cum Indictio vi inchoata sit mense Septembri anni 602, ac mense Novembri scripta videatur epistola, quod inter duas istius mensis epistolas ponatur media, eodemque demum anno obierit Sanctus, mense ac die incerto. Num *Fredegarius in Chronico cap. 22 sic habet : Eo anno, Theodorici regis septimo, id est, Christi 602, Ætherius episcopus Lugdunensis obiit. Consentit Aimoinus lib. 3, cap. 90, atque ex iis neoterici passim. Hæc sunt, quæ ob penuriam monumentorum istius temporis, de Viro hoc egregio colligere tantum potui.*

postrema Gre-
gorii epistola
ad Sanctum,
hujusque mori

DE S. EBBONE ET B. GERICO, GUERICO, VEL GOERICO

EPISCOPIS CONFESS.

SENONIS IN GALLIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. S.

§ I. Cultus utriusque probatus: initium et finis episcopatus B. Gerici.

C
CIRCA ANNUM
DCCXLIII VEL
DCCCL : ET CIRCA
DCCX.
Cultus S. Ebbonis,

Quamvis memoria S. Ebbonis, ex monacho et abbate archiepiscopi Senonensis, in antiquis non reperiatur Martyrologiis, ac ne in hodierno quidem Romano, cultus tamen ipsius certus est atque indubitatus. Etenim in *Breviario Senonensi*, quod habemus impressum anno 1625, de eo ad xxviii Augusti exstat Officium novem lectionum, quæ ex Vita sunt depromptæ. Annuntiat eodem die in *Martyrologio Gallicano Saussayi*, in novo *Parisiensi*, et in *universali Martyrologio Castellani*. *Menardus in Martyrologio Benedictino Sanctum eundem memorat ad xxvi Augusti, uti et Florarium nostrum Ms., eundemque diem pro cultu ejus notat Mabillonius. At nos S. Ebbonem variis locis remisimus ad xxvii, quo colitur præcipue in ecclesia Senonensi, ut jam probatum est. Translationem ejusdem Sancti memorat Saussayus ad xv Februarii his verbis : Senonis translationem S. Ebbonis episcopi ejusdem metropolis et confessoris, cujus depositio colitur die xxvii Augusti. Idem in Supplemento ad xx Martii hæc scripsit : Senonis commemoratio sanctorum episcoporum Gerici et Ebbonis ; quæ ulteriori de Gerico disqui-*

sitioni locum præbent.

2 Majores nostri in prætermissis ad xx Martii occasione hujus annuntiationis alios recensuerunt martyrologos, qui de B. Gerico una cum S. Ebbone meminerunt, videlicet *Grevenum in auctario Usuardi, Canisium in Martyrologio Germanico, Ferrarium in Catalogo Sanctorum ; et, quem primum merito nominant, utpote ceteris antiquiorem, Florarii nostri Ms. auctorem. Posterioris verba subjungo : Senonis sanctorum episcoporum et confessorum Ebbonis et Guerici. Idem ad xxix Martii de solo Gerico sic habet : Item sancti Guerici Senonensis episcopi et confessoris. Vixit hic auctor seculo xv, et Florarium absolvit anno 1486, ut ipse in conclusione indicat. Ex quo consequi videtur, Gericum plusquam centum annis ante bullam Urbani VIII cultum fuisse, adeoque huic nostro Operi posse inseri cum titulo saltem beati. Itaque cum promiserint majores nostri de eo agendum hoc die una cum S. Ebbone, in titulo utrumque commemoravi, et quidquid accurrit apud scriptores de B. Gerico, elucidare conabor.*

F
et B. Gerici
probatus

A 3 *Sammarthani in Gallia Christiana tom. 1, pag. 618 hæc solum de Gerico afferunt*: Gericus, Tornodori nobili stirpe satus, cedente Vulfranno, ab eodem cathedram (*Senonensem*) adipiscitur, quam per aliquot annos cum tenuisset, defunctus humatur in S. Petri. *Claudius Robertus in archiepiscopis Senonensibus pag. 141 tempus magis distincte memorat, alque ita habet*: Gericus, ex comite Tornodorensi, et abbate Senonensi, in Chron. Ms. circa annum dcc, per cessionem S. Vulfranni, fil antistes Senonensis. *Addit de sepultura*: jacet ad S. Petrum Vivum. *Quæ de patria Tornodoro dicuntur, verisimilia sunt ex consanguinitate cum S. Ebbone. Non æque mihi constat, quo nitatur fundamento, quod dicatur comes fuisse Tornodorensis, et abbas Senonensis: nam hæc magis congruunt S. Ebboni, a quo fortasse per errorem translata sunt ad B. Gericum. Deinde satis constat S. Vulfranno in episcopatum successisse Gericum: nam Acta S. Vulfranni apud Surium xx Martii, licet interpolata sint, nec chronologia ex iis firmari possit, in eo saltem fidem obtinent ab eruditis, quod hoc aliunde firmetur.*

B *Audi Clarium in Chronico S. Petri Vivi tom. 2 Spicilegii Acheriani recusi pag. 464*: Hujus (*Pippini Herstallii*) temporibus sanctus Vulfrannus Senonum archiepiscopus, relicto episcopatu, ordinatoque in ejus loco donno Gerico, viro clarissimo, avunculo beati Ebbonis eximii confessoris, quique ei in episcopatu successit; Foutanellam monasterium petiit, ibique monachus effectus, Frisiam prædicavit. *Hoc itaque in compertis habemus.*

at de tempore hujus successionis multum disputatur:

4 *At multum disputarunt eruditi de tempore, quo S. Vulfrannus episcopatum B. Gerico reliquit, vehementerque a se dissident. Cointius in Annalibus Francorum ad annum 682 post longissimam de S. Vulfranno disputationem, num. 50 existimat, eundem circa dictum annum 682 Foutanellam se contulisse dimisso episcopatu Senonensi, eodemque tempore pontificales infulas delatas esse Gerico. At hæc opinio longissime a vero aberrare videtur. Mabillonius in Annalibus tom. 1 pag. 593 successionem memoratam anno 690 adscribit; sed rationes nullas allegat, et in observationibus præviis ad Acta S. Vulfranni seculo 3. Benedict., part. 1, pag. 356 ab eodem anno 690 episcopatum S. Vulfranni tantum orditur. Henschenius tom. 111 Martii pag. 144 in S. Vulfranno, iter ejus in Frisiam circa annum 700 contigisse putat: at nec hæc sententia subsistere poterit ex dicendis. Itaque, relictis horum omnium opinionibus, quas ipsi viderunt fundamentis niti non satis firmis, cum auctores, quos allegant, aut in multis erraverint, aut corrupti fuerint et interpretati; quid mihi apparcat verisimilius paucis edisseram.*

5 *Mabillonius in Annalibus tom. 1, pag. 603 ita habet*: Anno Childeberti regis primo Ragnacharius, abbas monasterii S. Columbæ et S. Lupi in suburbio Senonensi, privilegium ab Emone antistite concessum renovari ac confirmari curavit ab episcopis. *Relatis autem aliorum episcoporum nominibus, hæc subdit*: Eidem privilegio etiam Vulfrannus Senonicæ ecclesiæ episcopus subscripsisse invenitur: sed incertum quo tempore, ante, an post Childeberti regis annum primum: quo anno Senonensem episcopatum, uti probabilius est, Goërico jam resignaverat. *Posteriora hæc addit Mabillonius, qui videbat hæc contraria esse opinioni suæ supra relatæ. At vero non video, cur dubitandum sit de tempore sub-*

scriptionis Vulfranni, quandoquidem Gericus non legitur subscripsisse: ex quo sequi videtur, Vulfrannum eodem eum aliis tempore subscripsisse. Etenim, cum agatur de privilegio ab antistite Senonensi concesso, præ celeris illud confirmare debebat Senonensis: si ergo Vulfrannus se eo tempore jam abdicasset episcopatu, si Gericus locum ejus obtinisset, cur idem Gericus dictum privilegium non confirmasset? Quapropter omnino mihi persuadeo hæc acta esse ante Gerici tempora, sedente adhuc Vulfranno, adeoque Gericum non obtinuisse episcopatum ante annum 695.

6 *Sed neque multo post annum 696 B. Gericus ad regimen Senonensis ecclesiæ admotus videtur, ut ex eodem probatur Mabillonio. Anno Childeberti secundo, vi die Martii, Agirardus episcopus Carnotensis privilegium indulgit cœnobio beatæ Mariæ, quemadmodum refert laudatus Mabillonius in Annalibus pag. 605. Subscripsit cum multis episcopis Goëricus metropolita Senonensis. Hinc ita infert Mabillonius, et recte*: Ex quibus patet... Vulfrannum Senonicæ ecclesiæ regimen Goërico jam tum reliquisse. *Hic subscribit Longuevallius in Historia ecclesiæ Gallicanæ tom. 4, pag. 173. Privilegium hoc ex ipso, ut asserit, autographo edidit Mabillonius de Re diplomatica lib. 6, cap. 23, seu pag. 478. Ex utroque autem hoc privilegio consequi mihi videtur, Gericum ad cathedram evectum anno Childeberti III primo vel secundo. Porro Childebertus regnare cepit anno 695 ante xxiii Martii, ut ostendit Pagius in Critica Baroniiana ad annum 692 num. 18. Jam vero cum privilegium confirmatum sit vi Martii, incertum manet, utrum confirmatio illa incidat in annum 696, an 697: si enim Childebertus regnum adeptus sit ante vi Martii, privilegium confirmatum est initio anni ipsius secundi, et anno Domini 696. Si vero ille regnare ceperit inter diem vi Martii et xxiii ejusdem mensis, confirmatio privilegii referenda est ad finem anni secundi, et annum Christi 697. Hinc de initio episcopatus B. Gerici nihil certius determinari potest, quam episcopum factum esse circa annum 696.*

7 *Huic epochæ nostræ aliqua quidem opponi possunt, sed nihil, quod solidum, nihil quod fractum modo ab aliis, refutatumque non sit. Unum tamen lubet expendere Cointii argumentum, quia et Pagio placuit, quamvis ab aliis neglectum sit ac confutatum. Auctor Chronici Fontanellensis cap. 2 refert corpora sanctorum Wandregisili, Ansberti, et Vulfranni in ecclesiam S. Petri translata esse anno 704; addit, corpus S. Vulfranni undecim annis ante hanc translationem jacuisse in S. Pauli ecclesia, ex quibus Cointius ad annum 704 num. 3 infert, S. Vulfrannum obiisse anno 693, cui consentit Pagius ad annum 700 num. 1. Quæ autem Henschenius in S. Vulfranno pag. 144 et 145 ex Clario, ex Odoranno, ex Actis S. Vulfranni, aliisque adduxerat, huic epochæ vehementer repugnantia, erroris insimulant. Verum enim vero non video, cur eadem facilitate Chronicon Fontanellense erroris accusare nequeamus, quam illi auctoritates sibi oppositas rejiciunt. Certe id jam fecit Mabillonius in notis ad Vitam S. Vulfranni pag. 364, et rursus in Annalibus tom. 2, pag. xi, ubi, memorata translatione duorum præcedentium, hæc subdit*: Quod de sancti Vulfranni itidem translatione eodem tempore facta legitur in Chronico Fontanellensi, serius factum est, cum nondum mortuus esset Vulfrannus hoc anno (704,) Childberti

AUCTOR
J. S.

neque multo post 696: sed circa annum eundem 696:

E

respondetur ad præcipuum adversariorum argumentum.
F

AUCTOR
J. S.

Childeberti regis decimo, quo anno hæc translatio facta est. *Seorsum faelam esse translationem S. Vulfranni confirmant varia Martyrologia ab Henschenio pag. 144 citata, uti etiam videri potest in S. Wandregisilo tom. v Julii pag. 242. Hæc igitur auctoritate infirmari non potest epocha nostra.*

Finis episcopus
Gerici. et
successio Eb-
bonis.

8 Nunc inquirendum restat, quo anno B. Gericus episcopatum cum Vita deposuerit. Factum id regnante adhuc Childeberto III, ut habent Acta mox edenda num. 3. Confirmatur idem quoque a Mabillonio in *Annalibus tom. 2 pag. 5 ex eo, quod Ebbo, successor Gerici jam episcopus subseripserit litteris sororis suæ Ingoaræ pro monasterio S. Petri: nam litteræ illæ, quas edidit in Actis sanctorum Benedictinorum tom. 4 pag. 616, datæ sunt anno primo Dagoberti regis, ipsius Childeberti filii ac proximi successoris. Objici quidem potest eodem forsitan anno factum esse episcopum paullo ante donationem: at parum id est verisimile: et saltem necessario consequitur, episcopum factum non esse post annum primum Dagoberti. Clarius in *Chronico S. Petri Vivi apud Acherium tom. 2 Spicilegii pag. 464 de Ebbone sic habet: Temporibus istius Dagoberti (III) refulsit sanctus Ebbo archiepiscopus, miraculis et nobilitate clarus. Hinc Cointius ad annum 711 num. 15 infert, Ebbonem fuisse episcopum sub Dagoberto. Porro non negat quidem Clarius, episcopum factum esse sub Childeberto: attamen, cum scribat floruisse sub Dagoberto, insinuat non diu sub Childeberto episcopatum administrasse. Unde existimo Ebbonem, Gerico successisse posterioribus annis regni Childeberti: cumque ille obierit anno 711, ut eruditii passim tradunt, mortem Gerici et initium episcopatus Ebbonis statuo circa annum 710, licet non inficiar aliquot annis citius contingerè potuisse.**

§ II. Chronologia Vitæ S. Ebbonis: corporis elevatio et reliquiæ: Acta.

C
S. Ebbo fit mo-
nachus sub Ai-
gilenno abbate.

Præcedentibus de B. Gerico expeditis, gesta S. Ebbonis ordinare utcumque aggredior. Natus fuit haud dubie S. Ebbo post medium seculi VII, quo anno incertum. Monachus in monasterio S. Petri Vivi factus est tempore Aigileni abbatis, cui illum successisse habet Vita num. 2, et Clarius tom. 2 Spicilegii pag. 464 inter Aigilenum abbatem et S. Ebbonem neminem recenset medium, licet clare non dicat hunc illi successisse. Præerat Aigilenus, vel Aghilenus jam anno 658, ut evincitur ex privilegio, in *Annalibus Mabillonii memorato tom. 1, pag. 450, quod illo anno concessit monasterio S. Emmo archiepiscopus Senonensis. Attamen non video, cur idem abbas vitam protrahere non potuerit usque ad finem fere seculi VII, et tunc successorem habere S. Ebbonem, postquam hic aliquot annis egregia virtutum specimina dederat in vita monastica. Mabillonius quidem hisce calculum suum non adjecit: sed auctorem hujus Vitæ, et Clarium ejusdem cœnobii monachum, errasse existimavit. Ratio ipsius petitur ex litteris donationis, quibus soror S. Ebbonis Leotheria, alias Mummia, monasterio S. Petri Vivi bona sua largitur. Edidit has litteras in Actis Ordinis S. Benedicti seculo 2, part. 2, pag. 615: atque ex iisdem in *Annalibus tom. 1, pag. 602 sic**

fere argumentatur. Notantur hæc litteræ anno 5 D Clodovei regis, id est, Christi 695; et Viraiboldus tum erat abbas cœnobii S. Petri; Ebbo igitur non successit Aigileno, sed Viraiboldo, et hic Aigileno.

10 Hæc quidem recte deducta non inficior, modo dictæ donationis litteræ omni careant vitio. Examinauit illas Cointius ad annum 750 num. 2, arguitque imprimis annum quintum Clodovei, quod auctores antiqui annos quinque Clodoveo III non attribuant. Deinde Clarius tom. 2 Spicilegii pag. 464 scribit hic multum repugnantia, quando donationes sororum S. Ebbonis commemorat his verbis: In illis diebus donna Ingoara Deo sacrata, soror sancti Ebbonis, fecit testamentum de hæreditate sua beato Petro, quæ circumjacet in pago Tornodorensi, dono Chrodolino tunc abbate. Hujus litteras edidit Mabillonius in *Actis seculo 3 part. 2, pag. 616; notatæque sunt anno 1 Dagoberti, id est, Christi 711, ut jam diximus: neque de hac donatione sub Chrodolino abbate, Ebbonis successore, ulla est difficultas. At Mabillonio re-* **E** *pugnant quæ sequuntur: Defuncto autem Chrodolino, successit ei Viraibodus; cujus in tempore alia soror beati Ebbonis Leotheria, et Mummia similiter Deo sacrata, dederunt cunctam hereditatem suam beato Petro, vivente adhuc et confirmante beato Ebbone fratre suo. Jacent istæ duæ sorores in cœnobio beati Petri, in oratorio sanctæ Mariæ; ubi et ipse sanctus Ebbo consepultus, innumerabilibus post mortem claruit virtutibus. Sane difficulter credi potest, adeo aberrasse Clarium in recensendis abbatibus cœnobii, in quo degebat, cujusque scribebat Chronicon, ut Viraibodum, aut Viraiboldum collocaverit post Chrodolinum Ebbonis successorem, si ipsum præcesserit Ebbonem. Hac de causa malim existimare mendosas esse Leotheriæ litteras, easque multo serius datas, fortasse anno 5 Chilperici III aut Theodorici IV. Jam vero nondum constat, quo anno abbas factus sit S. Ebbo: at videtur id contigisse ante finem seculi VII, et fortasse annis non paucis: nam ignoramus, quot annis abbas præ-*

cui probabilis
successit abbas
ante finem se-
culi 6:

11 Factus episcopus circa annum 710, ut diximus, virtutibus magnopere inclarus: sed gesta ejus pleraque manserunt obscura. Anno Christi 723 de eo meminit Chronographus Fontanelensis apud Acherium tom. 2 Spicilegii pag. 270, cum refert interfuisse cum aliis episcopis conventui congregato in castro Tulpiaco, ubi Benignus abbas coram Carolo Martello villam quamdam evindicavit contra Bertharium comitem. Postea Saracenos ab urbe repulit virtute magis divina quam armorum potentia, sicut Vita refert num. 5. Vitæ consentit Clarius apud Acherium pag. 464 his verbis: Hujus in tempore gens Wandalorum Galliam vastare cœpit, ecclesiæ snut destructæ, monasteria subversa; captæ urbes, desolatæ domus, diruta castra, strages hominum factæ; per totam Galliam Wandalis ferro et flamma proterentibus omnia. Pervenientesque Senonas civitatem, cœperunt eam jaculis et machinis infestare. Quod cernens sanctus Ebbo, pro ovis sibi commissis se dedit periculo, exiensque civitate cum suis, fretus divina virtute fugavit eos ab urbis obsidione. Tantis autem timor illos invasit, ut penitus se de vita vivere desperarent, nisi fugæ præsidium expetissent. Illisque fugientibus, persequutus est eos, usque dum expellerentur de finibus nostris, cæsa multitudine eorum. Namque obcæcati per meritum sancti

factus episcopus
circa primum
710, Sa-
racenos ab ur-
be fugat circa
752:

F

A sancti Præsulis, conversique in se ipsis maximam partem de suis occiderunt, et qui evaserunt, cum confusione pauci ad sua redierunt. Sicque Deus omnipotens liberavit populum urbis a persecutione Waudalorum per meritum sancti Ebbonis. Eadem narrat Ordericus Vitalis in *Historica ecclesiastica lib. 7 circa initium, ul videri potest in Scriptoribus Normannicæ, quos edidit Andreas du Chesne, pag. 633. Non memorant quidem prædicti scriptores annum, quo hæc conligerunt: at Cointius ad annum 732, num. 22 et seqq. ostendit, Saracenos, qui Wandalorum nomine significantur, per Burgundiam eo tempore venisse Senonas usque; quod Mabillonius tom. 1 Annalium pag. 88 magis firmavit. Annum statuit Cointius 732, Mabillonius 731 vel 732; Pagius vero ad annum 731 num. 14 rem narrat. Et vero illorum probationes dubium non relinquunt, quin anno 731 vel 732 res conligerit: nec refert scrupulosius investigare, uter ex duobus his annis videatur præferendus.*

deinde in solitudinem recessit,

B 12 Clarius post verba superius recitata subjicit sequentia: Post hæc vir Dei Ebbo soli Deo placere cupiens, eremiticam vitam diligens, cœpit solus habitare in loco, qui appellatur Arca, ubi sunt duæ ecclesiæ, una in honore sanctæ Mariæ, altera sancti Michaëlis. Ibique diebus ac noctibus Christo serviens, mundo exstitit admirabilis. Consonat his Vita num. 6: sed nullibi explicatur, quo anno ad solitudinem illam recesserit Sanctus. De hoc loco Odorannus Monachus, apud Chesnium tom. 2 Scriptorum Francicæ historiæ pag. 611, ita scripsit: Anno mcccxxxii obiit Leothericus archiepiscopus. Hic dedit S. Petro villam, quæ Arca dicitur, cum duabus ecclesiis S. Michaëlis scilicet, et sanctæ Mariæ sanctique Ebbonis cum appenditiis suis. Ex quibus verbis discimus, S. Ebbonem in illo solitudinis suæ loco cultu antiquissimo honoratum esse, ecclesiamque alteram ipsius quoque nomen habuisse. Addit Mabillonius in notis: Prope vicum istum, qui vernacule Arca appellatur, estque de jure archiepiscopi et abbatis S. Petri, haecenus conspicitur in humili colle vestigium speluncæ, in qua S. Ebbo delituisse creditur: ad ejus radicem aquæ veua fluit, a febricitantibus celebrata. Ipsius vici ecclesia parœcialis S. Michaëli dedicata est, ubi etiam cultus S. Ebbonis, cujus effigies altari imposita cernitur B. Mariæ oratorium eversum jacet.

non relicta omnino cura gregis: ei successit Arthertus anno 744,

C 13 Porro Sanctum eo tempore non omnino reliquisse curam gregis sui, probat Vita, et consentit Clarius sequentibus verbis: Sæpe autem rediens ad civitatem, illuminabat populum sibi commissum verbo et virtutibus. Hinc assentiri non possum Cointio, qui ad annum 750 num. 1 pro certo affirmat, S. Ebbonem adhuc viventi alium substitutum esse antistitem. Certe neque ex illis, quæ subdit Clarius, id colligi potest: Claruit autem idem non solum divina eloquentia, sed etiam miraculis, quæ non sunt per negligentiam scripta. Ea vero, quæ fuerunt scripta, perierunt sub persecutione paganorum. Reddidit enim cæcis visum, surdis auditum, gressum claudis, loquelam mutis, omnibusque ad se venientibus opem levaminis cum alacritate conferre non distulit. Verumtamen ex epocha mortis, quam tradit idem Clarius, si illa sit justa, necessario sequitur, alium pro Ebbone factum esse episcopum Senonensem. Etenim ex epistola gemina Zachariæ Romani Pontificis ad S. Bonifacium, apud Labbeum tom. 6 Conciliorum, col. 1503 et 1504 constat, Art-

bertum (Arthbertum vocant alii) constitutum esse archiepiscopum Sedonensem circa initium anni 744: nam Pontifex epistolis illis electionem approbat, et prior illarum data est x Kalendas Julii anni 744. Hinc primo discimus, corrigendos esse Sammarthanos in Gallia Christiana tom. 1, pag. 618, ubi Arthbertum Ebboui præponunt, cum eidem successerit. Secundo inquirendum restat, an illo tempore adhuc vixerit S. Ebbo.

ACTORUM
J. S.

14 Clarius pag. 465 ad annum 750: Et obiit S. Ebbo. Odorannus apud Chesnium tom. 2, pag. 636 ad eundem annum 750 sic habet: Illis temporibus migravit ad Dominum sanctissimus Ebbo Senonum archiepiscopus, et sepultus est in monasterio S. Petri apostoli, ubi usque in præsentem diem gloriosis miraculis fulget. Accedit Vita S. Ebbonis, prout edita est a Mabillonio, in qua hæc leguntur pro mortis epocha: Anno Domini septingentesimo quinquagesimo. Verum hæc verba in Mss. nostris non habentur, ita ut suspicio mihi sit, adjecta esse ab aliquo, qui Clarium legerat vel Odorannum. Ex dictis auctoribus refert Cointius ad annum 750, num. 1, S. Ebbonem eodem anno vitam cum morte commutasse, et Arthbertum viventi substitutum; licet alioquin iisdem scriptoribus tam parum tribuat, ut in consignanda morte S. Vulfranni annis omnino quadragesima et octo ab illis dissentiat. Mabillonius vero in notis ad hunc locum observat, S. Ebbonem obiisse ante annum 744: at in Annalibus tom. 2, pag. 127 annum mortis relinquit incertum, ita ut Chronologiæ Clarii et Odoranni parum detulerit. Sane nec improbable videtur, Ebbonem solitarie vitæ amantem onus episcopatus deposuisse; nec tamen satis certum ab auctoritate Clarii et Odoranni, qui frequenter cespitant in temporibus ordinandis. Rem igitur in medio relinquentiam judico, mortemque Ebbonis sub dubio statuendam circa annum 743, vel 750.

at non constat, an eo tempore defunctus sit S. Ebbo, an vixerit usque ad annum 750.

15 Mabillonius in appendice ad Acta ex libello Ms. Gaufridi de Collone de reliquiis S. Petri Vivi affert de S. Ebbone sequentia: vi Kalend. Septemb. migravit a seculo, et in monasterio S. Petri Vivi prope suas sorores in oratorio B. Mariæ Virginis est sepultus. Anno ab Incarnatione Domini mxxxiv corpus ipsius relevatum fuit de loco, in quo jacuerat per cxxxvi annos, tempore Sevini archiepiscopi et Rainardi abbatis. Postea dominus Gaufridus abbas prædictum sanctum corpus in capsam argenteam reposuit. Insula sacerdotalis de serico, cum qua sepultus fuit S. Ebbo, quando corpus relevatum fuit, fere integra inventa est, quæ adhuc deceuter servatur, et in festivitibus ipsius Missa ad majus altare cum eadem infula celebratur. Tempus elevationis primus corporis non recte expressum, observat Mabillonius, dicitque ex Clario, elevationem illam contigisse circa annum 970, cum Sevinius erat archiepiscopus Senonensis, et Rainardus ejus nepos abbas S. Petri Vivi. Verum cum Clarius pag. 472 episcopatum Sevini tantum ordiatur ab anno 976, ex mente ejus potius circa annum 980 elevatio collocanda veniet. Verba Clarii accipe ad dictum annum pag. 473: In diebus illis quiescebat adhuc sanctus Ebbo in priori tumulo, in oratorio B. Mariæ juxta altare ad dexteram, fulgens innumerabilibus signis: quapropter communi consilio prædictus archiepiscopus Sevinius ordinatus anno 976, ut præmiserat, et abbas Rainardus levaverunt eum cum magno honore, convocato populo innumerabili. Subdit Clarius de Sevino inferius: Deinde brachium sancti Leonis Papæ cum

Elevatio corporis: reliquæ alibi servatæ:

AUCTOR
J. S.

digitis sancti Ebbonis, ab abbate Rainardo, et a fratribus monasterii sancti Petri multa prece obtinens, auro et gemmis ornavit, et eidem casæ Dei (*id est, monasterio Milidunensi*) obtulit. *Demum Mabillonius appendicem concludit his verbis*: S. Ebbonis reliquiæ præter caput, quod possideat Cælestini Medunteuscs, hæteuus adservantur iu Seunensi monasterio S. Petri, una cum ipsius insula, seu veste sacerdotali, quam casulam vocant.

Vita, cujus
auctor anonymus.

16 Acta S. Ebbonis edidit laudatus sæpe Mabillonius seculo 3, parl. 1, pag. 619 et seqq.: eadem nos habemus Mss. in gemino ecgrapho. Primum notatur desumptum ex lomo 5 Legendarii Senonensis, quod P. Joannes Nicolaus Domville Societatis Jesu testatus est se contulisse cum ipso Legendario. Alterum nobis transmisit Fr. Ludovicus Nieque biblioth. Suession. Cælest. anno 1666: at in eo non additur, unde fuerit descriptum. Hæc Mss. apprime inter se conveniunt, neque dissentiunt, nisi in voculis paucissimis, quæ nihil in sensu mutant. At non æque consonant editæ a Mabillonio Vitæ, in qua integræ reperiuntur sententiæ, quæ absunt a Mss. nostris: contra vero in Mss. leguntur aliqua, quæ desiderantur in editione memorata. Judicare poterit studiosus lector ex collatione editionis nostræ cum Mabilloniana, uter habuerit Mss. puriora et concinniora: mihi certe præplacent nostræ. Ex his Senonense prælo subjiciam, notatis, ubi opus erit, editionis Mabillonii differentiis. Porro Vitæ auctorem S. Ebboni non fuisse coævum, ex ipsa Vita satis colligitur, qua autem ætate vixerit anonymus ille, exacte determinari non potest. Mabillonius in observationibus præviis num. 1 recte de eo sic habet: Istius Vitæ scriptorem post Nortmannorum processas vixisse, colligimus ex num. vi (apud nos 4,) ubi scripta de S. Ebbonis rebus gestis, grassante paganorum vesania, flammis abolita fuisse queritur: quo paganorum nomiue Nortmauni designari videntur. Huic conjicit vixisse scriptorem illum seculo x, quod non omnino certum apparet: nam serius etiam vixisse potuit.

VITA

C

AUCTORE ANONYMO

Ex Legendario Senonensi Ms., collato cum Ms. Suessionensi et editione Mabillonii.

Sancti patria,
parentes pii,
quibus promittitur
divinitus,
educatio, studia;

u

Sanctus igitur Ebbo, ut traditum est a patribus, Ternodorensis castri a exstitit oriundus, non minus virtutibus quam parentum nobilitate clarus. Fuit namque pater ejus et pia genitrix ex majoribus jam dicti pagi: qui vitam ducentes in Dei omnipotentis servitio, constituti in laicali proposito, divina dispensatione sanctitatis gratiam suut consecuti merito: quorum non fuit aliud vivere, nisi Christum cum firma dilectionis obsecundatione timere, et cum timore amplecti. Cumque jam his tenerentur radiis virtutum, responsum acceperunt ab Augela sancto divinum, quod in proximo haberent filium, qui pro obtinenda ecclesiasticæ pacis victoria multas et varias toleraret adversariorum atque incredulorum contumelias. Mox denique angelicæ promissionis flo-

b

rentia apparuerunt viscera, et magnificæ sanctitatis fructus, dante Deo, post paucos dies processit continuo ad ortum. Qui cum a prædictis parentibus, ut erat egregiæ indolis, docilis cerneretur, eorum decreto liberalibus studiis Christo sacraudus mancipatur. Illic itaque cunctis ingenii præstantia sodalibus eminendo, atque litterarum flucta vivaçissimo mentis igne hauriendo, celebri-tem e merito, non tantum fama, ac rei veritate promeruit.

2 Deinde relicto otio, et casu populo principe destituto, ipsius regimen pagi c assumpsit, quod jure hereditario sibi competens devitare nequivit. Sicque muudiali gloria sublimatus, atque deceptivis oblectamentis quodammodo insertus, ignem superui amoris non amisit, reminiscens timendo illius Scripturæ dicentis: " Nemo militans Deo " implicat se sæcularibus uegotiis, ut ei placeat " cui se probavit ". Hoc nimirum sæpe animo recolens, ne Christi militiam amitteret, tempus deponendi sarcinam digerebat, quam non spontaneus, sed populi coactus acclamatione subierat. Reluctabatur siquidem meuti popularis amor domesticorumque desolatio, ue quos fovebat ut liberos, desereret erroneos. Tandem sacro afflamine * tactus, huic liti illud Dominicum attulit, quod legitur: " Qui non renuntiaverit omnibus, " quæ possidet, non potest meus esse discipulus ". Monasterium sancti Petri Senonensis d petiit, committens ibi divitiarum copiam suæ hereditatis, et sub abbatis imperio legitime militavit, posthabito mundo cum momeutaneis oblectationibus e. Sicque mundum evasit nudus Christum cligeus f, qui numquam ab eo auferetur g. Dum vero adhuc novus videbatur, eustodiæ (ut moris est) mancipatus, sacro Pneumate iuspiratus docebat a quibus doceri putabatur h. Iu eo quippe otiositati non erat fas locum habere, qui si quid a bono cessasset opere, maguum sibi damnum irrogasse arbitraretur.

3 Sicque factus sociis totius exemplar virtutis, dum ejusdem loci procurator Aygilenus vir Dei abbas obiit,igentibus meritis, regiminis arcem licet reclamando suscepit, cujus tempore, multis ut accepimus indiciis, magno saucti Petri ecclesia floruit honore: erat enim eo tempore prænominatum cœnobium beatri Petri de sacra religione et sauctitate in his regioubus peue singulare. Suscepta itaque procuratione, sic studuit vivere, ut subditorum corda non solum doctrina, verum etiam actuum exemplis valeret irrigare. Cujus virtus dum longe lateque percrebuit, lucerna sub modio latere non potuit, quam Deus super candelabrum statuere disposuit, ut lucret maudentibus in domo Dei.

4 Temporibus illis siquidem regni Francorum sceptum detinebat rex Childebertus pater Dagoberti junioris. Contigit autem ipso in tempore veuerabilem Gericum avuuculum beati Ebbonis, qui Seunensis ecclesiæ regimem tunc videbatur tenere, cursu præscutis vitæ peracto, e sæculo migrasse, populumque in suo interitu in mœrore reliquisse. Nec multo post plebs Senonum orbata parente, de episcopi * successione deliberatura, unum est coacta in locum. Sed nimium inter se differunt, dum privato quisque captus amore, postposito merito, juxta suum elegit animum. Tandem cælitus inspirati, una voce Ebbonem, monasterii sancti Petri abbatem, regi supradicto flagitantes requirunt, quem carnis passioibus mortuum, jam spiritaliter vivere uorunt. Quod ut ad aures ejus pervenit, omui meutis nisu renuit,

dominium
Ternodorensis:
vita monastica,
et virtutes:
c

E
* Mab. afflamine

d

e

f

g

h

abbas electus
suos optime
verbis et
exemplis doct.

deinde episcopus
multis claris
vel virtutibus;

* apud Mab.
archiepiscopi

A nuit, seseque tauti arce culminis indignum proclamavit. Verum illis in incepto persistentibus, et se numquam eum relicturos obnixè testantibus, ^{* apud Mab. vi} vix * populi pietate desolati, precantiumque lacrymis flexus, spopoudit se eorum condescensurum supplicationibus. Qui statuto die est cum tripudis et plebis alaeritate assumtus, pontificali- que infula sublimatus, et gemmis virtutum decoratus, Deo dilectus, mundo enituit clarus. Erat enim beatus Ebbo mœstorum consolator, pauperum recreator, errantium revocator, et (ut ita dicam) omnibus omnia factus, urbanæ plebis vel rusticæ studiosissimus procurator. Pastor namque in clero constitutus, non dominari quæsit: sed forma factus gregi, fuit inter eos quasi unus ex illis. Et licet miracula, quæ multa per eum Dominus operatus est stilo digna, partim raritate inscitiaeque scriptorum non scripta, partim pagnis inserta, grassante paganorum *i* vesauia rogi flammis sint abolita; unum quod plurimorum relatione comperimus, ad insinuandam populis ejus virtutem in medium deducere censuimus.

B 5 Eo itaque tempore gens Wandalarum *h* suis confinibus egressa, Galliam profligatura prosiliit, quæ per orbem dispersa hostili immanitate strages non modicas dedit. Urbes namque effregit, spolia diripuit, oppida diruit, monasteria subvertit, maximamque Galliae partem in desolationem redegit. Denique multorum cæde peracta, Seuonas civitatem adiit, mœnia castris obstruxit, portas, ne facilis civibus meatus panderetur, vigilantia cura custodivit. Nec multo post machinas, balistas, tormenta, cunctaque hujus officii instrumenta composuit, atque cum omni infestatione muros appetiit. At contra eives excidium suæ urbis timentes iufirmiora muniunt, propugnacula conscendunt, missilia jaciunt, hostiumque machinamenta ignivomis spiculis penetrata dejiciunt. Qua de re barbarica gens, ut est insania, acrius felle commota, se ita repulsam vehementer condoluit. Extemplo circumquaque mittit, et quidquid rogo potest comprehendit, sine cunctatione flammis exuri præcipit. Nec mirum, si cives, sua pessumdari videntes, ægre tulerunt: tristes conveniunt Episcopum, ac ab eo salubre

C requirunt consilium, qui illico in oratione Christum altis gemitibus precatur, ne plebs sibi commissa in direptionem daretur. Oratione autem facta, atque sua gente Dei auxilio sacra benedictione relevata, docens non in copia trophæum divelli, sed Domini esse etiam liberare in paucis, seras patefieri jussit, ceteris in mœrore manentibus, se cum paucis de victoria certus dubiæ sorti opposuit. Respiciente siquidem superna clementia, quæ numquam parta * credeutibus adimit præsidia, fugæ solamina hostium cunei capessunt, seque mutuatim bacchantium more propriis jaculis confodiunt. Taudem Christiani a cæde regressi, spoliis ditati, et de victoria cælitus concessa exhilarati, laudem toto affectu rependunt Salvatori, qui sic per sui Famuli merita dignatus est operari.

6 Qui postmodum, dum multa pace degeret, splendecret, proposuit animo solitudinem quærere et civium frequentiam devitare, quo liberius posset orationi vacare. Quod cum nec in urbe quivisset adimplere, et gregem, quem regendum susceperat, noluisset deserere, quia Christi aliquando aspectibus cum lucrato * talento cupiebat apparere; elegit locum tanti spatii ab urbe,

quo et animo solitudinem cupienti valeret obedire, et filios, si causa posecret, revisere. Qui locus Arcea *l* ab antiquis cognominatus, sexdecima a sede distans millibus, magnis silvarum densitatibus acciugitur. Ibi vero parva planities duabus illustratur ecclesiis, in honore beatæ Mariæ et sancti Michaelis archangeli consecratis: ubi ejus conversationem fuisse eremiticam et a pluribus cognovimus, et innumera indicia colouis ostensa præstatur *. Quo in loco abstinentiæ et orationi Ebbo deditus ita membra mortificavit *, ac corpori cuncta mundi oblectamenta subtraxit, ut etiam ipsa ejus carnis afflictio in cælis fatetur convivere Christo. Et quamvis sic speculationi deserviret, tamen ne plebs sibi commisso famem verbi sentiret, semper Dominicis diebus sedem * revertebatur, ut et officium altari debitum celebraret, et populum cælesti dogmate illustraret, et sacris benedictionibus confirmaret.

7 Ceterum cum jam Dominus ejus labori finem decrevisset imponere, fidelemque suum Servum supra multa constituere, febre nimia correptus ad extrema cæpit anhelare. Fratribus denique in præsentia convocatis, et cælestibus monitis roboratis, præcepit ne de sua morte tristarentur, quoniam de calamitate ad gloriam transferebatur. At ipsis in mœrore manentibus et pii Patris desolationem vix humane ferentibus, sexto Kalendarum Septembris solutus a corpore cælestem regiam, quam diu ardenti amore cupierat, accepit pro munere. Adcrat clerus et populus *m*, in ejus veneratione coadunatus: in beati Petri basilicam humandum detulerunt corpus cum hymnis et lacrymosis laudibus *n*.

ANNOTATA.

a Ternodorensis castri *habet utrumque Ms.*, Mabillonius Tornodorensis. *Utrumque nomen usitatum fuit, ut invenies apud Valesium in Notitia Galliarum pag. 550. Nunc vernacule Tonnerre dicitur, et dudum comitatus titulo gaudet, licet sub regno Caroli Calvi, ut observat Valesius, vicecomitem haberet. Mabillonius in nota marginali Tornodorum adscripsit Burgundiæ, Baudrandus tamen in Geographia contulit in Campania situm esse, in tractu Senonensi, et in limite Burgundiæ.*

b *Apud Mabillonium*, injurias et contumelias.

c *Clarius tom. 2 Spicilegii, pag. 464*: Fuit autem ex castro Tornodorensi natus, et ejusdem pagi comes et dominus. *Id facile admiserim, si ostendi possit titulo comitis eo tempore gavisum esse Tonodori dominum. Certe plus Vita declarat, quam gubernatorem dumtaxat fuisse a populo petitum, sicut Bailletus ad xxvii Augusti col. 428. de eo scripsit: nam loci dominium ei obvenisse morte principis, qui ejus haud dubie fuit consanguineus, hic clare edicitur.*

d *Senonensis in utroque Ms.; at Mabillonii editio habet Sennensis. De hoc monasterio agit Mabillonius in observationibus præviis ad Vitam, et num. 2 ita scribit: Monasterium S. Petri, in quo monachum induit Ebbo, situm in villa seu vivos, qui dicebatur Vivus, in suburbio Senonensi, condidit Theodechildis seu Thechildis regina, locupletarunt Basolus Arvernorum comes, et ipse S. Ebbo cum sororibus duabus. Quæ pluribus deinde probat et explicat.*

e *Apud Mabillonium hic interponuntur aliqua, in Mss. nostris non reperta, et merito suspecta, quod*

A. ASQNTMO.

l

* Mab. protestantur
* Mab. mirificavit

* aliud Ms. ad sedem

mortuus in S. Petri basilica sepelitur.

E

m

n

F

* apud Mab. parca

solitudinem petri, non relicta omnino cura ecclesiarum: al. quam

* Mab. luce ac talento

A ANONYMO quod eum sensu non bene cohæreant, ita ut suspicio esse possit, in margine notata fuisse, ac postea irrepsisse in textum. Verba accipe : Florebat igitur in eodem cœnobio venerabilis, Aighilenus abba, in sancta religione multipliciter fervens. Celerum sub quo abbate monasterium ingressus, ac cui ipse Ebbo successerit, dispulatum est in Commentario num. 10.

f Eligens, ut in utroque Ms., licet Mabillonius ediderit diligens, minus recte.

g Hic rursus in Mabillonii editione leguntur sequentia, quæ non reperiuntur in Mss. nostris : Abnegato itaque se ipso tulit crucem suam, et secutus est Dominum; ita ejus minister factus, ut, ubi ille est, hic et esse mereretur. Et beatus Ebbo in monasterio positus obedientiam regulæ magistræ eum humilitatis gradibus sibi familiariter adsevit, ne quid, quem Deus vocaverat, pateretur abesse perfectionis. His igitur phaleris redimitus, cetera sancti patris movita perserutabatur, ut quod veste profitebatur, moribus aetque indifferenter exsequeretur,

h Ab hac voce usque ad finem hujus numeri multum differunt Ms. nostra, quæ sibi consonant, ab editione Mabillonii, in qua hæc leguntur : Et ut stellæ stellæ præstat in claritudine, multus su-

pereminens operis exhibitione, quidquid aliis videbatur arduum, quia ex animo agebat omnia, opinabatur facillimum. Aighilenus abba vir Dei mortem obiit: exigentibus meritis regiminis arcem sanctus Ebbo licet reclamando suscepit, ejus virtus longe lateque pererebuit, lucerna sub modio latere non potuit, quam Deus supra candelabrum statuere disposuit, ut lueret omnibus manentibus in domo Dei.

i Nortmannorum scilicet, ut notat Mabillonius, nam S. Ebbo supervixit eladibus inflicti per Saracenos, quos Wandalorum nomine improprie designat auctor iste, alique.

k Per Wandalos Saraceni designantur, ut in Commentario etiam diximus num. xi, ubi ostendimus hæc facta esse circa annum 732.

l De loco hoc actum est in Commentario.

m Edilio Mabillonii subdit, qui in ejus veneratione coadunati.

u Apud Mabillonium additur hæc mortis epocha : Anno Domini septingentesimo quinquagesimo, quam additam deinde existimo. Certe nec ipsi probatur Mabillonio, nec in Mss. nostris reperitur : de mortis aulem tempore dispulavimus in Commentario.

DE S. WERENFRIDO PRESBYTERO CONFESSORE

IN ELST VICO BETUÆ IN GELDRIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. S.

Descriptio loci : cultus : reliquiæ : Acta : tempus prædicationis et mortis.

C In parte Geldriæ ducatus, quæ Batavorum insula, Betua vel Batua vocatur, vulgo de Betuwe, inter Neomagum et Arnheimium situs est vicus Elst, qui S. Werenfridum viventem diu occupavit, defunctum vero patronum habere meruit et debita prosequi veneratione. Paucis inde leucis in Septentrionem dissitus est vicus Westervoert, ejus populum evangelii prædicatione idem Sanctus illustravit, ubi et demum vitam finivit in præclaro opere, ut ex Vita videbimus. Attamen secundus hic vicus trans Rhenum est prope Isalam in limite comitatus Zutphanicæ, ita ut Rhenus inter utrumque vicum sit medius, licet neuter Rheno adiaceat. De S. Werenfrido mentionem fecimus in prætermisissis ad xiv Augusti, quo signatur in Martyrologiis, quoque olim ejus cetebrabatur festivitas : at ejus Acta ibidem remissa sunt ad xxvii ejusdem mensis, quod illo die nunc cotatur in diœcesi Ultrajectina, qua prædicti vici fuerunt comprehensi.

nomen ejus in Fastis variis.

2 In Usuardo nostro ad xiv Augusti codex Rosweyrdinus Sancti memoriam annuntiat his verbis : Eodem die, in Batuensi insula, vico Elst, sancti Werenfridi presbyteri, qui a beato Willebrordo Trajectensi episcopo eidem genti prædicator transmissus, post beatæ prædicationis cursum, in pace quievit in loco supradicto. Consentiant

alii ibidem Usuardi codices aucti, et Grevenus, elogium texens paulo prolixius hunc in modum : Depositio sancti Werentfridi presbyteri et confessoris : qui cum sancto Willibrordo Trajectensi episcopo de Anglia veniens, Batuam insulam vetustis purgavit erroribus, solliciteque gubernavit, multis in vita pariter et post mortem elarus miraculis. Sacri etiam corporis ejus gleba, eum de ipsa populi disceptarent, navi sine regimine imposita, angelico ductu ad ulteriorem ripem tetendit. Ubi iterum vacis plastro subjuuctis superimposita, absque humana directione, in locum Elst dictum, ubi nunc placide quiescit, perducta est. Florarium Sanctorum Ms. ad xiv Augusti de eodem Sancto sic habet : In Trajecto inferiori beati Werenfridi presbyteri et confessoris, qui a beato Willebrordo illie regiminis curam suscepit; ac virtuosam valde vitam duxit. Qui modica febre correptus in villa, quæ Westervoert dicitur, in Domino quievit, ubi populo Christum prædicavit, et ad fidem convertit. Hujus egrediente anima de carnis mole, tanta circumstantes miri odoris perfudit gratia, ut eunctis manifestissime innotesceret, quod tanti Viri spiritus per manus sanctorum angelorum ad cælestem aulam perduceretur. Cujus corpus statim ad villam, quæ Elst dicitur, in Batua partium Geldriæ miraculose

A culose deductum fuit, ubi ecclesia et collegium in ejus honore est fundatum. Obiit anno salutis mclxx. Hæc omnia in Actis habentur latius præter mortis epocham, quam aliunde conabimur elucidare.

cultus :

3 Non desunt alii recentiores martyrologi, qui S. Werenfridi memoriam Fastis suis inseruerunt. Inter hos Benediclini Menardus et Wion monachum nominant. At mihi ad manum nulla sunt monumenta, quibus eam opinionem confirmem : nec Mabillonius in Actis sanctorum Ordinis sui inter prætermisissos seculo 3 parte 2 collocasset S. Werenfridum, si existimasset eum fuisse monachum. Hisce igitur missis, audiamus Molanum, qui in Indiculo Sanctorum Belgii, fol. 73 verso aliqua memorat, quæ in Actis non reperiuntur scripta, hoc modo : Sanctus Werenfridus, sive Werenfredus, presbyter et confessor, cum beato Willibrordo venit Trajectum. Qui primum egregie prædicavit, potissimum apud Medenblie (in Hollandia Boreali) et in Ducreustadio (ditionis Ultrajectinæ.) Postmodum beatus episcopus in medio insulæ Batavæ, quæ Rheni fluminis alveo

B circumcingitur, locum ei Elste commendavit. Sed et ecclesiam in villa Westervoert gubernandam suscepit. Cumque populum his duobus locis ad fidem convertisset, infinitus clarificatus miraculis, tam in vita, quam in morte, apud vicum Westervoert prænominatum, in pace quievit decimo nono Calendas Septembris, sed miraculose in Elst tumulatur, . . . ubi de morbi articularis remediis frequentari solet in sui nominis collegiata ecclesia. Habet in usu Trajectensi festum duplex in perviligio Assumptionis beatæ Mariæ. Adjicit auctor Historiæ episcoporum fœderati Belgii tom. 1, pag. 282 sequentia de cultu : Colitur S. Werenfridus per diœcesim Ultrajectinam et suffraganeas ad diem xxvii, antea ad xiv Augusti. Hæc sane de cultu sufficiunt. Nunc quædam de sacris ejus pignoribus veniunt memoranda.

corpus in Elst sepultum, deinde elevatum,

4 Auctor Historiæ episcoporum fœderati Belgii loco citato de sepultura et elevatione corporis hæc scripsit : In ecclesia illa a D. Willibrordo S. Salvatori dedicata post obitum fuit tumulatus : . . . cujus sacra ossa Baldericus Clivius XV Traj. episcopus solemniter e terra elevavit. Baldericus idem eadem in ecclesia excitavit collegium canonicorum præbendarum octo, quibus et alias quatuor sub anno mcdlv adjecit Henricus Ingelant armiger. Subjicit deinde præpositos aliquot ejusdem collegii S. Werenfridi : nam ejus nomen collegio æque ac ecclesiæ deinde impositum. Porro non meminit auctor, unde illam corporis elevationem acceperit : at Joannes de Beka in Chronica episcoporum Ultrajectensium pag. 34 et Wilhelmus Heda in sua Historia pag. 79 scribunt, corpus S. Werenfridi a Balderico inventum, quod factum seculo x oportuit, cum Baldericus anno emlvii vita excesserit, ex chronologia ejusdem scriptoris. Addunt, iis reliquiis ornasse ecclesiam suam, quod Raysius in Gazophylacio Belgico pag. 337 ita intelligit, acsi depositæ essent in ecclesia Ultrajectina S. Martini. Ad id falsum apparebit ex dicendis. De erecto canonicorum S. Werenfridi collegio testis accedit Aubertus Miræus in Opusculo de Collegiis canonicorum cap. 119, ex quo prædicta fuisse desumpta.

a demum in Elst ab hæreticis combustum,

5 Corpus Sancti ibidem permansit, donec, prævalente multis Belgii locis hæresi, impius Calvinistarum furor in illud desævit anno 1588. Deinde vero exusti ab hæretico popello corporis reli-

quæ Embriam (Cliviæ oppidum est ad Rhenum) translatae sunt, alque in collegio societatis Jesu hactenus servatae, cultu sancti eadem occasione illuc propagato. Docuit ista majores nostros P.

AUCTOR
J. S.

Fredericus Eimeren habitans Embriæ, scriptis anno 1669 litteris ad Henschenium, adjunctoque reliquiarum Embriensium catalogo, ex quo depromam, quæ spectant ad Sanctum nostrum. S. Werenfridi presbyteri et confessoris, apostoli Gelriæ inferioris, socii S. Willibrordi, cineres exusti in Elst, superioris, ut jam dividitur, Bataviæ municipio, a Geusiis anno mclxxxviii corporis, cum bene multis diminutis ossiculis instar articuli digiti ex eodem incendio residuis, collecti a Catholicis, et traditi R. D. Joanni Holland canonico S. Stephani Neomagi ; qui eos, prout acceperat, dedit anno mclxx * R. P. Theodoro Ryswick Neomagi Societatis Jesu presbytero, uni ex primis collegii Embriensis patribus, et postmodum anno mdcxxv in odium religionis carceris squallore Neomagi extincto. Quibus hæc subditur notatio : Ita P. Ryswick manu propria, exceptis ultimis. Addit epistolæ scriptor P. Fredericus Eimeren, patrem suum D. Theodorum Eimeren collectioni reliquiarum illarum adfuisse, dum erat adolescens, eundemque anno 1629 in Elst defunctum.

* folio mdc 1

6 In catalogo autem hæc sequuntur : Anno mclxiv, xxv Martii prædicti cineres sacculo serico rubro, cum ossiculis omnibus vitro separatim inclusis, cistæ argenteæ librarum quinque, donatæ a prænobili domino Maria Anna de Hutter vidua de Huisseu, cum testimonio sigillato in pergamento superiora contiue, impositi sunt, festumque deinceps celebratum in collegio ritu duplici xxvii Augusti, juxta ordinationem reverendissimi domini Philippi Rovenii, per partes Hollandiæ vicarii apostolici missionariis ibidem in Directorio præscriptam, cum alias xiv ejusdem mensis festum celebraretur. Confirmantur illa ex litteris annuis collegii Embriensis ad annum 1664, ex quibus sequentia ad majores nostros sunt transmissa : Supellex templi nostri acta est cista argentea, munificentia prænobilis dominæ Aunæ Mariæ de Hutter Domiæ van Huissen, cui promovendæ devotiori publicæ placuit includere sacros cineres et ossicula combusti ab hæretico popello corporis sancti Werenfridi presbyteri et confessoris, socii S. Willibrordi, et collegiatae olim ecclesiæ canonicorum in Elst patroni, quem xxvii Augusti populus Catholicus Embriensis publica multorum communioue, aliisque devotionis exercitiis pro avertenda peste impense honoravit. Huc usque de gloria Sancti posthuma.

cinibus et ossiculis collectis, et Embriam translatis.

F

7 Acta habemus edita a Surio ad xiv Augusti, eademque anno 1641 huc misit P. Joannes Gammansius transcripta ex Passionali pergamento Ms. Bodecensis cœnobii Ordinis Regularium S. Augustini, diœcesis Paderbornensis, ubi exstant mense Augusto fol. 181, ut notat. Illa quoque Ms. ad nos pervenerunt ex schedis illustrissimi Lindani episcopi Ruræmundensis, sed hinc inde mutila. Contuli utrumque Ms. cum editione Suriana, ex codice Ms. ecclesiæ Trajectensis curata, et recte inter se convenire deprehendi, exceptis oculis quibusdam, quæ sensum non mutant. Auctor hujus Vitæ est anonymus, et non omnino cœvus, ut ipse insinuat num. 8, ubi de miraculose virtutibus ait : Quas prior ætas adhuc fide recens oblivioni tradidit, sed mox fide maturior, vix pauca de multis memoriæ commendare curavit, quæ in sequentibus lectio recitabit. Verumtamen

Acta jam edita, ac rursus ex Ms. edenda :

AUCTORE
J. S.

tamen nihil in Vita invenio, quod sano repugnet iudicio : neque ex verbis allatis inferri potest, biographum multis seculis post S. Werenfridum vixisse. Hæc igitur Acta edam ex Ms. memorato cœnobii Bodecensis, notatis, ubi operæ prelium fuerit, differentiis Surianæ editionis.

dubatur an
Sanctus cum S.
Willibrordo
venit ex An-
glia,

8 Attamen pauca prius inquirenda veniunt de tempore, quo Sanctus floruit, et defunctus est, aliisque, quæ in Vita clare non exprimuntur. Imprimis dubium videtur, an S. Werenfridus cum S. Willibrordo ex Anglia in Frisiam sil profectus, an vero illum deinde sit secutus : nam in Vita num. 1 tantum dicitur Sanctum Willibrordum secutus, quod est ambiguum. Mabillonius tom. 2 Annalium Benedictinorum pag. 116 putat, ab initio S. Willibrordi fuisse in hac peregrinatione socium, cui favent verba Greveni num. 2 citata. At Bollandus in S. Suiberto tom. 1 Martii pag. 73 in contrariam magis propendit sententiam, quia triginta fere et sex annis post primam hanc peregrinationem a S. Willibrordo in Betuam fuit missus. Etenim dicitur S. Willibrordus in Frisiam venisse anno 690, ut habet Mabillonius tom. 1 Annalium pag. 591 : missus est vero S. Werenfridus in Elst. paulo ante a Carolo Martello traditum S. Willibrordo, ut Vita habet num. 2, ac proinde, ut recte infert Bollandus, non ante annum dccxxvi, si quidem genuinum est traditionis, quod apud Wilhelmum Hedam pag. 30 extat diploma, datum " Tulpiaco castro publico, mense " Julio, ix die, auuo sexto regnante glorioso rege " Francorum Theodorico, " quem, inquit, alibi diximus, mortuo Chilperico, anno dccxx a Carolo Martello in sedem regni constitutum. Hinc merito suspicatur, serius in Frisiam venisse S. Werenfridum, nec demum 36 peregrinationis anno in Elst fuisse missum.

et verisimilius
est post eum in
Frisiam profec-
tum : de tem-
pore predica-
tionis et mor-
tis.

9 Sane si epocha mortis, num. 2 ex Florario data, vitiosa non est, Bollandi opinio satis certa apparet : nullo enim modo credibile est, anno 690 Anglia egressum esse Sanctum, et Vitam produxisse usque ad annum 760 ibi signatum, cum de ætate ejus tam longæva, quæ centum fere annorum sic esse debuisset, nullibi fiat mentio. Et, quamvis illa mortis epocha ab auctoritate Florarii non satis videatur certa, aliunde tamen verisimilis est, quia mors Sancti contigit ultra Isalam, ubi fides non multo citius promulgata invenio. Itaque libet interim epocham illam, tamquam probabilem amplecti, donec certiora quis inveniat. Hinc autem conjicere licebit, S. Werenfridum fuisse natum seculo vii ad finem vergente, in Frisiam venisse diu post S. Willibrordum, fortasse circa annum 720, aliquot annis in Frisia predicasse, ac demum in Betuam missum anno 726, aut sequenti, insulamque illam ac loca vicina usque ad mortem fide illustrasse. Die xiv Augusti mortem obiisse, scribit Joannes Gerbrandus a Leydis in Chronico Belgico lib. 2 cap. 42 ubi tradit Vitæ compendium ex Actis, quæ subjungemus, de promptum : eundem obitus diem alii plerique statuunt ; an alio fundamento, quam quod illo die olim coleretur, mihi est incompertum.

D

VITA

Auctore Anonymo

Ex Ms. Bodecensi, collato cum editione Suriana et schedis Lindani.

Cum Dominus et Salvator noster, sol justitiæ, suæ claritatis radios ubique per mundum vellet clarificare, longe lateque stellas per orbem ejusdem claritatis exoriri * fecit innumeras, quæ luce virtutum æternæ noctis effugarent tenebras. Sole eteum absente, solent stellæ terram irradiare : ita doctores sancti, qui sunt stellæ firmamenti, quasi sole percuni non ubique presente, genus humanum sanctæ prædicationis perlustrant lumine. Quorum per plurimos Hybernia sive Scotia mundo protulit, nonnullos Britannia eique adjacens Northumbria a procreare meruit. Inter quos summus pater Willibrordus b et lucifer iuter stellas exoritur clarissimus, et meritorum luce clarior cæteris in orbe procreatur, cujus radiis non modica pars mundi perlustratam se esse lætatur, quia gentem Francorum sanctæ eruditionis dono sublimavit : Frisonumque feritatem divino cultu prædicando mancipavit. Ille vero cum postpositis omnibus peregre proficisci sibi proposuit : beatus Werenfridus, qui in eisdem partibus Anglorum oriundus exstitit, non solum sanctum Willibrordum cum exemplis, verum etiam studuit sequi vestigiis. Sperncus autem patriam parentesque amore diviuo, utpote pii patris eruditus exemplo, se prædestinavit in hac peregrinatione peregrinari, qua citius æternæ patriæ particeps postmodum mereretur fieri.

Sanctus in An-
glia natus, ve-
nit in Frisiam.* apud Suri-
um oriri

2 Sanctus autem Willibrordus, Deo prædestinate sedis episcopalis in Trajecto c gubernans cathedram, multisque tanti viri sauctitatem prospiciens esse profuturam, quemdam suæ diocesis locum, Elst vocatum, paulo ante a Carolo sibi traditum, commendavit, eique sauctæ prædicationis cura regeudum. Est enim quædam insula valde populosa, Batue d nuncupata, quæ Rheni fluminis undique alveo circumciugitur, cujus in medios locus idem supradictus situs esse cognoscitur. Hunc igitur Vir vitæ venerabilis, ut suus pastor decreverat, divina secum comitante gratia, regendum suscepit, uil tamen ambiens terreui honoris, sed potius pii patris obtemperant præceptis. Quid plura? Res ibi, quæ ad Ecclesiam attinet, prope re construitur, antiqui erroris cultus omnino dejicitur, locus Sanctorum patrociniis oppido dicatur, plebs saucta prædicatione sanctificatur, sit Deus per tanti Viri meritum populo placabilis, sibi que populus esse meretur acceptabilis, juxta illud, quod scriptum est : Et ipsi populus ejus erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus.

et a S. Willibrordo in Elst mittitur, ubi fidem,

F
* Sarius Elste

d

3 Sanctus autem Werenfridus, utpote prudens dispensator, quem constituit Domini suus super familiam suam, gregi Dominico euangelici dogmatis affatim administraus alimoniam, quod verbis edocuit, operibus adimplevit : quod salutari admonitione præmonuit, moribus et exemplis ostendit. Fuit etenim ultra vires fandi bonorum operum

multis virtutibus clarus,

A operum exhibitioe præditus, consolatione providus, humilitate nulli comparandus, susceptioe pauperum cunctis imitandus, mitis in animo, dulcis in eloquio, pernox in vigiliis, efficax in jejuniis, solummodo fide vivens, quia justus ex fide vivit: incultus in habitu, placidus in vultu, sedulus in oratione, studiosus in sacra lectione, jugi legis Dei meditatione * deditus, castitate præcipuus, omniumque morum honestate perspicuus, desperantium reformator, dolentium consolator: quia doleantibus condoluit, infirmantibus congemuit, juxta vocem doctoris gentium, dicentis: Quis ex vobis infirmatur, et ego non infirmor? Sic igitur recto calle per hujus mundialis naufragii circulum suæ professionis direxit remigium, ut id deliciis spiritalibus honestatum ad æternæ quietis perduceret feliciter portum. Quid in santis morabor? Sed adhuc vel pauca de multis, causa compendii, memorabor. In hoc enim Viro satis dictum puto, quod mundum cum suis illecebris despectui habuit omnino, non nisi cælestia cogitavit, quæ Deo sunt placita, inhiante perscrutari non cessavit, seculo nudus, fide ditatus, corporaliter tantumdem * constitutus in terris, spiritualiter procul dubio versabatur in cælis, ut ait Apostolus: Nostra autem conversatio in cælis est. Nec satis saucto Viro videbatur, si ibidem dumtaxat illius patriæ plebem Domino lucraretur, sed ecclesiam in villa, Westervoert nominata, constructam, quæ in ipsa Rheni fluminis ripa sita esse cognoscitur, a supradicto summo pontifice sub cura regendi suscepit gubernandam.

* forte meditationi

* in Ms. Londani tantum

egregie prædicat,

4 Beatus enim Vir die noctuque secum tacite revolvens, quid sanctis doctoribus Scriptura veritatis promittat, dicens: Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Nec mora, Vir per omnia Deo devotus, cælesti rhomphæa viriliter armatus, ecclesiasticæ rei destructa reedificat, pessundata strenue restaurat, et restaurata deifice gubernat, spirituali vomere corda plebis evidenter exarat, insuper et euangelicæ lucis semina non parce seminat: quia qui parce seminat, parce et metet. Seminavit in benedictione, ut perennis gaudii messem meteret in remuneratione. Seminauit in spiritu, quatenus de spiritu cælestis regni commercium collegisset in futuro. Messem vero Domini segetis superni roris fluentis incessanter irrigavit irriguis, et exinde fructum modo ceutesimum, modo sexagesimum, Domini sui transvexit ad horreum. Quidquid terreæ facultatis vel aliorum largitione, vel propriæ operationis labore suscepit, nil ultra naturalem usum sibi poposcerat, sed per manus pauperum ad superni Regis studiose transvexit * ærarium, ubi fures non effodiunt nec furantur, nec ærugo nec tinea demolitur, illicque cor suum indissociabiliter defixerat, quoniam illo tota mentis intentione tetenderat.

* al. transmissit

et moritur in Westervoert.

5 Hæc et his similia dum Vir sanctus persingula plene peregit, utrorumque locorum regimen in Christo firmiter stabilivit, suæ resolutionis imminebat tempus, ut peracto temporalis militiæ congressu, Christi Regis castra mereretur intrare corouandus. Ille autem ad Dominum suum cum duplicato talento jam sibi credito lætus redire non trepidat, cui specialiter Dominica voce dictum fuisse nemo nostrum dubitat: Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Vir igitur sanctus in villa Westervoert supra-

dicta, si febrium corporaliter attactus, adoptabili dierum jam numero provector, cœpit carne languescere, quia tunc se persensit in anima convalescere. Convocatis itaque ad se religiosi viri utriusque videlicet ordinis, eos ut pater egregius in fide confortabat, cisque mox se migraturum esse de carne revelabat. Nec longo post intervallo facto, sanctarum exsequiarum more peracto, totius colluvionis immunis, meritorum trophæo insignis, ex hujus carnis migravit ergastulo, sine fine feliciter gavisurus in Domino. Quis ambigat omnium illorum lamenta graviter ingrucere? Quis adstantium gemitum vel fletum potuit sustinere? Erat illis itaque jure lamentandus, qui modo nobis est suppliciter veniaudus. Egrediente quidem sancta de mole carnis anima, circumstantes tam miri odoris invaserat fragrantia, ut cunctis manifestissime declararetur, quod tanti Viri spiritus per manus angelorum ad cælestem aulam deduceretur.

A. ANONYMO.

6 Mox ut terram hujuscemodi rumor pertonuit, plebs illuc universa dolens affluxit, totaque Batua gemens atque mœrens per profunda supradicti fluminis stagna ruit, illuc undique confluentes, corpus exanime circumsteterunt dolentes. Fit ratio de sepultura corporis, quæ populo contulit causam non modicæ dissensionis. Fervet dolor unus adstantium, sed non eadem voluntas omnium. Insulanensis enim multitudo sanctum corpus ad Elst depromit debere deferri, ibique loco proprio terram terræ commendari. Nobis, inquit, vivus exstitit pastor, noster et erit apud Deum perpetuus intercessor. Quod vobiscum carue vivens inchoavit, vunc reguans in Christo adimplere debet. Ad hæc adversa pars altera populi: Recte etenim, inquit, hic requiescit corpore, ubi ipse spiritum voluit relaxare. Sit vobis satis eum habuisse carne vivum, quem habere gaudemus et modo carue mortuum. Quod vobiscum conversans erudiendo peregit, nobiscum et nunc requiescens regnando cælitus adimplebit.

Dissensio orta de corpore,

E

7 His etenim verbis populo satis diu inter se altercante, quidam presbyterorum consilio meliores, in hanc vocem prorupere: Legimus, inquit, de arca testamenti Domini quondam in captivitatem ducta, quod ipsi, qui eam captivaverant, super novum plaustrum eandem imponerent, binasque vaccas, domi reclusis illarum vitulis, eidem plastro subjugarent, ut ab eis plastrum cum arca traheretur, et ad propria nutu divino deduceretur: quod et factum est. Fiat et inde hujuscemodi rei approbatio: factum corpus deferatur ad navem ilico, et si navis ipsa, nullo vestrum remigante, amnem ultro transierit, manifestum erit nobis omnibus, quid ipse voluerit. Nec miuus exinde plastrum novum cum duabus vaccis, quæ domi lactant vitulos, præparetur, ut in eo gleba sancta collocata, quocumque deducenda sit, deducatur. Ad hæc protinus omnes asseuserunt. Nec mora: navim quantocius præparant, feretrum cum hymnis et psalmodiis ad litus deportant, navim deponunt, in medio neminem intrare permittunt. Res admodum cuuctis admiranda, navis eadem tam recto itinere amnem transmeans, se ad litus alterum applicuit, ut ipsam angelico remige ductam esse cunctis patenter innotuit. Mox ut hæc circumstantes aspexere, omnes una voce Dominum collaudavere, qui eis per tale miraculum dignatus est Servi sui meritum ostendere.

illud navi imponitur, quæ sponte flumen transit,

F

8 Tunc procul dubio supradictæ rei exemplum assequitur: plastrum novum cum vaccis duabus, ut supra dictum est, citus acquiritur, et sanctum corpus

deinde plastro, quod vacæ in Elst perducunt:

A. ANONYMO corpus in eo reverentur superponitur. Quid multa? Vaccæ quidem, quæ numquam juga sustinere, tam privatæ vehiculum subiere, quasi semper in eo solitæ essent opere, vitulorum prorsus immemores, per devia nequaquam errantes, per rectam semitam iter tetenderunt, sanctumque corpus usque ad Elst perduxerunt, eum angelorum, ut credendum est, comitatu atque populorum Deum collaudantium concursu. Illuc quoque, ut dignum fuit, eum omni veneratione tantæ preciositatis thesaurus commendatur sepulturæ. Ibi enim per tanti Patris intercessionem multæ miraculorum declarantur a Domino virtutes, quas prior ætas adhuc fide recens oblivioni tradidit, sed mox fide maturior, vix pauca de multis memoriæ commendare curavit, quæ in sequentibus lectio recitabit.

contractus
monitus adire
sepulcrum, ibi
sanatur.
* Surio Ance-
linus.

9 Fuit quidam vir in partibus Aquitaniæ, Ancelmus* nomine, qui prorsus omnium membrorum officio destitutus, solo aspiramine vixit anhelus. Ille autem cum quodam vespere miserabiliter, ut contractus, stratu suo collocaretur, ei per nocturnam visionem nominatim dicitur: Ancelme vis sanus effici? Si sanari curabis, ostendam tibi, quo iturus eris. Est locus in longinqua regione, qui appellatur Elst, ubi confessor Christi Werenfridus requiescit corpore: si illo perveneris ejusque suppliciter interventum invocaveris, per ipsius meritum adoptivæ sanitati restitueris. Post hæc expergefactus a somno fit attonitus in animo, nomen loci secum retinuit, sed viam, per quam iturus esset, minime sapuit: fidem adhibuit visioni, quia lætus efficitur ex promissione remedii. Nec moram pergendi diu distulit, quia se in longum morandi pœnituit: sui itineris vehiculum præparavit, Christoque duce, quo sibi nudum erat, citius pervenire non tardavit. Cumque illo pervenit debilis, promissam sibi sanitatem confestim promeruit hilaris.

at rediens in
patriam
rursum agrotat,
rursumque sanatur
apud sepulcrum:

10 Post, ubi naturali membrorum sospitate corroboratur, sua sponte jugi servitio beati Werenfridi maucipatur: nam se devovit illuc omni tempore sub ejus famulatu perseverare. Ast non multo post transacto dierum circulo, destinavit ad patriam redire eum gaudio. Cum autem sanus sua subierat, mox ita fit contractus, ut antea fuerat: fit mente pereulsus, sui conscius propositi, se pœnitent redeundi, pudet facti. Mœrens ac debilis iterum remeavit, ude gaudens ac incolumis recessit. Divina etenim pietas eum sanitati secundo restituit, quam per tanti Viri meritum incessanter, ut sanaretur, exoravit. Nee opus est morandi: ter remeando ad patriam debilis efficitur, terque pœnitens remeando per sancti Viri elementiam sanitati restituitur. Tandem quoque victus, vult potius exulare quam cum suis domi debilis habitare. Sicque perfruens sospitate, permansit ibidem usque ad finem vitæ suæ.

puer Sancto
devotus valetudinarius
deditur:

11 Nee hoc silendum est, quod quædam mulier in vico, Leona nuncupato, debilem nervis omnino contractis infantem habuit, quem, si sanaretur, sancti Werenfridi se servitio dare spopondit. Nee mora, surrexit propere, tetendit ad ecclesiam pergere, secum contractum deferens inter brachia filium, ut eum offerret Domino, sicut promiserat offerendum. Cum autem concito cursu properaverat, in medio campi parvulus ab amplexu matris ad terram deciderat, et consolidatis nervorum compagibus, illico sanatur divinitus, atque post easum exeiptur sanus, qui ad terram ruit antea debilis. Mater vero gaudeus excipit parvulum, et quem prius gemebunda devo-

verat infirmum, jam jocunda pergens ad ecclesiam, D sancti Patris obtulit famulatui sanum.

12 Alio quoque tempore in pago, Veluwa e vocabulum contiueute, quemdam virum tantæ asperitatis lepra discoloravit, ut vix alieni præscabie nimia, vultus illius appareret: labes iusuper ipsam oculorum exæavit aciem, quod ille nequaquam visu agnoscere potuit aliquem, quia tanta miseria erueiatus solummodo sibi superfuit anhelitus. Contigit autem illum quadam nocte visionem sibi videre, per quam obstupefactus a suo cecedit stramine, seque in modum crucis prostravit, clamans ac vociferans, clamando KYRIE ELEISON sæpius iteravit. Eo clamore sui parentes expergefæcti, cœperunt interrogare, quid evenisset illi, quod plus solito impatiens esset. At ille visionem bene recolens, euncta, quæ viderat, eis per ordiæm retulit, ita dicens: Visum est mihi per quemdam locorum ire debere, quem cœnosa palus circumieuit undique, ut nullatenus patuit via transcuudi, per quam iude abire potuit. Hinc dum admodum anxiarer mentis expertus, obviavit mihi sacerdos venerabilis adpectu, sacerdotalique venerabiliter indutus habitu, quasi processurus esset ad Missarum solemniam, E præparatoque ponte super paludem ne transduxit incolumem, et ait: Estne tibi cura sanari? Scito me Werenfridum appellari, et per me mereris a lepra curari. Cum autem celebrabitur solemnitas archangeli Michaelis, tu ad Elst perveire debebis, ibique, dum divina a pontifice f Missarum celebrautur solemniam, tu mundaberis a labe mortifera. His auditis, parentes sui solito lætiores effecti sunt, et eum, sicut ipse voluerat, ad Elst perduxerunt. Nee diu visio promissionem distulit. Nam ut pontifex, qui tunc temporis illic præfuit, sub eodem die, quem prædixerat, Missarum libamina Domino libaverat, ita evanuit ab illo pestis torrida, ut in eo veneniferi coloris non comparuerit macula. Ipse vero non solum se a lepra mundatum esse persensit, sed etiam amissam oculorum lucem percipere remeruit. Illius stupendi miraculi declaratio, non uuius vel duorum affirmatur testimonio, verum etiam totius populi, qui tunc ad ecclesiam confluerat, manifestissima declaratio verum esse demonstrat. Hæc et multa alia miracula, quæ perlongum est euncta narrare per singula, Dominus noster Jesus Christus dignatus est ibidem ostendere, quatenus per hæc miraculorum beneficia, quantæ dignitatis Servus suus apud se haberetur, nobis omnibus aperte monstraretur. Qua de re summopere credendum est, quod possit suis meritis vulnera peccatorum sanare, qui totidem modis corporum languores dignatus est subveniendo medicare: præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria per immortalia secula seculorum. Amen.

leprosus, vi-
sione præmo-
nitus, tempore
Missæ in Elst
mundatur.
e

ANNOTATA.

a Northumbria hic designat antiquum Northumbriæ regnum, quod complectebatur partem Angliæ bene amplam trans Humbram flumen ad Boream extensam: pars regni illius est hodiernus Northumbriæ.

b De S. Willibrordo, ejusque ex Anglia egressu, pauca diximus in Commentario num. 8, ubi incertum esse ostendimus, utrum S. Werenfridus eum ab initio sit comitatus, an deinde secutus: plura de viro hoc egregio dabuntur ad diem 7 Novembris, quo nomen ejus Martyrologio

A gio Romano legitur inscriptum.

c Trajectum inferius, seu Ultrajectum intelligitur, cujus primus episcopus fuit S. Willibrordus. Urbs ipsa hodieque satis nota est, et caput unius ex Belgii fœderati provinciis.

d De Betua, seu Batavorum insula, quam duo Rheni brachia, Rhœnus nimirum, qui circa Durstadium, nunc vulgo Wyck te Duerstede, Lecca, nominari incipit, et Vahalis moliuntur, dictum est initio Commentarii.

e Surius, cui Ms. Lindani consonat, legit Felua. Crediderim designari Velaviam, quæ vulgo de Veluwe, dicitur. Porro Velavia, aut Veluvia, pars Geldriæ est satis ampla, quæ Rheno dividitur a Betua, extenditurque in Septentrionem usque ad mare Austrinum: ab ortu Isala flumine terminatur, ab occasu dominium attingit Ultrajectinum.

f Antistes Ultrajectinus procul dubio significatur.

A. A. GONTHO.

DE S. JOANNE EPISCOPO

TICINI IN LONGOBARDIA

SYLLOGE HISTORICA

J. S.

De cultu, tempore episcopatus, et gestis.

B

ANNO DCCCXIII.
Cultus Sancti,
tempus episcopatus

Ticinum, alias Papiæ, urbs Italiæ non ignobilis ac regia olim Longobardorum, ad amnem Ticinum sita, inter varios ecclesiæ suæ sanctos antistites colit S. Joannem, primum istius nominis Ticinensem episcopum, quem perperam secundum vocat in notula marginali ad xxvii Augusti Castellanus. Illum annuntiat Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad xxvii Augusti, notatque coli eodem die in ecclesia Ticinensi ritu duplici. In Martyrologio Romano ad diem memoratum breviter ejus memoria celebratur his verbis: Papiæ S. Joannis episcopi. Acta ejus desiderari, observat laudatus Ferrarius, breve tamen ei textit elogium, in quo asserit, trigesimum fuisse Ticinensem episcopum, ac præfuisse dictæ ecclesiæ post Petrum II ad annos viginti, ac demum obiisse xxvii Augusti tempore Caroli magni et Leonis III Romani Pontificis, id est, initio seculi ix. Scutus est in hac chronotaxi Antonium Mariam Spelta, qui in Historia de vitis episcoporum Ticinensium pag. 215 et seq. in Joanne I eadem affirmat. Viginti quoque episcopatus annos S. Joanni attribuit Stephanus Breventanus in Historia urbis Ticinensis fol. 49. Consonat Jacobus Gualla in Historia patriæ suæ pag. 26 ita scribens: Sepelitur denique antistes ipse, Vir eximia virtute venerandus, anno sui pontificatus vigesimo, ea in basilica magno honore ab universo Ticinensi populo.

varie designatum: unius mortis, et elogium.

2 Quantam huic chronologiæ fidem debeamus, difficile est determinare. Certe Ughellus tom. 1 Italiæ sacræ in catalogo episcoporum Papiensium col. 1084 S. Joannem inter eos statuit quadragesimum tertium, atque episcopatus initium et finem memorat hoc modo: S. Joannes I huic (Petrum II) scutus est anno dcccxi. Decessit autem dcccxxiii, die xxvii mensis Augusti, qua ipsa die ejusdem festum celebratur Papiæ. Ex quibus necesse est, Joannem duodecim tantum annis ecclesiæ præfuisse. Porro ex omnibus his scriptoribus elogium conceivavit Joannes Baptista de Gasparis, quod inseruit Breviario sanctorum episcoporum Ticinensium Augusti Tomus VI.

nensis ecclesiæ. Consentit hic Ughello, quem et nos sequimur, donec certiora innotescant, in anno mortis assignando; at unum agnoscit episcopum, quem ignoravit Ughellus (de hoc videri potest nota editoris, qui Ughelli Opus recudit) adeoque Joannem vocat episcopum quadragesimum quartum. Cum autem laudatus auctor omnia collegerit, quæ sparsim habent alii, ejus elogium pro Actorum compendio subjungam.

3 Joannes primus, Ticini claris natalibus ortus, optimis disciplinis apprime eruditus, et præstantis ingenii claritate insignis additum sibi ad episcopalem Ticinensium sedem aperuit. Factus episcopus nihil sine precibus aggredi solitus, facile obtinebat postulata, quibus populi sui salutem consulebat. Disciplinam ecclesiasticam acerrime defendit, depravatos suæ plebis mores instauravit, viduis et orphanis pecunia, consilio et opera, ut optimus pastor et pater, non defuit. Hic cælestibus magis, quam humanis addictus, suorum auribus sempiterna dignam memoria sententiam identidem ingerebat, Episcopum nominis sui officium non persolvere, nisi tum spiritualium tum temporalium curam gereret; non tamen ob spiritualium contemplationem omittenda temporalia. Addebat, multum sibi pensandum, quam grave esset onus episcopale, de quo in tremendo Dei judicio ipse districtam esset redditurus rationem.

quo pauca ejus gesta breviter describuntur.

4 Quare ex his dictis patet, S. Episcopum ad munus suum persolvendum aliorum adhortationibus nullum reliquisse locum, sed in aliis erudientis eum non modo verbis, sed re ipsa egregie optimi pastoris præstitisse partes. Cum vero duodecim annos Ticinensem ecclesiam auctoritate, doctrina, exemplo, ac pervigili cura sanctissime administrasset, gloriosus tandem migravit ad Christum sexto Kalendas Septembris anno octingentesimo decimo tertio, et sepultus fuit in summo templo in ara ad dexteram, ubi erat altare majus. Sancti reliquias in eadem adhuc sede sacre reversioni esse, testatur ante laudatus Gualla fol. 22 verso.

ut mortis tempus, et sepultura referuntur.

DE S. GEBHARDO VEL GEBEHARDO

EPISC. ET CONF.

CONSTANTIÆ IN SUEVIA

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

§ I. Illustre Sancti genus, parentes, ac fratres.

AN. CMXCV VEL
CMXCVI.
A sorore regis
Francorum
et imperatoris
Romani

Constantia, vulgo *Conslantz*, urbs Germaniæ in Sueviæ Circulo, atque in ipso Helvetiæ Confinio, ad lacum Constantiensem seu Acronium sita, et a celebrato in eadem concilio admodum nota, annua sanctissimi sui Præsulis memoria nobilitatur hodierna die. De illustrissimis Viri natalibus Chronicon Constantiense, de quo infra, hæc scribit, a pag. 643, quæ in gratiam lectoris a mendis purgavimus: Hic generosus et venerabilis Antistes meretur, ut nobilissimam generis sui propaginem edicamus, eam ex Annalibus monasterii Petri domus, quod ipse (ut subjicitur) fundavit et dotavit, excerpere et colligere potui, illam quoque ita seire convenit. In Gallia Togata vir siquidem erat nobilissimus, cui Francorum rex (qui et Romanorum imperator exstitit) sororem matrimonio copulavit. Ex qua duos genuit filios, qui ambo, ut genere, ita et animi virtute facti sunt clarissimi; hique eum adolevissent, et rebus opulenti, viribus atque armis essent acerrimi, contigit, ut inimicitiae venenum inter regem provinciæ ipsius, et ipsos irreperet, eorumque præcordia in tantum inficeret, ut nullatenus antea colibcri potuerit, neque * regem manus gladii vita privaret.

* f. donec

C 2 Rege igitur interempto, timentes hi duo comprovincialium suorum conspiracyonem, ad avunculum suum imperatorem augustum se contulerunt, atque ab eodem gratanter accepti, in Alemannia habitationes acceperunt, loca quam plurima, et sicut multa, ita et optima: dedit quippe eis Potamum et Brigantium, Uberlingen * et Bucchorn *, Achihusen *, Turingen atque Heisteragew, Wintertthur, cum omnibus appendiciis eorum: et in Curien. Retia Mesauch, et alia multa, quæ temporis vetustate, memoria deleta sunt. Talibus ergo ab imperatore donis ditati, cum ea adiissent, et suo juri mancipassent, viris suis nobilibus, qui secum venerant, ex eis dona largiti sunt. Et alii quidem dederunt Turingen, alteri Uberlingen, alii vero Bucchorn, qui et postea cum eis affinitate conjuncti sunt. Posteaquam igitur Gallorum furor, qui contra hos duos germanos ob regis sui necem exarserat, sopitus esset, propinqui et amici eorum mittentes, ut ad patriam suam redirent rogaverunt. Quorum unus magnis devictis precibus, in patriam rediit. Alter vero Udalricus nomine in Alemannia remansit. Et omnia, quæ ab imperatore data erant, retinuit per se * et posteris ejus.

* in Suevia
* ibidem.
At. Buchorn
* f. Alschau-
sen: ibidem.

* l. pro se

laudatur ejus
parva a pietate:

3 Ex hujus itaque semine genitus est Utzo pius et venerabilis comes, qui apud Brigantium habitabat loco, qui adhuc ruinas ostendit habitationis antiquæ. Hic Utzo (ut incidens non omittimus) tantæ factus fuit pietatis et meriti, ut et

aures * ejus sanetitatem sentirent, ac de ejus manu eibum caperent, et eum satietate abirent: alia denuo saturatæ venirent. Item uno die diluculo, ad ostium ejus cubilis cerva e sylva veniens pede pulsavit: cumque ostiarius aperiret, et videret bestiam astare, ostiumque pulsasse renuntiaret; Eia, inquit, ad servum, sequere cam, et vide, si quid forte velit. Ille nil moratus, secutus est præcedentem. Quæ in sylvam eum duxit, et ei partum suum ostendit in compede hærentem pede, et stans eapite demisso, aurium motu quasi rogare cæpit. Ille confestim, dum pedem hinnulo de compede solvit, illa cum eatalo læta in sylvam abiit, servusque ad Dominum rediit, atque ei, quæ gesta sunt, nuntiavit. Talibus et his similibus cum hoc venerabili viro Deus quasi joeulabatur: quia, Jocundus homo, qui miseretur in Domino, non commovebitur in æternum.

4 Ex his perspicuum est, a dicti Chronici auctore illustrissimam S. Gebhardi nobilitatem referri ad sororem augustissimi in occidente imperatoris. Minus scivit, vel minus credidit Felix Manilius (e quo ejusdem Sancti Vitam dabimus) uti suspicor; quia generis ipsius claritudinem paucis dumtaxat perstringens, nobilissima, inquit, Alamaunorem stirpe, patre videlicet Uzone vel Huozone nomine, Rhetianorum comite exstitit oriundus. Chronicon itaque Constantiense egregie meruit de præclarissimo Viri stemmate, modo tam vera sint, quam splendida, quæ refert. Sed primo, ætas istius auctoris tam recens in comparatione tam antiqui stemmatis, quod refert, parum habet auctoritatis: nam finit suum Chronicon Manilius, seu alter potius, qui illud postea auxit, ad annum 1607, ut videre est in titulo eidem præfixo. Secundo, nec imperatoris, nec sororis ejus, nec regis interempti nomen exprimit. Si tamen ad tempus attendas, videtur respicere ad familiam Caroli magni, vel aliorum, qui e natione Francorum seculo nono imperium Occidentis tenuerunt. Jacobus Basnage heterodoxus in Thesauro monumentorum, sive lectionibus antiquis Henrici Canisii, quas recudit, tom. 4, pag. 820 observat ista in rem nostram: Habetur genealogia Gebhardi in Constantiensi Chronico a magno quodam nobilissimoque Gallo, qui filiam regis Francorum, cujus tamen nomen non legitur, duxerat, deducta.

5 Nos itaque genealogiam istam tam obscure positam ad sua principia revocare supersedemus, cum id propius ad genealogos quam ad hagiographos spectet: sed referimus quæ de illa sunt dicta; non vero, an et quomodo dici debuerint, discutimus. Tertio, quæ hujus genealogiæ sinceritati derogant,

* l. aves

E

nonnullx

F

super Sancti
genealogia non
rationes.

A *rogant, vide inferius num. 9. Nec vero etiam videtur operæ pretium, locorum omnium, quæ superius nominabantur, situm distincte enucleare. Sufficiant ista: Gallia Togata, pars Galliæ Cisalpinæ Cæsari et Plinio, a Placentia Anconam usque protensa (licet alii alios terminos faciant) in qua Æmilia, et pars Umbriæ, in ora Senonum, Adriatico mari exposita etc. Potamum, Bodmen, castrum Germaniæ in Suevia, ad lacum Potamicum ab eo dictum . . . 4 milliariibus Germaucis a Constantia in Arctos. Est autem Brigantium, oppidum Rhætiæ Ptolomæo, Brigantia Antonino, hodie Bregentz, oppidum Germaniæ in Suevia, comitatus cognominis caput, ad lacum etiam Brigantium, ubi recipit fluvium parvum Bregentz. Has locorum descriptiones accepimus e Baudrando. Mirabilia vero prorsus sunt, et majoris auctoritatis indiga, qua narrat prædictum Chronicon de Uzonis sanctitate ab animalibus percepta, eorumque testimonio quasi comprobata. Veniamus jam ad ea, quæ inter S. Gebhardum ac fratres ejus transacta memorantur.*

B *6 Prædictus biographus apud nos infra cap. 8, libri 1 scribit de divisa inter Sanctum ac fratrem ejus hereditate paterna, occasionem nobis suggerens agendi de tribus ipsius fratribus, hereditateque divisa, quæ in citato Chronico Constantiensi pag. 644 alio modo narratur accidisse, quam Vitæ auctor referat: Ergo Utzo comes quatuor genuit filios, unum Ulricum nomine, alterum Marguardum, Lutfridum tertium, quartum vero totius generis decus Gebhardum. Defunctis deinde parentibus cum fratres quatuor inter se hereditatem dividere vellent, unus eorum, Lutfridus nomine, cum deses esset et imbellis, cæterisque despicibilior, verens, ut forte propter ignaviam suam a fratribus in divisione contemneretur, secum tractare cœpit, qua arte eos circumveniret, ut sibi hereditatis partem non negarent. Multa igitur secum volvens, et ad ultimum sibi, suisque posteris consilium experiens, sic unum e fratribus suis, aliis ignorantibus, affatus est: Scis, inquit, frater, scis, quod ego fratribus meis impar, nequaquam sæculi negotiis idoneus apparo; sed si meis consensum præbueris consiliis, non modicum commodum tibi tuisque posteris præstabis. Te nempe præ fratribus cæteris diligo meis, tecumque habitare desidero; et ideo, cum ad divisiones bonorum deventum fuerit, omni nisu satage, ut in meam partem cadat Winterthura cum appendiciis suis: sciasque procul dubio quia, si hæc in meam devenerit proprietatem, quod tibi eam sum traditurus, et ipse tecum deinceps, quemadmodum jusseris, ero permansurus.*

C *7 In hoc ergo, tuæ consule utilitati: obtemperare stude voluntati, pariterque fratri secundo. Sic clam locutus est et tertio, singulis credentibus, quod hæc sui amore loqueretur, omnesque hæc spe promptos ad suæ voluntatis reddidit effectum. Itaque cum ad divisionem ventum esset, [et] unicuique sua sors caderet, festinabant singuli Lutfridi adimplere petitionem, ignorantes singuli, quod unicuique eorum æqualia promisisset: et quia omnium par erat voluntas, facile est ad effectum perductum, quod omnes uno animo voluerunt. Et Lutfrido Winterthura, cum omnibus suis confirmaverunt. At ille merito lætabundus sibi tradita adiens egregia prædia, juri suo mancipavit universa, talique fratres sefellit astutia, atque agriculturæ operam dedit, et multa peculia congregavit, acceptaque uxore, ex ea filium ge-*

nuit Adelbertum nomine, qui cum beato Leone Papa in Apuliam transiit, ibique pro causa S. Petri contra Nortmannos, qui Apuliam invaserant, pugnant occubuit: ejusque filia erat Adelhaidis, quam comes Hartmannus senior de Dilinga in matrimonium accepit, quæ ei Hartmannum peperit juniorem, et Adelbertum, et Udalricum, qui apud Constan. episcopus factus est, filiasque tres, quarum una in sactimoniali habitu commorata est; alia vero Udalricum comitem in Gamertingen genuit, et Adelbertum comitem in Achalm. Hæc ibi; quibus nonnullas subjicimus observationes.

8 *De Winterthura consuli potest Thesaurus geographicus Ortelii ad vocem Vitodorum. Ad quam etiam vocem Baudrandus Vitodorum, inquit, oppidum Galliæ Lugdunensis in Helvetiis, et in Tigurino pago Antonino, nunc Widterthur, oppidum Helvetiæ, in Tigurino pago etiamnum, ad amnem Eulach, teste Scudo, prope Kiburzum castrum, 3 milliariibus Germanicis a Tiguro distans in ortum, Constantiam versus 6. De B. Leone, quem Adelbertus, Lutfridi filius, sanctique Præsulis nostri ex fratre nepos, comitatus in Apuliam dicebatur in causa S. Petri, vide dicta apud nos in S. Leone IX Romano Pontifice ad diem 1x Aprilis, ubi res ejus gestas illustravimus pag. 642 et sequentibus. Conveniunt tempora et nam natus ibidem affirmatur S. Leo anno 1002, mortuus anno 1054. Pagius in Critica Baroniana ad annum 1041 num. 4 scribit de Normannis Apulia potitis; ad annum vero 1053 num. 5 de bello Normannico, quod S. Leoni infastum fuit.*

9 *De Udalrico vel Ulrico, episcopo Constantiensi, in superiore genealogica serie nominato, tractat Chronicon Constantiense pag. 567, inter alia de illo indicans, quod de S. Udalrici, episcopi Augustani, cujus Acta illustravimus ad diem 1v Julii, sanguine fuerit, et sepultus apud Constantienses anno Domini mxxxvii. De aliis personis in dicta modo serie genealogica expressis consule idem Chronicon in tabula utcumque collecta familiæ S. Gebhardi pag. 647; et in alia de parte veteris Kyburgensium familiæ pag. 664: in hæc autem tabula, quæ, uti ad eandem notatur, multis locis correctionem postulat, ponitur S. Ulricus episcopus Constantiensis non Hartmanni II seu senioris et Adetheidæ, filii Adelberti, neptis Lipfridi vel Luthfridi, prout ibidem additur, filius, sed Hugwatti comitis in Dittingen. Verum hæc et alia, ad genealogicam seriem, quam ex Chronico Constantiensi retulimus, attentione, ad curiosos genealogicarum rerum investigatores amandamus, ad alia, quæ fori nostri sunt, progressuri.*

§ II. Pia Sancti educatio; an fuerit monachus; episcopatus; monasterium Petershusianum ab eo conditum; miracula.

De miro, quo Sanctus in lucem prodiit, modo, ejusdemque pueritia, ac pia educatione scribit Felix Manilius lib. 1, cap. 1, num. 4 et 5 nostræ divisionis, quam posthac citabimus. In compendio Vitæ ac miraculorum, anno 1730 Brigantii

LECTOR
J. P.

hic etiam

E

explicantur.

F

Mo- es ejus

AUCTOR.
J. P.

gantii Germanice excuso, ac deinde in usum nostrum latinilate donato, indicatur in lucem prodire in loco, cui nomen Pfannenber, prope Brigantium silo, anno Christi Servatoris cmlxix, die vii Augusti. Ibidem de ipsius juventute fructuose transacta traduntur sequentia: Junior Gebhardus, grandiusculus factus, a domino parente suo Constantiam missus, dominis Canonicis cathedralibus istius civitatis tum in literarum, tum in virtutum studio institendus tradebatur. Nec sine fructu. Cum in prima sua aetate non obscura futuræ doctrinæ, et sanctitatis suæ indicia præberet. Erat enim studiorum amans, humilis, morigerus, et jam tum ob morum suavitatem carus omnibus: unde factum est, ut juvenilis ejus, sed moribus virilis aetas, omnes in admirationem et amorem raperet: ita ut, laude juventutis ipsius longe lateque diffusa, ipse magno in honore ac veneratione habitus fuerit, et in numerum Canonicorum cathedralium adscitus. Hoc ultimum videtur confirmari ex donatione ejus inferius producenda, in qua dicit: Ego Gebhart S. Constant. ecclesiae frater.

B 11 *Plurimum enimvero ad formandam piissimi Juvenis in virtute vitæque integritate institutionem contulit S. Conradus episcopus Constantiensis, teste Manilio num. 5 citato: Cum autem, inquit, puerilia transcendisset jura, et juvenilem vitam attigisset, Dei cœpit frequentare contubernia, et præcipue beati ac Deo digni sacerdotis Conradi Constantiensis episcopi, cujus etiam familiarissimus pedisequus extitit; ut videlicet in ejus probitate disceret, quid adhuc in ejus moribus emendandum foret. Quantam vero jam tum sanctissimus Juvenis apud laudatum præsullem de se concitaril expectationem, conficitur e vaticinio S. Conradi, quo eum ad infulus Constantienses admovendum post alium prænuntiavit. Factum narrat Manilius num. 6; et confirmatur ex Vita S. Conradi apud Surium vulgata ad diem xxvi Novembris, quo nobis agendum de illo erit cum Martyrologio Romano. In collectaneis Mss., quæ de isto Sancto pro dicto mox die asservamus, vaticinium illud etiam extenditur ad duos, quibus idem antistes dictas infulus prædixerit, nimirum ad Gaminolphum, qui proxime ipsi in episcopatu successit, et ad Gebhardum, qui mediate. Textum non transcribimus, cum quia nos latet, qua, fide nitatur illa extensio, tum quia parum facit in rem nostram, magis ulique pertinens ad S. Conradum.*

an vita monastica institutum professus.

12 *Quæres, an sanctus Episcopus noster professus fuerit vitæ monasticæ institutum. Affirmat Bucelinus in Menologio Benedictino ad diem xxvii Augusti: Eo, inquit, magistro (S. Conrado) tantum profecit, ut sacro in monachorum collegio facile princeps pietate haberetur. Menardus in Martyrologio Benedictino ad eundem diem in notula marginali dubitare se indicat de illa re, dicens: Non tamen est adeo certum, an fuerit monachus. Apud Wionem in notis citatur Belforestius in sua Cosmographia in civitatis Constantiensis descriptione, qui ex monacho S. Galli (apud Helvetos) ad eam sedem assumptum narrat. Sed Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti tomo 5, pag. 840, facta mentione de abbacia, quæ Petri domus dicitur, a S. Gebhardo constructa, monachatum ipsius rejicit his verbis: Et hanc quidem causam esse puto, quod Gebhardus in Fastos nostros relatus sit, nempe ob constructionem abbatiæ Ordinis nostri. Nam in tota ejus Vita nihil de monastica ipsius professione legitur, neque apud alios idoneos auctores.*

13 *Bucelinus miro modo ad Constantiensem D cathedram electum refert, ipsa Virgine Deipara dignitati eidem suffragante: Fuit, inquit, Gebhardus admirabili Matri, virginum Virgini, præcipua devotione addictissimus: quæ ipsum mox a morte Gaminolphii episcopi, suæ ecclesiae ipsa pontificem elegerit, visa ipsi in soporem resoluta lignea sna in choro imagiæ lituum pontificalem porrigere eum hoc mandato: Dominicum gregem pasceret, eique pascua vitæ æternæ demonstraret. Pro cujus facti veritate desideraremus melioris antiquiorisque notæ testimonium; nisi exstaret apud Manilium num. 7, et aliunde nobis illud non redderetur suspectum; atque adeo rem relinquimus in sua possessione. Interea ecce tibi, lector, alia, quæ ad elucidandum Veri sanctissimi episcopatum faciunt.*

D
Episcopatum
ejus faveat Dei
para:

14 *De anno inchoatæ istius dignitatis non convenit inter auctores. Manilius num. 6 nullum signal. In Compendio Vitæ recentioris Germanicæ dicitur electus Sanctus anno Christi 980. Hepidannus, cœnobita S. Galli, in Annalibus brevibus rerum in Alamannia gestarum sic scribit ad annum 985: Gebhardus episcopus efficitur. At præferenda videtur sententia Hermanni contracti, qui S. Gebhardi pontificatum sex annis prævertit, hæc scribens apud Henricum Canisium tomo 1 Antiquarum lectionum pag. 573: cmlxxxix Constantiæ Germuolfus episcopus obiit; eique Gebhardus nobilis et venerabilis præsul succedens, 16 annis ecclesiam rexit, qui basilicam sancti Gregorii in ripa Rheni, abbatiamque suis ex prædiis construxit: jam dicitur Petri domus. Hæc temporis notatio confirmari poterit ex iis, quæ inferius referemus de annis sedis ipsius ac mortis. Ex his sequitur, ut Gebhardus noster cum duobus aliis synonymis ejusdem sedis episcopis confundi non possit: non cum primo, qui uno seculo illum præcessit, et de quo Chronicon Constantiense pag. 634 hæc scribit: Gebhardus hujus nominis primus... vixit... circa annos Domini dccclxxxv: non cum tertio, qui Sancto nostro posterior fuit uno fere integro seculo: nam, sicut ibidem pag. 666 dicitur, anno Domini m lxxxv episcopus creatur. Præsul itaque noster inter duos hosce synonymos fuit medius, et hujus nominis secundus, qualis nuncupatur in privilegio Joannis Papæ apud Manilium in Vita num. 12: in citato autem mox Chronico pag. 643 ponitur xxvi episcopus Coustan.*

hunc quando
inceperit Sanctus,

E

F

15 *Basnagius itaque antea memoratus recentioris scriptoris mendum merito castigat pag. 821 hisce verbis: Cave ut in errore impingas, dum Morerium pervolvens occurrit tibi Gebhardus primus Constantiensis episcopus. Typographi incuria cubat hic locus in mendo: quippe plurimi jam fuerant episcopi Constantienses ante Gebhardum: sed procul dubio dicitur primus, ut a Gebhardo secundo distingueretur. Cujus autem Gebhardi occasione hæc scribat, aperte colligitur ex his, quæ ibidem præmittit: Fuit alius Gebhardus Constantiensis præsul, toto seculo recentior: legitur ejus electio in fine Chronici Constantiensis. Indicatur ille etiam in narratione Udaschalci* tauquam Pontificis legatus, adfuitque concilio Wastallensi, ibique Hermaunum Augustensem episcopum, imperatoris partes tuentem, arte prudentique consilio liberavit. Meminit de hoc episcopo Udalscalci Narratio apud Henricum Canisium tomo 2 Antiquarum lectionum pag. 208, et in recenti earundem editione, quam Basnagius vulgavit, tomo 3 parte 2, pag. 7. Observa primo,*

cum synonymo non confundendus:

* I. Udalscalci

A mo, et collige e supra dietis, hic agi de Gebhardo, quem tertium dicebamus. Secundo, ante hunc non inventos a nobis esse plurimos Constantiensis cathedræ præsules; sed duos dumtaxat, ut modo præmisimus. Tertio, inepte prorsus mihi videtur Basnagius pronuntiare, dum vult, Gebhardum hujus nominis tertium (de hoc enim agit) dici primum, ut a Gebhardo secundo distingueretur: nam primo suum antea locum jam dedimus.

Otto imperator faveat Sancto, qui divisionem hereditatis urget.

16 Non mediocrem vero approbationis ac gratulationis in S. Gebhardi electione partem habuit Otto II imperator, quando ei baculum cum pontificali annulo direxit, præcipiens, ut eum ovium subjectione Gebhardo omnes obedirent, eumque sibi datum a Domino pontificem gauderent, teste Manilio biographonum. 7; qui num. 8 eundem laudat a virtutibus vero pastoris dignis, adjungens illis piam vim, qua fratres suos coegit vel invitatos ad dividendam æqua lance parentum hereditatem, cujus partem munifice impendit in condendo Petershusiano monasterio admodum insigni: de quo tractat idem Manilius a num. 9, quodque nos variis documentis illustrare conabimur, acturi etiam de rebus ac fundis, quibus ecclesiæ cathedrali egregie prospexit. Porro pluribus jam narrata sunt § 1 ex Chronographo Constantiensi, quæ in bonorum paternorum divisione contigerunt. Hanc non recte arrodit Basnagius, ut dicitur in Annotatis ad caput 1 Vitæ lib f. Nunc accipe, lector, observationes quasdam de memorati monasterii ædificatione.

Monasterii Petershusiani conditi tempus ac situs:

17 Anno, inquit Manilius num. 9, Dominicæ Incarnationis nongentesimo octogesimo tertio, episcopatus autem tui quarto, undecimo vero imperatoris Ottonis secundi, prædicti monasterii domum. construere cœpit, non post diem utique VII Decembris ejusdem anni: nam, uti habet Labbeus in Compendio Chronologico, tunc obiit Otto post annos decem, menses septem, ac dies duos imperii a morte patris ejus. Pagius ad istum annum num. 5 auctores in die mortis conciliet, obiisse illum ponit nocte inter VI et VII Idus Decembris, id est, inter diem VII et VIII ejusdem mensis. Sed tantillæ minutæ nos morari non debent. Ampliores de hoc cœnobio notitias intellige ex Bruschio de Monasteriis Germaniæ a fol. 98 verso centuriæ primæ: Petri domus, vel Petershusium cœnobium Benedictini instituti monachorum amplissimum, e regione Constantiensis urbis in Suevis eis Rhenauum poutem, in dextra videlicet Rheni e lacu Aeronio prodeuntis situm. Fundatum et dotatum est munificentissime anno Christi CMLXXX pro monachis e Cella Menradi accitis a S. Gebhardo episcopo Constantiensi, comite Brigantino et Zæringeusi, qui templum hujus cœnobii incœpit construere anno CMLXXXIII, positus ad quatuor templi angulos in fundameuta quatuor aureis Rhenensibus. Absolutum est templum illud, et ab ipso fundatore Episcopo, beato Gregorio Papæ dedicatum et consecratum anno Domini MXXII, qui quæ Calendarum Novembris. Fuit hoc monasterium olim adeo opulentum, ut octoginta aleret monachos una cum abbate. Hæc ille, subdens deinde hujus monasterii abbates. Etymon autem ejusdem templi refert Manilius num. II.

prodigium

18 Quam vero grata esset Deo illius structura, patuit e miraculo, quod ab eodem biographo narratur num. 10. Compendium Vitæ novæ Germanice excusum refert aliud miraculum, seu triplex potius, quia ex totidem rebus mirabili-

bus constat. Illud itaque hæc occasione narrandum etiam hic censuimus, relicta tamen rei fide penes auctorem. Factum Audi: Cum jam ædificatum templum variis picturis ornandum esset, quo tempore sanctus Gebhardus ob negotia episcopalia domo aberat, infidi pictores optimos, pretiosissimosque colores furati sunt, eosque in proxima sylva defossos absconderunt. Domum autem reverso sancto Episcopo conquerebantur pictores, se ob defectum colorum opus suum perficere non posse, indeque laborem suum plurimum pati. Hæc audiens Vir sanctus tantisper silebat, pauloque post aiebat: Si quid vobis desit, opus est, ut illud vobis procurem. Me itaque comitami: forte Deus bonitate sua solita providebit nobis de iis, quæ desideratis, ut opus inceptum perfici possit. Eos sine alio quoquam duce ad illum locum perducit, in quo furto ablatos colores sub terram absconderant.

19 Ibi pedum suum terræ infigit, dicens: in ejusdem His terram effodite, et videte, an aliquid reperiat. Illi vero male sibi conscii, ac perterriti terram fodiebant, sed inviti, absconditosque a se colores reperiebant. Hic Sanctus blando vultu ad eos: Abite modo, filii mei dilecti, et coloribus istis, quos ostendit nobis Dominus, inceptum opus diligentius perficite. Illi autem hoc facto perterriti, ac pudore suffusi ad opus suum redibant: quodque mirandum magis, mox eodem loco exortus est fons usque in hodiernum diem limpidissimam aquam subministrans. Quod secundum erat prodigium. Sed necdum hic finis prodigiosæ hujus rei exitus: tertium etiam accessit miraculum. Postridie itaque, cum sanctus Præsul mensæ accumberet, et pictores operi suo vacarent, simul omnes corrucebant, examinesque jacebant instar mortuorum, vel tactorum apoplexia. Id sancto Gebhardo etiamnum prandeuti magno tumultu nuntiabatur.

20 Ipse vero imperterrito ac sereno animo respondebat: Sinite eos: oportet, ut aliquantum luant, quod in rebus ad Sanctos spectantibus peccarunt. Ipse autem sine ulteriori animi motu manebat ad mensam, donec prandium finitum esset. Deinde lætus surgebat a mensa, et ascendens pagma, in quo pictores quasi mortui jacebant, baculo suo, quem manibus gestabat, illos tangebant, dicens: Quod prostrati, et otiosi hic jaccatis, ob hoc nullum vobis solvam salarium: surgite, et laborate. Ad hæc vocem mox capita sua erigebant, sani, vegetique surgebant, et laborare incipiebant, acsi nihil quidquam ipsis accidisset mali. Habes, lector, miracula hic tria qualiacumque, majoris certe apud nos splendoris, quam auctoritatis, quia idonei ad faciendam debitam fidem auctoris testificatione destituta.

21 At de monasterio Petershusiano alia nobis dicenda supersunt. Quippe Præsul sanctus Romanam profectus, ejusdemque cœnobii bono atque incolumitati pro futuris temporibus sedulo intentus, privilegium libertatis a Joanne PP. XV impetravit, quod datum notatur anno IV ejusdem Summi Pontificis, incidente in annum Christi 989. Profertur a Manilio num. 12 et sequentibus. Biographus idem num. II egerat de multiplicibus et magnificis Sanctorum reliquiis, quibus sæpe dictam ecclesiam eumulavit Vir sanctus. Inter quas etiam brachium, prout addit, sancti Philippi Apostoli ab Ottone III imperatore sibi cum aliis plurimis condonatum, summo studio ibidem collocavit. Ad diem 1 Maii pag. II de brachiis istius Apostoli, quæ tibi locorum esse scribuntur ibidem; actum est:

ædificatione patrata:

reliquiæ Romanæ eo delata:

AUCTORE
J. P.

est : quæ conciliari simul possunt cum brachio Petershusiensi, si dicamus, quod vel intelligenda sit pars brachii pro toto, vel alterius Sancti synonymi, sub nomine S. Philippi Apostoli asservata apud dictos Petershusienses.

primi monachi unde illuc acciti.

22 Ad illud, quod dicebat Brusehius paullo ante de monachis e Cella Meuardi, uti cum vocat, accitis ad incollendum sæpeditum Petershusianum monasterium; addere brevem iuvat notitiam istius Cellæ ex eodem auctore fol. 74 verso : Cœnobium Ordinis divi Benedicti celeberrimum, et opulentissimum . . . in quod antiquitus principes tantum, eomites ac barones summo loco nati accipi solebant : non procul a Tiguro (Helvetiæ urbe, incolis Zurich) in Sylvi fluviali vicinia situm. Anno Christi mcccxl cœpit, temporibus Ludovici secundi, Rom. imp., ædificante sibi illic sacellum et cellulam S. Meginrado, Bertholdi illustris comitis a Sulgow ad Danubium habitantis imprimis religioso filio, qui monachus antea, et monachorum pædagogus, amplissimo cœnobii divitis Augiæ relicto monasterio, in hujus loci tenebrosissimam crebrum religionis ergo concessit etc. De S. Meginrado, sive Meginrado eremita et martyre actum est apud nos die XXI Januarii, pag. 381 et sequentibus, dictumque est, monasterium illud etiam appellari Ercum Deiparæ, vulgo Einsidlen, quod ultimam vocabulum lingua Germanica etiam indicatur apud Bruschiium citatum. De hoc cœnobio meminerunt variis locis Annales Benedictini a Mabillonio editi tomo 3, e quo evocati sunt a S. Gebhardo monachi, qui prima novi cœnobii Petershusiani exordia formarent. Verum non parva hic se offert difficultas de capite S. Gregorii Magni, ut Petershusiani volunt, quod idem Sanctus Roma ad illos detulerit. Rem examinabimus paragræpho proximo.

§ III. An caput S. Gregorii Magni ad Petershusienses a S. Gebhardo delatum; ornamenta eorum ecclesiæ; alia Sancti pia donatio.

C
Caput istius Pontificis

Manilius num. 15 narrat, S. Gebhardum inter alias, quas a Joanne PP. (hujus videlicet nominis XV) accepit Sanctorum reliquias, caput quoque sanctissimi Papæ obtinuisse Gregorii, insigni miraculo eadem occasione patrato in fluvio Pado, quem sicco corpore, locum pervium facientibus ipsius aquis, pertransiisse, ibidem scribitur, ut Romanos, propter ablatum hunc pretiosum thesaurum se insequentes evaderet, sacrumque istud pignus ad suum terminum promoveret, ut pluribus perhibetur loco citato. Quamvis autem non diserte addat idem biographus, caput illud fuisse Gregorii Magni seu primi, constans tamen apud ascetas Petershusianos traditio est, hujus illud Pontificis caput fuisse, teste Murero in Helvetia sancta, pag. 274 : Asserunt, ait, in hunc usque diem constanter Petridomus Religiosi, præfatum S. Gebhardum a Joanne Pontifice Romano, hujus nominis VI (immo, ut jam dixi, XV) caput S. Gregorii Magni impetrasse, atque inter alias reliquias Sanctorum, monasterio in honorem a se S. Gregorii prædicti constructo obtulisse. Verum uno ante seculo An-

segisus, Senonensis archiepiscopus, caput illud D accepit a Joanne PP. VIII, sicut testatur Clarius in Chronico sancti Petri Vivi, tom. 2 Spicilegii Acheriani pag. 716 prioris editionis, ubi sunt ista : Postulavit autem idem Ansegisus a Joanne Papa dari sibi reliquias Pontificum atque Doctorum Gregorii atque Leonis, quod et impetravit. Dedit autem ei Joannes PP. caput beati Gregorii Papæ universalis, filii Gordiani, plumbo inclusum, et brachium sancti Leonis Papæ et Doctoris.

24 Suscipiens autem hoc munus idem Ansegisus detulit Senones in basilicam sancti Petri, quod usque in hodiernum diem illic cum magno honore servatur. Quid, quod hoc idem caput annis centum post obitum S. Gebhardi in monasterio S. Petri Vivi ad solennem honorem fuerit erectum, sicut memoriæ prodidit laudatus Clarius chronographus ad annum 1095, scribens ista : Item hac anno, jubente donno Richerio archiepiscopo, in monasterio sancti Petri Vivi factus est conventus solemnus, et sacratissimum caput beatissimi Gregorii Doctoris, quod erat repositum in quodam scriniolo, una cum osse de corpore sancti patris nostri Benedicti abbatis, palam omnibus ostensum, et exinde in vi Kal. Maii, ut solemniter hæc dies in monasterio agatur, stabilitum. Quid plura? Vide, quæ de hoc capite jam pridem apud nos dicta sunt ad diem XII Martii pag. 128 et 129, ubi leges, ejusdem capitis visitationem anno 1333 et anno 1439; et 1459 in nova capsâ depositionem. Petershusianis itaque incumbit probare, quod caput asservent S. Gregorii Magni, vel admittere propositionem disjunctivam supra datam de brachio S. Philippi Apostoli. An vero caput totum sibi vindicent, et an illud integrum habeant prædicti monachi S. Petri Vivi, nos latet, qui neutrum vidimus. Jam vero cum nec Manilius, ut jam notavimus, nec Chronicon Constantiense, uti mox videbimus, dicant, cujus Pontificis Gregorii caput ad Petershusianos delatum sit; cur ad eos non fuerit delatum caput S. Gregorii PP. II, qui floruit seculo 8, et cujus Acta illustravimus die XIII Februarii, tomo 2 ejusdem mensis pag. 692 et sequentibus? Cur non B. Gregorii PP. III, istius synonymi successor, qui dicto seculo vixit, et de quo agendum nobis erit cum Martyrologio Romano ad diem XXIII Novembris? De hujus tamen ultimi reliquiis an et quid dicendum tunc sit, nescimus.

se possidere rement Petershusiani: sed magna et solvenda difficultas:

25 Antequam ad alia pergamus, non piget hisce atterere modum, quo S. Gebhardus reliquias Romæ adeptus est, recitando sequentia ex Chronico Constantiensi pag. 646 : Ex gratia Pontificis ei permissum est, ut manum mitteret ad corpus beati Gregorii Papæ, hac conditione, ut quidquid uno tactu de sacris ossibus manu leveret, hoc secum deferat. Itaque Dei gratia caput ejus, eum aliis magnificis de corpore ejus reliquiis, sustulit. Ille siquidem sanctorum caput, pluribus postea temporibus lapsis, inventum est in capsâ, firmiter olim solidata, scilicet præ antiquitate et ineautela prorsus resoluta, quæ pristinis temporibus, ut dicebatur, in altari S. Petri in plaga meridiana recondita erat. Aperta autem eausa, in ipsa altera capsâ rubricata inventa fuit, Sanctorum reliquiis plena, iuter quas dilectissimus thesaurus capitis sanctissimi Papæ Gregorii comminuti repertus fuit. Obiter hic advertet, caput illud integrum non asservari apud cœnobitas Petershusianos. At hisce diutius fortasse quam par est immorati, pergimus ad S. Gebhardi donationem,

Quomodo caput S. Gregorii PP. accepit Romæ S. Gebhardus,

A nationem, quam apud Manilium non legimus. Habetur in Chronico Constantiensis pag. 645 :

donatio a Sancto ecclesia Constantiensis facta,

26 Noverint omnes tam præscites quam futuri, quod ego Gebhart S. Constan. ecclesie frater indignus, cogitans pro remedio animæ meæ, necnon Evangelica et Apostolica secutus præcepta, cum consensu fratrum meorum, et advocati mei Udalrici, juris mei proprietatem, quam parentum successione in locis Oberndorff *, Ilutzlinbach, Philophinga, Lutheresdorff, cum omnibus appendiciis, ad eadem loca pertinentibus, ædificiis, mancipiis, pascuis, sylvis, aquis, aquarumque decursibus, mobilibus, et immobilibus, et cunctis ad eadem loca pertinentibus, diguoscior habere; trado ad S. prædictæ Constan. ecclesie cœnobium * fratribus Deo ibidem assidue famulantibus: cui Vir summæ religionis et doctrinæ Conradus episcopus regimine speciali præfectus esse videtur; ea tamen conditione, ut ego eandem ad me recipias proprietatem, vel alius ejusdem fraternitatis, quemcumque voluere, censum inde persolvat siugulis quibusque adhuc in posterum annis, festivitate S. Patris nostri ac venerabilis Papæ Gregorii

B prædictis fratribus, sicut canonica monstrabit regula, sumat. Acta Coustantiæ quarto Idus Martii, præsentem et coufoventem prædicto advocato meo Udalrico, necnon et aliis testibus, quorum subscripta sunt nomina, Eberhart, Lutfrid, Eleibolt, Conpret, Adelbert, Merebot, Lutpret, Sigipret, Hadepret, Dietger, Wern, Adilgon. *Mabillonius supra indicatus*, Sic, inquit, in ejusmodi donationibus Alemanicis interveniebat advocati facultas.

ejusdemque conditiones:

27 Huic autem donationi quasnam Sanctus adjecerit conditiones, observasse juvat ex eodem Chronographo, qui sic pergit: Sed nota, quod, licet S. Gebhardus, autequam fieret episcopus, hanc donationem ecclesie Constan. fecerit; ipsa præfata loca in beneficium recepit, ea conditione, ut ipse jam dictæ ecclesie fratribus in festivitate sancti Gregorii ministraret. Postea tamen, dum episcopus factus esset, et monasterium in Petridomo fundavit, jam dicta prædia præfata conditione illuc concessit, et versa vice eisdem fratribus Constantien. ecclesie constituit, ut ter in anno cum solenni processione ipsum monasterium adeant, singulisque vicibus, pro ejus anima Missam cantent: et insuper in festo S. Gregorii publicam de eo festo Missam decantent, monachique eorum regant, et ad altare ministrent, atque a clericis ea die de supradictis prædiis duo talenta et quinque solidi ad servitium dentur. *Liquet ex jam dictis, donationem hanc a Viro sancto factam fuisse ante episcopatum, et ante initia cœnobii Petershusiani, nec non tempore S. Conradi episcopi Constantiensis, atque adeo non post annum 976, secundum tabulam Chronologicam familie ipsius, quæ apud eundem chronographum exstat pag. 637: quia tamen connexionem habet cum isto monasterio, nihil vetat, quo minus hanc donationem huic loco inseruerimus, daturi etiam ex eodem Chronographo, quæ ad illud, ejusque ornamenta attinent, et apud ipsum leguntur a pag. 645.*

ornamenta vici

28 Anno Domini ix C. (id est, nongentesimo) lxxxiii basilicæ jecit fundamenta, obtulitque aureos 4, quos sub singulis ecclesie 4 angulis posuit: et cryptam fecit ab occidentali parte, in qua aquæ puteum fodit, et altare S. Martini in ea collocavit, quod postea Geb. III destruxit. Super cryptam sanctuarium fecit, ubi altare

principale in S. Gregorii honore constituit: super quod ciborium * nimis speciosum fabricavit. Cum igitur columnas quatuor de ligno ilicis fecisset et figuram vitis in eis fabricari disposuisset, urbanos Constan. in unum congregavit, eosque sic affatus, ait: Habeo quatuor filias, quas me nuptui tradere oportet: at sine adjutorio vestro eas nequeo ornare: ea de causa vos convenio, et ut aliquod solatium pro acquirendis ornamentis pro posse et velle vestris habeatis, peto. Cumque omnes, se id quam libenter facturos, responderent, columnas perferri jussit, dixitque, se has argento vestiri velle, et, ut sibi ad hoc auxilium ferrent, cœpit præcari: quod et omnes animo prompto fecerunt: uam corum solatio columnas argento vestivit, casque super bases lapideas decentissime sculptas constituit, super ipsasque columnas arcus quatuor posuit, quas a parte una exaurato argento, ex altera autem deaurato cupro vestivit.

29 Super arcus autem et columnas tabulam posuit magnitudinis tantæ, ut totum operiret ciborium, in medio fenestram habens rotundam, et ipsam in circuitu intrinsecus aurato cupro operatam. Inferius autem marginem habebat prominentem, quam argento vestivit. Ipsa autem tabula erat per totum ex inferiori parte aurato cupro decenter operata, habens quatuor Evangelistarum imagines, clato opere in transversum, quod ejus per quatuor partes erant laminæ affixæ argenteæ, et in unoquoque latere conscriptus erat versus unus auris descriptus, qui sequitur:

Hoc opus exiguum diversis artibus actum,
Fert tibi, Gregori, supplex devotio servi,
Præsulis indigni, quem tu eum plebe fideli
Conjungas turmis, precibus, Pater alme, supernis.

Ædificia quoque plurima fecit hic venerandus Antistes admodum pretiosa, tam in eorum, quam in ecclesia, et circa altare: quæ per quosdam abbates postea immutata sunt: quædam etiam vestustas auferebat: præsertim enim muri basilicæ erant ex omni parte pulcherrime depicti, ex sinistra veteris Testamenti materias habentes. Venetiæ namque episcopus modium plenum * Graeci coloris *, qui Lazurius * dicitur, quam picturam Conradus abbas ex toto delevrat, quoniam antiquitas ei jam abstulerat decorem.

30 Venetiæ episcopus, qui non nominatur, est, ut suspicamur, Ursus Venetus apud Ughellum tomo 5 Italix sacræ columna 1271, qui successit Petro anno cmlxxxii: decessit anno cmxcii, sicut ibidem dicitur. Conradus vero abbas quando vixerit, et quis sit, non habemus exploratum. Tres quidem synonymi signantur apud Crusium mox citandum, pag. 145: sed sine distincta temporis notatione. Omnes tamen ponuntur post annum 1087, quo, ut ibidem scribitur, spoliatum et vastatum est cœnobium ab Henrico comite Sacri montis. Aliam a S. Gebhardo institutam esse foundationem testatur idem Crusius Annalium Suevicorum libro 5 partis secundæ pag. 144, de qua breviter hæc memorat: Idem fundavit collegium Canonicorum Zurzachæ, de sua pecunia, quod certis etiam proventibus annuis dotavit. Situm indicat Baudrandus tomo 2 in fine: Zurzach, ait, Aquæ duræ, Ganodurum, Certiacum, oppidulum Helvetiæ. Idem Geographus de duobus ultimis nominibus incerta refert; certiora autem de ipso loco Zurbach. Quippe ad vocem Ganodurum scribit ista: Ganodurum, oppidum Helvetiorum in Gallia Celtica...

AUCTORE

J. P.

* i. e. tabernaculum altaris

ecclesie Petershusianæ a Sancto adjecta: E

* adde submittraverat, vel quid simile
* i. e. cærulei
* i. e. lapis
Lazuli alia Sancti fundatio.
F

AUCTOR
J. P.

Celtica... ubi fuerit, non constat inter auctores. Rhenanus enim et Althamerus credunt esse Zurzach, aut Lauffenbergam ad Rhenum sita oppida inter Constantiam et Basileam: Scudus vero, Cognatus et Cœnalis existimant fuisse Constantiam ad lacum Brigantinum in Suevia. Ad vocem vero Certiacum præmiserat ista: Certiacum, urbs Helvetiorum excisa, quibusdam est Reckingen vicus in Badensi præfectura, aliis autem est Zurzach, vicus peramplus ad Rhenum fluvium, 5 mill. pass. a Foro Tiberii seu Keiserstul distans.

§ IV. Annus emortualis; sepultura; annuntiationes in Fastis sacris; an canonizatus; publica veneratio; reliquiæ; Officium proprium.

Obiit anno 995
vel 996:

Exiguum unius duntaxat anni discrimen est inter auctores in determinando obitu sancti Antistitis nostri, ita tamen ut illud non videatur sine examine transeundum. Ponamus itaque in medio eorum sententias. Chronographus Constantiensis pag. 646: Obiit, inquit, vi Kal. Sept. anno cmlxcvi: quem etiam notant Crusius pag. 144, ac Vita nova Germanica. Adde citatum Bruschiolum fol. 99. qui tunc eum sepultum affirmat. Sed Hermannus Contractus annum proxime antecedentem signat, ad eundem sic scribens: Constantiæ Gebhardus episcopus venerabilis obiit. Ex Manilio autem hæc eruo, num. 9. Connectit ibi annum Domini 983 cum anno quarto episcopatus ejus, cujus initium combinari potest eum anno 979, secundum præmissa § 2. Idem vero biographus num. 19 obiisse illum refert sexto decimo episcopatus sui anno: cujus si principium connectas cum fine, pervenies ad annum 995. Ex prædicto autem Chronographo annus unus mortis præ altero definiri certo non potest: nam etiamsi e vita illum excessisse memoret anno 996, ut modo vidimus, addatque, eum regnasset annis 16; initium tamen aditæ ab eo dignitatis episcopalis ponit sub particula disjunctiva, dicens: Episcopus anno cmlxxix vel cmlxxx. Sed tantilla temporis discrepantia forte componi potest, auctoresque in ea variantes conciliari inter se, si aliis sumantur anni non completi, ab aliis vero completi, prout non raro contingit; quo supputandi modo, uti alias, sic in hoc nostro casu apparens inter illos discordia componi poterit. Nos tamen superius Sancti obitum interuimus anno 995 vel 996.

ubi sepultus:

32 Quæ Munilius scribit de ejus sepultura in ecclesia S. Gregorii, seu cœnobii Petershusiani, a se conditi, confirmantur ex Hermannus Contracto pag. 576 citata: In basilica, ait, sancti Gregorii Papæ a se constructa sepultus quiescit. Consonat Chronographus Constantiensis pag. 646: Sepultus in basilica S. Gregorii a se constructa. Crusius pag. 144 locum sepulturæ magis determinat, quando addit, hoc ibidem accidisse sub ara antechorum maxima. De rebus miris, occasione sæpe dictæ sepulturæ peractis, consule biographum a num. 20; ubi et Viri epitaphium; de quo et apud Bruschiolum fol. 99: adde etiam Crusium pag. 145; ubi hæc subjungit: Distribuebantur in memoriam ejus quotannis panes, in die Gebhardi, advenientibus omnibus, qui appellaban-

tur GEBHARDI PANES, Gebharts Brotlin. Nunc proferamus Fastos sacros, in quibus annua sancti hujus Præsulis memoria signatur.

33 Nomen ejus apud antiquissimos Martyrologos non reperiri, mirum non est, cum hi diu ante illum floruerint. Ad recentiores itaque confugiendum nobis est. Habetur in Martyrologio Germanico, quod vulgo vocatur Casianum, et in additionibus ad Molani Usuardum, hisce vocibus: Civitate Constantia, natalis sancti Gebhardi, episcopi et confessoris. Quibus adjungi potest Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, nec non hagiologi monastici: Wion, Dorganus, Menardus, Bucelinus: quorum duo primi cum titulo miraculis elari illum annuntiant. Porro non est a præsentis proposito alienum, inquirere, an sanctus noster Antistes Cœlitum catalogo adscriptus fuerit, sicut nonnulli volunt. Murerus in Helvetia sancta, quam Germanice edidit, eum ab Innocentio PP. II, die xvii Augusti, anno 1134, in Pisano concilio canonizatum, et Sanctorum catalogo adscriptum memorat anno pontificatus ejus quinto. Nunc auctorem, vel alium forte, nescio quem, secutus scriptor Compendii Vitæ novæ Germanicæ, ista narrat: Illic sanctus episcopus Gebhardus postea ab Innocentio II anno mcccxiv, die vii Augusti, centesimo trigesimo nono post mortem ipsius anno, Pisis in œcumenico concilio canonizatus, et Sanctorum numero adscriptus est. Concilium hoc inter œcumenica seu generalia non numeratur, quamquam non ignoremus, quod aggregatis totius Occidentis episcopis, aliisque religiosi viris, magnæ gloriæ synodus nuncupetur a scriptore Vitæ S. Bernardi apud Labbeum tomo 10 Conciliorum columna 989. Verum de hac canonizatione nihil memoriæ proditum invenio apud Labbeum et Harduinum, qui pauca memorant de isto concilio. Viderint itaque assertores hujus canonizationis, qua auctoritate nixi istam retulerint; pro cujus veritate requirimus alia testimonia.

34 Sacrum Viri corpus peculiari in honore ac veneratione habetur, sicut memorat Compendium Germanicum, apud Petershusianos; additque, singularem ipsi delatum honorem in loco ejus natali, qui fertur esse Pfannenburgum prope Brigantium, ob divina beneficia ibidem per ipsum præstita, de quibus infra agetur. De reliquiis Sancti atio detatis vix quidquam novimus. Thomas Joannes Pessina de Czechorod in sua Metropolitana ecclesia Pragensi scribens de reliquiis, ex maxima parte a Carolo IV imperatore collectis, et ibidem asservatis, hæc refert pag. 516: S. Gebhardi ep. pars ins. allata per Carol. ex monast. Petershausen, quod est in civit. Constant. mccciii. Cultum porro ejus apud Constantienses magis viguisse olim, quam secuto 17, conficitur ex eo, quod in breviario Constantiensi anni 1609 ne quidem ipsius nomen inveniam. In duobus autem aliis, quorum unum Lugduni excusum prænotatur anno 1561; alterum Ditingæ anno 1575; habetur proprium de ipso Officium, quod e priore editione producatur; sed e posteriore in nonnullis correctum. In primo et secundo nocturno ponuntur lectiones propriæ ex Vita, quas omittam, cum consuti possit Vita, quam dabo. Nec proferam, quæ in eodem Officio dicuntur de S. Ruso. Datur autem sub hoc titulo: Gebhardi episcopi Constantiensis. AD VESPERAS SUPER OMNIA LAUDATE. ANTIPII.

35 Beatus Gebhardus ab infantia spiritum sortitus

annuntiationes
in Fastis sa-
cris: an ca-
nonizatus:

veneratio; mi-
racula; reli-
quiæ; datur

F

Officium

A sortitus est bonum : per quem erat puer docilis et amabilis valde. CAPITULUM. Ecce Sacerdos magnus. R̄. Sancte Dei præsul, memorum non immemor esto in tam solenni, quod nunc agimus, tibi festo : ut tua sint nobis semper suffragia præsto. Ȳ. Securi nullo nos impediante molesto. Ut tua sint. HYMNUS. Plebs rumpe cordis nubila, et voce clara jubila, et cole jam insignia Gebehardi solennia. Quem Deus ab infantia sua perfudit gratia : de qua plura remedia confert suis immania. Qui fabricam Constantiæ recusavit mirifice, et in columbæ specie dignatus est ostendere locum ejus sepulturæ, ubi fulget clarissime, velut fulgur Galaxiæ *, in loca ejus fabricæ. Tu præsul Regis superni, et splendor aulæ olympi, ne demergamur, subveni a procella hujus mundi. Qui caput beatissimi Pontificis Gregorii agiliter deduxisti, sciendensque flumina Padi. Præsul, summus Opilio de carnis jam ergastulo te eduxit cum jubilo, te laudamus cum cantico, ut mereamur cum Christo, cujus regnum principio caret, omni exilio, regnare sine termino.

* i. e. Via
lactæ, seu
cæli

Sancti

B 36 Athleta, ab hostis morsu defende nos et a lapsu, ne nos pro nostro reatu, deducat secum cum luctu. Sed nos in mortis procinctu defende ab hostis metu, et tecum læto vultu deduc in polum cum plausu. Præsta Pater ingenite, Jesu cum sacro Flamine, ut Gebehardi precibus jungamur in cælestibus. Amen. EUANGELICA L. ANT. Ave præclare confessor Christi Gebeharde, ave flos paradisi pretiose : qui tuo suavi cuncta respargis odore, nos emundatos ab omni vitiorum squalore, atque, te gubernante, transvectos per hoc spatiosum mare, tuo patrocinio fac quandoque cælestem patriam feliciter introire. ORATIO. Omnipotens sempiternus Deus, qui populo tuo æternæ salutis beatum Gebehardum episcopum ministrum concessisti ; præsta, quæsumus, ut, quem doctorem vitæ habuimus in terris, intercessorem semper apud te habere mereamur in cælis. Per. AD MATUT. INVITATORIUM. In confessione laudis adoremus Dominum, qui stola gloriæ confessorum suum decoravit Gebehardum. Ps. Venite exultemus.

proprium

C 37 IN PRIMO NOCTURNO ANT. Generosus ortus majoribus, sed fide Christi multo clarioribus, beatus Gebehardus lucescit, ut gemma ex auro fulgescit. Ps. Beatus vir. ANT. Non consuecte enixum, sed vulva matris constat hunc excisum, Domino præmonstrante, qui ipsum scivit et ante. Ps. Quare fremuerunt. ANT. Ad lucem prolatus et nutrici commendatus, ut Isaac patri de suo profectu gaudium conferbat : quod Dominus cum plus Salomone diligebat. Ps. Domine quid. Ȳ. Ecce sacerdos. *Sequuntur tres lectiones propriæ ex Vita cum tribus his responsoriis : R̄. Nobilissima stirpe progenitus sanctus præsul Gebehardus, clarum sanguinem, quo fulgebat, probis moribus exornabat : ut virens palma florebat, et ut cedrus ramis virtutum se protendebat. Ȳ. Plantatus in domo Domini, in atris domus Dei nostri. Ut virens palma.*

et brevium

38 R̄. Flore primæ ætatis jam vernante, spiritu scientiæ sibi inspirante, Gebehardus illustris cellaria Regis introductus, mero divini verbi ita est inebriatus, ut postea ructaret, unde late flumen se daret. Ȳ. Os justi meditabitur sapientiam, et lingua ejus loquetur judicium. Ut postea ructaret. R̄. Egregius vir Gebehardus dilectus Deo et hominibus, amabilis Pontificibus, venerandus principibus. Effulsit decus mundi, flos paradisi, Augusti Tomus VI.

gemma cæli. Ȳ. Familiæ Domini prudens et fidelis dispensator prædestinatus in cælis. Effulsit decus. IN SECUNDO NOCTURNO ANT. Hic spiritu revocatus, et inter filios adoptatus, septenis columnis sustentatur, ut domus supernæ sapientiæ efficiatur. Ps. Cum invocarem. ANT. Infantiam domi transiegit : ubi lacte tencri adolevit : quo sensim proficeret, ut solidum cœlesiæ eibum post perciperet. Ps. Verba. ANT. Puerile accingens decus Gebehardus Deo electus mundo confestim alienatur, et literali disciplinæ mancipatur. Ps. Domine, Dominus noster. Ȳ. Justum deduxit. R̄. Optimæ indolis adolescens virtutibus in dies pollens, læva quæque devia liquebat, et dextera itinera toto nisu tendebat. Ȳ. Propter veritatem et mansuetudinem et justitiam. Læva. LECTIO V. R̄. Verus Israelita Gebehardus, parentum hæreditate locupletatus, terrenas opes pro supernis refutavit, ut Deus per prophetam demandavit. Ȳ. Divitiæ, inquit, si affluant, uolite cor apponere. Ut. LECTIO VI. R̄. Electus Christi discipulus Gebehardus angelica verba mente revolvens, et hæc operibus complens, ex omnibus, quæ possedit, Ægypto liberatus, mansione effecit. Ȳ. Quia dilexit mandata tua, Domine, super aurum et topazion. Ex omnibus.

E

39 IN TERTIO NOCTURNO ANT. In tabernaculo, quod fixit Deus, et non homo, cum Samuele innocenter ministraute Gebehardo, merito complacebat tam Deo, quam sancto præsuli Courado. Ps. Domine quis hab. ANT. Hic velut alter manu fortis patrimonium extorsit a cohæredibus suis, ut decorem exaltaret tuæ dulcedinis juxta sui Domini desiderium cordis. Ps. Domine in virtute tua. ANT. Mirabile commercium, placatum posse habere Dominum, oblata sibi parvissima gleba, cujus est omnis terra. Ps. Domini est terra. Ȳ. Amavit eum Domiuus. EUANGELIUM. Vigilate. R̄. Beatus præsul Gebehardus Christi amore provocatus, et hic et in cælestibus sanctam construxit ædem. Quia Christum sibi fecit hæredem. Ȳ. Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in seculum seculi. Quia.

Constantensi

40 R̄. Post sedecim regiminis sui annos meritis felicibus plenus, liberatur civis iste Hierosolymita captivitate de Babylonica : redditurque patriæ supernæ : ubi celebrat pascha perenne. Ȳ. In pace factus est locus ejus, et habitatio ejus in Sion : ubi. R̄. O præcelsi meriti Gebeharde, sacerdos Christi, qui mandata Dei sequutus, tua omnia dedisti pauperibus, adesto nobis famulis tuis, vitiorum pondere prægravatis : ut tuis patrocinis adjuti, æterno Christi convivio quandoque mereamur perfrui. Ȳ. Qui jam triumphas in cælis, uostros miseratus ærumnis, appare vultui Dei pro nobis : ut. [AD] LAUD. ANT. In Domino laudabuntur opera hujus, qui seminavit in benedictionibus, cui nihil defuit, cum sua omnia pauperibus erogavit.

huc

P

41 ANT. Hic stare fecit cantores contra altare, et in sono eorum dulces fecit modos, quam te Domine decet hymnus in Sion. ANT. Justus iste venit saliens inter montes, transiens * colles, Soli justitiæ assistens, pulcher, et decorus, et ut palma cunctis virtutibus floribus. ANT. Beatus Gebehardus inventus est sine macula : quia non speravit in pecunia : ideo in Domino stabilita sunt illius bona, et elemosynas illius enarrabit omnis ecclesia. ANT. Hodie posito corpore Præsul sanctus dives meritis penetravit in sancta, similis factus in gloria Sanctorum. EUANGEL. ANT. Benedictus Dominus Deus patris nostri, qui ejus do-

precusum.

f. transiens

AUCTOR
J. P.

ctrina et exemplo ædificavit ecclesiam suam, ejus felici assumptione supernam lætificavit civitatem suam: ejus solenni recordatione præsentem hodie consolatur familiam suam. AD MISSAM: Sacerdotes tui. LECTIO: Ecce sacerdos. GRADUALE. Ecce sacerdos maguus alleluia. JURAVIT DOMINIUS. OFFERTORIUM: Inveni David. EUANGELIUM: Vigilate. COMMUNIO: Beatus servus.

§ V. Notitiæ de Chronographo Constantiensi; scriptor Vitæ ac miraculorum, Sancti vaticinia.

Quando scripsit ille Chronographus, ac Vitæ auctor:

De Chronographo Constantiensi, quo multum usi sumus in hoc Commentario, danda lectori aliqua notitia est. Vossius de *Historicis Latinis* lib. 3, cap. 10, pag. 651, Tempore, inquit, Maximiliani imp. etiam claruit Jacobus Manilius, Brigautinus doctor; qui nomen sibi peperit Chronico episcopatus Constantiensis. Absolvit illud Brigantiæ anno MDXIX, die XIX Augusti: quo ipso anno Maximilianus imp. e terris excessit. Chronicon hoc, cum appendice usque ad annum MDCVII, eumque illustribus episcoporum familiis, in lucem primus edidit Joannes Pistorius: apud quem Jacobo Manlio ei nomen datur, et pag. 722 dicitur author Brigantiæ absolvisse suum librum anno mox signato; sed XVII die Augusti, majorem habiturus auctoritatem, si majorem haberet ætatem. Idem hoc obtinet in *Felice Manilio biographo*, qui eodem tempore scripsisse affirmatur a Vossio citato pag. 650, ubi hæc refert: Felix Manilius anno Dom. MDXI libris duobus tradidit Vitam S. Gebharti, secundi Constautiensis episcopi. Primus ex chartis Mss. edidit Henr. Canisius T. VI *Antiquæ lect.* Ex hoc recusa legitur apud Surium hac die, ac denique apud Jacobum Basnagium, de quo supra num. 4 iteratis typis edita anno 1725.

nam e duobus Sancti vaticiniis

43 Novissimus hic Vitæ editor in suis ad illam *Observationibus* pag. 821 arrodit S. Gebhardi vaticinium, quod sic narrat, et apud nos habetur in ejus Vita num. 23: Scias pro certo, me apud omnipotentem impetravisse Deum, ut nullus fratrum, modo in hoc monasterio (Petershusiensi) Christo deservientium, a morte lædatur secunda, sed omnes mortem subeuntes temporalem, vitam cum Christo possidebuunt æternam. Quibus a se citatis subdit ista: Siccine Deus indiscriminatum salvat monachos omnes, qualitercumque viventes? *Insulsa et inepta interrogatio: qua heterodoxus ille perperam interpretatur Sancti vaticinium, et conatur venenum exurgere ex verbis ejus, quæ in sensum pravum detorqueat. Quid enim? Beriggero seu Beringero, primo Petershusiani cœnobii abbati apparens, tamquam rem certam indicat, se apud omnipotentem impetravisse Deum, ut nullus fratrum ibidem tunc Christo deservientium pereat, sed omnes post mortem salvi fiant. Indicat itaque sanctus Præsul, (prout nos quidem hunc Manilii locum interpretamur) impetravisse se apud Deum gratius ad æternam operandam salutem singulares, et donum perseverantiæ finatis, iis omnibus monachis, qui tunc temporis ibidem Christo serviebant.*

exploratum:

44 Quibus hic inconcinni, quid ferula censoria Basnagiana digni? Apage ergo: Siccine

Deus indiscriminatum salvat monachos omnes, D qualitercumque viventes? An ipsum ad hanc falsam et crassam digressionem induxerit auxilium Sancti pro eorum salute apud Deum, non inquirimus. Hoc constat, illum a Sanctorum pro clientibus suis apud Deum intercedentium patrocinio alienum fuisse, cum Reformatae, ut vocant, religioni fuerit addictissimus, sicut dicitur in ejus elogio tomo seu volumine 1, post Præfationem generalem Operis supra citati, ab eoque recusi. Alia S. Gebhardi prophetia, quæ narratur apud nos num. 33, nullam habet difficultatem, quia sub hac annuntiatum conditione: Quicumque in hoc monasterio VOLUNTARIE CUM BONO PROPOSITO DESERVIENS inventus fuerit etc., quæ ibidem legi possunt. Reliquum est, ut de Manilii sinceritate agamus.

45 In præfatione sic loquitur num. 3: Nos omnia Sancti gesta non didicimus, sed pauca seniorum relatione ad uostras pervenerunt aures, quæ etiam, prout possumus, ad posteros transmittere curamus. Deinde de inculto sese stylo excusans, fidem eorum, a quibus Sancti ejusdem historiam didicit, ita commendat: Quamquam hi, quorum relatu nos hæc percepimus, tales ac tanti extiterunt, ut eorum verbis melius, quam proprii possemus credere oculorum obtutibus. Denique seniorum, qui viderunt, et interfuerunt his, quæ per illum Deus operatus est, silentium merito incusat. Ast etiamsi hæc eo faciunt, ut amoveatur suspicio, quod seniores mendacia obtuserint Manilio; hoc tamen manet, in hujusmodi traditionibus non raro immisceri res falsas vel saltem non satis in antiquitate fundatas: quæ bona quidem fide narrantur, et ad posteros transmittuntur, sed vim non habent genuinæ historiæ. Post miracula autem idem biographus num. 38 ita loquitur: Ecce, Pater, ut potui, tua jussa libens peregi, nec manibus cōscripsi, nisi quod auribus audivi a viris veracissimis, probatis etiam senioribus. Ex his conficitur, majore eum cum sinceritate scripsisse, quam auctoritate. Displacet inter alia variæ ejus hyperbolæ: item ortus Sancti vix credibilis cap. 1 num. 4: juramentum cap. 2, num. 24.

Vita scripta majore sinceritate, quam auctoritate:

46 Ad miracula quod spectat; antiquis, quæ narrat Manilius, addi debent recentia, publica auctoritate approbata, atque ad sancti ejusdem Præsulis gloriam et venerationem apud mortales propagandam admodum idonea. Daturi ea sumus post Vitam ex impressione Germanica Latine redita. Ponimus tamen hic aliud antiquum: Compendio Germanico: Adhuc magis notatu dignum est, quod contigit anno MDCIV, juveni cuidam Religioso in Petershusen. Ille cum eo tempore, quo in choro matutinum decantabatur, magna premeretur siti, exhibat choro ad puteum quemdam ad hauriendam aquam, qua sitim restingueret: cumque vas hauriendæ aquæ destinatum imprudens vellet demittere, ipsemet in puteum præaltum, et angustum capite pronus, pedibus in altum erectis, lapsus est.

47 Nullum medium ad manum erat, quo se aquis posset extrahere: non vox, qua opem imploraret; non manus auxiliatrix, quæ ipsum juvaret: uno verbo, spes omnis vitæ perdita erat. Spes unica supererat cogitatione pia fixa in S. Thaumaturgo Gebhardo illius cœnobii patrono, et fundatore, cujus invocati auxiliatricem manum statim etiam expertus est, quæ ipsum pedibus prehensum e puteo illæsum extraxit. Adhuc aqua difflucens ad chorum revertebatur. Magister ipsius

A ipsius admirans interrogabat enim, quid hoc sibi vellet; unde totus madidus rediret. Ille vero narrabat, quidquid contigerat; nempe quomodo memorato modo in puteum lapsus esset, indeque per sanctum Gebhardum miraculose iterum extractus, et a morte præservatus. Quod miraculum postea plurimos ad majorem venerationem, amorem, et devotionem erga sanctum Gebhardum prædicti cœnobii patronum, et fundatorem excitavit.

Vir sanctus

48 *Deinde narrata apparitione, de qua agit Manilius num. 27, sic pergit auctor Compendii et affirmat ista: Sed quia iste Religiosus, de quo agitur numero mox citato, apparitionem illam paucis manifestabat, divi Gebhardi sanctitas, merita, et præpotens apud Deum patrociniū innumeris aliis miraculis toti mundo perspicua reddebantur. Nam multi cum fiducia sanctum Gebhardum episcopum invocantes a malignis spiritibus liberati sunt: multi claudi et enerves gressum, cæci visum, et variis morbis oppressi sanitatem recuperarunt: præsertim mulieres prægnantes, et parturientes in extrema sua necessitate opem ejus, et patrociniū expertæ sunt. Quod innumeris pene miraculis (quæ in hoc compendio brevitatis studio non adduco) ad longum testantur annales cœnobii [in] Petershanssen, qui talibus prodigiosis casibus, et fide dignis testimoniis repleti sunt.*

coruscasse memoratur.

49 Similia prodigia fiunt etiam hodieum vix non quotidie non solum in Petershanssen, ubi sacrum ejus corpus sepultum est, et peculiari in honore ac veneratione habetur, verum etiam in patria ipsius, in qua mundo natus est: prout plurimæ prægnantes, et parturientes mulieres in necessitate sua, etiam calamitatibus variis oppressi pueri, multique alii hujus sancti Patroni conceivis sui patrociniū, potentemque opem non a multo tempore experti sunt; prout ex subjuncta appendice novorum miraculorum sub juramento examinerum, et approbatorum satis patet.

VITA

C Auctore Felice Manilio,

Ex documentis Mss. monasterii Petershusiensis edita apud Henricum Canisium Antiquarum lectionum tomo 6, pag. 475 et sequentibus.

PRÆFATIO AUCTORIS.

Auctor, narrata Dei misericordia in redimendo homine,

Cum rerum Conditor protoplastum in paradiso mandatis institueret salutaribus, eidemque eum præficeret loco, ut spiritalem ibidem gigneret prolem, donec prædestinatorum numero completo, sine nullo mortis interventu, simul cum corpore et anima ad illum scanderet locum, de quo malignus cum suis sequacibus ceciderat spiritus: livore invidiæ stimulatus diabolus, quod caro possessura esset gloriam, quam ipse spiritus perdiderat, fallaci persuasione seduxit hominem, et promittendo divinitatem, quam non habuerat, etiam immortalitate simul cum gloria*, quam jam

* immo cum gloria

habebat, nudavit. Deus autem plus malitiam hostis, quam casum hominis detestatus, hominem quidem ad pœnitentiam revocavit; deceptorem vero æterna pœna multavit; dedit vero homini rectores atque magistros, quibus per Spiritum inspiravit suum, sive quid faciendum, quidve vitandum foret; ut cæteros regerent atque docerent per semitas justitiæ incedere, pravaque itinera devitare. Ad hoc promisit eis suam adventum in mundum, ut sua carne nostram liberaret carnem, et sua luce nostram illustraret cæcitatem, qui sedebamus in tenebris, et in regione umbræ mortis. Hoc autem primo per patriarchas, deinde per legem; postremo vero per multiformia prophetarum prædixit oracula; hi enim omnes nisi sunt, prænuntiare adventum Salvatoris in carne, parareque Domino plebem perfectam.

A. FELICE MANILIO.

2 Ubi vero venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus, non solum autem eos, qui sine jugo erant, vocavit, dicens eis: " Tollite jugum meum super vos, et " discite a me, quia mitis sum et humilis corde, " et invenietis requiem animabus vestris ". Explata ergo dispensatione, pro qua carnem assumpsit, cum reverteretur ad Patrem, a quo nunquam per divinæ majestatis unitatem recesserat, non reliquit suos servos orphanos, sed consolatione sui Spiritus eos confirmavit atque solidavit, et jussit eos prædicare et testificari per omnes gentes pœnitentiam, et remissionem peccatorum accipere per lavaerum regenerationis, et fidem Christi Domini, introitumque regni cælestis, et gloriam permansuram. Hujus autem primi seminatores verbi fuerint Apostoli, deinde eorum successores, videlicet sacerdotes Domini, quorum plurimi etiam usque ad sanguinem pro eodem verbo certaverunt, et mortem libenter pro Domino pertulerunt, ut vitæ æternæ participes fieri mererentur. Alii vero jejuniis, vigiliis, et orationibus semetipsos in ara cordis, Domino hostiam vivam immolantes, et aliis verbum vitæ annuntiantes, talentum sibi creditum cum lucro reportaverunt.

inter alios Sanctos

E

F

3 Inter quos beatissimus Gebhardus velut splendidissimum sydus, Alamanniis rutilabat in partibus, qui omni virtutum jubare ornatus, morum probitate et testimonio vitæ pollebat, adeo ut Dens omnipotens per ejus merita crebro faceret mirabilia, cujus nos omnia gesta non didicimus, sed paucis seniorum relatione ad nostras pervenerunt aures, quæ etiam, prout possumus, ad posteros transmittere curamus. Neminem ergo levitas remordeat verborum, nulli incultus sermo fastidium injiciat legendi, nec attendat auditor, quis, quomodo, sed quid, vel de quo loquatur, nec hoc quemquam movere debet, quod non visa, sed audita scribere præsumimus: cum etiam Lucas et Marcus a, Evangelium suum, et plerique sanctorum Patrum conscripserint, quæ utique non visu, sed solo auditu veraciter perceperunt. Quamquam et hi, quorum relatu nos hæc percepinus, tales ac tanti extiterint, ut eorum verbis melius quam propriis possemus credere oculorum obtutibus, sed in hoc anteriores videlicet non mediocriter culpandi sunt, qui viderunt et interfuerunt his, quæ per illum Deus operatus est, quod hæc litteris tradere ad laudem Christi minime curavere, sed his intermissis, nos, Deo adjuvante, ad narrandi ordinem veniamus.

F emicuisse S. Gebhardum scribit, et addit, unde hausit, quæ de eo refert.

a *Insulsa comparatio ; quia sancti Euangelistæ, Deo inspirante, scripserunt.*

PARTITIO CAPITUM IN EDITIONE HENRICI
CANISII.

Liber I. Præfatio.

Caput I. De eo, quod de ventre matris excisus est.

Cap. II. De pueritia ejus.

Cap. III. Quod jam juvenis cum beato Conrado conversabatur.

Cap. IV. Quomodo ab eodem futurus prædictus est episcopus.

Cap. V. De electione ejus.

Cap. VI. Quomodo imago sanctæ Dei Genitricis ei in somnis apparuit.

Cap. VII. De Ottone imperatore.

B Cap. VIII. De unctione, vitæque ejus sanctimonia.

Cap. IX. Quomodo fratrem suum paternam hæreditatem secum dividere coegit.

Cap. X. Quod de sua parte prædiorum monasterium construxit.

Cap. XI. Quando hoc incepit.

Cap. XII. De resuscitatione ejus, qui cum vestibulo cecidit.

Cap. XIII. De situ ejusdem templi, ejusque dedicatione, et de reliquiis Sanctorum ibidem collocatis.

Cap. XIV. Quod privilegium Romæ acquisivit.

Cap. XV. Privilegium ejusdem monasterii.

Cap. XVI. Quod tunc etiam caput S. Gregorii acquisivit.

Cap. XVII. Quomodo Padum fluvium siccis pedibus pertransivit.

Cap. XVIII. Quod duodenas ad locum deputavit fratres.

Cap. XIX. Quod de servis suis artifices delegit, et quæ jura ipsis constituit.

Cap. XX. De militibus, quos monasterio deputavit.

Cap. XXI. Quomodo claudum crexit.

C Cap. XXII. De obitu ejus.

Cap. XXIII. De sepultura ejus miraculis ad funus ipsius ostensis.

Cap. XXIV. Epitaphium super sepulchrum ejus scriptum.

Cap. XXV. Quomodo post obitum Periggero abbati apparuit.

Cap. XXVI. De habitu ipsius Sancti.

Cap. XXVII. Quamdiu in episcopatu fuit, et quo tempore obiit.

SECUNDUS LIBER DE MIRACULIS.

Caput I. De nebula, quæ super tumbam ejus visa est, et quomodo ipse cuidam clarificatus apparuit.

Cap. II. De cæco illuminato.

Cap. III. Quod multi dæmoniaci per eum sint liberati.

Cap. IV. De sanatione paralytici a dæmonio vexati.

Cap. V. De muliere vexata.

Cap. VI. Quomodo cuidam fratri apparuit.

Cap. VII. De custode ecclesiæ.

Cap. VIII. De scabioso fratre.

Cap. IX. De curatione paralytici pueri.

CAPUT I.

Illustre Sancti genus ; mirus, quo lucem vidit, modus ; educatio ; episcopatus ; monasterii Petershusiani fundatio.

Beatus Gebhardus nobilissima a Alamanno-
Brum stirpe, patre videlicet Uzone vel Ilu-
zonc nomine, Rhetianorum b Comite extitit oriun-
dus. Quem mater dum gestaret in utero, mor-
te debitum exigente, languore correpta est : in
extremis vero posita suis indicavit hominibus,
vivum scilicet in utero gestare infantem, rogat-
que, ut anima exhalata ventrem sibi incidant,
infantulum tollant, calido arvinæ globo invol-
vant, Deique providentiæ cautissime custodiant. E
Quæ omnia, ut ipsa rogaverat, completa sunt.
Hora autem adveniente, qua infans nasci debuisset,
si materno utero foveri licuisset, vocem
emisit infantulus, indeque cognitum est revol-
vendum, lucique reddendum fore. O mira omni-
potentis Dei opera ! qui, ut ait beatus Joannes
Præcursor Domini : Potens de lapidibus suscitare
filios Abrahamæ, pene sine fotu muliebris uteri co-
lumnæ suæ procreavit Ecclesiæ. Huic certe ac-
commodari potest illud, quod Dominus ad Hieremiam
Prophetam dixit : " Priusquam te formarem
" in utero, novi te, et antequam exires de vulva,
" sanctificavi te. "

5 Tulerunt ergo infantulum et nutrirî com-
mendaverunt, adultumque litteris tradiderunt.
Tunc puer cœpit bonæ indolis esse, et ceu pruden-
tissima apis per multigenos flores mella, ita
ille per diversas sacræ Scripturæ paginas in al-
veario cordis dulcisonas congerebat sententias,
quibus postinodum populorum dulcificaret fauces.
Cum autem puerilia transcendisset jura, et juveni-
lem vitam attigisset, Dei cœpit frequentare contu-
bernia et præcipue beati ac Deo digni sacerdotis
Conradi Constantiensis episcopi, cujus etiam fami-
liarissimus pedisequus extitit, ut videlicet in ejus
probitate disceret quidquid adhuc in ejus moribus
emendandum foret. Sciebat enim scriptum esse :
" Cum sancto sanctus eris, et cum viro innocente
" innocens eris, et cum perverso perversus eris " ;
ideo et pravorum fugiebat consortia dicens cum
Propheta : " Oculi mei ad fideles terræ, ut sedeam
" cum eis, et ambulanti in via immaculata huic mi-
" nistrabam. "

6 Uude et Spiritus sanctus dignatus est suis
de eo prænuntiare fidelibus, quod jugum porta-
turus Domini, et pater familias in domo Domini
futurus esset. Denique cum beatæ memoriæ Con-
radus, cujus superius mentionem fecimus, die
quodam cum suis resideret, et causa existente
domum ad horam fuisset excessus * ; vir Domini
Gebhardus, jocandi gratia, ut fieri solet, ve-
nit et sedit in loco, de quo episcopus fuerat di-
gressus. Ingrediens autem inopinate episcopus,
et videns Gebhardum suum occupantem locum,
subridendo, ut fertur, ad eum locutus est : Eia,
inquit, Gebharde, quam cito meum anticipare
voluisti locum : sed non ita erit ; non enim tibi
post me, sed alteri debetur. Illo vero assumpto,
te Domini suarum avium rectorem prædestina-
vit

LIBER I.
CAP. I.
Nobilis ac mi-
rus Sancti or-
tus :

a

b

ii.
educatio,

iii.

F

iv.
episcopatum
S. Conrado
prædictum.

* egressus.

A vit atque pastorem. Haec autem prophetiam e veracem esse, rei exitus approbavit. Nam beatissimo Conrado ad Dominum translato Bamenoldus * ei in episcopatum successit, qui plus minus quatuor praefuit annis, quo defuncto, clerus, senatus, populusque Constantiensis Gebehardum sibi pastorem unanimiter delegerunt, ipsam vero electionem summo Pastori acceptabilem, atque suis ovibus Pastorem hunc etiam ab ipso Domino praedestinatum fuisse, evidenti signo monstratum est.

v.
* alii Gami-
nolphus.

vi.
a Deipara vir-
gine, et Ottone
imp. confir-
matum.

vii.

d

7 Erat namque in eadem ecclesia imago sanctae Dei genitricis Mariae lignae insculpta tabulae, quae beato Viro in somnis visa est virgam praebuisse pastorem, eique praecipisse, ut Dominicum gregem pasceret, eique pascua vitae monstraret aeternae. Otto etiam ejusdem nominis secundus d imperator, audiens obitum Constantiensis episcopi, consensumque populi in electione venerandi viri Gebehardi, gratulabundus ei baculum cum pontificali annulo direxit, praecipiens, ut cum ovium subjectione Gebehardo omnes obedirent, cumque sibi datum a Domino pontificem gauderent. Erat enim idem Vir domino imperatori familiarissimus, eo quod compater e ejus esset, ideoque gaudebat, quod occasionem inveisset ad hoc eum promovendi, quod jam dudum concupierat, et ad quod eum dignissimum omni vitae sauctiorum decernebat.

viii.
exornat meri-
tis, et bona
cum fratribus
dividit.

ix.

f

8 Canonica electione peracta, unctusque unguento sanctificationis, quod " de capite descendit in barbam Aaron " coepit Vir Domini, boni pastoris imitari exemplum, mercenarii devitare perfidiam; talentum sibi creditum cum lucro reportare, omni mentis animum satagere, omni virtuti operam dare, sicut decebat Domini dispensatorem: bonus, pius, pudicus, sobrius, castus, et, ut breviter dicam, omni bonitate conspicuus, universo morum decore ornatus. " Ibat enim de virtute in virtutem, ut videret Domini decorem in Sion. Omni custodia servabat " cor suum ", illud attendens quod Dominus in Evangelio ait: " Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt: omnibus omnia factus est " ut omnes salvos faceret: omnia autem faciebat propter Deum, ut haeres ejus fieret, cohaeres autem Christi. Sed quia de nobilissimis et ditissimis fuerat parentibus, qui sibi fratribusque suis multitudinem copiosam praediorum reliquerant (sicut est humana avaritia, quae divitiis non impletur) fratres ejus sibi vendicabant universa, nec fratri quidquam dederat de sibi relicta substantia: Vir autem Dei non cupiditate praediorum, sed Dei, cui ea tradere cupiebat, amore successus, suam partem possessionum f a fratribus sibi dari postulabat. Illis autem uegantibus, vi extorsit ab eis, ut omnia aequa lance dividerent, nec quicquam eorum, quod suae contigerat forti, permisit habere. Haec vero non malitia sed divino zelo, animo inardescente peragebat; ne forte fratres periculum suae incurrerent animae, si aliquid sibi injuste usurpatum possiderent.

x.
Construit mo-
nasterium Pe-
terelusianum.

9 Peracta autem hac haereditaria divisione, vir Domini Gebehardus, animo revolvens illam sententiam, qua Salvator in Evangelio ait: " Vade, vende omnia, quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in caelo: et, Nisi quis renuntiaverit omnibus, quae possidet, non potest meus esse discipulus "; suis ex praediis monasterium sancti Gregorii Papae in ripa Rhevi fluminis juxta Constantiam civitatem construxit,

deputatis illic duodenis fratribus, qui die noctuque divinis ibidem insisterent officiis, quibus sufficienter victum vestitumque suis ex facultatibus ministrari constituit. De terrena ergo substantia sibi nihil reservavit, sed cuncta Christi pauperibus fideliter erogavit, sicut scriptum est: " Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in aeternum ", thesaurizare sibi noluit in terra, ubi nesciret, cui congregaret, sed thesaurizabat sibi thesauros in caelo, ubi nec " Aetruo, nec tinea demolitur, ubi fures non effodiunt, nec furantur ". Anno autem Domini Incarnationis nongentesimo octogesimo tertio, episcopatus autem sui quarto, undecimo vero imperii Ottonis secundi, hanc eandem manufactam domum ex materialibus lapidibus Domino construere coepit, ipse vivus lapis ponendus in non manufacta domo aeterna in caelestibus, dicens cum Apostolo: " Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus "; thesaurizabat sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehenderet vitam, quae est in Christo Jesu.

xi.

ANNOTATA.

E

a De illustri nobilitate Sancti plura vide in Commentario, § 1.

b Rhætia triplex; altera recens, altera late, altera proprie sumpta. Haec regionem illam totam inter Alpes Rheticas, et Tridentum, quam hodie incolunt populi Grisones, complexa; seu Rhætia, Comitatus Tirolensis, et Vallis Tellina, ubi populi fuerunt Brigantini etc. Rhætia late sumpta, post divisionem imperii Romani, continebat Rhætiam propriam ad meridiem extensam, seu Rhætiam primam, et Vindeliciam: ea vero, qua septentrionem versus protendebatur, Rhætiae secundae nomen accepit. Duabus hisce Rhætiis adde recentem, quae angustioribus terminis coarctata, partem occidentalem Rhætiae propriae tantum continet, seu populos Grisones vulgo nuncupatos. Plura de praesenti argumento suppeditat Baudrandus, e quo praecedentia contraximus. Quod autem Manilius scribit de Uzone S. Gebehardi patre Rhætianorum comite, videtur probabiliter intelligendum de Suevia, qua tractum Constantiensem seu Brigantinum continet, notante Baudrand ad nomen Suevia, quod olim duces habuerit proprios magni nominis. Vide loca superius memorata in Commentario § 1. Fieri tamen potuit, ut ditiones Uzonis ad alias etiam Sueviae partes se extenderint.

F

c De hac prophetia diximus in Commentario § 2.

d Otto II, Ottonis imperatoris I filius, coronatus imperator anno Christi 967 ponitur apud Baronium, et apud Labbeum in Compendio chronologico ad eundem annum: mortuus 983, relicto filio Ottone III quadrienni, sicut apud Labbeum ibidem invenies.

e Compater, id est, quasi ejusdem filii pater dicitur is respectu illius, cujus filium baptizat, vel tanquam patrinus in baptismo aut confirmatione suscipit. Consule Cangium in Glossario. Compatrius igitur officio functus fuisse Sanctum in Ottone imperatore III suspicor ex eo, quod praeter hunc non inveniam alios Ottonis II liberos. Hinc confirmari possunt, quae in Commentario praemisi de illustrissimo genere S. Gebehardi.

f Nodum hic in scirpo quaerit Basnagius saepe jam citatus, dum pag. 825 ponit sequentem notulam marginalem: Viderint canonici juris doctores,

A FELICE
MANILIO.

ctores, an vis illata fratribus sit laudanda. Quidnam hic videndum? Quid Sanctus hic egit, quod non sit laude dignum: actum quippe justitiæ exercuit, quando parentum bona, jure naturæ sibi debita, et a fratribus injuste occupata, vi justa extorsit, ut de iis disponderet in causas pias, dum bona gratia impetrare illa non posset.

CAPUT II.

Miraculum; privilegium et sacra lipsana Romæ impetrata; alia miracula; curæ pro monasterio Petershusiensi susceptæ; obitus, sepultura, apparitio.

B Cum autem, Deo prosperante, jecisset fundamenta ecclesiæ, toto nisu cæpto operi cæpit cottidie insistere, et Deo incrementum dante, ventum est ad hoc, ut parietibus in altum exerescentibus, necessario etiam lignorum instrumenta subrigerentur, per quæ onera portantes ascenderent et descenderent super, quæ etiam opera facientes constare possent. Et ecce, quadam die subito ex improviso accidit, quod omnes assistentes valde contristavit. Nam cum omnes certatim operi instarent, contigit, ut fractis sustentaculis, in quibus stabant operarii, caderent in terram; ita ut opifex, qui præerat operi, toto conquassato corpore, quasi exauimis inveniretur. Cumque ex eo, quod acciderat, magna afficerentur tristitia, vir Domini Gebhardus confisus in eo, qui dixit: "Quæcumque petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis"; jussit eum levari, et in oratorium sancti Michaëlis, quod ibi erat, deportare, et ejectis omnibus, ipse clausit ostium, seseque in orationem dedit. Quo orante elisus sanus surrexit, eumque ad opus redire jussit, atque ait: Vere nullus deinceps ex hoc cadeudo suæ periculum patietur animæ.

C 11 Jussitque omnes parietes certo tramite sursum sine vestibulis, sicut hactenus cernuntur, constructui, ita ut laquearia ejusdem templi in modum crucis suspensa esse videantur. Quæ laquearia deauratis baculis in modum stellati cæli undique decoravit: muros vero per circuitum varia pictura perornavit, non tali, qualem propheta Ezechiel perfosso pariete conspexit *a*, sed tali, quæ opera Salvatoris, quæ vel in veteri vel in novo Testamento operatus est, ad ædificationem intuentium repræsentaret. Situs autem ejusdem templi ad occidentalem plagam versus est: secundum formam basilicæ principis Apostolorum Romæ constructam, formatum est, propter quod eundem locum Petri domum appellavit: per circuitum vero congrua monachis construxit habitacula, perfectisque omnibus decimo anno ecclesiam in honore sancti Gregorii Papæ dedicavit *b*, eamque multiplicibus et magnificis sanctorum reliquiis cumulavit: inter quas etiam brachium sancti Philippi apostoli *c* ab Ottone tertio imperatore sibi cum aliis plurimis condonatum, summo studio ibidem collocavit.

12 Cumque summo studio sanctorum reliquias et cætera quæque ad divinum cultum pertinentia undique ex diversis locis congregaret, ejusdem

rei gratia etiam Romam properavit, ut ei de Apostolorum liminibus, Sauctorum exuvias, privilegiumque liberatis perciperet, quod et magnifice impetravit. Nam cum jam sæpe dictum locum principi Apostolorum proprietatis jure contulisset, ab ejus vicario Joanne tale privilegium accipere promeruit. Joannes episcopus, servus servorum Dei, in nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris videlicet, et Filii, et Spiritus sancti. Notum esse volumus omnibus Christi fidelibus, qualiter Gebhardus secundus amabilis episcopus sanctæ Constantiensis ecclesiæ, dilectissimus confrater noster, orationis causa Romam veniens ad limina Apostolorum Principum Petri et Pauli, et aut nostram præsentiam, retulitque nobis, quatenus ipse Dei nutu compulsus, ecclesiam cænobitarum construxisset super ripam fluminis, quod dicitur Rhenus, ad honorem beati Gregorii confessoris Christi, in quo loco regulam sancti Benedicti abbatis, et monachorum fratrum luculentissime ordinaret: ubi devotissime de suis propriis prædiis, quæ a suis parentibus illi evenuerunt, et partem de rebus S. suæ ecclesiæ devotissime obtulit, ad sustentationem et stipendium illorum videlicet monachorum, qui in ipso sancto monasterio sedulo Christi laudes persolvere die noctuque non cessant.

13 De quibus nostræ humilitatis supplicans elemeutiam, ut prædictus locus ipse sub tuitione et defensione sancti Petri nostra nostrorumque successorum Pontificum in perpetuum maneat: ita tamen, ut nullus rex, aut dux, neque marchio, nec etiam episcopus, qui per tempora in ipso episcopio fuerit, aut ulla persona audeant de omnibus, quæ ibidem ab ipso jam dicto Gebhardo episcopo concessa sunt, alienare, aut quoquo modo de ipso sancto monasterio extrahere; sed tuta et stabilita atque firma usque in futura tempora concedimus permanenda; sed et hoc apostolica præceptione, rogante supradicto Confratre nostro, interdicimus in nomine Domini nostri Jesu Christi, ne aliquis eidem monasterio præficiatur, nisi quem communi consensu fratres ibidem Christo sedulo servientes elegerint, electumque episcopus benedictionis titulo confirmare procuret. Et hoc ipsum de advocati *d* electione decerni placuit.

14 Si vero, quod absit, aliquando contigerit, ut episcopus ejusdem sanctæ ecclesiæ hæreticus vel schismaticus existat, fratres supra dicti monasterii ex auctoritate Sedis Apostolicæ habeant potestatem ecclesiasticos ordines requirendi ubicumque Catholicum noverint esse episcopum, nec ille iniquus, de hoc aliquam eis injuriam inferre præsumat: nam si quis aliquis homo, cujuscumque sit ordinis vel potestatis, quod non credimus, in aliquo disrupere tentaverit ea, quæ ab ipso jam dicto Confratre nostro in prædicto monasterio concessa sunt, et a jure et ditio-
ne ipsius monasterii auferre voluerit, nisi resipiscat, excommunicatus a Corpore et Sanguine Domini nostri Jesu Christi consistat, et anathematizatus a sancti patribus omnibus, et a nobis, nec in exitu vitæ communicet, sed etiam mortuo, nomen ejus inter Missarum solennia nullo modo recitetur. Qui vero pio intuitu custos et procurator hujus nostri præcepti extiterit, benedictionis gratiam, vitamque ab ipso Domino Deo et Salvatore Jesu Christo mereatur in sæcula sæculorum. Amen. Scriptum per manus Johannis notarii, et regionarii *e* et scrinarii sacri Lateranensis palatii in meuse Aprilis et Indictione secunda: datum

xv.

E

impetrat

F

privilegium.

xii.

Hominem e
lapsu quasi
cranimen
sanat:templum
Petershusianum
ornat, ac
dedicat:

a

xiii.

b

xiv.

Romam pro-
fectus.

A tum vero septimo Kalendas Maias, per manus Gregorii episcopi sacrae Portuensis ecclesiae, et bibliothecarii Sedis Apostolicae, anno Pontificatus Domini uostri Joannis sanctissimi Papae quarto.

xvi. reliquias eripiant Romani eum insequentibus, f

15 Inter caeteras vero, quas idem Pontifex beato Viro Sauctorum dederat reliquias, caput quoque sanctissimi Papae sibi condonavit Gregorii f: sed hoc panis et sibi familiarissimis cognoscentibus. Vir autem Dei, tanto munere accepto, maximo delibutus gaudio, festinus Urbem egreditur, verens hoc, quod etiam contigisset, nisi divina ministracione profectus fuisset. Romani enim cognoscentes se tanto pignore privatos, se quasi orbatos, gementes civitatem egressi, Virum Dei unanimiter prosequuntur *. Quod ille sentiens, fugam inivit, fugiendoque Placentia g ad Padum fluvium usque pervenit, quem in immensum exerevisse invenit, navemque altera in parte fluminis consistere doluit; cumque uillum adesse conspiceret, qui navim advehere potuisset, jam jamque insequentes se advenire formidaret, quod tunc solum subsidii noverat, ad arma orationum confugit, seseque in ripa fluminis

B Deo supplicem dedit, quem mox se invocautem Christus in tribulatione dilatavit: quia " Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum, " et adhuc eo clamante dixit: Eccc adsum: illo namque orante et omnipotentis Dei misericordiam implorante, ut, si voluntatis ipsius esset, quatenus iste Sanctorum exuviae ad locum destinatum pervenirent, sibi in hoc necessitatis articulo subveniret. Mirum dictu, Padus se submisit, et per medium suimet sanctissimo Viro modum optimum patefecit, et sicut de Israëlitico populo Psalmista canit: " Mare vidit et fugit, " Jordanis conversus est retrorsum: " et iterum: " Deduxisti sicut oves populum tuum in manu Moisi et Aaron, " ita et nos de isto proclamare possumus: quia Padus illum vidit et fugit, et de cursu suo conversus est retrorsum, et fideles suos deduxit Dominus per aquas multas, in manu servi sui Gebhardi.

xvii. " sicut vestigio Padum tran-

16 Ipse autem Vir Dei, statim ut sibi viam a Domino prospexit patefactam, cum suis omnibus ingressus, omni cum alacritate pertransivit. Unus autem nequam ex obsequio ipsius Sancti postremus pertransentium factus, cunctis aliis egressis, in alveo fluminis solus inventus, concurrentibusque aquis praeventus, atque suffocatus est, secundum illud quo scriptum est, " Vae soli, quia " si ceciderit, non habet qui eum adjuvet, ut " surgat. " Quod cum Viro Dei nuntiatum fuisset, ait: Ex hoc nolite contristari; nanctum enim hoc in loco dare debueramus, pro quo istum a Domino sublatum credamus; et cum letitia Christo gratias ageutes iter nostrum peragamus. Illi vero, qui Virum Dei illo persecuti fuerant, videntes, quae facta sunt, ad propria revertuntur. Quis vero haec audiens non obstupescat, quisve obstupescens credat de sterili Alemannorum terra tantum emicuisse Virum, per quem Deus his temporibus antiqua reuovare dignatus est mirabilia? Sicut enim Moises cum Israëlitico populo, per mare rubrum; et Josue, Helias, et Heliseus, per Jordanica flentia sicco pertrausierunt vestigio: ita iste Domini dilectus praepetes fluctus Padi alveo fidei concludens per semitam humanis pedibus hactenus inconcessam securis gressibus commeavit.

xviii. 17 Dominum autem cum pervenisset, collocatis cum omni diligentia reliquiis, ordiatisque dnodenis, ut supra dictum est, ad locum fratri-

bus, Periggerum h tertium decimum i vicem Christi inter eos agere constituit. Post haec, convocatis servis suis, elegit ex cis optimos quosque, et constituit ex eis cocos et pistores, caupones et fullones, sutores et hortulanos, carpentarios k, et singularum artium magistros, et constituit eis, ut eo die, quo fratribus deservirent, de cibo et pane fratrum cibarentur, quia dignus est operarius cibo suo. Ut autem bono animo suis ministrarent dominis, hujusmodi donario ipsos cumulavit: scilicet ut cum quis praesentium, vel eorum successorum, qui de progenie illorum esset, moreretur, exuviae l de eis non sumerentur, sed haeredes relictam haereditatem indivisam possiderent: si vero de alia progenie aliquis successisset; ab hoc donativo alienus extitisset. Constituit etiam alios clientes, qui equitando deservirent, scilicet ut semper parati essent ad equitandum, quocumque necessitas exegisset, et ad commodandum fratribus caballos suos quocumque poposcissent. Haec autem Vir Domini, quasi pennatum " animal plenum oculis ante et retro, " paravit, ut videlicet fratres ibidem Christo famulantes, spiritalibus atque carnalibus necessariis sufficienter istructi, expediti contemplativae cum Maria ad pedes Domini vacarent vitae, nec eos sollicitudo Marthae in activa aliquoties perturbaret, et esset, sicut scriptum est: " Nihil deest " timentibus eum: " sciebat enim scriptum: " Propter inopiam deliquerunt multi: " et ideo providebat illis interius exteriusque, quaeque erant necessaria, ne inopia urgente cum periculo animae subsidium quaererent hujus vitae, et ipse pro hoc non beneficium, sed a districto iudice Deo gehennae tulisset supplicium.

xxi. claudum sustinet:

18 Cum ergo quodam die in saepe dicto deambularet loco, obvium habuit quemdam claudum ejusdem loci incolam, qui curvatis ad terram genibus et scabellulis, quae manibus gestabat, caput a terra sustentabat, in modumque quadrupedis omni corpore curvus deambulabat. Is autem peritissimus erat in omni sculptura lignorum, sicuti etiam in ejusdem basilicae valvis melius addisci poterit. Hunc ergo eum venerabilis vidisset Pontifex, ait ad eum: Homo cur manibus genibusque tellurem premis, nec rectis graderis plantis? Scitis, ait, scitis dndum, Domine, quod Dei debilitatus iudicio erectus ququam gressum movere nequeo. At ille, baculum, quem manu gestabat, claudum porrexit: Sime, inquit, et in hoc te sustenta, rectoque cursu deinceps ambula. Ille autem sumens baculum super eo se erexit, novisque gaudente, Dominumque landando gressibus currere coepit. O Virum ineffabilem et principibus Apostolorum, Petro videlicet atque Paulo, comparandum! quorum unus claudum ad Speciosam portam templi jacentem et mendicantem erexit m; alter vero dormitantem Eutychem et de tertio coenaculo in inferiora cadentem, virum reddidit atque salvum n: sic iste Domini dilectus claudum non jacentem, sed manibus genibusque reptentem propriis gradi fecit plantis, hominemque de altitudine murorum cadentem, vivum reddidit et incolumen; qua in re considerandum est, qua sanctus, quantique apud Deum ueriti fuerit, per quem Christus non minora, quam etiam per suos Apostolos monstrare dignatus est. In modernis enim adhuc temporibus refrigescente etiam charitate multorum, in suo Fideli Veritas complere dignata est, quod suis promisit discipulis, dicens: " Si quid " petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. "

A. FELICES
MANILIO.
XIX.
Curas singulari
prospicit Pe-
tershusiensi-
bus:

h i
k

l

xx.

E

F

m

n

A FELIX
MANILIO.
XXII.
moritur,

19 Cum autem bonorum remunerator operum, Famulum suum de turbulento hujus mundi salo ad portum perpetuæ quietis educere decrevisset, molestia corporali pulsatus, dormitans non est inventus, sed succensa lampade venienti Domino atque pulsanti obvians, ovando ei aperuit, dicens cum Apostolo: " Cupio dissolvi, " et esse cum Christo; " cumque languor corporis ingravesceret, et se de hoc sæculo citius migraturum præsensisset, rogavit, se in templo, quod ipse fabricarat, sepeliri: nam tunc temporis in Constantiensi morabatur civitate, in qua etiam hæc eadem cum infirmitas occupaverat. Languore autem ad vitalia veniente, sexto decimo episcopatus sui anno, sexto Calendas Septembris viam universæ carnis ingressus est: angelicisque, ut vere credendum est, manibus evectus, talentum sibi creditum Domino duplicatum repræsentavit, et ab ipso auctore audire promeruit: " Euge serve bone et fidelis, quia in modico fidelis fuisti: super multa te constituam, intra " in gaudium Domini tui. " Cum ergo lotus ac sacerdotalibus, ut moris est, vestibus indutus et feretro impositus ad ecclesiam fuisset deportatus; dissensio exorta est, utrum in ipsa ecclesia, sponsa videlicet sua, au, uti ipse rogaverat, in ea, quæ ab ipso constructa fuerat, debuisset tumulari. Illis vero ita inter se altereantibus, aliis quidem ejus petitionem implere cupientibus, aliis vero tanti pastoris exuviis carere dolentibus; tandem major minorem vicit partem, quæ se sui patris reliquis exorbitare nollè clamabat. Et decreverunt eum in eodem loco sepeliri.

XXIII.
ac sepelitur

20 Accedentes autem hi, qui ad portandum feretrum deputati fuerant, loculum levare atque ad præparatum sepulchrum deferre conabantur: cumque brachia tenderent ad feretrum, cœperunt toto corpore tremere, ac immenso pavore concuti, ita ut etiam pene humano amisso sensu, amentes efficerentur: tantoque pondere ipsum depressum est feretrum, ut humanis viribus moveri nequivisset. Tunc omnes, qui aderant, hoc miraculo perterriti, cœperunt dicere, illum sepulchri locum a Deo sibi prædestinatum non fuisse. Tandemque divino correcti iudicio, decreverunt, eum, ubi ipse rogaverat, sepeliendum fore. Portitores autem iterum accedentes cum omni velocitate loculum leverunt, atque omnis illi pristina gravitudo ita ex toto immutata est, ut pene nil ponderis se portare præsensissent.

non sine miraculis

21 Cum autem januam ejusdem egrederentur ecclesiæ, aliud non minus miraculum divina monstrare dignata est misericordia. Nam illis, ut dictum est, ecclesiæ limen egredientibus, columba, cunctis, cernentibus advolavit, et supra jam sæpe dictum beati Viri, nullo ambigente, consedit feretrum, indeque non recessit, donec transnavigato flumine, ecclesiam sancti Gregorii ingressi fuissent. Quam mox, ut intraverunt, columba, quæ videbatur, disparuit, eamque nullus deinceps videre prævaluit, tantique odoris fragrantia eos illic exceperit, ut omnes se quasi renovatos crederent, nullusque se umquam aliquid, quod tanti esset odoris, præsensisse memorarit. Quæ etiam fragrantia tamdiu super sanctum corpus permansit, quousque cum maximo in honore in meridiana parte ejusdem templi sepulturæ tradidissent: quia enim columbinæ fuerat simplicitatis, recte in ejus funere columba apparuit, per quam mentis illius sinceritas vitæque monstraretur innocentia: recte in exequiis pii Pastoris nova odoris fragrantia bonarum refertæ sunt nares ovium, quæ videlicet prius in

anima ejus prædicatione semper reficiebantur simul D et oratione.

22 Utrum autem in ipsa columba sancta ejus anima, sicuti et de aliis Sanctis legitur, quorum animæ sæpius in columbæ specie, cælum visæ sunt penetrare: an quis alius apparuerit spiritus, nobis quidem incognitum; Deo autem, cui omnia nuda et aperta sunt, est cognitum: qui etiam hoc ipso miraculo suum in cælis dignatus est Famulum hominibus monstrare clarificatum. Igitur beati Pontificis anima cælo recepta, carne vero terræ honorifice commendata, tale epitaphium ejus tumbæ aureis subscripserunt characteribus:

ca occasione
patris:
epitaphium:

Debita pars terræ falleutia tempora sperne,
Et memorare viæ, quam testatur cinis iste.
Gentis honor nostræ jacet hic, genis dolor
atque.

Præfuit huic urbi, cuncto sed profuit orbi.
Hancque Deo sedem templi fundavit et ædem.
Parti terrenæ Dens ignoscens miserere.
Redde vicem juste, quia te dilexerat iste.

23 Post hæc quadam nocte ejusdem monasterii abbas Periggerus nomine, cujus superius mentionem fecimus, oratorium, causa orandi ingressus est: cumque attentius in ipso noctis silentio orationi incumberet, ei beatus apparuit Gebhardus, et hilari vultu ad eum loquutus est: Scias pro certo, me apud omnipotentem impetrasse Deum, ut nullus fratrum modo in hoc monasterio Christo deservientium a morte lædatur secunda; sed omnes mortem subeuntes temporalem vitam cum Christo possidebunt sempiternam o. Hoc dicto, ab oculis ejus evanuit, nec eum ulterius cernere quivit. Ipse enim Beatus jam de hoc sæculo victoriam nactus, suorum adhuc in mundo laborantium ærumnis non est oblitus; sed ut quidam ait: " Vernus amor Christi vera est custodia legis. Et mandata Dei complet amans homines, " prioris recordatus amoris, sibi famulantibus et adhuc in via laborantibus, apud Deum est auxiliatus, eosque de prosperitate consummandi itineris, est consolatus; ut videlicet eo ardentiores viam rectitudinis properarent, quo se ad patriam perventuros minus dubitarent. Quapropter et nos assidue ejus implorare concedet auxilium, ut ejus meritis adjuti de periculis hujus evadamus exilii et patriam mereantur paradisi.

apparitio ac
anticipium:
E

24 Erat etiam idem venerabilis Heros capite calvus omnino: sermonem autem suum hoc juramento solebat firmare, quasi diceret: Per meum caput non uatum: quia videlicet non natus, sed de utero matris exesus, calido arvinæ globo est involutus, propter quod et dicebant, eum latum habere calvitium. Sedit autem in episcopatu annis sedecim: sexto decimo p defunctus est, die sexto Calendarum Septembrium, anno ab Incarnatione Domini nongentesimo unagesimo sexto: tertio decimo vero anuo q Ottonis Augusti ejusdem nominis tertii, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui una cum Patre, et Spiritu sancto unus est honor et gloria per infinita sæcula sæculorum. Amen.

tempus sedis
et mortis.

ANNOTATA.

a *Ezechielis cap. 8, v. 7 et 8 leguntur ista: Introduxit me ad ostium atrii: et vidi, et ecce forameum unum in pariete. Et dixit ad me: Fili hominis fode parietem. Et cum fodissem parietem, apparuit ostium unum. Deinde agit textus sacer de abominationibus, quas vidit Ezechiel:*
et

A et universa idola domus Israel depicta erant in pariete in circuitu per totum.

b *Crusius supra citatus de hoc templo scribens pag. 145, dicit, v. Calend. Novemb. a Gregorio V, qui cmxv Papa factus est, consecratum fuisse. Sed in ilium Pontificatus ipsius ab aliis auctoribus passim innectitur anno 996. Verdensem episcopum fuisse, affirmat Ciaconius in Vitis Romanorum Pontificum tomo I, columna 745: ubi de illo plura.*

c *Consuli potest Commentarius prævius § 2.*

d *Ibidem § 3 diximus occasione donationis a S. Gebhardo factæ, advocati in donationibus ejusmodi Alemannicis facultatem intervenisse. Hoc autem loco Manilius indicat, gravis fuisse momenti electionem advocati. Cangius in Glossario nulla collegit de advocatis.*

e *De regionariis agit idem Cangius, et Maeri fratres in Hierolexico pag. 518.*

f *An S. Gregorii magni, ut voluit Ptershusiensis, an alterius PP. Synonymi? Difficultates in hac re moventur et expenduntur in Commentario § 3.*

B

g *Urbs est notissima Italiæ in Longobardia, fere uno milliari a Pado fluvio distans, ul observat Baudrandus.*

h *Mabilionius in Annalibus Benedictinis tomo 4, ad annum 983, pag. 15, De primo, ait, ejus loci abbate Beringero, ejusque successoribus a Bucelino recensitis, nihil fere comperti præter nomina habemus.*

i *Non erant igitur tunc temporis nisi ascetæ tredecim, teste Manilio. Bucelinus in Menologio Benedictino ad diem xxvii Augusti varia memorat, quæ non probamus, nisi melior accedat auctoritas. Sic enim scribit: Ipse (sanctus Præsul noster) aliquamdiu... præfuit lectioribus monachis ad Ptershusianum monasterium accitis, episcopus simul et abbas lectissimus, hoc tamen muneri eo solum usque in se suscipiens, dum confirmata cœnobii initia, et auctas rationes perspiceret, simul cum reditu incrementis, de augendo servorum Dei numero admodum sollicitus, cum (sacris virginibus exceptis, quas separatim bene reclusas ædibus, veterum nostrorum more, iisdem vivere redivis ordinaverat) primo statim*

C

tempore monachos octuaginta numeraret: quorum dimidium e fratribus, quos vocamus conversos, constaret.

k *Etiamsi hæc vox proprie significet eum, qui facit carpenta; postmodum tamen adhibita est pro artificibus omnibus lignariis, ac tignariis (prout etiam hic sumitur) ex Cangii Glossario.*

l *In margine exempl. manuscripti. Legendum puto: EXUVIÆ EXINDE NON SUMERENTUR. Hæc notantur in editione Canisiana ad marginem.*

m *Insigne illud miraculum pluribus narrat Acta Apostolorum cap. 3.*

n *Vide ibidem cap. 20, ac diem 24 Augusti pag. 753.*

o *Adi Commentarium prævium § 5.*

p *Consule, quæ ibidem § 4 de anno emortuali præmissa sunt.*

q *Ottoni II mortuo successit filius ejus Otto III in regno Germaniæ anno 983; non autem in imperio, quod adeptus est anno 996; mortuus anno 1002. Vide Baronium, Pagium, et compendium chronologicum Labbei. Manilius itaque ponit annos regni, non imperii Ottonis III.*

A FELICE
MANILIO.

MIRACULA

Apparitiones, ac vaticinia.

Igitur postquam Redemptor humani generis famulum suum Gebhardum de voragine hujus sæculi ad supernam patriam transduxit, referuntur multæ virtutes, quas per eum nobis Dominus ostendere dignatus est, dum sancti ejus anima absolvetur a vinculis carnis, et rediit ad Dominum; qui dedit illam et quantam potentiam ejus misericordia cunctis auxilium et gratiam ad ejus tumbam devote precantibus Dominus fecerit; non est nostræ scientiæ, ut dignum est, vobis intimare quædam tamen ad notitiam posteriorem, prout Dominus donare dignatus fuerit, literis commendare; quædam vero silentio præterire curamus; ne tædioso lectori fastidium incutiamus, et tantum studioso satisfacere valeamus. Nomina vero eorum a quibus nobis tradita sunt, supprimimus, sicut fecimus, ne ipsa barbaries vocabulorum offendant, et Latinus sermo suum decorem non amittat. Vir itaque angelicæ in carne vitæ, Deo devotione contriti cordis militavit, dum vixit, et penitus se in hæc carne crucifixit, ideo et Dominus, quia socius fuit passionum, consortem fecit eum et consolationum, non tantum in supernis sedibus remunerando; verum etiam in terris coram humanis obtutibus, signis et virtutibus illustrando, sicut in sequentibus luce clarius patebit relationibus.

LIBER II DE
MIRAC.
Inter alia,
quæ biographus præterit,
miracula,

E

26 Frater quidam jam sæpe dicti monasterii ad tumbam sancti viri Gebhardi se orationi accommodavit: dumque se attentins Deo precibus commendaret, vidit nebulam totum sepulchri ambitum contegentem, et suavissimum odorem ex ipsa nebula naribus præsensit redolentem: quæ aliquantisper morata, ab oculis cernentis atque stupentis paulatim subtracta est. Qua in re considerandum, quanta claritate quantoque odore sancta ejus anima in superna civitate perfruatur, cujus etiam corporea putredo in terris tanta odoris fragrantia illustrata est. Quia enim de illis fuerat quos Esaias propheta prævidens admiratur dicens: " Qui sunt isti, qui ut nubes volant " ? recte ab odorifera nube ejus visitatum est mausoleum, cujus conversatio semper in cælis fuerat, et qui die noctuque suas ad cælum cum odoramentis bonorum operum direxerat orationes, quasi incesum sacrificii vespertini; et ut per hæc apertius monstraretur, æternæ lucis hinc inhabitare valde gloriosam mansionem.

CAP. I mani-
festatur ejus
gloria in
nube.

F

27 Sic enim istis etiam temporibus, rudibus fratribus ejus merita ignorantibus, ejusque sanctitati detrahentibus, cuidam eorum in visione apparuit, in lucidissima sedes mansionem, sacerdotibus iudutus vestimentis, mitra capiti superposita cum ineffabili claritate excelso sedens in throno; dicens ad eum: Ecce, frater, oculis approbare poteris tuis, quod conspectui omnipotentis Dei non ita despicibilis assisto; quomodo quorundam fratrum tuorum existimationi appareo. In omnibus enim utilitati suorum consulens, ne fortasse sibi detrahendo peccarent, suam, Deo opitulante, dignatus est eis præmonstrare claritatem, ut videlicet scirent, quanto honore dignus, qualive reverentia ab hominibus in terris esset excolendus. Sed quia frater ille, cui visus

apparitione,
ac de monacho,

A. FELICE
MANSIO.

est, prae humilitate ipsam visionem pene nulli innotescere voluerat hominum, divina clementia aliud apud sepulchrum illius cunctis astantibus atque cernentibus daemoniaco homine ostendere dignata est miraculum, sicut postea plenius scriptum invenitur. Ex quo omnes correcti Sanctum Dei digna deinceps cum veneratione excoluerunt, eique se suis in orationibus studiosissime commenda-

ii.
nec non caeco
illuminato,
atque ener-
gumens

28 Alio quoque tempore caecus quidam de pago Turgau a advenit, et apud sepulchrum sancti Confessoris ad orationem constitit. Quem Deus secundum quod per Prophetam suum pollicitus est dicens: " Invoca me in die tribulationis, et "

B que se oculorum officia recepisse ingenti cum gaudio intimavit. At hi, qui eum caecum advenisse, viderant, videntem tardius credere poterant: sed postquam veritatem experti sunt, maximo cum tripudio misericordiae Deo gratias retulerunt, qui in suis Sauctis semper est mirabilis, et quoniam in saeculum misericordia ejus super omnes, qui ex toto corde quaerunt illum. Praeterea daemoniaci multi per eum sunt liberati: quorum quidam, dum ad spelcaum ducerentur, dixerunt, se ibidem esse exituros *, sed apud sanctum Couradum se ejiciendos esse proclamabant. Cumque illo adducti fuissent, similia fatebantur, et reducendi plerumque in medio fluminis b liberabantur, ut per haec manifeste daretur intelligi, utrorumque interventu eos a calumniatore esse liberatos.

iii.
non esse
exituros

29 Quidam autem colonus ejusdem loci, paralytici dissolutus, per multa tempora lecto decubabat languidus: qui die quadam solus cum sola conjuge domi remaneus, subito arreptus a daemone de lecto prosilivit, fustem arripuit, mulierem petiit, fustemque ad percipiendum eam C libravit. Ita autem exiliens in mansiunculam aufugit magnisque clamoribus cives advenire fecit. Audientes enim clamorem mulieris accurrerunt, hominemque, quem jam dudum paralyticum uoverant, insanissimum reppererunt, quem vix maximo cum labore tenuerunt, nec ulla ratione ejus rabiem domare potuerunt; donec multorum viribus hominum collectis, scellae illigatum ad ecclesiam, deportarunt, et tumbae sancti Confessoris superposuerunt, qui statim secundum illud Apostolicum: " Fidelis Deus, qui non patitur "

iv.
a maligno spi-
ritu liberatis.

30 Muliercula de villa Schwiudorf c dicta, de infestissimo daemone per multorum temporum curricula crudelissime vexata, per plurima Sanctorum loca est deducta, nec mundata. Tandem ab beato Gebhardum amici ejus illam se perducere velle dixerunt. Hoc audiens daemon, contristatus est valde et dixit: Et quid prodest, si me ad illum perduxeritis Virum, in quo nil sanctitatis constat haberi? Ego cuim nulla ratione per eum de hoc vase expelli potero. Nam in vita sua

simulator atque seductor extitit: et hic talis quomodo in me aliquam exercere poterit virtutem? Hae et hic pejora illo memorante, inventori falsitatis nequaquam fidem accommodantes, invadunt iter, quod ducit ad locum Petri domum dictum. Quod cum daemon praesensisset, cepit perturbari et constriari, et diras voces ad caelum dare, et multo plus solito hominem discerpere atque vexare. Ad locum autem cum pervenissent, magno cum labore ad ecclesiam pertracta est. Statim daemon per os mulieris Sanctum Dei maledicere cepit, vociferando saepius, quam replicando atque dicendo: Vae tibi, male Gebeharde, ut quid me incendis? Tunc ad sepulchrum ducta, ibique miserabiliter ab hoste discerpta est, post paululum reducta est. Item post Missas, Sanctorum allatis reliquiis, multorum hominum viribus, aliis trahentibus, aliis vero compellentibus adducta, magnis clamoribus vociferando, Sanctumque Dei per uomen maledicendo, et, quod se incenderet, importunis vocibus conquerendo, tandemque, quamvis laboriose, tumbae sancti Confessoris superposita, atque a presbytero exorcismus, cunctis fratribus cum aliis multis astantibus, super eam recitatus est.

31 Quae statim a maligno spiritu liberata conticuit, nec ultra vocem clamoris emisit. Antiquo ergo hoste recedente, mulier, cui paulo ante pene nemo appropinquare ausus fuit, jam quasi exanimis jacuit, nec ullum corporis membrum movere quivit. Tandem resumptis viribus surrexit, discoopertumque pectus velavit, et lachrinabiliter Deum ac Salvatorem, ejusque confessorum Gebhardum quavis potuit verbis magnificavit. Quanta illic gaudia lacrimarum plena, qui memorare, quisve effari poterit? Ibi enim resonabant voces diversae, monachorum, populorum, diversi sexus et aetatis, cum sono campanarum, omnes hymnum Deo concrepantes, qui per suum Servum facturam manuum suarum de manu superbi calumniatoris eripuit, et vas sacro fonte baptismatis ablutum, ab immundissimo autem invasore coinquinatum, emundavit, ad laudem et gloriam uominis sui sancti, et confessoris atque pontificis sui Gebehardi. Deinde vero cum vexillo sanctae crucis, et populorum favore transmissa venit Constantiam, ut mater ecclesia mortuae filiae a resuscitatae cougauderet, cougaudensque spirituale convivium praepararet, ad quod amicos atque vicinos convocaret, diceus eis: " Congratulamini mihi, quia inveni "

32 Nocte autem subsecuta malignus iterum advenit habitator, et mulierem jam pridie dimissam suscitavit, ejusque auribus talia infudit venena dicens: O dilectum vas, quare tam nequiter contra me fecisti, quod me tui antiquum inhabitatorem respuisti, et fidelitatem mecum jam dudum couservatam abnegasti propter seductorem illum Gebhardum, qui me expulit a te? Nam hunc ipsum scias tibi nullo modo profuturum fore. Sed redi quaeso, redi ad me, non enim dignum est ut alterum pro me tuum in vas recipias, sed rogo uili non deneges jam tamdiu multum amabilem mei tecum collocationem. His et hujusmodi sermonibus antiquo serpente auribus mulieris insibilante, illa religiosas faeminas, inter quas illa nocte manebat, excitavit, eisque, quas patretur ab adversario, molestias aperuit,

et,

A et, ut Domino pro se supplicarent, postulavit. Quo facto, et die crastino imagine Crucifixi et Evangelio, quod beatus Joannes de verbo, quod in principio erat apud Deum, conscripserat, donata atque consignata, omnis illa infestatio immundi spiritus ita ex toto discessit, ut ulterius numquam eam molestaverit: sed sanissima cum omni gaudio ad propria commeavit, laudans et glorificans eum, qui fecit misericordiam cum illa, cujus gloriosum nomen erit benedictum ex hoc nunc et usque in sæculum. Amen.

VI. Apparitio sancti et vaticinium, nec non poenitentiam infligendam:
 B 33 In eodem monasterio erat quidam monachus psalmodiæ nimium deditus, cui per somnum visum est, quasi coram tumba sanctissimi confessoris episcopi Gebhardi constitisset: cui sic stanti sanctus Pontifex, quasi de tumulo progrediens apparuit, et salutationis verba ad eum protulit, eique pavitanti sic ait: Noli timere, frater. Ego enim sum Gebhardus ille, qui hanc ædem Christo, ejusque confessori Gregorio fabricavi: vade ergo et dic fratribus meis, ut bono animo siut, et voluntarie Christo sanctoque Papæ Gregorio in hoc meo monasterio deserviant. Atque his addidit: Sciatis pro certo, quod omnes *, quicumque in hoc monasterio voluntarie cum bono proposito deserviens inventus fuerit, in omni tentatione atque tribulatione me sanctumque Gregorium fortes auxiliares apud Deum habebit, et in extremo iudicii examine ante thronum justi iudicis æterna vita corouandum ipsum perducturi sumus. His dictis ab oculis cernentis elapsus est. Neque hoc prætereundum puto, quod quidam custodibus ejusdem ecclesiæ, dum lumen lucernæ ad sepulchrum ejus ardens, ante lucem dici extinguere solitus esset, quadam nocte ei sanctus in somno apparuit Gebhardus, eique digito oculum tetigit. Quem statim morbus invasit, et in brevi luseum reddidit: et merito, ut qui Sanctum Dei, æterna luce in cælis clarificatum, in terris materiali lumine ex parte privavit, ipse quoque lumine, quo semitam regeret ex parte privaretur.

VIII. Crura et lora elin:
 C 34 Alius etiam in eodem jam sæpe dicto cœnobio juvenis fuit, ejus brachia, tibiaeque tumor et scabies valde gravis invaserat, nec ullis medicamentibus illi subveniri poterat. Cumque jam de humano desperaret auxilio, ad illius se contulit præsidium, qui dixit: "Ego occidam, et vivere faciam, percutiam et ego sanabo": sed quia semet nequaquam idoneum conspexit ad ejus adjutorium implorandum, fidejussorem quaesivit, per cujus auxilium etiam, quod voluerat, impetravit. Nam cum ad Missas, quæ apud sepulchrum sanctissimi pontificis celebrantur Gebhardi, subdiaconi sæpius fungeretur officio, devoti cordis supplicatione flagitabat, ut, quoniam humano sibi non potuisset subveiri medicamento, divino per intercessionem ipsius Sancti sanaretur juvamento: ad hæc se in eadem congregatione, si sibi sanitas concederetur, voluntarie usque ad finem vitæ suæ permansurum, Deo et Sanctis ejus devotissime spopoudit.

35 Quadam vero die post gemitus et suspiria orationum, caput super tumulum fessus reclinavit. Cumque surripiente somno obdormisset, vidit beatum Gebhardum quasi de crypta, quæ juxta est, pontificalibus amictum ornamentis procedentem, et ferula, quam manu gestabat, se tangentem, sibique audivit dicentem: Sanus sis in brachiis et tibiis. Hæc dixit et exparuit, et videns evigilavit, et illa hora levius habere se sensit, juxta illud, quod Psalmista de Domino lo-

quitur dicens: "Voluntatem timentium se faciet, et deprecationem eorum exaudiet, et salvos faciet eos". Ergo ex illa hora, sicut ipse postea referebat, brachia, cruraque ipsius sanitate temperari cœperunt, donec in brevi adinstar pueri nuper nati omne corpus ejus integerrimæ sanitati restitueretur.

IX. Puer paralyticus:
 36 Quia vero regis secretum bonum scimus esse celatum, Dei autem mirabilia, quæ sunt nimis inenarrabilia, optimum esse palam narrare, Christicolisque studiosius prædicare; nos quoque nequaquam silebimus, quod divina pietas usper apud sepulchrum jam sæpe dieti Confessoris Christi operari dignata est. In Constantia namque civitate erat mulierecula divitiis valde paupercula, sed fide Christi, ut post patuit, plena, habens parvulum filium ab iuente ætate paralyticum. Hic namque numquam erectus sederat, numquam pedibus ambulaverat; sed semper æger lateri incubabat, et jam fere per quinquennium matrem sic debilis vexabat: quem mater ipsa miserabilis secum detulit in ulnis, cum plebs undique conflueret, ut festivitatem concelebraret beati Papæ Gregorii in loco piissimi præsulis Gebhardi.

E Pristine valetudini restituitur:
 37 Ergo jam dieta materecula flebilis venit ad tumbam beati Antistitis, parvulum juxta antrum Sancti projecit, et ipsa secus illum orans constitit. Cum subito se puerulus crexit et per semetipsum tunc primum assedit: quod cernens mulierecula, lætabunda nimis est facta de sibi præstita Omnipotentis gratia, festinaque accurrit, filium in brachia sustulit, ad altare sancti Gregorii ipsum deportavit, et lætissimis vocibus Domini misericordiam collaudavit, et sic ad propria gaudens repedavit. Ex hoc cœpit puer in dies viribus confortari, et post paucos dies, a matre duos baculos postulare: quos cum accepisset, se super hos utraque manu sustentavit, et aliquantibus diebus huc atque illuc per semetipsum in laribus deambulavit. Post hæc, calcamenta sibi comparari, et ad medicum iterum se reduci cœpit postulare. Mater vero libens nuntia peregit, quæ parvulus ejus postulans exegit. Porro calcamentis datis mulier filium tulit ad Sanctum, perrexit, et coram lecto se in oratione prostravit. Tunc post paululum puer baculos projecit, et per semetipsum firmis gressibus domum lætus cum matre remeavit.

F Auctoris ad Sanctum apostrophe:
 38 Ecce, Pater, ut potui, tua jussa libens peregi, nec manibus conscripsi, nisi quod auribus audivi a viris veracissimis, probatis etiam senioribus, nec me culpæ potest lector, quod mea conscience veritatem sim in aliquo transgressor: si quid tamen mea imperitia culpatur, tua Pater, autoritate defendatur, erroremque benigne corrigat, si quis lector eum in hoc deprehendat. Ad extremum vero pie supplicamus Christo, ut, intercedente beato Gebhardo, veniam delictis tribuat, cælestique regnum nos intrare faciat: ubi ipse cum Patre, et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Per pagum Turgau videtur auctor designare tractum Turgoviensem in Helvetia versus lacum Constantiensem ad ortum; de quo plura Baudrandus ad nomen Turgea. Et vero pagum pro territorio, agro ac comitatu accipi, sicut a Gallis dicitur pays, observat Cangius in Glossario ad vocem pagus.

A. FELICI
MANLIO.

b In medio fluminis, *Rheni videlicet, qui monasterium Petershusianum dividit ab urbe Constantiensi, in qua S. Conradi corpus quiescebat. Uterque autem locus ponte jungitur. Crusius, de quo supra, pag. 144 scribit, Petershusam, monasterium trans pontem civitatis Constantiæ ædificatum esse ab episcopo Gebhardo; sed, uti subdit, pontem antea cir. cxxxvi a comite Elberhardo Rhordorffensi.*

c *Locum hunc quæsi, sed non inveni.*

MIRACULA

RECENTIA

Ex impressione Germanica Latine reddita.

Notitia de sequenti instrumento.

B *Compendio Vitæ, anno 1730 Brigantii excuso, ut diximus in Commentario prævio, annectitur breve Compendium peculiarium quorundam miraculorum, et notata dignæ opis, quam illi, qui veram habuerunt fiduciam, per patrocinium sancti Constantiensis episcopi Gebhardi, in Pfannenbergo prope Brigantium, ubi hic magnus Sanctus illustribus parentibus comitibus natus est, vel potius ex utero materno exsectus, et educatus: qui nunc vero magno populi consensu inter quotidiana Missarum sacrificia, aliæque divina officia ibidem colitur, recenter experti sunt, et etiamnum experiuntur. Quæ miracula a commissariis episcopalibus, specialiter ad hoc statutis, sub iurejurando examinata, et approbata, et descripta sunt juxta tenorem hic typis expressi episcopalis decreti commissionis, quod mox dabitur. Utriusque vero Compendii prædicti libellum Germanicum huc misit R. P. Mauritius Chardon e Societate Jesu, reverendissimi ac celsissimi principis et episcopi Constantiensis et Augustani, piæ memoriæ, infra laudandi, quondam a sacris confessionibus, ac præstitis humanissime Operi nostro aliis officiis bene de nobis meritis: interpretationem vero Latinam procuravit P. Alexander de Cock, ejusdem Societatis Jesu in provincia nostra Flandrobeltica sacerdos. Miraculis, seu celestibus favoribus, Sancto patrocinante obtentis, præmittuntur Latine decretum sequens celsissimi episcopi laudati, et approbatio Ordinarii, in hæc verba:*

Profertur decretum commissionis

2 Commissionis decretum celsissimi, et reverendissimi in Christo patris, ac domini, domini Joannis Francisci, Dei, et Apostolicæ Sedis gratia episcopi Constan., S. R. I. principis, domini Augusti Majoris, et Oeniugæ etc., nec non coadjutoris diocesis August. etc. etc. vicarius in pontificalibus, et spiritualibus generalis etc. Dilecto nobis in Christo R. D. Laurentio Hofflin, ex-decano et beneficiato in Bregenz, salutem in Domino, et in commissis diligentiam adhibere fidelem. Cum nobis a Fratre Gebhardo cremita ad capellam S. Gebhardi in monte Pfannenbergo prope Brigantium humiliter fuerit expositum, quod plures variis languoribus, et morbis periculosissimis imo et incurabilibus vexati, per intercessionem S. Gebhardi episcopi, cujus patrocinium humilibus precibus imploraverint, miraculoso Dei auxilio receperint sanitatem etc. Nos Dei, et Sanctorum cultui propagando intenti,

nolentes tamen, ut ficta quædam miracula ad hæreticorum Indibrium spargantur in populum, tibi per præsentem committimus et mandamus, ut illos, qui se ita miraculose a suis morbis liberatos asserunt, præstito juramento, si per ætatem eorumdem liceat, audias, et diligenter examines. 1º. De ipso statu morbi. 2º. De adhibitis medicinis, et eorumdem effectu. 3º. Quo impulsu ad intercessionem S. Gebhardi episcopi invocandam se contulerunt. 4º. An nullis mediis naturalibus ulterius adhibitis receperint sanitatem. 5º. Quomodo fuerint restituti, an per intervalla temporis, an in uno statim momento: pluraque alia ex ipsis facti circumstantiis erueunda interrogatoria superaddes.

3 Supra eodem facto testes ad minimum duos juramento præstito audias, et sedulo examines, quid ipsis de statu morbi, de adhibitis medicinis, et recepta sanitate constet, et an asserto miraculo fuerint præsentibus: an non via naturali potuerit recipi sanitas, et ita naturaliter receptam esse judicari; aliæque omnia solerter discuties, quæ ad rei veritatem eruendam tibi videbuntur proficere. Examen partium et testium, ita, ut præmittitur, rite peractum in scripta redigas, et ad nos semittas, supra quibus omnibus tuam conscientiam oneramus. In quorum fidem istas subscripsimus, sigillo officii nostri vicariatus communitas. Datum Constantiæ die xxiv mens. Martii mdcxxxvii. Indict. v. Franc. Joann. Ant. ep. Ulthin. suffrag. et V. Glis. (L. S.)

super hisce miraculis:

4 *Post hoc decretum sequitur approbatio Ordinarii his verbis expressa: Hæc miracula secundum tenorem datæ commissionis rite examinata et probata ad majorem divini nominis gloriam, et cultum S. Gebhardi episc. adaugendum, typis tuto divulganda ceuseo, Constantiæ xxx Junii mdcxxx. Franc. Ant. Rettich. Th. Dr. Couf. eccles., et librorum ceusor ordinarius. Hæc duobus instrumentis subditur narratio miraculorum, quam ex Germanico in Latinum conversam exhibeo; sed a me distributam in partes quatuor, ac totidem titulos, additis etiam Annotatis.*

approbatio Ordinarii.

PARS PRIMA.

Sanctus in male affectis pedibus, naufragii periculis, ac febre vehementi sospitator.

ANO MDCXXVIII, XXI Julii comparct coram commissaria episcopali magister Franciscus Fischer victor, et civis Brigantinus, præstitoque jurejurando, se rem non aliter, quam re vera contigerit, narraturum, affirmat, propriam suam filiolum, Helenam nomine, ante tres annos, quamvis jam tum quatuor esset annorum, usque ad illud tempus numquam pedibus insistere potuisse; sed, quotiescumque illam in pedes erigere tentassent, semper eam iucepisse tremere, et miserandum in modum lacrymari: ita ut ipse, et mater merito timerent, ne filiola toto vitæ suæ tempore pedum usu privata maneret. Cumque diu, multumque inter se deliberassent, quid agendum, quæ remedia huic malo adhibenda essent, statuerunt cum omni fiducia post Deum, ad sanctum Gebhardum, regionis illius patronum, confugere, eodemque adhuc die, nullo alio adhibito remedio, pedem suam tradiderunt Ursulae

Usus pedum

lae

A læ Badstuberin ancillæ suæ, et Waldburgæ Muxlin vicinæ, mandantes, ut eam ferrent ad sacellum S. Gebhardo dicatum in Pfannenberga, ibidemque preces funderent.

puella datus.

6 Inveniebant autem clausum sacellum, et absentem, qui sacelli curam gerebat, eremicolam: quare puerum apertæ juxta sacelli ostium feuestellæ inponebant, proteusis per cancellos pedibus, et psalterio cum litaniiis *b* de S. Gebhardo recitato, puerum secum domum retulerunt, et in medio cubiculi in pedes erectum statuerunt. Qui nullo adminiculo adjutus, erectus consistit, et mox subridens ad patrem accurrit, mirantibus, et gaudio repletis parentibus, ceterisque omnibus, qui aderaut. Ex illo etiam tempore puellula ista semper sine ullo incommodo incedere, et currere potuit, ut alii. Solatio pleni parentes mox in gratiarum actionem tanti beneficii, peregrinationem instituerunt ad S. Gebhardum, in ejus sacello anathema obtulerunt, et duo Sacra legi curarunt. Hæc omnia ita, ut uarrata sunt, contigisse, juramento testatæ sunt prædictæ Ursula Badstuberin, et Waldburga Muxliu, quæ puellam istam, ut superius dictum est, ad Sancti sacellum, et inde rursus domum portarunt, hæcque omnia propriis viderunt oculis.

ac puero.

7 Huic non absimile est, quod sub eodem dato jurejurando affirmavit dominus Carolus Andreas Mattburger, mercaturæ institor, uti etiam Michaël Berchmann civis, et offector Brigantii, nempe quomodo probi conjuges Jacob Nagel civis, et cæmentarius Brigantii, et Anna Maria Dissortiu, ambo nunc defuncti, filiolum habuerunt, Benedictum nomine, qui usque ad quivium ætatis suæ a unum numquam pedibus insistere potuit, sed qui crura semper in modum crucis cancellata tenebat plane encrvia, ita ut humi sedens, huc atque illuc manibus reptare deberet. Quod triste erat visu. Anxii illi, et de sanitate filioli sui solliciti parentes, neglectis aliis omnibus remediis, miserum suum puerum deferri jusserunt in Pfannenberga ad sacellum S. Gebhardi, et ex voto illuc peregrinationem institui, et sacrificium Missæ ibidem offerri curarunt. Vix dies aliquot effluerant, quia puer visus sit sanus, et incolumis cum aliis per plateas circumcursare, admirantibus plurimis, qui id videbant. In gratiarum actionem hi nunc in Domino mortui parentes ante obitum suum tabulam votivam depingi, et in S. Gebhardi sacello appendi jusserunt: quæ hodie adhuc ibi visitur.

uti et nauta restitutus gressus,

8 Joannes Georgius Brun nauta in Hard territorii et domini Brigantini, pedibus et cruribus usque ad superiorem corporis partem per tres septimanas captus jacuerat, ita ut nec pedibus insistere, nec incedere posset, sed manibus per terram reperc egeretur. Præterea acutissimis cruciabatur doloribus. Is Chirurgum quidem accersierat, sed qui malo exterius non apparenti nullo remedium noverat applicare; adeoque nullo medio usus fuerat, præterquam quod æger membra sua vivo adusto unxisset; ex quo tamen nihil quidquam emolumenti percipiebat. Post dies aliquot ægrum illum forte invisebat frater Gebhardus cremita *c* ad divi Gebhardi in Pfannenberga, qui, cum morbum ipsius intellexisset, ægro suadebat, ut certa cum fiducia ad S. episcopum Gebhardum confugeret: cujus consilio ut obsequeretur prædictus Bruu, voti religiose interposita, promittebat, se uxorem suam cum duobus liberis novem diebus consequentibus missurum ad S. Gebhardum in Pfannenberga, ut sic

nonics piam peregrinationem instituerunt, impetrabatque, ut in sacro ibidem sacello duo Sacra dicerentur.

EX IMPRESSIS.

9 Cum jam quintam peregrinationem, ut dictum, uxor ejus, et liberi instituissent, antequam domum reversi essent, æger subito seutiebat, vires suos aliquantulum restitui, tentabatque, num pedibus insistere posset: quod tam feliciter succedebat, ut uxori, et liberis adventantibus magno cum gaudio obviam procedens domum januam reserare posset: eoque ex tempore vires ejus ita augebantur, ut nono die ipsemet sanus, et incolumis cum uxore et liberis novam peregrinationem instituere posset in Pfannenberga, locum una leuca inde distitum; nec posthac vel minimum quidem dolorem senserit.

S. Gebhardo

10 Hæc omnia prædictus Joannes Georgius Brun sub juramento testatus est, et confirmavit die xxii Aprilis mdcxxxviii. Id pariter cum omnibus circumstantiis jurejurando testatur probus Joannes Greyszing ex Hard, Joannes Brun, et admodum reverendus et clarissimus domivus Joannes Petrus Reich SS. theol. doctor, et zelosissimus parochus ibidem scriptotenus. Præterea adjuugit sæpius nominatus Joannes Georgius Brun, se aliquoties in Lacu Bodamico in apertissimum naufragii periculum incidisse; sed singulis vicibus se ad patronum suum S. Gebhardum confugisse cum voto unius Sacri in sacello ipsius in Pfannenberga dicendi, sicque feliciter semper periculo ereptum esse.

invocato, ac etiam propitio in periculis naufragii.

11 Eodem tempore, vespere xxii Aprilis mdcxxxviii magister Martivus Steur, civis et tutor Brigantii, domivus commissariis sub juramento narravit, quomodo ipse quadragesima proxime elapsa non minus vehementi, quam dolorifera febris correptus fuerit, et posteaquam eadem quatuordecim diebus laborasset, quomodo juvenis quidam, qui in sacello S. Gebhardi in Pfannenberga ferme quotidie sacerdoti sacris operanti ministrare solebat, casu ad ipsum venerit, ut calci ipsius reficerentur: qui ipsum, sutorem nempe, ægrotare videns, uarravit fratrem Gebhardum eremitam habitantem in Pfannenberga habere parvos quosdam paues in honorem S. Gebhardi benedictos, quos populo distribuebat, quibusque pluvium usi, opem in necessitatibus suis experti sunt.

Febri vehementer

12 Hoc audiens, mox juvenem remittebat ad eremitam, rogans, ut aliquot e paubus illis ad se mitteret: quos etiam accepit eodem vespere, sumptoque ex illis uno cum fiducia, promissit, se in S. Gebhardi honorem peregrinationem instituturum ad sacellum ipsius, curaturumque, ut ibidem diceretur Sacrum. Post hæc in somnum incidit usque ad secundam nocturnam, quo tempore, juxta ipsius calculum, eum febris invasura erat; eum votum suum S. Gebhardo factum cum fiducia renovavit, et rursus iudormiit: nulloque alio remedio usus numquam exinde febrim sensit. Hæc omnia jurejurando testati etiam sunt Barbara Brustlin uxor ipsius, et Michaël Steur famulus viginti duorum annorum adolescentens.

laborans sanatur.

ANNOTATA.

a Locus est prope Brigantium, ut mox dicebatur num. 1. De Brigantio autem actum est supra in Commentario prævio num. 5.

b Litanias de S. Gebhardo, et alias quasdam preces continet hic libellus Germanicus, vitæ compendium

EX IMPRESSIS

pendium ac miraculorum ejusdem Sancti describens.

c Dedicacioni modo dicti libelli subscribitur Gebhardus eremita : ad finem autem horum miraculorum dicitur Ordinis S. Francisci. De illo etiam actum est supra in commissione episcopali num. 2.

PARS SECUNDA.

Periculosa in somno ambulatio, hernia, hemiplexia, tubera, cruciatus in partu curantur.

In somno periculose ambulans

Magister Martinus Kientz sutor in Schwartzach parochiæ Wohlfurth testatur, filium suum Joannem Conradum Kientz sedecim annorum ab aliquot annis vix non singulis noctibus in somno estrato surgere solitum, et huc illuc extra cubiculum ambulasse, non sine manifesto casu, vel alterius infortunii periculo. Præterea miserandum in modum vociferari solebat in somno, putans, se aquis submergi, vel a latronibus trucidari, vel aliud quidpiam terribile, dum dormiret, sibi repræsentans. Unde parentes multum anxii sæpius preces pro ipso fundebant, filiumque hac de re admonebant: sed frustra.

patrocínio Sancti sospitatur,

14 Donec intelligentes, plurimos homines per iutercessionem S. Gebhardi in Pfannenbergrigantii in variis casibus, et necessitatibus juvari, se etiam illuc peregrinatos promiserunt: quod mater cum quatuor liberis suis etiam statim fecit. Cumque in S. Gebhardi sacello Sacris aliquot pie iuterfuisse, et præmissa sacramentali peccatorum confessione communicassent, summa cum fiducia, et fervore Sanctum invocarunt, tam prospero successu, ut prædictus ipsius filius ex illo tempore nunquam amplius in somno surrexerit, illoque tam periculoso malo usque in hunc diem plane liberatus sit. Id prædictus pater cum uxore Agatha Wurthin, præstito coram Dominis commissariis juramento, die XIII Maii MDCCXXVIII testatus est.

nec non puer

15 Dominus Franciscus Josephus Kayser consiliarius, et mercator Brigantii, et uxor ipsius Maria Clara Mattin sub fide jurisjurandi narraunt anno MDCCXXVIII. XXVIII Julii, quomodo filiolus ipsorum Josephus Andreas nunc septem annorum, primo, quo mundo natus erat, auno periculosa hernia laboraverit, ita ut non solum parentes ipsius multum angerentur, et timerent vitæ pueri, sed etiam omnes, qui puerulum viderant, commiseratione tangerentur. Cum jam parentes in sectionem, ultimum et periculosum huic malo remedium, consentire nolentes, fasciam sibi comparare vellet, qua ruptum pueruli corpusculum ligarent; ecce, matri filio suo compatiendi in mentem venit, melius fore, si infantulum suum hoc dolorifero medio non torqueret, sed si cum firma fiducia confugeret ad sanctum episcopum Gebhardum, de cujus ope necessitate aliqua oppressis sæpius præstita, et prodigiis jam antea multum inaudierat.

hernia laborans.

16 Placebat etiam domino parenti hoc consilium. Ambo igitur, facto voto, promittebant peregrinationem ad sacrum sacellum divi Gebhardi in Pfannenbergrigantii, et Sacrum ibidem dicendum, uti et tabulam votivam, et donum illuc offerendum: quæ omnia sine ulteriori mora executioni

mandarunt quam devotissime, simulque puerulum per ancillam suam co deferri jusserunt, tam optato successu, ut ex illo die hernia omnino evanuerit, et dilectus puerulus nunquam amplius fascia indiguerit, licet nec antea, nec postea ullam aliam medicinam huic malo adhibuissent. Prænobilis, et strenua domina Maria Helena de Aach, nata Prechtin de Hoehenwarth testatur, se prædicti pueri heruiam vidisse.

Vir nobilis

17 A sancto patrono nostro Gebhardo miraculose acceptam opem agnoscit etiam, et primo confitetur scripto, manu et sigillo proprio subnotato, et postea etiam coram dominis commissariis orctenus, fide illustris suæ personæ interposita, prænobilis, ac strenuus dominus Joannes Antonius Yeliu ex Crouhalden, Romanæ cæsareæ ac regiæ majestatis capitaneus, habitans Brigantii, dicens, se die XXV Martii anno MDCCXX periculosissima hemiplexia ita correptum fuisse, ut dexterum latus prorsus esset enerve, nec cochlear manu tenere posset, imo per octo etiam dies verbum nullum proferre. In tam miserabili statu nulla medicina usus est præter pillulas aliquas, a medico ipsi præscriptas, quas semel tantum sumpsit, sed sine effectu.

E

18 Postea cum illo præsertim tempore multus in populo esset sermo de pia peregrinatione ad sanctum Gebhardum, quam plurimi non sine præsentis in necessitatibus suis auxilio instituebant, spem firmam in sancti hujus Patroni ope collocans, promisit primo, si pristina restitueretur sanitati, se jussurum confici tabulam votivam in sacello in honorem ipsius consecrato appendendam: secundo, nonies se eo peregrinaturum: tertio, toto vitæ suæ tempore se hujus Sancti festum, incidens in vigesimam septimam Augusti, peculiari cultu et devotione celebraturum.

in periculosissima hemiplexia

19 Hoc voto emisso, eodem adhuc die enerve antea brachium non solum movere, sed omnino in altum tollere potuit, et seusim ita imminutum est malum, ut intra quinque dies loquelam una cum deperdita antea memoria receperit, ac paulatim iterum incedere disceret. Primum quatuordecim diebus post hæc elapsis, cum jam satis bene pedum usum recuperasset, aliquorum consilio usus est liquore ex cerasis nigris, ut eo membra lavando confortaretur. Supra dicta omnia asseruit uxor ipsius Maria Magdalena Yelinin, et sub juramento testata est Anna Maria Haiteringin ancilla ipsius XXVI Augusti MDCCXXVIII.

Sancti operis expertus:

20 Duobus filiis Aunæ Solmin parochiæ, Hardictæ Joanni, et Josepho Hermann primis suis annis ad collum tuber excrevit, quod indies ita augebatur, ut trium annorum spatio duorum pugnorum magnitudinem adæquaret. Tam matri, quam filiis idcirco mire anxii nullum huic malo remedium iniebat. Cum tamen eo tempore plurimi necessitate aliqua pressi ad S. Gebhardum confugerent, opem ejus implorantes, mater ipsorum pariter spem suam collocavit in hujus Sancti patrocínio anno MDCCXXII, cum filius natus major quatuordecim, alter undecim esset anuorum, et simul cum filiis profecta est ad S. Gebhardi sacellum in Pfannenbergrigantii; tribus ibi interfuit sacris, et cum prædictis filiis ter psalterium B. Mariæ virginis cum litanis de S. Gebhardo per viam recitavit.

duo alii

21 Cum donum reversi essent, ex utriusque antea tam magno tubere nihil quidquam amplius apparebat, nec per sex annos usque modo quidquam apparuit, nullo huic malo adhibito remedio. Quæ omnia ipsa mater juramento confirmavit

magno ad collum tubere liberati,

vit

A vit III Septembris anni MDCCLXXVIII, uti et prædictus filius ejus natu major Joannes, qui III Decembris etiam sub juramento hac de re interrogatus fuit, addens, quomodo postridie peractæ peregrinationis populus admiratione plenus seiscitatus fuerit, quis ipsos sanasset. Anna Moklin ibidem a Parocho suo domino Joanne Petro Reich SS. theol. doctore interrogata, testatur, verum esse, quod superius nominati duo filii maguum habuerint tuber ad collum, et se illud vidisse: 2° verum esse, eos illo liberatos esse, ut patet ad oculus: 3° totam communitatem sibi firmiter persuasum habere, et credere, illos patrocinio, et ope S. Gebhardi sanatos esse.

a
a mulier
partus cruciatibus.

22 Hæc eadem Anna Sohmin superius nominato die sub juramento testata est, se ante sex annos per quinque omnino dies summis partus doloribus cruciatam fuisse; cum pueros suos, duos nempe filios, et filiolum unum ad S. Gebhardi in Pfannenbergo misit, quibus dedit sex batzios *a*, ut ibidem Sacrum diceretur, et tres candelæ accenderentur, admonens, illos, ut ferventer orarent cum firma in sancto Patrono fiducia: et ecce, eo tempore, quo hæc peragerentur, antequam pueri e sacello domum reversi essent, feliciter enixa est filiolum. Ob quod beneficium se numquam toto vitæ suæ tempore satis [esse] posse gratam, dicebat. Quæ omnia Anna Mockin obstetrix, quæ, dum hæc fierent, præsens fuit, coram domino parocho suo Joanne Petro Reich SS. theol. doctore etiam testata est.

ANNOTATIO.

a Monetæ genus, simul 2 solidos nostrates, salvo justo, conficiens, vel aliquid ultra, *secundum ea, quæ ad marginem hujus Latinæ interpretationis notantur.*

PARS TERTIA.

Distortus, hydropicus, mulieres in partu liberantur.

C
Sanatur puer
distortus:
/ Titæ

Quam stupendum, et tripliciter miraculosum beneficium (Tit. *) dominæ conjugii, et filiolo perillustris domini liberi baronis Ludovici Ignatii Vou Bodmann etc. etc., sereniss. principis San-Gallensis consiliiarii, et territorii Neo-Ravenspurgiei supremi præfecti, per intercessionem S. Gebhardi collatum sit, patet ex subjuncto hic attestato, propria ipsius manu, et sigillo munito: cujus tenorem prædictus perillustris dominus etiam oretentis coram domino commissario sub fide perillustris viri *a* confirmavit. Præterea a D. commissario interrogatus, an medicinam aliquam huic malo adhibuissent, respondit, filiolo suo antea medicamenta quæpiam applicata esse, sed sine ullo effectu: (Tit. vero) dominam conjugem suam in necessitatibus suis, ut attestato expressis, nullo alio remedio usam esse præter magnam in S. Gebhardo fiduciam; adjungens, primum suum infantem, cum hora partus instaret, in utero matris membrum in transversum complicatis fuisse, sicque in lucem editum esse, et verum fuisse miraculum, quod tam feliciter partum suum enixa sit uxor. Præterea filiolum suum Antonium etiam sanum esse, et incolumem, constantemque sanitatem suam ipso vultu, totiusque corpo-

ris sui constitutione præ se ferre: sanctum episcopum Gebhardum puero adfuisse, ipsiusque ægra membra oblinisse, ac sanitati restituisse.

24 Ego Joannes Ludovicus Ignatius liber Baro de Bodmau, dominus in Mœcklingen, et Liggingen etc., principis San-Gallensis consiliiarius, supremus præfectus domini Neo-Ravenspurgiei, hisce attestor, et publice confiteor vi hujus attestati, quod filiulus meus natu maximus Joannes Leodegarius Antonius septimo ætatis suæ anno legens vitam S. Gebhardi, peculiari zelo, ac devotione erga magnum illum Sanctum fuerit accensus, et in ea constanti cum fiducia perseveravit. Paucis post septimanis, et quidem anno MDCCLXXIV, die XV Junii in circæ accidit, ut filiulus hic periculoso hydrope laboraret, ita ut totum corpus intumisset, et tumor indies cresceret; nec non medicus, et chirurgus ægrum invisentes de recuperanda sanitate desperarent, ac tristes, consternatique domum se recipere.

item hydropicus

25 Postero autem die, cum medicus, et chirurgus cum utroque parente lacrymante ægrum accederent, Noli, o mater, aiebat æger decumbens puerulus, noli flere propter me, non moriar. Hac nocte vidi S. Gebhardum in habitu episcopali, manu teneantem pedum et librum, cui impositum erat cranium: in corpus meum oblinavit: simulque ægrotus enixe rogavit parentes, ut et ipsi S. Gebhardum patronum sibi eligerent, ac pollicerentur, tabulam votivam se oblaturus, et peregrinaturus in Pfannenbergo. Quod et factum est. Cunque medicus, et chirurgus ægri malum inspicere vellent, compererunt, tuber media parte imminutum esse, ita ut brevi tempore totum evanuerit, atque æger pristina restitutus fuerit sanitati. Oblata deinde tabula votiva et in debitam gratiarum actionem SS. Trinitati, immaculatæ Virgini Mariæ cælorum reginæ, et in honorem S. Gebhardi instituta peregrinatio. Instabat denuo filiulus, et enixe obsecrabat matrem, ut et ipsa divum Gebhardum patronum sibi eligeret: quod se facturam promisit.

a S. Gebhardo
sibi apparente:
E

26 Cumque paucis post septimanis uxor mea partui esset propinqua, et gravissimis partus doloribus quadraginta et aliquot horis conflictaretur, ac S. Gebhardi patrocinio plena cum fiducia se commendaret, recens in lucem editus puerulus manifesta vitæ dedit signa, et sacro baptismatis fonte ablatus est. Anno proxime sequente, dnu rursus conjugii meæ pariendi tempus iustaret, invocato S. Gebhardo, donoque in ipsius honorem promisso, eadem præter omnium spem feliciter enixa est filiolum, cui, sacrosanctum baptismi Sacramentum recipienti, in perpetuam collati beneficii memoriam, et gratiarum actionem Gebhardi nomen impositum est.

mulier in diverso partu

27 Post partum vero gravissimis juxta ac periculosissimis angebatur doloribus ultra viginti horas durantibus, ita ut omnes de vita ipsius desperarent. Cum vero filiulus ejus natu maximus una cum matre fiduciam omnem in præpotenti divi Gebhardi patrocinio collocasset, invocata ejus ope, mater doloribus illis liberata, una cum puerulo recens nato periculum omne evasit. In quarum rerum fidem ad majorem SS. Trinitatis, et semper immaculatæ cælorum reginæ virginis Mariæ gloriam, nec non S. Gebhardi cultus, ac venerationis incrementum, ac debitam gratiarum actionem, hoc triplex attestatum majori liberi vestri baronatus sigillo, et manu propria facta subscriptione confirmare, et corroborare volumus. Datum in arce Neo-Ravenspurgica

ab eodem auctore:

EX IMPRESSIS.

gicia XIV Junii MDCCXXVI (L. S.) Joannes Ludovicus Ignatius L. baro de Bodmann.

alia post va-
rios

28 Quamquam divi Gebhardi patrocinium in omni necessitate sit præpotens, tamen cum ipse e materno utero excisus fuerit, maxime stupendum est, quod præstare solet parturientibus: quod, præterquam plures alios, præcipue experti sunt Matthias Müller sub-pistor, seu famulus pistoris in celeberrimo cœnobio vulgo Weingarten *b*, et Catharina Rundlerin conjuges. Hi viginti annis honestissime in matrimonio convixere, et initio septem pueros feliciter mundo natos educarunt. Postea vero in quinque sequentium puerorum partibus tam infelices fuerunt, ut tres ex iis, aliqua tantum corporis [parte] e vulva prominentes, ab obstetrice baptizati fuerint, ac deinde, ut vita matri servaretur, ab expertissimo quodam chirurgo frustatim ex materno utero exsecti; alii autem duo mortui ab obstetrice vi e matris corpore extracti.

infelices par-
tus,

B

29 Post hæc cum prædicta femina hoc curren- te anno MDCCXXVIII se rursus imprægnatam sentiret, ideoque non immerito maximis curis angeretur, ecce, speciali Dei providentia factum est, ut alia quædam mulier Maria Francisea Locherin, habitans in Bayfurt, loco non procul a Weingarten distante, cum ipsa colloquens narret, se etiam aliquorum puerorum partu tam iufelicem fuisse; sed hoc anno valde feliciter peperisse: quod post Deum S. Gebhardo in acceptis referebat. Addebat præterea, quo modo patrocinium, et opem S. Gebhardi experta esset (de quo infra fiet mentio.) Sollicitudine et anxietate ob appropinquantem partum plena Rundlerin narrationem hanc negligente primum aure excipiebat, persuadens sibi, eum anno proxime elapso plures ex devotione peregrinatione instituisset etiam ad thaumaturgam Virginem Einsidlensem *c*, sacrum sanguinem *d* in Weingarten visitasset sæpius, Sacra plurima dici curasset, sacro divæ Walburgæ oleo *e*, aliisque mediis omnibus, quæ hunc in finem videbantur excogitari posse, fuisset usa; hisque non obstantibus æque infelix in pariendo manisset, actum esse de se, ceteraque omnia frustranea fore.

*c d**e*

implorato

30 Audita tamen ex prædicta muliere Locheriu paulatim attentius perpendere incipiebat, præsertim qui audierat, Sanctum hunc e matris utero exsectum esse: eaque cogitatione permota sacrum sanguinem in Weingarten rursus invisere statuebat, non exigua etiam concepta fiducia in patrocinio S. Gebhardi; quam non medioeriter adhortatione sua maritus ipsius augere studebat. Proinde etiam ante partum Fratri eremicolæ habitanti in Pfauneberg misit duos florenos, cum duobus cereis in altari S. Episcopi accendendis, enixe eundem obsecrans, ut preces ad intentionem suam funderet in sacello S. Gebhardi, rogans itidem dominam Priorissam monasterii Hirschthal *f*, Ordinis S. Dominici, vix leuca una inde dissiti, in quo habitat reverenda sanctimonialis soror ipsius mariti, ut duas istius cœnobii sacras virgines cum aliquot alumnis mitteret ad S. Gebhardum in Pfaunenberg, ad eandem intentionem ibidem oraturas Deum: quod et factum est.

Sancti auxilio,

31 Præterea ipsa, et maritus ipsius sponde- runt, se, si felix sequeretur partus, ex Weingarten decem leucarum peregrinationem instituturos Bregantium ad S. Gebhardi sacellum, et puerum ipsum cum dono aliquo votivo in accepti beneficii gratiarum actionem in prædicti sa-

celli altari oblaturus. Interim frater Gebhardus eremita mittebat ipsi parvos aliquot panes in S. Gebhardi honorem beuedictos; ex quibus prægnans mulier diebus singulis firma cum fiducia genibus flexis frustulum aliquod sumebat mane. Cumque pariendi tempus appropinquaret, iterum rogavit eremicolam, ut publicam in S. Gebhardi sacello comprecationem fieri curaret. Proxima jam partui, noctu solitos quidem parturientium dolores sensit; sed mater, posteaquam fœtum Sancti tutelæ iterato commendasset, placide indormivit, nec ullum deinde dolorem experta est usque ad sequentem meridiem, quando modicos iterum partus dolores sensit.

32 Accersita proinde obstetrix Theresia Kegliu animadvertens fœtum æque infeliciter ac præcedentes, præpostero ordine prodire velle, pede uno e matris utero protenso. Quare mirum in modum consternata e cubiculo abscurrit, aquam, et testes quæsitura, ut, antequam moriatur infans, baptizari possit: sed ecce rem stupendam, ad parturientem reversa reperit matrem siue humana ope unico vix non momento, et absque omni ferme dolore puerum feliciter enixam esse, ipsumque infantulum juxta matris latus jacentem. Quotquot ibidem præseutes aderant, et puerperam iuvisebant, hunc tam felicem, et inopiaturum partum ut specialem favorem, et manifestum miraculum a Deo per intercessionem S. Gebhardi obtentum deprædicabant.

miro modo

33 Quapropter omnes, marte id flagitante, in genua provoluti, in gratiarum actionem, et honorem divi Gebhardi quinies Pater, et Ave recitarunt. Infantulus eousuetis omnibus cæremoniis in templo baptizatus, novemdecim adhuc dies supervixit, post quos in cælum, Deum laudaturus, assumptus est. Hæc omnia prædicti conjuges in Novembris MDCCXXVIII, eum ex voto promissam peregrinationem ad divi Gebhardi in Pfaunenberg instituissent, sub jurejurando testati sunt coram Dominis commissariis, dicentes, non solum prædictam juratam obstetricem, sed totam etiam viciniam hoc testari posse: sicut etiam Theresia Keglin jurata obstetrix, quæ rei illi interfuit, ab adm. reverendo patre Longiuo Fessler, celeberrimi imperialis monasterii Weingartensis capitulari, ob distantiam loci subdelegato, hæc super re interrogata, eadem jurejurando confirmavit.

fœtum peperit
sospitem.

34 Simile quid, vel etiam majus est, quod superius nominata mulier Francisea Locherin nata Nusserin, habitans in Bayfurt prope Weingarten, XXVII Augusti MDCCXXIX *, sub fide jurisjurandi narravit, et coram commissione testata est: nempe, iuitio matrimonii cum marito suo tres pueros educavit, quos læta peperit. Quartus vero infantulus transverso corpuseulo e matris utero iufeliciter prodiit, nec sacro fonte potuit abluui: et sic sex pueros consequenter infeliciter enixa est, quorum nullus baptizari potuit. Hoc infortunio mirandum in modum afflicta, cum se iterum gravidam sentiret, ab honorato domino Josepho Locher socio, venerando septuagenario sene, iussa est bono animo esse, qui eam adhortatus est, ut in necessitate hæc extrema imploraret opem sancti episcopi Gebhardi, eum devote coleret, et voto sanciret, se peregre profecturam in patriam ipsius ad sacellum in Pfaunenberg in ipsius honorem consecratum, ut illius intercessione felicem posthac a Deo partum impetraret.

F
Mulier alia
post sex infau-
sta puerperia

* 1. MDCCXXIX

35 Illa siue mora secuta est consilium optimi sui

voto se obstru-
gens Sancto,
donatur loto
partu.

A sui soceri, qui jam bis præfatum sacellum invi-
serat, et mire erga hunc Sanctum afficiebatur,
statimque promisit, se, si per intercessionem san-
cti hujus antistitis Gebhardi læto partu a Deo
bearetur, cum puernlo suo, et tribus aliis per-
sonis devotionis gratia Brigantium ad Sancti hu-
jus sacellum profecturam, ibique oblato anathe-
mate curaturam dici tria Sacra. Brevi post, cum
pariendi tempus advenisset, sine magno dolore,
et ope humana omnino feliciter, ac læta protulit fœ-
tum masculum, qui etiamnum sanus, et iucolumis vi-
vit.

ae deinde alio
non minus
felici.

B 36 Anno proxime sequente, dum iterum im-
præguata esset, rursus ad divi Gebhardi patro-
cinium confugiens, piam ut aute peregrinatio-
nem, et tria Sacra cum donario in sancti Thau-
maturgi sacello offerendo promisit, ac lætum ac
felicem pariter partum impetravit, ita ut, sicut
præcedente vice, intra unum horæ quadrantem
sine obstetrice læta pepererit puerum, qui pari-
ter etiamnum vivit. Quod ipsa, et uaritus ejus
dominus Antonius Locher, sicut et alii omnes,
ut specialem gratiam ope S. Gebhardi miraculose
impetratam agnoscunt, et, dum vivent, grati
agnoscent. Addit superius dicta domiua Locher-
in, se antea, dum tam infeliciter peperit, in
Sacra, peregrinationes, aliaque media ultra cen-
tum florenos expendisse, et tamen frustra omnia
et infeliciter. In ultimo tamen felici partu etiam bi-
bit e sacro sanguine g asservato in celeberrimo
monasterio Weingartensi.

ANNOTATA.

a In impressione Germanica, bey cavaliers
parollen.

b Mabillonius tomo 5 Annalium Ordinis S.
Benedicti ad annum 1094 num. cvii, agens de isto
monasterio, hæc memorat: S. Martini monaste-
rium, diœcesis Constantiensis, in Suevia positum,
et a Vincis Weingartense appellatum, cujus ori-
ginem in tomo secundo paucis perstriuimus etc.
Bruschius de monasteriis Germaniæ centuria
prima, fol. 158 Vinearum, inquit, potentissimum
amplissimumque instituti Benedictini cœnobarum
C in Constantiensi diœcesi domicilium, non procul a
Ravensburgo, imperiali in Suevis civitate, in per-
veteri pago Altorff ad Schussium amnem. De hoc
monasterio etiam tractat Bucelinus in ea sua Ger-
maniæ parte, quæ agit de monasteriis, a pag.
92.

c Consuli possunt, quæ notata sunt in Com-
mentario prævio num. 21 de monasterio, cui no-
men Eremus Deiparæ, vulgo Einsidlen. De Dei-
para virgine ibidem thaumaturga hæc repetiisse
sufficiat, quæ apud nos dicta sunt ad diem 21 Ja-
nuarii, pag. 83, ex Artmanno, ejusdem loci asceta
et Annalium scriptore, ubi ex ejus prologo sunt
ista: Etenim aut me suscepti operis amor et
professio transversum agit, aut nullus uspiam
Christiano in orbe alius locus neque Reginæ
cælorum præsentia religiosior. aut postremo
omnium prope nationum peregrinationibus fre-
quentior, atque miraculis est insignior. Adeo
alias aliis in locis sacras ædes videtur summus ille
architectus rerum omnium ab reliquis constitutas
accepisse et probasse; hanc tamquam perpetuum
sui honoris et amoris erga Matrem monumentum,
et simul in genus humanum refugium, sola-
tiumque sua veluti manu posuisse, stupendis
signis, et incrementis insolitis fovisse et ditavisse,
omniumque pene provinciarum et gentium

Augusti Tomus VI.

cultu et religione et concursu celebrari voluis-
se. EX IMPRESSIO.

d Mabillonius, quem modo allegabam lit. b,
indicat, datum ecclesiæ Weingartensi pretiosissi-
mum thesaurum, id est, sanguinem Domini.
Hisce addo sequentia ex Bucelino mox citato lit.
a, qui pag. 93 Asservatur, inquit, in eodem
cœnobio insignis omnino SS. reliquiarum thesau-
rus, e quo incomparabilis ille sacrosanctus lateris
Dominici exceptus a Longino centurione sanguis
summa historiæ celebritate, testium sanctitate, Pon-
tificum Rom. auctoritate, miraculorum perpetuitate
comprobatissimus. Sed et plures aliæ SS. sanguinis
commixti cum terra portiones, minus tamen certa
historiæ fide, collectæ sub cruce: quia * et alius sa-
cramentalis e sacra profluens hostia ibidem ostendi-
tur.

e Est in Germania virginum Beuedictinarum
floreantissimum felicissimumque sub hujus Sanctæ
nomine cœnobium, Aichstadii conditum, sicut
scribit Bucelinus, quem supra assignavi, pag.
92, ubi de ejusdem fundatione etiam agit; in
quo usque hodie, inquit, servatur magnus ille
sacratissimi corporis B. Walpurgæ thesaurus, ex
quo tot seculis ab obitu ejusdem prodigiosissimum
emauat oleum variis ægritudinibus mirifice salu-
tare. Tomo III Februarii, ad diem 26 ejusdem
mensis, Acta S. Walburgis virginis apud nos il-
lustrata sunt, ubi pag. 562 de miraculoso olei
fluxu ex ipsius corpore plura legi possunt.

f De hoc monasterio varia collegit Franciscus
Petrus in sua Suevia ecclesiastica a pag. 440.

g De hoc sacro sanguine jam egimus lit. d:
illud vero, quod hic dicitur, bibit e sacro san-
guine, cogito sic intelligendum, ut hierotheca, in
qua ille clauditur, immergatur vino, quod biben-
dum præbeatur male habentibus, et magna cum
fiducia ad salutare hoc remedium confugienti-
bus.

PARS QUARTA.

Infirmas, pedis contractio, dolores
cruris ac brachii, vehemens vomit-
us sospitata.

Supra citatus dominus Josephus Locher hæc
Somnia, quæ superius de filii sui conjuge Fran-
ciscæ Locherin, nata Nusserin, relata sunt, non
solum confirmat, sed etiam per adm. reveren-
dum religiosissimum patrem Longinum Fessler
ad Vineas capitularem, testatum facit, quatuor
annorum filiolum in lethalem morbum incidisse,
in quo periculoso casu suasit ipsius parentibus,
nempe prædicto filio suo Antonio Locher, et
Franciscæ Locherin, natæ Nusserin, ut piam pe-
regriationem Brigantium ad divi Gebhardi cum
certa quadam devotione promitterent, ad obti-
nendam pueri incolumitatem: quo voto facto,
mox admirantibus omnibus, puer melius cœpit
habere, ac pristinæ etiam sanitati est restitutus.
Cum vero parentes promissam peregrinationem
nimis diu distulissent, infantulus in priorem mor-
bum reincidit. Quod ubi ad avi aures pervenis-
set, mox iterum ægroti pueri parentes adiit, di-
cens, hunc pueri morbum aliud nihil esse, quam
seriam Dei admonitionem, ut promissam in hono-
rem S. Gebhardi peregrinationem, et devotio-
nem

EX IMPRESSIS. nem sine mora perficerent. Quam primum autem anxii parentes hoc executioni mandaverant, puer pristinæ restitutus fuit sanitati, ac etiamnum sanus et incolumis vivit.

uti et pes contractus puella.

38 Probus domiuus Gallus Ignatius Keller bibliopagus, et civis Brigantinus, præstito juramento de diceuda veritate, coram dominis commissariis testatus est sequentia: nempe filiolum suam Annam Mariam ante quatuor annos tum temporis quinque aunorum ex variolis, quibus laboraverat, ita contractum unum retinuisse pedem, ut erus illud numquam in rectum extendi posset, nec ab ullo vel leviter tangi, quin miserandum in modum præ dolore exclamaret. Quod malum eum per octo dies durasset, pater simul eum matre (quia multus tum temporis in populo sermo erat de piis peregrinationibus in sancti episcopi Gebhardi honorem institutis) spem suam in ipsius patrocinio collocavit, et similem peregrinationem ad Sancti sacellum in Pfannenberga, pedes ex cera, et Sacrum in honorem ipsius dicendum promisit: et, ecce, postridie maue filiola, nulla medicina, nullisque aliis mediis adhibitis, ereeta in pedes constitit sana, ita ut eodem die una cum parentibus perrexerit in Pfannenberga, donumque promissum ipsa altari imposuerit, ac Sacro ibidem interfuerit, nec ab illo tempore quidquam in pede mali vel impedimenti senserit. Quæ omnia mater ejus Anna Catharina Hartmannin juramenti fide interposita testata est iv Septembris anno mdcxxxviii.

Vir, varia S. Gebhardo pollicitus.

39 Magister Ferdinandus Barnath, cæmentarius in Lochen parochiæ Brigantinae, præterito mense Septembri per quatuor septimanas tantis in erure uuo spoute exortis doloribus cruciatus fuerat, ut baculo se sustentans non sine maximo dolore pedi illi vel leviter tantum inniti posset. Vino adusto, aliisque variis nuguentis cruri applicitis dolorem quidem lenire conatus fuerat, sed frustra, malo indies augescente. Tandem frustranea videns esse omnia, et malum suum veneficio adscribens, spiritualia media adhibere statuit. Cumque intellexisset, plurimos in necessitatibus suis exoptatam divi Gebhardi opem esse expertos, nulla alia adhibeus remedia, ad Sancti istius patrocinium et ipse confugit, primo piam in Pfannenberga peregrinationem promitteus, 2º. cereum in Sancti altari accendendum, 3º. Sacrum ibidem audiendum.

doloribus cruciatus liberatur.

40 Postero die prædictam instituit peregrinationem, sano tantum pede et baculo utens. Post tres tandem horas ad Sancti sacellum non nisi una parva leuca a pago ipsius distans pervenit, votum exolvit, et dum Sacris aliquot interesset, devotioni sedulo vacavit, magna cum fiducia sancti Patroni sui opem implorans. Volens e sacello discedere, vix quidquam amplius doloris sentiebat, ita ut baculo sustentando corpori vix indigeret in utrumque tandem pedem erectus, et sanus domum revertens, uxorem inclamans ait: Sint Deo, et sancto Gebhardo gratiæ, sauus sum, et incolumis: nunc iterum labori aptus sum, quo victum nobis comparem. Ad quem laborem tertio post die reversus est, et solito labori sine ullo dolore vel impedimento, ut ante, vacavit.

Quæ omnia ipse juramento testatur ita esse iii D Februarii mdcxxxix, dicens, se Deo, et S. Gebhardo, dum vivet, de tanto beneficio gratias acturum.

41 Brigantii in celebri monasterio sanctæ Annæ, Ordinis S. Francisci, habitat sanctimonialis a doloribus in brachio et manu, dieta Beruardina Schmidin, quæ ex rheumatismo magnis in dextro brachio et manu doloribus vexabatur, ac dissolutis quasi nervis per quinque menses jacebat, ita ut nihil manu illa teuere posset. Initio quidem mediis quibusdam, et medecinis ad medendum malo utebatur; cum vero illis nihil proficeret, tandem (inspiraute laud dubie angelo tutelari) ad sanctum episcopum Gebhardum statuit confugere. Cum venia igitur superiorum, novem consequentibus diebus in Sancti sacello in Pfannenberga novem Sacra dici jussit, et per aliquot ad id selectos pueros novem dierum devotionem et comprecationem institui: primo etiam die de peccatis confessæ, sacra Eucharistia refecta est.

42 Duobus primis diebus hujus devotionis maguos adhuc sentiebat dolores. His tamen non solum non perterrebat; sed in concepta de sancti Patroni ope fiducia magis confirmabatur. Quarto die multo melius se habere incipiebat. Octavo die non tantum amnis dolor abseesserat, sed eas etiam brachium antea enerve vires recuperabat, ut res valde pouderosas tollere posset, attonitis idcirco consororibus, et miraculum inclamantibus. Nono die in gratiarum actionem rursus sacra communionem reficiebatur, decrevitque, patronum suum S. Gebhardum, quoad vixerit, pie colere, exoptans, ut ejus cultum quaquaversum propagare posset. Hæc omnia superiorum jussu, a commissario interrogata, et examinata affirmavit ipsa; sicut et ipsa R. D. mater superior hujus celeberrimi monasterii cum aliis quinque sanctimonialibus idem testata est vii Martii anno mdcxxxix.

43 Superius recensitis adjungi debet, quod illust. liber dominus Victor von Thurn in honorem et laudem Sancti nostri Gebhardi palam fecit in sequenti attestato, manu propria, et sigillo munito: Ego Joannes Victor liber dominus de Thurn hisce fateor, me ante tres circiter annos ex febris acutissima semper ante paroxysmum tam vehementem vomitum passum fuisse, ut singulis vicibus timuerim, ne præ nimia vehementia vena mihi rumperetur. Quamvis multas huic malo medicinas adhibuerim, iisdem tamen nihil quidquam profeci.

44 Cum autem insperato mihi narraretur, pannes sancti Gebhardi in his et similibus casibus plures sæpius adjuvisse, aliquot ex iis panibus a fratre Gebhardo, Ordinis S. Francisci, mihi comparavi, eosque ante paroxysmum sumpsi, dicto singulis vicibus septies Pater, et Ave. Cumque tertio iis usus essem, solito more evomens, salva venia, quasi sacculum, ovum magnitudine æquantem, ejeci; quo facto, pristinam sanitatem valde facili modo consecutus sum. Quod hisce in honorem omnipotentis Dei, ac sancti Gebhardi manu propria, adjuncto liberi mei domini sigillo, testor in Rorschach die xxiv Junii anni mdcxxxix. L. S.

monialis a doloribus in brachio et manu,

E peractis vicibus in Sancti honorem pietatis exercitiis, convalescit.

alius a vehementer vomitu

F

sanatur.

A

D

DE S. MALRUBIO MONACHO

ET MARTYRE

IN MARNIA SCOTIÆ PROVINCIÆ

Cultus, observationes, lectiones propriæ.

J. P.

ANNO MXXXIV.
Signatur ab
hagiologis,

Marnia, quæ et quibusdam Mernia (*Mernis*) Scotiæ borealis provincia, in Germanici maris ora jaccens inter Marriam ad septentrionem, et Angusiam ad occasum, hujus Sancti cultui locum dedisse memoratur non vulgarem, a die xxvii Julii ad hunc remissi. **C**amerarius scribit ista: Sanctus Malrubius martyr a Norvegis. Celebris habetur in Mernia. In Ms. nostro catalogo Sanctorum Scotiæ ita annuntiatur: S. Malrubus heremita et martyr in Mernia Scotiæ regione, addito anno mxxxiv. **A** Greveno autem: In Scotia Malkubii (ita eum nominal) abbatis. In alio Ms. catalogo S. Malrubii mart. lego. Patricius Ninianus Wemyss, eruditus Societatis nostræ sacerdos, natione Scotus, inter collectanea Mss. de indubitatis Scotiæ Sanctis, quæ adinstar Martyrologii concinnavit et illustravit, ac cum museo nostro benigne communicavit, Martyrem hunc illis merito accenset ad præsentem diem: S. Malrubius heremita et martyr sub Malcolm II, anno Christi mxxxiv.

et in breviario
Aberdonensi;

2 Etenim in collectione Ms., quam asservamus sub involucrio † Ms. 167, Sanctorum Angliæ, Scotiæ et Hiberniæ, habentur Sanctorum Scotorum Vitæ ex Breviario in usum insignis ecclesiæ cathedralis Aberdonensis, adeoque totius ecclesiæ Scotiæ, impensis Valteri Chepman Edinburgensis mercatoris typis mandati Kal. Februarii anno a Christo nato mdix... parte etc. excerptæ: in hac, inquam, collectione pag. 129 in Ms. nostro, post hunc titulum Vita S. Malrubii abbatis, a Danis martyrio coronati, heremite (Marne) in Scotia sub rege Malcolm II, anno mxxxiv, Augusti xxvii, ponitur Officium ejus proprium his verbis: Ad Vesp. p. seriales: **Ant.** et Cap. de communi unius Martyris. **r.** Beatus vir, qui suffert. **Ant.** S. Malrubie, martyr Christi gloriose, adesto nostris precibus pius et propitius, ut tecum in gloria lætemur in cælestibus. **PSAL. MAGNIFICAT.** Sequitur mox hæc ORATIO: Infirmi-
C tatem nostram respice omnipotens Deus, ut quos pondus propriæ gravat actionis, B. Malrubii martyris tui gloriosa nos protegat intercessio. Per Dominum etc. **Lectiones propriæ ad Matutinum** his subjiciuntur, quas nos inferius exhibebimus, postquam aliquot præmiserimus observationes.

e quo, nominat-

3 Martyrio coronatus dicitur S. Malrubius anno Christi 1024, tempore Malcolm II Scotorum regis. Apud illustrissimum Rossensem episcopum Joannem Lestæum lib. 5 de Rebus gestis Scotorum pag. 202, Grimo, anno 1010 in prælio occiso, susceptus ponitur iste Malcolmus: de cujus morte hæc subduntur ibidem pag. 204: Cum bonam ætatis suæ partem multa cum laude et gloria transegisset, senex ita avaritia et tyrannide in multos desavit, ut a quibusdam, quorum amicos multis injuriis immaniter affecerat, insidiis petitus noctu ad arcem Glamuensem

in Angusia occideretur anuo sui imperii primo supra xxx. Alterum est, quod notari volumus, Sanctum nostrum alibi nuncupari abbatem, alibi eremitam, ubique, ut jam vidimus supra, martyrem, ac visuri sumus in lectionibus ipsius propriis: quarum exemplar nos secuti, hunc titulum ei modo dedimus. Præterea sub regula et habitu monachali longos vitæ suæ in calamitate et miseria trivisse dies memoratur in lectione prima; quo videtur indicari institutum religiosum: sed ubi, et cujus regulæ, in obscuro relinquitur: nec mirum; nam præter incredulos ad fidem Christi ab eo conversos, nihil de Viri vita vel scivit, vel posuit harum lectionum conditor. Quidquid sit, monachum nos supra eum nuncupavimus. Quarto, Rossia occurrit in lectione secunda, quæ est provincia ampla Scotiæ Borealis... Terminatur a septentrione Navernia et Sutherlandia provinciis; a meridie Abria et Moravia; ab oriente mari Germanico, et ab occidente Hibernico, ex Baudrando. Plura habet Camdenus in sua Britannia a pag. 716.

4 Quinto, paucula his addimus ad eandem lectionem 2 circa Sancti martyrium. Ibidem indicatur a Norvegis interemptus: a Danis autem in titulo Officii proprii, antea prolato. Laudatus vero supra Wemyssius a Danis, inquit, aut Norvegis penes Nairnum, locum martyrii indicans non procul ab Innernesso interfectus. De Norvægis seu Norvegis, qui in eadem lectione nominantur, obiter indico, res eorum gestas non segniter illustratas esse tomo vii mensis Julii, die xxix, occasione S. Olavi, Norvegiæ regis ac martyris anno 1030. Sexto basilicam Appileroce, quæ occurrit in lectione 3, frustra quæsi. Hurguard, quod ibidem occurrit, ac dicitur e sacello in honorem Martyris constructo in parochialem ecclesiam erectum; referri posse ad locum Urchart in provincia Rossia versus mare Germanicum, ubi et Contan, de quo in lectione octava, etiamsi non certo constat; videtur tamen verosimile. Consuli potest de duobus hisce locis mappa geographica regni Scotiæ apud Blavium volumine sexto ante paginam 14. Hinc videtur etiam colligi posse, quod ecclesia dicta Appileroce in designato statim Rossia territorio alicubi ponenda sit. Ad illud Dani adversus Scotos bella moventes, quod dicitur in lectione septima, notare juvat, Danos invasisse Scotiam ac tribus in Moravia arcibus occupatis Malcolmum II primo prælio vicisse; secundo autem ab ipso victos tanta clade, ut Scotia passim dicebatur Danorum sepulcrum, teste Lestæo citato. Legi etiam potest Hector Boëthius lib. xi Historiæ Scotorum.

5 Martyrium S. Malrubii a variis, ut supra dictum est, affigitur anno Christi 1024, quos et nos supra secuti sumus, quia nec alium habemus

in proprias
Sancti

F

lectiones ab
servit s.

AUCTORIBUS
J. P.

bemus nobis magis compertum; nec ullum diserte ac presse definiunt sæpe memoratæ tectio- nes, in quarum contextu ne vel invenio quidem, quod sub Malcolmii II regno illud contigerit. In iisdem vero lectionibus illud occurrit singulare, quod præscribantur post lectionem tertiam aliæ tres inserendæ de S. Rufo martyre. Unde censemus, non satis cum vero consentire, quæ scribit Wemyssius antea allegatus: Suspicio, hunc Malrubium eundem esse cum famoso illo Rossensium eremita, de quo mira narrantur, quem illi Melrigam vocant: quia narravit mihi P. Maera noster, eis in oris missionarius, et amicus meus, Rossosuum eremitam latine Rufum dicere: jam Malrubius et Rufus non multum discrepant. Superest, ut subjiciantur.

LECTIONES PROPRIÆ

Ex Breviario ecclesiæ Aberdonensis.

Eisdem

LECTIO I. Malrubii martyris Christi transitum de mundo celebraturi dignis cum laudibus ejus commemorationem in hymnis psallendo et B canticis transigemus, et ob Dei reverentiam diem præsentem diligenter decorare studebimus. Nec vestras subterfugiat sanetitates, hunc, quem colimus, Virum sub regula et habitu monachali longos vitæ suæ in calamitate et miseria trivisse dies, fidei incredulos ac gentiliū paganos suis doctrina et prædicatione ad religionem, quam profitemur, Christianam convertendo.

lectoris

7 **L**ECTIO II. Sed ne dies præclara illa, de qua locuti fuimus, absque miraculorum per Dei Virum gestorum narratione transeat, ea paucis taxando, ubi plurima temporis non patitur angustia, declarabimus. Nam cum nonnulli malarum cogitationem viri de Norvagiæ regniculo navigio Rossicæ confinibus applicarent; beatum audientes Malrubium alienam ab eorum gentilitate fidem prædicantem, sanguinolentus in Dei vinculum intulerunt manus, ac gladios de vaginis extrahentes funestos, beatum Dei Virum tamquam agnum mansuetum et pium pro Christi nomine patientem, crudelius, quam enarrari posset, percusserunt, et vulneraverunt, et tamquam mortuum in campis sylvestribus canibus et avibus devorandum reliquerunt.

oculis

8 **L**ECTIO III. Beatum itaque corpusculum per triduum semivivum incognitum populo jacebat. Attamen per angelos Dei continua consolatione et visitatione a multis visum est associatum. Locus tamen, ubi corpus exanime incubuit, fulgore nimio coruscare pluribus apparuit: qui illuc venientes, B. Malrubium in agone laborantem reppererunt. Sed eo, Sanguine et Corpore Jesu Christi immaculati agni participato, Dominum laudando, cum sancta patientia et senectute bona in fata decessit: corpusque ad basilicam, quæ a vulgo dicitur Appileroce, transferri, et ibidem tradi sepulturæ mandavit. At ne sanguis beati Martyris pretiosus in terram effusus absque veneratione relinqueretur; illo in loco in honore Martyris nostri sacratissimi ex inciso robore satis reverenter exstructa est capella, quæ postea in parochialem erigitur ecclesiam, quæ in præsens Hurquhard ab illius terræ incolis vo-

citatur. In Ms. nostro indicantur hic interponenda tres mediæ lectiones de S. Rufo martyre, qui Capuanus fortasse est, apud Martyrotogos celeberrimus, ut videre licet hoc die, quo illum dedimus.

9 **L**ECTIO VII. Interim populo alia quam plurima contingebant fieri miracula. Dani adversus Insulanos * bella moventes, ad præfatam ecclesiam de Appileroce navigio terram illam vi et armis expugnandam et deprædaudam arripuerunt. Verum quia terræ circumvicinæ per sena a dicta ecclesia miliaria immunitatis beati Viri meritis gaudent privilegio, easdem a quibuscumque minus juste deprædari minime permittit. Dum vero de præmissis certiorati, Dei vindictam non formidantes, in B. Malrubii contemptum sacerdotibus et aliis ecclesiæ ministris in opprobrium datis, victualia et animalia, eum quibus sese sustentare deberent, vi et palam abstulerunt et rapuerunt: atque licet ciborum iudicia astricti fuerant, (justo Dei iudicio) suis cum rapinis navibus festinarunt. Nam cum tanta prohibuit mora, quod illo in territorio manducare nec bibere potuerant; velisque extensis, mari minime agitato ventis, sed tranquillo, prospero, ut apparuit, cursu navigantes, videntibus cunctis, mare eodem omnes simul consumpsit et absorpsit.

hoc loco

* i. e. Scotos
vel insulæ Britanniæ incolas

10 **L**ECTIO VIII. Dehinc dum præfati Insulani contra Rossenses quosdam veteres excitarent inimicitias, cogitaverunt, qualiter in eos vindicarent, inito eorum consilio in magna virorum copia congregati, ignorantibus Rossicis, qui cum in ecclesiam B. Malrubii de Contan anuam sancti Viri celebrarent solemnitate; Insulani clam noctis sub silentio eosdem insidiarunt, atque igne præfatam ecclesiam incenderunt, in qua plus quam centeni Christiani viri et mulieres ferro et igne extincti sunt: quod facinus Deus ipse gloriosus, qui sanguinis innocencium aspersio est ultor, impunitum non permisit. Nam cum quibusdam illorum occisorum parentibus beatus Vir apparuisset in somnis, Rossii in brevi aggregati sunt numero, verum quamquam Insulani illis fortiores et potiores fuerint; nihilominus Dei et beati Viri freti auxilio Rossii Insulanos illos ita compescerunt, et gladio perdomuerunt, quod de quingentis armatis, triginta vix viri evaserant, qui etiam servi hostium et dedititii effecti. Immo omnes tamquam non videutes stupore formidinis percussi sunt, et pluribus adversariis beatus Vir baculum gestans manu visus est.

subjectas

producimus.

11 **L**ECTIO IX. Sacerdos quidam parochialis inter divina celebranda solemnitate B. martyris Malrubii suis parochianis a servilibus observandam servitiis præcepit. Parochiani autem illi quia autumnus instabat, grana * usque ad vesperam non obstante metebant, pauloque ante singulæ domus metentium sponte igne accensæ sunt. Verum quidam devotus diem Martyris solemniter celebrabat in divinis. Ita contigit, quod singulæ domus incendio consumptæ sunt, illius devoti viri domo, quæ aliis domibus contigua erat, tantum excepta. Et cum isti messorum domesticas suas res de iisdem domibus adversus ventum extraherent, sicut fecerat iste devotus, ventus vero in aliam versus est regionem; et res illæ, quæ primitus a vento salvæ fuerant, igne adversante similiter exhaustæ sunt, rebus illius viri, aliis in medio admixtis, integris permanentibus.

* i. e. frumentum et triticum

A

D

DE B. MANETTO ANTELLENSI CONF.

UNO EX SEPTEM FUNDATORIBUS ORDINIS SERVORUM
BEATÆ MARIÆ VIRGINIS,

IN MONTE SENARIO TUSCIÆ IN ITALIA,

COMMENTARIUS HISTORICUS

J. P.

§ I. Locus; Beati nomen; genus; vita secularis, gesta usque ad supremam in ordine præfecturam.

B *Eminentissimus Dominus Cardinalis Prosper de Lamberlinis, qui anno 1740 ad Petri cathedram, plaudente Christiano orbe, evectus est, in laudatissimo Opere suo De Servorum Dei beatificatione, et Beatorum canonizatione, lib. 2 § 42, sive tomo 2, cap. 24, pag. 286 et seqq. agens de sex ex septem Fundatoribus Religiosi Ordinis Servorum Beatæ Mariæ Virginis, locum, in quo B. Manettus ex hac vita migravit, hisce conspicendum exhibet verbis: Mons quidam insignis altitudinis adest in Tusciæ provincia, qui e parte meridionali spectat civitatem Florentiæ; e boreali contra respicit agrum Mucellanum, a continuata montium Apennini ferie circumvallatum. Mons hic dicitur Sanarius, quem aliqui ex antiquioribus scriptoribus Asinarium; alii vero Sanarium ab aeris sanitate appellaverunt. In ejus nempe fastigio ædificata est ecclesia cum sacra eremo, in quam fere quinque retro seculis, approbante Ardingo tuæ episcopo Florentiuo, sese receperunt septem viri nobiles, qui, abjectis divitiis et seculi pompis, asperum vivendi genus amplexi sunt, et Ordinem Servorum Beatissimæ Virginis Mariæ fundarunt. In hoc sacro loco omnes pie mortui sunt, excepto Alexio, qui pretiosa occubuit morte in conventu sanctæ Mariæ de Caphagio, hodie sanctissimæ Annuntiationis de Florentia: etsi ejus cadaver fuit subinde ad ipsum Montem asportatum, et una cum cadaveribus aliorum sex sociorum sub ara majori reconditum: In dicto itaque Monte, dum viverent, positi, in novo sese vitæ instituto confirmarunt, in eoque Monte mortem obierunt laudati isti Fundatores, excepto uno. Montem hunc pluribus deseribit Archangelus Gianius mox citandus, lib. I, centuria I, cap. 9.*

nomen Beati duplex, vitæ institutum:

2 Eorum autem nomina apud laudatum Eminentissimum D. Cardinalem ita notantur: Bonifilius Monaldinus, Joannes Manettus, Benedictus Antellensis, Bartholomæus de Amideis, Ricoverus Lippius, Gerardinus Sostenus, Alexius Falconerius. Eodem fere modo nominal eos Gianius in Annalibus Ordinis centuria I, lib. I, cap. 3. Ordo autem Generalium non ab omnibus ponitur idem; sicut observatum est in Annotatis ad caput 4 Vitæ S. Philippi Benitii tomo IV Augusti apud nos, pag. 674, tit. e. Nos, Gianium secuti, generalem primum statuimus Bonfilium, (olim N. de Monaldis) ex Annalibus citatis lib. I,

cap. 18, et lib. 2, cap. 11: secundum Bonaiunctam (de Manettis, ut additur in indice eorundem Annalium) ibidem lib. 2, cap. 20: tertium Jacobum Senensem, lib. 3, cap. 1: quartum Manettum nostrum Antellensem, lib. 3, cap. 10, qui, sicut habetur in indice, prius dictus Benedictus. Habemus itaque duplex ejus nomen, cujus postmodum meminisse juvabit. Audiamus Gianium centuria I, lib. I, cap. 15, fol. 11, de nominum mutatione hæc observantem: Boufilius et Alexius idem seculi nomen retinuerunt: alii vero mutatum receperunt. Unde Gerardinus postea dictus fuit Frater Sostenus; Benedictus F. Manettus; Ricoverus F. Ugucius seu Ugucionius; Joannes F. Bonaiuneta, Bartholomæus F. Amideus. Quæ nominum mutatio ab authoribus fortasse parum observata, occasionem multis errandi in his septem enumerandis frequenter præbuisse videtur. Hæc distincte exponenda duxi propter ea, quæ § 3 narrabo de nostro Manetto sub nomine Benedicti. Cujusmodi autem instituti cum Manettus noster, tum alii ipsius socii in seculo fuerint, tradit Gianius centuria I, lib. I, cap. 3, fol. 3: Hi primo, inquit, rerum humanarum negotiatores... morum gravitate, et vitæ innocentia reformati, mercatores cum essent... animarum postea negotiatores feliciter evaserunt. Erant item Florentini cives, ut refert idem Gianius cap. 5, fol. 4: Talibus igitur cum pastoralis benedictione ab episcopo dimissi Florentini cives, omnes simul mane diluculo conveniunt in nomine Domini.

3 Nec generis nobilitas ipsis defuit, teste Gianio fol. 3: nam cap. 4, fol. 3 Septem quoque Viri illi dicuntur sauguinis nobilitate pares. Idem indicat cap. 5, fol. 4: Convenientes boni ominatores, deposita primum senatoria veste... pro militari cingulo ferreas catenas, pro purpurea chlamyde detritas cillici seu cinericii coloris tunieas induunt. Ex familia Antella eum prodiisse, indicat Ferrarius hac die in Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, in notis. Hoc confirmatur infra num. 11: Cui non deest clara Antellensium propago. Ad septem horum Fundatorum ætatem quod attinent; Omnes, ut scribit Gianius centuria I, lib. I, cap. 3, florentis fuere ætatis infra vigesimum ad trigessimum quintum annum: inter quos planum est, Bonfilium alios ætate præstasse: Alexium vero tertium*

nobilitas, et status in seculo:

** t. præstitisse*

AUCTORE
J. P.

tertium supra trigesimum annum attigisse. *Eorum ibidem statu, dum in seculo degerunt, ita commemorato, Horum septem, alios ferunt perpetuo virgines, alios conjugatos, alios vero defuncta uxore solutos; sententiam illam refutat inter Annotationes ad dictum caput: De illorum, ait, statu virginali, conjugali et viduali refert Petrus de Tuderto in Chron. Ms., et Thadæus Ademarius in Chron. Ms. cap. 2, et omnium comunis sententia, quidquid Chron. Bon. Ms., in quo ejus auctor incaute scripsit, omnes illos virgines fuisse: quod gratis dixisse videtur, cum omnium adversetur sententiæ et veritati. Ceterum, quando cæperit Ordo Servorum B. V. M., quo loco, et quam miro modo, nec non alia, quæ huc pertinent, inveniet lector apud Gianium. De eodem Ordine actum etiam est apud nos tomo IV mensis Augusti, die XXIII, a pag. 664, in Vita S. Philippi Benitii, ejusdem Ordinis propagatoris. Hinc gradum faciamus ad singularia Beati nostri gesta.*

B
sacerdotium:
mittitur ad
concilium
Lugdunense

4 De sacerdotio ejus agit Gianius lib. 2, cap. 2, fol. 14: Florentiam igitur e Sanario descendeutes patres, Ardingum advenit: a quo libenter excepti, et sacris initiati, munus sacerdotale suscipiunt anno videlicet Christi 1241, qui ibidem prænotatur. Deinde, uti pergit, Sanarium repetunt, et prima ibi Sacra solemniter ritu celebrant. Hoc unde colligat auctor, in annotationibus ad prædictum caput significat. De illustrissimo Hardingio episcopo Florentino ride Annotata ad Vitæ S. Philippi Benitii caput 2, pag. 666 tit. a. Jam vero ad laudem B. Manetti non mediocriter conducit, quod communi patrum consensu missus fuerit ad concilium primum Lugdunense, novum Ordinem in Gallia propagaturus. (Ecumenicum illud concilium anno Christi 1245 celebratum est. Audiamus Gianium centuria 1, lib. 2, cap. 6, fol. 16 verso, impositum Manetto munus exponentem: P. Bonfilius (erat is tunc temporis primus Ordinis Generalis) novi concilii publicitus audita fama, plurimum suæ Religioni conducere existimans, si quempiam virum gravem ex sociis illuc mittat, inito prius consilio cum patribus, fratrem Manettum, virum prudentem, ac integerrimæ vitæ, nec non in divinis Scripturis satis eruditum, mittere constituit: qui suo exemplo, sanetissimisque concionibus in regno Gallorum sui Ordinis fundamenta jaceret.

C
ad novum Ser-
vitarum Or-
dinem

5 Hunc igitur de episcopi Ardiugi consilio in Gallias cum facultate destinavit, ac si sui Ordinis præcurator ad utriusque curiam et regis et Pontificis primus omnium hujus Ordinis mitteretur. Nam ex altera parte cupiebant patres (quamvis exigui tunc et pusilli gregis) more cæterorum mendicantium (quantum potuissent) S. R. E. summoque Pontifici præcipua exhibere obsequia: ex altera vero magni sui Ordinis incrementum ex hujusmodi muneribus erga Apostolicam Sedem se posse in dies sperare arbitrabantur; quod viderent talibus officiis alios Ordines Religiosorum vehementer exrescere. Mentem quoque summorum Pontificum Gregorii et Innocentii intellexerant, qui optimos concionatores, selectosque Religiosos ad conservandam, propagandamque Christianæ reip. fidem, ad Tartaros mitterent, et quomodo omnem suam diligentiam, et curam intenderent pro sacro incundo bello ad recuperandum Hierosolymitanum regnum, quod non ita facile sperarent assequi summi Pontifices sine hujusmodi Religiosorum ministerio, qui passim et ubique cruce signo in suis concionibus principes,

resp., et populos (id nimirum cœnobitarum munus censetur, ut ii non minus alienæ quam propriæ saluti invigilare teneantur) ad sacrosantum illud facinus excitarent.

6 Hujusmodi igitur consiliis pater Manettus, magui animi vir, benedictione accepta a suo prælato, Lugdunum cum socio pergit, cujus prudentia, et innocentissimæ vitæ exemplo prima Ordinis Servorum apud Gallos semina jaciuntur, quibus postea, tempore incunte, haud difficile fuit B. Philippo Sosteneo, et aliis hanc Religionem longe lateque ibidem propagare, et administrare. De Tartaris nulla narrantur in Commentario prævio ad Acta S. Ludovici Francorum regis, die xxv Augusti § 47, a pag. 407. Raynaldus Annalium ecclesiasticorum tomo 13, ad annum 1241, sedente Gregorio PP. IX, varia de Tartaris refert num. 13 et sequentibus: ad annum vero 1245 a num. 15 memorat, quæ ab Innocentio PP. IV sunt præstita, ut ad fidem Catholicam eos aggregaret: Ad quod, inquit, Evangelii luce collustrandos, nonnullos Minoritas, in subeundis hujusmodi pro Christo laboribus ac periculis fortissimos misit. Apostolicis etiam litteris eosdem ad Christi fidem invitavit, quæ ibidem dantur a num. 16. Gregorii laudati querelæ de infelici statu Terræ sanctæ legi possunt apud Raynaldum ad annum 1227 a num. 35: qui de decreta pro Terra sancta ab Innocentio jam memorato sacra expeditione scribit ad annum 1245, num. 51. Redeamus ad priora.

in Gallia pro-
pagandum.

E

7 Manettus impensis in Gallia ad propagationem Ordinis laboribus non contentus, novos in ejusdem favorem adhibuit in Italia. Quippe post fructuosas, ut memorant Ordinis Annales citati centuria 1, cap. 14 ad annum 1252, per Gallias conciones, populorumque conversionem, nonnullis ibidem locis pro Ordine fundatis, Italiam reversus, Bononiæ pro novo ædificando cœnobio agebat. De Ordine autem in provincias distributo iidem Annales agunt ibidem lib. 3, cap. 5, signato anno 1260, ac Tusciæ regimen Manetto commissum referunt his verbis: Cumque jam late videretur Ordo, non passi sunt patres ulterius differre, quin Religio in provinciis distingui inciperet. Quamobrem in his comitiis Florentiæ apud Caphagium censuerunt primum de Ordine in provincias distinguendo, mox de legibus pro tota administranda repub. ferendis. Primum igitur statuerunt duos præficere viros longe probatissimos ex iis, qui huic Ordini fundamenta jecerant, quorum auctoritate et consilio duæ regecerunt provincie, Tuscia, quam patri Manetto; Umbria, quam patri Sosteneo, vigilantissimis præfectis commendarunt. De hospitio Caphagii, extra urbis Florentinæ mœnia ædificato, pluribus scribitur in sæpe repetitis Annalibus centuria 1, lib. 1, cap. 11.

Tusciæ pro-
vinciæ præest:

F

8 Ad hunc vero locum ecclesiam instruendum operam contulit B. Manettus apud Clementem IV, anno 1265 ad summi Pontificatus cultum evectum, veterique usus necessitudine quæ sibi in Gallia cum illo fuerat, sicut latius memorant iidem Annales centuria 1, lib. 3, cap. 10, rogavit, ut concessis indulgentiis novam hanc ædificationem promoveret. Accipe pauca e multis Annalium verbis: Novam igitur veteris amici occasionem nactus P. Manettus Persinum pervenit, adoratoque summa cum gratulatione Pontifice, sui Ordinis necessitatem, et præcipue Florentini cœnobii, exstruendæque ecclesiæ paupertatem exposuit, et, quale præ manibus haberet sumptuosum

et ad ecclesiam
exstruendam

A sumptuosum opus Annuntiatae, narravit; quod vix sperare posset perficere absque ejus ope. Pontifex autem veteris amici, et optimi Religiosi non immemor, quamvis non ita facilis hujusmodi indulgentias concedendas; tamen ad honorem Beatæ Virginis, pro ejus delubro nou semel, sed bis indulgentiarum thesaurum (quamvis parce) dispensare constituit per apostolicas literas sequentis exempli: *quas et nos hic damus, quia perbreves, et ad majorem rei gestæ notitiam conducentes. Sic ergo sonant:*

obtinet a Cle-
mente PP.
quarto

9 Clemens episcopus, servus servorum Dei, universis Christi fidelibus per Florentinam, Fesulanam, et Pistoriensem civitatem et diocesium constitutis salutem, et apostolicam benedictionem. Quoniam, ut ait Apostolus, omnes stabimus ante tribunal Christi, recepturi prout in corpore gessimus, sive bonum fuerit, sive malum, oportet nos diem messiuus extremæ misericordiæ operibus prævenire, ac æternorum iutuuitu seminare in terris, quod, reddente Domino cum multiplicato fructu recolligere debeamus in cælis, B firmam spem, fiduciamque tenentes; quouiam qui parce seminat, parce et metet, et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet vitam æternam. Cum itaque, sicut dilecti filii Manettus prior, et fratres domus Servorum de Caphagio juxta Florentiam, Ordinis sancti Augustini, nobis insinuare curarunt, iidem in domo ipsa quamdam ecclesiam ædificare de novo inceperunt opere sumptuoso, nec ad hujusmodi, consummationem operis eis propriæ suppetant facultates; universitatem vestram rogamus et hortamur in Domino, in remissionem vobis peccaminum injungentes, quatenus de bonis, vobis a Deo collatis, eis pias ad hoc elemosynas, et grata charitatis subsidia crogetis, ut per subventionem vestram idem opus valeat consummari, et vos per hæc et alia bona quæ Domino inspirante feceritis, ad æterna possitis felicitatis gaudia pervenire.

indulgentias.

10 Nos enim de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus autoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui eis ad id manum porrexerint adjutricem, viginti dies de injuncta sibi pœnitentia misericorditer relaxamus, præsentibus post triennium miuime valituris, quas mitti per quæstuarios firmiter inhibemus; eas, si secus actum fuerit, carere viribus decernentes. Dat. Perusii XIII Kal. Junii Pontificatus nostri anno primo. *Ad dunt Annales, quod consimilem aliam bullam Indulgentiarum sub eisdem fere verbis die IV sequentis Decembris idem P. Manettus jam Generalis ab eodem Pontifice pro eadem fabrica ecclesiæ de Caphagio impetravit: et indicatur in notis ad dictum caput 10, utramque bullam haberi in archivio ecclesiæ Annuntiatae: de qua diffuse agunt iidem Annales in Tractatu de canonibus et sacris ædibus Servitarum ad primam et secundam centuriam a fol. 152. De summa Ordinis præfectura, ad quam beatus Vir evectus est, modo fiebat mentio: nos itaque ordine temporis nonnulla de ea subjungamus.*

§ II. Beatus ad Ordinis regimen promotus, rem approbante Clemente PP. IV; magistratus abdicatio; obitus; elogium.

Gianius ad annum 1265 centuria 1, lib. 3, cap. 10 narrat ista: Interea tempus instabat, quo generalia comitia (P. Jacobo mandante) Senis celebrarentur, quibus cum P. Manettus interesse deberet, Pontificis benedictione Perusii ob- tenta, recta Senas pervenit. Congregato igitur patrum senatu die Pentecostes vigesima quarta Maii in ecclesia S. Clementis, post salutatam Beatam Virginem, cæterisque de more peractis, P. Jacobus Generalis cupiens magistrum illum deponere, sic exorsus est. *Sequitur ibidem ipsius ad patres congregatos oratio; in qua præter alia, quibus eos affatur, Manetti laudes prædicat, illumque sibi ut successorum eligant, obnixe hortatur. Sic itaque locutus ibidem fertur:* Opportunitas vero nunc unumquemque vestrum novere debet, quæ, nuper oblata, nullo modo prætermittenda est; uno potius desideranda, si non adesset, et omnibus modo suffragiis amplexanda. Vestris nimirum votis (si recte sapiatis) arrideus est, quod cum summum Pontificem modo habeamus illum, qui olim maguo amoris vinculo patris nostri prudentissimi Manetti, dum aubo essent in curia Ludovici regis, tenebatur obstrictus quique illum nuper tam blande Petrusii ad pedes excepit, tam amice prosecutus est; quænam erit occasio huic similis, illum in priorem generalem eligendi, cui adeo pateant non modo fores, non modo aures; sed gratia, sed benignitas, sed amor Romani Pontificis?

Beatus a P.
Jacobo Gene-
rali in comi-
tiis Ordinis

E

11 Ordo noster (fidem, quæso, mihi adhibeatis patres) Ordo noster veluti novella planta in agro Dominico, ut altas radices agat ut feliciora germina producat, iisdem sustentari fulcimentis debet, quibus ad initio plantatus fuit. En P. Manettus unus ex septem, cui (si sanguini * respiciamus) non deest clara Antellensium propago: si prudentiam cum bonitate conjunctam inspicimus, hæc quoque maximam indicant loco per ipsum in utraque Cisalpina et Transalpina Gallia recepta; et (quod omnium maximum est) si sapientiam cum vitæ innocentia copulatam in eo quæramus, id summi Pontificis Clementis IV testimonium et benevolentia declarabunt, cujus auspiciis et felicia omnia et fausta huic Ordini eventura prævideo. Adhuc finem dicendi fecerat P. Jacobus, cum una omnium vox erupit: P. Manettus Generalis, P. Manettus Geueeralis. Qui licet coactus, supremum tamen illud onus ea iutentione suscepit, ut quam cito deponeret.

laudatur ab
dotes egregias,
rjusque succes-
sor eligitur:

* ad sangui-
nem

F

12 Absolutis vero comitiis, postquam citiorem Galliam pro quarta Ordinis provincia declarasset, eique fratrem Jacobum Rotam Florentinum præfecisset, assumpto iterum sibi in socium quamvis denuo renuente, P. Philippo, suffectoque F. Restauo priore Caphagii, Perusium ad curiam reversus est. *Hactenus Gianius eodem capite 10 antea citato. Jacobus supra laudatus, cui nomen Podio Bonzio. Servitarum sacettanus, director spirituat, ac deinde ejusdem Ordinis factus Religiosus, tertius eidem præfectus creatus*

S. Philippum
Benitium so-
cium sibi ad-
serscit.

AUCTORE
J. P.

creatus Generalis, occurrit variis locis in eorum Annalibus. De ecclesia, S. Clementis Senensi, eisdem PP. Servitis tradita, consuli possunt Annales in Tractatu de cœnobiis et sacris ædibus, quem supra indicavimus, fol. 153. Ludovicus, de quo fuit sermo, est hujus nominis nonus et sanctus: cujus gesta illustravimus ad diem xxv Augusti. Clemens vero PP. IV, antea vocatus Guido Grossus, primo archidiaconus, deinde episcopus Aniciensis, ac denique Narbonensis metropolitana creatus, ac Cardinalis, maximis effertur laudibus ob jurisprudentiam singularem, ut vide tomo 2 Galliæ Christianæ novis curis recusæ columna 717: ubi dicitur ob doctrinæ et virtutis famam allectus . . a Ludovico in secretis consilium; sub quo rege legitur quoque gessisse præfecturam senescalliæ Bellicadri. Socius vero ille, a B Manetto in supremo Ordinis regimine hic assumptus, est S. Philippus Benitius. Hic ad idem munus a dicto Jacobo antea fuerat adlectus, ut videre est apud Gianium centuria I, lib. 3, cap. 8, ac postea Manetto Generali suffectus: electione ejus cœlitus confirmata, ibidem cap. 13.

B Quomodo autem Clemens PP. IV supremum Manetti magistratum vivæ vocis oraculo confirmavit, referamus ex Annalibus loco mox citato cap. xi.

Beati electio

13 Ut Urbani quarti decretum de Generali nuper ab Ordine electo, et per Apostolicam Sedem confirmando P. Manettus exequeretur, atque hujus occasione rursus benevolam sibi Pontificem inviseret, statim Perusium adventavit, et Clementis pedibus osculatis maxima Octoboni protectoris gratulatione exceptus, die Veneris vigesima nona Maii, primus omnium hujus Ordinis Generalis Apostolica vivæ vocis auctoritate per Rodolphum episc. card. Albanensem in eodem supremo magistratu fuit expresse confirmatus per infrascriptas litteras, quæ afferuntur eodem cap. 10, atque his constant verbis: Rodolphus, miseratione divina episcopus Albanensis, religiosus viris universis fratribus Ordinis Servorum S. Mariæ salutem in Domino. Fratre Jacobo de Senis priore olim vestri Ordinis Generale, prioratus ipsius regimini et administrationi sponte cedente, vos postmodum fratrem Manettum vestri Ordinis in vestrum, et totius ipsius Ordinis priorem Generalem concorditer elegistis, et electionem hujusmodi de ipso fratre

C Manetto factam præsentastis. Sed Apostolicæ confirmandam.

jussu Pontificis confirmatur

14 Cum autem Dominus Papa examinationem electionis ejusdem nobis vivæ vocis oraculo duxerit committendam, nos processum ipsius, et merita examinavimus diligenter. Quia igitur electionem ipsam invenimus canonice secundum formam generalis concilii celebratam, eam auctoritate Domini Papæ et de speciali mandato ipsius tenore præsentium confirmamus: eidem administrationem prioratus ipsius juxta dicti vestri Ordinis instituta in spiritualibus committentes. Quocirca universitati vestræ mandamus, quatenus et tamquam rectori vestro generali, pastori animarum vestrarum, intendatis humiliter, et devote ipsi obedientiam, et reverentiam debitam exhibentes. In cujus rei testimonium præsentibus sibi concessimus litteras nostri sigilli munimine roboratas. Dat. Perusii quarto Kal. Junii Pontificatus D. Clementis Papæ anno primo, die vigesima nona Maii.

per Cardinalem Rodolphum:

15 Deinde subdit Gianius sequentes de memorato Rodolpho notitias: Magnus plane vir, et optimus Rodolphus Cardinalis iste, cui Clemens talia commiserat: is enim natione Gallus ab Ur-

bano IV episcopus Card. Albanensis creatus Viterbii mclxi in quatuor temporibus Decembris, fuit unus ex illis quatuor Cardinalibus, qui Romæ Carolum fratrem S. Ludovici regem Sicilia coronarunt, quem etiam legatione Sicula comitatus a Clemente quarto transmarinam Africae legationem cum S. Ludovico Francorum rege obtinuit, apud Tunetum in sævissima illa pestilentia mortuus. Plura de Viro isto inveniet lector apud Ciaconium in Vitis Pontificum et Cardinalium, tomo 2, a columna 157. Octobonus vero, uti cum appellat Gianius (al. Othobonus) fuit secundus Ordinis Servitarum protector: de quo idem Annalista centuria 1, lib. 2, cap. 20, Supererat, inquit, adhuc alter Innocentii IV ex Theodosio fratre nepos Octobonus de Flisco, quem patruus Pontifex . . mclli ex archidiacono Rhemensi . . Cardinalem creaverat . . Hunc ergo Summus Pontifex in demortui Guilielmi ex eadem Familia Flisco, Ordinis protectorem precibus Bonaiunctæ Generalis, secundo loco destinavit: qui eundem Ordinem . . diligenter protexit, et quantum fieri potuit, auxit, valideque tutatus fuit. Fuit is postea Romanus Pontifex Adrianus V. Consuli potest Ciaconius, quem citabam, a col. 129, et 207.

16 B. Manettus publico ac privato Ordinis sui bono intentus, litteras Apostolicas a Clemente PP. IV obtinet adversus apostatas, quæ cap. 12, libri 3 apud Gianium ad annum 1266 recitantur ex archivio conventus Florentini, atque his verbis expressæ sunt: Clemens episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Manetto Generali ministro, et fratribus Servis sanctæ Mariæ Matris Christi, Ordinis sancti Augustini, salutem et Apostolicam benedictionem. Vestræ devotionis precibus benignum impertientes assensum capiendi apostatas vestri Ordinis, si sub habitu inventi fuerint seculari, et eos alia subdendi disciplinæ religiosiori; sic etiam alios (si secesse fuerit) postquam excommunicationem ob hoc in se latam pertinaciter contemneutes, redire recusaverint (diocesani episcopi ad hoc accedente consensu) plenam vobis concedimus auctoritate præsentium facultatem, invocato ad hoc (si opus fuerit) auxilio brachii secularis. Nulli ergo omnino, etc. si quis attemptaverit etc. Dat. Perusii Kal. Januarii Pont. nostri anno primo.

17 Annales Ordinis identidem memorati referunt ad annum Christi 1267 beatum Virum supremam ejusdem præfecturam se abdicasse: Comitibus, inquit Gianius cap. 13, Florentiæ Nonis Junii per Generalem edictis, factoque fratrum conventu ad statutam diem Pentecostes, litteræ Apostolicæ primum in apostatas cum maximo P. Manetti zelo pro reducendorum salute promulgantur, et passim pervulgari imperantur. Quibus peractis, P. Præsul, cum prospiceret, se ex ingravescente ætate; diutinoque languore minus posse generalatus officio satisfacere, patrum omnium veniam ab eodem magistratu sponte se abdicat, qui et publicæ utilitati, et privatæ quieti simul consulere: in ejus locum plausibili omnium acclamatione, et præcipue seniorum patrum consilio F. Philippus Benitius, cum a conventu Cæsennæ ad comitia pervenisset, ex collega Generalis summus pastor eligitur. De hac re pluribus agit apud nos in ejus Vita superius designata: quem lege cap. 7, pag. 677. Atque hæc quidem hætenus de rebus a B. Manetto gestis: de ejus pretiosa morte in conspectu Domini agendum jam est.

18 Gianius

A 18 *Gianius ad annum 1268 cap. 14 hanc ita describit*: Ineffabilis. Vir, servus Dei Manetus., quartus inter primos institutores hujus Ordinis Prior Generalis, tot quotidianis infirmitatibus attritus, in quas inciderat propter diversas itinerum ac laborem fatigationes pro Religione susceptas, tandem hoc anno (ut majorum tradunt historiae) gloriose evolat ad Christum. *Obiit in Monte Senario, ut colligitur ex his, quae ibidem scribuntur de S. Philippo Benilio*: Ei nuntius e Sanario accurrens imminentem P. Manetti obitum retulit: cujus jacturam., aegre accipiens, continuo illuc, saltem aegrotanti solamen laturus, perrexit. *Diem mortis incidisse in xxvii Augusti, ibidem non salis clare videtur indicari: locus autem sepulturae clarius exprimitur. Sic enim illa duo exponuntur*: Tanto igitur Patre orbatus vir Dei Philippus, graviter tulit, se optimo consultore caruisse: cui tandem cum extrema in vi Kal. Septembris persolvisset, ejusque venerandum cadaver apud alios praedecessores sub eadem ara majore apponi jussisset, Viterbium tandem ad curiam (summi videlicet Pontificis Clementis IV) iter aggressus fuit.

B 19 *Vivumne, an jam mortuum Manettum in Monte Senario invenerit S. Philippus, quando saltem aegrotanti solamen laturus eo se contulit, si quaesierit quispiam; respondemus, quod eum hoc modo loquendi, tum illo, extrema persolvisset, videatur indicari, vivum fuisse inventum Beatum a S. Philippo: cujus Vitae auctor apud nos pag. 682 de re gesta haec ponit, vel componit*: Igitur quod retro itineris ad montem Senarium fuit celeriter remeusus, postquam adventu suo et conveniente tempore oratione Manettum est consolatus, variisque pro utriusque sapientia sermonibus de rerum praesentium fugacitate, et contra de aeternitate futurarum, ultro citroque disseruissent, beatus Senex, postquam quarto loco Prior Generalis Ordinem suum singulari industria per Gallias praesertim propagasset, supremum diem obiit anno Christiano mclxviii, non sine singularis sanctitatis fama.

C 20 *At quid de aliis Viri elogiis? Virtutes ejus hisce singillatim exornat laudibus Gianius dicto cap. 14*: Is profecto Pater tantus extitit mansuetudinis, pacis, humilitatis et obedientiae, ac caeterarum virtutum aemulator, ut jure ab omnibus ipsius vita irreprehensibilis censeretur; in gubernando adeo prudens, ut a singulis optima regendi norma appellaretur. Si quis tum ex fratribus, tum ex civibus Florentinis (quibus erat charissimus,) ut afflicto auxilium, ut maestus solatium, ut aeger medicam, ut denique pauper subsidium ex postulabat, statim remedium portabat. Sed ut singula unicuique colligat verbum, ejus lingua spirituales et corporales curabat morbos. Quod etiam Dialogus M. Pauli confirmat, in quo habetur, quod, cum Sacrificium celebraret, claudum, mutum ac surdum liberavit. *At nos ipsiusmet Pauli textum proferemus paragrapho proximo, ut ea, quae narrabat Gianius, ex antiquiore hoc scriptore magis confirmentur ac illustrentur.*

§ III. Aliud elogium; miracula; austeritas vitae, reliquiae, cultus publicus Romae confirmatus, et in Martyrologio Romano apponi jussus.

In Pauli Florentini Dialogo apud Martenium *In Veterum scriptorum et Monumentorum amplissima collectione tomo 6, a columna 567, de Origine Ordinis Servitarum conscripto, et ad Petrum Mediceum, Cosmae senioris filium, directo ad medium circiter seculi decimi quinti, sequentia memorantur de Manetto sub nomine Benedicti (hoc autem etiam nomine eum vocatum fuisse, indicavimus supra § 1) interlocutoribus Petro ipso, atque Mariano, qui ex praefecto caenobii Annuntiatæ apud Florentinos, ut praemonet Mabillonius ante dictum Dialogum, ad insulas Cortonenses evectus est ab anno 1455. Per litteras itaque M et P intellige personas loquentes*: M. Nec aliter, o Petre, duplici Benedictus merito inter hos viros aggregatur: nam litteris floruit, et sanctimonia claruit, qui unus ex septem hunc Ordinem inchoantium existit, qui semel immortalitatem animae, aeternamque mundi famam consecutus est. Dignum, o Petre, censeas tanti Viri memoriam agere, quod mortalibus gratus, ordini gratior, et Deo gratissimus fuerit. P. Equidem, o Mariane, iuquit Petrus, quamvis non ea facundia sim, vellem tamen ab immortali Deo mihi datum, ut tecum tantorum virorum gesta divina cognitione consequi quirem. Verum cum sanctitati condigna merita reddere haud valeam, uberrimam saltem, ac maximam praesto voluntatem.

22 M. Hic vir clarissimus, inquit Marianus, caelestis patriae desiderio raptus, hominum confusionem horrens, Senarii montis accola effectus est, atque illic apostolorum morem tenens, manus imponens, aegrotos quamvis arduos liberabat. P. In montene, o Mariane, ista fieri consueverunt? M. Et illic, o Petre, omnem serpentium ferocitatem crucis signo adhibito perimere consuevit. Homo quidem mirae simplicitatis, clarus mortalibus emicuit signis, qui totus Dei deditus obsequio, herbis plerumque sustentabatur, cui merito dici potest: Jacta cor tuum in Domino, et ipse te enutriet. Ad hunc magno fletu affines nepotem claudum perinnum afferunt, si ejus virtute, et sanctitate illum reddere posset incolumem postulantes. Nunc Deus, inquit, carissimi, votum vestrum absolvet, ex quo cuncta quaeris bona procedunt. Tunc paratus ad Missam, sacrificium Deo offerens, et ea absoluta manibus infirmum adducens, recte pedibus sustulit liberatum. Ac perinde corpus Domini ori infundens, exacta communionem, loquendi tribuit facultatem. Quamobrem nimia admiratione, gaudio, et timore repletus populus exultavit. P. Mira sane, o Mariane, narras. Tanta enim in Benedicti laudem dixisti, ut nil majus, vel excellentius in ceteris superesse credam. *Ita Paulus Florentinus. De miraculis hujus Beati meminit etiam Ferrarius in notis hac die, ista scribens*: Aliquot claruit miraculis, quae in praeclearo illius sacello, ex marmore vario et pretioso constructo in basilica D. Annuntiatæ depicta conspiciuntur.

AUCTOR
J. P.

Paulus Florentinus Beatum laudat

E

a virtutibus et miraculis:

F

AUCTOR
J. P.
vix severitas
mitigata, quia
modum exce-
debat :

23 *Singulare etiam elogium meretur Vir beatus ex asperrima vivendi severitate, quam Eminentissimus Cardinalis de Lambertinis § 42 supra designato laudat in septem Ordinis Fundatoribus, atque adeo Manetto, his verbis: Tam pie, et sancte, et tanta sensuum mortificatione septem ipsi Fundatores in cremo vixerunt, ut Gaufridus Cardinalis legatus eos serio admonuerit de nimia in se ipsos crudelitate, utpote quod in tanta vitæ asperitate videretur sibi velle mortem consciscere; quare ejus autoritate permoti pristinum rigorem remittere coacti sunt; quemadmodum legere licet apud Archangelum Gianium in Annalibus sacri Ordinis Servorum additis a patre Aloysio Garbio lib. I, cap. XII. Hactenus Eminentissimus Cardinalis. Porro Gaufridus ille erat Mediolanensis ex nobilissima Castulonea familia., qui in Etruria et Longobardia pro Gregorio IX legatione fugebatur., vir nedum prudentia et eruditione, sed summa pietate et religione consultissimus, uti refert Gianius, pluribus etiam narrans, quam singularem septem Viri isti tenerent vivendi modum in afflictando corpore, ut carnem spiritui subjicerent. De sacris eorumdem lipsanis accipe sequentia.*

B

caput seorsum
locatum :

24 *Corpora prædictorum Fundatorum in Monte Senario sub ara majore fuisse recondita, diximus alia occasione superius § 1: Ad præsens autem, teste Eminentissimo Domino de Lambertinis, in sacello post chorum sito, quod reliquiarum sacellum communiter vocatur, adest altare ornatum, in cujus icona depicta apparet beatissima Virgo, quæ angelis comitata porrigit habitum nigrum septem Fundatoribus ante eam orantibus, et sub eodem altari, si pallium removeatur, licet confectum ex materia solida et opere vario, comparent septem capita separatim locata cum corona florum super unumquodque eorum, et cum quadam inscriptione litteris aureis sculpta, quæ ita se habet: SEPTEM BEATORUM ORDINIS SERVORUM BEATÆ Mariæ VIRGINIS FUNDATORUM CAPITA, uti colligitur ex accessu episcopi Florentini eo loci facto de anno MDCXCIX, postea relato in processu confecto super eultu immemorabili horum sex ex septem Fundatoribus, in quo quidem processu innumeræ probationes publici antiquissimi cultus continentur. His subdimus nonnulla circa publicam eorum venerationem.*

C

decretum sacre
Congregationis

25 *Idem Eminentissimus loco citato profert publicam de legitimo eorum cultu Romæ approbato declarationem his verbis expressam: Decretum. Florentina canonizationis sex ex septem Fundatoribus Religioni Servorum B. M. V. Beatis nuncupat. Discusso in sacra Rituum congregatione ad iustantiam postulatorum hujusmodi causæ dubio, an constet de cultu ab immemorabili tempore eisdem Beatis exhibito, et casu excepto a decretis sanctæ memoriæ Urbani Papæ VIII, ita ut sententia reverendissimi Ordinarii Florentini sit confirmanda in casu etc.; sacra eadem Rituum congregatio ad relationem Eminentissimi, et Reverendissimi domini Cardinalis Zondadarii, Reverendissimo Domino Prospero de Lambertinis archiepiscopo Theodosiæ, fidei promotore in scriptis, et in voce prius audito, rescribendum censuit, constare de cultu immemorabili sex ex septem Fundatoribus Ordinis Servorum Beatæ Mariæ Virginis, si Sanctissimo Domino nostro visum fuerit. Die VII Julii MDCXXV. Factaque deinde per me secretarium de prædictis Sanctissimo Domino nostro relatione, Sanctitas*

sua (Benedictus videlicet XIII) benigne annuit, die DXXX ejusdem mensis, et anni MDCXXV.

26 *Ne autem aliquis existimet, unum ex his viris excludi a publico aliorum cultu; audiat hanc sapientissimi Cardinalis observationem: Septimus porro, hoc est, Alexius Falconerius, in superioribus (Vide lib. 2, cap. 24, § 37) memoratus est; quia cum causa beatificationis et canonizationis ejusdem, cura studio atque impensa suæ nobilissimæ domus initium habuerit et progressum (quod etiam factum est in causa beatæ Julianæ ex eadem familia) ubi causa aliorum sex Fundatorum promotæ fuit, et promovetur a religioso Ordine Servorum Mariæ, hinc unius eausæ ab alia segregatio provenit, licet tum quo ad sanctitatem, tum quo ad cultum iisdem omnino fundamentis utraque insisteret, sicut nonnullis, quæ ibidem subjicit idem Cardinalis, declaratur. B. Juliana Falconeria habetur apud nos tomo III Junii, die XIX, pag. 917; quæ cum postea Sanctorum catalogo adscripta sit, plura erunt dicenda in Operis nostri supplemento de Sancta ista ad eundem diem, quo ab Ecclesia colitur. Postremum est ut, antequam Commentario huic finis imponatur, lectorem moneam primo, quod, tametsi supra dictum decretum, et alia ex Eminentissimo D. de Lambertinis per decursum transcripta, habeantur in fine Commentarii prævii ad Vitam S. Philippi Benitii per modum epimetri; ea tamen visum mihi fuerit hoc loco repetere, quia sunt valde propria in rem præsentem, nec nimis proluxa. Secundo, cum nec apud nos repererim, nec norim hactenus, Beati nostri Vitam seorsim fuisse conscriptam, usus sum Annalibus Ordinis a Gianio vulgaris, apud quem consuli etiam possunt auctores alii, quos assignat post capita.*

de publico ip-
sius, et alio-
rum fundato-
rum cultu :

27 *Postquam hæc scripseram, incidi in Decretum Urbis et orbis, titulo Descriptionis in Martyrologio Romano beatorum confessorum Bouffili Monaldii, Amidei de Amideis, Sostenei de Sostencis, Uguccionis de Uguccionis, Manetti Antellensis, et Bonajunctæ Manetti, Ordinis Servorum Beatæ Mariæ Virginis. In hoc decreto annuntiari jubetur primus die I Januarii; secundus XVIII Aprilis; tertius et quartus III Maii; quintus die XX Augusti; sextus die XXXI Augusti, omnes cum elogio: Sanctissimus Dominus noster Benedictus XIII ad humillimas preces P. Fratris Petri Mariæ Pieri Generalis (qui deinde sacro Cardinatium collegio adscriptus est) et P. Fratris Josephi Mariæ Curti, procuratoris Generalis, Ordinis B. M. V., suprascripta elogia pro sex beatis Fundatoribus ejusdem Ordinis approbavit, eaque respective in eorum festivitibus ubique recitari, et cani, ac in Martyrologio Romano diebus assignatis apponi mandavit. Die VII Septembris MDCXXVIII.*

annuntiatio
inseribi jussit

28 *Hactenus decretum: quod cum serius pervenerit ad meam notitiam, quam ut Manettus Antellensis poni posset die XX Augusti cum Martyrologio Romano, cui tunc inscribi jubetur; damus eum hac die XXVII ejusdem mensis cum Ferrario in Catalogo antea citato, qui annuam Viri memoriam ita signat: Florentiæ B. Manetti IV Servorum Generalis. Annuntiatio autem, quæ inseri mandatur in Martyrologio Romano, hæc de illo memoral: In sacra eremo Senarii montis Florentinæ diocesis beati Manetti confessoris, qui cum unus fuerit e septem Beatis, qui Servorum sanctissimæ Virginis Ordinem instituerunt, præstantissimeque splenduerit virtutibus, præcipue*

Martyrologio
Romano.

vero

A vero prudentia, pietateque exquisita in Deiparam, huic dicens in obitu hymnos, in Domino sancte obdormivit. *Decretum hoc præcesserat aliud, da-*

tum VII Augusti 1728, quo laudatus Pontifex eidem Martyrologio apponi mandavit elogium B. Alexii Falconerii, Et B. Julianæ Falconeriæ.

AUCTORE
J: P.

DIES VIGESIMA OCTAVA AUGUSTI

SANCTI, QUI V KAL. SEPTEMBRIS COLUNTUR.

S anctus Hermes M. Romæ.	S tantinopoli.
S . Pelagius M. Constantiæ in Suevia.	S . Moyses Æthiops eremita in monte Scheti Lybiæ.
S . Pelagius M. in Civitate nova in Istria.	S . Ambrosius ep. conf. Santonis in Gallia.
S . Fortunatus M. } Salerni apud	S . Augustinus ep. et doctor Ecclesiæ, Hippone-regio in Africa.
S . Caius M. } Picentinos	
B S . Anthes M. } in Italia.	S . Bibianus vel Vivianus ep. Santonis in Gallia.
S . Julianus M. Brivate in Arverniam.	S . Facundinus ep. conf. Tadini in Umbria.
S . Polienus M. }	S . Juventinus archidiaconus conf. apud Tadinates in Umbria.
S . Serapion M. }	S . Elmerus vel Ermelius episcopus conf. Molhanii in diœcesi Leodiensi.
S . Justilla M. } Alexandriæ.	
S . Hermes M. }	S . Flannanus ep. conf. Laoniæ in Momonia Hiberniæ.
S . Helias. }	B . Adelindis abbatissa in Suevia.
S . Stephanus diaconus M. } Romæ.	
S . Pollion M. }	
S . Vicinus ep. conf. Sassinæ in Umbria.	
S . Alexander ep. conf. Con-	

C PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES DILATI

Johannis abbatis et confessoris *meminit Grevenus. Florarium nostrum Ms. Apud Lingones*

Johannis abbatis et confessoris. *Consule quæ de S. Joanne abbate Reomaensi dicta sunt apud nos ad diem* xxviii Januarii.

S. Julianus Hospitator *colitur ac die in vico del Fou diœcesis Barcinonensis, uti ex Domencoco diximus ad diem, quo actum de illo est,* xxix Januarii.

In Luca Valerii martyris *memoriam faciunt Additiones Bruxellenses Mss. ad Usuardum Greveni. De synonymo episcopo martyre, qui Lucæ in Etruria colitur, actum est* xxix Januarii: *quem si velint dictæ Additiones, legi possunt pauca de illo scripta ibidem* xxix Januarii.

Sanctus Tolmannus martyr in Germania post varios ibidem in predicando Christi Evangelio labores, sicut habet Camerarius ad hunc diem, citans Leslæum lib. 4 *Historiæ, Democharem de Missæ Sacrificio, et alios; sed eos non nominat.*

Qualis a Camerario nobis hic obtrudatur Tolmannus, et sanctus quidem, prorsus non intelligimus. An voluit scribere Colmannus? Ita enim vero vocatur a Leslæo lib. 4, pag. 160; ubi vult, eum fuisse Lindisarnensem episcopum, martyrio in Austria functum, et alia quæ perperam ipsi a Leslæo adscripta fuisse, diximus die xviii Februarii.

Nati (in Sicilia) *translatio B. Conradi confessoris annuntiatur ab Octavio Caietano in Idea Operis de Vitis Siculorum Sanctorum. Illustravimus ejus Acta* xix Februarii.

Sacrosancti martyris et Thaumaturgi Damæ *memoriam hac die annotari in Ms. Synaxario Parisiensis collegii Claromontani, indicavimus in S. Eupsychio martyre ad diem ix Aprilis, eundemque hunc nobis Damam videri diximus, de quo magnus Basilius in epistola 291 ibidem citata loquitur. Ponit eum Castellanus xxviii Augusti. Quoniam vero alia a nobis de illo comperita*

- A *comperta non sunt, quam quæ alias diximus, lectorem mittimus ad diem* ix Martii.
- Memoria S. Anastasiæ patriciæ est in nostro Græco Ms. Supplemento ex synaxario Sirmondi ac Ms. Chiffletii. Patriciam synonymam, sub monachi habitu reclusam, habes apud nos die x Martii. Si hæc sit eadem cum illa, videatur dies x Martii.
- Gerundæ in Catalonia martyrium S. Narcissi, inquit Castellanus ad hunc diem. Illum tamquam episcopum et martyrem etiam ponit Ferrarius, at die xxix Octobris. Habetur in Martyrologio Romano, et apud nos xviii Martii.
- S. Contardus Peregrinus a Castellano refertur Blandenonæ ad Padum in diœcesi Placentina in Lombardia. Acta ejus illustrata sunt die xvi Aprilis.
- Leocatæ in Sicilia, translatio corporis sancti Angoli martyris, Ordinis Fratrum beatissimæ Dei Genitricis, semperque Virginis Mariæ de Monte Carmele : quando ejus venerabiles reliquiæ anno mncxii, numeroso comitante populo, grandique eum pietate ac lætitia, ex antiqua eeclesia ad novam, civium Leocatensium eleemosynis erectam, translatae fuerunt, sicut refert Acies bene ordinata Philippi a Visitatione, anno 1670 edita, ad hunc diem. De hoc Sancto tractavimus tomo 2 Maii die v, in ejusque appendice ad diem eundem v Maii.
- B. Rainaldi eremitæ memoriam consignat Hieronymus Nicolynus in Historia urbis Teatinæ pag. 120, ejusque corpus decenter ac devote conservari indicat Fallascosi in diœcesi Teatina, addens, illustrem illum esse præcipue in liberandis energumenis, festumque ipsius ibidem coli xxviii Augusti nulla cum solemnitate. De hoc Beato etiam agit Ferrarius in Catalogo generali. Lege apud nos dicta in SS. Reginaldo et Franco ad diem vii Maii.
- Corpora SS. Petri et Marcellini sepulta hoc die memorari apud Adonem et alibi, indicatur ad diem, quo de illis tractavimus ii Junii.
- Sanctarum virginum Cunegundis, Meehtundis et Wibrandis annuntiatio Eischelli in Helvetia, consignatur apud Ferrarium. Datæ sunt die xvi Junii.
- Danielis prophetæ meminerunt hac die Withfordus, Mauolyucus, Canisius, et Ferrarius.
- C Actum de illo apud nos xxi Julii.
- Sancti patris nostri Aecii junioris (τοῦ νέου) meminerunt Menæa magna Græca excusa, appositis duobus versiculis, qui indicant, collum, ei abscissum gladio fuisse, et lac effudisse, candorem animæ significans. Die xxviii Julii dedimus synonymum Martyrem Mileti passum, cui aptantur iidem omnino versiculi Græci, qui hodierno, atque adeo idem mortis genus, miraculum item profusi lactis pro sanguine : ex Synaxario autem Basiliano capite minutus dicitur ibidem, sectione reddente sanguinem et lac. Hic tamen videtur diversus ab hodierno, quia titulus ei tribuitur Sancti patris nostri, et junioris nomine nuncupatur : nisi forte ex uno conflati sint duo. Quidquid sit, nodum hunc alis extricandum relinquimus. Quæ autem retulimus alibi a nobis dicta, legi possunt ad diem xxviii Julii
- Civitate ostia Aureæ virginis depositio ex sæpe dicto Florario Ms. Vide diem xxiv Augusti.
- Natalis Ezechiae regis in pace quiescentis refertur et sancti titulo donatur idem rex in Menologio Sirlletiano ; de quo etiam agunt Menæa magna Græca typis edita, et Castellanus. Spectat ad vetus Testamentum, in Opere nostro non ponendus, quia non habetur in Martyrologio Romano.
- Susanna in veteri Testamento castitate notissima laudatur in Martyrologio Canisiano. Nos illam prætermittimus, dare consueti illas personas, que in Romano Martyrologio ex eodem Testamento notantur.
- In Africa depositio Faustini episcopi annuntiat apud Florentinum in notis : de quo plura cupimus doceri.
- Pelagius PP I hesternò die inter Prætermittissos ad hunc dilatus est, ut examinaretur publicus ejus cultus. Petrus de Natalibus in Catalogo Sanctorum lib. 7, cap. 121 de hoc Pontifice scribit, et Sancti titulum ipsi tribuit, quod et facit Ferrarius, sicut heri dictum est. Idem Ferrarius in notis ad xxvii Augusti hæc scribit : Illum Canonici Reg. Officio eeclesiastico colunt. Sed nihil addit, quod id probet : nec ego in Officiis Canonicorum Regularium, et variarum quidem congregationum, illud inveni. E Causa autem, cur ab aliquibus Sanctus vocetur, creditur esse illa, in Conatu chronico-historico ad Catalogum Pontificum Romanorum a nobis edito, pag. 86 sic expressa : Porro ingentia Pelagii elogia continet ejus epitaphium, cujus intuitu ab aliquibus credo SANCTUM vocari, etsi nullum cultus eeclesiastici ei aliquando exhibitum reperiatur vestigium. Verosimilius ex illo epitaphio inferas, posteriori aliquo seculo, puta xi, sub Sergio Papa III, hujus et aliorum variorum Pontificum in Vaticano tumulorum sepulcra marmoribus et titulis ornata fuisse. SERGII certe istius ætatem ac stylium referunt versus, ut patebit eos cum aliis istius Pontificis conferenti. Deinde subditur dictum epitaphium, illudque etiam edidit Baronius ad annum Christi 559 sub initium, ubi nullum publici ipsius post obitum cultus indicium reperio.
- In Scandinavia, S. Formanus ; qui ex monacho Hirsaugiensi factus est episcopus Slesvicensis. Hæc e Castellano ; apud quem ad marginem hujus annuntiationis vocatur Egoardus, ubi et apponitur annus 965. Locus Gallice ab ipso scribitur eu Scandinavie ; in Tabula vero nominum locorum pag. 1057 Latine ab eo vocatur Scania. A Trithemio in Annalibus Hirsaugiensibus, typis monasterii S. Galli anno 1690 excusis, tomo 1 ad annum 965, pag. 109 appellatur Egwardus, et laudatur a doctrina, prædicatione, vitæ merito, ac Scripturarum eruditione : qui sanctitatis suæ manifestum omnibus præbuit signum. Nam hominem in mari submersum suis precibus coram multitudine hominum ad vitam revocavit. Unde in stuporem conversi Sleswicenses, nomen illi dederunt Viri Dei, appellantes eum Gottmannum causa reverentiæ et honoris, utpote quem tanto miraculo Dei cogoverunt esse amicum. Hinc colligo primo, nomen ejus non recte scribi supra : secundo, non satis nobis constare e dicto elogio, quod post mortem habuerit publicum ac stricti nominis cultum, qui aliunde probari deberet.
- Certamen triginta trium Martyrum Nicomediæ consummatorum habetur in nostro Supplemento Ms. ad Menæa Græca excusa. Martyres varios ibidem passos dedimus alias in Opere nostro : de his nihil occurrit, quod dicam.
- Cantuaria

- A Cantuariæ in Anglia, beati Alfrici episcopi miraculis clari, *uti habet Menardus. In elogio, quod de illo habet lib. 2 Observationum pag. 677, Fuit, inquit, abbas Abingdoniensis in Anglia, et Wiltoniensis episcopus: postea archiepiscopus Cantuariensis. Successit Ethelgaro. Fuit a piero miraculis clarus. Obiit ad annum millesimum sextum. Post mortem claruit miraculis. Sepultum est ejus corpus Abingdoniæ, quod postea relatum est Cantuariam. Ejus sanctimoniam testantur litteræ cleri Cantuariensis ad monachos Abingdonienses de ejus electione, ut refert Nic. Harpesfel. sec. x, cap. 7 Hist. Angl. Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti ad annum Christi 1006 de illo agit tamquam Sancto, ubi litem indicat esse inter auctores, cui in sede Cantuariensi successerit. Verum hæc res levioris est momenti: majoris est, quod non videatur nobis sufficienter probari publicus ejus cultus. Non ex dictis litteris, quia ille tunc vivebat: non etiam ex miraculis, quæ sola cultum non faciunt: non denique ex illis, quæ de eo habentur tomo 1 Angliæ sacræ, anno 1691 Londini edita, parte 1, pag. 54: XVI Cal. Decembr. Cantuariæ depositio BEATÆ MEMORIÆ Alfrici, ejusdem civitatis archiepiscopi, et confessoris. Ibidem pag. 166 in Historia eænobii Abendonien-sis dicitur: Alfricus Dorobernensis archiepiscopus obiit, sine titulo sancti: quem ille etiam non dat Harpesfeldius. Si plura viderint cruditi Benedictini, dignentur nos certiores facere, ut huic venerando Præsuli detur locus in nostri Operis supplemento.*
- Sanctorum inartyrum Diomedis et Laurentii mentionem faciunt Menæa magna typis edita, cum versiculo duplici, e quo colligimus platano alligatos, facta etiam mentione de arcibus tensis, atque adeo sagittis impetitos fuisse. Eorum quoque nomina sunt in Menæo Chiffletii. Quinam hi sint, quando, vel ubi passi, nos latet.
- S. Magder abbas signatur apud Castellatum in Æthiopia. In Fastis sacris ecclesiæ Æthiopiæ, qui apud Jobum Ludolfum Historiæ istius gentis intexti sunt, pag. 427 notatur: Abba Magder. Nos cultum publicum ei non asserimus, nisi magis de illo constet.
- C S. Clarus confessor, honoratus tamquam martyr, apud Castellatum annuntiatur Losduni, quod est in Pictaviensi Galliæ provincia. Certiora de publico cultu ac rebus ejus gestis desideramus. In catalogo Sanctorum, quem Bollandus nobis reliquit sua manu scriptum, notantur isti Sancti, non satis noti, quia vago modo signati:
- Balbina ex Rabano Ms. Treviris.
Secundus M. ex eodem Ms.
Quiraci M. translatio ex Usuardo monasterii S. Martini Tornaci.
- In Scotia Euchini episcopi cognomento Dei timentis. Ita Dempsterus, eitans aliorum collectanea, et Hectorem Boëthium. Hac etiam die illum refert Ferrarius, floruisse memorans in notis circa an. DXXXIV, ex lib. 5 de Script. Scot. Apud nos die IV Februarii in S. Modano nominatur Echinus episcopus ex diæto Hectore. Probari ejus cultum, si habeat, cupimus, ac plura de gestis, sicubi forte lateant, subministrari.
- Munyo magister VII Ordinis Prædicatorum tamquam beatus annuntiatur in Additionibus Mss. Cartusiæ Bruxellensis ad Usuardum Greveni. Bernardus Guido in Libello seu Tractatu Magistorum Ordinis Prædicatorum, apud Martenium tomo 6 Amplissimæ collectionis veterum scriptorum edito, hæc refert columna 409: Septimus Magister Ordinis. fuit frater munio Hispanus, electus, anno Domini MCLXXXV. . . Hic fuit persona venerabilis etc. De ipsius autem morte ibidem etiam agitur, sed sine ullo indicio publici cultus.
- Joannes Præcursor, Vilarii in Brabantia
Walterus abbas Dunensis, in territorio Furnensi
Depositio Malachiæ, episcopi Jancensis, in Hispania
Primus etiam laudatur apud Raissium in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii, sed absque titulo beati: quo etiam abstinet in sequenti nomine.
- Joannis de Wistreezes (de quo inter Prætermis-sos ad diem XX Februarii) in eodem Villariensi monasterio Conversi, quem laudat modo dictus Raissius.
- Thieszelinus monac. iu Clara-valle memoratur in Calendario Ordinis Cisterciensis, quod anno 1617 impressum est Divione. Illustrissimus Angelus Maurique Annalium Cisterciensium tomo 2 ad annum 1155, cap 2, num. 7, Thiescelmum alias Tescelinum appellat, et num. 8 narrat visionem Gaufridi in ipsius morte.
- Joannes Elvasius, et Sixtus, occisi in India Orientali pro Christo
Tres confessores, in Monte Casali in Umbria
Sabbatianus conf., apud Montem Ferrandum in territorio Claramontensi
Ventura conf., Perusiæ
Angeli a Speculo conf., Luceriæ Sarracenorum
Jacobus Melphictanus conf., Messapiæ in Calabria
Alphonsus a Palentia conf., Abulæ in Hispania
Isabella a S. Francisco, Belvisii in territorio Placentino Hispanico
Superioribus addi possunt alii ex Menol. Franciscano Hueberi.
- Petrus confessor Ordinis Minorum signatur et titulo beati honoratur in Additionibus Bruxellensibus Mss. ad Usuardum Greveni. Arturus plurimos ejusdem Ordinis confessores synonymos intexit suo Martyrologio; sed nullum ibidem lego hac die. An vero confessor iste in dictis Additionibus notatus, sit unus ex illis, qui memorantur apud Arturum, quis edisserat, cum ponatur absque alio cognomento seu signo characteristico? Sed, qualiscumque sit, antequam locum ei damus in hoc Opere, requiritur legitima probatio de publico ipsius cultu.
- Girtareus Cardinalis cum titulo beati est in Additionibus Bruxellensibus Mss. ad Usuardum Greveni. Quisnam hic sit, non est nobis exploratum.
- Eodem die (XXVIII Augusti) festum recollectionis omnium festorum beatæ Mariæ semper virginis. Istud tenent quidam in Octava Assumptionis. In ecclesia cathedrali Antverpiensi festum recollectionis festivitatum B.M.V. celebratur Officio proprio Dominica prima post Octavam Assumptionis, ac ritu duplici 2 classis. Præcedens autem annuntiatio desumpta est ex Additionibus Mss., de quibus supra.

A Natalis sanctæ Annæ filiæ Phanuelis *annuntiatur in Menologio ac Menæis modo designatis. Apud Latinos autem colitur, ac Martyrologio Romano inscribitur* 1 Septembris.

Abundi et Abundantii *meminit Grevenus. Sunt in Martyrologio Romano* xvi Septembris.

Thaysis peccatricis *conversio signatur in Florario nostro Ms. In Martyrologio quod sub nomine Canisii Germanice edilum est, scribitur Taidis et laudatur breviter, uti et apud Grevenum Latine his verbis: Taysis quondam peccatricis, quam sanctus Pasnutus abbas convertit, et in cella arta inclusit. Ubi in maxima pœnitentia exactis annis tribus, postea quievit in pace. Notatur apud Græcos* viii Octobris.

Consecratio altaris sancti Dyonisii *occurrit in nostro Ms. Florario. Natalis SS. Dionysii ep. et martyris, ac sociorum inscribitur Martyrologio Romano* ix Octobris.

Teclæ sanctimonialis et abbatisæ Wyzzenensis *monasterii mensio fit in apographo nostro e Ms. S. Salvatoris Antverpiæ. Locus vocatur Eizingen apud Trithemium lib. 3, cap. 172 de Viris illustribus. S. Theclæ annuntiat in Germania Martyrologium Romanum* xv Octobris.

B In Scotia commemoratio S. Reguli confessoris, *qui dum esset abbas Patræ in Achaia, cœlitus fuit monitus, ut quasdam e reliquiis S. Andreae deferret in Scotiam etc., ex Martyrologio Anglicano Wilsoni anno 1640 excuso. Agit de illo Alfordus variis locis Annalium suorum, quem, inquit ad annum 393, num. 6, pie mortuum Anglicani Fasti inter Sanctos numerant ad xxviii Augusti. Sed inter Prætermisos et alio dilatos apud nos ad diem xxx Martii significatum est, eum apud Camerarium et Demsterum referri aliunde ad xvii Octobris. Agi autem de illo poterit ad diem, quo habetur in Breviario Aberdonensi,* xv Octobris.

Colonie Agnetis virginis et martyris *cum titulo sanctæ annuntiatio habetur apud Ferrarium, ex Tab. ecclesie Colonien., sicut scribit in notis, addens ista: Passa est in Anglia circa an, cccLxxxiii, ex Martyrol. Angl., et Troph. eccl. Angl. Apud Wilsonum dicitur esse una ex undecim millibus Ursulanis. Gelenius in sua Colonia Agrippina lib. 4 in sacris et piis Fa-*

stis pag. 717 hæc memorat: Item Colonie S. D Agnetis Anglicæ virginis et mart. Saussayus in Supplemento pag. 1162 vult, ejus exuvias Coloniam ex Anglia advectas. Alfordus ad annum 453, num. 35 de illa etiam meminit. Qualiscumque autem fuerit hæc virgo et martyr sub nomine Agnetis nuncupata, satis et abunde est, notasse superiora. De sancto vero Ursula, et sociabus ejus agendum erit ad diem, quo referuntur in Martyrologio Romano xxi Octobris.

In Africa sanctorum martyrum Septimi, Januarii, Felicis, Cagi, et Anthios ac aliorum, *annuntiatio est in nostris Additionibus Mss. Cartusie Bruxellensis ad Grevenum. De Caio, Anthie, una cum Fortunato, martyribus Salernitanis, agemus hac die; ubi legi possunt, quæ de his et aliis indicabimus. Videri etiam possunt auctaria ad Usuardum nostrum hac die xxviii Augusti, nec non Martyrologium Romanum ad diem, quo et dicenda apud nos exspecta,* xxiv Octobris.

Rhumbaldi confessoris *cum titulo sancti annuntiationem ponit Ferrarius hoc die, quo etiam refertur in Martyrologio Anglicano. Wilsoni prioris editionis; sed in secunda signatur ad diem 2 Novembris. Alfordus in Annalibus ecclesie Anglo Saxonice ad annum Christi 696, num. 27, Constat, inquit, Rumwoldum puerum, sanctum coli, et olim cultum esse in Buckinghamiensi ecclesia. Agitur de illo apud Capgravius in Legenda Angliæ, et ibidem folio cclxxvi narratur obiisse tertio Nonas Novembris. Nos, quæ ad illum spectant, differimus ad eundem diem* iii Novembris.

Sanctæ memoriæ Agnetis virg. sororis sanctæ Claræ etc. *annuntiatio habetur apud Grevenum: de qua et Martyrologium, quod dicitur Canisii, et uterque Ferrarii Catalogus. Arturus eam ponit et laudat in suo Gynæceo ad diem xvi Novembris, quo eam obiisse affirmat Waddingus in Annalibus Minorum ad annum 1253, num. 23, ubi de virginitate et miraculis ipsius scribit. Si publicus hujus virginis cultus legitime probatus fuerit, poterit inseri Operi nostro ad diem, quo eam differimus,* xvi Novembris.

DE S. HERMETE MARTYRE

ROMÆ

COMMENTARIUS HISTORICO-CRITICUS

J. S

§ I. Judicium de antiquitate et fide Actorum S. Alexandri, e quibus gesta S. Hermetis petenda: eorumque vindiciæ contra Tillemontium et alios.

AN. cxvi.
Gesta S. Hermetis relata sunt in Actis S. Alexandri, de quorum fide disceptatur,

Quandoquidem gesta S. Hermetis illustrissimi martyris petenda sunt ex Actis S. Alexandri Romani Pontificis, variæque de Actis illis eruditi judicaverunt, ante omnia inquirendum est, quid de antiquitate et fide Actorum illorum sit statuendum. Baronius ad annum 132 num. 1 vocat Acta S. Alexandri nimia antiquitate mendosa. Hensche-

nus, qui illa edidit tom. 1 Maii a pag. 371 sincerissima putavit, et ut talia defendere conatus est in Commentario prævio, nixus auctoritate antiquorum martyrologorum, quibus eadem Acta placuerant, cum sua ex iis hauserint elogia. Alii demum Acta memorata non modo mendosa, sed ei mendacia, iisque relata falsa et ficta omnia voluerunt.

A voluerunt. Horum agmen duxit Joannes Pearsonius heterodoxus Anglus in Chronologia priorum Romæ episcoporum pag. 227, quem secutus est Tillemontius in Monumentis historiæ ecclesiasticæ tom. 2, pag. 590 et 591, ac demum Bailletus in Vitis Sanctorum tom. 2, col. 7 et 8. At pro Actorum fide stetit rursus Schelstratius in Antiquitate Ecclesiæ dissert. 3, cap. 2. Huic accessit Blanchinus in notis ad Anastasium Bibliothecarium in Alexandro. De ætate Actorum non minus dissentiunt prædicti scriptores: nam Henschenius suspicatus est scripta esse seculo III ante persecutionem Decii; alii non nisi seculo VII procusa esse contendunt. Primo itaque investigabo, quo seculo Acta videantur conscripta, quia inde quoque elucescet, quanta eisdem fides debeat.

Acta illa scripta videntur

2 Licet tempus, quo scripta fuerunt hæc Acta, non possit accurate ostendi, existimo tamen scripta non fuisse post seculum IV, seu pacem Ecclesiæ restitutam a Constantino. Serius scripta non esse, suadet imprimis stylus ipse, qui satis Latinus est et simplex, longeque purior, quam ut seculo VII congruat. Deinde antiquitatem horum Actorum insinuat silentium auctoris de cultu S. Hermetis: nam cultus is antiquissimus fuit, lateque propagatus, ut infra videbimus. Quin imo ex modo diverso, quo num. 14 refertur sepultura S. Quirini et S. Hermetis argumentum suppetit pro Actorum antiquitate longe melius, quam sit, quod ex eodem loco contra Henschenium intorsit Pearsonius. Quirini corpus, aiunt Acta, Christiani in via Appia sepelierunt, in cœmeterio Prætextati. Hinc sic ratiocinatur Pearsonius pag. 228: At hæc Actorum auctor scribere non potuit ante obitum Prætextati. Ille autem non ante Diocletianeam persecutionem, sed in ipsa sub Maximiano passus est. At ex eo certe deduci nequit, seculo VII scripta esse, aut post Constantini tempora. Imo probare debuerat Pearsonius, ab hoc Prætextato nomen cœmeterio inditum, ut quidquam contra Henschenii conjecturam evinceret. Aringhus in Roma subterranea lib. 3, cap. 16 fuse disputat de cœmeterio Prætextati; at incertum relinquit, a quo denominatum fuerit. Audi ejus verba num. 4: Quoniam igitur cœmeterium, de quo mentio est, a præclaro ejusdem nominis viro constructum est, vel certe eam ob causam, quod martyr quispiam, qui hoc potissimum nomine nuncuparetur, eodem loco conditus fuerit, inde PRÆTEXTATI titulum, ut nobis conjicere fas est, obtinuit. Hæc argumentum Pearsonii non probat, Acta hæc scribi non potuisse ante persecutionem Decii; nedum priora non esse seculo VII.

initio seculi IV, aut citius:

3 Nunc audiamus, quomodo ibidem referatur S. Hermetis sepultura: Corpus soror ejus Theodora collegit, et in Salaria veteri sepelivit, non longe ab urbe Roma, sub die quinto Kalend. Septembris. Cur auctor hic cœmeterium tacuit, quod in Quirino expressit? Nam locus ille via Salaria veteri, ubi sepultus est S. Hermes, jam seculo IV vocabatur cœmeterium Basillæ. Docet id Kalendarium seculo IV conscriptum, quod edidit Bucherius in Commentario suo ad Canonem Paschalem a pag. 267: Sic enim ibidem legitur: Quinto Kalendas (Septembris) Hermetis in Basillæ (cœmeterio) Salaria vetere. Deinde, Tertio Idus (Septembris) Proti et Hyacinthi in Basillæ. Et infra: Decimo Kalendas Octobris, Basillæ Salaria vetere, Diocletiano IX et Maximiano VIII Coss. Ad Basillam, opinor, nomen cœmeterii non additur, quia ab illa ipsa denominabatur. Cum ergo seculo IV locus sepulturæ S. Her-

metis notus fuerit sub nomine cœmeterii Basillæ, numquid auctor videtur id indicaturus fuisse, si scripsisset post nomen Basillæ cœmeterio inditum, quemadmodum paulo ante fecerat referens sepulturam S. Quirini? Hinc igitur probabili saltem conjectura colligimus, non scripsisse post medium seculi IV, et fortasse multo citius, puta tempore per Henschenium ex conjectura designato.

4 Attamen contra tantam horum Actorum antiquitatem aliud argumentum protulit Pearsonius, quod Tillemontio etiam placuit: Nominant, inquit, Acta Aurelianum COMITEM UTRIVSQUE MILITIÆ; quisquis autem ille fuit, eo titulo describi non potuit, antequam talis titulus inventus est, hoc est, antequam magna formæ reipublicæ Romanæ mutatio per Constantinum facta est, post quem tandem comitatus rei militaris mentio sæpe sit. At nec Pearsonius nec Tillemontius probaverunt, comites rei militaris a Constantino primum institutos. Inferre igitur solide nequibant illos ante Constantinum non exstitisse. Æque quibusdam ignoti erant comites domestici primi et secundi ordinis, illos tamen exstitisse diu ante Constantini tempora, ostendit Valesius in Annotationibus ad Eusebium de Vita Constantini lib. 4, cap. 1 ex inscriptionibus antiquis, ex quibus sic concludit: Unde colligitur, hanc COMITIVAM dignitatem ordinis primi ac secundi, non a Constantino primum institutam fuisse, ut censuit Cujacius in notis ad Codicem Justiniani; sed diu ante Constantini tempora usurpatam. Idem fuse ostendit Salmasius in notis ad Spartianum pag. 47, et ad Trebellium Pollionem pag. 307.

neque huic antiquitati offensus

5 Garsias Loaisa in Collectione conciliorum Hispaniæ pag. 456, explicans concilium Toletanum VIII, aliter de comitum origine loquitur. Verba ejus accipe: Comes, ut Spartianus est auctor in Adriano, inde fluxit Cum enim Adrianus seuatum in aulam suam transtulisset, receptis senatorum optimatibus in amicorum cohortem, inde domesticum quemdam senatum penes se habere cœpit: qui, quoniam is continuatis pene delectaretur peregrinationibus, comitatus cæsaris dici cœptus est; et ipsi amici, comites: eorum consillis et ope in bello et pace usus. Eodem fere modo de comitum initio loquitur Salmasius in notis ad Spartianum pag. 47. At jurabit hæc confirmare ex ipsis auctoribus antiquis. Spartianus in Adriano pag. 4 sic habet: Optimos quosque de senatu in contubernium imperatoris majestatis adseivit. Hos comites imperatoris vocatos fuisse, colligimus ex ejusdem verbis pag. 9, ubi de Adriano hæc scripsit: Quum judicaret, in consilio habuit non amicos suos aut COMITES solum, sed jurisconsultos, aliosque. Hic sane comites non alii debent intelligi, quam illi, quod in contubernium suum adseiverat Adrianus. Porro hosce comites non modo ad exercenda judicia aderant imperatori, sed comitabantur etiam in expeditionibus militaribus. Audi Julium Capitolinum in Vero pag. 37: Ad Euphratem tamen (in bello Parthico) impulsu comitum suorum (qui cum eo erant in Syria,) secundo profectus est Lucius Verus imperator. Idem, ut mox subditur pag. 18, confecto . . bello, regna regibus, provincias vero comitibus suis regendas dedit. Sane non video, cur comites rei militaris, vel utriusque militiæ dici non possent, qui provinciis præficiabantur, adeoque bella gerere debebant. Nihil itaque est causa, cur hæc voces in usu esse non potuerint ante Constantini, vel etiam Decii tempora, cum Lucius Verus Decium plus quam octoginta annis

titulus comitis utriusque militiæ.

F

AUCTORES
J. S.

annis præcesserit. Ceterum comitum origo altius quoque repeti poterit: nam laudatus ante Blanchinus jam sub Claudio imperatore comitem vocari Titum Plautium Silvanum, ex antiqua inscriptione ostendit. Sed hæc nobis sufficiunt, ad argumentum adversariorum solvendum, quod, si legitimum est, solum probaret, Acta Constantino non esse antiquiora.

nec obstant
alia adversa-
riorum argu-
menta.

6 Displacet etiam Tillemontio hæc phrasid vice sacra judicans, quam vult inusitatam fuisse tempore Trajani, et diu postea. At inanis hic est scrupulus, neque enim phrasid illa postmodum fuit usitatior. Si igitur sic ratiocinaretur: Phrasid illa non reperitur post Decium, quantum scio; Acta ergo scripta sunt ante Decium: non placeret, opinor, collectio ex ratione tam levi deducta. Nihil magis placere potest Tillemontii argutatio, cum innumeræ phrasid reperiantur apud auctores Latinos, quas non nisi uno loco invenias. Nihil firmitus est, quod ex S. Gregorio uterque objicit; nimirum illum Romæ non invenisse Acta martyrum nisi pauca quædam in unius codicis volumine collecta; ex quo inferre nituntur, post tempora S. Gregorii hæc fuisse exarata. Etenim, etiamsi pauca martyrum Acta Romæ invenerit Gregorius, inde non consequitur, Acta S. Alexandri inter illa non fuisse; nedum illo tempore non fuisse conscripta. Nam et hodie dum dicere possumus pauca exstare Acta martyrum, si eum ingenti illorum numero comparentur. Deinde nec omnia, quæ tunc exstabant, Romæ erant; nec illa, quæ ibidem servabantur, omnia nota erant Gregorio, cum in eadem epistola 29 libri 8, ubi hæc habet, affirmet se adhuc illa quærere, quæ perierat Eulogius Alexandrinus, et transmissurum, si potuerint inveniri. Ex dictis itaque concludo, nihil obstare, quo minus Acta illa scripta esse patuerint vigentibus adhuc persecutionibus, atque etiam ante Decii tempora, ut suspicatus est Henschenius, licet alioquin probabilius existimen, scripta esse circa Constantini tempora ex monumentis antiquioribus, aut forsitan ex traditione, quod antiquiora horum martyrum Acta in persecutione Diocletiani essent deperdita, et fidelium memoria necdum excidissent.

C
In Actis quædam supra verum sunt exaggerata.

7 Hisce de ætate Actorum disputatis, restat ut examinemus, quanta illorum debeat esse auctoritas. Porro, cum rationes pro sinceritate Actorum, et contra eorundem fidem utrimque allatas, veri investigandi studio diligenter perpenderim, plusculum auctoritatis, quam mereantur, Actis illis tribuisse Henschenium existimo, sed adversarios ejus Pearsonium et Tillemontium longius a via declinasse, quando contenderunt, nihil Actis illis fidei tribuendum, nihil in illis veri, nihil sinceri occurrere. Primum facile probatur ex ætate auctoris, styloque Actorum: nam eum auctor scripserit seculo III aut IV de rebus, quæ contigerunt seculo 2 non multum profecto, Actisque immiscuerit crebra colloquia, quæ non videtur descripta reperisse, omnino hinc colligitur, illum indulsisse plusculum ingenio suo, ut tucubratiunculam hanc exornaret. Idem probatur ex atiquibus, quæ nimium sunt exaggerata, et supra verum amplificata, qualia mox videbimus. Hinc in hisce Actis non omnia adjuncta pro certis aut veris habenda, uti fit in profanis pterisque historicis, qui amore ducti aut odio, principum atiorumve res gestas nimium exaggerarunt: at, sicut ea de causa non omnem abrogamus fidem historiographis hujusmodi, dum facta referunt, quibus atunde nihil potest opponi, ita nee hisce aliisque

hujusmodi Actis omnem fidem detrahendam puto, quod aliqua in iis reperiantur exaggerationes aut errores. At nunc videamus, quid Pearsonio Tillemontioque tantopere displicuerit, ut, non reveriti auctoritatem Bedæ, Adonis, Rabani, Notheri, quos fatentur ex his Actis sua hausisse elogia, omnino nobis persuadere voluerint, nihil ex his Actis historiæ inserendum.

8 Habentur in Actis num. 1 sequentia: Totius autem populi verum affectum gratia ei divina contulerat; ut et senatorum maximam partem converteret ad Dominum, et præfectum urbis quoque Hermen cum uxore et sorore et filiis baptizaret, cum mille quingentis quinquaginta servis suis, uxoribus quoque et filiis eorum, quos omnes in die sancto Paschæ prius fecit fieri ingenuos, et ita baptizari. Exclamat hic Pearsonius: Nonne hoc tam aperte falsum est, ut qui hoc asserit, fidem mereri in aliis non potuerit? Tillemontius vero ait, maximam senatorum partem ne anno quidem 395 conversam fuisse, auctoremque sibi contradixisse ostendit, dum num. 2 scripsit; Omnem senatum famulatum esse Aureliano, ad Christianos persequendos misso. Respondeo auctorem exaggeratione nimia usum utroque loco. Forsitan ex antiquis monumentis, aut ex traditione didicerat, varios senatores per S. Alexandrum conversos: mox, re supra modum amplificata, maximam partem effinxit. Forsitan acceperat, mille ducentos quinquaginta homines cum S. Hermete baptizatos, interque eos aliquot servos, qui libertate donati sint, hinc ille conjectura non probabili fingere potuit, tot S. Hermetis servos libertate donatos, sacroque lavacro mundatos. Lubens igitur admitto, hæc supra verum exaggerata, nec historiæ iisdem verbis inserenda: at vero si omnem idcirco fidem auctori detrahere oporteat, abjicere quoque oportebit historiographos antiquos, qui res Græcas Romanasque memoriæ prodiderunt: nam nullus, opinor, inter illos est, qui non frequenter res varias extulerunt supra verum, verique etiam similitudinem.

ut ostenditur:
at idcirco non
debent omni
aucto utate
carere.

9 Vehementer etiam carpunt scriptores memorant, quod de Trajano dicitur num. 2: Misit Aurelianus comitem utriusque militiæ de Seleucia Isauriæ ad interfectionem omnium Christianorum. Tillemontius exaggerat elementiam Trajani eo usque, ut dicat parum historiæ Romanæ peritum esse illum, qui credere potuerit, Trajanum misisse, ut Romæ occiderentur omnes Christiani. Perpende mecum, lector, an hic Tillemontius in idem vitium non incidit, quod mox in auctore horum Actorum admisimus, an, inquam, nimia Trajani clementiæ exaggeratione in contradictionem non incidit. Certe agens de persecutione Trajani tom. eodem art. 2, pag. 169 adeo non extollit clementiam istius imperatoris, ut refutet Eusebium, qui persecutionem sub Trajano ortam popularibus motibus attribuerat, addatque Gallice hæc verba: Trajanus, cujus mansuetudinem tantopere extollit historia, multum tamen contulit ad crudelitatem in illis tunc exercitam. Gloriæ sibi ducebat, religiosiorem esse principibus aliis, vigoremque legum Romanarum se tueri. Inflatu victoriis, quas de Dacis retulerat, . . . existimabat non posse se melius firmare imperium suum, quam cogendo omnes Christianos amplecti cultum dæmonum, quibus acceptas referebat victorias triumphosque, quos soli debebat Deo vero. Plura ibidem prosequitur in eandem sententiam. At sane non video, quæ hæc nexu recte combinari valeant cum iis, quæ protulit,

persecutionem
Trajani, qua-
lem Acta de-
scribunt, ad-
mit u Tillemontius
sibi contrarius:

P

A protulit, ad Acta S. Alexandri oppugnanda.

eademque asseritur in Actis S. Ignatii ipsi probatis :

10 Quin et alio loco eidem censuræ scripsit contraria. In Actis S. Ignatii apud Ruinarium pag. 8 hæc leguntur de Trajano : Omnes ipsos Dei cultores existentes vel sacrificare, vel mori cogebat. Hæc verba plus etiam significant, quam superiora ex Actis Alexandri sumpta, eum referantur ad omnes omnino Christianos. Attamen verba eadem in textu mox recitato adduxit Tillemontius; et Acta S. Ignatii, unde deprompta sunt, tanti facit, ut art. 2 de Ignatio, pag. 19³ dicat : Non possumus hæc Acta nimis venerari, et nota in Ignatium 4, pag. 578 affirmet, nihil in illis occurrere, quod non optime congruat cum Eusebio, cum S. Chrysostomo, et cum historia Trajani. Hinc aliud concludere nequeo, quam Tillemontium, dum de persecutione Trajani, et de S. Ignatio agebat, agnovisse omnes Christianos, saltem qui ad iudices delati essent, et nolent sacrificare, morti destinatos a Trajano; posteaque, dum Acta S. Alexandri oppugnabat, immemorem eorum, quæ ante scripserat, temere adoptasse objectionem Pearsonii, suis jam ante verbis abunde refutatam. Porro, ut ne vel minimus hic maneat scrupulus, observo in Actis non dici, Aureliano comiti investigandos fuisse omnes Christianos, sed omnes, qui nimirum dilati erant, occidendos; prout antea ad Plinium juniorem rescripserat Trajanus. Demum si Acta revera assererent, Trajanum sub vitæ finem magis persequi voluisse Christianos, quam ante fecerat; nihil ille fecisset, quam quod factum constat a Diocletiano.

aliæ quædam objectionum refutantur :

11 Scrupulus quoque est Tillemontio, quod Aurelianus missus dicatur de Seleucia Isauriæ, primo, quia Trajanus mortuus est Silinunte, non Seleuciæ; deinde Seleuciam credit Ciliciæ tunc annumeratam fuisse, non Isauriæ. Scrupulum hunc satis excutiet Eusebius, qui in Chronico de morte Trajani sic habet: Trajanus morbo in Selinunte perit, sive, ut alibi scriptum reperimus, apud Seleuciam Isauriæ profluvio ventris extinctus est. Si Seleuciam Isauriæ adseribat Eusebius, cur id facere non licuit auctori horum Actorum, qui si dixisset Trajanum Seleuciæ obiisse, socium erroris habuisset Eusebio antiquiorem; at ne id quidem asseruit. Porro alium hinc scrupulum injicit Pagius in Criticis ad annum 67 num. 15, quod Trajanus tunc non videatur fuisse Seleuciæ, unde misisse dicitur Aurelianum. At satis esset, si ibidem erat, aut residere solebat Aurelianus, qui inde Romam missus dicitur. Verum Schelstratius pag. 157 ex Dione lib. 68 ostendit, Trajanum anno 115 Seleuciæ fuisse. eodemque illo anno Romam missum existimat Aurelianum, qui eo pervenerit anno 116. Audi quo ille modo rem ordinaverit : Ante hiemem itaque anni cxv Trajanus Seleuciam venit, indeque ad relationem de Hermetis ejusque familiæ conversione Aurelianum utriusque militiæ comitem Romam misit, qui ad urbem anno cxvi pervenit, ac v Kalend. Septemb. Hermetem urbis præfectum decolari præcepit: anno vero sequente cxvii, quinto Nonas Maias, S. Alexandrum punctis creberrimis perforari jussit, quo eodem anno Trajanus nutu divino interiit. Placent hæc conjecturæ ex re natæ, quibus fides Actorum firmatur. Quod præterea hic objicit Tillemontius, non fuisse munus præfecti militiæ persequi Christianos, frivolum est; eum ipsi quoque imperatores id subinde fecerint, multique provinciarum præsides Christianorum cædibus famosi evaserint. Æque inane est, quod ait, Aurelianum hunc scriptoribus esse inco-

Augusti Tomus VI.

gnitum: nam dubium non est, quin multo plures fuerint præfecti apud Romanos eo tempore, quam quorum nolitia ad nos pervenit.

12 In Actis num. 17 Aurelianus dixisse asseritur Alexandro : Considera, quia triginta annorum ætas tibi est. Al hinc non magis inferri potest, Alexandrum eo tempore tantum triginta annorum fuisse, quam inferri possit Christum fere quinquagenarium fuisse, dum ei dicebant Judæi Joan. 8 x. 57 : Quinquaginta annos nondum habes; ut satis observaverat Henschelius. Attamen vehementer hic contra Acta exclamat Pearsonius, illisque verba tyranni fide non bona attribuit. Poterat sane eadem fide affirmare, in Psalmis Deum negari, quia ibidem legitur : Dixit impius in corde suo: Non est Deus. Hæc itaque difficultatem non patiuntur, eum tyrannus ex vultu judicare potuerit Alexandrum multo juniorem esse, quam revera erat, ætatemque ejus de industria quoque extenuare. Verum quod ipse Eventius num. 18 de se dicit : Cum.. essem viginti annorum, presbyter ordinatus sum, difficultate aliqua non caret. Attamen, licet hæc ætas incredibilis videatur ipsis Apostolicis temporibus Pearsonio; et Tillemontius nodum putet indissolubilem, non video, cur Acta hinc reprobari debeant. Imprimis enim mendum irrepsit vitio transcribentium, vel auctor ipse hallucinatus fuerit in tempore, quo Eventius presbyter erat ordinatus, id non obstat, quominus Acta haberi possint sincera.

13 Attamen non adeo videri debet mirabile, quod vir aliquis sanctus presbyter dicatur ordinatus, dum viginti agebat annos, ut id certo falsum credamus. Nec Apostolica tempora difficultatem hanc augent, sed minuunt potius. Norimus S. Joannem a Christo Domino apostolum electum, dum juvenis erat. Scimus Timotheum ab Apostolo ordinatum episcopum ætate parum matura. Certe multis annis post ordinationem ipsi scribit Apostolus : Adolescentiam tuam nemo contempnit. Quin imo, si Chrysostomo credimus in præfationem ad 1 Epistolam ad Timotheum, Paulus, dum eum circumcidit, illi totum ministerium tradidit, addens hanc inferius rationem : Tanta enim erat Timotheus virtute præditus, ut nihil juvenis impediret. Similia de S. Joanne habet Tillemontius in Joanne art. 1, seu tom. 1, pag. 331, ubi anno ætatis 25 aut 26 ad apostolatam credit vocatum. Si igitur virtus et morum gravitas supplere potuit in Joanne, et Timotheo ad majora vocatis, quod illorum ætati deerat; cur id fieri non potuit in S. Eventio ? Præsertim cum eo tempore messis nulla esset, operarii vero pauci, ætasque necdum fortasse determinata esset, qua sacros ordines suscipere oporteret. Hæc itaque difficultas tanta non est, ut Acta reddat suspecta.

14 Objicit insuper quædam Tillemontius, quæ propius spectant ad S. Hermetem, quem urbis præfectum fuisse vix credere potest. Secundum Acta, ut ratiocinatur, Hermes adhuc urbis præfectus erat anno uno ante mortem Trajani. Attamen, moriente Trajano, ubi præfectus erat Bæbius Macer, neque, ut apparet, a paucis mensibus, inquit Tillemontius, cum satis potens crederetur ad contendendum de imperio cum Adriano. Sic ille ratiocinatur, quia apud Spartianum pag. 3 Tatianus per epistolas monuisse Adriannum dicitur, ut et Bæbius Macer præfectus urbis, si reniteretur ejus imperio, necaretur, et Laberius Maximus, qui suspectus imperio in insula exulabat, et Frigi Crassus. Quam inanes hoc argumentum

ACTORUM
J. S.

objectiones ea
ætate Alexan-
dri et Eventii
sumptæ

B

non officium
fidei Actorum

F

non prolatur,
verba præfe-
ctum non fuisse
Hermetem;

AUCTORE
J. P.

contra præfecturam S. Hermetis, ex ipso Tillemontio intellige. Tomo 2 Imperatorum pag. 229 in Adriano art. 5 hæc citans verba, observat Bæbium Macrum anno 101 fuisse consulem, suffectum videlicet. An ergo Bæbius, qui consul fuerat a tot annis, timore esse non poterat, nisi diuturnam gessisset urbis præfecturam, cum exsules quoque timerentur? Aliquid deinde scrupuli injicit, quod nomen Hermetes, sit Græcum, rarum, inquit, inter eos, qui prima imperii munia obibant. At imperabat Trajanus, origine Hispanus; cur ergo Græci origine imperii munia obire non potuissent? Deinde Blanchinus in notis ad S. Pium ex variis inscriptionibus ostendit, nomen Hermetis in urbe tunc satis fuisse commune. Nihil igitur est, cur negemus urbis præfectum fuisse.

respondetur
ulius scrupulis,
et ostenditur,

15 Vehementius impugnat Actanum. 3, quod ibidem urbis præfectura captivo Hermeti continuanda promittatur, si idolis sacrificare voluerit: id enim se credere non posse affirmat. At ego omnino mihi persuadeo, id facile crediturum fuisse Tillemontium, si hæc Acta defendenda suscepisset, non oppugnanda. Certe tom. 5 Monumentorum nota 1 in S. Theodotum, cujus Acta ibi defendit, pag. 661 credere potuit sacerdotium Appollinis, aliaque maxima Theodoto a tyrannis promissa, addens plura eos promittere solitos, quam præstare post labefactam Christianorum fidem. Jam vero si hæc illi promittere potuerunt homini, qui couponem agebat, ut videri potest in Actis S. Theodoti tom. IV Maii a pag. 149; idque credere potuit Tillemontius; cur credere recusavit Viro illustrissimo promissum fuisse, continuandam ipsi præfecturam, quam ante gesserat? Mihi sane hoc magis apparet credibile quam illud; nec aliter apparebit rem recte consideranti.

Tillemontium
alibi ob similes
difficultates
Acta non re-
probasse.

16 Dispicuit Tillemontio in Actis num. 2, quod templorum pontifices dicantur accessisse Aurelianum, dum Romam venerat, ut accusarent Christianos: quod necessarium non fuisse contendit, cum missus esset Aurelianus ad Christianos occidendos. Inanis rursus scrupulus. Quis enim mirabitur, idololatrias illos, qui rem ad imperatorem videntur detulisse, mox ad Aurelianum venisse, ut eum magis incenderent, ac de omnibus magis informarent? Tandem huic disputationi adungere lubet verba Tillemontii, quæ habet tom. 5 pag. 660, nota 1 in S. Theodotum: Pauca sunt monumenta, inquit, quantumcumque sint authentica, in quibus non reperuntur difficultates, et quandoque multum negotii fieentes, quas non tollas facile. Quapropter mirandum non est, si etiam occurrant in Actis sancti Theodoti, imo et Alexandri. Addo, difficultates, quibus ibidem respondere conatur, mihi non minores videri, quam illæ sint, quas modo pertractavimus. Attamen Acta illa suscepit defendenda Tillemontius, nec reprobanda censuit; ita ut non satis perspiciam, quam consequenter hæc tanloperere oderit, ut nihil prorsus ex illis Actis assumere sustinuerit, ipsumque S. Alexandri martyrium variis locis negaverit.

Martyrium S.
Alexandri si-
ne ratione ne-
gatum:

17 At quoniam ratione martyrium Alexandri negat Tillemontius? Irenæus, inquit, lib. 3 contra Hæreses, cap. 3 enumerans Pontifices usque ad Eleutherium, de nullius martyrio mentionem facit, excepto Telesphoro: difficulter ergo credi potest, ullum illorum post Petrum fuisse martyrem præter Telesphorum. Enimvero tam inutilis hæc est ratio, viroque erudito indigna, ut crederem Tillemontio

inadvertenter exeidisse, nisi eandem variis locis repeteret, et ad alia quoque martyrum Acta impugnanda adhiberet. Quippe Irenæus brevissime ibidem commemorat successionem primorum Pontificum, sicut cap. 1 breviter enumeraverat cum Petro et Paulo Evangelistas quatuor. Deinde ut cap. 3 sitel martyrium Alexandri, sic cap. 1 non meminil de martyrio Petri aut Pauli; licet horum mortem attingat, ac ne obitum quidem Alexandri memoret. Verba accipe de morte Petri et Pauli prolata cap. 1: Post vero horum excessum, Marcus etc. De Alexandro autem, ejus antecessoribus et successore, sic habet: Huic autem Clementi succedit Evaristus, et Evaristo Alexander, ac deinceps sextus ab Apostolis constitutus est Sixtus. Quis hinc inferat nullum inter primos Pontifices martyrem fuisse, nisi Telesphorum quia de solius Telesphori martyrio sit mentio? Quis, inquam, hoc inde deducat, qui non eodem modo inferre posset, ne Petrum quidem aut Paulum fuisse martyres? Quin imo eadem consequentia, id est nulla, contendere poterit, nullum e quatuor Evangelistis, antequam Irenæus hæc scriberet, mortem obiisse, quia videlicet mors Petri et Pauli commemoratur, Evangelistarum prætermittitur.

18 Vides hinc, lector studiose, eo usque omnem fidem Actis S. Alexandri detrahere studuisse Tillemontium, ut ne martyrium quidem S. Alexandri admiserit, ut omnia ad S. Hermetem, aliosque martyres spectantia, quæ in iisdem Actis memorantur, tanquam nullius fidei haberi voluerit. Hunc duce intrepide secutus est Bailletus ad III Maii in Alexandro, et in Hermete ad XXVIII Augusti. Nec alii defuere, qui speciosis Tillemontii ratiociniis manus dedere. Ne Sotterius quidem noster in Martyrologio Usuardi, in Observationibus ad III Maii satis a Tillemontio recessit, cujus objectionibus acquievit contra Henschenium. Hinc ego ipse initio hæsi dubius, et, nisi rei gravitas me imputisset ad argumenta Tillemontii impigno labore excutienda, ne rariorum martyrum Acta, quæ ab uno hoc monumento petuntur, prorsus abjicerentur, facile lato jam contra Acta judicio adhæsissem. At, cum singulas objectiones examinando, vanitatem illarum deprehendissem, mentem mutavi; et Acta defendenda censui, non quidem ut primigenia et sincerissima, et certa quoad omnes circumstantias, sed ut probabilia certe, et credibilia in factis præcipuis, imo in iis omnibus, quibus certiora monumenta non repugnant.

quantum fidei
Actis ejus tri-
buendum.

§ II. Elogium ex Adone; cultus antiquissimus; cœmeterium cum ecclesia, aliaque loca ipsius nomini dicata.

Quidquid in Actis S. Alexandri refertur de S. Hermete, Ado satis fideliter intexuit elogio, quod ad XXVIII Augusti de S. Hermete recitat. In illo pro Aureliano imperatore substitue Aurelianum comitem sub Trajano imperatore, ut ipse Aurelianum vocat ad III Maii in Alexandro. Et numerum servorum, qui cum Hermete dicuntur conversi, mendosum aut nimis exaggeratum existima: Romæ, inquit, natale beatissimi Hermetis in martyris. Hunc illustrissimum virum B. Alexander Pontifex et martyr,

Elogium, in
quo pauca
corrigitur,

A martyr, cum esset præfectus urbis Romæ, baptizavit cum uxore, et filiis ac sorore Theodora, cumque eo pariter mille ducentos quinquaginta servos ejus, uxores quoque et filios eorum, prins ingenuitate illis concessa. Et non multo post ab Aureliano imperatore trusus in carcerem, beato etiam Alexandro in custodia posito, tribuno Quirino commendatur. Qui dixit ad beatum Hermem: Quæ ratio est, vir illustris, ut vice sacra judicans, non solum ad istam injuriam te redigi velis, verum etiam præfecturæ honore expoliatum, in vinculis te tamquam privatum trudi æquanimitè feras? Sanctus Hermes ait: Ego præfecturam non perdidit, sed mutavi. Nam dignitas terrena a terris tollitur, ac mutatur; dignitas vero cælestis æterna sublimitate subsistit. Dicit ei Quirinus: Miror te prudentem virum ad tantam stultitiam devenisse, ut credas extra istam vitam te aliquid habiturum, postquam cineres humani corporis ita ad nihilum redigantur, ut nec ossa ipsa subsistant. Cui beatus Hermes: Et ego autè hos annos illam deridebam, et istam carnalem vitam utilem esse dicebam.

recitatur

20 Et Quirinus: Fac et me probare, ut si ita est, sicut tu credidisti, et ego credam. Beatus Hermes dixit: Sanctus Alexander, qui habetur in vinculis, hæc me docuit. Audiens hæc Quirinus, cœpit maledicere Alexandro, et dixit ad Hermem: Ego te rogavi dicens, fac me probare juste te credidisse, et tu mihi nominasti hominem magum, quem in vinculis habeo, et in carceris ima conclusum. Si verum est ergo, quod dicis, vado ad eum ipse, et triplicabo illi vincula et custodes, si potuerit hora cœnandi ad te venire, credam quæ docuerit. Ivit, triplicavit vincula, custodes apposuit. Primo igitur noctis initio, venit puer, qui videbatur esse non amplius quam quinque annorum, ferens faculam ardentem in carcere, et flectens genua sua cum beato Alexandro oravit, dicens orationem Dominicam, et apprehendens manum ejus eduxit per fenestram, et perduxit eum ad beatum Hermem in domum Quirini. Quirinus factum hoc ut vidit, exterritus est. Cui post alia beatus Hermes dixit: Ecce nos vides in unum, quos custodiis mancipasti.

et Martyrologio

C 21 Causa, cur ego sancto Alexandro crediderim, ista est. Unicus cum mihi esset filius in ultimo languore positus, qui adhuc ambulabat ad litterarum studia, hicque in capitolium cum esset ductus a me et matre sua, et sacrificassemus diis, et pontificibus præmia dedissemus, mortuus est. Tunc increpare me cœpit nutrix ejus, dicens: Si cum ad limina sancti Petri duxisses, et credidisses Christo, filium tuum incolumem haberes. Cui ego respondi: Dum tu ipsa cæca sis facta, et non sis curata, quomodo filium meum reddet incolumem? Si ante istos, iuquit, quinque annos credidisses Christo, redditi mihi essent oculi. Cui dixi: Vade, et crede: et si tibi oculos aperuerit Alexander, credam, quod et mihi reddat filium meum. Abiit ad ipsum cæca, et ecce reversa est ad me sana, imponensque humeris suis filium meum mortuum, cucurrit, et jactavit eum ante pedes beati Alexandri. At ille oratione facta resuscitavit eum. Ego confestim misi me ad pedes ejus, et rogavi me fieri Christianum.

S. Adonis.

22 Patrimonium vero matris ejus ipsi contuli: aliquanta etiam de meo addidi. Cetera vero aut pauperibus erogavi, aut servis meis, qui mecum facti sunt Christiani, dedi. Hæc et his similia cum egisset circa Quirinum beatus Hermes, credidit Quirinus cum omni domo sua, et

baptizatus est. Aurelianus cuncta hæc audiens, dictavit in ultimo sententiam, ut beatus Hermes gladio puniretur. Qui decollatus, a beata sorore sua Theodora collectus, in Salaria veteri non longe ab urbe Roma, sub die quinto, mense Septembrio sepultus est. *Hactenus Ado. At in fine pro die quinto Septembris, legendum quinto Kalendas Septembris, ut in Actis habetur, et Ado procul dubio scripsit, cum illo die ejus annuntiet memoriam.*

AUCTOR
J. S.

23 Porro dubium apparet, utrum Hermes passus sit sub Trajano, an vero sub Adriano diebus octodecim post obitum Trajani. Quippe, uti scriptores jam consentiunt, defunctus est Trajanus circa x Augusti anno 117, Silivante, dein Trojanopoli, in Cilicia. Hinc pati eodem anno potuit Hermes xxviii ejusdem mensis, priusquam mors Trajani Romæ esset cognita. Ado, cui alii quidam consentiunt, Alexandrum Papam, quem præcessit Hermes, sub Trajano passum affirmat. At Usuardus ad iii Maii Alexandri martyrium sub Adriani imperio collocat: illi cum aliis adhæret Martyrologium Romanum. Dissensio hæc orta est ex Actis S. Alexandri diverso sensu intellectis. Etenim illa sic habent num. 2: Unde nutu Dei eodem anno defunctus est Trajanus. Si ille defunctus est eodem anno, quo movit hanc persecutionem, necessum est, S. Hermes anno 117 passus sit, imperante jam Adriano. Sin vero Trajanus sit defunctus eodem anno, quo coronatus est Alexander cum sociis iii Maii, ut auctor verisimiliter insinuare voluit, cum nullibi loquatur de Adriano, passus est S. Hermes anno 116, imperante adhuc Trajano. Atque hoc mihi probabilius apparet, quia Aurelianus comes omnia exsecutus videtur ex mandato Trajani, et rectius sic intelligitur, quo modo Seleucia sit Romam missus. Hisce expedilis, ad antiquissimum Hermetis cultum ostendendum progredior.

Passus est probabilius Sanctus anno 116.

24 Jam num. 3 ostendimus memoriam S. Hermetis celebrari in vetustissimo Kalendario per Bucherium edito. Scriptum illud est circa medium seculi iv, eosque dumtaxat annuntiat Sanctos, quorum festivitates habebantur in cœmeteriis sub terra, ut observavit Papebrochius tom. 2 Junii, pag. 464. Porro cœmeterium Basillæ, in quo memoratur ibidem S. Hermetis festivitas, ab ipso Hermete, uti etiam a Proto et Hyacintho, nomen habuit; quemadmodum probat Aringhus in Roma subterranea lib. 4, cap. 34, ubi cœmeterium istud SS. Hermetis, Basillæ, Proti et Hyacinthi cum adjuncta basilica late describit. Laudatus Papebrochius existimat, loco S. Hermetis nomen primo fuisse; deinde Proti et Hyacinthi nomina accessisse, ac demum a Basillæ corpore ibidem deposito Basillæ cœmeterium frequentius appellatum. Idem suspicatur, ecclesiam in honorem istorum martyrum conditam fuisse Constantini tempore. Anastasius Bibliothecarius in Pelagio II ait: Hic fecit cœmeterium beati Hermetis martyris. Verum id fortasse de restauratione intelligi debet, cum cœmeterium sit antiquius, certe sub nomine Basillæ.

Antiquissimus Sancti cultus ex cœmeterio.

25 Adrianus I, teste eodem Anastasio in Adriano, basilicam cœmeterii sanctorum martyrum Hermetis, Prothi et Hyacinthi, atque basilicam (Basillæ) miræ magnitudinis innovavit. Legendum Basillæ, non Basilicam, censet et probat Aringhus in Roma subterranea tom. 2, pag. 234. Idem pag. 320 ex inventa inscriptione antiqua docet, cœmeterium istud cum ecclesia

adjunctaque ecclesia ei sacra,

AUCTOR
J. S.

ecclesia subterranea adhuc exstare in villa Societatis Jesu. Addit pag. 321 : Ejusdem quoque Petrus Maullius disertis apertisque verbis meminit ; singula enim Urbis cœmeteria, quæ Pincianam extra portam sita sunt, enumerans, hæc habet : " Cœmeterium S. Hermetis et Basilillæ est foris portam Pincianam, ubi est ecclesia S. Hermetis martyr. " Quod plane ex marmoreo quodam peristylia fragmento comprobatur, ut in ipso præmemorata domus liminari adhuc cernitur : quo, dum illuc post Bosii obitum, ad delineandam cœmeterii ichnographiam ventitatum esset, ejuscemodi fragmenta studiosis oculis exquirendo ac perlustrando, ipsummet sancti Hermetis nomen, his quidem notis exaratum perlegi contigit...HERME...Quod utique peristylum portæ ejusdem ecclesiæ sancti Hermetis, tituli instar, præfixum quondam fuisse, probabiles ultro nobis conjecturæ suadent.

quæ describitur, prout nunc exstat:

26 Ut ipsam autem ecclesiam perlustremus ; hæc quidem ambitu satis ampla est ; longitudinis nempe palmorum xc circiter, latitudinis xxx cum dimidio, altitudinis l. Apsidem insuper satis amplam præferet, quam picturis quoque affabre olim excultam, concinnatamque fuisse ipsemet adspectus edocet. Hic vero venerandas Christi Domini Servatoris, ac beatorum angelorum imagines primum extitisse, seniores Societatis ejusdem Patres affirmant. Quoniam vero subterraneo loco ecclesia sita est, e foramine quodam, quadratam præferente formam, quod super apsidem aptatum cernitur, demissum ab alto lumen hæc recipit. In imis autem ejusdem parietibus, qui pavimento adhærent, haud pauci ad cœmeterium aditus, etsi humo obducti, a perscrutantibus deprehenduntur. Altero igitur eorumdem referato, obvisus ad cœmeterium illico iugressus patuit, is tamen eum in modum depressus, atque angustus, ut demisso prostratoque corpore humi aliquamdiu repere opus fuerit, ad alteriores quousque semitas, non absque ingenti incommodo ac labore deveniretur.

antiqua veneratio Antii, et Panormi.

27 Porro S. Hermetem aliis etiam locis antiquo admodum cultu gaudere, probabiliter ex variis colligimus. Anasias Bibliothecarius in Bonifacio I meminit de ecclesia quadam tunc Antii Sancto huic sacra. Eulalius, inquit, antipapa habitavit in civitate Antii ad S. Hermem. At cum urbs dudum eversa sit, ecclesia illa eandem haud dubie sortem subierit. Fuit et Panormi in Sicilia monasterium S. Hermetis, sub finem seculi vi, ut videtur, fundatum a S. Gregorio Magno. De illo meminit ipse Gregorius lib. 6, epist. 42 (alias 41) his verbis : Urbicus abbas monasterii S. Hermæ, quod Panormi situm est, a nobis cum congregatione sua magnopere postulavit, in eodem monasterio presbyterum, qui sacra Missarum solemnitas celebrari debeat, ordinari. Huic postulationi ibidem annuit Gregorius. Jam vero monasterium istud a Gregorio fundatum existimant, quia lib. 5, epist. 6 (ante lib. 4, epist. 4) ait : Urbicus monasterii mei præpositus, quod de eodem intelligendum, cum scribat ad episcopum Panormitanum. Rocchus Pirrus in Notitiis Siciliensium ecclesiarum tom. 1, pag. 63 probat celebre fuisse illud monasterium, subjungitque sequentia : Hoc tandem monasterium Rogerius rex sive collapsum reparavit, sive dirutum construxit, ac D. Joanni dedicavit ; atque inde factum est, ut etiam nunc id monasterium dicatur, S. JOANNIS DE HEREMITIS : corrupta enim Hermetis vox in vocem Heremitis transiit : quamquam aliqui ex

majori vocabuli similitudine decepti crediderint, Heremitarum hominum cœnobium fuisse ; atque inde eam appellationem exortam esse. Ad hoc monasterium crediderim pertinuisse proximum S. Mercurii templum, Hermes enim Latine Mercurius est. Ita ille. At fateamur non omnino certum esse, hæc spectare ad Hermetem nostrum, cum nomen Hermes et Hermas, pluribus sit commune : nullus tamen inter illos est, cujus nomen tam est illustre.

28 In Gallia quoque certa occurrunt indicia antiqui cultus S. Hermetis. Ad xxvii Augusti in S. Cæsario num. 53 recitari epistolam Messiani presbyteri, qua testatur, Dominum cum SS. Petro, Paulo, Augustino, ipsoque Hermete apparuisse his verbis : Age pœnitentiam, quia memoriam martyris Hermetis, quem in præsentem habes, inter sacra Missarum mysteria, cujus festum a fidelibus hodie veneratur et colitur, negligenter oblivioni tradidisti. Cæsarius autem, eodem teste aurito, mane suis post solitam exhortationem dicebat : Væ mihi misero, quia ex triennio infeliciter oblivioni tradidi memoriam martyris Hermetis, . . . cujus memoria uou derelinquetur in æternum. Addit messianus : Post hæc cum apparatu necessario ad locum (visionis) rediit, ubi ecclesiam construxit in honore beati Hermetis martyris, quam jure perpetuo Arelatensi sedi deputavit. Facta hæc ante medium seculi vi, quo floruit Cæsarius ; spectantque haud dubie ad Hermetem nostrum, cum is solus colatur xxviii Augusti, quo oblata est visio.

29 Ex his mirum non est, memoriam Sancti annuntiari in Fastis quibuslibet antiquissimis ; quales sunt, præter Bucherianum jam dictum, Kalendarium a Frontone editum, Martyrologia S. Hieronymi nomen præferentia, Martyrologium vetus Romanum, Sacramentarium Gelasii Papæ per Thomassium luci datum, in quibus omnibus reperitur ad xxvii Augusti. Accedit Sacramentarium Gregorii apud Menardum, in quo habet præfationem specialem. Tandem, ne singula enumerando sim longior, Hermetem clarissimum martyrem, vetustissimo et pereuni cultu celebratum, ostendunt antiqua Kalendaria apud Florentinum, et Martyrologia nostra omnia, in quibus (si Rabanum excipias, in quo transponitur) primum locum obtinet, ut observat Solerius noster in Usuardo suo ad xxviii Augusti. Missa ergo facio Martyrologia reliqua, et ad varias corporis translationes illustrandas progredior.

§ III. Diversæ sacri corporis translationes, et reliquiæ variis locis sparsæ.

Sacrum S. Hermetis corpus ex cœmeterio jam dicto elevatum fuit seculo ix, et translatum ad ecclesiam S. Marci per Gregorium IV summum Pontificem, qui ecclesiam S. Marci Romani Pontificis, cujus fuerat Cardinalis, a fundamentis reædificavit, teste Anastasio Bibliothecario in Gregorio IV. Non meminit quidem Anastasius de translato illuc S. Hermetis corpore, sed Eginhardus, tunc abbas Selingenstadiensis, in Historia translationis SS. Marcellini et Petri, apud nos tom. 1 Junii, pag. 204 id factum per Gregorium IV eodem tempore, quo ecclesiam S. Marci, non Evangelistæ, ut per errorem scripsit, sed Romani

in Gallia, ubi restituitur per S. Cæsarium divinitus monitum :

nomen Sancti in Fastis antiquissimis.

Corpus Sancti elevatum a Gregorio IV :

A *Romani Pontificis, ædificabat. Imo Aringhus lib. 4, cap. 34, relata hac translatione, adjungit: Porro Hermetis martyris corpus in divi Marci ecclesia, in quam translatum fuerat, condigno adhuc honore asservatur. Ad id verisimile non est, primo quia nec Piazza in Hemerologio sacro, etiamsi alias assignet reliquias in variis ecclesiis, de corpore ibidem adhuc servato meminit, nec istud combinare possumus cum translatione corporis inferius referenda. Quin imo Pancirolus in Thesauris Urbis, seu indice reliquiarum in fine subjecta, ingenue fatetur, se nescire, ubi sit corpus S. Hermetis.*

quo tempore reliquie quædam Selingenstadium delictæ,

31 Porro laudatus mox Eginhardus refert, quo modo partem reliquiarum S. Hermetis acceperit in Mulinheim, seu Selingenstadii, ut locus in Franconia ad Mœnum deinde dictus, vulgo Selingstat. Casu igitur factum est, inquit, ut eo tempore, quo sepulcrum beatissimi Hermetis erat aperturus, et sacrum illius corpus inde fuerat sublaturus; unus ex nostris, qui eodem anno supplicandi gratia, ut moris est penitentibus, Romam venerat, congregatæ ab basilicam Martyris multitudini cum ceteris peregrinis interesset: Is negotio, quod agebatur, diligenter inspecto, spem adipiscendarum memorati Martyris reliquiarum, licet corde simplici, non tamen sine causa concepit: et Deusdonam diaconum, cujus in primo libro crebram fecimus mentionem, adiens, obnixè rogavit, ut ex his quantumcumque a custodibus loci acciperet, mihi que defereudum sibi præstaret. Qui confestim precibus ejus annuens, id se siue mora facturum pollicetur: datoque custodibus pretio, non solum S. Hermetis, sed etiam sanctorum Proti atque Hyacinthi, quorum in eadem basilica corpora erant posita, reliquias accepit. Et illas quidem per quemdam familiarem suum, cui Sabbatino cognomen erat, simulque et nostrum, qui ei, ut hoc faceret, persuasit, mittere curavit: quod autem de corpore B. Hermetis potuit adipisci, ipse ad nos veniens, pro ingenti munere detulit.

miraculoque nobilitatæ:

32 Non diu post hæc ipso die festo S. Hermetis insigne accidit miraculum, quod Eginhardus ibidem refert. Mulier quædam Coloniensis, misere contracta, usuque membrorum destituta, eo venerat ob famam miraculorum SS. Petri et Marcellini, jussaque divinitus fuerat, adventum Medici præstolaretur, qui eam esset procul dubio sanaturis. Cum interim, inquit, circa medium fere mensem Augustum Deusdona diaconus, cujus in primo Operis hujus libro crebram fecimus mentionem, Roma veniens, unum articulum digiti B. Hermetis martyris pro magno nobis munere detulit. Quem accipientes, capsula reconditum, in superiori parte basilicæ, supra ipsum occidentalem ecclesiæ introitum collocavimus. At femina, quæ, ut dixi, visione divinitus admonita illuc venerat, et duobus jam exactis mensibus, nihil promissæ opis sibi advenisse cernebat, delusam se vano somnio existimans, reditum in patriam meditari cœpit. Statuitque cum negotiatoribus, qui se reducerent, ut proxima Dominica, quæ quinto Kalendarum Septembrium die simul cum anniversaria S. Hermetis sollemnitate erat futura, navem eorum in regionem suam reversura conscenderet. Jamque instante nocte, quæ diem profectioei conductum erat sine dubio præcessura, cum nos secundum consuetudinem, completo nocturnali officio, ad quiescendum fuisset egressi; ceteris excubitibus, femina illa introire volens, in ipso limine consedit: ibique coram omnibus stupore quodam oppressa, pa-

rumper obtulit: ac deinde erumpente ex omnibus pedum unguibus aliquanto sanguine, ad se reversa, manum circumstantibus porrexit, erectaque in pedes, ad sepulcrum martyrum ambulare cœpit. Quo cum pervenisset, ad orationem coram altari prosternitur, ibique tandem jacuit, quoadusque hymnus, quem exultantium simul atque mirantium multitudo Deum laudans devotissime cantabat, completeretur. Quo finito, sana surrexit, sed in patriam ulterius redire noluit. Merito igitur miraculum istud B. Hermeti adscribitur, cujus die natalitio, et sub cujus reliquiis gestum esse constat. Facta hæc esse anno 830, colligitur ex Dominica, in quam festum S. Hermetis, seu xxviii Augusti, incidebat: nam id fiebat anno 830, quo littera Dominicalis erat B. Baronius itaque, hæc referens ad annum 829 num. 1, uno anno aberravit.

LECTOR J. S.

33 Sigebertus in Chronico ad annum 851 translationem corporis refert his verbis: Reliquiæ sancti Hermetis martyris per Lotharium imperatorem in Gallias mittuntur, et apud Indam monasterium honorifice conduntur. Idem in Chronico suo Albericus habet iisdem fere verbis, sed anno præcedenti. At potior fides est Sigeberto; ut antiquiori, quem etiam sequuntur Baronius ad eundem annum, citandique postea Molanus, Miræus, et alii. Advenisse eo corpus x Januarii existimant Majores nostri in Prætermisssis ad illum diem, quia in excuso æque ac Ms. Martyrologio Adonis x Januarii notatur, Adventio sancti martyris Hermetis. Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii ad xxviii Augusti sic habet: In vetusto quodam Martyrologio annotatum observavi quarto Idus Januarii adventioem S. Hermetis martyris apud Indam. Quod an de primo, an de secundo adventu accipiendum sit, ignoro: At dubitandum non videtur, quin de primo adventu locus sit intelligendus: nam, si ipsa sint Adonis verba, res certa est, cum Ado defunctus sit, antequam corpus S. Hermetis secunda vice Indam deferretur. Deinde, si quis putaret hæc Adoni postmodum adjecta, quod qua ratione dici possit, non video: ne sic quidem recte intelligeretur locus de secundo adventu; cum tunc corpus tantum depositum sit in metu Nortmannorum, ut restitueretur postea. Certe Rosweydeus in Notationibus ad hunc locum Martyrologii Adonis primam translationem intelligit, et locum, quo reliquie tunc translatae, explicat hoc modo: Inda locus est juxta Aquisgranum, ubi S. Cornelii monasterium, in quod hæc reliquie primo fuere illatae. Porro monasterium Indense, seu S. Cornelii, Ordinis est S. Benedicti, ac vulgo Cornelis-munster dicitur.

corpus Indam prope Aquisgranum,

E

F

34 Addit Rosweydeus: Inde Rothuacum, quæ villa Brabantia est (imo Flandriae nunc, ut videbimus) anno dcccclx deductæ vi Julii, ut habetur in Martyrologio propriæ ecclesiæ: " Ipso die, translatio corporis S. Hermetis martyris in Rothnaco ". Hinc Danis Belgicam vastantibus, Othone imperatore, rursus Indam relatae. Post rebus pacatis, ad Rothnacenses rediere. Sic ille breviter, quæ paullo latius exponam. Aubertus Miræus in Fastis Belgicis et Burgundicis pag. 494 sic habet: Anno dcccclx, die vi Julii S. Hermetis corpus Inda Rothnacum, ad basilicam canonicorum, a S. Amando Trajectensi episcopo fundatam, est translatum, per Ludovicum imperatorem, Lotharii imperatoris jam nominati filium. Idem paullo brevius habet Meyerus in Annalibus Flandriae ad eundem

atque istinc Rothnacum translatum:

ACCETTORE
J. S

dem annum. Lotharius jam statuerat illuc sacrum corpus deferre; sed, eo morte prævento, filius patris voluntatem implevit. Audi Molanum loco ante assignato: Hujus (S. Hermetis) corpus Lotharius imperator Roma attulit, et ad tempus collocavit apud Aquisgranum in sancti Cornelii monasterio villæ Indensis, alium locum honorificum præparans: qui opere imperfecto Prumiæ monachus est effectus, et paulo post obiit. Filius autem Ludovicus, patris voluntatem adimplere volens, asportari fecit ad monasterium canonicorum de Rothnace anno octogentesimo sexagesimo. Habeturque ejus loci fundator secundarius, primarius enim jam ante fuerat sanctus Amandus. *Hiscæ consentiunt monumenta varia partim impressa partim Mss., Rothnaco nobis transmissa, quæ seculus est Molanus.*

rursus Indam
Coloniamque
delatum metu
Danorum,

35 Subdit ille, qua occasione corpus Indam rursus delatum, relatumque Rothnacam. Factum id circa annum 940 affirmat Miræus, addens Coloniam usque translatum esse metu Danorum. *Hiscæ multo antiquior, utpote qui initio seculi XII floruit, Baldericus Noviomensis et Tornacensis episcopus, rem totam narrat in Chronico Cameracensi, edito per Colvenerium, lib. 1, cap. 75 hunc in modum: Danis quoque circa istam provinciam non minus furentibus, et, ut liquet ipsas historias legentibus, sanctas Dei casas incendentes, beatus Hermes martyr Christi, quem Papa Alexander Romæ baptizavit de Rothnace villa Brabantense, de monasterio videlicet, quod beatus Amandus construxit, ad monasterium villæ Ende, quæ juxta Aquisgranum sita est, primo asportatur; deinde vero Coloniam usque translatus, non paucis ibidem tempore demoratur. Unde intercedentibus aliquot annorum curriculis, inter utrumque clerum, id est, inter Rothnascenses atque Endenses, magna exorta est disceptatio. Danis enim remotis, rebusque sanctæ Dei Ecclesiæ in prosperitate restitutis, Rothnascenses suum moluntur referre Patronum: Endenses vero unanimiter refragati, retinere contendunt, utpote videlicet preciosum thesaurum.*

denique Rothnacensibus restituitur.

36 Hæc igitur altercatio inter se aliquandiu processit. Rothnascenses autem consilio saniore præventi, dominum Fulbertum pontificem suppliciter adierunt, suæque deplorationis seriem inculcantes, obnixè implorarunt, ut quia de parochia ejus translatus fuerat, ibi etiam a violentis extortum sanctum Martyrem reportari cum omni labore contenderet. Horum itaque causam competentem prævidens episcopus, omni modo laboravit, quoad usque beati Martyris glebam ad proprium locum referri coegit. Pro tanti ergo beneficii recompensatione prædicti fratres, villam, quæ ab incolis Neuvehova nuncupatur, sanctæ matri ecclesiæ Cameracensium libenter contulerunt. *Villa illa Neuvehova, vulgo Nicwen-hove, notatur in tabulis Flandriæ non procul a Ninovia et Gerardi-Monte in confinio Hannoniæ, et Brabantia.*

Templum Sancti votivis peregrinat omnibus celebre:

37 Rothnacam vero, ubi hodie adhuc quiescit sacrum corpus, quodque aliis Rotornacum dicitur et Rothnace, Flandriæ Rouse, situm est inter Aldenardam et Tornacum, sed Aldenardæ vicinior, a qui distat duabus leucis. Fuit olim juris Brabantini oppidum; at anno 1280 Guidoni Flandriæ comiti venditum, ad Flandriam accessit: similiter in erectione episcopatum Belgii seculo XVI a diocesi Cameracensi transiit ad Mechliniensem. Illud pluribus describit Sanderus in *Flandria illustrata* tom. 2,

pag. 535 et 536, quem studiosus lector poterit consulere. De ecclesia Sancti nostri sic memorat: Fuit autem hæc D. Hermetis apud Rotornacum ecclesia fundata primum a S. Amando, et a Ludovico Lotharii imperatoris filio, aliisque principibus dotata postmodum, et possessionibus aucta, habetque in hodiernum diem sub titulo ecclesiæ collegiæ canonicos sub uno præposito constitutos. *Canonici hi, præter natalem Sancti, quem colit totum territorium Rothnacense XVIII Augusti, translationem celebrant VI Julii, teste Molano, qui de loco in rem nostram adjungit sequentia: Locus autem est celeberrimus, eo quod multi peregrini male affecti ad S. Hermetis memoriam adventent, et frequenter restituti ac sani discedant. Miræus in Fastis laudatis pag. 496: Anno MCCCXXII Carolus VI Gallia rex æger statuam suam, ex cera confectam, dono misit Rothnacam ad S. Hermetem, et sanitatem recuperavit; ut Meierus in Annalibus narrat. Addit tamen restrictionem Mejerus additum annum, hisce usus verbis: Et recuperavit rex sanitatem; quamquam per crebras vices et intervalla maneret phreneticus, adeoque laboraret, ut neminem agnosceret.*

38 Reliquas sacri corporis transpositiones memorat laudatas Miræus. Pag. 495 sic habet: Anno MLXXXIX S. Hermetis reliquiæ sunt collocatæ in novo feretro argenteo per Gerardum II Cameracensem episcopum, additis his versibus:

Papa, puer, nutrix, orat, vitæ datur, affert,
Hæc videt, hic vivit, stupet Hermes, fonte
novatur.

Fax Hermem Papæ sociat, Christoque Quirinum,

Facta reis pœna salvat, sanatque catena.

Hic trahit, ille necat, vivit Hermes, Angelus
adstat:

Confortata Deo pars redditur, altera terræ. Quibus versibus, pro sæculi barbarie rudioribus, vita et martyrium Hermetis breviter exprimitur. *Testimonium hujus translationis in feretro positum est, quod inventum anno 1526 his verbis scriptum: Anno ab incarnatione Domini millesimo octogesimo nono, Indictione duodecima, v Kal. Novembris, translatae sunt in hoc vase reliquiæ gloriosi Hermetis martyris a D. Gerardo II Cameracensi episcopo, episcopatus anno tertio, sub præsentia et testimonio dominorum Oiguardi abbatis, et D. Sigeri Blandiniensis abbatis, et Petri archidiaconi, et Tibaldi Rothnacensis præpositi, et Tibaldi decani, et domini Theoderici de Aldenarda, et ... advocati; adstante etiam honestarum personarum, clericorum et laicorum, non modica multitudine. De Gerardo II Cameracensi episcopo agitur in Gallia Christiana recusa tom. 3, col. 21 et seqq. Verum, quod ibidem assignatur episcopatus initium anno 1076, non convenit cum anno tertio hic relato, sed cum anno decimo tertio, ita ut verisimiliter pro tertio legendum sit decimo tertio. Testimonium enim vix legi potuit ob vetustatem, ut testantur Rothnascenses, qui illud Ms. ad nos transmiserunt. Demum, ut subdit Miræus pag. 496, anno MCCCXVI Robertus Crojus episcopus Cameracensis (de quo in Gallia Christiana col. 52) per Codefridum Einhamensem abbatem, S. Hermetis reliquias ex veteri feretro, in quo Gerardi episcopi scriptum testimoniale est repertum, (ut mox recitavimus) in novum transferri mandavit.*

39 Porro Rothnascenses annis singulis in festo SS. Trinitatis corpus Patroni sui supplicantes circumferunt. Præcipui magistratus nomine universi

E
gemina corporis in novis thecas translatione:

F

supplicatio quotannis fieri solita, in qua Sancti corpus circumferuntur

A *universi populi die Veneris ante festum prædictum corpus sibi eoneedi postulant ad supplicationem more solito instituendam, præstitoque ab ipsis juramento restituenti fideliter corporis, canonici de more annuunt, ut nobis Rothnaco perscriptum. Supplicatio autem in Ordinario Rothnacensi sic describitur: Facta magna Missa, ordiatur solemnis processio cum cappis sericis, cum feretro sancti Hermetis martyris, et egreditur per occidentalem januam ecclesie: ad egressum cœmeterii dominus villæ cum populo suo recipit feretrum; sub cautione antedicta, ad portandum circa villam, ut supra dictum est, et processio regreditur ad ecclesiam per aquilonarem januam claustrum. Eadem fere deinde leguntur hoc modo: Hodie ad requestam * populi Rothnacensis, præpositus, decanus et capitulum concedunt, per bonam cautionem præhabitam, feretrum illustrissimi martyris Hermetis patroni nostri ferre circa villam, ob defensionem patriæ. Post Vesperas ad reditum feretri illustrissimi martyris Hermetis, totus chorus noster exit processionaliter obviam feretro, et recipit illud per duos canonicos, indutos cappis sericis, ferentes ad ecclesiam solemniter, cum cantico lætitiæ sui triumphum: O CHRISTI MARTYR. Hactenus de corpore; aut eerle corporis parte præcipua. Nunc quasdam illius partes minores investigabimus.*

* i. e. postulationem

reliquia variis locis conservata.

40 Piazza in Hemerologio sacro urbis Romæ ad xxviii Augusti sic habet: Festum (S. Hermetis) celebratur ad S. Mariam Majorem, ubi uuum ejus brachium exponitur: atque in ecclesia S. Alexii, ubi pars bona est capitis ejus: alia

pars est in S. Clementis, et in S. Annæ ad funarios. *Bucelinus in Sacratio Benedictino ad xxviii Augusti: Insignis, inquit, portio reliquiarum ejus (Hermetis) in Hersfeldensi monasterio. Gelenius in Colonia Magnitudine pag. 263 et 266 reliquias S. Hermetis annumerat thesauro ecclesie S. Gereonis Coloniae. Raysius in Hieroglyphylacio Belgico pag. 314 scribit, asservari in templo cathedrali Tornacensi costam integram gloriosi et illustris martyris Hermetis; et pag. 161 os parvum S. Hermetis martyris assignat collegio Anglorum Audomarensi. Idem pag. 45 inter sacras exuvias ecclesie S. Amati collegiatæ Duaci numerat S. Hermetis reliquias. Papæbrochius in Itinere Romano Ms. pag. 295 narrat, Aquisgrani in ecclesia collegiata S. Alberti ostensas sibi omnes reliquias, in quibus, inquit, S. Hermetis martyris caput. Masinus in Bononia perlustrata part. 1, pag. 433 asserit, caput S. Hermetis martyris Serviti Bononiensibus datum anno 1663 ab Alexandro summo Pontifice: at, cum adjungat acceptum esse ex cœmeterio S. Cyriacæ, ubi S. Hermes noster non fuit sepultus, de atio id intelligi debet; nec desunt plurimi ejusdem nominis martyres, uti videre est in Opere nostro locis variis. Demum Thomas Pessina a Czechorod in Diario reliquiarum metropolis Pragensis ad xxviii Augusti hæc habet: S. Hermetis M. brachium, quod obtinuit Carolus (IV imperator) Aquisgrani apud S. Adalbertum anno lccclvii. Item pars capitis, et duo frustula, quodlibet eorum digito majus.*

LECTOR J. S.

E

DE DUOBUS SS. PELAGIIS MART.

ALTERO CONSTANTIÆ IN SUEVIA; ALTERO IN CIVITATE NOVA ISTRIE

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. P.

§ I. Constantiensis Martyris memoria in Fastis sacris, dissertatio de loco martyrii; corpus Constantiam translatum.

SUB NUMERIANO IMPERATORE, UT FERENTUR. Annuntiator S. Pelagius Constantiensis

Constantiensis urbis situm indicavimus in hoc tomo ad diem xxviii Augusti, occasione S. Gebhardi vel Gebehardi, ejusdem urbis episcopi: in qua hodiernum etiam martyrem S. Pelagium annuntiamus, singulares ibidem publicæ venerationis honores adeptum, cum Fastis sacris, eidem loco ipsum attribuentibus ad hunc diem. Wandelbertus duobus hisce versiculis eum memorat:

Urbs Alamannorum * recolit Constantia sanctum

Hæc quoque Pelagium, fuso pro sanguine clarum.

Molanus: Apud Constantiam Galliæ urbem natalis S. Pelagii martyris. Galesinius: Constantiæ, sancti Pelagii martyris. Martyrologium Romanum: Constantiæ in Gallia S. Pelagii martyris, qui sub Numeriano imperatore, et Euilasio iudice martyrii coronam accepit.

2 Alia Martyrologia Pelagium annuntiant sine notatione loci. Nam Beda Plantinianus sic

habet: Item natale sancti Pelagii martyris. *Richenoviense, quod exstat inter Martyrologia Hieronymiana contracta apud nos post tomum vii mensis Junii fere ei consonat: Et alibi, sancti Pelagii mart. Longe alius annuntiantur modus legitur apud Nothorum: Eodem die (xxviii Augusti) Emmonia, quæ est civitas provincie Carnie, passio sancti Pelagii martyris. Et subditur hoc martyrii compendium: Qui tempore Numeriani imperatoris, agente Velasio * iudice, pro fide Christi primo ferri pondere collo manibusque gravatus in carcerem truditur: eductus virgis verberatur, dein fustibus creditur: postea equuleo suspensus, unguis laceratur, oleo bulliente venter infunditur, super fragmenta testarum, ligatis manibus ac pedibus, protrahitur, postremo capite truncatur. Grevenus, omisso primo loco, ponit eum in provincia Acarnanniæ. Martyrologicum Germanicum, sub Canisii nomine citari solitum, locum palæstræ*

in Fastis sacris, sed modo

Euilasio

* f. Alamannorum

AUCTORIS
J. P.
in Germani-
co textu in
Franck-
reich,
diversa.

stræ ejus in Acarnania etiam signat; cul-
tus autem Constantiæ in Gallia, vel Francia*.

3 Verum tam hæc, quam aliæ superius an-
nuntiationes vago et improprio modo loquen-
di, Constantiam collocant in Gallia, uti jam
pridem recte observavit Sollerius noster in Au-
ctariis ad Usuardum hac die, ubi post annun-
tiationem Molani ita monet: Supra tribuebatur
Pelagius CONSTANTIÆ GALLIÆ, quæ a Rheno longe
dissita est; nisi Gallia, vel potius Francorum
imperium in latissima significatione, quam olim
habuisse constat, accipiatur. Hæc lata et im-
propria significatio in errorem duxerit Saus-
sayum, qui die 1x Septembris scribit ista:
Apud Constantiam in secunda Lugdunensi pro-
vincia, S. Pelagii martyr, ibi sub Nume-
riano imperatore, sævientis Eulasio præside, ne-
cati in confessione pietatis. Inepte hic respexit
Saussayus ad Constantiam synonymam in Nor-
mannia Galliæ, vulgo Coutance vel Coutances
(de qua agit Baudrandus.) Ibi itaque eum pas-
sum esse, erronee asserit. Quod vero prædictus
B Martyrologus signet diem 1x Septembris pro
xxviii Augusti, accidisse suspicor, quia v Ka-
lendas Septembris confuderit cum v Idus
ejusdem mensis. His ita expositis et animad-
versis, opportunus se offert locus inquirendi,
ubinam gentium sanctus noster Athleta coro-
nam martyrii consecutus sit.

Dicitur passus
Emonæ in pro-
vincia Carniæ:

4 Hoc accidisse in civitate Emona, quæ est
in provincia Carnia, indicat Passio, quam da-
bimus, eidem ad stipulante alio ejusdem exem-
plari. Petrus de Natalibus episcopus Equili-
nus in Catalogo Sanctorum lib. 7, cap. 120 no-
mina aliter scribit: Pelagius, inquit, martyr
passus est in civitate Emona provincie Acar-
nanniæ. Martyrologium Notheri et Canisii su-
pra citavimus pro istis locis. De provincia
Carnia, et civitate Emmone etiam agitur in bre-
viariis Constantiensibus, quorum alterum an-
no 1561, alterum anno 1575 impressum nota-
tur, ut in lectionibus propriis S. Pelagii M.
ibidem licet videre. Consentiens itaque et per-
vulgata sententia est, ipsius martyrium in di-
ctis locis consummatum fuisse: ad quorum si-
tum definiendum opus est ulteriore indaga-
tione. Quærenda itaque nobis est civitas Emona
in provincia Carniæ.

duo hæc loca

5 Cellarius Notitiæ orbis Antiqui libro 2,
cap. 8, pag. 353 hanc civitatem ponit in Pan-
nonia superiore, pluribusque de illa disserit,
e quibus ea depromam, quæ magis in rem no-
stram conducere videantur. Omissis itaque il-
lis, quæ habet super diversa nominis efforma-
tione, de situ ipsum audiamus: Herodianus,
inquit, ad Italiam refert, ut πρώτη Ἰταλίας πόλις,
primam et limitaneam urbem post Alpes consti-
tuens. Sed non intellexit Herodianum (inter-
pres) cui ὄδρυνένη πρὸ τῆς ὑπερείας τῶν Ἀλπεων,
sita est ante radices Alpium, id est, Pannoni-
cas: nam sequenti die ἐπι τῆς Ἀλπεως ἐπίγοντο,
ad Alpes accesserunt. Male vero Herodianus Ita-
liæ fines, contra consensum omnium, trans Al-
pes removit. (Auctorem hunc lib. 8, cap. 1 ci-
taverat ibidem Cellarius.) Cum Plinio ergo (lib.
3, cap. 25) Pannoniæ adscribamus.

varia

6 Loco citato Plinius hæc de illa scribit: Ad
Septemtriones Pannonia vergit... In ea coloniæ
Æmona, Sciscia. Plinio Ptolemæum addit Cel-
larius, qui locum istum Pannoniæ superiori ad-
juxit ita, ut sit μετὰ τὴν Ἰταλίαν ὑπὸ τὸν Νορικὸν
Παννονίαν, inter Italiam sub Norico Pannoniæ, id
est, in harum regionum confinio, quemadmo-
dum etiam Zozimus (lib. 5, cap. 29 ibidem ci-
tatus) posuit, μετὰ τὴν Παιονίαν τῆς ἀνωτάτης καὶ

Νορικῶν. inter Pannoniam primam et Noricum. D
Et vero vir peritissimus, sicut pergit Cellarius,
harum regionum Jo. Lud. Schönleben multis
argumentis contendit, Æmonam LABACUM Car-
niolæ esse, vulgo LAUBACH dictum, quod et-
iam iter Antonini ab Æmona Sirmium confir-
mat. Sita est Æmona ad fluvium Nauportum, qui
nunc Labacus est, milliario Germanico a con-
fluentibus. Sed superius ad idem flumen est op-
pidum Nauportum, perperam a Strabone dictum
Ναυπορτον, Naupontum. Nomen enim a fluvio
habet: ejus etymon Plinius lib. 3, cap. 18 re-
velavit disputans contra Nepotem, aliosque, qui
ex Istro alveum in Adriaticum mare effluere cre-
diderunt. Elumen ex Alpibus oritur prope Lon-
gaticam, mansionem, quæ in Tabula (paullo
ante a Cellario indicata erat Peutingiorum
Tabula EMONA) est vi millibus ab oppido Nau-
porto: hoc xii ab Emona. Ex quo conjicitur,
probaturque a laudato viro I. L. Schönleben, Nau-
portum oppidum fuisse in loco Super-Labaci,
vulgo Ober Laubach... De situ universo inspicere
tabulam nostram Norici (ad pag. 326) qua hæc
plenius, quam Paunoniæ tabula, (ad pag. 346)
exponuntur.

7 Ceterum, si quis plura de loco, quem hic
elucidare conamur, desiderat, copiosissimas
ei notitias suggeret admodum reverendus et
eximius Dominus Joannis Ludovicus Schön-
lebius, sacræ theologiæ doctor, protonotarius
apostolicus, et archidiaconus Carniolæ infe-
rioris, jam memoratus, in libro, qui anno
1674 Salisburgi excusus est hoc titulo: Æmona
vindicata, sive Labaco metropoli Carniolæ vetus
Æmonæ nomen jure assertum. Idem auctor
condidit Annales Carniolæ, quorum præno-
tatur tomus esse primus, et anno 1681 Labaci
editus, et in quo de Carniolæ locis, atque aliis
rebus ad illam spectantibus diffuse tractatur.
Jam vero dispiciendum est, an et quo pacto
relata hactenus de Æmona, quam alibi paullo
aliter scribi vidimus, conciliari possint cum
provincia Carniæ, in qua hæc ponebatur.

E
observationi-
bus

8 Acarnannia apud Petrum de Natalibus,
vel, ut rectius scribitur in Martyrologio Ca-
nisiano, Acarnania, huic non spectat, sed ad
Græciam, ut videre datur apud Cellarium
lib. 2, cap. 13, pag. 705. Acarnauniam vero F
suspicio apud Petrum de Natalibus mendose
intrusam esse pro Carnia. Hanc vero compo-
nere cum civitate Æmona provinciam, diffi-
cile quidem est, sed conatu non indignum.
Cogito itaque primo, fieri potuisse, ut in anti-
quo aliquo codice per abbreviationem littera-
rum exaratum fuerit Carnia pro Carniolia. Id
si factum hic esse constaret, quod atibi sæpe
fit, nihil esset ulterius inquirendum. Sed con-
jectura est. Secundo, quoniam Pannonia et
Carnia, vel, ut nunc vocatur, Carniolia, con-
tiguæ fuerunt regiones apud antiquos, non vi-
deri improbabile, quod vel Actorum S. Pelagii
scriptor ambas ex aliqua saltem parte confu-
derit; vel antiqua Pannoniæ vel Carniæ divi-
sio latius patuerit, itaque fuerit utraque vel
alterutra extensa, ut aliquam altera alterius
partem complecteretur Ad majorem cogita-
tionis meæ dilucidationem, mitto lectorem ad
mappas geographicas. Et primo quidem in
ea, quæ est apud Cellarium lib. 2, cap. 9 ad
paginam 406, notantur Emona, Alpes Carni-
cæ, Julium Carnicum, item Carni, ita posita,
ut, facti fuisset, quod jam dixi, non impro-
babile videatur. Secundo, consuli potest mappa
ante Annales Schönlebianos, quæ exhibet Car-
nioliam antiquam, sive partem Norici, et
Carniæ etc.

elucidare

A 9 Quoniam vero, quæ disputari supra, magis mihi videntur ad verum accedere, et probabiliora ad palæstram martyrii S. Pelagii hodierni Emonæ in provincia Carniæ designandam cum Actis, quæ dabimus, et Notkero; sequitur, ut alius martyrii locus non videatur inquirendus, donec meliorem edoceamur. Proinde rejicimus ista, quæ habentur in Appendice 4 ad Chronicon Constantiense apud Pistorium, pag. 719: S. Pelagius Emons * natus, passus martyrium in civitate, quæ postea cognominari Constantia cœpit ad Rhenum, quo propter persecutionem secesserat tempore Numeriani imperatoris: cujus pater Pelosius, et mater Claria, nobiles ac ditissimi Christiani. Eandem ob causam displicent ea, quæ in Annalibus Carniolæ Schönlebius allegat parte 3 ad annum Christi 284, pag. 202, ex Bucelini Constantia, quam citat, ad eundem annum: Fuit Ungarus natione, nobilibus et opulentis parentibus Pelusio et Hilaria Christianis Emonæ editus., fugiens in patria persecutionem, hic sponte se offerens, juvenis xxv annorum. Hæc merito paucis castigans Schönlebius, Ungarum, inquit, posuit pro Pannone: nondum enim tunc Ungarorum nomen auditum, nec umquam Emona Hungaris paruit.

B 10 Bucelinus itaque Sancti patriam a loco passionis perperam distinguit, et, prout narratur in dictis Annalibus, præsidem Rhetiæ ponit Evidasium, qui in urbe nostra (Constantiensi videlicet) et castello ejusdem inferiori (Niderburg deinceps dicto) . . . residens . . . post tentatam frustra Sancti constantiam, atque inflicta tormenta, extra castellum gladio eum decollari præcepit. Hæc retuli e Schönlebi Annalibus, quia Bucelini Constantiam non reperi apud nos. Prætermitto ea, quæ habet Murerus in Helvetia sancta pag. 153. His subdere placet notitias, quæ ad corporis translationem pertinent, in cujus narratione inveniuntur nonnulla, quæ a scriptoribus diverso modo referuntur.

C 11 Chronicon Constantiense supra allegatum, et apud Pistorium in tomo, in quo dantur scriptores sex, vulgatum, pag. 634 inter episcopos Constantienses refert ista: Salomon hujus nominis secundus, vicesimus primus electus fuit anno Domini dcccxxxv, et iste sarcophagum sancti Pelagii martyris fieri fecit preciosis gemmis adornando. . . Obiit hic Salomon anno dcccxc. Vide, quam ista prorsus non cohæreant cum Appendice. quam ante citabam, ad istud Chronicon, ubi scribitur, ejus corpus integrum per Salomonem hujus nominis tertium, ad majorem ecclesiam Constantiensem translatum. Idem Salomon (II) occurrit alibi: nam apud Crusium Suevicorum Annalium dodecade 1, lib. 10, partis 1, pag. 284 hæc sunt: Salomon dcccxc, nobilis Rauschwagius. Ille S. Pelagii corpus Roma. . . Constantiam attulit. Hartmannus in Annalibus eremi Deiparæ Matris, monasterii in Helvetia, ad annum 918 rem sic narrat: Anni nongentesimi decimi octavi initio, quia ex principum ante dicto supplicio dolor perpetuus Salomonem exercebat, veluti eorum exitii causam ferret, tamquam expiaturus Romam abiit, multaque animi demissione ab Joanne Pontifice culpæ, si quam ea nec haberet, gratiam oravit. Pontifex non solum humaniter accepit, sed S. Pelagii martyris insuper sacris reliquiis, quia eo die custodia Dietboldi burgi egressus erat, victoriamque de hostibus tantam reportarat, honoravit, quas summa veneratione Constantiam detulit, et inter episco-

patus Divos tutelares S. Pelagium inseri voluit. Inter rerum Alamannicarum scriptores apud Goldastum, anno 1661 recensos, in libro de casibus monasterii S. Galli in Allamannia, qui Ekkelhardi Junioris, ejusdem monasterii cœnobitæ nomine prænotatur, capite 1, quod est de Salomone III, et abbate S. Galli, pag. 19 translationi prædicte adjunguntur de S. Pelagio sequentia: Cui cum multorum miraculorum virtutibus in signis esset, cottidie rumor ejus non solum proximas, sed et exteris Constantiam fecit orandi causa turmatim confluere regiones. Plura de sancti Martyris corpore impetratio, ac deinde magnifice condecorato, ibidem etiam legi possunt. Superius præmissa in signando Salomone non conveniunt; proinde dispiciamus, quisnam ex tribus hanc translationem fecerit.

12 In Chronico Constantiensi pag. 634 dicitur obiisse anno 873 Salomon I; secundus anno 891; tertius, de quo ibidem pag. 635, anno 919. Primum non lego accepisse dictas reliquias. Secundo id attribuit Chronicon, ut vidimus, Constantiense; sed Appendix ad illud, tertio. Secundum indicabat Crusius per nomen Rauschwagius. Tertium Hartmannus, addens sacrum hoc pignus obtentum a Joanne Papa, quocum Salomonis III tempora conveniunt: sedisse enim ponitur Joannes X anno 912, obiisse anno 928. Magis itaque mihi arridet sententia, quæ hanc rem gestam Salomoni III attribuit. Hæc dicta sint de sacri corporis ad Constantienses delatione, seu antiquo ejusdem statu: de præsentem autem nihil certi didici Liceat autem suspicari, insigniores plerasque ejusdem corporis partes a longo jam tempore ibidem non exstitisse; ad quod me movet epistola celsissimi domini Jacobi episcopi Constantiensis scripta ad Rotwilenses anno 1609, in qua non ita videtur fuisse locuturus, nec gratias tantis acturus Rotwilensibus pro accepto ab eis sacro osse, si corpus S. Pelagii apud Constantienses tali modo tunc temporis exstitisset. Dicta epistola dabitur inferius. Adde, quod P. Janningus noster in suo Itinere Ms. Belgico-Viennensi, solitus notare si quid in locis, per quæ transibat, notatu dignum de Sanctis reperiret, aliud nihil observet fol. 16 verso de hoc Sancto, quam illud: S. Pelagius mart. Constantiæ colitur xxviii Augusti cum octava, tamquam patronus civitatis.

13 Quæres, unde probetur, quod pignus sacrum S. Pelagii M., a Romano Pontifice datum Salomoni III, et ab hoc Constantiam delatum, sit Pelagii martyris illius, qui passus scribitur Emonæ in provincia Carniæ? Eundem hunc esse, non dicebat supra Notkerus, non Wandelbertus, non Acta apud Petrum de Natalibus, non nostra ex apographo bibliothecæ S. Galli postea excudenda, non denique auctores modo citati, qui scribunt de translatione pignoris istius sacri, sub nomine dumtaxat S. Pelagii martyris (apud Crusium sine titulo martyris) nulla addita alia nota characteristicâ, vi cujus discerni possit, an sit Emonensis, an alius synonymus. An igitur a Martyrologis num. 2 citatis, S. Pelagio M., qui Constantiæ colitur, Acta synonymi Emonensis sunt applicata? Ad objectam difficultatem respondeo, eam me eruditissimis Constantiensibus vel aliis expendendam relinquere, cum ex antiquis documentis has tricas dissolvi satis apte a me non posse, candide profitear, nec sciam, cujus Pelagii corpus hic intelligendum sit.

14 Nec præteriero aliud punctum, quod aliam molestiam creat, in eo sitam, quod apud Wandelbertum

AUCTORE
J. P.

a Salomone
episcopo, hu-
jus nominis
tertio:

E

F
non probatur,
cujus Pelagii
corpus fuerit:

nec qualis ibi-
dem antea cul-
tus.

AUCTOR
J. P.

delbertum superius num. 1 memoratum S. Pelagio assignetur urbs Allamannorum . . Constantia. Ibidem ergo, cum addat recolit, non obscure indicat, sanctum aliquem Pelagium fuso pro sanguine clarum, id est, martyrem, in veneratione fuisse ibidem: atque adeo ante Salomonem III prædictum. Nam quod Wandelbertus, monachus Prumiensis in diœcesi Trevirensi, suum Martyrologium scripserit anno 812, indicatum est in Præfatione ad Usuardum a Sollerio editum ac illustratum, articulo 3, pag. xvi. Salomon vero sancti alicujus Pelagii corpus accepit Romæ anno demum 918, ex dictis. Alicujus, inquam: nam cujus martyris determinate illud fuerit, superius non dicitur. Si autem Appendix ad Chronicon Constantiense modo citata verum referat, dicens, corpus illud integrum (sed alii supra citati dicunt simpliciter corpus, quod potest accipi pro notabili corporis parte) per hunc Salomonem ad majorem ecclesiam Constantiensem translatum; tunc corpus illud distinguendum esset a corpore, quod sub nomine S. Pelagii M. conditum legitur in Civitate nova apud Istrienses (de quo tractabitur paragrapho proxime sequenti.) Hoc tamen ab illo videtur distinguendum propter aliam rationem, quæ modo dabitur.

§ II. S. Pelagius, qui colitur in Civitate nova, a superiore distinctus videtur.

S. Pelagius
synonymus

Hunc S. Pelagium subdo synonymo Martyri, qui apud Constantienses colitur, et de quo jam egi. Hic autem sicut non paucis, ut vidimus, tricis involutus est, ita etiam ille, de quo nunc agetur. Apud Ferrarium in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, ad diem xxvii fere dices annuntiarum Constantiensem: sic enim scribit: Emonie in Istria S. Pelagii Diaconi martyris sub Numeriano, ejus diœcesis patroni. In notis vero citat Maurolycum et Felicium, nec non Petrum de Natalibus hac die in Catalogo lib. 7, cap. 120. At, uti subdit, in Tab. ecclesiæ Aquileien. die xxix hujus. Corpus in Civitate nova in ecclesia cathedrali una cum corpore S. Maximi episcopi asservatur. Uterque est urbis tutelaris. Die autem xxix sic eum signat: Emonie in Istria S. Pelagii Diacon. et martyris, patroni ejusdem civitatis, et addit in notis: Ex Tab. ecclesiæ Aquileien. hac die. Ejus memoria celebris est in tota diœces. Emonien. *, prout Nicolaus Manzol. I. C. Justinopolit. in Descriptione Istriæ testatur. Apud alios die xxvii hujus adnotatur. Videtur diversus ab eo, qui Constantiæ passus est hac die (immo qui colitur ibi xxviii Augusti) sub Numeriano, uti in Martyrologio Romano: illius enim corpus ibi asservatur; hujus vero in Civitate nova. Hæc ille. Varia porro hæc sunt inquirenda.

colitur in
Civitate nova:

16 Ughellus tomo 5 Italiæ sacræ columna 219 de utriusque cultu hæc memorat: Cathedralis basilica in ipsa Emonensi (ut vocat) civitate sita est titulo Deiparæ Virginis, et SS. Maximi et Pelagii, structura insigni, cujus dedicatio celebratur die xxviii Aug. Hic asservantur corpora eorundem SS. Maximi et Pelagii. Et columna 220 scribens de illorum corporibus ibidem conditis, hanc profert inscriptionem in sepulcro, sicut addit, exarata: Anno Dominicæ Incarnationis

mcxvi, vi Id. Octob. recondita sunt hæc Sanctorum corpora Pelagii et Maximi tempore domini Adami episcopi. Ex his constat de S. Pelagii publico cultu. Optandum prorsus esset, ut, sicut de cultu ejus abunde instructi sumus, ita etiam de Actis apte ratiocinari possemus. Sed aliter in hoc argumento res se habet, prout patebit ex his, quæ lectori considerata propono, antiquas de eisdem Actis apud nos querelas renovando.

17 Papebrochius tomo vii Maii, die xxix, pag. 14 in S. Maximo, relata superiore inscriptione, Alius, ait, nullus titulus nominibus additur, neque verosimiliter plus de iis tunc sciebatur. MARTYRES tamen paulatim eredi cœperunt, et quidem sic, ut MAXIMUS episcopus, Pelagius diaconus dictus fuerit. Hujus opinionis si non auctor, promotor certe primarius fuit Nicolaus Mansolus in Descriptione Istriæ, cum Vitis sanctorum provinciæ illius edita Venetiis: de quibus vir eruditissimus, multisque libris scriptis etiam a morte clarus, Joannes Ludovicus Schönbadius, sacræ theologiæ doctor, et inferioris Carniolæ archidiaconus Labaci residens, mihi antehac scripsit, " Vitas istas ex vulgaribus opinationibus undecumque consarcinatas, sibi que valde suspectas esse, ne vel ex toto confictæ siut pleræque, vel plurimum saltem admixtum habeant fictionis. " Pergens papebrochius Lulento exemplo id ostensum esse refert apud nos in S. Niephoro, Petinensis civitatis in eadem Istria patrono etc. Consuli de hac re possunt dicta ad diem xxviii Maii, pag. 807.

18 Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad diem xxix Augusti de S. Pelagio martyre, et patrono Emonensi scribens, profert Passionis compendium, quod continet in substantia illam, quam occasione S. Pelagii M., Roma Constantiam delati, ac ibidem patroni, huic Commentario subjungemus. Compendium illud apud Ferrarium sic incipit: Pelagius Emonie in Istria nobilibus et copiosis parentibus ortus etc. Suspicio Istriam hic intrusam esse pro Carnia, propter dicta superius in Commentario prævio § 1, ubi de loco martyrii pluribus dissertum est. Ecce autem hic redeunt trice, an, et qua ratione compendium illud conveniat Pelagio Civitanovano, et cujus Pelagii demum sit, an alterutrius ex illis, an alicujus tertii synonymi: tanta hic est, tamque confusa incertitudo. Ferrarius in Annotatione ad allegatum compendium observat ista: Acta hujus cum Actis Pelagii, qui Constantiæ in Germania passus est, confunduntur: ex quo quis hunc eundem cum illo esse suspicari possit: cujus corpus Constantia Emoniam delatum; sique Pelagius Emonie tutelaris effectus: nisi Constantienses sui Martyris corpus haberent. Hæc, quæ asserit Ferrarius, quod Constantiæ in Germania passus, et, corpus Constantia Emoniam delatum: item nisi Constantienses ejus corpus haberent, necum non conveniunt in Commentario prævio, quem modo citabam.

19 Idem hagiologus in appendice ad dictum Catalogum, sive ad Vitas, quas ad se tardius transmissas scribit, pag. 821 alia habet de suo S. Pelagio, ex monum. ejusd. Emonien. eccles. et Hist. Istriæ a Nicol. Manzolo I. C. Justinopolitano recens edita, his verbis: Pelagius Emoniensis diaconus furentibus in persecutione adversus Christianos gentilibus tentus, ac in fidei confessione persistens palmam martyrii gloriosam consecutus est. Corpus a Christianis apud Emoniam humatum, in magna semper fuit apud Emonenses veneratione: qui illum uti patronum præcipuum

sed ejus Acta

E

involuta sunt
trici,

P

et non satis
nota:

AUCTORE
J. P.

A pium coluerunt, et colunt. Nam non solum Civitatis novæ, quo Æmonia eversa corpus illius translatum est, sed et totius diœcesis patronus habetur, et maxime colitur. Ejus quoque memoria per universam Aquileiæ diœcesim celebratur. *Hæc dicere, tantumdem fere est ac nihil dicere de martyrii historia: nam de imperatore vel iudice, sub quo illud acciderit; de loco item, de tempore, de cruciatuum circumstantiis, quidnam inde discas? Deinde, vocatur Æmoniensis, id est, Civitanovanus secundum Ferrarium, ac diaconus, nec non palmam martyrii dicitur consecutus, sed nihil ex his probatur, immo vero videntur vacillare propter præmissa num. 17. Ego enim vero nihil video satis firmi quod asseram de hoc Martyre, præter ea, quæ de ejus cultu relata sunt.*

dissertur an
idem sit cum
Constantiensi,

20 Operæ tamen pretium est inquirere, an prædicti Martyres Pelagii sint distincti, an unus in duos confusus. *Distinctio placet Ferrario; ut jam vidimus, ex eo petita, quod diversus sit locus asservati eorum corporis. Sed hoc argumentum mihi non facit satis. Cur enim unus et idem Sanctus non possit coli diversis locis etiam remote inter se distantibus ob asservatum utrobique corpus idem, notabilem corporis partem sumendo pro toto corpore? Hoc autem modo apud nos itum esse obviam difficultatibus in hac materia occurrentibus, satis norunt, qui Opus nostrum pervolvunt. Locus itaque, qua spectat Sanctorum pignora asservata, diversus, non videtur satis solvere præsentem difficultatem.*

an ab eodem

21 Nec sæpe jam dictam distinctionem mihi suadet titulus diaconi, qui, præeunte Manzolo, quo se usum indicabat Ferrarius, sancto Martyri Civitanovano dabatur supra ab eodem Ferrario, quæque non datur ab auctoribus Constantiensi: quia titulus ille sufficienti auctoritate non probatur, prout antea indicatum est. Sed quandoquidem corpus S. Pelagii Constantiense asservatum fuit Romæ, ibidem utique per Salomonem III, præsullem Constantiensem, a Joanne PP. X impetratum, et inde ab eodem Salomone Constantiam deportatum, S. Pelagio ejusdem urbis patronis tutelariis eadem occasione per illum adscripto, ex supra dictis quandoquidem, inquam, Romæ debetur hoc sancti Martyris pignus sacrum, nec scilicet, corpus synonymi Civitanovani unquam Romæ exstitisse; ideo propendeo in illam opinionem tamquam probabiliorem, quod alter ab altero sit diversus.

diversus.

22 Atque hæc opinio conformis etiam est qualiquam Civitanovanorum traditioni, seu Æmoniensi, ut volebat Ferrarius supra: Corpus a Christianis apud Æmoniam humatum, in magna semper fuit apud Æmonienses veneratione etc. Ex hac vero regione ullam istius corporis partem migrasse ad Constantienses, non novimus. Utrumque hunc Martyrem conjungere visum mihi est hæc die, etiamsi Civitanovanus signetur a Ferrario die XXIIX hujus mensis, eum in finem, ut, dum Sanctus uterque sub uno quasi conspectu hic exhiberetur, magis lucerent, et commodius expendi possent difficultates, quas solvere conatus sum. Ad Constantiensem vero referuntur, quæ de ipsius cultu ex Officio proprio, sacris lipsanis, atque ædibus, sub ejus nomine Deo dicatis, jam expeditam.

§ III. S. Pelagii Constantiensis Officium proprium; reliquiæ Pragenses; Rotvilanæ juridicis instrumentis probatæ.

Præter ea, quæ protulimus e Fastis sacris de publica S. Pelagii Constantiense veneratione, alia dicenda supersunt ad majorem ejusdem confirmationem atque honorificam, quæ ad posteros propagata est, commendandam Martyris memoriam. Apud Constantienses insignem adeptus merito fuit cultum, uti patet e breviariis istius ecclesiæ, anno 1565 et 1575 typo editis, in quibus hac die habet Officium proprium. Antiphonas non do, nec lectiones proprias, quæ ex Actis sunt desumptæ. Hymnus sic incipit: Felix mater Constantia devote Christo jubila festum sancti Pelagii, tui patroni optimi. Oratio propria: Deus, qui beatum Pelagium martyrem tuum inter vincula liberum, inter tormenta securum gratiæ tuæ ubertate fecisti: quæsumus clementiam tuam, ut in nobis flammam corporalium passionum misericordiæ imbre restinguas, et ignem beatæ charitatis clementer infundas. Per Dominum.

Datur notitia
Officii proprii,

F

24 Publica veneratio hujus Sancti sumpsit etiam incrementum e lipsanis ejus sacris ad varia loca delatis. Thomas Joannes Pessina de Czechorod in sua Metropolitana Pragensi pag. 516, ad diem XXVIII Augusti hæc memorat: S. Pelagii M. scapula, et alia ossium frustra, Constantia allata per Carolum (IV imperatorem) MCCCLIII. R.P. Mauritius Chardon Societatis Jesu, celsissimo ac reverendissimo sacri Romani imperii principi Joanni Francisco, episcopo Constantiensi et Augustano a sacris quondam confessionibus, huc misit anno 1740 sequentia documenta de inventione reliquiarum in Rotwil seu Rotweil, quæ, uti habet Baudrandus ad nomen Rotevilla, est urbs parva Germaniæ in Suevia, imperialis et libera, ad Nierum fluvium sub montibus Abnobæ... Distat, inquit, 10 miliaribus Germanicis a Bristico * in ortum, et 6 a Schafhusia in Septemtrionem. Ibi Camera seu juridica sedes totius Sueviæ instituta anno MCXLVII a Conrado III Duce Sueviæ. Quomodo igitur insignes S. Pelagii reliquiæ ibidem sint repertæ, et os inde Constantiam delatum, perhibent documenta authentica jam dicta, quæ, etiamsi valde proluxa sint, lectoris tamen oculis subtrahenda non censui. Pleraque omnia ex iis, quæ occurrunt historicæ narrationi inventionis inserta idioma vernaculo, seu Germanico, ponam inter uncinos [] ex iis, quæ Latine reddita aliunde pervenerunt ad nostras manus. Suspiciamus, reliquias has esse S. Pelagii Constantiense, cum ex loco, in quo repertæ sint, tum quia eo fortasse delatæ fuerint Constantia, quando altare Rotvilanum vel potius ecclesia consecrata est. En tibi nunc ipsum instrumentum e nostro apographo:

et reliquiarum
quæ Pragæ,
et Constantiam
delatæ sunt,F
* I. Brisaco

25 Honorabili domino vicario curiæ Constantiense humiles vestri magister Joannes Vallinger, et Joannes Biecher socius individuus in Rotwil, reverentiam in omnibus tam debitam, quam condignam. Venerabilis domine, virtute vestræ commisionis nobis injunctæ, ratione quarundam reliquiarum veterum in quodam altari, prout præsumitur, inventarum in ecclesia parochiali in veteri

Veritat sacri
pignoris Rot-
vilanensis probatæ

AUCTORAL
J. P.

teri villa Rotwil, juxta tenorem, et formam commissionis vestrae, diligentia, qua potuimus, testes super isto vocatos et citatos, et in hoc compræsentibus examinavimus divisim, et juramenta eorum recepimus de veritate dicenda, et calumnia vitanda, proxima feria tertia post festum S. Marci Evangelistæ, hora octava diei ejusdem, quorum testium depositiones nostris sigillis clausas fideliter scripsimus, et vobis remittimus per prudentem et circumspexitum virum Joannem Bok, civem et schultetum oppidi in Rotwil. Domine vicarie venerande, nos prænominati examinatores, et commissarii in facto præsentibus, in ecclesia parochiali S. Pelagii in veteri villa Rotwil, in choro et sacristia ejusdem ecclesiæ testes infra scriptos juratos, omni diligentia, qua potuimus, ratione quarundam reliquiarum veterum ibidem inventarum, ut præsumitur, prout sequitur, juratos examinavimus.

ex jurata

26 Primus. Benzo de Tieringer annorum quinquaginta, civis Rotwilensis, vir bonæ famæ, murator juratus etc., et primo examinatus de dispositione altaris veteris jam destructi, in ecclesia ac choro prædictis, dicit, quod altare vetus ab intus non fuit concavum, sed repletum lapidibus, cymento * et gypso, in ejus summitate lapis tabularum fuit protensus, secundum longum a parte meridionali, sive dextera versus Aquilonem sive sinistram habens quinque palmas longitudinis, et secundum latitudinem duas, post quod versus Orientem sunt alii tres lapides cymento et gypso conjuncti, et contiguati, et a duabus partibus altaris a dextris, et a sinistris murus cum gypso conglutinatus propter latitudinem, et complementum altaris ejusdem, quæ pars gypsi propter vetustatem fuit disjuncta a lapide, et minabatur casum altaris, sicque dicit, quod ipse Bercholdus Conradus Zepf, et Ulricus Sporer, sui consocii in eodem artificio et opere, et alii famuli ibidem compræsentibus, primo levabant de veteri altari tres lapides posteriores, et postea lapidem tabularem et principalem, quibus remotis ipse Benzo deponens solus partem altaris, quæ remansit ex lapidibus parvis, et gypso superius polito malleo ferreo, vulgariter [malleo murario] percussit destruendo residuum altaris, et dum sic percussione partem a parte separaret, percussit super quoddam lignum, et tunc ex sonitu et repercussione, et unius ligni motione consideravit, et vidit aliquid esse inclusum, et melius perspicuus vidit cassam * ligneam, et aliquid intus jacens: quo viso statim cessavit ab ulteriori fractura.

* i. e. capsam

testis

27 Idem dicit, quod Hainricus Giering, procurator luminum ejusdem ecclesiæ, stetit in præsentia in facie altaris: qui idem videns dixit: [Audi, volo currere ad dominum] denotando plebanum ejusdem ecclesiæ: credit reponens, quod Hainricus Gieri personaliter iverit pro plebano: qui plebanus statim veniens recepit de cassa lignea id, quod inclusum fuerat, velatum et involutum in quodam panno serico; super cujus medium fuit plumbum jacens quantitatis unius manus: et dicit, illud deportasse plebanum in sacristiam, et potuisse super altare ibidem, et plebanum legisse in vulgari [Hoc est sancti Pelagii martyris.] Ipse autem deponens non legit, quia litteras nescit, sed plumbum vidit. Idem dicit, se vidisse pedem sinistrum a genu usque deorsum cum aliquibus pedicis. Idem dicit, retro stetisse pixidem * ligneam parvam, et clausam, quam vidit, et clamando dixit: [Domine, ad-

* pyxidem

huc plus hic est] quam plebanus recepit, et aperuit in sacristia, et a plebano audivit, quod in eadem pixide parva esset bursa serica, in qua essent aliquæ partes reliquiarum inclusæ, et aliquæ cedulae *, sed ista dicit se non vidisse: quia prout diligens fuit ad ulterius quærendum in muro altaris.

* scheda

28 Insuper requisitus de cassa, dicit, quod iu cymento et gypso fuerunt quatuor ligna contigua ejusdem longitudinis, et fere æqualis latitudinis, et duo ligna brevia capitalia, vulgariter [lignea capsula in modum sarcophagi alicujus pueri:] sine clavis ligneis, et ferreis, et superiore amoto, pes inventus, et panno involutus jacebat, acsi esset puer mortuus, prout sibi apparuit in primo aspectu: nullum sigillum vidit, sed plumbum prænotatum. Item dicit, quod secundum dispositionem lapidum, tabularum, et principalis altaris destructi fuit cassa lignea desubtus in muro litens, ita quod una pars pedis inclusi fuit versus meridiem, et alia versus Aquilonem, puta pedica, et genu. Item requisitus an immediate sine intervallo ipse reponens secutus fuerit presbyterum in sacristiam cum illo, quod importavit, dicit quod sic, et non solum ipse, sed et omnes alii testes infrascripti hoc viderint oculata experientia, scilicet, ubi esse pedem sinistrum.

primi

E

29 Item de tempore, die, et hora hujus inventionis requisitus, dicit certitudinaliter, quod fuit in Quadragesima, una feria quinta, hora nona, vel decima diei, et credit quod feria quinta post medium Quadragesimæ. Item, ut de facto magis certe examen constaret, illud, quod inventum est, quod præsumitur esse pes sinister Pelagii martyris, in sacristia coram eo denotavimus, et plumbum, et parvam pixidem apposuimus, et aliqua ligna cassæ: et per juramentum requisitus, an id foret, quod esset inventum, respondit: Per juramentum meum, aliud non video, scio, non credo. Demum requisitus, an crederet, et præsumeret, quod essent veræ reliquæ, respondit: Nisi forent reliquæ, in altari non fuissent inclusæ, dicens: [Quid aliud in sacro altari recondemus, nisi reliquias?] Et dicit, quod apud omnes audientes sit fama, et credulitas, quod ibi veræ reliquæ S. Pelagii sint inventæ etc. *Ne lectori moram injiciat vox pedica, quæ occurrit supra, significat ea digitum pedis, sicut probant exempla apud Cangium in Glossario novæ et auctioris editionis.*

depositione:

F

30 Depositio secundi testis. Conradus Zepf annorum sexaginta, murator, bonæ famæ vir, dicit, se scire, quod feria quinta, et credit, quod feria quinta ante Dominicam Passionis, postquam in ecclesia parochiali, de qua supra, in altari summo... lapis tabularum fuit amotus, ipse reponens cum Ulrico Sporer lapicida laborabat in inferiori parte chori in lapide novo, postquam Benzo Tieringer prænominatus, et primus deponens percussit super lignum, quod motum fuit ex percussione, acclamavit eos vocando, dicens in vulgari: [Domini, venite huc] qui statim accurrentes, et videntes cassam ligneam, et intus quid pannis involutum, dicebat deponens: [Unus est ex puerulis Herodis] motus ex forma, et dispositione lignorum, quia dicit: [Fuit capsula ossium mortuorum instar sarcophagi alicujus pueri] et stupefactus, et attonitus dixit: Non videamus, nec tangamus, sed mittamus nach Pass-frayen, qua indigui sumus tangere, et videre, eo quod reliquæ sunt.

testis secunde

A 31 Qui plebanus vocatus, statim veniens, lignum supremum amovit, et tunc ipse, et adstantes melius videntes, vidit, quid in panno involutum: super cujus medium jacuit plumbum, et plebanus recipiens extra cassam, portavit id, quod fuit in cassam, et plumbum in sacristiam: qui deponens cum aliis accurrens, et sequens plebanum vidit, postquam pannus fuit amotus, ibi pedem esse sinistrum cum quatuor pedicis a genu usque deorsum. Item requisitus de scriptura, et de pixide parva, et omnibus aliis superius expressis, omnino concordat cum primo deponente, addens, quod etiam viderit parvam bursam in pixide inclusam, quæ recens fuit, de quo et multum mirabitur. Demum respondit, et ad id, quod inventum est, ductus, dixit per juramentum, illud esse, quod inventum fuit, et se firmiter credere esse pedem S. Pelagii martyris.

qualis etiam
est testis tertii,

32 Depositio tertii testis. Ulricus de Kayssen, alias Sporer, lapicida, annorum quadraginta, juratus dicit, quod dominus Nicolaus Fry plebanus ibidem vocatus, et videns, quod ibi inclusum fuit, recepit stolam, et levavit reliquias de loco, et detulit ad sacristiam, cui ipse deponens dixit: [Domine, iterum quære, plus adhuc ibi est] denotando pixidem parvam clausam: qui recipiens eam aperuit pixidem, in qua fuit bursula parva inclusa, quam deponens dicit se vidi-isse, et de reliquis intus inclusis non multum curasse; sed oculos ad id, quod primo inventum est, habuisse propter magnitudinem, et quantitatem pedis inventi. Requisitus de tempore, dicit, certitudinaliter fuisse feria quinta proxima post medium Quadragesimæ. De dispositione altaris veteris, de cassam, et de lignis, et de modo inveniendi nullatenus discrepat, sed omnino concordat cum testibus supra examinatis, et per juramentum requisitus, jam videns quod pro tunc inventum fuerat, dicit illud esse idem in numero, et se credere, esse reliquias S. Pelagii martyris.

ac testis

33 Depositio quarti testis. Hainricus Giering, procurator luminum ecclesiæ ibidem, annorum sexaginta, juratus etiam dicit, quod ipse et alii procuratores ejusdem ecclesiæ, moti zelo charitatis ad honorem Dei, et reverentiam S. Pelagii martyris, qui patronus est ecclesiæ ejusdem, vetus altare, quod ex vetustate, et casura partium minabatur destructionem, convenerunt ædificare novum altare, et perfecerunt sumptibus et expensis fabricæ ecclesiæ: qui ulterius dicit, quod feria quinta post medium Quadragesimæ anni præsentis, post remotiorem omnium lapidum superiorum altaris veteris, Benzo de Tieringer volens amovere cymmentum, gypsum, parvos lapillos, percutiens cum malleo supra lignum, et perveniens super cassam ligneam, et audiens sonum, et videns lignum ex motione, dixit murario: [Audi, ne percute amplius, volo currere ad dominum meum] et velociter currens præ gaudio clamabat alta voce: [Domine, veni cito, aliquid inveniemus in altari.]

quartii,

34 Qui desceudens, et ambo intra ecclesiam currentes, plebanus asserem superiorem amovit, et intus respiciens dixit: [Reliquiæ hic sunt] et plebano recipiente quod fuit in cassam ligneam cum plumbo, volens portare in sacristiam acclamavit post plebanum: [Domine, quære adhuc, hic est adhuc frustulum.] Qui veniens, et recipiens intravit sacristiam, et deponens cum eo dicit, quod plebanus pannum, quo id, quod fuit inventum, erat involutum, amovit, et invento

denudato, vidit pedem sinistrum a genu usque deorsum, cum quatuor pedicis, minima pedica amota, et ibi non existente. Et requisitus de cassam, sigillo, plumbo, et aliis concordat per omnia cum prædictis. Et demum per juramentum respondit, et adductus ad id, quod inventum est, et ad plebanum, ad pixidem, et ad asseres, dicit, se scire, et non dubitare, id esse, quod inventum fuit, et se, et alios multum mirari, quod tandem tardamus in facto: etiam adjunxit bonum esse, quod superiores faciunt, volentes informari de veritate facti.

AUCTOR
J. P.

35 Responsio quinti testis. Cunradus de Lippdingen, mercenarius et laborator, qui ad laborem altaris fuit conductus, ista die, tamquam famulus magistrorum, annorum quadraginta; juratus etiam dicit, quod, postquam altare fuit denudatum pannis, pallis, et aliis ornamentis, et prima fractura et percussura fuit facta, plebanum * feria quinta de mane post medium Quadragesimæ, ipsum pro procuratore deposuit tres lapides a posteriore parte altaris veteris. Et postea Benzo Tieringer, et ipse, et alii coadjuvantes auoverunt lapidem principalem, qui fuit in anteriori parte altaris, et illis lapidibus omnibus amotis, dicit, quod Benzo Tieringer solus cum malleo ferreo, vulgariter, [malleo murario] percussit super gypsum in medio altaris, et percutiens super lignum, quod movebatur ex percussione, dixit procurator Hainricus Giering [Audisne? Volo currere ad dominum] Qui deponens interim amovit particulas gypsi, ne intro caderent in cassam ligneam, et plebano veniente, et lignum supremum movente, deponens introspiciens dixit: [Certo est unus ex puerulis Herodis:] quia vidit formam lignorum, [iustis sarcophagi alicujus mortui] et quid intus inclusum, et in pannum involutum, et de importatione plebani in sacristiam, et de plumbo, et de lignis, et de pixide communiter concordat cum prædictis.

nec non trium

*.i. plebanus

E

36 Responsio sexti testis. Cunradus Karrer custos campi, vulgariter banwart, oppidi in Rotwil, annorum xxx, juratus etiam dicit, quod feria v post medium Quadragesimæ, ex jussione civium in Rotwil missus fuit tamquam famulus operariorum pro lapidibus amovendis, et deportandis juxta modum et formam vocationis plebani, et motionem superiorum asserum intra respiciens, præ gaudio tremebat, et credebat, quod puer occisus per Herodem ibi foret sepultus, propter formam, et dispositionem lignorum, in quibus jacebat id, quod involutum fuit: et de aliis requisitus narrat per omnia, ut præcedentes, et per juramentum respondit, quod modo vidit, dicit id esse, quod inventum est, et firmiter credit, esse reliquias S. Pelagii martyris. Responsio septimi testis. Joannes Benziuger etiam custos agrorum, annorum viginti sex, juratus dicit, quod a civibus Rotwilensibus missus fuit feria quinta post medium Quadragesimæ etc., et omnia vidit, et narravit, ut Cunradus Karrer suus consocius in custodia campi, et in labore altaris prænotati, et iste, et omnes supradicti de panuo serico, quo istud inventum circumdatum fuit, dicunt, quod fuit pannus albus aliquantulum, et aliquibus filis flavis per texturam permixtus, sicut et hodie cernitur, et per juramentum dicit, quod id, quod hodie vidit, sit illud, quod inventum fuit, et firmiter credit esse reliquias sancti Pelagii martyris.

aliorum testium:

F

37 Depositio Plebani. Dominus Nicolaus Fry perpetuus vicarius ecclesiæ parochialis S. Pelagii,

plebani juratum testimonium

ACCURATA
J. P.

in veteri villa in Rotwil juratus deponit, quod, feria quinta proxima post medium Quadragesimæ, ipso existente in domo habitationis suæ prope ecclesiam parochialem, et eo Horas canonicas psallente, Hainrius Giering procurator fabricæ ecclesiæ ejusdem, cum vocavit dicens: [Domine, descende cito: magnum thesaurum invenimus in altari:] qui descendens, et accurrens vidit lignum superpositum aliis lignis, et partim motum, ut introspicere posset: perterritus et stupefactus, æstimans ibi fore reliquias inclusas, assumpsit stolam, ut magis honorifice tractare et videre posset, et lignum amovens, in aliis lignis ad modum loeuli in altari videns in panno serico quid inclusum satis magnum et longum, de loeulo et cassa extraxit cum plumbo superposito in parte plicato, et prospiciens vidit PELAGII MARTYRIS in plumbo scriptum, sive sculptum: ipse præ gaudio attonitus, et uestiens, quid faceret, cum illo iuvento iter accepit versus sacristiam, aliquibus clamantibus post eum: [Domine, adhuc plus hic est.]

B
de sacri ejusdem
lipsani
inventione.

38 Primo invento in sacristiam deportato, et in altari collocato, statim exiit, et ibidem in altari reperit pixidem parvam, et elausam, quam etiam importavit, et multis eum sequentibus, in sacristia iterum in plumbo legit PELAGII MARTYRIS, et aperiens pannum, invenit pedem sinistrum a genu usque ad pedicam inclusive, quarum in numero sunt quatuor, et in pixide lignea reperit sex particulas reliquiarum eum cedulis earum, quæ notabiliter legi poterant, et aliis duabus præ vetustate corruptis, quas et ad majorem rei certitudinem in pixide V^æ Pⁱ remitti humiliter supplicavit una eum plumbo super pede reperto. In una cedularum continetur de pulvere Stephani Papæ et martyris, in alia Donati episcopi et martyris, in tertia Cyriaci martyris, et in quarta Adelberthi episcopi. Aliæ legi non possunt. Per juramentum ad saneta Dei Evangelia dicit, nihil mutatum, nec ablatum, nec additum fore, sed elavem in custodia consulum, et procuratorum fuisse. In omnibus aliis concordat cum testibus supra dietis. Datum feria tertia post Marei Evangelistæ, anno Domini MDCXII, Indictione quinta.

C
Quibus subscribunt notarii
publici.

39 Ego Bernhardus Raslerus Mörsburgen. diocesis. Constan. publicus, et in curia Rom. immatriculatus notarius, fateor, supra positas attestationes de reliquiis sancti Pelagii ex quodam pervetusto longo, in modum Rotuli complicato, papyreo exemplari (quod pro authentico apud ecclesiam Rottweileuscm asservatur) descriptas, cum eodem exemplari in omnibus et per omnia de verbo ad verbum concordare. In ejus rei fidem, nomen, notariatusque mei signum, una cum sigilli mei impressione apposui. Actum Mörsburgi die vigesima septima Februarii, anno Domini millesimo sexcentesimo decimo. Idem qui supra notarius. Præsentem copiam eum alia copia authentica, et vidimata*, de qua desumpta est fideliter, de verbo ad verbum concordare, testor manu propria, et de sigilli mei appensione. Marisburgi die vigesima septima Februarii MDCXL, celsissimi ac reverendissimi S. R. I. principis, et episcopi Constantiensis, et Augustani etc. etc. archivistæ juratus Joan. Casimirus Blaicher.

* i. e. ad originale collata, vel recognita, a Gallico vidimer

D

§ IV. Sacrum lipsanum a Rotwilanis obtentum, et Constantiam delatum; ejusdem urbis episcopi pro hoc sacro pignore gratiarum actio: reliquæ, ut fertur, Lorbanenses.

Inventioni reliquiarum S. Pelagii M. modo Inarratæ addo hic, earundem partem a Rotwilanis impetratam fuisse, et ad Constantienses delatam, os videlicet sacrum, quod inferius in documento mox profcrendo vocatur fibula. Goræus in Definitionibus medicis pag. 370, Περὶ ὀστέου, inquit, fibula a quibusdam. Est alterum os tibiæ exterius et tenuius. Alterum enim, quod crassissimum est, et interiori in parte situm, κνήμη Græcis, eodem cum tota parte nomine, Latinis tibia appellatur. Est autem ἡ περόνη supra brevior paulo, ut quæ genu ipsum non contingat; infra vero longior multo quam tibia. Scribit autem Galenus ἐν ταῖς γλώσσαις apud Hippocrat., τὴν περόνην diversa significare: aliquando quidem os totum membri, aliquando vero ipsius epiphysim*; interdum autem ejus protuberantiam, quæ nihil aliud est, quam malleolus. Quod refertur in dicto documento, Habuit populus Rottwilanus ex antiquissima majorum suorum traditione. . . , gloriosi Martyris pedem angelorum ministerio ad sese delatum esse, non tam probatur, quam pie creditur. En tibi ipsum impetrati hujus ossis sacri testimonium, anno 1740 huc transmissum a supra laudato R. P. Chardono, cui etiam debemus epistolam post hoc dandam episcopi Constantiensis.

Os sacrum S. Pelagii suffraganeus

E

* i. e. unitiorem ossis cum altero osse

41 Ego Joannes Jacobus Mirgel, episcopus Sebastensis, suffraganeus, canonicus et custos cathedralis ecclesiæ Constantiensis etc. fidem facio ad majorem Dei gloriam, ejusque Sanctorum eum ipso in cælis triumphantium honorem, publico hoc litterarum testimonio, manus meæ subscriptione, sigillique proprii ad calcem appensione munito, quod auno nostræ salutis supra millesimum sexcentesimo octavo, die vero mensis Septembris undecimo, eum valetudinis recuperandæ gratia me ad imperialem civitatem Rottwilanam forte contulissem, receptisque nonnihil viribus, religionis studio parochialem ædem oppidi antiqui, vulgo Altstall dicti, illustrissimo martyri Pelagio dicatam et consecratam, adiissem, inibi pedem sinistrum ejusdem sancti Martyris, adhuc ab ipso genu inclusive, ad plantam usque (solo minori digito desiderato) eum adnata, ac etiamnum tenaciter adhærescente carne, integrum reperirem*, meisque manibus ea, qua par fuit, animi submissione ac reverentia contrectaverim aestulerim, sepositaque sacra fibula, reliquum pedem mundo ac decenti linteo denuo involutum in veterem arcam, ex qua illum exemeram, reposuerim, et occluserim.

Constantiensis

F

* i. e. reperit

42 Interea dum sacræ hujus fibulæ obtinendæ desiderio magis magisque inardescit animus, nullum non moveo lapidem, ut optatissimum hoc juxta sacratissimumque pignus meum Constantiam abducam. Ac primum quidem eos, qui ex amplissimi senatus decreto mihi adjugebantur, adorabar,

a Rotwilanis petit.

AUCTOR
J. P.

A adoriebar, enixe rogans, ut sacri hujus ossis participem me facerent, illudque liberaliter vel reverendissimo et illustrissimo principi nostri Jacobo, episcopo Constantiensi, vel certe ædi primariæ ejusdem urbis, per me dono mitterent. Erant adjuncti isti RR. DD. Nicolaus Spreter, Rottwilæ ad divæ Virginis parochus, et Christianus Spreter, oppidi antiqui curatus: e senatorio autem ordine M. Joannes Schwarz Gurstvoigt appellatus, Georgius Kollin tribunus plebis, et Thomas Linch, qui quidem omnes et singuli negarunt in sua esse potestate, postulato huic meo in re tanta annuere.

ac tandem im-
petrat

43 Ego vero ex hac repulsa nihilo factus segnior, non desii eodem omnibus rationibus ac viis sollicitare, ac pertentare. Qua quidem indefessæ meæ sollicitudine ac instantia illud demum effectum est, ut, re ad universum senatum delata, ipse tandem, auditis diligenterque examinatis, quas ipsi ultro citroque suggesseram, rationibus, consentientibus votis ac vivæ vocis suffragiis ipso decimo tertio Decembris die sacras reliquias mihi decreverint, ac reverendissimo illustrissimoque principi, ipsorum nomine offerendas tradiderint. Cæterum habuit populus Rottwilanus ex antiquissima majorum suorum traditione, memoratum gloriosi Martyris pedem, angelorum ministerio ad sese delatum esse. Et vero hujusmodi translationis vestigium et argumentum minime obscurum videtur esse totius historiæ series, in arca cuprea auro inducta affabre sculpta, in qua ejusdem gloriosi Martyris pes, una cum cista ligneæ diligenter hactenus et honorifice fuit asservatus.

pro episcopo
Constantiensi.

44 Duobus pæne retro sæculis, hoc est circa annum Domini quadringentesimum duodecimum, idem pes, denuo in ejusdem ecclesiæ altari repertus est. Inventionis ejus indubitata fides factum vetustissimum rotulus, tum accuratum examen super hoc ipso ab illius temporis vicario Constantiensi institutum. Quæ omnia ista ita se habere, ut jam narratum est, testor bona fide, et ad actorum majorem firmioremque fidem ac robur, volui publicum hoc testimonium, modo supra dicto munitum, expedire, et ad omnipotentis Dei, ejusque sacratissimæ Virginis gloriam, et hujus potissimum Sancti honorem, illustrissimæ suæ celsitudinis offerre. Actum Constantiæ in meis ædibus, anno servatoris vestri Jesu Christi millesimo sexcentesimo octavo, mensis vero Septembris die vicesimo quarto. Joan. Jacobus episc. Sebasten. L. S.

Præsentem copiam cum suo originali, de quo fideliter desumpta est, de verbo ad verbum concordare, testor manu propria, et sigilli mei appensione. Marispurgi xxvi Januarii mdcxli, celsissimi et reverendissimi S. R. I. principis, et episcopi Constantien. et Augustani etc. archivista juratus L. S. Joan. Casimirus Blaicher.

qui gratias
agit Rottwilan-
sibus

45 Aliud documentum Ms., quod e lingua Germanica Latine redditum est, hunc præferens titulum, Copia epistolæ celsissimi domini Jacobi episcopi Constantiensis piæ memoriæ, ad civitatem Rottwilensem scriptæ Marispurgo die xx Januarii mdcix, continet humanissimam gratiarum actionem pro laudato sacro pignore, quod acceperat. Ante epistolam ponitur tamquam titulus P. P., id est, prout ego quidem id interpretor, Patres patriæ. Illa autem sic sonat: Reverendus in Christo Joannes Jacobus episcopus Sebastenus, suffraganeus noster, nobis antehac vestro nomine donavit et misit reliquias sancti Pe-

lagii, patroni summi templi nostri; quem sacrum thesaurum debita cum reverentia, et maximo gaudio acceperimus. Et hoc tam præclarum sacrum donum jubet nos vobis debitas gratias agere, et mirum in modum nobis placet. Quod donum ad majorem gratiarum actionem eo loco reponemus, ut thesaurus a vobis donatus in perpetuam memoriam in templo nostro cathedrali permaneat.

46 Et dum occasio sese offerret, ut in similibus, et aliis rebus spiritualibus, vobis et toti civitati gratificari possimus, opere ipso ostendemus, quam gratum nobis fuerit hoc sacrum donum. Receperimus etiam antiqua descripta testimonia de prædictis reliquiis, accurate servanda, et manemus vobis, totique vestræ civitati ex toto corde addictissimi. Datum Marispurgi etc.

pro hoc sacro
munere.

Præsentem copiam concordare de verbo ad verbum cum suo originali testor manu propria, et sigilli mei appensione Marispurgi xxvi Februarii mdcxli, celsissimi ac reverendissimi S. R. I. principis, et episcopi Constantiensis, et Augustani etc. archivista juratus L. S. Joannes Casimirus Blaicher.

E
De reliquiis, ut
fertur, mona-
sterii Lorba-
nensis.

47 His de reliquiis S. Pelagii hactenus memoratis addere liceat sequentia. Georgius Cardoso in *Hagiologio Lusitano ad diem xxix Maii scribens* (post Britum in *Opere Lusitano, quod inscribitur pars 1 Chronici Cisterciensis, lib. 6, cap. 29, fol. 417*) de dedicatione antiquæ ecclesiæ canobii Lorbanensis in episcopatu Conimbricensi, sub patrocinio sanctorum martyrum Mametis et Pelagii, vult, eorum reliquias eo fuisse adductas a primis ejusdem domicilii monachis ante obitum S. Benedicti: et in suo ad eundem diem *Commentario pag. 449 applicat ista S. Pelagio Constantiensi, qui colitur hac die; sed qua veritatis specie? Nam qualequale documentum, quod affert e Brilo citato, narrat ista: Domus nostra Lorbani constructa fuit vivente P. N. Benedicto, et dedicata sanctis martyribus Mameti et Pelagio: illi enim, qui venerunt, deferebant reliquias istorum, propter quod assumpserunt illos in patronos, et fuit dedicata ista ecclesia illis iv Kal. Junii. Qua, inquam, veritatis specie Cardoso hinc extulit S. Pelagium Constantiensem? Ad hæc, tanta istius monasterii antiquitas valde mihi suspecta est. Consulat lector, quæ dixi in *Commentario prævio S. Mamantis vel Mammetis martyris ad diem xvii Augusti, pag. 431 Egidius Gonsalvus d'Avila in Theatro ecclesiastico civitatis et ecclesiæ Asturicensis lib. 2, cap. 4, pag. 236 scribit, translalum esse corpus S. Pelagii martyris (nescio cujus) ad ecclesiam Ovetensem S. Mariæ, et in altari S. Joannis Baptistæ collocatum indicat, re peracta seculo 10, uti colligo ex antecedentibus et consequentibus. Hæc in fide istius auctoris,**

F

§ V. Brachium in Augia divite; ædes variis in locis sacræ; Acta.

Augia dives, vulgo Reichenon, celeberrimum Ordinis S. Benedicti monasterium, et insula prope Constantiam sita, possidet brachium S. Pelagii M., prout fidem faciunt documenta Mss., die ix Novembris anno 1739 ibidem data, ac deinde huc missa a R. P. Mauritio Chardono: in quibus legunt sequentia: Cæterum inter alias Sanctorum

Honor isti
brachio exhibi-
tus:

ACTORUM
J. P.

Sanctorum reliquias plurimas, etiam ecclesia nostra Augiensis asservat, et publicæ venerationi exponit os sanctum ex brachio. S. Pelagii M., adhuc cute visibiliter vestitum, et non multo post corporis ejus translationem ad nos allatum; hujusque in honorem Sancti ecclesia vetusta in Augia ædificata hodie eernitur, in qua vi beneficii, injuria temporum in redditibus nimirum quantum coarctati, singulis hebdomadibus unum Sacrum legi assolet. *At quoniam mentio hic incidit de S. Pelagii ecclesia, aliarum quoque memoriam hoc loco non negligamus. Documenta Augiensia modo indicata pergunt in hæc verba, et memorant, ea esse extracta ex ejusdem cœnobii Actis:*

ecclesiæ

49 Ut ad cæteras quoque in sacra insula constructas sacras ædes enarrandas pergamus; sciendum, S. Pelagii martyris ecclesiam prope domum regiam, hoc est, abbatum palatium, sitam, admodum esse vetustam, quam etiam primam in Augia extitisse paroecialem ecclesiam referunt Annales Augienses. Quo autem tempore primitus ea exstructa fuerit, et a quo, hæc conjectura consequi possumus. Hatto XVII Augiensis abbas, et archiepiscopus Moguntinus, magnam habens eum Salomone, claris ac illustribus orto natalibus, monacho S. Galli, propter ejus singulare et excellens ingenii æumen, familiaritatem et amicitiam: quem sua autoritate et promotione ad S. Galli abbatiam anno DCCXCII, et non longe post etiam ad Constantiensem episcopatum, accedente regis Arnulphi, apud quem plurimum valuit, consensu evexit.

B

sub nomine S.
Pelagii M.

50 Contigit autem interim, ut alter alteri in suæ familiaritatis necessitudine modo in hoc, modo in alio gratificaretur, et Hatto quædam secreta atque pretiosa, tamquam probato ac fideli suo ad tempus credens, proficisceretur Romam ad gravia quædam apud Romanum Pontificem expedienda negotia, et rediens inveiret credita a suo dilecto ac familiari in pios usus conversa: quod aliquo modo ægre tulit, præsertim cum absque suo consensu id factum fuisset. Sed Salomone, quod in itinere infirmatus diem egerit extremum, sibi relatum id fecisse referente, Hatto, accepto ab eo S. Pelagii brachio, quievit, ac id in Augiam suam deferens, in ejusdem sancti Martyris honorem prædictam ecclesiam, in quam sancti Martyris etiam brachium in argenteo inclusum eum aliis nonnullis sacris reliquiis pie ac religiose collocavit. Eandem postmodum ecclesiam paululum augustam, longe latiore et magnificentiore XXIV Augiensis abbas post annos ferme centum Wittego ædificavit, præposituram sex canonicorum ex ea constituens.

C

condita.

51 De ea Burchardus præpositus Angiensis, ac non longo post Ratisbonæ ad S. Emmerannum abbas, in Wittigovone sic:

Martyris ecclesiæ Christi sub honore dicatæ
Est, qui Pelagius, canit ut scriptura, vocatus.
Ædes inclusas, ac arto limite septas,
Quas structura prius non congrua sustulit intus,
Lumine quam nemo sapientum viderat æquo,
Dicens hanc studiis fultam nimis * esse peritis,
Hanc sic informem pater instauraverat idem,
Æquans pulveræ glomeratum pondus arcuæ,
Fecit honorificam spatioso margine templum.

* l. minus

De paroeciali ecclesia Rotwilana, in honorem Dei sub nomine S. Pelagii dicata, egi § 3. Nunc accedamus ad historiam martyrii.

52 Habemus exemplaria Mss. duo Actorum S. Pelagii, quorum unum prænotatur desumptum

ex bibliotheca S. Galli (celeberrimam hic intelligo abbatum Ordinis S. Benedicti in Helvetia :) alterum ex vetusto pergam. Lectionario SS. Germani et Mauritii Spire insigni Ms., prout apponit P. Gar. ans S. I., alibi sæpe a nobis laudatus, a quo illud accepimus. Utrumque exemplar continet idem Passionis argumentum. Contulimus unum cum alio, variantesque lectiones aliquas posuimus ad marginem nostri apographi e bibliotheca S. Galli, quod daturi sumus; eidem etiam inseruimus voces nonnullas uncinulis inclusas: utrumque fit e Ms. Spirensi. Locus porro hic, qui occurrit apud nos num. 2, Facta est acerrima persecutio Christianorum sub imperio Numeriani imperatoris, movet aliquam difficultatem, jam pridem observatam a Baronio ad annum Christi 284 num. 5: Cum, inquit, Carus (imperator) ex his, quæ ibidem erant narrate, de Christianis benemeritis videatur, et filius ejus Numerianus paulo post patrem interfectus sit: unde, quæso, quod nonnulli martyres sub Numeriano passi legantur in eunetis Martyrologiis? Haud res est facilis demonstrari.

D
Acta S. Pelagii,

53 Nam, sicut observat Tillemontius tomo 4 Monumentorum ecclesiasticorum pag. 565 in S. Caio Papa, Numerianus parum habuit auctoritatis sub suo patre, cum juvenis admodum esset, et tantum Cæsar. Ex quo autem fuit Augustus, vix habuit otium cogitandi de alia re, quam de exercitu e Persia removendo, et reducendo Chalcædonem versus, ubi interemptum illum affirmat ante XVII Septembris anno 284, atque adeo fere non regnasse in Oriente; in Occidente autem regnasse nequaquam: hoc præbere magnum timendi locum, ne attribuatursi principi id, quod factum fuerit sub aliis imperatoribus per administrum aliquem, cui etiam Numeriani datum fuerit nomen, vel nomen ad illud accedens. Sed huic, quam dicebam, difficultati obviam in posse censo alio modo, videlicet, si dicatur, aliud esse, martyrium conficere Sanctos sub aliquo imperatore, vel tempore alicujus imperatoris; aliud, jussu alicujus imperatoris, id est, vi edicti publici, seu motæ ab eo vel continuatæ in Christianos persecutionis. In nostro autem Sancto, qui secundum Acta in Occidente martyrio coronatus scribitur, cur locum non habeat brevis illa Baronii citati natalio? Accidisse, inquit, interdum, ut, invito ipso imperatore, Christianorum complures necarentur, quæ dicta sunt superius in Severo demonstrant. Si invito, quid obstat, quo minus Numeriano imperatore alibi degente, in Oriente videlicet, et non sciviente, occisus in Occidente fuerit ab Evlasio judice, uti habent eadem Acta, S. Pelagius, Nothero eundem imperatorem ac judicem signante, quod etiam facit Martyrologium Romanum? Et vero poni quidem aliquam persecutionem sub Numeriano, sed sine fundamento, dicitur apud Tillemontium in indice chronologico ad tomum 4 memoratum pag. 788.

E
quæ e nostris
Mss. domus.

F

54 Hisce tamen non consentiunt Acta loco citato, dum scribunt; quod judex Eneasius fuerit directus a Numeriano imperatore in supra memoratam civitatem Emmonam. Quæ non videntur verisimilitia ob statum istius imperatoris antea expositum. Alia etiam occurrit in Actis difficultas, e qua exitum haud invenio. Quippe num. 1 dicuntur pater et mater S. Pelagii fuisse temporibus Numeriani imperatoris. Deinde num. 2: Cum autem factus fuisset annorum duodecim S. Pelagius, pater ejus Pelusius migravit ad Dominum. Et sequuntur ista: Cum esset infans ad-

non magis
sunt auctori-
tatis.

tus

A tus usque in annos decem et octo., mater ejus de hoc recessit seculo... Cum autem esset annorum viginti et quinque, facta est acerrima persecutio Christianorum sub imperio Numeriani imperatoris. Quomodo igitur pariter, et mater ejus vixerunt temporibus Numeriani imperatoris, qui perbreve tempore, vel, ut ita dicam, vix imperavit? Ex dictis facile conficitur, Passionem S. Pelagii ab auctore incerti nominis atque ætatis exaratum, non esse genuinam, nec magnæ auctoritatis. Ad tempus quod attinet martyrii, posui illud, seu potius reliqui, sicut erat positum ab aliis, cum nihil in promptu habeam, quo fundate illos corrigam, ac meliorem temporis notam substituam. Ad hæc, nori equidem, incertum omnino esse, quisnam sit iste martyr Pelagius, qui apud Constantienses colitur, Emoniensisne, an alius nescio quis, atque adeo, an Passio ejusdem Emoniensis non sit applicata Constantiensi, sicut indicavi antea § 1, num. 13: verumtamen quia Passionis historia, et lectiones propriæ breviarii Constantienses supra num. 4 citati, similia referunt in substantia, historiam illam qualemque et nos dabimus, nos quia dari debet, sed quia datur ibi tamquam Athletæ Constantiensi propria, et fortasse eidem dumtaxat applicata.

Auctor recens 55 Marcus Hansizius noster tomo 1 Germaniæ sacræ, cap. 5, pag. 30 et sequentibus tractat de S. Maximiliano, episcopo Laureacensi ac martyre, et eadem occasione ibidem pag. 36 num. 13 de S. Pelagio M. varia refert: Sed quoniam, inquit, de gloria ecclesiæ Laureacensis, quæ de vita et morte pretiosa sanctissimi martyris Maximiliani extitit, sermo est, condiscipulum ejus, et martyrii consortem omittere nefas puto. Fiat id bona ecclesiæ Constantiense venia, quæ pignus hodieque retinetur ex Norico acquisitum. Pelagius est martyr... Passus est sub Numeriano, ab Evilasio itidem judice. Corpus ejus sanctus presbyter Uranius, qui eum sacris litteris imbuerat, sepelivit: ad hæc, patria illi Noricum: nam Emonensis erat. Hæc omnia componenti facile apparet, nusquam ejus locum martyrii, quam in Norico quærendum. Hic Evilasius judex; hic Uranius presbyter; hic Emona Celeiæ propinqua: neque ista distrahi in tempora diversa possunt: brevissimum namque fuit Numeriani imperium, quo fieri non potuit, ut Evilasius jam Constantiæ, jam Celeiæ, alio atque alio tempore quæstiones exerceeret; quid statuam, nisi consortem Maximiliano Pelagium in martyrio fuisse? Ecclesia Laureacensis cum ossa non habeat (nam Romam ablata sunt, indeque a Salomone Constantiensi episcopo anno emxviii impetrata) decus tamen habet et specimen admirandæ fortitudinis, qua virgas, fustes, equuleum, ungulas, oleum fervens superasse scribitur, ac demerso demum capite coronam tulisse. Hactenus Hansizius, citans ad marginem Martyrologium Greveni, et Manlii (al. Manlii) Chronicon Constantiense; sed Acta nulla, nulla documenta, quæ aliquam habeant proportionem ad faciendam fidem rerum gestarum S. Pelagii M. Emonensis, seculo tertio, ut fertur, passi.

56 Quod condiscipulus, ut volebat prædictus auctor, S. Maximiliani fuerit, non memini me nusquam legere. Ad alia, quæ in allata jam historia mihi non placent, singillatim non respondeo; sed lectorem mitto ad varios hujus Commentarii locos. De Norico, in quo Sancti natales ac martyrii palæstram ponebat Hansizius, consule præmissa num. 4 et sequentibus: de S. Pelagii corporo Augusti Tomus VI.

re, e Norico Romam, et inde Constantiam delato, ut volebat idem historicus, vide dicta num. 13: de Numeriano, Evilasio, Uranio, nec non de Actis ejusdem Martyris num. 51, ubi dixi, ea non esse magnæ auctoritatis, atque adeo Grevenum, qui ab eodem auctore citatur. Quid, quod Acta S. Maximiliani Laureacensis in iis, quæ narrant de illo ante episcopatum ejus, tam multa referant similia vitæ, quam duxit S. Pelagius ante martyrium, ut suspicer quod vel confusio hic facta sit, vel mala applicatio.

57 Nam Passio S. Maximiliani, quam habemus ex Ms. Rubræ vallis, indicat, ejus parentes unicum tantummodo habuisse filium... Cum autem factus esset annorum septem, commendabatur a parentibus cuidam presbytero, nomine Oratio... Cum ergo attigisset tertium decimum ætatis suæ annum, pater ipsius... fuit felici migravit ad Dominum... Deinde post sex annos mater ejus, maritum seenta, feliciter diem clausit extremum. Post obitum vero amborum beatus Maximilianus omnem familiam suam liberaliter manumisit, de prædiis suis distribuens cuique secundum suam conditionem. Residuum vero... in sinum pauperum et Deo servientium abscondit. Conferat hæc lector cum Actis S. Pelagii num. 1 et 2, et fallor multum, si necum non suspicetur, quod verisimile non videatur, tot rerum adjuncta, tamque similia convenire duabus diversis personis. Verum hæc ad meum propositum satis. Plura enim de sancto Maximiliano, ejusque Actis dicenda erunt ad XII Octobris, quo habetur in Martyrologio Romano.

AUCTORE
J. P.

et Acta S. Pelagii conscribitur cum S. Maximiliano.

PASSIO

auctore anonymo

Ex apographo nostro e bibliotheca
S. Galli, ad aliud collato.

Temporibus itaque Numeriani imperatoris, erat quidam vir habitans in civitate Emona, quæ est in provincia Carnia a, nomine Pelusius *, eum conjuge sua, nomine Hilaria, multum dives et timens Dominum Jesum Christum, habentes unicum filium, nomine Pelagium b: et erant ambo obedientes præceptis Domini Jesu Christi, secundum Euangelium in humanitate et mansuetudine perseverantes, et facientes elemosynas viduis et egenis; et si quos videbant viros et mulieres, cives vel advenas Christianos; universa juxta præceptum Domini Salvatoris, dicentis: Date elemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis, expendebant. Quotidie autem deprecabantur Deum * omnipotentem, ut nuicem filium, quem habebant. sua magna elementia, a diversis * hujus vitæ * periculis et supplantationibus antiqui liberaret hostis. Unde et docuerant eum omnem subtilitatem fidei Christianæ. Cum ergo esset infans annorum fere septem, consilio salubriter peracto, commendaverunt eum cuidam presbytero, nomine Uranio *, qui erat occultus propter metum persecutionis paganorum; qui et docuit eum libros ad fidem Catholicam pertinentes.

2 Cum autem factus fuisset annorum duodecim

S. Martyris
parentes, et
alucatio,
" al. Pelagius

b

F

* Dominum

* al. ab adversis
* seculi

* al. Uranio

elemosynæ,

25 decim

A. ANONYMO.

decim S. Pelagius, pater ejus Pelusius migravit ad Dominum, reliquens pecunias multas supra memorato Uranio presbytero ad ministerium pauperum. Et cum esset infaus adultus usque in annos decem et octo, similiter et Hilaria mater ejus de hoc recessit seculo. Beatissimus autem Pelagius accepta potestate, omni familiam suam, ob amorem Dei liberam dimisit, distribuens eis pecuniam cum universis possessionibus cæteris, quas ei reliquerunt parentes ejus. Et cœpit cum memorato presbytero commorari, faciens eleemosynas multas in pauperes. Cum autem esset annorum viginti et quinque, facta est acerrima persecutio Christianorum sub imperio Numeriani imperatoris. Et veniens *c* quidam iniquissimus judex, Evelasius nomine, directus *d* a Numeriano imperatore in supra memoratam civitatem Emonem.

Evelasii judicis furor contra Christianos:

B 3 Hic judex multum impiissimus et sævus fuit in Christianos, qui per multas civitates pergyrans, multos Christi servos per bonam confessionem transmisit cum victoria et palma Dominum. Qui cum noctis hora tertia sub silentio civitatem fuisset ingressus, illucrescente vero die populum congregavit, et cœpit per præconia clamare, dicens: Secundum imperiale præceptum, sacrificare diis immortalibus. Si quos autem invenero non obediens præceptis domini nostri invictissimi principis, et fuerint contemptores, et non immolaverint diis, diversis pœnis punita corpora eorum canibus derelinquam. Quo audito universi viri et mulieres derelinquebant Deum, et sacrificabant diis. Erant enim immensa persecutio *e* adversus Christianos.

S. Pelagius Deum precatus se offert judici

C 4 Quo audito, beatissimus Dei famulus Pelagius flectens genua sua in oratione, lacrymas effudit coram Domino, dicens: Vide, Domine Jesu Christe, quoniam appropinquaverunt persequentibus nos, qui quærunt velint aquam absorbere nos. Sed tu, Domine, præsto esto cum servis tuis, ut non dicat inimicus: Prævalni adversus eos. Eadem vero hora, cum orationem faceret ad Dominum, facta est ad eum vox de cælo, dicens: Surge, Pelagi; exaudita est oratio tua. Ego enim tecum sum, et non te deseram: descende et confunde audaciam tyranni istius. Sequenti vero die, dum descenderet Uranius presbyter in locum quemdam ad visitandum infirmum, virum Christianissimum; beatissimus autem Pelagius descendens ad civitatem, et se in faciem judicis obtulit, dixitque ad eum: Impiissime, et a Deo alienate, quid tibi cum servis Christi, quibus prævalere non poteris: quia cor tuum alienatum est a Deo patre Domini nostri Jesu Christi.

vinculis constringitur, orat, illustratur carcer.
* *al. immitti*

5 Audiens hæc Evelasius judex, jussit ei ferri pondera collo et manibus mitti*, et sic in carcerem protrahi, dicens: Crastina enim die de te examen perpetrabo: faciam te ludibrium universorum Christianorum, qui a te mala eloquia didicerunt. Cum autem protraheretur in carcerem, ingresso eo in interiorem custodiam, in loco obscurissimo reliquerunt eum questionarii. Ipse quoque flexis genibus orationem ad Dominum effudit, dicens: Domine Deus omnipotens, Patre Domini nostri Jesu Christi, da perseverantiam servo tuo, et confunde ruinas istius impiissimi judicis; quoniam in tuo nomine cursum agonis mei percurrere paratus sum. Statimque refulsit lumen in carcere clarius sole, et non recessit usque in mane.

6 Tertio igitur die diluculo, Evelasius judex

præcepit eum in conspectu suo adduci. Cumque fuisset introductus, et videns S. Pelagius tanta tormenta, et, eculeo erecto, signum crucis faciens, dixit judici: Iniquissime judex perditionis, ecce video omnia præparata tua tormenta, et tortores præsto sunt: ut quid moras facis? Paratus est Christi famulus ad omnia tormenta, ut multiplicetur mei capitis corona. Evelasius judex dixit: Extendite eum fortiter, et virgis cædite, dicentes ei: In injuriam judicis noli contumaciter respondere. S. Pelagius dixit: Iniquissime, non de isto modico poteris constantiam meam superare, qui, quantum sævis, tanto magis me confortat Dominus meus Jesus Christus, ut vincam malam astutiam tuam. Evelasius judex dixit: Infelix, nescis, quia meus imperator mihi jussit potestatem habere mortificandi et vivificandi? Tibi autem, quæ est tua audacia, ut cum injuriis talia contra me loquaris verba? Beatissimus Pelagius dixit: Scio enim et cognosco, quia tuus imperator te fecit ministrum sathauæ, quem ambo colitis. Nam sicut tibi antea dixi, et iterum dico, quia non poteris Christianis facere quidquam.

Spernit minus judicis.

7 Evelasius judex dixit: Fustes nodosos et contortos adferre; et, illo extenso, cædite donec deficiat. Cumque hoc factum fuisset, ex Dei nutu ita emollicuntur fustes, ut quasi de papyro cæderetur. Universus autem populus ex circumstantibus, videntes talem * mirabilem visionem, admiratione repleti sunt, dicentes ad invicem: Magnus Deus hujus juvenis, qui talia ei præstitit. Ecce enim tot horis cæsus, stat illæsus, et nullam maculam videmus in corpore ejus. Tuuc exclamaverunt in conspectu judicis, dicentes ei: Magnus est Deus Christianorum, et nos pro eo pati parati sumus, sicut et hic Vir Dei. Audiens hæc Evelasius, jussit Sanctum Dei in eculeo suspensio uugulis radi. Cumque hoc factum fuisset, nullum dolorem sentiebat, sed magis fides accrescebat populo circumstanti. Sanctus autem Pelagius dicebat universis: Videtis, quanta sint præstita beneficia Domini mei Jesu Christi: judice sæviante, et Domino meo me confortante, nihil sentio.

E et varia

* *al. tam*

8 Tuuc ira magna commotus Evelasius judex jussit oleo valde calente ejus ventrem perfundi. Cumque hoc factum fuisset, manus quæstionariorum succedebantur, sancto autem Martyri erat frigidum, quasi frigida aqua in hyemis temporibus esset perfusus. Videntes autem hæc omnes populi, exclamaverunt dicentes judici: Sufficiunt jam tanta mala sævitie tuæ. Ecce tanta perpeessus est; tu defecisti sæviendo, et hic manet illæsus. Audiens autem hæc S. Pelagius dixit universo populo: Sinite eum, si quid adhuc potuerit exercere in me servum Domini, et me Dominus confortaverit, in omnibus se victum fateatur.

ejusdem jussu

F

9 Audiens hæc iniquitatis judex, jussit ministris [supra] fragmenta testarum in pavimentum effusa, ligatis manibus ac pedibus eum protrahere, ut sic possit spiritum exhalare. Cumque factum fuisset, sanctus Dei Pelagius exclamavit ad Dominum, dicens: Benedico te, Pater Domini mei Jesu Christi, qui me dignum fecisti, cursum agonis mei percurrere. Domine Jesu Christe, gratias tibi ago, qui me secundum dictum * tuum non deseruisti. Et dixit judici: Jam erubescam cum patre tuo diabolo, qui habitat in simulachris vestris, quæ colitis: qui et cor vestrum et principis vestri possidet.

perpeessus tormenta.

* *al. qui me servum*

10 Hæc cum dixisset, statim commotus Evelasius,

ANNOTATA.

a *De loco martyrii dissertum est in Commentario prævio § 1.*

b *Cum Sanctus infra referatur martyrium consummasse sub Numeriano imperatore; sub eodem non vixerunt ejusdem Sancti pater et mater. Vide Commentarium § 5, num. 54.*

c *Ponitur hic participium verbi pro ipso verbo.*

d *Consule Commentarium § 5 num. 52 et 53.*

e *Persecutio nulla scitur fuisse sub Numeriano. Vide ibidem dicta.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS SALERNITANIS

FORTUNATO, CAIO, ET ANTHE

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. P.

§ I. Locus ; corpora ibidem deposita ; cultus solennis ; translationes.

E

SEN DIOCLE-
TIANO.
In martyro-
logio Romano
sunt isti Mar-
tyres, et Sa-
lerni

Martyrologium Romanum annum horum trium Christi Pugilum memoriam signat hac die : Salerni, sanctorum martyrum Fortunati, Caii, et Anthes, sub Diocletiano imperatore, et Leontio proconsule decollatorum. *Publica eorum veneratio sic probatur in notationibus* : De his tabulæ ecclesiæ Salernitanæ, Breviarium, et alia ejusdem ecclesiæ antiqua monumenta. Horum translatio celebratur Idibus Maii. Ipsorum corpora asservantur in ecclesia cathedrali in inferiori crypta : in superiori autem sub altari majori positum est corpus S. Felicis presbyteri et martyris : ejus anniversaria celebritas illic agitur XXI Februarii. *Sed hæc pluribus a nobis confirmanda et declaranda sunt. Primo itaque loci, in quo Sancti isti summa cum veneratione honorantur, conspectum exhibemus. Ferdinandus Ughellus tomo 7 Italiæ sacræ a columna 473 prioris editionis, Salernitanam metropolim ita describit* : Inter Miucervæ promontorium, ac Salarim amnem ad montis Boni radices sita est nobilis ac pervetusta Salerni civitas, Picentinorum metropolis et caput, in Citeriori, ut vocant, Principatu, a Neapoli in Eurum 30. m. p., quot a Benevento in Austrum, et Caput Aquarum ; ab Amalphi in Ortum 15, a Nola in Meridiem 22 recedens... Ejus vero antiquitas et fama ex eo colligi potest, quod Cicero, Livius, Lucanus, Strabo, Silius Italicus, Plinius et Appianus de illo mentionem faciunt.. Sed schola medicinæ, et academia Salernitana in primis, illustris adeoque ut inde hæc ipsa civitas fons medicinæ diceretur. *Consule Criticam Pagii ad an. 1087, num. 13. De propriis principibus, quos per multa secula habuit, aliisque ornamentis eam condecorantibus scribit laudatus Ughellus.*

Ibidem inter alia, quibus metropolitana basilica laudatur, exstant ista : Sunt etiam quindecim Sanctorum corpora, quorum in ecclesia ipsa celebrantur Officia pro tempore, ac præsertim sunt Fortunati, Caii et Anthes, urbis tutelarium Sanctorum, corpora tumulata : quorum altare, quod perantiquum, et summæ venerationis erat, nos ipsi (scilicet Marsilius, e quo Ughellus refert

elogium seu descriptionem dictæ basilicæ) Columna, archiepiscopus Salernitanus, Gregorii XIII Summi Pontificis auctoritate, privilegio donario liberaudis, instar altaris Gregoriani, quod est in Urbe. *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ agit de hisce Martyribus ad xxviii Augusti tanquam patronis Salerni. Festum celebratur cum Octava xxviii Augusti; uti patet ex Officiis propriis festorum Salernitanæ ecclesiæ, ab illustrissimo Mario Bolognino, archiepiscopo Salernitano, reformatis, et anno 1594 Neapoli editis. Lectiones proprias dabo post hunc Commentarium : sequentia e mox allegatis Officiis delibo hic.*

3 IN PRIMIS VESPERIS... HYMNUS : Sanctis Martyribus laus, honor, et decus, qui cæli Domino sanguine proprio, sacerati superæ militiæ vice, invictam retinent fidem. Conflictus validos ferre viriliter, hostiles cuneos frangere fortiter, certavere sui corporis obice, ut post funera viverent. In regis positi nunc diademate, stellarum potius lumine prænitent ; donativa suis militibus dedit Christus Filius hæc Dei. Ex quorum numero sunt, quibus optime gaudet plebs hodie cantica promere laudis nostra piæ, tanta velut decet hujus lumina patriæ. Fortunate, tuis utere prosperis rebus cum meritis, cui nota novinis concordat pariter : nosque tua prece da gaudere perenniter. Et tu, Cai, bonis moribus aune, nobis assidue corda retundere, et, quod nunc petimus, sumere postea nos feliciter adjuva. Anthe, perpetuo lumine splendide, his et par merito, jure nec ultime, communem Dominum fac toties roges pro nobis, quoties potes. Hæc nobis Deitas, Rex, tua conferat, discordem numeris congeriem ligans, ut secum stabili pace per omnia vivamus tibi secula. Amen.

4 AD MAGN. ANTIPHONA. Intercessio nobis sanctorum Fortunati, Caii, et Anthæ martyrum tuorum, Domine, succurrat, atque nos ubique protegat, ac defendat, ut eorum precibus ab omnibus malis liberemur. ORATIO : Beatorum martyrum

honorificus
ibidem illorum
cultus
F

eorum corpo-
ra asservan-
tur ;

AUCTORE
J. P.

martyrum Fortunati, Caii et Anthæ uatalitia ueneranda, quæsumus Domine, ecclesia tua deuota suscipiat, et fiat magnæ devotionis amore deuotior. Per Dominum nostrum. Et nulla fit commemoratio. AD LAUDES ET PER HORAS. ANTI-PHONA: O beate martyr, egregie Fortuuate, custos et pastor patriæ, funde pro populo preces ad Domium, qui deuote celebrant tuum martyrium. ANTI-PH. Iste est martyr Christi uerissimus, Fortuatus Dei electus, qui, calcato seculo, gloriosus hodie meruit cælestia regna conscendere. ANTI-PH. Hodie sanctus Fortunatus martyr cælum lætus iugressus est, cujus nos oratio commendet Domino. ANTI-PH. Præclara lumina militiæ Christi hodie sanguinem suum pro eo fauderunt, Leontio proconsule interempti, ciues cælestes effecti sunt. ANTI-PH. Isti sunt Sancti gloriosi, martyres inelyti: quorum patrocinio Salerui ciues lætautur, et exultant in Domino.

proprio

5 Hymnus: Salve dies Tutoribus nostris dicata, laudibus insignis, et uirtutibus summis decorata Martyrum: qui rite temporalibus dum sempiterna præferunt, mucronis ictu concite Christi probantur milites. Sunt mira, quæ post transitum hic contigisse creditur; aues eorum corpora custodiebant splendida: obsessa dire patria, et pene morti tradita, mansit reuote libera horum quidem uictoria. Secura iam concivibus Sanctis, Salerne, dulcibus, præbe tuis uictoribus laudis novæ præconium. Hi sunt, quibus sæpissime te gratulari condecet: quorum uideris munere, metu represso, uivere. Hi mentis aduersarios pellant, ut olim barbaros, augmenta pacis præbeant, summæque uitæ præmia. Summo Parenti gloria, Natoque sit uictoria, et Flamiui laus debita per seculorum secula. Ameu.

celebratur.

6 AD BENEDICTUS ANTI-PH. Cum ab iniquo proconsule Leontio occisi sunt, corpora eorum sunt sanctorum angelorum custodia muuuta, donec a fidelibus collecta, debito sunt honore sepulta. ORATIO: Majestatem tuam, Domine, suppliciter exoramus, ut, sicut uos iugiter sanctorum Martyrum tuorum Fortuati, Caii, et Anthæ solemnitate lætificas, semper supplicatione defendas. Per Dominum. Magna porro in ueneratione apud Salernitanos fuere isti Pugiles ab antiquis etiam temporibus: nam hymnus uterque, a nobis antea productus, habetur in Versibus Alphani, archiepiscopi Salernitani, qui uixit seculo XI, apud Ughellum tomo 2 Italiae sacræ in Appendice col. 1091 et 1092.

Corpora Martyrum translata

7 Sed antiqua illa sanctorum Martyrum ueneratio apud Salernitanos ad nouum antea euecta fuerat splendorem, quando corpora eorum solenni ritu translata sunt die xv Maii (de qua re tunc mentionem fecimus inter Prætermisissos) seculo 10. Gaspar Musca in Catalogo episcoporum et archiepiscoporum ecclesiæ Salernitanæ pag. 21 agens de Bernardo hujus nominis primo, Anno, inquit, cml, imminente Agarenorum incursione, metueus ne propriis fraudaretur patronis, sanctis quippe Martyribus Fortunato, Caio, et Anthæ, sacra eorum corpora ex propria ecclesia, ubi per longa temporum spatia requieuerant, iuxta flumen, qui Lirnus appellatur, idem egregius præsul ad ecclesiam iam dicti S. Joannis, (ab eodem præsule, sicut præmiserat, ædificatam) intra mœuia ciuitatis debito cum honore deportauit, et ea ibidem perhonorifice collocauit, exstructo in honorem ipsorum sanctorum Martyrum Fortunati, Caii et Anthæ, beatorumque omnium

Apostolorum, altari. Princeps Salernitanus tunc temporis erat Gisulphus, prout tradit Ughellus tomo 7 allegato, col. 475, ubi hæc narrat: Gisulphus I, Guaimarii filius, ætate tricennis, X salutatatus est princeps anno cmlxxxiii. Varia fortuna principatum gessit ad annum usque cmlxxxiii.

8 Quæ de imminente Agarenorum incursione indicabat Musca, breuiter expono. Inter Rerum Italicarum scriptores tomi secundi parte altera, anno 1726 Mediolani edita, habentur Paralipomena anonymi Salernitani seu reliqua pars Historiæ ab eo conscriptæ, nondum, ut additur, edita, ab anno circiter 760 usque ad annum circiter 960, et cap. 94, columna 280 hæc scribuntur de principe Gisulpho: Regnum Græcorum, Agarenorum, Francorum, Saxonumque uimurum ei obediebant, atque suum principatum illud obtinebat. Ad quem locum, quia uidebatur anonymus nimium tribuere Gisulphi auctoritati, notantur sequentia: Aut uitiata uox, aut mitius exponenda. Scilicet cum eo amicitiam seruarunt, aut ei munera conferebant, ut sibi amicum, sive minime aduersantem haberent. Hæc uero non uidentur obstare, quo minus sanctorum Martyrum nostrorum translatio acciderit ex metu imminenti Agarenorum incursione, distinguendo tempora: nam uaria fortuna principatum gessit, ut dicebat Ughellus. Quam uero Agareni seu Saraceni Salernitanis fuerint infesti, refert idem anonymus. Vide indicem ad iam dictum tommum in uoce Saraceni.

9 Nec abs re fuerit nonnulla notare ex Officiis propriis festorum ecclesiæ Salernitanæ supra indicatis, ut pateat, quanto in honore ibidem sint Pugiles nostri, quoniam Officio proprio ac solenni eorum translationem recolunt die xv Maii. Antiphonas, hymnos, Inuicatorium non transcribo: sed do solam orationem, quæ talis est: Ueneranda nobis, Domine, tuorum martyrum Fortunati, Caii, et Anthæ translationis festiuitas tuum imploret auxilium, ut, quos eorum lætificasti præsentia, humanis non siuas subiacere periculis. Per Domium nostrum. Tres autem lectiones, huic Officio insertæ, continent historiam translationis. Aliud ejusdem rei gestæ exemplar Ms. habemus, cujus narratio notatur exscripta ex uetusto Ms. lectionario basilicæ S. Matthæi Apostoli, et prout additur, ex collect. P. Antonii Caraccioli tomo Vitæ SS. Martyrum; illius, ut suspicor, Antonii Caraccioli, qui Clericorum Regularium institutum professus, reipublicæ litterariæ jam diu innotuit scriptis suis. Ex hoc apographo nostro translationem jam dictam proferemus; cum ejusdem lectiones typis uulgatæ inter memorata Officia propria legi possint. Verum antequam instrumentum ipsum Ms. exhibeamus, hæc de illo consideranda proponimus.

10 Primo, Sancti habuerunt propriam ecclesiam extra ciuitatem Salernitanam; in quam ex illa translata sunt a Bernardo episcopo, et in ecclesia S. Joannis depositi, teste Musca superius citato. Deinde uero in basilica metropolitana S. Matthæi Apostoli fuere collocati, sicut ex Ughello jam diximus. Musca a pag. 23 alteram hujus sancti Apostoli translationem refert ad annum 954 sub Bernardo II episcopo Salernitano, et Gisulpho principe, ex Pæstana ciuitate Salernum, in maiorem ecclesiam. S. Mariæ: alteram sub Gregorio VII factam, ex dicta maiori ecclesia ad nouum templum, arc Ducis Roberti Guiscardi, tunc principis Salerni ædificatum, et beato Apostolo et Euangelista Matthæo dicatum: quod pluribus

A *ribus describitur apud Ughellum, sicut num. 2 indicavimus. De inventione ac translatione ejusdem sacri corporis scribit anonymus Salernitanus, de quo ante, cap. 143; ad quod in notis dicitur, fortasse anticipandum tempus. Verum, ne quid in hac re, quæ proprie huc non spectat, præpropere statuamus, eam differimus ad XXI Septembris, quo de hoc sancto Apostolo erit agendum eum Martyrologio Romano. Porro de Roberto Guiscardo ptura dabit Baronius ad annum Christi 1059, 1061, 1074 et sequentibus.*

asilica metropolitana collocantur.

11 *Secundo, Martyres nostri, prout refertur in translationis instrumento, quod mox daturi sumus, Salernitanam urbem, duris jam oppressam a barbaris, militari habitu de partibus Africae venientes, divina præcincti potentia liberarunt. Hujus liberationis circumstantiæ, ut ex antiquis probentur, documenta in promptu non habemus. Rei tamen substantiam confirmat Athanasius supra, dum hæc canit: Obsessa dire patria, et pene morti tradita, mansit repente libera horum quidem victoria. Et mox: Hi mentis adversarios pellant, ut olim barbaros. Tertio, de Priapo, cujus in modo dicto instrumento fit mentio, quemque horum præsidem ac deum superstitiosa tegitur credidisse antiquitas, varia spurca subulantur poetæ. His prænotatis, translationis instrumentum exhibemus.*

§ II. Sanctorum Martyrum translationis historia.

Martyrum corpora prope Salernum occisa.

D^eus omnipotens, qui in Sauctis suis gloriosus ostenditur, totius humani generis zelans salutem, Salernitanorum civium ita redemptionem sitiit, ut eorum mens idololatriæ caliginæ hactenus obumbrata, trium siderum, ab ipso vero sole justitiæ prodeuntium expurgaretur calore, et luce circumflua illustraretur. Placuit itaque divinæ providentiæ pretiosos martyres Fortunatum, Caium, et Anthem, passionum et gloriæ socios, non alibi, quam juxta præclaræ civitatis Salerni mœnia, et prope fluvium, qui Lernus dicitur, sub Leutio *, qui Diocletiano et Maximiano imperatoribus in partibus Apuliæ proconsulatum tenebat, post atrocissima tormenta, vitam cum morte commutare.

* L. Leontio

et bestiarum morsibus frustra exposita

13 *Horum pretiosissima corpora jussu prædicti iniquissimi proconsulis bestiis avibusque exposita, ut veridica refert historia, nutu Deifico, nullius avis bestiæve contactu diminuta, vel aliquid læsa, sed a tribus angelis, ad similitudinem trium aquilarum comparentibus, custodita, a fidelibus sunt inventa: qui cum hymnis, et spiritualibus canticis sancta corpora abstulere, et cum debito honore, juxta prædictum fluvium, terræ, ut jus humanitatis exoptulat, commendarunt. Ubi crescentibus in Christum fidelibus, prædictorum Martyrum crebris pullulantibus miraculis, ad honorem eorum et gloriam, ecclesia cum eorum vocabulis est extracta: quæ illustrium militum corpora dudum extra muros civitatis recondita, qualiter intra civitatis mœnia translata sunt, illo præstante, qui suos Martyres in ejus confessore effecit gloriosos, texere procurabo.*

in eandem civitatem transferuntur, * al. Gisulphus

14 *Tempore, quo Salerni Inolphus * vir illustris, devotus, et providus per deificam gratiam principatus Salerni feliciter moderabatur habenas, et Bernardi piissimi præsulis, a quo tunc temporis Salernitanus nobilis episcopus felici tramite*

regebatur, Deo Saleruitanis civibus beatum Matthæum Apostolum et Euangelistam providente pastorem, cujus corpus, thesaurus inestimabilis margaritæ, tempore Gisulphi principis filii Guismarii *, illo procurante, qui est omnibus ovibus Pastor unus, inventum extitit in Lucanis finibus, et in Saleruitanæ urbis partibus est locatum.

AUCTORE J. P.

* al. Guaimarii

15 *Cujus prædicatæ civitatis in medio ecclesia miræ magnitudinis, et non minoris pulchritudinis ad honorem jam dicti Apostoli cum ejus vocabulo per Robertum Guiscardum ducem constituta est: nec immerito, quia sicut cor inter membra corporis nobilissimum est in medio animalis reconditum, ut omnibus partibus suo modo influat sui virtutem, sic et coruscans berillus in medio civitatis locatus undique cives suos respiciens gubernaret. Sed quia indignum videbatur et erat, ut talium Martyrum sacratissimos artus locus iucultus contegeret, quorum merita proprii cum effusione cruoris signis evidentissimis Salernitanam provinciam illustrarunt, fidelium dignum duxit devotio, eorum glebas, non minus odoratissimis floribus præstantes odorem, humili prius loco repositas, debito cum honore transferre.*

et ibidem in ecclesia S. Matthæi Apostoli

E

16 *Nec ratione hoc caruit: nam qui Salernitanam urbem, duris jam oppressam a barbaris, militari habitu de partibus Africae venientes, divina præcincti potentia liberarunt; sic infra muros custodes fuere impositi, ut supraventium hostium tam mentis, quam corporum, velut invictissimi pugiles adversa fugarunt. Statuto igitur die ad exequendum translationis negotium procedit episcopus habitu pontificali, et clericali comitiva stipatus, cum vexillis, et thymiamatibus, candelabris, et siguis cruccis præcedentibus: currit et populus, pusilli cum majoribus, cum innumerabili domiuorum caterva; sed non minus corporalibus incessibus, quam mens eorum currebat, et ad primum locum, ubi implicatus thesaurus erat absconditus, advenerunt.*

collocantur:

17 *Erat autem locus, ubi collecta a fidelibus corpora humata jam fuerant, prope satis constructam artificiose lapidum fabricam, ubi pridem idolorum cultores deum Priapum siquidem nominatum subdola ejus responsione decepti, ob dominarum intuitum, quæ defectu naturæ vel morbi concipere non valebant, (pro dolor!) sceleratissimis victimis excolebatur. Nec immerito hunc locum primitus beatissimi Martyres elegerunt, ut in testimonium victoriæ, ac fidei incrementum, ubi hostem Leontium ejusdem Priapi ac aliorum sculptilium culturam sectantem, in gestis ab eo suppliciis expugnarunt; ibidem quousque fidelium turba cresceret, locum sibi fieri voluerunt.*

aperto monumento

F

18 *Fracto igitur monumento, ubi fulgentissimæ margaritæ, velut tres siderum radii coruscabant, tanta subito ex ipsis prodiit suavissimi odoris fragrantia, ut non sepulcrum, sed cella videretur aromatum patuisse. Decebat namque, et hic odor tantus erat, tamque mirabilis, ut cuncta manifeste superaret aromata, et inter suaves odores suavior, eorum odorem transcendens, quasi nulli naturali odori similis videretur: ut recte secundum Scripturam in ipsorum quasi unguentorum odorem populi currerent, et verificaretur in eis verbum, et illa benedictio Patriarchæ: Ecce odor filii mei, quasi odor agri pleni, cui Dominus benedixit.*

odor suavisimus

19 *O stupendum, et omni plenum gaudio miraculum!*

AUCTORE
J. P.

recreat præ-
sentes et ab-
sentes :

raculum! quia non solum sacris Martyrum artibus talis odor inerat; sed etiam terræ circumquaque congestæ, ac pulveri locelli ipsius firmiter inhærebat: ita ut, postmodum de eo ad longinquas partes delato, multi vehementissime mirarentur. Sancta autem erat circa eos utriusque sexus devotio, ut se beatissimum quisque putaret, qui vel minimam partem corporum, vel saltem pulverem tetigisse gauderet. Credebant siquidem; nec mirum, quia omnia possibile sunt credenti, ut variis dententi languoribus liberati, et a futuris incommodis servarentur: itaque factum est, ut multi sanitatum beneficia a quacumque oppressi valetudine repararentur.

solemni ritu
translatio
peracta :

20 Sed o! quam laude dignissimum, salutem hanc corporum, salutem esse secutam animarum, ut tantorum miraculorum beneficiis sublevati, se Christo protinus conformarent! Jussu denique prædicti pontificis eum omni reverentia, gaudio, et devotione corporibus de prædictis locellis sublevatis, et in theca, pannis aureis circumtectis, repositis, humerisque sacrarum personarum reverenter imposita cum laudum præconiis: et sic processionaliter, sicut ante venerant, feliciori tamen mora, ad prædictæ urbis mœnia, ad majorem videlicet ecclesiam traduxerunt: nec passa est eos in morte diviua providentia separari, quos in vita fieri socios passionum voluit. Quis autem modicæ fidei dubitare valeat, quod in eorum adventu immundi spiritus, quos in tyrannis devicerant, fugarentur?

fugati dæ-
mones :

21 Namque qui ejulatum magnum facientes, currentes per aerem dæmones, dum sacratissima corpora ferebantur, dolebant siquidem de possessione amissa, ignitam populi devotionem cernentes, se, quos diu subdolis suggestionibus iuvaserant, amisisse. Nec mirum: nulla enim participatio lucis ad tenebras, et Christi ad Belial. Integri igitur artus, quos divina virtus ab avium bestiarumque morsibus, quondam expositos servavit illæsos, per jam dictos duces translatis ad prædictum locum advenerunt.

Salernum qua-
si tribus hisce
stellis illustra-
tum.

22 Tres igitur stellæ, videlicet Fortunatus, Caius, et Anthe, majori conjunctæ sunt sideri, ut unitus jam multis splendoribus fulgor magis micans appareret, et Salernitana civitas tautis fulgoribus adornata, et multiplicatis irradiata luminaribus, totius noctis se sentiret caliginem amisisse. Exulta igitur urbs fidelis et nobilis tribus custodibus, et uno principe gubernata, agnosce penitus a prædictis incommodis te per eos fuisse defensam, et spera te a futuris adversitatibus liberari, illo præstante, qui est gloriosus in secula. Amen. *Hactenus narratio translationis: cui nihil addimus, quia varias de eadem animadversiones præmisimus in fine paragraphi præcedentis.*

§ III. Actis alii Sancti immixti; miraculum, quod in eisdem narratur, aliunde confirmatum; illorum characteres.

Damus Acta
e lectionibus
propriis Sa-
lernitanis :

Quandoquidem nullum in nostris collectaneis Actorum exemplar Ms. invenio, dabuntur illa, quæ in Officiis propriis ecclesiæ Salernitanæ excusa sunt, et leguntur per Octavam sanctorum

Martyrum in varias lectiones dispersita; exceptis diebus tribus: nam xxix Augusti fit Officium de decollatione S. Joannis Baptistæ, xxx de SS. Felice et Adaucto Martyribus, xxxi de S. Augustino. *Lectionibus vero jam dictis immixti sunt martyres alii, nimirum Felix Buzocensis episcopus, et cum eo Douatus et Adauctus presbyteri. Sed ab his diversi Felix et Adauctus, qui via Ostiensi, secundo ab Urbe lapide, ducti, securi percussi sunt. Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad hunc diem habet martyrium Fortunati, Caii, et Anthes in compendio; in quo etiam agit de Felice, Donato et Adaucto in Apulia coronatis: difficultatem vero in hac re aliquam videns, ita occurrere eidem conatur in annotatione: Acta horum sanctorum Martyrum eum Actis SS. Felicis, Januarii, Adaucti, Fortunati, ac Septimi, qui Venusiæ passi sunt confundi videntur. Nisi dicamus duos fuisse Fortunatos, hosque illorum socios esse. Rem, quantum pro præsentis instituto sit satis, breviter proponamus.*

24 Non satis perspicimus, quam apte immisceantur lectionibus propriis Felix Buzocensis*, ut in eisdem lectionibus vocatur, episcopus, et cum eo Donatus et Adauctus, quorum primus ac tertius (de secundi morte ibi est silentium) in via Ostiensi prope Romam ducti martyrium subierint, postquam antea una cum Martyribus nostris fuissent comprehensi, et ad proconsulis Amagleniani prætorium adducti. Nec cum his ullo modo coherent Felix, Donatus, et Adauctus apud Ferrarium, cum dicantur in Apulia coronati. *Tillemontius tomo 5 Monumentorum ecclesiasticorum in notis pag. 665 et sequentibus, in S. Felice Thibarensi in Africa (alias Tubzocensi) varias congerit difficultate de episcopatus ejus loco, quem ignorari affirmat: de Actis ipsius diversis; de iis, qui cum illo comprehensi sint; de martyrii sociis; de sententia denique in eum lata. Verum hasce tritas dissolvere, non est hujus loci: poterit esse alibi, vel ad diem videlicet xxiv Octobris, quo signatur in Martyrologio Romano Venusiæ in Apulia natalis sanctorum martyrum Felicis episcopi Africani, Adaucti et Januarii presbyterorum, Fortunati et septimi lectorum: qui tempore Diocletiani a Magdelliano procuratore etc. vel ad diem xxx Augusti, quo in eodem Martyrologio annuntiantur Felix et Adauctus, martyres Ostienses. Consuli interim possunt observationes ad Usuardum nostrum diebus modo assignatis.*

varii Sancti
* Tubzocensis
E

25 Inter auctaria ad eundem Usuardum hac die xxviii Augusti diximus in Vaticano codice num. 5949 adjici ista: Apud Salernum, sanctorum martyrum Fortunati, Gagi, et Anthes. Et sanctorum martyrum Septimiani, Januarii, et Felicis. Hos autem posteriores cum prioribus vel annecti eidem loco, vel in eo saltem coli, colligitur ex eo, quod mox ibidem subdatur: Et dedicatio trium altarium hujus ecclesiæ. In apographo autem nostro ecclesiæ Bovinensis (in Apulia Capitanata) etiam ponuntur tres illi posteriores, quos dicebam; qui post interrogationem Valeriani Christum confitentes, jussi sunt decollari in civitate Venusia quinto Kalendarum Septembriarum. Ubi vides pro Magdelliano poni Valerianum. Atque superiores quidem difficultates hoc die quasi digito indicasse sufficiat, materiam præbitura suo tempore ulterioris inquisitionis non exiguam. Satis quippe nobis et abunde est, quod habeamus Fortunatum, Caium, et Anthem, qui hodierna die apud Salernitanos coluntur: de quorum lectionibus hæc observanda supersunt.

eisdem immixti
ti:

A 26 Quæ lectiones ecclesiæ Salernitanæ infra num. 7 narrant de sanctorum Martyrum nostrorum ecclesia e rege Saracenorum profanata, ac morte eidem inflata, pluribus exponit anonymus Salernitanus, sæpe jam allegatus, e quo, ut hoc factum magis confirmetur, recitare visum est sequentia cap. 113 : Ille Agarenorum tyrannus (Abdila) in sanctissima æde beatorum Fortunati, et Gaii, et Anthes, cum suis satellitibus degebat, atque in luxuriis, et variis inquinamentis ferebat in tantum, ut ille Abdila thorum sibi parari jusserit super sacratissimum altare : ibique puellas, quas nequiter depredaverat, deludebat. Sed non diu perstitit tam immane contagium, immo et præsumptio, annuente Divinitate. Nam cum ei fuisset oblata quædam Christiana, nec non et speciosissima puella, continuo ad thorum suum illam deportari jussit. Sed dum eam stuprare satageret, et illa omni nisu resisteret ei, immo et ei propria lingua diceret : Ante morti incumbo, quam sacratissimum altare nimirum polluiam, qui multa sacrificia super illud oblata sunt; tyrannus rex verba illius deludens, vi eam opprimere tentabat : cum repente per angelorum manus trabs ex alto diruptus * est, et super Abdilam regem decidit, et sine mora extinxit. Et mira Dei potentia puella illa minime est ab ipso trabo contacta, et illæsa permansit.

B 27 Et ne forte Agareni fingerent, quod non fuisset gestum per Dei clementiam, sed casu accidit, quomodo creberrime conspiciuntur per vetustatem plurimæ ecclesiæ dirutæ, et non solum trabes, sed et parietes usque ad solum prostratæ * ; haud procul * ab ipso altari sectum * nimirum fuit, et ubi contumax ille, Deoque odibilis super sacratissimum altare Dei ludebat, trabem projecit, eumque mortuum stravit. Et hætenus a parte australi in testimonium reliquit Redemptor suis fidelibus caput de ipsa trabe. Et non solum tyrannum illum, sed etiam plures illorum subitaneo contagio perdidit, et extemplo de hac luce abstraxit.

C 28 Ab illo namque die, quamvis gentiles minime jam dictam ecclesiam eo ordine intraverunt, Christiani indesinenter Redemptorem omnium collaudabant. Agareni e contra minime obstupescerunt. Extincto, quemadmodum diximus, rege illo tyranno, Agareni illico regem præcreaverunt nomine Abemelce, licet fuisset eunuchus. Erga res humanas audax fuit, et sagax. Referunt lectiones Salernitanæ, simul eum rege interiisse filium ejus : sed hic nulla de illo filio mentio. Baronius ad an. 874, Ad miraculi, ait, evidentiam declarandam accessit, quod trabs illo procul ab altaris perpendiculari distans, non nisi divina potentia potuit in sacrilegum Saracenum, altare prophanantem immitti.

Acta. 29 Ceterum, quod attinet ad martyrium in eisdem narratum; non video equidem genuinos in eo characteres, quibus magnopere commendari possit tamquam primigenium et sincerum. Miracula autem damus in fide auctoris : quia apud anonymum Salernitanum non invenio ullum, excepto illo, de quo modo fuit sermo. Idque mirum utrumque nobis apparet, cum indicet, Salernitanos divino auxilio fretos fuisse, ejusque opem implorasse adversus Agarenos. Cap. 93 hæc sunt : Salernitani, freti de Dei potentia, illico audaci animo super Agarenos irruunt, eosque undique comminuunt, multos ex eis interimunt, ita ut cruore illorum litora maris replerent. Cap. 94 : Petrus ille jam dictus . . continuo Dominum in-

vocans, et suos Martyres, ante quorum ecclesiam certamen iniebat *, scilicet sanctos Cosmam et Damianum, hastam, quam manu gestabat, in illum (Agarenum) protinus misit. . . , et sine mora extinctus est Christiani una omnes Dominum collaudabant.

UCTORE
J. P.
inibat

ACTA

E lectionibus propriis ecclesiæ Salernitanæ.

LECTIO I. Diocletiano et Maximiano imperatoribus, decima a post Neronem persecutio excitata fuit, quæ omnibus ante actis ita fuit crudelior, ut per decem annos, ecclesiarum incendia, innocuum proscriptiones, martyrum cædes incessanter agerentur. Horum metu Felix Buzocensis episcopus et cum eo Donatus, et Adauctus b presbyteri, Fortunatus, Gaius et Anthes, qui essent in unum congregati, in orationibus perseverantes, Deoque gratias agentes, a militibus comprehensi, ad proconsulis Amagleniani prætorium adducuntur.

Sancti comprehensi,
a

2 LECTIO II. Quos eum proconsul vidisset, minacibus verbis terruit, et vinculis, carcere, aliisque pœnis affici jussit, mortemque demum minatur, nisi diis libamina adhiberent. Idque audacter detestati, Felix, et Adauctus via Ostiensi, secundo ab Urbe lapide ducti, securi percussi sunt c. Fortunatum vero, Caium, et Anthen Leonius Apuliæ proconsul Salernum secum adduxit, blandisque verbis, pro tribunali sedens, compellavit, dicens : Supplicibus votis vos oramus, ut hac deposita pertinacia, et Christicolarum superstitione, diis omnipotentibus cervices vestras flectatis, ac nobiscum eorum beneficiis perfruamini.

ac nullis minis

3 LECTIO III. Tunc Christi athleta Fortunatus respondit : Cum felle doloque tumens proconsul, innocentium animas perdere cupis, et ad injuriam summi Creatoris, corruptoribus atque adulteris hominibus, quos nunc tartara tenent, Dei famulos colla flectere cogis. Cui proconsul iratus dixit : Quomodo dii non sunt, qui super æthera tonant, mundumque perpetua ratione gubernant? Adversanter beatus? Fortunatus, Vestri poetæ, inquit, Diogenes carmen illud retulit : Jure igitur contemno Jovem, cui mater avara est. Cumque vocem faucibus hæere sensisset proconsul, sanctos Martyres ad Priapi d templum afferri, eique sacrificare præcepit.

a veri Deo cultu

4 LECTIO IV. Sancti vero Martyres nec verborum lenitate, decepti, neque tormentorum acerbitate victi, dixerunt : Notum sit tibi proconsul, quod numquam demonibus thura offerimus nec genua inclinamus; sed soli Deo omnipotenti sacrificium nosmetipsos offerimus, qui est sator rerum, et mundanæ lucis origo; qui cælum, terramque regit moderamine summo, ipsum omnipotentem adoramus, ipsum veneramur, ipsumque labiis, et corde confitemur : ipsum totis visceribus concupiscimus, Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum.

absterriti.

5 LECTIO V. Mox autem sanctus Fortunatus subjunxit : O spectaculum nobilissimæ civitatis, o generosa caterva, attendite id, ad quod vos impulit impius error. Quosnam deos esse putatis?

capite truncantur :

Hisc

A Hisce monitis, et alacrioribus verbis e vestigio indignatus proconsul, spiculatoribus jussit, ut gladio eorum capita minuerent, eorumque corpora avibus, belisque inhumata reliquerent. Qui denique nec mortis pœna territi, fortiter dato capite, ad cœleste regnum migrarunt quinto Kalendas Septembris.

eorum corpora divinitus servantur illasa :

e

f

6 LECTIO VI. Sanctorum corpora beluis exposita, trium angelorum, trium aquilarum visu, custodia illæsa sunt inventa, et a fidelibus, hymnis, canticisque spiritualibus humata juxta fluvium, qui Lirnus e dicitur, prope quem passi sunt. Christi denique fidelium crescente numero, basilica ad sanctorum Martyrum honorem erecta est; ibique sepulta requieverunt, donec intra urbis mœuia ad cathedralem ecclesiam translata fuere. Ubique tamen miraculis non paucis claruerunt.

profanatores puniti :

B

g

7 DIE I SEPTEMBRIS DE OCTAVA. . . LECTIO IV. Non post multa annorum curricula dignatus est omnipotens Deus per illos multa miracula demonstrare: nam dum Saraceni ab Africa venientes, et magna ex parte Italiam vastantes, agmina sua adversus Salernum dirigerent, ambitumque illius obsidione constringerent; audacter et impudenter eorum rex eum filio suo in ecclesiam beatorum martyrum Fortunati, Caii, et Anthæ ingressi, super eorum altare, lectum sibi sterni mandarunt; ibique dormientes (mirabile dictu) statim trabs ecclesiæ illius de parietibus egressa, super eos ruit, et unico ietu ambo demortui sunt. LECTIO V. Alius autem in facti contemptum et Sanctorum, idem altare secessu fœdare tentans, statim a dæmone correptus, in terram corruens expiravit. LECTIO VI. Inde Saraceni perterriti recedentes, propius ad urbis mœnia accesserunt. Ubi etiam beatorum Martyrum intercessionibus pro Salernitanorum tutela, justum Dei iudicium si expectassent, illius utique ultricem manum sensissent.

S. Fortunatus apparetis operam suam Salernitanis addicit :

C

h

8 DIE II SEPTEMBRIS. LECTIO IV. Aliud etiam miraculum operatus est misericors Deus per martyrem suum Fortunatum: is enim speciosus, et ætate florens, Græcorum habitu indutus apparuit cuidam homini, in densam sylvam venationis causa ingresso: a quo de nomine rogatus, respoudit, se Christi famulum esse, se ad Salernitanam urbem tuendam accedere. LECTIO V. Ego sum, inquit, Fortunatus Christi famulus; meque ire Dominus Salernum voluit, et defensorem constituit, et illuc me confero, ut Saracenos, qui suis illam obsidionibus affligunt, fuuditus amoveam ac repellam, eorumque spolia Salernitanis dividenda tradam, ipsosque Saracenos Francorum et Salernitanorum gladiis subiciam. Quod ita factum est, ad laudem Domini nostri Jesu Christi, qui glorificavit Sanctos suos in secula seculorum. Amen.

partæ

9 LECTIO VI. Sub silentio insuper prætereundum non est, qualiter Deus, qui in Sanctis suis mirabilis prædicatur, propter præclara merita suorum beatorum martyrum Fortunati, Caii, et Anthæ, hoste prostrato, Salernum ab iniquorum manibus liberaverit. Tempore namque Guayferii Salerni principis, rex quidam Agareuorum Abdila nomine, de partibus Africæ cum ingenti Agarenorum multitudine veniens, Salernum pervenit. Ae eum civitatem ipsam Salerni mœnibus, strenuisque militibus munitam invenisset, haud potuit ad eam introire. Cujus obsidionem a parte meridiei eirea mœnia præparavit, et ad littora præfatæ civitati adjaentia castrametati sunt.

10 DIE III SEPTEMBRIS. LECTIO IV. Cum igitur die quadam præfatus rex cum exercitu suo juxta mare ambulasset, prope civitatis prædicta mœnia; eustodes murorum in silentio exercitum observantes, quum lapidibus eum offendere potuissent, ne lapillum quidem in eos ausus est ququam jactare. Unde Agareni ad castra incolumes sunt reversi. Assumpta ergo audacia creberrime talia faciebant, cum nemo illis resisteret. LECTIO V. Itaque factum est, ut timidissimos Agareni Salernitanos putarent, injuriis, et conviciis, magnisque opprobriis eos afficiendo; etiam excidium haud modicum minabantur, in tautum, ut, nisi divina pietas, quæ suos nequaquam usque ad finem deserit, affuisset, ab iniquis civitas ipsa utique capta fuisset.

D Martyrum meritis

11 LECTIO VI. Attamen Agareni, pravitatis satellites, quia bis cum Salernitanis pugnantes, victores ad castra redierant, eorum plurimis vulneratis, paucis interemptis, omnibus tamen non medioeri timore percussis, audaciores effecti, igne, ferro, et artibus omnia perdere volentes, statuta die ad certamen cunctos provocarunt.

contra Agarenos

DIE IV SEPTEMBRIS. LECTIO IV. Sed valde iniqua industria usi sunt, in pugnando: quum mane ab ortu solis, vespere autem ab occasu contra Salernitanos inirent certamen, quateuus solis splendore oculorum aciem vinceute, suas illi vires adversus iniquos deperderent, vel saltem ietus frustra in eos jactarent. Ex quo factum est, ut Salernitanos omnes non solum in personis molestarerint, sed eorum etiam bona diriperint. Quapropter Agarenorum rex in tantam elatus est superbiam, ut sacras Dei ædes profanare non timeret.

E

12 LECTIO V. Salernitani tamen Dei Sanctorumque ejus injuriam ferre non valentes sæpius quoque ad pugnandum lacessiti, Dei omnipotentis auxilio freti, qui salvos facit sperantes in se, ac protectione, intercessionequè sanctorum martyrum Fortunati, Caii, et Anthæ; die jam dicta, forti animo et armis muniti, de civitate exeuntes in Agarenorum gentes irruerunt, eosque undique comminuerunt, atque trucidarunt, quum tautummodo ex ingenti Salernitanorum multitudine septuaginta interierint. Unde victores inimicorum spoliis onusti, exultantes civitatem ingressi; Deo, et beato Fortunato gratias agentes, præda inter se divisa, quilibet ad propria remeavit.

a Salernitanis victoria.

LECTIO VI. Rubent ergo littora infidelium Sanguine, et tamquam Ægyptiorum ad mare rubrum, eorum appareat corpora crudeli nece prostrata. Visa igitur rex et Agareni suorum strage, fistula, sambuca, et universis bellicorum generibus, tubisque clangentibus ac perstreptibus, paucos, qui remanserant, militum advocarunt, et civitatem atque obsidionem reliquerunt.

F

ANNOTATA.

a *Decimæ adversus Ecclesiam persecutionis sub Diocletiano inchoatæ, ac sub ejus successoribus continuatæ per annos decem, primum famosum edictum prodit anno æræ vulgaris 303.*

b *De Martyribus, qui hisce lectionibus immixti sunt, egimus in Commentario prævio § 3.*

c *De illis agit Martyrologium Romanum, sicut ibidem monuimus, ad diem 30 Augusti.*

d *Mentionem de illo fecimus in Commentario § 1 in fine.*

e *Ulteriorem hujus fluxii notitiam non habeo comperam, atque adeo Salernitanis eum describendum*

A *bendum relinquo. Supra num. 12 vocatur Lernus.*
 f *Consule ibidem dieta num. 10.*
 g *Vide, quæ ex anonymi Salernitani Chronico præmissa sunt in Commentario § 3.*
 h *Breve est illud Baronii ad annum Christi 874: Salernitani tandem Dei beneficio ab ea longa obsi-*

dione sunt liberati a Ludovici imperatoris exercitu, D
 eisdem Saraccnis iterum profligatis. *Legi etiam potest anonymi Salernitani Chronicum columna 240, et 243.*
 i *De bello, Saracenos inter et Salernitanos gesto, legi potest idem anonymus a cap. cx1.*

DE S. JULIANO MARTYRE

BRIVATE IN ARVERNIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. S.

§ I. Locus et tempus martyrii : Acta gemina, et liber Miraculorum.

CIRCA ANNUM
LCCIV.
Sanctus Bri-
vate sepultus :
 B *Celeberrimus in Gallia fuit S. Julianus martyr, Brivate in Arvernia coronam adeptus, ibique sepultus et coli cæptus, ut consentiunt eruditi. Attamen nec sic satis constat de loco martyrii. Audi Ruinarlium in notis ad Turonensem de Gloria martyrum lib. 2, cap. 1: Julianum martyrem Brivate passum fuisse et sepultum, nemo est qui infitiatur. Sed cum duplex ejus nominis vicus sit, vetus scilicet et nova Brivas, lis est, quo in loco primitus sanctus Martyr sit depositus. Savaro, Sirmondus, etc. censent, illum in veteri Brivate sepultum fuisse, hodieque Vieille-Brioude appellata: de quo Gregorium, Fortunatum, Apollinarem Sidonium in Propemptico seu carm. xxiv, aliosque veteres locutos fuisse voluit; alii vero hæc de nova Brivate intelligunt, ubi etiam nunc S. Juliani corpus asservatur in percelebri basilica, quæ nobili canonicorum, qui comites nuncupantur, collegio illustratur. Posterioribus hæc omnino adhærendum existimo, cum constet in oppido Brivatensi, quod nova Brivas, aut rectius Brivas ad ecclesiam, vulgo Brioude glise dicitur, hodie dum saerum Martyris corpus servari, nec quidpiam rationis adferri possit, cur suspicemur illud ex vico Brivatensi, qui antiqua Brivas nunc nominatur, illuc delatum fuisse.*

quod intelli-
gendum non
esse de antiqua
Brivate,
 C *2 Valesius in Notitia Galliarum pag. 101 in hanc quoque propendit sententiam, et de loco utroque aliqua memorat ad propositum nostrum: Brivas, inquit, vicus fuit Arveruorum, tumulo ac basilica Juliani Arverui martyris nobilis... Eo delatus est Avitus augustus, ad pedes B. Juliani sepultus anno CDLXI, teste Gregorio Turonensi in Historia Francorum lib. 3, cap. xi, ubi sic habet: Avitus... basilicam sancti Juliani Arverni martyris cum multis muneribus expetivit: sed impleto in itinere vite cursu, obiit, delatusque ad Brivatensem vicum, ad pedes antedicti Martyris est sepultus. Itaque sancti Juliani ecclesia jam structa erat ante Avitum, quod aliunde confirmabitur. Audiamus rursus Valesium: Nunc opidum est, ait, non longe a flumine, quod dicitur Elaver (Gallis PALLIER) BRIOUDE GLISE, ab ecclesia S. Juliani sæpe cognominatum: cui proximus vicus, impositus ei flumini, ubi et pontem fert, nuncupatur Vetus Brivas, Vieille Brioude. Addit Valesius, et exemplis probat, ex nomine illo Vetus Brivas consequens non esse, vicum illum attero, nunc oppido, antiquiorem esse.*

Augusti Tomus VI.

3 *Verum, quidquid fuerit de loci utriusque antiquitate, mihi dubitandum non videtur, quin primus sepulture locus fuerit, ubi hodie dum existat Brivatensis S. Juliani ecclesia. Etenim in Actis antiquioribus num. 5 refertur, super sepulcrum Sancti cellulam, id est sacellum, constructam fuisse a matrona Hispana; quod et Turonensis habet num. 9. Postea, eadem Vita testante, ædificata est ibi basilica in honorem ipsius, quæ celsum protulit ædificata fastigium. De hac ecclesia, votivisque ad eam peregrinationibus sæpissime meminit Turonensis. Porro hanc ecclesiam non aliam esse ab illa, quæ hodie est canonicorum in oppido Brivatensi, facile ostendi potest. Berengarius comes Brivatensis, imperante Ludovico Pio, ecclesiam, ubi sanctus Julianus martyr corpore requiescit, quæ est constructa in vico Brivatensi, ... quæ a Saracenis destructa et igne combusta erat, ad pristinum statum reduxit, et in eadem ecclesia constituit triginta quatuor canonicos, ut habent litteræ Ludovici Pii, datæ anno 825, quæ videri latius possunt apud Cointium ad dictum annum num. 37. Non negabunt, opinor, adversarii ecclesiam S. Juliani, in qua tempore Ludovici Pii imperatoris instituti sunt canonici, eandem esse cum illa, quæ nunc superest in oppido Brivatensi, et Sancti corpus conservat. Nulla quoque est ratio, cur inficientur, ecclesiam illam, quæ exstabat tempore Gregorii Turonensis, restauratam fuisse prædicto tempore. Hinc manifeste consequi existimo, ecclesiam S. Juliani Brivatensem eodem nunc esse loco, in quo primum super Sancti corpus fuerat conditum sacellum, adeoque Sanctum sepultum fuisse, ubi nunc est oppidum Brivatense.*

4 *An Brivas illa jam oppidum esse, dum ibidem sepultus est Sanctus, non inquirō. Facile suspicarer, frequentis populi concursu ad sepulcrum Sancti factum esse, ut vicus paulatim in oppidum exeresceret. Quippe huic suspicioni favet nomen addititium, quod dicatur Brivas ad ecclesiam. Verum, ut hæc non omnino sunt manifesta, ita certissimum est, locum gloria miraculorum et votivis peregrinationibus celebrem fuisse, ut patebit ex Turonensi inferius. Apollinaris Sidonius in Propemptico ad libellum, seu carmine 21, ad propositum nostrum hos habet versiculos:*

Hinc te suscipiet benigna Brivas,
 Sancti quæ fovet ossa Juliani :

E
 sed de Briva-
 tensi oppido,
 manifeste pro-
 batur :

F

locus ille San-
 cti miraculis
 olim celeberrimus.

AUCTORE
J. S.Tempus mar-
tyrii non po-
test

Quæ dum mortua morti putantur,
Vivens e tumulo micat potestas.

5 *Tempus, quo coronatus est S. Julianus, anti- qui non assignant; nec illud ex eorum scriptis certo deduci potest. Recentiores quidam non pauci asserunt, in persecutione Diocletiani passum esse Julianum, at nec veterum auctoritatem, nec idoneas rationes allegant pro opinione sua. Tillemontius tom. 5 Monumentorum nota 3 in Julia- num, pag. 700 adducit rationes aliquot ad opinio- nem illam utcumque probandam; sed fatetur, illas minus esse efficaces, quam ut rem satis red- dant certam. Prima est, quod senes duo, qui Sancti corpus sepelierant, in Actis prioribus num. 4 dicantur vixisse, dum illac transibat matrona Hispana ad imperatorem Trevirum habitantem, seu Trevericum, ut eum vocat Turonensis. Hoc argu- mentum, si quid probet, evinceret potius sub Juli- ano apostata passum esse S. Julianum. Quippe, eum per imperatorem Trevericum non alium in- telligere debeamus, quam Maximum tyrannum, qui nomen imperatoris assumpsit anno 383, ut probabo inferius num. 14, poterant senes illi, quo- rum vires miraculo auctæ erant, facile in vivis esse tempore Maximi, si sub Juliano passus erat Sanctus noster, cum inter Julianum et Maximum viginti solum anni et menses aliquot intercedant. At vero si Julianum dicamus occisum sub Diocle- tiano circa annum 304, jam senes illi post corpus Sancti sepultum superfuissent annis fere 80; quod nullo modo sit verisimile. Itaque hæc ratio sub Juliano passum suaderet, si satis esset certo. At verosimilius est, senes illos prædicto tempore non vixisse, ut habet Turonensis num. 8.*

manifeste
assignari:

6 *Allera Tillemontii ratio est, quod Crispinus Viennæ residens jurisdictionem non habuisset in Arvernâ, ubi occisus est Julianus, nisi fuisset aut præfectus prætorio aut vicarius: vicarios autem primum institutos sub Diocletiano adcertit, licet admittat aliquos fuisse sub imperatoribus præcedentibus. Fatetur merito, hanc quoque ratio- nem erigui esse ratoris. Certe non militat con- tra tempora Juliani apostatæ, sub quo præfecti prætorio et vicarii in provinciis magis erant constituti, quam sub Diocletiano. Magis quoque Ju- liani temporibus favent verba Actorum antiquio- rum num. 1: Quoniam passionis ejus necdum intercepit oblivio. Nam, cum Acta hæc scripta sint seculo v, quo serius fuerit passus, eo facilius me- moria gestorum ejus tandem conservari potuit. Itaque, si solis hisce rationibus standum esset, non video, cur non potius ad Juliani apostatæ, quam ad Diocletiani tempora esset respiciendum. Hæc tamen rationes utcumque probant, S. Juliani martyrism ad anteriores persecutiones non esse referendum: nec aliud, opinor, intendit Tillemontius. At nunc restat probandum, cur potius videatur sub Diocletiano passus quam sub Juliano.*

at probabiliter
passus credi-
tur in perse-
cutione Dio-
cletiani.

7 *Acta S. Ferreoti data a Ruinartio in Actis martyrum sinceris a pag. 462 magis insinuant, Ferreolum æque ac Julianum, qui amicum suum Ferreolum non diu præcessit, in generali perse- cutione passum esse sub Diocletiano et Maximiano, non autem sub Juliano. Cum per universas pro- vincias, inquit Actorum scriptor, genus Chri- stianorum, Deo carum, invisum diabolo, deser- vire sacrilegis ritibus cogeretur, Crispinus quidam, temporis illius præses, in Viennensi civitate juxta imperatorum præceptum cœpit ad sacrificandum cogere Christianos. Hæc verba tempus innuunt, quo et plures erant imperatores, et persecutio per universas provincias grassabatur. Acta quoque*

priora Juliani num. 3 plurimum principum memi- nerunt, et posteriora num. 1 persecutionem insi- nuant late diffusam. Porro et plures erant prin- cipes, et latissime grassabatur persecutio impe- rantibus Diocletiano et Maximiano Herculeo circa annum 304; neutrum contigit Juliano imperium administrante: nam hic solus imperabat, nec ubi- que sævisse videtur persecutio, eo imperante. Itaque, cum vel sub Juliano vel sub Diocletiano hos Martyres passos esse, probabiliter eruatur ex Actis Juliani, si utrisque simul Actis inimi velimus, martyrism S. Juliani sub Diocletiano statuendum est circa annum 304, quo vehementis- sime sævit persecutio.

8 *Acta S. Juliani exstant duplicia, altera Gre- gorio Turonensi antiquiora, et scripta, ut appa- ret, seculo v; altera Gregorio Turonensi ab ali- quibus attributa, sed male, ut existimamus. Prio- ra jam edidit Franciscus Bosquet Monspeliensis deinde episcopus part. 2 Historiarum ecclesie Gallicanæ a pag. 176. Eadem ex aliis Mss., et nonnihil hinc inde immutata dedit Labbeus in Bibliotheca nova Mss. tom. 2, a pag. 567. Illa quo- que habemus in codice Ms. antiquo, qui apud nos notatur P. Ms. 20, et accepimus ex alio Ms. vetustissimo; sed utrobique variis mendis conspersa sunt. Quapropter recudere malui editionem Lab- beanam, eamque illustrare, notatis iis, quæ in alia editione aut Mss. nostris diversa sunt, notu- tuque digna. Porro hæc Acta non esse seculo v an- tiquiora, colligitur ex die obitus noto, dum illa scribebantur: cum ille primum innotuerit per S. Germanum Autissiodorensis circa annum 431, ut referemus infra. Eodem forsitan tempore, quo facta est revelatio natalis, Acta fuere scripta; certe non diu post medium seculi v. Nam caput Sancti cum corpore S. Ferreoti inventum est circa annum 474: de qua inventione situisset auctor, si post illud tempus scripsisset. Acta S. Juliani in ecclesia Brivatensi olim præfecta fuisse, habemus ex Turonensi infra edendo num 22: quod forsitan de his Actis intelligendum. Hinc tamen non sequitur, tantum horum Actorum esse auctoritatem, ut omnia in iis relata pro certis sint habenda. Etenim, cum auctor nec cœvus sit, nec notus, potior fides est S. Gregorii Turonensis, ubi ille auctor ab hoc dissentit, quod in paucis articulis observabimus.*

Acta duplicia
priora scripta
seculo 5,

E

9 *S. Gregorius Turonensis totum librum se- cundum de Gloria martyrum de miraculis S. Ju- liani contulit, et cap. 1 martyrism ipsius compen- dio narravit. Nec dubium mihi videtur, quin illa omnia scripserit Gregorius eo ordine, quo legun- tur in omnibus Operum ejus editionibus et in plerisque codicibus Mss. Verum inventa deinde fuit in Mss. alia relatio martyrii S. Juliani, in qua omnia, quæ Gregorius primis quatuor capitulis narrat, paullo uberius et mutato ordine exponun- tur. Primam hujusce opusculi mentionem fecit Tillemontius tom. 5 Monumentorum, nota 1 in Julianum, pag. 696, aliisque investigandum reli- quit, an illud potius exhibeat textum S. Gregorii, an liber secundus de Gloria martyrum, qualis est editus. Ruinartius in postrema editione Ope- rum S. Gregorii a col. 1265 eandem tuberculationem separatam a miraculis edidit ex codicibus Mss. præfixo nomine S. Gregorii Turonensis. Habemus et nos istius Opusculi exemplar, acce- ptum olim ex Legendario Ms. Prumiensi. At in illo apographo nostro auctoris nomen non repe- ritur præfixum, nulla addita est præfatio, mira- culaque non leguntur subjuncta. Eandem Passio- nem*

altera, inser-
ta miraculis
per Turonen-
sem scriptis,

A nem nobis transmisit Petrus Franciscus Chiffletius ex *Legendario S. Theoderiei, et Ms. codice Vallis-lucentis inter se collatis.*

ut Gregorius
illa non scri-
psit ante Mi-
racula,

10 Ruinartius in *præfatione sua num. 78 dubitat, an illius auctor sit ipse Gregorius, dum scribit sequentia*: Haud plura dicam de passione sancti Juliani, quam in nonnullis codicibus scriptis invenimus, libro, qui de ejusdem sancti miraculis a nostro Gregorio scriptus est, insertam, ab ipso Gregorio; an ab alio quovis, divinare non licet. Erunt fortasse, qui ipsammet passionem Gregorii factum esse putent. At nemo sibi facile persuaserit hanc primum a Gregorio scriptam, et ab illo ipso miraculorum narrationi præmissam, a posteris vero detractam fuisse; eum e contrario multo verisimilius sit, eam miraculorum libro adjunctam fuisse, ut simul utrumque in sancti Martyris festivitate legi posset. Si quis tamen id ab ipso Gregorio factum fuisse dicat, non multum refragor. Præfaciuncula quippe ipse præfixa Gregorii stylum sapit. Quare librum absque illa passione suo loco exhibere visum est, uti in plerisque scriptis, et in omnibus editis habetur. Passionem autem ipsam eum ejusdem libri initio, prout alii codices scripti habent, post cetera Gregorii opera proferemus. *Hactenus Ruinartius, cui omnino assentior, Passionem illam libro Miraculorum post adjunctam fuisse. Nam id satis patet ex clausula*: Regnante Domino nostro Jesu Christo etc., quæ apud Tillemontium quoque reperitur adjecta *Passioni, quæque ostendit, Opusculum ibidem finitum esse.*

ac ne posterius
quidem: sed
incerti sunt
auctoris.

11 At ne existimare quidem possum, *Passionem illam genuinum esse Gregorii factum. Etenim in Miraculis num. 2 asserit Gregorius, Julianum delituisse apud viduam quamdam: in Passione vero dicitur in quorundam senum se occultasse turgurio. Quæ, etiamsi fortasse conciliari utcumque valeant, si credamus in eadem domo et viduam fuisse et senes, eundem et tamen auctorem non insinuant. Laudatus Chiffletius transmissio apographo hanc adjecit notam*: Hæc narratio in codice Ms. Vallis-lucentis tribuitur Gregorio Turonensi, sed falso; stylus enim iste nihil sapit Gregorii: et videtur esse Eucherii potius Lugdunensis. At neque hæc conjectura satis videtur certa. Probabilius igitur putem, *Passionem illam partim ex Gregorio, partim ex antiquioribus Actis compositam fuisse, deindeque atiquibus Mss. Gregorianis infartam, quod Gregorii crederetur lucubratio. Quapropter post Acta antiquiora, hanc Passionem edam incerti auctoris nomine, ac demum totum librum secundum S. Gregorii Turonensis subjiciam, ut studiosus lector omnia ad S. Julianum spectantia hic habeat conjuncta.*

§ II. Cultus Sancti, et quo modo hic cœptus sit atque auctus, variisque locis propagatus.

Nomen Sancti
in Fastis anti-
quis.

Memoriam S. Juliani annuntiant *Martyrologia pleraque antiquissima ad xxviii Augusti. Hieronymiana apud Florentinum*: In territorio Arvernens urbi Brivatense natalis sancti Juliani martyris. *Ado exactius et protius his verbis*: Brivate, natale sancti Juliani martyris. Qui tempore persecutionis hortatu beati Ferreoli, cuius in militia comes erat, ex Viennensi urbe clau-

destino discessu ad præfatum Arvernæ urbis territorium commigravit: ubi ab insequentibus persecutoribus tentus, desecto gutture; morte horribili necatus est. Sic fere *Usuardus, aliique deinde secuti martyrologi, quorum verba adducere supersedeo. Longius elogium texuit Andreas Sausayus, quod in plerisque cum Actis consonat; at aberrat a vero; dum caput Sancti Viennam delatum asserit a S. Ferreolo: cum Ferreolus cædi non adfuerit, sed caput Sancti Viennæ acceperit. In Romano Martyrologio additur, passum esse Julianum in persecutione Diocletiani, de qua temporis epocha jam egimus.*

13 Cultus porro inchoatus videtur per constructum supra sepulcrum Sancti sacellum, quod contigisse existimamus seculo iv ad finem vergente. *Res narratur a Turonensi in Miraculis infra num. 8, quam compendio accipe. Hispanus quidam in carcere erat apud imperatorem Trevericum. Illius uxor ex Hispania Treverim proficiens, apud sepulcrum Sancti Brivate pro incolunitate mariti sui vocet, se Martyris sepulcrum sacello inclusuram, si vir evaderet incolumis. Liberato autem viro, pollicitationem, quam promiserat, cum immensis muneribus adimplevit, ait Turonensis. Jam vero, ut tempus ædificati sacelli innotescat, inquirendum est, quem designet Turonensis per imperatorem Trevericum. Ruinartius in notis ad hunc locum existimat Maximum tyrannum designari. Idem suspicatur Tillemontius nota 3 in Julianum. At Dionysius Sammarthanus tom. 5 Galliæ Christianæ col. 468 conjicit, fundamenta sacellis jacta esse sub Constantio Chloro aut Constantino Magno, quod fieri non potuit, si Maximum pro imperatori Treverico accipiamus. Quapropter breviter ostendam, non alium designari hoc nomine quam Maximum.*

sacellum supra
ejus sepul-
crum stru-
ctum

F

14 Turonensis ipse *Historiæ Francorum lib. 1, cap. 38 mentem suam exponit, dum de Maximo sic habet*: Maximus vero, eum per tyrannidem, oppressis Britannis, sumsisset victoriam; a militibus imperator creatus est. In urbe Treverica sedem instituens, Gratianum imperatorem circumventum dolis interfecit. *De nullo alio imperatore refert Turonensis, in urbe Treverensi habitationem fixisse, licet aliunde sciamus, aliquot imperatores ibidem ad tempus substitisse. Quem igitur per imperatorem Trevericum intelligere potuit, nisi illum, quem ibidem refert regiam habuisse, et collocasse? Hinc mox cap. 40, narrans filiam Maximi a S. Hillidio sanatum, vocat imperatoris Treverici filiam, idemque nomen Maximo tribuit in Vita S. Hillidii apud Ruinartium col. 1153. Nullum igitur videtur esse dubium, quin Maximum tyrannum ubique intelligat Turonensis nomine imperatoris Treverici. Porro, cum mors Gratiani, qua Maximus dominationem suam in Gallia stabilivit, passim affigatur anno 383, illeque Hispanus, qui forsitan pro Gratiano steterat contra Maximum; verosimiliter eodem vel sequenti anno mancipatus sit carceri, constructio sacelli accidisse potest anno 384 vel 385, aut certe non multo serius.*

circa finem se-
culi 4:

F

15 Cum autem post hæc sepulcrum Martyris crebris miraculis inclaresceret, Brivatensesque ad fidem essent conversi, magna ibi basilica fabricata a fidelibus, teste Turonensi num. 14. *Tempus conditiæ hujus ecclesiæ nullibi exprimitur. Ait quidem Dionysius Sammarthanus col. 468: Jam quinto incunte seculo inter Galliæ nostræ basilicas locum tenebat non infimum; at id ipse non probat, nec ego probare possum. Quin magis mihi*

ampla deinde
ibidem ædifi-
cata ecclesia:

ACTORUM
J. S.

hi verisimile apparet, seculo v conditam fuisse, sub initium tamen istius seculi, cum Aeta satis insinuent, inter sacelli et ecclesiae aedificationem annos non paucos intercessisse. In apographis quibusdam Martyrologii Hieronymiani xv Aprilis inserta legitur S. Juliani martyris, Brivate apud Arvernos, dedicatio altaris, ut notarunt Majores nostri in praetermissis ad illum diem. Incertum est, utrum haec dedicatio ad primi sacelli, an ad ecclesiae altare spectet: nec constet, quo facta sit anno: at suspicari quis posset, festivitatem Sancti illo dedicationis die celebratam fuisse, donec natalis Juliani innotesceret. Certe dies obitus diu tatus, nec nisi divina relatione tandem innotuit, ut jam explicabo.

dies obitus
revelatur precibus S. Germani Autissiodorensis:

16 Constantius presbyter in Vita S. Germani Autissiodorensis apud nos tom. vii Julii pag. 215 scribit sequentia: Deumque cum multa peragraret loca, ... pervenit quodam tempore ad Brivatensem vicum, ubi sanctissimi Juliani martyris corpus honorabiliter habebatur humatum. Ibi namque plebs vicina moesta pendeat, eo quod ignoraret diem, in qua beatissimus Martyr deberet pro virtutis ac passionis gloria honorari. Factum est autem, dum ibidem adventaret, ut siscitaretur ab incolis, quo tempore hujus sacra solemnia celebrarentur. At illi se nescire fatentur. Tunc ille: Oremus, inquit, et fortassis nobis haec Domini potentia revelare dignabitur. Adveniente autem noctis tempore, redierunt quique ad sua. Tunc idem sanctissimus pontifex more solito in oratione pernoctavit. Redeunte vero matutino tempore, ac sole orto, convocatis senioribus loci, si cui forte Dominus aliquid depalaverit, inquit. At illi; Minime, inquit, domine. Et ille: Quinto Calendarum mensis septimi celebrandam esse scitote festivitatem. Nam, ut mihi divinitus est ostensum, hac die hic ab infidelibus exstinctus, sanctorum martyrum est societati conjunctus. Tunc devotus, qui aderat, populus, vota praesuli reddens, optatam refert corporis et animae medicinam. Mensis septimus est September, initio sumpto a Martio; ita ut indicaverit xxviii Augusti, qua festivitas deinde celebrata. Factum id videtur circa annum 431: nam, ut ibidem probatur in Commentario praevio num. 63, rediit S. Germanus e Britannia circa Maium anni 430: nec nullo post profectus est Arelatem, teste Vita cap. 7: inde vero dum redibat, haec contigisse narrantur. Idem brevius refert Turonensis num. 36.

celebris S.
Juliani ecclesia Brivatensis seculo 5 et 6:

17 Ab eo tempore usque ad finem saltem seculi vi temptum Sancti Brivatense multum intactum. Patet id abunde ex Turonensis Opusculo, quod edemus. Pauca tamen adjungere tubet ex aliis ejus Operibus. Avitus imperator, ut habet in Historia Francorum lib. 2, cap. xi, comperito . . . quod adhuc indignans senatus vita cum privare vellet, basilicam sancti Juliani Arverni martyris cum multis muveribus expectavit: sed impleto in itinere vitae cursu, obiit, delatusque ad Brivatensem vicum, ad pedes antedicti Martyris est sepultus. S. Gallus Arvernensis, seu Claramontensis episcopus, postquam precibus suis tue inguinaria urbem Arvernensem liberaverat, rogationes illas instituit, ut media Quadragesima psallendo ad basilicam beati Juliani martyris itinere pedestri venirent. Sunt autem in hoc itinere quasi stadia trecenta sexaginta, inquit laudatus Gregorius lib. 4, cap. 5. Egimus de S. Gallo tom. 1 Julii, in cujus Vita pag. 107 idem refert Gregorius. Cautinus Galli successor eandem suppli-

cationem obivit, teste Gregorio lib. 4, cap. 13; D et quidem asyllum ibidem cum aliis quaesivit contra persecutoris sui Chramni vexationis. Plura ad hanc ecclesiam spectantia dabit Dionysius Samaritanus in Gallia Christiana tom. 2 a col. 467, docens illam fuisse olim diocesis Arvernensis, at nunc spectare ad diocesim S. Flori, illiusque abates, praepositos, et decanos recensens.

18 Porro S. Julianus non solum colebatur Brivate, sed jam seculo v diocesis Arvernensis erat patronus. Hinc Venantius Fortunatus illum variis locis cum Sanctis celeberrimis recenset, atque Arvernis attribuit. Carminum lib. 10, carm. 10 sic de eo canit:

quando Sanctus ipse jam erat Arvernorum patronus:

Est Julianus item gladio jugulatus amico,

Plebs quem Arverna coleus, arma salutis habet.

Et lib. 8, carm. 4.

Privatum Gabalus, Julianum Arvernis abundaus,

Ferreolum pariter pulchra Vienna gerit.

Idem lib. 5, carm. 3 de Gregorio Turonensi ad episcopatum Turonensem promotum, sic populum Turonensem alloquitur:

Martino proprium mittit Julianus alumnum,

Et fratri praebet, quod sibi dulce fuit.

Innotuit hic Fortunatus, talem Arvernis Julianum esse, qualis Turonensibus est Martinus, Gregoriumque patria Arvernum, qui Julianum hactenus patronum habuerat, habiturum pro patrono S. Martinum. Sidonius Apollinaris, qui seculo v ad finem vergente Arvernensem regebat ecclesiam, lib. 7, epist. 1 scribens ad S. Mamertum Viennensem, simul memorat inventionem capitis S. Juliani cum S. Ferreoli corpore, ac simul ostendit illum esse Arvernorum patronum, dum Mamertum sic alloquitur: Et quia tibi soli concessa est . . . martyris Ferreoli solida translatio, adjecto nostri capite Juliani, quod istinc turbulento quodam persecutori manus retulit cruenta carnificis: non injurium est, quod pro compensatione deposcimus, ut nobis inde veniat pars patrocinii, quia vobis huc rediit pars Patroni. Memorat haec Turonensis infra num. 5.

E

19 Ab inventionem istam capitis S. Juliani Viennae coli ceptum suspicamus, nisi ibidem jam antea coleretur. In Breviario Viennensi, impresso anno 1522, ad xxviii Augusti festivitas ejus celebranda praescribatur cum festivitate S. Hermetis martyris et S. Augustini Ecclesiae doctoris. Inventio autem S. Juliani et S. Ferreoli in Martyrologiis quibusdam notata fuit ad xv Februarii, ut isto loco in praetermissis observavit Majores nostri. In Hieronymianis quoque apud Florentinum ad xix Septembris notatur Translatio capitis S. Juliani. At non satis liquet, quoniam translatio designetur. Quippe et seculo viii, dum principatum in Gallia obtinebat Carolus Martellus, Witeavius Viennensis antistes ossa beati Ferreoli cum capite Juliani martyris intra urbem transtulit, eisque accelerato opere, non magno precio ecclesiam construxit, inquit Ado in Chronico, asserens id factum, quod eorum ecclesia citra Rhodanum a Saracenis esset incensa.

cultus quoque Viennae, ubi caput erat inventum,

F

20 Multis praeterea locis a seculo vi cultum fuisse Julianum, abunde patebit ex Turonensis Opusculo infra edendo, in quo variae commemorantur ecclesiae Juliano Brivatensi dedicatae, quas hic non recensebo. At praeter memoratas ibidem, meministi idem in Historia Francorum lib. 6, cap. 17, et lib. 9, cap. 6 ecclesiae S. Juliani Parisiis. Cum autem gemina sit Parisiis S. Juliani ecclesia, dubitarunt

multisque in super locis.

A *dubitarunt aliqui, utra hic designetur. At Gerardus du Bois in Historia ecclesie Parisiensis lib. 9, cap. 5, num. 7 ostendit, illam designari, quæ hodie vocatur S. Juliani pauperis; multaque de illa colligit, quæ ibidem videri possunt. Acherius in Spicilegio tom. XI a pag. 283 ex chartulario Brivatensi edidit foundationem capellæ in comitalu Talamitensi S. Juliano dicatæ, ejusque reliquiis illustratæ anno 924, et pag. 292 instrumentum recitat, quo nulla donantur S. Juliani ecclesie. Nec deerunt loca alia Sancto dicata, ejusve cultu insignita. At illa omnia scrupulosius enumerare non lubet. Hisce itaque prætermittis, Acta Sancti subjungo antiquiora primum, deinde posteriora, Turonensi ab aliquibus attributa, ac demum miracula.*

PASSIO

auctore anonymo

B *Ex editione Labbei collata cum editione Bosqueti et codice nostro Ms.*

S. Julianus
Arvernorum
patronus.

Sublimem atque venerabilem passionem Arvernæ urbis a patroni B. Juliani martyris, quem patronum plebs hæc sibi venisse gaudet, scribimus. Non ille martyrium fugiens in hanc urbem advenit, sed Christus pro delictis nostris eum intercessorem tribuit, ut urbs vel plebs hæc tanta Martyris tutela muniretur. Quoniam necdum passionem ejus intercepti obliuio, vel nunc oportet eandem fidelibus scriptis in tempora sequutura transmitti, quoniam in universo orbe illustrissimum est Martyres venerari, convenit et huic plebeculæ Julianum martyrem intercessorem præferre b.

b
snulente S.
Ferreo.olo.
c
d
e

2 Igitur in illo tempore in Viennensi c urbe accidit persecutio Christianis sub Crispino d quodam præside. Sanctus autem Ferreolus e et ipse a Domino martyr probatus tunc in supradicta urbe Tribunitiam regebat poteutiam. Sic tamen regebat militiæ officium ut sacre religionis impleret f propositum. Beatum autem Julianum, quia esset fidelissimus Christianus, in suo solatio f detinebat. Cumque sanctus Ferreolus comperisset de Christianorum persecutione, ait ad sanctum Julianum: Cognovi persecutionem Christianorum ad hanc urbem esse venturam, et ideo obsecro, ut te ab isto loco amoveas, quosque desinat persecutio Christianis.

Vienna fugit
in Arverniam,
ubi martyria
enonatur:

3 Ubi hanc relationem audivit B. Julianus, in territorio Arvernæ urbis se contulit; ingressusque est tugurium ejusdam veteranæ g, et ab ea se occultari deprecatus. Quod h hospitium non longe aberat, ubi tunc a gentilibus vana simulacra celebrabatur. Ad hujus autem latebram persecutores protinus affuerunt, mulierem sciscitantes, ubinam esset ille, qui ante paululum in suo hospicio confugisset. Illaque negante i, sanctus Vir nolens sibi coronam fraudari, persecutoribus se ultro offerens, ait: Hic est quem quæritis, facite quod vobis a principibus vestris præceptum est. Cumque aliquantulum incubuisset orationi, cervices suas persecutoribus obtulit. At illi nihil morati, extracto gladio caput ejus amputantes,

atque ad exemplum cæterorum, qui in Viennensi civitate commorabantur, caput S. Martyris recidentes, secum detulerunt. Sicque ille sacri sanguinis sui uuda perfusus est.

4 Illis autem temporibus a Gentilibus vana superstitio in his locis celebrabatur. Duo seues k tamen compuncti divina virtute corpus Sancti de loco, ubi decollatus est, ad vicum, cui Brivate nomen est, transtulerunt, quod venerabiliter sepulturæ tradiderunt. Unde redeuntes pro beneficio sepulturæ senserunt eam se a Deo, quam in juventute habuerant, pristinam recepisse virtutem. In illis diebus quidam dives opibus in Hispania imperatori l cuidam Treveris civitatis culpabilis extitit. Quem accersitum et carceri mancipatum pro suo crimine jussit post comperendinatis diebus capitalem subire sententiam. Cum hæc comperisset uxor ejus anxia atque mœsta ad cadaver mariti sui colligendum celeriter properabat. Cumque præfatum vicum matrona ipsa præteriret; prædicti senes, quo tenderet m, vel quare tam tristis esset, diligentius inquirebant. At illa necessitate vel causam exposuit eis.

5 Tunc dixerunt seues matri-familias: Ante paululum decollatus est a persecutoribus quidam Christianus, ejus corpus cum summo honore sepelientes, indeque redeuntes, eam, quam in juventute habuimus, seusimus nos pristinam recepisse virtutem. Cum hæc audisset fidelissima mulier, statim ad sepulchrum sancti Martyris incubuit, ac spondit, ut si virum suum videret iucolumem, et ad domum suam * superstites, in illius honore cellulam super sepulchrum sancti Martyris ædificarent. Cumque diutissime orasset, proficiens via, qua pergebat, venit ad civitatem. Ingressaque illam, vidit virum suum regis indulgentia solutum: et non solum absolutiorem meruit, verumetiam honorem recepit. Quibus remeantibus ad beati viri Juliani sepulchrum vota implentes, cellulam, sicut promiserant, construxerunt, et deinceps per universos vitæ ipsorum annos ingentia munera pro tanto beneficio reportantes ad venerabile ipsius sepulchrum deferebant.

6 Postea vero opinio B. Martyris vel fama ubique declarata omni populo concelebranda inuotuit, nunc vero huic talis testis adsistit, ut hujus tanti Martyris patrocinium non recedat. Inde per multa tempora a fidelissimis Christianis ædificata est basilica in honore illius, quæ celsum protulit ædificata fastigium, et fulget non uno muueris sui oruata privilegio, peculiaris Patroni nostri reserta virtutibus. Nec silebo miraculum, quod Dominus ad laudem nominis sui facit, ut in die natalis illius n multa divina beneficia orationibus vel intercessionibus peculiaris patroni nostri Juliai martyris operetur. Nam o dæuones effugantur et omnes infirmi salvantur: et est laus Domini cum omni pace, et benedicatur ibi Christus Deus, Dei Filius, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Ipsam Arvernorum metropolim, quæ nunc Claromoutium dicitur, auctor designat, non quia ibidem passus Julianus, sed quia ibidem æque ac Brivate erat patronus. Editio Bosqueti et codex noster Ms. verbis dissonat, non sensu. Et opera pretium non puto, omnes vocum differentias notare.

b Editio Bosqueti, cui codex noster hic consonat, hæc posteriora verba sic exprimit: Ita et huic

A. ANONYMO.

sepelitur a
senibus, quorum
instaurantur vires:
b.

l

m

E

damnatus ad
mortem, facto
ab ejus uxore
voto liberatur:* adde redi-
rentecclesia sancto
structa, in qua
multa sunt
miracula.

F

n

o

A ANONYMO

huic plebeculæ sanctum Julianum martyrem intercessorem vel suffragatorem præstare dignatus est Dominus.

c *Vienna caput olim Allobrogum, nunc urbs archiepiscopalis et primaria in Delphinatu, satis nota est.*

d *Hunc Crispinum præsidem Viennensem, quem Turonensis vocat consularem, non invenio nisi in Actis S. Juliani et S. Ferreoli.*

e *De S. Ferreolo agemus ad 18 Septembris, quo colitur. Acta ejus jam edidit Ruinartius in Actis Martyrum sinceris a pag. 462 editionis secundæ.*

f *In editione quidem Labbeana, quam præcipue sequimur, legitur solario: at istud ut omnibus aliis contrarium et mendosum correxi. Porro in codice nostro adjunguntur sequentia: Quem etiam devinctissime ac singulariter diligebat. Nam sicut erant militiæ officio conjuncti, ita etiam sunt honore martyrii copulati.*

g *Consonant omnia exemplaria, uti et Turonensis in Miraeulis num. 3, dissonat tamen Passio altera num. 3, quæ mulieri viduæ seu veteranæ senes substituit. At major est hujusce simul et Turonensis auctoritas, quam illius, scriptoris incerti, ut vel hinc evineitur.*

h *Bosquetus, eo quod hospitium ejus non longe haberet a loco etc.: sed minus reete, quantum apparet. Labbeo consentit codex noster.*

i *Hanc mulieris negationem prætermittit Turonensis, uti et alia multa.*

k *Jacobus Branche in Sanctis Arvernensibus ad 18 Junii scribit Vitam sanctorum Elpidii et Arcontii, quos putat fuisse hos senes. Primum martyrem facit, alterum confessorem. At Papebrochius tom. 3 Junii pag. 574 et 575, ubi de Elpidio et Arcontio agit, merito dubitat, an hi iidem sit cum senibus hic memoratis: nam Branche nullum affert argumentum, quo id satis probatur.*

l *Imperator ille est Maximus tyrannus, ut probavimus in Commentario num. 14. Hispanum vero illum certo assignare nequimus. At verisimile est fuisse aliquem, qui Gratiani imperatoris partes fovet contra Maximum.*

m *Refert idem factum Turonensis num. 8 et 9, sed modo magis verisimili. Hic senes illi inducuntur, tamquam viventes eo tempore, quod credibile non est, cum imperium Maximi nimis distet a persecutione Diocletiani. Deinde quis credit senes illos seiscitatos fuisse ex matrona peregrina, quo tenderet? et cur tristis esset? illamque tristitiæ suæ causam ipsis tam facile indicasse? Probabilius igitur est, senes eo tempore fuisse mortuos, remquetotam contigisse, prout refertur a Turonensi.*

n *Additur in codice nostro Ms., quinto Kal. Sept.*

o *Editio Bosqueti cum codice nostro: Cæci namque illic illuminantur, demones effugantur etc.*

D

PASSIO II

auctore incerto

Ex tribus Mss., collatis cum editione Ruinartii.

Sanctus a igitur Julianus Viennensi ortus urbe, Arvernus datus est martyr, prosapia quidem illustris, ac morum probitate non mediocriter ornatus: sed, quod majus est, igne superni amoris vehementer succensus. Beatus vero Ferreolus tempore Crispini consularis jam Christi miles, at uedum proditus, officio tribuniciæ potestatis, habitu non corde, specie non affectu, apud præfatam urbem fungebatur. Cui videlicet S. Julianus, ætate jam adultus, collega mox futurus in cælo, providentia divina solatium præbebat in seculo. Se enim invicem, in contubernio militiæ temporalis constituti, plus fidei studio, quam militari diligebant affectu*, et inter labores publicos Sanctorum societatem fidelibus vinculis sacra dilectio inunxerat. Cum præterea assiduis persecutionibus se gentilium furor contra Christianorum genus Deo carum armasset et immortalis agricolæ renitens, pullulantem novellæ plantationis vineam radicitus evellere manu inimica contenderet: sicut impiorum rabies per diversas mundi partes callido, et inexasurabilis sævitie gladio discurrebat, urbi nihilominus Viennensi proximare fama vulgante nuntiatur.

2 Itaque cum dubium non haberetur, quin eximius Christieola Julianus, martyrii amore flagrans, nullatenus occultare se pateretur; cœpit S. Ferreolus omni modis agere, quatenus, antequam rabies persecutorum illo pertenderet, prædictus Vir Dei occulte discederet, et ad superstium Christianorum solamen ipse superstes, vesani furoris impetum paulisper evitaret. Hoc ergo consiliis suadet, hoc precibus exorat. Ille vero, quia virtute temperantiæ præditus erat, quamvis certameu martyrii toto cordis affectu jam dudum sitiret, tamen amicabilibus munitis parere non distulit. Videbat enim, quia nec hæc sine divino mandato peregrisset, quandoquidem tunc persecutio in Viennensi urbe ferveret: legerat enim Dominum perecepisse: Si vos persecuti fuerint in ista civitate, fugite in aliam. Metuebat enim, ne ejus parentes essent obvii, si inter eos hoc certamen inisset, et perderet Christi miles coronam gloriæ, si legitime non certasset. His vero omnibus apud se collatis, propria quæque relinquens, et carnales affectus solius Christi succensus amore parvipendens, juxta B. Ferreoli consilium clam discessit, et in Averuæ urbis territorium divertens, non alibi, nisi ad Brivatensem vicum, in quo fanatici erroris nœniæ colebantur, latere disposuit. Unde manifestum est, quia non metu mortis ab urbe Viennensium subterfugerat: sed ob hoc potius, ut Christi præceptum de civitate in civitatem fugiendo compleret; et suis nihilominus vel rebus vel parentibus spretis, optati stadium certaminis liberius cucurrisset.

3 Porro Crispinus consularis, comperto quod Vir sanctus clandestino discessu fugiens, in Arvernæ urbis territorio latitaret, ad hoc statim exitiale dedit præceptum, ut ubicumque * reperiret

Cum persecutio multaretur Vienna mox futura.

a

E

al. amplexu

suadente Ferreolo, Julianus fugit in Arverniam:

F

latitans et ad mortem quasi-

tus,

** al. ubi*

A riret eum, insequens eum persecutor extinguet. Et quidem ille juxta sui furoris insaniam, qua totus in Sanctorum sanguinem præceps invehatur, de B. Juliani nece dictabat : sed occulta dispensatione agebatur, quod et ille damnationis cumulum sibi exaggeraret. et gloriosus Martyr ad Christum, sicut jam dudum desiderabat, celeriter perveniret. Festinus itaque licitor, cum in loco, qui Vinicella *b* vocatur, S. Julianum consequenti aspectu imprimens contemplaretur, ille quorundam senum *c* quasi occultandus ingreditur tugurium. Sed quia nutu Dei adversarios iusequi se sentibat, nec jam, qui, evocante Deo, ad cælum paratum habebat ascensum, immorari per divortium amplius licebat, illico se detegi poposeit : cum videlicet eum seves certatim occultare vellent.

ipse se offert, et capite truncatur.

4 Quibus nutantibus ac remorantibus, cum quidem ille minaci irrupentium terrore petere, ne quid periculi excusantibus immineret, continuo foras prosiliens, inquit, Quem poscitis, quem queritis, en coram adsum : in me convertite ferrum, optatas pœnas jam mihi date, imperata supplicia de me sumite, reatum apostasiæ vestræ nullatenus adscribi patientiæ innocenti sanguinis sicut effusio. At illi, cum ad tantam constantiam beati Martyris obstupescerent hæsitassent, ille constantior subinde adjecit : Nolo ultra commorari in hoc sæculo, quia Christum tota auiui aviditate sitio. Ecce occurro obvius, caput subdo intrepidus : habetis quod tota mente petistis ; ictus tantum exerite, et vestram devotionem meumque desiderium implete. Et cum hujusmodi devotione beatissimus Vir animam suam studeret consecrare martyrio, subjuncta nihilominus religiosa oratione commendavit eam Christo. Barbaram vero immanitatem cruentosque insanientium auiuos uou constantia pii propositi, nou tam miram sui oblatione fiducia ab effusione innocui sanguinis reflexit, sed eductam vibrauit dextera frameam in eervicem ejus vibrant.

Caput Sancti Viennam delatum,

5 Sauctum vero caput, dissecto gutture abscissum, in fontem, qui forte prope locum effusi sanguinis emanat, carnifices abluunt : et quia nec patrata nece persecutorum auiimus, utpote insatiabiliter æstuaus, parere uouit ; corpus truncum relinquentes, ad S. Ferreolum *d* illud, quod parricidales manus abluerant, deferunt caput : quatenus non dubitaret cæsum, quem euse, veritate attestante, videbat defectum ; et agnosceret hoc se excepturum sua iu morte, quod per passionem ejus eervebat in corpore. Quod totum juxta diuinam voluntatem carnifices nesciendo fecerunt, ut videlicet fons sacro sanguine irroratus futura salus multis fieret, et pretiosius Sanctos Dei, quos conjunxerat militare collegium, pariter etiam ibi retineret sepulturæ *e* consortium. Nam sicut uulla discretionem minor est in cælo, ita maxima et præcipua parte corporis sociatur in tumulto. O quam feliciter sanctus Vir, quamque concito gradu ad summum meruit pervenire fastigium ! quam subito profectu pro Christo alacriter dimicans tyro rudis, factus est militiæ emeritiæ veteranus ! quod strenui commilitones vix longo tempore multoque labore percipiunt propositum victoribus præmium, brevi conflitu fortis bellator obtinuit : immortalitatis stipendia percipientes, inexercitata principia victrici auctoritate inelytis Sanctorum finibus exæquavit.

6 Quibus itaque, sicut prædicanda Martyris patientia consecratis, ita profana persecutorum atrocitate peractis, in tribus, ut ita dicam, par-

tibus gloriosus dividitur Miles : nam caput Viennæ defertur, corpus a loco, in quo percussus est, Brivatim *f* delatum est ; felix anima a Christo conditore suscipitur. Beatissimi vero senes, qui succensi spirituali gratia, sacrosanctum corpus sepulturæ mancipaverant, ita redintegrati sunt, ut in summa senectute positi, ætatis juvenilis vigore firmati, tamquam juvenes haberentur. Hic igitur Christi Confessor * et testis ibidem studiose reconditur, læta quotidie fidelium devotione veneratur : ubi tanta beneficia virtutesque patrantur assidue, ut eas humana lingua nullatenus sufficiat enarrare.

7 In illo autem loco, quo beatus Martyr percussus est, fons *g* habetur splendidus, levis, dulcibus aquis uberrimus, in quo a persecutoribus caput amputatum ablutum est. De quibus aquis multæ sauitates tribuuntur infirmis : nam sæpe eæcorum oculi ab his tacti, illuminati sunt, tertianarum quartanarumque febrium ignibus accensi, ut potati fuerunt, qui patiuntur, conquiescunt. Nam et si quis gravi laborans incommodo, inspiraute Martyre, desiderium habuit hauriendi ; protinus, ut hauserit, convalescit, et ita velociter vis extinguitur febrium ; seu si videas, super immensum rogam projectis undis, incendia universa restingui. Semper enim de tanto Patrono et ejus gratia iudulto supplicationis affectu populus gaudet, et quos locus ille merentes excipit, lætos remittit, reguante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

A. INCERTO.
corpus Brivate sepultum,
ubi multa patrata miracula :

f
* Ruinart.
Martyr

fons item ;
in quo caput lotum, miraculis clarus.

g

E

ANNOTATA.

a Præfatio fere tota desumpta est ex Turonensi infra edendo, adeoque hoc prætermittitur.

b Vinicella habent duo Mss. cum Ruinartio ; in Ms. Prumiensi Vincella.

c Imo in tugurium veteranæ, secundum Acta priora, seu viduæ, ut habet Turonensis.

d Existimo caput primo delatum ad Crispinum præsidem, ejusque jussu ad Ferreolum, cujus religio forte jam innotuerat. Certe Sidonius, citatus in Commentario num. 18, clare dicit caput ad persecutorem a carnifice delatum.

e Nempe quia caput S. Juliani cum corpore S. Ferreoli sepultum.

f Ruinartius Brivatim, aliud Ms. Brivate.

g Eadem de hoc fonte habet Turonensis num. 6, ad quem locum Ruinartius notat sequentia : Locus autem, iu quo B. Martyr occubuit, olim Vincella dictus, ab utraque Brivate haud multum dissitus, nunc S. Ferreoli appellatur ; ubi hodieque visitur fons ille miraculis clarus, in quo S. Juliani caput lotum fuisse dicitur, priusquam deferretur Viennam. Ceterum videbit lector, editionem nostram satis consonare cum editione Ruinartiana, sicut Mss. nostra invicem consonant. Vocularum quidem paucarum est differentia, sed que sensum non mutat.

A

MIRACULA

Auctore S. Gregorio Turonensi

Ex editione Ruinartii

ANTIQUÆ DIVISIONIS CAPITA.

Præfatio Gregorii.

P Caput 1. De passione sancti Juliani martyris.

Cap. II. De revelatione capitis ejus.

Cap. III. De virtute fontis ubi caput ejus ablutum est.

Cap. IV. De senibus et matrona, cujus vir carcere tenebatur.

Cap. V. De eo, qui alium in basilica occidere voluit.

Cap. VI. De conversione incolarum.

B Cap. VII. Qualiter Hillidius populum ab hostilitate liberabat.

Cap. VIII. De interitu eorum, qui ministerium basilicæ exportaverunt.

Cap. IX. De Fedamia paralytica.

Cap. X. De eo, qui percussorem suum de basilica conabatur extrahere.

Cap. XI. De contracto, qui die Domini boves juuxit.

Cap. XII. De Anagildo muto, surdo et cæco.

Cap. XIII. De his, qui Theodorici regis tempore basilicam iuruperunt.

Cap. XIV. De Sigivaldo pervasore.

Cap. XV. De pastoris malitia.

Cap. XVI. De contumacia Beconis.

Cap. XVII. De diacono, qui oves basilicæ abstulit.

* al. sancti Petri
Cap. XVIII. De eo, qui caballum in vigilia Sancti * furatus est.

Cap. XIX. De eo, qui propter triantem pejeravit.

Cap. XX. De eo, qui basilicam sanctam furto spoliavit.

Cap. XXI. De eo, qui caballum in festivitate perdidit.

C Cap. XXII. De cæco illuminato.

Cap. XXIII. De pede Galli postmodum episcopi sanato.

Cap. XXIV. De febre Petri fratris mei. (al. nepotis ejus.)

Cap. XXV. De mei capitis dolore.

Cap. XXVI. De febricitante ad fontem sanato.

Cap. XXVII. De tonitruo in basilica facto et coruscatione.

Cap. XXVIII. De eo, qui præ multitudine populi ad sepulcrum non valebat accedere.

Cap. XXIX. De festivitate ejus.

Cap. XXX. De energumænis.

Cap. XXXI. De mansuetudine pecorum.

Cap. XXXII. De reliquiis ejus in Campaniam translatis.

Cap. XXXIII. De reliquiis ejus in Oriente exhibitis.

Cap. XXXIV. Qualiter Turonis in basilica ejus reliquiæ sunt locatæ.

Cap. XXXV. Quod vinum ea nocte creverit.

Cap. XXXVI. De contracto in eodem loco sanato.

Cap. XXXVII. De puella lippa, Mss. de cæco illuminato.

Cap. XXXVIII. De alio contracto.

Cap. XXXIX. De perjuris.

Cap. XL. De reliquiis ejus, quas Aredius presbyter sustulit.

Cap. XLI. De paralytico sanato.

Cap. XLII. De cæco illuminato.

Cap. XLIII. De cruce altaris furata.

Cap. XLIV. Qualiter expetita sunt ejus pignora.

Cap. XLV. De puero ad ariolos ducto, et alio per virtutem Sancti sanato.

Cap. XLVI. De rosis ad sepulcrum ejus divinitus ostensis.

Cap. XLVII. De muliere inluminata.

Cap. XLVIII. De reliquiis, quas Nanninus presbyter detulit.

Cap. XLIX. Quod de ejusdem reliquiis multi infirmi sanati sunt.

Cap. L. De alio cæco illuminato.

D

PRÆFATIO.

Maguum in nobis quodammodo igniculum ad justitiæ suæ adipiscendum semitam pietas divina succendit, cum dicit: Oculi Domini super justos, et aures ejus ad preces eorum, ostendens quod qui justitiam ex toto corde dilexerit, cum deprecatus fuerit, audiatur a Domino. Utinam quisque nostrum cum hæc cantare * cœperit, statim spretis mundi scandalis, uegletis concupiscentiis vanis, derelictisque semitis pravis, justitiæ viam expeditus, et sine impedimento secularium actionum conaretur inreperere. Per hanc enim viam Abel justus suscipitur, Enoch beatus adsumitur, Noë reservatur, Abraham eligitur, Isaac benedicitur, Jacob dilatatur, Joseph custoditur, Moyses sanctificatur, David prædestinatur, Salomon ditatur: tres pueri inter incendia rorulenta vaticiantur, Daniel inter nocuas * bestias pascitur. Per hanc viam Apostoli diriguntur, Martyres beati glorificantur. Et qualiter iniquis? Scilicet dum infirma curant, mortuos * suscitant præsentia contemnunt, futura desiderant, tortores despiciunt, pœnas non sentiunt, ad cœlestia regna contendunt *. Quod proculdubio virtute propria non obtinerent, nisi per viam justitiæ rectissime iucentes a Domino audirentur.

Celebrat auctor Dei in Sanctos misericordiam.

E

* al. tentare

* al. innocuas

* al. mortuus

* al. conscendunt

CAPUT I.

F

Martyrium Sancti: capitis inventio: fons miraculis clarus; quidam mortis periculo et carcere liberatus.

Sic et inclytus Martyr Julianus, qui Viennensi urbe, Arvernus datus est martyr, ab hoc igne succensus, hæc concupivit ac mente toto desideravit. Quia cum esset apud beatissimum Ferreolum jam tunc martyrii a odore flagrabat, qui relictis divitiis ac propinquis, tantum ob solius amorem martyrii Arvernum advenit. Sed nec hoc sine divino mandato peregit, cum tunc persecutio in Viennensi urbe ferveret. Legerat enim Dominum prædixisse: Si vos persecuti fuerint in ista civitate, fugite in aliam. Contulit ergo se hic in Arvernum territorium, non metu mortis, sed ut relinquens propria, facilius perveniret ad palmam: metuebat enim ne ei

CAPUT I.
S. Julianus
Vienna fugit
in territorium
Arverneuse.

a

A ei parentes essent obvii, si inter eos hoc certamen iniisset: et perderet Miles Christi coronam gloriæ, si legitime non certasset. Igitur instante persecutione ad Brivatensem vicum, in quo fanatici erroris nœniæ colebantur, advenit. Et cum insequi adversarios nutu Dei sensisset, a vidua quadam se oculi deprecabatur. Quem illa tegens, illico Martyre poscente, detexit, qui suis insecutoribus ita inquit: Nolo, inquit, diutius commorari in hoc seculo, quia sitio tota animi aviditate jam Christum.

ubi a persecutoribus occisus, Brivate sepelitur a duobus senibus, quorum vires instaurantur.

3 At illi, eductam vibranti dextera frameam, deciso capite, in tres, ut ita dicam, partes gloriosus dividitur Martyr. Nam caput Viennam defertur, artus Brivate reconduntur, felix anima a Christo conditore suscipitur. Senes quoque, qui sacrosanctum corpus mancipaverant sepulturæ, ita redintegrati sunt, ut in senectute summa positi tamquam juvenes haberentur. Caput quoque ejus Ferreolus martyr accepit, completoque certamine tam illius membra quam istius caput in unius tumuli receptaculo conlocantur. Quod ne cuiquam fortassis videatur incredibilis esse narratio, quæ audivi gesta, fideliter prodam *.

* al. pandam

ii. Sancti caput cum corpore S. Ferreoli a S. Mamerto b

4 Quodam autem tempore, dum ad occursum beati Nicetii b antistitis usque Lugdunum processissem, libuit animo, non aliter nisi orationis causa, Viennam adire, et præcipue sepulchrum visitare Ferreoli martyris gloriosi: inconsiderat enim meuti propter antiquam dilectionem eorum, me sic esse ejus alumnum ut Juliani. Denique oratione facta, erigo oculorum aciem ad tribunal c, conspicioque in eo versiculos hoc modo conscriptos.

c

Heroas Christi geminos hæc continet aula:

Julianum capite, corpore Ferreolum.

Cumque hæc legens, æditum consulere, cur hæc scripta sic fuerint, respondit: Basilica sancti martyris Ferreoli, super ipsum Rhodani littus ab antiquis fuerat collocata: denique cum, impulsante violentia amnis, porticus, quæ ab ea parte erat locata, conrueret, providus * sacerdos Mamertus d nomine, qui tunc Viennensem regebat ecclesiam, ruinam futuram præveniens, aliam basilicam elegantiori opere, et in ipsa mensura sagaci intentione construxit, illuc sancti * martyris transferre cupiens corpus. Advenit autem ad hoc opus abbatum atque monachorum magnus numerus, vigilataque nocte accepto sarculo fodere cœperunt. Cumque in profundum descenderent, tria sepulchra reperiunt, ac confestim stupor meutes spectantium invadit: nec quisnam erat certus, quisnam esset beati martyris tumulus.

* al. providens d

* al. sanctum

G corpus. Advenit autem ad hoc opus abbatum atque monachorum magnus numerus, vigilataque nocte accepto sarculo fodere cœperunt. Cumque in profundum descenderent, tria sepulchra reperiunt, ac confestim stupor meutes spectantium invadit: nec quisnam erat certus, quisnam esset beati martyris tumulus.

Viennæ inventum: * al. hebetate seu hebetate

e

* al. additur. et sic

5 Igitur cum starent omnes in hebetate * mentis attoniti, inspirante, ut credo, Divinitate, unus ex circumstantibus exclamat, dicens: Antiquitus referri solitum erat, et celebri per populos sermone vulgatum, caput Juliani martyris e in sepulchro retineri martyris Ferreoli. Si oportorio amoto unusquisque consideretur, * potest quæ sint membra Ferreoli martyris protinus inveniri. Hæc audiens sacerdos, cunctos jubet in oratione prosterui: qua impleta, procedit ad tumulos, detectosque duos singulos in iis quiescentes invenit viros. Cumque aperuisset et tertium, invenit in eo virum jacentem iulæso corpore, integro vestimento, qui deciso capite, caput amplexus aliud brachio retinebat. Erat enim acsi nuper sepultus, neque pallore faciei demutatus, neque capillorum decisione turpatus, neque ulla putredine resolutus, sed ita integer inlæsus, ut putares eum adhuc sopore corporeo detineri. Tuuc Augusti Tomus VI.

antistes gaudio magno repletus, ait: Hoc esse cadaver Ferreoli, hoc esse caput Juliani martyris, dubium non habetur. Tunc cum magno psallentio plaudente populo, in loco, ubi nunc adoratur, Domino annueute perducitur. Hæc autem ut ad sepulchrum martyris ab ipso ædituo cognovi, fideliter retuli. Præbet tamen huic operi testimonium Sollius f noster, ipsi Mamerto scribens his verbis: "Tibi soli concessa est in partibus orbis Occidui, Martyris Ferreoli solida translatio, adjecto nostri capite Juliani: unde pro compensatione deposcimus, ut nobis inde veniat pars patrocinii, quia vobis huic reddiit pars Patroni."

A. S. GREGORIO TIRONENSI.

f

6 In loco autem illo, quo beatus Martyr percussus est, fons habetur splendidus, lenis, dulcibus aquis uberrimus, in quo et a persecutoribus caput amputatum ablutum est, de quibus aquis multæ sanitates tribuuntur infirmis. Nam sæpe cæcorum oculi ab his tacti illuminati sunt: tertianarum quartanarumque febrium ardore accensi, ut potati qui patiuntur fuerint, conquiescunt. Nam et si quis gravi laborans incommodo, inspirante Martyre, desiderium habuerit hauriendi, protinus, ut hauserit, convalescit: et ita velociter extinguitur vis febrium, ac si videas super immensum rogam projectis undis incendia universa restinguui.

iii. fons, in quo caput ablutum, miraculis clarus:

E

7 Post passionem vero beati Martyris, ac fama præeunte de senibus, qui dum sanctos artus sepulturæ mandarent, fortitudini pristinae fuerint restituti, multa ibi beneficia expectantes credentesque indulgente Martyre consequuntur. De quibus pauca perstringenti deprecor veniam condonari, quod me minus vel idoneum, vel peritum ad hæc uarranda cognosco, nec imbutum grammaticis artibus, nec literis liberalibus eruditum: sed quid facio, quod impellit me amor Patroni, ut nequeam hæc silere? Vincit quidam ab Hispaniis *, et carceri deditus apud Imperatorem Trevericum g, capitali dijudicatus sententia detinebatur.

iv. quidam vincit et ad mortem damnatus,

* al. Hispanis g

8 Quo conjux illius cognito, dum tumulare viri membra festinat, ad Brivatensem vicum pervenit, repertosque viros, dum diversa studio intento rimaretur, cognoscit, quid ita eo loco vel de Martyre, vel de senibus fuerit gestum, fidelique insinuationi credens, ad sepulchrum beati Martyris deliberat properare, ut causas suggerat, casus reseret, vel cunctum laborem sui doloris exponat. Adsereutibus tum præterea hominibus, absque dubio pollicemur, domina, tibi a Martyre reddi lætitiã, qui senum quondam decrepitæ ætatis membra rigentia antiquo vigori restituit: impletaque hac * oratione promittit, ut si sospitem reciperet conjugem, Martyris sepulchrum, in quo possit spatio, cæmento contegeret, fide plena, et de Martyris pietate secura, Treveris * est ingressa, iuventumque virum gratia imperiali receptum, læta regreditur, inquisitumque tempus, quo vir relaxatus esset e carcere, hæc fuit absolutionis hora, qua illa Martyris est auxilium precata: dehinc pollicitationem, quam promiserat, cum immensis muneribus adimplevit.

ento ab ejus uerore furto, in gratiam recipitur: huic sacellum sancto structum.

F

* al. hæc

* al. Treverum

ANNOTATA.

a In editionibus variis, ut et in Breviario Tironensi, legitur, ob solius amorem Martini. At natus necdum erat S. Martinus, cum passus est S. Julianus. Id ergo certo mendosum.

A S. GREGORIO
TURONENSI.

b *De S. Nicetio Lugdunensi episcopo actum est tom. 1 Aprilis a pag. 95.*

c Sic appellat Cyprianus pulpitem, in quo diaconus legebat Euangelium in ecclesia. Hodie jubeum appellamus, ait *Ruinartius ad hunc locum.*

d *Gesta S. Mamerti apud nos illustrata sunt tom. 2 Maii a pag. 629.*

e *In editis et Mss. quibusdam legitur confessoris, quod in idem recidit: nam martyr Græce idem est quod Latine confessor, et apud antiquos non raro confessores dicebantur, qui nunc vocantur martyres, licet hodie alius sit usus vocis confessor.*

f *S. Sidonium intelligit, cujus nomen Caius Sollinus Apollinarius Sidonius. De eo egimus tom. 4 Augusti a pag. 597. Verba hic citata recitavimus in Commentario num. 18. Porro Wilicarius episcopus Viennensis hasce reliquias deinde in urbem transtulit, ut in Commentario diximus num. 19: Qua occasione, inquit Ruinartius ad hunc locum, Brivatenses dicunt, se caput S. Juliani cum B. Ferreoli brachio recepisse.*

g *Trevericum hunc imperatorem esse Maximum, probavimus in Commentario num. 13 et 14, et factum hoc ibidem illustravimus.*

CAPUT II.

Prodigia apud sepulchrum patrata, quibus conversi gentiles: sanationes variae.

v
Gentilis in scellum Sancti fugiens, divinitus evadit manus percussoris:
* ul. enim

Er^vat autem * haud procul a cellula, quam supra sepulchrum Martyris hæc matrona construxerat, grande delubrum, ubi in columnam altissimam simulachrum Martis Mercurique colebatur. Cumque delubri illius festa a gentilibus agerentur, ac mortui mortuis thura deferrent, medio c vulgo commoventur pueri duo in scudalum, nudatoque unus gladio alterum appetit trucidandum. At ille cernens nihil veniæ reservari, cum a diis suis non defensaretur, nostræ religionis custodiam, nostræ confessionis veniam, nostræ contagionis medelam, cellulam expetiit Martyris gloriosi. Tunc ille, qui sequebatur, cum iu adsultu gladii eum non potuisset attingere, et hic super se ostium reserasset, atque ille adreptum utrumque postem, ostium conarctur infringere, illico adherentes manus tabulis dolore maximo quantuntur, et tanta afflictione miser torquetur, ut ubertim fluentes lachrymæ, qualis esset dolor intrinsecus, extrinsecus nuantiarent: interea stupente vulgo, inclusus qui fuerat, progreditur liber: parentes quoque illius, qui virtute Sancti retinebatur, cognoscentes Martyris sepulturam, devotis multis muneribus pro filio exorabant.

vi.
quo prodigio, aliisque ibidem factis,

10 Factum est autem, dum hæc agerentur, ut presbyter quidam via illa descenderet. Qui cum didicisset quæ acta fuerant, pollicetur parentibus, ut si a gentilitate discederent, filium reciperent sanum. Ipse quoque sacerdos sequeuti nocte videt per somnium simulachra illa, quæ a gentilibus colebantur, Numine divino comminui, atque in pulverem redacta solo prosterni. Quarta autem die, cum gentilitas vellet iterum diis exhibere libamina, mæstus presbyter ad sepulchrum Sancti prosternitur: et cum lachrymis exorat, ut tandem gentilitatem hanc, quæ jacebat in tenebris, splendor divinæ potentiae visitaret, nec si-

neret ultra Martyr beatus alumnos proprios ista D caligine detineri, cum ille perennis claritatis gaudia possideret.

11 Confestim ad ejus orationem commoventur tonitrua, rident * fulgura, descendit imber igne mixtus, et grandine turbantur omnia: concurrunt vulgus ad cellulam, prosternitur coram sacerdote omnis caterva gentilium, et mixto cum lachrymis ululatu cuncti Domini misericordiam deprecantur, pollicenturque sacerdoti, si grando recederet, et Martyrem patronum expeterent, et ad Deum ejus, relictis simulachrorum cultibus, integro de corde transirent. Porro ille fusa oratione, cuncta, quæ petiit, meruit obtinere. Recedente autem tempestate, puer cum parentibus credens, ipsa die a doloribus liberatur: gentiles in Trinitatis nomine baptizati, statuas, quas coluerant, confriugeutes, in lacum vico amnique proximum projecerunt. Ab eo enim tempore in loco illo et fides Catholica, et Martyris virtus est amplius declarata.

12 Post hæc venientes quidam de Burgundionibus ad Brivatensem vicum, eum cum armorum multitudine copiosa circumdant, captoque populo, direpto ministerio sacrosancto, ultra amnem transeunt, et viros gladio interficere, reliquum vulgus sorte dividere parant. Tunc Hillidius * quidam a Vellavo a veniens, et ut aiunt, commonitione columbæ alitis incitatus, super eos inruit. Hortatusque socios, ita hostes ad interfectionem cecidit, ut captivis laxatis triumphans in laudem Martyris, amuc transmissis, ad beatam cellulam tanquam novus Moyses cum omni populo canendo revertitur: nec minor, ut arbitrator, exultatio fuit ereptis, quam quondam Israelitis demersis fuit Ægyptiis: quod ne quis dubitet hanc beati Martyris fuisse victoriam, sed insinuatio columbæ aliquod mysterium fuisse creditur virtutis diviniæ. Nam veniente Illidius, hæc ei obviam venit: cum ille, ut adsolet, aliquid demoraretur, hæc iu circuitu illius volitabat: illoque progrediente, ista præcedebat, et revertebatur ei obviam, quasi accelerare deprecans iter. Dum hæc agerentur, adveniens puer captivitatem adnuntiat, et sic iste viam acceleravit. Sed et, ipso pugnante, columba semper circa eum visa est decurrere. Quod ne quis invidet confictum de columba, et homini præstitum F Christiano, cum Orosius b consulem Romanum, id est, Marcum Valerium, a corvo alite scribat adjutum.

13 Prostratis ergo ab Illidius hostibus, quatuor ex his per fugam lapsi patenam et urceum, qui anax e dicitur, in patriam deferunt, et divisam in tantis, ut erant, partibus patenam, urceum regi Gundobado d ob gratiam exhibent conquirendam. Reliquum vero argentum reginæ e sagacitas reperit, cui additis multis muneribus, loco illi sancto restituit, fideliter insinuans regi, non oportere eum, ut gratiam Martyris sancti propter argenti parvitem amitteret.

14 Pro quibus ac talibus virtutum ornamentis magna ibi basilica fabricata a fidelibus, virtutibus, ut præfati sumus, Martyris beati refulget, in qua paralyticorum, claudorum, caecorum, et aliorum quoque morborum sæpius petita remedia conquiruntur. Fedamia quædam mulier paralysis humore constricta, cui nullum corporis membrum sine dolore vigeat, exhibita est, deferentibus propinquis ad beatam basilicam, ut vel stipem a largientibus mereretur. Quæ dum in porticu illa, quæ sanctæ basilicæ conjungitur, deebaret, noctem

regionis incolæ ad fidem convertuntur:
* ul. revertent

E
vii.
Burgundiones prædatores casi favore sancti,

* a' Illidius
a

viii.
raptaque ab iis reginæ pietate ecclesie restituta:
e
d
e

ix.
paralytica apud sepulchrum, prævisione, sanata:
tu:

A noctem Dominicam dum sacrosanctis vigiliis populi fides devota concelebrat, et illa quiescens lectulo paululum obdormisset, a viro quodam per visum correpta atque iucepata est, diceute sibi: Cur, reliquis excubias nocturnas Deo exhibentibus, illa deesset? Respondit se ab omni membrorum parte debilem, nec penitus gressum agere posse. Tunc quasi susteutata a viro, qui loquebatur ei, et ad sepulchrum usque deducta, dum in sopore fundit orationem, visum est ei quasi multitudo catenarum ab ejus membris solo decidere, a quo etiam sonitu expergefata, sensit omnium artuum recepisse plenissimam sauitatem. Protinus surrexit a lectulo, et stupentibus cunctis, cum gratiarum actione vociferans, sanctam est ingressa basilicam. Ferunt etiam quidam, solitam fuisse eam referre habitum viri, qui eam fuerat adlocutus: dicebat eum statura esse procerum, veste nitidum, elegantia eximium, vultu hilarem, flava cæsarie immixtis canis, incessu expeditum, voce liberum, adlocutione blandissimum, candoremque cutis illius ultra lili nitorem fulgere, ita ut de multis millibus hominum, quæ sæpe vidisset, nullum similem conspicasset: unde multis non absurde videtur ei beatum Martyrem adparuisse: quæ mulier post decem et octo annos sanata est.

X. Quidam dum in seditione, quam commoverat, oculum amisisset, hominem, qui ictum intulerat, de basilica conabatur extrahere: quod dum agit, non modo amissi oculi non recipit lumen, verum etiam scutit alium, quem sanum habuerat, obcæcari. Porro cum peccata sua confiteretur, dicens: Merito mihi evenit iudicium sine misericordia, qui non feci misericordiam, prostratus coram sancto sepulchro cum populo, qui tunc ad festivitatem advenerat, indulgens lædeuti, et visum recepit et gratiam: sicque factum est, ut is, qui Sancti auxilium expetierat, tutaretur: ille vero, qui non credebat, argueretur, et sic uterque lætus emendatusque discessit.

XI. Alius quoque ausu temerario die Dominiica jungens boves agrum sulcare cœpit, adprehensaque securi, ut aliquid emendaret in vomere, protinus contractis digitis mauubrium in dextera ejus adhæsit. Cumque præ dolore nimio cruciaretur, post duos annos veniens ad beati Martyris basilicam, vigiliis fideliter celebravit: statim in ipsa die Dominica, reserata manus lignum, quod invitus tenebat, amisit, magnam inferens populo disciplinam, ut quod die Dominica fuerat perpetratum, ipsa quoque die Dominica purgaretur. At ille magnificans gloriam Martyris, recessit incolumis, nec ultra die resurrectionis Dominiicæ fiquidquam ausus est operari.

XII. Sic et Anagildus * quidam mutus et surdus et cæcus, vel omnium membrorum compage debilitatus, ad limina sacrosancta projectus est, scilicet ut vel ab stipe pasceretur devotorum, qui victus alimoniam propriis manibus laborare non poterat. Igitur cum per anuum integrum ante sanctam ædem decubasset, tandem visitatus a virtute beati Martyris, ab omni infirmitate sanatus est.

ANNOTATA.

a In aliis legitur Velauno. Hoc nomine, ut notat Ruinartius, Vellavorum regio intelligenda, vulgo le Velay. Velaunia autem Arvernix superior est contigua.

b Verba Orosii lib. 3, cap. 6 hæc sunt: Con-

fecit hanc pugnam (contra Gallos) M. Valerius, auxiliante corvo alite, unde postea Corvinus est dictus. At tribunus militum tunc erat Valerius, et sequenti anno consul creatus est, ut videre est apud Livium lib. 3, aliosque, qui rem narrant exactius.

c Per vocem anax designari vas sacrum, ex textu patet. Cangius in Glossario putat materiam vasis significari hac voce: at qui Glossarium ejus auxerunt, contendunt formam potius vel usum designatum. Verumtamen non exponunt, quale vas sic fuerit nominatum, neque id ego invenire potui.

d Alias Gundebaldo. Gundebaldus autem Burgundionum rex Arianus obiit anno 517, ut habet Longuevallius in Historia ecclesie Gallicanæ tom. 2, pag. 336.

e Hæc fuit Caretene, quæ anno DVI obiit, conditaque est Lugduni in basilica S. Michaëlis, quam extruxerat, ut observat Ruinartius. Consentit laudatus Longuevallius pag. 262, docens catholicam fuisse et maxime piam. Miris laudibus ornatur in epitaphio suo apud Chesnium tom. 1, pag. 514.

f Hic et passim manifeste dies quælibet Dominiica, resurrectionis Dominiicæ dies appellatur, ait Ruinartius.

CAPUT III.

Pœnæ variorum, qui Sancto ejusve ecclesie injuriam intulerant.

Videtur mihi, ut sicut Sancti virtute curata morbida retexuntur, ita et infidelium pravitates oratione illius confutata ad emendationem aliorum, ne similia appetant, declarentur, quia utraque Sancti gloria præstat, ut et hos sanitati reddat, ne amplius crucientur, et illos arguat, ne in futuro iudicio condemnentur. Et quia nullum latere credo aliquid de hostilitate Theoderici a regis, ac infirmitatibus Sigivaldi, quæ ei in Arverno posito contigerunt, propter virtutem tamen beati Martyris, est diligentius exponendum, quo facilius fides dictis adhibeatur. Igitur cum ad direptionem Arvernorum rex antedictus festinaret, et ingrediens terminum vastationi cuncta subigeret, pars aliqua ab exercitu separata ad Brivatensem vicum iufesta prorupit, fama vulgante, quod in basilica essent iucolæ cum multis thesauris aduati. Cumque pervenissent ad locum, inveniunt multitudinem promiscui sexus, obseratis ostiis in templo ipso cum propriis facultatibus residere. Cumque intrare non posseut, unus effractam ceu fur, in altario * sancto fenestram vitream ingreditur, quia qui non intrat per januam hic latro est: dehinc reseratis ædis illius valvis, exercitum intromittit. At illi direptam cunctam pauperum suppellectilem b cum ministris c ipsius basilicæ, reliquum quoque populum, qui infra erat, eductum, foris diviserunt haud procul a vico. Quæ cum ad regem delata fuissent, comprehensos ex his aliquos diversis mortibus condemnavit. Fugiens vero ille, qui inrupta æde caput fuit hujus sceleris, igne de caelo delapso consumptus interiit: super quem cum multi acervum lapidum congregassent, a tonitruis et coruscationibus detectus, terræa caruit sepultura. Qui ve-

A. S. GREGORIO
TURONENSI.

E

XIII.
Pœna illorum,
qui Sancti ecclesiam spoliarant.

a

F

* al. altari

b c

ro

A. S. GREGORIO
TURONENSI.

d

ro de consentaneis *d* lateutes regem in patria sunt regressi, correpti a dæmoue, diversis exitibus hanc vitam crudeliter finierunt. Hæc audiens rex, omnia, quæ exiude sunt ablata, reddidit. Præceperat enim ne in septimo a basilica milliario quis vim inferret.

xiv.

ut et Sigivaldi
ob villam abla-
tam; at hic
deinde restitutus
duplum
reddidit:

e

f

* al. Bituri-
censis

19 Tunc Sigivaldus *e* cum rege præpotens cum omni familia sua in Arvernam regionem ex regis jussu migravit: ubi dum multorum res injuste competeret, villam quandam, quam gloriosæ memoriæ Tetradius *f* episcopus Biturigensis*, basilicæ sancti Juliani, reliquerat, sub specie obumbratæ commutationis avidus pervasit: sed mense tertio postquam adgressus est, correptus a febre et sine sensu effectus, declinavit caput ad lectulum. Cujus uxor, dum de hoc exitu mœsta penderet, a quodam sacerdote commonita est, ut cum si videre vellet incolumem, auferret a villa. At illa hæc audiens, præparatis carrucis, compositoque plaustro, quo eum eveheret, mox ut prædium sunt egressi, protinus divina sunt pariter gratia muuerati: uam iste sospitate, illa meruit ex hujus incolumitate lætitiâ. Ferunt etiam **B** in oratorium prædii illius sanctum Julianum martyrem cum Tetradio episcopo colloquentem, cuidam religioso revelatum fuisse, promittentem se episcopo villam, quam pro animæ suæ remedio sibi reliquerat, recepturum. Sed et habitum beati Martyris in eodem modo esse, ut quondam paralytica exposuerat, referebat.

xv.

fulmine ictus,
qui bona Sancti
ecclesiæ in-
raserat:

g

h

20 Pastor vero quidam uou streuitate, sed nomine Ingeuuus *g*, dum in multis rebus contra basilicam sancti Martyris injuste ageret, ad hoc levitas ejus iniuicio ingrassante convaluit, ut colonias *h* basilicæ concupiscens, quæ agro ejus erant proximæ, pervadere non timeret. Ad quem sacerdos loci, cum aliquos de clericis quasi legatos mitteret, ut accepta ratione, quod male pervaserat, relaxaret, ille quasi contra iniquum hostem telis correptis prosiluit, fugatisque sagittis clericis, res Sancti in sua dominatione retinuit. Factum est autem ut in proximo adveniret dies passivus Martyris gloriosi: ad quam ille immemor pervasivus suæ atque injuriæ, quam intulerat clericis, ante quinquæ dies solemnitatis ad vicum Brivatensem advenit, qui eum in domo hospitalitatis suæ convivio cum lætitiâ et exultatione fungeretur, subito coruseatione facta tuitruum souit. Rursumque iterato jaculo igneo de cælis clapso percussus est, nullo tamen de reliquis pereunte. Deinde ad exemplum omnium, tamquam rogas flammeus ardens, paulatim consumebatur. Ad quod miraculum populus, qui ad Beati festa convenerat, hæc cernens cum admiratione, metuebat, satisque illi fuit, ne de rebus Sancti aliquid ultra contingeret. Quod ne fortuito actu quis putet, cernant inter multos iuniorios unum interiisse sacrilegum.

xvi.

alius mini-
strum ejusdem
ecclesiæ ca-
lumniatus,

i

k

21 Quid etiam ad Beconis *i* comitis confutandam superbiam beatus Martyr sit operatus, evolvam. Hic eum actiones *k* ageret publicas, et elatus jactantia multos contra justitiam adgraveret, casu contigit, ut dimissum accipitrem diu per diversa vagantem perderet. Similiter ut unus de servientibus basilicæ sancti Juliani, accipitrem alium, dum per viam ambularet, quasi vagum invenit: erat enim puer ille pincerna in domo basilicæ. Quod cum ad Beconem pervenisset, quod scilicet puer repertum teueret accipitrem, calumniari cœpit ac dicere, Meus ille erat, inquit, et hic furto eum sustulit. Deinde succedente avaritia, misit illum vinetum in carcere,

deliberans cum in sequenti, patibulo condemna- **D** re. Tunc sacerdos mœstus valde ad sepulchrum Sancti properat, reseratisque eum gemitu capsis, adpreheusis decem aureis, per fideles amicos Beconi obtulit. Quod ille pro nihilo respuens, cum juramento adseruit, nunquam se puerum dimisurum, nisi exinde aureos triginta acciperet. Quod presbyter desuper sepulchro Sancti accipiens, Beconi transmisit, quos acceptos satiat avari* cupiditate, puerum restauravit incolumem.

* al. auri, vel
auro

22 Sed Deus omnipotens, qui permanet ante solem, secundum bonitatis suæ divitias, humiliavit calumniatorem. Nam ipsius anni trausacto curriculo veniens ad Sancti festivitatem eum earteva satellitum, ingressus est limen sauctum. Procedente vero lectore, qui beatæ passionis recenseret historiam, ut revolvit librum, et in principio lectivus, sancti Juliaui protulit nomen, confestim Becco voce uestio qua teterrima, ad terram corruit, cruentoque spumans dare voces diversas cœpit: inde inter suorum manus sublatus a basilica, domum reducit. Nec fuit dubium pueris ejus hæc ob injuriam basilicaris famuli evenisse: omuem quoque ornatum, quod super se tunc habuit, tam in auro quam in vestimentis, basilicæ contulit, et multa deinceps munera misit: sed usque ad diem obitus sui sine sensu duravit.

gravi morbo
percutitur:

23 Fuit etiam quidam diaconus, qui relictam ecclesiam* fisco se publico *l* junxit, acceptaque a patronis potestate, tanta perpetrabat scelera, ut vix posset a vicinis circumpositis sustineri. Accidit autem quadam vice, ut saltus montenses, ubi ad æstivandum oves abierant, circumiret, atque pascuaria *m*, quæ fisco debebantur, inquireret. Cumque diversos spoliaret injuste, conspicit eminus greges, qui tunc sub nomine Martyris tuebantur: ad quos levi cursu evolans, tamquam lupus rapax diripit arietes. Conturbati atque exterriti pastores ovium, dicunt ei: Ne, quesumus, contingas hos arietes, quia beati martyris Juliani dominio subjugati sunt. Quibus ille, hæc inrideus, respondisse fertur: Putasne quia Julianus comedit arietes? Dehinc ipsis verberibus affectis, quæ voluit abstulit iguorans miser, quod qui de domibus Sanctorum aliquid aufert, ipsis **F** Sanctis injuriam facit, ipso sic Domino protestante: Qui vos spernit me spernit, et qui recipit justum, mercedem justis accipiet.

xvii.
alius, qui oves
ecclesiæ ra-
paverat,
l
* al. relictâ
ecclesia

m

24 Contigit autem, ut post dies multos, non religione, sed easu conferente, ad vicum Brivatensem properaret, projectusque humo ante sepulchrum, mox a febre corripitur, et tanti vi caloris opprimitur, ut ueque consurgere, neque puerum evocare posset: famuli vero, cum vidissent eum extra solitum plus occumbere, accedentes: Quid tu, inquit, in tanta diuturnitate deprimeris? non enim tibi tam longus mos erat orandi, aut devotio *n*. Frebant autem de eo, quod quandoquidem in ecclesia fuisset ingressus, parumper immurmurans, nec* capite iucliuato, regrediebatur. Tunc interpellantibus pueris, cum responsum reddere non valeret, ablatu manibus e loco, in cellam, quæ erat proxima, lectulo collocatur. Igitur invalescente febre, proclamat se miser* incendi per Martyrem. Et quod primo siluerat, admotis animæ iudicii facibus, crimina confitetur, jaetarique super se aquam voce, qua poterat, deprecabatur. Delatis quoque cum vaseulo lymphis, et in eum sepe dejectis, tamquam de fornace ita fumus egrediebatur **B**

morte punitus:

n

* al. ac

* al. miserum

batur

A batur e corpore. Interea miseri artus, cen combasti, in nigredinem convertuntur. Unde tantus procedebat foetor, ut vix de adstantibus possent aliqui tolerare. Innens enim dehinc manu, indicat se esse leviorē : mox illis recedentibus, hic spiritum exhalavit : de quo haud dubium est qualem illic teneat locum, qui hinc cum tali discessit iudicio.

xviii.
fur equum
nequit tota
nocte abduce-
re :

25 Alins autem per vigiliam festivitatis, equum alicujus, qui tunc forte ad eandem solemnitatem venerat, furto comprehendit, ascensoque velociter properat, scilicet ut qui lumen perdidit veritatis, non inveniretur a luce : et cuius pectus cupiditatis tenebrae obsederant, ejus et furtivam fraudulentiam nox celaret. De talibus enim Dominus dicebat in Evangelio : Omnis qui male agit, odit lucem. Albescente igitur caelo dicebat : Jam scernis sum, uam triginta leucas a Sancti basilica elongatus sum : jam secus propriam domum esse me credo. Dum haec tacitus revolveret intra se, demotis ex axe * tenebris, cognoscit se ipsi vico propinquum inter populos divagari : timensque ne scelus suum patefieret publico, cum cautela grandi caballum in loco, unde digressus fuerat, reformavit : sic miser virtute Martyris tota nocte detentus in circuitu vici, et, ut ego credo, ab auctore, qui eum obsederat, est delusus, ut viam, quam adprehendere voluit, non valeret. O scelerata cupiditas, quid agis ? Semper amatores tuos in confusionem praecipitas.

* id est, orbe

B

26 Quidam alteri triantem o praestiterat, quem interpositis paucis diebus recepit. Post annum vero in atrio Sancti convento homine, rem suam quasi non recipisset, sibi reddi deprecabatur. At ille detestans, adserbat se reddidisse susceptum. Cumque diutissime altercaretur, ille, qui reddiderat, ait ad socium : Usque quo uterque contendimus : sub iudicio hoc omnipotentis Dei ponamus. Eamus ad tumulum Martyris, et quod sub sacramenti interpositione dixeris, discernat virtus sancta Patroni. At ille nec dubitans, ingressusque sepulcrum dum audacter elevat manus, ut pejeraret *, infeliciter miser inruit. Haeret vox in guttore, lingua coarctatur in fauce, vibrat labia vacua a sermone : ipsa quoque brachia, quae ad adiutorium frustrati sacramenti erexerat, prorsus retrahere non valebat. Ad haec vulgo admirante, publicato scelere, multitudo cuncta populi una voce prorumpens, Domini misericordiam, ac beati Martyris auxilium deprecatur. Post quatuor vero, aut eo amplius horas, ad sensum regressus, quod injuste repetebat, publica confessione patefecit, et sic sauis abscessit.

xix.
volens pe-
rare in San-
cti ecclesia
mutus haeret
et immotus :

* al. perjuret

C

27 Saepe haec ille audierat, qui basilicae sanctae violentiam intulit, sed iniquam mentem semel obsessam vitio, bonitas mollire non potuit, Salomone obtestante : In malevola anima * non ingreditur sapientia. Advenerat festivitas Sancti, et ecce quidam e populo conspicitur ornamentis immensis beatam basilicam effulgere. Concupiscit iniqua mente, quod adipiscens non poterat occultare. Igitur discedente populo a basilica, post gratiam vespertinam, hic se in angulo basilicae reprimens, latitavit : ac dato cunctis nocturna quiete silentio, vel operiente umbrosa caligine mundi, consurgit ab angulo, et nihil dubitans, utique quia * satellite sauta impellebatur, super cancellum beati sepulchri cursu prosiliit rapido, detractamque a summo unam gemmis coruscantibus crucem ad terram dejecit ; collectisque velulis oc palliolis de circuitu parietum pendentibus,

xx.
fur ecclesia
egressum ne-
quius inve-
nire, obdormit
et deprehendi-
tur.
* al. in male-
volam ani-
mam

* al. qui a

unum voluclum * facit, imposuitque humeris, ac elevata cruce manu, locum, unde discesserat, repetit, ac posita capiti sarcina, peccati sopore compressus, obdormivit. Media vero nocte circumstantes custodes sauetam basilicam, aspiciunt in angulo unam gemmam crucis, tamquam iubar caeleste refulgere : obstupfacti, accedunt cominus cum timore, admotoque cereo inveniunt personam cum rebus furatis, quas auferre non poterat, inibi decubare. Denique sub custodia eum illa nocte detentum, mane facto cuncta, quae fecerat, patefecit, adserens se lassum obdormisse, eo quod diutissime circumiens cum facie basilicam, ostium unde egrederebatur, reperire non potuit.

A. S. GREGORIO
TURONENSI.
* al. voluclum, id est,
fasciculum

ANNOTATA.

a Theodoricens, vel Theodericus, Turonensis etiam Theodericus, filius erat Clodovei I, ejusque successor in Austrasia. Expeditionem ejus contra Arvernos refert Turonensis in Historia Francorum lib. 3, cap. 12, ubi et breviter narrat direptionem ecclesiae S. Juliani et poenam sacrilegorum, addens haec verba : Sicut in libro Virtutum ejus conscripsimus. Longuevallius jam laudatus tom. 2, pag. 378 expeditionem Theodorici innotuit anno 532.

b In editis ante legebatur, direpta cuncta pauperum suppellectilia.

c Ruinartius legendum putat, cum ministeriis.

d Id est, de iis, qui consenserant in direptionem.

e In Historia Francorum lib. 3, cap. 13 : Theodericus autem ab Arverno discedens Sigivaldum parentem suum, in ea quasi pro custodia dereliquit. Et cap. 16 villam Bulgiateusem vocat, quam abstulerat Sigivaldus : additque ibidem de illo jam sanato : Vota beato Martyri vovens, ea, quae simplum abstulerat, duplicata restituit. Meminimus et hujus virtutis in libro Miraculorum S. Juliani.

f De S. Tetradio breviter actum est tom. 2 Februarii pag. 887.

g In codice Vallis-Lucentis, teste Chiffletio, qui nobis varias illius codicis lectiones transmisit, legitur hoc modo : Pastor vero quidam, non strenuitate, sed nomine, ingenio genere, dum etc.

h Colouia alias colonica medii aevi scriptoribus est praedium rusticum, seu domus coloni cum agris adjunctis.

i In codice mox dicto Beegonis.

k Id est, officium publicum, ut probat Ruinartius.

l Seu munus suscepit colligendi vectigalia regia, quod non erat diaconi.

m PASCARIUM, inquit Ruinartius, dicitur vectigal ex animalium pastioe, ut AGRARIUM illud, quod agris imponitur.

n Plerique Mss., ait Ruinartius, tam longa mos erat orandi devotio.

o Alias in editis legebatur, trientem, et forsitan rectius. At obscurum est quid rei significetur. Tricus quidem tertiam assis Romani partem significat ; at agi non videtur de pecunia, saltem tam modica. Calepinus ad vocem Tricus ait : Item sumitur pro calice quatuor continuae cyathos. Hinc Propertius lib. 3 : Cum fuerit multis exacta tricibus hora. Poculum igitur forsitan designaverit Gregorius.

CAPUT IV.

*Beneficia varia variis Sancti favore
præstita.*

xxi.
Equus amis-
sus, Sancto in-
vocato, reperi-
tur ;
* al. sunt

* al. quod

Multa quidem et alia in prævaricatoribus ostendit, sed satis sint * ista ad coërcendam desidiam eorum : nunc vero ad gaudia prosperitatum, quæ larga pietate præstat populis revertamur. Sed prius illud non arbitror postponendum, quod expertum valde cognovimus, quid * in rebus perditis apud hunc Patronum fidelis deprecatio consequatur : ex quibus unum tantum commemorare studui. Ad festivitatem beati Martyris devotus pauper advenerat, laxatoque equite a sacram ingressus est ædem, ac vigiliis immobilis iustans, noctem cum cæteris orando deduxit : inlucescente vero cælo, ad metatum regressus, caballum, quem reliquerat, non invenit : quæsitumque diutissime, nec signa quidem in quam partem discessisset, agnovit. Transacto igitur biduo recurrit iterum per saltus, perscrutans locorum incolas, si forte aliquis aut teneret captum, aut capi vidisset ab aliquo. Nullum dehinc indicii genus reperiens, anxius atque mœstus ad sepulchrum Sancti regreditur, ibique causas doloris ac mœroris exponens, aiebat : Ad tua, Sancte, limina veni, nihil aliud quam parvitas meæ vota deferre : nihil injuste abstuli, nihil gessi indignum tua solemnitate, cur, inquam, perdidit rem meam ? rogo ut restituas amissum, ut necessarium reddas. Hæc fletu addito aieus, ut egressus est templum, conspicit e minus a quodam viro suum equitem * retineri. Ad quem accedens, dum discutit, unde sit, aut unde veuerit, aut ex quo tempore huic habeat equum, didicit ipsa hora cum fuisse repertum, qua ille beati Martyris imploravit auxilium.

* al. equum

xxii.
cæcus apud
sepulchrum il-
luminatus ;

* al. visione
* al. se gerat

Cum autem quidam ab eo loco per incursum diabolicum, oculum perdidisset et ad hospitium suum viduatus lumine infeliciter resideret, ac manibus propriis nihil laborare prævalens, ac spes ullam alimonii non haberet, apparuit ei vir in visu * noctis commonens, ut ad Beati basilicam ambularet : ibique si devote suggerat *, promittit auxilium iuveniri. At ille nihil moratus, adrepto baculo, adminiculante puero, sanctum ingressus est locum : qui post completam orationem archipresbyterum, qui tunc locum ipsum regerat, nomine Publiam, adivit, supplicans ut oculis cæcis Christi crucem impoueret, erat enim valde religiosus. Quod ille, dum jactantiam evadere cupit, evitans, tenetur a cæco, nec omnino dimittitur, nisi quæ petebat adimpleret. Tunc ille prostratus ante sepulchrum diutissime Martyris est suffragium deprecatus. Deinde admotam oculis cæcis manum, protius ut signum crucis imposuit, visum iste recepit. Admiramini quæso virtutem Martyris, cui cum parum sit per se exercere miracula, nunc etiam per manus discipulorum, ad stipulante virtutis suæ favore, publice operatur : sed nec meritum discipuli fuit exiguum, cui hæc præstita esse cernuntur.

xxiii.
pes S. Galli
sanatus ;
b

c

30 Erat etiam tunc temporis apud urbem Arvernæ patruus meus Gallus b episcopus, de quo non videtur omitti, qualiter in adolescentia sua fuerit a Sancti virtute iuvatus. Et quia sæpius commemoravi c, quale excidium Arvernæ regio-

ni Rex Theodericus intulerit, cum neque majoribus, neque minoribus uatu aliquid de rebus propriis est relictum, præter terram vacuum, quam secum barbari ferre non poterant. His ergo temporibus gloriosæ memoriæ patrus meus, qui postea, ut dixi, sacerdotali fasce Arvernæ rexit ecclesiam, pupillus erat, cujus facultates ita direptæ sunt ab exercitu, ut nihil prorsus remaneret. In promptu ipse quoque cum uno tantum puerulo, usque ad Brivatensem vicum plerumque itinere pedestri discurrebat. Accidit autem quodam tempore, dum hoc iter tereret *, ut laxatis præ calore solis calceamentis, nuda incedens planta, sudem calcaret spincum : qui d tunc fortassis incisus adhuc terræ hærens erecto acumine inter herbas virides latitabat. Qui defixus plantæ et supergressus effractusque deorsum extrahi nequibat. Igitur defluente sanguinis rivo, cum gressum facere non valeret, beati Martyris implorat auxilium, paululumque dolore compresso, licet claudicando, iter, quod cœperat, expedit. Tertia vero nocte computrescente vulnere, dolor maximus incitatur. Ille vero ad experta dudum præsidia confugiens, sepulchro glorioso proster-nitur, expletisque vigiliis regressus ad lectulum, dum virtutem Martyris præstolatur, somno iucumbente deprimitur. Deinde consurgens, nullam doloris sentit injuriam, aspectaque planta, pars sudis, quæ ingressa fuerat, non videtur : evulsam tamen sentiebat a pede, quod lignum diligenter inquirens in stratu suo, reperit admirans qualiter fuisset egressum : solitus namque erat in episcopatu suo locum vulneris ostendere, in quo magna adhuc fossa conspiciebatur, obtestans in hoc beati Martyris fuisse virtutem.

* al. teneret

d

E

31 Post multum vero tempus advenerat festivitas beati Martyris, et pater meus cum omni domo sua ad hujus solemnitatis gaudia properabat. Nobis vero iter agentibus, Petrus e frater meus senior, ab ardore febrium occupatur, et tam graviter agit * ut neque vigere *, neque cibum sumere posset, totumque illud iter cum grandi agitur mœrore, et in discrimen res vertitur, utrum convalescat aut * pereat. Denique cum isto labore pervenitur ad locum : ingredimur basilicam, adoramus sacrosancti Martyris sepulchrum : posternitur et ægrotus in pavimento, deprecans in mediam a Martyre glorioso. Post completam vero orationem, ad metatum f regressus, febris paululum conquievit : veniente autem nocte, nobis ad vigiliis properantibus, rogat se et ille deferri : incumbensque ante sepulchrum tota nocte, Martyris suffragium deprecatur. Exactis deinde nocturnis excubiis, rogat ut de pulvere, qui circa beatum erat tumulum, collecto vel potui darent, vel collo suspenderent. Quo facto, ita omnis ardor febrium conquievit, ut ipsa die et cibum caperet iuculomis, et ubi delectatio vertisset animum, ambularet.

xxiv.
frater Gre-
gorii febrim
liberatus
apud sepul-
chrum,

* al. agitur
vel angitur
* al. bibere
* al. an

F

32 Sequenti vero festivitate, dum iterum cum magno gaudio ad sanctam properarem basilicam, mihi caput a sole percussum graviter dolere cœpit : qui dolor ad crescens, febrem intrinsecus generabat, ita ut nec cibum me capere, nec loqui permetteret : cumque per duos dies ab hoc dolore consumerer, die tertia ad basilicam sancti Ferreoli, cui fons ille, de quo superius meminimus, est contiguus, advenimus. Distat autem basilica a Brivatensi vico quasi stadiis decem. Cumque in locum illum venissemus, libuit animo ad fontem usque procedere, confidens de virtute Martyris, quod si me exinde levis uada penfunderet,

xxv.
Gregorius ipse
capitis dolore
apud fontem.

CAPUT V.

*Alia mirabilia : obitus dies revelata :
reliquiæ in Campaniam, et in Orientem
portatæ, ædificatæque illic ec-
clesiæ, et facta miracula.*

A perfunderet, mox sanarer. Adveniens vero, orationem fundo, aquam haurio, os refrigero, caput infundo, statimque decidentibus lymphis, fugato dolore sanus abscedo, et usque ad sepulchrum Martyris gloriosi lætus ingredior, admirans et gratias agens Martyri, quod prius me virtute sua dignatus fuerit visitare, quam ipsius mererer cernere sepulchrum.

xxvi. ubi et alius ex febrî convalescit :
* al. etiam
g
33 Est enim * ad hunc fontem g, quia ibidem Martyr percussus est, virtus eximia. Quidam a febre correptus, dum in extremis ageret, desiderium habuit de aqua fontis haurire, ad quam etiam se deportari fideliter exoravit : qui a suis inter manus adprehensus, et in loco depositus, protinus ut aquæ haustum accepit, et faciem caputque perfudit, recipere meruit sanitatem : et aliorum manibus inlatus, propriis gressibus est regressus : fuit autem iucola hujus vici, sed excidit nomen ejus.

xxvii. ecclesiâ Sancti fulmine percussa, illustrato populo.
h
34 Quadam autem die orta tempestas cum magno venti impetu super vicum Brivatensem rapide descendebat : micabant eum de nubibus fulgura ac tonitrua terribilia, voces dabant, quatiuntur terra fragore, et exuri a coruscatione pene omnia putabantur : sola erat expectatio in virtute Martyris gloriosi. Nec mora, dato cum fulgore gravi sono tonitruum, jaculum igneum per aditum, quo funis ille sigui dependet, ingreditur : percussisque duabus columnis, frustra exiit : inde repercussus per fenestram, quæ super sanctum habetur tumulum, est egressus : nulum tamen per beati custodiam de populo læsit. O quam magnus circa alumnos proprios beati Martyris amor, columnas sustinuit h percuti, non sinit phalangas : confringi passus est vitream, non cavervam : permisit super sepulchrum proprium præterire coruscum, ne fieret multitudinis totius interitus. Igitur expulsum a basilica sancti Martyris jaculum, acervos fœni combussit, interfecit pecora, jumentum delevit. Quod si hæc fortuita quis putat, admiretur magis et stupeat inclyti potentiam Martyris, quod præteritus ignis per medium populi, neminem nocuit, sed ibi tantum explevit vota, ubi se cognovit habere licentiam.

ANNOTATA.

C a Eques pro equo non raro invenitur apud scriptores mediæ ævi. In editione priore legebatur equo.

b De S. Gallo Arvenensi episcopo, et patre Gregorii actum est tom. I Julii a pag. 103, Vitaque ejus ibidem data ex Gregorio.

c Maxime in Historia Francorum lib. 3. cap. 15 et sequentibus illam Arvernorum vastationem retulit : de illa meminuit supra num. 18.

d Editio est Ruinartii, quam damus ubique. Affirmat ille in scriptis codicibus omnibus sic legi, quibus codex noster consentit. Alii tamen ediderunt, sudem spineam, quæ etc. in feminino genere.

e Diaconus erat, cum ab inimicis occisus est, ut refert Gregorius in Historia lib. 5, cap. 5.

f Metatus, quæ vox familiaris est Gregorio, designat hospitium, vel etiam domum propriam.

g Editiones aliquæ mendose habent Huorocnem.

h In aliis, columnas sustulit, percuti non sicut phalangas.

Clericus autem quidam Aridii a Lemovicini Cabbatis ad festivitatem veniens, præ multitudine populi non modo ad sanctum tumulum accedere, verum etiam nec in ipsam basilicam potuit introire. Cumque mœstus metatui se reddidisset, recubans in lectulo obdormivit. Protinus adstitit ei vir in visu, dicens : Quid tu, inquit, sopore deprimeris? vade celerius ad templum Martyris, et omnia invenies reserata. At ille metu territus exurgens, credulus dietioni, properat velociter experiri, si vera essent quæ sibi fuerant indicata. Cumque venisset ad ostium, reperit, remotis undique populis *, usque ad sanctum altare, vel ipsum tumulum viam factam nullo obsistente : et sic sine ulla impressione accedens, fusa oratione cum gaudio est regressus. Quod ne quis dubitet, testor omnipotentem Deum, quia ab ipsius abbatis hæc ore cognovi, apud ejus monachum gesta sunt.

36 Hujus festivitatis temporis ignara plebs, mœsta pendebat, nesciens diem, in quo Martyr beatus deberet pro virtutis ac passionis gloria honorari : et hæc ignorantia usque ad beatum Germanum. Autisiodoreusem antistitem est protracta. Factum est autem ut antedictus pontifex Brivatem adveniret, sciscitatusque ab incolis, quo tempore hujus sacra celebrarentur, se nescire respondent. Tunc ille : Oremus, inquit, et fortassis nobis hæc Domini potentia revelabit. Quod cum fecissent, mane orto, convocatis senioribus loci ait, quito Kalendarum mensis Septimi * celebrandam esse festivitatem b. Ex hoc nunc devotus adveniens populus, vota præsuli reddens, refert et animæ et corporis medicinam.

37 Energumeni vero, cum advenerint, plerumque evomunt in Sanctum Dei convitia, cur Sanctos alios ad sua convocet festa, ipsosque nominatim confitentes, eorum fatentur virtutes et merita. Aiunt enim : Sufficiat tibi, Juliane, nos propria virtute torquere, ut quid reliquos provocas? quid invitas extraneos? Ecce Martinum Pannonicum c, inimicum jugiter nostrum, qui tres a nostris cavernis repulit mortuos. Adest Privatus ex Gabalis d, qui oves suas barbaris nostra instigatione commotis, tradere noluit. Advenit Ferreolus collega tuus ex Viennensibus, qui nobis in te supplicium, incolis præsidium misit. Quid Symphorianum Æduum e, quid Saturninum f vocas Tolosanum? Aggregasti concilium, ut vobis ingeras infernale tormentum. Hæc et his similia dicentibus, ita Sanctos Dei humanis mentibus representant, ut nulli sit dubium eos inibi commorari : multi tamen ab his infirmi curantur, et sani recedunt.

38 Sed et illud est memoratu dignissimum, quæ sit mansuetudo pecorum in hac basilica votivorum : qualiter vituli petulantes, calcitrantes equi, grunniens suillæ *, cum limen sanctum ingressi fuerint, conquiescunt. Nam vidimus sæ-

xxviii. Monacho divinitus patet ingressus in ecclesiam :
a

E * ul remotos
- - - - - populos

xxix. dies martyrii revelati :

* id est Septembris
b

xxx. energumeni apud sepulchrum sæpe liberati :

f

e

d

e

f

xxxi. pecora mansuescunt in Sancti ecclesiam :

* id est, sues

A. S. GREGORIO
TURONENSI.

pe cothurnosos tauros, qui a quindecim aut eo amplius viris alligati, funibus ducebantur, talem in hominibus impetum dare, ut putares eos ipsos quoque disrumpere funes: sed cum ædem sanctam ingressi sunt, ita quieverunt, ut arbitris eos tamquam agnos mansuetos haberi. Vidimus etiam per medias turmas multos ingredi, inclinato capite populos amoventes rostro, non cornibus, et tamquam tribunal adirent iudicis, aliquem sensum habere timoris: non calcem mittere, non aliquem cornu petere, non oculis torvis aspicere, sed in omni mansuetudine usque ad sanctum properantes altare, osculantesque rursus in ipsa, qua ingressi fuerant patientia repedare. Sic et reliquorum jumentorum petulantia cum illuc accesserit, deposito cuncto furore, mitescit, ut ea in mansuetudine columbarum cum grandi admiratione conspicias. De his vero, quæ votiva sunt, nulli penitus quippiam subtrahere licet: nullus priusquam ad basilicam veniat, aut commutare præsumit, aut emere. Nam qui fecerint, sæpius ultione divina graviter quatiuntur, nam aut febris immuet, aut malum aliquod obrepit, aut damnus grave succedit, aut hoc, quod abstulit, morbus aufert. Difficile tamen sine præsentis ultione res præterit.

B

XXXII.
reliquiæ aut
structam
Remis eccle-
siam portata,
dæmon in via
expulsus:
* al. ejus
g

39 De illis dixisse virtutibus sufficiat, quæ circa sanctum basilicam aut* gesta sunt aut geruntur: nunc pauca de locis illis, in quibus ejus habentur reliquiæ, disserentes, finem hujus libelli facere placet, devotione commomentes. Quidam apud Belgicæ secundæ provinciam, id est suburbano Remensis *g* urbis, basilicam in honore beati Martyris studiose construxit, cujus reliquias post perfectam fabricam expetiit fideliter ac devote, quas acceptas, dum viatim psallendo regreditur, Remensem est ingressus Campaniam. Erat enim haud procul a via ager cujusdam divitis Campanensis, ad quem scindendum magna multitudo convenerat. Igitur adpropinquante viatore cum his pignoribus, cœpit quidam de aratoribus male torqueri, et quasi in excessu mentis dicere: En, inquit, beatissimum Julianum adpropinquantem, ecce virtutem ejus, ecce gloriam ejus: currite viri, relinquire boves, dimittite aratra, caterva omnis eat ei obviam. Stupentes illi, et quid narraret ignoti*, dum hebetati admirantur tam voces quam dicta personæ, protinus miser relicto in arvis vomere, clidens se in terram, verberansque palmas, in parte, quæ vir ille beati Martyris veniebat, cursu celeri rapitur, clamans: Ut quid me, Sancte, sic crucias? ut quid me, gloriose Martyr, incendis? cur regionem tibi non debitam aggredieris? cur habitacula nostro perlustras? Talia eo dicente, ad locum, ubi jam sacerdos tabernaculum erexerat, turbulentus advenit, prostratusque coram Sancti reliquiis, diutissime humo* incubuit, tunc presbyter capsulam illam sanctam super eum ut posuit, illico crumpente ex ore ejus sanguine, ab incursione diabolici erroris mundatus est, ac deinceps virtutem Sancti prædicans, comes fuit hujus itineris.

* al. ignari

C

al. homo

XXXIII.
in Oriente,
quo pulvis
sepulcri per-
latus dæmon
pulsus, struc-
taque eccle-
sia:

40 Quid de ejus reliquiis in Oriente fidelium fratrum relatio signat, edicam. In quadam Orientis civitate, dum in ecclesia a dæmonio quidam torqueretur, in navi beati Martyris prædixit esse reliquias. Cumque navis portum fuisset adepta, hic ad eam saltuatim prosiliit, ac provolutus solo coram uavi, erumpente ab ore et naribus tabe, persona purgata est. Quæ cum episcopo nuntiata fuissent, commovet* populum, cum accensis

creis ad portum usque procedere. Igitur nauclerus audiens, flensque præ gaudio, in occursum episcopi properat, nihil se aliud adserens de Beati sustulisse basilicam, nisi parumper pulveris, qui circa sanctum jacebat tumulum: sed Deus omnipotens comprobans fidem viri, oculi virtutem Martyris non permisit. Dehinc episcopus sublatis reliquiis, usque ad sanctam ecclesiam cum magno honore deportat. Negotiator vero tanta cernens mirabilia, basilicam in honore Martyris ædificavit, in qua beatas reliquias collocans, multa deinceps ibi miracula vidit operari.

D
* al. commo-
net vel com-
monuit

ANNOTATA.

a De S. Aridio vel Aredio egimus tom. 5 Augusti a pag. 171: plura quoque de eo inferius num. 57.

b Hoc factum exposui in Commentario num. 16.

c Colitur S. Martinus, ex Pannonia oriundus et præsul Turonensis, XI Novembris, quo ampla dabitur de eo agendi materia.

d De S. Privato Gabalitano episcopo et martyre, disputatum est tom. 4 Augusti a pag. 433.

e Ibidem quoque de S. Symphoriano martyre Augustodunensi pag. 491.

f Saturninus episcopus Tolosanus et martyr Fastis Romanis insertus est ad 29 Novembris.

g Remi urbs est notissima in Campania Gallia et Belgicæ secundæ olim metropolis, de qua ejusque antiquis nominibus fuse agit Valesius pag. 180 et seqq. Basilica S. Juliani Remis etiam nunc superest archimonasterio Remigiano subjecta, cum parochiali titulo, ait Ruinartius.

E

CAPUT VI.

Reliquiæ Turones translatae conditaque ibidem ecclesia et facta miracula: perjuri puniti.

Hæc ego dudum expertus sum a. Contigit F
ut post ordinationem meam Arvernos accederem: profectusque Beati basilicam adivi, expletaque festivitate, disruptis a palla b, quæ sanctum tegit tumulum, fimbriis, in his mihi præsidium ferre credens, impleta oratione discessi. Apud Turonicam vero urbem monachi in honore ipsius Martyris basilicam e, qualem possibilitas eorum habuit, ædificaverunt, cupientes eam ejus virtutibus consecrari. Audientes autem hæc piguora a me fuisse delata, rogabant ut dedicata ædes iisdem augeretur exuviis. At ego adprehensam secretius capsam, ad basilicam beati Martini, incipiente nocte, propero. Referebat autem mihi vir fidelis, qui tunc eminus adstabat, cum nos basilicam sumus ingressi, vidisse se pharum immensi luminis e caelo delapsam, super beatam basilicam descendisse, et deinceps quasi intro ingressa fuisset. Cum enim nobis hæc in crastinum a fidelibus relata fuissent, conjicimus eam a virtute beati Martyris processisse. Depositis ergo super altare* sacrosanctis reliquiis, vigilata nocte cum grandi psallentio*, ad antedictam deferebantur basilicam: et ecce unus ex energumenis, manibus in se coulisis, ore patulo, cruenta projiciens

XXXIV.
Monasterium
cum ecclesia
apud Turonenses Sancto
dicata, illatisque in eam
reliquiis energumens libe-
ratus:a
b
c* al. altarium
* id est cantu

A jiciens sputa *, aiebat: Ut quid te, Martine, Juliano junxisti? Quid eum in his provocas locis? satis nobis erat praesentia tua supplicium: similem tui ad augenda tormenta vocasti? cur hæc agis? Quare nos eum Juliano sic crucias? Hæc et alia misero declamante, expletis Missarum solennitatibus, dum se ante sanctum altare diutissime conlidit, profluente sanie ex ore ejus, ab infestatione furoris diabolici liberatus est.

xxxv. eadem nocte vinum multiplicatum * al. silendum ... quod, aut sileri d

51 Sed nec hoc silere * puto, quid in nocte illa priusquam sanctæ reliquiæ ibidem conlocarentur, sit gestum. Monachus ipsius loci, dum de adventu solennitatis gauderet, et singulos quosque ad cellariolum d basilicæ promptissimus invitaret, hortaus ut omnes in basilica fideliter vigilent, extracto a vase vino, cœpit eis causa devotionis cum gaudio propinare, dicens: Maguum vobis patrocinium in beatum Martyrem pietas divina largitur; idcirco rogo charitatem vestram, ut unanimiter vigiletis mecum: cras enim sanctæ ejus reliquiæ in hoc loco sunt conlocandæ. Exacta quoque cum sacris hymnis modulisque cælestibus nocte, celebratis etiam Missarum solenniis, festivitate ovans clericus *, cœpit eos iterum, quos prius invitaverat, rogare ad refectio-

B nem, dicens: Gratias vobis ago, quod sic ad vigilandum immobiles perstitistis: sed nec Martyr diu distulit bonam voluntatem virtutis suæ gratia munerare. Nam ingressus promptuarium clericus reperit cupellam *, quam pene mediam reliquerat, per superiorem aditum redundare, in tantum ut copia defluentis vini rivum per terram ad ostium usque duceret. Quod ille admirans, posito deorsum vase, sæpius extulit plenum, sed et de ipso cum satis abundeque fuisset expensum, nihil prorsus defuit, sed usque in crastinum, mirantibus cunctis, semper stetit plenum.

in vase: "

* al. vina

52 Erat autem in Kalend. mensis quinti e. O admirabilis virtus Martyris, cum produxit de vase sine flore vindemiam, cum sit solitum ut collecta vina condantur in vascula, protulit dolium musta, in quo non uva *, sed virtus sola defluxit: turgescit vasculum a liquore, fructus non inlatus est, sed creatus. Agit hoc ille Dominus ad glorificandum Martyrem, qui impleus uterum Virginis sine semine, permanere præstitit Matrem in castitate: sed tamen hic novo magis exuberat fructu, cum sine codicibus falerna porrigit ab bibendum. In aliis vineis vix adhuc erumpunt geminæ: in hoc vero vase vinum defluit a virtute, æquatur Maius Octobri, cum uva porrigit pocula: et plus habet quam ille, cum in promptu non ostenditur vinea, et in domo gignuntur falerna. Rudis etenim venit sine toreulari vindemia, quæ non in palmitibus, sed in occultis martyriis est reperta: acervus acinorum non premitur ab arbore, et vini defluunt undæ: hauriuntur falerna, cum in toreulari non cernuntur impressa; vitis ecce non aspicitur, et pocula large complentur. Sed quid inquam? Non enim deest fidelibus virtus illa cælestis. Nam qui quondam nuptiis de aquis præstitit vina, uunc suis eadem large porrigit siue ullius elementi natura: et qui geminis piscibus quinque millia hominum satiavit, uunc bonæ voluntati multiplicata restituit. In ipsius enim ortus tempore angelica vox testata est, dicens: Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Sed jam ad sequentia virtutum opera veniamus.

xxxvi contractus ibidem sanatus;

53 Serviens * hujus monasterii diu contractus, infeliciter trahebatur. Adveniens autem ad ipsam Sancti basilicam, vigiliis * celebrat: quibus ex-

pletis, mane dum ad stratum suum regreditur, inter portantium manus resolutis sanatus est nervis.

54 Puella quædam lippis erat oculis et nimio imbre lachrymarum profluente pene cæcata: cujus pater, audita virtute Martyris gloriosi, eum ea ad basilicam sanctam properat, celebratisque vigiliis, mane pauperibus, qui ad matriculam illam erant, cibum potumque protulit: epulantibus vero illis, subito puella capitis dolore se torqueri proclamat, et ut modico sopori indulgeatur, implorat: qua quiescente, cum convivæ epulum explicarent *, illa surrexit, et ad sanctum se altare duci deposcit, antequam * solo prostrata fuisset, et adtente Domini misericordiam deprecaretur, restrictis lachrymis, purgatis lippitudine oculis, læta surrexit: tunc patre gaudente domi redditur * sana.

55 Alius quidam puerulus parvulus, cujus parentes haud procul ab ipsa basilica commanebant, in secundo ortus sui anno membris totis contractus, sine spe alicujus boni nutriebatur, qui ita contractus erat, ut genua ab ejus ore penitus separari non possent. Cujus parentes, cum ad sanctam basilicam vigilassent, et projectum infantulum coram sacrosanctis reliquiis dimisissent, post paululum reperiunt eum sedentem, membris omnibus esse directum. Dehinc fusa oratione, gaudentes ad domum suam regressi sunt.

56 Est etiam in Turonico vicus, cui Gaudiacus f nomen est, in quo beati Martyris reliquiæ continentur, qui cum magnis virtutibus crebro inlustretur, in perjuris tamen plerumque agit ultionem. Nam cum ibidem quis inimico humani generis suadente perjuraverit, ita ultio di vina prosequitur, ut protinus aut in successione damni aut in amissione proximi, aut in consumptione morbi manifesta pateat: non tamen causam remanere inultam, Martyr prorsus indulget: sed nec inibi tam * ausu temerario perjurat barbarorum cruda rusticitas, de quo negotio ista sufficiant, quia longum est singula, quæ de his acta sunt, per ordinem memorare.

ANNOTATA.

a In codicibus quibusdam Ruinartii, uti et in nostro legitur: Hæc ego dudum experta, nimirum pro, his expertis. Alii: Hæc habens experta. F

b Pallæ sepulcrales sunt aulæa seu velamina, quibus olim Sanctorum aliorumve honoratorum sepulcra tegebantur, ut multis exemplis probatur in auctiore Cangii Glossario.

c Monasterium S. Juliani Turon., olim de Scalaria dictum, a Normannis dirutum, restauratum fuit anno circiter cxxxviii a Tetolone archiepiscopo, qui ipsum S. Odoni abbati Cluniacensi reformandum commisit.... Hodieque subsistit Regulæ Benedictinæ addictum sub Congregatione S. Mauri. Hæc Ruinartius. Porro cultus Sancti videtur cœptus apud Turonenses a translatis eoreliquiis. At festivitas ejus notatur in Brevariario Turonensi anni 1635 ad 27 Augusti, verosimiliter quia festum S. Augustini occurrit 28.

d Cellariolum diminutivum est a cella vel cellario, designatque locum hospitibus reficiendis designatum.

e Hic, ut notat Ruinartius, contra suum morem Gregorius mensem quintum videtur Maium appellare; proindeque inchoare annum a Januario: nam infra dicit: Æquatur Maius Octobri. Certe num. 36 annum a Martio inchoavit, uti eum aliis locis fecisse ostendit Ruinartius.

A. S. GREGORIO TURONENSIS.

* al. servus
* al. vigiliam
xxxvii.
puella ex lippitudine restituta:

* al. adplicarent
* ante quod cum solo
* al. reducitur et redit

xxxviii.
puer contractus malo suo liberatus:

E

xxxix.
perjuri puniti.
f

* al. jam

A S. GREGORIO
TURONENSI.

f *Alias Gaudiacum. De loco Ruinartius notat sequentia*: Habetur apud Turones ad Carim fluvium locus Joyacum dictus, vulgo Joué, aut Jouay, qui forte hic designatur. In libro autem v Historiæ cap. xiv memoratur domus Jocundiæensis, (*diciturque civitati Turonensi proxima,*) quam nonnulli putant esse huic ipsum locum Jouay, alias Gaudiacum, aut Joyacum, appellatum. Ursinus in Vita S. Leodegarii Gaudiacum memorat cap. xxii, sed in parochia Carnotensi.

CAPUT VII.

Ecclesia a S. Aredio ædificata, Sanctique reliquiis ditata, in qua miracula varia patrata: reliquiæ aliis locis servatæ, et miraculis claræ.

B

XL.
Comita a S.
Aredio eccle-
sia, in qua
balsamum, ex
aqua Sancti
fontis factum,
servatur:

a
b

Cum autem ad me Aridius presbyter ex Lemovicino a venisset, vir valde religiosus, cujus etiam in secundo virtutum beati Martini libro b memini, dum sollicite vitam ejus perscrutarer et actionem, inquirere cœpi, quæ ibidem beatissimus Julianus in miraculis prodidisset. In honore enim beati Martyris basilicam ædificavit, quam et ejus reliquiis illustravit. Sicut ergo est verecundissimus, diu cunctatus, tandem hæc et valde invitus exposuit. Quando, inquit, primum beati Juliani adivi basilicam, parumper ceræ a sepulchro sustuli: iude veniens ad fontem, in quo beati Martyris sanguis effusus est, abluta aquis facie, parvam ab his pro benedictione complevi ampullam. Testor omnipotentem Deum, quia antequam ad domum accederem, colore, spissitudine atque odore in balsamum commutata est. Veniens vero sacerdos ad dedicandam ædem, cum hæc exposuissem, nihil aliud pro reliquiis in sanctum altare condere voluit, nisi vasculum, cujus aqua in balsamum commutata fuerat, dicens: Hæ sunt certæ reliquiæ, quas Martyr paradisiacis virtutibus illustravit.

XLII
paralyticus
sanatus;

* al. stupefac-
tus

XLIII
cæco visus
restitutus:

XLIII.

c

58 Multa quidem et alia sunt, de quibus plurima prætermittens, aliqua pando. Infirmus quidam, omnibus membris debilis, plaustro impositus, ad ejus monasterium est adductus. Qui cum ante ipsam basilicam in hoc vehiculo nocte jaceret, videt eam subito magno splendore fulgentem, vocesque in ea psallentium tamquam multorum hominum audiebat. Dum hæc agerentur, et ille orationem funderet, quasi stupeus factus* nec memor dolorum, eo adpropinquante splendor, quem viderat, præteriit ante oculos ejus. At ille fulgore demoto, in se reversus, sensit se pristinae salutis recuperatum.

59 Cæcus quoque, ad maniculo deducute, ad sacrosanctum altare ejus accedens, dum de operatorio sanctarum reliquiarum oculos adtigit, lumen recepit: sed et enervum ab hac palla cooperti, sæpe mundati sunt, et potestas judicium, quotiescunque in eo loco superflue egit, confusa discessit.

60 Pendebat autem super ipsum altare crux holocrysa c, eleganti opere facta: et erat tam præclara visu, ut eam putares ex auro esse mun-

dissimo. Advenientibus vero barbaris, a quodam esse aurea æstimata, direpta est et sinu reconditâ. At is, qui eam sustulerat, tanto subito poudere prægravatur, ut eam penitus sustinere non posset, statimque compunctus virtute Martyris, ac pœnitentia motus, de itinere transmissam loco sancto restituit.

61 Quæ postquam gesta sunt, misit d clericum suum, dicens: Vade, inquit, ad beati Juliani basilicam, et fundens orationem, supplica, ut tibi aliquid ceræ vel pulveris, de sepulchro jacentis, largiri dignentur æditui, ut delatum a me cum benedictione suscipiatur. Ille vero veniens, quæ sibi fuerant imperata, flagitat ac suscipit. Et cum suscepta ferre vellet, tanto gravatur poudere, ut vix cervicem posset erigere: unde tremore magno concussus, pavimento prosteruitur, et iterum cum lachrymis orationem fundens, surrexit incolumis, et acceptam sensit abeundi habere se libertatem. Igitur arrepto itinere, incalescente nimium sole, siti corripitur.

62 Veniens autem ad villam viæ proximam, unam casulam adit, aquam deprecens: de qua egrediens juvenis dare responsum, ut eum vidit, in terram corruit, factusque est sicut mortuus. Concurrentes autem parentes ejus calumniabantur hominibus*, adserentes paretem suum eorum magicis artibus fuisse peremptum, et adprehensum puerum elevaverunt eum semivivum. At ille de manibus eorum elapsus, percussis palmis cœpit debacchando clamare vel dicere, quod martyris Juliani virtute exureretur. Clericus vero hæc audiens, posita super caput ejus capsula cum pignoribus sanctis, fide plenus orare cœpit attentius: ipse quoque cum vomitu sanguinem dæmoniumque projiciens, purgatus abscessit. Dehinc firmatus in fide portitor, iter totum cum psalmis et gratiarum actionibus carpens, ad locum præoptatum, Martyre ducente, pervenit. Jam exinde tempore procedente quanti ibi euergumeni, frigoritici e, vel diversis morbis oppressi, Martyris virtute sanati sunt, nec uomina retineri, nec numerus potuit colligi.

63 Inter reliqua vero insignia suscipiendorum miraeulorum, ponimus et istud, quod insipientes corrigat et roboret sapientes. Igitur Cautini f episcopi tempore, quo ingruentibus peccatis populi Arverna regio ab excidio luis, quam inguinarium vocant, devastabatur, ego Brivatensem vicum expetii, scilicet ut qui meritis tutari uequibam, beati martyris Juliani salvarer præsidio: in quo dum commorarer vico, unus puer ex nostris ab hoc morbo corripitur, reclinatoque ad lectulum capite, graviter ægrotare cœpit. Erat autem febris assidua cum stomachi pituita, ita ut, si aliquid acciperet, confestim rejiceret. Nec erat ei cibus confortatio, sed magis exitus putabatur. Denique mei cum viderent eum in extrema vexari, ariolum quemdam invocant. Ille vero venire non differens, accessit ad ægrotum et artem suam exercere conatur. Incantationes immurmurat, sortes jactat; ligaturas collo suspendit, promittit vivere, quem ipse mancipaverat morti. Hæc autem me nescio agebantur: quæ cum mihi delata fuissent, amarissimus reddor, et cum gravi suspirio illud commemoro, quod Dominus per Heliam prophetam Ozia g regi pronuntiat, dicens: Quia dereliquisti Dominum Deum Israël et consulisti Deum Acharou, ideode lectulo, in quo ascendisti, non consurges, sed morte morieris. Nam iste post adventum arioli validius febre succensus, spiritum exhalavit.

64 Cujus

D
crux furto
altari ablata
nimio pondere
furem gravat:XLIV.
pulis ex se.
putero Sancti
petitus pro
reliquiis,
dXLV.
copie demon
ejectus:
E

* al. hominem

puer ager, ad
quem vocati
harioli, ex
morbo occum-
bit;

F

9

A 64 Cujus post obitum interpositis paucis diebus, puer alius simili laborare cœpit incommodo: tunc ego cis inquit: Accedite ad Martyris tumulum, et aliquid exinde ad ægrotum deportate, et videbitis magnalia Dei, atque cognoscetis, quid sit inter justum et injustum, et inter timentem Deum et non servientem illi. Accedentes, autem parumper pulveris circa sepulchrum jacentis sustulerunt. De quo ut hausit infirmus cum aqua, protinus adsecutus est medicinam, recuperatisque viribus ac restincta febre, convaleuit. Intelligite ergo nunc, o omnes, qui insipientes estis in populo, et postquam ista discusseritis, scitote quia nihil sunt, quæ ad seducendum humanum genus diabolus operatur. Ideo moneo, ut si quis vexillo crucis signatus, si quis baptismi ablutione mundatus, si quis vetustate deposita in novo nunc homine viget, talia postponat ac negligat: quærat autem patrocinia Martyrum, per quos sanitatum miracula celebrantur: postulet adjutoria Confessorum, qui merito amici sunt Domini * nuucupati, et quæ voluerit, obtinebit.

* al. Domini

XLVI.
rosæ ad sepulchrum divinitus ortæ, quibus energumenus liberatus:

h

B 65 Eo tempore, cum post obitum Proserii martyrii h, Urbanus diaconus, hujus basilicæ ordinatur ædituus, mira res ad sepulchrum Sancti adparuit. Nam vigilante diacono in lectulo suo auditus est sonitus, quasi ostium basilicæ panderet. Post multarum vero horarum spatium audivit ipsum iterum claudi. Post hac surgens de strato, præcedente lumine accedit ad tumulum Sancti: mirum dictu, vidit pavementum rosis rutilantibus esse respersum. Erant autem magnæ valde, cum fragrantia odoris immensi. In ipsas quoque cancelli celaturas, mirabatur rosas intus: nonus enim erat mensis i: et hæc ita erant virides, acsi easdem ipsius putares horæ momento k ramis virentibus esse decerptas. Tuuc cum grandi reverentia collectas secretius posuit: multis exinde infirmis medicamenta distribueus. Nam energumenus quidam ex Turonico veniens, ut exinde delibutum potum sumpsit, ejecto dæmone purgatus abscessit.

i

k

XLVII.
cæca S. Martini supplicans, monetur adire ecclesiam S. Juliani,

* al. quo

* al. expectatis

C 66 Mulier erat a nativitate cæca, quæ se exhiberi a parentibus ad B. Martini tumulum deprecata est: ubi * cum venisset, prostrata per triduum ad cancellos, qui ante sepulchrum sancti antistitis habentur, extrinsecus responsum accepit per somnium, dicente sibi sancto viro: Si lumen recipere desideras, require basilicam sancti Juliani, in qua dum præsidium Martyris expetes *, ille conjunctus Martino visum tibi necessarium simul orationum suarum suffragiis revocabunt. Exurgens autem mulier et iguorans, quod in Turonico hujus Martyris reliquiæ teuerentur, ad Sanctonicam l urbem dirigit.

l

aditque eam in agro Santonico structam, et sanatur:

m

67 Victorina m etenim materfamilias ex nobili stirpe progenita in villæ suæ territorio basilicam construxerat, reliquiasque beati Martyris condiderat. Ad hanc ergo ædem mulier accedens, orat per triduum. Die autem tertia adveit natalis Baptistæ Domini: stante autem populo, et lectionum dogmata ausculante, subito murmur magnum oritur. Presbyter vero, qui solemnia celebrabat, comprimere voces cupiens, interrogat quid hoc esset. Cui unus ex adstantibus ait: Murmur mitescere non potest, quia virtus Domini miraculum prodidit. Ecce enim mulier illa, quæ se cæcam testabatur ortam, crumpente ab oculis sanguine, visum recepit. Tunc omnes benedixerunt Deum, cognoscentes pariter, quæ fuerant gesta.

68 Nanninus n igitur presbyter domus Vibriacensis o, Martyris hujus gloriosi reliquias expetivit, quas ex jussu beati Aviti p pontificis, adsumptas, cum psallentio tulit usque ad basilicam sancti Ferreoli, quæ q procul ab ipso vico sita est, et cum ad eam pervenisset, unus ex energumenis est mundatus. Proccedens autem psallendo, cum ad medianam * pervenisset horam, hoste r improbo virtute Sancti depulso, puella alia purgata discessit.

69 Accedens autem ad locum, ubi oratorium, quod in honorem Sancti construxerat, posuit hæc pignora in altari sancto. Accedens autem ad eum unus cum amissis oculis s, alius manu debilis, impleta oratione, hic lucem recipit post tenebras, manus ille usum post otia diuturna. Mulier etiam nomiue Æterna * cum filia ab hoste iniquo vexata, ad hoc altare curata, cum prole sospes abscessit. Frigoritici etiam in illo loco nonnulli salvati * sunt.

70 Sed quouiam non est absurdum, si beatus Julianus cum Johanne aut Martino dona sanitatum impertiat, cum quibus victor seculi in cælo tripudiat, referam adhuc qualiter cum Nicetio Lugdunensi t simili virtute floruerit. Igitur infra terminum territorii Turouici, Litomeris quidam in honore sancti Martyris basilicam ædificavit: in qua nos ex more ad benedicendum evocati, sancti Juliani martyris cum Nicetii Lugdunensis reliquias conlocavimus. Sed non multo post tempore cæcus adveniens, dum fideliter orationem fudit, visum recipere meruit. Memini hujus cæci in libro vitæ sancti Nicetii, quia dignum est, ut communis virtus utriusque Sancti scripta * connectat. Ergo his miraculis lector intendens intelligat, non aliter nisi Martyrum reliquorumque amicorum Dei adjutoriis se posse salvari. Ego autem Domini misericordiam per beati martyris Juliani patrocinia deprecor, ut advocatus in causis alumni proprii coram Domino adsistens obtineat, ut absque impedimento maculæ ullius, hujus vitæ cursum peragam, atque illa, quæ confessus sum in baptismo, inreprehensibiliter teneam, fideliter exerceam, ac viriliter usque ad consummationem hujus vitæ custodiam. Amen.

ANNOTATA.

a In Actis S. Aredii tom. v. Augusti pag. 173 agitur de cœnobio Atanensi, quod nunc est collegium Canonicorum et S. Arudii nomen habet, situmque est in finibus pagi Lemovicini versus Petrocorios.

b Nimirum cap. 39.

c Id est, tota inaurata, quantum existimo. Vox quidem holochrysum, si Græcam originem intueamur, significat totum ex auro, ut Maeri in Hierolexico illam exponunt: at clarum est, erucem illam auream non fuisse.

d Tres Ruinartii codices habent, misit supra dictus Aredius clericum.

e Frigoritici, vel frigoretici vocantur febribus laborantes, sicut febris ipsa quandoque frigus.

f Cautinus Arvernensis seu Claromontensis episcopus obiit tempore luis inguinaris hic memoratæ anno DLXXII, inquit Dionysius Sammarthanus tom. 2 Gallis Christianis col. 241, ubi de eo plura videri possunt. Agit de hisce Gregorius in Historia lib. 4, cap. 31.

g Imo Ochoziv 4 Reg. 1, §. 16, ubi hæc leguntur Eliæ verba: Quia misisti nuntios ad consulendum Beelzebub deum Accaron, quasi non esset Deus in Isracl, a quo posses interrogare sermonem,

A. S. GILBERTO
TIBONENSI.XLVIII.
reliquiæ quædam translata,
et energumeni liberati.

n

o

p

q

* al. meridianum

r

XLIX.

multique infirmi sanati:

s

* al. Aterna

* al. sanati

t.

cuius illuminatus in ecclesia territorii Turonici.

t

E

* al. scriptura

F

A. S. GREGORIO
TURONENSI.

monem, ideo de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. *Sensum verborum dedit, et verisimiliter transcribentium vitio Ozias irrepsit pro Ochozia.*

h Martyrarius idem est ac ædituus, aut custos ecclesiæ.

i Novembrem verosimiliter designat.

k In aliis editionibus, acsi eadem ipsius putares hora et momento etc.

l Urbs Sanctonica haud dubie est metropolis Santonum, vulgo Saintes dicta.

m Nomen hoc in alio Ruinartii codice Victuriana, in alio, Victurina, ut et in nostro.

n In codice nostro Nannius, in aliis apud Ruinartium Manninus, aut Naninus.

o Audi observationes Ruinartii: Nomine Vibriaci Veterem-Brivatem, vulgo Vieille-Brioude, hic designari censet Savaro in Originibus Clarom., et quidem basilica exstat in honore S. Fer-

reoli haud procul a Veteri-Brivate sita. Verum D Nanninus reliquias S. Juliani e nova ad veterem Brivatem deferens, S. Ferreoli ecclesiam habere obviam non potuit: siquidem Brivas nova inter veterem sita est et ecclesiam S. Ferreoli. Forte Vibriacensis domus hic appellatur Vibrac seu Vibrat, vicus diœcesis Claromontensis, aut certe Vibret in eadem diœcesi.

p S. Avitus episcopus Arvernensis successit Cautino ante memorato. De eo egimus tom. 4 Augusti a pag. 444.

q Addendum hoc loco non monet Ruinartius.

r In editis et Mss. quibusdam, coram hoste etc.

s In codice Gemeticensi, veniensque ad eum unus, amisso oculorum usu.

t Pro S. Nicetio jam assignavi tom. 1 Aprilis pag. 95.

DE SS. POLIENO, SERAPIONE, JUSTILLA

B

E

AC FORTE HERMETE MM.

ALEXANDRIÆ

ITEM DE SS. HELIA, STEPHANO DIACONO, POLLIONE MM.

J P

ROMÆ

Ex Hieronymianis.

XVIII AUGUSTI.

Martyrologium, quod tamquam vetustissimum, et S. Hieronymi nomine insignitum vulgavit Acherius tomo 4 pag. 669 hanc trium Martyrum classem refert. In Alexandria, natalis sanctorum Polieni, Serapionis, Justillæ. Pro hac ponitur apud Florentinium Hermetis. Ibidem in notis scribuntur tantum isti duo: In Alexandria Polici, Serapionis. Ex Martyrologio autem Corbeiensi mox subduntur ibidem tres isti, quos ex Acherio recitavimus. Classis altera apud Acherium est a priore diversa, et sic annuntiatur: Romæ, via Salaria vetere, in cimiterio, natalis sanctorum Hermetis, Basillei, Helix, Stephani diaconi, Pollionis. Martyrologium Augustanum inter Hieronymiana contracta apud nos excusum ab Acheriano dissonat: Romæ, Hermetis, Stephani, Polieni. In Augustano eodem

post annuntiationem S. Viviani Sanctonensis, de quo agimus hac die, mentio fit Perasii, et Abundii MM. Hic ultimus forte est idem, quem ex Greveno sub nomine Abundi referimus in his Prætermisis, ac simul cum Abundanti differimus ad XVI Septembris. De S. Hermete M. Romano tractamus hac die: nomen Basillei suspectum nobis est, quod non sit Sancti, sed cœmeterii, ut pluribus dicitur in eodem S. Hermete § 2 num. 24. Porro Sanctos sub titulo Martyrum annuntiavimus superius, quia in exemptaribus Hieronymianis tales notari solent. His non addidimus Perasium, qui notabatur in uno exemptari, et sine clara et distincta notitia loci. S. Hermetem sub dubio posuimus, qui forte Romanus est, et perperam Alexandriæ applicatus.

DE S. VICINIO CONFESSORE

EPISCOPO SASSINATENSIS IN ITALIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. P.

Locus, cultus, miracula, tempus, Vitæ exemplaria.

POST PERSECUTIONES, UT CRE-
DITUR, IMPERATORUM GENTI-
LIUM. *Varia de loco,*
f. addendum
finio

Ughellus tomo 2 *Italiae sacræ columna* 702 editionis prioris hanc dictæ jam cathedræ præsulibus præmittit notitiam topographicam: Sassinam, quam hodie Sarsinam vulgus appellat, collocat Strabo in Togatæ Galliæ * ad dexteram fluminis Sapis, ad extremum Umbriæ: Plinius autem in Italiae regione. Flaminie antiquissima civitas est, Plauti patria, comici theatri principis..., sed ita hoc tempore magna ex parte excisa, ut vix 400 mortales alere dicatur. Sequuntur plura alia, quæ idem scriptor collegit de isto loco. Adde Leandrum Albertum in descriptione Italiae, anno 1566 Latine excusa Coloniae Agrippinæ, pag. 461, et Cluwerium in Italia antiqua pag. 622. Primum hujus sedis episcopum fuisse S. Vicinium memorat Ughellus columna 704: quanto vero cum laude, vitæ integritate, ac secuta deinde miraculorum celebritate eidem præfuerit et profuerit, docerent sequentia.

publica Sancti

2 Breve est illud Leandri Alberti pag. 462: Sarsinæ quondam episcopus fuit Vicinus, Ligur, vir sauctissimus, et miraculis clarus. Laudatur etiam a Ferrario in utroque Catalogo ad hunc diem xxviii Augusti, quo illum suo Martyrologio universali inscribit Castellanus. Sassinæ protector vocatur ab Ughello. *Varia de ejus cultu succincte tradit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiae in annotatione; Memoria, inquit, S. Vicinii etiam ab ecclesiis Cæsenate et Parmen. celebratur, ut in tabulis earumdem ecclesiarum vidimus: licet Parmæ de eo xxvii agi consueverit.* Postremo die Dominico mensis Maii apud M. Muscellam festivitas illius magno accolarum concursu celebratur, vel quod ille translationis dies sit, quando ex eo M. corpus Sarsinam translatum est, vel ordinationis. In Vita memorata (de qua agitur inferius num. 5) S. Vicinii, illum Bleræ apud Viterbium coli, quod ibi caput ejus habeatur, iuter alia continetur. Sed Bleræ S. Viven-tius, non Vicinius colitur. Postquam Ughellus col. 705 retulisset ex Ferrario de S. Vicinii cultu Parmæ; inque arce, inquit, sub ejus effigie hæc de eodem carmina extant:

" Dum sacros artus, jejunia, templa, catenæ,
" Dum sylvæ maccrant, hunc regis atque gregem,
" Dum cælum scandis, quatuor * æstas septima vertit,
" Nos voti damnas, numina tetra fugas *.

* f. quater

* i. e. mali
suos spiritus
eneratione ex
cariis hic col-
liguntur,

3 In litteris Italicis, Sassinæ scriptis, quas ante me habeo, narratur, Sanctum nostrum ecclesie titulare ac civitatis protectorem esse; populo eum annuntiarum secundum usum basilicarum Romæ; corpus ejus conservari sub altari cujusdam sacelli honorifici, quod ipsi dedicatum est: præterea existere ibi catenam, a Sancto penitentiae causa gestari ad collum consuetam, eandemque festo ipsius die xxviii Augusti magno cum decore ac concursu deferri in supplicatione propter pium admodum erga il-

lam affectum in diœcesi et in circumvicinis locis, et perquam prodigiosam esse præsertim in energumenis. De hac catena agetur pluribus in Vita S. Vicinii inter miracula. Ex his abunde constat de ejus cultu. Superest, ut ad alia progrediamur.

4 Nescimus, quo anno sedere cœperit in sua cathedra, et quo obierit. Ughellus columna 705, vixisse, ait, creditur post diram Diocletiani, et Maximiani imperatorum persecutionem, Silvestri Pontificis temporibus. Sedit hic ab anno æræ vulgaris 314, usque ad 335. Indeterminata illa temporis positio conformis est auctori Vitæ, quam sumus daturi. Nam in ea proxime post Prologum dicuntur ista: Beatus vero Vicinius, ut fertur, ex Liguria partibus imminentis persecutionis tempore veniens, urbem Saxenatem... petiit: ibique verbum Dei populo prædicavit... divina providentia est episcopus ordinatus. Non dicitur hic, quænam persecutio ista fuerit, an Diocletiani, an alterius imperatoris; sed forte respexit auctor ad Diocletianeam celeberrimam, eamque antonomastice indicare voluit. Nos, Ughellum secuti, qui referebat credi, quod vixerit sanctus Præsul post dictam persecutionem, indicavimus supra, eum etiam vita functum post illam, quia omnino ignoramus, quamdiu eidem supervixerit. Si tamen verum dicat biographus apud nos num. 5 indicans eum vixisse in episcopatu per viginti septem annos, et tres (Ughellus ponit 7) menses... a Domitio... evocatus; tunc vivere potuit ad annum circiter Christi 330; si imminente Diocletiani persecutione prædicavit Sassinatibus, et eodem circiter tempore ad episcopatum apud illos promotus sit. Sed in tanta rei chronologicæ obscuritate fiximus ejus obitum post persecutiones imperatorum gentilium, saltem per modum systematis chronologici, donec exploratiora quis doceat.

Tempus sedi-
ac mortis in-
certum:

5 De Vitæ exemplaribus observamus ista. Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiae hæc in rem nostram suggerit notitias, per brevem, quam de sancto Præsule habet, collectionem asserens desumptam ex monum. eccles. Sarsinatis, quæ inde, ait, accepimus: in quibus aliqua corrigenda sunt; et ex ejus Vita typis excusa au. D. mxcix ex antiquiss. cod. Ariminen. eccles., ante de annos scripto. Nos neutrum illud exemplar vidimus. Ughellus de exemplari, quo utitur, sic scribit: Ejus gesta ex antiquo membranaceo codice exscripsit Jo. Petrus Ferretus Ravennas episcopus Milensis, quæ extant inter ejusdem eruditissimi præsulis monumenta in Vaticana bibliotheca volu. 5834, in hunc, qui sequitur, modum: " Beatus vero Vicinius, ut fertur, ex Liguria partibus imminentis persecutionis tempore veniens ad urbem Sassinatem etc. " Finiunt autem his verbis: Quia sua carne solutus, non mortem passus est, sed evasit: non vivere desistit *, sed incepit vitam, quam moriturus posce-

exemplaria
litr,

* f. destitit
bat,

AUCTORE
J. P.

bat, invenit mortem vieturus. Quæ ibidem memorantur de S. Vicinio conveniunt in substantia eum alio nostro apographo, quod habet prologum, et varia refert miracula.

uti et illud,
quod datur
sumus.

6 Prænotatur hoc titulo : Incipit narratio vitæ et miraculorum S. Vicinii Saxenatis episcopi perpetuo recolenda, ut habetur in libro, qui est apud ill. societatem S. Hieronymi de Arimin. a fol. 145 usque ad fol. 154. Auctor est incerti temporis ac nominis, atque adeo non probatæ auctoritatis. Plus æquo verbosus est num. 8 et 9. Scripsit diu post S. Vicinium ex num. 10 in fine, et ex num. 31, ubi Saxenatis ecclesiæ præsul nomine Ubertus ab eo signatur : vixit autem ite sæculo XI, sicut dicemus ibidem in Annotatione. Ms. a nobis vulgandum Bollandus noster accepit Roma a P. Guilielmo du Loroy S. J., quod a variis mendis expurgare conati sumus, editione Ughelli non omnino neglecta. Denique textum biographi nostri divisimus in capita, titulos ac numeros more nobis consueto, quibus subiungimus Annotata.

B

VITA

ET MIRACULA

Auctore anonymo

Ex libro Hieronymianorum Ariminen-
sium.

PROLOGUS.

Sanctorum
gestu

Ecclesiasticæ religionis [ad] cultum non est ambiguum pertinere, quotiescumque aliquis peritorum aliqua divina miracula mundo patentia, non ut nequam servus domini sui pecuniam abscondens, terræ latibulis occultari permittit, sed ad imitationem præcedentium doctorum, ut Domino lucrando multiplicet, humanæ prosperitatis memoriæ retinenda coaptat : præsertim cum de beatorum virorum meritis ea procedere dignoscuntur, quorum corpora ex antiquæ venerationis studio in terris debita religione recoluntur.

C
ad posteros
transmittenda.

2 Hinc est, quod David inquit : [In memoria] æterua erit justus. Memoria enim iusti æterna apud mortales esse non potest, nisi litteratorio stilo in perpetuam succedendi seriem commodeatur : cum ipsa mortalis conditio cogat humanum genus, etiam pleraque ex his, quæ sibi sunt modo notissima, repente penitus ignorare. Oportet igitur mirabilium operum efficaciam, quæ ex beatorum virorum meritis prodeunt, litteris adnotari, ut in æterna memoria apud homines valcant perdurare. Quæ licet per quadripartiti mundi climata esse innumera prædicentur, hic tamen ex multis pauca, quæ de beati Vicinii Saxenatis episcopi meritis et precibus salubria certum est pervenisse, ut possumus, referamus.

D

CAPUT I.

Sancti patria ; prædicatio apud Sassinates ; episcopatus ; mors, sepultura ; auctoris de posthuma Sancti gloria parergon.

Beatus vero Vicinius, ut fertur, ex Liguriæ a partibus imminentis persecutionis tempore veniens, urbem Saxenatam, vulgo Bobiam b vocatam, quæ iu Appenninis Montibus sita est, petiit ; ibique verbum fidei populo prædicans, pro bonorum operum studiis, quibus omnipotenti Domino inhærebat, omnique populo complacbat, divina providentia est episcopus ordinatus. In quo tandem spiritualis montis vertice constitutus, inexplicabilibus cœpit ad cælestis fastigii culmina desiderii anhelare. Agebat enim ipse in monte verbis sublevatus, quæcumque in valle lacrimabilis corruptionis positos sibi subditos edocebat. Omni clero magister amabilis, populo venerabilis, pauperibus mitis ut Pater, viduis locuples, sibi pauper, orfanis tutor, patientibus compatiens existerat, vigiliis pernoctans, orationibus insistens, jejuniis voluptatem domans, abstinentiis se cælibem exhibebat.

Insignes
a

E

4 Charitatis vero cæterarumque virtutum ascensus quid in eo opus est favorum gradibus cumulare? cum constet, eum nullis rectitudinis actibus caruisse, nullis hujus mundi vanis deditum studiis tepuisse : sed omnibus, quibus Deus omnipotens delectatur, virtutum odoribus efflagrasset. Ipse nimirum se non solum sacrificium Domino, verum etiam holocaustum interius et exterius incendebat. Præcipuus vero doctor Vicinius subditis suis diversas ammonitionis species, prout expediebat, singulis exhibebat. Eos quidem, quos arrogantia tumidos sentiebat, ad humilitatem ferventis rigore disciplinæ revocare studebat : quos vero callidi serpentis astutia hujus mundi vanis illecebris deditos providebat, omnipotentis Dei jussionibus parere, importune opportune ammonendo, insistendo cogebat.

ac vero prax-
suleF
dignissimæ

5 Talibus igitur exercitiis indesinenter iustens, ad admirabilium operum efficaciam beatus Vicinius meruit pervenire, adeo ut illius præsentia, cujus voluntas semper Domino inhærebat, omnes languorum accessus suis precibus effugaret, dæmoniacis spiritibus comminando solveret occupatos : et quidquid salubritatis populo expetebat, evidenter obtinens a Domino precibus impetrabat. Præcipue tamen inter cætera, sicut hætenus, in expellendis dæmoniis ab infectis humanis cordibus prævalebat. Hic vero dum in episcopatu per viginti septem annos, et tres menses corporeis pro Deo laboribus insudaret, et nunquam ab his, quæ noverat Deo amabilia, vacaret, a Domino, quem dilexerat, evocatus, somnum, quem Deus omnipotens dilectis suis in introitum veræ hæreditatis tribuit, accepit.

6 In qua nimirum non ulterius cam excolendo laboravit, sed peracti laboris præmia perhenniter manenda * exultando suscepit : in qua videlicet dum multiplices manipulos, quos Christo seminans messuit, intuetur, de acceptis lucris multipliciter in Domino gloriatur. O quam beata

virtutes

mansura

A beata hæreditas, quam nullus filius potest succeden-
do, nisi patre viveudo* sortiri, quam nulla proles,
nisi prius pro genitore moriatur, possidere c. Mira-
bilis est nimirum illa æterni Patris hæreditas, quam
ibi pro ea natus, moriens accipit d, hic sine illo
vividus amittit: ejus possessor illam nemini dere-
linquit, nisi ad hanc, qui eum eo superstite partici-
pari cupit, anhelet e.

7 Sed quia vir Deo amabilis Vicinius post me-
tam corporeæ vitæ, anima in cælestibus exultante,
terrenæ quoque laudis munere inter homines care-
re non debuit, ubi videlicet laborum carnalium cer-
taunibus contra invisibilem hostem spiritualiter
insudavit, ac post illius triumphales exequias,
quibus fuit ab ecclesiasticis viris honorificis ex-
cubiis pertractatus, ac fragrantium thymiamatum
odoribus, celeberrimoque vigiliarum fue-
re decoratus, et sepultus in marmoreo sarco-
phago requievit, non modo solita eum miracu-
lorum potentia non reliquit; verum etiam po-
tiora et famosiora in Christo mortuus exercuit,
quam ab eo superstite facta claruissent: et ju-
ste quidem Creator omnium rerum illum non
mortuum, sed migratum majori in populo præ-
rogativa, quam viventem corpore sublimavit:
quia tunc carue solutus, non mortem passus est,
sed evasit; non vivere desiit, sed incepit: vi-
tam, quam moriturus posebat, invenit, mor-
tem, quam victurus f in solo corpore metuebat,
exemit.

8 Non enim justus anima valet vivere, nisi
corpore moriatur. Opportunius igitur eum viven-
tem vitalia miracula comitari debuere, quæ cum
ipso semper subsistente vivere non desisterent;
quam moriturum, quæ, eo deficienti indeficien-
tia nescirentur. Sæpe namque memimus in li-
bris ecclesiasticis atque sæcularibus reperiri quos-
dam magicis artibus cruditos nefariæ disciplinæ
potentia extra naturam humanam [patrasse]
effectus, viventes quædam mirabiliter operatos,
mortuos vero cum ipsis famosis efficacis inglo-
riosos defecisse. Quod ideo fieri credimus,
quia talia scetantes interius mortui, opus a
mortuis accipiunt, quod exereant: dum vero
utraque morte depreunt, ea etiam, in quibus
male viventes jactanter valuerunt, infeliciter amit-
tunt.

9 Liqueat igitur, quia hi per beatam vitam,
quæ post mortem carnis incipit, imitantur ex
meritis deficientis vitæ, in qua innocentes exi-
stunt, vitalia miracula defuncto corpore exag-
gerant, uou extinguunt. Post depositionem ergo
beati Vicinii, ecclesiastici vigoris cultus, quem
prædicationis ejus exarante vomere arva Christianæ
devotionis fructificanti suscepere, gratiæ cæles-
tis imbre complutus, ad eximia sanctæ fidei piæque
operationis fastigia, prostrato humani generis ho-
ste, succrevit.

10 Sed quia, ut manifestum cernimus, cum
plantata arbuscula crebris irrigationibus circum-
fusa, fervorem torrentis æstatis evaserit, atque
annuatim humanis adjuncta subsidiis, ad acra fru-
ctuosos ramos extenderit, operosus cultor, secu-
rus ab irrigatione quiesceus, in carpendis ejus
fructibus et metendis exultat; sic quoque beati
Vicinii crebra miracula, quia his sua ecclesia
sanctæ fidei, sanctæque operationis studiis crecta
minus indigebat, per aliquot prolixi temporis
spatia apparere cessaverunt. Post hæc vero te-
pescutibus circa priora bonorum actuum studia
fidelium cordibus, rursus Deus omnipotens prio-
ra miraculorum beneficia beati Vicinii meritis

excitavit, quæ seniorum virorum memoria nostris
junioribus intimavit, quæ, ut valemus, obnixius
exequamur.

ANNOTATA.

a Liguria, Italiæ regio in Gallia Cispadana,
olim duplex fuit, littorea videlicet et mediterræ-
nea. Vide geographos.

b Ughellus antea citatus tradit ista, columna
703 de Sassina agens: Interdum autem Saxina;
recentioribus vero temporibus etiam Bobium,
forte a Boiis, qui illic antiquitus habitasse fe-
runtur. Quidquid autem præsulum jurisdictionem
attingit, ita Bobium appellatur, ut episcopus
ipse Bobii aliquando sit dictus, tametsi hodie
Sassinæ, comes autem Bobii, ad quorundam
oppidorum retinendam jurisdictionem, denomi-
netur. Non defuere, qui suspicati sunt, Bobium
haud procul a Sassina alteram civitatem extitis-
se, ubi modo Galeata, abbatie S. Hilarii juris-
dictio spectatur: qua eversa, cum Sassina excisæ
civitatis coivisse episcopatum; sed profecto fallun-
tur, ut modo diximus: siquidem Sassina ipsa, ejus-
demque territorium Bobii nomine censeatur, ut
prolixè admodum refert Philippus Autouius in libro
de Antiquitate Sassinæ.

c Ughellus col. 705 habet: Quam nulla pro-
les, nisi prius a genitore mereatur possidere.

d Non recte apud Ughellum; Quam ibi pro eis
natus mori accepit.

e Illic sine illo vividus, et reliqua usque ad anhe-
let inclusive non sunt apud Ughellum.

f Ibidem narratio sic finitur: Sed iucepit vi-
tam, quam moriturus posebat, invenit mortem
victurus.

CAPUT III.

*Dæmoniaci liberati; bona suo domi-
no restituta; Sancti catena pro-
digiosa.*

Quidam Arctiæ patriæ colonus, Bonizo nomi-
ne, dæmonio arreptus; ab eo, utpote humani
generis semper inimico, miserabiliter vexabatur:
quem cum illius affines lacrimosis suspiriis affli-
cti, per plurima Sanctorum loca, Domini pro eo
clementiam flagitantes circumquaque deferrent,
nequicquam circa illius præsidia laborabant.
Cunque ab obsequentibus propinquis jam pene
diffidentibus casso fatigio a linqueretur, ad beati
Douati martyris b sepulchrum Arctium est de-
ductus: ejus antiqua prodigia cum magno cre-
scentis Ecclesiæ decore patuerunt. Ibi quippe
dum beati Donati meritis cuncti eum salutem
ex moribus accepturum in proximo confidissent,
vox dæmonis ore vexati hominis exclamavit:
Quid miserrime per innumera Martyrum loca
labore ambiguo circumfertis? Nulli Martyrum,
nemini Confessorum cedere jubeor, nisi beato
Vicino Saxonati episcopo, qui mihi meisque so-
dalibus semper etiam dum corpore viveret, ob-
viavit.

12 Quo audito, virum miserum diligentes,
quis esset, vel ubi consisteret beatus Vicinius,
inquirere studuerunt. Comperto denique loco
Saxonatis ecclesiæ, cui corpus venerabile beati
Vicini præsidebat, ad eum celeriter properare
cœperunt. Dæmon vero miserum obsessum ho-
minem

A. ANONYMO.

E

Energumenum,
frustra alio-
rum Sancto-
rum ope im-
plorata,
f

a

b

ad S. Vicini
sepulchrum
ducitur,

A. ANONYMO.

minem interioribus ligaminibus innectens, nefandis impediens viribus, incessabiliter luctabatur: nimirum ne sancti Vicinii præsentaretur vicinitatibus metuebat. Hic tandem quia Dei imperio reniti penitus non valebat, coactus usque ad præfati episcopii loca proxima est deductus. Cumque eum ad beati Viri sepulchrum perducere niterentur, tanta fortitudine nequam spiritus resistebat, ut vix eum magna hominum multitudo loculo admovere potuisset; sed caninos latratus, porcorumque rugitus edebat, dentium morsibus, et manuum ictibus circumstantes clamando terrebant, humoque prostratus marmorei ponderis a trahentibus putabatur

et per ejusdem catenam

* f. adden. ope

13 His igitur tumultibus sacerdotes prædictæ ecclesiæ concitati, occurrerunt misero dominiica * præmuniti. Cumque illum cernerent insuperabili commotione furentem, accersitam in nomine Domini sanetique Vicinii catenam, quæ propter effugandos dæmones antiquitus fuerat fabricata, collo illius circumponentes, ex parte omnipotentis Dei, sanctique Vicinii præcepere, ut ad illius sepulchrum minus properare differret. Quo audito, velut est servus iniquus, quamvis invitus ad Domini sui præsentiam sine trahentium difficultate pervenit.

liberatur.

14 Celebrantibus ergo pro ejus absolutione sacerdotibus Missam, devoteque Domino supplicanti, vir ille miserabilis in terram proci-dens, ore cœpit spumas evomere, caput huc et illuc vertendo quassare: sic paulatim dormitandando quievit. Transacto denique vix unius horæ spatio a sacerdotibus subrectus, se incolumem factum, Christo Domino sanctoque Vicinio gratias agens, benignis vocibus exclamavit: qui postea sanus plurimis annis vixit, multoque tempore in obsequio sancti Vicinii processionalem crucem, ubicumque expediebat, per loca plurima deferebat: post hæc domum rediens deinceps beato Vicinio gloriosa præconia perhibendo annuatim et sæpissime se in suis obsequiis frequentavit.

Diaconus bonis suis privatus

15 Apud urbem Rëgium, quæ in Liguria provincia sita est, erat quidam vir nobilis, et terrenis facultatibus locuples, qui, sicut humana cupiditas exigit, in exaggerandis rebus avidus, cuidam suo diacono, qui mediocris generis erat et simplicis puritatis, cœpit infensus existere, adeo ut, direptis cunctis suppellectilibus, molendinum, cujus ope suam suorumque vitam excolendo fovebat, eriperet. Hunc vero diaconus cum nec piis supplicationibus mitigando inflexibilem posset ielinare, nec ad juris censuram sua cæterorumque comparium procerum protectione sublinem, cogere valuisset, mœrensque suam inopiam deflens, elegit Regi regum suisque Sauctis sua incommoda, cui nota fuerant, intimare, debitique precibus supplicare.

post varios Sanctos invocatos, S. Vicini

16 Reperit itaque consilium salutis: ad beati Petri apostolorum principis limina, illius suffragia postulando, processit, atque iteratim singulas Sanctorum, quas poterat, basilicas visitabat. Redeunti denique ab urbe revelatum est ei in somnis, quod, si beati Vicinii Saxonatis episcopi solatia postularet, qui scilicet omnibus petentibus subvenire consuevit, accipere meruisset. Dum ergo quis esset Vicinius, sollicitus trepidusque nutaret, a quam plurimis sollertius inquirendo cognovit. Tandem per devia locorum, per abrupta Alpium anxius incedendo, ad exoptatæ partis ignota loca pervenit.

17 Introgressus igitur ecclesiam, interioris se-

creti sacellum, quo beati Vicinii corpus quiescit, ¹⁾ appetiit, terræque provolutus his est eum lascescendo verbis aggressus: Huc ad te, o beate Vicini Deo amabilis, ego omnium miserrimus accessi, hic te devotus exoro, ut mihi tuos mores pristinos imitatus occurras, mihi que inopi præter solitum non desinas subvenire. Non enim a te mihi concedi injusta depono: ut mea mihi sublata restituantur exoro. Novi quidem te posse a Deo, etiamsi majora poposceris, impetrare. Quod si, meis * exigentibus, aures tuas ad præsens meis precibus renueris inclinare, hinc numquam exeam: hic tuam faciem obnixis supplicationibus occupabo, donec aut infeliciter spiritum exhalando deficiam, aut experiar, si tu miserorum infelicitatibus commoveris.

* f. adden. peccatis

18 Dum hæc igitur et quam plura alia multis diebus exaggerando indeficiens postularet, beatus Vicinius solita miseratione coactus, apparuit [in] noctis somno Regieusi nobili viro, imperans ut diacono moleudinum cum cæteris abreptis restituere non differret: qui eum cum quis esset inquireret, Sanctus, inquit, Vicinius Saxonatis ecclesiæ sum episcopus, ipsius quidem diaconi assiduis lamentationibus excitatus. Quod quidem cum prædictus vir negligens præteriret, secunda nocte beatus Vicinius eadem denuo repetens acrius imperavit. Tertia vero nocte suis imperiis resistentem non solum increpatis verbis, verum etiam verberibus laceravit. Protinus homo inter crebra verbera, sub jurejurando polliceri cœpit, se, quæcumque jubebat, sine aliquo obstaculo perfecturum, id etiam postulans, ut ad se prædictum diaconum dirigere dignaretur. Præcepit itaque beatus Vicinius prædicto diacono in somno, ut securus ad suam patriam remearet. Quod cum fecisset, restitutus est in pristinas facultates, et, quoad vixit, cum prædicto uobili viro immensas beato Vicinio retulit grates, ejusque ecclesiam deinceps crebrius visitavit.

et illa, eodem Sancto appa- rente, recuperat:

E

19 In præfati episcopii ecclesia ex antiquo more catena, quæ dicebatur sancti Vicinii, consistebat. Cujus scilicet catenæ usibus in solis propellendis dæmouiacis spiritibus, quoties expedierat, sacerdotes ex sancti Vicinii meritis fungebantur. Hæc quidam deunitonibus e, qui medicando * terram circumcunt, dum tanti sacramenti eam ignoraret, furatus est, cœpitque principio eum ea fugere. Cumque usque ad fluvium Sapium *, qui proximus est eidem urbi, eeleriter ecurrisset, effecit in illum Deus omnipotens quod per Prophetam reprobis comminatus est dicens. Immittam in eos spiritum vertiginis, et errare faciem ut cæcos, per noctis totius circulum juxta utraque prædicti fluvii littora per culta et devia, per incommoda vallium, spuis ac rupibus offendens ineesit, sperans se persequentes magno spatio itineris evasisse.

mirabilia quædam

* / mendicando
F
* al. Sapius vocatur.

20 Lucescente vero aurora infelix vir utraque cæcitate percussus, juxta fluvium in eodem loco se, quo vespere fuerat, reperit. Ammirans igitur, stupens, hæsitans, ne ab insequentibus caperetur, violabiliter formidabat. Iterum fugam moliens nequidquam, impeditus præcipationibus, laborabat. Cumque adesse * sibi omne fugæ auxilium cerneret, catenam in gurgitis medium projecit, et continuo reversus ad ecclesiam se recepit: ibique triduo permanens medicando * frontem innocentiae præferabat. Inter hæc quidam diacono arreptus ad beati Vicinii tumultum est allatus: confestim sacerdotes catenam

referuntur

* l. abesse

* l. mendicando

A catenam, qua ex more collum illius uecterent, inquirere sategerunt, comprehensumque ex opinione spiritus hominem terroribus impulsum, facinus prodere coegerunt.

de Sancti catena.

* l. projecit

21 Feci, inquit homo, ut latro, et, quod deterius et irrevocabile puto, catenam in profundum immani gurgitis projecisti *. Continuo ad fluvium cum homine concurrentes viderunt catenam prope litus in aquae superficie enatantem. Laudantes igitur omnipotentem Deum beatique Vicinii merita, proferentes catenam facili conamine protraxerunt: hac vero praedictus daemou obstrictus celeriter obsessum hominem dereliquit, et sic ex uno bina miracula clauerunt.

ANNOTATA.

a Vox fatigium, vel fatigiae (Gallice fatigues) significat hic molestias vel labores. Consule Cangium in Glossario.

b De S. Donato Aretino in Tuscia egimus ad diem 7 Augusti.

c Non intelligo, quid velit dicere biographus.

B Forte legendum de viatoribus in apographo admodum mendoso.

CAPUT III.

Mulier in Sanctum irreverens punita, ac deinde sanata; equus, quia non servatum pro eo voluit, mortuus; depulsa falsa accusatio.

Mulier sancti Episcopi festum profanans

Circa haec tempora dum beati Vicinii natalitius dies, qui in eadem patria ab universis annuatim excolitur, immineret, quaedam mulier ejusdem patriae diem felicissimum parvipendens, spreto venerabilis solemnitate officio, molam, qua frumentum frangeret, apprehendit. Cumque eam multiplici rotatu et exertis brachiis regyret, hanc altera mulier, quae mentis intellectu sanior esse videbatur, verbis arguens increpavit, quia scilicet in tanta solennitate beati Vicinii ab his operibus non vacasset: cui quidem mulier insultans sic dicitur respondisse: Qui bonum vicinum habet, eum illo gaudeat sero atque mane. Mox vero vocem hujus insultationis obstinataeque mulieris impudentiam divina est ultio subsecuta.

punitur, ac deinde sospitatur:

23 Manus quippe illius et brachium, quibus opus tunc illicitum exercebat, sic sub mamilla repente pectori cohaeserunt, ut nec ab illa, nec a quibuslibet nitentibus aliis velut simul nativa separari valuissent; sed more sicci stipitis insensibilibus digitorum nervis exanguis dextera in pectore languebat. Protinus mulier lacrymabili voce vicinos evocans accersivit, et portentum indicans, affectum animi, quem tegere nequibat, indicavit. Cognita igitur prodigii causa, quia ex sancti Vicinii meritis procedebat, mulieres affines, atque vicini eam maerentem octavo natalitii die ad sepulchrum beati Vicinii produxerunt: ibi enim biduo permanens, poscentibus clementiam Domini sacerdotibus, ac populis beati Vicinii suffragia postulantis, sanitatem accepit, et ita deinceps beati Vicinii nativitas annua et potiori fuit veneratione celebrata.

Augusti Tomus VI.

24 Eodem quoque tempore quidam Ravennatis ecclesiae nobilis diaconus, nomine Honestus, dum causa orationis Romam peteret, hospitium sibi in loco praedicti Saxenatis episcopi proximo pie paravit. Cujus quidem equus uno pede adeo elaudicabat, ut nec jam passum unum verberibus compulsus ulterius pergere valisset. Hoc vero modo ille suusque comitatus immaniter praepeditus in cordis maestitia dilapsus, circa equi medicinam inaniter insudabat. Tunc praedictus diaconus devotae mentis affectu beati Vicinii auxilium poposcit: O, inquit, sancte Vicini, nunc mihi in tua patria praepedito miseratus occurre: equo meo restitue sanitatem.

A. ANONYMO.

equus claudus

25 Quod si feceris, devoveo tibi, me candellam corporis mei altitudinem habentem, quotannis, donec ego, et ipse equus vixerit, oblaturum. Quo vix expleto sermone, tanta coepit equus valetudine cogredi, ut caeteros praecedendo, nullam claudicationis maculam habuisse videretur. Ita demum diaconus coeptum iter peragens, domum alacriter est reversus. Biennium quidem votum, quod sancto Vicinio voverat, exolvit: tertio vero anno, eo die, quo votum fregit, equus inter manus habenas illius tenentium est defunctus: et sic patuit, quod vir ille, quod in voto sollicitus a beato Vicinio poposcit, accepit: quia post hoc solvere neglexit, amisit.

sospes redditur; sed, voto non servato, deinde moritur.

26 Praefata Saxenatis urbis episcopus vocabulo Bemmo a delatorum suasoriis accusationibus concitatus, presbyterum ecclesiae suae nomine Pertarum, dum sibi insonti delaturi crimeu opponerent, occupavit. Qui cum per xx dies jejuniis et vigiliis maceratus, catena sancti Vicinii nomine dedicata vinctus continuo atque inaccessibilis custodiae laqueo se affici quereretur, una die, ut liceret sibi ecclesiam ingredi, et saltem aliquo spatiolo beati Vicinii sepulchro praesenter assistere, [a] custodibus postulavit. Custodes quidem, quia sine permissione episcopi hoc agere non audebant, accepta ipsius licentia eodem vinculo catenatum ante beati Vicinii tumulum deduxere.

Presbyter ope sancti Vicinii

mirifice catenam liberatur.

27 Qui vero flexis poplitibus terram osculans, opem sibi a Domino concedi deprecans, modico spatio prostratus, quia diutius non permittebatur iusistere, seipsum inter lacrimas suberexit. Continuo, miserante Deo, beatoque Vicinio deposcente, catena, qua collum illius adstringebatur, clapsa est, et presbyter, circumspicientibus custodum oculis, apparuit dissolutus: veloci cursu episcopo nuntiare studere. Quo audito episcopus ad eum magna festinatione cucurrit, cernensque presbyterum dissolutum, eum insontem illico proclamavit, et sic demum ad pedes illius provolutus, ut sibi ignosceret flebiliter postulavit. Presbyter vero Deum laudans, sauctumque Vicinium magnis vocibus exaltans, episcopo suo indulgens, dehiuc sibi praeceteris extitit magna familiaritate copulatus.

F

ANNOTATIO.

a Ughellus col. 706 scribit Stephanum inter Sassinates episcopos floruisse anno 680, post quem proxime sic pergit: Beno (ita ejus nomen ibi scribitur) ad eandem sedem subvectus est, tametsi, quo floruerit, tempus ignoretur: post Stephanum tamen reperitur eum subsequenti elogio:

Credulus insontem torquet, vincitque catena Presbyterum, Divi jussibus illa cadit.

A. ANONYMO.

Solemni festo Vicini oblata ministris

Munera tollit, equi erimina pune luunt.

Insigne scilicet elogium, uti Ughellus vocabat. De pecunia seu muneribus oblatis, et equis agitur in fra in principio capituli 4.

CAPUT IV.

*Avaritia punita; diffracta e lapsu membra sanata; mira de amisso lipsano Sancti historia; innumerabilis in miseros beneficentia ejus.**Episcopi, oblata in Missa pecuniam sibi avare vindicantis, punitio:*

Per idem quoque tempus dum sancti Vicinii dies ab universo populo natalitius ageretur, prænominatus Benno episcopus Missam solenniter celebravit. In qua eum ex more eunctus utriusque sexus populus diversa munera suis manibus obtulisset, quidam dives solidos sibi aureos impendit. Quos episcopus cupiditate ductus sacerdotibus, quorum usibus ex more oblationes eunctæ impertiebantur, auferens, suis privatis commodis reservavit. Sacerdotes vero pro sublatis aureis vehementer condolentes, cæteras videlicet panum oblationes miuime susceperunt. Quos quidem panes post aliquot dies episcopus ceruens in pavimento ecclesiæ vetustate putrescentes abstulit: et quia humanis comestionibus deprehendit ineptos, ira commotus equis suis edendos apponi præcepit. Consumptis igitur ab equis sacris panibus, euncti, qui ex eis partem aliquam gustaverunt equi, velociter sunt defuncti: et sic episcopus tali prodigio correptus ad oblationum violentiam ulterius non accessit.

Quidam e turri lapsus, et per septennium

29 Post hæc quidam rusticæ plebis Aretina patriæ oriundus, de arduo turris fastigio, cui ex senioris sui præceptis diligenter custodiam sæpius exhibebat, corruit, in quo fractis brachiis, genibus, cruribusque diruptis, pusillum vitalis flatus anhelo pectore remansit. Transmissis itaque diebus aliquot vitam ei divina miseratio non negavit; sed membrorum status pristinos non concessit: erat quippe illi renum curvitas sinuosa, crurium et coxarum connexio glomerata, brachiorum et manuum imbecillitas, adeo ut nisi rependo velut quidam enervis quadrupes incedere nullatenus valuisset. Talibus igitur per septennium miseris occupatus, cum jam mortem quam vitam potius exoptasset, apud prædictæ ecclesiæ canonicos, quorum alimoniis vitam miseram educabat, assiduo hospitio fungebatur.

miserum affectus sumitur:

30 Inter hæc vero spes salutis, quæ semper infelicibus animus solatium aliquod administrat, mentem illius subiit titubantem, ut, si sancti Vicinii præsidia quæreret, forsitan miserante Deo impetrare valuisset. Accedens itaque genibus, manibusque rependo ad sacratissimum beati Vicinii tumulum, lacrymabilibus querelis ingentibusque fletibus sospitatis remedia postulavit. Cumque Dominicæ curationis accessum differri sibi patientissime suspiraret, verba divinæ admonitionis, quam Dominus noster Jesus Christus, amicum nocte cum pueris recubantem petenti amico panes improbe porrigentem, sub exemplo conclusit, attendit; cunctis dierum ac noctium horis marmoreum sancti Vicinii tumulum amplectens, pectus pugnans invalidis obtundens quære-

bat, petebat, januam pietatis divinæ pulsabat, ut ex Domini promisso munus salutis inveniret. Flexit igitur Deus omnipotens sancti Vicinii precibus accessibilem suæ clementiam pietatis. Cum jam infelix vir inter miseros ploratus, crebrosque gemitus quadam die arcam manu gemina apprehendere niteretur, ut erat integerrimus, usque ad superiorem se marmoris altitudinem crexit, intellexit illico, quod præter solitum artus totius corporis jam in staturæ amissum ordinem undique concordarent, tentare cœpit si recte incedere potuisset. Directis igitur gressibus expertus diu optatissimam sanitatem, Dei omnipotentis elementiam sanctique Vicinii merita tunc et deinceps collaudavit. Quem noti et proximi in proceræ staturæ valetudine contuentes, uimia admiratione commoti, divinitatis potentiam favorabiliter narraverunt.

31 Sed quid mirum si ex totius corporis beati Vicinii præsentia mirabilia prodierunt, eum no-
seamus etiam ex modica ossium ejus particula magnum aliquod elaruisse. Supradictæ namque Saxonatis ecclesiæ præsul uomine Ubertus a causa devotæ orationis ad oratorium sancti archangeli Michaelis, quod est in monte Garganico *b* situm, ejus memoria ex vetusti temporis more per orbem celeberrima veneratur, disposuit proficisci. In quo tamen itinere ut ab adversitatum iucursibus tueretur, pusillum os corporis beati Vicinii decenti pyxide conclusum, in pera sua positum asportavit. Cunque, opitulante Deo, in cundo dextris successibus nteretur, quodam die in loco est, qui dicitur * hospitatus. Peractis igitur vesperis his, quæ sibi suoque comitatui expedierant, mulier, quæ eum hospitio susceperat, suum sibi lectulum impendit: in quo tandem fessus episcopus recumbens, peram cum præfati sancti Vicinii reliquiis sub pulvinar, quod capiti inhæserat occultavit.

32 Huic quidem nocte, dum gravi sopore premeretur, sanctus Vicinius apparens, Fatue, inquit episcopo, fecisti, quia me in muliebri lectulo posuisti. Quo dicto abiit. Post hæc episcopus a conviatorum vociferante multitudine excitatus, adhuc sopitis palpebris pene venerabilis atque nocturnæ visionis oblitus, cum sodalibus est profectus, tantoque munimine destitutus usque ad horam tertiam perrexit. Interim cum adhuc nox esset, prædicta mulier, relictæ thesauri nescia, [lectum] episcopi, quem vacuum arbitrabatur, accessit: continuo tantus eam internorum viscerum dolor occupavit, ut parturienti assimilata intolerabili doloris cruciatu torqueri videretur.

33 Inter ipsos tandem languores debili conamine de lectulo surgeus exiit, ut forte ex levi motu levius torqueretur. Mox (mirabile relatu) illam egressam pristina et salubritas subsequuta. Post hæc parvo interjecto spatio, quidam familiaris ejusdem domus nocturno itinere fessus veniens, imminente sopore coactus in eundem lectulum se projecit: quem repente mulieris languor invasit, mæstisque vocibus se cœpit miserum clamare. His auditis mulier exterrita, mærentis viri propriosque repentinos dolores anxia interius mente volubabat, magnumque aliquid ex episcopi meritis fluxisse suspicata, virum, ut de strato surgeret, adorsa est ammonere.

34 Qui ut stratum deseruit, subito mulieris adinstar sanissimus est effectus. Admirantes igitur et stupentes utrique a lectulo cessaverunt, nec stratum coniugere, nec quid hoc esset, ausi sunt experiri. Inter hæc episcopus [sese peram] jam

A jam reliquisse deprehendens, dolens et tristis effectus uni de pedisequis suis pro ea celeriter repedare præcepit : qui vero eursu reciproco præfati hospitii domum revertens; peram ibidem intactam reperit, atque geminos dolores eisdem, qui passi sunt, referentibus agnovit. Hoc quidem episcopus audiens, terrore correptus, majori deinceps venerationis studio sancti Vicinii reliquias custodivit.

beneficia miseris a Sancto collata

35 Jam vero quantum in expellendis dæmonibus aliisque hominum remediis sanctus Vicinius apud Deum impetrando valuerit, non est per singula nostræ facultatis enarrare, cum constet ab innumera testium multitudine cognosci, omnes malignorum spirituum vexatione furentes illius se pulchri præsentia liberatos, cunctos languorum accessus ipsius ope fugatos : nullum cujuslibet pressuræ mœrore subactum, opitulationis illius accessibilem clementiam exorantem, sine ejus præsidio recessisse. Præstat nimirum hactenus indigentibus corporeas valetudines, et, quod est præstantius, concedit petentibus vigorem spiritus, quo animi divini amoris flamma succensi, ea que, quæ Deo sunt placita, peragendo, in supernæ Hierusalem mœnibus componuntur, et quæcumque adhuc mundo superstes fidelibus viva vo-

ce prædicabat, eadem corpore defunctus, in supernis vivens, orationum præsiidiis prosequitur postulantis impendenda.

A. AZONANO.

36 Quæ nimirum quia sunt multiplicia, et nullo valent numero comprehendi, nunc tandem de immani gurgite paucas guttulas fidelibus potandas nobis hausisse sufficiat. Hæc enim de ejus vita atque miraculis. . . retulimus, ne vel nimis compendioso silentio ignavi, vel immoderato eloquio fastidiosi in scribendo fuisse videremur. Sit igitur æterno omnipotenti Deo, qui hæc beato Vicinio episcopo concedit, laudis honor incomparabilis, decoris favor interminabilis, virtutis gloria iudificiens nunc et deinceps ab omnibus creaturis, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

sunt innumera

ANNOTATA.

a *Vixit ille præsul seculo XI secundum Ughellum col. 707.*

b *Mons est Apuliæ in provincia Capitanata, apparitione S. archangeli Michaëlis celeberrimus. Celebratur ea Officio ecclesiastico ad diem 8 Maii, quo apud nos inter Prætermisissos dilata est ad diem 29 Septembris, dedicata ibidem ipsi ecclesiæ sacrum.*

E

DE S. ALEXANDRO EPISC. CONF.

CONSTANTINOPOLI

COMMENTARIUS HISTORICUS

J. S.

§ I Sancti cultus apud Græcos et Latinos; gesta ejus in concilio Nicæno, contraque philosophos ethnicos, et Arianam hæresim.

AN CCXXI.
Nomen Sancti
in Fastis Græcis ac Latinis

C *Inter antistites, qui seculo IV contra Arium ejusque assecclas decertarunt, illustris habetur S. Alexander Byzantinus seu Constantinopolitanus episcopus. Hujus memoria Fastis sacris adscripta est apud Græcos æque ac Latinos, at diebus diversis. Græci festivitatem ejus annuntiant xxx Augusti, quemadmodum videri potest in Menologio Sirlleti, et Menæis. Latini vero, ut Ado, Usuardus, alique posteriores, ad xxxviii ejusdem mensis eundem inseruerunt Martyrologiis suis, eademque die nomen ejus reperitur in antiquissimo Martyrologio nomine S. Hieronymi insignito. Nolim hic multorum verba accumulare, cum unum pro omnibus sufficiat Martyrologium Romanum, in quo hæc leguntur: Constantinopoli sancti Alexandri episcopi, gloriosi senis, cujus orationis virtute Arius diviuo judicio damnatus crepuit medius, et effusa sunt viscera ejus. Idem fere habent Usuardus et Ado, sed hic addit: Dormivit vero idem beatus Pontifex vitæ suæ anno nonagesimo octavo, episcopatus trigesimo tertio. Verum tempus illius episcopatus certo erroneum est, ut patebit ex dicendis. Brevius ejusdem memoria habetur in Romano antiquo seu parvo.*

2 Acta S. Alexandri nulla exstant, quæ quidem nomen Actorum merentur: nomine enim

Actorum S. Alexandri digna non est Oratio nescio cujus de gestis in concilio Nicæno, etiamsi titulus istius Orationis apud Photium Vitam S. Alexandri æque ac Metrophanis et Constantini magni promittat, cum nihil fere de Alexandro contineat quam quædam occasione concilii relata. De hac autem Oratione historica, fideque ejus in multis vacillante, abunde disseruit Janningus noster in S. Metrophane tom 1 Junii pag. 385. Quapropter nequidem commemorare tubet, quæ ibi leguntur de prædicto a Metrophane Alexandri episcopatu, utpote fide parum digna. Itaque Actorum vices utcumque supplere debebunt antiqui Patres, historicique, qui meminerunt de S. Alexandro, ejusque laudes celebrarunt. Ex his ea colligam, quibus pateat quantus fuerit Alexander; et gesta quæ innotuerunt, ordine discutiam.

Acta de eo nulla exstant. F

3 *Ut certa separemus ab incertis, breve gestorum accipe compendium. Constat Alexandrum in cathedra Constantinopolitana sedisse post S. Metrophanem: at dissentiunt scriptores, non recentiores modo, sed antiqui etiam, utrum ei successerit ante Nicænam synodum, an postea. Interfuit Alexander synodo memorata, sed incertum rursus, an adfuerit episcopus, an presbyter tantum. Hinc æque disputatur de episcopatus duratione, cum alii attribuant annos 23, alii 13 aut 14, nonnulli*

Multa de S. Alexandro hinc inde disputata,

LECTORE
J. S.

nonnulli pauciores, aut nullo plures: at posteriores illi jam satis convicti sunt erroris, ita ut dubitatio tantum superesse videatur de annis 13 aut paullo pluribus, et 23. Demum, ut constat Sanctum Ario fortiter obstitisse, ne ecclesiam ingrederetur, ejusque mortem precibus a Deo obtinuisse, ita acriter disceptatum est de anno Sancti ipsius emortuali: nam quidam annum 331 morti ejus assignarunt, quorum sententia abunde est refutata: alii prætulērunt annum 336 aut 338, alii demum 340 omnino statuendum existimarunt. Posteriores hanc sententiam præcipue stabilire conatus est Janningus noster tom. VI Junii a pag. 71, cujus rationibus ut probabilioribus malim hic consentire, quam tempus Sancti emortuale ad novum examen revocare. Adire lector poterit dissertationem Janningi assignatam.

que certode-
finiri ne-
queunt.

4 Sicut sententiam Janningi aliorumque de anno emortuali non omnino certam existimo, ita certa esse non video, quæ disputavit in Metrophane § 2, seu tom. I Junii a pag. 386, ubi probare conatur, Alexandrum tempore Nicæni concilii presbyterum solum fuisse, concilioque interfuisse, ut legatum Metrophanis. At contrariæ opinionis multæ etiam sint difficultates, ac neutra certis rationibus demonstrari valeat, licet multa hinc inde sint disputata, rem in medio relinquere malim, quam longam instituere discussionem, posteaque nihil certi statuere. Pro chronologia igitur Vitæ S. Alexandri lectorem remittere placet ad Historiam chronologicam patriarcharum Alexandrinorum ante tom. I Augusti pag. 13 et 14. Porro apud Theodoretum Historiæ ecclesiasticæ lib. 1, cap. 4 exstat epistola S. Alexandri episcopi Alexandrini ad Alexandrum nostrum de hæresi Ariana, molitionibus Arii, ac ejus sequacium. Scripta fuit hæc epistola ante Nicænam synodum, ex eaque præcipuum argumentum desumitur pro episcopatu Alexandri ante dictum synodum, quod scripta videatur ad ipsum jam episcopum: at videri possunt, quæ respondet Janningus pag. 387 et 388.

Egregie gerit
in synodo Ni-
cæna contra
Arianos, syno-
dique decreta
promulgat;

5 Habita fuit Nicæna synodus anno 325. Adfuit pro episcopo suo Alexander presbyter, si Historiæ concilii credimus, in qua id variis locis habet Gelasius Cyzicenus apud Labbeum tom. 2 Conciliorum. Egregie ibidem decertasse contra Arianos idem refert Gelasius col. 166 hisce verbis: Cum his (Arianorum antesignanis, quos enumeraverat,) generose decertabant sancti patres nostri, Alexander tunc presbyter Constantinopolitans, et Athanasius archidiaconus ecclesiæ Alexandrinorum. Absoluto autem concilio, cum mitterentur episcopi, ut decreta concilii toto orbe promulgarent, inter illos electus est Alexander, qui illa in Cycladibus insulis annuntiaret: nam in catalogo episcoporum, quos ad id munus electos narrat Gelasius, Alexandrum memorat hoc modo col. 267: Alexander Constantinopolis tunc solum presbyter, postea vero ecclesiæ illius episcopatum sortitus, cum Paulo tunc lectore, atque ipsius notario, ecclesiis omnium Cycladum insularum. Hæc de gestis Alexandri ad concilium Nicænum spectantibus.

philosophum
ethnicum solo
imperio mu-
tum facit:

6 Jam vero si Alexander episcopus revera non erat concilii tempore, dubitare vix possumus, quin paullo post ecclesiæ Constantinopolitanæ sit præfectus. Nec multis post annis contigisse videtur egregium sancti Viri facinus contra philosophos quosdam ethnicos, quod aliqui perperam retulerunt ad concilium Nicænum, cum acciderit Byzantii, quæ anno 330 Constantinopolis vocari

cæpta. Sozomenus lib. 1 Historiæ cap. 18 rem D narrat hunc in modum: Quo tempore Constantinus Byzantium venit, adeuntes eum quidam philosophi, conquesti suut, quod non recte Deum coleret, et sacrorum ritus innovaret, novum cultum in rempublicam introducens, contra morem institutumque majerum suorum, et omuium retro principum, qui vel apud Græcos vel apud Romanos unquam fuisse memorantur: petebantque ut de hac doctrina cum Alexandro episcopo disputarent. Ille vero, licet in hujusmodi certaminibus parum alioqui exercitatus, vitæ tamen integritate fretus, (erat enim vir bonus atque honestus) certamen subiit, imperatore ita præcipiente. Itaque cum philosophi convenissent, ac simul omnes disputare vellent, postulavit Alexander, ut unum, quem vellent, eligerent, reliqui vero sedentes silentium servarent. Cuique unus ex illis disputandi partes suscepisset, In nomine Jesu Christi, inquit illi Alexander, præcipio tibi ne loquaris. Quo dicto, protinus vir ille, frænata lingua, obmutuit. Ex hoc facto non recte concludes, Alexandrum indoctum fuisse. Nam ex eo solum consequitur, Sanctum tricis dialecticis minus assuetum, virtute divina eos capere maluisse, qui subtili ratiocinio vix aut ne vix quidem capi potuissent.

7 Porro fidem Catholicam a S. Alexandro egregie fuisse defensam contra impietatem Arianam, probant illustria Sanctorum Patrum de eo elogia. Audi S. Gregorium Nazianzenum de eo loquentem ad cives Constantinopolitanos Orat. 27 sub initium: Neque vero fidei rectæ doctrinam, quam arctissimo complexu teuetis, vobis primus prædicavi, sed aliena dumtaxat vestigia secutus sum, et quidem vestra; (dicam enim quod res est) si quidem eximii illius Alexandri discipuli estis, magni Triunitatis propugnatoris et præcous, qui et sermone et rebus ipsis impietatem exturbavit, ac de medio instulit. Neque enim memoria vobis excidit apostolica illa precatio, quæ impietatis ducem (Arium) in locis impurissima lingua dignis oppressit. Theodoretus brevius Alexandri doctes memorat lib. 1. Historiæ cap. 3, ita scribens: Constantiupoli per idem tempus Alexander pontificalem sedem tenebat, vir donis apostolicis oruatus. Photius apud Labbeum tom. 2 Conciliorum, col. 101 hoc Alexandrum commendat elogio: Alexander, qui sedem Constantinopolitanam obtinebat, vir cum senectute, tum prudentia gravis, vitæque splendore, ac summo pietatis fideique studio, et magna divinis in rebus loquendi libertate insignis. Sed nimis impudenter fallere conatur Photius schismaticus, cum Alexandrum præfuisse scribit Nicæno concilio.

fidem catho-
licam strenue
defendit contra
Arianos.

§ II. Resistit Arianis, ne in ecclesiam inducatur Arius, cujus mortem precibus impetrat: gesta in fine vitæ.

Nomen Alexandri præ ceteris illustre reddidit mors Arii, ejus precibus obtenta. Factum istud breviter refert S. Epiphanius Hær. 69, cap. 10, seu tom. 1, pag. 734: Post hæc, inquit, cum Arius Constantinopoli Catholicæ Ecclesiæ communionem affectaret, instante vehementer Eusebio (Nicomediensi,) qui apud imperatorem plurimum poterat, et Constantinopolitanum

Mors Arii ob-
tenta precibus
Alexandri hac
occasione:

A litanum episcopum molestius urgente: qui communione illi dare noleus, et per vim oppressus ingemisebat. Cumque Eusebius jaetaret: Nisi sponte velis admittere, crastina luce, quæ Dominica erit, mecum in ecclesiam intrabit. Quid autem contra nos efficies? Tum demum religiosissimus episcopus ac Deum timens Alexander, ecclesiae illi praefectus, . . . ubi hæc audiit, tota die ac nocte cum gemitu ac mœrore in oratione perseveravit, supplex a Deo petens, ut vel animam suam reciperet, ne se Arii communione pollueret; aut stupendum quiddam et inusitatum faceret. Quod quidem posterius obtinuit. Nam Arius uoetu ventris levandi gratia progredi coactus, et in secessum abiens, in ipsa cella desideus erepuit, ac mortuus est inventus. Ita foetidissimo in loco repertus est, cum intestina omnia perinde eiecisset, atque impurissimum dogma vomuerat. *Sic Epiphanius. Al factum hoc paullo exactius expendamus.*

cum Arius vocatus esset Constantino-polim ab imperatore per Arianos circumvento.

9 Anno 336, ut passim cruditi admittunt, evocatus erat Arius Constantinopolim a Constantino magno, agentibus id Eusebianis ejus fautoribus, et repugnante nequidquam S. Alexandro, uti docent verba S. Athanasii post recitanda. Conveniant eo factionis Arianae duces, ut synodum celebrarent, quod frustra quoque impedire conabatur Alexander. Qua de re Sozomenus lib. 2, cap. 29 sic habet: Arius, . . . eum Alexandrina ecclesia communicare ei remisset, denuo venit Constantinopolim. Cum vero qui idem cum eo sentiebant, et quotquot Eusebio Nicomediensi episcopo adhærebant, separatim de industria eo convenissent, et ad celebrandam synodum se pararent, Alexander, qui tunc temporis Constantinopolitanam sedem regebat, intellecto eorum consilio, synodum dissolvere conatus est. Sed cum id perficere minime valuisset, societati et communioni cum Ario juugendæ palam contradixit; nefas esse diecens, et ab Ecclesia prorsus alienum, et suam ipsorum sententiam, et eorum, qui ex universo prope terrarum orbe Nicæam conveissent, irritam facere. Qui vero cum Eusebio erant, cum primo quidem verbis Alexandrum flectere minime valuisset, contumeliis eum afficientes, cum sacramento interminati sunt, nisi Arium intra certum diem susceperet, ipsum quidem expulsum ecclesia, in exilium abiturum, successorem vero ipsius cum Ario communicaturum esse. *Eisdem Eusebii minas refert Socrates lib. 2, cap. 37, ubi addit: Verum Alexander, non tam sollicitus erat de abdicatione sua, quam de doctrina fidei, quam illi subvertere omni studio conabantur. Nam eum Nicænae synodi decretorum custodem se ac patronum esse duceret, totus in id incumberebat, ne res in illa synodo judicatae ullatenus labefactarentur.*

usque juberet illum ad communionem admitti.

10 Metus Alexandro præcipuus erat ab imperatore, quem Ariani partim artibus suis, partim ipsius Arii perjurio, sibi faventem reddiderant. Perjurium Arii refert S. Athanasius in epistola ad Serapionem hoc modo: Ab imperatore Constantino Eusebianorum opera accitus Arius fuerat: ingressum autem Arium imperator interrogavit, num Ecclesiae Catholice fidem servaret: is vero se recte credere jurejurando affirmavit, ac rescriptum fidei suæ tradidit, quo iis occultatis, quorum causa ab Alexandro episcopo Ecclesia pulsus fuerat, Scripturarum verba dolose proferebat. Cum jurasset itaque, se non eam tenuisse sententiam, ejus causa ab Alexandro

exactus fuerat; illum imperator dimittens, Si recta, ait, est fides tua, bene jurasti; si impia, et tameo jurasti, Deus ex juramento eandem tuam judicet. *Hoc perjurio, et Arianorum precibus deceptus Constantinus, Arium admitti jussit, teste Theodoro lib. 4 Hæreticarum fabularum cap. 1, ubi sic habet: Imperator autem, suscepta supplicatione, jussit regiae urbis Episcopum ei, salutem desideranti, manum porrigere. Divinus autem Alexander, is eniu illius civitatis elavum tenebat, primum quidem conatus est persuadere imperatori, ne fictis Arii verbis seduceretur. Postquam autem vidit eum ægre ferre, tacitus exiit: Mandatum illud Constantini confirmant Marcellinus et Faustinus in Libello precum pag. 18 his verbis: Denique ipse Constantinus jusserat, ut ei sanctus ac beatæ memoriæ episcopus Alexander communicaret.*

ACTORI
J. S.

11 Hoc imperatoris favore inflati Eusebiani, minati sunt, se Arium vi in ecclesiam inducturos sequenti die Dominica. Audi S. Athanasium loco mox citato: Illum igitur ab imperatore ita digressum Eusebiani, solita usi violentia, in ecclesiam introducere voluerunt. Obsistebat Constantinopolitanus episcopus beatæ viri memoriæ Alexander, non debere, aiens, hæresis autorem in ecclesiam recipi. At Eusebiani, minis adhibitis, dicebant: Ut, repugnantibus licet vobis, obtinuerimus ut illum imperator accerseret; sic die crastina, etiamsi id non e sententia sit tua, Arius in hac ecclesia nobiscum synaxi aderit. Sabbatum autem erat, cum hæc illi effutirent. *Non poterat non timere Alexander, ne ad effectum perducerent Ariani, quæ minabantur. Quare, relictis humanis præsidiiis, ad solam Dei opem confugit, præscnte Macario, a quo S. Athanasius se comperisse testatur, quæ de his scribit.*

et Arium inuarentur se vi illum in ecclesiam inducturos;

12 Pergit autem ille hunc in modum: Quibus auditis, episcopus Alexander, magno mœrore peresus, in ecclesiam ingressus est, extensisque ad Deum manibus, collacrymans in vultum procedit in sacrario: humique jacens orabat. Aderat Macarius, qui et ipse orabat, orantisque vocem audivit. Alterutrum autem his verbis enixe rogabat episcopus: Si Arius crastina die ad conventum accedet, me servum tuum ex hac vita dimitte, et ne pium cum impio perdidideris: si Ecclesiae tuæ miseraris, miseraberis autem, hoc bene novi, respice in Eusebianorum verba, et ne dederis in exitium et in opprobrium hæreditatem tuam; ac tolle Arium, ne ingrediente illo in ecclesiam, hæresis cum illo introire videatur: neve deinceps impietas pro pietate habeatur. Hæc preceps Episcopus, multum auxius recessit: et res mirabilis incredibilisque contigit. Eusebians quippe inuitantibus, episcopus orabat, Arius vero Eusebians fretus, ac multa nugatus, ingressus in latrinas, quasi alvi exonerandæ causa, derepente, uti scriptum est, pronus factus crepuit medius, prolapsusque statim expiravit, utroque simul, vita scilicet et communione privatus. *Theodorctus, Sozomenus, Marcellinus et Faustinus hisce de Alexandri oratione satis consentiunt, at Socrates et solum orasse multis diebus et noctibus scribit, et orationem ipsam perperam exposuit.*

Alexander Deum orat, ut vel sibi mori liceat, vel Arium tollat.

13 Quod attinet ad mortem Arii, breviter ab Athanasio relatam, non omnes consentiunt in adjunctis quibusdam. Marcellinus et Faustinus pag. 18 sic habent: Cujus oratio quam constans fuerit, quam fidelis, hinc probatum est, quod idem Arrius, antequam intraret ecclesiam, dedit pœnas

hinc Arius subito, effusus visceribus.

AUCTORE
J. S.

nas novas et gravissimas usque ad turpem interitum. Nam cum pridie quam se putavit sanetam ecclesiam imperatoris auxilio homo impius intraturum, cum nihil languoris, nihil doloris in corpore pateretur, sed, quod gravius est, solo animi morbo insanabiliter ægrotaret, humana consuetudine secessum petiit, atque illic cum sederet, gravissimo repente dolore cruciatus, omnia sua viscera, et ipsum cor, quod erat thesaurus impietatis, effudit in stercora, atque ita, mirabile dictu, internis omniibus evacuatis, attenuatus est, et ad momentum sicut luridati corporis tabe resolutus est, ut per angustias foraminis et sedilis totus ipse laberetur. *Postremum hoc, uti apud alios non invenitur, sic parum est verisimile, imo contrarium dictis aliorum, qui asseruerunt Arium in latrina mortuum inventum, sepultumque ab Eusebianis.*

in latrina moritur,

14 *Socrates lib. 1, cap. 38 mortem Arii sic refert*: Perditis Arii conatibus diviua ultio jam instabat. Egressus enim ex imperiali palatio, Eusebianis satellitum instar eum stipantibus, per mediam civitatem magnifice incedebat, omnium B oculos in se convertens. Cumque venisset juxta forum, quod dicitur Constantini, quo in loco statua porphyretica posita est, terror quidam ex consensu seelerum ei subortus est; et cum tremore simul alvus relaxata. Percontatusque num in proximo essent latrinæ, eum post Constantini forum esse didicisset, illuc perrexit. Mox animo deficere cœpit, et una cum excrementis anus ipsi delabatur; et id quod medici vocant ἀπέψισμα, protinus per annum decidit. Subseuta est sanguinis copia; ac postremo tenuia intestina simul cum splene ac jecore effusa sunt. Et ille quidem continuo animam exhalavit. Latrinæ autem illæ Constantinopoli post forum Constantini, sicut antea dixi, et post maellum, quod est in porticu, etiamnum monstrantur; et, cunctis prætereuntibus digitum ad eas intendentibus, genus mortis Arii perpetuo memorabile posteris reddunt. *Rem contigisse vesperi, cum nondum sol occiderat, testatur S. Athanasius in epistola ad episcopos Ægypti et Lybiæ, in qua etiam totum narravit factum.*

C ac sepelitur a suis, Deum laudantibus Catholicis.

15 *Quid post mortem Arii sit actum, refert partim Theodoretus lib. 4 Hæret. fabul. cap. 1 hoc modo*: Cum autem plaga divinitus immissa universæ populosissimæ civitati significata esset, in templum omnes simul accurrerunt. Postquam autem et imperatoris promissum, et Pontificis preces cognoverunt, ecclesiarum Præsidentem colaudarunt, et impietatis hæresim abominati sunt. *S. Athanasius in epistola ad Serapionem ante laudata quædam addit his verbis*: Ejusmodi fuit Arii exitus: Eusebianique ingenti pudore suffusi, conjurationis suæ socium sepeliere. Beatæ vero viri memoriæ Alexander, gaudente Ecclesia, synaxin cum pietate et sana fide celebravit, precesque fudit pro fratribus omnibus, ac Deum magnopere glorificavit: non quo gauderet de illius interitu, absit: nam statutum est omnibus hominibus semel mori; sed quod ea res humana judicium visa fuerit superare. Ipse namque Dominus inter Eusebianorum minas et Alexandri preces judicem sese constituens, hæresim damnavit Arianam, declaravitque esse illam Ecclesiæ communionem indignam.

16 *Supervixisse deinde S. Alexandrum usque ad annum 340, probabilius esse jam diximus.*

At de gestis ejus posterioribus pauca innotuerunt. Magna semper auctoritate Arianis restitisse, testatur Sozomenus lib. 3, cap. 4, sic scribens: Quamdiu superstes fuit Alexander, Ariani quidem parum fiduciæ ac libertatis habuere: populus vero defixis in illum oculis, nutum ejus sequebatur, Deoque laudes dicebat, maxime post insperatam Arii calamitatem, quem per divinam ultionem eo, quem diximus, modo imprecationibus Alexandri exstinctum fuisse credebant. *Vixisse Alexandrum annos nonaginta et octo Socrates et Sozomenus tradunt, qui adjungunt episcopatum gessisse annis viginti tribus, quod incertum esse jam diximus, cum sic episcopus esse debuerit ante Nicænum concilium.*

17 *Addunt iidem auctores, interrogatum fuisse de successore; videnturque dicere, propositum ab eo fuisse S. Paulum, una cum Macedonio, ita tamen ut Paulum prætulerit. Audi Sozomenum loco assignato*: Nam Alexander annos jam natus octo et nonaginta, ex quibus tres ac viginti in episcopatu fortissime transegerat, eum ex hac vita migraturus esset, interrogantibus cum clericis, cuiam post ipsum committenda esset ecclesia: Si virum, inquit, pietate præditum, simulque idoneum ad docendum quæritis, habetis Paulum: siu hominem ad res sæculares et ad colloquendum cum iudicibus aptum mavultis, potior est Macedonius. *Ab his non multum abtulit Socrates lib. 2, cap. 6, rem ita exponens*: Alexander ecclesiæ illius urbis episcopus, qui contra Arium strenue dimicaverat, cum tres quidem ac viginti annos in episcopatu egisset; octa vero ac nonaginta vixisset, ex hac luce migravit, nemine in suum locum subrogato. Mandavit tamen iis, penes quos jus eligendi erat, ut alterum ex duobus, quos ipse nominaret, eligerent. Ac si quidem eum vellent, qui et ad docendum idoneus, et vitæ ac morum integritate conspicuus esset, Paulum, quem presbyterum ordinarat, assumerent, ætate quidem adhuc juvenem, sed prudentia senem. Sin eum sibi mallent, qui externa tantum specie gravitatis commendaretur, Macedonium eligerent, qui ecclesiæ illius jam pridem erat diaconus, et ad seivilem jam vergebat ætatem.

18 *Eminentissimus Baronius ad annum 340, postquam hæc retulerat, num. 16 sic loquitur*: Sed cum Alexandri episcopi integritatem animi considero, adduci non possum, ut credam ab eo Macedonium quoque una cum Paulo ad electionem faciendam episcopi Constantinopolis tum nominatum fuisse. *Ratio illius est, quod Macedonius, qui demum hæresiarcha evasit, jam tum Arianorum partes fuisset secutus. Assentior omnino viro doctissimo, credibile non esse, locutum fuisse Alexandrum de Macedonio, ut is eligeretur. At commode forsitan exponi poterunt Socrates et Sozomenus, si existimemus hæc de Macedonio dicta fuisse ab Alexandro, quod de eo consultus esset, studiaque aliquorum in ipsum inclinare cerneret, non ut ipse eligeretur, sed potius ut ab ejus electione deterreret, commemoratis Macedonii qualitatibus episcopo minime congruis. Certe Socrates, relata Pauli electione, addit hæc verba*: In quo sane videbatur mortui Alexandri vultuisse suffragium. *Et Sozomenus ait*: Verum, ut reliqui fere omnes affirmant, ob testimonium Alexandri, cujus in locum successit, ordinatus est Paulus.

D) Alexander usque ad mortem fortiter resistit Ariano;

interrogatus de successore S. Paulum commendat; at Macedonium

E

F cum eo non comparavit, ut is eligeretur; sed potius ut rejiceretur.

A

D

DE S. MOYSE ÆTHIOPE

EREMITA, ABBATE, ET FORTASSIS MART.

IN MONTE SCETHI LYBLÆ

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. P.

§ I. Sanctus e latrone ad pœnitentiam conversus, et per ipsum alii.

SECULO CIRCA
IT EXEUNTE.
Prosopogra-
phia ejus, ac
vita in seculo

Die XXVII hujus mensis in S. Pæmene anachoreta mentionem feci de hoc monte, quem idem Sanctus dictis præclaris ac virtutibus egregie illustravit. En tibi nunc, lector, alterum istius montis sidus S. Moyses Æthiops, singulari prorsus miserentis Dei bonitate a perditissimis in seculo moribus ad perfectissimam in solitudine vitæ sanetitatem vocatus, ita ut vere de illo diei possit, quod fuerit prodigium divinæ gratiæ admirandum, ac fortissimum magnorum peccatorum, ut corde contrito ad Deum revertantur, incitamentum. In Lausiaca Palladii historia, anno 1570 Parisiis Laline edita, qua ulor, cap. 22, pag. 62 sunt ista: Fuit quidam Moses nomine, Æthiops genere, niger. Erat etiam procero corpore: nam in Vitis Patrum apud Rosweydam libro 5, libello 8, num. 10, pag. 593 secundæ editionis, quam posthac citabo, dicitur longus. Vile exercuit vivendi genus ac facinorosum, teste Sozomeno ex interpretatione Valesii anno 1668 Parisiis edita, Ecclesiasticæ historiæ lib. 6, cap. 29, pag. 682: Moses, inquit, cum esset servus, propter improbitatem ex ædibus domini sui ejetus, et ad latrocinandum conversus, agmini latronum ducem se præbuit. Palladius citatus scribit, quod fuerit servus cujusdam, qui gerebat rempublicam.

perditissimis
moribus

2 Idem vero scriptor paullo aliter exprimit crimina ejus; quem, inquiens, propter morum improbitatem, et latrocinii crimen projecit ejus dominus. Dicebatur enim etiam usque ad cædes progredi: cogor enim dicere facta ejus improbitatis, ut postea ostendam virtutem ejus pœnitentiæ. Narrarunt ergo aliqui, cum fuisse præfectum magnæ catervæ latronum. Et mox ad singularia perveniens, de effrenata ipsius barbarie memorat sequentia: Cujus inter cætera latrocinandi opera, hoc quoque fertur, quod infesto et vindictæ cupido animo erat in pastorem, qui, ne rem aliquam effectam redderet, ei fuerat impedimento, dum cum canibus gregis noctu abiret. Quem cum vellet occidere, obibat locum, in quo ejus oves habebant stationem. Ei autem significatum est, ipsum esse trans Nilum: et cum fluvius illo tempore inundaret, et plus quam mille passus pateret latitudine, ense tenens mordicus, et tunicam, qua erat indutus, imponens suo capiti, natando sic transmisit fluvium.

inquinata.

3 Dum autem tranataret, potuit pastor se abscondere alicubi infodiens. Cum ergo Mosi cœptum non successisset, occisis quatuor egregiis arietibus, et catena alligatis, Nilum rursus tranavit: et cum in parvâ quamdam villam ve-

nisset, excoriavit arietes: et cum quæ erant carnis optima comedisset, et pelles pro vino vennum dedisset, cum satia octodecim ebibisset, illinc ad quinquaginta lapides est profectus, ubi habebat collegium.

E
mira

4 Ex his intelligitur, qualis fuerit ipsius vita ante conversionem. Hæc vero tanto exstitit mirabilior, quanto magis ista perditissimis erat sceleribus inquinata, per veram utique pœnitentiam, ac eor contritum atque humiliatum, quod divina misericordia non despicit, ad insignem deinde sanetimoniam deducta. Rem explico. Palladius pag. 63, Illic princeps, ait, latronum sero tandem casu aliquo, qui ei acciderat, compunctus, tradidit se ipsum monasterio. Casus ille, quem singulatim non explicant Palladius atque Sozomenus, videtur diversus esse ab eo, qui sic legitur in Appendice ad Vilas Patrum cap. 14, pag. 995, seu aliquid a duobus modo dictis auctoribus diversum significare: nam textus citatus hæc narrat: Quodam tempore a quodam viro religioso audiens verbum Dei, et in die judicii futuram examinationem inter justos et peccatores, inter criminosos et Sanctos, ac etiam inter amaras gehennæ et ignis æterni pœnas, et cruciatus sine fine in tenebris exterioribus, quæ præparata sunt iniquis et peccatoribus: item audiens æternam gloriam, et æternos honores, et requiem in regno cælorum inter angelos sanctos, quæ præparavit Deus Sanctis et justis servientibus sibi, compunctus corde cœpit amarissime flere cum gemitu et ejulatu. Ingressusque monasterium, dedit se in pœnitentiam, et cruciabat semetipsum in multis lacrymis, indulgentiam et veniam peccatorum suorum de pietate et misericordia a Domino postulando, et ita permansit in monasterio.

F

5 Hic, inquam, conversionis modus non probatur intentus a Palladio ac Sozomeno per eum casum quodam. At vero Cassianus collatione 3, cap. 5, pag. 221 editionis Lugdunensis anni 1606 memorat illam modo diverso a priore, hæc verbis: Nec enim abbati Mosi, qui habitavit in loco istius eremi, qui Calamus nuncupatur, quidquam defuit ad perfectæ beatitudinis meritum, quod metu mortis, quæ ei propter homicidii crimen intentabatur, impulsus ad monasterium decucurrit, quia ita necessitatem conversionis arripuit, ut eam in voluntatem prompta animi virtute convertens, ad perfectionis fastigia summa pervenerit. Nominatus autem modo Moyses creditur apud Tillemontium infra identidem memorandum, pag. 61, idem esse, de quo hic agimus.

cum ipso

6 Videndum est etiam, quam dignos pœnitentiar

lar

AUCTORE
J P
tum aliorum
per illum con-
versio.

tiæ bonorumque operum fructus protulerit Viri sancti conversio. Palladius pag. 63 narrat hoc factum singulare, quo alios ad vitæ pessima mutationem miro modo induxit. Textus sic habet: Inter cætera autem dicitur, quod, cum quatuor latrones in eum in cella sedentem irruissent, ignorantibus eum esse Mosem, beatus Moses eos tamquam saccum paleæ ligatos et humeris imposuit, et ad fratrum portavit ecclesiam, dicens: Quoniam non licet mihi alicui facere injuriam, inveni autem eos me aggressos, quid de iis jubetis fieri? Hoc modo autem comprehensi a sancto Mose, Deo confessi sunt. Et cum cognovissent eum esse Mosem, qui fuit aliquando insignis princeps latronum, Christum eo nomine glorificantes, illi quoque mundo renuntiaverunt propter ejus poenitentiam, et evaserunt monachi probatissimi, sic cogitantes: Si hic, qui tantum valebat viribus, latrocinia parvi faciens, sic Deum timet: quid nos adhuc nostram salutem differimus?

B § II. Vita solitaria; vehemens et longa carnis lucta; adhibita contra eam remedia; dæmonis in Sanctum crudelitas; mira hujus in illum potestas.

Amat Sanctus
silentium:

C Sequimur Virum sanctum in solitudinem Scheleos, egregiorum solitariorum altricem. Apud Cotelerium in Ecclesiæ Græcæ monumentis, quæ e Græco vertit Latine, ac notis illustravit, inter Apophthegmata Patrum pag. 538 referuntur ista: Dixit abbas Moyses abbati Macario in Secti: Volo cum quiete ac silentio vivere, nec sinunt me fratres. Ait illi abbas Macarius: Video te indolis molioris esse, nec posse fratrem a te avertere: sed si desideras quietam vitam, proficiscere ad eremum intro in Petra, et illic quiete deges. Atque hoc fecit, et conquievit. Ibidem pag. 554 sic narratur: Aiebant de abbate Moyse in Secti, quod Petram (rupem esse lego in solitudine Schetensi) venturus, defatigatus est in itinere; dixitque apud semetipsum; qua ratione potero hic congregare aquam meam? Tunc descendit ad illum vox hujusmodi: Intra, nec quidquam curaveris. Itaque introivit. Accesserunt cum patrum nonnulli; nec habuit nisi unicam lagenam aquæ: quæ, ubi parum lenticularum coxisset, consumpta est. Unde senex angebatur. Ergo ingrediens ac egrediens orabat Deum. Cum ecce nubes imbris venit super Petram, atque e pluvia omnia vasa sua implevit. Post hæc senem compellant, Edissere nobis, quare ingrediebaris et egrediebaris. Respondit eis; Caussam cum Deo disceptabam; adduxisti me huc, atque eu aqua careo, quam bibant servi tui. Propterea, intrabam et exhibam rogans Deum, usque quo nobis miserit.

gravissima

8 Dubitare vix possum, quin vehemens illa dæmonis impugnatio, quam jam narraturus sum, primis Sancti vitæ solitariae annis acciderit; et ante fortassis, quam habitavit in Petra. Heroicam Viri pugnam intellige ex Palladio pag. 63 et 64: Beatum autem Mosem (sic enim oportet eum vocare) deinceps adorti sunt dæmones, ad fornicariæ intemperantiæ impellentes eum consuetudinem. Qui usque adeo ab ipsis fuit tenta-

tus, sicut ipse narravit, ut parum abfuerit, quin cum ab instituto dimoverent. Cum autem accessisset ad magnum Isidorum, qui sedebat in Scete, tertio ad eum retulit de bello fornicationis. Cui respondit Sanctus: Ne conturberis, o frater, sunt principia: et ideo te vehementius invaserunt, priorem requirentes consuetudinem. Sicut enim canis cum assueverit in macello ossa rodere, non recedit a consuetudine; sed si fuerit clausum macellum, et nemo ei dederit, fame enectus non amplius accedit: sic tu quoque, si permanseris in tuæ continentiae exercitatione, mortificans membra tua, quæ sunt supra terram, et excludens ab ingressu ingluviem, quæ parit intemperantiam, ægre ferens dæmon, ut qui cibos non habeat, qui accendant, a te recedet.

9 Cum ergo accessisset Christi servus Moses, et ab illa hora seipsum inclusisset in cella, maxima in omnibus exercebatur tolerantia, maxime autem in abstinentia a cibis, ut qui nihil aliud sumeret præter panis siccici uncias XII, plurimum operans, et quinquaginta orationes quotidie peragens. Porro autem quamvis suum liquefecisset corpusculum, permansit tamen inflammatus, et præcipue in somnis. Nec hisce remediis cessavit gravissima sancti solitarii cum spiritu tenebrarum, præsertim in somniis, colluctatio, sed ulterius summa cum pertinacia perduravit, prout discimus e Palladio, qui ita pergit: Cum autem surrexisset, convenit quemdam alium monachum sanctum probatissimum, et ei dicit: Quid faciam, abba? Rationi meæ tenebras offundunt somnia animi, ut qui eis ex veteri consuetudine delecter (id est, delectationem patiar vel invitus, ut colligitur e statu Moysis, nihil facere ac pati recusantis, ut eandem a se amoliretur.) Dicit ei ille Sanctus: Nou cohibuisti mentem tuam a visis, quæ in eis versantur: ea de causa hæc sustines.

10 Fac ergo quod dico. Dede te paulatim vigiliæ, et ora sobrius: et ab his cito liberaberis. Cum hoc autem monitum audisset Vir præclarus, tamquam ab eo, qui erat artifex experientia, in cellam reversus, dixit se, quod quidem sua sciat conscientia, tota nocte non dormisse: non orationis prætextu genu flexisse, ut somni fugeret tyraunidem. Cum annis ergo sex mansisset in cella, totas noctes stans in medio cellæ, et Deum orans assidue, et non claudens oculos, non potuit intemperantem vincere cupiditatem. Re vera enim non potest vere castigari cupiditas. Cum enim seipsum liquefecisset laboribus, turpem illam affectivam non potuit subigere. In Vitis Patrum libro 3, num. 10, a pag. 494, vehemens adeo Virum pugilem vexavit pugna in hac materia, ut eum e dilectissima sibi cella expulerit. Res sic describitur ibidem:

11 Beato abbati Moysi, qui habitabat in loco, qui appellabatur Petra, quodam tempore in tantum imposuit durissimam impugnationem dæmon fornicationis, ut non prævaleret sedere in cellula sua, sed abiit ad sanctum abbatem Isidorum, et retulit ei violentiam impugnationis suæ. Cumque de Scripturis sanctis abbas Isidorus proferens testimonia, consolaretur eum, et, ut ad cellulam suam reverteretur, rogaret eum, noluit abbas Moyses pergere ad cellulam suam. Tunc abbas Isidorus pariter cum abbate Moyse ascenderunt in superiora cellulæ suæ. Et dixit ei Isidorus: Respice ad Occidentem, et vide. Cumque respiceret, vidit multitudinem dæmonum vehementer eum furore perturbari, et quasi ad prælium

carnis lucta.

E

et singularia

F

contra eum

A lium præparatos, festinantesque pugnare. Dixit autem ei abbas Isidorus : Respice iterum ad Orientem, et vide. Cumque respiceret, vidit innumerabilem multitudinem sanctorum angelorum, gloriosum et splendentem super lumen solis cælestium virtutum exercitum. Ait autem ei abbas Isidorus : Ecce quos in Occidente vidisti, ipsi sunt, qui etiam impugnant Sanctos Dei.

adhibita

B 12 Nam quos ad Orientem conspexisti, ipsi sunt, quos ad adiutorium Sanctis suis mittit Deus. Cognosce ergo, quia plures sunt nobiscum, sicut dicit Elisæus propheta. Verum etiam sanctus Joannes dixit : Quia major est, qui in nobis est, quam qui in hoc mundo. Et his auditis confortatus in Domino sanctus abbas Moyses, reversus est in cellulam suam, gratias agens, et glorificans Domini nostri Jesu Christi bonitatis patientiam. *Nec vero congrua lucte suæ neglexit remedia sanctus Athleta; sed alias atque alias vitæ austeritates huic medicandæ adhibuit.* Nam, ut ait Sozomenus pag. 682, quoniam bona corporis habitudine, quam ex priore victu contraxerat, adhuc fervens, ad cogitationes sædæ libidinis incitabatur, omni philosophicæ exercitationis genere corpus suum maceravit, nunc exiguo pane victitans sine obsonio, nunc plurimum operis faciens, oransque quinquagies. Interdum etiam singulis noctibus stans, per sex continuos annos orabat, nec genua flectens, nec oculos claudens ad somnum capiendum.

Sancto remedia:

C 13 Nonnumquam monachorum cellas noctu circumiens, hydrias singulorum clam aqua implebat. Quod quidem laboriosum erat imprimis. Ab aliis enim decem; ab aliis viginti; a quibusdam vero triginta et amplius stadiis aberat locus ille, unde aquam hauriebant. Diu tamen pristinum robur retinuit, licet plurimis exercitationibus illud frangere studisset, et assiduis vexationibus corpus attereret. *Juverit hæc magis declarare, ac confirmare ex Palladio, qui pag. 65 et 66 ita loquitur :* Post hæc aliam sibi suggessit rationem asperæ vitæ agendæ. Egrediens hic Pugil satanæ (varie enim eum eo decertavit) noctibus abibat ad cellas monachorum, qui se exercendo consequerant in laboribus, et per se aquam non poterant amplius importare, et accipiens hydrias eis nescientibus, illas aqua implebat. Habent enim in illis locis aquam certa distantem longitudine. Alii quidem ad duos lapides; alii vero ad quinque; alii vero ad dimidium.

diabolo exditur usque ad mortem, et lucula

C 14 Una ergo nocte, qua hoc faciebat, dæmon, qui eum observaverat, non amplius ferens Athletæ fortitudinem, eum ipse se inclinasset in puteum, ut unius monachi impleret hydriam, clavam quamdam ei impegit, in lumbos, et eum in eo loco reliquit jacentem mortuum, nihil omnino sentientem, neque quid, neque a quo id passus sit. Cum ergo alio die venisset quidam monachus ad aquam hauriendam, cum illic invenit jacentem linqui animo. Is autem id renuntiavit magno Isidoro presbytero Scetæ. Qui abiens eum aliquot aliis, eum accepit, et tulit in ecclesiam. Ille vero anno toto ægrotavit, ut vix corpus ejus et anima convalesceret. Tunc dicit illi maguus Christi sacerdos Isidorus : Cessa deinceps, frater Moses, contendere cum dæmonibus, et ne sic eis insultaveris. Est enim modus quoque fortitudinis in exercitatione. Is autem illi dicit : Non cessabo eum eis pugnare, donec mihi cessaverit phantasia somniorum. Tunc ei dicit sanctus Isidorus presbyter : In nomine Domini nostri Jesu Christi, ab hoc temporis articulo cessarunt

Augusti Tomus VI.

turpia tua somnia. Bono deinceps et fidenti animo communica Sacramentis. Ne enim gloriareris, ut qui tua exercitatione vicisses affectionem, ideo vehementer in te suam exercuit potestatem, ad tuam utilitatem, ne incideres in animi elationem. His auditis reversus est in cellam, quiete deinceps attendens moderato instituto exercitationis. Post duos autem vel tres menses rogatus a beato Isidoro presbytero exercitator Moses, numquid amplius ei molestiam exhibuisset spiritus, respondit : Ab illa hora, qua mihi peccatus est Christi servus, nihil mihi accidit ejusmodi.

lectorem J. P.

E 15 *Ex his,* Bono deinceps et fidenti animo communica Sacramentis, *diceres confici, Sanctum in ardentissimo illo tentationum astu vel non communicasse Sacramentis, vel saltem hoc non fecisse* μετα πορρησιας, *sicut lego in textu Græco Palladii, id est, cum libertate vel cum audacia, dicamus non libere et audacter. Huc pertinet alius Palladii textus in Vita abbatis Dioscouri presbyteri, in qua interprete Herveto, quo utimur, cap. 68, pag. 164 narrat ista :* Vidimus autem alium quoque presbyterum in Thebaide, nomine Dioscurum, patrem cecum monachorum : qui cum ad Dei gratiam esset accessurus, dicebat eis : Videte, ne quis, qui noctu phantasiam habuit mulieris, audeat accedere ad sancta Sacramenta. Ne quis ex vobis, visis et phantasiis pulsus somniat. Nam qui absque phantasiis fiunt fluxus seminis, casu fiunt, nec ex uniuscujusque libero animi arbitrio insunt, sed absque voluntate. Procedunt enim ex natura, et ex redundanti materia excernuntur. Quocirca nec sunt peccato obnoxii. Visa autem hac phantasiæ (accedente ad illa hominis consensu) procedunt ex libera eligendi voluntate, et sunt argumentum mali animi. *Ad sanctum nostrum redeamus. Verba Isidori apud Palladium, Bono deinceps animo etc. ita expono. Primo, non est credibile, Sanctum nostrum per annos omnino sex, quibus duravit iste carnis conflictus, a Sacramentis abstinuisse. Secundo, videtur verosimile, quod rarius tamen eisdem communicavit quam alii monachi, ex sacro quodam horrore ac magna reverentia indignum se reputans, ut creberrime illa frequentaret.*

diuturna libertatur :

F 16 *Quid dicam de alia lucta non quidem tam diuturna, quam erat prior, sed admodum tamen periculosa ac difficili, prout licet colligere ex singulari modo, quem Deus adhibuit ad medetam,* rem narrante Cassiano in Collatione 7, cap. 27, pag. 312, *in hæc verba :* Secundus vero, quem diximus in hac eremo (nimirum in loco, qui Calamus nuncupatur, *ibidem ex cap. 26, pag. 311, in Scheti, ut alibi lego, situs*) commoritur, cum ipse quoque singularis et incomparabilis vir esset, ob reprehensionem unius sermonis, quem contra abbatem Macarium disputans paulo durius protulit, quadam scilicet opinione præventus, tam diro confestim est traditus dæmoni, ut humanas egestionem ori suo* suppletus ingereret. Quod flagellum purgationis gratia se Dominus intulisse, ne scilicet in eo vel momentanei delicti macula resideret, velocitate curatiois ejus atque auctore remedii demonstravit. Nam continuo abbate Macario in oratione submisso, dicto citius nequam spiritus ab eo fugatus abcessit.

alio vehemens ejus tentatio :

* editio Gazzi addit ab eo

F 17 *Atque hæc quidem certamina sustinuit invictus noster Athleta, cui tot et tam atræ carnis tempestates non obsuere, quo minus anima ejus magna cælestium radiorum abundantia illustraretur, ac in dæmonia potens ac mirum exerceret imperium, teste Palladio pag. 66 :* Dignatus est,

mirum in dæmonia imperium : elogium

LECTOR
J. P.

inquit, hic Sanctus gratia adversus dæmones: adeo ut, sicut nos museas hyeme contemnimus, ita, atque adeo amplius, hic magnus Moses contemneret dæmones. Locum alium, in quo narratur Vir sanctus maximum dæmonibus terrorem ineussisse, dabimus inferius num. 38, ubi de ipsius elogiis erit sermo.

§ III. Sancti virtutes; apophthegmata et instructiones.

Profundissima

In *Vitis Patrum libro 5, libello 15, num. 29, pag. 624 agitur de S. Moysis sacerdotio, profundissima Viri in tenues modestiæ atque abjectionis umbras se colligentis humilitate probato. Rem audi: Dicebant de abbate Moyse, quia factus esset clericus, et posuerunt ei superhumeralia. Et dixit ei archiepiscopus: Ecce factus es candidatus, abba Moyses. Et ille respondit: Putas a foris, domne papa, aut deintus? Volens autem episcopus probare eum, dixit clericis: Quando intrat abbas Moyses ad altare, expellite eum, et sequimini, ut audiatis quid dicat. Dum autem cœpissent eum mittere foras, dicebant ei: Exi foras, Æthiops. Ille vero egrediens dicebat: Bene tibi fecerunt, cinerente et caccabate. Qui eum homo non sis, quare te in medio hominum dare præsumpsisti? De voce cinerente atque caccabate observat hæc in notatione ad librum citatum Rosweydlus pag. 643, num. 43: Ita manuscripti Vedastinus et Audomarensis. Variant editi. Quidam, CINKROSE ET CACCABATE; quidam, CINKRATE ET CACCABATE; Existimo cinerentum dictum ea forma, qua PULVERULENTUS, et similia. Vide Onomasticon.*

Humilitate

19 *Eandem profundissimæ humilitatis virtutem in multis aliis occasionibus ostendit. Nam in Vitis Patrum libro 5, libello 16, num. 7. pag. 631, facta aliquando congregatione fratrum in Scithi, eum voluissent senes probare abbatem Moysen, contempserunt eum, dicentes: Ut quid iste Æthiops venit in medio nostrum? Ille autem audiens, tacuit. Cum vero dimissus fuisset conventus, dixerunt ei hi, qui eum injuriose tractaverant: Nec modo non est turbatus? Est ille respondit: Turbatus sum, et non sum locutus. Et ibidem libello 8, num. 10, pag. 593 aliud edidit exemplum, quo ostendit, quam parrus et abjectus esset in oculis suis: Audivit enim aliquando iudex provinciæ de abbate Moyse, et perrexit in Scithi, ut videret eum; et nuntiaverunt quidam seni de adventu ejus, et surrexit, ut fugeret in paludem; et occurrit ei ille iudex cum suis, et interrogavit eum, dicens: Dic nobis, senex, ubi est cella abbatis Moysi? Et dicit eis: Quid vultis eum inquirere? Homo fatuus est et hæreticus.*

excelluit

20 *Et veniens iudex ad ecclesiam, dixit clericis: Ego audiens de abbate Moyse, veni ut viderem eum; et ecce occurrit nobis senex pergens in Ægyptum, et interrogavimus eum, ubi esset cella abbatis Moysi, et dixit nobis: Quid cum quæritis? Fatuus est, et hæreticus. Audiens autem clerici, contristati sunt, dicentes: Qualis est senex ille, qui hæc de sancto homine locutus est ad vos? Et illi dixerunt: Senex vetustissimo vestimento natus, longus et niger. Et illi dixerunt: Ipse est abbas Moyses; et quia noluit videri a vobis, ideo hæc vobis ipse de se dixit. Et multum edificatus iudex discessit. Quid, quod eadem virtus, ac virtutum omnium regi-*

na, sanctum nostrum Confessorem terribilem faceret superbis dæmonibus, viamque præcluderet accessui eorum, ne illum tentare auderent. Factum accipe e Vitis Patrum libro 3, num. 102, pag. 516: Abbati quoque Moysi frequenter apparuerunt dæmones maledicentes ei, ac dicentes: Prævaluisti nobis, Moyses, et nihil tibi possumus facere: quoniam quoties te in desperationem humiliare volumus, exaltaris; quoties autem exaltaris, ita te humilias, ut nullus de nobis accedat ad te

21 *Huic virtuti, quam in eximio gradu habebat S. Moyses, adijunge singularem charitatem, in qua egregie etiam excelluit. Libro eodem septimo, cap. 18, num. 2, pag. 673 scribuntur ista: Quidam frater veniens in Scithi, ut videret abbatem Arsenium postulabat. Cumque alii fratres ei, ut paululum requiesceret, suaderent, respondit: Non manducabo panem, nisi illum videre mererero. Tunc unus ex fratribus ipsum duxit ad abbatem Arsenium, pulsatoque ostio cellulæ introduxit eum. Deinde suscepti, et oratione facta, consederunt. Cum autem beatus taceret Arsenius, ille, qui fratrem adduxerat, ait: Ego discedo. Sed et is, qui ex magno desiderio venerat, videns quia nihil ei locutus fuisset abbas Arsenius, præ verecundia tacitus sedens, dixit: Et ego quoque tecum, frater, abscedo. Ac sic uterque discesserunt. Postulabat autem, ut etiam ad abbatem Moysen, qui ex latronibus conversus fuerat, deduceretur. A quo susceptus, facta charitate dimissus est. Frater autem, qui ad utrosque ipsum duxerat, dixit illi: Ecce, utrosque, quos postulabas, vidisti: quis tibi plus ex ambobus placet? At ille ait: Mihi interea hic melior videtur, qui nos utrosque et bene suscepit, et bene pavit. Quo sermone comperto, unus ex patribus ad Dominum oravit, dicens: Domine, hanc mihi rem precor ostende, quia unus propter nomen tuum omnes homines videre aut appellare refugit; alter vero omnibus propter nomen tuum communis est. Et ecce in ekstasi duæ illi naves per fluvium ostensæ sunt; et in una quidem vidit Spiritum sanctum cum silentio et requie una cum abbate Arsenio navigantem; in altera vero navi vidit abbatem Moysen et angelos Dei, mel et favum in os et in dentes ejus inserentes.*

22 *Ex hac etiam virtute profuxit factum sancti Patris nostri, dum maluit videri minus rigidus in quadam, ut credo, consuetudine jejunii, quam parum hospitalis in quorundam solitariorum adventu. Res gesta in Vitis Patrum libro 5, libello 13, num. 4, pag. 615 scribitur ita accidisse: Factum est aliquando in Scithi mandatum, ut jejunarent illa hebdomada, et facerent Pascha. Contigit autem, ut in ipsa hebdomada venirent ad abbatem Moysen fratres quidam ab Ægypto; et fecit eis modicum pulmentum: et cum vidissent vicini fumum, dixerunt clericis ecclesiæ, quæ illic est: Ecce Moyses solvit mandatum, et coxit apud se pulmentum. Illi autem dixerunt: Quando venerit, loquemur ei nos. Facto autem sabbato, videntes clerici magnam conversationem abbatis Moysi, dicunt ei coram omni plebe: O abbas Moyses, mandatum quidem hominum solvisti, sed Dei mandata fortiter alligasti.*

23 *Cum virtute charitatis non parram habet affinitatem misericordia erga delinquentes. Hanc demonstravit Vir sanctus in se reperiri præ aliis fratribus eremicis: nam hi punitum volebant alium, defectus nescio cujus reum; ille vero ei parcitum.*

cui charitatem

E

F

adjuvat

et misericordiam erga delinquentes

A *parciturum. Historiam intellige e Vitis Patrum libro 5, libello 9, num. 4, pag. 594*: Frater aliquando in Scithi inventus est culpabilis, et fecerunt seniores conventum, et miserunt ad abbatem Moysen, dicentes, ut veniret: ille autem venire noluit. Misit autem ad eum presbyter, dicens: Veni, quia plebs fratrum te exspectat. Et ille surgens venit. Tollens autem secum sportam vetustissimam, implevit eam arena, et post se portavit. Illi vero exierunt ei obviam, dicentes: Quid hoc est, pater? Dixit autem eis senex: Peccata mea sunt post me currentia, et non video ea, et veni ego hodie iudicare aliena peccata. Illi autem audientes, nihil locuti sunt fratri, sed ignoverunt ei. *Alia plurimae Saneli virtutes variis hujus Commentarii inspersæ sunt.*

apophthegmata 24 *Varia etiam abbatis Moysis in Vitis Patrum referuntur apophthegmata, quæ declarant pia ejus sensa. Libro 3, num. 58, pag. 510 sunt ista*: Dixit abbas Moyses: Per has quatuor res passio gignitur: per abundantiam escæ et potus, et per satietatem somni, et per otium et jocum, et ornatis vestibis incedendo. *Ibidem lib. 7, cap. 1, num. 7,*

B *pag. 665*: *Ibidem dixit*: Corporeæ multæ sunt passiones. Et dicit ei frater: Et quæ sunt, Abba? At ille respondit: Quia Paulus Apostolus dicit: Fornicatio et immunditia, vel omnis cupiditas nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: visus quoque et filicia frequenter ad prælium veniunt. *Libro 3, num. 196, pag. 529*: Abbas Moyses commonebat fratres, dicens: Quatuor sunt monacho principalia observanda; id est, tacendi, servandi mandata Dei, humiliandi semetipsum, et angustia paupertatis. Oportet ergo monachum, ut semper luceat, semper suorum sit memor peccatorum, et omni hora ponat sibi mortem ante oculos suos. *Quatuor hisce jam prolatis fere consonant ea, quæ habentur in Vitis Patrum libro 7, cap. 35, num. 1, pag. 680. Cellæ amorem æstimabal admodum, uti patet ex brevi hoc, sed ad persuadendum efficaci apophthegmate, quod in dictis Vitis legitur lib. 3, num. 109 pag. 516*: Quidam frater cum expetisset sermonem ab abbate Moysæ, dicit ei Senex: Vade, et sede in cella tua. Cella autem tua omnia te potest instruere, si ibi permanseris. Sicut enim piseis ex aqua eductus statim moritur; ita et monachus perit, si foris cellam suam voluerit tardare. *Alia super eodem argumento utitur similitudine in libro 5, libello 2, num. 10, pag. 564*: Dixit abbas Moyses: Homo fugiens hominem, similis est uvæ maturæ: qui autem cum hominibus conversatur, sicut uva accreba est.

Alia profertur, 25 *Apud Colelerium citatum datur pag. 553 hoc apophthegma*: Frater sic interrogavit abbatem Moysen: Rem video eorum, nec possum eam occupare. Dicit ei Senex: Nisi factus fueris mortuus instar eorum, qui sepulcro obteguntur, non poteris illam apprehendere. *In Vitis Patrum libro 5, libello 10, num. 63, pag. 602*: Dixit abbas Pastor, quia frater quidam interrogaverit abbatem Moysen, dicens: Qualis homo mortificat se? homo a proximo suo? Et respondit ei: Nisi posuerit homo in corde suo, quia tricennium habet in sepultura, non attingit ad hoc verbum. *Videri etiam potest caput 26 libri 7, num. 1, pag. 678. Ibidem libro 6, libello 4, pag. 657 habentur instructiones variæ hoc titulo*: Septem capitula verborum, quæ misit abbas Moyses abbati Pœmenio etc. *Longa est narratio, et jam pridem apud nos transcripta die VII Februarii pag. 47: quæ ibidem attribuitur Moy-*

si Lybico. De S. Pœmene, celeberrimo in Scheti et in Ægypto anachoreta, aelum est in hoc tomo addiæ xxvii Augusti. Non videmus, cur Pœmenius, qui supra vocabatur, sit ab eo diversus, nec eum Moyses, qui inter ipsius apophthegmata nominatur pag. 41, num. 26, debeat statui alius ab eo, de quo hic agimus. Inter sententias Ægyptiorum Patrum apud Rosweydam num. 109, pag. 1007, monita superiora aliter ac breviter ponuntur hoc titulo: Hæ sunt sententiæ septem; quas locutus est abbas Moyses ad abbatem Pœmenionem etc., quæ ibi legi possunt, uti et apophthegmata apud Colelerium pag. 555, 557, et ejusdem notæ pag. 816, et Vitis Patrum libro 5, libello 10, num. 63, pag. 602. *Tillemontius tomo 10 Monumentorum ecclesiasticorum in S. Moyse applicat ipsi varias instructiones, quæ sunt apud Cassianum.*

26 *Non proferebat promisee et sine fructu suas de perfectione institutiones, sed volebat ejusdem avidos, ac corde contrito et humiliato illam quærentes, ne, si non essent tales, sibi noceret. Audi Cassianum collatione 1, cap. 1, pag. 174 de abbate Moysæ ita loquentem*: Cum in creino Scithi (anno circiter 390, uti vult Tillemontius pag. 72) ubi monachorum probatissimi patres, et omnis commorabatur perfectio, abbatem Moysen, (eundem sine dubio, de quo hic loquimur, sicut censet mox nominatus auctor) qui superius inter illos egregios flores, non solum actuali, verumetiam theoretica vita flagrabat, institutione ejus fundari cupiens expetissem una cum sancto abbate Germano . . ., pariterque ab eodem abbate ædificationis sermonem fuis lacrimis ambiremus; quippe cujus hunc animi rigorem manifestissime noveramus, ut nisi fideliter desiderantibus, et cum omni cordis contritione quærentibus, nequaquam penitus acquiesceret perfectionis aperire doctrinam, ne scilicet si passim vel nolentibus eam vel tepide sitientibus exhiberet, res necessarias, et quæ solis perfectiorem eupientibus debent esse compertæ, indignis et fastidiose suseipientibus pandens, aut jactantiæ vitium, aut proditiōnis erimen videretur incurrere etc.

27 *Cassianus de Institutis renuntiantium lib. 10, cap. 25, pag. 142 narrat, hoc se remedium contra acediam a Moysæ abbate accepisse*: Cum incipiens, ait, in creino commorari, abbati Moysi, omnium sanctorum in ea habitantium summo dixissem, me aegritudine acediæ hesterni die gravissime fuisse confectum, nec ab ea potuisse alias liberari, nisi ad abbatem Paulum protinus ecurrissem; ille: Non te, ait, ab ea liberasti, sed magis ei te addictum ac subditum præbuiti. Gravius enim te ut desertorem ac fugitivum deinceps adversarius impugnabit, quem de conflictu superatum protinus aufugisse conspexit: nisi de cetero commissa congressione, non desertione cellæ, vel somni torpore ingructes æstus ejus ad horam evaporare malueris, sed tolerantia potius et conflictu didiceris triumphare. Unde experimento probatum est, acediæ impugnationem non declinando fugiendam, sed resistendo superandam.

28 *Cassianus idem (prout pergit Tillemontius) duas primas collationes suas abbatis Mosis Schetensis nomine inscribit, et in earumdem secunda, cap. 21, pag. 214 sic eum loquentem inducit*: Si vultis experiri vim statuti hujus (egerat cap. 19 de optimo cibi quotidiani modo) modum istum jugiter retinete, nullum extrinsecus coctio-

1800000
J. P.

et instructiones
quas fructuosas
dabat:

E

remedium
contra acediam:

F

victus frugalitas,

nis

AUCTORE
J. P.

nis pulmentum die Dominico vel Sabbati, neque sub aliqua advenientium fratrum occasione sumentes: nam his refeeta caro non solum minore quantitate diebus residuis poterit sustentari; verum etiam totam refectionem sine labore differre, illorum scilicet ciborum, quos extrinsecus sumpserit, adjectione suffulta. Quod nullo modo facere, nec refectionem panis differre in diem posterum prævalebit, quisquis fuerit semper prædictæ mensuræ quantitate contentus. Etenim memini seniores nostros (quod nos quoque retineo frequenter fuisse perpessos) cum tanto labore ac difficultate hauc parsimoniam sustentasse, tantaque vi atque inedia prædictam custodisse mensuram, ut inviti quodammodo nec sine gemitu atque tristitia hunc finem sibi refectionis imponerent. Porro ista supradictæ mensuræ quantitas cap. 19 in duobus paxamaciis statuitur, quos parvulos panes vix unius libræ pondus habere certissimum est. Hæc paxamacia, ut ibi scribitur, alias paximalia, sunt panes sicei, ex historia Lausiaca cap. 22, pag. 64, ubi in Vita Mosis, qui fuit e latronibus, narrantur ista, et superiora confirmantur: Cum ergo secessisset Christi servus Moyses..., maxima in omnibus exercebatur tolerautia, maxime autem in abstinentia a cibis; ut qui nihil aliud sumeret præter panis sicei uncias XII.

et tenendus in
eo modus:

29 Apud Cassianum collatione 2, cap. 17, pag. 213, quod est de immoderatis jejuniis et vigiliis, narrat quousque progressus fuerit in abstinentia a cibis, et quod modus in ea tenendus sit, docet. Etenim memini, inquit, me frequenter ita appetitum cibi penitus respuisse, ut duobus diebus ac tribus refectione dilata, ne memoria quidem ullius edulii meam interpellaverit mentem, et rursus ab oculis meis ita somnum diaboli impugnatione subtractum, ut plures noctes ac dies paululum quid somni meis oculis a Domino preearer infundi, graviusque me periclitatum somni eibique fastidio, quam soporis et gastrimargiæ colluetatione persensi.

vita sociabilis
monasticæ con-
iuncta.

30 Verosimile videtur, in S. Moysen nostrum cadere illud insigne elogium, quod habetur in collatione 19, cap. 9, a pag. 536, et in quo Moyses, Paphnutius, ac duo Macarii laudantur a rerum secularium contemptu, et a vita contemplativa: Qui ita erant in utraque ista professione perfecti, ut, cum ultra omnes eremi accolæ scedentes, insatiabiliter secreto solitudinis pascerentur, quantumque in ipsis erat, nequaquam inquirerent humana consortia, tamen ita frequentiam ac fragilitates ad se concurrentium sustinebant, ut, cum ad eos visitationis vel profectus gratia innumera fratrum multitudo conflueret, tam jugem pene susceptionis inquietudinem immobili patientia tolerantibus, nihil aliud vel didicisse vel exercuisse omni vitæ suæ tempore crederentur, quam ut communibus tantum advenientium officiis deservirent, ita ut apud cunctos esset ambiguum, in qua potissimum professione eorundem major esset industria: id est, utrum in illa eremitica puritate, an in ista conversatione communi, magnanimitas eorum mirabilius aptaretur.

§ IV. Donum prophetiæ; mors; cultus apud Græcos et Latinos; elogia; chronotaxis.

D

Præter alia plurima dona, quæ Deus in sanctum Eremitam nostrum benignissime concessit, spiritum etiam prophetiæ ipsi contulit. Id probatur e Vitæ Patrum libro 5, libello 5, num. 35, pag. 578, ubi leguntur ista memorie prodita, quæ eui aptius applicentur, quam abbati Moysi Æthiopi, qui adeo in Scheti elaruit, non video: Senex quidam erat in Scithi: qui cum incurrisset in ægritudine magna, serviebant ei fratres. Et videns senex, quia laborarent, dixit: Vado in Ægyptum, et non solvam fratres istos. Et dicit ei abbas Moyses: Non vadas, quoniam in fornicationem incursum es. Ille autem contristatus dicebat: Mortuum est corpus meum, et tu mihi ista dieis? Surgens ergo abiit in Ægyptum. Quod cum audiissent homines circumquaque habitantes, offerebant ei multa. Venit etiam ad eum quædam virgo fidelis, volens obsequium suum seni infirmanti deferre. Et post aliquantum temporis, cum paululum de ægritudine, qua tenebatur, melius habuisset, incurrit in eam, et illa concepit. Interrogata autem a vicinis loci, unde conceperit; illa respondit: De seue hoc.

Prædictæ carnis
lopsum

E

32 Illi autem non credebant ei. Senex vero dicebat: Ego hoc feci; sed custodite mihi infantem, quem peperit. Quæ cum genuisset puerum, et ablactatus fuisset, tulit senex infantem in humeris suis, et die, qua erat festivitas in Scithi, occurrit ibi, et intravit in ecclesiam coram multitudine fratrum. Illi autem videntes eum, fleverunt: Qui dixit fratribus: Videtis infantem hunc? filius est inobedientiæ meæ. Cavete ergo vos, fratres, quia in senectute hoc feci, et orate pro me. Et pergens ad cellam suam, ad initium primæ conversationis suæ reversus est.

eiusdem solitarii,

33 Aliud vaticinium sanctus Abbas noster edidisse dicitur in eodem monte Scheti, et imminentem Mazicorum grassationem prænuntiavisse. Tomo IV Julii, die XIX ejusdem mensis, pag. 610 in S. Arsenio anachoreta, dixi de illorum barbaræ crudelitatis, duplici irruptione, ejusdemque tempore, quæ hic non repeto. Quoniam vero solitudo Schetica erat salis propinqua barbaræ isti genti (vide Historiam Lausiacam cap. 7) non mirum est, solitarios istos grassationibus Mazicorum expositos fuisse. Sancti porro vaticinium super eorum adventu in Schetim, ita narratur, in Vitæ Patrum libro 5, libello 18, num. 13 et 14, pag. 638: Dicebat abbas Moyses in Scithi: Si custodimus mandata patrum nostrorum, ego præsumens de Deo spondeo vobis, quia huc barbari non venient: si autem non custodierimus, desolandus est locus iste. Sedentibus aliquando fratribus apud eundem abbatem Moysen, dicit eis: Ecce barbari hodie in Scithi venient, sed surgite et fugite. Dicunt ei illi: Et tu non fugies, abba? Ille autem dicit eis: Ego per tot annos exspecto diem istum, ut impleatur sermo Domini mei Jesu Christi dicentis: Omnes qui accipiant gladium, gladio peribunt. At illi dixerunt ei: Neque nos fugiemus, sed tecum moriemur. Et ille dixit eis: Ego causam non habeo: unusquisque vestrum videat quomodo se deat. Erant autem septem fratres cum eo, et dieunt

et barbarorum
irruptionem in
Schetim, a quibus
occisus

F

A cunct ei: Ecce barbari appropinquarunt januae, et statim intrantes barbari occiderunt eos. Uuus autem ex eis timore carnali perterritus fugit, et abscondit se post plectas de palmis; et vidit septem coronas descendentes, et coronantes abbatem Moysen et sex fratres, qui cum eo fuerant interfecti.

rica similitudine deus vocetur, non habeo exploratum ex ejus dictis et gestis.

AUCTOR J. P.

37 Gloria vero posthuma S. Moysis singulari incrementum accepit, quando ab ecclesia Græca ad Latinam propagata est, quæ in suo Martyrologio hae die illum ita annuntiat: Item sancti Moysis Æthiopis, qui ex insigni latrones insignis anachoreta, multos latrones convertit, et secum duxit ad monasterium Singulare etiam est, quod annua S. Moysis memoria fuerit peculiari titulo propagata ad ecclesiam S. Salvatoris Ordinis Cisterciensis Antverpiæ. Nam in libello ibidem impresso, qui continet festa particularia ejusdem ecclesie propter notabiles Sanctorum et Sanctarum reliquias, notantur ista: xxviii Augusti S. Moysis eremita et confess. M. et com. in utrisque vesp. et laud., collecta: DEUS QUI NOS.

et Latinos

tanquam martyr dicitur,

34 Porro coronæ illæ, sicut observat Tillemontius tomo 10 Monumentorum ecclesiasticorum in S. Moyse pag. 75, non tantum designabant gloriam, quam Sancti isti per suam in penitentia ac bonis operibus perseverantiam adepti erant: verum etiam martyrii honorem, quem morte sua meruerant, Ecclesia catalogo Martyrum consueta illos adscribere. qui post sanctam vitam occisi fuerunt a barbaris infidelibus, sicut sancti Pautus, Isaias, et alii in solitudine, cui nomen Rhaitum, et in Sinai (loca sunt in Arabia ad Mare rubrum) ad annum circiter 373 perempti (de quibus agit tomo 7, a pag. 573.) Hisce addit, quos eodem etiam die et in eadem solitudine Sinai occisos referunt circa initium seculi 5, mittens lectorem ad ea, quæ collegit de S. Nilo, videlicet S. Sarmatam, discipulum S. Antonii, cujus memoria agitur die xi Octobris. Idcausæ est, prout observat idem auctor, quod ereditum sit die vii Februarii nostri pag. 46, titulum hunc deberi S. Moysi ac sociis ejus (eisdemne, an diversis ab iis, de quibus modo dixi postea discutiam.) Hæc est Tillemontii ratiocinatio ulterius nobis infra præbitura materiam examinis.

38 Accipe Viri sanctissimi etlogia. Palladius pag. 66 in editione Herveti, Hæc est vita, quam egit Moyses Æthiops, qui ipse quoque numerabatur inter maguos. Græca vero Meursii sic habet: Ἀὐτὴ ἡ ἐνθεος τῆς ἀσκήσεως πολιτεία τοῦ ἀλατῶνιστου ἀθλητοῦ Μωϋσεως τοῦ τῷ γένει Αἰθιοπῶν, τὴν δὲ ψυχὴν ἐξισχυοντες θεία χάριτι θεὸς καὶ αὐτὸς τὴν ἐν τοῖς μεγάλοις τῶν πατέρων κατορθώμασιν ἀφιθροῦμενος. Quæ ita interpretor: Hæc (est) divina exercitationis conversatio invicti pugilis Moysis, genere Æthiops, anima vero se assuefacientis divinæ gratiæ, qui etiam ipse inter maguos patres recte factis numerabatur. Sozomenus pag. 683 his eum laudibus extollit: Αἰνῶν., nemini unquam talem ac tantam mutationem ex vitio ad virtutem contigisse, quantam isti: quippe qui ad culmen monasticæ philosophiæ pervenerit, et dæmonibus maximum terrorem incusserit, et Schetiensium monachorum presbyter factus sit. En tibi nunc, lector, etlogium, ex dicto mox Synaxario Græco, quod habetur ad calcem tomi i mensis Augusti, Latine redditum de more, etiamsi aliunde satis nota sint, quæ in eodem narrantur: Mense eodem (Augusto) xxviii (die) memoria sancti patris nostri Moysis Æthiops. Ille Beatus genere quidem erat Æthiops, colore autem admodum niger, ejusdam administri reipublicæ famulus, quem dominus ejus expulit propter multam morum perversitatem, et latrocinandi institutum. Ille aliquando infesto in pastorem quemdam fuit animo, memor, quod in re aliqua impedimentum sibi interposuisset: quem etiam occidere voluit.

etlogia

E

refragante Palladii silentio:

35 Vide interim, quantopere ab isto martyrio S. Moysis Æthiops discrepet Palladius, auctor gravissimus ac fide dignissimus, qui de ipsius quidem morte, ætate, presbyteratu, ac discipulis diserte meminit, sed de genere mortis nihil dicit, et non aliter de ea loquitur, quam si contigisset sine violentia et in pace: Obiit, ait pag. 66, ante septuaginta quinque annos natus in Scete, cum factus esset presbyter, relictis septuaginta quinque* discipulis. Si Sanctus fuit martyr, quomodo Palladius hoc ignorare potuit? Si non ignoravit, quomodo potuit sic scribere? Ille Rhodus, hic saltus. Atque hæc quidem sunt semina controversiæ atmodum intricatæ, de qua pluribus infra. Subjicio interea temporis cultum S. Moysis hodierni, et etlogia.

* in Græco textu apud Meursium lego ἑβδομήκοντα, id est, septuaginta

cultus apud Græcos

36 Annua S. Moysis memoria inscribitur Typico S. Sabbæ nuneupato, ac Synaxario, quod ex Menologio, jussu Basilii imperatoris Porphyrogeniti edito, exstat apud nos ad calcem tomi i Augusti. Annuntiat etiam Sanctus noster et laudatur in Menologio Sirlletiano. Nostra apographa Græca Mss. singillatim his attaxere prætermitto. In Officio sacro, quod hac die habetur in Menæis magnis Græcis typo editis, compellatur egregiis etlogiis, et sequentibus duobus versiculis honoratur; et quoniam Menæa illa, quibus utor, valde mendosa sunt, adhibui eis manum, prout judicavi sensum exigere, qui sic sonat:

Φησι τὸ βιβλίον· Καὶ θανάτῳ Μωϋσεὺς μέλας, Ἄνθρωπος ὄψιν, καὶ θεὸς τὴν καρδίαν.

Dictum refert: Vel mortuus Moyses niger: Homo facie, sed corde qui deus fuit.

Additur hoc hexametrum de ejus sepultura:

Τάψαν ἐν εἰκάδι Μωϋσῆν ὀγδόῃ Αἰθιοπῆα.

Æthiopen sepelit vicena octava Moysen.

Fortasse respicit ad paræmiam Græcam poëta in primo versu, Αἰθίοψ ἐὼ λευκαίνεται, de qua dixi in S. Æthiopo Eunucho per S. Philippum diaconum baptizato pag. 5 hujus tomi. Qua vero metapho-

39 Guaras igitur, quod trans Nilum esset aquis inundantem, oris morsu tenens machæram, et vestimentum capiti imponens, notando transmisit. Pastor vero presentiens adventum ejus, fuga se subduxit. Ille autem, arietibus quatuor egregiis naetatis et vinculo ligatis, Nilum natan-do iterum trajecit. Dum vero coucdisset eorum carnes, et pelles pro vino vendidisset, ad socios suos discessit. Hæc autem narraui, ut osteudam, salvari posse [peccatores] per penitentiam, si velint. Ille tandem aliquando compunctus ex occasione aliqua, monasterio se tradidit, et eoque penitentia processit, ut socios suos ad Christum adduxerit. Dum sederet aliquando in cella sua, latrones quidam accesserunt ad illum, ignorantes quod ipse esset Moyses: quos Beatus func ligatos adinstar sacci palcarum, humeris suis imposuit, atque ad ecclesiam * se contulit; et ad fratres dicit: Quoniam sane non licet mihi injuriam facere, et hos inveni accedentes ad me, quidnam de his vultis? Illi autem cognoscentes, quod

F

ejus:

* in Græco est κυριακόν

DOCTOR
J. P.

quod Moyses esset famosus ille atque insuperabilis latronum princeps, postquam Deum glorificassent, etiam ipsi mundo renuntiaverunt, et probatissimi monachi facti sunt. Sanctus itaque Senex exacta vita secundum Dei placitum, ac dæmonis libidine superata, moritur annorum septuaginta quinque, presbyter etiam factus, et discipulos relinquens septuaginta. De voce *νεμίζιον*, (id est ad litteram Dominicum) quam Latine vocavi ecclesiam, consuli potest Cangius in utroque Glossario.

Chronotaxis
vitz

40 *Ætas* porro ista annorum septuaginta quinque occasionem nobis præbet tentandi, an ex his atque aliis conlexi possit *chronotaxis vitæ*, quam dabimus per modum conatus vel systematis chronologici, cum difficile sit, eam exacte definire, et suis illam annis aptare. *Ætas* vero Sancti jam dicta confirmatur ex *Historia Lausiaca* superius num. 35, de qua etiam apographum *Vitæ*, quam habemus e bibliotheca Cæsarea Vidobonensi; etiamsi Nicephorus Callistus tomo 2 *Ecclesiasticæ historiæ* lib. xi, cap. 36 asserat, vitam circiter annum octogesimum quintum finivisse. Si vitam B clausit S. Moyses seculo circiter quarto exeunte, ponamus vivere eum cæpisse anno circiter 325. Tillemontius tomo 10 *Monumentorum ecclesiasticorum* pag. 64 conversionem ejus accidere potuisse indicat anno ætatis 25 vel 30, qui poterit concurrere secundum jam dicta cum anno seculi istius 50 vel 55. In monasterio quodam Schetensi dirigendis solituriis præfuit anno circiter 375 vel 380, si Baillet credimus in ejus *Vita*.

ac mortis

41 Difficilioris prorsus indaginis negotium est definire annum ejus emortualem. Prædictus *Monumentorum collector* pag. 75 hanc difficultatem vidit, certumque esse affirmat, quod obierit ante annum 420, cum Palladius de ipsius morte loquatur. Sed ista temporis notatio nimis vaga est. Ad dit, judicium ferri posse, quod acciderit illud inter annum 391 vel 392, quo uuctor iste videtur cum eo locutus, et annum 400, quo Cassianus potuit discessisse ex Ægypto. Sed idem collector præsens argumentum pluribus curis disculere conatur in notatione 5 super S. Moyse latrone, pag. 728 et 729, quæ est de tempore mortis ejus. C Si Moyses, inquit, a Mazicis occisus, sit Lybicus aut alius quispiam a latrone diversus, nihil videmus dicendum de tempore mortis ejus, quam quod contigerit in fine seculi 4, vel in exordio seculi 5. Deinde significat, haberi ex epistola Synesii, quod Ausuriani vel Austoriani, barbari illarum regionum populi, universam depopulati fuerint Lybiam anno 412, immo vero minati fuerint Ægypto. Floruit scriptor ille imperantibus Arcadio et Theodosio juniore, fuitque archiepiscopus Ptolemæidis in Lybia, ejusque gesta in historicam narrationem redegit Tillemontius tomo 12 pag. 499 et sequentibus, ubi articulo 24, a pag. 550 ex eodem Synesio depopulationem jam dictam pluribus exponit. Et nonnullis interjectis in notatione 5 modo indicata, redit ad tempus mortis S. Moysis, quod inquirimus.

utcumque

42 Quod si Moyses, ait, martyr sit idem, qui latro, et idem, qui habitabat in Calamis, mortuus sit oportet ante annum 400: Serenus quippe et Paphnutius cum Cassiano loquuntur de eo tamquam de homine jam mortuo, qui habitavit etc. Vide *Collationis tertix* caput 5, et *Collationis septimæ* caput 26. Jam vero Cassiano S. Chrysostomi discipulo facto postquam profectus esset in Schetim, vix hoc accidere potuit post annum 400; atque adeo mortuus fuerit eo tem-

pore, quo Cassianus erat in Ægypto, id est, ut D nos, inquit, credimus, inter annum 390 et 400: cum mortuus esse non potuerit ante annum 390, idque non ideo tantum, quia hunc eundem esse credimus, quocum Cassianus sermones contulit in Scheti; verum etiam quia S. Arsenius, qui ad solitudinem se non contulit ante annum 385, solitarius erat jam tum, quin immo in pietate multum profectus, quando S. Moyses tunc etiam vivebat, ex Cotelerio pag. 368 et 369.

43 Palladius, qui in Cellulas pervenit anno 391, videtur dicere, quod sibi retulerit *historiam suarum tentationum*: idque colligit Tillemontius e textu Græco *ὡς αὐτὸς διηγήσατο*, id est, sicut ipse narravit. His, quæ proposui haclenus e dicto collectore, obiter addo, illud, sicut ipse narravit, haberi in Latina versione Gentiani Herveti, qua ulor, pag. 63; sed non inveniri a me in textu Græco, quem edidit Joannes Meursius. Longa quidem et varia est superior Tillemontii ratiocinatio, in omnem se operose versantis partem, ut ad exactam veri temporis, quo obiit S. Moyses noster, cognitionem perveniret; sed omnia et singula non revoc ad novum examen; præsentis controversia eo redeunte, ut videatur non improbabile, quod Sanctus e vita excesserit anno circiter Christi 400, sicut eum ponit Castellanus, et, ut huic alium etiam annumeremus, Bailletus. Nos initio hujus *Commentarii* signavimus eum obiisse seculo circiter quarto exeunte, quod fere in idem redit.

ordinatur.

E

§ V. Solitarii Sancto nostro synonymi; hujus discipuli, dignitas abbatialis, sacerdotium et fortasse martyrium.

Sanctus Moyses, episcopus Saracenorum in S Arabia, diversus est ab hodierno, quem cum isto confusum fuisse diximus tomo 11 *Februarii*, die vii, quo de illo actum est, pag. 45. Ibidem pag. 46 dati sunt apud nos SS. Moyses abbas et sex monachi martyres, et ponuntur in Ægypto: Moyses vero ille Lybicus dictus refertur. At primo, non satis intelligo, cur annuntientur in Ægypto; et non potius in Scheti; cum in prædicatione ac narratione eorum martyrii, quæ ibidem producit ex *Vitis Patrum*, et quam superius § 4 post initium retuli, legantur ista: Dicebat abbas Moyses in Scithi etc. Sedentibus aliquando fratribus apud eundem abbatem Moysen, dicit eis: Ecce barbari hodie in Scithi venient., et barbari occiderunt eos. *Palæstra* itaque eorum martyrii non fuit proprie in Ægypto, sed in Scheti Lybiæ. Secundo, non satis video, quod Moyses ille Lybicus dictus intelligi hic debeat, nec satis capio, quo fundamento varia ei applicentur apophthegmata ad eundem diem vii *Februarii*. Ex Palladio certe id conficere nequeo, neque ex Sozomeno, quia paucula dumtaxat de illo habent.

S. Moyses ep-
ab hodierno di-
stinctus: an-
ctium

F

45 Nam Palladius signate de isto Moyse tractans cap. 88, pag. 184 sub hoc titulo, *Vita abbatibus Mosis Lybici*, hæc memorat: Moyses Lybicus fuit vir mitissimus, et maxima charitate præditus. Is dignus est habitus dono curationum. Is hoc narravit, aquæ videlicet venam mirabili modo

synonymus.

A modo in puteo a Piore elicita in usum monachorum. Alia vero de isto Moyse ibidem non lego, præter hæc paucula. Sozomenus *Historiæ ecclesiasticæ* lib. 6, cap. 29, pag. 684 de illo hæc scribit: Moyses.. mansuetudine et caritate, et languorum enrationibus, quos oratione sola pellebat, præ cæteris inclaruisse memoratur. Tertio, probare neutiquam possum, quod Moyses Lybicus sit ille, qui cum sex monachis occisus fuerit in Scheti: nam quoniam ibidem interemptus Moyses dixit: Ego per tot annos exspecto diem istum, ut impleatur sermo Domini mei Jesu Christi dicentis: Omnes, qui accipiunt gladium, gladio peribunt, ut videre datur supra § 4, seipsum fortasse hic designat ille Moyses, qui in vita seculari latrocinii assuetus, e latrone ad optimam frugem ac eximiam sanctitatem conversus est. Et vero mors ejus, que ponitur inter apophthegmata apud Cotelierium pag. 553, his ibidem pag. 519 et sequentibus depingitur characteribus, qui soli et uni Moysi hodierno videntur esse proprii: dicitur enim vehementissime.. tentatus ad fornicationem.. Æthiops.. longus et niger.. in Sceti.

B 46 Validum tamen contra hanc sententiam est argumentum, quod Palladius, qui multis scribit de abbate Moyse, qui fuit ex latronibus, quique vel ipsum mortis ejus locum, annos ætatis, ac numerum discipulorum indicat, nihil dicit de genere mortis ipsius. Hic nodus est difficultatis, quam tangebam num. 35. At respondeo, auctorem eundem etiam scribere de Moyse Lybico, ac nihil dicere de illius morte. Neque reponas, eum obiter dumtaxat scripsisse de Moyse Lybico, atque accidere potuisse, ut ignoraverit mortem ejus, si incidere in tempus illud, quo Palladius discesserat e solitudine. Nam respondeo, hæc in meris posita esse conjecturis: neque enim Palladius scripto plus de eo tradidit, quam supra diximus. An, et quid de illo postmodum didicerit extra solitudinem, quisnum divinet? Respondeo denique ad objectum e Palladio silentium de genere mortis S. Moysis e latrone conversi, auctores historicos omnes non scribere omnia semper, sed varia omittere non raro, que alii suppleant historiæ collectores. Quod quam sæpe fiat in Opere nostro, quis ignorat? Non sequitur ergo: Palladius hoc non refert, ergo falsum est. Nec objicias Græcos in

C Menæis magnis excusis, nec in elogio Synaxarii Græci, supra a num. 38 a me Latine reddito, quia vel seculi sunt, vel transcripserunt Palladium, aliumve scriptorem, qui hausit ex isto fonte. Si tamen Palladii silentium alicui appareat tanti ponderis argumentum, ut eidem refragandum non censeat; querere ipsi licet Moysen alium, cui aptius conveniant congruentiæ, quas de hodierno præmisi: hæc tamen quoniam rem non evincunt, controversiam præsentem non decido, sed in medio eam relinquens eruditorum judicio permitto. Jam vero alia se offert controversia, quisnam sit ille Moyses, qui in Collationibus Cassiani nominatur.

47 Tillemontius in notatione tertia super S. Moyse latrone pag. 728 conatur probare, quod hic Moyses verosimiliter sit Moyses Schetensis, de quo loquitur Cassianus. Gazæus, inquit, Cassiani commentator (quem citat in notis pag. 218, designata in indice citationum collatione prima Cassiani, anno 1642 Parisiis edita) credit, Moysen Schetensem, qui loquitur in duabus primis Collationibus istius auctoris, esse haud posse eum, qui fuerat latro, propterea quod hic multo fuerit antiquior quam Cassianus. Sed respondet supra

dictus Monumentorum ecclesiasticorum collector, se nescire, quidnam habeat fundamenti, ut hoc dicat. Deinde appellat ad textum Cassiani, et ex eo affirmat, necesse esse, ut Moyses latro vixerit usque ad annum 390, quo Cassianum in Schetim venisse memorat, et etiam ulterius: cum Cassianus apprime norit virtutem Moysis, qui propter latrocinium a se commissum in solitudinem secesserat, quique ibidem vixerat in quodam eremi Schetensis loco, cui nomen Calamus. (Vide textum Cassiani a nobis allegatum § 1, num. 5.)

48 Hic autem intelligi Moysen latronem secundum Gazæum pag. 336, asserit idem collector. Et vero cum Moyses in Calamis, uti addit, Gazæo pag. 218 idem etiam sit, qui loquitur in Collationibus Cassiani, probabile admodum est, Moysen istum esse latronem, in Vitis Patrum et in Palladio adeo celebrem: id saltem a Gazæo negari non potuisse, nisi contrarius sibi fuerit. Ludovicus Balleau in *Historia Ordinis monastici* lib. 1, cap. 10, pag. 154 affirmat, Moysen illum, qui loquitur apud Cassianum ab Æthiope nostro distinguendum, propterea quod hic a juventute sua fuerit apud S. Antonium. Hoc si probaret, non medioere tribueret pondus sententiæ Gazæi. Verum cum non designet locum, in quo hoc dicatur, addatque collector supra memoratus, se non potuisse illud reperire, non meretur audiri. Ratio itaque temporis non videtur excludere Moysen hodiernum e Collationibus Cassiani: an tamen hic fuerit, non mihi certo constat.

49 Quod Moyses synonymus in Nitria, quem ex Rufino nominavimus in hoc tomo in S. Pæmene anachoreta pag. 26 aliquid habeat præsentis vel superiori controversiæ consentaneum, non habemus compertum, neque meminimus, eus ad notitiam nostram pervenisse hactenus vitæ ejus circumstantias, que hoc probent: non ideo tamen certo removeri hinc deberet, si alia adjuncta id suaderent, quia, ut diximus, in Nitria memoratur (monte ad confina Schetios:) solitarios quippe istos antiquos non ita uni semper affros fuisse loco, ut subinde ad alium non transirent, in laudato jam Pæmene pag. xi ostendimus contra Tillemontium, qui eidem insistens errori in notatione tertia super S. Moyse hodierno ante citata, præter alia, que dixisse se significat de Moyse Lybico, cui martyrium adjudicat, illud adjungit, quod in Nitria potius, quam in Scheti habitasse videatur.

50 At quid dicemus de S. Moyse Æthiope, et Sanctis VII anachoretis martyribus, ex Hagiologio metrico Habessinorum breviter apud nos datis tomo III Junii, die xviii ejusdem mensis pag. 586? Dum ea, que de hisce Martyribus narrantur, confero cum morte synonymi, sociisque septem, de quibus antea disserui, dubitare vix possum quin sint iidem, mihi, ut credo, suffragaturo curioso lectore, qui alteram historiam conferre cum altera, et utramque expendere voluerit. In *Fastis sacris ecclesiæ Æthiopicæ* apud Jobum Ludolfum pag. 419 ad diem xviii Junii annuntiantur Abba Moyses niger. vii Fratres Moysis nigri: et observatur ibidem in notis littera i: Moyses Æthiops in Menologiis Græcorum et Latinorum die xxviii Augusti appellatur; ex insigni latrone insignis anachoretis factus.

51 Paragraphis superioribus deprompsi apophthegmata, et facta historica, que Tillemontius adoptavit et posuit sub titulo S. Moysis hodierni, ac proinde que visa ipsi sunt convenire eidem Moysi. Sed ego me eadem ponere notum, quod omnia

Auctores
J. P.

qui loquitur
apud Cassia-
num:

E

de Moyse in
Nitria:

F

item de syno-
nymo cum se-
ptem aliis.

An dicta et
facta, que an-
te relata sunt,
ad Moysen ho-
diernum spe-
ctent:

nia

ALCOTON
J. P.

nia ad unum referenda sint. Certiora interim in hoc genere sunt, quæ habent Palladius et Sozomenus : quibus adde Vitas Patrum, quando congruentia concurrat, in qua hic potius, quam alius videbitur relucere. Quamquam non refragabor, si quis dicat, quod præsumi utcumque posse videatur, quædam in dictis Vitis solo Moysis nomine notata, hodierno forte Moysi tacite attribui per antonomasiam, cum propter magnam inter antiquos eremicolas nominis celebritatem, tum propter septuaginta discipulos, quos habuit. At de hic aliqua etiam animadvertenda sunt.

ejusdem discipuli:

52 Monumentorum ecclesiasticorum sæpe nominatus collector suæ de S. Moysæ hodierno lucubrationi subjungit duos e pluribus ejusdem, uti vult, Moysis discipulos, Zachariam videlicet et Carionem, pag. 76 et sequentibus varia de iis memorans e Vitis Patrum atque Apophthegmatibus apud Cotelerium. Hæc legi possunt pag. 443 et 444, item pag. 516 et sequentibus : illæ vero libro 3, num. 86, pag. 513, et lib. 5 libello 15, num. 17, pag. 623. Invenio apud Cotelerium nomen Moysis, ac duos istos, de quibus agebam, in Scheti resedisse, ac mentionem fieri de Isidoro ejusdem loci presbytero, eodem forte, de quo Palladius, et quocum egit S. Moyses Æthiops e latrone conversus : rei gestæ textum citavi § 2. Sed idem auctor magnum Isidorum illum ibidem vocat. Verum cum dubitari non possit, quin hic Moyses in tanto discipulorum numero omnes vel plerosque saltem habuerit virtutum suarum testes atque heredes, parum nostra et Sancti interest, an Zacharias et Carion sub ejusdem fuerint disciplina, an sub alterius synonymi.

fuit abbas
presbyter, ac
forte martyr.

53 Ex tam multis ejus discipulis videtur confici veri nominis abbatem existisse. Abbas vocatur apud Palladium in titulo Vitæ prævio, qui in eodem non est in Græco exemplari, quod vulgavit Meursius. Factus fuit presbyter, teste Palladio. Potest etiam appellari martyr ab iis, qui eum non distinguendum a synonymo, qui a barbaris occisus est, censebunt cum Tillemontio. Titulos hosce illi dedi ante exordium hujus Commentarii prævii, ita tamen, ut martyrium restrinxerim per adverbium fortassis, si alteri synonymo conveniat.

C

§ VI. Vitæ Græcæ exemplaria; nostræ observationes.

Duplex Vita
Græcæ

Præcipuus Vitarum fons est Palladius, antea a nobis laudatus. Ad hunc referenda sunt, quæ de Sancto commemorant duo biographi Græci, quorum narrationis exemplaria Mss. sunt apud nos. Unum acceptum e codice Ms. bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis, de quo sæpe facta jam fuit mentio per decursum hujus mensis Augusti. Nullum præfert auctorem; sed hoc prænotatur titulo : Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Μωσέως τοῦ Αἰθίοπος ΚΗ'. Hoc est : Sancti patris nostri Moysis Æthiopsis (Vita) xxviii (Augusti.) Incipit : Οὗτος ὁ μακάριος Μωσῆς τῷ μὲν γένει ἦν Αἰθίοψ, τῇ χροίᾳ μέλας ἀκριβῶς. Hic beatus Moyses genere quidem erat Æthiops, colore (autem) niger admodum. Finis est : Τελευτᾷ δὲ ἐπὶ τὴν ἑβδόμηκοντα πέντε ἐν τῇ Σκήτῃ, γεγονώς καὶ πρεσβύτερος, καταλιπὼν ἑβδόμηκοντα μαθητάς. Ταῖς πρεσβείαις αὐτοῦ, Κύριε, σῶσον πάντας ἡμᾶς etc. Obiit autem annorum septuaginta quinque in Scheti, factus etiam presbyter, relinquens se-

ptuaginta discipulos. Intercessionibus ejus, Domine, salva nos omnes etc.

55 Aliud Vitæ exemplar reliquit nobis Papebrochius noster a se scriptum ex cod., prout addit, Ambros. f. N. n. 152. Vide Mart. Maximi. Majorem de hoc codice notitiam suggessi in hoc tomo pag. 29, ubi etiam agitur de ejusdem scriptore monacho quodam Laurentio in monasterio Rutiensi, quod est in Calabria. In hoc Ms. aliquanto longior est narratio, quam in superiore. Vitam porro istam typis committam, e Græco in Latinum sermonem a me conversam, et Annotatis instructam. In eadem apud nos num. 9 occurrit *σαλός ἐστι*, quæ expressio aliquantulum exerceit Tillemontium in notatione 2 super S. Moysæ latrone. Dicit enim, se non invenire vocem *σαλός* nec in Constantino, nec in Meursio : voci autem *σαλός* non dari ab illis significationes, nisi quæ huic loco non conveniunt. Sed Palladius, inquit, quem allegat cap. 41, pag. 958 et sequentibus, adhibet eandem vocem respectu filix, quæ fatuam sese et possessam fingeat, addens, se idcirco credidisse, quod vox ista deberet hic sumi in eodem sensu, pro quo insuper affert versionem Cotelerii. (Consuli hæc potest pag. 552.)

exemplar :
notationes
nonnullæE
in illud,

56 Ibidem etiam observat ex Vitis Patrum, quod stultus sit in versione Pelagii Diaconi, et alterius, quem volunt esse Rufinum; sed utrumque ibidem addere et hæreticus, quod non est in textu Græco, et vix umquam passos esse Sanctos, ut appellarentur hæretici, longe minus, ut ipsimet hoc se onerarent opprobrio. Quod hic proferebat Tillemontius e duobus istis scriptoribus, habetur in Vitis Patrum lib. 5, libello 8, num. 10, pag. 593, et lib. 3, num. 119, pag. 517. Et vero nomen adjectivum, de quo hic agebatur, adeo apud antiquos fuit notum ac pervulgatum, ut in nomen proprium fuerit commutatum, illisque datum Sanctis, qui, ut mundi desipientis vanitati ac fatuitati ludos facerent, sub simulato atque affectato stultitiæ velo cælestem suam sapientiam occultarunt, facti stulti propter Christum. Consule, quæ jam pridem scripsi tomo 1 Julii, die 1 ejusdem mensis, pag. 129 in S. Symeone Salo, ubi obiter indicavi, hujusmodi Sanctis id cognominis *Σαλός* inditum a voce Syriaca.

57 Haud equidem miror, nihil memorari in Vita prædicta, quam Laurentius Rutiensis monachus scripsit, de quodam dæmone ad meliorem frugem converso per S. Moysen nostrum; hoc videtur utcumque mirum, quod res illa breviter memorata in textu Græco Palladii, quem edidit Meursius, et in quo narrantur gesta Moysis Æthiopsis, sit omissa in Latina Herveti versione, quin immo, sicut lego apud scriptorem neotericum, in versionibus diversis. Textus Græcus Palladii sic habet : Καὶ οὕτω προσήλθεν τῷ πράγματι τῆς μετανοίας, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν συμπρωτότην αὐτοῦ ἐκ νεότητος δαίμονα, τὸν εἰς πάντα αὐτοῦ συναμαρτῶντα, ἀντικρὺς εἰς ἐπίγνωσιν ἀγαγεῖν τοῦ Χριστοῦ. Quæ in Appendice ad Vitas Patrum cap. 7, pag. 954 in Heraclidis eremitæ Paradiso, eadem cum Palladio tractantis, incerto sed veteri interprete, sic redduntur Latine : Suæque pœnitentiæ vitam sic vehementer arripuit, ut etiam Clemonem malorum consortem suorum, qui a prima cum eo ætate peccaverat, ad cognoscendam virtutem Christi eminus collocaret.

quod a nobis

58 Cur autem in Latina Palladii Historia hæc prætermissa? Suspicio, id accidisse, quia per dæmonem intellexerint interpretes diabolum. Verum hæc significatio tam esset ridicula, et Palladio indigna,

Græce reddi-

A *digna, ut potius sit fatendum, vel corruptum esse locum, vel dæmonem hic nomen proprium hominis esse. Rosweydlus in notatione ad locum supra productum pag. 1008, In Græco, inquit, Paladio Parisiensi συμπαίκτην αὐτοῦ, COLLUSOREM SUUM. In Palatino erat συμπρωκτής. Utrobique autem in Græco erat δαίμονα pro Κλήμονα. Sed ex Heraclide Palladius emendandus.*

prælo

59 *Quidnam igitur tantopere commeruit ista historia, quid peccavit, ut nonnulli interpretes eam omiserint, tamquam luce publica indignam? Si vero cuiquam non faciat? satis observatio Rosweydlus, quæ apparet mihi admodum bona, consideret is, quod dicebam de nomine proprio dæmonis, quod vel ex patre homo ille traxerit, vel aliunde ei datum fuerit propter singularem crudelitatem ac profligatum vitæ modum. Sed hoc*

cum plus habeat conjecturæ, quam facti, magis mihi arridet sententia Rosweydlus.

ALSTON
J. P.

60 *Quod tamen attinet ad vocem συμπρωκτήν, cui Rosweydlus substituebat συμπαικτην; videtur mihi in hac aliquid esse contorti, adeo ut incidat mihi suspicio, legendum fortassis esse συμπρωκτώρα, id est, socium vel consortem. Sic autem, ni fallor, legerit vetus Heraclidis interpres, de quo dicebam, ponendo malorum consortem, non vero collusorem. Sic etiam legitur in codice Cæsareo Vindobonensi συμπρωκτώρας plurali numero: cujus fragmentum producemus in Annotatis ad Vitam littera a. Accipe nunc, lector, Vitam, quæ licet res Sancti gestas referat ab antiquis antea ad posteros transmissas, ejusdem tamen exemplar suppressendum non judicavi, quod non novi unquam hactenus vulgatum prælo fuisse.*

subjiçietur.

V I T A

A Laurentio monacho Rutiensi descripta,

B

E

E codice Ambrosiano, interprete Joanne Pinio.

Οὐδὲ δούλοις, οὐδὲ κακούργοις ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀποκένκεται, ἀλλ' ἐντός εἰσι ταύτης οἱ τῆ μετανοία, κατὰ θεῖ, κεχρημένοι, καὶ τὸ βίον ὀρθῶς αἰρούμενοι, καὶ κατὰ Θεόν· οὐδὲ Σκύθαις πάντως, οὐδὲ Λιθίοσι. πάντες γὰρ χωρητοὶ σὴ ἀγνή* Χριστοῦ, καὶ πάντας ἔλκει πρὸς τὴν μάνδραν τῆς ἐπιγνώσεως ὁ Ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων, Χριστός. Καὶ τοῦτο καὶ ἐξ ἄλλων μὲν πλείστον ἐνεστι κατιδεῖν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀπ' αὐτοῦ, τοῦ προσκειμένου νῦν ἡμῖν εἰς διήγησιν, Μώσεως, φημι, τοῦ Λιθίοπος. "Ὅσῳ γὰρ καὶ δύστροπος ἦν ὁ ἀνὴρ, τοσαύτῳ καὶ τὴν ἀρετὴν γέγονε μέγας καὶ περιβόητος.

* l. ἀπέλη.

2 Οὗτος οὖν ὁ μεμελασμένον ἔχων μὲν τὸ σῶμα, λαμπροτέρων δὲ τὴν ψυχὴν τῶν ἡλιακῶν κτησάμενος μαρμαρυγῶν, οἰκίτης γέγονε πολιτευσέου τινός, οἰκίτης οὐκ εὐνοου, οὐδὲ φίλα δεσπότη φρονῶν, ἐναντία δὲ καὶ τῶν καλῶν τρόπων ὄντα μακρόν. Πᾶν γὰρ εἶ τι συρφετῶδες καὶ φαῦλον, πᾶν εἶ τι δύστροπον καὶ ἀπειρημένον, εἰργάζεσθαι, καὶ ἐμελέτα, καὶ καθ' ἑκάστην, ὡς εἰπεῖν, τὴν ἡμέραν ἐν χερσὶν εἶχε καὶ λογισμῶ, μὴ μεταβαλλόμενος τὸ σύνολον τῶν σκοπῶν μὴ ὀργῆ δεσπότη, μὴ παιδεία, μὴ κακώσεων ἄλλαις. "Ἐνθεν τοι καὶ τὴν διάρῳσι ἀπαγορεύσας ὁ τοῦτου δεσπότης πόρῳ τοῦτου βάλλει τοῦ αὐτοῦ ὁ καλῶς ποιῶν ὀφθαλμῶν καὶ ὅς ληστείας καὶ κλοπαῖς ἐνεφιλοχῶρει καὶ φόνοις καὶ λοιπαῖς ἄλλαις κακουργίαις παντοίας, ὧν μὴ εἰς ἐπιμνησθῆναι καλόν.

3 Τῆ τοῦ σώματος βῶμη πεποιθὸς ὁ Μωσῆς ἔξεισι μόνος εἰς ληστείαν ποτὲ. Ποιμένος οὖν τινος παρεμποδίσαντος καὶ κωλύσαντος αὐτὸν τῆς ὁρμῆς, εἴτε μηνύμασιν εἴτε τρόποις ἄλλοις τισὶν οὐκ ἔχοι λέγειν, ἐκεῖνος ὅλος ἐκμανῆς γεγῶνός ἐπιτίθεται τοῦτο τὸν Νεῖλον νύκτωρ πλημμυροῦντα διανηζάμενος. Τοῦτου προαισθημένου τὴν ἔφοδον καὶ πρὸς φυγὴν τραπομένου, ὁ Μωσῆς ἀποτυχῶν τοῦ σκοποῦ, κριοῦς τέσσαρας ἐπιλέκτους ἐν θυμῶ σφαγιάσας, καὶ σχοῖνῳ συνδήσας, τὸν ποταμὸν δι' αὐτῶν νηχόμενος ἀντεπέρασε. Τῶν κρεῶν τῶν αὐτῶν μετασχῶν, καὶ τὰ κῶδια τοῦτων οἴνου διαπώλησας, τοὺς ἐταίρους κατέλαβε πεντήκοντά που τοῦ ποταμοῦ τὴν οἴκησιν σταδίου ἀπέχοντάς. Ταῦτα τοῦ Μωσέως τὰ θεινὰ νεανιεύματα καὶ τεχνάσματα καὶ τοιαῦτα καὶ μεῖζονα.

Nec servis, nec maleficis regnum Dei occlusum est (sed intra illud sunt, qui, ut oportet, pœnitentiam exercent, atque ad recte vivendum, et secundum Deum, appellunt animum) nec Schytis, nec Æthiopicibus: omnes enim sunt capaces gregis Christi, bonusque Pastor omnes trahit ad cognitionis stabulum, qui animam posuit pro eis, Christus. Atque hoc quidem licet videre cum ex aliis plurimis, tum vero etiam ex ipso, cujus nobis nunc præ manibus est narratio, Moyse, inquam, Æthiope. Quanto enim vir moribus erat perversior, tanto etiam virtute major ac famosior evasit.

Post præfationem

2 Hic igitur denigratum quidem habens corpus, anima vero solaribus fulgoribus splendidiore præditus, cujusdam præfecti reipublicæ erat famulus, non benevolus, neque intendens animum servus ad ea, quæ domino erant clara; sed ad contraria, quæque a bonis moribus longe distabant. Quidquid enim erat abjectum et vile, quidquid improbum ac nefandum, operabaturque et meditabatur, ac per dies singulos, ut ita dicam, habebat in manibus ac cogitatione, nec domini ira, nec castigatione, aliisque inflictis malis vel tantillum a proposito absterritus. Ude dominus ejus, desperata illius emendatione, et conspectu eum suo amovit, recte faciens. Ille autem latrocinii, furtis, cædibus, reliquisque aliis maleficis multimodis operam dabat, quorum unum meminisse juverit.

narrat scribitur

3 Corporis robore confusus Moyses exit solus aliquando ad latrocinium. Dum igitur pastor quidam impetum ejus impediret ac inhiberet, (an signis, an aliis modis quibusdam, non habeo dicere;) ille totus in furias raptus, ad eum se agit, Nilum inundantem noctu transnans. Illo autem accessus præscio, atque in fugam verso, Moyses sine suo frustratus, quatuor arietibus egregiis in furore inactatis, et fune ligatis, fluvium cum ipsis natando transmisit. Eorum igitur carnibus potius, pellibusque eorum pro vino venditis, pervenit ad socios, quorum habitatio quinquaginta stadia a fluvio aberat. Hæc Moysis est horribilis strenuitas, ad machinamenta hujusmodi ac majora. Hæc vero cursim retuli, Dei erga suum figmentum commiserationem

profligatum Moysis vitam,

A. LAURENTIO
MONACHO.

et patientiam obstupescens : quomodo per pœnitentiam trahat omnes ad salutem, nihilque sit iniquitatum, quod vincat magnam ipsius ac ineffabilem misericordiam.

et conversio-
nem :

4 Talis quippe ac tantus dux latronum, cujus vel dictum solummodo nomen incutiebatur multis metum; famosus hic in malitia, et crudelitate nulli secundus, divina gratia animam ejus tangente per causam aliquam non prorsus exiguam, in quam incidit, Dei mortisque ac judicii memor, omnem illum diuturnum et multis peccatis sædum vivendi modum reliquit, omnemque manipulum clandestinum, ac insidias omnes commilitonum: de improvise venerabile monasterium adit, habitu miserabilis, modo humilis, spiritu contritus, totus contractus, totus animi motu plenus, lacrymis ac gemitibus refertus. Ac primo quidem monachis, qui ibidem erant, metum inedit, deinde accidit ad pedes præfecti, veniamque commissorum fervide petit, singillatim ea annuntiat, cogitationes, actiones, inventiones, mentem, opera; nihil eorum, quæ feeerat, ipsum celavit; quia nihil horum quidquam, quod condonatum non esset, volebat subtrahere.

petit et obtinet
habitum mo-
nasticum :

5 Petit apud hos, rebus omnibus mundanis abdicatis, suscipere salutis pignus, monasticum, inquam, habitum, uberes etiam tunc effundit lacrymas, utque non frustretur desiderio, supplex foris obtestans. Præfectus itaque incredibili hac mutatione percussus (audierat enim hujus viri gesta) benigne illum admittit, osculatur illum, ambabus manibus amplectitur, et tamquam aliquem e magnis viris illum videt propheta omnino, vel etiam internorum perspicax: tondet illum, monastico habitu dignatur, catalogo fratrum accenset; docet, instruit, hortatur, convenientes ei dat præceptiones: eratque Moyses ad monastici instituti leges non tamquam super conflatum, sed quasi a multis annis ea cum laude exercens, omnia fratrum implens ministeria, et omnia alacriter: nec a conventu aberat, jejuniis et orationibus vacabat, et post tres quatuorve dies sumebat panem et aquam Vir mirabilis. Sublimem humilitatem possidebat, lacrymam continuam, gemitus inenarrabiles, vigiliis per totam noctem a.

a
C
eximia virtu-
tes :

6 Et quid opus est multa dicere? Magnus Moyses in operibus, in miraculis fit spectantibus compunctionis argumentum, dæmonum persecutor, morborum curator, et, ne singulæ memorem, omnibus omnia factus est, postquam divina illi gratia honoravit, ut omnes lucrifaceret, optimus pater, doctor diligentissimus, regula, exemplar, et amussis monasticæ conversationis. Moysen omnes monachi habebant patrem, pastorem, ductorem, sicut optimo Spiritu fuit placitum: et quid opus est multis? quam memorabilis est factus in malitia, tam apparuit ad virtutem ambidexter: eratque Moyses magnus, et in ore omnium versabantur. Moysen resonabat b cremus, Moysen montes, Moysen vicinia omnis civitas. Moyses solus mihi videtur hic mutare parœmiam, quod Æthiops omnino non lavetur c. Etenim, etiamsi non corpus, animam tamen hic abluit hyssopo pœnitentiæ, illamque solaribus fulgoribus splendidior reddidit. Atque hæc quidem pauca e multis.

e
latrones con-
versi : certam-
inim eum
demonne :

d

7 At dignum est, nonnulla ipsius post conversionem contra homines pessimos, et contra dæmonum insultus memorare certamina. Latrones aliqui occurrerunt ei iter agenti d, eumque invaserunt: qui illos vinculis constrictos adducit ad Patres, bo-

Διεξήλθον δὲ ταῦτα, τοῦ Θεοῦ τὴν τοιοῦτον πλάσμα συμ-
πάθειαν, καὶ τὴν ἀνοχὴν ἐκπληττόμενος, πῶς διὰ τῆς μετα-
νοίας ἔλκει πάντας εἰς σωτηρίαν, καὶ οὐδὲν ἐστὶ τῶν ἀδι-
κημάτων, ὅνικα τὴν αὐτοῦ μέγαν καὶ ἀφατον εὐσπλαγ-
χνίαν.

4 Ὁ γὰρ τοιοῦτος καὶ τοσοῦτος λήσταρχος, οὗ καὶ τὸ
ὄνομα λεγόμενον μόνου φόβου τοῖς πολλοῖς ἐνεποίει· ὁ πε-
ριβόητος οὗτος ἐν κακίᾳ, καὶ τὴν ἀπείθειαν ἀπαράμιλλος,
τῆς θείας χάριτος αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἀψαμένως διὰ τινὰ
πάντως οὐ μικρὰν αἰτίαν, ἣ περιπεσὼν ἐρυήθη Θεοῦ, καὶ
θανάτου, καὶ κρίσεως, πᾶσαν ἐλείψθη τὴν πολυχρόνιον καὶ
πολυαμάρτητον διαγωγὴν καταλιπὼν, καὶ πάντα λόγον
ἐρημικόν, καὶ πᾶσαν ἐνεδραν ἀσκητικὴν ἐξ ἀπροόπτου σε-
βασμῆ προέσει μὲν τὸ σχῆμα ἐλείψων, τὸν τρόπον τα-
πεινός, τὸ πνεῦμα συντετρομμένον*, ὅλος καταφῆς, ὅλος
πάθους μεστός, δακρύων πλήρης καὶ στεναγμῶν. Καὶ φό-
βον μὲν πρῶτα τοῖς ἐν αὐτῇ προσεμποιεῖ μοναχοῖς, εἶτα
προσπίπτει τοῖς τοῦ προεστώτος ποσὶ, καὶ θερμῶς αἰτεῖ-
ται τὴν συγγνώμην τῶν ἐσφαλμένων, ἀπαγγέλλει ταῦτα
κατὰ λεπτόν, ἐξαγορεύει τοὺς λογισμοὺς, τὰς πράξεις, τὰς
ἐνθυμήσεις, τὰς διανοίας, τὰ ἔργα, οὐδὲν τῶν εἰργασμέ-
νων αὐτῷ παρενέλιπεν, ὅτι μὴ διασυγχώρητον ἠβούλετο τι
τούτων ὑποληφθῆναι.

*συντετριμ-
μένος

5 Πρὸς τοὺς αἰτεῖ καὶ τοῖς κατὰ κόσμον πᾶσιν ἀπο-
ταξάμενον διέξασθαι τὸ τῆς σωτηρίας ἐχέγγυον, τὸ μονα-
χικὸν ἐνδυμα λέγω, δάκρυα καὶ τούτῳ συχνὰ καταχέει
μὴ παροφθῆναι τῆς ἐπιθυμίας ἐκτὸς λιπαρόν. Ὁ τοίνυν
κατηγόμενος τὸ παράδοξον ἐκπλαγίς τῆς μεταποιήσεως
(οὐδὲ γὰρ ἀνήκουος τῶν τοῦ ἀνδρὸς ἐτύγγανε πράξεων) δέ-
χεται τοῦτον εὐμενῶς, ἀσπάζεται τούτον, χερσὶν ἀμφο-
τέραις περιπλέκεται, καὶ ὡς τινὰ τῶν μεγάλων τούτου
ὄρα προφητικῶς πάντως, ἢ καὶ θιορατικῶς, κείρει τούτον,
ἀξιοὶ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος, καὶ ἕνα τοῦ καταλόγου
τῆς ἀδελφότητος τίθει· διδάσκει, νοσητεῖ, παρακαλεῖ,
ἐντολὰς αὐτῷ δίδωσι τὰς πρέπουσας· καὶ ἦν Μωσῆς πρὸς
τὰ τῆς μοναχικῆς πολιτείας θεσμὰ οὐχ ὡς ἀρτιπαγῆς,
ἀλλ' ὡς χρόνων ἐκ πλείστων ταῦτα κατορθωτικῶς, πᾶσαν
ὑπηρεσίαν ἐπλήρου τῶν ἀδελφῶν, καὶ πᾶσαν προθύμως,
καὶ τῆς συνλήσεως οὐκ ἀπελιμπάνετο, νηστείας καὶ προσευ-
χαῖς ἐσχόλαζε, καὶ διὰ τριῶν ἢ τεττάρων ἡμερῶν τοῦ ἄρ-
του μετείχε καὶ τοῦ ὕδατος ὁ θαυμάσιος. Ταπεινώσειν
ἄκραν ἐκτίσαστο, δάκρυον ἀπαυστον, στεναγμοὺς ἀλαλή-
τους, ἀγρυπνίαν πάνυυχον.

F

6 Καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; μέγας ὁ Μωσῆς ἐν ἔργοις,
ἐν θαύμασι γίνεσθαι, κατανύξιος τοῖς ὄρωσιν ὑπόθεσις
δαιμόνων διώκτης, νόσων θεραπευτής, καὶ, ἵνα καθ' ἕνα-
στον λέγω, πᾶσι πάντα γέγονε, τῆς θείας χάριτος δοξασά-
σης αὐτόν, ἵνα πάντας κερδήσῃ, πατήρ ἀριστος, παιδευ-
τῆς ἀκριβέστατος, κανὼν καὶ τύπος καὶ στάθμη τῆς μονα-
δικῆς πολιτείας. Πστῆρα πάντες τὸν Μωσῆν εἶχον οἱ μονα-
χοὶ, ποιμένα, κατηγητήν, οὕτω τοῦ παναγίου πνεύ-
ματος εὐδοκῆσαντος· καὶ τί χρὴ τὰ πολλὰ λέγειν; ὅσον
γέγονεν εἰς κακίαν περίφημος, τοσοῦτον ἐφάνη πρὸς ἀρε-
τὴν περιδέξιος· καὶ ἦν μέγας ὁ Μωσῆς, καὶ τοῖς ἀπάντων
ἔκειτο στόμασι. Μωσῆν χενὴ ἔρημος, Μωσῆν τὰ ὄρη,
Μωσῆν ἢ πόλις ἢ περίχωρος πάσα. Μωσῆν κἀνταῦ-
θά μοι μόνου τὸ τῆς παροιμίας δοκεῖ παρηλλα-
ξά μοι μόνου τὸ μὴ σμῆχισθαι πάντως Λιβύοπα. Καὶ γὰρ εἰ καὶ
χθῆναι, τὸ μὴ σμῆχισθαι πάντως Λιβύοπα. Καὶ γὰρ εἰ καὶ
μὴ τὸ σῶμα οὗτος, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν ἀπέσμηξε τῷ τῆς με-
τανοίας ὑσώπῳ, καὶ λαμπρότεραν αὐτῇν ἡλιακῶν μαρ-
μαρυγῶν ἀπετέλεσε. Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ πολλῶν ὀλίγα.

7 Πλὴν ἀξιὸν ἐστὶ καὶ τῶν ἐκείνου μετὰ τὴν με-
τάνοιαν ἀγόνων πρόστε τοὺς τῶν ἀνθρώπων πονηρο-
τάτους, καὶ πρὸς τὰς τῶν δαιμόνων ἐπεμβολὰς ἀπομνη-
μονεῦσαι τινὰ. Ληστὰι ποτε προσπῆγνθησαν ὀδεύοντι
τούτῳ, καὶ δὴ καὶ ἐπέθεντο· καὶ ὡς αὐτοὺς δεσμοῖς
περιβα-

A περιβαλὼν πρὸς τοὺς πατέρας ἀπάγει, καὶ σώζει ταῖς παραινέσεσιν, καὶ τῆς κακῆς ὁρμῆς αὐτοῦ ἀφεστᾶ. Ἐπειθευτο τούτῳ καὶ θαύματα, ταῖς κέλλαις νυκτὸς ἀπιόντος, τῶν μὴ θυναμένων τὴν χρεῖαν τοῦ ὕδατος κομίζων γερῶντων, καὶ λαμβάνων αὐτῶν, αὐτῶν τὰς ὑδρίας ἐπλήρου ταύτας ὕδατος, ἀγνωσούντων ἐκείνων ἀπὸ μήκους γὰρ ἔχουσι ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις τὸ ὕδωρ. Μία δὲ τῶν νυκτῶν ἐπιτηρήσας ὁ θαύμων, μηκέτι φέρων τὴν τοῦ ἀθλητοῦ κρυφίαν, ἐγκύψαντι αὐτῷ εἰς τὸ φρέαρ ἐπὶ τὴν ὑδρίαν πληρῶσαι, παῖει τοῦτον κατὰ τῶν ψυχῶν, καὶ ἀφῆκε τῷ τόπῳ κείσθαι ὡσεὶ νεκρὸν, μὴ εἰδὼς παρά τινος πέπουθε τοῦτο. Τῇ οὖν ἐπιούσῃ ἐλθόντων τινῶν ὕδωρ ἀντλήσαι, εὖρον κείμενον καὶ ψυχρὸν ἄγνοοντα, καὶ ἀπαγαγόντες τῇ ἐκκλησίᾳ, μόλις ἐπὶ ἐνιαυτὸν ὅλον ἐδυνήθη ἐν ἰσχύι γενέσθαι, πολλὰ παρ' αὐτῶν παρανεθείς παῦσαι τοῖς θαύμασιν φιλονικεῖν· μέτρα γὰρ τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀνδρίας εἰσὶ ἀλλὰ καὶ εὐχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ποιήσαντες τῶν ἀκαθάρτων ἐνυπνίων αὐτοῖς ἀπῆλλαξαν, καὶ τοῖς θεοῖς προσελθεῖν παρεσκευάσαν μυστηρίοις· ἵνα γὰρ, φησι, μὴ καυχῆσθαι ὡς τῇ σῇ περιεγένου ἀσκήσει τούτῳ τῷ πάθει, καὶ καταχθεις ὑπὸ οἰήσεως, καταδυναστευθῆναι ὑπ' αὐτοῦ παρεχωρήθη, καὶ οὕτως αὐτοὺς καταπαλαίσας ἀσθενεῖς ἀπήλιγξε καὶ ἀπράκτους.

B Ἄδελφοῦ δὲ τινος ἀλόγους ἐπὶ τινὶ σφάλματι ἐν Σηῆται ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν ἐν τῇ συνάξει παραγενέσθαι· ὁ δὲ παρηγησάμενος, δεύτερον ἀπέστειλαν, καὶ ἀναστάς λαβὼν σπυρίδα τετραμμένην, καὶ ταύτην ἄμμου πλήσας ἤκει βαστάζων. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ, καὶ ἐπυνθάνοντο, τί δοκεῖ εἶναι τὸ πεπραγμένον. Ὁ δὲ, αἰ ἀμαρτῆται μου, ἔφησεν, ὅπισω μου καταβρέουσαι, οὐ βλέπω αὐτὰς, καὶ ἤλθον ἐγὼ σήμερον ἀλλότριον κρίναι ἀμαρτημα. Οἱ δὲ ἀκούσαντες συνεχώρησαν τῷ ἀδελφῷ, καὶ ἀπέλυσαν. Καὶ ἄρχων δὲ τις ἀκούσας περὶ αὐτοῦ, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Σηῆται ἰδεῖν αὐτόν. Καὶ ὁ γέροντος γνοὺς ἀνέστη φυγεῖν. Κατὰ συγκυρίαν δὲ ἀπαντήσας τῷ ἄρχωντι, ἠρώτατο, ποῦ εἶναι τὴν κέλλαν Μωσέως. Καὶ αὐτὸς θαλὸς ἐστὶ, τί θέλετε ἀπ' αὐτοῦ, ἔφησεν. Καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν συναξὴν ὁ ἄρχων ἐξήγειτο τοῖς ἀδελφοῖς ἅπερ κηκήσει, παρὰ τοῦ ἀπαντήσαντος. Ἐκείνοι δὲ λυπηθέντες, ποταπὸν εἶναι τὸν εἰπόντα διεπυνθάνοντο. Ὁ δὲ, γέροντα, μακρὸν, παλαιὰ φορῶν, καὶ μέλανον. Οἱ δὲ αὐτὸν εἶναι τὸν Μωσέα, καὶ διὰ τὸ μὴ θέλειν ἀπαντῆσαι, εἶπεν ὑμῖν ταῦτα. Καὶ ὁ ἄρχων ὡφελθεῖς ἀνεχώρησεν.

C Ὁ ὄτω τσιγαροῦν βιοῦς, ὃ πανάριστε πάτερ, καὶ πλήρης γενόμενος ἡμερῶν τῶντε λυομένων καὶ τῶν τοῦ πνεύματος, ἐνδόξως καταλύεις τὸν βίον ἐν τέλει καλῷ· καὶ νῦν ταῖς οὐρανίαις σκηναῖς ἐμφιλοχωρεῖς· ὣν γένοιτο καὶ ὑμᾶς πάντας ἀξιοθῆναι ταῖς πρὸς Χριστὸν ἰκεσίαις σου, ἃ πρέπει δόξα, κράτος καὶ τιμὴ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

nisque monitis servat, et a malo instituto ipsos advocat. Illum etiam dæmones invaserunt, dum noctu a cellis aberat, senibus aquam, qua utebantur, portare non valentibus : ille autem capiens eorum hydrias, aqua illas implebat etiam ipsi : nam in illis locis longe distantem habent aquam. Quadam igitur nocte observans dæmon, Athletæ laboris non ferens tolerantiam, cum incurvatus esset ad puteum, ut hydriam impleret, ad Iumbos eum cecidit, et reliquit in loco jacentem veluti mortuum : nec sciebat, a quo id passus fuissent. Postero die dum venirent aliqui ad hauriendam aquam, et invenirent eum jacentem, et præ frigore deficientem, in ecclesiam eum duxerunt : anno vix integro fuit restitutus viribus, multis monitus ab eisdem, ut cum dæmonibus sic certare desineret : magni enim contra eos animi esse measuras : quin immo, facta pro eo oratione, ab impuris somniis illum liberarunt, et ad divina adenda mysteria, compararunt ; Ut non glorieris, inquit, quasi tua exercitatione hanc superaveris passionem, et, ne in elationem animi incideres, concessum, ut tyrannide ejusdem vexareris e. Et sic luctatus, dæmones infirmos esse et impotentes comprobavit f.

E Dum vero frater aliquis in defectu quodam esset deprehensus in Sceti, miserunt ad illum, ut ad congregationem veniret : qui ubi se excusaret, miserunt ad eum secundo ; surgensque accepit sportam detritam, eamque implens arena, venit illam portans. Ipsi vero hoc audientes exierunt illi obviam, et seiscitabantur, quid de facto hoc censeret. Hic autem, Peccata, inquit, mea post me defluunt, non video illa : et ego veni hodie, ut iudicem alienum peccatum. Quo audito, veniam dederunt fratri, et dimiserunt eum g. Et vero quidam præfectus, postquam audisset de eo, discessit in Sceten, ut videret eum. Senex vero, re cognita, surrexit, ut fugeret. Casu autem occurrens præfecto interrogabatur, ubinam esset cella Moysis : qui dixit : Fatuus h est : quid vultis ab ipso ? Et præfectus ad congregationem veniens, fratribus exposuit, quæ audierat ex eo, qui sibi occurrerat. Illi vero tristitia affecti interrogabant, qualis esset, qui hoc ei dixerat. Senex, inquit, longus, detrita amictus veste, et niger. Cui illi : Hic ipse est Moyses, et quia non vult occurrere, hæc vobis dixit. Et præfectus cum animæ progressu discessit i.

F Postquam igitur sic vixisses, o ter optime Pater, ac plenus esses dierum, tam qui sunt fluxi, quam qui sunt spiritus, gloriose solvis nature debitum in fine bouo, et nunc cælestia lubens inhabitas tabernacula : quorum nos omnes consequi dignitatem contingat tuis apud Christum supplicationibus, quem decet gloria, potestas et honor nunc et in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Exemplar Vindobonense multum differt ad hoc, brevissime referens* : Ἐπιθέδωκεν ἑαυτὸν μοναστηρίῳ ; Tradidit se monasterio ; et addit : Καὶ οὕτως προσῆλθε τῇ μετανοίᾳ, ὡς καὶ τοὺς συμπράκτωρας αὐτῷ ἐκ νεότητος ἐν τοῖς ληστρικοῖς, εἰς ἐπίγνωσιν ἀγαγεῖν τοῦ Χριστοῦ. Et sic profecit in pœnitentia, ut etiam eos, qui a juventute erant socii ejus in latrociniiis, ad Christi agnitionem adduxerit. De uno factum hoc narravimus in Commentario prævio num. 57 ; ad quod videtur hic respexisse dictum exemplar.

b *Lege quæ designavi in Commentario prævio num. 36.*

c *Pro εἶγεν, quod erat in Græco, posui ἤξει, resonabat, ut requirit sensus.*

d *Codex Vindobonensis* : Τούτῳ ἐπεράειψαν τέσσαρες λησταὶ καθέζομενοι ἐν τῷ κελίῳ. Id est : Id eum in cella sedentem insilierunt quatuor latrones etc. De latronibus quatuor a Sancto conversis egi in Commentario num. 6 ex Palladio.

e *Pluribus exposita ibidem sunt num. 8 et seqq. Viri sancti adversus carnem certamina, et adhibita remedia.*

f *Mirum ejus in daemones imperium confirmatur ibidem num. 17 ex Palladio, et ex Sozomeno D num. 38.*

g *Factum hoc narratur e Vitis patrum in Commentario nostro prævio num. 23.*

h *Vide, quæ de voce $\sigma\alpha\lambda\iota\varsigma$ huic significationi Latinæ respondente præmisimus ibidem num. 55 et 56.*

i *Ibidem num. 19 et 20 refertur hæc historia e Vitis patrum.*

DE S. AMBROSIO EPISCOPO CONF.

SANTONIS IN GALLIA.

J. S.

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA

SUB INITIUM
SECVLI V.
S. Ambrosius
Santonensis
episcopus fuit
ante S. Bibia-
num.

Dionysius Sammarthanus tom. 2 Galliæ Christianæ in episcopis Santonensibus col. 1056 S. Ambrosium postponit S. Bibiano, de eoque hæc scribit: Solum S. Ambrosii Santonum pontificis nomen nobis notum. In Breviario Santonensi legitur S. Bibianum S. Ambrosio successisse; sed hoc Breviarium non est majoris auctoritatis quam vulgati catalogi. Nititur ergo sola auctoritate vulgatorum catalogorum Sammarthanus, dum Ambrosium Bibiano postponit. Attamen ne catalogi quidem omnes huic favent opinioni. Certe Demochares de Missæ Sacrificio pag. 45, recensens episcopos Santonenses ex catalogo a canonicis Santonensibus anno 1560, ut testatur, accepto, S. Ambrosium præponit S. Bibiano. Verum, etiamsi repugnarent catalogi magna ex parte vitiosi, vel sola Acta S. Bibiani, ad hunc diem edenda, satis evincunt, Ambrosium præfuisse ecclesiæ Santonensi ante Bibianum, ut mox patebit. Porro annum S. Ambrosii mortualem exacte determinare non possumus; at ex successore Bibiano, cujus mortem notabimus circa medium seculi V, mortem S. Ambrosii statuere oportet sub initium ejusdem seculi.

quæ ejus discipulus fuit, ab eoque sacris Ordinibus initiatus:

2 In laudatis S. Bibiani Actis num. 2 hæc leguntur ad S. Ambrosium spectantia: Cum (Bibianus) ad annos sedecim pervenisset, primam ætatem suam divinis erudiri cupiens disciplinis, sancti Ambrosii Sanctoniæ civitatis episcopi devoto se mancipavit obsequio. Quem ille paterna pietate suscipiens, dum sacris litteris erudiret, in Ordine lectorum conversationis ejus initiavit studium. Addit ab eodem subdiaconum, diaconum, et anno ætatis trigesimo presbyterum consecratum. Deinde mortem Sancti subjungit his verbis: Itaque divina providente gratia, ut sanctissimus Institutum dignum sibi relinqueret successorem, beatissimus Ambrosius sancta emigratione de hac hospitali vita decedens dormivit in Domino. In alia S. Bibiani Vita apud Martenium tom. 6 Collectionis amplissimæ col. 762 hæc referuntur: Suetissimus igitur Ambrosius dignum suis meritis cupiens relinquere successorem, in omni regulari disciplina atque pontificali magnificentia eum constituit, sibi que vicarium post ejus discessum prælegit. Alia rursum ejusdem Bibiani Vita apud nos Ms., ubi narratur Bibianum S. Ambrosii discipulum factum, hæc subnectit: Diligens insuper virtutum inspector Præsul pro unico illum amplectitur, dum ipse quoque sancta conversatione polleret; tanti de viri contubernio sibi maxime complacbat, et tauto vehementius se in ejus transfundebat dilectionem, quanto quotidianam virtutum ejus videbat augmen-

tationem. Unde factum est, ut sibi illum successorem exoptarit et sperarit. Et Dominus quidem Sacerdotum suum voluntate labiorum suorum non fraudavit: non longo enim post tempore vitæ præsentis metam excedens, æternæ beatitudinis muneratus est bravio etc.

3 Vides, opinor, studiose lector, quam honorificam de S. Ambrosio mentionem faciant scriptores illi, qui certe antiqui sunt, etiamsi non æqualis omnes auctoritatis. Hinc mirum videri potest, nomen S. Ambrosii nostri antiquis Martyrologiis non legi adscriptum. Quippe in aliis Fastis illum non reperi, præterquam in Florario nostro Ms., quod seculo XV exaratum est. Ibidem ad XXVIII Augusti annuntiatur his verbis: Apud Sanctonas sancti Ambrosii episcopi et confessoris. Veruntamen titulo Sancti passim decoratur. An etiam ecclesiastico Officio cultus fuerit, mihi est incompertum. Inter epistolas S. Sidonii Apollinaris sexta libri 9 data legitur ad Ambrosium episcopum, quem hunc ipsum esse putavit eminentissimus Baronius in Observationibus ad diem XXVII Augusti Martyrologii Romani. At longe antiquior est Ambrosius noster, quam ut Sidonius ad illum scribere potuerit, ut jam observavit Savaro in notis ad laudatam epistolam.

4 Claudius Robertus in Gallia Christiana pag. 467 aliam de Sancto nostro conjecturam refert his verbis: Hunc nonnulli suspicantur esse eum, qui interfuerit in spiritu exequiis S. Martini Turonensis. Factum narratur a S. Gregorio Turonensi lib. 1 de Miraculis S. Martini cap. 5, et S. Ambrosio Mediolanensi attribuitur. Verum eruditi passim contendunt, illud cum tempore obitus S. Ambrosii Mediolanensis conciliari non posse, factumque ut fabulosum rejiciunt non pauci. Hinc aliqui existimarunt attribuendum esse S. Ambrosio Santonensi, cujus ætas non repugnat. Ratio illorum est, teste laudato Roberto, quod urbs Santonum olim Mediolanum diceretur. Errasset igitur Turonensis, et quod retatum invenerat vel audierat de Ambrosio Mediolanensi Santonum episcopo, attribuisset perperam celeberrimo Ecclesiæ doctore ac præsuli Mediolanensi in Liguria. Hæc quorundam conjectura probabilior quidem apparet, quam eorum censura, qui Turonensis relationem prorsus fabulosam existimant. At, cum Henschenius noster ante tom. 1 Aprilis pag. xxxix non levibus argumentis totam Turonensis relationem cum morte S. Ambrosii conciliari conatus sit, rem ulterius discutiendam remitto ad Acta laudati Ecclesiæ doctoris, aut ipsius S. Martini.

5 Rem interim audi ex laudato Gregorio Turonensi:

E
titulus sancti
Ambrosii pas-
sim tributus,
nomenque in-
scriptum Fas-
tis:

aliqui existi-
munt huic
Ambrosio ut-
tribuentiam
visionem.

F

quam de Ambrosio Mediolanensi narrat Turonensis.

A nensi: Eo namque tempore beatus Ambrosius, ejus hodie flores eloquii per totam Ecclesiam redolent, Mediolanensi civitati præerat episcopus. Cui celebrandi festa Dominicæ diei ista erat consuetudo, ut veniens lector eum libro suo non antea legere præsumeret, quam Savelus nutu jusisset. Factum est autem, ut illa die Dominica, prophetica lectione recitata, jam lectore ante altare stante, qui lectionem beati Pauli proferret, beatissimus antistes Ambrosius super sanetum altare obdormiret. Quod videntes multi, eum nullus cum penitus excitare præsumeret, trausactis fere duarum aut trium horarum spatiis, excitaverunt eum, dicentes: Jam hora præterit. Ju-

beat dominus lectori lectionem legere; exspectat enim populus valde jam lassus. Respondens autem beatus Ambrosius: Nolite, inquit, turbari. Multum enim mihi valet sic obdormisse, cui tale miraculum Domini ostendere dignatus est. Nam noveritis fratrem meum Martinum sacerdotem egressum fuisse de corpore, me autem ejus funeri obsequium præbuisse, peractoque ex more servitio, capitellum tantum, vobis exspectantibus, non explevi. Tunc illi stupefacti pariterque admirantes, diem et tempus notant, solliciti requirentes. Qui ipsam diem tempusque transitus Sancti repererunt, quod beatus Confessor dixerat, se ejus exsequiis deservisse.

AUCTOR
J. S.

DE S. AURELIO AUGUSTINO

ILLUSTRI ECCLESIAE DOCTORE

ET HIPPONENSI EPISCOPO

B

E

HIPPONE-REGIO IN AFRICA

G. C.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

§ I. Notitia prævia monumentorum, ex quibus Vita hujus sancti Præsulis illustrabitur.

ANNO CDXXX.
Modus in scribendo servandus:

Postquam inclyla S. Augustini gesta et posthumam ejusdem præclari Doctoris gloriam at-
tentius examinare cepi, mox in ipso disquisitionis inilio paulatim experlus sum, mihi tantam tamque variam rerum pertractandarum materiam offerri, ut inopem me copia faciat: si enim omnia, ad hunc sanctum Virum utcumque spectantia, singillatim commemorare diffusius exponere voluero, consuetos Commentariorum nostrorum limites prætergrediar, et hac sola lucubratione mea haud difficulter integrum Operis nostri totum implebo, cum tamen in eodem volumine plures Sanctos illustrare conveniat. Si vero nimium brevis esse vetim, jure merito vereor, ne obscurus fiam. Quapropter eligenda erit via media, quam tenere conabor, ut præcipua sancti hujus Episcopi gloria breviter et clare proponatur. Unde chronologicas minoris momenti quæstiones, ab aliis operose agitatae, obiter dumtaxat assignabo, ne Commentarius meus in nimiam molem excrescat. Insuper omittam odiosas quasdam controversias, quæ prolixam dissertationem requirerent, et suo loco justam istius omissionis causam indicabo. Utrum promissis steterim, postea judicabit eruditus lector, cui claritatis gratia hic prius ostendam supellectilem litterariam, quam ad Acta S. Augustini dilucidanda præ manibus habeo.

pars gestarum sanctorum ab ipso Augustino scripta, et enque edenda:

2 Primus inter biographos occurrit ipse sanctus Doctor, qui in diversis scriptis Acta quædam sua posteritati reliquit: nam in libris Confessionum distincte narrat ea, quæ ab exordio vite usque ad annum trigesimum tertium ætatis suæ gessit. Hanc primam Actorum partem, ex novem prioribus Confessionum libris exceptam; post

Commentarium prævium primo loco recudemus. Cum autem S. Augustinus illam Vitæ suæ partem ibi satis copiose descripserit, nos eam leviter attingemus in Commentario nostro, ne cum lædio lectoris bis eadem repelantur. Si tamen ex aliis eximii Doctoris Operibus aliqua suppleri, vel hæc ipsa clarius explicari possint, illa Sancti testimonio sedulo colligemus. Quod si biographi quidam recentiores ab hoc authentico Vitæ fragmento recesserint, aut alibi a veritate aberraverint; eos emendare ac in viam reducere conabimur.

F

3 Alter Actorum scriptor est sanctus Possidius, Calamensis in Africa episcopus, qui per annos fere quadraginta cum S. Augustino familiariter vixit, et insignia illius gesta sincero calamo expressit, ut ex prologo et epilogo ipsius infra constabit. Unde satis mirari nequeo temerariam censuram Joannis Clerici, qui sub Græco cognomine Phereponi, id est Laboriosi, fidem huic sancto biographo abrogare nititur in heterodoxis Animadversionibus suis ad omnia S. Augustini Opera, ubi etiam sanctissimos Ecclesiæ doctores, et testes oculatos omni exceptione majores, impudenter mendacii arguit. At R. D. Joannes Salinas Neapolitanus ex Ordine Canonorum Regularium in præfatione ad eandem S. Possidii lucubrationem, quam Romæ anno Christi 1731 vulgavit, pro meritis excepit hæreticum istum censorem, quem nos etiam in ferius alia occasione conveniemus. Interim sciat lector, hunc S. Possidium in Opere nostro ad diem xvii Maii locum habere, et Vitam ejusdem biographi coæri et testis oculati distinctius a laudato Joanne Salinas anno 1731 Romæ recusam, notisque copiosis illustratam fuisse.

altera pars scripta a S. Possidio,

4 Porro

AUCTORE
G. C.
post priorem
edenda :

4 Porro sanetus ille præsul Calamensis potissimum narrat ea, quæ S. Augustinus post conversionem suam egit, ut liquet ex præfatione, in qua sic scribit : Nec attingam ea omnia insinuare, quæ idem beatissimus Augustinus in suis Confessionum libris de semetipso, qualis ante perceptam gratiam fuerit, qualisque jam sumpta viveret, designavit. Cum ergo sanctus Doctor ipse primam vitæ suæ partem litteris mandaverit, eamque sanctus Possidius usque ab obitum venerandi Præsulis prosecutus fuerit, inferius hanc secundam Aetorum partem priori subnectemus. Ceterum illa sancti Possidii lucubratio jam sæpius impressa est, et passim Operibus S. Augustini annexa reperitur, eamque laudatus Joannes Salinas non ita pridem cum aliis Mss. codicibus contulit, et anno 1731 Romæ recudi jussit, ut jam monuimus. Sequemur hanc novissimam editionem Romanam, quam tamen conferemus eum vetusto manuscripto Musei nostri codicis, qui P. Ms. 5 signatur. Si quoddam notatu dignum diserimen inter editionem et codicem nostrum occurrat, illud in margine vel Annotatis observari curabimus. Si vero sanetus Possidius aliqua præelari Doctoris gesta prætermiserit, aut brevius obsecuriusve indicaverit, ea ex ipsis S. Augustini scriptis in Commentario prævio supplebimus, vel dilucidius exponemus.

tres nobis editiones Operum S. Augustini.

5 Sed lectorem præmonitum volo, tantum tres editiones Operis Augustiniani nobis ad manum esse. Prima est Basileensis anni 1556, quæ ex prælo Frobeniano prodiit, et cui Erasmi Rotterdamensis epistola dedicatoria, ad illustrissimum Alfonsom Fonseam archiepiscopum Toletanum data, a typographo præfigitur. Altera est Antverpiensis, quam jam a sesquiseculo Lovanienses aliquot theologi correxerunt notisque illustrarunt, et quam Christophorus Plantinus celeberrimus istius temporis architypographus regius Antverpiæ tunc eleganter impressit. Tertiã denique, quam dono datam accepimus, et quæ Parisiensem monachorum Benedictinorum editionem imitari voluit, ineunte hoc seculo recusa est typis Hollandicis, etsi Antverpiæ sumptibus societatis cum privilegio impressa subdole fingatur, ut omnes eruditi hujus urbis incolæ, et plerique Belgæ jam norunt.

inter quos Amstelodamensis, quæ falso inscribitur Antverpiæ facta,

6 Ipse Casimirus Oudinus apostata, ex exenobio suo in Hollandiam profugus, etiam exteris nationibus hanc crassam bibliopolarum Batavorum fraudem publicæ detexit; dum in Commentario suo de scriptoribus ecclesiasticis tomo 1 col. 986 et sequente scribit in hunc modum : Joannes Clericus, qui damnat alios novis sanctorum Patrum editionibus incumbentes, ... in illud, cujus alios arguit, ipse omnium primus impegit, in editione Operum sancti Augustini omnium anni MDC Amstelodameusi, quam tomis seu voluminibus quatuordecim in folio distinctam vendi vidimus hic Lugduni Batavorum enormi auctione pretii, inutili tot voluminum partitione et compactione, ac meditata a bibliopolis deceptione eorum, qui minus sibi suisque pecuniis non disperdeudis attendunt. His non contentus, ut obtemperaret typographis, mercenarium ipsum conduceutibus, anno MDCXI Appendicem Augustinianam sub ficto Joannis Phereponi nomine, ac tomi duodecimi titulo, edere contra principia a se adversus alios stabilita aggressus est. Unde Augustianorum Operum pretium auctum, ex exemplaria novæ editionis, quæ non vendebantur, difficiliora adhuc venditu facta sunt... Opus istud

falso inscriptum est, IMPRESSUM ANNO MDCXIII ANTVERPIÆ SUMPTIBUS SOCIETATIS, cum constat, editum fuisse Amstelodami apud fratres Inguetanos et Petrum Mortier, apud quos venditur. Nos huic editioni Batavæ non fidimus, et jam simul rationem diffidentiae nostræ reddimus.

7 Lipsienses in Actis eruditorum ad annum Christi 1707 pag. 94 et sequentibus recitant schedulam monitoriam Joannis Baptistæ Clarelli bibliopolæ Veneti, qui novam Operum Augustinianorum impressionem promittit, et jam memoratam editionem Hollandicam accusat his verbis : Quoad Amstelodamensem vero editionem, Antverpiæ nomine pervulgatam, unde quaque reprobatur, non tantum propter duodecimum tomum, multum non sanæ doctrinæ copiam continentem, verum etiam propter transcriptionis infidelitatem ipsius divi Patris textus, quem non solum ad alterati sunt, multa verba demendo, sed etiam mutilum reddiderunt, integras periodos auferendo, præter innumeros errores passim insertos. Certe apud eruditos Catholicos constat, hunc tomum duodecimum hæreticis Clerici notis contaminatum esse, quemadmodum evidentibus argumentis probare possem, si theologum polemicum agere vellem, quod hic ab instituto meo alienum est.

8 Etiam si Casimirus Oudinus loco supra citato non approbet iteratam illam Batavorum editionem, tamen a Clarello objectam prædictæ editionis Hollandicæ corruptionem sic frigide excusat : Imprudens hic bibliopola fallitur; quamvis enim Joannis Clerici tomum duodecimum non approbem ob tumorem, quo plenus est, et Operis inutilitatem, falsum tamen est, quod multam doctrinæ non sanæ copiam contineat; itemque, quod multa verba decerpta sint, et integræ etiam periodi ablatæ: si quæ talia contigerunt, vitia et errores sunt correctorum parum accuratorum, non eorum, qui editionem illam reiterandam voluerunt. Facilis enim vero et nova methodus excusandi omnes non tantummodo sanctorum Patrum sed etiam sacre Scripturæ corruptores: sic enim Lutherus oscitantem correctorem poterat accusare, dum perperam ex Apostolo asseruit, hominem sola fide justificari, quamvis ipse hanc vocem hæresi suæ faventem fraudulenter addiderit. Sic Calvinus et Beza alique hæretici variis sacrarum Codicum corruptiones, quarum convicti sunt, imperitis aut parum accuratis correctoribus impulare potuissent.

9 Interea Oudinus ibidem sine testibus aut tabulis affirmat, Opera sanctorum Patrum potius a Pontificiis aut Papicolis (sic ei Catholicos hic appellare placuit) quam a Lutheranis vel Calvinistis corrumpi, ac deinde Claretum refutare pergit his verbis : Nec, opinor, editio Veneta correctior erit Amstelodamensi, quæ quamvis male correctæ sit, a nemine tamen Pontificiorum adulterationis de industria factæ hucusque accusata fuit. Imo venditur publicè ut authentica, tum Antverpiæ, tum in Belgicis partibus Pontificiis, nemine contradicente; quod Belgæ non passi fuissent, si adulterata de industria hæc editio fuisset. At quis hac in re statim credat homini apostatæ, qui Deo et religiosæ suæ professioni infidus fuit? Unde primo scire vellem, ubi, et a quibus in Belgio Catholico nunc editio illa Amstelodamensis, ut authentica, publicè vendatur. Imo nihil evinceret Oudinus, etiamsi gratis ei concederem, initio seculi labentis aliquos Belgas imperitos, aut falso loci titulo deceptos, eam editionem vel emisse vel vendidisse: nam quotidiana experientia discimus,

quæque multis modis est corrupta;

E

nec illius errores recte

F

excusat Oudinus,

A *seimus, fictis librorum editionibus exteros Catholicos ab astutis bibliopolis Batavis non raro decipi. Cur autem sinxerint, hæc omnia S. Augustini Opera in urbe Catholica Belgii edita esse, nisi ut incautos emptores fallerent? At sive isti errores ex negligentia irrepserint, sive de industria congesti fuerint in editionem Amstelodamensem, nobis non vacat hanc conferre cum novissima Parisiensi (inter illas duas haud dubie Clarellus magnam discrepantiam reperit) et ideo collationem istam relinquimus iis, quibus plus otii est.*

sed verius agnoscit Joannem Clericum,
10 *Verosimiliter Oudinus hæc effugia quæsit, ut placeret hominibus novæ sectæ, ad quam transfugerat, et ut serio videretur odisse Catholicos, a quibus discesserat. Unde facilius ei fidem adhibeo, dum Joanni Clerico gregali suo superbiam, quæ in oculos uniuscujusque lectoris ultro incurrit, ibidem col. 988 exprobrat his verbis: Incipit Joannes Phereponus præfatione, quam tomo huic duodecimo præmittit, ut rationem Appendicis hujus adjectæ reddat, et quæ in ea continentur,*

B *recenseat. Quantum autem de se Joannes Clericus præsumat, quanto fastu turgeat, abunde ex præfatione ista liquet, ubi Augustinum sibi longe inferiorem facit. Deinde refert ipsa Clerici verba, et ex iis ita concludit: Nihil umquam istis verbis insolentius dici potest, quibus eruditionem suam Joannes Clericus orbi literario commendatam esse cupit.*

editionis auctorem. virum esse arrogantem inaudita.
11 *Denique Oudinus post enumeratas aliorum lucubrationes, quæ in hac Appendice continentur, ibi col. 990 exiguum Joannis Laboriosi sive Phereponi laborem six exprobat: In hoc tomo duodecimo a pag. 1 ad 470 nihil omnino est, quod ad laborem Joannis Clerici spectet, excepta præfatione, quæ superbiam ejus orbi literario detegit. A pag. 471 ad 622, qua tomus concluditur; vix columnæ viginti ex labore Clericali procedunt, aliis omnibus ad Desiderium Erasmum, Henricum de Noris, vel ad alios pertinentibus. Unde mirum est, tanto fastu nomen suum tomo huic præfixisse, in quo tum modica laboris pars ad ipsum spectat. Ad hanc ridiculam eruditionis ostentationem accedit impudentia, qua Clericus sanctissimos Ecclesiæ Patres de mendacio accusare non erubescit, ut forsitan alia occasione obiter*

C *indicabo. Verum nunc oportet ab hæc digressionem in viam redire, et alios S. Augustini biographos recensere.*

Vitam S. Augustini recensitius scripserunt Philippus ab Eleemosyna,
12 *Seculo XII Philippus ab Eleemosyna Præmonstratensis in Hannonia abbas Vitam S. Augustini exaravit, ut Valerius Andreas in Bibliotheca Belgica, et alii bibliographi passim testuntur. Habemus hanc Vitam, quam R. D. Nicolaus Chamart ejusdem cænobii abbas anno 1620 vel 1621 Duaci cum aliis abbatibus Philippi opusculis edidit curavit. Videtur autem Philippus illa sancti Doctoris Acta ex libris Confessionum et S. Possidii contraxisse, quemadmodum in prologo innuit his verbis: Ea ergo, quæ vel ipse de seipso humiliter dixit, vel alius de ipso veraciter scripsit, præsentis opusculo inserui, prout ipso juvante et gratiam impetrante, legendo colligere potui: quæ enim hic de eo dicta sunt, alibi, etsi non eisdem verbis, eodem tamen sensu scripta sunt, et ibi forte melius, sed brevius hic, ut, qui illic non vacat legendo colligere, hic, si placet, possit collecta legere. Non indigemus illo Vitæ compendio, nec opus est rivulos sequi, quando fontes ipsos adire possumus. Cum tamen Philippus abbas habeat nonnulla ad posthumam sancti Doctoris gloriam spectantia, illis postmodum utemur.*

13 *Jacobus de Voragine, ex Ordine Prædicatorum ad cathedram Genuensem assumptus, Acta S. Augustini seculo XIII collegit. Sed iis immiscuit nonnulla, quæ alibi non invenimus, et quæ postea discutimus. Interim audi Echardum, qui inter Scriptores Ordinis Prædicatorum recensitos tomo 1 pag. 456 de fide scriptoris istius ita disserit: Fatendum tamen, in hoc Opere non pauca esse, quæ viris eruditis merito displicuerunt, neque solum Ludovico Vives aut Melchiori Cano seculi decimi sexti scriptoribus, sed longe antea Magistro Ordinis XIII Berengario de Landora, archiepiscopo postea Compostellano; qui propterea Bernardo Guidonis jussit, ut Legendam alteram ex sincerioribus Actis colligeret ac ederet; quod et fecit, ut dicitur postea, ubi de eo: quod tamen non impedivit, ne Legenda Jacobi de Voragine sua brevitate commoda passim ab omnibus conquireretur, et avidè legeretur. Justa porro Jacobi defensio est, quam ipse innuit, Vitas has Sanctorum non a se compositas; sed, ut ipse ait, compilatas tantum, id est jam diu antea a variis scriptas, sed et apud varios dispersas a se collectas, in ordinem digestas, et ex historicis sacris, qui sua ætate in pretio erant, locupletatas in lucem prodidisse, additis passim suis annotationibus. Nos tantum discere cuperemus; ex quibus auctoribus Jacobus de Voragine acceperit illas historias, quas inter gesta sancti Doctoris refert, ut ex infra dicendis apparebit.*

14 *Præterea seculo XIV Jordanus de Saronia ex Ordine Eremitarum Augustianorum contulit eandem S. Augustini Vitam ex ipso sancto Doctore et S. Possidio, quemadmodum manifeste declarat in suo prologo, qui apud Jacobum Hommey Augustinianum Gallum in Supplemento Patrum pag. 569 sic incipit: Divi Patris ac Doctoris eximii, Hipponensis Episcopi ortum percursurumque ac finem vitæ, auxiliante eo, qui laudatur in Sanctis suis, fideliter descripturus, nihil huic Operi inserendum censui, quod non in suis propriis dictis, aut aliorum authenticis scripturis continetur; secutus præcipue vestigium illius venerandi viri sancti Possidii Calamensis episcopi, ejusdem sancti Patris discipuli, et in suo monasterio olim Canonici, qui ejus gesta, prout viderat, et per experientiam didicerat, diffuse conscripsit; ad ea maxime se referens tempora, quibus ipse cum eo præsentialiter fuerat conversatus. Etiam non indigemus illa Jordani collectione, cum post hunc Commentarium prævium edituri simus ipsos primigenios auctores, ex quibus ille narrationem suam hausit. Attamen ibi leguntur quædam de chronotaxi Actorum et duibus sacri corporis translantionibus, quæ inferius eruminaanda erunt.*

15 *Denique seculo XV Religiosus quidam Cartusianus, cujus apographum in Museo nostro servamus, Acta S. Augustini ex Operibus ejus copiose collegit, et in duas partes divisit, ut patet ex fine istius lucubrationis, ubi legimus sequentia: Explicunt duo libelli in Vita beatissimi Augustini compilati anno MDCI. XXXIV, et finiti octavo die Novembris in domo Vallis Regalis Ordinis Cartusianensis juxta Gaudavum, per Fratrem quemdam ejusdem Ordinis. Verum anonymus iste Cartusianus hæc Acta supposititiis quibusdam sancti Doctoris opusculis implevit, et ea moralibus instructionibus aliisque superfluis digressionibus amplificavit. Hinc etiam protixu et interpolata illa collectio nulli usui nobis esse poterit, cum ipsa genuino et emendatiora S. Augustini scripta præ*

AUCTORE
G. C.
Jacobus de
Voragine,

Jordanus de
Saronia,

anonymus
Cartusianus.

AUCTORE
G. C.

præ oculis habeamus. Omittimus hic alia recentioris aut incertæ ætatis apographa, quæ Vitam ejusdem Sancti continent, et in Museo nostro conservantur.

et multi alii.

16 *Nolumus etiam hoc loco singillatim recensere Gerardum Moringum, Prosperum Stellarium, Cornelium Lancilottum; Joannem Nævium, Joannem Rivium, Sebastianum Tillemontium, Benedictinos Gallos e congregatione sancti Mauri, et plurimos alios scriptores, qui Vitam S. Augustini prælo subjecerunt. Attamen spondemus, hos auctores a nobis examinandos esse, ut vestigiis eorum inhæreamus, aut illos errantes refutemus: sicut enim proxime laudati Benedictini Galli Vitam sancti Doctoris, quam Latine vulgarent, magna ex parte monumentis Tillemontianis acceptam referunt; ita libenter alieno labore utemur, si hæc via ad inveniendam veritatem, et illustrandam Sancti gloriam, brevior apparuerit. Nihilominus ubique testimonia S. Augustini in ipso fonte consulimus, eaque propter rationem superius allegatam citabimus ex editione Plantiniana, quod hic semel monuisse sufficiat. His ad clariorem rerum dicendarum intelligentiam præmissis, ipsa sancti Doctoris Acla ab exordio natalitatis illustrare incipiamus.*

§ II. Sancti patria, tempus natalitatis, nomen, parentes et consanguinei.

Patria Sancti

Sanctus noster hodiernus, sicuti splendida totius Ecclesiæ lux, obscurum Africæ municipium, quod Thagaste vel Tagasta dicebatur, et inter Hipponem-regium ac Medauros in mediterranea Numidiæ parte situm erat, ortu suo illustravit. Ipse jam Præsul Hipponensis hanc patriam suam agnoscit in epistola 227, quam scripsit ad hospites Romanos, qui ipsius desiderio in Africam venerant, et Tagastæ commorabantur. In hac epistola se excusat, quod propter necessitatem præsentis suæ in ecclesia Hipponensi non potuerit eos invisere et Tagastam excurrere: Si enim id mihi licuisset, inquit, simul etiam fruerer carnalis patriæ meæ tam spirituali felicitate, quæ vos etiam presentes habere meruit. Deinde epistolam illam sic concludit: Huic meæ sollicitudini procul dubio libenter ignoscitis; præsertim quoniam si succenseretis et velletis ulcisci, nihil fortasse gravius inveniretis, quam id quod patior, cum vos Tagastæ non video. Spero autem vestris adjutus orationibus, quod mihi ad vos, ubicumque in Africa fueritis, venire quanto citius concedatur, cum hoc, quo nunc detentus sum, præterierit; si hæc civitas, in qua laboramus, digna non est (quia nec ego audeo dignam putare) quæ vobis de vestra præsentia collatur. Insuper epistola 225, quam ad Albinam piam mulierem dedit, Tagasta ab ipso carnalis patria mea vocatur.

Tagasta.

18 *Denique præclarus Ecclesiæ Doctor in epistola 48, ad Vincentium Rogatistam data, priorem quamdam opinionem suam mutat, et hac occasione rursus de patria sua sic meminit: Mea primitus sententia erat, neminem ad unitatem Christi esse cogendum; verbo esse ageudum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noveramus. Sed hæc opinio mea, non*

contradicientium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis: nam primo mihi opponebatur civitas mea, quæ cum tota esset in parte Donati, ad unitatem Catholicam timore legum imperialium conversa est, quam nunc videmus ita hujus vestræ animositatis perniciem detestari, ut in ea numquam fuisse credatur. Hæc est civitas Tagastensis, quæ circa annum Christi 349 sub imperatore Constante schisma Donatistarum deserere coacta est, et postmodum unitati Catholica firmiter adhæsit, ut Alypius S. Augustini discipulus et popularis in prima Collatione Carthaginensi § 136 testatur, ubi apud Labbeum nostrum tomo 2 Conciliorum col. 1391 hic civis et episcopus Tagastensis ita loquens inducitur: Alypius episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit; Tagastenus Carthagini constitutus, præsentem V. C. tribuno et notario Marecellino, hoc mandatum suscepi et subscripsi. Quare idem dixi: Utinam, quemadmodum Tagastis antiqua unitate gaudet, ita etiam de ceteris locis gaudeamus.

19 *Ex his omnibus evidenter patet, S. Augustinum in oppido Tagastensi natum esse. Quare Jacobus de Voragine errat, dum in editione Parisiensi anni 1475 cap. 119 Vitam Sancti nostri sic exorditur: Augustinus doctor egregius in provincia Africana, civitate CARTHAGINENSIS ortus est. Nescimus, ubi Carthaginensem illam S. Augustini patriam repererit. Vir iste simplex, quæ bona fide, sed sine severo examine, plurimas historias fabulosas in chartam conjecit. Forte deceptus fuit ab illo impostore, qui sub ficto S. Ambrosii nomine sermonem nonagesimum secundum composuit. Illud sane eo seculo, artis criticæ passim ignaro; quo Jacobus de Voragine vixit, non est magnopere mirandum. Sed magis miramur, quod Prosper Stellartius eremita Augustinianus hac de re in Augustino-machia sua lib. 1 Dissert. 1 cavilletur, et inutilibus ratiunculis adversus eminentissimum Baronium contendat, hunc sanctum Doctorem recte Carthaginensem nominari posse. Sed vir ille, litterarum humaniorum quam artis criticæ peritior, ad hanc exoticam sententiam arripendam inductus est auctoritate Sermonis nonagesimi secundi de baptismo sancti Augustini, qui in quibusdam editionibus inter Opera S. Ambrosii legitur, et in quo editio Basileensis eorundem Operum tomo 3 pag. 397 habent sequentia: Divinæ clementiæ innumeras gratias agere debemus, quod Augustinus Afer CARTHAGINENSIS, philosophus acutissimus, contempto gentiliu cultu, ad veram Christianam religionem divino nutu tandem pervenit.*

20 *Stellartius itaque perperam existimat, hunc genuinum S. Ambrosii sermonem esse, et in ea hypothesi contra eminentissimum Baronium argumentatur. At prius hæc hypothesis solide probanda erat, cum sermonem illum sancto Ambrosio indignum censeant eruditissimi viri, inter quos eminentissimus Bellarminus in Opere de scriptoribus ecclesiasticis apud nos pag. 142 et sequente spurium istum factum rejicit his verbis: Sermo quoque nonagesimus secundus de baptismo sancti Augustini longissime distat a stylo et gravitate Ambrosii; neque ullo modo credibile est, quod in eo sermone dicitur, Ambrosium sæpe Deum orasse, ut cum a captivibus Augustini liberaret: Augustinus enim non disputando cum Ambrosio, sed cum concionantem audiendo ad fidem Catholicam conversus est, ut ipse idem testatur libro v Confessionum cap. XIII et libro VI cap. I. Cardinalis Baronius in Vita S. Ambrosii, Operibus ejus*

non Carthago, ut perperam
E

F

putarunt alii
qui:

A ejus præfixa, de eodem suppositio sermone simile fert iudicium, quod exactiores bibliographi passim censura sua confirmant. Nemo igitur imposteriorum propter hanc falsam Stellartii hypothesim dubitet, quin S. Augustinus in oppido Tagastensi primam lucem aspexerit.

malus est Idu-
bus Novembris
anno 354 :

21 Sanctus autem ibi natus est Idibus Novembris anni 354, cum ad Superos migraverit anno 430, die xxviii Augusti, quando septuagesimum sextum ætatis suæ annum ferme compleverat, ut in ejus obitu postmodum ex lucubratione Possidii, et Chronico Prosperi colligimus. Hinc corrigendi sunt eminentissimus Baronius, Joannes Nævius eremita Augustinianus, et alii scriptores, qui nativitatē ejus anno Christi 355 affixerunt. Longius ab hac vera chronotaxi nostra aberravit Jordanus de Saxonia, dum apud Hommeyum in Supplemento Patrum pag. 633 tempus nativitatē et mortis ejus assignat his verbis : Natus est præclarissimus doctor Augustinus, quantum colligitur ex Chronica Eusebii, anno Domini cccx, Pontificatus Liberii Papæ anno quinto; imperii vero Constantii quondam Constantini Magni filii anno decimo nono... Obiit autem idem sanctissimus Pater anno Domini cdxviii, Pontificatus Sixti Papæ tertii anno secundo; imperii vero Theodosii junioris anno decimo nono. Tota hæc Jordani chronologia corrui, et cum assignatis Pontificum ac imperatorum annis non cohæret, ut cuilibet accuratiores chronologos consulere volenti manifestum fiet. Porro sanctus Doctor in libro de Beata vita apud nos tomo 1 Operum pag. 213 diem nativitatē suæ sic aperte et breviter indicat : Idibus Novembris mihi natalis dies erat.

non solum ha-
bit Augustini
nomen, cujus
ridiculus ety-
mologias fin-
xerunt aliqui,

22 Forsan ex animi demissione factum est, ut ipse sanctus Doctor in scriptis suis sese tantummodo appellaverit Augustinum, quamvis etiam aliud prænomen habuerit, ut mox ostendemus. Jacobus de Voragine fulvum nominis ab ipso Sancto usurpati etymologiam excogitavit, eamque posteris explicuit in hunc modum : Augustinus hoc nomen sortitus est propter excellentiam dignitatis, vel servorem dilectionis, vel propter etymologiam nominis. Propter excellentiam dignitatis; quoniam sicut imperator Augustus præcellebat omnes reges, sic et iste excellit omnes doctores... Secundo propter fervorem dilectionis; quoniam sicut mensis Augustus valde fervet æstivæ caloris, sic et ipse valde incaluit igne divini amoris... Tertio propter etymologiam nominis; dicitur enim Augustinus ab AUGEO, et ASTIN; quod est civitas, et ANA, quod est sursum; inde Augustinus, quasi augens supernam civitatem. Simplex ille vir eruditus risum movet, dum postremam illam nominis etymologiam ex verbo Latino angeo, et duabus vocibus Græcis miscet et inepte coagmentat. Attamen Echardus in Scripturis Ordinis Prædicatorum recensitis tomo 1 pag. 456 similes Jacobi Genuensis ineptias excusare conatur his verbis : Præfationes cuilibet Vitæ a Jacobo additæ, quæ fere in nomine Sancti lusus sunt, palato lujus seculi saniori non placent; sed is erat seculi xiii et sequentium gustus; et quid patribus nostris non condonandum, ubi de fide non agitur? Licet Echardus id suo sodati ejusque seculo condonandum existimet, tamen non parum dubitamus, an adeo benignus futurus sit erga Cornelium Lancitottum Augustinianum, qui seculo præterito floruit, et in Vita S. Augustini typis Plantiniani Antverpiæ edita lib. 1, cap. 1 ad nomen ejusdem sancti Doctoris alludit hoc modo : Nomen ipsum, quod omnis boni quiddam vide-

Augusti Tomus VI.

tur, ad laudem ejus accomodationem habet; ut enim Octaviano Augusti nomen est inditum, quod ipse amplissimæ dignitatis, quæ tum in terris erat, honore sit auctus, vel quod domi militiæque sopito belli furore dilapsæ reipublicæ dignitatem ad pristinæ felicitatis splendorem adauxerit, sic et Augustinus, velut per vitæ præsagium, ab augendo dictus videatur, quia ejus invicto labore longe lateque refutatis hæreticorum erroribus, doctrinaque præstanti contra sectarios Ecclesia Catholica defendenda et augenda foret. Omissis aliis etymologiis, quas ad utrumque Sancti nomen explicandum Lancitottus ibidem profert, jam potius ex antiquis et fide dignis monumentis probemus, olim quoque prænomen Aurelii huic eximio Doctori datum fuisse.

AUCTOR
G. C.

23 Primo Paulus Orosius presbyter Hispanus, et sancto Doctori nostro synchronus, septem libros suos Historiarum, quos adversus paganos scripserat, ad Aurelium Augustinum anno 417 direxit, ut legitur in titulo præfationis, de quo Ludovicus Lauius in notis præviis ad editionem Moguntinam anni 1615 monet sequentia : Hanc esse veram inscriptionem, et finis harum Historiarum imprimis declarat, et bibliothecæ metropolitanæ Coloniensis vetustissimi codicis confirmat auctoritas. Secundo Claudianus Mamertus, Orosio suppar, in Opere suo de Statu animæ lib. 2, cap. 10 impense laudat eundem sanctum Doctorem, qui ibidem ab eo discrete Aurelius Augustinus nominatur. Tertio venerabilis Beda in Vita S. Cuthberti episcopi Lindisfurnensis, quam nostri Majores ad diem xx Martii diligenter illustrarunt, tomo tertio istius mensis pag. 113 propter similitudinem miraculi; quo uterque sanctus antistes jam morti proximus egrum sanavit, ad propositum nostrum hæc scribit : In qua profecto curatione sequebatur exemplum sanctissimi et reverendissimi patris Aurelii Augustini episcopi. Denique Benedictini Galli, qui non ita pridem Opera S. Augustini recuderunt, in Vita istius sancti Doctoris num. 3 testantur, sese prænomen istud Aurelii diversis et antiquioribus opusculorum ipsius voluminibus præfixum reperisse. Nunc ad parentes et alios Sancti nostri consanguineos progredimur.

sed vocatus est
Aurelius Au-
gustinus :

F

24 Præclarus hic Ecclesiæ Doctor in civitate Tagastensi, de numero curialium parentibus honestis et Christianis progenitus erat, ut ex his ipsis S. Possidii verbis infra repetendis apparebit. Joannes Rivius Augustinianus in Vita S. Augustini lib. 1, cap. 1 § 2 aliique recentiores biographi per nomen curialium hic intelligunt eos, qui curiæ officium administrabant, et procurabant munia civilia, ita ut in municipiis illi vocarentur curiales, qui Romæ et in coloniis senatores appellabantur. Explicatio illa nobis non improbabilis videtur. At primo intuitu non tam facile videmus, quomodo S. Possidius affirmet, eundem Sanctum parentibus Christianis progenitum fuisse, cum S. Augustinus lib. 2 Confessionum cap. 3 de patre suo Patricio asserat, quod ille adhuc catechumenus et hoc recens esset, quando ipse jam decimum sextum suæ ætatis annum agebat, ut post hunc Commentarium in prima Actorum parte num. 30 rursus audiemus. Hæc tamen inter se conciliari possunt, si dicatur S. Possidius prolepsis usus esse, et patrem Sancti nostri per anticipationem temporis nominasse Christianum, quid postea Christianam fidem amplexus fuit.

pater Sancti
Patricius gen-
tilis primum,
F

25 Illustrissimus Josephus Pamphilus non satis feliciter hanc dubiam S. Possidii phrasim cor-

deinde conver-
sus :

32 rexit,

AUCTOR
G. C.

rexit, dum *Chronicon Ordinis Eremitarum Augustinianorum* exorsus est his verbis: Anno a partu Virginis ccccliv, Idibus Novembris, sanctus pater Augustinus natus est Tagastæ in Africa, haud longe a Carthagine, ex patre catechumeno, nomine Patrico Carthaginensi, et matre recente Christiana, nomine Monycha. Quomodo S. Augustinus ex patre jam catechumeno nasci potuit, cum Patricius anno hujus Filii sui decimo sexto catechumenus et hoc recens esset, ut supra probavimus? Præterea sanctus Doctor innuit, patrem suum postremis vitæ annis ad fidem conversum fuisse, dum lib. 9 *Confessionum* cap. 9 post alia matrem suam Monicam ita laudat: Denique etiam virum, jam in extrema vita temporali ejus, lucrata est tibi (*Deum hic alloquitur*) nec in eo jam fidei planxit, quod in nondum fidei toleraverat. Non videmus igitur, illam Josephi Pamphili assertionem veritati consentaneam esse, nisi hic etiam dicatur proleptice loqui, quod potius antiquo scriptori Possidio, quam huic recentiori condonamus.

B 26 At multo minus intelligimus, quomodo idem Pamphilus asserere potuerit, sanctum Doctorem ex matre recente Christiana natum fuisse, quandoquidem ipse S. Augustinus indicavit, eam ex parentibus Christianis ortam, ab ipsa pueritia fidem ac timorem Domini didicisse, quemadmodum facile colligitur ex lib. 9 *Confessionum* cap. 8, ubi de matre sua sic scribit: Erudivit eam in timore tuo virga Christi tui, regimen unici Filii tui, in domo fidei, bono membro Ecclesiæ tuæ. Nec tautam erga suam disciplinam diligentiam matris prædicabat, quantam famulæ cujusdam decrepitæ, quæ patrem ejus infautem portaverat, sicut dorso grandiuscularum puellarum parvuli portari solent. Cujus rei gratia et propter senectam ac mores optimos, in domo Christiana satis a domiuis honorabatur. Qua igitur specie verisimilitudinis Monica dici potest recens Christiana, quam sedula ancilla in domo fidei et bono membro Ecclesiæ diligenter educavit ac optimis moribus imbuit? Ista hoc loco referre volumus ex libris *Confessionum*, quia post hunc *Commentarium* in prima Actorum parte prætermittimus *Vitam S. Monicæ*, quæ in *Opere nostro ad diem iv Maii* satis illustrata est. His circa fidem parentum examinatis, de conditione vel statu eorundem breviter agamus.

illorum nobilitas non satis probata,

27 Joannes Baptista Melgarus, *Canonicus Regularis*, in *Vita S. Augustini*, quæ Venetiis anno 1648 edita est, patrem sancti Doctoris illustri nobilitate donat, et ibidem pag. 194 de parentibus ipsius hæc tradit: Matrem habuit vitæ integritate iuelytam Monicam, patremque adeo nobilem, ut ex equestri esset ordine, et patricius et curialis. Joannes Nævius *eremita Augustinianus* in *Vita ejusdem Sancti* cap. 1 patrem ipsius domo nobilem appellat. Alii etiam plures sine ullo veterum scriptorum testimonio nobilem Patricii stirpem admittunt. Imo non defuerunt, qui parentibus hujus Sancti magnas opes affingerent, ut Prosper Stellartius in *Augustino-machia sua* testatur, ubi dissertatione secunda de avita Patricii nobilitate dubitat, et alios temerarios divitiarum assertores ita refellit: Nunc de fortuna, quæ non lata et lauta adeo, ut ferunt nescio qui, clarissimos et nobilissimos, ditissimosque acclamantes. Dixerint illi et conceptissima affirmatione probent. Ego avitam et generosam stirpem suspicari tantum possum, donec certius aliquid ad aures vel oculos mihi devenierit: nam ne opibus et divitiis

abundantes dicam, vetat ipsa, quam scio, rei veritas. D

28 Deinde Stellartius hanc veritatem probat ipsis S. Augustini verbis, quæ ex libris *Confessionum* excerptis, et quæ post *Commentarium prævium* apud nos infra legentur. His addimus unicum et evidens ejusdem sancti Doctoris testimonium ex *Sermone 50 de Diversis*, ubi tomo 10 editionis Antverpiensis pag. 523 publice coram populo Hipponensi pronuntiavit sequentia: Offeratur mihi, verbi gratia, byrrhum pretiosum; forte decet episcopum, quamvis non decet Augustinum, id est, hominem pauperem de pauperibus natum. Probe scimus, paupertatem vel tenuem rei domesticæ facultatem avito nobilium stemmali non repugnare. Sed cum Stellarlio candidè fatemur, illam Patricii nobilitatem nobis hactenus incertam esse, et eam libenter agnosceamus, ubi veteribus ac fide dignis instrumentis comprobata fuerit. Ea vero, quæ de amplis parentum ejus opibus aut fortunis circumferri dicuntur, adeo manifeste falsa sunt, ut ulleriori refutatione non indigeant.

divitiæ ex ipso Augustino refutata:

29 Porro S. Augustinus sub initium libri de *Beata vita* quosdam consanguineos suos nominat; videlicet S. Monicam matrem, Adeodatum filium, Navigium fratrem, Lastidianum et Rusticum consobrinos, aliosque discipulos ac amicos, qui cum illo ex urbe Mediolanensi ad prædium rusticum Verecundi migrarunt, ut tranquillius ibi Christianæ philosophiæ vacarent, quemadmodum inferius alia occasione ex ipso referemus. Insuper in *Epistola 109* sanctus Præsul etiam meminit de sorore sua, quæ vidua Deo serviens multo tempore usque in diem obitus sui præposita ancillarum Dei vixit, ut S. Possidius apud nos infra num. 54 testabitur, ubi etiam de neptibus ejusdem Sancti mentionem facit. *Sermone autem 50 proxime citato de Diversis* S. Augustinus inter alios nepotem suum laudat his verbis: Omnes fratres et clericos meos, qui mecum habitant, presbyteros, diaconos, subdiaconos, et Patricium nepotem meum tales inveni, quales desideravi. Patricius ille erat subdiaconus, ut ibidem paulo inferius expresse nominatur.

E consanguinei S. Augustini,

30 Denique sanctus Doctor habuit consanguineum, nomine Severinum, quem a schismate Donatistarum retrahere conatur *Epistola 170*, quam sic exorditur: Litteras fraternitatis tuæ etsi valde sero, etsi præter quod speraveram, tamen lætus accepi, maximeque ampliori gaudio perfusus sum, cum cognovissem, hominem vestrum hæc ipsa sola causa veuisse Hipponem, ut ad me litteras tuæ fraternitatis afferret: cogitavi enim hoc exortum esse in animo tuo, ut recoleres consanguinitatem nostram, nisi quia fortasse perspicis, sicut novi non leve pondus prudentiæ tuæ, quam sit dolendum, ut qui secundum carnem fratres sumus, in Christi corpore non una societate vivamus. Circa finem vero epistolæ istius hunc consanguineum suum ad unitatem Ecclesiæ Catholicæ sequendam exhortatur his verbis: Sed nescio quæ carnalis consuetudo, frater Severine, ibi vos teuet; et olim doleo, olim gemo, maxime prudentiam tuam cogitans, et olim te videre desidero, ut de hæc re tecum loquerer. Quid enim prodest vel salus vel consanguinitas temporalis, si æternam Christi hæreditatem salutemque perpetuam in uostra cognatione contempnimus? Si quos alios ejusdem Sancti consanguineos, aut insignes discipulos vel amicos invenerimus, eos alia occasione memorabimus. Interim pergimus ad gesta pueritiæ

ex quibus unum a Donatistis avellere nititur.

F

A *pueritiæ et adolescentiæ ejus, quæ cum Sanctus ipse singillatim conscripserit, relictas spicas tantummodo colligemus, et aliqua cum illis connexa vel ad hanc Vitæ partem spectantia clarius explicabimus.*

§ III. Gesta studique ipsius in pueritia et adolescentia.

Ab ineunte ætate imbutus religione Catholica :

Sancta Monica filiolum suum Augustinum ab infantia inter catechumenos Ecclesiæ Catholicæ referri curavit, eumque a teneris annis fidem Christianam sedulo docuit. Id ipse sanctus Antistes indicat, dum postea sæpius deploravit, sese per novem fere annos erroribus Manichæorum adhæsisse, spreta religione, quæ mihi puero a parentibus insita erat, ut scribit in libro de Utilitate credendi cap. 1, quem ad Honoratum direxit. Hoc etiam liquet ex Libro de duabus animabus contra Manichæos, quem Sanctus inchoavit his verbis : Opitulante Dei misericordia, diruptis et derelictis Manichæorum laqueis, tandem Catholicæ gremio constituto *, libet considerare nunc saltem ac deplorare illam meam miseriam : multa enim erant quæ facere debui, ne tam facile ac diebus paucis religionis veriissimæ semina, mihi a pueritia salubriter insita, errore et fraude falsorum fallaciumve hominum effossa, ex animo pellerentur. Ex his facile quilibet intelligit, S. Augustinum fide Catholica ab ineunte ætate imbutum fuisse, quod tamen in Libro primo Confessionum inferius edendo fusius ac distinctius explicabitur.

* al. restitutum

B *32 Cum Puer valeret ingenio et memoria, parentes eum magistro mature tradiderunt, ut artibus liberalibus imbueretur. At Augustinus ad lusum quam ad studia litterarum propensior, ut ea fert ætas, exercitiis ac nugis puerilibus indulgebat. Etiam videtur aucupio deditus fuisse, quemadmodum colligimus ex Libro de quantitate animæ, ubi cap. 21 Sanctus de seipso sic loquitur : Puer multo amplius itineris conficiebam sine defectu, cum auenpandi studio in ambulando exereer, quam adolescens, cum me ad alia studia, quibus sedere magis cogebam, contulissem. Propterea tunc fallebat innumerabilibus mendaciis et pædagogum et magistros et parentes amore lucendi, studio spectandi nugatoria, sicut ipse inferius in prima Actorum parte num. 23 totidem verbis ingenue confitebitur. Itaque nihil minus curabat, quam studia litterarum, ita ut minis et verberibus ad ea compelli deberet.*

litteris erudiendus puer, ludo magis est intentus,

C *33 Maxime autem abhorrebat a litteris Græcis, quas tamen invitus discere cogebatur. Unde tunc temporis in doctrina linguæ Græcæ non multum profecit, ut plerumque contingit in iis studiis, quæ reluctanti animo, vel invita minerva, ut vulgo aiunt, arripere compellimur. Sed forte postmodum S. Augustinus ætate major, utilitate istius linguæ perspecta, rudimenta grammaticæ Græcæ, quæ puer audierat, studio maturiore repetiit, et privata lectione saltem aliquanto clarius percepit : quamvis enim Sanctus in libro 2 contra litteras Petilianæ Donatistæ cap. 38 pro solita animi sui submissione concedat, se vix, aut ne vix quidem, linguæ Græcæ peritum esse, tamen eodem loco hunc adversarium, qui vocem Græcam quamdam fraudulenter interpretatus fuerat, refellit his verbis : Et ego quidem Græcæ linguæ perparum assecutus sum et prope nihil. Non tamen impudenter me dico nosse ὄλον non esse UNUM,*

et a Græcis abhorret ; quas tamen didicit.

sed TOTUM, et ἄλλοθεν SECUNDUM TOTUM ; unde Catholica nomen accepit.

34 Sæpius alibi sanctus Doctor eruditione sua Græca refutavit hæreticos, ut inter alia exempla patet ex libro 1 contra Julianum Pelagianum, cui Basilium magnum objicienti Sanctus cap. 5 citati libri primi respondet in hunc modum : Sed audi, quod ad rem præsentem spectat, quid de peccato primi hominis ad nos etiam pertinente dicat iste sanctus sine ulla ambiguitate Basilins ; quod etsi reperi interpretatum, tamen propter diligentiore veri fidem, verbum e verbo malui transferre de Græco. Insuper ibidem alias Græcorum Patrum sententias accurate in linguam Latinam transtulit. Quinimo legit et intellexit libros S. Epiphani non dum Latine redditos, ut erimus ex epistola ad Quodvultdeum data, quæ tomo 6 Operum apud nos pag. 3 libro de Hæresibus præfixa est, et ubi ad rem nostram occurrunt sequentia : Scripsit etiam Græce episcopus Cyprius Epiphanius, in doctrina Catholicæ fidei laudabiliter diffamatus ; sed ipse utriusque temporis hæreses colligens, octoginta complexus est. . . Vide ergo, ne forte librum sancti Epiphani tibi mittere debeam (ipsum enim arbitror Philastrio doctius hinc locutum) qui possit apud Carthagiensem iu Latinam linguam verti facilius atque commodius, ut tu potius præstes nobis, quod quæris a nobis.

ALCIBIO G. C.

et sciuit, nisi scientia Græca

35 Denique Scripturam sacram frequenter ex Græcis codicibus interpretatus est, ut discimus ex Epistola 59 de novem quæstionibus, quas episcopus Pautinus ei proposuerat, et quarum primam sanctus Doctor ita explicuit : Iste autem sensus, quo ita exponitur quod scriptum est, SATURATI SUNT FILII, non mihi occurrerat, eum ante rescriberem ; sed recensui brevissimam quamdam ejusdem psalmi expositionem, quam jam olim dietaveram, et hoc satis breviter a me positum reperi. Inspexi etiam codices Græcos, utrum dativus casus esset, quod dictum est FILIIS, an genitivus, quo lingua illa utitur pro ablativo, et inveni genitivum. Quod si ad verbum interpretaretur, scriptum esset, SATURATI SUNT FILIORUM ; sed recte interpres sententiam secutus est, et Latino more dixit : SATURATI SUNT FILIIS. Ibidem, et in septem libris de locutionibus divinarum Scripturarum S. Augustinus passim Græcos codices cum Latinis confert, et occurrentes quæstiones ex codicibus Græcis illustrat aut dissolvit. Hæc aliaque satis probant, S. Augustinum peritorem fuisse linguæ Græcæ, quam nonnulli communiter existimant.

E

in variis

F

36 Propterea libenter subscribimus opinioni Benedictinorum Gallorum, qui in Vita hujus sancti Doctoris non ita pridem Latine edita lib. 1 cap. 2 num. 5 de Græca ipsius scientia sic disserunt : Tametsi vero Græci texendarum fabularum peritissimi sint, ab iis tamen linguæ ipsius peregrinitate longissime abalienabatur, et Homerum quoque, lepidis licet deliriis animos oblectantem, prorsus respuebat. Sævis terroribus ac pœnis urgebatur Puer, ut Græcas litteras disceret ; sed cum in ea re, quam quis invitus agit, parum proficiat, hisce litteris leviter imbutum se fuisse fatetur Augustinus. Hujus quoque linguæ inopia, se suosque populares Africanos legendis libris de divina Trinitate Græce scriptis impares fuisse non dissimulat. Ea tamen quantulaeumque Græci sermonis notitia, quam sibi comparaverat, usque adeo feliciter usus est, ut nisi ipse pro innata modestia ejus se rudem professus esset, litteris

occasionibus :

AUCTORUM
G. C.

litteris Græcis apprime eruditus videri potuisset : nam legit Epiphani commentarium de hæresibus , aut certe breviarium ejus, nondum Latinitate donatum. Deinde aliorum Patrum Græcorum libros pervolvit, e quibus testimonia non pauca deprompsit adversus hæreticos. Denique crebra Græcarum vocum interpretatio, quæ passim in ejus Opusculis occurrit, ac complurium Scripturæ locorum ex collatione codicum Græcorum cum Latinis restitutio, documento esse possunt, Augustinum haud ita mediocriter Græce scivisse.

linguam Hebraicam ignoravit.

37 *Hac occasione quæri posset, an S. Augustinus etiam simili modo linguam Hebræam sciverit. Joannes Rivius in Vita Sancti lib. 1 cap. 2 § 8 videtur affirmativæ sententiæ patrocinari, et illius assertioni favet Epistola 120, quam de quinque quæstionibus ab Honorato propositis exaravit, et ubi cap. 3 significationem vocis Hebraicæ confidenter exponit his verbis : Cum autem venit plenitudo temporis, ut gratia, quæ occultabatur in veteri Testamento, jam revelaretur in novo, misit Deus Filium suum factum ex muliere, quo nomine proprietate Hebraicæ linguæ omnis femina nuncupatur, sive viro intacta, sive jam mixta. Sed ipse sanctus Doctor in Epistola 131 circa finem fatetur, se linguam Hebræam ignorare, et libro xi Confessionum cap. 3 de Moyse sic scribit : Si Hebræa voce loqueretur, frustra pulsaret sensum meum ; nec inde mentem meam quidquam tangeret ; si autem Latine, scirem, quid diceret.*

hec voces quædam Hebraicæ intellexeret :

38 *Quamvis hoc loco S. Augustinus dicat, quod Moysen Hebraice loquentem non esset intellecturus, tamen inde non sequitur, omnes voces Hebraicas ei ignotas fuisse. Sic verbi gratia Germanus aut Belga vel Gallus Anglum patria lingua loquentem non intelliget, etiamsi tres illæ nationes ex vernaculo suo idiomate plurimas Anglicas voces, paululum pronuntiatione vel inflexione mutatas, propter affinitatem eum suis linguis agnoscant. Quapropter existimamus, S. Augustino notas fuisse multas voces Hebræas, idioma Punico præsertim affines, de qua linguarum affinitate sanctus ipse Doctor lib. 2 contra litteras Petilianæ Donatistæ cap. 104 agens de Christo tradit sequentia : Hunc Hebræi dicunt Messiam, quod verbum Punicæ linguæ consonum est, sicut alia Hebræa permulta et pene omnia. Ex hac utriusque linguæ cognatione sequetur, S. Augustinum linguæ Hebraicæ non prorsus imperitum fuisse, si noverit idioma Punicum, cujus aliqualem peritiam nunc ei vindicare conabimur.*

sermone Punicum puer

39 *Non omnino temere conjectamus, hunc Sanctum in pueritia vel adolescentia didicisse linguam Punicam, quæ tunc temporis adhuc utebantur Afri præsertim illi, qui ruri degebant, vel in exiguis et mediterraneis oppidis commorabantur : nam sæpius in scriptis suis aliquam linguæ hujus notitiam prodit. Unde sanctus Doctor Maximo Madaurensi grammatico, qui Punica quædam Sanctorum nomina riserat, in Epistola 44 sic post alia respondet : Neque enim usque adeo te ipsum oblivisci potuisses, ut homo Afer scribens Afri, cum simus utriusque in Africa constituti, Punica nomina exagitata existimares. Nam si ea vocabula interpretemur, Namphauio quid aliud significat, quam boni pedis hominem, id est, cujus adventus afferat aliquid felicitatis ; sicut solemus dicere, secundo pede introisse, cujus introitum prosperitas aliqua consecuta sit ? Quæ lingua si improbat abs te, nega Punicis libris, ut a viris doctissimis proditur, multa sapienter esse mandata*

memoriæ. Pœniteat te certe ibi natum, ubi hujusmodi linguæ cunabula recalent. Deinde Sanctus ibidem argumento ad hominem paganum probat ex Virgilio, se recte explicasse nomen S. Namphanionis, de quo in Opere nostro Sollerius ad diem iv Julii obiter egit.

40 *Sic etiam Sermone 35 de verbis Domini cap. 2 vocem Hebræam mammona ex idiomate Punico interpretatur his verbis : Primum quid est mammona ? Verbum est enim, quod Latinum non est. Hebræum verbum est, cognatum linguæ Punicæ ; istæ enim linguæ sibi significationis quadam vicinitate sociantur. Quod Punici dicunt mammon, Latine lucrum vocatur. Quod Hebræi dicunt mammona, Latine divitiæ vocantur. Etiam aliis Operum suorum locis S. Augustinus non raro voces et phrases Hebraicas ex Punico loquendi modo exponit, et his explicationibus ostendit, linguam Punicam satis sibi notam fuisse. Non improbabiler itaque superius conjecimus, illum in pueritia vel adolescentia linguam Punicam didicisse. Confirmationis gratia tamen addimus unicum hujus rei argumentum, quod ipse Sanctus in Sermone 24 de verbis Apostoli cap. 3 suggerit his verbis : Proverbium notum est Punicum, quod quidem Latine vobis dicam, quia Punice non omnes nostis. Punicum enim proverbium est antiquum : Nummum quærit pestilentia ; duos illi da, et ducat se. Numquid non hoc proverbium de Enau-gelio videtur natum ?*

41 *Ex hoc ultimo sermone discimus, linguam Latinam in Populosis Africæ civitatibus adeo vulgarem fuisse, ut multi Afri vetus idioma suum Punicum non amplius intelligerent. Neque id magnopere mirandum est, cum Romani victores semper operam dederint, ut imperiosa civitas non solum jugum, verum etiam linguam suam domitis gentibus per pacem societatis imponeret, quemadmodum sanctus Doctor in Opere suo de Civitate Dei lib. 19 cap. 7 scribit. Hinc etiam clarior intelligimus, quomodo S. Augustinus puer linguam Latinam inter blandimenta nutricum discere cæperit, sicut in parte prima Actorum num. 15 post hunc Commentarium prævium ipse testabitur. Sed postmodum hæc prima Latinitatis rudimenta tam scrupulose ad præscriptas Grammaticæ leges exegit, ut magis barbarismum contra præcepta Grammaticæ, quam peccatum contra mandata Dei formidaret, ut infra ex Confessionibus ejus audiemus.*

42 *Postquam tetras Grammaticæ difficultates superaverat, animum ad legendos poetas apulit, et eorum fabulis potissimum delectabatur. At inde cæpit animus ejus inflammari ad libidinem, quæ postea magis crevit, et quam Sanctus, ad frugem reductus, publice deploravit. Cum vero jam in patria et in oppido Madaurensi litteris humanioribus operam dedisset, eloquentiæ discendi causa Carthaginem missus est, propter tenuem parentum ejus fortunam sumptus in iter et studia partim faciente Romaniano, primario cive Tagastensi ac viro divite, quem Sanctus hujus beneficii memor in Opere suo contra Academicos lib. 2 cap. 2 sic alloquitur : Ergone tibi gratiam non repensabo ? An fortasse paululum debeo ? Tu me adolescentulum pauperem ad peregrina studia pergentem et dono et sumptu et (quod plus est) animo excepisti. Tu patre orbatum amicitia consolatus es, hortatione aumasti, ope adjuvisti. Tu in nostro ipso municipio, favore, familiaritate, communicatione domus tuæ pene tecum clarum primatemque me fecisti.*

F Carthaginem abit ad discendam Rhetoricam ; ibi lectione poetarum.

A cisti. Deinde commemorat alia Mæcenalis hujus beneficia, de quibus forsitan infra mentionem faciemus.

et spectantis
obscœnis, quæ
frequentabat,

43 Quando in urbe Carthaginensi commorabatur, eum circumstrepebat undique sartago flagitiosorum amorum, quos obscœnis spectaculis ac ludis theatralibus, aliisque lasciviæ fomilibus nutriebat, ut ipse Sanctus pœnitens in prima Actorum parte post hunc Commentarium num. 62 et sequentibus humiliter et ingenue declarabit. Hæc et hujusmodi perniciose spectacula, ni fallor, ipse Sanctus in Opere suo de Civitate Dei lib. 2 cap. 4 describit ac damnat his verbis: Veniebamus nos etiam aliquando adolescentes ad spectacula ludibriaque sacrilegiorum. Spectabamus arreptitios, audiebamus symphoniacos; ludis turpissimis, qui diis deabusque exhibebantur, oblectabamur. Cælesti virgini et Berecynthiæ matri deorum omnium, ante ejus lecticam die solenni lavationis ejus, talia per publicum cantitabantur a nequissimis scenicis, qualia non dico matrem deorum, sed matrem qualiumcunque senatorum vel quorumlibet honestorum virorum; imo vero qualia nec matrem ipsorum scenicorum deceret audire. Dein eodem lib. 2 cap. 26 similia sanctus Doctor hoc modo repetit: ubi simulacrum illud locatum conspiciebamus, universi undique confluentes, et ubi quisque poterat stantes, ludos, qui agebantur, intendentissimi spectabamus, intuentes alternante conspectu, hinc meretriciam pompam, illinc virginem deam; illam suppliciter adorari, ante illam turpia celebrari. Non ibi pudibundos mimos, nullam verecundiorem scenicam vidimus; cuncta obscœnitatis implebantur officia.

in luxuriam
incidit, et fili-
um ex con-
cubina conce-
pit.

44 His itaque libidinum stimulis agitalus Augustinus adolescens incidit in luxuriam, ita ut anno ætatis suæ decimo octavo filium suscepit ex concubina, quam multis annis secum retinuit, ut postea videbimus. Porro facili ac perspicaci ingenio præditus erat, et in eloquentia aliisque scientiis ita excellabat, ut postmodum magno cum plausu rhetoricam Carthagine docuerit. Ac hisce Dei donis abutebatur, cum propter istud ingenii acumen superbiret, et ambitione, vana gloria, aliisque peccatis animam suam coinquinaret, ut in libris Confessionum candidè fateatur. Eo tempore tamen curabat, ut interiora mentis suæ vulnera legeret, et exterius in publico consortio quemdam decorem servaret: cum enim esset sædus atque inhonestus, ut in libris Confessionum proxime citatis ipse loquitur, elegans et urbanus abundantanti vanitate videri volebat. Unde Vincentius Rogatista, qui Sanctum adhuc adolescentem Carthagine noverat, ut ipse sanctus Doctor Epistola 48 circa finem testatur, post annos multos ei scripsit in hunc modum: Cum optime noverim, te longe adhuc a fide Christiana sepositum, et studiis olim deditum litterarum, quietis et honestatis fuisse cultorem etc.

quæ peccata
sua ipse agno-
vit:

45 Tamen ipse S. Augustinus sibi magis delictorum suorum conscius, ingenue et ultro confitetur, se in urbe Carthaginensi turpiter vixisse. Propterea in Concione 3 ad Psalmum 36, quam publice coram Carthaginensibus instituit, tomo 8 Operum pag. 125 peccata sua ibi perpetrata agnoscit, et hæreticis Donatistis ei præterita vitia objicientibus ita respondet: Videat enim in causa se nihil habere, et linguas couvertunt in nos, et incipiunt de nobis dicere mala, multa quæ sciunt, multa quæ nesciunt. Quæ sciunt, præterita nostra sunt: fuimus enim aliquando, sicut

dicit Apostolus, stulti et increduli, et ad omne opus bonum reprobî. In errore perverso desipientes et insanientes fuimus; non negamus, et quantum præteritum nostrum non negamus, tanto magis Deum, qui nobis ignovit, laudamus.

AUGUSTINUS
C. C.

46 Quid ergo, hæretice, dimittis causam, et is ad hominem? Quid enim ego sum? Quis sum? Numquid Catholica ego sum? Numquid hæreditas Christi diffusa per geutes ego sum? Sufficit mihi, ut in ea sim. Vituperas mala mea præterita. Quid magnum facis? Severior sum ego in mala mea, quam tu: quod tu vituperasti, ego damnavi. Utinam velles imitari, ut error tuus fieret aliquando præteritus! Ista sunt mala præterita, quæ noverunt, maxime in ista civitate: hic enim male viximus, quod ego confiteor; et quantum gaudeo de gratia Dei, tantum de meis præteritis timeo. Quid dicam? Dolere? Dolerem, si adhuc sic essem. Quid dicam? Gaudeo? Nec hoc possum dicere: utinam enim numquam fuisset! Quidquid tamen fui, in nomine Christi præteritum est. Quod autem modo reprehendunt, non norunt. Etiam si sanctus Doctor in libris Confessionum satis fuse narret, quomodo in hæresim Manichæorum incidit, eamque postea suspectam habere cœperit, tamen hæc narratio ex aliis ipsius Opusculis jam confirmabitur, et ex paragrapho sequente lucem quamdam accipiet.

et deservit.

E

§ IV. Causa vel occasio, qua sectam Manichæorum amplexus est, aliosque ad eandem pertraxit; nonnullæ rationes, ob quas hanc hæresim suspectam habere cœpit, et prima ejus lucubratio.

Deus occulto, sed justo judicio, nonnumquam permittit, ut homines ingeniosi et scientia tumidi propter superbiam in propudiosa crimina et infames ridiculosque errores prolabantur, quemadmodum sanctus apostolus Paulus in Epistola ad Romanos cap. 1 indicat his verbis: Cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipientium eorum: dicentes enim, se esse sapientes, stulti facti sunt. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis, et voluerunt eum quadrupedum, et serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. Hic Apostoli textus fere convenit adolescenti Augustino, qui fama doctrinæ suæ instatus et fastu turgidus, in absurdam Manichæorum hæresim incidit, ut ex sequentibus apparebit.

Augustinus
ex superbia,

F

48 Cum ageret annum decimum nonum ætatis, lecto Ciceronis Hortensio, exarsit ad amorem sapientiæ et veritatis, ut ipse initio libri de Beata vita testatur: Ego ab usque undevicesimo anno ætatis meæ, inquit, postquam in schola rhetorum librum illum Ciceronis, qui HORTENSIVS vocatur, accepi, tanto amore philosophiæ succensus sum, ut statim ad eam me transferre meditarer. Sed neque mihi uebulæ defuerunt, quibus confunderetur cursus meus, et diu fateor, quibus in errorem ducebar, labentia in Occa-
num

contemptu

AUCTORE
G. C.

num astra suspexi. *At frustra quærebat apud ethnicos philosophos et vanos astrologos veritatem, cum interim sacras Litteras, in quibus hæc invenienda erant, ob humilem stylum superbe contemneret.*

sacra Scriptura,
ræ,

49 *Hæc impia sacra Scriptura vituperatio, et ambitiosa veritatis inquirendæ temeritas, aliæque similia vitia probroso lapsui, ac diuturno superbi Adolescentis errori præcipuam causam dederunt, sicut ipse postmodum Sermonem 65 de diversis cap. 5 publice coram populo fassus est in hunc modum: Loquor vobis aliquando deceptus, cum primo puer ad divinas Scripturas ante vellem afferre acumen disentiendi, quam pietatem quærendi. Ego ipse contra me perversis moribus elauderem januam Domini mei. Cum pulsare deberem, ut aperiretur, addebam, ut clauderetur: superbus enim audebam quærere, quod nisi humilis non potest invenire. Quanto vos beatiores estis modo, quam securi discitis, quam utiliter quicumque adhuc parvuli estis in nido fidei, et spiritalem escam accipitis. Ego autem miser, cum me ad volandum idoneum putarem, reliqui nidum et prius cecidi quam volarem. Sed Dominus misericors me, a traseuntibus ne conculcarer et morerer, levavit, et in nido reposuit. Nunc audiamus alias causas, quibus inductus est, ut hanc turpem Manichæorum sectam per novem fere annos incaute defenderet et sequeretur.*

et fraudibus
hæreticorum

50 *Ipse Sanctus cuidam Honorato, quem nondum Christianum ad hæresim illam amplectendam impulerat, in libro de Utilitate credendi cap. 1 præcipuam lapsus et erroris sui causam exponit his verbis: Est igitur mihi propositum, ut probem tibi, si possim, quod Manichæi sacrilege ac temere invehantur in eos, qui Catholicæ fidei auctoritatem sequentes, antequam illud verum, quod pura mente conspiciatur, intueri queant, credendo præmuniuntur, et illuminaturo præparantur Deo: nosti enim, Honorate, non aliam ob causam nos in tales homines incidisse, nisi quod se dicebant, terribili auctoritate separata, mira et simplici ratione eos, qui se audire velent, introducturos ad Deum, et errore omni liberaturos. Quid enim me aliud cogebat annos fere novem, sprete religione, quæ mihi puerulo a parentibus insita erat, homines illos sequi ac diligenter audire, nisi quod nos superstitione terri, et fidem nobis ante rationem imperari dicerent: se autem nullum premere ad fidem, nisi prius discussa et enodata veritate? Quis non his pollicitationibus illiceretur, præsertim adolescentis animus cupidus veri, etiam nonnullorum in schola doctorum hominum disputationibus superbus et garrulus; qualem me tunc illi invenerunt, spernentem scilicet quasi aniles fabulas, et ab eis promissum, apertum et sincerum verum tenere atque haurire cupientem?*

in Manichæorum
hæresim
labitur,

51 *Insuper in libro de Duabus animabus cap. 9 duas alias ejusdem cæcitatæ et pertinaciæ suæ causas ita profert: Sed me duo quædam maxime, quæ incautam illam ætatem facile capiunt, per admirabiles attrivere circuitus, quorum est unum familiaritas, nescio quomodo repens quadam imagine bonitatis, tamquam sinuosum aliquod vinculum multipliciter collo involutum. Alterum, quod quædam noxia victoria pene mihi semper in disputationibus proveniebat disserenti cum Christianis imperitis, sed tamen fidem suam certatim, ut quisque posset, defendere molientibus. Quo successu creberrimo gliscebatur Adolescentis animo-*

sitas et impetu suo in pervicaciæ magnum malum D imprudenter vergebat. Quod altereandi genus quia post eorum auditionem aggressus eram, quidquid meo vel qualicumque ingenio vel aliis lectionibus poteram, solis illis libentissime tribuebam. Ita ex illorum sermonibus ardor in certaminum proventu, amor in illos quotidie movebatur*. Ex quo accidebat, ut quidquid dicerent, miris quibusdam modis, non quia sciebam, sed quia optabam verum esse, pro vero approbarem.

* at. novaba-
tur

52 *Propter hos crebros disputationum successus et damnosas victorias arrogantia elatus Augustinus fœdam illam hæresim juvenili impetu tuebatur, et fidem Catholicam miserima et furiosissima loquacitate vastabat, ut iisdem verbis utar, quibus ille lib. 2 de Dono perseverantiæ cap. 20 cæcam suam istius temporis obstinationem expressit. Non contentus erroribus Manichæorum propugnandis, etiam amicos quosdam suos induxit, ut eandem sectam amplecterentur. Inter hos novimus Alypium, Romanianum ejus mæcenatem, et quemdam Honoratum, qui postremus adhuc hæreticis illis adhærebat, quando S. Augustinus jam sacerdotio initiatus erat, ut infra videbimus. Propterea Sanctus misit ipsi librum de Utilitate credendi, ubi cap. 1 sic eum alloquitur: Tu nondum Christianus, qui hortatu meo, cum eos vehementer execerareris, vix adductus es, ut audire tibi atque explorandi videretur, qua quæso alia re delectatus es (recordare, obsecro te) nisi magna quadam presumptione et pollicitatione rationum? Deinde variis argumentis hunc virum, quem olim incautum seduxerat, ad fidem Ecclesiæ Catholicæ profectam movere nititur.*

et alios in eam
inducit;

53 *Quamvis autem Augustinus eo tempore tam ferventer hæresim Manichæorum defenderet ac propagaret, tamen inter eos ad gradum Electorum, qui majoris æstimabatur, ascendere noluit: nam duabus professionibus, hoc est, Electorum et Auditorum ecclesiam suam constare voluerunt, ut ipse in libro de Hæresibus ad Quodvultdeum hæresi 46 loquitur. Itaque se continuit in gradu Auditorum, qui arcana sectæ istius mysteria et occulta flagitia ignorabant. Unde in Disputatione prima contra Fortunatum Manichæum, sive tomo 6 Operum pag. 66, huic Manichæorum presbytero sic respondet: De moribus autem vestris plebe scire possunt, qui Electi vestri sunt. Nostis autem, me non Electum vestrum, sed auditorem fuisse. Itaque quamvis et orationi vestræ interfuerim, ut interrogasti, utrum separatim vobiscum habeatis aliquam orationem, Deus solus potest nosse et vos. Ego tamen in oratione, in qua interfui, nihil turpe geri vidi, sed solum contra fidem animadverti, quam postea didici et probavi, quod contra solem faciatis orationem. Præter hoc in illa oratione vestra nihil novi comperi. Quisquis autem vobis opponit quæstionem aliquam de moribus, Electis vestris opponat. Quid autem inter vos agatis, qui Electi estis, ego scire non possum: nam et Eucharistiam audivi a vobis sæpe quod accipiatis; tempus autem accipiendi cum me lateret, quid accipiatis, unde nosse potui? Itaque serva, si placet, quæstionem de moribus, ut inter Electos vestros discutiatur, si discuti potest. Mihi fides data est a vobis, quam hodie improbo. Sanctus Doctor hic de sola fide contra Fortunatum disputare voluit, etiamsi corruptos Manichæorum mores abunde nosset, ut ex postea dicendis patebit.*

nemquam ta-
men in gradu

P

A *54 Ex his evidenter apparet, Augustinum inter Electorum fuit. Manichæos numquam fuisse in numero Electorum vel presbyterorum, quamvis Petilianus Donatista hanc calumniam ei impingere voluerit. Quapropter ipse lib. 3 contra litteras Petiliani cap. 17 manifestum istud accusatoris sui mendacium leviter explodit his verbis: Pergat etiam sermone multiloquo, sed plane vaniloquo in ea, quæ prorsus ignorat, vel in quibus potius abutitur ignorantia plurimorum, et ex confessione cujusdam femine, quod catechumenam se dixerit Manichæorum, quæ sauctimonialis et Catholica fuerat, quod ei placet, de illorum baptismo dicat; et scribat nesciens, aut nescire se fingeus, non illicite appellari catechumenos, tamquam ejus baptismus quandoque debeat, sed eos hoc vocari, qui etiam Auditores vocantur, quod videlicet tamquam meliora et majora præcepta observare non possint, quæ observantur ab eis, quos Electorum nomine discernendos et honorandos putant. Me etiam presbyterum fuisse Manichæorum vel falsus vel fallens mirabili temeritate contendat. Jam referamus ex ipsis Sancti scriptis (semper hoc loco excipimus libros Confessionum, qui post hunc Commentarium maxima ex parte receduntur) quas ob causas seductus Adolescens in secta Manichæorum vacillare ceperit.*

Causæ, quæ
Manichæorum

B *55 Sanctus Doctor unam ex istis causis assignat in libro de Utilitate credendi, dum ibi cap. 1 ad Honoratum inter alia sic scribit: Quæ rursus ratio revocabat, ne apud eos peius hærerem, ut me in illo gradu, quem vocant Auditorum, tenerem, ut hujus mundi spem atque negotia non dimitterem; nisi quod ipsos quoque animadvertēbam plus in refellendis aliis disertos et copiosos esse, quam in suis probandis firmos et certos manere? Sed quia diu multumque de imperitorum erroribus latissime ac vehementissime disputabant, quod cuivis mediocriter erudito esset facillimum, sero didici. Si quid etiam suorum nobis inserebant, necessitate retinendum, enim alia non occurrerent, in quibus acquiesceremus, arbitramur. Itaque nobis faciebant, quod insidiosi aucupes soleant, qui viscetos sureulos prope aquam defigunt, ut sitiētes aves decipiant: obruunt enim et quodammodo cooperiunt alias, quæ circa sunt, aquas, vel inde etiam formidolosis molitionibus deterrent, ut in eorum dolos non electioe, sed iuopia decidatur.*

hæresim

C *56 Etiam vehementer Augustino displicebat illa sectæ suæ consuetudo, qua Manichæi fere prorsus negligebant annum Paschatis festum, quod ab omnibus Christianis solenniter celebrari venerat. Quapropter in libro contra Epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, cap. 8 de causa istius negligentiae suspicionem suam sic indicat: Quid ergo aliud suspicer nescio, nisi quia iste Manichæus, qui per Christi nomen ad imperitorum animos aditum quærit, pro Christo isto ipso se coli coluit? Hoc unde conieciam, breviter dicam. Cum sæpe a vobis quærerem illo tempore, quo vos audiebam, quæ causa esset, quod Pascha Domini plerumque nulla, interdum a paucis tepidissima celebritate frequentaretur, nullis vigiliis, nullo prolixiore jejunio indieto Auditoribus vestris, nullo denique festivo apparatu, cum vestrum bema (Græca vox βῆμα significat gradum vel tribunal, ex qua significatione verosimiliter illa Manichæorum festivitas nomen suum traxit) id est diem, quo Manichæus occisus est, quinque gradibus instructo*

tribunali et pretiosis linteis adornato, ac in promptu posito et objecto adorantibus, magnis honoribus prosequamini.

Augustino
G. C.

57 Hoc ergo cum quærerem, respondebatur, ejus diem passionis celebrandum esse, qui vere passus est; Christum autem, qui uatus non esset, neque veram sed simulatam carnem humanis oculis ostendisset, non pertulisse sed finxisse passionem. Quis non ingemiscat, homines, qui se Christianos dici volunt, timere, ne polluatur veritas de Virginis utero, et de mendacio non timere? Sed ut ad rem redeam, quis non suspicetur, qui diligenter attenderit, ideo negari a Manichæo Christum natum esse de femina, et humanum corpus habuisse, ne passio ejus, quod totius jam orbis festissimum tempus est, ab eis, qui sibi credidissent, celebraretur, et non tanta devotione diem mortis suæ desiderata solennitas honoraret? Hoc enim nobis erat in illa bematis celebritate gratissimum, quod per Pascha frequentabatur; quoniam vehementius desiderabamus illum diem festum, subtracto alio, qui solebat esse dulcissimus. Licet hæc Manichæorum consuetudo, aliæque fanaticæ eorum opiniones haud dubie offenderent Augustinum, subtili ingenio præditum et minime credulum, tamen adhuc inter illos cum delinēbant duo laquei, quos ipse lib. 1 de Moribus Ecclesiæ Catholice cap. 1 explicat his verbis: Duæ maxime sunt illecebæ Manichæorum, quibus decipiuntur incauti, ut eos veliut habere doctores. Una, cum Scripturas reprehendunt, vel quas male intelligunt, vel quas male intelligi volunt. Altera, cum Vitæ castæ et memorabilis continentie imaginem præferunt. Hic liber congruentem Catholice disciplinae sententiam nostram de vita et moribus continēbit, in quo fortasse intelligetur, et quam sit facile simulare, et quam difficile habere virtutem. Eum sane modum tenebo, si potero, ut neque in illorum morbos, qui mihi sunt notissimi, tam graviter invehar, quam illi in ea, quæ igrorant: sanari enim eos potius, si fieri potest, quam oppugnari volo. Sed utrumque laqueum illum dirupit, postquam sacras Litteras humili corde pervolvit, et obscænos pravosque Manichæorum mores detexit.

suspexit
ferunt

E

58 Interea non parum quoque ad augendas fluctuantis animi suspensiones contulerat adventus Fausti famosi Manichæi, quem diu expectatum Carthagine dubitans Augustinus consuluit. Sed præsentia famam minuit: acutus enim Adolescens in hoc colloquio Carthaginensi expertus est, illum magni nominis Faustum potius eloquentem, quam doctum vel eruditum esse, eumque dubiis suis dissolvendis imparem deprehendit, ut in prima Actorum parte post hunc Commentarium prævium cap. 9 distincte narrabitur. Postea Augustinus scribens Opus grande adversus eundem Faustum adhuc recordabatur istius colloquii Carthaginensis, ut satis innuit in proæmio dicti Operis, quod exorditur his verbis: Faustus quidam fuit gente Afer, civitate Milevitanus, eloquio suavis, ingenio callidus, secta Manichæus, ac per hoc nefando errore perversus. Noveram ipse hominem, quemadmodum commemoravi in libris Confessionum mearum. Deinde ibidem exponit, qua occasione ac methodo lucubrationes hæreticas hujus Fausti refellendas suscepit.

Augustino.

F

59 Eo tempore, quo Augustinus adhuc Carthagine debebat, exercendi vel ostentandi ingenii causa conscripsit Opus de pulcro et apto, de qua prima ipsius lucubratione R. P. Joannes Rivius Erenita

Scribit Opusculum primum, quod intercedit.

AUCTOR
G. C.

Eremita Augustinianus in Vita Sancti nostri lib. 1, cap. 1 § XI sic disserit: Sed cum aunorum jam viginti sex aut septem, pulcri et pulcritudinis amator esset, ad eorum contemplationem et causam, cur talia amentur, investigandam animum appulit, scripsitque libros duos aut tres de Pulcro et Apto. Et pulcrum, quod per seipsum, aptum autem, quod ad aliquid accommodatum decreet, definiebat et distinguebat, et exemplis corporeis adstruebat. Hos libros, qui interciderunt, dedicavit Hierio, Romanæ urbis oratori, homini Syro, Græce et Latine facundissimo, et scientissimo rerum pertinentium ad studium sapientiæ; quem jam tum amabat ex doctrinæ fama, facie licet ignotum. Verum Augustinus de primo illo opusculo suo mentionem faciet in Actis post hunc Commentarium recudendis, ubi num. 76 et sequentibus sparsim similia ex ipso Auctore fusius audiemus. Interea nunc illum Carthagine discedentem, ut ex Africa Italiam navigaret, et Romæ commorantem, fideliter et curiose comitabimur.

B
§ V. Discessus ejus ex Africa in Italiam, commoratio Romana, corrupti Manichæorum mores ibi detecti, transitus a Manichæis ad Academicos.

Ex Africa Romanam petit.

Anno Christi 383 S. Augustinus ex Africa Romam navigavit, ut turbulentas discipulorum Carthaginensium seditiones effugeret, et ibi quietius rhetoricam doceret. Ex illo migrationis anno redarguitur crassa calumnia Donatistarum, qui adversus omnem veri similitudinem finxerunt, Augustinum adhuc Manichæum propter sententiam, quam Messianus proconsul contra Manichæos tulerat, ex Africa in Italiam profugisse. Quapropter ipse sanctus Doctor lib. 3 contra Litteras Petiliani Donatistæ cap. 25 illud evidens mendacium sic refellit: Inter multa etiam prorsus ad rem non pertinentia dicit, Messiani proconsulis sententia me fuisse percussum, ut ex Africa fugerem; et propter hoc falsum (quod si non ipse confinxit, certe malevolis fingentibus malevole credit) quam multa alia falsa consequenter, non utcumque dicere, sed etiam scribere mira temeritate non timuit; cum ego Mediolanum ante Bautonem consulem venerim, eique consuli Calendis Januariis laudem in tanto conventu conspectuque hominum pro mea tunc rhetorica professione recitaverim, et ex illa peregrinatione jam post Maximi tyranni mortem Africam repetiverim; Manichæos autem Messianus proconsul audierit post consulatum Bautonis, sicut dies gestorum ab eodem Petiliano infertus ostendit. Quæ si dubitantibus vel contradicentibus probare necesse esset, multos possem claros in seculo viros testes locupletissimos adhibere totius illius temporis vitæ meæ. Hinc evidenter videmus, illos S. Augustini accusatores impulenter mentitos esse, quandoquidem sententia Messiani contra Manichæos data est anno Christi 386, ante et post quem Sanctus in Italia commorabatur.

in scitis amicis.

61 Porro ex Africa in Italiam discessit, in scitis amicis ac ipso mæcenate suo Romaniano, cujus filios discipulos suos Carthagine reliquerat, et quem postea lib. 2 contra Academicos cap. 2 sic

alloquitur: Tu etiam, cum te absente atque ignorante navigassem, nihil succensens, quod non tecum communicassem, ut solerem, atque aliud quidvis quam contumaciam suspicans, mansisti inconcussus in amicitia; nec plus ante oculos tuos liberi deserti a magistro, quam nostræ mentis penetralia puritasque versata est. Attamen de itinere illo videtur aliquid scivisse aut suspicatus esse Martianus ejus amicus, qui ei in Italiam profecturo occinuit Terentianum istum versum, Nunc hic dies vitam aliam affert, alios mores postulat, ut colligimus ex Epistola 155, quam ad veterem illum amicum suum scripsit. Quomodo autem deceperit sanctam Monicam, quæ Filium comitari volebat, eumque usque ad mare secula fuerat, inferius ex libris Confessionum discemus.

62 Cum S. Augustinus Romam pervenisset, hospitio Auditoris Manichæi usus est, ibique periculoso morbo laboravit: licet enim doctrinam Manichæorum de falsitate suspectam haberet, ut hospiti suo indicavit, tamen adhuc familiariter agebat cum Auditoribus et Electis eorum, qui clanculum Romæ magno numero degebant. Forsan hæc familiaritas ei præbuit occasionem delatendi varia Manichæorum flagitia, quæ lib. 2 de Moribus Manichæorum cap. 19 et 20 postea confidenter illis exprobravit in hunc modum: Denique tam multa et tam gravia peccata in his moribus deprehenduntur, ut si quis accusare velit omnia homo alicujus facultatis, singula ut miimum, singulis voluminibus possit. Hæc igitur si custodiretis, vestramque impleretis professionem, nihil vobis esset ineptius, nihil stultius, nihil imperitius. Cum autem laudatis et docetis ista, nec facitis, quid vobis fallacius, quid insidiosius, quid mælitiosius dici aut inveniri potest?

63 Novem annos totos magna cura et diligentia vos audivi; nullus mihi Electorum innotescere potuit, qui secundum hæc præcepta non aut deprehensus in peccato, aut certe suspicioni subditus fuerit. Multi in vino et carnibus, multi lavantes in balneis inventi sunt. Sed hæc audiebamus. Nonnulli alienas feminas seduxisse approbati sunt, ita ut plane dubitare non possim. Sed sit et hæc magis fama, quam verum. Vidi ipse non solus, sed eum iis, qui partim jam illa superstitione liberati sunt, partim adhuc opto ut liberentur. Vidimus ergo in quadrevio Carthaginis in platea celeberrima, non unum sed plures quam tres Electos simul, post transeunte uestio quas feminas tam petulanti gestu adhinnire, ut omnium trivialium impudicitiam impudentiamque superarent. Quod de magna venire consuetudine, atque illos inter se ita vivere satis eminebat; quandoquidem nullus socii præsentiam veritus, omnes, aut certe pene omnes, eadem teneri peste indicabat: non enim erant hi ex una domo; sed diverse prorsus habitantes, ex eo loco, ubi conventus omnium factus erat, pariter forte descendebant.

64 Nos autem graviter commoti, graviter etiam questi sumus. Quis tandem hoc vindicandum, non dicam separatione ab ecclesia, sed pro magnitudine flagitii vehementius saltem objurgationibus arbitratus est? Et hæc erat omnis excusatio impunitatis illorum, quod eo tempore, quo conventicula eorum lege publica prohiberentur, ne quid læsi proderent, metuebatur. Uti est ergo, quod perpetuam sibi persecutionem in hoc mundo futuram prædicant, eoque se commendatiores haberi volunt; hinc interpretantes, quod hic mundus eos oderit, et propterea penes si

Romæ habitavit apud Manichæum.

E

moresque

F

Manichæorum

quærendam

A quærendam veritatem affirmantes, quia in promissione Spiritus sancti paracleti dictum est, quod eum mundus accipere non possit. De qua re non iste locus disserendi est. Sed certe si perpetua vobis persecutio futura est, usque in seculi finem, perpetua erit et hæc dissolutio, tantæque turpitudinis impunita contagio, si tales lædere formidatis.

corruptos,

65 Id etiam nobis responsum est, cum ad ipsos primates detulisseimus, conquestam nobis esse mulierem, quod in conclavi, ubi cum aliis feminis erat, de illorum scilicet sanctitate secunda, ingressis Electis pluribus, et ab uno lucerna exstincta, incerta cujus eorum in tenebris appetita esset amplexu, et coacta in flagitium, nisi subsidio clamoris evasisset. Hoc vobis quoque notissimum nefas, de quanta consuetudine venisse arbitrandum est? Et hoc factum est ea nocte, qua festæ apud vos vigiliæ celebrabantur. Sed revera etiam, si nullus esset proditiōnis metus, quis posset damnum offerre episcopo, qui sic præcaverat, ne agnosceretur? Quasi vero non omnes idem crimen involutos teneat, qui simul ingressi erant: nam omnibus petulanter jocantibus lucerna exstincta placuerat.

variaque

66 Suspicionibus vero januæ quantæ aperiebantur, cum eos invidos inveniebamus, cum avaros, cum epularum exquisitarum avidissimos, cum in iurgiis frequentissimos, cum de rebus exiguis mobilissimos? Non utique arbitramur, eos temperare posse, a quibus se temperare profitebantur, quando latibula et tenebras invenirent. Duo quidem erant existimationis satis bonæ, facili ingenio, atque in illis suis disputationibus principes, nobis amplius quam ceteri familiarisque conjuncti; quorum unus, qui propter studia liberalia nobis arctius adhærebat hic, nunc ibi presbyter esse dicitur. Hi sibi graviter invidebant, et objiciebat alter alteri, non accusatione manifesta, sed sermone apud quos poterat et susurris, ab eo violenter attentatam cujusdam Auditoris uxorem. Ille autem se purgans, interim apud nos alium ejusdem sceleris Electum criminabatur, qui apud eundem Auditorem, quasi amicus fidelissimus habitabat: quem quoniam subito ingrediens cum muliere deprehenderat, dicebat, mulieri et adultero ab illo inimico atque invidio consilium datum, ut illa sibi conflaretur calumnia, ne, si quid proderet, crederetur. Angebamur nos, et molestissime ferebamur, quod etiam de appetita muliere incertum erat, livor tamen in illis duobus, quibus meliores ibi non inveniebamus, apparebat acerrimus, et alia conjicere cogebat.

et nefanda

67 Postremo in theatris Electos et ætate et (ut videbantur) moribus graves, cum sene presbytero sæpissime invenimus. Omitto juvenes, quos etiam rixantes pro scenicis et aurigis deprehendere solebamus; quæ res non mediocri argumento est, quomodo se possint continere ab occultis, cum eam cupiditatem superare non possint, quæ illos Auditorum suorum oculis sustentat, et prodit erubescens atque fugitantes. An vero illius etiam sancti, ad cujus disputationes in feariorum vicum ventitabamus, tantum illud flagitium proderetur, si virginem sanctimoniam, mulierem tantum, non et prægnantem facere potuisset. Sed occultum et incredibile malum, erescens uterus latere non passus est. Quod cum mater fratri juveni prodidisset, acerrime dolens, religionis tamen nomine ab accusatione publica revocatus est; perfecitque, ut ille (non enim hoc ferre quisquam posset) de illa ecclesia pelle-

Augusti Tomus VI.

retur; et ne impunita res omnino esset, cepit consilium, ut adjunctis sibi amicis, hominem pugnis calcibusque concideret.

AUCTOR
G. C.

68 At ille cum graviter cæderetur, clamabat, ut sibi ex auctoritate Manichæi parecretur; Adam primum hominem peccavisse, et post peccatum fuisse sanctiorem. Talis est namque apud vos opinio de Adam et Eva. Longa fabula est; sed ex ea attin-gam, quod in præsentia satis est. Adam dicitis sic a parentibus suis genitum, abortivis illis principibus tenebrarum, ut maximam partem lucis haberet in anima, et perexiguam gentis adversæ. Qui cum sancte viveret propter exsuperantem copiam boni, commotam tamen in eo fuisse adversam illam partem, ut ad concubitum declinaretur; ita eum lapsum esse, atque peccasse, sed vixisse postea sanctiorem. Hic ego non tam de nequam homine conqueror, qui stupro nefario alienam famulam sub habitu Electi et sancti viri ad tantum dedecus infamiamque perduxit. Non hoc vobis objicio. Fuerit hoc hominis perditissimi potius, quam consuetudinis vestræ: non enim tantum flagitium in vobis, sed in illo arguo. Illud tamen in omnibus vobis quemadmodum ferri et tollerari possit, ignoro, quod cum animam partem Dei esse dicatis, asseritis tamen etiam exiguo admixto malo, majorem ejus copiam ubertatemque superari: quis enim cum hoc crediderit, et cum libido pulsaverit, non ad talem defensionem potius, quam ejus libidinis refrænationem compressionemque confugiatur?

eorum

E

69 Quid amplius dicam de moribus vestris? Dixi, quæ ipse comperi, cum in ea essem civitate, ubi ista commissa sunt. Romæ autem, me absente, quid actum sit, longum est explicare. Dicam tamen brevi: eo enim res erupit, ut occulta esse non posset absentibus; et ego quidem postea Romæ cum essem, omnia vera me audisse firmavi, quamvis tam familiaris et mihi probatus, qui præsens erat, ad me rem pertulerat, ut omnino dubitare non possem. Nam quidam vester Auditor, in illa memorabili abstinentia nihilo Electis cedens, qui et liberaliter institutus esset, et vestram sectam copiose vellet et soleret defendere, molestissime ferebat, quod ei vage pessimeque habitantium passimque viventium Electorum mores perditissimi sæpe disputanti objiciebantur. Cupiebat itaque, si fieri posset, omnes, qui secundum illa præcepta vitam degere parati essent, congregare in domum suam, et suis sumptibus sustinere: erat enim et non medioeris pecuniæ contemptor, et non medioeriter pecuniosus. Querebatur autem, impediri tantos conatus suos episcoporum dissolutione, quibus adjuvantibus, implere debebat.

scelera

F

70 Interea autem episcopus quidam, homo plane (ut ipse expertus sum) rusticanus atque impolitus, sed nescio quomodo ea ipsa duritia severior in custodiendis bonis moribus videbatur. Hunc diutissime desideratum et aliquando præsentem arripit iste, exponit voluntatem suam. Laudat ille atque consentit; præter, ut in domo ejus prior ipse incipiat habitare. Quod ubi factum est, eo congregati sunt Electi omnes, qui Romæ esse potuerant. Proposita est vivendi regula de Manichæi epistola. Multis intolerabile visum est. Abscesserunt. Remanserunt tamen pudore non pauci. Cœpit ita vivi, ut placuerat, et ut tanta præscribebat auctoritas; cum interim Auditor ille vehementer omnes ad omnia cogere, neminem tamen ad id, quod non prior ipse susciperet. Interea rixæ inter Electos oriebantur creberrimæ,

paulatim

33 objiciebantur

AUCTORE
G. C.

objiciebantur ab invicem crimina, quæ ille omnia gemens audiebat, dabatque operam, ut scipsos in iurgando incautissime proderent. Prodebant nefanda et immania. Ibi cognitum est, quales essent, qui tamen inter ceteros vim præceptorum illorum subcundam sibi putaverunt esse. Jam de ceteris quid suspicandum erat, aut quid potius iudicandum?

delegit.

71 Quid plura? Coacti aliquando murmuraverunt, sustineri illa mandata non posse. Inde in seditionem. Agebat Auditor causam suam complexione brevissima, aut illa omnia esse servanda, aut illum, qui talia sub tali conditione præcepisset, quæ nullus posset implere, stultissimum existimandum. Vicit tamen (non enim aliter poterat) unius sententiam effrenatissimus strepitus. Postea etiam ipse cessit episcopus, et cum magno dedecore aufugit: hujus sane cibi præter regulam clanculo accepti, et sæpe inventi ferebantur, cum ei de proprio sacco diligenter occultato pecunia copiosa suppeteret. Hæc si falsa esse dicitis, nimis apertis et pervulgatis rebus obsistitis. Sed utinam hoc dicatis! Cum enim sint ista manifesta et iis, qui scire voluerint, cognitu facillima, intelligitur, quam vere dicere soleant, qui hæc vera esse negaverint.

qua ipsa

72 Sed aliis defensionibus utimini, quas ego non improbo: aut enim dicitis aliquos, qui vestra præcepta custodiant, nec eos aliorum criminibus debere perfundi; aut non oportere omnino quæri, quales sint homines, qui vestram sectam profitentur, sed qualis sit ipsa professio. Quorum ego utrumque admiserò, quamquam nec illos fidos mandatorum observatores demonstrare, nec ipsam hæresim a tot et tantis nugis atque sceleribus purgare possitis. Illud tamen a vobis magnopere requiram, cur maledictis insectemini Christianos Catholicæ nominis, quorundam intuentes perditam vitam, cum de vestris hominibus haberi quæstionem, aut impudenter recusetis, aut impudentius non recusetis, velitisque intelligi in tanta vestra paucitate latere nescio quos, qui sua præcepta custodiant, et in tanta Catholicæ multitudine non velitis?

postmodum

73 Forsan Augustinus magnam narrationis hujus partem rescivit ex illo ipso Romano Manichæorum Auditore, qui Constantius vocabatur, et postea fidem Catholicam amplexus est, ut discimus ex Opere contra Faustum Manichæum, ubi sanctus Doctor lib. 5, cap. 5 et 6 simile discrimen inter mores et præcepta Manichæorum breviter repetit his verbis: Adhuc in rebus humanis est ille Constantius, modo jam frater noster Catholicus Christianus, qui multos vestrum Romæ in domum suam congregaverat propter implenda præcepta Manichæi, satis quidem vana et inepta, sed tamen quæ magna existimatis. Quibus eum vestra infirmitas cederet, dispersi estis quisque in viam suam. Unde illi, qui in eis perdurare voluerunt, a vestra societate schisma fecerunt; et quia in mattis dormiunt, mattarii appellantur, a quorum stratis longe dissimiles fuerunt plumæ Fausti et caprinæ lodices, quæ deliciarum affluentia non solum mattarios fastidiebat, sed etiam domum patris sui hominis pauperis Milevitani. Auferte ergo perditam simulationem, si de moribus non vultis, saltem de litteris vestris, ne lingua vestra cum vita vestra, tamquam ille prius homo cum gente tenebrarum, non mendacibus elementis, sed verbis pugnare videatur.

reprobavit:

74 Sed ne in homines potius non implentes ea, quæ sibi præcipiuntur, quam in ipsam se-

ctam vanissimi erroris me ista dicere quisquam reprehendat, hoc dico: talia sunt ipsa præcepta Manichæi, ut si ea non faciatis, deceptores, si autem faciatis, decepti sitis. Neque enim Christus vobis præcepit, ut herbam non evellatis, ne homicidium perpetretis, qui discipulos suos per segetem transeuntes et esurientes vellere spicas Sabbato non prohibuit; unde convinceret et præsentis Judæos et futuros Manichæos; illos, quia Sabbato fiebat; istos vero, quia fiebat. Sed plane Manichæus præcepit, ut otiosis manibus vestris de homicidiis vivatis alienis: et illa quidem falsa sunt homicidia; sed vestra sunt vera, cum tali dæmouiorum doctrina miseris animas trucidatis. *Hæc et similia sancti Doctoris argumenta, quæ per decursum contra Manichæos occurrunt, clarius intelliguntur infra, postquam ex ipso delira istorum hæreticorum dogmata retulerimus. Ceterum hoc loco prætermittimus alia nefanda Manichæorum crimina, quæ postmodum comperta ac juridice probata sunt: hæc enim doctrinæ morumque discrepantia accedens aliis suspicionibus, quas paragrapho præcedente memoravimus, Augustino veritatem quærenti sufficiebat, ut infamem erasamque horum hæreticorum sectam desereret.*

75 Sed evitata charybdi, in scyllam incidit, et a Manichæis transiit ad Academicos, qui de omnibus dubitabant, ut ipse Sanctus in libro de Beata vita, seu tomo 1 pag. 212 declarat his paucis verbis: At ubi discussis eis, evasi, maxime trajecto isto mari, diu gubernacula mea repugnancia omnibus ventis in mediis fluctibus Academici tenuerunt. *Id iterum indicat in libro de Utilitate eredendi, quem ad Honoratum adhuc Manichæum scripsit, ubi cap. 8 candidè exponit ei, quomodo post relictam Manichæorum sectam more Academicorum in veritate indaganda dubius hæsitaverit: Ut enim a vobis trans mare ab secessi, inquit, jam cunctabundus atque hæsitans, quid mihi tenendum, quid dimittendum esset; quæ mihi cunctatio in dies major oboriebatur, ex quo illum hominem (intelligit Faustum Manichæum famosum, de quo supra mentionem fecimus) ejus nobis adveutus, ut nosti, ad explicanda omnia, quæ nos movebant, quasi de cælo promittebatur, audivi, cumque, excepta quadam eloquentia, talem quales ceteros esse cognovi, rationem ipse mecum habui, magnamque deliberationem jam in Italia constitutus, non utrum manerem in illa secta, in quam me ineidisse pœnitebat, sed quoniam modo verum invenendum esset, in ejus amorem suspiria mea nulli melius quam tibi nota sunt.*

76 Sæpe mihi videbatur non posse inveniri, magnique fluctus cogitationum mearum in Academicorum suffraginibus ferebantur. Sæpe rursus intuens, quantum poteram, mentem humanam tam vivacem, tam sagacem, tam perspicacem, non putabam latere veritatem, nisi quod in ea quærendi modus lateret, eundemque ipsum modum ab aliqua divina auctoritate esse sumendum. Restabat quærere, quænam illa esset auctoritas, cum in tantis dissensionibus se quisque illam traditurum polliceretur. Occurrebat igitur inexplcabilis sylva, cui demum inseri multum pigebat; atque inter hæc sine ulla requie, cupiditate inveniendi veri animus agitabatur. Dissuebam me tamen magis ab istis, quos jam deserere proposueram. *Cum inter illos cogitationum fluctus ambiguus hæreret, ex urbe Romana Mediolanum evocatus est, ut ibi rhetoricam profiteretur. Propter quamdam fraudem discipulorum Romanorum*

transit ad
Academicos.

F

hæretique am-
biguus de reli-
gione eligenda

A *manorum* Augustinus libenter eam provinciam suscepit, et sic divina providentia paulatim ad veram religionem inveniendam propius accedebat, ut paragrafo sequente explicabitur.

§ VI. Professio rhetorica Mediolani, notitia cum sancto Ambrosio episcopo, studium quærendæ veritatis, mira ad Deum conversio, et exempla piorum hominum, quibus ad perfectiorem vitam excitatus est.

Mediolani docens, adit S. Ambrosium,

B Cum Mediolani jam degeret Augustinus, pro rhetorica sua professione jussus est eloquentiæ specimen dare, et ideo Kalendis Januariis anni 385 panegyricum Bauloni consuli publice recitavit. Eo tempore ecclesiam Mediolanensem magna pietatis et doctrinæ fama gubernabat S. Ambrosius episcopus, quem cum aliquando salutationis aut humanitatis causa Augustinus adiisset, adeo benigne ab illo exceptus est, ut hunc præselem redamare cœperit. Sed in eo magis amabat paternam benignitatem, quam veram religionem, cum ex inveteratis Manichæorum principiis, et incertis Academicorum placitis sibi persuaderet, veritatem in Ecclesia Catholica inveniri non posse. Interea veritatem quærebat apud Academicos, et quotidie magis magisque implicabatur pluribus dubitationibus, quas Ambrosio dissolvendas proponere non poterat, quia fere semper ipsum lectioni intentum vel aliis occupationibus impeditum reperiebat.

eumque pro matre sua consulit de jejuniis Sabbati

C 78 Tamen aliquando propter dubitationem matris suæ, quæ ex Africa Mediolanum venerat, breviter Ambrosium consuluit, ut in Epistola 118 ad Januarium data cap. 2 legitur his verbis: Credo, te aliquando ex me audisse; sed tamen etiam nunc commemoro. Mater mea Mediolanum me consecuta, iuvenit ecclesiam Sabbato non jejuantem. Cœperat perturbari et fluctuare, quid aggeret, cum ego talia non curabam; sed propter ipsam consului de hac re beatissimæ memoriæ virum Ambrosium. Respondit, se nihil docere me posse, nisi quod ipse faceret, quia si melius nosset, id potius observaret. Cumque ego putassem, nulla reddita ratione, auctoritate sola sua nos voluisse admonere, ne Sabbato jejunarem, subsecutus est, et ait mihi: Cum Romam venio, jejuno Sabbato; cum hic sum, non jejuno. Sic etiam tu, ad quam forte ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi. Hoc cum matri renuntiasset, libenter amplexa est. Sanctus Doctor Casulano presbytero circa finem Epistolæ 86 scribit similia de jejuniis priscorum, quæ tunc nondum Catholicus parum curabat.

et concionantem audit:

79 Quamvis hac de re propter anxium matris suæ animum paucis Ambrosium interrogasset, tamen ei non audebat operosiora sua dubia proponere, et occupatissimum virum diutius interpellare. Igitur hac ope destitutus, antistitem illum publice concionantem vel disputantem diligentem audiebat, sed potius curiositatis quam instructionis gratia, quemadmodum inferius in tibris Con-

fessionum rotunde edicet. At simul cum verbis, quorum captator erat, sensim veritas doctrinæ vel ipsæ res, quas negligebat, in animum ejus infuebant, ut in libro de Utilitate credendi cap. 8 ad Honoratum a Manichæis etiam seductum scribit hoc modo: Restabat autem aliud nihil in tantis periculis, quam ut divinam providentiam lacrymosis et miserabilibus vocibus, ut opem mihi ferret, deprecarer. Atque id sedulo faciebam; et jam fere me commoverant nonnullæ disputationes Mediolanensis episcopi, ut non sine spe aliqua de ipso veteri Testamento multa quærere cuperem, quæ, ut scis, male nobis commendata exsecrabamur. De reveramque tamdiu esse catechumenus in Ecclesia, cui traditus a parentibus eram, donec aut invenirem quem vellem, aut mihi persuaderem, non esse quærendum. Opportunissimum ergo me ac valde doctilem tunc invenire posset, si fuisset, qui posset docere.

80 Deinde magno labore veritatem indagavit, lectisque cum profanis tum sacris plurimum scriptorum libris, cœpit infallibilem sacræ Scripturæ auctoritatem agnoscere, errantes suas in fide sententias mutare, et indecoros in conversatione mores corrigere. Præter alia vitia pravam temere jurandi consuetudinem emendavit, ut in Sermone 28 de verbis apostoli Jacobi cap. 9, seu tomo 10 Operum pag. 148 significat auditoribus suis hæc publica confessione: Juravimus et nos; passim habuimus istam teterrimam consuetudinem et mortiferam. Dico charitati vestræ, ex quo Deo servire cœpimus, et quantum malum sit in perjurio vidimus, timuimus vehementer, et veteruosissimam consuetudinem timore frenavimus. Frenata restringitur, restricta languescit, languescens emoritur, et malæ consuetudini bona succedit. Denique S. Augustinus post diurnam luctationem variosque fluctuantis animi affectus (hæc omnia post Commentarium prævium graphice in libris Confessionum depinguntur) cælesti voce ad Deum conversus est, et non tantum Catholicam fidem, sed etiam perfectiorem vivendi normam amplecti decrevit.

81 Verosimiliter Augustinus illud excellentioris vitæ genus apud Catholicos arripere statuit incitatus exemplo S. Antonii eremitæ aliorumque monachorum, quod non ita pridem Mediolani Pontianus ei narraverat, ut in parte prima Actorum cap. 16 post hunc Commentarium legetur. Certe hæc Pontiani narratio tam firmiter animo ejus inhæsit, ut in libro de Moribus Ecclesiæ Catholice cap. 31 postea recens baptizatus eandem contra Manichæos ita adhibuerit: Accipite, Manichæi, perfectorum Christianorum, quibus summa castitas non laudanda tantum, sed etiam capessenda visa est, mores et continentiam singularem, ne vos impudenter jactare apud animos imperitorum quasi difficillima rerum abstinentia, si quid in vobis pudoris est, audeatis. Non ea dicam, quæ vos ignoratis, sed quæ nobis occultatis. Quis enim nescit summæ continentie hominum Christianorum multitudinem per totum orbem indies magis magisque diffundi, et in Oriente maxime atque Ægypto, quod vos nullo modo potest latere.

82 Nihil de iis dicam, quos paulo ante commemoravi, qui sceretissimi penitus ab omni hominum conspectu, pane solo, qui eis per certa intervalla temporum affertur, et aqua contenti, desertissimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæserunt, et ejus pulcritudinis contemplatione beatissimi, quæ nisi sanctorum

AUCTORÆ
G. C.

verum inquiri; corrigi jurandi consuetudinem, ac tandem,

E

exemplo Sanctorum incitatus,

F

quorum mores

AUCTORE
G. C.

sanctorum intellectu percipi non potest. Nihil, inquam, de his loquar: videntur enim nonnullis res humanas plus quam oporteret, deseruisse, non intelligentibus, quantum nobis eorum animus in orationibus prosit, et vita ad exemplum, quorum corpora videre non sinimur. Sed hinc disputare longum et supervacaneum puto: nam hoc tam excellens fastigium sanctitatis, cui non sua sponte mirandum et honorandum videtur, oratione nostra videri qui potest? Tantum isti admonendi sunt, qui sese inaniter jactant, intantum processisse temperantiam et continentiam sanctissimorum Catholicæ fidei Christianorum, ut restringenda nonnullis et quasi ad humanos fines revocanda videatur. Usque adeo supra homines illorum animos evasisse, ab iis etiam, quibus id displicet, judicatur.

et vitam

83 Porro S. Augustinus institutum horum eremitarum tanti faciebat, ut aliquando illud imitari desideraverit, et hoc desiderium executioni mandaturus fuisset, nisi Deus eum ab isto solitariæ vitæ proposito avocasset, sicut ipse lib. 10 Confessionum cap. 43 indicat his verbis: Conterritus peccatis meis et mole miseriæ meæ, agitaveram in corde meditatnsque fueram fugam in solitudinem: sed prohibuisti me, dicens: Ideo pro omnibus Christus mortuus est, ut qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est. Ex hoc textu satis elare colligimus, Sanctum nostrum divinitus monitum fuisse, ut potius animabus Deo lucrandis instaret, quam sibi soli in eremo prodesset. Uulc Wangnereckius noster ad hunc locum Confessionum, quarum priores decem libros anno 1631 Dilingæ piis notis illustratos edidit, utiliter lectorem monet hac observatione: Etsi peccatorum magnitudo incitaret ad grandem pœnitentiam et vitam solitariam sanctum Augustinum, vocavit tamen illum Deus ad regimen animorum, ut innumeras ex isto hæresis et scelestorum extraheret, in quo ipse hæserat. Paruit ille, et maluit Christo vivere, ac minister redemptionis ejus effici, quam vivere sibi soli; qua in re illustre exemplum dedit, etiam in vita communi et officii ecclesiasticis prioris vitæ delicta caritate Dei ac proximi posse expiari.

laudat

84 Sanctus Doctor ab eremitis transit ad cœnabitas, et loco supra citato communem sanctamque horum vitam Manichæis ita objicit: Sed si hoc excedit nostram tolerantiam, quis non illos miretur et prædicet, qui contemptis atque desertis mundi hujus illecebris, in communem vitam castissimam sanctissimamque congregati simul ætatem agunt, viventes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus; nulla superbia tumidi, nulla pervicacia turbulenti, nulla invidentia lividi; sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam et intentissimam in Deum, gratissimum munus ipsi offerunt, a quo ista posse meruerunt. Nemo quidquam possidet proprium, nemo cuiquam onerosus est. Operantur manibus ea, quibus et corpus pasci possit, et a Deo mens impediri non possit. Opus autem simul tradunt eis, quos decanos vocant, eo quod sint denis præpositi, ut neminem illorum cura sui corporis taugat, neque in cibo, neque in vestimento, neque si quid aliud opus est vel quotidianæ necessitati, vel mutati (ut assolet) valetudini. Illi autem decani cum magna solitudine omnia disponentes et præsto facientes, quidquid illa vita propter imbecillitatem corporis postulat, traditionem tamen etiam ipsi reddunt uni, quem patrem vocant.

85 Hi vero patres non solum sanctissimi moribus, sed etiam diviua doctrina excellentissimi, omnibus rebus excelsi, nulla superbia consulunt iis, quos filios vocant, magna sua in jubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate. Conveniunt autem diei tempore extremo de suis quisque habitaculis, dum adhuc jejuni sunt ad audiendum illum patrem, et conveniunt ad singulos patres terna, ut minimum, hominum millia: nam etiam multo numerosiores sub uno agunt. Audiunt autem incredibili studio, summo silentio affectiones animorum suorum, prout eos pepulcrit disserentis oratio, vel gemitu vel fletu, sed modesto et clamore vacuo, gaudium significantes. Corpus deinde reficitur, quantum saluti et salubritati sat est, coërente unoquoque concupiscentiam, ne se profundat vel in ea ipsa, quæ præsto sunt, parca et vilissima. Ita non solum a carnibus et vino abstinent pro sufficientia domandarum libidinum, sed ab iis etiam, quæ tanto concitatus ventris et gutturis provocant appetitum, quanto quasi mundiora nonnullis videntur; quo nomine solet turpe desiderium exquisitorum ciborum, quod a carnibus alienum est, ridicale turpiterque defendi. Sane quidquid necessario victui redundat (nam redundat plurimum ex operibus manuum, et epularum restrictione tanta cura egentibus distribuitur, quanta non ab ipsis, qui distribuunt, comparatum est: nullo modo namque satagunt, ut hæc sibi abundant, sed omnimodo agunt, ut non apud se remaneat, quod abundaverit, usque adeo ut oncratas etiam naves in ea loca mittant, quæ inopes incolunt. Non opus est plura de re notissima dicere.

86 Hæc est etiam vita feminarum Deo solite casteque servientium, quæ habitaculis segregatæ ac remotæ a viris quam longissime decet, pia tantum illis charitate junguntur et imitatione virtutis; ad quas juvenum nullus accessus est, neque ipsorum quamvis gravissimorum et probatissimorum senum, nisi usque ad vestibulum necessaria præbendi, quibus indigent, gratia: lanificio namque corpus exercent atque sustentant, vestesque ipsas Fratribus tradunt, ab iis invicem, quod victui opus est, resumentes. Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem, hoc institutum si laudare velim, neque digne valeo; et vereor, ne judicare videar, per se ipsum tantummodo expositum placere non posse, si super narratoris simplicitatem, cothurnum etiam laudatoris addendum putavero. Hæc Manichæi reprehendite, si potestis. Nolite cæcis hominibus et discernere invalidis ostentare nostra zizania.

87 Deinde ibidem cap. 32 ceterum ecclesiasticum sic laudat: Neque tamen ita sese augustæ habent Ecclesiæ Catholicæ mores optimi, ut eorum tantum vitas, quos commemoravi, arbitrer esse laudandas. Quam enim multos episcopos optimos viros sanctissimosque cognovi, quam multos presbyteros, quam multos diaconos et hujusmodi ministros divinorum Sacramentorum, quorum virtus eo mihi mirabilior, et majore prædicatione dignior videtur, quo difficilius est eam in multiplici hominum geuere et in ista vita turbulentiore servare: non enim sanatis magis quam sanandis hominibus præsent. Perpetienda sunt vitia multitudinis, ut curentur, et prius toleranda quam sedanda est pestilentia. Difficillimum est hic tenere optimum vitæ modum et animum pacatum atque tranquillum. Quippe, ut breviter explicem, hi agunt, ubi vivere discitur, illi ubi vitur.

A 88 *Demum capite sequente ejusdem Operis as-*
signal alias piorum hominum congregationes,
quas ipse in Italia vidit, easque describit hoc
modo: Nec ideo tamen laudabile Christianorum
genus contempserim, eorum scilicet, qui in civita-
tibus degunt, a vulgari vita remotissimi. Vidi ego di-
versorium sanctorum Mediolani non paucorum ho-
minum, quibus unus presbyter præerat vir opti-
mus et doctissimus. Romæ etiam plura cognovi,
in quibus singuli gravitate atque prudentia et
divina scientia præpollentes ceteris secum habitan-
tibus præsent, Christiana charitate, sanctitate et li-
bertate viventibus; ne ipsi quidem cuiquam ouerosi
sunt; sed Orientis more, et Pauli Apostoli aucto-
ritate manibus suis se transigunt. Jejunia etiam
prorsus incredibilia multos exercere didici, non quo-
tidie semel sub noctem reficiendo corpus, quod est
usquequaque usitatissimum, sed continuum tri-
duum vel amplius sæpissime sine cibo ac potu
ducere. Neque hoc in viris tantum, sed etiam in
feminis; quibus item multis viduis et virginibus
simul habitantibus, et lana ac tela victum quæri-
tantibus, præsent singule gravissimæ probatis-
simæque, non tantum in instituendis componen-
disque moribus, sed etiam instruendis mentibus
peritæ ac paratæ.

B 89 *Atque inter hæc nemo urgetur in aspera,*
quæ ferre non potest; nulli, quod recusat, im-
ponitur, nec ideo condemnatur a ceteris, quod in
eis se imitandis fatetur invalidum: meminerunt
enim, quantopere Scripturis omnibus commeu-
data sit charitas. . . Multi neque vescuntur car-
nibus, neque tamen eas immundas superstitiose
putant. Itaque iidem ipsi, qui sani temperant, si
ratio valetudinis cogat, ægroti sine ulla formi-
dine accipiunt. Multi vinum non bibunt, nec ta-
mèn eo se coinquinari arbitrantur: nam et quibus-
dam languidioribus et prorsus omnibus, qui sine
illo nequeunt salutem corporis obtinere, huma-
nissime ac modestissime præberi faciunt; et stulte
nonnullos recusantes fraterne admonent, ne vana
superstitione debiliores citius quam sanetiores
fiant. . . . Continent se igitur ii, qui possunt, qui
tamen sunt innumerabiles, et a caruibus et vino
duas ob causas; vel propter Fratrum imbecilli-
tatem, vel propter suam libertatem. Charitas præ-
cipue custoditur; charitati victus, charitati ser-
mo, charitati habitus, charitati vultus aptatur.
Coitur in unam conspiraturque charitatem: hanc
violare tamquam Deum nefas ducitur; huic
si quis resistit, expugnatur atque ejicitur; hanc
*si quis offendit, uno die durare non sinitur. *Haud**
dubie Sanctus noster his similibusve piorum
hominum regulis usus est ad dirigendos illos,
quibuscum postea in congregatione vixit, et vi-
detur aliquod istius vitæ communis specimen
inchoasse, dum Mediolano cum amicis in præ-
diu rusticum discessit, ut jam dicemus.

§ VII. Abdicatio Mediolanensis ma-

gisterii, secessus in villam rusti-

cam, utiles in ea occupationes, et

opuscula ibi conscripta.

*E*lapsis aliquot mensibus, ob exortum stoma-

busdam secessit in villam Verecundi civis Medio-
lanensis, ut sese et alios in studio Christianæ phi-
losophiæ perficeret, ibique tranquillius ad sacrum
baptismum suscipiendum gradatim præpararet.
Hanc secessus causam et utiles in eo occupationes
ipse Sanctus lib. 1 de Ordine cap. 2 sic indicat:
Cum stomachi dolor scholam me deserere coë-
gisset, qui jam, ut scis, etiam sine tali necessi-
tate in philosophiam confugere moliebar, statim
me contuli ad villam familiarissimi nostri Vere-
cundi. Quid dicam, eo libente? Nosti optime
hominis, cum in omnes, tum vero in nos, be-
nevolentiam singularem. Ibi disserebamus inter
nos quæcumque videbantur utilia, adhibito sane
stylo, quo cuncta exciperentur, quod videbam
conducere valetudini meæ: cum enim nonnulla
loquendi cura detinerer, nulla inter disputandum
irrepebat immoderata contentio; simul etiam ut
si quid nostram litteris mandare placuisset, nec
aliter dicendi necessitas, nec labor recordationis
esset. Agebant autem ista mecum Alypius, et
Navigius frater meus, et Licentius repente ad-
mirabiliter poëtiæ deditus. Trigetium item no-
bis militia reddiderat, qui tamquam veteranus ad-
amavit historiam. Etiam in libris nonnihil habe-
bamus.

91 *Tum capite sequente ejusdem libri sic per-*
git: Sed nocte quadam cum evigilassem de mo-
re, mecumque ipse tacitus agitarem, quæ in
mentem, nescio unde, veniebant: nam id mihi
amor inveniendi veri jam in consuetudinem ver-
terat, ut aut primam, si tales curæ inerant, aut
certe ultimam dimidiam tamen fere noctis partem
pervigil quodcumque cogitarem; nec me patie-
bar adolescentium lucubrationibus a me ipso avo-
cari, quia et illi per totum diem tantum agebant,
ut uivium mihi videretur, si aliquid etiam no-
ctium in studiorum laborem usurparent; et id a
me ipsi quoque præceptum habebant, ut aliquid
et præter codices secum agerent, et secum ha-
*bitare consuefacerent animum. *Quomodo autem**
sanctus Doctor in illo secessu discipulos suos ad
omnem pietatem instituerit, et quantum Magi-
ster ipse in cognitione ac amore Dei profecerit,
abunde liquet ex opusculis, quæ tunc temporis
elucubratus est, et de quibus statim mentionem
faciemus.

92 *Certe tunc tanto divinæ philosophiæ amore*
tenebatur, ut lib. 2 Soliloquiorum cap. 12 dicit,
se maximum dentium dolorem, quo in Villa Ve-
recundi torquebatur, non fuisse sensurum vel pro
nihilo toleraturum, si menti ejus se fulgor veri-
tatis aperuisset. Quapropter ibidem tantummodo
conqueritur, quod ob acerrimum istum dentium
dolorem ab inquirenda veritate impediretur. Præ-
terea modum, quo cælestem illam scientiam dili-
gebat, capite sequente ejusdem libri secundi ex-
primit his verbis: Jam certe ostendi, nihil aliud
me amare, siquidem quod non propter se ama-
tur, non amatur. Ego autem solam propter se
amo sapientiam; cetera vero vel adesse mihi vo-
lo, vel desse timeo, propter ipsam; vitam,
quietem, amicos. Quem modum autem potest
habere illius pulcritudinis amor, in qua non so-
lum non invideo ceteris, sed etiam plurimos quæ-
ro, qui mecum appetant, mecum inhient, me-
cum teneant, mecumque perfruantur, tantum
mihi amiciores futuri, quanto erit nobis amata
communior. Hinc colligimus S. Augustinum ad-
huc catechumenum non propriæ dumtaxat salutis
et perfectionis, sed etiam alienæ, desiderio fla-
grasse.

AUCTORE
 G. C.
Abdicat San-
ctus se magi-
sterio, et ad
villam

E

secedit cum
 discipulis
 quibusdam,

F
 magno fla-
 grans sapien-
 tiæ vere
 amore.

AUCTORE
G. C.
illamque discipulis

93 *Tam serio autem ac severe discipulos ibi erudiebat vera philosophia et Christianis moribus, ut etiam leviores eorum noxas acriter reprehenderet, sicut ipse pius Magister lib. 1 de Ordine cap. 10 indicat hac narratione: Hic ubi eos silentio, vultu, oculis, suspensione, atque immobilitate membrorum, et rei magnitudine satis commotos, et audieudi desiderio inflammatos esse conplexi; Ergo, inquam, Licenti, si tibi videtur, collige in te quidquid virium potes, elima quidquid habes acuminis, et ordo iste quid sit, definitione complectere. Tum ille ubi se ad definiendum cogi audivit, quasi aqua frigida aspersus, et turbatiore vultu me intuens, atque, ut fit, ipsa trepidatione subridens; Quid hoc est rei, quod quasi tibi videor, inquit, an vere nescio quo adventitio spiritu me credis inflatum? Statimque se animans, Aut fortasse, ait, aliquid mecum est; paululumque siluit, ut iu definitione quidquid illi iu ordine notionis erat, couduceretur.*

instillare

94 Deinde crectior; Ordo est, inquit, per quem aguntur omnia, quæ Deus constituit. Quid ipse Deus, inquam, non tibi videtur agi ordine? Prorsus, inquit, videtur. Ergo agitur Deus, ait Trigetius. Et ille: Quid enim, inquit, Christum Deum negas, qui et ordine ad nos venit, et a Parte Deo missum esse se dicit? Si igitur Deus Christum ordine ad nos misit, et Deum Christum esse non negamus, non solum agit omnia, sed agitur ordine etiam Deus. Hic Trigetius addubitans; Nescio, inquit, quomodo istud accipiam: Deum enim quædo nominamus, non quasi mentibus ipse Christus occurrit, sed Pater; ille autem tunc occurrit, quædo Dei Filium nominamus. Bellam rem facis, inquit Licentius. Negabimus ergo Dei Filium Deum esse? Hic ille, cum ei respondere periculosum videretur, tamen se coegit, atque ait: Et hic quidem Deus est, sed tamen proprie Patrem Deum dicimus. Cui ego; Cohibe te potius, inquam: non enim Filius improprie Deus dicitur.

diligenter

95 At Trigetius religiose commotus cum etiam verba sua scripta esse uollet, urgebat Licentius, ut manerent, puerorum scilicet more, vel potius hominum (proh nefas!) pæne omnium, quasi vero gloriandi causa inter nos illud ageretur: cujus motum animi cum objurgarem gravioribus verbis, erubuit: qua ejus perturbatione animadverti ridentem lætautemque Trigetium. Et ambobus; Itane agitis, inquam? Nonne vos movet, quibus vitiorum molibus atque imperitiæ teuebris premamur et cooperiamur? Hæccine est illa paulo ante vestra, de qua ineptus lætabar, attentio, et in Deum veritatemque surrectio? O si videretis vel tam lippientibus oculis, quam ego, in quibus periculis jaceamus, cujus morbi dementiam risus iste indicet! O si videretis, quam cito, quam statim, quantoque productius eum verteretis in fletus! Miseri, nescitis, ubi sumus. Demersos quidem esse animos omnium stultorum indoctorumque commune est, sed non uuo atque eodem modo demersis opem sapientia et manum porrigit. Alii sunt, credite, alii sunt, qui sursum vocantur, alii, qui in profunda laxantur.

studens.

96 Nolite, obsecro vos, geminare mihi miseras. Satis mihi sint vulnura mea, quæ ut sanentur, pæne quotidianis fletibus Deum rogans, iudignorem tamen esse me, qui tam cito sauer quam volo, sæpe memetipso convinco. Nolite, obsecro, si quid mihi amoris, si quid necessitudinis debetis, si intelligitis, quantum vos dili-

gam, quanti faciam, quantum me cura exagitet D morum vestrorum; si dignus sum, quem non negligatis; si deique Deo teste non mentior, nihil me plus mihi optare, quam vobis, rependite mihi beneficium. Et si me magistrum libenter vocatis, reddite mihi mercedem. Boni estote. Hic, ubi ne plura dicerem, lacrymæ mihi modum imposuerunt etc. Mox ibidem Licentium interrogantem, quid tanlo pere deliquissent, acriter perstringit, et vanam eorum gloriolam terris adeo coloribus depingit, ut uterque emendationem sponderit. Ex his similibusque colloquiis, in illo secessu habitis, prodierunt utiles et acutæ nonnullæ lucubrationes, quas jam breviter enumerabo.

97 In hoc otio rurali scripsit Augustinus contra Academicos, quibus aliquamdiu prius adhæserat, ut lib. 1 Retractationum cap. 1 tradit in hunc modum: Cum ergo reliquissem, vel quæ adeptus fueram incupiditatibus hujus mundi, vel quæ adipisci volebam, et me ad Christianæ vitæ otium contulissem, nondum baptizatus, contra Academicos vel de Academicis primum scripsi, ut argumenta eorum, quæ multis ingerunt veri inveniendi desperationem, et prohibent euiquam rei assentiri, et omnino aliquid, tamquam manifestum certumque sit, approbare sapientem, cum eis omnia videantur obscura et incerta, ab animo meo, quia et me movebatur, quantis possem rationibus amoverem. Tempus autem ceptæ hujus lucubrationis, quam mœenati suo Romaniano dedicavit, lib. 1 ipsius Operis adversus Academicos cap. 1 distinctius ita indicat: Pauculis igitur diebus transactis, posteaquam in agro vivere cœperamus, cum eos ad studia hortans atque animaus, ultra quam optaveram paratos et prorsus inhiantes viderem, volui tentare pro ætate quid posseut.

98 Hinc colligimus, illud fuisse primum Opus, quod Augustinus in villa Verecundi inchoavit, et cui lucubrationes alias interposuit, ut ipse lib. 1 Retractationum cap. 2 testatur his verbis: Librum de Beata vita, non post libros de Academicis, sed iuter illos ut scriberem, contigit. Ex occasione quippe ortus est diei natalis mei (is erat XIII Novembris, ut supra diximus) et tridui disputatione completus, sicut satis ipse indicat. In quo libro constitit inter nos, qui simul quærebamus, non esse beatam vitam, nisi perfectam cognitionem Dei. Displicet autem illic, quod Manlio Theodoro, ad quem librum ipsum scripsi, quamvis docto et Christiano viro, plus tribui, quam deberem... Saue istum librum nostro in codice interruptum reperi, et uou parum minus habere, et sic a fratribus quibusdam descriptus est; nec adhuc apud aliquem integrum iuveneram, ex quo emendarem, quædo hæc retractavi.

99 Quinam huic disputationi de beata vita interfuerint, Augustinus in fine præfationis ad istum librum indicat hoc modo: Idibus Novembris mihi natalis dies erat. Post tam tenue prandium, ut ab eo nihil ingeniorum impediretur, omnes qui simul non modo illo die, sed quotidie convivabamur, in balneas ad cousedendum vocavi: nam is tempori aptus locus secretusque occurrerat. Erant autem (non enim vereor eos singulari benignitati tuæ notos interim uominibus facere) in primis nostra mater, cujus meriti credo esse omne quod vivo; Navigius frater meus, Trigetius et Licentius cives et discipuli mei: nec Lastidiauum et Rusticum consobrinos meos, quamvis nullum vel grammaticum passi sint, deesse

Scribit contra Academicos,

et de Beati vita,

F

de qui disputaverat cum discipulis.

A esse volui, ipsumque sensum communem ad rem, quam moliebar, necessarium putavi. Erat etiam nobiscum ætate minimus omnium, sed ejus ingenium, si amore non fallor, magnum quiddam pollicetur, Adeodatus filius meus.

præsentem
Monicæ matrem,
ejus laudat
sententiam :

100 Deinde pius hujus disputationis auctor prudentem et acutam matris suæ Monicæ sententiam, in isto colloquio pronuntiatam, sic refert ac laudat : Ego rursus exordiens, Beatos esse nos volumus, inquam. Vix hoc effuderam, occurrerunt una voce consentientes. Videtur vobis, inquam, beatus esse, qui quod vult, non habet? Negaverunt. Quid, qui quod vult habet, beatus est? Tum mater; Si bona, inquit, velit, et habeat, beatus est : si autem mala velit, quamvis habeat, miser est. Cui ego arridens atque gestiens; Ipsam, inquam, prorsus, mater, arcem philosophiæ tenuisti. Nam tibi procul dubio verba defuerunt, ut non sicut Tullius te modo panderes, ejus de hac sententia verba ista sunt. Nam in Hortensio, quem de laude ac defensione philosophiæ librum fecit; Ecce autem, ait, non philosophi quidem, sed prompti tamen ad disputandum, omnes aiunt esse beatos, qui vivant, ut ipsi velint. Fastum id quidem : velle enim quod non deceat, idem ipsum miserrimum. Nec tam miserum est non adipisci, quod velis, quam adipisci velle, quod non oporteat : plus enim mali pravitas voluntatis affert, quam fortuna cuiquam boni. In quibus verbis illa sic exclamabat, ut obliti penitus sexus ejus, magnum aliquem virum considerere nobiscum crederemus, me interim quantum poteram intelligente, ex quo illa et quam divino fonte manarent.

quæque perperam irridetur a Joanne Clerico :

101 Monica protulit plures hujusmodi sententias, docta ac sancta femina dignissimas, quæ in hoc et sequenti colloquio legi possunt. Attamen arrogans Joannes Clericus in his acutis effutis nihil ingenii invenit, et in hæreticis suis Animadversionibus ad Opera S. Augustini pag. 478 et sequente tomi duodecimi ea appellat verba bonæ autem, quibus jam meliora quælibet mulier paulo liberalius educata etiam aliud agens confunderet. Quinimo ibidem larvatus ille criticus sub nomine Pheroponi pium S. Monicæ filium propter has similesque laudes matri impensas inepte reprehendit ac irridet. Verum nugax Aristarchus ille nos hoc loco non morabitur, cum propter hanc ipsam puerilem censuram satis vapulaverit ab anonymo theologo Cantabrigiensi, qui eximium hunc Ecclesiæ Catholicæ Doctorem adversus hæreticas Pheroponi Animadversiones breviter ac singillatim defendit, ut infra dicemus : nobis enim non lubet identidem Commentarium nostrum prævium interrumpere, ut occurrentes hujus nugatoris censuras refellamus. Quapropter inferius alia occasione semel audacem istius superbi scriptoris arrogantiam generaliter retundemus, et aliorum de illo homine judicia allegabimus. Interim alia pii Catechumeni nostri opuscula, quæ solitariis ille locus hoc tempore peperit, recensere pergamus.

scribitur ibi quod
que Ordine,

102 Supra laudatus itaque hic Magister lib. 1 Retractationum cap. 3 ad rem nostram habet sequentia : Per idem tempus inter illos, qui de Academicis scripti sunt, duos etiam libros de Ordine scripsi, in quibus magna quæstio versatur, utrum omnia bona et mala divinæ providentiæ ordo contineat. Sed cum rem videre ad intelligendum difficilem, satis ægre ad eorum perceptionem, cum quibus agebam, disputando posse perducere, de ordine studendi loqui malui, quo a corporalibus ad incorporalia potest profici. Et-

iam in illo colloquio partim præsens fuit S. Monica, quemadmodum gratus ejus Filius in fine libri primi de ordine commemorat his verbis : Interea mater ingressa est, quæsitque a nobis, quid pronovissemus : nam et ei quæstio nota erat; ejus et ingressum et rogationem cum scribi nostro more jussissem, Quid agitis? inquit. Numquidnam in illis, quos legitis, libris, etiam feminas umquam audivi in hoc genus disputationis inductas?

AUCTOR
G. C

103 Cui ego : Non valde euro, inquam, superborum imperitorumque judicia, qui similiter in legeudos libros atque in salutandos homines irruunt : non enim cogitant, quales ipsi, sed qualibus induti vestibus siut, et quanta pompa rerum fortunæque præfulgeant... Nec deerit, mihi crede, tale hominum genus, qui plus placeat hoc ipsum, quia necum philosopharis, quam si quid hic aliud aut jucunditatis aut gravitatis invenerit : nam et feminæ suut apud veteres philosophatæ, et philosophia tua mihi plurimum placet. Nam ne quid, mater, ignores hoc Græcum verbum, quod philosophia nominatur, Latine amor sapientiæ dicitur... Contemnerem te igitur in his litteris meis, si sapientiam non amares; non autem contemnerem, si eam mediocriter amares, multo minus, si tantum, quantum ego, amares sapientiam. Nunc vero cum eam multo plus quam meipsum diligas, et noverim, quantum me diligas, enimque in ea tantum profeceris, ut jam nec cuiusvis incommodi fortuiti, nec ipsius mortis, quod viris doctissimis difficillimum est, horrore deterrearis, quam summam philosophiæ arcem omnes esse confiteatur, egone me non libenter tibi etiam discipulum dabo? Hic illa cum blande ac religiose numquam me tantum mentitum esse dixisset, et viderem tam multa nos verba fuisse, ut neque scribenda non essent, et jam libri modus esset, neque tabulæ reliquæ forent, placuit quæstionem differri.

post disputationem, præsentem rursus matrem, habitam :

104 Denique Augustinus ultimam suam lucubrationem, quam in villa Verecundi composuit, lib. 1 Retractationum cap. 4 sic assignat : Inter hæc scripsi etiam duo volumina secundum studium meum et amorem, rationem indagandæ veritatis de his rebus, quas maxime seire cupiebam, me interrogans, mihi que respondens, tamquam duo essemus, ratio et ego, eum solus essem. Unde hoc Opus SOLILOQUIA nominavi; sed imperfectum mansit. Ita tamen, ut in primo libro quæreretur et utcumque appareret, qualis esse debeat, qui vult percipere sapientiam, quæ utique non sensu corporis, sed mente percipitur. Et quadam ratiocinatione in libri fine colligitur ea, quæ vere sunt, immortalia esse. In secundo autem die immortalitate animæ diu res agitur; sed non peragitur. Porro oportet hoc opus Soliloquiorum distinguere ab alio, quod eundem titulum præfert, et perperam S. Augustino adscribitur, ut editores Benedictini in Appendice post tomum sextum editionis suæ invictis argumentis demonstrant, antequam ibi suppositum istud opusculum exhibent.

denum Soliloquia, distinguenda ab Opere suppositio ejusdem nominis :

105 Ceterum in isto genuino Soliloquiorum opere Augustinus interiorem animæ suæ statum candidè exprimit, et variis responsionibus evidenter ostendit, quantum in secessu illo ad frændas animi cupiditates jam profecisset : nam a Ratione interrogatus de ambitione divitiarum et honorum, modeste sincereque respondet, divitias et honores a se non amplius jam desiderari. Præterea interrogatus, an ei non placeret uxor pulchra, pudica, morigera,

quantum in illo secessu mutatus Augustinus.

AUCTORE
G. C.

morigera, litterata, et locuples, aliisque dotibus ornata, ibidem lib. 1, cap. 10 Rationi vel sibi-metipsi sic respondet: Quantum velis, licet eam pingere atque cumulare bonis omnibus, nihil mihi tam fugiendum quam concubitum esse decrevi. Nihil esse sentio, quod magis ex arce deiciat animum virilem, quam blandimenta feminea, corporumque ille contactus, sine quo uxor haberi non potest. Itaque si ad officium pertinet sapientis (quod nondum comperi) dare operam liberis, quisquis rei hujus tantum gratia concubit, mirandus mihi videri potest, at vero imitandus nullo modo: nam tentare hoc periculosius est, quam posse felicius. Quamobrem satis, ut credo, juste atque utiliter pro libertate animæ meæ mihi imperavi, non cupere, non quærere, non ducere uxorem. Quisquis ibi plura legere voluerit, haud difficulter intelliget, quantum Augustinus hoc tempore mutatus esset ab illo, qui fuerat in adolescentia, et simul judicabit, hunc pium Catechumenum jam baptismo digne suscipiendo maturum fuisse. Quare nunc illum invisemus Mediolani, ad quam

B *urbem Sacramenti hujus petendi causa mox revertetur.*

§ VIII. Pii Catechumeni reditus Mediolanum, opuscula ibi scripta: baptismus, hujus Sacramenti collati tempus et quædam circumstantia.

Redit Mediolanum et parat se ad baptismum:

A *ppropinquante Quadragesima, circa cujus initium catechumeni nomina sua inter competentes aut competitoros sacri baptismatis dare consueverant, Augustinus una cum filio suo Adeodato et Alypio discipulo ex villa Verecundi Mediolanum rediit, gratiam hujus Sacramenti percepturus. Quanta autem humilitate et sollicitudine se suosque ad istud regenerationis lavacrum præparaverit, abunde colligimus ex libro de Fide et operibus, ubi cap. 6 de præparatione ad baptismum sic inter alia scribit: Si autem sanus petit spatium discedi, quæ discenda sunt, quod aliud opportunius tempus reperiri potest, quo audiat, quemadmodum fidelis fieri ac vivere debeat, quam illud, cum attentione animo atque ipsa religione suspenso saluberrimæ fidei Sacramentum petit? An usque adeo dissimulamus sensibus nostris, ut nosmetipsos non recordemur, quam fuerimus attentis atque sollicitis, quid vobis præciperent, a quibus catechizabamur, cum fontis illius sacramenta peteremus, atque ob hoc COMPETENTES etiam vocaremur; vel non intueamur alios, qui per annos singulos ad lavacrum regenerationis accurrunt, quales sint ipsis diebus, quibus catechizantur, exorcizantur, scrutantur; quanta vigilantia convenient, quo studio ferveant, qua cura pendeant? Si tunc tempus non est discendi, quæ vita congrua tanto, quod accipere desiderant, Sacramento, quando erit? Ex hoc testimonio facile quilibet intelligit, quam sedulo Vir iste doctus et tunc pius animum ad hanc singularem Sacramenti gratiam recipientem comparaverit.*

varia Mediolani partim scripta,

107 *Eo tempore adhuc catechumenus Mediolani conscripsit aut inchoavit quædam opuscula, de quibus ipse lib. 1 Retractationum cap. 5 et sequente sic meminuit: Post libros Soliloquiorum*

jam de agro Mediolanum reversus, scripsi librum D de Immortalitate animæ, quem mihi quasi commonitorium esse volueram propter Soliloquia terminanda, quæ imperfecta remanserant. Sed nescio, quomodo me invito, exiit in manus hominum, et inter mea opuscula nominatur. *Hunc librum, forsitan volante calamo exaratum et adhuc debita claritate destitutum, Auctore inscio vel invita, ad manus aliorum pervenisse, satis etiam colligimus ex verbis, quæ mox ibidem Auctor ita subjungit: Qui primo ratiocinationum contorsione atque brevitate sic obscurus est, ut fatiget, cum legitur, etiam intentionem meam, vixque intelligatur a me ipso. Dein more suo quædam in eo opusculo corrigi cupit, ut nunc aliquoties monuimus.*

108 *Insuper eodem libro 1 Retractationum cap. 6 alias ejusdem temporis lucubrationes huic ita subnectit: Per idem tempus, quo Mediolani fui baptismum percepturus, etiam Disciplinarum libros couatus sum scribere, interrogans eos, qui mecum erant, atque ab hujusmodi studiis non abhorrebant; per corporalia cupiens ad incorporalia quibusdam quasi passibus certis vel pervenire vel ducere. Sed carum solum de Grammatica librum absolvere potui, quem postea de armario nostro perdidit, et de Musica sex volumina: quantum attinet ad eam partem, quæ rhythmus vocatur. Sed eosdem sex libros jam baptizatus, jamque ex Italia regressus in Africam scripsi: inchoaveram quippe tantummodo istam apud Mediolanum disciplinam. De aliis vero quinque disciplinis illic similiter inchoatis, de dialectica, de rhetorica, de geometria, de arithmetica, de philosophia, sola principia remanserunt, quæ tamen etiam ipsa perdidimus; sed haberi aliquibus existimo. Hoc Opus sic incipit: OMNIA NOMINA TREDECIM.*

109 *Hanc de Musica lucubrationem capite undecimo ejusdem libri primi iterum recenset his verbis: Deinde, ut supra commemoravi, sex libros de Musica scripsi, quorum ipse sextus maxime innotuit, quoniam res in eo digna cognitione versatur, quomodo a corporalibus et spiritualibus, sed mutabilibus numeris perveniat ad immutabiles numeros, qui jam sunt in ipsa incommutabili veritate, et sic invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciantur. Cum Memorius episcopus illud Opus ab Augustino postea peteret, hic in epistola 131 sic inter alia ei respondet: Quod sane opusculum si potuero mittere, non quidem me tibi obtemperasse, verum tamen te hoc a me tantopere flagitasse pœnitebit: difficillime quippe intelliguntur in eo quinque libri, si non adsit, qui non solum disputantium possit separare personas, verum etiam pronuntiando ita sonare morulas syllabarum, ut eis exprimentur, sensumque aurium feriant genera numerorum; maxime quia in quibusdam etiam silentiorum dimensa intervalla miscuntur, quæ omnino sentiri nequeunt, nisi auditorem pronuntiator informet. Sextum sane librum, quem emendatum reperi, ubi est omnis fructus ceterorum, non distuli mittere charitati tuæ; fortassis ipse tuam non multum refugiet gravitatem. Unde Lovanienses et Benedictini sex illos Musicae libros inter genuinas S. Augustini lucubrationes ediderunt.*

110 *Sed editores Benedictini libros alios de disceptationibus, quos Lovanienses inter Opera S. Augustini vulgarant, in appendicem tomi primi rejecerunt, eique abjudicant ab sequentes rationes: Librum*

liber de Grammatica Augustino ad judicatus a Lovaniensibus

A Librum de Grammatica Augustino in prius excusis attributum, inter supposititia censemus opuscula ob eam in primis causam, quia methodo æque et scopo totus discrepat ab eo, quem ipse in lib. I Retract. cap. 6 una cum aliis disciplinarum libris a se Mediolani jamjam baptismum percepturo elaboratum recognoscit. Quippe hos libros conscripserat dialogi forma, eoque animo, ut per corporalia ad incorporalia, quibusdam quasi passibus certis, uti ibidem ait, vel perveniret vel duceret. Ipsi nimirum a tempore suæ conversionis religioni fuit operam dare litteris deinceps, nisi illæ Christo servirent, ex lib. IX Confessionum cap. IV, num. VII. Porro autem subjectum hic opusculum neque dialogi formam gerit, neque ad incorporalia promovet animum.

idem abjudi-
tu aliis.

111 Id præterea eruditi alicujus scriptoris, nedum tanti viri, solertiam non refert, que tum maxime singularis et summa apparet, cum se ipse in re exercet per se humili ac vulgari. Confer libros de Musica, necnon eum locum secundi de Ordine, ubi disciplinarum inter se ordinem, earumque occasionem, naturam, et proprietates leviter perstringit: hinc profecto intelliges non quidpiam passim obvium, aut quod omnium pedibus tritum esset, de grammatica fuisse ab ipso litteris commendatum. Quæ sane rationes non minus valent adversus tria alia, quæ hinc pariter conjecimus opuscula, quæ hinc pariter inscribuntur Principia dialecticæ, Categoriarum decem, et Principia rhetoricæ. Serupulum injiciebat clausula capiti VI lib. I Retractationum assuta; scilicet, hoc opus sic incipit: OMNIA NOMINA TREDECIM . . . At fraudem deteximus ex Mss. tum veteribus, tum etiam recentioribus, qui eam non habent. *En hactenus ea, quæ Vir eruditus in Italia ante baptismum gessit ac scripsit.*

Baptizatur ab
Ambrosio.

112 Tandem S. Augustinus eum Adeodato et Alypio aliisque baptizatus est, propinquantibus diebus sanctis Paschæ, quemadmodum Possidius cap. I *Vilæ ipsius asserit, et ideo verosimiliter ex more istius temporis in vigilia Paschatis, quod anno Christi 387 in diem xxv Aprilis incidebat, et quod ipse S. Ambrosius ob incidentem quamdam controversiam eo die celebrari jusserat. Sacramentum baptismatis ei contulit S. Ambrosius,* C quod beneficium S. Augustinus grato animo sæpius in scriptis suis memorat, ac nominalim lib. I contra Julianum cap. 3 recollit, ubi huic hæretico Pelagiano testimonium istius sancti præsulis Mediolanensis ita objicit: Sed adhuc aulinum excellentem Dei dispensatorem, quem veneror ut patrem, in Christo enim Jesu per Evangelium ipse me genuit, et eo Christi ministro lavacrum regenerationis accepi; beatum loquor Ambrosium, cujus pro Catholica fide gratiam, constantiam, labores, pericula, sive operibus, sive sermonibus, et ipse sum expertus, et mecum non dubitavit orbis prædicare Romanus.

probabilis
anno 387.

113 Non ignoramus, inter eruditos subtiliter et fuse disceptari de anno, quo S. Augustinus ad Deum conversus est, et postmodum ab Ambrosio baptismum recepit, ut apud Tillemontium tomo 13 Monument. eccles. pag. 954 et 962 Gallice, vel in Vita sancti Doctoris, quam Benedictini Galli ex Tillemontio collegerunt, lib. 2, cap. 7 et 11 Latine legi potest. Omnibus argumentis attente consideratis, probabilior nobis videtur opinio illorum, qui conversionem ejus anno Christi 386 et baptismum anno sequenti affigunt. Sed quidquid sit de certo anno, quo hæc contigerunt, Ecclesia Romana tanti fecit illam S. Augustini con-

versionem, ut eam Martyrologio suo inseruerit, et die v Maii solennem ejusdem memoriam quotannis adhuc renovet hæc annuntiatione: Mediolani . . . conversio sancti Augustini episcopi et Ecclesiæ doctoris, quem beatus Ambrosius episcopus fidei Catholicæ veritatem docuit, et hæc die baptizavit.

AUCTOR.
G. C.

114 Eminentissimus Baronius in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 388 num. 71 ex testimonio Possidii refert, S. Augustinum anno 388 baptizatum fuisse Paschali tempore, ut probabiliter hoc latiore loquendi modo baptismum sancti Doctoris die v Maii posset collocare, vel annuntiationem Martyrologii Romani defendere. Sed (quod salva eruditissimi viri pace dictum sit) non videtur satis scrupulose ponderasse verba Possidii, qui cap. I *Vilæ phrasi minime obscura asserit, propinquantibus diebus sanctis Paschæ, adeoque consequenter ante festa Paschalia, ni fallimur, hunc eximium Catholicæ Ecclesiæ Doctorem salutaribus aquis ablutum fuisse. Quare Pagius in Critica historico chronologica Annalium doctissimi Baronii ad annum 388 num. 9 chronologiam eminentissimi istius viri corrigit, eique communio-* E *sententiam opponit hoc modo: Divinum Augustinum anno tricesimo tertioætatis baptismum suscepisse, inter omnes convenire debet. Tota difficultas est, num is annus fuerit completus, vel tantum inchoatus. Baronius et Rivius lib. I de Vita Augustini cap. 1 alique contendunt, sanctum Doctorem aquis salutaribus ablutum anno ætatis tricesimo tertio completo. Verum Augustinum baptizatum fuisse die vicesima quarta Aprilis sabbato sancto, anno trecentesimo octogesimo septimo, cum nondum annum ætatis tricesimum tertium egressus esset, communis nunc est eruditorum sententia. Deinde Pagius hanc chronologiam suam solidis argumentis operose probat.*

ut plures nunc
censent erudi-
ti.

115 Porro Benedictini Galli in Vita Latina S. Augustini lib. 2, cap. 11, num 3 Pagium, Tillemontium, aliosque sequuntur, et verbis Possidii supra relatis adhærentes, præcipue diem quintam Maii huic baptismati assignatam refellunt his rationibus: Inde Baronius intulit, cum tempore Paschali fuisse regeneratum, eo sane consilio, ut ejus baptismum ad diem quintum Maii, quo die illius conversionem Ecclesia nunc celebrat, adaptaret; quamvis ea Possidii verba, si juxta morem, quem tunc Ecclesia servabat, exponantur, eum in Paschæ pervigilio baptizatum fuisse significant; qui dies adulatorum præcipue baptismi destinatus erat, ita ut extra eum diem multos aquis salutaribus abluere, quemadmodum in Augustini regeneratione accidit, infrequens et perrarum esset. Hoc itaque contigit ea nocte, que quintum et viciesimum diem Aprilis antecederat; quo die Ambrosius Paschæ anno trecentesimo octogesimo septimo esse celebrandum publica epistola probaverat. *Quamvis autem die quinta Maii baptismus Augustino non fuerit collatus, Ecclesia tamen annuam huic conversionis memoriam instituens, tanto honore sanctum illum Doctorem affecit, ut hactenus nulli Sanctorum similis obtigerit, si solus excipiatur Apostolus Paulus, cujus etiam conversio die xxv Januarii quotannis in Martyrologio Romano celebratur.*

et die 24 Aprilis.

116 Hæc salutis aqua seu baptismi gratia S. Augustinum tam magno gaudio delibulum reddidit, ut præ tenera mentis dulcedine inter lætos hymnos ecclesiæ Mediolanensis uberrimas lacrymas profuderit, sicut ipse Sanctus in prima Actorum parte num. 238 testabitur. Hinc forsitan originem

Au hymnus
Te Deum lau-
damus tunc
compositus,

AUCTORE
G. C.

habet illa incertæ auctoritatis traditio, quam Rivius in Vita Sancti Doctoris lib. 1, cap. 1 § 31 proponit his verbis: Huic vero rei nihil par ab initio Ecclesiæ fuit, nil est secundum; quod baptizato videlicet Augustino, ad agendas Deo optimo maximoque gratias, incinuisse Ambrosium ferunt TE DEUM LAUDAMUS, et respondisse Augustinum TE DOMINUM CONFITEMUR; eorumque alternis vocibus suavissimum hymnum ad finem usque esse compositum, quem porro quotidiano júbilo frequentare Ecclesia universa non cessat. Deinde vulgarem hanc traditionem ibidem probare conatur ex fragmento Chronici, quod adscribitur S. Datio Mediolanensi episcopo, qui circa medium seculi sexti ex hac vita migravit. Magna sane esset hac in re auctoritas antiqui præsulis Mediolanensis, si Chronicon istud ab ipso conscriptum fuisset. Sed plures eruditi scriptores ei Chronicon illud abjudicant, ut jam videbimus.

ut volunt alii
qui ex Chronico,
Datio Mediolanensi
male attribu-
to,

117 *Imprimis Hugo Menardus Benedictinus in notis et observationibus ad librum Sacramentorum sancti Gregorii Papæ pag. 400 et sequente affirmat, hoc Chronicon perperam S. Datio Mediolanensi episcopo tribui vel sub ejus nomine citari, quemadmodum eminentissimus Cardinalis Bonain Tractatu de Harmonia psallentis Ecclesiæ cap. 16 § 12 refert his verbis: Hugo Menardus in notis ad Sacramentarium ejusdem sancti Gregorii certum ait, non esse sancti Dacii illud Chronicon, ex quo præallegata auctoritas desumpta est, quod non redoleat stylum illorum temporum, atque etiam quædam falsa contiueat. Sententiæ Meuardi subscribit Bartholomæus Gavautus, totumque canticum uni Ambrosio deberi ait, cum careat dialogismo. Præterea Mabillonius certiore hujus Chronici notitiam Mediolano perlitteras accersivit, et ex ipsis Mediolanensium responsis collegit, istud Opusculum minime S. Datio Mediolanensi præsulis tribuendum esse, sicut tomo 1 veterum Analectorum pag. 3 et sequentibus videre est. Denique Muratorius inter Scriptores rerum Italicarum non ita pridem editos idem Chronicon S. Datio abrogat, et tomo 4 istius Collectionis pag. 50 et sequentibus illud Landulpho seniori adscribit, ut ibidem fuse legi potest.*

quisque illius
hymni

118 *Etiamsi Gavautus hunc hymnum soli S. Ambrosio deberi pulet, attamen in Rubricis Breviarii sect. 5, cap. 19 addit, in antiquissimo Breviario Ms. Collegii Aniciani de Urbe huic cantico præfigi sequentem titulum: Hymnus S. Abundii. Insuper in antiquo Breviario monasterii Cassinensis, quod seculo XI descriptum est, vocatur hymnus Sisebuti monachi, et in Psalterio Ms. Basilicæ sancti Petri in Vaticano hymnus S. Sisebuti. Demum in Psalterio Latino-Gallico idem hymnus S. Nicetio tribuitur, ut Pagius in Critica ad annum Christi 388 num. 11 testatur, ubi in fine numeri istius ex hac inscriptionum diversitate concludit, auctorem hujus hymni nobis adhuc ignotum esse.*

sit auctor,

119 *Verum auctor illius cantici jam detectus est, si subscribamus opinioni Benedictinorum, qui Opera S. Hilarii Pictavorum episcopi Parisiis anno 1693 ediderunt, ubi in Præfatione istius editionis num. 22 de presenti controversia sic disserunt: De auctore hymni TE DEUM non minus diversæ sunt sententiæ. Qui illum ab aliquo sancti Patris nostri Benedicti discipulo compositum existimavit, quia in illius Regula cap. 9 præceptum est, ut singulis Dominicis cantetur, refutatur ex Cæsarii Benedicto æqualis, immo etiam paulo superioris, Regula, in qua idem hymnus*

cap. 21 memoratur. Quæ autem Ambrosium et D Augustinum auctores illius facit vulgi opinio, solo nititur pseudo-Dacii Chronico lib. 1, cap. 10. Eundem in Ms. ante annos quadringentos exarato vidimus uni Ambrosio adscriptum, Smaragdo iu Regulam Benedicti cap. 11 suffragante, ubi hymnum eum vocat Ambrosianum.

120 *At Abbo Floriacensis epistola in Ms. Pithœano relicta, iu qua nonnullas explicat Grammaticæ regulas, rem veluti notam et constantem ponit, illius parentem esse Hilarium nostrum. Deinde ipsa verba Abbonis Floriacensis, qui hunc hymnum S. Hilario Pictaviensi episcopo et inclito seculi quarti scriptori tam confidenter attribuit, ibidem laudati Benedictini recitant hoc modo: In Dei palinodia, quam composuit Hilarius Pictavensis episcopus, non juxta quorundam imperitorum errorem suscepisti, sed potius suscepturus legendum: TU AD LIBERANDUM SUSCEPTURUS HOMINEM etc. Cum Smaragdus ille Viridunensis explicator Regulæ Benedictinæ ante medium seculi noni floruerit, ut Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 28, num. 91 probat, et Abbo Floriacensis ineunte seculo undecimo interfectus sit, eruditi merito dubitabunt, an testimonio Abbonis Floriacensis præferri non debeat auctoritas Smaragdi senioris, qui hunc hymnum Ambrosianum vocat, ut editores Benedictini fatentur. Ex his omnibus eruditus lector facile colligit, de certo istius hymni auctore nondum constare, et consequenter adhuc magis dubiam nobis esse traditionem illam, quæ mirabilem ejusdem hymni compositionem sanctis Ambrosio et Augustino alternatim cantantibus adscribit. Equidem scio, quod Nicolaus Crusenius in Monastico Augustiniano part. 1, cap. 5 hanc traditionem confirmari putaverit ex quodam Sermone, quem ibidem sancto Ambrosio vindicare nititur. Sed hoc loco non lubet operose demonstrare falsas ineptias hujus pseudo-sermonis, quem forsitan inferius alia occasione discutiemus. Interim certiora Sancti nostri gesta, et reliquam ipsius in Italia commorationem prosequamur.*

neccum satis
constat

E

§ IX. Iter ad Ostia Tibertina, mors matris, secunda commoratio Romæ, lucubrationes ibi scriptæ.

Nescimus, quanto tempore Neophytus noster Mediolani post receptum baptismi Sacramentum manserit. At certe decreverat in patriam redire cum consanguineis et amicis, ut ibi simul communem piamque vitam ducerent. Quare Mediolano discessit ad Ostia Tiberina brevi in Africam renavigaturus, nisi repentina matris ejus mors intervenisset, ut ex infra dicendis intettigetur. Jordanus de Saxonis, quem paragrapho primo hujus Commentarii prævi citavimus, Augustino tunc ac Ostia Tiberina profecturo duodecim socios eremitas adjungit, et in Suplemento Patrum apud Hommeyum pag. 589 tradit sequentia: Post hæc autem cum, instigante ejus piam matre, de Mediolano recedere et ad Africam remeare disponderet, adivit sanctum Simplicianum petens, ut sibi aliquos de Fratibus suis cremitis servos Dei donaret, quos secum in Africam assumeret, et cum eis ibi Ordinem plantaret: cuius piis precibus pius ille pater Simplicianus annuens,

Augustino in
Patriam redi-
tura comites
12 attribuit
aliqui:

A nuens, dedit ei duodecim Fratres viros religiosos; cum quibus adjunctis sibi charissimis amicis suis, qui diu secum fuerant, Nebridio, Evodio, Alipio et Pontiano, cum matre et filio Adeodato ad Africam proficiscendi iter arripuit.

ex sermone 21
ad Fratres in
Eremo, qui
supposititius
est.

122 Verum tota hæc Jordani narratio prodit ex sermone vigesimo primo ad Fratres in eremo, quem Lovanienses editores in Appendicem tomi decimi pag. 723 rejecerunt. Eminentissimi Baronius et Bellarminus, alique prudentes critici jam passim plerosque illos Sermones ad Fratres in eremo supposititios esse censent et acri censura perstringunt, ut videre est in admonitione prævia, quam Benedictini Galli iisdem sermonibus in Appendice tomi sexti præfixerunt. Imo ipse Christianus Lupus Augustinianus in Quæstione quodlibetica cap. 38 nominatim narrationem hujus Sermonis ita explodit: Primo falsum est, quod Augustinus ex Italia in Africam secum duxerit istos monachos Italos. Patet id ex sancto Possidio: dicit enim Augustinum regressum esse in Africam cum aliis civibus et amicis suis, nulla facta mentione istorum Italorum. Et ex ipsius Augustini

B Confessionibus: dicit namque se regressum in Africam cum fratre Navigio, filio Adeodato, Alipio, Evodio ac Nebridio. Dicit, se egisse cum Simpliciano ante auditum Potitianum, adeoque antequam monachos sciret, aut de monachismo cogitaret. Etsane si Itali isti Augustinum ad Afros comitati sint, cur nulla penitus apud ipsum de illis mentio aut memoria? Proinde comitatus iste est inter fabulas computandus.

ab ipsorum
deducunt ad
eremitas Etru-
ria.

123 Quamvis ideo recentiores biographi de duodecim istis comitibus Italis altum sileant, tamen aliqui adhuc in illo itinere Mediolanensi versus Ostia Tiberina trahunt nimis longas moras, et quærunt improbable diverticulum, de quo Cornelius Lancillottus in Vita Sancti nostri lib. 2, cap. 8 hæc tradit: Arbitratus autem Augustinus, in pria commodius Deo vacare se posse, matris precibus etiam accedentibus, Romanus versus itineri se accingit, et vale dicto amicis, in primis Simpliciano et Ambrosio, ab eisque benedictione obtenta, proficiscitur cum Alipio et Evodio per deserta Etruriæ, quæ alii vocant Montem Pisanum. Quibus in locis cum velut suavissimum odorem sanctitatis percepisset eremitarum illorum, qui inibi morabantur, ad eos cupide deflexit, invenitque complures in eis partibus, quas Centumcellas vocabant (erant autem centum judicium totidem cellæ, quas Adrianus princeps ædificandas curavit ad audiendum se præsentem causas) sanctimonia vitæ insignes.

C

124 Inter hæc ædificia jam diruta vivebant iidem viri religiosi, qui Augustinum doctrina et sanctitate multo sibi ante notum (ut supra ex Petrarca et aliis demonstratum est) amictum veste religiosa, similiter et ipsi vestibus induti monasticis, honore magno receperunt: qui talium virorum consuetudine, suæ non absimili, multum delectatus longiores apud eos moras traxit, ut Martinus V, Gerson et Mantuanus de eodem testatur; loquens enim de sancto Augustino ait:

Memoratur eremum

Incoluisse maris Thusei prope littora centum Cellarum, qua vicus erat, Tyberina petivit Ostia.

Etiam illa digressio ad eremitas Thusciam legitur apud Jordanum de Saxonia, qui pag. 590 Operis supradicti sic scribit: Transiens autem et iter faciens per Thusciam, ubi, ut fertur, plura erant loca eremitica, ubicunque Fratres sui pro-

positi invenit, ipse charitative visitavit, et eos suis collationibus, salutis pabulo duleiter recreavit. Nicolaus Crusenius in Monastico Augustiniano cap. 6 partis primæ, et Simplicianus a sancto Martino in Apologia Gallica contra Gabrielem Pennottum cap. I § I, alique eremitæ Augustiniani diversis versiculis ac inscriptionibus veritatem hujus traditionis stabilire conantur.

125 At Canonici Regulares testimoniis illis respondent, et novissime Nicolaus Desnos lib. 3, cap. 8 longiorem istam digressionem ratione temporis ita impugnat: Baptismo autem suscepto, inquit, brevissimo tempore moratus in Italia Augustinus; statim enim maturavit reditum suum in Africam. Et inde falsum, quod dicunt Eremitæ Augustiniani, ipsum triginta annos natum, cum baptismum suscepit, tribus sequentibus annis in Italia remansisse, et versatum fuisse cum monachis in Etruria et Centumcellis, nunc Civita vecchia: observandi enim sunt anni Augustini, dum baptismum suscepit, et tempus, quo in Africam, relicta Italia, repedavit. Deinde illam Eremitarum Augustinianorum opinionem evertere nititur variis argumentis chronologicis, quæ curiosus lector ibidem legere ac expendere poterit: nam firmiter decrerimus, imposterum populares hujusmodi traditiones aut controversias huic Commentario non amplius inserere, ne forte falsa veris aut certa dubiis immisceantur. Quapropter hoc loco prætermittimus vulgarem historiam de puerulo, qui cochleari totum mare scrobiculo includere conabatur, et qui sub tali forma S. Augustino juxta mare Thuscum deambulanti et mysterium sanctissimæ Trinitatis eraminantitunc temporis apparuisse dicitur. Itaque deinceps huic et similibus historiis aut traditionibus, quæ per decursum sese offerent, in fine Commentarii prævii post obitum sancti Doctoris unum alterumve paragraphum reservabimus, et in primos earum scriptores inquiremus, ut eruditus lector simul et semel de narrationibus hujusmodi prudens judicium ferre possit. Nunc in viam revertamur, et ad terminum itineris istius cum sancto Neophyto nostro properemus.

126 Cum Augustinus pervenisset ad Ostia Tiberina, mater ejus quasi mortis imminentis præscia pium colloquium de vita æterna cum Filio habuit, ut ipse lib. 9 Confessionum cap. 10 testatur his verbis: Imminente autem die, quo ex hac vita erat exitura, quem diem tu noveras, ignorantibus nobis, provenerat (ut credo) procurante te occultis tuis modis, ut ego et ipsa soli staremus incumbentes ad quamdam fenestram; unde hortus intra domum, quæ nos habebat, prospectabatur illic apud Ostia Tiberina, ubi remoti a turbis post longi itineris laborem instaurabamus nos navigationi. Colloquebamur ergo soli valde duleiter, et præterita obliviscentes in ea, quæ ante sunt, extenti quærebamus inter nos apud præsentem veritatem, quod tu es, qualis futura esset vita æterna Sanctorum, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Non diu post hoc colloquium, quod Augustinus ibi totum refert, S. Monica in febrim incidit, et nono ægritudinis die spiritum Creatori reddidit, ut ibidem capite sequente narratur. Gratus Filius fideliter adstitit morienti matri, cujus precibus et lacrymis conversionem suam magna ex parte attribuebat. Insuper exsequias ejus decenter celebrari jussit, pro anima defunctæ oravit, et pia sanctæ istius femine gesta meritasque virtutum laudes posteritati reliquit. Nos hic et inferius

ACTORUM
G. C.

quod alii impugnant ex ratione temporis.

E

Cum matre de vita æterna habet colloquium, eique assistit morienti:

F

ubi eremum
incoluisse
voluit.

AUCTORE
G. C.

inferius ea omnia supprimimus, ne actum agamus, quando quidem die iv Maii Papebrochius nos ter hæc et alia ad sanctam Monicam spectantia satis copiose illustravit.

Opuscula duo
Romæ scripta,

127 *Defuncta matre, Sanctus ob causas nobis ignotas reditum in Africam distulit, et aliquamdiu Romæ commoratus est, sicuti colligimus ex Opusculo tunc ibi conscripto, quod ipse lib. 1 Retractationum cap. 7 sic indicat: Jam baptizatus autem cum Romæ essem, nec ferre tacitus possem Manichæorum jactantiam de falsa et fallaci continentia vel abstinentia, qua se ad imperitos decipiendos, veris Christianis, quibus comparandi non sunt, insuper præferunt, scripsi duos libros, unum de Moribus Ecclesiæ Catholice, alterum de Moribus Manichæorum. Partem hujus secundi libri superius § v transcripsimus occasione primæ commorationis Romanæ, ejus intervallo forsitan improbos Manichæorum mores agnovit, et ab eorum secta alienari cepit, ut ibidem monuimus. Ibidem quoque composuit Opusculum de Quantitate animæ, quemadmodum lib. 1 Retractationum cap. 8 testatur his verbis:*

B In eadem urbe scripsi Dialogum, in quo de anima multa quaruntur ac disseruntur, id est, unde sit, qualis sit, quanta sit, cur corpori fuerit data, cum ad corpus venerit, qualis efficiatur, qualis cum abscesserit. Sed quoniam quanta sit, diligentissime ac subtilissime disputatum est, eam, si possemus, ostenderemus corporalis quantitatis non esse, et tamen magnum aliquid esse, ex hac una inquisitione totus liber nomen accepit, ut appellaretur DE QUANTITATE ANIMÆ. Hanc disputationem Vir sanctus appellat dialogum, quia scripta est per modum colloquii, quod Augustinus instituit cum Erodio, cui multas quæstiones proponenti postmodum sanctus Doctor Epist. 101 inter alia sic respondit: Illa si relegas, quæ tibi jam diu nota sunt, vel, nisi fallor, fuerunt, quia ea fortasse oblitus es, quæ te conferente mecum ac sermocinante conscripsi, sive de animæ quantitate, sive de libero arbitrio, invenies unde dissolvas, et sine mea opera, dubitationes tuas.

aliud ibidem
inchoatum

C 128 *Denique in eadem urbe pius Neophytus inchoavit opus de Libero arbitrio, cujus ipse lib. 1 Retractationum cap. 9 sic meminit: Cum adhuc Romæ demoraremur, voluimus disputando quærere, unde sit malum; et eo modo disputavimus, ut, si possemus, id, quod de hac re divini auctoritati subditi credebamus, etiam ad intelligentiam nostram quantum disserendo, opitulante Deo, agere possemus, ratio considerata et tractata perduceret. Et quoniam constitit inter nos, diligenter ratione discussa, malum non exortum nisi ex libero voluntatis arbitrio; tres libri, quos eadem disputatio peperit, appellati sunt DE LIBERO ARBITRIO: quorum secundum et tertium in Africa, jam etiam Hippone-Regio presbyter ordinatus, sicut tunc potui, terminavi. In his libris ita multa disserta sunt, ut incidentes nonnullæ quæstiones, quas vel enodare non poteram, vel longam sermocinationem in præsentem requierbant, ita differrentur, ut ex utraque parte vel ex omnibus eandem quæstionum partibus, in quibus non apparebat, quid potius congrueret veritati, ad hoc tamen ratiocinatio nostra concluderetur, ut quodlibet eorum verum esset, laudandus crederetur vel etiam ostenderetur Deus. Propter eos quippe disputatio illa suscepta est, qui negant, ex libero voluntatis arbitrio mali originem duci, et Deum, si ita est, creatorem omnium naturarum culpam-*

dum esse contendunt; eo modo volentes secundum suæ impietatis errorem (Manichæi enim sunt) immutabilem quamdam et Deo coæternam introducere mali naturam.

D 129 De gratia vero Dei, qua suos electos sic prædestinavit, ut eorum, qui jam in eis utuntur libero arbitrio, ipse etiam præparet voluntates, nihil in his libris disputatum est propter hoc proposita quæstione. Ubi autem incidit locus, ut hujus gratiæ fieret commemoratio, transeunte commemorata est, non quasi inde ageretur, operosa ratiocinatione defensa. Aliud est enim quærere, unde sit malum, et aliud est quærere, unde redeatur ad pristinum, vel ad majus perveniatur bonum. Quapropter novi hæretici Pelagiani, qui liberum sic asserunt voluntatis arbitrium, ut gratiæ Dei non relinquunt locum, quandoquidem eam secundum merita nostra dari asserunt, non se extollant, quasi eorum egerint causam; quia multa in his libris dixi pro libero arbitrio, quæ illius disputationis causa posebat. Deinde variis argumentis ostendit, hæresim Pelagianam, priusquam exoriretur, a se potius impugnatam quam defensam fuisse in hoc Opere, licet illud præcipue contra Manichæos scripserit. Sed propter Manichæos, quos Augustinus hoc tempore aggredi cepit crebroque postea refellit, ad cognoscendam eorum originem et impiam doctrinam paragrapho sequente digredi oportebit, ut varia in hoc Commentario prævio occurrentia, ac ipsa Acta post hunc edenda facilius intelligantur.

§ X. Occasione librorum, quos pius Neophytus Romæ scripsit adversus Manichæos, præcipuus hujus hæreseos auctor assignatur, et impia sectatorum ejus dogmata recensentur.

F Jam propter rationem mox allatam digredimur ad primum Manichæorum magistrum vel antesignanum et ad abominanda discipulorum ejus deliria, quæ omnia sanctus Doctor in libro de Hæresibus ad Quodvultdeum num. 46 sic exponit: Manichæi a quodam Persa exstiterunt, qui vocabatur Manes, quamvis et ipsum cum ejus insana doctrina cepisset nomen prædicari: nam antehac Urbicus (Epiphanius hæresi 66 Cubricum appellat) vocabatur. Sed in Græcia discipuli ejus vitantes nomen insanæ, quasi doctiores, et eo ipso mendaciores, geminata littera, Mannichæum, quasi manna fundentem [pro Manichæo, id est, insano] appellaverunt. Iste duo principia inter se diversa atque adversa, eademque æterna et coæterna, hoc est semper fuisse, composuit: duasque naturas atque substantias, boni scilicet et mali, sequens alios antiquos hæreticos, opinatus est, quarum inter se pugnam et commixtionem, et boni a malo purgationem, et boni, quod purgari non poterit, cum malo in æternum damnationem secundum sua dogmata asseverans multa fabulatur, quæ cuncta iutexere huic Operi nimis longum est.

131 *His aditi merentur ea, quæ Soerates lib. 1 Historiæ ecclesiasticæ cap. 22 circa doctrinam et mortem*

A *mortem Manetis aut Manichæi ex auctore hujus hæretici coævo sic breviter contraxit*: His acceptis, libertus Cubricus in Persidem profectus, se quidem mutato nomine Manem appellavit; libros vero Buddæ sive Terebinti, tamquam a se conscriptos, sectatoribus suis tradidit. Horum porro librorum argumenta verbis quidem religionem Christi præ se ferunt, sed si dogmata attenderis, propius accedunt ad gentilitatem: multos enim deos colendos esse, Manichæus utpote impius præcepit. Solem quoque adorandum esse docet. Fatum præterea introducit, et libertatem humani tollit arbitrii. Idem corpora ex aliis in alia transmutari asserit, Empedoclis et Pythagoræ, Ægyptiorumque opinionem manifeste secutus. Et Christum quidem in carne exstitisse negat phantasma illum fuisse dicens. Legem vero ac prophetas rejicit, seque ipse paraclitum appellat. Quæ quidem omnia a recta Ecclesiæ fide aliena esse constat. Quin etiam in epistolis se ipsum ausus est Apostolum nominare. Verum falsi hujus erroris debitas tandem pœnas luit ob hujusmodi causam.

B 132 Persarum regis filius forte in morbum incidit: eum pater ut morbo liberaret, omnem, ut vulgo dicitur, movebat lapidem. Cum autem Manichæi fama ad eum pervenisset, ratus vera esse hominis prodigia atque miracula, eum tamquam Apostolum accersit; sperans scilicet fore ut filius ejus opera sanaretur. Qui cum venisset, ficta ac simulata specie regalem puerum curandum in manus sumpsit. Rex vero, qui puerum inter manus ejus mortuum esse viderat, hominem in vincula conjici jubet extremo supplicio propediem affecturus. Verum ille ex vinculis elapsus, in Mesopotamiam profugit. At rex Persarum comperto, quod Manichæus in illis partibus moraretur, inde abrepto eum detrahi jussit, eamque paleis oppletam ante civitatis portas appendit. Atque hæc nos haudquaquam commenti sumus; sed ex disputatione quadam Archelai Cascharorum urbis in Mesopotamia episcopi a nobis lecta excerptimus: hic enim Archelaus ait, se cum Manichæo ipso coram disputasse, et ea, quæ superius a nobis relata sunt, de illius vita commemorat. *Hactenus Soerates, cujus historici fides hic confirmatur ex ipsa præsulis Archelai disputatione cum Manichæo, quam Laurentius Alexander Zacagnius, eruditissimus Vaticanæ bibliothecæ præfectus, non ita pridem reperit, et inter Collectanea monumentorum veterum ex antiqua versione Latina Romæ anno 1698 vulgavit.*

C 133 Porro nunc audire pergamus insulas Manichæorum fabulas, quas amentes discipuli ex principiis magistri sui deducebant, ut Augustinus insani hujus dogmatis apprime peritus ibidem testatur id hunc modum: Ex his autem suis fabulis vanis atque impiis coguntur dicere, animas bonas, quas censent ab animarum malarum naturæ scilicet contrariæ commixtione liberandas, ejus, cujus Deus est, esse naturæ. Proinde mundum a natura boni, hoc est, a natura Dei factum, confitentur quidem; sed de commixtione boni et mali, quæ facta est quando inter se utraque natura pugnavit: ipsam vero boni a malo purgationem ac liberationem non solum per totum mundum et de omnibus ejus elementis virtutem Dei facere dicunt, verum etiam Electos suos per alimenta, quæ sumunt: et eis quippe alimentis, sicuti universa mundo, Dei substantiam perhibent esse commixtam;

quam purgari putant in Electis suis eo genere vitæ, quo vivunt Electi Manichæorum, velut sanctius Auditoribus suis: nam his duabus professionibus, hoc est Electorum et Auditorum, ecclesiam suam constare voluerunt.

134 In ceteris autem hominibus, etiam in ipsis Auditoribus suis, hanc partem bonæ diviniæque substantiæ, quæ mixta et colligata in escis et potibus detinetur, maximeque in cis, qui generant filios, arctius et inquinatius colligari putant. Quidquid vero undique purgatur luminis, per quasdam naves, quas esse lunam et solem volunt, regno Dei tamquam propriis sedibus reddi: quas itidem naves de substantia Dei pura perhibens fabricatas; lucemque istam corpoream animantium mortalium oculis adjacentem, non solum in his navibus, ubi eam purissimam eredunt, verum etiam in aliis quibusque lucidis rebus, ubi secundum ipsos tenetur admixta, crediturque purganda, Dei dicunt esse naturam. Quinque enim elementa, quæ generunt principes proprios, genti tribuunt tenebrarum; eaque elementa his nominibus nuncupant, fumum, tenebras, ignem, aquam, ventum. In fumo nata animalia bipedia; unde homines ducere originem censent: in tenebris serpentina, in igne quadrupedia, in aquis natatilia, in vento volatilia. His quinque elementis malis debellandis alia quinque elementa de regno et substantia Dei missa esse, et in illa pugna fuisse permixta, fumo aëra, tenebris lucem, igni malo ignem bonum, aquæ male aquam bonam, vento malo ventum bonum. Naves autem illas, id est, duo cæli luminaria, ita distinguunt, ut lunam dicant factam ex boua aqua; solem vero ex igne bono: esse autem in eis navibus sanctas virtutes, quæ se in masculos transfigurant, ut illiciant feminas partibus adversæ, et per hanc illecebram commota eorum concupiscentia, fugiat de illis lumen, quod membris suis permixtum tenebant, et purgandum suscipiatur ab angelis lucis, purgatumque illis navibus impouatur ad regna propria reportandum.

135 Qua occasione, vel potius execrabilis superstitionis quadam necessitate, coguntur Electi coram velut eucharistiam conspersam cum semine humano sumere, ut etiam inde, sicut de aliis eibus, quos accipiunt, substantia illa divina purgetur. Sed hoc se facere negant, et alios, nescio quos, sub nomine Manichæorum facere affirmant. Detecti sunt tamen in ecclesia, sicuti scis, apud Carthaginiem, jam te ibi diacono constituto, quando instante Urso tribuno, qui tunc domui regiæ præfuit, aliqui adducti sunt: ibi puella illa, nomine Margarita, istam nefariam turpitudinem prodidit; quæ cum esset annorum duodecim, propter hoc scelestum mysterium se dicebat esse violatam. Tunc Eusebiam quandam Manichæam quasi sanctimoniam, id ipsum propter hoc ipsum passam, vix compulit confiteri, cum primum illa se asseruisset integram, atque ab obstetricæ inspicere postulasset; quæ inspecta et quid esset inventa, totum illud turpissimum scelus, ubi ad excipiendum et commiscendum concumbentium semen farina substernitur (quod Margarita indicante, absens non audierat) similiter indicavit: et recenti tempore nonnulli eorum reperti et ad ecclesiam ducti, sicut gesta episcopalia, quæ nobis misisti, ostendunt, hoc non sacramentum, sed excrementum, sub diligenti interrogatione confessi sunt: quorum unus, nomine Viator, eos, qui ista faciunt, proprie Catharistas

AUCTOR
G. C.

Manichæorum

E

errores

F

AUCTORE
G. C.

tharistas [id est mundatores vel purgatores] vocari dicens, cum alias ejusdem Manichææ sectæ partes in Macarios et specialiter Manichæos distribui perhiberet; omnes tamen has tres formas ab uno auctore propagatos, et omnes generaliter Manichæos esse, negare non potuit.

ex ipso

136 Certe illi libri Manichæi sunt omnibus sine dubitatione communes, in quibus libris illa portenta ad illiciendos et per concupiscentiam dissolvendos utriusque sexus principes tenebrarum, ut liberata fugiat ab eis, quæ captivata tenebatur in eis divina substantia, de masculorum in feminas et feminarum in masculos transfiguratione conscripta sunt, unde ista eorum, quamlibet uegant ad se pertinere, turpitudine defluxit. Divinas enim virtutes, quantum possunt, imitari se putant, ut purgent Dei sui partem; quam profecto, sicut in omnibus corporibus cælestibus et terrestribus, atque in omnium rerum seminibus, ita et in hominis semine teueri existimant inquinatam. Ac per hoc sequitur, eos, ut sic eam de semine humano, quemadmodum de aliis seminibus, quæ in alimentis sumunt, debeant manducando purgare. Unde etiam Catharistæ appellantur, quasi purgatores, tanta eam purgantes diligentia, ut se nec ab hac tam horrenda cibi turpitudine abstineant. Nec vescuntur tamen carnibus, tanquam de mortuis vel occisis fugerit divina substantia, tantumque ac tale inde remanserit, quod jam dignum uou sit in Electorum ventre purgari. Nec ova saltem sumunt, quasi et ipsa, cum franguntur, expirent; nec oporteat ullis mortuis corporibus vesci, et hoc solum vivat ex carne, quod in farina, ne moriatur, excipitur. Sed nec alimonia lactis utuntur, quamvis de corpore aniuantis vivente mulgeatur sive sugatur; non quia putant, divinæ substantiæ nihil ibi esse permixtum, sed quia ipse sibi error non constat. Nam et vinum non bibunt dicentes, vel esse principum tenebrarum, cum vescantur uvis: nec musti aliquid vel recentissimi sorbent.

Augustino

137 Animas Auditorum suorum in Electos revolvi arbitrantur, aut feliciore compendio in escas Electorum suorum, ut jam inde purgatæ in nulla corpora revertantur. Ceteras autem animas et in pecora redire putant, et omnia, quæ radicibus fixa sunt atque aluntur in terra (herbas etiam atque arbores) sic putant vivere, ut vitam, quæ illis iustis, et sentire credant, et dolere, cum læduntur; nec aliquid inde sine eructu eorum quemquam posse vellere aut carpere: propter quod agrum etiam spinis purgare nefas habent. Unde agriculturum, quæ omnium artium est innocentissima, tamquam plurimum homicidiorum ream dementes accusant, suisque Auditoribus ideo hæc arbitrantur ignosci, quia præbent inde alimenta Electis, suis, ut divina illa substantia in eorum ventre purgata impetret eis veniam, quorum traditur oblatione purganda. Itaque ipsi Electi nec in agris operantes, nec poma carpentes, nec saltem folia ulla vellentes, expectant hæc afferri usibus suis ab Auditoribus suis, viventes de tot ac tantis secundum suam vanitatem homicidiis alienis. Monent etiam eosdem Auditores suos, ut, si vescuntur carnibus, animalia non occidant, ne offendant principes tenebrarum in cælestibus colligatos, a quibus omnem carnem dicunt originem ducere; et, si utuntur conjugibus, conceptum tamen generationemque devitent, ne divina substantia, quæ in eis per alimenta ingreditur, vinculis carneis

ligetur in prole: sic quippe in omnem carnem, id est, per escas et potus, venire animas credunt. Unde nuptias sine dubitatione condemnant, et quantum in ipsis est, prohibent, quando generare prohibent, propter quod conjugia copulanda sunt.

138 Adam et Evam ex parentibus principibus fumi asserunt natos, cum pater eorum, nomine Saclas, sociorum suorum foetus omnium devorasset, et quidquid inde commixtum divinæ substantiæ ceperat, cum uxore concumbens in carne prolis tamquam tenacissimo vinculo colligasset. Christum autem fuisse affirmant, quem dicit nostra Scriptura serpentem, a quo illuminatos eos asserunt, ut cognitionis oculos aperirent, et bonum malumque dignoscerent: eumque Christum novissimis temporibus venisse ad animas, non ad corpora, liberandas; nec fuisse in carne vera, sed simulatam speciem carnis ludificandis humanis sensibus præbuisse, ubi non solum mortem, verum etiam resurrectionem similiter neutiretur: Deum, qui legem per Moysen dedit, et in Hebræis prophetis locutus est, non esse verum Deum, sed unum ex principibus tenebrarum; ipsiusque novi testamenti Scripturas tamquam infalsatas ita legunt, ut quod voluerint inde accipiant, quod nolunt rejiciant, eisque tamquam non totum verum habentibus nonnullas apocryphas anteponunt.

139 Promissionem Domini Jesu Christi de paraclete Spiritu sancto in suo hæresiarcha Manichæo dicunt esse completam. Unde se in suis literis Jesu Christi apostolum dicit, eo quod Jesus Christus se missurum esse promiserit, atque in illo miserit Spiritum sanctum. Propter quod etiam ipse Manichæus duodecim discipulos habuit adinstar apostolici numeri, quam numerum Manichæi hodieque custodiunt: nam ex Electis suis habent duodecim, quos appellant magistros, et tertium decimum principem ipsorum; episcopos autem septuaginta duos, qui ordinantur a magistris; et presbyteros, qui ordiuntur ab episcopis. Habent etiam episcopi diaconos. Jam ceteri tantummodo Electi vocantur; sed mittuntur etiam ipsi, qui videntur idonei, ad hunc errorem, vel, ubi est, sustentandum et augendum, vel ubi non est, etiam dissiminandum. Baptismum in aqua nihil cuiquam perhibent salutis afferre, nec quemquam eorum, quos dicunt, baptizandum putant. Orationes faciunt ad solem per diem quaquaversum circumit; ad lunam per noctem, si apparet: si autem non apparet, ad Aquiloniam partem, qua sol eum occiderit, ad Orientem revertitur, stant orantes. Peccatorum originem non libero arbitrio voluntatis, sed substantiæ tribunt gentis adversæ; quam dogmatizantes esse hominibus mixtam, omnem carnem nou Dei, sed male mentis perhibent esse opificium, quam a contrario principio Deo coæteram esse aiunt.

140 Carnalem concupiscentiam, qua caro concupiscit adversus spiritum, non ex vitata in primo homine natura nobis inesse infirmitatem, sed substantiam volunt esse contrariam, sic nobis adherentem, ut quando liberamur atque purgamur, separetur a nobis, et in sua natura etiam ipsa immortaliter vivat; easque duas animas vel duas mentes, unam bonam, alteram malam in uno homine inter se habere conflictum, quando caro concupiscit adversus spiritum et spiritus adversus carnem; nec in nobis sanatum hoc vitium, sicut nos dicimus, numquam futurum, sed a nobis

A nobis sejunctam atque seclusam substantiam istam mali, et finito isto seculo post conflagrationem mundi in globo quodam, tamquam in carcere sempiterno, esse victuram: cui globo affirmant accessurum semper et adhæsurum quasi cooperitorium atque tectorium ex animabus, natura quidem bonis, sed tamen quæ non potuerant a naturæ malæ contagione purgari. *Sanctus Epiphanius hæresi 66 similem Manichæorum originem, et crassos eorum errores multo fusius enarrat. Sed nobis sufficiunt aniles istorum hæreticorum fabulæ jam relatæ, quarum iuverit inferius recordari, quando pœnitens Augustinus in prima Actorum parte deplorabit, se per novem annos insanis Manichæis adhæsisse.*

Qua ratione fieri potuerit,

141 At quomodo potuit, inquires, acutus et ingeniosus Adolevens ineptis hisce Manichæorum figmentis fidem adhibere? Imprimis respondemus, Augustinum hac in re similem fuisse superbis illis philosophis, quorum Paulus Apostolus in Epistola ad Romanos cap. 1 meminit, ut superius initio paragraphi quarti diximus. Unde Wagnereckius noster in observationibus ad Confessiones S. Augustini, quas anno 1631 Dilingæ simul cum notis utilibus edidit, lib. 3 cap. 10 pium lectorem monet his verbis: Impletum est in Augustino, quod sanctus Paulus de philosophis magna eum exaggeratione dixit: "Evanue-
runt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se sapientes, stulti facti sunt". Quid stultius, quam talia credere? Et tamen paulatim ad has nugas credendas perductus est superbus et lascivus Augustinus. Ut vel ex hoc exemplo persuadear, etiam viros doctos, quantumvis ingeniosos, posse dari in sensum reprobum, non solum ut faciant, verum etiam ut credant, quæ non conveniunt, et quia faciunt impia, credant stulta, fiantque serio hæretici iudicio Dei justo, sed tremendo.

ut Augustinus

142 Præterea respondemus, Augustinum tunc necdum fuisse conscium flagitiorum, quæ Manichæi clanculum committebant, et consequenter tantummodo fuisse speculativum istius hæresis sectatorem: nam semper inter eos in gradu Auditoris substitit, ut superius ex ipso audivimus, et improbos eorum mores in urbe Romana præcipue deprehendit. Etiam procul dubio Romæ (utrum in prima an secunda commoratione Romana, nescimus) audivit horribilia scelera, quæ Manichæi in aliis regionibus perpetrabant, et de quibus Augustinus in libro de Natura boni cap. 47 sic obiter meminit: Hoc se facere quidam confessi esse in publico iudicio perhibentur, non tantum in Paphlagonia, sed etiam in Gallia, sicut a quodam Romæ Christiano Catholico audivi. Quamvis hæc occultorum criminum ignorantia peccatum hæreseos in temerario Adolescente non excuset, tamen culpam ejus non nihil minuit.

insanis hujusmodi deliriis

143 Nullus itaque cum Donatistis ac Petagianis hæreticis inclementer exprobrat Augustino præteritos errores, quos ipse postea toties delevit. Sed quisque potius moveatur tali miserationis affectu, qualem ille ostendit erga cæcos Manichæos, quos in libro contra Epistolam fundamenti cap. 2 et sequente sic alocuitur: Illi in vos sæviant, qui nesciunt cum quo labore verum inveniatur, et quam difficile caveantur errores. Illi in vos sæviant, qui nesciunt quam rarum et arduum sit carnalia phantasmata piæ mentis serenitate superare. Illi in vos sæviant, qui nesciunt cum quanta difficultate sanetur oculis interioris hominis,

ut possit intueri solem suum; non istum, quem vos colitis, cælesti corpore oculis carneis et hominum et pecorum fulgentem atque radiantem; sed illum, de quo scriptum est per prophetam: Ortus est mihi justitiæ Sol; et de quo dictum est in Evangelio: Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Illi in vos sæviant, qui nesciunt, quibus suspiriis et gemitibus fiat, ut ex quantulacumque parte possit intelligi Deus.

AUCTORE
G. C.

144 Postremo illi in vos sæviant, qui nullo tali errore decepti sunt, quali vos deceptos vident. Ego autem, qui diu multumque jactatus tandem perspicere potui, quid sit illa sinceritas, quæ sine inanis fabulæ narratione percipitur; qui vanas imaginationes animi mei variis opinionibus erroribusque collectas vix miser merui, Deo opitulante, convincere; qui me ad detergendam caliginem mentis tam tarde clementissimo Medico vocanti blaudientique subjeci; qui diu flevi, ut incommutabilis et immaculabilis substantia, concinentibus divinis Libris, sese mihi persuadere intrinsecus dignaretur; qui denique omnia illa figmenta, quæ vos diuturna consuetudine implicatos et contractos tenent, et quæsi curiose, et attente audivi, et temere credidi, et instanti, quibus potui, persuasi, et adversus alios pertinaciter animoseque defendi, sævire in vos non possum, quos sicut meipsum illo tempore, ita nunc debeo sustinere, et tauta patientia vobiscum agere, quanta mecum egerunt proximi mei, cum in vestro dogmate rabiosus et cæcus errarem. Jam tempus est, ut ex Italia revertamur in Africam: nam verosimiliter Augustinus Romæ mansit usque ad exeuntem mensem Julium vel Augustum anni 388, cum in Africam tantummodo redierit post cædem Maximi tyranni, sicuti jam probabitur.

haberet fidem

E

§ XI. Reditus in Africam, commoratio in urbe Carthaginensi, miracula ibi visa vel audita.

Tyrannus nomine Maximus, qui anno Christi 387 Valentinianum juniorem ex Occidentis imperio fugaverat, anno sequente ab imperatore Theodosio debellatus et die xxviii Julii vel xxvii Augusti, sicut apud Socratem lib. 5 cap. 14 legitur, jussu victoris occisus est, ut exactiores chronologi ex antiquis auctoribus ostendunt. Cum itaque S. Augustinus lib. 3 contra Litteras Petiliani Donatistæ cap. 25 testetur, se post Maximi tyranni mortem ex Italia in Africam renavigasse, reditus ille circa mensem Octobrem vel Novembrem anni 388 probabiliter collocandus est, etiamsi quidam scriptores eundem anno Christi 389 affigant. Videtur autem Sanctus noster, jam multum mutatus ab illo Augustino, qui anno Christi 383 ex Africa in Italiam discesserat, primo Carthaginem appulisse, et ibi atiquanto tempore commoratus esse, quemadmodum eminentissimus Baronius in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 389 num. 7 affirmat: nam Carthagine contigerunt ea miracula, quæ nunc ex ipso Sancti testimonio referemus.

F

Reditus Sancti
in Africam:

146 In libro de Cura pro mortuis gerenda S. Augustinus varias apparitiones recenset, et ibidem cap. 11 miram quamdam rem de se ipso, quam

prodigia, quæ
audivit,

quam

AUCTORE
G. C.

quam post reditum suum ex Italia audivit Carthagine, exponit his verbis : Eodem ipso ferme tempore, quo id audivimus, id est, nobis apud Mediolanum constitutis, Carthaginis rhetor Eulogius, qui meus in eadem arte discipulus fuit, sicut mihi ipse, posteaquam in Africam remeavimus, retulit, cum rhetoricos Ciceronis libros discipulis suis traderet, recensens lectionem, quam postridie fuerat traditurus, quemdam locum offendit obscurum. Quo non intellegto, vix potuit dormire sollicitus; qua nocte somnianti ego illi, quod non intelligebat exposui: imo non ego, sed imago mea, nesciente me, et tam longe trans mare aliquid aliud, sive agente, sive somniante, et nihil de illius curis omnino curante. Quomodo fiant ista, nescio. Sed quomodolibet fiant, cur non eodem modo fieri credimus, ut in somnis quisque videat mortuum, quomodo fit ut videat et vivum? Paulo antea narraverat exemplum patris defuncti, qui filio suo apparuerat, et quod Mediolani pro certo narrari audiverat. Hinc supra dicit illam sui ipsius viventis apparitionem Eulogio fieri debuisse eodem ipso ferme tempore, quo Mediolani pater iste mortuus filio suo apparuit, vel quo rem illam Mediolani constitutus ipse pro certo audivit.

et vidit,

147 Sanctus Doetor lib. 22 de Civitate Dei cap. 8 disputat adversus ethnicos, qui negabant Christi Sanctorumque miracula, et Christianis objiciebant, suo tempore non amplius patrari talia prodigia, finatiam ipsi ex sacris Litteris aut antiquis monumentis prædicabant. Hanc ethnicorum objectionem Sanctus ibi acute refellit, et ea occasione quædam miracula suæ ætatis ita commemorat: Etiam nunc fiunt miracula in ejus nomine, sive per Sacramenta ejus, sive per orationes vel memorias Sanctorum ejus. . . Miraculum, quod Mediolani sanctum est, cum illic essemus, quando illuminatus est cæcus, ad multorum uoluntiam potuit pervenire, quia et grandis est civitas, et ibi erat tunc imperator, et immenso populo teste res gesta est, concurrente ad corpora martyrum Protasii et Gervasii; quæ cum laterent, et penitus nescirentur, episcopo Ambrosio per somnium revelata, reperta sunt, ubi cæcus ille, depulsus veteribus tenebris, diem vidit.

et miraculum

148 Huic subnectit alterum, quod contigit Carthagine post reditum suum ex Italia, et quod ipse testis oculatus ita narrat: Apud Carthaginem autem quis novit, præter admodum paucissimos, salutem, quæ facta est Innocentio ex advocato vicariæ præfecturæ, ubi vos interfuimus, et oculis aspeximus nostris? Venientes enim de transmarinis, me et fratrem meum Alypium, nondum quidem clericos, sed jam Deo servientes, ut erat cum tota domo sua religiosissimus, ipse suscepit, et apud eum tunc habitabamus. Curabatur a medicis propter fistulas, quas numerosas atque perplexas habuit in posteriore atque ima corporis parte. Jam secuerant eum, et artis suæ cetera medicamentis agebant. Passus autem fuerat in sectione illa et dinturnos et acerbos dolores. Sed unus inter multos sinus fecellerat medicos, atque ita latuerat, ut eum non tangerent, quem ferro aperire debuerant. Denique sanatis omnibus, quæ aperta curabant, iste remanserat solus, cui frustra impendebatur labor. Quas moras ille suspectas habens multumque formidans, ne iterum secaretur, quod ei prædixerat alius medicus domesticus ejus, quem non admiserant illi, ut saltem videret, cum primum sectus est,

quomodo id facerent, iratusque illum domo abiecerat, vixque receperat, erupit atque ait: Iterum me secturi estis? Ad illius, quem nolulistis esse præsentem, verba venturus sum? Irridere illi medicum imperitum, metunque hominis bonis verbis promissionibusque lenire.

149 Præterierunt et alii dies plurimi, nihilque proficiebat omne, quod fiebat. Medici tamen in sua pollicitatione persistebant, non se illum sinum ferro, sed medicamentis esse clausuros. Adhibuerunt et alium grandævum jam medicum, satisque in illa arte laudatum (adhuc enim vivebat) Ammonium dico, qui loco inspecto, idem quod illi ex eorum diligentia peritiaque promisit; cujus ille factus auctoritate securus, domestico suo medico, qui futuram prædixerat aliam sectionem, facta hilaritate velut jam salvus illisit. Quid plura? Postea tot dies inaniter consumpti transierunt, ut fessi atque confusi faterentur eum, nisi ferro, nullo modo posse sanari. Expavit, expalluit nimio timore turbatus; atque ubi se collegit, farique potuit, abire illos jussit, et ad se amplius non accedere. Nec aliud occurrit fatigato lacrymis et illa jam necessitate constricto, nisi ut adhiberet Alexandrinum quemdam, qui tunc chirurgus mirabilis habebatur, ut ipse faceret, quod ab illis fieri volebat iratus. Sed posteaquam venit ille, laboremque illorum in cicatricibus sicut artifex vidit, boni viri functus officio, persuasit homini, ut illi potius, qui in eo tantum laboraverant, quantum ipse inspiciens mirabatur, curationis suæ fine fruere, adjiciens quod verè, nisi sectus esset, salvus esse non posset; sed valde abhorre a suis moribus, ut hominibus, quorum artificiosissimam operam, industriam, diligentiam admirans in cicatricibus ejus videret, propter exiguum, quod remansit, palmam tanti laboris auferret. Redditi sunt animo ejus et placuit, ut eodem Alexandrino assistente, ipsi sinum illum ferro, qui jam consensu omnium aliter insanabilis putabatur, aperirent. Quæ res dilata est in consequentem diem.

150 Sed cum abiissent illi, ex incærore nimio domini tantus est in domo illa exortus dolor, ut tanquam funeris planctus vix comprimeretur a nobis. Visitabant eum quotidie sancti viri, episcopus tunc Uzalensis beatæ memoriæ Saturninus, et presbyter Gelosus, ac diaconi Carthaginensis ecclesiæ; in quibus erat, et ex quibus solus est nunc in rebus humanis episcopus cum honore a nobis debito nominandus Aurelius, cum quo recordantes mirabilia opera Dei, de hac re sæpe collocuti sumus, eumque valde meminisse, quod commemoramus, invenimus. Qui cum eum, sicut solebant, vespere visitarent, rogavit eos miserabilibus lacrymis, ut mane dignarentur esse præsentem suo funeri potius quam dolori: tantus enim eum metus ex prioribus invaserat pœnis, ut se inter medicorum manus non dubitaret esse moriturum. Consolati sunt eum illi et hortati, ut in Deo fideret, ejusque voluntatem viriliter ferret. Inde ad orationem ingressi sumus; ubi nobis ex more genua figentibus atque incumben-
tibus terræ, ille se ita projecit, tanquam fuisset aliquo impellente prostratus, et cœpit orare. Quibus modis, quo affectu, quo motu animi, quo fluvio lacrymarum, quibus gemitibus atque singultibus succutientibus omnia membra ejus, et pene intereludentibus spiritum, quis ullis explicet verbis? Utrum orarent alii, nec in hæc eorum averteretur intentio, nesciebam. Ego tamen prorsus orare non poteram; hoc tantummodo brevi-

sanationis au-
bitx.

E

quod vidit,

F

▲ ter in corde meo dixi: Domine, quas tuorum preces exaudis, si has non exaudis? Nihil enim mihi videbatur addi jam posse, nisi ut exspiraret orando. Surreximus itaque, et accepta ab episcopo benedictione discessimus, rogante illo, ut mane adessent, illisque, ut æquo animo esset, hortantibus.

dum erat Carthagine,

151 Illuxit dies, qui metuebatur; aderant servi Dei, sicut se affuturos esse promiserant. Ingressi sunt medici; parantur omnia, quæ hora illa posebat; tremenda ferramenta proferuntur, attonitis suspensisque omnibus. Eis autem, quorum erat major infortitas, defectum animi ejus consolando erigentibus, ad manus secturi membra in lectulo componuntur; solvuntur nodi ligamentorum, nudatur locus, inspicit medicus, et secandum illum sinum armatus atque intentus inquirat. Scrutatur oculis, digitisque contrectat. Tentat denique modis omnibus; invenit firmissimam cicatricem. Jam illa lætitia et laus atque gratiarum actio misericordie et omnipotenti Deo, quæ fusa est ore omnium lacrymantibus gaudiis, non est committenda meis verbis; cogitetur potius, quam dicatur. Sanctus Doctor eodem capite narrat plura miracula, quæ per Sacramentum regenerationis, aut intercessionem Sanctorum publice suo tempore contigerunt, et quorum testis oculatus vel auritus fuit. Quamvis hic instituti nostri non sit illa prodigia transcribere, tamen horum occasione postea pro meritis excipiemus famosum Joannem Clericum, qui similes oculatorum vel auritorum testimonii narrationes sub nomine Phereponi impudenter exposit.

quodque aliqui nimis liberaliter

152 Porro subitam Innocentii sanationem fusiùs referre volumus, eo quod abbas Philippus ab Eleemosyna, qui seculo duodecimo Vitum Sancti nostri collegit, cap. 17 illud beneficium precibus Augustini præcipue tribuat in hunc modum: Augustinus hospitis sui miseram sortem miseratus, cum videret illum et multos suorum de medicorum auxilio desperare, fixis genibus, ad orationis confugit remedium, orans eum, qui facit mirabilia magna solus, ut viro tam liberali, tam hospitali, tam religioso, in tanto periculo misericorditer subveniret, et (si diei fas est, iumo quia est) votis ut hominum Deus obediret: Josue quippe prælianti et oranti Deus legitur obdisse: cum ad ejusdem Josue imperium oblitus itineris sui sol super Gabaon et luna super vallem Ajalon immobilis staret; donec ille quinque regum tyrannidem expugnaret. Eadem fide armatus tiro devotus Augustinus oravit, et ab eodem Deo, sub cuius signis et ipse militabat præcipuus, effectum impetravit.

Augustini precibus attribunt;

153 Jordanus de Saxoniam procul dubio Philippum abbatem Præmonstratensem secutus est, dum in Vita sancti Doctoris apud Hommeyum in Supplemento Patrum pag. 592 sic breviter de eodem miraculo meminit: Veniens Carthaginem a quodam honorato viro (Innocentius nomine) hospitio receptus est; qui cum ob gravem corporis infirmitatem a medico incidi deberet, Augustinus suo hospiti pie compatiens, sua oratione ipsum curavit, cunctis stupentibus, quod ille de tam gravi infirmitate sic subito curatus fuerit. Cornelius Lancillottus in Vita ejusdem Sancti lib. 2, cap. 11, et alii recentiores biographi similia confidenter asserunt. Sed non scimus, an aliquos hujus assertionis suæ testes, duobus jam citatis antiquiores, allegare possint. Quare vellem, ut sanctus Possidius mentionem hujus miraculi fecisset, ne quis dubitandi locus superesset: nam Augusti Tomus VI.

propter illud Possidii silentium, ni fallor, Joannes Rivius in Vita sancti Doctoris lib. 1, cap. 1 § 36, Tillemontius tomo 13 Monument. eccles. pag. 122, et Benedictini Galli in Latinis S. Augustini Actis lib. 3, cap. 1 miram illam Innocentii curationem huic Sancto nostro dubitanter adscribunt.

154 At non satis intelligo, quid sibi velit Joannes Baptista Melegarus, Canonicus Regularis ex Congregatione Lateranensi, dum in Opere de Institutis et progressu Clericorum Regularium inter ea, quæ in Actis S. Augustini corrigenda vel omittenda putat, pag. 250 memoratum miraculum collocat his verbis: Non omni dignum fide censeam miraculum de curis sanatione Innocentii Carthaginensis, ejus domi in primo in Africam adventu cum sociis commoratus est, cui id a classicis narratum auctoribus non comperiam. Si Melegarus hoc loquendi modo tantum neget, istud miraculum intercessionem S. Augustini patratum fuisse, tolerabilis est ejus censura, quamvis abbas Philippus et Jordanus de Saxoniam illud precibus ipsius asseveranter adscribant. Si vero Melegarus hac obscura phrasi significare voluerit, istud miraculum non omni fide dignum esse, quia ab auctoribus classicis id narratum non comperit, ignorantiam testimonii supra relati prodit, et turpiter hallucinatus est, cum illud diserte narraverit S. Augustinus oculatus testis, qui facile locum classicorum auctorum in hac re supplet, et cui soli Melegarus historicam fidem adhibere poterat. Cum tamen ambigua Catholici et Religiosi scriptoris verba semper in meliorem partem nos interpretari deceat, hanc obscuram periodum libenter in sensu prioris explicationis intelligemus. Jam prosequamur alia, quæ tunc Augustinus Carthagine videtur gessisse.

AUCTORE G. C.

licet miraculum ipsum in dubium vocari non possit,

155 Verosimiliter in hac commoratione Carthaginensi Sanctus noster ad fidem Catholicam convertere conatus est Manichæum illum, quem argumentis suis ad incitas redegerat, et cujus responsionem in libro de Moribus Manichæorum cap. 12 recitat his verbis: Illud vero nondum dictum erat, quod nuper apud Carthaginem audivi; cum enim quidam, quem maxime illo errore cupio liberari, hac questione in eadem compingeretur angustias, ausus est dicere, scilicet regnum habuisse quosdam fines suos, qui posseut invadi a gente contraria; nam ipsum Deum nullo modo potuisse violari. Sed dixit, quod neque auctor ille vester ullo modo dicere cogeretur: videret enim fortasse consequentes ruinas suæ sectæ multo potest hanc sententiam, quam per alium, facilliores. Et revera ita se hoc habet, ut si quisquam mediocri cordis audierit in natura illa fuisse aliud violabile, aliud inviolabile, facile intelligat, non jam duas, sed tres esse naturas, unam inviolabilem, alteram violabilem, tertiam violatricem. Forsitan ad tempus hujus commorationis Carthaginensis etiam pertinent impudici plurium Electorum mores, quos in quadrevio Carthaginis se vidisse testatur Augustinus, quoque Manichæis in libro proxime citato exprobrat, ut alia occasione superius § 5 retulimus.

Carthagine disputasse videtur contra Manichæum quemdam;

156 At quomodo, inquit, Augustinus hæc posteriora Carthaginensia Manichæorum dicta vel gesta narrare potuit in libro de Moribus Manichæorum, quem Romæ scripsit, antequam in Africam redisset, ut § 9 dictum est? Patres Benedictini Galli in Vita S. Augustini lib. 2, cap. 14, num. 1, agentes de utraque illa lucubratione Romæ conscripta, nodum istum recte solvunt his

ubi et quando compositus et absolutus liber de Moribus Manichæorum.

AUCTOR
G. C.

verbis: Ipso initio testatur (nimirum Augustinus in libris de Moribus Ecclesiae Catholicae et Manichaeorum) sat in aliis libris ostendisse se, quemadmodum error et impietas, qua in vetus Testamentum invehuntur Manichaei, possit impugnari. Eum tamen hac de re superioribus Opusculis egisse non legimus. Quapropter non alios opinamur memoratos ibi ab eo libros, nisi geminos illos, quibus initium Genesis contra Manichaeorum calumnias post reditum in Africam exposuit. Quod si ita est, libri de Moribus Ecclesiae et de moribus Manichaeorum scripti quidem Romae fuerint, quando ipse auctor id testatur; non tamen ibi publicati, neque perfecti prorsus, nisi Augustino in Africa jam constituto. Enimvero locis nonnullis perinde est locutus, acsi Roma tum abesset, ut videre est libri primi capite trigesimo tertio, et libri secundi capite vigesimo. Quid, quod in ejusdem libri secundi capite duodecimo memorat quodpiam pro Manichaea haeresi novum responsum, quod se nuper apud Carthaginem audivisse testatur? Quaedam scilicet his libris Romae primum scriptis accessio postea fieri in Africa potuit, antequam vulgarentur. *Similia laudati PP. Benedictini repetunt in monitione, quam duplici huic Opusculo praefixerunt. Nunc occasione miraculorum, quae superius ex Augustino teste oculato vel aurito assignavimus, retundenda est philautia Joannis Clerici, qui sub glorioso Phereponi nomine se ipsum stulte laudat, et haereticas suas cavillationes apertis antiquorum Patrum testimoniis praefendas arbitratur.*

§ XII. Castigata Phereponi temeritas, et adversus ipsum vindiciae pro miraculis, quae Sanctus noster oculato vel aurito testimonio suo confirmavit.

Insignis

Non tantum Catholici, sed etiam scriptores heterodoxi conqueruntur de vana Joannis Clerici sive Phereponi arrogantia, qua veteres Ecclesiae Patres contemnit, et leves suas ratiunculas aut sophismata sententiis illorum praefert. Jam supra § 1 hujus Commentarii praevii retulimus, quid Oudinus apostata judicaverit de manifesto ipsius fastu, quo labores suos litterarios extollit, ac seipsum stolide miratur. Huic addimus Guilielmum Caceum, qui in Epistola apologetica adversus iniquas Joannis Clerici eriminationes anno 1700 Londini vulgata, pag. 16 et sequente contemptum sanctorum Patrum apud Anglos suos invalescentem sic ei imputat: Mirari quidem subit, unde factum sit, ut venerandae vetustatis antistites, qui per omnia rei Christianae secula magno in pretio, summoque in honore habiti sunt, quos tanta veneratione hactenus coluit Christianus orbis, hac demum, qua vivimus, aetate, in contemptum venirent, vilescerent indices, et pro nihilo ducerentur.

arrogantia

158 Si quis in eorum libris occurrit defectus, mox augetur et amplificatur; si vel levissima hallucinatio, exaggeratur, et in portentosum errorem provehitur, sacrarum Litterarum interpretationes ab iis adhibitae, tamquam ludicae, insipidae et plane ἀποδιόυσου rejiciuntur; rationes et argumenta, velut futilia, ficulnea, imbecillia

exsibilantur. Quid verba multa? Tamquam stolidi, D
fungi, bardi, blenni, buccones, praefaecundis saltem, sublimibus acutissimisque nostri temporis ingeniis a plerisque irridentur. Quenam, Deus bone! tam stupendae mutationis causa? Unde inversae adeo rerum vices? Serio haec mecum pensitanti vix ulla commodior occurrit ratio, quam quod sancti Patres Catholicae fidei, Nicenorumque dogmatum testes suut inconcussi, vindices accerrimi; qui fidem ab Apostolis traditam, a majoribus acceptam ad nos usque propagarunt, acceptam vita, voce, etiam et sanguine suo confirmarunt, invictisque argumentis contra omnia haereticorum molimina sartam tectam conservarunt; quique nullis sophismatibus flecti queant, ut in unitariorum causam testimonium dicant. Hinc illae lacrymae, haec fundi calamitas. *Caveus hac clausula significat, Joannem Clericum praecipue sanctis Ecclesiae Patribus infensum esse, eo quod hi veteris fidei vindices Arianae haereticis obstiterint, eumque sic tacite insimulat Socinianismi, de qua haeresi scriptores alii apertius illum accusarunt, ut in eadem Epistola apologetica Cavei pag. 105 et sequentibus videre est.*

E

159 Theologus anonymus Cantabrigiensis, qui anno 1707 Cantabrigiae Defensionem S. Augustini typis academicis edidit, in Praefatione severius eundem Joannem Clericum sive Phereponum redarguit his verbis: Cum multi jam dudum fuerint, qui animum in sanctos Patres Ecclesiae prodiderint nimis iniquum quidem atque infensum; neminem tamen puto hactenus reperiri, qui majore, quam Joannes Clericus, studio atque opere probris eos conviciisque oneraverit. Quod enim scriptum homini perpetuo scribenti unquam excidit, in quo aliquid de illorum existimatione ac auctoritate non detractum caperet? Quid in Arte, quam excogitavit, critica, et Bibliothecis, quas vocat, sive universalibus, sive selectis, proposuisse sibi aliud magis videatur, quam ut eosdem et doctrinae laude et integritatis honore spoliare valeat? Justinum martyrem, Basilium, Gregorium Nazianzenum, aliosque Patres doctissimos atque sanctissimos dudum est adortus, et quotidie, arrepta qualibet occasione, ita impugnat, ut omnibus contemendos penitus ac irridendos dare conetur. Nuper vero Augustinum sibi potissimum delegit, in quo ostenderet, quid et possit et audeat in hoc certaminis genere; quem proinde ego hoc tempore praecipue defendendum existimavi, nec ferendum judicavi, ut qui pietatis et doctrinae gloria suo jure et merito lucusque floruerit, arrogantia ejuspiam aut malevolentia ludibrio haberetur; cum praesertim ejus obrectator tam turpiter saepe in suis Animadversis et ridicule se dederit, ut angeri et inclarescere Augustini fama inde possit, unde iste labem illi aspersam voluit.

ac temeritate,

F

160 Atqui homo astutus sub conficto Phereponi nomine latere gestit; quod modestiae tribui forte postulat; cum tamen nec quisquam sit, qui de vero auctoris nomine dubitet; et suos ipse labores ingentes et continuos ostentare, collataque in Republicam, si placet, litterariam nimis ingratis, beneficia exprobrare hac sub persona tutissime se posse judicaverit. Sit istud autem modestiae, quod nomen suum non profitetur; sed a laboribus maluit praenotari, post tanta demum in evolvendis Augustini libris devorata tedia, ut a querela sane lamentabili temperare se nequiret. Sumat sibi, quot titulos et nomina libebit, non invidio; sit qualis et quautus, ipse velit, nil con-

ut ipsi agnoscent

tradico:

A tradico : sed quæcumque Joanni vel Clerico vel Pherepono debeat sive industriæ sive eruditio- nis laus, nihil tamen inde excusatus aut impuni in sanctorum Patrum famam et meritum involaverit. Me vero hæcenus continui, ut expectarem tamdiu, num quis ex erudita Benedictinorum familia, quorum curæ et diligentia novissimam Augustini Operum editionem debemus, reprehensiones, quibus scatent Animadversiones in eandem a Pherepono conscriptæ, dilueret. His bonus Phereponus monachis adblandiri sæpiuscule visus est, subvererique, ne pœnas ob Augustinum contumeliose habitum exigerent. Quando autem viri illi doctissimi labores suos utilius quotidie collocant, quam ut nœniis istis vacent; favebunt, opinor, incepto hominis, qui tot tantasque ipsorum in recudendis sanctorum Patrum Operibus lucubrationes haud frustra fuisse ostendit.

Aetodozi,

161 *Deinde post alia, quæ hoc loco brevitatis causa prætermittimus, anonymus iste Cantabrigiensis ita Præfationem suam prosequitur* : Quæ autem a Pherepono Animadversa ad Augustini

B ignominiam facere potissimum videbantur, ea in præfatione memorantur, rediguntur in indicem, in Bibliotheca triobolari venduntur : nam Phereponus semel maledixisse non contentus, maledicta sua singulis fere mensibus nundinatur, atque Augustinum Animadversionibus, præfationibus, indicibus, Bibliothecis oppugnat, omnemque non modo lapidem, sed syllabam et litteram movet, ut invidiam ipsi odiumque conflare valeat. Cum vero tanta in Augustino fuerit dignitas præstantiaque pietatis et eruditionis, ut nec a Donatistis, nec a Pelagianis absque aliqua saltem honoris cujusdam significatione nominari soleat, committendum Phereponus non putavit, ut quos in susceptis adversus Augustinum inimicitis sæpe superaret, eorum hanc tamen consuetudinem non aliquando imitaretur. Atqui si cum forte laudat, tam parce tamque restricte facit, quasi invidet; certe invitum facere manifestum est : et de his quidem quas inspersit laudationibus, malignis sane ac insidiosis, quo vituperationes faciliorem fidem inveniant, in præfatione, in conclusione Animadversionum, in indice denuo meminit. Ad eo sanctum Patrem ubique omnibus modis ludos C facit.

Joannes

162 *Denique memoratus anonymus Pherepono-mastix Præfationem suam concludit his verbis* : Quis igitur non moleste ferat, ut homo inverecundus, vehemens, implacabilis, admirator sui, contemptor aliorum, præsertim veterum, tum se demum satis doctum et beatum putet, si aliorum errores possit detegere, satis celebrem aliena infamia? Si quid in ipso reprehendendum aliquis ducat, excandescit, vociferatur, fidem hominum inelamat, Dei iudicium mimitatur; quasi ipsi nequam culpando culpæ soli liceret. In Patres maledicus, in omnes arrogans, ita quotidianis libellis complet et iufestat omnia, quasi et religionem et philosophiam suo unius supercilio niti arbitraretur. Augustinum autem conviciis proscindit, concedit, totis voluminibus obruit; nec satis putat in tantum Virum tot atrocias conscripsisse, nisi et putida dicteria admisceat, et illepidos ac scurriles jocos Errasse nonnumquam et ipse Augustinus se fatetur; nec quisquam, puto, deinceps negaverat; sed ingratitude erga Deum nota non caret, in contemptum viliorumque opinionem hominum eum velle adducere, per quem illi tanta in Ecclesiam suam beneficentia

conferre placuit; eundemque non doctorum tantum virorum, sed et proborum hominum numero eximere conari, qui religionis veritatem non scriptis solum, sed multo magis vita et factis et moribus comprobavit. Hoc igitur probandum in me suscipio, non tam errare, quam delirare sæpissime gravem hunc et atrocem Augustini reprehensorem; Augustinum vero, si quando ratio fugerit, non tamen pietatem, non veri studium, non bonam mentem et claritatem fugisse; id quod Phereponus sauctissimo Patri ubique exprobrat : quam hoc temere ac inique fecerit, patebit ex iis, quæ deinceps dicentur. Ponam autem in medio verba primo sancti Augustini paulo altius repetita, quam repeteuda sibi Animadverser censuit; deinde Phereponi Animadversives; postremo responsiones meas subjiciam. *Vivis hisce coloribus Phereponum, quem postea promisso modo singillatim refellit.*

163 *Etiam Muratorius sub nomine Lamindi Pritani composuit Latinum justæ molis Opus de Ingeniorum moderatione in religionis negotio, quod anno 1731 Parisiis recusum est, ut saltem præfert titulus editionis, quam præ manibus habemus. Auctor in hac lucubratione sæpe S. Augustinum ab ineptis Phereponi censuris vindicat, et pro miraculis ab illo Sancto narratis caput undecimum libri tertii sic exorditur* : Miraculorum quoque majestate damnatos hæreticos Augustinus ait. At ista pariter pro nihilo Phereponus ducit. En potentissimam rationem, cur ea criticus noster exhiberet. Hæc, inquit, ILLO ÆVO STRATAGEMATA ERANT ECCLESIASTICA, QUIBUS PLEBECULÆ FUCUS FIEBAT. Ingeniosam profecto methodum, qua se ab adversariis cito litigator expediat. Quando rationes urgent, nullusque alius exitus datur, facta ipsa, quamquam luce clariora negantur. *Sed hoc ipsum puerile Phereponi dicitur tam facile negatur, quam profertur. An forsan superbus iste Criticus putat, Catholicos adeo stupidos esse, vel se tantam auctoritatem habere, ut ei sine testibus et tabulis quilibet effutienti et evidenti miracula neganti statim credant? Sed ne dicamur insullare mortuo leoni, qui jam ab aliquot annis obiit, quemlibet ex ejus sectatoribus confidenter provocamus, ut absurdas Phereponi calumnias satem speciose defendat. Si quis ex heterodoxis hanc malam causam tueri velit, singulari dissertatione vindicabimus historicam fidem illorum miraculorum, quæ sancti Patres oculati testes narrant : nam nobis hic singula discutere non licet. Interea curiosum lectorem, qui singulares hujusmodi refutationes legere desiderat, ad anonymum Cantabrigiensem vel Muratorium remittimus.*

Clericus

E

F

164 *Porro audax Phereponus occasione miraculorum, quæ S. Augustinus lib. 22 de Civitate Dei cap 8 probat adhuc fieri sua ætate, cum veteribus ethnicis consentit, et pag. 594 memoratæ farraginis hæreticæ sanctum Doctorem de dolosa sententiæ suæ mutatione ac impio mendacio sic accusat* : Est objectio ethnicorum, ad quam commodius solveudam ficta sunt, quarto præsertim seculo, innumerabilia miracula Reliquiarum, quæ antea inaudita fuerant. Cum incautius ac proinde verius loquebantur Christiani hujus ævi, fatebantur, miracula non amplius fieri, quod contigit Augustino in libro de Vera religione cap. xxv, ubi negat miracula illa (qualia Apostolorum) in nostra tempora durare permissa. Sed postea hæc verba retractavit propter nova miracula, cuius

accusat Augustinum fictorum miraculorum,

(serupulosus

AUCTORE
G. C.

(scrupulosus ille grammaticus melius quorum dixisset, ut reeta periodi constructio postulat) utilitatem animadvertere serius cepit. His verbis impudens Phereponus incauto lectori persuadere nititur, prius Augustinum nulla suæ ætatis miracula agnovisse; sed postmodum, cognita miraculorum utilitate, priorem sententiam mulasse, vel potius miracula finxisse, ut objectiones ethnicorum facilius eluderet.

verbaque ejus
male exponit:

165 Non opus est longo ratiocinio, ut hanc crassam Phereponi fraudem detegamus: nam Phereponus haud dubie noverat, quod apud Augustinum et antiquos linguæ Latinæ auctores retractare plerumque significet iterum tractare vel accuratius repetere. Sed mendax ille censor uti maluit verbo æquivoco retractare in alio sensu, ut lectorem facilius deciperet, eique fraudulentè persuaderet, ab Augustino priorem sententiam postea mutatam vel revocatam fuisse. Nunc ergo criticum istum evidenter malæ fidei convincamus ex ipso sancto Doctore, qui lib. 1 Retractationum cap. 13 opus de Vera religione retractans aut iterum recensens, opinionem de miraculis sui temporis antea traditam non mutat (vel revocat); sed potius confirmat, et clarius exponit his verbis:

B Item quod dixi, nec miracula illa in nostra tempora durare permissa sunt, ne anima semper visibilia quæreret, et eorum consuetudine frigesceret genus humanum, quorum novitate flagravat; verum est quidem: non enim nunc usque, cum manus imponitur baptizatis, sic accipiunt Spiritum sanctum, ut loquantur linguis omnium gentium; aut nunc usque ad umbram transeuntium prædicatorum Christi sanantur infirmi, et si quæ talia facta sunt, quæ postea cessasse manifestum est. Sed non sic accipiendum est, quod dixi, ut nunc in Christi nomine fieri miracula nulla credantur: nam ego ipse, quando istum ipsum librum scripsi, ad Mediolanensium corpora Martyrum in eadem civitate cæcum illuminatum fuisse jam noveram, et alia nonnulla, qualia tam multa etiam istis temporibus fiunt, ut nec omnia cognoscere, nec ea, quæ cognoscimus, enumerare possimus. Ex hac clausula patet malignum Joannis Clerici mendacium, eum S. Augustinus ibi disertè testetur, adhuc innumerabilia miracula suo tempore patrari.

ejusdem fictionis sacrilegæ Ambrosium insinuat Clericus.

C 166 Etiam si Phereponus atibi miracula ab Augustino relata sæpius explodat, tamen astute silet de cæco illo, qui Mediolani ad tumultum SS. Gervasii et Protasii illuminatus est. Sed fundamentum hujus miraculi subvertere tentavit, dum in hæreticis suis Animadversionibus pag. 475 ipsam horum Martyrum inventionem de fraude suspectam reddere conatus est hac frivola sua censura: Si hæc, inquit, aliæque ejusmodi inventiones sanctorum cadaverum non fuissent conjunctæ cum ingenti lucro ac emolumento eorum, qui ea effoderunt, multi, qui callidorum hominum figmenta hæc credunt ad plebeculam in officio continendam, fidem eis non facile detraherent. Hæc inventio, exempli causa, non parum auxit existimationem auctoritatemque Ambrosii, quandoquidem ea Justinæ principis Arianae animus, ut habet noster (nimirum S. Augustinus lib. 9 Confessionum cap. 7,) etsi ad credendi sanitatem non ampliatus*, a persequendi tamen furore compressus est. Hinc post atias ineptias, quas anonymus Cantabrigiensis et Muratorius operose refutant, ex temeraria sua suspitione sic concludit: Sed lege cetera, ubi torti diaboli, ope horum Martyrum, Arianos opportunissime

* ut applici-
tus

D damnant; nec amplius miraberis esse, qui stratagemata hoc Ambrosianum fuisse censeant, quo plebem sibi devineiret, Justinamque et Arianos perterrefaceret, excogitatum.

167 Hæc Clerici verba rotunde exposita significant, S. Ambrosium fuisse sacrilegum impostorem, qui propter lucrum vel vanam gloriam fictis miraculis Arianos et Catholicos, omnesque posteros deceperit: nam consequenter etiam negare debet, quod eo tempore Mediolani cæcus civis civitatisque notissimus, ut hodiernus Sanctus noster lib. 9 Confessionum cap. 7 loquitur, per intercessionem SS. Gervasii et Protasii coram innumerabili populo, qui ad sacras horum Martyrum reliquias concurrebat, publice ac vere illuminatus fuerit. An forsitan hic incertæ sectæ homo (nonnulli Clericum Socinianæ hæresi addictum fuisse putant) tali calumnia favere voluit proavis suis Arianis, qui manifesta miracula tunc temporis patrata pertinaciter ac stolidè negabant? At cujuseunque sectæ fuerit ille hypercriticus, hac in re presse insistit vestigiis veterum Arianorum, quos ipse S. Ambrosius in Parisiensi Operum suorum editione, quæ annis 1686 et 1690 vulgata est, tomo 2 col. 878 et sequente sic evidenter convincit: Negant cæcum illuminatum; sed ille non negat, se sanatum. Ille dicit: Video, qui non videbam. Ille dicit: Cæcus esse desivi; et probat facto. Isti beneficium negant, qui factum negare non possunt. Notus homo est, publicis, eum valeret, mancipatus obsequiis, Severus nomine, lanis ministerio. Deposuerat officium, postquam inciderat impedimentum. Vocat ad testimonium homines, quorum ante sustentabatur obsequiis. Eos indices suæ visitationis arecessit, quos habebat testes et arbitros cæcitatatis. Post hæc sanctus præsul Mediolanensis cum illo confert cæcum Evangelicum a Christo illuminatum, et evidentibus argumentis ostendit, Arianos Judæis obstinatioribus esse.

antiquorum
Arianorum ea
in re sectator.

168 Unde Benedictini editores ibidem in notis ad hunc S. Ambrosii textum rectè monent sequentia: Nihil hoc miraculo certius aut magis testatum, non modo propter gravissimam Ambrosii auctoritatem, et adjuncta illius universis Mediolanensibus, quos alloquebatur hic idem præsul, compertissima; verum etiam propter Augustini oculatum, sit verbo venia, testimonium, quod lib. 22 de Civitate Dei cap. 8, et expressius adhuc sermone in Natali martyrum Gervasii et Protasii legere est. Idem etiam miraculum simul cum aliis, quæ memorantur in hac epistola, narrat, qui similiter oculatus testis esse potuit, Paulinus in Ambrosii Vita. Mirum igitur, tantam fuisse Arianorum pervicaciam, ut miracula tam evidentia pro commentitiis, immo etiam, ut Paulinus auctor est, pretio simulatis habuerint. Verumtamen ex iisdem Augustino atque Paulino cognoscimus, perfidiam hæreticorum ea martyrum manifestatione, sin minus fractam, saltem debilitatam fuisse, ac debuisse persecutionem. Et hinc sane magis miramur, inter nostri temporis heterodoxos, qui vix majorem in alium ullum e Patribus, quam in Ambrosium nostrum venerationem præ se ferunt, iuventum tamen, qui veterem Arianorum calumniam, licet sub quibusdam dieteriorum involueris, renovaret. Forsan hic tacite designatur ipse Joannes Clericus, qui leves suas ratiunculas aut futiles conjecturas gravissimis sanctorum Patrum testimoniis præferre non erubescit.

tunc miraculo,
quod impugnat,
nihil sit certius.

169 Quinimo severus ille censor in re seria histrionem agit, et in citata farragine sua hæretica pag. 550

A pag. 550 *genuinos Sermones, quos S. Augustinus de authenticis S. Stephani miraculis instituit, pe-*
lulanter comœdiæ comparat in hunc modum: Ser-
mone cccxxii legi potest et sane debet fabula, ex
qua de tota illius ævi histrionia certum iudicium
ferri queat. Primo die Paschæ produentur Paulus
nescio quis e Cappadocia, hominum nequam fe-
racissima, si veteri famæ et Isidoro Pelusiotæ
credimus, curatus a sancto Stephano; sed libel-
lus ejus, hoc est, historia morbi et curationis
differtur, ut magis plebs cognoscendi cupidine
inflammetur. Is est primus Actus, qui est ser-
monis cccxx. . . . Actus secundus habetur Ser-
mone cccxxi, ubi promittitur plebi libellus ille
mirificus, quia nonnulla Augustino indicarat,
quæ nosse debebat plebs ad majorem admira-
tionem et Domini nostri gloriam. Tertius est
Sermone cccxxii, in quo Augustinus præfatur;
deinde historiam Pauli, die Paschæ curati, ju-
bet recitari. Quartus Actus continetur Ser-
mone cccxxiii, ubi Augustino ad populum dicente,
subito curatur Pauli soror, sequiturque adelamatio
populi. Quintum denique Actum complectitur
Sermo cccxxiv, ubi pius Antistes omnia in rem
suam convertit, populumque prudenter monet,
eum Deus alibi potuisset hæc miracula tam in-
signia facere, ubi etiam erant reliquiæ sancti
Stephani, tamen Paulum et sororem ad se fuisse
directos; quo, nisi fallor, spectabat tota fabula.
Deinde ex sinceris Sancti Sermonibus excerpit
totam miraculi historiam, et ibidem pag. 552
pueriliter effudit, nihil huic comœdiæ deesse,
præter illam vulgarem vel similem theatri clausu-
lam: Quæ res bene vortat mihi et vobis, spe-
ctatores, plaudite.

170 *Hæcine sunt argumenta digna viro, qui*
gravis et eruditus vult videri? Nos ea tanti fe-
cinus, ut ipsa tumidi hujus hæretici verba sine
periculo hic recitari posse existimaverimus: nam
Catholici etiam simpliciores in avita fide sua con-
firmantur, dum legunt vel audiunt, oculatis et
venerandis sanctorum Patrum testimoniis tales
ineptias opponi. Propterea dubitamus, an hæc
impudens Phereponi sive Joannis Clerici temeri-
tas ipsis cordatis moderatisque Lutheranis et Cal-
vinistis non sit displicitura. Certe ea placere non
potuit Guilielmo Caveo heterodoxo, qui in Histo-
ria litteraria scriptorum ecclesiasticorum apud
nos pag. 149 S. Ambrosium impense laudat, et a
quo Mediolanensis ille antistes ibidem vocatur vir
summa pietate omnique virtute venerabilis; invieti
animi præsul, qui Judæis, gentilibus et eujnseum-
que generis hæreticis animos restitit; litterarum
Græcarum æque ac Latinarum peritissimus. At vir
tam pius, tantusque sui ipsius ac rerum caduca-
rum contemptor, impio stratagemate propter lu-
erum aut inanem gloriam adversus Arianos
fixit miracula, si garrienti Clerico lubet fidem
adhibere. Credite posteri!

171 *Caveus pag. 169 ejusdem Historiæ littera-*
riæ: S. Augustinum post brevem Actorum ejus
synopsin exornat hoc elogio: Egregios Viri san-
ctissimi mores per totum vitæ curriculum pulcere
depingit Possidius. Erat utique pius, modestus,
pudicus, mitis, mansuetus, urbanus, placidus,
in concionando frequens, in disputando acer, in scri-
bendo indefessus, in tractandis negotiis tam ci-
vilibus quam ecclesiasticis sedulus et assiduus,
pauperum studiosus, quibus vel ex redditibus ec-
clesiæ, vel ex oblationibus fidelium prospiciebat
etc. Quinimo supra num. 169 idem sanctus Doctor
ab ipso Clerico (jocose an serio, nescimus)

pius antistes appellatur. Si serio, quomodo Cleri-
 cus hanc S. Augustini pietatem conciliabit cum
 turpi miraculorum fictione, quam ei imputat. et
 quæ Deum graviter ossendit, ut omnes theologi
 doceant? Si autem joco vel ironice illum vocaverit
 pius, temere contradicit toti antiquitati, quæ san-
 ctitatem et doctrinam tanti Viri religiose venera-
 ta est, et hoc insulsum hypercritici convitium ri-
 deri potius, quam refelli meretur. Quare potius
 ad alia Sancti nostri gesta transeamus.

AUCTORE
G. C.

§ XIII. Pia Sancti vita fere per trien- nium Thagastæ cum sociis tran- sacta, et lucubrationes eo tempore conscriptæ.

Post aliquantam in urbe Carthaginensi moram
 Sanctus noster inde Thagastam discessit, ut
 ibi cum popularibus aliquot et amicis communem
 vitam duceret. Porro infra in Actis il-
 lam fere triennatem cum sodalibus commoratio-
 nem breviter audiemus ex sancto Possidio, ejus
 verba Philippus abbas in Vita cap. 18 nonnihil
 amplificavit hoc modo: Augustinus, Carthagine
 relicta, ad agros proprios profectus est, ibique
 cum suis, jejuniis et orationibus vacans, per trien-
 nium in ordine laicali conversatus est. Per idem
 vero tempus lectioni et scriptioni intentus, scribe-
 bat libros, et docebat indoctos, legens et non
 negligens, quia hæc est pietas, quæ super om-
 nia utilis est ad omnia. Labor enim juxta Apo-
 stolium etsi utilis est ad modicum utilis est; pic-
 tas vero ad omnia utilis est, promissionem ha-
 beus vitæ, quæ nunc est, et ejus, quæ futura
 est: quæ nimirum pietas nulla convenientius in-
 telligitur, sicut a sanctis doctoribus exponitur,
 quam exercitatio in Scripturis divinis, cum devo-
 te leguntur, impleuntur, docentur juxta prophe-
 tam docentem: Quam dulcia faucibus meis elo-
 quia tua! Levavi manus meas ad mandata tua;
 narrabo omnia mirabilia tua. His igitur sollicitè
 impendens studium, Martha et Mariæ implevit offi-
 cium, cum Martha docendo proximos, pascens Do-
 minum; cum Maria legendo, meditando, audiens
 Dominum. Hinc facile colligimus, quibus occupa-
 tionibus S. Augustinus in illa commoratione
 Thagastensi distineretur.

Vitam commu-
nem ducit cum
sociis,
E

173 *Ex utilibus colloquiis doctisque disputatio-*
nibus, quibus Sanctus eo tempore contubernales
suos instruxit, ortum habuit liber Octoginta
trium questionum, quem postea, tunc episcopus,
vulgarit, et cujus in libro Retractationum cap.
26 sic meminil: Est etiam inter illa, quæ scripsi-
mus, quoddam prolixum Opus, quod tamen unus
deputatur liber, ejus est titulus: DE DIVER-
SIS QUÆSTIONIBUS OCTOGINTA TRIBUS. Cum
autem dispersæ fuissent per chartulas multas, quo-
niam ab ipso primo tempore conversionis meæ,
posteaquam in Africam venimus, sicut interroga-
bar a fratribus, quando me vacantem videbatur,
nulla a me servata ordinatione dictatæ sunt,
jussi eas jam episcopus colligi, et unum ex eis
librum fieri, adhibitis numeris, ut quod quisque le-
gere voluerit, facile inveniat. Deinde singillatim
recenset titulos illarum questionum, quas ipsas
in Plantiniana Operum editione tomo quarto a
pag. 231 curiosus lector evolvere poterit.

librum scribit
85 Quæstio-
num,

174 Verosimiliter

AUCTOR
G. C.
duos de Genesi
contra Mani-
chæos,

174 *Verosimiliter etiam in illo secessu Thagastensi sanctus Vir edidit duos libros de Genesi contra Manichæos, ut lib. 1 Retractionum cap. 10 memorat his verbis: Jam vero in Africa constitutus, conscripsi duos libros de Genesi contra Manichæos: quamvis enim in superioribus libris quidquid disputavi, unde ostenderem, Deum summe bonum et immutabilem creatorem esse omnium mutabilium naturarum, nec ullam esse naturam malam sive substantiam, in quantum natura est atque substantia, adversus Manichæos nostra invigilaret intentio; isti tamen duo libri apertissime adversus eos editi sunt in defensionem veteris Legis, quam vehementi studio vesani erroris oppugnant. In hac expositione Geneseos allegoricum sensum seculus est, cum tunc nondum auderet tanta rerum naturalium secreta ad litteram explicare, sicut inferius alia occasione videbimus. Postea tamen litteralem ejusdem Libri explicationem dare tentavit; sed coactus est illud Opusculum relinquere imperfectum, quamvis denique in sacris Litteris exponendis exercitior conscripserit de Genesi ad litteram libros duodecim, de quibus infra mentionem faciemus.*

B
in quibus de
industria uti-
tur stylo hu-
miliori,

175 Porro Sanctus initio memorati Operis de Genesi contra Manichæos prodit humilem animi sui modestiam, dum rationem reddit, cur ab aliis monitus, illud simpliciore stylo composuerit, et lib. 1 cap. 1 sic præfatur: Si eligerent Manichæi, quos deciperent, eligeremus et nos verba, quibus eis responderemus. Cum vero illi et doctos litteris et indoctos errore suo persequantur, et cum promittunt veritatem, a veritate conentur avertere; non ornato politoque sermone, sed rebus manifestis convincenda est vanitas eorum. Placuit enim mihi quorundam vere Christianorum sententia, qui cum sint eruditi liberalibus litteris, tamen alios libros nostros, quos adversus Manichæos edidimus, cum legissent, viderunt eos ab imperitoribus aut vix aut difficile intelligi, et me benevolentissime monuerunt, ut communem loquendi consuetudinem non desererem, si errores illos tam perniciosos ab animis etiam imperitorum expellere cogitarem: hunc enim sermonem usitatum et simplicem etiam docti intelligunt, illum autem indocti non intelligunt. Solent ergo Manichæi Scripturas veteris Testamenti, quas non noverunt, vituperare, et ea vituperatione infirmos et parvulos vobros non inveniunt, quomodo sibi respondeant, irridere atque decipere.

C
sensum littera-
lem in iis ubi-
que non dedit,

176 Præterea sanctus Doctor in alio Opere de Genesi ad litteram lib. 8 cap. 2 duos hosce libros de Genesi contra Manichæos iterum sic recenset: Ego contra Manichæos, qui has litteras veteris Testamenti non aliter quam oportet accipiendo errant, sed omnino non accipiendo et detestando blasphemant, duos conscripsi libros recenti tempore conversionis meæ, cito volens eorum confutare deliramenta, vel erigere intentionem ad quærendam Litteris, quas oderunt, Christianam et euangelicam fidem. Et quia non mihi tunc occurrebant omnia, quemadmodum proprie possent accipi, magis non posse accipi videbantur, aut vix posse aut difficile, ne retardarer, quid figurate significarent ea, quæ ad litteram non potui invenire, quanta valui brevitate et perspicuitate explicavi, ne vel multa lectione vel disputationis obscuritate deterriti, in manus ea sumere non curarent. Memor tamen, quid maxime voluerim, nec potuerim, ut non figurate, sed proprie primitus cuncta intelligerentur, nec omnino

desperans, etiam sic posse intelligi, id ipsum in prima parte secundi libri ita posui. Sane, inquam, quisquis voluerit omnia, quæ dicta sunt, secundum litteram accipere, id est, non aliter intelligere, quam littera sonat, et potest evitare blasphemias, et omnia congruentia fidei Catholicæ prædicare, non solum ei non est invidendum, sed præcipuus multumque laudabilis intellectus habendus est.

177 Etiam sex libros de Musica, quos in Italia Sanctus noster inchoaverat, circa hoc tempus in Africa absolvit, sæculi superius § 8 diximus. Quinque priores hujus Operis libros, quantumlibet erudite conscriptos, Auctor ipse nugis humiliter annumerat, quas apud benevolos lectores nomine officiosi laboris excusari posse existimat, ut liquet ex initio libri sexti, cui præfixit sequentem prologum: Satis diu pene atque adeo plane pueriliter per quinque libros in vestigiis numerorum ad moras temporum pertinentium morati sumus; quam nostram nugacitatem apud benevolos homines facile fortassis excuset officiosus labor, quem non ob aliud suscipiendum putavimus, nisi ut adolescentes vel cujuslibet ætatis homines, quos bono ingenio donavit Deus, non præpropere, sed quibusdam gradibus a sensibus carnis atque carnalibus litteris, quibus eos non hæere difficile est, duce ratione, avellerentur, atque uni Deo et Domino rerum omnium, qui humanis mentibus nulla natura interposita præsidet, incommutabilis veritatis amore adhererent. Deinde propter utilitatem præcipue commendat librum sextum, in quo pia lectoris mens ex consideratione numerorum ad ipsum Deum elevatur.

perficit libros
de Musica,

E

178 Eodem circiter tempore vulgavit dialogum de Magistro, cujus S. Augustinus lib. 1 Retractionum cap. 12 post sex Musicæ libros ita meminit: Per idem tempus scripsi librum, cujus est titulus DE MAGISTRO; in quo disputatur, et quæritur, et invenitur, magistrum non esse, qui docet hominem scientiam, nisi Deum; secundum illud etiam, quod in Euangelio scriptum est: Unus est magister vester Christus. Novissimi PP. Benedictini editores in admonitione, quam huic Opusculo præfigunt, de tempore scriptiois illius ita disserunt: Opusculi sequentis ætatem prodit ipse ejus Auctor in lib. ix Confessionum cap. vi, tibi prænotato, quod annorum ferne quindecim erat Adeodatus, quando ipsi sociisque Mediolanum beati-mi suscipiendi causa pergentibus comes adjunctus est, testatur subinde hunc dialogum cum illo tunc habitum fuisse, cum esset in annis secedecim, id est, anno secundo ab eorum baptis-mate, quo certe initiati fuere anno Christi cccclxxxvii. Quapropter libris de Genesi contra Manichæos et de Musica, qui circiter annum cccclxxxix perfecti fuerant, recensitis adjecit Augustinus in libro primo Retractionum cap. 12, se librum de Magistro per idem tempus scripsisse. Post hunc commentarium prævium in prima Actorum parte num. 237 ex ipso Patris testimonio hæc ætas Adeodati et consequenter asserta lucubrationis istius chronologia confirmabitur.

vulgat dialo-
gum de Magi-
stro.

F

179 Denique S. Augustinus ultimum suum Opusculum, quod ante susceptam sacerdotii dignitatem scripsit, lib. 1 Retractionum cap. 13 assignat in hunc modum: Tunc etiam de vera Religione librum scripsi, in quo multipliciter et copiosissime disputatur, unum verum Deum, id est, Trinitatem, Patrem, et Filium et Spiritum sanctum religione vera colendum; et quanta misericordia

librum edit de
vera Religione,

A sericordia ejus per temporalem dispensationem concessa sit hominibus Christiana religio, quæ vera religio est, et ad eundem cultum Dei quemadmodum sit homo quadam vita sua coaptandus. Maxime tamen contra duas naturas Manichæorum liber hic loquitur. *Habes hic obiter materiam istius libri, quem Sanctus Romaniano ei vi suo ac mæenati nuncupavit. Tempus autem lucubrationis hujus in admonitione prævia PP. Benedictini Galli referunt ad annum Christi 390, eum numeretur ultimo loco inter Opuseula ejus scripta ante sacerdotium, quod anno Christi 391 suscepit.*

ut promiserat amico suo Romaniano,

180 Sanctus noster argumentum hujusmodi descriptionis ante annos aliquot amico suo Romaniano promiserat, ut patet ex cap. 7 ejusdem Operis, ubi sic illum alloquitur: Cum ante paucos annos promiserim tibi scribere, charissime mihi Romaniane, quid de vera religione sentirem, tempus nunc esse arbitratus sum, postquam tuas acerrimas interrogationes sine ullo certo sine fluctuare, ea charitate, qua tibi obstrictus

B sum, diutius sustinere non possum. Repudiatis igitur omnibus, qui neque in sacris philosophantur, nec in philosophia consecruntur; et iis, qui vel prava opinione, vel aliqua simultate superbientes, a regula et communione Ecclesiæ Catholice deviarunt; et iis, qui sanctarum Scripturarum lumen et spiritualis populi gratiam, quod novum Testamentum vocatur, habere noluerunt, quos quanta potui brevitate perstrixi; tenenda est nobis Christiana religio et ejus Ecclesiæ communicatio, quæ Catholica est, et Catholica nominatur non solum a suis, verum etiam ab omnibus inimicis; velint enim nolintve, ipsi quoque hæretici et schismatum alumni, quando non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, Catholicam nihil aliud quam Catholicam vocant: non enim possunt intelligi, nisi hoc eum nomine discernant, quo ab universo orbe nuncupatur.

qui cum aliis quatuor contra Manichæos scriptis,

181 Cum S. Paulinus episcopus Nolanus ab Alypio accepisset hunc librum de Vera religione cum duobus libris de Moribus Ecclesiæ et Manichæorum, ac aliis duobus de Genesi, quos propterea pentateuchum contra Manichæos appellat, in novissima Operum editione Veronensi col. 13 epistolam quartam sic exorditur, et

C Auctorem pentateuchi istius ita laudat: Caritas Christi, quæ urget me, et absentes licet per unitatem fidei alligat, ipsa fiduciam ad te scribendi, pudore depulso, præstitit, teque per litteras tuas visceribus meis intimavit, quis et de scholasticis facultatibus affluentes, et de cælestibus favis dulces, ut animæ meæ medicas et altrices in quinque libris interim tenco, quos munere benedicti et venerabilis nobis episcopi nostri Alypii, non pro nostra instructione tantum, sed etiam pro ecclesiæ multarum urbium utilitate suscepimus. Illos igitur nunc libros lectioni* habeo, in his me oblecto, de his cibum capio, non illum, qui perit, sed qui operatur vitæ æternæ substantiam per fidem nostram, qua adcorporamur in Christo Jesu Domino nostro; cum fides nostra, quæ visibilibus negligens invisibilibus inhiat, per charitatem omnia secundum veritatem omnipotentis Dei credentem, litteris et exemplis fidelium roboretur.

* al. in lectione

magna Sancti commendatione,

182 Deinde ingenti admiratione et amore abreptus, ad laudem S. Augustini sic exclamat: O vere sal terræ, quo præcordia nostra, ne possint seculi errore vanescere, condiuntur! O lucerua digne supra candelabrum Ecclesiæ posita,

quæ late Catholicis urbibus de septiformi lychno pastum oleo lætitiæ lumen effundens, densas licet hæreticorum caligines discutis, et lucem veritatis a confusione tenebrarum splendore clarifici sermonis enubilas! Denique in laudes ejusdem Sancti sic iterum excurrit: Vides, frater unanime, admirabilis in Christo Domino et suscipiende, quam familiariter agnoverim te, quanto admirer stupore, quam magno amore complectar, qui quotidie colloquio litterarum tuarum fruor, et oris tui spiritu vescor: os enim tuum fistulam aquæ vivæ et venam frontis æterni merito dixerim; fons in te aquæ salientis in vitam æternam Christus effectus est: ejus desiderio sitivit in te anima mea, et ubertate tui fluminis inebriari terra mea concupivit; ideoque cum hoc pentateucho tuo contra Manichæos me satis armaveris, si qua in alios quoque hostes Catholicæ fidei inimica comparasti, quia hostis noster, cui mille nocendi artes, tam variis expugnandus est telis, quam oppugnat insidiis, queso, promere mihi de armamentario tuo et conferre non abnuas arma justitiæ. Sæpius hic Sanctus alibi Doctorem nostrum meritis laudibus exornat.

AUCTOR G. C.

183 Videtur autem in hoc pentateucho potissimum Paulino placuisse liber de Vera religione, sicut eruimus ex Epistola 32, qua S. Augustinus ei respondet, ac inter alia Romanianum amicum suum commendat his verbis: Ecce charissimus meus est et ab incunte adolescentia mihi familiariter amicissimus, qui hanc eximietati tuæ ac præstantissimæ charitati epistolam apportat; hujus nomen est in libro de Vera religione, quem tua sanctitas (quantum litteris indicas) libentissime legit: sanctus est enim tibi etiam tanti viri, qui tibi cum misit, commendatione juvenior. Certe Sanctus adhuc neophytus et solo Christiani Catholici nomine præditus, quando illud Opus de Vera religione conscripsit, in eo tam cære mysteria nostræ religionis explicuit, ut veteris et eximii doctoris Catholici partes impleverit. Unde libenter subscribimus elogio, quod in Vita S. Augustini lib. 3 cap. 3, num. 4 laudati PP. Benedictini Galli propter illud ei contulerunt in hunc modum: Vix ulla est lucubrationum Augustini, quæ ad illius incredibilis ingenii magnitudinem demonstrandam plus valeat. Nihil enim admiratione dignum vel stupendum magis, quam hominem religionis Christianæ mysteriis recens imbutum, nec adhuc alio quam Fidelis nomine in Ecclesia decoratum, de divina illa religione tam eximie disserere, et adeo egregiam illius dignitatis ac excellentiæ imaginem depingere potuisse.

S. Paulino eximie placuit

184 Brevitatis causa prætermittimus hic epistolam, quas Sanctus illo triennio ad Nebridium, Maximum Madaurensem ethnicum, aliosque diversæ professionis homines dedit. Ad has litteras ultro citroque scriptas accedebant negotia, quæ sanctus Magister pro discipulis aut civibus suis suscipere cogebatur, ut colligimus ex Epistola 114 Nebridii, qui negotiis istis exoptatam amici sui quietem nimis interpellari conqueritur hoc modo: Itane est, mi Augustine, fortitudinem ac tolerantiam negotiis civium præstas; necdum tibi redditur illa exoptata cessatio? Quæso, qui te tam bonum homines interpellant? Credo, qui nesciunt, quid ames, quid concupiscas. Nullusne tibi amicorum, qui eis amores referat tuos? Nec Romanianus, nec Lucinianus? Me certe audiant. Ego clamabo, ego testabor, te Deum amare, illi servire, atque inhærere cupere. Vellem ergo

epistolæ scriptæ, negotiisque peracta plurimè

LECTURA
G. C.

go te in rus meum vocare, ibique acquiescere: non enim timebo, me seductorem tui dici a civibus tuis, quos nimium amas, et a quibus nimium amaris. *Ex his omnibus abunde patet, ab Augustino istud commorationis Thagastensis fere triennium potius in negotioso secessu, quam in tranquilla solitudine utiliter peractum fuisse.*

in illo secessu,
ubi monachum
fuisse quidam
asserunt, ne-
gant alii.

185 Cum tamen ibi sanctus Vir, alienatis a se curis secularibus, fere per tres annos in communitate vixerit, et jejuniis, orationibus, bonisque operibus instituerit, in *Loge Domini meditando die ac nocte, quemadmodum S. Possidius in Actis infra num. 6 testabitur, aliqui scriptores confidenter asserunt, S. Augustinum tunc vitam monasticam duxisse, et sodalibus monachis præfuisse. Sed alii contendunt, hæc omnia pietatis exercitia optime convenire piis doctisque laicis aut secularibus, qui simul vivunt, et curam rei familiaris œconomio cuidam relinquunt. Quapropter hunc S. Augustini monachatum prorsus negant, et variis argumentis contendunt, illum tunc tantummodo sociale vitam duxisse, qualem in villa Verecundi duxerat, et qualem diu antea ducere desideraverat, nisi amor mulierularum hoc desiderium vel propositum disturbasset, ut inferius in prima Actorum parte num. 144 legitur. Quod autem maxime mireris, utraque contententium pars eundem S. Possidii textum pro sententia sua allegat. Hinc inter Eremitas Augustinianos et Canonicos Regulares orta est controversia, quæ seculo decimo quinto tantas turbas excitavit, ut Romanus Pontifex utrique Religioso Ordini et quibuslibet eorum defensoribus silentium sub pena excommunicationis indixerit, et illam quæstionem deinceps agitari vetuerit. At postmodum licentia opinionem suam modeste defendendi restituta est saltem alumnis utriusque istius Ordinis, ut paragrapho sequente videbimus.*

B

§ XIV. Lis inter Eremitas Augustinianos et Canonicos Regulares de monastica Sancti nostri professione, quam hi negant, illi asserunt.

C

Ex pia et com-
muni S. Do-
ctoris vita

Gerardus Moringus Belga, de quo rursus infra mentio recurret, et Bibliotheca scriptorum Belgarum consulti potest, in Vita S. Augustini § 20 sese huic controversiæ non videtur immiscere; sed ibi tantum pia prædicti secessus Thagastensis exercitia et præcipuas in eo Sancti nostri occupationes exponit his verbis: In Africam transgressus cum Alipio et Evodio, et aliquot eodem spiritu tactis amicis, primum (ut fertur) triennium hæsit in solo natali, quod ibi, ut diximus, suos quisque habebat agros ac fortunas tuendæ vitæ necessarias: nam erant fere omnes indidem oriundi. Nec vero hic quidquam de concepto ardore remisit; quinimo collatis in commune facultatibus, prout Apostoli vivebant sub exordio Ecclesiæ evangelicæ, sacris precibus aliisque piis factis, sicut antea, incumbere cum iis, cum quibus erat, nunquam cessabat. Sacrarum Litterarum studio in dies magis inflammescibat. Si quid divina benignitas aut acrius scrutanti aut intentius precanti sibi aperuerat, tum viva voce tum editis scriptis in publicam u-

tilitatem benigne exprimebat, haud ignarus, D fraudi fuisse ferveo inerti, qui commissum a Domino talentum, ut in usuram depromeret, infrugifere in terram defoderat; ita ut breviter etiam iis locis sanctitas vitæ ejus, excellensque in sacris eruditio omnium ore circumcirca prædicaretur.

187 Ex hoc sociali pioque vivendi genere, quod hic et paragrapho superiore descriptum est, et rursus infra breviter a Possidio describetur, Eremitæ Augustiniani deducunt monasticam S. Augustini professionem, et ad eam plerique referunt Originis sui primordia, quamvis aliqui ex iis velint, istud vitæ institutum, et consequenter originem eremitici sui Ordinis in villa Verecundi, vel in ipso Sancti baptismo cæpisse, sicut ex Monastico Augustiniano Nicolai Crusenii, aliisque eorum libris patet. Sed huic opinioni contradicunt Canonici Regulares, et variis argumentis ostendere nituntur, S. Augustinum nullo unquam tempore monachum fuisse. Interim Eremitæ Augustiniani contendunt, hunc monachatum ex ipso sancti Doctoris testimonio certum esse, et eundem confidenter ac strenue propugnant. Hæc quæstio circa finem seculi decimi quinti tam acriter agitata fuit, ut anno Christi 1484 Sixtus IV Pontifex utrique parti silentium indixerit. Abrahamus Bzovius Dominicanus in Annalibus ecclesiasticis post eminentissimum Baronium continuatis ad annum Christi 1484 num. 2 originem hujus tumultuosæ litis ex Celso Mapheo Canonico Regulari narrat, et præcipuam istius altercationis causam Eremitis Augustinianis imputat. Verum Dominicus Antonius Gandolfus in Dissertatione historica de ducentis celeberrimis Augustinianis scriptoribus pag. 56 et sequente contendit, illam Bzovii narrationem falsam esse. Sed tam parum nostra interest scire, quinam fuerint primi discordiæ istius auctores, ut in hanc rem operosius inquirere nolumus.

contentio orta
de monachatu
Sancti:

E

188 Saltem in Bullario Augustiniano, quod Romæ anno 1628 Laurentius Empoli Eremita Augustinianus edidit, pag. 321 et sequentibus constitutio Sixti IV Pontificis ita sonat: Sixtus episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Qui Apostolis præcepit, ut se invicem diligerent, sine dilectione mutua bonum aliquod perfectum esse non posse demonstravit; in illa enim constituit omnis bene vivendi ratio et operatio, si odia transeunt in dilectionem, si F iniquitas convertantur in pacem, si tranquillitas exstinguat iram, si mansuetudo remittat vincendi cupiditatem. Sed hostis antiqui versutia, ubi majoris charitatis fervorem esse conspicit, ibi sagacius vires suas intendit, ut fidelibus Christi famulis per diverticula et superfluas contentiones abstractis, de sua sagacitate lætetur; cujus conatibus obviare et mutuam claritatem et pacis dulcedinem inter fideles quosque, præsertim sub eadem vocatione et suavi Religionis jugo Deo militantes, enutrire, ac discordiarum fomenta et inanes contentiones, quæ nihil ad rem pertinent, nec ædificant, sed destruunt, falce vigilantie pastoralis ad radicem posita evellere et extirpare totis conatibus insudamus, ne debile simplicitatis initium per longam altercationem ad intricabiles prorumpat errores, qui postmodum difficiliter valeant emendari.

Summus Pon-
tifex

189 Sane non sine mentis nostræ displicentia singulari pluries jam dudum ad nostrum pervenit auditum, quod inter dilectos filios Canonicos Regulares Ordinis sancti Augustini congrega-
tionis

Sixtus IV

A tionis Lateranensis, et Fratres Ordinis Eremitarum ejusdem beati Augustini quædam minus necessaria, minusque laudabilis controversia pullulare cœpit de ipsius præclarissimi Ecclesiæ doctoris Augustini habitu, ac de pictura, et Ordinum hujusmodi institutione, parte qualibet diversimode sentiente, ac prædicante; nec veriti sunt libros super hujusmodi levitatibus componere, eosque legere, et aliis legendos tradere non sine scandalo et perturbatione mentium legentium et aliorum Christi fidelium, et per ineptias hujusmodi, quos Deo luerificære deberent, perdere festinant.

utriusque liti-
gantium parti

190 Nos attendentes, quod clarissimum Ecclesiæ lumen Augustinum, præter episcopalis dignitatis habitum, alium gestasse, aut professioni alienæ se subjecisse, aut affirmare aut negare ad rem non pertinet, nisi quantum contentio supervacanea aucupari nititur, ac tam cuorime facinus, et periculosas contentiones de medio tollere penitus et extirpare volentes, motu proprio, non ad alicujus nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed nostra certa scientia, et merita voluntate, tam Canonicis Regularibus dictæ Congregationis, quam omnibus et singulis Fratribus Ordinis Eremitarum sancti Augustini, quibuscumque nominibus censeantur et quacumque præfulgeant dignitate, in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub pœna excommunicationis lætæ sententiæ, quam in singulas tam Fratrum Eremitarum, quam Canonicorum prædictorum personas contra facientes ferimus in his scriptis, a qua absolvi nequeant, nisi a Nobis, vel successoribus Romanis Pontificibus eanone intractibus, seu in mortis articulo constituti, auctoritate Apostolica tenore præsentium inhibemus, atque districte præcipiendo mandamus, quatenus a contentionibus ac de beato Augustino assertionibus, hujusmodi, prædicationibus, disputationibus, jurgiis, et controversiis penitus abstineant, nec de eis mentionem de cetero faciant, et se mutua charitate in Christo Jesu Domino nostro diligant; et mutuo venerantes, et ea, quæ decorem et venustatem ambarum partium concernunt, alteruatim asserentes, et ea, quæ ædificant et instruunt, et ad salutem animarum Christi fidelium prosunt, populo prædicent, omissis et penitus rejectis * vanis assertionibus et altercationibus; ut Ordo a beato Augustino datus, qui idem est in omnibus, licet instituta particularia aliquantulum differant, non divisus, non factiosus, non contaminatus, sed unicus, pacificus, integer et immaculatus, prout est et esse debet, etiam ab omnibus censeatur.

sub pœna ex-
communicationis

191 Præterea ut censura ecclesiastica ab omnibus formidetur, præter Canonicos Regulares et Fratres Eremitarum hujusmodi, eos insuper, qui eisdem Canonicis et Fratribus dederint in præmissis auxilium consilium, et favorem, publice vel occulte, directe vel indirecte, quovis quæsito colore, sententias, censuras et pœnas supradictas incurrere volumus eo ipso, nisi postquam de præsentibus uotitiam habuerint, a præstatione auxilii, consilii et favoris destiterint. Et nihilominus eorundem Canonicorum Regularium et Fratrum Eremitarum modernis et pro tempore existentibus Rectori et Generali, et eorum Capitulo generali, sub similibus pœnis injungimus, ut præsentibus litteras in eorum monasteriis, claustris et capitulis, dum major Canonicorum et Fratrum Eremitarum prædictorum multitudo conveuerit, semel, bis, ter et pluries solemniter publicent et interpretentur, ita quod ab omnibus, etiam

Augusti Tomus VI

Grammaticæ ignaris, plane intelligi valeant; et harum litterarum transumptum seu copiam ad unumquodque monasterium Canonicorum et Fratrum Eremitarum hujusmodi transmittant.

192 Quod si secus egerint, et mandatis Apostolicis non paruerint (quod absit) ex nunc, prout ex tunc, et ex tunc, prout ex nunc, excommunicationis lætæ sententiæ, anathematis, et maledictionis æternæ pœnas prædictas eos, in singulares personas ex eis incurrisse, illisque irretitos etiam motu, auctoritate, et scientia prædictis decernimus et declaramus, et pro talibus ab omnibus reputari volumus et mandamus, donec et quo usque Sedes Apostolica super contentione hujusmodi aliud duxerit determinandum. *Deinde post consuetas constitutionum Pontificiarum clausulas hoc decretum notatur datum Romæ apud sanctam Petram, anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto, quinto Idus Maii, Pontificatus nostri anno decimo tertio. Hanc Empti editionem subinde vitiosam correximus ex duobus ejusdem Bullæ exemplaribus, quorum unum Bzovius Annalibus suis ecclesiasticis inseruit, et alterum Gabriel Pennottus in præfatione ad Historiam tripartitam Canonicorum Regularium vulgavit.*

193 *Gandolfus Eremita Augustinianus pag. 57 Operis supra laudati de Bulla illa Sixtina lectorem sic monet: Sciendum insuper est, Innocentium VIII vivæ vocis oraculo, Riario Cardinali camerario facto, declarasse decretum Sixti IV, ut in Bullario Ordinis pag. 324; in qua declaratione hæc inter alia scintillant verba: " Pos-
" sint publice et private respondere et se defen-
" dere in judicio et extra judicium, et quod libri
" ac tractatus per eosdem Fratres Ordinis Ere-
" mitarum, et pro eorum parte et defensione con-
" tra eosdem Canonicos Regulares, et eorum li-
" bros et tractatus, et quorumcumque aliorum pro
" eis [hactenus super] hac materia confecti et
" publicati, in suo robore permaneant, ac libere
" scribi, vendi, retineri, et uti, ac largiri [per
" eosdem Fratres Ordinis Eremitarum] possint ".
Hic unicus inclusimus ea verba, quæ Gandolfus omiserat. Certe error irrepsit in annum hujus declarationis, qui pag. 326 memorati Bullarii Augustiniani notatur his verbis: Datum Romæ in ædibus nostris apud sanctum Laurentium in Damaso, die penultima Martii, millesimo quadringentesimo octuagesimo tertio, Pontificatus sanctissimi in Christo Patris, et D. N. D. Innocentii divina providentia Papæ octavi anno... Verum illo anno millesimo quadringentesimo octuagesimo tertio, qui hic claris verbis exprimitur, Innocentius VIII nondum erat Pontifex Romanus, cum tantum mense Augusto anni 1484 in locum Sixti IV defuncti successerit.*

194 *Equidem ex hac declaratione satis intelligo, quod Eremitæ Augustiniani acceperint facultatem sese defendendi contra Canonicos Regulares, et quod libri eo tempore in favorem illorum editi, per eosdem Fratres Ordinis Eremitarum licite retineri ac distribui possint; sed nondum rideo, facultatem illam extensam fuisse ad alios, qui eisdem Canonicis et Fratribus dederint in præmissis auxilium, consilium et favorem, publice vel occulte, directe vel indirecte, quemadmodum Sixtus IV supra num. 191 loquitur, et quos eadem excommunicationis sententia involvit. Similis aut eadem facultas postmodum concessa est Canonicis Regularibus, ut Pennottus in Præfatione sua*

36 ad

AUCTORE
G. C.

silentium im-
posuit:

E

at posteriores
Pontifices Ere-
mitis Augusti-
niani,

F

uti et Canoni-
cis Regulari-
bus, licentiam
dederunt

AUCTORE
J. P.

ad Historiam tripartitam testatur. Etiam non ignoro, multos illustres variæ conditionis auctores, qui ad neutrum litigantium Ordinem pertinebant, post editam Bullam Sixti IV sese huic controversiæ immiscuisse, ut alterutri parti patrocinarentur. At hi procul dubio crediderunt, Pontificis constitutionem penitus revocatam fuisse, quod mihi hactenus omnino persuadere non possum. Quamvis hac in re nimis scrupulosus aliquibus videar, tamen ob hanc aliasque rationes infra proferendas firmiter decrevi memoratum Sixti IV Papæ decretum reverenter observare.

defendendi
opinionem
suam : quam
aliqui putant
extensam ad
omnes.

195 Neque me movet auctoritas Abrahami Bzovii, qui in Annalibus suis ecclesiasticis ad annum Christi 1484 num. 5 in hanc rem scribit sequentia : Ceterum cum post tempora ejusdem Sixti IV plures de hac materia libri prodierint, et nunc prodeant, videtur hoc decretum in dissuetudinem ivisse, præsertim cum duobus abhinc annis Canonici Regulares Lateranenses apud illustrissimos et reverendissimos dominos Cardinales sacre Congregationis Indicis iustiterint, ne liber recens editus per Joannem Marquez Augustinianum Eremitam de origine Eremitarum, in quo pluribus circa idem argumentum versatur, publicaretur, nihilominus eisdem illustrissimis domini Cardinalibus concedentibus, idem liber fuerit publicatus. Similia Pennotus in supradicta Præfatione sua refert, et ibidem addit, tunc etiam Canonicis Regularibus Lateranensibus datam fuisse facultatem scribendi pro sua opinione, et respondendi ad ea, quæ Marquæzius in illorum præjudicium proferret. Sed hæc omnia tantummodo probant, id licuisse alumni utriusque religiosi Ordinis, et ad superiorem serupulum mihi exigendum non sufficiunt.

Hinc contro-
versia, quæ
sopita fuerat,

196 Porro videamus, quomodo hæc controversia post decretum Sixti IV rursus agitari cæperit, et post multos editos utrimque libros adhuc ætate nostra perseveret. Hunc antiquæ litis progressum Petrus a sancto Trudone Canonicus Regularis, qui Lovanii anno 1654 Examen testamenti S. Augustini contra eximium P. Lupum Augustinianum edidit, usque ad sua tempora deducit, et in præfatione prædicti Opusculi breviter enarrat hoc modo : Summus Pontifex Sixtus IV hujusmodi contentioni finem imponere volens, utrisque silentium indixit, speciali desuper decreto edito, quod referunt Pennotus in Historia tripartita, et Bzovius in Annalibus ad annum MDLXXXIV. Atque per hoc decretum pro tempore sopita fuit hujusmodi controversia, non tamen omnino extincta : paulatim enim iterum resuscitata exarsit, etsi non cum tanto stridore ac offendiculo ; nonnulli enim utriusque partis, præter præfatos (paulo superius de primis et acrioribus amborum Ordinum vindicibus egerat) idem denuo controversum argumentum scriptis editisque libellis in lucem protulerunt : ex Canonicis Regularibus Joannes Philippus Novariensis, Anselmus episcopus Havelburgensis ac postea archiepiscopus Ravennas (non copio, cur hoc loco citetur Anselmus iste, qui seculo XII floruit) Joannes Trullus Arragonius, Joannes Manburnus Bruxellensis, Petrus Heligerius et ceteri. Ex Eremitis Ludovicus ab Angelis, Cornelius Lancillottus Belga, Ægidius a Presentatione Lusitans, seu Nicolaus Plenevaux Leodius et ceteri, conspirantibus utrimque multis viris doctis, theologis, jurisperitis et historicis. Unde decretum istud Sixti IV Papæ (secundum eorum saltem iudicium) aut in dis-

suetudinem abiisse, aut ubique locorum non tam strictè obligasse videtur.

197 Denique hac nostra tempestate, causa hæc iterum ad Pontificum tribunal deducta fuit : cum euim P. Joannes Marquez, Ordinis Eremitarum sancti Augustini, sacre theologiæ doctor Salmanticensis et regius concionator, idiomate Hispano librum edidisset de origine Ordinis sui, isque in Italicum translatus, procurantibus Canonicis Regularibus Congregationis Lateranensis, illustrissimis S. R. E. Cardinalibus Congregationis Indicis nuncupatæ, oblatus fuisset, ab eisdem publicari permissus fuit, data simul facultate Canonicis Regularibus, non obstante decreto Sixti IV pro suorum opinione scribendi, et ad ea, quæ præfatus Pater Marquez in ipsorum præjudicium scriberet, respondendi, hoc tamen salvo, quod a contumeliis et conviciis omnino abstinerent, uti viros Religiosos deceet. Hoc autem tam elare, abunde, ac solide ex commissione Superiorum suorum præstitit D. Gabriel Pennotus Novariensis, Canonicus Regularis Congregationis Lateranensis, tunc sancti Juliani apud Spoleum, denique totius suæ Congregationis abbas Generalis, in Historia sua tripartita Ordinis Clericorum Canonicorum, edita prius Romæ et postea Colonie Agrippinæ anno Domini MDXXX, ut adversariorum fundamenta ad imum usque exactissime perscrutans atque excutens, eaque non nisi meras phantasmatum nebulas esse ostendens, etiam monachismum Augustiuo ab eis afflictum, omnino vanum et nullum esse convincat, ut cuiusvis neutri parti addicto lectori, si æquo attentoque animo scripta ejus pervolvere voluerit, facile constare poterit.

198 Nemo miretur, Petrum a sancto Trudone lam confidenter hic in fine ad æquos attentosque lectores provocare, et de victoria quasi jam parta gloriari : num Canonici Regulares et Eremitæ Augustiniani putant, se firmissimis fundamentis niti, et argumenta adversariorum longe suis infirmiora arbitrantur. Unde Simplicianus a sancto Martino Augustinianus in præfatione Operis Gallici, quo Historiam tripartitam Gabrielis Pennotti refellit, benignum et a partium studio vacuum lectorem tantummodo rogat, ut iudicium suspendere velit, donec lucubrationem suam pervolverit. Deinde ibidem promittit, se luce clarius ostensurum, quod Pennotus objectas sibi difficultates solvere non potuerit, et non nisi crassis erroribus et imposturis Historiam suam impleverit. Unum alterumve similis confidentiæ exemplum paragrapho sequenti reservabimus.

199 Interea spectemus duos eruditos pugiles, qui post medium seculi XVII non minori confidentia utrimque ad singulare certamen descenderunt. Ambo sinceris et æqualibus armis ex genuinis S. Augustini scriptis oppositas suas opiniones stabilire nituntur. Primus ex his duobus illustribus athletis est R. P. Christianus Lupus Eremita Augustinianus, qui Quæstionem quodtibi-ticam de hac controversia Duaci anno 1651 in lucem dedit. Imprimis in Epistola dedicata huic lucubrationis, quam sodalibus suis obtulit, de opinione sua sic intrepide pronuntiat : Cuius sedulo Augustini lectori laicus Eremitarum monachismus adeo dense iucurrit in oculos, ut nec ipse Carneades de isto possit dubitare. Deinde ex S. Optato Mitevitano proponit similitudinem de filiis, qui post obitum patris de hereditate litigant, prolatoque tandem patris

D

rursus est
renovata,

E

contentente
utraque parte
se firmissimis
niti argumen-
tis :

F

acriter pro
Eremitis scri-
psit

A *patris testamento, ad concordiam reducuntur. Unde magna cum fiducia sodales suos alloquitur, et ex hac comparatione sic concludit*: Hoc ipso jure, reverendi Patres, in præsenti quæstione agendum credidi cum fratribus meis Canonicis Regularibus. Convictos eos volui ex ipso Patris nostri testamento, id est, ex ipsis Operibus sancti Augustini. Quod an vere fecerim, judicatum velim a nullo, quam a vestro judicio: neque enim nancisci possim iudices magis æquos. Istud namque Patris nostri testamentum quotidie vobis versatur ante oculos, atque ex illo nobis enatum jus, tu eximie Pater Prior, nuper in hac academia, in aula tua doctorali, accerrime propugnavisti. Interim iudices quæro, non mercenarios præcones: causam quippe ago, agi dignam etiam coram iudice inimico.

Christianus
Lupus:

200 *Denique eximius P. Lupus in Quæstione prævia ante caput primum, sive pag. 6 et 7 ejusdem lucubrationis suæ, acriter adversarios aggreditur his verbis*: Quisquis Augustino ejus monasteria, ejusque non in domibus episcopalibus Clericos, sed in agris ac desertis insulis monachos eripit, non solummodo calumniosus est, sinistro-
B rumque faber armorum; sed insuper eum omni solatio ac refugio orbatum vult torquere ac consumere mœrore. Hoc scelus volunt ejus filii, filii alieni, nugacibus ratiunculis, tamquam parricidalibus pugiunculis in pium Patrem armati. Verum ad rem ostendamus, Eremitas ab Augustino institutos ac fundatos; et quidem tamquam primogenitos ac longe carissimos filios, idque ex ipso Augustino.

eui respondit
pro Canonicis

201 *Nunc ex adversa parte in arenam prodit R. D. Petrus a sancto Trudone, Prior Canoniarum Regularium in Lovaniensi sancti Martini cœnobio, et eruditissimus sacræ theologiæ Licentiatus, qui Lovanii anno 1634 contra Quæstionem quodlibeticam eximii P. Lupi vulgavit Opusculum, quod Examen testamenti S. Augustini inscripsit. Hic autem in Præfatione hujus Opusculi lectorem de methodo et assertionibus adversarii sui sic præmonet*: Relicto trito hactenus confratrum suorum itinere, quo ad monachismum Augustino imponendum, seque genuinos ejus filios asserendos, diversis diversorum historiis, sermonibus, epistolis et ceteris uti consueti sunt,
C ex solis divi Augustini aut cœvorum Patrum scriptis Canonicos Regulares convictos vult, se suosque confratres Eremitas esse ipsius primogenitos longeque charissimos filios; Canonicos Regulares vero tantum secundo genitos; imo, quod durius est, eo quod negent divo Augustino monachos ac Eremitarum monasteria in desertis insulis ac agris, etiam alienos ejus filios, et quasi parricidalibus pugiunculis, id est, nugacibus ratiunculis in pium Patrem armatos, calumniosos, sinistrorum fabros armorum, eumque omni solatio ac refugio orbatum velle torquere ac consumere mœrore. Præsultavit huic Patri Lupo (sed cum majori modestia ac gravitate) eximius Pater Joannes Rivius sacræ theologiæ doctor, et Eremitarum sancti Augustini per Germaniam inferiorem Prior Provincialis in Vita divi Augustini, ex Operibus ejus concinnata, in qua etiam nonnulla in Canonicam divi Augustini professionem et Canonicorum Regularium institutum præjudicialia sparsim interserit.

Petrus a san-
cto Trudone:

202 *Post hæc ibidem causam et modum suæ refutationis ita exponit*: His concoloribusque horum duorum eximiorum Patrum, Rivii et Lupi decisionibus, nimis, ut mihi quidem videtur, a

vero devii, pro eo, quem debeo veritati, instituto Clericali sancti Augustini et Ordini nostro, amore et studio stimulantibus quoque nonnullis doctissimis optimisque viris, et silentium nostrum in hac ipsa causa improbantibus, paucis mihi obviandum censeo: et quia præcipuus intentionis meæ scopus est inquirere verum legitimumque sensum scriptorum ac testimoniorum divi Augustini, aliisque judicandum proponere, an ea, quæ pro causa sua aut prætensa primogenitura venerandi Patres Eremitæ præfati allegant, eis contra Canonicos Regulares faveat; eaque P. Lupus sancti Augustini testamentum vocat, scriptum hoc nostrum EXAMEN TESTAMENTI S. AUGUSTINI inscribendum fuit: in quo P. Lupum præcipue pari quasi passu insequendo, ab ipso primo divi Augustini ante et in primordiis conversionis suæ proposito inchoando, conabor ostendere ex vi verborum testamenti ipsius manifeste convinci, Canonicos Regulares non alienos, sed proprios, primogenitos, aut potius unigenitos ejus esse filios; Eremitas vero in eo neque ut primogenitos, sed neque secundo aut tertio genitos agnosci, adeoque aliunde quærendum eis esse, quales
E sint Augustini filii, quales fratres vestri, et unde Augustiniani dicti.

203 *Hos duos athletas secuti sunt alii recentiores ex utroque religioso Ordine, qui communem sui Ordinis opinionem in hac controversia tuentur. Ex Canonicis Regularibus occurrunt Nicolaus Desnos in Opere Latino, quod Canonicus secularis et Regularis inscribitur, et alius in Disquisitionibus Latinis de Canonicorum Ordine, qui Le Large cognominari dicitur, etiamsi nomen suum huic Operi non præstiterit. Ex Eremitis Augustinianis ad nomen sunt eminentissimus Norisius, Jacobus Hommey, et Dominicus Antonius Gandolfus, de quibus infra mentionem faciemus. His et aliis Ordinum suorum defensoribus accesserunt externi, sive neutrius Ordinis alumni, nimirum Sebastianus Tillemontius, Stephanus Baluzius, Ludovicus Thomassinus, Natalis Alexander, et Benedictini Galli, qui Latinam S. Augustini vitam non ita pridem cum Operibus ejus ediderunt. Inter hos externos aliqui Eremitis Augustinianis favent, quidam iisdem adversantur, ita ut hæc lis nondum plane decisa sit. Utra pars
F argumentis vincat, judicandum relinquo sedulis lectoribus, qui Opera eorum pervolvere voluerint: ego enim firmiter proposui nullum ferre iudicium de controversia ista, et jam duobus paragraphis sequentibus plures hujus propositi mei rationes allegabo.*

hos vero secuti
complures
alii,

§ XV. Quidam neutrius Ordinis scriptores ab utraque dissidentium parte acriter reprehensi, eo quod huic liti sese immiscuerint.

Quamvis mihi liceret alterutram sententiam propugnare sine illo scrupulo, quem paragrapho præcedente propter expressa decreti Sixtini verba proposui, tamen adhuc arbitror, illam liti decisionem hic ab instituto meo alienam fore: tunc enim singula Canonicorum Regularium et Eremitarum Augustinianorum instrumenta proferenda essent, ut lis prudenter secundum allegata,

Recensentur
rationes, ob
quas auctor

AUCTORE
G. C.

ta et probata decideretur. At imprimis hæc omnia nobis ad manum non sunt, etiamsi nulla ex iis habeamus. Insuper hæc instrumentorum allegatio tam copiosa foret, ut maximam hujus Commentarii prævii partem occuparet. Hinc omittenda essent alia, quæ propius ad Sanctum nostrum spectant, et quæ curiosi piique lectores pluris æstimant.

huic liti se
immiscere
nolit,

203 Fortasse quispiam dicet, me potuisse numerosam illam instrumentorum congeriem breviter contrahere, vel tantum præcipua utriusque partis argumenta curioso lectori proponere, iisque mature expensis, æquum de tota controversia iudicium ferre. Sed huic candidè respondeo, compendiosam istam præcipuorum argumentorum collectionem suspicionibus et querelis obnoxiam esse: nam facile fieri posset, ut ego quædam ratiocinia, quæ Canonici Regulares aut Eremitæ Augustiniani firmissima et invicta putant, exigui roboris aut momenti esse arbitrarer, eaque proinde prætermitterem. Hinc atterutra vel etiam utraque pars conqueretur, solida sententiæ suæ fundamenta non fuisse fideliter assignata, et me de studio partium accusabit, aut saltem suspectum habebit. Equidem fateor, non aliquando in quæstionculis parvæ molis post relata utriusque partis argumenta de majori atterutrius opinionis verisimilitudine iudicasse. Sed id breviter fieri non potest in hac proluxa quæstione, de qua defensores utrimque multos ac magnos libros ediderunt. His adde, quod litigantes utriusque partis ægrius ferre soleant, si quis alterius professionis arbiter aut iudex sese liti eorum immiscuerit, et plerumque censores illos acrius increpent, quam consuetos apertosque adversarios. Jam proferam atiquot hujus rei exempla, quæ me cautiozem reddiderunt.

explicantur-
que difficulta-
tes,

206 Curiosi Germanicæ historiæ lectores haud dubie norunt, quibus sese difficultatibus ob hanc controversiam implicuerit Jacobus Wimpfelingus, vir doctus et apprime Catholicus, quem Guilielmus Eysengreinius in Catalogo testium veritatis fol. 181 laudat his verbis: Jacobus Wimpfelingus Slettatensis Germanus, sacræ paginæ doctior atque professor gymnasii Erfordiensis, post Haidelbergensis, presbyter ecclesiæ Spirensis, ecclesiastæ munus haud modica apud Nemetes laude perfecit. C Vir fide Catholicus, in lege Dei exercitatissimus atque sacris Scripturis doctissimus, philosophus insignis, historicus gravis, poëta et orator faeuudissimus, ad Bertholdum archiepiscopum Moguntinum Opus celeberrimum hexametro et pentametro versu elegantissimo in laudem beatæ Mariæ Virginis Dei Matris composuit, cui de Triplici candore titulus tribuitur. De laudibus et cæremoniis ecclesiæ Nemetum carmen ad Ludovicum de Helmstat Spirensium antistitem scripsit. Petente rursus Ludovico episcopo, Officium de compassione beatæ Mariæ semper Virginis composuit, quod per Spirensis diocesis quotannis solenniter peragitur. De uuntio angelico heroicum carmen absolvit. Excusationem ad Julium II Pontificem transmisit, quod scripserit, Augustinum non fuisse monachum, aut Fratrem mendicantem. Deinde alias ejusdem scriptoristucubrationes enumerat.

quis inveni-
runt

207 Licet Eysengreinius hanc excusationem ad Julium II memorans, non obscure innuat, Eremitas Augustinianos apud Pontificem Romanum de Wimpfelingo conquestos esse, tamen non satis adjuncta et consecraria istarum querelarum exponit. Quapropter hac de re potius audiamus Joannem Trithemium, coævum Ordinis Benedictini

abbatem, qui in Epistolis familiaribus lib. 2, D epist. 52 ad Matthæum Herbenum amicum anno 1507 post alia sic scribit: Jacobus Wimpfelingus Argeutinæ est, gravem a Fratribus Eremitis divi Augustini sustinens persecutionem, propterea quod in quodam Opere suo DE INTEGRITATE prænotato scripsit, ipsum Augustinum non existisse monachum sive cuculatum. Compatior homini pæne ultra vires molestiam ferenti, ejus nobile ingenium jam senescentis ad jurgia compellitur juristarum. Nam in propria persona citari illum ad Sedem Apostolicam procurarunt; ejus apologiam in centum versiculos editam cum litteris meis ad te misi, ut excusationem viri intelligas.

208 Audis hic iterum mentionem fieri de excusatione ad Pontificem Romanum scripta. Sed ob hunc ambiguum loquendi modum dubitari potest, utrum Wimpfelingus priorem suam sententiam revocaverit aut mitigaverit; an vero propter justas causas tantum sese excusaverit ab itinere Romano conficiendo, cum Desiderius Erasmus Roterodamensis in epistolis suis lib. 23, epist. 10 E videatur honorificum et felicem persecutionis istius finem tribuere Wimpfelingo, quando in elogio ejus eandem breviter ita narrat: Romam excitus est homo et senio et hernia tardus monachorum Augustinensium opera, quod alicubi scripsisset, Augustinum non fuisse monachum, aut certe non talem, quales nunc habentur Augustinenses, cum hi tamen illum in tabulis ac libellis exhibeant promissa barba, nigra cuculla, et zona coriacea. Hoc incendium ex minima scintilla latius evagaturum Julii secundi pressit auctoritas, idque bonorum omnium applausu.

209 At quocumque modo tis hæc finita fuerit, Wimpfelingus omnes illas molestias evitare potuerat, si de odiosa ista quæstione non disputasset, aut saltem iudicium non tulisset. Unde supra laudatus abbas Trithemius anno Christi 1507 in epistola 38 libri secundi inter alia sic ad ipsum Wimpfelingum scribit: Tribulationibus, quas pateris, ex corde fidelissimo compatior, et si quid me posse pro tua pace existimas, fac sciam, moxque paratum ad omnia invenies. Confide in Domino Jesu, et ambula firmiter in via veritatis, et ipsa veritas te liberabit. Unum hoc solum te moneo, promptulus ne sies in antea negotiis et rebus occupare claustralium; quia quod extra te ac conditionem status tui, nihil ad te. Quid enim ad te Augustinus cucullatus fuerit an togatus? Scripsisti in libello illo tuo de Integritate, Bedam non fuisse monachum et plerosque alios, quos ego inter monachos computaverim in libro de Scriptoribus ecclesiasticis, quod nisi mihi deferres amico, te facile probaturum polliceris. Congrediamur inter nos, si placet; quos ego monachos scripsi, et Bedam maxime, tu monachos non existisse, minime doebis. Videris mihi non satis transacti temporis perlustrasse historias, qui Bedam fuisse monachum ignoras. Sed ego tibi pareendum duxi, quem Fratrum Eremitarum sancti Augustini vexationibus plus quam satis tribulatum intelligo. Huic Wimpfelingo adjungimus atiquos recentioris ævi scriptores, qui atterutram hujus quæstionis opinionem seculi, sese aerioribus adversariorum reprehensionibus exposuerunt.

210 Laurentius Landtmeter Canonicus Ordinis Præmonstratensis in Opere suo de Vetere clerico-monacho lib. 1, part. 1, cap. 13 candidè negat monachatum S. Augustini, et ante expositam suam

se immiscuit
sent.

A *suam sententiam sic modeste præfatur*: Ut hic explicem, quod sentio, primo lectorem rogo, ne quid existimet me spiritu contradictionis aut contentionis asserere. Odi enim animositates illas et pugnas verborum, jam olim per Apostolum præjudicatas; et si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus. Sed existimavi in re obscura cuique liberum esse in suo sensu abundare. At malui Augustinum de se, discipulum de Magistro loquentem sequi, quam quemvis alium. *Deinde ex ipso sancto Doctore et S. Possidio ejus discipulo probare conatur*, S. Augustinum *numquam stricte dictum monachum fuisse, quantumvis cum aliis cœnobiticum vivendi modum tenuerit.*

et pro parte

211 *At illa opinio offendit Ægidium a Præsentatione Eremitam Augustinianum, qui propterea in suo Primatu Augustinianæo cap. 10 sive pag. 231 alludens ad cognomen adversarii, quod idiomaticè Flandricè mensorem agrivel terræ significat, illum perstringit his verbis*: At priusquam progrediar, mirari sat non possum, qualiter R. D. P. Landmeter in suo de Veteri clerico-monacho, Lovanii anno MDCXXV edito, agri proprii limites ita liberaliter emensus fuerit, ut digrediendo, longissime errans et palans egrediatur. Hac semita, obsecro, rescero, revertatur. *Simul ibidem nostrum Georgium Witweiler, qui in Germanica S. Augustini Vita, Constantiæ anno 1621 edita, cap. 13 eandem sententiam obiter indicaverat, ita reprehendit*: Idipsum contestor ex voto Georgium Witweiler in ea, quam Germanice scripsit, Augustini Vita; qui ut est uovæ Societatis (ab heroibus tamen viris mihi per dilectæ) socius, sic novarum rerum inventor novus, dum antiquissimum Eremitarum Ordinem antiquissimo capite Augustino et fundatore injuste privare conatur.

alterutra

212 *Ex contraria parte Joannes Baptista Melegarus Canonicus Regularis Ludovicum Cellotium nostrum, eo quod Eremitis Augustinianis in illa lite patroeinatus esset, dignum censet hæc aeri reprehensione*: Attamen, *inquit pag. 260 Operis supra citati, etsi multi Eremitarum Patres gloriam sibi decusque inaniter quæritantes, ab anno MXXL huc usque in Ordinem Canonicum multa et dixerint et scripserint, nemo tamen extra Eremitarum Ordinem tam abs re sese huic addidit discrimini ac litigio, uti Pater Ludovicus Cellotius sacerdos Parisiensis, qui sacræ Societatis Jesu degenerans a more (quæ a suis ipsis exordiis de nostro Canonico Ordine omni modestia et laude sensisse hæctenus vita est) primus animum suum ipsis tam adversantem Canonicis patefecit, de quorum progressu etsi aliquid ex iis multis, quæ vere et jure dici potuissent, in suo Hierarchiæ et de Hierarchis libro quinto attigerit, eodem tamen in libro cap. 9 § 1, 2, 3 et 4 tam proluxe et late (licet falso) de ipso Eremitico Ordine fundato immediate (ut ipse ait) ab ipso sancto Patre Augustino; et de eorum Regula ab eodem illis composita disserit, ut stuporem cohibere non possim considerando, tanti auctorem ponderis in Opere tam eximio (quale est materia Hierarchiæ cælestis et ecclesiasticæ) voluisse inserere tractatum ita arduum et omnibus auctoribus classicis ac omni destitutis passione tam adversantem. Deinde suspiciatur Cellotium hæc sententiam amplectum esse, ut gratias referret Eremitis Augustinianis, qui lœubrationem ipsius cum elogio approbaverant.*

213 *Denique Melegarus Apologeticam respon-*

sionem suam adversus Cellotium pag. 412 memorati Operis ita concludit: Magis in meâ confirmo me sententia jam adducta, quod scilicet inique et extra rem (contra consuetum sanctissimæ Societatis Jesu morem) Pater Cellotius ibidem voluerit totam suam malam in Canonicos Regulares amplecti affectionem; eum par esset et æquum, quod et ipsum cum Magistro (Cellotius in Hierarchia S. Augustinum vocaverat magistrum suum, et cum eo submisso fassus fuerat, se ex eorum numero esse, qui proficiendo scribunt et scribendo proficiunt) atque Doctore puderet de hujusmodi liteculis et dissidiis, ad eum non spectantibus, voluisse judicium et oraculum proferre; cum potius munus hoc deceat tantum summos Pontifices, seu iudices ab ipsismet delegatos, quibus et ego subjicio quidquid exiguo in hoc meo labore ad gratæ matris meæ Canonice Religionis æquo animo suscepto disserui; non contra venerabilissimos Patres Societatis Jesu, quos summo semper sum prosecutus honore, sed in eos, qui a majoribus degenerantes, conati sunt falsis jactationibus et invidiis antiquissimam floccipendere nostram Canonicorum Regularium Religionem, primo a sanctis Apostolis constitutam, a divo rursus Augustino (qui nullam umquam professus est aliam Religionem, quam hanc, velint uolintque adversarii) restauratam sub Regula a sanctis Apostolis constituta, et a tot summis Pontificibus, sanctissimis Patribus atque eximiis doctoribus laudibus decoratam. *Procul dubio mitiores ejusdem litis arbitri judicabunt, Cellotium virum doctum ac gravem propter opinionem, quam tot alii ante ipsum defenderant, non tam severe reprehendendum fuisse.*

214 *Non minus inclementer ab alia parte vapulat Franciscus Macedo, qui e Societate nostra ad Ordinem Minoritarum transit, et quem Fulgentius Fosseus Augustinianus, aut verius sub hoc nomine latitare volens eminentissimus Norisius, inter Somnia quinquaginti pag. 62 et sequente alloquitur his aculeatis verbis*: Nos soli Augustiniani ægre ferimus, te, quem dudum in oculis ac corde ferebamus, et in litteras mittere, quibus apud universos hæc tua non provecata, sed plane decrepita ætate, in ridiculo habeatis. Nos quidem Aborigines et sine certo auctore natos, uti et cetera, somniasti. At scito, monachatum sancti Augustini solidiori fundamento innixum esse, quam ut ab somniantem, non dicam subruere, sed ne tantillum loco moveri possit. Angelicus Aprosius Intimeliensis, in magnum bonarum artium ac sodalitiis nostri ornamentum, nuperas ad uel litteras misit, quibus significabat, P. Magistrum Aloysium Torellum Bononiensem in præfatione tomi sexti Seculorum Augustiniensium, quam ex Pennotto crambem recoctam et coniesum (tertium epitheton, quod in hunc tuum fœtum maxime quadret, apud Catallum bis invenies Epigrammate trigesimo septimo) reposuisti, uno oris flatu in ventos sparsisse.

215 Gabriel Pennottus, te certe melior historicus, plura contra Augustini monachatum congresserat, quæ tamen Thomas Herrera, Petrus Campensis, Josephus Sabbatinus, ac laudatus præsertim Torellus erudite æque ac solide confutaverunt. Interim alienis litigiis temet immiscens, quædam scripturis, quæ te potius Pennoti discipulum quam advocatum, quo ille maxime indiget, publicavit: nam nostrorum libris ignoratis, alienis armis indutus, inani quodam verborum impetu in certamen descendis, cum nomine saltem

AUCTORE
G. C.
SUAM SENTENTIAM

protulissent,

F.

acerbissime ab
id reprehensi,

AUCTORE
G. C.

saltem cognoscendi tibi fuissent hostes, priusquam eos ad pugnam provocares. Ceterum Augustiniani recentis adversarii tui conatus immemores, veteris tantum amicitiae memores, hocce te scripto admonendum censuerunt, ut itinerarium Augustini non quidem ad limam, sed ad incudem revoques, et si forte illud in meliorem formam haud potis sis redigere, cum omnes pene litterae lituram poscant, duas illas tibi somnatas pagellas, mille in partes laceratas, flammis absumas. *Non omnes æqui rerum æstimatores judicabunt, ut opinor, hunc eruditum ac decrepitum senem, propter opinionem ab aliis multis antea propugnatum, tanto vituperio dignum fuisse. Quidquid sit de justa vel injusta hujus acerbæ objurgationis causa, ex allatis exemplis patet, Canonicos Regulares et Eremitas Augustinianos facilius professis adversariis, quam alienis censoribus de lite sua iudicium ferentibus ignoscere, quemadmodum superiorum iterum monui.*

magisque
etiam, quam
expectare
debeant a
viris Religio-
sis.

216 Certe non decebat viros religiosos ob hanc exigui momenti questionem, et inter auctores eruditos passim controversam, tot acerba verba profundere ac fraternam charitatem lædere. Quare prorsus assentior Gerardo Moringo, qui Vitam S. Augustini breviter a se compositam Canonicis Regularibus Bethleemitanis, prope Lovanium anno 1531 dedicavit, et in hac lucubratione sua, quam Antonius Sanderus Antverpiæ anno 1644 recudi curavit, § 23 vere candideque scribit sequentia: Si affectus seponamus, quid refert ad pietatem, sive monachus fuerit Augustinus, et clericos monachos habuerit, sive non: neque enim ob id concedendum est, nullos omnino monachos fuisse id temporis. Imo etiam tum tale genus monachorum fuisse, quale jam est, Hieronymus in epistola ad Eustochium scribens, locuples auctor est. Item Augustinus in libro de Moribus Ecclesiae Catholicae modo citato. Verum an Augustinus monachus talis fuerit, an non, quorsum pertinet? Inde colligi non potest, eum non fuisse virum modis omnibus sanctissimum. Et alioqui pietas germana his in rebus potissimum non est sita. Symbola sunt ejus, quæ intus est in pectore, aut certe inesse debet, pietatis; quæ si non respondeat, gestamina omnia externa prorsus otiosa sunt atque iuania. Quocirca consultissimum fuerit, deposita omni contentione, integritatem morum, eminentemque eruditionem sancti Patris potius pro viribus exprimere, quam ob res quasdam nihili charitatem fraternam dirimere. Gratius hoc fuerit tum Deo, tum sanctissimo Patri: et eos deum veros suos agnoscet discipulos ac sectatores; ceteros habebit pro nothis et supposititiis. *Licet hæc sufficerent ad decisionem istius controversiæ prudenter omittendam, tamen etiam nunc alias silentii nostri causas assignabimus.*

§ XVI. Principuæ rationes, propter quas hanc litem indecisam relinquere volumus.

Aliz rationes,

Exempla severæ reprehensionis, quæ paragrafo præcedente recitata sunt, et ex his similibusve forsitan imminens discordiæ periculum, me movent, ut a ferendo iudicio abstineam, tametsi ultravis litigantium partem ex hypothetica Bul-

læ Sixtinæ revocatione mihi certissime tueri lice- D
ret: sicut enim fert humana fragilitas, facile fieri posset, ut aculeatis hujusmodi censuris ultro provocatus, acrius alterutri parti responderem. Forsan hinc orirentur rixæ inter viros Religiosos, utiliora studia interrumpenda essent, et fraternæ charitas læderetur. Itaque silentio discrimen istud evitabo, cum prosus nolim, ut de me vere dici possit illud, quod illustrissimus Henricus Spondanus in Annalibus ecclesiasticis ad annum 1484 num. 1 contra quosdam nimis fervidos utriusque patris defensores in hac ipsa materia sic scripsit: Anno Christi millesimo quadringentesimo octogesimo quarto, Indictione secunda Sixtus Pontifex auctoritatem majoris Pœnitentiarii, quæ multis capitibus a nonnullis convellebatur, definivit atque stabilivit, Constitutione edita septimo Idus Maii. Et biduo post, nempe quinto Idus, alia Constitutione Canonicos Regulares Lateranenses nuucupatos, et Eremitas Ordinis sancti Augustini, gravi Ecclesie scandalo animosissime contententes de ejusdem sancti Patris habitu et pictura, a de Ordinis institutione, compescere studens, sub anathemate prohibuit, ne ulterius in ejusmodi contentione persistenterent; sed E
omnino quiescerent, et mutua charitate diligenterent.

218 Sed non ii sunt plerique monachi et Regulari- cur hujus con-
guiares, ut facile acquiescant jussis Apostolicis. troversia
Quare eum causam præcipue edicto Pontificio dedissent adversa scripta ac publicæ conciones invectivæ Dominici Tarvisini Canonici Regularis et Bartholomæi Patavini Eremitæ; etiam post evulgatum Pontificium decretum ausus est Ambrosius Coranus, sive Coriolanus, Romanus Eremitarum Prior Generalis vir doctus apologiam contra Canonicos scribere, eandemque ipsimet Sixto Pontifici nuucupare; quam cum Pontifex tribus Cardinalibus examinandam commisisset, fuit illa, ex eorum sententia, ob probra et contumelias, quibus scatebat, reprobata; uti narrat Celsus Mapheus Veronensis, qui tuuc eam causam pro suis Canonicis apud Sedem Apostolicam agebat, in libro, quo ejusdem Coriolani oppositionibus respondit. Nec denique hæcenus cessarunt eæ inter ipsos controversiæ, quin adhuc acerrime de iis disputetur. Et quod imprimis in hujusmodi omnibus Regularium altercationibus F
observes, est, quod qui de iis acrius contendunt, ii plerumque minime omnium solliciti sunt de imitatione Sanctorum, de quibus decertant: qui sane si eo spiritu ducti fuissent, quo istorum plurimi, vix unquam ad patriam Sanctorum pervenissent. Ignoscite, Fratres; scitis me vera loqui, et nolite de cortice digladiari; sed ad medullam penetrate, quæ in charitate et humilitate reperitur. Paterna sane præsentis Appamiensis admonitio, quæ nos omnes Regulares ad exactam decretorum Apostolicorum observantiam, mutua charitatem, et Sanctorum imitationem excitare debet!

219 Insuper omnia hujus litis instrumenta examen præ-
cum notabili temporis dispendio mature expen-
dere ac tandem de illis judicare non volo, quia
nullum tam laboriosi examinis aut iudicii fructum exspecto: quid enim post operosas diuturnasque tot illustrium virorum disceptationes efficiet auctoritas mea, quam tenuissimam vel potius hac in re nullam esse cognosco? Quapropter hanc controversiam comparo cum questionibus illis scholasticis, de quibus inter theologos Catholicos ab immemorabili tempore disputatur, et

A *et quæ verosimiliter numquam decidentur, nisi Sedes Apostolica eas auctoritate sua finiverit. Si quis autem ad unam vel alteram sententiam (puta exempli gratia Prædeterminationem physicam vel Scientiam mediam) defendendam accesserit, neutra pars ideo multum perdet aut lucrabitur. Ita quoque iudicium meum in hæc historica quæstione nihil conferet ad litem decidendam, cum præsertim utraque pars opinioni suæ mordicus adhæreat, et sententiam Ordinis sui certissimam existimet. Jam præter illa persuasionis hujus exempla, quæ paragrapho præcedente producta sunt, unum alterumque ejusdem confidentiæ specimen hic exhibeo.*

præsertim
quod sperari
nequeat,

220 *Supra citatus Pennellus in præfatione ad Historiam tripartitam pro Canonicissimis Regularibus allegat aliqua S. Augustini et S. Possidii verba, ex quibus ibidem sic confidentissime concludit: Ex istis testimoniis apertissimis et omni exceptione longe majoribus totus eruditorum consensus ante annos circiter quadringentos duas has veritates certissimas deduxit, nimirum beatum Augustinum possessione Clericorum canonicorum sive Regularem exstitisse, Clericorum canonicorum habitum gestavisse, cum Clericis canonicis communem vitam duxisse; et eisdem Clericis canonicis Regulam ad exemplum vitæ Apostolicæ conquadratam scripsisse ac tradidisse. Porro istas veritates totus doctorum consensus per annos octingentos et amplius tam firmiter complexus est, tam libere prædicavit, et constanter adeo asseruit ac defendit, ut, si veterum libros cunctos evolvas, summorum Pontificum, conciliorum, et sacrorum canonum decreta, historicorum monumenta, neminem prorsus invenias, qui de illis vel in apice quidem hæsitaverit. Inter eruditos disputatur, quibus hæc Regula primum scripta fuerit, ut apud Tillemontium tomo 13 Monument. eccles. pag. 163 videre est.*

numquam fore.

221 *Porro Pennellus ibidem post alia pergit his verbis: Quæ cum ita se haberent, quis amabo credidisset, aut etiam suspicari potuisset, veritatem adeo constantem, perspicuam, perviam, flumen adeo clarum, tot seculorum decursibus purum et limpidum servatum, fore unquam ullo tempore turbandum? Et ecce illud quoque post longum decursum turbatum est, et veritas non solum in dubium, sed in discrimen manifestum aliquando revocata: nam exorto post sancti Lateranensis concilii tempora, per Innocentium III hujus nominis Pontificem, ex Ordine Canonicorum Regularium assumptum, absoluti, sacro Eremitarum Ordine, antea Fratris Joannis Boni, aut, ut aliis placet, divi Guilielmi nuncupato; postea vero concessione summorum Pontificum beati Augustini Regula et titulo donato, paulatim oriri cæpit cum illo inter populares veritatis ignaros dubium, an Ordo ille a divo Augustino vere esset institutus, vel an ejusmodi vitæ genus Augustinus aliquando tenuisset. Quod dubium ipso Eremitarum Instituto per varias provincias, locorum et personarum numero paulatim aucto, in opinivocem coalescere, et successibus temporum ex opinione in assensum * certum et constans cæpit apud non paucos erumpere; nec levis contentionis inter personas ecclesiasticas fomitem ministravit.*

* forsitan assensum

ut patet

222 *Sed non minori confidentia post alios Eremitas Augustinianos, qui Historiam tripartitam Pennelli refutarunt, supra memoratus Gaudolfus in præfatione ad Dissertationem suam historicam de ducentis celeberrimis Augustinianis*

scriptoribus, quam anno 1704 Romæ vulgavit, hunc et alios adversarios ita interrogat: Ad eos sermonem dirigo, qui nos Aborigines esse proclamant, et solum aliquos paucissimis annis ante magnam unionem exstasse sub nomine sancti Augustini. Si ita putant, et avidè esse cupiunt, quinam erant illi Eremitæ Augustiniani Fontis Giardi et de Linceio, de quibus locutus est B. Innocentius tertius in suo Breve directo Ingoni abbati, et Couventui majoris monasterii Turonensis, anno XIV sui Pontificatus, videlicet MCCCXII; quorum causa jam agitata fuerat, viveute Eugenio III, nempe MCLXV, quorumque initium ex veridicis monumentis et certis historiis fere Augustini Patris tempora ostendit attingere eruditissimus ac plurimum linguarum, præcise Orientalium, professor meus Guilielmus Boujour Tolosanus?

AUCTORE
G. C.

223 *Post hæc eosdem adversarios ulterius ad respondendum provocat hoc modo: Quinam erant illi Fratres Eremitæ sanctæ Mariæ de Morimundo sub Regula sancti Augustini, ad quos fuit ordinatum aliud Breve ejusdem Pontificis Innocentii III, a me inventum in nostro Perusino archivo, datum anno XVI sui Pontificatus, scilicet MCCCXIII; ejus copiam in fine hujus præfationis reponam? Quinam illi, quibus Innocentius II scripsit: "Dilectis filiis Guidoni Priori et Fratribus Ordinis Eremitarum sancti Augustini in Ecclesia beatæ Mariæ de Rheio regularem vitam professis etc. Datum Pisis MCCCXVI, Pontificatus anno VII", ut per extensum exhibens litteras profert citatus Leal Lusitanus? Quinam illi Fratres Eremitæ sanctæ Mariæ de Aphrico Ordinis Eremitarum sancti Augustini in territorio Montis Catini Tusciæ, ejus cœnobium anno Christi CMIII igne conflagratum fuit, ut in authentica forma scripturam exhibuit Torellus pag. 633, tom. 7 Seculorum Augustinensium? Quinam denique illi, ut plurima alia prætermittam, quæ nostris in scriptoribus apparent, ad quos major pars Sermonum ad Fratres in cremo directa fuit (pro quibus tamen Sermonibus libenter amplector censuram ultimæ editionis Operum divi Patris Augustini) quæ Ms. exstabat, ut testatur unus ex contrariis nostris abbas Liriensis Mauburnus, tempore Pipini regis Francorum, nempe circa annum DCCCLX? Si ista tam patentia et clara sunt, ut a quolibet videri queant, non est ergo tam modernus Ordo, et nomen Eremitarum sancti Augustini, ut aliqui recentiores crambem re-coquendo ostendere tentarunt.*

sententiam
mittet,

224 *Attamen his aliisque Eremitarum Augustinianorum argumentis non terrentur Canonici Regulares, ex quibus Nicolaus Desnos in suo Canonico seculari et Regulari lib. 3 cap. 10, tamquam de victoria certus, ita scribit: Talis tantusque vir fuit Augustinus moribus, doctrina, ingenio, ut certatim omnes ipsum vel magistrum vel parentem habere totis votis ambierint. Docti quique ipsius se discipulos, Clerici ac Monachi filios ac æmulatores profitentur. Unde sicut olim re nuper inter doctos quosque viros orta sunt tumultuosa certamina utrinque ad se trahentium Augustinum; sic dudum ac etiam non ita pridem zelo prorsus incredibili certatum est Clericos inter ac Monachos pro dignoscendo Instituto divi Augustini, quod clericale clamant Canonici; monasticum vero reclamant Monachi, utriusque Augustinum sui cultus ac vitæ generis vel auctorem vel sectatorem autumantes. Longior essem, si hic referre vellem tragœdias, quas*

AUCTORE
G. C.

quas ea de re excitavit nimius partium suarum amor. Has legere est apud Gabrielem Pennottum, Petrum a sancto Trudone et Joannem Melegarum, quorum prior jam pridem, alii vero duo postremi nuper doctas concinnavere apologias Romæ et Lovanii editas pro vindicando Augustini Clericatu et ejurando ipsius monachatu, contra novos propugnatores ejuscemodi monachismi, Rivium, Lupum, Eremitas Augustinenses, et cellotinum Jesuitam, quos a laudatis scriptoribus penitus exarmatos nemo non sentiet, qui illas apologias legerit.

cum utraque

225 *E contrario Gandolfus proxime laudatus existimat, Eremitas suos Augustinianos insignem victoriam retulisse, et adversarios eorum jam penitus exarmatos esse, eum post illa certamina memoratam præfationem ad ducentos Ordinis sui scriptores exordiatur his magnificis verbis: A divi Augustini parentis magni, doctoris maximi, plantatione derivare Eremitanam monasticam Religionem, tot celeberrimorum heroum genitricem, approbarunt plurimi Pontifices supremi; imperatores et reges suis in diplomatibus agnovere;*

B *testati sunt plus quam trecenti et viginti scriptores præclarissimi, inter quos aliqui Sancti et beati, ut distincte ostendit Emmanuel Leal Lusitanus in suo Conflatorio purificativo, Ulyssipone impresso; ac aperte demonstrarunt, editis de hoc ex professo fundatis voluminibus, ultra quadraginta doctores mei ejusdem Ordinis, atque, quod notabilius est, idemmet magnus Parens suis apparitionibus, quas circa duodecim enumerat accuratus Herrera in Responsione pacifica, dignatus est confirmare, et uti legitimo partui favere.*

opinionem suam

226 Nihilominus hanc tam lucidis radiis veritatem illustratam aliqui moderni scriptores conati sunt obfuscare, et, vel non attendentes splendores, vel considerare nolentes clarissima fundamenta hoc probantia, denuo aliquorum argumentorum nebulas, jam a validissimis ventis scriptorum nostrorum dispersas et dissipatas, in aërem elevare. Quo tamen eventu id egerint, aperte cernere possunt eruditi: nam Nicolao Desnos Gallo, Nicolao a sancta Maria Lusitano, Canonicis Regularibus, Francisco Macedo Minoritæ, Philippo Labbeo Jesuitæ Bituricensi, et Thomasino contradictoribus tam fundate se opposuerunt

C

Aloysius Torellus, Eustachius a sancto Ubaldo, olim amici, ac citatus Emmanuel Leal, ut comprobaverint verissimum, quod eminentissimus auctor protulit in libello erudito contra Quinquaginta somnia Macedoniana pag. 63 de argumentis a Macedo adversus monachatum Augustini allatis. Inter obscurare volentes apparuerunt quoque ultimo viri alias clarissimi, natalis Alexander suis in Dissertationibus ad selecta historię ecclesiasticę capita, abbas Baluzius incidenter in Vitis Papparum Avenionensium, alique, qui lingua Gallica scripserunt. Verum cum nihil afferant, quod a supradictis nostris elucidatum non fuerit, judico, in Operibus edendis, alia via scilicet secunda, incidere eos posse.

firmissime ad-
hæreat.

227 Quidam etiam ex nostris contrariis omnem machinam moverunt contra divi Augustini monachatum; sed tam validis munimentis, præcise sumptis ex clarissimis textibus ejusdem sancti Patris, castrum istud vallarunt tot nostri scriptores, inter quos primatum tenet eminentissimus Purpuratus Norisius in Historia Pelagiana, ac postremo sapientissimi sancti Germani Parisienses monachi in ultimo tomo divi Augustini Operum, ut jam impossibile sit illud convellere. Alii aciem

direxerunt contra successionem, asserentes, nos D seriem successionis probare non posse. Sed vel non viderunt, vel observare noluerunt nostros eruditos Marquezium, Herreram, Sabatinum, et copiosum Torellum, qui suis in Operibus plurima exposuerunt, successionis seriem patenter ostendentia. Fateor ingenue, varia a nonnullis scriptoribus nostris adducta, vel debilia esse vel infirma, utpote innixa historiis iusubsistentibus Marci Maximi, Flavii Dextrii, Juliani et filium; sed alia tam clara conspiciuntur et evidentia, ut sine nota perviciacis et obstinationis negari non possint. *Quis eum manifesto offensionis periculo sese gloriosis hisce pugilibus interponat? Cum ergo nullus iudicis mei fructus sit sperandus, amplector prudens Gerardi Moringi consilium, quod alia occasione transcripsi, et ab hæc digressionem ad illustriorem Sancti nostri Vitam progredior.*

§ XVII. Occasio, qua Sanctus Hip- E pone-Regio electus est ad sacerdotium, obtinuit monasterium, ac petiit exiguum dilationis tempus, ut sese præpararet ad melius exercendas officii sui functiones.

Postquam Sanctus noster in oppido vel agro P Tagastensi ferme triennium eum sodalibus communiter ac pie vixerat, negotii ejusdem causa Hipponem-Regium venit, ibique sacerdotium suscipere coactus est, ut constabit ex inferius danda S. Possidii narratione, quam Philippus abbas Præmonstratensis in Vita ejusdem Sancti nostri cap. 18 contraxit his verbis: Cum lumen tantæ sanctitatis non posset diutius latere, sed opportunum esset, illud omnibus, qui in domo sunt, apparere, famam ejus quidam Hipponensium civis audivit, cogitans et recogitans apud se, quia si illum videre et ei colloqui mereretur, juxta consilium ejus, relicto seculo, ad Dominum converteretur. Quod cum beato Augustino, mediante legato, innotesceret, volens F Vir sanctus Deo lucrari animam, Hipponem profectus est, virumque prædictum ad contemptum mundi et amorem Dei, quantum potuit, exhortatus est; cujus ille præsentia gaudens, exhortationem ejus satis gratanter accepit; sed tamen, quod promiserat, occulto Dei consilio ad præsens implere distulit.

Qua occasione
Sanctus

229 Cum vero divina sapientia, quæ suaviter disponit omnia, adventum Viri sancti, qui sibi jam videbatur inutilis esse, multis fecit prodesse, et cum ille doceret, se non proficere uni, cui voluit, coactus est multis prodesse; unde et amplius doluit: contigit enim ut beatus Valerius, qui tunc temporis Hipponensem episcopatum regebat, cum verbum Dei loqueretur in populo, inter loquendum consilium ejusdem populi et assensum quæreret de eligendo in ecclesia presbytero, adstante beato Augustino in turba, et audiente verbum Dei cum turba. Cujus quia famam beatus Valerius compererat, cumque virum eruditum, facundum, religiosum audierat, divino Spiritu innuente, ipsum ordinandum elegit,

Hipponem Re-
gium venerit,

A elegit; tam clero quam populo unanimiter consonante, et, ut id sine dilatione fieret, postulante. Quo comperto, Vir sanctus graviter ingemit, lecto et intellecto, quantum imminabat periculi his, qui constituuntur iudices populi.

ibique relictans

230 Flebat igitur vehementer, et incertus fluctuabat, cum terreret eum illud Propheticum Væ, qui pascent se ipsos, et non oves meas; compelleret vero illud Euangelicum: Si diligis me, pasce oves meas. Tandem flentem et frustra renitentem beatus Valerius de turba segregavit et licet invitum, presbyterum ordinavit. Sciens vero desiderium ejus et propositum, quod scilicet eum clericis nihil habentibus, nihil habens optabat vivere, dedit hortum, in quo innox ædificato monasterio, cœpit ejusdem propositi Fratres colligere, et cum eis secundum modum et regulam sanctorum vivere Agostolorum; ut omnia scilicet essent eis communia, et nullus diceret sibi aliquid proprium, et distribueretur unicuique, quod esset necessarium; quod quidem ipse prior jam fecerat, quando de transmarinis ad sua redierat.

B presbyter ordinatus,

231 Hanc narrationem testimonio suo confirmat ipse sanctus Doctor, dum in Sermone 49 de Diversis cap. 1 auditores suos Hipponenses ita alloquitur: Ego, quem Deo propitio videtis episcopum vestrum, juvenis veni ad istam civitatem, ut multi vestrum noverunt. Querebam, ubi constituerem monasterium, et viverem cum Fratribus meis. Spem quippe omnem seculi reliqueram, et quod esse potui, esse nolui, nec tamen quæsi esse, quod sum. Elegi in domo Dei mei abjectus esse magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum. Ab eis, qui diligunt seculum, segregavi me; sed eis, qui præsentia populis, non me cœquavi; nec in convivio Domini mei superiorem locum elegi, sed inferiorem et abjectum; et placuit illi dicere: Ascende sursum. Usque adeo autem timebam episcopatum, ut quoniam cœperat esse alicujus jam momenti inter servos Dei fama mea, in quo loco sciebam non esse episcopum, ne illo accederem, cavebam. Et hoc agebam, quantum poteram, ut in loco humili salvarem, ne in alto periclitarer. Sed, ut dixi, Domino servus contradicere non debet.

C ordinatusque in communi vixerit.

232 Veni ad istam civitatem propter videndum amicum, quem putabam me lucrari posse Deo, ut nobiscum esset in monasterio. Quasi securus perveni, quia locus habebat episcopum. Apprehensus, presbyter factus sum, et per hunc gradum pervevi ad episcopatum. Non attuli aliquid; non veni ad hanc ecclesiam, nisi cum iis iudicamentis, quibus illo tempore vestiebar. Et quia hic disponebam esse in monasterio cum Fratribus, cognito instituto et voluntate mea, beatæ memoriæ senex Valerius dedit mihi hortum illum, in quo nunc est monasterium. Cœpi boni propositi Fratres colligere, compares meos, nihil habentes, sicut nihil habebam, et imitantes me, ut quo modo ego tenuem paupertatulam meam vendidi et pauperibus erogavi, sic facerent et illi, qui mecum esse voluissent, ut de communi viveremus; commune autem nobis esset magnum et uberimum prædium ipse Deus.

Hipponense Sancti monasterium,

233 Hipponense monasterium, de quo hic mentio facta est, eminentissimus Baronius in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 391 num. 24 innuit fuisse primum, quod S. Augustinus instituit in Africa, quemadmodum colligimus ex sequentibus ipsius verbis: Ceterum ante presbyteratum adhuc laicus, una cum suis sociis, de Augusti Tomus VI.

quibus diximus, idem vitæ genus in Africa excoluerat apud Tagastem; sed nondum aliquod ab eo instructum fuerat monasterium, cujus erigendi gratia se Hipponem contulerat, Hipponensem civem, Ageutem in rebus, ejus Possidius meminit, conventurus, a quo fuerat accersitus. At alii putant, cœnobium Tagastense huic Hipponensi præponendum esse, et ideo illud ordine ac tempore primum numerant. Insuper eminentissimus Annalium ecclesiasticorum conditor ibidem numero sequente suspicatur, istud Hipponense monasterium a sancto Possidio confusum fuisse cum altero, quod Sanctus noster postea ad episcopatum erectus Hipponense-Regio constituit. Sed non satis aperte videmus, cur hæc improbabilis duorum cœnobiorum confusio testi cœvo tribuenda sit, ut ex infra dicendis apparebit.

234 Sed occasione monasterii istius Hipponensis inter eruditos magis disputatur, cujus professionis homines illud incoluerint. Hac de re diversæ sunt auctorum sententiæ, quas Ludovicus Thomassinus Oratorii Gallicani presbyter in Opere de Veteri et nova Ecclesiæ disciplina tomo 1 sive part. 1, lib. 3, cap. 2, num. 7, post recitata S. Possidii verba sic recenset: Neminem præterit, quanta sit opinionum dissensio super hoc Augustini instituto. Existimant nonnulli, exstructum ab eo fuisse monasterium, monachisque adsignatum. Malunt alii Canonicorum Regularium institutionem ei adscribere, Visum est aliis, Clericos ab eo in communis vitæ societatem invitatos adductosque fuisse. Denique censuerunt aliqui, parentem illum gemini fuisse collegii seu congregationis, clericorum alterius, alterius monachorum. Non mihi hic ego partes assumo iudicis aut arbitri. Tanti non est mea vel peritia vel auctoritas. Meam tamen præfatus reverentiam et observantiam summam in eos omnes, qui tam pulchra et laudabili cupiditate adoptandi sibi parentis et patroni Augustini flagrarunt, eoque in partes scissi sunt, dicam, quod propius a vero abesse mihi visum est, excussis ventilatisque, qua summa potui diligentia, Augustini et Possidii scriptis.

in quo habitantur

E

235 Thomassinus ibidem numeris sequentibus opinionem suam modeste proponit, et ei probabilis videtur, quod in illo monasterio simul habitaverint pii laici, quales S. Augustinus olim Mediotani et Romæ viderat, ex quibus capaciores in ordinem clericorum cooptabantur, ut postea sacris ordinibus initiati functiones apostolicas aut clericales obirent. Hæc sententia, quam nos nec approbamus, nec improbamus, non displicet Canonicis Regularibus, inter quos Gabriel Pennottus parte 1 Historiæ tripartitæ cap. 12, num. 4 sic scribit: Primum monasterium a beato Augustino in horto Valerii fundatum, non fuit monachorum aut eremitarum, sed clericorum, qui vel actu vel saltem aptitudine proxima tales erant.

laici.

F

236 Deinde Pennottus hanc assertionem suam exponit his verbis: Hæc assertio prius explicanda est, et deinde probanda. Dixi enim notanter, religiosos illos viros in primo Augustini monasterio constitutos et institutos, aut actu aut saltem aptitudine clericos fuisse; quia non crediderim eos, qui monasterium illud ingrediebantur, in ipso statim ingressu omnes clericos fuisse, vel, ut tales essent, aliqua certa lege ab Augustino constitutum; sed quod illud monasterium collegium esset religiosorum virorum, ex quo juxta varias ecclesiarum indigentias ipsi clerici sumerentur, sicut modo sumuntur ex seminariis et collegiis in omnibus fere civitatibus ad hunc eundem finem institutis

clericis.

AUCTORE
G. C.

institutis, qualia præsertim Romæ plura videmus, ut seminarium Romanum, collegium Germanicum, Græcorum, Anglorum, et alia.

aut monachi,

237 *At eximius Christianus Lupus Eremita Augustinianus in Quæstione quodlibetia cap. 15 illam Pennotti sententiam et aliquas hujus probationes ita refellit*: Hasce suas devias cogitationes probat Pennottus primo ex saucto Possidio, qui ex primo Hipponensi Augustini monasterio plures promotos dicit ad episcopatum, aliumque omnem inferiorem clericatum. Deinde ex ipso Augustino ad Papam Cælestium scribente de infelicissimo isto primo ecclesiæ Fussalensis episcopo Anthonio. Dicit, cum a parvula ætate secum fuisse in monasterio cuutritum, soloque lectoris gradu notum. Istud Anthonii monasterium putat Pennottus, fuisse primum monasterium, eo quod in secundo nulli parvuli nutrentur, atque ex eo infert, primi monasterii Fratres passim fuisse lectores, aliosve clericos minores, candidatos ordinum altiorum.

non definimus.

238 *Deinde Lupus Pennottum confidenter ita alloquitur*: Verum, Pennotte, multiforuitur erras. Primo, dum dicis, primum agri Hipponensis monasterium fuisse quasi seminarium ac uovitiatum secundi monasterii, atque in ipso vixisse clericos miuores, candidatos graduum altiorum. Etenim primum monasterium sine ullo ordine ad secundum ab Augustiuo iustitutum est, qui tum de secundo non plus quam de apice episcopali cogitabat, ideoque esse nequit secundi novitiatum ac tyrocinium: novitiatum quippe est quid relativum. Primum, inquam, monasterium erat domus planctus, atque altissimi silentii, in qua degebant plures Fratres irregulares, omnis ecclesiasticæ ordinationis inhabiles. Quomodo ergo esse potuit palestra ac tyrocinium clericorum minorum sperantium majora? Scimus quidem ex illo plures ad clericatum assumptos; verum contra spem ac propositum suum, contraque sui instituti scopum. *Denique laudatus Lupus ibidem plura congerit argumenta, quæ singula Petrus a sancto Trudone postea in Examine testamenti S. Augustini cap. 12 et sequentibus operose refutavit. Si quis huic controversiæ sese immiscere voluerit, utrumque illum scriptorem legere et attente contrarias eorum opiniones examinare poterit. Nobis ob rationes superius allatas nec licet nec lubet de lite illa iudicium ferre.*

C

Sanctus

239 *Quapropter utilius in gratiam illorum, qui aliquando sacros ordines suscepturi sunt, exhibebimus centesimam quadragesimam octavam sancti Neo-mystæ nostri epistolam, ex qua forsitan aliqui jam sacris ordinibus initiati non sine salutaris pulchritudine nunc primum discunt, qualem præparationem S. Augustinus ad sacerdotale munus rite administrandum requirat. Hæc epistola, quam Sanctus ad episcopum suum Valerium dedit, propter exemplum modestissimæ pietatis integra transcribi meretur, et apud nos tomo 2 Operum ejus pag. 262 sic sonat*: Domino beatissimo et venerabili, in conspectu Domini sincera charitate charissimo patri Valerio, Augustinus presbyter in Domino salutem. Ante omnia peto, ut cogitet religiosa prudentia tua, nihil esse in hac vita et maxime hoc tempore facilius et lætius, et hominibus acceptabilius episcopi aut presbyteri aut diaconi officio, si perfunctorie atque adulatorie res agatur; sed nihil apud Deum miserius et tristius et damnabilius; item nihil esse in hac vita, et maxime hoc tempore difficilius, laboriosius, periculosius episcopi aut presbyteri aut diaconi

officio; sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militetur, quo noster Imperator jubet. Quis autem iste sit modus, nec a pueritia nec ab adolescentia mea didici, et eo tempore, quo discere cœperam, vis mihi facta est merito peccatorum meorum, (uam quid aliud existimem nescio) ut secundus locus gubernaculorum mihi traderetur, qui remum tenere non noveram.

240 Sed arbitror, Dominum meum propterea me sic emendare voluisse, quod multorum peccata nautarum, antequam expertus essem, quid illic agatur, quasi doctior et melior reprehendere audebam. Itaque postquam missus sum in medium, tunc sentire cœpi temeritates reprehensionum mearum, quamquam et antea periculosissimum iudicarem hoc ministerium. Et hinc erant lacrymæ illæ, quas me fundere in civitate ordinationis uicæ tempore nonnulli fratres auimadvertunt, et nescientes causas doloris mei, quibus potuerunt sermonibus, qui omnino ad vulnus meum non pertinent, tamen bono animo consolati sunt. Sed multo valde, multo amplius expertus sum, quam putabam; non quia novos aliquos fluctus aut tempestates vidi, quas ante non noveram, vel non audieram, vel non legeram, vel non cogitaveram; sed ad eas evitandas aut perfereudas solertiam et vires meas omnino non noveram, et aliquidus momenti arbitrabar.

241 Dominus autem irrisit me, et rebus ipsis ostendere voluit me ipsum mihi. Quod si non damnaudo, sed miseraudo fecit (hoc enim spero) certe vel nunc, cogita ægritudine mea, debeo Scripturarum ejus medicamenta omnia perscrutari, et orando ac legendo agere, ut idouea valetudo animæ meæ ad tam periculosa uegotia tribuatur, quod ante non feci, quia et tempus non habui: tunc enim ordinatus sum, cum de ipso actionis tempore ad cognoscendas divinas Scripturas cogitarem, et sic nos disponere vellemus, ut nobis otium ad hoc uegotium posset esse. Et quod verum est, nondum sciebam, quid mihi deesset ad tale opus, quale me nunc torquet et conterit. Quod si propterea in re ipsa didici, quid sit homini necessarium, qui populo ministrat Sacramentum et verbum Dei, ut jam non mihi liceat assequi, quod me non habere cognovi; jubes ergo ut percam, pater Valeri? ubi est charitas tua? Certe diligis me, certe diligis ipsam Ecclesiam, cui me sic ministrare voluisti; et tamen certus sum, quod et me et ipsam diligis. Sed putas me idoueam, cum ego melius me noverim, qui tamen nec ipse me nossem, nisi experiendo didicissem.

242 Sed dicit fortasse sanctitas tua: Vellens scire, quid desit instructioni tuæ. Tam multa autem sunt, ut facilius possim enumerare, quæ habeo, quam quæ habere desidero: audeo enim dicere, scire me, et plena fide retinere, quid pertineat ad salutem nostram. Sed hoc ipsum quomodo ministrem ad salutem aliorum, non quærens, quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant? Et sunt fortasse aliqua, imo non est dubitandum, esse in sauctis Libris conscripta consilia, quibus cognitis et apprehensis, possit homo Dei rebus ecclesiasticis ordinationibus ministrare, aut certe iuter manus iniquorum vel vivere conscientia saniore vel mori, ut illa vita non amittatur, cui uui Christiana corda humilia et mansueta respirant. Quomodo autem hoc fieri potest, nisi quemadmodum ipse Dominus dicit, petendo, quærendo, pulsando, id est, orando, legendo, plangendo *? Ad hoc uegotium mihi parvum

* al. agendo

A parvum tempus vel usque ad Pascha impetrari volui per Fratres atque sincerissima et venerabili charitate, et nunc per has preces volo.

quo se parat
ad officium
sacerdotale

243 Quid enim responsurus sum Domino iudici? Non poteram ista jam quærere, cum ecclesiasticis negotiis impedire. Si ergo mihi dicat: Serve nequam, si villa ecclesiæ calumniosum aliquem pateretur, cuius fructibus colligendis magna opera impenditur, neglecto agro, quem rigavi sanguine meo, si quid agere pro ea posses apud iudicem terræ, nonne omnibus consentientibus, nonnullis etiam iubentibus et cogentibus, pergeres, et, si contra te iudicaretur, etiam trans mare proficisceris; atque hoc modo vel annuam vel amplius absentiam tuam nulla querela revocaret, ut alius possideret terram, non animæ sed corpori pauperum necessariam; quorum tamen famem vivæ arbores meæ multo facilius mihi que gratius, si diligenter colerentur, explerent? Cur ergo ad discedendam agriculturam meam vacationem temperis tibi defuisse causaris? Dic mihi quid respondeam, rogo te! An forte vis dicam? Senex Valerius, dum me omnibus rebus instructum esse credidisset, quanto amplius me dilexit, tanto minus ista

B discere permisit.

rite obtemperandum,

244 Attende omnia ista, senex Valeri, obsecro te per bonitatem et severitatem Christi, per misericordiam et iudicium ejus, per eum, qui tantam tibi inspiravit erga nos charitatem, ut te nec pro luero animæ nostræ audeamus offendere. Sic autem mihi Deum et Christum testem facis innocentiae et charitatis et sinceri affectus, quem circa nos habes, quasi ego non de his jurare omnibus possim. Ipsam ergo charitatem et affectum imploro, ut miserearis mei, et concedas mihi ad hoc, quod rogavi, tempus, quantum rogavi, atque adjuves me orationibus tuis, ut non sit inane desiderium meum, nec infructuosa Ecclesiæ Christi atque utilitati fratrum et conservorum meorum absentia mea. Scio, quod illam charitatem pro me orautes, maxime iustitiam, non despiciet Dominus, et eam sicut sacrificium suavitatis accipiens, fortassis brevior tempore, quam postulavi, me saluberrimis consiliis de Scripturis suis reddet instructum. *Ex hac epistola colligimus, quam humiliter sanctus Neco presbyter de se sentiret, et quantum ingenio suo diffideret.*

C 245 Porro vix dubitamus, quin episcopus Valerius huic pio S. Augustini desiderio satisfecerit, eique petitum præparationis tempus usque ad Pascha concesserit. Unde Joannes Rivius Augustinianus in Vita Sancti lib. 1, cap. 2 § 1 scribit, eum verosimiliter ineunte Quadragesima anni 391 presbyterum ordinatum fuisse, et tunc usque ad Pascha ejusdem anni sacris Litteris operam navasse, ut tanto melius ad sacras ministerii sui functiones exercendas sese præpararet. Sed Tillemontius tomo 13 Monument. eccles. pag. 151 mavult, S. Augustinum exeunte anno Christi 390 vel ineunte 391 ad gradum sacerdotii erectum esse, et officio sui gradus fungi coepisse eirea festum Paschatis, quod anno Christi 391 in diem sextam Aprilis incidebat. Quidquid sit de exigua temporis differentia, sacerdotalem ejus ordinationem anno 391 affigunt plerique auctores, inter quos Fulgentius Fosseus Augustinianus, seu verius eminentissimus Norisius, in Somniis quinquaginta pag. 34 vel Somnio 29 pronuntiat sequentia: Augustinus anno cccclxxxviii Tagastem reversus est, ac in pateruis agris FERME TRIENNO vixit, ex Possidio ejus discipulo cap. 3. Ineunte anno cccxci ordiatur presbyter a Valerio

quod ei verisimiliter concessum.

episcopo, a quo parvum tempus vel usque ad Pascha petiit, ut ad delatum munus laudabilius exercendum sese præpararet, ex epistola 148. *Nunc illustrabimus præcipua ex iis, quæ Sanctus tempore presbyteratus sui gessit, ac scripsit.*

LECTOR
G. C.

§ XVIII. Sancti Sacerdotis conciones ad populum, cura pro diocesi Hipponensi, gubernatio monasterii, ad quod homines variæ conditionis admittebat.

Cum Valerius episcopus Hipponensis, natione Græcus, linguam Latinam non calleret, adeoque minus aptus esset ad instituendas coram populo conciones, eo fine præcipue S. Augustinum ad sacerdotium promovit, ut hic in sermonibus publicis habendis vices suas suppleret, quemadmodum supra laudatus Philippus abbas Præmonstratensis in citata Vita Sancti cap. 19 breviter ex S. Possidio refert his verbis: Sanctus vero Valerius, qui eum ordinaverat, exultans uberius gratias Deo agebat, quod talem Virum juxta desiderium suum sibi contulerat, qui verbo et doctriua salubri Ecclesiam ædificare poterat; cui rei non satis se idoneum prævidebat, qui natura Græcus, lingua Latina et litteris minus instructus erat. Quocirca eidem Augustino potestatem contulit, ut etiam in præsentia sui verbum Dei in populo loqueretur, quamvis hoc in ecclesiis Africanis hactenus inusitatum haberetur. Ude nonnulli episcopi murmurantes detrahebant, et sic contra morem non debere fieri asserebant. Sed vir sanctus Valerius sciens, hoc in ecclesiis Orientalibus actitari, linguas detrahentium non curabat, et non suam sed Dei gloriam quærens, malebat populum Dei per alium fieri doctum, quam per se remanere iudocum. Unde postea hujusmodi fama discurrente, et bono exemplo procedente, nonnulli presbyteri, quibus competens et erudita inerat facundia, accepta potestate, coeperunt loqui verbum Dei in populo, etiam in

Ab episcopo suo statuitur ad populum pro concione docendum, F

247 Quinimo Valerius videtur non solum prædicationis officium S. Augustino demandasse, sed ei etiam fere totam diocesis suæ curam reliquisse: cum enim Donatistæ diaconum quemdam Mutugennensem rebaptizassent, Sanctus adhuc presbyter epistolam 203 ad Maximinum Donatistarum episcopum dedit, in qua circa finem de grege Hipponensi fidei suæ commisso tamquam Valerii vicarius ita scribit: Ego, rebaptizato diacono nostro, silere non possum. Scio enim quam mihi silentium perniciosum sit. Non enim cogito in ecclesiasticis honoribus tempora ventosa transigere; sed cogito, me Principi pastorum omnium rationem de commissis ovibus redditurum. Si forte nolles, ut hæc tibi scriberem, oportet te frater, ignoscere timori meo. Multum enim timeo, ne me tacente et dissimulante, alii quoque rebaptizentur a vobis. Decrevi ergo, quantum vires et facultatem Dominus præbere dignatur, causam istam sic agere, ut pacificis collationibus

et alia etiam diocesis negotiis ei committuntur, F

nostris

AUCTORE
G. C.

nostris omnes, qui nobis communicant, noverint ab hæresibus aut schismatibus quantum Catholica distet Ecclesia, et quantum sit cavenda pernicies vel zizaniorum vel præcisorum de vite Domini sarmentorum. Quam collationem meam si libenti animo susceperis, ut concordibus nobis amborum litteræ populis recitentur, ineffabili exultabo lætitia.

ut patet ex
epistola de
diacono rebap-
tizato scri-
pta.

248 Si autem id æquo animo non accipis, quid faciam, frater, nisi ut te quoque invito, epistolas nostras populo Catholico legam, quo esse possit instructior? Quod si rescribere dignatus non fueris, vel meas solas legere decrevi, ut saltem, diffidentia vestra cognita, rebaptizari erubescant... Episcopus meus benevolentiam tuam fortasse potius litteras misisset, si esset præscus, aut ego, illo vel jubente vel permittente, scripsissem. Sed illo absente, cum diaconi rebaptizatio recens esse dicitur, frigescere actionem ipsam dilatione non passus sum, de fraterna et vera morte acerbissimi doloris aculeis excitatus. Quem dolorem meum, adjuvante misericordia et providentia Domini, pacis fortasse compensatio lenitura est. Deus et Dominus voster tibi meum pacatam inspirare dignetur, domine dilectissime frater. *Mutugenna ad diocesim Hipponensem pertinebat, eoque se contulerat Augustinus hujus facinoris indagandi gratia, sicut indicatur in hac ipsa epistola, cujus alterum fragmentum paragrapho sequente dabimus. Hinc interea liquet, Presbyterum nostrum tanta auctoritate præditum fuisse, ut etiam in causis gravioribus, quæ hæc erat, vices episcopi sui confidenter suppleret.*

Monasterii sui
curam habet,
ex quo multi

249 Ad has aliasque muneris ejus occupationes accedebat cura monasterii, cui locum ab episcopo Valerio impetraverat, ut paragrapho præcedente audivimus: nam presbyter ordinatus cœpit quosdam boni propositi Fratres colligere, quibuscum de communi viveret, ut ipse superius testatur. Inter hos eo tempore adscitus esse videtur S. Possidius, qui in Vita S. Augustini cap. 31, si ve apud nos infra num. 72 asserit, se ferme annis quadraginta cum sancto Doctore illo familiariter ac dulciter vixisse. Quinimo ipse S. Augustinus indicat, Possidium spirituali doctrina a se instructum fuisse, dum in epistola 131 Memorio episcopo post alia sic scribit: Debui ergo nunc libros mittere, quos emendaturum me esse promiseram; et ideo non misi, quia non emendavi; non quia nolui, sed quia non potui, curis videlicet multis et multum prævalentibus occupatus. Nimis autem ingræ ac ferreum fuit, ut te, qui nos sic amas, hic sanctus frater et collega noster Possidius, in quo nostram non parvam præsentiam reperies, vel non disceret, vel sine litteris nostris disceret: est enim per nostrum ministerium non literis illis, quas variarum servi libidinum liberales vocant, sed Dominico pane nutritus, quantum ei potuit per nostras angustias dispensari.

prodierunt
sanctitate illu-
stres.

250 Præter Possidium Calamensem episcopum ex illo monasterio prodierunt alii plures viri doctrina et sanctitate illustres, qui ad varias Africæ cathedras evecti sunt, et quos ipse Possidius infra num. 22 sibi notos fuisse testabitur. Haud dubie S. Atypius Tagastensis episcopus, aliique præsertim ex hac congregatione ad infulas assumpti cœnobiticum istud vitæ genus in diocesis suis instituerunt, et late per Africam propagarunt. Unde S. Paulinus Nolanus ad Atypium scribens, in nova Veronensi Operum suorum editione tertiam epistolam concludit his verbis: Benedictos sanctitatis tuæ comites et æmulatores in Domino,

fratres, si dignantur, nostros tam in ecclesiis, quam in monasteriis, Carthagini, Tagastæ, Hipponensis Regio, et totis parochiis tuis, atque omnibus cognitis tibi per Africam locis Domino catholice servientes, multo affectu et obsequio salutari rogamus. *Cum laudatus Paulinus in aliis litteris ad Augustinum datis pios ejus contubernales suo nomine salvare jussisset, Hipponensis Antistes in fine epistolæ 32 sic ei respondet: Fratres non solum, qui nobiscum habitant, et qui ubilibet habitantes Deo pariter serviunt, sed prope omnes, qui nos in Christo libenter uoverunt, salutant, venerantur, desiderant germanitatem, beatitudinem, humanitatem tuam. Non audeo petere, sed si tibi ab ecclesiasticis muneribus vacat, venias et videas, quid mecum sentiat Africa.*

251 *Petilianus Donatista illum monasticum vivendi modum contemnebat, ut colligimus ex S. Augustino, qui contra Litteras illius lib. 3, cap. 40 scribit sequentia: Deinceps perrexit (nimirum Petilianus) oro maledico in vituperationem monasteriorum et monachorum, arguens etiam me, quod hoc genus a me fuerit institutum. Quod genus vitæ omnino quale sit, nescit, vel potius toto orbe notissimum nescire se fingit. Tamen alii Donatistæ, forsitan bona monachorum fama convicti, postea videntur circumcelliones suos (erant hi furibundi ejusdem hæreseos sectatores, de quibus Optatus Milevitanus libro tertio et Sanctus noster variis locis consuli possunt) monachis Catholicis opposuisse vel comparasse: nam S. Augustinus Enarratione in Psalmum 132 de inæqualitate hujus comparationis auditores suos ita monet: Ex voce hujus psalmi appellati sunt et monachi, ne quis vobis de isto nomine insultet Catholicis. Quando vos recte hæreticis de circumcellionibus insultare cœperitis, ut erubescendo salventur, illi vobis insultant de monachis. Primo si comparandi sunt, vos videte. Si verbis vobis opus est, jam laboratis. Non opus est, nisi ut admoneam unumquemque, ut attendat. Solum attendat et comparet. Quid opus est verbis vobis? Comparentur ebriosi cum sobriis, præcipientes cum consideratis, furentes cum simplicibus, vagantes cum congregatis.*

Donatista mo-
nachis male
conferebant
Circumcellio-
nes suos;

252 *Ex hac comparatione discimus, illos Africæ monachos sobriam ac piam vitam duxisse. Sed hanc laudem istis omnibus non potuisse vere tribui, fatetur ipse sanctus Doctor, explicationem ejusdem psalmi post pauca sic prosequens: Verumtamen, charissimi, sunt et qui monachi falsi sunt; et nos novimus tales. Sed non perii fraternitas pia propter eos, qui profitentur, quod non sunt: tam sunt enim monachi falsi, quam et clerici falsi et fideles falsi. Omnia ista genera, fratres mei, quæ aliquando vobis commendavimus, et ut puto non semel, habent bonos suos, habent malos suos. Sæpius tibi similia repetit, ac ipse pius Magister habuit in sua congregatione perversos discipulos, qui postea moribus suis scandalum præbuerunt, et pacem Ecclesiæ turbaverunt. Talis fuit Paulus Cataquensis episcopus, quem sanctus Doctor in Christo Jesu per Evangelium genuerat, et a cujus communionem esse propter excitalas in ecclesia Hipponensi turbas se jungere debuit. Præterea talis erat Antonius, quem a teneris annis in monasterio suo nutrierat, et ad episcopatum Fussalensem provexerat: hic enim postea præpostere officio suo functus est, et tanto mœrore nutritorem suum affecit, ut S. Augustinus episcopatum abdicare cogitaverit, et privatus pro errore suffragationis suæ penitentiam agere voluerit.*

monachi Afri-
ciani sobrii
erant et probi,
licet inter eos

A 253 *Ut alios omittam, tales etiam fuerunt Donatus ejusque frater, qui sponte monasterium Hipponense deseruerant, ut in ecclesia Carthaginiensi ad clericatum promoverentur, et de quibus sanctus Vir ad Aurelium Carthaginensem in Epistola 76 scribit hoc modo: Legi epistolam benignitatis tuæ de Donato et fratre ejus, et quid responderem, diu fluctavi. Sed tamen etiam atque etiam cogitanti, quid sit utile salutis eorum, quibus in Christo nutriendis servimus, nihil mihi aliud occurrere potuit, nisi non esse istam viam dandam servis Dei, ut se facilius putent eligi ad aliquid melius, si facti fuerint deteriores. Et ipsis enim facilis lapsus, et ordini clericorum fit indignissima injuria, si desertores monachorum ad militiam clericatus eligantur, cum ex his, qui in monasterio permanent, non tamen nisi probatiores atque meliores in clerum assumere soleamus: nisi forte, sicut vulgares dicunt, malus choraula, bonus symphonicus est; ita iidem ipsi vulgares de nobis joeabuntur, dicentes: Malus monachus, bonus clericus est. Nimis dolendum, si ad tantam ruinosam superbiam monachos surrigamus, et tam gravi contumelia clericos dignos putemus, in quorum numero sumus, cum aliquando etiam bonus monachus vix bonum clericum faciat, si adsit ei sufficiens continentia, et tamen desit instructio necessaria, aut personæ regularis integritas. Etiam inter Clericos, quos Sanctus postea episcopali dignitate ornatus in contubernio habuit, grave scandalum exortum est, ut forsitan infra referemus.*

B 254 *Non est profecto mirum, bonis plerisque monachis malos aliquot immixtos fuisse, eum pius Pater de salute omnium sollicitus obscuros cujusvis conditionis homines ad monasterium suum admitteret, ut ipsi in libro de Opere monachorum apud nos cap. 22 faturus his verbis: Nunc autem veniunt plerumque ad hanc professionem servitutis Dei et ex conditione servili, vel etiam liberti, vel propter hoc a dominis liberati sive liberandi, et ex vita rusticana et ex opificum exercitatione et plebeio labore, tanto utique felicis, quanto fortius educati; qui si non admittantur, grave peccatum est: multi enim ex eo numero vere magni et imitandi extiterunt. Nam propterea et infirma mundi elegit Deus, ut confunderet fortia, et stulta mundi elegit, ut confunderet sapientes, et ignobilia mundi, et ea, quæ non sunt, tamquam sint, ut ea, quæ sunt, evacuentur, ut non gloriatur omnis caro coram Deo. Hæc itaque pia et sancta cogitatio facit, ut etiam tales admittantur, qui nullum afferant mutatae in melius vitæ documentum. Neque enim apparet, utrum ex proposito servitutis Dei venerint, an vitam inopem et laboriosam fugientes, vacui pasci atque vestiri voluerint, et insuper honorari ab eis, a quibus contenti conterique consueverant.*

C 256 *At cur (inquit aliquis) prudens Pater ignotos cujuslibet sortis homines in monasterium suum promiscue recipiebat? Huic interrogationi S. Augustinus in Enarratione ad Psalmum 99 jam diu respondit hoc modo: Quid dicturus est mihi, quisquis talibus locis forte præest, in quo servit fratribus in his, quæ monasteria dicuntur? Quid dicturus est? Cautus ero, nullum malum admittam. Quomodo nullum malum admittes? Nullum hominem malum, nullum fratrem malum intrantem admissurus sum; cum paucis bonis bene mihi erit. Ubi cognoscis, quem forte vis excludere? Ut cognoscatur malus, intus probandus est. Quomodo ergo excludis intrantem, qui postea*

probandus est, et probari, nisi intraverit, non potest? Repelles omnes malos? Dicis enim, et nosti inspicere. Omnes nudis cordibus ad te veniunt, qui intrantur sunt. Ipsi se non noverunt, quanto minus tu: multi enim sibi promiserunt, quod impleturi essent illam vitam sanctam, in commune habentem omnia, ubi nemo dicit aliquid suum, quibus est una anima et cor unum in Deum. Missi sunt in fornacem et crepuerunt. Quomodo ergo cognoscis eum, qui sibi adhuc ignotus est? Excludes malos fratres a conventu bonorum. De corde tuo, quisquis ista dicis, omnes malas cogitationes, si potes, a te excludere. Non intret in cor tuum vel suggestio mala.

257 *Deinde ibidem ex his concludit, perfectam bonorum congregationem non nisi in caelo futuram, et errorem illorum, qui vitam monasticam vel clericalem nimis laudibus extollebant, aut nimis vituperabant, ita refellit: Hinc autem fallantur homines, ut vel non suscipiant meliorem vitam, vel temere aggrediantur, quia et cum laudare volunt, sic laudant, ut non ibi dicant mala, quæ mixta sunt; et qui vituperare volunt, tam invidio animo et perverso vituperant, ut claudant oculos adversus bona, et sola mala, quæ ibi vel sunt vel putantur, exaggerent. Inde fit, ut unaquæque professio male laudata, id est, non caute laudata, cum invitaverit homines laude sua, inveniant illi, qui illuc veniunt, aliquos, quales ibi esse non credebant; et offensi a malis, resiliant a bonis. Fratres, disciplinam istam ad vitam vestram conferte, et sic audite, ut vivatis. Laudatur, ut generaliter dicam, Ecclesia Dei: magni homines Christiani, soli Christiani, magna Ecclesia Catholica, diligunt se omnes, impendunt sibi quisque quod possunt, orationibus, jejuniis, hymnis vacatur per totum orbem terrarum, una consensione pacis laudatur Deus. Audit forte, qui nescit, tacitum esse de commixtis malis; venit laude invitatus; invenit commixtos malos, qui non illi prædicti sunt, antequam veniret; offenditur a falsis Christianis, refugit a veris Christianis.*

258 *Rursus odiosi, meledici irruunt in vituperationem: Quales Christiani? Qui Christiani? Avari, fœneratores. Nunc ipsi sunt, qui theatra et amphitheatra implent per ludos et per alia spectacula, qui implent ecclesias per dies festos? Ebriosi, voraces, invidi, insectatores alterutrum? Sunt tales, sed non soli tales. Et iste vituperator caeco animo tacet bonos, et ille laudator incauto animo tacet malos. Si autem sic laudamus in hoc tempore Ecclesiam Dei, quomodo laudant Scripturæ. Ecce quomodo nunc dixit: Sicut lilius in medio spinarum, sic proxima mea in medio filiarum. Audit homo, considerat; placet illi lilius, intrat, adhæret lilio, tolerat spinas: merebitur esse in laude et in oculis sponsi, qui dicit: Sicut lilius in medio spinarum, sic proxima mea in medio filiarum. Ita et in clericis. Laudatores clericorum intendunt ibi bonos ministros, fideles dispensatores, omnium toleratores, viscera sua impendentes his, quos volunt proficere, non quærentes quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi. Laudant hæc, obliviscuntur, quia mixti sunt malis. Rursus qui reprehendunt avaritiam clericorum, improbitates clericorum, lites clericorum, appetentes res alienas, ebriosos, voraces, jactantes; et tu invidie vituperas, et tu incaute laudas. Tu qui laudas, dic mixtos malos, tu qui vituperas, vide ibi et bonos.*

AUCTORE
G. C.

docens, non
omnes bonos
esse posse, nec
omnes esse
malos,

E

uti in Christi-
anismo fit et in
clericis,

F

AUCTORE
G. C.
ac explicans,
unde oritur,

259 Sic et in illa vita communi fratrum, quæ est in monasterio, magni viri, sancti, quotidie in hymnis, in orationibus, in laudibus Dei, inde vivunt. Cum lectione illis res est. Laborant manibus suis; iude se transigunt, non avarè aliquid petunt. Quidquid eis infertur, a piis fratribus, cum sufficientia et cum charitate utuntur. Nemo sibi usurpat aliquid, quod alter non habeat. Omnes se diligunt, omnes invicem se sustinent. Laudat, qui nescit, quid interius agatur; qui nescit, quomodo illo vento intrante (*superius comparaverat monasterium portui, in qua naves interdum vento collisæ periclitantur*) etiam naves in portu colliduntur. Intrat quasi securitatem sperans, neminem, quem toleret, habiturus: invenit ibi fratres malos, qui mali inveniri non possent, nisi admittentur. Et necesse est, ut primo tollerentur, ut forte corrigantur. Nec excludi facile possunt, nisi prius fuerint tolerati, et fit ipse intolerandæ patientiæ. Quis me huc quærebat? Ego putabam, quia charitas esset hic. Et paucorum hominum molestia irritatus, dum non perseveraverit implere, quod novit, fit desertor tam sancti propositi, et reus voti non redditi.

B
ut multi de
Religiosis male
loquantur.

260 Jam vero cum iude exierit, fit et ipse vituperator et maledicus; et dicit ea sola, quæ quasi non pati se potuisse asseverat, et forsitan vera. Sed vera malorum toleranda sunt propter societatem bonorum. Dicit illi Scriptura: Væ his, qui perdidit sustinentiam. Et quod est amplius, ructat indignationes, malorum odorem, unde absterreat intraturos, quia ipse cum intrasset, perdurare non potuit. Quales illi? Invidi, litigatores, veniunt sustinentes, avari. Ille illud ibi fecit, et ille illud ibi fecit. O male, quare taces bonos? Quos tolerare non potuisti, jactas; qui te malum toleraverunt, taces. *Denique hanc sententiam suam Sanctus ibi confirmat aliis comparationibus, quas hic brevitalis causa prætermittimus. Porro illud monasterium Hipponense, quod huic dissertationi occasionem dedit, simile fuisse videtur istis, quæ S. Augustinus olim Mediolani et Romæ viderat, ut superius § 6 retulimus. Ceterum de cœnobii clericorum et sanctimonialium, quæ postea episcopus instituit, infra mentionem faciemus. Interea progredimur ad polemicos labores, quos Sanctus adhuc presbyter adversus varias hæreticorum sectas exantlavit, et reliquis occupationibus suis adiunxit.*

§ XIX. Zelus sancti Sacerdotis ad convertendos hæreticos, tum Manichæos, tum Donatistas.

Zelus Sancti
ad convertendos
Manichæos
ex libro de
Utilitate credendi,

Crebræ diversæque novi Sacerdotis occupationes cum non impediebant, quo minus, tum scriptis libris, tum viva voce, certaret adversus Manichæos ac Donatistas, quorum magnus numerus Hipponense Regio degebat. Sanctus Possidius in secunda Actorum parte post hunc Commentarium prævium edenda, plerumque breviter aut generatim narrabit hæc certamina, quæ nos ex ipso S. Augustini testimonio jam confirmabimus aut distinctius exponemus. Neomysta noster primum fervoris sui specimen ad convertendos Ma-

nichæos exhibuit Honorato, quem ante annos aliquot ad sectam eorum seduxerat, ut patet ex libro de Utilitate credendi, cujus in Retractationibus lib. 1 cap. 14 mentionem facit hoc modo: Jam vero apud Hipponem-Regium presbyter scripsi librum de Utilitate credendi, ad amicum meum, quem deceptum a Manichæis, adhuc eo errore noveram detinere, et irridere in Catholicæ fidei disciplina, quod juberentur homines credere; non autem, quid esset verum, certissima ratione docerentur.

262 Quam pura ac simplici intentione S. Augustinus illum librum scripserit, in principio ejusdem Operis indicat his verbis: Nihil est facilius, mi charissime, quam non solum se dicere, sed etiam opiari verum invenisse; sed quam re ipsa difficillimum sit, agnosces, ut confido, his litteris meis: quæ ut tibi prosint, aut certe nihil obsint, omnibusque omnino, quorum in manus forte devenerint, et rogavi Deum et rogo; et spero ita fore, si bene mihi conscius sum, quod ad hunc stylum pio et officioso animo, non vani nominis appetitione aut uagatoriæ ostentationis accessi. *Deinde cap. 2 ex hac pia intentione spem suam corroborat, et amicum veterem sic alloqui pergit: Opto autem ac spero, te hoc animo accepturum, quo a me dicuntur. Scit autem Deus, cui nota sunt arcaua conscientiæ meæ, nihil me in hoc sermone malitiose agere, sed, ut existimo accipiendum esse, veri probandi causa, cui uni rei vivere jam diu statuumus, et incredibili sollicitudini, ne mihi errare vobiscum facillimum fuerit, iter autem rectum tenere vobiscum sit, ne durius loquar, difficillimum. Sed præsumo, quod et in hac spe, qua spero, vos viam sapientiæ mecum obtenturos, non me deseret ille, cui sacratus sum, quem dies noctesque iutueri conor; et quoniam propter peccata mea, propterque consuetudinem plagis veterosarum opinionum sauciatum oculum animæ gerens, invalidum me esse cognosco, sæpe rogo cum lacrymis.... Non me ergo deseret, si nihil fingo, si officio ducor, si veritatem amo, si amicitiam diligo, si multum metuo, ne fallaris. Videtur autem Deus pius Sacerdotem nostrum voti compotem fecisse, cum Honoratus hic verosimiliter sit idem cum illo ejusdem nominis Catholico, ad quem S. Augustinus postea episcopus epistolam 120 scripsit, ut Rivius, Tillemontius, aliique probabiliter existimant.*

263 Alterum Opusculum, quod sanctus Presbyter eodem circiter tempore adversus Manichæos edidit, lib. 1 Retractationum cap. 15 recensetur his verbis: Post hunc librum scripsi adhuc presbyter contra Manichæos de Duabus animabus, quarum dicunt unam partem Dei esse, alteram de gente tenebrarum, quam non coudiderit Deus, et quæ sit Deo cœterna; et has ambas animas, unam bonam, alteram malam, in uno homine esse delirant. Istam scilicet malam, propriam carnis esse dicentes, quam carnem etiam dicunt geutis esse tenebrarum: illam vero bonam ex adventitia Dei parte, quæ cum tenebrarum gente conflixerit, atque utramque miscuerit, et omnia quidem bona hominis illi bonæ animæ, omnia vero mala illi malæ animæ tribuunt. *Petagianii postmodum aliquos hujus Opusculi textus in favorem hæresis suæ detorserunt; sed S. Augustinus illos hic et alibi in Retractationibus suis ita explicavit, ut erroribus eorum nequaquam patrocinentur. Porro hæc duo Opuscula referimus ad annum*

pura contra
illos scribentis
intentio:

E

F
Opusculum de
Duabus ani-
mabus,

A *annum Christi 391 vel 392 nondum elapsam, quia Sanctus eadem præmittit publicæ disputationi, quam anno 392 circa finem mensis Augusti cum Fortunato Manichæo instituit, et de qua nunc agemus.*

Disputatio
publica contra
Fortunatum
Manichæum,

264 *Tempus hujus disputationis, quæ a notariis publicis excepta est, in principio authenticæ relationis apud nos tomo 6 Operum pag. 66 sic exprimitur: Quinto Calendas Septembris Arcadio Augusto bis et Rufino viris clarissimis consulibus, habita disputatio adversus Fortunatum Manichæorum presbyterum, in urbe Hipponensium regionum, in Balneis Solii, sub præsentia populi. Post hæc alternatim sequuntur utriusque disputatoris ratiocinationes, in quarum fine Fortunatus pag. 71 fatetur, se dissolvendis adversarii argumentis imparem esse; cui tacenti sanctus Presbyter dixit hæc verba: Et ego novi, te non habere, quid dicas, et me, cum vos audirem, in hac quæstione numquam invenisse, quod dicerem; et inde fuisse admonitum divinitus, ut illum errorem derelinquerem, et ad fidem Catholicam me converterem, vel potius revocarem ipsius indulgentia, qui me huic fallaciæ semper inhærere non sivit. Sed si confiteris non habere te, quod respondeas, omnibus audientibus et recognoscentibus, quoniam fideles sunt, Catholicam fidem si permittunt et volunt, exponam.*

in qua dubium
quoddam ex-
ponitur,

265 *Circa finem hujus responsionis ex ambigua periodo oritur aliqua difficultas; ad quam Benedictini Galli post Tillemontium in Vita Latina S. Augustini lib. 3 cap. 7 num. 3 notarunt sequentia: Sub Actorum finem significari credas, solos fideles baptizatos adfuisse disputationi secundæ. Nihilominus liquet ex Possidio, Manichæos etiam plures, cum in ea Fortunatus obmutuit, præscutes fuisse; vixque aut ne vix quidem credi potest, rem se aliter habuisse. Sed hæc apparens contradictio inter Augustinum et Possidium videtur tolli posse, si conjunctionem quoniam, superius expressam pro conjunctione quod, usurpemus eo sensu, quo apud Matthæum cap. 2 § 16 legitur: Tunc Herodes videns, quoniam illusus esset a magis. In hæc significatione verba Augustini sic explicari possunt, acsi dixisset: Omnibus Catholicis hic præsentibus, ac etiam aliis recognoscentibus, quod fideles sunt in voto, vel Catholici fieri cupiunt, Catholicam fidem, si permittunt et volunt, explicabo. Si omnes, qui hic disputationi aderant, fuissent fideles aut Catholici, cur Augustinus permissionem vel voluntatem illorum requisivisset, ut fidem Catholicam exponeret? Quidquid sit de hac interpretatione nostra, quam pro conjectura dumtaxat accipi volumus, eo modo sanctus Magister in hac narratione cum sancto suo discipulo conciliari potest.*

et in qua ille se
victum fate-
tur, ac non
convertitur

266 *Interim Fortunatus ad incitas redactus, ita demum respondit: Sine præjudicio professionis meæ dixerim; illa, quæ a te opponuntur, cum retractavero meis cum majoribus, si minus responderint interrogationi huic meæ, quæ similiter a te nunc mihi offertur, erit in mea contemplatione (quia et ego animam meam cupio certa fide liberari) venire ad hujus rei inquisitionem, quæ a te mihi offertur, et ostensurum te polliceris. Post hæc Fortunati promissionem sanctus Sacerdos noster Deo gratias egit, et sic illa disputatio finita est. Quis non crederet, hunc Manichæum manifeste convictum postea veritati manus daturum fuisse? Tamen ipse sanctus Do-*

etor lib. 1 Retractationum cap. 16 post multos annos exitum hujus disputationis ita narrat: Eodem tempore presbyterii mei contra Fortunatum quemdam Manichæorum presbyterum disputavi, qui plurimum temporis apud Hipponem vixerat, seduxeratque tam multos, ut propter illos ibi eum delectaret habitare. Quæ disputatio, nobis altercautibus, excepta est a notariis, veluti gesta conficerentur: nam et diem habet et consulem. Hanc in librum memorie mandaudam conferre curavimus. Versatur ibi quæstio, unde sit malum; me asserente, exortum fuisse hominis malum ex libero voluntatis arbitrio; illo autem naturam mali Deo coeternam persuadere moliente. Sed consequenti die tandem confessus est, nihil se adversus nos invenire, quod diceret. Nec sane Catholicus factus est; sed tamen ab Hipponem discessit. Possidius infra in Actis occasionem et successum hujus disputationis iterum magis enucleate referet.

267 *Ne disjungamus eas lucubrationes, quas Sanctus noster adhuc presbyter adversus Manichæos edidit, hoc loco præcedentibus ejusdem materie subjungimus Opuseulum post alia nonnulla conscriptum, quod ipse lib. 1 Retractationum cap. 22 sic recenset: Eodem tempore (nimirum presbyterii) venerunt in ianus meas quædam disputationes Adimanti, qui fuerat Manichæi discipulus, quas conscripsit adversus legem et prophetas, velut contraria eis euangelica et apostolica scripta demonstrare conatus. Huic ergo respondi, verba ejus ponens, cisque reddens responsionem meam. Quod Opus unico volumine conclusi, et in eo quibusdam quæstionibus non semel, sed iterum respondi; quoniam quod primum responderam, perierat, et tunc inventum est, cum jam iterum respondissem. Aliquas sane earumdem quæstionum popularibus ecclesiasticis sermonibus solvi, adhuc etiam quibusdam non respondi; aliqua remanserunt, quæ, rebus aliis magis urgentibus, prætermisæ sunt, cum nullo quoque oblivionis adjuncto. Jam tempus est, ut a Manichæis transeamus ad Donatistas, quos etiam S. Augustinus adhuc presbyter impugnare cepit.*

268 *Sed ad clariorem rerum dicendarum intelligentiam prius sciendum est, quid Donatistæ doerint, et quam sævos erroris sui sectatores habuerint. Hanc notitiam curioso lectori subministrat ipse sanctus Doctor in libro de Hæresibus, ubi num. 69 originem, doctrinam, divisionem, pertinaciam et rabiem eorum describit his verbis: Donatiani vel Donatistæ sunt, qui primum propter Cæcilianum contra suam voluntatem ordinatum ecclesiæ Carthagineusis episcopum schisma fecerunt, objicientes ei crimina non probata, et maxime, quod a traditoribus divinarum Scripturarum fuerit ordinatus. Sed post causam cum eo dictam atque finitam, falsitatis rei deprehensi, pertinaci dissecutione firmata, in hæresim schisma verterunt: tamquam Ecclesia Christi propter crimina Cæciliani, seu vera, seu (quod magis iudicibus apparuit) falsa, de toto terrarum orbe perierit, ubi futura promissa est, atque in Africa Donati parte remanserit, in aliis terrarum partibus quasi contagione communione extincta. Audent etiam rebaptizare Catholicos, ubi se amplius hæreticos esse firmarunt, eum Ecclesiæ Catholicæ universæ placuerit, nec in ipsis hæreticis baptismum commune rescindere.*

269 *Hujus hæresis principem accipimus fuisse Donatum*

AUCTORE
G.C.

Scribit contra
Adimantum
Manichæum.

E

Donatistarum
origo, et
eorum schis-
matis occasio,
F

AUCTORE
G. C.
eorumdem
principes,

Donatum, qui de Numidia veniens, et contra Cæcilianum Christianam dividens plebem, ad-junctis sibi ejusdem factionis episcopis, Majorium apud Carthaginem ordinavit episcopum: eni Majorino Donatus episcopus alius in eadem divisione successit, qui eloquentia sua sic confirmavit hanc hæresim, ut multi existimeut, propter ipsum potius eos Donatistas vocari. Exstant scripta ejus, ubi apparet enim etiam non Catholicam de Trinitate habuisse sententiam; sed quamvis ejusdem substantiæ, minorem tamen Patre Filium, et minorem Filio putasse Spiritum sanctum. Verum in hunc, quem de Trinitate habuit, ejus errorem Donatistarum multitudo intenta non fuit, nec facile in eis quisquam, qui hoc illum sensisse noverit, invenitur. Isti hæretici in urbe Roma Montenses vocantur, quibus hiue ex Africa solent episcopum mittere, aut hiue illuc Afri episcopi eorum pergere, si forte ibi eum ordinare placuisset.

et divisiones:

B 270 Ad hanc hæresim in Africa et illi pertinent, qui appellantur Circumeclliques, genus hominum agreste et famosissimæ audaciæ, non solum in alios immania facinora perpetrando, sed nec sibi eadem insana feritate parcendo: nam per mortes varias maxime præcipitiorum et aquarum et ignium seipsos necare consueverunt; et in istum furorem alios, quos potuerint, ntriusque sexus seducere, aliquando ut occidantur ab aliis, mortem, nisi fecerint, comminantes. Verumtamen plerisque Donatistarum displicent tales, nec eorum communione contaminari se putant, qui Christiano orbi terrarum demerentes objeiciunt ignotorum crimine Afrorum. Multa et inter ipsos facta sunt schismata, et ab iis se de diversis cœtibus alii atque alii separarunt, quorum separationem cetera grandis multitudo non sensit. Sed apud Carthaginem Maximianus contra Primiannum ab ejusdem erroris centum ferme episcopis ordinatus, et a reliquis trecentis decem, eum eis duodecim, qui ordinationi ejus etiam præsentia corporali interfuerunt, atrocissima criminatione damnatus, compulso eos nosse etiam extra ecclesiam dari posse baptismum Christi: nam quosdam ex eis, eum eis, quos extra eorum ecclesiam baptizaverant, in suis honoribus sine ulla in quoquam repetitione baptismatis receperunt; nec eos, ut corrigerent per publicas potestates agere destiterunt, nec eorum criminibus per sui concilii sententiam vehementer exaggeratis, communionem suam econtaminare timuerunt.

illorum multitudine, potentia, odium in Augustinum.

C 271 Ex his facile colligimus, in Africa Donatistas multitudine innumerabiles et feritate terribiles fuisse. Certe Hippone-Regio non diu ante adventum S. Augustini tanta erat illorum violentia vel auctoritas, ut Faustinus eorum in hac urbe episcopus panem Catholicis coqui prohibuerit, sicut ipse sanctus Doctor lib. 2 contra Litteras Petiliani Donatistæ cap. 83 significat hac interrogatione: Nonne apud Hipponem, ubi ego sum, non desunt, qui meminerint, Faustinum vestrum regni sui tempore præcepisse, quoniam Catholicorum, ibi paucitas erat, ut nullus eis panem eoqueret, ita ut cujusdam diaconi nostri furnarius inquilinus domini sui panem incoctum abjecerit, eique nulla exsilio lege damnato, communicationem non solum in civitate Romana (Hippo-Regius hic vocatur civitas Romana, quia juris erat Romanorum) sed etiam in patria sua; nec solum in patria, sed etiam in domo sua negaverit? Quinimo rabies Donatistarum contra sanctum Presbyterum nostrum eo usque progre-

diebatur, ut eum publicæ seductorem animarum ac lupum nominarent, et certam peccatorum omnium veniam promitterent iis suæ partis hominibus, qui Augustinum occidissent, quemadmodum sanctus Possidius in Actis infra dandis num. 18 testabitur.

272 Verum his adversariorum minis non terrebatur intrepidus Catholicæ fidei Vindex, et contra tam multos tamque formidabiles veritatis hostes edidit adhuc tempore sui presbyterii publicum Opusculum, cujus materiam ac methodum lib. 1 Retractationum cap. 20 sic breviter indicat: Volens etiam causam Donatistarum ad ipsius humillimi vulgi et omnino imperitorum atque idiotarum notitiam pervenire, et eorum, quantum fieri posset, per nos inhærere memoriæ, Psalmum, qui eis cantaretur, per Latinas litteras feci; sed usque ad V litteram (tales enim abecedarios appellavit) tres vero ultimas omisi; sed pro eis novissimum quasi epilogum adjuuxi, tamquam eos mater alloqueretur Ecclesia. Hypopsalma etiam, quod responderetur et præmium causæ, quod nihilominus cantaretur, non sunt in ordine litterarum: earum quippe ordo incipit post præmium. Ideo autem non aliquo carminis genere id fieri volui, ne me necessitas metrica ad aliqua verba, quæ vulgo minus sunt usitata, compelleret. Iste Psalmus abecedarius in editione Plantiniana Operum S. Augustini initio tomi septimi pag. 3 impressus est, ad quem annotationes theologorum Lovaniensium post eundem tomm pag. 6 consuli possunt.

273 Sanctus alteram lucubrationem tunc contra Donatistas editam, quæ jam perit, vel adhuc alicubi lalel, eodem lib. 1 Retractationum cap. 21 commemorat his verbis: Librum etiam contra Epistolam Douati, qui partis Donati, secundus post Majorinum episcopus apud Carthaginem fuit, eodem presbyterii mei tempore scripsi; in qua epistola ille agit, ut non nisi in ejus commnionem baptismum Christi esse credatur, cui nos contradicimus. Deinde quasdam opiniones a se in Opere illo traditas corrigit, exponit, aut revocat. Unde omnibus evidenter patet, quanto animi candore S. Augustinus etiam litterarios aut historicos errores suos agnosceret. Eodem circiter tempore ad Maximinum Donatistarum episcopum dedidit Epistolam 203, cujus fragmentum paragrapho præcedente exhibuimus, ut ostenderemus, quantam curam S. Augustinus adhuc presbyter pro diocesi Hipponensi gereret. Tota hæc epistola transcribi mereretur, nisi nimis proluxa foret. Quapropter hic alterum ejusdem fragmentum exhibemus, ut ex eo manifestum fiat, quam humaniter et mansuete Sanctus noster cum Donatistis egerit, eosque ad finem Catholicam amplectendam invitaverit.

274 Itaque pacificus Presbyter pos honorificos amicosque titulos, quos huic Donatistarum episcopo Maximino tribuit, et quorum in exordio rationem reddit, epistolam 203 mox citatam sic prosequitur: Ego cum in ista regione consuetudinem hominum lugendam atque plangendam, qui, cum Christiano nomine gloriuntur, Christianos rebaptizare non dubitant, quibus verbis poteram detestarer, non defuerunt laudatores tui, qui mihi dicerent, te ista non facere. Fateor, primo non credidi. Deinde considerans, posse fieri, ut animam humanam de futura vita cogitantem Dei timor invaleret, ut se a scelere apertissimo temperaret, gratulatus credidi, quod tali proposito ab Ecclesia Catholica nolueris esse unimis

A nimis alienus. Querebam sane occasionem loquendi tecum, ut si fieri posset, ea, quæ parva remanserat, inter nos dissensio tolleretur. Cum ecce aute paucos dies diaconum nostrum Mutugenneusum te rebaptizasse, nuntiatum est. Dolui vehementer et illius miserabilem lapsum, et tuum, frater, inopinatum scelus: novi enim, quæ sit Ecclesia Catholica, gentes sunt hereditas Christi, et possessio Christi termini terræ. Nostis et vos, aut si non nostis, advertite; facillime a volentibus sciri potest. Rebaptizare igitur hæreticum hominem, qui hæc sanctitatis signa perceperit, quæ Christiana tradidit disciplina, omnino peccatum est; rebaptizare autem Catholicum, immanissimum scelus est.

et Maximinum
eorum episcopum

275 Tamen nou adeo credens, quia de te mihi bene persuasum tenebam, Mutugennam ipse perrexi, et cum quidem miserum videre non potui; a parentibus vero ejus audiui, quod vester jam etiam diaconus factus sit. Et tamen tam bene adhuc de tuo corde sentio, ut eum rebaptizatum esse non credam. Quare te, frater dilectissime, per divinitatem et humanitatem Domini nostri Jesu Christi obsecro, ut rescribere mihi digueris, quid gestum sit; et sic rescribere, ut noveris me in ecclesia fratribus nostris epistolam tuam velle recitare. Quod ideo scripsi, ne cum id postea facerem, quod me non sperares facturum, offenderem charitatem tuam, et justam de me apud communes amicos, querelam deponeres. Quid ergo te impediatur ad rescribendum, non video: si enim rebaptizas, nihil est, quod homines de tuo collegio formides, cum id te rescripseris facere, quod te illi facere, etiamsi nolles, juberent. Cum autem id quantis potueris documentis faciendum esse defeuderis, non solum non succensebunt, sed etiam prædicabunt. Si autem non rebaptizas, arripe libertatem Christianam, frater Maxime, arripe, quæso te: non cujusquam hominis in contemplatione Christi aut reprehensionem verearis, aut exhorreas potestatem. Transit honor hujus sæculi, transit ambitio. In futuro Christi judicio nec absidæ gradatæ, nec cathedræ velatæ, nec sauctimonialium occursantium atque cantantium greges adhibebuntur ad defensionem, ubi cœperit accusare conscientia, et conscientiarum arbiter judicare. Quæ hic honorant, ibi onerant; quæ hic relevant, ibi gravant. Ista quæ pro tempore propter Ecclesiæ utilitatem honori nostro exhibentur, defenduntur forte bona conscientia, defendere autem non poterunt malam.

humanissimis
litteris

276 Quod ergo tam pio et tam religioso animo facis, si tamen facis, ut Ecclesiæ Catholice baptismum nou iteres, sed approbes potius tamquam unius verissimæ matris, quæ omnibus gentibus et regenerandis sinum pandit, et regeneratis ubera infundit, tamquam unius possessionis Christi, sese usque ad terræ terminos porrigentis, si hoc vere facis, cur non crumpis in exultantem et liberam vocem? Cur lucernæ tuæ tam utilem splendorem premis sub modio? . . . Clama ergo, recte te facere, si non rebaptizas; et non solum sine trepidatione, sed etiam cum gaudio mihi inde rescribe. Nulla te tuorum consilia, frater, exterrant: si enim hoc eis displicuerit, non sunt digni, qui te habeant. Si autem placuerit, credimus de misericordia Domini, qui timentes sibi displicere et conantes placere numquam deserit, quod inter nos et vos cito pax erit, ne propter honores nostros, de qua sarcina periculosa ratio reddetur, miseræ
Augusti Tomus VI.

plebes credentes in Christum habeant in domibus suis communes eibos, et mensam Christi communem habere non possint. Nonne ingemiscimus, quod vir et uxor, ut fideliter conjungant corpora sua, jurant sibi plerumque per Christum, et ipsius corpus Christi diversa communionem dilaniant? Hoc tantum scandalum, tantus diaboli triumphus, tanta pernicietas animarum, si per tuam modestiam et prudentiam et dilectionem, quam debemus ei, qui pro nobis suum sanguinem fudit, ablata de medio in his regionibus fuerit, quis explicet verbis, quam tibi palmam præparet Dominus, ut ad cetera membra sananda; quæ per totam Africam tabefacta miserabiliter jacent, a te proficiscatur tam imitabiliter jacent, a te proficiscatur tam imitabile medicinæ documentum?

AUCTORE
G. C.

277 Quam vereor; quoniam cor meum videre non potes, ne tibi eum insultatione potius quam eum dilectione loqui videar. Sed certe amplius quid faciam, non inveuo, nisi ut inspiciendum sermonem meum tibi offeram, animum Deo. Tollamus de medio inaniam objecta, quæ a partibus imperitis jactari contra invicem solent; nec ut objicias tempora Macariana, nec ego sævitiam Circumcellionum. Si hoc ad te non pertinet, nec illud ad me. Area Dominica nondum ventilata est, sine paleis esse non potest. Nos oremus atque agamus, quantum possumus, ut frumentum simus. . . . Re agamus, ratione agamus, divinarum Scripturarum auctoritatibus agamus, quieti atque tranquillæ, quantum possumus, petamus, quæramus, pulsemus, ut accipiamus et inveniamus, et aperiatur nobis; ne forte fieri possit, ut adjuvante Domino concordes conatus et orationes nostras tanta deformitas atque impietas Africauarum regionum de nostris terris incipiat aboleri.

invitat ad fidem
Catholicam:

278 Forsam hæc suavi fortique exhortatione Maximinus ille commotus est, ut postea fidem Catholicam amplecteretur: nam Maximinus episcopus Sinitensis ad unitatem Ecclesiæ Catholice ex schismate Donatistarum transiit, ut S. Augustinus Epistola 166 testatur. Holstenius autem aliique probabiliter existimant, hunc eum illo eundem esse. Quidquid sit, hæc specimina sufficientiant ad ostendendum fervorem, quem Sanctus tempore presbyterii sui pro conversione Manichæorum et Donatistarum habuit. Postea per decessum hujus Commentarii prævii breviter afferemus alia certamina, quæ Sanctus ad cathedram Hipponensem jam evectus, eum Manichæis, Donatistis aliisque hæreticis inivit. Interim paragrapho sequente colligemus illa, quæ S. Augustinus adhuc presbyter ad utilitatem Ecclesiæ scripsit aegessit.

qui verosimiliter
est conversus.

§ XX. Reliqua scripta, quæ Sanctus tempore sui presbyteratus edidit, et ex horum postremo orta controversia inter ipsum et S. Hieronymum.

Hippone-Regio generale totius Africae concilium mense Octobri anni 393 celebratum est, sicut editores conciliorum et chronologi consentiunt. In hac synodo S. Augustinus adhuc presbyter de fide et symboto disserere jussus est, et eam dissertationem, rogantibus amicis, postmodum scripto divulgavit, ut ipse lib. 1 Retractionum

Disputatio
Sancti de Fide
et Symboto:

AUCTORE
G. C.

* *al. habebant*

cap. 17 testatur hoc modo : Per idem tempus eor-
am episcopis hoc mihi iubentibus, qui plena-
rium totius Africae concilium Hippone-Regio age-
bant *, de fide et symbolo presbyter disputavi :
quam disputationem, nonnullis eorum, qui nos
familiarius diligebant, studiosissime iustantibus,
in librum contuli, in quo de rebus ipsis ita dis-
seritur, ut tamen non fiat verborum illa contex-
tio, quae teneuda memoriter competentibus tra-
ditur. *Alias ejusdem fere temporis lucubrationes
collocabimus eo ordine, quo sanctus Doctor illas
in libris Retractationum recenset.*

Opusculum
imperfectum
de Genesi ad
litteram :

279 Itaque lib. 1, cap. 18 aliquod Opus im-
perfectum memorat his verbis : Cum de Geusi
duos libros contra Manichaeos condidissem, quo-
niam secundum allegoricam expositionem Scriptu-
rae verba tractaveram, non ausus naturalium re-
rum tanta secreta ad litteram exponere, hoc est,
quemadmodum possent secundum historicam pro-
prietatem, quae ibi dicta sunt, accipi; volui ex-
perire in hoc quoque negotiosissimo ac difficillimo
Opere, quid valerem; sed in Scripturis expone-
dis tyrocinium meum sub tanta sarcinae mole sue-
cubuit : et nondum perfecto uno libro, ab eo,
quem sustinere non poteram, labore conquievi.
Sed in hoc Opere cum mea Opuscula retractarem,
iste ipse, ut erat imperfectus, venit in manus,
quem neque edideram, et abolere decreveram,
quoniam scripsi postea XII libros, quorum titu-
lus est : DE GENESI AD LITTERAM. In quibus
quamvis multa quaesita potius quam inventa vi-
deantur, tamen eis iste nullo modo est compa-
raudus. Verum et huic posteaquam retractavi,
manere volui, ut esset index, quantum existimo,
non inutilis rudimentorum meorum in evulean-
dis atque scrutandis divinis Eloquiis, ejusque ti-
tulum esse volui DE GENESI AD LITTERAM IMPER-
FECTUS.

alia in sacram
Scripturam

280 Sanctus eodem lib. 1 Retractationum cap.
19 testatur, sese per idem tempus de sermone
Domini in monte secundum Matthaeum duo vo-
lumina scripsisse. Tribus sequentibus ejusdem li-
bri capitibus enumerat Opuscula sua, quae tunc
adversus Donatistas et Adimantum Manichaeum
vulgavit, et quorum paragrapho praecedente me-
minimus. His ibidem subjungit tres commenta-
rios in Epistolas Apostoli Pauli, ejus occasionem
cap. 23 refert hoc modo : Cum presbyter adhuc
essem, contigit, ut apud Carthaginem inter nos,
qui simul eramus, ad Romanos Apostoli Epistola
legeretur, et quaedam interrogabar a fratribus;
quibus cum, sicut poteram, responderem, vo-
luerunt scribi potius, quae dicebam, quam sine
litteris fundi : ubi cum eis obtemperarem, liber
unus accessit Opusculis meis. *Ex hoc libro Semi-
Petagiani adducebant opinioni suae patrocinium.
Sed Augustinus lib. 1 de Praedestinatione Sancto-
rum cap. 3 et sequenti candidè errorem suum
agnoscit, priorem sententiam mutat, et illos er-
rantes prioris opinionis suae sectatores ad exem-
plum suum imitandum invitat.*

Opuscula :

281 Lib. 1 Retractationum cap. 24 sic aliud
ejusdem fere generis Opusculum commemorat :
Post huic librum exposui ejusdem Apostoli Epi-
stolam ad Galatas, non carptim, id est, aliqua
praetermittens, sed continuaveram et totam. Hanc
autem expositionem uno volumine comprehendi.
*Sed sanctus Interpres hanc explicationis metho-
dum tenere non potuit in altero sacrae Scripturae
commentario, quem ibidem cap. 25 recenset his
verbis : Epistolae quoque ad Romanos, sicut ad
Galatas, expositionem susceperam. Sed hujus O-*

peris, si perficeretur, plures libri erant futuri; D
quorum unum in sola disputatione ipsius saluta-
tionis absolvi, ab initio scilicet usque ad illud,
ubi ait : " Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro
" et Domino Jesu Christo ". Factum est quippe,
ut immoraremur, cum vellemus solvere inciden-
tem sermoni nostro difficillimam quaestionem de
peccato in Spiritum sanctum, quod non remitta-
tur neque in hoc seculo, neque in futuro. Sed
deinde alia volumina cessavi adjungere exponen-
do Epistolam totam, ipsius Operis magnitudine
ac labore deterritus, et in alia faciliora deflexus
sum. Ita factum est, ut librum, quem feceram
primum, relinquere solum, cujus esse titulum
volui, EPISTOLAE AD ROMANOS INCHOATE EXPO-
SITIO.

282 Miramur, ibidem cap. 26 librum de Octo-
ginta tribus quaestionibus collocari inter Opera,
quae S. Augustinus adhuc presbyter scripsit : num
sanctus Doctor ibi testatur, illas quaestiones a se
dictatas fuisse primo tempore conversionis suae,
postquam in Africam rediit, quas postea jam epi-
scopus ordinatim colligi et in unum librum redi-
gijusserit. Forsan eas presbyter recognovit, epi-
scopus postea vulgavit, et ideo tempore presbyte-
ratus ejus recensentur. At quaecumque sit hujus
ordinis causa, nos illas § 13 retulimus ad seces-
sum Tagastensem, cui originem suam debent.
Sic etiam superius § 9 recensuimus Opus de Libe-
ro arbitrio, quod Sanctus Romae adhuc laicus in-
choavit, etiamsi illud in Africa jam presbyter
absolverit. Nihil hic annotare voluimus circa pri-
vatas epistolas, quas Sanctus tempore sui presby-
teratus ad Paulinum aliosque dedit, ne Commen-
tarius noster praevius nimium excreseat.

quando scri-
ptus liber 85
Quaestionum.

283 Denique Sanctus lib. 1 Retractationum
cap. 27 postremum Opus a se presbytero composi-
tum indicat, et ab altero similis materiae distin-
guat his verbis : Item de Mendacio scripsi librum,
qui etsi cum aliquo labore intelligitur, habet ta-
men non inutilem ingenii et mentis exercitatio-
nem, magisque moribus ad veriloquium diligen-
dum proficit. Hunc quoque auferre statueram de
Opusculis meis, quia et obscurus et aufractuo-
sus, et omnino molestus mihi videbatur; propter
quod eum nec edideram. Deinde cum postea scri-
pisssem alterum, cujus titulus est CONTRA MEN-
DACIUM, multo magis istum non esse decreve-
ram, et jusssem, sed non est factum. Itaque in
ista retractatione Opusculorum meorum, cum
eum incolumem reperissem, etiam ipsum retra-
ctatum manere praecipui; maxime quia in eo non-
nulla sunt necessaria, quae in illo altero non sunt.
Propterea vero illius inscriptio est CONTRA MEN-
DACIUM; istius autem DE MENDACIO : quoniam
per illum totum oppugnatio est aperta mendacii;
istius autem magna pars in inquisitionis disputa-
tione versatur. Ad eundem tamen finem uterque
dirigitur. *Utrumque illud Opus in editione Plan-
tiniana sub initio tomi quarti typis excusum est.*

Scribit de
Mendacio, et
contra Mendacium,

284 In epitogo prioris hujus opusculi de Men-
dacio contrariam quorundam sententiam redar-
guit his verbis : Quisquis autem esse aliquod ge-
nus mendacii, quod peccatum non sit, putave-
rit, decipiet se ipsum turpiter, cum honestum se
deceptorem arbitratur aliorum. Tanta porro cae-
citas hominum animos occupavit, ut eis parum
sit, si dicamus quaedam mendacia non esse pec-
cata, nisi etiam in quibusdam peccatum dicant
esse, si mendacium recusemus; eoque perducti
sunt defendendo mendacium, ut etiam primo il-
lo genere, quod est omnium secleratissimum, di-
cant

in quo tacite
reprehendit S.
Hieronymum,

A eant usum fuisse apostolum Paulum : nam in Epistola ad Galatas, quæ utique sicut ceteræ ad doctrinam religionis pietatisque cōscripta est, illo loco dicunt esse mentitum, ubi ait de Petro et Barnaba : Cum vidissem quia non recte ingrediuntur ad veritatem Euangelii. Cum enim volunt Petrum ab errore, atque ab illa, in quam iuciderat; viæ pravitate defendere, ipsam religionis viam, in qua salus est omnibus, confracta et comminuta Scripturarum auctoritate, conantur evertere. In quo non vident, non solum mendacii crimeu, sed etiam perjurii, se obijcere Apostolo in ipsa doctriua pietatis, hoc est, in Epistola, in qua prædicat Euangelium; ibi quippe ait, priusquam ista narraret : " Quæ autem scribo vobis, cece coram Deo, quia non mentior "

qui docuerat
Petro Paulum restitisse

B 285 *Hic lætito nomine* S. Augustinus reprehendit Hieronymum, qui in *Commentario Epistolæ S. Pauli ad Galatas jam scripsit sequentia* : Ex eo quod Petrus, autem quidam de Jerusalem Antiochiam venirent, edebat cum gentibus, ostenditur non eum oblitum fuisse præcepti; nullum hominem communem et immundum dicere; sed quia propter eos, qui adhuc Legem observandam putabant, paululum se a convictu subtraxerat gentium; ita ut etiam ceteri, qui ex Judæis erant, similiter facerent; et Barnabas, qui cum Paulo in gentibus Euangelium prædicabat, hoc facere cogere, hi qui Antiochiæ crediderant ex gentibus, nec fuerant circumcisi, compellebantur ad Legis onera transcendere; non intelligentes dispensationem Petri, qua Judæos salvari cuperet, sed putantes ita se Euangelii habere rationem. Cum itaque vidisset Apostolus Paulus periclitari gratiam Christi, nova bellator ejus usus est arte pugnandi, ut dispensationem Petri, qua Judæos salvari cupiebat, nova ipse contradictionis dispensatione corrigeret, et resisteret ei in faciem, non arguens propositum, sed quasi in publico contradicens, ut ex eo quod Paulus eum arguens resistebat, hi qui crediderant ex gentibus; servarentur.

ex quadam simulatione,

C 286 Quod si putat aliquis, vere Paulum Petro Apostolo restitisse, et pro veritate Euangelii intrepide fecisse injuriam præcessori, non ei stabit illud, quod et ipse Paulus Judæis Judæus factus est, ut Judæos lucrifaceret, et ejusdem simulationis tenebitur reus, quando caput totondit in Cenchris et facto calvitio oblationem obtulit in Jerusalem; et Timotheum circumcidit, et nudipedalia exercuit, quæ utique manifestissime de cæremoniis Judæorum sunt. Si itaque ipse, qui ad prædicationem gentium missus erat, non putavit abs re dicere : Sine offeudiculo estote Judæis et Ecclesiæ Dei; quomodo et ego omnibus per omnia placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salventur; et fecit aliqua, quæ contraria essent Euangelii libertati, ne scandalizaret Judæos; qua auctoritate, qua fronte audet hoc in Petro reprehendere, qui circumcisionis Apostolus erat, quod ipse Apostolus gentium arguitur commisisse? Sed, ut autem jam diximus, restitit secundum faciem publicam Petro et ceteris, ut hypocrisis observandæ legis, quæ nocebat eis, qui ex gentibus crediderant, correptionis hypocrisi emendaretur, et uterque populus salvus fieret; dum et qui circumcisionem landant, Petrum sequuntur; et qui circumcidi nolunt, Pauli prædicant libertatem. Quod autem ait, REPREHENSIBILIS ERAT, propterea medie temperavit, ut intelligamus, non tam a Pan-

lo cum fuisse reprehensibilem, quam his fratribus, cum quibus autem edens, se ab eis postea separabat. *Deinde S. Hieronymus variis exemplis ostendere nititur, hanc reprehensionem ex condito utriusque Apostoli propter alios simulatam ac licitam fuisse.*

287 *Sed hæc opinio nequaquam placet* Augustino, qui adhuc presbyter Hieronymo inscripsit *Epistolam octavam, in qua cap. 3 sic eum alloquitur* : Legi etiam quædam scripta, quæ tua dicerentur, in epistolas Apostoli Pauli, quarum ad Galatas cum enodare velles, venit in manus locus ille, quo Apostolus Petrus a perniciose simulatione revocatur; dictumque ibi patrocinium mendacii suseptum esse vel abs te tali viro, vel a quopiam, (si alius illa scripsit) fateor, non mediocriter doleo, donec refellantur, si forte refelli possunt ea, quæ me movent: mihi enim videtur exitiosissime credi, aliquid in Libris sanctis esse mendacium, id est, eos homines, per quos nobis illa Scriptura ministrata est atque cōscripta, aliquid in libris suis fuisse mentitos... : admissio enim semel in tantum auctoritatis fastigium officioso aliquo mendacio, nulla illorum Librorum particula remanebit, quæ non, ut cuique videbitur, vel ad mores difficilis, vel ad fidem incredibilis; eadem peruciosissima regula ad mentientis auctoris consilium officiumque referatur. *Deinde Sanctus noster pluribus ibidem rationibus hoc argumentum suum urget, et in epistola sequente rursus repetit.*

288 *At Hieronymus in Epistola inter Augustinianas undecima remittit* Augustinum ad præfationem sui *Commentarii in Epistolam ad Galatas, ubi veteres ejusdem sententiæ defensores assignaverat; et caput tertium istius Epistolæ undecimæ concludit his verbis* : Ego, imo alii ante me exposuerunt causam, quam putaverant, non officiosum mendacium defendentes, sicut tu scribis, sed docutes honestam dispensationem, ut et Apostolorum prudentiam demonstrarent, et blasphemantis Porphyrii imprudentiam coercerent, qui Petrum et Paulum puerili dicit inter se pugnasce certamine; imo exarsisse Paulum in invidiam virtutum Petri, et ea scripsisse jactanter, quæ vel non fecerit, vel, si fecerit, procaciter fecerit, id in alio reprehendens, quod ipse commiserit. Interpretati sunt illi, ut potuerunt. Tu quomodo locum istum edisseres, utique meliora dicturus, qui veterum sententiam reprobasti. *Igitur occasione Opusculi de Mendacio et ex litteris hæc de re ultro citroque scriptis inter hos duos sanctos doctissimosque viros orta est illa controversia, quæ paulatim ferventius agitari coepit : Hieronymus enim postea duas acriores epistolas ad Augustinum dedit, quæ inter Augustinianas numero VIII et XIV legi possunt.*

289 *Attamen Sanctus noster his litteris expostulatoriis epistolam decimam quintam reddidit, ubi cap. 2 subiratam Hieronymum placavit hac mansueta responsione* : Restat igitur, ut lædere me rescribendo disponeres, si certo documento meas esse illas litteras nosceres. Atque ita, quia non credo, quod injuste me lædendum putares, superest, ut agnoscam peccatum meum, quod prior te illis litteris læserim, quas meas esse negare non possum. Cur itaque conor contra fluminis tractum, ac non potius veniam peto? Obsecro te ergo per mansuetudinem Christi, ut, si læsi te, dimittas mihi, ne me vicissim lædendo malum pro malo reddas. Lædes autem me, si mihi tacueris errorem meum, quem forte inveueris

AUCTORE
G. C.

putabatque
Hieronymum
mendacii officiosi patrum :

respondet Augustino Hieronymus subiratus,

quem ille leni responsione mitigat,

AUCTORE
G. C.

in factis vel dictis meis : nam si ea in me reprehenderis, quæ reprehendenda non sunt, te lædis magis quam me ; quod absit a moribus et sancto proposito tuo, ut hoc facias voluntate lædendi, culpans in me aliquid dente maledico, quod mente veridica esse se non culpandum. Ac per hoc aut benevolo corde arguas, etiamsi caret delicto, quem arguendum putas ; aut pateruo affectu mulceas, quem adicere nequeas : potest enim fieri, ut tibi aliud videatur, quam veritatis habet ; dum tamen abs te aliud non fiat, quam charitas habet : nam et ego amicissimam reprehensionem gratissime accipiam, etiamsi reprehendi non meruit, quod recte defendi potest ; aut agnoscam simul et benevolentiam tuam et culpam meam, et quantum Dominus donat, in alio gratus, in alio emendatus inveniatur. *Præterea Sanctus noster epistola decima nona fusius Hieronymo respondit, ejusque sententiam de reprehendo Petro suaviter ac fortiter iterum refutavit.*

ita ut amicitia
illorum hinc
aucta,

290 *Sic ea disceptatio sopita est inter illustres istos Ecclesiæ Doctores, et hæc amantium rixa videtur amoris redintegratio fuisse, quemadmodum colligimus ex epistola vigesima quinta, quæ postmodum sanctus Hieronymus Augustinum laudat his verbis :* Omni quidem tempore beatitudinem tuam eo, quo decet, honore veneratus sum, et habitantem in te dilexi Dominum Salvatorem ; sed nunc, si fieri potest, cumulo aliquid addimus, et pleua complemus, ut absque tui nominis mentione ne unam quidem horam præterire patiamur, qui contra flantes ventos ardore fidei perstitisti, maluistique, quantum in te fuit, solus liberari de Sodomis, quam cum pereuntibus commorari. Scit, quid dicam, prudentia vestra. Maeste virtute ; in orbe celebraris ; Catholici te conditorem antiquæ rursus fidei venerantur atque suspiciunt ; et quod signum majoris gloriæ est, omnes heretici detestantur ; et me pari persequuntur odio, ut, quos gladio nequeunt, voto interficiant. Incolumem et mei memorem te Christi Domini clementia tucatur, domine venerande, et beatissime papa.

et Hieronymus
videtur in
Augustini sen-
tentiam tran-
sivisse :

291 *Imo non dubitamus, quin Hieronymus in hac materia sententiam S. Augustini tandem amplexus fuerit, eum postea in Dialogo adversus Pelagianos lib. I, cap. 8 sub nomine Critobuli scribat sequentia :* Apostolus (nimirum Paulus) dicit de Petro, quod non recto pede inceserit in Evangelii veritate, et in tantum reprehensibilis fuerit ; ut et Barnabas adductus sit in eandem simulationem. Quis indignabitur, id sibi denegari, quod princeps Apostolorum non habuit ? *Hæc prioris sententiæ mutatio confirmatur ex ipso S. Augustino, qui Oceano hanc veterem controversiam renovare cupienti in epistola 260 post alia sic respondet :* Sed quid hinc diutius ? eum de hac quæstione inter nos ego et prædictus venerabilis frater Hieronymus satis litteris egerimus ; et in hoc Opere recentissimo, quod sub nomine Critobuli adversus Pelagium modo edidit, eandem de ista re gesta dictisque Apostolicis sententiam tenuit, quam beatissimi Cypriani etiam nos secuti sumus.

quomodo ali-
qui explicant
locum de Cep-
pha reprehensio-
no.

292 *Ad evitandas difficultates, quæ ex hac opinione objiciuntur, antiqui quidam scriptores asseruerunt, quod Cephas ille reprehensus, non fuerit Apostolus Petrus, sed alius ab ipso diversus, ut in supra citato Commentario Epistolæ ad Galatas Hieronymus tradit his verbis :* Sunt, qui Cephan, cui hic in faciem Paulus restitisse se scribit, non putent Apostolum Petrum, sed

alium de septuaginta discipulis isto vocabulo nuncupatum ; et dicunt nequaquam Petrum a convictu gentium se potuisse subtrahere, qui et centurionem Cornelium baptizarat ; . . maxime cum Lucas scriptor historiæ nullam hujus dissensionis faciat mentionem ; nec dicat, umquam Petrum Antiochiæ fuisse cum Paulo ; et locum dari Porphyrio blasphemanti, si aut Petrus errasse, aut Paulus procaciter Apostolorum principem confutasse credatur. *Quamvis S. Hieronymus ibidem mox refellat hanc antiquam sententiam, tamen Harduinus noster atque recentiores eum secuti, rursus illam suscitaverunt, et non contemnendis argumentis hactenus defendunt. Cum non sit hic instituti nostri probabilior ex istis opinionibus tueri, theologis et sacræ Scripturæ interpretibus ulterius indagandam relinquimus illam controversiam, de qua interim Historia Apostolica, quam Antonius Sandinus anno 1731 Patavii edidit, et Gerardus Casteel in Controversiis ecclesiasticis-historicis, Colonia Agrippinæ anno 1734 impressis controversia XIII, consuli possunt. Nunc ab his eruditis utilibusque Sancti nostri scriptis transimus ad egregium ejusdem facinus, quod adhuc tempore presbyterii sui patravit.*

§ XXI. Hippone-Regio sacrilegus mos epulandi in templo, qui festis quorundam Sanctorum diebus sub larva pietatis servari solebat, exhortatione Sancti nostri sublatus.

Turpis Afrorum mos erat, ut sub falsa specie religionis in cæmeteriis Martyrum, seu venerandis Sanctorum templis vinolenta convivia instituerent, eoque modo annuam illorum festivitatem colerent, aut verius profanarent. Sanctus Presbyter noster hanc sacrilegam consuetudinem ægerrime ferebat, et propterea anno Christi 392 ad Aurelium Carthaginensem episcopum recenter electum scripserat epistolam sexagesimam quartam Plantiniana editionis, in qua ipsum graviter exhortatus est, ut auctoritate conciliorum et prævio ecclesiæ suæ Carthaginensis exemplo hunc abusum ex Africa fortiter simulque suaviter eliminaret. Nobis ignotum est, an Aurelius Carthaginensis antistes id executioni mandare potuerit, quamvis apud Labbeum nostrum tomo 2 Conciliorum col. 1069 inter canones ecclesiæ Africanæ, proeurante verosimiliter Augustino, sequens ordine quadragesimus secundus exprimat hunc modum : Ut nulli episcopi vel clerici in ecclesia conviventur, nisi forte transeuntes hospitiorum necessitate illic reficiant ; populi etiam ab hujusmodi conviviis, quantum fieri potest, prohibeantur. *At certe Sanctus noster Hippone-Regio hunc canonem observari jussit, et illam sædam convivendi in ecclesia consuetudinem penitus abolevit, ut discimus ex Epistola vigesima nona novissimæ editionis Parisiensis, quam S. Augustinus adhuc presbyter Atypio jam episcopo Tagastensi scripsit, et quam PP. Benedictini Gatti non ita pridem in Ms. codice Cisterciensium repererunt.*

Cum in ecclesiis Africanis vinolenta celebrarentur convivia,

F

294 *Quamvis hæc epistola sit longior, et laudati PP. Benedictini in Vita S. Augustini lib. 3, cap. 11 materiam illius redegerint in compendium, quod inde facilius hic excerpti posset, tamen*

Sanctus adhuc presbyter contra abusum illum

A *men hanc rem præclare gestam referre malumus ex ipso sancto Presbytero nostro, et propterea prolixiorum ejus narrationem hoc loco transcribere non gravabimur. Atypius anno Christi 395 versabatur in urbe Hipponensi, quando imminabat annua S. Leontii quondam Hipponensis episcopi festività, quam cives solito conviviorum apparatu celebrare decreverant. Sed presul ille sciens firmum Presbyteri nostri propositum, pro fausto rei successu preces effuderat, et forsitan ob urgentia diocesis suæ negotia ante abusum illum sublatum inde discesserat, ut colligimus ex initio memoratæ epistolæ, quam Sanctus noster ita continet: Cum post profectioem tuam nobis nuntiatum esset, tumultuari homines, et dicere se ferre non posse, ut illa solemnitas prohiberetur, quam lætitiâ nominantes, vinolentiæ nomen frustra conantur abscondere, sicut etiam, te præsentem, jamjam nuntiabat; opportune vobis accidit occulta ordinatione omnipotentis Dei, ut quarta feria illud in Euangelio capitulum consequenter tractaretur:*

B *"Nolite dare Sanctum canibus, neque projeceritis margaritas vestras ante porcos".* Tractatum est ergo de canibus et de porcis, ita ut et perniciosa latratu adversus Dei præcepta rixantes, et voluptatum carnalium sordibus dediti erubescere cogentur; conclusumque ita, ut viderent, quam esset nefarium, intra ecclesiæ parietes id agere nomine religionis, quod in suis domibus si agere perseverarent, a Sancto et Margaritis ecclesiasticis eos arceri oporteret.

vehementer in-
vecutus,

295 Sed hæc quamvis grate accepta fuerint, tamen quia pauci convenerant, non erat satisfactum tanto negotio. Iste autem sermo cum ab eis, qui aderant, pro cuiusque facultate ac studio foris ventilaretur, multos habuit contradictores. Postea vero quam dies Quadragesimæ illuxisset, et frequens multitudo ad horam tractationis occurrit, lectum est istud in Euangelio, ubi Dominus de templo expulsis venditoribus animalium, et eversis mensis nummulariorum, dixit, domum Patris sui pro domo orationum, speluncam latronum esse factam. Quod capitulum, cum eos inteutos proposita vinolentiæ questione feci, et ipse quoque recitavi; adjunxique disputationem, qua ostenderem, quanto commotius et vehementius Dominus noster ebriosa convivia, quæ ubique sunt turpia, de templo expelleret, unde sic expulsi concessa commercia, cum ea venderentur, quæ sacrificiis illo tempore licitis essent necessaria; quærens ab eis, quibus similiorum putaret speluncam latronum necessaria videntibus, an immoderate bibentibus. Et quoniam mihi præparatæ lectiones suggerendæ tenebantur, adjuuxi deinde, ipsum adhuc carnalem populum Judæorum in illo templo, ubi nondum Corpus et Sanguis Domini offerebatur, non solum vinolenta, sed nec sobria quidem umquam celebrasse convivia; nec eos publice religionis nomine inebriatos inveniri in historia, nisi cum festa fabricato idolo exsolvent: quæ cum dicerem, codicem etiam accepi, et recitavi totum illum locum. Addidi etiam cum dolore, quo potui, quoniam Apostolus ait, ad discernendum populum Christianum a duritie Judæorum, epistolam suam, non in tabulis lapideis scriptam, sed in tabulis cordis carnalibus, cum Moyses famulus Dei, propter illos principes, binas lapideas tabulas confregisset, quomodo non possumus istorum corda confringere, qui homines novi Testamenti, Sanctorum diebus celebrandis ea velleit solenniter exhibere, quæ populus veteris Testa-

menti et semel, et idolo celebravit.

296 Tunc reddito Exodi codice, crimen ebrietatis, quantum tempus sinebat, exaggeratus sumpsit apostolum Paulum, et inter quæ peccata posita esset, ostendi, legens illum locum: "Si quis frater nomiuetur aut fornicator, aut idolis serviens, aut avarus, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum hujusmodi nec eibum sumere"; ingemiscendo admonens, cum quanto periculo convivarentur cum eis, qui vel in domibus inebriarentur. Legi etiam illud, quod non longo intervallo sequitur: "Nolite errare; neque fornicatores, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque raptores regnum Dei possidebunt. Et hæc quidem fuistis; sed abluti estis, sed justificati estis in nomine Domini Jesu Christi et Spiritu Dei vestri". Quibus lectis, dixi, ut considerarent, quomodo possent fideles audire, sed abluti estis, qui adhuc talis concupiscentiæ sordes, contra quas clauditur regnum cælorum, in corde suo, id est, in interiore Dei templo esse patiuntur. Inde ventum est ad illud capitulum: "Convenientibus ergo vobis in unum, non est Dominicam cœnam celebrare; unusquisque enim propriam cœnam præsumit in manducando; et alius quidem esurit, alius ebrius est manducando et bibendo. An ecclesiam Dei contemnitis?" Quo recitato, diligentius commendavi, ne honesta quidem et sobria convivia debere in ecclesia celebrari, quandoquidem Apostolus non dixerit: Numquid domos non habetis ad inebriandos vos, ut quasi tantummodo iucubriari in ecclesia non liceat; sed, Ad manducandum et bibendum, quod potest honeste fieri, sed præter ecclesiam, ab eis, qui domos habent, ubi alimentis necessariis refici possint: tamen vos ad has angustias corruptorum et diffidentium morum esse perductos, ut iis nondum modesta convivia, sed saltem domesticum regnum ebrietatis optemus.

297 Commemoravi etiam Euangelii capitulum, quod pridem tractaveram, ubi de pseudo-prophetis dictum est: "Ex fructibus eorum cognoscetis eos". Deinde in memoriam revocavi fructus eo loco non appellatos, nisi opera. Tum quæsi, inter quos fructus nominata esset ebrietas, et recitavi illud ad Galatas: "Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, idolorum servitus, veneficia, inimicitiae, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, invidiæ, ebrietates, commessiones, et his similia; quæ prædico vobis, sicut prædixi; quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt". Post quæ verba interrogavi, quomodo de fructu ebrietatis agnoscerentur Christiani, quos de fructibus agnosci Dominus jussit. Adjuuxi etiam legendum, quod sequitur: "Fructus autem Spiritus est caritas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia". Eaque ut considerarent, quam esset pudendum atque plangendum, quod de illis fructibus carnis non solum privatim vivere, sed etiam honorem ecclesiæ deferre cuperent, et si potestas daretur, totum tam magnæ basilicæ spatium turbis epulantium ebriorumque complerent: de spiritualibus autem fructibus, ad quos et divinarum Scripturarum auctoritatem et nostris gemitibus invitarentur,

AUCTORE
G. C.
demonstrata-
que ex Scri-
pturis

E

rei turpitudi-
ne, anima-
rumque ex illa
periculo,
F

AUCTORE
G. C.

fletu aliorum
et suo finem
orationi impo-
nit :

tur, nolunt adferre Deo munera, et his potissimum celebrare festa Sanctorum.

298 Quibus peractis, codicem reddidi, et imparata oratione, quantum valui, et quantum me ipsum periculum urgebat, et vires administrare Dominus dignabatur, constitui eis ante oculos commune periculorum et ipsorum, qui nobis commissi essent, et nostrum, qui de illis rationem reddituri essemus pastorum Principi, per cuius humilitatem, insignes contumelias, alapas, et sputa in faciem, et palmas, et spineam coronam, et crucem ac sanguinem obsecravi, ut si se ipsi aliquid offendissent, vel nostri misererentur, et cogitarent venerabilis senis Valerii circa me ineffabilem caritatem, qui mihi tractandi verba veritatis tam periculosum onus non dubitarit propter eos imponere, eisque sæpe dixerit, quod orationes ejus exaudite essent de nostro adventu; quos non utique ad communem mortem vel spectaculum mortis illorum, sed ad communem conatum in æternam vitam ad se venisse lætatus est. Postremo etiam dixi, certum esse me, et fidere in eum, qui mentiri nescit, qui per os Prophetæ sui pollicitus est de Domino nostro Jesu Christo dicens: " Si reliquerint filii ejus legem meam " et in præceptis meis non ambulaverint; si justificationes meas profanaverint, visitabo in virga facinora eorum, et in flagellis delicta eorum; misericordiam autem meam non auferam. " In eum ergo me fidere, quod si hæc tanta, quæ sibi essent lecta et dicta, contemnerent, visitaturus esset in virga et flagello, nec eos permissurus cum hoc mundo damnari. In qua couquestione sic actum, ut pro uegotii atque periculi magnitudine tutor et gubernator noster aui-mos facultatemque præbebat. Non ego illorum lacrymas meis lacrymis movi; sed cum talia dicerentur, fateor, eorum fletu præventus, meum abstinere non potui. Et cum jam pariter flevissemus, plenissima spe correctionis illorum, finis sermonis mei factus est.

cum tamen
aliqui adhuc
obmurmura-
rent,

299 Postridie vero cum illuxisset dies, qui solebant fauces ventresque se parare, nuntiatur mihi, nonnullos eorum etiam, qui sermoui aderant, nondum a murmuratione cessasse, tantumque in eis valere vim pessimæ consuetudinis, ut ejus tantum voce uterentur et dicerent: " Quare " modo; non enim, autem qui hæc non prohibuerunt, Christiani non erant? " Quo audito, quas majores commovendi eos machinas præpararem, omnino uesciebam; dispouebam tamen, si perseverandum putarent, lecto illo loco de propheta Ezechiele, " Explorator absolvitur, " si periculum denuntiaverit, etiamsi illi, quibus denuntiatur, cavere noluerint; vestimenta mea excutere atque discedere. Tum vero Dominus ostendit, quod nos non deserat, et quibus modis, in se ut præsumamus, hortetur: namque autem horam, qua exhedram ascenderemus, ingressi sunt ad me iidem ipsi, quos audieram de oppugnatione vetustæ consuetudinis fuisse couquestos; quos blande acceptos paucis verbis in sententiam sauam transtuli; atque ubi ventum est ad tempus disputationis, omissa lectione, quam præparaveram, quia uccessaria jam non videbatur, de hac ipsa quæstione pauca disserui, nihil nos nec brevius nec verius posse adferre adversus eos, qui dicunt, QUARE MODO, nisi et nos dicamus VEL MODO.

prudenti ora-
tione eos pla-
cat,

300 Verumtamen ne illi, qui ante nos tam manifesta imperitæ multitudinis crimina vel permiserunt, vel prohibere non sunt ausi, aliqua a

nobis affici contumelia viderentur, exposui eis, D qua necessitate ista in Ecclesia viderentur exorta: scilicet post persecutiones tam multas tamque vehementes, cum, facta pace, turbæ gentilium in Christianum nomen venire cupientes, hoc impedirentur, quod dies festos cum idolis suis solerent in abundantia epularum et ebrietate consumere, nec facile ab his perniciosissimis et tam vetustissimis voluptatibus se possent abstinere, visum fuisse majoribus nostris, ut huic infirmitatis parti interim parceretur, diesque festos post eos, quos reliquebant, alios in honorem sanctorum Martyrum vel non simili sacrilegio, quamvis simili luxu, celebrarentur; jam Christi nomine conligatis, et tantæ auctoritatis jugo subditis salutaria sobrietatis præcepta traderentur, quibus jam propter præcipientis honorem ac timorem resistere non valerent: quocirca jam tempus esse, ut qui non se audent negare Christianos, secundum Christi voluntatem vivere incipiant, ut ea, quæ, ut essent Christiani, concessa sunt, cum Christiani sunt, respuantur.

301 Deinde hortatus sum, ut transmarinarum ecclesiarum, in quibus partim ista recepta numquam sunt, partim jam per bonos rectores, populo obtemperante, correctæ, imitatores esse vellemus. Et quoniam de basilica beati apostoli Petri, quotidianæ vinolentiæ proferebantur exempla; dixi primo audisse vos sæpe, esse prohibitum; sed quod remotus sit locus ab episcopi conversatione, et in tanta civitate magna sit casualium multitudo, peregrinorum præsertim, qui novi subinde veniunt, tanto violentius quanto inscius illam consuetudinem retinentibus, tam immanem pestem nondum compesci sedarique potuisse. Verumtamen vos, si Petrum apostolum honorarem, debere præcepta ejus audire, et multo devotius Epistolam, in qua voluntas ejus apparet, quam basilicam, in qua non apparet, intueri; statimque accepto codice, recitavi, ubi ait: " Christo enim passo pro nobis per carnem, " et vos eadem cogitatione armamini, quia qui " passus est carne, desiit a carne, ut jam non " hominum desideriis, sed voluntate Dei reli- " quum tempus in carne vivat. Sufficit enim vo- " bis præteritum tempus voluntate hominum " perfecisse ambulantes in libidinibus, desideriis, F " ebrietate, commensationibus et nefandis idolorum servitutibus ". Quibus gestis, cum omnes uno animo in bonam voluntatem ire, contempta mala consuetudine, cernerem, optatus * sum, ut meridiano tempore divinis lectionibus et psalmis interessent; ita illum diem multo mundius atque sincerius placere celebraudum; et certe de multitudine convenientium facile posse apparere, qui mentem, et qui ventrem sequeretur. Ita lectis omnibus, sermo terminatus est.

abastumque
efficaciter
abruptis,
E

* forte hortatus

302 Pomeridiano autem die major, quam autem meridiem, affuit multitudo, et usque ad horam, qua cum episcopo egredieremur, legebatur alternatim et psallebatur; nobisque egressis, duo psalmi lecti sunt. Deinde me invitum, qui jam cupiebam peractum esse tam periculosum diem, jussum compulit Senex, ut aliquid eis loquerer. Habui brevem sermonem, quo gratias agerem Deo. Et quoniam in hæreticorum basilica audiebam ab eis solita convivia celebrata, cum adhuc etiam eo ipso tempore, quo a nobis ista gerebantur, illi in poculis perdurarent, dixi, diei pulcritudinem noctis comparatione decorari, et colorem candidum nigri vicinitate gratiorem; ita nostrum spiritualis celebrationis conventum minus

hymnis ac di-
vinis laudibus
epularum locis
substitutis.

A nus fortasse futurum fuisse jocundum, nisi ex alia parte carnalis ingurgitatio conferretur, hortatusque sum, ut tales epulas instanter appetere, si gustassent, quam suavis est Dominus; illis autem esse metueudum, qui tamquam primum sectantur, quod aliquando destructur; cum quisque comes efficiatur ejus rei, quam colit, insultaritique Apostolus talibus dicens; " Quorum deus " venter ", cum idem alio loco dixerit: " Esca " ventri, et venter escis; Deus autem et hunc " et ilias evacuabit ". Nos proinde oportere id sequi, quod non evacuatur, quod remotissimum a carnis affectu spiritus sanctificatione retinetur. Atque in hanc sententiam pro tempore cum ea, quæ Domini suggerere dignatus est, dicta essent, acta sunt vespertina, quæ quotidie solent; vobisque cum Episcopo recedentibus, fratres eodem loco hymnum dixerunt, non parva multitudine utriusque * ad obscuratum diem maudente atque psallente.

* forte deest
sexusDifficultas
circa tempus
rei peractæ

B 303 Ex his abunde patet, quam feliciter ac pathetice S. Augustinus hanc inveteratam consuetudinem sustulerit. Sed occurrit difficultas circa tempus anni 395, quo res ista contigit: cum enim Sanctus noster in epistola superius exhibita num. 295 dicat, se concionem coram populo tunc habuisse, quando dies Quadragesimæ illuxit, id factum videri posset die XII Februarii, quandoquidem Pascha anni 395 in diem XXV Martii inciderebat; unde per quadraginta dies retrogradiendo ad diem duodecimam Februarii vel initium Quadragesimæ perveniremus. Verum annua S. Leontii Hipponensis episcopi solennitas post Pascha celebrari consueverat, et aliquando eum festo Ascensionis Domini concurrere, ut discimus ex Sermone decimo tertio de Diversis editionis Planlinianæ, quem S. Augustinus jam episcopus in basilica Leontiana festo Ascensionis instituit, et in quo post alia sic loquitur: Hodierum ergo diem Ascensionis ipsius celebramus. Occurrit autem huic ecclesie a tabernaculo * solennitas; conditoris basilicæ hujus sancti Leontii hodie depositio est. Sed dignetur obscurari stella a sole. Ergo de Domino potius, quod cœperamus, loquamur. Gaudet bonus servus, quando laudatur dominus. Hodierno ergo die, hoc est, quadragesimo post Resurrectionem suam, Dominus ascendit in cœlum.

* melius alii
vernacula

C replicatur:

304 Propter allegata memorata Epistolæ verba et expressum posterioris hujus sermonis tempus aliqui dubitanter admittunt duas S. Leontii festivitates, quarum una mense Februario, altera mense Maio quotannis celebrari potuerit. At nos cum Tillemontio in Monumentis ecclesiasticis tomo XIII pag. 974 et sequente probabiliter existimamus, mendum librarii in hanc Epistolam irrepsisse, et pro τὸ dies Quadragesimæ, mutata unica littera, τὴ dies quadragesima (videlicet post Resurrectionem Domini) legendum esse. Novissimi Operum S. Augustini editores ab hac opinione nostra non abhorrent, dum in notis ad eandem Epistolam monent sequentia: Suspiciari quis possit, legendum esse DIES QUADRAGESIMA ILUXISSET, id est, dies Ascensionis: maxime quia convivii et computationibus, quibus sese dedere Catholici cupiebant, quibusque toto illo die dediti Donatistæ fuerunt, nusquam hic jejunii Quadragesimalis religionem Augustinus opponit.

ac pauca no-
tantur de S.
Leontio.

305 Cum Majores nostri de S. Leontio præsule Hipponensi non meminerint, hic illis et antiquis Martyrologis ignotus fuisse videtur: si enim sanctus iste Hipponensis basilicæ conditor ex Sermone

decimo tertio mox citato notus illis fuisset, saltem inter Prætermisos de illo mentionem fecissent, etiamsi gesta ejus ignorarent. Licet eminentissimus Baronius eundem sanctum præsulem Martyrologio Romano non inseruerit, tamen alia occasione mentionem ipsius facit: sed ei perperam attribuit episcopatum Tagastensem, dum die XIII Januarii in notis ad Martyrologium Romanum ita scribit: Habet et Africa summum sanctum Leontium episcopum Tagastensem, de quo sanctus Augustinus Sermone XIII de Diversis, ibidem et de basilica Leontina ab ipso sic dicta. Vir eminentissimus huic sancto Leontio Tagastensem episcopatum tribuens, evidenter errat, ut liquet ex Epistola XXIX jam recitata, cui præfigitur hic antiquus titulus: Epistola presbyteri Hippouensium-Regiorum ad Alypium episcopum Thagastensium de die natalis Leontii, quondam episcopi Hipponensis. Porro Tillemontius tomo XII Monument. eccles. pag. 211 et sequente pulat, hunc episcopum Hippouensem seculo tertio floruisse, et annuam ejus festivitatem die IV Maii constanter celebratam fuisse. Quapropter etiam Castellanus in Corollario Martyrologii sui universalis pag. 735 eundem die IV Maii annuntiat. Quidquid sit de certo ætatis tempore, quo sanctus ille præsul claruit, aut fixo mensis die, quo solennitas ejus annua celebratur, Augustinus anno Christi 395 fortiter abruptit illam pessimam consuetudinem, quæ huic digressioni materiam præbuit. Denique sanctus Presbyter noster hoc illustri facinore, aliisque præclaris scriptis ac factis tantam auctoritatem adeptus est, ut Valerius Hipponensis episcopus eum sibi collegam seu dignitatis suæ socium statuerit adsciscere, quemadmodum paragrapho sequente videbimus.

E

§ XXII. Promotio Sancti ad cathedram ecclesie Hipponensis, quam simul cum Valerio rexit, et hujus episcopalis ordinationis modus ac tempus.

Cum nomen illustre S. Augustini quotidie magis magisque percrebresceret, Valerius antistes Hipponensis non immerito metuebat, ne forsitan ille ab aliis Africæ ecclesiis episcopus deponeretur, ut sanctus Possilius in Actis postea recedendis num. 16 narrabit. Expenso igitur hoc amissionis periculo, pius senex Valerius Augustinum, quem prius successorem habere cupiebat, collegam expetiit, et apud alios Africæ præsules effecit, ut voti sui compos fieret, quemadmodum discimus ex Epistola 36 inter Augustinianas, quam S. Paulinus ad Romanianum dedit, et in qua ad rem nostram sic scribit: Non tantum hoc scribimus gratulandum, quod episcopatum Augustinus acceperit, sed quod hanc Dei curam meruerint Africanæ ecclesie, ut verba cælestia Augustini ore perciperent, qui ad majorem Domini muneris gratiam novo more proventus, ita consecratus est, ut non succederet in cathedra, sed accederet: nam incolumi Valerio Hipponensis ecclesie episcopo coepiscopus Augustinus est; et ille beatus senex, cui purissimam mentem nulla unquam viventis invidiæ macula suffudit, dignos sui cordis pace nunc ab Altissimo

F

Sanctus vicen-
ti Valerio
coepiscopus
consecratur,

mo

AUCTORE
G. C.

mo fructus capit, ut quem successorem sacerdotii sui suppliciter optabat, hunc mereretur tenere collegam. *Sed duplex obstaculum removendum fuit, antequam ea res ad optatum finem perduceretur, sicut jam referemus.*

ubi ei persuaserunt exemplum alia hujusmodi ordinationis praecessisse :

307 *Primo vincenda erat humilitas Augustini, qui se munere episcopali indignum putabat. Etiam cum Valesio simul Hipponensem cathedram occupare renuebat, quia verosimiliter noverat, non esse moris apud Catholicos, ut in eadem civitate duo praesules sederent, ac eandem diocesim gubernarent. At tandem timens, ne divinae voluntati resisteret, precibus Valerii et communi totius cleri plebisque desiderio cessit, cum praesertim exempla duplicis antistitis in eadem civitate proferrentur, ut in Epistola 34 ad Paulinum et Therasiam data satis innuit his verbis : Sed qua ecclesiae cura tenear, ex hoc vestra charitas oportet attendat, quod beatissimus pater Valerius, qui vos nobiscum quantum salutet, quantum sitiatur, auditis ex fratribus, nec presbyterum me esse suum passus est, nisi majorem mihi coepiscopatus sarcinam imponeret. Quod quidem quia tanta ejus charitate, tantoque populi studio Dominum id velle credidi, nonnullis jam exemplis praecedentibus, quibus mihi omnis excusatio claudebatur, vehementer timui excusare.*

ipsam tamen postea hujus consecrationis poenituit.

308 *Qualicumque fuerint illa exempla duorum episcoporum in eadem urbe, de quibus Augustinus hoc modo meminuit, postea sanctum Praesulem poenituit istius illicitae consecrationis episcopalis, ut aperte declaravit in authentico instrumento, quo Eradium presbyterum sibi in episcopatu successorem designavit (nunc est Epistola centesima decima Plantiniana editionis) ubi post alia clerum populumque sic alloquitur : Scio, quod scitis et vos ; sed nolo de illo fieri, quod de me factum est ; quod autem factum sit, multi scitis. Illi soli nesciunt, qui tunc aut nondum nati erant, aut nondum habebant aetatem sciendi. Adhuc in corpore posito beatae memoriae patre et episcopo meo sene Valerio, episcopus ordinatus sum, et sedi cum illo, quod concilio Nicæno prohibitum fuisse nesciebam, nec ipse sciebat. Quod ergo reprehensum est in me, nolo reprehendi in filio meo. . . . Erit presbyter, ut est, quando Deus voluerit, futurus episcopus. Ita Sanctus noster alios ab errandi periculo retraxit, et simul innocuum animi sui candorem prodidit.*

Ante consecrationem accusatus a Megalio Calamensi

309 *Interim Megalio episcopus Calamensis et Numidiae primas huic ordinationi alterum impedimentum attulit, et Augustino succensens (quam ob causam non certo scitur) ei consecrationem episcopalem conferre noluit. Tantummodo ex authentico testimonio constat, Megalium tunc temporis scripsisse litteras, quibus Augustinum de re quadam perperam gesta accusabat. Equidem non ignoro, quod Joannes Rivius in Vita Sancti nostri lib. 1, cap. 3 § 1 causam hujus recusationis confidenter expresserit his verbis : Megalio Augustinum ordinare noluit allegans amatorium mulieri cuidam, marito non solum conscio, verum etiam favente, ab illo datum ; quod et aliis episcopis per litteras significavit. Sed haec impudens calumnia potius videtur adscribenda Petiliano Donatistae, quam Megalio praesuli Catholico, quemadmodum colligimus ex ipso Augustino, qui contra Litteras istius haeretici lib. 3, cap. 16 hanc falsam accusationem sic explodit : Titulos epistolarum mearum a se vel a suis, sicut eis placuit, inscriptos legat, et tamquam me in eis comprehendisse se gestiat, confitentem eulogias panis sim-*

pliciter et hilariter datas ridiculo nomine, et venenosae turpitudinis ac furoris infamet, et de nostro corde tam male sentiat, ut amatoria maleficia data mulieri, marito non solum conscio, verum etiam favente, credi sibi posse praesumat. Quod de me adhuc presbytero scripsit iratus ordinator futurus episcopus mei, velit valere adversus me ; quod autem a sancto concilio de hoc, quod in nos ita peccavit, veniam petivit et meruit, nolit valere pro me, ita Christianae mansuetudinis et praecipue Evangelici vel nescius vel oblitus, ut etiam quod fratri, ut sibi iguoscere, humiliter postulanti clementer ignotum est, eriminetur. Sanctus hoc loquendi modo probabiliter innuit, istam philti dati calumniam non fuisse excerptam ex litteris Megalii, sed potius esse confictam ab ipso Petiliano, qui tam crassam accusationem ab incautis Augustini adversariis credi posse speraverat.

310 *Quinimo Cresconius grammaticus indicat, sese ignorasse, qua de re Megalio Augustinum accusaverit, dum ei objicit haec verba : Epistolam principis vestri, qua nescio quid de te scripsit, cum te ordiari nollet, tenent non pauci nostrorum. Certe hic haereticus calumniator pro suo adversus Augustinum odio non siluisset tam turpe crimen, si illud ex litteris Megalii primatis sibi notum fuisset. Unde Sanctus noster ibidem lib. 3 contra Cresconium cap. 80 contemnit hanc epistolam, licet etiam Megalio in accusatione sua perseverasset, et illam adversarii objectionem breviter refellit his verbis : Illam vero minime curarem (videlicet epistolam Megalii) nec si ejus, a quo scripta dicitur, non perspicua pro nobis sententia legeretur, illam calumniam falsitatemque condemnans ; quanto minus eam curat Catholica Ecclesia, ejus causam contra vos agimus, cui tot divinis testimoniis praesidenti, nulla humana de quocumque homine testimonia seu vera seu falsa, qua gaudet auferunt veritatem. Desine talibus ; unus homo sum : Ecclesiae inter nos agitur causa, non mea : Ecclesiae, inquam, quae in nullo homine spem ponere, a suo didicit Redemptore.*

311 *Cum inter Felicianum et Primianum Donatistas ortum esset dissidium, Sanctus noster argumentum ad hominem, sicut vulgo dicitur, eandem Cresconii Donatistae objectionem lib. 4 mox citati Operis cap. 64 sic refutat : Cum ego epistolam primatis vestri, de qua fecisti * sub eadem urbana obliquitate mentionem, quam de me ille scripsit iratus, cum in episcoporum concilio probare, quod inteuderat, urgeretur, ejus ipsius sententia se corrigentis, et de hac re veniam postulantis, legam esse damnatam ; tu quare, utrum possis legere, ubi correctus damnaverit Felicianus, quae non accusans, sed damnans, dixit in Primianum, vel saltem ipse Primianus saltem evacuaverit, quae damnans dixit in Felicianum. Quod si inveneris, nec sic par erit causa ; quia ille accusationem instituerat, quam falsam esse pervidens, cum veniae postulatione damnavit, non aspernans emendationis humilitatem dignitate primatus, sed potius recolens prudenter, quod scriptum est : " Quanto magnus es, tanto " humilia te in omnibus, et coram Deo invenies " gratiam ". Isti autem non invicem apud alios accusaverant, sed adversus invicem iudices sederant ; proinde invicem damnaverant, damnati concordaverunt. Non invidemus in parte Donati pacem damnatorum, si et Christi pacem non respiciant in orbe terrarum.*

312 *Igitur hac publica primatis palinodia sublaturum*

de re quapian incerta, sed absolutus

E

testimonio etiam accusatoris sui.

F

* al. vitiose qua fecisset

A *latum est alterum ordinationis impedimentum, et Augustinus ab ipso Megalio consecratus est episcopus, ut discimus ex Breviculo collationum per tres dies cum Donatistis habitatum, ubi hi hæretici consecrationem istam arroderere cupiebant, sicut ipse sanctus Doctor cap. 7 tertiæ diei narrat hoc modo: Quæsierunt etiam, quis ordinaverit Augustinum, nescio quas, sicut jaetabatur, calumnias præparantes. Ubi cum eis intrepide responderet, a Megalio se ordinatum, qui tunc fuerit primas episcoporum in Numidia ecclesiæ Catholicæ; et urgeret instanter, ut jam proferrent, quæ præparaverunt, ut ibi etiam calumniosi demonstrarentur, illi intentionem in aliud detorserrunt, redeuntes ad Cæcilianiani personam, quam dicebant Catholicæ Ecclesiæ non obesse, etiamsi vera ejus erimiuu monstrarentur, et tamen etiam ipsa non posse monstrari. Nunc verisimiliorum consecrationis hujus annum breviter assignabimus.*

Licet annus consecrationis 313 *Tillemontius tomo 13 Monument. eccles. pag. 214 ac præsertim pag. 975 circa tempus, quo S. Augustinus ordinatus est episcopus, varias proponit difficultates, quas PP. Benedictini Galli in Actis ejusdem sancti Doctoris lib. 4, cap. 1, num. 4 Latine contraxerunt his verbis: Hæc nimirum fuit Augustini promotio, cujus ille memoriam quotannis renovabat. . . Exstat in hanc rem egregius præ ceteris sermo, ad plebem ipso die episcopalis ordinationis ejus habitus, in quo Natalem Domini imminere dicit. Facit hæc observato, ut consecrationem ejus, quam in hujus anni trecentesimo nonagesimo quinti finem referre visum est, nemo putaverit rejiciendam ultra annum trecentimum nonagesimum sextum; quippe cum anno trecentesimo nonagesimo septimo sanctionibus concilii Carthaginensis tertii, die Septembris prima vel Augusti vigesima octava celebrati, subscripsit inter episcopos Augustinus; quo etiam impulsore, ut diximus, fuit in ea synodo constitutum, ut ordinandis episcopis vel clericis decreta conciliorum prælegerentur.*

laboret difficultate aliqua, 314 *Ne tamen illa ordinatio ponatur ante eundem annum trecentimum nonagesimum sextum, obstare videtur alia observatio; quia videlicet librorum, quos episcopus elaboravit in ipso, ut loquitur, episcopatus sui exordio, primi sunt duo ad Simplicianum Mediolanensem, quem et in epistola unucupatoria et in libri principio PATREM appellat; quo cum titulo putari potest exornasse, quod jam successisset Ambrosio, qui tamen ex hac vita non decessit nisi anno trecentesimo nonagesimo septimo, pridie Nouas Aprilis. Quare dum Augustini ordinatio trecentimum nonagesimum sextum annum Christi præcessisse dieitur, eum annos propemodum duos feriatum, nulla edita incubatione, traduxisse fatendum videtur; quod profecto vix credi possit de sancto illo Doctore, qui curas, quas fratribus suis impendere tenebatur, in hoc potissimum se ponere dixit, ut iis et lingua et stilo suo, quas bigas in eo caritas agitabat, maxime serviret.*

non videtur tamen recedendum ab anno 593. 315 *Etiamsi hæc argumentatio vim suam habeat, tamen laudati PP. Benedictini episcopalem S. Augustini consecrationem cum Tillemontio probabilius affigunt anno Christi 395 propter expressum testimonium S. Prosperi, qui in Chronico sub consulibus Olybrio et Probino sic scribit: Augustinus beati Ambrosii discipulus, vir multa facundia doctrinaque excellens, Hippone-Regio in Africa episcopus ordinatur. Certe consulatus horum duorum fratrum in annum Christi Augusti Tomus VI.*

395 incidit, ut Fasti consulares et Cassiodorus confirmant. Quare nos etiam cum plerisque scriptoribus hanc opinionem amplectimur, et ibidem cum laudatis PP. Benedictinis ita concludimus: Quotquot Augustini gesta scripserunt, hanc adeo expressam auctoritatem velut epocham chronologicam ratam et fixam minimeque dubiam habuerunt. Itaque ut ne ab illa nos discedamus, quæremus postea, quo tempore conscripti sint libri ad Simplicianum, curve ille, licet adhuc presbyter, PATRIS appellatione dignus haberi potuerit ab Augustino jam episcopo.

316 *Ceterum hæc Augustini promotio ad dignitatem episcopalem summo totius Africæ Catholicæ plausu excepta est, ut abunde liquet ex Epistola 36 superius memorata, quam S. Paulinus Romaniano scripsit, ubi post alia jam relata erumpit in has lætas voces: Exultemus itaque et lætemur in eo, qui facit mirabilia solus, et qui facit humilitatem nostram, in domo, quouiam ipse respexit humilitatem nostram, et visitavit in bono plebem suam, qui crexit cornu in domo David pueri sui, et nunc exaltavit cornu ecclesiæ suæ in electis suis, ut cornua peccatorum, sicut per prophetam E spoudet, hoc est Donatistarum Manichæorumque confringat. Utinam hæc nunc Domini tuba, qua per Augustinum intonat, filii nostri Licentii pulset auditus; sed ut illa audiat aure, qua Christus ingreditur, de qua uou rapit Dei semen inimicus. Tunc vere sibi summus Christi pontifex Augustinus videbitur, quia se tunc et exauditum sentiet ab Excelso, si quem sibi dignum genuit in litteris, hunc et sibi digne filium pariat in Christo: nam et nunc, velim credas, flagrantissima de ipso nobis sollicitudine scripsit.*

317 *Sed inter hos similesque gratulantium plausus angebatur electus Episcopus, dum grave muneris sibi impositi onus considerabat, ut satis aperte colligimus ex Homilia xxv, quam in anniversario suæ consecrationis episcopalis die instituit, et quæ tomo 10 Plantiniana editionis pag. 173 sic incipit: Hodieruus dies iste, fratres, admonet me attentius cogitare sarcinam meam; de ejus pondere etiamsi mihi die noctuque cogitandum sit, nescio quo tamen modo anniversarius iste dies impingat eam sensibus meis, ut ab ea cogitanda omnino dissimulare non possim: et quanto anni accedunt, imo decedunt, nosque propinquiores faciunt diei ultimo, utique quandoque sine dubitatione venturo, tanto mihi est acrior cogitatio et stimulus plenior, qualem Domino Deo nostro rationem possim reddere pro vobis: hoc enim interest inter unumquemque vestrum et nos, quod vos pene de vobis solis reddaturi estis rationem; nos autem et de nobis, et de omnibus vobis. Ideo major est sarcina; sed bene portata majorem gloriam comparat, infideliter autem gesta ad immanissimam præcipitat pœnam.*

318 *Quid ergo mihi hodie maxime faciendum, nisit ut commendem vobis periculum meum, ut sitis gaudium meum? Periculum autem meum est, si attendam, quomodo laudatis, et dissimulem, quomodo vivatis: ille enim novit, sub cujus oculis loquor, imo sub cujus oculis cogito, non me tam delectari laudibus popularibus, quam stimulari et angi, quomodo vivant, qui me laudant. Laudari autem a male viventibus nolo, ab horreo, detestor; dolori mihi est, non voluptati. Laudari autem a bene viventibus si dicam nolo, mentior: si dicam, volo, timeo, ne sim inanitatatis appetentior quam soliditatis. Ergo quid dicam?*

AUCTORE
G. C.

cam? Nec plene volo, nec plene nolo. Non plene volo, ne in laude humana periclitetur. Non plene nolo, ne ingrati sint, quibus prædico. *Deinde difficultatem muneris episcopalis in Ezechiele propheta sic explicat, ut ea quoslibet animarum pastores terrere possit. Denique auditores hortatur, ut pie vivendo onus suum relevent, et quia Natalis Domini imminet, cibo spiritualis instructionis, quem singulis et omnibus offerebat, utiliter vescantur. Etiam Sanctus alibi sæpius in publicis concionibus aut privatis litteris onerosam pastoralis sollicitudinis suæ sarcinam proponit, et auditorum vel amicorum preces exposcit, ut eam facilius utiliusque portare possit. Nunc alios biographos hic imitabantur, et paragraphis aliquot sequentibus effigiem S. Augustini jam episcopi depingemus illis coloribus, quos ipse sanctus Præsul ex scriptis suis subministrabit. Sed id obiter hoc loco præstabitur, et rudiora picturæ nostræ lineamenta sancto Possidio post hunc Commentarium prævium perficienda relinquemus.*

B § XXIII. Occultus animæ status, quem Sanctus ipse jam præsul Hipponensis in libro decimo Confessionum declaravit.

Qua de causa scripserit Sanctus libros Confessionum,

Sanctus Doctor anno post episcopalem consecrationem quarto vel quinto conscripsit libros Confessionum, quorum novem prioribus enarrat delicta juventutis, ac tandem suam ad Deum conversionem, sicut parte prima Actorum post hunc Commentarium lector videbit. Etsi temerarius ac suspicax Phereponus in hæreticis suis Animadversionibus pag. 475 de motivo hujus lubricationis maligne garriat, et Augustinum ex suo fastu metiens, vanæ gloriæ vel philautiæ insimulet, tamen potius fidem adhibemus ipsi sancto Præsuli, qui lib. 10 Confessionum cap. 3 causam publicæ suæ confessionis indicat, ita Deum alloquens: Confessiones præteritorum malorum meorum, quæ remisisti et texisti, ut beares me in te, mutans animam meam fide et sacramento tuo, cum leguntur et audiuntur, excitant cor, ne dormiat in desperatione et dicat: Non possum; sed evigilet in amore misericordiæ tuæ, et dulcedine gratiæ tuæ, qua potens est omnis infirmus, qui sibi per ipsam sit conscius infirmitatis suæ. Et delectat bonos audire præterita mala eorum, qui jam carent eis; nec ideo delectat, quia mala sunt, sed quia fuerunt, et non sunt.

in iisque statum animæ suæ aperuerit:

320 *Insuper a quibusdam rogatus Augustinus, ut etiam tunc præsentem animæ suæ statum patefaceret, novem præcedentibus libris addidit decimum, quo jam episcopus bonas ac malas animi sui propensiones ingenue confitetur. Cur autem huic amicorum petitioni satisfecerit, exponit ibidem capite mox citato et initio sequentis, ubi Deum sic rursus alloquitur: Quo itaque fructu, Domine Deus meus, cui quotidie confitetur conscientia mea, spe misericordiæ tuæ securior, quam innocentia sua, quo fructu, quæso, etiam hominibus coram te confiteor per has litteras, adhuc quis ego sim, non quis fuerim? Nam illum fructum vidi et commemoravi. Sed quis adhuc sim, ecce in ipso tempore confessionum mearum, et multi hoc nosse cupiunt, qui me nove-*

runt, et non me noverunt; qui ex me vel de me aliquid audierunt. . . Voluit ergo audire confidentem me, quid ipse intus sim, quo nec oculum, nec auricam, nec mentem possunt intedere. . . Sed quo fructu id volunt? Au congratulari mihi cupiunt, cum audierint, quantum ad te accedam munere tuo, et orare pro me, cum audierint, quantum retarder pondere meo? Indicabo me talibus: non enim parvus est fructus, Domine Deus meus, ut a multis tibi gratiæ agantur de nobis, et a multis rogeris pro nobis. *Nunc igitur ex hoc libro decimo, quo certius testimonium requiri non potest, interiora quædam mentis ejus sensa sparsim colligemus.*

321 *Imprimis sanctus Episcopus noster de sua erga Deum charitate, quam serius inceptam perficere desiderat, capp. 27 et 28 sic disserit: Sero te amavi, pulchritudo tam antiqua et tam nova, sero te amavi. Et ecce intus eras, et ego foris, et ibi te quærebam, et iu ista formosa, quæ fecisti, deformis irrucbam. Mecum eras, et tecum non eram. Ea me tenebant longe a te, quæ si in te non essent, non essent. Vocasti et clamasti, et rupisti surditatem meam. Coruscasti, splendisti, et fugasti cæcitatem meam. Fragrasti, et duxi spiritum, et anhelo tibi. Gustavi, et esurio et sitio. Tetigisti, me, et exarsi in pacem tuam. . . Cum inhæsero tibi ex omni me, omnino nusquam erit mihi dolor et labor; et viva erit vita mea, tota plena te. Nunc autem, quoniam quem tu imple, sublevas eum; quoniam tui plenus non sum, oneri mihi sum; contendunt lætitiæ meæ flendæ cum lætandis mœroribus: . . . contendunt mœrores mei mali cum gaudiis bonis; et ex qua parte stet victoria, nescio. Hei mihi, Domine, miserere mei. Hei mihi! Ecce vulnera mea non abscondo. Medicus es; æger sum. Misericors es; miser sum. . . Prospera in adversis desidero, adversa in prosperis timeo. Quis inter hæc medius locus, ubi non sit humanæ vitæ tentatio? Sanctus his suspiriis innuit, se nec prosperis nec adversis commovendum esse, si purum Dei amorem possideret.*

322 *Postquam Augustinus divina misericordia ad frugem bonam se receperat, ab omni luxuria tantopere abhorruit, ut animo pudibundo submissoque confiteretur etiam nocturnas illusiones, quas invitatus in hac materia patiebatur, et a Deo perfectum castitatis donum instanter flagitaret, quemadmodum patet ex capite trigesimo ejusdem libri decimi, quod exorditur his verbis: Jubes certe, ut contineam a concupiscentia carnis et concupiscentia oculorum et ambitione seculi. Jussisti a concubitu; et de ipso conjugio melius aliquid, quam concessisti, monuisti. Et quoniam dedisti, factum est, et antequam dispensator Sacramenti tui fierem. Sed adhuc vivunt in memoria mea, de qua multa locutus sum, talium rerum imagines, quas ibi consuetudo mea fixit; et occursant mihi vigilantibus quidem carentes viribus; in somnis autem uou solum usque ad delectationem, sed etiam usque ad consensionem factumque simillimum. Et tantum valet imaginis illusio in anima mea et in carne mea, ut dormienti falsa visa persuadeant, quod vigilantibus vera non possunt. Numquid tunc ego non sum, Domine Deus meus? Et tamen tantum interest inter meipsum, et meipsum intra momentum, quo hiuc ad soporem transeo, vel huc inde retranseo.*

323 *Ubi est tunc ratio, qua vigilans animus talibus suggestionibus resistit, et, si res ipsæ iugerantur, inconcussus manet? Numquid claud-*

quod sane humillime præstat,

confitens illusiones nocturnas,

quas subinde patiebatur invitus:

A tur cum oculis? Numquid sopitur eum sensibus corporis? Et unde sæpe etiam in somnis resistimus, nostrique propositi memores, atque in eo castissime permanentes, nullum talibus illecebris adhibemus asseusum? Et tamen tantum interest, ut cum aliter accidit, exigilantes ad conscientiæ requiem redeamus, ipsaque distantia reperiamus, nos non fecisse, quod tamen in nobis quoquo modo factum esse doleamus. Numquid non potens est manus tua, Deus omnipotens, sanare omnes languores animæ meæ, atque abundantiore gratia tua lascivos motus etiam mei soporis extinguere? Augebis, Domine, magis magisque in me munera tua, ut anima mea sequatur me ad te; concupiscentiæ visco expedita, ut non sit rebellis sibi, atque ut in somnis etiam non solum non perpetret istas corruptelarum turpitudines per imagines animales usque ad carnis fluxum, sed ne consentiat quidem: nam ut nihil tale vel tantillum libeat, quantum possit nutu cohiberi, etiam in casto dormientis affectu, non tantum in hac vita, sed etiam in hac ætate, non magnum est Omnipotenti, qui vales facere supra quam petinus et intelligimus. Nunc tamen, quid adhuc sim in hoc genere mali mei, dixi bono Domino meo, exultans cum tremore in eo, quod dedisti mihi, et lugens in eo, quod incosummatus sum; sperans, perfecturum te in me misericordias tuas usque ad pacem plenariam, quam tecum habebunt interiora et exteriora mea, cum absorpta fuerit mors in victoriam.

irritamenta
gula,

324 *Capite 31 Sanetus noster irritamenta gulæ, ad quam subinde concitabatur, exponit his verbis*: Est alia malitia dici, quæ utinam sufficiat ei. Reficimus enim quotidie ruinas corporis edendo et bibendo, priusquam escas et ventrem destruas, cum occideris indigentiam meam satietate mirifica, et corruptibile hoc indueris incorruptione sempiterna. Nunc autem suavis est mihi necessitas, et adversus istam suavitatem pugno, ne capiar, et quotidianum bellum gero in jejuniis, sæpius in servitute redigens corpus meum, et dolores mei voluptate pelluntur: nam fames et sitis quidam dolores sunt; urunt, et sicut febris necant, nisi alimenterum medicina succurrat. Quæ quoniam præsto est ex consolatione munerum tuorum, in quibus nostræ infirmitati terra et aqua et cælum serviunt, calamitates deliciæ vocantur. Hoc me docuisti, ut quemadmodum medicamenta, sic alimemta, sumpturus accedam.

quæ ob corporis alendi necessitatem

325 Sed dum ad quietem satietatis ex indigentia molestia transeo, in ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentiæ: ipse enim transitus voluptas est; et non est alius, qua transeat, quam qua transire cogit necessitas. Et cum salus sit causa edendi ac bibendi, adjungit se, tamquam pedissequa, periculosa juvenilitas; et plerumque præire conatur, ut ejus causa fiat, quod salutis causa me facere vel dico vel volo. Nec idem modus utriusque est: nam quod saluti satis est, delectationi parum est. Et sæpe incertum fit, utrum adhuc necessaria corporis cura subsidium petat, an voluptuaria cupiditatis fallacia miuisterium suppetat. Ad hoc incertum hilarescit infelix anima, et in eo præparat excusationis patrocinium, gaudens non apparere, quid satis sit moderationi valetudinis, ut obteutu salutis obumbret negotium voluptatis. His tentationibus quotidie conor resistere, et invoco dexteram tuam ad salutem meam, et ad te refero æstus meos, quia consilium mihi de hac re nondum stat. Audio vocem jubentis Dei mei: " Non graveatur

" corda vestra in erapula et ebrietate ". Ebrietas longe est a me; misereberis, ne appropinquet mihi. Crapula autem nunquam surrepit servo tuo.

AUCTORE
G. C.

326 *In hac clausula malevolus Phereponus existimat, se reperisse claram materiam carpendi vel potius irridendi S. Augustinum, et ideo in memoratis Animadversionibus hæreticæ suæ Farraginis pag. 475 ad hunc textum notavit sequentia*: Non erat quidem ebriosus, ita ut vino esset deditus; sed aliquando tamen satis vini bibebat, ut erapula ei esset molesta. Nam erapula idem est Latine, quod Græce *κραπίδα*, hoc est, dolor capitis, qui ex hesternâ computatione superest. *Verum theologus anonymus Cantabrigiensis, quem § 12 superius allegavimus, pag. 32 et sequente frivolum istam superbi nugatoris observationem refutat hoc modo*: Poterat autem Phereponus non ignoscere, erapulam etiam ex eibus obrepere, præsertim stomacho per inediam languido et vacillanti, qualis erat Augustini, qui bellum gessit in jejuniis, sæpius in servitute redigens corpus suum, quemadmodum eodem loco narrat. Isidorus certe lib. xx, cap. 11, satis quidem imperite, CRAPULAM quasi CRUDAM EPULAM dici vult, cujus cruditate gravatur cor, et stomachus indigestus efficitur. Atque eum Isidorus seculo ab Augustino proximo vixerit, satis hoc argumenti est, Augustini tempore ex cibo, non ex potu, ægritudinem ERAPULAM fuisse vocatam.

tam perfecte
vincere nequibat,

E

327 *His adde, quod in Vitis Patrum Emeritensium, quæ ineunte seculo septimo conscriptæ sunt, apud eminentissimum Aguirrium tomo 2 Conciliorum Hispaniæ pag. 641 gulosus quidam monachus a Paulo diacono Emeritensi dicatur cibo jam nimio crapulatus. Ex hoc loquendi modo colligimus, ægritudinem stomachi, quæ ex nimio vel erudione cibo oritur, apud veteres auctores etiam erapulam appellari. Facile autem fieri potuit, ut Augustinus aliquando comederit plusculum, quam necessitas exigebat, aut imbecillus ejus stomachus poterat ferre, cum præsertim fuerit infirmæ valetudinis, sicut paragrapho sequente videbimus. Interim severiores Aristarchi, hypercritico Pherepono similes, egregium Ecclesiæ Doctorem propter hanc levem culpam reprehendere vel explodere desinant: nos enim libenter hanc aut similem erapulam ortam ex nimio cibo, vel etiam potu, si ita velint, inter minora eorum delicta numerabimus. Sed erga rigidos istos alienæ culpæ censors tam benigni sumus eu lege, ut exemplo S. Augustini in jejuniis quotidianum bellum gerant adversus intemperantiam, et corpus suum in servitute redigant, ne erapula sibi subrepat. Quod si deliciares Phereponi gregales aut sectatores ab hujusmodi corporis afflictationibus abhorreant, ut solent, et sanctum Virum propter hanc humanam fragilitatem pergant contemnere, imitabuntur austeros illos aliorum castigatores, de quibus Christus in Evangelio Matthæi cap. 23 § 23 et 24 dixit: Væ vobis Scribæ et Pharisei hypocritæ, qui decimatis mentham et anethum, et cuminum, et reliquistis, quæ graviora sunt legis, judicium, et misericordiam, et fidem: hæc oportuit facere, et illa non omittere. Duces cæci, excolantes eulicem, camelum autem glutientes. Nunc ab hæc brevi digressionem in viam revertimur.*

ut cruditas
stomachi aliquando non obreperet;

F

328 *Deinde sanetus Doctor capitibus aliquot sequentibus ejusdem libri decimi Confessionum subtiliter examinat illecebras quinque sensuum, in quibusdam levioris momenti affectibus se reum humiliter*

et tentationem
vanæ gloriæ,

AUCTORE
G. C.

humiliter agnoscens, et tandem cap. 37 de amore propriæ laudis ita ratiocinatur: Teutatur his tentationibus quotidie, Domine, siue cessatione tentamur. Quotidiana fornax nostra est humana lingua. Imperas nobis et in hoc genere continentiam. Da quod jubes, et jube, quod vis. Tu nosti de hære ad te gemitum eordis mei, et flumina oculorum meorum. Neque enim facile colligo, quam sim ab ista peste mundatior, et multum timeo ocella mea, quæ norunt oculi tui, mei autem non: est enim qualiscumque in aliis geueribus tentationum mihi facultas explorandi me; in hoc pene nulla est. . . Obscero te, Deus meus, et meipsum mihi indicæ, ut eoufitear oraturis pro me fratribus meis, quod in me saucium eomperero. Iterum me diligentius interrogem. Si utilitate proximi moveor in laudibus meis, eur minus moveor, si quisquam alius injuste vituperetur, quam si ego? Cur ea contumelia magis mordeor, quæ in me, quam quæ in alium eadem iniuquitate coram me jaeitur? An et ego hoc nescio? Etiamue id restat, ut ipse me sedueam, et verum non faciam coram te in corde et lingua mea?

B

insaniam istam, Domine, louge fae a me, ne oleum peccatoris mihi sit os meum ad impinguan- dum caput meum. Egenus et pauper ego sum, et melior in ocellato gemitu displiceens mihi, et quæ- reus misericordiam tuam, donec reficiatur defectus meus, et perficiatur usque in pacem, quam neseit arrogantis oculus.

qua se non carere fatetur, hisce simul ostendens, quum sollicitè in minimos defectus indagaret.

329 *Denique capp. 38 et 39 de tentatione vanæ gloriæ ac philautiæ sic agit*: Sermo autem ore proeedens, et facta quæ inuotesunt hominibus, habent tentationem periculosissimam ab amore laudis, qui ad privatam quamdam excellentiam contrahit emeudicata suffragia. Teutat et eum a me in me arguitur, eo ipso, quo arguitur, et sæpe homo de ipso vanæ gloriæ contemptu uauius gloriatur; ideoque non jam de ipsa vanæ gloriæ contemptu gloriatur: non enim eam contemnit, eum gloriatur intus... Etiam intus est aliud in eodem genere tentationis malum, quo inaneunt, qui plaecent sibi de se, quamvis aliis vel placeant vel displiceant, nec plaecere affecteunt ceteris. Sed sibi plaecentes multum tibi displiceent, non tantum de non bonis quasi bonis, verum etiam de bonis tuis, quasi suis, aut etiam sicut de tuis, sed tamquam ex meritis suis: aut etiam sicut ex tua gratia, sed non secundum sua merita, non tamen socialiter gaudentes, sed aliis inuideutes eam. In his omnibus atque hujusee- nodi periculis et laboribus vides tremorem eordis mei; sed et vulnera mea magis subinde a te sanari, quam mihi non infligi sentio. *Ex hactenus relatis eruditus lector haud dubie concludet, S. Augustinum tenerioris ac timoratiæ conscientiæ fuisse post adeptam episcopatus dignitatem, cum tunc temporis intimos cordis recessus tam diligentè inda- gaverit, ubique culpam formidaverit, et minimos etiam nexos humiliter agnoverit. Hinc ad exteriores ejusdem Sancti mores indicandos progredimur.*

C

D

§ XXIV. Exteriores naturæ gratiæque dotes, quibus sanctus Antistes præditus fuit, et infirma corporis ejus valetudo.

Munificentissimus omnium bonorum largitor Deus Augustinum subtili ingenio, felici memoria, variisque naturæ donis exornaverat, ita ut inter eruditissimos sui seculi viros haberetur. Insuper ab ipsa adolescentia cepit legere poetas, philosophos, historicos, aliosque diversi generis scriptores, et assiduo studio adeptus est vastam variarum rerum scientiam, quam in libris de Civitate Dei multisque aliis scriptis suis passim pro- dit. Unde lib. 2 de Doctrina Christiana cap. 28 notitiam chronologiæ commendat his verbis: Quid- quid igitur de ordine temporum transactorum indicat ea, quæ appellatur historia, plurimum nos adjuvat ad sanetos Libros intelligendos, etiamsi præter Eeclesiam puerili eruditione diseatur. Nam et per Olympiadas et per Consulium nomina, multa sæpe quærentur a nobis, et ignorantia Consulatus, quo natus est Dominus, et quo pas- sus est, nonnullos coegit errare, ut putarent qua- draginta sex annorum ætate passum esse Domi- num, quia per tot annos ædificatum esse tem- plum, dictum est a Judæis, quod imaginem Do- miniei corporis habebat. Et annorum quidem fe- re triginta baptizatum esse retinemus auctoritate Euangeliæ. Sed postea quot annos in hac vita egerit, quamquam textu ipso actionum ejus ani- madverti possit, tamen ne aliunde caligo dubita- tionis oriatur, de historia gentium collata eum Euangelio, liquidius eertiusque colligitur. *Id ibi- dem confirmat exemplo Ambrosii episcopi, qui temerarios quosdam Platonis laudatores ex histo- ria temporis evidentè refellit.*

Naturæ dona, et vasta rerum omnium scientia,

E

331 *Sanctus Doctor in eodem libro sparsim ostendit, liberatos gentiliū artes ac ipsas poeta- rum fabulas Christianis utiles esse, licitumque ca- rum usum ibi cap. 40 probat hac similitudine*: Philosophi autem qui vocantur, siqua forte vera et fidei nostræ accommoda dixerunt, maxime Platoniei, non solum formidanda non sunt, sed ab eis etiam tamquam injustis possessoribus in usum nostrum vindicanda. Sicut eum Ægyptii non solum idola habebant et ouera gravia, quæ populus Israël detestaretur et fugeret, sed etiam va- sa atque ornamenta de auro et argento et vestem, quæ ille populus exieus de Ægypto sibi potius tamquam ad usum meliorem elauculo vendicavit, non auctoritate propria, sed præcepto Dei, ipsis Ægyptiis nescienter commendantibus * ea, qui- bus non bene utebantur, sic doetriuæ omnes gentiliū non solum simulata et supersticiosa fig- menta, gravesque sarcinas supervacanei laboris habent, quæ unusquisque nostrum, duce Chri- sto, de societate gentiliū exiens, debet abo- minari atque devitare, sed etiam liberales disci- plinas usui veritatis aptiores, et quædam morum præcepta utilissima continent, deque ipso non Deo colendo nonnulla vera inveniuntur apud eos, quod eorum tamquam aurum et argentum, quod non ipsi instituerunt, sed de quibusdam quasi me- tallis divinæ providentiæ, quæ ubique infusa est, eruerunt, et quo perverse atque injuriose ad ob- sequia

qua usus est contra gentiles

F

** al. commo- dantibus*

A sequia dæmonum abutuntur, eum ab eorum misera societate sese animo separat, debet ab eis auferre Christianus ad usum justum prædicandi Euangelii.

et hæreticos :

332 Vestem quoque, id est, hominum quidem instituta, sed tamen accommodata humanæ societati, qua in hac vita carere non possumus, accipere atque habere licuerit in usum convertenda Christianum : nam quid aliud fecerunt multi boni fideles nostri? Nonne aspicimus, quanto auro et argeuto et veste suffarcinatus exierit de Ægypto Cyprianus doctor suavissimus et martyr beatissimus? Quanto Lactantius? Quanto Vietorinus, Optatus, Hilarius? Ut de vivis taceam, quanto innumerabiles Græci? Quod prior ipse fidelissimus Dei famulus Moyses fecerat, de quo scriptum est, quod eruditus fuerit omni sapientia Ægyptiorum. *Sanctus noster hos orthodoxæ fidei defensores imitatus est, et profanam gentilium doctrinam, quam puer et adolescens didicerat, ad ethnicos et hæreticos convertendos utiliter adhibuit. Sic lib. 20 contra Faustum cap. 9 deliria Manichæorum cum fabulis poetarum comparat, illorumque dogmata superstitionibus ethnicis deteriora esse demonstrat.*

B *Sic etiam Epistola 44 Maximum Madaurensis paganus, qui epistola præcedente religionem Christianam ludibrio exposuerat, crudite ex poeta Virgilio refellit, eique post alia respondet his verbis : Si ridere delectat, habes apud nos * magnam materiam faetiarum ; deum Stercutium, deam Cloacinam, Venerem calvam, deum Timorem, deum Pallorem, deam Febrem, et cetera innumerabilia hujusemodi, quibus Romani antiqui simulachrorum cultores templa fecerunt, et colenda censuerunt : quæ si negligis, Romanos deos negligis. In libris de Civitate Dei fusiis has similesque gentilium superstitiones ex historia Romana explodit.*

* al. vos

insignis eloquentia,

333 *Præterea S. Augustinus exercitatione artis rhetoricæ, quam Carthagine, Romæ, ac Mediolani quondam docuerat, tantam facundiæ famam sibi comparaverat, ut Darius comes ab ore ipsius concionantis pendere vehementer desideraret, et Epistola 263 sic ad eum scripserit : Utinam, domine sancte Pater, ut meum nomen ad aures tuas, coepiscoporum, ut ais, tuorum Urbani et Novati benigna erga me gratia faciente, perlatum est, ita memetipsum Deus omnium, Deus tuus, manibus tuis atque oculis obtulisset,.... ut cælestis sapientiæ tuæ verissimos atque immortales fructus, ore tuo potius, veluti cujusdam puræ aquæ dulcedinem, ab ipso fontis præsentis ac perpetuo liquore sumpsissem. O me non modo ter aut quater, ut apud nescio quem est, sed millicies et omni numero plus beatum, si mihi datum esset præsentis intueri tuos vere sidereos vultus, vocemque divinam ac divinam caneutes, et non solum mentis fructus, sed etiam eum aurium jucunditate sumere et haurire licuisset ! Putarem profecto, me quasdam immortalitatis leges non modo de cælo, sed in ipso constitutum cælo suscipere, et quasdam Dei voces non longe de templo, sed prope ipsum Dei adstantem tribunal audire.*

et ab ipsis ejus adversariis laudata,

334 *Quod si laudes illæ per hyperbolen ex nimio cordis affectu proficiscantur, quales etiam S. Augustino visæ sunt, audiamus Secundinum Manichæum, qui de simili erga ipsum benevolentia suspectus esse non potest. Quamvis hic hæreticus in Epistola sua, quæ in editione Plantiniana apud nos tomo VI, pag. 217 legitur, Augu-*

stinum acriter reprehendat et ad sectam Manichæorum reducere conatur, tamen eloquentiam ejus laudare cogitur hoc modo : Muta, quæso, sententiam ; deponere Punicæ gentis perfidiam et recessionem tuam ad veritatem, quæ per timorem facta est, converte. Noli his mendaciis te excusare : legit enim aliquanta exile meum, et qualecumque est Romani hominis ingenium, reverendæ tuæ dignationis scripta, in quibus sic irasceris veritati, ut philosophiæ Hortensius. Hæc itaque cum suspensio animo agilique oculo iterum iterumque repetissem, summum inveni ubique oratorem, et deum pene totius eloquentiæ ; nusquam vero comperi Christianum, et armatum quidem contra omnia, affirmantem vero nihil, cum te magis scientia peritum debueris ostendere, non sermone.... Ego namque fateor, non tali diligentia, nec tanta industria Anicianæ domus micare marmora, quanta tua scripta perlucet eloquentia. Hanc si voluisses veritati concordare, magnum utique nobis exstitisset ornamentum. Sanctus Præsul ibidem pag. 219 et sequentibus hanc Secundini epistolam refellens ostendit, se non minori scientia quam facundia polleere.

335 *Etsi Sanctus noster esset eloquens, et apprime peritus linguæ Latinæ, tamen elegantiam Latinitatis non affectabat puerili more quorundam Grammaticorum, qui de voce minus Latina vel illius inflexione, tamquam re magni momenti, scrupulose disceptabant. Unde lib. 2 contra Cresconium grammaticum cap. 1 de nomine Donatistarum, quod hic suis gregalibus ab Augustino perperam datum fuisse contendebat, ita obiter respondet : Audi ergo, Cresconi, dum breviter et hoc demonstro, nihil te dixisse per totam epistolam tuam, quo refelleres meam, nisi forte, quod me nomina derivare vel declinare docuisti, ut a Donato Donatianos potius quam Donatistas dicere, quam tamen Græcam saltem declinationem esse concedis, videlicet quod ita Donatistæ a Donato, ut Euangelistæ ab Euangelio nominantur, quo te delectari diceis, ut vestris Euangelium prædicantibus, a simili mutata sit vocabuli declinatio. Vide ergo, ne forte ipsi priores hoc voluerint appellari, quia Donatum habent pro Euangelio ;... tuque potius eis facias injuriam, cum scribis in Latino sermone, non nisi Latinam regulam probans, Donatianos a Donato, sicut ab Arrio et Novato Arrianos et Novatianos velles vocari.*

E
quam tamen non affectabat pueriliter,

336 *Deinde exemplo Demosthenis ostendit, hanc esse futilem de nomine quæstionem, et propterea libenter adversario suo, de lana caprina disputanti, cap. 2 ejusdem libri palmam concedit his verbis : Sed ego ea in re, in qua nihil causæ nostræ minuitur, me facillimum præbeo, et quando tecum ago, jam Donatianos voeo ; quando autem cum aliis, consuetudinem potius sequor, quæ his sonis jure dominatur. Tu tantum memento, me, cui tantam tribuisti eloquentiam, noudum nosse nomina declinare, et nuntia vestris securitatem, ne jam timeant tamquam dialecticum, cui vides adhuc necessarium esse grammaticum. Quod si disciplina disputandi, sive illam dialecticam velis appellare, sive quid aliud, satis tamen sobrie docet, cum de re constat, non esse de nomine laborandum. Sicut non curo, utrum ipsa dialectica vocetur, curo tamen, quantum valeo, nosse ac posse disputare, hoc est, veritatem a falsitate in loquendo discernere ; quia hoc nisi curavero, perniciose errabo : ita non curo, utrum Donatistæ an Donatiani peritius*

contemnens minutias

et

AUCTORE
G. C.

et litteratius deelinemini... Quod tamen hæretici sitis, et ideo ne decipiatis, cautissime devitandi, nisi diligenter demonstrare curavero, non parvam negligentiae culpam pro mei officii farcina ineurram.

Grammaticorum,

337 *Certe sanctus Doctor magis curabat claram nominum significationem, quam tersam eorum Latinitatem, sicut lib. 3 de Doctrina Christiana cap. 3 indicat hac dubiæ cujusdem vocis explanatione*: Est etiam ambiguitas in seno dubio syllabarum; et hæc utique ad pronuntiationem pertiuens: nam quod scriptum est, " Non est absconditum a te os meum, quod fecisti in abscondito ", non elucet legenti, utrum correpta littera os pronuntiet, an producta. Si enim corripiat, ab eo quod sunt OSSA, si autem producat ab eo, quod sunt ORA, intelligitur numerus singularis. Sed talia linguæ precedentis inspectione dijudicantur: nam in Græco non στέμα, sed ὀστρα positum est. Unde plerumque loquendi consuetudo vulgaris utilior est significandis rebus, quam integritas litterata. Mallet quippe cum barbarismo dici, Non est absconditum a te os meum, quam

B ut ideo esset minus apertum, quia magis Latinum est. Sic etiam tractatu 2 in Evangelium Joannis ad vocem sanguinibus, quæ apud Latinos in plurali numero non est usitata, breviter observat sequentia: Sanguina * non est Latinum. Sed quia Græce positum est pluraliter, maluit ille, qui interpretabatur, sic ponere, et quasi minus Latine loqui secundum Grammaticos, et tamen explicare veritatem secundum auditum infirmorum; si enim diceret sanguinem singulari numero, non explicaret, quod volebat: ex sanguinibus enim homines nascuntur maris et feminae. Dicamus ergo, non timeamus ferulas grammaticorum, dum tamen ad veritatem solidam et certiore perueniamus.

* al. sanguines

sed qua terribilis erat hæreticis,

C 338 *Licet sanctus Præsul magis esset sollicitus de veritate rerum, quam de elegantia verborum, tamen adversus hæreticos adeo ornate et acute disserebat, ut Donatistæ cum illo disputare non auderent, eumque propter eloquentiam et dialecticam suis sectatoribus vitandum dicerent. Sed sanctus Doctor lib. 1 contra supradictum Cresconium cap. 13 et sequentibus hos imprudentes calumniatores abunde refutavit, et variis exemplis evidenter ostendit, ipsos Donatistas, Apostolum Paulum, ac etiam Christum Dominum dialectica passim usos fuisse. Quinimo Sanctus noster, ut adversariis omne tergiversationis effugium præcluderet, magis bonitate causæ quam peritia disputandi confisus, Proculianum Donatistarum episcopum invitat ad pacificam disputationem instituendam cum præsule Catholico, qui liberalium artium imperitus erat, sicut patet ex fine Epistolæ 168, ubi ad Eusebium scribit sequentia*: Mihi tota hujus quæstionis ratio maxime cum Proculiano est. Sed si forte imparem se putat, cuius voluerit collegæ sui impleret auxilium... Quamquam et iste, qui se tot annorum episcopum dicit, quid in me tyrone timeat, quo minus mecum velit conferre sermonem, non satis intelligo.

qui cum ipso disputare detrectabant.

339 Si doctrinam liberalium litterarum non novit, quas forte ipse aut non didicit, aut minus didicit, quid hoc pertinet ad eam quæstionem, quæ vel de sanctis Scripturis vel documentis ecclesiasticis aut publicis discutienda est, in quibus ille per tot annos versatur, unde in eis deberet esse peritior? Postremo est hic frater et collega meus Samsucius episcopus Turrensis ecclesiæ, qui nullas tales didicit, quales iste dicitur formidare.

D Ipse adsit, agat cum illo. Rogabo eum, et ut confido in uomine Christi, facile mihi concedet, ut suseipiat in hac re vicem meam; et eum Dominus pro veritate certantem, quamvis sermone imperitum, tamen vera fide eruditum, sicut confidimus, adjuvabit. Nulla ergo causa est, cur ad alios nescio quos deferat, ne inter nos, quod ad nos pertinet, peragamus. Nec tamen, ut dixi, etiam illos defugio, si eorum ipse poscit auxilium. Porro ex hac ipsa Donatistarum formidine concludimus, ornatum dicendi copiam et acutam disserendi subtilitatem, aliasque S. Augustini dotes fuisse tantas ac hæreticis adeo terribiles, ut solidis ipsius argumentis nec auderent nec possent resistere. Quapropter obstinati tantum generatim calumniabantur ea, quibus respondere non poterant.

340 *Forte propter assiduum litterarum studium vel ob naturalem corporis constitutionem sanctus Episcopus noster tam tenera ac parum firma valetudine utebatur, ut etiam frigus Africanum ferre non posset. Quapropter in Epistola 227, ad Albinum *, Pinianum, et Melianum * scripta, præter alias excusationes affert asperitatem hiemalem, cujus causa illos Tagastæ comorantes invisere non posset. Hinc etiam Nobilio episcopo, qui eum ad dedicationem ecclesiæ suæ invitaverat, Epistola 251 sic respondet*: Tanta est solenitas, ad quam me affectus tuæ fraternitatis invitat, ut corpuseulum meum ad vos traheret voluntas, nisi teneret infirmitas. Possem venire, si hiems non esset; possem hiemem contemnere, si juvenis essem: aut enim ferret rigorem temporis fervor ætatis, aut temperaret frigus ætatis fervor ætatis. Nunc hieme iter tam prolixum non suffero cum aunositate algida, quam mecum fero.

Tenerima

* l. Albinam
* l. Melianam
E

341 *Propter eandem causam semper abstinere cogebatur ab itineribus longinquis, præsertim transmarinis, ut in Epistola 138 indicat Hipponensibus, apud quos absentiam suam si excusat*: In primis peto charitatem vestram, et per Christum obsecro, ne vos mea contristet absentia corporalis: nam spiritu et cordis affectu puto vos non dubitare nullo modo me a vobis posse discedere, quamvis me amplius contristet, quam forte vos ipsos, quod infirmitas mea sufficere non potest omnibus curis, quas de me exigunt membra Christi, quibus me et timor ejus et charitas servire compellit. Illud enim noverit dilectio vestra, numquam me absentem fuisse licentiosa libertate, sed necessaria servitute, quæ sæpe sanctos fratres et collegas meos, etiam labores marinos et transmarinos compulit sustinere, a quibus me semper non indevotio mentis, sed minus idonea valetudo corporis excusavit.

corporis constitutio,

F

342 *Ad hanc invalidam corporis habitudinem accedebant interdum morbi, de quibus Sanctus noster in Epistola 149 ad Profuturum ita scribit*: Secundum spiritum, quantum Domino placet, atque vires ipse præbere dignatur, recte sumus, corpore autem ego in lecto sum: nec ambulare enim, nec stare nec sedere possum, rhagadis vel exochadis dolore et tumore. Sed etiam sic, quoniam id Domino placet, quid aliud diceudum est, nisi quia recte sumus? Potius enim id si nolumus, quod ille vult, nos culpandi sumus, quam ille non recte aliquid vel facere vel sinere existimandus est. Nosti hæc omnia; sed quia mihi es alter ego, quid libentius tecum loquerer, nisi quod mecum loquor? Commendamus ergo sanctis orationibus tuis et dies et noctes nostras, ut orētis pro nobis, ne diebus intemperanter utamur; ut noctes

A noctes æquo animo toleremus, ut etiamsi ambulemus in medio umbræ mortis, nobiscum sit Dominus. *Sunt autem rhagades vel cœchades ulcera quædam oblonga vel fissuræ circa anum, de quibus Gorræus in Definitionibus medicis ad has voces pagg. 146 et 400 consuli potest. Alias in fine longioris Epistolæ 56 Dioscoro significat, se perturbatione valetudinis febribusque laborasse.*

frequentis.

343 *Ex his similibusque morbis indicis diminuebantur imbecilli corporis vires, et hinc. Augustinus ante ætatem senuerat, ut in sermone 49 de Diversis publice coram populo Hipponensi innuit hac conceionis clausula: Multa locutus sum; date veniam loquaci senectuti, sed timidæ infirmitati. Ego, sicut videtis, per ætatem jam senui; sed per infirmitatem corporis olim senex fui. Hæc valetudinis imbecillitas amicis ejus passim nota erat, camque in Epistola 259 Cæciliano exponit his verbis: Quod vero in epistola tua legi, jam te cogi credere, ne a me videreris, et Carthagiui me negatum, tu potius cogis his verbis, ut absentia meæ causas non taceam; quarum est una, quoniam laborem, quem in illa ur-*

B be percepti necesse est, et quem si exponere velim, aliud tantum loquendum est, jam sustinere non possum; quod infirmitati meæ propriæ, quæ nota est omnibus, qui familiariter me noverunt, accessit etiam senectus, quæ generis humani est communis infirmitas. *Hanc etiam procul dubio noverat laudatus comes Darius, quandoquidem in fine Epistolæ 263 supra citatæ sanctum Præsulem de quibusdam morbi remediis, ab experto medico præscriptis, et a se transmissis ita monet: Nescio quæ medicamenta ab Arriatro*, qui nobiscum est, accepta dedimus Zazapo sacro presbytero, ad tuam beatitudinem deferenda, quæ, ut vir memoratus affirmat, ad alleviationem doloris et morbi curatiouem non parum proficient. Ex omnibus hoc paragrapho dictis colligimus, debile Augustini corpusculum robusto spiritu animatum fuisse. Nunc ad domesticam ejusdem Sancti conversationem pergimus.*

* of archia tro

§ XXV. Communis et domestica sancti

C Præsulis vita cum suis clericis, horumque professio, et origo.

Exponit Sanctus modum,

Occasione ejusdem offensionis et calumniæ coactus est sanctus Episcopus suam suorumque contubernatium famam tueri, et publice populo Hipponensis domesticam vivendi rationem exponere. *Præcipue id præstitit in duabus conceionibus, ex quibus hic excerpemus illa, quæ ad rem nostram propius allinent. Igitur sermone 49 de Diversis inter alia communem congregationis suæ disciplinam declarare incipit hoc modo: Nostis omnes, aut pene omnes, sic nos vivere in ea domo, quæ dicitur domus episcopi, ut quantum possumus, initemur eos Sanctos, de quibus loquitur liber Actuum Apostolorum; Nemo dicebat aliquid proprium, sed erant illis omnia communia. Quia forte aliqui vestrum non sunt tam diligentes vitæ nostræ scrutatores, ut hoc sic noverint, quomodo volo vos nosse, dico quid sit, quod breviter dixi. . . . Pervenit ad episcopatum; vidi necesse habere episcopum exhibere humanitatem assiduam quibusque venientibus sive trans-euntibus. Quod si non fecissem, episcopus iu-*

humauus diecer. Si autem consuetudo ista in monasterio permissa* esset, indecens esset. Et ideo volui habere in ista domo episcopi mecum monasterium clericorum *Novissimi Operum Augustinianorum editores ad hanc lectionem variantem missa pro permissa nonnihil observarunt, quod etiam R. D. Canonicus Regularis le Large cognominatus in Disquisitionibus de Ordine Canoniorum, Parisiis anno 1697 Latine impressis, pag. 182 notatu dignum censuit.*

AUCTORIS
G. C.
at missa

345 Porro sanctus Doctor in eodem sermone ad propositum nostrum sic pergil: *Ecce quomodo vivimus. Nulli licet in societate nostra habere aliquid proprium. Sed forte aliqui habent. Nulli licet: si qui habent, faciunt, quod non licet. Bene autem sentio de fratribus meis, et semper bene credeus, ab hac inquisitione dissimulavi; quia et ista quærere, quasi male sentire videbatur: noveram enim et novi omnes, qui mecum viverent, nosse propositum nostrum, nosse legem vitæ nostræ. . . . Sane etiam hoc noverit charitas vestra, dixisse me fratribus meis, qui mecum manent, ut quicumque habet aliquid, aut vendat, aut croget, aut donet, et commune illud faciat. Ecclesiam habet, per quam Deus nos pascit. Ego dedi dilationem usque ad Epiphaniam propter eos, qui vel cum fratribus suis non diviserunt, et dimiserunt, quod habent, apud fratres suos, vel nondum de re sua aliquid egerunt, quia expectabatur ætas legitima. Faciant inde, quod voluit, dum tamen sint pauperes mecum, simul expectantes misericordiam Dei.*

quo in com-
muni vivebat

346 Certe ego sum, qui statueram, sicut nostis, uillum ordinare clericum, nisi qui mecum vellet manere; ut si vellet discedere a proposito, recte illi tollerem clericatum, quia desereret sanctæ societatis promissum cœptumque consortium. *Ecce iu conspectu Dei et vestro, muto consilium. Qui volunt habere aliquid proprium, quibus non sufficit Deus et ecclesia sua, maneat, ubi veluit et ubi possunt; non eis aufero clericatum. Nolo habere hypocritas: malum enim esse, quis nesciat? Malum est cadere a proposito; sed pejus est simulare propositum. Ecce dico, audite: Qui societatem communis vitæ jam susceptam, quæ laudatur in Actibus Apostolorum, deserit, a voto suo cadit, et a professione sancta cadit. Observet iudicem scilicet Deum, non me. Ego ei non aufero clericatum. Quantum sit periculum, aut oculos ejus posui; faciat, quod vult: uovi enim, quod si aliquem hoc facientem degradare voluero, non ei deerunt patroni, non ei deerunt suffragatores et hic et apud episcopos, qui dicant: Quid mali fecit? Non potest tecum tolerare istam vitam. Extra episcopatum vult manere, et de proprio vivere; ideo non debet perdere clericatum.*

cum clericis
suis,

347 Ego scio, quantum mali sit profiteri sanctum aliquid, nec implere. *Vovete, inquit, et reddite Domino Deo vestro. Et melius est non vovere, quam vovere, et non reddere. Virgo etsi numquam fuit in monasterio, et virgo sacra est, illi nubere non licet, quamvis esse iu monasterio non compellitur. Si autem cœpit esse iu monasterio, et deseruit, et tamen virgo est, dimidia ruit. Sic et clericus duas res professus est, et sanctitatem et clericatum. Interius sanctitatem: nam clericatum propter populum suum Deus imposuit cervicibus ipsius, cui magis onus est, quam honor. Sed quis sapiens et intelliget hæc? Ergo professus est sanctitatem, professus est communiter vivendi societatem, et professus est quam bonum*

eorumque pau-
pertatem

AUCTORE
G. C.

bonum et quam jucundum habitare fratres in unum. Si ab hoc proposito ceciderit, et extra manens clericus fuerit, dimidius et ipse cecidit. Quid ad me? Non eum judico. Si foris servat sanetitatem, dimidius cecidit. Si vero intus habuerit simulationem, totus cecidit. Nolo, habeat necessitatem simulandi. Scio, quomodo homines ament clericatum: nemini eum tollo nolenti mecum communitate vivere. Sed habet Deum, qui mecum manere vult. Si paratus est pasci a Deo per ecclesiam ipsius, non habere debet aliquid proprium; sed aut erogare pauperibus, aut in commune mittere; maneat mecum. Qui hoc non vult, habeat libertatem, et videat, ntrum habere possit felicitatis aeternitatem.

defendit contra quosdam,

318 *Sanctus Docteur sermone 50 de Diversis iterum populo Hipponensi rationem reddit de suis clericis, ut antea promiserat, eorumque paupertatem adversus obrectatores quosdam defendit his verbis: Omnes fratres et clericos meos, qui mecum habitant, presbyteros, diaconos, subdiaconos, et Patricium nepotem meum tales inveni, quales desideravi. Sed sunt, qui de sua qualicumque paupertate, quod statuerant, nondum fecerunt. Hi sunt Valens diaconus, et paulo ante dictus nepos meus subdiaconus. Sed matris vita impediebat, quia inde vivebat. Exspectabatur in illo etiam legitimae aetatis accessus, ut quod faceret, firmissime faceret: nondum autem fecit, quia ipsos agellos habet cum suo fratre communes, et sub indiviso eos possident. . . . Nepos autem meus, ex quo conversus est, et mecum esse cepit, impediebatur et ipse aliquid de agellis suis agere, invita usufructuaria matre sua, quae hoc anno defuncta est. Inter ipsum et sororem ejus sunt quaedam causae in Christi adjutorio eito finiendae, ut et ipse faciat, quod Dei servum deceat. *Ibidem subjungit impedimenta similia nonnullorum, qui jam desiderio erant pauperes, etiamsi de facultatibus suis hactenus disponere non potuissent, quas brevi ab ipsis relinquentes esse spondet.**

qui dicebant eos esse divites:

349 *Hinc auditores monet, ne clericos suos ob hanc exigui temporis administrationem vel opum olim habitatum famam vocent divites, eum jam plures vere pauperrimi sint: Ceteri, id est, subdiaconi, inquit, pauperes sunt, Deo propitio, et misericordiam Dei exspectant. Unde ipsi faciant, uou habent, et nullas habentes facultates, finierunt mundi cupiditates. Vivunt nobiscum in societate communi, et uemo eos distiuguit ab eis, qui aliquid attulerunt. Charitatis unitas praepnenda est terrenae commodo hereditatis. Restant presbyteri: sic enim ad eos gradatim ascendere volui. Cito dixerim; pauperes Dei sunt. Nihil ad domum societatis nostrae attulerunt, nisi ipsam, qua nihil eharis est, charitatem. Verumtamen quoniam scio, natos fuisse rumores de divitiis ipsorum, non a me ad aliquid compellendi, sed vobis meo sermone purgandi sunt. Vobis dico, qui forte nescitis: nam vestrum plurimi sciunt presbyterum Leporium, quamvis seculi natalibus clarum, et apud suos honestissimo loco natum, tamen jam Deo servientem enectis, quae habebat, relictis, inopem suscepi; non quia nihil habuit, sed quia jam fecerat, quod Lectio ista (nimirum lectio ex Actibus Apostolorum praecesserat initio concionis) persuadet. Non hic fecit; sed nos scimus, ubi fecit. Unitas Christi et ecclesiae una est, ubicumque fecit bonum opus. Deinde singillatim demonstrat, Leporium omnes suas facultates in pias causas expendisse.*

350 *Præterea populum Hipponensem rogat, ut eleemosynae, quas in pauperes clericos erogare vult, potius tribuantur congregationi, quam singularibus ejusdem membrs, eo quod omnibus communes esse debeant. Denique Sanctus primam sententiam, quam de tollendo clericatu contra desertores institutae societatis aut violatores praescriptae paupertatis ferre deereverat, et postea mitigaverat, hic iterum renovat, et confirmat his verbis: Qui habere volnerit proprium et de proprio vivere, et contra ista praepcepta nostra facere; parum est, ut dicam: non mecum manebit; sed nec clericus erit. Dixeram enim (et scio me dixisse) quod si nollet suscipere socialem vitam mecum, non illis tollerem clericatum; sed seorsum manerent, et seorsum viverent, quomodo nosent, Deo viverent. Et tamen ante oculos posui, quantum mali sit a proposito cadere: malui enim habere caecos vel claudos, quam plangere mortuos. Qui enim hypocrita est, mortuus est. Quomodo ergo quicumque voluisset extra manere et de suo vivere, non tollerem ei clericatum: ita modo, quia placuit illis, Deo propitio, socialis haec vita, quisquis cum hypocrisi vixerit, quisquis inventus fuerit habens proprium, non illi permitto, ut inde faciat testamentum, sed delebo eum de tabula clericorum. Interpellet contra me mille concilia; naviget contra me, quo voluerit, sit certe, ubi poterit, adjuvabit me Deus, ut, ubi ego episcopus sum, illic clericus esse non possit.*

D
nolebat clericos, qui in communi non viverent.

351 *Erasmus Roterodamensis, Petrus Aurelius, et Onuphrius Camarianus sacrae aulae consistorialis advocatus, alique scriptores, qui ab eruditissimis Gabriele Pennotto ae Ludovico Thomassino eitantur, ex his duabus Augustini concionibus eruunt, clericos sancti Praesulis nostri contubernales non fuisse votis obstrictos, ut hanc religiosam et communem vitam ducerent. Etiam tacite videtur huic opinioni favere Gerardus Moringus, dum in supradicta S. Augustini Vita nullam voti mentionem facit, et ibidem § 23 de clericis illis ita scribit: Ego vero opinor, clericos Augustini tales fuisse, quales priscis temporibus episcopi quoque in aliis locis sibi asciscabant. Non moror jam, quo nomine appellati fuerint, sive monachi, sive aliter. Solent enim episcopi priscae aetatis asciscere in familiam suam viros aliquot aetatis asciscere in pietatis tum cruditionis, cum quibus communiter vivebant juxta vitam Apostolicam nascentis Ecclesiae, statis horis Deo canentes, strepitus omnes mundanos fugientes, totum otium divinis litteris sacrisque precibus impendentes. Quod si plures eum ad modum cum episcopo degere cuperent, quam ut aedes ejus possent capere, collocabantur in proximo; sed ita ut episcopo ejusque familiae praesto adessent, si quando res divina fieret, una cum eis canentes et precantes, cibumque sumentes.*

Hosce Augustini clericos votis fuisse obstrictos,

352 Porro autem crescente indies multitudine, ut omnes nec circum episcopum habitare possent, collocabantur aliis locis sub eodem per omnia instituto, sub regimine praepositi, qui decanus appellari cepit, qui deinceps episcopo suberat; ut vero proximum sit, hos fuisse prima rudimenta canonicorum nostri temporis; id quod etiamnum haud obscure arguunt porticus in orbem exstructae, quas hodie praecipuis templis plerisque in locis appendices videmus, tametsi genus vitae communis tempore exolevit. Atque haec colligere licet ex scriptis antiquorum patrum, et ex priscis historiis, locis quamplurimis, in quibus

contra aliquos id negantes.

A bus producendis hic demorari non debeo, ne non agam, quod ago, ut proverbio dicitur. *Moringus* hoc loquendi modo videtur istos S. Augustini clericos magis æquiparare canonicis secularibus, ut jam passim cognominantur, quam canonicis Regularibus aut Religiosis, cum de stabili professione vel votis non meminerit. Ut ut est, alii plerique censent, illos sancti Præsulis contubernales implicite saltem tria vota substantialia Religionis emisisse.

probat

353 *Audiatur ex omnibus eruditissimus Oratorii Gallicani presbyter Thomassinus, de studio partium minime suspectus, qui in veteri et nova Ecclesiæ Disciplina part. 1, lib. 3, cap. 3, num. 10 de controversia ista sic iudicium suum profert*: Quoad illos vero, qui clericos seminarii Augustiniani opinati sunt, nullo voto, nullo vinculo astrictos fuisse; uti nunc cernere est in presbyteris Oratorii tum Romani tum Gallicani, poterant ii, nimirum Petrus Aurelius, Miræus, Clemeus Renerius aliique hoc errore carere, perlectis duabus illis concionibus Augustini, ex quibus hoc caput conteximus: disertis enim verbis

B sanctus Pater professionem et votum euangelicæ paupertatis expressit, quo clericos suos constringebat omnes. Si tacuit autem vota obedientiæ, continentiæ et stabilitatis, in causa fuit, quod clerus iste domesticus et episcopo conjunctissimus non constaret nisi presbyteris, diaconis, clericisque, qui ordinibus suis ut vinculis illigabantur continentiæ, adeoque et obedientiæ, quæ episcopo impendenda erat, ac denique stabilitatis in ecclesia propria.

Thomassinus.

354 Suo infra loco comprobabimus, ipsa ordinatione sua clericos affixos ecclesiæ suæ, inaucipatos episcopo suo fuisse, atque adeo nec alio opus fuisse voto vel obedientiæ vel stabilitatis. Ordinibus superioribus in ecclesia Latina lex iuexorabilis continentiæ incumbere, adeoque et subdiaconis ipsis in Africa tempore Augustini. Una ergo restabat voluntaria paupertas, quam saneire posset Augustinus in suo clero, eique singulare hinc decus et ornamentum sanctimoniæ conciliare; quod et strenue perfecit. *Ceterum Nicolaus Desnos in suo Canonico seculari et regulari (hoc ejus Opus Parisiis anno 1674 Latine editum est) consuli meretur lib. 3, cap. 24 et sequentibus, ubi contraria Erasmi Roterodamensis argumenta singillatim dissolvit, personatum Petrum Aurelium nominatim refellit et vota istorum clericorum distinctius explicat. Nobis hic sufficit assignare præcipuos utriusque sententiæ defensores, quos curiosus lector otio suo poterit consulere, cum non sit instituti nostri singulas incidentes hujusmodi quæstiones dirimere, vel operosius examinare.*

C

De origine Clericorum Regularium.

355 Propterea nunc quoque summam referenda erit controversia de tempore, quo canonici Regulares exorti sunt, et circa quod auctores in longe diversas opiniones abierunt, ut memoratus D. [e] *Large Canonicus Regularis initio Disquisitionum suarum, quas Parisiis anno 1697 Latine vulgavit, pag. 1 præmonet his verbis*: De Regularium Canonicorum Ordine qui nostra ætate judicant, mirum quantum inter se dissentiant. Quidam enim negant, Regulares Canonicos existisse ullos ante seculum Ecclesiæ undecimum, cum Ordinis nostri magna, concessu omnium, est facta conversio. Quidam Regularium Canonicorum originem revexerunt ad concilium Aquisgranensis tempora. Sunt, qui instituti nostri rationem omnem in Augustinum tamquam in primum auctorem referant. Alii quipiam rem adhuc

altius ab Apostolicis usque temporibus repetunt. *Deinde per decursum laudati Operis, quod non est exiguum, quatuor illas quæstiones examinavit, ac tandem pag. 280 sententiam suam prodit hac conclusione*: Hoc itaque contendo atque assero, clericorum canonicorum sive Regularium Ordinem in Apostolos tamquam proprios auctores posse referri ac debere.

auctores G. C.

356 *Gabriel Pennottus in Historia tripartita Ordinis sui parte 2, cap. 2 et sequente varias alias opiniones refert, iisque refutatis, ibidem capp. 4 et 5 sententiam suam declarat duabus assertionibus, quarum prima hæc est*: Ordo clericorum canonicorum, qui nunc Regulares canonici dicuntur, a sanctissimis Apostolis, sive ab illorum immediatis discipulis fuit vere et proprie et immediate institutus. *Alteram vero assertio sic sonat*: Beatissimi Apostoli et omnes Clerici in primitiva Ecclesia instituti, communem vitam ac cetera substantialia Religionis volebant. *Quamvis Pennottus utramque illam propositionem probare nitatur auctoritate summorum Pontificum, testimoniis sanctorum Patrum, aliisque multis argumentis, tamen hæc ejus opinio non admittitur ab omnibus Canonicis Regularibus*: nam *Nicolaus Desnos ejusdem Ordinis Canonicus in Opere supra citato lib. 3, cap. 2 singulas Pennotti rationes explicat aut refellit, et tandem caput illud ita concludit*: Igitur Gabrieli Pennotto ac sequacibus hic hæret aqua, ut probent Canonicos Regulares voleutes esse institutos ab Apostolis et primævis clericis.

votis obstrictorum,

E

357 *Tunc capite sequente ejusdem libri post alia sententiam sibi probabilioram exponit his verbis*: Augustinus non sequor instaurando clero in sua Hipponensi ecclesia adlaboravit, et ipse regularibus institutis ab Athanasio et Eusebio (nimirum *Vercellensi*) in clerum jam invectis vota insuper addidit et introduxit. Unde originem mutantur ii Canonici Regulares voleutes, qui simpliciter Canonici Regulares nunc dicuntur: nulla enim mentio votorum apud Clericos reperitur ante Augustinum, licet regularibus institutis devinctos aut ipsum legamus. Ex quo existimandum est, divum Augustinum primum fuisse, qui Clericos proprietatis lethargo graves ac somnolentos suscitaverit, provocaveritque ad vitam moresque Apostolicæ institutioni conformandos, et tale genus vitæ, votis Deo nuncupatis, firmaverit. *Cum diutius his immorari nec liceat, nec lubeat, opiniones aliorum scriptorum, qui Canonicos Regulares ætate juniores faciunt, apud Gabrielem Pennotum et Nicolaum Desnos in Operibus jam laudatis examinari possunt, ubi fuse referuntur ac consulantur. Porro alias domesticas S. Augustini consuetudines in Actis post hunc Commentarium recudendis ex sancto Possidio distinctius intelligemus. Nunc pastorem Sancti nostri sollicitudinem aliasque nonnullas virtutes breviter illustrabimus.*

opinionem unam.

F

DOCTOR
G. C.

§ XXVI. Sancti Pastoris cura pro suo grege, misericordia erga pauperes, sollicitudo pro viduis afflictis, aliisque feminis, et Hipponensi congregatione sanctimonialium.

Zelus Sancti
in predicando,

Sedulius Antistes noster adeo frequenter et sollicitè populum Hipponensem sibi commissum tum publicis sermonibus, tum privatis monitis, ad peccata vitanda, virtutes acquirendas, et æternam denique salutem consequendam excitabat, ut interdum sæpius in hebdomada et nonnunquam bis eodem die concionaretur, quemadmodum ex Tractatibus in Joannem et Enarratione in Psalmum 88 aliisque scriptis ejus facile colligi potest. Etiam si sanctus Concionator corpore imbecillis esset, tamen spes lucri spiritualis ei vires addebat, ut liquet ex initio et fine Homiliæ 29, quam exorditur et concludit his verbis : Ego, fratres, vires parvas habeo; sed verbum Dei magnas habet. Valeat in cor libus vestris. Ergo et quod lente dieimus, valde * auditis, si obedieritis... Videtis certe, quia neseio, quomodo ego invalidus accedo, et loquendo fortis fio. Tantus est mihi animus, tanta intentio in profectu vestro : operarius enim in agro fructum sperans, minus sentit laborem : sitis fructus mei, ut vobiscum sim; et omnes simus fructus Dei.

* ut valide

quam præcipuam muneris sui

B 359 *Inter omnes episcopalis muneris occupationes unam ex gravissimis reputabat onus prædicandi verbum Dei, quod Homilia 28 cap. 2 suis auditoribus exponit hoc modo : Quam terribiliter locutus est per prophetam Ezechielem, credo adhibuistis aurem; credo audistis, quemadmodum dixerit; Ad domum Israël mittam te, non ad populum altioris lingue te mittam. Populus autem ille non vult audire te, quia non vult audire me. Quid ostendit, nisi quia ipse Deus per prophetam loquebatur? Quia vero in ipsis verbis propheticis nos maxime territi sumus, id est, præpositi, quos posuit loqui ad populum suum, prius in illis verbis videamus faciem nostram : demonstratum est enim nobis, sonante lectore, quasi speculum, ubi nos iuspiceremus; et inspeximus nos; inspicite vos.*

partem existimabat :

C 360 Eeee ego facio, quod ibi audiui. Si non disereveris, inquit, justum; si non dixeris peccatori, morte morieris, et ostenderis illi, ut recedat ab iniquitatibus suis, ipse quidem in peccatis suis morietur; sanguinem autem ejus de manu tua exquiram : si autem dixeris, et ille contempserit, et non obedierit, ille in sceleribus suis morietur; tu autem animam tuam liberabis. Dico vobis, libero animam meam : in magno enim sum, non periculo, sed exitio constitutus, si tacuero. Sed cum ego dixerò, et implevero officium meum, vos jam attendite periculum vestrum. Quid autem volo? Quid desidero? Quid cupio? Quare loquor? Quare hic sedeo? Quare vivo, nisi hac intentione, ut cum Christo simul vivamus? Cupiditas mea ista est, honor meus iste est, gloria mea ista est, gaudium meum hoc est, possessio mea ista est. Sed si me non audieritis, et tamen ego non tacuero, animam meam liberabo. Sed nolo esse salvus sine vobis. Ex hac pathetica clausula facile lector eruat ar-

dentem amorem, quo sanctus Præsul erga salutem populi sui flagrabat, ex exemplo sancti Pauli Apostoli anathema pro fratribus suis esse cupiebat.

361 *Cum Afri proclives essent ad ebrietatem, luxuriam, juramenta et superstitiones, sanctus Antistes ea potissimum vitia crebris exhortationibus arguebat, et ex diocesi sua exstirpare nitabatur. Tali tamen in criminibus arguendis utebatur cautione, ut occultos peccatores secreto, publicos autem palam corripere, et de periculo damnationis æternæ moneret, quemadmodum colligimus ex Sermone 16 in Evangelium Matthæi, ubi de correptione fraterna suos auditores ita instruit : Ipsa corripienda sunt coram omnibus, quæ peccantur eorum omnibus; ipsa vero corripienda sunt secretius, quæ peccantur secretius... Novit enim neseio quem homicidam episcopus, et alius illum nemo novit. Ego volo illum publice corripere; at tu quæris inseribere. Prorsus nec prodo, nec negligo. Corripio in secreto; pono ante oculos Dei judicium, terreo eruentam conscientiam, persuadeo pœnitentiam. Hac charitate præditi esse debemus. Unde aliquando homines reprehendunt nos, quod quasi non corripiamus; aut putant, nos scire, quod nescimus; aut putant, nos tacere, quod seimus. Sed forte quod seis, et ego scio. Sed non coram te corripio, quia curare volo, non accusare. Sunt homines adulteri in domibus suis, in secreto peccant; aliquando nobis produntur ab uxoribus suis plerumque zelantibus, aliquando maritorum salutem quærentibus : nos non prodimus in palam; sed in secreto arguimus. Ubi contigit malum, ibi moriatur malum. Non tamen vulnus illud negligimus.*

sæpius in peccata invecus, occultos peccatores secreto,

E

362 *Prudens Episcopus noster e contrario publicum astrologiæ judicariæ professorem (illud hominum superstitionum genus in Africa frequens erat, et tunc nomine mathematicorum appellabatur) publica pœna mulctavit, ut ex calce Enarrationis in Psalmum 61 discimus, ubi illum publice pœnitentem precibus auditorum suorum sic commendat : Illa Ecclesiæ sitis etiam istum, quem videtis, bibere vult. Simul etiam ut noveritis, quam multi ex commixtione Christianorum ore suo benedicant, et in corde suo maledicant, iste ex Christiano et fidei pœnitens redit, et territus potestate Domini, convertitur ad misericordiam Domini : seductus enim ab inimico, cum esset fidelis, diu mathematicus fuit, seductus sedueens, deceptus decipiens; illexit, fefellit, multa mendacia locutus est contra Deum, qui dedit hominibus potestatem faciendi, quod bonum est, et non faciendi, quod malum est. Iste dicebat, qui adulterium non faciebat voluntas propria, sed Venus, et homicidium non faciebat voluntas propria, sed Mars, et justum non faciebat Deus, sed Jovis *, et alia multa saerilega non parva. Quam multis eum putatis Christianis nunquos abstulisse? Quam multi ab illo emerunt mendacium, quibus dicebamus; Filii hominum usque quo graves corde, ut quid diligitis vanitatem et quæritis mendacium? Modo, sicut de illo credendum est, horruit mendacium, et multorum hominum interitum. Se aliquando a diabolo sensit illectum; convertitur ad Deum pœnitens. Putamus, fratres, de magno timore cordis accidisse : quid enim dicturi sumus? Numquid, si ex pagano converteretur mathematicus, magnum quidem esset gaudium; sed tamen posset videri, quia sic conversus est, clericatum*

publicos publice corripiebant, ut colliguntur

* Id est Jupiter

A ricatum quærere in Ecclesia. Pœnitens est; non quærît, nisi solam misericordiam.

ex pœnitente
publico, quem
corruptum pu-
blice,

363 Commendandus est ergo et oculis et cordibus vestris. Eum, quem videtis, cordibus amate, oculis custodite. Videte illum, scitote illum, et quocumque ille transierit, fratribus ceteris, qui modo hic non sunt, ostendite illum; et ista diligentia misericordia est, ne ille seductor retrahat cor *, et oppugnet. Custodite vos; non vos lateat conversatio ejus, via ejus, ut testimonio vestro nobis confirmetur, vere illum ad Dominum esse conversum: non enim silebit fama de vita ejus, quando sic vobis et videudus et miserandus offertur. Nostis, in Actibus Apostolorum esse scriptum, quia multi perdit, id est, talium artium homines et doctrinarum nefariarum sectatores omnes codices suos ad Apostolos attulerunt, et incensi sunt libri tam multi, ut pertineret ad scriptorem æstimationem eorum facere et summam pretii conscribere. Hoc utique propter gloriam Dei, ne tales etiam perdit desperarentur ab illo,

B qui novit quærere, quod perierat. Perierat ergo iste; nunc quæsitus, inventus, adductus est: portat secum codices incendendos, per quos fuerat incendendus, ut illis in ignem missis, ipse in refrigerium transeat. Sciatis eum tamen, fratres, olim pulsare ad Ecclesiam ante Pascha: ante Pascha enim cœpit petere de Ecclesia Christi medicinam. Sed quia talis est ars, in qua exercitatus erat, quæ suspecta esset de mendacio atque fallacia, dilatus est, ne tentaret, et aliquando tamen admissus est, ne periculosius tentaretur. Orate pro illo Christum. Prorsus hodiequam precem pro illo fundite Domino Deo nostro: scimus et certi sumus, quia oratio vestra delet omnes impietates ejus.

admissi in ec-
clesiam, post
pœnitentiam
debitam.

364 Quemadmodum Firmus Manichæus unica S. Augustini concione ad finem et pœnitentiam conversus est, ut infra post hunc Commentarium ex Possidio teste oculato audiemus, ita verosimiliter hic vanus astrologus ad frugem rediit excitatus sermonibus, quos Sanctus adversus impios hujus vanæ superstitionis sectatores sæpius instituebat. Ut ut est, in illo publici pœnitentis exemplo videmus severitatem sancti Doctoris conjunctam cum prudentia et benignitate erga maximos

C peccatores, quibus omnibus veniam scelerum promittebat, ut manifestum fit in Enchiridio ejus ad Laurentium scripto, ubi cap. 65 tradit sequentia: Sed neque de ipsis criminibus, quamlibet magnis, remittendis in Ecclesia desperanda est misericordia agentibus pœnitentiam secundum modum sui cujusque peccati. In actione autem pœnitentiæ, ubi tale crimen commissum est, ut is, qui commisit, a Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis, quam doloris: Cor enim contritum et humiliatum Deus non spernit. Verum quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba vel quæcumque alia signa procedit, cum sit coram illo, cui dicitur; Gemitus meus a te non est absconditus, recte constituntur ab iis, qui Ecclesiæ præsumt, tempora pœnitentiæ, ut fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata.

Cura omnes
instruendi,

365 Porro pastoralis illa sollicitudo promissive ad omnes cujuslibet conditionis homines sese extendebat. Quapropter in sermone 205 de Tempore, cap. 5 divites et pauperes simul instruit his verbis: Admonui divites, audite pauperes. Vos erogate; vos rapere * nolite. Vos tribuite facultates; vos fruate cupiditates. Audite pauperes eundem

* al. cupere

Apostolum: Est autem quæstus magnus (quæstus est acquisitio lucri) est autem quæstus magnus, inquit, pietas cum sufficientia. Communem habetis cum divitibus mundum: non communem habetis cum divitibus domum; sed commune habetis cælum, communem lucem. Sufficientiam quærite; quod sufficit, quærite; plus nolite. Cetera gravant, non sublevant; onerant, non honorant. Quæstus magnus pietas cum sufficientia. Imprimis pietas. Pietas est Dei cultus; pietas cum sufficientia. Attulisti huc aliquid? Sed nec vos divites aliquid attulistis. Totum hic invenistis, cum pauperibus nudi nati estis. Communis est in utroque infirmitas corporis, communis vagitus miseriarum testis. *Quam vero benevolus fuerit hic sanctus Præsul erga pauperes, apparet ex plurimis concionibus, quibus locupletiores hortatur, ut eleemosynas egenis distribuant. Licet hæc Sancti cura pro pauperibus passim nota sit, tamen eam confirmabimus exemplo singulari, quod hoc loco breviter afferemus.*

AUGUSTI
G. C.

366 Mos erat apud Hipponenses, ut quotannis vestirent aliquot pauperes, aut potius nudum Christum in illis pauperibus, quemadmodum S. Augustinus sermone 19 de Diversis cap. 8 loquitur. Hæc laudabilis consuetudo, quam pius egenorum Pater introduxerat, eo absente, semel ob calamitatem temporum prætermissa fuerat. Id intelligens beneficus ovium nudarum Pastor, et hanc negligentiam ægre ferens, in Epistola 138 demonstrat, pauperes illo tempore calamitoso magis esse sublevandos, et ad clerum populumque Hipponensem post alia scribit in hunc modum: Nuntiatum est mihi, quod morem vestrum de vestiendis pauperibus fueritis obliti, ad quam misericordiam, cum præsens essem, vos exhortatus sum, et nunc exhortor, ne vos vincat et pigros faciat contritio hujus mundi, cui talia videtis accidere, qualia Dominus et Redemptor noster, qui mentiri non potest, ventura prædixit.

et pauperes
commendandi
E

367 Non solum ergo non debetis minus facere opera misericordiæ, sed etiam debetis amplius, quam soletis: sicut enim ad loca munitiora festinantius migrant, qui ruinam domus vident contritis parietibus imminere, sic corda Christiana quanto magis sentiunt mundi hujus ruinam, crebrescentibus tribulationibus, propinquare, tanto magis debent bona, quæ in terra recondere disponebant, in thesaurum cælestem impigra celeritate transferre, ut si aliquis humanus casus acciderit, gandeat, qui de loco ruinoso emigravit. Si autem nihil tale fuerit subsecutum, non contristetur, qui quandoque moriturus immortalis Domino, ad quem venturus est, bona propria commendavit. Itaque, fratres mei dilectissimi, ex eo quod quisque habet, secundum suas vires, quas ipse novit, facite quod soletis, alacriore animo quam soletis, et inter omnes seculi hujus molestias Apostolicam exhortationem corde retinete, ubi ait: Dominus in proximo est; nihil solliciti fueritis. Talia mihi de vobis nuntientur, quibus noverim, non propter meam præsentiam, sed propter Dei præceptum, qui nunquam est absens, vos solere facere, quod multis annis me præseente, et aliquando etiam me absente fecistis. *Hæc benignitas erga pauperes etiam satis eruitur ex memorabili ipsius effato, quod in sermone 49 de Diversis protulit, ubi cap. 4 publice auditoribus suis dicit, non esse episcopi servare aurum, et manum mendicantis a se repellere.*

divitum mis-
ericordix:

F

368 Etiam si sanctus Episcopus raro conversaretur cum feminis, et nullam quantumvis con-

sollicitudo de
feminis quibus-
libet,

LECTOR
G. C.

sanguineam in episcopali domo commorari sineret, tamen de viduis præsertim ac pupillis magnam curam gessit: nam Epistola 121 Probam illustrem viduam fuisse docet, quomodo orandus Deus. Etiam Epistola 6 Italicam viduam de obitu mariti, et Epistola 248 Sapidam virginem de morte fratris diaconi Carthaginensis ecclesie consolatur. Epistola 199 mulierem conjugatam, nomine Ecdiciam, graviter reprehendit, quod impudenter facultates suas alienasset, in scio marito, qui inde occasionem arripuerat violandi votum continentiae, quod mutuo consensu fecerant. et eam humiliter a viro suo veniam petere jubet. Alias quoque feminas utilibus monitis instruxit, ut apud Rivium in Vita S. Augustini lib. 1, cap. 4 § 7 breviter videri potest. Denique vigilantissimus Pastor pupillam ecclesie Hipponensi commendatam solcite a teneris annis educari curavit, et usque ad ætatem nubilem caute conservari, quemadmodum ex Epistolis 219, 233 et sequente colligimus.

ex quibus con-
gregationem
instituit.

369 Quinimo sanctus Antistes hunc instabilem sexum primus in una eademque domo stabilivit, et ex piis feminis antea sparsim habitantibus regularem sanctimonialium congregationem instituit, quamvis ecclesia Africana prius etiam virgines Deo sacras habuerit, ut ex S. Cypriano discimus, et eximius P. Lupus Augustinianus in Quæstione quodlibetica superius memorata cap. 32 fuisse probat. Hæc pia seminarum communitas, quam sanctus Episcopus noster congregaverat, et cui germana soror ejus per plures annos præfuerat, interiori pace fruens, indies proficiebat in virtutibus, et S. Augustinum spirituali gaudio replebat. Sed hanc domesticam pacem postea turbaverunt ipsæ sanctimoniales, dum seditiose Præpositam mutare volunt, et tumultuosa dissensione magnum dolorem Institutori suo attulerunt. Hæc omnia distinctius intelligentur ex Epistola 109, qua sanctus Præsul illas fortiter et suaviter ad saniora consilia revocare studeat hoc modo: Sicut parata est severitas peccata, quæ invenerit, vindicare, ita non vult charitas, quod vindicet, invenire. Hæc causa fecit, ut ad vos non venirem, eum meam præsentiam quæreretis, non ad pacis vestræ gaudium, sed dissensionis vestræ augmentum. Quomodo enim contemnerem et impunitum relinquerem, si et me præsentem tantus vester tumultus existeret, quantus me absente, etsi oculos meos latuit, tamen aures meas vestris vocibus verberavit? Nam fortasse etiam major esset vestra seditio in præsentia mea, cum necesse esset vobis non concedi. quæ in perniciosissimum exemplum contra sanam disciplinam, quod vobis non expedit, petebatis, ac sic, quales non volo, invenirem vos, et ipse inveniret a vobis, qualem non volebatis.

quam turba-
tam et tumultu-
antem

370 Cum ergo scribat Apostolus ad Corinthios dicens; Testem Deum facio super animam meam, quia parens vobis nondum veni Corinthum, non quia dominamur fidei vestræ, sed cooperatores sumus gaudii vestri: hoc ego etiam dico vobis; quia parens vobis, non ad vos veni. Peperci etiam mihi, ne tristitiam super tristitiam haberem, et elegi non ut exhiberem faciem meam vobis, sed effundere * cor meum Deo pro vobis, et causam magi periculi vestri, non apud vos verbis, sed apud Deum lacrymis agerem, ne convertat in luctum gaudium meum, quo soleo gaudere de vobis, et inter tanta scandala, quibus ubique abundat hic mundus, et aliquando consolari, cogitans copiosam congregationem et

* al. rectius
effunderem

castam dilectionem et sanctam conversationem vestram, et largiorem gratiam Dei, quæ data est vobis, ut non solum carnales nuptias contemneretis, verum etiam eligeretis in domo societatem unanimes habitandi, ut sit vobis anima una et cor unum in Deum. Hæc in vobis bona, hæc Dei dona considerans, inter multas tempestates, quibus ex aliis malis quatitur cor meum, solet utrumque requiescere. Currebatis bene. Quis vos fascinavit? Suasio illa non est ex Deo, qui vocavit vos. Modicum fermenti (nolo dicere, quod sequitur.) Hoc enim magis cupio, et oro, et hortor, ut ipsum fermentum convertatur in melius, ne tota massa, sicut pene jam fecerat, convertatur in pejus. Si ergo repullulastis sanum sapere, orate ne intretis in tentationem, ne iterum in contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, detractiones, seditiones, susurrations. Non enim sic plantavimus et rigavimus hortum Dominicum in vobis, ut spinas uetamus istas ex vobis. Si autem adhuc vestra tumultuatur infirmitas, orate, ut eruamini de tentatione. Quæ autem conturbant vos (si adhuc conturbant vos) nisi correxerint se, portabunt iudicium quæcumque illæ fuerint.

371 Cogitate, quid mali sit, ut, eum de Deo natis * in unitate gaudeamus, interna schismata in monasterio lugeamus. Perseverare in bono proposito, et non desiderabitis mutare Præpositam, qua in monasterio illo per tam multos annos perseverante, et numero et ætate crevistis; quæ vos mater non utero, sed animo suscepit: omnes enim, quæ illuc venistis, ibi eam, aut sanctæ Præpositæ sorori meæ servientem, placentem, aut etiam ipsam Præpositam, quæ vos suscepit, invenistis; sub illa estis eruditæ, sub illa velatæ, sub illa multiplicatæ: et sic tumultuamini, ut eam vobis mutetis, cum lugere deberetis, si eam vobis mutare vellemus. Ipsa est, quam nostis, ipsa est, ad quam venistis, ipsa est, quam per tot annos habendo crevistis. Novum non accepistis nisi Præpositum, aut si propter illum quæritis novitatem, et in ejus invidiam contra matrem vestram sic rebellastis, cur non potius id petistis, ut ipse vobis mutaretur? Si autem hoc exhorretis, quia novi, quomodo eum in Christo venerabiliter diligatis, cur non potius illam? In nobis namque regendis sic Præpositi rudimenta turbantur, ut magis velit vos ipse deserere, quam istam ex vobis famam et invidiam sustinere, ut dicatur, non vos aliam quæsituras fuisse Præpositam, nisi ipsum cœpissetis habere Præpositum. Tranquillet ergo Deus et componat animos vestros; non in vobis prævalcat opus diaboli, sed pax Christi vineat in cordibus vestris: nec dolore animi, quia non fit, quod vultis, vel quia pudet voluisse, quod velle non debuistis, erubescendo curratis in mortem, sed potius pœnitendo resumatis virtutem, nec habeatis pœnitentiam Judæ traditoris, sed potius lacrymas Petri pastoris. His immediate subjungitur Regula, quam S. Augustinus certe præscripsit solis feminis, ut jam passim censent eminentissimus Bellarminus, alique scriptores, quos Papebrochius noster in Responsionibus suis ad articulum decimum tertium § 6, num. 71 et sequentibus allegat.

372 Potuissemus hoc paragrapho dare plura pastoralis istius curæ specimina, et afferre privatas epistolas, quibus hic sanctus animarum Curator Christinum ad pietatem incendit, Sebastianum et Feliciam adversus scandala corroborat, Chrisimum a desperatione revocat, impudicum quemdam

ad unitatem
reducere con-
tur:
* al. Donatis-
tis

Regula hæc
monialibus
scripta: cura
de aliis.

^A quemdam Cornelium acriter reprehendit, aliosque plures a peccatis deterret. Sed jam retata sufficere videntur, ut ingeniosus lector ex iis concludat, S. Augustinum exemplo Apostoli Pauli omnibus omnia factum esse, ut omnes faceret salvos. Imo hæc ipsa sanctimonialium factio, quam supra retulimus, tanto dolore pium Patrem affecit, ut cum eodem Apostolo in Epistola secundo ad Corinthios cap. xi § 29 dicere potuerit: Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non irror? Etiam brevitatis causa prætermisimus alias sancti Præsulis occupationes in agendis Catholicorum negotiis, et dirimendis eorum litibus, ut ea tempora ferebant: hæc enim et similia post hunc Commentarium parte secunda Actorum narrabuntur. Interim paragrapho sequente colligemus aliquas Sancti nostri virtutes, quæ in Augustino doctissimo magis suspiciendæ sunt, eo quod in eruditis viris rarius inveniantur.

§ XXVII. Sancti Præsulis modestia, cum laudaretur; animi moderatio, cum vituperaretur; et ingenua ignorantiae suæ confessio, quando consulebatur.

^B Sanctus agnoscit difficile esse non capi laudatione hominum.

Quandoquidem scientia inflat, ut ait Apostolus, certe mirum non est, homines doctos, et propter eruditionem toto orbe celebratos, laudibus suis delectari, et interdum superbia extolli. Quapropter Augustinus adhuc presbyter in Epistola 64 ad Aurelium Carthaginensem de hac periculosa vanæ gloriæ tentatione sic inter alia scribit: Magnum est de honoribus et laudibus hominum non lætari, sed et omnem pompam inanem præcidere, et si quid inde necessarium retinetur, id totum ad utilitatem honorantium salutemque conferre. . . . Ista, quæ tecum confero, mihi dico; dignaris tamen, credo, mecum considerare, quam sint gravia, quam difficilia: non enim hujus hostis vires sentit, nisi qui ei bellum indixerit; quia etsi cuiquam facile est laude carere, dum denegatur, difficile est ea non delectari, cum offertur. Et tamen tanta mentis in Deum debet esse suspensio, ut si non merito laudemur, corrigamus eos, quod non est, aut nostrum esse, quod Dei est, aut ea laudent, quæ quamvis non desint nobis, aut etiam supersint, nequaquam tamen sunt laudabilia; velut sunt bona omnia, quæ vel cum pecoribus habemus communia, vel cum impiis hominibus. Si autem merito laudamur, propter Deum gratulemur eis, quibus placet verum bonum, non tamen nobis, quia placemus hominibus, sed si coram Deo tales sumus, quales nos esse credunt, et non tribuitur nobis, sed Deo, cujus dona sunt omnia, quæ vere meritoque laudantur.

^C Hæc difficultatem illam superare conatus est.

374 Hæc mihi ipse canto quotidie, vel potius ille, cujus salutaria præcepta sunt, quæcumque sive in divinis lectionibus inveiuntur, sive intrinsecus animo suggeruntur; et tamen vehementer cum adversario dimicans, sæpe ab eo vulnera capio, cum delectationem oblatae laudis mihi auferre non possum. Hac clausula Vir hu-

milis innuit, se adhuc presbyterum laudibus suis ultro oblati aliquando delectari. Sed haud dubie jam ad cathedram Hipponensem evectus, et quotidie in virtutibus acquirendis proficiens, hanc humanam infirmitatem inter ceteras leviores noxas superavit, cum jam episcopus lib. 10 Confessionum cap. 36 Deum sic oret: Nos autem, Domine, pusillus grex tuus ecce fumus. Tu nos posside; prætende alas tuas, et fugiamus sub cas. Gloria nostra tu esto, propter te amemur, et verbum tuum timeatur in nobis. Qui laudari vult ab hominibus; vituperante te, non defendetur ab hominibus, judicante te, nec eripietur damnante te. Quare non dubitamus, quin Augustinus ætate provecior, et propriis monitis instructus, indies magis magisque laudes humanas contempserit, ut nunc exemplis quibusdam probabimus.

^{AUCTOR}
G. C.

375 Volusianus vir illustris, sed adhuc ethnicæ superstitioni deditus, Epistola secunda quæstiones aliquot circa mysteria Christianæ religionis Augustino proponit, illisque laudes ejus sic obiter immiscet: Interest famæ tuæ, ut quæsitæ noverimus. Utcumque absque detrimento cultus divini in aliis sacerdotibus toleratur insectia; at cum ad antistitem Augustinum venit, legi deest, quidquid contigerit ignorari. Sancti Doctor epistola tertia quæstionibus istis respondens, hanc honorificam Volusiani existimationem repellit his verbis: Adjungis etiam, famæ meæ interesse, ut quæsitæ noveritis, quod utcumque absque detrimento divini cultus in aliis sacerdotibus toleratur insectia; at eum ad me antistitem venit, legi deesse, quidquid contigerit ignorari. Primum igitur hanc de me opinionem facile præsumptam, quæso, deponas, eumque animum, quamvis erga me benevolentissimum, solvas atque exuas; ac de me mihi magis, quam ulli alteri credas, si mihi dilectionis vicem rependis; tanta est enim Christianarum profunditas litterarum, ut in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia usque ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere; non quo ad ea, quæ necessaria sunt salutem, tanta in eis perveniatur difficultate, sed eum quisque ibi fidem tenuerit, sine qua pie recteque non vivitur, tam multo tamque multiplicibus mysteriorum umbraculis opaca intelligenda proficientibus restant, tantaque non solum in verbis, quibus ista dicta sunt, verum etiam in rebus, quæ intelligendæ sunt, latet altitudo sapientiæ, ut annosissimis, acutissimis, flagrantissimis cupiditate discendi hoc contingat, quod eadem Scriptura quodam loco habet: "Cum consummaverit homo, tunc incipit."

^{Laudes ab aliis sibi datas}

^E

^F

376 Vir quidam pius et artis poeticæ non ignarus, nomine Audax, proluxas litteras ab Augustino desideraverat; sed cum breviores expectatione sua accepisset, Epistola 139 de brevitate earum modeste conqueritur, et tamen illarum Scriptorem simul ibidem laudat his verbis: Provocavi itaque te, dulcis Antites, non ut prælargi pectoris pusillum libamen acciperem, sed ut ingens divitis ubertim flumen haurirem. Thesaurum sapientiæ desideravi, sed minus accepi, quam volui, licet minus non debet dici, sed munus, quod oraculum Legis contulerit Augustinus, sacerator justitiæ, instaurator spiritalis gloriæ, dispensator salutis æternæ. Verum modestus Doctoris animus hos honorificos Audacis titulos non patiebatur, et ideo Epistola 140 singulos ita refellit vel explicat: Quod in nobis in eadem sermone prolixitate desideras, ad hoc me idoneum

^{subtili responso}

DOCTOR
C. C.

idoneum non esse respondeo : thesaurum enim sapientiae te desiderasse dixisti ; sed minus accepisse, quam voluisti, cum ego ex illo thesauro mendicabunda prece quotidianam stipem rogem, vixque impetrem. Oraculum autem Legis quomodo sum, de cujus latis atque abditis penetralibus nescio longe plura, quam scio, ejusque multiplices sinus opacosque secessus adire ac penetrare non valeo, sicut volo, et me non aliud quam minus dignum esse cognosco? Porro sacrator justitiae quis ego, cui me sacratum esse permagnus est? Jam vero quod instauratorem spiritalis gloriae me appellas (da veniam) multum, cui loqueris, ignoras: ipse quippe adhuc in hac gloria sic instauror, ut de die in diem non solum quantum accedam, sed utrum omnino aliquid accedam, latere me fatear. Dispensator plane salutis aeternae cum ceteris innumerabilibus conservis meis sum. . . . Multi ergo dispensatores sunt. Sed quaeritur, inter dispensatores ut fidelis quis inveniat.

modeste repel-
lit :

377 *Cum Darius comes, de quo superius mentionem fecimus, Epistola 264 facundiam et alias dotes S. Augustini magnis laudibus exornasset, humilis Doctor istud elogium nimio comitis affectui tribuit, et circa finem Epistolae 264 responsoriae Confessiones suas ei legendas assignat in hunc modum : Sume itaque, fili mi, sume, vir boue, et non in superficie, sed Christiana charitate Christiane, sume, inquam, libros, quos desiderasti, Confessionum mearum ; ibi me inspice, ne me laudes ultra, quam sum ; ibi non aliis de me crede, sed mihi ; ibi me attende, et vide, quid fuerim in me ipso per me ipsum, et si quid in me tibi placuerit, lauda ibi mecum, quem laudari volui de me : neque enim me, quoniam ipse fecit nos et non ipsi nos ; nos autem perdidimus nos ; sed qui fecit, refecit. Cum autem ibi me inveneris, ora pro me, ne deficiam, sed perficiar, ora, fili, ora *Cum vero sanctus Paulinus Epistola 31 lucubrationes ejusdem Doctoris laudasset, S. Augustinus Epistola sequente sic humaniter et subtiliter ei respondet : Me in illa epistola tantis laudibus honorare dignatus es, ut cum tibi me refundo, si parum hoc tibi putem, non credidisse convincar. Pudet me quidem tantum boni de me credere ; sed plus piget, tibi non credere. Est, quod faciam. Non me credam talem, qualem putas, quoniam non agnosco ; et credam, me abs te diligi, quoniam sentio et plane percipio : ita nec in me temerarius, nec in te ingratus exstitero. Et cum me tibi totum offero, parum non est : offero enim, quem vehementissime diligis ; et offero, si non qualem me esse arbitraris, eum tamen pro quo, ut talis esse merear, deprecaris. Hoc enim magis jam peto facias, ne minus optes mihi adjici ad id, quod sum, dum me existimas jam esse, quod non sum. *Ex his liquet, quam studiose simul et ingeniose Sanctus noster laudes ab amicis sibi impensas eluderet aut vitaret. Jam videbimus, quam moderate reprehensiones adversariorum ferret, et quam humiliter ab aliis consutus inscitiam suam fateretur.***

modestia San-
cti,

378 *Saepe sanctus Doctor ingenue confessus fuerat, originem animae sibi non satis cognitam esse. Propter hanc ignorantiam quidam Vincentius Vietor, aetate juvenis, et professione laicus, spreverat ac reprehenderat Augustinum praesumentem, qui tibi. 4 de Anima ejusque origine cap. 1 et 2 sic reprehensori suo modeste respondet : Reprehendisti me bis numero exprimens etiam meum*

nomen. Et cum te in principio libri tui imperitiae tuae admodum conscius, et doctrinae adminiculo destitutus ; me vero, ubi nominasti, doctissimum ac peritissimum dixeris, tamen quibus in rebus tibi visus es nosse, quod ego vel nescire me fateor, vel quamvis nesciam scire praesumo, libertate, qua oportebat, non tantum senem juvenis, et episcopum laicus, verum etiam hominem tuo judicio doctissimum et peritissimum non dubitasti reprehendere. Ego autem et me doctissimum ac peritissimum nescio ; imo vero me non esse certissime scio : et fieri posse non ambigo, ut aliquid imperito et indocto cuiquam scire contingat, quod aliquis doctus et peritus ignorat ; et in hoc te plane laudo, quod veritatem, etsi numquam percepisti, certe quam putasti, homini praetulisti : ideo quidem temere, quia existimasti scire te, quod nescis ; sed ideo libere, quia personam non veritus, elegisti aperire, quod sentis. . . .

379 O si illa reprehenderes mea, quae justa reprehensione sunt digna ! Neque enim negare debeo, sicut in ipsis moribus, ita multa esse in tam multis opusculis meis, quae possint justo iudicio et nulla temeritate culpari : ex quibus si aliqua reprehenderes, illic et tibi ostenderem, qualem te esse, in quibus non perperam reprehenderes, vellem, neque tibi juniori major, et praepositus subdito correctionis exemplum quanto humiliter tanto salubrius exhiberem. Sed ea in me reprehendisti, quae non corrigere humilitas, sed partim fateri, partim defendere veritas cogit. Haec autem sunt : Unum, quod de origine animarum, quae post primum hominem datae sunt, vel dantur hominibus, non sum ausus aliquid definire, quia fateor, me nescire ; alterum, quod animam scire me dixi spiritum esse, non corpus. Sed in hoc altero duo reprehendisti : unum, quod non eam crederem corpus esse ; alterum, quod eam spiritum crederem : tibi enim videtur et corpus esse animam, et non esse spiritum. *Postquam Sanctus noster hanc absurdam Vincentii sententiam familiari similitudine refutavit, in fine capituli tertii ibidem amorem veritatis inveniendae indicat his verbis : Ignorantiam meam de origine animarum te corripientem atque objurgantem non moleste ferrem, imo insuper et gratias magnas agerem, si eam mihi non solum duris percuteres convitiis, sed veris etiam excuteris dictis : si enim me posses docere, quod nescio, non solum te verbis, sed et pugnis caedentem deberem patientissime sustinere.*

380 *Sanctus Doctor eodem veritatis amore impetus scripta sua censurae aliorum tibenter submittebat, ac ea corrigi desiderabat, ut discimus ex prooemio Operis ad Simplicianum Mediolanensem directi, ubi in fine praesentem illum sic alloquitur : Tantum illud quaeso, ut pro mea infirmitate deprecaris Deum, et sive in iis, quibus me exercere benigne paterneque voluisti, sive in aliis quaecumque nostra in tuas sanctas manus forte perveerint, quia sicut Dei data, sic etiam mea errata agnosco, non solum curam legentis impendas, sed etiam censuram corrigentis assumas. Hinc etiam in Epistola 7 ad Marcellinum comitem scribit sequentia : Etsi defendi sententia mea liquida ratione non potest, mea est, non ejus auctoris, ejus sensum improbare fas non est, etiam cum, eo non intellecto, hoc inde sentitur, quod improbandum est. Ego proinde fateor, me ex eorum numero esse conari, qui proficiendo scribunt, et scribendo proficiunt.*

diemreprehen-
debatur.

E

F

Scripta sua
tubens alieno
submittebat
iudicio,

A ficiunt. Unde si aliquid vel incautius vel indoctius a me positum est, quod non solum ab aliis, qui videre id possunt, merito reprehendatur, verum etiam a me ipso, quia et ego saltem postea videre debeo, si proficio; nec mirandum est, nec dolendum, sed potius ignoscendum atque gratulandum, non quia erratum est, sed quia improbatum: nam nimis perverse se ipsum amat, qui et alios vult errare, ut error suus lateat.

libentius discere
bat

381 *Propter istud errandi periculum Sanctus malebat discere, quam docere, et jam senex ab Auxilio juniore episcopo circa valorem excommunicationis instrui postulavit: cum enim Auxilius virum quemdam spectabilem cum tota familia propter personalem juris ecclesiastici violationem, sicut putabatur, anathemate percussisset, Augustinus de legitimo istius excommunicationis vinculo dubitans, in Epistola 75 sic ad eum scribit: Si habes de hac sententiam certis rationibus vel Scripturarum testimoniis exploratam, nos quoque docere digneris, quomodo recte anathematizetur pro patris peccato filius, aut pro mariti uxor, aut pro domini servus.... Ego autem, quoniam si quis ex me quaerat, utrum recte fiat, quid ei respondeam, non invenio; numquam hoc facere ausus sum, cum de quorundam facinoribus immaniter adversus Ecclesiam perpetratis gravissime permoverer. Sed si tibi quam juste fiat, Dominus revelavit, nequaquam juvenilem aetatem tuam et honoris ecclesiastici rudimenta contemno. En adsum senex a juvene coepiscopo, et episcopus tot annorum a collega needum anniculo paratus sum discere, quomodo vel Deo vel hominibus justam possumus reddere rationem, si animas innocentes pro scelere alieno, ex quo non trahunt, sicut ex Adam in quo omnes peccaverunt) originale peccatum, spiritali supplicio puniamus.*

quam docebat,

382 *Quanto promptior esset Augustinus ad discendum quam docendum, patet insuper ex Opere ejus de Oelo quaestionibus Dulciti, ubi quaestionem tertiam absolvit his verbis: Ceterum quod attinet ad quaestionem resurrectionis propter illos, qui creduntur non esse morituri, sed ex hac mortalitate ad immortalitatem sine morte media transiuri, inquisitio diligentior adhibenda est; et si quid hinc absolutum ad definitum disputatione rationabili atque perfecta vel audisti, vel legisti, vel etiam ipse adhuc audire, aut legere, aut excogitare potueris, peto mihi inittere non graveris: ego enim, quod confitendum est claritati tuae, plus amo discere, quam docere. Similia de quaestionibus aliis indicat, dum in fine quaestionis octavae laudatum Opus concludit hoc modo: Sicut potui, respondi inquisitionibus tuis. Si quid de istis rebus invenisti melius, sive inveire potueris, gratissimum habebimus, si nos feceris nosse: ego enim, quod et supra de me commemoravi, magis amo discere, quam docere. Nam eum pudebat ignorantiam candide fateri, quemadmodum nunc uno altero exemplo probabimus.*

et ignorantiam
confitebatur
ingenue.

383 *Cum Januarius varias quaestiones proposuisset Augustino, quem nihil latere existimabat, hic Epistola 119, cap. 21 post longam dissertationem sic ei demum respondet: Haec tibi si satis esse ad ea, quae requisisti, non putaveris, nimis ignoras et vires et occupationes meas: tantum enim absom ab eo, quod putasti, nihil me latere, ut nihil in epistola tua legerim tristius, quia et apertissime falsum est; et miror, quia hoc te latet, quod non solum in aliis innumcrabilibus*

rebus multo me latent, sed etiam in ipsis sanctis Scripturis multo nesciam plura, quam sciam. Denique in libro ad Orosium eap. xi sanctus Praesul in alia re humiliter ignorantiam suam declarat his verbis: Esse itaque sedes, dominationes, principatus, potestates in caelestibus apparatibus, firmissime credo, et differre inter se aliquid, indubitata fide teneo. Sed quo me contemnas, quem magnum putas esse doctorem, quoniam ista sint, et quid inter se disserant, nescio. Nec ea sane ignorantia periclitari me puto, sicuti inobedientia, si Domini praecpta neglexero. Porro ad hunc paragraphum spectantia proferri possent. Sed haec sufficere arbitramur, ut pius lector intelligat, insignem Sancti nostri scientiam cum summa animi demissione conjunctam fuisse.

uctores
G. C.

384 *Hactenus exposuimus ea, quae S. Augustinus ab ineunte aetate usque ad susceptum episcopatum gessit aut scripsit. Aliquot autem paragraphis sequentibus interiorum et exteriorum Sancti jam praesulis statum, sive varias naturae gratiaeque dotes ex scriptis ipsius eruimus, ac rudi penicillo depinximus. In his omnibus fere seculi summo ordinem Actorum, quae Tillemontius tomo 13 Monument. eccles. Gallice vulgavit, et PP. Benedictini in novissima Augustinianorum Operum in editione Parisiensi Latine contraxerunt. At deinceps istam chronologicam Vitae seriem deserere deerevimus, ac potius certamina, adversus eosdem hostes Ecclesiae Catholicae diversis temporibus ab Episcopo nostro suscepta, uno narrationis filo conjungemus, ne identidem historiam interrumpere, et saepius ad eosdem paganos aut haereticos reverti cogamur. Quapropter illos omnes Ecclesiae Catholicae hostes, quos sanctus Antistes impugnavit, in suas classes dividemus, ita ut sigillatim simul ac semel narraturi simus ea, quae Sanctus noster diversis episcopatus sui annis contra paganos exempli gratia, vel Manicheos, Donatistas, Pelagianos, aliosve haereticos gessit ac scripsit. His separatim subjungemus illa gesta et scripta, quibus sanctus Doctor Catholicos erudivit. Scimus, hac methodo chronologicam rerum dicendarum seriem nonnihil perturbari; sed huic incommodo facile remedium afferi potest in fine hujus Commentarii praetii, quando res praecipuas, ab Augustino gestas et scriptas, ad brevem chronologiam reducemus. Jam paragrapho sequente praedictam materiae divisionem exordiemur ab ethnicis, quos sanctus Episcopus ad Christianum fidem convertere tentavit.*

Ordo deinceps
in Commentario
servandus.

E

F

§ XXVIII. Scripta et gesta sancti Praesulis adversus errantes et seditiosos ethnicos.

Sanctus Possidius eap. 1 Indiculi sui recenset varias S. Augustini lucubrationes contra paganos exaratas, quae partim adhuc exstant, partim latent, aut perierunt. Tamen inter alia generis istius Opera, quae sanctus Doctor tempore episcopatus sui conscripsit, etiamnum supersunt quatuor libri de Consensu Evangelistarum, qui tomo 4 Plantiniana editionis a pag. 160 leguntur, et de quibus ipse sanctus noster lib. 2 Retractationum eap. 16 meminit in hunc modum: Per eosdem annos, quibus paulatim libros de Trinitate dictabam, scripsi et alios labore continuo, interponens eos illorum temporibus, in quibus

Contra Gentes
scripti libri
quatuor

DOCTORE
G. C.

quibus sunt libri quatuor de Consensu Evangelistarum, propter eos, qui tamquam dissentientibus calumniantur; quorum primus liber adversus eos scriptus est, qui tamquam maxime sapientem Christum vel honorant vel honorare se fingunt; et ideo nolunt Evangelio credere, quia non ab ipso illa conscripta sunt, sed ab ejus discipulis, quos existimant ei divinitatem, qua crederetur Deus, errore tribuisse. *Tribus sequentibus libris ostendit, Evangelistas inter se numquam dissentire; quod sane scriptionis argumentum sancto Viro difficile fuit, cum destitutus esset iis adjumentis, quibus abundarunt illi, qui postea eandem materiam tractarunt.*

a Consensu
Evangelista-
rum,

386 *Sanctus Antistes lib. 1 ipsius hujus Operis cap. 7 clarius occasionem et scopum lucubrationis suæ sic indicat: Has Domini sanctas quadrigas, quibus per orbem vectus subigit populos leni suo jugo et sarcinæ levi, quidam vel impia vanitate vel imperita temeritate calumniis appetunt, ut eis veracis narrationis derogent fidem, per quos Christiana religio disseminata, per mundum tanta fertilitate provenit, ut homines infideles jam inter se ipsos calumnias suas mussitare vix audeat, compressi fide gentium et omnium devotione populorum. Verumtamen quia nonnullos adhuc calumniosis disputationibus suis vel retardant a fide, ne credant, vel jam credentes, quantum potuerint, agitando perturbant; nonnulli autem fratres salva fide nosse desiderant, quid talibus respondeant quæstionibus, vel ad profectum scientiæ suæ, vel ad illorum vaniloquia repellenda, inspirante atque adjuvante Domino Deo nostro (quod utinam et ipsorum saluti prosit) hoc Opere demonstrare suscepimus errorem vel temeritatem eorum, qui contra Evangelii quatuor libros, quos Evangelistæ quatuor singulos conscripserunt, satis argutas criminationes se proferre arbitrantur. Quod ut fiat, quam non sibi adversantur iidem scriptores quatuor, ostendendum est: hoc enim solent quasi palmam suæ vanitatis objicere, quod ipsi Evangelistæ inter se ipsos dissentiant. Tillemontius tomo 13 Monument. eccles. art. 125 asserit, hos quatuor libros circa finem anni 399 vel initium 400 conscriptos fuisse.*

C
libri 22 de Ci-
vitate Dei,

387 *Adhuc quoque superest ingens Opus de Civitate Dei contra gentiles, quod S. Augustinus anno Christi 413 inchoavit, ac ineunte circiter anno 427 tandem absolvit. Occasionem hujus Operis sui, quod viginti duos libros complectitur, ipse Sanctus lib. 2 Retractationum cap. 43 assignat his verbis: Interea Roma Gothorum irruptione, agentium sub rege Alarico, atque impetu magnæ cladis eversa est, cujus eversionem deorum falsorum multorumque cultores, quos usitato nomine paganos vocamus, in Christianam religionem referre conantes, solito acerbius et amariorum Deum verum blasphemare cœperunt. Unde ego exardescens zelo domus Dei, adversus eorum blasphemias vel errores, libros de Civitate Dei scribere institui: quod Opus per aliquot annos me tenuit, eo quod alia multa intercurrerent, quæ differre non oporteret, et me prius ad solvendum occupabant. Hoc autem de Civitate Dei grande Opus tandem viginti duobus libris est terminatum. Deinde ibidem materiam Operis explicat, et more suo quædam prius obscure vel perperam dicta corrigil, aut clarius illustrat.*

liber de Divi-
natione,

388 *Huc etiam pertinet liber de Divinatione dæmonum, cujus in eodem libro 2 Retractatio-*

*num cap. 30 mentionem facit. Quanam porro occasione istud Opusculum prodierit, Augustinus Plantiniana Operum suorum editione tomo 3 pag. 321, sive in ipso Opusculi exordio sic exponit: Quoniam * die in diebus sanctis octavarum (soleniores octavæ circa Pascha occurrebant, ut PP. Benedictini Galli hic et alibi observarunt) cum mane apud me adessent multi fratres laici Christiani, et in loco solito consedissemus, ortus est sermo de religione Christiana adversus præsumptionem et tamquam miram et magnam scientiam paganorum, quem recordatum atque completum litteris mandandum putavi, non expressis contradicentium personis, quamvis Christiani essent, et magis contradicendo quærere viderentur, quid paganis responderi oporteret. Cum ergo de divinatione dæmonum quæreretur, et affirmaretur prædixisse, nescio quem, eversionem templi Serapis, quæ in Alexandria facta est, respondi, non esse mirandum, si istam eversionem templi simulacris suis * imminere, dæmones et scire et prædicere potuerunt, sicut alia multa, quantum eis nosse et prænuntiare permittitur. Sæpius alibi supersticiosum deorum cultum explodit, et quosdam Christianos idololatrarum imitatores acriter increpat.*

D
casione istud Opusculum prodierit, Augustinus Plantiniana Operum suorum editione tomo 3 pag. 321, sive in ipso Opusculi exordio sic exponit: Quoniam * die in diebus sanctis octavarum (soleniores octavæ circa Pascha occurrebant, ut PP. Benedictini Galli hic et alibi observarunt) cum mane apud me adessent multi fratres laici Christiani, et in loco solito consedissemus, ortus est sermo de religione Christiana adversus præsumptionem et tamquam miram et magnam scientiam paganorum, quem recordatum atque completum litteris mandandum putavi, non expressis contradicentium personis, quamvis Christiani essent, et magis contradicendo quærere viderentur, quid paganis responderi oporteret. Cum ergo de divinatione dæmonum quæreretur, et affirmaretur prædixisse, nescio quem, eversionem templi Serapis, quæ in Alexandria facta est, respondi, non esse mirandum, si istam eversionem templi simulacris suis * imminere, dæmones et scire et prædicere potuerunt, sicut alia multa, quantum eis nosse et prænuntiare permittitur. Sæpius alibi supersticiosum deorum cultum explodit, et quosdam Christianos idololatrarum imitatores acriter increpat.

* al. Quodam

* al. simulacris sui

389 *Contra gentiles in Epistola 49 resolvuntur sex quæstiones, quas sanctus Doctor in proximo citato libro Retractationum cap. 31 sic enumerat: Inter hæc missæ sunt mihi a Carthagine quæstiones sex, quas proposuit amicus quidam, quem eupiebam fieri Christianum, ut contra paganos solverentur, præsertim quia nonnullas earum a Porphyrio philosopho propositas dixit: sed non eum esse arbitror Porphyrium Siculum illum, cujus celeberrima est fama. Harum quæstionum disputationes in unum librum contuli non prolixum, cujus est titulus: SEX QUÆSTIONES CONTRA PAGANOS EXPOSITÆ. Earum autem prima est de resurrectione; secunda de tempore Christianæ religionis; tertia de sacrificiorum distinctione; quarta de eo, quod scriptum est: " In qua mensura fueritis, remetietur vobis. " Quinta de Filio Dei secundum Salomonem; sexta de Jona propheta. Præterea sanctus Antistes Orosio presbytero Hispano persuasit, ut Historiam mundi contra paganos in lucem proferret. Denique ipse Sanctus noster ad eradicandam idololatriam scripsit plures epistolas, quas hoc loco singillatim non allegabimus, licet ex una alterave jam demonstraturi simus, quanto ardore salutem paganorum desideraret.*

E
Quæstiones sex
contra paga-
nos:

390 *Cum in negotio quodam cives Madaurenses (istud Numidiæ oppidum Tagastæ vicinum adhuc eo tempore idola venerabatur) opera sancti Præsulis Hipponensis indigerent, per quemdam Florentinum, qui verosimiliter ex præcipuis istius urbis incolis erat, humanissimas litteras communi nomine ad ipsum dederunt. Hac occasione usus Augustinus, illos ad fidem Christianam amplectendam hortatur, iisque Epistola 42 perhumaniter respondet in hunc modum: Si forte illi, qui inter vos Catholici Christiani sunt, talia mihi scripta miserunt, hoc tantum miror, quod non suo potius, quam ordinis nomine. Si autem revera omnes aut prope omnes ordini viri ad me dignati estis litteras dare, miror quod PATRI et in DOMINO salutem scripsistis, quorum mihi supersticiosus cultus idolorum, contra quæ idola facilius templa vestra, quam corda clauduntur, vel potius quæ idola non magis in templis, quam in vestris cordibus includuntur, cum magno*

F
ex epistola
Sancti apparet

A gno est dolore uotissimus, nisi forte jam de salute ipsa, quæ in Domino est, per quam * me salutare uoluistis, tandem prudenti consideratione cogitatis: nam si non ita est, quæso vos, quid læsi, quid offendi benevolentiam uestram, ut me titulo epistolæ uestræ irridendum potius, quam honorandum esse putaretis, domini prædicabiles et dilectissimi fratres? Quod enim scripsistis; " Patri Augustino in Domino æternam salutem ", cum legerem, tanta spe subito erectus sum, ut crederem uos ad ipsum Dominum, et ad ipsam æternam salutem aut jam esse conuersos, aut per nostrum ministerium desiderare conuerti.

quam suauiter
et fortiter gen-
tiles

391 Sed ubi legi cetera, refriguit animus meus. Quæsiui tamen ab epistolæ perlatore, utrum jam uel essetis Christiani, uel esse cuperetis: cuius responsione posteaquam comperi, nequaquam uos esse mutatos, grauius dolui, quod Christi nomen, cui jam totum orbem subiectum esse conspiciatis, non solum a uobis repellendum, sed etiam in nobis irridendum esse credidistis: non enim potui cogitare alterum Dominiuum, secundum quem posset episcopus Pater a uobis uocari, præter Dominum Christum. Et si esset hinc aliqua de interpretatione uestræ sententiæ dubitatio, subscriptione epistolæ tolleretur, ubi aperte posuistis: " Optamus te, domine, in Deo et Christo ejus per multos annos semper in clero tuo gaudere. " Quibus omnibus perlectis atque discussis, quid mihi aliud occurrere potuit, aut cuilibet homini potest, nisi aut ueridico aut fallaci scribentium animo hæc esse conscripta? Sed si ueridico animo ista scribitis, quis uobis ad hanc ueritatem iuterclusit uiam? Quis aspera dumeta substravit? Quis rupium prærupta inimicus opposuit? Postremo quis basilicæ januam ingredi cupientibus clausit, ut in eodem Domino, per quem nos salutatis, eandem salutem nobiscum habere nolitis? Si autem fallaciter atque irridenter hæc scribitis, itane tandem mihi uogitia uestra curauda imponitis, ut nomen ejus, per quem aliquid possum, audeatis non ueneratione debita attollere, sed insultatione adulatoria uentilare? Sciatis me, charissimi, cum ineffabili pro uobis tremore cordis hoc dicere: noui enim, quauto grauiorem et perniciosorem causam sitis habituri apud Deum, si frustra uobis

B hoc dixerō.

392 Deinde ueritatem religionis Christianæ uariis argumentis probat, et tandem epistolam suam concludit hæc peroratione: Expergiscimini aliquando, fratres mei et parentes mei Madaurenses (forsan eos his titulis exornat, eo quod in pueritia Madauræ litteris operam dederit) hanc occasionem scribendi uobis Deus mihi obtulit. Quantum potui quidem in negotio fratris Florentini, per quem litteras misistis, sicut Deus uoluit, adfui et adiuui. Sed tale negotium erat, quod etiam sine opera mea facile peragi posset: prope omnes enim domus ipsius homines, qui apud Hipponem sunt, uouerunt Florentinum, et multum ejus orbitatem dolent. Sed epistola mihi a uobis missa est, ut non impudens esset epistola mea, cum occasione a uobis accepta, idolorum cultoribus de Christo aliquid loqueretur. Sed, obsecro uos, si eum non inaniter in epistola nominastis, ut non inaniter uobis ista scripserim. Si autem me irridere uoluistis, timete illum, quem prius iudicatum irrisit superbus orbis terrarum, et nunc iudicem subjectus expectat: erit enim testis affectus in uos cordis mei

ad uerum fidem inuitaret:

Augusti Tomus VI.

per hanc (quantum potui) paginam expressus. Erit testis uobis in iudicio ejus, qui credentes sibi confirmaturus est, et incredulos confusus. Deus unus et uerus uos ab omni huius seculi uanitate liberatos conuertat ad se, Domini prædicabiles et dilectissimi fratres. *Quis fructus huius epistolæ fuerit, ignoramus. At scimus, illustrem uirum Volusianum, cuius mentio paragrapho præcedente occurrit, et quemdam philosophum uel forte sacerdotem paganum, nomine Longinianum, in instructionibus sancti nostri Præsulis ab idololatria ad Christianam fidem adductos esse, sicut apud Tillemontium tomo 13 Monument. eccles. artic. 105 et 224 licet uidere.*

393 Quemadmodum S. Augustinus errantes et dociles ethnicos comiter instruebat, ita pertinaces et superbos Christianorum calumniatores acriter refutabat, ut patet ex libris de Civitate Dei, ubi sæpius insulas eorum fabulas publice tudibrio exponit. *Ut alia huius rei exempla prætermittamus, lib. 18 laudati Operis cap. 53 primum rejicit opiniones quorundam Christianorum, qui de fine mundi uarias incertasque coniecturas faciebant: Frustra igitur annos, inquit, qui huic seculo remanent, computare ac definire conamur, cum hoc scire nou esse uostrum, ex ore Veritatis audiamus; quos tamen alii quadringentos, alii quingentos, alii etiam mille ab ascensione Domini usque ad ejus ultimum aduentum compleri posse dixerunt. Quemadmodum autem quisque eorum adstruat opiuiionem suam, longum est demonstrare et non necessarium: coniecturis quippe utuntur humanis; nou ab eis certum aliquid de Scripturæ canonicæ auctoritate profertur. Omnium uero de hac calculantium digitos resouit, et quiescere iubet ille, qui dicit: " Non est uestrum scire tempora, quæ Pater in sua posuit potestate. "*

aliunde uero
probat,

E

394 Deinde ibidem mox mendaces quosdam paganos, qui ex falso deorum suorum oraculo jactauerant, religionem Christianam tantummodo duraturam esse per trecentos sexaginta quinque annos, ita explodit: Sed hæc quia euangelica sententia est, mirum non est, non ea repressos fuisse deorum multorum falsorumque cultores, quominus fingereut dæmonum responsis, quos tamquam deos colunt, definitum esse, quanto tempore mansura esset religio Christiana: cum enim uiderent, nec tot tautisque persecutionibus cau potuisse consumi, sed his potius mira incrementa sumpsisse, excogitauerunt nescio quos uersus Græcos, tamquam consulenti cuidam diuino oraculo effusos, ubi Christum quidem ab huius tamquam sacrilegii crimine faciunt innocentem; Petrum autem maleficia fecisse subjungunt, ut coleretur Christi nomen per trecentos sexaginta quinque annos; deinde completo memorato numero annorum, sine mora sumeret finem. *Post hæc sanetus Doctor argumento ad hominem uoluit, et imprudentes huius fabulæ auctores interrogat, quales sint isti dii, qui infortunium illud prædicere nec tamen auertere potuerunt. Imo false paganos irridet, eo quod omnis deorum potestas uni Petro malefico tam diu succumbere debuerit.*

quam acriter
refutaret

F

395 Tum caput sequens et ultimum ejusdem libri sic exorditur: Hæc atque huiusmodi multa colligerem, si nondum annus iste transisset, quem diuinatio ficta promisit, et decepta uanitas credidit. Cum uero ex quo nominis Christi cultus per ejus in carue præsentiam et per Apostolos institutus est, ante aliquot annos anni trecenti sexaginta quinque completi siut, quid aliud quæ-

ethnicos perti-
nens.

AUCTORE
G. C.

rimus, unde ista falsitas refellatur? *Denique ex computatione temporum vanos istos prophetas evidenter erroris convincit, eosque potius ipsam superstitionis suæ ruinam prænuntiasse, circa finem proxime citati capituli ostendit his verbis:* Porro sequenti anno, consule Maulio Theodoro (*hic consulatus in annum Christi trecentesimo nonagesimum nonum incidit*) quando jam secundum illud oraculum dæmonum, aut figmentum hominum, nulla esse debuit religio Christiana, quid per alias terrarum partes forsitan factum sit, non fuit necesse perquirere. Interim, quod scimus, in civitate notissima et eminentissima Carthagine Africæ Gaudentius et Jovius comites imperatoris Honorii, quarto decimo Calendas Aprilis, falsorum decorum templa cverterunt, et simulacra fregerunt. Ex quo usque ad hoc tempus per triginta fere annos quis non videat, quantum creverit cultus nominis Christi, præsertim posteaquam multi eorum Christiani facti sunt, qui tamquam vera illa divinatione revocabantur a fide, eamque, completo eodem annorum numero, inanem irridendamque viderunt?

B
Cum ethnici
Calamenses

396 *Sed pervicaces aliqui pagani in Africa leges illas imperatoris Honorii contempserunt, ut eruiamus ex Epistola 267, quam S. Augustinus anno Christi 399 secundum novissimos Augustiniani Operis editores Gallos principibus vel senioribus Colonia Suffectanæ inscripsit, et cujus initio de cæde sexaginta Christianorum sic acerbè conqueritur:* Immauitatis vestræ famosissimum scelus et inopinata crudelitas terram concutit, et percutit cælum, ut in plateis ac delubris vestris eluceat sanguis, et resouet homicidium. Apud vos Romanæ sepultæ sunt leges, judiciorum rectorum calcatus est terror; imperatorum certe nulla veneratio, nec timor. Apud vos sexaginta numero fratrum innocens effusus est sanguis, et si quis plures occidit, functus est laudibus, et in vestram curiam tenuit principatum. *Ex sequentibus ejusdem epistolæ verbis colligimus causam hujus cædis, quam eminentissimus Baronius in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 399, num. 72 clarius explicat. Porro hi sexaginta Christiani, tunc ea occasione interfecti, quotannis in Martyrologio Romano ad diem xxx hujus mensis annuntiantur hoc modo:* Colonia Suffetulanæ in Africa beatorum sexaginta martyrum, qui furore gentiliū cæsi sunt. *Vera istius martyrii palestra, quæ hic Colouia Suffetulana dicitur, et alibi Suffectana cognominatur, ad diem trigesimam Augusti operosius indaganda erit, et tunc hac de re Tillemontius tomo 13 Monument. eccles. pag. 324 consuli poterit.*

C
gravem seditionem excitarunt in Christianos,

397 *Quamvis annis aliquot sequentibus similes leges adversus idololatrias ab imperatore Honorio latæ vel identidem renovatæ fuerint, tamen ethnici Calamenses anno Christi 408 contra Christianos excitarunt seditionem, quam Sanctus noster in Epistola 202 narrat hoc modo:* Contra recentissimas leges, Caleudis Junii festo paganorum sacrilega solennitas agitata est, nemine prohibente, tam insolenti ausu, ut, quod nec Juliaui temporibus factum est, petulantissimam turba saltantium in eodem prorsus vico ante fores transiret ecclesiæ. Quam rem illicitissimam atque indignissimam clericis prohibere teutantibus, ecclesia lapidata est. Deinde post dies ferme octo, cum leges notissimas episcopus ordini replicasset, iterum ecclesia lapidata est. Postridie nostris ad imponeudum perditis metum, quod videbatur apud acta dicere volentibus, publica ju-

ra negata sunt; eodemque ipso die, ut vel divinitus E
terrèrentur, grando lapidationibus reddita est, qua transacta, continuo tertiam lapidationem, et postremo ignes ecclesiasticis tectis atque hominibus intulerunt; unum servorum Dei, qui oberrans occurrere potuit, occiderunt, ceteris partim, ubi potuerant, latitantibus, partim quo potuerant, fugientibus; cum interea contrusus atque coarctatus quodam loco se occultaret episcopus, ubi se ad mortem quærentium voces audiebat, sibi que increpantium, quod, eo non invento, gratis tantum perpetrassent scelus.

398 *Hæc sanctus Præsul exponit Nectario pagano, qui erat unus ex præcipuis aut senioribus Calamæ civibus, et ex amore patriæ suæ pro popularibus intercesserat, Augustinum per litteras anxie rogans, ne pagani innocentes cum nocentibus ob illam seditionem plecterentur. At Sanctus huic demonstrat, ibi vix ullos ex magistratu vel primatibus innocuos esse, dum post memoratam narrationem sic ibidem pergunt:* Gesta sunt hæc ab hora ferme decima usque ad noctis partem non minimam. Nemo compescere, nemo subvenire teutavit illorum, quorum esse gravis posset auctoritas, præter unum peregrinum, per quem et plurimi servi Dei de manibus interficere conantium liberati sunt, et multa extorta prædantibus; per quem clarum factum est, quam facile illa vel omnino non fierent vel cœpta desisterent, si cives, maximeque primates, ea fieri perficique vetuissent. Proinde in universa illa civitate non innocentes a nocentibus, sed minus nocentes a nocentioribus poteris fortasse discernere: nam in parvo peccato illi sunt, qui metu deteriti maximeque ne offenderent eos, quos in illo oppido plurimum posse et inimicos Ecclesiæ uoverant, opem ferre non ausi sunt. Scelerati autem omnes, quibus etsi non facientibus, neque immitentibus, tamen volentibus, ista commissa sunt; sceleratiores, qui commiserunt; sceleratissimi, qui immiserunt... Quid eos, qui restant, uullane censes disciplina coercendos, et proponendum existimas impunitum tam immanis furoris exemplum? Non præterita viudicando pascere iram nostram studemus, sed misericorditer in futurum consulendo satagimus.

Sanctus acriter respondet Nectario pagano,

399 *Cum vero Nectarius antea commendasset mansuetudinem vel clementiam, quæ decet episcopos Christianos, Augustinus ei sic acute respondet:* Præscribit nobis quodammodo prudentia tua de persona episcopali, et dicit, patriam tuam non levi populi sui errato prolapsam: quod quidem si juris publici rigore metiamur, debet plecti severiori censura; sed episcopum, inquis, fas non est, nisi salutem hominibus impertire, et pro statu meliore causis adesse, et apud omnipotentem Deum veniam aliorum mereri delictis. Hæc omnino servare conamur, ut severiore censura nemo plectatur, neque a nobis, neque ab alio ullo, intercedentibus a uobis; et salutem hominibus cupimus impertire, quæ posita est in recta vivendi felicitate, non in malefaciendi securitate. Veniam quoque non tantum nostris, verum et aliorum instamus delictis mereri, quod impetrare nisi pro correctis omnino non possumus. Adjungis etiam et dicit: Quanta possum supplicatione deosco, ut si defendenda res est, innoxius defraudatur, ab innocentibus molestia separetur. Accipe breviter, quæ commissa sunt, et noxios ab innocentibus ipse discernere. *Tum subjungit ea, quæ jam superius retulimus.*

qui fustibus rationibus penam seditionum deprecabatur,

F

400 *Non diu post hunc tumultum S. Augustinus*

Astinus Calamam profectus fuerat, ut in fine ejusdem epistolæ declarat his verbis: Modo cum apud Calamam essemus, ut nostri in tam gravi dolore vel consolarentur afflicti, vel sedarentur aecensi, quantum potuimus, quod in tempore oportuisse existimavimus, eum Christianis egimus. Deinde etiam ipsos paganos, mali tanti caput et eausam, petentes, ut ab eis videremur, admisimus, ut hac occasione admoneremus eos, quid facere deberent, si saperent, non tantum pro removenda præsentis sollicitudine, verum etiam pro inquirenda salute perpetua: multa a nobis audierunt, multum etiam ipsi rogaverunt; sed absit, ut tales servi simus, quos ab eis rogari delectet, a quibus noster Dominus non rogatur. Unde pervides pro vivacitate mentis tuæ, ad hoc esse nitendum, servata mansuetudine et moderatione Christiana, ut aut ceteros deterreamus eorum imitari perversitatem, aut ceteros optemus eorum imitari correctionem. Damna, quæ illata sunt, vel tolerantur a Christianis vel resarciuntur per Christianos: animarum vero lucra, quibus

B acquirendis cum periculo etiam sanguinis inhiamus, et in loco illo quæstuosius provenire, et aliis locis illo exemplo non impediri desideramus. Sæpius in eadem epistola sanctus Episcopus huic fervido patriæ amatori inculcat, nullum esse remedium efficacius ad incolumitatem patriæ conservandam, et justam civium suorum punitionem avertendam, quam si Calamenses ethnici veram Christianamque fidem amplectantur. Sed astutus ille idolorum cultor tergiversabatur, et per septem vel octo menses his Augustini litteris nihil respondit, sperans, hanc Calamensem popularem suorum seditionem paulatim oblivioni tradendam esse.

ne similia imposterum au-
deant.

C 401 In creta Possidius Calamensis episcopus ad aulam imperatoris Honorii discesserat, ut de violata imperialibus legibus et injuria Christianis illatis conquereretur. Hoc audiens Nectarius, et merito timens, ne tumultuosi cives sui mandato imperatoris severe punirentur, iterum tandem ad Augustinum scripsit, ut intelligimus ex Epistola 254, quam Sanctus noster ita exorditur: Legi litteras benignitatis tuæ, quibus mihi longe postea respondisti, quam meas ad te perferendas dedi; nam ego rescripseram, cum adhuc nobiscum esset, neque uavigasset sanetus frater et coepiscopus meus Possidius. Has autem, quas mei causa illi dignatus es reddere, accepi vi Calendas Aprilis post menses ferme octo, quam scripseram. Cur ergo ad te tam sero mea scripta pervenerint, aut ad me tua, prorsus ignoro: nisi forte modo rescribere prudentiæ tuæ placuerit, quod facere ante contempseras. Deinde tota hac epistola Nectarium, qui falsis philosophorum placitis et vanis gentilibus superstitionibus adhærebat, partim blandis verbis instruit, partim subtilibus argumentis urget, et priorem suam responsionem magis magisque confirmat. Hæc sunt præcipua, quæ sanctus Præsul adversus paganos scripsit ac gessit. Hinc jam transibimus ad Manichæos, quos episcopatus sui tempore variis lucubrationibus ac disputationibus impugnavit.

§ XXIX. Scripta et gesta sancti Præsulis adversus Manichæos, postquam cathedram Hipponensem ascenderat.

Alia occasione superius indicavimus impiam Manichæorum doctrinam, cujus hic meminisse joverit, et simul recensuimus ea, quæ Sanctus noster adhuc laicus aut presbyter adversus hos hæreticos egit. Jam vero proferemus illa, quibus episcopali dignate fulgens eosdem Ecclesiæ Catholicæ hostes impugnavit, et inter quæ lib. 2 Retractationum cap. 2 refert ipse sequens Opusculum: Liber contra Epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, principia ejus sola redarguit; sed in ceteris illius partibus annotationes, ubi videbatur, affixæ sunt, quibus tota subvertitur, et quibus commonerer, si quando contra totam scribere vacavisset. Sanctus Antistes initio istius lucubrationis erga cæcutientes Manichæos ingentem commiserationis affectum demonstrat, et difficultatem mutandi sententiam semel arreptam fatetur experimento proprio, quandoquidem ipse per novem annos iisdem erroribus adhæserat. Quapropter illis suadet, ut sine præjudicio et arrogantia veritatem inquireant, eosque ad pacificam disputationem invitat.

Scribit contra Manichæos librum contra Epistolam fundamenti,

403 Dein cap. 4 motiva credibilitatis, quibus ipse ad gremium Ecclesiæ Catholicæ reductus est, et in eodem detinetur, adversariis ita proponit: in quo exponit motiva credibilitatis suæ;

Ut ergo hanc omittam sapientiam, quam in ecclesia esse Catholica non ereditis, multa sunt alia, quæ in ejus gremio me justissime teneant. Tenet consensus populorum atque gentium; tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata; teuet ab ipsa Sede Petri apostoli, cui pascendas oves suas post resurrectionem Domini commendavit, usque ad præsentem episcopatum successio sacerdotum; tenet postremo ipsum Catholicæ nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, ut cum omnes hæretici se Catholicos dici velint; quærenti tamen peregrino alicui, ubi ad Catholicam conveniatur, nullus hæreticorum vel basilicam suam vel domum audeat ostendere. Ista ergo tot et tanta Christiani nominis charissima vincula recte hominem tenent credentem in Catholica Ecclesia, etiamsi propter nostræ intelligentiæ tarditatem vel vitæ meritum, veritas nondum se apertissime ostendat. Apud vos autem, ubi nihil horum est, quod me invitet ac teueat, sola persouat veritatis pollicitatio, quæ quidem si tam manifesta monstratur, ut in dubium venire non possit, præpouenda est omnibus illis rebus, quibus in Catholica teneor. Si autem tantummodo promittitur, et non exhibetur, nemo me movebit ab ea fide, quæ animum meum tot et tantis nexibus Christianæ religioni adstringit. In decursu dissertationis hæc omnia singillatim probat, et totum Manichæorum fundamentum sensim subvertit.

404 Præterea sanctus Antistes adversus Faustum Manichæum, cujus indotes alibi superius depicta est, conscripsit triginta tres libros, de quibus ipse S. Augustinus lib. 2 Retractationum, cap. 7 sic meminit: Contra Faustum Manichæum, blasphemantem

libros 33 contra Faustum,

AUCTORE
G. C.

phemantem legem et prophetas, et eorum Deum, et incarnationem Christi; Scripturas autem novi Testamenti, quibus convincitur, falsatas esse dicentem, scripsi grande Opus, verbis ejus propositis, reddens responsiones meas: triginta et tres disputationes sunt, quas etiam libros eorum non dixerim? Nam etsi sunt in eis aliqui perbreves, tamen libri sunt. Unus vero eorum, ubi a nobis adversum ejus criminationes patriarharum vita defenditur, tantæ prolixitatis est, quantæ nullus fere librorum eorum. Porro sanctus Doctor toto hoc Opere (sicut ipsius est mos in hæreticis refutandis) ingeniose vana Manichæorum somnia explodit, et antiquam Ecclesiæ Catholicæ doctrinam solide confirmat, ut facile nobiscum judicabunt eruditi qui hanc ejus lucubrationem attento animo pervolvere voluerint. Adjungimus hic tamen unicum refutationis istiusmodi specimen, ut ex eo curiosus lector de reliquis conjecturam facere possit.

quem acriter

405 Cum superbus ille Faustus lib. 5 memorati Operis cap. 7 jactasset, sibi convenire beatitudines evangelicas a Christo laudatas, ac inter eas posuisset persecutionem, quam ipse sui que propter doctrinam patiebantur, S. Augustinus ibidem capite sequente post alia sic acriter ei respondet: Quomodo persecutiones et odia sustinetis propter justitiam, quibus hæc sacrilegia predicare et persuadere justitia est; pro qua impia perversitate, propter Christianorum temporum mansuetudinem, quam parva et prope nulla patiamini, cur non cogitatis? Sed tamquam cæcis fatuisque loquamini, justitiæ vestræ velut magnum esse vultis indicium, quod opprobria sustinetis, persecutionemque patimini? Porro si tanto est quisque justior, quanto graviora perpetitur, omitto dicere, quod videre facillimum est, quam multo graviora vobis patiantur aliis atque aliis quibusque facinoribus flagitiisque polluti. Illud dico: Si pro nomine Christi quoquo modo usurpato atque suscepto quisquis patitur persecutionem, jam etiam veram fidem justitiamque tenere dicendus est, concedite, ut ille sit fidei verioris majorisque justitiæ, quem multo vobis graviora perpessum potuerimus ostendere, et millia jam vobis nostrorum martyrum occurrant; atque ipse præcipue Cyprianus, ejus etiam litteris edocetur, quod in Christum crediderit natum ex Virgine Maria. Pro hac ille fide, quam vos detestamini, usque ad gladium mortemque pervenit eum gregibus Christianorum tunc ita credentibus, atque graviusque morientibus.

refellit:

406 Faustus autem convictus vel confessus, quod Manichæus esset, cum aliis nonnullis secum ad iudicium proconsulare perductis, eis ipsis Christianis, a quibus perducti sunt, intercedenda est) in insulam relegatus est; quod sua sponte quotidie servi Dei faciunt, se a turbulento strepitu populorum remove cupientes, et unde publica terrenorum principum vota per indulgentiam solent relaxare damnatos. Deique non multo post inde omnes eadem solenni forte dimissi sunt. Fatemini ergo, illos fidem tenuisse verioris justiorisque vitam, qui pro ea multo quam vos atrociora sustinere meruerunt; aut desinite vos inde jactare, quod multis detestabiles sitis: sed discernite, quid sit persecutionem pati pro blasphemia, et persecutionem pati pro justitia, et pro qua istarum patiamini, in vestris libris etiam atque etiam diligenter advertite. Cum denique superbus iste Faustus suam paupertatem et

rigidam vivendi rationem jactaret, S. Augustinus D objicit huic delicato hypocritæ plumas et caprinas lodices, aliasque vitæ commoditates, ipsis Auditoribus Manichæorum notissimas, ut superius alia occasione retulimus.

407 Sanctus Doctor anno Christo 404 cum Felice Manichæo instituit publicam disputationem, quam lib. 2 Retractationum cap. 8 commemorat hoc modo: Contra Manichæum quemdam, nomine Felicem, præsentem populo in ecclesia biduo disputavi. Hipponem quippe venerat, eundem seminaturus errorem; unus enim erat ex doctoribus eorum, quamvis ineruditus liberalibus literis; sed tamen versutior Fortunato. Gesta sunt ecclesiastica; sed inter meos libros computantur. Duo ergo libri sunt, in quorum secundo disputatum est de libero voluntatis arbitrio, sive ad malum operandum, sive ad bonum. Sed de gratia, qua liberi fiunt, de quibus scriptum est, Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis, diligentius disputare, quoniam talis erat, cum quo agebamus, nulla sumus necessitate compulsi. Sanctus hoc loco videtur innuere, se tantum biduo vel bis cum Felice Manichæo disputasse. Possidius tamen infra num. 33 in secunda gestorum parte narrabit, quod ille Manichæus post secundam vel tertiam collationem cum sancto Præsule habitam veritati victas manus dederit. Sed hæc facile conciliantur, cum S. Augustinus tantummodo computaverit duas disputationes, quas publice coram populo et notariis instituit. Possidius autem videtur iis annumerare privatam colloquium, quod pridie inter illos habitum fuerat, ut colligimus ex initio primæ disputationis, ubi S. Augustinus Felicem sic alloquitur: Hesterno die scis, te dixisse, quod possis defendere scripturas Manichæi, et asserere, quod veritatem habeant.

408 Porro Tillemontius tomo 13 Monument. eccles. pag. 412, et alii eruditi dubitant, an hic Felix sit idem cum presbytero illo Manichæo, quem sanctus Episcopus noster in Epistola 244 monuerat hic verbis: Itaque denuntio tibi in nomine Christi, ut si paratus es, solve quæstionum, in qua defecit præcessor tuus Fortunatus; et ita hinc ierat, ut non rediret, nisi cum suis disputatione collata, inveniret, quid contra respondere posset, disputans cum fratribus. Si autem ad hoc non es paratus, discede hinc, et noli pervertere vias Domini, et illaqueare et venciis inficere auras infirmas, ne, adjuvante dextera Domini nostri, quomodo non putaveras, crubescas. For- san hic Felix successerat in locum Fortunati, quocum S. Augustinus adhuc presbyter publice disputaverat, sicut superius § 19 narravimus. Ut ut est, fructus duplicis hujus disputationis fuit conversio Felicis ad ecclesiam Catholicam, qui in fine authenticorum Actorum errores suos revocavit, et scripsit hæc verba: Ego Felix, qui Manichæo credideram, nunc anathematizo eum, et doctriam ipsius et spiritum seductorem, qui in illo fuit; qui dixit, Deum partem suam genti tenebrarum miscuisse, et eam tam turpiter liberare, ut virtutes suas tranfiguraret in feminas contra masculina, et ipsa iterum in masculos contra feminina demonia, ita ut postea reliquias ipsius suæ partis configat in æternum globo tenebrarum. Has omnes et ceteras blasphemias Manichæi anathematizo.

409 Præterea sanctus Antistes lib. 2 Retractationum cap. 9 post hanc disputationem cum Felice, contra Manichæos, aliud Opusculum collocat hoc modo: Liber de Natura boni adversus Manichæos est,

duas Disputa-
tiones quas
publice habuit
cum Felice,

E

qui illis ad
fidem est con-
versus:

F

librum de Na-
tura boni,

A est, ubi ostenditur, naturam incommutabilem Deum esse ac summum bonum, atque ab illo esse ceteras naturas, sive spirituales sive corporales, atque omnes in quantum naturæ sunt, bonas esse: et quid vel unde malum, et quanta mala Manichæi ponant in natura boni, et quanta bona in natura mali, quas naturas finxit error ipsorum. *Sanctus cap. 47 istius Opusculi probat, ex impio Manichæi dogmate sequi execrabilia scclera, quæ aliquibus ipsius sectatoribus occulte perpetrabantur, et quorum sæpius in publico iudicio juridice convicti fuerunt. Similia Manichæorum flagitia postmodum Carthagine etiam detecta sunt, et authenticis testimoniis ac propria reorum confessione innotuerunt, quemadmodum supra § 5 et 10 satis superque retulimus, ubi corruptos eorum mores et insanam Manichæi doctrinam exponere oportuit, ut deinceps dicenda clarius intelligerentur.*

in quo arden-
ter orat pro
Manichæis:

410 *Ne igitur ista fœda crimina hoc loco repetantur, audiamus potius ardentem perorationem pii Præsulis, qui capite ultimo dictæ lucubrationis pro cæcis istis hæreticis ita Deum precatur:*

B *tur: O magna patientia tua, Domine, misericors et miserator, longanimis et multum misericors et verax, qui facis oriri solem tuum super bonos et malos, et plus super justos et iniustos, qui non vis mortem peccatoris, quantum ut revertatur et vivat; qui parcis corripieus, dans locum pœnitentiæ, ut relicta malitia credant in te, Domine; qui patientia tua ad pœnitentiam adducis, quamvis multi secundum duritiam cordis sui et cor impœnitens thesaurizant sibi iram in die iræ et revelationis iusti iudicii tui, qui reddis unicuique secundum opera sua: qui in quacumque die conversus fuerit homo a nequitia sua ad misericordiam tuam et veritatem tuam, omnes iniquitates ejus oblivisceris; præsta nobis, da nobis, ut per nostrum ministerium, quo execrabilem et nimis horribilem hunc errorem redargui voluisti, sicut jam multi liberati sunt, et alii liberentur, et sive per sacramentum sanoti baptismi tui, sive per sacrificium contribulati spiritus et cordis contriti et humiliati in dolore pœnitentiæ, remissionem peccatorum et blasphemiarum suarum, quibus per ignorantiæ te offeuderunt, accipere mereantur. Tantum enim valet præpollens misericordia et potestas tua, et veritas baptismi tui, clavesque regni cælorum in sancta Ecclesia tua, ut nec de illis desperandum sit, quamdiu in hac terra per tuam patientiam vivunt, qui etiam scientes, quantum malum sit talia de te sentire vel dicere, propter aliquam temporalem et terrenæ commoditatis consuetudinem vel adeptionem in illa maligna professione detinentur, si ad tuam ineffabilem bonitatem saltem increpati tuis correptionibus fugiant, et omnibus carnalis vitæ illecebris cælestem vitam æternamque præponant.*

contra Secun-
dinum, a quo
erat appetitus
mordaciter,

411 *Circa annum Christi 405 Secundinus Manichæus ad Sanctum nostrum scripsit urbanam simul et aculeatam epistolam, cui S. Augustinus longiorem responsionem sive librum opposuit, eique ipsam Secundini epistolam præfixit, ut ipse lib. 2 Retractationum cap. 10 significat his verbis: Secundinus quidam, non ex cis, quos Manichæi Electos, sed ex eis, quos Auditores vocant, quem nec facie quidem noveram, scripsit ad me velut amicus, honorifice objurgans, quod oppugnarem litteris illam hæresim, et admonens, ne facerem, atque ad eam potius sectandam exhortans cum ejus defensione et fidei Catholicæ reprehensione. Huic respondi; sed quia in ejusdem*

Opusculi capite non posui, quis cui scriberet, non in epistolis meis, sed in libris habetur. Illic ab exordio conscripta est etiam ejus epistola. Hujus autem voluminis mei titulus est: CONTRA SECUNDINUM MANICHÆUM; quod mea sententia omnibus, quæ adversus illam pestem scribere potui, facile præpono. *Temerarius et arrogans hic Manichæus in epistola sua, cujus fragmentum superius alia occasione dedimus, laudibus Augustini miscet mordaces reprehensiones, ac inter alia dicit sic Episcopum sanctum alloqui audet: Muta, quæso, sententiam; depone Punicæ gentis perfidiam, et recessionem tuam ad veritatem, quæ per timorem facta est, converte. Noli his mendaciis te excusare.*

412 *At sanctus Doctor has similesque contumelias nihil aut parum curans, audaci illi calumniatori placide respondet, et refutationem memoratæ epistolæ cap. 1 libri sui exorditur his blandis verbis: Tua in me benevolentia, quæ apparet in litteris tuis, grata mihi est; sed quam te redamari a me oportet amantem me, tam tristis sum, quod tenaciter inhæstisti suspicionibus falsis, partim adversus me, partim adversus ipsam, quæ mutari non potest, veritatem. Sed quod de animo meo verum non sentis, facile contemno: hoc enim sentis, quod etsi in me non agnoscere, fieri tamen potest, ut sit in homine. Ergo etiamsi erras in me, non tamen ita erras, ut me de hominum numero eximat tua opinio; quia id de me credis, quod fieri potest in animo humano, etiamsi non sit factum in animo meo.*

et quem tamen
placide

E

413 *Nou igitur opus est, ut tibi hanc suspicionem magnopere coner auferre: non enim spes tua pendet ex me, aut bonus esse non poteris, nisi ego fuero. Senti de Augustino quidquid libet; sola me in oculis Dei conscientia non accuset. Quod enim ait Apostolus; "Mihî minimum est, ut a vobis iudicer, aut ab humano die". Ego autem vicem tibi non rependam, ut de tua mente aliquid existimare in malam partem audeam, quod iuteri non valeo. Nec dico, quod me subdole lacerare volueris; sed tantum de te opinor, quantum de te iudicas verbis. Quamobrem etsi non bona de me suspicatus sis, quod carnali timore alicujus incommoditatis, quæ de vestra societate mihi accidere poterat, hæresim Manichæorum relinquerem vel cupiditate honoris, quem in Catholica adeptus sum; tamen non de te vicissim male sentiens, credo esse benevolam suspicionem tuam, et hoc non criminandi causa, sed corrigendi studio scripsisse te existimo. Si autem mihi accommodares credendi benevolentiam, quoniam latebras animi mei arguis, quas utique promere ad oculos tuos et demonstrare non possum, facile de ipso mutares sententiam, et nolles amplius temere affirmare, quod nescis. Deinde per decursum totius libri, neglecta fere sui ipsius defensione, causam Ecclesiæ Catholicæ tucur, et impiam hujus hæretici doctrinam strenue refellit.*

et strenue re-
futat.

F

414 *Carthagine circa annum Christi 421 nonnulli Manichæi, quorum infamis secta jam dudum legibus imperialibus proscripita fuerat, ab Urso tribuno regis domus procuratore detecti sunt, et ab episcopis ad tabulas auditi, quemadmodum S. Possidius infra in Actis num. 32 loquetur, et jam supra § 10 ex ipso S. Augustino narravimus. Hoc etiam forsitan tempore sanctus Antistes deprehendit occultum Manichæum, qui sub larva subdiaconi Catholici latebat, et de quo ad Deuterium metropolitanum Cæsareensem in Epistolu*

Manichæum
sub specie Ca-
tholici sub-
diaconi,

AUCTOR
G. C.

Epistola 74 sic scribit : Nihil melius me facere posse arbitratus sum, quam ut tuæ sanctitati potissimum scriberem, ut per negligentiam in vestra provincia Domini nostri Jesu Christi ovile vastet inimicus, qui non desinit insidiari, ut perdat animas tam magno pretio comparatas. Mallianensem quemdam subdiaconum Victorinum apud nos constitit esse Manichæum, et in tam sacrilego errore sub nomine clerici latitabat: uam est etiam ætate seuex. Ita est autem manifestatus, ut etiam ipse a me interrogatus, antequam a testibus coargueretur, negare non posset: tot enim et tales esse sciebat, quibus se incautus effuderat, ut nihil aliud, si negare teutaret, quam, non dico impudentissimus, sed insanissimus appareret. Auditorem sane Manichæorum, non Electum se esse confessus est.

denuntiat epis-
copo ipsius,
ut ecclesia ex-
pellatur.

415 *Explicata deinde Auditorum et Electorum differentia, Deuterio summatim præcipuas Manichæorum blasphemias indicat, et Epistolam suam concludit sequentibus verbis*: Has cum illis intolerabiles blasphemias subdiaconus iste, quasi Catholicus, non solum credebat, sed quibus viribus poterat, edocebat: nam docens patefactus est, cum se quasi discentibus credidit. Rogavit me quidem, posteaquam se Manichæorum Auditorem esse confessus est, ut eum in viam veritatis doctrinæ Catholicæ revocarem; sed, fatcor, ejus fictivam sub clerici specie vehementer exhorruui, cumque coercitum pellendum de civitate curavi. Nec mihi hoc satis fuit, nisi et tuæ sanctitati eum meis litteris intimarem, ut a clericorum gradu congrue ecclesiastica severitate dejectus, cavendus omnibus innotescat. Petenti autem pænitiæ locum tunc credatur, si et alios, quos illic novit esse, manifestaverit nobis, non solum in Malliana, sed in ipsa tota omnino provincia.

Plura Opus-
cula contra
Manichæos
scripta, quæ
nunc latent.

416 *Sanctus Possidius cap. 2 Indiculi recenset plura opuscula, quæ Sanctus noster adversus Manichæos scripsit, et ex quibus aliqua nunc desiderantur. Imo ipse sanctus Doctor indicat, se mutas lucubrationes adversus hoc hæreticos edidisse, dum lib. 3, cap. 79 contra Creseonium Grammaticum, qui sancto Præsuli Manichæismum exprobrabat, hanc impudentem calumniam diluit hæc brevi refutatione*: Quid enim iudicem de Manichæorum pestilentissima et Christianis omnibus anathematizanda vanitate, si tantum dicere solem, ac non etiam conscriptis libris multis multiplicibusque testarer; nec sic quidem esset adversus ullus calumniæ vestræ locus. . . . Cum vero contra Manichæos, qui me adolescentulum aliquando deceperant, mea tanta scripta, qui voverit, legere possit, non usque adeo desipit, ut de me credat potius vestris verbis, quam oculis et sensibus suis. *Sanctus Doctor lib. 4 ejusdem Operis contra Creseonium cap. 61 repetitam istam calumniam rursus refellit, et postmodum similia fere respondit hæreticis Pelagianis, qui eidem strenuo Manichæorum debetatori Manichæismum impudenter objiciebant. Jam progredimur ad acriora et periculosiora certamina, quæ sanctus Episcopus noster eum Donatistis inivit, ut ex paragraphis aliquot sequentibus patebit.*

D

§ XXX. Sancti Præsulis intrepidus amor et sollicita benignitas erga Donatistas.

Cum Sanctus noster adhuc munere presbyteri fungeretur, Donatistas aggredi cepit, ut supra § 19 demonstravimus, ubi quoque breviter originem hujus schismatis et hæreseos explicuimus. Cum vero cathedram Hipponensem ascendisset, majori studio et labore schismaticos et hæreticos ad unitatem Ecclesiæ Catholicæ reducere conabatur. Unde privatis epistolis et publicis provocationibus eos ad amicas disputationes invitabat, ut colligimus ex testimonio ipsius S. Augustini, qui lib. 1 contra Litteras Petiliani cap. 1 sic scribit; Nostis, nos sæpe voluisse Donatistarum hæreticorum sacrilegum errorem in notitiam manifestam, non tam ex vostro quam ex ipsorum opere producere atque convincere. Unde factum est, ut ad nonnullos etiam primates eorum litteras daremus, non quidem communicatorias, quibus se jam in præteritum indignos a Catholica Ecclesia dissentiendo fecerunt, nec tamen contumeliosas, sed pacificas, ut nobiscum questione discussa, quæ illos ab orbis terrarum sancta communione dirupit, considerata veritate, corrigi vellent; nec majorum suorum animosam perversitatem pertinacia stultiore defenderent, sed ad fructum charitatis radici Catholicæ redderentur. *At illi sub frivolo prætextu ad litteras ejus nihil responsi dabant, ac propter eloquentiam et artis dialecticæ peritiam, sicut inepte causabantur, cum sancto Præsule congregari non audebant. Quinimo odium pro dilectione reddentes, ei ferventer urgenti mortem minabantur, ut infra Possidius num. 18 Actorum testabitur.*

Sanctus Dona-
tistas sæpe in-
vitabat ad col-
lutionem,

418 *Verum his minis non terrebatur intrepidus fidei Catholicæ Defensor, ut abunde patet ex sermone seu tractatu de Pastoribus, ubi cap. 7 ad rem nostram contra Donatistas habet sequentia*: Hic inter manus latronum et dentes luporum furentium utcumque versamur; et pro his periculis nostris ut oretis, oramus. Et contumaces sunt oves, quia quærentur errantes, alievas sese a nobis dicunt; errore suo et perditione sua dicunt: Quid nos vultis? Quid nos quæritis? Quasi non ipsa causa sit, quare eas velimus et quare quæramus, quia errant et pereunt. Si in errore sum, si in interitu, quid me vis? Quid me quæris? Quia in errore es, revocare volo; quia peristi, invenire volo. Sic volo errare, sic volo perire. Sic vis errare, sic vis perire? Quanto melius ego nolo? Prorsus audeo dicere: importunus sum. Audio eum dicentem Apostolum: Prædica verbum; insta opportune, importune. Quibus opportune? Quibus importune? Opportune utique volentibus; importune nolentibus. Prorsus importunus sum, audeo dicere. Tu vis errare, tu vis perire. Ego nolo. Non vult postremo ille, qui me terret. Si volucro; vide, quid dicat; vide quid increpet. "Quod errabat, non revocastis, et quod perit, non inquisistis". Te magis timebo, quam ipsum?

ipsosque fu-
gientes

419 *Oportet vos omnes exhiberi ante tribunal Christi. Non timeo: non enim potest evertere tribunal Christi, et constituere tribunal Donati. Revocabo errantem, requiram perditam. Velis, nolis, id agam, etsi me inquirentem la-*

miro ardore
quereret:

nient

A nient vepres sylvarum; per omnia angusta me coarctabo, omnes sepes excutiam. Quantum mihi virium Dominus terrenus donat, omnia peragrabo; revocabo errantem; requiram pereuntem. Si me pati non vis, noli errare, noli perire. Parum est, quod doleo te errantem atque pereuntem; timeo, ne negligens te, etiam, quod forte est, occidam. Vide enim, quod sequitur; "Et quod forte fuit, confecistis". Si neglexero errantem atque pereuntem, et eum, qui fortis est, delectabit errare atque perire. Cupio lucra exteriora, sed timeo plus damna interiora. Si indifferentem habuero errorem tuum, attendit, qui fortis est; putat nihil esse, ire in hæresim. Quando aliquod commodum de seculo reluxerit, unde mutetur; statim mihi dicit fortis ille periturus, cum te perditum non requiro. Et hac et hac Deus est: Quid interest? Homines inter se litigantes hoc fecerunt; ubicumque colendus est Deus. Si forte illi dixerit aliquis Donatista: Non tibi do filiam meam, nisi fueris de parte mea. Illi opus est, ut attendat, et dicat: Si nihil mali esset, esse de parte eorum, non contra illos dicerent pastores nostri; non pro illorum errore satagerent. Si ergo cessemus et taceamus, contraria locuturus est: Utique si malum esset, esse in parte Donati, loquerentur contra, redarguerent eos, satagerent lucrari eos; si errant, revocarent illos; si pereunt, quærerent illos. *His vigilantissimus Pastor indicat, monitiones suas ab adversariis ægre ferri non posse, cum jussu divino vel ex officio pastoralis tenentur ad procurandam ovium aberrantium salutem.*

laccessitus ipso-
rum calum-
niis,

420 *Cum vero pertinaces et temerarii quidam Donatistæ salutaribus Sancti nostri monitis aculeata scripta et falsas contumelias opponerent, has ille calumnias nihil aut parum curabat, ac interim causam Ecclesiæ Catholicæ fortiter agebat, omissis propriæ famæ vindictis. Hæc ejus lenitas aut mansuetudo facile eruitur ex capite primo libri tertii contra litteras Petiliani, ubi conviciatori isti Donatistæ placide respondet in hunc modum: Legi, Petiliaue, litteras tuas, quando legere potui, quibus te satis iudicasti adversus Catholicam Ecclesiam pro parte Donati nec aliquid valuisse dicere idoneum, nec tacere permissum. Quos æstus passus es, quanta cordis tempestate fluctuasti, cum legis ea, quibus parti epistolæ tuæ, quæ in manus meas tunc venerat, quanta potui brevitate ac perspicuitate respondi? Vidisti enim tauta firmitate roboratam, tanta luce illustratam, quam tenemus et defendimus veritatem, ut quid contra eam dicendum esset, quo convicta refelleretur, invenire non posses. Attendisti etiam multorum, qui ea legerant, expectatiouem in te esse conversam scire cupientium, quid diceres, quid ageres, qua evaderes, quo ex tantis angustiis, quibus te Dei verbum circumvallarat, crumperes. Hic tu, qui debueras, contempta opinione vanorum, pergere in veram sanamque sententiam, fecisti quod de talibus Scriptura prædixit: "Dilexisti malitiam suam per benignitatem, iniquitatem magis quam loqui æquitatem."*

placide respon-
debat,

421 Proinde si et ego tibi vellem pro maledictis maledicta rependere, quid aliud quam duo maledicti essemus, ut ii, qui nos legrent, alii detestatos abjicerent sana gravitate, alii suaviter haurirent malevola voluntate? Ego quando cuique vel dicendo vel scribendo respondeo, etiam contumeliosis criminatiouibus laccessitus, quantum mihi Dominus donat, freuatis atque

coercitis vanæ indignationis aculeis, auditori letorive consulens, non ago, ut efficiar homini couviciando superior, sed errorem couvincendo salubrior. Si enim qualecumque eor habent, qui ea, quæ scripsisti, considerant, quid tibi profuit ad causam, quæ inter nos de commuione Catholica, vel de parte Donati, agitur, quod relicto negotio quodammodo publico, privata quadam similitate hominis unius vitam maledictis opprobriis insectatus es, quasi homo ille sit causa, quæ inquiritur?

422 Tam male existimasti, non dicam de Christianis, sed de ipso humano genere, ut non crederes posse tua scripta in manus aliquorum venire prudentium, qui se a personis nostris tollerent, et quæstionem potius, quæ inter nos verteretur, inquirerent, nec qui vel quales essemus, sed quid pro veritate vel contra errorem diceremus, attenderent? Et horum iudicium tibi reverendum fuit, horum reprehensio præcavenda, ne te arbitrarentur nihil invenisse, quod diceres, nisi tibi proponeres, cui quodammodo maledictes: sed videlicet quorundam levitate atque vanitate, qui libenter audiunt lites nugantium disertorum, ut cum attendunt, quam eleganter conviciaris, simul non intueantur, quam veraciter conviucaris. Simul et illud, opinor, egisti, ut occupatus in mea defensione susceptam causam etiam ipse desererem, atque ita hominibus non ad disputantium sed ad litigantium verba conversis, obscuraretur veritas, quam dilucescere atque inuotescere formidatis. Ego itaque contra tale consilium quid agam, nisi mea potius defensione neglecta, rem teneam, de qua intentionem meam nullus meus criminatorem excutiat? Domum Dei mei, cujus decorem dilexi, præconio servientis vocis extollam; me vero humiliabo et abjiciam: elegi enim abjectus esse in domo Dei mei magis quam habitare in tabernaculis hæreticorum. A te ergo, Petiliaue, sermonem parumper avertam, sed ad eos convertam quos a me maledictis tuis es conatus avertere, quasi hoc ego moliar, ut homines ad me convertantur, et non potius mecum ad Deum.

et, relicta per-
sonæ suæ cau-
sa,

E

423 *Tum capite sexto ejusdem libri sanctus animarum Venator asserit, se propter amorem Dei contumelias illas adversariorum non tantum patienter, sed etiam libenter tolerare, lectores Catholicos ita alloquens: Hæc vobiscum et cum omnibus, quos Christo lucrari cupimus, actitantes, atque inter cetera sauctam Ecclesiam, quam in Dei Litteris promissam legimus, et sicut promissa est, in omnibus gentibus reddi cernimus, prædicantes, ab iis, quos ad ejus pacificum gremium attrahi cupimus, pro actione gratiarum flammam meruimus odiorum; quasi nos eos in ea parte ligaverimus, pro qua non inveniunt, quid loquantur, aut nos maudaverimus tanto ante prophetis et Apostolis, ut in libris suis nulla testimonia ponerent, quibus pars Donati Ecclesia Christi esse doceatur. Et nos quidem, charissimi, cum falsa crimina audimus ab eis, quos offeudimus prædicando eloquia veritatis, et erroris vaniloquia convincendo, habemus, sicut nostis, abundantissimam consolationem: nam si in eis, quibus me criminautur, testimonium conscientie meæ non stat contra me in conspectu Dei, quo nullus oculus mortalis intueatur, non solum contristari non debeo, verum etiam gaudere et exultare, quia merces mea multa est in calis: neque enim intuendum est, quam sit amarum, sed quam falsum, quod audio, et quam verax, pro*

causam Eccle-
siæ unice tue-
batur,

F

cujus

AUCTORE
G. C.

eius nomine hoc audio. Denique per decursum totius Operis contra Petilianum, relicta sui ipsius apologia, Catholicam Ecclesiam ab injuriosis Donatistarum accusationibus strenue vindicat.

miro studio
cavens,

424 Simili fere modo pacificus Præsul refellit Cresconium Donatistam, et contumeliosum Grammaticum, qui Petiliano suppetias tulerat, et easdem calumnias adversus Sanctum nostrum repetierat: rursus enim contemnens injurias sibi illatas, communem Catholicæ Ecclesiæ causam fortiter defendit. Cum tamen Cresconius S. Augustinum accusasset, quasi probrosum et acerbis nomen Petiliano impegisset, publicus noster Ecclesiæ Vindex istam perniciosam calumniam, quæ Donatistas ab unione potuisset abalienare, lib. 3, cap. 78 refutandam censuit hac responsione: Quin etiam me promissam in exordio lenitatem non servasse reprehendis, eo quod Manichæorum facta mentione permotus dixerim: "Sicut non potest, quod Dominus ait, satanas satanam excludere, ita non potest error Manichæorum Donatistarum errorem evertere"; quasi Petilianum satanæ comparaverim, ac non errorem, cuius eum cupio laqueis expediri.

B
ne acerbioribus
verbis illos
offenderet,

425 Bene, quod Apostolus nos adversus tales calumnias communivit eo ipso loco, ubi vos mites, patientes et modestos esse admonet, quando aliquem dissentientem corripimus. Cum enim dixisset; Servum autem Domini litigare non oportet, sed esse mitem ad omnes, docibilem, patientem, in modestia corripientem diversa sentientes, continuo subjunxit: Ne forte det illis Deus pœnitentiam ad agnosendam veritatem, et resipiscant de diaboli laqueis, captivati ab ipso secundum ipsius voluntatem. Eccc Apostolica mansuetudo, eum quibus placide, patienter, modesteque agi præcepit, eos ipsos dicit a diabolo captivatos; nec tamen, quam commendabat, amisit lenitatem, quia eam, quam docebat, tacere noluit veritatem. Quinimo sanctus Doctor istud Cresconii mendacium unione Donatistarum tam noxium judicabat, ut eandem refutationem cap. 64 libri quarti contra prædictum Cresconium repetierit his paucis verbis: Dicis, me non servasse pacem et lenitatem, quam principio litterarum mearum promiseram, quod satanam Petilianum appellaverim. Ego non Petilianum, nec quemquam hominem in parte Donati, sed ipsum errorem partis Donati satanæ comparavi, ex eius laqueis homines, quos diligo, cupio liberari: nam lege consideratius; invenies.

C
soliciteque
monens Catho-
licos,

426 Pacificus hæreseos Oppugnator non tantum cavebat, ne Donatistas acerbioribus verbis tæderet aut ab unione averteret, sed etiam publice Catholicos exhortabatur, ut iis nullam offensionis occasionem præberent: nam quando imminabat disputatio vel collatio Carthaginensis inter Catholicos et Donatistas institucnda, S. Augustinus sermone 35 de Laude pacis, qui inter quadraginta novos a Sirmondo nostro primum vutgatos tegitur, auditores suos de Donatistis amice tractandis post alia sic monet: Proinde, charissimi, exhortor charitatem vestram, ut exhibeatis illis Christianam et Catholicam mansuetudinem. Nunc curandis instatur. In fervore sunt oculi sanctorum. Caute curandi leniterque tractandi sunt. Nemo suscipiat eum aliquo litem; nemo velit nunc vel ipsam suam fidem altereando defendere, ne de lite seintilla naseatur, ne quærentibus occasionem occasio præbeatur. Prorsus convicium audis; tolera, dissimula, præteri; momento euraudum.

427 Videte quam blandi sunt medici eis, quos etiam mordaciter curant. Audiunt convicium, præbent medicamentum, nec reddunt convicium convicio. Verbum sit verbo, ut unus sit curandus, alter curat*, non duo litigantes. Fertote, obsecro, fratres mei. Sed non fero, inquit, quia blasphematur Ecclesia. Hoe te rogat Ecclesia, ut feras, quia blasphematur Ecclesia. Detrahit, inquit, episcopo meo; crimen dicit in episcopum meum, et taceo? Crimen dicat, et tace, non agnoscendo, sed ferendo. Hoe præstas episcopo tuo, si pro illo, illo tempore non miscearis. Intellige tempus, habeto consilium. Deum tuum quanti blasphemant? Tu audis, et ille non audit? Tu nosti, et ille non novit? Et tamen facit oriri solem super bonos et malos, et pluit super justos et injustos; ostendit patientiam, differt potentiam. Sic et tu agnosce tempus; noli provocare sumentes oculos ad turbandos seipsos... Noli conviciis repellere conviciantem, sed ora pro eo. Loqui vis illi contra illum; loquere Deo pro illo. Non tibi dico, quod taceas; sed elige magis, ubi loquaris, apud quem tacitus loqueris, labiis clausis, corde clamante. Ubi non te videt, ibi esto bonus pro illo.

D
ne in collatio-
nibus

* forte curator

E

428 Præterea sanctus Doctor alterum de eadem materia sermonem, qui inter quadraginta novos Sirmondianos ordine trigesimus sextus est, exorditur hoc modo: Curam nostram pro vobis, et pro inimicis nostris et vestris, et pro salute omnium, pro quiete, pro pace communi, pro unitate, quam Dominus jussit, Dominus diligit, adjuvent preces sanctitatis vestræ, ut de illa identidem ad vos loquamur, et vobiscum gaudeamus. Etenim de pace et caritate loqui, si semper amamus, semper debemus. Multo magis ergo isto tempore, quando pax sic amatur, ut iu periculo ejus amandæ et tenendæ constituti illi, quibus malum pro malo non reddimus, et cum quibus, sicut scriptum est, odio habentibus pacem sumus pacifici, et quia pacem loquimur eis, debellare nos volunt gratis. Illi ergo, qui tales sunt, periclitantur inter amorem pacis et confusionem pudoris; nec id agunt, eum viuci nolunt, ut invicti sint: qui enim viuci a veritate nolunt, ab errore vincuntur. O si eos caritas potius, quam animositas superaret! Inde victores fierent, unde victi essent. Nos pro Ecclesia Catholica, ad ejus pacem et concordiam, et reconciliationem invitamus inimicos ejus, non humanis opinionibus, sed divinis testimoniis, amamus, teuemus, et defendimus. Quid eum illa agam, qui pro parte clamat, et contra totum litigat? Nonne bonum illi est vinci, qui si victus fuerit, totum tenebit; si vicerit, in parte remanebit? Imo si vincere sibi videbitur: nam non vincit, nisi veritas; victoria veritatis est caritas.

ullam præbe-
rent

F

429 Cum vero Marcetinus comes ad evitandam omnem dissensionem aut tumultum ansam nomine imperatoris prudenter vetuisset, ne quis ex parte Catholica locum disputationis intraret, S. Augustinus in fine ejusdem sermonis publice populum monet his verbis: Ad collationis locum nullus vestrum irruat, fratres mei. Prorsus, si fieri potest, etiam per illum locum transituum devitate, ne forte aliquis conteutionis et litis aditus inveniatur, vel occasio præbeatur, et inveniatur ipsam occasionem, qui quærunt occasionem. Maxime quoniam, qui parum Deum timent, aut admonitionem nostram parvi pendunt, vel quia præsentia diligunt, debent saltem terrenæ potestatis

turbarum

A statis severitatem venerari. Edictum viri illustris publice propositum legistis; quod quidem non propter vos propositum est, qui Deum timetis et commonitionem episcoporum vestrorum non contemnitis; sed ne quis ista non curet, ne quis ista contemnat.

occasionem.

430 Videant igitur quales sunt, ne forte illis eveniat, quod ait Apostolus: " Qui enim resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Principes enim non sunt timendi bono opere, sed malo. " Vitemus omnes seditiones, omnes causas seditionis. Forte dicitis; Intenti sumus, quid facturi sumus. Et quid vobis injungamus? Partes forte uberes pietatis. Nos disputemus pro vobis; vos orate pro nobis. Orationes etiam vestras, sicut jam ante præmouimus, jejuniis et elemosynis adjuvate: addite pennas illis, quibus volant ad Deum. Sic agentes negotium, fortasse utiliores nobis critis, quam nos vobis: nemo enim nostrum in hac disputatione pro se præsumit. In Deo est tota spes; neque enim meliores sumus Apostolo, qui dicit: Orate pro nobis. Orate, inquit, pro me, ut detur mihi sermo. Illum ergo pro vobis rogetis, in quo spem posuimus, ut de nostra disputatione gaudeatis. Teucte ista, fratres, obsecramus vos per nomen ipsius Domini, per amorem pacis, per plantatorem pacis, oramus vos, ut eum pacifice oretis, pacifice deprecemini, et memneritis esse filii ejus, a quo dictum est: " Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. " At plerique Donatistæ pertinaces huic solliciti Pastoris amori furorem rependebant, ut paragrapho sequente referemus.

§ XXXI. Rabies Donatistarum adversus Augustinum aliosque Catholicos, quæ legibus imperatoris utiliter coercenda fuit.

Rabies per-
vacacium Dona-
tistarum in
Catholicos ob
conversionem
quorundam,

Cum quidam Donatistæ continuis S. Augustini aliorumque præsulum exhortationibus et invictis argumentis ad unionem Ecclesiæ Catholicæ converterentur, alii pervacaces hujus hæresis sectatores (utemur verbis nostri sancti Doctoris in Epistola 50) sic exarserunt, et tantis sunt odiorum stimulis incitati, ut contra eorum insidias atque violentias, et apertissima latrocinia vix ullæ uostræ communionis ecclesiæ possent esse securæ, vix ulla via tuta, qua iter agerent, quicumque adversus eorum rabiem pacem prædicarent, eorumque dementiam perspicua veritate convincerent. Usque adeo prorsus non solum laicis, vel quibuslibet clericis, sed ipsis quoque episcopis Catholicis quodammodo proponebatur dura conditio: aut enim tacenda erat veritas, aut eorum immanitas perferenda. Sed si veritas taceretur, non solum nemo fuerat ejus silentio liberandus, sed multi etiam illorum seductione perpendi. Si autem veritatis prædicatione furor eorum ad sævicedum provocaretur, aliquibus liberatis, nostrisque firmatis, rursus a sequenda veritate formido impediret infirmos.

quam aber-
rando a via
feliciter ali-
quando vitavit
Sanctus,

432 Sanctus noster aliquando rabiem illorum feliciter evitavit, ut ipse in Enchiridio ad Laurentium cap. 17 testatur his verbis: Nonnullis errare profuit aliquando; sed in via pedum, non in via morum: nam nobis ipsis accidit, ut in Augusti Tomus VI.

quodam bivio falleremur, et non iremus per eum locum, ubi operiens transitum nostrum Donatistarum manus armata subsederat; atque ita factum est, ut eo, quo tendebamus, per devium circuitum veniremus, cognitisque insidiis illorum, nos gratulareremur errasse, atque inde gratias ageremus Deo. Sanctus Possidius in Actis post hunc Commentarium prævium edendis num. 23 narrabit idem S. Augustini periculum, cui statim subjunget insidias sibi structas, et injurias ab iisdem furentibus Donatistis illatas, quamvis ille pius biographus præ modestia nomen suum suppresserit. Sed ex Opere S. Augustini contra Cresconium grammaticum lib. 3, cap. 46 novimus, id ipsi Possidio Calamensi tunc episcopo contigisse, quemadmodum mox audiemus.

433 Sanctus Doctor in Epistola 166 eandem rem de Possidio refert, ubi prius Donatistis alia quædam crudelitatis specimina breviter exhibet, eos ita alloquens: Ut longe præterita et multa non repetamus, saltem recentia facta vestra cogitate. Marcus presbyter Casphalianensis a nemine coactus, propria voluntate Catholicus factus est; quare illum vestri persecuti sunt, et pene occidissent, nisi Dei manus per homines supervenientes violentias eorum compressisset. Restitutus Victorianensis ad Catholicam, nullo cogente, se transtulit; quare captus est de domo sua, cæsus, in aqua volutatus, buda vestitus (est genus ignominiosæ vestis, de qua voce Cangius in Glossario consuli potest) et nescio quot dies in captivitate retentus est, nec libertati propriæ fortasse restitutus esset, nisi jam pene propter ipsam causam Proculianus sibi exhibitionem videret imminere. Marcianus Urgensis Catholicam unitatem propria voluntate delegit; quare subdiaconum ejus, cum ipse fugisset, prope usque ad mortem cæsum clerici vestri lapidibus obruerunt, quorum domus pro suo scelere eversæ sunt. Quid amplius dicamus? Modo præcœnem misistis, qui clamaret Siniti: Quisquis Maximino communicaverit, incendetur domus ejus. Quid antequam ipse ad Catholicam conversus esset, et noudum de transmarinis remeasset? Ad quid aliud presbyterum Siniti miseramus, nisi ut nulli molestus nostros visitaret, et in domo juris sui positus, pacem Catholicam volentibus predicaret, quem vos inde cum gravi injuria projecistis?

quamque ex-
perti sunt alii,

E

F
inter quos S.
Possidius:

434 Quid aliud agebamus, quando unus nostrum Calamensis episcopus Possidius ibat ad fundum Fugilineusem, nisi ut nostri quamvis pauci, qui illic erant, visitarentur, et audito verbo Dei ad unitatem Christi, qui vellent, converterentur? Cui ambulanti viam suam, latronum more, insidiati sunt; et quia in eorum insidias cadere non potuit, cum aperta violentia in fundo Livetensi pene vivum cum dono, quo fugerat, incenderant, nisi tertio suppositus flammis coloni ejusdem fundi propter periculum suæ salutis exstinguerent. Quid Possidius post istud incendii periculum ab iisdem furentibus hæreticis passus fuerit, idem sanctus Doctor tib. 3 contra Cresconium grammaticum cap. 46 clarius exponit his verbis: Tunc domum, in qua cum suis se Possidius iucloserat, sepire armatis, lapidibus circumtundere, ambire flammis, aditum ex omni parte moliri; quæ vero aderat incolentium multitudo memor periculi sui, si in eo loco aggressum tantum facinus impleretur, partim illum deprecabatur, ut parceret, quem resistendo non audebat offendere, partim vera ignes suppositos exstinguebat. Cum ille (videlicet Donatistarum ductor) nihili-

ACTORUM
G. C.

lo segnius cœptis fervidus atque inexoratus instaret, cessit aliquando ictibus janua; iugressi sunt, sauciatisque cœde jumentis, quæ in inferiore domus parte compererant, de superioribus episcopum deposuerunt, afficientes plagis et contumeliis. *Hæc omnia num. 24 Actorum confirmabit tacito suo nomine ipse Possidius, qui illam Donatistarum crudelitatem expertus est.*

impia eorum
in Catholicos

435 *Etiâ Clerici Catholici Hipponensis ecclesie in Epistola 66, quam Januario primæ sedis episcopo Donatistæ scripserunt, merito de immani Donatistarum persecutione conqueruntur in hunc modum: Clerici et circumcelliones vestri novi geueris et iuauitæ crudelitatis persecutione in nos sæviunt. Qui si malum pro malo redderent, etiâ sic contra legem facerent Christi. Nuuc vero consideratis omnibus factis nostris et vestris, invenimur hoc pati, quod scriptum est: "Retribuebatur mihi mala pro bonis." Et in alio Psalmo: "Cum his, qui oderant pacem, eram pacificus; cum loquebar illis, debellabatur me gratis." Deinde proferunt authentica veterum imperatorum decreta, quibus Donatistæ condemnabantur, et ex iis ita disserunt: De nobis ergo quid queramini, non habetis; et tamen Ecclesie Catholice mansuetudo etiâ ab his imperatorum jussionibus omnino conquieverat, nisi vestri clerici et circumcelliones per suas immanissimas improbitates furiosasque violentias quietem nostram perturbantes atque vastantes, hæc in vos recoli et moveri coegissent. Nam priusquam receptiores leges istæ, de quibus modo querimini, venissent in Africam, insidias in itinere vestris episcopis tetenderunt, concelericos nostros plagis immanissimis quassaverunt, laicis quoque et plagas gravissimas infixerunt, et intulerunt eorum ædificiis incendia.*

436 *Deinque Clerici Hipponenses ostendunt, has contumelias ab episcopo suo Augustino non fuisse delatas ad imperatorem; sed mitissimum Virum prius obtulisse Donatistis æquissimas pacis inveniendæ conditiones, quas hi superbe repudiaverunt, atque narrationem suam prosequuntur hoc modo: Pejora mala nobis vestri nunc faciunt; non tantum nos fustibus quassant, ferroque concidunt, verum etiâ in oculos exstinguendos calcem mixto aceto, incredibili excogitatione sceleris mittunt. Doms insuper nostras compilantes, arma sibi ingentia et terribilia fabricarunt, quibus armati per diversa discurrunt, comminantes atque anhelantes cædes, rapinas, incendia, cæcitates. Quibus rebus compulsus sumus tibi primitus conqueri. Consideret gravitas tua, quam multi vestrum, ino vos omnes, qui vos pati dicitis persecutionem, sub ipsis quasi terribilibus imperatorum Catholicorum legibus, in possessionibus vestris et alienis securi sedeatis, et nos a vestris tam inaudita mala patiamur. Vos dicitis pati persecutionem, et nos ab armatis vestris fustibus et ferro concidimur. Vos dicitis pati persecutionem, et nostræ domus ab armatis vestris compilando vastantur. Vos dicitis pati persecutionem, et nostri oculi ab armatis vestris calce et aceto exstinguuntur. Insuper etiâ, si quas mortes sibi ultro ingerunt, nobis volunt esse iuvidiosas, vobis gloriosas. Quod nobis faciunt, sibi non imputant, et quod sibi faciunt, nobis imputant. Vivunt, ut latrones; moriuntur, ut circumcelliones; honorantur, ut martyres: et tamen nec latrones aliquando audivimus, eos, quos deprædati sunt, excæcasse. Occisos auferunt luci, vivos auferunt lucem.*

crudelitas

437 *Propter hæc aliaque notoria Donatistarum scelera tandem S. Augustinus, mutavit priorem suam sententiam circa pœnas hæreticis infligendas, quæ mansuetissimo Præsuli semper antea displicuerant, ut in Epistola 48 fatetur his verbis: Mea primitus sententia erat, neminem ad unitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione viuendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noveramus. Sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis: nam primo mihi opponebatur civitas mea, quæ cum tota esset in parte Douati, ad unitatem Catholicam timore legum imperialium conversa est, quam nunc videmus ita hujus vestræ animositatis perniciem detestari, ut in ea numquam fuisse credatur. Ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabantur, ut ipsis rebus agnoscerem, etiâ in hac causa recte intelligi posse, quod scriptum est: "Da sapienti occasionem, et sapientior erit." Quam multi enim, quod certo scimus, jam volebant esse Catholici, manifestissima veritate commoti, et offensiuem suorum reverendo quotidie differebant.*

438 *Deinde sanctus Doctor in Epistola 50 iustitiam legum imperatoriarum variis argumentis ex sacra Scriptura desumptis demonstrat, et earum promulgandarum occasionem ibidem exponit his verbis: Autequam istæ leges, quibus ad convivium sauctum coguntur intrare, in Africam mitterentur, nonnullis fratribus videbatur, in quibus et ego eram, quamvis Donatistarum rabies usquequaque sæviret, non esse petendum ab imperatoribus, ut ipsam hæresim juberent omnino non esse, pœnam constituendo eis, qui in illa esse voluissent; sed hoc potius constituerent, ut eorum furiosas violentias non paterentur, qui veritatem Catholicam vel prædicarent loquendo, vel legerent constituendo. Quod eo modo fieri aliquatenus posse arbitrabamur, si legem piissimæ memoriæ Theodosii, quam generaliter in omnes hæreticos promulgavit, ut quisquis eorum episcopus vel clericus ubilibet esset inventus, decem libris auri mulctaretur, expressius in Donatistas, qui se negabant hæreticos, ita confirmarent, ut non omnes ea mulcta ferirentur, sed in quorum regionibus aliquas violentias a clericis vel a Circumcellionibus vel populis eorum Ecclesia Catholica pateretur; ut scilicet post protestationem Catholicorum, qui fuissent ista perpassi, jam cura ordinum ad persolvendam mulctam episcopi sive ministri ceteri tenerentur.*

439 *Ita enim existimabamus, eis territis et nihil tale facere audentibus, posse libere doceri et teneri Catholicam veritatem, ut ad eam cogere- tur nemo, sed eam, qui sine formidine vellet, sequeretur, ne falsos et simulatores Catholicos haberemus. Et quamvis aliis fratribus aliud videretur, jam ætate gravioribus, vel multarum civitatum et locorum exempla currentibus*, ubi firmam et veram Catholicam videbamus, quæ tamen ibi talibus beneficiis Dei constituta esset atque firmata, dum per priorum imperatorum leges ad communionem homines Catholicam cogere- rentur: obtinuimus tamen, ut illud potius, quod dixi, ab imperatoribus peteretur; decretum est in concilio nostro; legati ad comitatum missi sunt. Sed Dei major misericordia, qui sciret, harum legum terror et quædam medicinalis molestia quam multorum esset parvis vel frigidis animis necessaria, et illi duritiæ, quæ verbis emendari non potest, sed tamen aliquantula severitate disciplinæ potest,*

D
occasione de-
dit imperatori

E
leges emendi

contra ipsos.

* ut, cemento-
lus vel nar-
rantibus

A potest, id egit, ut legati nostri, quod susceperant, obtinere non possent : jam enim nos prævenerant ex aliis locis quædam episcoporum querelæ gravissimæ, qui mala fuerant ab ipsis multa perpessi, et a suis sedibus exturbati; præcipue horrenda et incredibilis cædes Maximiani episcopi Catholici ecclesiæ Vagiensis * effecit, ut nostra legatio jam quid ageret, non haberet : jam enim lex fuerat promulgata, ut tantæ immanitatis hæresis Donatistarum, cui crudelius parci videbatur, quam ipsa sæviebat, non tantum violenta esse, sed omnino esse non sine retur impune.

* at. Vagiensis aut Bagaiensis

quas, ut necessarias,

440 *His subjungitur immane scelus, quod crudeles Donatistæ perpetrarunt adversus S. Maximianum Bagaiensem præsullem, qui die tertia Octobris in Martyrologio Romano annuntiatur his verbis : In Africa sancti Maximiani episcopi Bagaiensis, qui a Donatistis iterum atque iterum sævissima passus, ex alta denique turri præcipitatus, et pro mortuo derelictus, gloria confessionis illustris postmodum quievit in Domino. Quapropter hic sanctus Maximianus ad dictam diem tertiam Octobris in Opere nostro illustrandus occurret.*

B Sed hac occasione successores nostros præmonemus, ut diligenter examinent, an ille Maximianus ab alio ejusdem nominis episcopo distingui debeat. Porro de hac intricata difficultate Tillemontius in Monumentis ecclesiasticis tomo 13, pag. 991 et sequente consuli poterit. Consulendus etiam erit eminentissimus Baronius, qui in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 402, num. 62 priorem sententiam suam revocat, et duos Maximianos ejusdem fere temporis episcopos in Africa distinguit.

emulter latus,

441 *Certe Maximianus ille, cui sævi Donatistæ tot cruenta vulnera inflixerunt, et quem fama jam mortuum nuntiaverat, mirabiliter morti ereptus, ad Honorium imperatorem trans mare discessit, ac recentibus adhuc cicatricibus crudelitatem Donatistarum accusavit, ut Sanctus ibidem narrat verbis sequentibus : Auxilium ergo petivit ab imperatore Christiano, non tam sui ulciscendi causa, quam tuendæ ecclesiæ sibi creditæ. Quod si prætermisisset, non ejus fuisset laudanda patientia, sed negligentia merito culpanda. Neque enim et apostolus Paulus vitæ suæ transitorie consulebat, sed Ecclesiæ Dei, quando contra illos, qui cum occidere conspiraverant, consilium illorum tribuno ut proderetur, effecit. Unde factum est, ut eum ad locum, quo fuerat perducendus, deduceret miles armatus, ne illorum pateretur insidias : Romanas etiam leges implorare minime dubitavit, civem Romanum se esse proclamans, quos tuæ affligi verberibus non licebat; itemque, ne Judæis cum interimere cupientibus traderetur, cæsaris poposcit auxilium, Romani quidem principis, sed non Christiani. Ubi satis ostendit, quid facere deberent postea Christianos periclitante Ecclesia reperirent. Hinc ergo factum est, ut imperator religiosus et pius, perlatis in notitiam suam talibus causis, mallet piissimis legibus illius impietatis errorem omnino corrigere, et eos, qui contra Christum Christi signa portarent, ad unitatem Catholicam terrendo et coercendo redigere, quam sævieudi tantummodo auferre licentiam, et errandi ac pereundi relinquere. Jam vero cum ipsæ leges venissent in Africam, præcipue illi, qui querebant occasionem, aut sevitiam furentium metuebant, aut suos vercundabantur offendere, ad Ecclesiam continuo transierunt.*

442 *Cum desperati quidam Donatistæ et harum legum impatientes antiquo majorum suorum more seipos interficerent aut se interficiendos offerrent, et hanc cædem Catholicis imputarent, Augustinus exemplo Absalonis et alia familiari similitudine stultam illam accusationem sic ibidem refellit : Illi autem, quod et alibi aliquando diximus, et quod nobis faciunt, sibi non imputant, et quod sibi faciunt, nobis imputant. Quis enim nostrum velit, non solum aliquem illorum perire, verum etiam aliquid perdere? Sed si aliter non meruit pacem habere domus David, nisi Absalon filius ejus in bello, quod contra patrem gerebat, fuisset exstinctus, quamvis magna cura mandaverit suis, ut cum, quantum possent, vivum salvumque servarent, ut esset, eui pœnitenti paternus affectus iguoscere, quid ei restitit, nisi perditum flere, et sui regni pace acquisita suam mœstitiam consolari?*

AUCTORE
G. C.
contra calumnias
Donatistarum,

443 Sic ergo Catholica mater bellantibus adversus eam quid aliud quam filiis suis, quia utique ex ipsa magna arbore, quæ ramorum suorum porrectione tote orbe diffunditur, iste in Africa ramuseulus fractus est, cum eos charitate parturiat, ut redeat ad radicem, sine qua veram vitam habere non possunt, si aliquorum perditione ceteros tam multos colligit, præsertim quia isti non sicut Absalon casu bellico, sed spontaneo magis interitu pereunt, dolorem materni cordis leuit et sauat tantorum liberatione populorum; quorum si videas in Christi pace læticias, frequentias, alacritates, et ad huiusmodi audiendos, et ad verbum Dei percipiendum celebres hilaresque conventus, multorumque in eis eum dolore magno recordationem præteriti erroris, et cum gaudio considerationem cogitæ veritatis, et cum indignatione et detestatione mendacium magistrorum, quod modo cognoscant, de nostris Sacramentis quam falsa jaetaverint, multorum etiam in eis confessiones, quod olim vellet esse Catholici, nec inter homines tauti furoris auderent; horum ergo populorum congregationes per plurimas Africæ regiones ab illa perditione liberatorum, si sub uno conspectu videres, tuæ diceres, vimine fuisse crudelitatis, si dum timeretur, ne homines desperati, et istorum innumerabili multitudini nulla æstimatione comparandi, suis et voluntariis ignibus cremarentur, isti in æternum perdendi et sempiternis ignibus cruciandi *relinquerentur.

defendit

E

F

444 Si enim duo aliqui in una domo habitarent, quam certissime sciremus esse ruituram, nobisque in prænuntiantibus uollent credere, atque in ea manere persisterent; si eos inde possemus eruere vel invitos, quibus imminentem illam ruinam postea demonstrarem, ut redire ulterius sub ejus periculum non auderent, puto, nisi faceremus, non immerito crudeles dijudicaremur. Porro si unus illorum vobis diceret : Quando intraveritis eruere nos, me ipsum continuo trucidabo; alter autem nec exire quidem inde, nec erui vellet, sed neque necare se auderet, quid eligeremus, utrum ambos ruinæ opprimendos relinquere, an uno saltem per misericordiæ nostram operam liberato, alterum non nostra culpa, sed sua potius interire? Nemo est tam infelix, qui non quid fieri in talibus rebus oporteat, facillime judicet. Et de duobus hominibus, uno perdito et uno liberato similitudinem istam proposui. Quid ergo sentiendum est de quibusdam paucis perditis, et innumerabili multitudine populorum liberatorum? Non enim vel tot sunt illi homines,

* at. cremandi
Augustinus.

447
G. C.

mines, qui sua voluntate pereunt, quot liberantur per istas leges ab illa pestifera æternaque pernicie, fundi, pagi, vici, castella, municipia, civitates. *Ex hoc discursu colligimus, imperatoris legibus mullos Donatistas ad gremium Ecclesiæ Catholicæ reductos esse. quorum numerus adhuc erevit post disputationem Carthaginensem, quæ inter Catholicos et Donatistas instilula fuit, ut paragrafo sequente narrabitur.*

§ XXXII. Præcipua, quæ Sanctus noster in congressu Carthaginensi et post illum contra Donatistas egit.

Donatista, qui ad collationem sapius erunt frustra invitati,

Sanctus Episcopus noster Hipponensis aliique Catholici præsules Africæ Donatistas ad amicam disputationem sæpius invitaverant. At hi quaslibet æquissimas pacis ineundæ conditiones superbe rejiciebant, et allegabant varias fuliles hujus recusationis ratiunculas, ex quibus in Epistola 166 S. Augustinus unam maxime frivolam refellit hoc modo: Vestri episcopi conventi a nobis, numquam nobiscum pacifice conferre voluerunt, quasi fugientes cum peccatoribus loqui. Quis ferat istam superbiam; quasi Paulus apostolus non contulerit cum peccatoribus, et cum valde sacrilegis? Legite Actus Apostolorum et videte. Quasi ipse Dominus non cum Judæis, a quibus crucifixus est, sermones de lege habuerit, eisque congruenter responderit? Postremo diabolus est prius omnium peccatorum, qui converti ad justitiam numquam poterit, et tamen nec ipse Dominus de lege dedignatus est ei respondere; ut intelligatis, istos ideo nobiscum nolle conferre, quia causam suam perditam norunt. *At tamen post aliquot annos, impulsore polissimum S. Augustino, Honorius imperator episcopos Donatistarum Carthaginem convenire jussit, ut eum Catholicis de religione disputarent. Hinc illi licet inviti simulabant, a se desiderari hunc congressum, a quo semper antea abhorruerant.*

ad illam coguntur per imperatorem,

C 446 Sanctus Doctor hac opportuna occasione ulendum existimabat, ut arrogantes illorum episcopos publice confunderet, iisque palam convellit, quorum pertinaciam noverat, saltem simpliciores Donatistas ad unionem Catholicæ Ecclesiæ perduceret. *Ex illa collatione Carthaginensi Sanctus noster hunc præcipue fructum exspectabat, ut lib. 3 contra Julianum cap. 1 satis indicat, ubi Pelagianos ita alloquitur: Nec vos nec alios decipiatis, velut talem vocem habentes adversus nos, qualem nos adversus Donatistas, quos ad collationem nobiscum venire per imperialia jussa compulimus. Illorum enim furor occupaverat Africam totam, nec prædicari a Catholicis veritatem contra suum patiebantur errorem, violentis aggressionibus, latrocinationibus, ituerum obsidionibus, rapinis, ignibus, cædibus multa vastantes, cuncta terrentes; cum quibus apud episcopos, quos communes non habebamus, nihil agere poteramus. Quod vero ante centum ferme annos majores nostri cum eis egerant, jam populorum memoria non tenebat. Hæc igitur necessitas compulit, ut saltem gestis nostra collatione confectis, eorum contunderemus invercundiam, et reprimeremus audaciam. Vestra vero apud competens judicium communium episcoporum modo causa finita est.*

D 447 *Ibidem deinde Pelagianos comparat Maximianistis, qui ex Donatistis ortum habuerunt, et a colloquio Carthaginensi propter paucitatem exclusi sunt, ut exponit his verbis: Similes autem estis potius Maximianistis, qui cupientes exiguitatem suam nomine saltem certaminis consolari, et ideo videri aliquid apud eos, quibus contemptibiles erant, quia inire nobiscum sinerentur examen; interpellantes eos, et libellum dantes, provocantesque contempsimus: magis enim de certamine nominari desiderabant, quam formidabant in certamine superari; nec sperabant victoriæ gloriam, sed famam requirebant collationis, quia multitudinis non habebant. Si ergo putatis, ideo vos esse victores, quia non vobis datum est quale desideratis examen; Maximianistæ vos ad ista vaniloquia præcesserunt: quamvis dederit vobis Ecclesia Catholica judicium, quale debuit, ubi causa vestra finita est; illis autem nullum dare dignata est, quia non a nobis, sicut vos, sed a Donatistis fuerunt segregati. Si autem in Maximianistis videtis non esse consequens, ut qui conferre in aliquo judicio non sinuntur, putari debeant de veritate confidere, nolite ulterius hæc vana jactare; vobisque sufficiat, quod vos Ecclesia Catholica et materna lenitate sustinuit, et judiciaria severitate, vel potius medicinali necessitate damnavit. Rejctis itaque Maximianistis, illa collatio Carthaginensis anno Christi 411 inter Catholicos et Donatistas habita est, quemadmodum jam breviter ex contractis S. Augustini scriptis referemus.*

E 448 *Honorius imperator curam collationis hujus cogendæ ac dirigendæ demandavit viro clarissimo Marcellino comiti, qui litteris encyclicis omnes utriusque partis episcopos ex universa Africa moneri jussit, ut intra quatuor menses publicæ disputationis instituendæ gratia Carthaginem convenirent. Præterea Marcellinus sine jussione imperatoris reddidit ecclesiis Donatistis, qui se venturos pollicerentur, ut eos hoc modo demulceret, ac etiam beneficiis ad congressum invitaret. Denique illis obtulit, ut alium, quem vellent, cum illo judicem, seu causæ cognitorem constituerent, juravitque per mysterium sanctissimæ Trinitatis, nihil se aliud judicialurum, nisi quod allegationes utriusque partis et veritas rei persuaderent. Igitur ex Catholicorum parte Carthaginem venerunt antistites ducenti octoginta sex, cum ferme centum viginti in suis ecclesiis senectute vel morbis impediti remansissent, essentque eo tempore sexaginta sedes episcopales pastoribus orbatae. Ex parte autem Donatistarum eo confluerunt episcopi centum quinquaginta novem, quamvis hi falso jactarent, se numero plures quam quadringentos esse; sed alios ob varias corporis infirmitates domi remansisse. Quinimo in subscriptionibus eorum legebantur ducenta septuaginta nomina, cum tantum centum quinquaginta novem præsules illorum adessent, et multi pro absentibus fraudulenter subscripsissent. Sed hæc subscriptionum falsitas, aliæque crassa mendacia facile postmodum detecta sunt. Porro Donatistæ tanta speciosi agminis pompa simul omnes Carthaginem ingressi sunt, ut istius magnæ civitatis oculos in se converterent, sicut S. Augustinus loquitur, cum Catholicis ad evitandam ostentationem non omnes simul, sed seorsum, prout quisque poterat, eandem urbem intrarent.*

F 449 *Omnibus utriusque partis episcopis jam Carthagine præsentibus, Marcellinus comes locum, tempus, atque ordinem collationis constituit,*

Conveniunt episcopi Carthagine, cognitore Marcellino comite,

eliguntur ab utraque parte septem ad disputandum,

A *tuit, ac inter alia edicto cavet, ut ex unaquaque parte deligerentur octodecim, quorum officia sic inter se divisa essent, ut ex iis septem deputerentur ad disputandum, totidem, cum opus esset, ad consulendum; reliqui quatuor actis conscribendis atque custodiendis præessent, ne quid addi vel detrahi ab aliquo posset. Insuper additi sunt notarii quatuor, ut bini cum exceptoribus iudicis sive cognitoris alternarent, ne quis se dixisse causaretur, quod non fuisset exceptum vel annotatum. Marcellinus etiam postulavit, ut reliqui utriusque partis episcopi signatis ad se litteris promitterent, ratum habituros, quidquid a septenis fuisset actum. Inter episcopos Catholicos ex septem disputatoribus celebriores erant Aurelius Carthaginiensis, Alypius Tagastensis, et Augustinus Hipponensis, qui licet inter hos tres ordine sit ultimus, tamen in agentis hujus colloqui negotiis non fuit postremus, ut infra dicitur. Ex parte vero Donatistarum præcipui disputatores seu potius cavillatores erant Primianus Carthaginiensis, Emeritus Casariensis in Mauritania, Gaudentius Tamugadensis, et Petilianus olim clamorosus caudicicus, ac tunc episcopus Cirtensis aut Constantinensis.*

B *z quas Donatistis sibi iniquas conditiones offerunt Catholicis,*

B *450 Marcellinus hæc ita prudenter ordinaverat, ut nullum seditionis aut tumultus periculum suboriretur, et in eundem finem publico edicto prohibuerat, ne plebs Carthaginiensis ad locum collationis proprius accederet. Unde S. Augustinus etiam duplici concione populum Catholicum sedulo monuit, ut omnes edicto clarissimi cognitoris obtemperarent, et nemini ex Donatistis ullam offensionis ansam præberent, sicuti superius atia occasione diximus. Verum hæc decretatum multos concordia inimicis minime placuerunt, et imprimis Donatistæ postularunt, locus collationis omnibus suis pateret. At quanta fuit Donatistarum pertinacia adversus edictum cognitoris, tanta fuit Catholicorum erga illud observantia: nam Catholicis datis ad clarissimum virum litteris indicarunt, consentire se omnibus, quæ edicto illo statuta fuerant. Insuper in lisdem litteris promiserunt, si in parte Donati veritas eis demonstraretur Ecclesiae, non se illic episcopatem honorem quæsituros, sed consilium eorum secuturos pro salute Christiana. Si autem in sua communionem potius veritas Ecclesiae ostenderetur, honorem episcopatem eis se non negaturos, et hoc a se fieri bono pacis, ut intelligerent hi, quibus hoc præstaretur, quod in eis Catholicis non Christianam consecrationem, sed humanum detestarentur errorem. Quinimo Catholicis præsulces episcopatibus suis cedere parati erant, si pax ita confirmari posset, ut sanctus Doctor in libro de gestis cum Emerito fusiis exponit.*

C *qui et capita assignant, de quibus disputatur:*

C *451 Denique Catholicis consenserunt, ut voluntati Donatistarum satisfaceret, et ex iis omnes, qui vellent, ad locum collationis confluerent, cum tamen ex Catholicis episcopis illi soli accesserent, quos edicto suo Marcellinus assignaverat; ut si aliquis tumultus existeret (quod Catholicis vergebantur) hic imputari non posset illis, qui paucissimi accesserunt, sed potius iis, qui multitudinem suam præsentem esse voluissent. Cognitor, accepit Donatistarum et Catholicorum litteris, quidquid utraque pars scripserat, in publicam populi notitiam transmisit, ut antea sponderat; quod forsitan eo consilio fecit, ut gnarus omnium populus evideret sciret, quam æquas adversariis et sibi iniquas pacis conditiones Catholicis admiserent, ac tanto facilius imperita plebs Donati par-*

tem sequens obstinatos in schismate Donatistas desereret. Interim Catholicis Marcellino comiti dederant ac litteris mandaverant præcipua controversiæ capita, quæ discutienda erant; nempe Ecclesiam Christi toto terrarum orbe diffusam esse, Cæcilianum perperam de crimine traditionis accusatum fuisse, jussiones imperatorias, quas pro se contra Donatistas Catholicis nonnumquam impetraverant, non esse damnandas, cum ipsi quoque Donatistæ Maximianistas hostes suos publicis aliquando iudiciis essent insectati, et alia similia dissidii puncta, in quibus cardo rei vertebatur.

**AUCTORE
G. C.**

**ubi ad locum
disputationis
perventum,**

452 Omnibus igitur ita præparatis, plures utriusque partis episcopi Thermus Gargitianas (erat is locus in medietate Carthaginiensis situs et collationi destinatus) ipsis Kalendis Junii anni 411 intrarunt. Ingressus est una cum illis Marcellinus comes ac postmodum martyr, qui non solum tribunus militaris erat, sed et notarius, id est, a secretis imperatoris, ut constat ex titulo epistolæ Catholicorum ad ipsum ante collationem Carthaginensem scriptæ. Hic tamen in illa collatione non proprie iudicis, sed cognitoris nomen præ se tulit: ita enim nominare consuevit antiquitas iudices seculares, quorum arbitrio disponebantur in synodis ea, quæ ad pacificum et tranquillum congressum pertinerent. Ul autem pacta et conventa conservarentur, iis interloqui nonnumquam licebat, et ex authenticis instrumentis declarare potiora partis alterutrius jura, quamvis episcopis integrum iudicium relinquerent, sicut ex variis conciliis passim notum est, et in hac ipsa collatione apparct.

E

453 Ceterum Donatistæ ab ipso collationis huius initio tergiversari et cavillari cæperunt: cum enim a cognitore interrogarentur, utrum ex parte sua jam elegissent eos, qui susceptam causam peragerent, inter alias ineptias dixerunt, prius agendum esse de tempore, quod jam præterisset contendeabant. At cognitor respondit, hanc non episcopalem, sed forenses potius esse objectionem; siquidem de tempore, licet decimo quarto Kalendas Junias completum esset, utraque tamen pars in Kalendas ipsas Junii consenserat. Imo addidit, etiamsi pars quælibet nondum adfuisset, duos atque menses superesse, quos imperator adjuverat trinis edictis fuisse servandos. Cum Donatistæ viderent, istud effugium sibi præclusum esse, ex illa responsione cognitoris intulerunt, nihil ergo secum publico jure agi debere, sed tantummodo divinis Scripturis. Hoc audito, cognitor quæsit, quid utrique parti de hac re placeret. Catholicis responderunt, jam mandatum electis suis disputatoribus injunctum fuisse, ut non forensibus argumentis, sed divinis testimoniis ageretur, et hoc mandatum legi jusserunt, quantumlibet adversarii reclamarent. Alias deinde tergiversationes obtruserunt, ut non ageretur id, ut quod agendum convocati fuerant.

mox tergiversari

F

454 Præterea Donatistæ in hoc triduo colloquio Catholicos ignominiose et contemptim traditores appetabant, aliisque contumeliosis verbis perstringebant. Exemplo sit arrogans et vana superstitione, qua cum Catholicis in collatione sedere noluerunt: cum enim cognitor eos ad sedendum humaniter invitasset, id facere recusarunt dicentes, hoc sibi non esse licitum, quia in Psalmo 25 legitur: Non sedi in concilio impiorum. Prima vice Catholicis illam contumeliam patienter tolerarunt, ne nugis hujusmodi refellendis inutiliter tempus perderent. Cum tamen Donatistæ tertia die collationis idem convicium reciperent, acule Catholicis

**incipiunt Do-
natistæ;**

DOCTOR
G. C.

tholici responderunt, eos etiam non debuisse Themas Gargilianas ingredi, quia in eodem Psalmo hæc sequuntur: Et cum iniqua gerentibus non introibo. Quare Sanctus noster in libro, quem post collationem ad Donatistas scripsit, cap. 5 superstitionem illam explodit his verbis: Episcopi vestri . . . nobiscum sedere noluerunt dicentes sibi scriptum esse, ne cum talibus sedeant; illud utique non spiritualiter, sed carnaliter intelligentes, quod in Psalmo positum est: "Et cum impiis non se-
"debo." Et tamen fecerunt, quod in eodem ipso loco psalmi prohibetur: nam ibi dicit Propheta; "Et cum iniqua agentibus non introibo." Si ergo, quia nos iniquos vel noverant vel putabant, ideo nobiscum sedere noluerunt, quare (quod similiter prohibetur) nobiscum introierunt, ex parte sancti, ex parte polluti, nisi quia Scripturas sanctas intelligendo et carnaliter sapiendo ipsam unitatem dissipaverunt?

adducti tamen
ad capita con-
troversia, re-
spondere ne-
queunt:

455 Denique Catholici, præcis innumeris tergiversationibus et ineptis cavillationibus, Donatistas etiam reluctantes ad præcipua controversiæ capita scnsim deduxerunt, et ex evidentissimis sacra Scripturæ testimoniis probarunt, Ecclesiam toto terrarum orbe diffusam contagione malorum non perire. Deinde actum est de causa Cæciliani, et ex variis instrumentis publicis ostensum est, innocentiam ipsius jam multoties fuisse probatam; Donatistas autem multis judiciis ecclesiasticis et civilibus convictos atque damnatos fuisse. Cum Donatistæ manifestis his argumentis nihil solidi respondere possent, tandem Marcellinus cognitor tulit sententiam, confutatos a Catholicis Donatistas omnium documentorum manifestatione pronuntians, ut sanctus Doctor in Breviculo de collationibus trium dierum cap. 25 sub finem testatur. Sanctus Possidius Calamensis episcopus, qui tribus illis collationibus interfuit, S. Augustino præcipuam istius negotii partem et felicem disputationis eventum tribuere videtur, ut inferius in secunda Actorum parte post hunc Commentarium prævium num. 26 narrabitur.

damnatus igitur
ecclesia
suis expelli ju-
bet Marcellinus,
illorum
odio deinde
martyr,

456 Pronuntiata contra Donatistas sententia, cognitor integerrimus obstinatis illis datam fidem servari jussit, ut ad dioceses suas sine periculo vilæ vel insidiarum redire possent. At simul iis declaravit, sibi non licere diutius executionem legum imperatoriarum differre. Quapropter ex voluntate imperatoris cæsus aut conventicula eorum prohibuit, et ecclesias, quas Donatistæ pertinaces occupaverant, Catholicis restitui curavit. Unde Marcellinus incurrit odium Donatarum, qui falso virum innocentem de Heracliana conjuratione accusarunt, ac fraudibus suis effecerunt, ut Marinus Honorii dux eum capite plecti jusserit. Hinc Hieronymus in Dialogo tertio adversus Pelagianos circa finem de pio illo comite sic loquitur: Seripsit dudum vir sanctus et eloquens episcopus Augustinus ad Marcellinum, qui postea sub ividia tyranidis Heraclini ab hæreticis innocens cæsus est, duos libros de Infantibus baptizandis contra hæresim vestram. Ceterum de præclaro illo martyre consuli potest Opus nostrum die IV Aprilis, ubi Godefridus Henschenius Martyrologium Romanum secutus ex diversis monumentis gesta S. Marcellini collegit. His addi potuisset Epistola 259, quam S. Augustinus ad Cæcilianum Africæ præsidem scripsit, et in qua varias hujus clarissimi viri virtutes enumerat.

457 Forsan Donatistæ speraverant fore, ut auctoritas sententiæ Carthaginensis hac Marcellini cæde labefactaretur. Sed hac de re consultus Hono-

rius imperator Juliano Africæ proconsulis sub consulatu Constantii et Constantis tertio Kalendas Septembris, id est exeunte mense Augusto anni 414, respondit in hunc modum: Notione et solitudine Marcellini spectabilis memoriæ viri contra Donatistas gesta sunt ea, quæ translata in publica monumenta habere volumus perpetuam firmitatem; neque enim morte cognitoris perire debet publica fides. Unde sanctus Doctor in præcipuas Africæ ecclesias induxit consuetudinem quotannis publice recitandi Acta authentica collationis Carthaginensis, ut in libro de gestis cum Emerito refertur. Nihil igitur obstinatis Donatistis ac ubique damnatis supererat, nisi ut more consueto reorum ac præsertim hæreticorum, arbitrum seu cognitorem causæ de studio partium accusarent, formam judicii reprehenderent, et alia vana suæ damnationis effugia quærerent.

D
cujus decre-
tum confirmat
imperator:

458 Sed inanes horum obtrectatorum calumnias S. Augustinus acute refellit in libro post Collationem Carthaginensem ad Donatistas scripto, quem sic exorditur: Quid adhuc, Donatistæ, seducimini ab episcopis vestris, quorum fallaces tenebræ elara luce discussæ sunt, quorum apparuit error, quorum pertinacia superata est? Quid adhuc vobis jaectant vana mendacia? Quid adhuc creditis hominibus victis? Cum vobis dicunt, judicem præmio fuisse corruptum, quid novi faciunt? Quid aliud omnes vieti facere consueverunt, qui veritati consentire nolunt, nisi ut de iudicis iniquitate mentiantur? Dein cap. 23 ejusdem libri hanc materiam prosequitur his verbis: Objiciunt vobis, ut adhuc vos seducant, quod aurum iudici dederimus, ut pro nobis contra illos sententiam diceret. Vos dicite, si potestis, quantum dare debuerimus electis defensoribus episcopis vestris, ut tanta contra se pro nobis vel dicerent vel proferrent, ut sie agerent causam nostram, sic perimerent suam? . . . Quanti emere debuimus, ut more forensium advocatorum de temporibus et diebus, de personis etiam nobis præscribere conarentur, et sie omnibus hominibus etiam illis, qui vostras disputationes intelligere non possent, satis aperte monstrarent, quam malam causam haberent, quam proferre et agere sie timebant apud eum iudicem, cujus erga se benignitatem atque justitiam tanto præconio laudaverant, et ejus motum adversum se nullum adhuc seuserant?

Donatarum
cavillationes

E

F

459 Præterea Donatistæ pueriliter asserebant, sententiam damnationis suæ non esse validam, quia tempore nocturno lata fuerat. At sanctus Doctor ex sacra Scriptura ac ipsis Donatarum gestis illam ridiculam accusationem cap. 12 refellit operosius, quam refutari mereatur. Demum capite ultimo laudati libri rursus hanc et aliam non minus futilem cavillationem explodit hoc modo: Quid adhuc attenditis ad eorum insanas querelas et vana mendacia? Nocte causa finita est; sed ut eox finiretur erroris. Nocte diata sententia est, sed fulgens lumine veritatis. Inclusos et tamquam in carcere se fuisse conquesti sunt; ibi et nos eramus. Aut utrisque facta est iniuria, aut utrisque adhibita diligentia. Sed quomodo dicemus injuriam, quæ in tam spatioso et lucido et refrigeranti loco nos fuisse recohimus? Aut quomodo erat carcer, ubi erat et iudex? Postremo clausos fuisse nos nesciebamus, qui simul intus eramus. Ipsi unde sciunt, nisi quia fugere fortasse voluerunt? Sed quis non videat, quod ista inania et ridenda potius, quam refellenda, de tali cognitore non dicerent, si pro sua causa possent validum

refutat San-
ctus.

A validum aliquid invenire, quod dicerent? *Indefessus Ecclesie Catholice Vindex hæc et alia post collationem Carthaginensem contra Donatistas egit aut exaravit : nam postea Emeritum Donatistarum præsulem, qui collationibus interfuerat, in publica disputatione elinguem reddidit. Etiam Gaudentium Tamugadensem Donatistarum episcopum duobus libris avocare donatus est ab impia desperatione, qua Dulcitio tribuno minitabatur se ipsum cum pervicacibus aliquot Donatistis et ecclesia incendere, si leges imperatorias executioni mandaret. Quales autem victorias S. Augustinus hoc assiduo scribendi disputandique labore retulerit, et quam nullos errantes Donatistas in viam reducerit, ex paragrapho sequente apparebit.*

§ XXXIII. Variæ lucubrationes, quas sanctus Antistes adversus Donatistas edidit, et earum fructus.

B *Jam paragrapho decimo nono mentionem fecimus de nonnullis Opusculis, quæ S. Augustinus adhuc presbyter contra Donatistas exarare cœpit. Istis nunc addemus alia plura, quibus hic strenuus Ecclesie Catholice Defensor ad cathedram Hipponensem promotus eosdem schismaticos et hæreticos impugnavit. Has autem lucubrationes enumerabimus eo ordine, quo Sanctus ipse libro secundo Retractationum illas collocavit. Igitur lib. 2 Retractationum cap. 5 primum Opusculum, quod adversus Donatistas Episcopus Hipponensis edidit, recensetur hoc modo: Sunt duo libri mei, quorum titulus est; contra Partem Donati. In quorum primo libro dixi, non mihi placere ullius secularis potestatis impetu schismaticos ad communionem violenter arctare. Et vere tunc mihi non placebat, quia nondum expertus eram, vel quantum mali eorum auderet impunitas, vel quantum eis in melius mutandis conferre posset diligentia disciplinæ. Quamvis hæc lucubratio non amplius inveniat, tamen aliunde novimus, sanctum Doctorem fuisse prius in illa mihi opinione, quam postea rationibus et experientia convictus mutavit, ut jam supra retulimus.*

C *461 Deinde cap. 17 et duobus sequentibus ejusdem libri tres alias istius materie lucubrationes ita commemorat : In tribus libris contra Epistolam Parmeniani Donatistarum Carthaginensis episcopi successorisque Donati quæstio magna versatur et solvitur; utrum in unitate et eorundem communiione sacramentorum mali contaminent bonos, et quemadmodum non contaminent disputatur propter Ecclesiam toto orbe diffusam, cui calumniando schisma fecerunt. Ibidem cap. 18 subjungit hanc alterius Operis sui notitiam : Contra Donatistas, auctoritate beatissimi episcopi et martyris Cypriani se defendere molientes, septem libros de Baptismo scripsi, in quibus docui, nihil sic valere ad refellendos Donatistas et ad eorum prorsus ora claudenda, ne adversus Catholicam Ecclesiam suum schisma defendant, quomodo litteras factumque Cypriani. Post aliquas hujus Operis emendationes de alia quadam sua lucubratione, quæ jam non amplius invenitur, cap. 19 sic meminit : Cum adversus partem Donati multa crebris disputationibus ageremus, attulit ad ecclesiam quidam laicus tunc eorum nonnulla contra nos dictata vel scripta in paucis*

velut testimoniis, quæ suæ causæ suffragari putant. His brevissime respondi.

462 Recensitis aliquot alterius generis Operibus, ad controversiam cum Donatistis agitatam cap. 25 sic iterum redit : Autequam finirem libros de Trinitate et libros de Genesi ad litteram, inquit sanctus Doctor, irruit causa respondendi litteris Petiliani Donatistæ, quas adversus Catholicam scripsit, quam differre non potui. Et scripsi in hanc rem tria volumina, quorum primo primæ parti epistolæ ipsius, quam scripsit ad suos, quia non tota in nostras manus venerat, sed prior parva pars ejus, quanta potui celeritate et veritate respondi. Etiam ipsa epistola est ad nostros; sed ideo inter libros habetur, quia ceteri duo in eadem causa libri sunt : postea quippe invenimus totam, eique tanta diligentia respondi, quanta Fausto Manichæo, verba scilicet ejus sub ipsius nomine prius ponens particulatim, et sub meo per singula responsionem meam. Sed prius, quod scripseram, antequam totam reperiremus, pervenit ad Petilianum; et iratus respondere conatus est, iu me potius dicens, quidquid ei libuit, in causa vero deficiens : quod cum posset, colatis utriusque nostrum scriptis, facillime adverti, tamen propter tardiores hoc ipse respondeudo demonstrare curavi : sic est additus eidem vostro Operi liber tertius.

463 Deinde contra Cresconium Donatistam scripsit, ut ibidem cap. 26 testatur his verbis : Grammaticus etiam quidam Donatista Cresconius, cum invenisset epistolam meam, qua primas partes, quæ in manus meas tunc venerant, epistolæ Petiliani redargui, putavit mihi esse respondendum, et hoc ipsum scripsit ad me. Cui Operi ejus libris quatuor respondi, ita saue ut tribus peragerem, quod universa responsio flagitabat. Sed cum viderem de sola Maximianensium causa, quod suos schismaticos damnaverunt, et eorum aliquos rursus in suis honoribus receperunt, baptismumque ab eis extra suam communionem datum non repeterunt, responderi posse ad cuncta, quæ scripsit, etiam quartum librum addidi, in quo id ipsum, quantum potui, diligenter atque evidenter ostendi. Hos autem quatuor libros quando scripsi, jam contra Donatistas leges dederat Honorius imperator. Ex illa clausula conjectamus, hos quatuor libros adversus Cresconium anno Christi 406 scriptos esse : nam sanctus Doctor lib. 3 istius Operis cap. 43 satis aperte significat, imperatorem anno 405 tulisse primas has leges occasione lethalium vulnerum, quæ furentes Donatistæ Maximiano episcopo inflixerant, ut supra vidimus. Has autem leges Honorii imperatoris ibidem cap. 47 ejusdem libri recentissimas appellat. Unde probabiliter concludimus, istud Opus anno circiter 406 conscriptum fuisse.

464 Præterea Sanctus noster tres lucubrationes suas, quæ jam perierunt, vel adhuc latent, cap. 27 et duobus sequentibus assignat in hunc modum : Post hæc ut ad Donatistas pervenirent contra eorum errorem et pro Catholica veritate necessaria documenta, curavi, sive de ecclesiasticis, sive de publicis gestis, sive de Scripturis canonicis. Et primo ad illos eadem promissa direxi, ut ipsi ea, si fieri posset, exposcerent : quæ eum venissent in eorum quorundam manus, nescio quis exstitit, qui suo nomine tacito contra hæc scriberet, ita se confitens Donatistam, tamquam hoc vocaretur, cui ego respondens et alium librum scripsi. Illa vero documenta, quæ promiseram, eidem libello, quo ea promiseram, junxi,

AUCTORE
G. C.

tres libri contra
Petilianum,

E

quatuor libri
contra Cresconium,

F

alia contra
eundem Opusculo deperdi
ta.

AUGUSTINUS
G. C.

junxi, et ex utroque unum esse volui, eumque sic edidi, ut in parietibus basilicæ, quæ Donatistarum fuerat, prius propositus legeretur. In hoc Opusculo corrigi errorem chronologicum, sicut etiam cap. 28 facit his paucis verbis: Alterius libri, quem supra commemoravi, titulum esse volui: CONTRA NESCIO QUEM DONATISTAM; ubi similiter de absoluteione ordinatoris Cæciliani verus ordo temporis non est. Postmodum cap. 29 scribit sequentia: Cum viderem, multos legendi labore impediri a discedo, quam nihil rationis atque veritatis habeat pars Donati, libellum brevissimum feci, quo eos de solis Maximianistis admonendos putavi, ut posset facilitate describendi in manus plurium pervenire, et ipsa sui brevitate facilius commendari memoriæ.

liber de Unico
baptismo,
Opus aliud,

465 *Interpositis aliquibus alterius materiæ libris, ad alia adversus Donatistas scripta cap. 34 sic pergit*: Eodem tempore librum DE UNICO BAPTISMO amicus quidam meus, a nescio quo Donatista presbytero acceperit indicante, quod Petilianus episcopus eorum Constantinensis eum scripserit. Hunc ad me ille attulit, ac vehementer, ut ei responderem, rogavit; et factum est. Librum autem etiam meum, in quo respondi, eundem titulum habere volui, hoc est, DE UNICO BAPTISMO. Tum cap. 35 aliud Opus huic ita subnectit: Scripsi etiam librum inter cetera contra Donatistas, non brevissimum, sicut antea, sed grandem multo diligentius, in quo apparet, quemadmodum eorum adversus Ecclesiam Catholicam impium ac superbissimum errorem sola funditus Maximianistarum causa subvertat, quod schisma factum est ex ipsa parte Donati. Non commemoramus hoc loco librum de Unitate Ecclesiæ, quamvis hic communiter ab editoribus inter Opera polemica S. Augustini contra Donatistas collocetur: nam sanctus Doctor in libris Retractationum de illo non meminuit, ac propterea putamus illam lucubrationem potius pertinere ad illius epistolas, quas una cum sermonibus retractare prætermisit. Huic opinioni nostræ favent Patres Benedictini Galli, qui Latina sancti Doctoris Acta non ita pridem vulgarunt, ubi lib. 5 Vitæ cap. 8, num. 3 illud Opus epistolam bene longam nominant

Breviculus
Collationum,
liber alius.

C 466 *Denique Sanctus noster Opuscula post collationem Carthaginensem contra Donatistas scripta, ac in primis cap. 39 brevem istius collationis historiam recenset hoc modo*: Postquam facta est cum Donatistis nostra collatio, breviter commemoravi, quæ gesta sint, litterisque comprehendimus secundum tres dies, quibus cum eis contulimus; idque Opus utile existimavi, quo quisque commonitus vel sciat sine labore, quid actum sit, vel consultis numeris, quos rebus singulis adnotavi, legat in eisdem gestis ad locum quodcumque voluerit, quoniam fatigant illa vimia prolixitate lectorem. Illius autem Operis titulus est: BREVICULUS COLLATIONUM. Huic alteram ejusdem fere temporis lucubrationem cap. 40 sic adjungit: Librum etiam scripsi grandem satis, quantum existimo, diligenter ad ipsos Donatistas post collationem, quam cum episcopis eorum habuimus, ut ab eis seducerentur ulterius; ubi respondi etiam quibusdam vauitatibus eorum, quæ ad nos perveire potuerunt, quas victi, ubi potuerant et quomodo potuerant, jactabant, præter illa, quæ dixi de gestis collationis; unde, quid actum sit, breviter nosceretur. Multo autem brevius id egi in quadam ad eosdem rursus epistola. Sed quia in concilio Numidiæ omnibus,

qui ibi eramus, hoc fieri placuit, non est in epistolis meis. Sanctus noster ad Donatistas hanc epistolam dedit sub communi nomine præsulum Catholicorum, qui concilio Cirtensi interfuerant.

467 Postea de Opusculo, quod jam non invenitur, adversus Emeritum Cæsariensem in Mauritania episcopum Donatistam, cap. 46 hanc notitiam suggerit: Ad Emeritum Donatistarum episcopum, qui in collatione nostra, quam eum illis habuimus, eorum causam maxime agere videbatur, aliquanto post eandem collationem scripsi librum satis utilem, quoniam res, quibus vincuntur vel victi esse monstrantur, commoda brevitate complectitur. Dein cap. 48 aliud Opusculum contra Donatistas ita breviter indicat: Eodem tempore scripsi etiam librum de Correctione Donatistarum propter eos, qui nolebant illos legibus imperialibus corrigi. Demum cap. 51 victoriam de supradicto Emerito publice relatam memorat his verbis: Aliquanto post collationem, quam cum hæreticis Donatistis habuimus, orta est nobis necessitas pergendi in Mauritaniam Cæsariensem. Ibi apud ipsam Cæsaream Emeritum Donatistarum episcopum vidimus; unum scilicet eorum septem, quos pro suæ causæ defensione delegerant, et qui in eadem causa maxime laboraverat. Quæ cum illo egerimus, præsentibus episcopis ejusdem provinciæ et plebe Cæsariensis ecclesiæ, in qua civitate et civis et memoratorum hæreticorum episcopus fuit, ecclesiastica gesta testantur, quæ in meis habentur Opusculis. Ubi non inveniens quid responderet, totum sermonem meum, quem de solis Maximianistis in auribus ejus et omnium, qui aderant, explicavi, tamquam mutus audivit.

468 *Qua tandem occasione sanctus Doctor ultimum Opus suum contra Donatistas ediderit, ipse lib. 2 Retractationum cap. 59 exponit hoc modo*: Per idem tempus (novissimi editores hanc lucubrationem circa annum Christi 420 collocant) Dulcitius tribunus et notarius hic erat in Africa exsecutor imperialium jussionum contra Donatistas datarum; qui cum dedisset litteras ad Gaudentium Tamugadeusem Donatistarum episcopum, unum illorum septem, quos in nostra collatione auctores suæ defensionis elegerant, exhortaus eum ad unitatem Catholicam, et dissuadens incendium, quo se ac suos cum ipsa, in qua erat, ecclesia consumere minabatur, addens etiam, ut, si se justos putarent, fugerent potius secundum præceptum Domini Christi, quam nefandis se ignibus concremarent; ille rescripsit epistolas duas, unam brevem, festivante, ut asseruit, perlatores; aliam prolixam, quasi plenius diligentiusque respondens. Has mihi supra memoratus tribunus existimavit mittendas, ut eas potius ipse refellerem: quas ambas uno libro redargui, qui cum in ejusdem Gaudentii pervenisset manus, rescripsit quod ei visum est ad me ipsum, nulla ratione respondens, sed magis se nec respondere nec tacere potuisse declaraus. Quod cum satis posset intelligenter legentibus et nostra atque ipsius dicta conferentibus, apparere, nolui tamen sine rescripto relinquere, quidquid illud fuit. Hinc factum est, ut hi nostri ad illum duo libri essent. Hæc sunt præcipua, quibus sanctus Episcopus obstinatos Donatistas oppugnavit: nihil enim hoc loco dicimus de privatis epistolis, quas in illa materia conscripsit, ut supra monuimus.

469 *Quantus autem fructus ex imperatoris legibus et his polemiceis S. Augustini lucubrationibus in Ecclesiam Catholicam redundaverit, jam breviter*

liber perditus
contra Emeri-
tum, aliud
Opusculum,

libri duo ad-
versus Gau-
dentium:

quantus fru-
ctus ex his
scriptis et le-
gibus impera-
toris

A *breviter indicabimus ex ipso sancto Doctore, qui in Epistola 50 diversas Donatistarum conversiones ita recenset*: Magna in eos fit misericordia, cum etiam per istas imperatorum leges ab illa secta, ubi per doctrinas dæmoniorum mendaciloquorum mala ista didicerunt, prius eripiuntur inviti, ut in Catholica postea bonis præceptis et moribus sanentur assueti. Nam multi eorum, quorum jam in unitate Christi pium fidei fervorem charitatemque miramur, cum magna lætitia Deo gratias agunt, quod illo errore caruerunt, ubi mala ista boua putaverunt; quas gratias modo volentes non agerent, nisi prius etiam nolentes ab illa nefaria societate discederent. Quid de illis dicamus, qui nobis quotidie confitentur, quod jam olim volebant esse Catholici; sed inter eos habitabant, inter quos id, quod volebant, esse non poterant per infirmitatem timoris, ubi si unum verbum pro Catholica dicerent, et ipsi et domus eorum funditus everterentur? Quis est tam demens, qui neget, istis debuisse per jussa imperialia subveniri, ut de tanto eruerentur malo, dum illi, quos timebant, timere coguntur, et eodem timore aut

B etiam ipsi corriguntur, aut certe, cum se correctos esse confingunt, correctis pareunt, a quibus antea timebantur?

provenerit,
cum plerique
Donatistæ

470 *Porro Sanctus in eadem epistola post allatas sacræ Scripturæ testimonium et aptissimas similitudines ita pergit*: Cum ipsæ leges venissent in Africam, præcipue illi, qui quærebant occasionem, aut sævitiam furientium metuebant, aut suos verecundabantur offendere, ad Ecclesiam continuo transierunt. Multi etiam, qui sola illie a parentibus tradita consuetudine tenebantur, qualem vero causam ipsa hæresis haberet, numquam antea cogitaverant, numquam quærere et considerare voluerant, mox ubi cœperunt advertere, et nihil in ea dignum invenire, propter quod tanta damna paterentur, sine ulla difficultate Catholici facti sunt: docuit enim eos sollicitudo, quos negligentes securitas fecerat. Istorum autem omnium præcedentium auctoritatem et persuasionem secuti sunt multi, qui minus idonei erant per seipsum intelligere, quid distaret inter Donatistarum errorem et Catholicam veritatem. Ita cum magna agmina populorum vera mater in sinum gaudens reciperet, remanserunt turbæ duræ et in illa peste infelici animositate sistentes. Ex his quoque plurimi simulando communicaverunt, alii paucitate latuerunt. Sed illi, qui simulabant, paulatim assuescendo et prædicationem veritatis audiendo, maxime post collationem et disputationem, quæ inter nos et episcopos eorum apud Carthaginem fuit, ex magna parte correcti sunt. In quibusdam vero locis, ubi pertinacior et impacatior prævaluit multitudo, cui resistere non poterant pauciores, quorum erat melior de communione sententia, aut turbæ auctoritati paucorum potentiorum subditæ in malam partem obtemperarunt, aliquanto diutius laboratum est. Ex his sunt, in quibus adhuc laboratur, in quo labore multi Catholici, et maxime episcopi et clerici horrenda et dura perpessi sunt, quæ commemorare longum est, quando quorundam et oculi extincti sunt, et cujusdam episcopi manus et lingua præcisa est; nonnulli etiam trucidati sunt. Taceo crudelissimas cædes et domorum deprædationes per nocturnas aggressiones et incendia non solum privatorum habitaculorum, verum etiam ecclesiarum, in quas flammæ non defuerunt, qui codices Dominicis mitterent. Sed nos hujusmodi afflictos malis consequens consolatus est fructus:

Augusti Tomus VI.

nam ubicumque a perditis ista commissa sunt, ibi ferventius atque perfectius unitas Christiana profecit, ut uberius laudatur Dominus, qui donare dignatus est, ut servi ejus passionibus suis lucrarentur fratres suos, et oves ejus mortifero errore dispersas in pæcem salutatis æternæ suo sanguine congregarent.

471 *Quinimo ipsi furibundi Donatistarum circumcelliones unionem Ecclesiæ Catholicæ amplexi sunt, ut S. Augustinus in Epistola 48 Vincentio Rogatistæ inter alia scribit his verbis*: O si possem tibi ostendere, ex ipsis circumcellionibus quam multos jam Catholicos manifestos habeamus, damnantes suam pristinam vitam et miserabilem errorem, quo se arbitrabantur pro Ecclesia Dei facere, quidquid iniqua temeritate faciebant! *Hinc etiam Sanctus lib. 1 contra Gaudentium Tamugadensem cap. 28 et 29 de circumcellionibus ita loquitur*: Quis enim nescit hoc genus hominum in horrendis facinoribus inquietum, ab utilibus operibus otiosum, crudelissimum in mortibus alienis, vilissimum in suis, maxime in agris territis, ab agris vacans et victus sui causa cellas circumiens rusticanas (unde et circumcellionum nomen accepit) universo pene mundo famosissimum Africanæ erroris opprobrium? Ex hoc igitur genere quis ignorat, quam multi antea per diversas mortes ibant et peribant, et nunc in illorum comparatione quam pauci suis ignibus ardeant?... Neque enim isti, qui pereunt, illorum saluti numero æquantur, qui ex ipso genere nunc jam tenentur ordine disciplinæ, coludisque agris, amisso circumcellionum et opere et nomine, inserviunt, servant castitatem, tenent unitatem.

472 *Cur autem plerique præsules Donatistarum pertinaces in hæresi et schismate perseverarent, S. Augustinus in Sermone 22 de verbis Apostoli cap. 10 satis indicat hoc modo*: Pro veritate non timeant eos, quibus falsitatem diutissime veudiderunt; ipsos enim timeant offendere, erubescunt humanæ infirmitati, et non erubescunt invictissimæ veritati. Utique hoc timeant, ne dicatur eis; Quare ergo nos decepistis? Quare vos seduxistis? Quare tanta mala et falsa dixistis? Respondere deberent, si Deum timerent: Humanum fuit errare; sed diabolicum est, per animositatem in errore manere. Melius quidem erat, si numquam errarem; sed vel quod secundum est faciamus, ut errorem aliquando emendemus. Decepimus, quia decepti eramus: falsa prædicavimus, qui præjudicantibus * falsa credidimus. Dicant suis: Simul erravimus, simul ab errore recedamus. Duces vobis fuimus ad foveam, et secuti estis, cum duceremus ad foveam, et vos sequimini, cum ducimus ad ecclesiam. *Sed hanc superbam præsulum Donatistarum perveraciam superavit aut confudit innumera plebis multitudo, quæ ad unionem Ecclesiæ Catholicæ conversa est: nam tota fere civitas Cirtensis in Numidia schisma Donati deseruit, ut ex Epistola 130 constat. Etiam post publicam disputationem, quam S. Augustinus cum Emerito Donatista instituit, omnes ferme cives Cæsarienses ad unitatem Catholicam accesserunt, ut ex libro de Gestis cum illo obstinato Donatista colligi potest. Hinc Idacius in Chronico, quod inter Opera collectanea Sirmondii nostri Venetiis anno Christi 1728 recusum est, tomo 2 col. 233 sic scribit*: Augustinus Hippone regiensis episcopus habetur insignis, inter cuius studia magnifica, Donatistas ab eo Dei adjutorio superatos, probata fides demonstrat auctorum.

AUCTORE
G. C.

ad Ecclesiam
redierint.

E

licet eorum
episcopi per-
tinacius relu-
ctarentur.

F

* al. prædi-
cantibus

AUCTORE
G. C.

Jam paragrapho sequente prodibit aliud genus hærelieorum, qui patientiam et calamum sancti Doctores etiam non parum fraudibus suis exerceverunt.

§ XXXIV. Pelagiana hæresis, et hujus præcipui defensores.

Pelagiana hæresis

D iuturno bello, quod S. Augustinus ingenti furore contra Donatistas gesserat, nondum prorsus finito, cepit Pelagius, natione Britannus, Romæ clanculum docere suos errores, quos sanctus Doctor in libro de Hæresibus ad Quodvultdeum hæresi 88 recenset in hunc modum: Pelagianorum est hæresis hoc tempore omnium recentissima a Pelagio monacho exorta; quem magistrum Cælestius sic secutus est, ut sectatores eorum Cælestini etiam nuncuparentur. Hi Dei gratiæ, qua prædestinati sumus in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, et qua eruiamur de potestate tenebrarum, ut in eum credamus, atque in regnum ipsius transferamur, propter quod ait; Nemo venit ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo, et qua diffunditur charitas in cordibus nostris, ut fides per dilectionem operetur, in tantum inimici sunt, ut sine hac posse hominem credant facere omnia divina mandata; cum, si hoc verum esset, frustra Dominus dixisse videretur: Sine me nihil potestis facere.

et ejus

474 Denique Pelagius a fratribus increpatus, quod nihil tribueret adjutorio gratiæ Dei ad ejus mandata faciendâ, correctioni eorum hætenus cessit, ut non eam libero arbitrio præponeret, sed infideli calliditate suppoueret dicens, ad hoc eam dari hominibus, ut quæ facere per liberum jubentur arbitrium, facilius possint implere per gratiam. Dicendo utique, Ut facilius possint vult credi, etiamsi difficilior, tamen posse homines siue gratia divina facere jussa divina. Illam vero gratiam Dei, sine qua nihil boni possumus facere, non esse dicunt nisi in libero arbitrio, quod nullis suis præcedentibus meritis ab illo accepit nostra natura, ad hoc tantum existimantes ipsum adjuvantem per suam legem atque doctrinam, ut discamus quæ facere et quæ sperare debeamus. Non autem ad hoc per donum Spiritus sancti, ut quæ didicerimus esse faciendâ, faciamus: ac per hoc divinitus vobis dari scientiam confitentur, qua ignorantiâ pellitur. Charitatem autem dari negant, qua pie vivitur; ut scilicet cum sit Dei donum scientia, qua sine charitate inflat, non sit Dei donum ipsa charitas, quæ, ut scientia non inflat, ædificat.

errores

475 Destruunt etiam orationes, quas facit Ecclesia, sive pro infidelibus et doctrinæ Dei resistantibus, ut convertantur ad Deum; sive pro fidelibus, ut angeatur in eis fides, et persevereant in ea: hæc quippe non ab ipso accipere, sed a seipsis homines habere contendunt, gratiam Dei, qua liberamur ab impietate, dicentes secundum merita nostra dari. Quod quidem Pelagius in episcopali judicio Palæstino damnari metueus, damnare compulsus est; sed in posterioribus suis scriptis hoc invenitur docere. In id etiam progrediuntur, ut dicant, vitam justorum in hoc seculo nullum omnino habere peccatum, et ex his Ecclesiam Christi in hac mortalitate perfici, ut sit omnino sine macula et ruga, quasi non sit Christi Ecclesia, quæ in toto terrarum orbe clamat ad Deum: "Dimitte nobis debita nostra". Parvulos etiam negant, secundum Adam carnaliter

natos, contagium mortis antiquæ prima nativitate contrahere: sic enim eos sine ullo peccati originalis vinculo asserunt nasci, ut prorsus non sit, quod eis oporteat secunda nativitate dimitti; sed eos propterea baptizari, ut regeneratione adoptati admittantur ad regnum Dei, de bono in melius translati, non ista renovatione ab aliquo malo obligationis veteris absoluti: nam etiamsi non baptizentur, promittunt eis extra regnum quidem Dei, sed tamen æternam et beatam quamdam vitam suam. Ipsum quoque Adam dicunt, etiamsi non peccasset, fuisse corpore moriturum, neque mortuum merito culpæ, sed conditione naturæ. Objiciuntur eis et alia nonnulla; sed ista sunt maxime, ex quibus intelliguntur etiam illa vel cuncta vel pene cuncta pendere.

476 Etiamsi Pelagius hos et similes errores occulte spargeret, tamen aliquando Romæ manifestius hæresim suam prodidit, sicut S. Augustinus lib. 2 de Dono perseverantiæ cap. 20 narrat his paucis verbis: Quid autem meorum Opusculorum frequentius et delectabilius innotescere potuit, quam libri Confessionum mearum, cum et ipsos ediderim antequam Pelagiana hæresis extitisset? In eis certe dixi Deo nostro, et sæpe dixi: DA QUOD JUBES, ET JUBES QUOD VIS. Quæ mea verba Pelagius Romæ, cum a quodam fratre coepiscopo meo fuissent eo præseute commemorata, ferre non potuit, et contradicens aliquanto commotus, pene cum eo, qui illa commemoraverat, litigavit. At sanctus Doctor de erroribus Pelagii paulatim certior factus est, ut liquet ex libro de Gestis Pelagii cap. 22, ubi ipse Sanctus noster apud Vignierium in Supplemento Operum suorum tomo I, pag. 428 sic scribit: Ut de meipso potissimum dicam, prius absentis et Romæ constituti Pelagii nomen cum magna ejus laude cognovi. Postea cepit ad vos fama perferri, quod adversus Dei gratiam disputaret; quod licet dolerem, et ab eis mihi diceretur, quibus crederem ab ipso tamen aliquid, vel ejus aliquo libro nosse cupiebam, ut si inciperem redarguere, negare non posset.

477 Interim sanctus Doctor refellebat errores istius hæresis, quamvis auctorem nondum nominaret, et hujus consilii sui rationem sic ibidem reddit: Postea vero quam in Africam venit (nimirum Pelagius) me absente, nostro, id est, Hippouensi littore exceptus est, ubi omnino, sicut nostis, nihil ab illo hujusmodi auditum est, quia et citius, quam putabatur, iude profectus est. Postmodum ejus faciem Carthagine, quantum recolo, semel vel iterum vidi, quando cura collationis, quam cum hæreticis Donatistis habituri eramus, occupatissimus fui; ille vero etiam ad transmarinam properavit. Interea per ora eorum, qui ejus discipuli ferebantur, dogmata ista ferebant, ita ut Cælestius ad ecclesiasticum judicium perveniret, et reportaret dignam suam perversitate sententiam. Salubrius sane adversus eos agi putabamus, si hominum nominibus tacitis, ipsi refutarentur et redarguerentur errores, atque ita metu ecclesiastici judicii corrigereutur homines, quam ipso judicio punirentur. Nec libris igitur adversus mala illa uce popularibus tractatibus cessabamus. Cum vero Sanctus per Timasium et Jacobum, quos Pelagius ad hæresim suam seduxerat, post conversionem eorum quendam Pelagii librum accepisset, apertius hæresiarcham cepit impugnare, tacito tamen adhuc ejus nomine, quem admodum ibidem capite sequente narratur, et ex infra dicendis apparebit.

478 Interea

A 478 *Interea versipellis Pelagius adeo subdole venenum hæreseos suæ tegebat, ut viris apprime Catholicis et doctis amicus esset. Hinc postea S. Augustinus ad Paulinum episcopum Epist. 106 sic scribit: Pelagium, quem credimus, ut ab isto distingueretur, qui Pelagius Tarenti dicitur, Britonem fuisse cognominatum, quod ut servum Dei dilexeris, novimus; nunc autem quemadmodum diligas, ignoramus: nam et nos non solum dileximus, verum etiam diligimus eum. Sed aliter nunc diligimus, aliter aliquando dileximus: tunc enim, quia nobis rectæ fidei videbatur, nunc autem, ut ab iis, quæ inimica et adversa gratiæ Dei sentire dicitur, illius misericordia liberetur. Nam cum hoc de illo aliquamdiu fama jactaret, non utique facile credendum fuit (solet quippe fama mentiri) sed proprius ut crederemus accessit, quod librum quemdam ejus, ea prorsus persuadere molientem, quæ gratiam Dei per unum mediatorem Dei et hominum hominem Jesum Christum generi humano impertitam, de fidelium cordibus creditam deleant, legimus traditum nobis a famulis Christi, qui eum talia docentem studiosissime audierant, fuerantque sectati. Cui quidem libro, eisdem rogantibus, quia id fieri oportere videbamus, tacito nomine auctoris, ne offensus insanabilior redderetur, unius nostrum disputatione responsum est, quod libro continetur, et multipliciter atque abundanter asseritur.*

acceptis ab eo
litteris breviter
respondet,

479 *Quinimo Pelagius ad ipsum S. Augustinum dederat humanissimas litteras, in quibus eximias ejus virtutes ac animi dotes magnopere laudabat. Astute forsitan ille fecit, ut egregium Virum, cujus ingenium et stylum formidabat, sibi conciliaret, aut saltem ab hæresi sua refutanda cohiberet. Quidquid sit de intentione, qua Pelagius istas litteras scripsit, ipse S. Augustinus in libro de gestis Pelagii cap. 27 et sequente responsorias suas ita recitat: Domino dilectissimo et desideratissimo fratri Pelagio Augustinus in Domino salutem. Gratias ago plurimum, quod me litteris tuis exhilarare dignatus es, et certum facere de salute vestra. Retribuat tibi Dominus bona, quibus semper sis bonus, et eum illo æterno vivas in æternum, domine dilectissime et desideratissime frater. Ego autem, etsi in me non agnosco præconia de me tua, quæ tuæ benignitatis epistola continet, benevolo tamen animo erga exiguitatem meam ingratus esse non possum; simul admonens, ut potius ores pro me, quo talis a Domino fiam, qualem me jam esse arbitraris. *Alia manu additum erat: Memor nostri iucolumis Domino placeas, domine dilectissime et desideratissime frater. Etiam si Sanctus noster ea breviter et caute scripsisset, tamen Pelagius in synodo Diospolitana illud ipsum S. Augustini epistolium et alias episcoporum Catholicorum litteras produxit, ut impietatem suam hæc larva tegeret, et omnem suspicionem hæreseos a se depelleret.**

quam epistolam

* al. ullius

480 *Unde sanctus Doctor in iisdem Pelagii Gestis cap. 26 istam responsionem suam explicuit his verbis: Ego quidem in epistola mea, quam protulit, non solum ab ejus laudibus temperavi, sed etiam quantum potui, sine ejus * commotione quæstionis Dei gratia, recte sapere admonui. Dixi enim quippe in salutatione DOMINUM, quod epistolari more etiam non Christianis quibusdam scribere solemus, neque id mendaciter, quia omnibus ad salutem, quæ in Christo est, consequendam, debemus quodammodo liberam servitutum. Dixi DILECTISSIMUM, quod et nunc dico, etsi iratus fuerit, adhuc dicam, quoniam nisi er-*

ga cum dilectionem tenuero, illo irascente, ipse mihi magis nocebo. Dixi DESIDERATISSIMUM, quoniam valde cupiebam cum præsentem aliquid colloqui: jam enim audieram contra gratiam, qua justificamur, quando hinc aliqua commemoratio fieret, aperta cum contumelia conari.

481 *Dei que litterarum ipsarum brevis textus hoc indicat: nam cum egissem gratias, quod me scriptis suis exhilarasset, certum faciendo de sua salute ac suorum, quos utique si correctos volumus, etiam corporali salute salvos velle debemus. Mox ei bona optavi a Domino retribui, non ad salutem corporis pertinentia, sed ea potius, quæ putabat esse, vel forte adhuc putat, in solo arbitrio voluntatis et propria potestate posita, simul optans et propter hoc vitam æternam. Deinde quia litteris suis, quibus respondebam, talia quædam in me bona multum benigneque laudaverat, etiam ibi petivi ab eo, ut pro me oraret, quo potius a Domino talis fierem, qualem me esse jam crederet, ut eum sic admouerem, contra quod ille sapiebat, ipsam quoque justitiam, quam in me laudandam putaverat, non esse volentis, neque currentis, sed miserentis Dei. Hoc est totum, quod brevis illa epistola mea continet, eaque intentione dictata est.*

482 *Deinde cap. 29 ejusdem Operis post recitatam epistolam suam, quam superius integram retulimus, hæc larvam Pelagio sic detrudere pergit: In ipsa quoque subscriptione, quod posui, ut Domino placeat, magis hoc esse significavi in ejus gratia, quam sola hominis voluntate, quando id nec hortatus sum, nec præcepi, nec docui, sed optavi: quemadmodum vero si hortarer, aut præceperem, vel docerem, pertinere hoc ad liberum arbitrium demonstrarem, nec tamen Dei gratiæ derogarem, ita quia optavi, Dei quidem commendavi gratiam, non tamen arbitrium voluntatis exstingi. Ut quid ergo in hoc judicio protulit hæc epistolam? secundum quam, si ab initio sapuisset, uullo modo fortassis, licet a bonis fratribus, sed tamen perversitate disputationum ejus offensis, ad episcopale iudicium vocaretur. Porro autem, sicut ego rationem de hæc mea epistola reddidi, ita de suis, si esset necesse, redderent, quorum allegantur, dicentes, vel quid putaverint, vel quid ignoraverint, vel qua ratione scripserint. Proinde Pelagius de quorumlibet sanctorum amicitia se jactaverit, quorumlibet de suis laudibus litteras legerit, quolibet purgationis suæ gesta protulerit, nisi ea, quæ contra Dei gratiam, qua vocamur et justificamur, posuisse in libris suis idoneorum testium fide probatur, confessus anathematizaverit, ac deinde * contra hæc ipsa scripserit et disputaverit, nequaquam his, quibus plenius notus est, videbitur esse correctus.*

483 *Sic nimirum callidus hæresiarcha honorificis ac in speciem piis litteris benevolentiam Catholicorum præsulum, et illustrium matronarum vel virginum captabat, ut orthodoxorum testimonio posset aliquando gloriari, et impingendum sibi crimen hæreseos tanto facilius amoliri. Testes sunt Paulinus, Pammachius et Oceanus, Proba, Juliana, Demetrias, Albina, Pinianus et Melania, aliæque plures personæ pietate et doctrina insignes, in quarum amicitiam irrepere conabatur, ut illis errorem suum astaret, aut earum ope sectam suam minus odiosam redderet. Quare S. Augustinus apertius hæc Pelagii fraude detegere cepit, ne Catholicos ambiguas explanationibus et ficta pietate deciperet, quemadmodum patet*

AUCTORE
G. C.

postmodum
exposuit,

E
larvamque
detraxit Pelagio.

F

* al. nemum

qui in personarum illustrium amicitiam se insinuare studebat:

ex

AUCTORE
G. G.
Cælestius Pelagi
gii discipulus,
qui apertius
loquebatur :

ex variis lububrationibus, quibus hæresiarcham illum nominatim postea impugnavit.

484 Porro Pelagius habuit discipulum, nomine Cælestium, de cujus ingenio et patria inter auctores non convenit, licet hæresi Pelagianæ propagandæ tantam navaverit operam, ut illius selectæ homines ab ejus nomine Cælestiani nuncuparentur, quemadmodum initio hujus paragraphi audivimus. Hic Cælestius erat Pelagio liberior et apertior, ita ut in synodo Carthaginensi statim detectus ac condemnatus fuerit. Discrimen inter magistrum et discipulum sanctus Doctor in libro de Peccato originali cap. 12 graphice designat his verbis : Videtis anathematizasse Pelagium eos, qui tenent, quod Adæ peccatum ipsum solum læserit, et non genus humanum, et quod infantes, qui nascuntur, in eo statu sint, in quo Adam fuit ante prævaricationem. Quid ergo hic aliud episcopi iudices intelligere potuerunt, nisi eum confiteri, quod peccatum ex Adam in parvulos transeat? Quod ne confiteretur Cælestius, hæc damnare noluit, quæ iste damnavit. Proinde si ostendero, etiam ipsum nihil aliud sentire de parvulis nisi quod sine ulla cujusquam vitii contagione nascuntur, quid inter istum in Cælestium in hac questione distabit, nisi quod ille apertior, iste occultior fuit; ille pertinacior, iste mendacior, vel certe ille liberior, hic astutior? Ille enim nec in ecclesia Carthaginensi damnare voluit, quod in Romana postea se tenere confessus est, et corrigi paratum se esse professus est, si ei tanquam homini error obrepserit. Iste autem et illud dogma damnavit, tanquam contrarium veritati, ne ipse a Catholicis iudicibus damnaretur, et id sibi defendendum postea reservavit, aut mendaciter damnatus, aut callide iuterpretans.

alter illius discipulus Julianus,

485 Huic postmodum accessit acerrimus hæresis Pelagianæ defensor Julianus, in Apulia natus ex patre Memore vel Memorio, quocum S. Augustinus non parvam inierat amicitiam, et cujus filium propter spem bonæ frugis olim charrissimum habuerat, ut ex ipso sancto Doctore epist. 131 et lib. 1 contra Julianum cap. 4 discimus. Hic autem adolescens hæresi Pelagianæ tam arroganter ac pertinaciter adhæsit, ut Catholicos omnes contemptim vocaret Manichæos, et opinionem suam superbe sanctis Patribus Orientis et Occidentis opponeret, quemadmodum S. Augustinus lib. 1 contra ipsum cap. 5 testatur hac interrogatione : Tantumne apud te possunt Pelagius et Cælestius, ut a solis ortu usque ad occasum tot ac tantos Catholicæ fidei doctores et defensores, antiquos et nostræ ætati contiguos, dormientes et maneutes, non solum deserere, verum etiam Manichæos audcas appellare? Quapropter lib. 2 citati Operis in fine capituli octavi sanctus Doctor hunc Julianum vocat juvenem confidentissimum, eique post allegata sanctorum præsulum Catholicorum verba suadet, ut his egregiis Ecclesiæ doctoribus duram cervicem submittat.

mira arrogantia turgidus.

486 Deinde lib. 3 ejusdem Operis cap. 1 S. Augustinus intolerabilem hujus adversarii arrogantiam reprehendit hac humili refutatione : Quam vero lauta et lepida est gratulatio tua, quod unum dicis egressum, qui in se summam prælii sitam optat intelligi; videlicet ut Pelagianis tu videaris David, ego autem Goliath. Videris, si tu hoc induxisti pactum et placitum cum Pelagianis, ut, si victus fueris, nihil ulterius illi audeant. Ego autem absit, ut ad monomachiam vos provocem, quos ubicumque apparueritis, ubique diffusus Christi debellat exercitus, qui debellavit apud

Carthaginem Cælestium, quando illic ipse non eram. Denique lib. 6, cap. 8 similem Juliani superbiam redarguit his verbis : Cur autem dicis, quod certaminis singularis oblitus in vulgum refugerim? Quis tibi promisit meum singulare certamen? Ubi, quando, quomodo, quibus presentibus, quibus arbitris? Oblato, sicut loqueris, placuit componi fœdere bellum, ut pugnas omnium contentio nostra dirimeret. Absit, ut mihi apud Catholicos arrogem, quod tibi apud Pelagianos arrogare non pudet. Unus sum e multis, qui profanas vestras novitates, ut possumus, refutamur, sicut unicuique nostrum Deus partitus est mensuram fidei. Antequam essem natus huic mundo, et antequam essem renatus Deo, multa Catholica lumina vestras futuras tenebras redarguendo prævenerunt. Alibi sæpius ab Augustino tumidus istius Juliani fastus reprimitur. Omissis aliis obscuræ famæ Pelagianis, tantummodo commemoravimus hos duos famosos Pelagii discipulos, quos sanctus Doctor una cum magistro nominatim refutavit, ut paragrapho sequente videbimus.

E

§ XXXV. Præcipua sancti Augustini scripta et gesta adversus Pelagianos, qui tandem ab Apostolica Sede damnati sunt.

Quomodo et quandonam sanctus Doctor contra Pelagianos agere ac scribere cœperit, ipse lib. 2 Retractationum cap. 33 significat hac narratione : Venit etiam necessitas, quæ me cogeret adversus novam Pelagianam hæresim scribere, contra quam prius, non scriptis, sed sermonibus et collocationibus agebamus, ut quisque nostrum poterat aut debebat. Cum Cælestius Carthagine condemnatus in Siciliam profugisset, et inde propterea Hilarius ad Augustinum scriberet, hic epist. 89 illi fuse respondens, circa finem quæstionis tertiæ de concionibus a se quondam contra Pelagianos habitis ita meminit : Multa de iis quæstionibus, inquit sanctus Doctor, in aliis nostris opusculis, et ecclesiasticis sermonibus diximus, quoniam fuerunt etiam apud nos quidam, qui ubicumque poterant, hæc sui erroris uova semina spargerent, quorum nonnullos per ministerium uostrum fratrumque nostrorum misericordia Domini ab illa peste sanavit. Nec tamen hic deesse aliquos arbitror, maxime apud Carthaginem; sed jam occulte mussitant timentes Ecclesiæ fundatissimam fidem.

Pelagianam hæresim Sanctus sermonibus

F

488 Nam unus eorum, nomine Cælestius, in ejusdem civitatis ecclesia jam ad presbyterii honorem surrepere cœperat; sed fidelissima libertate fratrum propter has ipsas contra Christi gratiam disputationes usque ad iudicium episcopale perductus est; tamen coactus est confiteri propter baptizandos parvulos, quod et ipsis redemptio sit necessaria. Ubi quamquam noluerit de originali peccato aliquid expressius dicere, tamen ipso redemptionis nomine non parum sibi præscripsit: unde enim redimendi sunt, nisi a diaboli potestate, in qua esse non possent, nisi originalis obligatione peccati? Aut quo pretio redimuntur, nisi Christi sanguine, de quo apertissime scriptum est, quod in remissionem effusus sit peccatorum? Sed quia

et litteris capit oppugnare :

A quia magis convictus et ab Ecclesia detestatus, quam correctus et pacatus abscessit, veritus sum, ne forte ibi sit ipse, qui vestram fidem perturbare conatur. Ideo nominis ipsius commemorationem putavi esse faciendam. Sed sive ipse sit, sive alii consortes ejus erroris (plures enim sunt, quam sperare possumus) et ubi non redarguuntur, etiam alias ad suam sectam seducunt, et sic crebrescunt, ut nesciam, quo si ut erupturi. Nos tamen malumus, eos in Ecclesie compage sanari, quam ex illius corpore velut insanabilia membra rescari, si tamen hoc permittit ipsa necessitas: timendum est enim, ne plura putrescant, dum putribus parcitur. Porro diversi sermones ab Augustino contra Pelagianos instituti sparsim in Operibus ejus legi possunt.

scribit deinde tres libros de Peccatorum meritis et remissione,

489 Ceterum Sanctus loco *Retractationum* proxime citato primas suas lucubrationes adversus errores Pelagianorum sic recenset: Missis ergo mihi a Carthagine quaestionibus eorum, quas rescribendo dissolveram, scripsi primum libros tres, quorum titulus est; DE PECCATORUM MERITIS ET REMISSIONE; ubi maxime de baptismo disputatur parvulorum, et de gratia Dei, qua justificamur, hoc est, justi efficiuntur... Contra quae omnia sentientes illi novam haeresim condiderunt. In his autem libris tacenda adhuc arbitratus sum nomina eorum, sic eos facilius posse corrigi speraus; imo etiam in tertio libro, quae est epistola, sed in libris habita, propter duos, quibus eam connectendam putavi, Pelagii ipsius nomen non sine laude aliqua posui, quia vita ejus a multis praedicabatur: et ejus illa redargui, quae in suis scriptis non ex persona sua posuit, sed quid ab aliis diceretur, exposuit; quae tamen postea jam haereticus pertinacissima animositate defendit. Caestius vero discipulus ejus jam propter tales assertiones apud Carthaginem in episcopali judicio, ubi ego non interfui, excommunicationem meruerat.

de Gratia novi Testamenti,

490 Deinde lib. 2 *Retractationum* cap. 36 aliam lucubrationem contra Pelagianos ita recenset: Eo ipso tempore, quo contra Donatistas vehementer exercebamur, et contra Pelagianos exerceri jam coeperamus, amicus quidam mihi misit quinque a Carthagine quaestiones, et rogavit, ut eas illi scribendo exponerem... Ego autem intuens supradictam haeresim novam inimicam gratiae Dei, sextam mihi proposui quaestionem de gratia novi Testamenti. Fuit hic amicus sancti Doctoris Honoratus, cui librum de Utilitate credendi antea dedicaverat, ut eum ab haeresi Manichaeorum ad fidem Catholicam converteret. Ille autem vir eruditus quinque quaestiones proposuerat S. Augustino, quas hic epist. 130 dissolvit, et ultro sextam addidit adversus errores Pelagianorum, quorum venenum jam Carthagine diffundi coeperat.

de Spiritu et littera,

491 Postquam Opus supra memoratum de Peccatorum meritis et remissione legerat Marcellinus, ad quem scripseram tres libros, inquit sanctus Doctor capite sequente ejusdem libri *Retractationum*, quorum titulus est de Peccatorum meritis et remissione, ubi diligenter disputatur etiam de baptismo parvulorum, rescripsit mihi se fuisse permotum, quod dixerim, fieri posse, ut sit homo sine peccato, si voluntas ejus non desit, ope adjuvante divina, quamvis nemo tam perfectae justitiae in hac vita vel fuerit, vel sit, vel futurus sit. Quaesivit enim, quomodo dixerim fieri posse, cujus rei desit exemplum. Propter hanc ejus inquisitionem scripsi librum, cui est titulus DE SPI-

RITU ET LITTERA pertractans Apostolicam sententiam ubi ait: "Littera occidit, spiritus autem vivificat". In quo libro, quantum Deus adjuvit, acriter disputavi contra inimicos gratiae Dei, qua justificatur impius.

ACTORE
G C.

492 Libro 2 *Retractationum* cap. 12 aliud Opusculum Pelagianis oppositum memorat hoc modo: Venit etiam tunc in manus meas quidam Pelagii liber, ubi hominis naturam contra Dei gratiam, qua justificatur impius, et qua Christiani sumus, quanta potuit argumentatione defendit. Librum ergo, quo huic respondi, defendens gratiam, non contra naturam, sed per quam natura liberatur et regitur, DE NATURA ET GRATIA nuncupavi. Quomodo sanctus Doctor hunc Pelagii librum accepit, in Opere de Gestis Pelagii cap. 23 clarius exponit his verbis: Cum vero mihi etiam liber ille datus esset a servis Dei bonis et honestis viris Timasio et Jacobo, ubi apertissime Pelagius objectam sibi a se ipso tanquam ab adversario, unde jam grandi invidia laborabat, de Dei gratia quaestionem, non aliter sibi solvere visus est, nisi ut naturam cum libero arbitrio conditam, Dei diceret gratiam, aliquando, idque tenuitur, nec aperte, ei conjungens vel legis adjutorium, vel remissionem etiam peccatorum; tum vero sine ulla dubitatione mihi claruit, quam esset Christianae salutis venenum illius perversitatis inimicum.

de Natura et gratia,

E

493 Praeterea sanctus Doctor ibidem capitibus 47, 49 et 50 alias suas in eadem materia lucubrationes sic enumerat: Per idem tempus in Oriente, hoc est, in Syria Palaestina, Pelagius a quibusdam Catholicis fratribus ad episcopalia gesta perductus, eisque absentibus, qui de illo libellum dederant, quoniam ad diem synodi non potuerunt occurrere, ab episcopis quatuordecim auditus est, ubi eum dogmata ipsa damnantem, quae inimica gratiae Dei adversus eum de libello legebantur, Catholicum pronuntiaverunt. Sed cum in manus nostras eadem gesta venissent, scripsi de his librum, ut, illo velut absoluto, eadem quoque dogmata putarentur judices approbasse, quae ille nisi damnasset, nullo modo ab eis nisi damnatus exisset... De Praesentia Dei scripsi librum, ubi nostra intentio contra haeresim Pelagianam maxime vigilat, non expresse nominatam, sed in eo etiam de praesentia naturae, quem Deum verum et summum dicimus, et de templo ejus operose ac subtiliter disputatur... Postquam Pelagiana haeresis cum suis auctoribus ab episcopis Ecclesiae Romanae, prius Innocentio, deinde Zosimo, cooperantibus conciliorum Africanorum litteris, convicta atque damnata est, scripsi duos libros adversus eos, unum de Gratia Christi, alterum de Peccato originali.

de Gestis Pelagii, de Gratia Christi, de Peccato originali,

494 Ibidem capitibus 53 et 61 S. Augustinus alia hujusmodi Opuscula sic recensere pergit: Scripsi duos libros ad illustrem Comitem Valerium, cum audissem, Pelagianos ei nescio quid scripsisse de nobis, quod scilicet nuptias damuaremus, asserendo originale peccatum; quorum librorum titulus: DE NUPTIS ET CONCUPISCENTIA. Bonitatem quippe defendimus nuptiarum, ne putaretur earum esse vitium concupiscentiam carnis, et lex in membris repugnans legi mentis, quo malo libidinis bene utitur ad filios procreandos pudicitiae conjugalis. Ut autem duo libri essent, primus venit in Juliaui Pelagiani manus, et scripsit adversus eum libros quatuor, ex quibus quidem nonnulla decerpsit, et Comiti Valerio misit, ille vero ad nos: quae cum accepissem, alio libro

de Nuptiis et concupiscentia, Contra duas epistolas Pelagianorum.

bro

AUCTORE
G. C.

bro ad eadem ipsa respoudi... Sequuntur libri quatuor, quos contra duas epistolas Pelagianorum ad Episcopum Romanæ ecclesiæ Bonifacium scripsi, quia cum in manus ejus venissent, ipse mihi eas miserat, inveniens in illis calumniose interpositum nomen meum.

contra Julianum, de Gratia et libero arbitrio, de Correctione et gratia,

495 Denique capitibus 62, 66 et sequente sanctus Doctor huic materiæ finem imponit his verbis: Interea libri quatuor Juliani Pelagiani, quos supra commemoravi, venerunt etiam in manus meas, in quibus comperi illa, quæ ex eis decerpserat, qui ea comiti Valerio miserat, non omnia eo modo, quo a Juliano dicta sunt, ad eundem comitem scripta, sed nonnulla eorum aliquantum fuisse mutata. Scripsi ergo sex libros adversus illos quatuor; sed in eorum duobus primis, testimoniis Sanctorum, qui fidem Catholicam post Apostolos defenderunt, Juliani impudentia redarguitur; qui tamquam Manichæorum dogma nobis objiciendum putavit, quia ex Adam trahi deiinus originale peccatum, quod per lavacrum regenerationis, non solum in majoribus, verum etiam in parvulis solvitur. Quantum autem ipse

B Julianus quibusdam sententiis suis adjuvet Manichæos, in primi libri mei parte posteriore monstravi. Ceteri autem nostri quatuor redduntur illis libris, singulis singuli... Propter eos, qui eum defenditur Dei gratia, putantes negari liberum arbitrium, sic ipsi defendunt liberum arbitrium, ut negent Dei gratiam, asserentes eam secundum merita nostra dari, scripsi librum, cui titulus est: DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO. Ad eos autem scripsi monachos Adrumctinos, in quorum monasterio de hac re cœperat esse contentio, ita ut me consulere eorum aliqui cogèrentur... Rursus ad eosdem scripsi alterum librum, quem DE CORREPTIONE ET GRATIA prænotavi, eum mihi nuntiatum esset, dixisse ibi quemdam, neminem corripiendum, si Dei præcepta non facit, sed pro illo, ut faciat, tantummodo orandum.

Opus imperfectum contra Julianum.

496 Sanctus Doctor in libris *Retractionum* non meminit de postremo suo Opere, cui immortalis est, et de quo sanctus Prosper in *Chronico* ad annum 430 sic mentionem facit: Augustinus episcopus per omnia excellentissimus moritur quinto Kalendas Septembris, libris Juliani inter impetus obsidentium Vandalorum in ipso dierum suorum fine respoudens, et gloriose in defensione Christianæ gratiæ perseverans. Unde idem sanctus Augustini discipulus et defensor initio libri contra Collatorem diuturna ac gloriosa sancti Magistri sui certamina adversus hæresim Pelagianam perstringit his paucis verbis: Novorum hæreticorum commenta disjecit, et diabolicum tumorem Pelagiæ elationis elisit. Viginti amplius anni sunt, quod contra inimicos gratiæ Dei Catholica acies hujus Viri ductu pugnaret et vincit; et vincit, dico, quia non patitur respirare, quos vivit, et in quorum excidium unam eunctorum sacerdotum manu sententiam scripsit. Hac clausula S. Prosper innuit, S. Augustinum per annos viginti strenue laborasse, ut Pelagiana hæresis unanimi sacerdotum consensu in variis conciliis provincialibus proscriberetur, ac tandem ab Apostolica Sede damnaretur.

quod aliqui Perfectum vocare malunt:

497 Celerrimè huic ultimo sancti Doctoris Opere, quo Julianum Pelagianum refutavit, apud Vignierium tomo 2 Supplementi pag. 1 præfigitur hic prologus: Scripsi librum ad comitem Valerium, cujus libri est titulus; DE NUPTIIS ET CONCUPISCENTIA; eo quod ad illum pervenisse

eognoveram dicere Pelagiauos, damnatores nos D esse nuptiarum. Denique in illo Opere nuptiarum bonum a concupiscentiæ carnalis malo, quo bene utitur pudicitia conjugalis, quali potni disputatione discrevi. Quo libro accepto, memoratus vir illustris misit mihi in chartulis nonnullas sententias decerptas ex Opere Juliani hæretici Pelagiani (in quo Opere libris quatuor respondisse sibi visus est illi uni, quem de nuptiis et concupiscentia me scripsisse memoravi) missas sibi a nescio quo, qui eas ut voluit, ex primo Juliani libro decerpeudas putavit: quibus ut ocyus respondèrem, idem Valerius peposcit. Et factum est, ut sub eodem titulo etiam secundum librum scriberem, contra quem Julianus alios octo nimia loquacitate cœscripsit. His nunc respondeo, ejus verba proponens, eisque subjungens responsionem meam ad loca singula, sicut refutatio eorum visa est esse edenda; cum jam priores quatuor ejus libros, postquam in manus meas venerunt, satis aperteque refellerim. Quidam volunt, istud ultimum sancti Doctoris Opus, quod sex libros complectitur, imperfectum vocari debere; alii vero contendunt, illud idem Opus potius perfectum vocandum esse. Sed est quæstio de nomine, circa quam novissimi editores Benedictini consuli possunt in admonitione prævia, quam eidem Opere recuso præmiserunt.

498 Inter hæc polemica S. Augustini scripta non numeravi varias epistolas, quibus illustres utriusque sexus personas adversus ambiguas Pelagii responsiones et fraudulenta effugia præmunivit. Etiam inter ejus gesta contra Pelagianos specialim non recensui laboriosam industriam, qua sanctus Doctor Africanis synodorum provincialium Patribus ac ipsis sancti Petri successoribus occultas Pelagii et discipulorum fraudes detexit. Quanta autem modestia et efficacia sanctus Doctor rationes suas Romanis Pontificibus proponeret, erui potest ex libris ad Bonifacium Papam scriptis, ubi lib. 1, cap. 1 summum Pontificem alloquitur his verbis: Ausus sum aliquid ad tuam Beatitudinem scribere de his rebus, quæ hoc tempore episcopalem curam, si qua in nobis est, ad vigilantiam pro grege Dominico stimulo recentiore sollicitat: novi quippe hæretici, inimici gratiæ Dei, quæ datur pusillis et magnis per Jesum Christum Dominum nostrum, etsi jam cavendi evidentiore apertiore improbatore monstrantur, non tamen quiescunt scripsit suis minus cautorum vel minus eruditorum corda teutare: quibus utique esset respondendum, ne se vel suos in illo nefando errore firmarent, etiamsi non metueremus, ne quemquam Catholicorum verisimili sermone deciperent.

499 Cum vero non desinant fremere ad Dominici gregis caulas, atque ad diripiendas tanto pretio redemptas oves, aditus undecumque rimari, communisque sit omnibus nobis, qui fungimur episcopatus officio, quamvis ipse in eo præmiuens celsiore fastigio speculæ pastoralis, facio quod possum pro mei particula muneris, quantum mihi Dominus, adjuvantibus orationibus tuis, donare dignatur, ut pestilentibus et insidiantibus eorum scriptis mendacia et munientia scripta prætentam, quibus rabies, qua furiunt, aut etiam ipsa sanetur aut a lædeudis aliis repellatur. Hæc autem quæ duabus epistolis eorum respoudeo; uni scilicet, quam dicitur Romam misisse Julianus, credo ut per illam, quos posset, suos aut inveniret, aut faceret; alteri autem, quam decem et octo velut episcopi participes ejus erroris, non

epistola varie contra Pelagianos: S. Augustini

ad Romanum Pontificem scribentis modestia.

A non ad quoslibet, sed ad loci illius episcopum sua calliditate tentandum, et ad suas partes, si posset fieri, traduceudum ausi, sunt Thessalonicam scribere. Hæc ergo, quæ istis, ut dixi, duabus epistolis illorum ista disputatione respondeo, ad tuam potissimum dirigere Sauctitatem, non tam disceda quam examinanda, et ubi forsitan aliquid displicuerit, emendanda constitui.

Pelagiani
damnati,

500 Tandem Pelagiani post maturum examen in variis synodis provincialibus et ab Apostolica Sede damnati sunt, ut Propter in Carmine de Ingratis cap. 2 canit hoc modo :

Talia dum demens late diffunderet error,
Commentisque rudes traheret lethalibus aures;
Adfuit, exhortante Deo, provisa per orbem
Sanctorum pia cura Patrum, non dispare motu
Conficiens diros jaculis cælestibus hostes :
Iisdem namque simul decretis Spiritus unus
Intonuit. Pestem subeuntem prima recidit
Sedes Roma Petri, quæ Pastoralis honoris
Facta caput mundo, quidquid non possidet ar-
mis,

Religione teuet.

B Auctoritati ecclesiasticæ adjunxit sese potestas civilis, et Honorius imperator illos hæreticos ubique proscripsit, ut S. Augustinus in libro de Peccato originali cap. 17 significat his paucis verbis : Profecto sentitis, in tam nefandi erroris auctores, episcopalia concilia, et Apostolicam Sedem, universamque Romanam Ecclesiam, Romanumque imperium, quod Deo propitio Christianum est, rectissime fuisse commotum, donec respiscant de diaboli laqueis. Juliano autem propter hanc severitatem imperatorum conquerenti sanctus Doctor lib. 3 contra ipsum cap. 1 sic respondet : Ne argumento miserimo utamini, quo universi utuntur hæretici, quos a perniciose licentia leges imperatorum Catholicorum premunt : omnes quippe hujusmodi dicunt, quod ipse dixisti, laborare illam partem rationis inopia, quæ in disserendo cum terrorem subrogat, nullum a prudentibus impetrat, sed cæcum a meticulosus extorquet assensum. Novi quidem hæretici vos estis, sed istam pene omnium hæreticorum veterum vocem cum ceteris agnovistis atque tenuistis.

et, licet sine
synodo univer-
sali, sufficienti
tamen judicio,

C 501 Cum vero Pelagiani etiam consueto hæreticorum more conquererentur, dogmata sua in concilio œcumenico non fuisse ventilata atque discussa, S. Augustinus lib. 4 ad Bonifacium Pontificem capite ultimo eos ita refellit : Quid est ergo, quod dicunt, de simplicibus episcopis sine congregatione synodi in locis suis sedentibus extorta subscriptio est? Numquid beatissimis et in fide Catholica excellentissimis viris Cypriano et Ambrosio ante istos adversus istos extorta subscriptio est; qua eorum impia dogmata tanta manifestatione subvertunt, ut quæ contra eos manifestiora dicamus, vix nos inveire possimus? Ant vero congregatione synodi opus erat, ut aperta perniciosa damnaretur; quasi nulla hæresis aliquando nisi synodi congregatione damnata sit, cum potius rarissimæ inveniantur, propter quas damnandas necessitas talis exstiterit; multoque sicut atque incomparabiliter plures, quæ ubi exstiterunt, illic improbari damnarique meruerunt, atque inde per ceteras terras devitandæ innotescere poterunt. Verum istorum superbia, quæ tantum se extollit adversus Deum, ut non illo velit, sed potius in libero arbitrio gloriari, hanc etiam gloriam captare intelligitur, ut propter illos Orientis et Occidentis synodus congregetur : orbem quippe Catholicum, quoniam, Deo eis resisteu-

te, pervertere nequeunt, saltem commovere conantur, cum potius vigilantia et diligentia pastoralis post factum illis competens sufficiensque judicium ubicumque isti lupi apparuerint, conterendi sint, sive ut sauentur atque mutantur, sive ut ab aliorum salute atque integritate vitentur.

ALCTONE
G. C.

502 Quamvis paragrapho præcedente S. Augustinus ex animi submissione responderit Juliano Pelagiano ad monomachiam provocanti, se tantummodo unum esse ex nullis sacerdotibus Catholicis, qui Pelagianos impugnabant, tamen S. Prosper in Carmine de Ingratis cap. 3 maximam victoriæ de Pelagianis relatæ partem sancto Doctori nostro tribuit, ita canens :

et Augustini
potissimum
scriptis refu-
tati.

An alium in finem posset procedere sanctum
Concilium, cui dux Aurelius, ingeniumque
Augustinus erat? quem Christi gratia cornu
Uberiore rigans, nostro lumen dedit ævo,
Accensum vero de Lumine : nam cibus illi,
Et vita et requies Deus est, omnisque voluptas
Unus amor Christi est, unus Christi est honor
illi.

Et dum nulla sibi tribuit bona, fit Deus illi
Omnia, et in sancto regnat Sapientia templo.

Istius ergo inter eunctos, qui de grege sancto
Insanas pepulere feras, industria major,
Majus Opus, totum præstantius imbuat or-
bem....

Cumque foris rabies avidorum exclusa luporum
Freuderet, inque omnes mendacia verteret ar-
tes,

Ne mutes ullarum ovium corrumpere posset,
Ne dubia obliquis turbaret corda querelis ;
Istius ore Viro fecit Deus : istius ore
Flumina librorum mundum effluxere per om-
nem.

Ex hoc elogio metrico concludimus, assiduis S. Augustini lucubrationibus et laboribus hæresim Pelaagiam præcipue debellatam fuisse. Sed ex hac venenosa stirpe ante mortem sancti Doctoris remansit aut prodiit subtilior errorum surculus, ut paragrapho sequente videbimus.

§ XXXVI. Præcipui Semi-Pelagianorum errores ab Augustino refutati, et post obitum ejus ab Ecclesia Romana legitime damnati.

Videtur hujus sectæ prodromus fuisse quidam Vitalis Carthaginensis, ad quem S. Augustinus in Epistola 107 post alia sic scribit : Quomodo dicis, quod te audio dicere, ut recte credamus in Deum, et Euangelio consentiamus, non esse donum Dei, sed hoc nobis esse a nobis, id est ex propria voluntate, quam nobis in nostro corde non operatus est ipse? Et ad hoc, cum audieris, Quid est ergo quod ait Apostolus; Deus in nobis operatur et velle et perficere? Respondes, per legem suam, per Scripturas suas Deum operari, ut velimus, quas vel legimus vel audimus; sed eis consentire, vel non consentire, ita nostrum est, ut si velimus, fiat; si autem nolimus, nihil in nobis operationem Dei valere faciamus : operatur quippe ille, dicis, quantum in ipso est, ut velimus, cum nobis nota fiunt ejus eloquia; sed si eis acquiescere nolumus, nos ut operatio ejus nihil in nobis prosit, efficimus.

Semi-Pelagianorum erro-
res

AUGUSTORE
G. C.
refutat Sanctus,

504 *Deinde circa finem ejusdem Epistolæ post varia argumenta, quibus illum Vitalem refutat et ab hæreticis Pelagianis distinguit, eundem nihilominus erroris convincit hoc ratiocinio*: Contra Pelagianos est iste conflictus tibi uobisque communis; illi quippe omnia ad fidelem piamque vitam hominum pertinentia ita tribuunt libero voluntatis arbitrio, ut habenda ex nobis, non a Domino putent esse poseenda. Tu autem, si ea, quæ de te audio, vera sunt, initium fidei, ubi est etiam initium bonæ, hoc est, piæ voluntatis non vis donum esse Dei, sed ex nobis nos habere contendis, ut credere incipiamus: cetera autem religiosæ vitæ bona Deum per gratiam suam ex fide petentibus, quærentibus, pulsantibus donare consentis. Nee attendis ideo pro infidelibus Deum rogari, ut credant, quoniam Deus donat et fidem. Quamobrem ut hunc ad te sermonem aliquando concludam, si negas, orandum esse, ut qui nolunt credere, velint credere, si negas agendas esse Deo gratias, quoniam credere voluerunt, qui nolebant credere, aliter tecum agendum est, ut non sic erres, aut si errare persistis, ne mitas alios in errorem. Si autem, quod de te magis credo, sentis atque consentis, orare nos Deum debere ac solere pro nolentibus credere, ut velint credere, et pro eis, qui adversantur et contradicunt legi ejus atque doctrinæ, ut ei credant eamque seententur; si sentis atque consentis debere nos etiam Deo agere gratias ac solere pro talibus, quod ad fidem ejus doctrinamque conversi, volentes ex nolentibus fiant, oportet siue dubitatione fatearis, voluntates hominum Dei gratia præveniri, et ut bonum velint homines quod nolebant, Deum facere, qui rogatur, ut faciat, et eui nos novimus agere gratias dignum et justum esse, enim fecerit. Dominus tibi det intellectum in omnibus, domine frater.

et fatetur se aliquando in eodem errore fuisse,

505 *Sanctus Doctor hunc Vitalis errorem tam solícite et operose refellebat, eo quod ipse adhuc juvenis ante adeptum episcopatum et exortam hæresim Pelagianam in eundem prolapsus fuisse, sicut in libro de Prædestinatione Sanctorum cap. 3 candide fatetur his verbis*: Non sic pius atque humilis doctor ille sapiebat (Cyprianum beatissimum loquor) qui dixit, in nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit. Quod ut ostenderet, adhibuit Apostolum testem dicentem: Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non accepisti? Quo præcipue testimonio etiam ipse convictus sum, eum similiter errarem putans, fidem, qua in Deum credimus, non esse donum Dei; sed a nobis esse in nobis, et per illam nos impetrare Dei dona, quibus temperanter et juste et pie vivamus in hoc seculo: nec enim fidem putabam Dei gratia præveniri, ut per illam nobis daretur, quod poseceremus utiliter; nisi quia credere non possemus, si non præcederet præconium veritatis. Ut autem prædicato nobis Evangelio consentiremus, nostrum esse proprium et nobis ex nobis esse arbitraber: quem meum errorem nonnulla Opuscula mea satis indicant, ante episcopatum meum scripta, in quibus est illud, quod commemorasti in litteris vestris (*alloquitur Prosperum et Hilarium, qui ei opiniones quorundam Gallorum indicaverant, et ad quos unum librum de Prædestinatione Sanctorum, et alterum de Dono perseverantiæ miserat*) ubi est expositio quarundam propositionum ex Epistola, quæ est ad Romanos.

506 Denique eum mea cuncta Opuscula retra-

etarem, eamque retractationem stylo prosequer, ejus Operis jam duos absolveram libros, antequam scripta vestra prolixiora sumpsissem, cum ad hunc librum retractandum in primo volumine pervenissem, sic inde loeutus sum. *Deinde, allegato prolixo verborum suorum textu, ibidem caput quartum sic exorditur*: Videtis certe, quid tunc de fide atque operibus sentiebam, quamvis de commendanda Dei gratia laborarem: in qua sententia istos fratres nostros esse (*intelligit Massilienses seu Semi-Pelagianos, qui tunc adhuc erant Catholici*) nunc video; quia non sicut legere libros meos, ita etiam in eis curaverunt proficere mecum: nam si curassent, invenissent istam quæstionem secundum veritatem divinarum Scripturarum solutam in primo libro duorum, quos ad beatæ memoriæ Simplicianum scripsi, episcopum Mediolanensis ecclesiæ, sancti Ambrosii successorem, in ipso exordio episcopatus mei, nisi forte non eos noverunt. Quod si ita est, facite, ut uoverint.

507 *Igitur ex male intellectis aut explicatis S. Augustini scriptis hic alique affines errores ex Africa in Galliam transierunt, ubi defensores eorum communiter nomen Massiliensium acceperunt, eo quod in urbe Massiliensi plures degerent. Etiam dicti sunt Semi-Pelagiani, quia nonnulla Pelagii placita retinebant, licet alia ejusdem hæretici dogmata rejicerent. Inter illos sancti Doctoris adversarios erant viri dignitate, doctrina, et vitæ sanctitate insignes, ut S. Prosper in epistola sua mox testabitur. Hinc judico, S. Joannem Cassianum, aliosque pios præsules et monachos innocenter in hac materia errasse et cum Natali Alexandro in Historia ecclesiastica seculi quinti cap. 3, art. 9, sive tomo 5 novissimæ editionis Parisiensis pag. 62, judicium istud propterea concludo his verbis ipsius*: Ut ut sit, certum est Semi-Pelagianos tunc Catholico nomine exornatos fuisse, Pelagianam illos hæresim anathemati devovisse, Sedis Apostolicæ contra illam decreta fuisse complexos, Romanis Pontificibus et Ecclesiæ universæ communionem conjunctos fuisse; et Cælestini, Sixti et Leonis tempore, imo et sequentium Pontificum usque ad Felicem IV, et Arausicanæ synodi celebrationem, a Catholici nominis honore non excedisse, nec eorum sententiam fuisse hæreseos nota ab Ecclesia inustam.

508 *Quamvis hæc Semi-Pelagianorum secta tunc nondum esset hæretica, tamen eam periculosam censebat S. Prosper, et ideo in Epistola, quæ proxime memoratis libris de Prædestinatione Sanctorum et Dono perseverantiæ præfigitur, ad S. Augustinum ita scribit*: Ignotus quidem tibi facie, sed jam aliquatenus, si reminiscaris, animo ac sermone compertus; nam per sanctum fratrem meum Leontium diaconum misi epistolas et recepi; nunc quoque beatitudini tuæ scribere audeo, non solum salutationis, ut tunc, studio; sed etiam fidei, quæ Ecclesia vivit, affectu: exubante enim pro universis membris corporis Christi vigilantissima industria tua, et adversus hæreticarum doctrinarum insidias veritatis virtute pugnante, nullo modo mihi verendum putavi, ne onerosus tibi aut importunus essem in eo, quod ad multorum salutem ac perinde ad pietatem tuam pertinet; cum potius reum futurum esse me crederem, si ea, quæ valde perniciose esse intelligo, ad SPECIALEM PATRONUM FIDEI non referrem.

509 Multi ergo servorum Christi, qui in Massiliensi urbe coexistunt, in sanctitatis tuæ scriptis, quæ

D
sed illum cor-
rexisse,

Semi Pelagiani, alias Massilienses, Augustini tempore non damnati,

E

F
quorum dogmata

ad Augustinum

A quæ adversus Pelagianos hæreticos condidisti, contrarium putant Patrum opinioni et ecclesiastico sensui, quidquid in eis de vocatione electorum secundum Dei propositum disputasti. Et cum aliquamdiu tarditatem suam culpæ maluerint, quam non intellecta reprehendere, quidamque eorum lucidiorem super hoc atque apertiore beatitudinis tuæ expositionem voluerint postulare, evenit ex dispositione misericordiæ Dei, ut cum quosdam intra Africam similia movissent, librum de Correctione et Gratia plenum divinæ auctoritatis emitteres. Quo in notitiam nostram insperata opportunitate delato, putavimus, omnes querelas resistantium sopiendas; quia universis quæstionibus, de quibus consulenda erat sanctitas tua, tam plene illic absoluteque responsum est, quasi hoc specialiter studueris, ut quæ apud nos erant turbata, componeres. Recensito autem hoc beatitudinis tuæ libro, sicut qui sanctam atque Apostolicam doctrinæ tuæ auctoritatem antea sequebantur, intelligentiores multo instructioresque sunt facti, ita qui persuasionis suæ impediabantur obscuro, aversiores, quam fuerant, recesserunt. Quorum tam abrupta dissensio primum propter ipsos metuenda est, ne tam claris tamque egregiis in omnium virtutum studio viris spiritus Pelagianæ impietatis illudat: deinde ne simpliciores quique, apud quos horum magna est de probitatis contemplatione reverentia, hoc tutissimum sibi æstiment, quod audiunt eos, quorum auctoritatem sine iudicio sequuntur, asserere.

non exstant, futura, quæ non sint futura, con-
fingant; novoque apud illos absurditatis genere
et non agenda præscita sint; et præscita non acta
sint. *Propter eandem Dei præscientiam affirmabant, uni nationi præ altera Evangelium prædicari, et quosdam populos in tenebris et umbra mortis relinqui, quia scilicet Deus præviderat, eos non esse credituros.*

AUCTORE
G. C.

512 *Ex his principiis deducebant diversa collaria, quæ partim Catholico partim hæretico sensu intelligi possunt, ut apud theologos passim obvios videre est. Unde Jansenius Iprensensis non satis noverat dogmata Semi-Pelagianorum, quando defendit duas propositiones; quarum una hæc est: Semi-Pelagiani admittebant interioris prævenientis gratiæ necessitatem ad singulos actus; etiam ad initium fidei; et in hoc erant hæretici, quod velent eam gratiam talem esse, cui posset voluntas humana resistere vel obtemperare. Altera vero sic sonat: Semi-Pelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse aut sanguinem fudisse. Sed jure merito assertiones istæ inter quinque famosas Jansenii propositiones ab Innocentio X et aliis Pontificibus Romanis, tamquam falsæ et hæreticæ, in sensu ab auctore intento damnatæ sunt. Quare non est hic opus longa propositionum istarum explicatione, ut hæreticus earum sensus ostendatur, cum recentiores theologi Catholici hunc satis superque demonstraverint.*

quæ Jansenius
non intellexit,

perscribit

510 *Tunc aliquas eorum opiniones ita sancto Doctori exponit: Hæc ipsorum definitio ac professio est; omnem quidem hominem, Adam peccante, peccasse: et neminem per opera sua, sed per Dei gratiam regeneratione salvari. Universis tamen omnibus propitiationem, quæ est in sacramento sanguinis Christi, sine exceptione esse propositam, ut qui cumque ad fidem et baptismum accedere voluerint, salvum esse possint. Qui autem credituri sunt, quive in ea fide, quæ deinceps per Dei gratiam sit juvanda, mansuri sunt, præscisse ante mundi constitutionem Deum, et eos prædestinasse in regnum suum, quos gratis vocatos dignos futuros electione et de hac vita bono fine excessuros esse præviderit: ideoque omnem hominem ad credendum et ad sperandum divinis institutionibus admoneri, ut de apprehendenda vita æterna nemo desperet, cum voluntariæ devotioni remuneratio sit parata.*

sanctus Prosper,

511 *Deinde explicat, quomodo nonnulli ex ipsis ad hæresim Pelagianam propius accedant, et alii ad objectionem sibi factam respondeant hoc modo: Cumque inter hæc innumerabilium illis multitudo parvulorum, qui utique excepto originali peccato, sub quo omnes homines similiter in primi hominis damnatione nascuntur, nullas adhuc habentes voluntates, nullas proprias actiones, non sine Dei iudicio discernuntur; ut ante discretionem boni ac mali de usu vitæ istius auferendi, alii per regenerationem inter cælestis regni assumantur heredes, alii sine baptismo inter mortis perpetuæ transeant debitores: tales aiunt perdi, talesque salvari, quales futuros illos in annis majoribus, si ad activam servarentur ætatem, scientia divina præviderit. Nec considerant, se gratiam Dei, quam comitem, non præviam humanorum volunt esse meritum, etiam illis voluntatibus subdere, quas ab ea secundum suam phantasiam, non negant esse præventas; sed in tantum quibuscumque commentitiis meritis electionem Dei subjiciunt, ut quia præterita, quæ*

513 *Ex simili Semi-Pelagianorum dogmatum ignorantia verosimiliter prodit invidiosa accusatio, qua nonnulli imperiti Catholicam quorundam theologorum sententiam cum Semi-Pelagiano errore confundunt, ut Natalis Alexander in Historia ecclesiastica, Parisiis anno 1714 recusa, tomo 5, pag. 60, testatur his verbis: Cavendum tamen, ne recentioribus quibusdam theologis, qui prædestinationem electorum ad gloriam intuitu meritorum a Deo fieri contendunt, et scientiam quamdam mediam propugnant, Semi-Pelagiani erroris nota inuratur, quod imprudenter et temere novi quidam auctores fecerunt vel Semi-Pelagianorum dogmatum ignari, vel studio partium in transversum acti: magnum enim est, quantum ad hoc utrumque dogma inter Semi-Pelagianos et theologos illos discrimen. Nullam enimvero prædestinationem gratuitam Semi-Pelagiani admittebant, nedum ad gloriam, sed nec ad gratiam; electionem scilicet ad gloriam merito operum tribuebant, electionem ad gratiam merito fidei, de qua dici non posset: Quid habes, quod non accepisti? utpote quæ in eadem natura remanserit, licet vitiata, qua prius sana ac perfecta donata sit, ut refert Hilarius ad sanctum Augustinum scribens: quæ Semi-Pelagianorum sententia erat hæretica.*

quæ ab ali-
quibus male
confusa sunt

514 Theologi vero laudati prædestinationem ad gratiam omnino gratuitam profitentur. Solam electionem ad gloriam intuitu meritorum fieri volunt; quod mihi quidem a sancti Augustini et sancti Thomæ doctrina penitus alienum videtur; non tamen aliqua ceusura notandum. Quod spectat scientiam illam, quæ media nuncupatur; non in hoc fuerunt hæretici Semi-Pelagiani, quod eam admiserint ac propugnaverint; sed quod ex præscientia meritorum vel peccatorum, quæ nusquam essent futura, Deum hominum sortes definire assererent, et alios prædestinare ad gloriam, alios damnare ad pœnam; idque etiam locum habere in parvulis. At recentiores illi theologi, de quibus agimus, longe sunt ab istius erroris flagi-

cum doctrina
Theologorum
quorundam
Catholicorum.

AUCTORE
G. C.

tio : quod enim propugnant scientiæ mediæ genus, circa merita vel peccata, sub conditione, quæ nusquam ponenda sit, futura non ita versatur, ut Deus in prædestinationis et reprobationis negotio rationem eorum aliquam habeat. Illam quidem sententiam ex sancti Augustini doctrina non operose refelli existimo ; ipsam sentio a veritate alienam ; sed quæ tamen salva religione in utramque partem impune ventilari possit. *Ita scriptor ille nequaquam suspectus de nimio favore erga theologos istos, quorum opinioni adversatur.*

Quo demum
tempore dam-
nati Semi-Pe-
lagiani.

515 Porro periculosos Semi-Pelagianorum errores, quos S. Augustinus in libris de Prædestinatione Sanctorum et Dono perseverantiæ refutaverat, post obitum ejus S. Prosper et Hilarius atque strenue impugnarunt. Tandem post multos annos auctoritatem Felicis III Papæ contra Semi-Pelagianos imploravit S. Cæsarius, cui Pontifex ille sententias ex libris S. Augustini præcipue collectas transmisit. Has S. Cæsarius protulit in synodo secunda Arausicana, quæ anno Christi 529 celebrata est, et ibi viginti quinque canonibus perniciosam Semi-Pelagianorum dogmata solenniter proscripla sunt. Hanc Arausicanam secuta est synodus Valentina, in qua similiter errores Semi-Pelagianorum damnati fuerunt. Interea mortuo Felice III Papa, S. Cæsarius curavit, ut hæc utraque synodus a Bonifacio II summo Pontifice confirmaretur, sicut apud Labbeum nostrum in Collectione conciliorum tomo 4, col. 1687 et sequentibus legi potest. Hoc est ultimum vulnus lethale, quo confossus est iste error, quem sanctus Doctor noster ante multos annos jam prædamnaverat.

§ XXXVII. Certamina sancti Doctoris adversus Arianos et alios diversi generis hæreticos.

Disputat Sanctus cum Pascentio Ariano,

Sanctus Possidius in Actis huic Commentario subjungendis apud nos num. 34 et sequentibus indicabit successum duplicis disputationis, quam S. Augustinus cum duobus hæreticis Arianis instituit. Circumfertur quædam disceptatio, quam sanctus Doctor cum Pascentio, domus regie comite Ariano, habuisse dicitur. Sed hoc instrumentum tot falsitatis indicia exhibet, ut novissimi Augustinianorum Operum editores Benedictini merito post alios viros eruditos illud in Appendicem tomi secundi rejecerint. Quamvis autem illud disceptationis instrumentum sit supposititium, tamen aliquando S. Augustinus cum Pascentio comite de fide disputavit, ut ipse Sanctus testatur in Epistola 174, quam ad Pascentium Arianum scripsit, et in qua sic ipsum alloquitur : Volueram quidem, petente te atque instante, ut meminisse diguaris, imo pro merito ætatis ac dignitatis tuæ, jubente te, de fide Christiana etiam præsens cum præsentem, in quantum mihi facultatem Dominus largiretur, conferre sermonem.

cui exprobrat,
noluisse, ut
disputatio
scriberetur :

517 Sed quia tibi post prandium displicuit, quod inter nos mane placuerat, ut a notariis verba nostra exciperentur, ne ulterius dicas, quod te audio non tacere, non me fuisse ausum tibi dicere fidem meam, his litteris accipe, quod et tu legas, et cui volueris legendum tradas, et quod volueris, vicissim scribendo ipse respondeas : iniquum est enim, ut quisque de alio judicare velit, et judi-

cari de se nolit. Et de præterito quidem placito nostro, quod conducto meridiano implere nolueris, facile existimari potest, quis nostrum fidei suæ fiduciam non habuerit ; utrum qui volebat, ut diceretur, et timebat, ne teneretur ; an qui usque adeo nolebat eam disceptantium judicio subtrahi, ut mandata litteris vellet etiam legentium memoriæ commendari, ne quisquam vel oblivione opinatus vel dissensione irritatus diceret ab aliquo nostrum aut non esse dictum, quod dictum erat, aut dictum esse, quod dictum non erat : in his enim solent latebras suæ malæ defensionis inquirere, qui contentionis sunt cupidiores quam veritatis. Hoc autem nec a te, nec a me, nec de te, nec de me dici posset, si in fide conducti permaneres, ut verba nostra exciperentur et scriberentur, præsertim quia tu ipse in iis verbis, quibus fidem tuam pronuntiasti, quoties ea repetisti, toties variasti, quod nulla credo fraude sed oblivione factum esse.

518 Habemus adhuc alteram disputationem, quam S. Augustinus cum Maximino Arianorum episcopo per modum dialogi publice instituit, et quæ tomo 6 Operum Lovaniensis editionis a pag. 283 legi potest. Huic disputationi sanctus Doctor addidit duos libros adversus eundem Maximinum, quorum priori præfixit hunc prologum : Disputationi Maximini Arianorum episcopi, cujus prolixitate spatium diei, quo præsentem conferebamur, absumpsit, responsionem debitam reddens, ad ipsam loqui debeo ; sive adhuc existimet, contradicendum esse, cum legerit, sive Domino in ejus corde mirabiliter operante, manifestæ consentiat veritati. Quid tibi visum est, o homo Ariane, tam multa dicere, et pro causa, quæ inter nos agitur, nihil dicere, quasi hoc sit respondere posse, quod est tacere non posse. Prius itaque ostendam, refellere te non potuisse, quæ dixi ; deinde quantum necessarium videbitur, ego refellam, quæ ipse dixisti.

519 Ipse sanctus Doctor aliam dissertationem polemicam, contra Arianos editam, lib. 2 Retractationum cap. 52 recenset his verbis : Inter hæc venit in manus meas quidam sermo Arianorum, sine nomine auctoris sui. Huic, petente atque instante, qui cum mihi miserat, quanta potui, etiam brevitate ac celeritate respondi, adjuuncto eodem sermone a capite responsionis meæ, et adhibitis ad singula numeris, quibus inspectis, quid cuique loco responderim, facile possit adverti. Brevitatis causa non commemoro hoc loco diversas epistolas, quibus S. Augustinus Arianos ad fidem Catholicam convertere conatus est, aut obstinatos strenue refutavit. Ob eandem rationem prætermitto varios tractatus aut sermones, quos sanctus Doctor instituit adversus eosdem hæreticos, ut hos ad veram sanctissimæ Trinitatis confessionem perduceret, aut Catholicos in fide sua confirmaret.

520 Sed inter has polemicas lucubrationes numerari meretur egregium Opus de Trinitate, quod quindecim libros complectitur, et de quo Sanctus in Epistola prævia ad Aurelium episcopum Carthaginensem ita scribit : De Trinitate, quæ Deus summus et verus est, libros juvenis inchoavi, senex edidi : omiseram quippe hoc Opus, posteaquam comperi, præreptos mihi esse, antequam eos absolverem, et retractatos *, ut mea dispositio fuerat, expolirem. Non enim siugillatim, sed omnes simul edere ea ratione decreveram, quoniam præcedentibus consequentes inquisitione proficiente nectuntur. Cum ergo per eos homines,

D

et cum Maximino, contra quem duos insuper scribit libros :

E

alia dissertatio contra Arianos scripta

F

libri quindecim de SS. Trinitate,

* al. retractatus

A nes, qui priusquam vellem, ad quosdam illorum pervenire potuerunt, dispositio mea nequivisset impleri, interruptam dictationem reliqueram, cogitans hoc ipsum in aliquibus meis scriptis conqueri, ut scirent, qui possent, non a me fuisse eosdem libros editos, sed ablatos, priusquam mihi editione mea digni viderentur.

qui imperfecti
primum, ins-
cio Augustino,

521 Verum multorum fratrum vehementissima postulatione, et maxime tua jussione compulsus, Opus tam laboriosum, adjuvante Domino, terminare curavi, eosque emendatos, non ut volui, sed ut potui, ne ab illis, qui subrepti jam in manus hominum exierant, plurimum disereparent, venerationi tuæ per filium nostrum diaconum charissimum misi, et eueumque audiendos, describendos, legendosque permisi; in quibus si servari mea dispositio potuisset, esseut profecto; esti easdem sententias habentes, multo tamen enodatiores atque planiores, quantum rerum tantatum explicandarum difficultas et facultas nostra pateretur. Sunt autem, qui primos quatuor, vel potius quinque, etiam sine præmiis habent, et duodecimum siue extrema parte non parva. Sed si eis hæc editio potuerit innotescere, omnia, si voluerint et valuerint, emendabunt. Peto sane, ut hanc Epistolam, seorsum quidem, sed tamen ad eaput eorumdem librorum jubeas anteponi. Ora pro me.

fuert editi :

522 *Libro 2 Retraetationum cap. 15 idem Opus ita recenset* : Libros de Trinitate, quæ Deus est, quindecim scripsi per aliquot annos. Sed cum eorum duodecimum nondum perfecissem, et eos diutius tenerem, quam possent sustinere, qui vehementer illos habere cupiebant, subtracti sunt mihi minus emendati, quam deberent ac posseut, quando eos edere voluissem. Quod posteaquam comperi, quia et alia eorum apud nos exemplaria remanserant, statueram eos jam ipse non edere, sed sic habere, ut in alio aliquo Opusculo meo, quid mihi de his eveuerit, dicerem : urgentibus tamen fratribus, quibus resistere non valui, emendavi eos, quantum emendandos putavi, et complevi et edidi, adjuvens ei a capite epistolam, quam scripsi ad venerabilem Aurelium episcopum Carthaginensis ecclesiæ; quo tamquam prologo exposui, et quod accidisset, et quid facere mea cogitatione voluissem, et quid fratrum eharitate compellente fecissem. *Deinde ibidem nonnulla ex hoc Opere retractat, aut clarius exponit.*

scribit contra
Adversarium
legis,

523 *Præterea sanctus Doctor contra Adversarium legis et prophetarum edidit duos libros, quorum initio occasionem scribendi hujus Operis ita indicat* : Libro, quem misistis, fratres dilectissimi, nescio cujus hæretici invento, sicut scripsistis, in platea maritima, cum venalis codex ipse ferretur, et coneurritibus turbis periculosa curiositate et delectatione legeretur, ut quauto possem compendio responderem, prius quæsiui ejusnam esset erroris : non enim soli Manichæi legem prophetasque condemnant, sed et Marcionistæ, et alii nonnulli, quorum sectæ non ita innotuerunt populis Christianis. Iste autem, ejus nomen in eodem libro non comperi, detestatur Deum mundi fabricatorem, cum Manichæi, quamvis librum Geneseos non accipiant atque blasphemant, Deum tamen bonum fabricasse mundum, esti ex alieua natura atque materia confiteantur. Sed quamquam non mihi apparuerit, ejus sectæ sit iste blasphemus, defendenda est adversus ejus linguam Scriptura divina, quam maledicis disputationibus insectatur. Et quoniam quo-

quo modo Christianum se videri cupit, unde et ex Euangelio et ex Apostolo ponit aliqua testimonia, etiam Scripturis ad novum Testamentum pertinentibus refellendus est; ut ostendatur in reprehensione veterum inconsideratius quam versutius insanire. *Sanctus lib. Retractionum cap. 58 similem de hoc Opere suo mentionem facit.*

524 *Cum Orosius presbyter Hispanus implorasset opem S. Augustini contra Priscillianistas et Origenistas, sanctus Doctor illos impugnavit, ut ipse lib. 2 Retractionum cap. 44 testatur his verbis* : Inter hæc Orosii cujusdam Hispani presbyteri consultationi de Priscillianistis, et de quibusdam Origenis sensibus, quos Catholica fides improbat; quanta potui brevitate et perspicuitate respondi; cujus Opusculi titulus est : AD OROSIUM CONTRA PRISCILLIANISTAS ET ORIGENISTAS. Et ipsa enim consultatio responsiui meæ a capite adjuncta est. *Etiam scripsit librum contra Mendacium, ejus Operis occasionem lib. 2 Retractionum cap. 60 sic indicat* : Tunc et contra mendacium scripsi librum, cujus Operis ea causa existit, quod ad Priscillianistas hæreticos investigandos, qui hæresin suam non solum negando atque mentiendo, verum etiam pejerando existimant occultandam, visum est quibusdam Catholicis Priscilliaustas se debere simulare, ut eorum latebras penetrarent; quod ego fieri prohibens, tunc librum condidi.

AUCTORE
G. C.

Ad Orosium
contra Priscillianistas et
Origenistas.
Contra mendacium :

525 *Sanctus Doctor errores horum hæreticorum et sollicitam dogmatum suorum occultationem in libro de Hæresibus ad Quodvultdeum hæresi 70 describit his verbis* : Priscilliaustæ, quos in Hispania Priscillianus instituit, maxime Gnosticorum et Manichæorum dogmata permixta setantur; quamvis et ex aliis hæresibus in eas sordes, tamquam sentinam quamdam horribili confusione confluerint. Propter occultandas autem contaminationes et turpitudines suas, habent in suis dogmatibus et hæc verba : JURA, PERJURA, SECRETUM PRODERE NOLI. Hi animas dicunt ejusdem naturæ atque substantiæ, cujus est Deus, ad agnoscendum quemdam spontaneum in terris exercendum per septem cælos et per quosdam gradatim descendere principatus, et in malignum principem incurrere, a quo istum mundum factum volunt, atque ab hoc principe per diversa carnis corpora seminari. Adstruunt etiam fatalibus stellis homines colligatos, ipsumque corpus nostrum secundum duodecim signa cæli esse compositum, sicut hi, qui Mathematici vulgo appellantur, constituentes in capite arictem, taurum in cervicæ, geminos in humeris, eanerum in pectore; et cetera nominatim signa piscibus tribuunt, quod ultimum signum ab astrologis nuncupatur.

Priscillianistarum

526 Hæc et alia fabulosa, vana, sacrilega, quæ persequi longum est, hæresis ista contexit. Carnes tanquam immundas escas etiam ipsa devitat. Conjuges, quibus hoc malum potuerit persuadere, disjungens et viros a nolentibus feminis et feminas a nolentibus viris : opificium quippe omnis carnis non Deo bono et vero, sed malignis angelis tribuunt; hoc versutiores etiam Manichæis, quod nihil Scripturarum canonicarum repudiant, simul cum apocryphis legentes omnia, et in auctoritate sumentes; sed in suos sensus allegorizando vertentes, quidquid in sanctis libris est, quod eorum evertat errorem. De Christo Sebelliaum sectam tenent, eundem ipsum esse dicentes, non solum Filium, sed etiam Patrem, et Spiritum sanctum. *In Epistola ducentesima quinquagesima*

errores ;

E

F

quagesima

AUCTORE
G. C.

quagesima tertia, quam S. Augustinus ad Cere-
tium episcopum dedit, etiam leguntur insulsa hu-
jusmodi Priscillianistarum dogmata, et quomodo
ea detecta fuerint, ibidem explicatur his verbis :
In ipsa uefaria doctrina hæresis suæ præceptum ha-
bere perhibentur, ut occultandorum dogmatum
suorum causa, etiam cum falsa iuratione men-
tiantur. Hi, qui eos experti sunt, et ipsorum
fuerant, atque ab eis Dei misericordia liberati
sunt, etiam verba ipsa præcepti hujus ista com-
memorant : JURA, PERJURA, SECRETUM PRODERE
NOLI.

Origenes du-
plex, et utrius-
que sectato-
rum

527 Cum sanctus Doctor etiam scripserit ad-
versus Origenistas, et duplex eorum secta fue-
rit, libro proxime citato de hæresibus ad Quod-
vultdeum hæresi 42 et sequente illos ab his ita di-
stinguit : Origeniani a quodam Origene dicti sunt ;
non ab illo, qui fere omnibus notus est, sed ab
alio nescio quo, de quo vel sectatoribus ejus
Epiphanius loquens, Origeniani, inquit, cujusdam
Origenis discipuli ; turpis autem sunt operationis :
isti sunt nefanda facientes, sua corpora corruptioni
tradentes. Alios autem Origenianos continuo sub-
jiciens ; Origeniani, inquit, alii, qui et Adamantii
tractatoris illius sectatores, qui et mortuorum
resurrectionem negant ; Christum autem et Spiritum
sanctum creaturam dicunt ; paradysum autem
et cælos et alia non credunt esse secuudum litteram,
sed in allegoria. Hæc quidem de Origene Epiphanius
refert ; sed defensores ejus dicunt, Origenem Pa-
trem et Filium et Spiritum sanctum unius ejusdem-
que substantiæ docuisse, neque resurrectionem
repulisse mortuorum ; sed qui ejus plura legerunt,
contradicunt.

errores :

528 Sunt et alia hujus Origenis dogmata, quæ
Catholica ecclesia omnino non recipit ; in quibus
nec ipsum falso arguit, nec potest ab ejus defen-
soribus excusari, maxime de purgatione et liber-
atione, ac rursus post longum tempus ad eadem
mala revolutione rationalis universe creaturæ :
quis enim Catholicus Christianus vel doctus vel
indoctus non vehementer exhorreat eam, quam di-
cit purgationem malorum, id est, etiam eos, qui
hanc vitam in flagitiis et facinoribus et sacrilegiis
atque impietatibus quamlibet maximis finierunt ;
ipsum etiam postremo diabolum atque angelos ejus,
quamvis post longissima tempora, purgatos atque
liberatos regno Dei lucique restitui, et rursus
post longissima tempora omnes, qui liberati sunt,
ad hæc mala deuo relabi et reverti ; et has
vices alternantes beatitudinum et miseriarum
rationalis creaturæ semper fuisse, semper fore ?
De qua vauissima impietate adversus philosophos,
a quibus ista didicit Origenes, in libris Civi-
tate Dei diligentissime disputavi. Nimirum lib.
21 laudati Operis cap. 17 et sequentibus hunc et
similes illorum errores impugnat.

contra Jovi-
niani errores

529 Quid vero S. Augustinus contra Jovi-
nianistas scripserit, ipse lib. 2 Retractationum
cap. 22 et 23 indicat hoc modo : Joviniana hæ-
resis sacrarum virginum meritum æquando pud-
icitæ conjugali tantum valuit in urbe Roma, ut
nonnullas etiam sanctimoniales, de quarum pud-
icitia suspicio nulla præcesserat, dejecisse in u-
ptias diceretur, hoc maxime argumento cum eas
urgeret diceus : Tu ergo melior quam Sara, me-
lior quam Susanna sive Anna, et ceteras conue-
morando testimonio sanctæ Scripturæ commenda-
tissimas feminas, quibus se illæ meliores, vel et-
iam pares, cogitare non possent ? Hoc modo et-
iam virorum sanctorum sanctum cælibatum, com-
memoratione patrum conjugatorum et prædicatio-

ne frangebat. Huic monstro sancta Ecclesia, quæ
ibi est, fidelissime ac fortissime restitit. Remanse-
rant autem istæ disputationes ejus in quorundam
sermunculis ac susurris, quas palam suadere nullus
audebat.

530 Sed etiam occulte venenis repentibus, fa-
cultate, quam Donabat Dominus, occurrendum fuit ;
maxime quoniam jaetabatur, Joviniano respou-
deri non posse cum laude, sed cum vituperatione
nuptiarum. Propter hoc librum edidi, cujus in-
scriptio est DE BONO CONJUGALI. . . . Posteaquam
scripsi de bono conjugali, expectabatur ut scri-
berem de sancta virginitate ; nec distuli, atque id
Dei munus, et quam magnum et quanta humilitate
custodiendum esset, uno sicut potui volumine osten-
di. Sanctus in libro de Hæresibus jam sæpe citato,
Hæresi 82 tempus, auctorem et interitum hujus
sectæ distinctius exponit. Hoc loco tacitus præ-
tereo Tertullianistas, Abelonios, aut Abelianos,
quorum sectæ ætate sancti Doctoris in Africa in-
terierunt, ut ibidem Hæresibus 86 et 87 tegi po-
test, et ad quas extinguendas S. Augustinus forte
non exiguam operam contulit. Etiam præter-
mitto Epistolam centesimam octavam, in qua
Novatianos hæreticos refellit, et hic gloriosis
ejus concertationibus adversus impios variarum
sectarum hæreticos finem impono.

scribit de Bono
conjugali, et de
Sancta virgi-
nitate.

§ XXXVIII. Commmercium littera- rum cum S. Paulino : libri ad Simplicianum.

J. S.

Quandoquidem Cuperius gloriosis Sancti ad-
versis hæreticos concertationibus finem im-
posuit, et eodem prorsus loco scribendi finem fe-
cit, reliqua S. Augustini gesta partim temporum
partim rerum ordine subtexam, regrediarque ad
prima episcopatus tempora, ubi annorum ordi-
nem ille cepit deserere, ut certamina contra hæ-
reticos aut gentiles econjungeret, majorique in tu-
ce collocaret. Veruntamen non lubet persequi fa-
cta quælibet singularia et minutiora, quæ ex San-
cti epistolis deduci possent, tum quod illa brevi-
tatis causa prætermittere voluerit ipse Cuperus,
cujus sequor vestigia, tum quod varia ex illis pro
exemplo retata sint, quibus similia sunt, quæ
prætermittuntur, ac demum quod Sancti epistolæ
cuilibet pateant, eas pervolvere votenti, ita ut
neesse non sit quævis sancti Doctoris monita,
etiamsi præclara sint, huc congerere.

Mors Cuperi,
qui huc usque
scripsit ; et
ratio prose-
quendi cetera.

532 S. Paulinus Nolanus postea episcopus, de
cujus prima ad Sanctum nostrum epistola quæ-
dam dicta sunt num. 181 et sequentibus, ad eum-
dem rursus scripsit circa tempus, quo ad episco-
patum promotus est Augustinus, quem post mut-
tam amoris sui testificationem hisce ad se invitat
verbis : Quare utinam hoc quoque nobis munus
annuerit gratia Dei, per Dominum nostrum Je-
sum Christum, ut etiam in carue faciem tuam
videremus : non solum desideriiis uestris magnum
conferretur gaudium, sed etiam mentibus lumen
acresceret, et ex tua copia locupletaretur ino-
pia nostra. Quod quidem et absentibus largiri po-
tes, hæc præsertim occasiue, qua filii nostri
uauimes et clarissimi in Domino, Romanus
et Agilis, quos ut nos alteros tibi commendamus,
in nomine Domini revertetur, opere charitatis
impleto, in quo tuæ charitatis affectu specialiter
utantur, rogamus. Epistola hæc est inter Augu-
stinianas

S. Paulinus
Augustinum
ad se invitat.

A *stinianas 33, perlataque a mox laudatis Romano et Agile, quos Sanctus humanissime excepit.*

et hic illum
vicissim :

533 Respondit Augustinus Paulino per epistolam 34, in qua ostendit multa sui in Paulinum amoris indicia, deinde exeuat se, quod ad ipsum venire nequeat ob onus episcopale, quod nuper susceptum nuntiat, et Paulinum vicissim invitat his verbis : Sed quamquam jugum Christi per se ipsum lene sit, et sarcina levis, tamen propter nostram asperitatem atque infirmitatem, si quid me mordet hoc vineulum, atque urget hoc onus, iueffabiliter mihi aliquanto vestrae praesentiae solatio, tolerabilius et portabilius redderetur, quos audio euris ejusmodi expeditiores liberioresque vivere : quare non imprudenter ego rogo vos, et postulo et flagito, ut in Africam majore talium hominum siti, quam siccitatis nobilitate laborantem, venire dignemini. Scit Deus, quia non solum propter desiderium meum, neque solum propter eos, qui vel per nos vestrum propositum, vel undecumque fama praedicante didicerunt, sed etiam propter caeteros, qui partim non audiunt, partim audita non credunt, tamen possunt com-

B perta diligere, vos istis terris etiam corporaliter adesse cupimus. Quamvis enim sedulo atque misericorditer id agitis, tamen etiam coram hominibus regionum nostrarum luceant opera vestra, ut videant bona facta vestra, et glorificent Patrem vestrum qui in caelis est. *Misit eadem occasione libros de Libero arbitrio, memoratos num. 128, petiitque ut Paulinus ad se mitteret quosdam S. Ambrosii libros, qui deinde exciderunt. Plura de mutua horum Sanctorum amicitia dabunt laudatae epistolae.*

mutuus San-
ctorum illo-
rum amor,

534 Porro quanta Paulinum videndi cupiditate teneretur Augustinus, declarat rursus in epistola 250, multo serius scripta, in qua eum sic affatur : Et tamen si quisquam nostrum propter hoc solum iret trans mare, ut vestra praesentia frueretur, quid hac causa justius, quid posset dignius inveniri? Sed id vincula nostra non ferrent, quibus religati sumus infirmorum servire languoribus, nec eos praesentia corporali relinquere, nisi etc. *Non inuisit quidem Augustinus Paulinum, neque hic illum, licet uterque id maxime cuperet, at perpetua mansit inter eos amicitia, et frequens litterarum commercium. Nec modo Paulinus variis quaestionibus pulsabat Augustinum; sed hic etiam, ut non minori erat modestia quam doctrina, Paulinum subinde consulebat. Accipe verba Augustini ex epist. 65, quae id doceant : Ecce illam quaestiunculam, quam uuper proposueram, tamquam si praesens praesenti inter dulces loquelas objicerem, plane Christiano intellectu et devotione solvisti, sed nimis cursim et breviter; posset quippe ibi aliquanto diutius et uberius habitare gratia oris tui, si enim divisses ita te illo, quo feliciter uteris, loco perseverare decrevisse, ut si quid de te aliud Domino placuerit, ejus voluntatem praeferas tuae, id ipsum aliquanto apertius explicares, quonam modo voluntatem Dei, quae nostrae voluntati praeponcenda est, uoverimus. Quam difficultatem ubi magis exposuerat, subjungit : Hinc oro, participem me facias cogitationum tuarum, quid in talibus vel facere soleas, vel faciendum esse reperias.*

C modo Paulinus variis quaestionibus pulsabat Augustinum; sed hic etiam, ut non minori erat modestia quam doctrina, Paulinum subinde consulebat. Accipe verba Augustini ex epist. 65, quae id doceant : Ecce illam quaestiunculam, quam uuper proposueram, tamquam si praesens praesenti inter dulces loquelas objicerem, plane Christiano intellectu et devotione solvisti, sed nimis cursim et breviter; posset quippe ibi aliquanto diutius et uberius habitare gratia oris tui, si enim divisses ita te illo, quo feliciter uteris, loco perseverare decrevisse, ut si quid de te aliud Domino placuerit, ejus voluntatem praeferas tuae, id ipsum aliquanto apertius explicares, quonam modo voluntatem Dei, quae nostrae voluntati praeponcenda est, uoverimus. Quam difficultatem ubi magis exposuerat, subjungit : Hinc oro, participem me facias cogitationum tuarum, quid in talibus vel facere soleas, vel faciendum esse reperias.

et utriusque
modestia,

535 Consultuit quoque Paulinum Augustinus de futura vita Beatorum. At ille, Augustinum non patrem modo sed et magistrum vocans, miris ejus sapientiae laudibus responsorias suas conspersit. *Pauca ex epistola ejus, inter Augustinia-*

nas 249 speciminis gratia subjungo : Luceat, inquit, semper est pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis. Ita quotiescumque litteras beatissimae Sanctitatis tuae accipio, tenebras insipientiae meae disenti sentio, et quasi eollyrio delectationis infuso, oculis mentis meae prius video, ignorantiae nocte depulsa, et caligine dubitationis absterisa. Quod cum saepe alias per munera epistolarum tuarum mihi donatum senserim, tum praecipuo isto recentium litterarum libello, cujus mihi tam gratus quam dignus portitor fuit, vir benedictus Domini frater noster Quintus diaconus. . . . Quid ergo humilis et terrenus respondeam ad hanc sapientiam, quae data est tibi desuper, quam hic mundus non capiat, et quam nemo sapit, nisi sapientia Dei sapiens, et Dei verbo eloquens? Itaque quia experimentum habeo Christi in te loquentis, in Deo laudabo sermones tuos, et non timebo a timore nocturno.

536 Deinde inferius : Quae vero post resurrectionem carnis in illo saeculo beatorum futura sit actio nostra, tu me interrogare dignatus es. At ego de praesenti vitae meae statu et magistrum et medicum spiritalem consulo, ut doceas me facere voluntates Dei, tuisque vestigiis ambulare post Christum, et mortem istam Evangelicam prius emori, quam carnalem resolutionem voluntario praeviamus excessu : non obitu, sed sententia redecentes ad hujus saeculi vitam, quae tota tentationum plena, vel, ut tu aliquando ad me locutus es, tota tentatio est. Utinam ergo sic dirigantur viae meae post vestigia tua, ut exemplo tuo solvens calcamentum vetus a pedibus meis, dirumpam vineula mea, et liber exultem ad currendam viam, quo possim assequi mortem istam, qua tu mortuus es huic saeculo, ut vivas Deo in Christo vivente in te, ejus et mors et vita in corpore tuo, et corde, et ore cognoscitur. Quia non sapit cor tuum terrena, nec os tuum loquitur opera hominum, sed verbum Christi abundat in pectore tuo, et spiritus veritatis effunditur in lingua tua, superni fluminis impetu laetificans civitatem Dei. Quae autem virtus hanc in vobis efficit mortem, nisi elaritas quae fortis est?

dum consulunt
invicem,

E

537 Demum, ubi Augustini interrogationi quaedam responderat, vicinam difficultatem ex ipso vicissim quaerit, sic eum modeste et honorifice alloquens : Hoc est ergo, quod egenus et pauper ego, ille insipiens et parvulus tuus, quem ut verus sapiens ferre consuesti, rogo ut me scientiam vel opinionem super hoc tuam doceas, quia scio te illuminatum spiritu revelationis ab ipso Duce et Fonte sapientium; ut sicut praeterita cognovisti, et praesentia vides, ita etiam de futuris quid aestimes, quid censeas de his caelestium creaturarum, vel etiam super caelos in conspectu Altissimi agentium vocibus sempiternis, quibus tandem organa exprimentur. *Rescripsit Augustinus epistolam 260 ad hanc Paulini, et partim ad ejus quaesita respondit, partim alia rursus ex ipso quaesita respondit, vehementer laudans ejus sententiam, qua dixerat de statu quoque praesentis vitae consulendum. Haec sufficiunt de commercio litterarum, arctaque amicitia Sancti nostri cum S. Paulino Nolano episcopo, in ejus Vita apud nos ad xxii Junii varia quoque de his legi possunt. Epistolae autem Augustini ad Paulinum octo tantum notantur in Possidii Indiculo, quot etiamnum exstant in editione Benedictinorum : at dubium non videtur, quin plures scripserit, quae Possidio facile potuerunt esse ignotae, ut advertit etiam Tillemontius art. 116.*

aut ad quaesita
respondent.

F

AUCTORE
J. S.
Sanctus initio
episcopatus
scribit libros
ad Simplicianum,

538 *Sub initium quoque episcopatus sanctus Doctor exaravit duos libros ad Simplicianum Mediolanensem episcopum, quem Mediolani in conversione sua adiutorem habuerat, ut infra legitur in Actis num. 190 et 191. Hinc cum Simplicianus quæstiones quasdam pertractandas misisset, Sanctus, post modestissimas atque humanissimas litteras ad ipsum missas, in limine Operis cum sicaffatur: Gratissimam plane atque suavissimam interrogationum tuarum dignationem mihi, pater Simpliciane, misisti, quibus nisi respondere conarer, non solum contumax, verum etiam ingratus existerem. De hoc Opusculo lib. 2 Retract. cap. 1 sic meminit: Librorum, quos episcopus elaboravi, primi duo sunt ad Simplicianum ecclesiæ Mediolanensis antistitem, qui beatissimo successit Ambrosio, de diversis quæstionibus, quarum duas ex epistola Pauli apostoli ad Romanos, in primum librum contuli... Posterior in hoc libro quæstio est, ab eo loco ubi ait, "Nou solum autem, sed et Rebecca ex uno concubitu habes Isaac patris nostri": usque ad illud, ubi ait, "Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, et sicut Gomorrha similes fuissetis": in cuius quæstionis solutione laboratum est quidem pro libero arbitrio voluntatis humanæ, sed vicit Dei gratia. Nec nisi ad illud potuit perveniri, ut liquidissima veritate dixisse intelligatur Apostolus, "Quis enim te discernit? Quid autem habes, quod nou accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi uon acceperis"? Quod volens etiam martyr Cyprianus ostendere, hoc totum ipso titulo definivit, dicens: In nullo gloriandum, quando nostrum nihil est. In 11 libro tractantur cæteræ quæstiones, et pro nostra quantulacumque facultate solvantur, quæ sunt omnes de Scriptura, quæ REGNORUM appellatur, quas singulas deinde recenset.*

maximique
semper fecit,
quæ de Gratia
ibidem disse-
ruerat.

539 *Porro quanti facienda sint, quæ Sanctus in hoc Opusculo ad Simplicianum disseruit de gratia Dei, ex ipso abunde intelligimus. Quippe lib. de Prædestinatione Sanctorum cap. 4 Semi-Pelagianos eo remittit his verbis: Nam si curassent (proficere in libris Augustini) invenissent istam quæstionem secundum veritatem divinarum Scripturarum solutam, in primo libro duorum, quos ad beatæ memoriæ Simplicianum scripsi..... in ipso exordio episcopatus mei, nisi forte non eos noverunt. Quod si ita est, facite ut noverint. Ad ductisque verbis suis ex lib. 2 Retract. subnectit: Ecce quare dixi superius, hoc Apostolico præcipue testimonio etiam me ipsum fuisse convictum, cum de hac re aliter saperem, quam mihi Deus in hac quæstione solvenda, cum ad episcopum Simplicianum, sicut dixi, scriberem, revelavit. Rursum de Dono perseverantiæ cap. 21 eo remittit Massilienses: Videant, inquit, utrum in primi libri posterioribus partibus, eorum duorum, quos mci episcopatus initio, antequam Pelagiana hæresis appareret, ad Simplicianum Mediolanensem episcopum scripsi, remanserit aliquid, quo vocetur in dubium, gratiam Dei uon secundum meritam nostram dari; et ntrum ibi non satis egerim, etiam initium fidei esse donum Dei; et utrum ex iis, qui ibi dicta sunt, non consequenter eluceat, etsi non sit expressum, etiam usque in finem perseverantiam non nisi ab eo donari, qui nos prædestinavit in suum regnum et gloriam. Hinc igitur clarissime patet, quanti fecerit Augustinus jam senex, quæ ad Simplicianum de gratia disputavit, atque exposuit. Nec mirum videbitur in illo*

libro mentem Augustini de natura gratiæ efficacis D clarius expositam esse, si consideremus ab ipso conscriptum esse sine ullo adversario, atque eum in finem, ut explicaret locum Apostoli, quo gratia efficacis clare asseritur. Unde autem sanctus Doctor efficaciam gratiæ desumat, egregie exposuit Liberius Gratianus, seu P. Livinus de Meyer in Opusculo, quod conscripsit de Mente S. Augustini circa gratiam physice prædeterminantem cap. 1.

§ XXXIX. Opuscula de Agone Christiano; de Doctrina Christiana, Confessiones, Quæstiones Evangeliorum, Annotationes in Job, de Catechizandis rudibus: an Sanctus interfuerit concilio Carthaginensi tertio et quarto.

Augustinus lib. 2 Retract. cap. 3 aliud Opusculum recenset hoc modo: Liber de Agone Christiano fratribus, in eloquio Latino ineruditus, humili sermone conscriptus est, fidei regulam continens et præcepta vivendi. In eo deinde quidpiam clarius explicat, et subjungit: Hic liber sic incipit, CORONA VICTORIÆ. Cum hoc Opusculum ponatur tertio loco inter ea, quæ scripsit episcopus, dubium non apparet, quin ad priores episcopatus annos sit referendum. Cassiodorus de Institutione divinarum Litterarum cap. 16 hunc librum commendat hisce verbis: Item ejusdem (Augustini) liber unus, quem de Agone Christiano composuit, maxime vobis necessarius, qui calcato sæculo desudatis in certamine Christiano. Porro scriptus quidem hic liber ad instrucendos Christianos, varia tamen in illo etiam contra hæreticos breviter sunt disputata, ut patebit legenti.

E
Scribit de
Agone Christi-
ano,

541 Post hunc, quantum colligi potest ex ordine lib. 2 Retract. servato, Sanctus scribere cepit libros de Doctrina Christiana, quos imperfectos primum reliquit, ac demum absolvit, cum libros Retractationum exarare coeperat. Audi de iis Sanctum ipsum lib. 2 Retract. cap. 4: Libros de Doctrina Christiana, cum imperfectos comperissem, perficere malui, quam eis sic relictis, ad alia retractanda transire. Complevi ergo tertium, qui scriptus fuerat usque ad eum locum, ubi commemoratum est ex Euangelio testimonium de muliere, quæ abscondit fermentum in tribus mensuris farinæ, donec fermentaretur totum. (Habetur id lib. 3, cap. 25.) Addidi etiam novissimum librum, et quatuor libris Opus illud implevi, quorum primi tres adjuvant, ut Scripturæ intelligantur, quartus autem, quomodo, quæ intelligimus, proferenda sint. Post hæc quædam retractat, quæ ibidem videri poterunt.

de Doctrina
Christiana,

542 Post libros modo memoratos secuti sunt libri Confessionum, ita tamen, ut intercesserit Opusculum contra Donatistas compositum: at cum scripta contra hæreticos jam memorata sint, illa deinceps tacitus præteribo. De Confessionibus suis lib. 2 Retract. cap. 6 sic habet sanctus Doctor: Confessionum mearum libri XIII et de malis et de bonis meis Deum laudant justum et bonum, atque in eum excitant humanum intellectum et affectum, interim quod ad me attinet, hoc in me egerunt,

Confessiones,

A egerunt, cum scriberentur, et agunt, cum leguntur. Quid de illis alii sentiant, ipsi viderint, multis tamen fratribus eos multum placuisse et placere scio. A primo usque ad decimum de me scripti sunt. In tribus cæteris de Scripturis sauctis, ab eo quod scriptum est, IN PRINCIPIO FECIT DEUS CÆLUM ET TERRAM, usque ad Sabbathi requiem. *Pauca mox in illis corrigenda subjungit. Hi Confessionum libri testes sunt luculentissimi profundæ S. Augustini humilitatis, quam magis declaravit Sanctus, cum illos ad comitem Darium mitteret, adjunctis verbis num. 377 citatis.*

contra Hilari-
rium,

543 *Alterius Opuseuli occasionem Sanctus exponit lib. 2 Retract. cap. xi, ipsumque Opusculum, quod hodie non exstat, memorat hoc modo: Inter hæc Hilarius quidam vir tribunitius, laicus, Catholicus, nescio unde adversus Dei ministros, ut fieri adsolet, irritatus, morem, qui tunc esse apud Carthagiensem cœperat, ut hymni ad altare dicerentur de Psalmorum libro, sive ante oblationem, sive cum distribueretur populo, quod fuisset oblatum, maledica reprehensione,*

B *ubicumque poterat, lacerabat, asserens, fieri non oportere. Huic respondi jubentibus fratribus, et vocatur liber ipse, CONTRA HILARIUM. Hic liber sic incipit, QUI DICUNT MENTIONEM. Memoratur hic liber in Indiculo Possidii his verbis: Contra Hilarium de canticis ad altare, liber unus. Tillemontius art. 114 videtur credidisse, Hilarium quædam objecisse contra hunc librum, eique iterum respondisse Augustinum: quia aliud ejus Opusculum sic refert Possidius: Responsio objectis Hilarii, liber unus. Verum insinuat ibidem Possidius epistolam 89, quæ ad alium data est Hilarium.*

Questiones
Evangeliorum

544 *Mox Augustinus cap. 12 aliud Opusculum subdit hunc in modum: Sunt quædam expositiones quorundam locorum ex Euangelio secundum Matthæum, et aliæ similiter secundum Lucam, in unum librum illæ, in alterum istæ redactæ sunt. Titulus autem Operis hujus est, QUESTIONES EVANGELIORUM. Huic Operi sic præfatur tom. 4, pag. 141: Hoc Opus nou ita scriptum est, acsi Euangelium exponeudum ex ordine susceptum esset a nobis: sed pro arbitrio et tempore consulentis, cum quo legebatur; si quid ei videbatur prætermisissum: quia jam ea noverat, qui ea, quæ nondum noverat, inquirebat: nec teuerie volebat festinationem suam in iis, quæ autea jam sic acceperat, ut etiam assiduitate audiendi atque tractandi memoriæ stabiliter firmeque mandaret. Nonnulla etiam hic non eodem ordine inveniuntur exposita, quo in Euangelio narrata sunt, quoniam quædam festinatione dilata, cum tempus daretur, retractabantur: et eo loco scribebantur, qui vacuus in ordine jam expositarum rerum subsequebatur. Quod posteaquam comperi, ne quis forte quærens aliquid legere in hoc Opere, quod cum in Euangelio movisset, et ad quærendum excitasset, tædio perturbati ordinis offenderetur, quandoquidem ea, quæ carptim, ut poterat, dictabantur, in unum corpus corpus collecta et contexta cognovi, feci ut ordiue numerorum præscriptis titulis, quod cuique opus esset, facile investigaret.*

Annotationes
in Job,

545 *Hiscæ Sanctus lib. 2 Retract. cap. 13 aliud subnectit Opusculum, quod fatetur sibi minus placere. Verba ejus accipe: Liber, cujus est titulus, ANNOTATIONES IN JOB, utrum meus habendus sit an potius eorum, qui eas, sicut po-*

tuerunt vel voluerunt, redegerunt in unum corpus descriptas de frontibus codicis, non facile dixerim. Suaves enim paucissimis intelligentibus sunt, qui tamen necesse est offendantur multa non intelligentes, quia nec ipsa verba, quæ exponuntur, ita descripta sunt in multis locis, ut appareat, quid exponatur. Deinde brevitatem sententiarum tanta secuta est obscuritas, ut eam lector vix ferre possit, quem necesse est plurima nou intellecta transire. Postremo tam mendosum comperi Opus ipsum in codicibus nostris, ut emendare non possem, nec editum a me dici vellem, nisi quia scio fratres id habere, quorum studio non potuit denegari. Hoc opus sic incipit: ER OPERA MAONA ERANT EI SUPER TERRAM. At Cassiodoro non displicuerunt hæ Annotationes, de quibus sic loquitur cap. 6 de Institutione divinarum Scripturarum: Sauctus quoque Augustinus in eodem libro (Job) Annotationes faciens, eum solita curiositate tractavit.

546 *Subdit Augustinus cap. 14: Est etiam liber noster DE CATECHIZANDIS RUDIBUS hoc ipso titulo prænotatus. At quem, et qua occasione scriptus sit hic liber, in quo egregia traduntur documenta, Sanctus ipse enarrat cap. 1, seu tom. 4 Operum pag. 295, his verbis: Petisti a me, frater Deogratias, ut aliquid ad te de catechizandis rudibus, quod tibi usui esset, scriberem. Dixisti enim quod sæpe apud Carthaginem ubi diaconus es, ad te sæpe adducantur, qui fide Christiana primitus imbuendi suut, eo quod existimeris habere catechizandi uberem facultatem, et doctrinam fidei et suavitate sermonis: te autem pene semper angustias pati, id ipsum quod credendo Christiani sumus, quo pacto commode intimandum sit: unde exordieuda, quousque sit perducenda narratio: ntrum exhortationem aliquam terminata narratione adhibere debeamus, an præcepta sola, quibus observandis, cui loquimur, noverit Christianam vitam professionemque retinere. Sæpe autem tibi accidisse confessus atque conquestus es, ut in sermone longo et tepido tibi ipse vilesceres essesque fastidio, nedum illi, quem loquendo imbuebas, et cæteris, qui audientes aderant: eaque te necessitate fuisse compulsus, ut ea me, quam tibi debeo, charitate compelleres, ne gravarer inter occupationes meas, tibi de hac re aliquid scribere. Ego vere non ea tantum, quam familiariter tibi, sed etiam quam matri Ecclesiæ universaliter debeo, charitate ac servitute compellor, si quid per operam meam, quam Domini nostri largitate possum exhibere, idem eos Dominus, quo mihi fratres fecit, adjuvari jubet, nullo modo recusare, sed potius prompta et devota voluntate suscipere. Quauto enim cupio latius erogare pecuniam Dominicam, tanto magis me oportet, si quam dispensatores conservos meos difficultatem in erogando sentire cognosco, agere, quantum in me est, ut facile atque expedite possint, quod impigre ac studiose volunt.*

547 *Ad eundem, opinor, Deogratias tunc presbyterum scripsit Augustinus epistolam 49, in cujus exordio ejus eruditionem commendat. Salvantur illa epistola quæstiones sex contra Paganos, de quibus actum est num. 389. Dubium videtur in hic idem sit Deogratias, qui deinde sub Genserico factus est episcopus Carthaginensis, mortuusque circa annum 456 vel 457. Egerunt Majores nostri de S. Deogratias episcopo ad xxii Martii, nec ullam de hisce mentionem fecerunt. Tillemontius quoque in Augustino art. 114 insinuat,*

de Catechizandis rudibus ad Deogratias:

F

F

utrum hic postea fuerit episcopus Carthaginensis.

AUCTORE
J. S.

nuat, alium apparere ab illo episcopo, quod repetit tom. 15 in Eugenio art. 14. Ratio ejus est, quod Deogratias ille octogenario major fuisset, dum anno 454 consecratus est episcopus, cum jam diaconus rudes doctrina Christiana imbueret circa annum 400, dum laudatum librum ad illum conscripsit Augustinus. Hæc fateor, ratio non est conlemnenda. Verumtamen cum Victor Vilensis, apud nos citatus tom. III Aprilis pag. 381 eariosæ seuetutis meminerit, et S. Deogratias non nisi lriennio episcopus fuerit, non video cur idem esse nequeat, licet res alias parum videatur certa; nam ptales esse potuerunt ejusdem nominis.

Concilium
Carthaginense
III.

548 Apud Labbeum tom. 2 Conciliorum exhibetur concilium Carthaginense III anni 397, cui interfuisse dicuntur episcopi quadraginta et quatuor, conditique canones quinquaginta. Subscriptiones col. 1178 exprimuntur hoc modo: Aurelius episcopus ecclesiæ Carthaginensis, huic decreto consensit, et relecto subscripsi. Epigonius episcopus Bullensis regionis, subscripsi. Augustinus episcopus plebis Hipponæ Regiensis, subscripsi. Similiter et omnes episcopi, quadraginta quatuor numero, subscripserunt. Hæc subscriptio sufficit Schelstratio in Ecclesia Africana diss. 3, cap. 7, pag. 209, ul credat Augustinum huic adfuisse concilio; at non sufficit Tillemontio, qui nota 26 in Augustinum de ejus præsentia disputat, ac rem fere relinquit dubiam. Afferit tamen et aliam rationem, quæ innuere videtur Sanctum interfuisse laudato concilio, quam paulo accuratius exponam.

cui adest Sanctus.

549 Possidius in Vita inferius num. 16 sic habet: Unde etiam satagit, ut conciliis statueretur episcoporum, ab ordinatoribus debere ordinandis vel ordinatis omnium statuta sacerdotum in notitiam esse deferenda. In dicto autem concilio can. 3 id ipsum statutum est his verbis: Item placuit, ut ordinandis episcopis vel clericis, prius ab ordinatoribus suis decreta conciliorum auribus eorum inculcentur, ne se aliquid contra statuta concilii fecisse asserant. Non video, quo respicere potuerit Possidius, nisi ad hunc canonem. Quod vero ait Tillemontius potuisse Augustinum per litteras agere apud Aurelium: id rerera solis litteris factum, non est verisimile. Accedit alia ratio huic non absimilis. Augustinus epist. 235 ad Quintianum memorat statuta duo hujus concilii, videlicet de clericis alienis non suscipiendis, et de Scripturis canonicis, eaque a se quoque fuisse decreta in concilio, innuit his verbis; Ut quod statutum est a nobis in concilio permaneret. At ea statuisse non potuit cum aliis Augustinus, nisi in concilio Carthaginensi III, quantum apparet: quamvis enim in concilio Hipponensi eadem fuissent decreta, decernere ibidem non poterat Augustinus, qui tunc solum erat presbyter. Dicendum itaque dicto concilio adfuisse Augustinum, non modo quia subscriptus legitur, sed etiam quia ex gestis ibidem interfuisse deprehenditur. Varia quidem objicit Tillemontius, sed prorsus levia, et ipse ea abunde solvit. Illa igitur brevitatis causa prætermitto.

uti et quarto.

550 Anno 398 celebratum est concilium Carthaginense IV, cui similiter subscriptus legitur S. Augustinus loco tertio, post Aurelium videlicet et Donatianum, omissis aliorum nominibus, ut videri potest apud Labbeum laudatum col. 1208. Porro credibile non est, Augustinum revera tertio loco subscripsisse, sed collector ejus nomen, ob Viri celebritatem retinuit, aliorum nominibus omissis. Schelstratius in Ecclesia Africana diss. 3, cap.

8, pag. 214 de hoc concilio docet sequentia: Graviss est quæstio de Aetis præsentis synodi, quæ cum nullibi apud antiquiores Latinos, et nec ab auctore Concilii vulgo Africani, nec a Fulgentio Ferrando Carthaginensi diacono, nec a Dionysio exiguo abbate Romano, nec ab iis, qui Codicem canonum ecclesiæ Africanæ in Græcum transtulere, ulla illorum facta sit mentio, supposititia credita sunt a nonnullis viris eruditioribus, quibus viam aperuit Christophorus Justellus præfatione in Codicem canonum Africanæ ecclesiæ. At reponit utcumque his difficultatibus ipse Schelstratius, et latius post ipsum Tillemontius nota 29 in Augustinum; ad quos lectorem remittimus, ut ad alia Sancti gesta gradum faciamus.

§ XL. Opuscula Sancti, ad Inquisitiones Januarii, de Opere Monachorum, de Genesi ad litteram: concilia duo Carthaginensia, quibus videtur interfuisse: deponit Abundantium presbyterum.

Recensui hactenus scripta sancti Doctoris, inter inilium episcopatus et annum 400, ut apparet, exarata. Nunc quædam enumerabo, quæ anno 400 et sequentibus videntur alliganda. Primum se offerunt quæstiones variæ Sancto propositæ, ab eoque solutæ; de quibus lib. 2 Retract. cap. 20 sic habet: Libri duo, quorum est titulus, AD INQUISITIONES JANUARI, multa de Sacramentis continent disputata, sive quæ universaliter, sive quæ particulariter, id est, non peræque in omnibus locis observat Ecclesia, nec tamen commemorari omnia potuerunt, sed satis ad inquisita responsum est: quorum librorum prior epistola est; habet quippe in capite, quis ad quem scribat; sed ideo inter libros annumeratur hoc Opus, quoniam sequens, qui nomina nostra non habet, multo est prolixior, et in eo multo plura tractantur. . . Hoc Opus sic incipit: AD EA, QUÆ ME INTERROGASTI. Exstat utrumque Opusculum inter epistolas Augustini, quarum sunt 118 et 119. Quam modestis verbis secundum terminaverit, dictum est num. 383. Quis vero fuerit Januarius, ad cujus quæsitæ responsum, non satis constat. Vide Tillemontium in Augustino art. 129.

Sanctus respondet ad Inquisitiones Januarii:

552 Post Opuscula præfata Sanctus cap. 21 recenset librum de Opere monachorum, ejusque scribendi occasionem sic explicat: Ut de opere monachorum librum conscriberem, illa necessitas compulit, quod cum apud Carthaginem monasteria esse cœpissent, alii se suis manibus transigebant, obtemperantes Apostolo: alii vero ita ex oblationibus religiosorum vivere volebant, ut nihil operantes, nude necessaria vel haberent vel supplerent, se potius implere præceptum Evangelicum existimarent atque jactarent, ubi Dominus ait: Respicite volatilia cæli et lilia agri: Unde etiam inter laicos inferioris propositi, sed tamen studio ferventes, existere cœperant tumultuosa certamina, quibus Ecclesia turbaretur, aliis hoc, aliis aliud defendentibus. Huc accedebat quod criniti erant quidam eorum, qui operandum non esse dicebant. Unde contutiones hinc reprehendentium,

scribit de Opere monachorum,

VICTORE
J. S.

A dentium, inde quasi pugnantium pro partium studiis augebantur. Propter hoc venerabilis senex Aurelius, ecclesie ipsius civitatis episcopus, ut hinc aliquid scriberem iussit, et feci. Illic liber sic incipit: Inssioni tue sancte frater Aureli. *Habemus hoc sancti Doctoris Opusculum tom. 3 Operum pag. 293 et seqq.*

de Genesi ad
litteram.

553 Deinde post scripla contra Jovinianam hæresim, quæ jam relata sunt, Augustinus cap. 24 Opus recenset majoris moliminis, cui simile antea tentaverat, ut ex ipso relatum est num. 279. De præsentem Operem sic habet: Per idem tempus de Genesi libros XII scripsi ab exordio, donec de paradiso dimissus est Adam, et flammea romphæa posita est cusodire viam ligni vitæ. Cum autem ad hoc usque XI libri peracti essent, duodecimum addidi, in quo diligentius de paradiso disputatum est. Titulus horum librorum inscribitur: DE GENESI AD LITTERAM; id est, non secundum allegoricas significationes, sed secundum rerum gestarum proprietates. In quo Opere plura quæsitata, quam inventa sunt; et eorum, quæ inventa sunt, panciora firmata; cætera vero ita posita, velut adhuc requirenda sunt. Hos sane libros posterius cœpi, sed prius terminavi, quam DE TRINITATE: ideo eos nunc ordine, quo cœpi, recolui.

in quo Opere
plura quæsitata
quam solvit.

554 Porro quod Sanctus modeste ait, plura in illo Opere quæsitata quam inventa, id in ipso Opusculo sæpe apparet, et lib. 12, cap. 1, seu tom. 2 Operum pag. 274 rationem reddit, cur ita fecerit, quæ crudelis nequit esse inutilis: Ab exordio, inquit, Scripturæ sanctæ, quæ inscribitur GENESIS, donec homo primus de paradiso dimissus est, undecim libris sive asserendo atque defendendo, quæ certa nobis sunt, sive inquirendo et ambigendo de incertis, quæ potuimus, et sicut potuimus, disseruimus atque conscripsimus, non tam præscribentes de rebus obscuris unicuique, quid sentiat, quam nos docendos, in quibus dubitavimus, ostendentes, temeritatemque affirmandi amoventes a lectore, ubi non valuimus præbere sententiæ firmitatem. *Pari igitur modestia usus est Sanctus in scribendo Opere et in illo deinde recensendo. Audi Cassiodori de hoc Opere iudicium cap. 1 de Institutione: De eisdem*

C principiis sanctus quoque Augustinus disertus atque cautissimus disputator duodecim volumina conscripsit, quæ doctrinarum pene omnium decore vestivit, hæcque vocavit DE GENESI AD LITTERAM. Qui quamvis de eadem re tractaverit, de qua beatus Basilius et sanctus Ambrosius celeberrima laude fulserunt: tamen, quod post disertos viros difficile contingere solet, Opus suum louge in aliam summitatem, Domino largiente, perduxit.

Concilium
Carthaginense
anni 401,

555 Eodem fere tempore, quo hæc scribi cœpta, geminum anno 401 habitum est Carthaginense concilium, ut colligitur ex Codice canonum ecclesie Africanæ apud Labbeum tom. 2 Conciliorum. Primum col. 1081 habitum notatur post consulatum Fl. Stiticonis viri clarissimi XVI Kalendas Julias, Carthaginense in secretario basilicæ Restitutæ. Stilico autem cum Aureliano consul fuit anno 400, ut concilium in prædictum annum 401 incidere debuerit. *Varia in eo concilio leguntur statuta, partim ad Donatistas facilius Ecclesie conciliandos, partim ad reliquias ethnicæ superstitionis exterminandas, partim ad disciplinam Ecclesie stabilendam, ut lector videre poterit apud Labbeum citatum. Non quidem omnino certum est, Augustinum huic interfuisse concilio, Augusti Tomus VI.*

cum de eo mentio non fiat, et solus Aurelius Carthaginensis jam legatur subscriptus cum hac clausula, Similiter et ceteri episcopi subscripserunt. Sanctum tamen huic concilio æque ac sequenti interfuisse putat Tillemontius art. 131, quod concilii utriusque statuta sancti Doctoris menti videantur conformia.

556 Alterum, cui dicuntur adfuisse ex Africanis omnibus provinciis episcopi, apud Labbeum col. 1089 habitum scribitur Vincentio et Flavio (aliis Fravita aut Flavito) viris clarissimis consulibus, Idibus Septembris, Carthagine in secretario basilicæ Restitutæ: qua epocha idem annus 401 designatur, quo Vincentius et Fravita fuere consules. Decreta hujus concilii vide apud Labbeum. Duo ex illis refero, quia spectant ad Sanctum nostrum. Col. 1096 can. 78 viginti episcopi legantur ad ecclesiam Hipponensium Diaretorum (urbs erat provinciæ proconsularis in Zeugitana, ac Hippo Diarrhytus vocabatur ad distinctionem Hipponis Regii, de qua Cellarius in Africa pag. 102) ut alium ibidem statuatur episcopum in locum Equitii jam ante depositi. Inter illos autem tertio loco numeratur Augustinus. Hinc satis certum redditur, Sanctum huic concilio interfuisse, quod ex aliis quoque decretis firmari potest, ex quibus unum subjungo.

alterum ejusdem
anni, cui
Sanctus ad-
fuit.

557 Col. 1097 can. 80 ita statuerunt concilii Patres: Item placuit, ut si quis de alterius monasterio susseptum vel ad clericatum promoveri voluerit, vel in suo monasterio Majorem monasterii constituerit, episcopus, qui hoc fecerit, a ceterorum communione sejunctus, suæ tantum plebis comunione contentus sit, et ille neque clericus neque præpositus perseveret. *Illud ipsum accidit, antequam hæc statuerentur: nam fratres duo ex monasterio Augustini discesserant, eo repugnante, Carthaginem, ex quibus alterum, Donatum nomine, Aurelius Carthaginensis episcopus in clericum adlegerat; ratus fortasse abiisse bona Augustini venia. Hinc Sanctus epistola 76 Aurelio graviter proponit, quam incongruum sit hujusmodi desertores monasteriorum Clero adscribere, factumque Aurelii excusans addit sequentia: Sed de istis, credo, arbitrata sit beatitudo tua, nostra voluntate, ut suis potius correptionibus utiles essent, de monasterio recessisse. Sed falsum est, sponte abierunt, sponte deseruerunt, nobis, quantum potuimus, pro eorum salute renitentibus. Et de Donato quidem, quia jam factum est, ut antequam de hac re aliquid in concilio statueremus, ordinaretur, si forte a superbie perversitate correctus est, quod vult, faciat prudentia tua. De fratre vero ejus, cujus vel maxime causa de monasterio etiam ipse Donatus abscessit, eum intelligas, quid sentiam, nescio quid respondeam. Ex verbo statueremus intelligimus, canonem mox citatum ab Augustino cum aliis decretum, adeoque illi concilio adfuisse; et recitata simul docent, quam exacte observata vellet conciliorum statuta.*

E

ut probatur
ex ejus ad Au-
relium episto-
la:

F

558 Aliud justæ severitatis, et exactæ canonum observantiæ exemplum dedit sub finem ejusdem anni 401, removendo ab officio Abundantium, famæ non integræ presbyterum. Rem totam narrat ipse Sanctus epist. 236 ad Xantippum tunc Numidicæ primatem, quam huc transfero: Officio debito meritis tuis, salutans dignationem tuam, tuisque me orationibus valde commendans, insinuo prudentiæ tuæ, Abundantium quemdam in fundo Strabonianensi, pertinente ad eorum vestram, ordinatum fuisse presbyterum. Qui cum

Abundantium
famæ non in-
tegræ

AUCTORE
J. S.

non ambularet vias servorum Dei, non bonam famam habere cœperat, qua ego eonterritus, non tamen temere aliquid credens, sed plane sollicitior factus, operam dedi, si quo modo possem ad aliqua malæ conversationis ejus certa indicia pervenire.

presbyterum
ab officio re-
movet Sanctus,

559 Ac primo comperi, eum pecuniam cujusdam rusticæ divino apud se commendato intervertisse: ita ut nullam inde posset probabilem reddere rationem. Deinde convictus atque confessus est, die jejunii Natalis Domini, quo etiam Gippitana ecclesia, sicut cæteræ jejunabant, cum tamquam p̄recturus ad ecclesiam suam valefessisset collegæ suo presbytero Gippitano, hora ferme quinta; et cum secum nullum clericum haberet, in eodem fundo restitisse, et apud quamdam malæ famæ mulierem et prandisse et cœnasse, et in una domo mansisse. In hujus autem hospitio jam quidam clericus noster Hipponensis remotus erat: et hoc quia iste optime noverat, negare non potuit. Nam quæ negavit, Deo dimisi, judicans quæ occultare permissus non est. Timui ei committere ecclesiam, præsertim inter hæreticorum circumlatrantium rabiem constitutam. Et cum me rogaret, ut ad presbyterum fundi Armemanensis in campo Bullensi, unde ad vos devenerat, causa ejus insinuata litteras darem, ne quid de illo atrocius suspicaretur, ut illic vivat, si fieri potest, sine officio presbyterii correctior, misericordia commotus feci. Hæc autem præcipue prudentiæ tuæ iutimare oportebat, ne aliqua tibi fallacia subreperet. Audivi autem causam ejus, cum centum dies essent ad Dominicum Paschæ, qui futurus est octavo Idus Aprilis.

B

caque de re
scribit ad
Xantippum
Numidix pri-
matem.

560 Hoc propter concilium iusiuvari curavi venerationi tuæ, quod etiam ipsi non celavi; sed ei fideliter, quid institutum esset, aperui. Et si intra annum causam suam, si forte sibi aliquid agendum putat, agere neglexerit, deinceps ejus vocem nemo audiat. Nos autem, beatissime domine et venerabiliter suscipiente pater, si hæc indicia malæ conversationis clericorum, maxime cum fama non bona eos cœperit comitari, non putaverimus eo modo vindicanda, quod in concilio institutum est: incipimus cogi ea, quæ sciri non possunt, velle discutere, et aut incerta damnare, aut vere incognita præterire. Ego certe presbyterum, et qui die jejunii, quo ejusdem loci etiam ecclesia jejuabat, valefaciens collegæ suo ejusdem loci presbytero, apud famosam mulierem, nullum secum clericum habentem, remanere et prandere et cœnare ausus est, et in una domo dormire, removendum ab officio presbyterii arbitratus sum, timeus ei deinceps ecclesiam Dei committere. Quod si forte iudicibus ecclesiasticis aliud videtur, quia sex episcopis causam presbyteri terminare concilio statutum est, committat illi, qui vult, ecclesiam suæ curæ commissam: ego talibus fateor quamlibet plebem committere timeo, præsertim quos nulla bona fama defendit, ut hoc eis possit ignosci: ne si quid perniciosius eruperit, languens imputem mihi.

C

D

§ XLI. Controversia Sancti cum Severo episcopo Milevitano occasione Timothei clerici, in qua mire eluxit moderatio ejusdem in defendendo jure ecclesiæ suæ.

Eodem fortasse anno 401, aut sequente non multum profecto, aliquid controversiæ fuit S. Augustino cum antiquo amico Severo Milevitano antistite. Lis cœpta est sine ulla Sancti culpa, ut patebit, et terminata sine ullo amicitiae detrimento, quod Augustinus sic voluerit jura sua defendere, ut nec amicum exacerbaret, nec scandalum crearetur infirmis. Res tota deducenda est ex duabus Augustini epistolis, nimirum ex 240 et 241, ex quibus posterior prius fuit conscripta. Erat in diocesi Hipponensi Timotheus quidam lector. Hic temere juraverat Severo, se non recessurum ab eo. Postulat igitur ipsum Severus ab Augustino. Interim, dum deliberatur, an Severo tradi deberet, inscio Augustino, quorundam molitionibus ordinatur subdiaconus, ut sic firmius alligaretur parochiæ Subsanae, in qua erat lector. Hinc lis inter Severum, qui Timotheum petebat ob juramentum, et Carcedonium presbyterum prædictæ parochiæ, qui, favente Ecclesiæ disciplina, contendebat non dimittendum Timotheum memoratum.

Controversia
Sancti cum
Severo Milevi-
tano episcopo,

E

562 Controversia finita fuisset, si Severus voluisset Timotheum jurisjurandi religione solvere, idque petebat Augustinus cum Alypio et Samsucio episcopis; sed renuebat Severus, Timotheumque sibi mitti volebat. Itaque, quod unum supererat concordiae remedium, induxit Carcedonium Augustinus, ut patienter ferret dimitti Timotheum, ipsumque re vera misit ad Severum, suaviter tamen et fortiter eundem monens, ut coram Deo dispiceret, an ipsum posset retinere cum jactura disciplinæ ecclesiasticæ. Hæc omnia ex laudatis epistolis clare eruuntur. At ipsa epistolarum verba subjungemus, ut dicta nostra confirmentur, et mira Sancti lenitas cum prudentia pari conjuncta magis elucescat.

ob Timotheum
clericum, qui
juraverat se
Severo adhe-
surum:

F

563 In epistola 211, ubi se et Carcedonium presbyterum de quibusdam excusaverat, dixeratque se quædam perperam facta partim objurgando, partim monendo, partim orando correxisse; rogat Severum ut jurisjurandi religione liberet Timotheum his verbis: Memoratus filius noster Timotheus vehementissime perturbatus, quod dubietatem tam inopinatam invitissimus senserit: indicavit vobis, quod cum ageres cum illo, ut apud Subsanam Deo serviret, crupit et juravit, a te omnino non recessurum. Cumque ejus voluntatem requireremus, respondit se hac juratione impediri, quo minus ibi esset, ubi eum esse etiam antea volebamus: cum jam præsertim de suæ libertatis manifestatione securus sit. Cumque illi aperuissemus non eum futurum perjuriæ reum, si non per ipsum, sed per te fieret, ut propter vitandum scandalum tecum esse non posset, quandoquidem non de tua voluntate, sed de sua jurare potuerit, nec te sibi vicissim aliquid jurare confessus sit: ad extremum dixit, quod servum Dei Ecclesiæ filium dicere oportebat, quidquid nobis cum tua sanctitate de illo fieri placuisset, id

petit Sanctus,
ut Severus
Timotheum
jurisjurandi
religione libe-
ret;

se

A se sine dubio secuturum. Proinde petimus, et per charitatem Christi obsecramus prudentiam tuam, ut omnium, quæ locuti sumus, memineris, et rescriptis tuis nos lætifices. Debeamus enim nos firmiores (si tamen inter tanta tentationum pericula dicere hoc audendum est) sicut ait apostolus, infirmorum onera sustinere. Frater Timotheus ideo non scripsit sanetitati tuæ, quia omnia, quæ gesta sunt, sanctus frater tuus significavit.

quod cum ille detrectaret, querelas ingerens, Augustinus

564 *Renuit Severus facere, quod petierat Augustinus, quamvis æquissimum id videri possit cuius rem recte consideranti: quin et ad querelas declapsus est, injuriam sibi fieri dictitans, contendensque non solum fuisse dolendum de ordinatione Timothei, sed illum omnino fuisse restituendum. Reposuit ad hæc Augustinus epistolam 240, qua se ita excusat, ut sæpius probet male agere Severum, quod Timotheum exigeret, et clare ostendat, in toto illo negotio nihil a se peccatum, ac tandem mira simul suavitate atque energia inducere conetur Severum, ne, quem ejus arbitrio permittebat, retinere audeat Timotheum.*

Si dicam, inquit, quæ me ipsa causa cogit dicere, ubi erit sollicitudo charitatis? si autem non dicam, ubi erit libertas amicitiae? Verumtamen fluctuans interim, elegi me purgare potius, quam te arguere. Scripsisti te mirari, nos cum dolore nostro tolerare voluisse, quod correctione emendari potuisset: quasi non sint dolenda, quæ male facta sunt, etiamsi, quantum possunt, postea corriguntur: aut non id maxime tolerandum sit, quod cum manifestum sit perperam factum, fieri non possit infectum. Desine itaque mirari, frater sincerissime. Nam ordinatus est apud Subsanam subdiaconus Timotheus, præter meum consilium et voluntatem: cum quid de illo agendum esset, adhuc inter nostras alternas sententias deliberatio nutaret. Ecce adhuc dolco, quamvis jam ad te redieret, in quo nos tuæ voluntati paruisse non pœnitet. Audi etiam quid objurgando, quid monendo, quid orando correxerimus, et antequam hinc esset profectus: ne adhuc propterea videatur tibi nihil a nobis tunc fuisse correctum, quia nondum ad vos ipse redierat.

pacis gratia remittit Timotheum,

C *Tum subdit: Monendo autem correximus primo omnes, ut deinceps talia non auderent, ne iram Dei experirentur: deinde præcipue Timotheum, qui sola juratione se cogi dicebat ad tuam pergere charitatem, ut si sanctitas tua, quod fore sperabamus, considerans, quæ simul locuti fuimus, propter infirmorum scandalum, pro quibus Christus mortuus est, et propter Ecclesiæ disciplinam, quam periculose negligunt, quoniam hic jam lector esse cœperat, nolles eum esse tecum, jam liber a vinculo jurationis, æquissimo animo Deo serviret, cui sumus rationem nostrorum actuum reddituri. Ipsum quoque fratrem Carcedonium, quantum potuimus, monendo ad hoc perduxeramus, ut etiam ipse patientissime acciperet, quidquid de illo fieri, conservandæ ecclesiasticæ disciplinæ provisio et necessitas cogeret. Orando autem correxeramus nosipsos, ut et gubernationes et exitus nostrorum consiliorum misericordiae Dei commendaremus, et si quid indignationis nos momorderat, sub illius medicinalem dexteram confugiendo sanaremur. Ecce quam multa, partim objurgando, partim monendo, partim orando correxeramus.*

566 Et nunc considerantes vinculum charita-

tis, ut non possideamur a satana, non enim ignoramus mentes ejus: quid aliud facere debuimus nisi obtemperare voluntati tuæ, qui non putasti, quod factum est, corrigi potuisse, nisi ipse, in quo tibi injuriam factam esse conquereris, juri tuo redderetur? Hoc etiam frater ipse Carcedonius, quamvis non post levem animi turbationem, de qua peto ut ores pro illo, tamen Christum in te cogitans, æquanimiter fecit. Et cum adhuc ego, utrum apud nos remorante Timotheo, alias ad tuam germanitatem litteras mitterem, cogitandum putarem, veritus est ipse paternam commotionem tuam, et præcidit deliberationem meam, non solum sinens, sed etiam iustans, ut tibi Timotheus redderetur. Ego autem, frater Severe, causam meam iudicio tuo dimitto. Certus sum enim Christum habitare in corde tuo: per quem te obsecro, ut ipsum consulas, tuæ menti sibi subditæ præsentem: utrum homo, qui in ecclesia meæ dispensationi credita jam legere cœperat, et non semel, sed iterum et tertio, apud Subsanam et presbytero Subsanensis ecclesiæ comitatus, et apud Turres, et apud Cizan, et apud Verbalis legerat, non fuisse lector possit aut debeat judicari.

AUCTORE
J. S.
sed graviter
hortatur Se-
verum,

567 *Non meminit Sanctus concilii Milevitani, quod celebratum est anno 402, vi Kalendas Septembris, ut est apud Labbeum tom. 2, col. 1100, et in quo col. 1104, can. 90 statutum est, ut quicumque in ecclesia vel semel legerit, ab alia ecclesia ad clericatum non teneatur. Hinc Tillemontius art. 140 recte colligit, ante Milevitani concilium contigisse titem hanc, et verosimiliter occasionem præbuisse condendi dictum canonem. Suspiciatur idem, non retentum a Severe Timotheum: quod et mihi verisimile est, nisi deinde Augustinus forsitan contentus fuerit voluntate Severi, ipsum restituere volentis. Verum, quidquid de his fuerit, Sanctus gravi adhortatione concludit laudatam epistolam. Et sicut nos, inquit, quod postea nobis invitis factum est, Deo jubente correximus: sic et tu, quod prius te nesciente factum est, eodem jubente similiter corrige. Neque enim vereor, ne tu parum intelligas, quantus aditus aperitur ad dissolvendum ordinem ecclesiasticæ disciplinæ, si alterius ecclesiæ clericus cuicumque juraverit, quod ab ipso non sit recessurus, eum secum esse permittat, ideo se facere affirmans, ne author sit ejus perjurii; eum profecto, qui hoc non sinet, nec illum apud ipsum remanere permittet; quia de se, non de altero, jurare potuit, ipse pacificam regulam sine aliqua reprehensione custodiat. Sic Sanctus libera æque ac amica monitione cupiebat disciplinam servare illæsam, dum amico cedebat, ne scandalum generaretur, aut amicitia quid detrimenti acciperet.*

ne illum retineat
contra
disciplinam
Ecclesiæ.

568 *Porro illorum amicitiam deinde perseverasse, ac plane fuisse eximiam, colligimus ex litteris utriusque post aliquot annos datis, quibus nihil potest esse tenerius. Consule 37 Severi, cuius partem recitabimus, ut simul intelligatur, quanti faceret Severus Augustini scripta: Deo gratias, inquit, frater Augustine, cujus donum est, quidquid in nobis bonorum gaudiorum est. Fateor, bene mihi tecum est, multum te lego: mirum dicam, sed verum plane, quam mihi absens solet esse præsentia, tam præsens facta est absentia tui. Nullæ se nobis interponunt turbulentæ actiones temporalium rerum. Ago quantum possum, etsi non tantum possum quantum volo: quid ego dicam, quantum volo? nosti optime quam*

Mira Augustini etiam post hanc titem amicitia ex litteris Severi,

AUCTORE
J. S.

quam averus sim tui: nec tamen murmuro, quia non tantum ago, quantum volo, quoniam rursus non minus ago, quantum possum. Deo ergo gratias, frater dulcissime, bene mihi tecum est, gaudeo tecum artius conjunctus: et ut ita dicam, uisissime quantum potest adhærens tibi, redundantiam uberum tuorum suscipiens vires comparo, si possim idoneus effici ad ea concutienda et exprimenda: ut quidquid secretius et interius clausum custodiunt, remotis pellibus, quas adhuc lactenti sugendas inserunt, ipsa mihi viscera si possibile est, dignentur effundere. Viscera, inquam, mihi ut refundantur cupio: viscera tua, viscera pingua sagina cœlesti, et condita omni dulcedine spiritali: viscera tua, viscera pura, viscera simplicia, uisi quod duplici sunt vinculo redimita geminæ charitatis: viscera tua, viscera perfusa lumine veritatis, et refulgentia veritatem. Horum me manationi vel resultationi subjicio, quo nox mea in lumine tuo deficiat, ut in diei claritate simul ambulare possimus.

quibus amicis-
sime respondet
Augustinus,

B

569 *Hisce amicissime respondit Augustinus per epistolam 135, in qua Severum amicum agnoscit fidelem, ingeniose tamen et modeste ad laudes ab eo datus sic respondet:* Ecce mihi novam feci questionem, quam tu non proposuisti, et eam fortassis expectas ut solvam: ita mihi parum erat quod debitor eram, nisi etiam me ampliore debito ipse cumularem: quamquam hoc facile sit ostendere, et si non estendam facile tibi videre, et vera infideliter dici posse, et non vera fideliter. Qui enim sic credit, ut loquitur, etsi non vera loquitur, fideliter loquitur: qui autem non credit, quæ loquitur, et si vera loquitur, infideliter loquitur. Numquid ergo dubito, quod ea de me credas, quæ scripsisti? Quæ cum in me non agnosco, potuisti fideliter de me non vera dicere: sed nolo te vel benevolentia sic falli, cui benevolentia debitor sum, quia et tam fideliter et tam benevole ea, quæ vera sunt, possum de te dicere, nisi, ut supra dixi, verecundiæ tuæ parcerem.

laudes tamen
sibi datus in-
geniose refel-
lens.

C

570 Ego autem quando laudor a germanissimo et familiarissimo avinæ meæ, veluta me ipso lauder, sic habeo. Quod cernis quam molestum sit, etiam vera si dicantur. Quanto potius quia etiam cum sis altera anima mea, imo una sit anima tua et mea, sic in me falleris, putando mihi adesse, quæ desunt, quomodo et de se ipse unus homo falli potest? Quod non tam ideo nolo, ne, quem diligo, tu fallaris, verum etiam ne mihi ores, ut sim, quod jam me esse credis: nec in eo sum tibi debitor, ut eadem progressu benevolentia credam et loquar de te bona, quæ adhuc et tu tibi deesse cognoscis, sed ut animo tam quidem benevolo ea tantum dicam bona tua, dona Dei, de quibus in te certus sum. Quod nou ideo non facio, ne fallar in eis, sed ne tu a me laudatus, ipse te laudasse videaris: et propter illam justitiæ regulam, quia mihi fieri nolo. Quod si fieri debet, eligo esse debitor, quamdiu puto nou esse faciendum. Si autem fieri non debet, nec debitor sum. *Plura de amicitia Augustinum inter et Severum tradit Tillemontius in Augustino art. 141, ubi et alia de Severo prosequitur.*

Concilium Mi-
levitanum, cui
adfuisse vide-
tur Sanctus.

571 *Concilio Milevitano, quod habitum fuisse anno 402 jam diximus, interfuisse putamus Augustinum, tum quia fuit in Numidia, cujus provinciæ erat episcopus, tum quia laborasse videtur, ut executioni mandaretur canon ibi statutus. In dicto concilio apud Labbeum col. 1101 sic statuitur: De Maximiano autem Bagaiensi, et*

ad cum et ad ipsam plebem placuit de concilio litte-
ras dari, ut et ipse ab episcopatu discedat, et illi
sibi alium requirant. *Cessit Maximianus, eaque de
causa laudatur ab Augustino epist. 238, qua cum
Alypio simul hortatur fratrem Maximiani Caslo-
rium, qui cum ipso a Donatistis accesserat ad
Ecclesiam Catholicam, ut episcopatum illum sus-
cipiat. Pauca ex epistola accipe: Retribuatur ei
(Maximiano) pax æterna, quæ promissa est Ecce-
lesiæ, qui intellexit sibi non expedire, quod paci non
expediat Ecclesiæ. Tu vero, fili charissime, non me-
diocre gaudium nostrum, qui nulla tali necessitate
a suscipiendõ episcopatu impediris, decet indolem
tuam in Christo in te dicare, quod dedit. Ingenium
quippe tuum, prudentia, eloquentia, gravitas, so-
brietas, et cætera, quibus oruantur mores tui, dona
sunt Dei. Cui serviunt melius quam ei, a quo tributa
sunt? Ne serviant huic sæculo, ne vanescant cum
illo atque dispereant. *His subduntur similia. An
autem episcopatum acceptarit Castorius, non om-
nino constat.**

D

E

§ XLII. Adest concilio Carthagi-
nensi anno 404: scandalum ex
Sancti monasterio ortum: objur-
gat discipulum quemdam episco-
pum: Concilium Carthaginense
anni 407: Expositio epistolæ S.
Jacobi: liber de Fide et operibus.

*Apud Labbeum tom. 2 Conciliorum col. 1108
Concilium Carthaginense contra violentias
Donatistarum habitum legitur, cui interfuit S.
Augustinus, ut ex ipsis concilii decretis, si confe-
rantur cum verbis Augustini relatis § 31, præser-
tim num. 438 et 439, facile colligitur, cum dicat:
Obtinuimus tamen, ut illud potius, quod dixi, ab
imperatoribus peteretur; decretum est in concilio
nostro, legati ad comitatum missi sunt. *Dixerat au-
tem petatum esse, ut lex Theodosii de multa hæ-
reticorum renovaretur eo modo, quo id factum
legitur in ipso concilio col. 1109. Itaque non modo
huic concilio adfuit Sanctus, sed ejus quoque sen-
tentia ibidem prævaluit. Quin et litteras, quas
concilii Patres scribendas decreverunt, ad impe-
ratores, ad eminentissimas potestates, ad iudices,
ac demum ad episcopum Romanæ Ecclesiæ,
per Augustinum scriptas existimo: Possidius
enim in Indiculo has Augustini conjungit episto-
las, Innocentio Episcopo, Imperatoribus, Stiliconi,
Præfectis Italiæ: at illæ omnes exciderunt. Anno
sequenti 405 aliud fuit concilium Carthagine habi-
tum x Kalendas Septembris, ut videre est apud
Labbeum col. 1112. Illi de more adfuisse Augu-
stinum verisimile est; ad decreta illius concilii
interciderunt.**

Adest Sanctus
concilio Car-
thaginensi an-
ni 404:

F

573 *Inter has curas, quibus perpetuo occupa-
batur Sanctus ad utilitatem Ecclesiæ, non defue-
runt adversa aliqua, quibus et patientia ejus
exerceretur, et humilitas, aliæque virtutes cla-
rius elucescerent. Duo ex ipsius monasterio, alter
presbyter Bonifacius, alter inferioris Ordinis,
cui Spes erat nomen, invicem accusabant de im-
pudicitia,*

scandalum ez-
citatum in
monasterio
Sancti,

AUCTOR
J. S.

A *pu- dicitia, et licet Augustinus conaretur efficere, ut accusatio maneret occulta, erupit tamen summo cum scandalo populi. Res tota narratur ab Augustini in epistola 137, data ad Hipponenses, ad medendum scandalo quod excitatum erat: illius quoque meminit in 136 ad Felicem et Hilarinum. Compendium accipe, ut verba epistolae clarius deinde intelligantur. Bonifacius motum impudicum, ut dicebat, Spei senserat, et revelaverat Augustino Spes crimen regerit in Bonifacium, dicens se falso accusatum. Sanctus cum neutrum posset convincere, et de Spe male suspicaretur; Deo quidem permittebat iudicium, Spem tamen promovere renuebat. Hic autem exacerbatus contendebat Bonifacium quoque ab officio presbyteratus removendum, in quod renuebat consentire Sanctus, innocentem credens. Mittuntur tandem ambo Nolam ad corpus sancti Felicis, ut Deus de eorum causa iudicaret. At accusatio interim erumpit cum populi scandalo. Hinc Augustinus causam enarrare coactus est, quod facit laudata epistola 137, in qua præclare de scandalis disputat. Illa huc solum transferam, quæ ad propositum nostrum videntur aptiora.*

B
ex mutua duorum accusatio-
ne,

574 *Ubi nulla de scandalis erudite præmonuerat, causam exponere aggreditur: Proinde, charissimi, in isto scandalo, quo de Bonifacio presbytero nonnulli perturbantur, non vobis dico ut non doleatis: qui enim ista non dolent, non est in eis charitas Christi: qui autem etiam de talibus gaudent, abundat in eis malignitas diaboli. Non quia in memorato presbytero apparuit aliquid, quod dignum damnatione iudicaretur, sed quia duo de domo nostra talent habent easam, ut unus eorum sine dubio perditus habeatur, et sit alterius fama apud quosdam mala, apud quosdam dubia, etiamsi non sit maculata conscientia. Dolete ista, quoniam dolenda sunt. Non tamen sic, ut eo dolore vestra charitas a bene vivendo refrigescat, sed potius ad Dominum deprecandum inardescat, ut, si innocens est presbyter noster, quod magis credo, quia cum sensisset alterius motum impudicum et immundum, nec consentire voluit nec tacere, cito cum sua divina sententia manifestatum ministerio proprio repræsentet. Si autem male sibi conscius, quod suspicari non audeo, voluit alterius existimationem lædere, eum ejus pudicitiam contaminare non posset, sicut dicit ipse, eum quo habet causam, non eum permittat suam occultare nequitiam, ut quod homines invenire non possunt, de quolibet eorum divino iudicio propaleatur. Cum enim ista me causa diu cruciasset, nec invenirem, quomodo unus e duobus convinceretur, quamvis magis presbytero credidisset: cogitaveram primo sic ambos Deo relinquere, donec in uno eorum, qui mihi suspectus erat, aliquid existeret, unde non sine justa et manifesta causa de nostro habitaculo projiceretur.*

C
in qua quo se modo

575 *Sed cum promoveri in clericatu, sive illic per me, sive alibi per litteras meas vehementissime conaretur, ego autem nullo modo adducerem ei homini, de quo tantum mali existimarem, manus ordinationis imponere, aut per commendationem meam alicui fratri meo eum subintroducere, turbulentius agere cepit, ut si ipse in clericatu non promoveretur, nec presbyter Bonifacius in suo gradu esse permetteretur. In qua ejus provocacione cum viderem Bonifacium velle quibuslibet infirmis, et ad suspicionem propensis, de suæ vitæ dubitatione scandalum fieri, paratumque esse honoris sui apud homines damnum*

perpeti potius, quam in ea contentione, in qua non posset ignorantibus, et dubitantibus vel ad male suspicandum proclivioribus suam demonstrare conscientiam, usque ad Ecclesiæ perturbationem inaniter progredi; elegi aliquid medium, ut certo placito se ambo constringerent ad locum sanctum se peregrinatos, ubi terribiliora opera Dei non sanam ejusque conscientiam multo facilius aperirent, et ad confessionem vel pœna vel timore compellerent. Ubique quidem Deus est, et nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia, et eum a veris adoratoribus in spiritu et veritate oportet adorari, ut in occulto exaudiens, in occulto etiam justificet et coronet. Verumtamen ad ista, quæ hominibus visibiliter nota sunt, quis potest ejus consilium perscrutari, quare in aliis locis hæc miracula fiant, in aliis non fiant? Multis enim notissima est sanctitas loci, ubi beati Felicis Nolensis corpus conditum est, quo volui ut pergerent, quia inde nobis facilius fideliusque scribi potest, quidquid in eorum aliquo divinitus fuerit propalatum.

576 *Deinde docet cur negotium voluisset occultum, et cur nomen Bonifacii noluisse ex numero presbyterorum delere, quod in epist. 136 latius prosequitur. Ipsum rursus audi Sanctum epist. 137: Quapropter eum ego noluissem hunc gravissimum dolorem cordis mei vobis perferri in notitiam, ne vos atrociter et inaniter contristando turbarem, fortassis ideo Deus voluit vos latere, ut nobiscum orationibus incumbatis, ut quod ipse in hæc causa novit, nos autem nosse non possumus, etiam nobis manifestare dignetur. Nomen autem presbyteri propterea non ausus sum de numero collegarum ejus vel suppressere vel delere, ne divinæ potestati, sub ejus examine causa adhuc pendet, facere viderer injuriam, si illius iudicium meo vellem præiudicio prævenire: quod nec in negociis secularibus iudices faciunt, quando causæ dubitatio ad majorem potestatem refertur, ut pendente relatione aliquid audeant commutare. Et in episcoporum concilio constitutum est, nullum clericum, qui nondum convictus sit, suspendi a communione debere, nisi ad causam suam examinandam se non præsentaverit. Bonifacius tamen hanc humilitatem suscepit, ut nec litteras acciperet, quibus in peregrinatione honorem suum quæreret, ut in eo loco, ubi ambo ignoti sunt, circa ambos æqualitas servaretur. Et uene, si vobis placet ut nomen ejus non recitetur, ne iis, qui ad Ecclesiam accedere nolunt, sicut ait apostolus, demus occasionem quærentibus occasionem, non erit nostrum hoc factum, sed eorum, quorum causa fuerit factum.*

gesserit Sanctus,

E

F

577 *Multa his subjungit contra perversos alienæ famæ denigratores, Donatistas maxime designans, licet aliis etiam conveniant. Pauca accipe quæ et temporibus nostris sunt verissima: Ad quid enim aliud sedent isti, et quid aliud captant, nisi ut quisquis episcopus vel clericus vel monachus vel sanctorum ecciderit, omnes tales esse credant, jaent, contendunt, sed non omnes posse manifestari? Et tamen etiam ipsi eum aliqua maritata invenitur adulterata, nec projiciunt uxores suas, nec accusant matres suas. Cum autem de aliquibus, qui sanctorum nomen profitentur, aliquid criminis vel falsi sonuerit vel veri patuerit, instant, satagunt, ambiunt, ut de omnibus hoc credatur. Hos ergo de nostris doloribus suavitate suæ malæ linguæ captantes, facile est ut illis canibus comparemus, si forte in malo intelligendi sunt, qui lingebant vulnera pauperis illius,*

qui egregie refellit obtrectatores

qui

AUCTORE
J. S.

qui ante januam divitis jacebat, et quousque veniret ad requiem sinus Abrahæ, laboriosa et indigna omnia tolerabat.

ecclesiastico-
rum et mona-
chorum.

578 *Demum Sanctus vere humilis reprehendit istos, qui ob lapsum Donatistarum gloriati fuerant, latia non fieri in Augustini monasterio, docetque nullam congregationem tam sanctam, in quo non reperiantur perversi*: Audio, inquit, nonnullos vestrum hinc amplius contristari, quam de lapsu duorum illorum diaconorum, qui ex parte Donati venerant, tanquam disciplinæ Proculiani (*episcopi Donatistarum*) insultaverint, velut gloriantes de nobis, quod ex nostra disciplina nihil tale in clericis extitisset. Quod quidem fecistis, fateor vobis, non bene fecistis. Ecce docuit vos Deus, ut qui gloriatur, in Domino gloriatur. . . . Orate quidem pro me, ne forte aliis prædicans ipse reprobus inveniar. Verum tamen cum gloriimini, non in me, sed in Domino gloriemini. Quantumlibet enim vigilet disciplina domus meæ, homo sum, et inter homines vivo, nec mihi arrogare audeo, ut domus mea melior sit quam arca Noë, ubi tamen inter

B octo homines reprobos unus inventus est, . . . aut melior quam cohabitatio ipsius Domini Christi, in qua undecim boni perfidum et furem Judam toleraverunt. . . . Quapropter etsi contristamur de aliquibus purgamentis, consolamur tamen etiam de pluribus ornamentis. Nolite ergo propter amurcam, quæ oculi vestri offenduntur, torcularia detestari, unde apothecæ Dominicæ fructu olei luminosioris implentur. *Ita sanctus Doctor. Quid autem de duobus istis innotuerit, aut contigerit, non constat. Reperitur quidem inter episcopos Africæ Bonifacius Cataquensis in Numidia deinde episcopus, quocum magno Augustino erat amicitia, ut ostendit Tillemontius pag. 174: at incertum, an idem sit cum hoc Bonifacio presbytero, licet id satis appareat verisimile, ut agnoscit laudatus Tillemontius art. 153.*

Acrius ob-
jurgat Paulum
episcopum
discipulum
suum:

C 579 *Dolorem quoque non modicum creavit Sancto alter discipulus, Paulus nomine, ad episcopatum erectus. Cataquensem fuisse episcopum putat Tillemontius art. 163, quod non omnino est certum. At cujuscumque fuerit sedis episcopus, Augustinus sancta libertate illum reprehendit in epistola 216, cujus partem subjungo*: Ut tibi non communicem, nulla causa est, nisi quia tibi adulari non possum. Tibi enim maxime debeo, quia in Christo Jesu per Euangelium ego te genui, salubrem mordacitatem charitatis veraciter objurgando. Nec ita gaudeo multos in Ecclesiam Catholicam, adjuvante Domino, per te esse collectos, ut non debeam plangere plures inde dispergi. Sic enim vulnerasti ecclesiam Hipponensem, ut nisi te Dominus omnibus curis et sarcinis secularibus expeditum, ad veram episcopalem vitam vietumque revocaverit, tale vulnus sanari non possit. Cum autem tu magis magisque implicare te non cesses, ut etiam rebus, quibus renunciasti, te post renunciationem inserueris, quod nec apud humanas ipsas leges ullo modo defendi potest, et in ea professione vivere dicaris, cui frugalitas Ecclesiæ tuæ sufficere non possit: ut quid quæris communionem meam, cum audire numquam volueris admonitionem meam? An ut quidquid facis mihi imputent homines, quorum querelas sustinere non possum? Frustra autem suspicaris eos esse obtrectatores tuos, qui tibi semper et in vita priore adversati sunt. Non est ita, nec mirum, quod multa te latent. Sed etiam si hoc verum esset, nihil in tuis moribus invenire

debuerunt, quod recte reprehenderent, et unde D Ecclesiam blasphemarent. Adhuc me putas fortasse ideo ista dicere, quia non accepi satisfactionem tuam. Imo propterea dico, ne ipse non possim satis Deo facere de peccatis meis, si hæc tibi tacuero.

580 Anno 407 *rursum Africani episcopi convenere in concilium, de quo apud Labbeum tom. 2, col. 1113, ubi habitum dicitur gloriosissimis imperatoribus Honorio septimum et Theodosio secundum augustis consulibus, Idibus Julii, Carthagine in basilica regionis secundæ. Multa ibi statuta, quæ exhibet Labbeus. Cum autem Laurentio Tuburcicensi episcopo lis esset cum populo novæ Germaniæ, judicem causæ suæ, approbante concilio, cum aliis quinque elegit Augustinum. Sed de lite illa nihil occurrit præterea. Concilio interfuisse Sanctum verisimile est, licet hoc ibidem non exprimitur. Aliud rursus concilium fuit Carthagine anno 408; sed Augustinus illi non interfuit, ut ostendit Tillemontius art. 175. Nunc, omissis aliquot epistolis, in quibus non occurrunt res magni momenti, Opuscula subjungam, quæ E circa hæc tempora videntur conscripta, quantum colligi potest ex ordine, quem in suis referendis Sanctus ipse servavit.*

581 *Lib. 2 Retract. cap. 32 sic habet*: Inter Opuscula mea reperi Expositionem Epistolæ Jacobi apostoli, quam retractans adverti adnotationes potius expositorum quorundam ejus locorum in librum redactas fratrum diligentia, qui eas in frontibus codicis esse noluerunt. Adjuvat ergo aliquid, nisi quod ipsam epistolam, quam legebamus, quando ista dictavi, non diligenter ex Græco habebamus interpretatam. Hic liber sic incipit: DUODECIM TRIBUBUS, QUÆ SUNT IN DISPERSIONE, SALUTEM. *Laudat hoc Opusculum Cassiodorus de Institutione cap. 8 his verbis*: Sanctus quoque Augustinus Epistolam Jacobi apostoli solita diligentia suæ curiositate tractavit, quam vobis in membranaceo codice scripturæ reliqui. *Verum non exstat hodie liber ille.*

582 *Post hunc, interpositis tamen scriptis variis contra hæreticos, apud Augustinum cap. 38 sequitur alius liber, de quo sic meminit*: Interea missi sunt mihi a quibusdam fratribus laicis quidam, sed divinatorum eloquiorum studiosis scripta nonnulla, quæ ita distinguerent a bonis operibus Christianam fidem, ut sine hac non posse, sine illis autem posse perveniri suaderetur ad æternam vitam. Quibus respondens librum scripsi, cujus nomen est DE FIDE ET OPERIBUS. In quo disputavi non solum quemadmodum vivere debeat gratia Dei regenerati; verum etiam quales ad lavacrum regenerationis admitti. Hic liber sic incipit, QUIBUSDAM VIDETUR. *Exstat Opusculum istud tom. 4 Operum a pag. 25, in quo plura videri poterunt de erroribus, quos in eo oppugnavit Sanctus.*

interest verisimiliter Carthaginiensi concilio anni 407,

E

exponit Epistolam S. Jacobi,

scribit de Fide et operibus.

F

A

§ XLIII. Scripta varia de Visione Dei : Dioscorum a vanis studiis deterret, Consentium errantem instruit : commercium litterarum cum S. Hieronymo.

tum sextæ recte exponit iis verbis, quæ miram Sancti humilitatem simul declarabunt : Sicut præsens rogavi, inquit, et nunc eomoneo, ut fratrem nostrum, de quo collocuti sumus, videre et rogare digneris, ut ignoscat mihi, si quid durius et asperius in se dictum accepit in epistola, quam me illo modo scripsisse non pœnitet, quia dixi, istius corporis oculos nec videre Deum, nec esse visuros : eausam quippe adjunxi, eum hoc dixi, ne scilicet Deus ipse corporeus esse credatur, et in loci spatio intervalloque visibilis. *Hæc dicta erant verbis paululum mutatis in epistola ad Italicam, et in hac auctoritate Scripturarum et Patrum confirmantur.*

AUCTORE
J S.Varia Sancti
scripta

Uti sæpe consulebatur Sanctus de quæstionibus maxime diversis, et per epistolas ad varia respondebat, sic ad alia, tamquam aliena a professione sua, respondere detrectabat. Hic conjungam, quæ de Visione Dei variis locis sunt disputata. Epistola 9, qua Italicam matronam Romanam consolatur de obitu mariti, de Visione Dei disputat, ac refellit opinionem illorum, qui putabant Deum videri oculis corporeis. Brevis hæc epistola occasionem præbuit longiori, quam inter libros suos numeravit ipse Sanctus lib. 2 *Retract. cap. 41, ubi sic habet* : De videndo Deo scripsi librum, ubi de spiritali corpore, quod erit in resurrectione Sanctorum, inquisitionem diligentiorum distuli, utrum vel quomodo Deus, qui spiritus est, etiam per corpus tale videatur, sed eam postea quæstionem sane difficillimam in novissimo, id est in vicesimo et secundo libro de Civitate Dei, satis, quantum arbitror, explicavi. Liber mox memoratus epistola Sancti 112 ad Paulinam, in qua cap. 21 de priori epistola sic meminit, ut satis pateat, ex illa occasionem natam longioris hujusce conscribendæ.

586 Verum audi, quanto quamque humili studio Sanctus placare per Fortunatianum conatus sit offensum priori sua epistola episcopum, quam ingenue culpam qualemcumque suam non extenuare, sed exaggerare voluerit, ne charitas læderetur, aut, si malis, ut læsa repararetur : In qua, inquit epistola, dum essem in admonendo sollicitus, quam nominibus tacitis conscripsi, in corripiendo nimius atque improvidus fui, nec fratrem et episcopalem personam sicut frater et episcopus, quemadmodum fuerat dignum, cogitavi : hoc non defendo, sed reprehendo : hoc non excuso, sed accuso. Ignoscatur peto, recorder nostram dilectionem pristinam, et obliviscatur offensionem novam. Faciat certe, quod me non fecisse succensuit. Habeat lenitatem iudanda venia, quam ego non habui in illa epistola conscribenda.

mira ejus hu-
militas, ob ex-
pressiones
quasdam du-
rioresde Visione
Dei,

584 Porro Sanctum in epistola 112 quæstionem propositam studiose pertractasse, declarat epistolæ initium hisce verbis conceptum : Memor debiti, quod ex tua petitione, et mea promissione factum est, religiosa famula Dei Paulina, persolutionis quoque ejus negligens esse non debui. Cum enim petivisses, ut de invisibili Deo, utrum per oculos corporeos possit videri, prolixè aliquid copioseque ad te scriberem, negare non potui, ne sanctum tuum studium offenderem ; sed promissum distuli, sive propter alias occupationes meas, sive quod a me id flagitaretur, unde aliquando diutius cogitari oportebat. Sed cum tanta res esset, quæ cogitando non tam, quid de ea sentiendum dicendumve esset, quam quoniam modo persuadendum iis, qui diversa sentirent, fieret difficilior, finem aliquando dilationi adhibendum putavi, speraus divinum adjutorium magis mihi scribenti quam differenti adfuturum.

587 Hoc per tuam charitatem rogo, quod præsens præsentem rogare volueram, si ejus haberem copiam. Quod cum conatus essem, scribente ad eum viro venerabili, nobisque omnibus honore præferendo, venire noluit, dolum forsitan meum, sicut pleraque humana sunt, quantum existimo, suspicatus, a quo me longe abesse, tu ille fac fidem, quantum potes, qui præsens facilius potes. Indica ei cum quanto et quam vero dolore de offensione animi ejus tecum fuerim colloctus. Noverit quam non eum contempnam, et quantum in illo Deum timeam, et eogitem caput nostrum, in cujus corpore fratres sumus.

per alium

quam oculis
corporeis fieri
posse negat :

585 Aliud de eadem materia Opusculum Sanctus memorat post verba ex lib. 2 *Retract. mox data, quibus hæc subjungit* : Inveni etiam in quodam nostro codice, in quo et iste liber est, quoddam commonitorium a me factum de hac re ad episcopum Sicensem Fortunatianum, quod in Opusculorum meorum indiculo, nec inter libros nec inter epistolas est nominatum. *Habemus hoc quoque Opusculum inter epistolas, quarum est 111 ad Fortunatianum. Occasio autem hujusce Opusculi eadem fuit, quæ præcedentis. Putat tamen Tillemontius art. 228, ex alia quapiam epistola offensionem natam, quæ huic occasionem dederit ; quod illi consentire nequeo, cum omnia insinuent, epistolam 6 huic præbuisse occasionem : nam et sexta illa ad Italicam revera expressiones quasdam habet duriores, de quibus in hac 111 veniam petit Sanctus, et initium hujus contex-*

588 Ad locum in quo habitat ideo mihi putavi non esse veniendum, ne spectaculum faceremus ridendum alienis, nostris dolendum, vobis pudendum : per tuam sanctitatem et charitatem totum recte agi potest. Ab illo quippe agitur, qui per fidem suam habitat in corde tuo, quem credo, quod non spernit in te, eum agnoscat in se. Ego certe in hac causa quid melius facerem non inveui, quam ut veniam peterem a fratre, qui læsum se litterarum mearum asperitate conquestus est. Deinde sententiam suam erudite confirmat, et demum epistolam concludit hac obsecratione : Nuuc tamen per Christum obsecro, ut de illa asperitate litterarum mearum, qua eum non immerito offensus esse didici, veniam mihi ab illo impetres, et me rescriptis, Domino adjuvante, lætifices. *Hæc Sancti humilitas serio considerata prodesset poterit Scriptoribus omnibus, ne bile nimia adversarios carpant, et, si id factum fuerit, injuriam reparent.*

veniam flagi-
tantis.

F

589 Quemadmodum Sanctus, etiamsi occupatissimus esset, libenter respondebat ad interrogata etiam difficilia eorum, qui aliqua petebant ex pietate, aut ea, quæ ad salutem conducebant ; sic libere reprehendebat illos, qui curiosa tantum quærebant, ut inane scientiæ nomen aucuparentur. Testatur id luculenter epistola 56, qua respondet

Dioscorum eu-
riosa quæren-
tem Sanctus
reprehendit ;

AUCTORE
J. S.

spondet Dioscoro cuidam adolescenti Græco. Pro-
posuerat ille Augustino quæstiones multas philoso-
phicas rhetoricasque: pro ratione autem, cur illas
solvi cuperet, allegaverat hæc verba *Epist.* 55:
Mores hominum non ignoratis, qui proclives sunt
ad vituperandum, et quam, si interrogatus quis
non responderit, indoctus et hebes putetur, vi-
des. Ad hæc verba cum pervenisset Sanctus, ea-
que in sua epistola 56 repeliisset, mira gravitate
adolescentis vanitatem reprehendere incipiens,
hæc subdit: Hoc loco vero exarsi ad rescribendum
tibi: hoc enim languore animi tui penetrasti mi-
hi pectus, et irrupisti in curas meas, ut dissimu-
lare non possem, quantum me Deus adjuvaret,
mederi tibi, uon ut de tuis quæstionibus eno-
dandis explicandisque cogitarem, sed ut felicitatem
tuam, peudentem ex linguis hominum atque
nutantem, a tam infelici retinaculo abrum-
perem, et cuidam sedi omnino inconcussæ stabili-
que religarem. Multa deinde subjungit, quibus
hortatur ne curiosis quæstionibus auram caplet
popularem; sed ea potius perdiscere studeat, qui-
bus ad beatam vitam pertingere possit. Videri po-
test epistola integra, quæ admodum proluxa est,
B multaque continet lectu dignissima; at pauca ex
iis, quæ interrogaverat Dioscorus.

Consentium ex
simplicitate
errantem

590 Iisdem fere temporibus ad Augustinum,
tamquam ad commune oraculum, recurrit Con-
sentius quidam, in insulis habitans, et eremiti-
cam forsitan ibidem vitam ducens. Scripserat ille
Opuscula quædam, quibus errores inseruerat non
leves, ut in epistolâ sua fatetur, quæ 221 est in-
ter Augustinianas. Monuerat ipsum de erroribus
Augustinus, cui libros suos dederat corrigendos.
Imo Sanctus paterna plane benevolentia ipsum ad
se invitaverat, ut præsens præsentem instrueret,
librosque suos illi legendos coram daret, quemad-
modum verba ipsius mox recitanda docebant. Ac-
cipe quid ad prædicta responderit Consentius vere
humilis *epist.* 221: Unde confirmari me ex omni-
bus non solum præsentibus, sed etiam pleniori
epistola velim. Neque enim fas est, ut nostri tan-
tum pedes ab ista, in qua multi ingredimur, er-
roris via, te monente, revocentur. Cum enim
multi in illis, in quibus habitamus, insulis, dum
recto ad viam pergunt aggere, iu tramitem hu-
jus tortuosi erroris incurrerint, eritne aliquis il-
lic Augustinus, ejus authoritati cedant, ejus
C doctrinæ credant, ejus ingenio superentur? An
forte ex illo paternitatis affectu mavis me occulta
comminatione dirigere, quam velut comitem præ-
vi itineris increpare? Sed mihi pro utilitate animæ
magis, quam pro seculi laude currere cupienti, non
est inutilis, ac proinde etiam non amara coargutio
tua, maxime cum et mihi et cæteris vitam simul et
laudem paritura sit. Hisce similia præmiserat ac
deinde subjicit.

paterna bene-
volentia corri-
git:

591 Respondit igitur Augustinus per epistolam
222 bene longam ac doctrina theologica plenam,
ex qua solum principium huc transfero, ut pateat
quam benigne officia sua illi detulerit Sanctus:
Ego propterea, inquit, ut ad nos venires roga-
vi, quoniam in libris tuis valde sum tuo delecta-
tus ingenio. Proinde volui, ut quædam nostra
Opuscula, quæ arbitratus sum tibi esse necessa-
ria, non procul a nobis positus, sed potius apud
nos legeres, ut ea, quæ forte minus intellexis-
ses, uou difficulter præsens interrogares, atque
ex nostra sermocinatione mutuoque colloquio,
quantum Domius et nobis promere, et tibi ca-
pere tribuisset, quod in libris tuis emendandum
esset, ipse cognosceres, ipse emendares. Ejus

quippe es facultatis, ut possis ea, quæ senseris, D
explicare, ejus porro probitatis et humilitatis,
ut merearis vera sentire. Et nunc in eadem sum,
quæ nec tibi debet displicere, sententia. Unde te
nuper admonui, ut in his, quæ a nobis elabo-
rata apud te leges, signa facias ad ea loca, quæ
te movent, et cum his ad me venias, et de sin-
gulis quæras. Nondum quæ fecisti, exhortor ut
facias. Recte quippe verecundareris, ac te pige-
rêt id agere: si vel semel voluisses, et me diffi-
cilem reperisses. Illud quoque dixeram, cum a te
audissem, quod mendosissimis fatigareris codicibus,
ut in nostris legeres, quos emendatioribus posses
cæteris invenire. Hisce adjungere possem episto-
las, iisdem fere temporibus scriptas, sed cum illæ
fere spectent ad curam pastoralem, de qua jam
multa sunt relata, singulas non excutio; at de
commercio litterarum cum S. Hieronymo quæ-
dam adjungo.

592 Possidius in Indiculo notat sex solum epi-
stolas ad S. Hieronymum, quot etiamnum ex-
stant, præter duas alias, quas Possidius æque ac
Augustinus ipse inter libros numeravit, ut mox
videbimus. Attamen aliquæ haud dubie excide-
runt. Porro acrem satis controversiam, sed quæ
amicitiam auxerit potius quam extinxerit, inter
duos hos Sanctos fuisse, dictum est § 20: ubi et
de aliis quibusdam epistolis facta est mentio. Duas
igitur hic solum addo, quas libros vocatos dixi.
Augustinus lib. 2 *Retract.* cap. 45 utramque sic
memorat: Scripsi etiam duos libros ad Hierony-
mum presbyterum sedeutem in Bethleem, unum
de Origine animæ hominis: alterum de Sententia
Jacobi apostoli, ubi ait: Quicumque totam le-
gem servaverit, offendat autem in uno, factus
est omnium reus: de utroque consulens eum. Sed
in illo priore quæstionem, quam proposui, ipse
uon solvi, in posteriore autem, quod mihi de il-
la solvenda videretur, ipse non tacui. Sed utrum
hoc approbaret etiam ille, consului. Rescripsit
autem, laudans eandem consultationem meam,
sibi tamen ad rescribendum otium non esse re-
spondit. Ego vero quousque esset in corpore,
hos libros edere nolui, ne forte responderet ali-
quando, et eum ipsa responsione ejus potius ede-
rentur. Illo autem defuncto, ad hoc edidi priorem,
ut qui leget admoneatur, aut non quærere omni-
no, quomodo detur anima nascentibus, aut ecr-
te de re obscurissima eam solutionem quæstionis
hujus admittere, quæ contraria uon sit apertissi-
mis rebus, quas de originali peccato fides Ca-
tholica novit in parvulis, nisi regenerentur in Chri-
sto, sine dubitatione damnandis. Posteriorem ve-
ro ad hoc, ut quæstionis, de qua ibi agitur,
etiam, quæ nobis visa est, solutio ipsa noscatur.
Hoc opus sic incipit: DOMINUM NOSTRUM QUI VOS
VOCAVIT.

Epistola ad
Hieronymum
de anima, et
de loco Jacobi:
E

593 Habemus illa Opuscula inter epistolas,
quarum sunt 28 et 29. In priori autem sic præ-
fatur Sanctus: Deum nostrum, qui nos vocavit
in suum regnum et gloriam, et rogavi et rogo,
ut hoc, quod ad te scribo, sancte frater Hierony-
me, consulens te de his, quæ nescio, fructuo-
sum esse nobis velis. Quamquam enim te multo
quam ego sum ætate majorem, tamen etiam ipse
jam senex consulo: sed ad discendum, quod opus
est, nulla mihi ætas sera videri potest; quia etsi
senes magis decet docere quam discere, magis
tamen discere quam quid doceant ignorare. Nihil
equidem molestius fero in omnibus angustiis meis,
quas patior in difficillimis quæstionibus, quam
in tam longinqua tuæ charitatis absentia, ut vix
possim

seu libri po-
tius, quos ejus
judicio mode-
ste subjicit:

A possim meas dare vel recipere litteras tuas, per intervalla, non dierum, non mensium, sed aliquot annorum: cum, si fieri posset, quotidie presentem te habere vellem, cum quo loquerer, quidquid vellem. Nec ideo tamen non debui facere, quod potui, si non potui totum, quod volui. Ecce venit ad me religiosus juvenis, Catholica pace frater, ætate filius, honore presbyter noster Orosius, vigil ingenio, paratus eloquio, flagrans studio, utile vas in domo Domini esse desiderans, ad refellendas falsas perniciosasque doctrinas, quæ animas Hispanorum multo infelicius quam corpora barbaricus gladius trucidarunt. Nam inde ad nos usque ab Oceani littore properavit, fama excitus, quod a me posset de his, quæ scire vellet, quidquid vellet audire. Neque nullum cepit adventus sui fructum: primo ut de me multum famæ crederet. Deinde docui hominem, quod potui: quod autem non potui, unde discere posset, admonui, atque, ut ad te iret, hortatus sum. Qua in re consilium vel præceptum meum, cum libenter

B et obedienter acciperet, rogavi eum, abs te veniens, per nos ad propria remearet. Quam ejus pollicitationem tenens, occasionem mihi credidi a Domino esse concessam, qua tibi scriberem de his, quæ per te scire cupio.

hic amica res-
pensione de iis
judicare re-
nuit:

594 *Hæc abunde ostendunt quanti Augustinus fecerit Hieronymum. Quanti vicissim Hieronymus æstimaverit Augustinum, ejus responsoria, quæ inter epistolas Hieronymi est 94, manifestum faciet. Initium accipe laudatæ epistola, quam idem Orosius ad Augustinum pertulisse videtur. Virum honorabilem, inquit, fratrem meum, filium dignationis tuæ Orosium presbyterum, et sui merito, et te jubente suscepi. Sed incidit tempus difficillimum, quando mihi tacere melius fuit, quam loqui; ita ut nostra studia cessarent, et juxta Appium, canina exerceretur facundia: itaque duobus libellis tuis, quos meo nomini dedicasti, eruditissimis et omni eloquentiæ splendore fulgentibus, respondere non potui: non quod quidquam in illis reprehendendum putem: sed quia juxta Apostolum, unusquisque in suo sensu abundet, alius quidem sic, alius autem sic. Certe quidquid dici potuit, et sublimi ingenio de Scripturarum sanetarum hauriri fontibus, a te positum atque disertum est: sed quæso reverentiam tuam, parumper patiaris me tuum laudare ingenium: nos enim inter nos eruditionis causa disserimus. Cæterum æmuli, et maxime hæretici, si diversas inter nos sententias viderint, de animi calumnia buntur rancore descendere. Mihi autem decretum est, te amare, te suspicere, colere, mirari, tuaque dicta quasi mea defendere. Certe in dialogo, quem nuper edidi, tuæ beatitudinis, ut dignum fuerat, recordatus sum.*

quanti Augu-
stinum faceret
Hieronymus,

595 *Verba ipsa Hieronymi, quorum hic meministi, ex Dialogo contra Pelagianos tibi, 3 cap. 6 lubet huic loco attexere, quæ hujusmodi sunt: Scripsit dudum Vir sanctus et eloquens, episcopus Augustinus ad Marcellinum, qui postea sub invidia tyrannidis Heraclyanæ ab hæreticis innocens cæsus est, duos libros de infantibus baptizandis contra hæresim vestram, per quam vultis asserere baptizari infantes, non in remissionem peccatorum, sed in regnum cælorum: juxta illud quod scriptum est in Evangelio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum cælorum. Tertium quoque ad eundem Marcellinum contra eos, qui dicunt idem, quod vos, posse homi-*
Augusti Tomus VI.

uem sine peccato esse, si velit, absque Dei gratia. Et quartum nuper ad Hilarium contra doctriam tuam, multa perversa fingentem. Alios quoque specialiter tuo nomini cudere dicitur, qui necdum in nostras venire manus. Unde super sedendum huic labori censeo, ne dicatur mihi illud Horatii: In silvam ne ligna feras. Aut enim eadem diceremus ex superfluo: aut si uova voluerimus dicere, a clarissimo ingenio occupata sunt meliora.

AUCTORE
J. S.

596 *Addo epistolam Hieronymi 80, qua Augustino gratulatur victoriam de Pelagianis relictam, suumque in eum amorem declarat hoc modo: Omni quidem tempore beatitudinem tuam eo, quo decet, honore venerationis sum, et habitantem in te dilexi Dominum Salvatorem: et nunc si fieri potest, cumulo aliquid addimus, et plene complemus, ut absque tui nominis mentione ne unam quidem horam præterire patiamur, qui contra flantes ventos ardore fidei perstitisti. Maluisti, quantum in te fuit, solus liberari de Sodomis, quam cum pereuntibus commorari. Scit, quid dicam, prudentia tua. Macte virtute, in orbe celebraris: Catholici te conditorem antiquæ rursus fidei venerantur, atque suspiciunt; et quod signum majoris gloriæ est, omnes hæretici detestantur, et me pari persequuntur odio, ut quos gladiis nequunt, voto interficiant. Incolumem, et mei memorem te Christi Domini clementia tueatur, Domine venerande beatissime Papa. Idem Hieronymus epistolam suam 79 Augustino et Alypio eundem fere in finem scribit, et alia quædam adjungit. Pauca accipe, ut concludam litterarum commercium inter laudatos Sanctos, quæ veram eorum amicitiam ostendunt. Mihi, inquit, omnis occasio gratissima est, per quam scribo vestræ Reverentiæ; testem invocans Deum, quod si possit fieri, assumptis alis columbæ, vestris amplexibus implicarer, semper quidem pro merito virtutum vestrarum, sed nunc maxime, quia cooperatoribus et auctoribus vobis, hæresis Cælestiana jugulata est: quæ ita infecit corda multorum, ut cum superatos damnatosque esse se sentiant, tamen venena mentium non omittant; et quod solum possunt, vos oderint, per quos putant se libertatem docendæ hærescos perdidisse. Hæc scripsi ob rerum connexionem hic conjunxi: at nunc ad anteriora regredior.*

maxime post
confutatos ab
ipso Pelagia-
nos.

§ XLIV. Veniunt in Africam Albina, Pinianus, et S. Melania, Romani nobilissimi: quid Augustino Piniani occasione acciderit.

Occasione Romæ ab Alarico Gothorum rege Ariano obsessæ ac demum interceptæ, quod factum anno 410 affligunt alii, alii 409, multi nobiles viri et mulieres atque se receperunt, ex quibus in Africam venerunt aliqui præ ceteris illustres, videlicet Pinianus cum uxore sua S. Melania juniore, et Albina Melaniæ matre. Reliquerant illi Romam, omnemque sæculi splendorem, suadente id seniore Melania, ut pluribus exponit Tillemontius tom. 10 Monumentorum in Melania seniore, et tom. 14 in S. Melania juniore. De hac agitur in Opere nostro ad xxxi Decembris, quo cotitur: an senioris item memoria

Pinianus, Al-
bina, et Mel-
ania junior Ta-
gastam ve-
niunt:

AUCTORE
J. S.

celebretur, disquiri poterit suo loco. Hic autem explicandum est, quid cum personis illis, pietate non minus quam genere illustribus, egerit S. Augustinus, ad quem visendum Tagastam usque excurrerant. Fuerat antea apud Augustinum Melania senior, ut colligitur ex epistola Paulini, inter Augustinianas 249, ubi de ea ad Sanctum nostrum meminit his verbis: Quia docuisti me in spiritu veritatis salvare moderandi in occiduis mortalibus animi temperamentum, quo et illam beatam matrem et aviam Melaniam flevisse carnaleu obitum unici filii taciturno quidem luctu, non tamen siccio a maternis lacrymis dolore vidisti. Hisce plura addit in laudem Melaniæ; sed ad juniorem hujus neptem, ejusque conjugem Pinianum et Albinam regredior, qui circa annum 411 advenerunt Tagastam.

illos invisere
cupit Sanctus,

598 Cupiebat quam maxime Augustinus Tagastam excurrere, ut personas adeo amicas ac tanta pietate præstantes invisere; at impediabatur partim hiemis asperitate, quam valetudo ejus non ferebat, partim Hipponensium suorum necessitate, quos necdum sustinebat deserere. Ut ergo se excusaret, scripsit epistolam 227, quæ, licet in antiquis editionibus inscribatur Albino, Piniano, et Meliano, data fuit ad Albinam, Pinianum, et Melaniam, quibus etiam inscripta legitur apud Benedictinos, ex auctoritate Possidii in Indiculo cap. 7, et Ms. vetustissimi, poniturque ibidem 124. Illam totam ad dictorum confirmationem subjicio: Cum habitu valetudinis vel natura frigus ferre non possim, uumquam tamen majores æstus quam ista hyeme tam horrenda perpeti potui: quod ad vos, ad quos volatu maria transeunda fuerant, tam in proximo constitutos, tam de longinquo visendi nos gratia venientes, non dicam pergere, sed volare non potui: et forte sanctitas vestra eandem hyemalem asperitatem pœnæ meæ tantum causam putaverit. Absit charissimi. Quid enim grave ac molestum, vel etiam periculosum habent imbres isti, quod non mihi subeundum ac ferendum fuit, ut ad vos venirem, tanta in tautis malis vobis solatia, in hac generatione tortuosa ac perversa, tam ardentem accensa de summo lumine lumina, suscepta humilitate sublimia, et contempta claritate clariora? Simul etiam fruerer carnalis patriæ meæ tam spirituali felicitate, quæ vos etiam præsentem habere meruit: de quibus absentibus, cum id, quod nati estis, et quod gratia Christi facti estis, audiret; quamvis charitate crederet, tamen ne non crederetur, narrare forsitan verebatur.

sed impeditus
litteris se excusat:

599 Dicam igitur, quare non venerim, et quibus malis a tanto bono impeditus sim: ut non solum a vobis veniam, sed etiam vestris orationibus ab illo, qui in vobis, quod ei vivitis, operatur, merear misericordiam. Populus Hipponensis, cui me Dominus servum dedit, cum ex magna, et pene ex omni parte ita infirmus sit, ut pressura etiam levioris tribulationis possit graviter ægrotare, nunc tam magna tribulatione cæditur, ut etiam, si non sic esset infirmus, vix eam cum aliqua salute animi sustineret. Eum autem modo, cum regressus sum, periculosissime scandalizatum comperi de absentia mea: vestris autem, de quorum spirituali robore gaudemus in Domino, sanis utique faucibus, sapit quomodo dictum sit: Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror? Præsertim quoniam multi sunt hic, qui detrahendo nobis cæterorum animos, a quibus di-

ligi videmur, adversus vos perturbare conantur, D ut locum in eis diabolo faciant. Cum autem irascuntur nobis, de quorum salute satagimus, magnum illis consilium vindicaudi, est libido moriendi, non in corpore, sed in corde: ubi funus occulte prius suo putore sentitur, quam nostra cogitatione prospicitur. Huic meæ sollicitudini procul dubio libenter ignoscitis: præsertim quoniam si succenseretis, et velletis ulcisci, nihil fortasse gravius inveniretis, quam id, quod patior, cum vos Tagastæ non video. Spero autem vestris adjutus orationibus, quod mihi ad vos, ubicumque in Africa fueritis, venire quantumcunque concedetur, cum hoc, quo nunc detentus sum, præterierit: si hæc civitas, in qua laboramus, digna non est: quia nec ego audeo dignam putare, quæ nobiscum de vestra præsentia collætetur.

600 Ubi his litteris se excusaverat S. Augustinus, Pinianus Hipponem venit cum S. Melania, et S. Alypio Tagastensi episcopo, Albina tamen Tagastæ manente. Cum autem timeret Pinianus, ne forsitan invitatus cogretur ab Hipponensibus acceptare gradum presbyteratus, ut ipsi acciderat Augustino, juramentum ab Augustino exegerat, se non ordinandum ab ipso invitum, et promissionem insuper, sacerdotium sibi non suadendum ab eodem. Veruntamen illa cautela non impedivit, quo minus gravissima ibidem oriretur perturbatio, quæ Sancto nostro magnam creavit invidiam. Binas hac de causa scripsit litteras Augustinus, in quibus rem totam enarravit; alteram nimirum ad S. Alypium, quæ 224 est, alteram 225 ad Albinam Piniani socrum, qua se magna modestia et charitate excusat, diluitque obtique in se detortam avaritiæ suspicionem, ac si voluisset violentiam illam Piniano inferri, ut vir dilissimus ac liberalissimus ecclesiæ suæ alligaretur. Excusat se quoque, sed minus opere, de contumeliosis vocibus, ea occasione contra Alypium ab Hipponensibus jactatis.

venit Hipponem Pinianus cum Melania et Alypio, accepta ab Augustino promissione se non ordinandum:

E

601 At, priusquam hæc prosequamur, factam Piniano violentiam audiamus, ex epistola Sancti 225. Cum in ecclesia esset Augustinus, ibique eum Alypio et Melania adesset Pinianus, subito ingens exortus est populi clamor, postulantis, ut Pinianus ordinaretur presbyter. Ego autem, inquit Sanctus, post primos eorum clamores, cum eis dixissem de illo invito non ordinando, qua jam promissione detinerer: atque adjecissem, quod si, mea fide violata, illum haberent presbyterum, me episcopum non haberent, ad nostra subsellia, relicta turba, redieram. Tum illi aliquantulum inopiata mea responsione cunctati atque turbati, velut flamma vento paululum pressa, existimantes fieri posse, ut vel mihi extorqueretur illud non servare promissum, vel, me tenente promissi fidem, ab alio episcopo ordinaretur. Dicebam ego, quibus poteram, qui ad nos in absidem honoratiores et graviore ascenderant, nec a promissi fide me posse dimoveri, nec ab alio episcopo in ecclesia mihi tradita, nisi me interrogato ac permittente, posse ordinarum. Quod si permitterem, a fide nihilominus deviare. Addebam etiam, nihil eos velle, si ordinaretur invitatus, nisi ut ordinatus abscederet. Illi hoc posse fieri non credebant. Multitudo vero pro gradibus constituta, horrendo et perseverantissimo clamorum fremitu in eadem voluntate persistens, incertos animi consiliiq; faciebat.

in ecclesia a populo postulatur ad sacerdotium:

F

A 602 Tunc illa in fratrem meum indigna clamabantur, tunc a nobis graviora timebantur. Sed quamvis tanto motu populi et tanta perturbatione ecclesiæ permoverer, nec aliud constipationi illi dixissem, nisi eum me invitum ordinare non posse: nec sic tamen abduetus sum, quia et hoc promiseram non me fuisse facturum, ut aliquid ei de suscipiendo presbyterio suaderem. Quod si persuadere potuissem, non jam ordinaretur invitus. Servavi utriusque promissionis fidem, non solum illius, quam jam populo patefeceram; verum etiam illius, in qua uno teste, quantum ad homines attinet, detinebar. Servavi, inquam, fidem promissionis, non iurationis, in tanto periculo: quod licet falso, sicut postea comperimus, metuebatur, omnibus tamen, si quod esset, communiter impendebat, et erat metus ipse communis, ac per ecclesiam, in qua eramus, maxime metuens abscedere cogitabam. Sed metuendum fuit, ne magis me absente tale aliquid faceret et reverentia minor, et dolor ardentior. Deinde si cum fratre Alipio discederem per populum constipatum, cavendum fuit, ne quisquam in eum manum mittere auderet. Si autem sine illo, quæ frons esset existimationis, si quid ei fortassis accideret: et viderer eum propterea deseruisse, ut fureti populo traderetur?

B 603 Inter hos æstus meos gravemque mærorem, et nullius consilii respirationem: ecce repente atque inopinate sanctus filius noster Pinianus mittit ad me servum Dei, qui mihi diceret, eum se velle populo jurare, quod si esset ordinatus invitus, ex Africa discederet: omnino, credo, existimans eos, quandoquidem pejerare non posset, non jam ulterius infructuosa perseverantia clamatos, ad expellendum hinc hominem, quem saltem deberemus habere vicinum. Mihi autem quia videbatur vehementiorem eorum dolorem post hanc iurationem fuisse metuendum, apud me tacitus habui: et quia simul petierat, et ut ad eum venirem, non distuli. Cum mihi dixisset hoc ipsum, continuo et illud adjunxit eidem iurationi, quod mihi, dum ad eum pergo, per alium Dei servum mandaverat, de præsentia scilicet sua, si ei clericatus sarcinam nolenti nullus imponeret. Hic ego in tantis angustiis quasi aura spirante recreatus, nihil ei respondi: sed ad fratrem Alipium gradu concitatore perrexi, eique, quid dixerit, dixi. At ille, ut existimo, devitans ne quid se authore fieret, unde vos putabat offendi: Hinc me, iuquit, nemo consulat. Quo audito, ad populum tumultuantem perrexi: factoque silentio, quid promissum esset, cum promissione etiam iurationis aperui.

C 604 Illi vero, qui solum ejus presbyterium cogitabant atque cupiebant, non ita, ut putabam, quod oblatum fuerat acceperunt: sed inter se aliquantulum mussitantes, petiverunt ut adderetur eidem promissioni atque iurationi, ut, si quando illi ad suscipiendum clericatum consentire placisset, non nisi in ipsa Hippouensi ecclesia consentiret. Retuli ad eum: siue dubitatione audivit. Renunciavi illis, lætati sunt, et mox iurationem pollicitam poposcerunt. Reverti ad filium nostrum, eumque inveni fluctuantem, quibusnam verbis comprehendi posset illa cum iuratione promissio, propter necessitates irruentes, quæ possent eum, ut abscederet, cogere. Simul etiam quid timeret ostendit, ne quis irruisset hostilis iucursus, qui esset diceptione vitandus. Volēbat addi sancta Melania et aëris morbidi causatio-

nem: sed illius responsione reprehensa est. Ego autem dixi, gravem ab illo et non contemnendam causam necessitatis ingestam, quæ cives etiam emigrare compelleret. Sed si hæc populo dicerentur, timendum esse, ne male nos ominari videremur: si autem sub necessitatis nomine fieret excusatio, non nisi fraudulentam necessitatem putari. Placuit tamen ut de hac re populi animum experiremur, et nihil aliud quam id, quod putaveramus, invenimus. Nam cum ejus verba a diacono dicta recitarentur, et omnia placuissent: ubi nomen interpositæ necessitatis insonuit, continuo reclamatum est, promissioque displicuit, tumultu recrudescente, et nihil aliud quam fraude secum agi populo existimante.

605 Quod cum sanctus filius voster vidisset, jussit inde auferri nomen necessitatis, rursumque ad lætitiā populus remeavit. Et cum lassitudinem excusarem, sine me ad plebem accedere noluit, simul accessimus. Dixit ei, quæ a diacono audita erant, se mandasse, se jurasse, eaque se esse facturum, continuoque omnia eo tenore, quo dictaverat, prosecutus est. Respondit est, Deo gratias: et petiit, ut totum scriptum subscriberetur. Divisimus catechumenos, continuoque scriptum subscripsit. Deinde peti cepimus vos episcopi, non vocibus populi, sed tamen a populo per honestos fideles, ut nos quoque subscriberemus. At ubi cæpi subscribere, sancta Melania contradixit. Miratus sum, quare tam sero, quasi promissionem illam et iurationem nos, non subscribendo, facere possemus iufectam: Sed tamen obtemperavi. Ac sic remansit mea non plena subscriptio, nec ultra nobis quisquam, ut subscriberemus, putavit instandum. Qui autem alio die, posteaquam ipsum discessisse didicerunt, fuerint motus vel linguæ hominum, quantum satis arbitratus sum, sanctitati vestræ per commonitorium intimare curavi. Quisquis itaque vobis contraria his, quæ narravi, forte narravit, aut mentitur, aut fallitur. Quædam enim, quæ mihi ad eam non pertiucere visa sunt, prætermisisse me sentio, nulla tamen falsa dixisse. Proinde sanctus filius noster Pinianus, quod me præsentem ac permittente juraverit, verum est: quod autem me præcipiente juraverit, falsum est. Scit ipse, sciunt servi Dei, quos ad me misit, primo sanctus Barnabas, deinde Timasius, per quem etiam de promissione præsentis suæ mihi mandavit. Ipse quoque populus ad presbyterium, non ad jusjurandum clamando cogebat: sed oblatum sibi non respuit, ea spe, quo posset in eodem apud nos habitante voluntas fieri, quo consentiret ad ordinationem, ne sicut juraverat, si invitus ordinaretur, abscederet.

606 Ex mox dictis intelligimus, Pinianum postredie Hippone discessisse, indeque ortam in populo Hippouensi turbationem. Baronius in *Annalibus ad annum 409 num. 23 discessum Piniani interpretatur hoc modo*: Pinianus autem, quod quæ per vim et metum pollicitus esset, se obligatum minime teneri, probe sciret, sequenti die clam una cum suis Tagastam reversus est. *Hæc quidem vera sunt de promissione simpliciter; at canonistæ et theologi passim docent, juramentum illi additum, licet injuria extortum sit, obligationem tamen inducere, donec illa relaxetur. Dubitabat quidem de obligatione S. Alypius: verum Augustinus ei sic respondet epist. 224*: Nam quod scripsisti, de genere iurationis violeuter extortæ, ut inter nos requiramus: obsecro te, ne res lucidissimas disputatio nostra faciat

ACTONE
J. S.

descendit tamen
postredie,

E

F

non quia juramentum erat
invalidum;

at repugnat
populo tumultuantis Augustinus;

Pinianus vero,
ut vim declinet, jurat populo, se Hippone mansurum

et, si aliquando ordinari vellet, non alibi ordinandum;

AUCTOR
J. S.

ciat obscuras. Deinde pluribus probare conatur, ejusmodi juramento obligationem induci. Idem rursus probat in 225 ad Albinam, ubi quoque negat juramentum fuisse extortum, ita scribens: Hæc dicerem, si vere a nobis, aut a populo juratio ei fuisset extorta promittendæ præsentia. Nunc vero non extorta est, dum negaretur; sed, dum offerretur, accepta. Et re vera directe extortum non erat jusjurandum; sed illud elegerat Pinianus, ad se liberandum ordinationis aut mali cujuspiam timore.

sed quia non tenebatur ita semper ibi manere, ut non liceret alio ad tempus discedere.

B 607 Alia igitur erat ratio, cur Piniano licuisset discedere Hipponem, animo tamen illuc redeundi, quod scilicet solum intendisset jurare se ibidem habitaturum ut civem, cui licitum est alio ire ad tempus. Hanc quoque rationem discessus allegarat Alypius, hanc probavit Augustinus epist. 224 sic ei respondens: Illud sane rectissime dici non ambigo, non secundum verbum jurantis, sed secundum expectationem illius, cui juratur, quam novit ille, qui jurat, fidem jurationis impleri. Proinde quia Hipponenses sanctum Pinianum, non sicut damnatum, sed sicut charissimum inhabitatorem suæ civitatis habere voluerunt, etsi verbis ejus non satis comprehendere potuit, usque adeo tamen in promptu est, quid ab illo expectaverint, ut quod nunc post jurationem absens est, neminem moveat eorum, qui audire potuerunt, certa cum causa profecturum esse cum voluntate redeundi. Ac per hoc perjurus nec erit, nec ab eis putabitur, nisi eorum expectationem deceperit. . . Sicut ergo in Comonitorio rescripsisti, impleat promissum, quo ita se promisit ab Hipponem non recessurum, quemadmodum ego vel ipsi Hipponenses non recedimus, quibus tamen et abeundi et redeundi facultas est libera. Eadem fere repetit in epistola sequenti ad Albinam. An porro Pinianus redierit Hipponem, ibique aliquo tempore habitavit, incertum est; sed constat ibidem non habitasse perpetuo, et nullo modo verisimile est, eum aliquid fecisse contra juramentum suum, ita ut omnino credendum videatur, eum juramenti obligatione liberatum fuisse vel per Hipponenses ipsos, adnitente S. Augustino, vel per legitimum superiorem ecclesiasticum, a quo facile obtineri potest hujusmodi jurisjurandi relaxatio.

C Quam sollicite studuerit Sanctus offensio- nem tollere,

608 Demum audire lubet, quam sollicita charitate studuerit Sanctus placare personas nobilissimas ac piissimas, hoc facto non parum offensas. Scripsit in hunc finem utramque epistolam, jam sæpe laudatam. At satis erit ad propositum nostrum subjicere initium 224 ad Alypium: Dolemus quidem graviter, inquit, nec fieri potest ut parvipendamus, quod in injurias sanctitatis tuæ populus Hipponensis tanta clamavit: sed multo gravius dolendum est, frater bone, talia de nobis existimari, quam illa clamari. Quando enim nos credimur cupiditate pecuniæ, non dilectione justitiæ, servos Dei velle retinere: nonne optandum est, ut, qui hoc credunt, occultum cordis sui voce testentur: ac sic aliqua, si fieri potest, tanto majora remedia requirantur, quam ut taciti percant perniciosi suspicionibus venenati? Quapropter magis satagendum est, unde etiam prius quam hoc fieret, locuit sumus, quomodo persuadeatur hominibus, quibus nos ad exemplum bonorum operum præbere præcipimur, falsum esse, quod suspicentur, quam quomodo arguendi sunt, qui suspensiones suas vocibus verbisque declarant. Proinde ego sanctæ

Albinæ non succensco, nec arguendam judico, sed a tali suspicione sanandum. Quæ, quia non in meam personam eadem verba dixerit, sed tamquam de Hipponensibus quæstæ est, quod aperuerint cupiditatem suam, se non clericatus, sed pecuniæ causa hominem divitem, atque hujusmodi pecuniæ contemptorem et largitorem apud se tenere voluisse: tamen quod de nobis senserit; pene clamavit. Nec ipsa tantum, verum etiam sancti filii ejus: qui hoc etiam ipsa die in abside dixerunt. Hos ergo, ut dixi, magis salvandos ab hujusmodi suspicionibus, quam propter has arguendos existimo. Ubi enim nobis a spinis talibus securitas et requies præparari vel præberi potest, si adversus nos in tam sanctis nobisque charissimis cordibus nostris pullulare potuere?

609 De te quippe imperitum vulgus hoc sensit: de nobis lumina Ecclesiæ. Unde quid magis dolendum sit, vides. Utrumque autem non accusandum sentio, sed sanandum. Homines enim sunt, et de hominibus talia, licet falsa, non tamen incredibilia, suspicantur. Nam utique non usque adeo desipiunt tales homines, ut credant populum suam desiderare pecuniam: præsertim jam experti, quod nihil ex ea populus Tagastensis accepit: sic ergo et Hipponensis. Verum omnis hæc invidia non nisi in clericos æstuat, maximeque in episcopos, quorum videtur præminere dominatus, qui uti fruique rebus ecclesiæ tamquam possessores et domini existimantur. Ad istam cupiditatem tam noxiam atque mortiferam, si fieri potest, mi Alipi, non ædificentur per nos infirmi. Recordare quid locuti fuerimus, antequam ista tentatio, quæ plus ad hoc cogit, accideret. Ex hoc potius conferendo, adjuvante Domino, providere conemur: nec nobis sufficiat nostra conscientia, quia non talis causa est, ubi debeat sola sufficere. Si enim servi Dei, non reprobi sumus, si aliquid viget in nobis illius igniculi, quo charitas non quærit quæ sua sunt: providere utique debemus bona, non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus, ne tranquillam aquam bibentes, in nostra conscientia pedibus incautis agere convincamur, ut oves Dominicæ turbidam bibant. Hæc et plura hujusmodi Sanctus pari charitate et modestia. Ceterum amicitiam inter Augustinum et laudatas personas restitutam fuisse certum est: nam cum deinde in Palæstina cum Pelagio egissent, ut ipse errores suos scripto damnaret, eaque de re scripsissent ad sanctum Doctorem; hic illis destinavit librum de Gratia Christi, cui sic præfatur: Quantum de vestra corporali et maxime spiritali salute gaudeamus, sincerissimi fratres, dilecti a Deo Albine*, Piuiane, et Melania, quia effari non possumus, vobis cogitandum credendumque committimus, ut ea, de quibus nos consuluistis, potius jam loquamur. Deinde S. Hieronymus epist. sua 79 eorundem nomine Augustinum salutat et Alypium.

quæ ex memorato facto erant orta.

E

F

* lege Albinæ

Ⓞ

A
§ XLV. Epistola de Orando Deo ad Probam Faltoniam, liber de bono Viduitatis ad Julianam, Demetrias ad virginitatem inducta, Orosius ad Historiam scribendam instructus, Psalmorum expositio.

Illustrēs matronæ Romanæ Carthaginem appulsæ Sancto innotescunt;

B
Anno 411 Sanctus interfuit Collationi Carthaginensi, et sequenti anno Cirtahensi concilio: verum de illis actum est § 32 et 33, dum gesta contra Donatistas sunt exposita. Ad alia itaque progrediendum. Venerat in Africam occasione Romæ captæ nobilissima femina Romana Proba Faltonia, trium consulum Probiui, Olibrii et Probi mater, degebatque Carthagine cum Juliana Olibrii filii sui vidua, horumque filia Demetriade, dum ibidem fuit S. Augustinus. De pietate, divitiis ingentibus, nobilitateque insigni illustrissimæ hujus matronæ plura dabit S. Hieronymus epist. 8, ex qua diximus hæc pauca. Mihi satis erit exposuisse, quid Sanctus noster præstiterit nobilissimis his feminis. Cognovit has ille primum per litteras; deinde etiam familiari congressu, ut ipse mox narrabit. Congressus autem ille primus verosimiliter contigit anno 411, dum Carthaginem profectus est Sanctus ad Collationem. Quantum porro singulæ Augustini verbis et monitis ad pietatem profecerint, docuit effectus: Proba enim per Sanctum instrui voluit, quo modo pie Deum oraret; Juliana de vita in viduitate recte instituenda; Demetrias vero, spreto mundi illecebris, inducta est ad virginitatem suam Deo consecrandam. Accipe singula.

harum uni Probæ Faltoniæ scribit de Oratione,

C
611 Implevit Probæ desiderium Augustinus per epistolam 121, qua de oratione præclara dat documenta, immiscens tamen non pauca de virtutibus aliis, quæ viduis magis sunt consentaneæ. Initium epistolæ hæc transfero: Et petiisse te, inquit, et promississe me recolens, ut de orando Deo ad te aliquid scriberem, ubi tribuente ipso, quem oramus, tempus facultasque concessa est, oportuit ut debitum meum jam jamque persolverem, et pio studio tuo in Christi charitate servirem. Quam me autem lætificaverit ipsa petitio tua, in qua cognovi, quantam re tantæ curam geris, verbis explicare non possum. Quod enim majus oportuit esse negotium viduitatis tuæ, quam persistere in oratione nocte ac die, secundum Apostoli admonitionem? Ille quippe ait: Quæ autem vere vidua est se desolata sperat in Domino, et persistit in oratione nocte ac die. Unde mirum videri potest, cum sis secundum hoc seculum nobilis, dives, tantæque familiæ mater: et ideo, licet vidua, non tamen desolata: quomodo occupaverit cor tuum præcipueque sibi vendicaverit orandi cura: nisi quia prudenter intelligis, quod in hoc mundo et in hac vita nulla anima possit esse secunda. Hæc alia quædam in hunc sensum, et plurima subjungit documenta, quæ legi poterunt in ipsa epistola, ac demum sub finem ejus orationibus modestè se commendat his verbis: Sane meminertis et pro nobis non negligenter orare. Nolumus enim sic nobis honorem, quem periculosum gerimus, deferatis, ut adjutorium, quod necessarium novimus, auferatis. A familia Christi ora-

tum est pro Petro, oratum est pro Paulo, et vos in ejus familia esse gaudemus, et incomparabiliter plus quam Petrus et Paulus orationum fraternarum auxiliis indigemus.

612 *Prolixa hæc quidem epistola, inter epistolas tamen retenta. Verum quæ conscripta est ad preces Julianæ de Bono viduitatis epistola, nunc inter Sancti libros habetur tom. 4 Operum a pag. 321. Hujus quoque exordium subnecto, quod est hujusmodi: Ne petitioni tuæ et in Christo dilectioni diutius essem debitor, promissionis meæ arripui utcumque inter alias urgentissimas occupationes meas de professione sanctæ viduitatis aliquid ad te scribere: quoniam et præsentem me rogando honorasti, et cum tibi hoc non potuissem negare, sæpe promissum meum litteris flagitasti. In quo sane opere nostro cum aliqua legeris ad tuam vel ad vestram, quæ simul in Christo vivitis, personam minime pertinere, nec admonitioni vitæ vestræ proprie necessaria, non ideo debetis superflua judicare. Istæ quippe litteræ quamvis ad te, non tamen tantummodo tibi scribeudæ fuerunt. Sed ut aliis per te quoque prodesse, non utique a nobis negligendum fuit. Quidquid ergo hic inveneris, quod vobis necessarium vel numquam fuerit, vel jam non sit, et tamen aliis esse perspexeris, nec habere te pigeat, nec dare legendum, ut et tua charitas sit utilitas aliorum. Cum igitur in omni quæstione, quæ ad vitam moresque pertinet, non sola doctrina, verum etiam exhortatio sit necessaria: ut doctrina quid agendum sit noverimus, exhortatione autem excitemur, ne pigeat agere, quod agendum esse jam novimus: quid ergo amplius te doceam, quam id quod apud Apostolum legimus? sancta enim Scriptura nostræ doctrinæ regulam figit, ne audeamus sapere plus quam oportet sapere: sed sapiamus, ut ipse ait, ad temperantiam, sicut unicuique Deus partitus est mensuram fidei. Non sit ergo mihi aliud te docere, nisi verba tibi doctoris exponere, et de iis, quod Domini dederit, disputare.*

alteri Juliani librum

E

613 *Sequitur deinde disputatio satis proluxa de variis ad viduas spectantibus, totumque Opusculum concludit his verbis: Deinde obsecro vos per illum, a quo et hoc donum accepistis, et hujus doni præmia speratis, ut me quoque orationibus vestris iuemeritis inserere cum tota domestica vestra ecclesia. Ordiatissime quippe proveuit, ut matri vestræ jam grata de oratione epistolam scriberem. Ad ipsam quippe maxime pertinet orando concertare pro vobis, quæ de se mihi sollicita est quam de vobis; et ut ad te potius quam ad illam hoc de continentia viduali Opusculum facerem, quia tibi superare adhuc restat, quod jam ætas illius superavit. Virgo autem sancta proles vestra, si aliquid de sua professione desiderat, ex laboribus nostris habet grandem librum de sancta Virginitate, quem legat. De quo legendo etiam te commoneram, quoniam multa continet, utrique necessaria castitati, hoc est, virginali atque viduali, quæ hic propterea partim tenuiter attingi, partim omnino prætermisi, quia ibi copiosius disputavi. Perseveres in gratia Christi. Videmus Demetriadem virginem ipsamque Julianam multi ad librum Augusti de sancta Virginitate, mentionemque hic fieri de epistola ad Probam mox laudata, ita ut certum sit hoc esse genuinum Augustini Opusculum, licet in Retractationibus omittatur; quod factum haud dubie, quia inter epistolas numerabatur a Sancto. Possidius quoque*

de Bono viduitatis,

F

Indiculi

AUCTORE
J. S.

hujus filiam
Demetriadem,
ad virginitatem
inductum,
præmunit contra
fraudes
Pelagii :

Indiculi cap. 7 inter epistolas Sancti recenset et hoc et præcedens Opusculum.

614 *Julianæ filiam Demetriadem Augustini et Alypii hortationibus virginitatem nuptiis prætulisse, docet epistola 143, quam Sancti illi scripserunt ad Julianam matrem, ut virgo illa piissima præmunitur contra fraudes Pelagii, qui ad Demetriadem scripserat. Scripta quidem est epistola Alipii æque ac Augustini nomine; at dubium non videtur, quin hic ejus sit auctor præcipuus. Accipe initium: Grate admodum nobis jocundeque accidit, ut simul nos constitutos apud Hipponem tuæ reverentiæ litteræ reperirent, quibus hæc rescripta pariter redderemus, cognita vestra incolumitate gaudentes, vicissimque nostram, quam vobis charam esse confidimus, mutua dilectione nunciantes, domina debitis in Christo officiis honoranda et merito illustris filia. Scire autem vos optime scimus, quantum vobis debeamus religionis affectum, quantaque nobis et apud Deum et inter homines sit cura de vobis. Licet enim vos per litteras primum, deinde etiam præsentia corporali, pia et Catholica, hoc est vera membra Christi, exiguitas nostra cognoverit: tamen etiam per ministerium nostrum, cum accepissetis verbum auditus Dei, sicut dicit Apostolus, accepistis non ut verbum hominum, sed, sicut est vere, verbum Dei. Cujus ministerii nostri adjuvante gratia et misericordia Salvatoris, in domo vestra tantus fructus exortus est, ut humanis nuptiis jam paratis, sancta Demetrias spiritalem Sponsi illius præferret amplexum, cui specioso præ filiis hominum ad habendam spiritus uberiores fecunditatem, nec ad amittendam carnis integritatem virgines nubunt. Nesciremus autem quemadmodum nostra illa tunc exhortatio a fidei et nobili virgine fuisset accepta, nisi nobis profectis, cum post paululum professa fuisset sanctimoniam virginalem, hoc ingens Dei donum, quod per servos quidem suos plantat et rigat, sed per seipsum dat incrementum, nobis operariis provenisse, vestrarum litterarum lætissimo nuccio et veraci testimonio disceremus. Reliqua omnia eo tendunt, ut fraudes Pelagianæ detegantur, et videntur a Demetria de ipsaque Juliana, ut lector ibidem perspicere poterit.*

gaudium
suum testatur:

615 *Quantopere autem gavisus sit Augustinus, ubi audierat ex litteris Probæ et Julianæ Demetriadem elegisse pro nuptiis virginitatem, luculenter ostendit epistola ejus 179, qua Probæ et Julianæ hac de re gratulatur. Illam, cum brevis sit, totam subjicio. Impletis, inquit, gaudio cor nostrum tanto jucundius, quanto charius, tanto gratius, quanto citius. Vestræ namque stirpis sanctimoniam virginalem, quam, quacumque innotuistis, ac per hoc ubique, fama celeberrima prædicat, velocissimum volatum ejus fidei atque certiore litterarum nuncio prævenistis, et prius nos fecistis exultare de cognito tam excellenti bono quam dubitare de audito. Quis verbis explicet? quis digno præconio prosequatur, quantum incomparabiliter gloriosius atque fructuosius habeat ex vestro sanguine feminas virgines Christus, quam viros consules mundus? Nam volumina temporum, si magnum atque præclarum est nominis dignitate signare, quauto est majus atque præclarior cordis et corporis integritate transcendere?*

de virginitate
Demetriadis.

616 *Magis itaque gaudeat puella uobilis genere, nobilior sanctitate, quod sit per divinum consortium præcipuam in cælis consecutura sublimitatem, quam si esset per humanum connu-*

bium prolem propagatura sublimem. Generosius D quippe elegit Aniciana posteritas tam illustrem familiam beare nuptias nesciendo, quam multiplicare pariendo, et in carne jam imitari vitam angelorum, quam ex carne adhuc numerum augere mortalium. Hæc est uberior fecundiorque felicitas, non ventre gravescere, sed mente grandescere; non lætescere pectore, sed corde candescere; non visceribus terram, sed cælum orationibus parturire. Dominarum honore diguissimæ filiæ, perfruari iu illa, quod defuit vobis, perseveret usque in finem, adhærens conjugio, quod non habet finem. Imitentur cam multæ famulæ dominam, ignobiles nobilem, fragiliter excelsæ excelsius humilem, virgines, quæ sibi optant Aniciorum claritatem, eligant sanctitatem. Illud enim quantalibet cupiditate quando assequuntur? Hoc autem si pleue cupierint, nox habebunt. Protegat vos incolumes et feliciores dextera Altissimi, dominæ houore dignissimæ et præstantissimæ filiæ; pignora sanctitatis vestræ præcipuæ ipsam sanctitatem præcipuam debito vestris meritis officio dilectione Domini salutamus. Velationis apophoretum gratissime accepimus. *Plura de illustribus hisce mulieribus memorant historici. Consule Tillemontium in Augustino art. 235 et sequentibus.*

617 *Circa annum 415 Paulus Orosius Hispanus presbyter venit in Africam, Sanctumque nostrum invisit, a quo benigne exceptus est, ut pluribus exponit Tillemontius in Augustino art. 245 et seqq. Scripta autem quædam Sancti ad preces Orosii contra Priscillianistas et Origenistas jam relata sunt § 37. Orosium vero deinde ab Augustino cum litteris missum ad S. Hieronymum, narravimus num. 593. Idem Orosius Historiam suam componere cœpit, hortante Augustino, et methodum præscribente talem, ut ora Paganorum, qui multa contra Catholicos garriebant ob Romam captam, illa historia non minus comprimerentur, quam Opere suo de Civitate Dei, quod eadem de causa exarabat. Audi Orosium in Præfatione Historiæ suæ: Præceptis tuis parvi, beatissime pater Augustine: atque utinam tam efficaciter quam libenter. Quamquam ego in utramvis partem parum de explicito movear, rectene an secus egerim: tu enim jam isto iudicio laborasti, utrumne hoc, quod præciperes, possem: ego autem solius obedientiæ, si tamen eam voluntatem conatu- que decoravi, testimonio contentus sum ... Nam cum subjectio mea præcepto Paternitatis tuæ factum debeat, totumque tuum sit, quod ex te ad te redit, Opus meum hoc solo meo cumulatus reddidi, quod libens feci.*

618 *Præceperas mihi, ut adversus vaniloquam pravitatem eorum, qui alieni a Civitate Dei ex locorum agrestium compitis et pagis Paganorum vocantur, sive gentiles, quia terrena sapiunt; qui cum futura non quærant, præterita autem aut obliviscantur, aut nesciant, præsentia tantum tempora, veluti malis extra solitum infestissima, ob hoc solum, quod creditus Christus, et colitur Deus, idola autem minus coluntur, infamant: præceperas ergo, ut ex omnibus, qui haberi ad præsens possunt, historiarum atque annalium fastis, quæcumque aut bellis gravia, aut corrupta morbis, aut fame tristia, aut terrarum motibus terribilia, aut inundationibus aquarum insolita, aut eruptionibus ignium metuenda, aut ictibus fulminum plagisque grandinum sæva, vel etiam parricidiis flagitiisque misera, per transacta retro sæcula reperissem,*

Orosium ad
scribendam
historiam im-
pellit,

modumque do-
cet contra gen-
tiles utilem:

A perissem, ordinato breviter voluminis textu explicarem : maxime cum Reverentiam tuam perficiendo adversum hos ipsos paganos undecimo libro insistentem, . . . levi Opusculo occupari non oporteret. . . dedi operam etc. *Addit ibidem investigando se reperisse, præterita tempora non minus misera fuisse quam præsentia. In conclusione autem totius Historiæ quid agere conatus sit refert his verbis* : Explicui, adjuvante Christo, beatissime pater Augustine, ab initio mundi usque in præseutem diem, hoc est, per annos quinque M DCX et VIII* cupiditates et puitiones hominum peccatorum, conflictationes sæculi, et judicia Dei, quam brevissime et quam simplicissime potui, Christianis tamen temporibus, propter presentem magis Christi gratiam, ab illa incredulitatis confusione discretis. Ita jam ego certo et solo, quem concupiscere debui, obedientiæ meæ fructu fruor. De qualitate autem Opusculorum tu videris, qui præcepisti : tibi adjudicanda, si edas ; per te iudicata, si deleas.

i. e. 5618

explicat Psalmos :

B 619 *Eodem fere tempore* S. Augustinus incumbat ad expositionem Psalmorum, ut colligitur ex epistola 102 ad Evodium. Quippe recenset sub finem epistolæ varia Opuscula tunc composita, interque illa trium Psalmorum expositionem, et librum ad Orosium. Sub initium vero epistolæ de Psalmis explicatis sic habet : Dictavi etiam trium Psalmorum expositionem non parvis voluminibus, sexagesimi septimi, septuagesimi primi, septuagesimi septimi. Reliqui nondum dictati ueque tractati, vehementer a nobis expectantur atque flagitantur. Ab his me revocari et retardari irrucitibus de transverso quibuslibet quæstionibus, nolo : ita ut nec libros de Trinitate, quos diu in manibus verso, nondumque complevi, modo attingere velim, quoniam nimis operosi sunt, et a paucis eos intelligi posse arbitror : uide magis urgent, quæ pluribus utilia fore speramus.

postremo expositus 118, et quare :

C 620 *Quo tempore absolverit Sanctus Psalmorum expositionem, examinabimus postea. Post ceteros omnes exposuit* 118, cui sic præfatur : Psalmos omnes ceteros, quos codicem Psalmorum novimus continere, quod Ecclesiæ consuetudine Psalterium nuncupatur, partim sermocinando in populis, partim dictando exposui, donante Domino, sicut potui : Psalmum vero centesimum octavum decimum, non tam propter ejus notissimam longitudinem, quam propter altitudinem paucis cognoscibilem, differebam. Et cum molestissime ferrent fratres mei, ejus solius expositionem, quantum ad ejusdem corporis Psalmos pertinet, deesse Opusculis nostris, meque ad hoc solvendum debitum vehementer urgerent, diu petentibus jubentibusque non cessi : quia quotiescumque iude cogitare tentavi, semper vires nostræ intentionis excessit. Quanto enim videtur apertior, tanto mihi profundior videri solet, ita ut etiam, quam sit profundus, demonstrare non possim. Aliorum quippe, qui difficile intelliguntur, etiamsi in obscuritate sensus latet, ipsa, tamen apparet obscuritas : hujus autem nec ipsa quoniam talem præbet superficiem, ut lectorem atque auditorem, non expositorem necessarium habere credatur. Et nunc quod tandem ad pertractationem ejus accedo, quid in eo possim, prorsus ignoro : spero tamen, ut aliquid possim, affuturum atque adjuturum Deum. Sic enim feci de omnibus, quæcumque sufficienter, cum prius mihi ad intelligendum vel explicandum difficilia ac pene impossibilia viderentur, exposui. Statui autem per sermões id agere, qui proferuntur in po-

pulis, quos Græci *ἐπιδήξ* vocant. Hoc enim justius esse arbitror, ut conventus ecclesiastici non fraudentur etiam Psalmi hujus intelligentia : cuius, ut aliorum, delectari assolent cantilena.

AUCTORE
J S.

621 *Porro de quibus psalmis ad populum dixerit, quos vero tantum scripto exposuerit, docet Indiculus Possidii post Vitam imprimendus. Cassiodorus præfatione in Psalterium mirifice commendat Augustini expositionem Psalmorum, in qua, inquit, tanta erat copia congesta dictorum, ut retineri vix possit resectum, quod abunde videtur expositum. Et inferius : Est enim litterarum omnium Magister egregius ; et, quod in ubertate rarum est, cautissimus disputator. Decurrit quippe tamquam fons purissimus, ulla face pollutus ; sed in integritate fidei perseverans, nescit hæreticis dare, unde se possint aliqua colluctatione defendere : totus Catholicus, totus orthodoxus invenitur ; et in Ecclesia Domini suavissimo nitore resplendens superui luminis claritate radiatur. Triplex præfatio in editione Plantiniana Psalmorum expositioni præfigitur : at nulla ex his videtur esse S. Augustini. De prima eruditi consentiunt, scriptoris esse recentioris, idque manifestum est, cum in ea Augustinus ipse citetur. Secunda olim Augustino attributa est ab ipso etiam auctore præfationis primæ. At testantur Benedictini editores, illam præfationem non repertam in omnibus Mss. ; adduntque in titulo : Ipsa est Basilii ad ejus Commentarium in Psalmos præfatio ex interpretatione Rufini. Basilii esse lector studiosus videbit, qui primum ejus in Psalmos homiliam pertegere voluerit. De tertia demum iidem editores monent sequentia : In editis quidem antiquioribus Augustino tributa est, sed non in omnibus Mss. reperta, ueque de Psalmorum auctore consentiens cum Augustini opinione in lib. XVII de Civitate Dei cap. XIV. Quippe præfatio illa sic habet : Non enim omnes Psalmi a David editi sunt... David ergo solus novem Psalmos ore proprio cecinit. Examinat illam opinionem Augustinus lib. 17 de Civitate cap. 14, de eaque sic pronuntiat : Mihi autem credibilius videntur existimare, qui omnes illos centum quinquaginta Psalmos ejus Operi tribuunt : quam sententiam rationibus confirmat. Itaque nec hæc præfatio Augustini dicenda est. Plura de methodo, qua Psalmi expositi, et exemplaribus, quæ Sanctus est secutus, disputant Benedictini in præfatione sua.*

præfationes in
expositionem
Psalmorum
non sunt Au-
gustini.

E

F

§ XLVI. Sanctus respondet ad quæsitam Evodii : cura scribendi a duobus conciliis ipsi demandata, restringit curam litigantes audiendi : dicit ad populum et scribit in Evangelium et Epistolam S. Joannis ; scribit ad Dardanum librum de Præsentia Dei.

Quamquam Augustinus semper erat occupatissimus seu cura pastoralis, seu libris utilissimis conscribendis, frequenter tamen interrumpere cogebatur Opera inchoata, ut responderet ad quæstiones, quæ undique mittebantur tamquam ad commune oraculum. Cupiebant omnes haurire

Sanctus de
viriis et difficultibus
consultus,

AUCTORE
J. S.

haurire ex abundanti illo scientiæ fonte; et ipse Sanctus tanta fervebat charitate, ut vix aliquid negare posset, cum utilia postulabuntur. Evodius Uzalensis episcopus, et antiquus Sancti amicus, præ ceteris varia quærebat et difficilia, ut videri potest ex epistola ejus 98 et sequentibus Augustini, nimirum 99, 100, 101, 102, in quibus ad varia ejus interrogata respondet, ita tamen ut variis locis significet, nolle se quæstionibus difficilibus et curiosis ita occupari, ut utiliora intermittere cogeretur. Accipe initium epistolæ 101, qua simul docemur, quanta cura uteretur Sanctus, dum ad propositas quæstiones respondebat: Multa quæris, inquit, ab homine multum occupato, et, quod est gravius, ea putas præcipitari debere dictando, quæ sunt tam difficilia, ut cum magna diligentia dictata vel scripta vix perducere possint ad intellectum etiam talium, qualis ipse es.

licet ad multa responderet, fugiebat tamen curiosa et minus utilia:

623 Iluc accedit, quia non tu et tales tantummodo cogitandi estis lecturi esse, quod scribimus, sed etique et illi, qui minus acuto minusque exercitate ingenio præditi, eo tamen studio feruntur ad cognoscendas litteras nostras, sive amico sive inimico animo, ut eis subtrahi omnino non possint. Ista cogitanti cernis, quanta cura in scribendo esse debeat, præsertim de rebus ita magnis, ut in eis et magni laboreat. Si autem cum aliquid in manibus habeo, intermittendum est et differendum, ut ad ea potius respondeatur, quæ supervenientia requiruntur, quid fiet, si etiam ipsis dum respondetur, alia supervenerint? Num placet, ut etiam his omissis illa suscipiantur, et semper priora fiant, quæ posteriora oboriuntur, eaque sola terminare contingat, quibus cum scribuntur non supervenerit aliquid, quod quærat? quod ut mihi accidat, difficillimum est, sed non opinor tibi hoc placere. Non ergo debui alia interrumpere, cum tua supervenissent, sicut nec tua, si alia rursus irruerint, et tamen servare hanc justitiam non sinor. Nam ecce ut tibi hæc ipsa rescriberem, quibus id admonerem, intermisi quæ agebam, et animum meum ad hanc epistolam ab alia magna intentione detorsi. Facile autem fuit hanc excusationem, ut arbitror, non iniquam, litteris inditam tibi remittere, respondere autem inquisitionibus tuis non ita facile est: et puto in ipsis Opusculis, quæ me nunc intentissimum detinent, non defutura quædam loca, ubi hæc ipsa expediam, quæ requiris, si Dominus favorit. *Epistolam vero 102 claudit verbis istis: Hæc omnia (tunc scripta) si habere volueris, aliquem mitte, qui tibi cuncta describat. Me autem permittite his vacare quærendis atque dictandis, quæ quoniam multis sunt necessaria, præponenda esse arbitror ad valde paucos pertinentibus inquisitionibus tuis.*

imposita ei scribendi provincia, restringere cupit tempus audiendi lites:

624 Duo celebrata sunt anno 416 concilia contra Pelagianos, alterum Carthaginense, alterum Milevitanum. Huic interfuit Augustinus, ut videre est apud Labbeum tom. 2, col. 1544 in titulo epistolæ synodalis. Ad hæc autem concilia Baronius in Annalibus ad annum 416 num. 15 referenda putat, quæ de se narrat Augustinus in epistola 110, seu in Actis, quibus Eradius presbyter Sancto successor eligitur. Verba ipsa Augustini accipe: Nostis ante aliquot annos quid facere voluerim, et non permisistis. Placuit mihi et vobis propter curam Scripturarum, quam mihi fratres et patres mei coepiscopi duobus conciliis Numidiæ et Carthaginis impouere dignati sunt, ut per quinque dies (in hebdomada) nemo mihi molestus esset (tibi suis ad iudicium episcopa-

le deferendis.) Gesta confecta sunt, placuit, acclamastis. Recitatur placitum vestrum, et acclamatio vestra. Parvo tempore servatum est circa me, et postea violenter irruptum est, et non permitto, ad quod volo, vacare. Ante meridiem et post meridiem occupationibus hominum tenor. Ita undique occupabatur Sanctus, dum episcopi scripta ab eo postulabant, docti difficultatum suarum solutionem, subtilia curiosi, instructionem verbo et scripto pii, ac demum pacem litigantes.

625 Ad instructionem gregis maxime spectant tractatus de Evangelio et Epistola 1 Sancti Joannis, quos ad concionem dixit hisce fere temporibus, ut videbimus postea. Memorantur illi a Possidio in Indiculo cap. 6 brevibus hisce verbis: Tractatus de Evangelio Joannis a capite usque ad finem in codicibus sex. Et cap. 9: De epistola Joannis ad Parthos sermones decem. Cassiodorus de Institutione cap. 7 de Evangelio sic habet: Joannem beatus Augustinus copiosa et insigni expositione lucidavit. Et cap. 8 de Epistola: In Epistola vero prima beati Joannis sanctus Augustinus decem sermonibus multa et mirabiliter de charitate disseruit. *Frequenter etiam Donatistas impugnavit hisce tractatibus, et alios subinde hærelicos, ut legenti erit manifestum. Hi omnes tractatus ad populum dicti sunt, et quidem diebus quibuscumque seu festis seu profestis. In hisce præcipue mirari possumus Sanctum, tot aliis occupationibus detentum, toties ad concionem dicere potuisse.*

explicat pro concione Evangelium Joannis, eoque Epistolam,

626 Labet pro exemplo exhibere quinque tractatus, diebus quinque ex ordine sequentibus dictos. Tractatum 19 sic concludit: Proinde hujus promissionis, quam ad hodiernum tempus, si superesset, distuleram, tenete me, adjuvante Domino, in crastino debitorem. In tractatu 20 sic habet in fine: Cætera, quæ sequuntur, quoniam et crastino die sermo debetur vobis, adestote, ut audiatis. Hinc sequitur, tractatus 19, 20 et 21 tribus diebus consequentibus dictos. Secutum vero postridie 22, docet ejus initium, quod est hujusmodi: Nudiustertiani et hesterni diei sermones redditos vobis sequitur hodierna euangelica lectio. Hunc rursus postridie secutus est tractatus 23, in quo pag. 83 ait: Facilis est ergo, fratres, hodierna lectio; sed propter hesternum debitum (seio enim quid distulerim non abstulerim, et Dominus dignatus est donare etiam hodie loqui ad vos) recordamini, quid repositis debetis. Hic hesternum debitum vocat partem hesternæ lectionis non expositam: nam sæpe in difficultioribus non explicabat omnia, quæ ex Evangelio erant prælecta. Quinque igitur diebus hos sermones continuavit, forsitan et longe pluribus; sed id ubique ostendi nequit, cum præcedentium sermonum non faciat semper mentionem. Quinimo tract. 8 in fine se excusat, quod præcedenti die fuisset impeditus, et auditores suos invitavit in diem sequentem, ita ut suspicari possimus plerisque diebus non impeditis hos sermones fuisse dictos.

dicens ad populum multis diebus consequentibus:

627 Verumtamen totum S. Joannis Evangelium consequenter non exposuit Sanctus, sed ejusdem Epistolam illi interposuit, Evangelium postea resumpturus, ob rationem, quam allegat in præfatione ad Epistolam his verbis: Meminit sanctitas vestra Evangelium secundum Joannem ex ordine lectionum nos solere tractare. Sed quia nunc interposita est solennitas sanctorum dierum, quibus certas ex Evangelio lectiones oportet in ecclesia recitari, quæ ita sunt annuæ, ut aliæ esse

Evangelio interrupto ob tempus Paschale interponit Epistolam

A esse non possint: ordo ille, quem susceperamus, necessitate paululum intermissus est, non omissus. Cum autem cogitarem, quid secundum hilaritatem presentium dierum per hanc hebdomadam vobiscum de Scripturis agerem, quantum Dominus donare dignatur, quod posset in istis septem vel octo diebus finiri, occurrit mihi Epistola beati Joannis, ut cujus Evangelium paululum intermisimus, ejus Epistolam tractando ab eo non recedamus, præsertim quia in ipsa Epistola satis dulci omnibus, quibus sanum est palatum cordis, ubi sapiat panis Dei, et satis memorabili in sancta Ecclesia Dei, maxime charitas commendatur. *Hæc interruptio videtur contigisse post tractatum 12, expositaque Epistola, expositio Evangelii resumpta per tractatum 13, ejus initium satis insinuat, tractatus in Evangelium aliquotempore fuisse intermissos. Ceterum præfatuneulam illam, quæ tractatibus in Evangelium præfigitur, Augustini non esse, notant editores.*

respondet ad
quæstiones
Dardani,

628 *Dum hisce occupabatur euris Augustinus, novis quæstionibus pulsabatur ab illustri ac pio viro Dardano, quem Tillemontius art. 272 suspicatur fuisse præfectum Galliarum et patricium.*

B Respondit Sanctus serius quidem, sed tali epistola, ut illam ipse inter libros suos recenset lib. 2 *Retract. cap. 29, ubi sic habet: De Præsentia Dei scripsi librum, ubi nostra intentio contra hæresim Pelagianam maxime vigilat, non expresse nominatam; sed in eo etiam de præsentia nature, quem Deum verum et summum dicimus, et de templo ejus operose et subtiliter disputatur. Hic liber sic incipit: FATEOR, FRATER DILECTISSIME DARDANE. Quæstiones ibidem disputatas videre in ipsa epistola 57 lectori licebit: at initium et finem juvabit hic exhibere, quia magis spectant ad propositum nostrum: Fateor me, inquit, frater dilectissime Dardane, illustrior mihi in charitate Christi, quam in hujus seculi dignitate, litteris tuis tardius respondisse quam debui. Cujus rei causas nollem quareres, ne molestius me feras diutius excusantem, quam pertulisti tardius rescribentem. Cum ergo te malim offensionem meam facile ignoscere quam de mea defensione judicare, quæcumque illæ causæ fuerint, crede nullum tui apud me esse potuisse contemptum. Imo enimvero citissime rescripsissem, si te contempsissem.*

in qua respon-
sione elucet
mira Sancti
modestia,

C 629 *Nec modo quia tandem aliquando rescripsi, ideo saltem tandem aliquando dignum aliquid te lectore molitus sum, et quod merito possim tuo nomine prænotare: sed rescribere utcumque jam malui, quam pati, et hanc ætatem me hujus officii debitore transire. Nec tua me dignitas terruit fecitque cunctantem, cum sit humanitas tua gratior quam illa suspectior. Sed unde te magis amo, hinc difficilior, unde sufficiam tantæ aviditati religiosi tui amoris invenio. Iluc accessit quod præter mutæ charitatis flammam, qua fit, ut etiam eos, quos numquam vidimus, diligamus, dum eos habere, quod diligimus, credimus, ubi me utique prævenisti, fecistisque ut verear in me decipi opinionem atque expectationem tuam: præter hoc ergo mihi tales quæstiones in tua epistola poposuisti, quæ si a quolibet propositæ forent, otio quoque meo, quod mihi deest, non parvum negotium facerent. Cum verbo abs te proponuntur, cui profunda rimanti solutionis eorum superficies nequaquam sat est, et proponuntur occupatissimo aliarumque curarum molibus vallato et obstricto; tuæ prudentiæ est et benevolentiam cogitare, quam te placidum*
Augusti Tomus VI.

habere debeam, vel quod diu non respondi, vel si etiam nunc pro tuæ intentionis granditate non respondero. *Hisce modestissimus Præsul disputationem suam de quæstionibus propositis subjungit, ac tandem eadem charitate et modestia epistolam sic concludit: Sed cum delectat loqui tecum, nescio utrum servaverim sermonis sufficientis modum; quasi diuturnum silentium loquacitate compensem. Verum quia religiose et benevolentia, qua me præoccupasti, ita invisceratus es cordi meo, ut tanquam cum amico vere colloquar, quidquid in opere styli nostri utiliter elaboratum esse cognoscis, Deo gratias age. Si qua autem vitia mea perspicis, uti charissimus amicus ignosce, eadem scilicet sinceritate dilectionis mihi optans medicinam, qua concedis et veniam.*

§ XLVII. Iter Sancti Cæsaream Mauritaniam, et ibi gesta: epistolæ ad Optatum, Mercatorem, et Hesyrium: adest concilio Carthaginiensi.

E

Possidius in *Vita inferiorum* num. 28 narrat, S. Augustinum cum aliis episcopis venisse Cæsaream Mauritaniam, mandante summo Pontifice, ibique Emeritum Donatistarum episcopum ab eo conventum, et elinguem factum. Contigit illud iter anno 418, ut constat ex verbis Augustini mox dandis. Attingit gesta illa Cuperus num. 467: at operæ pretium erit, si factum adeo celebre magis exponamus, gestaque Sancti Cæsareæ hoc loco jungamus. Meminit de hoc suo itinere Augustinus ipse in epistola 157 editionis Plantiniana, et in epistola alia, quam Benedictini primum vulgarunt et 193 fecerunt. Ex posteriori hac liquet Sanctum prius Carthagine fuisse, ubi accepisse se dicit litteras Mercatoris, adjungens sequentia: Cum vero inde digressi sumus, perreximus usque ad Mauritaniam Cæsariensem, quo nos ecclesiastica necessitas traxit, per quas totas terras cum intentionem nostram huc atque illuc, quæ ingerebantur sensibus, diversa raptarent etc. In priori autem, se Cæsareæ fuisse ait, quo nos, inquit, injuncta nobis a venerabili Papa Zosimo apostolicæ Sedis Episcopo ecclesiastica necessitas traxerat. Quenam illa fuerit necessitas, quidve in reliqua Mauritaniam gesserit sanctus Antistes, non constat.

Sanctus proficiscitur Cæsaream Mauritaniam,

F

631 *At gesta Cæsareæ exponit ipse Augustinus tom. 7, pag. 250 in libro de Gestis cum Emerito, quem exorditur hoc modo: Gloriosissimis imperatoribus, Honorio duodecimum et Theodosio octavum consulibus, duodecimo Calend. Octob., Cæsareæ in ecclesia majori, cum Dentertius episcopus metropolitanus Cæsariensis una cum Alipio Tagastensi, Augustino Hipponensi, Possidio Calamensi, Rustico Cartenitano, Palladio Tigabitano, et cæteris episcopis in ecclesiam processissent, presentibus presbyteris et diaconis, et universo clero, ac frequentissima plebe, adesset etiam Emeritus partis Donati episcopus, Augustinus episcopus ecclesiæ Catholicæ dixit: Fratres charissimi, qui ab initio Catholici fuistis, et quicumque ad Catholicam ex Donatistarum errore venistis, et pacem hujus sanctæ Ecclesiæ Catholicæ cognovistis, et veraci corde tenuistis, et*

ubi convenit Emeritum Donatistarum episcopum,

AUCTORE
J. S.

qui adhuc forte de Catholicæ unitatis veritate dubitatis, audite nos sollicitos pura dilectione pro vobis. Quando venit ad hanc civitatem die uidiustertiana frater noster Emeritus, Donatistarum adhuc episcopus, perlatum est ad nos subito, cum esse præsentem. Et quoniam charitate, quam Deus videt, desiderabamus ejus præsentiam, ad eum videndum continuo convolvimus, inveniimus eum stantem in platea. Facta invicem salutatio, admonuimus, quod durum esset ac turpe eum in platea remanere, ut ad ecclesiam nobiscum veniret. At ille nobis siue ulla recusatioe consensit, ubi nos putavimus eum ita communionem Catholicam non recusaturum, quem admodum vel spontaneum obtulit adventum, vel ad ecclesiam venire minime dubitavit. Illo autem in perversitate hæretica, quamvis intra ecclesiam Catholicam, diutius remorante, allocutus sum dilectionem vestram, sicut meminisse dignamini. Multa dixi, quæ audistis, et quæ sine dubio, quantum potestis, etiam meministis. Multa de pace, multa de charitate, multa de sauctæ Ecclesiæ Catholicæ, quam Deus promisit et præstitit, unitate. In quo meo sermone et vos alloquebar, et illum exhortabar, et quantum in me poterant viscera charitatis, omnes in periculo animæ suæ constitutos in illo meo sermone parturiebam et parere Domino cupiebam.

quem coram
populo toccen-
tem

632 *Plura recenset ad circumstantes dicta, ac deinde subdit, quo se modo ad Emeritum converterit, his verbis*: Nunc autem præsens est, modo nobis dignetur dicere, quare adveuerit. Frater Emerite, præseus es, Collationibus interfuisti, si victus es, quare venisti? si autem te victum esse non putas, loquere unde tibi victor esse videaris? Tunc enim victus es, si veritate victus es. Si autem videris victus potestate, et vicisti veritate, non est hic potestas, qua victus videris. Audiant cives tui, unde te Victorem præsumis esse. At si nosti adversus te victricem fuisse veritatem, quid adhuc respicis unitatem? Emeritus episcopus partis Donati dixit: Gesta indicant, si victus sum, aut vici: si veritate victus sum, aut potestate oppressus sum. Augustinus episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit: Quare ergo venisti? Emeritus episcopus partis Donati dixit: Ut hoc dicerem quod requiris. Augustinus episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit: Requiro quare veneris; hoc non quærerem, si non venisses. Emeritus episcopus partis Donati dixit notario, qui excipiebat, Fac. Cumque reticeret, Augustinus episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit: Si ergo sub veritate tacuisti, non sine causa venisti, nisi quia istos decipere voluisti. Cumque diu reticeret, Augustinus episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit: Videtis fratres diu tacentem, moueo ut optetis resipiscentem, obsecro ne sequamini pereuntem.

magno chari-
tatis affectu
alloquitur,

633 *Post hæc multa disputat de Collatione Carthaginensi, multa de Maximianistis, qui schismate divisi erant ab aliis Donatistis, ac demum concludit verbis, quæ Apostolicum Viri zelum omnino demonstrant, ideoque et lectori exhibenda censco*: Ideo sudamus, inquit, ideo laboramus, ideo inter eorum arma et cruentas furias Circumcellionum periclitati sumus, et adhuc reliquias eorum qualicumque donata a Deo patientia toleramus, dum arbor * quærit ramum *, dum grex ex ovili Christi ovem perditam quærit. Si pastoralibus visceribus prædicti sumus, per sepes et spinas nos coarctare debemus. Membris laceratis ovem quæramus, et Pastori Principique omuium cum lætitia reportemus. Multa diximus

* i. e. Ecclesia
* i. e. Donatistas

etiam fatigati, et tamen frater noster, propter quem ista dicimus vobis, et cui pariter dicimus, et pro quo tanta agimus, adhuc pertinax consistit. Constantem se putat fortitudo crudelis. Non adhuc de vana et falsa fortitudine gloriatur. Audiatur Apostolum dicentem: Virtus in infirmitate perficitur. Oremus pro illo: unde scimus, quid velit Deus? Multæ cogitationes, sicut scriptum est, in corde viri, consilium autem Domini manet in æternum.

634 *Tantus Sancti fervor tantaque solertia inutilis fuit Emerito; at ejus gregi seducto quam maxime profuit, ut testatur Possidius. Agitetiam de hoc facto Augustinus in libro contra Gaudentium Donatistam cap. 14, ubi quædam clarius explicat rei adjuncta. Verba ejus accipe*: Dicendum est de Emerito Cæsariensi, quod dicere tu timuisti. Falsa quidem de illo fama jactata est, quod Catholicus factus sit; sed quemadmodum hoc audistis, ita totum, quod factum est, nosse potuistis. Cur ergo laudes episcopi tui, cujus tibi pro exemplo nomen objectum est, tacere voluisti? Profecto si fecit aliquid laude dignum, in tanto articulo non abs te fuit utique reticendum. Sed quia ejus laudibus non vis, ut te invadere potuisse credamus, quare ergo tacuisti, nisi quia de illo erubescere timuisti? Venit ergo Emeritus Cæsaream, illic positus et præsentibus nobis. Venit autem non apprehensus cujusquam sagacitate, non adductus alterius potestate, sed excitatus propria voluntate, videre nos voluit. Vidimus eum, ad Ecclesiam Catholicam pariter venimus, affuit maxima multitudo, nihil pro sua, seu vestra defensione dicere potuit, communicare noluit, dilatus perseveravit, convictus obmutuit, illæsus abscessit. Quid fieri potuit pro nostra mausuetudine lenius, quid pro veritate Catholica invictius, quid pro vestra, si sapitis, correctione salubrius?

635 Cum enim sponte ad nos, uisi pro vobis contra nos dicturus aliquid convenisset*, profecto dixisset, si quod diceret, iuvenisset. Quæcumque enim, ut veniret, præparaverat dicere, adjuvante misericordia Domini, ante suam nostram præventionem refutata, quam illius circumventionem prolata. Et certe si putas eum potuisse, sed noluisse respondere, lege quod cum illo actum est, et ipse responde. Si in pacem Catholicam transisset Emeritus, diceretis eum non diviua miseratione consensisse lumini veritatis, sed ponderi persecutionis humana infirmitate cessisse. Si denique captus adduceretur invitus, non inopia respondendi, sed evadendi consilio tacuisse pro vestro arbitrio jactaretis. Nunc vero quandoquidem ultro venit, profecto quod tacuit, non lingua, sed causa defecit. Quod autem transire in unitatem Catholicam noluit, animam superbam confusio pertinacissimam fecit: sed hoc quantum ad ipsius exitium atque supplicium tantum, ad aliorum confirmationem salutemque profecit. Si enim viderent Emeritum nobis communicantem, suspicarentur hominem formidantem. Cum autem viderent et in parte Donati permanentem, et tamen adversus Catholicam reticentem, magis illis apparuit contra suos silendo damnare. An vero cum voce ore sano et libero staret, non erat pro vestra causa contra vos testis idoneus Emeritus ille, ille Emeritus, inquam, et inimicus et mutus?

636 *Eodem tempore pessimam consuetudinem abrogavit Sanctus, aut potius abrogandam curavit, dum fervida oratione populum induxit ad eam*

non convertit
tamen,

E

sed confundit
* lege non venisset

F

A eam abrumpendam. Rem ipse narrat lib. 4 de Doctrina Christiana cap. 24, ex quo verba ejus huc transfero: Denique cum apud Cæsaream Mauritaniae populo dissuaderem pugnam civilem, vel potius plus quam civilem, quam CATERVAM, vocabant: neque enim cives tantummodo, verum etiam propinqui, et fratres, postremo parentes ac filii lapidibus inter se in duas partes divisi, per aliquot dies continuos, certo tempore anni solemniter dimicabant, et quisque, ut quemque poterat, occidebat: egi quidem granditer, quantum valui, ut tam crudele atque inveteratum malum de cordibus et moribus eorum avellerem, pelleremque dicendo: non tamen egisse aliquid me putavi, cum eos audirem acclamantes, sed cum flentes viderem. Acclamationibus quippe se doceri et delectari, flecti autem lachrymis indicabant. Quod ubi aspexi, immanem illam consuetudinem a patribus et avis, longeque a majoribus traditam, quæ pectora eorum hostiliter obsidebat, vel potius possidebat, devictam, antequam re ipsa id ostenderent, credidi. Moxque sermone finito ad agendas Deo gratias corda atque ora couverti. Et ecce jam ferme octo vel amplius anni sunt, propitio Christo, ex quo illic nihil tale tentatum est.

B 637 *Redux Hipponem* Augustinus nec fuit nec esse potuit otiosus ob negotia per absentiam suam enata. Scripsit imprimis Optato episcopo epistolam 157 bene longam de Origine animarum. Respondit Mercatori ad binas litteras per epistolam Benedictinorum 193. De utraque hac epistola superius meminimus, et utramque hoc tempore scriptam esse, colligimus ex verbis de itinere Cæsariensi jam relatis. Elucet rursus in hisce litteris mira Sancti modestia et charitas. In fine prioris, post quæstionem diligenter disputatam, sic loquitur: Hoc sicut potui, non quidem ad me datis, sed tamen ad charissimos nostros, sanctitatis tuæ litteris, non peritia, quam desiderasti, sed sollicita dilectione respondi. Si grate accipis, et admonitionem fraternam et utilem, non errando, sed prudenter considerando, cum Ecclesie pæce conservas, Deo gratias. Si autem me ista nondum nosse miraris, vel etiam nec miraris, et me aliquid certum de origine animarum, salva ista fide, quæ certissima atque clarissima est, mutua

C charitate docere non renuis, multo uberius Deo gratias. Eodem fere sensu in altera epistola, postquam responderat quæsitis, ad Mercatorem loquitur, inquit: Ego enim plus amo discere quam docere. . . . Ut . . . discamus, iuvitare nos debet suavitas veritatis; ut autem doceamus, cogere necessitas caritatis. Ceterum hic est Marius Mercator, cujus quædam Opuscula nuper edita sunt, de quo plura Tillemontius art. 290, qui probat art. 291, Sanctum eo tempore scripsisse ad Cælestinum; et ad Sixtum Romanos postea Pontifices.

638 Anno sequenti 419 Sanctus interfuit concilio Carthaginiensi vi, cui adfuerunt ex tota Africa episcopi cum legatis summi Pontificis. Gesta hujus concilii dat Labbeus tom. 2, et consuli possunt scriptores varii, qui de illo egerunt. Porro cum omnia concilii hujus negotia minus cito absolvi possent, ne episcopi omnes abesse ecclesiis suis cogentur, delecti sunt ex singulis provinciis terni, qui cetera peragerent. Inter hos etiam fuit S. Augustinus, ut videre est apud Labbeum laudatum col. 1132. Eodem fere tempore sanctus Doctor scripsit epistolam 80 ad Hesyrium Salonæ in Dalmatia episcopum, ut notant Benedicti-

ni ad hanc ipsam epistolam, ibidem 197. Scripsit Hesyrius ad Sanctum epist. 79, supremum iudicii diem; quem non longe abesse putabat, inquirendum esse. Disputat igitur Augustinus de locis sacræ Scripturæ, quæ supremum diem memorant, docetque non inquirendum illud, quod Dominus nos latere voluit. Prolixa admodum est epistola, quæ pro libro haberi possit. Tempus, quo scripta est, utcumque indicat his verbis: A Nativitate Domini hodie computantur anni ferme quadringenti viginti. Meminit de hac sua epistola lib. 20 de Civitate Dei cap. 5.

§ XLVIII. Scripta varia, quæ, præter polemica contra hæreticos, ab anno circiter 419 usque ad 424 fuere edita.

Commemoranda veniunt hoc loco quædam Sancti scripta eodem tempore composita, ut ipse testatur lib. 2 Retractationum, ubi cap. 54 sic habet: Septem libros de septem libris divinarum Scripturarum, id est, Moysi quinque, et uno Jesu Nave, et altero Judicum feci, notatis locutionibus singulorum, quæ minus usitate sunt lingue nostræ, quas parum advertendo sensum quærent, qui legunt, divinatorum eloquiorum; cum sit locutionis genus, et nonnumquam exculpant aliquid, quod a veritate quidem non abhorreat, non tamen id sensisse auctor, a quo hoc scriptum est, invenitur, sed genere locutionis hoc dixisse, credibilis apparet. Multa autem in Scripturis sanctis obscura, cognito locutionis genere dilucescunt. Propter quod cognoscenda sunt eadem genera locutionum, ubi sententiæ patent, ut etiam, ubi latent, cognitio ipsa succurrat, easque intentioni legentis aperiat. Hujus Operis titulus est: LOCUTIONES DE GENESI, atque ita de singulis libris. Tum, modica correctione adhibita, sic concludit: Hoc Opus sic incipit: LOCUTIONES SCRIPTURARUM.

640 Cap. 55 Sanctus aliud Opusculum recenset his verbis: Eodem tempore scripsi etiam libros Quæstionum de libris eisdem divinis septem, quos ideo appellare sic volui, quia ea, quæ ibi disputantur, magis quærenda proposui, quam quæsitæ dissolvi. Quamvis multo plura in eis mihi videantur ita petactata, ut possint etiam soluta et exposita non immerito judicari. Regnorum quoque libros eodem modo jam considerare ceperam: sed non multum progressi, in alia, quæ magis urgebant, animum intendimus. Varia mox in hoc Opusculo corrigi, ac subdit: Hoc Opus sic incipit: CUM SCRIPTURAS SANCTAS. Habemus hoc Opusculum Operum tom. 4, præcedens autem tom. 3. Cassiodorus de Institutione cap. 1 laudat utrumque Opusculum, ita scribens: Quæstiones etiam, quæ in voluminibus sacris ardua difficultate poterant operiri, libris septem necessaria nimis et syllogistica probatione declaravit, enisus Magister optimus, et vir acer ingenio, ut quod ad salutem animarum constat esse concessum, nequaquam indiscussum mortifera negligentia relinqueretur. Scripsit etiam de modis Locutionum septem alios mirabiles libros, ubi et schemata sæcularium litterarum, et multas alias locutiones divinæ Scripturæ proprias, id est, quas communis

AUCTORE
J. S.

E Scriptæ Locutiones Scripturarum,

et Quæstiones, laudatæ a Cassiodoro:
F

AUCTORE
J. S.
* in Mss. urge-
retur

communis usus non haberet, expressit; considerans, ne compositionum novitate reperta, legentis animis nonnullis offensionibus angeretur*. Simulque ut et illud ostenderet Magister egregius, generales locutiones, hoc est, schemata grammaticorum atque rhetorum exinde fuisse progressa, et aliquid tamen illis peculiariter fuisse derelictum, quod adhuc nemo doctorum sæcularium prævaluit imitari.

libri quatuor
contra Victo-
rem,

641 Augustinus *cap. 56 præcedentibus aliud subjungit Opus, sic scribens*: Eodem tempore quidam Vincentius Victor in Mauritauia Cæsariensi inueit apud Hispanum quemdam presbyterum Petrum nonnullum Opusculum meum, ubi quodam loco de origine animæ hominum singulorum, utrum ex illa una primi hominis, ac deinde ex parentibus propagentur, an sicut illi uni, sine ulla propagatione singulæ singulis dentur, me nescire confessus sum; verumtamen scire, animam non corpus esse, sed spiritum. Et contra ista mea ad eundem Petrum scripsit ille duos libros, quos mihi de Cæsarea Renatus mouachus misit. Quibus ego lectis, responsione mea quatuor libros reddidi. Unum ad Renatum monachum, alterum ad presbyterum Petrum, et duos ad eundem Victorem. Sed ad Petrum, quamvis habeat libri prolixitatem, tamen epistola est, quam nolui a tribus cæteris separari. In iis autem omnibus, in quibus multa necessaria disseruntur, defendi de origine animarum, quæ singulis hominibus dantur, cunctationem meam, et multos errores atque pravitates præsumptionis ejus ostendi. Quem tamen juvenem non præpropere detestandum, sed adhuc docendum, quanta potui lenitate, tractavi, et ab eo rescripta correctionis ejus accepi. Hujus operis liber ad Renatum sic incipit: SINCERITATEM TUAM ERGA NOS. Ad Petrum autem sic: DOMINO DILECTISSIMO FRATRI ET COMPRESBYTERO PETRO. Duorum vero novissimorum ad Vincentium Victorem: primus sic incipit: QUOD MIHI AD TE SCRIBENDUM PUTAVI. Secundus autem sic: ACCIPE NUNC JAM DE ME IP SO. *Exstant quatuor hi libri tom. 7 Operum a pag. 481.*

hominem di-
sertum magis
quam doctum,

642 *Qualis esset ille Vincentius Victor variis locis declarat Sanctus. In epistola ad Petrum, seu lib. 2, cap. 1 de eo ejusque Opere sic loquitur*: Pervenerunt ad me duo libri Vincentii Victoris, quos ad sanctitatem tuam scripsit, mittente mihi eos fratre nostro Renato, homine quidem laico, sed pro tua fide, et eorum, quos diligit, prudenter religiosèque sollicito. Quibus lectis, vidi hominem in sermone quidem non solum usque ad sufficientiam, verum etiam usque ad redundantiam profluentem; sed in rebus, de quibus loqui voluit, nondum, sicut oportet, instructum; quod si ei fuerit, Domino donante, collatum, poterit esse utilis pluribus. Habet enim non minimum facultatis, qua possit explicare atque ornare, quæ sentit, si prius det operam recta sentire. Valde quippe sunt noxia prava diserta, quia hominibus minus eruditus, eo quod diserta sint, videntur et vera. Quomodo autem eosdem libros ipse acceperis, nescio. Verumtamen, si verum est, quod audiui, diceris, eis recitatis, ita exiluisse lætitia, ut caput juvenis illius senex, et laici presbyter osculatus, didicisse te, quod ignorabas, gratias egeris. Ubi quidem non improbo humilitatem tuam, imo vero etiam laudo, quod honorasti doctorem tuum, nec hominem, sed ipsam, quæ tibi per illum loqui dignata est, veritatem; si tamen potueris demonstrare, quid per illum

veritatis acceperis. Vellem itaque rescriptis tuis, id quid te docuerit, me doceres: absit enim ut erubescam a presbytero discere, si a laico tu non erubuiستي prædicanda et initauda humilitate vera didicisse. *Donatistam seu Rogatistam ante fuisse, docent hæc Augustini verba lib. 1, cap. 2*: Caruit enim Donatistarum vel potius Rogatistarum divisione et errore, quo antea tenebatur: si tamen Catholicam veritatem, sicut oportet, intelligat, ut vere de illius conversione gaudeamus.

643 *Quam vero benigne interpretaretur mentem Victoris contra ipsum scribentis, quamque paterne ipsum tractere vellet, aperit sanctus Doctor citato cap. 2 scribens ad Renatum. Hic scripta Victoris transmiserat, quem ob id laudat Sanctus: ut simul eundem suaviter reprehendit, quod iis transmittendis offensam timuisset. Verba accipe*: Sed hinc augor paululum, quod adhuc tuæ sanctitati minus quam vellem cognitus sum, quandoquidem putasti me sic accepturum, quasi tu mihi injuriam feceris, notum faciendo, quod alius fecit. Quantum autem hoc absit ab animo meo, vide, ut nec ab illo quidem me passum injuriam conquerar. Cum enim aliter quædam quam ego, saperet, numquidquam debuit reticere? Unde mihi gratum esse debet, quod ita non tacuit, ut id etiam legere possimus. Deberet quidem tantum scribere potius ad me, quam ad alterum de me; sed quod mihi esset ignotus, non est ausus se mihi iugere, in meorum refutatione dictorum. Nec consulendum me putavit, ubi sibi videtur minime dubitandum, sed plane cognitam et certam tenere sententiam. Obtemperavit autem amico suo, a quo se, ut scriberet, dicit esse compulsus. Et si quid inter disputandum, quod in meam contumeliam reduudaret, expressit, non eum conviciantis voluntate crediderim, sed diversa scutientis necessitate fecisse. Ubi enim mihi animus erga me hominis iugotus est et incertus, melius arbitror meliora sentire quam iuxplorata culpæ. Fortassis enim amore mei fecit, scieus ad me pervenire posse, quod scripsit, dum in eis rebus errare me non vult, in quibus se potius errare non putat. Et ideo debeo etiam ejus habere gratiam benevolentiam, cujus me necesse est improbare sententiam: ac per hoc in eis, quæ non recte sapit, adhuc leniter corrigendus mihi videtur, non asperè detestandus, præsertim quia, sicut audio, nuper Catholicus factus est, quod ei gratulandum est.

cujus mentem
benigne inter-
pretatur,

E

F

644 *Servasse Augustinum in libris ad Victorem benignitatem illam, qua hic uti proponit, docent ipsi libri multis locis, ex quibus unum afferam pro exemplo. Lib. 3, cap. 14, ubi verba Victoris adduxerat, quibus ille dicebat se libenter instrui velle, nec pertinacis esse judicii, sic eum alloquitur*: Modo proba, clarissime, non te fallaciter ista dixisse, ut de tua indole non solum ingeniosa, verum etiam cauta, pia, modesta, gaudeat Catholica Ecclesia, non de contentiosa pertinacia hæretica exardescat insania... Nec sis improbi obstinatique judicii, ut nolis citius ad tramitem rationis inflecti. Si enim hæc libenter elocutus es, si non in labiis ista sonuisti, sed intus et germanitus in corde sensisti, in tuæ correctionis tanto bouo, etiam moras odisti. Parum quippe tibi fuit dicere, improbi obstinatique esse judicii, nolle ad tramitem rationis inflecti, nisi adderes citius: ut hiuc ostenderes, quam sit execrandus, qui bonum hoc numquam facit; quandoquidem qui tardius facit, tanta tibi videtur severitate culpandus, ut merito improbi judicii

quemque paterne tractat ac convertit.

A dici obstinatique dicatur. Audi ergo teipsum, tuque potissimum et maxime eloquii tui fructibus utere, ut citius te ad rationis tramitem gravitate mentis inflectas, quam te iude minus erudite parumque consulte lubrico ætatis averteras. Nimis longum est omnia, quæ in tuis libris, vel potius in teipso volo emendari, pertractare atque discutere, et saltem breveni tibi de singulis corrigendis reddere rationem. Nec ideo tamen te contemnas, ut arbitreris ingenium et eloquium tuum parvi esse pendendum. Nec sanctarum Scripturarum memoriam in te parvam esse cogovi, sed eruditio minor est, quam tantæ indoli laborique congruebat. Itaque te nec amplius quam oportet tibi tribuendo vanesere volo, nec rursus te abjiciendo ac desperando frigescere. Utinam tua scripta tecum legere possem, et colloquendo potius, quam scribendo, quæ sint emendanda monstrarem. Facilius hoc negotium perageretur nostra inter nos sermocinatione, quam litteris: quæ si scribenda esset, multis voluminibus indigeret. Verum ista capitalia, quæ certo etiam numero comprehendere volui, instanter admoueo, ne corrigere differas, et ea prorsus a fide et prædicatione tua facias aliena: ut quanta tibi facultas est disputaui, munere Dei utaris utiliter ad ædificationem, non ad destructionem sanæ salubrisque doctrinæ. *Hac humanitate egregius Pastor aberrantem oviculam in viam reduxit.*

libri duo de
Conjugiis
adulterinis:

645 *Cap. 57 sic pergit scripta sua enumerare:* Scripsi duos libros de Conjugiis adulteriis, quantum potui, secundum Scripturas, cupiens solve-
re difficillimam quæstionem. Quod utrum enodatis-
sime fecerim, nescio: imo vero non me pervenisse ad hujus rei perfectionem sentio, quamvis multos sinus ejus aperuerim, quod jucare poterit, quisquis intelligenter legit. Hujus Operis primus liber sic incipit: PRIMA QUÆSTIO EST, PRATER. Secundus autem sic: AD EA, QUÆ MIHI SCRIPSERAS. *Pollentius quidam huic Opusculo occasionem præbuerat, Sanctum consulendo, ut videre est tom. 6 Operum pag. 350. Idem alia quædam ad primam interrogationem addendo, Sanctum impulit ad librum secundum conscribendum. Quippe hunc pag. 357 sic orditur sanctus Doctor:* Ad ea, quæ mihi scripseras, frater religiose Pollenti, jam rescripseram non parvum volumen de iis, qui, viventibus conjugibus suis, aliis copulantur. Quod cum innotuisset dilectioni tue, addidisti aliqua ad libellum tuum, etiam his me respondere desiderans. Sed cum facere dispouerem addendo et ego ad meum, ita ut unus liber esset responsionis meæ, repente illud editum est, quod absolveram, prius flagrantibus fratribus nostris, et nescientibus quod adhuc aliquid esset addendum. Hinc factum est, ut altero scorsum Opusculo ad ea, quæ addidisti, respondere compellerer.

Enchiridion,

646 *Post alia quædam Opera, contra varios hæreticos scripta, Augustinus cap. 63 sic prosequitur:* Scripsi etiam librum de Fide, spe, et charitate, cum a me, ad quem scriptus est, postulasset, ut aliquod Opusculum haberet meum, de suis manibus non recessurum: quod genus Græci Enchiridion vocant. Ubi satis diligenter mihi videor esse complexus, quomodo sit colendus Deus, quam sapientiam esse hominis utique veram divina Scriptura definit. Hic liber sic incipit: DICI NON POTEST. *Liber de Fide, spe, et charitate sub titulo Enchiridion, ut nunc passim vocatur, exstat tom. 3 Operum a pag. 66. Porro scriptum certe non est hoc Enchiridion seu*

Manuale ante annum 421, cum cap. 87 S. Hieronymus citetur tamquam defunctus. Laurentius, in cujus gratiam liber hic compositus, vir erat non modo illustris, sed etiam eruditus, ut Sanctus ipse testatur cap. 1. In libro ad Dulcitium mox memorando cap. 1 citans Enchiridion, Laurentium vocat Dulcitiū fratrem.

647 Porro Enchiridii cap. 83 agens de peccato in Spiritum sanctum, ait: De qua quæstione difficili in quodam propter hoc solum conscripto libello enucleatissime, quantum potui disputaui. Possidius quoque Indiculi cap. 10 notat tractatum, De blasphemia Spiritus sancti. Videtur indicari Sermo xi de Verbis Domini, qui admodum prolixus est, et diligenter de peccato in Spiritum sanctum conscriptus. Certe Lovanienses editores verba Augustini citata memorato Sermoni præfigunt, tamquam ad illum pertinentia. Consentiant Benedictini in notis ad hunc Sermonem, apud ipsos 71. Forsan Sanctus ex sermone prius ad populum dicto libellum deinde fecit: nam longior est sermo, quam ut videatur totus una vice ad concionem dictus.

648 *Sequuntur in Retractationibus duo alia Opuscula memoranda, nec multis annis post præcedentia exarata. De priori cap. 64 sic habet:* Librum de Cura pro mortuis gerenda scripsi, cum interrogatus litteris fuisset, utrum prosit cuique post mortem, quod corpus ejus apud Sancti alicujus memoriam sepeliatur. Hic liber sic incipit. DIU SANCTITATI TUE, COEPISCOPE VENERANDE PAULINE. *Exstat tom. 4 ad S. Paulinum Nolanum, et pag. 294 in conclusione fatetur, se non modo diu distulisse responsum ad ejus interrogationem, sed periculum quoque fuisse, ne propter ingentem negotiorum molem respondere omnino prætermitteret:* Hunc ergo librum, inquit, quemadmodum acceperit venerabilis dilectionis tua, peto rescriptis tuis noverim, quem tibi perlator ejus faciet sine dubio gratiorem, frater scilicet et compresbyter noster Candidianus, quem per tuas litteras cogitum toto corde suscepi, invitusque dimisi. Multum enim vos in charitate Christi sua presentia consolatus est, et quod fatendum est, ejus instantia tibi parui. Nam cor meum tanta distendunt, ut nisi ipso assidue commoente non sinerer oblivisci, profecto interrogationi tuæ mea responsio defuisset.

649 *Alterum cap. 65 sic memorat:* Liber, quem prænotavi de octo Dulcitiū quæstionibus, non esset in hoc Opere commemorandus inter libros meos, cum sit confectus ex iis, quæ a me in aliis antea conscripta sunt, nisi et disputationis aliquid a nobis interpositum reperiretur in eo, et uui earum quæstionum non ex Opusculo alio meo responsionem, sed tuuc, quæ potuit occurrere, reddidisset. Hic liber sic incipit: QUANTUM MIHI VIDETUR. *Editus est tom. 4 a pag. 280.*

AUCTORE
J. S.

de Peccato in
Spiritu sancto,

F
de Cura pro
mortuis gerenda,

de octo Quæ-
stionibus Dul-
citi.

AUCTORE
J. S.

§ IL. Dolor Sancti de indigno discipulo suo imprudenter ad episcopatum promotum, gesta que in causa ipsius : mirabilis sanatio Pauli et Palladiæ, facta præsentem Augustino.

Dolor Sancti,
quod Fussalensis,
sua opera conver-
sis,

Disputant eruditi de anno emortuali Bonifacii Papæ I, et successione Cælestini : alii enim statuunt annum 423 ; alii volunt, utrumque contigisse anno 422 ad finem vergente. Verum non lubet ambiguae huic controversiæ me interponere, licet ex illa epoeha colligi debeat tempus, quo S. Augustinus scripsit ad S. Cælestinum epistolam suam 261, quam sic orditur : Primum gratulationem reddo meritis tuis, quod te in illa Sede Dominus noster sine ulla, sicut audivimus, plebis tuæ discissione constituit. *Gratulatur Pontificatum Cælestino, ex quo collige epistolam scriptam esse circa finem anni 422 vel initium sequentis, aut in aliorum sententia uno anno serius. At redeamus ad Augustinum sic prosequentem* : Deinde iusiuvo Sanctitati tuæ, quæ sint circa nos, ut non solum orando pro nobis, verum etiam consulendo et opitulando subvenias. In magna quippe tribulatione positus, hæc ad tuam Beatitudinem scripta direxi. Quoniam volens prodesse quibusdam in nostra vicinitate membris Christi, magnam illis cladem improvidus et incautus ingressi. *Hiscæ Sanctus subnectit factum, quod tantum ipsi creabat dolorem, quod ex hac potissimum epistola enarrabimus* : Fussala, inquit, dicitur Hipponensi territorio confine castellum : antea ibi numquam episcopus fuit, sed simul cum contigua sibi regione ad paræciam Hipponensis ecclesiæ pertinebat. Paucos habebat illa terra Catholicos, cæteras plebes illic in magna multitudine hominum constitutas, Donatistarum error miserabiliter obtinebat, ita ut in eodem castello nullus esset omnino Catholicus. Actum est in Dei misericordia, ut omnia ipsa loca in unitate Ecclesiæ cohærent, per quautos labores et pericula nostra, longum est explicare, ita ut ibi presbyteri, qui eis congregandis a nobis primitus constituti sunt, expoliarentur, cæderentur, debilitarentur, excæcarentur, occiderentur. Quorum tamen passiones inutiles ac steriles non fuerunt unitatis illic securitate perfecta. Sed quod ab Hippone memoratum castellum milibus quadrangula sejungitur, cum in eis regendis, et eorum reliquiis licet exiguis colligendis, quæ in utroque sexu aberrabant non minime ulterius, sed fugaces, me viderem latius quam oportebat extendi, nec adhibendæ sufficienter diligentiam, quam certissima ratione adhiberi debere cernebam, episcopum ibi ordiendum, constituendumque curavi.

episcopum dedisset Antonium, qui episcopali iudicio,

651 Quod ut fieret, aptum loco illi congruumque requirebam, qui et Punicæ lingua esset instructus ; et habebam, de quo cogitabam paratum, presbyterum, propter quam ordinandum sanctum senem, qui tunc primatum Numidiæ gerebat, de longinquo ut veniret, rogaus, litteris impetravi. Quo jam præsentem, omniumque in re tauta suspensis animis, ad horam nos ille, qui mihi paratus videbatur, omnimodo resistendo frustravit. Ego autem, qui utique, sicut exitus docuit, differre potius debui, quam periculosum præci-

pitare negotium, dum nolo gravissimum et sanctissimum senem ad nos usque fatigatum sine effectu, propter quem venerat, tam longe ad propria remeare, obtuli non petentibus quemdam adolesecentem Antonium, qui mecum tunc erat, in monasterio quidem a nobis a parvula ætate nutritum, sed præter lectionis officium nullis clericatus gradibus et laboribus notum. At illi miseri, quid futurum fuerat, ignorantes, offerenti cum mihi obedientissime crediderunt. Quid plura ? factum est. Esse illis episcopus cœpit. Quid faciam, nolo apud tuam venerationem gravare, quem nutriendum collegi, nolo deserere, quos colligendos timoribus et doloribus parturivi. Et quomodo utrumque agam reperire non possum. Res quippe ad tantum scandalum venit, ut in eum hic apud nos causas dicerent, qui de illius episcopatu suscipiendo tamquam beue sibi consulentibus obtemperaverant nobis. In quibus causis cum stuprorum crimina capitalia, quæ non ab ipsis, quibus episcopus erat, sed ab aliis quibusdam objecta fuerant, probari minime potuissent, atque ab eis, quæ invidiosissime jactabantur, videretur esse purgatus, tam miseraudus factus est et nobis et aliis, ut quidquid a castellauis, et illius regionis hominibus, de intolerabili dominatione, de rapinis et diversis oppressionibus et constrictionibus objiciebatur, nequaquam nobis tale videretur, ut propter hoc, vel propter simul cuncta congesta, episcopatu eum putaremus esse privandum, sed restituenda, quæ probarentur ablata. Denique seututias nostras sic temperavimus, ut salvo episcopatu, non tamen omnino impunita relinqueretur, quæ non deberent, vel eidem ipsi deinceps iterumque faciendæ, vel ceteris uniendæ proponi. Honorem itaque integrum servavimus juveni corrigendo, sed corripiendo minime potestatem, ne scilicet eis præset ulterius, cum quibus sic egerat, ut dolore justo eum sibi præesse ferre omnino non posseut, et cum suo illiusque periculo in aliquod seclus forsitan erupturam impatientiam sui doloris ostenderent. *Hælenus Augustinus. Iudicium autem hoc latum esse tempore Bonifacii Pontificis, sequentia satis ostendunt.*

652 Porro pena Antonio inflicta varie intellecta est a variis. *Christianus Lupus de Appellationibus cap. 23, pag. 630 ex Augustini verbis sic infert* : Antonius igitur non fuit privatus omni jurisdictione, sed aliqua ejus portione dumtaxat truncatus. Permansit verus episcopus, non vanum ac inane simulacrum episcopalis nominis. *Et infra* : Non omnis diœcesis potestati ejus fuit subtracta, sed ista tantummodo loca, in quæ tyrannum egerat. *Hæc omnia ex verbis S. Augustini partim recitatis, partim recitandis probare nititur. Verum Tillemontius art. 315 negat, se illa eum verbis Augustini conciliare posse, putatque solam habitationem in diœcesi permissam Antonio sine ulla jurisdictione. Probare id debuerat Tillemontius, non temere asserere, præsertim eum sua probasset Lupus. At adeo probari non potest ex laudata Epistola, episcopatu privatum Antonium, ut nihil clarius appareat, quam episcopum permansisse in quadam diœceseos parte, subtracta ejus jurisdictioni parte altera. Accipe breviter rationes. Punitus est, salvo episcopatu ait Augustinus. Quomodo fuit ei salvus episcopatus, si non mansit episcopus ? Honorem, inquit, integrum servavimus juveni. Quomodo honor ei integer servatus, si ablata jurisdictione episcopalis ? Minimus potestatem, inquit. Quomodo imminuta dumtaxat potestas, et non omnino detracta,*

parte diœcesis
multandus
fuerat,
F

si

A *si sola habitatio in diœcesi sine ulla jurisdictione permessa? Plura sequuntur inferius, ex quibus idem elucescat, cum ubique episcopus vocetur, et Catholicus episcopus; sed unum dumtaxat locum adjungam, ex quo simul pateat, mitiori hac episcoporum sententia abusum esse Antonium. Audi epistolam: Clamat (Antonius:) Aut in mea cathedra sedere debui, aut episcopus esse non debui. Id sic videtur intelligendum: Aut Fussalæ in ecclesia cathedrali permanere debui, aut diœcesim totam amittere, ita ut cathedra videatur Fussala ad locum alium amota. Respondet sanctus: Quasi nunc sedeat nisi in sua. Propter hoc enim loca illa eidem dimissa atque permessa sunt, in quibus et prius episcopus erat, ne in aliena cathedra contra statuta Patrum translatus illicite diceretur. Numquid clarum est, loca illa ei permessa ad jurisdictionem episcopalem? Quippe illa potius ei permessa sunt, quam loca alterius diœceseos, ne fieret contra Patrum statuta. At contra Patrum statuta non erat, si ad aliam diœcesim translatus esset, ut illic sine jurisdictione habitaret. Hæc ergo propriæ diœceseos loca Antonio permessa sunt, ut ibidem esset episcopus.*

B *653 Idem studiosus lector colligere poterit ex sequentibus Augustini verbis, quibus Antonium refutat, contendentem aut totam diœcesim auferendam fuisse, aut totam relinquendam: Aut vero, inquit, quisquam ita esse debet, sive severitatis, sive leuitatis exactor, ut qui non nisi fuerint episcopatus honore privandi, nullo modo in eis aliquid viudicetur: aut in quibus aliquid visum fuerit vindicandum, episcopatus honore privetur. Existat exemplo, ipsa Sede Apostolica judicante, vel aliorum judicata firmante, quosdam pro culpis quibusdam, nec episcopali spoliatis honore, nec relictos omnimodis impunitos. Quæ, ut a nostris temporibus remotissima non requiram, recentia memorabo. Clamet Priscus provinciæ Cæsariensis episcopus: Aut ad primatum locus, sicut cæteris, et mihi patere debuit, aut episcopatus mihi remanere non debuit. Clamet alius ejusdem provinciæ Victor episcopus, cui relicto in eadem pœua, in qua et Priscus fuit, nusquam uisi in diœcesi ejus ab alio communicatur episcopo. Clamet, inquam, aut ubique communicare debui, aut etiam in meis locis communicare non debui. Clamet tertius ejusdem provinciæ Laurentius episcopus, et prorsus hujus vocibus clamet, aut in cathedra, cui ordiuatus sum, sedere debui, aut episcopus esse non debui. Sed quis vituperet? nisi qui parum attendit, nec inulta omnia reliquenda, nec uno modo omnia vindicanda.*

C *654 Hæc ad Cælestinum Sanctus, quæ probationis causa hoc loco adduximus. At nunc explicare oportet, quid molitus sit Antonius post expositum episcoporum de eo iudicium. Mitiosem fuisse fortasse sententiam, quam oporteret, eaque elementia abusum Antonium, insinuat Augustinus his verbis: In illis autem multiplicibus gestis, quibus de illo nostrum iudicium continetur, magis deberem vereri, ne tibi minus severe, quam oporteret, judicasse videamur, nisi scirem vos tam propensos ad misericordiam, ut non solum nobis, quia illi pepercimus, verum etiam ipsi existimetis esse parceudum. Sed ille, quod a nobis aut benigne aut remisse factum est, in præscriptionem vertere atque usurpare conatur: contendendo sibi totam diœcesim retinendam fuisse, aut totam adimendam, ut jam vidimus. Egit id primum cum primatu suo, per eumque cum Bo-*

*nifacio Papa: sed clanculum, atque ita, ut initio videretur episcoporum iudicio consentire. Sic enim Augustinus superius: Vide... quemadmodum iudicio nostro adco consenserit communione privatus, nisi prius Fussalensibus omnia redderentur, jam postea ut re acta æstimatis * rebus solidos sposuerit, ut ei communio redderetur: quam versuta suasionem sanctum senem primatem nostrum gravissimum virum, ut ei cuncta crederet, quem velut omni modo inculpatum venerando Papæ Bonifacio commendaret, induxerit, et cetera, quæ a me quid opus est recoli, cum memoratus venerabilis seu ex ad tuam sanctimoniam universa retulerit.*

655 Bonifacius accepta purgatione Antonii et commendatione primatis, illum restitui jussit, si euncta fideliter essent exposita. Id insinuant verba Augustini inferius, ubi sic habet: Quia ergo pastoralis vigilique cautela beatissimus Papa Bonifacius in epistola sua posuit, de Antonio loquens episcopo, et ait: " Si ordinem rerum nobis fideliter indicavit. " Antonius autem, acceptis Bonifacii litteris, ac si omnino fuisset absolutus, totam sibi diœcesim subicere tentavit, ut prosequens Augustinus indicat his verbis: Accipe nunc, quæ post ejus sanctæ memoriæ viri (Bonifacii) in Africa [lectas] litteras gesta sunt, et subveni hominibus, opem tuam in Christi misericordia multo avidius, quam ille, posecentibus, a cujus inquietudine desiderant liberari. Judicia quippe illis, et publicas potestates, et militares impetus, tamquam executuros apostolicæ Sedis sententiam, sive ipse, sive rumores creberrimi comminantur, ut miseri homines Christiani Catholici graviora formident a Catholico episcopo, quam, cum essent hæretici, a Catholicorum imperatorum legibus formidabant.

656 Resistebant hisce molitionibus cum Augustino episcopi alii, in quorum partes jam regressus erat primas, qui videbat haut dubie se ab Antonio deceptum, ut colligitur ex verbis jam citatis num. 654 Cum memoratus venerabilis senex ad tuam sanctimoniam universa retulerit. Omnes illi judicabant, non absolutum a Bonifacio Antonium; ob adjectam ab illo restrictionem, si ordiem rerum nobis fideliter indicavit. Ut vero ostenderent; non fideliter omnia ab Antonio exposita, per primatem miserunt ad Cælestinum gesta omnia, quibus hanc suam epistolam addidit Augustinus, in qua dicit supra: Collabora, obsecro, nobiscum, pietate venerabilis domini beatissime et debita caritate venerande sancte Papa, et jube tibi, quæ directa sunt, omnia recitari. Hactenus causam exposuimus. Nunc audi, quam ardentibus precibus in fine epistolæ adjungat Sanctus, quantoque dolore urgeretur, quod imprudenter his turbis occasionem dedisset.

657 Non sinas, inquit, ista fieri, obsecro te per Christi Sanguinem, per apostoli Petri memoriam, qui Christianorum præpositos populorum monuit, ne violenter dominantur inter fratres. Ego Fussalensis Catholicos filios in Christo meos, et Antonium episcopum, filium in Christo meum, benignitati charitatis sanctitatis tuæ, quia utrosque diligo, utrosque commendo. Neque Fussalensibus succenseo, quia justam de me querimoniam ingeruit auribus tuis, quod eis hominem nondum mihi probatum, nondum saltem ætate firmatum, a quo sic affligerentur, infixi. Neque huic noceri volo, cui quanto magis sinceram habeo charitatem, tanto magis parvæ ejus cupiditati obsisto. Utrique misericordiam mereantur tuam; illi

AUCTORE
J. S.

* sic editio
Benedictinorum

ac Pontifex illum restitui jussisset, si vera essent relata; Antonius vi se restituere conabatur:

E

nerum resistunt ei Africani episcopi, et causam Cælestino exponunt,

F

ad quem et litteras ardentissimas scribit Augustinus,

AUCTORE
J. S.
• al. rectius
Catholicum

illi ne mala patiantur, iste ne faciat: illi, ne oderint Catholicum *, si a Catholicis episcopis, maximeque ab ipsa Sede Apostolica, contra Catholicum non eis subveniatur episcopum: iste autem, ne se tanto scelere obstringat, ut quos molitur invitos facere suos, a Christo faciat alienos. Me sane, quod confitendum est beatitudini tuæ, in isto utrorumque periculo, tantus timor et mœror excruciat, ut ab officio cogitem gerendi episcopatum abscedere, si per eum, cujus episcopatum per imprudentiam suffragatus sum, vastari Ecclesiam Dei, et, quod ipse Deus avertat, etiam eum vastatis perditione perire conspexero.

malens episcopatum suum deserere, quam Antonium restituï.

658 Recolens enim, quod ait Apostolus, Si nosmetipsos judicaremus, a Domino non judicemur, judicabo meipsum, ut pareat mihi, qui judicaturus est vivos et mortuos. Si autem et membra Christi, quæ in illa regione sunt, ab exitiabili timore ac tristitia recreaveris, et meam senectutem hac misericordiæ justitia fueris consolatus, retribuet tibi et in præsentem et in futura vita, qui per te nobis in ista tribulatione succurrit, et qui te in illa Sede constituit. *Eminentissimus Baronius ad annum 424, ubi hæc narraverat, num. 9 recte subdit sequentia: Annuisse quidem Augustino Cælestinum Romanum Pontificem, inde certam capimus conjecturam, quod idem Cælestinus vehementer ipsum coluit Augustinum, et laudibus mirifice celebravit... Hæc enim par est credere, Cælestinum hæc rogantem et cuius exspectentem Augustinum, negando in vehementiorem mœrorem coniecisse, quem dilexisse et magno in honore habuisse, certum est. Quod insuper constat post hæc perseverasse Augustinum suæ Hipponeusi ecclesiæ episcopum præsidere; æque manifestum indicium est, ex animi ejus sententia Cælestinum in eadem causa rescripsisse. Idem observat Henschenius noster in Actis S. Cælestini tom. 1 Aprilis pag. 513.*

Liberi matris execratione graviter a Deo puniuntur:

659 Sanctus lib. 22 de Civitate cap. 8 miram juxta ac horrendam narrat historiam de septem fratribus et tribus sororibus, genere non ignobili Cæsareæ in Cappadocia natis, qui imprecatione matris graviter a Deo erant puniti, et ex quibus duo Hippone apud reliquias S. Stephani sunt sanati, præsentem Augustino. Sanatio illorum contigit Paschali tempore, anno 425, ut putat Tillemontius art. 322. Idem factum refertur in Sermionibus de Diversis, ubi serm. 31 recitatur libellus Pauli primo sanati, in quo ille jussu Augustini exponit causam mali, et cur cum sorore sua Palladia Hipponem venerit. Verba ejus accipe: Cum adhuc in patria Cæsarea Cappadociæ moraremur, frater noster natus major gravibus atque intolerandis communem matrem affecit tantum injuriis, ut ei etiam manus non dubitaret inferre. Quod nos omnes filii pariter congregati patienter tulimus, ut ne verbum quidem fratri nostro pro matre nostra, cur hoc faceret, dixerimus. Illa autem feminei doloris stimulis incitata, injuriosum filium maledicendo punire constituit. Cumque ad sacri baptismatis fontem post gallorum cantus memorato filio suo iram Dei imprecatura properaret: tunc ei nescio quis in patris nostri similitudine, ut intelligitur, dæmon occurrit, et ab ea prior, quo pergeret, requisivit. Cui illa, ad maledicendum filio suo ob intolerabilem contumeliam, se ire respondit. Tunc autem ille inimicus, quoniam in mulieris corde iusaniente locum facile invenire potuit, ut omnibus malediceret persuasit. Illa autem viperis inflammata consiliis, sacrum fontem provoluta cor-

ripuit, et sparsis crinibus nudatisque uberibus hoc a Deo potissimum postulavit, ut extorres patria et circumeuntes alienas terras, omne hominum genus nostro terreremus exemplo. Mox maternas preces efficax vindicta prosequitur: eundemque continuo fratrem nostrum, ætate culpaque majorem, tremor membrorum tantum invasit, quantum in me usque ante hoc triduum vestra sanctitas vidit. Servato autem ordine, quo nati eramus, intra unum annum eadem nos pœna omnes corripuit. Videns autem mater maledictiones suas ad tantam efficaciam pervenisse, impietatis suæ conscientiam et opprobrium hominum diutius ferre non potuit: sed laqueo guttur astringens, luctuosam vitam termino funestiore conclusit. Egressi ergo nos omnes, opprobrium nostrum non ferentes, et communem patriam relinquentes, passim sumus per diversa dispersi.

660 Ex nobis autem omnibus decem fratribus, qui nascendi quoque ordine primum sequitur, ad gloriosi martyris Laurentii memoriam, quæ apud Ravennam nuper collocata est, sicut audivimus, meruit sanitatem. Ego autem, qui nascendi ordine sum sextus illorum, cum hæc sorore mea, quæ me ætate subsequitur, ubicumque gentium, ubicumque terrarum loca esse sacra, in quibus operaretur Deus miracula, comperissem, magno desideratæ sanitatis amore carpebam iter. Sed ut de cæteris celeberrimis Sanctorum locis taceam, etiam ad Anconam, Italiæ civitatem, ubi per gloriosissimum martyrem Stephanum multa miracula Dominus operatur, eadem circuitione perveni. Sed ideo alibi curari non potui, quia huic loco divina prædestinatione servabar. Nec Usalim civitatem Africæ prætermisi, ubi beatus martyr Stephanus magna prædicatur frequenter operari. Verumtamen ante hos tres menses, id est, Calendarum Juniarum die, tam ego quam soror mea, quæ hic necum est, eadem adhuc passione detenta, evidenti sumus visione compositi. Ait enim mihi quidam aspectu clarus, et candido crine venerabilis, quod intra tertium mensem desiderata esset mihi sanitas affutura. Sorori autem meæ in visione sanctitas tua in ea effigie, in qua te præsentem videmus, apparuit: per quod nobis significatum est, ad istum locum nos venire debuisse. Nam et ego beatitudinem tuam sæpius postea videbam per alias civitates in itinere, quo veniebamus, talem prorsus, qualem modo conspicio. Admoniti ergo evidenti authoritate divina, ad hanc venimus civitatem ante dies ferme quindecim. De apparitione illa modestissime Sanctus ipse loquitur in sequenti sermone 33 hunc in modum: Quid enim sumus, quia ego apparui istis nesciens? Illi enim me videbant, et ego nesciebam; et admonebantur, ut ad istam civitatem venirent. Quis sum ego? Homo sum unus de multis, non de magnis.

661 Accipe nunc, quæ de sanatione sua præcedentibus subjungit Paulus: Passionis meæ, inquit, vel oculi vestri testis sunt, vel miserabilis soror mea, quæ ad eruditionem omnium communis mali præbet exemplum; ut, qui in illa, qualis ego fuerim, vident, in me, quantum per Spiritum sanctum suum Dominus sit operatus, agnoscant. Orabam ego quotidie cum magnis lacrymis in loco, ubi est memoria gloriosissimi martyris Stephani. Die autem Dominico Paschæ, sicut alii, qui præsentem erant, viderant, dum orans cum magno fletu cancellos teneo, subito cecidi. Alicnatus autem a seusa, ubi fuerim, nescio.

ex quo frater et soror, viso Augustino moniti, Hipponem veniunt: ubi primum frater.

E

F

deinde et soror, sanantur apud reliquias S. Stephani.

A nescio. Post paululum assurrexi, et illum tremorem in corpore meo non inveni. *Addit Augustinus lib. 22 de Civitate cap. 8: Quis ergo intuentium se tenuit a laudibus Dei? Clamantium gratulantiumque vocibus ecclesia usquequaque completa est. Inde ad me curritur, ubi sedebam jam processurus: irruit alter quisque post alterum, omnis posterior, quasi novum, quod alter prior dixerat, nunciautes. Meque gaudente, et apud me gratias Deo agente, ingreditur etiam ipse cum pluribus, inclinatur ad genua mea, erigitur ad osculum meum. Post quædam in templo adhuc facta, pergunt Sanctus cetera referre una eum sanatione Palladiæ his verbis: Nobiscum homo prandit, et diligenter nobis omnem suæ ac maternæ fraternæque calamitatis indicavit historiam. Sequenti itaque die post sermonem redditum, narrationis ejus libellum in crastinum populo recitandum promisi. Quod cum ex Dominico Paschæ die tertio fieret in gradibus exedræ, in qua de superiore loquebar loco, feci stare ambos fratres, cum eorum legeretur libellus. Intuebatur*

B *populus universus, sexus utriusque, unum stautem sine deformi motu; alteram membris omnibus contremens. Et qui ipsum non viderant, quid in eo divinæ misericordiæ factum esset, in ejus sorore cernebant. Videbant enim, quid in eo gratulandum, quid pro illa esset orandum. Inter hæc recitato eorum libello, de conspectu populi abire eos præcepi: et de tota ipsa causa aliquanto diligentius cœperam disputare, cum ecce me disputante, voces aliæ de memoria martyris novæ gratulationis audiuntur. Conversi sunt eo, qui me audiebant, cœperuntque concurrere. Illa enim, ubi de gradibus descendit, in quibus steterat, ad sanctum martyrem orare perrexerat. Quæ mox, ut cancellos attigit, collapsa similiter, velut in somnum, sana surrexit. Dum ergo requireremus, quid factum fuerit, unde iste strepitus lætus extiterit, ingressi sunt eum illa in basilicam, ubi eramus, adducentes eam sanam de martyris loco. Tum vero tantus ab utroque sexu admirationis clamor exortus est, ut vox continuata cum lachrymis non videretur posse finire. Perducta est ad eum locum, ubi paulo ante steterat tremens. Exultabant eam similen fratri factam, cui doluerant*

C *remansisse dissimilem. Et nondum fusas preces suas pro illa, jam tamen præviam voluntatem tam cito exauditam esse cernebant. Exultabant in Dei laudem voces, sine verbis tanto sonitu, quantum aures nostræ ferre vix possent. Hactenus Augustinus. Habent ex hoc fueto, quod discant parentes æque ac liberi, neque illud inutile erit hæreticis reliquiarum osoribus, modo oculos aperire velint, ut videant.*

§ L. Successor in Cathedram Hipponensem ab Augustino postulat, et obtentus: Leporius errores suos revocat ope ejusdem Sancti.

Augustinus tam senior
 Anno 426 S. Augustinus jam septuagenario major, eum varios tumultus vidisset in episcoporum electionibus, et periculum barbarum paulo ante fuisset post obitum Severi Milevitani episcopi, quod ille successorem sibi elegisset coram clericis, at non coram universo populo, pericula Augusti Tomus VI.

hæc omnia evitare voluit, successorem sibi postulando coram clero et populo congregato. Res tota narratur in Actis ea de re confectis, quæ inter Augustini epistolas exhibentur, tamquam epistola 110. Accipe igitur Acta ipsa, quæ satis sunt compendiosa: Gloriosissimo Theodosio duodecies, et Valentiniano Augusto iterum consule, sexto Calen. Octobris, cum Augustinus episcopus una cum Religiano et Martiniano cœpiscopis suis consedisset in ecclesiapacis Hipponensium regionum, præsentibus Saturnino, Leporio, Barnaba, Fortunatiano, Rustico, Lazaro, et Eradio presbyteris, adstante clero et frequenti populo, Augustinus episcopus dixit: Quod hesternum die promisi charitati vestræ, propter quod vos volui frequentius convenire, et video frequentius convenisse, mora omni postposita hoc agendum est. Si enim aliud velim loqui, in illud suspensi, minus auditis. Omnes in hac vita mortales sumus, et dies hujus vitæ ultimus, omni homini est semper incertus: verumtamen in infantia, speratur pueritia; et in pueritia, speratur adolescentia; et in adolescentia speratur juvenus; et in juvenute speratur gravitas; et in gravitate speratur senectus: utrum contingat, incertum est: est tamen quod speretur. Senectus autem aliam ætatem, quam speret, non habet: incertum est enim ipsa senectus quamdiu sit homini; illud tamen certum est, nullam remanere ætatem, quæ possit succedere senectuti: quia voluit Deus, ad istam civitatem cum vigore ætatis adveni, et tamen juvenis fui et senii.

663 Scio post obitus episcoporum, per ambitiosos aut contentiosos solere ecclesias perturbari, et quod sæpe expertus sum et dolui, debeo quantum ad me attinet, ne contingat huic prospicere civitati. Sicuti novit charitas vestra, in Milevitana ecclesia modo fui: petierant enim me fratres, et maxime servi Dei, qui ibi sunt, ut venirem: quia post obitum beatæ memoriæ fratris et cœpiscopi mei Severi, nonnulla ibi perturbatio populi timebatur. Veni, et quomodo voluit Dominus adjuvit nos pro sua misericordia, ut cum pace episcopum acciperent, quem vivus designaverat episcopus eorum. Hoc enim eis cum innotuisset, voluntatem præcedentis et decedentis episcopi sui libenter amplexi sunt. Minus tamen aliquid factum erat, unde nonnulli contristabantur, quia frater Severus credidit posse sufficere, ut successorem suum apud clericos designaret, ad populum inde non est locutus: et erat inde aliquorum nonnulla tristitia. Quid plura? Deo placuit: tristitia fugata est, gaudium successit. Ordinatus est episcopus, quem præcedens episcopus designaverat. Ergo ne aliquis de me queratur, voluntatem meam, quam credo Dei esse, in omnium vestrum notitiam perfero: presbyterum Eradium mihi successorem volo. A populo acclamatum est; Deo gratias, Christo laudes: dictum est vicies ter. Exaudi Christe, Augustino vita: dictum est sexies decies. Te patrem, te episcopum; dictum est octies.

664 Cumque reticeretur, Augustinus episcopus dixit: Non opus est me de laudibus ejus aliquid dicere, faveo sapientiæ, et parco verecundiæ: sufficit quia nostis eum et hoc me velle dico, quod vos velle scio: et si ante nescirem, hodie probarem. Hoc ergo volo: hoc a Domino Deo nostro, nunc etiam in ætate frigida, votis ferventibus poseo: hoc ut mecum orctis exhortor, admoneo, rogo, ut omnium in pace Christi collatis et conflatis mentibus confirmet

48 Deus.

AUGUSTINUS
 J. S.

successorem
 sibi postulat,

F

eamque obtinet, sed relinquit presbyterum;

AUCTOR
J. S.

Deus, quod operatus est in nobis. Qui misit mihi eum, servet eum; servet incolumem, servet sine crimine, ut qui facit gaudium viventis, locum suppleat morientis. A notariis ecclesiae, sicut cernitis, excipiuntur quae dicimus, excipiuntur quae dicitis, et meus sermo, et vestrae acclamationes in terram non cadunt. Apertius ut dicam, ecclesiastica nunc gesta conficimus. Sic enim hoc esse, quantum ad homines attinet, confirmatum volo. A populo acclamatum est trigesies sexies; Deo gratias, Christo laudes. Exaudi Christe, Augustino vita, dictum est tredecies. Te patrem, te episcopum, dictum est octies. Dignus et justus est; dictum est vicies. Bene meritis, bene dignus, dictum est quinquies. Cumque reticeretur, Augustinus episcopus dixit: Ego, ut dicebam, voluntatem meam et voluntatem vestram gestis ecclesiasticis, quantum ad homines attinet, confirmatam volo: quantum vero ad latentem Omnipotentis voluntatem, omnes (ut dixi) oremus ut confirmet Deus, quod operatus est in omnibus. A populo acclamatum est; Judicio tuo gratias agimus; dictum est sedecies. Fiat, fiat; dictum est duodecies. Te patrem, Eradium episcopum; dictum sexies. Cumque reticeretur, Augustinus episcopus dixit: Scio, quod scitis et vos, sed nolo de illo fieri, quod de me factum est: quod autem factum sit, multi scitis: illi soli nesciunt, qui tunc aut nondum nati erant, aut nondum habebant aetatem sciendi. Adhuc in corpore posito beatæ memoriæ patre et episcopo meo sene Valerio, episcopus ordiuatus sum, et sedi cum illo, quod concilio Nicæno prohibitum fuisse nesciebam, nec ipse sciebat. Quod ergo reprehensum est in me, nolo reprehendi in filio meo. A populo acclamatum est; Deo gratias, Christo laudes; dictum est tredecies. Cumque reticeretur, Augustinus episcopus dicit: Erit presbyter, ut est, quando Deus voluerit, futurus episcopus.

ad eundem de
ferri jubet
controversias,

665 Sed plane modo facturus sum adjuvante misericordia Christi, quod adhuc usque non feci. Nostis autem aliquot annos, quid facere voluerim, et non permisistis. Placuit mihi et vobis propter curam Scripturarum, quam mihi fratres et patres mei episcopi duobus conciliis Numidiæ et Carthagini imponere dignati sunt, ut per quinque dies nemo mihi molestus esset. Gesta confecta sunt, placuit, acclamastis. Recitatur placitum vestrum, et acclamatio vestra. Parvo tempore servatum est circa me, et postea violenter irruptum est, et non permittor ad quod volo vacare. Ante meridiem et post meridiem occupationibus hominum teneor. Obsecro vos et obstringo per Christum, ut huic juveni, huic presbytero Eradio, quem hodie in nomine Christi designo episcopum successorem mihi, patiamini me refundere onera occupationum mearum. A populo acclamatum est; Judicio tuo gratias agimus; dictum est vicies sexies. Cumque reticeretur, Augustinus episcopus dixit: Ego charitati et benevolentiae vestrae apud Dominum Deum nostrum gratias ago, imo de illa Deo gratias. Ergo fratres, quidquid est, quod ad me perferbatur, ad illum perferatur: ubi necessarium habuerit consilium, meum non negabo auxilium. Absit ut me subtraham: tamen quidquid illud est, quod ad me perferbatur, ad illum perferatur. Ipse me autem consulat, si forte non invenit, quid facere debeat, aut poseat adiutorem, quem novit patrem: ut et vobis nihil desit, et ego tandem aliquando, si quantumcumque spatium mihi hujus vitae donaverit Deus, ipsam meam quantum-

lancumque vitam non deum segnitiei, nec donem D inertiae, sed in sanctis Scripturis, quantum ipse permittit et largitur, exercam: hoc et ipsi proderit, et per ipsum etiam vobis. Nemo ergo invideat otio meo, quia meum otium magnum habet negotium. Video me de hac re, propter quam vos iuvitavi, omnia vobiscum egisse, quae debui.

666 Hoc ad ultimum rogo, ut gestis istis dignemini subscribere qui potestis. Illic mihi responsione vestra opus est: teueam responsionem vestram: de hac assensione aliquid acclamate. A populo acclamatum: Fiat, fiat; dictum vicies quinquies: Dignum est, justum est; dictum vicies octies: Fiat, fiat; dictum quater decies: Olim dignus, olim meritis; dictum vicies quinquies: Judicio tuo gratias agimus; dictum tredecies: Exaudi Christe, Eradium conserva: dictum octies decies. Cumque reticeretur, Augustinus episcopus dixit: Bene habet, ut ea, quae Dei sunt, circa sacrificium ejus agere valeamus, in qua hora supplicationis nostrae maxime commendo charitati vestrae, ut omnes vestras causas et negotia intermittatis, et pro ista ecclesia, et pro me, et pro presbytero Eradio Domino precem fundatis. *Haec Acta, E in quibus aliquid notandum de nomine successoris S. Augustini. In editione Plantiniuna, quam sequimur passim, semper vocatur Eradius, ut in aliis usque ad Benedictinam et At Benedictini editores ad haec Acta (quae ibi habent locum epistolae 213) observant, in omnibus Mss. legi Eraclium, aut Heraclium ideoque apud ipsos ubique legitur Eraclius.*

nomen succes-
soris illius va-
rie scriptum:

667 Porro S. Augustinus de eodem agit in *Serm. 50 de Diversis, eum ipse erat diaconus, ubi Lovanienses etiam in textu vocant Eraclium, licet notent in margine alias legi Eradium. Verba Augustini subjungo, ut virtutes Eraclii ex iis innolenseant: Diaconus Eraclius, inquit, ante vestros oculos versatur, et opera ejus lucent coram oculis vestris. De opere ejus et expensa pecunia memoriam * sancti Martyris habemus. De pecunia sua emit etiam possessionem ex consilio meo: nam ipsam pecuniam voluit per manus meas erogare, sicuti mihi placeret... Emit etiam spatium ab ista postea ecclesia votum vobis, et sua pecunia aedificavit domum. Et hoc nostis. Ante paucos dies... eam donavit ecclesiae. Expectabat enim, ut eam perficeret, et perfectam donaret. F Testimonium ei perhibeo, pauper remansit, sed in charitatis possessione remansit. Aliqui servuli ejus reliqui fuerant, jam quidem in monasterio viventes, quos tamen gestis ecclesiasticis manu missurus est hodie. Haec sufficiunt, ut ostendamus, quam dignum sibi successorem voluerit Augustinus. Ad concionem dixisse, jubente Augustino, probat sermo ejus perbrevis, quem Benedictini editores dederunt tom. 5 Operum Augustini col. 1524, ut notat Tillemontius art. 325. Gesta ejus posteriora sunt ignota, nisi quod constet ex libro I S. Augustini contra Maximinum cap. 1, ubi Heraclius dicitur, cum Maximino Arianorum episcopo disputasse, priusquam hic cum Augustino ipso congregaretur.*

ejusdem virtu-
tes et merita.* i. e. eccle-
siam

668 Celebris fuit seculo v palinodia Leporii monachi ac deinde presbyteri, quam Tillemontius in Augustino art. 323 putat contigisse circa annum. 427. Ratio ejus petitur ex Augustino, qui cap. xi de Correctione et gratia haec habet: Neque enim quisquam tanta rei hujus et fidei caecus est ignorantia, ut audeat dicere, quamvis de Spiritu sancto et Virgine Maria Filium hominis natum, per liberum tamen arbitrium bene vivendo, et sine

Cui Leporius
monachus in
Pelagianis et
Nestorianis
erroribus
disset.

A sine peccato bona in opera faciendo meruisse, ut esset Dei Filius. Idem tamen Augustinus in *Opere imperfecto contra Julianum* lib. 4, cap. 83 eundem errorem Pelagianis attribuit, dum inter alia sic dicit: Siccine vos contra Dei gratiam defensio liberi arbitrii præcipites agit, ut etiam ipsum Mediatorem, ut esset Dei Filius unicus, voluntate sua meruisse dicatis? Hinc colligitur, errorem illum Augustino innotuisse medio tempore inter scripta laudata *Opuscula*. Itaque, cum ille error esset Leporii, et innotescere debuerit Augustino ex ejus palinodia, videtur illa contigisse circa annum 427, ut recte colligit Tillemontius, qui contrariam Norisii opinionem refutat notat 85. Ex hac epocha ibidem probat laudatus Tillemontius Leporium hunc diversum esse a Leporio, Augustini presbytero, quem laudat *Serm. 50 de Diversis*, cum Hipponensis ille Leporius jam presbyter esset anno 425 aut 426; alter vero solum monachus, dum errores suos publice correxit.

B 669 Porro Leporium opera maxime S. Augustini ad mentem reductum, docet Gennadius Massiliensis, qui lib. de *Scriptoribus Ecclesiasticis* cap. 59 de eo sic habet: Leporius adhuc monachus, postea presbyter, presumens de puritate vitæ, quam arbitrio tamen * et conatu proprio, non Dei adjutorio obtinuisse crediderat, Pelagianum dogma cæperat sequi; sed a Gallicanis doctoribus admonitus, et in Africa per Augustinum emendatus, scripsit emendationis suæ libellum. In quo et satisfacit de errore, et gratias agit de emendatione: simul et, quod male senserat de Incarnatione Christi, corrigens, Catholicam sententiam tulit, dicens, manentibus in Christo duabus naturis, unam credi Filii Dei personam. Libellum Leporii edidit Sirmondus, in cuius *Operibus recensis* habetur tom. 1 a col. 203. Ex illo facile colligitur, ejus errores maxime versatos esse circa Incarnationis mysterium, præcursoremque fuisse Nestorii: quod et aliunde constat. Libellum hunc cum Aurelio Carthaginensi aliisque duobus episcopis subscripsit Augustinus, litterasque cum eisdem adjecit, ut Galliarum episcopis innotesceret, Leporium vere resipuisse. Edidit has quoque litteras laudatus Sirmondus, atque observavit, ex stylo apparere, scriptas esse ab Augustino, licet quatuor episcoporum nomine insignitæ sint.

C 670 Quin et libellum ipsum ab Augustino compositum esse, existimat cum aliis Tillemontius art. 331, tum quod conformis videatur epistolæ Sancti 3 et 57, tum quod citetur nomine S. Augustini a Concilio Chalcedonensi (tom. 4 Concil. col. 365,) a S. Leone Magno epist. 134, et a Theodoro Dialogo 2 pag. 108, tum quod ipse Leporius in subscriptione non dicat a se compositum, sed libellum meo sensu dictatum... subscripsi. Hærationes hujusmodi sunt, ut libellus Augustino videatur adjudicandus. Occurrit tamen difficultas aliqua. Quippe in isto libello asseri videtur, per mortem Christi corpus ejus ita relictum a Divinitate, sicut ab anima fuit relictum: cui opinioni Augustinus tract. 47 in Joannem adversatur, late probans carnem Christi, etiam separatam ab anima, cum Divinitate fuisse eonjunctam. Verba ipsa libelli accipe: Quia per mortem crucis necessario terrenum corpus erat a Deo pro tempore relinquendum, non solum a Deo, verum etiam ab anima sua, quæ erat unita cum Deo etc. Et mox: Divinitas cum unita sibi anima... exanimem carnem deseruit ad tempus. Hæc non apparent conformia Augustino, ut dixi, nisi

commoda expositio alium sensum, quam verba ipsa præferre videntur, invenire potuerit. Expositioni autem locum præbent verba sequentia: Et tam Christus Filius Dei tunc mortuus jacuit in sepulchro, quam idem Christus Filius Dei ad inferna descendit. Si enim Filius Dei jacuit in sepulchro, ut vere dicitur, dum in sepulchro jacuit corpus: ergo cum corpore unita erat Divinitas. Existimare igitur possumus, auctorem libelli verbis citatis solum docere voluisse, corpus Christi eo sensu desertum a Divinitate, quod Divinitas mortem corporis non impediverit, licet corpori semper manserit unita: et sic nihil obest, quo minus libellum S. Augustino adjudicemus.

AUCTORE
J. S.

§ LI. Libri Retractationum, Speculum, liber de Hæresibus.

Duos Retractationum libros ab Augustino sub finem vitæ scriptos, testatur Possidius infra cap. 6, num. 60, illos nominans de Recensione librorum. Opus illud diu ante meditatam esse Sanctum, discimus ex epistola 7 ad Marcellinum, quam Tillemontius art. 226 affigit anno 412. Lubet audire quanta modestia Doctor sapientissimus ibidem loquatur de Operibus suis, quæ bonorum omnium approbatione et plausu maximo excipiebantur. Post verba dictæ epistolæ num. 380 citata, quorum postrema: Nimis perverse seipsum amat, qui et alios vult errare, ut error suus lateat: modestissimus Præsul sic prosequitur: Quanto enim melius et utilius, ut ubi ipse erravit, alii non errent, quorum admonitu errore carcat. Quod si noluerit, saltem comites erroris non habeat. Si enim mihi Dens, quod volo, præstiterit, ut omnium librorum meorum quæcumque mihi rectissime displicent, Opere aliquo ad hoc ipsum instituto colligam atque demonstrem: tunc videbunt omnes homines, quam non sim acceptor personæ meæ. Vos autem, qui me multum diligitis, si talem me asseritis adversus eos, quorum malitia, vel imperitia, vel intelligentia reprehendor, ut me nusquam scriptorum meorum errasse dicatis, frustra laboratis. non bonam causam suscepistis, facile in ea me ipso iudice superamini: quoniam non mihi placeat, cum a charissimis meis talis esse existimor, qualis non sum. Profecto enim non me, sed pro me alium sub meo nomine diligit: si non quod sum, sed quod non sum, diligunt. Nam in quantum me noverunt, vel de me verum credunt, ego ab eis diligor: in quantum autem mihi tribunt, quod in me non cognoscunt, alium talem, qualem me putant, pro me diligunt. Romani maximus autor Tullius eloquii, Nullum unquam verbum, inquit, quod revocare vellet, emisit.

E
Sanctus modestissime sentiens de scriptis suis.

672 Quæ quidem laus quamvis præclarissima videatur, tamen credibilior est de nimium fatuo, quam de sapiente perfecto. Nam et illi, quos vulgo moriones vocant, quanto magis a sensu communi dissonant, magisque absurdi et insulsi sunt, tanto magis nullum verbum emittunt, quod revocare velint, quia dicti mali, vel stulti, vel incommodi pœnitere, utique cordatorum est. Sed si in bonam partem accipiat, ut quempiam talem fuisse credamus, qui cum sapienter omnia loqueretur

et agnoscent se quoque errantes obnoxium,

AUCTORIBUS
J. S.

loqueretur, nullum umquam verbum, quod revocare vellet, emisit: hoc potius de hominibus Dei, qui Spiritu sancto acti loquuti sunt, quam de illo, quem sic Cicero laudat, saluberrima pietate credendum est. Ab hac ego excellentia tam longe absum, ut, si nullum verbum, quod revocare vellem, protulero, fatuo sim quam sapienti similior. Illius quippe scripta summa sunt auctoritate dignissima, qui nullum verbum, non quod revocare vellet, sed quod revocare deberet, emisit. Hoc quisquis novum est assequutus, secundas habeat partes modestiæ, quia primas non potuit habere sapientiæ: quia non valuit omnia non pœnitenda diligenter dixisse, pœniteat quæ cognoverit dicenda non fuisse. Cum ergo non sicut quidam charissimi mei putant, nulla vel pauca, sed potius plura fortasse quam etiam maledici opinantur, verba dixerim, quæ mallet revocare, si possem, non mihi Tulliana illa blauditur sententia, qua dictum est: Nullum umquam verbum, quod revocare vellet, emisit: sed angit me plane Horatiana sententia, Nescit vox missa reverti. Hinc est quod periculosissimarum questionum libros, de Genesi scilicet, et de Trinitate, diutius teneo quam vultis et fertis: ut si non potuerint nisi habere aliqua, quæ merito reprehendantur, saltem pauciora sint, quam esse possent, si præcipiti festinatione inconsultius ederentur. Vos enim, ut vestræ iudicant litteræ, (nam hoc mihi etiam sanctus frater et coepiscopus meus scripsit Florentius) ideo ut edantur urgetis, quo possint a me, dum in hac carne vivo, defendi, cum vel ab inimicis mordentibus, vel etiam ab amicis parum intelligentibus, fortasse in quibusdam cœperint accusari. Quod utique propterea dicitis, quia non putatis esse in eis aliquid, quod vera possit ratione culpari. Alioquin non me ad eorum editionem, sed ad diligentiore emendationem potius hortaremini. Ego autem iudices veros, et veritate severos magis iutueor, inter quos et meipsum primitus constituere volo, ut ad illos ea tantum reprehendenda perveniant, quæ a me quamvis sedulo perscrutante, miuime videri potuerunt.

dum meditatus
est retractationum
libros,

673 *Hanc mentem suam expressit quoque lib. de Dono perseverantiæ cap. 21 his verbis: Quamvis neminem velim sic amplecti omnia mea, ut me sequatur nisi in iis, in quibus me non errare perspexerit. Nam propterea nunc facio libros, in quibus Opuscula mea retractanda suscepi, ut nec meipsum in omnibus me secutum fuisse demonstrarem, sed proficenter me existimo Deo miserante scripsisse, non tamen a perfectione cœpisse: quandoquidem arrogantius loquor quam verius, si vel nunc dico, me ad perfectionem sine ullo errore scribendi jam in ista ætate venisse. Demum in præfatione ad ipsos Retractationum libros plenius explicat, et qua de causa, et quo ordine, libros istos conscripserit, dum illa rationem consilii sui reddit: Jam diu istud facere cogito atque dispono, quod nunc adjuvante Domino aggredior: quia differendum esse non arbitror, ut Opuscula mea sive in libris, sive in epistolis, sive in tractatibus, cum quadam judiciaria severitate recenseam, et quod me offendit, velut censorio stilo denotem. Neque enim quisquam nisi imprudens, ideo quia mea errata reprehendo, me reprehendere audebit. Sed si dicit, non ea debuisse a me dici, quæ postea mihi etiam displicerent, verum dicit, et mecum facit. Eorum quippe reprehensor est, quorum et ego. Neque enim ea*

reprehendere deberem, si dicere debuisssem. Sed D qui primas non potuit habere sapientiæ, secundas habeat partes modestiæ: ut qui non valuit omnia impœnitenda dicere, saltem pœniteat, quæ cognoverit dicenda non fuisse. Sed ut volet quisque accipiat hoc, quod facio, me tamen apostolicam illam sententiam et in hac re oportuit intueri, ubi ait: Si nos ipsos judicemus, a Domino non judicemur. Illud enim, quod scriptum est: Ex multiloquio non effugies peccatum: terret me plurimum, non quia multa scripsi, vel quia multa etiam, quæ dictata non sunt, tamen a me dicta conscripta sunt. Absit enim ut multiloquium deputem, quando necessaria dicuntur, quantalibet sermonum multitudinem ac prolixitate dicantur. Sed istam sententiam Scripturæ sanctæ propterea timeo, quia de tam multis disputationibus meis sine dubio multa colligi possunt, quæ si non falsa, at certe videantur, sive etiam convincantur, non necessaria.

674 Quem vero Christus fidelium suorum non terruit, ubi ait: Omne verbum otiosum, quodcumque dixerit homo, reddet pro eo rationem in die iudicii? Unde et ejus apostolus Jacobus: Sit, inquit, omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum. Et alio loco: Nolite, inquit, plures magistri fieri, fratres mei, scientes quoniam iudicium sumitis: in multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Ego mihi hanc perfectionem nec nunc arrogo, cum jam sim senex: quanto minus cum juvenis cœpi scribere, vel apud populos dicere: tantumque mihi tributum est, ut ubicumque me præsentem loqui opus esset ad populum, rarissime tacere atque alios audire permetterer, et esse velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum. Restat igitur ut me ipse iudicem sub Magistro uno, cujus de offensionibus meis iudicium evadere cupio. Magistros autem plures tunc fieri existimo, cum diversa atque inter se adversa sentiunt. Cum vero id ipsum dicunt omnes, et verum dicunt: ab unius veri Magistri magisterio non recedunt. Offendunt autem, non cum illius multa dicunt, sed cum addunt sua. Sic quippe incidunt ex multiloquio etiam in falsiloquium. Scribere autem ista mihi placuit, ut hæc emittam in manus hominum, a quibus ea, quæ jam edidi, revocare emendanda non possum. Nec illa sane prætereo, quæ catechumenus jam, licet relicta spe, quam terrenam gerebam, sed adhuc secularium litterarum inflatus consuetudine scripsi: quia et ipsa exierunt in notitiam describentium atque legentium, et leguntur utiliter, si nonnullis ignoscatur: vel si non ignoscatur, non tamen inhæreatur erratis. Quapropter quicumque ista lecturi sunt, non me imitentur errantem, sed in melius proficentem. Inveniet enim fortasse, quomodo scribendo profecerim, quisquis Opuscula mea ordine, quo scripta sunt, legerit. Quod ut possit, hoc Opere, quantum potuero, curabo ut eundem ordinem noverit. *Hactenus Sancti præfatio. Quo usque vero hoc Opus perfecerit, explicat in conclusione libri 2 hisce verbis: Hæc Opera nonaginta tria in libris ducentis triginta duobus me dictasse recolui, quando hæc retractavi, utrum aliquos adhuc essem dictaturus, ignorans: atque ipsam eorum retractationem in libris duobus edidi urgentibus fratribus, autequam epistolas et sermones ad populum, alios dictatos, alios a me dictos, retractare cœpisssem. Inter sermones numeravit Expositionem*

ex quibus duos
edidit. Sermo-
nes et Episto-
las
E

F

A *Expositionem Psalmorum, atque Evangelii et Epistolæ S. Joannis, de quibus in Retractationibus non meminuit.*

etiam retractare cupiebat et caperat, sed aliis impeditus,

675 Cupiebat quidem summopere sanctus Doctor Epistolas quoque et Sermones ad limam revocare. Verum, dum istis occupabatur, coactus est respondere Juliano Pelagiano, ut docet in epistola ad Quodvultdeum, impressa tom. 6 Operum pag. 4, ubi sic habet: Cujus instantia (*Atypium dicit, qui urgebat ut responderet Juliano*) coactus sum remissus semper agere, quod agebam, ut Operi utrique non deesset, uni diebus, alteri noctibus, quando mihi ab aliis occupationibus, hinc atque hinc venire non desistentibus, parceretur. Agebam vero rem plurimum necessariam: nam retractabam Opuscula mea, et si quid in eis me offenderet, vel alios offendere posset, partim reprehendendo, partim defendendo, quod legi deberet et posset, operabat: et duo volumina jam absolveram, retractatis omnibus libris meis, quorum numerum nesciebam; eosque cexxxii esse cognovi. Restabant epistolæ et tractatus populares, quos Græci homilias vocant. Et plurimas epistolarum legeram, sed adhuc nihil inde dictaveram, cum me etiam isti Juliani libri occupare cœperant. *Hæc Quodvultdeus, qui petebat, ut de Hæresibus scriberet, quod se promittit facturum, et simul illud, inquit, de Retractatione Opusculorum nostrorum, nocturnis et diurnis temporibus in singula distributis. Ita diligentissimus Senex. Neutrum tamen perficere potuit morte preventus, ut de Opusculo de Hæresibus mox videbimus.*

B *Operi tandem est immortalis quales hi libri.*

676 At nunc prius audiamus iudicium Cassiodori de Retractationum libris, quos duos tantum eum Possidio agnoscat, ita ut alii in lucem non videantur prolati. Ille de Institutione cap. 16 de iis hæc scripsit: Si quis. . . dicta sua diligenti cupit examinatione purgare, nec incauta temeritate delinquere, duos libros Retractationum sancti Augustini studiosa lectione percurrat: unde et se comat imitando, et agnoscat quantam sapientiæ copiam beatissimo Patri indulgentia divina contulerit; ut quem uero poterat fortasse reprehendere, ipse se videatur cautissima retractatione corrigere. Longum est illius Viri singula quæque memorare, dum de ejus Opusculis iudicandis codex uon parvus existat; qui quamlibet dicta ipsius breviter commemoret; tamen in numerosas progressus est paginas lectionum. *Ceterum, ne quis putet magnos multosque errores ab Augustino correctos, observat Rivius lib. 4, cap. 5 § 7 excepto Semipelagianorum errore, qui juveni exciderat, nihil in illis præcipui erroris correctum. Quippe, ut recte monet, magis in explicanda doctrina ipsius, ac præcavendis alienis erroribus, et castigando phrasium quarumdam aut vocabulorum usu; quam in propriis erroribus, vel rebus alicujus momenti corrigendis versantur.*

Speculum ex sacra Scriptura collectum,

677 Possidius in Vita inferius edenda num. 60 insinuat, etiam Speculum S. Augustini scriptum fuisse sub finem vitæ ipsius, eum illud libris Retractationum mox subnectat. Opusculum istud satis prolixum ex sacra Scriptura collectum est, atque exstat tom. 3 Operum a pag. 324. Quid in eo componendo intenderit Sanctus, exponit in præfatione his verbis: De his., quæ ita sunt posita in Literis sacris, vel jubendo, vel vetaudo, vel sinendo, ut etiam nunc, id est tempore novi Testamenti, ad vitam piam exerceendam moresque pertineant, hoc Opus, quod in manus sumpsi, componere aggressus sum, ut, quantum me Deus

adjuvat, omnia talia de canonicis Libris colligam, atque, ut facile inspicere possint, in unum tamquam speculum colligam: . . . Nos autem id hoc Opere nec infidelem vel adducimus, vel ædificamus ad fidem: nec exercemus quibusdam salubribus difficultatibus ingenium intentionemque discentium: sed cum, qui jam credens obedire Deo voluerit, ut hic se inspiciat, admonemus, quantumque in bonis moribus operibusque profecerit, et quantum sibi desit, attendat. Sic enim potest et de his, quæ habet, gratias agere, [et de his, quæ non habet, ut habeat, satis agere] ac propter illa servanda curam precesque fidelis pietatis adhibere.

678 Hisce, quæ perfecta habemus, alia meditabatur Sanctus adjungere, de quibus sic prosequitur: In his autem omnibus, quæ inspicienda ponere institui, quæcumque inter se videbuntur esse contraria, postea propositis questionibus exponenda atque solvenda sunt. Verum, cum de his questionibus nihil memoret Possidius, nihil ad posteros pervenerit, credibile est, Sanctum non potuisse id Opus perficere. Speculum vero ipsum sic commendat Cassiodorus de Institut. cap. 16: Similiter etiam liber ejusdem quasi philosophiæ moralis, quem pro moribus instituendis atque corrigendis ex divina auctoritate collegit, Speculumque uominavit, magna intentione legendus est. Porro quandoquidem huic Speculo apprime conveniunt, quæ de Augustini Speculo refert Possidius, dubium esse non potest, quin istud sit ipsius. Verum eadem ratione inter suppositilia haberi debent tria alia Specula, quæ nomine S. Augustini aliquando fuerunt insignita; eum unum dumtaxat Speculum memoret Possidius; ejusque verba aliis istis Speculis non concordent. Unum ex prædictis Speculis edidit Hieronymus Vignier, quod Augustini non esse latius probat Tillemontius art 336. Duo alia in Appendicem tom. 6 rejecerunt editores Benedictini, atque in præmonitione ad utrumque probarunt, auctorem esse Augustino longe posteriorum. Hisce itaque missis, ad Opus progredior, quod postremo inchoavit.

679 Huic occasionem præbuit Quodvultdeus diaconus Carthaginensis, qui non destitit summis precibus ab Augustino contendere, ut de Hæresibus scriberet, donec tandem obtinuerit, quod desiderabat. Epistola ejus gemina edita est ante ipsum Opus de Hæresibus tom. 6, pag. 3: in prima autem sic affatur Sanctum: Diu trepidus fui, et ausus meos aliquotiens distuli: sed me principaliter, ut dici assolet, animavit Beatitudinis tuæ benevolentia omnibus comprobata. Quam dum considero, magis timui, ne non petendo superbus, non querendo desidiosus, non pulsando piger a Domino judicaret. Sufficere autem mihi crederem hujusmodi tantummodo voluntatem, si fructum adipisci non possem. Cum autem pro certo uoverim, ostium divini sermonis, quod Venerationi tuæ cælestis gratia patefecit, paratam esse mentem tuam sanctam, quam possidet Christus, non solum eunctis volentibus paudere, verum etiam uolentibus, ut introire non pigeat, persuadere; occupationi Reverentiæ tuæ multiloquio superfluo moram non faciam, sed desiderium obsecrationis tuæ breviter indicabo. *Desiderabat nimirum breviter, perstricte atque summatim, et opinionem . . . cujuslibet hæresis poni, et quid contra teneat Ecclesia Catholica, quantum instructioni satis est, subdi. Quod latius explicat, ac concludit his verbis: Video quam onerosus existam meliora cogitanti, et disponenti*

AUCTORIS
J. S.

alterum Speculi librum meditatus, perficere non potuit:

E

contentente ad multis atque iteratis precibus Quodvultdeus,

F

majora

AUCTORE
J. S.

majora sancto Seni, et querelas corporis sustinenti. Sed per Christum Dominum rogo, qui te participem sapientiæ suæ sine invidia esse concessit, ut hanc gratiam dones iudocis Ecclesiæ, qui te agnoscis sapientibus atque insipientibus debitorem; merito ac jure dicturus: Videte quoniam non mihi soli laboravi, sed omnibus exquirentibus veritatem. Potui adhuc offerre supplices et multiplices preces, et mecum imperitorum classes adescere; sed malui jam gaudere dictantem, quam adhuc occupare legentem.

Inchoat Opus
de Hæresibus,
ac primum li-
brum perficit.

680 Respondit Augustinus S. Epiphanium et Philastrium de hæresibus scripsisse. Vide ergo, ait Quodvultdeo, ne forte librum sancti Epiphanii tibi mittere debeam, ipsum enim arbitror Philastrio doctius hinc locutum, qui possit apud Carthaginem in linguam Latinam verti facilius atque commodius, ut tu potius præstes nobis, quod quæris a nobis. *Non acquievit hisce Quodvultdeus; verum et rationibus et iteratis precibus Augustinum permovere conatus, ut Opus aggrediretur, epistolam ibi subjunctam sic concludit:*

- B Quamobrem ad peculiare patrocinium Pietatis tuæ confugio, et voce mea, sed universali desiderio, paratum ad misericordiam sacrosanctum pietatis pectus appello, sequestratis saporibus peregrinis, considerato textu prioris epistolæ, panem Afrum, quem nostra provincia solet habere præcipuum, cælesti etiam manna conditum, sero pulsanti et famem patienti non deneges. Profecto enim nec ego pulsare cessabo, donec ipse concedas; ut quod non impetrat privilegium, ubi nullum est meritum, saltem indefessa importunitas mereatur. *Permotus his litteris Augustinus Opus meditari cepit, sed aliis nimium occupatus, istud necdum potuit inchoare, ut docet epistola ejus reponsoria, ex qua superius quædam citavimus. Demum tamen incepit, ac primum librum absolvit: ut totum, quod meditabatur, Opus perficere non potuit. Hinc Possidius Indiculi cap. 5 vocat Opus imperfectum. Scripserat quidem sanctus Doctor de hæresibus usque ad sua tempora, postremam memorans Pelagianam, ideoque Opus hac ex parte perfectum videri potest: verum quid insuper meditaretur in conclusione exponit his verbis: Quid ergo faciat hæreticum, deinceps requirendum est; ut cum hoc Domino*
- C adjuvante vitamus, non solum ea, quæ scimus, verum etiam, quæ nescimus, sive quæ jam orta sunt, sive quæ adhuc oriri poterunt, hæretica vevena vitemus. *Tum subdit: Hujus autem sit jam voluminis finis, quem propterea vobis, antequam totum hoc Opus perficerem, credidi esse mittendum, ut cum quicumque legeritis, ad id, quod restat, implendum, quod tam magnum esse cernitis, me orationibus adjuvetis. Hujus quoque libri lectionem commendat Cassiodorus de instil. cap. 22.*

§ LII. Occasio Africæ vastatæ per Wandalos, ipsaque vastatio et mors S. Augustini,

Bonifacius comes, vir egregius, et S. Augustino familiaris?

Miseram Africæ vastationem, factam postremis S. Augustini annis per Wandalos gentesque iis federatas, describit Possidius in Vita apud nos cap. 6. At non explicat, quæ occasio- ne barbari illi in florentissimam provinciam pe-

netrarint, eamque totam demum sibi subjugarint. **D** Id igitur hic enarrabimus. Africam comitis titulo administrabat Bonifacius S. Augustino familiaris. De hujus virtutibus Photius in Bibliotheca ex Olympiodoro cap. 80 pag. 195 sic habet: Bonifacius vir erat heroicus, qui cum multis sæpe gentibus barbaris strenue pugnavit, paucis interdum copiis adhibitis, interdum pluribus, nonnumquam vero et singulari certamine; et, ut verbo dicam, barbaras multas variasque gentes Africa expulit. Idem justitiæ vel in primis studiosus et abstinens ac pecuniarum contemptor fuit, etc. Similia de bellica ejus virtute Procopius post citandus, aliique, quos brevitatis causa prætermitto. Augustinus vero epistolam 50, quam ad illum scripsit de coercendis Donatistis, sic orditur: Laudo, et gratulor, et admiror, fili dilectissime Bonifaci, quod inter curas bellorum et armorum, vehementer desideras ea nosse, quæ Dei sunt. Vere hinc te apparet etiam de ipsa virtute militari fidei servire, quam habes in Christo. *Idem epist. 205, ubi petenti monita sanctissima præscripserat Christiane et pie vivendi, subjungit: Et in his quidem bene studiosum te esse cognovi, et fama tua multum delector, multumque tibi in Domino gratulor, ita ut hæc epistola magis tibi sit speculum, ubi qualis sis videas, quam ubi discas, qualis esse debeas.*

682 Videtur Bonifacius, dum hæc scribebat Augustinus, in animo habuisse militiam deserere omnemque mundi vanitatem: Sanctus enim inter alia ei hæc scribit: Noli existimare neminem Deo placere posse, qui in armis bellicis militat. *Et, ubi hoc variis exemplis probaverat, subdit: Alii ergo pro vobis orando pugnant contra invisibiles inimicos, vos pro eis pugnando laboratis contra visibiles barbaros. . . . Non debemus ante tempus velle cum solis sanctis et justis vivere, ut hoc suo tempore mereamur accipere. Hæc animum Bonifacii utcumque indicant, sed obscurius. Verum ea mente aliquando fuisse, ut, relicta militia, monasticam vitam amplecti voluerit, idque ei dissuasum ab Augustino et Alypio, certum est ex epistola Augustini 70, in qua Bonifacium sic alloquitur: Recole qualis fueris, adhuc in corpore constituta religiosæ memorie priore conjugæ tuæ, et recentis ejus obitu, quomodo tibi vanitas seculi hujus horruerit, et quomodo concupieris servitutem Dei. Nos uovimus, nos testes sumus, quid nobiscum apud*

F Tubunas de animo et voluntate tua fueris collocutus. Soli tecum eram ego et frater Alipius. Non enim existimo tantum vuluisse terrenas curas, quibus impletus es, ut hoc de memoria tua penitus delere potuerint. Nempe omnes actus publicos, quibus occupatus eras, relinquere cupiebas, et te in otium sanctum conferre, atque in ea vita vivere, in qua servi Dei monachi vivunt. Ut autem non faceres, quid te revocavit, nisi quia considerasti, ostendentibus nobis, quantum prodesset Christi Ecclesiis, quod agebas, si ea sola intentione ageres, ut defensæ ab infestationibus barbarorum, quietam et tranquillam vitam agerent, sicut dicit Apostolus, in omni pietate et castitate: autem ex hoc mundo nihil quæres, nisi ea, quæ necessaria essent huic vitæ sustentandæ tuæ ac tuorum, accinctus balteo castissimæ continentiæ, et inter arma corporalia spiritualibus armis tutius fortiusque munitus. *Hæc quo tempore gesta sint non liquet.*

683 Porro, etiamsi negari non possit prudens fuisse Augustini et Alypii consilium, eventum tamen

cui ille cum Alypio vitam monasticam dissuaserat,

secundis munitiis ad deteriora prolabitur,

A tamen habuit funestum. Causa fuisse videtur novum Bonifacii matrimonium, quo ille ad deteriora prolapsus est. Audi Augustinum loco indicato : Cum ergo te esse in hoc proposito gauderemus, navigasti, uxoremque duxisti : sed navigasse obedientiae fuit, ... uxorem autem non duxisses, nisi susceptam deserens continentiam, concupiscentia victus esses. Quod ego cum comperissem fateor, miratus obstupui. Dolorem autem meum ex aliqua parte consolabatur, quod audivi te illam ducere noluisse, nisi prius Catholica fuisset facta. Et tamen haeresis eorum, qui verum Filium Dei negant, tantum prevaluit in domo tua, ut ab ipsis filia tua baptizaretur. *Addit alia ejus peccata, quae falsa esse optat.* Deinde vero : Ista omnibus patent, tot et tanta mala, quae te, posteaquam conjugatus es, consecuta sunt. Quibus verbis insinuat Sanctus, in multa incidisse infortunia, quia secundis nuptiis, cum Ariana femina contractis, Deum offenderat. Praeterea existimat Baronius nuptias istas etiam occasionem praeuisse calumniae, qua ab

B aemulis depressus est. Verba ejus accipe ad annum 427 num. 2 : Porro ansa Bonifacium accusandi, et suspicionem adducendi apud imperatorem, ea aemulis tributa est, quod eum eidem Bonifacio jussu ejusdem imperatoris proficiscendum fuisset in Hispaniam, ibi affinem Wandalarum regibus uxorem duxerat, eosque barbaros, sibi foedere nuptiarum obstrinxerat. *Haec quidem conjectura non omnino certa est, satis tamen probabilis.*

et calumnia
appetit, aut
spectus fit ;

684 At certum est, calumniam ei structam, eamque fraudulento dolo subnixam, ex qua Africae ruina orta est. Audi Procopium de Bello Wandalico lib. 1 cap. 3 : Duces erant Romani duo, Aëtius et Bonifacius, fortissimi, nec minus quam quivis hominum, quos illa tulit aetas, usu bellorum exerciti. Illi quidem in administranda republica inter se discrepabant ; tanta vero animi magnitudiue, eoque virtutis cumulo praediti erant ; ut vere dici possit uterque vir summus Romanorum : nimirum Romana virtus omnis in par illud confluerat. Cum Bonifacium universae comitem Africae Placidia declarasset, aegre id quidem Aëtius, obscure tamen ac dissimulanter, ferebat. Nondum enim eorum similitates eruperant ; sed vultu uterque meutito odium occultabat. Postea vero quam discessit Bonifacius ; ad Placidiam Aëtius detulit, Africam omnem ipsi et imperatori ab illo jam tyranno ereptam : subiecit, verum deprehendi facile posse : nunquam enim venturum Bonifacium, si Romam acciretur. His auditis, probavit consilium foemina, et explevit. Praemisera jam Aëtius arcanas ad Bonifacium litteras, per quas significabat insidiari ipsi imperatoris matrem, et eripere vitam velle : praemonebat magnum machinationis indicium allatum iri : fore enim propediem, ut indicta causa revocaretur. Haec erat litterarum sententia : quam minime negligens Bonifacius, ut primum affluere, qui ipsum accersebant ad principem, et huic et matri ejus parere abnuvit, nemini prodita Aëtii commonitione. Certior de his facta Placidia, sibi persuasit res imperatoris maxime cordi esse Aëtio, quidque in Bonifacium oporteret suscipi inquisivit.

hostique de-
claratur impe-
r

685 Haec autem inquisitione facta, bellum in ipsum decretum est, tamquam in hostem imperii, ac tres contra eum duces in Africam missi, Mavorius, Gualbio et Sinox, qui perierunt omnes, ut narrat Prosper in Chronico ad consulatum Hierii et Ardaburii, qui in annum 427 incidit.

Addit ibidem Prosper : Exinde gentibus, quae uti navibus nesciebant, dum a concertantibus in auxilium vocantur, mare pervium factum est, bellique contra Bonifacium coepti in Sigisvultum comitem eura translata est. Geus Vandalarum ab Hispaniis ad Africam transiit ; vocante nimirum Bonifacio. Verumtamen ingressio Wandalarum in Africam non contigit eodem anno 427 : sed vel anno 428, ut ostendere nititur Tillemontius tom. 6 Imperatorum nota 4 ; vel 429, ut multis argumentis contendit Pagius ad annum 428 num. 3 et seqq. Praecessit certe irruptionem illam epistola Augustini 70, qua Bonifacium piissimis ac pulcherrimis rationibus ad officium reducere conatur atque ad seculi contemptum, nolens interim judicare, justene an injuste se defenderet, ut docent haec ejus verba : Justam quidem dici habere te causam, cujus iudex ego non sum : quoniam partes ambas audire non possum : sed qualiscumque sit tua causa, de qua modo quaerere vel disputare non opus est, nunquid coram Deo potes negare, quod in istam necessitatem non pervenisses, nisi bona saeculi hujus dilexisses, quae tamquam servus Dei, quem te ante noveramus, contemnere omnino et pro nihilo habere debuisti. *Haec epistola continere non potuit tunc Bonifacium, at forsitan effecit, ut deinde ad se rediret.*

686 Quo autem pacto advocaverit Wandalos, laudatus Procopius narrat his verbis : Bonifacius vero, cum nec resistere posse imperatori videret, nec, si Romam peteret, salutis ulla spes oboriretur, statuit omni ope eniti, ut societatem coiret cum Vandalis, quos supra dixi in Hispania prope Africam sedes fixisse : ubi, jam mortuo Godigiselo, dominatum susceperant ejus filii, Guntharis ex justa uxore ipsi natus, et Gizerichus nothus... Igitur nonnullos ex intimis in Hispaniam misit, sibi que ambos Godigiseli filios adjunxit aequali conditione, et his legibus, ut Africae tertiam quisque partem obtineret, ac seorsum praesent suis. Ad eam pactionem accessere Vandali, transmissoque freto Gaditano, pedem in Africa posuere. *Duo in his corrigenda. Nam primo Godigisclus Wandalarum rex jam in Gallia occisus erat, priusquam Wandali Hispaniam intrarent, ut ostendit Pagius ad annum 406 num. 14. Secundo Genserius, vel Geisericus, qui hic Gizerichus vocatur, solus in Africam Wandalos duxit : laudatus enim Pagius ad annum 428 num. 2 ex Idacio et Isidoro refert, Gundericum Genserici fratrem, qui Guntharis hic dicitur, occubuisse in Hispania ante Wandalarum in Africam ingressum. Atque ipse Procopius inferius ait, se ex Vandalis audivisse Gundericum seu Gontharium in Hispania mortuum, Wandalosque a solo Genserico in Africam ductos.*

687 Perituit brevi Bonifacium barbarorum advocatorum, sed sero nimis. Audi Procopium : Romae autem qui Bonifacium familiariter noverant, illis considerantibus viri mores, ac reputantibus quam esset inopinabile, quod audiebant, permirum videbatur occupasse tyrannidem Bonifacium. Eorum quidam Placidiae jussu Carthaginem iverunt : ubi, cum in congressum Bonifacii venissent, legerent Aëtii litteras : tum omnia ordine edocti, Romam quam celerrime reversi sunt, et Placidiae, quo in ipsam esset animo Bonifacius, enuntiarunt. His obstupefacta Placidia, quoniam plurimum pollebat Aëtius, resque imperii jam aegrae et inclinatae erant, idcirco, quae in Augusti domum ille peccaverat, ea

AUCTOR
J S.

ille vero ut
se defendat.
inito cum
Wandalis pa-
cto, eos in
Africam vo-
cat :

F

reconciliatus
imperio, cum
Wandalis
Africae exredi
reventibus
configit, et
vincitur :

ea

AUCTOR
J. S.

ea uleisei, immo vero exprobrare tunc superse-
dit. Sed monita, quibus ab Aëtio occupata fue-
rat, edidit amicis Bonifacii, et fidem dans ac ju-
rejurando devineiens obsecravit, ut, si quo mo-
do possent, ei redditum in patriam persuaderent,
atque iustarent, ne a Barbaris imperium Roma-
num proculcari siueret. Quibus auditis Bonifa-
cius, facti pœnitens et pactionis cum Barbaris
initæ, illos, ut ex Africa demigrarent, et preci-
bus, et promissis amplissimis inducere contendit.
Qui eum dicta respuerent, haberi se ludibrio rati,
acie decernere coactus est, victusque Hip-
ponem regium se recepit, Numidiæ munitam ac
maritimam urbem, quam Barbari castris positis
obsederunt, duce Gizericho, *circa mensem Maium
aut Junium anni 430, cum Augustinus tertio obsi-
dionis mense agrotare cœperit, ac xxviii Augusti
obierit.*

consultus
Sanctus, an
episcopis lice-
ret fugere,
respondet gre-
gem non de-
serendum :

B

688 Porro quam immani ac barbara crudeli-
tate Africam populati sint Wandali, late exponit
Victor Vitensis episcopus lib. 1, ad quem lectorem
remitto, cum sufficientia ad propositum nostrum
referat Possidius in Vita. Cum autem in sacerdo-
tes ac antistites æque ac in alios sevirerent barbari,
consultus est Augustinus a Quodvultdeo et Hono-
rato episcopis, utrum antistites aliique clerici fu-
ga sibi consulere deberent, an manere in ecclesiis
suis. Respondit Sanctus per epistolam satis pro-
lixam ad Honoratum, in qua mentem suam ex-
plicat his verbis : Faciant ergo servi Christi, mi-
nistri verbi et sacramenti ejus, quod præcepit sive
permisit. Fugiant omnino de civitate in eivita-
tem, quando eorum quisquam specialiter a per-
secutoribus queritur, ut ab aliis, qui non ita re-
quiruntur, non deseratur Ecclesia, sed præbeant
cibaria conservis suis, quos aliter vivere non posse
noverunt. Cum autem omnium, id est episco-
porum, clericorum, et laicorum * est commune
periculum, hi, qui aliis indigent, non deserantur
ab his, quibus indigent. Aut igitur ad loca
munita omnes transeant; aut, qui habent reman-
endi necessitatem, non relinquuntur ab eis, per
quos eorum est ecclesiastica supplenda necessitas,
ut aut pariter vivant, aut pariter sufferant, quod
eos Paterfamilias volet perpeti. Quæ ubi late et
erudite probat, sic concludit : Quicumque igitur
isto modo fugit, ut Ecclesiæ necessarium mi-
nisterium illo fugiente non desit, facit, quod Do-
minus præcepit sive permisit. Qui autem sic fu-
git, ut gregi Christi ea, quibus spiritaliter vivit,
alimenta subtrahantur, mercenarius ille est, qui
videt lupum venientem et fugit, quoniam non
est ei cura de ovibus. Inseruit hanc epistolam Vi-
tæ Augustini Possidius, in qua illam quoque reli-
quit Salinas. Verum editores Operum S. Augu-
stini eam passim omiserunt in Vita, eorumque nos
sequimur exemplum, quod exstat inter alias San-
cti epistolam apud Lovanienses 180, apud Bene-
dictinos vero 228.

* al. omittitur
laicorum

dum obsidetur
Hippo, in mar-
tum incidit et
que moritur :

689 Hæc patriæ suæ mala lugebat sanctus se-
nex, præsertim ob animarum pericula et dama-
na, ut advertit Possidius num. 62. Interea ter-
tio mense obsidionis Hipponensis, cæ febre decum-
bere cœpit, eodem teste num. 66. S. Victor Viten-
sis ad propositum nostrum sic scribit lib. 1 : Qua
tempestate Hippo Regionum obsessa est civitas,
quam omni laude dignus beatus Augustinus, li-
brorum multorum confector, pontifex governa-
bat. Tunc illud eloquentiæ, quod ubertim per
omnes campos Ecclesiæ decurrebat, ipso metu
siccatum est flumen, atque dulcedo suavitatis dul-
cius propinata, in amaritudinem absinthii versa

est, ut Davidicum præconium conveniret : " Dum D
" consisteret peccator adversum me, obmutui,
" et humiliatus sum, et silui a bonis ". Usque ad
illud tempus ducentos jam triginta et duos confe-
cerat libros (*imo tot in Retractationibus enume-
rati, sed alii deinde adjecti*) exceptis innumera-
bilibus epistolis, vel expositione totius Psalterii
et Euangeliorum, atque tractatibus popularibus,
quos Græci Homilias vocant, quorum numerum
comprehendere satis impossibile est. *Tempus mor-
tis notat S. Prosper in Chronico ita scribens :*
Theodosio xiii et Valentiniano iii consulibus (*is
est annus 430*) Augustinus episcopus per omnia
excellentissimus moritur v Kalendas Septembris,
libris Juliani inter impetum obsidentium Vanda-
lorum in ipso dierum suorum fine respondens, et
gloriose in defensione Christianæ gratiæ perseve-
rans.

690 Hæc mortis epocha aliunde confirmatur. *vocatur ab
imperatore
ad concilium
Ephesinum
jam defunctus,*
Cum propter hæresim Nestorii congreganda esset
circa Pentecosten anni 431 Ephesina synodus, ad-
vocalus cum aliis fuit S. Augustinus, cujus mors
adhuc ignota erat Constantinopoli. Quin et episto-
la Theodosii imperatoris ad ipsum Augustinum,
quem præ ceteris adesse cupiebat, directa fuit. E
Docet hoc epistola Capreoli Carthaginensis epi-
scopi ad synodum data, in qua apud Labbeum
tom. 3 Conc. col. 529 hæc leguntur : Primum...
domini et filii nostri religiosissimi Theodosii impe-
ratoris litteræ, ad manus nostras perlatae, ejusmodi
erant, quæ beatæ memoriæ fratris et coepiscopi
nostri Augustini præsentiam peculiari ratione ef-
flagitabant. Verum cum eæ litteræ illum jam tum
e vivis excessisse comperissent, ego etiam illam
significationem, licet ad prædictum Augustinum
præcipue destinata videretur, excipiens, missis ad
universas Africæ provincias congruis literis, con-
suetisque sermonibus, synodum cœgere volui con-
venientem. *Hiscæ addit rationes, quibus impe-
diebantur Africani episcopi ad synodum venire.*
*Videmus hinc simul, quanti Augustinus fieret in
Oriente ipsaque aula imperatoris, qui et ipsum
præcipue adesse synodo volebat, atque ei potius
quam Carthaginensi episcopo, totius Africæ pri-
mati, convocationis litteras inscribebat.*

691 Annum vero emortualem hinc confirmari,
breviter ostendo. Litteræ convocationis datæ ad
S. Cyrillum Alexandrinum datæ sunt Constanti-
nopoli xiii Kaleud. Decembris, consulatu... Theo-
dosii quidem xiii, Valentiniani vero iii; *id est xx
Novembris anni 430. Eo igitur tempore nota
nondum erat Constantinopoli mors Augustini. At
credibile non est, mortem ejus ibidem futuram
fuisse ignotam, si obiisset ante annum 430. De-
inde ex epistola citata Capreoli, quæ anno 431 in
concilio lecta est, et sancti mortem annuntiat,
necessario consequitur, mortuum esse ante conci-
lium, quod circa Pentecosten congregatum est ;
adeoque, cum obierit xxviii Augusti, defunctum
esse anno 430. Atque in hunc annum conspirant
eruditi. Ceterum Rivius lib. 4, cap. xi § 10 de
litteris Theodosii hæc observat : Sunt, qui scri-
bant, has litteras Theodosii imperatoris ad Augu-
stinum, olim extitisse, aut etiamnum exstare in
monasterii Patavini S. Justinæ bibliotheca : sed
prout exhibitæ legi, suspectæ fidei sunt, cum in-
diciam sequentis anni præferant, quo erat fini-
tum concilium : quarto Idus Augusti Basso et
Antiocho Cos. *Plura de his litteris observat No-
risius in Historia Pelagiana lib. 2, cap. 9, quæ
omnino evincunt, supposititias esse. De pluribus
morbi mortisque adjunctis agit Possidius cap. 6.**

692 Idem

A 692 *Idem de ætate num. 68 hæc breviter*: Vixit annis LXXVI, in clericatu autem vel episcopatu annis ferme XL. Cum autem natus esset Sanctus Idibus seu XIII Novembris, ut dictum num. 29, et obiit XXVIII Augusti, deerant ad diem natalem menses duo et dies sexdecim, quos neglexit Possidius. Hinc ita ratiocinatur Ricciolus Chronologiæ reformatæ lib. 9 cap. 10 art. 1: Aut igitur nondum compleverat annos LXXVI, sed tamen ob maximam anni LXXVI partem exactam vere dixit Possidius vixisse eum annos LXXVI: et hinc sequitur, natum esse anno-Christi ccccliv, ut nos eum Petavio... aliisque posuimus. Aut si Possidius numeravit annos tantum completos, neglectis mensibus IX, et diebus XIV supernumerariis; quod minus probabile est: sequeretur S. Augustinum complevisse annos LXXVI die XIII Novembris, anno Christi cccxxxix; atque adeo natum esse anno Christi ccccliii. Recte ait, minus esse probabile, Possidium neglexisse menses 9, et dies 14, cum in annis enumerandis a suscepto presbyteratu menses pauciores non prætermiserit. Presbyter enim ordinatus videtur circa initium anni 391, ut dictum num. 245.

in Vita num. 62. Lapsus in hæresim ad annum 374 removet Tillemontius art. 8: at minus recte, opinor; quia jam anno ætatis 19 alios seducebat. Vide de lapsu ejus Commentarium § 4, et Vita I cap. 5 et 6.

Anno 374 annos natus ferme viginti Categorias Aristotelis sine magistro intelligit. Vita I num. 83.

Ab anno, ut videtur, 375 usque ad 378 contigerunt sequentia. Revertitur Tagastam, ubi Grammaticam docuit. Vita II num. 3. Ibidem degens amicum intimum amittit, cujus mortem vehementer dolet, eaque de causa Carthaginem rediit, docturus illic Rhetoricam. Vita I cap. 7, et num. 64.

695 Anno 379 auruspiciem contemnit, qui viciatoriam promittebat in disputatione publica, num. 65. Verum astrologiæ judicariæ nimium deditus, ab ea avocari non potest per amicos num. 66, 67 et 68.

Circa annum 380 vel 381, cum esset annorum viginti sex aut septem scribit primum Opusculum de Pulcro et apto, quod interiit. Comm. num. 59. Incipit tunc prava Manichæorum mores cognoscere, et de eorum doctrina dubitare.

Anno 383, ætatis suæ 29, agit cum Fausto Manichæo, cujus frivolis rationibus magis vacillat, et suspectam habet Manichæorum doctrinam. Comm. § 4, a num. 55, Vita I cap. 9. Carthagine Romam discedit, ubi docet Rhetoricam in morbum incidit, ac magis detegit corruptos Manichæorum mores, transitque ad Academicos de omnibus dubius. Comm. § 5. Vita I cap. 10.

Anno 384 Roma abit Mediolanum, ut Rhetoricam ibi doceat. Audit ibi S. Ambrosium: cujus sermonibus paulatim ab errore resipiscit. Vita I num. 113 et seqq.

Anno 385 S. Monica venit Mediolanum. Augustinus vero ex concionibus S. Ambrosii agnoscit auctoritatem sacræ Scripturæ, ac magis instruitur. Vita I cap. 11. Ambitio ejus reprimitur exemplo mendicis lætantis: deliberat de statu vitæ eligendo: mater ei uxorem quærit: relicta prima concubina, aliam sumit: intelligere nequit, unde sit malum: discit vanitatem astrologiæ judicariæ: in libris Platoniorum quædam invenit consentanea doctrinæ Christianæ. Vita I cap. 11, 12, 13, 14.

Anno 386 desiderio melioris vitæ incensus, sed carnis concupiscentia retardatus, consulit S. Simplicianum. Demum aliorum exemplis excitatus, post multam carnis luctam, voce divina legere jubetur sacram Scripturam, planeque convertitur. Vita I cap. 16 et 17. Comm. § 6. Abdicato docendi munere, secedit in villam suburbanam cum discipulis quibusdam, quos recte instituit. Scribit ibidem libros contra Academicos, de Beata vita, de Ordine, et Soliloquia. Vita I cap. 18. Comm. § 7. Scribit item ad Nebridium, absentem tunc, epistolam olim 151, nunc 3, et alias: dentium quoque dolore divinitus liberatur. Vita I num. 229 et 335.

696 Anno 387 redit Mediolanum, et circa Pascha baptizatur a S. Ambrosio. Verum ante baptismum ibidem scribit librum de Immortalitate animæ, et incipit scribere de liberalibus disciplinis, absolvens solum librum de Grammatica; libros vero de Musica aliisque disciplinis ibi tantum inchoavit. Vita I cap. 19. Vita II cap. 1. Comm. § 8. Discedit Mediolano cum matre S. Monica. quæ moritur apud Ostia Tiberina. 49 Comm.

§ LIII. Gestorum brevis chronotaxis.

Quandoquidem brevem gestorum chronotaxim promisit Cuperus, cujus vestigiis insistere debeo, illam hoc loco texere aggredior. Sequar autem ea in re Tillemontium et editores Benedictinos passim sine disputatione nova, ita tamen ut eorum rationes examinaturus sim, et alios quoque auctores consulturus. Præterea huic compendio chronologico quædam inseram breviter, quæ in Commentario brevitatis causa fuerunt prætermissa, epistolas præsertim non paucas, quas in antiqua Lovaniensium, et nova Benedictinorum editione assignabo. Insuper ad gesta præcipua et scripta notabo, ubi de iis actum sit vel in Commentario, vel in Vitis infra edendis, ut lector studiosus singula fusius explicata ope hujus compendii invenire commode valeat.

C Anno 354, Idibus seu XIII Novembris nascitur Sanctus. Comment. num. 21.

Mox infans a matre S. Monicha catechumenis adscribitur. Adolescens primum, ut apparet, studet Tagastæ, ac gravi correptus morbo baptismum flagitat, qui differtur convalescenti. Vita I num. 8 et 9. Studet deinde Madauris num. 29.

694 Anno 369 sub finem, aut certe sequentis initio, Madauris revocatur Tagastam, et libidini se tradit anno ætatis 16. Vita I num. 28 et 29.

Anno 370 luxuria crescit ex otio, furtum committit. Vita I cap. 2. Carthaginem mittitur ad eloquentiæ prosequenda studia, circa finem anni ejusdem aut sequentis initium.

Anno 371 Carthagine studens, spectaculis nutrit libidinem, et concubinam sumit, ex qua filium gignit Adeodatum, circa initium sequentis anni natum: quietem tamen amat et honestatem. Comment. num. 43 et seqq. Vita I cap. 4. Moritur ejus pater, ibid. num. 47.

Anno 373, ætatis suæ 19, lecto Ciceronis Hortensio, incenditur amore sapientiæ, at fastidit sacras Litteras ob styli simplicitatem. Hinc eodem anno 19 ætatis in hæresim Manichæorum incidit, ab eo tempore seductus et seducens, ut ipse dicit Augusti Tomus VI.

AUCTORE
J. S.

PRÆCIPUORUM

E

F

Chronotaxis,

AUCIONE
J. S.

Comm. § 9. Vita I num. 241 et seqq.

Anno 388 Romæ subsistens, scribit de Moribus Ecclesie Catholice, de Moribus Manichæorum, ac de Quantitate animæ. Inchoat Opus de Libero arbitrio ibidem, quod deinde perfecit. Comm. num. 127 et seqq. Redit in Africam, et videt miraculum Carthagine factum. Comm. § XI. Carthagine Tagastam venit, ubi communem vitam amplectitur cum sociis.

Anno 389 et 390 mansit Augustinus in secessu suo prope Tagastam. Interea variis per litteras quæstionibus pulsatur ab amico suo Nebridio, cui ad illas rescribit epistolas varias, quas cum Nebridii litteris inter primas Augustini locarunt Benedicti. Ibidem quoque conscriptum Opus de diversis Quæstionibus octoginta tribus, per partes scilicet, sicut interrogabatur de singulis. Accedunt libri de Genesi contra Manichæos, et libri de Musica tunc perfecti. Vulgat insuper dialogum de Magistro, ac librum de vera Religione. Comm. § 13. Eodem tempore scripsisse videtur epistolam olim 44, nunc 17 ad Maximum Madaurensis ethnicum, quem facete ac erudite ridet; epistolam olim 63, nunc 18 ad Cælestinum: uti et 84 olim, nunc 19, ad Caium, et 126, nunc 20, ad Antoninum, cum videantur ab eo adhuc laico conscriptæ.

Anno 391 invitus ordinatur presbyter Hipponensis a Valerio episcopo. Monasterium ibi instituit, in quo cum discipulis suis communem vitam dubit. Jubetur ad concionem dicere, etiam præsentem episcopo. Comm. § 17 et 18.

in qua breviter 697 Anno 392 cum Aurelius creatus esset Carthaginensis antistes, Augustinus illum hortatur, ut aboleat pravas quasdam consuetudines. Epistola est 64, nunc 22. Scribit contra Manichæos librum de Utilitate credendi, et de Duabus animabus. Fortunatum Manichæum publica disputatione superat. Vita II num. XI.

Anno 393 habetur concilium Hipponense, in quo sanctus Presbyter disputat de Fide et Symbolo. Comm. num. 279.

Anno 394 scribit epistolam olim 8, nunc 28, ad S. Hieronymum: librum de Genesi ad litteram imperfectum, duo volumina de Sermone Domini in monte, in epistolam ad Romanos, et ad Galatas, ac Opusculum de Mendacio. Comm. § 20. Eodem anno Donatistas aggreditur, ac scribit in eos Psalmum abecedarium, librum contra Epistolam Donati, ad Maximinum Donatistarum episcopum dat epistolam olim 203, nunc 23. Comm. § 19. Ad hunc quoque annum revoca Opusculum contra Adimantum Manichæi discipulum.

Anno 395 Augustinus ex lucubrationibus suis innotescit S. Paulino Nolano, qui ad ipsum dat epistolam olim 35, nunc 24. Respondet Augustinus per epistolam olim 32, nunc 27. Paulinus vero alteram ad ipsum mittit olim 31, nunc 25. Augustinus Licentium juvenem nobilem, a quo carmen acceperat, ad mundi contemptum hortatur epistola olim 39, nunc 26. Consuetudinem convivendi in ecclesia Sanctus abrumpit concionibus aliquot, ut ipse scribit Alypio epist. 29 editionis novæ. Comm. § 21. Illo etiam anno perfecisse videtur libros de Libero arbitrio, ante episcopatum absolutos. Sub finem ejusdem anni Valerio Hipponensi coepiscopus ordinatur Augustinus, multum tamen reluctans. Vita II cap. 2, Comm. § 22. Plures longe Sancti epistolas ad hunc annum memorant Benedictini in Vita lib. 4: sed magis, ut mores sancti Antistitis exponant, quam

ut illarum designent tempus. Ab illis igitur hic D abstinentium.

Anno 396 Paulinum de ordinatione sua certiore facit Sanctus epist. 34, nunc 31. Cum Proculiano episcopo Donatista colloqui tentat epist. 147, nunc 33, eaque de eausa scribit ad Eusebium epistolam 148, nunc 34, et sequentem, qua de Proculiano exoptulat. Forsan ad hunc annum collocanda epistola 86, nunc 36, ad Casulanum, quem instruit de jejuniis Sabbati. Circa idem tempus per obitum Valerii solus diocesis regere cepit Sanctus. Non multo post scribit libros ad Simplicianum. Comm. num. 538. Hos quidem ad annum 397 differt Tillemontius art. 111: sed scripti sunt initio episcopatus.

698. Ad annum 397 collocari possunt varia scripta Opuscula, sub initium episcopatus scripta post libros ad Simplicianum. In Manichæos editus liber contra Epistolam fundamenti. Comm. num. 402. Ad instruendos autem Catholicos scriptus liber de Agone Christiano, inchoati libri de Doctrina Christiana, qui postmodum completi. Seculi sunt libri duo contra partem Donati, qui non exstant Comm. num. 460. Accedunt Confessiones tunc scriptæ, quibus ipse subdit Opus insigne contra Faustum Manichæum. Comm. num. 404. Sequitur liber contra Hilarium, qui excedit eum Responsione ad objecta Hilarii. Addi possunt Quæstiones Evangeliorum ex Matthæo et Luca, Annotationes in Job, ac liber de Catechizandis rudibus. Quæ ex his Opusculis hoc anno scripta non sunt, certe non multis annis sunt posteriora; quædam etiam præcedenti anno possunt esse exarata. Comm. § 39. Adest sanctus concilio Carthaginensi III. Comm. num. 549. Eodem anno scripsit ad Profuturum epistolam 149, nunc 38: ad Paulinum epistolam novæ editionis 42 et cum Alypio 45: ad Hieronymum 9, nunc 40. Circa petit, ut adsit ordinationi Fortunati, ac eo in itinere confert cum Fortunio Donatistarum episcopo, qua de re scribit exeunte hoc anno aut sequentis initio epistolam 163, nunc 44. Alia cum Donatistis collatio hanc forsans præcessit, quam Sanctus narrat epistola 162, nunc 43. Disputat per epistolam 161, nunc 49, cum Honorato episcopo Donatista.

Anno 398 adest concilio Carthaginensi IV. Comm. F num. 550. Respondet per epistolam 154, nunc 47, quæstionibus Publicolæ, quas hic in epistola præcedente proposuerat. Eodem forsans anno scribit ad Eudoxium abbatem epistolam 81, nunc 48. Hoc anno et sequenti verosimiliter composita quædam ex memoratis ad præcedentem Opusculis. Circa eosdem annos inchoasse videtur libros de Trinitate, quos juvenis aggressus est, et senex perfecit. Comm. num. 520 et seqq.

Anno 399 scribit epistolam 267, nunc 50, et hoc vel sequenti anno contra Donatistas epistolam 172, nunc 51, ad Crispinum episcopum Donatistam, et forsans 170, nunc 52, ad Severinum Donatistam.

699. Anno 400 componit Opus de Consensu plerique Evangelistarum. Comm. § 28. Respondet ad Inquisitiones Januarii de sacramentis et variis Ecclesie consuetudinibus epist. 118 et 119, seu 54 et 55. Scribit de Opere Monachorum, de Genesi ad litteram. Comm. § 40. Attamen non omnia eodem anno sunt absoluta. Nulla eodem tempore contra Donatistas egit et scripsit: imprimis epistolam olim 165, nunc 53, qua refutatur epistola presbyteri cujusdam Donatistæ: tres libros contra epistolam Parmeniani, libros septem de

A de Baptismo, ac libellum, cui titulus, Contra quod attulit Centurius a Donatistis. *Comm. num. 461. Gemina epistola, nempe 237 et 210, nunc 56 et 57, adjunctoque Opusculo Celerem a consuetudine Donatistarum abducere conatur. Contra Jovinianistas scribit de Bono conjugali, et de sancta Virginitate. Comm. num. 529 et 530.*

Anno 401 duo habentur Carthagine concilia, primo verosimiliter, alteri certo interfuit Sanctus. Scribit ad Aurelium Carthaginensem epistolam 76, nunc 60, exeunte hoc anno datam. *Comm. § 40. Pammachio mittit epistolam 134, nunc 58: Victorino epistolam 217, nunc 69: et Quintiano 235, nunc 64. Sub finem ejusdem anni Abundantium presbyterum ab officio removet, eaque de re scribit Xantippo Numidiae primati epist. 286, nunc 65. Comm. § 40. Cum Severo episcopo Milevitano controversiam habet, de qua scripta epistola 241, nunc 62, et 240 nunc 63. Comm. § 41. Demum expostulat cum Crispino episcopo Donatista, qui Catholicos quosdam rebaptizarat Epist. 173, nunc 56. Hoc item anno, opinor, exaravit librum i contra Litteras Petilianii, quem præpropere ad annum præcedentem commemorarunt Tillemontius et Benedictini, cum Sanctus ipse dicat ceptum post Opus de Genesi ad litteram.*

Anno 402 scripsisse videtur librum secundum et tertium contra Litteras Petilianii Donatistæ, sic tamen, ut ante tertium, quo responsio Petilianii confutatur, composuerit librum de Unitate Ecclesiae, qui exstat tom. 7 Operum, quemque habuit pro epistola pastoralis ad fideles scripta contra Donatistas, licet liber sit satis prolixus. *Comm. num. 462 et 465. Adest verosimiliter Sanctus concilio Milevitano: hinc cum Alypio scribit ad Castorium epistolam 238, nunc 69, ut pro fratre suo Maximiano suscipiat episcopatum. Comm. num. 571. Epistolam 12, nunc 67, destinat ad S. Hieronymum, et sequentem ab eo accipit.*

et epistolæ

700 Anno 403 epistolam 10, nunc 71, scribit Hieronymo, et expostulatoriam ab eo deinde accipit, quæ olim 11, nunc 72. Furunt Donatistæ in Catholicos, eodemque forsitan anno Augustinus aberrando a via illorum insidiis liberatur. *Vita II num. 23. Cum episcopi Donatistæ congressum cum Catholicis fugerent, ad eorum laicos scribit Sanctus epistolam 171, nunc 76.*

Anno 404 S. Possidius in disputatione superat Crispinum Donatistarum episcopum. *Vita II num. 24 et 25. Carthagine concilium habetur contra violentias Donatistarum, in qua prævalet S. Augustini sententia. Comm. num. 572. Scandalum oritur in Sancti monasterio ex mutua accusatione Bonifacii et Spei, scriptæque epistolæ 136 nunc 77, et 137 nunc 78. Felicem Manichæum publica disputatione superat et convertit, duosque libros de illa disputatione conscribit. Comm. num. 407 et 408. Vita II num. 33. Scripta verosimiliter ad Felicem illum epistola 244, nunc 79.*

Anno 405 concilium Carthagine habitum est, cui Sanctum adfuisse est verisimile. *Comm. num. 572. Epistola 65, nunc 80, consulit S. Paulinum: offensum S. Hieronymum placare studet epistola 19, nunc 82: scribit Cæciliano præsidi epistolam 60, nunc 86, ut coërceat Donatistas. Circa hunc aut sequentem annum composita videntur duo Opuscula contra Manichæos, alterum de Natura boni, alterum contra Secundinum, Comm. § 29.*

Anno 406 scripta epistola 68, nunc 88, no-

mine clericorum Hipponensium de injuriis Donatistarum, et 164 nunc 87 ad Emeritum Donatistarum episcopum, quem variis urget argumentis. Componit quatuor libros contra Cresconium Donatistam. *Comm. num. 463. Reprehendit epistola 216, nunc 95, Paulum episcopum discipulum suum. Comm. num. 579. Confert cum Pascentio comite Ariano, eique scribit epistolam geminam, nimirum 174 et 175, nunc 238 et 239. Hæc omnia huic anno non tam certo alliganda sunt, ut paulo citius aut serius contingere non potuerint, cum tempus non sit satis compertum. Licet hic adjungere Opuscula quaedam circa idem tempus scripta, aut certe non multo posteriora, qualia sunt: liber Probationum et testimoniorum contra Donatistas; alter, cui titulus erat, Contra nescio quem Donatistam; et Admonitio Donatistarum de Maximianistis. Hæc deperdita, aut hactenus latentia. Comm. num. 464. Exstant vero sequentia, liber de Divinatione demonum, et Quæstiones sex contra Paganos solutæ, quod Opusculum est epistola 49, nunc 102.*

701 Anno 407 interest verisimiliter concilio Carthaginensi. Ad hæc fere tempora pertinere videtur Expositio Epistolæ S. Jacobi, quæ deperdita est. *Comm. num. 581.*

plurimæ
E

Anno 408 Melania senior venit in Africam, de qua Sanctus scribit ad Paulinum, a quo accipit epistolam 249, nunc 94, illique mittit suam 250, nunc 95. Pagani Calamenses sacra sua legibus vetita celebrantes, Catholicos multis afficiunt injuriis. Nectarius item paganus rogat Augustinum epist. 101, nunc 90, ut pro reis intercedat, cui Sanctus acriter respondet sequenti epistola: Possidius vero Calamensis episcopus eam ob causam ad imperatorem proficiscitur. Scribit Augustinus ad Italicam viduam de Visione Dei epistolam 6, nunc 92; et deinde 133, nunc 99: ad Olympium pro Bonifacio Cataquensi episcopo epistolam 121, nunc 96, et 129, nunc 97, ut tueatur leges contra paganos et hæreticos latas: ad laudatum mox Bonifacium de quæsitis ab eo propositis epistolam 23, nunc 98: ad Memorium mittit epistolam 131, nunc 101, cum libro sexto de Musica: ac demum ad Donatum epistolam 271, nunc 100, ut coërceat Donatistas. Huic etiam scripsit epistolam 128, nunc 112.

F

Anno 409 Nectarii pro paganis Calamensibus secundam epistolam sua 254, nunc 104, confutat Sanctus; epistola 166, nunc 105, Donatistas hortatur ad concordiam. Festum epistola 167, nunc 89, docet, recte legibus coërceci Donatistas: litteras Vincentii Rogatiani prolixa epistola 48, nunc 93, refutat: Macrobius Donatistarum episcopum Hipponensem a rebaptizandis Catholicis deterret brevi primum epistola 265, nunc 106, deinde prolixiori 255, nunc 106: ad Victorianum scribit de miseris temporum consolatoriam 122, nunc 111. Ad hoc fere tempus reduci potest responsoria ad amicissimas Severi Milevitani litteras, quæ fuit 135; nunc est 110: et quadruplex epistola in gratiam Faventii cujusdam data, quæ olim 229, 228, 230, 231, nunc 113, 114, 115 et 116. Addo duo Opuscula, quæ non longe abesse videntur ab hoc anno, nempe librum de Unico baptismo, et librum de Maximianistis, contra Donatistas composita. *Comm. num. 465.*

702 Anno 410 Dioscorum, multa curiosa quærentem, partim a vano studio deterret, partim instruit epistola 56, nunc 118. Consentium ex

ad ordinem

ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ
J. S.

ex simplicitate errantem recta docet, et amice ad se invitat epistola 222, nunc 120. Hipponensibus suis diuturnam absentiam excusat, eosque hortatur ad pauperes afflictis temporibus sublevandos epistola 138, nunc 122. Capta per Gothos Roma, multos ea de re sermones habet ad populum.

Anno 411 Veniunt in Africam Albina, Pinianus et Melania junior. Pinianum Hipponenses vi ad presbyteratum pertrahere student. Hac de re se excusat Sanctus epistola 224 et 225, nunc 125 et 126. Ante adventum Piniani ad eosdem dederat 227, nunc 124. Eodem forsitan anno Armentarium et Paulinam hortatus est ad mundi contemptum, et ad servandum continentiae votum epistola 45, nunc 127. Ad hunc certe spectant gesta Sancti praecleara in Collatione Carthaginensi. Comm. § 32. Eodem, ut videtur, anno haeresis Pelagii Sancto innotescit, eamque sermonibus suis impugnare incipit, sed tacito Pelagii nomine. Comm. § 34 et 35.

Anno 412 Sanctus contra Pelagianos componit libros tres de Peccatorum meritis et remissione ac de baptismo parvulorum, ac librum de Gratia novi Testamenti, seu epistolam 120, nunc 140, ad Honoratum. Comm. num. 489 et 490. Accedit epistola 141, nunc 145 ad Anastasium. Scribit contra Donatistas Breviculum collationum, et epistolam 152, nunc 141, ad laicos Donatistas directam suo et aliorum episcoporum nomine, quibuscum intererat concilio Cirtensi. Comm. num. 466. Laborabat eodem tempore, ne Donatistae, per imperatorem damnati, morte plecterentur: hunc in finem datae epistolae ad Marcellinum tribunum 159, nunc 133, et 158, nunc 139; ad Apringium vero proconsulem 160, nunc 134. Donatistis aulem concessis gratulatur epistola 257, nunc 142, et 130 nunc 144. Eodem forsitan anno scripta epistola 204, nunc 173, qua Donatum presbyterum Donatistam hortatur, ut resipiscat. Eodem tempore cum Marcellino tribuno sollicitus erat de conversione Volusiani nobilis ethnici; scriptaeque hac de causa epistolae 1, nunc 132, et 3 ac 5, nunc 137 et 138, quibus ad proposita Volusiani dubia respondet. Accedit hisce 7, nunc 113, qua simul ad aliud Marcellini respondet quaesitum.

chronologicum C 703 Anno 413 Sanctus, opinor, scripsit librum de Spiritu et littera: quia scriptus est, postquam Marcellinus perlegerat libros de Peccatorum meritis et remissione. Scripsit dein de Fide et operibus, ac epistolam 112, nunc 147, seu librum de Videndo Deo ad Paulinum; uti et epistolam 111, nunc 148, seu Cominonitorium ad Fortunatianum. Comm. num. 491, 582 et § 43. Eodem aut sequenti anno epistola 59, nunc 119, respondet Paulino ad interrogata varia. Rediit Carthaginem, ubi concionatus erat contra Pelagianos, fortiter scribit ad Caecilianum de morte Marcellini, dolo Donatistarum sublato, epistolam 259, nunc 151. Circa idem tempus incepisse videtur Opus grande de Civitate Dei, cui multis annis insudavit, aliis frequenter hoc interrumpentibus. Comm. num. 387. Cum in Africam venisset nobilissima vidua Proba Faltonia cum Juliana et Demetriade, egit cum illis Sanctus coram Carthaginem, et scriptis absens. Hinc primum, forte ante congressum, scripta ad Probam epistola 156, nunc 131. Deinde proluxa epistola 121, nunc 130, eandem docuit, quo modo sit orandus Deus. Ad Julianum scribit librum de Bono viduitatis. Demetriadas Sancti monitis virginitatem profitetur: de qua letus Augu-

stinus, Probæ et Julianæ gratulatur per epistolam 179, nunc 150. Comm. § 45. Circa eundem annum Sanctus Pelagio respondit epistola apud Benedictinos 146.

Anno 414 geminam epistolam dedit ad Macedonium Africæ vicarium, videlicet 54, et 52, nunc 153 et 155. Utraque admodum proluxa est, et egregiis instructionibus plena. Rescripsit etiam longissimam epistolam ad quaesita Hilarii, quæ olim 89, nunc est 157.

Anno 415 contra Pelagianos scribit librum de Natura et gratia, et alterum de Perfectione justitiæ ad Paulum et Eutropium. De hoc in Retractionibus suis non meminit Sanctus, quod inter epistolas numeraret. Absolvit librum quartum et quintum de Civitate Dei, Psalmorum quorundam expositionem dictat: totum vero Opus in Psalmos anno sequenti absolutum putat Tillemontius, quod hoc anno strenue in illud incumberet, ut patet ex epistola ad Evodium mox memoranda. Præterea hoc anno ad Augustinum venit Paulus Orosius: qua occasione Sanctus exaravit librum ad Orosium contra Priscillianistas et Origenistas. Eodem duos libros tunc scriptos, et ad S. Hieronymum perferendos dedit, alterum de Origine animæ, alterum de Sententia Jacobi. Comm. num. 618 et seqq., et num. 592 et 593. Evodio Uzalensi episcopo tres misit epistolas, partim respondens ejus interrogatis, partim rogans, ne curiosis quaestionibus studia meliora impediatur: sunt hæc 100, 101 et 99, nunc 159, 162 et 164. Addi forsitan potest epistola 66, nunc 170, ad Maximum, et 220, nunc 171, ad Peregrinum.

704 Anno 416 interest concilio Milevitano. Duo concilia Sancto imponunt curam studendi sacrae Scripturae, ideoque hic abdicare cupit provinciam litium judicandarum. Scribit ad Hilarium epistolam 94, nunc 178, ad Joannem Hierosolymitanum epistolam 152, nunc 174, et cum aliis ad Innocentium Papam 95, nunc 177. Hæc omnes agunt de hæresi Pelagiana. Quibus accedit epistola olim 260, nunc 180, ad Oceanum de origine animæ. Hoc aut sequente anno Orosius Historiam suam scripsit.

Anno 417 Sanctus in Pelagianos scripsit librum de Gestis Pelagii, et proluxam epistolam 106, nunc 186, ad Paulinum, qua eum instruit de hæresi Pelagiana, et 143, nunc 188, ad Julianam, quod Pelagius scripsisset ad filiam ejus Demetriadem. Accedit liber de Præsentia Dei ad Dardanum, seu epistola 37, nunc 187, in qua Pelagiani etiam confutantur. Ad Bonifacium tribunum ac dein comitem scripsit librum de Correctione Donatistarum, seu epistolam 50, nunc 185: eundemque ad pietatem instituit epistola 95, nunc 189. Eodem tempore Sanctus Evangelium et Epistolam 1 S. Joannis exposuit verbo ad populum et scriptis tractatibus. Comm. § 46.

Anno 418 post concilium Carthaginense scribit contra Pelagianos libros de Gratia Christi et de peccato originali. Inde proficiscitur Cæsaream Mauritaniam, ubi Emeritum Donatistarum episcopum confundit, et pravam consuetudinem abolet. Scribit Optato de Origine animæ epistolam 157, nunc 190; Mercatori epistolam apud Benedictinos 193; Siculo presbytero dein Papæ geminam, nempe 104 et 105, nunc 191 et 194, Celestino Romano deinde Pontifici 62, nunc 192, Asellico episcopo 200, nunc 196, contra Aptum vel Aptium judaizantem; ac demum Hesyehio 78, nunc 197, de non investigando supremo mundi die. Comm. § 47. Eodem anno aut sequente

utcumque re-
vocantur,

P

te

A *te liber conscriptus contra Sermonem Arianorum, de quo num. 519.*

Anno 419 Augustinus assistit concilio Carthaginensi vi. Scribit Hesychio prolixiorē epistolam 80, nunc 199, de fine seculi; libros de Nuptiis et concupiscentia contra Pelagianos ad comitem Valerium, quorum postremus videtur scriptus anno sequenti; in *Scripturam sacram Locutionum libros septem, et totidem Questionum; libros quatuor de Anima et ejus origine contra Victorem, et demum ad Pollentium duos libros de Conjugiis adulterinis. Comm. § 48.*

licet certum
tempus

705 Anno 420 Sanctus componit duos libros contra Adversarium legis et prophetarum: Contra Gaudentium Donatistam libros item duos, et alterum contra Mendacium. *Comm. num. 523, 468, 524. Eodem anno edit libros duos ad Bonifacium Papam contra duas Epistolas Pelagianorum. Comm. num. 194. Accedunt epistolæ sequentes, nimirum 61, nunc 204, ad Dulcitium tribunum de Donatistis; 146, nunc 205, ad Consentii interrogata; 270, nunc 206, ad Valerium; et forsitan 253, nunc 235, ad Ceretium de fraudibus Priscillianistarum.*

B Anno 421 scribit libros sex contra Julianum Pelagianum, quos cum epistola præfixa transmittit Claudius episcopo. Victorinum subdiaconum Manichæum denuntiat Deulero episcopo per epistolam 74, nunc 65. *Comm. num. 495 et 414.*

Anno 422 Sanctus scribit Enchiridion de Laurentium, et hoc vel sequenti librum de Cura pro mortuis ad Paulinum. Circa hoc tempus agitata est causa Antonii Fussalensis episcopi, de qua *Comm. § 49: de illis § 48.*

Anno 423, aut circa id tempus, Sanctus dat litteras ad Coelestinum Papam de causa memorati Antonii. Editores Benedictini putant circa eundem annum scriptas esse sequentes epistolas, nimirum 209, nunc 208, ad Feliciam virginem; 87, nunc 210, ad Felicitatem et Rusticum; ac 109, nunc 211, ad monachas. Posterior hæc concordiam monialibus, quæ tumultuatae erant, commendat, vitæque regulam iisdem præscribit. *Vide dicta num. 369 et seqq.*

Anno 424 componit librum de Octo Dulciti questionibus. *Comm. num. 619. Circa idem tempus Tillemontius art. 317 collocat prolixam epistolam contra Vitalem Semipelagianorum prodromum, quæ olim 107, nunc est 217. At Benedictini in Vita lib. 8, cap. 7 scriptam putant circa annum 427. Comm. § 36. Sanctus hoc vel sequenti anno accepit reliquias S. Stephani proto martyris. Cum sub finem hujus anni in monasterio Hipponensi obiisset aliquis cum pecunia sibi retenta, quam ecclesiæ legabat, Sanctus illam respuit, clericos vitæ communi arctius alligat, clero ejecturus omnes, qui aliquid deinde haberent proprii. Demum, ut scandalo excitato mederetur, duos sermones de suo suorumque statu ad populum instituit. Sunt hi inter sermones de Diversis 49 et 50, in nova editione 355 et 356. Posterior dictus est post Epiphaniam anni sequentis.*

706 Anno 425 scripta videtur epistola 103, nunc 212.

omnibus
quasi negant

Anno 426 adest ordinationi episcopi Milevitani: Eradium vel Eraclium sibi successorem designat, in eumque administrationem transfert. *Comm. § 50.*

Anno 427 discordia oritur inter monachos Adrumelinos ex scriptis Augustini male intellectis: de qua monitus Sanctus, scribit ad eos epistolam 46, nunc 214: deinde librum de Gratia et li-

bero arbitrio, quem cum epistola 47, nunc 215, ad ipsos mittit: ac demum librum de Correctione et gratia. *Comm. num. 495. Leporius opera S. Augustini inducitur ad errores suos de Incarnatione et gratia publice retractandos. Comm. num. 668. Bonifacius comes Aëtii dolo hostis imperii declaratur: Sanctus, ut illam in viam reducat, scribit ei pulcherrimam epistolam olim 70, nunc 220, quæ etiam sequenti anno potest esse scripta. Circa hoc tempus scripta forsitan epistola 208, nunc 218, ad Palatinum.*

Anno 428 Sanctus componit libros Retractationum et Speculum. *Comm. § 51. Inchoat Opus imperfectum contra Julianum: confert cum Maximino Ariano, quem anno sequenti refutat duobus libris. Comm. num. 496 et 518. Hoc vel sequenti anno Wandali Africam ingrediuntur, quam misere populantur.*

Anno 429 monitus Augustinus per Prosperum et Hilarium de exortis in Gallia Semipelagianis, contra eos scribit librum de Prædestinatione Sanctorum, et de Dono perseverantiæ. *Comm. § 36. Rogatus a Quodvultdeo inchoat Opus de Hæresibus; sed solum librum primum absolvit. Comm. E a num. 679. Alypia scribit de miraculosa conversione Dioscori epistolam 67, nunc 237: ac geminam Dario comiti, videlicet 262 et 264, nunc 229 et 231: posteriori addit libros Confessionum. Hoc item aut sequenti anno scripta epistola 180, nunc 228, qua docet, quandonam episcopis liceat fugere.*

Anno 430 Bonifacius comes, jam imperio reconciliatus, configit adversum Wandalos, victusque Hipponem se recipit. Hinc urbs obsidetur a Wandalis. Augustinus interim, nihil remittens de consuetis pro Ecclesia laboribus, tempore obsidionis morbo corripitur supremo, ac pie moritur XXVIII Augusti.

§ LIV. Aliqua incerta, quæ posteriores scriptores de Sancto adhuc vivente narrant.

Quandoquidem res gestas S. Augustini, anti-
quorum scriptis consignatas, usque ad beati
Sancti mortem prosecuti sumus, restat ut facta
quædam coætorum auctoritate carentia, et a
posterioribus solum relata scriptoribus, hoc loco
examinemus, ut studiosus lector intelligat, quantum
illa fidei mercantur. Petrus de Natalibus
Equilinus episcopus in Catalogo Sanctorum lib. 7,
cap. 128 ad propositum nostrum habet sequentia:
Fertur de eo, quod cum librum de Trinitate
compilare cogitasset, transiens juxta littus, vidit
puerum, qui foveam parvam in littore fecerat,
et cochlea aquam de mari haustam in foveam
mittebat. Et cum Augustinus puerum interrogasset,
quid faceret: respondit puer, quod mare
disposuerat cochlea exsiccare, et in foveam illam
mittere. Cumque hoc Augustinus impossibile esse
diceret, et simplicitatem pueri rideret: puer ille ei
dixit, quod possibilis sibi esset hoc perficere,
quam Augustino minimam partem mysteriorum
Trinitatis in libro suo explicare, assimilans foveam
codici, mare Trinitati, cochleam intellectui
Augustini: quo dicto puer disparuit. Augustinus
autem ex hoc se humiliavit, et librum de
Trinitate, oratione præmissa, utcumque potuit,
compilavit.

F
Historiuncula
de puero, Augustino
apparente, et aquam
maris exhaurente,

AUCTORE
J. S.

compilavit. Idem refert Ambrosius Staibano in Templo Augustiniano cap. 8, citans plures medii ævi scriptores. Accedit Ludovicus Torellus in seculis Augustinianis Italice scriptis ad annum 388 num. 12 et 13, multique alti neoterici.

fabulosa vide-
tur et antiquus
est incognita:

708 Veruntamen factum istud non solum difficultatem patitur ex antiquorum omnium scriptorum silentio, sed vel maxime suspectum redditur ex loco et tempore, quo istud volunt contigisse. Scribunt enim visionem Augustino oblatam ad litus maris Thusci prope Centuncellas, nunc Urbem Veterem, et vulgo Civita Vecchia dictam. Afirmat Torellus ibidem in ecclesia quadam legi hæc verba: Sive viator es, sive inquilinus, Eremitarum venerare domum, venerare sacellum, ubi perfulgidum illud Ecclesiæ Christi lumen Augustinus egregium Trinitatis Opus inchoavit, quod mirifico cælestis pueri, juxta Bertaldi litus apparentis, oraculo intermissum in Africa tandem jam senex absolvit. Eundem locum designat Volaterranus ibidem citatus, aliique: et sanc in scriptis illa, quæ styli non est medio ævo usitata, satis insinuat, illam esse Augustinianorum opinionem. Tempus vero illud assignant, quo Sanctus post conversionem suam in Italia mansit, et Torellus quidem eundem annum 388, quo in Africam est reversus. Volunt igitur S. Augustinum paulo post conversionem suam, dum sacris Litteris minus adhuc erat imbutus, inchoasse libros difficillimos de sublimi SS. Trinitatis mysterio, quod non minus a verisimilitudine recedit, quam alienum erat a modestia prudentiaque Augustini, qui sollicite semper consideravit, quid ferre recusarent, quid valeret humeri. Porro Sanctum inchoasse libros de Trinitate jam episcopum, docet ordo, quem in scriptis suis retractandis servavit, cum lib. 2 non recenseat libros, nisi in episcopatu elaboratos; hos tamen ibidem collocet post alios multos cap. 15, non eo, quo absoluti sunt, ordine, sed quo inchoati. Quapropter considerare poterit studiosus lector, quid toti isti historiunculæ de apparente puero fidei debeatur, cum antiquis omnibus incognita sit, suisque temporibus tam male divisa.

alia fabella ri-
dicule conficta:

709 Memoratus Torellus ad eundem annum 388 num. 76 S. Augustinum, ex Italia in Africam discedentem, Calarim in Sardiniam venisse scribit, ibique miro inclaruisse prodigio. Ignorarunt iter illud Sardinicum veteres, aut certe non commemorarunt; ac ne illi quidem recentiores, qui majore cura seceverunt certa ab incertis, inter quos Rivius, qui lib. 1, cap. 1, § 36 Augustinum recta ex Italia deducit in Africam. Veruntamen Torellus, non modo in Sardinia fuisse Sanctum contendit, sed etiam curasse, ut prope Calarim modicum construeretur monasterium. Perdlexerant, inquit, operarii muros monasterii et ecclesiæ ad eam altitudinem, ut trabes iis imponi jam deberent. Inter trabes autem unam, in altum jam levatam, invenerunt justo breviorcm, quam deorsum demiserunt tristes. Id intuens Augustinus, præcepit uni e suis, ut trabem ab una parte apprehenderet, ipse vero trabis partem alteram assumpsit: tunc ambo viva fide trahentes effecerunt, ut trabs illa justam acciperet longitudinem, Deo miraculose id operante. Afferit pro illo prodigio traditionem commuam; et duos scriptores neotericos, videlicet Dionysium Bonfant, et Martinum Cariglio, quos vult omni exceptione esse majores, addens idem a pluribus esse scriptum, ex quibus duos hosce, ut probatissimos, elegit. Subrisi, fateor, scribens hanc

fabellam, nec necesse est eam operose refutare' D eum sponte sua collabatur, licet illam tanto ardore defendat Torellus, ac si pro aris ac focis pugnet. Sane ignorare debet S. Augustini modestiam, qui existimat, eum non diu post conversionem suam tam mira patrare voluisse prodigia, cum humillimus Præsul extremo correptus morbo induci vix potuerit, ut ægrotanti manus imponeret. Merito igitur contemnuntur hujusmodi prodigia, quæ sine antiquorum testimonio ex fama populari narrantur a scriptoribus neotericis. De trabe tamen Calari servata agetur postmodum.

710 Laudatus Equilinus adductis ante verbis subdit sequentia: Mulier quædam afflicta ad Augustinum accessit, ut ejus consilium imploraret: quem studentem inveniens salutavit; nec ille ei quidquam respondit. Quæ propius accedens, negotium suum ei explicavit: sed nec ille se convertit, nec verbum protulit. Unde mulier amplius contristata discessit. Sequenti die, dum mulier Augustino celebranti assisteret; cum Corpus Dominicum elevasset, ipsa ante tribunal Trinitatis in spiritu rapitur, ubi vidit Augustinum de Trinitatis gloria attentissime disputantem; dictumque est ei, quod, cum ad Augustinum accesserat, ille sic attentissime de Trinitate disputabat: ideoque quod ibi fuisset, non adverterat: sed ad ipsum seire rediret, et salubrem consiliatorem inveniret. Quod illa ad se rediens fecit, et Augustinum clementissimum invenit. Idem habet Jacobus de Voragine cap. 119. Verum hoc factum non modo antiquorum caret auctoritate: sed relatum quoque est modo non verisimili. Cum enim Sanctus cautissime ageret cum feminis, non est credibile, ullas unquam ingressas esse locum, ubi studebat; nisi ille præmonitus saltem esset, et assisterent alii. Hoc igitur fabulis potius annu-
merat, quam veris historiis.

tertia nihilo
verisimilior:

711 Memoratus supra Staibanus cap. 9 narrat, Christum Dominum Augustino, degenti in solitudine, apparuisse specie pauperis, cui ille pedes laverit: disparentemque Christum Augustino dixisse hæc verba: Magne pater Augustine, Filium Dei in carne hodie videre meruisti. Hoc, inquit, refert Jordanus de Saxonia in sermone quodam, quem ex libro quodam S. Prosperi Aquitani fecit de S. Augustino, et confirmatur a Ferrando Hispano. Ita quidem Staibanus, eademque
fusius Torellus ad annum 390 num. 19. Sed nec in Operibus S. Prosperi, nec in Vita S. Augustini, quam scripsit Jordanus de Saxonia, nec apud ullos scriptores antiquos, de mirabili hac visione quidquam memoratum invenio, ita ut fidem habere nequeam relata Staibano, donec certioribus documentis fideantur: nam ex Sermone Jordanis de Saxonia plura referuntur, quæ ægre fidem inveniunt.

visio Sancti
antiquorum
auctoritate de-
stituta:

712 Addit præcedentibus memoratus Equilinus: Miraculorum quoque gloria claruit: nam in libro xxii de Civitate Dei duo miracula de se quasi de alio loquens recitat. Quorum primum est: quia cum virgiuem quamdam dæmoniacam oleo perunxisset, et pro ea orasset, ipsam ab immundo spiritu liberavit. Pro alio etiam adolescente, quem non vidit, oravit; et ille continuo dæmonio, qui eum obsidebat, caruit. Cum quidam fistulam patiens incidi deberet; Augustinus una cum ipso infirmo, et pro eo oravit; et mane sine incisione aliqua sanus repertus fuit. Eadem miracula indubitanter Augustino attribuit Jacobus de Voragine in Legendis Sanctorum cap. 119. Veruntamen res non videtur omnino certa, ut

miracula Au-
gustino ab ali-
quis attributa:

A *ut de tertio jam ostensum est § xi, ubi id refertur fusius. De duobus aliis ipsa Sancti verba accipe, qui lib. 22 de Civitate cap. 8 ea sic refert: Hipponensem quamdam virginem scio, eum se oleo peruuxisset, cui pro illa orans presbyter instillaverat lacrymas suas, mox a dæmonio fuisse sanatam. Scio etiam episcopum semel pro adolescente, quem non vidit, orasse, illumque illico dæmone caruisse. Ex his verbis certo colligi nequit, hæc miracula Augustino ipsi attribuenda: id tamen non est improbable, cum nihil videatur obstare, nisi silentium Possidii, qui illa ignorare potuit.*

insulsa fabella
de eo relata:

713 *Plane fabulosum et fictitium apparet, quod refert Jacobus de Voragine cap. 119 his verbis: Legitur quoque, quod dum Augustinus in carne viveret, et quædam relegeret, ante se transire vidit dæmonem, librum humeris bajulantem: qui ab ipso protinus adjuratur, ut, quæ ibi scripta lateant, sibi pandat. Qui peccata hominum ibidem esse asserit scripta, qua undecumque colligit et repouit. Moxque ei præcepit, ut, si aliquid peccatorum suorum ibi scriptum retineretur, sibi legendum continuo manifestet. Ostenso autem loco, nihil ibi Augustinus reperit, nisi quod quadam vice Completorium ex oblivione dimisit. Præcipiensque diabolo, ut suum præstolarctur adventum, ecclesiam est ingressus, et Completorium devote dixit, et solitas orationes complete peregit. Reversusque dixit ei, ut prædictum locum sibi ostenderet iterum relegendum. Qui dum crebro revolveret, et tandem locum vacuum reperisset, iratus dixit: Turpiter me decepisti: pœnitet me, quod librum meum tibi ostendi, qui peccatum tuum orationum tuarum virtute delesti. Et his dietis, confusus evanuit. Miror fabellam tam insulsam Torello etiam placere potuisse: nam eadem paululum mutata refert ad annum 430 num. 57, citans Leonardum Utinensem, quem antiquum vocat scriptorem, cum non floruerit ante seculum xv. Non meretur seriam refutationem tam inepta historiuncula, quæ fingi non potuit, nisi ab homine plane indocto.*

oratio Augustini nomine
circumdata.

714 *Rivius in Vita lib. 4, cap. xi. describens Africæ excidium per Wandalos, de Augustino § 2 ex recentiorum auctoritate sic loquitur: Tradunt et orationem, per id tempus admodum opportunitam, Deo fundere consuevisse, quam Cardinalis Seripandus alicubi repertam protulerit in concilio Tridentino, ejus agebat nomine Sedis apostolicæ legatum; ab Urbano Papa VIII novissime agnitam. Orationem deinde ipsam subdit, his verbis conceptam: Ante oculos tuos, Domine culpas nostras ferimus; et plagas, quas accepimus, circumferimus. Si pensamus malum, quod fecimus; minus est, quod patimur; majus est, quod mercimur. Peccati pœnam sentimus, et peccandi pertinaciam non vitamus. In flagellis tuis infirmitas nostra teritur, et iniquitas non mutatur. Mens ægra torquetur, et cervix non flectitur. Vita in dolore suspirat, et in opere non se emendat. Si exspectas, non corrigimur: si vindicias, non duramus. Confitemur in correctione, quod egimus; obliviscimur post visitationem, quod flevimus. Si extenderis manum, facienda promittimus: si suspenderis gladium, promissa non facimus. Si ferias, clamamus ut parcas: si pepercieris, iterum provocamus ut ferias. Habes, Domine, confitentes reos. Novimus, quod nisi dimittas, recte non perimus*. Præsta, Pater omnipotens, sine merito quod rogamus; qui fecisti ex nihilo, qui te rogarent.*

* al. perimas

§ LV. Elogia varia de moribus, virtutibus, ingenii et eruditionis præstantia, ac de scriptis S. Augustini.

Quandoquidem S. Augustinus, uti contingere solet viris quibuslibet præstantissimis, suos olim obtreclatores habuit, et iniquos nostro etiam ævo censores, nec inutile erit nec ingratum tectori, si elogia quædam hic exhibeamus, quibus fama Viri integerrimi sapientissimique contra insulas hominum sibi placentium calumnias vindicetur. In iis autem recensendis ordinem fere temporis sequi conabor, exordium ducturus ab iis, qui Augustinum familiariter cognoverunt, aut certe litterarum cum eo habuerunt commercium; et paucos deinde additurus, qui post Sanctum nostrum vixerunt.

Elogiis suis
Augustinum
exornarunt
Nebridius ejus
discipulus,

Nebridius discipulus ac familiaris Sancti amicus, *epist. 114 editionis Plantiniana, at 5 novæ editionis Parisiensis, ejus nuper conversi amorem in Deum sic declarat: Itane est, mi Augustine, fortitudinem ac tolerantiam negotiis civium præstas, necdum tibi redditur illa exoptata cessatio? Quæso, qui te tam bonum homines iuterpellant? Credo, qui nesciunt, quid ames, quid concupiscas? Nullusne tibi est amicorum, qui eis amores referat tuos? Nec Romanianus, nec Lucinianus? Me certe certe audiant. Ego clamabo, ego testabor, te Deum amare, illi servire atque inhærere cupere. Idem *epist. olim 71, nunc 6, Augustini sapientiam commendat his verbis: Epistolas tuas perplacat* ita servare ut oculos meos. Sunt enim magnæ, non quantitate, sed rebus, et magnarum rerum magnas continent probationes. Illæ mihi Christum, illæ Platonem, illæ Plotinum sonabunt. Erunt igitur mihi et ad audiendum propter brevitatem dulces, et ad intelligendum propter sapientiam salubres.**

E

* al. perplacet

716 *Sapientiam quoque atque eloquentiam Augustini agnovit Maximus Malaurensis homo ethnicus, qui in *epist. 43, nunc 16, illum sic affatur: Sed illud, quæso, Vir sapientissime, uti remoto facundia robore atque exploso, qua cunctis clarus es, omissis etiam, quibus pugnare solebas, Chrysippeis* argumentis, postposita paululum dialectica, quæ nervorum suorum luctamine nihil certi eniquam relinquere nititur, ipsa re approbes, quis sit iste Deus etc. S. Paulinus Nolanus episcopus in laudes Augustini excurrit frequentissime ac disertissime, sed quædam ex illo jam recitata sunt, pauca tamen alia hoc loco adjungo. *Epist. 35, nunc 24, ad Alypium sic habet: Accepimus enim insigne et præcipuum dilectionis et sollicitudinis tuæ opus, sancti et perfecti in Domino Christo viri, fratris nostri Augustini, libris quinque confectum, quod ita miramur atque suspicimus, ut dictata divinitus verba eredamus. Plura de his ad ipsum Augustinum scripsit Paulinus, quæ data sunt num. 182. Idem *epist. 55, nunc 121, Augustinum de multis questionibus consulens, eum initio sic alloquitur: Dic ergo mihi, benedictæ Doctor Israël. Et in fine: Expone ergo hanc... clausulam mihi, quia lucere non dubito sanctæ animæ tuæ, quæ de interioris oculi puritate****

Maximus Malaurensis paganus, S. Paulinus Nolanus,

F

* i. e. dialecticis

ACTORUM
J. S.

Januarius, Nectarius paganus, Severus Milevitanus,

puritate meruit illuminationem Spiritus sancti, per quem scrutari et inspicere possit etiam alta Dei.

717 *Januarius tantam de Augustini sapientia existimationem conceperat, ut eum consulens scripsisset, nihil latere Augustinum, ut ex responsione Sancti colligitur, seu epistola 119, nunc 55, cap. 22, ubi ait: Tantum enim absum ab eo, quod putasti nihil me latere etc.*

Nectarius paganus epist. 201, nunc 90, Augustinum vocat, instructum disciplinis omnibus Virum.

Severus Milevitanus antistes, qui jam laudavit Augustinum ejusque scripta num. 568, eundem his verbis exornat epist. 37, nunc 109: O vere artificiosa Apis Dei, construens favos divini nectaris plenos, manantes misericordiam et veritatem, pes quos discurrens deliciatur anima mea, et vitali pastu, quidquid in se minus invenit, aut imbecillum sentit, resarcire et sufficere molitur. Benedictus Dominus per præconium oris tui, et fidele ministerium: quod sic concinere et respondere facis canenti tibi Domino, ut quidquid de ejus plenitudine ad nos usque redundat, jucundius efficiatur et gratius per tuum elegantem famulatum et succinctam munditiam, et fidele ac castum simplexque ministerium: quod ita resplendere facis per argutias tuas et vigilantiam tuam; ut perstringat oculos, et in se rapiat; nisi tu idem innuas Dominum, ut quidquid in te delectabile lucet, referentes nos ad illum, ipsius esse agnoscamus, de cujus bonitate tam bonus es, et de cujus puritate et simplicitate et pulchritudine, purus, simplex et pulcher es.

Consentius monachus, Volusianus ethnicus, Macedonius vir illustris,

718 *Consentius, multas Augustino quæstiones proponens, epist. 221, nunc 119, sic affatur Sanctum sub initium epistolæ: Tamen tu Vir admirabilis, si tibi ille Pater voster, solus conscius secretorum, qui habet clavem David, serenissimo cordis obtutu cælorum machinam penetrare concessit, et revelata (ut scriptum est) facie gloriam Domini speculari, in quantum tibi ille, qui hujusmodi cogitationem dedit, promendi dederit facultatem, enuncia nobis etc. Et in medio: Sed tu Vir, cui cælum, ut arbitror, ipsum subtilitate cogitationum intrare concessum est, super omnia sidera ad ipsam contemplationem, altitudinem mundi cordis attollis etc. Ac demum circa finem volens errores suos publice ab ipso corrigi: Cur ergo, Vir doctriæ hujus, quæ in Christo est, culmen, arguere palam corrigendum de cætero filium dubitas?*

Volusianus ethnicus moderatus, pro cujus conversione laborabat Sanctus, epist. 2, nunc 135, Augustinum sic compellat: Petis a me, Vir probitatis justitiæque documentum. Et ejusdem eruditionem in fine commendat hisce verbis: Interest famæ tuæ, ut quæsitæ noverimus. Utcumque absque detrimento cultus divini in aliis sacerdotibus toleratur inscientia, at cum ad antistitem Augustinum venit, Legi deest, quidquid contigerit ignorari.

Macedonius vir pius æque ac illustris epist. 51, nunc 154, ad Augustinum scribit sequentia: Miro modo afficior sapientia tua, et in illis, quæ edidisti, et in his, quæ interveniens pro sollicitis, mittere non gravaris. Nam et illa tantum habent acuminis, scientiæ, sanctitatis, ut nihil supra sit: et hæc tantum verecundiæ, ut, nisi faciam, quod mandas, culpam peus me remanere, non in negotio esse, dijudicem... Explicui tuos libros (tres priores de Civitate Dei) neque enim tam languidi aut inertes erant, ut*

* ut sceleratis

me aliud quam se curare paterentur: injecerunt manus, ereptumque aliis sollicitudinibus causis, suis vinculis illigarunt. Ita enim mihi Deus propitius sit, ut ego anceps sum, quid in illis magis mirer, sacerdotii perfectionem, philosophiæ dogmata, historiæ plenam notitiam, an faciendi plenam jucunditatem, quæ ita imperitis etiam illicere potest, ut donec explicent, non desistant, et cum explicaverint, adhuc requirant,

719 *S. Hieronymus multis locis Augustini celebrat eruditionem: at, cum pteraque jam retata sint § 20 et 43, unum hic addo ex epistola Hieronymi inter Augustinianas 27, nunc 165, ad Marcellinum et Anapsychiam, in qua Marcellinum remittit ad Augustinum his verbis: Certe habes ibi virum sanctum et eruditum Augustinum episcopum, qui viva, ut aiunt, voce docere te poterit, et suam, imo per se nostram, explicare sententiam.*

S. Hieronymus, Jacobus et Timasius, Valentinus abbas,

Jacobus et Timasius, ab erroribus Pelagianis avulsi, in Epistola apud Benedictinos 168 titulum S. Augustini de Natura et gratia celebrant his verbis: Ita nos refecit et recreavit gratia Dei, ministrata per verbum tuum ut prorsus germani dicamus, "Misit verbum suum et sanavit eos", domine beatissime et merito venerabilis Pater. Sane ea diligentia ventilasse sanctitatem tuam textum ejusdem libelli (Pelagii) reperimus, ut ad singulos apices responsa reddita stupeamus. Et inferius: Nos vero, etsi olim spiritu claritatis qui in te est, docti, subjectionem ejus abjecerimus erroris, in hoc etiam unum gratias agimus, quod hæc, quæ ante credidimus, nunc aliis aperire didicimus, viam facilitatis uberiore Sanctitatis tuæ sermone pendente.

Valentinus abbas Adrumetinus in Epistola 256, nunc 216, acceptum ab Augustino titulum de Gratia et libro arbitrio non minori prosecutus est laude. Verba ejus subnecto: Venerabilia scripta, et librum tuæ Sanctitatis ita tremebundo corde suscepimus, ut, sicut beatus Helias, cum in spelunæ limine staret, faciem suam, gloria Domini transeunte, velavit, ita nos objurgatos oculos teximus, quia per rusticitatem fratrum vestrorum vobis iudicio erubuimus, quorum inordinata profectio tuam meruimus Beatitudinem salutare, quia tempus loquendi et tempus tacendi, ne, dum per dubitantes, et de veritate fluctuantes scriberemus, de dictis sapientiæ tuæ, quæ est sicut angeli Dei, dubitare cum dubitantibus videremur. Non enim erat nobis necessarium interrogare de beatitudine et de sapientia tua, quæ est nobis nota per Dei gratiam. Nam ad librum dulcissimum Sanctitatis tuæ ita sumus alacriter jocundati, ut sicut Apostoli Dominum, post resurrectionem prandentem secum, non audebant interrogare, quis esset: sciebant enim, quia Jesus est: ita et nos nec volumus nec ausi sumus interrogare de libro, utrum tuæ sanctitatis esset, cum ipsa fidelium gratia, quæ in eo liberaliter commendatur, nobis tuum, domine sancte Papa, eloquiis vivacissimis contestetur.*

* quæ omittitur apud Lov. Lov. Ivis

720 *Quodvultdeus diaconus Carthaginensis miris elogiis Sanctum commendavit, dum postulabat, ut scriberet de Hæresibus; at ejus verba jam protata sunt num. 679 et 680: unum hic addo, quod in Epistola Benedictinorum 223 respondit excusanti se Sancto ob difficultatem Operis: Difficultatem Operis... nec ipse ignorans ante prædixi: sed de divini fontis ubertate, quam tibi Dominus tribuit, veraci corde præsumpsi.*

Quodvultdeus diaconus, Darius comes,

Darius comes in Epistola 263, nunc 230, singularem

A *gularum erga Augustinum venerationem cum pari amore declarat hisce verbis*: Utinam, domine sancte Pater, ut nomen meum ad aures tuas . . . perlatum est, ita memetipsum Deus omnium Deus tuus, manibus tuis atque oculis obtulisset, . . . ut cælestis sapientiæ tuæ verissimos atque immortales fructus ore tuo potius, veluti cuiusdam puræ aquæ dulcedinem, ab ipso fontis præsentis ac perpetuo liquore sumpsissem! O me, non modo ter aut quater, ut apud nescio quem est, sed millies et omni numero plus beatum, si mihi datum esset præsentis intueri tuos vere sidereos vultus, vocemque divinam ac divina canentem, et non solum mentis fructus, sed etiam cum aurium iucunditate sumere et haurire licuisset. Putarem profecto me quasdam immortalitatis leges, non modo de cælo, sed in ipso constitutum cælo suscipere, et quasdam Dei voces non longe de templo, sed prope ipsum Dei astantem tribunal audire. *Idem post multa alia Sancti elogia suum in ipsum amorem sic exponit*: Si enim credis, mi Pater, adeo nostris sensibus ac præcordiis inhæstisti, ex quo non contenti tua fama tam gloriosa, tam maxima, scriptis te * tuis intueri maluimus, cum una mihi, atque hæc brevis, epistola tua ardoris tautas flammam incendiaque commoverit.

* Lov. me

721 *Longinianus philosophus Ethnicus, ac cepit Augustini litteris, in Epistola 21, nunc 234, de eo quid sentiret, expromit*: Beatus sum, inquit, et relucens puro virtutis tuæ lumine admodum illustratus, qui dignum me divini tui affaminis honore cumulandum esse duxisti. *Et deinde*: Priusquam . . . Lybia possideret virum bonum, ut tu mediisfidius et eris et fuisti. Siquidem adhuc post hominum memoriam, nisi Xenophontis figmentis compositæ fabulæ schema concedas, adhuc audierim, legerim, viderim neminem, aut certe post unum, nullum, quod, Deo teste, bono periculo certoque dixerim, nisi te, Deum coniti semper agnoscere, et posse puritatem corporisque, projecta gravedine, sectari facillime, et spem perfectæ conscientie non dubia credulitate tenere. *Et demum sub finem*: Sed ante omnia quæso te, ut . . . me, quid de his existimes, vel tu quid sentias, sanctis scriptis tuis, ut ille ait, jam non melle, sed nectare dulcioribus, iuformare digneris.

Auda grammaticus,

722 *Auda grammaticus, cupiens prolixiorum ab Augustino epistolam, hæc ad eum scribit Epistola 139, nunc 260*: Provocavi . . . te, dulcis Antistes, non ut prælargi pectoris pusillum libamen acciperem, sed ut ingens divitis ubertim flumen haurirem. Thesaurum sapientiæ desideravi, sed minus accepi quam volui, licet minus non debet dici, sed munus, quod oraculum Legis contulerit Augustinus, sacrorum justitiæ, instaurator spiritualis gloriæ, dispensator salutis æternæ. Tam tibi mundanus orbis notus est quam uotatus: tam tu ei cognitus quam probatus. Opto itaque sapientiæ floribus pasci, et vivi fontis haustibus irrigari.

S. Prosper Aquitanus,

723 *S. Prosper in Epistola ad Augustinum, præfixa libro de Prædestinatione Sanctorum, apud Benedictinos inter Epistolas 225, curam Sancti pro universa Ecclesia contra hæreticos commendat hunc in modum*: Excubante enim pro universis membris corporis Christi vigilantissima industria tua, et adversus hereticarum doctrinarum insidias veritatis virtute pugnante, nullo modo mihi verendum putavi, ne onerosus tibi aut importunus essem in eo, quod ad multorum sa-

lutem, ac perinde ad pietatem tuam pertinet; cum potius reum futurum esse me crederem, si ea, quæ valde perniciose esse intelligo, ad specialem Patronum fidei non referrem. *Idem S. Prosper in Epistola ad Rufinum, in novissima Operum ejus editione col. 89, sic loquitur de Sancto nostro*: Beatissimus quoque Augustinus, præcipua utique in hoc tempore portio Domini sacerdotum, copiose et pulcre in multis voluminum disputationibus destruxit (*versutias Pelagianorum*;) utpote inter multa Dei dona, quibus illum abundantissime Spiritus veritatis implevit, habens etiam hanc scientie et sapientiæ ex Dei caritate virtutem, ut non solum istam adhuc in suis detruncationibus palpitantem, sed etiam multas prius hæreses invicto verbi gladio debellaret. Cui inter tot certaminum palmas, inter tot triumphorum coronas ad illuminationem Ecclesiæ, et ad gloriam Christi, qua ipse illustratus est, quidam nostrorum (quod de ipsis multum dolendum est) ocellis, sed non incognitis susurrationibus obloquuntur. *Hi erant Semipelagiani. Idem in libro contra Collatorem cap. 1, Viginti, inquit, et eo amplius anni sunt, quod contra inimicos gratiæ Dei Catholica acies hujus Viri ductu pugnat et vincit. Et cap. 21 Augustinum vocat, præcipuum suo tempore in doctrina ecclesiastica Virum, et pastoralis speculæ validissimam Turrim. Prolixius ex S. Prospero elogium datum est num. 502. Plura habet idem Sanctus locis variis, quæ brevitatis gratia prætermittimus.*

AUCTORE
J. S.

724 *S. Celestinus Papa, in Epistola ad Galliciarum episcopos, inter Opera S. Prosperi col. 262 sic habet*: Augustinum sanctæ recordationis virum, pro vita sua atque meritis, in nostra communione semper habuimus, nec umquam hunc sinistrae suspicionis saltem rumor aspersit: quem tantæ scientiæ olim fuisse meminimus, ut inter magistros optimos etiam a meis semper decessoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune senserunt, utpote qui ubique cunctis et amori fuerit et honori.

S. Celestinus
Papa,

725 *Julianus Pomerius, qui floruit sub finem seculi v, ac magister fuit S. Casarii Arelatensis, in Opere de Vita contemplativa adscripto olim S. Prospero, at nunc in ejus Appendice impresso, lib. 3, cap. 31 de Sancto nostro scripsit sequentia*: Sanctus Augustinus episcopus, acer ingenio suavis eloquio, secularis litteraturæ peritus, in ecclesiasticis laboribus operosus, in quotidianis disputationibus clarus, in omni sua actione compositus, in expositione fidei nostræ Catholicus, in questionibus absolvendis acutus, in revincendis hæreticis circumspectus, et in explicandis Scripturis canonicis cantus.

Julianus
Pomerius,

726 *Gennadius Massiliensis in Catalogo scriptorum cap. 38 partim laudat, partim reprehendit Augustinum, ut vel hinc agnosceas hominem Semipelagianis erroribus addictum. Apud Suffridum Petrum pag. 157 clogium ejus sic legitur impressum*: Augustinus Afer, Hipponensis oppidi episcopus, vir eruditione divina et humana orbi clarus, fide integer, et vita purus: scripsit quanta nec inveniri possunt. Quis ergo * gloriatur omnia se illius habere: aut quis tanto studio legat, quanto ille scripsit? Unde et multa * loquenti accidit, quod dixit per Salomonem Spiritus sanctus: In multiloquio non effugies peccatum. Edidit tamen senex, quod juvenis cæperat, de Trinitate libros duodecim (*alias quindecim* *) in quibus (ut Scriptura ait) introductus in cubilem Regis, et decoratus veste multifaria sapientiæ

Gennadius
Massiliensis,

* in Mss enim

* in Mss. Ex
multo elo-
quentia* Quindecim
in Mss; nostris

AUCTORE
J. S.

pietiae Dei, exhibuit Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid ejusmodi. De Incarnatione quoque Domini idoneam edidit pietatem. De Resurrectione etiam mortuorum simili cucurrit sinceritate: licet minus capacibus dubitationem de abortivis fecerit. Catholicus permansit * tamen, et error illius sermone multo, ut dixi, contractus, lucta hostium exaggeratus, necdum haeresis quaestionem dedit.

* sequentia
non sunt in
Mss.

qui, dum quædam in Sancto carpit, vel hinc se prodit Semipelagianum,

727 *Ab his non multum differt editio Joannis Martianay tom. 5 Operum S. Hieronymi col. 35, licet verba hinc inde aliqua sint mutata. Quædam etiam verba aliter leguntur in duobus codicibus nostris Mss., ut notavi in margine, sensus tamen est idem. Porro apud Siffridum adduntur sequentia, quæ notat ab interpolatore quodam adjecta: Egregio ingenio et excellenti studio Ecclesiae serviens, Juliani hæretici libris inter impetum obsidentium Vandalorum in ipso dicum suorum fine respondit: et in defensione Christianæ sapientiae perseverans, moritur Theodosio et Valentiniano regnantibus. Ceterum dubitare non possumus, quin Gennadio in Augustino displicuerint ea, quæ contra Semipelagianos scribit, atque aliqua etiam improbaverit in scriptis contra Pelagianos. Verum judicium hominis a veritate alieni et erroribus addicti officere non potest Sancti gloriæ. Quod autem addat, Catholicum permansisse, inde haud dubie factum, quod Augustinus Semipelagianos non impugnaverit, ut hæreticos, sed ut errantes, cum errores eorum post Sancti mortem sint ab Ecclesia proscripti.*

Demum, omnis
sis aliis. S
Gregorius,

728 *Possem hic recensere varios Pontifices et concilia etiam œcumenica, quæ doctrinam S. Augustini laudaverunt atque approbaverunt: at id minime necessarium judico, cum nullus sanæ mentis dubitet de doctrinæ S. Augustini ejusque dogmatum præstantia. Quapropter, cum infinitum sit, omnes recensere velle aut mediæ aut nostræ ætatis scriptores, qui Sanctum eximii prosecuti sunt elogiis, omissis ceteris omnibus, duos tantum addo Ecclesiae doctores, S. Gregorium scilicet Magnum, et S. Bernardum: quibus accedere poterit Bernardi amicus venerabilis Petrus Cluniacensis.*

Gregorius lib. 10, epist. 37 editionis novissimæ ad Innocentium Africæ præfectum, qui ipsius Expositionem in Job postulaverat, sic rescribit: Si delicioso cupitis pabulo saginari, beati Augustini patriotæ vestri Opuscula legite, et ad comparisonem siliginis illius nostrum furfurem non quaeratis.

S. Bernardus
ac Petrus Clu-
niacensis.

729 *Bernardus serm. 80 in Cantica sic breviter habet: Augustinus hic est, validissimus mal-leus hæreticorum. A Petro Cluniacensi in Epistola ad Bernardum, quæ inter Bernardinas novæ editionis est 229, Augustinus vocatur, Maximus post Apostolos ecclesiarum instructor. Ne plura de Operibus Sancti nostri elogia corradere sit necesse, facit communis etiam hodie Ecclesiae consensus, ut jam monui. Ad alia igitur progredior.*

§ LVI. Cultus Sancti

Sanctus a se-
culo vi Fastis
adscriptus,

Quo præcise tempore inchoatus sit S. Augustini cultus, exacte determinari non potest: at venerationem ipsius viguisse jam seculo vi, certum est et indubitatum. Imprimis ejus memoria celebratur in antiquissimo Calendario Carthaginensi, quod edidit Mabillonius tom. 3 Analecto-

rum, ubi pag. 399 ad iv Kalendas Septembris sic legitur: Depositio Restituti et Augustini * episcopi. Non constat, cur Sanctus hic annuntietur xxix Augusti, cum obierit xxviii ejusdem mensis. Tillemontius art. 352 inde suspicatur, illum obiisse nocte inter xxviii et xxix media. Verum, quidquid sit de hæc conjectura, uti Victor Vitensis asserit. Sanctum xxviii Augusti defunctum esse, ita festivitas ejus in Occidentali Ecclesia eadem die semper celebrata est, nomenque ejus omnibus passim Fastis adscriptum, Hieronymiana apud Florentinum ad xxviii sic habent: Ippone Regio depositio sancti Augustini episcopi et confessoris. Vetus Romanum a Rosweydo editum: In Africa Augustini episcopi. In Gallia quoque celebratam esse a seculo vi S. Augustini festivitatem, manifeste probant Acta S. Cæsarii Arelatensis, ad diem præcedentem edita, num. 33, dictaque ibidem in Commentario prævio num. 52.

731 *Ado ad eundem diem prolixo Sanctum laudat elogio, cujus postremam tantum partem subjungo: Hujus corpus venerabile, primo de sua civitate propter barbaros Sardiniam translatum, nuper a Leutprando rege, dato magno pretio, Ticinis relatum, et honorifice conditum est. Hisce de translationibus post exponendis consonant Usuardi et Bedæ Martyrologia. Verum, omissis aliis, unius Romani hodierni elogium subnecto, quod est hujusmodi: Hippone Regio in Africa natalis sancti Augustini episcopi, et Ecclesiae doctoris eximii: qui beati Ambrosii episcopi opera ad Catholicam fidem conversus et baptizatus, eam adversus Manichæos, aliosque hæreticos acerrimus propugnator defendit: multisque aliis pro Ecclesia Dei perfunctus laboribus, ad præmia migravit in caelum: cujus reliquiae primo de sua civitate propter barbaros in Sardiniam delatae, et postea a Luitprando rege Longobardorum Ticinum translatae, ibi honorifice conditæ sunt.*

732 *Aliis quoque diebus de Sancto nostro agunt Martyrologia. Conversionem ejus et baptismum annuntiat Romanum cum auctario quodam Usuardi nostri die v Maii: conversio autem in Indice Ms. Usuardi notatur xvii ejusdem mensis, ut illa die observarunt Majores nostri in Prætermis- sissis. Veruntamen neutra est conversionis aut baptismi dies, ut dictum est § 8. Unde vero contigerit, ut illa dies v Maii scriberetur in Martyrologio, colligi videtur ex Chronicis Josephi Pampili, qui fol. 52 hæc memorat: Anno Domini mcccxli conventus habitus est Tolosæ, decerniturque ut fieret festum conversionis S. Augustini, idque in Calendario scriberetur die quinta Maii. Forsan non alia de causa dies illa electa, quam ut post festum S. Monicæ Filii ejus conversio celebraretur. De posteriori corporis sacri translatione meminit Romanum ad xxviii Februarii his verbis: Papiæ translatio corporis sancti Augustini episcopi ex Sardinia insula, opera Luitprandi regis Longobardorum. Eandem translationem illa die memorant auctaria varia in Usuardo nostro. Sed ab aliis ibidem ponitur translatio in Sardiniam, quæ apud Eremitas Augustinianos celebratur xi Octobris, et eodem die memoratur in variis Usuardi nostri auctariis. Habetur insuper in variis Fastis Commemoratio S. Augustini diebus variis, videlicet xxiv Januarii, vi Martii, i Aprilis, et v Junii, quemadmodum in Prætermis- sis ad prædictos dies in Opere nostro observatum est.*

733 *Porro festivitatem sancti Doctoris celebra- tam*

* t. Augustini

et cultus xxviii
Augusti.

E

festi conver-
sionis et
utriusque
translationis:

F

festivitas Sancti olim celebrata

A *tam aliquando fuisse eo modo, quo celebrantur festa Apostolorum, discimus ex Bullario Augustianorum, edito per Laurentium Empoli, in quo a pag. 243 recitatur bulla Leonis X, qua, exemplo prædecessorum suorum Sixti IV et Alexandri VI, festivitatem Augustini modo prædicto celebrari jubet. Bullam ipsam accipe: Leo Papa decimus universis et singulis, præsentibus litteras inspecturis, salutem et Apostolicam benedictionem. Acepimus, quod licet Sanctorum favor apud Deum pro humani generis salute necessarius maxime sit, et fel. rec. Sixtus Papa quartus prædecessor noster proinde considerans beatissimi Augustini de fide orthodoxa plurima et insignia merita, ejus festum perpetuis temporibus ex tunc futuris a Christi fidelibus cum cessatione eo die ab omni opere, sicuti cujusvis Apostoli festum, ubique coli et celebrari debere statuerit, et sub excommunicationis sententia præceperit; et deinde piæ memoriæ Alexander Papa sextus, etiam prædecessor noster, eadem consideratione*

cum vacatione ab opere,

B *motus, statutum et præceptum hujusmodi innovaverit et approbaverit, prout in eorum inde confectis litteris plenius continetur: tamen in aliquibus orbis partibus, præsertim in provinciâ Provincie, in qua plures Fratrum Eremitarum Ordinis ejusdem Sancti domus existunt, statutum et præceptum prædicta in eorum, qui id audent, animarum perniciem, omnipotentis Dei, qui venerari voluit in Sanctis suis, indignationem et Apostolicæ auctoritatis contemptum, violare præsumunt.*

C *734 Quare nos, qui cum universa militanti Ecclesia in ejusdem Sancti spiritualibus plantis, quas ad Christianæ religionis præsidium jam ab inde consuevit, in dies reficimur, volentes super his salubriter providere, ex certa nostra scientia, auctoritate Apostolica, statutum et præceptum, ac litteras Sixti et Alexandri prædecessorum hujusmodi approbamus et innovamus, ac universos et singulos utriusque sexus Christi fideles ubilibet, et præcipue in dicta provincia constitutos, hortamur in Domino et monemus, eisque in virtute sanctæ obedientiæ, et sub excommunicationis sententiæ pœna districte præcipiendo mandamus, ut ex ungue de cetero in perpetuum festum S. Augustini prædictum, qui unus ex quatuor Ecclesiæ Doctoribus, quorum Officium majus duplex ex ordinatione Pontificum exit, sicuti cujusvis apostoli colant solemniter et observent, abstineantque eo die penitus ab omni opere, in festis Apostolorum exerceri prohibito. Non obstantibus constitutionibus, et ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque. Denique fidem adhiberi mandamus non modo nostris his litteris, verum et earum exemplis, seu transumptis, modo prælati in dignitate Ecclesiastica constituti sigillo muniti, et notarii alieius publici manu signata fuerint. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris, die quinta Aprilis, millesimo quingentesimo decimo quinto, Pontificatus nostri anno tertio. Idem statutum jam fuerat pro locis quibusdam particularibus per Joannem XXII et Innocentium VIII, quorum statuta ad totam Marchiam Tarvisinam extendit Alexander VI, ut videre est in ejus bulla anni 1493, in laudato Bullario pag. 34. Quamdiu autem festivitas Sancti eo modo celebrata sit, non invenio. Si illa consuetudo citius non fuit abolita, abrogata certe fuit per constitutionem Urbani VIII, anno 1642 datam, editamque in Bullario Cherubini tom. 5*

pag. 410, qua abrogantur festa omnia ibidem non expressa: nam Augustini festivitas de præcepto celebranda in bulla non præscribitur.

735 Verumtamen pietas Caroli II Hispaniarum regis erga S. Augustinum effecit apud Innocentium XI, ut Sancti festivitas Hispanis omnibus celebranda præscriberetur. Bullam Innocentii edidit Ludovicus Torellus in *Seculis Augustinianis tom. 5 pag. 188. Data hæc est anno 1677, xxiiii Februarii, in eaque sic loquitur Pontifex: Cum itaque sicut charissimi in Christo filii Caroli Hispaniarum regis Catholici nomine dilectus filius noster Joliaunes Everardus S. R. E. presb. card. Nidhardus nuncupatus, ipsius Caroli regis apud nos et sedem Apostolicam orator, nobis nuper exposuit, ipse Carolus rex pro singulari sua, subditorumque suorum in Hispaniarum regnis degentium, erga S. Augustinum episcopum Hippo-nensem Ecclesiæ doctorem præcellentissimum, de votivæ, festum ejusdem sancti Doctoris in dictis regnis de præcepto servari plurimum desideret; nos devota grataque animi devotione considerantes, quantis optimus ille Magister, a sanctis prædecessoribus nostris Cælestino, et Gregorio Magno, eximiis laudibus decoratus, in Ecclesia Dei (quam editis ad orthodoxæ fidei defensionem, suæque doctrinæ elucidationem, vitæque et morum ex Christi norma formandorum institutionem, tot clarissimis atque irrefragabilibus scriptis; longe lateque illustravit, et illustrare hodieque non cessat) meritis præfulgeat, ac proinde piis enixisque memorati Caroli regis precibus, nobis super hoc humiliter porrectis benigne inclinati, ut perpetuis futuris temporibus festum ejusdem sancti Augustini in universis Hispaniarum regnis prædictis de præcepto servetur, auctoritate Apostolica tenore presentium statuimus ac decernimus et ordinamus.*

AVCTORITATE
J. S.

quod deinde
rursus in Hispania captum.

§ LVII. Gemina sacri corporis translatio.

Corpus S. Augustini, quod Hippone primum fuerit sepultum, in Sardiniam delatum esse, indeque postea Ticinum translatum, consentiunt eruditi: at de tempore harum translationum aliisque adjunctis, non omnino concordant, quod in illis variæ occurrant difficultates, quas hoc loco examinandas explicandasque suscipimus. Epistolam de utraque translatione ad Carolum Magnum scripsisse dicitur Petrus Oldradus archiepiscopus Mediolanensis: verum et fides illius epistolæ suspecta admodum est, et quæ narrantur in illa tam accurata et certa non sunt, ut ex illius auctoritate tempora aliisque adjuncta determinare possimus. Itaque, priusquam recitemus dictam epistolam, illa aliunde stabilire conabimur, quantum possumus.

737 Scriptores omnes, qui commemorant translationem ex Africa in Sardiniam, testantur eam se factam propter barbaros, id est, Wandulos Arianos, qui Catholicos in Africa persecuti sunt sub variis regibus, ita ut hinc certum non fiat, sub quo Wandalorum rege translatio sit peracta. Memorata Petri Mediolanensis epistola habet, translationem contigisse in persecutione Trasamundi, qui Africanos episcopos in Sardiniam relegavit; eaque opinio plurimis probata est. Baronius in Annalibus ad annum 504 agens de hac episcoporum relegatione, num. 38 subjungit sequentia: Tunc plane accidisse perhibetur, ut

Corpus Sancti translatum in Sardiniam, inde Ticinum:

P

translatio prima facta tempore persecutionis Wandalica, sub Trasamundo, ut creditur,

AUCTOR
J. S.

ut Hipponensis episcopus, et alii ejus provinciae Numidiæ sacerdotes occulte (ut licuit) sacrum ferrent secum una thesaurum, nempe venerandum corpus magni illius totius Ecclesiæ Catholicæ magistri Anrelii Augustini Hipponensis episcopi, simulque ejusdem sacri verticis ornamentum, mitram episcopalem, et episcopatus insignis, baculum pastorem, sed et alias secum plures eveherent Sanctorum reliquias. *Ruinartius in Historia persecutionis Wandalicæ cap. xi, num. 17 consentit his verbis: Sed inter alia cimelia, quæ secum in Sardiniam attulere episcopi Africani, unum certe e pretiosissimis fuit beati Augustini corpus. Cujus quidem translationem etsi nullus istius temporis scriptor memoraverit, tunc tamen factam fuisse ex iis, quæ postmodum contigere, certissime scimus.*

licet Tillemontius se opponat; cujus ratio prima nullus est,

738 *Tillemontius tom. 13 Monumentorum art. 353, et nota 95, hisce repugnat, ac probare nititur, ossa verisimiliter translata esse in persecutione Hunnerici anno 484 excitata, quæ universalis fuit. Rationes autem, quas allegat sunt hæc. Oldradus ait, corpus S. Augustini mansisse in Africa annis 56: itaque transferri non potuit tempore Trasamundi, qui regnum adeptus est circa annum 496. Verum hæc ratio nihil evincit, cum Oldradus sibi ipse contradicat, ex quo argumentum Tillemontii sic retorqueo. Oldradus asserit ossa Sancti translata esse a fidelibus et Catholicis episcopis, qui ob Christi fidem ab iniquo Trasamundo rege una cum Fulgentio Ruspensi episcopo... in eandem insulam (Sardiniam) relegati fuerant. Diutius ergo in Africa manserunt sacra ossa quam annis 56. At, inquit, præstaret deserere auctoritatem Oldradi in iis, quæ de Trasamundo et Fulgentio affirmat, et inhæerere epochæ 56 annorum, quam alibi procul dubio invenit. Miror hanc crismam, præsertim cum illam ipse mox evertat. Nam continuo subdit, annis 56 substituendos 54. Quomodo igitur, inhæret epochæ Oldradi, quam alibi procul dubio invenit. Jam vero quis nescit, scriptores in annis computandis facilius aberrare, quam in factis referendis? Quis ignorat numeros sæpe perturbari transcribentium vitio, annosque a scriptoribus recte numeratos, hinc deinde apparere mendosos? Itaque, si aliquid auctoritatis tribuendum est Oldradi epistolæ, personæ, quas exprimit, retinendæ sunt, numerique corrigendi. Verum Tillemontius ex epocha Oldradi ratiocinatur contra Oldradum, atque interim ex tribus, quas ille statuit, epochis nullam servat illæsam, sed omnes corrigendas contendit. Hæc igitur prima ejus ratio nihil probat, sed ei potius adversatur, eum translationem sub Trasamundo factam clare edicat Oldradus, idque facile invenire poterit apud antiquiores, seu ex documentis haurire Ticini aut alibi repertis.*

altera plene
erronea,

739 *Alterâ ejus ratio, qua maxime nititur, aperte erronea est et falsa. Persecutio, inquit, anni dvm sub Trasamundo, forsitan non spectabat nisi ad Byzacenam, adeoque causa non fuerit translationis corporis S. Augustini, quod erat in Numidia. Illustrissimus Fontanius Ancyranus archiepiscopus in Disquisitione de corpore S. Augustini, ubi cap. 4 late probaverat, persecutionem Trasamundi universalem fuisse in Africa, cap. 5 sic progreditur: Hanc tamen persecutionem ab Hunerico, non a Trasamundo excitatam, suspicatus est Tillemontius. Sed quo minus vir doctus a suspitionibus suis, quibus sæpe nimis indulsit, in errorem abreptus fuerit, mi-*

nime dubito. Siquidem Ferrandus Chiffletianus D initio capitis xxi, Victor Tunnonensis, Isidorus, Ado, Paullus diaconus, Anonymus Ruinarti, atque auctor Vitæ S. Aviti, a me omnes proxime adducti, quos Tillemontius magnitudine sui Operis fessus et quasi obrutus, consuluisse nequaquam videtur, non certe de Hunerico, sed de Trasamundo nominatim loquuntur, idque consulenti eisdem historicos liquet. *Ruinartius in Historia persecutionis Wandalicæ cap. xi num. 8 idem jam ante ostenderit; sed Tillemontium decepit auctor Vitæ S. Fulgentii, qui scripsit sexaginta et eo amplius episcopos catena ligatos exsilii fuisse, quia, ut habet Ruinartius, solos Byzacenæ antistes memorat.*

740 *Verum audiamus ex laudato Ruinartio, ut probatur: quam late se extenderit dicta Trasamundi persecutio: Certe Victor Tunnonensis in Africa episcopus qui vivente Justiniano floruit, disertis verbis affirmat in Chronico, ex omni Africa centum viginti episcopos a Trasamundo in exilium detentos fuisse. Hæc sunt ejus verba: "Trasamundus Ariana insania plenus, Catholicos insectatur, Catholicorum ecclesias claudit, et in Sardiniam exilio ex omni Africana ecclesia centum viginti episcopos mittit." Eadem habet Isidorus in brevi Wandalorum Historia ara dxxxvi. Ducenti et viginti numero fuisse dicuntur in Chronico brevi, quod supra a nobis editum est. Totidem recenset auctor Historiæ miscellæ, quæ vulgo Pauli diaconi nomine inscribitur. Quinque superadjiciunt Sigebertus et Mariauus Scotus. At Hermannus Contractus triginta et ducentos episcopos a Trasamundo in Sardinia variisque insulis afflictos fuisse commemorat. Idem fere habent alii istius ævi scriptores, quos singulatim recensere nihil juvat; at vel ex solo Eugenii Carthaginensis exemplo patet, aliarum etiam præter Byzacenam, provinciarum episcopos e suis sedibus a Trasamundo ejectos fuisse.*

741 *Itaque acquiescere poterat Tillemontius sententiæ passim receptæ, qua creditur, ossa S. Augustini tempore persecutionis Trasamundi in Sardiniam delata fuisse ab episcopis eo relegatis. Nam ipse fateatur, in persecutione Hunnerici episcopos non ablegatos fuisse in Sardiniam, sed partim in Corsicam missos, partim in Africa retentos, ita ut minime fiat verisimile, ossa Sancti tunc in Sardiniam delata; atiamque translationem fingere oporteret, de qua nullus unquam vel verbo meminisset. Quo autem Trasamundi, aut Christianæ epochæ anno, translatio contigerit, determinari certo non potest. Si eredamus Oldradi epistolæ, eam esse factam, dum S. Fulgentius Ruspensis episcopus in exilium missus est a Trasamundo, non potuit esse facta ante annum 508, quo S. Fulgentius ordinatus est episcopus, ut passim tradunt eruditi. At fateor epistolæ auctoritatem tantam non esse hac in re, ut per illam res satis fiat certa. Sufficiat igitur dicisse, translationem contigisse sub Trasamundo circa initium seculi vi.*

742 *Postquam ultra ducentos annos sacra ossa in Sardinia fuerunt deposita, cum insula vastaretur a Saracenis, magno pretio redempta sunt opera Luitprandi Longobardorum regis, ac Ticinum translata. De anno hujus translationis disputant eruditi: nam alii statuunt 712, alii 721, alii 722 aut etiam 723 ac 725, alii demum annos alios, ut contingere solet in re obscura atque incerta. Baronius in Annalibus ad annum 725 num.*

Varie sententia
de anno
translationis
secunda:

A 725 num. 1 eodem ipso anno ossa Sancti translata creditur. Mabillonius in *Actis sanctorum Ordinis sui* tom. 3 pag. 437 translationem illigavit anno 722 : sed in *Museo Italico* tom. 1 pag. 221 ob inventum quoddam Luitprandi diploma sententiam mutavit, annumque designavit 712, quem etiam amplectus est Ruinartius in *Historia persecutionis Wandalicæ* cap. xi num. 17. Verum Tillemontius in Augustino nota 95, et Pagius in *Critica ad annum 725 num. 1* contendunt, annum hujus translationis adhuc incertum esse, opinionemque secundam Mabillonii tot rationibus oppugnant, ut illam ipse rursus describeret in *Annalibus Benedictinis* tom. 2 pag. 67, atque anno 722 translationem iterum innexerit. Fontaninus in *Disquisitione de corpore S. Augustini* cap. 10 non modo annum 722 amplectitur, sed confidenter quoque jungit : Quare annus translationis, qui Pagio . . . et Tillemontio videbatur incertus, jam certus habendus est. Ita illi. At priusquam hæc disquiramus, audiamus translationem per scriptores antiquos assertam, ut inde disputationi nostræ lux affulgeat.

er Beda habemus. factam esse primis novem annis Leonis Isaurici:

B 713 Venerabilis Beda, qui eodem illo vivebat tempore, in fine libri de *Sex ætatibus mundi*, describens primos novem Leonis Isaurici annos, hæc omnium postrema memorat : Liudbrandus audiens, quod Saraceni, depopulata Sardinia, etiam loca fœdarent illa, ubi ossa sancti Augustini episcopi propter vastationem barbarorum olim translata, et honorifice fuerant condita, misit, et dato magno pretio accepit, et transtulit in Ticinis, ibique cum debito tanto Patri honore recondidit. Hisce omnino consonat Paulus Diaconus lib. 6 de *Gestis Longobardorum* cap. 48. Addit Fontaninus cap. 7 genuinum, ut vocat, Bedæ Martyrologium pag. 413, cujus hæc sunt verba : In Africa sancti Augustini episcopi, qui primo de sua civitate propter barbaros Sardiniam translatus, nuper a Liuthibrando rege Langobardorum Ticinis relatus, et honorifice conditus est. Ex his pro tempore translationis figendo nihil sequitur, nisi translationem contigisse intra primum novennium imperii Leonis Isauri, id est, inter xxv Martii anni 717, quo Leonem ad imperium evehit, probat Pagius ad annum 716 num. 3, et anni 726 memoratum diem. Baronius tamen mox laudatus ex Bedæ verbis conjecturam suam desumpsit, sic scribens : Quod scilicet producens ille commentarium suum de *Sex ætatibus* usque in annum nonum Leonis imperatoris, ponensque extremo loco eam translationem, qua claudit eam lucubrationem, possumus existimare hoc anno (725) eadem contigisse. At cum Beda omnia, quæ novem annis Leonis sunt facta, confuse referat, fallere videtur hæc conjectura. Legitime tamen ex Bedæ verbis deducitur, translationem non esse factam anno 712, ut agnovit Mabillonius ; aut anno 734, ad quem eam retulerat Marianus Scotus.

variis scriptores designant annum 722.

744 Nunc videamus, utrum annus 722, qui variorum auctorum calculo firmatur, adeoque saltem probabilis apparet, certus etiam haberi debeat. Laudatus Fontaninus cap. 10, post adductam auctoritatem pervetusti Chronici, in quo translationem consignari anno 722, dixerat Mabillonius in *Actis Sanctorum Ordinis sui* tom. 3 pag. 437, addit sequentia : Non unum istud Chronicon Germanense Augustini ossium translationem illi anno dccxxii conuectit ; sed et alia hoc faciunt. Elnonensis enim, Herbipolensis, et Saxonici Chronicorum auctores idipsum uno

ore confirmant. Primum edidit Edmundus Martenius in *Thesouro Anecdotorum* tom. iii pag. mcccxxii : alterum Stephanus Baluzius in *Miscellaneis* tom. i pag. dii : tertium Godofridus Guilielmus Leibnitiuss *Accessionum historicarum* tom. 2 pag. cx. In tertio tamen hoc Chronico annus Christi dccxxii, quo ea, quæ diximus, facta sunt, cum v, non vi, imperii Leonis Isaurici anno copulatur, quia Chronographus Saxo annum primum Leonis illigavit A. D. dccxxviii, quem A. D. dccxxvii illigare debuisset. Hisce demum subdit auctoritatem Sigonii, qui lib. 3 de *Regno Italiæ* eodem anno translationem commemorat.

745 Hæc quidem Chronica, quæ seculo xii et xiii scripta sunt, sufficere mihi videntur, ut translationem figamus circa annum 722, donec certiora proferantur monumenta. Verum illa mihi tanti non sunt, ut cum Fontanino affirmare auisim, annum 722 omnino certum esse, præsertim quia dissentiunt Sigebertus abbas Gemblacensis, Albericus monachus Cisterciensis, anonymus Strozianus apud Fontaninum cap. 14, et Hermannus Contractus in *Chronicis suis* : ex quibus tres primi translationem commemorant anno 721, tertius anno 723, qui anni æque cum Bedæ calculis componi possunt ac 722. Quod autem ait Fontaninus, latercula horum chronologorum loco mota esse, dici non potest, nisi divinando, et parum probabiliter, cum nullam ejusmodi corruptionis probationem adducat. Quapropter translationem malim figere circa annum 722 cum aliqua extensione, quam affirmare certo factam esse anno 722 ; nam æqualia fere momenta militant pro anno 721, quem a Vincentio Bellovacensi etiam designatum, docebunt verbo ejus post citanda.

746 Odoricus Raynaldus in *Annalibus ecclesiasticis* ad annum 1228 num. 37 aliam quamdam translationem invenisse se putavit, dum illa scripsit : Neque illud hoc loco reticendum videtur, insertum Pontificio hujus anni regesto Gregorii diploma de translatione corporis S. Augustini episcopi et doctoris, quod Ticini in ecclesia S. Petri de Cælo aureo nuncupata jacebat, in sacrum Mortariense templum solemnè pompa celebrata. Fortasse repererit Raynaldus bullam Pontificis, in qua permissum fuit, sacrum corpus Mortariam transferre : at credibile non est, eo translatum unquam fuisse, sive Ticinenses id nunquam permiserint, sive alia quacumque de causa. Dubitari etiam posset, an rescriptum, quod vidit Raynaldus, sit satis authenticum, et, si tale sit, an translatio ex eo recte sit deducta, cum verba non attulerit. Quidquid sit, illam translationem fuisse refutat Ludovicus Torellus in *Seculis Augustinianis* ad eundem annum, eademque satis refutabitur ex iis, quæ dicemus § sequenti.

AUCTOR
J. S.

alii tamen 724, ita ut neuter sit omnino certus.

Alia translatio, ab aliquibus asserta, facta non videtur.

§ LVIII. Litteræ sub Petri Oldradi nomine editæ de utraque translatione examinantur.

Pagius ad annum 725 num. 2 totam Petri Mediolanensis epistolam adulterinam contendit et supposititiam variis rationibus, quas huc transfero : Hæc enim ejus inscriptio, inquit : " Domino regum piissimo Carolo Magno Petrus " Oldradus

Litteræ. Petri Oldradi nomine editæ, aut interpolatæ sunt,

AUCTORE
J. S.

" Oldradus indignus Mediolanensium archiepi-
" scopus. " Anno enim Christi DCXCVI, quo
ea dicitur data, Carolus in litteris Magnus non
eognominabatur; imo nec quoad in vivis fuit,
hoc titulo nominatus reperitur. (*Probat id ex
Mabillonio tom. 2 Anatect. pag. 420.*) Secundo,
Caroli magni tempore episcopi solum nomen
suum, numquam vero cognomen exprimebant.
Imo nondum eo tempore cognomina instituta
fuisse, communis sententia fert. Tertio, Pape-
brochius in Exegesi de episcopis Mediolanensi-
bus, præfixa tomo VII Sanctorum mensis Maii,
observat, aliqua diplomata Petro Oldrado epi-
scopo Mediolanensi fuisse afficta, et ab Ughello
in Italia sacra recitata, quorum falsitas mani-
festa est ex variis capitibus, et præsertim quod
in illis Petrus dicatur OLDRADUS, in gratiam sci-
licet familiæ ejusdem nominis. Denique ea epistola
tot anachronismis fœdata est, ut nullam prorsus
fidem mereatur.

aut potius sup-
posititiz. et
scriptoris eo
junioris :

748 *Rationes hæ evineunt, inscriptionem epi-
stolæ aut fictitiam esse aut certe adulteratam.
Fieri autem facile potuit, ut quis ad nomen Ca-
roli cognomen Magni adderet, ac Petri nomen
cognomento Oldradi auget. Quod vero ait Pa-
gius de diplomatis Petro Oldrado affictis, non ca-
ret errore. Etenim Mediolanensis diploma-
ta, quæ edidit Ughellus, ut legitima habet Pape-
brochius, sed unum Caroli magui diploma im-
probat, quod Petrus in eo cognominetur Oldra-
dus. Quod demum de anachronismis objicitur,
non sufficit ad totam Petri epistolam pro suppo-
sititia habendam, cum adeo magni non sint, ut
Petro excidere non potuerint, quia eo tempore
scientia chronologica minus erat perfecta. Ve-
rumtamen et aliud occurrit in his litteris, quod
displiceat. Audi Fontaninum cap. XI: Etiam
ære nostræ vulgaris semel iterumque injecta men-
tio, quæ seculo VI ineunte a Dionysio Exiguo pri-
vatim disposita, et solum post Carolum Magnum
publico usu in Italia recepta est, nullo modo pro-
bari potest. Ex his concludere oportet, vel episto-
lam interpolatam esse, vel scriptoris esse minus
antiqui, cui mendax inscriptio deinde fuerit ap-
posita: quod ultimum verisimilius apparebit ex
dicendis.*

multa tamen
in illis viden-
tur vera.
Refertur in
illis translatio
Sancti in Sar-
diniam;

749 *Verumtamen Fontaninus putat potio-
rem Epistolæ partem veram esse, quia pleraque
in illa relata ab aliis etiam scriptoribus affirman-
tur, ut patebit. Totam igitur cum observatio-
nibus quibusdam subijcio ex editione Baronii ad
annum 725. Domino regum piissimo Carolo Ma-
gno Petrus Oldradus indignus Mediolanensium
archiepiscopus perennem in Christo coronam.
Opus, quod celsitudo vestra, dum in urbe Me-
diolani moraretur, mihi imponere dignata fuit,
ut aliquid de translatione corporis beati Angusti-
ni episcopi de Sardinia Papiam inquirerem, et
fidei sermone celsitudini vestræ transcriberem:
quantum humana fragilitas laborare potuit, el-
aboravi: et quod ex litteris et libris Regum Lon-
gobardorum, et etiam ex traditione multorum
legi et audivi, Deo adjuvante, breviter scribam.
Beatus Augustinus, doctor Ecclesiarum Christi,
post multa miraculorum signa, quibus in hoc
mundo effulsit: post multam insudationem labo-
rum, qua obstinationem hæreticorum, rectum
iter viæ depravantium, oppugnaverat, Deo ani-
mam reddens, honorifice a fidelibus sepultus
est in civitate Hipponensi in episcopatu suo, in
ecclesia sancti Stephani, corrente anno Inerna-
tionis Christi quadringentesimo trigesimo; ibique*

honorifice sepultus per manum discipulorum suo-
rum, jacuit annis fere quinquaginta sex: deinde
in Sardiniam translatus est a fidelibus et Catho-
licis episcopis: qui ob Christi fidem ab iniquo
Transamundo rege una cum Fulgentio Ruspen-
si episcopo, cum innumerabilibus Christi fide-
libus in eandem insulam relegati fuerant, quo
tempore Wandali armis Africam vastabant, ne
gemma et thesaurus tantus ab immundis spiriti-
bus pollueretur, secum cum nonnullis aliis San-
ctorum reliquiis deportarunt. Ibi multis miracu-
lis claruit annis ducentis viginti tribus. In quo
manifestum datur intelligi, quod, quos Deus ca-
ros habet, ad sanctitatis eorum testimonium cla-
rificat et insignit virtutibus miraculorum. Porro
in qua Sardinia urbe exceptum servatumque San-
cti corpus, antiqui non exprimunt. Recentiores
vero Calarim designant, ubi et miraculis claruis-
se, et hodie etiam magna solemnitate eoli affir-
mant. Videri potest Torellus tom. 2 ut annum 505
a num. 21, cujus asserta hic non lubet discutere.
Ad litteras redeamus.

750 Unde Luithprando Asprandi filio Longo-
bardorum rege, quo tempore a die obitus ipsius
Sancti ducenti et octuaginta anni evoluti fuerant,
regno Longobardorum adepti, et perseverante
in vero religionis proposito, quippe qui prote-
ctor et defensor fidelis ecclesiarum Dei extitit,
vir certe tanto principatu dignissimus, si pruden-
tiam, sapientiam, consiliumque, quo plurimum
valebat, quis inspexerit, justitia autem et clemen-
tia ita insignis haberetur, ut difficile judicaretur,
qua in re majorem promeretur laudem, Chri-
stianissimus adeo fuit, ac religionis amator, ut
nulla umquam in regno templa sine suo suffra-
gio ædificari permiserit: uam ut de ceteris ta-
ceam, Papæ plurima templa oruatu miro con-
struxit, donatis et additis multis castris et posses-
sionibus: et præcipue in palatio suo oratorium
in honorem Salvatoris mundi extruxit, ubi et
sacerdotes et clericos multos instituit, qui die
nocturne divina officia exolverent, attributis mul-
tis bonis, ut honestius et alacrius Deo inservire
possent. Et primo regni sui anno donationem,
quam beato Petro Aripertus rex donaverat, confir-
mavit, scilicet Alpes Cottias, in quibus Janua est,
et quidquid ab ea Alpes usque ad Galliarum fines
continebant. Et beato Petro apostolorum principi
in suburbio Papiensi monasterium construxit ar-
tificis opere excellenter ornatum, cui etiam indi-
dit nomen, Cælum aurum. De constructione mo-
nasterii et ecclesiæ S. Petri in Cælo aureo agetur
inferius.

751 Barbarorum igitur infinita multitudo Sar-
diniam expugnare est aggressa: quam cum in-
vasissent, et subjugatam destruerent, loca etiam
sancta violenter aggressi polluebant, inter quæ
sepulchrum beati Augustini. Hæc cum justitiæ
cultor et amator religionis Luithprandus rex au-
disset, a sanctæ memoriæ Petro Papiensi episco-
po, quem rex maximo honore et summa reve-
rentia ob vitæ sanctitatem prosequabatur, vide-
licet coinquinari et inhoneste tractari sanctissimi
Augustini locum; legatos suos proceres nobiles
eum magno pondere auri et argenti transmisit
in Sardiniam, ut corpus tanti Sancti redimerent
preco, et transferrent quamprimum ad civita-
tem Papiensem. Qui jussioni et desiderio piissimi
regis satisfacere cupientes, uavigio venerunt in
Sardiniam, et redimentes corpus sanctum a bar-
baris, navique illud imponentes, Dei misericor-
dia et ingenti eorum gaudio plenis velis per tran-
quillum

E
pietas Luit-
prandi Longo-
bardorum re-
gis.

F

cujus jussu
sacrum cor-
pus ex Sardi-
nia fertur
veniam.

A quillum mare in unius diei et noctis spatio perducti sunt ante portum et stationem Januensem; et per legatos regi, quæ facta erant, denunciarunt, et ut honorifice occurrerent ad reliquias tam gloriosi corporis suscipiendas.

inde per agrum Dertonensem, quo rex ipse obviam dicitur profectus,

752 Quo audito, rex immenso gaudio perfusus, gratias ingentes Deo referebat, quod desiderium suum implevisset; omnique negotio proposito, rogatis et convocatis omnibus civitatum suarum episcopis, et universo clero, usque ad finem agri Dertonensis ad suscipiendum tam præclarum Dei munus cum maxima humilitate processit; et more Davidico, ad accipiendam Arcam Domini, et reponendam in decentiori loco, properabat cum innumerabili procerum et populi utriusque sexus multitudine, Deo gratias omnes agentes de tantis donis datis. Cum autem ad locum, ubi jacebat sanctum corpus, appropinquasset, depositis regalis aulae iusguibus, nudatoque capite et pedibus cum tanta humilitate et devotione procedebat, ut omnes, qui aderant, mirarentur, et Deum super tanta devotione piissimi regis laudarent. Ad Confessorem autem suum clarificandum misericors Dominus dignatus est multa miracula operari: multi enim

B aliquo officio corporis privati aderant, qui recuperata sanitate, alacres ad laudem et honorem Dei vociferantes, læti ad propria remeabant. Unde corpus beati Confessoris cum laudibus et hymnis deferentes pervenerunt ad fines agri Dertonensis, ad prædium, quod appellant Savinariense, ubi rex Luithprandus cum universo episcoporum et procerum comitatu pernoctantes, et debitum tanta Patri officium digne peragentes: rex ipse tamquam unus de plebe prope sanctissimi corporis reliquias nimio devotionis zelo ardeus pernoctavit.

et ubi corpus factum immobile, sed, emissis voto, rursus mobile,

753 Cum autem aurora sequentis diei illucesceret, ad peragendum iter ad urbem Ticinensem sistentes, nullo modo sanctum corpus movere potuerunt. Cum igitur plures ad feretrum accederent, nec quidquam proficerent: rex Luithprandus scissis vestibus et deformata facie in terra devolutabatur; quippe qui immenso desiderio tanti Patris transferendi reliquias ad urbem Ticinum æstuabat nimis: at tum omnino ab omni spe ceciderat posse amoveri sanctum corpus. Quo miraculo omnes episcopi et proceres stupebant, cogitantes intra se, quidnam Deum omnipotens indicare vellet de reliquiis tam gloriosi Doctoris. Aderat inter cæterum episcoporum sanctæ memoriæ Gratianus Novariensis ecclesiæ præsul, vir multa doctrina præditus, et omni scientiarum genere illustris, et vere Dei sacerdos, qui accessit confidenter ad Luithprandum regem, affirmans Dei misericordiam non verbis et actibus externis, sed magis votis et operibus implorandam. Quæ rex libentissime monita audiens, facto voto, deliberavit, si Dominus Deus omnipotens corpus beati Augustini Ticinum deferri permetteret, quod supranominatum prædium Savinariense Deo et ecclesiæ beati Petri, ad quam ipsum sanctum corpus deferre volebat, perpetuo habendum tribueret. Factum est igitur, ut eum votum persolvisset, accederet ad feretrum: qui cum corpus de terra levare teutaret, ita levissimum invenit, ut nullo ulterius onere impediante, corpus beatissimum, quod prius nec moveri poterat a pluribus, modo non prohiberetur ferri a duobus. Peragebant igitur inceptum iter, ingenti gaudio et exultatione laudantes Dei omnipotentiam, qui vota regis tam facile audisset.

754 Cum autem in urbe auditum esset de adventu regis cum reliquiis beatissimi Confessoris: ad suscipiendum corpus sanctissimum omnes, qui residui fuerant, festinarunt occurrere, et eum summo honore, utpote tanto Patri debito detulerunt cum hymnis et canticis, et totius populi concursu, summo gaudio perfusi, et reposuerunt in ecclesia beati Petri in Cælo aureo. Jure autem in apostolica positus est ecclesia, qui pro ecclesiastica dimicans fide, diabolicas hæreticorum fraudes dispersit. Ubi etiam ad sanctitatis ejus testimonium, ad argumentum fidei posteriorum, multis signis et miraculis claruit. Illud memoria dignum contigit post translationem Papiam factam, quo Deo, beatoque patri Augustino gratam fuisse eam translationem innotuit: siquidem multi tactu sacerorum pignorum tantum, ex variis morbis statim convaluere.

*AUCTOR
J. S.
Ticinum
transfertur et
miraculis in-
clarescit.*

755 Sed insignis fuit illa apparitio facta quibusdam Ultramontanis numero quadraginta, qui petentes Romam, prope viculum Cavæ, Papiam distantis circiter tria millia passuum, quo membra fessa in longo itinere curarent, pernoctantes, circa secundam horam noctis ab ecclesia, quæ vicina erat, dicata sanctis martyribus Cosmæ et Damiano, viderunt egredi hominem habitu pontificali ornatum, qui ipsis appropinquans, percunctatus est, quo pergerent. Cum respondissent, se Romam ad basilicas sanctorum Petri et Pauli proficisci, quatenus a Domino impetrarent liberari ab infirmitatibus, quibus unusquisque eorum afflictabatur: (erant enim omnes infirmi, ideo Romam peregrinabantur) tum ut viserent sancta loca, tum ut Sanctorum meritis ibi quiescentium Deus eos sanaret, dixit illis Pontifex: Dirigite gressus vestros ad urbem vobis vicinam, Papiam nempe, et ingredimini templum beati Petri in Cælo aureo; ingressi sanabimini languoribus vestris. Quis esset, interrogantibus peregrinis respondit, se esse Augustinum Hipponensem episcopum. His auditis, stupore et gaudio repleti, festinantes Papiam, et templum ingressi, clamantes dixerunt: Sancte Augustine, sicut pollicitus es, restitue nobis sanitatem. His vix pronunciatis, senserunt se pristinae incolumitati redditos, et Deo beatoque Augustino gratias agentes, ad propria læti et incolumes remeant, narrantes mirabilia, quæ fecerat Dominus intercessione tanti Doctoris. *Idem refert Jacobus de Voragine cap. 191, sed annum designat circiter 912: quæ si justa sit epocha, non potest hæc esse epistola Petri archiepiscopi ad Carolum Magnum, sed auctorem habebit longe juniorem. Audiamus tamen reliqua.*

Insignis sanctorum sanatio prævia apparitione Sancti:

E

F

756 Dona autem, quæ piissimus rex Luithprandus ecclesiæ beati Petri donavit, tam in prædiis et possessionibus, quam in vasis aureis et argenteis et vestibus ad Dei cultum pertinentibus, excedunt omnium piorum et Catholicorum opum. Existimabat autem rex ille, se tantum non posse donare ministris, qui custodiebant corpus beati Patris, quod opinioni et voluntati suæ penitus satisfaceret. Et tanto gaudio ad corpus tanti Viri receptum repletus est, quod die ac nocte in hymnis et canticis Dei cum clericis et sacerdotibus in ecclesia pernoctaret, et tamquam unus de ministris in canticis Dei et psalmodia se exerceat. Hæc translatio corporis sancti Augustini facta fuit pridie Kalendas Martii, sedeute in sancta Petri Sede bonæ memoriæ Gregorio ejus nominis secundo. Excellentiam magnitudinis vestræ per multa annorum curricula Rex

*pietas regis
Luithprandi in
Augustinum.*

regum

AUGUSTINUS
J. S.

regum Christus Dominus sua dignetur custodire potentia. Datum in urbe Mediolani anno salutiferæ Inarnationis Domini septingentesimo nonagesimo sexto. *Hactenus epistola, Petri Oldradi nomine olim insignita sed forsitan aliquot seculis post Petrum et Carolum Magnum conscripta. Certe illam epistolam ignoravit Philippus ab Eleemosyna, qui mox dicit, se scriptum invenire non potuisse, Quando... , vel quomodo, vel a quibus sacrum Augustini corpus in Sardiniam sit translatum: quod non dixisset, si hanc vidisset epistolam. Ilac de causa eum epistola patrum fidei mereatur, subjungam ex aliis scriptoribus, quarum harum translationum adjecta videantur certiora.*

§ LIX. Ex aliis scriptoribus confirmantur pleraque in præcedentibus litteris relata, ac disseritur de monasterio et ecclesia S. Petri in Cælo aureo, ubi corpus depositum.

B

prædicta pleraque

Philippus ab Eleemosyna abbas Bonæ spei in Vita S. Augustini cap. 33 de translationibus ita scripsit: Defunctus itaque beatus Augustinus in civitate sua Hipponensi, tertio mense obsidionis ejusdem, quinto Kalendas Septembris, a sanctis coepiseopis, qui præsentibus aderant, et fratribus suis, ibidem cum luctu et mœrore sepultus est: sed inde postea, divino disponente consilio, Sardiniam translatus est. Quando vero, vel quomodo, vel a quibus illuc translatus sit, scripto commendare nolui nec debui, quia scriptum invenire non potui. Illic vero fere usque ad ducentimum octogesimum obitus sui annum honorifice jacuit, donec occulto, sed non iniusto Dei iudicio eadem quoque civitas perditioni succubuit. *Videmus hic, et infra in aliis videbimus eundem anachronismum de secunda translatione qui occurrit in litteris Petro Mediolanensi adscriptis. Litteras autem illas ignotas fuisse huic scriptori ex eitis ejus verbis jam dixi. Redeo ad Philippum.*

C

de gemina

758 Irruentes quippe Saraceni, perusserunt eam in ore gladii, et ignorantes Deum, omnia, quæ Dei erant, subverterunt: et, quod detestabilius est, ipsa etiam sacra loca, omni veneratione ablegata, indigne fœdaverunt. Verumtamen, cum eadem civitas hostili succumberet exēidio, non sustinuit divina providentia, ut Viri sancti fama obtineretur silentio. Pro tempore religiosus rex Leuthbraudus *, Deo disponente, regebat Italiam, qui diligens quæ Dei sunt, sanctam summopere venerabatur Ecclesiam... I, nimirum Leuthbrandus, devotione pulsatus non modica, in honore B. Petri apostoli trās* muros civitatis Papiæ basilicam ædificavit, quam insignem ornatu regio Cellam auream nominavit. Cui dum sollicitè impenderet studium, audivit, quod hostilis Saracenorum impietas Sardiniam depopularetur, et locus ille venerabilis, in quo beatus Augustinus diu honorifice requieverat, contemptui haberetur. Assumens itaque legatos, quos strenuos et fideles iudicavit, cum multo auri et argenti pondere eos illo destinauit, orans et orando impetrans, ut vel prece, vel precio, vel quolibet ingenio sanctum illud corpus de Sardi-

* i. e. Luitprandus

* i. e. extrin

nia tollere, et sibi niterentur adferre. Dicebat enim princeps devotus, ecclesiam suam digno fulgore elarescere, si tanto mereretur thesauro ditescere.

759 Illi vero injunctum sibi fideliter exequentes officium, Sardiniam profecti sunt, et assumpto corpore, dato multo precio, cum gaudio reversi sunt. Qui muniti tanto Præsidente, et securi tanto munimine, commiserunt se mari, et implente zephyro carbasa, sibilante favonio, et erispante maris plautie, suleaverunt æquor remige veloci et eursu prospero, Memiensi * civitatis portum intraverunt, ibique jactis anchoris aliquantisper quieverunt. Rex autem Leuthbrandus, cognito quod voti compotes redirent nuntii, multo stipatus milite illuc eis lætabundus occurrit, et sanctum illud corpus flexo genu ruens in faciem humiliter adoravit. In cuius presentia per beatum Augustinum multa illi Deus miracula operatus est, ut cuius vita extitit mirabilis, post mortem nihilominus appareret landabilis. *Hisce de secunda translatione consentiunt varii. Eodem modo loquuntur Anonymus Strozianus apud Fontaninum citatus cap. 14, et Vincentius Bellocacensis lib. 23, cap. 148, cujus verba subnecto: Anno Leonis IV Luitprandus Longobardorum rex, audiens quod Saraceni, depopulata Sardinia, illa etiam loca fœdassent, ubi ossa beati Augustini, ob vastationem barbarorum olim ab Hippone translata et recondita fuerant, legatos suos illuc direxit, qui, dato auro multo, preciosas illas reliquias secum devexerunt, et ad urbem Genueusem regressi sunt, ubi præfatus rex occurrens eum gaudio, corpus almificum devote adoravit, et reverenter excepit, visis nimirum miraculis, ad declarandum Sancti meritum ibi patratis. Petrus de Natalibus lib. 3, cap. 161, et Jacobus de Voragine in Chronico Januensi, quod editum tom. 9 Scriptorum Italiæ, pag. 77, cap. 7 similiter affirmant, corpus ex Sardinia Genueam advectum, eoque obviam venisse Luitprandum.*

760 Præcedentibus hæc subjungit Philippus abbas: Deinde soluta statione navali, sublato corpore, rex et sui inde profecti sunt, et venientes in episcopium Terduense *, quemdam vicum regium, qui vulgo Mons Samarius dicitur, ingressi sunt. Quia vero, perfecto labore diurno, sol jam parabat occubitum, et instante vespera dies vergebat ad exitum, deposito corpore ibidem quieverunt, cereisque et lampadibus, hymnis et laudibus totam noctem festivam reddiderunt. Mane autem... rex moræ impatiens, ipso dilueulo jussit corpus tolli, sperans juxta solitum sine aliqua difficultate proficisci. Jussu regis audito, arripuit feretrum bajuli, inventes rem plenam miraeuli. Corpus enim illud tantæ inventum est gravedinis, tanti inventum est ponderis, ut non solum levare ab illis prioribus, verum etiam moveri non posset ab omnibus. Expavescunt et admirantur, nocte recens transita quid culpæ contraxerunt, si tantam psallendo et laudando offensam incurrerunt. Tandem rex divino iustinctu commotus, ... ad placandum Virum sanctum munus obtulit, dicens: Si te, pater Augustine, ad locum, quæ (lege quem) elegi, deferri permiseris, hanc villam, in qua sumus, et omnia, quæ ejus sunt, in perpetuum dabo tibi ad usus ministrantium tibi. Mira res, beatus ille Sanctus, qui juxta Scripturam manus suas excussit ab omni munere, hujusmodi placatur munere, corpusque suum, quod paulo ante prorsus erat immobile,

sacri corporis

* Genuensis

F

translatione

* Bertoneuse urbs vulgo Fontana dicitur.

F

A immobile, audita oblatione reddidit portabile.

ex aliis scri-
ptoribus

761 *Eadem paucioribus verbis memorant Bellovacensis loco jam assignato et Anonymus Strozianus. Audi priorem: Sane rex et sui inde (Genua) progressi cum preciosissimo illo thesauro iverunt ad quamdam villam, in Tordonensi diœcesi sitam. Veruntamen eum inde corpus sanctissimum tollere voluissent, ita stetit immobile, ut nulla vis, nulla posset illud ars humana movere. Quod videns rex, votum vovit, quod si beatus Confessor ex illo loco se tolli permetteret, et transduci Papiam, villam cum omnibus appendiciis suis concederet servientibus ipsius perpetuo possidendam. Voto facto atque firmato, corpus sanctissimum inæstimabili facilitate sustollitur. Jacobus de Voragine supramemoratus narrat idem miraculum, at Genue illud scribit contigisse. Verba ejus accipe: Dum vero rex vellet ipsa ossa Papiam facere deportari, in tantum pouderverunt, quod nullo modo levari a vectoribus poterunt. Tunc rex B. Augustino votum vovit, quod si dimitteret se levari, et Papiam deduci, ecclesiam in honorem suum in loco scilicet illo, ubi apud Januam fuerat hospitatus, faceret adificari. Facto igitur voto, statim illi, qui corpus deportabant, leviter levaverunt, et rex votum suum fideliter adimplevit. At ubi modo sit ista ecclesia, non invenitur, nec scitur. Quia, ut opinor, numquam fuit constructa. Plus enim fidei debetur scriptoribus ante citatis, qui miraculum istud scribunt factum in agro Dertonensi, quam huic; aut etiam Petro de Nalalibus, qui miraculum utroque loco factum, atque utroque ædificatam a Luitprando ecclesiam affirmat; imo et locis omnibus, in quibus sacrum corpus cum rege pernoctabat.*

confirmantur:

762 *Reliqua ad translationem spectantia Philippus abbas prosequitur hunc in modum: Dato quidem et confirmato, quod rex Leuthbrandus devote promiserat, sanctum illud corpus, omni difficultate remota bajuli sustulerunt, et aggredientes iter optatum, Papiam cum gaudio pariter devenerunt. Præcurrentibus autem nuntiis, lætitia ineffabili tota civitas commota est, et utriusque sexus innumera multitudo eum hymnis et laudibus in obviam egressa est. Qui laudantes Dominum, cujus incomprehensibili gratia reliquias suscipere meruerunt, ad basilicam regiam revertentes, eas ibidem quinto Idus Octobris honorifice reposuerunt. Bellovacensis de his sic habet: Ticinum usque transvectum (corpus,) clero pariter ac populo concurrente, honorifice et gaudenter excipitur, et in basilica beati Petri, quam præfatus rex constituens, CELUM AUREUM dixerat, dignissime colloatur. Hæc item Anonymus Strozianus apud Fontaninum cap. 14, addens tamen: Facta est autem translatio anno Domini DCXXI, CCLXXI * annis ab ejusdem Confessoris transitu jam decursis.*

* forte CCXXI

de die utrius-
que translationis.

763 *Observanda venit hoc loco dies hujusce translationis, cum Philippus abbas contra sententiam plerorumque XI Octobris eidem assignet: namque in epistola Oldradi, apud Petrum de Natalibus, in Calendario antiquo apud Florentinum ad XXVIII Februarii, ac demum in Martyrologiis plerisque facta dicitur XXVIII Februarii, qua ejus festivitas celebratur apud Augustinianos, et Ticinenses. Contra vero prima in Sardiniam translatio recolitur apud Augustinianos XI Octobris, quo secundam contigisse affirmat abbas Philippus. Hinc colligimus alteram translationem factam esse XXVIII Februarii, alteram XI Octobris, Augusti Tomus VI.*

aul certe id diu fuisse creditum: at non eundem apud omnes fuisse consensum, ultra XXVIII Februarii contigisset, ultra vero XI Octobris, eum in auctariis Usuardinis mira de iis sit discrepantia, ut monui num. 732. Veruntamen, cum hodieque ea sententia passim recepta, sil qua secunda translatio facta creditur XXVIII Februarii, eademque pluribus nitatur fundamentis, suspicari possumus, Philippum abbatem confudisse diem primæ translationis cum die translationis secundæ, ex eoque eundem errorem irrepsisse in auctos Usuardi codices. Quippe benignior quam probabilior videtur interpretatio Fontanini cap. 15, ubi Philippum cum aliis conciliare nititur hoc modo: Meuti obversatur, magni Patris lipsana Ticinum fortassis advecta die XXVIII Februarii, deinde confessioni, quæ tunc exstrui debuit, illata die XI Octobris, vel vice versa.

764 *Cum S. Augustini corpore alia quoque Sanctorum corpora translata fuisse, atque in eadem ecclesia deposita, scribunt varii: verum id ad nos non spectat hoc loco. Anonymus Ticinensis, editus tom. XI Scriptorum Italiae, lib. de Laudibus Papiæ cap. 4, col. 13 de ecclesia, ubi S. Augustini et aliorum ossa sunt deposita sic scribit: Intra tertii et exterioris muri ambitum, quo ipsa civitas fuit amplius aucta per circuitum, continentur istæ aliæ ecclesiæ.. Ecclesia S. Petri in Cælo aureo, quam amplificavit Luitprandus rex Longobardorum, atque dotavit. In qua jacet corpus beatissimi Augustini episcopi Hipponensis doctoris eximii, qui multas ibi virtutes ostendit. Hic scriptor non obscure insinuat, ecclesiam illam ante Luitprandum fuisse structam, dum dicit, amplificavit. Idem verisimile fit ex eo, quod in eadem ecclesia sepultus sit Soverinus Boetius, qui diu ante Luitprandi tempora Ticini occisus est, et de quo fertur, inquit idem scriptor, quod decollatus a loco decollationis usque ad præfatam ecclesiam caput suum inter ulnas portavit. Factum illud non discutio: at solum ex illo colligo, ecclesiam illam Luitprando antiquiorem esse. Quin et suspicio mihi est, de eadem ecclesia loqui Paulum Diaconum, dum lib. 4, cap. 32 ait, Apud Ticinum quoque in basilica beati Petri apostoli, Petrus eantor fulmine ictus tempore Agilulphi regis, et toto seculo ante Luitprandum. Loquitur quidem iste auctor lib. 6, cap. 5 de alia S. Petri ecclesia Ticini; verum addit, Quæ ad Vincula dicitur, ita ut priori loco de prima loqui videatur, quæ nomen Cæli aurei a Luitprando accepit. Mabillonius in Itinere Italico tom. 1, part. 1, pag. 222 sic scribit: Idem Luitprandus anno regni sui tertio donationem decessoris sui Ariperti regis confirmat " basilicæ " beatissimi Apostolorum principis Petri, sitæ foris " muros civitatis Ticinensis, et venerabili viro Luitprando " cedo presbytero ". Quæ rursus clare insinuant, ecclesiam ante Luitprandum fuisse conditam, modo diploma istud, editum apud Gabrielem Pennottum in Historia tripartita lib. 1, cap. 58, satis sit authenticum.*

765 *Hinc assentiri nequeo scriptoribus neotericis, qui asserunt cum Bellovacensi, ecclesiam illam a Luitprando fuisse constructam. Minus etiam placet opinio illustrissimi Fontanini, qui capiti decimo Disquisitionis suæ hunc præfixit titulum: Basilica sancti Petri in Cælo aureo a Luitprando rege constructa ob unum Augustini corpus in ejus confessione deponendum, ubi semper quievit. Nam verba Pauli Diaconi lib. 6, cap. 58, quæ ad istud probandum allegantur, solum evincunt, monasterium a Luitprando conditum, nec*

ANCTORUM
J. S.

Ecclesia S.
Petri in Cælo
aureo condita
videtur ante
Luitprandum,
a quo aucta
est.

E

F

adjectumque
ecclesie mona-
sterium:

AUCTOR
J. S.

quidquam præterea. Audi ipsa ejus verba: Hic gloriosissimus rex multas in Christi honore, per singula loca, ubi degere solebat, basilicas construxit. Hic monasterium beati Petri, quod foras muros civitatis Ticinensis situm est, et Cælum aureum appellatur, instituit. *Malim itaque existimare, solum monasterium, quod Benedictinorum fuit, a Luitprando exstructum, ecclesiam vero amplificatam atque exornatam, quod præbere potuit aliquibus occasionem scribendi, ecclesiam ipsam ab illo ædificatam.*

quod primo a Benedictis inhabitatum: quibus successerunt Canonici et Eremitæ Augustiniani.

766 Ceterum ecclesia illa cum monasterio per Honorium III summum Pontificem translata est a Benedictinis ad Canonicos Regulares, quibus deinde additi Eremitæ Augustiniani per Joannem XXII. Primum tradit Mabillonius in *Itinere Italico* pag. 222, utrumque Fontaninus in *Disquisitione* cap. 18, ubi hæc adjungit: Jam ipsi (Eremitæ) et Lateranenses ad statuta Bonifacii IX alternis mensibus divina Officia in media æde persolvunt ad aram maximam, Eremitæ, ut mox subdit, latus australe basilicæ occupant, Canonici Regulares aquilonare, aut certe latus Evangelii. *Viderunt hæc Mabillonius et Papebrochius infra allegandi. At nunc exponendum, quam studiose sacrum corpus fuerit reconditum et conservatum.*

§ LX. Corpus magna cura reconditum: locus, in quo illud depositum multi crediderunt: corporis inventio et recognitio.

Opinio quorundam de corpore in loco ignoto recondito:

767 Bernardus Saccus in *Historia Ticinensi* lib. 10, cap. 3 hæc scribit: In templo itaque divi Petri a Lytprando ædificato conditum Augustini corpus fuit, et ne facile resciri posset, quo loco corpus esset, ferunt Lytprandum, tribus locis effossis structisque sepulcris, alibi deinde uoce, paucis operi adhibitis, jussisse corpus condidi, omnibus simul sepulcris eadem nocte oclusis, ut, certa corporis sede ignorata, difficilior in ævum fieret occasio ejus perquirendi rapiendique. Constructum deinde alio seculo sacellum divo Augustino fuit juxta templum divi Petri, in quo sacello arca illa marmorea ac celebris composita est, Augustini sepulcrum repræsentans. *Exprimit scriptor ille, quid ante bina secula ab aliquibus de sepulcro Sancti nostri creditum fuerit. At junior est, quam ut jurare oporteat in ejus verba. Certe, si sacellum istud Augustini, seu pars templi posterior, quæ aram maximam et chorum continet, post aliam ecclesiæ partem fuerit ædificata, ut hic auctor asserit, suspicari merito possumus, illam partem a Luitprando ecclesiæ adjectam, cum probaverimus ecclesiam ab eo non conditam, sed auctam; indeque verisimile fiet, locum illum constructum, ad deponendum in eo corpus Augustini.*

crypta, in qua plerique dudum crediderunt corpus depositum: puteus ibi salutaris:

768 Sane Papebrochius noster, dum Roma reversus est in Belgium, ecclesiam illam diligenter perlustravit, et in *Reditu suo* Ms. pag. 226 de illa sic scripsit: Augustianus Prior ad templum, quod sub Cælo Aureo nominatur, deduxit. Cujus pars anterior inter Eremitas Canonicosque divisa. Hæc autem antiquo nomine divi Petri, altera recentiori divi Augustini dicitur. Choro alter-

natim utuntur per menses, sub quo ara atque ingens lateritia tumba, qua D. Augustini ossa recondita creduntur a multis. Neque sane apparet, qui alius ejus usus fuerit, nisi ut sepulcrum operiret: eo magis, quod puteus, ex quo salubriter adveniunt aquam hauriunt, dicatur proxime ad corporis conditorium natus. *De hoc puteo Bellovacensis lib. 23, cap. 148 disserit hunc in modum: Quod autem in prædicta ecclesia corporis ejus pretiosus thesaurus reconditus sit, stupendo et evidenti miraculo elucescit. Siquidem in crypta ecclesiæ, in qua jacet, puteus est, qui aliquot annis in die festi superabundans, totam cryptam superfluxit, in signum, quia sic aqua ista sordes diluit; sicut sordes hæreseos ab Ecclesia affluens ejus doctrina detersit. Idem habet Anonymus Strozianus apud Fontaninum cap. 14 cum hac tantum differentia: Qui (puteus) quotannis in die festi super nudam totam cryptam perfluit. Cum autem hic dicat, Quotannis perfluit, Bellovacensis vero, Aliquot annis superfluxit: inde colligi videtur, fluxum illum superabundantem putei desiisse, antequam scriberet Bellovacensis, licet puteus ipse permanserit.*

769 Mabillonius in *Itinere Italico* pag. 221, ubi dixerat sacrum corpus a Luitprando ad laudatam ecclesiam translatum, quod modo, inquit, ibidem incerto in loco latet, hæc subjungit ad propositum nostrum: Attamen in crypta sub altari ubi corpora Sauctorum reponi olim solebant, mausoleum exstat ex lapidibus coctis, et lampas ardens ante mausoleum: quod indicio est, ibi superesse, aut aliquando fuisse corpus sancti Doctoris. Elegans ejus cenotaphium cernitur ex parte Eremitarum Augustinianorum, qui latus australe occupant ecclesiæ, Canonici Regulares aquilonare, aut certe latus Evangelii. *Hæc Mabillonius, uti et supra Papebrochius, ante inventionem sacri corporis. De lampade a Mabillonio memorata scribit Fontaninus cap. 19, illam alternis mensibus Canoniorum Regularium et Eremitarum cura... perpetuo ibidem arsisse; et duas alias huic ab Eremitis adjunctas. Hinc facile colliget studiosus lector, creditum fuisse a plerisque, reconditas esse in crypta illa, seu confessione, ut vocant, sacras S. Augustini reliquias, licet de loco determinato dubitarent aliqui, et dudum dubitaverint, ut nunc ostendam.*

770 Anonymus Ticinensis, scriptor seculi XIV ante laudatus, de *Laudibus Papiæ* cap. 17 hæc memorat: Et est sciendum, quod visitantes altaria et areas sauctorum corporum, præsertim BB. confessorum Syri et Augustini, qui sunt in cryptis ecclesiarum, semper stant ab aquilone viri, et a meridie mulieres propter honestatem. Habent enim specialem patronum ipsum beatissimum Augustinum. Unde, ne sibi (quod absit) auferretur ab ullis regibus vel principibus, ipsum in profundo et secretissimo loco per tale artificium ineluserant, quod auferri non posset, etiamsi illic multi per multum temporis laborarent. Et insuper statutum fuit per eos, quod debeat ab omnibus semel in hebdomada visitari. Nam et propter illum intra urbis septa servandum, a parte illa per murum tertium tantum terræ spatium incluserunt, quod illud monasterium S. Petri nunc intra urbis mœnia retinetur: malent enim corporis vitam quam illud perdere. Numquam enim B. Valerius prædecessor ejus episcopus Hippouensis ipsum viventem cariorem habuit, quam nos mortuum possidemus. *Hæc simul indicant, quanti facerent Ticinenses corpus S. Augustini. Eadem mens*

E
alia corpora ibidem servata indicia:

F
ex magna Ticinensium cura servanti corporis loci cryptæ.

A *mens fuit sæpe jam laudati Philippi abbatis, qui in fine Vitæ illam sic exprimit: Felicem illam ecclesiam dixerim, quæ tali thesauro locupletatur, qui omni preciosior auro, gemmis præclarior merito judicatur. Felicem, inquam, quæ tantas reliquias impræsentiarum meruit continere!... Mallem ecclesiam nostram ditari et ornari ossibus Augustini, quæ in ecclesia Papiensi continentur, quam sericis vestibus, quæ multæ (ut audiui) in foro Papiensi venales iuveniuntur. Mallem in ecclesia nostra conservari preeciosas Augustini reliquias, quam pomposas Cræsi divitias.*

in quo corpus depositum. ignotus fuit, at non ipsa crypta:

771 *Quandoquidem Anonymus ille Ticinensis narrat, contigisse ex summo Ticinensium desiderio conservandi sacrum corpus, ut ipsum in profundo et secretissimo loco deponerent, ejus verba non interpretanda existimo, sicuti aliqui interpretati sunt, acsi significare voluisset, prorsus ignotum esse, qua totius ecclesiæ parte sacrum corpus fuerit depositum. Id enim esset thesaurum amantissimum aliquo modo, adjicere, ne perderetur. Verum ut solum coluisse videtur, ignotum fuisse suo tempore, qua cryptæ seu confessionis parte sacer thesaurus esset absconditus, ita tamen ut constaret, in crypta memorata depositum esse. Hujusmodi interpretationem exigunt ipsa ejus verba. Quippe de SS. Syro et Augustino dicit, Qui sunt in cryptis ecclesiarum. Addit statutum esse, quod debeat ab omnibus semel in hebdomada visitari. Visitari autem non poterat, nisi locus utcumque esset notus. Auctor vero non dixisset, in crypta esse, si ignorasset, qua ecclesiæ parte corpus esset depositum. Hinc itaque mea quidem sententia solum colligitur, determinatum cryptæ seu confessionis locum ante corporis inventionem fuisse ignotum, quod aliunde satis constat. Verum tamen dubitari deinde cœptum, an revera sacrum corpus in crypta illa superesset, ut abunde patet ex verbis Mabillonii ante relatis.*

Quidam voluerunt, sacrum corpus ali- quando ab isto loco amotum;

772 *Non defuerunt, qui contenderent sacrum Augustini corpus non semper quierisse eodem loco, ubi a Liutprando fuit depositum. Bernardus de Montfaucon in Diario Italico cap. 2. pag. 26 illam quorundam opinionem declarat his verbis: Aiuut autem ex Chronico quodam Brixisiensi, et ex inscriptione, quæ visitur a sinistris sacelli S. Apiani, constare, anno MCCXXIII metu Gallorum incursantium, queis animus illas reliquias subripere, et in Gallias asportare, sacrum corpus translatum fuisse, et defossum sub altari S. Apiani, exinde vero, postquam Ticinenses respirassent a Gallico metu, XL post annis reductum in pristinas sedes; esseque opiniouem ferme omnium, ibidem latuisse semper ossa sancti Doctoris. Gabriel Pennottus in Historia Tripartita lib. 1, cap. 37, num. 8 idem affirmat ex Chronico Brixisiensi. Verum ridet hæc Fontanius cap. 17, et a Pennotto primum prolata affirmat: Sed hic Pennottus, inquit, vapulat a non meticulosis Augustinianis, Petro Campensi, Thoma Herrera, Aloysio Taurello, Josepho Sabbatino, et Cardinali Norisio in Quiquaginta somniis festive excussis, ubi ait, Franciscum Macedum sua somnia de Augustino ex Pennotto gratis accepisse, qui suorum scriptorum papavere belle eum soporavit.*

quod vehementer negant alii:

773 *Etiamsi iudicem me interponere nolim huic disceptationi, audire tamen iuvabit, quid litigiosæ isti translationi opponat Fontanius: Quem enim metum Gallorum obtrudunt, inquit, cum somniis reputandum facile vides. Quandoquidem, si hujusce metus epocham sciscitaris, nunc ad sæ-*

culum VIII pavidi convolant, nunc ad sæculum IX et X, nunc tandem ad seculum XIII, XIV et XVI mæsti incertique salutis confugiunt, post celebrem illam atque omnibus notam et veram a Liutprando translationem factam, sex alias minime veras, sibi que unis notas, pro suo arbitrio somniantes, ne verum Augustini corpus dudum repertum fateantur. Ad fabulas istas aniles, sero nimis excogitatas et male compactas, prorsus couvellunt eorundem sæculorum testes Pontifices et episcopi Ticinenses usque ad nostram ætatem una voce disertum de Augustini corpore in Confessione servato testimonium perhibentes. Risum in re tam gravi tenere vix possumus, ubi istum Gallorum metum in editis forensibus libris ad nauseam obtrusum recogitamus. Vides, lector, translationem istam ab aliis asseri, negari ab aliis: nec illa tanti momenti est in rem nostram, ut acerbis litibus me immiscere sit necesse.

774 *Quidquid igitur sit de translatione ista, corpus sub finem præcedentis seculi inventum est in loco, ubi illud depositum diximus. Audi laudatum Montfauconium in Diario Italico pag. 27: Demum anno MDCXCV, de prima Octobris, cum Ecclesiam sancti Petri in Cælo aureo instaurarent, et cryptam, in qua jacere Sancti reliquias opinio erat, iu elegantiore formam exornare cuperent, casu repertæ sunt reliquiæ, quæ jam in dubium vocantur. Est autem crypta illa, quam in SCUROLUM et CONFSSIONEM nuncupant, subterraneum capellæ majoris, adestque altare inferius. Ad superiori capella autem ad inferiorem per viginti circiter gradus fit descensus. Cum igitur huic vacarent operi, casu evenit in artifices lateritium quoddam ædificium pone altare, erectum quasi ad fornicem, ferro contingerent, et lateritia quædam fragmenta exenterent, tum rimis apertis exploratur esse interius oclusum vas marmoreum: hinc excitantur ad curiosius perverstigandum; exentitur hinc inde lateritia moles, et detegitur arca marmorea, longitudine ulnarum trium et totidem unciarum, latitudine unius ulnæ et duarum unciarum, altitudine ulnæ unius et unciarum quatuor, cujus quatuor anguli validissimo quique sigillo ferreo muniabantur. In actu autem excrustationis, aiunt in libello quodam ea de causa edito, dictæ marmoreæ arcæ a cæmento, quo undique tegebatur, legendum apparuit, primo litteris Gotthicis in cæmenti parte non adhuc remota a marmore, hoc nomen, AGOSTINO, et subinde in crassitudine operculi marmorei dictæ arcæ, hoc idem verbum, AGOSTINO, ex quadam materia facilis deletionis, foruatam quasi ex carbone. Ex quo nomine, quamvis ex artificis inadvertentia deletio, nasci cœpit spes inveniendi tandem hæc occasione, sed divino forte consilio, corpus et reliquias S. Augustini episcopi, et Ecclesiæ doctoris: hæc ad verbum exscribere visum, quia magni in utramvis partem momenti sunt.*

qua occasione corpus inventum, et quo modo.

E

775 *Fontanius cap. 20 contendit, nomen ibidem lectum non fuisse Agostino, sed Augustino. Accipe ipsa ejus verba: Sub mausoleo lateritio in crusta ex lapide structuli, literis colore nigro, quasi carbone confectis, hisque uncialibus, sed ob vetustatem evanescentibus, lectum est, AUGUSTINO, ex primæva indole nascentis Italicæ linguæ, veluti in casu obliquo, et absque prænomine SANCTUS more antiquissimo. Literas vero istas fuisse Gothicas nemo affirmavit in Actis, quamvis in libellis forensibus, tunc editis, hoc legatur... Mox in mausoleo lateritia detectus al-*

de nomine Augustino duobus locis lecto,

bus-

AUCTOR
J. S.

bus sarcophagus marmoreus undique clausus. In tabula, anteriorem ejus partem obducente, pariter, ut in crusta, ad funalia accensa lectum ab omnibus AUGUSTINO, more, ut dixi, antiquissimo, et sine prænومine SANCTUS... In marmore ipso, postquam etiam color fuscus litterarum evanuit, earumdem vestigia superfuerunt. Ita legimus in Actis publicis, ab illustrissimo et reverendissimo episcopo Ticinensi ad summum Pontificem huc in urbem transmissis. Lectum vero est duobus in locis nomen AUGUSTINO tauta facilitate ob distinctam magnitudinem uicialium characterum, ut ab ipsis etiam fabris murariis, ceteroqui parum solute legentibus, distingui et legi potuerit: quod sacramento obstructi, in tabulis actisque publicis deposuerunt. Hoc ipsum et reliqua ex iisdem tabulis, publica tunc auctoritate conscriptis, atque ut Romam, ut dixi, nuper transmissis, didicimus non certe lectum est AGOSTINO, ut forensia scripta typis edita exhibent, et refertur ex eorundem scriptorum forensium relatu ab amico uostro Bernardo a Montefalconis. *Hactenus Fontaninus.*

B 776 *Montfauconius vero post præcedentia sic prosequitur*: Absente tum episcopo, evocatur iuspectum vicarius ejus cum uotario et aliis, qui, cum non subesset alia arcae aperiendæ ratio, jubet fraugi sigilla plumbea et ferrea ligamina: neque tamen ita potuit operculum arcae moveri loco, donec fractis angulis, inferius massam quater facultas fuerit. Intra marmoream arculam exstabat argeutea capsula longitudine ulnæ et unciarum quinque, cum operculo item argeuteo. Orbicularis sera non clausa clavi extriusecus posita erat supra crucem ex lamulis compactam, cui cruci similes et prorsus æquales tres aliæ visæ, et præferebant vultum D. Jesu cum litteris J. C. nec non parvam rosam in extremis. In argentea capsula hæc deprehensa sunt: velum sericum, quod ad primum tactum in minutas partes solutum est; quædam præterea partes alicujus, ut videbatur, capsæ plumbeæ; frustulum cujusdam assis, ac præter hæc vascula duo vitrea, ceu sanguine tincta. *Posteriora hæc cap. 21 Fontaninus describit hoc modo*: Arca marmorea resecta, mox argentea facillime patuit. Quare amoto hujus operculo, velum sericum lueolis rubris distinctum primo se obtulit, undique tamen vetustate fatiscens, subque eodem velo beati Augustini ossa in capsula e plumbo, quam longa ætas attriverat, apparuerunt. Ilunc plumbum loculum recipiendis Augustini ossibus Hippoue factum putamus.

C *Et mox cap. 22*: Tres ergo capsæ, una intra aliam, repertæ: prima marmorea, secunda argentea, tertia plumbea ceterarum veterrima... In capsula argentea, duæ phialæ vitreæ, sed vacuæ et oblongæ, una major et longiuscula, altera minor exstabat. *Has autem phialas non rubras fuisse, ceu sanguine tinctas, ut habet Montfauconius, probat Fontaninus cap. 33 ex Actis.*

recognitio Sacrorum ossium.

777 *Pergit hic cap. 22 hunc in modum*: Singula ossa, post arcam plumbeam, minimo tactu statim eversam, intra argenteam servata, rei anatomice peritorum examini subjicienda, super altari sollicitè et reverenter exposita, diligenterque iuspecta, et contrectata hæc sunt...

i. Frusta decem cranii, et quædam aliæ perexiguæ particulæ una cum parte ossis basilaris.

ii. Maxilla inferior cum gemino dente molari.

iii. Unum ex ossibus petrosis cum meatu auditorio.

iv. Decem vertebræ spinalis medullæ, quarum aliæ colli, aliæ dorsi, quædam lumborum sunt.

v. Portio ossis sacri.

vi. Clavicula sinistra cum scapulæ frusto.

vii. Ex costis legitimis et spiriis frusta VII et XX.

viii. Portio ossis pubis.

ix. Osis illi frustum unum et alterum.

x. Os ischion et femur utriusque coxæ. Uni tamen ex fevoris ossibus summa pars deest. Alteri, in tres partes fracto, desunt extremæ partes.

xi. Frustum ossis tibiæ cum sua fibula.

xii. Scapulæ dexteræ os ab humero ad cubitum, in duas partes scissum. Johanues a Vico Genuensis in praxi chirurgica lib. I, cap. XIII phrasi Ligurum et Insubrum OS ADJUTORIUM appellat.

xiii. Ossa duo a flexu brachii dexteri ad extremam usque manum, alias cubitus et radius.

778. xiv. Deest lævæ scapulæ alterum os ab humero ad cubitum, sancto Egclnotho Cautuariensi archiepiscopo dono traditum A. D. MXXII inque Angliæ cænobium Conventreje primum, in Glastoniense monasterium deinde translatum, ut postea dicemus. Ossa adsunt, quæ cubitus, et radius vocantur, sive ejusdem lævæ scapulæ facile geminum.

ex quibus desiderantur pauca.
E

xv. Quædam frustula carpi et metacarpi, sive ossa manus. Tarsi quoque et metatarsi ossa quædam, sive pedum. Novem pariter ossa, alias interuodia, digitorum manuum et pedum.

xvi. Talus utrius pedis.

xvii. Sex et octoginta plurium ossium particulæ præter alia frustula.

xviii. Pulvis ad librarum septem et trium unciam pondus ascendit, cumque recensitis ossibus justam corporis humani mensuram complet. *Hæc brevius Montfauconius his verbis*: Ad ossa lustranda accersitur anatomistes, qui singulis ossibus diligenter inspectis, pronunciavit omnes humani corporis solidiores partes adesse, etsi multæ commiutæ essent: nam cranii decem particulæ majores aderant aliæque minores, et similiter aliæ particulæ in pulverem penè actæ. Atque anatomistes abesse tantum os brachii ab humero ad cubitum, nihilque præterea desiderari. *Verumtamen in postrema recognitione, facta XXV et XXVI Junii, anno 1728, observatum est, desiderari etiam spinatam vertebram primam, quam Atlantein vocant medici.*

§ LXI. Diuturna controversia de corpore invento, quæ tandem finitur judicio episcopali, per summum Pontificem confirmato.

Post inventionem sacri corporis modo retatam pacris orta est contentio, quæ annis fere triginta et tribus magno partium studio fuit agitata, quod multi negarent S. Augustini corpus esse, quod erat inventum. De illis laudatus sæpe Fontaninus sic loquitur cap. 19: Quamdiu mausoleum, in quo corpus inventum, intactum stetit, illud esse vacuum palam jactitarunt: fuisse quidem in eo corpus sancti Doctoris, at non amplius esse. Ubi postea non vacuum, sed plenum, inque

Diuturnum de corpore invento controversia.

A que area argentea corpus Augustini ibidem re-
per-
tum est, tunc beati Viri corpus alibi quærendum
esse conclamaverunt. *Exercuit illa controversia
calamum multorum eruditorum. At nimis pro-
lixum, et post talem sententiam minime necessa-
rium judico, omnia hinc inde prolata argumenta
curiose discutere. Juvabit tamen breve totius con-
troversiæ dare compendium, quod præcipue desum-
mam ex Collectione actorum et allegatorum in
hac causa, impressa Venetiis apud Sebastianum
Celeti anno 1729. Huic Collectioni præfationis lo-
co præmittitur Series historica et chronologica
actorum, quæ lumen præbebit toti controversiæ.*

ossa variis vi-
ribus recen-
sita, testesque
auditi :

780 Cum sacra ossa inventa essent die 1 Octo-
bris, anno 1695, facta fuit prima ossium visita-
tio per vicarium generalem, absente episcopo. Se-
cuta est altera visitatio ac recensio per anatomicos
die 19 Februarii, anno 1696. Die XXIII Junii il-
lustrissimus præsul Ticinensis Laurentius Trotti
adivit confessionem S. Augustini, cunctaque ipse
lustravit ac descripta in utraque ossium visitatione
recognovit. Deinde anno 1698, die xv Maii, alia
rursus sacrorum ossium recensio facta est et de-
scriptio. Interea mense Novembri et Decembri
anni 1695, et mense Februario anni sequentis,
examinati sunt testes de nomine AUGUSTINO in
corporis inventionem lecto, ut perpetuum fieret do-
cumentum. Iidem testes rursus auditi sunt anno
1698, mense Februario et Martio, exceptis iis,
qui interim obierant. Eodem anno 1698, juxta
instructionem Roma transmissam, aliud institutum
est examen, in quo auditi sunt testes super
publica voce, fama ac traditione de perpetua ex-
istentia S. Augustini corporis in confessione eccle-
siæ S. Petri in Cælo aureo. Hactenus de examini-
bus institutis, dum prima fervebat disputatio.
Nunc accipe, quenam interim conscripta fuerint,
prout res tota refertur in Serie actorum memo-
rata.

scripta varia
pro veritate
corporis Au-
gustini:
contra quæ
scribens alius.

781 Michael de Collibus Clericus Regularis
Barnabita variis scriptis probare conatus est, cor-
pus S. Augustini esse, quod erat inventum. Ele-
ctus hic erat causæ patronus a prælatis utriusque
monasterii, et non modo pro asserendis ossibus S.
Augustino quinque scripta produxit circa tempus
memoratum, sed tribus quoque aliis respondit ob-
jectionibus advocati fiscalis, ut vocant. Præterea
laudatus de Collibus totius processus allegaturum-
que rationum compendium concinnavit, quod ad
præcipuos Italiæ theologos cum aliis suis scriptis
transmisit. Ex illis theologis et jurisconsultis tri-
ginta tres, in actorum Serie enumerati, ac viri
prorsus insignes, rescripserunt sententiam suam
pro corpore S. Augustini. Eodem etiam tempore
suas luebrationes ediderunt pro corpore invento
duo Ticinenses Eremitæ Augustiniani, videlicet
P. Mathis lingua Italica, et P. Bandini Latina.
Contra Ferdinandus Lera abbas Canonice Regularium
Lateranensium Ms. quemdam libellum emiserat sub nomine Responsionis apologeticæ
ad PP. Eremitanos, qua probare nitebatur, non esse
corpus S. Augustini, quod erat inventum.

subita percuti-
tur infirmi-
tate.

782 Verum laudatus abbas retractavit, senten-
tiam, aut certe scripto suo renuntiavit, ut ha-
bet Serie pag. 4, ubi recitatur ejus epistola, ad
quemdam amicam data, ex qua id ostenditur.
Epistola illa Italica est, spectatque vel maxime ad
S. Augustinum. Quapropter totam hic Latine red-
do : Occasione arcæ inventæ in scurolo ecclesiæ
nostræ majoris, in qua asseruntur servari ossa
corporis patris nostri S. Augustini, quod scriptis
suis, variisque auctorum allegationibus probare

conabatur P. de Collibus Barnabita collegii S.
Mariæ Cellæ novæ, jussus sum ei contradicere,
quot exsecutus sum. Dum redeo ad cubiculum
meum, vix perveneram ad medium claustrum, cum
me invadit malum adeo mirabile eum doloribus
tam ingentibus, ut non vixi magno labore regre-
di possem ad sedendum in vicino scamno ad
egressum sacrarii nostri : et ibidem tam vehemen-
ter sum oppressus, ut ferri magis quam duei ad
lectum me oporteret. Vocati subito medicus et
chirurgus omni diligentia et cura aliquot mihi ad-
hibuerunt remedia, quibus non multum recrea-
tus sum. Dimisi satis sero illos, qui mihi assiste-
bant, ut tentarem, an dormire valerem, atque
etiam, ut illi possent quiescere : cum media no-
cte corripuerunt me dolores tam horren-
di, ut ossa omnia mihi confringi viderentur et viscera
cruciarentur, ita ut voce quoque destitutus, qua
audiri possem, totus dejectus, quasi ad agoniam
deducerer.

783 In isto statu cum solus essem, tantum
mihi sensus supererat, ut meute recurrem ad
patrem nostrum S. Augustinum, opem ejus im-
plorando in extrema iste necessitate. Post hæc ap-
paruit mihi S. Augustinus, pontificali ornatu ac
pedo insignis, sicut pingi solet. (Certum est, me
non somniasse.) Hinc preces apud ipsum humiliter
iteravi et cum fiducia. Ille mihi dixit : " Bel-
lam enimvero occasionem habeo te juvandi ".
" Uude, prudentior per hoc factus, promisi San-
cto, me continuo renuntiaturum omnibus meis
scriptis, adversus alia in causa illius facta com-
positis, dono eidem illa offerendo eum protesta-
tione non immiscendi me similibus contradic-
tionibus. Videbatur Sanctus mihi dicere : " Recte :
" confide, me tibi subventurum ". Quo dicto,
disparuit visio : et re ipsa sensi me recreatum ex
magna illa oppressione, ita ut me extenderim,
reliquumque noctis aliquantulum quieverim cor-
pore, at non inerte. Illucescente tandem die,
jussi rogari P. Priorem Augustinianorum, ut ve-
niret ad me, quod cum eo communicare debe-
rem negotium urgentissimum. Istud cum ille be-
nigne fecisset, autographum ipsi tradidi, renun-
tians omnibus in eo contentis, ac subjungens P.
Priori, daret illud Patri de Collibus, aut cui-
cumque vellet, de eoque faceret, quod judica-
ret expedire. Et sane ex iis scriptis, aut aliis ad
eamdem causam spectantibus, ut verbum qui-
dem retinui. Et hæc quidem, quantum signifi-
care possum, de morbo meo. Et si res ipsa illa
essent reliquæ S. Patris Augustini, vehementer
me delectaret, quod exponerentur publicæ vene-
rationi. Hæc ibi.

784 Antonius Pacini, supremus Augustiniani
Ordinis moderator, Ticinum venit, ibique
ad quatuor menses hæsit, ut causam promoveret.
At ineassum tunc tentata sunt omnia, nec obtine-
ri potuit declaratio in favorem ossium repertorum,
adeo ut sacra ossa in tenebris remanserint absque
ulla veneratione publica. Circa annum 1700 no-
va spes affulsit PP. Augustianis obtinendi de-
clarationem desideratam. Verum obstetit atia rur-
sum lucubratio Josephi Mariæ Bellini Canonici
Regularis, quam nuncupavit, Dubia, quibus rati-
ones pro tumulo et reliquiis nuper compertis...
ventilantur expressa. Contra hunc mox prodie-
runt, scriptis suis Michael de Collibus causæ pa-
tronus, Gaspar Baretta Benedictinus Casinensis,
et Albertus Castellanus Ordinis Prædicatorum.
Morum conatus irritos reddidit libellus Italicus,
anno 1703 in lucem datus nomine Marii Callini
Canonici

AUCTOR
J S

et habita ap-
paritione Au-
gustini, scri-
ptis suis renun-
tiat :

E

F

ut lis nec tunc
finita, nec an-
no 1700, quo
multa rursus
ultra citroque
scripta :

«UGIORA»
J. S.

Canonici Regularis, cum hoc titulo, quem Latine reddo: Motiva, quæ cogunt dubitare, an reliquiæ, in confessione S. Petri anno MDCCXCV inventæ, sint eadem eum ossibus sacratissimis S. P. Augustini. Respondit quidem huic libello Michaël de Collibus lucubratione item Italica, quam inscripsit Summarium rationum hactenus allegatarum etc. Verumtamen nihil obtineri potuit in favorem ossium, quod dubitationes ex prædicto libello ortæ, dissipari tam cito nequirent. Secuta demum morte Michaëlis de Collibus, lis pendit indecisa, et quasi deserta fuit ab anno 1704 usque ad 1728. Colligere hinc poterit studiosus lector, quam caute Ecclesia procedat in approbandis Sanclorum reliquiis.

Benedictus
XIII jubet li-
tem resumī,
ac post duos
menses finire:

785 Cum summus Pontifex Benedictus XIII audivisset, litem hanc pendere indecisam, sacraque ossa jacere sine honore, controversiam sine mora terminatam voluit. Itaque anno 1728, die XXIII Januarii litteras dedit ad episcopum Ticinensem Franciscum Pertusati, quibus eum jubet liti finem imponere iudicio episcopali. Edidit has litteras Fontaninus ante Disquisitionem suam

B pag. 9, ex quibus pauca accipe: Itaque fraternitati tuæ sedulo injungimus, ut, ceteris quæstionibus de alio corpore inveniendō remotis, iudicium instituas de solo antedicto corpore, quod anno MDCCXCV istic in ecclesia sancti Petri in Cælo aureo in confessione inventum esse tradunt documenta, quæ in acta curiæ istius episcopalis relata sunt. Volumus proinde et mandamus, ut cavillationibus eorum, qui decisionem ac definitionem hujuscæ causæ impedire teutaverint, etiam per censuras ecclesiasticas occurras. Illis autem, a quibus causa cognoscenda erit, iisdem adhibitis, si opus fuerit, remediis, edicas, ut nullis officiis, commendationibus, aut partium studiis obsequantur, sed solum Deum veritatis præ oculis habeant. Ne autem novis procrastinationibus locus esse possit, bimestre tempus huic iudicio conficiendo præfigimus. Quod si intra duos menses a die, qua fraternitati tuæ traditæ fuerint hæ nostræ in forma brevis litteræ, causa absoluta non sit, eandem ad nos exinde devolutam fore declaramus. Hæ litteræ exhibitæ sunt episcopo Ticinensi die XIX Maii.

C
episcopus Ti-
cinensis cum
quindecim
consultoribus

786 Interea, jubente Pontifice, processus antea facti epitome in Urbem erat missa, Disquisitio de corpore S. Augustini per illustrissimum Fontaninum erat composita, supremus Augustiniani Ordinis moderator Fulgentius Bellelli Ticinum se contulerat cum memoratis Benedicti Papæ litteris, episcopo præsentandis. Verum, cum episcopus ad diæcesim suam lustrandam abiisset, reditus ejus fuit exspectandus: indictæque interim preces ab Augustiniani Ordinis Præposito ad opem divinam implorandam. Reduci episcopo litteras Pontificias oblulerunt Josephus de Gregorii et Aloysius Bellelagente Augustiniani, causæ procuratores constituti. Episcopus vero, acceptis hisce litteris, eadem die XIX Maii utrique parti litiganti indixit, ut intra dies quindecim proferrent, quod pro causa sua prolatum vellent. Quapropter procuratores Augustiniani comparuerunt die XXVI ejusdem mensis, ac pro se adduxerunt ante prolata: quibus nova quædam addiderunt, nominatim Disquisitionem Fontanini, et Scripturam juris et facti, quam alter procuratorum Josephus de Gregoriis composuerat. Die XXVIII ejusdem mensis episcopus quatuordecim elegit consultores ex variis ordinibus, theologos septem, ac totidem canonicos, quorum nomina exhibet Series actorum

pag. XI. His unus deinde adjunctus Stephanus Antonius Saxius, Ambrosianæ bibliothecæ præfectus Mediolani. Consultores isti utrique parti sunt indicati, ut documenta omnia informationesque ad eosdem perferrentur, prout factum est.

787 Die VII Junii coram episcopo comparuerunt Canonici Regulares, profitentes, se ejus iudicio libenter velle acquiescere. Die XIV ejusdem mensis habita fuit consultorum congregatio prima coram episcopo, cui omnes adstiterunt, uno excepto canonista, ob morbum impedito. In illa actum fuit de voce AUGUSTINO, in corporis inventione lecta, prout deposuerant testes: conclusumque de nomine illo lecto non esse dubitandum. Die XVI altera fuit congregatio, in qua iudicatum, corpus in confessione ecclesiæ S. Petri fuisse ab immemorabili tempore, sive alio translatum aliquando fuisset, sive non. Interea Fulgentius Bellelli præpositus Augustinianorum Opuscula duo Italica, suppresso tamen nomine, in vulgus sparsit, maxime contra Callini Motiva ante memorata, et contra Adnotationes super iis, quæ huc usque allata sunt pro identitate sacræ ossium etc., quæ a contraria parte erant vulgatæ. Tertia consultorum congregatio habita fuit XVIII ejusdem mensis Junii: quarta vero die XX, in quibus argumenta reliqua fuerunt examinata. Eodem die episcopus decretum edidit, quo varia suis præscripsit pietatis exercitia, ad opem divinam implorandam. Hinc die XXIII instituta est pia supplicatio, cantataque Missa votiva de Spiritu sancto: indictum quoque fuit jejuniū pro die Veneris sequente, seu XXV, jussique sunt sacerdotes in Sacrificiis suis recitare Collectam, ut vocant, de Spiritu sancto. Demum venerabile Sacramentum expositum, variæque preces variis hominum ordinibus præscriptæ vel commendatæ.

788 Die XXV et XXVI ejusdem Junii ossa rursum ab episcopo visitata sunt, uti et alia omnia, quæ cum ossibus erant reperta. Quænam in hac visitatione observata fuerint, explicat epistola, Italice hac de re scripta ab Ordinis Augustiniani secretario ad Fulginatensem episcopum, Latineque reddita et impressa, in qua hæc leguntur: Præter os adjutorium brachii sinistri, ab archiepiscopo Egelnoto anno MXXII in Angliam translatum, deest quoque os Atlanticum, quod caput sustinet, et quod ab antiquo tempore, prout constat ex litteris authenticis, quas sanctitas sua Ragusa mitti curavit, et P. Generalis allegavit, in supra dicta civitate conservatur. In duabus ampullis vitreis, quæ revera vacuæ sunt, quas contradictores sanguine tinctas volunt, nulla tinctura observatur. Major est in forma urceoli cum ansa sua: minor est similis vaculi ad conservandum balsamum. Particulæ ligni, quæ tanto tempore gloriosissimo Confessori identitatem disputaverunt, sunt numero quatuor, una lata digitis quatuor, longa quinque, et medio crassa. Aliæ duæ sunt minores, sed primæ similes. Quarta clare videtur esse residuum limbi alicujus cistulæ, eodem globulo conjuncti: ita ut manifestum sit, esse fragmenta residua antiquæ cistæ lignæ: prout etiam iudubie sunt fragmenta antiquæ cistæ plumbeæ, particulæ plumbeæ, quæ ibidem similiter inveniuntur. Antiquum velum putridum, quod totum in fragmenta et vere in pulveres redactum est, nullum nativum colorem ostendit. Cista argentea pondus habet unciarum imperiarum circiter CCXXV, non comprehensa lamina ænea, quæ illius os circumdans fortificat, eum qua pondus asceudit ad uncias CCXLVI. Vultus,

momenta lu-
gantium ex-
pendit.

E

ossa, alioque
in arcis reper-
ta rursum vi-
sita.

F

Salvatoris,

A Salvatoris, et cruceæ laterales reductæ sunt similes iis, quibus utebatur Luithprandus rex, juxta testimonium Pauli diaconi, Guallæ, et Breventani.

et demum, consentientibus omnibus consultoribus, sententiam fert,

789 Die xxx ejusdem mensis ultima fuit consultorum congregatio, in qua omnes in eandem abiire sententiam. Deinde sequenti mense singuli suffragia sua, seripto exarata sigilloque munita, ad episcopum attulerunt: quæ ille die vii et viii Julii coram quatuor testibus aperuit atque examinavit. Hæc consultorum judicia variis rationibus firmata erant, exceptis tamen paucis, in quibus rationes fuere prætermisæ. Imo Epistola apologetica Josephi Antonii Sacii, quæ reliquis dissertationibus hac de re compositis cedere non debet, non alia de causa videtur conscripta ab ipso, quam ut sententiam suam insinuaret episcopo. Videri illa potest in Collectione actorum part. 2, a pag. 17: sicut et aliorum judicia seu vota huc subjuneta. Die xiiii Julii episcopus moneri jussit partes litigantes, se sententiam suam pronuntiaturum die xvi: preces igitur precibus jungerent, et procuratores statuo tempore adessent sententiam audituri. Dieta autem die xvi, celebrata prius Missa de Spiritu sancto, sententiam prælegi fecit procuratoribus causæ, ac deinde subscripsit, præsentibus consultoribus omnibus.

ac solemniter promulgat, qua ussu S. Augustini asseruatur;

790 Die xix ejusdem mensis Julii secuta est solemnitas sententiæ promulgatio, de qua laudata mox secretarii epistola sic habet: Finaliter feria secunda, xix ejusdem, matutino tempore in ecclesia cathedrali sententia solemniter publicata fuit: deinde cantata Missa in gratiarum actionem, cui cum maxime exemplari devotione et pietate adstitit idem dominus episcopus, qui successive vestibibus pontificalibus indutus intonuit TE DEUM: quo tempore more festivo sonuerunt campanæ ecclesiæ cathedralis, quibus unitæ fuerunt reliquæ campanæ aliarum ecclesiarum cum explosione tormentorum bellicorum. Præter multitudinem cleri huic functioni interfuerunt illustrissimi et excellentissimi domini senatores, marcescallus civitatis, illustrissimi domini abbates, et decuriones eum magno numero nobilium et frequentissimi populi. Vespertino tempore ejusdem feriæ secundæ sono festivo omnium campanarum adjuncta fuit illuminatio totius civitatis prædictæ, et ignes artificiales in arce, quos Patres utriusque monasterii S. Petri, et S. Augustini in signum gaudii extrui fecerunt.

gratulatur Pontifex episcopo: monumentum declarationis hujus.

791 Ipsa illustrissimi episcopi sententia legi poterit in Collectione actorum part. 2, pag. 193. Hæc pag. 197 subditur epistola Benedicti XIII, qua episcopo gratulatur peractum iudicium, sequæ summopere sollicitum, ut sacre exuvie diligenter custodirentur, ostendit his verbis: Quamobrem districte interdiciamus, ne quis auferre, asportare, aut distrahere audeat quamlibet sacratissimi ejus depositi particulam, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, cujus absolutionem fraternitati tuæ reservamus. Præterea fraternitati tuæ facultates necessarias et opportunas impertimur, ut, si quæ inciderint difficultates et controversiæ in peragenda optatissima inventionis celebritate, ipse possis tanquam delegatus apostolicus, quæ rationi consentanea censueris, decernere. Ex hæc potestate facta sunt, quæ refert Series actorum pag. 20 hoc modo: Ut autem tautæ declarationis monumentum præclarissimum in posteros permaneret, die xviii mensis Septembris, Augustiniani sacri sepulcri exteriora rursum claustra reserata sunt, et argenteæ interioris arcæ fron-

ti extimæ duodecim elaviculis argentea item lamina auro obducta affixa est, præsentibus reverendissimo comite Paleari, provicario illustrissimi et reverendissimi episcopi Ticinensis, reverendissimo patre Priori generali Ordinis, et reverendissimo patre abbate S. Petri, aliisque: eaque incisus characteribus inscripta.

AUCTOR
J S.

CORPUS SANCTI AUGUSTINI HIPONENSIS EPISCOPI

ANNO MDXCV, DIE I OCTOBRI, IN HAC CAUSULA ARGENTEA JUXTA ALTARE CONFSSIONIS S. PETRI IN C. A. INVENTUM, ANNO MDCCXXVIII RECOGNOVIT, ET DIE XVI JULII JURIDICE DECLARAVIT, BENEDICTO XIII PONT. MAX., CAROLO VI IMP., D. FRANCISCUS PERTUSATI EPISCOPUS TICINENSIS.

792 Demum subjungo bullam Benedicti XIII, qua iudicium episcopale confirmavit, eique contradicere veluit. Data hæc est eodem anno, x Kalendarum Octobris, atque his verbis concepta: Benedictus Episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam. Ad summi Dei gloriam in Sanctis ejus amplificandam mirabile nuper factum est in oculis nostris, dum exuvie sancti Augustini Hipponensis episcopi et præstantissimi Ecclesiæ doctoris, quarum venerationem antiquus Dei et Sanctorum hostis aliquamdiu perturbare tentaverat, tandem omnium Christi fidelium cultui, pristinaque honorificentie, universa Ecclesia plaudente, restituta fuerunt.

Constitutio
Benedicti
XIII,

793 Probatissimis literarum monumentis constat, Vandalorum persecutione in Africanam ecclesiam excitata, sanctissimos illarum partium episcopos, et fidei Catholicæ confessores, in Sardiniam exilio damnatos, corpus eximii Doctoris sub finem sæculi v secum in eandem insulam transtulisse, ibique usque ad initium sæculi viii Christiana, id est maxima, religione custoditum. Tuuc enim Saracenis, qui in Sardiniam irruerant, loca sacra impie sædantibus, Liutprandus Langobardorum rex sanctarum Augustini reliquiarum pietate motus, per legatos ab se illie transmissos, magno eas pretio redimendas, et Ticinum, quæ alias Papia dicitur, sacra pompa transferendas curavit, ubi in confessione ædis sancti Petri in Cælo aureo, tunc primum ad hoc unum jussu regis extracta, Augustini corporis thesaurus debito tanto Patri honore depositus fuit, populisque devotionis causa usque ad nostram ætatem illuc undique confluentibus, in ejusdem confessionis crypta inter puteum, aqua salutaris manantem, et altare inferius piissimo studio servatus est. Tandem vero die 1 Octobris anni Dominici MDXCV albus marmoris sarcophagus sub mausoleo lateritio ibidem loci detectus, inque eo sacratissimæ Augustini exuvie, in area argentea clausæ, repertæ fuerunt: quæ omnia coram plurimis testibus canonice comprobata, per curiæ episcopalis ministros et actuarios, in processus et commentarios, publica auctoritate munitos et summa fide conscriptos, tunc digesta, perque totum quinquennium adversus quorundam dubitationes non segniter agentibus fratribus Eremitis Ordinis sancti Augustini, qui in eadem sancti Petri basilica æque ac Canonici regulares Congregationis Lateranensis, alternis mensibus divina officia persolvunt, disceptata fuerunt, donec unus et triginta sacræ Paginæ, et decretorum doctores pro iisdem Augustini reliquiis sententiam suam, mira consensione firmatam, seripto ediderunt.

qua narrantur
inventio cor-
poris,

794 Quum vero ad audientiam nostram pervenisset, ob non exstinctas et abolitas iudicio episcopali

E

F

ACTORE
J. S.
mandatum
Pontificis de
finedalite,

episcopali Ticinensium præsulorum ejusmodi dubitationes, venerandos tamen Doctoris cineres, quasi incertos, sine debito honore habitos, nos rei gravitate percussi, literas nostras sub anulo piscatoris die XXIII Januarii hujusce anni ad venerabilem fratrem episcopum Ticinensem dedimus ei, serio injungentes, ut iudicium de invento illic sancti Augustini corpore, ulteriori dilatione sublata, secundum Deum et veritatem, ceteris questionibus de alio corpore inveniendis remotis, ad finem perduceret; illi præterea mandantes, ut cavillationibus eorum, qui decisionem ac definitionem hujusce causæ impedire tentassent, etiam per ecclesiasticas censuras occurrere deberet, utque illis, a quibus causa cognoscenda esset, iisdem abhibitis, si opus esset, remediis, ediceret, ne nullis officiis, commendationibus, aut partium studiis obsequerentur; sed solum Deum veritatis præ oculis haberent. Et ne in re tanta definienda novis procrastinationibus locus esse posset, bimestre tempus huic iudicio conficiendo præfiximus. Has vero literas dilectus filius Fulgentius Bellellus prior generalis fratrum Eremitarum totius

B Ordinis sancti Augustini, in cænobio juxta prædictam ædem sancti Doctoris, alias sancti Petri in Cælo aureo, Ticini constitutus, ipsi episcopo per dilectos filios Josephum de Gregoriis a sancto Elpidio et Aloysium de Bellagente Ticinensem, fratres Eremitas ejusdem Ordinis, tanquam speciales procuratores in hac causa a se deputatos, præsentari curavit.

facta per episcopum Ticinensem ante iudicium,

795 Episcopus Ticinensis, acceptis literis vestris, et juridice vocatis vocandis, qui olim pro identitate sacri corporis declaranda, nomine eorundem fratrum Eremitarum, in memorato cænobio degentium, vocati fuerant, inspectisque actis, in eadem causa a mense Octobris anni MDCCXCV usque ad mensem Martium anni MDCCXCIX confectis, una cum visitationibus et recognitionibus ipsius corporis sancti Augustini, annis MDCCXCV, MDCCXVI et MDCCXVIII pariter factis, nec non iuribus, documentis, testium depositionibus, aliisque monumentis et scripturis, tunc et subsequentibus annis publica auctoritate exaratis; compluries etiam theologis, sacrorumque canonum interpretibus coram se congregatis, quos ex piis doctisque

C viris ad præscripta sacrosancti concilii Tridentini, in consilium sibi adhibendos delegerat, quibus pœnas, in iisdem literis nostris expressas, iudixit, singula causæ momenta attente discussa et mature considerata fuerunt. Tandem vero idem episcopus die XXV Junii una cum iisdem suis hac in causa consiliariis, ab se delectis, coram fratribus Eremitis Augustinianis, et Canonicis Regularibus Lateranensibus sacrum corpus, in confessione repertum anno MDCCXCV, post recitatum ad aram maximam Iymuum, VENI CREATOR SPIRITUS, ex confessione in capsula clausam ad eandem aram per presbyteros inter accensa funalia reverenter perlaturum, exacte et sedulo visitavit diebus XXV et XXVI Junii, adhibitis tribus ex peritioribus civitatis anatomes professoribus, iurejurando de veritate dicenda obstrictis, qui singulas sacri corporis partes studiose recognoscites, OS BRACHII SINISTRI ab humero ad cubitum, atque aliud, quod ATLAS vocatur, deesse animadverterunt: quorum primum Ticiui a felicis memoriæ decessore nostro Benedicto Papa VIII beato Egelntho primati Cantuariensi dono traditum fuerat; alterum vero in Daluatio servatur in thesauro sacrarum reliquiarum metropolitanæ ecclesiæ Ragusinæ.

796 His peractis, sacroque deposito in pristinum confessionis locum eadem cæremonia restituto, idem episcopus Ticinensis solennes supplicationes, aliasque publicas et assiduas preces, ad divinam operam pro recto iudicio, secundum Deum et veritatem ferendo, impetrandam, indixit, quibus devote cum utroque clero et populo civitatis interfuit; visisque tandem omnibus videndis, et consideratis considerandis, congregatisque iterum coram se sacre theologiæ magistris, et canonum professoribus, quos, uti jam diximus, ad sanctiones concilii Tridentini antea in consilium vocaverat, quinque decem et septem numero pro veritate atque identitate reliquiarum sancti Augustini unanimum sententiam tulisse memoratur, ipse coram dilectis filiis priore generali totius ordinis fratrum Eremitarum sancti Augustini, et præposito Canonicorum Regularium Congregationis Lateranensis, atque aliorum complurium, qui illuc, supremum hac de re episcopale iudicium audituri convenerant, post Missæ sacrificium de Spiritu sancto celebratum, solum Deum veritatis præ oculis habens, hoc eodem anno MDCCXXVIII, Indictione VI, Feria VI, die XVI mensis Julii, hora tertiarum in episcopio pro tribunali sedens, hoc decretum cum pleua causæ cognitione pronuntiavit: "Christi nomine repetito, per "hanc vobis definitivam sententiam dicimus, "pronunciamus et declaramus, satis constare, "corpus, inventum in confessione templi sancti "Petri in Cælo aureo hujus civitatis die prima "Octobris anni MDCCXCV, et nuper per vos recognitum, ac sigillo vestro munitum, esse corpus "sancti Augustini Ecclesiæ doctoris, ideoque pro "tali esse colendum, et publicæ fidelium venerationi exponendum". D. Franciscus Episcopus Papiensis.

797 Nuncio tam sancti, tam gravis et maturi iudicii episcopalis ad nos perlato, præ gaudio exsiliit cor nostrum, summaque lætitia perfusi gratias Deo egimus, quod suam gloriam in sancti Augustini exuviis canonicè vindicatis augere voluerit, quem ob sanctimoniam, atque intemeratam doctrinæ excellentiam, ut fulgentissimum Ecclesiæ lumen, Innocentius, Zosimus, Bonifacius, Cælestinus, Gelasius, Hormisdas, alique decessores nostri Romani Pontifices magno semper in honore habuerunt, vosque ipsi, ut parentem æque ac magistrum veneramus, utpote cuius Regulam et doctrinam in nostro Prædicatorum Ordine a primis adolescentiæ annis professi sumus, et favente Deo profitemur. Ut autem nostrum juxta ac totius Ecclesiæ gaudium ubique diffunderetur, per literas nostras universis Christi fidelibus iuscriptas die IV Augusti, omnibus et singulis utriusque sexus, vere pœnitentibus et confessis, qui aliquam ex ecclesiis tam Fratrum, quam Sororum Ordinis Eremitarum sancti Augustini, ubicumque existentem die, per ordinarios locorum designando, visitassent, atque ibi pro Christianorum principum concordia, hæresum extirpatione, ac sanctæ matris Ecclesiæ exaltatione piæ ad Deum preces effudissent, plenariam omnium peccatorum indulgentiam et remissionem concessimus; dieque subsequenti alias literas dedimus ad episcopum Ticinensem, ipsius pietatem et fidem laudantes, quod omnem dubitationis nebulam de veritate corporis sancti Augustini tam accurato examine dissipare studisset; districtè interdicentes sub pœna excommunicationis lætæ sententiæ, ne quis auferre, asportare aut distrahere quamlibet sacratissimi ejus depositi particulam auderet.

D
ipsa episcopi
sententia de
corpore.

E

ac facta per
Pontificem
post latam
sententiam.

F

A deret. Subinde in die festo ejusdem Ecclesiae Doctoris xxviii Augusti ad ejusdem titulum et cœnobium fratrum Eremitarum nos ipsi accedentes, in illius honorem sacrosanctum Missæ sacrificium ritu pontificali celebravimus, adsistentibus nobis venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis et episcopis; et post peracta divina mysteria, in gratiarum actionem, pro sancto ejus corpore luculente et canonicè comprobato, hymnum, TE DEUM, Christianæ lætitiæ prænuncium solemnè cæremonia præcinentes, in trinis Personis unum Deum collaudavimus.

quæ demum
hac constitu-
tione approba-
tur et confir-
matur.

798 Ne vero ex pastoralis officii debito erga sanctarum Augustini reliquiarum conservationem et venerationem a nobis quidquam præmittatur, quascumque dubitationes, controversias, causas et lites de corpore sancti Augustini quomodolibet exortas sive introductas, illarumque jura, scripturas et titulos omnes præsentibus pro plene expressis habentes, et quatenus opus sit, ad nos avocantes, prorsus extinguimus et abolemus, et perpetuum silentium super illis imponimus. Et ne unquam futuris temporibus de prædicto episcopali iudicio, ad sanetiores Ecclesiae regulas absoluto, possit quomodolibet hæsitari, ad submissas preces dilecti filii Felicis Leonii, totius Ordinis eorundem fratrum Eremitarum procuratoris generalis, ejus libello supplicii nobis porrectas, piæ recordationis antecessoris nostri Martini Papæ V vestigiis inhærentes, qui translationem corporis beatæ Monicæ, venerabilis Augustini matris, ex civitate nostra Ostiensi ad hanc eandem ecclesiam domus Fratrum dicti Ordinis Eremitarum sancti Augustini factam, suis apostolicis literis, incipientibus, *PIA CARITAS*, adprobavit; nos quoque iudicium episcopi Ticinensis de veritate corporis sancti Doctoris, ut apud Christi fideles notius et manifestius evadat, ac devotio erga Augustinum magis inflammetur, tenore præsentium ratum et gratum habentes, ex certa scientia, atque etiam motu proprio, Apostolica auctoritate undequaque adprobamus et confirmamus, et perpetuis futuris temporibus firmum semper et validum esse et fore decernimus, non obstantibus quibuscunque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ constitutionis, avocationis, extinctionis, abolitionis, silentii impositionis, decreti adprobationis, confirmationis et voluuntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ millesimo septingentesimo vicesimo octavo, decimo Kalendas Octobres, pontificatus nostri anno quinto.

§ LXII. Beneficia quædam, quæ facta narrantur occasione corporis inventi.

Beneficia quædam per Sanctum impetrata, dum lites de corpore videbat:

Beneficia varia ope S. Augustini obtenta, dum vigeat controversia de corpore invento, referuntur in *Collectione actorum jam sæpe memorata, quæ hoc loco juvabit colligere. Collectionis part. 1 in Summario documentorum pag. 79 et seqq. testes varii, legitime interrogati, affirmant Augusti Tomus VI.*

verunt generatim, se audivisse, personis diversis infirmis, quæ ad arcam inventam accesserant, sanitatem restitutam. Et pag. 83 nominatim exprimuntur quinque, videlicet *Carolus Emmanuel Marcellinus canonicus ecclesie cathedralis, comitissa Gambarana, causidicus Solivetta, Magdalena Marcona, et filius Annæ Franciscæ Sala. Ex his quatuor interrogati sunt juridice, et gratiam sibi præstitam exposuerunt fuse cum omnibus adjunctis, prout ibidem videri potest pag. 89 et seqq. Horum quatuor testimonium depositio refertur etiam part. 2 pag. 87 in Voto Caroli Josephi Caimotti promotoris profiscalis, omissis tamen iis, quæ ad formam juris magis spectant quam ad facta illustranda. Hæc de causa Caimotti relationem ut brevior sequar, et verba testimonii Italiae Latine hic exprimam.*

AUCTORE
J. S.

800 Adm. R. D. Carolus Emmanuel Marcellinus, canonicus ordinarius ecclesie cathedralis, teste Caimotto, hæc Italiae testatus est: Erant jam circiter tres aut quatuor anni, quibus affligebam malo capitis instar vertiginis, ita ut, cum aliquando id me corripere bis per hebdomadam, mihi ingereret tantum timorem tantamque nervorum debilitatem, ut, dum stabam ad altare ad celebrandum sacrosanctum Missæ sacrificium, quando me vertere debebam ad populum, mihi viderer lapsurus. Hinc semper me stare oportebat una manu nixum altari, et meliori, quo poteram, modo, ut contra hujusmodi cadendi timorem me munirem. *Postquam inventæ erant Sancti reliquie, genuflexus, ut prosequitur, super gradum ferreorum clathrorum, præmisso fidei actu, dixi similia verba: Domine, si ita se res habet, pro benignitate et misericordia tua in manifestatione sacrarum reliquiarum sancti Augustini, quando hæ ipsæ sunt, te oro, ut gratiam mihi præstes, liberaque me isto capitis malo, ut libere celebrare valeam sacrosanctum Missæ sacrificium. Atque ita me sensi sequenti die pro magna parte liberum primo illo timore: et sic continuato tempore semper me magis liberum deprehendi: neque unquam deinceps ad altare hujusmodi timorem expertus sum. Hæc omnibus vestita adjunctis fusius referuntur loco primum allegato.*

nimirum cano-
nicus quidam
capitis verti-
gine

801 D. Franciscus Bernardus * *Mayus Solivetta causidicus, legitime item interrogatus sic respondit: Die xiiii mensis Septembris anni mdxcvi oppressus sum febrî, quam cum medici examinassent et judicarent mortiferam, ipseque me sentirem graviter pressum, nec vires habere ad resistendum malo, incensus pietate erga gloriosum patrem sanctum Augustinum, cogitavi postulare, sicut revera feci, ut sumeretur mihi aqua ex puteo, qui est in confessione, ubi quiescere dicitur corpus ejusdem Sancti. Ex illa mihi portata aliquid sorbui ex devotione die xxii dicti mensis. Die sequenti xxiii, quæ erat Dominiica, sentiens me vehementius afflictum, verti me toto animo ad imaginem B. Virginis cum Jesu et Josepho, quæ erat, ut: adhuc est, ad latus cubiculi, in quo jacebam, totoque corde me eis commendabam, postulans sanitatem. Absoluta vixidum oratione, animi tranquillitatem expertus sum, ac citissime in somnum incidi. Deinde videbar audire vocem dicentem: "Bibe aquam D. Augustini, et salvus eris". Quandoquidem vox illa in somno erat allata, ad ipsam non attendebam: verum continuans eandem quietem aut somnum, audivi intra modicum tempus repeti eandem vocem, ad aurem*

alter periculo-
sa febrî.
* ut. Bernardus

AUGUSTINUS
J. S.

nimirum: "Bibe aquam D. Augustini, et salvus eris". Verumtamen non advertens ad dictam vocem, continuavi somnum aut quietem. Verum audiens adhuc repeti memoratam vocem; "Bibe aquam D. Augustini, et salvus eris"; subito evigilavi læto animo, et dixi, mihi adferrent aquam S. Augustini... quia de illa gustare volebam ex devotione, considerata gratia obteuta per opem et intercessionem Sancti, cum me sentirem quasi omnino recreatum ex ista febre. Alata mihi mox aqua, ex illa gustavi, et sentiens me multo magis ex febre illa relevatum, professus sum, me intercessione dicti Sancti gratiam consecutum, ac in gratiarum actionem de beneficio cum domesticis meis cantavi TE DEUM LAUDAMUS. Matutino tempore sequentis diei, quæ Lunæ erat et xxiv, misi ad sepulcrum pro gratiarum actione faciem ceream, quæ accensa est eidem Sancto. *Hæc ex ipso testimonio part. 1, pag. 91 et 92. quæ a Caimotto contracta sunt. Utrobique subjungitur visio, quam brevitatis causa in compendium redigo. Eadem nocte, cum post bibitam prædictam aquam lenius haberet, videbatur sibi esse in confessione, in qua est Sancti sepulcrum, videreque Sanctum ipsam, pontificali habitu ornatum, egredientem ex arca, in qua sacrum corpus quiescit, ac procedentem ad altare, ubi eidem benedixit, sanumque fore promisit.*

puer cum
matre tetrīs
ulceribus,

802 *Accipe item compendio, quæ fusius referuntur Italice part. 1 pag. 93, et part. 2 pag. 89. Anna Francisca Valle, uxor Pauli Salæ Pelizarii, mulier 40 annorum, filiolum habebat sexdecim mensium, nomine Josephum Antonium Dominicum, quem illa ipsa lactabat, Infans ille tribus jam mensibus febre laboraverat, et os totum habebat plenum ulceribus, quibus et matris ubera infecerat periculosissime. Hinc gravissimis doloribus torta mater, dum audiit corpus S. Augustini inventum, ad Sanctum confugere statuit, et filium tribus diebus ad arcam inventam portavit, diutius idem factura, nisi continua sex dierum pluvia fuisset absterrita. Nocte sex illos dies secuta, dum lactabat filium, vidit episcopum, ornatum pontificali et mitra insignem, similem pictæ S. Augustini imagini, quam vidit postea. Ille mulieri dixit Italice hæc verba: Dixisti te portaturam filium istum ad S. Augustinum, et non portasti. Porta illum, quia sanabitur. Cum nondum illa die tulisset filium ob pluviam continuatam, sequenti nocte visio eadem apparuit, eademque jussio repetita. Hinc sequenti die cum filio se contulit ad confessionem S. Augustini: ubi ipsa arcam ejus osculata est, et curavit, ut eam oscularetur filiolus. Deinde aqua, ex puteo Sancti hausta, lavit os filiolus sui, et ubera sua: bibit etiam cum filio suo ex eadem aqua. Postea domum reversa est cum filio: ac intra biduum sanatus infans ex febre et ulceribus, mater vero uberum suorum malo liberata. Facta hæc dicuntur eodem anno, quo sacra ossa inventa, mense Octobri, ut mulier ipsa post biennium testata est coram iudicibus.*

ac mulier
ischiadis
doloribus li-
berati.

803 *Subjungitur utroque loco quartum beneficium, quod, omissis superfluis, sic habet. Magdatena Massarota, uxor Caroli Antonii Marconi, nata annos 34, septem mensibus laboraverat tantis ischiadis doloribus, ut incedere non posset, nisi ægerrime. Post septem menses decumbere semper debuit duobus mensibus. Interim audivit, inventa esse ossa S. Augustini, cuius opem cepit implorare. Transactis duobus istis mensibus*

de lecto subinde se levare poterat, et per cubiculum ambulare nixa fulcro subalari. Ita se habuerat duobus item mensibus, cum nocte quadam solito vehementius afflicta, invocavit toto animo sanctum Augustinum, Qui, inquit ipsa Italice, mihi apparuit in habitu pontificali, cum mitra in capite, et pedo pastoralis, forma viri magni et barba cana, simul cum ipsius presentia vidi ingentem in cubiculo meo splendorem, qui illud illuminabat, ac si lux fuisset accensa: et dixit mihi hæc ipsa verba: "Ne dubita, gratiam, quam me rogasti, brevi obtinebis", deindeque subito disparuit. Hinc illa mane adiit confessionem S. Augustini nixa fulcro subalari, et opem ferentem marito. Post preces aliaque pietatis officia, inde rediit non nihil recreata, fulcroque in arca Sancti relicto, succurrente tamen marito. Duobus sequentibus diebus regressa est ad arcam Sancti, comitante rursus marito: et quotidie rectius habebat, ita ut sine ullo dolore incederet, dum coram iudicibus comparebat. Fatebatur tamen, aliquid subinde doloris præcedentis se rursus sensisse; at affirmabat, gressum sibi nunquam sic impeditum fuisse, uti antea fuerat. Laudatus Caimottus part. 2 Collect. pag. 90, relatis hæc beneficiis, sic ratiocinatur: Hæc miracula, quæ non longe a veritate sunt, juncta cum apparitionibus et locutionibus Sancti, sequuntis absque perturbatione animi, immo eum levamine et hilaritate infirmi, quæ affectum sortitæ sunt promissum, atque adeo non convenientibus a malo spiritu aut imaginativa, sunt divina sigilla, quibus authenticantur ossa, reperta in confessione sancti Petri in Cælo aureo Papiæ, esse sancti Augustini episcopi et doctoris Ecclesiæ eximii. Nunc quasdam Sancti reliquias aliis locis servatas ostendemus.

§ LXIII. Reliquiæ aliis locis servatæ.

Wilhelmus Matmesburiensis de Gestis regum Anglorum lib. 2, cap. xi, pag. 275 de Egelnotho Cantuariensi antistite hæc memorat, postquam iter ejus Romam descripserat: Domum rediens, apud Papiam brachium sancti Augustini doctoris, centum talentis argeuti et talcuto auri comparatum, apud Conventreiam misit. *Cenobium erat in diocesi Cestrensi, ut idem scriptor affirmat in Gestis pontificum Anglorum lib. 4 pag. 289, ubi hæc rursus habet: Conventreiam habetur brachium magni Augustini, theca inclusum argentea: cernunturque in cælatra hujusmodi litteræ: "Hoc brachium S. Augustini" Egelnodus archiepiscopus, rediens a Roma ad Papiam emit centum talentis argenti et talcuto auri". Atfordus in Annalibus ecclesiæ Anglicanæ ad annum 1020 num. 14 non admittit brachium ab Egelnotho emptum, sed dono acceptum contendit. Idem vehementer pugnat Fontaninus in Disquisitione sæpe memorata cap. 40, argumentum deducens ex enormi pretio, quod a Luitprando datum putat pro redemptione totius corporis.*

Reliquiæ Sancti in Angliam portatæ.

805 *Verum Baronius ad annum 1027 num. 7, et Mabiltonius in Actis Sanctorum Benedict. secuto 6 pag. 448 idem referentes, emptionem non negant. Et sane pretium hic memoratum non evincit, os illud brachii non fuisse emptum, cum talentum eo tempore tam varie sumeretur, ut per florenum etiam reperiat expositum, quemadmodum*

pretio, ut fertur comparatur.

A *admodum videre est in Glossario Cangii ad vocem Talentum. Deinde emptio reliquiarum eodem tempore inusitata non erat apud quosdam etiam probos, qui illam illicitam esse ignorabant. Videri possunt, quæ hac de re dixi tomo præcedenti in S. Bartholomæo pag. 104, num. 269. S. Antoninus in Historia tit. 16, cap. 7, § 3 idem referens factum, monet verba sano sensu intelligenda: Reliquias enim Sanctorum, inquit, vendere vel emere non licet; quod simoniacum, sed, gratis oblati, licet ob gratitudinem aliqua donantibus condonare liberaliter, vel etiam vasa ipsa aurea vel argentea emere. Quæ sane expositio, etiamsi benigna magis sit quam certa, verisimilior tamen est, quam sit hæc Fontanini conclusio: Itaque nullus ambigo, quin Guillelmus ex notitiis, ab se male digestis, errans, pretium pro toto corpore Augustini redimendo olim solutum, unius brachii emptioni falso adplicuerit, Cantuariensi primati tribuens, quod regi Langobardorum tribuendum fuerat.*

ab Egelnotho
archiepiscopo
Cantuariensi:

B 806 Porro reliquie hæc S. Augustini Egelnotho Cantuariensi episcopo, non Cnutoni aut Canuto regi traditæ fuerunt, ut lapsu calami scripsit Baronius loco mox assignato. Nec Romæ illas accepit, ut alii perperam asseruerunt, sed Ticini seu Papiæ. Factum id anno 1022 putat Fontaninus cap. 41, dum Benedictus VIII ibidem celebrabat concilium, de quo apud Labbeum tom. 9, col. 819 et seqq.: indeque existimat, tunc plures Sancti reliquias ad alia loca missas. Quæ ut verisimilia admitti possunt; at certa non sunt. Idem advertit os illud Augustinianum, quod cœnobio Conventriensi dederat Egelnothus, postea translatum fuisse ad abbatiam Glastoniensem agri Somersensensis. Certe in Monastico Anglicano tom. 1, pag. 6 inter reliquias Glastoniensis ecclesiæ numeratur de S. Augustino doctoris os unum. Nec refert, quod brachium vocet Malmesburiensis: nam os unum brachii brachium non raro vocatur quando dereliquiis agitur. Fateor tamen, hinc certum non esse, idem istud os esse, quod Conventriæ fuit servatum.

alix Ragusii
in Dalmatia
servatur,

C 807 Ragusii in Dalmatia servatur vertebra illa, quam os atlanticum vocant medici. Testatur id capitulum Ragusinum in litteris, anno 1728, xix Februarii datis, quas exhibet Collectio Actorum in causa corporis Augustiniani part. 1, pag. 34. Pauca ex illis accipe: Testatur, inter venerandas Beatorum reliquias hujus excellentissimæ reipublicæ in perçetusto ex argento opere, humani dorsi formam referente, asservari vertebam D. Augustini doctoris Ecclesiæ, recognitam a medicis et anatomicæ artis peritis, ab his dici primam et capiti proximiorē, vocatam Atlans, a Græcis vero * .. In dicto opere hæc inclusa sub effigie ejusdem Sancti habet hanc inscriptionem, antiquis majusculis characteribus exaratam: SPINA S. AUGUSTINI DOCTORIS; quæ inscriptio in membrana eidem vertebræ affixa inspicitur. In indice porro, quem constat esse scriptum anno reparatæ salutis millesimo trecentesimo quinto, ac in posteris indicibus, qui servantur in hoc sacrarum reliquiarum thesauro, habentur insuper hæc verba: SCINALE S. AUGUSTINI DOCTORIS. Quæ quidem reliquie ab immemorabili peculiari religionis ac pietatis cultu semper veneratæ sunt, et ad præsens quoque venerantur. In posteriori corporis recognitione observatum esse, hanc vertebam desiderari, jam diximus.

* vox est
misosa.

alia

808 Fontaninus in Disquisitione cap. 22 tres Sancti digitos assignat his verbis: Unum ex digi-

tis Viri Dei servat ecclesia Eremitarum sancti Augustini in Monte Ilicino, ex Aloysio Taurello * seculo v Augustiniano pag. LXXXIX num. XX. Alius servatur Placentiæ in æde sancti Augustini, alias Benedicti, ex Petro Maria Campio in Historia ejusdem civitatis tomo III lib. XXIV, pag. CCV, col. 2. Tertius apud Augustinianos Valentia in Hispania; ex Thomæ Herreræ Alphabeto pag. DXXXIX. Digito addit Herrera mitram et baculum D. Augustini. Taurellus vero digitum memoratum ait esse indicem manus dexteræ, quem inclusum asserit thecæ tribus clavibus obseratæ. Subdit Fontaninus: Quidpiam aliud Ulissipone apud presbyteros Societatis Jesu in æde sancti Rochi adservari, docet Johannes Bollandus tomo II Januarii pag. DCXII. Et cap. 37 inter reliquias Casino datas a Benedicto VIII numerat particulam aliquam S. Augustini ex Leone Ostiensi. Nec plura Sancti ipsana commemorat: alia tamen variis locis ostenduntur, ut breviter declarabo.

AUCUP
J. S
* vulgo Tor-
relli

809 Arnoldus Rayssius in Hierogazophylacio Belgico varia assignat: imprimis pag. 55 testatur se vidisse aliquid ex ossibus Augustini doctoris Ecclesiæ in cœnobio Canonicorum Regularium Aquæ-curtiensi prope Bappalmam in Artesia: pag. 91 affirmat nonnihil de sanctis reliquiis... Augustini præstantissimi Ecclesiæ doctoris servari Duaci in cœnobio Belli-loci, quod virginum est Ordinis S. Augustini: pag. 209 assignat os sancti Augustini Hipponensis episcopi et doctoris Ecclesiæ abbatia ejusdem Ordinis in Monte S. Elegii prope Atrebatum: pag. 395 memorat reliquias brachii sancti Aurelii Augustini Hipponensis episcopi, argenteo brachio reclusas, in oratorio palatii Bruxellensis, quod ab annis aliquot totum fere in cineres redactum est. Hæc satis componi possunt cum ossibus Sancti recensitis Ticini, cum particulæ videantur esse non magnæ. At, si intelligi debeat, prout verba sonant, non æque cum illis congruere videtur, quod idem scriptor commemorat pag. 452 his verbis: S. Augustini Hippouensis antistitis et Ecclesiæ doctoris clarissimi medietatem brachii possidet, ut ante dixerat, Rutilensis Cartusia ad ripam Mosæ. Sed forsitan medium brachium vocatur pars quædam unius ex ossibus brachii. Eodem teste Rayssio pag. 119, in abbatia Bonæ-spei juxta Binchium in Hannonia, quæ est Ordinis Præmonstratensis, servatur culter, quo usus traditur S. Aurelii Augustini Hipponensis episcopus. In Vita S. Angilberti tom. III Februarii pag. 103 inter reliquias abbatia Centulensis in provincia Pontivensi numerantur S. Augustini reliquie.

locis

E

F

810 Ægidius Gelenius in Opere de Magnitudine Colonia Agrippinensis variis urbis suæ ecclesiis attribuit sacras S. Augustini exuvias, videlicet pag. 266 ecclesiæ Collegiatæ S. Gereonis, pag. 289 collegiatæ item S. Cuniberti, pag. 442 S. Catharinæ Ordinis Teutonici, pag. 456 duo ossa magna ex corpore sancti Augustini episcopi Ecclesiæ doctoris adscribit ecclesiæ Cartusianorum, pag. 492 particulam vestimentorum sanctissimi P. Augustini ecclesiæ Eremitarum Augustinianorum, pag. 587 reliquias ejusdem Sancti ecclesiæ monasterii B. M. Virginis in Bethlehem, quas item pag. 597 servari ait in monasterio S. Apolloniæ, inclusas argenteo brachio, et demum pag. 615 in sacello SS. Willibrordi et Bonifacii. Hæc omnes exiguæ procul dubio sunt particulæ, exceptis duobus ossibus memoratis, Thomas Joannes Pessina de Czechorod in Phosphoro Pragensi pag. 516 de Sancti nostri reliquiis in metropoli Pragensi servatis sic

varius:

LECTOR
J. S.

sic habet: S. Augustini episcopi fustum insigne, per Wenceslaum II regem ex Hungaria allatum anno MCCCLV: aliæ item duæ partes per Carolum MCCCLV. Masinus in Bononia perlustrata tom. 1, pag. 432 ejusdem Sancti reliquias adscribit ecclesiæ S. Jacobi Majoris Eremitarum Augustinianorum, et ecclesiæ S. Joannis in Monte Canoniorum Lateranensium Bononiæ. Hactenus enumeratæ reliquiæ conciliari satis poterunt cum ossibus Ticini repertis, si perpendamus, ossa Sanctorum, quæ etiam insignia, notabilia, et magna vocantur, ossicula esse minuta, aut majorum ossium partes non magnas; pulveris etiam aliquid venire reliquiarum nomine. Hujusmodi autem particulæ non paucæ desunt thesauro Ticinensi, ut facile intelliget, qui ossa in recensione enumerata consideraverit.

fabulosa quædam de pollice Sancti.

811 Fidem apud eruditos non invenient mirabilia, quæ de digito S. Augustini relata leguntur apud scriptores aliquot. Audire pro omnibus lubet Josephum Pamphilum in Chronicis Ordinis Eremitarum S. Augustini ad annum 1477, fol. 91, ubi sic habet: Paulus de Verona theologus et conciouator egregius. in sermone, qui de Oratione inscribitur, refert insigne miraculum, quod Papiæ circa corpus beati Augustini dicitur accidisse. Vir quidam nobilis geuere Senensis, cum aliquam particulam corporis divi Augustini, quam coleret, habere apud se vehementer exoptaret, Ticinum profectus, a sancti corporis custode eam efflagitavit, magna vi pecuniæ illi proposita. Custos id se facturum recepit: sed non ausus quidquam de sanctissimo corpore detrahere, viro illi operam dare assimulans, ad sepulchrum ejusdam, qui paucis ante diebus humatus erat, accessit, illiusque cadaveris dexteræ abscissum pollicem, serico involutum, viro illi nobili porrexit, asserens eum esse divi Augustini digitum. Quem patritius ille reverenter accipiens, religiosissime colebat, modo ori, modo oculis admoveans, sæpe eundem sinu refovens. Nocte quadam in ædibus suis non plene dormienti, divus Augustinus viro apparuit in luce multa, dixitque illi: Fili, quiddam apud te reliquiarum mei corporis habere credis, sed falleris, quem enim digitum veneraris, non est meus, sed alterius vita C funeti, utque reipsa verba comprobem, manus meæ integræ sunt (vide) sed ne fides tua vana sit, accipe digitum hunc meum. Statimque ademptum dexteræ suæ pollicem ei dono dedit, evanuitque ab oculis illius. Multa quidem ubicumque aderat vir ille, signa et prodigia sacro digito faciebat. Quod audiens Longobardorum rex, sancti corporis custodiam * in carcerem conjici jussit: voluitque rem penitus eognoscere. Custode vero affirmante se alterius cadaveris pollicem abscissum patritio illi tradidisse, rex, ubi divi Augustini corpus asservabatur, locum patefieri jussit, sanctoque corpori dexteræ pollicem, præterea nihil, deesse comperit. Hæc Paulus Veronensis, et eo antiquior Jordanus de Saxonia in libro Sermonum de sanctis, serm. LIX de transl. S. Augustini. Is digitus hodie venerabiliter asservatur in templo nostro S. Augustini Montis Ilcini in Ietruria præclara Italiæ regione. Taurellus prudenter ea omisit, ut fabulosa, opinor, licet agat de indice Sancti in Monte Ilcino servato, ut supra vidimus. Sane, cum Longobardorum rex inducatur in fabulam, factum illud contingere debuisset ante exstinctum Longobardorum in Italia regnum, seu ante seculum IX; adeoque Jordanus de Saxonia, qui floruit seculo XIV, junior

* l. custodiam

est, quam ut nos securos reddere possit, fide- D
que extorquere de facto adeo mirabili, ut credibile non sit, nisi coævorum testimonio fulciretur; quodque aliunde male cohæret cum summa illa diligentia, qua Sancti corpus semper fuit custoditum.

812 Tædet referre, quid de corde Augustini fabulati sint aliqui, quibus consentire videtur Taurellus ad annum 430, seu tom. 1, pag. 615 et 616. Cum obiisset Sanctus, inquit, angelus de cælo descendit, et cor extraxit corpore, illudque anno 951 donavit S. Sigeberto episcopo Lurudunensi. Non novi sanctum illum Sigebertum Lurudunensem episcopum, ac ne Lurudunum quidem inveni. Si illud noverat Taurellus, explicare debuerat, in qua situm sit provincia. Invenit illam historiam Hieronymus Romanus in libro antiquissimo, teste Taurello. At, me judice, et Hieronymus Romanus et Taurellus ipse, prudentiores esse debebant, quam ut scriberent rem adeo incredibilem sine irrefragabili auctoritate: nam alioquin merito timere poterant, ne se exponerent risui eruditorum, qui hujusmodi facta solent fabulis annumerare, etiamsi a variis referantur E neotericis. Porro mirabilia quoque narrata sunt de motibus cordis S. Augustini: at cum nullibi probatum inveniam, cor separatam a corpore alibi fuisse servatum, nullus urbem nominet, in qua illud venerationi vel sit vel fuerit expositum, malim illa omnia silentio premere, quam multis rebus refutare.

ejusque cord. conficta.

§ LXIV. Variæ Sancti apparitiones, et beneficia aliis collata.

Quamquam non ignoro multos hodie reperiri, qui visiones et apparitiones inter fabulas passim numerent, atque supercilio despiciant, quidquid de hisce in Vitis Sanctorum ac historiis ecclesiasticis refertur: omittere tamen nolui, quæ de apparitionibus S. Augustini variis locis scripta reperi, etiamsi lubens futear non omnia illa æque esse certa aut probabilia. Quippe, uti non probamus scriptores nimis credulos, qui sine ullo examine amplectuntur omnia, quæ alibi scripta invenerunt, sic assentiri quoque non possumus sererioribus quibusdam criticis, qui statim pro fabulis habent, quæcumque visionum, apparitionum, revelationum, ac miraculorum nomine insignita legunt, cum ex sacris Litteris constet, miracula visionesque et apparitiones in veteri ac nova Lege contigisse, adeoque nulla sit ratio, cur fidem adhibere non possimus iis, quæ a probatis scriptoribus referuntur, atque aliunde nihil involvunt, quo reddantur suspecta. Accipe igitur, lector benevole, quæ spectant ad Sanctum nostrum, in quibus recensendis conabor utcumque ostendere, quænam plus minusve fidei mereantur.

Visiones et apparitiones non omnes rejiciendæ aut admittendæ:

F

814 Petrus de Natalibus lib 7, cap. 128 hæc habet: Eadem hora, qua obiit Sanctus (ut vult hic auctor, sed res contigit posterius) in quodam monasterio quidam monachus in spiritu raptus, vidit Augustinum in nube sedentem, pontificali insignitum, cujus oculi quasi solis radii totam ecclesiam illuminabant, et odor de eo nimis exhalabat. Alio etiam tempore, dum ejus sermones ad Matutinum in ecclesia legerentur, beatus Bernardus vidit Augustinum episcopum, de

gemina referatur visio cum aliqua differentia:

A de cujus ore tantus impetus aquarum exibat, quod totam ecclesiam inundabat. *Utrumque hoc refert etiam Jacobus de Voragine cap. 119 cum aliqua tamen mutatione* : In monasterio, inquit quod Elemosiua dicitur, monachus quidam in vigilia sancti Augustini raptus, in spiritu vidit nubem splendidam cœlitus elapsam, et super nubem Augustinum sedentem, pontificalibus insignitum, cujus oculi, quasi solis radii, totam illam ecclesiam illuminabant, et odor inde nimius exhalabat. Sauctus quoque Bernardus, dum quadam vice in Matutinis existens aliquantulum obdormisset, et de quodam tractatu Augustini lectioes legerentur, vidit quemdam pulcherrimum juvenem ibi stantem, de cujus ore tantus inundantium aquarum impetus exibat, quod totam illam ecclesiam videretur replere. Qui Augustinum esse non dubitavit, qui fonte doctrinæ totam Ecclesiam irrigavit. *Hæc secundarelatio prioris visionis probabilior saltem est quam prima, qua res contigisse dicitur in morte Sancti.* Eleemosyna autem abbatia est Ordinis Cisterciensis in diocesi Carnotensi. *Judicium de duabus hisce visionibus prudentis esto lectoris : nam, licet contineant nihil, quod earum falsitatem ostendat, auctoritas tamen ea referentium tanta non est, ut fidem indubitatam extorquere debeat.*

duplex benefici-
cium a Sancto
præstitum :

815 *Memoratus Jacobus de Voragine relatis modo præmisit alia duo miracula, his verbis narrata* : Molendinarius quidam in beatum Augustinum specialem devotionem habens, cum quamdam infirmitatem, quæ dicitur flegma salsum, in tibia pateretur, beatum Augustinum devote in sui adjutorio invocabat. Cui per visum sanctus Augustinus apparuit, et tibiam manu palpans, integræ restituit sanitati, Qui excitatus se liberatum invenit, et Deo et beato Augustino gratias reddidit. Quidam puer, cum vitio lapidis premeretur, et de consilio medicorum ineidi deberet; mater pueri mortis sibi timens periculum, beatum Augustinum devote in sui filii subsidium invocavit, statimque, fusa oratione, puer lapidem cum urina emisit, et plenam sanitatem recepit. *Non video, cur hisce fidei aliquid habere nequeamus, quod de sequenti etiam visione dici potest.*

visio alia :

C 816 Apud Burgundiam, inquit, in monasterio, quod dicitur Fontanetum, erat quidam monachus, Hugo nomine, sancto Augustino valde devotus, qui in ejus scriptis miro desiderio paseebatur : quem etiam crebra supplicatione rogaverat, ut ipsum ex hac luce migrare non sineret, nisi in die suæ sacratissimæ solemnitatis. Ipse igitur xv die ante festum ejusdem sic cœpit duris febribus æstuaré, ut in vigilia ipsius super humum tanquam moriens poneretur. Et ecce plures decori ac fulgentes viri, amieti albis, ecclesiam dicti monasterii processionaliter intraverunt : quos sequebatur quidam reverendus pontificalibus insignitus. Quidam autem monachus in ecclesia consistens, hoc videus obstupuit, et quinam essent, vel quo pergereut, inquisivit. Cui unus eorum dixit, quod sanctus Augustinus esset cum suis canonicis, qui ad devotum suum morientem pergeret, ut ejus animam regnum gloriæ deportaret. Post hoc illa reverenda processio ad infirmarium ingreditur, ubi cum aliquamdiu mansisset, saucta illa anima a carne soluta est, quam dulcis ille amicus et ab hostium insidiis securam reddidit, et ad cœli gaudia introduxit. *Refert item Angetus Manrique in Annalibus Ordinis Cisterciensis tom. 3 ad annum 1190, cap. 4, num. 9 et 10, ubi monachus ille vocatur Hugo*

Flavigniacensis, Fontaneti prior. *Citat autem Additiones ad Exordium magnum Cisterciense cap. 24 et 25, ubi visio narratur hisce verbis* : Facta est autem in ipsa nocte hujusmodi revelatio cuidam ipsius monasterii monacho religioso : vidit enim processionem candidatorum de cœlo venientium ecclesiam introire, et circa corpus, quod ibidem more solito servabatur, assistere. Porro unus ex illis, statura procerus, vultu et veste gloriosus atque præfulgidus, accessit ad monachum illum, et cœpit cum eo loqui. Ille vero percontabatur, quis esset, et cujus rei gratia advenissent. Cui Sanctus ita respondit : Isti, quos vides, angeli Dei sunt et alii Sancti, ego vero Augustinus episcopus Hippouensis : uostri vero adventus est causa, ut animam hujus fratris deducamus ad sidera nobiscum. *Differunt hæc relationes in adjunctis quibusdam, unde colligitur, alterum ab altero non accepisse : at difficulter determinari potest, uter rem exactius narraverit.*

817 *Alia mirabilia subdit laudatus de Voragine, post pauca sic scribens* : Cum quidam Papienses a marchione Malaspine in carcere detinerentur, ab eis omnis potus penitus est interdictus, at posset ab eis magna pecunia extorqueri. Unde plerique jam spiritum exhalabant : quidam vero urinam bibebant. At quidam juvenis inter eos, qui in beatum Augustinum magnam devotionem habebat, ipsum in sui adjutorium invocavit. Tunc circa noctis medium sanctus Augustinus prædicto adolescenti apparuit, et quasi manum ejus dexteram apprehendens, usque ad fluvium Graveloni ipsum deduxit, ibique cum folio vitis in aquam madefacto sic ejus linguam refrigeravit, ut qui urinam bibere cupierat, de potu nectaris non curaret.

AUCTORUM
J S

vinculus car-
cere liberatus.

E

818 Præpositus cujusdam ecclesiæ, in beatum Augustinum magnam devotionem habens, eum per tres annos gravem infirmitatem incurrisset, ita ut de lecto surgere non valeret, adveniente solemnitate sancti Augustini, eum jam in vigilia ad vespertas pulsaretur, ad rogandum sauctum Augustinum tota devotione se contulit. Cui in albis Augustinus apparens, eidem ter citato proprio nomine dixit : Ecce adsum, toties a te rogatus. Surge cito et celebra mihi Officium vespertinum, Qui sanus surgens, cunctis stupentibus, ecclesiam intravit, et Officium devote percgit.

ager sanatus.
alter gemino
malo,

F

Cum cuidam pastori sævum ulcus inter scapulas ortum esset, adeo morbus invaluit, ut jam totis esset viribus destitutus. Qui dum ad sanctum Augustinum preces emitteret, eidem Augustinus in visu apparuit, et super locum infirmum manum apponens, perfecte eum sanavit. Idem quoque vir procedente tempore oculorum lumine est privatus. Qui cum sauctum Augustinum sedule invocaret, quadam die circa meridiem eidem apparuit, et oculos manibus suis tergens, pristinam sibi sanitatem restituit.

819 *Relata hactenus miracula nihil videntur involvere, cur iis fidem abrogare debeamus, licet scriptor, qui ea narravit, etiamsi satis sincerus appareat, nimia tamen credulitate non multum fidei apud eruditos obtineat, et in Opere nostro sæpe refutetur. Difficilius fidem inveniet apud prudentes visio alia, quam idem præcedentibus immisecuit his verbis* : Fertur quoque, quod, dum quidam vir sanctus in spiritu raptus, Sauctos in gloria conspexisset, et beatum Augustinum minime vidisset, quemdam de Sanctis, ubi nam Augustinus esset, percunctatus est. Qui respondit :

visio quædam.
ut videtur.
fictitia :

AUCTORIBUS
J. S.

spondit : Augustinus residet in excelsis, ubi disputat de gloria excellentissimæ Trinitatis. *Videtur hæc visio conficta ex facto num. 710 refulato, quod simile est satis huic visioni et æque videtur fictitium.*

altera ad Augustinum parum spectans :

820 *Simplicianus de sancto Martino in Vila S. Augustini pag. 75 gloriam insignem Sancti ostendere conatur ex apparitione S. Gregorii cum aliis Sanctis, quæ narratur in præfatione ad libros Moralium S. Gregorii. Res ita se habet. Tagio Cæsaraugustanus episcopus Romam profectus, quærebat libros Moralium S. Gregorii, sed incassum. Huic autem noctu in ecclesia S. Petri oranti apparuit S. Gregorius cum SS. Petro et Paulo aliisque pluribus, ac Tagionem docuit, quo loco libri Moralium essent positi. Cum vero quæreret Tagio, an S. Augustinus inter Sanctos, quos cernebat, adesset; respondisse dicitur S. Gregorius : Beatum Augustinum virum excellentissimum, de quo quæris, altior a nobis continet locus. Hinc libenter concludet laudatus scriptor, S. Augustinum Gregorio aliisque ibidem præsentibus Sanctis, exceptis tamen Petro et Paulo, altiozem in cælo locum possidere. At verba illa forsitan nihil significant, nisi Augustinum non adfuisse cum Sanctis ibi apparentibus : nec decet inter Sanctos comparisonem instituere, unum alteri præferendo, sed potius omnes venerari.*

Sanctus apparrens S. Norberto Regulam tradidit :

821 *Circa annum 1121 apparuit S. Augustinus S. Norberto, eique Regulam suam tradidit. Narratur hæc visio locis variis. In Vila B. Godefridi Capenbergensis cap. 3, apud nos tom. 1 Januarii pag. 847 ita res exponitur : Audivi uihilominus eundem orthodoxæ veritatis assertorem (S. Norbertum, de quo ibi agit,) in communi capitulo hæc, quæ sequuntur, prosequentem : Seio, inquit, unum ex professionis nostræ fratribus, cui de Regula nostra studiosius indaganti, non quidem suis meritis, imo confratrum suorum orationibus, beatus visus est Augustinus, qui auream Regulam, a latere suo dextro prolatam, illi porrexit, seque ipsum luculento ei sermone iutimavit, dicens : Quem vides, Augustinus ego sum, Hipponensis episcopus. Ecce habes Regulam, quam ego conscripsi, sub qua si bene militaverint confratres tui, filii mei, securi Christo adstabunt in extremi terrore iudicii. Et quidem ista humiliter tamquam, de alio prosectus est : nos tamen ipsum fuisse, cui hoc revelatum est, indubitanter advertimus. Idem referunt fratres Capenbergenses in Actis S. Norberti tom. 1 Junii pag. 859, iisdemque prorsus utuntur verbis, nisi quod initio dicant, Audivimus, ubi hic habet, Audivi. Et brevius eadem visio narratur ex Ms. Capenbergensi in Addendis ad Vitam B. Godefridi tom. 1 Januarii pag. 1112 his verbis : Apparuit insuper eidem (S. Norberto) in Capenberg B. Augustinus, qui et auream Regulam, a latere suo dextero prolatam, illi porrexit, et ait : Quem vides, ego sum Augustinus Hipponensis episcopus. Ecce habes Regulam, quam conscripsi, sub qua si bene militaverint fratres tui, filii mei, securi Christo astabunt in extremi terrore iudicii. Non est, cur de hac apparitione dubitemus, cum narretur ex ore ipsius S. Norberti a scriptoribus synehronis.*

alia Sancti apparitio :

822 *Alia S. Augustini cum S. Monica apparitio habetur in Historia translationis reliquiarum S. Monicæ, quæ contigit post medium ejusdem seculi, et conscripta est a Waltero Canonico Regulari Aroasiensi in Flandria, qui Sanctæ reliquias ipse transtulerat. Religioso cuidam dicti mo-*

nasterii, qui apud reliquias S. Monicæ cum alio ad mediam fere noctem in oratione vigilaverat, tam tenuiter somnus irrepsit, ut nec se dormire putaret. Verumtamen consopitis sensibus, . . . excessu mirablli, visum est ei quod prostratus jaceret orans ante altare B. Augustini. Qui cum ab oratione surrexisset, vidit quamdam matronam decora facie et splendidissima veste renitentem, quæ cum dignitate et auctoritate reverenda videretur stare super altare. Cum vero et decorem vultus et nitorem habitus cum magna admiratione adspiceret; cogitabat, quæ esset, et cujus auctoritatis, cujus splendore totus ille locus claresceret; et quomodo illuc adveniens, ea hora præter consuetudinem super altare staret. Talia et cogitante, subito apparuit B. Augustinus, episcopali veste indutus, juxta illam stans super ipsum altare, dixitque fratri : Quid aspicias, et cur tantum admiraris? Certissime scias, quod hæc est mater mea, et ego sum filius ejus. Frater autem jam per spiritum intelligebat, ipsum S. Augustinum esse, qui ei talia diceret etc. Subcustos etiam pene simile vidit, sed dissimiliter. Videbat enim quemdam, pontificali veste gloriose indutum, juxta altare B. Augustini in sede piscopali sublimiter residentem : juxta quem erat quædam matroua, vultu decora, et habitu præclaro veneranda. Cui Episcopus vultu hilari magnæ amicitie familiaritatem exhibebat, et adeo honorabat, ut tam ille frater, quam et plures, qui adesse videbantur, valde mirarentur. Quibus dixit Episcopus : Nolite mirari, si eam diligam, et ei honorem deferam, quia ipsa est mater mea. Hæc ibi.

823 *Aliam visionem, post medium seculi XIII oblatam Alexandro IV summo Pontifici, referunt nulli scriptores, inter quos reperitur Henricus de Ulimaria, qui eodem floruit seculo, et Jordanus de Saxoniam, qui sequenti, ita ut res abunde videatur testata. Verba Henrici de Ulimaria, ex Opere ejus de Origine Ordinis S. Augustini, quod mihi ad manum non est, hæc adducit Taurellus ad annum 1256, num. XI : Nam tempore Alexandri IV, ut ipsemet testatus est, B. Augustinus eidem in visione apparuit, grandis quidem capite, sed membris exilis. Ex qua visione, tamquam diviuo oraculo, Papa commouitus, tamquam fratribus Eremitis S. Augustini plures alios Ordines, similiter in eremis habitantes. Hæc iisdem fere verbis deinde bis repetit. Jordanus de Saxoniam in Vitis fratrum lib. 1 cap. 14 refert, conjunctionem diversorum Eremitarum sub una S. Augustini Regula ceptam ab Innocentio IV, perfectam vero ab Alexandro IV, hac visione monito : Unde, inquit, beatus Augustinus volens dispersiones suæ Religionis congregari, succeedenti ei (Innocentio IV) in Sede apostolica, scilicet domino Alexandro papæ quarto in visione apparuit, grandis quidem capite, sed membris exilis. Ex qua visione, velut diviuo oraculo, Papa commouitus, unionem, per prædecessorem suum dominum Innocentium inchoatam, consummavit. Ipse uamque fratres omnes Eremitas diversorum Ordinum; quorum quidam sancti Guilielmi, alii fratris Joannis Boni, alii de Fabali, alii de Bretinis, ceusebantur : alii quoque apud homines ambiguis nuncupationibus vaeillabaut : neenon et fratres de Pœnitentia Jesu Christi, qui Saceritæ vocabantur : hos, inquam, omnes in unum redegit, et Ordini Eremitarum S. Augustini cum personis et locis effectualiter concorporavit, et univit. Ita ille. An autem omnes*

A omnes congregationes enumeratæ certo cum Augustinianis junctæ sint, hoc loco non dispulo.

quam oppu-
gnat Pennotus:

824 Opposuit se huic visioni Pennotus in Historia tripartita lib. 1, cap. 40 num. 5, quia Pontifices in bullis Pontificum, quibus Eremitas redegerunt in corpus unum, de illa non meminerunt. At illa ratio sufficiens non videtur, ad omnem fidem laudatis scriptoribus abrogandam, cum Pontifices visionem allegare non deberent, sed solidas potius rationes, quibus utilitas ejusdem unionis omnibus fieret manifesta. Quin et laudatus Taurellus num. 16 contendit, Alexandrum Pappam in quadam sua bulla istius visionis meminisse. Bullam illam vidit, teste Taurello, Hieronymus Romanus in tabulariis conventus Crassensis et Herbipolensis, ex eaque produxit verba: Cum essem in majori noctis quiete, requiescens in cubili a continuo labore mei muneris, subito circumdatus sum splendore quodam: et ecce in medio ejus S. Augustinus, indutus pontificalibus, id est pluviali et mitra; et subtus portabat cuculam nigram, præinctam cingulo coriaceo, et super caputium monachi: et videbatur S. Doctor caput ingens habere, cætera vero membra exilia: hocque mihi accidit tribus continuis: ex quo ego admiratus vocavi homines in divinis litteris eruditos, petiique ut mihi visionem illam interpretarentur, responsumque mihi ab omnibus fuit, per caput magnum representari fundamentum magnum, quod in Ecclesia fuerat: per membra vero exilia denotari ejus fratres, qui favore nimis erant destituti, et dispersi per omnem Christianitatem. Scripserat hæc Hispanice Hieronymus Romanus, cujus verba Latine reddidit Herrera, inquit Taurellus. Verum non dubito, quin et verba illa et bulla ipsa suspecta sint futura eruditis: mirum enim videbitur, cur nec Herrera nec Taurellus ipse bullam illam quæsierint ac invenerint, si illam in conventibus memoratis vidit ac legit Hieronymus Romanus.

locusta per
Sanctum ab-
acta

825 Abrahamus Bzovius in Annalibus ecclesiasticis ad annum 1263 refert sequentia: Hoc ipso anno in Hispaniis agrum Toletanum locustarum agmina adeo vastarunt, ut etiam arborum frondes, non tantum herbas aut segetes depastæ fuerint. Hinc maxima calamitate oppressi populi, cum et famem metuerent, et, ex morte locustarum, quæ saturæ rumpebatur et aërem inficiebant, pestilentiam expetarent, ad Deum supplices adierunt, et processionibus iustitias, maxima cum dimissione misericordiam illius implorarent. Non frustra fusæ ab illis orationes fuerunt. Divus enim Augustinus episcopus Hipponensis, quem præ cæteris Sanctis intercessorem postularent, cuvetis illis populis apparuit, pedo pastorali agmina locustarum abigere, emortuas colligere, et in Tago præterfluente demergere. Hieronym. Roman. centuria 9 Chron. Augustinianorum. Taurellus ad eundem annum num. 12 idem refert, asseritque ex Ludovico de Angelis, in antiquo libro membranaceo ecclesiæ Toletanæ legi hæc verba: Hac die est nobis obligatio faciendi processionem usque ad monasterium S. Augustini, ex voto facto pro locusta. Lancillottus vero in Vita Sancti lib. 3 cap. 67 tribus locis idem miraculum contigisse scribit. Has enim, inquit, (locustas) exoratus abegit primum in regni Toletani civitate Guadalajara, deinde prope Malaganium in civitate Ernan Cavalleros: et multo aute civitatem ipsam Toletanam extrema fame laborantem præsentissimæ morti eripuit. Ita ipse.

826 In vita S. Nicolai Tolentinatis apud Surrium x Septembris legitur alia Sancti apparitio cum Jesu et Maria morienti Nicolao facta, ut in Actis S. Nicolai Tolentinatis latius explicabitur, et jam exposuit Taurellus ad annum 1305 num. 50. Morienti etiam B. Claræ de Monte Falconis apparuisse cum aliis Sanctis Augustinum affirmat Taurellus ad annum 1308 num. 44. Idem ex fama refert ad annum 1310 num. 26, Sanctum nostrum visum esse a moriente Christiana seu Christiana de sancta Cruce Vallis Arni. Hisce magis inusitatum est, quod scribit Herrera in Alfabeto Augustiniano de Gundisalvo Ruiz, defuncto Toleti anno 1323. Cadaver, inquit, in parochia S. Thomæ solenniter humatum, et a cælitibus iusucto honoris genere honestatum. Cum enim Gundisalvi exuviæ in sepulcrum essent inferendæ, adstante populo, videntibus universis, e cælo missi Stephanus et Augustinus, ille templi Augustinianorum patronus, hic Eremitarum Pater, sancti viri corpus propriis manibus tumulo intulerunt, hæc addentes: "Qui Deo et Sanctis servit, sic a Domino honoratur". Idem habet Taurellus ad annum 1323 num. 20: at vellem eos assignassent auctores, quibus rem tam mirabilem tuto credere possemus.

AUCTOR
J. S.
apparitiones
varia:

827 Jordanus de Saxonia in Vita Fratrum lib. 1, cap. 18, ubi narraverat conatus Eremitarum Augustinianorum apud Joannem XXII summum Pontificem, ut acciperent corpus S. Augustini, quod soli tunc possidebant Canonici Regulares Ticini, subjungit visionem sibi ipsi oblatam, ut putant Augustiniani, qua obscure innuebatur, corpus brevi impetrandum. Verba Jordani accipe: Porro ista diu affectata rennio, antequam facta esset, cuidam fratri nominato in Ordiue per visum revelata fuit hoc modo. Videbatur enim ei, quod ipse cum multis Fratribus, et melioribus personis Ordinis esset in quadam ecclesia non vestri Ordinis, in qua erat quoddam sepulcrum elevatum, unius sancti magni Episcopi, sicut ex figura imaginis desuper sculptæ ostendebatur: quod quidem sepulcrum minus decenter a personis illius ecclesiæ tenebatur. Nam pulpita, et candelabra antiqua cum pulveribus irreverenter super jactata apparebant. Itaque Fratribus in ecclesia stantibus, et sepulcrum aspicientibus; ecce imago episcopi visa est se elevare, et illas scorias super se jactatas indignanter rejicere. et sic surgens episcopus de tumulo pontificaliter indutus, ivit stare ante altare: et invitans ad se Fratres cantare cœpit: Venite veuite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos, et cantavit hæc verba nota graduali, sicut episcopi in inthronizationibus cantare solent. Quo expleto sedet ipse, et Fratres omnes ante se per ordinem sedere jussit, et tunc dulcem exhortationem, velut pater suis filiis, fecit: ex quo iste frater intellexit in spiritu; illum fore beatum Augustinum.

visio oblata
Jordanus de
Saxonia

828 Volens autem idem antistes Fratribus amorem ostendere singularem, habebat quidem in manu sua vitrum mundum cum potu valde claro et pulchro. Bibit ipse primo, et postea per ordinem de manu sua singulis propinavit, intouans valde dulciter, et cantans: Aqua sapientiæ potavit eos Dominus. Et cum pervenisset episcopus ad Fratrem istum, bibit ipse, fuitque potus nobilis, et dulcis inusitatum saporem habens quasi claretum * antiquum; ex quo potu Frater iste totus exhilaratus fuit: et eum bibissent omnes, Episcopus benedixit eis, et sic

de corpore
Sancti ab Au-
gustinianis
impetrandum:

i. e. vinum
factitium, seu
aromatites

ad

AUCTORE
J. S.

ad sepulcrum redire cœpit; quod videntes Fratres unanimiter fleverunt, dolentes de Patris recessu. Ipse autem consolans eos paterne, ait eis, Nolite flere, filii: ecce euim vobiscum ero usque ad consummationem seculi. Hoc dicto, Frater iste evigilavit, et invenit os suum, linguam, et palatum de potu illo valde dulcoratum. Unde repletus stupore et gaudio, gratias egit Deo, sperans illam visionem non esse otiosam, sed alicujus boni pro Ordine præ sagam, sicut non multo post claruit, in effectu. Nam infra duos menses, vel circa, venerunt litteræ certæ de curia Romana nunciantes nova, quomodo corpus beatissimi patris nostri Augustini esset Ordini redonatum. Per omnia benedictus Deus.

quod revera
contigit:

829 *Hactenus Jordanus. Donatum est autem corpus S. Augustini Eremitis ejus Ordinis, dum ipsi anno 1326 per Joannem XXII introducti sunt in ecclesiam S. Petri in Cælo aureo, ubi Sancti corpus quiescit. Porro hanc visionem ipsi Jordano oblatam, colligunt ex notatione, quæ habetur in antiquo exemplari ad calcem hujus capituli, his verbis expressa:* Hic est sciendum, quod quidam frater Ordinis nostri, videlicet fratrum Eremitarum S. Augustini, valde cupiens nomen illius fratris scire, cui Deus hanc visionem ostendit, scripsit illi patri reverendissimo ac devotissimo lectori Jordano, compilatori istius libri, quatenus dignaretur sibi insinuare, qui fuisset ille frater. Cui inter alia respondit in hæc verba formaliter: Quod autem petitis vobis scribi, quis sit ille frater, qui habuit istam visionem, de qua fit mentio primo lib. cap. XVIII Vitas * Fratrum in fine; de hoc nescio vobis aliud scribere nisi quia peccator est, et ideo oretis Dei misericordiam pro eo. Hoc unum sciatis, quia certissime visio fuit ita, sicut ibi scribitur. Ex qua responsione manifeste videtur, sibimet revelatam tam mirabilem visionem hanc et gratiosam, licet ratione humilitatis, et jactantiæ vitandæ, hic omiserit exprimere nomen suum.

* i. e. Vita-
rum

hostes supe-
rati, appar-
rentes, ut fer-
tur, Sancto:

830 *Taurellus ad annum 1327 num. 23 scribit, S. Augustinum cum S. Michaële archangelo apparuisse parentibus B. Angeli Neapolitani, beatumque hunc filium parentibus tunc promissum. Verum visio illa habet adjuncta tam mirabilia, ut irrefragabili auctoritate confirmari deberet.*

C *Quod cum factum non sit, illam latius non referimus. Josephus Pamphilus Signiensis episcopus in Chronico Ordinis Eremitarum ad annum 1400 memorat sequentia: Franciscus Gonzaga filius, Mantuæ marchio, cum per annum continuum gravissimum non sine sui regni periculo bellum cum Liguribus et Galeatio Mediolani duce gessisset, ipso die S. Augustini, cui se antea voverat, qui et ei apparuerat victoriam pollicens, duplicem et miserabilem conflictum Liguribus et Mediolani duci intulit; curavitque postea Augustinum eo modo pingi, quo apparuit, cucullo videlicet nigro et pontificalibus indutum: jussitque ejus festum Mantuæ ecclesia nostra S. Agnetis magnis solemnibus celebrari; et per dignum epigramma memoriæ tradidit posteris, quo pacto tali victoria potitus sit, ipsum S. Augustinum patriæ et suum protectorem appellans. Audi et memoratum epigramma.*

Vos patriæ cives, quibus hic pater expulit olim
Bis Ligures, lætumque dedit bis habere triumphum,
Dum sua curriculo bis festa darentur codem;
Este boni memores, et grata advertite dona,
Et mecum huic laudes, mecum hos celebre-

tis honores.

Protector patriæ spes ac tutissima nostræ,
Augustine, parens, doctor, lux inclyta sacri
Eloquii, innumeras Ocnæas accipe laudes.
Tendimus inde manus humiles, oculosque pre-
cantes
Venturo adversis, ut quondam, protege prin-
ceps.

D

Hæc carmina recitant varii, inter quos Simplicianus a S. Martino in Apologia pro monachatu S. Augustini pag. 130, ubi Ocnæas laudes exponit Mantuanas, quia fundator vocabatur Ocnus. Victoriam autem geminam Francisci Gonzaga de Joanne Galeatio Mediolanensium duce varii narrarunt, inter quos Raynaldus ad annum 1397 num. 2; at apparitionem S. Augustini non legi, nisi apud scriptores Augustinianos.

831 *In Vita B. Ritæ, apud nos tom. v Maii pag. 225, legitur S. Augustinus cum SS. Joanne Baptista et Nicolao Tolentino apparuisse B. Ritæ, illamque induxisse in monasterium S. Mariæ Magdalensæ Ordinis Augustiniani Cassiæ in Umbria. Rem accipe compendio. Rita post mortem mariti ingressum sæpe petierat in dictum monasterium, sed repulsam semper passa, nocte quadam auxilio apparentium SS. Joannis Baptistæ, Augustini et Nicolai intra monasterium ipsum penetravit, portis fenestrisque omnibus clausis, ut erant manentibus. Quo miraculo motæ moniales ipsam admiserunt, ut pluribus refertur loco assignato. Taurellus id factum refert ad annum 1418, num. 12. In Vita B. Helenæ Utinensis, tom. III Aprilis pag. 253 S. Augustinus cum Christo aliisque Sanctis B. Helenæ apparuisse dicitur, uti etiam Taurellus habet ad annum 1458 num. 36. In Vita B. Veronicæ de Binasco, tom. I Januarii pag. 895 terna memoratur Sancti apparitio, facta oranti B. Veronicæ anno 1497, diebus plurimis singulæ apparitioni interjectis. Habitus apparentis sic describitur: Ea luce circumseptus erat, qua omnis locus, quo occlusa virgo latebat, sicut dies illuminaretur. Contegebatur Augustinus cappa serica, vesteque purpurea. Divini cujuscumque aspectus videbatur, in capite fulgentissimam mitram gerens. Horruit primum Veronica claritudine immensa, dein cælestibus gestivit gaudiis etc.*

varia Sancti
apparitiones:

E

832 *Taurellus ad annum 1503 num. 9 refert, Ticinum eo anno sæva pestilentia afflictam fuisse at, voto facto, S. Augustini intercessione liberatam. Hinc imago Sancti Ticinensium jussu depicta, sub qua scribi curarunt sequentia verba: Anno MDIII, urbe nostra sævissima peste affecta, desperato irritoque humano consilio, cælesti Protectori duodeviginti faces albas quotannis oblaturi, nuncupato voto, salubrem statum impetrarunt. Addit singulis annis ab eo tempore supplicationem institui ad ecclesiam Augustinianorum Ticinensium, offerrique octodecim faces, prout latius declaratur in instrumento civitatis, quod factum est xxvii Augusti anno 1507, et ad eundem annum recitat Taurellus num. 23. Factum in dicto instrumento sic exponitur: Attendentes die crastina adesse festum gloriosissimi S. Augustini, hujus civitatis veri protectoris et defensoris, et quod, licet ex antiqua consuetudine civitas solita esset facere oblationem ad ecclesiam in qua requiescit corpus suum; at tamen considerantes, quod de anno curso MDIII, dum vigeret ambissima pestis in hac civitate, quæ quasi ab omnibus derelicta erat, cives tunc adstantes in officialibus, devotissime recurrerunt*

Ticinum peste
liberatum.

F

ad

Sancti effigie meminit etiam Herrera in Alphabeto tom. 2, pag. 40.

§ LXV. Quædam memoriæ, quæ de Sancto ostenduntur.

Tandem, ut concludamus hunc Commentarium, recensere lubet quædam monumenta antiqua, quæ ostenduntur, tamquam ad S. Augustinum pertinentia, licet de plerisque nihil certi possit affirmari. Mabillonius in *Itinere Italico* pag. 16, agens de monumentis Mediolanensibus, hæc memorat: In horto monasterii Ambrosiani exstat sacellum sub titulo sancti Remigii, eo (ut credunt) in loco, ubi Augustinus hoc oraculum audivit, TOLLE ET LEGE. Ad australem basilicæ partem, haud longe ab eadem ecclesia, aliud exstat sacellum, in quo Augustinum a S. Ambrosio baptismum accepisse tradunt. *De loco baptismatis magis verisimile id apparet quam de loco conversionis, cum hic non tam propinquus fuisse videatur ecclesie Ambrosianæ, et sacellum ipsum non S. Augustino, sed S. Remigio sit saceratum. Potuit autem locus ille eligi ad honorandam Sancti conversionem, quod locus conversionis esset ignotus.* Montfauconius in *Diario Italico* pag. 186, ubi visa Romæ commemorat, sic habet: Proxime sita est ecclesia S. Mariæ in Cosmedin, quæ titulus Cardinalitius est: olim schola Græca vocitabatur, in qua S. Augustinum tradunt rhetoricam docuisse.

837 *Cornelius Lancilottus in Vita S. Augustini lib. 3, cap. 70 sic habet: Constat etiam hoc ipso tempore superesse Calari in Sardinia trabem, quæ divinitus excrevit, cum brevior esset quam ut ab una parte sacelli (ædificabatur hoc juxta divi Augustini sepulcrum) ad alterum latus extendi posset. Ea ipsa trabs in partes quotidie divisa, maxime pro febricitantibus, non imminuitur, nec minimum decrescit. Celebrant hanc trabem scriptores varii cum Sardinia Augustiniani, quos citavit Taurellus tom. 1 ad annum 388 num. 80 et sequentibus. Ibidem quoque num. 83 refertur miraculum, quod contigisse dicitur anno 1636 in pervigilio S. Francisci, atque est hujusmodi. Didacus Trusillo Calaritanus morti vicinus videbatur ex morbo gravissimo, qui modicum quid ex ligno trabis rasura avulsum aquæ impositum bibit, et continuo melius habuit, atque intra paucos dies omnino convaleuit. Porro, etiamsi num. 709 negaverimus, hanc trabem per S. Augustinum viventem fuisse extensam, quod ne Lancilottus quidem credidit, cum extensam velit, dum sacellum ædificabatur juxta sepulcrum Sancti, non negamus tamen trabem illam Calari superesse: at incertum credimus, quo tempore illa trabis extensio facta sit: imo ipsam trabis extensionem non omnino certam putamus, cum aliunde oriri potuerit, ut Deus voluerit, illam miraculis inclarescere, vel quia corpus Sancti in illa aliquando fuit positum, ut habet Martinus Cariglio apud Taurellum num. 81, vel alia de causa nobis ignota.*

838 *In monasterio B. Mariæ, quod Regula dicitur, atque ordinis est Augustiniani ad littus Oceani in Hispania, famosa atque antiqua est imago beatæ Virginis, quam voluerunt aliqui ab Augustino olim cultam, ut scribit Herrera in*

Quædam loca Sancti memoria religiosa:

trabs prodigiosa:

F

insignis Dei-puræ imago, quam aliqui sine fundamento Augustini esse putarunt:

A ad prælibatum gloriosissimum corpus, votendo de votum faciendò de portando unusquisque eorum, qui interfuerant, numero decem, et octo, torciam * unam ponderis libræ unius pro quolibet, in die festo ejusdem gloriosissimi Sancti, dignareturque Deum rogare, ut civitas ipsa a tanto ambissimo veneno, in quo erat innodata, liberaretur, ipsoque voto sic facto, incontinenter miraculose cessavit ipsa pestis, taliter quod ab inde in antea quisquam peste non periclitavit, et civitas ipsa munda permansit ipsa peste, prout notorium existit; adhucque attestantur egregii viri DD. Joannes Augustinus de Georgiis, et Jacobus Philippus de Poma officiales sanitatis in Papiâ tunc, et nunc super officio sanitatis.

B 833 Unde perseverantes prædicti domini in devotione jam cœpta prædicto glorioso sancto Augustino, et in aliquo deficere nolentes, quantum eis sit possibile, ordinaverunt, quod die crastina fiat omnimode dicta oblatio, et sic semper omni auno in perpetuum, juxta solitum, et invitetur populus, et deferantur dictæ torciæ ad oblationem prædictam, et insuper, ne in futurum deleatur devotio prædicta, et miraculum prædictum perpetuo remaneat in corde prædictæ civitatis affixum, ordinaverunt et ordiunt, quod in camera provisionis præsentis, ubi designabitur et designatum fuerit, depingatur imago prædicti gloriosissimi sancti Augustini ornatissima cum civitatis Papiæ insignibus, et dicti miraculi, et in versiculis superinde appouendis mentionem faciendam de miraculo et obligatione prædictis: confidentes in prædicto gloriosissimo Sancto prædicto *, civitatem prædictam ab omni contagione pestifera, et ab omni alio periculo debere præservari.

C 834 *Herrera in Alphabeto Augustiniano pag. 420 narrat beneficium viro nobili et militari Joanni de Pineda collatum. Is fortiter se gesserat in bellis Americanis, at dum, orta contentione in ecclesia irreverenter coram gubernatore se gerit, missus in carcerem, capitis damnatur absque humana remissionis spe. Sed ille in nocte anxius divinam opem implorat, et gemebundus ad Virginem Deiparam recurrit, et Augustini patrocinium exposcit, promittens se Eremiticum illius institutum, si viveret, amplexurum. Augustinus quasi clientis sui curam habens, gubernatorem dormire non patitur, et cor saxcum emollit, ut mane vitam Joanni donet, pœna mortis in exilium commutata. Hinc votum suum implevit Joannes, assumens anno 1559 Limæ habitum Augustinianum cum Didaco de Arana, ad idem vitæ institutum pertracto, in quo uterque egregie se probavit.*

835 *Taurellus ad annum 1573 num. 33, describens foundationem monasterii Limani Ordinis sui, narrat prodigium eo tempore factum per imaginem S. Augustini. Rem paucis expono. Augustiniani habitaverant Limæ loco minus commo- do, eaque de causa ad alium locum et monasterium et ecclesiam suam transferre cupiebant. Loco obtento, ædificabatur ecclesia, sed, cum duo sacella ad utrumque ecclesie latus adjicere cuperent, secularis quispiam domum suam, ad alterum e sacellis necessariam, pertinaciter vendere noluit. Confugiunt ad orationem Patres Augustiniani, cum subito tabula aræ principis, S. Augustini effigie insignis, se sponte ab ara separat, ac se affigit domui prædicti illius secularis. Illic autem eo prodigio motus, domum suam concessit, ut sacellum ibidem erigeretur. De prodigiosa illa Augusti Tomus VI.*

i. c. facem

hinc varia ibidem ad honorem Sancti decreta:

** redundat*

quidam Sancti beneficio mortis periculo ereptus:

imago Augustini prodigio inclinata.

AUCTORE
J. S.

Alphabeta part. 2, pag. 366, qui ipse refutat illorum opinionem. Verba ejus accipe: Ferunt anno MDCCXXIII cuidam Religioso revelatum, sacram hanc Deiparæ imaginem ex Africa post D. Augustini mortem ab Eremitis Augustinianis in Hispanias adductam; adduntque, dæmonem, qui feminam quamdam obsidebat, anno MDCCXXIII ab exorcista compulsam, declarasse eam imaginem ab Augustino olim cultam, ex urbe Thagastensi allatam a S. Cypriano diacono, Eremita Augustiniano, et in Hispaniæ devastatione a ven. Fr. Simone, Eremita etiam Augustiniano et cœnobii priore occultatam; et in eo cœnobio vixisse nostros Eremitas cclxx annis; atque adeo advecta fuit imago anno MDCCXXIII. Verum hæc reuelationes, præcipue his temporibus, et dæmonum testificationes, caute examinaudæ sunt, et mature expendendæ: neque facile hominum quorumcumque reuelationibus, aut dæmonum testimoniiis fides adhibenda.

* l. hujusmodi
vel hæc

loca quedam

839 *Joannes Baptista Gramaye in Africa illustrata lib. 5, cap. 3 varia assignat loca, quæ in Numidia Mauris etiam in veneratione sunt ob S. Augustini memoriam: Patria, inquit, Augustino fuit Thagastense opidum Numidiæ. . . Opidi nulla modo supersunt vestigia, iucisum iuterim in rupe antrum superest, et a Mauris colitur memoriæ B. Augustini, ubi natum addunt. Et soleut pridem Horamenses presidarii bis annuatim, scilicet Idibus Novembris et v Kal. Septembris (id est, die, quo natus, et quo defunctus est Sanctus) illuc se conferre, et Rem diuinam peragere. Superest enim ara mediocris, ad quam gradibus quatuor ascenditur, in quorum infimo foramen rotuudum lapidi iucisum, in quod oleo Arabes defuso votivam lucem accendunt, et sterilitatis tempore preces fundunt, operam salutarem pluries experti. Ara porro non adhæret parieti, sed circumiri potest, reliquæque picturarum alibi conspiciuntur in parietibus et fornice. Statuam etiam Augustini infulati, albisque amicti et ciucti, raræ antiquitatis ibidem se vidisse, testatus mihi est Fr. Hieronymus Hiurada Horamensis, Ordinis B. Mariæ de Mercede Religiosus, summa mihi iuuetus necessitudinæ Argellæ, e cuius amplius relatu ipsum specum per Garsiam Pamauo servum, etiam oculatum testem, delineatum ruditer curiose asservo. Hactenus laudatus scriptor, qui Horamenses vocat Orani incolas. Oranum autem tunc erat sub Hispanorum rege, prout hodie, adeoque ejus præsidarii erant Hispani.*

in Africa,

840 *Post alia quædam Gramaye alium assignat locum, Augustini memoria venerabilem, his verbis: Monstrat citra Rubricati ripas Mauri in rupe, juxta vicum, gentilitia voce CUASA dictum, iucisum lectisterium, quod honorant, et credunt Augustini esse, et ulcerosos infantes imponi mos habet, certissimo, ut aiunt, valetudinis recuperandæ solatio; prout a Joseph Dominici mercatore, iuter Arabes pronuper captivo, oculato teste miraculorum, Argellæ didici. Refert hæc Gramaye ad primam sancti solitudinem, in qua vixit, antequam Hippone presbyter ordinaretur a Valerio. Subjungit deinde rudera, ut putat, primi monasterii, prope Hippone strueti: Locus, inquit, et rudera hujus monasterii supersunt, et in summa apud incolas veneratione, eo quod non tantum referant, nulli bruto, si forte intra septa progrediatur, integrum esse sauum egredi, sed etiam credant, animalia venenata nulla, nec vero aves umquam nidis suis istum locum polluisse. Est in proximo*

ejus Mauri divitis palatium, et retulerunt mihi servi aliquot ejus, frequenter se luminaria ibidem per noctem vidisse, et symphonias imo angelicas ab ipsis Mauris subinde auditas Kalendis Julii.

841 *Hæc, inquit, initia mouachorum Africae, quos in eremos a persecutioe Wandalica profugos, Eremitas vocavit posteritas, diversos a Clericis, quorum etiam vitam . . . ad normam in Italia servatam revocavit. Rudera etiam hujus loci (monasterii Clericis conditi) et quædam ædificia supersunt haud procul a mozquetta secundaria, nobis visa, et spectabile antiquitatis sacellum prope ergastulum Mauri Ramirez cum ara, et superue tabula veteri: ubi sanctus Pontifex, obsidentibus civitatem Waudalis, lecto moribundus decumbit mitratus, et brachiis candida vestitis et super stragulo extensis, astante ad pedes turba Religiosorum pellibus involutorum, et crucem eorum uno erectam teunte, antrorsum autem aliis superpellicco seu rochetto indutis, nigro habitu subtus prominente. Qui et genuflexi, et coroua caput iusigniente, ut apparebat, unusque codicem lecto innixus apertum tenebat. . . .*

in quibus vige

842 *Quod autem Hippone mansit reliquum hujus magni Antistitis et doctoris Ecclesiæ, præter monasteria supradicta, est inscriptio vetus ad latus mozquettæ exterius versus Meridiem, ubi iucisæ saxo litteræ fuerunt olim et figura episcopi, restantibus adhuc infula et parte baculi pastoralis litterisque his Gothicis AV, cum reliqua essent obsoleta. Et Judæorum aliqui asseruerunt mihi, ab interiori parte opposita templi juxta columnam esse saxum sepulchrale, ubi puteut Augustinum sepultum fuisse, et Mauri credunt Morabuti ille cæsi esse memoriam, non autem sepulchrum. Præterea docuit me Hipponensis presbyter, Kalendis Julii a monticolis quibusdam choreas quotannis agi solere, et corollis arbores oruari ad memoriam ejusdam magni prophetæ Hipponensis, quem KUAST vocant, nomine verosimiliter corrupto ex Gusr, quod Augustinum Gothicis contracte sonabat. Hæc laudatus Gramaye, quæ manifestum faciunt, memoriam S. Augustini non omnino excidisse in Africa. Quam veræ aut certæ sint hæ Afrorum traditiones, non inquirō. Addit hæc laudatus scriptor fabellas quasdam Maurorum, quas prætermitto: uti et Azuages, qui genus suum ad Augustinum referunt. Nec lubet illos refutare, qui affinitatem regum Hispaniarum, aliorumque cum Augustino ostendere conati sunt, ut refert eodem capite: illi enim ridendi potius sunt quam refutandi.*

E
Sancti memo-
ria.

F

A

ACTA PRIORA

SIVE

PRIMA VITÆ PARS,

Ab infantia usque ad trigesimum
tertium ætatis annum,

AUCTORE IPSO S. AUGUSTINO,

*Excerpta ex novem prioribus libris
Confessionum ejus, quas anno 1650
Balthasar Moretus Antverpiæ edi-
dit.*

B

CAPUT I.

*Sancti infantia, pueritia, morbus, et
consueta hujus ætatis vitia.*

aperiebatur; tamquam verbis naturalibus omnium gentium, quæ fiunt vultu et nutu oculorum, eeterorumque membrorum actu, et sonitu vocis indicante affectionem animi in petendis, habendis, rejiciendis, faciendisve rebus. Ita verba in variis sententiis locis suis posita, et crebro audita, quarum rerum signa essent paulatim colligebam, measque jam voluntates, edomito in eis signis ore, per hæc enunciabam. Si cum his, iuter quos eram, voluntatum enunciandarum signa comunicavi, et vitæ humanæ procellosam societatem altius ingressus sum, pendens ex parentum auctoritate, nutuque majorum hominum.

A. 1650 S. AUGUSTINO.
in qua loqui didicit.

4 Deus Deus meus, quas ibi miseras expertus sum et ludificationes, quandoquidem recte vivere mihi puero id proponebatur, obtemperare monentibus, ut in hoc sæculo florerem, et excellere linguosis artibus, ad honorem hominum et falsas divitias famulantibus. Inde ad scholam datus sum, ut discerem litteras, in quibus quid utilitatis esset, ignorabam miser; et tamen, si segnis in discendo essem, vapulabam. Laudabatur enim hoc a majoribus: et multi ante nos vitam istam agentes præstruxerant ærumnosas vias, per quas transire cogebamur multiplicato labore et dolore filiis Adam.

ix.
Deinde narrat,

5 Invenimus autem, Domine, homines rogantes te; et didicimus ab eis, sentientes te (ut poteramus) esse magnum aliquem, qui posses, etiam non apparens sensibus nostris, exaudire nos et subvenire nobis. Nam puer cæpi rogare te, Auxilium et refugium meum; et in tuam invocationem rumpebam nodos linguæ meæ: et rogabam te parvus, non parvo affectu, ne in schola vapularem. Et cum me non exaudiebas (quod non erat ad insipientiam mihi) ridebantur a majoribus hominibus, usque ab ipsis parentibus, qui mihi accidere mali nihil volebant, plagæ meæ, magnum tunc et grave malum meum. Estne quisquam, Domine, tam magnus animus, prægrandi affectu tibi eohærens; estne, inquam, quisquam? (Facit enim hoc quædam etiam stoliditas.) Est ergo, qui tibi pie eohærendo ita sit affectus granditer, ut eculeos et ungulas atque hujusmodi varia tormenta, pro quibus effugiendis tibi per universas terras cum timore magno supplicatur, ita parvi æstimet, irridens eos, qui hæc acerbissime formidant, quemadmodum parentes nostri ridebant tormenta, quibus pueri a magistris affligebamur? Non enim aut minus ea metuebamus, aut minus te de his evadendis deprecabamur; et peccabamus tamen minus scribendo, aut legendo, aut cogitando de litteris, quam exigebatur a nobis.

quomodo ad scholas missus

6 Non enim deerat, Domine, memoria vel ingenium, quæ nos habere voluisti pro illa ætate; sed delectabat nos satis ludere, et vindicabatur in nos ab eis, qui talia utique agebant. Sed majorum nugæ, negotia vocantur; puerorum autem talia cum sint, puniuntur a majoribus: et nemo miseratur pueros, vel illos, vel utrosque. Nisi vero approbet quisquam bonus rerum arbiter vapulasse me, qui ludebam pila puer, et eo ludo impediabar, quo minus celeriter discerem litteras, quibus major deformius luderem. Haud aliud faciebat idem ipse, a quo vapulabam: qui si in aliqua quæstiuncula a conductore suo victus esset, magis bile atque invidia torquebatur, quam ego, cum in certamine pilæ a collusore meo superabar.

ob amorem ludendi

7 Et tamen peccabam, Domine Deus, ordinator et creator omnium rerum naturalium, peccatorum

jussa parentum neglexit,

LIBER I.
CAPUT VI.
Augustinus infantia suæ immemor
vii.

CONFITEOR tibi, Domine cæli et terræ, laudem deicens tibi de primordiis et infantia mea, quæ non memini: et dedisti ea homini ex aliis de se conicere, et auctoritatibus etiam muliercularum, multa de se credere. . . Hanc ergo, ætatem, Domine, qua me vixisse non memini, de qua aliis credidi, et quam me egisse ex aliis infantibus conieci; quamquam ista multum fida conjectura sit, piget me annumerare huic vitæ meæ, qua vivo in hoc sæculo. Quantum enim attinet ad oblivionis meæ tenebras, par illi est, qua vixi in matris utero. Quod si et in iniquitate conceptus sum, et in peccatis mater mea in utero me aluit, ubi oro te, Deus meus, ubi, Domine, ego servus tuus, ubi aut quando inuocens fui? Sed ecce omitto illud tempus. Et quid mihi jam cum eo est, cujus nulla vestigia recolo?

viii.
describit pueritiam,

2 Nonne ab infantia huc pergeus veni in pueritiam; vel potius ipsa in me venit, et successit infantia? Nec discessit illa (quo enim abiit?) et tamen jam non erat. Non enim eram infaus, qui non farer, sed jam puer loquens eram: et memini hoc; et unde loqui didicerim post adverti. Non enim docebant me majores homines, præbentes mihi verba certo aliquo ordine doctrinæ, sicut paulo post litteras: sed ego ipse mente, quam dedisti mihi, Deus meus, cum gemitibus et vocibus variis, et variis membrorum motibus edere vellem sensa cordis mei, ut voluntati pareretur; nec valerem quæ volebam omnia; nec quibus volebam, omnia præstabam * memoria; cum ipsi appellabant rem aliquam, et cum secundum eam vocem corpus ad aliquid movebant, videbam, et tenebam hoc ab eis vocari rem illam, quod sonabant, cum eam vellent ostendere.

* at. prensabam

3 Hoc autem eos velle, ex motu corporis

A. ipso S. Au-
gustino.

a

rum autem tantum nou a ordinator. Domine Deus meus, peceabam faciendo contra præcepta parentum et magistrorum illorum. Poteram enim postea beue uti litteris, quas volebat ut discerem quocumque animo illi mei. Nou enim meliora eligens eram inobediens, sed amore ludendi, amans in certaminibus superbas victorias, et scalpi aures meas falsis fabellis, quo prurirent ardentius, eadem curiositate magis magisque per oculos periculosa micante in spectacula ludosque majorum, quos tamen qui edunt, ea dignitate præditi excellunt, ut hoc pæue omnes optent parvulis suis; quos tamen cædi libenter patiuntur, si spectaculis talibus impediautur a studio, quo eos ad talia edenda cupiunt pervenire. Vide ista, Domine, misericorditer, et libera nos jam invocantes te; libera etiam eos, qui nondum te invocant, ut invoceat te, et liberes eos.

M.
agrotans petie-
rit baptismum,
b

8 Audieram enim ego adhuc puer de vita æterna nobis promissa per humilitatem Filii tui Domini Dei nostri, descendit ad superbiam nostram; et signabar jam siguo crucis ejus, et condiebar ejus sale, jam inde ab utero matris b meæ, quæ multum speravit in te. Vidisti, Domine, cum adhuc puer essem, et quodam die pressus stomachi dolore, repente æstnarem pænc moriturus. Vidisti, Deus meus, quoniam custos meus jam cras, quo motu animi et qua fide baptismum Christi tui, Dei et Domini mei, flagitavi a pietate matris meæ, et matris omnium nostrum Ecclesie tuæ. Et conturbata mater caruis meæ, quoniam et sempiternam salutem meam charius parturiebat corde casto in fide tua, jam curaret festinabunda, ut Sacramentis salutaribus initiarer et abluerer, te, Domine Jesu, confitens in remissionem peccatorum, nisi statim recreatus essem.

quod tamen
dilatum est,

9 Dilata est itaque mundatio mea; quasi necesse esset, ut adhuc sordidarer, si viverem; quia videlicet post lavaerum illud major et periculosior in sordibus delictorum reatus foret. Ita jam credebam, et illa, et omnis domus, nisi pater c solus; qui tamen non evicit in me jus materuæ pietatis, quo minus in Christum crederem, sicut ille nondum crediderat. Nam illa satagebat, ut tu mihi pater esses, Deus meus, potius quam ille; et in hoc adjuvabas eam, ut superaret virum, cui melior serviebat; quia et in hoc tibi, C utique id jubenti, serviebat. Rogo te, Deus meus, vellem scire, si tu etiam velles, quo consilio dilatus sum, ne tuuc baptizarer: utrum bono meo mihi, quasi laxata sint lora peccandi, an nou laxata sint. Unde ergo etiam nunc de aliis atque aliis sonat undique in auribus nostris, sine illum, faciat quod vult; nondum cuim baptizatus est: et tamen in salutem corporis non dicimus, sine, vulucretur amplius; nondum enim sanatus est? Quanto ergo melius d, ut cito sanarer, et id ageretur mecum meorum meaque diligentia, ut recepta salus animæ meæ tuta esset tutela tua, qui dedisses eam! Melius vero. Sed quot et quanti fluctus impendere tentationum post pueritiam videbantur: noverat eos jam illa mater, et terram e magis per eos, unde postea formarer, quam ipsam jam effligem committere volebat.

M.
et a prima
litterarum
studia cogi de-
buerit

10 In ipsa tamen pueritia (de qua mihi minus quam de adolescentia metuebatur) non amabam litteras, et me in eas urgeri oderam: et urgebar tamen, et beue mihi fiebat, nec faciebam ego bene; non enim discerem, nisi egerer. Nemo enim invitus beue facit, etiam si bonum est, quod facit. Nec qui me urgebant, benefaciebant;

sed bene mihi fiebat abs te, Deus meus. Illi D enim non iutnebantur, quo referrem, quod me discere cogebat, præterquam ad satandas insatiabiles cupiditates copiosæ inopiæ, et ignominiosæ gloriæ. Tu vero, cui numerati sunt capilli capitis nostri, errore omnium, qui mihi instabant ut discerem, utebaris ad utilitatem meam; meo autem, qui discere volebam, utebaris ad pœnam meam; quia plecti nou eram iudignus tantillus puer, et tantus peccator. Ita de non beneficientibus tu benefaciebas mihi; et de peccante meipso, juste retribuebas mihi. Jussisti enim, et sic est, ut pœna sua sibi sit omnis inordinatus animus.

ANNOTATA.

a *Rectius videtur legi in editione Parisiensi, curata per Monachos Benedictinos Congregationis S. Mauri hoc modo: Peccatorum autem tantum ordinator, sine non. Sic idem sanctus Doctor lib. xi de Civitate Dei ait: Sed Deus, sicut naturarum bonarum optimus creator est, ita malarum voluntatum justissimus ordinator, subdens ad ex-* E *positionem hæc verba: Ut cum malæ illæ utuntur naturis bonis, ipse bene utatur etiam voluntatibus malis. Sensus itaque est, quod Deus ex ipsis etiam peccatis bonum eliciat.*

b *De S. Monica, Augustini matre, actum est apud Nos tom. i Maii a pag. 473, seu ad diem 4 ejusdem mensis, quo colitur.*

c *De Patricio Sancti patre, ad fidem deinde converso, dicta sunt quedam in Commentario præviorum. 24 et seqq.*

d *Clare hic improbat S. Augustinus consuetudinem multorum suis temporis, qui baptismum diu differbant.*

e *Varia hic occurrit lectio. Editio Lovaniensis, aliæque habent: Et tibi tam eos etc. Sed mendose, opinor. Quippe videtur terram, informem nempe, opponere effligi, id est, hominem baptismum non ablutum homini baptizato. Benedictini autem S. Mauri testantur terram legi in plerisque Mss., sed magis illi omittunt, et subintelligendum putant.*

CAPUT II.

F *Studium litterarum humaniorum, odium linguæ Græcæ, et amor poeticarum fabularum.*

Q uid autem erat causæ, cur Græcas litteras oderam, quibus puerulus inbuebar, ne uue quidem mihi satis exploratum est. Adamaveram enim Latinas, non quas primi magistri, sed quas docent qui Grammatici vocantur. Nam illas primas, ubi legere et scribere et numerare discitur, nou minus onerosas pœualesque habebam, quam omnes Græcas. Unde tamen et hoc, nisi de peccato et vauitate vitæ? quia caro eram, et spiritus ambulans et non revertens. Nam utique meliores, quia certiores erant primæ illæ litteræ, (quibus fiebat in me, et factum est, et habeo illud, ut et legam, si quid scriptum inuenio, et scribam ipse, si quid volo) quam illæ, quibus tenere cogebam. Eneæ a nescio cujus erro- res,

M.
Litteris Græ-
cis primisque
studiis

A res, oblitus errorum meorum; et plorare Didonem mortuam, quia se occidit ob amorem; eum interea meipsum in his a te morientem, Deus vita mea, siccis oculis ferrem miserrimus. Quid enim miserius misero non miserante seipsum; et flente Didonis mortem, quæ fiebat amando Æneam, non fleute autem mortem suam, quæ fiebat non amando te?

quibus pueros
imbui necesse
est,

12 Deus lumen cordis mei, et panis oris intus animæ meæ, et virtus maritans mentem meam et sinum cogitationis meæ, non te amabam: et fornicabar abs te, et fornicanti sonabat undique, Euge, euge. Amicitia enim hujus mundi, fornicatio est abs te: et euge, euge dicitur, ut pudeat si non ita homo sit. Et hæc non flebam; sed flebam Didonem extinctam, ferroque extrema secutam; sequeus ipse extrema condita tua relicto te, et terra ius in terram: et si prohiberer ea legere, dolerem, quia non legerem, quod dolerem. Talis dementia honestiores et uberiores litteræ putabantur, quam illæ, quibus legere et scribere didici.

ut recte legant,
scribant, ac
computent,

B 13 Sed nunc in anima mea Deus meus clamet, et veritas tua dicat mihi: Non est ita, non est ita; melior est prorsus doctrina illa prior. Nam eeee paratior sum oblivisci errores Æneæ, atque omnia ejusmodi, quam scribere et legere. At enim vela pendent liminibus grammaticarum scholarum; sed non illa magis honorem secreti, quam tegumentum erroris significant. Non clament adversum me, quos jam non timeo, dum confiteor tibi, quæ vult anima mea, Deus meus, et acquiesco in reprehensione malarum viarum mearum, ut diligam bonas vias tuas. Non clament adversum me venditores grammaticæ, vel emptores: quia si propouam eis interrogans, utrum verum sit quod Æneam aliquando Carthaginem *b* venisse Poëta dicit; iudiciores se nescire respondebunt, doctiores autem etiam negabuunt verum esse.

mutilia poetarum
figmenta
preferat,

14 At si quæram, quibus litteris scribatur Æneæ nomen, omnes mihi, qui hæc didicerunt, verum respondent secundum id pactum et placitum, quo inter se homines ista signa firmarunt. Item si quæram, quid horum majore vitæ hujus incommodo quisque obliviscatur, legere et scribere, an poetica illa figmenta; quis non videat quid responsurus sit, qui non est penitus oblitus sui? Peccabam ergo puer, cum illa inania istis utilioribus amore præpouebam: vel potius ista odebam, illa amabam. Jam vero unum et unum duo, duo et duo quatuor, odiosa cantio mihi erat; et dulcissimum spectaculum vanitatis, equus ligueus *c* plenus armatis, et Troiæ incendium, atque ipsius umbra Creüsæ.

xiv.
quantumque
oderat lin-
guam Græ-
cam,

15 Cur ergo Græcam etiam grammaticam odebam, talia cantantem? Nam et Homerus peritus texuit tales fabellas, et duleissime vanus est; mihi tamen amarus erat puer. Credo etiam Græcis pueris Virgilius ita sit, cum eum sic discere coguntur, ut ego illum, videlicet difficile. Difficultas omnino ediscendæ peregrinæ linguæ quasi felle aspergebat omnes suavitates Græcas fabularum narrationum. Nulla enim verba illa novebam, et sævis terroribus ac pœnis, ut nossem, instabatur mihi vehementer. Nam et Latina aliquando (infaus utique) nulla novebam: et tamen advertendo didici, sine ullo metu atque cruciatus, inter etiam blandimenta nutricum *d*, et joca arridentium, et lætitiis alludentium.

16 Didici vero illa sine pœuali onere urgentium, eum me urgeret cor meum ad parienda

concepta sua: et quia non esset, nisi aliqua verba didicissem, non a docentibus, sed a loquentibus, in quorum et ego auribus parturiebam quidquid sentiebam. Hinc satis elucet, majorem habere vim ad discenda ista liberam curiositatem, quam metueulosam necessitatem. . . Domine, Rex meus, tibi serviat quidquid utile puer didici, tibi serviat quod loquor, et seribo, et lego, et numero. Quoniam cum vana discerem, tu disciplinam dabas mihi: et in eis vanis peccata delationum mearum dimisisti mihi. Didici enim in eis multa verba utilia: sed et in rebus non vanis disci possunt; et ea via tuta est, in qua pueri ambularent.

A. inso S. Au-
gustino.
quæ ei difficilia
apparebat,
xv.

17 Sed vae tibi flumen moris humani! Quis resistet tibi? Quamdiu non siceaberis? Quousque volves Hevæ filios in mare magnum et formidolosum, quod vix transeunt, qui lignum * consenderiunt? Nonne ego in te legi et tonantem Jovem et adulterantem? Et utique non posset hæc duo; sed aetum est, ut haberet auctoritatem ad imitandum verum adulterium, leuocinante falso tonitruo. Quis autem penulatorum *e* magistrorum audit aure sobria, ex eodem pulvere hominem clamantem et dicentem, Fingeat hæc Homerus, et humana ad deos transferebat: divina mallet ad vos. Sed verius dicitur, quod fingeat hæc quidem ille, sed hominibus flagitiosis divina tribuendo, ne flagitia putarentur; et ut quisquis ea fecisset, non homines perditos, sed cælestes deos videretur imitatus.

xvi.
tantum dele-
ctabatur lascivis
fabulis,
* i. e. naveni

18 Et tamen, o flumen tartareum! jactantur iu te filii hominum eum mercedibus ut hæc disceant: et magna res agitur, cum hoc agitur publice iu foro, in conspectu legum super * mercedem salaria decernentium: et saxa tua percussis et souas, diceus: Hinc verba discuntur: hinc acquiritur eloquentia, rebus persuadendis scutentisque explicandis maxime necessaria. Ita vero non cognoscemus verba hæc; imbricm aureum, et gremium, et fucum, et templa cæli, et alia verba, quæ in eo loco scripta sunt, nisi Terentius induceret nequam adoleseentem, propouentem sibi Jovem ad exemplum stupri, dum spectat tabulam quamdam pictam in pariete, ubi inerat pictura hæc: Jovem quo pacto Danaæ misisse aiunt in gremium quondam imbrem aureum, fucum factum mulieri.

quas de Jovis
adulterio

* al. supra

19 Et vide quemadmodum se conceitat ad libidinem, quasi cælesti magisterio. " At quem Deum, inquit? Qui templa cæli summo sonitu concutit. Ego homuncio id non facerem? " Ego vero illud feci, ac libens. Non omnino per hæc turpitudinem verba ista commodius discuntur, sed per hæc verba turpitudine ista confidentius perpetratur. Non aeeuso verba, quasi vasa electa atque pretiosa; sed vitium erroris, quod in eis vobis propinabatur ab ebris doctoribus: et nisi biberemus, exedebamur; nec appellare ad aliquem judicem sobrium licebat. Et tamen ego, Deus meus, in cujus conspectu jam secura est recordatio mea, libenter hæc didici, et delectabar miser, et ob hoc bonæ spei puer appellabar.

F
libenter audie-
bat vel legobat:

20 Sine me, Deus meus, dicere aliquid et de ingenio meo, munere tuo, iu quibus a me deliramentis atterebatur. Proponebatur enim mihi negotium animæ meæ, satis inquietum præmio laudis et dedecoris, vel plagarum metu, ut dicerem verba Junonis irascentis et dolentis, quod non posset Italia Teucrorum avertere regem, quæ nunquam Junonem dixisse audieram: sed

xvii.
ex quo studio
ill' assecutus
est,

A. 1850 S. AUGUSTINO.

sed figmentorum poeticorum vestigia errantes sequi cogebamur; et tale aliquid dicere solutis verbis, quale Poeta dixisset versibus. Et ille dicebat laudabilius, in quo pro dignitate adumbratae personae, irae ac doloris similior affectus emiuebat, verbis sententias congruentes vestientibus. Ut quid mihi illud, o vera vita mea, Deus meus? Quid mihi recitanti acclamabatur praemultis coetaneis et conlectoribus meis? Nonne ecce illa omnia fumus et ventus? Itane aliud non erat, ubi exerceretur ingenium et lingua mea? Laudes tuae Domine, laudes tuae per Scripturas tuas suspeuderent palmitem cordis mei; et non raperetur per iuania nugarum turpis praeda volatilibus *f*. Non enim uno modo sacrificatur transgressoribus angelis.

xviii
ut exemplo
aliorum magis
curaret

21 Quid autem mirum quod iu vanitates ita ferebar, et a te, Deus meus, ibam foras; quando mihi imitandi proponebantur homines, qui aliqua facta sua non mala si cum barbarismo aut solœcismo enunciarent, reprehensi confudebantur? si autem libidines suas integris et rite consequentibus verbis copiose ornateque narrarent, laudati gloriabantur? Vides haec, Domine, et taces, longanimis et multum misericors et verax. Numquid semper tacebis? Et nunc eruis de hoc immauissimo profundo quaerentem te animam, et sitientem delectationes tuas, et cuius cor dicit tibi; Quæsi vultum tuum, vultum tuum, Domine, requiram. Nam longe a vultu tuo ieram in affectu tenebroso. Non enim pedibus et spatiis locorum itur abs te, aut reditur ad te. Aut vero filius ille tuus minor *g* equos aut currus vel naves quaesivit, aut avolavit penna visibili, aut moto poplite iter egit; ut in longinqua regione viveus, prodige dissiparet, quod dederas proficiscenti? Dulcis Pater, quia dederas, et egeno redeunti dulcior. In affectu ergo libidinoso; id enim est tenebroso, atque id est longe a vultu tuo.

observare
leges Gram-
maticæ quam
præcepta Dei,

22 Vide, Domine Deus, et patieuter, ut vides, vide quomodo diligenter observent filii hominum pacta litterarum et syllabarum, accepta a prioribus locutoribus; et a te accepta æterna pacta perpetuæ salutis negligant: ut qui illa sonorum vetera placita teneat aut doceat, si contra disciplinam grammaticam sine aspiratione primæ syllabæ OMNEM dixerit, magis displiceat hominibus, quam si contra tua præcepta hominem oderit, cum sit homo. Quasi vero quemlibet inimicum hominem perniciosius sentiat, quam ipsum odium, quo in eum irritatur; aut vastet quisquam persequendo alium gravius, quam cor suum vastat inimicando. Et certe non est interior litterarum scientia, quam scripta conscientia, id se alteri facere, quod nolit pati. Quam tu secretus es, habitans in excelsis iu silentio, Deus solus magnus, lege infatigabili spargens pœuales cecitates super illicitas cupiditates. Cum homo eloquentiæ famam quaerit, astans ante hominem iudicem, circumstante hominum multitudine, inimicum suum odio immanissimo infectaus, vigilantissime cavet, ut per linguæ errorem dicat, INTER HOMINIBUS: et ne per mentis furorem hominem auferat ex hominibus, non cavet.

xix
qua crebris
mendaciis,

23 Illorum ego puer morum in limine jacebam miser, et hujus arenæ palæstra erat illa, ubi magis timebam barbarismum facere, quam cavebam, si facerem, non facientibus hæc invidere. Dico hæc, et confiteor tibi, Deus meus, in quibus laudabar ab eis, quibus placere tunc mihi erat honeste vivere. Non enim videbam voraginem turpitudinis, in quam projectus eram

ab oculis tuis. Nam in illis jam quid me foedius fuit; D ubi etiam talibus displicebam, fallendo innumerabilibus mendaciis et pædagogum, et magistros, et parentes, amore ludendi, studio spectandi nugatoria, et imitandi ludicra inquietudine?

24 Furta etiam faciebam de cellarioparentum et de mensa, vel gula imperitante, vel ut haberem, quod darem pueris, ludum suum mihi, quo pariter utique delectabantur, tamen vendentibus. In quo etiam ludo fraudulentas victorias, ipse vana excellentiæ cupiditate victus, sæpe aucupabar. Quid autem tam nolebam pati, atque atrociter si deprehenderem arguebam, quam id, quod aliis faciebam? et si deprehensus arguerer, sævire magis quam cedere libebat. Istaue est innocentia puerilis? Non est, Domine, Domine, non est, oro te, Deus meus. Nam hæc ipsa sunt, quæ a pædagogis et magistris, a nucibus et pilulis et passeribus, ad præfectos et reges; aurum, prædia, maucipia: hæc ipsa omnino succedentibus majoribus ætatibus transeunt, sicuti ferulis majora supplicia succedunt. . . .

furtis, aliisque
peccatis viola-
bat.

ANNOTATA.

E

a De *Ænea* et *Didone* egit Virgilius in *Æneide*.

b Assentiuntur Augustino eruditi plerique, qui probant *Didonem* trecentis fere annis *Ænea* antiquiorem.

c Hæc item decantatæ a Virgilio fabulæ. Porro hæc *Virgilianæ* *Æneidos* scientia egregie deinde usus est *Sanctus*, contra gentiles disputans in *libris de Civitate Dei*.

d Videlicet quia *Latinus Sermo communis* tunc erat in *Africa*, eo inductus a Romanis.

e *Penulati* dicuntur magistri artis grammaticæ, quia pallio utebantur vili, ut notat editor.

f Id est, aeris potestatibus.

g *Filius prodigus* *Lucæ* 15, v. 13.

CAPUT III.

Deplorata adolescentiæ peccata, ac nominatim furtum, tunc ex malitia propter pravos sodales perpetratum.

F

Recordari volo transactas foeditates meas, et carnales corruptiones * animæ meæ; non quod * cas amem, sed ut amem te, Deus meus. Amore amoris tui facio istud, recolens vias meas nequissimas in amaritudine recogitationis meæ, ut tu dulcescas mihi, dulcedo non fallax, dulcedo felix et securo, et colligens me a dispersione, iu qua frustatim discissus sum, dum ab uuo te aversus, in multa evanui. Exarsi enim aliquando satiari in a inferis, in adolescentia; et silvescere ausus sum variis et umbrosis amoribus: et contabuit species mea, et computrui coram oculis tuis, placens mihi, et placere cupiens oculis hominum.

Lib. II
Cap. I
Deflet obscena
desideria
* al. voluptates
* al. quo

26 Et quid erat quod me delectabat, uisi amare et amari? Sed non tenebatur modus ab animo usque ad animum, quatenus est lumiuosus limes amicitiae: sed exhalabantur nebulae de limosa concupiscentia carnis et scatebra pubertatis

II
et alia hujus-
modi peccata,

A tatis ; et obnubilabant atque obfuscabant cor meum, ut non discerneretur serenitas dilectionis a caligine libidinis. Utrumque in confuso aestuabat, et rapiebat imbecilem ætatem per abrupta cupiditatum, atque mersabat gurgite. Invaluerat super me ira tua, et nesciebam. Obsordueram * stridore catenæ mortalitatis meæ, pœua superbiæ animæ meæ, et ibam longius a te, et sinebas; et jaetabar, et effuudebar, et diffluebam, et ebulliebam per fornicationes meas, et tacebas. O tardum gradum meum! Tacebas tunc, et ego ibam porro longe a te in plura et plura sterilia semiua dolorum, superba dejectione et inquieta lassitudine.

* al. obsordueram

quæ adolescentiam ingressus,
* al. modularetur

* al. mortis

27 Quis mihi moderaretur * ærumuam meam, et novissimarum rerum fugaces pulehritudines in usum verteret, earumque suavitatibus metas præfigeret, ut usque ad conjugale litus exæstuerent fluctus ætatis meæ, si tranquillitas in eis non poterat esse, sine proereandorum liberorum contenta, sicut præseribit lex tua, Domine, qui formas etiam propagiuem mortalitatis * nostræ, potens imponere leuem manum, ad temperamentum spinarum a paradiso tuo secluseram? Non enim longe est a nobis omnipotentia tua, etiam cum longe sumus a te : aut certe sonitum uubium tuarum vigilantius adverterem : Tribulationem autem caruis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis pareo. Et, Bonum est homini mulierem non tangere. Et, Qui siue uxore est, cogitat ea, quæ sunt Dei, quomodo placeat Deo : qui autem matrimonio junctus est, cogitat ea, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori.

anno ætatis
sux decimo
sexto admisit,

28 Has ergo voces exaudirem vigilantior, et abscissus propter regnum cælorum, felicior expectarem amplexus tuos. Sed efferbui miser, sequens impetum fluxus mei, relicto te; et excessi omnia legitima tua, nec evasi flagella tua. Quis enim hoc mortalium? Nam tu semper aderas misericorditer sæviens, et amarissimis aspergens offensionibus omnes illicite iucunditates meas, ut ita quærerem sine offensione iucundari. Et ubi hoc possem, non invenirem quidquam præter te, Domine, præter te, qui fingis dolorem in præcepto, et pereutis, ut sanes, et occidis nos, ne moriamur abs te. Ubi eram, et quam longe exulabam a deliciis domus tuæ anno illo sexto decimo ætatis carnis meæ, cum accepit in me sceptrum, et totas manus ei dedi vesaniæ libidinis, licentiosæ per dedecus humanum, illicite autem per leges tuas? Non fuit cura meorum ruentem excipere me matrimonio; sed cura fuit tantum, ut discerem sermonem facere quam optimum, et persuadere dietione.

m
dum studia
tantisper in-
mitteret,
b

c

d

29 Et anno quidem illo intermissa erant studia mea, dum mihi reducto e Madauris b (in qua viciua urbe jam cœperam litteraturæ atque oratoriæ pereipiendæ gratia peregrinari) longiuquioris apud Carthagiuem c peregrinationis sumptus præparabantur, animositate magis quam opibus patris, municipis Thagastensis admodum tenuis d. Cui narro hæc? Neque enim tibi, Deus meus; sed apud te narro hæc generi meo, generi humano, quantulaeumque ex partieuca incidere potest in istas meas litteras. Et ut quid hoc? Ut videlicet ego et quisquis hæc legit, cogitemus de quam profundo clamandum sit ad te. Et quid proprius auribus tuis, si cor confitens et vita ex fide est? Quis enim hominum non extollebat laudibus tunc patrem meum, quod ultra vires rei familiaris suæ impenderet filio, quidquid etiam longe peregrinanti studiorum cau-

sa opus esset? Multorum enim eivium longe opulentiorum nullum tale negotium pro liberis erat; cum interea non satageret idem pater, qualis crescerem tibi, aut quam castus essem, dummodo essem disertus, vel desertus potius a cultura tua, Deus, qui es unus, verus et bonus Dominus agri tui, cordis mei.

A. inso S. Ac-
gustino.

30 Sed ubi sexto illo decimo anno, interposito otio ex necessitate domestica feriatus ab omni schola, eum parentibus esse cœpi, excesserunt caput meum vepres libidinum, et nulla erat eradicans manus. Quinimo, ubi me ille pater in balneis vidit pubescentem, et inquieta iudutum adolescentia, quasi iam ex hoc iu nepotes gestiret, gaudens matri indicavit, gaudens vinolentia, in qua te iste mundus oblitus est Creatorem suum, et creaturam tuam pro te amavit de vino invisibili perversæ atque inclinatæ in ima voluntatis * suæ. Sed matris in pectore jam inchoaveras templum tuum, et exordium sanctæ habitationis tuæ. Nam ille adhuc eatechumenus, et hoc recens erat. Itaque illa exiit pia trepidatione ac tremore : quamvis mihi nondum fidei, timuit tamen vias distortas, iu quibus ambulat, qui ponunt ad te tergum et non faciem.

patre hanc
morum cor-
ruptionem
parum cu-
rante,

* al. voluptatis

E

31 Hei mihi! et audeo dicere tacuisse te, Deus meus, cum irem abs te longius? Itane tu tacebas tunc mihi? Et cujus erant nisi tua verba illa per matrem meam fidelem tuam, quæ cantasti iu aures meas? Nee inde quidquam descendit in cor meum, ut facerem illud. Volebat enim illa, et secreto, meminisse, ut monnerit cum sollicitudine ingenti, ne fornicarer, maximeque ne adulterarem cujusquam uxorem. Qui mihi monitus muliebres videbantur, quibus obtemperare erubescerem. Illi autem tui erant, et nesciebam : et te tacere putabam, atque illam loqui, per quam mihi tu non tacebas : et in illa contemnebaris a me, a me filio ejus, filio ancillæ tuæ, servo tuo. Sed nesciebam; et præcepit ibam tanta cæcitate, ut inter eotaneos meos puderet me minoris dedecoris, quam audiebam eos jaetantes flagitia sua, et tanto gloriantes magis, quanto uagis turpes essent : et libebat facere non solum libidine facti, verum etiam laudis.

et ab illis vitiiis
frustra dehor-
tante matre,

32 Quid dignum est vituperatione nisi vitium? Ego, ne vituperarer, vitiosior fiebam; et ubi non suberat, quo aduissio æquarer perditis, fingebam, me fecisse, quod non feceram, ne viderer abjectior, quo eram castior. Ecce eum quibus comitibus iter agebam platearum Babylo-niæ, et volutabar in cæno ejus tamquam in cinamomis et unguentis pretiosis. Et in umbilico ejus quo tenacius hærerem, calebat me inimicus invisibilis, et seducebat me, quia ego seductilis eram. Non enim et illa, quæ jam de medio Babylonis fugerat, sed ibat in ceteris ejus tardior mater carnis meæ, sicut monuit me, pudicitiam ita euravit, quod de me a viro suo audierat. Jamque pestilentiosum et in posterum periculosum sentiebat, eocœre termino conjugalis affectus, si resceari ad vivum non poterat. Non curavit hoc, quia metus erat, ne impediretur spes mea compe uxoria; non spes illa, quam in te futuri sæculi habebat mater, sed spes litterarum, quas ut nossem, nimis volebat parens uterque. Ille, quia de te prope nihil cogitabat, de me autem inania; illa autem, quia non solum nullo detrimento, sed etiam nonnullo adjumento ad te adipiscendum profutura existimabat usitata illa studia doctrinæ. Ita enim conjicio, recolens ut possum

cujus pia mo-
nita flocci
pendebat.

F

A. ipso S. Au-
gustino.

sum mores parentum meorum. Relaxabantur etiam mihi ad ludendum habenæ, ultra temperamentum severitatis in dissolutionem affectionum variarum, et in omnibus erat caligo intercludens mihi, Deus meus, serenitatem veritatis tuæ; et prodibat tamquam ex adipe iniquitas mea.

iv.
Præcipue de-
flet furtum,

33 Furtum certe punit lex tua, Domine, et lex scripta in cordibus hominum, quam ut ipsa quidem delet iniquitas. Quis enim fur æquo animo furem patitur? Nec copiosus adactum inopia. Et ego furtum facere volui, et feci, nulla compulsus egestate nec penuria, sed fastidio justitiæ et sagina iniquitatis. Nam id furatus sum, quod mihi abundabat, et multo melius. Nec ea re volebam frui, quam furto appetebam, sed ipso furto et peccato. Arbor erat pyrus in vicinia vineæ nostræ pomis onusta, nec forma nec sapore illecebrosis. Ad hanc executendam atque asportandam nequissimi adolescentuli perreximus nocte intempesta, quousque ludum de pestilentiae more in arceis produxeramus; et abstulimus inde onera ingentia, non ad nostras epulas, sed vel projicienda porcis, etiamsi aliquid inde comedimus; dum tamen fieri a nobis, quod eo liberet, quo non liceret.

B
quod contra
consuetudinem
hominum,

34 Ecce cor meum, Deus meus, ecce cor meum, quod miseratus es in imo abyssi. Dicat tibi nunc ecce cor meum, quid ibi quærebat, ut essem gratis malus, et malitiæ meæ causa nulla esset, nisi malitia fœda. Et amavi eam, amavi perire, amavi defectum meum; non illud, ad quod deficiebam, sed defectum ipsum meum amavi, turpis anima et dissiliens a firmamento tuo in exterminium, non dedecore aliquid, sed dedecus appetens... Cum itaque de facinore quæritur qua causa factum sit, credi non solet, nisi cum appetitus adipiscendi alicujus illorum bonorum, quæ infima diximus, esse potuisse apparuerit, aut metus amittendi. Pulchra sunt enim et decora; quamquam præ bonis superioribus et opibus beatificis abjecta et jacentia.

v.
quibus aliquid
in peccato ap-
paret utile,

35 Homicidium fecit. Cur fecit? Adamavit ejus conjugem aut prædium; aut voluit deprædari, unde viveret, aut timuit ab illo tale aliquid amittere, aut læsus ulcisci se exarsit. Num homicidium sine causa faceret ipso homicidio delectatus? Quis crediderit? Nam et de quo dictum est vecordi et nimis crudeli homine, quod gratuito potius malus atque crudelis erat, prædicta est tamen causa, ne per otium (inquit) torpesceret manus aut animus. Quare id quoque? Cur ita? Ut scilicet illa exereitatione scelerum capta urbe, honores, imperia, divitias assequeretur; et careret metu legum, et difficultate rerum, propter inopiam rei familiaris, et conscientiam scelerum. Nec ipse igitur Catilina e amavit faciuora sua, sed utique aliud, cujus causa illa faciebat.

c
vi.
sine ulla sua
utilitate

36 Quid ergo miser in te amavi, o furtum meum, o facinus illud meum nocturnum sextidecimi anni ætatis meæ? Non enim pulchrum eras, cum furtum esses; aut vero aliquid es, ut loquar ad te? Pulchra erant poma illa, quæ furati sumus, quoniam creatura tua erant, pulcherrime omnium, Creator omnium, Deus bone, Deus summum bonum, et bonum verum meum. Pulchra erant illa poma, sed non ipsa concupivit anima mea miserabilis: erat enim mihi meliorum copia; illa autem decerpsi tantum, ut furarer. Nam decerpta projecit, epulatus; inde sola iniquitate, qua lætabar, fruens. Nam etsi

quid illorum pomorum intravit in os meum, condidit mentum ibi facinus erat...

37 O putredo, o monstrum vitæ, et mortis profunditas! Potuitne libere, quod non licebat, non ob aliud, nisi quia non licebat? Quid retribuam Domino, quod recolit hæc memoria mea, et anima mea non metuit inde? * Diligam te, Domine, et gratias agam, et confitear uomini tuo, quoniam tanta dimisisti mihi mala et nefaria opera mea. Gratiae tuæ deputo et misericordiae tuæ, quod peccata mea tamquam glaciem solvisti. Gratiae tuæ deputo, et quæcumque non feci mala. Quid enim non facere potui, qui etiam gratuitum facinus amavi? Et omnia mihi dimissa esse fateor, et quæ mea sponte feci mala, et quæ te duce non feci.

vu.
et ex mera
malitia

* al. Inde
diligam

38 Quis est hominum, qui suam cogitans infirmitatem, audet viribus suis tribuere castitatem atque inuocentiam suam, ut minus amet te, quasi minus ei necessaria fuerit misericordia tua, qua duas peccata conversis ad te? Qui enim vocatus a te secutus est vocem tuam, et vitavit ea, quæ me de meipso recordantem et fateutem legit, non me derideat ab eo Medico ægrum sanari, E a quo sibi præstitum est, ut non ægrotaret, vel potius ut minus ægrotaret. Et ideo te tantumdem, imo vero amplius diligat; quia per quem me videt tantis peccatorum meorum languoribus exui, per eum se videt tantis peccatorum languoribus non implicari.

patravit,

39 Quem fructum habui miser aliquando in iis, quæ nunc recolens erubescio, maxime in illo furto, in quo ipsum furtum amavi, nihil aliud; cum et ipsum esset nihil, et eo ipso ego miserior? Et tamen solus id non fecissem, sic recordor animum tuum meum, solus omnimodo id non fecissem. Ergo ibi amavi etiam consortium eorum *, cum quibus id feci. Non ergo nihil aliud quam furtum amavi; imo vero nihil aliud, quia et illud nihil est. Quid est revera? Quis est, qui doceat me, nisi qui illuminat cor meum, et discernit umbras ejus? Quid est quod mihi venit in mentem quærere, et discutere, et considerare? Quia si tunc amarem poma illa, quæ furatus sum, et eis frui cuperem, possem etiam solus, si satis esset committere illam iniquitatem, qua pervenirem ad voluptatem meam; nec confractione * consciorum animorum accenderem pruritus * cupiditatis meæ. Sed quoniam in illis pomis voluptas mihi non erat, ea erat in ipso facinore, quam faciebat consortium simul peccantium.

viii.
ut pravis sodo-
litibus

* al. eorum

F
* al. confra-
ctionem
* al. pruritu

40 Quid erat ille affectus animi? Certe eum plaue turpis erat nimis, et vix mihi erat qui habebam illum. Sed tamen quid erat? Delicta quis intelligit? Risus erat quasi titillato corde, quod fallebamus eos, qui hæc a nobis fieri non putabant, et vehementer nolebant. Cur ergo eo me delectabat, quo id non faciebant solus? An quia etiam nemo facile solus ridet? Nemo quidem facile: sed tamen etiam solos et singulos homines, cum alius uero præsens est, vincit risus aliquando, si aliquid nimis ridiculum vel seusibus accurrerit vel animo. At ego illud solus non facerem, non facerem omnino solus. Ecce est coram te, Deus meus, viva recordatio animæ meæ. Solus non facerem furtum illud, in quo me non licebat, id quod furabar, sed quia furabar; quod me solum facere prorsus non liberet, nec facerem. O nimis inimica amicitia, seductio mentis, investigabilis ex ludo et joco nocendi aviditas, et

ix.
placere.

A et alieni damni appetitus, nulla lucri mei, i nulla ulciscendi libidine: sed cum dicitur, Eamus, faciamus, et pudet non esse impudentem... De fluxu abs te ego, et erravi, Deus meus, nimis devius a stabilitate tua in adolescentia, et factus sum mihi regio egestatis.

ANNOTATA.

a *Benedictini illud in expunxerunt*, juxta Mss., *inquiunt*, et Arn., *id est, Antonium Arnaldum*.

b *Madaura urbs fuit Numidiæ, vicina Tagastæ, ut hinc patet. Cellarius in Geographia antiqua, part. 3, pag. 121 de ea disputat, inquitque an eadem sit cum Maduro.*

c *Carthago urbs erat Africæ notissima, ac Romæ quondam æmula, at deinde eversa est.*

d *Hæc quoque non congruunt cum amplis divitiis, quas patri S. Augustini attribuerunt alii in Commentario num. 27.*

e *De Catilina, qui consulibus Cicerone et Antonio ruinam meditabatur reipublicæ Romanæ, consuli potest Sallustius, cujus verba mox citavit.*

B

CAPUT IV.

Luxuriosa conversatio in urbe Carthaginensi, desiderium spectaculorum tragicorum, studia philosophica, et lectio sacræ Scripturæ ob simplicem styli contempta.

LIBER III.
CAP. I.
Carthagine impuros amores suos
* al. amare

Veni Carthaginem, et circumstrepebat me undique sartago flagitiosorum amorum. Nondum amabam, et amari * amabam; et secretiore indigentia oderam me minus indigentem. Quærebam quod amarem, amans amari, et oderam securitatem, et viam sine muscipulis. Quoniam fames mihi erat intus ab interiori cibo, teipso, Deus meus, et ea fame non esuriebam; sed eram sine desiderio alimentorum incorruptibilium; non quia plenus eis eram, sed quo inanior, eo fastidiosior. Et ideo non bene valebat anima mea; et necrosa projiciebat se foras miserabiliter, scalpi avida contactu sensibilem. Sed si non haberent animam, non utique amarentur. Amare et amari dulce mihi erat magis, si etiam amantis corpore fruerer. Venam igitur amicitie coinquinabam sordibus concupiscentiæ, candoremque ejus obnubilabam de tartaro libidinis; et tamen fœdus atque inhonestus, elegans et urbanus esse gestiebam abundantanti vanitate. Rui etiam in amorem, quo cupiebam capi. Deus meus, misericordia mea, quanto felle mihi suavitatem illam, et quam bonus aspersisti; quia et amatus sum, et perveni occulte ad vinculum fruendi, et colligabar lætus arumnosis nexibus, ut cæderer virgis ferreis ardentibus zeli, et suscipicionum, et timorum, et irarum atque rixarum. Rapiebant me spectacula theatra, plena imaginibus miseriarum mearum, et fomitibus ignis mei.

ii.
nutriebat spectaculis theatralibus,

42 Quid est quod homo ibi vult dolere, cum spectat luctuosa atque tragica, quæ tamen pati ipse nolle? Et tamen pati vult ex eis dolorem spectator, et dolor ipse est voluptas ejus. Quid Augusti Tomus VI.

est, nisi miserabilis insania? Nam eo magis eis movetur quisque, quo minus a talibus affectibus sanus est: quamquam, cum ipse patitur, miseria; cum aliis compatitur, misericordia dici solet. Sed qualis tandem misericordia in rebus fictis et scenicis? Non enim ad subveniendum provocatur auditor, sed tantum ad dolendum invitatur: et auctori * earum imaginum amplius favet, cum amplius dolet. Et si calamitates illæ hominum vel antiquæ vel falsæ sic agantur, et qui spectat non doleat, abscedit inde fastidiens et reprehendens. Si autem doleat, manet intentus, et gaudens lacrymatur. Lacrymæ ergo amantur et dolores? Certe omnis homo gaudere vult. An, cum miserum nemine esse libeat, libet tamen esse misericordem? Quod quia non sine dolore est, hæc una causa amantur dolores. Et hoc de illa vena amicitie est.

A. ipso S. Augustino.

* al. actori

43 Sed quo vadit? quo fluit? Ut quid decurrit in torrentem picis bullientis, æstus immanes tetrarum libidinum, in quos ipsa mutatur et vertitur per nutum proprium, de cælesti serenitate detorta atque dejecta? Repudietur ergo misericordia? Nequaquam. Ergo amentur dolores aliquando. Sed cave immunditiam, anima mea, sub tutore Deo meo, Deo Patrum nostrorum, et laudabili, et superexaltato in omnia sæcula, cave immunditiam: neque enim nunc non misereor; sed tunc in theatris cougaudebam amantibus, cum sese fruebantur per flagitia, quamvis hæc imaginarie genrentur in ludo spectaculi. Cum autem sese amittebant, quasi misericors contristabar, et utrumque me delectabat tamen. Nunc vero magis misereor gaudentem in flagitio, quam velut dura perpessum detrimento perniciosæ voluptatis, et amissione miseræ felicitatis.

in quibus per falsam misericordiam condolebat

E

44 Hæc certe verior misericordia, sed non in ea delectatur * cor. Nam etsi approbatur officio charitatis qui dolet miserum; mallet tamen utique non esse, quod doleret, qui germanitus misericors est. Si enim est malevola benevolentia, quod fieri non potest; potest et ille, qui veraciter sinceriterque miseretur, cupere esse miserum, ut misereatur. Nonnullus itaque dolor approbandus, nullus amandus est. Hoc enim tu, Domine Deus, qui animas amas, longe lateque * purius quam nos et incorruptibilis misereris, quod nullo dolore sauciaris. Et ad hæc quis idoneus? At ego tunc miser dolere amabam, et quærebam ut esset, quod dolerem, quando mihi in ærumma aliena et falsa et saltatoria, ea magis placebat actio histrionis, meque alliciebat vehementius, qua mihi lacrymæ excutiebantur. Quid autem mirum, cum infelix pecus aberrans a grege tuo, et impatiens custodiæ tuæ, turpi scabie fœdarer? Et inde erant dolorum amores, non quibus altius penetrarer: (non enim amabam talia perpeti, qualia spectare) sed quibus auditis et fictis, tamquam in superficie raderer: quos tamen quasi ungues scalpentium fervidus tumor et tabes et sanies horrida consequebatur. Talis vita mea numquid vita erat, Deus meus?

infaustis amantium eventibus,
* al. delectat dolor

* al. aleque

F

45 Et circumvolabat super me fidelis a longe misericordia tua. In quantas iniquitates distabui, et sacrilegam curiositatem secutus sum, ut descendentem te deduceret me ad ima infida, et circumventoria obsequia dæmoniorum; quibus immolabam facta mea mala, et in omnibus flagellabas me. Ausus sum etiam in celebritate solemnitatum tuarum intra parietes ecclesiæ tuæ concupiscere, et agere negotium procurandi fructus mortis. Unde me verberasti gravibus pœnis: sed

iii
et in ipso templo forebat malas cogitationes;

A. ipso S. Augustino.

nihil ad culpam meam, o tu prægaudis misericordia mea, Deus meus, refugium meum a terribilibus nocentibus, in quibus vagatus sum præfidenti collo ad longe recedendum a te; amans vias meas et non tuas, amans fugitivam libertatem.

sed impudentes illusores seu eversores oderat,

46 Habebant et illa studia, quæ honesta vocabantur, ductum suum intuentem fora litigiosa, ut excellerem in eis, eo laudabilior, quo fraudulentior. Tanta est cæcitas hominum, de cæcitate etiam gloriantium. Et major jam eram in schola rhetoris, et gaudebam superbe, et tumebam typho; quamquam longe sedatior, Domine, tu scis, et remotus omnino ab eversionibus, quas faciebant eversores (hoc enim nomen sævum * et diabolicum velut insigne urbanitatis est) inter quos vivebam pudore impudenti, quia talis non eram; et cum eis eram, et amicitias eorum delectabar aliquando, a quorum semper factis abhorrebam, hoc est, ab eversionibus; quibus proterve insectabantur ignotorum verecundiam, quam perturbarent gratis illudendo, atque inde pasceudo malevolas læticias suas. Nihil

* al. sævum

B est illo actu similis actibus dæmoniorum. Quid itaque verius quam eversores vocarentur? Eversi plane prius ipsi atque perversi, deridentibus eos et seducentibus fallacibus occulte spiritibus, in eo ipso quod alios irridere amant et fallere.

iv. et ex quodam libro Ciceronis

47 Inter hos ego imbecilla tunc ætate disceram libros eloquentiæ, in qua emiuere cupiebam sine damnabili et ventoso per gaudia vauitatis humanæ: et usitato jam discendi ordine perueeram in librum quemdam cuiusdam Ciceronis; cuius linguam fere omnes mirantur, pectus non ita: sed liber ille ipsius exhortationem continet ad Philosophiam, et vocatur Hortensius. Ille vero liber mutavit affectum meum, et ad teipsum, Domine, mutavit preces meas, et vota ac desideria mea fecit alia. Viluit mihi repente omnis vana spes, et immortalitatem sapientiæ concupiscebam æstu cordis incredibili, et surgere jam cœperam, ut ad te redirem. Non enim ad acueendam linguam, quod videbar emere maternis mercedibus, cum agerem annum ætatis uudevigesimum, jam defuncto patre ante biennium. Non

C ergo ad acueendam linguam referebam illum librum; neque mihi locutionem, sed quod loquebatur persuaserat.

concepit desiderium sapientiæ,

48 Quomodo ardebam, Deus meus, quomodo ardebam revolare a terrenis a te! et nesciebam quid ageres mecum. Apud te est enim sapientia. Amor autem sapientiæ nomen Græcum habet φιλοσοφία, quo me accendebant illæ litteræ. Sunt qui seducant per philosophiam, magno et blando et honesto nomine colorantes et fucantes errores suos; et prope omnes, qui ex illis et supra temporibus tales erant, uotantur in eo libro et demonstrantur; et manifestatur ibi salutifera illa admonitio spiritus tui per servum tuum bonum et pium: " Videte ne quis vos decipiat " per philosophiam et inanem seductionem, secundum traditionem hominum, secundum elementa hujus mundi, et non secundum Christum: quia in ipso inhabitat omnis pleuitudo " divinitatis corporaliter ". Et ego illo tempore, scis tu, lumen cordis mei, quoniam nondum mihi hæc Apostolica nota erant; hoc tamen solo delectabar in illa exhortatione, quod nou illam aut illam sectam, sed ipsam, quæcumque esset, sapientiam ut diligerem, et quærerem, et assequerem, et tenerem atque amplexarer. Fortiter excitabar sermone illo, accudebar et ar-

debam: et hoc solum me in tanta flagrantia refrangebatur, quod nomen Christi non erat ibi. Quoniam hoc nomen, secundum misericordiam tuam, Domine, hoc nomen Salvatoris mei Filii tui, in ipso adhuc lacte matris tenerum cor meum pie biberat, et alte retinebat; et quidquid sine hoc nomine fuisset, quamvis litteratum et expolitum et veridicum, non me totum rapiebat.

49 Itaque institui animum intendere in Scripturas sanctas, ut viderem, quales essent. Et ecce video rem non compertam superbis, neque nudatam pueris; sed incesso humilem, successu excelsam, et velatam mysteriis: et non eram ego talis, ut intrare in ea possem, aut inclinare cervicem ad ejus ingressus. Non enim sicut modo loquor, ita sensi, cum attendi ad illam Scripturam; sed visa mihi est indigna, quam Tullianæ dignitati compararem. Tumor enim meus refugiebat modum ejus, et acies mea non penetrabat interiora ejus. Verumtamen illa erat, quæ cresceret cum parvulis. Sed ego dignabar esse parvulus, et turgidus fastu mihi graudis videbar.

v. contempta tamen sacræ Scripturæ simplicitate.

CAPUT V.

E

Lapsus in hæresim Manichæorum, matris ejus ob hunc dolor precesque, et solatium divinitus ab ipsa obtentum.

Itaque incidi in homines superbe delirantes, I et carnales nimis, et loquaces; in quorum ore laquei diaboli, et viscum confectum commixtione syllabarum nominis tui, sed et Domini Jesu Christi, et Paracleti consolatoris Spiritus sancti. Hæc nomina * omnia non recedebant de ore eorum, sed sono tenuis et strepitu linguæ, ceterum cor inane veri. Et dicebant: Veritas et veritas; et multi * eam dicebant mihi, et nusquam erat in eis; sed falsa loquebantur, non de te tantum, qui vere Veritas es, sed etiam de istis elementis hujus mundi, creaturis tuis; de quibus etiam vera dicentes philosophos transgredi debui præ amore tuo, mi Pater summe bone, pulchritudo pulchrorum omnium. O Veritas, veritas, quam intime etiam tunc medullæ animi mei suspirabant tibi, cum te illi sonarent mihi frequenter et multipliciter voce sola, et libris multis et ingentibus. Et illa erant fercula, in quibus mihi esurienti te, inferebantur pro te sol et luna, pulchra opera tua, sed tamen opera tua, nou tu, nec ipsa prima. Priora enim spiritualia opera tua quam ista corporea, quamvis lucida et cælestia.

vi. In hæresim Manichæorum prolapsus,

* al. hæc enim omnia

* al. nullum

F

51 At ego nec priora illa, sed teipsam, te Veritas, in qua non est commutatio, nec momenti obumbratio, et esuriebam et sitiēbam: et apponebantur adhuc mihi in illis ferculis phantasmata splendida, quibus jam melius erat amare istum solem, saltem istis oculis verum, quam illa falsa animo decepto per oculos. Et tamen quia te putabam, manducabam; non avide quidem, qui nec sapiebas in ore meo sicuti es: neque enim tu eras illa figmenta inania, nec nutriebar ex eis, sed exhanriebar magis. Cibus in somnis simillimus est cibus vigilantium; quo tamen dormientes non aluntur, dormiunt enim. At illa nec similia erant ullo modo tibi, sicut nunc mihi locuta es; quia

sequebatur eorum deliramenta,

A quia illa erant corporalia phantasmata, falsa corpora, quibus certiora sunt vera corpora ista, quæ videmus visu carneo, sive cælestia, sive terrestria: cum pecudibus et volatilibus videmus hæc, et certiora sunt, quam cum imaginamur ea. Et rursus certius imaginamur ea, quam ex eis suspicamur alia grandiora et infinita, quæ omnino nulla sunt; qualibus ego tunc pasebar inanibus, et non pasebar.

quæ fabulis
poëticis pejora
erant,

52 At tu, Amor meus, iu quem deficio, ut fortis sim, nec ista corpora es, quæ videmus, quamquam de cælo, nec ea es, quæ non videmus ibi: quia tu ista condidisti, nec in summis tuis conditionibus habes. Quanto ergo longe es a phantasmatis illis meis, phantasmatis corporum, quæ omnino non sunt: quibus certiores sunt phantasiæ corporum eorum, quæ sunt; et eis certiora corpora, quæ tamen non es: sed nec anima es, quæ vita est corporum. Ideo melior vita corporum certiorque, quam corpora. Sed tu vita es animarum, vita vitarum, vivens teipsa, et non mutaris vita animæ meæ. Ubi ergo mihi tunc eras, et quam longe? Et longe peregrinabar abs te, exclusus et a siliquis porcorum, quos de siliquis pasebam. Quanto enim meliores grammaticorum et poëtarum fabellæ, quam illa decipula! Nam versus et carmen et Medea volans utiliores sunt certe, quam quinque elementa varie fucata, propter quinque antra tenebrarum, quæ omnino nulla sunt, et occidunt credentem. Nam versum et carmen etiam ad vera pulmenta * transfero. Volantem autem Medeam etsi cantabam, non asserebam; et si cantari audiebam, non credebam: illa autem credidi.

* al. elementa

vii.
ita ut crederet
Deum corpore
præditum,

53 Nesciebam etiam aliud verum, quod est; et quasi acutule movebar, ut suffragarer stultis deceptoribus, cum a me quærerent, unde malum; et utrum forma corporea Deus finiretur, et haberet capillos et unguis; et utrum justi existimandi essent, qui haberent multas uxores simul, et occiderent homines, et sacrificarent de animalibus. Quibus rebus ignarus perturbabar: et recedens a veritate, ire in eam mihi videbar; quia non noveram malum non esse, nisi privationem boni, usque ad quod omnino non est. Quod unde viderem, cujus videre usque ad corpus erat oculis, et animo usque ad phantasma?

C
et irrideret
justos veteres
Testamenti

54 Et non noveram Deum esse spiritum, non cui membra essent per longum et latum, nec cui esse moles esset; quia moles in parte minor est quam in toto suo, et si infinita sit, minor est iu aliqua parte, certo spatio definita, quam per infinitum: et non est tota ubique, sicut spiritus, sicut Deus. Et quid in nobis esset, secundum quod essemus similes Deo; et si recte iu Scripturis diceremur ad imaginem Dei, prorsus ignorabam. Et non noveram justitiam veram interiorum, non ex consuetudine iudicantem, sed ex lege rectissima Dei omnipotentis, qua formarentur mores regionum et dierum pro regionibus et diebus: cum ipsa ubique ac semper esset, non alibi alia, nec alias aliter: secundum quam justi essent Abraham, et Isaac, et Jacob, et Moyses, et David, et illi omnes laudati ore Dei: sed eos ab imperitis iudicari iniquos, iudicantibus ex humano die, et universos mores humani generis ex parte moris sui metientibus: tamquam si quis nescius in armamentis, quid cuique membro accommodatum sit, ocrea velit caput contingi, et galea caleari, et murmuret, quod non apte conveniat: aut in uno die indicto a pomeridianis horis iustitia, quisquam stomachetur non

sibi concedi quid venale proponere, quia mane concessum est: aut iu una domo videat aliquid tractari manibus a quoquam servo, quod facere non sinatur, qui pocula ministrat; aut aliquid post præsepia fieri, quod ante mensam prohibeatur; et indignetur, cum sit unum habitaculum et una familia, non ubique atque omnibus idem tribui.

A. ipso S. Augustino.

55 Sic sunt isti, qui indignantur, cum audierint illo sæculo licuisse justis aliquid, quod isto non licet justis, et quia illis aliud præcepit Deus, istis aliud pro temporalibus causis, cum eidem iustitiæ utrique servierint: eum in uno homine, et in uno die, et in unis ædibus videant aliud alii membro congruere, et aliud jam dudum licuisse, et post horam non licere; quiddam in illo angulo permitti aut juberi, quod in isto iuste vetetur et vindicetur. Numquid iustitia varia est et mutabilis? Sed tempora, quibus præsidet, non pariter eunt; tempora enim sunt. Homines autem, quorum vita super terram brevis est, quia sensu non valent causas contexere sæculorum priorum, aliarumque gentium, quas experti non sunt, cum his, quas experti sunt; in uno autem corpore vel die vel domo facile possunt videre, quid cui membro, quibus momentis, quibus partibus personisve congruat: in illis offenduntur; his serviunt.

quia illis aliqua licebant,

E

56 Hæc ego tunc nesciebam, et non advertebam; et feriebam undique ista oculos meos, et non videbam. Et cantabam carmina, et non mihi licebat ponere pedem quemlibet ubilibet, sed in alio atque alio metro, aliter atque aliter, et in uno aliquo versu non omnibus locis eundem pedem. Et ars ipsa, qua canebam non habebat aliud alibi, sed omnia simul. Et non intuebar iustitiam, cui servirent boni et sancti homines, longe excellentius atque sublimius habere simul omnia, quæ præcepit Deus, et nulla ex parte variari; et tamen variis temporibus non omnia simul, sed propria distribuentem ac præcipientem. Et reprehendebam cæcus pios patres, non solum sicut Deus iuberet atque inspiraret utentes præsentibus, verum quoque sicut Deus revelaret futura prænuntiantes...

quæ nunc illicita sunt,

57 Hæc ego nesciens irridebam illos sanctos servos et prophetas tuos. Et quid agebam, cum irridebam eos, nisi ut irriderer abs te, seusim atque paulatim perductus ad eas vias, ut crederem fœum plorare, cum decerpitur, et matrem ejus arborem lacrymis lacteis? Quam tamen fœum si comedisset aliquis sanctus, alieno sane non suo scelere decerpit, misceret visceribus, et anhelaret de illa angelos, imo vere particulas Dei gemendo in oratione atque ructando; quæ particula summi et veri Dei ligata fuissent in illo pomo, nisi clecti Sancti dentre ac vente solverentur. Et credidi miser magis esse misericordiam præstandam fructibus terræ, quam hominibus, propter quos nascerentur. Si quis enim esuriret peteret, qui Manichæus non esset, quasi capitali supplicio damnanda buccella videretur, si ei daretur a.

x.
et putaret,
fœum plorare,
dum decerpitur,
F

58 Et misisti manum tuam ex alto, et de hac profunda caligine erasti animam meam, cum pro me fletet at te mater mea, fidelis tua, amplius quam flent matres corporea funera. Videbat enim illa mortem meam ex fide et spiritu, quem ex te habebat, et exaudisti eam, Domine. Exaudisti eam, nec despexisti lacrymas ejus, cum profluentes rigarent terram sub oculis ejus in omni loco orationis ejus, et exaudisti eam. Nam unde

a
xi.
ob quos errores mater
ejus plorans,

A. 1850 S. AUGUSTINO.
* al. me con-
cederet

unde illud somnium, quo eam consolatus es, ut vivere me secum crederet *, et habere secum eandem mensam in domo, quod nolle cœperat, aversans et detestans blasphemias erroris mei? Vidit enim stantem se in quadam regula liguea, et advenientem ad se juvenem splendidum, hilarem atque arridentem sibi, cum illa esset mœrens et mœrore confecta. Qui cum causas quæsisset ab ea mœstitiæ suæ, quotidianarumque lacrymarum (docendi, ut assolet, non discedi gratia) atque illa respondisset, perditionem meam se plangere, jussisse illum, quo secreta esset, atque admonuisse, ut attenderet et videret; ubi esset illa, ibi esse et me. Quod illa ubi attendit, vidit me juxta se in eadem regula stantem. Unde hoc, nisi quia erant aures tuæ ad cor ejus?

caelesti visione
recreatur,

59 O tu, bone Omnipotens, qui sic curas unumquemque nostrum, tamquam solum cures; et sic omnes, tamquam singulos. Ude illud etiam, quod cum mihi narrasset ipsum visum, et ego ad id trahere conarer, ut illa se potius non desperaret futuram esse, quod eram, continuo siue aliqua hæsitatione, Non, iuquit; non enim mihi dictum est, Ubi ille, ibi et tu; sed, Ubi tu, ibi et ille. Confiteor tibi, Domine, recordationem meam, quantum recolo (quod sæpe nou tacui) amplius tue isto per matrem vigilantem responso tuo, quod tam vicina interpretationis falsitate turbata non est; et tam cito vidit, quod videudum fuit (quod ego certe, autequam dixisset, non videram) etiam tum commotum fuisse, quam ipso somnio, quo feminae piæ gaudium tanto post futurum, ad consolationem tunc præsentis sollicitudinis, tanto ante prædictum est. Nam novem ferme anni secuti sunt, quibus ego in illo limo profundi ac tenebris falsitatis, cum sæpe surgere conarer, et gravius alliderer, volutatus sum: cum tamen illa vidua casta, pia et sobria, quales amas, jam quidem spe alacrior, sed fletu et gemitu non segnior, non desiueret horis omnibus orationum suarum de tue plangere ad te. Et intrabant in conspectum tuum preces ejus, et me tamen dimittebas adhuc volvi et involvi illa caliginis.

xii.
et ab episcopo
quodam

60 Et dedisti alterum respousum interim, quod recolo. Nam et multa prætereo, propter quod propero ad ea, quæ me magis urgent confiteri tibi, et multa non memini. Dedisti ergo alterum, per sacerdotem tuum quemdam episcopum, nutritum in Ecclesia et exercitatum in libris tuis. Quem cum illa femina rogasset, ut dignaretur mecum colloqui, et refellere errores meos, et dedocere me mala, ac docere bona (faciebat enim hoc, si quos forte idoneos invenisset) noluit ille, prudenter sane, quantum sensi postea. Respondit enim me adhuc esse iudocilem, eo quod inflatus essem novitate hæresis illius, et nonnullis quæstiunculis jam multos imperitos exagitassem, sicut illa iudicaverat ei. Sed siue (inquirit) illum ibi; tantum roga pro eo Dominum; ipse legendo reperiet, quis ille sit error et quanta impietas.

consolationem
accipit.

61 Simul etiam narravit, se quoque parvulum a seducta matre sua datum fuisse Manichæis, et omnes pæne non legisse tantum, verum etiam scriptitasse libros eorum; sibi que apparuisse, nullo contra disputante et convincente, quam esset illa secta fugienda; itaque fugisse. Quæ cum ille dixisset, atque illa nollet acquiescere, sed instaret magis deprecando, et libertim flendo, ut me videret, et mecum dissereret; ille jam substomachans tædio, Vade (inquirit) a me, ita vivas: fieri

enim non potest, ut filius istarum lacrymarum D pereat. Quod illa ita se accepisse inter colloquia sua mecum sæpe recordabatur, acsi de cælo sonuisset.

ANNOTATIO.

a De erroribus Manichæorum agitur in Commentario § 10, quem consule, ut relatis hoc capite lux accedat. De lapsu autem Augustini in illam hæresim disputatur § 4.

CAPUT VI.

Aperta Manichæismi professio, magisterium rhetoricæ, filius ex concubina natus, spreta haruspicina; sed superstitiosa astrologiæ credulitas.

PER idem tempus annorum novem, ab unde vicesimo anno ætatis meæ, usque ad duodecesimum, seducebamur et seducebamus, falsi atque fallentes in variis cupiditatibus; et palam per doctrinas, quas liberales vocant, occulte autem falso nomine religiosi: hic superbi, ibi superstitiosi, ubique vani, ac popularis gloriæ sectantes inanitatem, usque ad theatricos plausus, et contentiosa certamina *, et agonem eorumque feminearum, et spectaculorum nugas, et intemperantiam libidinum. Illac autem purgari nos ab istis sordibus expetentes, cum eis, qui appellantur electi et sancti, afferremus escas, de quibus nobis in officina aqualiculi sui fabricarent angelos et deos, per quos liberarcimur; et sectabar ista atque faciebam cum amicis meis, per me ac mecum deceptis.

63 Irrideant me arrogantes, et nondum salubriter prostrati et elisi a te, Deus meus: ego tamen confiteor tibi dedecora mea in laude tua. Sine me, obsecro, et da mihi circuire præsentis memoria præteritos circuitus erroris mei, et immolare tibi hostiam jubilationis. Quid enim ego sum mihi sine te, nisi dux in præceps? Aut quid sum, cum mihi beue est, nisi sugens lac tuum, aut fruens te cibo, qui non corrumpitur? Et quis homo est quilibet homo, cum sit homo? Sed irrideant nos fortes et potentes, nos autem infirmi et inopes confiteamur tibi.

64 Docebam illis in annis artem rhetoricam, et victoriosam loquacitatem victus cupiditate vendebam. Malebam tamen, Domine, tu scis, bonos habere discipulos, sicut appellantur boni; et eos sine dolo docebam dolos; non quibus contra caput innocentis agerent, sed aliquando pro capite nocentis. Et tu, Deus, vidisti de longinquo lapsantem in lubrico, et in multo fumo scintillantem fidem meam, quam exhibebam in illo magisterio diligentibus vanitatem, et quærentibus mendacium, socius eorum. In illis annis unam habebam, non eo, quod legitimum vocatur, conjugio cognitam, sed quam indagaverat vagus ardor inops prudentiæ: sed unam tamen, ei quoque servans thori fidem; in qua sane experirer exemplo meo, quid distaret inter conjugalis placiti modum, quod fœderatum esset generandi gratia,

E

LIBER IV.
CAP. I.
Per novem
annos ab hære-
ticis seductus,

* al. carmina

etiam alios se-
ducit.

F

ii.
et Carthagine
rhetoricam
docens,

A gratia, et pactum libidinosi amoris, ubi proles etiam contra votum nascitur, quamvis jam nata cogat se diligi.

abhorret ab haruspiciis;

65 Recolo etiam, cum mihi theatrici carminis certamen inire placuisset, mandasse mihi nescio quem aruspiceem, quid ei dare mercedis vellem, ut viucerem; me autem fœda illa sacramenta detestatum et abominatum respondisse. Nec si corona illa esset immortaliter aurea, museam pro victoria mea necari sinerem. Necaturus enim erat ille in sacrificiis suis auimantia, et illis honoribus invitaturus mihi suffragatura dæmonia videbatur. Sed hoc quoque malum non ex tua castitate* repudiavi, Deus cordis mei: non enim amare te noveram, qui nisi fulgores corporcos, cogitare non noveram. Talibus enim figmentis suspirans anima, nonne fornicatur abs te, et fidit in falsis, et pascit ventos? Sed videlicet sacrificari pro me nollem dæmonibus, quibus me illa superstitione ipse sacrificabam. Quid est enim aliud ventos pascere, quam ipsos pascere; hoc est errando eis esse voluptati atque derisui?

* al. caritate

B

iii.
sed astrologia
vix deditus,
* al. planos,
id est, impo-
stores

66 Ideo illos Planetarios*, quos Mathematicos vocant, plaue consulere non desistebam, quod quasi eis nullum esset sacrificium, et nullæ preces ad aliquem spiritum ob divinationem dirigerentur: quod tamen Christiana et vera pietas consequenter repellit et damnat. Bonum est enim confiteri tibi, Domine, et dicere, Miserere mei, cura animam meam, quoniam peccavi tibi. Neque ad licentiam peccandi abuti indulgentia tua, sed meminisse Dominicæ vocis, Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne quid tibi deterius contingat. Quam totam illi salubritatem interficere conantur, cum dicunt, De cælo tibi est inevitabilis causa peccandi; et, Venus hoc fecit, aut Saturnus, aut Mars: scilicet ut homo sine culpa sit caro et sanguis et superba putredo; culpandus sit autem cæli ac siderum Creator et ordinator. Et quis est hic, nisi Deus noster, suavitas et origo justitiæ, qui reddes unicuique secundum opéra ejus, et cor contritum et humiliatum non spernis?

ab hac superstitione

u

67 Erat eo tempore vir sagax, medicinæ artis peritissimus, atque in ea nobilissimus; qui proconsul a, e manu sua coronam illam agonisticam imposuerat non sano capiti meo, sed non ut medicus. Nam illius morbi tu sanator, qui resistis superbis, humilibus autem das gratiam. Numquid tamen etiam per illum senem defuisti mihi, aut destitisti mederi animæ meæ? Quia enim factus ei eram familiarior, et ejus sermouibus (erant enim sine verborum cultu, vivacitate sententiarum jucundi et graves) assiduus et fixus inhærebam; ubi cognovit ex colloquio meo, libris genethliacorum esse me deditum, benigne et paterne monuit, ut eos abjicerem, neque curam et operam, rebus utilibus necessariam, illi vanitati frustra impenderem; dicens ita se illam didicisse, ut victui suo ejus professionem primis annis ætatis suæ deferre voluisset, qua vitam degeret, etsi Hippocratam intellexisset, et illas utique litteras potuisset intelligere; et tamen non ob aliam causam se postea illis relictis medicinam assecutum, nisi quod eas falsissimas comperisset, et nollet vir gravis decipiendis hominibus victum quærere. At tu, inquit, quo te in hominibus sustentens, rhetoricam tenes; hanc autem fallaciam libero studio, non necessitate rei familiaris sectaris; quo magis mihi te oportet de illa credere, qui eam tam perfecte discere laboravi, quam ex ea sola vivere volui.

68 A quo ego cum quæsissem, quæ ergo causa faceret, ut multa inde vera pronuntiarentur; respondit ille, ut potuit, vim sortis hoc facere in rerum natura usquequaque diffusam. Si enim de paginis poetæ eujuspiam longe aliud canentis atque intendentis, eum forte quis consuluit, mirabiliter consonus negotio sæpe versus exiret; mirandum non esse dicebat, si ex anima humana, superiore aliquo instinctu, nesciente quid in si fieret, non arte, sed sorte sonaret aliquid, quod interrogantis rebus factisque concineret. Et hoc quidem ab illo vel per illum procurasti mihi, et quid ipse postea per meipsum quærerem, in memoria mea delineasti. Tunc autem nec ipse, nec charissimus meus Nebridius b, adolescens valde bonus et valde cautus, irridens totum illud divinationis genus, persuadere mihi potuerunt, ut hæc abjicerem; quoniam me amplius ipsorum auctorum movebat auctoritas; et nullum certum, quale quærebam, documentum adhuc iuveneram, quo mihi siue ambiguitate appareret, quæ ab eis consultis vera dicerentur, forte vel forte, nona rite inspectorum siderum dici.

A ipso S. Augustino,
per amicos
avelli non
potest.

b

ANNOTATA.

E

a Tillemontius tom. 13 Monumentorum a pag. 28, seu in Augustino artic. 12 Vindicianum fuisse existimat hunc medicum, qui proconsul creatus sit circa annum 379, aut 388, ut habet tom. 6 Imperatorum in Gratiano artic. 6. Plura de eo videri possunt utroque loco assignato. Nomen exponit ipse Sanctus infra num. 158. Eundem laudat Augustinus in epistola 5 (in posteriori editione 138) ad Marcellinum.

b Nebridius hic inter præcipuos fuit Augustini amicos, de cujus morte agit inferius num. 227, nec dubitat asserere beatum esse.

CAPUT VII.

Vehemens tristitia ex obitu amici, patriæ propter illam relieta, et ea occasione opusculum ab ipso conscriptum.

F

In illis annis, quo primum tempore in municipio a, quo natus sum, docere cœperam, comparaveram amicum societate studiorum nimis charum, cœvum mihi, et confluentem flore adolescentiæ. Mecum puer creverat, et pariter in scholam ieramus, pariterque luseramus. Sed nondum sic erat amicus, quanquam ne tunc quidem, sicuti est vera amicitia: quia non est vera, nisi cum ea tu agglutinas inter inhærentes tibi eharitate diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Sed tamen dulcis erat nimis, eocta* fervore parilium studiorum. Nam et a fide vera, quam non germanitus et penitus adolescens tenebat, deflexeram cum in superstitiones fabellas et perniciosas, propter quas plangebat me mater. Mecum jam errabat in animo homo ille, et non poterat anima mea sine illo. Et ecce tu, imminens dorso fugitivorum tuorum, Deus ultionum et fons misericordiarum simul*, qui convertis nos ad te miris modis; ecce abstulisti hominem de hac vita, cum vix explevisset

iv.
Tagastus ha-
buit amicum,
a

* al. coacta

* al. simulque
convertens
nos

A ipso S. Au-
gustino.
qui post susce-
ptum baptis-
mum miro
modo conva-
luerat,

plevisset annum in amicitia mea, suavi mihi supra omnes suavitates illius vitæ meæ.

70 Quis laudes tuas enumerat unus, in se uno quas expertus est? Quid tunc fecisti, Deus meus, et quam investigabilis abyssus iudiciorum tuorum! Cum enim laboraret ille febribus, jaccit diu sine sensu in sudore letali. Et cum desperaretur, baptizatus est nesciens, me non eunte, et præsumente id retinere potius animam ejus, quod a me acceperat, non quod in nescientis corpore fiebat. Longe autem aliter erat: nam recreatus est et salvus factus. Statimque, ut primum cum eo loqui potui (potui autem mox ut ille potuit; quoniam non discedebam, et uimis pendebamus ex invicem) tentavi apud illum irridere, tamquam et illo irrusuro meum baptismum, quem acceperat mente atque sensu absentissimus, sed tamen jam se accepisse didicerat. At ille ita me exhorruit ut inimicum; admonuitque mirabili et repentina libertate, ut si amicus esse vellem, talia sibi dicere desinerem.

B
et in morbum
recidens obic-
rat,

71 Ego autem stupefactus atque turbatus, distuli omnes motus meos, ut convalesceret prius, essetque idoneus viribus valetudinis, eum quo agere possem, quod vellem. Sed ille abreptus dementiæ meæ, ut apud te servaretur consolationi meæ, post paucos dies, me absente, repetitur febribus, et defungitur. Quo dolore contenebratum est cor meum; et quidquid aspiciebam mors erat. Et erat mihi patria supplicium, et paterna domus mira infelicitas: et quidquid eum illo communicaveram, sine illo iu cruciatum immanem vertebatur. Expetebant eum undique oculi mei, et non dabatur mihi: et oderam omnia, quia non haberent eum. Nee mihi jam dicere poterant, Ecce veniet, sicut eum viveret quando, absens erat. Et factus eram ipse mihi magna quæstio, et interrogabam animam meam, quare tristis esset, et quare conturbaret me valde: et nihil noverat respondere mihi. Et si dicebam, Spera in Deum, juste non obtemperabat: quia verior erat et melior homo, quem charissimum amiserat, quam phantasma *b*, in quod sperare jubebatur. Solus fletus erat dulcis mihi, et successerat amico meo in deliciis animi mei...

C
vi.
ob cuius mor-
tem

72 Sic ego eram illo tempore, et flebam amarissime, et requiescebam in amaritudine. Ita miser eram, et habebam chariorem illo amico meo vitam ipsam miseram. Nam quamvis eam mutare vellem, uolem tamen amittere magis quam illum. Et nescio, an vellem vel pro illo: sicut de Oreste et Pylade traditur, si non fingitur, qui velleut pro invicem vel simul mori, quia morte peius eis erat, non simul vivere. Sed in me nescio quis affectus nimis huic contrarius ortus erat; et tædium vivendi erat in me gravissimum, et moriendi metus. Credo, quo magis illum amabam, eo magis mortem, quæ mihi illum abstulerat, tamquam atrocissimam inimicam oderam et timebam; et eam repente consumpturam omnes homines putabam, quia illum potuit. Sic eram omnino, memini.

tanto dolore
affectus est,

73 Ecce cor meum, Deus meus: ecce intus vide, quia memini, spes mea, qui me mundas a talium affectionum immunditia, dirigens oculos meos ad te, et evellens de laqueo pedes meos. Mirabar enim ceteros mortales vivere, quia ille, quem quasi non moriturum dilexeram, mortuus erat: et me magis, quia illi alter eram, vivere illo mortuo mirabar. Bene quidam dixit de amico suo, Dimidium animæ meæ: nam ego sensi, animam meam et animam illius unam fuisse ani-

mam in duobus corporibus: et ideo mihi horrore erat vita, quia nolebam dimidius vivere. Et c. ideo forte mori metuebam, ne totus illo moreretur, quem multum amaveram.

74 O demerentiam nescientem diligere homines humaniter! O stultum hominem, immoderate humana patientem, quod ego tunc eram! Itaque æstuabam, suspirabam, flebam, turbabar; nec requies erat, nec consilium. Portabam enim conscissam et eruentam animam meam, impatientem portari a me; et ubi eam ponerem, non inveniebam: non in amœnis nemoribus, non in ludis atque cantibus, nec in suaveolentibus locis, nec in conviviiis apparatis, neque in voluptate cubilis et lecti, non denique in libris atque carminibus acquiescebat. Horrebant omnia, et ipsa lux: et quidquid non erat, quod ille erat, improbum et odiosum erat, præter gemitum et lacrymas. Nam in eis solis aliquantula requies.

75 Ubi autem inde auferebatur anima mea, onerabat me grandis sarcina miseræ, quæ a te, Domine, levanda erat et curanda. Sciebam, sed nec volebam, nec valebam, eo magis, quia non mihi eras aliquid solidum et firmum, eum de te cogitabam. Non enim tu eras, sed vanum phantasma, et error meus et Deus meus. Si conabar eam ibi ponere, ut requiesceret, per inane labebatur, et iterum ruebat super me; et ego mihi remanseram infelix locus, ubi nec esse possem, nec inde recedere. Quo enim cor meum fugeret a corde meo? Quo a meipso fugerem, quo me non sequerem? Et tamen fugi de patria. Minus enim eum quærebant oculi mei, ubi videre non solebant; atque a Tagastensi oppido veni Carthaginem...

76 Deus virtutum, converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus. Nam quaquaversum se verterit anima hominis, ad dolores figitur alibi, præterquam in te; tametsi figitur in pulchris extra te, et extra se... Hæc tunc non uoveram, et amabam pulchra inferiora, et ibam in profundum, et dicebam amicis meis, Num amamus aliquid, nisi pulchrum? Quid est ergo pulchrum? et quid est pulchritudo? Quid est, quod nos allicit et conciliat rebus, quas amamus? Nisi enim esset in eis decus et species, nullo modo uos ad se moverent. Etenim animadvertēbam et videbam in ipsis corporibus aliud esse quasi totum, et ideo pulchrum: aliud autem, quod ideo deceret, quoniam apte accommodaretur alicui; sicut pars corporis ad universum suum, aut calcamentum ad pedem, et similia. Et ista consideratio scaturivit in animo meo ex intimo corde meo; et scripsi libros de Pulchro et Apto, puto duos aut tres. Tu scis, Deus: nam exiecit mihi: non enim habemus eos, sed aberraverunt a uobis, nescio quomodo.

77 Quid est autem, quod me movit, Domine Deus meus, ut ad Icherium * Romanæ urbis oratorem *d* scriberem illos libros, quem non noveram facie, sed amaveram hominem ex doctrinæ fama, quæ illi clara erat, et quædam verba ejus audieram, et placuerant mihi? Sed magis quia placebant aliis, et efferebant eum laudibus, stupentes quod ex homine Syro, docto prius Græcæ facundiæ, post in Latina etiam doctor * mirabilis extitisset, et esset scientissimus rerum ad studium sapientiæ pertinentium, mihi placebat. Laudatur homo, et amatur absens. Utrumnam ab ore laudantis intrant in cor audientis amor ille? Absit. Sed ex amante alio accenditur alius. Ille enim amatur qui laudatur, dum non fallaci corde laudatoris

vii.
ut patriam
deserens,

Tagasta Car-
thaginem re-
dierit,
E

x.
qua occasione
scripsit libros
de Pulchro et
Apto,
xiii.

xiv.
quos oratori
Romano sibi
ignoto,
* al. Hierium
d

* al. dictor

A laudatoris prædicari creditur, id est, cum amans eum laudat. Sic enim tunc amabam homines ex hominum iudicio: non enim ex tuo, Deus meus, in quo nemo fallitur. Sed tamen cur non sicut auriga nobilis, sicut venator studiis popularibus diffamatus, sed longe aliter et graviter, et ita quemadmodum et me laudari vellem?

sed doctrinæ
fama claro,

78 Non autem vellem ita laudari et amari me, ut histrioues, quamquam eos et ipse laudarem et amarem; sed eligens latere, quam ita notus esse, et vel haberi odio, quam sic amari. Ubi distribuuntur ista pondera variorum et diversorum amorum in anima tua? Quid est, quod amo in alio, quod rursus, nisi odissem, non a me detestarer et repellerem, cum sit uterque nostrum homo? Non enim, sicut equus bonus amatur ab eo, qui nollet hoc esse, etiamsi posset, hoc et de histrioue dicendum est, qui naturæ nostræ socius est. Ergone amo in homine, quod odi esse, eum sim homo? Graude profudum est ipse homo; cuius etiam capillos tu, Domine numeratos habes, et non miuuuntur in te: et tamen capilli ejus magis numerabiles sunt, quam affectus ejus et motus cordis ejus.

B ad ostentationem
ingenii
sui dedicavit.

79 At ille rhetor ex eo erat genere, quem sic amabam, ut vellem me esse talem: et errabam typho, circumferebar omni vento, et nimis occulte guberuabar abs te. Et unde scio, et unde certus confiteor tibi, quod illum in amore laudantium magis amaveram, quam in rebus ipsis, de quibus laudabatur? Quia si non laudatum vituperarent eum iidem ipsi, et vituperando atque spernendo ea ipsa narrarent, non accederer in eum, et non excitarer. Et certe res non aliæ forent, nec homo ipse alius, sed tautummodo affectus alius uarrantium. Ecce ubi jacet anima infirma, nondum hærens soliditati veritatis. Sicut auræ linguarum flaverint a pectoribus opinantium, ita fertur et vertitur, torqueatur ac retorquetur, et obnubilatur ei lumen, et non cernitur veritas: et ecce est ante nos. Et magnum quiddam mihi erat, si sermo meus et studia mea illi viro innotescerent: quæsi probaret, flagrarem magis; si autem improbare, sauciaretur eor vanum et iuane soliditatis tuæ. Et tamen Pulchrum illud atque Aptum, unde ad eum scripseram, libenter animo versabam, et ostentationem e contemplationis meæ nullo colaudatore mirabar.

ANNOTATA.

a Hic affirmat Sanctus, se primum docuisse in municipio, ubi natus erat, id est, Tagastæ, at non explicat, qui ibidem docuerit. Explicat istud Possidius apud nos num. 3 his verbis: Nam et grammaticam prius in sua civitate, et rhetoricam in Africæ capite Carthagine postea docuit.

b Ita loquitur, quia Deus, prout a Manichæis explicabatur, phantasma esset.

c Hanc sententiam retraxerat Sanctus, tamquam nimis levem, lib. 2 Retract. cap. 6.

d Hic orator aliunde mihi ignotus.

Pleræque editiones habent, ob os contemplationis meæ, et Mss. quædam, ob modos etc.

CAPUT VIII.

*Difficultas ejus in percipiendis rebus
spiritualibus, et facilitas intelli-
gendi categorias Aristotelis.*

Sed tantæ rei eardinem in arte tua nondum videbam, Omnipotens, qui facis mirabilia solus: et ibat animus meus per formas corporeas; et Pulchrum, quod per seipsum; Aptum autem, quod ad aliquid accommodatum deceret, definebam et distinguebam, et exemplis corporeis astruebam. Et converti me ad animi naturam; et non me sinebat falsa opinio, quam de spiritualibus habebam, verum cernere. Et irruebat in oculos meos ipsa vis veri; et avertebam palpitantem mentem ab incorporata re ad lineamenta, et colores, et tumentes magnitudines. Et quia non poteram ea videre in animo, putabam me non posse videre animum meum. Et cum in virtute pacem amarem, in vitiositate autem odissem discordiam; in illa unitatem, in ista quamdam divisionem notabam. Inque illa unitate mens rationalis, et natura veritatis ac summi boui mihi esse videbatur: in ista vero divisione, irrationabilis * vitæ nescio quam substantiam, et naturam summi mali, quæ non solum esset substantia, sed omnino vita esset, et tamen abs te non esset, Deus meus, ex quo sunt omnia, miser opinabar. Et tamen illam Monadem appellabam, tamquam siue ullo sexu * mentem; hanc vero Dyadem a, iram in facinoribus, libidinem in flagitiis, nescieus quid loquerer.

81 Non enim noveram neque didiceram, nec ullam substantiam malum esse, nec ipsam mentem nostram summum atque incommutabile bonum. Sicut enim facinora sunt, si vitiosus est ille animi motus, in quo est impetus, et se jactat insolenter ac turbide; et flagitia, si est immoderata illa animæ affectio, qua carnales hauriuntur voluptates: ita errores in falsæ opiniones vitam contaminant, si rationalis mens ipsa vitiosa est: qualis in me tuuc erat, nesciente alio lumine illam illustrandam esse, ut sit particeps veritatis, quia non est ipsa natura veritatis. Quoniam tu illuminabis lucernam meam, Domine Deus meus, illuminabis tenebras meas: et de plenitudinæ tuæ nos omnes accepimus. Es enim tu lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum; quia in te non est transmutatio, nec momenti obumbratio. Sed ego conabar ad te, et repellebar abs te, ut saperem mortem, quoniam superbis resistis.

82 Quid autem superbius, quam ut assererem mira dementia, me in esse naturaliter, quod tu es? Cum enim ego essem mutabilis, et eo mihi manifestum esset, quod ideo utique sapiens esse cupiebam, ut ex deteriore melior fierem, malebam tamen etiam te opinari mutabilem, quam me non hoc esse, quod tu es. Itaque repellebar, et resistebas ventosæ cervici meæ, et imaginabar formas corporeas, et caro carnem accuebam et spiritus ambulans nondum revertabar ad te, et ambulando ambulabam in ea, quæ non sunt, neque in te, neque in me, neque

xv.
Tanta rerum
spiritualium
ignorantia
tunc laborabat,

* al. rationalis
vel irrationalis

* Mss. quædam
sensu

a
ut duas substantias
sibi
fingeret,

quarum una
summe bona,
altera summe
mala esset,

A. ipso S. Au-
gustino.

in corpore. Neque mihi creabantur a veritate tua, sed a mea vanitate fingebantur ex corpore: et dicebam parvulis fidelibus tuis, civibus meis, a quibus nesciens exulabam. Dicebam illis gar- rulus, et ineptus, Cur ego errat anima, quam fecit Deus? Et mihi nolebam dici, Cur ergo er- rat Deus? Et contendebam magis incommuta- bilem tuam substantiam coactam errare, quam meam mutabilem sponte deviasse, et pæne * er- rare confitebar. Et eram ætate aunorum fortas- se viginti sex aut septem, cum illa volumina scri- psi volvens apud me corporea figmenta, obstre- pentia cordis mei auribus; quas intende- bam, ô dulcis Veritas, in interiorem melodiam tuam, cogitans de Pulchro et Apto, et stare cupiens et audire te, et gaudio gaudere propter vocem sponsi, et non poteram; quia vocibus erroris mei rapie- bar foras, et poudere superbiæ meæ in ima deci- debam. Non enim dabas auditui meo gaudium et lætitiã, aut exultabant ossa mea, quæ hu- miliata non erant.

* al. pæna
rectius

B
et quamvis
categorias
Aristotelis fa-
cile intellige-
ret

83 Et quid mihi proderat, quod annos natus ferme viginti, cum in manus meas venissent Ari- stotelica quædam, quas appellant Decem cate- gorias; quarum nomine cum eas rhetor Cartha- ginensis magister meus buccis typho crepanti- bus commemoraret, alii, qui docti habebantur, tamquam in nescio quid magnum et divinum sus- pensus inhiabam? Legi eas solus, et intellexi. Quas cum contulissem enim eis, qui se dicebant vix eas magistris eruditissimis, non loquentibus tantum, sed multa in pulvere depingentibus intellexisse, nihil inde aliud mihi dicere potue- runt, quam ego solus apud meipsum legeus co- gnoveram. Et satis aperte mihi videbantur loquen- tes de substantiis, sicuti est homo; et quæ in il- lis essent, sicuti est figura hominis, qualis sit et statura, quot pedum sit; et cognatio, cujus frater sit, aut ubi sit constitutus; aut quan- do natus, aut stet, aut sedeat, aut calceatus vel armatus sit; aut aliquid faciat, aut patiatu- r aliquid: et quæcumque in his novem generibus, quorum exempli gratia quædam posui, vel in ipso substantiæ genere innumerabilia reperiuntur.

sine magistro.

84 Quid hoc mihi proderat, quando et obe- rat: cum etiam te, Deus meus, mirabiliter sim- plicem atque incommutabilem, illis decem præ- dicamentis putans quidquid esset omnino compre- hensum, sic intelligere conarer, quasi et tu sub- jectus esses magnitudini tue aut pulchritudini, ut illa essent in te quasi in subjecto, sicut in cor- pore: cum tua magnitudo et tua pulchritudo tu ipse sis: corpus autem non eo fit magnum et pulchrum, quo corpus est; quia etsi minus ma- gnum et minus pulchrum esset, nihilominus cor- pus esset. Falsitas enim erat, quam de te cogita- bam, non veritas, et figmenta miseriæ meæ, non firmamenta beatitudinis tuæ. Jusseras enim, et ita fiebat in me, ut terra spinas et tribulos pareret mihi, et cum labore pervenirem ad panem meum.

tamen illud
ingenii acumen
nihil ei prode-
rat.

b

85 Et quid mihi proderat, quod omnes libros artium, quas Liberales vocant, tuæ nequissimus malarum cupiditatum servus, per meipsum legi, et intellexi, quoscumque legere potui? Et gau- debam in eis, et nesciebam, unde esset quidquid ibi verum et certum esset: dorsum enim habebam ad lumen b; et ad ea, quæ illuminantur, faciem: unde ipsa facies mea, qua illuminata cernebam, non illuminabatur. Quidquid de arte loquendi et disserendi, quidquid de discussionibus fi- gurarum, et de musicis, et de numeris, sine magna difficultate, nullo hominum tradente, in-

tellexi, scis tu, Domine Deus meus, quia et D celeritas intelligendi, et disputaudi * acumen, donum tuum est: sed non inde sacrificabam ti- bi. Itaque mihi non ad usum, sed ad perniciem magis valebat: quia tam bonam partem substantiæ meæ sategi habere in potestate; et fortitudi- nem meam non ad te custodiebam, sed profec- tus sum abs te in longinquam regionem, ut eam dissiparem in meretricias * cupiditates. Nam quid mihi proderat bona res, non utenti bene. Non enim sentiebam illas artes, etiam ab stu- diosis et ingeniosis, difficillime intelligi, nisi cum eis eandem conabar exponere: et erat ille excel- lentissimus in eis, qui me expouentem non tar- dius sequeretur.

* al. dispicien-
di aut discendi

* al. meretricies

86 Sed quid mihi hoc proderat, putaudi quod tu, Domine Deus meus Veritas, corpus esses lucidum et immensum, ut ego frustum de illo corpore? Nimia perversitas. Sed sic eram: nec erubesco, Deus meus, confiteri tibi in me mi- sericordias tuas, et invocare te, qui non erubui tunc profiteri hominibus blasphemias meas, et latrare adversum te. Quid ergo mihi tunc pro- derat ingenium per illas doctrinas agile, et nul- lo adminiculo humani magisterii tot nodosissimi libri endati, cum deformiter et sacrilega turpi- tudine in doctrina pietatis errarem? Aut quid tantum oberat parvulis tuis longe tardius inge- nium, cum a te longe non recederent; ut in ni- do Ecclesiæ tuæ tui plumescerent, et alas cha- ritatis alimento sanæ fidei uirerent? O Domine Deus noster, in velamento alarum tuarum spe- remus; et proteges nos, et porta nos. Tu por- tabis et parvulos, et usque ad canos tu porta- bis: quoniam firmitas nostra quando tu es, tunc est firmitas: cum autem nostra est, infirmitas est. Vivit apud te semper bonum nostrum; et quia inde aversi sumus, perversi sumus. Revertamur jam, Domine, ut non evertamur: quia vivit apud te siue ullo defectu bonum nostrum, quod tu ipse es: et non timebimus ne non sit, quo redeamus, quia nos inde ruimus; nobis autem absentibus non ruit domus nostra, æternitas tua.

cum domis Dei
male uteretur.

E

ANNOTATA.

a Hæc sunt duo illa Manichæorum principia, de quibus in Commentario § 10, qui item con- suli poterit pro ceteris, quæ ex sententia Mani- chæorum sensisse se narrat Sanctus.

F

b Deum intelligit.

CAPUT IX.

Colloquium cum Fausto episcopo Ma- nichæo, et post illud justa Sancti suspicio de falso Manichæorum dogmate.

Proloquar in conspectu Dei mei annum illum P undetricesimum ætatis meæ. Jam venerat Car- thaginem quidam Manichæorum episcopus, Fau- stus a nomine, magnus laqueus diaboli: et multi implicabantur in eo per illecebram sua- viloquentiæ, quam ego tametsi laudabam, dis- cernebam tamen a veritate rerum, quarum di- scendarum

lib. v.
Cap. iii.
Narrat adve-
ntum Fausti
Manichæi.

A scendarum avidus eram : nec quali vasculo sermonis, sed quid mihi scientiæ comedendum apponeret, nominatus apud eos ille Faustus, intuebar. Fama enim de illo prælocuta mihi erat, quod esset honestarum omuium doctrinarum peritissimus, et apprime disciplinis liberalibus eruditus.

quem in cognitione astrologiz

88 Et quoniam multa philosophorum legeram, memoriæque mandata retinebam, ex eis quædam comparabam illis Manichæorum longis fabulis : et mihi probabiliora ista videbantur, quæ dixerunt illi, qui tantum potnerunt valere, ut possent æstimare sæculum, quamquam ejus Dominum minime invenerint. Quoniam magnus es, Domine, et humilia respicis, excelsa autem a longe cognoscis. Nec propinquas nisi obtritis corde, nec iuveners a superbis ; nec si illi curiosa peritia numereut stellas et arenam, et dimetiantur sidereas plagas, et investigent vias astrorum. Mente enim sua quæruut ista, et ingenio, quod tu dedisti eis : et multa invenerunt, et præuunciaverunt ante multos annos defectus luminarium solis et lunæ, quo die, qua hora, quanta ex parte futuri essent ; et non eos fefellit numerus, et ita factum est ut præuunciaverunt : et scripserunt regnlas indagatas, et leguntur hodie, atque ex eis præuunciatur, quo anno, et quo mense anni, et quo die mensis, et qua hora diei, et quota parte luminis sui defectura sit luna vel sol : et ita fiet, ut præuunciatur.

longe superbant gentiles philosophi,

89 Et mirantur hæc homines et stupent, qui nesciunt ea, et exultant atque extolluntur, qui sciunt ; et per impiam superbiam recedentes et deficientes a lumine tuo, tanto ante solis defectum futurum prævident, et in præsentia suum non vident. Non enim religiose quæruut, unde habeat iugeuium, quo ista quæruut. Et invenientes, quia tu fecisti eos, non ipsi se dant tibi, ut serves, quod fecisti, et quales se ipsi fecerant : occidunt * se tibi, et trucidant exaltationes suas sicut volatilia, et curiositates suas sicut pisces maris, quibus perambulant secretas semitas abyssi, et luxurias suas sicut pecora campi ; ut tu, Deus, ignis edax, consumas mortuas curas eorum, recreans eos immortaliter.

* al. occidunt et trucidant

qui superbe gloriabantur

90 Sed non noverunt viam, Verbum tuum, per quod fecisti ea, quæ numerant, et ipsos, qui numerant, et sensum, quo cernunt, quæ numerant, et mentem, de qua numerant ; et sapientiæ tuæ non est numerus. Ipse autem Uuigenitus factus est nobis sapientiæ, et iustitiæ, et sanctificatiõis, et numeratus est inter nos, et solvit tributum cæsari. Non noverunt hanc viam, qua descendunt ad illum a se, et per eam ascendunt ad eum. Non noverunt hanc viam, et putant se excelsos esse cum sideribus et lucidos, et ecce ruerunt in terram, et obscuratum est insipieus cor eorum. Et multa vera de creatura dicunt, et Veritatem, creaturæ artificem, non pie quæruut, et ideo non inveniunt : aut si inveniunt cognoscentes Deum, non sicut Deum honorant, aut gratias agunt ; sed evanescunt in cogitationibus suis, et dicunt se esse sapientes, sibi tribuendo, quæ tua sunt : ac per hoc student perversissima cæcitate etiam tibi tribuere, quæ sua sunt, mendacia scilicet in te confrentes, qui Veritas es, et immutantes gloriam incorrupti Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentum ; et convertunt veritatem tuam in mendacium, et colunt et serviunt creaturæ potius quam Creatori.

91 Multa tamen ab eis ex ipsa creatura vera dicta retinebam, et occurrebat mihi ratio per Augusti Tomus VI.

numeros et ordinem temporum, et visibiles attestationes siderum ; et conferebam cum dictis Manichæi, qui de his rebus multa scripsit copiosissime delirans, et non mihi occurrebat ratio, nec solstitiorum et æquinoctiorum, nec defectuum luminarium *, nec quidquid tale in libris sæcularis sapientiæ didiceram. Ibi autem credere jubebar, et ad illas rationes numeris et oculis meis exploratas non occurrebat, et longe diversum erat.

A uso S. Augustino. propter hanc scientiam,

* al. lunarium

92 Numquid, Domine Deus veritatis, quisquis novit ista, jam placet tibi ? Infelix enim homo, qui scit illa omnia, te autem nescit : beatus autem, qui te scit, etiamsi illa nesciat. Qui vero et te et illa novit, non propter illa beator, sed propter te solum beatus est, si cognoscens te, sicut Deum glorificet, et gratias agat, et non evauescat in cogitationibus suis. Sicut enim melior est, qui uovit possidere arborem, et de usu ejus tibi gratias agit, quamvis nesciat, vel quot cubitis alta sit, vel quanta latitudine diffusa, quam ille, qui eam uctitur, et omnes ramos ejus numerat, et neque possidet eam, neque creatorem ejus novit aut diligit ; sic fidelis homo, cujus totus mundus divitiarum est, et quasi nihil habens omnia possidet, inhærendo tibi, cui serviunt omnia, quamvis nec saltem septemtrionum gyros uoverit, dubitare stultum est, qui utique melior sit, quam mensor cæli, et numerator siderum, et pensor elementorum, et negligens tui, qui omnia in mensura et numero et pondere disposuisti.

iv. etsi sola Dei cognitio eos laude dignos reddidisset,

93 Sed tamen quis quærebat Manichæum nescio quem etiam ista scribere, siue quorum peritia pietas disei poterat ? Dixisti enim homini ; Ecce pietas est sapientiæ, quam ille ignorare posset, etiamsi ista perfecte nosset : ista vero, quia non noverat, impudentissime audens docere, prorsus illam nosse non posset. Vanitas est enim, mundana ista etiam nota profiteri ; pietas autem, tibi confiteri. Unde ille devius ad hoc ista multum locutus est, ut convictus ab eis, qui ista vere didicissent, quis esset ejus sensus in ceteris, quæ abditiora sunt, manifeste cognosceretur. Non enim parvi existimari se voluit, sed Spiritum sanctum, consolatorem et ditatorem fidelium tuorum, auctoritate plenaria personaliter in se esse persuadere conatus est.

v. Faustus multa de stellis falsa docebat,

94 Itaque cum de cælo ac stellis, et de solis ac lunæ motibus, falsa dixisse deprehenderetur ; quamvis ad doctrinam religionis ista non pertinere, tamen ausus ejus sacrilegos fuisse satis emineret : cum ea non solum ignorata, sed etiam falsata, tam vesana superbiæ vanitate diceret, ut ea tamquam diviniæ personæ tribuere sibi niteretur. Cum enim audio Christianum aliquem fratrem, illum aut illum ista nescientem, et aliud pro alio sentientem, patienter intueor opinantem hominem ; nec illi obesse video, cum de te, Domine creator omnium, non credat indigna, si forte situs et habitus creaturæ corporalis ignoret. Obest autem, si hoc ad ipsam doctrinæ pietatis foruau pertinere arbitretur, et pertinacius affirmare audeat, quod ignorat.

F et impudenter hujus sententiarum auctoritatem

95 Sed etiam talis infirmitas in fidei cunabulis a charitate matre sustinetur, donec assurgat novus homo in virum perfectum, et circumferri non possit omni vento doctrinæ. In illo autem, qui doctor, qui auctor, qui dux et princeps eorum, quibus illa suaderet, ita fieri ausus est, ut qui cum sequerentur, non quemlibet hominem, sed Spiritum sanctum tuum se sequi arbitrarentur,

jaclabat esse Spiritum sanctum,

A. 1850 S. Au-
gustino.

tur, quis tantam dementiam, sicubi falsa dixisse convinceretur, non detestandam, longaque abjiciendam esse judicaret? Sed tamen liquido nondum compereram, utrum etiam secundum ejus verba vicissitudines longiorum et breviorum dierum atque noctium, et ipsius noctis et diei, et deliquia luminum, et si quid ejusmodi in aliis libris legeram, posset exponi: ut si forte posset, incertum quidem mihi fieret, utrum ita se res haberet aut non ita, sed ad fidem meam illius auctoritatem propter creditam sanctitatem proponerem.

vi.
idque naturali
sua eloquentia
persuadere
nitebatur;

96 Et per annos ferme ipsos novem, quibus eos animo vagabundus audivi, nimis extento desiderio venturum expectabam istum Faustum. Ceteri enim eorum, in quos forte iucurrissem, qui talium rerum quaestionibus a me objectis deficiebant, illum mihi promittebant; cujus adventu collatoque colloquio, facillime mihi hæc, et si qua forte majora quaererem, enodatissime expedirentur. Ergo ubi venit, expertus sum hominem gratum et jucundum verbis; et ea ipsa, quæ illi solent dicere, multo suavius garrigentem. Sed quid ad meam sitim, pretiosorum poculorum decentissimus ministrator? Jam rebus talibus satiatae erant aures meæ: nec ideo mihi meliora videbantur, quia melius dicebantur: nec ideo vera, quia diserta: nec ideo sapiens anima, quia vultus congruus et decorum eloquium. Illi autem, qui cum mihi promittebant, non boni rerum aestimatores erant; et ideo illis videbatur prudens et sapiens, quia delectabat eos loquens.

sed Augusti-
nus magis cu-
rans veritatem
rerum,

97 Sensi autem aliud genus hominum etiam veritatem habere suspectam; et ei nolle acquiescere, si compto atque uberi sermone promeretur. Me autem jam docueras, Deus meus, miris occultis modis: et propterea credo, quod tu me docueris, quoniam verum est: nec quisquam præter te alius est doctor veri, ubicumque et undecumque claruerit. Jam ergo abs te didiceram, nec eo debere videri aliquid verum dici, quia eloquenter dicitur: nec eo falsum, quia incomposite sonant signa labiorum. Rursum, nec ideo verum, quia impolite enunciat; nec ideo falsum, quia splendidus sermo est: sed perinde esse sapientiam et stultitiam, sicut sunt cibi utiles et inutiles: verbis autem oruatis et iurnatis, sicut vasis urbanis et rusticanis, utrosque cibos posse ministrari. Igitur aviditas mea, qua illum tanto tempore expectaveram hominem, delectabatur quidem motu affectuque disputantis, et verbis congruentibus, atque ad vestiendas sententias facile occurrentibus.

quam facun-
diam verbo-
rum,

98 Delectabar autem, et cum multis, vel etiam præ multis laudabam ac efferebam: sed moleste habebam, quod in cœtu audientium non sinerer illi ingerere, et partiri cum eo curas quaestionum mearum, conferendo familiariter, et accipiendo ac reddendo sermonem. Quod ubi potui, et aures ejus cum familiaribus meis eo quoque tempore occupare cœpi, quo non dedeceret alternis disserere, et protuli quædam, quæ me movebant; expertus sum prius hominem expertem liberalium disciplinarum, nisi grammaticæ, atque ejus ipsius usitato modo. Et quia legerat aliquas Tullianas Orationes, et paucissimos Senecæ libros, et nonnulla poetarum, et suæ sectæ si qua volumina Latine atque in composite conscripta erant; et quia aderat quotidiana sermocinandi exercitatio, inde suppetebat eloquium; quod fiebat acceptius, magisque seductorium moderamine iugeni, et quodam lepore natura-

li. Itane est, ut recolo, Domine Deus meus, ar- D
biter conscientia meæ? Coram te cor meum, et recordatio mea, qui me tunc agebas abdito secreto providentia tuæ, et inhonestos errores meos jam convertebas ante faciem meam; ut vidcrem, et odissem.

99 Nam posteaquam ille mihi imperitus earum artium, quibus eum excellere putaveram, satis apparuit, desperare cœpi posse eum mihi illa, quæ me movebant, aperire atque dissolvere; quorum quidem ignarus posset veritatem tenere pietatis, sed si Manichæus non esset. Libri quippe eorum pleui sunt longissimis fabulis, de cælo et sideribus, et sole et luna: quæ mihi eum, quod utique cupiebam, collatis numerorum rationibus, quos alibi ego legeram, utrum potius ita essent, ut Manichæi libris continebantur, an certe vel par etiam inde ratio redderetur, subtiliter explicare posse, jam non arbitrabar. Quæ tamen ubi consideranda et discutienda protuli, modeste sane ille, nec ausus est subire ipsam sarcinam. Noverat enim se ista non nosse, nec cum puduit confiteri. Non erat de talibus, quales multos loquaces passus eram, conantes ea me docere, et discentes nihil. Iste vero cor habebat, E
etsi non rectum ad te, nec tamen nimis incautum ad seipsum. Non usquequaque imperitus erat imperitiæ suæ, et noluit se temere disputaudo in ea coarctari, unde nec exitus ei ullus, nec facilis esset reditus. Et jam hinc mihi amplius placuit. Pulchrior est enim temperantia confiteutis animi, quam illa, quæ nosse cupiebam: et eum in omnibus difficilioribus et subtilioribus quaestionibus talem inveniebam.

vii.
comperta ejus
imperitiâ in
aliis scientiis,

100 Retracto itaque studio, quo intenderam in Manichæi litteras, magisque desperans de ceteris eorum doctoribus, quando in multis, quæ me movebant, ita ille nominatus apparuit; cœpi cum eo pro studio ejus agere vitam, quo ipse flagrabat in eas litteras, quas tunc jam rhetor Carthagini adolescentes docebam, et legere cum eo, sive quæ ille audita desideraret, sive quæ ipse tali ingenio apta existimarem. Ceterum omnis conatus meus, quo proficere in illa secta statueram, illo homine cognito, prorsus intercidit; non ut ab eis omnino separarer, sed quasi melius quidquam non invenissem eo, quo jam quoquo modo irrueram: contentus interim esse decreveram, nisi aliquid forte, quo magis eligendum esset, eluceret. Ita ille Faustus, qui multis laqueus mortis exstitit, meum, quo captus eram, relaxare jam cœperat, nec volens nec sciens. Manus enim tuæ, Deus meus, in abdito providentia tuæ non deserbant animam meam; et de sanguine cordis matris meæ, per lacrymas ejus diebus ac noctibus pro me sacrificabatur tibi, et egisti mecum miris et occultis modis. Tu illud egisti, Deus meus. Nam a Domino gressus hominis diriguntur, et viam ejus volat. Aut quæ procuratio salutis, præter manum tuam, reficientem quæ fecisti?

a secta Mani-
chæorum die-
nari cœpit.

ANNOTATIO.

a Contra hunc Faustum scripsit deinde Augustinus, ut dictum in Commentario num. 58, et uberius § 29.

CAPUT X.

*Iter ex urbe Carthaginensi Romam
fraudulenter institutum; morbus
ibi periculosus, familiaritas cum
Manichæis, et causa inde mi-
grandi Mediolanum, ubi conciones
S. Ambrosii præsulis ab ipso au-
ditæ.*

viii.
Exosus ni-
miam licen-
tiam

Egisti ergo mecum, ut mihi persuaderetur Romam pergere; et potius ibi docere, quod docebam Carthagine. Et hoc nude mihi persuasum sit, non præteribo confiteri tibi: quoniam et in his altissimi tui recessus, et præsentissima in nos misericordia tua cogitanda et prædicanda est. Non ideo Romam pergere volui, quod majores quæstus, majorque mihi dignitas ab amicis, qui hoc persuadebant, promittebatur (quamquam et ista ducebant aimum tunc meum) sed illa erat tunc causa maxima et pæne sola, quod audiebam quietius ibi studere adolescentes; et ordinatiore disciplinæ coërcitione sedari, ne in ejus scholam, quo magistro non utuntur, passim et proterve irruant; nec eos admitti omnino, nisi ille permiserit.

scholasticorum
Carthaginen-
sium,

102 Contra, apud Carthaginem fœda est et intemperans licentia scholasticorum. Irrumpunt impudenter, et prope furiosa fronte perturbant ordinem, quem quisque discipulis ad proficiendum instituerit. Multa injuriosa faciunt mira hebetudine, et puniendâ legibus, nisi consuetudo patrona sit: hoc miseriore eos ostendens, quo jam, quasi liceat, faciunt, quod per tnam æternam legem numquam licebit; et impune se facere arbitrantur, cum ipsa cæcitate faciendi puniantur, et incomparabiliter patiantur pejora quam faciunt. Ergo quos mores, cum studerem, meos esse nolui*, eos cum docerem cogebar perpeti alienos: et ideo placebat ire, ubi talia non fieri, omnes, qui noverant, indicabant. Verum autem tu, Spes mea et portio mea in terra viventium, ad mutandum terrarum locum pro salute animæ meæ, et Carthagini stimulos, quibus inde avellerer, admovebas, et Romæ illecebras, quibus attraherer, proponebas mihi per homines, qui diligebant vitam mortuam, hinc insana facientes, inde vana pollicentes: et ad corrigendos gressus meos utebaris occulte et illorum et mea perversitate. Nam et, qui perturbabant otium meum, fœda rabie cæci erant; et qui invitabant ad aliud, terram sapiebant. Ego autem, qui detestabar hie veram miseriam, illic falsam felicitatem appetebam.

* al. volui

C 103 Sed quare hinc abirem et illuc irem, tu sciebas, Deus; nec indicabas mihi nec matri, quæ me profectum atrociter planxit, et usque ad mare secuta est. Sed fefelli eam violenter me tenentem, ut aut revocaret, aut mecum pergeret: et finxi me amicum nolle deserere, donec vento facto navigaret. Et mentitus sum matri, et illi matri, et evasi. Quia et hoc tu dimisisti mihi misericorditer, servans me ab aquis maris, plenum execrandis sordibus, usque ad aquam gratiæ tuæ,

decepta matre,
quæ velimen-
ter dolcbat,

qua me abluto, siccaentur flumina maternorum oculorum, quibus pro me quotidie tibi rigabat terram sub vultu suo. Et tamen recusanti sine me redire, vix persuasi, ut in loco, qui proximus nostræ navi erat memoria beati Cypriani a, maneret ea nocte. Sed ea nocte clanculo ego profectus sum; illa autem remansit* orando et flendo. Et quid a te petebat, Dens meus, tantis lacrymis, nisi ut navigare me non sineres? Sed tu alte consulens, et exaudiens cardinem desiderii ejus, non curasti, quod tunc petebat, ut in* me faceres, quod semper petebat.

A. uso S. Au-
gustino.

a

* al. non
mansit

* al. ut me

104 Flavit ventus, et implevit vela nostra, et littus subtraxit aspectibus nostris: in quo mane illa insaniebat dolore, et querelis ac gemitu implebat aures tuas contemnentibus ista: cum et me cupiditatibus meis raperes ad finiendas ipsas cupiditates, et illius carnale desiderium justo dolorum flagello vapularer. Amabat enim secum præsentiam meam more matrum, sed multis multo amplius: et nesciebat, quid tu illi gaudiorum facturus esses de absentia mea. Nesciebat, ideo flebat et ejulabat, atque illis cruciatibus arguebatur rea reliquiarum* Hevæ, cum gemitu quærens, quod cum gemitu pepererat. Et tamen post accusationem fallaciarum et crudelitatis meæ, conversa rursus ad deprecandum te pro me, abiit ad solita, et ego Romam.

Carthagine
discedit Ro-
mam,

* al. in ea
reliquiarum

105 Et ecce excipior ibi flagello ægritudinis corporalis, et ibam jam ad inferos, portans omnia mala, quæ commiseram et in te, et in me, et in alios multa et gravia, super originalis peccati vinealum, quo omnes in Adam morimur. Non enim quidquam mihi donaveras in Christo; nec solverat ille in cruce* sua inimicitias, quas tecum contraxeram peccatis meis. Quomodo enim eas solveret in cruce phantasmatis, quod de illo credideram? Quam ergo falsa mihi videbatur mors carnis ejus, tam vera erat animæ meæ: et quam vera erat mors carnis ejus, tam falsa vita animæ meæ, quæ id non credebatur. Et ingravescentibus febribus, jam ibam et peribam. Quo enim irem, si tunc hinc abirem, nisi in ignem atque tormenta digna factis meis in veritate ordinis tui? Et illa hoc nesciebat, et tamen pro me orabat absens. Tu autem ubique præsens, ubi erat exaudiebas eam; et ubi eram miserebaris mei, ut reciperarem salutem corporis mei, adhuc insanus corde sacrilego. Neque enim desiderabam in illo tanto periculo baptismum tuum; et melior eram puer, quando illum de materna pietate flagitavi, sicut jam recordatus atque confessus sum.

ix.
ubi periculoso
morbo labo-
rat,

* al. in carne

106 Sed in dedecus meum creveram, et consilia medicinæ tuæ demens irridebam, qui me non sivistalem bis mori. Quo vulnere si feriretur cor matris, nunquam sanaretur. Non enim satis eloquor, quid erga me habebat animi, et quantum majore sollicitudine me parturiebat spiritu, quam carne pepererat. Non itaque video, quomodo sanaretur, si mea talis illa mors transverberasset viscera dilectionis ejus. Et ubi essent tantæ preces, et tam crebræ sine intermissione? Nusquam, nisi ad te. An vero tu, Deus misericordiarum, sperueres cor contritum et humiliatum viduæ castræ ac sobria, frequentantis eleemosynas, obsequentis atque servientis Sanctis tuis, nullum diem prætermittentis oblationem ad altare tuum? bis in die, mane et vespere, ad ecclesiam tuam sine ulla intermissione venientis, non ad vanas fabulas et aniles loquacitates, sed ut te audiret in tuis sermonibus, et tu illam in suis orationibus?

et restitutam
sibi sanitatem

A. 1150 S. Au-
gustino
continuis ma-
tris suæ preci-
bus adscribit.

107 Hujusne tu lacrymas, quibus non a te anrum et argentum petebat, nec aliquod mutabile aut volubile bonum, sed salutem animæ Filii sui; tu, ejus munere talis erat, contemneres et repelleres ab auxilio tuo? Nequaquam, Domine. Imo vero aderas, et exandiebas, et faciebas ordine, quo prædestinaveras esse faciendum. Absit ut tu falleres eam in illis visionibus et responsis tuis, et quæ jam commemoravi, et quæ nou commemoravi, quæ illa fidei pectore tenebat; et semper orans, tamquam chirographa tua ingerebat tibi. Dignaris enim, quoniam in sæculum misericordia tua, eis, quibus omnia debita dimittis, etiam promissiuibus tuis debitor fieri.

x.
Etsi Romæ
adhuc familiä-
riter ageret
cum Mani-
chæis,

108 Reereasti ergo me ab illa ægritudine, et salvum fecisti Filium aucillæ tuæ, tunc interim corpore, ut esset, cui salutem meliorem atque certiozem dares. Et jungebar etiam tunc Romæ falsis illis atque fallentibus sanetis: non enim tantum auditoribus eorum (quorum e numero erat etiam is, in cujus domo ægrotaveram et convalesceram) sed eis etiam, quos electos vocaut. Adhuc enim mihi videbatur non esse nos, qui peccamus, sed nescio quam aliam in nobis peccare naturam; et delectabat superbiau macau, extra culpam esse. Et eum aliquid mali fecissem, non confiteri me fecisse, ut sanares animam meam, quoniam peccabam * tibi; sed excusare eam amabam, et acensare nescio quid aliud, quod mecum esset, et ego non essem. Verum autem totum ego eram, et adversum me impietas mea me dividerat: et id erat peccatum insanabilius, quod me peccatorem non esse arbitrabar: et execrabilis iniquitas, te, Deus omnipotens, te a me * ad perniciem meam, quam me a te ad salutem malle superari.

* al. peccabat

* al. in me

et de veritate
dogmatis
eorum dubita-
ret,
* al. circum-
stantiæ
* al. combina-
bam

109 Nondum ergo posueras enstodiam ori meo, et ostium continentie * circum labia mea, ut non declinaret cor meum in verba maligna, ad excusandas exensationes in peccatis eum hominibus operantibus iniquitatem; et ideo adhuc combinabar * cum electis eorum. Sed tamen jam desperans in ea falsa doctrina me posse proficere; eaque ipsa, quibus, si nihil melius reperirem, contentus esse deereveram, jam remissius negligentiusque retinebam. Etenim suborta est etiam mihi cogitatio, prudentiores ceteris fuisse illos philosophos, quos Academicos *b* appellant, quod de omnibus dubitandum esse censuerant, nec aliquid veri ab homine deprehendi posse deereverant. Ita enim et mihi liquido sensisse videbatur, ut vulgò habentur, etiam illorum intentionem nondum intelligenti.

ut hospiti suo
Manichæo in-
dicabat,

110 Nec dissimulavi eundem hospitem meum reprimere a nimia fiducia, quam sensieum habere de rebus fabulosis, quibus Manichæi libri pleni sunt. Amicitia tamen eorum familiarius utebar, quam eeterorum hominum, qui in illa hæresi non fuissent. Nec eam defendebam pristina animositate: sed tamen familiaritas eorum (plures enim eos Roma occultat *) pigrius me faciebat aliud quærere; præsertim desperantem, in Ecclesia tua, Domine cæli et terræ, Creator omnium visibilium et invisibilium, posse iuveiri verum, unde me illi averterant. Multumque mihi turpe videbatur, credere te figuram habere humanæ carnis, et membrorum nostrorum lineamentis corporalibus terminari. Et quoniam, cum de Deo meo cogitare vellem, cogitare nisi moles corporum non noveram: (neque enim videbatur mihi esse quidquam, quod tale non es-

* al. occultabat

set:) ea maxima et prope sola causa erat inevitabilis erroris mei.

111 Hinc enim et mali substantiam quamdam credebam esse talem, et habere suam molem terram et deformem, sive crassam, quam terram dicebant; sive tennem atque subtilem, sicuti est aëris corpus, quam malignam mentem per illam terram repentem * imaginantur. Et quia Deum bonum nullam malam naturam creasse, qualiscumque pietas me credere cogebat, constitutebam ex adverso sibi duas moles; utramque infinitam, sed malam angustius, bonam grandius: et ex hoc initio pestilentioso me cetera sacrilegia sequebantur. Cum enim conaretur animus meus recurrere in Catholicam fidem, repercutiebar: quia non erat Catholica fides, quam esse arbitrabar. Et magis pius mihi videbar, si te, Deus mens, cui confiteatur ex me miserationes tuæ, vel ex ceteris partibus infinitum crederem (quamvis ex una, qua tibi moles mali opponebatur, cogere finitum fateri) quam si ex omnibus partibus in corporis humani forma te opinarer finiri.

112 Et melius mihi videbar credere nullum malum te creasse, quod mihi nescienti non solum aliqua substantia, sed etiam corporea videbatur, quia et mentem cogitare non noveram, nisi eam subtile corpus esse, quod tamen per loci spatia diffunderetur; quam credere abs te esse, qualem putabam naturam mali. Ipsum quoque Salvatorem nostrum, Unigenitum tuum, tamquam de massa incidissima molis tuæ porrectum ad nostram salutem ita putabam, ut aliud de illo non crederem, nisi quod possem vanitate imaginari. Talem itaque naturam ejus nasci non posse de Maria virgine arbitrabar, nisi carni concerneretur. Concerni autem et non inquinari non videbam, quod mihi tale figurabam. Metuebam itaque credere in carne natum, ut credere cogere ex carne iniquatum. Nunc spirituales tui blande et amanter ridebunt me, si has confessiones meas legerint: sed tamen talis eram.

113 Deinde, quæ illi in Scripturis tuis reprehenderant, defendi posse non existimabam: sed aliquando sane cupiebam eum aliquo illorum librorum doctissimo conferre singula, et experiri, quid inde sentiret. Jam enim Heliidii ejusdam, adversus eosdem Manichæos eorum loquentis et disserentis, sermones, etiam apud Carthaginem, movere me cœperant, eum talia de Scripturis proferret, quibus resisti non facile posset, et imbecilla mihi responsio videbatur istorum. Quam quidem non facile palam promebant, sed nobis secretius, eum dicerent Scripturas novi Testamenti falsatas fuisse a nescio quibus, qui Judæorum legem inserere Christianæ fidei voluerunt, atque ipsi incorrupta exemplaria nulla proferrent. Sed me maxime captum et offocatum, quodammodo depribebant corporalia cogitantem moles illæ, sub quibus anhelans in anram tuæ veritatis liquidam et simplicem respirare non poteram.

114 Sedulo ergo agere cœperam, propter quod veneram, ut docerem Romæ artem rhetoricam; et prins domi congregare aliquos, quibus et per quos innotescere cœperam: et ecce cognosco alia Romæ fieri, quæ non patiebar in Africa. Nam revera illas eversiones a perditis adolescentibus ibi non fieri, manifestatum est mihi. Sed subito, ne mercedem magistro reddant, conspirant multi adoleseentes, et transferunt se ad alium desertores fidei, et quibus præ pecuniæ charitate justitia vilis est. Oderat etiam istos cor meum, quamvis uou perfecto odio. Quod enim

D

tamen ob igno-
rantiam sub-
stantiæ incor-
poreæ

* al. tetram
repente

E

retardabatur
ab amplecten-
da fide Catho-
licorum,

si.
quorum argu-
mentis Mani-
chæi resistere
non poterant.

F

su.
Propter frau-
dem discipulo-
rum

ab

A ab eis passurus eram, magis oderam fortasse, quam eo quod cuilibet illicita faciebat. Certe tamen turpes sunt tales, et fornicantur abs te, amando volatica ludibria temporum et luerum luteum, quod cum apprehenditur manum inquinat, et amplectendo mundum fugientem, contemneudo te manentem et revocantem, et ignoscentem redeunti ad te meretrici animæ humanæ. Et nunc tales odi pravae et distortos, quamvis eos corrigendos diligam; ut pecuniæ doctrinam ipsam, quam discunt, præferant, ei vero te Deum veritatem et ubertatem certi boni et pacem castissimam. Sed tunc eos magis pati nolebam malos propter me, quam fieri bonos propter te volebam.

xiii.
Roma migrat
Mediolanum,

c

d

e

B 115 Itaque, posteaquam missum est a Mediolano Romam ad præfectum urbis, ut illi civitati rhetoriæ magister provideretur, impertita etiam evectioe c publica; ego ipse ambivi per eosdem ipsos Manichæis vanitatibus ebrios, quibus ut carerem, ibam. Sed utrique nesciebamus, ut dictione proposita me probatum præfectus tunc Symmachus d mitteret. Et veni Mediolanum ad Ambrosium e episcopum, in optimis notum orbi terræ, pium cultorem tuum; cujus tunc eloquia streuue ministrabant adipem frumenti tui, et lætitiæ olei, et sobriam vini ebrietatem populo tuo. Ad eum autem ducebar abs te nesciens, ut per eum ad te scieus ducerer. Suscepit me paterne ille homo Dei, et peregrinationem meam satis episcopallyter dilexit.

ubi ex curiositate

116 Et eum amare cœpi, primo quidem non tamquam doctorem veri (quod in Ecclesia tua prorsus desperabam) sed tamquam hominem benignum in me. Et studiose audiebam disputantem in populo, non intentione, qua debui, sed quasi explorans ejus facundiam, utrum conveniret famæ suæ, an major minorve profunderet quam prædicabatur: et verbis ejus suspendebam intentus: rerum autem incuriosus et contemptor astabam, et delectabar suavitate sermonis; quamquam eruditioris, mihi tamen hilarescentis atque mulcentis, quam Fausti erat, quod attinet ad dicendi modum. Ceterum rerum ipsarum nulla comparatio: uam ille per Manichæas fallacias aberrabat; iste autem saluberrime docebat salutem. Sed longe est a peccatoribus salus, qualis ego tunc aderam: et tamen propinquabam sensim, et nesciebam*.

* al. nesciens aut nescivi

xiv.
multit conciones S. Ambrosii episcopi,

* al. decipiendum

C 117 Cum enim non satagerem discere, quæ dicebat, sed tantum, quemadmodum dicebat audire (ea mihi quippe jam desperanti ad te viam patere homini, inanis cura remanserat;) veniebat in animum meum simul cum verbis, quæ diligebam, res etiam, quas negligebam. Neque enim ea dirimere poteram. Et dum cor aperirem ad excipiendum* quam discrete diceret, pariter intrabat et quam vere diceret, gradatim quidem. Nam primo etiam ipsa defeudi posse mihi jam cœperant videri: et fidem Catholicam, pro qua nihil posse dici adversus oppugnantes Manichæos putaveram, jam non impudenter asseri existimabam; maxime audito uno atque altero, et sæpius ænigmate soluto de Scripturis veteribus: ubi, cum ad litteram acciperem, occidebar spiritualiter.

quibus crecitatus, sectam Manichæorum deserere

118 Itaque plerisque illorum librorum expositis locis, jam reprehendebam desperationem meam; illam dumtaxat, qua credideram, legem et prophetas detestantibus atque irridentibus resisti omnino non posse. Nec tamen jam ideo mihi Catholicam viam tenendam esse sentiebam, quia et ipsa poterat habere doctores assertoresque suos,

qui copiose et non absurde objecta refellerent: nec ideo jam damnandum illud tenebam, quia defensionis partes æquabantur. Ita enim Catholica non mihi victa videbatur, ut nondum etiam viatrix appareret. Tunc vero fortiter iutendi animum, si quo modo possem certis aliquibus documentis Manichæos convincere falsitatis. Quod si possem spirituales substantiam cogitare, statim machinamenta illa omnia solverentur, et abjicerentur ex animo meo; sed non poteram.

A. 1880 S. Augustino.

119 Verumtamen, de ipso mundi hujus corpore, omnique natura, quam sensus carnis attingeret, multo probabiliora plerosque sensisse philosophos, magis magisque considerans atque comparans judicabam. Itaque Academicorum more, sicut existimantur, dubitans de omnibus, atque inter omnia fluctuans, Manichæos quidem relinquendos esse decrevi; non arbitrans eo ipso tempore dubitationis meæ, in illa secta mihi permanendum esse, cui jam nonnullos philosophos præponebam: quibus tamen philosophis, quod sine nomine salutaris Christi essent, curationem languoris animæ meæ committere omnino recusabam. Statui ergo tamdiu esse catechumenus in Catholica Ecclesia, mihi a parentibus commendata, donec aliquid certi eluceret, quo cursum dirigerem.

ac ulterius veritatem indagare statuit.

E

ANNOTATA.

a De S. Cypriano Carthaginensi præsule et martyre agatur suo loco.

b Scripsit Sanctus tres libros contra Academicos, qui consuli possunt de eorum opinionibus.

c Evectio, ut passim exponitur, est diploma, quo concedebatur facultas utendi cursu publico, quod alias non licebat.

d Hic Urbis præfectus ipse erat orator, at paganus. Nomen ejus Quintus Aurelius Symmachus, ut testatur Tillemontius tom. 5 Imperatorum in Theodosio I artic. 91, ubi gesta Symmachi illustrat, atque præfectum fuisse anno 384, quo hæc contigit Augustini missio.

e Quid eum S. Ambrosio fuerit actum Mediolani, explicatur in Commentario § 6. De eo frequenter recurret sermo.

F

CAPUT XI.

Lætitia S. Monicæ Mediolanum adventantis ob inchoatam Filii sui conversionem, reverentia illius erga S. Ambrosium, et ex concionibus hujus præsulis ab Augustino agnita sacre Scripturæ auctoritas.

Spes mea a juventute mea, ubi mihi eras, et quo recesseras? An vero non tu feceras me, et discreveras me a quadrupedibus et volatilibus cæli? Sapientior me feceras, et ambulabam per tenebras et lubricum, et quærebam te foris a me, et non inveniebam Deum cordis mei; et veneram in profundum maris, et diffidebam et desperabam de inventionem veri. Jam venerat ad me

LIBER VI.
CAP. I.
Mater Augustini Mediolanum veniens gaudet,

A. ipso S. AUGUSTINO.

me mater pietate fortis, terra marique me sequens, et in periculis omnibus de te secura. Nam et per marina discrimina ipsos nautas consolabatur, a quibus rudes abyssi viatores, cum perturbantur, consolari solent, pollicens eis perventionem cum salute, quia hoc ei tu per visum pollicitus eras. Et invenit me periclitantem quidem graviter desperatione iudagandæ veritatis. Sed tamen ei cum indicassem, non me quidem iam esse Manichæum, sed neque Catholicum Christianum, non quasi inopinatum aliquid audierit, exilivit lætitia; cum iam secura fieret ex ea parte miseriæ meæ, in qua me tamquam mortuum, sed resuscitandum, tibi flebat; et feretro cogitationis offerebat, ut diceret filio viduæ; Juvenis tibi dico, surge: et revivisceret, et inciperet loqui, et redderes illum matri suæ.

filium suum non amplius adhaerere Manichæis,

121 Nulla ergo turbulenta exultatione trepidavit cor ejus, cum audisset ex tanta parte jam factum, quod tibi quotidie plangebatur, ut fieret, veritatem me nondum adeptum, sed falsitati jam ereptum. Imo vero, quia certa erat et quod restabat te daturum, qui totum promiseras, placidissime et pectore pleno fiduciæ respondit mihi, credere se in Christo, quod priusquam de hac vita emigraret, me visura esset fidelem Catholicum. Et hoc quidem mihi: tibi autem, Fons misericordiarum, preces et lacrymas densiores, ut accelerares adjutorium tuum, et illuminares teuebras meas: et studiosius ad ecclesiam currere*, et in Ambrosii* ora suspendi, et ad fontem salientis aquæ, in vitam æternam. Diligebat autem illum virum sicut angelum Dei, quod per illum cognoverat me interim ad illam ancipitem fluctuationem jam esse perductum, per quam transiturum me ab ægritudine ad sanitatem, intercurrente acriore periculo, quasi per accessionem, quam criticam medici vocant, certa præsumebat.

* al. currerem
* al. in Ambrosium

ii.
et Africae consuetudinem omittit
a

122 Itaque cum ad memorias Sanctorum, sicut in Africa solebat, pultes et panem et merum a attulisset, atque ab ostiario prohiberetur; ubi hoc episcopum vetuisse cognovit, tam pie atque obedienter amplexa est, ut ipse mirarer, quod tam facile accusatrix potius consuetudinis suæ, quam disceptatrix illius prohibitionis effecta sit. Non enim obsidebat spiritum ejus vinolentia, eamque stimulabat in odium veri amor vini, sicut plerosque mares et semiuas, qui ad canticum sobrietatis, sicut ad potionem aquatam madidi, nauseant: sed illa cum attulisset canistrum cum solemnibus epulis prægestaudis atque largiendis, plus etiam quam anum pocillum* pro suo palato satis sobrio temperatum, unde dignationem sumeret, non ponebat. Et si multæ essent, quæ illo modo videbantur honorandæ memoriæ defunctorum, idem ipsum unum, quod ubique poveret, circumferebat; quod jam non solum aquatissimum, sed etiam tepidissimum, cum suis præsentibus per sorbitiones exiguas partiretur: quia pietatem ibi quærebat, non voluptatem.

* al. pocillum

ex reverentia erga S. Ambrosium,

123 Itaque ubi comperit a præclaro prædicatore atque antistite pietatis præceptum esse, ista non fieri, nec ab eis, qui sobrie facerent, ne ulla occasio se ingurgitandi daretur ebriosis: et quia illa quasi parentalia superstitioni gentilium essent simillima, abstinuit se libentissime; et pro canistro pleno terreis fructibus, plenum purgatoribus votis pectus ad memorias Martyrum afferre didicerat; ut et, quod posset, daret egentibus, et sic communicatio Dominici Corporis illic celebraretur, ejus passionis imitatione immolati et coronati sunt Martyres. Sed tamen vi-

detur mihi, Domine Dens meus, et ita est in conspectu tuo de hac re cor meum, non facile fortasse de hac amputanda consuetudine matrem meam fuisse cessuram, si ab alio prohiberetur, quem non sicut Ambrosium diligebat, quem propter salutem meam maxime diligebat, eam vero ille, propter ejus religiosissimam conversationem, qua in bonis operibus tam fervens spiritu frequentabat ecclesiam: ita ut sæpe erumperet, eum me videret, in ejus prædicationem, gratulans mihi, quod talem matrem haberem, nesciens qualem illa me filium, qui dubitabam de illis omnibus, et inveniri posse viam vitæ minime putabam.

124 Nec jam ingemiscebam orando, ut subvenires mihi: sed ad quærendum intentus, et ad disserendum inquietus erat animus meus. Ipsumque Ambrosium felicem quemdam hominem secundum sæculum opinabar, quem sic tantæ potestates honorarent; cœlibatus tantum ejus mihi laboriosus videbatur. Quid autem ille spei gereret, et adversus ipsius excellentiæ tentamenta quid luctaminis haberet, quidve solaminis in adversis, et occultum os ejus, quod erat in corde ejus, quam sapida gaudia de pane tuo ruminaret, nec coniecere noveram, nec expertus eram; nec ille sciebat æstus meos, nec foveam periculi mei. Non enim volebam ab eo poteram, quod volebam, sicut volentibus me ab ejus aure atque ore eatervis negotiosorum hominum, quorum infirmitatibus serviebat. Cum quibus quando non erat (quod per exiguum temporis erat) aut corpus reficiebat necessariis sustentaculis, aut lectione animum. Sed eum legebat, oculi ducebantur per paginas, et cor intellectum rimabatur, vox autem et lingua quiescebant.

iii.
qui totocorpationibus distinebatur,

125 Sæpe cum adessemus (non enim vetabatur quisquam ingredi, aut ei venicentem nuntiari mos erat) sic eum legentem vidimus tacite, et aliter nunquam. Sedentesque in dinturno silentio (quis enim tam intento esse oneri auderet?) discebamus: et conjectabamus eum parvo illo tempore, quod reparandæ menti suæ nanciscebatur, feriatum ab strepitu causarum alienarum, nolle in aliud avocari; et cavere fortasse, ne auditore suspensio et intento, si qua obscurius posuisset ille, quem legeret, etiam exponere necesse esset, aut de aliquibus difficilioribus disceptare quæstionibus; atque huic operi temporibus impensis, minus quam vellet voluminum evolveret: quamquam et causa servandæ vocis, quæ illi facillime obtinebatur, poterat esse justior tacite legendi. Quolibet tamen animo id ageret, bono utique ille vir agebat.

ut Augustinus cum commode ac diu non posset consuleret;

126 Sed certe mihi nulla dabatur copia seiscitandi, quæ cupiebam de tam sancto oraculo tuo pectore illius, nisi cum aliquid breviter esset audiendum. Æstus autem illi mei otiosum eum valde, cui refunderentur, requirebant, nec unquam inveniebant. Et eum quidem in populo verbum veritatis recte tractantem omni die Dominico audiebam; et magis in magisque mihi confirmabatur, omnes versutarum calumniarum nodos, quos illi deceptores nostri adversus divinos Libros innectebant*, posse dissolvi. Ubi vero etiam comperi, ad imaginem tuam hominem a te factum, a spiritualibus filiis tuis, quos de matre Catholica per gratiam regenerasti, non sic intellegi, ut humani corporis forma te terminatum crederent atque cogitarent: quamquam quomodo se haberet spiritualis substantia, ne quidem tenuiter atque in æuigmate suspiciebar; tamen gaudeus erubui,

iv.

sed ex publicis ejus rationibus didicit

* al. innectebant,

A erubui, non me tot annos adversus Catholicam fidem, sed contra carnalium cogitationum figmenta latrassc. Eo quippe temerarius et impius fueram, quod ea, quæ debebam quærendo discere *, accusando dixeram. Tu enim Altissime et proxime, secretissime et præcutissime, cui membra non sunt alia mojora et alia minora, sed ubique totus es, et nusquam locorum es, non es utique forma ista corporea: tamen fecisti hominem ad imaginem tuam, et ecce ipse a capite usque ad pedes in loco est.

ad dicere

iv.
varias Catho-
licæ religionis
veritates,
* al. pulsans

127 Cum ergo nescirem, quomodo hæc subsisteret imago tua, pulsansque * proponerem, quomodo credendum esset, non insultans opponerem, quasi ita creditum esset: tanto igitur acrior cura rodebat intima mea, quid certi retinerem, quanto me magis pudebat tamdiu illud et deceptum promissione certorum, puerili errore et animositate tam multa incerta quasi certa garrisse. Quod eum falsa essent, postea mihi claruit. Certum tamen erat, quod incerta essent, et a me aliquando pro certis habita fuissent, cum Catholicam tuam cæcis contentiouibus accusarem, etsi nondum compertam vera docentem, non tamen ea docentem, quæ graviter accusabam. Itaque confundebar, et vertebatur; et gaudebam, Deus meus, quod Ecclesia * unica, corpus Unici tui, in qua mihi nomen Christi iufanti est inditum, non saperet infantiles nugas; neque hoc haberet in doctrina sua sana, quod te Creatorem omnium in spatium loci, quamvis summum et amplum, tamen undique terminatum, membrorum humanorum figura contruderet.

* al. addunt
tua

quas prius sibi
demonstrari
cupiebat,

128 Et gaudebam etiam, quod vetera scripta Legis et prophetarum jam non illo oculo mihi legenda proponerentur, quo antea videbantur absurda, cum arguebam tamquam ita sentientes Sanctos tuos, verum autem non ita sentiebant. Et tamquam regulam diligentissime commendaret, sæpe in popularibus sermonibus suis dicentem Ambrosium lætus audiebam, Littera occidit, spiritus autem vivificat; cum ea, quæ ad litteram perversitatem docere videbantur, remoto mystico velamento, spiritualiter aperiret, non dicens, quod me offeuderet, quamvis ea diceret, quæ utrum vera essent, adhuc ignorarem. Tenebam enim cor meum ab omni assensione, timens præcipitum, et suspensio magis necabar. Volebam enim eorum, quæ non viderem, ita me certum fieri, ut certus essem, quod septem et tria decem sint. Neque enim tam insanus eram, ut ne hoc quidem putarem posse comprehendere; sed sicut hoc, ita cetera cupiebam; sive corporalia, quæ coram sensibus meis non adessent; sive spiritualia, de quibus cogitare nisi corporaliter nesciebam. Et sanari credendo poteram, ut purgatior acies mentis meæ dirigeretur aliquo modo in veritatem tuam semper manentem, et ex nullo deficientem. Sed sicut evenire assolent, ut malum medicum expertus etiam bouo timeat se committere; ita erat valetudo animæ meæ, quæ utique nisi credendo sanari non poterat; et ne falsa crederet, curari recusabat, resistens manibus tuis, qui medicamenta fidei confecisti, et aspersisti super morbos orbis terrarum, et tantam illis auctoritatem tribuisti.

v.
et quibus ta-
men deinde
simpliciter
assensum præ-
buit

129 Ex hoc tamen quoque jam præpouens doctrinam Catholicam, modestius ibi minimeque fallaciter scutiebam juberi, ut crederetur, quod non demonstrabatur; (sive esset quid, sed cui forte non esset, sive nec quid esset;) quam illic te-

meraria pollicitatione scientiæ credulitatem irrideri, et postea tam multa fabulosissima et absurdissima, quia demonstrari non poterant, credenda imperari. Deinde paulatim, tu Domine, manu mitissima et misericordissima pertractans et componens cor meum, consideranti quau innumerabilia crederem, quæ non viderem, neque cum gererentur affuissem; sicut tam multa in historia gentium, tam multa de locis atque urbibus, quæ non videram; tam multa amicis, tam multa medicis, tam multa hominibus aliis atque aliis; quæ nisi crederentur, omnino in hac vita nihil ageremus: postremo, quam inconcussa fixum fide retinerem, de quibus parentibus ortus essem; quod scire non possem, nisi audiendo credidissetem.

A. 1850 S. Au-
GUSTINO.

130 Persuasisti mihi, non qui crederent libris tuis, quos tanta in omnibus fere gentibus auctoritate fundasti, sed qui non crederent, esse culpandos; nec audiendos esse, si qui forte mihi dicerent, Unde scis illos libros unius veri et veracissimi Dei spiritu esse humano generi ministratos? Id ipsum enim maxime credendum erat, quoniam nulla pugnacitas calumniosarum questionum, per tam multa, quæ legeram, inter se confligentium philosophorum extorquere mihi potuit, ut aliquando non crederem te esse, quidquid esses, quod ego nescirem, aut administrationem rerum humanarum ad te pertuere. Sed id credebam aliquando robustius, aliquando exilius: semper tamen credidi, et esse te, et curam nostri gerere, etiamsi ignorabam, vel quid sentendum esset de substantia tua, vel quæ via duceret aut reduceret ad te.

ob auctorita-
tem sacre
Scripturae,

131 Ideoque cum essemus infirmi ad invenicudam liquida ratione veritatem, et ob hoc nobis opus esset auctoritate sanctorum Litterarum, jam credere cõperam, nullo modo te fuisse tributurum tam excellentem illi Scripturæ per omnes jam terras auctoritatem; nisi et per ipsam tibi credi, et per ipsam te quæri voluisses. Jam enim absurditatem, quæ me in illis Litteris solebat offendere, cum multa ex eis probabiliter exposita audissem, ad sacramentorum altitudinem referebam: eoque mihi illa venerabilior, et sacrosancta fide dignior apparebat auctoritas, quo et omnibus ad legendum esset in promptu, et secreti sui dignitatem in intellectu profundiore servaret, verbis apertissimis et humillimo genere loquendi se cunctis præbens, et exerceans intentionem eorum, qui non sunt leves corde: ut exciperet omnes populari sinu, et per angusta foramina paucos ad te trajiceret; multo tamen plures, quam si nec tanto apice auctoritatis eminceret, nec turbas gremio sanctæ humilitatis hauriret. Cogitabam hæc, et aderas mihi: suspirabam, et audiebas me: fluctuabam, et gubernabas me: ibam per viam sæculi latam, ucc deserebas me.

quam summa
fide dignam
esse cognovit.

ANNOTATIO.

a Consuetudinem hanc abrogavit deinde Hippone-Regio Augustinus, ut fuse expositum est in Commentario § 21.

A. IPSE S. AUGUSTINO.

CAPUT XII.

*Solicita Augustini ambitio repressa
exemplo mendici lætantis, delibe-
ratio de stabili vitæ genere eligendo,
et infirmitas ad superandas carnis
illecebras.*

vi.
Viso quodam
mendico jo-
cunte,

Inhiabam honoribus, lucris, conjugio; et tu irridebas. Patiebar in eis cupiditatibus amarissimas difficultates, te propitio tanto magis, quanto minus sinebas mihi dulcescere, quod non eras tu. Vide cor meum, Domine, qui voluisti, ut hoc recorderer, et confiterer tibi. Nunc tibi iuhæreat anima mea, quam de visco tam tenui mortis exuisti. Quam misera erat! et sensum vulneris tu pungebas, ut relictis omnibus converteretur ad te, qui es super omnia, et sine quo nulla essent omnia; converteretur, et sanaretur. Quam ergo miser eram! et quomodo egisti ut sentirem miseriam meam die illo, quo cum pararem recitare imperatori a laudes, quibus plura mentirer, et mentienti faveretur ab scientibus, easque curas anhelaret cor meum, et cogitationum tabificarum febribus æstuaret; transiens per quemdam vicum Mediolanensem, animadverti pauperem mendicum, jam credo saturum, jocantem atque lætantem: et iugemui, et locutus sum cum amicis, qui mecum erant, multos dolores insaniarum nostrarum: quia omnibus talibus conatibus nostris (qualibus tuuc laborabam, sub stimulis cupiditatum trahens infelicitatis meæ sarcinam, et trahendo exaggerans) nihil vellemus aliud, nisi ad securam lætitiæ pervenire, quo nos mendicus ille jam præcessisset, numquam illuc fortasse venturos? Quod enim jam ille pauculis et emendicatis uummulis adeptus erat, ad hoc ego tam ærumnosis anfractibus et circuitibus ambiebam, ad lætitiæ scilicet temporalis felicitatis.

C 133 Non enim verum gaudium habebat, sed et ego illis ambitionibus multo falsius quærebam. Et certe ille lætabatur, ego anxius eram; securus ille, ego trepidus. Et si quisquam percunctaretur me, utrum mallet, exultare an metuere, responderem, exultare. Rursus, si interrogaret, utrum me talem mallet, qualis ille, aut qualis ego tunc essem; meipsum curis timoribusque confectum eligerem, sed perversitate: numquid veritate? Neque enim eo me præponere illi debebam, quo doctior eram; quoniam non inde gaudebam, sed placere inde quærebam hominibus; non ut eos docerem, sed tantum ut placerem. Propterea et tu baculo disciplinæ tuæ confringebas ossa mea. Recedant ergo ab anima mea, qui dicunt ei, Interest unde quis gaudeat.

quæ omni lætitiæ carebat,

134 Gaudebat mendicus ille vinolentia, tu gaudere cupiebas gloria. Qua gloria, Domine? Quæ non est in te. Nam sicut verum gaudium illud non erat, ita nec illa vera gloria, et amplius evertibat mentem meam. Et ille ipsa nocte digesturus erat ebrietatem suam; ego autem cum mea dormieram et surrexeram, et dormiturus et surrecturus eram; vide quot diebus. Interest vero, unde quis gaudeat, scio: et gaudium spei fidelis incomparabiliter distat ab illa vanitate; sed

et tunc distabat inter nos. Nimirum quippe ille felicior erat, non tantum quod hilaritate perfunde-
batur, eum ego curis eviscerarer; verum etiam, quod ille bene optando acquisiverat vinum, ego autem mentiendo quærebam typhum. Dixi tunc multa in hac sententia charis meis; et sæpe advertebam in his quomodo mihi esset; et inveniebam male mihi esse, et dolebam, et conduplicabam ipsum male. Et si quid arrisisset prosperum, tædebat apprehendere: quia pæne priusquam teneretur avolabat.

135 Congemiscebamus in his, qui simul amice vivebamus, et maxime ac familiarissime cum Alipio et Nebridio ista colloquebar; quorum Alipius *b* ex eodem erat, quo ego, ortus municipio, parentibus primatibus municipalibus, me minor natu; nam et studuerat apud me, cum in nostro docere cœpi oppido, et postea Carthagini: et diligebat me multum, quod ei bonus et doctus viderer; et ego illum propter magnam virtutis indolem, quæ in nou magna ætate satis eminebat. . . . Hunc ergo Romæ inveneram, et adhæsit mihi fortissimo vinculo, mecumque Mediolanum profectus est, ut nec me desereret et de jure, quod didicerat, aliquid ageret, secundum votum parentum magis, quam suum. . .

136 Nebridius etiam, qui relicta patria vicina Carthagini atque ipsa Carthagine, ubi frequentissimus erat, relicto rure pateruo optimo, relicta domo, et non *secura matre, nullam ob aliam causam Mediolanum venerat, uisi ut mecum viveret in flagrantissimo studio veritatis atque sapientiæ: pariter suspirabat, pariterque fluctuabat, beatæ vitæ inquisitor ardens, et quæstionum difficillimarum scrutator acerrimus. Et erant ora trium egentium, et iuopiam suam sibimet invicem anhelantium, et a te expectantium, ut dares eis escam iu tempore opportuno, et in omni amaritudine, quæ nostros sæculares actus de misericordia tu sequebatur: intuentibus uobis fuem, cur ea patremur, occurrebant tenebræ; et aversabamur gementes, et dicebamus, Quamdiu hæc? Et hoc crebro dicebamus: et dicentes non relinquebamus ea; qui non elucebat certum aliquid, quod illis relictis apprehenderemus.

137 Et ego maxime mirabar, satagens et recoleus, quam longum tempus esset ab undevicesimo anno ætatis meæ, quo fervere cœperam studio sapientiæ; disponens, ea inventa, relinquere omnes vauarum cupiditatum spes iuaves et insanias mendaces. Et ecce jam tricenariam ætatem gerebam, in eodem luto hæsitans aviditate fruendi præsentibus, fugientibus et dissipantibus me, dum dico, Cras iuveniam: ecce manifestum apparebit, et tenèbo: et ecce Faustus veniet, et exponet omnia. O magni viri Academicici, nihil ad agendam vitam certi comprehendere potest? Ino quæramus diligentius, et non desperemus. Ecce jam non sunt absurda in libris Ecclesiasticis, quæ absurda videbantur, et possunt aliter atque honeste intelligi. Figam pedes in eo gradu, in quo puer a parentibus positus eram; donec inveniatur perspicua veritas.

138 Sed ubi quæretur? quando quæretur? Non vacat Ambrosio, non vacat legere. Ubi ipsos codices quærimus? Unde aut quando comparamus? a quibus sumimus? Deputentur tempora, distribuantur horæ pro salute animæ. Magna spes oborta est. Non docet Catholica fides, quod putabamus, et vani accusabamus. Nefas habent docti ejus, credere Deum figura humani corporis terminatum: et dubitamus pulsare, quo aperiatur:

vii.
et propterea
cum amicis,

x.

E

qui Mediolanum venerant,

* ad. secutura

xi.
inter diversas
animi fluctuationes

p

de veritate
ulterius in-
quirenda

A aperiantur cetera? Antemeridianas horas * discipuli occupant, ceteris quid facimus? Cur non id agimus? Sed quando salutamus amicos majores, quorum suffragiis opus habemus? Quando præparamus, quod emant scholastici? Quando reparamus nosipsos, animum relaxando ab intentione curarum? Pereant omnia, et dimittamus hæc vana et inania; conferamus nos ad solam inquisitionem veritatis. Vita hæc misera est, mors incerta. Si subito obrepat, quomodo hinc exibimus? Et ubi nobis discenda sunt, quæ hic negleximus? An non potius hujus negligentiae supplicia luenda sunt? Quid si mors ipsa omnem curam cum sensu amputabit et finiet? Ergo et hoc quærendum. Sed absit ut ita sit. Non vacat, non est inane, quod tam eminens culmen auctoritatis Christianæ fidei toto orbe diffunditur. Numquam tanta et talia pro nobis divinitus agerentur, si morte corporis etiam vita animæ consumeretur. Quid cunctamur igitur, relicta spe sæculi, conferre nos totos ad quærendum Deum, et vitam beatam?

B 139 Sed expecta: jucunda sunt etiam ista, habent non parvam dulcedinem suam. Non facile ab eis præcidenda est intentio, quia turpe est ad ea rursum redire. Ecce jam quantum est, ut impetretur aliquis honor? Et quid amplius in his desiderandum? Suppetit amicorum majorum copia, ut nihil aliud, et multum festinemus; vel præsidatus dari potest; et ducenda uxor cum aliqua pecunia, ne sumptum nostrum gravet: et ille erit modus cupiditatis. Multi magni viri, et imitatione dignissimi, sapientiæ studio cum conjugibus dediti fuerunt. Cum hæc dicebam, et alternabant hi venti, et impellebant huc atque illuc cor meum, transibant tempora, et tardabam converti ad Dominum Deum; et differebam de die in diem vivere in te, et non differebam quotidie in memetipso mori. Amans beatam vitam, timebam illam in sede sua; et ab ea fugieus, quærebam eam. Putabam enim me miserum fore nimis, si feminæ privarer amplexibus; et medicinam misericordiæ tuæ ad eandem infirmitatem sanandam non cogitabam: quia expertus non eram, et propriarum virium credebam esse continentiam: quarum mihi non eram conscius, cum tam stultus essem, ut nescirem, sicut scriptum est, Neminem esse posse continentem, nisi tu dederis. Utique dares, si gemitu interno pulsarem aures tuas, et fide solida in te jactarem curam meam.

XII. Cum Augustinus vitam caritatem,
* al. delicatus, aut deligatus
140 Prohibebat me sane Alipius ab uxore ducenda, causans nullo modo nos posse securo otio simul in amore sapientiæ vivere, sicut jam diu desideraveramus, si id fecissem. Erat enim ipse in ea re etiam tunc castissimus, ita ut mirum esset; quia vel experientiam concubitus ceperat in ingressu adolescentiæ suæ, sed non hæserat, magisque doluerat et spreverat; et deinde jam continentissime vivebat. Ego autem resistebam illi exemplis eorum, qui conjugati coluissent sapientiam, et promeruissent Deum, et habuissent fideliter ac dilexissent amicos. A quorum ego quidem granditate animi longe aberam: et delectatus * morbo carnis, et mortifera suavitate trahebam catenam meam, solvi timens; et quasi concusso vulnere repellens verba bene suadentis, tamquam manum solventis.

de qua cum Alipio disputaverat,
141 Insuper etiam per me ipse quoque Alipio loquebatur serpens, et innectebat atque spargebat per linguam meam dulces laqueos in via ejus, quibus illi honesti et expediti pedes implicarentur.

Augusti Tomus VI.

Cum enim me ille miraretur, quem non parvipenderet, ita hæcere visco illius voluptatis, ut me affirmarem, quotiescumque inde inter nos quæreremus, cœlibem vitam nullo modo posse degere; atque ita me defeuderem, cum illum mirantem viderem, ut dicerem multum interesse inter illud, quod ipse raptim et furtim expertus esset, quod pæne jam nec memiisset quidem, atque idco nulla molestia facile contemneret delectationes consuetudinis meæ: ad quas si accessisset honestum nomen matrimonii, non cum mirari oportere, cur ego illam vitam nequirem spernere; cœperat et ipse desiderare conjugium, nequaquam victus libidine talis voluptatis, sed curiositatis. Dicebat enim scire se cupere, quidnam esset illud, siue quo vita mea, quæ illi sic placebat, non mihi vita, sed pœna videretur.

142 Stupebat enim liber ab illo vinculo animus servitutem meam, et stupendo ibat in experiendi cupidinem, venturus in ipsam experientiam, atque inde fortasse lapsurus in eam, quam stupebat servitutem, quoniam sponsionem volebat facere cum morte. Et qui amat periculum, incidet in illud. Neutrum enim nostrum, si quod est conjugale decus in officio regendi matrimonii et suscipiendorum liberorum, ducebat nisi tenuiter. Magna autem ex parte atque vehementer consuetudo satiandæ insatiabilis concupiscentiæ me captum exercebat; illum autem admiratio capiendum trahebat. Sic eramus, donec tu, Altissime, non deferens humum nostram, miseratus micros, subvenires miris et occultis modis.

143 Et instabatur impigre, ut ducerem uxorem. Jam petebam, jam promittebatur, maxime matre dante operam, quo me jam conjugatum baptismus salutaris ablueret, quo me indices gaudebat aptari; et vota sua ac promissa tua in mea fide compleri animadvertibat. Cum sane et rogatu meo et desiderio suo forti clamore cordis abs te deprecaretur quotidie, ut ei per visum ostenderes aliquid de futuro matrimonio meo, nunquam voluisti. Et videbat quædam vana et phantastica, quo cogebat impetus de hac re satagentis humani spiritus, et narrabat mihi, non cum fiducia, qua solebat, cum tu demonstrabas ei, sed contempnens ea. Dicebat enim discernere se nescio quo sapore, quem verbis explicare non poterat, quid interesset inter revelantem te, et animam suam somniantem. Instabatur tamen, et puella petebatur, cujus ætas ferme biennio miuor quam nubilis erat; et quia ea placebat, expectabatur.

144 Et multi * amici agitaveramus animo, et colloquentes ac detestantes turbulentas humanæ vitæ molestias pæne jam firmaveramus remoti a turbis otiose vivere; id otium sic moliti, ut si quid habere possemus, conferremus in medium, unamque rem familiarem conficere ex omnibus; ut per amicitiae sinceritatem non esset aliud hujus et aliud illius, sed quod et cunctis fieret unum, et universum singulorum esset, et omnia omnium: cum videremur nobis esse posse decem ferme homines in eadem societate, essentque inter nos prædivites, Romanianus *c* maxime communiceps noster, quem tunc graves æstus negotiorum suorum ad comitatum *d* attraxerant, ab ineunte ætate mihi familiarissimus; qui maxime instabat huic rei, et magnam in suadendo habebat auctoritatem, quod ampla res ejus multum ceteris antebat. Et placuerat nobis, ut bini annui tamquam magistratus omnia necessaria curarent, ceteris quietis. Sed posteaquam cœpit cogitari,

56 utrum

A. 1860 S. Augustino.

sibi intolerabilem judicaret,

E

XIII. mater ei uxorem parat:

F

XIV. sed ipse interrim, abjecto vitæ communis consilio, * al. multa

c

d

A. ipso S. Augustino.

* al. firmabamus

* al. additur convertemur

utrum hoc mulierculæ sinerent, quas et alii nostrum jam habebant, et nos habere volebamus, totum illud placitum, quod bene formabamus*, dissiluit in manibus, atque confractum et abjectum est. Inde ad suspiria et gemitus*, et gressus ad sequendas latas et tritas vias sæculi; quoniam multæ cogitationes erant in corde nostro, consilium autem tuum manet in æternum. Ex quo consilio deridebas nostra, et tua præparabas, nobis daturus escam in opportunitate, et aperturus manum tuam, atque impleturus animas nostras benedictione.

xv. concubinæ suæ discedenti aliam substituit,

145 Interca peccata mea multiplicabantur, et avulsa a latere meo, tamquam impedimento conjugii, cum qua cubare solitus eram, cor ubi adhærebat, concisum et vulneratum mihi erat, et trahebat sanguinem. Et illa in Africam redierat, vovens tibi alium si virum nescituram, relicto apud me naturali ex illa filio e meo. At ego infelix, nec feminae imitator, dilationis impatieus, tamquam post biennium accepturus eam, quam petebam, quia non amator conjugii, sed libidinis servus eram, procuravi aliam, non utique conjugem; qua tamquam sustentaretur et perduceretur vel iuteger vel auctior morbus animæ meæ satellitio perdurantis consuetudinis in regnum uxorium. Nec sanabatur vulnus illud meum, quod prioris præcisione factum fuerat, sed post servorem doloremque acerrimum putrescebat, et quasi frigidius, sed desperatius dolebat.

xvi. et in carnis voluptatibus quærebat beatam vitam,

146 Tibi laus, tibi gloria, fons misericordiarum. Ego fiebam miserior, et tu propinquior. Aderat jam jamque dextera tua, creptura me de cæno et ablutura, et ignorabam. Nec me revocabat a profundiore voluptatum carnalium gurgite, nisi metus mortis et futuri iudicii tui; qui per varias quidem opiiones, numquam tamen recessit de pectore meo. Et disputabam cum amicis meis Alipio et Nebridio de finibus bonorum et malorum: Epicurum f accepturum fuisse palmam in animo meo, nisi ego credidissem post mortem restare animæ vitam, et tractus meritorum, quod Epicurus credere noluit.

quam in solo Deo invenire poterat.

147 Et quærebam, si essemus immortales, et in perpetua corporis voluptate, siue nullo amissionis terrore viveremus, cur non essemus beati, aut quid aliud quæreremus? Nesciens idipsum ad magnam miseriam pertinere, quod ita demersus et cæcus cogitare non possem lumen honestatis, et gratis amplectendæ pulchritudinis, quam non videt oculus carnis, et videtur ex intimo. Nec considerabam miser, ex qua vena mihi manaret, quod ista ipsa, fæda tamen, cum amicis dulciter conferebam; nec esse siue amicis poteram beatus, etiam secundum sensum, quem tunc habebam, in quantalibet affluentia carnalium voluptatum. Quos utique amicos gratis diligebam, vicissimque ab eis me diligere gratis sentiebam. O tortuosas vias! Væ animæ audaci, quæ speravit, si a te recessisset, se aliquid melius habituram. Versa et reversa in tergum, et iu latera, et iu ventrem; et dura sunt omnia, et tu solus requies. Et ecce ades; et liberas a miserabilibus erroribus, et constituis nos in via tua, et consolaris, et dicis, Currite, ego feram, et ego perducam, et ibi ego feram.

ANNOTATA.

a *Valentiniano II, cujus comitatus fuerat constitutus Mediolani, ut loquitur Possidius num. 3.*

b *De S. Alypio, Tragastensi deinde episcopo,*

actum est in Opere nostro tom. 3 Augusti a pag. D 201.

c *Romaniano Mæcenati suo inscripsit Sanctus libros contra Academicos, et de vera Religione. De illo mentio facta est in Commentario num. 42 et alibi. Plura de Romaniano collegit Tillemontius tom. 13 Monumentorum in Augustino artic. 37 et 38.*

d *Id est, ad aulam imperatoris Valentiniani II.*

e *De filio Augustini Adeodato vide Commentarium num. 29, et 44.*

f *Sententia Epicuri, felicitatem hominis in sola voluptate constituentis, passim nota est erudit. Refutatur illa a Cicerone in libris de Finibus.*

CAPUT XIII.

Paulatim crescens in eo notitia Dei immutabilis et infinite boni contra errores Manichæorum.

Jam mortua erat adolescentia mea mala et nefanda, et ibam in juventutem, quanto ætate major, tanto vanitate turpior; qui cogitare aliquid substantiæ nisi tale nou poteram, quale per hos oculos videri solet. Non te cogitabam, Deus, in figura corporis humani, ex quo audire aliquid de sapientia cœpi: semper hoc fugi; et gaudebam me hoc reperisse in fide spiritualis matris nostræ Catholice tuæ: sed quid te aliud cogitarem, non occurrebat. Et conabar cogitare te homo, et talis homo, summum et solum et verum Deum: et te incorruptibilem, et inviolabilem, et incommutabilem, totis medullis crededam; quia nesciens unde et quomodo, plaue tamen videbam, et certus eram, id, quod corrumpi potest, deterius esse, quam id, quod non potest: et quod violari non potest, incunctanter præpouebam violabili; et quod nullam patitur mutationem, melius esse, quam id, quod mutari potest.

LIBER VII.
CAPUT I.
Cum Deum inviolabilem

149 Clamabat violenter cor meum adversus omnia phantasmata mea, et hoc uuo ictu conabar abigere circumvolantem turbam immutabilitæ ab acie mentis meæ: et vix dimota in ictu oculi, ecce conglobata rursus aderat, et irruerat in adspectum meum, et obumbrabat eum; ut quamvis non forma humani corporis, corporeum tamen aliquid cogitare cogerer, per spatia locorum, siue infusum mundo, siue etiam extra mundum per infinita diffusum, etiam ipsum incorruptibile et inviolabile et incommutabile, quod corruptibili et violabili et commutabili præponerem: quoniam quidquid privabam spatiis talibus, nihil mihi esse videbatur. Sed prorsus nihil, ne inane quidem, tamquam si corpus auferatur loco, et maneat locus omni corpore vacuatus, et terreno et humido et acreo et cælesti: sed tamen sit locus inanis, tamquam spatiosum nihil.

f et immutabilem crederet,

150 Ego itaque incrassatus corde, nec mihi metipsi vel ipse conspicuus, quidquid non per aliqua spatia tenderetur, vel diffunderetur, vel conglobaretur, vel tumeret, vel tale aliquid caperet aut capere posset, nihil prorsus esse arbitrabar. Per quales enim formas ire solent oculi mei, per tales imagines ibat cor meum: nec videbam

etiamsi necdum incorporatum,

A debam hanc eandem intentionem, qua illas ipsas imagines formabam, non esse tale aliquid, quæ tamen ipsas non formaret, nisi esset magnum aliquid. Ita etiam te, Vita vitæ meæ, grandem per infinita spatia undique cogitabam penetrare totam mundi molem, et extra eam quaquaversum per immensum sine termino, ut haberet te terra, haberet cælum, haberent omnia, et illa finirentur in te, tu autem nusquam. Sicut autem luci solis non obsisteret corpus aëris hujus, qui supra terram est, quo minus per eum trajiceretur penetrans eum, non dirumpendo aut concidendo, sed implendo eum totum; sic tibi putabam non solum cæli et aëris et maris, sed etiam terræ corpus pervium, et ex omnibus maximis minimisque partibus penetrabile, ad capiendam præsentiam tuam occulta inspiratione intrinsecus et extrinsecus administrantem omnia, quæ creasti. Ita suspicabar, quia cogitare aliud non poteram; nam falsum erat. Illo enim modo major pars terræ majorem tui partem haberet, et minorem minor; atque ita te pleua essent omnia, ut amplius tui caperet elephanti corpus quam passeris, quo esset isto grandius, graudiorumque occuparet locum; atque ita frustatim partibus mundi, magnis magnas, brevibus breves partes tuas præsentem faceres. Non es autem ita. Sed nondum illuminaveras tenebras meas.

ii. tamen inde agnoscebat errorem Manichæorum,

151 Sat erat mihi, Domine, adversus deceptos illos et deceptores et loquaces mutos, quoniam non ex eis souabat verbum tuum: sat erat ergo illud, quod jam diu ab usque Cartbagine a Nibridio proponi solebat, et omnes, qui audieramus, concussi sumus. Quid erat tibi factura nescio quæ gens tenebrarum, quam ex adversa mole solent opponere, si tu cum ea pugnare noluis-
* al. voluisses?

152 Sed et ego adhuc, quamvis incontaminabilem, et inconvertibilem, et nulla ex parte mutabilem dicerem, firmeque sentirem Dominum nostrum Deum verum, qui fecisti non solum animas nostras, sed etiam corpora, nec tantum animas nostras et corpora, sed omnes et omnia, non tenebam explicitam et enodatam causam mali. Quæcumque tamen esset, sic eam quærendam videbam*, ut non per illam coustringerem Deum incommutabilem mutabilem credere, ne ipse fierem quod quærebam. Itaque securus cam quærebam, et certus non esse verum, quod illi dicerent; quos toto animo fugiebam, quia videbam quærendo uude malum, repletos mali-

iii. et hinc deprehendebat,

* al. putabam,

tia, qua opinarentur tuam potius substantiam etiam male pati, quam suam male facere. Et intendebam ut cernerem, quod audiebam, liberum voluntatis arbitrium causam esse ut male faceremus, et rectum iudicium tuum, ut pateremur; et eam liquide cernere non valebam.

A. ipso S. Augustino.

153 Itaque aciem mentis de profundo educere conatus, mergebar iterum, et sæpe conatus mergebar iterum atque iterum. Sublevabat enim me in lucem tuam, quod jam tam sciebam me habere voluntatem, quam me vivere. Itaque, cum aliquid vellem aut nollem, non aliud quam me velle ac nolle certissimus eram, et ibi esse causam peccati mei jam jamque animadvertēbam. Quod autem invitus facerem, pati me potius quam facere videbam; et id non culpam, sed pœnam esse judicabam, qua me non injuste plecti, te justum cogitans, cito fatebar. Sed rursus dicebam: Quis fecit me? Nunc Deus meus, non tautum bonus, sed ipsum bonum? Unde igitur mihi male velle et bene nolle, ut esset cur juste pœnas luerem? Quis in me hoc posuit, et inseruit mihi plantarium amaritudinis, cum totus
E fierem a dulcissimo Deo meo? Si diabolus auctor, unde ipse diabolus? Quod si et ipse perversa voluntate ex bono angelo diabolus factus est; unde et in ipso voluntas mala, qua diabolus fieret, quando totus angelus a conditore optimo factus esset bonus? Et his cogitationibus deprimebar iterum, et suffocabar: sed non usque ad illum infernum subducebar erroris, ubi nemo confitebitur tibi, dum tu potius mala pati, quam homo facere putabatur.

liberum arbitrium esse causam peccati,

154 Sic enim vitebar cetera invenire, ut jam invencram, melius esse incorruptibile quam corruptibile: et ideo te, quidquid esses, esse incorruptibilem confitebar. Neque enim ulla anima umquam potuit, poteritve cogitare aliquid, quod sit te melius, qui summum et optimum bonum es. Cum autem verissime atque certissime incorruptibile corruptibili præponatur (sicut jam ego præponebam) poteram jam cogitatione aliquid attingere, quod esset melius Deo meo, nisi tu esses incorruptibilis. Ubi igitur videbam incorruptibile corruptibili esse præferendum, ibi te quærere debebam, atque inde advertere, unde sit malum, id est, unde sit ipsa corruptio, qua violari substantia tua nullo modo potest. Nullo enim prorsus modo violat corruptio Deum nostrum, nulla voluntate, nulla necessitate, nullo improvise casu; quoniam ipse est Deus, et quod sibi vult bonum est, et ipse est idem bonum. Corrupti autem non est bonum. Nec cogis invitus ad aliquid; quia voluntas tua non est major potentia tua. Esset autem major, si teipso tuipse major esses: voluntas enim et potentia Dei, Deus ipse est. Et quid improvisum tibi, qui nosti omnia; et nulla uatura est, nisi quia nosti eam? Et ut quid multa dicimus, cur non sit corruptibilis substantia, quæ Deus est, quando si hoc esset, non esset
F Dens?

iv. Deumque cogi non posse,

155 Et quærebam, unde malum; et male quærebam; et in ipsa inquisitione mea non videbam malum. Et constituebam in conspectu spiritus mei universam creaturam, quidquid in ea cernere possumus; sicuti est terra, et mare, et aer, et sidera, et arbores, et animalia mortalia; et quidquid in ea non videmus, sicut firmamentum cæli, insuper et omnes angelos, et cuncta spiritualia ejus: sed etiam ipsa, quasi corpora essent, locis et locis ordinavit imaginatio mea: et feci unam massam grandem distinctam generibus
corporum

v. qui cum summe bonus omnem creaturam implet,

A. 1850 S. Au-
GUSTINO.
* al. creatu-
ram tuam

corporum creaturarum tuarum * ; sive quæ reve-
ra corpora erant, sive quæ ipse pro spiritibus fin-
xeram. Et eam feci grandem, non quantum erat
(quod scire non poteram) sed quantum libuit,
undiqueversum sane finitam. Te autem, Domine,
ex omni parte ambientem et penetrantem eam,
sed usquequaque infinitum : tamquam si mare es-
set ubique, et undique per immensa spatia infini-
tum solum mare, et haberet infra se spongiam
quamlibet magnam, sed finitam tamen ; plena es-
set nudique spongia illa ex omni sua parte ex im-
menso mari : sic creaturam tuam finitam te infi-
nito plenam putabam, et dicebam, Ecce Deus,
et ecce quæ creavit Deus, et bonus est Deus, at-
que his validissime longissimeque præstantior ;
sed tamen bonus bona creavit, et ecce quomodo
ambit atque implet ea.

Augustinus
anxie quære-
bat,

156 Ubi ergo malum, et unde, et qua huc
irrepsit? Quæ radix ejus? et quod semen ejus?
An omnino non est? Cur ergo timemus et cave-
mus, quod non est? Aut si inaniter timemus, cer-
te vel timor ipse malum est, quo incassum stimu-
latur et excruciat cor. Et tanto gravius malum,
quanto non est quod timeamus, et timemus. Id-
circo aut est malum, quod timemus; aut hoc
malum est, quia timemus. Unde est igitur? Quo-
niam Deus fecit hæc omnia, bonus bona. Ma-
jus quidem et summum bonum minora fecit bo-
na; sed tamen et creans et creata, bona sunt
omnia. Unde est malum? Aut a unde fecit ea?
Materies aliqua mala erat, et formavit atque or-
dinavit eam, sed reliquit aliquid in illa, quod in
bonum non couverteret? Cur et hoc? An im-
potens erat totam vertere et commutare, ut ni-
hil mali remaneret, cum sit omnia potens? Po-
stremo, cur inde aliquid facere voluit, ac non
potius eadem omnipotentia fecit, ut nulla esset
omnino? Aut vero existere poterat contra ejus vo-
luntatem? Aut si æterna erat, cur tamdiu per infi-
nita retro spatia temporum sic eam sivit esse, ac tan-
to post placuit aliquid ex ea facere?

unde malum
irrepsit.

157 Aut jam si aliquid subito voluit agere, hoc po-
tius ageret Omnipotens, ut illa non esset, atque ipse
solus esset, totum verum et summum et infinitum
bonum. Aut si non erat bene, ut non aliquid boni
etiam fabricaret et conderet, qui bonus erat, illa su-
blata et ad nihilum redacta materia, quæ mala erat,
bonam ipse institueret, nude omnia crearet. Non
enim esset omnipotens, si condere non posset aliquid
boni, nisi ea, quam ipse non condiderat, adjuvaretur
materia. Talia volvebam pectore misero, ingravidato
curis mordacissimis de timore mortis, et non iuven-
ta veritate : stabiliter tamen hærebat in corde meo
in Catholica Ecclesia fides Christi tui et Domini et
Salvatoris nostri; in multis quidem adhuc informis,
et præter doctrinæ normam fluitans *, sed tamen
non eam relinquebat animum, imo in dies magis ma-
gisque imbibebat.

* al. fluctuans

ANNOTATIO.

a *Aliqui hic legunt* : An unde fecit ea, materies
aliqua etc.

CAPUT XIV.

*Vanitas divinationis astrologicæ ei
monstrata, origo mali difficulter in-
quisita, et in libris Platoniorum
reperita quædam fidei Christianæ
consentanea.*

Jam etiam Mathematicorum fallaces divinationes
et impia deliramenta rejeceram. Confiteantur
etiam hinc tibi de intimis visceribus animæ
meæ miserationes tuæ, Deus meus. Tu enim,
tu omnino; nam quis alius a morte omnis er-
roris revocat nos, nisi Vita, quæ mori nescit;
et Sapientia mentes indigentes illuminans, nullo
indigens lumine, qua mundus administratur, us-
que ad arborum volatica folia? Tu procurasti
pervicaciæ meæ, qua oblectatus sum Vendiciano
a acuto seni, et Nebridio adolescenti mirabilis
animæ; illi vehementer affirmanti, huic cum
dubitatione quidem aliqua, sed tamen crebro di-
centi, non esse ullam * artem futura prævidendi;
conjecturas autem hominum habere sæpe vim sor-
tis, et multa dicendo dici pleraque ventura, ne-
scientibus eis, qui dicent, sed in ea non tacendo
incurrentibus.

vi.
Vanitas astrolo-
gorum divina-
tiones contem-
nit,

E

a

* ul. illam

159 Procurasti ergo tu hominem amicum, non
quidem sequem consultorem Mathematicorum, nec
eas litteras bene callentem, sed (ut dixi) consul-
torem curiosum : et tamen scientem aliquid, quod
a patre suo se audisse dicebat; quod quantum vale-
ret ad illius artis opinionem evertendam, ignorabat.
Is ergo vir nomine Firminus b, liberaliter institutus,
et exentus cloquio, cum me tamquam charissimum
de quibusdam suis rebus, in quas sæcularis spes ejus
intumuerat, consuleret quid mihi secundum suas,
quas constellationes appellat, videretur; ego au-
tem, qui jam de hac re in Nebridii sententiam fleeti
cæperam, non quidem abnueram conjicere ac dice-
re, quod nutanti occurrebat, sed tamen subjicerem,
prope jam mihi esse persuasum, ridicula esse illa et
inania.

dum ex amico
quodam audit,

b

160 Tum ille mihi narravit patrem suum fuisse li-
brorum talium curiosissimum, et habuisse ami-
cum æque illa simul sectantem, qui pari studio
et collatione flagrabant * in eas nugas igne cordis
sui : ita ut minorum quoque animalium, si quæ
domi parerent, observarent momenta nascentium,
atque ad ea positionem cæli notarent, unde illius
quasi artis experimenta colligerent. Itaque dice-
bat audisse se a patre suo, quod cum de eodem Fir-
mino prægnans mater esset, etiam illius pa-
terni amici famula quædam pariter utero grande-
seebat, quod latere non potuit dominum, qui
etiam canum suorum partus examinatissima dili-
gentia nosse curabat. Atque ita factum esse, ut
cum iste conjugis, ille autem ancillæ dies et ho-
ras, minutioresque horarum articulos eautissima
observatione numerarent, enixæ essent ambæ si-
mul : ita ut easdem constellationes, usque ad eas-
dem minutias, utrique nascenti facere cogeren-
tur, iste filio, ille servulo. Nam cum mulieres
parturire cœpissent, indicaverunt sibi ambo,
quid in sua cujusque domo ageretur, et parave-
runt,

sub eadem
constellatione
nasci

* al. statabant

A runt, quos ad se invicem mitterent : simul ut natum, quod parturiebatur, esset, cuique nuntiatum; quod tamen ut continuo nuntiaretur, tamquam in regno suo facile effecerant. Atque ita qui ab altero missi sunt tam ex paribus domorum intervallis sibi obviam factos esse dicebat, ut aliam positionem siderum, aliasque particulas monumentorum, neuter eorum notare siueretur. Et tamen Firminus amplo apud suos loco natus, dealbatiores vias sæculi cursitabat, augebaturque divitiis, sublimabatur honoribus : servus autem ille, conditionis iugo nullatenus relaxato, dominis serviebat, ipso indicante, qui noverat eum.

dominum et
servum,

B 161 His itaque auditis et ereditis (talis quippe narraverat) omnis illa reluctatio mea resoluta concidit : et primo Firminum ipsum conatus sum ab illa curiositate revocare, cum dicerem constellationibus ejus inspectis, ut vera prænnuntiarem, debuisse me utique videre ibi, parentes inter suos esse primarios, nobilem familiam propriæ civitatis, natales ingenuos, honestam educationem, liberalesque doctrinas. At si me ille servus ex eisdem constellationibus, qui et illius ipsæ essent, consulisset, ut eidem quoque vera proferrem, debuisse me rursum ibi videre abjectissimam familiam, conditionem servilem, et cetera longe a prioribus aliena, longeque distantia. Unde autem fieret, ut eadem inspiciens diversa dicerem, si vera dicerem; si autem eadem dicerem, falsa dicerem? Inde certissime collegi, ea, quæ vera, eonsideratis constellationibus, dicerentur, non arte dici, sed forte : quæ autem falsa, non artis imperitia, sed fortis mendacio.

quam imo geminos diversæ
conditionis.
* al. audita

C 162 Hinc autem accepto aditu *, ipse mecum talia ruminando, ne quis eorundem delirorum, qui talem quæstum sequerentur (quos jam jamque invadere atque irrisos refellere cupiebam) mihi ita resisteret, quasi aut Firminus mihi, aut illi pater falsa narraverit, intendi considerationem in eos, qui gemini nascuntur : quorum plerique ita post invicem funduntur ex utero, ut parvum ipsum temporis intervallum, quantamlibet vim in rerum natura habere contendat, colligi tamen humana observatione non possit, litterisque signari omnino non valeat, quas Mathematicus inspecturus est, ut vera pronuntiet. Et non erunt vera, quia easdem litteras inspiciens, eadem debuit dicere de Esau et Jacob. Sed non eadem utrique acciderunt : falsa ergo diceret. Aut si vera diceret, non eadem diceret, at * eadem inspiceret. Non ergo arte, sed forte vera diceret. Tu enim, Domine justissime, moderator universitatis, consulentibus consultisque uestientibus occulto instinctu agis, ut dum quisque consulit, hoc audiat, quod oportet eum audire occultis meritis animarum, et abyso justii iudicii tui; cui non dicat homo. Quid est hoc? aut, ut quid hoc? Non dicat, non dieat; homo est enim.

vii.
Etsi frustra
laboraret in-
vestigando ori-
ginem mali,

163 Jam itaque me, Adjutor meus, illis vinculis solveras; et quærebam unde malum, et non erat exitus. Sed me non siuebas ullis fluctibus cogitationis auferri ab ea fide, qua credebam et esse te, et esse incommutabilem substantiam tuam, et esse de hominibus curam et iudicium tuum : et in Christo Filio tuo Domino nostro, atque in Scripturis sanctis, quas Ecclesiæ tuæ Catholice commendaret auctoritas, viam te potuisse salutis humanæ ad eam vitam, quæ post hanc mortem futura est. His itaque salvis, atque inconcussa roboratis in animo meo, quærebam æstuans, unde sit malum. Quæ illa tormenta parturientis cordis mei, qui gemitus, Deus meus! Et ibi erant au-

res tuæ, nesciente me. Et cum in silentio fortiter quærerem, magnæ voces erant ad misericordiam tuam, tacitæ contritiones animi mei.

A. IESU S. AUGUSTINO.

164 Tu sciebas, quod patiebar, et nullus hominum. Quantum enim erat, quod inde digerebatur per linguam meam in aures familiarissimorum meorum? Numquid totus tumultus animæ meæ, cui nec tempora nec os meum sufficiebat, sonabat eis? Totum tamen ibat in auditum tuum, quod rugiebam a gemitu cordis mei, et aute te erat desiderium meum, et lumen oculorum meorum non erat mecum. Intus enim erat, ego autem foris. Nec in loco illud : at ego intendebar in ea, quæ locis continentur, et non ibi inveniebam locum ad requiescendum : nec recipiebant * me ista ut dicerem, Sat est, et bene est : nec dimittebatur redire, ubi mihi satis esset bene. Superior enim eram istis, te vero inferior : et tu gaudium verum mihi subdito tibi, et tu mihi subieceras, quæ infra me creasti.

et propter superbiam nesciret,

* al. rapiebant

165 Et hoc erat rectum temperamentum, et media regio salutis meæ, ut manerem ad imaginem tuam, et tibi serviens dominarer corpori. Sed cum superbe contra te surgerem, et enirem adversus Dominum in cervicæ crassa scuti mei, etiam ista infirma supra me facta sunt, et premebant, et nusquam erat laxamentum et respiramentum. Ipsa occurrebant undique acervatim et conglobatim cernenti : cogitanti autem imagines corporum, ipsæ opponebantur redeunti, quasi diceretur, Quo is indigne et sordide? Et hæc de vulnere meo creverant, quia humiliasti tamquam vulneratum superbum, et tumore meo separabar abs te, et nimis inflata facies mea claudebat oculos meos.

quid esset spiritus,

E

166 Tu vero, Domine, in æternum manes : et non in æternum irascaris nobis, quoniam miseratus es terram et cinerem; et plaenit in conspectu tuo reformare deformia mea. Et stimulis internis agitabas me, ut impatiens essem, donec mihi per interiorem aspectum certus esses. Et sic residebat tumor meus ex occulta manu medicinæ tuæ, aciesque conturbata et contenebrata mentis meæ acri collirio saluberrimum dolorum meorum, de die in diem sanabatur.

viii.
tamen Deo
juvante,

167 Et primo voleus ostendere mihi quam resistas superbis, humilibus autem des gratiam; et quanta misericordia tua demonstrata sit hominibus via humilitatis, quod Verbum tuum caro factum est, et habitavit inter homines : procurasti mihi per quemdam hominem, inhumanissimo typho turgidum, quosdam Platonicorum libros ex Græca lingua in Latinam versos : et ibi legi, non quidem his verbis, sed hoc idem omnino multis et multiplicibus suaderi rationibus ; quod in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum : hoc erat in principio apud Deum : omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Quod factum est in eo, vita est : et vita erat lux hominum, et lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt. Et quia hominis anima, quamvis testimonium perhibeat de lumine, non est tamen ipsa lumen, sed Verbum Dei. Deus est enim lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et quia in hoc mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit. Quia vero in sua propria venit, et sui eum non receperunt, quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, credentibus in nomine eius : non ibi legi.

ix.
in quibusdam
libris Platonicorum
l^o

A. ipso S. AUGUSTINO. reperit divinitatem Christi,

168 Item ibi legi: Quia Deus Verbum, non ex carne, non ex sanguine, non ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo natus est. Sed quia Verbum caro factum est, et habitavit in nobis: non ibi legi. Indagavi quippe in illis litteris varie dictum, et multis modis, quod sit Filius in forma Patris, non rapinam arbitratus esse æqualis Deo, quia naturaliter idipsum est. Sed quia semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo, humiliavit se, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod Deus exaltavit eum a mortuis, et donavit ei nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, et inferuorum; et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus in gloria est Dei Patris: non habent illi libri.

non vero ejus humilitatem,

169 Quod cum aute omnia tempora, et supra omnia tempora incommutabiliter manet unigenitus Filius tuus cœterus tibi; et quia de plenitudine ejus accipiunt animæ, ut beatæ sint, et quia participatione manentis in se sapientiæ reuovantur, ut sapientes sint: est ibi. Quod autem secundum tempus pro impiis mortuus est, et Filio unico tuo non pepercisti, sed pro nobis omnibus tradidisti eum: non est ibi. Abscondisti enim hæc a sapientibus, et revelasti ea parvulis, ut venirent ad eum laborantes et operati, et reficeret eos, quoniam mitis est et humilis corde; et dirigit mites in iudicio, et docet mausuetos vias suas, videns humilitatem nostram, et laborem nostrum, et dimittens omnia peccata nostra. Qui autem cothurno tamquam doctrinæ sublimioris elati, non audiunt dicentem, Discite a me, quoniam mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris: etsi cognoscunt Deum, non sicut Deum glorificant, aut gratias agunt, sed evanescent in cogitationibus suis, et obscuratur insipiens cor eorum; diceutes se esse sapientes, stulti facti sunt.

et inde velut spolia Ægypti collegit.

170 Et ideo legebam ibi etiam immutatam gloriam incorruptionis tuæ in idola et varia simulachra, in similitudinem imaginis incorruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentum; videlicet Ægyptium et cibum, quo Esau perdidit primogenita sua, quoniam caput quadrupedis pro te honoravit populus primogenitus, couersus corde in Ægyptum, et curvans imaginem tuam, animam suam autem imaginem vituli manducantis fœnum: inveni hæc ibi, et non manducavi. Placuit enim tibi, Domine, auferre opprobrium diminutionis ab Jacob, ut major serviret minori, et vocasti gentes in hereditatem tuam. Et ego ad te veneram ex gentibus, et intendi in aurum, quod ab Ægypto voluisti ut auferret populus tuus, quoniam tuum erat, ubicumque erat. Et dixisti Atheniensibus per Apostolum tuum, quod in te vivimus, et movemur, et sumus; sicut et quidam secundum eos dixerunt. Et utique inde erant illi libri. Et non attendi in idola Ægyptiorum, quibus de auro tuo ministrabant, qui transmoverunt veritatem Dei in mendacium, et coluerunt, et servierunt creaturæ potius quam Creatori.

ANNOTATA.

- a De Vendiciano pauca notavi ad cap. 6 lit. a.
 b Firminus hic alibi mihi non occurrit.
 c In Psalmum 46 sic disserit sanctus Doctor: Lenticulam autem invenimus cibum esse Ægyptiorum,

nam ibi abundat in Ægypto; unde D magnificatur lenticula Alexandrina, et venit usque ad terras nostras, quasi hic non nascatur lenticula. Ergo Esau desiderando cibum Ægyptium perdidit primatum. Sic et populus Judæorum, de quo dictum est: Conversi sunt corde in Ægyptum, lenticulam quodam modo desideraverunt, et primatum perdidit. Eodem sensu hic loquitur Sanctus.

CAPUT XV.

Cognitio Dei et Verbi incarnati clarior ex sacris Litteris ab ipso hausta, quam ex libris Platonicorum, cum in his plura fidei nostræ mysteria ommissa sint.

E Intra vi in intima mea duee te: et potui, quoniam factus es adjutor meus. Intra vi, et vidi qualicumque oculo animæ meæ supra eundem oculum animæ meæ, supra mentem meam, lucem Domini incommutabilem, non hanc vulgarem et conspiciam omni carni; nec quasi ex eodem genere grandior erat, tamquam si ista multo multoque clarius claresceret, totumque occuparet magnitudine. Non hoc illa erat, sed aliud, aliud valde ab istis omnibus. Nec ita erat supra mentem meam, sicut oleum super aquam; nec sicut cælum super terram; sed superior, quia ipsa fecit me, et ego inferior, quia factus sum ab ea. Qui novit veritatem, uovit eam: et qui novit eam, novit æternitatem. Caritas novit eam.

E
 x.
 Tandem divina inspiratio discit,

172 O æterna Veritas, et vera Caritas, et chara Æternitas! Tu es Deus meus: tibi suspiro die ac nocte. Et cum te primum cognovi, tu assumpsisti me, ut viderem esse, quod viderem, et nondum me esse, qui viderem. Et reverberasti infirmitatem aspectus mei, radians in me vehementer, et contremui amore et horrore: et inveni me longe esse a te in regione dissimilitudinis, tamquam audirem vocem tuam de excelso, Cibus sum grandium, cresce, et manducabis me. Nec tu me in te mutabis sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me. Et cognovi, quoniam pro iniquitate erudisti hominem; et tabescere fecisti sicut araneam animam meam. Et dixi, Numquid nihil est Veritas, quoniam neque per finita neque per infinita locorum spatia diffusa est? Et clamasti de longinquo, Imo vero, ego sum qui sum. Et audivi, sicut auditur in corde; et non erat prorsus unde dubitarem. Faciliusque dubitarem vivere me, quam non esse Veritatem, quæ per ea, quæ facta sunt, intellecta conspicitur.

xi.
 quomodo sint et non sint creature,

173 Et inspexi cetera infra te, et vidi nec omnino esse, nec omnino non esse. Esse quidem, quoniam abs te sunt: non esse autem, quoniam id, quod es, non sunt. Id enim vere est, quod incommutabiliter manet. Mihi autem inherere Deo bonum est: quia si non manebam in illo, nec in me potero. Ille autem in se manens innovat omnia. Et Dominus meus es, quoniam bonorum meorum non eges.

174 Et manifestatum est mihi, quoniam bona

xii.

et explicat,
quomodo inter
illas.

na sunt, quæ corrumpuntur; quæ neque corrumpi possent, si summa bona essent; neque nisi bona essent, corrumpi possent. Quia si summa bona essent, incorruptibilia essent: si autem nulla bona essent, quod in eis corrumpere non esset. Nocet enim corruptio, et nisi bonum minueret, non noceret. Aut igitur nihil nocet corruptio, quod fieri non potest: aut, quod certissimum est, omnia, quæ corrumpuntur, privantur bono. Si autem omni bono privabuntur, omnino non erunt. Si enim erunt, et corrumpi jam non poterunt, meliora erunt, quia incorruptibiliter permanent.

omnia sint
bona.

175 Et quid monstruosius quam ea dicere omni bono amisso facta meliora? Ergo si omni bono privabuntur, omnino nulla erunt. Ergo quamdiu sunt, bona sunt. Ergo quæcumque sunt, bona sunt. Malumque illud, quod quærebam nunc de esset, non est substantia: quia si substantia esset, bonum esset. Ant enim esset incorruptibilis substantia, magnum utique bonum; aut substantia corruptibilis esset, quæ nisi bona esset, corrumpi non posset. Itaque vidi, et manifestatum est mihi, quia omnia bona tu fecisti; et prorsus nullæ substantiæ sunt, quas tu non fecisti. Et quoniam non æqualia omnia fecisti, ideo sunt omnia (quia singula bona sunt) et simul omnia valde bona: quoniam fecisti, Deus noster, omnia bona valde.

xiii.
laudentque
Deum,
a

176 Et tibi omnino non est malum; non solum tibi, sed nec universæ creaturæ tuæ: quia extra te a non est aliquid, quod irrumpat, et corrumpat ordinem, quem posuisti ei. In partibus autem ejus, quædam quibusdam quia non conveniunt, mala putantur: et eadem ipsa conveniunt aliis, et bona sunt, et in semetipsis bona sunt. Et omnia hæc quæ sibi invicem non conveniunt, conveniunt inferiori parti rerum, quam terram dicimus, habentem cælum suum nubilosum atque ventosum, congruum sibi. Et absit jam, ut dicerem non esse nisi ista b: quia etsi sola ista cerucrem, desiderarem quidem meliora, sed jam etiam de solis istis laudare te deberem: quoniam laudandum te ostendunt de terra dracones et omnes abyssi; ignis, grando, nix, glacies, spiritus tempestatis, quæ faciunt verbum tuum; montes et omnes colles, ligna fructifera, et omnes cedri; bestię et omnia pecora, reptilia et volatilia pennata; reges terræ et omnes populi, principes et omnes iudices terræ; juvenes et virgines, seniores cum junioribus, laudent nomen tuum. Cum vero etiam de cælis te laudent, laudent te, Deus noster, in excelsis omnes angeli tui, omnes virtutes tuæ, sol et luna, omnes stellæ et lumen, cæli calor et aquæ, quæ super cælos sunt, laudent nomen tuum. Non jam desiderabam meliora, quia omnia cogitabam; et meliora quidem superiora quam inferiora; sed meliora omnia quam sola superiora iudicio saniore pendebam.

xiv.
et nihil dis-
plicere debeat
in illis,

177 Non est sanitas eis, quibus displicet aliquid creaturæ tuæ; sicut mihi non erat, cum displicerent multa, quæ fecisti. Et quia non audebat anima mea, ut ei displiceret Deus meus, volebat esse tuum, quidquid ei displicebat. Et inde ierat in opinionem duarum substantiarum, et non requiescebat, et aliena loquebatur: et iude rediens fecerat sibi Deum per infinita spatia locorum omnium, et cum putaverat esse te; et eum collocaverat in corde suo, et facta erat rursus templum idoli sui abominandum tibi. Sed postquam fovisti caput nescientis, et clausisti oculos

meos, ne viderent vanitatem, cessavi de me paululum, et consopita est insania mea. Et evigilavi in te, et vidi te infinitum aliter; et visus iste non a carne trahebatur.

A IHSO S AU-
GUSTINO.

178 Et respexi alia, et vidi tibi debere, quia sunt et in te cuncta finita; sed aliter, non quasi in loco, sed quia tu es omnitenens manu veritate, et omnia vera sunt in quantum sunt: nec quidquam est falsitas, nisi cum putatur esse, quod non est. Et vidi, quia non solum locis sua quæque suis conveniunt, sed etiam temporibus: et quia tu, qui solus æternus es, non post innumerabilia spatia temporum cœpisti operari; quia omnia spatia temporum, et quæ præterierunt, et quæ præteribunt, nec abirent nec venirent, nisi te operante et manente.

xv.
qua Deus
creavit,

179 Et sensi, et expertus sum non esse mirum, quod palato non sano pœna est panis, qui sano suavis est; et oculis ægris odiosa lux, quæ puris amabilis est. Et justitia tua displicet iniquis: nedum vipera et vermiculus, quæ bona creasti, apta inferioribus creaturæ tuæ partibus, quibus et ipsi iniqui apti sunt, quanto dissimiliores sunt tibi; apti autem superioribus, quanto similiores fiunt tibi. Et quesivi quid esset iniquitas, et non inveni substantiam; sed a summa substantia te Deo detortæ in infimam e voluntatis perversitatem, projicientis iutima sua, et tmesecutis foras.

xvi.
licet aliqua
quibusdam non
sint apta;

180 Et mirabar quod jam te amabam, non pro te phantasma. Et non stabam * frui Deo meo, sed rapiebar ad te decore tuo; moxque diripiebar abs te pondere meo, et ruebam in ista eum gemitu: et pondus hæc, consuetudo carnalis. Sed mecum erat memoria tui; neque ullo modo dubitabam esse, cui cohererem, sed nondum esse me, qui cohererem: quoniam corpus, quod corrumpitur, aggravat animam; et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Eramque certissimus, quod invisibilia tua a constitutione mundi, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus et divinitas tua. Quærens enim unde approbarem pulchritudinem corporum, sive cælestium, sive terrestrium; et quid mihi præsto esset integre de mutabilibus iudicanti et dicenti, hoc ita esse debet, illud non ita. Hoc ergo quærens, unde iudicarem, cum ita iudicarem, inveneram incommutabilem et veram veritatis æternitatem supra mentem meam commutabilem. Atque ita gradatim a corporibus ad sentientem per corpus animam; atque inde ad ejus interiorem vim, cui sensus corporis exteriora nuntiaret; quousque possunt bestię. Atque inde rursus ad ratiocinantem potentiam, ad quam refertur iudicandum, quod sumitur a sensibus corporis.

E

c

xvii.
Fateatur, se
gradatim ab
anima
* al. instabam

181 Quæ se quoque in me comperiens mutabilem, erexit se ad intelligentiam suam, et abduxit cogitationem a consuetudine, subtrahens se a contradicentibus turbis phantasmatum, ut inveniret, quo lumine aspergeretur; cum sine ulla dubitatione clamaret, incommutabile præferendum esse mutabili, unde nosset ipsum incommutabile: quod nisi aliquo modo nosset, nullo modo illud mutabili certo præponeret, et perveniret * ad id, quod * est in ictu trepidantis aspectus. Tum vero invisibilia tua per ea, quæ facta sunt, intellecta conspexi, sed aciem figere non valui: et repercussa infirmitate redditus solitis, non mecum ferebam nisi amantem memoriam, et quasi olfacta desiderantem, quæ comedere nondum posseru.

ad aliqualem
divinitatis
agnitionem
pervenisse,

* al. pervenit
* al. non est

A. ipso S. AUGUSTINO.

XVIII.
et in Christo,
qui via ad salutem est,

182 Et quærebam viam comparandi roboris, quod esset idoneum ad fruendum te; nec inveniebam, donec amplecterer mediatorem Dei et hominum, hominem Christum Jesum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, vocantem et dicentem, Ego sum via, veritas, et vita; et eibum, cui capiendo invalidus eram, miscentem carni: quoniam Verbum caro factum est, ut infantiae nostræ laetesceret sapientia tua, per quam creasti omnia. Non enim tenebam Dominum meum Jesum Christum, humilis humilem; nec cujus rei magistra esset ejus infirmitas noveram. Verbum enim tuum æterna veritas, superioribus creaturæ tuæ partibus supereminens, subditos erigit ad seipsam; in inferioribus autem ædificavit sibi humilem domum de limo nostro, per quam subdendos deprimeret a seipsis, et ad se trajiceret, sanans tuuorem, et nutriens amorem; ne fiducia sui progredierentur longius, sed potius infirmarentur, videntes autem pedes suos infirmam divinitatem ex participatione tunicee pellicee nostræ; et lassii prosternerentur in eam, illa autem

B surgens levaret eos.

XIX.
non agnovisse
divinitatem,

183 Ego vero aliud putabam, tantumque sentiebam de Domino Christo meo, quantum de excellentis sapientia viro, cui nullus posset æquari; præsertim, quia mirabiliter natus ex Virgine, ad exemplum contemudorum temporalium pro adipiscenda immortalitate, divina pro nobis cura tantam auctoritatem magisterii meruisse videbatur. Quid autem sacramenti haberet, Verbum caro factum, ne suspicari quidem poteram. Tantum cognoveram ex iis, quæ de illo scripta traderentur, quia manducavit, bibit, dormivit, ambulavit, exhilaratus est, contristatus est, sermoneatus est, non hæsisse carnem illam Verbo tuo, nisi eum anima et mente humana. Novit hoc omnis, qui novit incommutabilitatem Verbi tui, quam ego jam noveram, quantum poteram; nec omnino quidquam inde dubitabam. Etenim nunc movere membra corporis per voluntatem, nunc non movere; nunc aliquo affectu affici, nunc non affici; nunc proferre per signa sapientes sententias, nunc esse in silentio: propria sunt mutabilitatis animæ et mentis. Quæ si falsa de illo scripta essent, etiam omnia periclitarentur mendacio; neque in illis litteris ulla fidei salus generi humano remaneret.

sed excellentis
sapientia auctoritatem,

184 Quia itaque vera scripta sunt, totum hominem in Christo agnoscebam; non corpus tantum hominis, aut eum corpore sine mente animum, sed ipsum hominem non persona veritatis, sed magna quadam naturæ humanæ excellentia et perfectiore participatione sapientia præferri ceteris arbitrabar. Alipius autem Deum carne indutum ita putabat eredi a Catholicis, ut præter Deum et carnem non esset in Christo anima, mentemque hominis non existimabat in eo prædicari. Et quoniam bene persuasum teuebat, ea, quæ de illo memoriae mandata sunt, sine vitali et rationali creatura non fieri, ad ipsam Christianam fidem pigrius movebatur. Sed postea hæreticorum Apollinaristarum *d* hunc errorem esse cognoscens, Catholicæ fidei collætatus et temperatus est. Ego autem aliquanto posterius didicisse me fateor, in eo, quod Verbum caro factum est, quomodo Catholica veritas a Photini *e* falsitate dirimatur. Improbatio quippe hæreticorum facit eminere, quid Ecclesia tua sentiat, et quid habeat sana doctrina. Oportuit enim et hæreses esse, ut probati manifesti fierent inter infirmos.

XX.

185 Sed tunc lectis Platonicorum illis libris,

posteaquam inde admonitus quærerem incorporam veritatem, invisibilia tua per ea, quæ facta sunt, intellecta conspexi; et repulsus sensi, quid per tenebras animæ meæ contemplari non sinerem certus esse te, et infinitum esse, nec tamen per locos finitos infinitosve diffundi; et vere te esse, qui semper idem ipse esses, ex nulla parte nulloque motu aliter aut aliter; cetera vero ex te esse omnia, hoc solo firmissimo documento, quia sunt. Certus quidem in istis eram, nimis tamen infirmus ad fruendum te. Garriebam plane quasi peritus: et visi in Christo Salvatore nostro viam tuam quærerem, non peritus, sed periturus essem. Jam enim cœperam velle videri sapiens, plenus pœna mea, et non flebam, insuper et inflabar scientia.

D
donec in libris
Platonicorum
excitatus

186 Ubi enim erat illa ædificans charitas a fundamento humilitatis, quod est Christus Jesus? Aut quando illi libri me docerent eam? In quos me propterea, priusquam Scripturas tuas considerarem, credo voluisti incurrere, ut imprimeretur memoriæ meæ, quomodo ex eis affectus essem: et eum postea in libris tuis mausuefactus essem, et curantibus digitis tuis contrectarentur E vulnera mea, discernerem atque distinguerem, quid interesset inter præsumptionem et confessionem; inter videntes, quo eundem sit, nec videntes qua, et viam ducentem ad beatificam patriam, non tantum eernendam, sed et inhabitandam. Nam si primo sanctis tuis Litteris informatus essem, et in earum familiaritate obdoleuisses mihi, et post in illa volumina incidissem; fortasse aut abripuissem me a solidamento pietatis; aui si in affectu, quem salubrem imbiberam, perstissem, putarem etiam ex illis libris eum posse concipi, si eos solos quisquam didicisset.

ad qua rendam
incorporam
veritatem.

187 Itaque avidissime arripui venerabilem stylium Spiritus tui, et præ ceteris Apostolum Paulum: et perierunt illæ quæstiones, in quibus mihi aliquando visus est adversari sibi, et non congruere testimoniis Legis et Prophetarum textus sermonis ejus. Et apparuit mihi una facies eloquiorum castorum, et exultare eum tremore didici. Et cepi, et inveni quidquid illic verum legeram, hæc cum commendatione gratiæ tuæ dici, ut qui videt, non sic gloriatur, quasi non acceperit, non solum id, quod videt, sed etiam, ut videat. Quid enim habet, quod non accepit? Et ut te, qui es semper idem, non solum admoneatur, ut videat, sed etiam sanetur, ut teucat. Et qui de longinquo videre non potest, viam tamen ambulet, qua veniat, et videat, et teneat. Quia et si condelectetur homo legi Dei secundum interiorem hominem, quid faciet de alia lege in membris suis repugnante legi mentis suæ, et se captivum ducente in lege peccati, quæ est in membris ejus? Quoniam justus es, Domine, nos autem peccavimus, inique fecimus, impie gessimus, et gravata est super nos manus tua, et juste traditi sumus antiquo peccatori præposito mortis; quia persuasit voluntati nostræ similitudinem voluntatis suæ, qui in veritate tua non stetit.

XXI.
in sacra
scriptura reperit
humilitatem.

188 Quid faciet miser homo? Quis eum liberabit de corpore mortis hujus, nisi gratia tua, per Jesum Christum Dominum nostrum, quem genuisti cœternum: et creasti * in principio viarum tuarum, in quo princeps hujus mundi non invenit quidquam morte dignum: et occidit eum, et evacuatum est chirographum, quod erat contrarium nobis? Hoc illæ litteræ non habent. Non habent illæ paginæ vultum pietatis hujus, lacrymas confessionis, sacrificium tuum, spiritum contritulum,

et Platonicis
ignotum salu-
tis viam
* et posse
distu

A tribulatum, cor contritum et humiliatum, populi salutem, sponsam civitatem, arrham Spiritus sancti, poculum pretii nostri. Nemo ibi cantat, Nonne Deo subjecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum. Etenim ipse est Deus meus, et salutaris meus, susceptor meus, non movebor amplius. Nemo ibi audit vocantem, Venite ad me qui laboratis: et dedignantur ab eo discedere, quoniam mitis est, et humilis corde. Abscondisti enim hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Et aliud est de silvestri cacumine videre patriam pacis, et iter ad eam non invenire, et frustra couari per invia, circum obsideantibus et insidiantibus fugitivis desertoribus, cum principe suo leone et dracone: et aliud, tenere vitam illuc ducentem, cura caelestis Imperatoris muuitam, ubi non latrocinatur, qui caelestem militiam deseruerunt: vitant eum sicut vitant supplicium. Hæc mihi inviscerabantur miris modis, cum minimum *f* Apostolorum tuorum legerem, et consideraveram opera tua, et expaveram.

B

ANNOTATA.

a *Illud te melius videtur expunctum, nam abest a Mss., et abesse debet, cum sensus sit, nihil esse extra universam creaturam, quod ad perturbandum ordinem a Deo constitutum irrumpat, ut notant editores Benedictini.*

b *Alii hic legunt; non essent ista; alii, non esse ista.*

c *Antverpiensis editio habet, detortam in infima; alia, detortæ in infima.*

d *De Apollinari, ejusque hæresi consuli potest S. Epiphanius Hæresi 77, qui fuse explicat et refutat, ejusque sectatores Dimæritas vocat, qui ab auctore deinde vocati sunt Apollinaristæ.*

e *De Photino, ejusque sectatoribus Photinianis, idem Pater tractat hæresi 71.*

f *Paulum dicit, qui se Minimum Apostolorum vocat 1 Cor. 15 § 9.*

CAPUT XVI.

C *Augustinus exemplis aliorum ad conversionem excitatus; sed adhuc in eo languidum imitandi desiderium, et variæ fluctuantis animi affectiones.*

LIB. VIII.
CAP. I
Augustinus de
Catholica fide
certus,
* al delecta-
tione

Dens meus, recorder in gratiarum actione tibi, et confitear misericordias tuas super me. Perfundantur ossa mea dilectione * tua, et dicant, Domine quis similis tibi? Dirupisti vincula mea, sacrificem tibi sacrificium laudis. Quomodo dirupisti ea, narrabo; et dicent omnes, qui adorant te, cum audient hæc, Benedictus Dominus in cælo et in terra, magnum et mirabile nomen ejus. Inhæserant præcordiis meis verba tua, et undique circumvallabar abs te. De vita tua æterna certus eram, quamvis eam in ænigmate, et quasi per speculum viderem. Dubitatio tamen omnis de incorruptibili substantia, quod ab illa esset omnis substantia, ablata mihi erat: nec certior de te, sed stabilior in te esse cupiebam. De mea vero temporali vita nutabant

Augusti Tomus VI.

omnia, et mundandum erat cor a fermento veteri: et placebat via ipse Salvator, et ire per ejus angustias adhuc pigebat.

190 Et immisisti in mentem meam, visumque est bonum in conspectu meo pergere ad Simplicianum *a*, qui mihi bonus apparebat servus tuus, et lucebat in eo gratia tua. Audieram etiam, quod a juventute sua devotissime tibi viveret: jam vero tuæ senuerat, et longa ætate in tam bono studio sectandæ viæ tuæ multa expertus, multa edoctus mihi videbatur; et vere sic erat. Unde mihi ut proferret volebam conferenti secum æstus meos, quis esset aptus modus sic affecto, ut ego eram, ad ambulandum in via tua. Videbam enim plenam Ecclesiam; et alius sic ibat, alius autem sic. Mihi autem displicebat quod agebam in sæculo, et oueri mihi erat valde, non jam inflammantibus cupiditatibus, ut solebant, spe honoris et pecuniæ ad tolerandam illam servitutem tam gravem. Jam enim me illa non delectabant prædilectione tua, et decore domus tuæ, quam dilexi: sed adhuc tepaciter colligabar ex femina: nec me prohibebat Apostolus conjugari, quamvis exhortaretur ad melius, maxime volens omnes homines sic esse, ut ipse erat.

191 Sed ego infirmior eligebam molliorem locum: et propter hoc unumolvebar in ceteris languidus, et tabescens curis marcidis, quod et in aliis rebus, quas nolebam pati, congruere cogebam vitæ conjugali, cui deditus obstringebar. Audieram ex ore Veritatis, esse spadones, qui seipsos absciderunt propter regnum cælorum, sed qui potest (inquit) capere, capiat. Vani sunt certe omnes homines, quibus non inest Dei scientia; nec de iis, quæ videntur bona, poterunt invenire eum, qui est. At ego jam non eram in illa vanitate: transcederam eam, et contestante universa creatura tua, inveneram te Creatorem nostrum, et Verbum tuum apud te Deum, tecumque cum Spiritu sancto unum Deum, per quod creasti omnia. Et est aliud genus impiorum, qui cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt. In hoc quoque incideram, et dextera tua, Deus, suscepit me, et inde ablatum posuisti, ubi convalescerem; quia dixisti homini, Ecce pietas est sapientia, et, Noli velle videri sapiens; quoniam dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Et inveneram jam bonam margaritam; et venditis omnibus, quæ haberem, emenda erat, et

192 Perrexi ergo ad Simplicianum, patrem in accipienda gratia tua tunc episcopi Ambrosii, quem vere ut patrem diligebat. Narravi ei circuitus erroris mei. Ubi autem commemoravi, legisse me quosdam libros Platoniorum, quos Victorinus quondam rhetor urbis Romæ, quem Christianum defunctum esse audieram, in Latinam linguam transtulisset; gratulatus est mihi, quod non in aliorum Philosophorum scripta incidissem, pleua fallaciarum et deceptionum secundum elementa hujus mundi; in istis autem omnibus modis insinuari Deum, et ejus Verbum. Deinde, ut me exhortaretur ad humilitatem Christi, sapientibus absconditam et revelatam parvulis. Victorinum ipsum recordatus est, quem, Romæ cum esset, familiarissime noverat; deque illo mihi narravit, quod non silelo.

193 Habet enim magnam laudem gratiæ tuæ confitendam tibi, quemadmodum ille doctissimus senex, et omnium liberalium doctrinarum peritissimus, quique philosophorum tam multa legerat, et dijudicaverat, et dilucidaverat, doctor

A. uso S. Augustino.

S. Simplicianum adire statuit, a

E et quamvis adhuc multus,

ii. illum de vita statu amplectentulo consulti,

qui conversionem Victorini rhetoris ei narrat,

A. IPSE S. AUGUSTINO.

tot nobilium senatorum; qui etiam ob insigne præclari magisterii, quod cives hujus mundi eximium putant, statuam in Romano foro meruerat et acceperat, usque ad illam ætatem venerator idolorum, sacrorumque sacrilegorum particeps (quibus tunc tota fere Romana nobilitas inflata spirabat *, populusque etiam, et omnigenum deum monstra, et Anubem latratorem, quæ aliquando contra Neptunum et Venerem, contraque Miervam tela tenuerant, et a se victis jam Roma supplicabat, quæ iste senex Victorinus tot annos ore terrierepo defensitaverat) non erubuerit esse puer Christi tui, et infans fontis tui, subjecto collo ad humilitatis jugum, et edomita fronte ad crucis opprobrium. . .

* al. inspirabat

v. quam quidem imitari volebat :

b

c

B

194 Sed ubi mihi homo tuus Simplicianus de Victorino *b* ista narravit, exarsi ad imitandum. Ad hoc enim et ille uarraverat. Postquam vero et illud addidit, quod imperatoris Juliani temporibus lege data prohibiti sunt Christiani docere litteraturam et oratoriam *c*, quam legem ille amplexus, loquacem scholam deserere maluit quam verbum tuum, quo linguas infantium facis disertas; non mihi fortior quam felicior visus est, quia inveniit occasionem vacandi tibi. Cui rei ego suspirabam ligatus non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate. Velle meum tenebat inimicus, et inde mihi catenam fecerat, et constrinxerat me. Quippe ex voluntate perversa facta est libido: et dum servitur libidini, facta est consuetudo: et dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi ansulis quibusdam sibimet innexis, unde catenam appellavi, tenebat me obstrictum dura servitus. Voluntas autem nova, quæ mihi esse cœperat, ut te gratis colerem, fruique te vellem, Deus, sola certa jucunditas, nondum erat idonea ad superandam priorem vetustate roboratam. Ita duæ voluntates meæ, uua vetus, alia nova, illa carnalis, illa spiritualis, confligebant inter se, atque discordando dissipabaut animam meam.

sed adhuc cum concupiscentia carnis
* al. additur
in

* al. quam

C

* al. illa

195 Sic intelligebam * meipso experimento id, quod legeram, quomodo caro concupisceret adversus spiritum, et spiritus adversus carnem. Ego quidem in utroque, sed magis ego in eo, quod in me approbabam, quam in eo, quod in me improbabam. Ibi enim magis jam non ego, quia ex magna parte id patiebar invitus, quod * faciebam volens. Sed tamen consuetudo adversus me pugnacior ex me facta erat; quouiam volens, quonollem perveneram. Et quis jure contradiceret, cum peccantem justa pœna sequeretur? Et non erat jam ulla * excusatio, qua videri mihi solebam propterea me nondum contempto sæculo servire tibi, quia incerta mihi esset perceptio veritatis: jam enim et ipsa certa erat. Ego autem adhuc obligatus, militare tibi recusabam; et impedimentis omnibus sic timebam expediri, quemadmodum impediri timendum est. Ita sarcina sæculi, velut somno assolet, dulciter premebar; et cogitationes, quibus meditabar in te, similes erant conatibus expurgisei volentium, qui tamen superati soporis altitudine remerguntur. Et sicut nemo est, qui dormire semper velit, omniumque sano judicio vigilare præstat, differt tamen plerumque homo somnum excutere, cum gravis torpor in membris est, eumque jam displicentem carpit libentius, quamvis surgendi tempus advenerit; ita certum habebam, esse melius tuæ charitati me dedere, quam meæ cupiditati cedere.

196 Sed illud placebat, et vincebat; hoc libebat, et vinciebat. Non enim erat, quod tibi responderem dicenti mihi; Surge qui dormis, et

exurge a mortuis, et illuminabit te Christus: et D undique ostendenti vera te dicere, non erat omnino, quod responderem veritate convictus, nisi tantum verba lenta et somnolenta; Modo, ecce modo; sine paululum. Sed modo et modo non habebat modum; et, sine paululum, in longum ibat. Frustra condelectabar legi tuæ secundum interiorem hominem, cum lex alia in membris meis repugnaret legi mentis meæ, et captivum me duceret in legem peccati, quæ in membris meis erat. Lex enim peccati est violentia consuetudinis, qua trahitur et tenetur etiam invitus animus, eo merito, quo in eam volens illabatur. Miserum ergo me quis liberaret de corpore mortis hujus, nisi gratia tua, per Jesum Christum Dominum nostrum?

et prava consuetudine luclabatur.

197 Et de vinculo quidem desiderii concubitus, quo artissimo tenebar, et sæcularium negotiorum servitute, quemadmodum me exemeris, narrabo, et confitebor nomini tuo, Domine, adjutor meus et redemptor meus. Agebam solita crescente auxictudine, et quotidie suspirabam tibi. Frequentabam ecclesiam tuam, quantum vacabat ab eis negotiis, sub quorum pondere gemebam *. Mecum erat Alipius, otiosus ab opere jurisperitorum post assessionem * tertiam, expectans quibus iterum consilia venderet, sicut ego vendebam dicendi facultatem, si qua docendo præstari potest. Nebridius autem amicitie nostræ cesserat, ut omnium nostrum familiarissimo Vereundo *d* Mediolanensi et civi et grammatico subdoeret, vehementer desideranti et familiaritatis jure flagitanti de numero nostro fidele adiutorium, quo indigebat nimis. Non itaque Nebridium cupiditas commodorum eo traxit (majora enim posset, si vellet de litteris agere) sed officio benevolentiae petitionem nostram contemnere noluit amicus dulcissimus et mitissimus. Agebat autem illud prudentissime, cavens innotescere personis secundum hoc sæculum majoribus; devitans in eis omnem inquietudinem animi, quem volebat habere liberum, et quam multis posset horis feriatum, ad quærendum aliquid, vel legendum, vel audiendum de sapientia.

vi. Pontitianus Afer ei

E

* al. degebam
* al. ascensionem

d

198 Quodam igitur die, non recolo causam, qua erat absens Nebridius, cum ecce ac nos domum venit ad me et Alipium Pontitianus quidam, civis noster, in quantum Afer, præclare in palatio militans. Nescio quid a nobis volebat: et consedimus ut colloqueremur, et forte supra mensam lusoriam, quæ ante vos erat, attendit codicem; tulit, aperuit, invenit Apostolum Paulum, inopinate sane; putaverat enim aliquid de libris, quorum professio me conterebat. Tum vero ardens meque intuens, gratulatorie miratus est, quod eas et solas præ oculis meis litteras repente comperisset, Christianus quippe et fidelis erat, et sæpe tibi Deo uostro prosternebatur in ecclesia crebris et diuturnis orationibus.

sacras Litteras legenti

F

199 Cui ego cum indicassem illis me Scripturis curam maximam impendere, ortus est sermo (ipso narrante) de Antonio e Ægyptiō monacho; ejus nomen excellenter clarebat apud servos tuos, nos autem usque in illam horam latebat. Quod ille ubi comperit, immoratus est in eo sermone, insinuans tantum virum ignorantibus, et admirans eandem nostram ignorantiam. Stupebamus autem audientes tam recenti memoria, et prope nostris temporibus testatissima mirabilia tua in fide recta et Catholica Ecclesia. Omnes mirabamur, et nos, quia tam magna erant, et ille, quia inaudita nobis erant.

refert vitam S. Antonii eremiti,

A 200 Inde sermo ejus devolutus est ad monasteriorum greges, et mores suaveolentiæ tuæ, et ubera deserta eremi, quorum nos nihil sciebamus. Et erat monasterium Mediolani plenum bonis Fratribus extra urbis mœnia sub Ambrosio nutritore, et non noveramus. Pertendebat ille, et loquebatur adhuc, et nos intenti tacebamus. Unde incidit ut diceret nescio quando se et tres alios contubernales suos, nimirum apud Treviros, cum imperator *f* pomeridiano Circensium spectaculo tenebatur, exisse deambulatum in hortos muris contiguos; atque illic ut forte combinati spatiantur, unum secum seorsum, et alios duos itidem seorsum pariterque digressos: sed illos vagabundos irruisse in quamdam casam, ubi habitabant quidam servi tui spiritu pauperes, qualium est regnum cœlorum; et invenisse ibi codicem, in quo scripta erat vita Antonii. Quam legere cœpit unus eorum, et mirari et accudi; et iuter legeudum meditari arripere talem vitam, et relicta militia sæculari servire tibi. Erat * autem ex eis, quos dicunt Agentes in rebus *g*.

* al. erant
g

B 201 Tunc subito repletus amore sancto et sobrio pudore, iratus sibi coniecit oculos in amicum, et ait illi; Dic, queso te, omnibus istis laboribus nostris quo ambimus pervenire? Quid quærimus? Cujus rei causa militamus? Majorne esse poterit spes nostra in palatio, quam ut amicei imperatoris simus? Et ibi quid non fragile, plenumque periculis? Et per quot pericula pervenitur ad grandius periculum? Et quamdiu * istud erit? Amicus autem Dei, si voluero, ecce nunc fio.

* al. quando

202 Dixit hoc, et turbidus parturitione novæ vitæ, reddidit oculos paginis; et legebat, et mutabatur intus, ubi tu videbas, et exuebatur mundo mens ejus, ut mox apparuit. Namque dum legit, et volvit fluctus cordis sui, infremuit aliquando et discrevit, decrevitque meliora; jamque tuus, ait amico suo; Ego jam abrui me ab illa spe nostra, et Deo servire statui; et hoc ex hora hac in hoc loco aggredior: te si piget imitari, uoli adversari. Respondit ille, adhærere se socio tantæ mercedis tantæque militiæ. Et ambo jam tui ædificabant turrim sumptu idoneo relinquendi omnia sua, et sequendi te. Tunc Pontitianus, et qui cum eo per alias horti partes deambulabant, quærentes eos devenerunt in eundem locum, et inveniētes admonuerunt ut redirent, quod jam declinasset dies.

et sponsas suas
reliquerint;

203 At illi narrato placito et proposito suo, quoque modo in eis talis voluntas orta esset atque firmata, petiverunt ne sibi molesti essent, si adjungi recusarent. Isti autem uihilo mutati a pristinis flevērunt se tamen, ut dicebat; atque illis pie congratulati sunt, et commendaverunt se orationibus eorum; et trahentes cor in terra, abierunt in palatium: illi autem affligentes cor in cœlo, manserunt in casa. Et ambo habebant sponsas; quæ, posteaquam hoc audierunt, dicaverunt etiam ipsæ virginitatem tibi.

vii.
quibus exemplis
auditis,

204 Narrabat hæc Pontitianus. Tu autem, Domine, inter verba ejus retorquebas me ad meipsum, auferens me a dorso meo, ubi me posueram, dum nollem me attendere; et constituebas me ante faciem meam, ut viderem quam turpis essem, et quam distortus, et sordidus, et maculosus, et ulcerosus. Et videbam, et horrebam; et quo a me fugerem non erat. Et si conabar a me avertere aspectum, narrabat ille, quod narrabat: et tu me rursus opponebas mihi, et impingebas me in oculos meos, ut juvenirem *

* al. viderem

iniquitatem meam et odissem. Noveram eam; sed dissimulabam, et connivebam *, et obliviscebar. Tunc vero, quanto ardentius amabam illos, de quibus audiebam salubres affectus, quod se totos tibi sanandos dederant, tanto execrabilius me comparatum eis oderam, quoniam multi mei anni mecum effluerant, forte duodecim anni, ex quo ab undevicesimo anno ætatis nuæ, lecto Ciceronis Hortensio, excitatus eram studio sapientiæ, et differebam contempta felicitate terrena ad eam investigandam vacare, cujus non inventio, sed vel sola inquisitio jam præponenda erat etiam juvenis thesauris regnisque gentium, et ad nutum circumfluentibus corporis voluptatibus.

A. ipso S. Augustino.
* al. convivebam

205 At ego adoleseus miser valde, miser in exordio ipsius adolescentiæ, etiam petieram a te castitatem, et dixeram; Da mihi castitatem et continentiam, sed noli modo. Timebam enim ne me cito exaudires, et cito sanares a morbo concupiscentiæ, quam malebam expleri quam extinguui. Et iterum per vias pravas superstitione sacrilega, non quidem certus in ea, sed quasi præpouens eam ceteris, quæ non pie querebam, sed iniinice opugnabam. Et propterea putaveram me differre de die in diem contempta spe sæculi te solum sequi, quia non mihi apparebat certum aliquid, quo dirigerem cursum meum. Et venerat dies, quo nudarer mihi, et iuceparet me conscientia mea.

Augustinus
erubescerebat,

206 Ubi es lingua? Nempe tu dicebas propter incertum verum nolle te abicere sarcinam vanitatis. Ecce jam certum est, et illa te adhuc premit; humerisque librioribus pennis recipiunt, qui ueque ita inquirendo attriti sunt, uece deuenio et amplius ista meditati. Ita rodebar intus, et confundebam pudore horribili vehementer, cum Pontitianus talia loqueretur. Terminato autem sermone et causa, qua venerat, abiit ille. Et ego ad me, quæ non in me dixi? quibus sententiarum verberibus uou flagellavi animam meam, ut sequeretur me conantem post te ire? Et reuitebatur, recusabat, et se non excusabat. Consumpta erant et convicta argumenta omnia; remanserat muta trepidatio; et quasi mortem reformidabat restriugi a fluxu consuetudinis, quo tabescebat in mortem.

quod contemptum terrenam
felicitatis adhuc
differret.

ANNOTATA.

F

a *Successit S. Simplicianus S. Ambrosio in episcopatu Mediolanensi, et Augustinus sub initium sui episcopatus duos ad ipsum scripsit libros, qui exstant. Plura de S. Simpliciano diximus tom. 3 Augusti pag. 280 et seqq.*

b *Victorini rhetoris conversio plenius videri potest in ipso Augustino; nam multa hic brevitalis causa sunt ommissa. De eodem agitur in Actis S. Simpliciani mox laudatis.*

c *Faciebat id Julianus apostata, ut Christianos a litteris avocaret. Vapulat ob eam legem apud Nazianzenum Oral. 3, seu prima inveciva in Julianum.*

d *Verecundum hunc familiarem suum vocat Augustinus epist. 72 ad Nebridium. De eo infra rursus agit num. 226.*

e *Vitam S. Antonii dedimus ad 17 Januarii.*

f *Maximus tyrannus, opinor, qui Treviris residere solebat.*

g *Agentes in rebus vocabantur, qui mandata principum deferebant ad loca varia, ut probatur in Glossario Cangii.*

CAPUT

A. IPSO S. AUGUSTINO.

CAPUT XVII.

Post diuturnam carnis ac spiritus luctam ignota vox audita, iubens illum legere sacram Scripturam, eaque lecta, firmum vitæ emendandæ propositum conceptum.

viii.
Memor eorum,
quæ narrari
audierat,

Tum in illa grandi rixa interioris domus meæ, quam fortiter excitaveram cum anima mea in cubiculo nostro corde meo, tam vultu quam mente turbatus invado Alipium, et exclamo; Quid patimur? Quid est hoc? Quid audisti? Surgunt indocti, et cælum rapiunt, et nos cum doctrinis nostris siue eorde, ecce ubi volutamur in carne et sanguine? An quia præcesserunt, pudet sequi et non pudet nec saltem sequi? Dixi nescio quæ talia; et abripuit me ab illo æstus meus, cum faceret attonitus me intueus. Neque enim solita sonabam; plus loquebantur animum meum frons, genæ, oculi, color, modus vocis, quam verba quæ promebam.

cum Alipio
discedit in
hortum

208 Hortulus quidam erat hospitii nostri, quo nos utebamur sicut toto domo: nam hospes ibi non habitabat dominus domus. Illuc me abstulerat tumultus pectoris, ubi nemo impediret ardentem litem, quam mecum aggressus eram, donec exiret, qua tu sciebas; ego autem non; sed tantum insaniebam salubriter, et moriebar vitaliter, gnarus quid mali essem, et ignarus quid boni post paululum futurus essem. Abscessi ergo iu hortum, et Alipius pedem * post pedem. Neque enim secretum meum non erat, ubi ille aderat. Aut quando me sic affectum desereret? Sedimus, quantum potuimus, remoti ab ædibus. Ego fremebam spiritu, indignans turbulentissima indignatione, quod non irem in placitum et pactum tecum, tecum, Deus meus, in quod eundem esse omnia ossa mea clamabant, et in cælum tollebant laudibus; et non illuc ibatur navibus, aut quadrigis, aut pedibus, quantum saltem de domo in eum locum ieram, ubi sedebamus.

* at pede

et sibi indignatur,

C 209 Nam non solum ire, verum etiam pervenire illuc, nihil erat aliud quam velle ire, sed velle fortiter et integre, non semisauciam hac atque hac versare et jactare voluntatem, parte assurgente cum alia parte cadente luctantem. Deumque tam multa faciebam corpore in ipsis cunctationis æstibus, quæ aliquando volunt homines, et non valent, si aut ipsa membra non habent, aut ea vel colligata vinculis, vel resoluta languore, vel quomodo impedita sint. Si evulsi capillum, si percussi frontem, si consertis digitis amplexatus sum genu, quia volui feci. Potui autem velle et non facere, si mobilitas membrorum non obsequeretur. Tam multa ergo feci, ubi non hoc erat velle, quod posse; et non faciebam, quod et incomparabili affectu amplius mihi placebat, et mox, ut vellem, possem; quia mox, ut vellem, utique vellem. Ibi enim facultas ea, quæ voluntas, et ipsum velle jam facere erat; et tamen non fiebat. Faciliusque obtemperabat corpus tenuissimæ voluntati animæ, ut ad nutum membra moverentur, quam ipsa sibi anima ad voluptatem suam magnam in sola voluntate perficiendam.

210 Unde hoc monstrum? et quare istud? D
Luceat misericordia tua; et interrogem, si forte mihi respondere possint latebræ pœnarum hominum, et tenebrosissimæ contritiones filiorum Adam. Unde hoc monstrum, et quare istud? Imperat animus corpori, et parctur statim: imperat animus sibi, et resistitur. Imperat animus, ut moveatur manus, es tauta est facilitas, ut vix a servitio discernatur imperium: et animus animus est, manus autem corpus est. Imperat animus, ut velit animus, nec alter est, nec facit tamen. Unde hoc monstrum? et quare istud? Imperat, inquam, ut velit; qui non imperaret, nisi vellet, et non sit, quod imperat. Sed non ex toto vult, non ergo ex toto imperat. Nam iu tantum imperat, iu quantum vult; et in tantum non fit, quod imperat, in quantum non vult. Quoniam voluntas imperat, ut sit voluntas, nec alia, sed ipsa. Non utique plena imperat, ideo non est, quod imperat. Nam si plena esset, nec imperaret, ut esset, quia jam esset. Non igitur monstrum, partim velle, partim nolle, sed ægritudo animi est; quia non totus assurgit veritate sublevatus, consuetudine prægravatus. Et ideo sunt duæ voluntates, quia una earum tota non est; et hoc adest alteri, quod deest alteri. **E**

ix.
quod Deo ser-
vire partim
vellet, partim
nollet,

211 Pereat a facie tua, Deus, sicuti per-eunt vaniloqui et mentis seductores, qui cum duas voluntates in deliberando animadverterint, dua a naturas duarum mentium esse asseverant, unam bonam, alteram malam. Ipsi vere mali sunt, cum ista mala sentiunt; et iidem ipsi boni erunt, si vera senserint, verisque consenserint; ut dicat eis Apostolus tuus, Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Illi enim, dum volunt esse lux, non in Domino, sed iu seipsis, putando animæ naturam hoc esse, quod Deus est, ita facti sunt densiores tenebræ: quoniam longius a te recesserunt horrenda arrogautia, a te vero lumine illuminante omnem hominem venientem in huic mundum. Attendite quid dicatis, et erubescite; et accedite ad eum, et illuminiamini, et vultus vestri non erubescunt. Ego cum deliberabam, ut jam servirem Domino Deo meo, sicut diu disposueram, ego eram, qui volebam, ego eram, qui nolebam; ego ego eram, nec plene volebam, nec plene nolebam. Ideo mecum conteudebam, et dissipabar a meipso. Et ipsa dissipatio me invito quidem fiebat; nec tamen ostendebat naturam mentis alieus, sed pœnam meam. Et ideo non jam ego operabar illam, sed quod habitabat iu me peccatum, de supplicio liberioris peccati, quia eram filius Adam. Nam si tot sunt contrariæ naturæ, quot voluntates sibi resistunt; non jam duæ, sed plures erunt. **F**

x.
quæ luctatio
non probat,
esse duas na-
turas in ho-
mine,

a

212 Si deliberet quisquam utrum ad conventiculum eorum pergat, an ad theatrum; clamant isti, Ecce duæ naturæ, una bona hac ducit, altera mala illac reducit. Nam unde ista cunctatio sibimet adversantium voluntatum? Ego autem dico ambas malas, et quæ ad illos ducit, et quæ ad theatrum reducit. Sed non credunt, nisi bonam esse, qua itur ad eos. Quid si ergo quisquam nostrum deliberet, et secum altercantibus duabus voluntatibus fluctuet, utrum ad theatrum pergat, an ad Ecclesiam nostram, nonne et isti, quid respondeant, fluctuabunt? Aut enim fatebuntur (quod nolunt) bona voluntate pergi in Ecclesiam nostram, sicut iu eam pergunt, qui sacramentis ejus imbuti sunt, atque detinentur; aut duas malas naturas, et duas malas mentes in uno

quarum una
sit bona, alte-
ra mala;

uno

A uno homine configere putabunt; et non erit verum, quod solent dicere, unam bonam, alteram malam: aut convertitur ad verum, et non negabunt, eum quisque deliberat, animam unam diversis voluntatibus æstuarè. Jam ergo non dicant, cum duas voluntates in homine uno adversari sibi sentiunt, duas contrarias mentes de duabus contrariis substantiis et de duobus contrariis principiis contendere, unam bonam, alteram malam.

sed unam eandemque animam

213 Nam tu, Deus verax, improbas eos, et redarguis atque convineis eos, sicut in utraque mala voluntate, cum quisque deliberat utrum hominem veneno interimat an ferro: utrum fundum alienum, illum au illum invadat, quando utrumque uou potest: utrum emat voluptatem luxuria, au pecuniam servet avaritia: utrum ad circum pergat, an ad theatrum, si uno die utrumque exhibeatur: addo etiam tertium, an ad furtum de domo aliena, si subest occasio: addo et quartum, an ad committendum adulterium, si et inde simul facultas aperitur; si omnia concurrant in unum articulum temporis, pariterque cupiantur omnia, quæ simul agi nequeunt.

diversis voluntatibus æstuarè.

214 Discerpunt enim animum sibi et adversariis quatuor voluntatibus, vel etiam pluribus in tanta copia rerum, quæ appetuntur, nec tamen tantam multitudinem diversarum substantiarum solent dicere: ita et in bonis voluntatibus. Nam quæro ab eis, utrum bonum sit delectari in lectione Apostoli; et utrum bonum sit delectari Psalmo sobrio; et utrum bonum sit Euangelium disserere? Respondebunt ad singula, Bonum. Quid si ergo pariter delectent omnia, simulque uno tempore, uoune diversæ voluntates distendunt cor hominis, cum deliberatur, quid potissimum arripiamus? Et omnes bonæ sunt, et certant secum donec eligatur unum, quo feratur tota voluntas una, quæ in plures dividebatur. Ita etiam, eum æteruitas delectat superius, et temporalis boni voluptas reteutat inferius, eadem anima est, non tota voluntate illud aut hoc volens: et ideo discerpitur gravi molestia, dum illud veritate præponit, hoc familiaritate non ponit.

xi. Tandem post varias animi affectiones,

215 Sic ægrotabam et exercebar, accusans memetipsum solito acerbius nimis, ac volvens ac versans me in vinculo meo, doctè abrumpere totum, quo jam exiguo tenebar, sed tenebar tamen. Et instabas tu in occultis meis, Domine, severa misericordia, flagella ingeminaus timoris et pudoris, ne rursus cessarem, et non abrumpere idipsum exiguum et tenue, quod remanserat, et revaleretur iterum, et me robustius alligaret. Dicebam enim apud me intus, Ecce modo fiat, modo fiat. Et eum verbo jam ibam in placitum. Jam pæne faciebam, et non faciebam: nec relabebar tamen in pristina, sed de proximo stabam, et respirabam. Et item couabar, et paulo mius ibi eram, et paulo mius jam jamque attingebam et teuebam: et non ibi eram, nec attingebam, uce teuebam, hæsitans mori morti, et vitæ vivere: plusque in me valebat deterius iuoliturum, quam melius insolitum. Punctumque ipsum temporis, quo aliud futurus eram, quauto propius admovebatur, tanto ampliore incutiebat horrorem: sed non reutebat retro, nec avertebat, sed suspendebat.

retinentibus hinc seculi voluptatibus,

216 Retinebant nugæ nugarum, et venitates vanitatum, antiquæ amicæ meæ, et suceutiebant vestem meam carneam, et submurmurabant; Dimittisne nos? et a momento isto non erimus te-

cum ultra in æternum? et a momento isto non tibi licebit hoc et illud ultra in æternum? Et quæ suggerebant in eo, quod dixi hoc et illud, quæ suggerebant, Deus meus, avertat ab anima servi tui misericordia tua. Quas sordes suggerebant? quæ dedecora? Et audiebam eas jam longe minus quam dimidiis, non tamquam libere contradicutes eundo in obviam, sed velut a dorso iussitantes, et discedentes quasi furtim vellentes, ut respicerem. Retardabant tamen me recunetantem abripere atque excutere ab eis, et transilire quo vocabar, cum diceret mihi consuetudo violenta, Putasne siue istis poteris?

A. ipso S. Augustino.

217 Sed jam tepidissime hoc dicebat. Aperiebatur enim ab ea parte, qua intenderam faciem, et quo transire trepidabam, casta dignitas continentia, serena, et non dissolute hilaris, honeste blandiens, ut venirem, neque dubitarem, et exteudens ad me suscipiendum et amplectendum piæ manus, plenas gregibus bonorum exemplorum. Ibi tot pueri et puellæ; ibi juvenus multa, et omnis ætas, et graves viduæ, et virgines annis; et in omnibus ipsa contuentia uequaquam sterilis, sed fœcunda mater filiorum gaudiorum, de marito te, Domine. Et irridebat me irrisione exhortatoria, quasi diceret; Tu non poteris quod isti et istæ? An vero isti et iste in semetipsis possunt, ac uou in Domino Deo suo? Dominus Deus eorum me dedit eis. Quid in te stas et non stas? Projice te in eum, noli metuere, non se subtrahet, ut cadas. Projice te securus, excipiet et sanabit te. Et erubesceram nimis, quia illarum nugarum murmur adhuc audiebam, et cunctabundus pendebam. Et rursus illa, quasi diceret; Obsurdesce adversus immunda illa membra tua super terram, ut mortificentur. Narrant tibi delectationes, sed non sicut lex Domini Dei tui. Ista controversia in corde meo, non nisi de me ipso adversus meipsum. At Alipius affixus lateri meo, inusitati motus mei exitum tacitus operiebatur.

invitantibus inde Sanctorum exemplis,

218 Ubi vero a fundo arcauo alta consideratio contraxit et congegit totam miseriam meam in eouspectum cordis mei, oborta est procella ingens, ferens ingentem imbrem lacrymarum. Et ut totum effunderem cum voeibus suis, surrexi ab Alipio: solitudo enim mihi ad negotium flendi aptior suggerebatur. Et secessi remotius quam ut posset mihi onerosa esse etiam ejus presentia. Sic tunc eram, et ille seussit *b* nescio quid. Aliquid enim puto dixeram, in quo apparebat sonus vocis meæ jam fletu gravidus, et sic surrexeram. Mansit ergo ille, ubi sedebamus, nimis stupens. Ego sub quadam fici arbore stravi me, nescio quomodo; et dimisi habenas lacrymis, et proruperunt flumina oculorum meorum, acceptabile sacrificium tuum: et uou quidem his verbis, sed in hac sententia multa dixi tibi; Et tu Domine usquequo? Usquequo Domine irasceris in finem? Ne memor fueris iniquitatum nostrarum antiquarum. Sentiebam enim me ab eis teneri; et jactabam voces miserabiles: Quamdiu? quamdiu eras et cras? Quare non modo? quare non hæc hora finis turpitudinis meæ?

xii. ubertim lacrymas effundens,

219 Dicebam hæc, et flebam amarissima contritione cordis mei: et ecce audio vocem de vicina domo, cum cautu dicentis et erebro repetentis, quasi pueri an puellæ, uescio; TOLLE LEGE, TOLLE LEGE. Statimque mutato vultu, intentissimus cogitare cœpi, utrumnam solerent pueri in aliquo genere ludendi cantare tale aliquid; nec occurrebat omnino audivisse me us-

F

b

caelesti voce jubetur legere sacram Scripturam,

piam.

A. ipso S. AUGUSTINO.

piam. Repressoque impetu lacrymarum surrexi, nihil aliud interpretans, nisi divinitus mihi juberi, ut aperirem codicem, et legcrem, quod primum capitulum invenissem. Audieram enim de Antonio, quod ex Euangelica lectione, cui forte supervenerat, admonitus fuerit, tamquam sibi diceretur, quod legebatur; Vade, veude omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælis; et veni, sequere me; et tali oraculo confestim ad te esse conversum.

qua lecta, totus ad Deum convertitur,

220 Itaque concitus redii ad eum locum, ubi sedebat Alipius: ibi enim posueram codicem Apostoli, cum inde surrexeram. Arripui, aperui, et legi in silentio capitulum, quo primum coniecti sunt oculi mei: "Non in comessationibus et ebrietatibus; non in cubilibus et impudiciis; non in contentione et æmulatione; sed induite Dominum Jesum Christum, et carnis provideutiam ne feceritis in concupiscentiis." Nee ultra volui legere, nec opus erat. Statim quippe cum fine hujusce sententiæ, quasi luce securitatis infusa cordi meo, omnis dubitationis tenebræ diffugerunt. Tum interjecto B aut digito, aut nescio quo alio signo, codicem clausi, et tranquillo jam vultu indicavi Alipio. At ille, quid in se ageretur, quod ego nesciebam, sic indicavit. Petit videre, quid legissem; ostendi: et attendit etiam ultra quam ego legeram, et iguorabam, quid sequeretur. Sequebatur vero: Infirmum "autem in fide recipite." Quod ille ad se retulit, mihi que aperuit. Sed tali admonitione firmatus est, placitoque ac proposito bono et congruentissimo suis moribus, quibus a me in melius jam olim valde lougeque distabat, sine ulla turbulenta cunctatione conjunctus est.

matre ejus plurimum gaudente.

221 Inde ad matrem ingredimur, indicamus: gaudet. Narramus, quemadmodum gestum sit: exultat et triumphat, et benedicit tibi, qui potens es ultra quam petimus aut intelligimus facere, quia tanto amplius sibi a te concessum de me videbat, quam petere solebat miserabilibus flebilibusque gemitibus. Convertisti enim ita me ad te, ut nec uxorem quærerem, nec aliquam spem sæculi hujus, stans in ea regula fidei, in qua me ante tot annos ei revelaveras. Et convertisti luctum ejus in gaudium multo uberius quam voluerat; et multo charius atque castius, quam de nepotibus carnis C meæ requirebat.

ANNOTATA.

a Rursus hæc contra Manichæos intorquet.

b Benedictini habent, et ille sensit: uescio quid enim puto dixeram etc.

CAPUT XVIII.

Abdicata rhetoricæ docendæ professio, secessus in villam Mediolano vicinam, et ibi præparatio ad baptismum recipiendum.

LIBER IX.
CAP. I.
Deo gratias agit pro sua conversione,

O Domine, ego servus tuus, ego servus tuus, et filius ancillæ tuæ. Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Laudet te cor meum et lingua mea, et omnia ossa mea dicant, Domine, quis similis tibi? Dicant, et responde

mihi, et dic animæ meæ, Salus tua ego sum. D Quis ego, et qualis ego? Quid non mali ego a, aut facta mea; aut si non facta, dicta mea; aut si non dicta, voluntas mea fuit? Tu autem, Domine, bonus et misericors, et dextera tua respiciens profunditatem mortis meæ, et a fundo cordis mei exhauriens abyssum corruptionis. Et hoc erat totum nolle, quod volebas *, et velle, quod nolebas. Sed ubi erat tam annoso tempore, et de quo imo altoque secreto evocatum est in momento liberum arbitrium meum, quo subderem cervicem leni jugo tuo, et humeros levi sarcinæ tuæ, Christe Jesu, adjutor meus et redemptor meus? Quam suave mihi subito factum est carere suavitatibus nugarum; et quas amittere metus fuerat, jam dimittere gaudium erat. Ejiciebas enim eas a me, vera tu et summa Suavitas: ejiciebas, et intrabas pro eis omni voluptate dulcior, sed non carni et sanguini; omni luce clarior, sed omni secreto interior; omni honore sublimior, sed non sublimibus in se. Jam liber erat animus meus a curis mordacibus ambiendi, et acquireudi, et volutandi atque scalpendi scabiem libidinum: et garriebam tibi claritati meæ, et divitiis meis, et saluti meæ, Domino Deo meo.

* al. volebam

ii. et magisterium rhetoricæ,

223 Et placuit mihi in conspectu tuo non tumultuose abripere, sed leniter subtrahere ministerium linguæ meæ nundinis loquacitatis; ut ulterius pueri meditates non legem tuam, non pacem tuam, sed insanias mendaces et bella forensia, mercarentur ex ore meo arma furori suo. Et opportunc jam paucissimi dies supererant ad vindemiales ferias; et statui tolerare illos, ut solenniter abscederem, et redemptus a te jam non redirem venalis. Consilium ergo nostrum erat coram te, coram hominibus autem, nisi nostris, non erat. Et conveuerat inter nos, ne passim cuiquam effunderetur: quamquam tu nobis a convalle ploratiouis ascenditibus, et cantantibus canticum graduum, dederas sagittas acutas, et carbones vastatores adversus linguam subdolan, velut consuleudo contradicentem, et sicut cibum assolet amando consumeutem. Sagittaveras tu cor nostrum charitate tua, et gestabamus verba tua transfixa visceribus; et exempla servorum tuorum (quos de nigris lucidos, et de mortuis vivos feceras) congesta in sinu cogitationis nostræ urebant et absumentebant gravem torporem, ne in ima vergcremus; et accudebant uos valide, ut omnis ex lingua subdola contradictionis flatus inflammare uos acrius posset, non extinguere.

224 Verumtamen quia propter uomen tuum, quod sanctificasti per terras, etiam laudatores utique haberet votum et propositum nostrum, jactantiæ simile videbatur, non opperiri tam proximæ feriarum tempus, sed de publica professione atque ante oculos omnium sita ante discedere, ut conversa in factum meum ora cuuctorum intuentium quam vicinum vindemialium diem præveuire voluerim, multa dicerent, quod quasi appetissem magnus videri. Et quo mihi erat istud, ut putaretur et disputaretur de animo meo, et blasphemaretur bonum nostrum? Quin etiam quod ipsa æstate litterario labori uimio pulmo meus cedere cœperat, et difficulter trahere suspiria, doloribusque pectoris testari se saucium, vocemque clariorem productionemve recusare, primo perturbaverat me, quia magisterii illius sarcinam pæne jam necessitate deponere cogebat; aut si curari et coualescere potuissem, certe intermittere.

quod Mediolani exercebat,

A tere. Sed ubi plena voluntas vacandi et videndi, quoniam tu es Deus, oborta mihi est atque firmata, nosti, Deus meus, etiam gaudere cœpi, quod hæc quoque suberat non mendax excusatio, quæ offensionem hominum temperaret, qui propter liberos suos me liberum esse numquam volebant.

circa ferias vindemiales abdicat,

225 Plenus igitur tali gaudio tolerabam illud intervallum temporis, donec decurreret. Nescio utrum vel viginti dies crant, sed tamen fortiter tolerabantur: quia recesserat cupiditas, quæ mecum solebat ferre grave negotium; et ego premeudus remauseram, nisi patientia succederet. Peccasse me in hoc quisquam servorum tuorum fratrum meorum dixerit, quod jam pleuo corde militia tua, passus me fuerim vel una hora sedere in cathedra mendacii. At ego non contendo. Sed tu, Domine misericordissime, nonne et hoc peccatum eum ceteris horrendis et fuereis in aqua sancta ignovisti et remisisti mihi?

iii. quando Verecundus ei vilam suam obtulit,

226 Macerabatur auxictudine Verecundus de isto nostro bono, quod propter vincula sua, quibus tenacissime tenebatur, describere nostro consortio videbat, nondum Christianus conjugem fidelem: ea ipsa tamen arctiore præ ceteris compe-
B de, ab itinere, quod aggressi eramus, retardabatur. Nec Christianum esse alio modo se velle dicebat, quam illo, quo non poterat. Benigne sane obtulit, ut quamdiu ibi essemus, in rure ejus essemus. Retribues illi, Domine, in resurrectione justorum, quia jam ipsam sortem retribuisti ei. Quamvis enim absentibus nobis, cum Romæ jam essemus, corporali ægritudine correptus, et in ea Christianus et fidelis factus, ex vita hac migravit; ita miseratus es non solum ejus, sed etiam nostri, ut cogitantes egregiam erga nos amicitiam, nec eum in grege tuo numerantes, dolore intolerabili cruciaremur.

in quam cum Nebridio, ejus conversionem

227 Gratias tibi, Deus noster, tui sumus: iudicant hortationes et consolationes tuas, fidelis promissor reddes Verecundo pro rure illo ejus Cassiciaco, ubi ab æstu sæculi requievimus in te, amenitatem sempiternam virentis paradisi tui; quoniam dimisisti ei peccata super terram, in monte incaseato, monte tuo, monte uberi. Augebatur ergo tunc ipse; Nebridius autem col-
C lætabatur. Quamvis enim et ipse nondum Christianus in illam focam perniciosissimi erroris inciderat, ut veritatis Filii tui carnem phantasma crederet; tamen inde emergeus, sic sibi erat, nondum ullis Ecclesiæ tuæ Sacramentis imbutus, sed inquisitor ardentissimus veritatis. Quem non multo post conversionem nostram, et regenerationem per baptismum tuum, ipsum etiam fidelem Catholicum, castitate perfecta atque continentia tibi servientem in Africa apud suos, cum tota domus ejus per eum Christiana facta esset, carne solvisti, et nunc ille vivit in sinu Abraham.

ac felicem mortem narrant,

228 Quidquid illud est, quod illo significatur sinu, ibi Nebridius meus vivit, dulcis amicus meus; tuum autem, Domine, adoptivus ex liberto filius, ibi vivit. Nam qui alius tali animæ locus? Ibi vivit, unde me multa interrogabat hominucionem inexpertum. Jam non ponit aurem ad os meum, sed spirituale os ad fontem tuum; et bibit quantum potest sapientiam pro aviditate sua, sine fine felix. Nec sic eum arbitrator inebriari ex ea, ut obliviscatur mei, eum tu, Domine, quem potat * ille, vestri sis memor. Sic ergo eramus Verecundum consolantes tristem, salva amicitia, de tali conversione * nostra; et

** al. quo potatur
* al. conversione.*

exhortantes ad fidem gradus sui, vitæ scilicet conjugalis: Nebridium autem operientes, quando sequeretur, quod de tam proximo poterat, et erat jam jamque facturum: eum ecce evoluti sunt dies illi tandem; nam longi et multi videbantur præ amore libertatis otiosæ, ad cantandum de medullis omnibus; Tibi dixit cor meum, quæsi vultum tuum, vultum tuum, Domine, requiram.

A. 1750 S. Augustino.

229 Et venit dies, in quo etiam actu solverer a professione rhetorica, unde jam cogitatus solutus eram. Et factum est. Et eruisti linguam meam, unde jam erueras cor meum; et benedicebam tibi gaudens, profectus in villam cum meis omnibus. Ibi quid egerim in litteris, jam quidem servientibus tibi, sed adhuc in superbiæ scholam tamquam in pausationem anhelantibus, testatur libri *b* disputati eum præsentibus, et eum ipso me solo coram te: quæ autem cum absente Nebridio, testatur epistolæ *c*. Et quando mihi sufficiat tempus commemorandi omnia magna erga nos beneficia tua in illo tempore, præscriptim ad alia majora properanti? Revocat enim me recordatio mea; et dulce mihi fit, Domine, confiteri tibi, quibus internis me stimulis perdomueris, et quemadmodum me complanaveris
E humilitatis motibus et collibus cogitationum mearum, et tortuosa me direxeris, et aspera lenieris: quoque modo ipsum etiam Alipium, fratrem cordis mei, subegeris homini Unigeniti tui, Domini et Salvatoris vestri Jesu Christi, quod primo dedignabatur inseri litteris nostris. Magis enim eas volebat redolere gymnasiolorum cedros, quas jam contrivit Domitius, quam salubres herbas ecclesiasticas, adversas serpentibus.

iv. aliisque amicis recessit, ut sibi vacaret,

230 Quas tibi, Deus meus, voces dedi cum legerem Psalmos David, cantica fidelia et sonos pietatis excludentes turgidum spiritum, rudis in germano amore tuo, catechumenus in villa, cum catechumeno Alipio feriatum; matre adhærente nobis muliebri habitu, virili fide, anili securitate, materna charitate, Christiana pietate. Quas tibi voces dabam in Psalmis illis, et quomodo in te inflammabar ex eis, et accendebar eos recitare si possem toto terrarum orbe, adversus typhum generis humani? Et tamen toto orbe cautantur, et non est, qui se abseondat a calore tuo. Quam vehementi et aeri dolore indignabar Manichæis, et miserabar eos rursus, quod illa sacramenta, illa medicamenta uestirent, et insa-
F ui essent adversus antidotum, quo sani esse potuissent! Vellem ut alicubi juxta essent, ignorante me, utrum audirent tunc; et me nesciente, quod ibi essent, intuerentur faciem meam, et audirent voces meas, quando legi quartum Psalmum, in illo tunc otio quid de me fecerit ille Psalmus.

et hoc tranquillo loco legeret psalmos Davidicos,

231 Cum invocarem, exaudisti me, Deus justitiæ meæ, in tribulatione dilatasti mihi. Miserere mei Domine; et exaudisti orationem meam. Audirent ignorante me, utrum audirent: ne me propter se illa dicere putarent, quæ inter hæc verba dixerim. Quia revera nec ea dicerem, nec sic ea dicerem, si me ab eis audiri viderique sentirem: nec si dicerem, sic acciperent, quomodo mecum et mihi coram te de familiari affectu animi mei inhorruerim timendo, ibidemque iuferbui sperando, et exultando in tua misericordia, Pater. Et hæc omnia exhibant per oculos meos et vocem meam, cum conversus ad nos Spiritus tuus bonus, ait nobis: Filii hominum, quousque graves corde? ut quid diligitis vanitatem, et
quæritis

ex quibus quartum

A. IUSO S. AUGUSTINO.

quæritis mendacium? Dilexeram enim vanitatem, et quæsieram mendacium. Et tu, Domine, jam magnificaveras Sanctum tuum, suscitans cum a mortuis, et collocans ad dexteram tuam, unde mitteret ex alto promissionem suam Paracletum Spiritum veritatis: et miserat eum jam, sed ego neseiebam.

adversus Manichæos explicat,

232 Miserat eum, quia jam magnificatus erat, resurgens a mortuis et ascendens in cælum. Ante autem Spiritus noudum erat datus, quia Jesus nondum erat clarificatus. Et elamat Propheta; Quousque graves eorde? Ut quid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium? Et, Scitote, quoniam Dominus mirificavit sauctum suum. Clamat, Quousque; clamat, Scitote: et ego tamdiu neseiens vanitatem dilexi, et mendacium quæsivi. Et ideo audiui et contremui, quoniam talibus dicitur, qualem me fuisse reminiscebar. In phantasmatis enim, quæ pro veritate tenueram, vanitas erat et mendacium. Et iusonui multa graviter ac fortiter in dolore recordationis meæ. Quæ utinam audissent, qui adhuc usque diligunt vanitatem, et quærunt mendacium: forte conturbarentur, et evomissent illud; et exaudires eos, eum elamarent ad te; quoniam vera morte carnis mortuus est pro nobis, qui te interpellat pro vobis.

et præteritam suam excitationem

233 Legebam, irascimini, et nolite peccare. Et quomodo movebar, Deus meus, qui jam didiceram irasei mihi de præteritis, ut de ectero non peccarem? Et merito irasei, quia non alia natura gentis tenebrarum de me peceabat, sicut dicunt, qui sibi non iraseuntur; et thesaurizant sibi iram in die iræ, revelationis iusti iudicii tui. Nee jam boua mea foris erant, nee oculis carueis in isto sole quærebantur: volentes enim gaudere forinsecus, facile evauescunt, et effunditur in ea, quæ videntur et temporalia sunt, et imagines eorum famelica cogitatione lambunt. Et, o si fatigentur inedia, et dieant; Quis ostendet vobis boua? Et dicamus, et audiant; Signatum est in nobis lumen vultus tui, Domine. Nou enim lumem nos sumus quod illuminat omnem hominem; sed illuminamur a te, ut qui fuimus aliquando tenebræ, simus lux in te.

in hæresi eorum defendenda deplorans,

* al. ubi

234 O si viderent internum lumen æternum, quod ego quia gustaveram, frendebam, quoniam non eis poteram ostendere; si afferrent ad me cor in oculis suis foris a te, et dicerent, Quis ostendet nobis boua? Ibi enim, ibi * mihi iratus eram intus in cubili, ubi compunctus eram, ubi sacrificaveram maetaus vetustatem meam, et inchoata meditatione renovationis meæ sperans in te: ibi mihi dulcescere cœperas, et dederas lætitiā in corde meo. Et exelamabam legens hæc foris, et agnoscens intus. Nee volebam multiplicari terrenis bonis, devorans tempora, et devoratus temporalibus*; cum haberem in æterna simplicitate aliud frumentum, et viuum, et oleum. Et clamabam in consequenti versu clamore alto cordis mei: O in pace; O in idipsum; O quid dixit: Obdormiam et somnum capiam? Quoniam, quis resistet nobis, eum fiet sermo qui scriptus est; Absorpta est mors in victoria? Et tu es idipsum valde, qui non mutaris; et in te requies obliviscens laborum omnium, quoniam nullus alius tecum; nee ad alia multa adipiscenda, quæ non sunt, quod tu; sed tu, Domine, singulariter in spe constituisti me. Legebam, et ardebam: nee inveniebam, quid facerem surdis mortuis, ex quibus fueram pestis, latrator amarus, et cæcus adversus litteras de melle cæli melleas, et de lumine tuo luminosas:

* al. temporibus

et super Scripturæ hujus inimicos *d* tabescebam, **D** quando recordabar omnia dierum illorum feriatorum.

235 Sed nec oblitus sum, nec silebo flagelli tui asperitatem, et misericordiæ tuæ mirabilem celeritatem. Dolore dentium tunc excruciabas me: et cum in tantum ingravesceret, ut non valerem loqui, adseendit in cor meum admonere omnes meos, qui aderant, ut deprecarentur te pro me Deum salutis omnimodæ. Et scripsi hoc in cera, et dedi eis ut legeretur. Mox ut genua supplei affectu fiximus, fugit dolor ille. Sed quis dolor? aut quomodo fugit? Expavi, fateor, Domine meus, Deus meus; nihil enim tale ab incunte ætate expertus fueram. Et insinuati sunt mihi in profundo nutus tui, et gaudens in fide laudavi nomen tuum. Et ea fides me securum esse non sinebat de præteritis peccatis meis, quæ mihi per Baptismum tuum remissa nondum erant.

dolore dentium divinitus libratur.

ANNOTATA

a *Illud ego delent Benedictini, et sic legunt*, **E** Quid nou mali aut facta mea etc. *Lovanienses*, Quid non mali ego? An facta mea etc.

b *Libri scripti in Verecundi villa memorati sunt in Commentario § 7.*

c *Exstant variæ Sancti epistolæ ad Nebridium. Inter scriptas eo tempore recenseri debet 151, cui titulus, Quibus in rebus sita sit vera beatitudo, ut jam notavit Tillemontius in Augustino artic. 45. Idem suspicatur ille de epistola 117, cui præfigitur titulus; Quantum profecerit in recessu, contemplatione rerum æternarum. Neque vero id dubium mihi videtur, cum in ea de otio suo agat et repentina depositione onerum suorum. Reliquæ ad Nebridium epistolæ ad aliud tempus videntur referendæ; maxime 71, 218, 268, et 269: id non æque clarum est de 115 et 116.*

d *Lovanienses ediderunt: Et super inimicis scripturis Scripturæ hujus etc. Alii sensum exprimunt hoc modo: Et super inimicis Scripturæ hujus tabescebam. Deinde novum ordiuntur, Quando recordabor etc.*

F

CAPUT XIX.

Baptismus ei aliisque Mediolani solenniter administratus ab Ambrosio, illumque brevi secutus S. Monicæ obitus apud ostia Tyberina, et præces Sancti pro anima matris suæ defunctæ.

Renuntiavi, peractis vindemialibus, ut scholarasticis suis Mediolanenses venditorum verborum alium providerent, quod et tibi et ego servire delegissem, et illi professioni præ difficultate spirandi ac dolore pectoris non sufficerem. Et insinuavi per litteras antistiti tuo, viro sancto Ambrosio pristinos errores meos, et præsens votum meum, ut moneret quid potissimum mihi de libris tuis legendum esset, quo percipiendæ tantæ gratiæ paratior aptiorque fierem. At ille jussit

r. consulto prius S. Ambrosio.

A jussit Isaiam Prophetam; credo, quod præ ceteris Euangelii vocationisque gentium sit prænuntiator apertior. Verumtamen ego primam hujus lectionem non intelligens, totumque talem arbitraus, distuli repetendum exercitior in Dominico eloquio.

vi. *Mediolani cum aliis baptizatur,*
 237 Inde, ubi tempus advenit, quo me nomen dare oporteret, relicto rure, Mediolauum remeavimus. Placuit et Alipio renasci in te mecum, jam iuduto humilitate Sacramentis tuis congrua, et fortissimo domitori corporis, usque ad Italicum solum glaciale nudo pede obtendum insolito ausu. Adjunximus etiam nobis puerum Adeodatum *a*, ex me uatum carnaliter de peccato meo. Tu bene feceras eum. Annorum erat fere quindecim, et ingenio præveniebat multos graves et doctos viros. Munera tua tibi confiteor, Domine Deus meus, Creator omnium, et multum potens reformare nostra deformia: nam ego in illo puero præter delictum nihil habebam. Quod enim eutriebatur a nobis in disciplina tua, tu iuspiraveras nobis, nullus alius. Munera tua tibi confiteor. Est liber noster qui inscribitur de Magistro *b*: ipse ibi mecum loquitur.

b *et spirituali gaudio delibatus flet inter hymnos.*
 B 238 Multa ejus alia mirabilia expertus sum. Horreri mihi erat illud ingenium: et quis præter te talium miraculorum opifex? Cito de terra abstulisti vitam ejus; et securior eum recordor, non timens quidquam pueritiæ, nec adolescentiæ, nec omnino homini illi. Sociavimus eum cœvum nobis in gratia tua, educandum in disciplina tua: et baptizati sumus, et fugit a nobis sollicitudo vitæ præteritæ. Nec satiabar illis diebus dulcedine mirabili, considerare altitudinem consilii tui super salutem generis humani. Quantum flevi in hymnis et canticis tuis, suavisonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter? Voces illæ influebant auribus meis, et eliquabatur veritas tua in cor meum; et exestuabat inde * affectus pietatis, et currebant lacrymæ, et bene mihi erat eum eis.

* *al. ex ea aestuabat*

vii. *quorum originem in ecclesia Mediolanensi*

c *ibi que inventionem SS. Gervasii et Protasii martyrum recenset.*
 C 239 Non longe cœperat Mediolanensis ecclesia genus hoc consolationis et exhortationis celebrare, magno studio fratrum concinentium vocibus et cordibus. Nimirum aunos erat, aut non multo amplius, cum Justina *c* Valentiniani regis pueri mater, hominem tuum Ambrosium perseceretur hæresis suæ causa, qua fuerat seducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in ecclesia, mori parata cum episcopo suo, servo tuo. Ibi mater mea, ancilla tua, sollicitudinis et vigiliarum primas partes tenens, orationibus vivebat. Nos adhuc frigidi a calore spiritus tui, excitabamur tamen civitate attonita atque turbata. Tunc hymni et psalmi ut canerentur, secundum morem Orientalium partium, ne populus mœroris tædio contabesceret, iustitutum est: est ex illo in hodiernum retentum, multis jam ac pæne omnibus gregibus tuis, et per cetera orbis imitantibus.

ibi que inventionem SS. Gervasii et Protasii martyrum recenset.

d 240 Tunc memorato antistiti tuo per visum aperuisti, quo loco laterent martyrum corpora Gervasii et Protasii *d*, quæ per tot annos iucorrupta in thesauro secreti tui recondideras, unde opportune promeres, ad coercendam rabiem femineam, sed regiam. Cum enim propalata et effossa digno cum honore transferrentur ad Ambrosianam basilicam, non solum, quos immundi vexabant spiritus, confessis eisdem dæmouibus,

sanabantur; verum etiam quidam plures annos cæcus civis civitatisque notissimus, cum populi tumultuantis lætitiæ causam quæsisset atque audisset, exilivit, eoque se ut duceret suum ducem rogavit. Quo perductus impetravit admitti, ut sudario tangeret feretrum pretiosæ in conspectu tuo mortis Sanctorum tuorum. Quod ubi fecit, atque admovit oculis, confestim aperti sunt. Inde fama discurrens; inde laudes tuæ ferventer lucentes; inde illius inimicæ animus, etsi ad credendi sanitatem non applicitus, a persequendi tamen furore compressus est. Gratias tibi, Deus meus. Unde et quod duxisti recordationem meam, ut hæc etiam confiterer tibi, quæ magna oblitus præterieram. Et tamen tunc, cum ita flagraret odor unguentorum tuorum, non eurrebamus post te; et ideo plus flebam inter cantica hymnorum tuorum, olim suspirans tibi, et tandem * respirans, quantum patet aura in domo fœnea.

241 Qui habitare facis unauimes in domo, consociasti nobis et Evodium *e* juvenem ex nostro municipio. Qui cum Agens in rebus militaret, prior nobis ad te conversus est, et baptizatus; et relicta militia sæculari, accinctus est in tua. Simul eramus, simul habitaturi * in placito sancto. Quærebamus quisnam locus nos utilius haberet servientes tibi. Pariter remeabamus in Africam. Et cum apud ostia Tyberina essemus, mater defuncta est. Multa prætereo, quia multum festino. Accipe confessiones meas et gratiarum actiones, Deus meus, de rebus innumerabilibus etiam in silentio. Sed non præteribo quidquid mihi anima parturit de illa famula tua, quæ me parturivit, et carne, ut in hanc temporalem, et corde, ut in æternam lucem renascerer *f*...

242 Imminente autem die, quo ex hac vita erat exitura, quem diem tu noveras, ignorantibus nobis, provenerat (ut credo) procurante te occultis tuis modis, ut ego et ipsa soli staremus, incumbentes ad quamdam fenestram, unde hortus intra domum, quæ nos habebat, prospectabatur, illic apud Ostia Tyberina, ubi remoti a turbis post longi itineris laborem instaurabamus nos navigationi. Colloquebamur ergo soli valde dulciter: et præterita obliviscentes, in ea quæ ante sunt extenti, quærebamus inter nos apud presentem veritatem, quod tu es, qualis futura esset vita æterna Sanctorum quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Sed inhiabamus ore cordis in superna fluentia fontis tui, fontis vitæ, qui est apud te, ut inde pro captu nostro aspersi, quoquo modo rem tantam cogitaremus. Cumque ad eum finem sermo perduceretur, ut carnalium sensuum delectatio quantalibet, in quantalibet luce corporea, præ illius vitæ jucunditate, non comparatione sed nec commemoratione quidem digna videretur; erigentes nos ardentiore affectu in id ipsum, perambulavimus gradatim cuncta corporalia, et ipsum cælum, unde sol et luna et stellæ lucent super terram. Et adhuc ascendebamus interius, cogitando et loquendo te, et mirando opera tua: et venimus ad mentes nostras, et transcendimus eas, ut attingeremus regionem ubertatis indeficientis, ubi pascis Israël in æternum veritatis pabulo; et ubi vita sapientia est, per quam fiunt omnia ista, et quæ fuerunt, et quæ futura sunt, et ipsa non fit, sed sic est, ut fuit, et sic erit semper; cum potius fuisse et futurum esse, non est in ea, sed esse solum, quoniam æterna est. Nam fuisse et futurum esse, non est æternum. Et dum loquimur et inhiamus illi, attingimus eam *g* mo-

A. ipso S. AUGUSTINO.

* *al. tantum*

viii. *Et tempore ejus mater.*

* *al. habitabamus*

E

f *que ferventer cum ipso loquitur*

F

A. ipso S. Augustino.

dice toto ictu cordis; et suspiravimus, et reliquimus ibi religatas primitias spiritus; et remeavimus ad strepitum oris nostri, ubi verbum et incipitur et finitur. Et quid simile Verbo tuo Domino nostro, in se permanenti siue vetustate, atque innovanti omnia?

de celesti beatitudine,

243 Dicebamus ergo; Si cui sileat tumultus carnis, sileat phantasie terrae et aquarum et acris: sileant et poli, et ipsa sibi anima sileat, et transeat se, non se cogitando: sileant somnia et imagiariæ revelationes, omnis lingua et omne signum, et quidquid transeundo fit, si cui sileat omnino. Quoniam si quis audiat, dicunt hæc omnia: Non ipsa nos fecimus, sed fecit nos qui manet in æternum. His dictis si jam taceant, quoniam erexerunt aurem in eum, qui fecit ea, et loquatur ipse solus, non per ea, sed per se ipsum, ut audiamus verbum ejus, non per linguam carnis, neque per vocem angeli, nec per sonitum nubis, nec per ænigma similitudinis; sed ipsum, quem in his amamus, ipsum sine his audiamus; sicut nunc extendimus nos, et rapida cogitatione attugimus æternam sapientiam super omnia manentem, si continetur hoc, et subtrahantur aliæ visiones longe imparis generis, et hæc una rapiat et absorbeat et recondat in interiora gaudia spectatorem suum, ut talis sit sempiterna vita, quale fuit hoc momentum intelligentiæ h, cui suspiravimus: nonne hoc est; Intra in gaudium domini tui? Et istud quando? An cum omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur?

moritur,

244 Dicebamus talia, etsi non isto modo et his verbis. Tameo, Domine, tu scis, quod illo die cum talia loqueremur, et mundus iste nobis inter verba vilesceret cum omnibus delectationibus suis, tunc ait illa; Fili, quantum ad me attinet, nulla re jam delector in hac vita. Quid hic faciam adhuc, et cur hic sim nescio, jam consumpta spe hujus sæculi. Unum erat, propter quod in hac vita aliquantum immorari cupiebam; ut te Christianum Catholicum viderem priusquam morerer. Cumulatius hoc mihi Deus meus præstitit, ut te etiam, contempta felicitate terrena, servum ejus videam. Quid hic facio?...

xii. pro cuius aeterna requie,

C

245 Quamquam illa in Christo vivificata, etiam nondum a carne resoluta sic vixerit, ut laudetur nomen tuum in fide moribusque ejus; non tamen audeo dicere, ex quo eam per baptismum regenerasti, nullum verbum exisse ab ore ejus contra præceptum tuum. Et dictum est a Veritate Filio tuo; Si quis dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis. Et vae etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam. Quia vero non exquiris delicta vehementer, fiducialiter speramus aliquem apud te locum invenire indulgentiæ. Quisquis autem tibi enumerat vera merita sua, quid tibi enumerat nisi munera tua? O si cognoscant se omnes* homines; et qui gloriantur, in Domino gloriantur! Ego itaque, laus mea et vita mea, Deus cordis mei, sepositis paulisper bonis ejus actibus, pro quibus tibi gaudens gratias ago, unum pro peccatis matris meae deprecor te: exaudi me per medicinam vulnere nostrorum, quæ pependit in ligno, et sedens ad dexteram tuam te interpellat pro nobis. Scio misericorditer operatam, et ex corde dimisisse debita debitoribus suis; dimitte illi et tu debita sua, si qua etiam contraxit per tot annos post Aquam salutis. Dimitte, Domine, dimitte obsecro; ne iures cum ea in iudicium. Superexaltet misericordia iudicium, quoniam eloquia tua vera sunt, et promisisti misericordiam

* at. homines homines

miseri cordibus. Quod ut essent, tu dedisti eis, qui misereberis cui misertus eris; et misericordiam præstabis cui misericors fueris. Et credo jam feceris, quod te rogo; sed voluntaria oris mei approba, Domine.

246 Namque illa, imminente die resolutionis suæ, non cogitavit suum corpus sumptuose contegi, aut condiri aromatibus, aut monumentum electum concupivit, aut curavit sepulchrum patrum. Non ista maudavit nobis, sed tantummodo memoriam sui ad altare tuum fieri desideravit, cui nullius diei præmissione servierat, unde sciret dispensari victimam sauctam, quæ delictum est chirographum, quod erat contrarium vobis, quæ triumphatus est hostis, computans delicta nostra, et quærens, quid obiciat, et nihil inveniens in illo, in quo vincimus. Quis ei refundet innocentem sanguinem? Quis ei restituet pretium, quo nos emit, ut nos auferat* ei? Ad cuius pretii nostri sacramentum ligavit ancilla tua animam suam vinculo fidei.

sicut ipsa ante obitum rogaverat,

* at. offerat

247 Nemo a protectione tua dirumpat eam. Non se interponat nec vi nec insidiis leo et draco. Neque enim respondebit illa nihil se debere, ne vincatur et obtineatur ab accusatore calido; sed respondebit dimissa debita sua ab eo, cui nemo reddet, quod pro nobis non debet reddidit. Sit ergo in pace cum viro, ante quem nulli, et post quem nulli nupta est; cui servivit, fructum tibi afferens cum tolerantia, ut cum quoque lucraretur tibi. Et inspira, Domine Deus meus, inspira servis tuis fratribus meis, filiis tuis dominiis meis, quibus et voce et corde et litteris servio, ut quotquot hæc legerint, meminerint ad altare tuum Monicæ famulæ tuæ, cum Patricio quondam ejus conjuge; per quorum carnem introduxisti me in hanc vitam, quemadmodum nescio. Meminerint cum affectu pio parentum meorum in hac luce transitoria, et fratrum meorum sub te patre in matre Catholica, et civium meorum in æterna Hierusalem; cui suspirat peregrinatio populi tui, ab exitu usque ad reditum: ut quod a me illa poposcit extremum, uberius ei præstetur in multorum orationibus, tam per confessiones, quam per orationes* meas.

Dum precatur.

E

* at. operationes

ANNOTATA.

F

a *Quamdiu Adeodatus superfuerit post baptismum, non invenio.*

b *De eo libro agitur in Commentario num. 178.*

c *De Justina Ambrosium persequente fusius agitur in Vita Ambrosii, per Paulinum ipsius notarium ad Augustinum scripta, ubi et inventio corporum SS. Gervasii et Protasii refertur, eique subjunguntur hæc verba: Denique ex hoc tempore sedari cepit persecutio, quæ Justinae furore accendebatur; ut sacerdos (Ambrosius) de ecclesia pelleretur.*

d *De SS. Gervasio et Protasio actum est tom. 3 Junii a pag. 817, confirmataque ibidem miracula, quæ hic referuntur.*

e *Evodius hic diu adhæsit Augustino, factusque deinde episcopus Uzalensis, multa preclare gessit, quæ videri possunt apud Tillemontium tom. 12 Monumentorum a pag. 581.*

f *Mutta ad S. Monicam spectantia hic prætermissa sunt, licet utcumque pertineant ad Sanctum nostrum, quod ita jam data sint in Vita S. Monicæ cap. 3, seu tom. 1 Maii a pag. 478: præmittere tamen nolui colloquium Sancti eum matre,*

A *tre, quod aliqui ex eo probare contendunt, S. Augustinum in raptu vidisse essentiam divinam. At, cum plerique Patres et theologi id ne de Moysè quidem aut Paulo admittant, pro quibus tamen solidiora in sacris Litteris habentur fundamenta, videant illi, quo modo eruditæ opinionem suam probare possint ex loco satis obscuro, et qui varias patitur interpretationes.*

g *Nimirum celestem beatitudinem, de qua loquitur.*

h *Ex hoc maxime loco evincere conantur, Sanctum vidisse essentiam divinam: verum non asserit Augustinus, saltem clare, intelligentiam illam in omnibus similem fuisse intelligentiæ Beatorum, seu fuisse intuitivam, ut loquuntur theologi.*

ortu, et procursu, et debito fine, quæ per cum didici, et expertus sum, quam plurimis annis ejus inhærens caritati, ut Dominus donaverit, explicandum suscepi*. Verum summam quæso Majestatem, quo munus hujusmodi a me arreptum ita geram et peragam, ut nec Patris luminum offeudam veritatem, nec bonorum Ecclesiæ filiorum ulla ex parte fraudare videar caritatem. Nec adtingam ea omnia insinuare, quæ idem beatissimus Augustinus in suis Confessionum libris de semetipso, qualis ante perceptam gratiam fuerit, qualisque jam sumpta viveret, designavit. Hoc enim* facere voluit, ut ait Apostolus, ne de se quisquam hominum supra, quam se esse noverat, aut de se auditum fuisset, crederet vel putaret, humilitatis sanctæ mori utens, et jam nullum fallens e, sed laudem uou suam, sed sui Domini, de propria liberatione ac munere quærens, ex iis videlicet quæ jam perceperat; et fraternas preces posecns, de iis, quæ accipere eupicbat. Sacramentum igitur regis, ut angelica auctoritate prolatum est, " bonum est abscondere; " opera autem Domini revelare, et confiteri, honorificum est "

A. S. POSSIDIO.

* in Ms. suscipio

* in Ms. autem

c

E

ACTA ALIA,

SIVE
SECUNDA VITÆ PARS,

B

Præsertim ab anno trigesimo tertio
ætatis usque ad obitum.

AUCTORE S. POSSIDIO, SANCTI DOCTORIS
DISCIPULO, EJUSQUE PER ANNOS FERE
QUADRAGINTA CONTUBERNALI.

*Ex editione Romana anni 1731, quam
cum vetusto Musei nostri codicis, si-
gnato P. Ms. 5, contulimus.*

PRÆFATIO.

C *Causam scribendi*
* in Ms. Omnipotentia Trinitatis
* al. ædificationis
* al. prælecti
a
b
et modum explicat auctor.

I nspirante rerum omnium factore, et gubernatore Deo, mei memor propositi, quo per gratiam Salvatoris omnipotentis*, ac divinæ per fidem Trinitati servire decrevi, et antea in vita laicorum, et nunc in officio episcoporum, studens ex qualicumque accepto ingenio et sermone ædificationi* prodesse sanctæ ac veræ Christi Domini Catholice Ecclesiæ, de vita ac moribus prædestinati, et suo tempore præsentati* sacerdotis optimi Augustini, quæ in eodem vidi ab eoque audivi, minime reticere debeo a. Id enim etiam ante nos factitatum fuisse a religiosissimis sanctæ matris Ecclesiæ Catholice viris legimus et comperimus, qui divino afflati Spiritu, sermone proprio atque stilo, et auribus et oculis scire volentium, dicendo et scribeudo similia studiosorum notitiæ intulerunt, quales quantique viri ex communi Domini gratia b in rebus humanis, et vivere et usque in finem obitus perseverare meruerunt.

2 Idcirco ipse quoque dispensatorum omnium miuimus, fide non ficta, qua Domino dominantium omnibusque bonis serviendum et placendum est fidelibus, de prædicti venerabilis Viri et ex-

ANNOTATA.

a Debeo abest a Ms. nostro. Illud autem ubique designo in lectionibus variantibus ad marginem notatis per litteras Ms.

b Notat Joannes Salinas, in Vedastino codice et uno Floriacensi esse, per communis Domini gratiam, in Regio, ex communi Dominica gratia, uti est in nostro.

c In tribus Mss., ait Salinas, More utique nihilo fallens. Sic et fere in nostro, Humilitatis sanctæ more utique nihil fallens.

CAPUT I.

*Perversa ejus adoleseentia, conversio
ad frugem, baptismus, sacerdotium,
et aeta usque ad initium episcopatus.*

F

E x Provincia ergo Africana a, civitate Thagastensi b, de numero curialium parentibus honestis et Christianis progenitus erat*; alitusque ac nutritus eorum cura, et diligentia, impensisque e, secularibus litteris eruditus apprime, omnibus videlicet disciplinis imbutus, quas liberales vocant. Nam et grammaticam prius in sua* civitate, et rhetoricam in Africæ capite Carthagine postea docuit. Consequenti etiam tempore trans mare in urbe Roma, et apud Mediolanum, ubi tunc imperatoris Valentiniani d minoris comitatus fuerat constitutus. In qua urbe tunc episcopatum administrabat acceptissimus Deo, et in optimis viris præclarissimus sacerdos Ambrosius. Hujus interea verbi Dei prædicatoris frequentissimis in ecclesia disputationibus adstans in populo, intendebat suspensus, atque affixus.

4 Verum aliquando Manichæorum apud Carthaginem adolescens fuerat errore seductus: et ideo ceteris suspensior aderat, ne quid vel pro ipsa, vel contra ipsam hæresim diceretur. Et præ-

Sancti natales et adoleseentia:

a

b

* in Ms. additur Augustinus

c

* in Ms. propria

d

conversio ex hæresi Manichæorum, et baptismus:

A. S. Possidio.
* in Ms. pro-
venit

venit * Dei liberatoris clementia sui sacerdotis cor-
pertractantis, ut contra illum errorem incidentes
Legis solverentur quæstiones : atque ita edoctus,
sensim atque paulatim hæresis illa miseratione di-
vina ejus ex animo pulsa est : proficiusque ipse in
fide Catholica confirmatus, præficiendi in religione
eidem amoris ardor innatus * est, quo propinquantibus
diebus sanctis Paschæ salutis aquam perciperet.
Et factum est divina præstante opitulatione, ut per
illum talem ac tantum antistitem Ambrosium, et
doctrinam salutarem Ecclesiæ Catholicæ, et divina
perciperet Sacramenta e.

relinquit spem
omnem terre-
norum,

f

g

B

5 Moxque ex intimis cordis medullis conver-
sus ad Deum f, spem omnem, quam habebat in
seculo, dereliquit; jam non uxorem, non filios
carnis, non divitias, non honores seculi quærens :
sed g Deo cum suis servire statuit, in illo, et
ex illo pusillo grege esse studens, quem Domi-
nus alloquitur, dicens : " Nolite timere pusillus
" grex : quoniam complacuit Patri vestro dare
" vobis regnum. Vendite quæ possidetis, et date
" eleemosynam : facite vobis sacculos non ve-
" terascentes, thesaurum non deficientem in cæ-
" lis " et cetera. Et illud, quod dicit iterum Do-
mius, idem Vir sanctus facere cupiens, " Si vis
" esse perfectus, vende omnia, quæ habes, et
" da pauperibus, et habebis thesaurum in caelis,
" et veni sequere me ". Et super fidei funda-
mentum ædificare desideraus, non ligna, fœnum,
et stipulam, sed aurum, argentum, et lapides
pretiosos. Et erat tunc annis major triginta,
sola superstite matre h, sibi que adhærente, et de
suscepto ejus propositoserviendi Deo amplius, quam
de carnis nepotibus exultante. Nam ejus pater an-
tea defunctus erat. Renuntiavit etiam scholasticis,
quos rhetoricam * docebat, ut sibi magistrum
alium providerent, eo quod servire Deo ipse de-
revisset.

* Ms. Rhetor

et cum sociis
secedit : venit
Hipponem-re-
gium,

i

k

* Ms. his

C

6 Ac placuit ei, percepta gratia i, cum aliis
civibus et amicis suis, Deo pariter servientibus,
ad Africam, et propriam domum agrosque re-
meare. Ad quos veniens, et in quibus constitutus,
ferme triennio, et a se jam alienatis k curis
secularibus, cum iis, qui eidem adhærebant,
Deo vivebat, jejuniis, orationibus, bonisque ope-
ribus, in lege Domini meditans die ac nocte.
Et de is *, quæ sibi Deus cogitanti, atque ora-
ti intellecta revelabat, et præsentis, et absentes
sermonibus ac libris docebat. Contigit forte eo-
dem tempore, ut quidam ex iis, quos dicunt
Agentes in rebus, apud Hipponem-regium l
constitutus, bene Christianus, Deumque timens,
comperta ejus bona fama atque doctrina, desi-
deraret atque optaret cum videre, promittens se
posse mundi hujus omnes contemnere cupiditates
atque illecebras, si aliquando ex ejus ore Dei
verbum audire meruisset. Quod quum ad se fi-
deli fuisset relatione delatum, liberare m animam
cupiens ab hujus vitæ periculis, morteque æter-
na, ad memoratam ultro atque confestim venit
civitatem, et hominem visum alloquutus frequen-
tius, atque exhortatus est, quantum Deus dona-
bat, ut quod Deo voverat, redderet *. Ac * se
ille de die in diem facturum pollicebatur, nec
tamen in ejus tunc hoc implevit præsentia : sed
vacare * utique, et inane esse non potuit, quod per
tale vas nudum, et in honore, utile Domino, et ad
omne opus bonum paratum, in omni loco divina
gerebat providentia.

in Ms. reddi
disset
* al. hanc

* al. vacuum

ubi presbyter
ordinatur,

n

7 Eodem itaque tempore in ecclesia Hippo-
nensi Catholica Valerius n sanctus episcopatum
gerebat. Qui quum, flagitante ecclesiastica neces-

sitate, de providendo et ordinando presbytero
civitati * plebem Dei alloqueretur et exhortare-
tur; jam scientes Catholici sancti Augustini pro-
positum et doctrinam, manu injecta, (quoniam,
et idem in populo securus, et ignarus quid futu-
rum esset, adstabat : solebat autem laicus, ut
nobis dicebat, ab eis tantum ecclesiis, quæ non
haberent episcopos, suam abstinere præsentiam :)
cum ergo tenuerunt, et, ut in talibus consue-
tum o est, episcopo ordinandum intulerunt,
omnibus id uno consensu et desiderio fieri per-
ficique petentibus, magnoque studio et clamore
flagitantibus, ubertim eo flente : nonnullis quidem
lacrymas ejus, ut nobis ipse retulit, tunc super-
be interpretantibus, et tamquam eum consolanti-
bus ac dicentibus, quia et locus presbyterii,
licet ipse majore dignus esset, appropinquaret *
tamen episcopatu : quum ille Homo Dei, ut no-
bis retulit, majori consideratione intelligeret, et
gerneret, quam multa, et magna suæ vitæ peri-
cula de regimine et gubernatione ecclesiæ im-
pendere jam, ac provenire spectaret, atque ideo
fleret. Et eorum, ut voluerunt, completum est
desiderium.

D

* Editio Lugd.
Civitates

* in Ms. pro-
pinquaret

8 Factus ergo * presbyter monasterium intra
ecclesiam mox instituit : et cum Dei servis vi-
vere cœpit secundum modum et regulam sub p
sacris Apostolis constitutam; maxime ut nemo
quidquam proprium in illa societate haberet, sed
eis essent omnia communia, et distribueretur
unicuique, sicut opus erat : quod jam ipse prior
fecerat, dum de trausmarinis ad sua remeasset.
Sanctus vero Valerius ordinator ejus, ut erat vir
pius, et Deum timens, exultabat, et Deo gratias
agebat, suas exauditas a Domino fuisse preces,
quas se frequentissime fudisse narrabat, ut sibi
divinitus homo concederetur talis, qui posset
verbo Dei, et doctrina salubri Ecclesiam Domini
ædificare : cui rei se homo uatura Græcus, mius-
que Latina lingua, et litteris instructus minus uti-
lem providebat.

E

ac monaste-
rium instituit
* in Ms. fac-
tuque

9 Et eidem Presbytero potestatem dedit eor-
am se q in ecclesia Evangelium prædicandi, ac
frequentissime tractandi; contra usum quidem,
et consuetudinem Africanarum ecclesiarum : un-
de etiam ei nonnulli episcopi detrahebant. Sed
ille vir venerabilis ac providus, in Orientalibus
ecclesiis id ex more fieri sciens et certus, et uti-
litati Ecclesiæ consuleus, obtrectantium uou eu-
rabat linguas, dummodo factitaretur a presby-
tero, quod a se episcopo impleri minime posse
eernebat. Unde accensa et ardens elevata super
candelabrum lucerna, omnibus, qui in domo
erant, lucebat. Et postea currente et volante
hujusmodi fama, bono præcedente exemplo, ac-
cepta ab episcopis potestate, presbyteri nonnulli
coram episcopis, populis tractare cœperunt ver-
bum Dei r.

prædicat etiam
eorum episco-
po,

F

10 Sane in illa tunc Hipponensi urbe Mani-
chæorum pestilentia quam plurimos vel cives vel
peregrinos iufecerat et penetraverat, seducente
et decipiente ejusdem hæresis quodam presbyte-
ro, nomine Fortunato s, ibidem conversante
atque maneute. Interea Hipponenses cives, et *
peregrini Christiani tam Catholici, quam etiam
Donatistæ adeunt t presbyterum, ac deposcunt,
ut illum hominem Manichæorum presbyterum,
quem doctum credebant, videret, et cum eo-
dem de Lege tractaret. Quod idem, ut scriptum
est, " paratus ad responsionem * omni poscenti
" se rationem de fide, et spe quæ in Deum est,
" potensque exhortari in doctrina sana, et con-
" tradicentes

disputat cum
Fortunato Ma-
nichæo.

* Ms. vel

* in Ms. con-
fessionem

A " tradicentes redarguere ", minime renuit. Sed utrum etiam ille hoc fieri vellet, sciscitatus est. At illi confestim ad ipsum Fortunatum id detulerunt, petentes, et exhortantes, ac flagitantes, quod id minime recusaret.

presente populo.

11 Sanc quoniam idem Fortunatus jam apud Carthaginem sanctum noverat Augustinum, adhuc in eodem secum errore constitutum; cum eodem congredi pavitabat. Verumtamen suorum maxime instantia coactus, ac vercundatus, promisit in cominus se esse venturum, certamenque disputandi subiturum. Unde eodicta die et loco convenerunt in unum, concurrentibus quam plurimis studiosis turbisque curiosis, et apertis notariorum tabulis, disputatio cœpta primo, et secundo finita est die.

etiamque superat:

12 In qua ille Manichæus præceptor, ut gestorum continet fides, nec Catholicam assertionem potuit vacuare, nec Manichæorum sectam veritate subnixam valuit comprobare; sed responsione deficiens ultima, collaturum se eum suis majoribus ea, quæ refellere non potuit, prosequutus est; et si sibi forte de his satis minime fecissent, suæ animæ consulturum: atque ita ab omnibus, apud quos magnus et doctus videbatur, nihil valuisse in suæ sectæ assertionem judicatus est. Qua ille confusione affectus, et sequenti tempore de Hipponensi civitate profectus, ad eam amplius non remeavit: ac sic per memoratum Dei Homiuem omnium cordibus, vel qui aderant, vel qui absentes illa, quæ gesta sunt, cognoverant*, error ille ablatu, Catholica est intimata ac retenta sincera Religio.

* in Ms. cognoverunt

scribit varia contra hæreticos,

13 Et docebat ac prædicabat ille privatim et publice, in domo et in ecclesia, salutis verbum cum omni fiducia adversus Africanas hæreses, maximeque contra Donatistas, Manichæos et Paganos u, libris confectis, et repetitis* sermonibus, ineffabiliter admirantibus Christianis et collætantibus*, et hoc ipsum, ubi poterant, non tacentibus, sed* diffamantibus. Sieque x, adjuvante Domino, levare in Africa Ecclesia Catholica exorsa est caput, quæ multo tempore illic, convalescentibus hæreticis, præcipueque rebaptizante Donati parte, majorem multitudinem* Afrorum, seducta et oppressa* jacebat.

u
* al. repetitis

* in Ms. conlaudantibus
* in Ms. etc.

* in Ms. majore multitudine

* in Ms. et pressa et oppressa libri ejus magni sunt.

* Ms. addit omni

* Ms. adhibentes . . . descripserunt

* Ms. diffusa etc.

* Ms. id compta

14 Et hos ejus libros sive tractatus mirabili Dei gratia procedentes ac profluentes*, instructos rationis eopia, atque auctoritate sanctarum Scripturarum, ipsi quoque hæretici concurrentes cum Catholicis ingenti ardore audiebant: et quisquis, ut voluit et potuit, notarios adhibens*, etiam ea, quæ dicebantur, excepta descripsit. Et inde jam per totum Africæ corpus præclara doctrina odorque suavissimus Christi diffusus* et manifestatus est, congaudente quoque, eo comperito*, Ecclesia Dei traumariua. Quoniam sicut, » dum patitur unum membrum, compa- » tiuntur omnia membra: ita etiam quum glorificatur unum membrum, eougaudent omnia membra y ».

C

ANNOTATA.

a Libentius legerem AFRICÆ, ut Mss. tres codices Vaticani ferunt, ait Salinas. Ratio illius est, quod provincia Africana proconsularem designet proprie, cum Sanctus in Numidia sit natus. Al possidius forlasse ad propriam illam significationem minus allendit.

b De sancti patria, urbeque natali actum est in Commentario num. 16, et deinde de ejus pa-

rentibus, aliisque, quæ ordine quæri poterunt, dum hic brevitalis causa non explicantur aut assignantur.

c Duo codices Vatic., ut notat Salinas, habent: Impensius secularibus litteris eruditus, apprime omnibus disciplinis imbutus. Quæ lectio forte melior, cum constet, Sanctum Romaniani quoque impensis adjutum fuisse in studiis.

d Valentinianus II Junior passim vocatur, qui cum fratre Gratiano, ac post ipsum, in Occidente imperavit.

e Codex Regius cum nostro divinum pereiperet Sacramentum.

f Conversus ad Deum omittitur in codice nostro.

g In editis aliis soli Deo. In uno Vaticano cod.: Sed Deo servire constituens; in altero, sed Deum, cui servus esse constituit.

h Aliqui codices addunt nomen matris Monica, et deinde patris Patricius, ut observat Salinas.

i In editis aliis additur baptismi, non in Mss.

k In Mss. variis omittitur euris secularibus. Codex Regius 1025, ut notat Salinas, et a se jam alienatis pristinis vitiis. Duo alii alienatus pro alienatis.

l Hippo-regius urbs erat Numidiæ maritima, atque hodieque in ditone Algeriana est sita, ac Bona dicitur, ut geographi passim habent. De altero Hippone in Zeugitana sito agit Cellarius in antiqua Geographia Africæ pag. 102. De Hippone-Regio idem disputat pag. 112.

m Codices duo Vatic. cum nostro, liberari.

n Quæ de Valerio episcopo nota sunt, vel hic sequentur, vel dicta sunt in Commentario locis variis. Collegit ea Tillemontius tom. 13 Monumentorum in Augustino art. 60.

o Hujus consuetudinis, qua viros præclaros ad presbyteratum vi pertraherant, multa exempla afferit Salinas: additque ordinationes illas violentas jure merito fuisse prohibitas ab Ecclesia.

p Cod. Vat. 118, ut notat Salinas, ab Apostolis.

q Hinc inferri nequit, presbyteros omnino non prædicasse in Africa ante Augustinum, sed solum, id non fecisse præsentem episcopo. Videri potest Salinas in notis ad hunc locum, et Tillemontius art. 62.

r Verbum Dei omittitur in Ms. nostro.

s Disputatio contra Fortunatum latius exposita est in Commentario num. 264 et seqq.

t In editis aliis additur, Augustinum, uti et in Ms. nostro, licet id abesse a suis Mss. testetur Salinas.

u In prioribus editionibus legebatur Pelagianos, repugnantibus omnibus Mss., inquit Salinas, qui et observat Pelagianos necdum notos fuisse, dum Augustinus erat presbyter.

x Cod. Reg. apud Salinas: Sicque dono Dei pax in Africana ecclesia orta est, apud quam multo tempore etc. In Mss. Benedictinorum et nostro, atque Dei dono levare.

y In editis additur, ait Salinas, Per idem tempus coram episcopis hoc illi jubentibus, qui plenarium totius Africæ concilium Hippone agebant, de fide et symbolo presbyter adhuc Augustinus disputavit. Quæ verba ex lib. 1 Retract. cap. 17 huc translata, recte observat, eum in nullis habeantur Mss.

CAPUT II.

*Electio ad episcopatum Hipponensem, et varia in eo gesta adversus Donatistas hæreticos, horumque furor.**Sanctus, agente id Valerio episcopo,*

Ille vero beatus senex Valerius ceteris ex hoc amplius exultans, et Deo gratias agens de concesso sibi speciali beneficio, metuere cœpit, ut est humanus animus, ne ab alia ecclesia sacerdote privata, ad episcopatum quæreretur, et sibi auferretur: nam et id provenisset, nisi et hoc idem episcopus cogito, ad locum secretum eum transire curasset, atque occultatum a quærentibus minime inveniri fecisset. Ude amplius formidans idem venerabilis senex, et sciens se corpore et ætate iufirmissimum, egit secretis litteris apud primatem episcoporum * Carthaginensem *a*, allegans imbecillitatem corporis sui ætatisque gravitatem, et obsecrans, ut Hipponensi ecclesiæ ordinaretur episcopus, quo suæ cathedræ non tam succederet, sed consacerdos accederet Augustinus. Et quæ optavit et rogavit satagens, rescripto impe-

** al. episcopum**a**B**consecratus, eo vivente, episcopus, b c*** in Ms. Valerio episcopo. insinuante**d*** in Ms. ipse**C**laborat strenue ad Donatistas**f*** in Ms. prædicabat*** in Ms. eaque comperta**g*

16 Et postea petito *b* ad visitandum et adveniente ad ecclesiam Hipponensem tunc primate Numidiæ Megalio Calamensi *c* episcopo, et Valerius antistes * episcopis, qui forte tunc aderant, et clericis omnibus Hipponensibus, et universæ plebi inopinatam cunctis suam insinuavit tunc voluntatem: omnibusque audientibus gratulantibus, atque id fieri perficique ingenti desiderio clamantibus, episcopatum suscipere contra morem Ecclesiæ, suo vivente episcopo, Presbyter recusabat. Dumque illi fieri solere, ab omnibus suaderetur, atque id ignaro transmarinis et Africanis Ecclesiæ exemplis probaretur, compulsus atque eoactus succubuit, et episcopatus eorum *d* et majoris ordinationem suscepit. Quod in se * postea fieri non debuisset, ut vivo suo episcopo ordinaretur, et dixit et scripsit, propter concilii universalis vetitum, quod jam ordinatus didicit: nec quod sibi factum esse doluit, aliis fieri voluit *e*. Ude etiam satagit, ut conciliis constitueretur episcoporum, ab ordinatoribus deberi ordinandis vel ordinatis omnium statuta sacerdotum in uotitiam esse defereuda.

17 Atque ita factum est, ut episcopus multo iustantius ac ferventius maiore auctoritate, non adhuc in uva tantum regione, sed ubicumque rogatus venisset, verbum salutis æternæ alacriter ac gnaviter *f*, pullulaute atque crescente Domini Ecclesia, prædicaret *, paratus semper poscentibus reddere rationem de fide et spe, quæ in Deum est. Et ejus dicta atque excepta, maxime Donatistæ in eadem Hipponensi vel vicina manentes civitate, ad suos episcopos deferebant. Quæ quum audissent, et contra forte aliquid dicerent, aut a suis refellebantur, aut eadem respoua ad sanctum Augustinum deferebantur, eis que compertis *, patienter ac leniter, et ut scriptum est, " cum timore et tremore salutem " omnium *g* operabatur: ostendens, quam nihil illi refellere voluerint ac valuerint, quamque verum manifestumque sit, quod Ecclesiæ Dei fides tenet ac docet.

18 Et hæc diebus ac noctibus ab eodem jugiter agebantur. Nam et Epistolas privatas ad quosque ejusdem erroris episcopos *h*, et eminentes scilicet laicos dedit, ratione reddita admonens atque exhortans, ut vel ab illa se pravitate corrigerent, vel certe ad disputationem venirent. At illi eaussæ diffidentia *i* ne quidem *h* umquam rescribere voluerunt: sed irati furiosa loquebantur, atque seductorem et deceptorem animarum Augustinum esse, et privatim et publice conclamabant; et ut lupum ovideudum esse in defensionem gregis sui, dicebant et tractabant; omniaque peccata a Deo indubitanter esse credendum posse dimitti iis *, qui hoc facere ac perficere potuissent, nec Deum timentes, nec homines crubescutes *l*. Et ut eorum eaussæ diffidentia cunctis innotesceret, elaboravit: et publicis gestis conventi, non sunt ausi conferre *m*.

19 Habebant etiam iidem Donatistæ per suas pene omnes ecclesias inauditum hominum genus perversum ac violentum, velut sub professione continentium ambulantes, qui Circumcelliones *n* dicebantur. Et erant iu ingenti numero et turbis per omnes pene * Africanas regiones constituti. Qui malis imbuti doctoribus, audacia superba, et temeritate illicita, nec suis, nec alienis aliquando parcebant, contra jus fasque in causis * interdicitibus * hominibus: et nisi obedissent, damnis gravissimis et cædibus afficiebantur *, armati diversis telis, bacchantes per agros villasque, usque ad sanguinis effusionem accedere non metuentes.

20 Sed dum Verbum Dei sedulo prædicaretur, et cum his, qui oderant pacem, pacis ratio haberetur; illi loquentem debellabant gratis, et quum adversus eorum dogma veritas innotesceret, qui volebant et poterant, sese inde vel eripiebant vel subducebant, et paci atque unitati Ecclesiæ cum suis, quibus poterant, cohærebant. Ude illi sui erroris congregationes ruiui videntes, atque augmentis Ecclesiæ invidentes, accensi exardescabant ira gravissima, et intolerabiles persecutiones unitati Ecclesiæ compacti *o* faciebant; ipsisque *p* sacerdotibus Catholicis et ministris aggressionem diurnas atque nocturnas, direptionesque rerum omnium inferebant. Nam et multos Dei servos cædibus debilitaverunt. Aliquibus etiam calcem cum aceto in oculos miserunt, aliosque occiderunt. Ude etiam suis iidem Donatistæ rebaptizatores in odium veniebant.

21 Proficiente *q* porro doctrina divina, sub sancto et cum sancto Augustino iu monasterio Deo servientes, ecclesiæ Hippouensi clerici ordinarum cœperunt. Ac deinde innotescente et clarescente de die iu diem Ecclesiæ Catholicæ *r* prædicationis veritate, sanctorumque servorum Dei proposito, continentia, et paupertate profunda, ex monasterio *s*, quod per illum memorabilem Virum et esse et crescere cœperat, magno desiderio poscere atque accipere episcopos et clericos pax Ecclesiæ atque unitas et cœpit primo, et postea consequuta est.

22 Nam ferme decem *t* quos ipse novi, sanctos ac venerabiles viros continentem et doctissimos, beatus Augustinus diversis ecclesiis, nonnullis quoque eminentioribus, rogatus dedit. Similiterque et ipsi ex illo * sanctorum proposito venientes, Domini ecclesiis propagatis, et monasteria instituerunt; et studio crescente ædificationis Verbi Dei, ceteris ecclesiis promotos fratres ad suscipiendum sacerdotium præstiterunt. Ude per multos et iu multis salubris fidei, spei, et

*reducendo ad Ecclesiam, h**i h*** in Ms. his**t**m**furentibus eorum Circumcellionibus, n**n*** in Ms. tere**p*** al. incautus*** in Ms. intercedentes*** al. afficiebant*

A et charitatis Ecclesiae innotescente doctrina, non solum per omnes Africae partes, verum etiam in transmarinis, et per libros editos atque in Graecum *u* sermonem translato, ab illo nno homine, et per illum multis, favente Deo, multa innotescere meruerunt. Atque hinc, ut scriptum est, "peccator videns irascebatur, dentibus suis *u* frendebat*", et tabescebat": servi autem Dei*, ut dictum est, "cum his qui oderant pacem, erant *u* pacifici, et quum loquerentur, debellabantur gratia ab eis".

* in Ms. fre-
mebat
* in Ms. lui

Sanctus errore via evadit
insidias haereticorum:
* in Ms. famulo Dei Augustino

23 Aliquotiens vero etiam vias armati iidem Circumcelliones contra famulum Dei Augustinum* obsederunt, dum forte iret rogatus ad visitandas, instruendas et exhortandas Catholicas plebes, quod ipse frequentissime faciebat. Et aliquando contigit, ut illi succenturiati hactenus perderent captivum: euevit enim Dei quidem providentia, sed ductoris hominis errore, ut per aliam viam cum suis comitibus Sacerdos, quo teudebat, venisset, atque per hunc, quem postea cognovit errorem, manus impias evasisset. Et quum in* omnibus liberatori Deo gratias egisset, omnino suo more illi furentes *x* et nec laicis nec clericis pepercerunt, sicut publica contestantur gesta.

* Ms. suis
"

B

victus a Possidio in disputatione episcopus Donatistarum,

24 Interca sileudum non est, quod ad laudem Dei per illius tam egregii in Ecclesia Viri studium domusque Dei zelum adversus praedictos rebaptizatores Donatistas gestum, et perfectum est.

Quum forte unus *y* ex iis, quos de suo monasterio et clero episcopos Ecclesiae propagaverat, ad suam eorum pertinentem Calamensis ecclesiae dioecsim visitaret, et quae didicerat, pro pace Ecclesiae contra illam haeresim praedicaret, factum est, ut medio itinere eorum insidias incurrisset, et pervasum cum omnibus illi comitantibus, sublatis animalibus et rebus, injuriis et caede cum gravissima affecissent. De qua re, ne pacis Ecclesiae amplius impediretur profectus, defensor Ecclesiae inter leges non siluit. Et praecipuum est Crispinus, qui eisdem Donatistis in Calamensi civitate et regione episcopus fuit, praedicatus* scilicet et multi temporis, et doctus ad multam *z* teneri aurariam, publicis legibus contra haereticos constitutam. Qui resultans legibus praesentatus, quum apud proconsulem se uegaret haereticum, oborta est necessitas, ut illi recedente Ecclesiae defensore, a Catholico episcopo resistetur, et convinceretur eum esse, quod se fuisse negaverat: quoniam si ab eodem dissimularetur, forte Catholicus episcopus ab ignorantibus haereticus crederetur, illo se quod erat negante, atque ita ex hac desidia infirmis scandalum nasceretur.

in Ms. praedicator

C

Donatista multati imperatoris legibus;

25 Et memorabili Augustino antistite omnimodis iustante, ad controversiam ambo illi Calamenses episcopi venerunt, et de ipsa diversa communione tertio conflictum secum egerunt, magna populorum Christianorum multitudine causae exitum, et apud Carthaginem, et per totam Africae exspectante: atque ille Crispinus proconsulari et libellari sententia est pronuntiatus haereticus. Pro quo ille apud Cognitorem Catholicus episcopus intercessit, ne auraria multa exigeretur; et ei est beneficium impetratum. Unde quum ingratus ad piissimum principem provocasset, et ab imperatore relationi debitum est responsum solutum, et consequutum est praecipuum, nullo prorsus loco haereticos Donatistas esse debere, et eos ad vim legum omnium contra haereticos latarum ubique teneri debere. Ex

quo et iudex, et Officium *aa*, et idem Crispinus, quod minime fuerit exactus, praecipui sunt denas auri libras fisci juribus inferre. Sed protinus opera data est per Catholicos episcopos, praecipue per sanctae memoriae Augustinum, ut illa omnium condemnatio principis dimitteretur indulgentia: et Domino adjuvante perfectum est. Qua diligentia et sancto studio multum crevit Ecclesia.

26 Et de his omnibus pro pace Ecclesiae gestis, Augustino Dominus et hic palmam dedit, et apud se justitiae corouam reservavit: ac magis magisque, juvante Christo, de die in diem augebatur et multiplicabatur pacis unitas, et Ecclesiae Dei fraternitas. Et id maxime factum est post* collationem, quae ab universis episcopis Catholicis apud Carthagiem cum eisdem Donatistarum episcopis postmodum facta est, id iubente gloriosissimo et religiosissimo imperatore Honorio *bb*, propter quod perficiendum etiam* a suo latere tribunuum et notarium Marcellinum *cc* in* Africam iudicem miserat. In qua controversia illi omnimodis confutati, atque de errore a Catholicis convicti, sententia Cognitoris notati sunt, et post eorum appellationem, piissimi Regis responso juste* inter haereticos condemnati sunt. Ex qua ratione solito amplius eorum episcopi cum suis clericis et plebibus communicaverunt, et pacem teuentes Catholicam, multas eorum persecutiones usque ad membrorum amputationem et internecionem pertulerunt. Et totum illud bonum, ut dixi, per sanctum illum Hominem, consentientibus nostris* episcopis et pariter satagentibus, et caeptum et perfectum est.

A. S. POSSIDIO.
aa

multi illorum conversi post collationem,

* Lov. per

bb

* abest a Ms. etiam

cc
* Ms. ad

E

* in Ms. iniusti

* Ms. non habet nostris

et Emeritus, multo iactans contra Catholicos,

* Ms. dum

F

in publica disputatione *dd*

* Ms. compulerunt

ee

* Ms. et.

* Ms. denegasset ab Augustino confusus.
* Ms. nec hac oratione

27 Porro autem quoniam post illam, quae cum Donatistis facta est, collationem, non defuerunt, qui dicerent, permisos non fuisse eisdem episcopos apud potestatem, quae causam audivit, dicere omnia pro suis partibus, quoniam Catholicae communionis Cognitor suae favebat Ecclesiae: licet hoc deficientes et victi ad excusationem iactarent, quandoquidem et ante controversiam iidem haeretici Catholicae communionis eundem esse noverant, et quum* ab eodem convenirent publicis gestis, quod ad collationem occurrerent, se esse facturos prosequuti sunt. Poterant utique suspectum eum habentes recusare congressum.

28 Tamen Omnipotentis Dei praestitit auxilium, ut postea in Caesariensi *dd* Mauritaniae civitate constitutus venerabilis memoriae Augustinus, quo eum venire cum aliis ejus coepiscopis sedis Apostolicae litterae compulerant*, ob terminandas videlicet alias Ecclesiae necessitates: hac ergo occasione provenit, ut Emeritum *ee* ejusdem loci Donatistarum episcopum, quem suae sectae praecipuum in illa collatione habuerunt defensorem, videret, et eum eodem publice in ecclesia, populo adstante diversae communionis, ex hoc ipso disputaret, et provocaret gestis ecclesiasticis, ut quod forte, sicut dicebant, prosequi potuit in collatione, sed* permissus non erat, in praesenti sine alicujus potestatis prohibitione aut potentia securus dicere minime dubitaret, et in sua civitate suis omnibus praesentibus civibus fiducialiter propriam defendere communionem non denegaret*.

29 Ille neque hac hortatione*, nec suorum parentum et civium instanti petitione id facere voluit, qui ei pollicebatur, se ad ejus redituros communionem, etiam cum discrimine patrimoniorum salutisque suae temporalis, si modo Catholicam superaret assertionem. At ille amplius dicere

A. S. POSSIDIO. cere illis gestis nihil voluit, nec valuit, nisi tantum: " Jam illa, inquit, gesta continent apud " Carthaginem inter episcopos confecta, utrum " vicerimus, an victi fuerimus ". Et alio loco, dum a notario, ut responderet, admoneretur, et reticeret, ejus cunctis manifestata * diffidentia, Ecclesiae Dei augmenta ac firmamenta provenerunt. Quisquis ergo diligentiam et operam beatissimae memoriae Augustini pro Ecclesiae Dei statu cognoscere plenius voluerit, etiam illa percurrat gesta: et inveniet quae vel qualia protulerit, quibus illum doctum, eloquentem, et praedicatum hominem provocarit, hortatusque fuerit, ut pro suae defensione partis, quod vellet, ediceret; illumque victum cognoscet.

* Ms. facta . . . manifesta

ANNOTATA.

a Episcopus Carthaginensis et totius Africae primas tunc erat Aurelius, qui cum Augustino multum laboravit contra haereticos. Gesta ejus refert Tillemontius tom. 12 Monument. Eccl., et sanctum vocat. Majores autem nostri nomen ipsius memorant inter praetermissos ad 20 Julii, at tunc ignorarunt, opinor, memoriam ejus annuntiarum eodem die in Calendario antiquissimo ecclesiae Carthaginensis, edito per Mabillonium tom. 3 Analectorum pag. 398. Quapropter in Supplemento Operis ad dictum diem de eo erit agendum.

b Sic Mss., ait Salinas, editi vero. " Post quam " petitionem ad visitandum adveniente ".

c Megalium primum Augustini ordinationi restitit, eumque falso accusavit, ut dictum in Commentario num. 309; sed, petita falsae accusationis venia, eundem consecravit. Porro Calama, cujus fit mentio apud Augustinum, urbs erat Numidiae mediterranea: primas autem Megalium, quia senior inter episcopos Numidiae.

d Codices pene omnes, teste editore, cum nostro omittunt, et episcopatus curam.

e De hisce quoque in Commentario § 22.

f Apud Salinas codex unus, cui consentit noster, cum editis aliis, suaviter.

g Duo codices apud Salinas, et noster, hominum.

h Mss. quatuor apud Salinas cum nostro, Episcopos eminentes scilicet, et laicos dedit.

C i Editiones aliquae cum nostro codice habent, causa diffidentiae.

k Codex unus, apud Salinas, nihil rescribere voluerunt; sed irati furiose loquebantur.

l Cod. unus, ut notat Salinas, cum nostro, reverentes.

m Haec omnia, quae gesta cum Donatistis referuntur hoc capite, latius exposita invenies in Commentario § 30, 31, 32, et 33.

n In codice nostro, et aliquot aliis apud Salinas, Circelliones, de quibus varia notata sunt apud Salinas, et in Commentario mox assignato.

o Codex 541 apud Salinas, cum pactis faciebat.

p Ibidem cod. Vat. 1190, justis Catholicisque sacerdotibus.

q Aliquot codices apud Salinas, proficientes.

r Cisterciensis codex, ait Salinas, Ecclesia Catholica.

s De hoc monasterio consule § 18 et 25 Commentarii.

t Salinas hoc loco notat sequentia: Praeter ipsum (Possidium,) qui fuit Calamae episcopus, ex his decem, septem in nostram venire notitiam: nempe Alypius Thagastensis, Evodius

Uzalensis, Profuturus Cirtensis Numidiae metropolitani, Fortunatus ejusdem successor, Severus Milevitanus, Urbanus Siccensis, et Peregrinus. De his et pluribus agit Tillemontius in Augustino art. 63: at non aequè certi sumus de omnibus.

u Non audeat asserere Satinas, libros per ipsum Augustinum translatos fuisse in Graecum sermonem, neque id mihi est verisimile, aut assertum a Possidio; licet Sanctus Graeci sermonis non esset ignarus, ut ostensum est in Commentario § 3.

x Hanc voculam, quae in aliis non est, auctoritate cod. 541 posuimus, inquit Satinas.

y Unus ille est ipse Possidius, ut dictum in Commentario num. 433 et 434.

z Mulcta haec erat decem librarum auri. Ad Commentarium num. 438.

aa Officium hic designat rei forensis ministros.

bb Imperare cepit Honorius, si praetermittamus annos, quibus titulum imperatoris habuit vivente patre, anno 395, obiit anno 423. De legibus ab eo contra Donatistas latis quaedam dicta sunt in Commentario.

cc De S. Marcellino piissimo tribuno et dein martyre egimus ad diem 6 Aprilis. Vide etiam Commentarium num. 456.

dd Caesarea Mauritaniae urbs erat maritima, cujus antiqua nomina ubi exposuerat Cellarius in Geographia antiqua Africae, de hodierno nomine pag. 128 addit haec verba: Plures in eo consentiunt, esse Caesaream, quam hodie ALGER vocant, armis et piraticae famosam: quod barbaricum ejus nomen non mediocriter confirmat.

ee De Emerito plura in Commentario num. 467.

CAPUT III.

Certamina sancti Praesulis contra haereticos Manichaeos, Arianos, ac Pelagianos.

Scio item non solus ipse, verum etiam alii fratres et conservi, qui nobiscum tunc intra Hipponensem ecclesiam cum eodem sancto Viro vivebant, nobis pariter ad mensam constitutis eum dixisse: Advertistis hodie in ecclesia meum sermonem, ejusque initium et finem contra meam consuetudinem processisse, quoniam non eam rem terminatam explicaverim, quam proposueram, sed pendente reliquerim? Cui respondimus: Ita nos in tempore miratos fuisse scimus et recognoscimus. At ille: Credo, ait, quod * forte aliquem errantem in populo Dominus per nostram oblivionem et errorem doceri et curari voluerit, in cujus manu sunt et nos et sermones nostri. Nam quum propositae quaestionis latebras * pertractarem, in aliud sermonis excursu perrexi; atque ita non conclusa vel explicata quaestione, disputationem terminavi, magis adversum Manichaeorum errorem, unde nihil dicere deereveram, disputans, quam de iis, quae asserere proposueram.

31 Et post haec, nisi fallor, ecce alia die vel post biduum venit quidam Firmus a nomine, negotiator, et intra monasterium sedente sancto Augustino, nobis coram, ad pedes ejus genibus provolutus sese jactavit, lacrymas fundens, et rogans

Sanctus in praedicatione abductus a disputatione proposita.

F

* quod non est in Ms.

* in Ms. latera

Manichaeum convertit:

a

A rogans, ut pro suis delictis Sacerdos cum Sanctis * Dominum precaretur, confitens quod Manichæorum sectam sequutus fuisset, et in ea quam plurimis annis vixisset, et propterea pecuniam multam ipsis Manichæis, vel eis, quos dicunt electos, ineassum erogasset: ac se in Ecclesia, Dei misericordia, fuisse ejus tractatibus nuper correctum atque Catholicum factum. Quod et ipse venerabilis Augustinus, et nos, qui tunc aderamus, ab eodem diligenter inquirentes, ex qua re potissimum in illo tractatu sibi fuerit satisfactum, et referente eo, nobisque omnibus sermonis seriem recognoscentibus, profundum consilium Dei pro salute animarum admirantes et stupeutes, glorificavimus sanctum ejus nomen, et benediximus; qui quum voluerit, et unde voluerit, et quomodo voluerit, et per scientes et per nescientes salutem operatur animarum. Et ex eo ille homo proposito servorum Dei adhærens, negotiatoris dimisit actionem, et proficiens in Ecclesie membris, in alia regione ad presbyterii quoque Dei voluntate pentus et coactus accessit officium, tenens atque custodiens propositi sanctitatem: et forte adhuc usque in rebus humanis vivit trans mare constitutus.

B 32 Apud Carthaginem quoque, dum per quemdam domus regie procuratorem, nomine Ursum, fidei Catholicæ hominem, ad quosdam Manichæorum, quos electos vel electas dicunt, præsentem perveniretur, atque ad ecclesiam ab eodem deducerentur et perducerentur, ab episcopis ad tabulas *b* auditi sunt. Inter quos etiam sanctæ memoriæ Augustinus fuit, qui præ ceteris illam * exsecrabilem sectam uoverat, et eorum prodens ejusmodi damnabiles blasphemias ex locis librorum, quos illi accipiunt Manichæi, usque ad confessionem eamdem blasphemiarum eos perduxit: et quæ inter se illi suo more malo indigna et turpia facere consueverant *, femiuarum illarum velut electarum prodicione, illis Ecclesiasticis gestis declaratum est.

33 Atque ita pastorum diligentia, Dominico gregi et augmentum accessit, et adversus fures atque latrones defensio competere procurata est. Cum quodam etiam Felice, de numero eorum, quos electos dicunt Manichæi *c*, publice in Hipponensi ecclesia notariis excipientibus disputavit populo adstante: et post secundam vel tertiam collationem ille Manichæus, frustrata vanitate et errore ipsius sectæ, ad nostram conversus est fidem *d* atque Ecclesiam, sicut eadem relecta docere poterit scriptura.

34 Præterea eum quodam etiam Pascentio *e* comite domus regie Ariano, qui per auctoritatem suæ personæ fidei vehementissimus exactor, fidem Catholicam atrociter ac jugiter oppugnabat, et quam plurimos sacerdotes Dei simpliciori fide viventes, diacitate ac potestate exagitabat et perturbabat, interpositis * honoratis et nobilibus viris, apud Carthaginem ab illo provocatus, coram contulit. Sed idem hæreticus tabulas atque stilum, quod * Magister noster et ante congressum et in congressu instantissime fieri volebat, ne adessent omni modo recusabat. Et dum id pernegasset, dicens, quod metu legum publicarum periclitari tabulis scriptis uollet; atque interpositis id placere Augustinus episcopus cum suis, qui aderant, consacerdotibus videret, ut absque ulla scriptura privatim disputarent, collationem suscepit: prædicens, ut postmodum contigit, quod post solutum conventum esse euiquam posset liberum * forte dicere, nullo scriptu-

Augusti Tomus VI.

re documento, se dixisse, quod forte non dixerit, vel non dixisse, quod dixerit.

35 Et misenit eum eodem sermonem, atque asseruit, quid crederet, et ab illo, quid teneret, audivit, et vera ratione atque auctoritate Scripturarum probata * docuit, et ostendit nostræ fidei firmamenta: illius autem asserta nulla veritate, nulla Scripturarum sanctorum auctoritate suffulta docuit, et frustravit. Et ut a se invicem partes digressæ sunt, ille magis magisque iratus et furens, mendacia multa pro fide sua falsa jactabat, vietum esse a se ipso proclamans multorum ore laudatum Augustinum. Quæ quum *f* minime laterent, coactus est ad ipsum scribere Pascentium, propter illius metum omissis nominibus conferentium, et in eis litteris quidquid inter partes dictum vel gestum fuerat, fideliter intimavit; ad ea, si negarentur, probanda magnam testium habens copiam, clarissimos scilicet atque honorabiles, qui tunc aderant, viros. Atque *g* ille ad dno sibi directa scripta, unum vix reddidit rescriptum, in quo magis injuriam facere, quam suæ sectæ rationem valuit declarare. Quod a volentibus et a valentibus legere comprobatur.

36 Cum ipsorum quoque Arianorum episcopo quodam Maximino *h* cum Gothis ad Africam veniente, apud Hipponem quam plurimis * volentibus atque petentibus, et præclaris interpositis viris, contulit: et quid singule asseruerint partes, scriptum est. Quæ si studiosi diligenter legere curaverint, procul dubio indagabunt, vel quid callida et irrationabilis hæresis ad seducendum et decipiendum profiteatur, vel quid Ecclesia Catholica de divina teneat et prædicet Trinitate. Sed quoniam ille hæreticus de Hipponem rediens ad Carthaginem, de sua multa in collatione loquacitate victorem se de ipsa collatione recessisse jactavit, et mentitus est; quæ utique non facile a divinæ legis ignavis examinari et dijudicari possent: a venerabili Augustino sequentis temporis stilo, et illius totius collationis de singulis objectis et responsis facta est recapitulatio, et quam nihil ille objectis referre poterit, nihilo minus demonstratum est, additis supplementis, quæ in tempore collationis angusto enuncta inferri et scribi minime poterunt. Id enim egerat nequitia hominis; ut sua novissima prosecutione multo * longissima, totum, quod remanserat, diei spatium occuparet.

37 Adversus Pelagianistas *i* quoque novos nostrorum temporum hæreticos disputatores callidos, arte magis subtili et noxia scribentes, et ubiunque poterant publice et per domos loquentes, per annos ferme decem *k* laboravit, librorum multa condens et edens, et in ecclesia populis ex eodem errore frequentissime disputans. Et quoniam iidem perversi sedi Apostolicæ per suam ambitionem eandem perfidiam persuadere conabantur, instantissime etiam conciliis Africanis sanctorum episcoporum gestum est, ut sancto Papæ Urbis, et prius venerabili Innocentio *l*, et postea sancto Zosimo *m* ejus successori persuaderetur, quam illa secta a fide Catholica et abominanda et damnanda fuisset.

38 At illi tantæ sedis Antistites, suis diversis temporibus eosdem notantes, atque a membris Ecclesiæ præcidentes, datis litteris et ad *n* Africanas Occidentis, et ad Orientis partis Ecclesias, eos anathemandos * et devitandos ab omnibus Catholicis censuerunt. Et tale de illis Ecclesiæ Dei Catholicæ prolatum iudicium, etiam piissimus imperator Honorius audiens ac sequens,

A S. Possimo.

coram multis disputat:

* in Ms. prolata

E

ut et cum Maximino eorum dem episcopo. *h* in Ms. pluribus

F

* in Ms. multum

impugnat Pelagianos.

i *k*

l

m

qui damnatur;

n

* ad anathemandos

* al. suis

carpitudines Manichæorum detecta.

b

* in Ms. omit titur illam

* in Ms. consueverunt

et Felix per Sanctum conversus.

c

C

d

Sanctus cum Pascentio comite Ariano

e

* al. presentibus

in Ms. quas

Lib. liberum arbitrium

A. S. POSSIDIUS.
* in Ms. dom-
nandos, et

suis eos legibus damnatos*, inter hæreticos haberi debere constituit. Unde nonnulli ex eis ad sanctæ matris Ecclesiæ gremium, unde resilierant, redierunt, et adhuc alii redeunt, innotescens et prævalente adversus illum detestabilem errorem rectæ fidei veritate.

utilissimi pro
Ecclesia labo-
res,

39 Et erat ille memorabilis Vir, præcipuum Domini corporis membrum, circa universalis Ecclesiæ utilitatem sollicitus semper ac pervigil. Et illi divinitus donatum est, ut de suorum laborum fructu, etiam in hac vita gaudere provenisset, prius quidem in Hipponensi ecclesia et regione, cui maxime præsidebat, unitate ac pace perfecta; deinde in aliis Africæ partibus, sive per se ipsum, sive per alios, et quos ipse dederat sacerdotes, pullulasse, et multiplicatam fuisse Domini Ecclesiam pervidens, illosque Manichæos, Donatistas, Pelagianistas, et Paganos ex magna parte defecisse, et Ecclesiæ Dei socios esse congaudeus; profectibus quoque et studiis favens erat et exultans bonorum omnium; indisciplinationes pie ac sancte tolerans fratrum, ingemiscensque de iniquitatibus malorum, sive eorum, qui intra Ecclesiam, sive eorum, qui extra Ecclesiam sunt constituti, Dominicis, ut dixi, lueris semper gaudeus, et damnis mœrens.

et scriptorum
multitudo.

40 Tanta autem ab eodem dictata et edita sunt, tantaque in Ecclesia disputata, excepta atque emendata, vel adversus hæreticos conscripta, vel ex Canonicis libris exposita ad ædificationem sanctorum Ecclesiæ filiorum, ut ea omnia vix quisquam studiosorum perlegere et nosse sufficiat. Verumtamen ne veritatis verbi o avidissimos in aliquo fraudare videamur, statui, Deo præstante, in hujus Opusculi fine etiam eorumdem librorum, tractatum, et epistolarum Indiculum adjungere: quo lecto, qui magis Dei veritatem quam temporales amant divitias, sibi quisque, quo voluerit, ad legendum et cognoscendum eligat, et id ad describendum, vel de bibliotheca Hipponensis ecclesiæ petat, ubi emendatiora exemplaria forte poterunt* inveniri, vel unde valuerit inquirat, et inventa describat et habeat, et petenti ad describendum, sine invidia etiam ipse tribuat.

* in Ms.
potuerint

ANNOTATA.

C a *Varios Firmos recenset Tillemontius in Augustino art. 96; at incertum quis ille sit, qui hic dicitur conversus.*

b Ad tabulas auditi sunt, id est, notariis excipientibus, et in tabulas inferentibus interrogata et responsa, ut observat Salinas.

c Hic editi addunt, inquit Salinas, Quippe Hipponem venerat eundem seminaturus errorem.

d De conversione Felicis plura in Commentario num. 107 et 408. Porro turpissimi Manichæorum errores late expositi sunt § 10: gesta vero Sancti in episcopatu contra eosdem hæreticos § 29.

e *Adi pro his Commentarium num. 516 et 517.*

f Hic editi adjiciunt, ut notat Salinas, illum venerabilem Virum.

g *Cod. Reg. 511 apud Salinas sic habet: Quod audiens hæreticus ad duo scripta sibi directa unum librum reddidit scriptum.*

h *Sermo 140 novissimæ editionis Benedictinorum hunc habet titulum: Contra quoddam dictum Maximini Arianorum episcopi, qui cum Segisvulto comite constitutus in Africa blasphemabat. Cum*

Possidius dicat cum Golhis venisse Maximinum, et Segisvullo adhæsisse ex verbis citatis liqueat, colligunt inde scriptores, Segisvultum, cui teste Prospero in Chronico cura commissa est belli in Africa capti contra Bonifacium Hierio et Ardabure coss., id est anno Christi 427, Golthum fuisse et Arianum. De hac vero disputatione contra Maximinum vide Commentarium num. 518.

i *Pelagiana hæresis, gesta que Sancti contra illam exposita sunt in Commentario § 34 et 35.*

k Annos a Pelagiani erroris exortu ad illius per Zozimum condemnationem computat, inquit Salinas. Nam alioquin contra dictos hæreticos disputavit ad annos facile viginti, ut habet S. Prosper in Commentario num. 496.

l *Innocentii I gesta apud nos exposita sunt ad 28 Julii, quo colitur.*

m *De S. Zozimo agemus cum Martyrologio Romano ad 26 Decembris.*

n *In editis quibusdam ante legebatur, datis litteris ad Africanas Orientis et Occidentis ecclesias. Codex noster habet: Datis litteris et Africanis et Occidentis et Orientis etc.*

o *Verbi in editione Plantiniana et Lugdunensi omittitur.*

CAPUT IV.

Solicitududo ejus pastoralis, et diversæ pro grege suo occupationes.

Secundum Apostoli quoque sententiam, dicitis, "Andet quisquam vestrum adversus alterum negotium habens judicari ab iniquis, et non apud Sanctos? An nescitis quia Sancti mundum judicabunt? Et si in vobis judicatur mundus, indigni estis iudiciorum minorum? Nescitis quia angelos judicabimus, nedum secularia? Secularia igitur judicia si habueritis inter vos, eos qui contemtibiles sunt in Ecclesia, hos collocaate ad iudicandum a. Ad reverentiam vobis loquor: sic non est inter vos quisquam sapiens, qui possit inter fratrem suum dijudicare; sed frater cum fratre dijudicatur b, et hoc apud infideles." Interpellatus ergo a Christianis, vel a eujusque sectæ hominibus, caussas audiebat diligenter ac pie, eujusdam sententiam ante oculos habens, dicens se malle inter incognitos, quam inter amicos caussas audire: eo quod de incognitis, pro quo arbitra* æquitate judicaretur, amicum posset acquirere, de amicis vero unum esset, contra quem sententia proferretur, perditurus.

Cura Sancti
controversius
audiendi

a

b

F

* al. arbitrata

42 Et eas aliquando usque ad* horam refectiois, aliquando autem tota die jejunans, semper tamen nosebat, et dirimebat c: intendens in eis Christianorum momenta animorum, quantum quisque vel in fide bonisque moribus proficeret, vel ab iis deficeret; atque compertis rerum opportunitatibus, divinæ Legis veritatem* partes docebat, eamque illis inculcabat, et eas, quo adipiscerentur vitam æternam edocebat, et admonebat, nihil aliud quærens ab iis, quibus ad hoc vacabat, nisi tantum obedientiam, et devotionem Christianam, quæ et Deo debetur et hominibus: peccantes eorum omnibus arguens, ut ceteri timorem haberent: et faciebat hoc tantquam speculator a Domino constitutus domui Israël,

et lites diri-
mendit:
* Ms. in

* al. veritate

A Israël, prædicans verbum atque instans opportune, importune, arguens, hortans, increpans, in omni longanimitate, et doctrina; præcipueque operam dans instruere eos, qui essent idonei et alios docere. Rogatus quoque a nonnullis in eorum temporalibus *d* caussis, epistolas ad diversos dabat. Sed hanc suam a melioribus rebus occupationem tamquam angariam deputabat *e*, suavem semper habens de iis, quæ Dei sunt, vel alloquutionem vel colloquutionem fraternæ ac domesticæ familiaritatis.

*intercedendi
pro reis,*

43 Novimus quoque cum a suis carissimis litterarum intercessum apud seculi potestates postulatum non dedisse, dicentem cujusdam sapientis servandam esse sententiam, de quo scriptum esset, quod multa suæ famæ contemplatione amicis non præstitisset: et illud nibilo minus suum addens, quoniam plerumque potestas, quæ præstat, premit. Quum vero intercedendum esse rogatus videbat, tam id honeste ac temperate agebat, ut non solum onerosus aut molestus non videretur, verum etiam mirabilis existeret. Nam dum exorta necessitate suo more apud quemdam Africæ vicarium, Maedonium *f* nomine, pro supplicii litteris interveniret, atque ille paruisset, hoc modo rescriptum misit: "Miro modo afficior sapientia tua, et in illis, quæ edidisti, et in iis, quæ interveniens pro sollicitis mittere non gravaris. Nam et illa tantum habent aeminis, scientiæ, sanctitatis, ut nihil supra sit: et hæc tantum verecundiæ, ut nisi faciam, quod mandas, culpam penes me remanere, non in negotio esse, dijudicem, dominum merito venerabilis et suseipiende pater. Non enim instas, quod plerique homines istius loci faciunt, ut quodeumque sollicitus petitor voluerit, extorqueas: sed quod tibi a iudice tot euris obstricto petibile visum fuerit, admones subserviente verecundiâ, quæ maxima difficultium inter homines efficacia est. Proinde statim commendatis effectum desiderii tribui: nam sperandi viam ante patefeceram.

** Ms. sollicitus
volueris*

*et assistendi
conciliis:*

44 Sanctorum concilia sacerdotum per diversas provincias celebrata, quum potuit, frequentavit *g*; non in eis, quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi quærens; ut vel fides sanetæ Ecclesiæ Catholicæ inviolata maneret, vel nonnulli sacerdotes et clerici, sive per fas, sive per nefas excommunicati, vel absolventur vel abjicerentur. In ordinatis vero sacerdotibus et clericis consensum majorem Christianorum, et consuetudinem Ecclesiæ sequendam arbitrabatur.

*vestitus et
mensa*

45 Vestes ejus, et calceamenta, vel lectualia ex moderato et competenti habitu erant, nec nitidum nimium, nec abjecta plurimum: quia his plerumque vel jaectare se insolenter homines solent, vel abjicere; ex utroque non quæ Jesu Christi, sed quæ sua sunt iidem quærentes: at iste, ut dixi, medium tenebat, neque in dexteram, neque in sinistram declinans. Mensa usus est frugali et parva, quæ quidem inter olera, et legumina, etiam carnes aliquando propter hospites, vel quosque infirmiores, semper autem vinum habebat *h*. Quia noverat, et docebat, ut Apostolus dicit, quod omnis creatura Dei bona sit, et nihil abjiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; sanctificatur enim per verbum Dei, et orationem.

qualis:

46 Et, ut idem Augustinus sanctus in suis Confessionum libris posuit, dicens: "Non ego immunditiam obsonii timeo, sed immunditiam cupiditatis. Scio Noë omne genus carnis, quod cibo

" esset usui, manducare permissum; Eliam cibo carnis refectum; Joannem mirabili abstinentia præditum, animalibus, hoc est, locustis in esam cedentibus, non fuisse pollutum: scio et * Esaï lenticulæ concupiscentia deceptum; David propter aquæ desiderium a se ipso reprehensum; et regem nostrum, non de carne, sed de pane esse tentatum. Ideoque et populus in eremo, non quia carnes desideravit, sed quia esæ desiderio contra Deum murmuravit, meruit improbari. De vino autem sumendo Apostoli exstat sententia ad Timotheum scribentis, ac dicentis, "Noli usque adhuc aquam bibere, sed vino modico utere propter stomachum, et frequentes tuas infirmitates. Coehlearibus tantum argenteis utens, vetera vasa, quibus mensæ inferebantur cibi, vel testea, vel lignea, vel marmorea fuerunt: non tamen necessitatis inopia, sed proposito voluntatis.

A. S. Possidio.

** Ms. et scio*

47 Sed et hospitalitatem semper exhibuit. Et in ipsa mensa magis lectionem vel disputationem, quam epulationem potationemque diligebat. Et contra pestilentiam humanæ consuetudinis in ea scriptum ita habebat:

*hospitalitas:
lectio in mensa:*

Quisquis amat dietis absentem rodere vitam,

Hanc mensam iudicium non veritatis sibi *.

Et ideo omnem convivam a superfluis, et noxiis fabulis et detractionibus *k* se se abstinere debere admonerebat. Nam et quosdam suos familiarissimos coepiscopos illius scripturæ oblitos, et contra eam loquentes, tam asperc aliquando reprehendit, commotus ut diceret, aut delendos esse illos de mensa versus, aut se media refectio ad suum eubiculum surrecturum. Quod ego et alii, qui illi mensæ interfuimus, experti sumus.

** in Ms. sui
E*

48 Compauperum * vero semper memor erat, eisque inde erogabat, unde et sibi suisque omnibus secum habitantibus *l*, hoc est, vel ex reditibus possessionum Ecclesiæ, vel etiam ex oblationibus fidelium. Et dum forte (ut adsolet) de possessionibus ipsis invidia clericis fieret, alloquebatur plebem Dei, malle se ex collationibus magis plebis Dei vivere, quam illarum possessionum eorum vel gubernationem pati; et paratum se esse illis cedere, ut eo modo omnes Dei servi et ministri viverent, quo in vetere Testamento leguntur, altari deservientes de eodem participari. Sed numquam id laici suseipere voluerunt.

*usus reddituum
ecclesiasticorum.
* ut. pauperum*

F

ANNOTATA.

a Ad judicandum in duobus codicibus non legitur, ut monet Salinas, sicuti nec in textu Apostoli Græco.

b Lovanienses habent, iudicio contendit: codex noster eum 1025 Reginæ contendit.

c Audi Sanctum ipsum serm. 24 in Psalm. 118 in ea verba, declinate a me maligni, et scrutabor mandata Dei mei de his conquerentem: Maligni, inquit, exerceant ad facienda mandata a scrutandis autem avocant: non solum cum persecuntur, aut litigare nobiscum volunt, verum etiam cum obsequuntur et honorant, et tamen suis vitiosis et negotiosis cupiditatibus adjuvandis occupemur, et eis nostra tempora impendamus, efflagitant, aut certe infirmos premunt, ut causas suas ad nos deferre compellant; quibus dicere non audemus: Dic, homo, quis me constituit iudicem aut divisorem inter vos? Constituit enim talibus caussis ecclesiasticos

cos

A. S. POSS. 110.

cos Apostolus cognitores, in foro prohibens iurare Christianos.... Ignoscant obedientes fideles, qui pro suis sæcularibus caussis raro nos quærunt, et iudiciis nostris facillime acquiescunt; nec nos conterunt litigando, sed obtemperando potius consolantur. Certe propter eos, qui et inter se pernaciter agunt, et, quando bonos premunt, nostra iudicata contemnunt, faciuntque nobis perire tempora rebus eroganda divinis: certe, inquam, propter istos et nobis liceat exclamare in hac voce corporis Christi: Declinate a me, maligni, et scutabor mandata Dei mei. *Conqueritur et aliis locis Sanctus de munere illo difficili lites dirimendi, præsertim de Opere Monachorum cap. 29, ubi addit: Quem tamen laborem non sine consolatione Domini suspicimus, pro spe vitæ æternæ, ut fructum feramus cum tolerantia. Servi enim sumus ejus Ecclesiæ, et maxime infirmioribus membris. Porro de hac episcoporum jurisdictione, legibus imperatorum variis confirmata, late disputat Thomassinus in Veleri et nova Ecclesiæ disciplina part. 2, lib. 3, cap. 101 et sequentibus.*

B *d Pro exemplo sit epistola ad Hipponenses suos data in gratiam Fastii, qui, cum urgeretur a creditoribus ad solvendum, primo mutuum acceperat pecuniam ope Augustini; cumque illam non posset refundere, scripsit pro eo Sanctus, ut publica collatione juvaretur. Vide epistolam 215 editionis Plantinianæ.*

e *Audi de hac apud seculares potestates intercessione Sanctum ipsum serm. 11 de Diversis cap. 19: Sæpe de nobis dicitur, Ivit ad illam potestatem: et quid quærat Episcopus cum illa potestate? Et tamen omnes uostis, quia vestræ necessitates nos cogunt venire, quo nolimus, observare, ante ostium stare, intrahibus dignis et indignis expectare, nunciari, vix aliquando admitti, ferre humilitates, rogare, aliquando impetrare, aliquando tristes abscedere. Quis vellet hæc pati, nisi cogeremur? . . . Nolumus habere rationem cum potestatibus. Novit ille, quia cogimur.*

f *Miris laudibus ab Augustino effertur Macedonius, ut videri potest in epistolis 52 et 51 ad ipsum datis, quæ responsoriæ sunt ad epistolas Macedonii, ejus verba mox sequentia ex epistola 51 relata sunt. Laudatæ Augustini epistolæ et sapientia divina plenæ sunt, et in 54 Sanctus docet, cur episcopi pro reis intercederent, sicut Macedonius in 53 rogaverat sic scribens: Officium sacerdotii vestri esse dicitis, intervenire pro reis, et nisi obtineatis, offendi, quasi quod erat officii vestri, minime reportetis. Quod ut exponat, amice postulat. Porro Augustinus non æque in petendo verecundus erat, cum justitia aliud exigeret. Ad epistolam 211 ad Romulum, quem metu divini iudicii terret, ne pergal tribula acerbis exigere a pauperibus, atque illa exorditur: Veritas et dulcis est et amara. Quando dulcis est, pareit; quando amara, curat. Si non recusas bibere, quod in hac epistola offero, probabis, quod dixi.*

g *Interfuit Sanctus Carthaginensi in anno 397, iv anno 398, aliisque, Cirtensi 412, Milevitano 416, variisque collationibus, ut suis locis explicatum est in Commentario.*

h *Ulimerius sic legit, ut observat Salinas: Propter hospites habebat vel quosque infirmiores. Semper autem vinum bibebat, quamvis modice et temperante, quia noverat. Lovanienses habent: Propter hospites vel quosque infirmiores continebat.*

Semper autem vinum habebat, (al. bibebat.)

i *In tribus Mss. Hac mensa indignam noverit esse suam. Ulimerius: Hac mensam vetitam noverit esse sibi. Cod. Reg. 541: Hanc mensam indigne noverit esse suam. Ita Salinas*

. k *Et detractationibus in Ms. nostro omittitur, et in aliis quibusdam.*

l *Consule Commentarium § 25.*

CAPUT V.

Domestica sancti Antistitis conversatio, observantia disciplinæ, morum integritas, et amor erga subditos.

Domus ecclesiæ curam omnemque substantiam ad vices valentioribus clericis delegabat et credebatur. Numquam clavem, numquam anulum a iu manu habens: sed ab eisdem domus præpositis cuncta, et accepta, et erogata notabantur: quæ anno completo eidem recitabantur, quo sciretur quantum acceptum, quantumque dispensatum fuisset, vel quid dispensatum remansisset; et in multis titulis magis illius præpositi domus fidem sequens, quam probatum manifestatumque cognoscens. Domum, agrum, seu villam numquam emere voluit. Verum si forte Ecclesiæ a quoquam sponte tale aliquid vel donaretur, vel titulo legati dimitteretur, non respuebat, sed suspici jubebat. Nam et aliquas eum hereditates recusasse novimus, non quia pauperibus inutiles esse possent, sed quoniam justum et æquum esse videbat, ut a mortuorum vel filiiis vel parentibus vel affinis magis possiderentur, quibus eo deficientes dimittere noluerunt.

50 Quidam etiam ex honoratis d Hipponensium apud Carthaginem vivens ecclesiæ Hipponensi possessionem donare voluit, et confectas tabulas, sibi usufructu retento, ultro eidem sanctæ memoriæ Augustino misit: cujus ille oblationem libenter accepit, congratulans ei, quod æternæ suæ memor esset salutis. Verum post aliquot annos nobis forte cum eodem cominus constitutis, ecce ille donator litteras per suum filium mittens, rogavit ut illæ donationum tabulæ suo redderentur filio; pauperibus vero erogandos direxit solidos centum: quo ille Sanctus cognito, ingenuit, hominem vel finxisse donationem, vel cum de bono opere pœnituisse, et quanta potuit Deo suggerente cordi ejus eum dolore * animi de eadem defraudatione * dixit, in illius scilicet increpationem, et correctionem: et tabulas, quas ille sponte miserat, nec desideratas, nec exactas, confestim reddidit, pecuniamque illam respuit; atque rescriptis eundem, sicut oportuit, et arguit et corripuit, admonens, ut de sua simulatione vel iniquitate cum pœnitentiæ humilitate Deo satisfaceret, ne cum tam gravi delicto de seculo exiret.

51 Frequentius quoque dicebat, magis securius, et tutius Ecclesiam legata a defunctis dimissa debere suscipere, quam hereditates forte sollicitas, et damnosas; ipsaque legata magis offerenda esse, quam exigenda. Commendata vero quæque ipse non suscipiebat, sed volentes suscipere clericos non prohibebat. In iis quoque, quæ

Domus ecclesiæ curam temporalem aliis permittit: quo se modo gerere

a

b

E

c

in admittendis vel recusandis oblationibus piis,

d

F

* al. dolenti animo
* al. ex eadem refragatione

aut legatis: animus ejus a temporalibus liber, et intus ad spiritus qualis:

Ecclesia

A Ecclesia habebat, et possidebat, intentus amore vel implicatus * non erat: sed majoribus magis et * spiritalibus suspensus, et inhærens rebus, vix aliquando se ipsum ad illa temporalia ab æternorum cogitatione relaxabat et deponebat. Quibus ille dispositis et ordinatis, tamquam a rebus mordacibus ac molestis, animi recursum ad interiora mentis et superiora faciebat; quo vel de inveniendis divinis rebus cogitaret, vel de jam inventis aliquid dictaret, aut certe ex jam dictatis atque transcriptis aliquid emendaret. Et id agebat in die laborans, et in nocte lucubrans. Et erat tamquam illa religiosissima Maria typum gestans supernæ Ecclesiæ, de qua scriptum est, quod sederet ad pedes Domini, atque intenta ejus verbum audiret: de qua soror conquesta, quod ab eadem circa multum ministerium occupata non adjuvaretur, audivit: "Martha, Martha, meliorem partem elegit Maria, quæ non auferetur ab ea". Nam fabricarum novarum nunquam studium habuit, devitans in eis implicationem sui animi, quem semper liberum habere volebat ab omni molestia temporali: non tamen illa volentes, et ædificantes prohibebat e, nisi tantum immoderatos.

52 Interea dum Ecclesiæ pecunia deficeret, hoc ipsum populo Christiano denunciabat, non se habere, quod indigentibus erogaret. Nam et de vasis Dominicis, propter captivos, et quam plurimos indigentes, frangi et conlari jubebat, et indigentibus dispensari. Quod non commemorassem, nisi contra carnalem sensum quorundam fieri perviderem. Et hoc ipsum etiam venerabilis memoriæ Ambrosius in talibus necessitatibus indubitanter esse faciendum, et dixit, et scripsit f. Sed et de neglecto a fidelibus gazophylacio g et secretario, unde altari necessaria inferuntur, aliquando in ecclesia loquens admonebat: quod etiam beatissimum Ambrosium se præsentem in ecclesia tractavisse, nobis aliquando retulerat.

53 Cum ipso semper clerici h, una etiam domo ac mensa, sumptibusque communibus alebantur et vestiebantur. Et ne quisquam facili juratione etiam ad perjurium decidisset, et in ecclesia populo prædicabat, et suos instituerat, ne quis juraret, ne ad mensam * quidem. Quod si prolapsus fuisset, unam de statutis perdebat optionem: numerus enim erat suis secum commorantibus et convivantibus poculorum præfixus. Indisciplinationes quoque et transgressionem suorum a regula recta et honestate, arguebat, et tolerabat, quantum decebat et oportebat: in talibus præcipue docens, ne cujusquam cor declinaretur in verba maligna ad excusandas excusationes in peccatis: et dum quisque offerret munus suum ad altare, et illic recordatus fuisset, quod frater suus haberet aliquid adversus illum, relinquendum esse munus ante altare, atque eundem i, quo fratri reconcilietur, et tunc veniendum, et munus ad altare offerendum: si vero ipse adversus fratrem suum aliquid haberet, corripere eum debere in parte; et si eum audisset, lucratus esset suum fratrem: si minus, adhibendum esse unum aut duos: quod si et ipsos contemneret, Ecclesiam adhibendam: si vero et huic non obediret, esset illi ut ethnicus et publicanus. Et illud addens, ut fratri peccanti et veniam petenti, non septies, sed septuagies septies delictum relaxetur, sicut quisque * a Domino quotidie sibi postulat relaxari.

54 Feminarum intra domum ejus nulla unquam conversata est, nulla mansit, ne quidem

germana soror, quæ vidua Deo serviens multo tempore usque in diem obitus sui præposita ancillarum Dei vixit. Sed nec patris sui filiæ h, et fratris sui filiæ, quæ pariter Deo serviebant: quas personas sanctorum episcoporum concilia in exceptis posuerunt. Dicebat vero, quia etsi de sorore, et neptibus secum commorantibus nulla nasci posset mala suspicio; tamen quoniam illæ personæ sine aliis necessariis secumque manentibus feminis esse non possent, et quod ad eas aliæ etiam a foris intrarent, de his posse offendiculum, aut scandalum infirmioribus * nasci, et illos, qui cum episcopo vel quolibet clerico forte mauerent, ex illis omnibus feminarum personis posse una commorantibus vel adventantibus, aut tentationibus humanis perire, aut certe malis hominum suspicionibus pessime diffamari.

55 Ob hoc ergo dicebat, nunquam debere feminas cum servis Dei, etiam castissimis *, una manere domo, ne (ut dictum est) aliquod scandalum aut offendiculum tali exemplo poneretur infirmioribus: et si forte ab aliquibus feminis, ut videretur vel salutaretur, rogabatur; nunquam sine clericis testibus ad eum intrabant *, vel solus cum solis unquam est locutus, nisi l secretorum aliquid interesset.

56 In visitationibus vero modum tenebat ab Apostolo definitum, ut non nisi pupillos, et viudas in tribulationibus constitutas visitaret. Et si forte ab ægrotantibus ob hoc peteretur, ut pro eis in præsentem Dominum rogaret, eisque manus imponeret; sine mora pergebat. Feminarum autem monasteria non nisi urgentibus necessitatibus visitabat.

57 Servandum quoque in vita, et moribus hominis Dei referebat, quod in instituto * sanctæ memoriæ Ambrosii compererat, ut uxorem cuiquam nunquam poseceret, neque militarevolentem ad hoc commendaret, neque in sua patria petitus iret ad convivium. De singulis rebus redeus causas, scilicet ne dum inter se conjugati casu jurgarent, ei maledicerent, per quem conjuncti essent: sed plene ad hoc sibi jam illis * consentientibus petito interesse debere Sacerdotem, ut vel eorum jam pacta et placita firmarentur, vel benedicerentur. Et ne militia commendatus ac m male agens ejus culpa suffragatori tribueretur, et ne per frequentiam in patriæ civibus constitutus n, temperantiæ auitteretur modus.

58 Indicaverat quoque nobis, se prædicti beatæ memoriæ * viri, in ultimo vitæ constituti, audisse sapientissimum et piissimum responsum, et multum laudabat ac prædicabat. Nam quum ille venerabilis ultima jaceret ægritudine, et a fidelibus honoratis lecto ejus adstantibus, et videntibus eum de seculo ad Deum migraturum, et ob hoc incertis tanti ac talis antistitis Ecclesiam posse privari verbi et Sacramenti Dei dispensatione, rogaretur cum lacrymis, ut sibi a Domino vitæ posecret comucatum o, eum illis dixisse: "Non p sic vixi, ut me pudeat inter vos vivere; sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus". Et in his noster Augustinus senex elimata ac librata admirabatur et laudabat verba. Idco enim cum dixisse intelligendum esse, nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus; ne crederetur præfideus de suis purgatissimis moribus præsumsisse, Non sic vixi, ut me pudeat inter vos vivere. Hoc enim dixerat ad illud, quod homines de homine nosse poterant. Nam sciens m examen æquitatis divinæ, de bono se dixit Domino magis confidere q: cui etiam

A. S. POSSIDIO.
feminas nullas
in domo sua
habitare sinit,
h

* Ms. infirmus

et cum illis
agit castissimas
me:
* Ms. castissimas

B
* Lov ad eas
intrabat
l

pupillos, vi-
duas, et ægro-
tos visit,

n tribus se
abstinet,
* ut instituit

* illis non est
in Ms.

m
F
n

Ambrosii lau-
dat sententiam
* Ms. beati

o
p

* in Ms. ad
examen
q

* ut additur
cupillitate
* ut et omit-
tur.

cura pauperum.

f
g

disciplinam
domestica:
h

* ut ad modum

* Ms. unus-
quisque

A. S. Possidio. etiam in oratione quotidiana Dominica dicebat,
" Dimitte nobis debita nostra "

uti et alterius
episcopi.

59 Cujusdam quoque coëpiscopi, et familia-
rissimi sui amici, in extremis vitæ de talibus
frequentissime referebat dictum : ad quem quum
visitandum jam morti propinquantem ventitasset,
et ille manus gestu se de seculo exiturum signi-
ficaret, atque a se illi esset responsum, adhuc eum
Ecclesiæ necessarium vivere posse, illum, ne pu-
taretur hujus vitæ teneri cupiditate, ei respon-
disse : " Si numquam, bene ; si aliquando, quare
" non modo " ? Et talem sententiam mirabatur, et
laudabat hominem protulisse, Deum quidem ti-
mentem, verumtamen in villa natum et nutri-
tum, sed non multa lectionis eruditum scientia :
contra illum seilicet sensum ægrotantis epi-
scopi, de quo sanctus in epistola sua, quam de
Mortalitate scripsit martyr Cyprianus, ita retu-
lit, deens : " Quum quidam de collegis et consa-
" cerdotibus nostris infirmitate defessus, et de
" appropinquante morte sollicitus, commeatum
" sibi precearetur, adstitit deprecanti et jam pene
" morienti juvenis honore et majestate venerabi-
B " lis, statura celsus, et elarus adspectu, et
" quem adstantem * sibi vix posset humanus ad-
" spectus oculis carnalibus intueri, nisi quod ta-
" lem videre jam poterat de seculo recessurus :
" atque ille non sine quadam animi et vocis in-
" dignatione infremuit, et dixit, Pati timetis,
" exire non vultis, quid faciam vobis " ?

* Ms. adstisten-
tem

ANNOTATA.

a Hæc profert Possidius, inquit Salinas, ut
ostendat Augustino nihil peculiare fuisse, quod
suo posset communire signaculo. Veteres enim ad
seras domorum, seriniorum, arcularum, vice cla-
vium, obserandis adhibebant anulos. Verum qui-
dem est in domo Augustini omnia fuisse com-
munia ; at auctor hic magis docere intendit,
quam perfecte omnem curam rerum tempora-
lium aliis permiserit, ut ipse sublimioribus pos-
set occupari.

b Lovanienses, aliique : Vel quidquid indispen-
satum vel dispensandum etc.

c Hæc magis exponit ipse Augustinus serm.
49 de Diversis cap. 3, ubi explicat se non modo
C legata suscipere, sed hereditates etiam, si filios
non relinquerint defuncti ; at non eorum, qui fi-
lios voluerint exheredare. Nam, ubi dixerat se
laulari ab aliis reprehendi, quod oblata om-
nia nollet accipere, sic pergit : Plane susci-
pio, profiteor me suscipere oblationes, oblatio-
nes sanctas. Si quis autem irascitur filio suo, et
moriens exheredat eum ; si viveret, non eum
placarem ? non ei filium suum reconciliare debe-
rem ? Quomodo ergo eum filio suo volo ut ha-
beat pacem, cujus appeto hæreditatem ? Sed pla-
ne si faciat, quod sæpe hortatus sum ; unum fi-
lium habet, putet Christum alterum ; duos ha-
bet, putet Christum tertium ; decem habet,
Christum undecimum faciat (legando nempe par-
tem Ecclesiæ) et suscipio. Quia ergo feci hoc in
quibusdam rebus, jam volunt bonitatem meam
... in aliud vertere, ut alio modo me reprehen-
dant, quia oblationes devotorum hominum nolo
suscipere. Considerent quam multa susceperim.
Quid opus est ea numerare ? Ecce unum dico,
filii Juniani hæreditatem suscepi. Quare ? Quia
sine filiis defunctus est. Bonifacii hæreditatem sus-
cipere nolui, non misericordia, sed timore. Et
mox : Quicumque vult exheredato filio hære-

dem facere Ecclesiam, quærat alterum, qui sus-
cipiat, non Augustinum ; imo Deo propitio ne-
minem inveniat. D

d Observat Salinas, honoratos dici eos, qui res
civiles in urbe vel in provincia gesserant.

e Serm. 50 de Diversis de Leporio presbytero
dicit Sanctus : Habebat Xenodochium ædifican-
dum, quod modo videtis ædificatum. Ego illi in-
junxi, ego jussi. Obtemperaverit mihi libentissime,
et, sicut videtis, operatus est. Quomodo etiam meo
jussu basilicam ad octo martyres fabricavit,
de his, quæ per vos Deus donavit. Plura exem-
pla hujusmodi affert Tillemontius in Augustino
art. 93, ex quibus discimus Sanctum non abhor-
ruisse ab extruendis piis operibus, sed per
alios ea curasse facienda, ne illis distrahere-
tur, ut insinuat Possidius.

f Idem fecit S. Cæsarius Arelatensis, ut dictum
ad diem præcedentem in Vita ejus cap. 3, ubi
lit. 1 id factum ex ipso Ambrosio defendimus.

g Gazophylacium est locus, in quo recondu-
tur vel servantur pretiosa. Hic videtur designari
arcula illa, qua eleemosynæ exercebantur fide-
lium. Secretarium vero designat sacrarium, seu
locum, quo servatur quælibet ecclesiæ suppellex. E
Monebat igitur Augustinus fideles, quando non
erogabant stipem sufficientem ad debitam rei di-
vine administrationem.

h Vide Commentarium § 25, ubi hæc latius
deducta.

i Editi, inquit Salinas, Atque eundem fratrem
esse reconciliandum. At lectio, quam ex ipso da-
mus, est in Mss.

k Patru sui filiæ deest in Mss. Benedictinorum
S. Mauri, et in codicibus, quos vidit Salinas, uti
et in nostro.

l Lovanienses aliique legunt, nec si secretorum,
vel secretiorum etc. Codex noster etiam habet nec
si. Defendit Salinas lectionem suam aliquot Mss.
et editis ; ad videtur alia lectio præferenda. Cre-
dibile est Sanctum de secretis quidem cum solis
feminis locutum esse, ita tamen, ut videri ab aliis
posset, licet audiri non possent, quæ diceban-
tur. Sic enim et honestati, et secreto consule-
batur.

m Lovanienses, aliique, suam culpam male
agens suffragatori tribueret, repugnantibus Mss.

n Sensus hoc loco est imperfectus, et locus for-
san mendosus. In codice nostro sic legitur : Et ne
per frequentiam in probis conviviorum institutis
temperantiæ amitteretur modus. F

o Multa de voce commeatus notat Salinas,
quæ videri possunt. Significat hoc loco facultatem
seu licentiam, prout vox etiam usitata fuit apud
scriptores aurei seculi.

p Refert hæc Paulinus presbyter in Vita S.
Ambrosii.

q Addunt editiones aliquæ, quam de meritis
suis, quæ non sunt in Mss.

CAPUT VI.

Scripta ejus circa finem vitæ, ex-
tremus morbus, pia mors, ac
sepultura.

Ante proximum vero diem obitus sui a se
dictatos et editos recensuit libros, sive eos,
quos primo tempore conversionis suæ adhuc lai-
cus,

A cus, sive quos presbyter, sive quos episcopus dietaverat: et quæcumque in his recognovit aliter, quam sese habet ecclesiastica regula, a se fuisse dictata et scripta, quam adhuc ecclesiasticum usum minus seiret, minusque sapisset*, a semetipso et reprehensa et correcta sunt. Ude etiam duo conscripsit volumina, quorum est titulus, DE RECENSIONE LIBRORUM *a*. Præceptos etiam sibi quosdam libros *b* ante diligentior emendationem a nonnullis fratribus conquerebatur, licet eos postmodum emendasset. Imperfecta etiam quædam suorum librorum præventus morte dereliquit. Quippe prodesse omnibus volens, et valentibus* multa librorum legere, et uon valentibus, ex utroque divino Testamento, vetere et novo, præmissa præfatione, præcepta divina seu vetita ad vitæ regulam pertinentia exeerpsit, atque ex his unum codicem fecit: ut qui vellet legeret, atque in eo vel quam obediens Deo inobediensve esset, agnosceret: et hoc opus voluit SPECULUM appellari.

B 61 Verum brevi consequenti tempore divia voluntate, et potestate provenit, ut manus ingens diversis telis armata et bellis exercitata, immanium hostium Wandalorum et Alanorum eomixtam secum habens Gothorum gentem, aliarumque diversarum personas, ex Hispaniæ partibus transmarinis, navibus Africae influxisset et irrisset: universaque per loca Mauritaniarum etiam ad alias nostras transiens provinciis et regiones, omni sæviens crudelitate et atrocitate, cuncta, quæ potuit, exspoliatione, cædibus, diversisque tormentis, incendiis, aliisque innumerabilibus et infandis malis depopulata est, nulli sexui, nulli parcens ætati, nec ipsis Dei sacerdotibus vel ministris, nec ipsis ecclesiarum ornamentis seu instrumentis vel ædificiis.

C 62 Et hanc ferocissimam hostium grassationem et vastationem, ille Dei Homo, et factam fuisse et fieri, non ut ceteri hominum sentiebat, et cogitabat: sed altius et profundius ea considerans, et in his animarum præcipue vel pericula vel mortes prævidens, solito amplius, (quoniam, ut* scriptum est, " Qui apponit scientiam, apponit dolorem: et eor intelligens, tinea osibus " :) fuerunt ei lacrymæ paucis diebus nocte, amarissimamque et lugubrem præ ceteris suæ senectutis jam pene extremam ducebat ac tolerabat vitam.

C 63 Vivebat enim ille Homo Dei civitates excidio perditas, pariterque eum ædificiis villarum habitatores, alios hostili nece extinctos, alios effugatos atque dispersos; ecclesias sacerdotibus ac ministris destitutas, virginesque sacras et quoque continente ubique dissipatos; et in his alios tormentis defecisse, alios gladio interemptos esse, alios in captivitate, perdita animi et corporis integritate ac fidei, malo more ac duro hostibus deservire; hymnos Dei et laudes de ecclesiis deperisse, ædificia ecclesiarum quam plurimis locis ignibus concremata, solemnia, quæ Deo debentur, de propriis locis desiisse, sacrificia ac sacramenta divina vel non quærri, vel quærenti qui tradat non facile reperiri, in ipsas* montium silvas, et cavernas petrarum et speluncas confugientes, vel ad quasque munitiones, alios fuisse expugatos, et interfectos*, alios ita necessariis sustentaculis evolutos, atque privatos, ut fame contabescerent, ipsosque ecclesiarum præpositos et clericos, qui forte Dei beneficio vel eos non ineurrerant, vel incurrentes evaserant, rebus omnibus exspoliatos atque nudatos, egeutis-

simos mendicare, nec eis omnibus ad omnia, quibus fulciendi essent, subveniri posse: vix tres superstites ex innumerabilibus ecclesiis, hoc est, Carthaginensem, Hipponensem, et Cirtensem, quæ Dei beneficio exeisæ non sunt, et earum permancet civitates, et divino et humano fultæ præsidio; licet post ejus obitum urbs Hipponensis incolis destituta ab hostibus fuerit concremata. Et se inter hæc mala enjusdam sapientis sententia consolabatur, dicentis: " Non erit magnus ignum *c* putans, quod cadunt ligna et lapides, et " moriuntur mortales."

64 Hæc ergo omnia ille, ut erat alte sapiens, quotidie ubertim plangebat. Accrevitque mœroribus, et lamentationibus ejus, ut etiam adhuc in suo statu consistentem ad eandem Hipponensium regionum* civitatem ab iisdem hostibus veiretur obsideam: quoniam in ejus tunc fuerat defensione constitutus comes quidam *d* Bonifacius cum Gothorum quondam federatus exercitu, quam urbem ferme quatuordecim mensibus conclusam obsederunt: nam et littus illi marinum interclusionem abstulerunt. Quo etiam ipsi nos de vicino cum aliis nostris* eopiscopis confugeramus, in eademque omni ejus obsidionis tempore fuimus. Ude nobiscum sæpissime colloquebamur, et Dei tremenda judicia præ oculis nostris posita considerabamus, dicentes, " Justus " es, Domine, et rectum judicium tuum. " Pariterque dolentes, gementes, et flentes orabamus miserationum Patrum et Deum omnis consolationis, ut in eadem nos tribulatione sublevare diguaretur.

65 Et forte provenit, ut una cum eodem ad mensam constitutis, et iude confabulantibus nobis diceret: Noveritis me hoc tempore nostræ calamitatis id Deum rogare, ut aut hanc civitatem ab hostibus circumdataui liberare dignetur, aut si aliud ei videtur, suos servos ad perferendam suam voluntatem fortes faciat, aut certe, ut me de hoc seculo ad se accipiat. Quæ ille dicens, uosque instruens, deinceps cum eodem et nos, et uostri omnes, et ipsi, qui in eadem fuerant civitate, a summo Deo similiter petebamus.

66 Et ecce tertio illius obsidionis mense decubuit febribus fatigatus, et illa ultima exercebatur ægritudine. Nec sum sane Dominus famulum fructu suæ precis fraudavit. Nam et sibi ipsi, et eidem civitati, quod lacrymosis depoposeit precibus, in tempore *e* impetravit. Novi quoque eundem et presbyterum, et episcopum, pro quibusdam energumenis patientibus ut oraret rogatum, eumque in oratione lacrymas fundentem Deum rogasse, et dæmones ab hominibus recessisse. Itemque ad ægrotantem et lecto vacantem quemdam cum suo ægroto venisse, et rogavisse ut eidem manum imponeret, quo sanus esse posset: eumque respondisse, si aliquid in his posset; sibi hoc utique primitus præstitisset: et illum dixisse visitatum se fuisse, sibi per somnium dictum esse: Vade ad Augustium episcopum, ut eidem manum imponat, et salvus erit. Quod quum comperisset, facere non distulit, et illum infirmum continuo Dominus sanum ab eodem discedere fecit.

67 Interea reticendum minime est, quum memorati impenderent hostes, a sancto Viro quoque nostro eopiscopo Thiavensis *f* Ecclesiæ Honorato *g*, literis fuisse consultum, utrumnam illis adventantibus, ex ecclesiis episcopis vel clericis recedendum esset, necne: eique rescriptis insinuasse quid magis ab illis Romanæ *h* eversoribus

A. S. Passio.

Hipponis obsidio:

* ul. regionum male

E
* Ms. tribus

quid Sanctus Deum tunc oraverit,

et impetraverit: miracula quædam ab eo facta:

quid responderit petentibus episcopis, an liceret fugere:

f
g

h

A. S. POSSINO. ribus esset metuendum. Quam ejus epistolam huic scripturæ inserere volui : est enim sacerdotum Dei, et ministrorum moribus valde utilis, et necessaria. Isto modo rescriptum est ad eundem ab eodem i...

pictas Sancti
in morbo :
* Catholice
omittitur in
Ms.
k l
m

68 Sane ille Sanetus in vita sua proluxa pro utilitate ac felicitate sanctæ Ecclesiæ Catholicæ divinitus condouata, vixit *k* annis LXXVI *l*, in clericatu autem vel episcopatu annis ferme XL *m*. Dicere autem nobis inter familiaria colloquia consueverat, post perceptum baptismum, etiam laudatos Christianos, et sacerdotes absque digna et competenti pœnitentia exire de corpore non debere. Quod et ipse fecit ultima, qua defunctus est, ægritudine : nam sibi jusserat Psalmos Davidicos, qui sunt paucissimi de pœnitentia, scribi, ipsosque quaterniones jacens in lecto contra parietem positos diebus suæ infirmitatis intuebatur, et legebat, et jugiter ac ubertim flebat : et ne intentio ejus a quoquam impediretur, ante dies ferme decem quam exiret de corpore, a nobis postulavit præsentibus, ne quis ad eum ingrederetur, nisi iis tantum horis, quibus medici ad inspiciendum intrarent *, vel quum ei refectio inferretur. Et ita observatum ac factum est : et omni illo tempore orationi vacabat.

B
* Ms. intra
bant

mors sancti et
sepultura :

69 Verbum Dei usque ad ipsam suam extremam ægritudinem imprætermisse, alacriter, et fortiter, sana mente, sanoque consilio in ecclesia prædicavit. Membris omnibus sui corporis incolumis, integro ad aspectu atque auditu, et ut scriptum est, nobis adstantibus, et videntibus; et cum eo pariter orantibus, obdormivit *, cum patribus suis, enutritus in bona senectute, et nobis eorum pro ejus commendanda corporis depositione sacrificium Deo oblatum est, et sepultus *n* est. Testamentum nullum fecit, quia unde faeret Pauper Dei non habuit.

* edit. Lov. ad-
dit in pace

"

quibus biblio-
thecam atque
reliquerit :

* at. fidei
presbytero

70 Ecclesiæ bibliothecam, omnesque codices diligenter posteris custodiendos semper jubebat. Si quid vero ecclesia, vel in sumptibus, vel in ornamentis habuit, fidei presbyteri *, qui sub eodem domus ecclesiæ eorum gerebat, dimisit. Nec suos consanguineos, vel in proposito vel extra constitutos, in sua vita, et morte vulgi more tractavit : quibus, dum adhuc superesset, id si opus fuit, quod et ceteris, erogavit, non ut divitias haberent, sed ut aut non, aut minus egerent. Clerum sufficientissimum, et monasteria virorum ac feminarum contuentium * cum suis præpositis plena, ecclesiæ dimisit, una eum bibliothecis, libros et tractatus vel suos vel aliorum sanctorum habentibus, in quibus dono Dei qualis quantusque in Ecclesia fuerit uoscitur, et in his semper vivere a fidelibus invenitur. Juxta quod etiam secularium quidam poetarum, suis jubens, quo sibi tumulum mortuo in aggere publico collocarent, programmata * fluxit, dicens,

* Benedict
continentibus

* at pro epi-
grammate

Vivere post obitum vatem vis nosse viator,

Quod legis ecce loquor, vox tua nempe mea est.

quantum pro-
fuerint scripta
ejus, verbaque
et exempla :

71 Et in suis quidem scriptis ille Deo acceptus et carus Sacerdos, quantum lucente veritate videre conceditur, recte ac sane, fidei, spei, et caritatis Catholicæ Ecclesiæ vixisse manifestatur : quod *o* agnoseunt qui eum de divinis scribentem legentes proficiunt. Sed ego arbitror plus ex eo proficere potuisse, qui eum et loquentem in ecclesia præsentem audire, et videre potuerunt, et ejus præsertim inter homines conversationem non ignoraverunt. Erat enim non solum eruditus scriba in regno cælorum, de thesauro suo pro-

ferens nova et vetera, et unus negotiatorum, ^D qui inventam pretiosam margaritam, quæ habebat venditis, comparavit : verum etiam ex iis, ad quos scriptum est, " Sic loquimini, et sic facite " : et de quibus Salvator dicit : " Qui fecerit et " docuerit sic homines, hic magnus vocabitur in regno cælorum, "

72 Petro autem impendio vestram caritatem, qui hæc scripta legitis, ut mecum omnipotenti Deo gratias agatis, Dominumque benedicatis, qui tribuit mihi intellectum, ut hæc in notitiam et præsentium et absentium præsentis temporis et futuri hominum, et vellem deferre, et valuissem, et mecum ac pro me oratis, ut illius quondam Viri, cum quo ferme annis quadraginta Dei dono absque amara ulla dissensione familiariter, ac dulciter vixi, et in hoc seculo æmulator et imitator existam, et in futuro omnipotentis Dei promissis cum eodem perfruar. Amen.

epilogus au-
ctoris, qui 60
annis cum
Sancto vixit

ANNOTATA.

a De his Retractationum libris plura in Commentario § 51.

b Id Sanctus conqueritur de libris prioribus de Trinitate, ut dictum in Commentario num. 522. Quod vero spectat ad scripta, quæ morte præventus perficere non potuit : duo præcipue Opera, ut observat Salinas, imperfecta derelicta sunt, quum morte fuit præventus : Opus postremum contra Julianum, reluctante licet Hieronymo Vignero. Alterum est Opus de Hæresibus ad Quodvultdeum. Consule Commentarium num. 497 et 680 : et adde Retractationum libros.

c Sola editio Lovaniensis, inquit Salinas : Non erit magnum, quod cadant etc.

d Benedictini ex Mss. ediderunt : Comes quondam Bouifacius cum Gothorum fœderatorum exercitu, uti in Ms. nostro etiam legitur. De Bonifacio comite multa relata sunt in Commentario § 52, ubi et cladis Africanæ occasio exposita.

e Nam memoratam quatuordecim mensium obsidionem solvere coacti sunt Wandali. At cum rursus anno 431 auctas Bonifacii copias profli-gassent, non modo Hipponem, sed totam Africam Romanam subjugarunt.

f Aliæ editiones habent, Thabennensis. At Mss., aut Salinas, Thiabensis aut Tbiavensis. Incertum est, quænam civitas designetur. Ruinartius in Historia persecutionis Wandalicæ pag. 362 notat sequentia : Inter Catholicos antistes, quos initio de libris Gestis cum Emerito recenset Augustinus, occurrit Palladius TIGABITANUS episcopus. Eidem sedi paullo post præfuit Honoratus, ad quem egregiam epistolam scripsit sanctus Augustinus. Hæc ipsa et epistola, de qua agitur. Putat igitur laudatus Ruinartius eam urbem esse in Mauritania Cæsariensi : nam inter antistites istius provinciæ Tigabitanus recensetur sexagesimus octavus, ad quem hæc notat. Addit ibidem : In Codice canonum ecclesiæ Africanæ cap. xcviij mentio fit civitatis THIGANENSIS in Mauritania, cui, uti videtur, præerat Primosus ; et quidem Ms. codex, ut monet Holstenius, habet TIGAVENSIS, Græcus textus in editis τῆς Θιγαβενσῆς πόλεως. Apud Ptolemæum lib. iv, cap. 2 dicitur TIGAVA, codex Palatinus habet PIGAVA. Civitas TIGAVÆ memoratur a Plinio lib. v, cap. 2. TIGAVIAS laudat Ammianus Marellinus lib. xxix, cap. v. Porro duplicem nominis istius locum in Mauritania fuisse ex Antonini Itinerario patet, ubi

A ubi TIGAVAS municipium, Opidum novum colonia, TIOAVA castra. Tamen editio Bertii habet TIGAVAS castra. *Hæc ille. At ejus opinio non omnino videtur certa, cum in eadem Mauritania occurrat episcopus Tabuniensis, ad quem varia notat pag. 373, et cathedra Tubunensis pag. 376, atque in Numidia Tubuniensis, de quo agit pag. 282.*

g Verisimile est, Honoratum episcopum eundem esse cum Honorato, qui ex monasterio Tagastensi factus erat presbyter Thianensis aut Thianensis ecclesiæ. De cujus bonis scripsit Augustinus ad Alypium epistolam 239 apud Lovanienses, apud Benedictinos vero 83.

h Romania hic vocatur, ditio Romani imperii in Africa.

i Epistolam nos omittimus, quia prolixior est et cum aliis Sancti epistolis edita. Docet in illa Sanctus, licitum quidem esse fugere, si populus habeat, a quibus pascatur; at prorsus illicitum, gregem sine pastore relinquere.

k Ms. nostrum cum aliis apud Salinas, nam vixit.

B l Exceptis tamen duobus mensibus et diebus sexdecim. Vide Commentarium num. 692.

m Annos numerat a suscepto presbyteratu, de cujus initio actum est in Commentario num. 245. Deerant ad annos 40 menses aliquot.

n In epistola supposititia Petri archiepiscopi Mediolanensis, in Commentario num. 749, sepultus dicitur in ecclesia sancti Stephani . . . per manum discipulorum suorum.

o Noster codex hic tantum habet, atque cum de divinis etc.

PRÆMONITIO

De Indiculo Possidii.

Quandoquidem post libros *Retractationum*, nullum habemus aptius subsidium discernendi vera et sincera Augustini scripta a spuris et supposititiis, quam Indiculum Possidii ejus discipuli, de quo vix ulla esse possit suspicio, vel aliquid Indiculo suo inseruisse, quod Sanctinon erat, vel Opera multa alicujus momenti prætermisisse; Indiculum hunc non modo edere statui, ut factum est hactenus; sed diligenter quoque illustrare. Quapropter conferam editionem Plantiniana Lovaniensium et Parisiensem Benedictinorum, hac de causa, cum nobis deesset, quæsitam, cum codice nostro Ms. Cum autem advertam, codicem hunc magis cum Parisiensi editione convenire, quam cum Plantiniana seu Antverpiensi, Parisiensem recudere placet, atque annotare, ubi vel Lovaniensium editio, vel codex noster dissonet. Præterea assignabo, quibus utriusque laudate editionis tomis singula impressa sint Opera, cum id constat: inquiram vero de iis, quæ dubia sunt, et indicabo deperdita, certe quantum diligenti investigatione consequi poterō.

INDICULUS

SCRIPTORUM a OMNIUM

Auctore S. Possidio Calamensi
episcopo

Ex editione postrema Parisiensi, collata cum editione Antverpiensi et codice nostro Ms.

CAPUT I.

Contra Paganos.

De Academicis, libri tres b.

De Ordine c, libri duo.

De Utilitate d credendi, liber unus.

De Vera e religione, liber unus.

De Animæ f immortalitate, liber unus.

Quæstio, Utrum anima g a seipsa sit.

Quæstio alia, Utrum a Deo auctore h sit homo deterior.

Item alia quæstio, Utrum corporeis * i sensibus percipi veritas possit.

Item alia quæstio, Quare Christus de femina natus sit.

Item alia quæstio, de Filio Dei.

Item alia quæstio, de Deo et creatura.

Item alia quæstio, de Patre et Filio.

Item alia quæstio, de Providentia.

Item alia quæstio, Quare Deus mundum facere voluerit.

Item alia quæstio, Utrum aliquid sit sursum aut deorsum in universo.

Item alia quæstio, Utrum rem ullam alius alio magis intelligat; atque ita ejusdem rei per infinitum * eat intelligentia.

Item alia quæstio, Quemadmodum Dei sapientia Domini Jesus Christus, et in utero matris fuerit, et in cælis.

Item alia quæstio, Quare tauto post venit Dominus Jesus Christus.

Item alia quæstio, de Credibilibus.

De Consensu k Evangelistarum, libri quatuor.

Quæstiones contra Porphyrium l expositæ sex, id est, de Resurrectione. De Tempore Christianæ religionis. De Sacrificiorum distinctione. Ex eo, quod Dominicus dicit, In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. De Filio Dei secundum Salomonem. De Jona propheta.

De Divinatione m dæmonum, liber unus.

De Civitate n Dei, libri viginti duo.

Epistolæ contra quos supra.

2. Maximo o Madaurensi.

Fratribus p Carthaginensibus.

Madaurensibus q.

Dioscoro.

Volusiano r.

Marellino s.

E

b

c

d

e

f

g

h

* in Ms. corporis

i

* al. per infinita et infinitam intelligentiam.

f

k

m

n

o

p

q

r

s

- A. S. Possidio. Macedonio *t* de Intercessionibus episcoporum.
t Item ipsi, de Veris virtutibus.
u Longiniano *u*, duæ.

Tractatus adversus quos supra.

- x* 3. Exhortatio *x* ad fidem.
y De Timore Dei *y*.
z De Parentalibus *z*.
 De Defectu solis.
aa De Epiphania *aa*, duo.
bb Item de Epiphania, contra *bb* quos supra, duo.
cc De Kalendis Januarii, contra quos supra, duo *cc*.
dd De Resurrectione *dd*, tractatus duo.
 De lectione Actuum Apostolorum, ubi Epicurei
ee et Stoici *ee* philosophi cum apostolo Paulo con-
ff tulerunt de Testimoniis *ff* Scripturarum, contra
 Donatistas et idola.

Contra Mathematicos.

- gg* 4. Quæstio *gg* adversus quos supra.
hh Epistola *hh* ad Lampadium.

B

Contra Judæos.

- ii* 5. Quæstio *ii* de Judæis.
kk Item alia quæstio de Anis quadraginta *kk* sex
 ædificati templi.
ll Epistola ad Asellicum *ll* episcopum, de cavendo
 Judaismo.
mm Adversus quos supra, tractatus *mm* duo.

ANNOTATA.

a In Codice nostro *Indiculus hic Vitæ* mox subjungitur sub hoc titulo: Incipit indicium librorum omnium sancti Augustini episcopi. Porro idem codex in contextu, cum libros Operum enumerat, plerumque tantum habet per abbreviationem lib., quandoque tamen librum vel libros, ubi in editionibus legitur liber vel libri. Quod semel observasse sufficiat.

b Exstant in utraque editione tom. 1 Operum, et actum de iis in Commentario num. 97.

c Ponitur et hoc Opusculum, et alia quædam sequentia, diverso ordine in editione Lovaniensi: ordo autem codicis nostri etiam alius est, sed in paucis. Eodem tamen Opuscula ubique enumerantur. Exstant libri de Ordine in utraque editione tom. 1. Vide de iis Comm. num. 102.

d Exstat apud Lovanienses tom. 6, apud Benedictinos tom. 8. Nec minus id Opus est contra Manichæos, quam contra Paganos, de quo in Comm. num. 261.

e Habetur in utraque editione tom. 1. Adi Comm. num. 179.

f Et hic liber utrobique habetur tom. 1. De eo Comm. num. 107.

g Hæc est prima quæstio paucis verbis absoluta, ul pleræque aliarum, in libro 83 Quæstionum, qui exstat apud Lovanienses tom. 4, apud Benedictinos tom. 6. De hoc libro, quem frequenter assignabimus, actum in Comm. num. 173. Addunt inter uncos Lovanienses hæc verba: libri tres, quæ superflua sunt.

h Tertia hæc est ex Quæstionibus 83, item perbrevis. Perperam itaque hic additur apud Lovanienses, libri quatuor.

i Hæc in dicto libro est quæstio nona, sequens

vero undecima: tum decima sexta, decima nona, vigesima tertia, vigesima septima, vigesima octava, vigesima nona, trigesima secunda, quadragesima secunda, quadragesima quarta, ac denum quadragesima octava.

k Exhibent id Opus Lovanienses tom. 4, Benedictini tertio. Consule de eo Comm. num. 385.

l Has quæstiones exponit epistola apud Lovanienses 49, apud Benedictinos 102. De illa in Comm. num. 389.

m Exstat liber de Divinatione tom. 3 Lovaniensium, et tom. 6 Benedictinorum. Agit de eo Comm. num. 388.

n Implet hoc Opus tomum 5 apud Lovanienses et tomum 7 apud Benedictinos. Vide Comm. num. 387.

o Lovanienses, Ad Maximum Maudarensem Paganum. Est autem epistola Lovaniensibus 44, Benedictinis 17.

p In Ms. nostro legitur: Fratribus Teastagienensibus. At inter epistolas S. Augustini nullam reperiosimili inscriptione notatam: suspicor ergo excidisse, quibuscumque demum fuerit scripta.

q Est hæc in priori editione 42, et in posteriori 232; sequens vero 56 et 118.

r Exstant ad Volusianum duæ Sancti epistolæ: nec dubium esse potest, quin utraque ipsius sit, cum Volusianus in sua ad Augustinum epistola 2, alias 137, prioris mentionem clara faciat, et Augustinus in posteriori ad totam Volusiani epistolam respondeat. Prior autem, eaque perbrevis, est apud Lovanienses 1, nunc 132, altera 2 et 135. Itaque aut Possidius unam ex his omisit, aut ex Indieulo ejus excidit vox duæ.

f Duæ item exstant ad Marcellinum, in quibus respondetur objectionibus gentilium, nimirum 5 aut 138, et 7 aut 143. Utraque certissime est Augustini, ut perlegenti patebit. Exstant et duæ aliarum Augustini ad Marcellinum de Donatistis, quas prætermisit.

t Prior ad Macedonium est 54 aut 153, altera 52 aut 155. Porro in litteris ad Macedonium et supra ad Dioscorum ex professo non agit Sanctus contra Paganos; sed varia gentilium philosophorum placita in iis rejiciuntur. Quæ causa potuit esse, eorum illas epistolas hoc loco posuerit Possidius, licet Dioscorus et Macedonius essent Catholici.

u Prior ad Longinianum est 20 vel 233, altera 22 vel 235. Miror in hisce epistolis non recenseri duas ad Nectarium Calamensem Paganum, videlicet 202 seu nunc 91, et 254 nunc 104, cum in his gentilium sacra vehementer impugnet Sanctus. Sequentur tamen illæ epistolæ inter reliquas.

x Sermo aliquis verosimiliter indicatur: at non est certum quis ille sit: sed designari posset 27 de Verbis Apostoli, qui est 43 apud Benedictinos, in hæc verba: Nisi credideritis non intelligetis.

y Est sermo 214 de Tempore apud Lovanienses, in nova editione sermo 348: nam in eo contra Paganos disputat, et eundem habet titulum.

z Hunc, uti et sequentem, assignare nequeo.

aa Multi exstant Augustini sermones de Epiphania. Contra Paganos vero utcumque disputat in 31 de Tempore, qui in nova editione 199, et in 67 de Diversis, qui nunc 374. Hi igitur forsitan designati.

bb In editione Lovaniensium solum habetur, contra quos supra, duo. Et in codice nostro duæ hæc lineæ sic efferuntur: De Epiphania contra quos supra. Item de Epiphania, duo. Hinc ambiguum videtur,

D

E

F

A videtur, an quatuor tractatus seu sermones de Epiphania insinuet, an solum duos, in quibus Pagani oppugnentur.

cc Duo omittitur apud Lovanienses, et in codice nostro. Porro assignant hic Benedictini Sermonem 197 et 198 editionis suæ. Uterque est de Kalendis Januarii, in utroque agitur contra gentiles. Sed prioris fragmenta tantum exhibent: alter est ex Sirmondianis 7. Desideratur uterque in editione Lovaniensium.

dd De Resurrectione corporum contra gentiles titulus est Sermonum 139, 143 et 147 de Tempore, qui sunt apud Benedictinos 240, 241, et 242. At etiam sermones de Diversis 120 et 121, qui apud Benedictinos 361 et 362, titulum habent de Resurrectione mortuorum, in iisque etiam contra Paganos disseritur. Vel duo ergo ex tribus præcedentibus, vel potius posteriores hi duo designati sunt, ut observant etiam Benedictini.

ee Clare his verbis indicatur tractatus de Epicureis et Stoicis, qui habetur apud Lovanienses tom. 6, et apud Benedictinos est Sermo 150.

B Dixit quidem Erasmus de hoc tractatu: Non omnino malus, sed nihil aut quam minimum habens Augustini. At censuram hanc Lovanienses ac Benedictini rejiciunt. Audi posteriores: Contra nos quidem judicamus, et omnino bonum sermonem, et nihil habentem nisi Augustini. Sane non video, quid in toto hoc sermone a dictione aut mente Augustini recedat, et illius esse, certissime existimo.

ff Hæc apud Lovanienses junguntur præcedentibus, ac si unus esset tractatus. Verum in codice nostro clarissime ab iis separantur, uti in editione Benedictinorum. Verumtamen obscurum est, quis indicetur tractatus.

gg Est hæc quæstio 45 in libro 83 Quæstionum.

hh Epistola hæc apud Lovanienses 243, apud Benedictinos 246.

ii Hic ita Observant Benedictini: Hic forte lapsus est auctor Indiculi. Nam in libro Octoginta trium quæstionum exstat quædam de Ideis quæstio, quæ in hoc Indiculo sola prætermittitur; nulla vero est de Judæis. Imo forsitan error describentium, quia omnes alia istius libri Quæstiones recensuit Possidius. Quæstio autem de Ideis est 46.

C

kk Est ibidem 56.

ll Epistola est olim 200, nunc 196.

mm Bernardus Vindingus in Critico Augustiniano pag. 69 putat, hic designari sermones 234 et 235 de Tempore, qui apud Benedictinos sunt 91 et 92. Ad id probabile non videtur, eum pauca in iis disserantur contra Judæos, et 91 memoretur cap. 8. Lovanienses tom. 6 Operum pag. 23 de duobus tractatibus ibidem editis hanc dederunt censuram: Nonnulli putant ad hanc Concionem, et sequentem Orationem pertinere, quod Possidius habet cap. 1 Indiculi: Adversus quod supra (Judæos videlicet) tractatus duo. Prioris autem tractatus apud ipsos titulus est: Concio ad catechumenos, contra Judæos, Paganos, et Arrianos: Posterioris vero iste: Oratio adversus Judæos De posteriori hac Oratione consentiunt Benedictini, qui illam ediderunt tom. 8 sub titulo: Tractatus adversus Judæos: nec dubium videtur, quin hic tractatus designetur a Possidio. Verum alia est aliorum opinio de Concione ad Catechumenos, quam ne genuinum quidem Augustini factum esse, contendunt eum Vin-

dingo Benedictini, qui illam rejecerunt ad appendixem tom. 8. A. S. Possidius.

CAPUT II.

Contra Manichæos.

De Moribus a Ecclesiæ Catholicæ, et de moribus eorum, libri duo. a

De Duabus b animabus, liber unus. b

Unde malum c, et de libero arbitrio, libri tres. c

Acta contra Fortunatum d Manichæum, liber unus. d

In Genesin contra e Manichæos, libri duo. e

Contra epistolam f Fundamenti, liber unus. f

Contra Adimanti calumnias, quæstiones diversæ, numero viginti g octo. g

Quæstio * de Libero h arbitrio. * Lov. Quæstiones

Item quæstio de Malo. h

Item alia quæstio, Utrum corpus a Deo sit.

Item alia quæstio, Non fuisse corpus Domini nostri Jesu Christi phantasma. E

Item quæstio, Utrum Deus mali author non sit.

Item quæstio, Deum non pati necessitatem.

Item quæstio, Utrum et peccatum et recte factum in libero sit voluntatis arbitrio; quod ita esse, omnino verissimum est.

Item quæstio, de Cruce Christi.

Item quæstio, Cum animarum natura uua sit, unde hominum diversæ voluntates?

Item quæstio, Quare Filius Dei in homine apparuit, et Spiritus sanctus in columba?

Item quæstio, Quare filii Israël sacrificabant visibiliter pecorum victimis.

Item alia quæstio, De homine facto ad imaginem et similitudinem Dei.

Item alia quæstio, De eo, quod dictum est, Pœnitent me hominem fecisse.

Item quæstio, De auro et argento, quod ab Ægyptiis Israëlitis acceperunt.

Item quæstio, de eo, quod scriptum est, Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinae, et adoleseculæ, quarum non est numerus.

Item quæstio de eo, quod scriptum est, Et habitu inventus ut homo. F

Contra epistolam Secundini Manichæi, liber i unus. i

Acta habita cum Felice Manichæo, libri duo.

De Natura boni, liber unus.

Contra Faustum Manichæum quæstiones diversæ, libri triginta tres.

Epistola ad Honoratum.

Tractatus adversus memoratos.

7. De, In principio k fecit Deus cælum et terram; et, in principio erat Verbum. k

Ex eo, quod in Aggæo propheta scriptum est Meum est aurum l, et meum est argentum. l

Contra quos supra, Quæstio de m sacrificiis spiritualibus. m

Contra quos supra, de die Domini secundum Sophoniam prophetam.

Contra quos supra, ex eo, quod scriptum est in Job, Venerunt n angeli in conspectu Dei, et diabolus in medio eorum; et ex Euangelio, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum vident. n

Contra

Contra Priscillianistas.

- o 8. Ad o Orosium, liber unus.
p Ad Optatum p episcopum, de anima, epistolæ duæ.

ANNOTATA.

- a *Exstant in utraque editione tom. 1. Nos de iisdem in Commentario egimus num. 127.*
b *Editus est hic liber apud Lovanienses tom. 6, apud Benedictinos tom. 8. De eo Comment. num. 263.*
c *Habetur Opus istud tom. 1 utriusque editionis. Consule Comm. num. 128.*
d *Apud Lovanienses tom. 6, et 8 apud Benedictinos. Comment. num. 264.*
e *Apud utrosque tom. 1. Vide Comment. num. 279.*
f *Hoc, uti et sequens, Opusculum Lovanienses exhibent tom. 6, Benedictini tom. 8. De iis actum B in Comment. num. 402 et 267.*
g *Apud Lovanienses et in codice nostro legitur octoginta octo: at mendose, opinor, cum in libro tantum sint capita viginti octo, et totidem tractentur quæstiones.*
h *Quæstiones hæ sunt in libro 83 Quæstionum, videlicet 2, 6, 10, 14, 21, 22, 24, 25, 40, 43, 49, 51, 52, 53, 55 et 73.*
i *Desunt apud Lovanienses hæc verba, liber unus. Porro hoc Opusculum et tria sequentia ediderunt Lovanienses tom. 6, Benedictini tom. 8. De omnibus actum in Comment. § 29.*
k *Est Sermo de Diversis 14 in editione Lovaniensium, apud Benedictinos 1.*
l *Hic vero est 15 de Diversis, apud Benedictinos 50.*
m *Hunc tractarum assignare nequeo, nec sequentem.*
n *Sermo est 16 de Diversis, apud Benedictinos 12.*
o *Apud Lovanienses tom. 6, apud Benedictinos tom. 8. Vide Comment. num. 524. Apud Lovanienses adduntur hæc verba, sed unciis inclusa: Quæstio contra Priscillianistas.*
p *Una ex his epistolis est 157 apud Lovanienses, alias 190. Altera latet.*

CAPUT III.

Adversus Donatistas.

- a **P**salmus a Abedarius.
* *Lovan. epistolæ* Contra epistolam * Donati b hæretici, liber unus,
b *Contra suprascriptos c, libri duo *.*
c *Contra epistolam Parmeniani d episcopi, libri tres.*
* *ibid. liber unus* De Baptismo, contra e suprascriptos libri septem.
d *Contra partem epistolæ Petiliaui, liber unus.*
e *Item contra plenariam ejusdem epistolam, liber unus.*
Contra secundam epistolam ejusdem, liber unus.
f *Contra epistolam Vincentii f Donatistæ et Rogatistæ, liber unus.*
g *Contra quo clam hoc sermonis g sumptum est a suprascriptis, liber unus.*
h *Contra epistolam h Cresconii grammatici, libri quatuor.*
i *Contra quod attulit Ceuturius i a suprascriptis, liber unus.*

- De unico baptismo contra k Petilianum, ad Constantinum, liber unus.
De Maximianistis contra suprascriptos, libri l tres.
Breviationes m gestorum de collatione facta contra suprascriptos Donatistas, libri tres.
Post collationem contra suprascriptos Donatistas, liber unus.
De Correctione n Donatistarum, liber unus.
Ad Emeritum o episcopum Donatistarum, liber unus.
Responsionum contra epistolas duas Gaudentii p episcopi Donatistarum, liber unus.
Epistola contra quos supra, ad Catholicos q fratres, liber unus.
Januario r, primati partis Donati.
Primiano s commonitorium.
Macrobio t, epistolæ duæ.
Vincentio u, una.
Ad Proculeianum x, quatuor.
Ad Emeritum y, duæ.
Ad Crispinum z, quatuor.
Ad Eusebium aa, duæ
Thiavensibus bb, duæ.
Constantiniensibus cc, una.
Donato dd Mutugennensi.
Cresconio ee Grammatico.
Festo commonitorium ff contra suprascriptos.
Epistola ad Maximinum gg eorum episcopum.
Clericis hh, qui ex parte Douati sunt conversi.
Ad Dulcitium ii tribunum, epistola contra suprascriptos.
Ad Gaudetium, Douatistarum episcopum, epistola una.

Tractatus contra Donatistas.

10. Tractatus tres, de Traditione kk in persecutionibus, et falso baptisate.
Item contra suprascriptos ll, unus de iis, qui se cogi ad unitatem conqueruntur.
De Bono unitatis mm Ecclesie.
Item de duabus mulieribus nn de parvulo disceptantibus, contra suprascriptos, Siniti habitus.
De testimoniis oo Scripturarum, contra suprascriptos; et contra idola.
Contra suprascriptos per natalem sancti Salvii pp martyris.
Contra suprascriptos, Quia non homines baptizant, sed Christus.
De Baptismo contra suprascriptos brevissimus qq, liber unus.

ANNOTATA.

- a *Exstat apud Lovanienses tom. 7, et Benedictinos tom. 9 sub titulo, Psalmum contra partem Donati.*
b *Excidit aut latet hic liber, ut dictum in Comment. num. 273*
c *Duos hos libros commemorat lib. 2 Retract. cap. 5, ac vocal, Contra partem Donati. Sed et hi exciderunt aut latent, ut monuimus in Comment. num. 460.*
d *Exstant hoc et sequentia quatuor Opuscula apud Lovanienses tom. 7, apud Benedictinos tom. 9. De omnibus agit Comment. § 33.*
e *Contra suprascriptos abest ab editione Lovaniensium.*
f *Habetur inter epistolas olim 48, nunc 93.*
g *Ita editio Lovaniensium æque ac Benedictinorum. Codex noster habet: Contra quodam uxoris missum est ad suprascriptos lib. 1. Duo Mss. apud*

A apud Benedictinos sensum exhibent paulo clarioribus his verbis: Contra quosdam, a quibus (vel a quo) responsum est supra scripto libro, liber 1. At quocumque demum modo locus legatur, latet liber iste. Sed posset esse idem cum eo, quem Augustinus memorat lib. 2 *Retract.* cap. 28 sub titulo: Contra nescio quem Donatistam, qui reque ignotus est.

h Exstat hoc Opus tom. 7 Lovaniensium et tom. 9 Benedictinorum. Vide *Comment.* num. 463.

i Et hoc opusculum, de quo lib. 2 *Retract.* cap. 19, latere haecenus, diximus num. 461.

k Exhibent hoc Opusculum Lovanienses tom. 7, Benedictini tom. 9. Vide *Comment.* num. 465.

l Notant in margine Benedictini legendum liber unus. At, cum nullum afferant codicem, in quo sic legatur, recte legi existimo, libri tres. Etenim duo certe de Maximianistis libri a Sancto conscripti: nam illos ipse commemorat lib. 2 *Retract.* cap. 29 et 35. Tertius autem esse potest Opus alio titulo ab Augustino memoratum. Certe in libro de Gestis cum Emerito multum disputat B de Maximianistis, neque de illo Opere meminisset alias Possidius. Res tamen est incerta.

m Editum ex hoc, uti et sequens Opusculum apud Lovanienses tom. 7, apud Benedictinos tom. 9. Vulgo vocatur Breviculus Collationum, de quo in *Comment.* num. 466, ubi etiam de sequente.

n Est epistola ad Bonifacium olim 50, nunc 185.

o Excidit hic liber, ut dictum in *Commentario* num. 467. At exstat apud Lovanienses tom. 7, apud Benedictinos tom. 9, Sermo ad Cæsariensis ecclesiae plebem de Emerito, et coram eodem habitus, de quo non meminit Possidius, etiamsi certo sit Augustini, qui de illo loquitur lib. 2 *Retractionum* cap. 51, ubi commemorat librum de Gestis cum Emerito, quem tomis assignatis editores laudati exhibent, quique item praetermittitur a Possidio, nisi forte sit inter tres libros de Maximianistis commemoratus, ut jam monui.

p Exstant apud Lovanienses tom. 7 et Benedictinos tom. 9 libri duo contra Gaudentium a Sancto ipso memorati, ut dictum in *Comment.* num. 468. At librum secundum, qui brevis est C et in modum epistolae scriptus, pro epistola habuit Possidius, quantum conjicio. Hinc nec epistola ad Gaudentium, inferius memorata, deperdita est, ut putavit Wertinus in *Appendice Censurae Lovaniensis* pag. 180, nec liber secundus hic omissus.

q Habetur hoc Opusculum apud Lovanienses tom. 7 sub isto titulo: Liber seu epistola contra Petiliani Constantiensis episcopi Donatistae epistolam. At ex initio statim apparet, idem esse Opusculum, cum sic ordinatur: Augustinus episcopus dilectissimis fratribus ad nostrae dispensationis curam pertinentibus. Apud Benedictinos tom. 9 sic inscribitur: Ad Catholicos epistola contra Donatistas, vulgo, De unitate Ecclesiae liber unus. Advertunt autem laudati editores, titulum in *Mss.* fuisse varium, et in *Ms. Floriacensi*, finito libro, sic legi: Explicit epistola Aurelii Augustini episcopi ad Catholicos fratres. Ex quo recte concludunt, istud esse Opusculum, quod hic commemorat Possidius.

r In codice nostro, et aliis quibustam apud Benedictinos, Januariano. Est autem epistola Lovaniensibus 68, Benedictinis 88, scripta quidem nomine Clericorum Hipponensium, sed haud du-

bie ab Augustino, cujus in eo stylus relucet.

f Latet haecenus istud Opusculum.

t Altera est apud Lovanienses 265, apud Benedictinos 106, altera 255 et 108.

u Exstat revera epistola ad Vincentium Rogatistam, sed ea nomine libri jam indicata est ad litteram f, et liber nominari omnino potest. Itaque vel bis idem designavit Opusculum, vel desideratur haec epistola.

x Una solum innotuit ad Proculianum epistola, Lovaniensibus 147, Benedictinis 33. Tres igitur aliae desiderantur.

y Una item exstat ad Emeritum olim 164, nunc 87. Alia itaque latet.

z Ex quatuor his duae tantum notae sunt, nimirum 172 et 173 apud Lovanienses, nunc 51 et 66.

aa Exstant ambae, nempe 168 et 169, aut 34 et 35.

bb Lovanienses Thianensibus, codex noster cum aliis Thiabensibus. Nullae exstant quidem litterae Thiaveusibus inscriptae; sed vehementer suspicor, designari epistolas ad Glorium, Eleusium etc., quae Lovaniensibus sunt 162 et 163, Benedictinis vero 43 et 44: haec enim ex professo contra Donatistas scriptae sunt, et nullibi commemorantur a Possidio, et inscribuntur non solum istis quatuor, quos fratres vocat, sed et ceteris omnibus. Porro civitatem aliquam Thianensem seu Thiavensem in Numidia fuisse, colligitur ex epistola 239 alias 83, in qua Honoratus ex monacho Tagastensi factus dicitur presbyter Thianensis seu Thiavensis. Hosce autem, ad quae binae istae litterae datae sunt, non longe Tagasta abfuisse, ex fine secundae colligitur, ubi invitatur ad conveniendum in villa quadam sive in Tubursicensi sive in Tagastensi. Itaque Thiavenses fuisse existimo, quibus scriptae sunt laudatae epistolae.

cc Non dubito, quin haec sit epistola 130, nunc 144, quae Cirtensibus inscribitur. Audi Carolum a S. Paulo in *Geographia sacra Africae* pag. 93: Cirta Pomponio lib. 1, cap. vi dicitur CONSTANTINA, et metropolis civilis Numidiae can. LXXXVI codicis Africae, hodie Constantina etiam nuncupatur. Quod ibidem multis confirmatur in notis, et res est minime dubia. F

dd Est Lovaniensibus epistola 204, alias 173. Addit Lovaniensium editio presbytero, sed inter uncas.

ee Excidit aut latet haecenus.

ff Est epistola 167, alias 89.

gg Lovanienses Maximianum. Est autem epistola 203, alias 23.

hh Haec Lovaniensibus 257, alias 142.

ii Haec vero 61, aut 204.

kk Etiamsi varii exstant Augustini sermones contra Donatistas; obscurum tamen est, quosnam ex illis designet Possidius. Nullum certe ex his tribus assignare possum.

ll Neque hunc assignare certo possum: attamen sermo seu tractatus de Pastoribus, qui editus tom. 9 Lovaniensium, et apud Benedictinos est sermo 46, utcumque congruit cum hoc Possidii titulo. Porro editio Lovaniensis, cui consentit codex noster, duos hic tractatus exhibet hoc modo: Item contra supra-scriptos, unus. De iis qui se cogi etc. Sequitur autem in utraque editione post sermonem de Pastoribus, sermo de Ovibus, contra Donatistas item habitus, qui alter ex duobus esse posset. Sed fateor rem plane est incertam.

mm Exstant tres sermones, primum editi a Sirmondo, deinde inter Benedictinos 357, 358, et

A. S. POSSIDIUS.

el 359, qui agunt de pace et concordia cum Donatistis. Sed incertum, an alium non designet Possidius.

nn Videtur esse sermo apud Benedictinos 10, unus item ex Sirmondianis. Porro hæ voces Siniti habitus cum sequenti sermone junguntur apud Lovanienses. In codice nostro voces illæ alium a duobus sermonem insinuant, cum se jungantur, et ibidem repetantur hæ voces : Contra quos supra.

oo Hic sermo jam memoratus est cap. 1, ubi ad ff diximus eum latere. Latent nos et sequentes contra Donatistas.

pp Consentit his codex noster. At apud Lovanienses in unum conflantur duo hoc modo : Per natalem sancti Salvii martyris contra suprascriptos, quia non homines baptizant, sed Christus. Porro codex noster cum tribus Benedictinorum pro Salvii habet Silvii, mendose, opinor.

qq Codex noster omittit voces, liber unus.

CAPUT IV.

B

Contra Pelagianistas.

^a De Baptismo ^a parvulorum ad Marcellinum, libri duo.

Et epistola ad ipsum de Peccatorum meritis et remissione.

De Spiritu et litera ad Marcellinum, liber unus.

De Natura et gratia, liber unus.

Ad episcopos Eutropium et Paulum, de Perfectione justitiæ hominis, liber unus.

Contra gesta Pelagii, liber unus.

^a ^{LoV. male} ^{Cælestium m} Contra Pelagium et Cælestium *, de gratia Christi, et de peccato originali, libri duo, ad Piuianum, Albinam *, et Melaniam.

^a ^{ibid. Albinum} ^{mendose.} ^b Contra quæstiones Pelagianistarum ^b, liber unus.

^b Ad Valerium, de Nuptiis et concupiscentia, liber unus.

^c Ad Papam Bonifacium ^c contra suprascriptos, libri quatuor.

Contra Julianum, libri sex.

^d Epistolæ ad Sixtum presbyterum ^d, contra suprascriptos, duæ.

^c ^C Ad Mercatorem epistola ^e contra eosdem, una.

^f Tractatus de baptismo ^f parvulorum.

Ad Valentinum monachum, de Gratia et libero arbitrio, liber unus.

Item ad quem supra, de Gratia et correptione, liber unus.

Item contra secundam Juliani responsionem, imperfectum ^g Opus.

ANNOTATA.

^a De omnibus his Operibus actum est in Comment. § 35, exceptis epistolis ad Sixtum et Mercatorem, de quibus num. 637. Omnia quoque, quæ non assignabimus alibi, impressa sunt apud Lovanienses tom. 7, part. 2, apud Benedictinos autem tom. 10.

^b Hic Benedictini observant sequentia : Istud Opusculum vel ipse est liber seu epistola clvii ad Hilarium, recensita rursus infra cap. vi, vel non aliud forte a libro de Perfectione justitiæ hominis. Nam illud ipsum nonnullis in Mss. notatum reperitur non hoc loco, sed paulo supra, ante Opus contra Gesta Pelagii, proximo videlicet loco post prædictum librum de Perfectione justitiæ,

cujus quidem libri titulus a Prospero in lib. contra Collatorem c. xxi, n. lxx profertur hunc in modum : Ad Paulum et Eutropium sacerdotes, contra Pelagii et Cælestii quæstiones. At sic idem Opusculum bis fuerit recensitum eodem fere loco, quod non est verisimile. Porro, cum exstant duo libri de Nuptiis et concupiscentia, iique non simul sint scripti, sed in secundo respondeatur objectionibus contra primum factis a Pelagianis, suspicio esse potest, secundum ex illis hic designari ; præsertim quia ubique legitur : Ad Valerium de Nuptiis et concupiscentia, LIBER UNUS, qui primus erit, si prioribus verbis secundus designatur. Hæc certe conjectura præplacet : nam liber ille secundus vocari ab Augustino primum potuit, Contra quæstiones, seu objectiones Pelagianistarum.

^c Titulus hujus Operis nunc est : Contra duas epistolas Pelagianorum, ad Bonifacium etc.

^d Sunt apud Lovanienses epistolæ 104 et 105, apud Benedictinos 191 et 194.

^e Apud Lovanienses et in nonnullis Mss. legitur pro epistola vox episcopum, sed mendose. Codex noster cum hac editione habet epistola. Est illa 193 Benedictinorum, quam ignorarunt Lovanienses.

^f Indicat sermonem 14 de Verbis Apostoli, qui Benedictinis est 294.

^g Edidit hoc Opus Vignerius tom. 2 Supplementi, sed perperam vocat Opus perfectum. Benedictini idem exhibent cum aliis tom. 10, et recte vocant Opus imperfectum. Non recensuit Possidius libros de Prædestinatione Sanctorum, et de Dono Perseverantiæ, licet certo sint Augustini, scriptique contra Semipelagianos.

CAPUT V.

Adversus Arrianos.

Quæstio, de Trinitate ^a.

Quæstio, de semper nato.

Quæstio, de Æqualitate Filii.

Item alia, de eo, quod scriptum est, Tunc et ipse Filius subjectus erit ei, qui illi subjecit omnia.

De Trinitate ^b, libri quindecim.

Contra suprascriptos Arrianos, ad Pascentium ^e, liber unus.

Epistola ^d ad eundem, contra quæstiones diversas, contra suprascriptos.

Epistola ad Helpidium ^e.

Ad Therentianum ^f, una.

Ad Maximum ^g una.

Tractatus diversi adversus suprascriptos, qui Filium inæqualem Patri esse contendunt.

13. Ex Euangelio ^h Joannis, Non potest Filius facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem.

Ex eodem Joanne, Pater enim diligit Filium, et omnia demonstrat ei.

Item de ⁱ Trinitate.

De, In principio erat ^k Verbum.

Collatio cum Maximino ^l Arriaorum episcopo. Ad

- A Item ad quem supra, libri duo.
 m De Hæresibus *m* ad Quodvultdeum diaconum, im-
 perfectum Opus.
 n Adversus Apollinaristas, *n* quæstio.

De Magistro *g*, liber unus.
 De Fide vel symbolo *h*, liber unus.
 De sermone Euangelii *i* in monte, libri duo.
 Quædam expositio Epistolæ omnis ad Galatas, liber
 unus.

A. S. POSSIDIO.

g

h

i

ANNOTATA.

a Quæstiones hæc quatuor sunt in libro 83 Quæ-
 stionum 18, 37, 50, et 69.

b Exstant apud Lovanienses tom. 3, apud Be-
 nedictinos tom. 8. Consule Comment. num. 520 et
 seqq.

c Designat epistolam 164, nunc 238, quæ liber
 vocari potest.

d Rectius hoc loco codex noster habet: Epistolæ
 duæ ad eundem contra quæstiones diversas. Quippe
 exstant duæ ad Pascentium epistolæ a prædicta
 aliæ, nimirum apud Lovanienses 175 et 177, apud
 Benedictinos vero 239 et 241. Et sic melius intelli-
 guntur hæc verba, Contra quæstiones diversas,
 quæ singulis convenire vix possunt, at recte con-
 gruunt utrique.

e Lovaniensium editio, Helvidium. Duo Mss.
 B apud Benedictinos, Ellidium. Noster vero codex
 cum tribus Benedictinorum, sicut editum est,
 Helpidium. Est epistola Lovaniensium 150, Bene-
 dictinorum 242.

f Codex noster, Terrentianum, duo Benedicti-
 norum Terrentianum, alte Terentium. Ignota est
 hæc epistola.

g Est epistola apud Lovanienses 66, apud Be-
 nedictinos 170, scripti Alypii et Augustini nomi-
 ne, ut plures aliæ. Lovanienses hic tegunt Maxi-
 minum, at in epistolæ inscriptione Maximum.

h Apud Lovanienses est 32 ex Homitiis 50,
 apud Benedictinos sermo 126. Sequentem vero
 tractatum nequeo assignare.

i Videtur esse sermo 63 de Verbis Domini, apud
 Benedictinos sermo 63.

k Est sermo 18 de Verbis Domini, 117 apud
 Benedictinos.

l Exstant hoc et duo sequentia Opuscula tom. 6
 Lovaniensium et tom. 8 Benedictinorum. At Lo-
 vanienses Collationem jungunt cum duobus libris
 contra Maximinum, et sic numerant contra Ma-
 ximum libros tres, quorum primus est Colla-
 tio: Benedictini vero Opera illa distinxerunt.

C m De hoc Opere actum in Comment. num. 679
 et 680. Legitur apud Lovanienses tom. 6, apud
 Benedictinos tom. 8.

n Est quæstio 80 in libro 83.

Quæstio *h*, Quæ sit causa, ut sit homo deterior.
 Item quæstio, Utrum animal irrationale beatum
 esse possit.

k

Item quæstio, Quæ proprie in animante anima di-
 catur.

Item quædam expositio in Epistolam ad Romanos,
 libri duo.

Item quæstio *l*, Utrum anima per se moveatur.

l

Item quæstio, de mente mundanda ad videndum
 Deum.

Item quæstio, Quo documento constet homines be-
 stiis excellere.

Item quæstio, de Intellectu.

Item quæstio, de Scientia Dei.

Item quæstio, de Loco Dei *m*.

m

15. Item quæstio, de Differentia *n* peccatorum.

n

Item quæstio, Utrum omnia in utilitatem hominis
 creata sunt.

Item quæstio, Quemadmodum virtutes animæ a
 Cicerone divisæ ac definitæ sunt.

E

Item quæstio, de metu.

Item quæstio, Utrum non aliud amandum sit quam
 metu carere.

Item quæstio, Quid amandum sit.

Item quæstio, de nutrienda claritate.

Item quæstio, de conformatione animæ.

Item quæstio, de alimentis.

Item quæstio, Cum omnia Deus fecerit, quare non
 æqualiter fecerit.

Item quæstio, Utrum aliquando cogitationes no-
 stras videre possimus.

Item quæstio de eo, quod scriptum est, Mili autem
 adhærere Deo bonum est.

Item quæstio, de centum quinquaginta tribus pi-
 scibus.

Item quæstio, de Joanne Baptista.

Item quæstio, de decem virginibus.

Item quæstio, De die autem et hora nemo scit, ne-
 que angeli cælorum, neque Filius hominis, nisi
 Pater solus.

Item quæstio, de eo, quod scriptum est in Euangelio,
 turbam Dominum in monte pavisse de panibus *f*
 quinque.

Item quæstio ad id, quod scriptum est in Euange-
 lio, quod baptizabat Jesus plures, quam Joan-
 nes, quamquam non ipse baptizaret, sed discipuli
 ejus.

Item quæstio, de Verbo.

Item quæstio, de muliere Samaritana.

Item quæstio, de resurrectione Lazari.

16. Item quæstio, de eo, quod scriptum est,
 An ignoratis, fratres, (scientibus enim legem
 loquor,) quia lex dominatur homini, in quan-
 tum tempus vivit; usque ad eum locum, in
 quo scriptum est, Vivificabit et mortalia cor-
 pora vestra per inhabitantem spiritum ejus in
 vobis.

Item quæstio, de eo, quod scriptum est, Existimo
 enim quod iudicæ sint passionis hujus temporis
 ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis;
 usque ad id, quod dictum est, Spe enim salvi
 facti sumus.

Item quæstio de eo, quod scriptum est, O homo tu
 quis es, qui respondeas Deo?

Item quæstio de eo, quod Apostolus dicit, Absor-
 pta est mors in victoria, ubi est mors conten-
 tio tua? ubi est mors aculeus tuus? aculens
 autem

CAPUT VI.

Diversi libri vel tractatus, vel episto-
 læ, ad utilitatem omnium studio-
 sorum conscriptæ.

- a De Beata vita, ad Theodorum, liber unus.
 b Soliloquiorum *a*, libri duo.
 c De Grammatica *b*, liber unus.
 d De Musica *c*, libri sex.
 e Cæterarum disciplinarum principia, libri *d* quinque,
 id est, de Dialectica, de Rhetorica, de Geometria,
 de Arithmetica, de Philosophia.
 f De Animæ quantitate *e*, liber unus.
 g De Agone Christiano *f*, liber unus.

- A. S. POSSIDIO autem mortis peccatum est, virtus autem peccati lex.
 Item quæstio de eo, quod scriptum est, Invicem onera vestra portate, et sic adimplebitis legem Christi.
 Item quæstio, de temporibus æternis.
 Item quæstio de eo, quod scriptum est in Epistola Pauli ad Colossenses, In quo habemus redemptionem, remissionem peccatorum, qui est imago Dei invisibilis.
 Item quæstio, de hæreditate Dei.
 Item quæstio de eo, quod apostolus Jacobus dicit, Vis autem scire, o homo inanis, quia fides sine operibus otiosa est?
 Item quæstio de timore, utrum peccatum sit.
 Item quæstio, de pulchritudine simulachrorum.
 Item quæstio, Quare magi Pharaonis fecerunt quædam miracula, sicuti Moyses famulus Dei.
 Item quæstio, de Quadragesima et Quinquagesima.
 Item quæstio de eo, quod scriptum est, Quem enim diligit Dominus, corripit; flagellat autem omnem filium, quem recipit.

B Item quæstio, de conjugio.

- o 17. De Doctrina o Christiana, libri quatuor.
 p Ad Simplicianum p, de diversis quæstionibus, libri duo.
 q Responsio objectis q Hilarii, liber unus.
 r Annotationes r Evangeliorum, libri duo.
 s Annotationes in Job, liber unus.
 t Ad Inquisitiones s Januarii responsio, libri duo
 u Concessionum t, libri tredecim.
 v Catechismi u, liber unus.
 w De Opere monachorum x ad Aurelium episcopum, liber unus.
 y Epistola Jacobi y exposita non tota, liber unus.
 z De vetere Testamento z, aliqua exposita.
 aa De saucta Virginitate aa, liber unus.
 De Bono conjugali, liber unus.
 bb De Genesi bb ad litteram, libri duodecim.
 cc Quaternio cc unus, quem propria manu S. episcopus Augustinus initiavit.
 dd Quæstiones diversæ de vetere Testamento dd, in libri triginta tribus.
 ee Contra Hilarium ee de canticis ad altare, liber unus
 ff De Gratia ff novi Testamenti ad Honoratum, liber unus.
 C
 gg De Fide et gg operibus, liber unus.
 hh De videndo Deo, ad Paulianam hh, liber unus.
 ii De Perfectione justitiæ ii hominis, liber unus.
 kk De Origine animæ kk ad sanctum Hieronymum, liber unus.
 De sententia Jacobi apostoli ad eundem, liber unus.
 ll 18. De præsentia Dei ll ad Dardanum, liber unus.
 mm Ad Casulanum mm, de Jejuniis Sabbati.
 nn Ad Victorem nn de Natura animæ et ejus origine, libri quatuor.
 oo Ad Pollentium oo, de Incompetentibus nuptiis, libri duo.
 pp Contra Adversarium pp Legis et Prophetarum, libri duo.
 qq Adversus Mendacium qq, liber unus.
 rr Ad Laurentium rr, de Spe, fide et charitate, liber unus.
 ss Psalmi expositi ss, a primo usque ad trigesimum secundum. Ex his in populo tractati sunt tt, decimus quartus, decimus quintus, vigesimus primus, vigesimus sextus, trigesimus, trigesimus primus, trigesimus secundus, trigesimus tertius.

Item alii dictati, id est, sexagesimus octavus, D septuagesimus primus, septuagesimus septimus, septuagesimus octavus, octuagesimus secundus, octuagesimus sextus, octuagesimus octavus, centesimus quartus, centesimus quintus, centesimus septimus, centesimus octavus, centesimus decimus, centesimus undecimus, centesimus duodecimus, centesimus decimus tertius, centesimus decimus quartus, centesimus decimus quintus, conjunctis sibi centesimo decimo sexto, centesimo decimo septimo, centesimo trigesimo quinto, centesimo quinquagesimo.

Reliqui omnes, excepto centesimo decimo octavo, in populo disputati sunt, numero nonaginta septem. Finnt ergo omnes tractatus Psalmorum in populo habiti, numero centum viginti tres, quia centesimus vicesimus primus bis * est * Lov. ibi expositus.

Tractatus de Euangelio uu Joannis, a capite usque ad finem, in codicibus sex.

ANNOTATA.

a Duo hæc Opuscula in utraque editione sæpe dicta leguntur lom. 1. Consule de iis Comment. § 7.

b Librum de Grammatica Augustini nomine ediderunt Lovanienses tom. 1; at illum Sancto abjudicari a Benedictinis, dictum est in Commentario num. 110. Excidit igitur liber Augustini de Grammatica.

c Exstant tom. 1, et Sancto ab omnibus attribuuntur. De iis Comment. num. 109 et 177.

d Post memoratum de Grammatica librum subjecerunt Lovanienses lom. 1: Principia Dialecticæ, Categorias Decem, et Principia Rhetoricæ, ac si essent Opuscula tria ex quinque hic recensitis. Verum Benedictini hæc etiam in Appendicem rejecerunt, ac probant esse supposititia. Vide Comment. num. 108 et seqq.

e Exstat apud editores tom. 1. De eo Comment. num. 127.

f Edilus est lom. 3 Lovaniensium et tom. 6 Benedictinorum. Consule Comment. num. 540.

g Habetur in utraque editione tom. 1. Comm. de eo num. 178.

h Apud Lovanienses tom. 3 et tom. 6 apud Benedictinos. Comment. num. 279.

i Hoc et sequens Opusculum ut et Expositio in Epistolam ad Romanos mox memoranda, habentur apud Lovanienses tom. 4, Benedictinos tom. 3, part. 2. De his agitur in Comment. num. 280 et 281.

k Hic rursum multas enumerat quæstiones ex libro 83 Quæstionum, hæc ibidem est, 5, et sequens 7.

l Est ibidem quæstio 8, sequuntur autem 12, 13, 15, 17 et 20 de Loco Dei.

m Sequitur hic apud Lovanienses: Item quæstio, de Ira Dei. Ad observant Benedictini, istud abesse a Mss. Nec reperitur in codice nostro.

n Hæc est ibidem 26, tum 30, 31, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 41, 47, 54, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 83.

o Hoc Opus in utraque editione legitur tom. 3. Egimus de eodem in Comment. num. 541.

p Ediderunt istud Opusculum Lovanienses tom. 4, Benedictini tom. 6. Consule Comment. § 38.

q Videtur

A q Videtur esse epistola 89 Lovaniensium, alias vero 157. Nam, quod putat Tillemontius art. 114, id Opusculum fuisse scriptum contra Hilarium tribunum, adversus quem de Canticis scripsit Sanctus, ut inferius videbimus, verisimile non est, tum quia Opuscula hæc disjungit Possidius; tum quia Augustinus ipse lib. 2 Retract. cap. xi commemorat Opusculum de Canticis contra Hilarium, nec meminit alterius.

r Exstat tom. 4 Lovaniensium titulo Quæstionum Evangelicarum, et tom. 3 Benedictinorum sub titulo Quæstionum Evangelicorum: iidem quoque tom. exhibent sequens Opusculum. Agitur de utroque in in Comment. num. 544 et 545.

s Hi duo libri sunt inter epistolas 118 et 119, vel 54 et 55; de quibus in Comment. num. 551.

t Exstant Confessiones in utraque editione tom. 1. Vide Comment. num. 542.

u Significat haud dubie Opusculum de Cathelizandis rudibus, quod Lovanienses tom. 4 et Benedictini tom. 6 ediderunt. Nos de eodem egimus in Comment. num. 546.

x Hoc Opusculum habent Lovanienses tom. 3, Benedictini tom. 6. Vide de illo Comment. num. 552.

y Latet istud Opusculum, ut monuimus in Comment. num. 581.

z Videtur designare libros septem in Heptateuchum, seu in septem primos sacræ Scripturæ libros, de quibus egimus in Comment. num. 640, ubi Sanctus illos vocat Quæstionum libros. Ediderunt Opus istud Lovanienses tom. 4, Benedictini tom. 3. Forsan simul intelligit Locutionum libros item septem, quos tom. 3 inseruerunt Lovanienses, Benedictini vero Quæstionum libris præposuerunt. Vide de illis num. 639. Certe nisi hic simul designentur, omnino prætermitti sunt a Possidio.

aa De hoc et sequente Opusculo actum est in Comment. num. 529 et 530. Utrumque ediderunt Lovanienses et Benedictini tom. 6.

bb Exstant in utraque editione tom. 3. Consule de iis Comment. num. 553.

cc Ignotum est istud Opusculum, si unquam in lucem fuerit emissum. Verumtamen conjectura aliqua mihi occurrit, quam lubet æquis lectoribus proponere. Videtur Possidii verbis designari

C Opusculum aliquod molis non magnæ et imperfectum. Tale autem Opusculum est, quod ediderunt Lovanienses tom. 4 sub hoc titulo: Divi Anrelii Augustini liber Quæstionum Evangelicarum secundum Matthæum. Itaque, si constet illud Opusculum esse Augustini, non improbabile videtur, istud his verbis designatum, quod Sanctus illud imperfectum reliquisset, ac sine titulo. Opusculum idem inseruerunt Benedictini tom. 3 sub titulo hujusmodi: Quæstionum septemdecim in Evangelium secundum Matthæum liber unus. Omittunt illi nomen S. Augustini, quia dubitant, an ejus revera sit Opusculum: Audi initium præfationis eorundem editorum: Ut hic exhibetur, inquirunt, inter Augustini germana Opera, nec tamen ipsius, uti solet, Augustini nomine prænotetur, iste alius Quæstionum in Matthæum liber, non temere fit, neque frustra. Nempe stilum in primis ET RES CONGRUERE AUGUSTINO censent post Erasmus Lovanienses theologi. Deinde fragmenta ejusdem libri quædam cum nomine Augustini profert Rabanus Maurus in libro iv Commentarii super Matthæi Evangelium, quem ipse circiter dcccxl Christi annum, collectis hinc inde veterum expositionibus, concin- Augusti Tomus VI.

nabat. Denique in Indiculo Operum Augustini Possidiano, qui per Johannem Vlimmerium ex Villariensi codice vulgatus est, recensentur pag. v QUÆSTIONES EUANGELIORUM LIB. II, MOXQUE ANNOTATIONES ALIQUOT IN MATTHÆUM LIB. I. Hisce rationibus, quæ suadent genuinum esse Augustini Opusculum, alias deinde opponunt, quibus contrarium videtur insinuari. Accipe illas compendio. Nihil habet Augustinus de illo Opusculo in libris Retractationum. Deinde parabola de zizaniis hic quæst. xi aliter exponitur, quam solebat exponi ab Augustino. Tertio Eugypius abbas nihil ex hoc libro decerpit, licet ex Quæstionibus Evangelicis varia describeret. Quarto in quibusdam antiquis codicibus hæc Quæstiones non leguntur post Quæstiones Evangelicas, in aliis post illas sequuntur sine nomine Augustini. Quinto demum in Indiculo Possidii hæc non reperiuntur, nisi in solo Vlimmeriano, qui fuit interpolatus. Ita laudati editores. At omnia hæc argumenta vim magnam non habebunt, si Augustinus illud Opusculum post Retractationes inchoaverit, et imperfectum reliquerit sine titulo: quale Opusculum designat Possidius per quaternionem illum. Nam sic memorari non potuerit in Retractationibus, et designatum fuerit hic a Possidio: nec mirum erit, in aliquibus codicibus scriptum fuisse, in aliis prætermisum, cum edi debuerit post mortem Sancti, quando alia Opera jam erant in lucem emissa: atque hinc abbas Eugypius illud in suis codicibus non invenerit, licet alioquin illius silentium parum urgeat. Restat igitur una solum solvenda objectio quam laudati editores sic proponunt: Zizaniorum parabola hic exponitur longe secus, quam solet ab Augustino, ex tempore præsertim Carthaginensis collationis, in qua Donatistæ, Catholicis reclamantibus, id vehementer affirmabant, quod in hujus libri quæstione xi n. i dicitur, AGRUM IPSUM NON ECCLESIAM, SED MUNDUM, Domino interpretante, intelligendum esse, ut videre est in Actis collationis parte 3, cap. 258, 265 et sequentibus. Quæ de re Augustinus in lib. , cui titulus: Post collationem ad Donatistas, cap. 8: "Diu contendunt, inquit, dicentes zizania, quæ cum tritico simul crescere usque ad messem permessa sunt, non in Ecclesia, sed in mundo esse, contra intellectum martyris Cypriani, qui dixit: Etsi videntur in Ecclesia esse zizania, non tamen impediri debet aut fides, aut caritas nostra." Quid quod iste auctor in quæstione xii n. 2 responsum illud Patris-familias, zizania ante messem evelli prohibentis, non modo non torquet in Donatistas more Augustini, sed interpretatur eo pacto, ut in illos torqueri non valeat; quandoquidem de non aufereudis ex hac vita hominibus sermonem haberi putat. Ad duplex hoc argumentum responderi primum potest, varios sacræ Scripturæ locos varie expositos esse ab Augustino, adeoque id satis argumenti non futurum, etiamsi omnia recte essent deducta, et Augustinus a priori expositione sua hic recessisset. At non video eo esse confugiendum, cum hic nihil affirmasse videatur, quod atibi dictis sit contrarium. Quippe contendebant Donatistæ, zizania non esse in Ecclesia, sed in mundo extra Ecclesiam: hisce cum aliis Catholicis contradicebat Augustinus, affirmando non solum in mundo extra Ecclesiam, sed in ipsa etiam Ecclesia reperiri zizania. Idem dicitur in hoc Opusculo quæst. xi: nam licet num. i probetur, per zizania intelligi posse hæreticos, tamen in conclusione adduntur

A. S. POSSIDIUS.

- hæc verba* : Quamquam in hæc parabola Dominus, sicut in ejus expositione conclusit, non quædam, sed omnia scandala, et eos, qui faciunt iniquitatem, zizaniorum nomine significasse intelligitur. *Præterea in Sermone 18 de Verbis Domini, qui certo est Augustini, et Benedictinis 88, per agrum intelligit mundum universum. Audi pauca verba, cap. 19 contra ipsos Donatistas intorta* : Quis est ager? Numquidnam Africa? Non. Quis est ergo? Non interpretemur nos, Domius dicat. . . . Quis est ager? Ager est, inquit, hic mundus. *Aliud igitur est, per agrum intelligere mundum separatim ab Ecclesia; aliud, interpretari mundum cum Ecclesia conjunctum. Primum voluerunt Donatistæ, alterum Augustinus. Porro, quod Sanctus quæst. 12 responsum Patris-familias in Donatistas non torqueat, nihil evincit, cum ibidem contra Donatistas non disputet: neque vero negat, responsum istud alio etiam modo exponi posse, atque ita in Donatistas torqueri. Verumtamen audi locum, in quo hanc ipsam expositionem contra Donatistas intorsit. In Epistola 171, alias 76, eos sic alloquitur* : Ipse (Christus) dixit, AGER EST HIC MUNDUS; non dixit, Ager est Africa. Ipse dixit, MESSIS EST FINIS SÆCULI; non dixit, Messis est tempus Donati. Ipse dixit, MESSORES ANGELI SUNT; non dixit, Messores principes Circumcellionum sunt. *Explicat hic locum contra cædes ac violentias Circumcellionum, quia angeli, non circumcelliones, sunt menses. Si igitur hac expositione impeditus non fuit, quo minus contra schisma ipsum explicaret eundem textum, non video, cur in expositione de non auferendis ex vita hominibus sibi ademerit facultatem alio etiam modo locum exponendi. Hinc demum concludere liceat, recte post Erasmus judicasse Lovanienses, stilum et res in hoc Opusculo contentas Augustino congruere, adeoque nihil esse, cur id ipsi abjudicemus, sive verbis Possidii designatum sit, ut dixi verisimile esse, sive id ab eo prætermisum sit, ut alia quædam.*
- dd *Diversæ omittitur apud Lovanienses. Assignant Benedictini in margine Opus contra Faustum Manichæum, quod jam memoratum est cap. 2, sed iterum memorari potuit, quia omnibus est utile.*
- C *ce Excidit hoc Opusculum, ut monuimus in Comment. num. 543.*
- ff *Exstat inter Epistolas, ubi olim 120, nunc 140. Consule Comment. num. 490.*
- gg *Habetur istud Opusculum tom. 4 Lovaniensium et tom. 6 Benedictinorum. De eodem actum est in Comment. num. 582.*
- hh *Liber hic inter Epistolas 112, aut 147. Vide Comment. § 43.*
- ii *Hunc librum, contra Pelagianos scriptum, jam recensuit cap. 4.*
- kk *Hic liber et sequens inter epistolas sunt 28 et 29, alias 166 et 167.*
- ll *Est inter Epistolas 57, alias 187.*
- mm *Epistola est 86, aut 36.*
- nn *Exstant hi libri quatuor tom. 7 apud Lovanienses et tom. 10 apud Benedictinos. Non omnes quidem ad Victorem, sed omnes contra Vincentium Victorem sunt exarati. Eginus de illis in Commentario § 48.*
- oo *Exstant hi libri in utraque editione tom. 6 cum titulo, De Adulterinis conjugii. De iis actum in Comment. num. 645.*
- pp *Habentur tom. 6 Lovaniensium et tom. 8 Benedictinorum. Ad et Comment. num. 523.*

qq *Exstat liber hic, uti et alias de Mendacio, D quem Possidius prætermisit, apud Lovanienses tom. 4, apud Benedictinos tom. 6. De utroque actum in Comment. num. 283.*

rr *Apud Lovanienses tom. 3, et tom. 6 apud Benedictinos. Vide Comment. num. 646, ubi diximus vulgo vocari Enchiridion.*

ss *Implet Psalmorum expositio tomum 8 Lovaniensium, et tomum 4 Benedictinorum. Eginus de illa in Comment. num. 619 et seqq., atque observavimus, præfationes non esse Augustini.*

tt *Nititur Possidius assignare, quinam Psalmi coram populo sint expositi, et quinam dictati seu scripto expositi. Verum non dubito, quin multa hic sint mendosa, ut manifeste patet ipsam Psalmorum expositionem diligenter consideranti. Porro congruit quidem editio Benedictinorum cum editione Lovaniensium: at utrique notant varias lectiones aliorum codicum. Noster autem codex dissentit non parum ab editione utraque, nec dubito, quin aliqua ibidem rectius sint expressa. Accipe igitur totum illius contextum: Psalmi expositi a primo usque ad tricesimum secundum. Ex his in populo tractati sunt xviii, xxi, xxvi, xxix, xxx, xxxi, xxxii. Hi omnes certo expositi sunt pro concione, ut ad singulos notarunt Benedictini: sed accedere potuisset xxv, qui tamen nec in editis legitur, in quibus mendose habentur xiv, xv, et xxxiii, qui expositus quidem pro concione, at inter primos 32 non comprehensus. Ad codicem redeo: Item alii dictati, id est, lxvi, (legendum lxvii, non lxviii, ut est in editis) lxxi, lxxvii, lxxviii, lxxxii, lxxxvii, lxxxix, civ, cv, cvii, cviii, cx, cxii, cxiii, cxiv, cxv, conjuncto sibi cxvii, cxxxv, cl. De Psalmo ex et sequentibus omnibus merito dubites, an scripto sint expositi, an viva voce: nam sermonem quandoque dirigit ad populum, ex quo videretur expositio coram populo facta. Contra vero expositio caret digressionibus illis atque exhortationibus longioribus, quibus usus est Sanctus, dum ad concionem dicebat. Quod vero suos quandoque alloquitur, non satis evincit, expositionem illorum Psalmorum coram populo factam: nam idem contingit in expositione Psalmi cxviii, quæ ad populum dicta non est, teste Possidio. Inhærendum igitur iudicio verbis Indiculi, præsertim cum editio utraque in posterioribus hisce congruat cum codice nostro, si excipiamus Psalmum cxvii, pro quo habent cxvi. Quod autem ad Psalmos anteriores spectat, recte omnes recensiti videntur in codice nostro, non item in editis. Subdit præcedentibus codex: Reliqui omnes, excepto cxviii, in populo disputati sunt, numero cxvii. Dempis videlicet ex 150, seu toto numero, primis 32, et 21, quos recensuit.) Fiunt ergo omnes tractatus Psalmorum in populo habiti cxxiii, quia centesimus vigesimus primus bis est expositus. Illa iterata expositio unius Psalmi 121 efficere non potest, ut tot sint sermones, ita ut hic aliquid vel desideretur, uti in editis, vel locus sit mendosus. Voluit, opinor, insinuare Possidius, varios Psalmos expositos esse vel duobus, vel tribus, vel etiam quatuor sermonibus, uti revera factum videmus, et sic reperiri poterit numerus sermonum hic assignatus.*

uu *Leguntur hi tractatus apud Lovanienses tom. 9, apud Benedictinos tom. 3. De illis nos egimus in Comment. § 46.*

A

CAPUT VII.

Epistolæ.

- a* Ad Nebridium *a*, decem.
b Ad Hermogenianum *b*.
 Ad Zenobium.
c Ad Firminum *c*.
d Ad Cælestinum *d*.
e Antonino *e*.
 Saturnino.
f Thalasio *f* et Valentino.
 Eumatio.
g Gaio *g*.
 Licentio.
h Desiderio *h*.
i Valerio *i* episcopo.
k Donato *k*.
l Læto *l*.
 B Cratoni et aliis Carthaginensibus.
m Maximo *m* episcopo.
n Profuturo *n*.
 Præsidio.
o Victori *o* presbytero de campo Bullensi.
p Anastasio *p*.
 Sebastiano Monacho.
q Conseutio *q*.
r Bonifacio *r* episcopo.
 Romaniano.
 Item ipsi.
s 20. Paulo *s* episcopo.
t Plebi *t* propriæ.
 Item ipsi.
u Aurelio *u* episcopo.
 Item ipsi.
 Item ipsi.
x Alipio *x* episcopo.
 Item ipsi.
y Deogratias *y* presbytero.
z Ad S. Hieronymum *z*, sex.
aa Ad Paulinum *aa*, octo.
bb Severino *bb*.
 C Generoso.
cc Armentario *cc* et Paulinæ.
dd Jovino *dd* et Joviniano, et cæteris.
ee Evodio *ee*, epistolæ tres.
ff Probæ *ff*, de orando Deo.
 Item ipsi, duæ.
gg Item ipsi, et Julianæ *gg*, de velatione Deme-
 triadis.
 Julianæ, de sancta viduitate.
hh Honorato *hh*, tres.
ii Flactiano *ii*.
 Nectario, quatuor.
kk Cæciliano *kk*.
 Publicolæ, duæ.
 Orontio.
ll Olympio *ll*.
mm Cornelio *mm*.
 Donato.
 Item Olympio.
 Plebi propriæ, duæ.
nn Paulo *nn* episcopo.
 Item Paulo suprascripto.
oo Theodoro præsidi *oo*.
pp 21. Victorino *pp*.
 Celeri.
 Cæciliano.
qq Severo *qq* episcopo.

- Novato *rr* episcopo.
 Felici.
 Adcodato.
 Catulino.
 Eusebio *ss*.
 Fausto et Pelagiæ.
 Aurelio episcopo.
 Placentino episcopo.
 Seleucianæ *tt*.
 Severo *uu*.
 Memori *xx* episcopo.
 Asello *yy*.
 Emilio.
 Theodoro et Felicissimo.
 Aproniauo et Avitæ.
 Florentinæ *zz*.
 Marinianæ.
 Innocentio *aaa* episcopo.
 Imperatoribus.
 Stiliconi.
 Præfectis Italia.
 Crescenti episcopo.
 Alipio episcopo.
 22. Restituto *bbb* diacono.
 Macario.
 Domnioni.
 Viventio presbytero.
 Delphino.
 Item Innocentio episcopo.
 Pammachio *ccc*.
 Agrippino.
 Plebi Cataquensi,
 Item Aurelio episcopo.
 Gerontio.
 Maximiano *ddd*.
 Item Severo episcopo.
 Felici et Hilarino *eee*.
 Item plebi propriæ.
 Item ipsi.
 Item ipsi.
 Item Innocentio episcopo.
 Maximo *fff*.
 Burnio *.
 Presbyteris propriis.
 Item Macario.
 Theodolo.
 Concordio.
 23. Item Memorio *ggg* episcopo.
 Item Cratoni.
 Item Severo episcopo.
 Novato.
 Mercurio Diacono.
 Romano.
 Item Emilio presbytero.
 Theodoro et Felicissimo, duæ.
 Oratori.
 Item Aurelio episcopo, duæ.
 Firmo *hhh*.
 Muncri.
 Repentino.
 Lauritio.
 Pelagasio et Vagulo.
 Ampelio episcopo.
 Item Repentino.
 Maximo.
 Samsucio.
 Possidio *iii* episcopo.
 Protogeni et Thalasio.
 Item Protogeni.
 Item Thalasio.
 Item Protogeui, duæ.
 Item Aurelio episcopo.

A. S POSSIDIO.
rr

ss

tt

uu

xx

yy

zz

aaa

E

bbb

ccc

ddd

eee

fff

* duo Mss.
Burnioni

F

ggg

hhh

- A. S. Possidio. Clericis Carthaginis.
Sebastino monacho.
kkk 24. Cristino kkk.
Auisio.
Felici.
Geminiano.
Item Firmo suprascripto.
lll Audaci lll Grammatico.
Acatio.
mmmm Cresconio mmm.
Item Alypio episcopo.
Item Alypio.
Albinæ.
Apringio proconsuli.
Item Cristino.
nnn Albinæ, Piniano et nnn Melaniæ.
Romulo.
Panchario.
Florentino.
Creseonio.
ooo Fortunato ooo episcopo.
Item Generoso.
Bencuato episcopo, duæ.
B Rustico.
ppp 25. Quintiano presbytero ppp.
Xantippo.
Item Aurelio episcopo.
qqq Item Clero qqq.
Castorio.
Item Alypio episcopo.
Item Severo episcopo, duæ.
rrr Italicæ rrr.
Lampadio.
Fabiolæ.
Nauecellioni.
Fratribus a Carthagine.
Redempto.
Fratribus Carthaginis.
Item plebi propriæ.
sss Maximæ sss.
Ad Ecdiciam, epistola una.
Ad Petrum et Abraham, una.

ANNOTATA.

- a Exstant ex his novem, quæ apud Lovanienses sunt 151, 117, 72, 105, 116, 268, 269, 218, et 115; apud Benedictinos vero 3, 4, 7, 9, 10, 11, 12, 13 et 14.
c Hæc 213, alias 1; sequens vero 214, alias 2.
c Unus codex apud Benedictinos habet, Ad Firmianum. Excidit illa epistola.
d Est epistola 63, alias 18.
e Duo Mss. apud Benedictinos Antonio. Est Epistola 131, seu 20 : sequens vero 257, alias 142.
f Excidit hæc et sequens. At ibi pro Eumalio Lovaniensis habent Rumaclio : duo Mss. apud Benedictinos Hermatio.
g Apud Lovanienses Caio. Est autem Epistola 81, alias 19. Sequens vero est 39, seu 26.
h Forte Dario, notant in margine Benedictini : nulla enim exstat Epistola ad Desiderium; duæ vero supersunt ad Darium comitem datæ, nempe 262 et 264 Lovaniensium, seu 229 et 231 Benedictinorum, quas alibi non recensuit Possidius. Eadem conjectura fieri potest de Deuterio, ad quem exstat epistola 74, seu 236, nulli item memorata.
i Exstat hæc Lovaniensibus 148, nunc 21.
k Gemina legitur Donato proconsuli inscripta,

nimirum 127 et 128 apud Lovanienses, apud Benedictinos vero 100, et 112. Altera memorabitur infra.

l Est 38, seu 213. Sequens vero desideratur. m Fossatensis codex, ut notant Benedictini, Maximino episcopo. Nulla exstat epistola ad Maximum episcopum : reperitur quidem una ad Maximinum episcopum Donatistam : at illam memorata est cap. 3.

n Hæc est 149, seu 38; sequens 16, nunc 74. o Duo Mss. apud Benedictinos, Victorino episcopo de Campo etc. Codex noster. Victor presbytero et ampo Bullesi, mendose opinor. Porro nulla exstat Epistola Victori presbytero inscripta : verum 122 Lovaniensium, seu 111 Benedictinorum inscripta est Victoriano presbytero, nec illa alibi memoratur a Possidio. Exstat quoque Epistola apud Lovanienses 217, alias 59, ad Victorinum episcopum, item prætermissa a Possidio. Veruntamen ex his neutram designalam existimo, quia Augustinus in Epistola 236, nunc 65, affirmat se scripsisse de causa Abundantii presbyteri ad presbyterum fundi Armemanensis in Campo Bullensi. Hæc igitur Epistola haud dubie hic designata, quæ ad nos non pervenit.

p Hæc est 144, seu 145; sequens 145, seu 248.

q Exstat gemina ad Consentium, videlicet 221, alias 120, et 146, seu 205.

r Est Epistola 23, nunc etiam 98 : sequens vero 113, seu 15. Altera ad Romanianum excidit, sed exstat Epistola Paulini ad eundem data, quæ inter Augustinianas est 36, seu 32.

s Hæc est 216, seu 85.

t Exstant tres Epistolæ ad Hipponenses datæ, sed plures infra memorantur a Possidio, nisi easdem repetierit eodem hoc capite, quod minus est verisimile. Ex his 215, seu 268, soli plebi inscripta est : at 137, seu 78, et 138, seu 122, clero simul et populo inscriptæ sunt.

u Quatuor reperio Epistolas ad Aurelium Carthaginensem datas : at plures deinde memorat Possidius, ita ut aliquæ videantur excidisse. Prima temporis ordine est 148, seu 22; secunda 77, seu 41; tertia 76, seu 60; quarta præfixa est libris de Trinitate, ac Benedictinis est 174. Porro in Ms. nostro hic tantum semel habetur, Item ipsi.

x Quatuor reperiuntur ad Alypium datæ, at sexies ejus nomen ponitur in Indiculo, ita ut videantur duæ deperditæ. Quatuor autem illæ sunt 29 Benedictinorum, quæ desideratur apud Lovanienses : et 239 Lovaniensium, nunc 83; 224, seu 125; et 67, seu 227.

y Est prolixa Epistola Lovaniensibus 49, Benedictinis 102.

z Exstant octo ad S. Hieronymum, sed duas ex illis inter libros commemoravit cap. 6. Reliquæ sex sunt ordine temporis sequentes, 8, seu 28; 9, seu 40; 12, seu 67; 10, seu 71; 15, seu 73; et 19, seu 82.

aa Reperiuntur hæc octo apud Benedictinos, apud Lovanienses vero desiderantur duæ. Accipe illas ordine temporis. Prima est 32, seu 27; sequuntur 34, seu 31; Benedictinorum 42; apud eosdem 45; tum apud Lovanienses 65, illis 80; 250, seu 95; 59 seu 149; et 106, seu 186. Porro aliquæ ex his inscriptæ Paulino et Therasiæ, aliquæ Alypii simul nomine datæ.

bb Hæc est Epistola 170, seu 52. Sequens vero, quæ Fortunati quoque et Alypii nomine ab Augustino

- A Augustius scripta est contra Donatistas, est verosimiliter 165, seu 53. Exstat tamen et alia Generoso alteri inscripta, et memoranda inferius. Porro in Ms. nostro pro Generoso legitur Genesis, mendose, opinor, cum nulla reperitur ad Genesium.
- cc Est Epistola 45, seu 127.
- dd Fossatens. codex habet, Et Johauno. Alii quidam Mss., Et Joviano, aiunt Benedictini. Codex noster: Jobiano et Jobiano et ceteris. At quomodocumque legatur, ignota est hæc epistola.
- ce Aliquot Mss. apud Benedictinos, Evodio episcopo tres. Porro habentur quatuor ad Evodium, ex quibus una ignota potuit esse Possidio, ut fuerunt plures alia. Sunt hæc 100, seu 159; 101, seu 162; 99, seu 164; et 102, seu 169.
- ff Hæc est apud Lovanienses 121, alias 130. Ex duabus sequentibus una tantum exstat 156, seu 131.
- gg Est hæc 179, seu 150. Sequens est liber de Bono viduitatis apud Lovanienses tom. 4, apud Benedictinos tom. 6. De hisce quoque in Comment. § 45.
- B hh Exstant quidem tres Epistolæ, quæ inscribuntur Honorato. Sed una ex illis inter libros computata, jam recensita est cap. 6. Nec constat de duabus aliis, an utraque sit memorata: nam diversi videntur Honorati, ad quos illæ datæ. Etenim 161, seu 49, data est ad Honoratum episcopum Donatistam; et 180, seu 228, scripta est ad Honoratum episcopum Catholicum, qui ab altero diversus est, nisi forsitan ille fuerit conversus.
- ii Sic tres Mss. Alii vero cum editis, Flactiano exnotario, inquiunt Benedictini. Codex noster habet cum hac editione, Flacciano. Ac deinde: Neethario quatuor. Sic hæc genuina sit lectio, excidit Epistola ad Flactianum, seu Flaccianum, et duæ ex quatuor ad Neclarium similiter exciderunt: nam exstant ad ipsum duæ, videlicet 202, seu 91; et 254, seu 104.
- kk Est Epistola 60, seu 86. Ad Publicotam exstat solum 154, seu 47. Epistola vero ad Orontium est 123, seu 257.
- ll Duæ exstant ad Olympium, quæ apud Lovanienses sunt 124 et 129, apud Benedictinos 96 et 97. Altera autem mox infra memorabitur illis verbis, Item Olympio, quæ desiderantur apud Lovanienses, sed addita sunt a Benedictinis ex Mss., et in nostro etiam Ms. reperiuntur.
- C mm Hæc 125, seu 259. De sequente vide dicta ad litteram k: de duabus vero ad plebem propriam ad litteram t.
- nn Ad Paulum una exstat 216, seu 85, jam superius memorata. Latet alia.
- oo Dubium est, an his verbis duo significantur, an unus, propter varietatem Mss. Audi observationes Benedictinorum: In tribus Mss. omissum, PRESIDI. Hoc tres optimæ notæ Mss. habent: cujus loco in uno Carnotensi codice substitutum, CRESIMI: apud Lov. CRESENTI: in editione Ulim, EPISCOPO. Huic autem Theodoro duo Mss. præmittant, CHRISIMO. In codice nostro legitur post Theodorum Cresimi. Porro exstat Epistola ad Theodorum, quæ Lovaniensium est 223, Benedictinorum 61: at ex illa satis liquet, Theodorum non fuisse præsidem. Improbanda igitur videtur lectio hæc, Theodoro præsidi, et potius videntur designatæ duæ personæ. Cum autem habeatur Epistola 83, seu 244, quæ inscribitur Chrisimo, Chrisimo vel Chirssimo, et nulla legatur Crescenti inscripta, legendum suspicor Chrisimi aut Chrisimo, illamque ipsam epistolam hic designatam.
- pp Est hæc Epistola 217, seu 59. Duæ leguntur ad Celerem datæ, nimirum 237 et 210 Lovaniensium, quæ alias sunt 56 et 57. In uno codice Carnotensi, uti et in nostro, pro Celeri legitur Celerino. Epistolam unam ad Cæcilianum assignari ad kk: si sequens diversu sit, latet hæc.
- qq Reperiuntur tres epistolæ ad Severum episcopum datæ. At Possidius quinque enumerat interpolatis vicibus, ita ut alia videantur excidisse. Quæ exstant, sunt 241, seu 62; 240, seu 63, et 135, seu 110.
- rr Est Epistola 242, seu 84. Hic duo Mss. addunt, inquiunt Benedictini, Item ipsi. At nulla alia exstat ad Novatum. Sequens est 217, seu 252. Duæ post hanc sequentes, Adcodato et Catulino inscriptæ, exciderunt. Pro Catulino in Ms. nostro est, Catulliano.
- ss Ad Eusebium leguntur duæ, sed illæ memoratæ sunt cap. 3, et assignatæ ibidem ad aa. Hæc forsitan est deperdita; uti et sequens interiit. Porro de Epistolis ad Aurelium vide dicta ad litteram u. Quæ notatur ad Placentinum, excidit.
- tt Lovanienses habent, Eleusianæ, sed mendose, opinor. Nam exstat Epistola Seleucianæ inscripta, quæ est 108, seu 265.
- uu Severo, non additur, episcopo, uti solet in aliis ad Severum episcopum Milevitunum. At Epistola illa nullibi comparet.
- xx Duo Mss. Benedictinorum cum nostro Memorio episcopo, qui infra recurrit. Exstat una ad Memorium 321, seu 101.
- yy Forte Ascllico, aiunt Benedictini. Ad Ascllicum est 200, seu 196. Tres sequentes non comparent. At notant Benedictini, pro Avitæ legi etiam Avitæ et Habitata.
- zz Hæc est 132, seu 266. Sequens desideratur.
- aaa Exstat ad Innocentium Papam Epistola Concilii Carthaginensis nomine ab Augustino verosimiliter scripta, uti et altera Concilii Mileviani, et tertia nomine Aurelii, Alypii, Augustini, Evodii, et Possidii. Prima est 90, seu 175, altera 92, seu 176; et tertia 95, seu 177. Omnes tres videntur esse Augustini, et revera bis infra repetitur, Innocentio episcopo. Porro quatuor sequentes exciderunt. Sed observant Benedictini pro Præfectis Italiæ in tribus Mss. legi, uti et in nostro habetur, Præfectis Italicæ, et in aliis tribus, Præfecto Italiæ. Præterea notant, post vocem Crescenti in tribus Mss. omitti episcopo, quæ vox in nostro etiam omittitur. De Alypio consule dicta ad litteram x. Pro Alypio codex noster cum uno Carnotensi habet, Olympio.
- bbb Observant hic Benedictini sequentia: Duo Mss., Restituto episcopo. Unus Carnot. Restituto diacono et Restituto episcopo, (huic noster consonat,) Fossatensis, Restito diacono, Restuto, Marario, Donnioni etc. Exstat Epistola ad Restitutum diaconum, quæ est 69, seu 249. Nullam invenio ad Restitutum episcopum: nullam item ad Macarium aut Donnionem. Pro Macario forte legendum Macrobio suspicantur Benedictini: at id verisimile non est, cum duæ ad Macrobius memoratæ sint cap. 3. Exciderunt igitur illæ, uti etiam duæ sequentes ad Viventium, et ad Delphinum.
- ccc Fossatensis codex, Pammatico. Verum exstat Epistola ad Pammachium, quæ est 134, seu 58. At exciderunt duæ sequentes, et quæ mox sequitur,

A. S. POSSIDIO. *sequitur, Gerontio scripta. De Aurelio jam egimus.*

ddd Forte Maximino, notant in margine Benedictini. Verum Epistola, quæ exstat ad Maximinum episcopum Donatistam, recensita est cap. 3. De sequenti vide ad litteras qq.

eee Codex noster cum variis Mss. et editione Lovaniensium, Hilariano. Est hæc Epistola 136, seu 77. De quatuor sequentibus supra egimus.

fff In Ms. nostro Maximiano, in uno Carnotensi, Maximino. Colbertinus vero et Cassaniensis apud Benedictinos, tres titulos conjungunt, hoc modo: Maximo et Burnio (vel Burnio) presbyteris propriis. Exstat ad Maximum Epistola 66, seu 170, quam putamus hic designatam, alias vero duas excidisse, uti et sequentem ad Macarium, cum duabus subunctis: nisi forsitan illa, quæ Presbyteris propriis fuit scripta, sit una ex illis, quæ ad clerum et plebem Hisponensem sunt datæ. Vide ad litteram t. Porro infra repetitur, Maximo, et ediderunt Benedictini post omnes Epistolas fragmentum Epistolæ ad Maximum, quæ indicari potuit.

ggg De Memorio egimus ad xx. Sequens excidit. De Severo ad qq. De Novato ad rr. Quæ deinde sequuntur usque ad vocem Oratori, pro qua codex noster cum uno Carnotensi Aratori, et alius, Oratorio, omnes sunt ignotæ. De Aurelio autem supra ad litteram u.

hhh Hæc item excidit cum quinque sequentibus usque ad Maximum, de quo mox egimus. Excidit et sequens ad Samsueium. Porro pro Pelagasio et Vagulo, codex noster habet, Pegasio et Bagulo. Tres vero apud Benedictinos, Pegasio, alii tres, Pelgasio, unus, et Vagulo.

iii Hæc est 73, seu 245. Quæ deinde post aliquot sequitur, ad Sebastianum monachum est 145, seu 248 jam superius memorata, nisi una ad Sebastianum lateat. Intermediæ sunt ignotæ, excepta forsitan una ad Aurelium, de quo egimus.

kkk Lovanienses Pristino eum plerisque Mss., ut valentur Benedictini. At maluerunt sequi duos codices Carnotenses, in quibus legitur, Cristino, quia inferius repetitur, Item Cristino. Codex noster etiam habet, Cristino. Una habetur ad Christinum 226, seu 256. Excidit igitur una, vel Pristino, vel Cristino scripta. Latet quoque sequens, cum una ad Felicem data, nisi illa, quam ad rr assignavimus Felici inscripta, hic repetatur. Sequentes deinde duæ exciderunt.

lll Codex noster Addaci grammatico. Apud Benedictinos alter Adaci, alter, Saddaci, et deinde, Grammatico. Sed præferenda vulgaris lectio. Exstat Epistola ad Audacem, quæ 140 est, seu 261; eique præmittitur Audacis Epistola, ex qua satis colligitur et grammaticum fuisse, et alteram prius ab Augustino accepisse Epistolam, quæ latet hactenus; uti et sequens Acatio inscripta, apud Lovanienses Agatio

mmm Est hæc Epistola 229, seu 113. Quæ deinde Albinæ inscribitur, est 225, seu 126: quæ Apringio, est 160, seu 134. De Christino mox actum.

unm Hæc est 227, seu 124: sequens vero 211, seu 247: ad Pancharium est 212, seu 251; ad Florentinum 228, seu 114. Unam ad Romulum mox memoratam assignavimus: nisi hæc repetita hic sit, altera excidit.

ooo Est hæc 230, seu 115; sequens 231, seu 116: alium ad alterum Generosum assignavimus ad litteras bb. Ad Benenatum ambæ exstant, videlicet 332 et 233, seu 253 et 254.

Ad Ruslicum quoque legitur 234, seu 255.

ppp Quatuor Mss. apud Benedictinos cum codice nostro, Quintiliano presbytero. Verum vulgaris lectio præferenda: nam exstat ad Quintianum presbyterum Epistola 235, seu 64. Ad Xantippum vero est 236, seu 65. De Aurelio actum.

qqq Unus e Carnot. Mss., inquit Benedictini, Item Celeri, quod in nostro etiam codice legitur. Hæc forsitan lectio vulgari præferenda, cum duæ exstant epistolæ ad Celerem, quas assignavi ad litteras pp, et ex quibus una tantum ibidem memorata. Ad Castorium exstat 238, seu 69.

rrr Exstat gemina ad Italicam, videlicet 6, seu 92; et 133, seu 99. Sequens est 243, seu 246. Ad Fabiolam est 206, seu 267: ad Naucelionem 207, seu 70. Tres tum, sequentes non comparent.

fff Hæc est 141, seu 264; sequens 199, seu 262: postrema excidit.

CAPUT VIII.

Tractatus diversi.

De charitate et timore casto a.

De spe b.

De eo, quod scriptum c est, Jugum meum suave est, et sarcina mea levis est.

De placendo et non d placendo hominibus.

De eo, quod scriptum est, Ille arguet mundum de peccato, de justitia, et de judicio.

Tractatus de Psalmo trigesimo e quarto, non toto.

De generationibus f secundum Matthæum et Lucam.

De Jacob et Esau.

De duobus cæcis.

De filio Abraham g ducto ad sacrificium.

Item de Abraham, vel ejus filiis duobus

De tribus virgibus Jacob, et de Psalmo vigesimo primo non toto.

De decem choris h.

De utilitate agenda i pœnitentiæ.

De Goliath et k David, et de contemptu mundi.

De peregrinatione Christianorum, quæ in hæc vita est.

De centum quinquaginta l tribus piscibus, ex Evangelio Joannis.

27. De judicio Salomonis m inter duas mulieres meretrices.

Ad n juvenes de die octavarum infantium, duo.

De versu Psalmi, Deus o canticum novum cantabo tibi.

De cantico Isaia.

De cantico p Exodi.

De Psalmo decimo septimo, et Joannis apostoli epistola.

De Psalmo vigesimo primo q, et epistola beati Petri apostoli.

De responsorio Psalmi, Da nobis auxilium de tribulatione; et vana salus hominis.

Sermo, in quo multæ propositæ sunt quæstiones, sed una soluta est.

Alius, in quo quæstiones propositæ ex Actibus r Apostolorum et Evangelio solvuntur.

De vocatione apostoli Pauli, et commendatione Dominicæ orationis.

De eo quod Petrus in mari f titubavit.

De Psalmo quadragesimo quarto t non toto.

De

- A** De depositione Cyri episcopi Carthaginis.
De novissimo die.
- " De Psalmo septuagesimo primo *u* non toto.
- * De natali S. Joannis, de *x* voce et verbo.
De Apostolo, Finis enim legis Christus: et de versu Psalms nonagesimi.
De Euangelio, Si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis.
De venatoribus Dei et sceuli.
De versu Psalms centesimi tertii.
- y* 28. De muliere curva, decem et octo *y* annos habente in infirmitate.
De eo, quod ait in Ecclesiastico, Omne animal diligit simile sibi, et omnis caro ad similem sibi conjungitur, et si communicabit lupus agno aliquando, sic peccator justo.
De Apostolo ubi ait, Credenti in eum, qui justificat impium; et, Lex spiritalis est, ego autem carnalis sum, etc.
De versu Psalms quinquagesimi secundi in natali martyrum.
- z* De versu Psalms sexagesimi *z* septimi, Sicut deficit fumus, deficiant, etc.
Ex eo quod Apostolus ait, Secundum justitiam quæ ex lege est, qui fuerim * sine querela; et de versu Psalms centesimi quadragesimi secundi.
- B** De versu Psalms vigesimi quarti, Vias tuas, Domine, ostende * mihi, etc.
De versu Psalms quadragesimi primi, Quemadmodum cervus desiderat ad fontes aquarum, etc.
De versu Psalms centesimi noni, ubi ait, Tecum principium in die virtutis tuæ; et de Melchisedech.
De Apostolo, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?
De muliere, quæ fluxum sanguinis patiebatur; et de Jeremia, ubi ait, Acepit lumbare lineum, et abscondit eum in petra.
De Apostolo, Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo.
- aa* De depositione Restituti episcopi Carthaginis.
29. De Euangelio, Ecce ego *aa* mitto vos sicut oves in medio luporum, etc.
De obedientia.
- bb* De utilitate *bb* jejuum.
Item de utilitate agendæ pœnitentiæ, et de versu Psalms quinquagesimi, Miserere mei Deus.
- C** De quinque *cc* portibus, ubi multitudo languentium jacebat; et de piscina Siloë.
Ex eo, quod scriptum est in Genesi, Fecisse Deum tertio die.
Item alius, de die quarto.
Alius, de die quinto.
Alius, de die sexto.
Alius, de die septimo.
De ebrietate Noë, et nudatione femorum ejus.
- dd* De luctatione Jacob *dd* cum angelo.
De virga conversa in serpentem, et mann colorata, et aqua in sanguinem.
Ex eo, quod ait Isaias, Qui autem dediti mihi erunt, possidebunt terram *ee*, et hæreditabunt montem sanctum meum. Et de Apostolo, Has ergo promissiones habentes, charissimi, etc.
Ex Euangelio, de Pastore, mercenario, et fure.
- ff* De Apostolo *ff*, Nemo umquam carnem suam odio habuit. Et ex Euangelio, Qui amat animam suam, perdet eam.
gg 30. Ex eo, quod Apostolus ait, Nihil *gg* intulimus in hunc mundum; et versu Psalms quinquagesimi, Miserere mei Deus.
Ex Euangelio, Agite pœnitentiam.
- De Regnorum *hh*, ex eo, quod David intravit ad Bersabee, et maritum ejus occidendum curavit.
De versu Psalms trigesimi tertii, Venite filii, audite me, timorem Domini docebo vos: et de muliere in adulterio deprehensa, quæ Domino oblata est.
Ex Euangelio, Ego sum via, veritas, et vita *ii*.
Sermo habitus, cum pagani ingrederentur.
De Apostolo, O altitudo sapientiæ et scientiæ Dei! et de versu Psalms quinquagesimi noni, Deus repulisti nos, et destruxisti nos; et de versu Psalms centesimi decimi octavi, Bonum mihi, quod humiliasti me, ut discam justificationes tuas.
De versu Psalms trigesimi, In te Domine speravi, non confundar in æternum.
De operibus misericordiæ.
Ex Euangelio Joannis, ubi regulum increpavit.
De caritate inquieta.
De responsorio * Psalms centesimi trigesimi primi, Paravi lucernam Christo meo, etc.
De responsorio Psalms centesimi tertii, Benedic anima mea Domino, Domine Deus meus, magnificatus es nimis.
- E** De responsorio Psalms quinquagesimi primi, Speravi in misericordia Dei *.
De lectione Proverbiorum Salomonis, ab eo loco, ubi dictum est, Mulierem *kk* fortem quis inveniet; usque ad finem libri, hoc est, Et laudetur in portis vir ejus.
Ab eo, quod scriptum est in Proverbiis Salomonis, Sunt qui divites se affectant, nihil habentes; et sunt, qui se humiliant, cum sint divites: et, Redemptio animæ viri divitiæ ejus, pauper autem non suffert minas.
Item de eo, quod scriptum est in Proverbiis, Fili *ll*, si sapiens fueris, tibi sapiens eris, et proximis tuis; si autem malus evaseris, solus hauries mala.
De eo, quod scriptum est in Euangelio, Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te et ipsum solum; et *mm* in Salomone, Annuens oculis eum dolo, congregat hominibus mæstitiam; qui autem arguit palam, pacem facit.
De Euangelio, ubi Dominus interrogat Judæos; cujus dicerent Christum esse filium *nn*; et de vidua illa, quæ misit duo minuta in gazophylacium.
Ex Euangelio Matthæi, de thesauro in agro, et pretiosa margarita, et de reti misso in mare.
Ex Euangelio, ubi Dominus tangi se noluit a Maria *oo*, eo quod nondum ascenderat ad Patrem.
Ex Euangelio, ubi Dominus oves suas Petro commendat.
De responsorio Psalms quinquagesimi sexti, Miserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea.
Ex Euangelio, ubi de divite *pp*, qui induebatur purpura et bysso, scriptum est.
De quadragesima ascensionis *qq* Domini.
De quinquagesima per vigiliis *rr*, ex eo, quod scriptum est, In principio fecit Deus cælum et terram.
Item alius ejusdem diei *ss*, de responsorio Psalms centesimi quadragesimi, Pone Domine eustodiam ori meo.
De octo sententiis beatitudinum *tt*, ex Euangelio.
Item de die Pentecostes, ex eo, quod scriptum est in Tobia, A die Pentecostes, qui est sancta septimanarum.

A. S. POSSIDIO.
hh

"

* Lov. Responsione

E

* Lovan. tua

*kk**ll**mm**nn**oo**pp**qq**rr**ss**tt*

De

A. S. POSSIDIUS.

De Euangelio, ubi scriptum est *Concorda uo cum adversario tuo, cum es cum illo in via.*

Ex Apostolo, de homine vetere exuendo, et novo induendo; et de versu Psalmi vigesimi quinti.

Ex Euangelio, Videbo vos iterum, et gaudebit cor vestrum, etc.

ANNOTATA.

a Quandoquidem exstant varii sermones Augustini de Charitate, varii etiam de timore, difficulter hic, ut in multis sequentibus, pro certo affirmari potest, quinam Possidii verbis designentur. Veruntamen verba hæc satis congruunt sermone 214 de Tempore, qui apud Benedictinos est 348.

b Videtur designari sermo 23 de Verbis Apostoli, apud Benedictinos 157.

c Congruunt titulus sermone 9 de Verbis Domini, alias 70; nisi hic designetur, excidit.

d Hic est sermo 2 de Verbis Domini, qui apud Benedictinos 54: sequens vero 61 de Verbis Domini, alias 144.

e Hic sermo mihi ignotus, nisi forte sit 114 de Diversis, seu 313 Benedictinorum, qui ponunt quintum in Natali sancti Cypriani martyris, in quo quatuor tantum sermones recenset Possidius cap. 10. Certe in illo exponitur pars quædam Psalmi 134.

f Hic est sermo 63 de Diversis, seu 51 Benedictinorum: sequens autem 44 de Diversis, seu 4 Benedictinorum: tum sequitur 18 de Diversis, seu 88.

g Est hic 72 de Tempore, 2 Benedictinis: sequens videtur esse ille, cujus fragmentum dederunt Benedictini pro sermone 3. Tum sequens de tribus virgibus Jacob etc. latet hactenus. Attamen Benedictini duo dant fragmenta, primum ex Beda et Floro 1 Cor. 1, alterum ex Beda nondum vulgato ad 1 Tessal. 2, quæ asserunt ex hoc sermone desumpta. Vide eorum fragmenta sermonibus subjecta tom. 5 in fine.

h Ediderunt hunc sermonem Lovanienses tom. 9, ubi liber vocatur: Benedictinis est sermo 9.

i Exstant duo sermones hoc titulo insigniti, nimirum apud Lovanienses inter Homilias 50 homilia 27, seu sermo Benedictinorum 352; et homilia 50, seu sermo Benedictinorum 351: alterum deinde designat Possidius his verbis: Item de Utilitate agenda pœnitentiæ, et de versu Psalmi quinquagesimi, Miserere mei Deus. Difficulter autem dici potest, uter prioribus verbis designatus fuerit, uter posterioribus; cum in utroque sermone quædam exponantur ex Psalmo Miserere. Veruntamen duos prædictos sermones designatos putem.

k Apud Lovanienses est sermo 20 de Diversis, apud Benedictinos sermo 32, sequens est Benedictinis sermo 346, ab ipsis primum editus.

l Apud Lovanienses sermo 148 de Tempore, qui Benedictinis est 248, huic titulo consonat. Verum sequuntur quatuor alii sermones ejusdem argumenti apud Benedictinos, nimirum 249, 250, 251, 252, qui sunt ex Vignerianis 21 et 22, ac de Diversis Lovaniensium 4 et 5.

m Exstat hoc titulo sermo Benedictinorum 10, ab ipsis primum vulgatus: sed ille jam recensitus est cap. 3. Bis ergo idem memoratus est, aut unus excidit.

n Hæc voces Ad juvenes apud Lovanienses junguntur præcedenti titulo. At in Ms. etiam nostro

eum hoc titulo copulantur rectius, ut videtur. Porro dies octavarum infantium non designat diem octavam festi Innocentium, sed diem octavam recenter baptizatorum, ita ut Paschali tempore sermones hi sint dicti. Repetit Possidius cap. 10: De octavis infantium, tractatus duo. Porro assignant Benedictini in margine sermones editionis suæ 259, 260, 353 et forte 391. Primus est 19 ex Sirmondianis, alter xi de Diversis apud Lovanienses, tertius ibidem inter Homilias est 20, et quartus eisdem 246 de Tempore. Ad hunc autem notant sequentia: Hunc Lovanienses ambiguum habent, supposititium Verlinus censet ac Verdingus. Iste porro ab stylo Ambrosiano dieit non abhorre: sed profecto ab Augustiniano priorum annorum haud abhorret magis. Ita isti. Ad mihi stylus floridior et comptior apparet, quam sit stylus Augustini etiam junioris. De hoc igitur sermone merito dubitatur, cum stylus meo etiam iudicio Ambrosium magis referat. Posset etiam designari sermo 160 de Tempore, seu 376, dictus Dominica in octavis Paschæ, in quo cap. 2 dicit: Hodie octavæ dicuntur infantium. Sed et hic dubius est.

o Hic est sermo de Diversis 18, Benedictinis 33. Sequens mihi ignotus.

p Hic ex Sirmondianis 2, apud Benedictinos 363, sed mutilus, ut videtur. Sequentem assignare nequeo.

q Codex noster cum uno Carnotensi, vigesimo secundo. At nec hunc sermonem, nec duos sequentes invenio.

r Est hic sermo 26 de Diversis, Benedictinis 149: sequens 34 de Diversis, alias 278.

f Est sermo 13 de Verbis Domini, alias 76.

t Tres Mss. apud Benedictinos, Quadragesimo tertio; unus Carnotensis cum nostro, Quadragesimo quinto; Beccensis, Quadragesimo sexto. Idem Beccensis pro Cyri habet Quirini: duo Carnotenses eum nostro, Quiri. Lovanienses cum Ms. nostro pro Carthaginis, habent Carthaginensis. Porro duos hosce sermones non invenio. At, qui sequitur de Novissimo die, videtur esse 21 de Verbis Domini, alias 97.

u Hic sermo mihi ignotus. Post hunc titulum apud Lovanienses legitur: De Psalmo octuagesimo primo non toto. Id videtur redundare.

x Lovanienses hunc titulum in duos dividerunt: atque ita dividi videtur in codice nostro. Verisimilius tamen est, non nisi unum esse: nam sermo 93 ex Sirmondianis, qui apud Benedictinos est 288, clare hoc titulo designatur. Quatuor sequentes ignoti sunt. At ubi hic legitur, Psalmi nonagesimi, Lovanienses habent, Nonagesimi primi.

y Lovanienses mendose, Decem et septem annos habens etc. Est autem hic sermo 31 de Verbis Domini, seu 110 Benedictinorum. Ignoti sunt tres sequentes. In tertio autem pro Quinquagesimi primi, legitur in duobus Mss. Psalmi sexti, aiunt Benedictini.

z Est hic sermo 109 de Tempore, aliis 22. Sequens vero 49 de Tempore, seu 170. Septem, qui deinde sequuntur, hactenus ignoti sunt.

aa Est sermo 119 de Diversis, Benedictinis 64. Sequentem non reperio.

bb Exstat hic sermo apud Lovanienses tom. 9 pag. 326, apud Benedictinos autem tom. 6. De sequenti vide dicta ad litteram i.

cc Est hic sermo inter Sirmondianos 15, apud Benedictinos 125. At de sex sequentibus nihil reperio.

dd Hic

A dd Hic est sermo 1 inter Sirmondianos, Benedictinis 5. Sequens est 17 de Diversis, aliis 6.

ee Lovanienses habent, Qui autem serviunt mihi, erunt possidentes etc. : dein separant sequentia, et de Apostolo etc. Verum est unus tantum sermo inter Sirmondianos 12, apud Benedictinos 45. Sequens est 49 de Verbis Domini, seu 137.

ff Hic est sermo 37 inter Homilias quinquaginta, seu 368. Lovanienses titulum perperam diviserunt in duos.

gg Sermo Benedictinorum 177 optime explet primam partem hujus tituli : at nihil habet de versu, Miserere mei Deus. Forsan his verbis indicatus fuerit alius sermo, aut illa conjungenda sunt cum sequenti titulo, Ex Euangelio agite pœnitentiam, prout conjunguntur in Ms. nostro per et interpositum. Quidquid fuerit, de aliis istis seu titulis seu ejusdem tituli partibus nihil invenio.

hh Lovanienses, De regno cœlorum habent pro titulo separato : at genuina videtur lectio, De Regnorum, subaudi, libro. Attamen sermonem hunc non reperio, uti nec sequentem.

B ii Hunc rursus titulum in duos distraxerunt Lovanienses. At sermo 55 de Verbis Domini, aliis 145, utramque satis implet tituli partem. Verum octo sequentes sermones videntur latere.

kk Hic est sermo 45 de Diversis, apud Benedictinos 37. Sequens est 212 de Tempore, alias 36. In ejus titulo hic pro, Qui divites se affectant, Lovanienses habent, Qui divites se efficiunt.

ll Hic est sermo 10 inter Sirmondianos, apud Benedictinos 35.

mm Sequentia verba pro alio titulo ponunt Lovanienses ; et pro, Annuens oculis, quod in Ms. nostro, Intuens oculis, habent, Intuens oculos. Porro sermo 16 de Verbis Domini, qui apud Benedictinos 82, totum hunc exhibet titulum.

nn Est sermo 234 de Tempore, seu 91, sed de parte posteriore, seu de vidua illa non agit ille sermo, ita ut iis verbis alius forsitan designetur. Sequentem sermonem non reperio.

C oo Hic est sermo 6 de Diversis, seu 213 : sequens vero 62 de Verbis Domini, seu 146. De titulo deinde sequente nihil reperio.

pp Huic titulo congruit sermo 25 de Verbis Domini, qui est apud Benedictinos 367. At dubitant Lovanienses, an sit genuinus Augustini sermo. Asserunt quidem Benedictini in omnibus Mss. Augustino attribui ; verumtamen et ipsi dubitant ob stylum, qui cum stylo Augustini non concordat ; uti et mihi apparet. Itaque malim existimare, designari sermonem xi ex Sirmondianis, qui apud Benedictinos 41 : nam et huic titulus satis congruit, etiamsi alium præferat in editis.

qq In Ms. nostro additur, duos esse tractatus : at duo in editis non invenio. Porro per quadragesimam, nempe diem, intelligitur dies Ascensionis Domini. Exstant autem apud Benedictinos quinque sermones de die illa, videlicet 261 et quatuor sequentes, ex quibus Lovanienses habent tres primos, puta 12, 13 et 90 de Diversis ; quartus autem primum a Benedictinis fuit editus, et quintus est inter additos a Parisiensibus 6. Itaque si vox duo recte addita sit hoc loco in Ms. nostro, hosce omnes quinque recensuit Possidius : nam cap. 9 alterum de eodem die memorat, et duos rursus cap. 10. Exstat Augusti Tomus VI.

tamen et alius apud Benedictinos, ubi est 377, in Ascensione Domini inscriptus, sed ille apud Lovanienses, ubi est 57 de Diversis, inscribitur de Nativitate Domini, et minus certo est Augustini. Præterea sermonem perbreve de Ascensione Domini post fragmenta ediderunt Benedictini.

rr Hunc titulum in duos distrahunt Lovanienses. Verum idem infra recurrit cap. 9, mutatis tantum verbis, hoc modo : De die Pentecostes (quod hic, Quinquagesima) per vigiliis, ex eo quod scriptum est, in principio etc. At nullus comparet sermo de die Pentecostes, in quo prima Geneseos verba in principio etc. exponuntur, sive unus, sive duo fuerint in hanc sententiam dicti.

ss Hunc rursus dividunt Lovanienses. Videtur autem designari sermo 3 de Diversis, seu 29, eum in eo explicentur verba : Ponere Domine custodiam etc., nisi is clare assignaretur mox cap. 9 aliis verbis.

tt Congruit utcumque titulus sermoni 14 inter additos a Parisiensibus, apud Benedictinos 53. Nisi hic infra designetur cap. 9 his verbis : Ex Euangelio de beatitudinibus. Sequens vero non invenitur.

uu Est sermo 1 de Verbis Domini, seu 109. Duos sequentes assignare nequeo.

CAPUT IX.

De Natali a Domini.

De die quadragesima Adscensionis Domini.

Ex Euangelio, quod scriptum est b, Messis multa, usque ad id, quod ait, Pax vestra ad vos revertetur.

Ex Euangelio, de thesauro in cœlo condendo.

Ex Euangelio, ubi Jesus dicit discipulis suis, Usque nunc nihil petistis in nomine meo.

De die natali martyrum Casti et Emilii.

De die Pentecostes, de versu Psalmi centesimi quadragesimi, Emendabit me justus in misericordia.

Item de eodem die, de versu Psalmi centesimi decimi septimi, Confitemini Domino, quoniam bonus est.

De flamma in rubo c in Exodo, eo quod non comburebatur.

Per jejunium quinquagesimæ, de versu Psalmi centesimi quarti, Letetur cor quærentium Dominum.

Item de versu per jejunium quinquagesimæ Psalmi centesimi decimi quinti, Ego dixi in pavore meo, Omnis homo mendax.

Ex Euangelio, ubi Jesus non se adscensurum d ad diem festum dixerat, et tamen ascendit.

Ex epistola ad Galatas, ubi Paulus Petrum reprehendit.

Ex Euangelio, ubi Jesus arborem arefecit, et de illo, ubi se finxit longius ire.

De avaritia e.

De Apostolo ubi ait, Qui gloriatur, in Domino gloriatur ; et de versu Psalmi septuagesimi, In tua justitia erue me et exime me.

De Euangelio, ubi Domino Martha f ministrabat.

De natali Joannis g Baptistæ.

De natali SS. Apostolorum Petri h et Pauli.

Ex Euangelio, de dilectione i Dei et proximi.

Ex Euangelio, ubi Pharisei Dominum interrogant, Si licet uxorem quacumque ex causa dimittere.

AUCTORE
J. S.
k

- De Apostolo, ubi ait, Quis *k* nos separabit a charitate Christi?
 Ex Euangelio, Qui non odit patrem et matrem, etc.
 Per natalem Catulliui.
 Per natalem sanctorum martyrum Seyllitanorum, tractatus *l* duo.
 Ex Euangelio, ubi ait Jesus, Impleta sunt tempora, et appropinquabit regnum Dei, pœnitentiui, et credite Euangelio.
 Ex Euangelio, Aut facite arborem *m* bonam et fructum ejus bonum; aut facite arborem malam, et fructum ejus malum.
 Per natalem S. martyris *n* Laurentii.
 Ex Euangelio, de muliere, quæ decem et octo annos curvata erat; et de his, super quos turris ceciderat.
 34. Per natalem *o* martyrum Massæ candidæ.
 Per natalem martyris Quadrati.
 Ex Euangelio, Ego sum panis, qui de cælo descendi; et Operamini escam, non quæ perit, sed quæ permanet in æternum.
 De versu Psalmi decimi septimi, Disciplina tua me direxit in finem, et disciplina tua ipsa me docebit.
 De versu Psalmi decimi noui, Mittat tibi auxilium de sancto.
 De Euangelio, ubi ait, Nolite *p* timere eos, qui occidunt corpus, etc.
 Ex Euangelio de beatitudinibus.
 De natali S. *q* Vincentii.
 De versu Psalmi quadragesimi tertii, Quoniam propter te morte *r* afficimur etc.
 Per natalem S. Agilæi.
 De Euangelio, Venite *f* ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego vos reficiam.
 Item ex eadem lectione, per natalem Carthæricensium.
 De amore Dei *t*.
 35. De euangelica lectione, ubi Domino jubente Petrus super mare ambulavit.
 De ordinatione dici *u*, et depositione episcopi Florentii.
 De episcopo eligendo et ordiuando in locum memorati.
 De versu Psalmi septimi, Justum auxilium meum a Domino, qui salvos facit rectos corde.
 De versu Psalmi septuagesimi tertii, Exurge Domine, judica causam meam, commemorare opprobriorum tuorum.
 De versu Psalmi centesimi, Misericordiam et iudicium cautabo tibi, Domine.
 De epistola Joannis ad Parthos, sermones *x* decem.
 De versu Psalmi octuagesimi secundi, Deus *y*, quis similis tibi erit? ne taceas neque mitescas Deus.
 De natali S. Joannis Baptistæ.
 De decem plagis, et decem *z* præceptis.
 De lectione Euangelica.
 De die natali martyrum.
 Ex Euangelio Lucæ, et de Actibus Apostolorum.
 36. De versu Psalmi centesimi quadragesimi tertii, Deus canticum *aa* novum cantabo tibi etc.
 De lectione Isaiaë, Domine, quis credidit auditui nostro?
 Ex Euangelio, Qui amat animam suam, perdet eam.
 De natali S. Joannis, tractatus duo.
 De natali apostolorum Petri et Pauli.
 De Euangelio, ubi Centurio *bb* Dominum rogat pro puero suo.

- De adolescentium luxuria. D
 De tribus *cc* mortuis a Domino resuscitatis. cc
 Ex Euangelio, Non potest Filius a se facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem.
 De eo, quod scriptum est, Quod oculus *dd* non vidit, etc. dd
 De die Pentecostes per vigiliis, ex eo, quod scriptum est, In principio fecit Deus cælum et terram.
 De Charitate, tractatus *ee* duo. ee
 De versu Psalmi septuagesimi, Libera me de manu peccatoris, etc.
 De versu Psalmi septuagesimi quarti, Confitebimur tibi, Deus, confitebimur tibi, etc.
 De versu Psalmi centesimi decimi septimi, Confitemini Domino, quoniam bonus est.
 De retenta unitate ad senem Maximum.

ANNOTATA.

a *Addit alios septem de Natali Domini habitos initio cap. 10. Verumtamen plures exstant eo titulo insigniti. Benedictini inter sermones certos 13 recenset, videlicet 184 et duodecim sequentes, qui apud Lovanienses sunt 56 et 62 de Diversis, 19, 27 et 25 de Tempore, rursum 55, 61 et 60 de Diversis, 16 de Tempore, 58 de Diversis, 23 et 12 de Tempore, et 59 de Diversis. Hisce laudati Benedictini addunt quatuor sermones dubios, nimirum 369, 370, 371 et 372. Primi duo ex illis sunt de Tempore 5 et 20, alii duo de Diversis 52 et 54. Assignari non potest, quinam designati sint a Possidio aut omissi: nam aliquos prætermisisse videtur, licet aliquid non omnes, quos inter certos ediderunt Benedictini, certa ab omnibus Augustino tribuantur, uti videre est in observationibus Benedictinorum. De sequenti titulo vide dicta cap. 8 ad litteras qq.*

b *Est hic sermo 43 de Sanctis, seu 101: sequens 50 de Tempore, seu 60. Deinde sequuntur inter editos ex Mss. Cartusie majoris, 3 apud Benedictinos 145; 4 inter editos ex dictis Mss., seu 285; 5 ex eisdem Mss., seu 266; et 3 de Diversis, seu 39, de quo supra locutus sum. At ibi notant Benedictini, legi in Mss.: Confitemini Domino, quoniam bonum est. Noster codex tamen habet cum editis, quoniam bonus est.*

c *Est hic sermo 6 inter editos ex Mss. Cartusie, apud Benedictinos 7; sequens ex iisdem Mss. est 7, seu 28. Qui deinde signatur, non comparet.*

d *Hic sermo inter editos ex memoratis Mss. est 8, seu 133; sequens latet. At tum subditur ex iisdem Mss. 9, seu 89.*

e *Videtur indicari sermo 28 de Diversis, seu 107. Sequens est xi inter editos ex Mss. Cartusie, alias 160 apud Benedictinos.*

f *Duo exstant sermones, quibus hic titulus congruit, videlicet 26 et 27 de Verbis Domini, qui 103 et 104 in editione Benedictinorum.*

g *De Natali S. Joannis, qui ubique Baptista videtur, infra hoc capite recensentur adhuc sermones tres, et unus cap. 10: unus etiam reatus est cap. 8 cum addito, de verbo et voce, quem ibidem assignavimus ad litteram x. Ediderunt autem Benedictini inter sermones certos de Natali Joannis Baptistæ sermones 7, nimirum 287 cum sex sequentibus. Ex his unus est de verbo et voce: sex alii sunt partim apud Lovanienses, partim in Supplemento Vignerii; apud*

A apud illos videlicet 40 de *Diversis*, 44 inter *Homilias* quinquaginta, et 23 de *Sanctis*; apud *Vignerium* 3, 4, et 5. Addiderunt *Benedictini* inter sermones dubios in *Nativitate* *Joannes Baptistæ* duos, 379 et 380, qui item sunt apud *Vignerium*.

h Repetitur hic titulus inferius: at plures exstant sermones de *Natali SS. Petri et Pauli*, quam recenseantur a *Possidio*. Ediderunt *Benedictini* sermones quinque hujus tituli inter sermones certos, nimirum 295 cum quatuor sequentibus; quatuor primi sunt apud *Lovanienses* de *Diversis* 108, 106, 107, et 41; quintus est primum editus ab illis. Hisce apud *Benedictinos* accedit inter dubios sermo 381, qui 6 est ex *Vignerianis*.

i Hunc assignare nequeo, nec sequentem.

k Videtur esse sermo 50 de *Sanctis*, seu 335.

Duos sequentes titulos non reperio: et uterque in *B Ms.* nostro tamquam unus ponitur. Primo tamen ex iis utcumque congruit sermo 31 ex *Sirmondianis*, seu 344 apud *Benedictinos*.

l Tractatus duo hoc modo in pluribus est *Mss.*, uti observant *Benedictini*: illis et codex noster consentit. In editione *Lovaniensi* vox duo omissa est, et vox tractatus sequenti annectitur titulo. At nec hi sermones reperiuntur, nec sequens.

m Hic est sermo 12 de *Verbis Domini*, alias 72.

n Exstant sermones quatuor de *S. Laurentio martyre*; videlicet 111, 123, 37 de *Diversis*, et 26 inter *Sirmondianos*, qui sunt apud *Benedictinos* 302, 303, 304 et 305. De sequenti titulo nihil reperio.

o Est sermo 112 de *Diversis*, alias 306. Quatuor subsequentes latent.

p Est sermo 13 inter additos a *Parisiensibus*, apud *Benedictinos* 65. Pro sequenti titulo vide dicta ad cap. 8 lit. tt.

q Recensentur bis duo cap. 10 In *Natali S. Vincentii*, ita ut sermones quinque videatur designare *Possidius*. Ex his autem quatuor ediderunt *Benedictini*, nempe 272 cum tribus sequentibus. Sunt hi alias inter additos additos a *Parisiensibus* 8 et 9, 12 de *Sanctis* et 102 de *Diversis*.

r *Lovanienses*, mortificamur. At ignotus est hic sermo æque ac sequens; in ejus titulo pro *Agikei* alias legitur *Acuellei*, *Achillei* et *Agelei*, quemadmodum habet vetus *Kalendarium Carthaginense* VIII Kal. Feb., ut notant *Benedictini*.

s Est hic sermo 10 de *Verbis Domini*, seu 69. Verum sequens ignotus est. In codice *Fossatensi* pro *Carthariensium* legitur *Carthariensium*, in nostro *Cartariensium*. In *Kalendario Carthaginensi* noti sunt *Sancti Carterienses* IV Nonas Feb.

t Potest esse sermo 9 de *Verbis Domini*, seu 70, in quo disputatur de amore Dei: res tamen satis incerta. Sequens videtur esse vel 22 de *Diversis*, seu 75; vel 13 de *Verbis Domini*, seu 76.

u Duo *Mss.* Dei. At ignotus mihi est sermo uti et quatuor sequentes.

x Exstant hi tractatus apud *Lovanienses* tom. 9, apud *Benedictinos* tom. 3.

y Est hic sermo 6 ex *Sirmondianis*, apud *Benedictinos* 24. Pro sequenti titulo actum est ad lit. g.

z Hujus fragmentum est sermo 8 apud *Benedictinos*. De die *Natali* martyrum exstant sermones 10 apud *Benedictinos*, nimirum 326 cum

novem sequentibus. Inter hos ex *Vignerianis* 30 et 33, ex *Sirmondianis* 27, 29 et 28, de *Diversis* 117 et 100, inter *Homilias* quinquaginta 14, ac de *Sanctis* 48 et 50. At aliqui ex istis sunt designati aliis verbis.

aa Hic est sermo 18 de *Diversis*, alias 33. Sequenti titulo fortasse designatur sermo 36 ex *Homiliis* quinquaginta, apud *Benedictinos* 44. At mutilus est parte prima et posteriore. Sequens videtur esse 100 de *Diversis*, seu 331, in *natali Martyrum* habitus. De titulis duobus deinde sequentibus jam actum est supra.

bb Congruit titulus primæ parti sermonis 4 de *Verbis Domini*, seu 62. Sequens latere videtur, nisi forte designetur 43 de *Diversis*, seu 86, in quo de *avaritia* et *luxuria* disputatur.

cc Est sermo 44 de *Verbis Domini*, alias 98. Sequens autem est 32 ex *Homiliis* quinquaginta, seu 126, ac jam recensitus cap. 5.

dd Videtur esse 64 de *Verbis Domini*, alias 127. De sequenti titulo dictum ad cap. 8 lit. rr.

ee Sermo 52 et 39 de *Tempore*, alias 349 et 350, hic designari potuerunt, cum titulus concordet. Sequentes vero quatuor non reperio. In titulo autem quarti pro *roce* *Maximum*, duo codices *Benedictinorum* cum nostro habent *Maximum*.

CAPUT X.

De *Natali a Domini*, tractatus septem.

De *Epiphania b*, tractatus septem.

De *quadragesima c* ante *Pascha*, tractatus quinque.

De *Domini passione d*, tractatus duo.

Per *vigilias Paschæ e*, tractatus viginti tres.

De *symbolo f*, tractatus tres.

De *oratione g* *Dominica*, unus.

Exhortatorium h ad *Competentes*, tractatus unus.

De *octavis infantium*, tractatus duo.

De *Adscensione Domini*, tractatus duo.

De *Eucharistia i*, tractatus unus.

De *adventu Spiritus k* sancti, tractatus unus.

De *natali Apostolorum l*, tractatus unus.

De *natali S. Vincentii*, tractatus duo.

De *natali episcopi m*, tractatus unus.

De *natali S. Joannis*, tractatus unus.

De *natali S. Cypriani*, tractatus n quatuor.

De *natali Perpetuæ o* et *Felicitatis*, tractatus tres.

De *natali S. Salvii*, tractatus unus.

De *natali S. Vincentii*, tractatus duo.

De *natali episcopi*, tractatus unus.

De *versu Psalini centesimi trigesimi octavi p*, Imperfectum meum viderunt oculi tui.

De *eleemosynis rerum spiritualium*.

De *ministerio rerum carnalium*, quod fit in sanctos.

De *eleemosynis*, quæ fiunt in omnes.

De *Samson q*, et de *versu Psalmi quinquagesimi septimi*, Si vero ergo justitiam loquimini.

De *natali S. Victoris*, et de *versu Psalmi centesimi decimi quinti*, Pretiosa in conspectu Domini.

De *Susanna r* et *Joseph*.

De *versu Psalmi centesimi trigesimi primi*, Sacerdotes tui induantur justitiam.

De *dedicatione ecclesiæ*, tractatus s duo.

De *blasphemia t* *Spiritus sancti*.

De *Cura u* pro mortuis gerenda.

Ad *Dulcitium*, liber unus.

De *Continentia* sermo unus.

Fient simul Ac x per hoc, quod memoratus S. Augustinus episcopus spiritu divino actus,

A. S. POSSIDIO.

E

a
b
c
d
e
f
g
h
i
k
l
m
n
o
F
p
q
r
s
t
u
r

A. S. POSSIDIO.

actus, in sancta Ecclesia Catholica, ad instructionem animarum fecit libros, tractatus, epistolas, numero mille triginta, exceptis iis, qui numerari non possunt, quia nec numerum designavit ipsorum.

Explicit indicium librorum omnium venerabilis Augustini episcopi.

ANNOTATA.

- a Consule dicta ad cap. 9 lit. a.
- b Jam quatuor tractatus de Epiphania contra paganos recensuit cap. 1. Porro sermones sex de Epiphania inter certos ediderunt Benedictini, nimirum 199 et sequentes, qui sunt 34, 30, 31 et 32 de Tempore, 64 de Diversis, atque ex Vignerianis 7. Addiderunt hisce tres dubios de Epiphania similiter inscriptos, nimirum 373 cum duobus sequentibus, alias 66 et 67 de Diversis et 9 ex Vignerianis.
- c Septem exstant sermones in quadragesima ante Pascha habiti. Sunt hi apud Lovanienses 68, 70, 71, 72, 73, 74 de Diversis, et 40 inter Homilias: apud Benedictinos vero 205 cum sex sequentibus.
- d Alter ex his est sermo 76 de Diversis, seu 218; atterius quaedam fragmenta ex Beda et Floro collegerunt Benedictini, post sermones edita.
- e De Vigiliis Paschæ non exstant tot sermones: at plures simul in Paschate et diebus Paschalibus, de quibus nullam fieri mentionem, mirum apparet. Porro quinque de Vigiliis Paschæ ediderunt Lovanienses ac Benedictini, videlicet 77 de Diversis cum sequentibus quatuor, alias 219 et sequentes.
- f Quatuor sermones de Symbolo, seu in traditione symboli habent Benedictini, nimirum 212 cum tribus sequentibus: primus ex his est 75 de Diversis, alter 119 de Tempore, tertius recenter editus, quartus ex Vignerianis 16.
- g De Oratione Dominica exstant sermones quatuor, nimirum 48 et 9 de Diversis, 42 inter Homilias, ac 135 de Tempore, qui sunt apud Benedictinos 56 et sequentes.
- h Hic est sermo 8 de Diversis, seu 216. De duobus sequentibus titulis vide dicta ad cap. 8 lit. n, et qq.
- i Videtur designari aut 2 de Verbis Apostoli, qui alias 131, aut 16 de Verbis Domini, seu 132: in utroque enim disputatur de Eucharistia.
- k Apud Benedictinos inter sermones certos exstant quinque in Die Pentecostes habiti de Adventu Spiritus sancti, et sextus de Sacramento. Sunt hi quinque 267 et sequentes, alias 186 de Tempore, 20, 21 et 22 ex Sirmondianis, ac 151 de Tempore. Accedit dubius unus, inter Vignerianos 24, apud Benedictinos 378.
- l Apostolorum Petri et Pauli, opinor. De his

actum ad cap. 9 lit. h: de sequenti titulo ibidem ad lit. q.

m Idem titulus mox repetitur. Exstant autem duo sermones sub titulo; in die ordinationis suæ, qui hic videntur designati, cum dies anniversarius suscepti episcopatus vocaretur Natalis episcopi. Sunt illi 25 inter Homilias et 39 ex Sirmondianis, apud Benedictinos 339 et 340. De sequenti titulo actum est ad cap. 9 lit. g.

n In codice nostro clare habetur, tractatus quinque, et revera exstant totidem. Sunt hi inter additos a Parisiensibus 12, et de Diversis 113, 115, 116, et 114; apud Benedictinos 309 et quatuor sequentes.

o Sunt hi 103, 104, et 105 de Diversis, seu 280, 281, et 282. De sequenti titulo nihil reperio: duos vero inde sequentes jam assignavimus.

p Latet hic sermo. Tres quoque sequentes difficulter assignari possunt. Inter sermones dubios apud Benedictinos reperiuntur tres de Faciendis eleemosynis inscripti, nimirum 388 et duo sequentes, qui sunt alias 19 inter Homilias, 40 ex Sirmondianis, et 15 ex Vignerianis. In aliis etiam sermonibus frequenter eleemosynæ commendantur.

q Sermo 107 de tempore, Benedictinis 364 et dubius, in scribitur, de Samsone, sed in eo non exponuntur assignata Psalmi 57 verba. Forsan pars est Sermonis hic designati. De sequenti nihil invenio.

r Videtur designari 2 inter editos ex Mss. Carthusiæ, apud Benedictinos 343. Sequens non comparet.

s Ediderunt Benedictini tres sermones, in dedicatione ecclesiæ dictos, videlicet 336, 337, et 338. Secundus ex illis dubius fuit Lovaniensibus, ut notant editores Benedictini, sed ipsi sincerum putant. Sunt alias 256 de Tempore, 16 et 17 inter additos a Parisiensibus.

t Est hic sermo xi de Verbis Domini, alias 71.

u Est liber, uti et duo sequentes. Exstant tria hæc Opuscula apud Lovanienses tom. 4, apud Benedictinos tom. 6. Ad Commentarium num. 647 et sequentibus.

x Locus est mendosus in exemplaribus Mss. inveniunt Benedictini. In nostro autem codice omnia hæc posteriora ignota sunt.

y Ex his verbis satis patet, multas Epistolas, Sermones, ac minora quaedam Opuscula prætermissa esse a Possidio. Præ ceteris id mirum apparet de libris de Prædestinatione Sanctorum, et de Dono Perseverantiæ, quos constat certo esse Augustini, nec tamen hic enumeratos. Hinc collige, argumentum certum deduci non posse contra sinceritatem alicujus Opusculi ex eo, quod non recensetur a Possidio, aut ab ipso Augustino in Retractationibus, cum uterque aliqua prætermiserit. Fateor tamen hujusmodi argumentum esse validum, ubi alia suppositionis concurrunt indicia. Ceterum examen de singulis Sancti Operibus, quæ exstant, aliis relinquo.

DE S. BIBIANO SEU VIVIANO

EPISCOPO ET CONF.

SANTONIS IN GALLIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. S.

Sancti cultus antiquus : Acta triplicia : quænam ex illis præferenda et edenda : epistola nomine S. Augustini ad Bibianum edita.

CIRCA MEDIUM
SÆC. V.
Antiquus Sancti cultus.

Quamquam nomen S. Bibiani, seu Viviani aut Vibiani, episcopi Santonensis, quem Juliauum quoque mendose nominatum reperias, minus hodie celebre videtur apud historiographos etiam Gallos, illustre tamen olim fuit, et a scriptoribus sæculi VI celebratum, cultusque Bibiani antiquissimus. Memoria ipsius adscripta imprimis legitur Martyrologiis, S. Hieronymi nomine editis, ut videre est apud Florentinum, apud nos tom. VII Junii, aliosque, qui antiqua illa Martyrologia ediderunt, ad XXVIII Augusti. Deinde Ado Viennensis, Usuardus, Wandelbertus, Notkerus, aliique recentiores suis eum breviter Martyrologiis inseruerunt, ubi et Romanum habet nunc usitatum. At, ne quis existimet ex horum brevitate, Aeta hujus Sancti omnibus Martyrologis fuisse ignota, duo proferam elogia, quæ eærolo ex Aetis fuere desumpta. Florarium nostrum Ms. ad XXVIII Augusti sic habet: Apud Sanctonas sancti Viviani episcopi et confessoris, ejus inter mira, quæ operatus est, sanguis, qui de naribus ejus effluxit, demonibus terrori fuit, et omnibus fidelibus venerationi.

elogium.

2 Andreas Saussayus ad eundem diem ex Aetis hujusmodi formavit elogium: Eodem die depositio sancti Bibiani episcopi Santouensis et confessoris: qui regali ortus prosapia, natalium claritatem divinæ virtutis splendore magis, quam ferrum auro decoratur, illustravit. Pastor enim ejus ecclesiæ constitutus, sic Dei placita executus est in gregis procuranda salute, ut pastorem Principis, qui pro ovibus animam posuit, effugiem mira zeli et divinorum actuum imitatione referret. Sæpe enim semet in discrimen dedit, ut afflictis ovis solatium afferret: qui et euangelicis documentis et gloriosis virtutum progressibus ad veræ beatitudinis assecutionem tramitem ostendit. Ipse vero, postquam cælitus de felici excessu præmonitus, diem suum extremum præsignasset, ad desideratam requiem profectus est. Hactenus ex Martyrologis.

ecclesiæ vetustas.

3 Porro antiquissimus esse Sancti nostri cultum, certissime probatur ex ecclesia in ejus honorem structa circa medium sæculi VI. Opus inchoavit Eusebius Santonensis ab anno saltem 533 episcopus usque ad annum 549, quod perfecit Leontius Burdigalensis. De utroque consule Dionysium Sammarthanum in Gallia Christiana tom. 2, col. 793 et 1057. De ecclesia vero ipsa Venantius Fortunatus lib. 1, curm. 12 eecinit sequentia:

Digna sacerdotis Bibiani templa eoruscant,
Quo, si justa petis, dat pia vota Deus.
Que præsul fundavit ovans Eusebius olim:
Ne tamen expleret, raptus ab orbe fuit.
Cui mox Emerius successit in arce sacerdos,
Sed cæptum ut strueret, ferre recusat onus.
Qui precibus commisit opus tibi, papa Leonti,
Cujus ad hoc votum jugiter iustat amor.
Ultro tale deus tibi se servavit agendum,
Nec nisi tu fueras, qui loca sacra dares.
O meritum justi mansurum in luce perenni,
Per quem se cupiunt templa verenda coli.
Sacra sepulera tegunt Bibiani argentea tecta,
Unanimis tecum quæ Placidina * dedit.
Quo super effusum rutilaus intermicat aurum,
Et spargunt radios pura metalla suos.
Ingenio perfecta novo tabulata coruscant,
Artificemque putes luc animasse feras.
Sed cui vos animo donata tanta dedistis,
Hic agat, ut vobis stet diuturna salus.

E

* soror,
Leontii

miracula:
alia ecclesiæ ei
ut patrono
sacræ.

4 S. Gregorius Turonensis lib. de Gloria Confessorum cap. 58 docet, hanc ecclesiam constructam fuisse in suburbio Santonensi, ad quem locum Ruinartius hæc notat: Ecclesia S. Viviani cum suburbio eognomini hodieque subsistit. Verum audiamus Gregorium, qui et alia in rem nostram adjungit: Suburbano quoque urbis hujus (Santonensis) Bibianus antistes quiescit: ejus virtutum moles liber, qui jam de ejus vita scriptus tenetur, enarrat. Nunc autem exoratus, crebro laudentibus tribuit sospitatem. Unde videtur, ut de tantis miraculis vel unum fari præsumam. Mulier enim, ejus manus aruerant, unguibusque jam sauciata, contractis nervis, opus operandi perdidit, ad Beati sepulcrum devota prosternitur, factaque oratione, manus redintegratas, laxatis digitorum filis, ad agendas Domino gratias meruit elevare. Duo hic docet Gregorius, primo Sancti Vitam miraculaque in Vita patrata, scriptis fuisse mandata; secundo multa quoque miracula post mortem Sancti facta, e quibus unum est, quod refert. Posteriora hæc miracula, si aliquando fuere conscripta, ad manus nostras non pervenerunt. An vero Vitam a Gregorio memoratam habeamus, mox disquirendum. Dionysius Sammarthanus in Gallia Christiana tom. 2, col. 1055 de cultu S. Bibiani scribit sequentia: Exstat adhuc S. Viviani ecclesia Santonis in suburbio, cui nomen dedit, ejusque festum ibi celebratur die XXVIII Augusti. Alibi quoque colitur, et in diocesi patronus est ecclesiarum de Pontibus, de Chesia, de Rufflaeo, de Brevilleto,

AUCTORE
J. S.

to de, Valle, de Angiaeo, de Chervesi, de Baingnesseaux, de Bois, Descoyeux, des Églises, de Coyverts, de Marsaye, etc. Rotomagi habet insignem ecclesiam plebanam seu parochialem sub ejus titulo.

Vita Sancti
jam edita, nec
valde probatur
antiqua,

5 *Vitas S. Bibiani tres habemus, quarum duæ ineditæ, una vero nuper luci data. Posteriores hanc ediderunt ex Ms. Colbertino Edmundus Martene et Ursinus Durand tom. 6 Collectionis amplissimæ veterum scriptorum a col. 757, ubi inter alia sic præfantur: An (hic liber) idem sit cum libro illo, qui Gregorii Turonensis venit in notitiam, aliorum esto judicium. Certe antiquitatem ipsius duplici ex capite repetere possumus. Primo quod sacram citans Scripturam, alia a vulgata videtur usus versione Secundo cum de Theoderico Gothorum rege loquitur, ob eum non Theodoricum sed Theodorum appellat, quomodo eum appellavere antiqui scriptores Sidonius Apollinaris, Gregorius Turonensis lib. 2 Hist. Francorum, et Fredegarius, qui proxime post eum vixit. At hæ rationes non satis mihi convincere videntur, antiquius Gregorio Turonensi esse memoratum Opusculum: nam varii scriptores nullis, seculis posteriores, dum citant sacras Litteras non minus recedunt a verbis vulgatae editionis, quod frequenter magis intenti sint, ut sensum sacrae Scripturae exprimant quam verba; et quædam verba ad propositum suum immutent. Deinde nomen Theodorus Theoderico dari potuit æque post Fredegarium quam ante illum.*

nec sincera
est: altera
Ms. etiam non
satis sincera
probatur:

6 *Verum, quidquid sit de antiquitate istius Opusculi, scriptor ille oratorem magis se probat quam historicum, multa que narrat, quæ manifeste supra verum sunt exaggerata, ut observabimus in annotatis ad Vitam a nobis edendam. Alia Vita nobis transmissa est per R. P. Joannem Darde Societatis nostræ, desumpta ex Ms. per vetusto ecclesie parochialis S. Bibiani. Hæc conscripta est stylo simpliciori quam præcedens. At illius auctor ab initio satis innuit se Sancto coævum non fuisse. Sic enim orditur: Celebris memorie pontifex Vivianus regali oriundus perhibetur prosapia: ejus genitrix Maurelia catholica catholice vixisse memoratur. Et mox, Nomen ejus oblivioni datum est, ait de patre Bibiani. Quæ omnia innuunt, auctorem illum coævum aut supparem non fuisse, sed sua hausisse ex aliis. Occurrunt et in hac Vita quedam, quæ nequeunt ul vera admitti, de quibus in annotatis ad Vitam jam memorandam.*

altera melior,
et verosimili-
ter memoratu-
a Turonensi:

7 *Vita tertiæ, quæ præcedentibus antiquior videtur et melior, geminum habemus apographum; alterum ex Ms. abbatiæ Blaburensis in ducatu Wirtembergensi, quod 1649 majoribus nostris transmisit Gamansius noster sæpe in hoc opere laudatus; alterum ex Ms. Sancti Maximini Trevirensis. Hæc duo exemplaria eundem ubique verborum sensum exhibent, licet non raro in verbis ipsis leviusculæ occurrant discrepantiæ, quod describentibus imputari potest. Porro satis apparet probabile, hanc illam ipsam esse Vitam, quam exstitisse suo tempore asserit Turonensis. Certe probari non potest, illius auctorem a temporibus S. Bibiani longe abfuisse, ita ut credi possit Turonensi antiquior, adeoque ille ipse esse, cujus Opusculum laudat Turonensis. Quin imo ex fine Vitæ hujus colligi videtur, scriptam esse ante templum Sancto ædificatum, id est, ante medium seculi VI, cum dicatur etiam tum cultus fuisse in ecclesia, quam ipse struxerat, et in qua ab initio fuerat sepultus. Veruntamen ex eodem etiam loco colli-*

gitur, scriptorem hunc Sancto non omnino fuisse contemporeum. Quapropter conjicere licet, Acta hæc esse conscripta vel sub finem seculi V, vel initium VI, aut certe seculo VI non multum pro-

8 *Mabillonius in Appendice ad Liturgiam Gallicanam a pag. 458 edidit epistolam, quæ nomine S. Augustini exstat ad S. Bibianum. Epistola illa, si genuina foret, Bibiano nostro maxime esset honorifica, ex eaque pateret, quam longe lateque Sancti fama fuisset vulgata. Hujusmodi enim habet initium: Domino vere sancto, palmæ triumphatione decorato, et pontificali officio coronato, Bibiano orthodoxo, Augustinus Dei servorum servus, in Domino salutem. Litteras apostolatus vestri, carissimo filio nostro Trojano vestro diacono deferente, ad nos pervenisse comperite: et dum sospitas vestra nobis fuisset certificata per paginam, immensa reddidimus Deo laudis præconiis. Et quamvis sinus absentes corpore, præsentis tamen florigeram caritate, exhilarati sumus valde pro sanctitatis rumore, et eccellente culmine sacerdotii vestri, qui longe radiat in orbe, non solum Occidentis et Galliarum, verum etiam Orientis et Affricæ, meritum lumine pereurrente. Post hæc ejus se precibus commendat, et respondet quæstionibus propositis ad Officia divina spectantibus. Verum ipse Mabillonius epistolam dicit supposititiam; idque abunde ex inscriptione et stylo colligitur, quæ ab aliis Augustini epistolis maxime dissonant.*

epistola, quæ
exstat nomine
S. Augustini
ad Bibianum,
supposititia.

VITA

Auctore anonymo suppare

Ex Mss. Trevirensi et
Blaburensi.

CAPUT I.

Santi patria, parentes, vitæque usque
ad episcopatum, quem renitens suscepit.

Convenienter venerabilis Vita sacrae mandatur Historiæ, ut cujus claret virtutibus fama, post obitum vivat in titulis, qui superstes a contra mundanas concupiscentias divinis paruit disciplinis; nec obliteretur conditione mortalitatis, qui in præceptis secutus est eorum mores, qui sunt Ecclesiæ fundatores. Magnum namque est ad instructionem fidelium, antiquorum patrum ordinem revocare justorum, ut, dum audientium auribus antistitum virtus officio sermonis ingeritur, semper habeat exemplum posteritas, quod sequatur. Reddimus itaque plena fide gestorum ordine Bibiani antistitis genus, mores, vitam, conversationem, conscientiam, disciplinam, ne oblivio tolleretur, quod clara portabat opinio, ut revera tantum proficiat incolis venerabilis recordatio, quantum facit hunc locum honorabilem fidei plenitudo; ut dum peculiaris Patroui commemoratur actio, quasi præsens dignetur instruere, pro quibus, ut confidimus, Deum non desinit exorare c.

pauci auctor
præfatur de
utilitate Vi-
tæ scribendæ.

* al. Ms. de-
clarata

A 2 Itaque beatissimus Bibianus parentibus incolis genitus Sanctonicæ d civitatis, patrem habuit, qui gentili errore detentus, usque in exitum vitæ suæ in nullo esset sacro fidei ordine baptismatis innovatus: matrem vero ejus Maurellam e nomine Christianam fuisse relatio manifesta uemorat, quod Deo gubernante, multum pro institutione religionis profuisse creditur beatissimo Bibiano. Qui cum ad annos sedecim peruenisset, primam * ætatem suam divinis erudiri cupiens disciplinis, sancti Ambrosii / Sanctonicæ * civitatis episcopi devoto se maucipavit obsequio. Quem ille paterna pietate suscipiens, dum sacris Litteris erudiret g, in ordine lectorum conversationis ejus initiavit studium.

B 3 Quem cum videret perfectæ conversationis cursu semper ad meliora perdeudere, per ordinem ecclesiasticum subdiaconum constituit. Sed ibi aliquantum temporis manens competentibus annis in levitæ gradu h saucto est unitus altario. Ubi tam in vita quam moribus in omni gravitate resplendens * in anno tricesimo presbyter ordinatur: ut, cui non deerat conversatio laudabilis, per singula horum tempora annis regularibus militasset, ut per apostolicæ constitutionis ascensum nihil detraheretur ordini, quod non deerat sanctitati.

C 4 Itaque divina providente gratia, ut sauctissimus iustitutor diguum sibi reliqueret successorem, et ne quid ejus meritis per spatia temporum fraudaretur, beatissimus Ambrosius sancta emigratione de hac hospitali vita decedens dormivit in Domino. Tunc nuitæ * et probatæ electionis assensu clericorum, et vicium voto, ad summum pontificii locum sanctus electus est Bibianus. Quod ille, qui sub humilitate quotidie magis virtutibus habebat ascensum, respuens, ut ambiens videretur, dum tanto se ordine reclamabat indignum, elegit ut fugæ latebram quæreret in sacrarii abdito, iuter sacra ministeria non culpam fugiens, sed meritum prodeus, ibi se corpore, urbi mente serviebat, abscondit.

C 5 Quod Dei dispensatione ad tanti Viri meritum creditur profecisse, ut de sacrario ecclesiæ in altario sancta produceretur oblatio. Quia dum in oratione humo * prostratus iecumberet, et inquirentibus ibidem omnimodo latitaret, a quadam religiosa matrona *, nomine Basilia i, dum ad ostium sacrarii sedulis precibus Dominum exoraret, se visum esse conspexit. Quam dum rogaret, ut agnitum suo potuisset celare silentio, illa ne offerretur votis quæcumque dilatio, inventum, tacite lingua, motu capitis indicavit. Unde tacita indagazione sic proditus, atque inde publicis laudibus evocatus, pontificalis cathedræ suscepit ascensum k.

ANNOTATA.

a In alios Ms., qui Superis junctus, mendose, ut existimo.

b In Ms. Blaburensi ubique vocatur Vivianus, uti et in alia Vita Ms.: at in edita apud Martenium Bibianus, uti hic ex Ms. Trevirensi.

c Hactenus præfatio, quæ simplex est, ut facile videbit lector. Vita a Martenio edita præfationem habet longissimam, multisque verborum phaleris et Sancti etogiis instructam. Unum accipe pro exemplo: Littoreas enim arenarum minutias, ac grandinum lapillos quis certo valeat comprehendere calculo? Quod sicut mortalibus imperceptibile semper manebit, ita et prædicti Viri

insignia nulli morti debitus plectro linguæ sufficienter explicare valebit.

d Santonum civitas, vulgo Saiutes, antiquis Mediolanum Sautonum dicta, caput est pagi Sanctonici, vulgo la Saintonge, et episcopalis sub archiepiscopo Burdigalensi. Fusc de illa agit Valesius in Notitia Galliarum pag. 502 et seqq. Porro Tamayus in Martyrologio Hispanico ad xxviii Augusti S. Bibianum ex Hispania oriundum contendit. Refutavit istud Nicolaus Antonius in scriptis posthumis nobiscum communicatis. Verum non tanti est Martyrologium Tamayi, ut ipsum refutare sit necesse, ubi ab aliis dissentit.

e In altero Ms. Maurellam. In alia Vita Ms. vocatur Maurelia, apud Martenium Maureola. Nihil hic de nobili prosapia, nedum regia. Attamen orator ille apud Martenium col. 761 de Sancti familia ita habet: Qui regali exortus prosapia, æterui Regis postmodum secutus est vestigia. Licet enim ex successione patris, qui regia potestate Aquitanie regionis jura obtinebat, regis dignitate colendus fuerat; non tamen ad regale imperium, fanaticis erroribus tunc temporis implicitum, aspirare voluit; sed... paternam gentilitatem cum regni solio penitus abjecit. Fabulosa procul dubio hæc sunt, ac ne verisimili quidem modo conficta. In Vita alia Ms. dicitur, regali oriundus perhibetur familia, quod minus aperte fatsum est, cum nasci potuisset e familia, quæ ex antiquis regibus descendebat; attamen ne id quidem verisimile propter silentium scriptoris, cujus Opusculum edimus.

f De S. Ambrosio egimus paullo ante ad hunc ipsum diem.

g Vita alix non pauca interponunt, priusquam Sanctum nostrum deducant sub disciplinam S. Ambrosii. Et Vita quidem Martenii primo discipulum facit cujusdam sanctissimi viri, nomine Marcelli, sub cujus disciplina multum profecerit; quippe, ait, de virtute in virtutem conscendens ad sanctitatis usque culmen succrevit, et in ejus perfectione non mediocriter effloruit. Mox eum comitem facit Santonum, a populo scilicet coactum; ac demum Ambrosii discipulum. Altera Vita Ms. asserit, in aula educatum fuisse Marcelli, qui Galliarum regnabat in finibus; deinde fuisse Ambrosii discipulum; ac demum Santonensi provinciæ a rege præfectum. Ex his similibusque abunde patet, scriptores hosce duos facta narrare non verisimilia, adeoque fidem non mereri, ubi dissentiunt a Vita a nobis edita, quam quidem videntur habuisse, cum omnia referant in ista narrata, sed misere corrupisse, dum augere voluerunt. Marcellus autem rex, qui etiam postea recurrit, mihi plane est ignotus.

h Id est, diaconus consecratus est.

i Basilia vocatur etiam in alia Vita Ms., at apud Martenium Benselia.

k Hoc factum alii etiam narrant, sed, ut in aliis plerisque, quædam de suo adjungunt. Apud Martenium vir Dei Marcellus regem adit, ab eoque impetrat, ut episcopus fiat Bibianus. At in Vita Ms. Marcellus rex episcopum esse jubet. Utrumque fictitium est, et incongruum moribus seculi v non multum proveci, quo hæc facta sunt.

QD

CAPUT II.]

Sancti iter Tolosam pro redimendis captivis, mira ibidem erga furem charitas, gestaque cum Theodorico rege, qui Sancti libertate offensus, visione placatur. Civitas precibus liberata ab hostibus.

*Gothi cives
Santonicos
captivos du-
cunt Tolosam
* in al. pro
a b*

Cumque pio * moderamine plebem sibi commissam divinis erudiret in omnibus disciplinis, accidit ut Gothorum tempore, rege Theodoro a dominante, Santonicis b civibus intolerabilis statueretur iunctis, ita ut amissis facultatibus subderentur maximæ statum perdere libertatis: cum ablatis operibus, non solum mediocrum personarum, sed etiam cunctorum nobilium præsidium c inhiantes, facula cupiditatis acceusi statuerunt, ut ad Tolosanam d urbem cunctos in vinculis immoderata præsumptione pertraherent, ut cum perrexissent viam *, ambitum rapinæ suæ intolerabili præsumptione complerent, et cessantibus incolis, quidquid inierant, barbari possiderent.

** in al. Ms.
extorsissent
vitam*

*quo Sanctus
proficiscitur :*

7 Sed cum talia fieri sanctus inspiceret Bibianus, sacrilegum esse credens, ut Pastoreposito oves dominicas lupi detrahereut in rapiam, elegit pius Pater cum filiis commune quoddammodo * subire periculum, ut in illo his non deesset sed * utilitate solatii, quos non minus optabat tam præsentia quam orationibus custodiri; et Domini misericordia facile absolveret vinctos, ubi tautus Pontifex pro civibus cognoscebatur abjectus. Itaque confractus senio, dum tanti itineris cursum sustinere non posset, cum præcipue esset membra ejus per abstinentiam contrita jejuniis, carri vehiculum, quamvis altus mente, humilis habitu, perquisivit, ut superbiorum pompam sacratissimus Pontifex sancta quadam * abjectione calcaret.

** in al. quem
admodum
* sed redundat*

** in al. siquidem*

*fur ibidem,
ablatis Sancti
hobus, cum e
loco abire ne-
quivisset, cri-
men fatetur :*

** in al. additur
Tolosanam*

** in al. vile*

** in al. bovem*

8 Cum ergo ad urbem *, in qua erat regale solium, pervenisset, beatissimi Saturnini e martyris patrocinium quærens, in vicino villæ * perquisivit hospitium, ut revera facilius liberaret oppressos, cum Deo vacans esset a conventu omnium separatus, et siue intermissione ad memoriam tanti martyris currens, orationum suffragiis pro negotio filiorum peculiarem exoraret lachrymis advocatum. Accidit ergo ut quidam latro diabolicæ suggestivis instinctu boves *, qui pontificis vehiculum ad civitatem usque pertraxerant, furtiva conditione subtraheret. Sed cum latebram, qua celare posset furtum, miserabili vagatione perquireret, snis siquidem * vestigiis impeditus, lucescente die in loco, ubi amiserat furtum, nutu Dei se retentatum esse cognosceus, pedibus beatissimi Bibiani prostratus advolvitur, et faciurosi criuiniis auctorem se esse illi, qui admissum crimen vindicare non poterat, voce miserabili fatebatur.

** in al. æque*

*quem ille bene-
gne monitum
victu donat
diurno :*

9 Quod ille mente placabili non tam increpans, quam castigationis verba subjungens, ait: Accipe mercedem pro vigiliis tuis, quamvis inhonesta actione transactis, unde hujus dici possis habere substantiam, et victum labore quære pro-

prio, non rapina. Præceptum tamen * euangelii D tenens, ne peccaret ultra commonuit, ne malum perpetraus, quod hic evaserat, possit vindicari.

** in al. (sn-
tum*

10 Cum ergo tanti Viri benevolentiam famacelare minime potuisset, præclarum patientiæ factum ad aures Theodori regis familiaris perduxit opinio. Quem præsentari sibi honorabili præcepit obsequio, et gratuita familiaritate receptum, cum reliquis episcopis suo eum precatus est interesse convivio. Ubi dum cum ceteris convenisset, quamvis ipse jejunos mente, inter epulas parca commessatione discumberet, forsitan, ut tunc moris erat, rex offerri sibi poculum ab his, qui aderaut, episcopis postulavit. Quod cum singuli perfecissent, ad Bibianum ventum est. Quod ille renueus, ait: Officii mei est locus, ut de sacro altario filiis Ecclesiæ sacratum calicem subministrem: Nam qui mihi alienus est a commuione tam secta f quam ordine, ejus vile ministerium implere despicio.

*mensa regis
Ariani adhibi-
tus, ei pocu-
lum offerre
remitt.*

11 Itaque rex videns se tali recusatione despectum, iracundiæ inflammatus instinctu, contra Sanctum Dei tota mente commotus exarsit, et quasi injuriam suam vindicaturus, statuit in eodem voluntatis suæ exercere vesaniam. Ad quod ille non trepidus, sub sequenti nocte, dum vigiliis et orationibus incubaret, superbi regis iracundiam sacratissimus Pontifex tacens in orationibus perdomuit: cum præsidio martyris actum est, ut superbus rex, qui timeri se credidit, formidaret. Qui tamen *, dum sub silentio noctis quadam fuisset visione perterritus, ad postulandam veniam, deposita furoris iusania, arma supplicationis assumpsit.

*quod ille ager-
rime ferens,
visione noctur-
na terretur.*

E

** in al. tan-
tum*

12 Quem, ut ad se veniret, denuo jam humilis precabatur, ut petitio ejus pro absolutione civium sortiretur effectum. Affuit, et sic tam proprios cives, quam qui in carceribus tenebantur inclusi, jam auctoritate divina potius, quam supplicatione fretus, cunctos beneficio virtutis absolvit; et cum magnis opibus, ab eodem, qui auferre cupiebat, rebus plurimis muneratus, reduxit patriæ incolumes * cives, et sic virtutibus clarum recepit ecclesia Sacerdotem g.

*Sanctoque
rursus advo-
cato captivo-
rum liberatio-
nem concedit :*

** in al. in lo-
cum suum*

13 Accidit etiam quodam tempore, ut multitudo hostium Saxonum h barbarorum cum plurimis navibus ad locum, qui dicitur Martiacus i, amore deprædationis iucumberet. Cumque loca fuitiua circuisset execranda barbaries, ut esset civitas tanti Antistitis fulta præsidio, causa absolutivis sacris est osteusa miraculis, ut in oratione incubante Domini Sacerdote, in muris ac turribus miles * cælestis astaret, procederetque iude terror hostium, unde erat occultum et magnum in civitate præsidium, ut miro atque ineffabili modo illi sanctam ceruereut visionem, quibus non esse honoris poterat sed timoris; et infideles barbari, qui non constringebantur fide, fugarentur interim visionem: sicque adventante die pacem ultro, divino terri auxilio, petierunt, ut, qui cum furore vastationis advenerant, quos expugnabat cælestis exercitus, siue effusione sanguinis vincerentur, et esset hostium reditus sospes, ubi etiam civitas ab omni parte residebat incolomis k. Quod revera ad meritum beatissimi Intercessoris pio refertur ordine, cum ex ea parte vicit, unde Dominum fideliter exoravit l.

*Santonis libe-
rati incur-
sione Saxonum
prædatorum
per Sancti
preces*

h

i

** in al. inth-
tia*

k

l

A

ANNOTATA.

a In alio Ms. Theodorico. At in utraque alia Vita Theodorus vocatur. Et quamvis rex ille Visigothorum nunc passim Theodoriens vel Theodericus appelletur; a Turonensi tamen in *Historia Francorum* lib. 2, cap. 7 et alibi Theodorus dicitur, ab Idacio Theodores, a Sidonio in panegyrico Aviti Theodoris et Theodorida, aliisque vicinis nominibus nominatur ab aliis: nam Gothicum ejus nomen erat Tendere, ut habet inscriptio edita a Ruinarlio post *Opera Turonensis* col. 1389. Theodorium hunc regnasse ab anno 419 usque ad 451, quo occubuit in prælio contra Attilam Hunnorum regem, scriptores passim affirmant. Hinc utcumque colligitur, quo tempore floruerit S. Bibianus. At incertum, obieritne ante Theodoricum, an post ipsum. Quapropter mortem ejus ex conjectura posui circa medium seculi quinti. Porro dubitari quidem posset, an Theodericus hic memoratus non sit Theodericus secundus, primi filius, ejusque post fratrem successor; sed verisimilius est primum designari; cum quia secundus passim Theodoricus vel Theudericus appellatur, tum etiam quia S. Bibianus mortuus videtur ante imperium Sereri, qui cum Theodorico II eodem tempore imperavit.

b In Vita Martenii col. 763 dicitur Gothorum rex urbem vi cepisse, quod satis verisimile est, etiamsi hic non dicatur. Varia enim bella Theodericus gessit cum Romanis, in quibus hæc potuerunt contingere. Certe Salvianus lib. 7 de *Gubernatione Dei* deplorans vastitatem per Gothos Galliaë illatam, ait opes Aquitanorum luxuriantium arsisse.

c Præsidium significat hic idem, quod peculium, prædia, bona. Sensus ergo est, in prædia nobilium inhiantes; uti habet Vita Martenii.

d Tolosa urbs erat primaria Visigothorum, ipsis Romanis concessa cum parte Aquitanie. Audi Idacium in *Chronico ad Olympiadem* 299: Gothi intermisso certamine, quod agebant, per Constantium (Romanorum in Gallia tunc ducem) ad Gallias revocati, sedes in Aquitania a Tolosa usque ad Oceanum acceperunt. Factum id apparet anno 419. Hinc S. Ennodius Ticinensis in Vita S. Epiphani apud Sirmondum tom. 1, col. 1006 Gothos vocat Tolosæ alumnos.

e S. Saturninus episcopus Tolosanus et martyr Romanis Fastis inscriptus est ad 29 Novebris, ubi de illo disputabitur.

f In alio Ms. legitur, a communione tam sacra quam ordine.

g Totum hoc factum uberius refertur in Vita Martenii, et in alia nostra Ms.

h Saxones eo tempore prædas frequenter egisse in Aquilaniaë maritimis locis, discimus ex Sidonio, qui floruit eodem seculo. Lib. 8 epist. 6 de iis sic scribit Nammatio: Sed ecce dum jam epistolam... claudere optarem, subitus a Santonis nuntius: cum quo dum tui obtentu aliquid horarum sermocinante extrahimus, constanter asseveravit, nuper vos classicum in classe cecinisse, atque inter officia nunc nautæ modo militis, litoribus oceani curvis inerrare contra Saxonum pandos myoparones, quorum quot remiges videris, totidem te cernere putes archipiratas; ita simul omnes imperant, parent, docent, discunt latrocinari. Hostis est omni hoste truculentior. Improvisus aggreditur, prævisus elabitur: spernit objectos, sternit incautos. Si sequatur, interceptipit; si fugiat, evadit. De eisdem plura ibi Augusti Tomus VI.

dem, et epistola 9, uti et in Panegyrico Aviti, ad cuius laudem dicit: Saxouis incursus cessat.

i Obscurum est, quis locus voce Marcianus designetur, licet in omnibus vox eodem modo scribatur, excepta altera Vita Ms., in qua dicitur Martiatius. Locus certo est mari et Santonie vicinus: nec ullum invenio, cui cum quadam nominis similitudine omnia magis convenire videantur quam Marantio (Marans Gallis,) quod oppidum est in tractu Alnetensi intra paludes ad fluvium Separam Niortensem. Illud forsitan muniturant Sarones, ut inde excurrerent in vicinas provincias.

k Addit altera Vita Ms., hostes tempestate jactatos divinitus, unamque eorum navibus periisse. Res quoque non parum amplificatur in Vita Martenii. Verum uterque auctor magis studuit magna quam vera referre.

l Inter hoc et sequens miraculum tria alia interponuntur apud Martenium; videlicet leprosus sanatus, uti et puer ex viperæ morsu periclitans, ac demum mortuus vitæ restitutus. Tria etiam narrantur in Vita altera M.; at brevius, et non parum in adjunctis mutata. Potuerunt quidem scriptores illi dicta miracula ex aliis monumentis vel ex traditione discere, ita ut certum non sit miracula illa fictitia esse, tametsi ab auctore nostro non referantur. Verumtamen dubia certe sunt, et circumstantiis iis apud Martenium vestita, ut pateat scriptorem illa non minus exornasse quam reliqua omnia. Ne autem quid lector desideret, illa ex Vita Ms. subjungo: Ipso itaque in tempore, dum tantis claris meritis, insignis pontifex Vivianus celebraretur; debilis quidam, utraque manu paralyti deficiens, supplicibus cum lacrymis ejus genibus advolvitur, petens quatenus sibi remediare dignaretur. Cui Pater, totis miserescens visceribus, signo crucis impresso, utramque manum pristinos in usus solidavit. Contigit etiam ipso in tempore, ut quidam puer, dum parum cautus sacra loca perlustraret, serpenti percussus, aliquantulum post languorem, occumberet. Quem exanimem parentes ejus Patris applicantes vestigiis sustulerunt, et sese supplicantes postraverunt. Quorum lacrymis descendens ipse, se puero superfundens, et lacrymis manans, redivivum parentibus restituit. Hic puer ab altero non dicitur mortuus, sed pene jam exanimis: at ille alium feretro jam impositum a vitam revocatum narrat. Tertium in Vita Ms. sic narratur: Quidam etiam leprosus, proflua ejus audita munificentia, curari ab eo postulavit, et ille, fusa oratione, protinus eum sospitati reddidit. Hæc, ut dixi, certa non sunt: at minus etiam sunt verisimilia, prout referuntur, et legi possunt, apud Martenium.

CAPUT III.

*Sanguis Sancti terrori est dæmoni-
bus ; ecclesia eidem structa. Con-
struit ecclesiam cathedralem et pie
moritur, in eaque sepelitur.*

*Sanguis, qui
e miribus
Sancti flue-
rat.*

** in ul. civi-
tate*

*colligitur de-
latusque in
Orientem,
terribilis est
dæmonibus ;*

** in ul. perac-
tum negotium*

*quo de causa
pie eidem sus-
cipitur.*

** in ul. Ms.
cognoverant*

** in ul. per-
clauit*

At vero quia per singula, quæ gessit, repli-
cari fidelibus non creditur onerosum ; hanc
etiam rem, quæ ipsum in aliis provinciis notum
fecit, et virtutibus publicavit, deducamus in me-
dium. Quodam ergo tempore de partibus Orien-
tis quidam negotiator adveniens in civitatem*
Sanetoniam, beatissimi Viri expetivit occursum.
Quem ille secundum consuetudinem sanctam fami-
liari colloquutione suscipiens, factus est intimus
conversatione, per quem Deus Servi sui meritum
volebat ostendere, ut illuc etiam deduceretur fi-
de beatissimus Bibianus, ubi et corpore ignotus
habebatur et nomine. Quadam ergo die, cum
sanctus Antistes ecclesias circuiret, accidit ut de
naribus ejus sanguis subito in terram proflueret.
Quod tamen non infirmitatis fuisse creditur, sed
virtutis, ut revera potuisset superstiti tali Viro
quasi de corpore suspici reliquiarum ejus maxima
plenitudo.

B 15 Attentus itaque negotiator ille fidelissimus,
quem ante diximus, de loco, ubi sanguis ejus
influxerat, sustulit ex terra pulverem eum cruo-
re; et fideliter domum referens, saetas reliquias
in linteo cum cura conservationis involvit, ut
quem diligebat corde, semper præsentem habe-
ret ex pignore. Peracto* itaque, ut cœperat, pro
sua utilitate negotio, patriam repetens Orientis,
eum venit ad locum, qui erat proximus civitati,
antequam in portum vela deponeret, subito con-
fiteri hi, quos maligni agebant spiritus, tanti
Viri meritum cœperunt, et quasi ante conspectum
judicis, beati Antistitis virtute torqueri; ejus siqui-
dem in confessione tam nomen quam præsentiam
proclamantes. Quæ res dum redderet cunctos in ci-
vitate sollicitos, quod ignotum nomen ora dæmo-
num faterentur: quibus erat altior mens, ad por-
tum cursu celeri perrexerunt, ut si forsitan aliquis
ignotus vir de aliis provinciis adveuerat, digna po-
tuisset veneratione suscipi, quem prius sanctitatis
meritum fecerat nuntiari.

C 16 Itaque cum sub hac expectatione negotia-
tor ille portum introisset, remeans de occidentali
parte, cœpit ab eo sciscitari turba fidelium, quis
esset ille vir sanctus, nomine Bibianus, cujus vir-
tutem et opinionem ante cognoverat*, et si cum
eodem venisset, ediceret, ut ei honorificus impen-
deretur occursum. Sed cum ille in nullo eum præ-
sentem esse ore proprio fateretur, quinimo et sos-
pitem ipsum se in urbe Sanetonum reliquisse;
ne diutius sancti Viri quæ erat opinio lateret, subito
reduxit in animum, eo quod ab occidentali par-
te de memorati Antistitis cruore secum reliquias
deportasset. Sed cum gesta singulis referret in
ordine Deo inspirante perclamavit*, virtutis esse
meritum, quod ibi erat fide, ubi non ducebatur
et corpore. Quod testimonium gratissimo susci-
pientes affectu, reliquias sancti Viri protulit, quas
habebat.

17 Quas cum summo honore et celebritate
suscipientes, Deo gratias referebant, qui sibi fi-
delissimos famulos a per totum orbem titulis sie
præseutat: sieque tantum pignus per gloriosa
susipientes officia*, ad basilicam portaverunt, spe-
cialiter gaudentes, se magnum suscepisse præsi-
dium, cum per eum ab obsessis corporibus fu-
gantur dæmones: quem pro sui cruciatione prius
adventare clamaverunt confitentes. Cum ergo di-
vina potentia tantam sanctæ opinionis gratiam
tribuisset, ut quasi beatissimus Antistes geminas
urbes illic virtute possideret, hic corpore; dum
multa Deus per ipsum beneficia concessa præsta-
ret, devotio sancta fidelium in Oriente basilicam
ejus nomine summa operatione eonstruxit: quam
Severus b, qui erat ejus* temporis imperator,
de proprio sumptu perduxit ad cultum. Ubi ita
divina misericordia præstat beneficia, ut et cæcis
visus, et claudis gressus fidei ex oratione red-
datur.

18 Illis ergo virtutibus elarens memoratus An-
tistes, labente jam senio, basilicam sibi propria
devotione construxit, et ab urbe beatissimorum
Martyrum reliquias qui peterent, suos fidelissi-
mos destinavit. Qui cum essent jam in proximo re-
meantes, et sacra Martyrum pignora deferentes,
sanctum Antistitem Dei inspiratione non latuit.
Devotis* itaque civibus osculum singulis tradens,
viam etiam sui transitus intimavit, festivitatem
nuntians in diem tertium, ut honorabili loco
sacræ adventantes reliquiæ conderentur. Itaque
fideliter omnibus præparatis, eorum, quos po-
stulaverat patronos, societati meritoque conjun-
ctus, migravit in Domio c. Sicque providentia
Dei factum est, ut sub uno die ecclesiam, quam
fabricaverat, et devotione consecraret* et cor-
pore d. Ubi multa Dei beneficia virtutibus de-
clarantur, perfectusque in hodiernum diem sacra-
tissimus cultus, ut habeat fidelium devotio velut
præsentem Antistitem, cum venerantur sacratissi-
mum Confessorem; præstante Domino nostro Jesu
Christo, cui est honor et gloria in sæcula sæculo-
rum. Amen.

ANNOTATA.

a *In alio Ms. sensu parum mutato, Quia sibi fi-
delissimus Famulus.. virtutem.. sic præsentat.*

b *Severus imperator in Occidente factus est
post Majorianum anno 461, ut habet Tillemontius
tom. 6 Imperatorum pag. 326, ubi de gestis ejus
disputat. Mortuus erat Sanctus, ut certe verisi-
milis est, ante imperium Severi: neque hic au-
ctor affirmat, templum istud viventi adhuc Bi-
biano edificatum. Alii tamen biographi consue-
ta sibi libertate asserunt templum viventi stru-
ctum; quod prorsus est incredibile, et ut ipso-
rum figmentum facile rejicitur. At vero factum
ipsum, etiam prout ab auctore nostro narratur,
difficultate non caret. Non exprimitur, ad quam
Orientis urbem sanguis ille Bibiani sit delatus,
exstructaque deinde Sancto ecclesia; nec satis con-
cipitur, quo modo Severus Occidentis imperator
ecclesiam illam ad culmen perduxerit in Oriente.
Varia quidem hic cogitari possunt, at semper ali-
quid manebit scrupuli. Audi tamen conjecturas.
Primum suspicio esse potest, hanc ecclesiam Con-
stantinopoli conditam esse, quia ibidem olim cul-
tus videtur S. Bibianus. Etenim in Martyrologio
Hieronymi nomine a Florentinio edito ad 28 Au-
gusti sic legitur: In Constantinopoli natalis sancto-
rum Alexandri episcopi, et Viviani episcopi. Hæc in
textu.*

D
atque ecclesia
Sancto condi-
tur.

a
In alio,
glorioso affec-
tu

b
at tunc

Condit eccle-
siam, in qua
pie mortuus,
sepelitur.
E

* in ul. voca-
tis

* in ul. conse-
crasset
d

F

A tertu. In observationibus autem duo alia exemplaria afferit Florentinius, in quibus Vivianus episcopus annuntiatur Constantinopoli cum Alexandro. Sunt hæc Martyrologium antiquissimum S. Willibrordi, et Corbeicense, quod sic etiam habet apud Acherium tom. 2 Spicilegii recusati pag. 17. Hinc colligi videtur sanctum aliquem Vivianum, eumque episcopum, Constantinopoli cultum fuisse, præsertim quod S. Vivianus in omnibus rursus commemoretur, ut mortuus cultusque apud Santonas. Putat Laudatus Florentinius Vivianum Constantinopoli attributum a nostro alium esse: al id mihi verisimile non est, quia uterque episcopus, uterque confessor, uterque eodem die cultus, et vel maxime quia de Bibiano Constantinopolitano nihil quidquam innotuit. Cur ergo, inquit, bis idem memoratur? Id haud dubie ex errore profuerit. Qui noverant Bibianum cum Alexandro in veneratione esse Constantinopoli, illum ibidem annuntiarunt: alii deinde, qui sciebant episcopum esse Santonicum, rursus illum commemorarunt eodem die, quod putarent alium esse, qui colebatur Constantinopoli. Hæc ex conjectura, certiora libenter audietur. Porro si ecclesia illa sit condita Constantinopoli, probabilius est ad cul-

men perductam esse ab alio quodam Severo, quem biographus imperatorem nominavit per errorem: nisi suspicari malimus imperatorem Orientis id præstitisse, nomenque Severi ex errore appositum. Quidquid sit, hæc una fere Actorum difficultas tanti non est facienda, ut Acta ipsa omnino reprobare debeamus. Nam, si quis credere velit ecclesiam Sancto Constantinopoli aut in alia Orientalis urbe structam, potuerit auctor designare urbem aliquam Occidentalis imperii Santonibus ad Orientem sitam, ubi ecclesia per Severum sit condita. Quin imo si admitteremus, biographum in faelo illo longinquo errasse, populari fama deceptum: consequens non erit, similiter in aliis fuisse falsum.

c In Vita apud Martonium obiisse dicitur 28 Augusti, quod verisimile est ex festivitate eidem diei affixa.

d Postea propriam habuit ecclesiam, ut dictum in Comment. num. 3. In Historia autem monasterii Figiacensis, edita a Baluzio tom. 2. Miscellaneorum, pag. 301 mentio sit S. Bibiani, notatque in margine Baluzius, corpus ejus in ecclesia Figiacensi servari.

E

DE S. FACUNDINO EP. ET CONF.

TADINI IN UMBRIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. P.

§ I. Loci situs; Sancti vita ante episcopatum; an ad eum scripserit S. Gregorius PP. episcopatus fertur canonicus Regularis fuisse.

Sub initium
SEC. VII., VEL
SEC. IX. AUT. X.
Tadinum in
Via Flaminia
ad montem
Apenninum:

Tadinum, vel civitas Tadinatum, ut infra in Vita Latina hujus Sancti vocatur (Italice Taino) urbs quondam episcopalis Umbriæ in Italia, variis notitiis elucidatur a Ludovico Jacobillo ante Vitas Sanctorum ac Beatorum Gualdensium, et tractus Tadinensis, anno 1638 Italice excusas. Cap. 1, pag. 8 situm fuisse refert via Flaminia in planitie montem inter Apenninum, et Eugubium, Assisium ac Nuceriam civitates; S. Facundini ecclesiam postea inceptam, duobus miliaribus distantem a territorio Gualdensi, quæ extendebat se in planitie ad radices montis, qui est e regione dictæ ecclesiæ eadem via Flaminia, medium illum pertranseunte, sicut e vestigiis et antiquis ruinis colligit idem auctor, et addit, inter alias quas nominat, ecclesias, ibidem nunc esse ecclesiam paræciale S. Facundini episcopi Tadinensis. Pag. 11 memoral, ultimum e pluribus episcopis ibidem fuisse eundem Sanctum; anno 516 civitatem a Totila Gothorum rege destructam; deinde a Longobardis anno 591 et 740, a Saracenis anno 840, ab Hunnis 920; ab Ottone III imperatore anno 996 ruinas passam: diæcesim illam anno 1007 unitam fuisse Nuceriensi, ejusdemque ruinis ædificatum prima vice Gualdum anno 1180. Hæc, et alia plura Jacobillus, in cujus fide superiora retuli.

2 Vitæ scriptor apud nos num. 1, In civitate, inquit, quæ Tadinatum vocabatur, fuit vir...

Facundinus nomine, quibus indicat, ibidem loci illum vixisse. Jacobillus vero antea citatus affirmat in ipsius Vita pag. 26, quod ibi natus fuerit. De vitæ, antequam fieret episcopus, instituto hæc tradit anonymus ejusdem Vitæ scriptor num. 8 apud nos: Hunc, ut antiqui retulerunt, eremitica vita exercitatum. . episcopum Facundinum habuerunt. Ibidem num. 15 dicitur in cella reclusus, eremita solitarius. Sed ille scriptor Vitæ indubitatam non meretur fidem. Jacobillus in Vita S. Facundini, quæ habetur apud alias modo indicatas, pag. 26 et sequentibus, refert, eum a tenera ætate vitam duxisse perfectam atque exemplarem; dumque videret patriam suam remansisse destructam et desolatam a Gothis, ac paullo post a Longobardis, ad solitariam secessisse vitam in quodam Apennini monte prope Tadinum, qui postea Mons sanctus (Italice Serra santa) dictus sit; ubi multis annis vixit cum magna sanctitate. Hæc illi de vita ejus solitaria: quam sicut negare non possumus, sic nec ex antiquorum verbis confirmare. Procedamus itaque ad alia.

3 Jacobillus pag. 27 videt, S. Gregorium Papam I, fama sanctitatis Viri motum, annis Domini 596 et 598 duas ad eum dedisse litteras, quibus ipsi commendavit magnam admodum sanctæ Ecclesiæ indigentiam ex persecutionibus Longobardorum, hæreseos Arianæ sectatorum ac fau-

Sancti vita
ante episcopatum:

P

S. Gregorius
Magus dicitur.

torum:

ACCURARE
J. P.

torum: ad hæc, eundem sanctum Pontificem multa Viro contulisse ad divinum cultum spectantia, donarique illum jussisse Crucifixo, ac nonnullis suis tractatibus de pœnitentiâ, et de dispensatione clericorum, citatque in principio hujus narrationis ad marginem Regist, Ep. S. Gregorii lib. 5 ep. 28, lib. 7 cap. 59: sub finem vero Chron. Qual. de Ms. ant. Sistamus hic tantisper, et hanc Jacobilli historiam expendamus. In apographo nostro Vitæ et miraculorum S. Facundini, quod infra typis commitemus, inter alia, quæ eidem attexta sunt post dicta miracula, duæ habentur epistolæ, quarum altera ad Gaudiosum episcopum Eugubinum in favorem ecclesiæ Tadinensis; altera ad ipsos Tadinenses missa fuit: in priore sanctus Pontifex Tadinensis ecclesiæ visitationem prædicto præsuli delegat; in posteriore autem Tandinenses monet, ut isti visitatori morem gerant, atque idoneum sibi eligant sacerdotem. Utraque extat in Registro epistolarum laudati Pontificis tomo 2 Operum ejus, quæ anno 1705 Parisiis edita prænotantur, columna 995 et 996, inter alias, quibus libro nono mense Septembri, Indictione secunda, titulus præfigitur. Indictio vero ista concurrat cum anno Christi. 599. Prior itaque epistola ordine 87 al. 88, ut ibidem signatur, hæc memorat:

à Jacobillo
scripsisse epis-
tolam ad S.
Facundinum,

4 Cognoscentes ecclesiam Tadinatam diu sacerdotis proprii regimine destitutam, Fraternitati tuæ ejusdem ecclesiæ visitationis operam solemniter delegamus. Quam ita te convenit exhibere, ut nihil de provectionibus clericorum, redditu, ornatu, ministeriisque, vel quidquid illud est in patrimonio ejusdem, a quoquam præsumatur ecclesiæ. Et ideo Fraternitas tua ad prædictam ecclesiam ire properabit, et assiduis adhortationibus clerum, plebemque ejusdem ecclesiæ admonere festinet, ut remoto studio, uno eodemque consensu talem sibi præficiendum expetant sacerdotem, qui et tanto ministerio dignus valeat reperiri, et a venerandis canonicis nullatenus respuatur. Qui dum fuerit postulatus, cum solemnitate decreti omnium subscriptionibus roborati, et dilectionis tuæ testimonio litterarum, ad nos sacrandus occurrat. Commouentes etiam Fraternitatem tuam, ut nullum de altera eligi permittas ecclesia, nisi forte inter clericos ipsius civitatis, in qua visitationis impendis officium, nullus ad episcopatum dignus, quod evenire non credimus, potuerit inveniri: provisurus ante omnia, ne ad hoc cujuslibet conversationis seu meriti laicæ personæ aspirare præsumant, et tu periculum ordinationis tuæ, quod absit, iucurras.

eademque oc-
casione ad Ta-
dinenses:

5 Altera vero laudati Pontificis epistola his verbis conscripta est: Cognoscentes ecclesiam vestram diu sacerdotali regimine destitutam, curæ nobis fuit ejusdem ecclesiæ visitationem fratri et coepiscopo nostro Gaudioso Eugubinæ ecclesiæ solemniter delegare. Cui dedimus in mandatis, ut nihil de provectionibus clericorum, redditu, ornatu, ministeriisque a quoquam usurpari patiatur. Cujus vos assiduis adhortationibus convenit obedire, et remoto strepitu, uno eodemque consensu talem vobis præficiendum expetere sacerdotem, qui et a venerandis canonibus nulla disrepet ratione, et tanto ministerio dignus valeat reperiri. Qui dum fuerit postulatus, cum solemnitate decreti omnium subscriptionibus roborati, et visitatoris pagina prosequente, ad nos veniat ordinandus: provisuri ante omnia, ne cujuslibet vitæ vel meriti laicam personam præsumatis eli-

gere. Et non solum ille ad episcopatus apicem D nulla ratione provehetur, verum etiam vos vultis intercessionibus veniam promereri posse cognosecite. Sed omnes, quos ex vobis de laica persona aspirasse constiterit, ab officio et a communione alienos faciendos procul dubio uoveritis. Ughellus tomo 1 Italiae sacræ columna 677 de Gaudioso episcopo Eugubino agens, annum 590 signat, ad quem, inquit, Gregorius Magnus scribit, jubetque illum Tadiam civitatem iuvirese lib. 7, epist. 89.

6 Hæc forsitan epistolæ, quod Vitæ S. Facundini essent insertæ, occasionem dederunt dicendi, Sanctum hunc duas a Gregorio epistolâ accepisse: immo et hialus quidam in Ms. Vita ipsius num. 15 id potuit persuasisse. Nam sic ibidem legitur: Facundinus in cella reclusus, eremita solitarius. Post hialum vero: a B. Gregorio Papa indutus tunica et litteris confortatus. Si hæc posteriora verba de Facundino sunt dicta, non est cur negemus Gregorium scripsisse ad Facundinum, etiamsi non compareant illæ epistolæ. At vero cum biographus variis locis Sanctum hunc aliquot seculis juniorem faciat Gregorio, intelligi non possunt de Facundino, nisi dicamus biographum protulisse manifeste pugnantia. Dispiciendum igitur est, an synchronus S. Gregorio Magno fuerit Facundinus, uti Jacobillus et Ughellus volunt. Nam si ipsi fuerit synchronus, vix dubilandum videtur, quin promotus sit ad episcopatum vi litterarum S. Gregorii, ab eoque litteris excitatus ad recte obeundum illud munus.

variis de his
epistolis,

7 Anonymus Vitæ scriptor num. 50 de tem- ac de Sancti
pore mortis hæc memorat: Obiit quinto Calendas Septembris, eo tempore, quo sancta mater Ecclesia in pace repausabat, fugata tempestate Gothorum et Longobardorum, et diversorum tyrannorum a divina potentia per manus Catholicorum imperatorum Justiniani et Justini et Caroli Magni et Ludovici, et successorum ipsorum. Vaga hæc temporis positio nos deducit ad seculum 9 vel 10, cum Ludovicus Pius imperaverit seculo 9, ejusque successorum fiat mentio. Hisce consentientia scripsit idem auctor variis locis. Quippe num. 62 insinuat eum fuisse episcopum post eversum Longobardorum regnum in Italia. Num. 61 ait, nullum fuisse Tandinensem episcopum post Facundinum. Unde consequens est in ejus opinione, ut aliquot seculis vixerit post S. Gregorium Magnum, cujus opera cultum divinum et episcopatum Tandinensem restitutum refert num. 71, hæc subdens: Per longa temporum curricula (post S. Gregorium) et anorum ceutenaria perseveravit in Tadiato et viguit cultus Dei, et quam plures episcopi præfuerunt ibidem. Etenim si ultimus episcopus fuit Facundinus, uti etiam Jacobillus et Ughellus affirmant, pluresque ibi fuerint episcopi post Gregorium per annorum centuaria; aliquot seculis Gregorio posterior fuit Facundinus. Idem fit verisimile ex tempore, quo episcopatum Tandinensem Nucerinum junctum refert Jacobillus supra num. 1. Nam quis credat, nullum a tempore fere Gregorii Magni, id est ab initio ferme seculi 7 usque ad annum 1007 Tadinensibus fuisse episcopum; et tandem post quatuor secula episcopatum illum Nucerinum fuisse junctum? Sed ad Vitæ scriptorem redeamus.

8 Verbis modo adductis subdit ista: Licet per intervalla temporum pluribus vicibus Saraceni, discurrerent per Italiam, populos Umbriæ, et Spoletani et Nuceriui comitatus conculcaverunt et

episcopatu

A et perturbarunt. Et illis expulsis a Christianis Christiana regio (*forſan legendum religio*) respiravit, et ſaucta uater Eccleſia requieuit de tempeſtate liberata. In iſtis temporibus beatus Facundinus fuit epiſcopus in ipſo Tadinato vel Tayno, ubi in multa vixit ſanctitate. Porro Saraceni invadere ceperunt Italiam ſeculo 9, eorumque graſſationes maxime vigerunt ſeculo 10, et continuatæ ſunt initio XI. Itaque opinio illius ſcriptoris videtur eſſe, Facundinum non fuiſſe epiſcopum niſi poſt inſtauratum Tadinum ex vaſtatione et deſtructione Saracenorum, quam contigiſſe anno 840 ait Jacobillus.

obſervationes :

9 Immo, ſi anonymus ille plenam fidem mereretur, ex omnibus ſimul ſumptis veriſimile appareret, S. Facundini mortem contigiſſe non diu ante deſtructionem omnimodam Tadini, per Ottonem III factam, quam anno 996 innectit Jacobillus. Sic etiam facile intelligeremus poſtremum illius urbis epiſcopum fuiſſe Sanctum illum, atque epiſcopatum ſub initium ſeculi XI Nucerino adiunctum. Hæc, inquam, temporis ratio maxime placeret, ſi biographus melius fuiſſet inſtructus de tempore, quo S. Facundinus floruit. Verum cum vaga temporis determinatione ubique inſinuet, ætatem Sancti non ſatis ſibi fuiſſe cognitam, et aliunde non liqueat, quo fundamento dicat Jacobillus, epiſcopatum Tadinenſem Nucerino tantum anno 1007 fuiſſe iunctum, Sancti mortem ſub dubio collocandam cenſuimus ſub initium ſeculi 7, vel ſeculo 9 aut 10.

Editor Italiæ ſacræ reuſæ Ughelli tomo 10, col. 168 putavit ſe inveniſſe ſedis Tadinenſis epiſcopum Cyprianum ſeculo ſeptimo, quem ſubdit Facundino, propterea quod Cyprianus, uti vult, ex hac ſede reperiatur interfuiſſe Romano concilio anno DCLXX; ſed ſine dubio fallitur. In Actis enim conciliorum apud Harduinum tomo 3, actione 2 concilii Lateranenſis, anno jam dicto habiti, col. 749 legitur Cyprianus . . epiſcopus ſanctæ eccleſiæ Tadduendiſis. Inter indieſ ad concilia apud eundem Harduinum tomo XI columna 430 ſignatur Cyprianus Tadduendiſis, in epiſt. ad Paulum CP., nullo alio inter plures ſynonymos ibi comparante, qui ad illud concilium Romanum ſeu Lateranenſe anni 649 pertineat. Carolus a S. Paulo in Geographia ſacræ reuſa, inter epiſcopos Africa Proconſularis pag. 92, ad nomen Taddua hæc ſcribit : Cyprianum ejus epiſcopum habet epiſt. ſynod. provinc. Proc. Hinc fit, ut non poſſim dubitare, quin prædictus Ughelli editor nominum ſimilitudine Tadinenſis et Tadduendiſis deceptus fuerit, et Cyprianum epiſcopum Africanum perperam intruſerit in ſedem Tadinenſem. Dicendum etiam aliquid de vitæ inſtituto, quod S. Facundinus in dignitate epiſcopali poſitus fertur eſſe profeſſus, canonicorum Regularium, prout colligitur ex verbis biographi.

dicatur profeſſus vitam canonicorum Regularium.

10 Nam num. 10 hæc ſcribit : Convivia ſumptuoſa et delicata cibaria devitabat, groſſioribus cibis pauperulis, et potibus limphatis et iuſipidis ſuſtentans corpuseulum, cum Juvenciuo archidiacono ſuo et aliis confratribus clericis vivens in communi. Plus vult Jacobillus : refert enim pag. 28, quod in eccleſiam cathedralenſem et canonicam Tadinenſem induxerit canonicos Regulares Lateranenſes, inſtitutos a S. Auguſtino, quodque ejusdem etiam Ordinis emiſerit profeſſionem, atque hanc cum illis obſervans regulam, non eorum tamquam epiſcopus dumtaxat fuerit, ſed tamquam abbas illorum ac Prior, vitam cum ipsis ducens communem. Hippolytus Hetyot tomo

2 Hiſtoriæ Ordinum monaſticorum cap. 2, pag. 11 multa collegit de origine canonicorum Regularium; cap. 3 tractat de canonicis Regularibus eccleſiæ Lateranenſis, uſſerens pag. 28, clericos illos vixiſſe in communi ſub pontificatu S. Leonis I, qui ſedit ab anno 440 ad 461. Quæ temporis notatio componi poſt cum vita Sancti noſtri, ex eunte ſeculo, ut ſuperius dictum eſt, ſexto, vel ſeculo IX aut X ad inſulas Tadinenſes erecti. An vero primæva ſancti Patris Auguſtini inſtitutio fuerit eremitarum, an canonicorum Regularium, res eſt intricata, et acriter in utramque partem diſputata : cui liti decidendæ non volumus nos interponere iudices. Conſule Commentarium prævium in hoc tomo ad Acta S. Auguſtini § 14 et duobus ſequentibus.

AUCTOR
J. P.

§ II. Sancti virtutes et miracula; cultus; Vitæ ſcriptor.

Viri ſancti virtutibus numero multis, genere *Quænam deſiderantur in biographo, Sancti virtutes,* *E* *et miracula narrate ; P* *eximiiſ, nec non cigilanſſimo præſule digniſſimis implet ſcriptor anonymus maximam Legendæ ſeu Vitæ partem; vellem hoc feciſſet brevius et ordinatius. Etenim, etiamſi virtutibus epiſcopalibus, quas deſcribit poſt ſeculares, præfigat titulos, quibus in varias claſſes diſpeſcere eaſdem voluit, meliore tamen ſucceſſu id præſtituſſet, ſi alias ab aliis eodem fere ſpectantibus diſcreviſſet; quo factum fuiſſet, ut eadem, vel quaſi eadem Sancti decora diverſis non repeteret verbis ac ſatis prolixis. Brevius certe hoc præſtitit Jacobillus a pag. 28. Porro nullam e Viri virtutibus ſingillatim hoc loco commemoro, cum ibidem legi debeant. Si quid tamen obſervandum occurrat, ratio illius habebitur in Annotatis. Idem eſto dictum de miraculis : de quibus hæc ſubdo. Sicut legendiſta anonymus non ſatis opportune ſancti Præſulis digeſſit virtutes, ita in eo genere aliquid apud ipſum deſideratur circa miracula. Quippe num. 58 et 59 duobus relatis, pergit num. 60 ad inventionem antiquæ Sancti Legendæ : deinde vero num. 62 tranſiit ad obitum ejus, quem accidiſſe refert pace Eccleſiæ reddita.*

12 Hinc denuo num. 63 redit ad miracula, quæ ex antiquorum relatione ad ſuam notitiam pervenere. Num. 65 pauca hiſce ſubjungit de ſacris liſanis et mutata eccleſia S. Facundini, ac num. 66 et ſequentibus reſumit iterum miracula. Quanto ordinatius ea narraret ſub uno tractu. Prodigia autem multa intercidiſſe affirmat num. 61 : Plura, inquit, miracula B. Facundini, et curationes infirmitatum. hic ſcripta non ſunt, quia aut negligentia clericorum, et ruditate et ſtultitia laicorum non fuerunt ſcripta et annotata; vel, ſi aliqua ſcripta fuerunt, mala cuſtodia perdita et deſtructa et conſumpta fuerunt. Mira admodum ſunt, quæ narrat Legendæ num. 58 ex antiqua traditione, ſicut indicat, videlicet, quod ſanctus Antistes, dum in montem accederet, ad orandum, aliquando contigerit, ut etiam ſaxa dura mollicarentur ſub plantis ejus, et veſtigia impreſſa pedum in eis velut cera ſigillata oſtenderent concavitates genuflexionum in monte ſaxoſo, dum oraret genibus flexis., ad quæ videnda et oſculanda per plurima tempora populi concurrerunt, et nos ipſi vidimus et oſculati, fuimus. Mira hæc, inquam, admodum ſunt; quæ ego quidem non nego; ſed vellem antiquiora pro iis documenta; ut hæc traditio probaretur eſſe genuina, et non popularis.

AUCTOR
J. P.
cultus probatur :

13 De antiquo ac publico Sancti cultu satis constat : nam, prout refert collector Legendæ num. 53, ecclesia in ipsius honorem constructa est, factusque adventantium concursus : quibus mira addit num. 59. Deinde num. 55 institutum esse affirmat, ut ejus celebris memoria perpetua haberetur in diœcesi et episcopatu suo, et dies festus ejus solemniter celebraretur quinto Calendas Septembris : quam, ait, devotam, festivitatem per plura aunorum centenaria veneratam fuisse audivimus . . , et nos eam temporibus nostris audimus solemniter celebrari. Tertio, num. 56 agit de oratione propria. Quarto, perseverasse religiosum Viri cultum affirmat num. 57 dicens : Temporibus quoque nostris circumadjacentium locorum Tadinatæ olim diœcesis habitatores in montem ipsum Serræ sanctæ, pro siccitate et aliis tribulationibus . . vidimus ascendisse. Quinto, ibidem scribit de translatione corporis, mulata ecclesia, et invocatione illius, qui ejus Legendam compilavit. Hæc breviter; textus ipsi possunt inspici in Vita seu Legenda, quam dabimus. Non erit alienum a nostro proposito, si aliquibus observationibus delectaremus dicta de duplici ecclesia sancti Viri.

ades sacra
varia sub
Santi nomine :

14 Earum primam fuisse eonditam extra civitatem Tadinensem, indicat Legenda num. 53, ubi de ea dicuntur plura. De ix Februarii in Annotatis ad Vitæ S. Raynaldi episcopi Nucerni caput i littera f, pag. 373, templum illi dictum diximus prope Gualdum oppidum : de cujus situ etiam meminimus supra num. i ex Jacobillo, qui in Vita nostri sancti Præsulis pag. 33 et 34 locum primæ ecclesiæ ipsius pressius describens, indicat, quod extra civitatem Tadinensem ad vallem se contulerit, Jesum Christum, qui pauper mori voluit atque in loco horribili, imitari cupiens, quæ vallis postea dieta sit Facundina *, prope fluxum Castrianum, hodie, prout addit, dictum de la Vaccara, quod pagus di Vaccara ei vicinus sit. Narrata deinde mira sacri corporis revelatione, et transvectione, de quibus Legenda cap. 7, ad radicem collis montis Apennini, indicat primam Sancti ecclesiam ibidem fuisse constructam inter duos fluxus, quibus Castriano ac Moro nomen, hodie, ait, della Vaccara et del Remori dictos. Idem Jacobillus pag. 35 agit de alio S. Facundini templo, quod a Rudolfo comitis Monaldi filio, cum civitas Tadinensis, dictaque ecclesia a Saracenis destructæ essent, anno 1080 ædificatum memorat in eodem loco, milliare circiter unum distante a civitate Gualdensi, eoque translata fuisse corpora sancti Præsulis, nec non S. Juventini archidiaconi, discipuli ejus. Præter duas hæc ecclesias in tractu Gualdensi ad honorem Sancti erectas, ponuntur a Jacobillo pag. 38 aliæ tres, videlicet una in burgo di Sassoferrato, ut vocat; altero in Morano territorii Gualdensis; tertiu denique apud civitatem Nuceriensem. Mullum etiam ad probandam Viri sancti publicæ venerationis continuationem conducunt sequentia.

translationes.

15 De alia istorum corporum translatione Jacobillus agit pag. 37, die ix Septembris anno 1581 ossa utriusque Sancti inventa fuisse narrans sub altari majore ecclesiæ S. Facundini in arca lapidea, solennique eam supplicatione, annuente Hieronymo Mannello, Nuceriensi præsule, transtata, ac deinde in capsâ ligneâ sub novo altari majore deposita. Et mox addit citatus auctor, aliquot post annis Virgilium Florentium, ejusdem sedis antistitem, nonnullas ex ista capsâ prompsisse reliquias, et ad suam transtulisse ca-

thedralem, easque populo ostendi in aliquibus festivitatis. Stabilem quoque erga S. Facundinum venerationem, et antiqui cultus propagationem ad recentiora usque tempora, comprobatur Jacobillus ex iis, quæ subdit : affirmat enim, in loco antiquo, ubi quiescebat ejus corpus, et in quo est pars quædam columnæ rotundæ lapideæ cum cruce, tertia qualibet Dominica mensis a clero et populo Gualdensi haberi supplicationem ex antiqua consuetudine ad præsens, ait, tempus, die S. Facundini. Ex his satis superque probatur antiquissimus Sancti cultus, quem proinde merito sic annuntiat hac die Claudius Castellanus in suo Martyrologio universali : In Umbria S. Facundini, episcopus Tadinensis.

16 Laudatur apud nos die ix Februarii pag. 374 in Vita S. Raynaldi episcopi Nucerni, occasione severitatis, quam hic in se exercebat, se eundem illius exemplum. En textum : Imitabatur hac in re B. Facundinum decessorem suum, magna virum sanctitate, ac perfecta virtute eximium, solitum et lecti mollitiem declinare, ut nocturnis orationibus intenderet, et asperam in solitudine vitam ducere, ubi libertate majori precibus vacaret. In Legenda nostra Ms. laudari etiam dicitur a Petro Damiano Sanctus noster; sed hæc ita loquitur, ut non certo constet, an Facundinus hic, an alius synonymus episcopus intelligi debeat. Nam num. 60, Quem, inquit, credimus fuisse illum venerabilem episcopum Facundinum Tadinensem; quem verus sacerdos Altissimi Petrus Damiani, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, et Prior postea sanctæ Crucis Fontis Avellanæ, miro commendavit eloquio, et in libris, quos dictavit, adscripsit cum aliis sanctis episcopis, commendans et ipsum B. Facundinum de admiranda sanctitate sua, et de felicissima populi sui sollicitudine et cura. Si Legendæ collector distince indicasset locum Petri Damiani, vidissem, an et quid in rem nostram dicat. Hujus Vita illustrata est apud nos die xxiii Februarii pag. 406 et sequentibus; ubi de ipsius obitu, qui innectitur anno Christi 1072; de eremo jam dicta sanctæ Crucis Fontis Avellanæ; de Beati ibidem pæfectura ac sanctis discipulis; de dignitate Cardinalitia, ac reditu ad prædicti Fontis eremum, aliisque rebus ab ipso præclare gestis. Commentario huic finem imponam, quando egero de dicta jam sæpissime Legenda.

Laudatur
Sanctus in
Vita S.
Raynaldi :

E

F

17 Apographum, quod habemus, notatur de sumptum ex cod. Vat. 5835, in quæ hæc transcripta de autographo antiquo, quod videtur multis in locis legi vix potuisse, ut patet ex frequenti ejus, qui describi fecerat, correctione et defectibus relictis. Defectus isti partim constant ex lacunis non paucis, seu hialibus vacuis : e quibus nonnullos implere conatus sum per voces huic signo [] inclusas : qui vero sunt majores, non ita potuere suppleri ob defectum alterius exemplaris melioris, quod in promptu non est. Defectus isti partim etiam constabant ex variis vocibus mendose exaratis, et penitus omissis, sed alia manu correctis et adjectis in nostro apographo. An vero, et quantum in dictis defectibus imputari debeat imperito fortassis amanuensi, omnino me latet. At de hac materia nonnulla dicentur in Annotatis. Nec porro possum omittere, quin hisce atque nonnullas observationes de hujus Legendæ seu Vitæ scriptore.

quædam
in-
mudversiones
de Legendæ,
quam edimus.

18 Antiqua se usum Legenda indicat biographus num. 60 hisce verbis : B. Facundini. vitam

ar de ejusdem

A tam sanctam et felicem obitum, sicut ex antiqua ejus Legenda brevi sermone annotatum, quam in libris antiquæ ecclesiæ canonicæ inveniunt cum aliis Sanctorum historiis insertam. *Quomodo autem ea usus sit, mox addit*: Ex ipsa simplici sermone conscripta investigare potuimus, sententiam verborum exprimentes. *Huic alia addidit*, ex traditione etiam veridica antiquorum, *uti habet ibidem*, haue, *ait*, copiosam Legendam inde edidimus. *Diu autem valde post Sancti obitum scripsit*. Quippe num. 54 Audiuimus, *ait*, quod B. Facundinus episcopus annis decem et octo in episcopatu Tadinensi praefuit. *Et ibidem*: Quem Deus per plura centenaria annorum sic honoravit et honorat in terris. *Et iterum num. 55*: Quam devotam ejusdem Sancti festivitatem per plura annorum centenaria veneratam fuisse audivimus., et nos eam temporibus nostris audimus solemniter celebrari. *Diu igitur post mortem S. Facundiui scripsit auctor hujus Legendæ. Quo autem seculo? Non ante B. Petrum Damianum, ex supra allegatis, atque adeo non ante undecimum seculum. An vero, et quamdiu post scripserit, non habeo compertum.*

auctore.

19 Jacobillus pag. 32 quas de Sancto habuit notitias attribuant cuidam patri Franciscano, quem refert auctorem fuisse Chronicorum Gualdensium, ac Vitarum multorum Sanctorum Umbriae, cumque sua descripsisse documenta anno circiter 1310, ac dicere illa se reperisse in antiquo libro ecclesiæ cathedralis Nucerinæ, nec non didicisse e quadam grandæva persona. *Hæc documenta exigua sunt auctoritatis, habita ratione seculi septimi, quo ineunte sanctus Præsul noster obiisse traditur. An vero Legenda nostra ex hisce documentis etiam transcripserit, nec aio, nec nego, at quid prohibet hoc suspicari? Jacobillus pag. 35 alios indicat auctores, qui de eodem Sancto egerint, videlicet Gregorium Lazzarinum lib. 6 de Vitis Sanctorum, in Vita hujus S. Facundini, cui addit Ambrosinum Candidum de Vitis Sanctorum. Apud Ughellum tomo 1 Italiae sacræ columna 1065 posterioris editionis sunt ista in notula marginali: Hujus Sancti Vitam edidit Joseph Valentinus Maeratae anno MDCLX. Habes, lector, præcipua, de quibus te præmonendum judicavi: supersunt alia, quæ dabuntur in Annotatis post Vitam, cui in nostro Ms. prænotatur hic titulus: Incipit Legenda beati Facundiui episcopi et confessoris, de perfectione ejus et virtutibus, et de ejus fine et exitu sancto. Deinde per ejusdem Legendæ deorsum sequuntur alii tituli, sed in capita non distributi; quæ si notata fuissent, ac prologus Vitam præcessisset, post hunc transcribi illa potuissent, sicut alias fieri a nobis solet. Tota itaque narrationis partitio nostra est. Secundum e characteres chronologicos, quos antea dedi obiisse illum posui sub initia seculi 7, vel secul. 9 aut 10, eum Legenda nostra nullum annum determinatum signet, nec aliunde inveniam, unde illum confirmem vel prescius definiam.*

VITA

Auctore anonymo

e codice Vaticano.

CAPUT I.

Sancti virtutes sedulo adversus peccata odio conservatæ; episcopatus meritis ejus exornatus.

In provincia Umbriae, quæ nunc dicitur Ducatus Spoletanus a, in civitate, quæ Tadinatum b vocabatur, fuit vir vitæ venerabilis, et virtute conspicuus, Facundinus nomine, in verbis et sermonibus Dei facundus et eloquens, vera Dei gratia et humilitate repletus. Hic Vir ab infantia sua timere cepit Deum, et a sua infantia enim eo misericordia crevit. Tempus autem suum in prima et secunda vigilia in sanctis moribus et operibus transiens, a lascivia et avaritia retraxit animum, et semper se in vera innocentia conservavit. Et cum in hac vita esset, et temporalibus divitiis libere uti potuisset, vana mundi delectamenta despexit, et soli Deo servire desiderans, omnes a se illecebras resecevit, et cælebem et spiritualem vitam veraciter apprehendens, et juxta sanctam doctrinam et perfectam vitam Domini nostri Jesu Christi, et Sanctorum exempla, vitam suam prudenter et fideliter ordinavit, et tolles super se jugum Domini, quod est suave timetibus eum, et hominibus ejus, quod est leve diligentibus ipsum, cum vera charitate portavit.

Sancti virtutes,

a
b

E

2 Et ex hoc veram pacem et requiem animæ suæ invenit, et mandata Dei observare et perficere studebat in sua prima simplicitate et innocentia, totis viribus Christo adhærens, et fidem et spem suam in Deo veraciter firmans, effici meruit filius veræ lucis, et solæ justitiæ, qui est Christus, veraciter illustratus, vere famulus Dei Facundinus fidelis et prudens, ædificavit donum suam supra firmam petram, totam intentionem et spem suam in Redemptoris nostri bonitate constituens. Et quia in timore Dei se confixit et tenuit jugiter, nunquam subverti potuit a vento inanis gloriæ, et aquæ multæ tentationum et vexationum charitatem ejus firmam in Domino extinguere non potuerunt, quia sicut cæteros Sanctos sicut aurum in fornace probavit Dominus et examinavit, ita et hunc famulum suum Facundinum examinavit et approbavit, et semper firmiorem et fideliorum invenit.

quæ ut conservaret,

F

3 Et ne eum hostis vinceret per tentamenta luxuriæ, ipse Dei Servus dura abstinencia, orationibus et vigiliis et disciplinis se affligens, rebellem carnem cogeat servire spiritui. Et ne gula vitio et ingluvie vinceretur Dei Famulus, spreto delicatis ebariis, et suavia vina devitans, pane et aqua, herbis et leguminibus madefactis corpusculum sustentabat: et ne æstu avaritiæ auri et argenti, et cupiditate possessionum vir Dei Facundinus deciperetur, aurum et argentum velut lutum

in vita austeritate

A ANONYMO. lutum et pulverem contemnebat, cueta superflua pauperibus erogans, solo victu modico et vestitu pauperulo contentus, cum Christo paupere Facundius pauper euangelicus in penuria congaudebat, et propter hoc caeleste regnum feliciter acquirebat. Sed ne quando invidiæ stimulis ureretur, vel livoris vitio, Famulus Dei ex multa orationis assiduitate muuitus, affectus divinæ dulcedinis in ejus mente infusus divinitus conferebat, qui omnem amaritudinem odii, et livorem invidiæ ab eo expellebat, et bonum proximi et salutem animæ sicut suum veraciter sitiebat et intime diligebat.

ac vitiorum
extirpatione

4 Et ne aliquando Vir Dei iracundiæ stimulis turbaretur, ipse prudens et providus benignitate et mansuetudine sibi donata a Deo, incitatum iracundiam, et turbationes sapienter repellebat, omnes occasiones devitans, quæ possent proximos et fratres spirituales ad iracundiam provocare, nec permittebat, quod sol occideret super iracundiam inter proximos concitatum, quin prius eos ad pacem et concordiam revocaret. Si etiam Vir sanctus accediæ vitio et tristitia aliquando quateretur, statim desidiam et pigritiam ferventi spiritu repellerebat, et etiam otium, omnium malarum cogitationum sentinam. Nunc legendo, nunc orando, nunc boni aliquid operando, et proximos exhortando, vir Dei Facundinus vitia otii et accediæ cum fervore spiritus repellebat. Et ne quo Vir Dei superbiæ vitio vel tumore mentis aut elatione quassaretur de sua perfectione et vitæ munditia, et incitaretur ad despiciendum proximos infirmos et peccatores, Vir Dei protinus casum Luciferi recogitans et Pharisæi justis superbiam et reprobationem, et Publicani contriti humilitatem et justificationem, et quod Deus superbis resistit, humilibus autem dat suam gratiam :

sedulo sese
exercuit :

5 Hujusmodi profunde in animo revolvens, divino timore correptus, de suo casu timebat, et indignum se gratia Dei et beneficiis existimans, se peccatorem cum gemitu et suspiriis coram Deo accusabat. Deus autem omnipotens, qui humilia respicit, qui profundam humilitatem ancillæ suæ gloriosæ Virgini Mariæ respexit, et beatam per omnia sæcula prædicare fecit, ad veram humilitatem famuli sui Facundini respexit, et non solum sua gratia et benedictione replevit; sed ipsum pauperem et inopem a terra elevans, et de stercore mundi eripiens, collocavit eum et sedere fecit cum principibus populi sui Christiani, scilicet cum sanctis episcopis, et solium gloriæ pontificalis tenere eum fecit, ascriptum a Deo in libro vitæ. Vir ergo sanctus liber factus a tentationis vitio, jure factus est magister virtutum, et constitutus fuit a Domino in caput gentium, et pastor et episcopus animarum, ut, qui autem in solitaria vita exercitatus in spiritualibus fuerat, noverat, qualiter inter bella tentationum spiritualiter homo se munire debeat armis virtutum et scuto fidei se protegere, et orationum jaculis inimicos expellere, et quibus remediis animabus languentibus in peccatis debeat subveniri, et vulnera mortalium criminum curari salubriter.

episcopati honore dignissimus

6 Hic autem vir venerabilis Facundinus propter tempestates horribiles et terribiles, et tenebras errorum Arianae hæresis et schismata periculosa, quibus tota Italia concussa, subplantata et obscurata fuit a Gothis et Longobardis et Wandalis e, a quibus Latinorum populi cum suis terris exterminati fuerunt, hic Facundinus quasi stella clarissima in medio nebulæ exorta, reliquiis populorum repertis, et natis et propagatis ex po-

pulis mortuis et dispersis, civitatis Tadinati d lumen salutis dedit et spiritualis gaudii donum attulit. Vere in eo adimpletum fuit, quod Salvator dixit : Non potest civitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt.

7 Cum ergo iste Vir sanctus esset vera lucerna lucens ante Deum vera devotione et gratia, numquam declinans a mandatis Dei, sed propter verba Dei custodiens vias duras, meditando in lege Domini die ac nocte, et prosperabatur * a Deo in omnibus, quæ faciebat : Deo vero dispensante et inspirante, hic Vir sanctus positus fuit super candelabrum sanctæ Ecclesiæ, ut luceret omnibus, qui in domo Dei in ecclesia Tadinati tuce erant, verbo et exemplo, et exaltatus fuit in ecclesia plebis canonicæ, et in cathedra seniorum episcoporum præcedentium sublimatus a fidelibus, ut ipse Vir sanctus irrigaret et refunderet aquas salutiferas gratiæ Dei, quas ipse Dei Famulus hauriebat cum gaudio de fontibus Salvatoris nostri Jesu Christi orando et contemplando, in mentibus discipulorum suorum et subditorum immitteret prædicando et exhortando, ut de pleuitudine divinæ benedictionis, de qua Vir Deo plenus a Christo receperat, omnes acciperent, quos gubernandos et custodiendos susceperat. Utque Vir Dei Facundinus jam mortuus erat mundo per veram pœnitentiam, crucem Christi ferebat in corpore, et eum Christo per veram compassionem charitatis crucifixus in mente per virtutem sanctæ passionis et crucis Christi multos a morte peccati ad vitam gratiæ resuscitavit, et sibi et multis fructum æternæ vitæ feliciter acquisivit, et sic profuit, quod profuit populis præsentibus et futuris.

ad cathedram

* f. prospera-
retur

E

8 Cum vero Tadinatum civitas, mortuo episcopo, pastore careret, et, quis dignus esset tanto sacerdotio, perquirerent, et clerici et populi Tadinati, Deo inspirante, singulorum meutes et oculi ad procurandum habere Dei Servum totaliter se couvertunt. Nam cum clerici et sacerdotes et populus desiderarent venerabilem virum moribus adornatum, sanetitate præfulgidum, et literis instructum, hunc, ut antiqui retulerunt, eremitica vita exercitatum, Deo providentes, in episcopum Facundinum habuerunt : et cum Vir Dei se indignum et insufficientem proclamaret et recusaret, tamen insistente populo et clero, ut reciperet; Vir sanctus inspiratus a Domino interiorius cum grata Dei voluntate, et commotus piis precibus populi sui et cleri, quia ipse erat Vir benignus et pius, eis humiliter condescendit, et episcopatus officium cum multo Dei timore suscepit, et Romam cum devotis fratribus clericis ivit humiliter, et a domino Papa e et Cardinalibus charitative acceptus, confirmatus fuit et consecratus in episcopum : et Vir Dei devotus Apostolorum ecclesias, et alia sancta loca devote visitans, et cum reverentia beatæ Mariæ semper Virgini, et beatis Apostolis se recomuendaus, Tadinatum rediit, et a clero, et ordine * populo cum gaudio et reverentia susceptus est.

Tadinensem

F

9 Qui beatus vir Facundinus sublimatus in episcopum, non in gloria est elatus humana, sed Dei bonitatem in se humiliter recognoscens, eandem morum gravitatem et sanctitatem vitæ, quam prius habuerat, conservavit, et tenuit in vera humilitate. Et cum servo Dei Juventino f archidiacono populum sibi commissum fideliter custodiebat et gubernat, et solite vigilans observabat,

* f. omni

promoveatur
post vitam
solitariam.

A vabat, ne lupi rapaces hæretici invaderent gregem suum, et ne aliquis malignus infectus hæresi Ariana vel de aliqua hæresi condemnata corrumperet clerum suum et populum, vel alia mala secta hypocritarum. Sicut enim hic Dei Servus in solitaria vita, in abstinentia et vigiliis, et silentio et orationibus sanctos patres Paulum *g* et Antonium *h*, Hilarionem *i* et Arsenium *k* devote fuerat imitatus; ita et beatum Martinum *l* et beatum Nicolaum *m* in caritate et hospitalitate et virtutibus humiliter sequebatur. Nam possessiones dilatate et magna ædificia construere, pompam mundi amplecti recusavit. Post aurum non abiit hic vir simplex et rectus et timens Deum, nec speravit in pecunia, et thesauros congregare noluit, sed pauperibus erogabat, si quid habebat superfluum ultra vestitum religiosum et pauperem et victum tenuem.

ac virtutibus elucet.

10 Convivia sumptuosa et delicata cibaria devitabat, grossioribus cibis pauperibus, et potibus limphatis et insipidis sustentans corpusculum, cum Juventino archidiacono suo et aliis confratribus clericis vivens in communi *n*: cum quibus religiosam et pauperculam vitam cum pace et tranquillitate totum tempus suum Domino dedicabat. Memor admirandæ humilitatis Domini nostri Jesu Christi, qui verus pauperum pauperibus Apostolis pauperculam vitam duxit, et ipse Famulus Dei tanquam advena et peregrinus devotus abstinere perfecte a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam, et humilem et tranquillam animam suam . . . semper ab omni vitio conservaret, jejunium acceptabile Domino semper effecit, ab omni peccato abstinens, et corpus suum abstinentia et jejunio non solum in Quadragesimis a sanctis patribus institutis macerabat; sed omni alio tempore jejunus et vere sobrius permanebat, sollicite præcavens, ne a leone rugiente diabolo devoraretur, et maxime illud jejunium devotius peragebat, quod Redemptor sine cibo et potu in deserto inter feras silvestres id quadraginta diebus jejunando peregit.

ANNOTATA.

a Ducatus Spoletanus. *Hunc non ita semper vocatum fuisse, observat Baudrandus ad voces Spoletanus Ducatus; sed provinciam fuisse amplam Italiae, ubi olim Umbria; viderique ita dictam a Ducibus a Longino Exarcho institutis post Narsetem exauctoratum, nomenque Ducatus a Longobardis sub Alboino rege anno 571 ei relictum: postea autem habuisse Duces etiam proprios usque ad annum 1198, servato Ducatus deinde nomine sub dominio Summorum Pontificum usque ad annum 1440, quo iterum Umbriae nomen ei fuisse memorat.*

b *De situ ejus, aliisque ad hanc civitatem spectantibus agit noster Commentarius huic Vitæ prævius num. 1. Adde sequentia. Vocari eam supra Tadinum cum Baudrando: Tadinii nomen est apud Ughellum tomo 1 Italiae sacrae in episcopis Nucerinis columna 1117. Porro Tadinum, Tadinates populi, et civitas Tadinatum apud Jacobillum (quem citavi supra in Comment. prævio) pag. 10 magis mihi placet, quam civitas Tadinati, vel Tadinatum simpliciter, quod scribit biographus inferius num. 6.*

c *Vide Comment. num. 1.*

d *Mallet scribi civitatis Tadinatum, ut monerem modo lit. b.*

e *Non S. Gregorio Magno, secundum hunc biographum Augusti Tomus VI.*

graphum. Vide Comment. Acta ejus illustravimus die 12 Martii.

f *Facundinus, Juventinus, Peregrinus et Felicitas MM. signantur apud Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiae ad diem 2 Septembris, et dicuntur tunc coli Ariminiæ in ejusdem diocesi. Verum cum ponantur lamquam martyres; clarum est, duos priores confundi non posse cum hodiernis synonymis. De sancto autem Juventino, qui in hac Vita sæpe memoratur, agetur hac die post S. Facundinum.*

g *De S. Paulo primo eremita egimus die 10 Januarii.*

h *Acta S. Antonii abbatis illustravimus die 17 Januarii.*

i *Inscribitur Martyrologio Romano ad diem 21 Octobris.*

k *Sanctum hunc dedimus die 19 Julii.*

l *Pertinet ad diem xi Novembris, quo habetur in Martyrologio Romano.*

m *Colitur in Romano 6 Decembris.*

n *Lege Comment. prævium num. 10.*

CAPUT II.

E

Orthodoxæ fidei custodia; eura et charitas erga subditos, aliæque virtutes episcopo dignæ.

Dum ergo beatus Facundinus Domini nostri Jesu Christi perfectionem sequeretur observando evangelicam et apostolicam vitam, viam mandatorum Dei eurrens, dilatato corde illustratus sancto Spiritu, habuit lumen vitæ, et vitam acquisivit æternam: quia Christum vere dilexit, habens in corde suo mandata ejus, et servans ea in cunctis operibus charitatis: et quia ipse vere mitis et humilis esse studuit, et hoc a bono magistro Jesu Christo docente didicit, ideo veram requiem et pacem in anima habuit et possedit, et officium ecclesiasticum eum vera tranquillitate tenuit et rexit. Inter pastores boues et sanctos patres episcopos Italiae communeratus fuit a Deo et admixtus, et inter eos multa resplenduit sanctitate, et quasi columna immobilis firmus stetit in vera fide Catholica Domini nostri Jesu Christi, et cum sancta Romana Ecclesia adhæsit firmiter sequens vestigia et doctrinam amplectens sanctorum patrum et doctorum Athanasii *a*, Ambrosii *b*, Hieronymi *c*, Hilarii *d*, Augustini *e* et Gregorii, in sacro Nicæno concilio *f* approbatam, devitans et fugiens mortifera et venenata documenta Arianorum episcoporum, et hæreticorum sacerdotum et laicorum, quos inimicus humani generis in sinu sanctæ Ecclesiæ seminavit, et produxit velut zizania nociva inter purum triticum veritatis: qui hæretici et schismatici sæpius confutati et quasi extirpati, sufflante diabolo sæpius rena et accensi huc illucque latitando discurrebant, mentes simplicium in suis civitatibus involventes.

Præter alias virtutes fulsit in Sancto

a b c d e f

12 Beatus vero Facundinus clericos suos et populum suis sacris monitis a perversitate et malignitate illorum retrahens et eustodiens, non permittebat aliquam malam hæresim, neque aliquod dogma perversum vel schisma in sua ecclesia et populo commorari et nasci, et si aliquis aliqua inveniebatur tali lepra infectus, a conspectu san-

A. ANONYMO.

ctæ Ecclesiæ velut membrum putridum truncatur. Falsos autem prophetas et hypocritas et simulatos Christianos, qui solo nomine exteriori habitu sanctitatem præterunt, intus in conscientia pleni vitiis et iniquitate, ventris ingluvici et avaritiæ lucris jugiter intendentes, et variis opinionibus a via Sanctorum et doctrina sæpius declinantes, tales vulpeculas beatus Facundinus sicut viperas perhorrebat, eorum familiaritates et colloquia fugiens, non permittebat aliquam sectam talium hypocritarum et gritonatorum *g*, falsorumque spirituum in sua [ecclesia] et diocesi intrare et morari. Sciebat enim famulus Dei Facundinus, divinorum secretorum contemplator eximius et in spiritualibus exercitiis veraciter instructus, quia in falsis fratribus et simulatis spiritualibus sunt multa pericula, et quod angeli sathanæ transfigurantes se in angelos lucis, incautos et superbos spirituales falsis revelationibus et visionibus illudunt, et in falsis opinionibus inducunt, et a sinu sanctæ matris Ecclesiæ dividunt.

*persequendi
hæreticos:
homo suo exemplo*

13 Et propterea sanctus Vir nullos permittebat solitarios vel alios religiosos in montibus vel inter suos populos conversari, qui alterius opinionis essent, quam sancta Romana docet et tenet Ecclesia, et qui ullo modo ab unitate sanctæ Ecclesiæ clauderent. Beatus ergo vir Facundinus sacerdos Altissimi inventus fuit sine macula vitiorum, et mundus a perversitate errorum: qui dum prudenter quinque sensus sui corporis custodiret, ne per fenestras corporis suggestiones malignæ et vitia ad animum introirent, in vera munditia et pace animam conservabat, et in vera patientia animam possidebat, et præ cordis munditia et puritatis innocentia Deum admirabilem in suis operibus contemplabatur et lumen divinum jugiter ejus animam illustrabat, et regem Deum creatorem omnium in lumine divino spiritualiter videbat. Laudemus ergo eum in Domino, quia fecit mirabilia in vita sua et signa virtutum in plebe: inter quos sicut lumen cælestis refulsit. Ejus vero fama bonitatis est circumquaque diffusa, bonis mentibus dabat odorem devotivis et pietatis, et omnes audientes et videntes sanctam vitam et conversationem, et perfecta opera beati Facundini episcopi, glorificabant Deum, et laudabant in famulo suo Facundino, et movebantur et inieciabantur ad bene ageudum et vivendum ordinate sine peccatis, et charitative et ratione cum proximis suis.

subditis præluet,

14 Vere ergo in eo adimpletum fuit, quod Salvator noster admonuit dicens: Luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant opera vestra bona et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est; studebat enim fidelis Famulus Dei omnes edificare verbo pariter et exemplo, infirmos et pauperes visitans et confortans, et pie et charitative eis subveniens, et subveniri faciens juxta posse, et in tribulationibus et angustiis consolabatur afflictos, et in carceribus detentos pro culpæ suis, quos ad statum salutis reducere et ad sanctam confessionem et pœnitentiam inducere suis piis monitis procurabat fideliter. Eos vero, quos videbat per amplam mundi viam sine freno timoris Dei peccando et male vivendo currere, durius increpabat, et eis in malis, quantum poterat, resistebat episcopali auctoritate reformans eos, et malas cogitationes eorum dissolvens et dissipans.

ut prodest

15 Plures vero tales redierunt inducti monitis sacerdotis Dei Facundini, et licet tunc temporis

Officialis Romanæ reipublicæ, et Ecclesiæ patri-
tii et proconsules et præfecti, prædictis in urbi-
bus et provinciis constituti, perfectam justitiam
conservarent secundum edicta imperialia, episco-
pi sancti et sacerdotes boni in spiritualibus saluti
animarum opportuna et divino cultui coudescen-
tia perfectius procurabant, et in cura gregis
Apostolorum sibi commissi sollicitè vigilabant, ne
ullos pauperes necaret inopia ciborum, et nudos
extingueret frigus intensum, et nivium et vento-
rum. Sic beatus Papa Gregorius pastor sanctæ Ec-
clesiæ studebat . . . omnes spirituales pauperes,
religiosos et religiosas, eremitas et solitarios: Fa-
cundinus servus Dei in cella reclusus, eremita so-
litarium, . . . a beato Gregorio Papa iudatus tu-
nica et litteris confortatus. Omnes vero sancti
episcopi in suis episcopatibus pauperum et infir-
morum, peregrinorum, pupillorum, orphanorum
et viduarum et inclusorum, præcipuam cari-
tatem habebant, euncta, quæ habebant, pauperi-
bus erogantes, et etiam ipsi pauperibus et infir-
mis humiliter servientes, et circa salutem anima-
rum attentius vigilantes.

16 Tales autem pastores habebat ecclesiæ, *egregie*
qui recusabant pecunias aggregare, et gloriari
nolebant in equis et vestibus pretiosis, sed vere
mansueti et humiles mansuetum et humilem Chri-
stum devote sequebantur, et humiliter sequebau-
tur. Beatus vero Facundinus episcopus sanctis pa-
storibus episcopis adjunctus et numeratus cum
eis, quia juste et sancte vixit, et opera sancta
misericordiæ in proximos exercuit juxta posse,
ideo membrum Christi effici meruit, et veraciter
in eo adimpletum fuit, quod ipse Salvator as-
seruit dicens: Qui manet in me, et ego in eo,
hic fert fructum multum: quia sine me nihil po-
testis facere. Famulus vero Dei Facundinus in-
nocens manibus et mundo corde, qui vere Chri-
stum diligebat, et proximum sicut se ipsum, ma-
nebat in Christo conformis per omnia suæ san-
ctissimæ voluntati, et nil separabat eum a vera
Christi charitate. Imo quanto plus exterius ve-
xabatur et persequabatur et affligebatur a malignis
spiritibus, et a pravis hominibus, tanto hilarior
et ferventior congaudebat in Christo, et accen-
debatur ejus sanctissima charitate.

17 Multum vero fructum attulit hic Vir bea-
tus, qui in vita sua mitis fuit, et in salutis viam
plurimos sua prædicatione retraxit a malis, et ad
Christum reduxit, et multos Christum absolvit in
cælis, quos fidelis famulus et sacerdos ejus Fa-
cundinus absolvebat in terris. Vere in eo adim-
pletum fuit, quod ipse Deus per prophetas præ-
dixit dicens: Super quem requiescet spiritus meus,
nisi super humilem et quietum et timentem ser-
mone meos. Licet autem beatus Facundinus omni
virtute fuit decoratus, præcipue tamen sancta
humilitas in eo refulsit, quia fuit in mente ve-
re humilis, timens Deum, et a judiciis ejus ju-
giter pavendo, omnibus se viliores portando,
humilia et aspera religiosa vestimenta portando,
peregrinus et pauper in hac vita non equis et pala-
fredis* equitans, sed suis pedibus humiliter solus
in timore orando, incedendo, et in die cum spi-
ritualibus discipulis de Deo loquendo aliquando
ambulabat. Bona autem consuetudo sancti exer-
citiis huic beato Viro ex multa assiduitate et mentis
devotione continua, conversa quasi ei fuerat in
naturam: nam numquam otiosus stare poterat,
quin aliquid boni faceret aut legendo aut orando
vel Christianos exhortando, ita quod non transi-
bat

animi demisso
F

* palafredus
est genus equi.

A bat hora vel momentum temporis, quod non totum in Dei laudibus et salute sua et proximorum convertatur.

*pia Horarum
canonicarum
recitatio,*

18 Horas vero canonicas beatus frater Facundinus cum multa mentis devotione, elevando et directo ad Dominum intellectu et desiderio cordis, devote dicebat, bene proferens verba, et sollicitè audiens, et sic attentus, ut quasi Deus præsens esset, psalmos recitabat et orationes: nam et spiritus Domini Famulo suo præsens erat, et replebat interioribus ejus mentem benedicens, et veraciter illustrabat, et sic ab omni cura et strepitu terrenorum retractus, cum mentis jubilo Deum, qui fecit omnia, collaudabat jam spiritualiter supernis choris angelicis sociatus. Volebat etiam et monebat clericos suos Horas canonicas dicere devote, et temporibus ordinatis, et, ut melius eos induceret ipse sanctus Pater, cum eis in ecclesia conveniens sæpius cum eis divina Officia devotius persolvebat, benigne et charitative eos monens, ut nunquam ullam Horam dimitterent, ne pro qualibet Hora dimissa et perdita mortali crimine ligarentur.

B 19 A perversa vero ventris ingluvie, et ab æstu avaritiæ suos clericos refrænabat, monitis et correptionibus ad sobriam vitam et ordinatam et religiosam eos ordinans et adstringens: a familiaritatibus nocivis, quantum poterat, eos retrahebat, ne in vaniloquio et benevolo mulierum contubernio eorum mentes dissolverentur, et sicut ex devotione et munditia privarentur. Sacerdotes etiam confessores monebat, ne ullam cum mulieribus familiaritatem haberent, et inepta colloquia et superflua, nisi in audiendo confessiones earum, et conferendo eis Sacramenta divina, juxta quod saluti expedit, et congruit honestati, asserens mulierum aspectus infirmis mentibus tremendos, et corda fortia spiritualium sæpius denigrare, et quos in talibus inveniebat vitiosos, puniebat acriter, iudicens eis poenitentias salutares; incorrigibiles vero tamquam membra putrida ab Ecclesia et Sacramentis separabat.

*optima monita
clericis et sa-
cerdotibus
data,*

*solicitudo in
administran-
dis digne Sa-
cramentis,
ac clericis*

20 Hic fuit ergo pastor misericordiarum episcopus Dei Facundinus, neque temporalibus commodis et lucris terrenis oves suas rexit et pavit, sed sine omni vitio simoniacæ pravitatis hic Sacerdos Dei virtutum opifex administrabat ecclesiastica Sacramenta cum devotione et reverentia, quæ ipse gratis a Deo acceperat, Dei amore et humiliter subditis gratis dabat, et virtutis divinæ efficaciam, quam Vir Dei recipiebat a Domino, in sacramentis sacrosanctis debitam in mentibus suscipientium sacrosancta de ejus sanctis manibus, et plurimos a peccatis mundabat, et Christo adjungebat, æternæ vitæ participes effectos. Cum vero Dei Sacerdos et pontifex ordinationis tempore clerici ad suscipiendos ordines venirent ad eum, ipse zelo Dei et salute animarum accensus illorum vitam et conscientiam examinabat, si digni essent; nullo modo permittens, quod ad sacros ordines reciperentur, qui malæ vitæ et carnales erant et incorrigibiles, et certus esse volebat, quod erant bene confessi et dispositi, et bonæ famæ, quos ordinabat, et ad sanctum sacerdotium assumebat.

*sacerdo-
tum promo-
vendis,*

21 Sciebat enim sanctus pastor Facundinus, quod clerici insigni sacerdotio, indigne tractantes ecclesiastica Sacramenta, reprobantur a Deo, et ad damnationis suæ ruinam sacra pertractant, et animas proximorum malis exemplis occidunt: et sicut de bona vita sacerdotum ecclesiasticorum et religiosorum, et sanctis verbis et exemplis laici

simplices et fideles semper proficiunt, ita de mala vita et exemplis malorum sacerdotum et clericorum, subditorum animæ occiduntur: ita ut ab eis confiteri et Sacramenta Ecclesiæ recipere dedignerent, et ad divina officia accedere: ipsorum malis exemplis amaricati retrahuntur, et quod Christum crucifigunt, indigne sumentes, et ipsum occidunt in cordibus proximorum, æternæ damnationi et igni inextinguibili se obligant æternaliter puniendos.

A. ANONYMO.

22 Quando autem Vir Dei Facundinus Missas celebrare volebat, licet esset vere mundus mente et corpore, et vere castus, quia honestatem et puritatem multa abstinentia, vigiliis, orationibus, et disciplinis acquisierat et conservabat, tamen prius se præparabat vigilando, orando, et pure confitendo, et per sanctam compunctionem et contritionem prius se ipsum et cor suum Domino offerebat in sacrificium, et spiritum ejus contribulatum, et cor contritum et humiliatum Deus mirabiliter acceptabat. Et licet mens ejus pura et innocens et devota Deo vivo quasi jugiter adhæreret per sancta desideria et sanctas meditationes per omnia conformis suæ sanctissimæ voluntati, in illo tamen altissimo Sacramento, dum Missas celebraret beatus Facundinus, donis cælestibus copiosius replebatur, et agno immaculato Christo Dei Filio perfectius inhærebat, et spiritualiter uniebatur, quem in sancta communione cum vera cordis devotione sumebat.

*ac singularis
ad Missam*

23 Et quia ipse de vivo Jesu, qui de cælo descendit, sæpius manducavit reverenter, vita vixit pacifica, et gratia Dei semper fuit in illo. Vere enim dicere poterat, sicut Apostolus ait: Vivo ego jam non ego; vivit vero in me Christus. Hic ergo Dei famulus Facundinus vitam æternam in se manentem, cum verum Panem angelorum manducavit, ipse devotus, iuquam, et multis, pro quibus ipse obtulit hoc sacratissimum sacrificium, remissionem peccatorum, et a Deo gratias impetravit, et animabus, quæ erant in purgatorio, suis meritis et orationibus et virtute corporis pretiosi Domini nostri Jesu Christi impetravit pœnas feliciter terminare, et transire ad gaudia sempiterna. Sacerdotes autem et suos clericos beatus pater Facundinus admonebat, prout decebat, ut ad celebranda divina mysteria se præpararent devote, ut nullus præsumeret sanctum corpus Christi sumere, nisi bene confessus, et nullo mortali crimine obligatus. Subditos vero et laicos prædicabat, ne sacras communionem reciperent, et nisi bene confessi prius et dispositi et contriti.

*preparatio
laudantur,*

F

ANNOTATA.

a Hujus Sancti vita cum ex ipsius tum aliorum veterum scriptis collecta est apud nos die 2 Maii.

b De hoc sancto præsule agitur die 7 Decembris cum Martyrologio Romano.

c Habetur in Romano die 30 Septembris.

d Celeberrimus est S. Hilarius Pictaviensis episcopus, cujus vitam illustravimus die 13 Januarii.

e Celebratur hac die, qua rerum ab eo gestarum collectio amplissima exhibetur in hoc tomo.

f Celeberrimum concilium, id nominis secundum, anno 787 habitum fuit.

g Gritonatorum. Quid sibi hæc vox velit, non intelligo; quæ, ut plures alix in hoc apographo, male scripta vel descripta fortasse fuerit. Quid si scribi

A. ANONYMO. *scribi debeat gridatorum; et vox ista barbare formata sit e voce Italica gridatore, quod clamatorem significat? Et cur non hic infrunitos quasi rabulas, vel quid simile?*

CAPUT III.

Sancti cura pro monialibus; pastoralis de suo grege sollicitudo; colloquia spiritualia; S. Juventinus ejus discipulus; fructus in proximo; vita mixta; castitas.

Reclusas ac moniales cavere jubet a familiaritate hominum:

Venerabilis Dei sacerdos Facundinus, et fidelis pastor populorum Tadinati, cum oves sibi commissas fideliter regeret, cum multo Dei timore clericos et laicos fovaret, reclusas moniales et religiosas feminas cura præcipua eustodiebat, ne lupus rapax eas raperet et dissiparet: et ne sensus earum mobiles frangeret, et veneno falsæ illecebræ et suavitatis earum animas antiquus serpens inficeret et necaret, familiaritates nocivas hominum eis deuegabat, ne fragilis sexus femineus a fallaci confabulatione et fraudulenta amicitia traheretur et frangeretur, ne per fenestras quinque sensuum mors ad animas earum ingrederetur, et dum vivere in conspectu hominum in sanctitate putarentur, ante Dei oculos spiritualiter mortuæ in vitiis probarentur. Et quia mens humana quæcumque spiritualiter, nisi in vero Dei timore teneatur, cito subvertitur a vento inanis gloriæ, a laudatoribus exaltantibus vitam rectam, et opera bona per linguas adulatrices, et sicut plures insipientes spirituales et stulte virgines, eum in laudibus humanis se laudantium extollunt, et sanctæ videri et teneri gloriantur ante Dei præsentiam, merito privantur a præmio, et cum fatuis virginibus reprobantur, nec ad convivium sponsi et sponsæ intromittuntur.

varia referuntur

25 Eapropter Facundinus, sicut ipse laudes hominum sapienter devitabat, ita spirituales filios inanis gloriæ vitium fugere monebat, ut cum virginibus sapientibus jungerentur: et ideo per sanctam confessionem per sacerdotes bonos eas purgari a vitiis faciebat, et visitatione disruptas eas corrigebat et reformabat, omnem amaritudinem odii adjicientes, et ad veram pacem et concordiam cum proximis se reformantes. Illis vero, qui rapina et furtis, usuris, et male ablatis illaqueati tenebantur, nullo modo absolutionis beneficium, et Communionis sacræ mysterium dari concedebat, nisi prius perfecte restituentes, vel firmum pactum restituendi componentes. Eos autem, qui in luto luxuriæ involuti, et fœdati fornicationibus, et lepra respersi immunditiæ, Deo et angelis abominabiles, putridi et fœtentes, nullo modo ad sacra mysteria accedere permittebat, nisi prius per pœnitentiam et humilem confessionem et contritionem se lavarent, et per veras et amaras pœnitentias Deo se reconciliarent.

de sollicitudine ejus pastorali:

26 Sanctusque Pastor bonus et medicus prudens animarum languentium curabat vulnera, et salutis medelam fideliter eis tribuens, salvatori bono Jesu Christo reddebat incolumes et mundatos. Beuigne autem et charitative oves erran-

tes a via mandatorum Dei piis monitis et exhortationibus reducebat ad ovile Christi, et in sinu sanctæ matris Ecclesiæ sollicitè custodiebat: et cum in cura gregis et populi sibi commissi tota die cultor Trinitatis Facundinus quasi in vinea Domini fideliter laboraret extirpando vitia et virtutes inserendo, in Christi nomine eiciebat dæmonia de cordibus peccatorum, [extinguens] mala desideria et voluntates et propositum pravum male operandi: ægros etiam spiritualiter a diversis curabat infirmitatibus in nomine Domini, diversa vitia et peccata a mentibus et cordibus evellens plurimorum. Cæcis autem, et obtenebratis in caligine ignorantiae, verborum Dei et mandati sanctæ Ecclesiæ lumen reddit conscientiae, Christum in mentibus eorum seminans, qui est lumen verum animas sanctas illuminans, et sol justitiæ, veritatis suæ radio sancta corda illustrans Vir Dei Facundinus sicut erat totus euangelicus et devotus, sic sanctum et euangelicum observabat silentium, ut numquam ab ore suo procederet verbum injuriosum, stultum et lascivum, et quod in corde proximi turbationem et amaritudinem generaret.

27 Et sic ipse veraciter bonus homo de bono thesauro cordis sui semper utilia et ædificatoria verba proferebat, et etiam eum devoto Juventino archidiacono suo, et aliis devotis discipulis et fratribus spiritualibus, in colloquiis divinis et lectionibus, in mensa dum comederent, et aliis temporibus cum sibi vacarent, a cura et strepitu subditorum retracti, exercebantur et recreabantur in deliciis spiritualibus mensæ Domini: lascivos vero in verbis, et stulte loquentes, et injuriis proximis conturbantes, et aliorum vitam temeriter infamautes, durius increpabat vir Domini Facundinus, et corrigebat gravi disciplina eos subjectos: incorrigibiles vero omnino devitabat, et in suum consortium et intra suum episcopatum nullatenus admittebat.

28 De opportunis vero et necessariis corpori escis famulus Christi Facundinus jactabat in domino cogitatum suum, quem ipse pius Deus per famulos suos nutrebat sollicitè, qui mira devotione afficiebantur ad ipsum, ejus benignitate attracti: inter quos præcipuus extitit famulus Dei, archidiaconus ejus, et aliis devoti fratres, qui exteriora negotia peragebant et necessaria procurabant, ut magister eorum et pater Facundinus orationibus et contemplationibus divinis liberius vacaret: qui nimirum Juventinus charissimus discipulus et spiritualis filius beati Facundini vere fuit, et sanctitati ejus conscius et imitator præcipuus inter alios. Felix uimium [ac beatus] erat conventus fratrum canonicorum, et religiosorum conventicula, et clericorum societas ecclesiarum Tadinati, quibus tam Sanctus præsidebat pater episcopus Dei famulus Facundinus benignus et pius, et ipsi filii spirituales in Domino, et discipuli devoti et humiles et honesti, id medio quorum Christus erat Dominus et magister. O quam bonum et quam jocundum erat, tales fratres habitare in unum, qui divinum cultum cum multa veneratione agebant et ad Dei laudes et sanctorum populum attrahebant, et ad bene agendum, et pure vivendum suos concives invitabant plebes, ut pic credimus, tanti Patris, et sic perfecti, et sic sancti discipuli, et confratrum bonorum claris exemplis incitati mundum cum suis vanitatibus continuebant, et cœlibem vitam agebant se ipsos Domino offerendo.

E colloquia spiritualia:

Juventinus ipsius discipulus:

F

A 29 Multos vero fuisse credimus Dei servos et
multi per eum
 celo adscripti:
 vita ejus con-
 templativa et
 activa :
 a timentes Deum in eadem civitate Tadinato et
 clericos et laicos et per regionem in circuitu,
 et in ipsis montibus Apenninis a : quorum no-
 mina licet nobis incognita sint, in libro tamen
 Vitæ Dei et Agni conscripta sunt, cum quibus
 regnant in æternum. Sacerdos autem Altissimi
 Facundinus, qui jam cum beato Paulo cælestis
 contemplationis arcem ascenderat, et divinæ sa-
 pientiæ dona gustaverat, cura episcopali coac-
 tus ad dirigenda et sanctificanda matrimonia,
 [iu] proximorum curas concedebat, et sicut
 patriarcha Jacob vidit. Aliquando per charitatis
 zelum, ut alter Helias, ascendebat in Deum,
 et illius charitate accendebatur, cujus inæstima-
 bilis bonitas Filium voluit incarnari et crucifigi,
 ut redimeret, quos incarnavit b, de morte,
 per gradus pietatis condescendens ad proximum.
 Inopiam et tribulationes cum proximis velut suas
 [proprias] portabat, subveniens eis, et eorum
 miscrias et penurias relevans, nunc prædicando
 B nunc visitando infirmos et oppressos ad Chri-
 stum reducebat in activa vita, velut Martha fi-
 delissima, Domino fideliter et ferventer servie-
 bat. Denique ad mortem Domini... absterge-
 bat lachrymis, vigiliis et orationibus et jejuniis,
 si quid ei de terrei pulveris vanitatibus adhæ-
 sisset.

conservandæ
 castitati
 30 Servus autem Dei Facundinus in se ipso
 rigidus et severus super custodiam suæ puritatis
 attentius vigilabat: nam mulierum familiaritates,
 colloquia et aspectus devitabat prudenter, non
 audeus respicere, quod concupisei non licet. Et
 licet sæpius necessitate compulsus curæ episcopa-
 lis, loqui mulieribus cogere, sicut pius pa-
 ter eis condescendebat audiendo confessiones earum
 in casibus opportunis, et conferendo eis
 Sacramenta divina, et de salute animæ salubri-
 ter eas admonendo, et ita caute, ut in nullius
 faciem figeret diutius intuitum oculorum suorum,
 ne serenitatem munditiei animæ suæ in aliquo
 obnubilaret, et ne in carue sua edomita et sub-
 jecta spiritui igniculum suscitarer, et veram pa-
 cem a divina gratia sibi datam in aliquo con-
 turbaret.

et divinx gra-
 tix confocendæ
 invigilat.
 C 31 Et licet Vir sanctus exterioribus curis pon-
 tificalis officii populo sibi commisso obligatus
 cogere ad ejus munia exequenda, ab interna
 quiete orationis et devotionis exterius egredi,
 tamen semper sollicitus de sua salute, expletis
 cum pace et charitate curis sui populi, ad suas
 orationes et interuam quietem velociter recurre-
 bat, in cellula se recludens ad orandum patrem
 suum et creatorem Deum: ideo festinabat sic
 cito recurrere; ne in anima sua et in corde ea-
 lorem suæ devotionis extingueret, et mentem
 suam divina dulcedine et letitia evacuaret, et tri-
 stitia negotia et dolorosas curas hujus vitæ miseræ
 et labilis, quæ pacem et internum gaudium mentis
 dissipant et confundunt, prudenter devitabat, et
 declinabat ab eis: sicque fiebat Dei gratia et vir-
 tute, ut, dum Vir sanctus sapienter in se Dei gra-
 tiam conservabat firmus in fide et spe nostri Salva-
 toris, flumina vivæ aquæ sanctæ doctrinæ et exhor-
 tationis de ejus corde per linguam emanabant in
 suis discipulis et populis vitæ æternæ per sancta
 colloquia irrigando.

ANNOTATA.

a Apenninus mons est Italiæ notissimus et
 castissimus partem ejus maximum dividens in

longitudine: pro cujus descriptione mitto lecto. A. ANONIMO.
 rem ad geographos. His adde dicta de isto monte
 in Commentarii prævii initio.

b Incarnavit, id est, carne seu corpore induit.
 Hæc expressione auctor videtur alludere ad illud,
 quod præcedit: Filium voluit incarnari.

CAPUT IV.

*Singulare orationis donum, et mul-
 tiplices fructus ex eadem relati.*

Cum vero sanctus episcopus Facundinus to-
 tam diem in Dei laudibus et sanctis operi-
 bus expendisset in activa vita, sicut beata Mar-
 tha, adveniente nocte, exemplo nostri Redem-
 ptoris et ascendebat in montem solus orare, et ne
 faceret justitiam suam coram hominibus, ut vi-
 deretur ab eis, sollicitè præcavebat: nam prius,
 comite Juventino devoto discipulo, in lectulo
 se reclinabat, et domicum dormiebat, et dor-
 miens corpore, vigilabat tamen mente, sicut di-
 cit sponsa in Canticis: Ego dormio, et cor
 meum vigilat. Deinde divino spiritu excitatus,
 concitus surgens, dum secum fervorem sui cor-
 dis exercitare et expendere non valeret in epi-
 scopio, ut Juventinum archidiaconum, et alios
 confratres excitaret a somno, et præcipue, ne
 eum extollerent et magnificarent in populo; pro-
 pterea secrete et cum silentio egrediens de epi-
 scopatu et de civitate, ad Deum laudandum per-
 gebat.

Vir Dei orat
 in abscondito

33 Tantus vero erat in famulo Dei Facun-
 dino fervor devotionis et dilectionis in Dominum
 nostrum Jesum Christum, quod non solum sibi
 sufficiebat intra suam ecclesiam laudes et gratias
 persolvere; sed fervens spiritu per planitiem et
 montes pergebat Deum laudando, et dilectum
 suum Dominum nostrum Jesum Christum, quem
 amor humanavit, quem devote meditando prius
 in lectulo suo quæsierat per noctes, et per vi-
 cos et plateas orando quæsierat, nec invenerat,
 sicut volebat, timore repressus et abstractus, ne
 rumor de eo in populo fieret, demum pertran-
 siens eos, dimissa civitate et populis, solus et
 libere cum psalmis et hymnis genua sæpius fle-
 ctendo, palmas et faciem in cælum levando,
 pertransibat planitiem, et ascendebat in montem
 solus orare, et per abrupta montium, per con-
 cava vallium, et per defossa terrarum cum ex-
 cessivo fervore spiritus dilectum salvatorem no-
 strum Dominum requirebat Jesum Christum, cui
 ex charitate inenarrabili pro nobis crucifigi com-
 placuit.

ac spiritu
 fervente:

34 Et quia ipse famulus Christi Facundinus
 erat vere innocens manibus et mundo corde,
 in montem divinæ contemplationis a sancto Spi-
 ritu trahebatur, et per sancta desideria levaba-
 tur in excelsis, et mens ejus divino illustrata
 lumine Deum videbat in speculo puræ lucis in-
 tellectualis: et tunc adorabat Deum Patrem in
 spiritu et veritate: et sicut sanctus Moyses, sic
 iste fidelis Pastor pro suo populo Deum devotissi-
 me exorabat. Accipiebat ergo benedictionem a
 Domino et misericordiam pro suo populo, et
 ipse Vir humilis benedictionibus et donis a Do-
 mino replebatur, et Deo vivo in orationibus et
 contemplatione familiaris effectus, quasi amicus
 cum amico hic fidelis servus cum suo Domino
 loquebatur,

fructus

A. ANONYMO. loquebatur, et jam cum Deo unus effectus, solus cum a Deo carnis paries disjungebat.

multiplices 35 Erat beato Viro nox tam devota illuminatione sibi in deliciis suis spiritualibus, et in nocturno silentio dum silerent omnia, sermo Dei omnipotentis a regalibus sedibus de cælis veniens in mentem sui Famuli, sua gratia replebat, et propter ipsum Tadinensibus multa beneficia tribuebat. Et Vir iste beatus præventus a Domino in benedictionibus dulcedinis, sicut elevatus in excelsis per zelum charitatis, ne a gratia divina caderet, tenebatur a virtute veræ humilitatis. Nam illuminatus a Deo cognoscebat Dei judicia esse justa, dum superbos corde dispergit, et exultat humiles: et propterea in timore Domini se tenens, iudistanter serviebat Domino in timore, in activa vita, bona opera in proximos operando, et exultabat in Domino, cum tremore in contemplatione orando. Sic ergo iste Vir sanctus in mansuetudine cum fideli cura pastoralis consimilis Moysi, et in zelo veræ charitatis et justitiæ sancto Heliæ, beati Petri humilis imitator in sacerdotio, et sanctis Apostolis in vita apostolica, transfiguratum Christum et glorificatum ad Patris dextram sedentem videre meruit in hac vita in contemplatione perspicua, et ejus gratiosa præsentia sæpius refoveri in monte altissimo Apennino.

et singulares 36 Quantas vero, et quam magnas consolationes, illuminationes et spiritualia dona illa sancta anima beati Facundini in monte illo, et in illis locis desertis a Christo recepit * et repleta fuerit, iste Spiritus sanctus testis est, qui, ubi vult, spirat, et, quos replet, cælestes facit: quæ dona Vir sanctus et spirituales visiones descendens de monte numquam alicui reseravit, et propterea mons ille Serra a sancta appellatus est, quod hujus beati Pontificis, et aliorum servorum Dei et ancillarum orationibus et vigiliis sanctificatus est: in cujus summitate Vir sanctus in defossa in duro saxo cellula in orationibus sanctis et deliciis spiritualibus sæpius permanebat, vera experientia expertus, quod bonum erat ei, ibi esse. Ad tantum vero fervorem sanctus Vir Dei et orationibus ignitis viva charitate Dei et proximi, in quibus Vir sanctus exercebatur, igneo amore scrupuloso illustratus, multitudo muscarum spirituum malignorum volitantium per aëra appropinquare nullatenus nec residere valebant, sed ad corda tepida hypocritarum inutilium recurrebant, et beatum Verum nil lædere valebant.

ex oratione 37 Sic ergo nocturno peracto silentio in sancta visione et oratione, vir Dei Facundinus descendebat de monte, et ante auroram et solis ortum silenter et absconse intrabat civitatem, et in summum episcopatum; et ut a nemine comprehendi et conspici ista possent, in lectulo, unde prius surrexerat, recubabat. Quia vero tunc temporis plurimæ civitates et castra muris non circumdabantur nec januæ clauderentur, Romanorum magna potentia fultæ et securæ, et in pace permanebant, villæque, civitates et castra, quæ a Gothis, Longobardis erant destructa in præterito tempore, ex ruinis earum reversi cives et renati ex mortuis et fugatis civitates restaurabant, si per gyrum non poterant circumdare muris, nimia paupertate a guerra * prius oppressi, et cultui terrarum intenti et occupati, ideo ipsam Tadinatam civitatem vetustam restaurantes, ex ruinis antiquis circumdatam fuisse muris, non legimus, nec credimus: et ideo beato viro Facundino erat via libera eundi et redeundi iu

montem; et quia Gothorum et Longobardorum vexatio jam cessaverat b, et ad Christi fidem conversi c erant, et Romano imperio similiter jugati, ideo populi libere die ac nocte ad sua negotia ire valebant, et sancti religiosi et sancti cremitæ montium, sacras peragendo vigiliis, Deum laudando insimul et divisim, ad sancta loca pergebant, et unusquisque pro suo modulo laudis sacrificium Altissimo offerebat et matutinale officium, et laudibus fideles Christiani interesse ad Deum laudandum. A sanctis prælatis inchoata antiquitus talis consuetudo devota, matutinis et aliis Horis adesse fideles laicos, duravit per tempora longiora.

38 Vir autem Domini Facundinus secretum in Sanctum sui regis Christi celare bonum existimans, non solum alios clericos et confratres et subditos latere volebat; sed ab ipso Juventino archidiacono suo devoto se occultabat, ne suæ contemplationis devotum statum sentire posset, ne fructus inanes laudis humanæ ab Juventino reciperet. Vere autem hic Dei servus Facundinus in anima sua futuri sæculi iuenarrabilem gloriam et suavitatem persenserat, qui ita scienter et studiose laudes et honores sanctitatis de se audire vitabat, qui nocturno silentio solus et egrediens civitatem, et silvas et nemora penetrans cum Dei laudibus psalmis et hymnis. Quia vero malus timor retrahens homines a Sanctis juvenis et vigiliis, et retardans ad serviendum Deo, et tepidum et accidiosum * tenet religiosum iu Dei servitio: talis ergo timor non est in charitate, et mentem beati Facundini nullatenus demigravit: sed perfecta charitas, quæ foras mittit timorem, animam viri Dei veraciter illustravit, et admiranda securitate spirituali et constantia roboravit, ut nec turbas et insidias malignorum spirituum pertimesceret, nec feras indomitas in silvis latitantes, et nocturno tempore circumquaque discursantes ad rapiendam prædam, expavesceret; sed, sicut cum animalibus domesticis, cum eis conversabatur, et ad Deum laudandum, ut pie credimus, vir Domini eas invitabat.

39 Ipse autem feræ et animalia, ursi, porci a Deo silvestres, lupi, capræ, et animalia incognita in nullo virum Dei Facundinum lædebant; sed tamquam oves mansuetæ cum Viro Dei in montibus conversabantur, diviuam virtutem in Famulo Dei juxta suam intelligentiam infusam eis a Deo, F metuebant. Nam benignitas et dulcedo benevolentia, a divina bonitate creaturis annexa et infusa, creationis animum, in vera innocentia et puritate viventem, et a Domini voluntate in nullo discordantem, naturali quadam subtilitate cognitionis d, qua illustratur a Deo, præsentiebant in Dei Famulo et rectum vivendi ordinem, et immaculatam vitam, et mira quadam dilectione afficiebantur ad ipsum.

40 Dum ergo vir iste beatus episcopus Facundinus non solum inter homines, sed inter feras angelicam et apostolicam ageret vitam, spirituales conversationem et sacerdotis dignitatem, et perfectionis et sanctitatis vitam cum eis humilitate et mansuetudine conservabat, et a terrenis desideriis retractus cum mente Deo adhereret, tamquam peregrinus et advena peregrinationes suas devotas continuabat in die, profectibus subditorum intendens et procurans eorum salutem, et in nocte exemplo Christi nostri Redemptoris ascendebat in montem solus orare, et sicut Redemptor noster in excessiva charitate

* i. e. bello

* i. e. accidiosum

cumulati.

A ritate pro nobis orabat, ut Deo Patri nos reconciliaret, et regnum nobis caeleste aquireret; sic iste fidelis Famulus ejus et bonus pastor preces devotissimas Deo offerbat pro suo populo tamquam alter Moyses, ut, quos verbo et exemplo gubernabat in Christo, eos suis orationibus defenderet a spiritualibus inimicis, et perduceret ad repromissam patriam salutis aeternae.

ANNOTATA.

a Serra, *inquit Cangius*, pro monte vel colle usurpari coepit: qua notione Hispani etiam SIERRAS dicunt. *Quibus addi possunt Itali: nam apud Jacobillum in descriptione Tadini pag. 12 scribitur Serra de' Sancti, ò Serra santa. Plura de dicta voce Cangius.*

b *Pagius ad annum Christi 554, num. 6, bellum Gothicum in Italia tunc finitum fuisse memorat ex Agathia, quem citat, lib. 2, pag. 49 et sequentibus, contra alios, qui illud aliquantum differunt.*

c *Gothi in Italia post eversum suum dominium paulatim conversi sunt. Baronius ad annum 591 agit de Agilulpho, Longobardorum rege per Theodolindam reginam, conjugem ejus, Ecclesiae Christi adjuncto cum subditis suis.*

d *De anima brutorum, ejusdemque functionibus disputant philosophi: quae qualis sit, sub judice lis est, et erit.*

CAPUT V.

Discoli Sancto invidi; vanae gloriae fuga; virtutes alicae; obitus.

*Virtus sancti
Praesulis odio
su discolis:
vana gloria*

C Quoniam uoverat fidelis Juventinus, quod maligni aliqui clerici et laici felicibus actibus beati Facundini invidabant, et eum odiosum habebant, quia eorum vita arguebat, et arcebat eos a malis, libenter eum in aliquo infamassent, ut eis consimilis videretur: quia sancta et recta vita beati Facundini vitam malam et mores prae-
C reprobam et pravam... Cum vero Juventinus devotus archidiaconus ejus quadam die calcamenta beati Facundini, quae in sero beue detersa reposuerat juxta humile stratum, in quo devotus pater repausabat, in mane surgens hora prima accepit, volens ea surgenti Episcopo praeparare, ut calcatus procederet in ecclesiam cum discipulis ad divina officia et mysteria celebranda; cumque tactu et visu Juventinus fidelis calcamenta luto infecta videret, cum anxietate cogitare coepit, quid hoc esset. Verum, quia ipse beati Facundini vitam cognoscebat caelibem, et et ipsum Sanctis moribus adornatum, et opera sancta et perfecta, et verba caelestia; quid hoc esset, non fuit ausus inquirere a Pontifice venerando, patre spirituali et magistro; sed cum eo in ecclesiam procedens divina officia celebraverunt cum clericis et populo, et nulla murmuratio ab ore Juventini processit, nec a confratribus inquisivit, sed fidelis et devotus alia quadam nocte vigilantem et sollicitum observavit, cupiens de hoc certius declarari, nullum alium ad hoc inducens, ne murmur fieret et de Patre episcopo sinistrum aliquid suspicaretur.

42 Cum vero alia nocte beatus Facundinus primo [noctis] conticinio a divino spiritu, qui in ejus mente humili et quiete quiescebat, excitatus, cum silentio episcopo et civitate egrediens, pertransiens planitiem, cum psalmis et genuflexionibus ascendebat in montem, et devotus Juventinus devote et humiliter Magistrum sequebatur cum silentio. Cumque jam pene ad summitatem ejusdem montis beatus Facundinus orando pervenisset, nutu divino conversus post se vidit discipulum sequentem, et Vir sanctus, qui semper optabat secretum, et secreta suorum subditorum, ita occulte et subtiliter investigari noluisse ab illo, intime doluit, se manifestatum cognoscens, timens, ne thesaurum caelestis desiderii et contemplationis, et donum Dei altissimi per auram favoris et humanae laudis perderet, vel in anima sua aliquatenus impediretur; et charitative indignatus discipulum reprehendit, quod minus beue egisset, et Juventinus perterritus et compunctus timuit valde, et humiliter veniam postulavit, et quare hoc fecisset, dixit bonam fidem et intentionem suam.

A. ANONYMO.
vitium

43 Beatus vero Facundinus culpam discipulo remisit, et bonam ejus opinionem accepit. Et quia charitas est patiens et benigna, vir Dei Facundinus charitate plenus, cogitans et patiens, cognosceus sapienter se non posse amplius fervorem sui spiritus occultare, unanimiter cum Juventino Christo servivit, praecipiens ei, ut devotum exercitium sui spiritus nulli manifestaret, et sic in Dei servitio perseveravit usque in finem. Cavebat sibi Vir Dei a laudibus hominum, ne ventus elationis et lubrica fama inanis gloriae dirueret mentem ejus, et a merito suo cum vacuum faceret ante Deum, et ne in aliena laude resolveretur animus ejus, et in tumorem cor ejus exeresceret, et sicut inter virgines fatuas computaretur veniens in judicio ante Deum, et qua nesciebat qua hora Dominus ejus venturus esset, vigilabat sollicitus, ut semper mens ejus attenta esset vitia fugere et apprehendere virtutes, et lampadem plenam oleo devotionis et pietatis, igne charitatis accensam, prudenter conservabat apud se, ut, veniente Christo Spouse, introiret cum eo ad nuptias sempiternas.

E
ac laudes humanas vitat:

44 Regebat ergo populum et nutrebat in Christo fidelis pastor Facundinus, et sacerdos archidiaconus Juventinus, et ad Dei laudes et ad bene operandum confratres suos clericos et religiosos et populum provocabant. Tadineuses vero et in circuitu regionis habitantes laudabant Deum, et Jesu Christo gratias multas agebant de bono pastore Facundino, et de fideli archidiacono Juventino, quos eis Deus sua benignitate donaverat, qui odorem sanctitatis et perfectae vitae in tota regione refundeabant, ita quod vere adimplebatur in eis, quod dixit Apostolus Christi: Bonus odor sumus Deo in omni loco: nam et sicut stellae in medio nebulae, ita isti relucebant in populo nubiloso in vitiis et involuto peccatis, illuminantes eos sanctis monitis et exemplis, et retrahentes eos a malis. Congaudebant autem sancti confratres episcopi et pastores boni Perusinae civitatis, Eugubiae, et Assisinae a Tadinensibus clericis et laicis, et ipsi pio pastori Facundino confratri et coepiscopo: quia licet locorum diversitas et distantia Dei amicos disjungat, et separet, tamen vera Christi charitas unanimes et conjunctos in vero Dei amore ligatos tenet sancta pax et concordia, quae maxime temporibus illis inter sanctos episcopos et religiosos videbat

varias ejus
dotes

F

A. ANONYMO. *sparsim nar- rat* ** propterea intellige sano sensu.* *biographus.* *et secundum Christi exemplar, derelictus,* *et, sicut S. Martinus, pauper* *P* *F* *ex hac vimi- gravit die 28 Augusti.* *c*

gebat, quia non sua, sed quæ erant Christi, quærebant, cuncta temporalia reputantes sicut stercora, ut Christum lucrifacerent.

45 Sanctum enim ordinem monachalem et sanctum præsulatum episcopalem accipiebant tam sancti viri pro solo Dei amore, et ut Christo perfecte servirent, ut ex hoc vitam æternam acquirerent non ut delitiose et lascive viverent, et parentes dotarent, et mundi gloriam in mercedem reciperent: quod multi hodie faciunt in tenebris involuti, et spiritali lumiæ et gratia privati, qui in numero fatuarum virginum computantur, quibus dicturus est Deus in iudicio: Nescio vos, discedite a me omnes, qui operamini iniquitatem. Quia vero sacerdos Dei altissimi Facundinus apud Deum gratus et acceptus erat pro innocentia cordis et sanctitate vitæ, et euangelicæ vitæ observantia dignus erat tanto sacerdotio Christum et beatum Petrum imitando, propterea * adimplevit in eum Christus, quod promisit discipulis: Quorum remisistis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta erunt.

B 46 Unde, quando sacerdos Dei Facundinus confitentes sibi peccatores absolvebat, Deus in cælo absolvebat eos et absolutos reddebat, quos fidelis famulus ejus et minister et sacerdos sanctus in terra positus fideliter absolvebat, et pro quibus sanctum Sacrificium offerebat, et Deum devotissime exorabat: et quia ipse verum membrum erat nostri Redemptoris, quodcumque in Christi nomine Deo Patri petebat, a Deo impetrabat, quia non alia, quam ea, quæ Christo placeant, postulabat. Et ideo multas animas ejus orationibus et absolutionibus credimus esse salvatas, et plures in peccatis mortuos ejus sanctis monitis ad vitam gratiæ resuscitados fuisse approbamus. Tanta autem in viro Dei Facundino refulsit mentis munditia et castitas corporis perfectissima, ut vere in eo impleretur quod sanctus doctor Hieronymus dixit: In carne præter carnem vivere non terrena vita est, sed cælestis. Unde et in carne angelicam gloriam acquirere, majoris est meriti, quam habere. Quam vitæ puritatem Vir sanctus cum multa custodia sensuum conservabat, ne per fenestras corporeas integritatem animæ violaret et subtilitas intellectus superno lumine privaretur.

C 47 Cum vero Facundinus servus Dei totum tempus vitæ suæ in Dei servitio et laudibus et proximorum salute expeudisset, Deus omnipotens vitam suam sancto fine conclusit, et quia usque in finem perseveravit perfecte in bonis operibus, ideo salvus fuit. Decurso autem modico tempore, quo sanctus vir Facundinus a Juventino secreta sequebatur, et manifestatus sibi soli fuerat, cum Vir Dei episcopus in monte orationibus vacaret, inspiratus fuit a Domino, et vocatus ad nuptias sempiternas, et servens spiritu, ut mundi gloriam fugeret ad civitatem non rediit, et cum viribus corporis inciperet repente destitui, in vallem Facundianam juxta rivum Castriani oppidi lento gressu descendit, et quia voraciter Dei famulus Facundinus semetipsum abnegaverat, et crucem portabat Christum sequendo, et perfecte mortuus erat mundo et vivebat in Christo per gratiam.

48 Qui tempore mortis, quando etiam solent viri sancti et perfecti proprii corporis misereri, et medicorum et medicinarum subsidia recipere, et fratrum et discipulorum præsentia et allocutione confortari, et in stratu molliori quiescere: hic vero Dei famulus jam eum Christo spiritualiter

crucifixus, cui vivere Christus erat et mori lucrum, non solum vivendo, sed etiam moriendo magistrum suum Christum voluit imitari: nam sicut Redemptor noster benignissimus in fervore charitatis suæ, qua nos dilexit, pro nobis mori voluit nudus et pauper in loco horribili et extra civitatem a suis discipulis derelictus; sic iste fidelis Servus et amicus ejus in illis locis, ubi orationibus fuerat exercitatus, et a Domino receperat spiritum gratiæ, illic Deo Patri et creatori suo reddere voluit spiritum vitæ. Nam orando in manus Domini commendans animam suam, super aridam terram et nudum pulverem quasi in oratione prostratus obdormivit in Domino, solo religioso habitu aspero et despecto circumtectus et involutus: ubi cum non humana præsentia alicujus et auxilio fovetur, spiritualis præsentia Dei et sanctorum angelorum ei affuit, et ipsum confortavit, et ab eis cum jubilo ad æterna est perductus.

49 Et ipse Vir beatus seminudus et pauper in illa hora extrema, in qua poterat adhuc hostis irasci, mendicus et inops cum diabolo constanter pugnavit, et sic de carne sua et mundo et saethana veram victoriam reportavit, et sic ferventer cucurrit ad bravium, rejectis temporalibus, quod incorruptam coronam vitæ æternæ feliciter acquisivit; et sicut beatus Martinus, ipse vir Dei Facundinus in cinere et cilicio mortuus fuit pauper et mendicus, et cælum dives intravit hymnis cælestibus honoratus. Et quia maligni spiritus nil in eo funestum et mortale crimen invenerunt, ideo perterriti recesserunt. Testamentum nullum fecit beatus Facundinus episcopus, verus pauper Christi, quia non habebat, unde faceret. Non pecunias vel equos et alia pretiosa quæque congregabat, sed per manus pauperum cuncta superflua extra victum pauperculum et vestitum asperum, in cælestem gloriam transmittibat, dum viveret: solum autem paramenta paupercula et libros humiles, et quæ necessaria erant ad divinum cultum, in suo episcopatu et cathedrali ecclesia dereliquit, et suis clericis exemplum veræ perfectionis dimisit, ut spiritualem vitam semper tenerent, ut ad cælestem gloriam migrando transirent.

50 Ex hoc autem intelligimus in quanto culmine sanctitatis et virtutum vir Dei Facundinus erat sublimatus, qui non solum in vita sua de sua sanctitate et perfectione laudari et exaltari ab hominibus vitavit; sed etiam moriendo mundanos favores et honores veraciter recusavit, migrans ad Christum solitarius et quietus a præsentia clericorum et discipulorum remotus. Obiit autem venerabilis Dei sacerdos et episcopus Facundinus pater et pastor populorum Tadiateusis diocesis quieto Calendas Septembris, eo tempore, quo sancta mater Ecclesia in pace repauebat, fugata tempestate Gothorum et Longobardorum, et diversorum tyrannorum, a diviua potentia per manus Catholicorum imperatorum Justiniani et Justini, et Caroli Magi et Ludovici, et successorum ipsorum c.

ANNOTATA.

a De episcopis Eugubinis consuli potest Ughellus tomo 1 Italix sacræ a columna 676 prioris editionis; de Assisiensibus col. 540 et sequentibus; de Perusinis a col. * 70.

b Consule præmissa in nostro Comment. § 2.

c De hoc biographi loco disputatum est in Comm. num. 7.

A

CAPUT VI.

Revelatio et translatio corporis ; cultus publicus ; B. Juventinus apud Sanctum sepultus ; miracula ; mutata ecclesia ; sepulcrum divinitus honorari jussum ; Sancti Legenda.

Corpus divinitus revelatum

Corpus autem sanctum beati Facundini vobis Deus honore congruo et digna reverentia venerari, cuidam fideli ipsius patriæ revelavit hoc modo : nam eo tempore, quo sanctus vir Facundinus migravit a sæculo, et spiritus ejus redit ad Dominum, qui creavit illum, Dominus noster Jesus Christus per seipsum, sive per angelum suum eidam fideli Christiano in visione, **B** sancti Facundini revelavit obitum, et injunxit ei divinus spiritus, ut duos juvenecos indomitos ad planstrum jungeret, ad locum, ubi sancti Viri corpus jacebat, pergeret, et corpus sancti Episcopi desuper reverenter imponeret, et quocumque divina providentia eos dirigeret et destina- ret, ibi sepulcrum et oratorium sancto corpori construeretur. Evigilans autem vir ille et admirans, surrexit valde diluculo, et divini oraculi admonitionem adimplevit sicut verus obediens, et juvenecos jungens ad planstrum perrexit ad locum sibi Domino demonstratum : et circumspiciens vidit sanctum Facundinum jacentem in terra, in Domino dormientem : cujus anima in Deo vivebat, cui omnia vivunt.

et miro modo

C 52 Et obstupescens cum gaudio adoravit pronus in terram, et Deum in Servo suo devote benedicens et laudans, deosculatus est devote sancta membra sui Episcopi, et reverenter accipiens, in plaustro abire permisit, et invocata sancta Trinitate juvenecos abire permisit. Dei autem voluntate, cujus nutu omnia disponuntur, illi juveneci mansueti effecti arripientes iter ibant hilares recto tramite : non recalcitrantes portabant arcam sacri corporis Facundini episcopi : ubi et in qua sacra Dei mandata Legis veteris, et novi Testamenti consilia recondita fuerant et servata sapienter ab ipso sancto Pastore et sacerdote Domini. Cum ergo venissent ad locum quasi medium inter flumen Castriani oppidi, et fluvium muri Castelluli, ibidem immobiles substiterunt, non voce, sed actu demonstrantes illico eodem debere Dei Famulum collocari.

translatum, et extra

C 53 Homines vero loci illius et per regionem circumpositi ad rumorem tanti miraculi concurrentes utriusque sexus et status congregati sunt, et admirantes et obstupentes Deum et beatam Mariam et beatum Facundinum venerabiliter colaudabant, osculantes sancta membra et cum multa devotione venerantes corpus sancti Episcopi sui et pastoris, et intra se loquebantur et tractabant, qualiter et in quo loco sanctum patrem Facundinum recondere et collocarent. Et inspirati a Deo tam clerici quam populi, cognita Dei voluntate per illius fidelis viri revelationem, et juvenecorum immobilitatem, non fuerunt ausi sanctum Episcopum in Domino quiescentem ad civitatem Tadinatam et suam ecclesiam reportare : et propterea in loco eodem effossa terra con-

Augusti Tomus VI.

struxerunt sepulcrum et locellum, et cum luminaribus et laudibus et solemnitate et reverentia sanctum corpus sui Episcopi in ipso recoudiderunt, et sic ipsam ecclesiam in honorem sancti Facundini episcopi et confessoris construxerunt, et devotæ personæ et clerici et religiosi advenientes et permanentes, vigiliis et excubiis peragentes, laudes Deo et psalmos devotius persolvebant.

A. ANONYMO.

54 Sic factum est, ut sancti Viri fama longe lateque volaret : et ad ejus reliquias multi populi confluebant, glorificante Deo Sanctum suum, et per eum multa . . . A quodam viro spirituali audivimus, quod beatus Facundinus episcopus annos decem et octo a in episcopatu Tadinati præfuit, et Tadinensem rexit ecclesiam. Ex hoc cognoscimus et devote pensamus, quod ad inenarrabilem gloriam . . . animam sancti Facundini Christus assumpserat de ejus corpore colligendo et collocando et venerando ; sic curabat et fideli suo [Servo] vere adimplevit Dominus, quod per David manifestavit in hoc famulo suo Facundino, dicens : Nimis honorati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum : nam immenso honore cum amicis suis Facundinum servum suum Deus honorat in cælis, quem etiam per plura centenaria annorum sic honoravit et honorat in terris.

ecclesiam ejus episcopalem sepultum est,

a

E

55 Nam cum omnium Tadinensium uobilium et popularium clericorum et laicorum nomina et facta oblivioni sint tradita, et de nullo memoria habeatur, solum de sancto Facundino nomen et sancta opera recordatum, et de ejus archidiacono sancto Juventino ; ita ut vere in eo impletum sit, quod dixit Psalmista : In memoria æterna erit justus. Ipse ergo in memoria habetur hominum, qui ad gaudium transivit angelorum. Congruum ergo fuit, ut beati Facundini nomen et memoria, sicut apud Deum est in æternum impertita cum beatis ; ita sancta mater Ecclesia, sancto Spiritu inspirata, et boni pontifices cum cœtu fidelium instituerunt, ut hujus venerabilis episcopi Facundini celebris memoria perpetua haberetur in diocesi et episcopatu suo, et dies festus ejus solemniter celebraretur quinto Calendas Septembris, quam devotam festivitatem per plura annorum centenaria veneratam fuisse audivimus a Tadinensibus incolis et contadiis * Nucerinis : et nos eam temporibus nostris audimus solemniter celebrari ad laudem Domini nostri Jesu Christi : qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

transmissa sancti Praxulii ad posteros memoria.

F

* i. e. rusticis territorii Nuceriini

56 Servus vero Dei Juventinus archidiaconus beati Facundini, consummatis diebus vitæ suæ in sanctitate et bonis operibus, fideliter migravit ad Dominum associatus cum Patre et magistro in loco dormitionis, et reconditus in eadem ecclesia, sicut tradidit traditio certa antiquorum et oratio ipsorum continet, quæ in eorum veneratione cantatur : hoc dicimus quia ita pronuntiatur : Propitiare, quæsumus, nobis famulis tuis per merita istorum sanctorum tuorum confessorum Facundini pontificis, et Juventini confessoris, qui in presenti ecclesia requiescunt, merita pretiosa, ut eorum pia intercessione.

Sepultus prostea in eodem loco B. Juventinus,

57 Temporibus quoque nostris circemadja-centium locorum Tadinatæ olim diocesis habitatores in montem ipsum Serræ sanctæ pro siccitate, et aliis tribulationibus eis irrogatis pro peccatis eorum, vidimus ascendisse, et Dei nostri magna misericordia et benignitate, et meritis et orationibus beati Facundini episcopi eos exau-

S Facundinus beneficus : mutata ejus ecclesia :

A. ANONYMO.

diendos esse, et liberatos cognovimus : et pluviam salutarem tempore congruo, et aëris serenitatem tempore opportuno a Deo patre benignissimo receperunt. In eadem vero ecclesia multa beneficia Dei exuberant populis, et miracula beati Facundini per multa annorum curricula ; donec sanctum corpus ejus inde translatum fuit, et mutata ejus ecclesia in superiori loco ad radices montis. De hoc venerabili fratre episcopo Facundino sic scripsit ille sapiens et devotus homo antiquitus, qui ejus Legendam compilavit, sicut certissime notatur, dicens : O beate Facundine, confessor alme, tu fideles tuos deprecantes nunc et semper exaudi. O beate Pontifex mundum reliquisti, Deo totis viribus adhæstisti, justitiæ exemplum præbuiti in omnibus tuis operibus, viam vitæ demonstrasti, eouallem frumento Domini abundantem non derelinquebas, et tamen in montem ad Dei contemplationem ascendebas.

vestigia pedum ipsius impressa saxo memorantur :

B

58 De isto sancto episcopo Facundino magna mirabilia referunt tam clerici quam laici, qui hoc ab antiquis suis certa fide et relatione audierunt, sicut et illi a suis antiquioribus acceperunt, quod venerabilis pater Facundinus, dum in montem accederet eum fervore spiritus ad orandum, aliquando in tantam sublimatus fuit gratiam a Christo, ut etiam saxa dura mollificarentur sub plantis ejus, et vestigia impressa pedum in eis velut cera sigillata ostenderent concavitates genuflexionum in monte saxoso, dum oraret genibus flexis, et manibus et oculis directis et elevatis in cælum, repræsentarent : ad quæ videnda et osculanda per plurima tempora populi concurrerunt, et nos ipsi vidimus et osculati fuimus, quando cum clero et populo religionis [causa] cum sacris letaniis ad cellam ejus aseenderamus, Deum pro tribulationibus deprecantes : quoniam per veram devotionem credimus hunc beatum virum Facundinum dura corda hominum peccatorum ad contritionem et pœnitentiam convertisse. Vere Deus benignus et misericors, sub cujus pedibus et genibus dura saxa sic mollificavit.

sepulcrum a transeuntibus honorari jussum divinitus :

C

59 Aliud quoque grande miraculum de beato Facundino refertur ab antiquis certissime hoc modo ; Cum collocatum esset corpus Viri sancti in sepulcro, et multa per eum Dei beneficia largirentur, nulla persona equitanda, nec calcamentata portando, nec vestimenta per terram trahendo transire poterat a vena rivi Castri muri usque ad flumen oppidi Castriani, nec e converso, nisi prius de equo descenderet et calcamenta deponeret, et sic eum reverentia ante oratorium sancti corporis pertransiret. Quæ miracula, mutata ejus ecclesia, et translato [in illam] corpore sancto, frigescente populorum devotione, disparuerunt. Nam dum mentes et corda hominum devotione et charitate evacuantur, Dei quoque gratia et benedictione privantur. Sicque, sicut miseri homines, qui sola transitoria appetunt et diligunt, in ipsis mercedem suæ retributionis accipiunt, quia ad æterna præmia pervenire digni non sunt ; et dum Sanctorum exempla ei doctrinam obliviscuntur et despiciunt, patrociniis Sanctorum et beneficiis juste privantur ; sic miseri Tadinenses cives et contadini renati et propagati ex antiquis Tadinensibus, post duram tempestatem Gothorum et Longobardorum, dum civitatem restaurassent, et beatus pater Facundinus episcopus in eadem civitate pontificatus officium devote perfecisset et migrasset ad Domium, et Juventinus ejus sanctus archidiaconus post eum,

post ejus felicem transitum ipsi Tadinenses obliti tam sancti Patris monita et exempla, et vitam ejus non sequentes, et Dei beneficiis se reddentes ingratos, exorta inter eos divisione et discordia, intestino bello se ipsos cum civitate destruxerunt, exterminaverunt, sicut firma nobis tradidit assertio *b*.

60 Beati Facundini almi confessoris vitam sanctam et felicem obitum, sicut ex antiqua ejus Legendam brevi sermone annotatum, quam in libris antiquæ ecclesiæ canonicæ invenimus eum aliis Sanctorum historiis insertam ; sic ex ipsa Legendam simplici sermone conscripta investigare potuimus, sententiam verborum exprimentes, et ex traditione etiam veridica antiquorum colligere potuimus, hanc copiosam Legendam inde edidimus ad laudem et gloriam omnipotentis Dei, et reverentiam beati patris et pastoris nostri Facundini : quem credimus fuisse illum venerabilem episcopum Facundinum Tadinensem, quem verus sacerdos Altissimi Petrus Damiani *c*, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, et Prior postea sanctæ crucis fontis Avellanæ miro commendavit eloquio, et in libris, quos dictavit, adscripsit cum aliis sanctis episcopis et prælatis et servis Dei, qui circa illa tempora floruerunt, commendaus et ipsum beatum Facundinum de admiranda sanctitate sua, et de felicissima populi sui sollicitudine et cura.

61 Plura vero miracula beati Facundini, et curatioes infirmitatum, quæ per eum Dominus fecit ad laudem et gloriam sui sanctissimi nominis, et per invocationem sui sanctissimi famuli episcopi Facundini hæc scripta non sunt, quia aut negligentia clericorum et ruditate et stultitia laicorum non fuerunt scripta et annotata ; vel si aliqua scripta fuerunt, mala custodia perditæ et destructa et consumpta fuerunt. Nam, sicut dixit Salvator de se : Percutiam pastorem et dispergentur oves gregis, ita et bono pastore Facundino migrante de mundo, et in cælum assumpto a Christo, oves gregis sui dispersæ fuerunt circumquaque, civitate consumpta, nec alius post eum in cathedra seniorum præcedentium episcoporum resedit in episcopatu *d*, et hoc causa fuisse videtur, quia ipsa civitas a Gothis et Longobardis ab anno Domini quingentesimo usque ad annum Domini sexcentimum tertium *e* sæpius oppressa et concultata, postea, vivente beato Papa Gregorio reformata *f* et episcopatus in ea, et per annos trecentos Italici reprimassent *g* et restaurassent terras, demum Saraceni ex Africa procedentes, et per Apuliam, Siciliam, et Romanas partes discurrentes, Romam oppræsserunt, et Spoletanam civitatem . . . et regiones ducatus et Marchiæ supplantantes, habitatoribus occisis et fugatis, ista vetusta civitas Tadinum consumpta fuit totaliter, stetitque ipsa regio [desolata] per annos multos *h*.

62 Illis autem temporibus, in quibus sancta Romana Ecclesia et Christiana religio repausabat, et quasi de morte ad vitam respiraverant populi Latinorum, fugata tempestate guerræ, et recedente diluvio et infestatione barbarorum Gothorum et Longobardorum, qui per annos amplius quam trecentos supplantaverant discurrendo, exurgente Deo dissipati fuerunt et fugati, et sicut fumus defecerunt, et in extremis terræ fluibus restricti sunt ad imperatoribus Constantianopolitanis et Romanis, qui et solliciti fuerunt civitates restaurare et cultum divinum et ecclesiasticas ubique reformare. In ista ergo pace sanctæ matris

b
Antiqua sancti Legendam :

c

e

d
miracula ejus vel non scripta antiquitus, vel deperdita.

f

g

h

i

j

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

A matris Ecclesiae et Romani imperatoris in vetusta civitate Tadinato vel Tayno in episcopatu praefuit pacificus Christi servus beatus Facundinus Dei adoptivus filius, et in vera pace migravit ad Deum, et rex pacificus Dominus noster Jesus Christus suscepit usque hinc cum in regno claritatis suae, ubi est pax individua et charitas sempiterna.

ANNOTATA.

a Non merentur fidem apud nos illi anni: quia vaga sunt, quae de Sancti chronologia referuntur. Vide Comm. praev. a num. 7.

b Magnus in Ms. nostro hic est hiatus, quem supplere atunde non possumus.

c Multis itaque annis post S. Facundini obitum haec Legenda fuit scripta. Consule Comment. praevium § 2.

d An post Sanctum atius ibi non fuerit episcopus, non certo nobis constat. Vide Comm. num. 9.

e Gothorum bello in Italia finem impositum anno 554, retulimus ex Pagio superius in Annotatis ad cap. 4, tit. b, contra alios, quibus illud aliquantulum differre visum, sicut ibidem invenies.

f Immo id factum fuisse a S. Gregorio PP. ad annum 595, colligitur ex ejus epistola ad Gaudiosum episcopum, quam dedi in Comment. praevio § 1.

g Forte reprimissent, id est, ad priorem, seu pristinum statum reduxissent: de qua voce barbara agit Cangius in Glossario.

h Variæ Saracenorum in Italia grassationes seculo nono legi possunt apud Baronium et Pagium.

CAPUT VII.

Alia miracula; reliquiae; mutatio ecclesiae.

Miracula alia C Sicut firma et vera traditione virorum seniorum, quorum parentes antiqui et propinqui juxta ecclesiam beati Facundini habitaverunt, audivimus, et ita fuisse nobis attestati fuerunt: qui inter alia, quae nobis recitabant magnalia de sancto Facundino, ista dixerunt: Regina quaedam cum suis militibus per Italiam transiens, dum ad fluvium proximum oratorio, in quo beatus Facundinus quiescebat, pervenisset, ultra progredi non valebat invisibili virtute et potentia retenti. Et cum regina, et sui servi obstupescerent, interrogaverunt homines loci illius, quid hoc esset, et quare. Et a respondentibus admoniti fuerunt, ut de equis descenderent et discalcati pergerent ad oratorium beati patris Facundini, et libere postea iter suum insequerentur. Et ipsa regina spiritu superbiae inflata dixit: Numquid non transivimus per multa loca Sanctorum, et talia facere nec admoniti et coacti non fuimus?

de Sancto

64 Ibinus ergo viam nostram, sicut consuevimus his diebus praeteritis, et sic perurgens equum regina saltu fluvium transiens, statim corruit in terram, et ex gravi easu brachium ejus contractum est, et clamare cepit cum gemitu et dolore, et in semetipsam reversa et humiliter compuncta, rogabat Deum et beatum Facundinum, ut ei sanitatis remedium dignatur tribuere, et se iudicium cum suis militibus ad suam

ecclesiam sineret pervenire, vovens Deo et Sancto ejus deinceps sibi esse devotam, et Sanctorum loca ubique venerari. Et statim Dei clementia regina convaleuit, et discalceatis pedibus pedester ambulavit cum suis vasallis, ad ecclesiam beati Facundini pervenit, et ibi in devotione et oratione permanens, cum multa devotione sacras reliquias beati Facundini reverenter osculata fuit, et dona obtulit ecclesiae et clericis, et commendantes se Deo et beato Facundino et valefacientes clericis, in pace profecti sunt.

65 Hoc miraculum, sicut audivimus ab antiquis, scripsimus, et ipsi etiam antiqui hoc miraculum, quod subjungimus, nobis retulerunt dicentes: Quidam nobilis vir cum suis famulis et militibus dum per regionem pertransiret, pervenit ad fluvium et ab obviantibus praemonitus fuit, ut ulterius procederet, sed pedester et discalceatus ante oratorium beati Facundini devote pertransiret. Sed ille contumneus, equum calcantibus urgere cepit, et dum saltu fluvium transivisset, statim corruit, et fracto crure cum lacrymis compunctus Dei et beati Facundini misericordiam invocabat, sicque eum sui homines discalcati pedibus ad ecclesiam, in qua pretiosa ossa beati Facundini erant, perduxerunt, et ibi, precibus crucis emissis, sanitati pristinae restitutus fuit. Et considerans ille nobilis miram in sacris reliquiis beati Facundini esse virtutem, dari sibi ex ejus sacris membris particulam rogavit efficaciter. Clerici autem et laici ibidem servientes, non valentes tanto viro renuere, partem aliquam ei de sacris reliquiis dederunt, et ille laetus accipiens ad propria remeavit. Particulam etiam quandam de sancto corpore beati Facundini dicuntur inpetrasse, et accepisse ambasciatores * Anconitanae urbis, qui Roma redeuntes illuc transibant. Et propterea incolae regionis episcopatus olim Tadinati, et Nuceriui comitatus, timentes ne sacrum corpus eis totaliter tolleretur, transferre in ecclesiam a deliberaverunt, et sic cum clericis et laicis Deum timeantibus ecclesiam superius ad radices collium construxerunt, ne ita faciliter ad eam adire possent transeuntes per Flamineum, et vias alias.

66 Cum autem fideles pilum b, sive arcam saeam, in qua sancti Viri corpus jacebat, transferre vellet ad superiorem constructam ecclesiam, nec funibus, nec instrumentis, nec manibus movere potuerunt inde per tres dies Dei justo et occulto iudicio: quia aut illi non erant sine peccato gravi, et indigni erant tam pretiosum munus suis trahere brachiis et manibus; aut quia spiritus sancti Viri Facundini nolebat corpus suum inde transferri, ubi sanctus Spiritus, et ipse Dei Episcopus, et Dominus Jesus Christus locum sepulturae per juvenecos monstraverat, et ubi jam per plura curricula temporum jacuerat, et ubi plurima Deus miracula per eum demonstraverat; vel quia dona Dei et magna beneficia obtineri statim non possunt a Deo, nisi jejuniis et oratione devota praemissa, et poenitentia facta de culpis commissis. Sed cum fideles orationibus cum lacrymis et vigiliis insisterent, quasi coactus Deus donare, quod petebant, et beatus Facundinus victus devotioi suorum fidelium, moveri inde et transferri se permisit cum hymnis et laudibus, et fideles ita ejus tumbam occulte absconderunt in ecclesia, ut inveniri faciliter non posset, et inde tolli. Cessante vero postea devotione populorum, cessavit Deus propter ingratitude magna miracula ostendere.

67 Quidam

A. ANONYMO.

narrantur:
reliquiae: mutata ecclesia.

E

* i. e. legati

a

Alia

b

F

A. ANONYMO.
quædam mira-
cula

67 Quidam rusticus parochianus plebis ecclesie beati Facundini, dum mira devotione et fide in beatum Facundinum mens ejus intenta esset, et pura charitate beatum Facundinum patrem suum spiritualem diligeret, ad ipsum coguoscendum desideraret, simplicem et puram ejus animam Deus tali et sic jocundo oraculo consolatus fuit et lætificavit. Nam dum idem fidelis rusticus post laborem agriculturæ, de quo vivebat, et labores manuum suarum mauducabat, et Dei amore et beati Facundini eleemosynas faciebat, dum fessus dormiret, vidit in visu in illis convallibus montium supra ecclesiam beati Facundiui duas cellas eremiticas proximas inter se, quas vallis modica dividebat: et dum miraretur, quæ essent illæ cellæ, et cujus servi Dei, ecce vidit venerabilem Dei servum Facundinum de una cella egredientem, et per modicam vallem exeuntem, et in aliam cellam intrantem.

narrantur.

68 Et post aliquantulam morulam iterum de cella ipsa egrediebatur, et in primam intrabat cellam, et hoc cum aliquantis vicibus fieret et iteraret postremo beatus Facundinus in cella partis dextræ intravit, et in ea permansit: de qua cella tantus splendor radiabat, quod adinstar luminis solis totum parcom c decore lumine illustrabat. Evigilans autem Vir ille simplex et rectus, hoc, quod viderat, cuidam religioso sacerdoti retulit, et ipse sacerdos hæc scripsit. Et per hoc intelligimus, quod vir Dei Facundinus primo quidem a minoribus cœpit Deo servire, postea in tanta gratia et divina charitate sublimatus fuit a Christo, quod verbo et exemplo omnes populos regionis illuminavit, et sicut lucerna ardens reluxit, et relucet presentibus generationibus et futuris.

His subdit
auctor Tadi-
nensium con-
versionem

69 Civitas vero Tadiuatum antiquitas ædificata in planitie sub montibus Apenninis, per cujus medium via regalis rei publicæ Flaminea pertransibat, in qua Romanorum milites transeuntes repauebant et exercitus, quia ipsa civitas amœna, aquis irrigua, amœnis montibus et locis et nemoribus et fructiferis prædita, nobilibus et popularibus repleta, et a Romanis imperatoribus et senatu charius possessa, et per patricos et præsides Romanorum regebatur, et idolorum cultum tenuit Romanorum, eorum falsos deos venerando, et impias leges contra Christianos a Romanis traditas ipsi Tadicenses pagani tenuerunt Christianos persequendo, et Perusini, Eugubini, Assisinate, Rosselliani, et Camerincenses, et Nucerinæ arcis incolæ, et Fori Flaminei, et Spelatenses et Spoletini, et Vulsinini, et cæteri ejusdem Umbriæ habitatores, quibus beatus Felicianus d fidem Christi prædica-
vit, et multos convertit tempore Decii cæsariis pagani, anno Domini ducentesimo quinquagesimo secundo.

ad Christi
fidem,

70 Cum vero procedente tempore infinita Dei misericordia per beatum Silvestrum Papam, Constantium convertisset ad fidem Christi sui. anno Domini trecentesimo duodecimo e prædicatores Christiani per urbes et castra Euangelium prædicabant, ei multos convertebant, et Tadinenses conversi fuerunt ad Christum, idola deferentes, et refulsit in Tadiuato vera fides et cultus Domini nostri Jesu Christi in clericis religio-

sis et laicis, constructis ecclesiis. Processu vero D temporis circa annos Domini quingentos et sexaginta e Gothi primo, et Longobardi postea, Italiam conculcantes*, civitas ista Tadinatum deprædata et oppressa fuit ab eis, sicut aliæ civitates, et cum episcopo din caruisset..., beatus Gregorius Papa anno Domini deni f, anno ab occisione Totilæ plus quam quadragesimo g, istam epistolam transmisit Gaudioso episcopo Eugubino et Tadicensibus h.

71 Sicut ergo patet ex verbis epistolæ beati Gregorii Papæ, divinus cultus et episcopus in Tadinato vetusta civitate, restaurata ex ruiis antiquis, de novo reformatus est et restauratus, jubente beato Gregorio Papa, et procurante Gaudioso episcopo venerabili Eugubino, per longa temporum curricula et aunorum centuaria perseveravit in Tadiuato et viguit cultus Dei, et quam plures episcopi præfuerunt ibidem i, licet per intervalla temporum pluribus vicibus Saraceni discurrerent per Italiam populos Umbriæ, et Spoletani et Nuceriui comitatus conculeverunt et perturbaverunt, et illis expulsis a Christianis, Christiana regio* respiravit, et sancta mater Ecclesia requievit de tempestate liberata. In istis temporibus beatus Facundinus fuit episcopus in ipso Tadinato vel Tayuo, ubi in multa vixit sanctitate k.

* est nominativus pro ablativo absoluto.

f

g

h
et ecclesie
Tadinensis
restauratio-
nem.

E
f. religio

ANNOTATA.

De ecclesiis S. Facundini agitur in Commentario num. 14.

b Pilum significare sarcophagum, arcam lapideam, capsam sepulcralem, Italis pilo, inveniet lector in auctiore Glossarii Cangiani editione.

c Parcus pro liberiore ac spatiosiore loco, in quo grex totus includitur, apud Cangium accipitur. Vocem hanc ego hic accipio pro spatio vallis modicæ, de qua egerat paullo ante biographus.

d De S. Feliciano episcopo Fulginate in Umbria consule tomum 2 Januarii, die 24, pag. 581.

e S. Silvester tunc nondum erat Pontifex, anno videlicet 314 ad Petri cathedram evectus.

f Pro anno Domini quingentesimo quadragesimo secundo, qui perperam fuerat scriptus vel transscriptus in nostro apographo, invenio ibidem positum deni; sed epistola S. Gregorii, cujus hic fit mentio, non isto anno, sed 599 data, secundum dicta in Commentario num. 3.

g Totila Gothorum rex fuit ab anno Christi 541 (secundum Labbeum in Compendio chronologico, et Pagium ad annum 542 num. 2, contra Baronium, qui id differt in hunc annum) usque ad 552, quo occisus est. Unde sequitur ex proxime notatis lit. f, ut hæc epistola missa fuerit anno 47 post mortem Totilæ.

h Sequitur hic in nostro Ms. utroque hæc epistola: sed eam retuli in Commentario num. 4 et 5.

i De hoc Legendæ loco potest consuli Commentarius num. 8.

k Quæ narrantur hic a num. 69, addi possunt aliis, in quibus meliorem ordinem desiderabam, ut monebam in Commentario num. 12.

A

D

DE S. JUVENTINO ARCHID. CONF.

APUD TADINATES IN UMBRIA

J. P.

FORTE POST
INITIUM SECVLI
VII, VEL SEC. IX
AET. X.
Varia de hoc
Sancto notitia

Sancta Facundino Tadinensi episcopo, quem jam proxime dedi, adjungo hic S. Juventinum, archidiaconum ejus ac discipulum, in nullis quidem Fastis a me inventum hactenus, sed ab immemorabili tamen tempore adeptum publicam venerationem, sicut conficitur e Vita laudati sancti Facundini, in qua et hic Sanctus saepe laudatur. Venerationis autem publicae argumenta ibidem occurrunt ista. Cap. 6, num. 56 narrata ejus morte, ac sepultura in eadem ecclesia, in qua conditus fuit S. Facundinus, recitatur oratio utrique propria, quae, ut ibidem habes, in eorum veneratione cantatur. His in nostro Ms. ejusdem Vitae seu Legendae S. Facundini praemittitur ille titulus: De sancto Juventino archidiacono. In Commentario autem eidem Vitae praevio § 2, num. 14 agitur de ecclesia S. Facundini, amborumque corporibus ad eandem translatis. Sequitur ibidem num. 15 alia istorum corporum seu ossium inventio ac translatio solennis, annuente Nuceriensi episcopo facta, quae sub novo altari deinde deposita narrantur ex Jacobillo.

2 Auctor idem post Vitam S. Facundini, de qua dixi in Commentario eodem, subjungit Vitam S. Juventini pag. 39 et sequentibus, et asserit, eum fuisse Tadinensem, ac deinde canonicum Lateranensem sub regula S. Augustini, dum factus fuisset S. Facundini discipulus. De virtutibus ejus, quas memorat, consule Vitam S. Facundini. Titulum archidiaconi, qui in eadem et apud Jacobillum Sancto nostro tribuitur, superius ipsi reliqui, etiamsi ex antiquioribus documentis illum probare non possim. Ad tempus quod attinet, signat Jacobillus diem 2 Septembris anni 612: neutrum arridet, quia ignoro, quare, et quo auctore id ponat. Quoniam vero annus mortis me latet, eundem signabam superius post initium forte seculi septimi, vel seculo IX aut seculo X, idque conformiter utcumque ad dicta de S. Facundino. Porro utrumque hunc Sanctum non esse confundendum cum duobus synonymis Martyribus, die 2 Septembris a Ferrario annuntiat, indicavi in Annotatis ad Vitam S. Facundini cap. 1 tit. f.

ex Vita S.
Facundini ep.
Tadinensis.

E

DE S. ELMERO VEL ERMELIO EPISCOPO ET CONF.

MOLHANII IN DIÆCESI LEODIENSI

C

SYLLOGE

J. P.

F

§ I. Cultus, loci situs, notæ in Officium proprium, quod datur; tempus vitæ.

FORTE SECVLO
VII VEL VIII.
Locus in quo
colitur,

Obscuræ prorsus nobis sunt res gestæ hujus Sancti, si publicum ejus cultum excipias. Miræus in Fastis Belgicis et Burgundicis sic illum refert: S. Elmerus patronus Molhaniensis. In Natalibus Sanctorum Belgii apud Motanum hæc sunt: Molhaniæ, natalis sancti Elmeri, episcopi et confessoris. Adde Ferrarium: Molhaniæ apud Mariæburgum in Belgio. S. Elmeri confessoris: et Castellanium: In Hannonia, S. Elmerus confessor, patronus ecclesiae collegiatae Molhaniensis prope Mariæburgum, ubi canonici eum honorant tanquam episcopum. Hæc legimus de Sancti cultu in allegatis modo auctoribus ad diem xxvii Augusti; ad præsentem tamen diem distulimus illum, quia tunc solenni festo colitur tam in populo quam in clero apud Molhanienses.

et ejusdem
situs:

2 Hujus loci situs varie a variis describitur. Ferrarium et Castellanium modo delimus. Miræus eum ponit in finibus diæcesis Leodiensis,

secundo lapide a Giveto oppido, nec procul a Mariæburgo. Consonat Motanus, qui de prædictis canonicis locutus, Habitat, inquit, in finibus Belgii, non procul a Mariæburgo, duobus milliaribus a Giveto. Bartholomæus Fisen Historiæ Leodiensis lib. 5 ad annum 752, num. 22 in diæcesi Leodiensi illos ponit, dicens: Wiherto comiti Lætiense monasterium in Hannonia condenti. et Adæ ejus conjugi Molhanii in hac diæcesi canonicorum collegium exstruenti, collata symbola non defuit Pipinus. In nappis geographicis Givetum ac Mariæburgum collocantur in comitatu Hannoniensi; quod non obstat, quo minus Molhanium spectet ad diæcesim Leodiensem. Unde consequens est, ut hic Sanctus a Castellano etiam recte annuntietur in Hannonia.

3 De cultu ejus publico dabimus ea, quæ ad nostram notitiam pervenerunt. Juvat itaque addere, quæ apud Motanum memorantur ex literis

cultus publicus

AUCTORE
J. P.

ris domini Pauli Thonon, superioris in Hastier (*monasterium est Ordinis S. Benedicti inter Dionantum et Givetum oppida.*) De hoc, inquit, sancto Patrono suo.. nihil certi aut verisimile habent canonici Molhanienses. Tumba Sancti ostenditur, foris deaurata, sed omnino vacua. Nec quidquam de reliquiis superest, ob crebras bellorum incursiones, expilationes, direptiones.. Hoc unum constat, ecclesiam ipsam vetustissimam esse, et in diœcesi Leodiensi non extremum locum tenere. *Sed plura de hoc Sancto postea huc transmissa sunt. Nam R. A. D. Bertrandus Waseige, canonicus Mothaniensis, una eum perhumanis litteris, anno 1717 die xii Aprilis ad nostrum P. Jammingum datis Molhani, sequentes de publica Viri veneratione notitias misit: Quinto, inquit, Calendas Septembris in ecclesia collegiata et matrice beatæ Mariæ virginis Molhani, patriæ ac diœcesis Leodiensis, fundata anno declii ab illustrissima Ada conjuge Wiberti comitis Pictaviensis, fundatoris Lætiensis, pro duodecim canonicis.., celebratur a clero et populo festum sancti Ermelii confessoris pontificis et doctoris; coliturque ibidem tamquam secundus patronus ritu triplici: cujus habetur etiam ibidem Officium integrum et proprium cum Missa etiam propria.*

apud Molhanienses:

4 Quiuto Nonas Octobris colitur in eadem villa, ecclesia, ejusque districtu Molhaniensi translatione sancti Ermelii, propter ejusdem reliquias a prædicta Ada fundatrice allatas: cujus pars ibidem recondita est in summo altari consecrato ad Dei optimi maximi, Deiparæ, dictique S. Ermelii honorem: et altera pars dictarum reliquiarum recondita fuit in arca oblonga lignea deaurata, quæ adhuc modo servatur in eadem ecclesia. Incredibile est exprimere, quot et quanta miracula fuerint ibidem perpetrata, et qualis populi circumvicini concursus et devotio semper huc usque fuerit, ut liberetur a febre, peste, et aliis diversis languoribus, non obstante, quod circiter ab anno mdc prædicta arca non amplius publice exponatur, quia hæretici dictam ecclesiam spoliaverunt, ossaque in illa arca seu feretro inclusa, partim combusserunt, et partim sparserunt et abstulerunt; licet adhuc ibidem conserventur quædam parvæ particulæ parum combustæ, et non omnino certæ.

C
quando et quale recitetur ibidem Officium proprium:

5 *Officium proprium, quod xxviii Augusti in festo S. Hermelii prænotatur, habemus. In eo dicitur Monachorum pater, atque monialium dominus; sed quo loco, et cujus Ordinis, in obscuro retinuitur: idem fit, dum narratur monachorum manibus in templo reconditus. Tantundem habemus ex hisce titulis, qui dicto Officio inspersi teguntur, Pater, pontifex, doctor, Catholicæ fidei prædicator, abbas. Frustra itaque ibidem quæsieris vitæ vel mortis tempus; frustra etiam atia rerum adjuncta, quibus historicam de isto Sancto ideam formæ. Waseigijs supra laudatus scribit ista de ipsius episcopatu: In antiquis et novis picturis, et imaginibus benedictis depingitur semper idem sanctus Ermelius tamquam episcopus, aliquando cum cappa, aliquando cum casula et cæteris ornamentis episcopalibus, habens mitram in capite, baculum pastorem in dextera, et librum in sinistra manu aliquando apertum et aliquando clausum. Sed tametsi ista certo non persuadeant, illum vere episcopum fuisse; nos tamen, sensum vulgarem seculi, isto titulo eum supra annuntiavimus.*

6 At quid de tempore, quo Sanctus vixit?

Non habeo documenta, quibus illud certo definiam. Conjecturam accipe. Jam dictum est, illum pingi aliquando cum cappa; item monachorum manibus in templo reconditum, et vocari abbatem. In litteris autem Guilielmi Balduin nobis ignoti, iv Decembris anno 1680 datis ad D. le Roy (perillustrem, ni fattor, baronem istius nominis, scriptis notum) tego indicari, a viginti annis dealbata ecclesia repertas esse sub antiquis ejusdem incrustationibus humique dejectis, imagines Benedictinorum pietas in muro supra cotumnas navis. Cur ergo fieri non potuit, ut apud Molhanienses habitarent monachi Benedictini cum Sancto nostro ante foundationem canonicorum, de qua superius num. 3? Quamquam vero apud scriptores Benedictinos nihil legi habetenus de S. Ermelio vel monachis ibidem existentibus; non tamen hinc sequitur, illos ibidem non habitasse. Secundum itaque conjecturam meam, videtur ex jam dictis affulgere lucis aliquid, ut Sancti obitum innectam seculo septimo vel octavo.

D
conjectura de tempore, quo Sanctus vixit

7 *Superest, ut his, quæ de Officio Sancti proprio præmisimus, per brevem hanc observationem superaddamus. In hoc pauca occurrunt signo parentheses () inclusa: e quibus colligere licet, idem Officium non in solo festo S. Ermelii, sed alio etiam die lectum fuisse. Et vero, si recte instructus fuit Balduinus modo nominatus, tegebatur alio quoque die tunc temporis, quando in citatis ante litteris scribens se Officium mittere S. Ermelii, significat, quod Molhani ceteretur quotannis, et hebdomadibus omnibus, quando Leodii fit de Patrono. Dabimus illud Officium proprium, in numeros more nostro divisum, antiquioribus retentis, qui erant in ejusdem contextu.*

E
Officium proprium:

§ II. Officium proprium S. Ermelii apud Molhanienses.

ADI VESPERAS I ANTIPHONA. Ave confessor inclyte, ave sydus jam cœleste, decorans, Hermeli, cœlos, nos gubernas ut lætemur, triumphantem te patronum venerantes. ii. Confessor Domini Ermeli, astantem plebem corroboras sancta intercessione, ut qui vitiorum pondere premimur, beatitudinis tuæ gloria sublevemur, et, te duce, æterna præmia consequamur. iii. Sancte Ermeli, confessor Domini preciose, adesto nostris precibus pius ac propitius. iv. Quasi stella matutina in medio nebulæ, et sicut sol refulgens in meridie, sic Vir iste resplenduit in domo Domini. v. Pastor bone, Jesu Christe, tuas oves visita, Ermelii chorus iste precatur per merita, nexus solve peccatorum, et dimitte debita, nobis regna dans cœlorum pietate solita.

9 HYMNUS. Decantemus alacriter Hermelii præconia, ut pro nobis hic jugiter, peroret voce pia Flamen sacrum, quod digniter permanet in gloria. ii. Velut aurum depurgatur fornacis incendio, corpusculum coronatur, sic frequens devotio, fide firmus solidatur vario supplici. iii. Egeos vagosque pavit, contra magos dinicavit, ejus labra mel rigavit, plures vulgos sustentavit, hos spe firma adamavit accensus divinitus. iv. Cunctis, quibus depellitur potestas spirituum, surdis, cœcis mox redditur anthidotum mellifluum, sollicitus reperitur in valleque fluctuum.

10 v. Cumque

A. 10 v. Cumque corpus inanivit pro placenti ferculo, ex hordei pane vivit, lactucis, et poculo: quare Deus insignivit huic multo miraculo. vi. Charitate vera fultum senectus incanduit, castitate mera multum proventus refluuit: propter quod adæquari Sauctis Christus voluit. vii. Sui deflent moniales tanti uecem Domini, psalmos legunt feriales supra stratum divini, tristitia cœquales ipsius lugent fini. viii. Angelorum agminibus olympo extollitur: confessorum in sedibus extemplo reponitur: monachorum et manibus in templo reconditur. ix. Illius opem imploramus, atque patrocinia, cordis ei præsentemus et oris obsequia, ut cum ipso colloquemur in perenni curia. Amen.

11. CAPITUL. Justus cor suum tradidit, ut in Brev. Lecod. de com. unius conf. pont. RESPONSORIUM ANTE MAGNIFICAT. Vir præclarus Ermelius in hac peregrinatione solo corpore constitutus, cogitatione et aviditate in illa æterna patria conversatus est. v. Digne in memoriam vertitur hominum, qui ad gaudium transiit angelorum. In illa æterna etc. Gloria Patri etc. In illa æterna. v. Ora pro nobis beate pater Ermeli, ut digni efficiamur promissionibus Christi. AD MAGNIFICAT ANTIPH. O Confessor gloriose, quem Deus magnificans illustravit in hac carne, diversis languoribus ut oppressos expedires, obsessos dæmonibus, audi servos, qui te colunt, per te apud Dominum ut impetrent quod exposcunt cœleste subsidium. ORATIO. Deus, qui beatum Hermelium confessorem tuum atque pontificem, doctorem Catholicæque fidei prædicatorem eligere dignatus es, præsta, quæsumus, ut ipso intercedente peccatorum nostrorum exui malis, et tibi Domino puris mentibus servire mereamur. Per Dominum nostrum.

12. AD MATUTINUM INVITATORIUM. Regem regum veueremur mente devotissima: Qui beatum Hermelium illustravit gratia. IN I NOCTURNO. ANTIPH. Beatus vir Ermelius meditabatur die ac nocte in lege Domini: forma virtutis factus est commisso sibi gregi. ANT. Præceptum Domini prædicans sermone, et exercens opere, filios suos erudit disciplinam salutis apprehendere. ANT. Pro commisso sibi grege clamavit ad Dominum, et ipse de monte sancto suo ad suam suorumque salutem exaudivit eum. v. Amavit eum etc. n. Stulam etc. i. n. Beatus Ermelius fuit semper tolerans in adversis, mitis in prosperis, cunctos sibi obedientiæ sedulitate præferens, egentibus larga miseratione succurrens. v. Ex omnibus calcato vitiorum fomite angusti callis tramitem sanctæ conversationis gressu surgente conscendens. Egentibus.

13 n. Sanctæ conversationis gressu surgente tramitem conscendens B. Ermelius, quicquid pretiosum fuit rejecit, ut hospes cerberetur in sæculo, et jam possessor esset in cœlo. n. Ecclesiastici moris tenorem præcurrans, presbyterii officium electus excepit. Ut hospes. n. Ecce Vir prudens, qui ædificavit domum supra petram, in cuius ore non est inventus dolus. Quia Deus elegit eum in hæreditatem sibi. v. Justum deduxit Dominus per vias rectas, et ostendit illi regnum Dei. Quia. Gloria Patri. Quia.

14 IN II NOCTURNO. ANT. Sustinuit jugiter diabolo præliante calumniam; sed pervenit victor meritis ad coronam. ANT. Sed cum jam multimodis virtutum fulgeret studiis per diversa orbis spatia, gratia crescente, fama sanctissimæ vitæ ejus emicuit. ANT. Muueribus cœli et do-

nis Regis æterni Ermelius confessor Christi ditatus gaudet in cœlis. v. Justus ut palma. n. Sicut cedrus.

15 n. Sauctus Ermelius, dissoluta hujus habitationis domo, qua sola præpediri ab introitu gloriæ videbatur, tanto alacrior, quanto expeditior penetravit in sancta similis factus in gloria Sanctorum. v. Hæc est dies gloriosæ migrationis (commemorationis) ejus, exultemus et lætemur in ea. Similis. n. Iste est Sanctus, cui nec virtus, nec gloria deest, puguavit fortiter, dimicavit viriliter: et sic demum gloria et honore coronatur. v. Munimiue regio septus nullatenus est ab adversariis superatus. Et sic. n. Vir præclarus, ut supra in primis Vesperis.

16 IN III NOCTURNO. ANT. Christi fidelis famulus prudens quoque Ermelius, postquam suo in tempore ejus vixit familiæ, cœlo reddidit animam, terræ carnis materiam. ANT. Terreno (die festi die HODIE)posito corpore pater Sanctus, dives meritis penetravit in sancta, similis factus in gloria Sanctorum. ANT. Tam honestæ vitæ cursum, dum viveret, tenuit, et exemplum sanctitatis cunctis in se præbuit. v. Justum deduxit Dominus etc. n. Et ostendit illi etc. n. Hodie (Ermelius) beatissimus abbas Deo dignissimus a terrenis separatus, conjunctus est cœlestibus. v. De labore et ærumpna ad requiem, de morte ad vitam transiens. Conjunctus est.

17. n. Justum deduxit Dominus per vias rectas, et ostendit illi regnum Dei, et dedit illi scientiam Sanctorum: honestavit illum in laboribus et complevit labores illius. v. Immortalis est enim memoria illius, quia et apud Deum nota est et apud homines. Honestavit. n. O Pater Ermeli, qui factus es iucola cœli, virtutum meritis in cœlorum quasi vitis fructificans regnis, non est tibi solveere segnis iste chorus laudes, tecum trahe nos ubi gaudes. v. Tu prece nostrorum maculas terendo malorum. Tecum trahe. Gloria. Ubi gaudes.

18 AD LAUDES. ANT. Vir illustris Ermelius pio semper opere de virtute in virtutem studuit proficere. ANT. Illic ab adolescentia, divina fretus gratia, auhelare non desiit ad regnum vitæ perpetis. ANT. Ut fidelis atque prudens, quem Deus statuerat, monachorum rexit pater insignem familiam. ANT. Ampliavit gentem suam vir justus, p adeptus est gloriam in conversatione ejus. ANT. Laudem Deo decantare ita regulariter providebat, ut mens voci concordaret pariter. HYMNUS. Decantemus alacriter ut supra. AD BENEDICTUS. ANT. Alnum diem (vel MEMORIE) celebrantes Viri sanctissimi, ipsum nobis invocemus, ut ejus suffragiis mereamur, absoluti culparum flagitiis, cœlo frui, in quo conjunctum Supernorum civibus, exultare cum facit benedictus Dominus. Oratio ut supra.

19 IN SECUNDIS VESPERIS ANTIPHONÆ, ut in laudibus. PSALMUS ut in communi Conf. pontificis in II Vesperis. HYMNUS: Decantemus ut supra in I Vesperis, sicut responsorium et versus. AD MAGNIFICAT ANT. S. Ermelius digne in memoriam vertitur hominum, qui ad gaudium transiit angelorum, quia in hac peregrinatione solo corpore constitutus cogitatione et aviditate in illa æterna patria conversatus est. ORATIO ut supra.

20 In die festo PROSA ANTE EUANGELIUM. Salvatori jubilemus et devote collaudemus, Sacerdotem præcipuum doctorem Hermelium. Doctor fuit veritatis et destructor falsitatis, Vas perfectæ

AUCTOR
J. P.

E

F

AUCTORE
J. P.

fectæ charitatis in plebe fidelium. Hic a Christo sublimatur, ab angelis consolatur, carnis luxur excecatur et ritus gentilium. Christum probat argumentis conditorem cunctæ gentis, et confirmat documentis summi patris Filium. Morbos pellit et languores, febres sedat et dolores, cunctos reddit saniores per crucis mysterium. Toga carnis spoliatus ab angelis sursum datus, a Christo fit coronatus in perenne gaudium. Nunc pro nobis intercedat apud Christum, qui concedat nostram pacem cum venia. Amen. dicant omnia Alleluya.

21 *Huic Officio subditur testimonium reverendi admodum et amplissimi D. Decani capituli Molhaniensis in hæc verba*: Officium sancti Hermelii episcopi et confessoris, patroni ecclesiæ collegiatae Molhaniensis hic supra descriptum, singulis annis die vigesima octava Augusti, qui natalis ipsius est, ab immemorabili tempore a canonicis ejusdem ecclesiæ cantari et legi solet. Quod testor Joannes Moysez. Dec. et canonicus capituli Molhanicu.

DE S. FLANNANO EP. ET CONF.

LAONLE IN MOMONIA HIBERNLE,

J. P.

COMMENTARIUS CRITICUS

§ I. Locus, cultus, Acta fabulosa.

B
SECCLO FORTE
VII.
Sanctus Lao-
nix, cujus si-
tus describi-
tur.

Momoniam, Hiberniæ provinciam, ita describit Cambdenus in sua *Britannia, Londini Mæxusa* anno 1607, pag. 736: Momonia, hiberuice Mown, et in orationis contextu Wown, Anglice Mounster, Vergivio mari ad Austrum exposita, a Connachiæ nunc Sinco, sive Schanon, a Lagenia Neoro flumine videlicet alicubi discreta; olim multifariam divisa . . .; hodie autem bifariam, in Momouiam occidentalem, et Australem. *Præmiserat pag. 735 archiepiscopatus quatuor, videlicet Armachanum, Dubliniensem, Cassiliensem, et Tuomensem: quinam vero his subessent episcopatus*, e vetusto Romano Provinciali, ut olim se habuerunt, ex exemplaris fide subjungere se affirmat. *Deinde pag. 736 notantur ista*: Archiepiscopo Cassiliensi subsunt Laoniensis de Kendalnan, et alii, qui non sunt hujus loci. *Waræus in Commentario de præsulibus Hiberniæ, anno 1665 Dublinii excuso, pag. 226 in S. Flannano hæc memorat*: Laonia, vulgo Killaloe, ad occidentalem Shenani fl. ripam sita (prope cataractam, qua fluvius impeditur, quo minus ulterius navigia deferat) nomen habet a S. Molua abbate, qui ibi aliquamdiu vixit, sub initium seculi texti. *El mox, Ejus, inquit, discipulus S. Flannanus, Theodorici regis filius, Romæ a Joanne IV Pontifice consecratus circa annum DCCXXXIX, primus fuit hujus sedis episcopus. Eo sedente pater ejus Theodoricus ecclesiam Laonensem multis prædiis dotavit, et mortuus tandem annorum pleuus, in eadem ecclesia a Flannano filio solenuiter sepultus est. De loco hæc satis: nunc de cultu.*

patronus gene-
ralis: Missa
ei propria

2 *Inter Missas proprias Sanctorum patronorum ac titularium Franciæ et Hiberniæ, auctore Nicolao Antonino o Kenny, anno 1734 Parisiis vulgatas, ad diem xxviii Augusti, in festo sancti Flanani episcopi et confessoris, nec non Laoniensis ecclesiæ et diocesis patroni generalis, habetur Missa ista*: INTROITUS. In fide et lenitate ipsius sanctum fecit illum, et dedit illi coram præcepta et legem vitæ et disciplinæ. PSALMUS. Laudate Dominum, quia bonus Dominus: psallite nomini ejus quoniam suave. Gloria Patri etc. In fide etc. ORATIO. Deus, qui flammam tuæ dilectionis in corde sancti antistitis tui Flanani accendisti, da nobis eundem charitatis tuæ affectum,

ut te unum possidere cupientes, te unum amittere trememes, omnia mundi prospera et adversa æqualiter despiciamus. Per Dominum etc. LECTIO EPISTOLÆ beati Pauli Apostoli ad Titum: Fidelis sermo. Admone illos etc. GRADUALE. Posui adjutorium super potentem et exaltavi electum de plebe mea. *ÿ. Oleo sancto meo unxi eum, manus enim mea auxiliabitur ei. Alleluia, alleluia. χ . Benedicite sacerdotes Domini Domiuo, laudate et superexaltate eum in sæcula \dagger Sequentia sancti Euangelii secundum Lucam: Nemo lucernam accendit etc.*

3 OFFERTORIUM. Sicut pastor gregem suum pascui*, in brachio congregabit agnos, et in sinu suo levabit, fœtas ipse portabit. SECRETA. Munera tuæ oblata majestati, misericors Deus, benigno, quæsumus, suscipe vultu, ut sancti antistitis tui Flanani precibus salutaria reddantur. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum etc. COMMUNIO. Nou enim quæro, quæ vestra sunt, sed vos. Libentissime iupendam, et superimpendar pro animabus vestris. POSTCOMMUNIO. Da nobis, omnipotens Deus, hujus virtute Sacramenti, et precibus sancti Flanani, ut ipsum sinceris operum fructibus imitantes, ad cælestia jugiter aspiremus. Per Dominum nostrum Jesum Christum etc. *Ex his de publica ac solenni hujus Sancti veneratione abunde constat: eaque de causa illum damus hoc die, qui apponitur ad Missam prædictam, etiamsi hic alibi non notetur, alibi incertus ipsi dies assignetur.*

4 *Nam apud Grevenum ad diem xviii Decembris Præsul noster, ut suspicor, idem annuntiatur, quamvis mutato aliquantulum vel luxato nomine: In Hibernia, Flamiani episcopi. In apographo nostro et codice Satmanticensi, de quo mox, apponitur xviii Decembris. In collectaneis nostris Mss. de Sanctis Angliæ, Scotiæ et Hiberniæ, sub invotucro \dagger Ms. 167 leguntur Sancti, quibus certus dies assignari nequit, et inter eos ponitur S. Flannanus ep. Colganus in Actis Sanctorum Hiberniæ ad diem xxii Januarii, quo tractat de S. Colmano, Lismorensi abbate et episcopo, in notis pag. 155 meminit de Vita S. Flanani ad xviii Decembris. Ex his videmus, loco non uno diem istum Sancto assignari, e quo tamen nos ad hunc diem xxviii Augusti illum retraximus,*

E

producitur:
pascet

F

a die 18 De-
cembris ad
hunc retrahi-
tur.

A *traximus, uli jam monuimus. Nunc de qualibuscumque Viri gestis agamus.*

Vita ejus apocrypha:

5 *Habemus codicem Ms. membraneum, quem Rector collegii Satmanlicensis Societatis Jesu dono dedit nostro Patri Ægidio de Smidt; a quo donatus P. Heriberto Rosweydo, ad usum musei nostri cessit, estque codex apud nos P Ms. XI. In eodem codice exstat Vita sancti Flannani episcopi et confessoris; sed tam male cohærens, rebusque tam multis mirabilibus ac incredibilibus infarta, ul plane non videamus, quidnam et quantum ex eisdem credi possit; ut verbo dicamus, ad aniles fabulas releganda. Historia satis longa est, in qua etiam comparet Theodoricus rex, ut fertur, ac Sancti pater, de quo inferius dicitur. Porro ne quis inanes de prædicta Vita formari a nobis querelas existimet, specimina nonnulla ex eadem delibare visum est, rem dispendendo in quatuor classes, quarum prima dicit, quod multis post Sanctum seculis scripserit ejusdem Vitæ auctor: secunda tractabit de narrationibus suspectæ fidei; tertia de miraculis incredibilibus; quarta de hujus Vitæ scriptore. Expendamus itaque singula.*

B *Ac primo quidem præmittendū nobis videntur characteres aliquot chronologici ex personis, quæ a biographo nominantur. Utar autem nostro apographo ex prædicto codice, quod in capita dividitur, nisi textus sit (prout alicubi est) mutilatus.*

et personarum eadem insertarum ætate

6 *Cap. 1 itaque de S. Flannani educatione Vitæ scriptor agens, Puerum, inquit, pater ejusdem sancto Blathimeto (forte Blathimaco) commisit alendum; ad quem filii nobilium. de longinquo mittebantur. Deinde autem ad sanctissimum senioresem Molua. se transtulit idem Sanctus. Cap. 3 Senior antefatus Molua. loquitur juxta sancti patris Brendani vaticinium. Cap. 5 Ad sanctum Bracorum pervenit (S. Flannanus.) Et is senior multo fervore fidei et caritatis in fletibus et lacrymis juvenes Sanctorum Hiberniæ nutriti spatio longi temporis, et edocuit. Alio hujus Vitæ loco sunt ista: Rex etiam ipse Theodoricus. ad S. Colmanum Lesmoreensem episcopum. aufugiens etc. Ex nonnullis autem temporis characteribus colligenus utcumque, S. Flannanum virisse seculo sexto. Varios sanctos Blathimacos abbates legimus apud Colganum die XIX Januarii; sed eorum nullus ad dictum seculum pertinet, quia partim ibidem ponuntur seculo nono, partim decimo. Quid de Molua? Usseus in indice chronologico ad Britannicarum ecclesiarum antiquitates pag. 1146, ad annum 580, Claruerunt, inquit, apud Hibernos. Ingidus, qui et Molua, discipulus Comgalli, cœnobii Clonfertensis in Ophalia conditor. Floruit seculo sexto, secundum ea, quæ in Commentario prævio ad ejus Vitam diximus tomo I Augusti, die IV, pag. 341. Hinc autem videtur vel a biographo designari, vel apte a nobis intelligi posse, donec alius designetur magis opportunus.*

agitur de tempore Sancti, ejus Vita diu post scripta.

7 *Sequebatur supra S. Bracanus, quem aliis indagandum relinquimus. De S. Colmano Lesmorensi episcopo tractat Colganus die XXII Januarii, obitum ipsius innectens anno 702. Secundum hæc modo allegata colligimus S. Flannanum virisse seculo sexto, immo etiam septimo, si verum dicat Waræus, qui consecrationem ejus affigit anno 639, ut antea vidimus, et Romæ quidem a Joanne IV pontifice ipsi collatum. Jam vero, quod biographus noster magna plurimorum seculorum intercapedine a Sancti ætate disjunctis scripserit, ostendamus. Postquam cap. 5 narraverat, S. Flannanum Romam petiturum saxo pro Augusti Tomus VI.*

nari per mare vectum fuisse, ista addit: Insigne miraculum, firmissimum Christianæ fidei argumentum universis australis Hybernæ populis, tam prælatis, quam privatis omnibus noviter factum, tempore scilicet, quo Fridericus, Romanorum imperator, rex invictus, Mediolanum vi armorum cepit, bellicæ jure deleverat etc. *Fridericus, primus hujus nominis imperator, cognomento Barbarossa, anno Christi 1152 electus est, anno 1155 ab Adriano PP. IV Romæ coronatus, et anno 1162 Mediolano potitus. Ex hoc igitur biographi loco, in quo agit de Frederico imperatore, conficitur non scripsisse ante medium seculi duodecimi, atque adeo parvam vel ex sola ætate mereri commendationem.*

VICTORE J. P.

8 *Proposueram dicere secundo loco de narrationibus suspectis biographi. En tibi, lector, pauca e pluribus, quæ mihi videntur non mereri historicam fidem. Cap. 1 et 2 refert ista: Sed quid regis filius (Flannanus) in eadem urbe (Lao-niensi) paterna coram parentibus, iuter nobiliores, inter cognatos et uotos fecerit, audiamus. Cum enim Juvenis sanctus vir fuerat summæ obedientiæ, ad omne imperium sancti senioris Moluæ coram rege et regina, et coram omni exercitu. siue ulla erubescencia vultus, præsentem spernens gloriam pro futura, accurate adstabat. Idcirco rigidus senior præfatus Molua eidem Juveni præcepit, quatenus, semota omni occasione, moleudinum solus intraret, ac ibidem moleret, cribraret, et more solito propriis manibus panem pistando fratribus præpararet. Molendinum itaque prædictum, ut jussus fuerat, summo diluculo intrans, usque ad crepusculum noctis sequentis, annonam molæ porrigendo solus ministravit: diurna vero luce deficiente, ac nullo sibi lumen aliunde apportante, divino fretus auxilio, ore suo sinistrae manus digitos quinquæ insufflavit, et ad modum et similitudinem quinque lampadum, totum molendinum divina luce per totam noctem illustravit.*

ac conflata e rebus

E

9 *Alio etiam loco ejusdem Vitæ narrat anonymus non pauca de Theodorico rege, Sancti, ut scribit, patre, quæ in tanta regum Hiberniæ obscuritate apud eruditum lectorem non obtinebunt historicam fidem, prout suspicamus, nisi aliunde magis confirmentur: Rex, inquit, etiam ipse Theodoricus. . . gloriam mundi odio habens, nullo eum comitante, ad sanctum Colmanum, Lesmoreensem episcopum, regni diademate spreto, . . monasticum habitum intravit. . . Sed quid frater Theodoricus, modicus et pauper jam factus mundo, dives in Christo fecerit, audiamus. Malleos firmissimos, ac cætera ferramenta, frangendis lapidibus aptissima, sibi fieri humiliter postulavit. Locus namque ipse, quem. . . beatus Colmanus sibi elegit ad inhabitandum, in ripa magni fluminis densissima, ac procerâ nemora ab Austro, ab Aquilone vero aëreos montes habens, scopulis præruptisque rupibus angustæ vallis hiuc inde prominentibus, curribus atque vehiculis, et onera portantibus inaccessibilis fuerat. Idcirco beatus Colmanus cum cæteris servis Dei, in via saxa frangere, findere, mutilare. . . studebat. Ad quos frater Theodoricus, vir fortissimus, . . cum prædictis et ferramentis accedens, aspera saxa. . . ipse solus iuvadens perfregit, divisit, planavit. . . In brevi namque tempore ipse idem solus inter scopulos et prærupta saxa, caværam et plauam viam plus fecit, quam multitudo fratrum per multa tempora antea fecerant. In tantum etiam. . . laborabat, quod rivuli sudoris de corpore suo. . .*

suspectæ

F

ACCURAT
J. P.

in terram defluerunt. De miraculo per hunc sudorem facto, quod subdit anonymus, loquemur infra.

fidei.

10 Cap. 8 scribit, tribus Theodorici filii crudeliter interemptis ab inimicis, Colmanum ei suasisse, ut filium superstitem in regnum restitueret: cui, Non vadam, inquit, nisi. . mihi et posteritati meae benedixeris. . Et cum hoc dixisset, ante pedes viri sancti extendens se projecit: qui propius accedens, septem pedes juxta latus Viri jaentis, quasi septem dona Spiritus sancti mensurans, dixerat: Septem reges iuclyti de sanguine tuo totam Hyberniam. . regent. . Quod ita factum est. . Quorum primus Brian; secundus filius ejus Donatus Obrian, tertius Briau, quartus Merchterthach Obrian. . A quo primo rege. . Brian caeteri reges, sive ii, qui totam vel dimidiam possederant Hyberniam, sicut Romani imperatores, caesares; Graeci, basilides; Babylonii, admirabiles; Briauaei omnes dicti sunt. . Sane Briauaei viri in bello invicti. . Et. . omnis nobilitas totius Hyberniae, ac bellica virtus. . a Brianaeis derivata est. An credent posteri tam haec, quam ibidem sequentia? Taurus furens. . virum sanctum Theodoricum fratrem cum sociis suis invasit: quem taurum. . tamquam haedum caprarum discerpsit, ac sociis suis distribuit. . Truncus taurus. . , quem nullus agrestium securibus findere valebat, jacuit in via campestri: quem truncum frater Theodoricus molaribus saxis in partes minutas confregit, ignemque sibi ac commodissimum praeparavit. Fallor nullum, si haec ardeant erudito lectori.

§ II. Miracula apocrypha; biographus; mors Sancti ac tempus; translatio corporis.

Miracula

Tertium, de quo antea decrevimus agere, sunt miracula suspectae fidei, a dicto anonymo biographo conscripta. Cap. 2, Dum cellerarius, ait, recoleret, nullum lumen se ex more Dei Servo (S. Flannano) molenti misisse, de qua re diximus § 1, nuntium suum illuc misit, ut. . caute notaret, quid regius Juveis. . ibidem perageret. Sed idem nuntius. . per fissuras ac rimas ostioli prospiciens, quinque digitos sinistrae manus Amici Dei, ceu quinque luminaria, molendinum totaliter dilucidare praeviderat. Sed Sanctus hanc Dei virtutem semper latere volens. . , commotus aliquantulum animo, eidem legato celeriter imprecatus ait: Quia. . me, o juvenis, in secreto Dei opere agentem temerario oculo videre praesumpsisti, grus domestica, quae in cella tecum commoratur, eundem oculum, cum redieris, tibi eruat. Quod ita factum est. Nam. . grus antelata in ostio cellae pucro cellerarii unum oculum rostro terebravit: ejus vulneris dolore puer idem clamaus ac plangeus etc. Post haec cap. 3 a S. Molua abbate ad Flannanum mittitur, ut oculum terebratum in pristinum videudi usum ea conditione restituat, quatenus cicatrix, vulneris iudex, sine luminis diminutione, in eodem oculo semper permaneret: et ea velocitate, sic Deo volente, oculum sanitati restituit, sicut eundem subita caecitate lumine privavit. Ecquis prudens lector haec approbet tamquam historice vera?

12 Saxo per mare fuisse veetum Sanctum no-

strum, ex auctore Vitae indicavimus superius D
num. 7. Res hunc in modum ab illo narratur ge-
sta inter SS. Bracanam ac Flannanum cap. 5: ^{neutiquam}
Viri Dei. . ad vicina littora gradientes, Deum sollicitis precibus pro navi obnixè deprecantur. . Dumque ad invicem magno fidei fervore oculos ac palmas ad pium caeli ac maris Dominum extendereut, . . ecce ingens saxum superficie tenus laevigatum et planum littoribus adnare conspiciunt. Illic Sanctus seuior prior Juniores alloquitur: Ecce, inquit, pietas tua, ecce desiderium tuum aures divinae potentiae ad te inclinauit. Ecce navis tibi de caelo contra solitum, et contra naturae debitum cursum data. Imponere confidenter sarcinulas tuas, impone socios tuos, dirige navim, quocumque desiderat animus tuus te deducet.

13 Haec biographus; quibus conatur fidem conciliare, haec subdens: Sed dicet Judaeus, dicet paganus, dicet incredulus Christianus: Quid est, quod dicunt, saxa volare, saxa natate, fabulam sapit. Quis talia fando ab initio mundi audivit? Verum, vera fides Christianorum obvius dicit. Uni ac vero Deo omnia possibilia sunt, qui beatum Petrum sic pedibus super mare fecit ambulare, vumquid precibus Sanctorum uatile in superficiem mare idem Deus uatate efficere poterat? Respondemus: Poterat enimvero Deus, poterat, qui potest omnia, hoc miraculum efficere, illoque majora. At hic quaeritur, an illud reipsa effecerit Deus. Affirmat biographus: negabunt alii: neque enim ei, ut opinor, statim suffragaturi sunt hujusmodi rerum gnari; sed desiderabunt, mea quidem sententia, pro confirmatione tam rari atque insignis miraculi, testimonia auctoritatis majoris, magisque ad persuadendum idoneae, quam sil unicus istius biographi aliunde suspecti. Alibi scribit de Sancti ex Romano itinere in Hyberniam reditu, atque haec memorat: Praeterea beatissimus Flannanus, divina sibi favente clementia, per eadem oppida, rura, castella Tusciae, Burgundiae, Franciae, ad eundem portum, quo lapidem navigii sui dimiserat, pervenit. Tuuc Vir sanctus iutrepidus, in Domino Deo spem ponens, cum sociis et rebus suis omnibus, eidem lapidi insidens, divina potentia lapidem impelleute, celerimo recursu littoribus Hyberniae paternis applicans, sauctum patrem Bracanam, sicut prouiserat, visitavit. ^E

14 Cap. 15 idem anonymus nimis mirare fert, quam ut sola ipsius vacillante fide admittantur tamquam vera: Novem jaculatores, inquit, viri valde deformes, vultu et habitu horribiles, iustiuctu diabolico inducti. . , a beato Viro novem nigros arietes mutilatos, Deum ac Sauctum attentantes, jocularia et iucompetenti petitione omnes iusimul clamantes sibi dari postulabant. . Et ecce novem nigri arietes sine cornibus. . de mari exeuntes. apparebant: quos ipsi tenuerunt. Sed. isti filii perditionis, tam ipsi quam verveces in momento, in ictu oculi, ante sanctum Flannanum terrae adherentes, omnes in lapides transmutati sunt, et sic usque in hodiernum diem visibus humanis evidenter comparent. Nec credibilia nobis sunt, quae de Theodorico Sancti, ut fertur, patre, praemiseraat biographus cap. 8: Eodem tempore quidam homo, diutino ac annoso languore depressus, ad sauctum Colmanum, tamquam ad caelestem medicum currens, flebili voce proprii corporis sanitatem rogabat: Sed Colmanus, Vade, inquit, fili mi, ad illum fratrem Theodoricum, qui caeteri ^{ex anonymo biographo}

A teris obnixius fortia saxa perfrangit, ac de sudore vultus ejus lavare: confidenter confidens in Domino, valorem corporis recipies. Quod ita factum est. Nam idem homo . . . postquam se de sudore . . . servi Dei . . . humectaverat, quasi balsamo lotus caelesti, proprium vigorem, pristinamque salutem . . . receperat.

referantur:

* f. ferendis

15 Iis itaque peractis, postquam per aliquot annos cum sanctis fratribus proclivia vallis hinc inde in plana redegit, viamque ferentibus * oneribus aptam mira virtute peregit; quodam die dum solus unum nativum saxum superficietenus planavit, super eundem lapidem de caelo, ipso vidente, tres guttae rubicundissimi sanguinis ceciderant: quod ipse prodigium hoc admirans, sanctum Colmanum, universamque sanctorum multitudinem advocans, diligentissime sciscitabatur, quid hoc mirum . . . portenderet etc. At de his plus quam satis. Neque enim abutemur tempore pariter ac patientia tectoris, describendo prodigia plura, quae a S. Flannano patrata fuisse memorat saepe dictus auctor, seu potius fabulator: de quo, uti superius constituimus, nunc tractandum nobis est.

de quo

B 16 Imprimis, quae ad hunc biographum attinent, omnino nos fugiunt, nomen videlicet, patria, vitae institutum, tempus quo scripsit, et, quod caput est, auctoritas sufficiens documentorum, e quibus res tam mirabiles et incredibiles hausit, cum ipse per se careat idonea auctoritate, ut eisdem fides habeatur. Ex hoc tamen, quod dicit cap. 3, Notate itaque, viri fratres, suspicari quis possit, monachum fuisse: uti ex cap. 8 fratres charissimi. Illud vero, Et sic usque in hodiernum diem visibus humanis evidenter comparent, sicut ex ipso jamjam retulimus num. 14, indicat quidem, eum scripsisse post Sancti obitum; sed quo seculo, non item. Ex alio autem ipsius loco, quem supra retuli num. 7, jam indicatum est, quod non scripserit Sancti Vitam ante medium seculi duodecimi.

nonnulla superaddimus.

C 17 Atque haec sunt specimina propter quae Vitam S. Flannani, prout jacet, ab Opere nostro arcendam censui: et tametsi omnia in eadem contenta non dicamus esse falsa; cum accidere potuerit, ut veris falsa immixta referat; quia tamen auctor nullius est auctoritatis, qui tam mira memorat, et non credibilia, ideo nullam in eis meretur fidem. Etenim homini fabulatori, qui consuevit fallere vel falli, non facile vir prudens

crediderit etiam tunc, quando verum dicit. Dotemus, meliora de hoc sancto Praesule monumenta non pervenisse ad nostras manus, qui videtur fuisse non vulgaris nominis et sanctitatis, sicut colligere licet e Missa ipsius propria, ac patronatu generati ecclesiae ac diocesis Laoniensis, uti dictum est § 1.

AUCTOR
J. P.

10 De sancti Antistiti transitu ad caelestem patriam quatisquatis iste biographus nihil novit, cum haec dumtaxat memoret cap. 20: Sed de transitu sancti Patris, ne hoc tam celebre, tam famosum quid silenter transierim, succincte, brevitate amore pauca ex multis expediam. Dixisset rectius, se defectu notitiae de illa silere, quia nihil dicit. Nam statim aliud agens ita pergit: Interea dum creberrima miraculorum frequentia per fines occidentis Virum sanctum divulgaverant: dum caeci et claudi, caeterique alii variis languorum pestibus ad sepulcrum Viri sancti pristinae sanitati restituerentur. Proxime sequitur elevatio corporis, de qua mox agetur. Annum mortis, de quo nihil tegeo apud biographum, notavi superius seculo forte VII, secundum dicta ex Waræo § 1, num. 1; et num. 6 ac 7 ex personarum aetate, quae, ut fertur, vixerunt cum S. Flannano, Sed quoniam obscura et incerta sunt, quae de illo memorantur, tempus restrinxi per adverbium forte.

Tempus mortis Sancti,

E

19 Quae anonymus narrat cap. 20 de elevatione corporis, ad pauciora contraho: Totius regni praelati ecclesiarum cum rege ac principibus inito consilio, cum licentia Romani Pontificis, ne thesaurus tam desiderabilis diutius in gremio terrae absconditus delitisset, venerandi Patris ossa . . . elevare decreverunt. Cumque timor et reverentia . . . tam sancta membra tangere, pene omnes graviter invasere, duo tantum . . . sarcophagum . . . effoderunt . . . ac sancta membra elevarunt. Sed . . . vapor . . . de sanctis ossibus . . . afflans, in tantum afflavit, ut unum illorum aeterna caecitate . . . in aevum damuaret: alterum vero membrorum dissolutione . . . in tantum enervavit, ut . . . aliorum manibus in domum suam deferretur. Post haec, auro atque argento a principibus collecto, scrinium mira arte compactum, atque . . . deauratum super altare locantes, ibidem sancti Patris ossa recluserunt. Quae hisce immiscet per vaporem facta, non credimus, nec scimus, an vera sint alia.

ae corporis elevatio.

F

DE BEATA ADELINDE ABBATISSA

PARTHENONIS BUCHOVIENSIS IN SUEVIA FUNDATRICE,

J. P.

COMMENTARIUS HISTORICUS

Conspectus loci; chronologia foundationis correctæ; Beata quando mortua; cultus publicus.

ANTE MEDIUM
SECVLI X.
*Parthenonis si-
tus et vita in-
stitutum*

* Feeder-
seehe.

de primæ

ejusdem

Buchaugia vel Buchovia canonissarum seu monialium nobilium ac antiquo stemmate, majoremque imaginibus conspicuarum, ab omni tamen ordine, professione ac voto immunium ac prorsus liberarum collegium potius quam cœnobium, in Suevia ad ejusdem nominis amœnissimum lacum, quem vulgo Liberum lacum, vel Plumarum lacum * vocant, non procul a Biberaco, urbe imperali in Suevis situm: in quod assumi solent tantum comitissæ et barouissæ, quæ ibi sub abbatisa pudice et sobrie educari, ad pietatem et virtutem informari, postea nubiles, et ambitæ aut expetitæ egredi iterum et honeste nubere solent. Quod omnibus concessum et liberum; soli abbatisæ propter acceptam pontificiam benedictionem, ut vocant, integrum non est. Idecirco non moniales, sed expectatriees potius, et domus ipsa non monasterium, sed honestissimæ disciplinæ magis domicilium ac sacrum . . . nominari debebat. *Hæc Bruschius in Monasteriis Germaniæ centuria prima, fol. 17 verso: qui deinde longam de ejusdem parthenonis fundatione subdit historiam, e qua excerpto ista:*

2 Id . . . amplissimum ac pulcherrimum collegium fundatum legitur in honorem sanctorum Cornelii et Cypriani, a Domina Adelinde . . . quæ ibi sepulta est. Tota fundationis historia sic se habet: Imperabat Suevis ante annos octingentos, Pipini Galliarum regis temporibus, potentissimus quidam rex Marsilius, Laureaci in ducatus Wirtembergensis prædite cœnobio sepultus: is Pipinum Galliarum regem a Stephano secundo Pont. Max. in Italiam contra Longobardos provocatum, ac idecirco armata manu Romam profectum secutus, strenue se ibi gessit . . . Post adeptam ex Longobardis victoriam et servatam Romam a tyrannide Haystulphi Longobardorum regis, duxerunt Pipinus ac Marsilius inter alios captivos ac datos obsides, duos etiam egregios juvenes Bonosium ac Sophonium, Russonis Longobardorum cujusdam reguli aut, ut aliqui volunt, Græci alicujus Comitis de Tragento (qui in hoc ipso bello occubuerat) filios secum in Germaniam.

3 Sophonium decem annorum puerum Pipinus sibi vendicabat: Bonosium vero uno anno majorem natu Marsilius apud se retinuit, et in Lanreacensi cœnobio, sacra baptismate ablui fecit . . . Venerant tunc recens in Germaniam e Roma nobilissimi comites Montis-fortis: horum unius filiam quamdam dedit Marsilius Suevorum rex huic ipsi comiti Bonosio in uxorem: dotis vero loco provinciam illam, quæ Lacui plumario et Biberacensi pago vicina erat . . . Prodibat aliquando Bonosius cum sponsa sua . . ., ut quæreret locum

ædificandæ arci idoneum, quem cum in densis nemoribus invenisset commodissimum, dixit inter alia charissimæ nuptæ suæ . . . Si Dei bonitate et misericordia in promptu jam vobis essent opes et pecuniæ, quas Tragenti charissimus pater meus terræ iufodit, cum videret oppugnari urbem et dulcissimam patriam suam, quam ego nobis vellem *hic* bellam extruere arcem . . . Cui mox etiam in honorem æternæ ac omnipotentis Triados . . . templum adjicerem . . . Montfortia . . . animo hylari eum inchoare jubet . . . cum arcis tum templi constructionem . . . Locum inventum accedunt, et fodere iucipiunt firma spe certi subsidii divini.

4 Cumque foderent invenerunt, favente Deo, mox ahienum sive caldarium amplum, ingens et capax, pecuniis, auro et argento plenum . . . arcem una cum templo erigunt, cui titulum ac nomen induunt ab invento lebete, totumque, adjacens territorium suum, Caldariensem sive Kesselburgensem comitatum appellant . . . Bero filius Bonosi et Montfortiæ, ducta uxore nobili puella de Bodmeu, pater quatuor filiorum Clingoldi, Hussonis, Tallatarii, et Birridonarii . . . Tallatarius uxorem ducens comitissam Hillermontanam, filium Godefridum genuit . . . Is postea ex Andecensi comitissa Bavarica Hattonem vel Othonem filium suscepit. Hatto sive Otho comes Caldariensis . . . dominus opulentus et potens, qui vicinis etiam principibus prudentia et consilio suo proderat sæpe, potentissimi Suevorum Ducis Hildebrandi, et dominæ Regardæ Bavarorum ducissæ . . . filiam domiuam Adelindin in arce Andechs natam, sororem Hildegardis reginæ (quæ Carolo Magno desponsata fuerat) uxorem duxit: quæ quatuor ei filios peperit . . . Beringerum, Reginoldum, Gerhardum et Hattonem. Accidit vero ut lustris aliquot labentibus irruerent in Germaniam Hunni . . . Admoniti a Carolo Magno Germaniæ principes prodeunt obviam eis.

5 Commissum autem est iugens prælium prope Biberacum, in quo Otho iste comes Tragentinus et Caldariensis cum tribus filiis *modo nominatis* occubuit. Locus ipse, in quo pugnatum est, postea Vallis planctus * plauctu dominæ Adelindis et accolarum . . . cognominatus est: quem hodie adhuc corrupta voce Planchinam vallem accolæ appellant. Atto vel Otho, quartus filius comitis Othonis et dominæ Adelindis religioni deditus ac diaconus factus, paulo post mœrore animi contabuit. Fuis vero Hunnis, et ex Germania virtute Caroli Magni ejectis, domina Adelindis trueidata mariti ac filiorum corpora collegit, et in sempiternam eorum memoriam Buchoviense monialium Augustinianæ primum

E

fundator

F

narrat

* eudgn
Planchtal

A miam professionis cœnobium fundavit : in ejus templo maritum eum filii honorifice sepeliri fecit. Ipsa postea tædio et odio vitæ, redditis Deo omnibus bonis, possessionibus et facultatibus suis, mundo in universum valedicens, prima sui cœnobii facta est gubernatrix, in quo mortua tandem honorifico mausoleo terræ parenti reddita est.

6 Hæc refert Bruschius, qui etiam agit de secundo laudati parthenonis fundatore, et, dum in einares fuisset redactum, instauratore Ludovico Pio imperatore, Caroli magni filio, ac de donatione eidem ab ipso facta anno imperii sexto, id est anno Domini DCCCXXI, cujus diploma affirmat Bruschius abbatissam prædicti parthenonis sibi exhibuisse legendum : Ejusdem vero, ait, imperatoris Ludovici Pii autoritate et privilegio ab omni professione ac regula exemptum est Buchoviense cœnobium. Unde nunc liberum, immune, ac imperatorum Canonissarum collegium dici solet : Cujus etiam moderatrices plurimas nominat : Floret hodie dum insigniter vetustissimum ac principale collegium hoc Buchaugiense tota sacratori morum disciplina nitidissimum, teste R. D. Francisco Petro in sua Suevia ecclesiastica anno 1699 impressa, pag. 207, Hæc vero chronologia et historica Brusehii de fundatione parthenonis Buchoviani narratio in plerisque mihi suspecta est, et ideo tam prolixè illam retuli, ut melius refutari possit ex chronologia potissimum, de qua nunc agam.

7 S. Caroli Magni imperatoris et Francorum regis gesta illustravimus tomo 2 Januarii, die XXVIII ejusdem mensis pag. 874 et sequentibus, affixa ejus morte anno 814. Unde consequens est, Beatam floruisse seculo octavo. Quod vero supra dicebatur de fuis Hunuis, et ex Germania virtute Caroli Magni ejectis, plusculum lucis præbet. Eginhardus in Vita ejus tomo ac die mox indicatis, pag. 881 hæc scribit : Maximum omnium, quæ ab illo gesta sunt, bellorum, præter Saxonieum, huic bello successit, illud videlicet, quod contra Avars sive Hunos susceptum est : quod ille et animosius quam cetera, et longe majori apparatu administravit. Unam tamen per se in Pannoniam, nam hanc provinciam ea gens tunc incolebat, expeditionem fecit eo successu, ut pene vacua reddita fuerit eadem provincia. Pannonica vero illa expeditio in Annotatis ibidem pag. 882 lit. b innotetur a nobis anno 791. Vixisset itaque tunc temporis, si Bruschius vera referret, B. Adelindis. Matthæus Raderus Bavaricæ sanctæ volumine secundo pag. 122 has super ea notas chronologicas ponit : Sub annum Christi 1000, eoque amplius, Carolo M. imperante. Ita ille, in eautum ducem secutus. Sed volumine 3, pag. 204 in Animadversionibus se correxit.

8 Hermanus Contractus in Chronico auctius vulgato apud Henricum Canisium tomo 1 Antiquarum lectionum, systema chronologicum Brusehii evertit, quando ibidem pag. 561 narrat ista ad annum 901 : Ipso anno Beriuger, Reginolf, et Gerhart, nobiles Geruani fratres, filii Atonis comitis et Adellindæ, non longe ab Buchaugiensi * cœnobio virginum, in pago Alemanniæ Erichewe, a matre per ipsum tempus studiose in honorem sancti Cornelii et sancti Cypriani martyrum constructo, cum sororem virginem nuptum tradere molientes, clam inde abduerent, ab inimicis circumventi et occisi sunt, et a matre sua apud ipsum cœnobium sepulti : ubi etiam ipsa, postquam Jerosolymam aliaque loca sancta causa orationis adiit et rediit, divinis intenta servitiis, et animarum inhians lueris, feliciter hanc

vitam finicus condita est. Ipsa filia virgine æquio-ca * sua abbatissa inibi constituta est *. Mabiltonius tomo 3 Annalium suorum pag. 310, Erichewe, inquit, seu Erigove, Elgow, nunc decautus caput est in diœcesi Coustanticusi : sed nullum in eo hujus parthenonis vestigium invenio, cujus notitiam ab Hermauno accepimus. Sed de situ ejusdem parthenonis satis dictum supra, quidquid sit de Erichewe, quod tempore Hermannii existitisse, videtur non imprudenter posse præsumi.

9 Ut ad superiorem chronologiam redeamus ; corruil funditus Brusehiana ex eo, quod a tempore Pipini regis tam multa præmittat superius de progenitoribus Othonis, mariti, uti vult, Adelindis, nec non de ejusdem Adelindis ac filiorum ipsius morte, ut diu post, quam ponat Bruschius, floruisse debuerit. Ad hæc, tam longa est Brusehii historia, tamque longæ ambages, interlo pariter eisdem stupendo miraculo, ut sine antiquiore teste, et ad fidem historicam faciendam idoneo tota fere ipsius narratio reddatur mihi suspecta. Contra autem Hermannus rem breviter expedit, nec video, cur non vere. Bruschius Adelindin facit sororem Hildegardis reginæ ; Hermannus utramque ita chronologicè distinguit, ut sorores esse haud possint, ista scribens ad annum 783 : Hiltigardt regina uxor Caroli (Magni) 2 Calend. Maii, et Bertha mater ejus 14 Idus Julii obierunt. Juvat hic in memoriam revocare, quæ de beata Hildegarde regina observata sunt tomo III Aprilis, die xxx ejusdem mensis, ubi pag. 788 mortem ejus etiam affiximus anno 783. Ibidem pag. 791 de gravi errore accusatur genealogia, quam Brusehius de dicta regina contexit, sicut ibidem videre licet : ut merito a nobis subjungantur ista :

10 Porro sicuti fabulosis illis, quibus Munsterus et Bruschius usi sunt monumentis, et jam circa nativitatis annum de fallaciis convictis, nihil credimus circa locum (qui ex Brusehio ibidem erat præmissus in arce Andecensi) aut diem natalem ; sic multo mius eidem fidimus circa Hildegardis genealogiam, qua ipsam « Hildebrandus » Sueviæ dux, ex Bavara uxore domina Regardis « de » dicitur genuisse. Hæc applica loco natali ac parentibus B. Adelindis a Brusehio superius assignatis. At quid de diplomate donationis Ludovici Pii, quod exhibuisse sibi legendum dicebat Bruschius abbatissam Buchoviensem? Fuisse illud genuinum rotunde a nobis negatur, contra quod clamant argumenta minime dubia, quæ jam proposui. Legi etiam possunt, quæ habentur apud nos pag. 791 citata. His itaque adversus fabulosam ac prolixam Brusehii historiam de fundatione Buchoriana, et chronologio Beatæ nostræ hactenus expositis, ego obitum ipsius, ex dictis Hermannii Contracti de fundatione Buchoviensi, posui ante medium seculi decimi. Agendum nunc de cultu ejus sacro.

11 Hagiologi diversis ipsam diebus annuntiant. Molanus in additionibus hac die XXVIII Augusti : Buchaugiæ S. Adelindis abbatissæ. Ejusdem quoque meminuit Martyrologium Germanicum, quod Canisii nomine vocamus, in editionibus anni 1573 et 1599, quas rudi. Referunt illam monastiei etiam Benedictini Wion ac Menardus ; Buchoniæ in Suevia S. Adelindis abbatissæ (apud Wion interseritur deposito.) At Dorganus eam refert sine loco : quem ineptissime ponit Ferrarius in suo Catalogo generati, in territorio Fuldensi, additque in notis : Claruit in Buchonia

AUCTORE
J. P.
* l. æquivoca
* Mabil. sine
est

ostenditur

E

a nobis :

F

refertur a v.
rus hagiologis.

multa apocry-
pha

Brusehius,

sicut alioquin

* l. Buchaugiensi

A
 AUCTOR
 J. P.

Buchonia regione, cujus Fulda C. diœces. Moguntinæ caput est. *Suspicio, virum esse inductum in errorem ex corrupto nomine Buchonia, quod sic etiam scribunt, ut modo vidimus, Wion et Menardus; sed addunt in Suevia: extra quam dum Ferrarius regionem Buchoniam pro parthenone Buchovia præ oculis habuit, tota via aberravit. Est autem Bochovia, BUCHAW, seu BUCHEN, tractus Germaniæ in circulo Rhœni superioris juxta Hassiam in ditione abbatis Fuldensis: unde etiam Fulda. . dicitur Buchovia. . Sæpe etiam vocatur Buchonia in titulis, teete Bau-drando. Perperam etiam Arturus: Buchoviæ in Suevia, diœccsis Moguntinæ prope Biberacum. Hæc occasione loci: quem non satis fortasse perspectum habuit Castellanus, quando sine erroris periculo ad diem XXI Augusti refert ista: In Germania S. Adelindis abbatissa. Ex annuntiationibus monasticorum Benedictinorum colligere licet, hanc ab illis adscribi Ordini suo: Abbatissæ Benedictinæ nomine refertur etiam ab Arturo. Si Bruschio credimus, Augustinianæ primum professionis cœnobium fundavit; sed de hac non constat, nec de ejusdem postea mutatione in vitam a votis exemptam a Ludovico Pio inducta, quod sal-*

D
silatisconvincitur ex dictis de chronologia. Quando autem hæc mutatio acciderit, et an a fundationis initio canonissæ non fuerint dominæ Buchovienses, non habeo, unde definiam. Beatam denique vocavi abbatissam cum aliis scriptoribus.

12 Porro publicum hujus beatæ Matronæ cultum Bruschius, qui in hac re suspectus esse non debet, fol. 18 verso declarat et confirmat his verbis: Annuneriatur Divarum catalogo propter insignem vitæ ac morum innocentiam. Festum ejus celebratur in die S. Augustini, hoc est XXVIII Augusti. Ea die solet in ejus memoriam domina abbatissa distribuere per suas virgines comitissas ac baronissas, omnis generis advenientibus ac accurrentibus ex tota circum jacente regiuncula cum suis, tum etiam peregrinis et exteris, summo et infimo loco natis hominibus, panes divæ Adelindis fundatricis siligineos: quod fieri solet insigni pompa, cujus ego etiam spectator fui anno MDXLVIII, cum distribuere panes quatuor mille. Si aliæ, quas curavi inquirendas apud Buchovienses, de cultu et vita notitiæ ad me perveniant, poterunt dari ad calcem hujus tomi, si fuerit operæ pretium.

et publicus
 ejus cultus
 probatur.

E

DIES VIGESIMA NONA AUGUSTI

SANCTI, QUI IV KAL. SEPTEMBRIS COLUNTUR.

Sancta Scrapia V. }
 et M. } Romæ.
 S. Sabina M. }
 S. Adelphus episc. conf. Metis }
 in Lotharingia. }
 SS. Euthymius conf., Perusiæ }
 et uxor ejus } in Um-
 S. Crescentius eorum } bria.
 filius }
 S. Nicæa (Martyres Antiochæ }
 S. Paulus (in Syria. }
 SS. Nongenti Martyres. }
 S. Albericus cremita apud }
 Balneum in Etruria. }
 S. Hypatius episc. (MM. Con- }
 S. Andreas presb. (stantinop. }
 BB. Joannes Sacerdos et Pe- }
 trus Laicus. MM. in Hispan.

S. Candida V. }
 Item }
 S. Felix } MM. Romæ.
 S. Forcica }
 S. Adausia }
 S. Gemellina } cum sociis.
 S. Basilla V. Sirmii in Panno- }
 nia inferiore. }
 S. Sebbus rex Londini in An- }
 glia. }
 S. Medericus presb. et abbas }
 Parisiis. }
 S. Verona V. prope Lovanium }
 in Brabantia. }
 B. Antonius Ripolanus M. ex }
 Ordine FF. Prædicatorum, }
 Tuncti in Africa. }

Vide append.
 pag. 837.
 aug. n° 15.

A

D

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES DILATI

- S**ancti Iapi ep. Cabilonensis corpus relevatum iv Cal. Sept., habemus ex Claudio Roberto in Gallia Christiana pag. 277. Legi etiam potest Saussayus ad hunc diem. Sed nos de isto Sancto scripsimus xxvii Januarii.
- Sabiniani Trecentis martyris meminerunt Maurolycus et Ferrarius. Adi xxix Januarii.
- In pago Tricassio S. Sabinæ virginis, virtutibus et miraculis gloriosæ. Ita Martyrologium Romanum hodierna die. Vide diem, quo apud nos jam pridem data est, xxix Januarii.
- SS. Basini et Weomadi archiepiscoporum Treverensium corpora ad decentiorem locum translata memorat Masenius in Annalium Treverensium continuatione ad annum 1621, pag. 469, re solenniter peracta apud patres ad S. Maximinum. S. Basini Vitam illustravimus iv Martii, et ibidem indicavimus, S. Weomadum, viii Novembris Fastis sacris S. Maximini et aliis insertum. Spectant itaque ad diem iv Martii et viii Novemb.
- Commemoratio S. Frudulphi confessoris scribitur in Martyrologio Menardi. Colitur festo solenni Parisiis in ecclesia S. Mederici die, quo agendum de ipso erit in Operis nostri supplemento, xxi Aprilis.
- Sanctæ Elisabeth Taumaturgæ memoriam ponit Ferrarius ex Græcis, sicut addit in notis, in Meul. De qua iidem in Antholog. seu Brev. Romæ excuso sub Clemente VIII agunt ad diem xxix Aprilis. Voluerit scribere xxiv Aprilis, quo illam lego in dicto Anthologio, anno 1595 ibidem impresso. Habetur apud nos ad eundem diem xxiv Aprilis.
- Messanæ, plurimorum sanctorum Martyrum sub Tertullo preside. Annuntiatio est Ferrarii, ex Martyrol. Siculo, ut dicit in notationibus, addens: De eis in Actis SS. Alphii, Philadelphii et Cyrini. De illis tamen Officium ecclesiasticum haud recitatur, quod corpora ubi sint, ignoretur. In Martyrologio Siculo apud Caietanum in Idea Operis de Sanctis Siculis, prædicti Martyres anonymi etiam signantur ex modo dictis Actis, quæ data sunt, et legi possunt apud nos ad diem x Maii.
- S. Helisæi prophete annuntiatio signatur apud Belinum, de quo etiam Galesinius, Molanus, Maurolycus, Canisius. Dedimus eum xiv Jun.
- S. Ethelredæ reginæ et virginis notatur Coldinghamæ a Ferrario. Vide xxiii Junii.
- Decollatio sancti Joannis Baptistæ signatur hac die in Martyrologio Romano, qua etiam exstat in Fastis Græcis. Consule quæ a nobis dicta sunt ad diem xxiv Junii.
- S. Auræ virginis et martyris Ostiensis meminerunt Grevenus et Canisius. Lege quæ habentur apud nos xxiv Augusti.
- In Anglia depositio S. Ebbæ virginis et abbatis est apud Menardum. Inspice apud nos xxv Augusti.
- S. Magini martyris apud Tarraeuem in Hispania meminit Ferrarius. Habetur in Romano ad diem, quo et nos illum dedimus, xxv Aug.
- In civitate Aquila, coronatio beati Petri Cælestini patris nostri, in qua est indulgentia a baptismo. Ita auctaria ad Usuardum a nobis editum habent e codice Bigotiano. Vide dicta in hoc Sancto, et in B. Joanne Bassando in Annot. ad cap. 5 Vitæ xix Maii et xxvi Augusti.
- Rapatho, Comes Abenbergensis etc. . . . postea vero abbas notatur a Chalemoto. Meminimus de illo inter Prætermisos ad diem xxvii Aug.
- Emonie in Istria S. Pelagii diac. et martyris, patroni ejusdem civitatis. Annuntiatio est Ferrarii in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, ad hunc diem xxix Augusti. Non de illo egimus hesternio die, quo colitur Martyr synonymus, xxviii Aug.
- Aleydis Casimiri regis (Poloniæ) filia refertur ab Henriquezio in Menologio Cisterciensi, et tamquam beata laudatur. Cupimus discere publicum ac legitimum ejus cultum.
- Gerardus Mutinensis, ex illustrissima familia Rangona oriundus, titulo beati insignitur in notitiis E Mss., quas de illo habemus, in eisque celebrari scribitur ipsius festum die xxix Augusti, ex Benedicto Mazara, qui citatur in Legendario SS. Ordinis Minorum tomo 2. Apud Arturum a Monasterio ad diem xxv Augusti laudatur a virtutibus atque signis admirandis, et in notationibus, cujus anima, inquit, ob ejus miracula, præclaras virtutes, singularemque sanctitatem, inter caelites ab omnibus beari existimatur. In supplemento apud Waddingum ad annum 1251 tomo 3 Annalium Ordinis Minorum secundæ editionis pag. 277 sunt ista: Cujus frequentior est apud antiquos memoria, quam particularis miraculorum, quæ plurima extitisse feruntur descripta. Astra petiit. anno mceli, viii Kal. Septembris, Mutinæ honorifice sepultus, teste Paulo Pausa supra citato. Quodnam hic vestigium legitimi cultus? In litteris ad Papebrochium Mutina datis continetur notitia laudati Gerardi ac duorum etiam aliorum, quorum corpora ibidem in Conventualium ecclesia S. Francisci cum honore servari scribuntur; et additur: Quod quidem ad cultum attinet, nullus publicæ defertur, præter ornatum radiorum circa caput, quo eorum imagines (in dicto) templo coram omnibus expositæ decorantur, et titulum beati, quo eorum nomina præsignantur. Verum cum Gerardo et duobus aliis nullus tunc temporis deferretur publicus cultus, neque venerimus tempus, quo imaginibus istis radiatis sint insigniti, rogamus Patres Minoritas, ut, si postea indultus ipsis legitima auctoritate fuerit cultus, nos de eo certiores facere dignentur.
- Hertinodus de Gotha confessor, Ordinis eremitarum S. Augustini, titulo beati donatur, ac Vita ejus describitur apud Cornelium Dietman ejusdem Ordinis Religiosum, in Vitæ monasticæ norma, quam edidit. Cupimus probari publicum ac sufficientem ejus cultum.
- Joannis et Petri martyrum annuntiationem Valentia in Hispania cum titulo beatorum ponit Arturus; qui . . . ob Mathematicæ legis publicam damnationem, variis . . . tormentis exerceati, ab Azoto Maurorum rege jussi sunt, capite plecti. Eisdem signat Ferrarius post Marietam. Prolixum idem Arturus contexit catalogum auctorum, quos operose non consulo, quia in historia

A *historia martyrii, quam narrat, non lego ea documenta, quibus cultus eorum publicus probetur; atque adeo in Opere nostro eis locum non tribuo.*

Hieronymus Olivarius conf., Pinciis in territorio Platentino } ut beati apud Ar-

Didacus a Motica conf., in territorio Syracusano Siciliae } dantur in

Maria Gonsalva virgo Tertia, Toleti } Martyrologio Franciscano.

Præter hos videri possunt plures alii apud Heberum.

S. Joannis confessoris mentio fit ex codice Castri Coroli inter auctaria ad nostrum Usuardum.

Apud Jacam in Hispania S. Joannis eremitæ. Annuntiatio est Ferrarii, ex tab., ut habet in notis, monast. Ripen., quod vulgo S. Yuau de la Peña, in diæc. Jacen. dicitur. Vixit quo tempore Arabes Hispaniam occuparunt. De quo in Chron. Aragonensib. Sed nec eorum auctorem, nec locum assignat. De illo etiam scribit Marieta in Historia Sanctorum Hispaniæ, sicut lego inter ea, quæ habet de confessoribus non pontificibus; at nullam affert publici cultus notitiam.

B In Hemmenrode (abbatia est Ordinis Cisterciensis in archiepiscopatu Trevisensi) Meynerus Prior annuntiatur ut beatus, et elogio condecoratur a Chrysostomo Henriquez, et a Chalemoto, referturque in Calendario ejusdem Ordinis, quod anno 1617 Divione impressum est; sed absque titulo beati, quem cupimus discere e publica, si habeat, ejus reverentione.

S. Fiacrus annuntiatur a Camerario. De illo tractabimus cum Martyrologio Romano xxx Aug. In Africa sanctorum martyrum Vitalis, Satiris,

et Repositi. Ita additiones Mss, Cartusiæ Bru-

xellensis ad Usuardum Greveni. In auctariis ad nostrum Usuardum scribitur e codice Vaticano Satoris. De his videri poterit 1 Septemb.

S. Adelphi abbatis Habensis depositionem ponit Saussayus in Supplemento. Differimus eum ad diem, quo scribitur obiisse, xi Septembris.

S. Terentiani episcopi et martyris memoriam signal Galesinius Tuderti, de quo etiam apud Canisium in anni 1599 editione. Sunt in Romano Terentius et Fidentius xxvii Septemb.

Natale Felicis episcopi civitatis Tubrozensis (immo Tubzocensis) signal Venusii in Apulia Martyrologium Rabani, et Januarii presbyteri, et Fortunatiani et Septimi lectorum, qui temporibus Diocletiani in sua civitate tenti a Magnelliano procuratore xviii Calend. Julii, inde multis diu vinculis et carceribus macerati, et in Asia et in Sicilia, tandem in occisione gladii consummati sunt. Molanus et Canisius in civitate Tubzozense annuntiant Januarium et duos socios modo nominatos; sed Felicem sine episcopatus loco ponunt seorsum ab istis Venusii. Florarium quoque nostrum Ms. in Venusia, inquit, S. Felicis episcopi, sine aliis; quod etiam faciunt Galesinius hac die, cui adde Ferrarium in Catalogo generali. Consule, lector, dicta hoc tomo pag. 166 in SS. Fortunato et duobus aliis Martyribus Salernitanis, et exspecta dicenda ad diem, quo de Venusinis agit Martyrologium Romanum xxiv Octobris.

S. Edwoldi confessoris et eremitæ translatio exstat in Martyrologio Anglicano Wilsoni anno 1608 impresso. Sed ejusdem Sancti depositio inscribitur utrique ejusdem auctoris editioni die, quo et nos eum daturi sumus, xxviii Novembr.

DE SS. SERAPIA VIRGINE MARTYRE

ET SABINA MARTYRE

ROMÆ

COMMENTARIUS PRÆVIUS

Cultus utriusque Sanctæ et reliquiæ: Acta utrique communia: tempus et locus martyrii.

CIRCA ANNUM
cxxxvi.
Serapia in variis Martyrologiis ad xxix Julii, qua obiit:

Sanctam Serapiam, aut, ut alii scribunt, Seraphiam virginem et martyrem annuntiant Fasti sacri diebus variis, quod alia die obierit, alia colatur in Ecclesia. Majores nostri in prætermissis ad xxix Julii notarunt sequentia: S. Serapia signatur hoc die in variis Martyrologiis, quorum aliqua male scribunt Seraphiam. Non est sancta Romana, sciturque hoc die martyrium subiisse; verum festivitas ejus propter rationes, suo tempore explicandas, dilata est in Martyrologio Romano ad iii Septembris. Indicantur hic varii codices Usuardini aucti, quos in Usuardo suo Sollerius citavit ad xxix Julii, et in quibus Serapia vel Seraphia Romæ annuntiatur. Plerique tamen melioris notæ martyrologi S. Serapiam memorant ad iii Septembris, licet adjungant, passam esse

xxix Julii. In Veteri Martyrologio Romano, quod edidit Rosweyodus, ad iii Septembris sic legitur: Romæ, Seraphiæ virginis, iv Kalendas Augusti passæ, ii Kalend. sepultæ, iii Nonas Septembris memoria ejus celebrior.

2 Hisce vestigiis institit Ado, at prolixum ex Actis adjecit elogium, quod prætermitto. Accipe tamen priora et posteriora ejus verba: Romæ passio et natalis beatæ Seraphiæ virginis, sub Adriano imperatore, judice Berillo... Passa est autem quarto Kalendas Augusti, et sepulta juxta arcem Vindiciani in monumento illustris martyris Sabinæ ii Kalendas Augusti. Compositum vero et ornatum est venerabile sarcophagum ambarum, et locus orationis condigne dedicatus tertio Nonas Septembris, quando et memoria passionis ejus

ut festivitas ejus celebratur iii Septembris.

A ejus celebrior agitur. *Uwardus ad eundem diem sic habet* : Romæ, passio beatæ Serapiæ virginis, sub Adriano principe, quæ cum esset tradita duobus lascivis viris, et minime posset illudi, nec postmodum ardentibus lampadibus inflammari, jussu præsidis fustibus est cæsa, sicque gladio decollata. Hujus dies passionis quarto Kalendas Augusti, sepulturæ vero ejusdem in præsentem habetur, quando et memoria ipsius martyrii celebrior agitur. *Uwardus sepulturam non distinguit ab oratione sepulcri, prout distinxit Ado, et cum Adone consentiens Ms. Florarium nostrum.*

qua eandem annuntiant præcipui martyrologi : corpus Romæ servatum.

3 Romanum Martyrologium Baronii elogium contextum partim ex Adone, partim ex Uwardo, habet hujusmodi : Romæ sanctæ Serapiæ virginis, quæ sub Adriano principe cum esset tradita duobus lascivis juveuibis, et minime potuisset illudi, nec postmodum ardentibus facibus inflammari, jussu Berilli judicis fustibus cæsa, dehinc gladio decollata est. Passa est autem quarto Kalendas Augusti, et a beata Sabina in suo monumento juxta aream Vindiciani sepulta; sed memoria ipsius martyrii hac die celebrior habetur, quando ambarum sarcophagum ibi compositum et ornatum fuit, et locus orationis condigne dicatus. *Festivitatem Sanctæ celebrari in ecclesia S. Sabinæ, ibique corpus ejus quiescere, affirmat Piazza in Hemerologio sacro Romæ Christianæ ad iii Septembris. Gelenius autem in Opere de Magnitudine Colonie Agrippinensis pag. 571 ait ibidem apud Capuccinas moniales haberi caput S. Seraphiæ. Hæc de cultu S. Serapiæ abunde suffeunt, et jurabunt eadem ad locum et diem martyrii assignandum. Ceterum, etiamsi hæc Sancta colatur iii Septembris, de ea hic agendum judicavimus, quia Acta ejus Actis S. Sabinæ sunt immixta.*

Nomen S. Sabinæ in antiquis Fastis :

4 Cultus S. Sabinæ ceteris admodum est et antiquus hæc ipsa die xxix Augusti, qua in plerisque Martyrologiis signatur. Apud Florentinum ad diem memoratum in Annotatis annuntiat ex duobus apographis Hieronymianis. At ibidem in Mss. *Reginæ titulus Virginis perperam additur, uti etiam fit apud Bedam vulgatum. In veteri Romano sic habetur* : Romæ ad Arcum Faustini, Sabinæ martyris. *Fusius Ado ex Actis dat elogium, cujus initium et finem subjungo* : Romæ in Aventino, in oppido Vindinensi, ad Arcum Faustini, natale beatissimæ et illustrissimæ Sabinæ martyris... Passa est autem beata famula Christi Sabina quarto Kalendas Septembris; et a Christianis sublatum corpus ejus sepultum est in monumento, ubi ipsa venerabiliter reposuerat magistræ fidei suæ virginem Seraphiam, ad Arcum Faustini, juxta aream Vindiciani, in oppido Vindinensi. *Romæ item Sabinam annuntiat Uwardus et alii antiquiores passim.*

ab aliquibus per errorem virgo vocatur :

5 De titulo Virginis apud Bedam et Wandelbertum addito hæc observat Sotterius in Uwardo suo ad xxix Augusti : Ponit hodie primo loco Beda : " Romæ, sanctæ Sabinæ virginis atque martyris " : Rabanus solum, " Sabinæ martyris ", quomodo verisimile est, primum a Beda scriptum fuisse, cum ex Actis constet, præclarissimi quondam Valentini uxorem fuisse. In veteribus Calendariis Allatii et Frontonis, uti et in Sacramentario Gregorii, solo nomine signatur. Nec præter Martyris titulum, quidquam adstruxit Romanum parvum, nisi quod locum addat. *Præterea oratio, quæ in Sacramentario Gregorii, et Euangelium, quod præscribitur in Frontonis Calendario, de viduis est. Vetera itaque Augusti Tomus VI.*

instrumenta hæc in re eum Actis concordant, ita ut necesse sit affirmare, non nisi ex errore factum esse, quod Virgo ab aliquibus vocetur, eum constet fuisse maritalam, et vidua fuerit, quando coronata est martyrio.

AUCTORE J. S.

6 Baronius in annotatis ad Martyrologium de S. Sabina memorat sequentia : Vetus Romæ exstat titulus (Cardinalitius) S. Sabinæ in Aventino, cujus est mentio in concilio primo Romano sub Symmacho, et apud Gregorium in Regest. lib. IX, cap. xxii, et lib. XI, cap. 2, quam quidem ecclesiam Eugenius Papa II exornavit auxitque, ut constat ex libro de Romanis Pontificibus in Eugenio. Suut alia innumera ejusdem vetera monumenta. *Memoratam S. Sabinæ ecclesiam conditam fuisse tempore Sixti III scribit Anastasius Bibliothecarius in Sixto. Verum Platina in Sixto III et Baronius in Annalibus ad annum 432 num. 37 structuram ejus referunt ad tempora Cælestini I, remque probant ex veteri inscriptione, quæ constat his versibus :*

antiqua ejus ecclesia Romæ,

Culmen Apostolicum cum Cælestinus haberet,
Primus et in tota fulgeret Episcopus Urbe,
Hæc, quæ miraris, fundavit presbyter Urbis
Illyrica de gente Petrus, vir nomine tanto
Dignus, et ab ortu Christi nutritus in aula.
Paupertas locuples, sibi pauper, qui bona vitæ
Præsentis fugiens, meruit sperare futura.
In Calendario Frontonis pag. 33 notatur feria quarta cinerum solemnis statio ad sanctam Sabinam, id est, Sabinam.

E

7 Martinellus in Roma sacra pag. 296 ecclesiam hanc ita describit : S. Sabinæ in colle Aventino, supra Tiberim occasum versus, olim Dianæ, (quod rectius negant alii) templum satis splendidum, in uno ordine columnas tredecim, in altero decem habens, olim Pontificum sedes, habuit bibliothecam nobilem, quæ, capta urbe, a milite barbaro cremata est. A Petro Illyrico Cardinali anno cxxxv ædificatum, a Leone III renovatum, ab Eugenio II ad meliorem cultum perductum, et picturis undique decoratum, atque corporibus Alexandri, Theoduli, et Eventii martyrum, ut indicabunt hi versus, extantes in pavimento sub crate ferrea.

de qua narratur aliqua :

Summa Papatus Eugenius arce locatus
Corpus Alexandri Præsulis egregii,
Nec non Theodoli simul et te martyr Eventii,
Juxta Sabinam Serapiamque piam
Æde sub hac posuit, quam Petrus presbyter
ædis

F

Sub Cælestino presbyt. * Roma tuo.
Illis et cunctis sacro baptisuate lotis,
Vos Sancti, Dominum esse rogate piæ.

lege præsule

A Juliano Cardinali de Cæsarinis reparatum, Fatius Sanctorius Cardinalis hortorum amœnitate eleganti præcinxit, ædibus instauratis. Postremo a Sixto V in præsentem speciem redactum : sub cuius altare majori plura Sanctorum corpora requiescunt. Est titulus Card. sub cura fratrum Ordinis Prædicatorum.

8 *Laudatus ante Piazza ad xxix Augusti ait, festivitatem Sanctæ in dicta ecclesia solemniter celebrari, ac corpus servari sub ara principe, brachium vero ad venerationem exponi, eademque die indulgentias plenarias esse. Addit festum quoque celebrari in ecclesia S. Laurentii in Damaso, ubi reliquæ sunt ex humero Sanctæ. Porro S. Sabinæ sacra ipsa assignantur et aliis locis. Apud Ughettum in Italia sacra editionis posterioris tom. 7, col. 324 dicuntur in ecclesia Scalensi conservari duo ossa S. Sabinæ. Non ad-*

in hac colitur, ejusque corpus servatur : reliquæ quædam localis.

ACTORE
J. S.

ditur tamen hic, an hæc ossa sint S. Sabine martyris, de qua nunc agimus. Laurentius Beyerlink in *Theatro vitæ humanæ* tom. 6 ad vocem Reliquiæ pag. 304 id nihilo magis exprimit, dum ait Neapoli in ecclesia S. Catharinæ Senensis conservari caput dimidiatum sanctæ Sabinæ. Verum Sabinam nostram clare designat Rayssius, dum pag. 212 asserit asservari in cænobio Benedictinorum Epternacensi caput sanctæ Sabinæ viduæ, quæ sub Hadriano imperatore gladio percussa, martyrii palmam adeptæ est iv Kaleud. Septembris. Idem scriptor et alibi S. Sabinæ reliquias memorat, uti et Gelenius in *Opere de Magnitudine Coloniae Agrippinensis locis variis, ut cum non liqueat, hancine Sabinam, an aliam designent, illas visum est prætermittere.*

Actorum
exemplaria
Ms. et edita:

9 Acta S. Serapiæ et S. Sabinæ martyria complectæ exstant Ms. et edita. Eadem ediderunt Mombritius et Surius, sed distracta in duas partes, qualia etiam habemus Mss.: attamen dubium non est, quin unum sit Opusculum, quod aliquis divisit, ut ad xxix Augusti collocarentur, quæ ad S. Sabinam pertinent, quæ vero ad S. Serapiam, ad iii Septembris, quibus diebus sic edita leguntur apud Surium. Acta S. Serapiæ sic separata Mss. habemus in codicibus duobus admodum antiquis, qui notati sunt Q Ms. 6, et Q Ms. 7, atque insuper descripta ex codice Fuldensi. Pro parte autem illa, quæ ad S. Sabinam attinet, transcripta apud nos sunt ex codicibus tribus, nimirum ex Rebdorffensi et Audomarensi vetustissimis atque ex Bodecensi cum aliqua mutatione, eademque sunt in Ms. nostro P. Ms. 6, quod minus est antiquum. Acta vero integra edidit Baluzius tom. 2 *Miscellaneorum* a pag. 106, eaque nobis olim transmissa sunt ex codice Trevirensi S. Maximini. Hæc omnia Mss. dum inter se contuli, et cum editionibus Mombritii et Baluzii; deprehendi omnia omnino exemplaria satis consonare, si solum spectemus Sanctarum historiam; at in verbis non parum discrepare. Quin imo, omnibus istis exemplaribus Mss. et editis non segre consideratis, dubium mihi nullum superest, quin omnia hinc inde mendosa sint aut leviter in verbis mutata.

Baluziana
editio melior
non est quam
Mombritiana:
nos editorem
dubium ex
mudibus col-
latis.

10 Baluzius in annotatis ad hæc Acta pag. 490 editionis suæ hasce dat rationes: Postremam istorum Actorum partem edidit Boninus Mombritius, Surius priorem, (imo uterque utramque seorsum) sed valde mutatam ab illis antiquis. Nos cum illa integra et sincera reperissemus in codice cccxvi bibliothecæ Colbertinæ, existimavimus conjungenda esse cum vetustis Martyrum Actis etc. Satis adverti ex utriusque collatione, Baluzii editionem non modo aliam esse ab editione Surii, qui stylum correxit, sed etiam dissonare hinc inde ab editione Mombritii, etiamsi hic codicem suum fideliter secutus videretur. At non video Baluzianam editionem Mombritiana meliorem esse: quin potius existimo Baluzii codicem minus purum fuisse, quam fuerit Mombritianus, uti satis patebit ex annotatis nostris. Hæc de causa nullam in omnibus editionem sequar, codicem nullum; sed ex omnibus inter se collatis illa desumam, quæ magis genuina videbuntur, aut plurimum consensu præferenda, ita tamen, ut maxime secutus sim codices nostros, et in annotatis sim indicaturus, ubi quædam in aliis exemplaribus occurrent notatidigna.

11 De Sinceritate horum Actorum non idem est omnium iudicium. Baronius in observationibus ad Martyrologium die xxix Augusti de parte illa,

quæ ad S. Sabinam spectat, sic pronuntiat: Habemus eadem (Acta) sincerissima, quæ ex Actis publicis sunt excepta. Porro non alia designat a nostris Acta tum hic, tum iii Septembris, ubi affirmat se habere etiam Acta S. Serapiæ: at habuit Acta illa separata, ut liquet ex initio utriusque partis, locis citatis assignato. Quin et Papebrochius noster olim, dum erat in Italia, editionem Mombritii contulit cum Actis Baronianis: neque hæc multum ab illa abhorrebant. Tillemontius tom. 2 *Monumentorum* nota 1 in S. Sabinam agnoscit, Acta certo esse antiqua: verum tamen quasdam in iis invenit difficultates, quibus contendit auctoritatem illorum minui, dubiumque reddi, an omnino antiqua sint et non interpolata. Itaque nec plenam fidem iis Actis audet adjicere, nec rursus omnem fidem abrogare. Bailletus in *Tabula critica* ad iii Septembris interpolata existimat, et conscripta ab auctore, qui ætate Sanctarum erat remotior, idque, ait, propter expressiones paulo duriores, et prodigia quædam non satis cohærentia. At censura hæc severior est quam exactior: nam si Acta sint auctoris ætate Sanctarum remotioris, cur insuper interpolata existimat? Cur illa, quæ reprehendenda putat, non æque ab auctore primo Actis inseri potuerunt quam ab interpolatore? Porro ut censuram suam probet Bailletus, remittit ad objectiones Tillemontii, quas singulas examinabimus in *Annotatis* ad Acta, ubi ostendemus difficultates illas tanti non esse momenti, ut fides Actis sit abroganda, et plerasque objectiones aut enerves esse aut male intortas.

12 Baluzius de hisce Actis aliter iudicavit, dum pag. 490 de illis observavit sequentia: Magnum autem sinceritatis et antiquitatis argumentum est, quod Sabina dicitur fuisse filia Herodis, " qui " sub Vespasiano Augusto ter in urbe Roma can- " didam... dedit Romanis ". Quippe vir doctissimus Henricus Valesius Acta sancti Bonifacii martyris, quæ ab Holstenio edita sunt, hoc magnum indicium vetustatis habere scribit, quod illic de Aglaë dicatur: " Hæc ergo ter candidam ege- " rat apud urbem Romam ex præfectura ". Candida autem est editio ludorum, quæ fiebat a prætoribus vel quæstoribus candidatis, sumptu ipsorum, non ex arca publica, ut idem Valesius observavit ad librum xxvii Ammiani Marcellini pag. cccxxxii, et in præfatione ad Acta Sanctarum Perpetuæ et Felicitatis. Hoc iudicium præferendum videtur exaggeratæ Bailleti censuræ, quod ipse etiam Tillemontius sequi maluit, non ignarus in Actis maxime sinceris quasdam reperi difficultates, quæ nequeant omni ex parte amoveri, quod adjuncta rerum nobis sint ignota. Fatendum tamen est, Acta non omnino esse primigenia, nec omni prorsus novo curere.

13 Restat ut de tempore et loco, quo passæ sunt hæc Martyres, pauca disseramus, quod illa non satis clare in Actis sint exposita, Ado, alique martyrologi supra adducti, sub Adriano imperatore passas affirmant, addit Florarium nostrum Ms.: Anno Salutis cxxvi persecutionis tertiæ anno xviii. Verum existimo hanc epocham ex conjectura auctoris positam, adeoque non magnam habet auctoritatem. Tillemontius in Sabina, seu tom. 2, pag. 216, ait persecutionem Adriani maxime exarsisse anno cxxv, quod cum chronotaxi mox adducta satis congruit. Hæc autem Adriani persecutio ab aliis quarta vocata est, ab aliis habita est pro continuatione tertiæ, uti videre est apud laudatum Tillemontium in persecutio-

D
Varia vario-
rum de siuce-
ritate Acto-
rum iudicia:

E

nobis non vi-
dentur, fide
indigna,
etiamsi non
careant omni
novo.

F

Passæ dicun-
tur, imperante
Adriano.

ne

A *ne Adriani art. 1, seu pag. 224. Porro ex Actis num. 1 satis colligitur, martyrium harum Sanctarum serius collocari non debere, quam sub Adriani imperio. Verum ex iis colligi nequit, cur citius non sint passæ. Quippe sic ibidem de Sabina legitur: Quæ fuit uxor Valentini et filia Herodis quondam Metallarii: quæ sub Vespasiano Augusto ter in urbe Roma caudidam dedit Romanis. Obiit Vespasianus anno 79; ilaque si credamus Sabinam, eo moriente, triginta circiter annorum fuisse, aul aliquot etiam annis juniorem, Septuagenaria major erat anno 125, ita ut omnino non videatur serius passa S. Sabina, licet pati potuerit citius, vel sub Domitiano, vel sub Trajano, aut etiam sub prioribus annis Adriani. Verumtamen, cum Ado martyrio coronatas hasce Martyres sub Adriano scribat, et monumenta forsitan habuerit nobis ignota, ejus sententiæ subscribimus, donec certiora quis adduxerit.*

Serapia xxix
Julii, Sabina
xxix Augusti.

B 14 De die martyrii nullum videtur esse dubium, quamvis in illa assignanda mire hallucinatus sit Tillemontius, eumque secuti Bailletus atque auctor novi Martyrologii Parisiensis. Omnes martyrologi asserunt S. Serapiam coronatam quarto Kalendas Augusti, seu xxix Julii. Hisce consentiunt omnia Actorum exemplaria cum manuscripta tum impressa, si solam excipiamus editionem Baluzianam, in qua legitur: Passa est autem sancta Seraphia iii Nonas Septembris. Quod signum est manifestum, Baluzii codicem corruptum fuisse, uti et aliunde probabimus in annotatis. Tillemontius in Sabina et Serapia scribit, S. Serapiam passam esse xxix Augusti, et nota 2 in Sabinam id confirmare nilitur auctoritate Surii et Adonis, qui ambo cum aliis habent quarto Kalendas Augusti. Ex crassa hac hallucinatione in alium errorem incidit, dum scripsit pag. 250 in Sabina, Sanctam hanc verosimiliter passam esse sequenti anno, seu uno anno post Serapiam. Bailletus ad iii Septembris in Serapia et Sabina errores hosce intrepide amplectitur, affirmans utramque Sanctam eadem die xxix Augusti passam, at Sabinam uno anno post Serapiam. Verumtamen ex Adone et Actis nullum videtur esse dubium, quin eodem anno coronatæ sint Sanctæ, nimirum Serapia xxix Julii, Sabina vero xxix Augusti.

Martyrologi
antiqui scri-
bunt marty-
rium conti-
nisse Romæ:

C 15 De loco rursus consentiunt martyrologi, asserentes unanimi voce Sanctas Romæ passas esse. Verum Acta locum reddunt dubium; ex iisque concludit Tillemontius nota 1 in Sabinam, non Romæ sed in oppido Umbricæ martyrium subisse, quod Bailletus audacter affirmat loco mox assignato. Accipe, quid Acta de loco habeant: Num. 1: Erat sancta virgo Serapia apud oppidum Vindinensium. in domo Sabinæ. Et num. xi: Iucisum est caput sanctæ virginis Christi Serapiæ trans arcum Faustini, juxta arcem Vindiciaui ducis ducum. Demum de sepultura Sabinæ num. 15 sic habetur: Christiani... corpus ejus... potuerunt in monumento ipsius in oppido Vindinensi, ad arcum Faustini, ubi ipsa venerabiliter reposuerat magistram fidei suæ, virginem Christi Serapiam. Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ pag. 566 ait, oppidum Vindinense quondam fuisse in colle Aventino, qui nunc urbi Romanæ est inclusus. Consentit Ado, qui S. Sabinam annuntiat Romæ in Aventino in oppido Vindinensi ad arcum Faustini; et auctor veteris Martyrologii Romani Adone antiquior, qui Sabinam me-

morat Romæ ad arcum Faustini: consonant et alii martyrologi ante citati.

16 Verum Tillemontius loco mox indicato contendit, oppidum Vindinense in monte Aventino omnibus geographis et historicis fuisse ignotum, ac mavult consentire Baluzio, qui in notis ad Acta pag. 490 de oppido Vindinensi aut Vindinensi sic loquitur: Fuit porro oppidum Umbricæ, ejus incolæ Vindenates dicebantur, ut ostendit Cluverius libro secundo Italiæ antiquæ cap. viii. Hisce item subscribunt Bailletus et auctor novi Martyrologii Parisiensis ad xxix Augusti, ubi Serapiam æque ac Sabinam commemorat, hallucinantem Tillemontium in die obitus Serapiæ cæce secutus. Verum nec certum est, quo loco Vindenates et Vindenates habitaverint, ut fatetur laudatus Cluverius, et nihilo certius mihi videtur, utrum Vindinense seu Vindinensium oppidum, in quo coronatæ dicuntur Martyres nostræ, sit oppidum Vindenatium, quod in Umbria collocat Cluverius: adeoque non video conjecturam Baluzii, quam avide secuti sunt alii, satis firmam esse contra auctoritatem Veteris Martyrologii Romani, Adonisque et aliorum, qui istud sunt secuti. Certe auctor dicti Martyrologii, qui verisimiliter in Italia ac Romæ seculo vii aut viii floruit, non videtur collocaturus fuisse S. Sabinæ martyrium Romæ ad Arcum Faustini, nisi scivisset locum aliquem, sive in urbe, sive in suburbio Romano fuisse, qui sic appellaretur. Si autem ibidem fuit Arcus Faustini, fuit et oppidum Vindinense; utrumque enim Acta conjungunt.

AUCTORE
J. S.

ali Umbria
assignavit,
levi ratiuncula
ducti:

17 Accedit et alia ratio, quæ studeat Romæ passas esse hasce Martyres. Nam constat, corpora illarum ibidem quiescere a multis seculis, nec ulla translationis sit mentio in Actis aut Martyrologiis. At contra Ado satis insinuat corpora translata non fuisse, sed supra ambarum sepulchram oratorium seu ecclesiam fuisse erectam, dum ad iii Septembris hæc scribit: Compositum vero et ornatum est venerabile sarcophagum ambarum, et locus orationis condigne dedicatus tertio Nonas Septembris. Itaque ob locum conjecturam de oppido Vindinensi ab antiquorum auctoritate recedendum non putem. Nam, etiamsi lubens agnoscam Adriani imperatoris tempore nullum oppidum fuisse in monte Aventino ab urbe Romana distinctum, non video tamen, cur vicus aliquis urbis in monte Aventino sic vocari non potuerit. Fuit Aventinus manibus urbis inclusus ab Anco Martio, quarto Romanorum rege; at solum a Claudio imperatore intra pomerium receptus, ut probat Alexander Donatus in Roma vetere ac recente lib. 1, cap. 5. Livius in Anco ait, Aventinum uovæ multitudini datum, populis nimirum victis, eoque translatis. Sic itaque suspicemur partem aliquam Vindinensibus datam, non est, cur vicus ille, in quo illi habitabant, Vindinensium oppidum dici non potuerit. Fateor quidem conjecturam hanc esse incertam: at nihilo certiora esse video, quæ afferuntur de Umbria. Quare antiquorum auctoritati inhærendum censeo, et Acta in tres partes divisa subjungo.

at putamus
inhærendum
auctoritati
antiquiorum.

F

A

PASSIO

Auctore anonymo

Ex quatuor Mss., collatis cum editionibus Mombrithii et Baluzii.

CAPUT I.

Utriusque Sanctæ cohabitatio : Serapia ad præsidem ducitur, comitante Sabina : ac deinde violanda traditur duobus juvenibus : at liberatur divinitus.

B

Cohabitatio S. Sabinæ & Serapiae, ad præsidem citatur:

*a
b
c
d e
f g*

** ad. illi*

** ad. illustrissima*

m

(

a

o

illam co. stant Sabina, seram que, peccitate præside, domum retulit:

*p
q
r*

s

t

Cum dies itaque *a* metuendus persecutio- nis innotuisset Christianis, multi etiam per orbem terrarum subirent in nomine Christi martyria; erat sancta virgo Serapia apud oppidum Vendinensium *b* civis Antiochena in domo Sabinæ *c*, quæ fuit uxor Valentini et filia Herodis quondam *d* Metallarii, quæ *e* sub Vespasiano Augusto ter *f* in urbe Roma candidam *g* dedit Romanis. Cum igitur Christiana esset ejus filia, memorata sancta Serapia, secum morabatur *h*, suadens etiam illam *, ut Jesu Christi Domini notitiam gereret. Credens itaque sancta Sabina in Domino Jesu crescebat in fide *i* et boua conversatione; ad quam tunc misit Berillus *k* præses, ut sanctam Dei Virginem *l* raperet ad tribunal. Primum quidem illustrissima * femina sancta Sabina, adhibitis pueris seu puellis, restitit *m* illis. Et post paullulum dixit ad eam sancta Serapia : Domina mea mater, permittite mihi, ut eam, tu tantummodo ora, et fidens esto in Dominum Jesum Christum, credo enim ego, etsi indigna et peccatrix sum, quod dignam me faciat Dominus meus Jesus Christus Sanctis suis *n* ancillam suam. Dicit ad eam Sabina : Filia mea et domina mea, virgo Serapia, aut vivere tecum aut mori tecum debeo *o*, non te dimittam.

2 Et cum ei satis inmiuerent, jussit sibi parari basternam, et perrexit ad prætorium. Cumque nuntiatum fuisset præsidi, Sabinam illustrissimam antes fores prætorii stare, habentem *p* etiam secum Christianam illam Serapiam, præses surrexit et egressus *q* est in porticum prætorii honoratus *r* eam et dicens : Quid tibi ipsa derogas? aut quare te metipsum vilem reddis? aut quare non consideras, quæ es, aut cujus filia es? Conjunxisti enim te Christianis, et oblita es natales tuos et memoriam tanti viri, cujus fuisti uxor *s*, et deorum, quorum iram vereor ne incurras. Revertere magis in domum tuam, et dimitte illam nefandam, quæ maleficiis te, et plures demutavit *t* a deorum cultura Sabina respondit : Illius sanctæ Puellæ maleficiis utinam et tu suaderis, sicuti et ego ab ea juste suasa sum, ut ab immundis recederem idolis, et verum et certissimum agnoscerem Deum, qui bonos ad æternam

vocat vitam, et malos in pœnam reliquit perpetuam. 1) Præses tunc quidem reveritus illam recepit se in prætorium. Illa autem cum sancta Dei Virgine reversa est in domum suam.

3 Præses vero post tertium diem paravit Inso- rium *u* trans pontem super arcum Bini *x*, ubi solebat fieri themela *y*, et jussit officio, ut adduceretur Serapia. Quam cum rapuisset officium, sancta Sabina secuta est eam pedibus, et veuit ad lusorium; et cum vidisset se non posse illam adjuvare, exclamavit, dicens præsidi : Canis rabide Asiaticæ *z*, noli contra salutem tuam sanctam Dei Virginem et dominam tuam contristare injuriis; prope est enim, immo adest Christus Dominus noster, qui te et imperatores *aa* tuos torquet sempiternis tormentis, qui tanta mala excogitarunt servientibus Deo vivo, et recepit se in domum suam cum magno fetu.

4 Præses vero jussit coram se sisti sanctam Serapiam, dicens illi : Sacrifica diis immortalibus, quibus sacrificant domini imperatores. Serapia dixit : Timeo et colo omnipotentem Deum, qui fecit cælum et terram, et quæ sunt in eis : nam deos, quos jubes me adorare, non adoro *bb*. Non sunt dii, sed sunt demonia, et ideo non licet mihi adorare eos, qui Christiana sum. Præses dixit : Accede igitur et sacrifica Christo tuo. Serapia respondit : Ego cottidie illi offero sacrificia adorans illum et deprecans die ac nocte. Præses dixit : Et ubi est templum Christi tui? vel quod sacrificium illi offers? Serapia respondit : Ut meipsam mundam exhibeam per castam conversationem, et ut alios adducam ad illam professionem per ipsius misericordiam. Præses dixit : Hoc est templum Dei et sacrificium Christi tui? Serapia dixit : Majus nihil est quam verum Deum cognoscere et pie vivere et illi servire. Præses dixit : Ergo tu es ipsa templum Dei tui, ut dicis? Serapia respondit : Si ipso juvante munda permansero, illius sum templum, sic enim dicit divina Scriptura : Vos estis templum Dei vivi et spiritus Dei habitat in vobis. Præses dixit : Si ergo violata fueris, desinis esse templum Dei. Serapia respondit : Dicit Scriptura divina : Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus.

5 Præses autem peccatum ignorans, jussit duobus juvenibus lascivis Ægyptiis eam tradi, ut ea per integram noctem uterentur : quam suscipientes horridi juvenes, perduxerant eam in locum secretum, ubi erat cubiculum valde obscurissimum. Tunc sancta Serapia in memorato cubiculo orabat dicens : Sancte Sancte Sancte, et invoco, Domine Jesu Christe, qui es verus custos et conservator. Te invoco, Domine Jesu Christe, qui est lumen et gaudium sempiternum. Te invoco, Domine Jesu Christe, qui sanctos Apostolos in carceris custodia detentos clausis januis visitasti et confortasti. Adesto nunc, precor, et mihi miserere peregrinæ ancillæ tuæ Serapiae, et libera me a sordida cogitatione juvenum istorum. Obscurentur oculi eorum, ut non valeant me contingere ancillam tuam, in te confidentem; et non contaminent sigillum tuum, tua consecratione signatum. Confunde impudentiam eorum, et munda me a coinquatione carnis, et ad te jube me transire, et adesto, Domine Jesu Christe, enim ancilla tua Sabina Corroborata eam in tua magnitudine, Domine Jesu Christe, ut non iuivicus diabolus exultet super eam, quæ multa sustinuit propter nomen sanctum tuum circa me ancillam tuam. Domine Jesu Christe, exaudi me, qui es benedictus et gloriosus

Serapiam raris ducitur ad præsidem, cui Dei vincula ominatur Sabina:

u x

y

z

aa

bb

constanter præsidi respondens Serapia,

bb

E

traditur duobus juvenibus violanda, ut divinitus servetur.

p

A riosus et superlaudabilis Filius cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen. Et cum memorati juvenes circa horam primam noctis cœpissent contra propositum Virginis Christi accedere, subito sonus magnus factus est et terræ motus horribilis, ita ut per totum oppidum sentiretur. Juvenes autem illi tremefacti cæci cadunt exanimis in terram, membris omnibus resoluti *cc*: sancta vero Dei Aucilla immaculata videns adesse cæleste auxilium extensis ad cælum puris manibus pernoctavit deprecans Dominum.

ANNOTATA.

a Itaque non habetur in Ms. Trevirensi, at in aliis omnibus. Verum ex hac voce non certo sequitur, Acta esse initio mutila. Si tamen aliquid desit, ut hinc infert Tillemontius nota 1, erit præfatio, quæ exciderit.

b In Ms. Baronii Vendensium. De hoc loco disputavimus in Comment. num. 15 et seqq.

c In tribus Mss. Savinæ, littera b in v mutata, ut alias non raro accidit. Sic Serapia in quibusdam scribitur Seraphia.

B d Sic cum editione Mombritii tria Mss. exemplaria, duo cum editione Baluzii cujusdam metallarii. Metallarius videtur fuisse cognomen Herodis.

e Hic sensus varie exprimitur. Apud Baluzium et in Ms. uno Romano pro quæ legitur qui, acsi candidam dedisset Herodes, non Sabina: atque hanc lectionem secutus est Tillemontius. Verum repugnant omnia alia Ms. exemplaria cum editione Mombritii, quæ factum istud ad Sabiuam referunt. Plures sequor codices, etiamsi alia lectio non displiceat.

f In codice nostro Q. Ms. 7 particula ter omititur.

g Quid sit candidam dictum in Comment. num. 12 ex Baluzio, qui edidit, candidam confessionem, sed notavit redundare $\tau\theta$ confessionem, quod in aliis non legitur.

h Hunc sensum sic exprimit Ms. Trevirensis, cui fere consentit Fuldensis. At hujus phrasidis, uti plerorumque Mss. mendosa est. Mombritius sic habet, nec male fortasse: Cum ipsa igitur C ejus filia sancta Serapia morabatur, suadens etiam ille etc. Longius recedit editio Baluzii, in qua sic legitur: Cum igitur eam memorata sancta Seraphia hortaretur, suadens etc. Ad omnes codices magis accedunt ad lectionem Mombritii, aut nostram.

i Sic plerique codices cum Mombritio. Baluzius cum uno Ms. nostro, In fidem et b θ nam conversationem.

k Sic cum Mombritio pleraque Mss. Baluzius Virillus, et duo Mss. Byrillus.

l In sola Baluzii editione Virgines, et pro raperet legitur apparerent. Ex hac tamen Baluzii lectione, quæ certo mendosa est, argumentum se habere putavit Tillemontius contra fidem Actorum, dum nota 1 observat nullibi mentionem fieri nisi de una virgine Serapia. Verum abstinuisset ab hac argutatione, si quid detulisset editioni Mombritianæ, quæ longe melior est quam Baluziana, ut ex Mss. patet.

m Carpit hunc locum Tillemontius loco mox assignato, ubi et reliquæ sunt objectiones, asserens non fuisse morem Christianorum iudicibus resistere. Lubens admitto non fuisse hunc Christianorum morem; sed inde non recte inferemus falsum esse, quod hic refertur. Quippe multa so-

lent fieri in subita perturbatione, quæ non fierent, si tempus suppeteret rem maturius considerandi. Quid ergo miri apparebit, si nobilissima femina, amore erga Virginem incitata, ac momentum restiterit, et deinde cesserit, re maturius expensa?

n Sanctis suis deest in sola editione Baluzii.

o Sic tres codices. In Ms. Trevirensi desidero, Mombritius volo, Baluzius habeo. Porro basterna, ut notat Baluzius, est vehiculum tectum, quo præcipue utebantur feminæ.

p Rursum hæc periodus in variis exemplaribus varie exprimitur, et in plerisque mendose: nam in tribus Mss. legitur habens, et deinde quo audito præses. Verum cum idem ubique sit sensus, expressi editionem Baluzii, quæ magis est Latina.

q Apud solum Baluzium iugressus.

r Duo Mss. orans.

s Mombritius cum uno codice tantum, cujus fuisti. Baluzius, cui juncta fuisti.

t Sic omnia Mss. Mombritius, alienavit. Baluzius, expulsa demultavit mendose.

u Lusorium, inquit Baluzius ad cap. XXI Lactantii de Mortibus persecutorum, est theatrum, sive amphitheatrum, ubi ludi publici edebantur.

x Sic in omnibus Mss. et Mombritio: solus Baluzius Albinus, hanc pag. 490 adjiciens observationem: Ejus nimirum, ut arbitror, qui rem publicam tenuit eum Severo, et postea ab eo victus interiit. Fuit autem hic arcus trans Tyberim. At primum non capio, qua consequentia oppidum Vendinense in Umbria quæsiverit Baluzius, si hæc facta putavit Romæ ad arcum Albinus. Deinde qua verisimilitudine Albinus istius arcus fuisse creditur, ad quem hæc contigerunt sub Adriano aut cilius, cum Albinus ille Adriano plus quam quinquaginta annis sit posterior? Retineamus igitur lectionem communem, et fateamur nos ignorare, cujus arcus ille fuerit, et quo loco.

y Vox est satis obscura. In auctiore Cangii Glossario ad vocem hanc themela citantur verba hæc, et pro expositione dicitur: Ubi THEMELA a Græco est $\theta\eta\mu\epsilon\lambda\alpha$; ara in theatris, ut interpretatur Suidas, vel pulpituus in orchestra, ubi musici cauebant in scenis. Explicat quidem utroque modo Suidas vocem $\theta\eta\mu\epsilon\lambda\alpha$, sed difficultatem parit, quod sic Latine deberet scribi thymela, non themela.

z Displicent hæc voces Tillemontio, quod non videantur decere matronam illustrem aut Sanctam. Neque ego hujusmodi verba imitanda censeo, sed magis miranda, si dicta fuerint. At neque ex verbis hujusmodi durioribus fidem Actorum vacillare, cum in Actis quoque probatissimis occurrant, jam frequenter in hoc Opere ostensum est. Idem dictum esto de aliis, quæ postea sequuntur, et simul obijciuntur a Tillemontio, nimirum de hisce; Non facio voluntatem patris tui satanæ, et, Non sacrificio, diabole insane. Incertum tamen puto, an eadem prorsus verba prolata sint a Martyribus nostris, cum scriptor Actorum ea durius exprimere potuerit, quam fuerint dicta. Imo verisimile est, pleraque dicta scriptoris magis esse quam Martyrum.

aa Hæc duplici de causa displicent Tillemontio. Primo quod nulla videatur fuisse ratio divini vindictam intentandi imperatoribus. Secundo quod unus tantum eo tempore esset imperator. At potuit antea præses imperatorum leges alligasse, quibus sacrificare aut puniri jubebantur Christiani: eaque esse occasio minandi ultionem divinum

A. ANONIMO. *divinam non uni tantum, sed et pluribus imperatoribus, licet illi jam essent defuncti. Certe plures imperatores in Christianos leges tulerant. Fateor tamen probabilius videri, ab auctore hæc profecta, qui scripserit, dum plures erant imperatores: idque clarius patet, dum num. 4 præses dicit: Quibus sacrificant domini imperatores.*

bb *Sic Ms. Trevirensis. In omnibus aliis solæcismus est, quia omittuntur voces, non adoro.*

cc *Apud solum Baluzium, resolutis. In reliquis exemplaria omnia salis consonant.*

CAPUT II.

S. Serapia ad præsidem redueta, precibus ad sensum reducit juvenes: deinde variis modis nequidquam tentata martyrio coronatur.

B *Reducta Serapia illudenti præsidi asservit se intactam,*

D iluculo autem properaverunt missi a profanissimo præside, ut vocarent juvenes, et, si præcepta implessent, maligni interrogarentur. Ingressi autem invenerunt sanctam Dei Virginem orantem, juvenes vero dejectos in terram, velut mortuos, penitus non habentes potestatem erigendi se: sed neque loqui poterant; tantummodo oculi eorum erant aperti corporaliter a. Concur-

sus autem factus est non modicus. Præses autem, cum audisset, jussit præparari tribunal, et perduci sanctam Dei Ancillam. Et cum ducta fuisset, præses dixit: Quid est puella? Fecerunt juvenes illi satis desiderio tuo? an delectaris adhuc? Sancta Serapia respondit: Tu quidem secundum perversam mentem tuam, quam pervertit et possedit inimicus diabolus, irridens loqueris; ego autem juvenes, quos dicis, nec sensi, nec fuerunt mecum. Præses dixit: Quid ergo? Ilæ nocte tecum non fuerunt? Serapia respondit: Mecum fuit, ejus sum, et ad quem pertineo. Præses dixit: Quis est ille? Serapia respondit: Custos et b conservator meus Dominus Jesus Christus. Præses dixit: Quid tantam multitudinem trahas? Dic mihi, quomodo vel quibus maleficiis juvenes enervasti? Serapia respondit: Nobis Christianis non licet esse maleficos, nam quos per maleficia vestra interfecistis noster et omnium Dominus Jesus Christus invocatus vivificat eos e.

c *juvenibus vero illis, omni sensu orbatiss,*

d

e

7 Præses dixit: Si ergo superat Christus tuus omnem maleficiæ d artem, invoca eum propter juvenes illos, ut reddatur illis sanitas pristina, et dicent, si luserunt tecum per noctem aut non. Ego certissime scio, quia ideo illos quibusdam e maleficiis demones fecisti, ne te de turpitudine tua detegerent. Serapia dixit: Deus, ejus ego ancilla sum, omnipotens est, et apud illum nihil impossibile est. Præses dixit: Igitur, si apud illum Deum tuum nihil est impossibile, fac ut juvenes illi ad se redeant et loquantur. Serapia respondit: Ut tu suspicaris, maleficia ego ignoro, sed oratio mihi est ad Deum meum, per quam præstat non mihi tantum, sed omnibus invocantibus eum ex toto corde. Præses dixit: et tunc videbimus integritatem tuam. Serapia respondit: Jam tibi dixi, quia maleficia facere nescio, sed orare et exorare Deum, ut annuat. Præses

dixit: Perge igitur ad locum, ubi sunt juvenes: et precare super eos Deum tuum. Serapia respondit: Ut non alii fraudentur miraculo aut male sentiant, sicut et tu, quid opus est, ut ego illuc vadam? Jube eos huc perduci in conspectum horum omnium. Et jussit Præses perduci juvenes; quos portantes manibus, perduxerunt ad tribunal. Et erant quasi numquam habuissent linguam, nec pedes ad ambulandum, neque manus ad palpandum: omnibus enim membris erant omnino resoluti.

8 Igitur omnibus mirantibus præses dixit: Serapia, precare nunc Christum tuum super istorum sanuitatem. Sancta vero Serapia extendens ad cælum manus, dixit: Domine omnipotens Deus, qui fecisti cælum et terram, mare et omnia, quæ in eis sunt: qui per sanctos Apostolos tuos mortuos resuscitasti, leprosos mandasti, demones fugasti, mutis linguam donasti, surdis auditum præstitisti, nunc, precor, exaudi me ancillam tuam confidentem in te, et ne dissimules propter hunc infelicem et incredulum: sed releva juvenes istos in conspectu omnium expectantium te per meam orationem ad confusionem istius stulti, qui insanit adversum credentes in te. Accelera, Domine, ut cognoscant, quia tu es Deus solus, qui facis mirabilia, et non est alius præter te. Et accedens, tetigit juvenes illos, dicens: In nomine Domini nostri Jesu Christi erigite vos in statu vestro: qui mox, ut audierunt, exsilerunt, et steterunt, in pedibus suis, et cœperunt loqui.

9 Et cum hæc vidisset populus et miraretur, præses dixit: Videtis, quia non adimplebat artem maleficii sui, nisi eos manibus perpalpasset. Et ait præses juvenibus: Quid faciendo hæc mulier demones vos fecit et resolutos f? Juvenes dixerunt: Domine præses, nos secundum præceptum sublimitatis tuæ mox cum ad illam accedemus, ingressus est quidam juvenis decorus g miræ magnitudinis valde; et totus splendebat sicut sol, et stetit inter nos et puellam hanc: et præ claritate illius tremor et caligo et defectio nos comprehendit; et exinde jam non habuimus sensum usque modo. Cognosce autem, domine præses, quia hæc puella aut malefica h est, aut vere Deus ejus magnus est. Præses ad puellam dixit: Dic mihi, Serapia, genus maleficiorum, quibus artibus hæc facis: et mox te dimittam. Serapia respondit: Ego maleficia odi: et omnes, qui Christiani sunt, Christum nominantes, maleficia ad nihilum redigent, et non valebunt nocere eis.

10 Præses dixit: Ecce jam nunc videam, si valebit ars tua. Et, si non sacrificaveris, caput tuum faciam iucidi. Serapia respondit: Fac quod vis, non sacrificio dæmoniis, nec facio voluntatem patris tui satanæ, quia Christiana sum. Et jussit ei præses apponi duas lampades arduentes, et cum applicatæ fuissent lampades, mox extinctæ sunt i, et qui lampades tenebant, ceciderunt retrorsum. Sancta autem Serapia, elevans oculos suos ad cælum, dicebat: Domine Jesu Christe, erubescant et conturbentur nimis omnes inimici mei; avertantur retrorsum et confundantur valde velociter. Præses dixit: Sacrifica diis, ne moriaris. Serapia respondit: Ideo autem non sacrificio dæmoniis vestris, ne moriar morte vestra k. Præses dixit: Biothanata l et malefica, audi imperiale præceptum, et sacrificata diis immortalibus et libera te de cruciatibus et morte. Serapia respondit: Biothanati et malefici

vos

membrorum usum restituit:

præses arti magicæ hinc attribuit.

f

g

h

P

jubeat eam uni lampadibus, quæ extinguuntur.

i

k i

A vos estis, qui uegratis Deum vivum et verum, et dæmonia adoraudo *m* eum ipsis pariter estis morituri. Deo autem immortalī ego meipsam offero sacrificium, si me dignatur suscipere, licet peccatricecu, tamen Christianam *n*.

deinde fustibus
exam capite
minui.

o

p

q

r

s

t

II Præses autem iussit eam fustibus cædi. Et eum cæderetur, subito terræ motus factus est magnus; et quasi astula *o* de fustibus, uude cædebatur sancta Dei Virgo, adtigit dextrum oculum præsidis: quem oculum post triduum *p* amisit. Tunc repletus furore præses dedit sanctæ Dei Puellæ capitalem sententiam, dicens: Quoniam Serapiam non solum imperialia præcepta contemtricem, verum etiam tantis deprehensam maleficiis gladio iussi percuti. Et incisum est caput sanctæ virginis Christi Serapiæ traus aream Faustini, juxta aream *q* Viudiciani ducis ducum *r*. Passa est autem sancta Serapia quarto *s* Kalendas Augustas: regnante *t* Domino uostro Jesu Christo, qui vivit et regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus saucti per immortalia sæcula sæculorum. Amen.

B

ANNOTATA.

a *Hæc vox apud Baluzium est omissa.*

b *In duobus Mss., Qui est conservator meus.*

c *Eos omittitur apud Mombritium.*

d *Baluzius, omnes maleficas artes.*

e *Quibusdam in duobus Mss. non legitur.*

f *Sic omnia exemplaria, excepta editione Baluzii, in qua legitur, mulata interpunctione, Et resoluti iuvenes dixerunt.*

g *Sic tria Mss. Mombritius cum uno codice, decore. Baluzius, decore miræque magnitudinis.*

h *Displicet Tillemontio, quod ausi fuerint dubitare de magia. Mirarer ego potius, quod dubitaverint de divina potentia, nisi constaret, ethnicos solitos fuisse magiæ attribuere divina miracula. Et vere miror scrupulos tam inanes incidere posse homini in Martyrum actis versato.*

i *Hæc et alia, quæ sequuntur, prodigia Metaphrasten sapiunt, si credimus Tillemontio. Verumtamen Ado, Metaphraste antiquior, eadem plane narrat in elogio S. Serapiæ. Metaphrastes igitur hic commemoratur crisi non satis accurata.*

k *Baluzius, vera. Ms. Trevirensis, ne moriatur vita mea.*

l *Alia, viotphanata, quod idem est. Mombritius, brothanata. Porro biothauata, inquit Baluzius, id est, vitæ tuæ inimica, quæ te in mortem voluntariam temere præcipitas. Usurpata fuit eadem vox pro damnatis ad mortem, ut videre est in Glossario Cangii. At data expositio loco huic congruit, et etymo vocis Græco.*

m *Baluzius, adoratis, eum ipsis pariter morituri.*

u *Idem, Christiana sum.*

o *Astula pro assula. Sic pleraque exemplaria. Mombritius, fistula. Apud Adonem, astella.*

p *Mombritius, quem postridie amisit.*

q *Mendose apud Mombritium, aream Vindicianam. Baronius in notis ad 3 Septembris sic habet: Aream hic accipias locum ipsum, ubi sepelirentur defuncti Christiani. Atque aream hoc sensu alias accipi, probat ex Tertulliano, et Actis S. Cypriani. Verum Baluzius in notis ad hunc locum Baronio non assentitur, licet alioquin fateatur aream interdum sumi pro cæmeterio. At tamen, cum aliam non substituat explicationem, et area dato sensu non raro sumatur, non video,*

cur expositionem Baronii ut probabilem amplecti non possimus: sed aliæ quoque ejusdem vocis significationes possunt loca huic congruere; nimirum si locum apertum, forum, aut aream domus designaret.

r *Titulum hunc a se non intelligi, ait Tillemontius. Fateor parum fuisse usitatum. At suspicor non alio sensu intelligendum, quam quo Seneca dixit in Agamemnone: Rex ille regum, ductor Agamemnon ducum: videlicet pro duce, sub cujus imperio militabant duces inferioris ordinis.*

s *Consentiunt omnia Mss. et edita exemplaria, excepta editione Baluzii, in qua legitur: III Nonas Septembris, sed mendose, ut fidem etiam faciunt martyrologi in Commentario citati.*

t *Hæc conclusio non legitur apud Baluzium. At habetur non modo in exemplaribus omnibus, in quibus Acta sunt separata, sed in Ms. etiam Trevirensi, in quo sunt connexa.*

A. ANONYMO.

CAPUT III.

Sepultura S. Serapiæ; S. Sabinae pia opera et martyrium.

Illustrissima itaque *a* femina Sabina, colligens reliquias sanctæ et intactæ virginis Christi Serapiæ, et ex more aromatibus condito corpore *b*, celebratis venerabilibus exequiis, ut thesaurum sempiternum, vel margaritam pretiosam, reposuit in monumento suo, quod ipsa sibi cum summo studio et ornatu *c* fecerat. Et non cessabat ex eo die facere elemosynas multas, confidens in nomine Christi Jesu, et permanens in fide, quam ei tradiderat sancta virgo Serapia. Studebat autem quotidie visitare infirmos et in carceribus inclusos, præstans eis omnia, quæ necessaria erant, abunde.

Sabina Serapiam sepelit, ac bonis operibus insistit:

a

b

c

13 Veniente igitur præfecto Heliudio rapidissimo cane, casus animo et corporeis oculis præses *d*, indicavit ei de religiosissima femina Sabina omnia, quæ gesta fuerant. Quam eum exhibuisset, introduxerunt in prætorium, et videns eam præfectus *e*, interrogavit eam, dicens: Tu es Sabina uxor quondam Valentini illustrissimæ memoriæ, et filia Herodis? Sabina respondit: Ego sum. Præfectus dixit: Quare oblita es tui et sociasti te Christianis, quorum vita mors est; et non adoras magis deos, quos adorant domini imperatores et augusti nostri? Sabina respondit: Ego gratias ago Jesu Christo Domino nostro, qui me peccatriceem per sanctam famulam suam Serapiam de multis sordibus et potestate dæmonum liberavit, ut non amplius errem *f*, sicuti vos video errare adorando dæmones. Præfectus dixit: Ut tu dicis, ergo non solum nos, sed et domini nostri et augusti dæmones adorant, et non deos *g*. Sabina respondit: Utinam Deum adoraretis, qui fecit omnia, cujus uutu omnia reguntur et gubernantur visibilia et invisibilia, et non stulta aut insensata simulacra dæmonum adoraretis, quia cum ipsis pariter in gehenna ignis arsurī eritis vos et imperatores vestri.

adducta ad præfectum, eique constanter respondens,

d

e

f

g

14 Præfectus dixit: Per deos omnes juro, quod si non sacrificaveris, non elongabo te capitalem subire sententiam *h*, sed mox te faciam gladio vita privari. Sabina respondit: Non sacrificabo, diabole iusane, dæmoniis tuis *i*, quia Christiana

ac minus contemtuens, capite damnatur.

h

i

A. ANONYMO. Christiana sum, et Christum habeo Deum, et ipsius sum ancilla et cultrix, et illi soli oportet me sacrificare. Tuuc diaboli minister præfectus protulit in eam sententiam, dicens: Sabinam inobedientem diis, dominos quoque et augustos nostros blasphemantem, gladio percuti decrevimus, atque omnes facultates ejus publicis titulis præsignari *k*.

k *martyrium et sepultura.*
l
m
 15 Amputato igitur capite sanctæ et venerabilis famulæ Christi Sabinæ, Christiani *l* cum gaudio magno corpus ejus sustulerunt et posuerunt in monumento ipsius in oppido Vendinensium *m* ad arcem Faustini, ubi ipsa venerabiliter reposuerat magistram fidei suæ virginem Christi Serapiam. Passa est autem sancta Sabinæ iv Kalend. Septembris, et coronata est una *n* cum fortissima virgine Christi Serapia, qui omnibus in se credentibus virtutem dat et præmia sempiterna, ipsi honor et gloria una cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti, per immortalia secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

B *a* Baluzius, autem. In Aetis separatis omititur illa particula.

b De aromatibus nihil in Baluzio, Mombritio, et duobus Mss. At in omnibus aliis Mss. leguntur datæ voces.

c Romani passim scriptores et martyrologi credunt, illud monumentum fuisse in monte Aventino, ubi hodieque est ecclesia S. Sabinæ. Video hisce objici posse legem duodecim tabularum, qua vetitum erat defunctos sepelire in Urbe. Responderi tamen poterit, legem illam forsitan in usu non fuisse pro Aventino, quod ille diu extra Urbis pomerium fuerit, nullaque in eodem essent monumenta, priusquam Urbis po-

mærio esset inclusus.

d Ita tria Mss. admodum vetusta. Baluzius, præses indicavit etc., omissis vocibus, cæcus animo et corporeis oculis. Mombritius tantum, indicatum est ei de illa. In Ms. Trevirensi, indicatum est ei de religiosissima etc. Ex hisce dubium videtur, an verba ista, quæ de Berillo præside dicuntur, cæcus animo et corporeis oculis, ad textum sint adjecta, an vero ab aliis exciderint.

e Tillemontius nota 3 disputat, qua potestate Berillus primum, deinde Helpidius præfectus hæc judicia exercuerint: multamque sibi parit difficultatem, quod putaverit hæc in Umbria contigisse. At, cum nos existimemus omnia Romæ peracta, res caret difficultate: nam Helpidius secundum Acta erat præfectus Urbis; Berillus vero iudex inferioris ordinis.

f In Ms. Audomarensi, et non simpliciter errare, sicuti etc. In Rebdorffensi ea omituntur, et substituitur, et a cultura eorum.

g Solus Baluzius, Deum.

h In uno Ms., non elongabo te capitali sententia.

i In eodem Ms. Rebdorffensi, non sacrificabo diabolo, insane, domino tuo. Baluzius cum duobus Mss., non sacrifico, pro, non sacrificabo.

k In Ms. Trevirensi, præseribi.

l Apud Mombritium de sepultura solum dicitur: Christiani corpus ejus sepelierunt eum sancta Serapia, eodemque modo postrema ibidem contracta sunt.

m Apud solum Baluzium Vindennensi. In Ms. Rebdorffensi, Vendenensium. Duo Mss., in oppidum Vendinense. De loco disputatum est in Commentario a num. 15.

n Id est, coronata est, sicut illa non diu ante coronata fuerat.

DE S. ADELPHO EPISCOPO CONF.

METIS IN LOTHARINGIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. S.

C

Sancti cultus, et corporis translatio: Acta, quorum pars prima fabulosa: ætas examinata.

POST MEDIUM
 AUT CIRCA FINEM
 SECVLI III.
 Elogium Sancti
 apud Saussayum
 in variis corrigendum:

Quamvis de cultu S. Adelphi Metensis episcopi nullum sit dubium, memoriam tamen illius non invenio apud antiquos martyrologos; recentiores vero non omnino consonant in die cultus assignanda. Saussayus in Martyrologio Gallicano ad xxviii Aprilis longum Sancto laetit elogium, hisce verbis conceptum: Ipso die Metis depositio, seu transitus, sancti Adelphi episcopi et confessoris, qui temporibus Apostolorum vicinus, apostolicis moribus et doctrinis gregem sibi creditum rexit ac instruxit: divinaque virtutis operationibus præditus, ethnicos, furentes in Christi aulas, alios deterruit a feritate, alios caelesti luce irradiavit ad fidelium numerum adjunxit. Clavis denique incrementæ victoriæ trophæis, ad caelestes palmas post exactum quindecim annorum præsulatum evolavit: hisque in tumultu micuit prodigiis, quæ int-

gro libro vix potuerunt recenseri. Decora cuius beatissimi Antistitis eo sermone celebrasse beatum Petrum Chrysologum nonnulli autumant, qui in Adelphi episcopi laudationem ab ipso inscriptus est. Oratorem hic potius agit Saussayus quam historicum, gesta Sancti æque ac miracula nimis exaggerando, ut ex Actis patebit, dicendisque in hoc Commentario, in quo alia quedam illius dicta corrigentur.

2 Idem auctor ad xxix Augusti de translatione Sancti memorat sequentia: Metis ipso die translatio sancti Adelphi episcopi et confessoris: cuius sacrum corpus, petente Lanfrido corepiscopo Drogonis antistitis Metensis, fratris Ludovici Pii; ad Novum Villare monasterium, cultu potiori repositum est. In consignandis hisce obitus et translationis diebus Saussayum præcessit Joannes Molanus in additionibus ad Usuardum

de translatione corporis, quam aliqui contigisse coherunt 29 Augusti:

dum

A *dum editionis anni 1573, ad xxviii Aprilis et xxix Augusti, uti observatum est in prætermissis ad xxviii Aprilis, ubi additur: Sed errare Molanum ostendimus, quando ipsum colit Metensis ecclesia, et inscribitur Romano Martyrologio, ipsiusque Molani ad Usuardum additamentis (in editione priore) die xxix Augusti. Molanum tamen secutus est Meurissius in Historia episcoporum Metensium in Adelpho pag. 38. At ex ipsis Meurissii dictis facile patebit, ipsum Molano nimium tribuisse, dum ejus auctoritatem reliquis omnibus præposuit: nam nullus adfertur scriptor, qui Molanum hac in re præcessit. Accipe igitur reliqua de cultu, ex quibus colligemus obitus diem.*

dies obitus 29
Augusti, quo
Sanctus colitur:

3 *In Usuardi nostri auctariis ad xxix Augusti codex Bruxellensis S. Gudulæ expressis verbis habet: Mettis, depositio sancti Adelphi episcopi et confessoris. Consentiant editiones Lubeco-Coloniensis, Greveni et prima Molani, quæ, uti et Florarium nostrum Ms., Sancti memoriam ad eundem diem annuntiant. Accedit cum Galesinio Martyrologium Romanum, in quo ad diem memoratum sic legitur: Metis sancti Adelphi episcopi et confessoris. At vel maxime iste obitus dies firmatur ex antiquis episcoporum Metensium catalogis, in quibus legitur: Adelphus episcopus sedit annis xvii, obiit iv Kal. Sept. Quin, ipso teste Meurissio, in Martyrologio Metensi, eodem die xxix Augusti clare dies obitus annuntiat his verbis: Metis, depositio sancti Adelphi episcopi. Addit Meurissius, festivitatem Sancti eodem die solemniter celebrari in ecclesia Metensi. Nihilominus contendit laudatus scriptor, certum esse, Sanctum obiisse xxviii Aprilis, et xxix Augusti translationem celebrari: idque se ait didicisse ex Religiosis Novo-Villariensibus, et Molani confirmat testimonio. At mihi nullum apparet hujus certitudinis fundamentum, nulla ratio, cur Metenses translationem suscepissent celebrandam, ad se utique non pertinentem, omisso interim mortis die. Nec intelligo, quod Meurissius ait, se illa ex Religiosis Novo-Villariensibus didicisse, eum in illo monasterio ejus tempore canonici essent, non monachi, ut dicemus. Proinde malim credere Martyrologio Metensi, hunc esse depositionis diem, non solius translationis. Verumtamen, si Meurissius ex Novo-Villariensibus audierit, ipsos xxix Augusti celebrare translationem: id verum esse non negaverim. At inde colligam, Sancti corpus ipso depositionis festo die translatum esse, ut sæpe contingit, et factum esse constat de corpore S. Mederici, de quo agemus inferius ad hunc ipsum diem.*

locus, ubi
nunc quiescit
Sancti corpus,

* Zabern
* Liechtenberg

4 *Seculo ix, imperante Ludovico Pio, corpus Sancti translatum est ad monasterium S. Petri in Alsatia, quod Novam Villam seu Novum Villare nuncupant varii, oppidi nomine Abbatie attributo, ut videtur. Quippe Novum Villare, seu Nova Villa, vulgo Neiweyler, oppidum est antiquum, situm in diocesi Argentoratensi ad confinia Lotharingie, inter Tabernas* et Liechtenbergam*, ad cujus comites, qui erant ex familia Hanoviae comitum, spectabat etiam Nova Villa. Benedictini scriptores Gallie Christiane recuse tom. 5, col. 833 de monasterio Novo-Villariensi ita scribunt: Nova Villa, seu Novum Villare, monasterium Alsatie in ingressu montium Vosagi, ad amniculum, qui vallem irrigans, locum peramenum reddit, suam originem debet S. Pirminio plurimorum aliorum fundato-
Augusti Tomus VI.*

ri, dotationem vero et impensas Sigibaldo Metensi episcopo . . . Ecclesia primitus in honorem SS. apostolorum Petri et Pauli a prædicto Sigibaldo condita est, quibus subinde alter patronus accessit S. Adelphus, seu Adolfus, episcopus Metensis, cujus corpus anno dcccxlvi Drogo sedis ejusdem antistes hanc in ecclesiam transtulit. Mutatum vero cœnobium anno mcccclxxxv in collegium canonicorum secularium auctor est Trithemius mcccclxxxvii R. P. Laguille, curante, inquit, Alberto episcopo apud Alexandrum VI, postquam incassum laboraverat, ut illud reformaret. Mabillonius tom. 2 Annalium Benedictinorum pag. 79 similia scribit de fundatione, quam refert ad annum 727. Hæc de loco, ubi corpus etiamnum quiescit. Nunc pauca de tempore translationis.

AUCTORE
J S.

5 *Acta edenda cap. 2 translationem innectunt anno 846: quibus assentiuntur laudati editores Gallie Christiane. Verum Acta sibi manifeste contradicunt, nisi mendum irrepserit in numeros. Sic enim habent: Anno... ab Incarnatione Domini octingentesimo quadragesimo sexto, regnante gloriosissimo Ludovico imperatore, regente prædictæ urbis (Metensis) ecclesiam Drogon archiepiscopo præfati regis germano etc. Drogo Metensis episcopus frater fuit naturalis Ludovici Pii. Hic ergo imperasse dicitur tempore translationis. At Ludovicus Pius obiit anno 840, ut passim scriptores affirmant. Translatio ergo contigit ante annum 840, aut certe post eundem annum contigisse non potuit. Drogo autem antistes Metensis factus dicitur anno 823, ut volunt Sammarthani tom. 3 Gallie Christiane pag. 712. Hinc consequitur, translationem contigisse inter annum 823 et 840. At determinari non potest, quo anno fuerit facta. Forte in Actis scriptum fuerit, anno 826, vel 836: verum res est incerta.*

tempus translationis:

6 *Acta, quæ daturi sumus, edidit anno 1506 Jacobus Wimpelingius, dedicata Philippo comiti in Hanau et baroni in Liechtenberg. Scripta illa sunt post memoratam corporis translationem. Meurissius jam laudatus affirmat, scripta, esse hæc Acta anno 1197, ea, opinor, de causa, quod ultimum miraculum eo anno factum notetur. Verum undique manifestum est, Acta fuisse conscripta paucis annis post translationem, nimirum secundo aut tertio post eam anno. Auctor affirmat num. 7, se scribere miracula, quæ aut vidi, inquit, aut fideli relatione audivi. Quod spectat ad postremum istud miraculum, illud postea ab alio auctore ceteris adjectum est, ut facile vidisset Meurissius, si ipsa videre potuisset Acta, quæ se non habuisse futetur. Porro ex ætate auctoris jam assignata statui potest, quid fidei his Actis debeat. Prima pars, qua narratur Vita Sancti, tota fere apocrypha est et fabulosa, ut patet ex anachronismis, quibus scatur, quosque in annotatis assignabimus. Recusetur tamen, ne Opus prodeat imperfectum. Verum pars altera, quæ translationem continet et miracula, hinc fidem non amittit apud nos, cum omnia, quæ in illa referuntur, sub ipsis pene scriptoris oculis gesta sint. Nec est, cur dubitemus de postremo miraculo, quod ab alio postmodum adjectum diximus.*

Acta, quorum
pars prima
fabulosa,

7 *Laudatus Wimpelingius in Epistola dedicatoria, quam omitemus, explicat, cur Acta dedicaverit Philippo comiti Hanoviensi, et unde illa acceperit, dum illum affutur his verbis: Quippe qui inter cetera religionis officia ad sacras*

unde accepta
et quomodo
edenda:

AUCTORE
J. S.
i. e. Sanctus

divi Adelphi reliquias (qui domini tui Deus * tutelaris sive patronus est) siugularem geris affectum: id quod mihi nuper placabilis benignitas et eximia mansuetudo tua patefecit: dum desiderares sancti Adelphi Historiam (cujus exemplar Jacobus Scheidius capellanus tuus mihi tradidit) a me lectum iri, per capita distingui, impressionique commendari. *Distinxit ille omnia in 27 capita minutissima. Nos ex illis tria tantum capita formabimus. Primum continebit Historiam vitæ apocrypham: alterum translationem cum miraculis: tertium appendicem postea adjectam, seu miraculum ultimum.*

varia opinio-
nes de ætate S.
Adelphi,

S De tempore, quo floruit S. Adelphus, scriptores minime consentiunt. Ineptissime Saussayus Apostolorum temporibus vicinum asserit, cum in catalogo episcoporum Metensium inter illos statuatur decimus. Florarium nostrum Ms. anno Salutis cclvii obiisse vel floruisse enuntiat: nec longe hinc abijt Meurissius, qui episcopatum ejus inchoat anno cexxx, et fuit anno cexlvii. Martyrologium Parisiense in margine assignat annum circiter 426. In Chronico episcoporum Me-

B tensium, quod edidit Acherius, tom. 2 Spicilegii recusi pag. 225 sic legitur: Dicimus Metensium episcopus præfuit Adelphus, qui sedit xvii annis sub Aurelio Alexandro, Maximino, Gordiano, et Philippo Christiano cum Philippo filio; sub episcopis Romanis Pontiano, Antero, et Fabiano. Illic etiam sepultus est in ecclesia sancti Clementis. *Hæ notæ designant medium circiter seculum, ita ut credibile sit, Florarii auctorem et Meurissium ex hoc fonte hausisse. Verum isti Chronici Metensis auctori, qui seculo xi scripsit primam Chronici partem, ut ex illius partis fine colligitur, parum aut nihil in hisce fidimus, cum junior sit, quam ut auctoritatem habere possit in rebus tam antiquis.*

et aliorum
episcoporum
Metensium,

C 9 Paulus Warnesfridus Foro-Julienensis diaconus scripsit Libellum seu breve chronicon de episcopis Metensibus. Editus hic Libellus in Corpore Francicæ Historiæ a pag. 172 cum subjuncto catalogo episcoporum a S. Clemente primo Metensium episcopo usque ad Walam seu Walonem, qui sedem illam tenuit seculo ix. Similem catalogum ex codice S. Symphoriani Metensis edidit Marcus Antonius Dominicy in Monumentis post Ansberti Familiam redivivam a pag. 23: ut hic præcedenti auctor est, subjectis aliquot episcopis, nec in omnibus cum illo consonat. Porro Paulus diaconus scribit, S. Clementem missum esse Metas a S. Petro apostolo. Quod si verum sit, præfuit isti ecclesiæ seculo primo. Deinde memorati catalogi tot fere annos singulis adscribunt episcopis, ut decimus illorum S. Adelphus sedere in episcopatu debuerit circa medium seculi iii, si et Clemens a S. Petro missus sit, et anni singulorum episcoporum recte sint enumerati. Itaque hi etiam catalogi cum opinione Pauli Diaconi de missione Clementis favent opinioni Meurissii et Florarii nostri. Verum cum hoc loco agitare non lubeat quæstionem illam intricatam de primis in Galliam missis episcopis, catalogis istis non inhæreo, præsertim quod non constet an anni episcoporum, priorum certe, in illis recte sint expressi.

ex quibus il-
lam interim
sequimur,

10 Calmetus Historiæ suæ Lotharingicæ præmisit dissertationem de Episcopis Metensibus cum eorundem catalogo chronologico, in quo col. xxi Victorem I, inter episcopos Metenses quintum, vult interfuisse concilio Coloniensi anni 346 per legatum, per se vero Sardicensi anno 347. Idem cum Paulo diacono asserit, S. Auctorem, in an-

tiqvis catalogis XIII episcopum, vixisse tempore D Attilæ Hunnorum regis circa annum 451. At episcopis inter Victorem et Auctorem mediis attribuuntur plus quam 175 anni, ne computatis quidem annis Victoris aut Auctoris. Quæ quomodo cohærere possint, non video. Hesperium deinde, qui passim habetur episcopus XXIII, recte ait interfuisse concilio Claromontano anni 535. At rursum solis episcopis inter hunc et Auctorem mediis adscribit annos minimum 188, qui certe non reperiuntur inter 451 et 535. Sollerius noster tom. iii Augusti in S. Auctore pag. 536 cum aliis ibidem citatis existimat, in concilio Coloniensi seu Agrippinensi pro Victore legendum Auctorem, adeoque Auctorem floruisse circa medium seculi vi. Et revera anni circiter 188, qui attribuntur episcopis inter Auctorem et Hesperium mediis, facile deducunt ab anno 346, seu a concilio Agrippinensi, usque ad 535, seu concilium Claromontanum: imo vel sic aliquot anni redundabunt, eum S. Auctor non videatur obiisse statim post concilium Agrippinense, nec Hesperius primo episcopatus sui anni interfuisse Claromontano.

11 Porro, etiamsi non ignorem contra opinionem Sollerii varia objecta esse ab illis, qui duos finxerunt Servatios Tungrenses episcopos, cum quorum secundo Auctorem visse volunt Attilæ tempore, sequar interim Sollerii et Henschenii sententiam, unum seculo iv Servatium statuentium eique contemporaneum S. Auctorem Metensem, donec alterius sententiæ patroni solidioribus argumentis evertant traditionem ecclesiæ Tungrensis de uno Servatio. Ad pro hac controversia Henschenium ad xiii Maii in S. Servatio, et in Exegesi de episcopatu Tungrensi et Trajectensi ante tom. vii Maii, uti et Sollerium in S. Auctore ad x Augusti. Jam vero si S. Auctor episcopus fuerit anno 346, seu tempore concilii Agrippinensis, cum duo inter ipsum et Adelphum statuuntur mediis in antiquis catalogis, iisque simul tribuantur anni 79 episcopatus, inhærendo dictis catalogis mortem S. Adelphi collocare deberemus post medium seculi iii. At quia suspicatur Calmetus annos priorum Metensium antistitum forsitan non parum auctos, ut primus ad S. Petri tempora reduci posset, mortem S. Adelphi fiximus post medium aut circa finem seculi iii.

12 Restat, ut inquiramus an Sermo 136 S. Petri Chrysologi spectet ad Sanctum nostrum, uti existimare aliquos supra dixit Saussayus, et de quo dubitat Baronius in annotatis ad Martyrologium Romanum die xxix Augusti, ubi sic habet: Est sermo S. Petri Chrysologi cxxvi (lege cxxxvi) in natali sancti Adelphi: an autem sit ille, de quo agitur, non audeo affirmare. Verum sermo iste dictus est in Adelphum episcopum præsentem, non in natali sancti Adelphi. Hinc ex epocha mortis, posita a nobis, certum est, non spectare ad Sanctum nostrum. Imo ne in illorum quidem sententia, qui S. Auctorem Metensem remorent ad Attilæ tempora, adeoque S. Adelphum statuunt circa annum 426 cum Martyrologio Parisiensi, sermo iste ad S. Adelphum nostrum pertinet: etenim S. Petrus Chrysologus serius ad episcopatum erectus est, licet de tempore non conveniat inter scriptores. Hisce subjungo Vitam Sancti: nam quæ fabulatores quidam Hispani confinxerunt de S. Adelpho, refutare non est necesse. Inspice, si lubet, lector, Martyrologium Hispanum Joannis Tamayi Salazar ad xxix Augusti, et ridebis, aut potius miraberis confidentiam hominis in fingendo.

E
quæ statuit
cum vixisse
post medium
aut circa
finem seculi
iii.

F
Sermo 136 S.
Petri Chryso-
logi ad San-
ctum nostrum
non spectat.

VITA

*Ex editione Jacobi Wimphelingii, qui
usus est chartis comitis Hanoviensis.*

CAPUT I.

Vitæ historia apocrypha et fabulosa.

Dicitur Sanctus nobili natus stirpe, ac promissus ab angelo :

In omnipotentis Dei nomine Jesu Christi Domini nostri Filii ejus, Vitam et aetus sanctissimi antistitis Adelphi auxilante Spiritu sancto, qui in ipso requievit, humili stylo edicere aggrediar : confisus in eo, qui dixit : Aperi os tuum et ego adimplebo illud. Non enim reticenda sunt, **B** quæ in exemplum bonæ operationis divulgata proficere, atque suis sectatoribus procul dubio municipatum cum Sanctis suis in cælis tribuere possunt. Beatus igitur Adelphus in Aquitaniæ provincia ultra *a* fluvium, qui Lieris dicitur, ex nobilissimis atque in rebus sæculi potentissimis natus fuit : quibus tamen ipse saucitate nobilior, et in fide Christi sublimior extitit. Sicut enim traditur, ex genere regis Constantini, cujus matrem ex Treveri *b* natam legimus, originem duxit. Cujus pater, Felix nomine, ducatus *c* honore insignitus fuit : mater vero Beatrix nuncupata, ex nobili Burgundionum *d* stirpe processit. Quæ quadam nocte Dominicia in extasi angelum cernit sibi assistentem atque dicentem : Ave Deo dilecta, et omne genus tuum. Quæ cum ad hanc vocem expavisset, inquit : Gaude quia concepies et paries novem Paulum Adelphum episcopum, virum prudentissimum et virtuosum, et gratia Dei erit cum illo. His dictis angelus disparuit. Nec mora : illa concepit et peperit puerum, quem Adelphum vocari fecit.

C 2 Qui cum ad eam venisset ætatem, qua jam *deinde litteris instructus, ac Rufo episcopo adjunctus :* litteris imbuendus erat, euidam bonarum litterarum et divinæ legis peritissimo traditur magistro : mire sagax et artium capax omnes coævos et contubernales suos in brevi scientia superans, omnibus tam amabilis quam gratus extitit. Erat enim eunetis secum morantibus subditus, sed fide et caritate sublimior omnibus. Transeursis autem studiis, avunculo suo Rufo *e* Metensis ecclesiæ præsuli sanctissimo, sed subregulo seu rectori palatii ac regis consiliario, in bonis tam secularium quam ecclesiasticorum negotiorum actibus exercitandus committitur. Cui etiam domi militiæque, eeu patri filius dominoque servus, prælato subjectus, humillimus adhæsit. Pro quo gratuitæ subjectionis obsequio, prædestinatus et donatus est illi a Deo successor et hæres, non solum in pontificio, verum etiam ut Helisæus Eliæ in sanctitate spiritus et prophetiæ. Hunc ille cum accepisset, et per multa experimenta sibi, ut in omnibus successor existeret, dignissimum fore probasset, in loco suo regis palatio aptavit. Ubi tanta fidelitate tantaque industria terreno regi legationis munere sæpius Romam et in Græciam *f* fungendo ad nutum servivit ; quod tamen cælestam Regem (licet hoc difficile factu fuerit et perraro fiat) non offendit.

3 Illo nimirum adhuc in seculari militia regioque servitio existente, B. Rufus *g* tricesimo pontificatus sui anno migravit e sæculo. Tunc una fait vox omnium, Adelphum, regis domesticum et consiliarium, episcopatu fore dignissimum. Ille vero, licet lærymans et invitus, tamen (quia Deo sic placuit, quod etiam per revelationem ostenderat) sedem episcopalem et urbem Mediomatricem gubernandam suscepit : sic denique euras episcopales gerens, quod tamen primatum palatii licet nolens retineret. Mox autem tali tantaque profusus est munificentia, tantaque in elemosynis pauperum liberalitas in eo excrevit ; ut de longinquis regionibus et civitatibus (fama ejus ubique divulgata) innumera pauperum caterva ad ipsum refocillanda festinaret. Sed eum jugiter cuvetis operibus bouis foret intentus, præsertim tamen in susceptione monachorum et peregrinantium devotissimus invigilabat : ita ut quos hospitio recepisset, eorum pedes propriis manibus ablueret ; illosque vestitos atque refectos deducens, alios refocillandos susceperet. Porro abstinentiæ illius normam uarrare quis valeat ? maxime cum interdum post triduana seu amplius protracta jejunia paucæ hordeæ ac lymphæ poculo sese recrearet. Indutus etiam sæpius occulte intrinsecus tunica de cilicio facta, membris jam vigiliis atque jejuniis exesis gemium iugerebat cruciatum : quippe quæ vestis asperitate et inedia frequenter affligebat.

4 Tandem omnipotente Deo pro tantis laboribus mercedem ipse reddere volente, cum sibi jam vitæ suæ finem imminere cognosceret, proprias possessiones, quas ultra fluvium Lierium habuit, ecclesiæ S. Stephani sub scripturæ testimonio contradidit, implens quod Dominus dixit : Vade, vende omnia, quæ habes et da pauperibus, et veni sequere me. Nec mora, cum infirmitate correptus ad ultimum vergeret diem, fama ægritudinis ejus circumquaque divulgata, adsunt monachi, necnon religiosi canonici, gloriosum ejus præstolantes egressum. Quos alloquens ait : Sancti viri et Deo amabiles, obsecrate pro me : adest enim dies, in quo Judæi meo præsentandus apparebo. Quid igitur faciam ? Sicut mihi videtur, nihil boui gessi in sæculo, omnibus sceleribus et peccatis vallatus coarctor : pro quibus ut veniam merear, obsecro, supplicite. Hæc Vir sanctus (quia scriptum est : Justus in primordio sermonis accusator est sui) se inculpando profatus est. Moxque pacis osculo dato, omnibus vale dicens, facie ejus resplendente ut sol, nocte Dominica intra planetus et fletus assistentium anima sancta migravit ad Deum.

5 Statim auditus est cantus angolorum lætantium et Deum laudantium, clangorque campanarum a seipsis ultro sonantium. Fit gaudium magnum proculdubio in cælo et ingens luctus pauperum Christi atque monachorum in sæculo. Tandem exequiis digue et rite celebratis, ad latus beatissimi Clementis corpus illius sepultum est. Ubi etiam exuviæ S. Rufi erant reconditæ. Interim omnibus, qui cum illo ad sepulcrum venerunt, odor suavissimus affuit. Ubi dum multo tempore jaeuisset, nec aliquis ipsum coleret nec adoraret, nec sanctum quidem Rufum, qui et itidem illie tumultus fuerat ; quidam vir erat in eadem civitate religiosus, hoc est, Deum amans ac de suæ animæ salute sollicitus, qui intempesta nocte (ut se orationibus Domino commendaret) universa, quæ extra muros sita erant oratoria indesinenter circuire solebat cum solo tantummodo

EX VETERI
IMPRESSO.
fit Metensis
episcopus :
ejus virtutes :
g

E

bonis ecclesiæ
donatis pie
moritur.

F

Mirabilia in
morte, et
deinde facta :

EX VETERI
IMPRESSO.

h

modo comite: cum quo, dum medium haberetur noctis silentium, psalmos recitare solitus fuit. Hic itaque h vir dum ad eandem ecclesiam, in qua sancta requiescebant corpora, venisset, nec tamen ingrediendi esset concessa facultas; quia non se manifestari voluit ædituis, quo ignotior ejus haberetur devotio; accessit juxta murum forinsecus ad eam partem, qua ipsorum sepultura erat: ibi orationi incuubens humillima mentis intentione sese prostravit. At dum ab oratione surrexisset, et in eorum honorem Sanctorum, quorum e regione sepultura fuit, oraret, psalmique versiculum illum, Exultabunt Sancti in gloria pronuntiaret, nullo in sacra, æde manente, subjungentes audivit, Lætabantur in cubilibus suis. Nam et comes ejus, qui audierat, postmodum de hac re testimonium perhibuit. Denique præfato homine regrediente et ad mansionem veniente, vox diviua in visione sibi dixit: Non per tua merita, sed eorum, qui ibi jacent, ubi Deum deprecatus es, vox illa facta est: quoniam nullus eos, sicut dignum et justum esset, veneratur et colit. Hoc ut hominibus patefactum est, venerunt et sicut decebat, eos coluerunt.

B
Acta quædam
miraculorum
ab Hunnis
combusta.

6 Sed et postea per plura signa atque miracula idem Saucti Dei glorificati sunt: ex quibus quam plurima, licet non omnia, quæ Dominus specialiter per S. Adelpum facere dignatus est, in scriptis erant redacta: sed libellus, in quo conscripta fuerant, postea machiuante diaboli invidia, ab Hunnis i coucrematus est. Nec aliquem movere debet quod præfati Saucti aliquanto tempore quasi ignoti jacebant ac velut inglorii: cum idem de B. Stephani secunquæ quiescentium corporibus inueniatur scriptum, præcipue cum fortasse nullus, per quem revelarentur, inventus est dignus, vel illius temporis hominis digui non erant, ut eis tam pretiosus manifestaretur thesaurus: quacumque de causa hæc sicut facta, nostrum non est disputare, sed diuino iudicio debemus relinquere.

ANNOTATA.

a Aquitania late hic sumitur pro parte Gallix trans Ligerim fluvium usque ad Oceanum et Pyrenæos montes extensa, prout passim sumebatur illo tempore, quo scribebat auctor. Ligeris autem mox vocatur Lieris, vulgo la Loire.

b Sancta Helena mater Constantini Magni Treviris nata dicebatur a variis, præsertim Germanis, ut ad ejus Acta dictum est tom. III Augusti pag. 549, licet prælata ibidem sit sententia aliorum, qui in Bithynia natam tradiderunt. Hinc igitur patet, Constantini Magni genus a biographo indicari, sed nulla veri specie, eum non obierit Constantinus ante annum 336.

c Neque titulus ducatus congruit cum tempore S. Adelphi.

d Burgundiones multo serius, videlicet seculo v sedes fixere in Gallia. Hinc videas, quam inepte fabulas hæc congesserit auctor. Nihilo credibilior est, quæ mox sequitur, angeli nuntiatio, in qua etare imitatur Gabrielis ad Mariam legationem Luc. 1.

e Rufus in Catalogo episcoporum Metensium præcessit Adelpum: an autem hujus ille avunculus fuerit, mecum forsitan ignoravit auctor. At vero dum eundem palatii rectorem fingit, respexit ad mores sui temporis, quo et usitata erat, et subinde etiam episcopis collata dignitas illa. Vocabantur illi Majores domus sub prima et secunda stirpe regum Francorum. At tales non

erant tempore Rufi aut Adelphi, quo Franci Galliam necdum occupaverant, qui et pagani erant iis temporibus.

f Æque hæc sunt scitilia quam præcedentia: eum auctor insinuet pro Francorum regibus obitas hæc legationes. Commercium autem eum Græcis tunc nullem habebant Franci.

g In Catalogo antiquo viginti et octo episcopatus anni Rufi tribuuntur, atque obiisse dicitur VII Idus Novembris, quo die de eo forsitan agetur latius.

h Hoc factum narrat Paulus Diaconus in Libello ante laudato his verbis: Rufus vero et Adelfus, qui sunt in numero (Metensium episcoporum) nonus et decimus, magis absque dubio in vita meritis fulsisse credendi sunt: quandoquidem tali etiam post obitum fulserunt miraculo. Horum denique corpora cum in basilica beati Felicis martyris essent humata, (sicut ad nos usque decueurrit relatio) vir quidam erat religiosus ac de animæ suæ cura sollicitus, qui nocturno tempore, ut privatis orationibus se Domino commendaret, universa, quæ extra muros ejusdem civitatis sita erant, oratoria indesinenti studio circumire solebat. Hic itaque dum ad prædictam beati Felicis martyris pervenisset basilicam, nec tamen ingrediendi esset concessa facultas, accessit juxta murum forinsecus ad eam partem, qua prædictorum sacerdotum corpora requiescebant, atque ibi se in orationem tota mentis intentione prostravit. Qui dum post effusas preces ab oratione surrexisset, et in eorum Sanctorum honorem, ad quorum e regione sepulera oraverat, Psalvi versiculum, id est, " Exultabunt Saucti in gloria " pronuntiaret; mox ab iutus vocem subjungentis audivit, " Lætabantur in cubilibus suis. " Hæc Paulus Diaconus, nec plura de his Sanctis, quia verosimiliter plura de illis non erant tunc cognita. Hinc collige, quid fidei debeatur ceteris hæcenus relatis.

i Contingere in potuit circa medium seculi v, dum Attila cum Hunnorum exercitu Galliam vastavit.

CAPUT II.

Translatio et miracula ab auctore
coævo scripta.

Nunc autem quomodo gloriosissimi antistitis Adelphi reliquæ in eum, in quo nunc reconditæ sunt, locum devenerint, et quædam ex miraculis, quæ vel in translatione, vel postea, per eum Domiuus fecit: quæ aut vidi, aut fidei relatione audivi, ad Dei et ipsius honorem, et legentium vel audientium ædificationem, quanto expeditus potero, scriptis explicare studebo. Anno igitur ab Incarnatione Domini octingentesimo quadragesimo sexto a, regnante gloriosissimo Ludovico imperatore, regente prædictæ urbis ecclesiam Drogone archiepiscopo præfati regis germano et sacri palatii summo capellano: Lantfrido vero coepiscopo: qui Lantfridus Neovillam b, quam Romani Novum Villare appellant, singulari coluit dilectione. Hic ergo Drogouem venerandum pontificem obnixè rogavit, quatenus virum Dei Adelpum ad prædictum locum evchi mandaret. Quod hujus rationis auctoritate affectavit, cum quia locus ille bonis S. Stephani iuscribitur,

Sacrum corpus
Melis Novam
Villam
transfertur:

a

b

A scribitur, tum quia in regione illa rarissima sanctorum corpora reperiebantur. Præcipue vero cam ob causam, quia locum ille, ut supra diximus, specialiter gratum habuit. Idcirco autem tanto eum amore amplexus est, quod ibi erat cœnobium Petri Apostolorum principis religiosos habens homines ac Deum metuentes: et loci facies habilis videbatur et pulcherrima. Est etenim Neovilla agris fœcunda, vineis opulenta, arboribus consita, fontibus optimis irrigua, silvis et pratis amœna: ea videlicet in parte sita, qua mons Scaurus c Alsatiam determinat. Et quia, ut diximus, loci qualitatem cœpiscopus vehementer adamabat, moresque inibi degentium quam maxime ei complacerebant, diligentissime hoc, ut S. Adelphus eo transferretur, agere curabat. O egregium et laudabilem virum memoria et celebritate dignum! qui tanta opera satagebat ob salutem languentis Alsatiae Neovillam talem advectare Patronum. Ipse accipiat benedictionem a Domino et misericordiam a Deo salutari suo, eo quod talem nobis suo impetratu Patrem advexit. Præfatus namque antistes petitioni ejus contraire nolens, et temere et inconsulto rem aggredi veritus, triduanum populo iudixit jejunium. Quo peracto, cœpiscopi supradicti impetratu, omniumque, qui aderant, consensu beatissimi Viri corpus efferri, feretroque imponi præcepit. Hoc autem bonis et religiosis sacerdotibus injunxit officium, ut videlicet bonis a bonis, etsi non æque perfectis, congrue gestaretur.

miracula in translatione

B 8 Tanta autem in celeberrima ejus translatione odoris et miraculorum dulcedo vectores exhilaravit, ut quem portabant, non esset eis labori, sed delectationi. O felix valde et salutiferum tempus, quo B. Adelphi reliquiae in regionem nostram, utpote miraculorum suorum beneficiis exaltandam, allatae sunt: quia et tunc et postmodum Dominus innumera per ejus meritum signa operatus est. Cæcis namque visum, mutis sermonem, surdis restauravit auditum. Verum de tantis et tot miraculis, quæ gessit, antequam narrandi finem faciam, aliqua memorare libet. Primum denique signum in hac evocatione apparuit, quod silvæ d, per quas sanctissimum ferebatur corpus, quasi salutando se ad feretrum incliabant. Per hæc et alia, quæ Dominus per ejusdem Pontificis merita divulganda operabatur, multi ex circumjacentibus vicis et villis accurrentes, et quasi obsequium sancto Viro exhibere cupientes, feretro se adjugebant. Inter quos duo compatres spirituales diu inter se rixantes, nec per aliquem ad concordiam redire volentes, dum se cum ceteris sancti Viri excubiis obsequentibus jungere velent, ita fixi tenebantur, ut nullo conatu ad feretrum accedere valerent. Tunc deum peccatum suum recognoscere ac pœnitentiam agentes, ad pacem et concordiam redierunt. Quo facto continuo, quæ autea fuerat clausa, ipsis aperta est via, et liber cum aliis eis patebat accessus.

facta:

9 Interim, cum, sicut dixi, ex agris omnibusque locis ad sanctum Virum deducendum multitudo se congregaret populi, quidam homo in campo demetendo cum ceteris occupatus, solus, cunctis sequentibus atque cum imitantibus, noluit sequi; insuper et insultans dixit, quod Vir Dei sanctus non esset, sed propter pecuniam congregandam mortuus in feretro deduceretur homo: illusque sanctitatem hypocrisis esse affirmabat. Statim post hujusmodi verba blasphemiae lingua ejus maledica muta contieuit, totumque

corpus illius juste validissima febris corripuit. Econtrario alius quidam homo, qui multo tempore membris debilibus sibi et aliis inutilis exstitit, ad feretrum portandum humilem se submitit: sicque sospitatem, quam desiderabat, continuo recepit. Hæc et alia multa Sancto Dei in via faciente miracula, cum magna prosperitate et lætitia præfatae villæ appropinquare cœperunt. Mox omnes fratres et fere novem millia hominum cum crucibus et cereis ingenti gaudio obviam veniunt, et Pastorem suum jam in cœlo regnantem recipiunt, receptumque cum grandi reverentia et exultatione in locum præordinatum reposuerunt. Hæc nos pauca de pluribus, quæ Dominus per eum in itinere egit, miracula excerpimus.

EX VETERI IMPRESSO.

10 Nunc restat, ut quæ in proxima post ejus translationem festivitate facta sunt, prolixitatem vitantes, et ideo multa omittentes, brevi et simplici, sed verissima relatione dicamus. Primum itaque, quod in jam dicta festivitate contigit, signum hoc fuit. Puer quidam, manum habens aridam et brachium, sanatus est. Postea homo quidam, nomine Waltmundus, nullam membrorum sospitatem habens, sanus effectus est. Deinde mulier quædam de villa proxima, quæ Buswilre dicitur, cujusdam Wilonis filia, Rumildis nomine, ex multis annis muta loquelam recepit. Cæcus etiam visum accepit. Facta sunt et alia quinque signa, quæ quomodo fierent, brevitati studentes, narrare supersedimus. Mulier etiam quædam a nequam spiritu per tres annos agitata, ad ipsius gloriosam festivitatem vix adducta, loris funibusque constricta trahebatur a suis: ibique per diem et per noctem terribiliter debachans, non minuit furorem, sed auxit. Cur hoc illi evenerit nescio, Deus scit. Peractis autem Missarum solenniis, cum in redeundo parentes ejus milliarium unum peregissent, ita fixa est, ut nec passum pedis progredi potuisset. Cavallo etiam superposita plus furere cœpit, seque ocius exinde dejecit. Cumque vidissent parentes ejus illi non licere progredi, inito consilio revertentes, antea non datam acceperunt medicinam a Deo, per Sanctum illius exoratum. Dæmon confusus exhalavit, puellaque sana repatriavit.

miracula

E

C 11 Cum de allatis sancto Adelphi ovibus lupus unam raptam more suo devorare vellet, jamque ejus guttur ore suo absorbuisset, venenosi ipsius dentes ita retrusi sunt, acsi nil unquam virium habuissent: ovemque nullum læsionis signum habentem dimittere coactus est. Hinc ergo perpeudi potest, ex quanto Deus Sancti sui precibus homines defendat, cum etiam bruta animalia per ejus merita lædi non permittat. Cum populus ad exercendas sacras obamorem Dei vigiliis conflixisset, femina quædam a dæmone obsessa sancti Adelphi testimonio in baptismo, in quo specialia signa acceperat liberata est a vexatione spiritus maligni, manuumque debiliū sanitatem recepit. Alia femina, Hiltegundis nuncupata, de villa Otewylre f nata, cum a dæmonio possessa esset, et S. Adelphi adventum angelum nunciasset dixisset, liberata est. Item alia femina a die natiuitatis muta loquelam recepit. Alia quædam femina, Regnisindis nomine, de villa Alsatiae Schildenchen vocata, lumen oculorum, quo diu caruit, recepit. Femina quædam de Brunwylre, contractione debiliū membrorum laborans, a Sancto Dei confortationem et medicinam salutis meruit recipere. Item alia femina de Alsatia omnium membrorum, qua diu caruit, sanitatem recepit. Quidam Udalrieus de villa, quæ Pressigin dicitur

plurima

F

Ex VETERI
IMPRESSO.
g

dicitur, non valens nisi cum croceis *g* seu brachiorum fulcimentis iucedere, erectionem diu negatam recepit.

cujusvis gene-
ris

12 Dominica quinta post ipsius festum femina quædam, Diethildis nomine, de quodam oppido Alsatiae Fridesheim vocato, quæ credendo cæca accessit, videndo recessit. Alia quædam de Metensi civitate, Mntlieba vocata, desiderium habens invisere S. Adelphi pignora, palpando et sine visu et auditu tristis fuit adducta, quæ videndo et audiendo simul et gaudento remeavit ad sua. Quidam Gualternus nomine, de villa Griesbacli, cum in festo S. Remigii, qui etiam in eadem ecclesia, in qua S. Adolphus nunc requiescit, celebris habetur, cum falce ad herbam in prato secandam abisset, falx manui ejus adhæsit, nec absolvi potuit, donec ad S. Adolphum cucurrit. Dominica sexta post ipsius S. Adelphi festum cuidam feminae de Prumwiler, Adelmndis vocata, gressus incolumitatem, quam debilitas sibi uogavit, ejusdem Sancti oratio restituit. Item alia de eadem villa, nomine Hergardis, quam malignus spiritus possederat, sole occumbente diei Dominicæ adducta, ipso crepusculo subsequente a dæmonio purgata est. Quædam pauperula femina et advena, cui nomen erat Sillaberta, quæ utroque oculo fuit orbata, Sancto Dei donante unum recepit, sed divino, licet occulto, nunquam tamen injusto iudicio, altero privata remansit.

post transla-
tionem

13 Dominica septima quædam Hiltelbirdis de villa, quam supra diximus, Buszwilre vocata, brachii dextri diu aridi, manusque contractæ recuperationem recepit. Gundelindis monialis femina de loco, qui dicitur Freistat in Mortenave sito, in manibus, quæ integro anno debiles permauserant, sanari promeruit. Infans quidam, qui manibus, tibiis, pedibusque debilis erat, omnibusque despicabilis, integritatem recepit. Dominica octava nullum conspicuum peractum est signum, nisi quod quidam pauperulus, ut asserebant, de paupertate sua cum tortam panis super altare mississet, et cum ad socios ad sarcinas, quas ferebat, reversus esset, panem, quem super altare posuerat, panno, quo portaverat, involutum reperiebat. x Kal. Novembris puella quædam Willigota, adhuc materna lambeus ubera, de villa, quæ Hirslanden dicitur, adducta, quæ tribus et eo amplius mensibus cæca fuit, visionis donum recipere meruit. Dominica nona post præfatam solemnitatem monialis femina, Regnisindis dicta, de quadam villa Alsatiae, quæ Illenkirche vocatur, in manibus et pedibus ac tibiis debilis existens, a Sancto Dei meruit iuvamen sentire. Item Gundelindis femina monialis, quam supra curatam diximus, cum domum rediret, in via acrius et deterius quam prius, contrahi cœpit; sed ad nota subsidia recurrens, et intentius se in orationem persterneus, S. Adelphi interventu curata est. Frousindis puella parvula de Alsatia ex loco, qui dicitur Stille, tibiis per tres annos retro contracta, sospitatem recepit. Item quidam puer, introrsus incurvatis pedibus, legitimam erectionem pedum habere promeruit. Quædam femina, eujus oculos densæ nebulae texerant, clarum lumen recepit. Alia femina, Herliudis nomine, de Rumoldeswiler, quæ jugiter quatuordecim noctibus dire et acriter cunctis languebat membris, ita ut sæpe in ignem præ doloris magnitudine se jactare vellet, ad S. Adolphum in carro deducta est, ibique per omnia sospitatis salubre recepit auxilium. Quædam puella de partibus Winidorum advenerat, et per anuum maligni spiritus vexa-

tionem ita cruciabatur, quod etiam teueri non D posset: in quam cum quidam adolescens manum misisset, ut eam constringeret, manum retrahere non valuit, donec jussu astantium ad Sanctum Dei acceleravit: ibique manus ejus, quæ contracta erat, erecta est. Thuribulum etiam ad fumandum miserrimum allatum est: sed cum presbyter in carbones pene extinctos sufflaret, scintilla de turibulo egressa prope altare stantem, cunctis videntibus, candelam incendit. Item quædam femina palpando adducta, videndo et gaudentis est reducta.

14 Quodam tempore, cum Fratres ad vesperinum officium persolvendum processissent, lampas cum oleo ibidem depeudcus lumine divino inflammata est. Quædam mulier de Sarburgo h illic etiam illuminata est. Quodam die, cum cellerarius ad vinum fratribus exhibendum promptuarium fuisset ingressus, detracta de dolio brocca i, sive ducillo, missoque desubtus ad implendum vase, vocatus est ad aliud quoddam opus exercendum, de quo se cito sperabat reversurum: cumque vasculum impletum esset, uullo nisi Deo agente, stetit viuum, quasi clausum, duarum fere horarum spatio: donec cellerarius reminiscens, quomodo dimiserit, ingressus est, et reperit ad integrum per omnia salvum, quod timebat perditum vinum. Quædam mulier, dum sacræ Dominicæ noctis solemnia frequentare voluisset, sed temerario ausu sibi necessaria consue- re præsumeret; globus, de quo filum ad conuendum sumpsit, manui sinistrae adhæsit; ita ut a nullo abstrahi valuisset: statim coacta ad S. Adolphum venire, ibique per totam noctem consistens, aurora Dominicæ diei inter primam et tertiam rejecit globum. Multum itaque lætata est, populusque mirum in modum in Dei laudibus exultavit. Cumque ad explenda ejusdem diei Missarum solemnia persistere voluisset, candelam in manu interim tenendam accendit. Sed custos ecclesiæ cum luminaria incendere deberet, nec aliam in promptu haberet, illam de manu mulieris tulit, ut ex ea ceteras incenderet. Mox in manu ejus vacua caudela apparuit, concitoque cursu custodi nunciavit; dumque cum ipso de novitate miraculi sermocinaretur, caudela, quæ prius in manu ejus apparuit, vidente custode incensa est. Sed expletis Missis, cum sine licentia recedere voluisset, ita subito angores eam constrinxerant; ut formidaret subito expirare. Itaque coacta ad custodem accelerat, quam ille blande consolans, licentiam cum Sancti Dei adiutorio præstat abeundi.

15 Quodam nocte cum prima campana sonante Fratres ad noctis vigiliam celebrandas convenissent, subito lampas una oleo plena diviuo lumine mirifice fuit accensa. Sed per hoc Dominus ostendit, eos, qui ad obsequium sancto Viro digne persolvendum conveniunt, cælesti lumine non esse privandos. Quidam homo cum croceis vix valens incedere, audita S. Adelphi fama venit, curatusque et sanus ad propria redivit. Quidam a nativitate cæcus visum recepit. Alius quidam surdus advenit, cui restitutus est auditus. Item duæ mulieres lumiibus privatae visum meruerunt accipere. Similiter quidam, qui ex longo tempore non vidit, lucis beneficium recepit. Quidam diuturna ægrotudine laborans, cum multi medicorum omni nisu sibi succurrere voluissent, ad sancti Dei Adelphi suffragia venit, et statim melius habuit. Accidit etiam Sancti ejusdem meritis res quædam magis stupenda magnitudine miraculi

A miraculi quam facti. Mulier quædam pauperula de villa, quæ Hoffeldem dicitur, duos denarios per quemdam vicinum suum misit, ut sibi necessaria compararet. Quos cum ille per negligentiam perdidisset, et ideo infecto negotio cum ingenti tristitia rediret, præcipue cum mulieri fere nihil amplius reliquerit, nec ipse, per quod damnum restituere posset, habuerit: sieque quidnam agere deberet, animo revolveret, ad quoddam venit pratum: ibique genibus fixis Dei et S. Adelphi misericordiam et solatium super hæc re postulavit, statimque deorsum respiciens, in herba unguinos, quos perdidisset, reperit. Quos etiam ad sancti Adelphi ecclesiam portavit. Quidam de villa Rotbach, cum esset cæcus, per Dei Sanctum recepit visum. De Gengenbaeli mulier surda venit, quæ auditum recepit. Quidam nauta de Ferstat, Trobertus nomine, cum quibusdam, eo quod ad S. Adelphum ire vellent, dum eos navigio transmittere derogaret*, vindictam propter hoc expertus divinam, cum aliis, licet invitus, ire coactus, et penitentiam de injuria Sancto Dei illata agens, gratiam Dei et ipsius electi Adelphi, quam superbiendo perdidisset, se humiliando recuperabat. Mulier quædam de Ruthenheim a dæmonio liberata est. Alia mulier de Wimenawe, fere duorum spacio aunorum clauda, sed ad S. Adelphum portata, sanata per se ipsam pergebat ad propria. Item alia mulier de Vendenheim auditum, quo diu caruit, ibidem recepit. Alia quædam mulier, quam pater ipsius claudam ad S. Adelphi reliquias portavit, sana rediit. Quidam de Rumiluingen etiam claudus juxta criptam S. Adelphi per septem hebdomadas jacebat, postea restituta sanitate ad propria remeavit. In die festivitatis ejusdem dilecti Dei Adelphi, quæ facta est secundo translationis ejus anno, multa per eum facta sunt signa. Nam vir quidam et mulier quædam visum ibi receperunt; et alia mulier a corporis debilitate sanari meruit. Nec diu fuit post idem festum, etiam quidam cæcus visum recepit. Mulier quædam lineum drappum *k* seu mappam perdidit, et votum fecit, quod, si reperisset, S. Adelpho deferret. Contigit ut furem, qui abstulerat, comprehensum ligaret, et pannum receptum, sicut voverat, afferret, et omnibus quomodo reperit demonstraret. Alia quædam per septem annos debilitatem corporis passa, ad eundem Sanctum veniens, sanitatem recepit. Quidam de Rimilingeu a nativitate mutus, ibidem loquelam accipere meruit. Alia quædam mulier per quatuordecim noctes sub mortis periculo ægrotabat: sed ex quo se ad S. Adelphum venturam, si convalesceret, promisit, statim ad sospitatem rediit. Quædam mulier de villa in partibus Alsatiæ, Rodeshem vocata, per quatuor annos tanta ægritudine laboravit, quod nec etiam domum egredi poterat: quæ in curru posita venire cepit, et cum ad S. Adelphum appropiaret, sana facta est et propriis pedibus remeavit. Alia mulier de Sarburgo netum in manu dextra cum fuso tenuit, et sinistra alabrum *l* cepit circumvolvere: sed nescio quo ejus peccato, sive ut opera Dei et S. Adelphi manifestarentur per illam; utrumque manibus ipsius adhæsit. Jam vero vesperascente alabrum de manu exerepuit, sed digiti in palma sunt confixi. In crastino ad S. Adelphum festinanter encurrit, ibique per totam diem in oratione persistens, die declinante et laudibus Dei peractis, ad custodem ivit, eique fustum in manu hærentem ostendit: sed continuo, sancto Antistites ipsius dolori compatiens, de manu ejus resiliit. Eadem vero no-

ete sinistram manum contractam habuit, sed Deo volente infra Matutinas sanitati restituta est. Quidam die Dominico infra S. Adelphi terminos veniens, cum ejusdam vicini sui, qui cum eo venerat, calcamentum vellet reficere, statim subula manni ejus infixæ est. Mox ille ad lectum præfati Sancti euenrit, ibique oratione Dominica finita, subula de manu ejus exiliit, ipseque per S. Adelphi merita sanus rediit. Alius vir annis decem visu oenlorum orbatas, in S. Joannis Baptistæ nativitate ad eundem Sanctum veniens, lumen recepit. Quædam mulier de Spirekove trium annorum spacio debilis existens, cum illuc deduceretur et jam appropinquaret, quasi milliaro uno distans ab eo, in quo Sanctus Dei quiescit loco, statim sanata est. Hæc de signis et prodigiis, quæ per dilectum suum Adelphum Dominus operatus est, plurima (sicut prædiximus) tum propter brevitate, tum propter incredulitatem, quomodo videlicet septem mortuos resuscitavit, et multa alia omittentes, prout expeditis potuimus, perstrinximus: solet enim ex hujus temporis hominum fragilitate contingere, ut quæ modo fieri non vident, aliquando facta fuisse non facile credant.

ANNOTATA.

a Hanc epocham vitiosam esse, probavimus in *Comment. num. 5, ubi de Ludovico Pio et Drogone episcopo ejus fratre quædam observata. De utroque plura Meurissius a pag. 189, aliique historici.*

b De Neovilla seu Novo Villari, monasterioque S. Petri ibidem, cui oppidi nomen dederunt aliqui, egimus in *Comment. num. 4.*

c Indicatur mons Vosagus, aliis Vogesus, quo Alsatia separatur a Lotharingia.

d Hæc forsitan intelligenda, ut hyperbolice vel allegorice dicta, quia auctor mira ubique et magna loqui cupit.

e Busweiler oppidum notatur in tabulis geographicis Alsatiæ, una circiter leuca a Novavilla seu Neuweiler.

f Otweiler oppidum est in limine Lotharingiæ. At loca hujusmodi ignobiliora, quæ sequuntur, non assignabo.

g Croceis seu crocis designantur fulcra subalaria.

h Saræpous, seu Pons Saravi, est oppidum Germaniæ in limine Lotharingiæ, comitatus titulo insignitum: quod hic videtur indicari, vulgo Sarbruck.

i Broca, vel brocea, Gallis broche, designat epistolium. Idem duello significatur.

k Drappus est drappum, Gallis drap, pannum designat.

l Ad hanc vocem sic habet Calepinus: Alabrum dicitur instrumentum, quo fila vertuntur. Filum enim a colu ducitur in fustum, de fuso in alabrum, hinc in girgillum, deinde in glomicellum, hinc in pannum, postea in telam.

CAPUT III.

*Miracula serius facta, auctore alio
item anonymo.*

Post multos etiam annos gestum est in basilica ipsius insigne prodigium, quod convenit audire

* Forte denegaret

k

C

E

F

EX VETERI
IMPRESSO.

audire devota mente aures fidelium. Nam eo tempore, quo Henricus *a* reverendæ memoriæ Romanum rexit imperium, ortum est inter fratrem præfati imperatoris Othonem *b* scilicet et Conradum *c* Argentinensem præsulem impatiens prælium. In quo comes Otho multitudinem militum congregavit ad adversus fratrem episcopi Hunenburg *d* properavit. Cum vero in præsentem villam venisset, et hic multas opes reperisset, placuit sibi, ut istie exercitus pausaret *e*, donec sequens dies adproximaret. Huic exercitui quidam diaboli cliens intererat, qui multa peccata, ut in sequentibus patebit, commiserat. Hic dum S. Adelphi cœclesiam cum sociis, suis spe prædæ circuiret, contigit ut ferreum ostium, quo pretiosus thesaurus corporis ipsius claudabatur, inveniret. Quod cœpit irreverenter ac sine pavore pulsare, terribillique voce clamare. Quod videns quidam fidelis presbyter, nomine Ulricus, ejusdem ecclésiæ canonicus, sancti Pontificis patrocinium invocavit, ac deinde, ne pateretur dispendia, ostium clave rescavit. Ille vero, dum nihil invenisset, quod manus ejus rapere potuissent, egressus monasterium repente cœpit furere, necnon et proprias manus more canis ossa rodentis rodere. Vultum etiam miserabiliter dilaniavit, seseque in S. Adelphum peccasse proclamavit. Insania igitur hæc in illo non diu duravit, nam die sequenti spiritum exhalavit. Comes igitur cum militibus suis, cum comperisset, quod ille tam cita atque crudeli morte periisset, ipse et alii non pauci pœnitentiam de peccatis suis egerunt, multaque, quæ abstulerant, reddiderunt. Taliter hoc signum, Deo teste est peractum, et ideo monasterium ejus tunc et post hæc longum tempus a prædonibus mansit intactum et illæsum. Nam sequenti anno advenit exercitus Suevorum *f*, qui destruxere circumquaque loca Sanctorum: sed nullus accessit ad ejus monasterium nec ad loculum, pariter metuentes incurrere mortis periculum. Innumerabilia quidem et alia signa pietas Domini per eum in Argentinensi civitate multoties dignata est facere, sed ego non spero me ad

cuneta dictanda posse sufficere. Hæc autem scripta sunt ut sciatis, quantæ virtutis sit apud Deum et potestatis. Patratum est igitur istud signum anno ab Incarnatione domini milesimo centesimo nonagesimo septimo, regnante Christo rege piissimo, qui est rector universorum regnorum per omnia secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Designantur Henricus VI, filius Frederici I. Obitum Henrici anno 1197 illigat Pagius ibidem num. 3.

b De hac Ottone Nicolaus Vignierius in Burgundionum Chronico ad annum 1200, seu pag. 141 hæc scribit: Otho Frederici imperatoris filius, qui primus Palatini titulo eum comitatu Burgundiæ usus est, hoc anno naturæ concessisse scribitur a Paradiuo: quamvis non desint, qui illum anno mxcxi, undecimo die Julii obiisse contendunt. Quorum dissidium, cum vetustiora testimonia desint, non posse facile compoui intelligo. Verum, si anno 1197, ut hic refertur, bellum gessit cum Conrado Argentinensi episcopo, non obiit certe anno 1191. Licet aulem de hac Ottonis expeditione alibi nihil legerim, constat tamen Conradum episcopum Suevis principibus fuisse contrarium.

c De Conrado II vel III Argentinensi seu Argenteratensi episcopo agunt scriptores Gallie Christianæ tom. 5, col. 800, ubi episcopatum ejus inchoant anno 1190, mortem vero referunt ad annum 1202.

d Spectabat is locus ad Conradi familiam, ut videtur: nam laudati scriptores Gallie Christianæ de Conrado sic loquuntur: Is ex nobili baronum d'Hunenburg in Alsatia geure ortus.

e Id est, requiescerit.

f Contigit hoc procul dubio ob schisma imperii, quod ortum est post mortem Henrici VI. Quippe cum duo essent electi Romanorum reges, Philippus Sueviæ dux, et Otto dux Saxonie, posteriori adhæsit Conradus episcopus.

DE SS. EUTHYMIO CONF., UXORE EJUS

ET CRESCENTIO FILIO MARTYRE

PERUSIÆ IN UMBRIA,

J. P.

Ex Martyrologio Romano et Ferrario.

TEMPORE LIB-
TER DIOCLE-
TIANÆ PERSE-
CUTIONIS.
Cultus

Perusia Augusta antiquissimæ originis est, unaque ex duodecim Etruriæ principibus civitatibus, quam hoc tempore in Umbriam plerique rejiciunt, tamquam ejusdem provinciæ caput: unde legatus Apostolicus subjectis Umbris jus dicit, in eaque nobilis academia floret, ubi ad bonas artes, jurisque prudentiam excoluntur ingenia. Hæc et plura alia Ughellus tomo 1 Italie sacræ a columna 67*. De illa quoque civitate mentio facta est apud nos tomo 11 Januarii, die xxix, pag. 924. Martyrologium

Romanum tres hosce Sanctos sic memoral: Perusiæ sancti Euthymii Romani, qui Diocletiani persecutionem fugiens, ibi cum Uxore et Crescentio filio quievit in Domino. Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italie solum Euthymium annuntiat, et in annotatione dicit: Hac die Perusiæ tantum fit de illo commemoratio. At Crescentius puer refertur in Martyrologio Romano ad diem xiv Septembris, quo die erit agendum de ipsius Actis, quorum

A quorum lectiones proprias habemus, in quibus indicatur passus martyrium Romæ extra portam Salariam. Baronius in notationibus ad dictum mox diem, De (Crescentii pueri) martyrio, aliorumque sociorum Acta manuscript. legi, inquit, quæ ab ecclesia accepimus. *Damus interim, quæ Ferrarius narrat de S. Euthymio confessore, excerpta ex Passione, ut indicat, S. Crescentii mart., his verbis:*

ibi dies in pace sanctis operibus transigeret: etsi enim Christum clam coleret raro in publicum prodiens, diu Perusiæ occulte commoratus; illum tamen veraciter, et ex corde diligebat. Cum itaque filium in fide educasset, et ne unquam ob impiorum iniurias vel supplicia ab ea excederet, neglectis inanum deorum simulacris, admonisset, isque jam XI ætatis annum ageret, Euthymius confessor Perusiæ migravit ad Christum IV Kal. Septembris. *Posui superius, tempore circiter Diocletianæ persecutionis, quia sub hoc imperatore eum vixisse indicant quidem datæ modo notitiæ, quarum textum produxi, non addunt tamen annum mortis.*

VICTORE
J. P.

et Vita.

2 Euthymius Romanus, Diocletiano et Maximiano imperatoribus, in Christi fide una cum uxore et Crescentio filio ab Epigmeo presbytero instructus, ab eodem baptizatus est. Cum autem persecutio in Christianos Romæ ingravesceret, inde Perusiam eum filio profectus est, ut

DE SS. NICÆA ET PAULO MART

ANTIOCHIÆ IN SYRIA,

Ex Fastis sacris et Martyrologio Romano.

B

J. P.

E

VIX AUG.

Mulla et varia de his Martyribus Martyrologia meminisse lego; sed pauca ex his produxisse suffecerit. Inter auctaria ad Usuardum a nobis editum ista scribuntur hoc die: In Antiochia Syriæ, sanctorum Nicææ et Pauli. Apud Florentinum ibidem loci etiam memorantur, notante eodem auctore in suis observationibus: NICEUM vocant libri nostri, non NICEAM, et NICEUM Martyrol. vetustissimum. Sunt

etiam in nostro Ms. Florario in hunc modum: In Antiochia Syriæ natale Sanctorum Nicææ et Pauli. *Martyrologium Romanum ita illos annuntiat: Antiochiæ in Syria natalis sanctorum martyrum Nicææ et Pauli, diciturque in notationibus, de his etiam agi in prædicto manuscript. antiquissimo Martyrologio, et Molan. in addit. ad Usuardum.*

DE SS. NONGENTIS MARTYRIBUS

Ex Martyrologiis Hieronymianis.

J. P.

VIX AUG.

Numerosum hoc Martyrum agmen legitur in variis Fastis sacris antiquis, sed non eodem modo ac die. Nam in Spicilegii Acheriani tomo 4, in quo exstat Martyrologium S. Hieronymi nomine prænotatum, quod vocatur ibi vetustissimum, sunt ista ad diem xxx Augusti, post annuntiationem S. Joannis Baptistæ: Et alibi, natalis sanctorum nongentorum Martyrum, qui eadem die passi sunt. In Martyrologio, quod Florentinus sub ejusdem Sancti nomine vulgavit, ad diem xxix hujus mensis, eorum natalis connectitur eum natali S. Joannis Baptistæ: nam post hunc scribitur iste: In provincia Palestina civitate Sebastia natalis sancti Joannis Baptistæ, et aliorum natalis sanctorum cum Martyrum, qui eadem die passi sunt. Florentinus in notationibus, Ita, inquit, sancti Martyres nongenti cum ecelebritate S. Joa. Baptistæ connectuntur,

ut non modo eodem die, sed eodem etiam loco videantur adscribi. Tantam Cælitum turbam hic silet Martyrol. Corbeïense, quod eam sequenti die recenseat. Non tacuit tamen Martyrol. vetustissimum, et cum passione quidem S. Joannis Baptistæ copulavit; non tamen locum signavit, quem Martyr. Corbeïense incertum notat ALIBI sequenti die. Reliqua edita Martyrologia eosdem prætereunt. *Hæc ille; quibus addi possunt dicta in Observationibus ad nostrum Usuardum hoc die: quo Grevenus, ut antiquioribus eum hic superaddamus, S. Candidæ virginis, de qua hodie agimus, sic subdit: Item sanctorum Martyrum nongentorum, qui eodem die passi sunt. In textu Florentini fortasse legi deberet et alibi pro et aliorum, ut Martyrologium illud valde mendosum est, et sic conformius esset aliis Martyrologiis modo citatis.*

F

A

D

DE SANCTO ALBERICO EREMITA

J. P.

APUD BALNEUM IN ETRURIA

xxix. Aug.

Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiae ad hunc diem paucula hæc refert in rem nostram : Albericus eremita ex Etruria vitam asperam intra Apenninum in agro Sarsinate apud Balneum op. duxit : ubi locus adhuc Cella S. Alberici nominatur, atque ab eremitis usque in hodiernum diem iucolitur : cujus corpus in ecclesia S. Anastasii apud vallem Feretranae diœcesis asservatum hac die religiose colitur, confluentibus eo ad diem festum finitimis populis, balneatoribus maxime, quod S. Albericum balnea illa excitasse fama sit. Hactenus Ferrarius, indicans ea pro-

diisse ex monum. abbatiæ S. Anastasii. Addit, nondum se vidisse Acta, nec intellexisse an existent. Utrumque dico et ego, non tamen ideo absterritus, ne Sanctum hunc Operi nostro intercerem in fide Ferrarii, qui affirmat eum publice coli. Adde, si vis, Castellanum, qui in suo Martyrologio universali hæc refert : Balnei apud Camaldulum in diœcesi Sarsinatensi S. Albericus solitarius. De Sassiua vel Sarcina egi in hoc tomo pag. 189. Nescitur tempus, quo hic Sanctus vixerit.

B

E

DE SS. HYPATIO EPISC. ET ANDREA

Vide pag 857
not. 12 bis.

PRESBYTERO MARTYRIBUS

J. P.

CONSTANTINOPOLI

SUB LEONE
ISAURO.

Martyrologium Romanum duos hosce Christi Pugiles ita annuntiat : Constantiupoli sanctorum martyrum Hypatii episcopi Asiatici, et Andreae presbyteri, qui ob cultum sanctarum imaginum sub Leone Isauro barba pice illita atque incensa, et cute capitis extracta, jugulati sunt. In Menologio Græcorum, quod ex interpretatione Cardinalis Sirloti editum est ab Henrico Canisio ita referuntur ad diem xx Septembris : Eodem die commemoratio sanctorum patrum et confessorum Hypatii episcopi, et Andreae presbyteri. Sequitur ibidem narratio martyrii in hæc verba : Hi ex Lydorum regione in gymnasio quodam pueri doceantur : Hypatius quidem monasticam vitam amplexus est, Andreas vero sacer in Ecclesia præco * extitit : non solum autem je-

junis, vigiliis, et orationibus præstantes erant, sed etiam humilitate, modestia et charitate alios superabant. Cum vero eorum virtutes cognovisset, qui apud Ephesum præsidebat, Hypatium quidem episcopum; Andream vero presbyterum ordiuavit : quod cum audisset osor sanctorum, Leo impius imperator, ad se accersiri iussos in carcere inclusit, et laniari præcepit, et e capite eum extrahi, et sanctas imagines quamplurimas supra capita eorum accensas susceperunt, et pice barbas illi per mediam urbem (Constantinopolitanam videlicet) distracti sunt, et [ad] F partes Xerolphi jugulati, canibus esca expositi sunt. Baronius illorum martyrium narrat ad annum Christi 735.

* ἱεροκήρυξ

DE S. CANDIDA VIRGINE MART.

ET DE

SS. FELICE, FORICIA, ADAUSIA, GEMELLINA

CUM SOCIIS MART

ROMÆ

J. P.

S. Candida in multis Martyrologiis nota,

Martyrologia multa cum vetustiora tum recentiora memorant hac die S. Candidam virginem: sed alia titulum martyris omittunt, alia adjiciunt. Apographa quædam Hieronymiana S. Candidam exhibent aliis martyribus immixtam. Augustinum et Labbeanum apud nos post tomum VII Junii nudum memorant nomen Candidæ, uti et aliud Ms. apud Florentinum in annotatis XXIX Augusti. Apographum Corbeïense ibidem habet, Candidæ virginis. Usuardus: Ipso die sanctæ Candidæ virginis. Sic etiam Florarium nostrum Ms. Recte tamen in Romano hodierno et Martyr vocatur, et Romæ passa dicitur, quia id abunde colligitur ex sociis, quos mox assignabimus. Verba igitur Martyrologii Romani accipe: Item Romæ sanctæ Candidæ virginis et martyris, cujus corpus Paschalis primus Papa in ecclesiam sanctæ Praxedis transtulit. Ad hunc locum Baronius observat sequentia: Reperitur in marmorea tabula, quæ est in ecclesia S. Praxedis, inter ceteros ibi conditos martyres descripta Candida. Eadem habet Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ. Piazzæ in Hemerologio sacro urbis Romæ ad XXIX Augusti de S. Candida refert sequentia: Sancta Candida virgo et martyr Romana, cui Adrianus I extra portam Portuensem dedicavit ecclesiam, in qua corpus ejus positum fuit, et postea translatum ad ecclesiam S. Praxedis per Paschalem I, ut affirmat Martyrologium Romanum. Pars capitis ejus servatur in ecclesia S. Mariæ in Campitelli, pars altera in Virginis Lauretanæ. Hæc de Candida. Nunc socios Martyres investigemus.

2 Quippe etiamsi Candida ab Usuardo, aliisque eum seculis martyrologis sola referatur, quod ex corporis translatione contingere potuit, non dubito quin eadem sit, quæ in Hieronymianis cum aliis quatuor conjungitur. Apud Acherium tom. 2 Spicilegii recusi pag. 17 Corbeïense Martyrologium hos ad XXIX assignat Martyres: Romæ, via Ostense *, natalis Sauctorum Felicis, Candidæ virginis, Foricæ, Adausiæ, Gemellinæ, eum sociis eorum. Idem Martyres, ac eodem quidem ordine, reperiuntur in tribus exemplaribus Florentiniis, sed luxatis non parum nominibus. In textu ille sic edidit: Romæ via Hostiensi Felicis. Candidi *. Forigæ. Adausiæ. Gemellinæ cum sociis eorum. Ex alio Ms. vetustissimo in annotatis: Romæ Felicis. Candidæ, Furinæ, Adavisæ, Gemellinæ. Tertium ejus Ms. est Corbeïense jam datum. Ex hisce colligo, hosce quinque Martyres simul Romæ passos in via Ostiensi cum sociis aliis anonymis: et nomina in titulo data ex Corbeïensi Martyrologio proxime ad genuina eorum nomina accedere conjicio. Nec obstat Candidæ martyrio, quod Petrus de Natalibus in Catalogo lib. XI, cap. 130, num. 229 dicat, Candidam in pace quieverisse iv Kalendas Septembris: nam, cum fateatur se nihil invenisse de gestis Sanctorum, quos illo capite recenset, ne obitum quidem S. Candidæ invenerit: sed in eam opinionem inductus fuerit, quod titulum Martyris non reperiret apud Usuardum aut alios. Plura de hisce Martyribus non invenio: neque enim annotata Florentiniis, aut recentiores alii martyrologi plus lucis asferunt.

quæ martyr fuit cum aliis hic recensitis.

E
* i. e. Ostiensi

* pro Candidæ

DE S. BASILLA VIRGINE

SYRMII IN PANNONIA INFERIORE

J. S.

Sancta Basilla in Martyrologiis varie annuntiata,

Romanum Martyrologium hodie annuntiat Sanctam aliquam Basillam his verbis: Apud Smyrnam natalis sanctæ Basillæ. Addidit Baronius annotationem hujusmodi: De ea tam in veteri Romano Martyrologio, quam etiam in manuscriptis Hieronymianum haud dubie designat per vetus Romanum, per manuscripta forsitan auctos Usuardi codices. Quippe in utrisque reperitur memoria Basillæ, sed cum diversitate loci, cui adscribitur, et aliqua etiam nominis. In Hieronymianis a Florentinio editis sic legitur: In Syrmie natalis sanctæ Basillæ virginis. In Corbeïensi

ibidem in annotatis, (et tom. 2 Spicilegii pag. 17) In Syrmia natalis sanctæ Basilissæ virginis. Aliud exemplar Florentii: In Sirni Basillæ virginis. In Augustano et Labbeano apud nos post tomum VII Junii sine loco ponitur, Basillæ virginis. In additamentis ad Usuardum non minor est varietas de hac Sancta, prout videre est in Usuardo nostro. Memoratur ibidem ex plurimis exemplaribus, partim Mss., partim editis. Pleraque autem habent: In Syrmia, natale sanctæ Basillæ. Unum Hagenoyense: In Sirnia, natale sanctæ Basilicæ virginis. Belinus edidit, Basilicæ

AT. TONT.
J. S.

Basillæ. *Grevenus*, In Sirmio, sanctæ Basillæ virginis. *Molanus*, In Syria, natale sanctæ Basillæ. *Haftenus aucturia Usuardi*.

Sirmio attri-
buenda vide-
tur.

2 *Allata huc usque Martyrologia non expriment, utrum S. Basilla sit martyr: at martyrium clare negat Petrus de Natalibus, dum lib. xi, cap. 130, num. 231 ita scribit: Basila sancta in Syrmio ipso die dormivit iu Domino. Florarium nostrum Ms. tantum habet: In Syrmia natale sanctæ Basillæ. Prætermitto recentiores, qui eodem modo de loco variant. Nec lubet adducere Hispanos quosdam, qui ex pseudo-Dextero et Juliano Basillam cum Sirmio Hispaniæ suæ adscribere conati sunt: nam ipsi etiam Hi-*

spani prudentiores fabulis hujusmodi fidem negant. At solum observo cum Florentinio vetustissima Martyrologia satis convenire in nomine et loco; nam Basillam passim vocant, et Sirmio Sanctam attribuunt cum titulo virginis non martyris. Porro Sirmium urbs erat satis celebris in Pannonia inferiore, seu in hodierna Sclavonia ad Savum flumen, ita ut non recte in Romano Martyrologio attributa rideatur Smyrnæ, quæ urbs est Asiæ minoris hodieque notissima. De ætate aut gestis Sanctæ altum ubique silentium. Hinc incertum manet, an fuerit martyr: sola enim tituli Martyris omissio non sufficit ad martyrium ei certo abjudicandum.

DE S. SEBBO

REGE ORIENTALIUM SAXONUM

LONDINI IN ANGLIA,

B

E

J. S.

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA

De cultu et gestis.

GRÆC. ANNUM
DCCXIII AUT
DCCXIV.
Cultus ex Fir-
stis,

Sanctum Sebby, aut, si nomen Latine inflectere malumus, Sebbum, Orientalium Saxonum in Britannia regem, multum laudavit venerabilis Beda, aliique scriptores antiqui. Memoriam ejus non quidem inveni in Fastis antiquis, sed illum memorant varii recentiores martyrologi, eumque illis Baronius in Martyrologio Romano ad xxix Augusti his verbis: In Anglia sancti Sebby regis. Martyrologium Anglicanum, anno 1608 impressum, habet etogium Anglice, cujus hoc est initium: Londini depositio S. Sebby regis Orientalium Saxonum et confessoris, qui, ubi regnum istud triginta annis in magna pace et tranquillitate administraverat, in monasterio SS. Petri et Pauli Londini monachus factus est. Addit insigni sanctitate mortuum, ac sepultum Londini in ecclesia S. Pauli, ibique corpus ejus servari in monumento marmoreo magna cum veneratione. Addit etiam miraculis claruisse, quod in editione anni 1640 omissum. Insuper eundem Sanctum Menologis suis Benedictini, inter quos Wion in Lignovila ad prædictum diem sic habet: In Anglia, sancti Sebby regis, monachi et confessoris.

et corporis
elevatione:

2 *Atfordus in Annalibus Anglo-Saxonicis tom. 2, ad annum 693 num. 13 sepulcrum Sancti illustrat, simulque refutat petulantem hereticum, qui ausus fuerat irridere miraculum a Beda relatam de sarcophago Sancti, quod miraculo excrevit, dum corpus Sancti fuit sepultum. Verba ejus accipe: Visitur hodieque sancti Sebby sepulcrum ad septentrionalem Paulini templi parietem, caucellis inclusum: sed sitne idem, cujus hic (apud Bedam) mentio, merito dubitari potest. Quod enim ita miraculo excrevit, terræ humaudum condendumque, non efferendum et in luce populorum statuendum erat. Illud ergo humiliter et e communi lapide; nobiliter istud, quod hodie cernitur, et e divite marmore, elegantius dicit, diversum esse. Unde dieterium et scomma Joannes Spedi, asserentis nunc, sarcopha-*

gum miraculo productum, novo miraculo contractum esse, nec quinque pedes in longitudine excedere, in caput cadit eudentis ipsum. Scimus enim Sanctorum reliquias non statim ab obitu, sed post probatam diu testatamque eorum sanctitatem, coli solitas a majoribus. Tunc elata sunt Sebby ossa et elegantiore theca recondita, nec opus fuit, consumpta carne, formari sarcophagum primæ longitudinis. Satis hinc colligitur, corpus olim elevatum fuisse; at quando, aut qua occasione id factum sit, non inveni. Nunc ad Sancti gesta progrediamur.

3 *Beda lib. 3 Historiæ ecclesiasticæ cap. 30 sic habet ad propositum nostrum: Eodem tempore provinciæ Orientalium Saxonum, post Suithelmum, (de quo supra diximus) præfuere reges Sighere et Sebby, quamvis ipsi regi Merciorum Vulphere subjecti. Regnum Orientalium Saxonum, cujus metropolis erat Londinum, breviter describit Malmesburiensis de Gestis regum Anglorum cap. 6 his verbis: Reges Orientalium Saxonum dominantur in Estsexa, et Middlesexa, et dimidia Hutfordensi, habebaturque ibidem et habetur episcopus Londinensis. Est hæc pars maritima Britanniæ, quæ Belgio nostro opponitur.*

4 *Genealogiam Sebby idem explicat eodem capite, uti et Sigheri, dum ita scribit: Eo mortuo (Suithelmo rege) Sigherius filius Sigeberti Parvi, et Sebba filius Sewardi tenuerunt regnum. Ambo hi patres item fuerant reges, sed gentiles ambo. Sewardus autem, qui cum duobus fratribus regnans, idololatram restituerat apud Saxones Orientales, ac deinde interemptus erat, pater erat Sigeberti Parvi, ita ut Sebbus patruus esset Sigheri; non frater, ut eum perperam vocat Harpsfeldius in Historia Anglicana seculo vii, cap. 12. Defunctis autem regibus Sebbo et Sighero, regnum pervenit ad duos Sebby filios, uti affirmat laudatus Malmesburiensis, ita scribens*

Reges aut Saxonum Orientalium cum sig heru.

†

ejus autem erat frater, sed patruus.

A *bens* : Verumtamen Sebbi sociante se defuncto (*Sighero*) ipse quoque xxx anno voluntarie regno decessit, monachus (ut *Beda* refert) factus: filii ejus *Sigehardus* et *Sefredus* post eum regnaverunt.

*Sighero ad
intota deficienti
Sebbus in pie-
tate perseve-
rat :*

5 *Hisce observatis, Bedam rursus audiamus.* Quæ videlicet provincia, cum præfata mortalitatis clade permeretur, *Sighere* cum sua parte populi, relictis Christianæ fidei sacramentis, ad apostasiam conversus est. Nam et ipse rex et plurimi de plebe sive optimatibus, diligentes hanc vitam, et futuram non quærentes, sive etiam non esse credentes, cœperunt fana, quæ derelicta erant, restaurare, et adorare simulacra, quasi per hæc possent a mortalitate defendi. Porro socius ejus et coheres regni ejusdem *Sebbi* magna fidem perceptam cum suis omnibus devotione servavit, et magna (ut in sequentibus dicemus) vitam fidelem felicitate complexit. *Subdit Beda, quo modo Sigherus eum subditis suis ad pietatem sit reductus per Jarumannum episcopum, quem eo destinaverat Vulpherus, seu Wolferus Merciorum rex prædictus.*

*B
incertum ta-
men an labo-
ruerit ad
conversionem
Sigheri.*

6 *Alfordus ad annum 664, num. 37 affirmat, Sebbam suas etiam partes habuisse in diela Sigheri conversione, ita scribens: Nec in nua regni parte stetit Sebbi pietas: qui porro progressus, Sigherum, regni socium, conatus est ad Christum reducere, fidei, quam corouæ, extendendæ studiosior. Dolebat enimvero piissimus Princeps ejusdem pene corporis ac reipublicæ membra luxari adeo, divellique invicem tam pudendo divortio: et interim deesse doctam manum, quæ posset velletque malo mederi. Igitur Wolferum Merciorum regem monet (nam illi fere Orientales Saxones parebant) periclitari provinciam pericolosissimo morbo, et esse ruinæ proximam, ni quantocius submittantur aliqui, qui labantem valereut sustinere. Hæc Beda non affirmat, adeoque verisimilia quidem sunt ob pietatem Sebbi, at pro certis non asserenda, cum antiquorum auctoritate destituantur. Nihilo magis apud antiquos invenio, quod subdit Alfordus de petito Londinensibus episcopo per Sebbum: nam de Malmesburiensis, quem citat lib. 2 de Gestis pontificum Anglorum, solum refert Winam a Vulphero Merciorum rege inductum episcopum sine ulla Sebbi mentione.*

*C
Beda narrat
Sancti virtutes,*

7 *Onisso igitur facto isto, ad Bedam regressior. Nam hic lib. 1, cap. xi Sanctum nostrum uberius commendat hoc elogio: Eo tempore præerat regno Orientalium Saxonum, (ut idem etiam libellus docet,) vir multum Deo devotus, nomine Sebbi, cujus supra meminimus. Erat enim religiosus actibus, crebris precibus, piis eleemosynarum fructibus plurimum intentus; vitam privatam et monachicam cunctis regni divitiis et honoribus præferens, quam et olim jam, si non obstinatus conjugis animus divortium negaret, relicto regno, subiisset. Unde et multis visum, (ut sæpe dictum est) quia talis animi Virum, episcopum magis quam regem ordinari decrevit.*

*ortum ejus
monasticam in
extremo mor-
bo inchoatam.*

8 Cumque annos triginta in regno, Miles regni cælestis exegisset, correptus est corporis infirmitate permaxima, qua et mortuus est: admoovitque conjugem, ut vel tunc divino se servitio pariter manciparent, cum amplius pariter mundum amplecti, vel potius mundo servire non possent. Quod dum ægre impetraret ab ea, venit ad antistitem Londoniæ civitatis, vocabulo *Waldhere*, qui *Ercunwaldo* successerat; et per

ejus benedictionem, habitum religionis, quem diu desiderabat, accepit. Attulit autem eidem et summam pecuniæ non parvam, pauperibus erogandam; nil omnimodis sibi reservans, sed pauper spiritu magis propter regnum cælorum manere desiderans. Qui, cum iugravescente præfata ægritudine, diem sibi mortis imminere sensit, timere cœpit Homo animi regalis, ne ad mortem veniens, tanto affectus dolore, aliquid indignum suæ personæ vel ore proferret, vel aliorum motu gereret membrorum. Unde accito ad se præfate urbis Londoniæ, in qua tunc ipse manebat, episcopo, rogavit, ne plures (eo moriente) quam ipse episcopus, et duo sui ministri adessent.

*VECTORE
J. S.*

9 Quod dnm episcopus libentissime se facturum promitteret, non multo post, idem Vir Dei, cum membra sopori dedisset, vidit visionem consolatoriam, quæ omnem ei anxietatem memoratæ sollicitudinis auferret: insuper et qua die esset hanc vitam terminaturus, ostenderet. Vidit eniui (ut post ipse referebat) tres ad se venisse viros, claro iudutos habitu, quorum unus residens ante lectulum ejus, stantibus his, qui secum advenerunt, comitibus, et interrogantibus de statu ejus, quem languentem visitare venerunt; dixit, quod anima ejus et sine ullo dolore, et cum magno lucis splendore esset egressura de corpore: sed et tertium exinde diem, quo esset mortuus, insinuavit: quod ita utrumque (ut ex visione dedit) completum est. Nam die dehinc tertio, completa hora nona, subito quasi leviter obdormiens siue ullo scusu doloris emisit spiritum.

*visionem ei
oblatam, et
piam mortem.*

10 Cujus corpori tumulando præparaverant sarcophagum lapideum; sed cum huic corpus imponere cœpissent, invenerunt hoc mensura palmi longius esse sarcophago. Dolantes ergo lapidem in quantum valebant, addiderunt longitudini sarcophagi quasi duorum mensuram digitorum: sed nec sic quidem corpus capiebat. Unde facta difficultate tumulandi, cogitabant aut alium quærere loculum, aut ipsum corpus [si possent in genibus iuflectendo, breviare] donec ipso loculo caperetur. Sed mira res, et non nisi cœlitus facta, ne aliquid horum fieri deberet, prohibuit: nam subito, astante episcopo et filio regis ejusdem, [ac monacho] *Sighardo*; qui post illum eum [fratre] *Suefredo* regnavit, et turba hominum non modica; inventum est sarcophagum illud congruæ longitudinis ad mensuram corporis, adeo ut a parte capitis etiam cervical posset interponi: a parte vero pedum, mensura quatuor digitorum in sarcophago corpus excederet. Conditus est autem in ecclesia beati Doctoris gentium, cujus edoctus moventis, cælestia sperare didicerat,

*ac sepulturam
miraculo nobi-
litatam:*

11 *Alfordus ad annum 693 diversas de tempore hujus mortis opiniones refert hunc in modum: Obscurior est annus mortis sancti Regis, nec potest constanter definiiri. Capgravius recensens reges, qui monachi fuerunt, hæc habet de S. Sebbi (in *Curthberto* fol. 78:) Circa annum insuper Domini sexcentesimo septuagesimum *Sebba* rex Orientalium Saxonum, post tricesimum regni sui annum, monasticam ducens vitam, obitus sui diem angelica revelatione cognovit. *Baronius, ut subdit, mortem Sebbi narrat ad annum 672, videturque insinuare peste obiisse, quod merito improbat Alfordus, qui sic prosequitur: Harpessfeldus Sebbum mortuum ponit ad annum Domini dclxxxiii. Sed longe rectius alii,**

*annus mortis
non unum
certus.*

AUCTOR
J. S.

alii, e Fastis Savilianis, e Londinensium episcoporum rebus gestis, et triginta annorum imperio, mortem consignat ad annum Christi DCXCIII. Posterior hæc sententia, quam Alfordus amplectitur, confirmatur ex morte S. Erconwaldi Londinensis episcopi, cui supra num. 8 dicitur Waldherus successisse. Quippe Henschenius ad xxx Aprilis in Commentario prævio ad Acta S. Erconwaldi num. 4 probat, Sanctum istum obiisse circa annum 693, atque inter alia argumenta allegat, quod Waldherus eodem anno

693 consecratus sit episcopus. Itaque cum dicat D Beda de Sancto nostro, Venit, jam æger ad episcopum Londoniæ civitatis vocabulo Waldhere, qui Ercuwaldo successerat, insinuat ex modo loquendi Waldherum non diu fuisse episcopum, dum hæc fiebant, adeoque Sebbum eodem verisimiliter anno 693 esse defunctum, aut certe non nullis annis serius. In Fastis, qui Rerum Anglicarum scriptoribus subduntur, initium regni ejus statuitur anno 664, finis anno 694, quod ex dictis satis est verisimile.

DE S. MEDERICO PRESBYTERO ET ABBATE

PARISIIS

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. S.

B

Cultus; reliquiæ; Acta: tempus, quo floruit Sanctus.

E

CIRCA ANNUM
DEC.
Nomen Sancti
in Fastis anti-
quis:

Acta S. Mederici abbatis et presbyteri edidit atque illustravit Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti seculo 3, part. 1, a pag. 8; ubi pro antiquo ejus cultu adducit vetusta Martyrologia tum ecclesiæ Aduensis, tum ecclesiæ Bituricæ S. Laurentii, in quibus memoria ejus celebratur his verbis: iv Kalend. Septemb. Parisius depositio S. Mederici presbyteri. Hisce consonat Romanum, in quo ad eundem diem sic legitur: Lutetiæ Parisiorum depositio sancti Mederici presbyteri. Memoriam S. Mederici in suo etiam Martyrologio annuntiavit Usuardus ad præfatum diem: at necdum convenit inter eruditos, quo Sanctum nostrum exornaverit titulo, cum editiones Usuardi multum ea in re discordent. Episcopum ab Usuardo vocatum esse, ait Baronius in Observationibus ad Martyrologium Romanum: atque episcopus re vera vocatur in editione Molani, sed mendose. Abbatis titulum nihilo rectius habet editio Munerati.

ab Usuardo
memoratur ut
presbyter,
licet abbas
quoque fuerit:

C 2 Codex antiquissimus Usuardi, qui servatur Parisiis in abbacia S. Germani de Pratis, ac typis editus est anno 1718, sic habet: Parisius, depositio sancti Mederici presbyteri et monachi. Verum Sollerius noster in Usuardo suo tantum habet: Parisius, depositio Mederici presbyteri. Non ignorabat quidem Sollerius in codice Pratensi addita esse hæc verba, et monachi; sed ea pro genuinis Usuardi verbis non agnovit, tum quod abessent a plerisque codicibus nostris, tum quod in codice Pratensi litura esset facta, lituræque inscripta essent hæc verba. Hinc ait in Observationibus: Medericens... notatus est, non ut monachus, abbas, aut episcopus, ut supra ostendimus, tametsi monachum, et, si vis, abbatem fuisse non diffiteamur; sed ut presbyter, sicut textus noster exhibet. Verumtamen editor Usuardi Pratensis, Jacobus Bouillart, litem movet Sollerio in Observationibus suis ad hunc locum, atque ita ratiocinatur: Antequam hinc discedo, non nihil difficultatis patior, unde se Sollerius expedit velim. Qua in litura S. Medericus, in eadem versatur S. Candida, (cujus annuntiatio sequitur in textu Usuardino) eadem utriusque

correctionis scriptura est. Tamen de sancta Candida Sollerius sic: "Certe Usuardinam esse, satis evincunt codices nostri." Quod igitur de Mederico additum fuit, æque Usuardinum est. Respondeo, argumentum Sollerii non desumptum esse ex sola litura, lituræ enim variis de causis fiunt: sed ex litura simul et dissonantia aliorum codicum. Ratio ergo illius, cur putet Candidæ annuntiationem totam esse Usuardi, etiamsi lituræ inscripta sit, est concordia aliorum codicum: at eorumdem codicum discordia, lituræ adjuncta, arguit, omnia verba, quæ in Pratensi codice habentur de Mederico, Usuardi non esse. Et vero non video, cur Monachum vocasset Usuardus, non Abbatem, licet alioquin cum Vita agnoscamus et monachum et abbatem fuisse.

E 3 Andreas Saussayus in Martyrologio Galliano ad xxix Augusti Medericum annuntiat cum titulo Abbatis et confessoris, amplum ei texens elogium, quod Actorum est compendium. Brevius sic illum memorat Martyrologium Parisiense: Parisiis, sancti Mederici presbyteri, qui Augustoduni in civitate sua abbas, cum vitam austeriorem et remotiorem secessum meditaretur, Parisios orationis causa profectus, annis prope tribus ægritudine detentus, obiit ac sepultus est in suburbana cellula sancti Petri, nunc dicta sancti Mederici. De cultu laudatus ante Mabillonius addit sequentia: Ipso die (xxix Augusti) solemniter ejus festum celebratur Lutetiæ Parisiorum in ecclesia propria: per totam vero dioccesim pridie Kalend. Septemb. officio semiduplici, ut vocant. Patronus etiam colitur in ecclesia collegiata oppidi de Linaiis (Linays), tertio milliari prope ab urbe Parisiaca; et in ecclesia parochiali de Campellis, de qua postea.

colitur præ-
cipue in ait
obitus:
F

F 4 Præter obitus diem celebratur etiam dies translationis S. Mederici xxii Januarii, ut observarunt Majores nostri in Prætermisssis ad eundem diem. Laudatus Saussayus ad xxii Januarii sic habet: Lutetiæ Parisiorum elevatio et translatio sancti Mederici abbatis. Verumtamen translatio illa, quæ in Actis narratur anno 884 facta, dicitur ibidem contigisse die depositionis S. Mederici.

festum tran-
slationis:

A derici, seu xxix Augusti. Hinc ad locum illum Actorum sequentia observat Mabillonius : Et tamen diem translationis celebrat Parisiaca sancti Mederici ecclesia die xxii Januarii, tametsi ob diem festum S. Vincentii in proximam Dominicam sequentem remittitur. Forsitam aliam translationem eo die factam recolat. Imo Saussayus etiam ad 2 Septembris hæc scribit : Parisiis elevatio sancti Mederici abbatis et confessoris. An alia hic rursum elevatio designetur, melatet. Certe una tantum elevatio et translatio corporis descripta hæc tenus comparuit, quæ sub finem Actorum legi poterit. Hæc satis de cultu Sancti.

reliqua, et ecclesia votivis peregrinationibus clara :

B 5 De reliquiis S. Mederici hæc memorat Mabillonius in annotatis ad Translationem : In crypta subterranea recentioris ecclesie sancti Mederici corpus sacrum primo tumulatum fuisse aiunt. Ejus reliquiarum pars in argentea capsula altari propriæ ecclesie imposita, et mandibula in scrinio peculiari Parisiis; pars Campellis in ecclesia parochiali, cranii nimirum maxima pars cum duabus costis et osse sacro, ut vocant; pars denique in ecclesia collegiata de Linaiis conservantur. Duæ priores ecclesie, quæ constructæ sunt in locis istis, quæ Sanctus ipse in Vita incoluit, illustrantur in annotatis ad Vitam; tertia, quæ etiam Mederico sacra est, jam superius dicta est distare Parisiis tertio fere milliari. Breulius in Antiquitatibus Parisiensibus lib. 4, pag. 1195 tres ob causas celebrem esse ait hanc S. Mederici ecclesiam. Inter has secunda est ob peregrinationes. Mirum est eum, inquit, videre populum ex tota vicinia et aliis partibus remotioribus concurrere ad invocandum sanctum Medericum, quoniam experientia comperit, quam plurimos infirmos, maxime laborantes dolore viscerum, quem vulgo vocant LA MARY, intercessione S. Mederici sanari, Deo id disponente ad illius sanctitatem et merita comprobanda.

Acta, et varii illorum exemplaria :

C 6 Vita S. Mederici scripta est ab auctore anonymo, et quidem post translationem corporis, anno 884 factam, sumpta forsitan occasione scribendi ex ipsa translatione, qua veneratio erga Sanctum haud dubie fuit aucta. Bailletus in Tabula critica, mensi Augusto præfixa, ad diem xxix ait, forsitan hanc Vitam esse exarata post seculum x, id est, tribus seculis post mortem Sancti. Verum nihil in illa invenio, quod cogat nos credere, diu post translationem esse scriptam, ita ut verisimilius appareat, scriptam esse circa finem seculi ix aut initium x, seu ducentis circiter annis post mortem S. Mederici. Fatendum tamen est, huic scriptori ab ætate non magnam esse auctoritatem; sed monumenta habere potuit antiquiora, ex quibus Sancti gesta hauserit. Mabillonius Vitam hanc edidit ex Mss. codicibus bibliothecarum S. Germani et S. Victoris Parisiis: at digressiones morales, quibus Vita redundat, hinc inde resecurit. Eandem Vitam, descriptam ex codice Ms. Rubæ-Vallis, huc transmisit anno 1608 Michaël Jacobs, Ordinis Canoniorum Regularium. Eandem quoque habemus ex Ms. Chiffletiano. Porro duo hæc nostra Mss. et inter se, et cum editione Mabillonii omnino consonant, si tantum spectemus gesta Sancti; in vocibus tamen nonnihil subinde discrepant. Præplacet Ms. Chiffletianum, quia aliud in fine est mutilum. Istud ergo collatum cum editione Mabillonii et cum altero Ms., prelo subjiciam cum omnibus digressionibus; notatisque, ubi opus est, differentiis aliorum exemplarium.

7 Mabillonius in Observationibus præviis num.

8 tempus, quo floruit Sanctus, sic inquiri: Quo tempore vixerit S. Medericus, ex nullo capite certo definiri potest. Stephanus Ladoneus civis Eduensis in Opere jam citato (de Antiquitatibus Eduorum) ait eum floruisse circa annum septingentesimum. Et certe serius vix rejici potest S. Mederici obitus, cum locum habeat in Germano Usuardi Martyrologio, in quo nullus fere Sanctorum, qui post annum dccxx devixerit, inscriptus reperitur. Res sane non videtur hinc satis certa. At nihil in Vita, aut alibi se offert, quo magis stabilietur. Castellanus in Martyrologio universali ad xxix Augusti notavit annum circiter 750; at plures sequuntur opinionem Mabillonii, quam et nos sequimur, donec aliquid occurrat certius. Petrus de Natalibus in Catalogo Sanctorum lib. 8, cap. 25, dum obitum S. Mederici alligat anno 984, obitum videtur confudisse cum translatione corporis, quæ in Mss. quibusdam consignata erat illo anno 984, licet acciderit anno 884, ut recte legitur in Mss. nostris.

AUCTORE
J. S.
tempus mortis
non satis certum :

8 Apud Bellovacensem in Speculo lib. 24, cap. 92 compendium habetur Actorum editorum, qualia et duo alia habemus Mss. Sunt hæc Vitæ conformia, ex eaque desumpta, si errores excipiamus chronologicos, qui in illis reperiuntur. Quippe apud Bellovacensem, et in uno compendio Ms. Cœnobii Bodecensis, translatio affigitur anno 984; in altero autem compendio Ms. Rubæ-Vallis mors eidem anno innectitur, ut fit apud Petrum de Natalibus. Idem error de anno translationis occurrit apud Trithemium lib. 3 de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti, cap. 231, ubi sic habet: Medericus abbas monasterii in civitate Eduæ, vir tam sanctæ conversationis, ut et vivens et mortuus infinitis claruerit miraculis, sicut in Historia vitæ ejus diligenter conscripta reperitur. Jacet sepultus Parisiis: cujus festum agitur quarto Calendas Septembris. Ejus corpus de terra levatum est anno Domini cmlxxxiv, quarto Calendas Septembris. Hinc colligimus errorem illum de anno translationis, qui in ipsa etiam Vita apud Mabillonium reperitur, antiquum esse. Verè tamen ex apposito episcopo, cujus tempore translatio facta est, certum est contigisse anno 884.

translatio facta anno 884, licet varii per errorem posuerint 984

E

9 Compendiis modo relatis simile est, quod ad xxxi Augusti habetur in Breviario Parisiensi, anno 1636 impresso, at sine erroribus chronologicis. Accipe istud, ut possit cum Actis prolixioribus conferri: Medericus e civitate Eduensi ortus, spectabili genere, cum tredecim annos impleisset, invitis parentibus ad monasterium ejusdem civitatis abiit, religiosumque vitæ institutum amplexus, in ipsis conversationis sue primordiis, ea vitæ morumque sanctimonia excelluit, qua omnes in sui admirationem raperet: tantæ abstinentiæ, ut in hebdomada nonnisi bis edulii quidquam caperet, idque nonnisi ex pane hordeaceo sumebat: modica aqua temperabat sitim: subtus schema monasticum, quod cæteris gerebat consimile, corpus macerabat asperrimo cilicio: atque nil in verbis et actibus, quod non castigatæ mentis Deoque devotæ speciem cederet, præferebat.

Officium ex Breviario Parisiensi,

F

10 His cum claret insigniis sanctitatis, excedente ex stadio carnis cœnobii præfecto, quanto dignior, tanto magis renitens, abbas, omnium votis sibi impositum, munus sic suscepit, ut non honorem, sed onus, se accepisse cogitans, omnibus suæ curæ commissis, sese non Dominum, sed verum patrem exhiberet. Quibus

quod continet

bus

ACCURATE
J. S.

bus sic in Dei timore præfuit, ut non mouitis solum et exemplis, sed et supernæ sibi insitæ virtutis opitulatione, mirum in modum prodesset. Monachum enim quemdam facibus libidinis a dæmone inflammatum, tunica sua induens, ab æstu exitioso liberavit. Alius vero ita cum esset illusionem diabolica subactus, ut quandocumque divino operi insistere deberet, statim, ut Synaxeos oratio consueta finienda erat, de ecclesia exiret, hacque de re frequenter admonitus, non tamen emendaretur: demum sanctus Abbas panem accepit, et benedicens, eulogias fratri tribuit, moxque ab eo inimicum exclusit.

Vita compendiosa.

11 Sed vero cum de diversis regionibus, fama ejus diffusa, multi ad eum properarent, Dei Famulus, ut procul ab hominum strepitu et adulatione Christo liberius serviret, desertum locum tandem expetiit, illicque divinis meditationibus totus defixus hæsit, doctæ non modo fratrum instantia, sed episcopi jussione ad cœnobium revocatus, cum majori signorum gloria coruscaret, relicto iterum monasterio, Lutetiam Parisiorum proficiscens, in sylvâ urbi vicina se abdidit, postquam in itinere miracula magna fuisset operatus. Cunque ad sacellum sancti Petri illa in sylvâ conditum, cellam sibi ædificasset, exactis illie in Christi sedula servitute duobus annis et novem mensibus, vocatis discipulis (quibus suæ migrationis diem præindicavit) in devota æterni Numinis adoratione, sanctissimam emisit animam; signisque admirandis sic post obitum emieuit, ut ædicula ipsa, in qua sepultus fuit, insignem in basilicam ipsius obtentu mutata, pristina exuta nuncupatione, patrocinii ipsius sortita sit appellationem: qua etiamnum fulget, pignoribusque amoris ejusdem fruitur pretiosis.

VITA

auctore anonymo

Ex Ms. codice Chiffletiano, collato cum
C Ms. Rubecæ-Vallis et editione Ma-
billoni.

CAPUT I.

Sancti natales, vita monastica, dignitas abbatialis, variæ virtutes ac miracula.

Ratio scribende
hanc vitam:

* al. fidelissimi

Si secularium scriptores literarum famosa quorundam gesta pomposo studuerunt stilo prosequi, famamque ipsorum ad notitiam posterorum prolixam, tam prosatice, quam metrico deducere certaverunt cloquio; sanam utique volentes ostentare sapientiam, atque popularem pro ea gestientes umbræ similem captare auram; nos unius veri Dei fidissimi * cultores, ac veræ sapientiæ promptissimi amatores multo magis debemus Sanctorum gesta, utpote plurimum mirabilia, ad fidelium perducere cognitionem; veraci quidem, et compendiosa narratione, incom-

pto quamvis scripto; ut corda audientium ad Sanctorum accendantur * imitationem, et ipsius laudem, qui est mirabilis in Sanctis suis, quique suis non tantum Sanctorum a, sed etiam eorum exempla pie imitantium, sui consortium polliceri dignatus est, dicens, ad patrem orando: Pater, volo, ut ubi sum ego, et ipsi sint mecum. Qui etiam omnibus voce desiderabili clamat; Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et invenietis requiem animabus vestris.

2 Quam vocem audiens Medericus, Eduæ b civitatis pago, nobilibus valde parentibus progenitus, cum tredecim annos impleisset ætatis, invitatis parentibus, non invictis tamen, ad monasterium c jam dictæ civitatis abiit, quod quinquaginta quatuor * monachorum comitatu agebatur, expectans Sanctæ illius congregationis cœtibus admisceri: ut tanto scilicet expeditior omnipotentis Dei famulatu insisteret, quanto semetipsum abuegando, et crucem Christi ferendo, ipsumque sequendo, a mundi illecebris dorsum non tantum corporis, quam etiam mentis, avertere maturaret; juxta illud psalmistæ: Vacate, et videte, quoniam ego sum Deus. Cum enim quis a mundanis operibus quiescendo cessaverit, rectius in Deum mentis aciem dirigere valebit.

3 Ubi a parentibus d regulariter ac solemniter bonæ indolis adolescens oblatum, quantæ abstinentiæ, humilitatis, obedientiæ, charitatis, castitatisque fuerit, subsequens pagina manifestabit: licet omnia facta illius non lingua, si foret trisuleis *, non vox millesima narrare prævaleat. Sed nobis vel pauca de pluribus dixisse sufficiat; veluti si quis maximam ingrediens sylvam, paucos exinde ramos ferre studeat; aut * uberrimam intrans segetem, vel exiguos hinc manipulos deportare satagat. Sit ergo studioso lectori satisfactio in paucis, ne forte, quod assolet, fastidium incurrat in multis. Quia et sæpe in paucitate alimentorum major extat aviditas sumentium, sicut * et in pluralitate minuitur aliquando appetitus eorum.

4 Ingressus itaque præfatus puer Medericus monasterium, propter nimiam abstinentiam honore non indebito omnibus mirabilis habebatur; Qua ita potitus est, ut in hebdomada non nisi bis edulii quicquam e caperet: quod non nisi pane hordeaceo, aut quod vilis reperire poterat, et aquæ modico fiebat; prudenter recolens Vir Dei, protoplasti casum per ligni vetiti contigisse cibum: nec aliter, nisi parsimoniæ studendo, promereri posse æternæ fœlicitatis regressum. Et eum Apostolus carnis curam non in necessitate, sed in desideriis facere prohibeat, religiosus Dei Famulus etiam necessaria sibi, utpote sedulus Dei culto, abdicabat; ut ipsa ejus supererogatio fieret in reditu justis Judicis exuberans retributio.

5 Corpus vero illius cilicio asperrimo occulte tegebatur; ac desuper aliis fratribus similis videbatur; eisdem vestibus, eodem habitu, quo alii tegebantur, ut est regularis consuetudinis, indutus: eupiens, si posset, id occulte agere, ne forte aut laude humana, vel favore terreno attolleretur: mente revolvens, quod voce Salvatoris dicitur: Cum facis eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua, sed sit eleemosyna tua in abscondito, et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Sed juxta Dominicam vocem, lucerna super f montem posita latere non potuit. Nam fama ejus non solum circum manentium, verum procul habitantium ora pervolitans

D
* Mab. dedn.
carnus.

a

natales Sancti
nobiles.

b

c

* in al. Ms.
quinquaginta
ta mendose
opinor.

E

et ingressus in
monasterium:

d

* Mab. trisul-
ca

* Mab. ac

* al. sicut
omittitur.

austeritas
Sancti in je-
juniiis

F

e

et cilicio:
forma ejus in-
signis:

f

A pervolitans, longe lateque nomen ejus divulgavit, et quis adesset *, apparuit; in tantum, ut de diversis provinciis ad eum profuerent, magisterio illius de sapientia instrui cupientes: imitantes reginam Saba, quæ venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis: turbam quoque quam plurimam, quæ ut in sancto legitur Evangelio, relictis civitatibus, proprio pedum officio properabant audire Salvatoris doctrinam. Sed quanto micans lucerna radios suos abolere * volebat, tanto Auctor lucis utiliter coruscare faciebat.

6 Interea pater ejusdem loci molestia corporali arripitur, atque * longa ægritudine laborans migravit ad Dominum. Tunc episcopus ejusdem civitatis, præsulatus sui religione intentus, jussit ejusdem loci habitatoribus pastorem sibi perquirere, qui gregem Christi de morsu lupi rapavis eriperet, atque caulas Christi inviolatas custodiret, ac Domino suo illæsas repræsentaret, luerum animarum Redemptori reportans. Sicque factum est, ut * ejusdem loci incolæ, ac vicini, qui hujus rei gratia ad monasterium confluerunt *, beatum Medericum patrem sibi exposcerent, et omnes eum sibi dignum præesse declamarent *. Quoniam idem beatus Vir, juxta quod Apostolus de eligendo episcopo loquitur, bonum ab his, qui foris sunt, testimonium pro suæ sanctitatis merito habebat; ideoque * omnium in ejus electione per assensus existebat. Quorum vocibus annuus beatus episcopus, regia sibi indulta licentia, beatissimo Viro ipsius cœnobii curam commisit, dicens ei: O lucerna Christi, et vas electum * thesauri Altissimi, accipe mensuram dispensationis æterni Dei, ad alendos greges Creatoris, erudiens eos sanctis tuis monitis pariter et præceptis, ut merito a pio Judice merearis audire: Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui.

B
* Mab. denique, aliud Ms. imoque
* al. electionis

tunica sua ad monachum missa dæmonem pellit:

7 Beatus igitur Medericus religionis minister effectus, non honorem, sed ovus se accepisse considerans, juxta illud Salvatoris: Qui major est vestrum, erit minister vester, seipsum pouens in exemplo; sicut Filius, iniquis, hominis non venit ministrari, sed ministrare, omnibus sibi commissis pater non solum carnalis, sed etiam spiritualis * studuit apparere. Adeo ut etiam cogitata illorum secrete * redargueret, docens quatinus non solum mala opera researent, verum etiam cogitationes iniquas a cordibus suis excluderent. Unde accidit, ut ipso tempore, quo regiminis curam suscepit, quidam monachus ipsius loci incentivæ libidinis graviter æstu ureretur, eundemque infirmitatis suæ modum Patri sanctissimo notum faceret. Quo comperto, tunicam, qua iuduebatur, direxit * ad induendum. Qua iuduta, illico dæmon, incentor ipsius mali, fugiendo delituit, magnis vocibus proclamans: Sancte Medericæ, cur me incendis precibus tuis? Vasculum, quod diu possedi *, tulisti *, et me inextinguibili incendio mancipasti. Tuuc Sanctus increpans eum divina voce, dixit ei: Obmutesce, diabole, exiens * ab illo; quoniam non possidebis thesaurum, pro quo Christus sanguinem suum fudit. Sieque inimicus abscessit, et monachus postea ita in sanctitate permansit, ut plurimæ ab * eo postea virtutes efficerentur.

C
* al. spiritalis
* al. secreta
* in alia Ms. additur, ei
* al. possederam
* Mab distulisti
* al. exi vel exi
* al. per eum

quod auctor comparat cum miraculis Apostolorum:

S Agnoseatur ergo operata divinitas in servis suis, quod olim promiserat in Evangelicis verbis: Amen, amen, inquit, dico vobis, qui credit in me, opera, quæ ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet. Nullum enim umbra

Augusti Tomus VI.

Salvatoris, sicut umbra Petri legimus sanatum. Sed ipse operabatur in Petro, qui ait in Evangelio: Sine me nihil potestis facere. Legitur etiam, quia sudaria, vel semicinctia beati Pauli apostoli, a corpore illius super languidos deferebantur; et recedebant ab eis languores, et spiritus nequam egrediebantur. Christi ergo famulus Medericus, quia * propria relinquendo, et ipsum sequendo, imitator extitit Apostolorum, merito etiam particeps fuit operationis illorum, in ostensione signorum. Unde, Jesu bone, immensas pietati tuæ referimus gratias, qui miracula sudariorum, vel semicinctiorum Pauli retulisti nobis in sancti tui fidelissimi tunica Medericæ. Idem enim es in posterioribus, qui et in prioribus: et licet sis magnus in magnis, glorificari tamen in minimis ad laudem nominis tui sanctissimi nondesinis. Et quid mirum, si fidelibus tuis Sanctos æquiparari Apostolos permittis, quando etiam te ipsum, ut benignus et clemens magister, non invidens signa tuis discipulis, misericorditer imitari concedis: sicut vociferabantur dæmones de obsessis a te ejecti corporibus, dicentes: Quid nobis, et tibi, Jesu fili Dei vivi, venisti ante tempus torquere nos: E ita in istius Servi tui miracula magnas emittebat dæmon voces, nolens deserere vas diu possessum. Sed illa *, et ista omnia per te, qui quantum in te sis mirabilis, in Sanctis quoque tuis ostendere non dedignaris: agebat talia sanctus Medericus; quia acceperat a te et ea in tuo nomine faciens, a te habere recolebat, ac propterea suis viribus nihil tribuebat.

9 Sub eodem ferme tempore alius prædicti Patris discipulus ita erat diabolica illusionem subactus, ut quancumque operi divino insistere debuisset, statim ut synaxeos oratio *g* consueti finienda esset, antea quam genua fleteret, ab ecclesia exiliret *. Qua de causa frequenter admonitus, non tamen correctus est. Tunc Sanctus Dei cerneus orationis iuimieum, monachum ita vexantem, accepit panem, ac benedictione sanctificans, eulogias fratri tribuit; et mox inimicum ab eo excludit *. Bene Dei Famulus ab aliis virtute Trinitatis deificæ dæmones excluderebat, qui nullam in seipso eos potestatem habere sinebat. Genus namque dæmonum, ut sanctum loquitur Evangelium, in nullo potest exire, nisi in jejunio, et oratione. His vero beatus vir Medericus qualiter fuerit intentus, præfatus hujus paginulæ exequitur textus: ideoque dæmonibus recte imperabat, qui sibi præesse per macerationem corporis, et humilitatem mentis, et Creatori subesse per cultum veræ religionis, atque sinceræ farulationis didicerat.

ANNOTATA.

a Sic in utroque Ms. Verum apud Mabillonium sensus clarior est; nam ita legitur: Quique suis non tantum Sanctis, sed etiam eorum exempla pie imitantibus, sui consortium polliceri dignatus est. Per Sanctos autem intellige Sanctos agnitos ab Ecclesia: nam alioquin sancti etiam erunt, qui Sanctorum exempla pie imitantur.

b Ædua, seu Augustodunum, vulgo Autun, civitas est satis nota in Burgundia.

c Mabillonius in Observationibus præviis num. 4 in rem nostram hæc observat: Ædnæ, seu Augustoduni, urbis prænobilis duo tum erant viro- rum cœnobîa, S. Martini unum, alterum S. Symphoriani, utrumque extra muros, Ordinis S. Benedicti. . . Utrum ex istis monasteriis, S.

A. ASOSYMO.

* al. qui

E

* al. ita

alium pane benedicto tentatione dæmonis liberat.

* al. exiret

* al. excludit

P

A. ANONIMO.

Symphoriani, an S. Martini, adierit, non prodit antiquitas... Censent tamen recentiores omnes Medericum in S. Martini aede monachum et abbatem egisse. Cujus argumentum est, quod Martiniani cœnobitæ ex antiquo jure hactenus cellæ S. Mederici curionem provident. *Cœnobium S. Martini fundatum esse Augustoduni per Brunehildem reginam et S. Syagrium episcopum, diximus ad xxvii Augusti in Syagrio num. 15. De utroque jam dicto monasterio plura collegit laudatus Mabillonius.*

d *Hæc parentum oblatio non omnino videtur coherere cum dictis illis prioribus, Invitis parentibus, non tamen invictis, ad monasterium, abiit. At forsitan auctor posuit, invitis pro reluctantibus: quod initio multum reluctarentur desiderio Filii sui, deinde tamen consentirent, assiduis ejus precibus superati. Hinc ait, invitis parentibus, non invictis tamen.*

e *Hæc tanta abstinentia in anachoreta quodam Ægypti aut Orientis credibilior esset, quam sit in Adolescente, qui seculo vii educabatur in cœnobio Gallie. Fidem quoque scriptoris minuit, quod*

B *tanto tempore vixerit post aetatem Sancti.*

f *In alio Ms. Supra montem. Confudit hic scriptor duas similitudines Evangelii de lucerna supra candelabrum et civitate super montem posita, nisi forsitan voces quædam exciderint. Omissit hæc Mabillonius.*

g *Ita Ms., quod sequimur. Apud Mabillonium et in alio Ms. sensus est imperfectus.*

CAPUT II.

Secessus in solitudinem: reditus ad monasterium: peregrinatio Parisios: miracula: diuturna infirmitas ac beatus obitus.

Amore latentis secedit in solitudinem:

u

C

in alio reclusi

b

Prefato itaque tempore, cum jam dictus beatus Confessor votis esset martyr, quia non constat martyrium in sola gladii percussione, sed etiam in proprii corporis mortificatione a, ac victiorum, concupiscentiarumque crucifixione, non credens sibi integrum premium esse, si inter tantam multitudinem vitam duxisset; quia, ut jam diximus, et de propinquis et longinquis regionibus properabant ad eum, desertum locum expetiit, atque sub statu diu desiderato sese conclusit*; ita ut quicquid cibo b sumendum esset, propriis manibus elaboraret. Nulli fidelium habetur incognitum, Salvatorem omnium ad humani generis venisse exemplum, in hujus peregrinationis exilium. De ipso legitur in Evangelio, quia cum turbæ vellent eum rapere, et sibi regem facere, dimissa turba, fugerit in montem solus orare, ut suos doceret mundi gloriam declinare, et altitudinem patriæ cælestis appetere. Hoc ergo Christi famulus Medericus exemplo tumultuantes declinavit turbas, solitudinis amicæ desiderio, ut quodam modo secretum mereretur habere colloquium cum Domino. In miraculis etiam, quibus Christi virtute nitebat, omnimodis latere cupiebat, juxta Salvatoris exemplum, qui miraculorum suorum signa reticere jubebat: non quod inde vanam gloriam, utpote sine peccato existens, incurrere timeret; sed ut formam

suis daret voluntatem habere in miraculis latendi; D sed ob utilitatem aliorum aliquando proderentur inviti. Quia et ipsius miracula quo plus videbantur premi silentio, eo amplius proferebantur in publico. Unde cum summa gratiarum actione nobis recoleudum est, quia quod in Capite omnium electorum præcessit, in membris quoque ipsius, cooperante ipso, successit: expedit enim ut capiti membra iuhæreant*.

11 Fratres autem ejusdem cœnobii, abseesu* Patris tristes effecti, per vastam eremum longe lateque eum perquirunt, ac crebra sollicitudine tandem inveiunt. Qui valde rogatus ab eis, ut ad pristinum remicaret monasterium, dicentibus, eum petiorem coronam accepturum, si aliis vitæ præberet exemplum, quam sibi prodesset ob solius sui meritum; valde repudiavit, ac precibus eorum consultum præbere noluit. Unde factum est, ut beatum adirent episcopum, et perditum Patris fientes iutimarent absecessum. Tunc præsul simul* cum illis beatum Medericum inquirens, secum reclusum reperit in eremum, sicque excommunicatiouis vinculo eum alligatus c, perduxit ad monasterium: ubi tanta sanctitate postmodum floruit, ut multis infirmitatibus medicinæ spiritualis impenderet salutem, cæcis reddendo* visum, surdis auditum, debilibus gressum: et omnes, quibus corporalem administrabat curam exterius, verbo salutis curabat interius. Sic gloriosus Confessor Domini vitam virtutibus divinis exornans, regimen ipsius loci recto tramite gubernans, qualiter ultimum diem clauserit, brevi stilo scribere curabimus

12 Sanctus igitur Medericus Eduæ civitatis ordinatus sacerdos, compellente, vel potius exhortante Frodolfo d miræ sanctitatis viro, quem ipse sanctissimis manibus de sancto Lavacro susceperat, atque ad totius perfectionis culmen evenerat, dum proficisci voluisset causa orationis Parisium, infirmitate coactus accessit cœnobio*, quod nominatur Campellis e. Ibidem autem diu commorans, in infirmitate positus, ac Deo militans, religiose vixit, in orationibus, in jejuniis, et in frequentatione ecclesiæ, diu noctuque Deo vacans.

13 Interea arduam potius vitam cupiens adipisci, cœpit* circumire, in quibus Domini misericordiam implorare potuisset. Venit ergo ad castellum Milidunum f, omnibus orationibus ibidem institutis, peractis, audivit carcerarios* reclusos in carcere: unde desiderans ad judicem venire, sub cujus ditioe ibidem positi fuerant, eundem non inveniens, oratione facta ad Dominum, ostiis apertis exierunt, et salvi facti sunt. Nulli dubium, in auxilium Famulo Dei advenisse angelum, et carceratis præbuisse egressum; qui olim in actibus Apostolorum legitur aperuisse januas carceris, et Apostolicum inde eduxisse chorum. Hoc patefacto multis adstantibus, et Deo gratia referentibus, iterum reversus, venit ad præfatum cœnobium Campellis.

14 Ibidem etiam diu commorans in eadem debilitate, jussit ædificari vehiculum, sollicitus nude trahi posset Parisium, causa orationis circumcumbendi, sicut superius retuli. Inde profectus*, obviam ei, audita fama ejus, venit multitudo hominum, offerens ei diversa munera, quæ non respuens accepit, distribuens omnia pauperibus. Inter cætera vero venerunt quidam mutuo cogitantes, et tractantes, ut obtulissent ei animalia, quæ ejus vehiculum traherent. Unde unus quidem obtulit vaccam nram domitam* simplici animo:

* al. coherere
at, petentibus
monachis ju-
benteque epi-
scopo, redit ad
regimen suo-
rum:
* Mab. absen-
tia

* al. simul
omittitur.
c

E

* in alio Ms.
redderet

peregrinatus
Parisios,
ager in Cam-
pellensi cœno-
bio subsistit,
d

* in alio Ms.
cœnobium
e

f
Meloduni vin-
ctos carcere
liberat:
* adde loca, ut
in alio Ms.
f
* in alio Ms.
vinculos

atendit Pari-
sios, et vehicu-
lum ejus tra-
hant indomita
animalia:
* adde cum
esset

* al. cor hæc
omittitur.

A animo : alii quasi irridentes, taurum indomitum, volentes probare, cum simul jungerentur, si opinio vera esset, quæ de illo dicebatur, si sponte * traherent illud * illa indomita animalia. Statim vero *, ut juncti fuerunt, sine bubulco (sicut de arca Domini legitur tempore captivitatis et reversionis ejus) volentes venerunt Parisium. Nec mirum, si creatura ancillabatur illi, qui toto cordis affectu obtemperabat Creatori. Tunc etenim bene quis præest inferiori, cum recte didicerit subesse potiori. Legimus enim eremi incolis, beato scilicet Antonio, et Paulo, atque aliis quamplurimis leones, ursosque, ac lupas famulatus obsequium nutu impertiri divino. Helix quoque corvi panem, et carnes mane deferebat; similiter et vesperi. Ipse nempe in admniculo famuli sui Mederici mansuescere fecit animalia, qui quondam ex silvarum feris, et volucris cæli sibi obscurantibus insolita præstitit solamina. Idem enim semper ipse est, eademque virtus temporibus extat modernis, quæ olim extitit in antiquis. Atque ad honorificentiam divinæ operationis * ultima respondent primis.

* al. forte
* aliud Ms.
illum
* al. enim

* in alio Ms.
Majestatis
patrat diversu
miracula :

15 In medio autem itinere obviam beato Mederico venit quidam vir, Ursus nomine, febre nimia afflicto. Dumque ad illum accessisset, restitutus est sanitati. Hinc etiam venit quædam mulier, nomine Benedicta, in infirmitate posita, et a dæmonio vexata. Eodem supplicante Domini misericordiam, sana facta est. In villa etiam Bonoilo *g* audiens duos fures retrusos in nervo a iudice, eodem jubente de vinculo carceris sunt absoluti. Interea venturus Pontem Karantouis *h*, audivit quod quidam fur noctu furatus esset, et defecisset pontem, et ob hoc retrusus in carcere foret : autequam transiret, aperto carcere liberavit eum. Hæc pauca de miraculis sancti Viri sufficiant illis, qui plus in Sanctis recolunt interioris vitæ saucitatem, quam exteriorem signorum operationem. Neque enim Sauctorum miracula sicut in exemplum * trahenda, sed potius sanctitatis opera necessario imitanda. Sic quippe necesse est ut cogitemus, qualiter Saucti Dei hujus sæculi peregerunt cursum, quatinus consideremus, quomodo ex eorum imitatione sit nobis etiam peragendum, si ad eorum volumus pertingere consortium. Nec prodet Sanctos colere, et sanctitatem spernere; quia non Sancti ante sanctitatem, sed sanctitas ante Sanctos *.

* al. exempla

* Mab., ipsos
manet in sub-
urbana S.
Petri cellula,
mortem præ-
dicit :

C 16 His itaque supradictis sanctus vir Medericus peractis, venit ad suburbana Parisii urbis, in cellula, quæ sub nomine Petri *i* principis Apostolorum fuerat consecrata : in qua jam dicta infirmitate gravatus, Deo militavit duobus annis, et mensibus novem; bene recolens Vir Dei, ejus se posse foveri tutamine, cujus ope ac merito claudus ex utero matris gressum meruit accipere *; Tabita quoque, ipso dexteram porrigente, post lethale funus ad vitales auras redire. Pulchre etiam in ejus ecclesia finem vitæ est sortitus, cujus exempla secutus, perpetuo est consortio aggregatus. Cumque isdem beatus Vir longæva gravatus ætate, seu infirmitate, finem vitæ carnalis * proximum adesse cerneret, Domino sibi crebrius dicente : Veni care meus, posside præparatum tibi locum a constitutione mundi, quia jam tempus est, ut laboris tui percipias * præmium, epulans cum fratribus tuis, simili labore certantibus, vocatis discipulis indicavit novissimum sui obitus diem.

* al. recipere

* Mab. carnis

* Mab. recipias

17 Ecce sanctus Medericus bonum certamen certans, fidelem cursum consummans, fidem re-

ctam servans, repositam sibi coronam justitiæ a Judice justo audire, diemque sui obitus prænoscere meruit. Legitime certavit, ideoque æternæ beatitudinis præmia percepit. Bonam militiam militans probumque * posteris exemplum relinquens, quantam mereretur gloriam in cælis, in fine quoque suo ostendit in terris. Omnibus ergo, quæ ad tam sacratissimum exitum pertinebant, expletis, valedicens eis, inter verba orationis feliciter migravit ad Dominum, die quarto Kalendarum Septembrium, illi junctus in cælis, quem toto corde dilexit in terris, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit, et gloriatur * Deus in Trinitate perfecta, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

A. ANONYMO.

ac pie moritur

* Mab. bonumque

* Mab. regna

ANNOTATA.

a Hic pauca verba desunt apud Mabillonium. In alio Ms. legitur, maceratione.

b Id est, ad cibum sibi acquirendum.

c In alio Ms., Eum excommunicationis vinculo terrenus : quo sensu locus intelligendus. Porro locum, in quem secesserat Sanctus, illustrat Mabillonius in Observationibus præviis num. 5 sic scribens : Post aliquot annos quam monasterium suum rexerat Vir sanctus, latendi desiderio secessit in desertum locum, tertio milliari ab urbe remotum, quem posteri Cellam * S. Mederici appellaverunt. De ea ista lusit Stephanus Ladoneus jam citatus pag. 183, præmisso hoc titulo : Ad S. Anianum, in cujus tutela pagus est, Cella vulgo cognominatus.

E

* la Celle

Nou ego te tacitum linquam, sanctissime præsul

Aureliæ gentis, tua nec veneranda silebo,

Quæ tibi templa olim Medericus rite dicavit.

Ille ut opes fluxas, et quantum in rebus inane est,

Cognovit, dubito Æduaca discessit ab urbe,
Cœnobiumque potens, trino tria nuncupat uni
Vota Deo. Sibi deinde ducem elegere patremque

Unanimes socii : sed tantos odit honores

Insignis pietate Abbas, nec plura moratus

Cœnobio egreditur, rerumque relinquit habenas.

Tum demum in silvis, interque horreuda ferarum

Lustra, diu vitam securam in glorius egit,

Atque humilis Cellæ congestum cespite culmen

Monte sub aërio deserti ad fluminis undam

Incoluit. Locus hic MEDERICI CELLA vocatus

Amborum æternam servat per sæcula famam.

Addit his Mabillonius : Cella vicus positus est ad amnem quemdam, qui in Arotium * infra urbem influit.

* l'Arroux

d Accipe de Frodulpho observationem Mabillonii : S. Frodulphus, vulgo S. Frou, Flodulfe, festo solemniter colitur die XXI Aprilis (olim XXII, qui dies est obitus) Parisiis in ecclesia S. Mederici, in qua cranium ejus cum duabus vertebra et costa adservatur : reliquæ partes habentur in opidulo quodam Burgundiæ, a quo non longe visitur parvum oratorium, ubi S. Frodulphus tumulatus fuisse memoratur. Hæc in Operis supplemento ad XXI Aprilis latius deducenda sunt : nam S. Frodulphus Majoribus nostris fuit incognitus.

e Mabillonius in Observationibus præviis num. 6, Duplex, inquit, per id temporis cœnobium erat

erat

A. AUGUSTO.
* le país de
Bese
* la Brie

erat in Gallia, CAMPELLE nuncupatum; alterum in Burgundia, pago Atuariorum *, postea S. Leodegarii dictum; alterum in Briegio * tractu, haud procul a Miliduno oppido ad Sequanam, decimo miliari supra Lutetiam Parisiorum. *Hiscæ subdit notitias quasdam de priore, quod ad nos proprie non spectat: ac deinde de secundo sic prosequitur: Aliud Campellense cœnobium Briegii tractus, S. Martino sacrum, in collegiatam ecclesiam mutavit, cui accessit opidum vulgo Champeaux, seu Chauseaux appellatum, habens in suburbano ecclesiam parochialem, quæ S. Mederici nomine, et quibusdam reliquiis illustratur. Nec dubium quin de posteriori loco intelligenda sit B. Mederici Vita: id quod probat tum illa parochialis ecclesia in ejus memoriam erecta, tum vicinia opidi Miliduni, ubi Vir sanctus reos carere liberasse dicitur, istue profectus, dum Campellis morabatur.*

f Milidunum, Meluu, opidum ad Sequanam fluvium, decimo miliari supra Lutetiam Parisiorum, ait Mabillonius. *Frequenter nunc vocatur Melodunum, in alio Ms. Meledunum.*

B g Vicus est, vulgo Boneil appellatus, prope vicum mox memorandum.

h In alio Ms. Carautoni, apud Mabillonium Carantonis. Porro Caranto (Charenton) vicus seu opidulum est ad confluentes Matronæ et Sequanæ, altero miliari supra Lutetiam Parisiorum, ait Mabillonius. *Notatur in tabulis Blavianis paulo supra confluentes Sequanæ et Matronæ cum ponte super Matronam, ibique etiam vocatur Pont-Charcutou: quod nomen expressit biographus.*

i Hunc locum explicat Mabillonius in Observationibus præviis num. 7 hisce verbis: CELLULÆ nomine veteres intelligebant exiguum oratorium seu monasteriolum, quod unus aut alter monachus aut clericus regebat. Quamquam CELLULÆ vocabulum passim tribuebatur iis dumtaxat locis, quæ ab origine monachis paruerant, quæ postea clericis concessa, retinebant primariam appellationem. Id geucris erat cellula S. Petri, tunc temporis extra muros Parisiæ urbis posita, cui Theodebertus sacerdos sæculo IX præpositus, transferendi seu levandi corporis S. Mederici Gazlino episcopo auctor fuit. Non ergo ca ecclesia aut parochialis erat, aut canonicis attributa; sed monachorum cellula primum, dein titulus unius sacerdotis, quales simplices prioratus aut capellas vocant. Nunc vero insignis est ecclesia collegiata et parochialis, sub nomine S. Mederici Deo consecrata, urbis pomerio inclusa.

CAPUT III.

Elevatio et Translatio corporis.

Corporistranslatio:

A^ano autem Incarnationis Domini nostri Jesu Christi octingentesimo a octogesimo quarto studiosus Dei cultor, sacerdos memoratæ ecclesie, nomine Teodelbertus ^b adiit venerabilem Gozlinum abbatem, atque urbis Parisiæ antistitem, suggestitque ei, qualiter tauto patrono Mederico digna debuisset exhiberi reverentia in sancto corpuseulo. Congruum enim idem sacerdos locum præparaverat, ubi decentissime ponerentur ^c ejus membra sanctissima, a loco translata, ubi juxta maceriam jacebant. Audito igitur

hoc, præfatus episcopus gaudio gavisus est, veniensque ipse ad locum, jam dicti sacerdotis gratiando factum conlaudavit, seque benignum remuneratorem pro talibus repromittens, hoc opus benevole expleturum per se dixit. Adveniente igitur die depositionis sancti Mederici, supra jam taxato ^d, in qua præfatus sacerdos id facere disposuerat, sæpedictus episcopus variis regni utilitatibus occupatus, adesse minime potuit. Præcepit tamen, condigno illuc misso exenio, archidiaconibus suis, et omni collegio servorum Dei, tam monachorum, quam canonicorum Parisius, atque in circuitu commorantium, ut hoc negotium digno perficerent honore: quod illi studiose curarunt implere. Convenientes namque tam clerici, quamque omnis Parisiæ urbis populus ad præfatam diem, cum omni religionis obsequio accesserunt ad sancta membra, sicut aurum et gemmas rutilantia, levaveruntque ea cum timore magno et tremore, atque cum decantatione hymni, TE DEUM LAUDAMUS, et reliquorum hymnorum, psalmsorumque decantationibus, omni populo magna cordis exultatione gaudente: et E deposuerunt ea in loco olim sibi, ut supra retulimus, præparato, ubi nunc pro nobis, ut credimus, Dominum exorans, honore quiescit debito ^e. Nec dubitandum est, quia * quanto nobis vicinior est corpore, tanto crit proximior oratione: et quo amplius ei fuerimus devotiores piæ venerationis studio, eo amplius existet nobis, utpote vicinus, uberior in beneficiis, assidue pro nobis orando,

19 Hoc ^f tamen magno opere nobis est necessarium, ut, si Sanctos Dei veneramus, eorum limina frequentando, ac solemnitates annuo cursu recolendo, atque suffragia eorum deposcendo, actus quoque illorum imitemur, sobrie, et juste, et pie vivendo. Legimus enim Dominum dixisse prophetæ suo de populo pertinaci, et converti * ad se nolenti: Noli orare pro populo hoc, et ne adsumas pro eis laudem, orationem, et non obsistas mihi, quia non exaudiam te. Et rursum: Si Moyses, inquit, et Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istum. Hoc exemplo collegimus, quia neque sancti Mederici, neque aliorum Sanctorum pro nobis oratio quicquam apud Dominum valebit, si nos pro-caciter in peccatis perdurare contigerit. Aliud est ^g namque peccare per fragilitatem humanam, aliud permanere in peccatis per obdurationem diabolicam. Peccare enim humanum est, persistere in peccatis diabolicum; quia ab initio diabolus peccat. Clamat nobis apostolus Paulus, dicens: Imitatores mei estote, sicut et ego Christi. Imitemur ergo Sanctos, sicut illi imitati sunt Christum.

20 Ecce audivimus beatum Medericum reliquisse mundum, et Christum fuisse secutum, et humilitati, castitati, sobrietati, et reliquis bonorum fructibus operum fore deditum: cumque mundus in seipso floreret, in corde ejus jam aruerat. Nos igitur si exemplo ejus mundum non sumus idonei relinquere, sic teneamus ea, quæ sunt mundi, ut non teneamur a mundo: ut enim ait Apostolus Jacobus, Quicumque voluerit esse amicus hujus sæculi, inimicus Dei constituetur. Sit * ergo nobis res terrena in usu, æterna in desiderio. Utamur cibo et potu in necessitate, non in comessationis * ebrietatis superfluitate; sicut ipse Dominus præcepit: Videte ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate: et Apostolus; Nolite, inquit, iuebriari vino, in quo est

D

d

* Mab. quin

auctor docet
Sanctos colendos, eorumque imitanda exempla: /

* Mab. convertere

exhortatio ad
Sanctos imitandos, ebrietatemque

* Mab. sint . . . terrena

* Mab. comessationibus

A est luxuria. Salomon quoque ait, quia vinum ingreditur blande, sed in novissimo mordebit ut coluber. Et vere coluber, qui veneno nimiae potationis facit homines sine gressu, auditu, visu, tactu, et absque omni prorsus naturali sensu. Cumque in foveam luxuriae, vel homicidii corruerint, excusationem praetendunt, dicentes; Suadente vino fecisse *, cum nullum crimen sit vini, sed culpa bibentis. Similiterque aufert ebrietas regnum Dei, sicut et fornicatio.

* Mab. se fecisse

praesertim vitandam.
* Mab. in omnibus solemnitatibus

21 Et quod adhuc pejus est, inebriantur homines in nominibus * Sanctorum; et cum debuisse illis debitam reverentiam exhibere, injuriam potius videntur inrogare; quia hoc faciunt bibuli in eorum nomine, quod illi numquam voluerunt facere; sed magis talia suis dictis et exemplis probantur damnare: sicut dicit quidam ex ipsis: Vae, qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, et potandum usque ad vesperam, ut vino aestuetis. Quocirca quamdiu degentes in corpore peregrinamur a Christo *, sequamur exempla Sanctorum bene vivendo, ut eis valeamus conjungi in caelesti regno, quorum merita veueramur in presenti saeculo. Quia si compatimur, et conreguabimus. Si socii fuerimus passionis, erimus et consolationis. Si fuerimus participes in mandatorum obsequatione, erimus consortes in praemiorum perceptione, adjuvante Domino no-

* Mab. Domino

B

stro Jesu Christo, cui est cum aeterno Patre, et Spiritu sancto honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

A. АЛОНТНО.

ANNOTATA.

a Si recte in utroque Ms. nostro. Apud Mabillonium legitur, nongentesimo octogesimo quarto. Al ipse nostram lectionem confirmat, dum ibidem observat sequentia: Legendum, Octingentesimo octogesimo quarto. Nam Gozlinus, seu Gauzlinus, abbas monasteriorum sancti Dionysii et sancti Germani, simul et episcopus Parisiacus, obiit anno DCCCLXXXVII, Abboni laudatus in carmine de obsidione Parisiaca. De Gozolino episcopo plura habet idem Mabillonius tom. 3 Annalium locis variis, et Sammarthani tom. 1 Galliae Christianae in catalogo archiepiscoporum Parisiensium.

b Apud Mabillonium vocatur Theodebertus, in alio Ms. Theobertus.

c Sic in utroque Ms. nostro. Apud Mabillonium vero poveremus, acsi auctor adfuisset translationi.

d Id est, xxix Augusti.

e Hic desinit Ms. Rubrae-Vallis.

f Nec male legitur apud Mabillonium, ubi et voces quaedam omissae, uti frequenter alias.

E

DE SANCTA VERONA VIRGINE

PROPE LOVANIUM IN BRABANTIA

COMMENTARIUS PRAEVIUS

J. S.

De Cultu ejusque loco et Actis.

SEculo IX
EXFENTE AUT
INEUNTE X.
Cultus Sanctae
ex Fastis su-
cris

Memoriam S. Veronae virginis annuntiant martyrologi varii, non modo neolegerici, sed aliqui etiam, qui illo vixerunt tempore, ut de ejus cultu abunde nobis constare possit. Reperitur imprimis in Usuardinis additamentis apud Grevenum et Molanum ad xxix Augusti. Eodem die annuntiatur in Florario nostro Ms. his verbis: Apud Berchem (Berthem) villam Brabantiae natale sanctae Veronae virginis. Haec regia proles de stirpe Karolidarum procedens, ac patri in haereditatem succedens, regnum humiliter rexit atque viriliter correxit, vitamque sanctissimam duxit. Quae civitatem Moguntinam a daemonio et ab igne malo quadam feria quarta liberavit, ac tandem mortua juxta Lovanium sine vectore vecta et sepulta fuit. Elogium hoc ex Actis desumptum est, ac majori ex parte fabulosum, ut de Actis dicemus. In Fastis Coloniensibus apud Gelenium pag. 718 sic habetur ad eundem diem: Hodie etiam S. Veronae, filiae Ludovici regis Austrasiae, fundatricis Verouloviensis monasterii ad Rhenum.

2 Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii ad eundem diem magis declarat cultum S. Veronae, ita scribens: In territorio Lovaniensi natalis Veronae virginis beatae. Haec quiescit inter Lovanium et Furam in ecclesia sanctae Crucis, quae modo dicitur ad sanctam Veronam, jam pridem in Cameracensi, nunc in Mechliniensi diocesi. Natalem habet in die Decollationis Baptistae,

uliusque ostenditur:

quem etiam in lacero Missali in Egenonis curia antiquissimis characteribus, sequentibus verbis notatum observavi: "Veronae virginis beatae in ecclesia sanctae Crucis." Non est tamen, praeter morem Gallicanae ecclesiae, ex humo elevata, sed in medio ecclesiae sepulchrum Virginis frequentatur, et extra ecclesiam fons ejus contra februm potatur. Vide de ea Officium proprium in Lembecana S. Veroni fratris sui ecclesia, ubi a plebeis Veronica nominatur. Haec eadem fere Aubertus Miræus in Fastis Belgicis ad xxix Augusti, addens tamen sequentia de Actis: Ceterum Vita SS. Veroni et Veronae, quae in Rubra-Vale, et alibi Ms. exstat, minus authentica mihi videtur, ut supra die xxx Martii monui.

3 Hac de causa Miræus abstinuit ab iis, quae referuntur in Actis, uti et Molanus fere. Hic tamen ex Actis sumpsisse videtur, quod S. Veronum vocet fratrem Veronae. Bucelinus in Menologio Benedictino longum Sanctae texit elogium, quod partim ex Actis, partim aliunde videtur profuuisse. Haec enim habet ad xxix Augusti: Apud urbem Lovanium, natales sanctae Veronae virginis sanctimonialis, filiae Ludovici Germaniae et Austrasiae regis. Haec Domini dominantium servitium exambiens, purpuram exuta, pauperumque Christi complexa vestem, cum permittente patre, caenobium prope Rheni oram, quod ab ipsa deinceps VERONITE nomen retinuit, construxisset, illud ipsum ingressa, et sanctimonialis Deo

aliqui Moniam fuisse volunt, et regis filiam:

AUCTORE
J. S.

Deo consecrata, ita pie et sancte conversationem suam instituit, ut post mortem Divorum catalogo adscripta, longe illustrior cucullo, quam purpura et diademate evaserit. Sacrum postea ejus corpus translatum ad monasterium sanctæ Crucis, inter Lovanium et Ffram, digno nunc illic honore colitur, et mons prope Lovanium sanctæ Veronæ nomine appellatur, cujus memoriam insignibus miraculis Deus commendavit, fonte comprimis prope ecclesiam prodigioso, cujus aqua febribus mire medetur, et a peregrinis et ægris usque hodie frequentatur. *Wion in Ligno vitæ ad eundem diem similiter scribit, filiam fuisse Ludovici Germaniæ regis, ac monialem in monasterio Veronhoute, corpusque translatum ad monasterium sanctæ Crucis. At pro monasterio sanctæ Crucis sacellum substituemus, nec inveniemus monasterium Veronhoute, quod forsitan nullibi reperitur, ac demum probare non poterimus, aut monialem fuisse, aut filium Ludovici regis.*

locus, in quo
Sanctæ corpus
quiescit, ipsa-
que colitur:

4 Nunc, missis aliis martyrologiis, locum, in quo Sancta præcipue colitur, quique varie assignatus fuit, paullo distinctius exponam. Inter vicus Berthem et Lœfidael situm est sacellum S. Veronæ, quod olim dicebatur basilica sanctæ Crucis, una circiter leuca Belgica distans Lovanio Ffram * versus, a qua æquali fere abest spatio. Papebrochius noster anno 1656, dum Lovanii sacre theologiæ studebat, quædam de sacello, aliisque huc spectantibus ad Bollandum perscripsit, prout ea in ipso loco intellexerat. Verba ejus accipe: Quoad cetera hæc scio, ... nec S. Veronæ templum parochiale esse, sed Berthemense S. Petro sacrum... Quod nunc S. Veronæ dicitur, sanctæ Crucis sacellum fuit: quo ipsa orandi gratia se recipiens, tumulandum atque in honore futuram se, cælitus intellexit: ac deinde a morte miraculose translata est: quæ, ceteraque Sanctæ vita in prædicto templo depicta visuntur. Qui modo pastoratu abdicavit se, novam reliquiis ejusdem Sanctæ ex ligno inanrato, et satis eleganter sculpto, thecam confici curavit, in camque illas translavit. Fons sacello adjacet, quem S. Veronen-borni * dicunt, ab ipsa, ut aiunt, reficiendis duobus peregrinis siti deficientibus, post orationem fusam, ictu scipionis elicitus. Hinc quoque habemus, Sanctæ corpus post Molani tempora elevatum, cum reliquiæ in novam thecam translata sint circa medium seculi xvii, uti ex verbis Papebrochii colligitur.

* i. e. Fons S.
Veronæ

Acta proorsus
fabulosu.

5 Acta S. Veroni et S. Veronæ habemus ex codice Ms. *Canonicorum Regularium Rubear-Vallis, atque eadem exstant apud Canonicos Regulares in Corsendonc, sed, ut notatur in duobus apographis nostris, Mss. hæc inter se collata non sunt, quia omnino conveniebant. Aliud habemus apographum, a parochio Berthemensi acceptum, quod desumptum dicitur ex veteribus scriptis, in Lembeke reservatis. Porro hæc Acta suspecta habet Miræus, ut jam vidimus. Rationem ille allegat ad xxx Martii in S. Verono, cur et sibi displiceant, et Serario nostro, cui exemplar transmiserat, dum ita scribit: Istud certe, quod inter cetera ibi legitur (S. Veronam Moguntia plurimum suo et posterorum ævo, ob liberatam a malo igne civitatem, innotuisse) per litteras mihi significavit Serarius, rerum Moguntinarum scriptor, numquam sibi, aliisve viris Moguntia eruditus, auditum fuisse, adeoque minus probari. Idem de his Actis est judicium Henschenii nostri qui ad xxx Martii in S. Verono aliam affert rationem ex Olberto, qui miracula S. Veronæ*

ni conscripsit. Quippe Olbertus num. i affirmat, D vitam et genealogiam S. Veroni ignotam esse, de quibus tamen non pauca habent hæc Acta. Deinde certo falsum est, quod S. Verona regnum administraverit, heresque fuerit Ludovici-Bavariæ seu Germaniæ regis, ut ostendam in Annotatis. Ac demum omnia, quæ in hisce Actis leguntur, tam mirabilia sunt, modoque tam parum verisimili reata, ut pronum sit suspicari, pleraque fabulosa esse, aut certe fictitiis adjunctis exornata. Acta tamen edcre statui, quia ex illorum cognitione facile colligetur, quam infirmo nitantur fundamento, quæ ex illis reata sunt a scriptoribus quibusdam necolericis.

VITA

Auctore anonymo

Ex prima parte Hagiologii Brabantinorum Ms. in Rubea Valle. E

PRÆFATIO.

Cum venerabilium patrum Sanctarumque matrum gesta fortia sanctamque Vitam describimus, quid aliud volumus, nisi corda nostra excitare, ut Deo creatori nostro benignis et humillimis precibus serviant, et in ejus servitio vigilent. Quod nobis præstare dignetur, qui in Trinitate perfecta vivit et regnat in æternum. Amen.

CAPUT I.

Natales Beatæ, et vita usque ad obitum parentum.

Post decessum domini Caroli Magni successit filius ejus Ludovicus mitis et humilis, cognomento Pius, sacrosanctæ Ecclesiæ amator, qui pater extitit trium a filiorum, quorum unus Lotharius post obitum patris Italiæ cæsar mansit et Austriæ b: secundus Ludovicus vocabatur, cui pater Teuthoniam et Rheenum dedit, ipsumque regem Alemanniæ c constituit, tertius Carolus Calvus dicebatur, qui regnabat in Francia d. Post Dominicam Incarnationem dcccxxxi anno Ludovico regi Teuthoniæ, in Alemanniâ regnanti, Christianissimo principi nati sunt gemini e diversi sexus, unus masculus, altera puella fuit. Nomen filii appellatum fuit Veron, filia quoque Verona: qui Domino concedente bonæ fuerunt indolis, humiles, pudici, mites, benigni, prudentes, modesti, pii, largi et bonæ conversationis. Quid plura? Dum ad quintum decimum annum pervenerunt, perpensantes illud verbum Evangelicum: Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te; non choreas, non amatoria carmina visitabant; sed limina templi, et Davidica carmina frequentabant.

2 Præfati vero interim tota mente Deum diligebant, transitoria, vana, et mundanam gloriam annihilantes; et in hoc verbo Apostolico sen-

Natales Veroni et Veronæ, eorumque pia pueritia:

F

a

b

c

d

e

ambo nuptias renunt: Veronæ autem fugit,

su

A su menteque hærentes : Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini. Cum autem hic felix partus ad ætatem sexti decimi anni pervenisset, ac pater utrumque ad Sacramentum matrimonii donare vellet, illi recoluit illud Apostolicum : Possideat unusquisque vas suum in sanctificatione et honore. Veron autem, qui patris voluntatem neglexit, propter immundiciam fugiendam et gloriam inanem, cor suum, quasi sanctificatum Dei templum, mundum et intactum habere voluit. Patre vero filium cogente, Veron, quasi fugitivus, reguum deseruit, et sceptrum despexit, omnes amicos suos latuit, excepta sancta virgine sorore sua Verona, quæ multum doluit de discessu fratris sui.

valedicens
Sorori cuique
obitus sui
signum se da-
turum spon-
dens :

3 Beata itaque Verona dixit fratri suo : O carissime ac fidelissime frater, quo es iturus? Videbone te amplius? Cui Veron dixit : Tibi, Soror, permancbunt regna / et scepra, quid plus de me vis? Cui Virgo : Regnum mundi et omni ornatum sæculi contempsi propter amorem Domini : tantum volo scire tuum reditum. Cui Veron : De reditu meo ab hinc non erit mentio, sed servire volo Creatori Domino, qui cuncta creavit ex nihilo. Ad hæc Virgo respondit : Si sic me demiseris orbatam, signum obitus tui, et in qua parte orbis fueris, mihi, care frater, trade. Cui Veron : Libenter tibi dabo signum, cum arbores hæc ceciderint, versus quam terram se posuerint, ibi mortuus / ero : et vale dicto recessit. Erant autem arbores grandes, et steterunt ante portam regis. Igitur beatissima virgo Verona in palatio regis permansit, speciosa valde, oculis gratiosa, benigna in loquela, prudens et vigilans, et suum sacratissimum Deo habitaculum ab omni sorde custodiens, ac omni simplicitate plena, sicut in verbo Dominico intellexit : Estote prudeutes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ.

nuptius recu-
sat Verona :

4 Tempore illo fuit quidam rex Hungariæ, nomine Courardus /, qui uivicum habebat filium, quem volebat beatissimæ Virgini in matrimonium conjungere : quod conseruit pater ejus. Sed præfata Virgo omnino despexit, dicens : Deum verum, unum in Trinitate et Trinitatem in unitate adoro et colo, ac illi soli servo, et ipsum sponsum eligo : nullum volo alium. Amorem ejus servo : in Christo confido : omnes alios negligo. Ad quam pater : Si virgo remanere cupis, quid de nostro regno / faciemus? Frater tuus fugit. Cui Virgo : Regnum mundi et omnem ornatum sæculi contempsi propter amorem Domini mei Jesu Christi. Pater vero videns constantiam Virginis, reuuit conjugium, ac dimisit beatissimam Virginem in sua virginitate perseverare.

dæmonem pel-
lit :

5 Beatissima igitur Virgo constantiter virginitatem servabat, limina templi visitabat, Dominum orabat, Deum amabat, omnia sua pauperibus erogabat. Quid plura? Contigit autem quadam die, quod quædam puella, matris suæ famula, a dæmone torqueretur, et ita horribiliter agitaretur, quod tota familia regia terreteretur. Beata itaque Virgo hæc audiens, iuit ad illam. Dæmon autem videus sanctam Virgiuem, clamavit, dicens : Veroua virgo sancta, recede a me, et discedam : nam tuus adventus me gravavit. Cui respondit Virgo : O immunde sathana, qualiter fuisti ausus ingredi aulam patris mei? Dæmon dixit : Verou frater tuus recessit, et tu, Virgo electa, dives es, et libenter dedissem consilium conjugii tui per hanc famulam

tuam : sed viso adventu tuo, non potui. Cui Virgo : Recede velociter, et amplius ne redeas, nec domni, nec palatio, nec alicui homini uoceas. Hoc dicto, recessit ille, quasi flamma et fumus. Videntes autem rex et servi ejus potentiam et sanctitatem Virginis, adorauerunt / eam. Quæ dixit : Verum Deum, quem eolo, invoco et adoro, hunc adorare debetis. His, et his similibus miraculis beata Virgo claruit, Deum amavit, et electum sponsum suum Christum pure mente coluit.

A. ANONYMO.

k

6 Quadam die præfata Virgo Moguntinam civitatem ingressa est, et vidit totam civitatem a dæmone vexatam : et omnes malo igne accensi erant, et omnes primogeniti moriebantur. Tam crudelis plaga inter omnes Moguntinenses erat, quod nullus in tota civitate fuit, quin esset accensus vel defunctus. Veniebat ad prædictam civitatem Virgo Christi quadam feria quarta : et respiciens dolorem ejus, genua flexit, et dixit : O Christe Rex piissime, iudex æquissime, conditor benignissime, rector egregie, multiplica super hanc civitatem et has tuas creaturas misericordiam et pietatem tuam, ut te rectore, te duce, sint ab omni vinculo diaboli enodati, recedant quoque omnes insidiæ latentis inimici, omnis ignis spiritualis nequitie extingatur. Hoc dicto, statim ignis ab omnibus extinctus est, et omnes sanati sunt : dæmones vero, qui eos vexaverunt in aëre, omnibus visi sunt rugientes, et clamantes, Sancta Verona, quare nos torques? Precibus tuis sumus victi, civitatem tuis meritis servasti. His diebus, fugerunt. Cives vero dictæ villæ audientes verba dæmonum, adoraverunt sanctam Virginem, et illam noctem per annum illum qualibet septimana in honorem ejus celebraverunt, unde semper feria quarta dicta est Nox sanctæ Veronæ usque in hodiernum / diem.

Moguntiam a
dæmone et
igne malo
vexatam libe-
rat.

E

ANNOTATA.

a Cum historia Ludovici Pii imperatoris satis nota sit, solum observo ab omitti auctore unum e filiis Ludovici, Pipinum videlicet, cui pater Aquilaniæ regnum dedit, quando Lotharium secum imperatorem declaravit, et Ludovicum Bavarie regem.

b Non Austriæ hodiernæ, sed illius partis Gallie, quæ eo tempore Austria vel Austrasia vocabatur.

c Ludovicum hunc alii Germanie regem vocant, alii Bavarie. Daniel in Historia Francie initium regni ejus refert ad annum 817.

d In parte primum Galliarum, deinde in tota Francia.

e Hi gemini historicis prorsus sunt ignoti, licet regi Ludovico filii filieque fuerint varii, quos vide apud Sammarthanos in Historia domus Francie tom. 1, pag. 278 editionis tertie. Ruderus in Bavaria sancta tom. 2 pag. 210 vidit hanc difficultatem, et conjecturam suggerit, qua utcumque tolli possit, si nulla alia in Actis occurreret. Verba ejus accipe : Mihi in his duobus Sanctis illud dumtaxat venit in mentem dubitare, an fuerint revera Ludovici regis Boiarie, Pii filii, Caroli nepotis, filii, quod nulla horum in ejus Vita, nec in chartis et scriptoribus Francorum mentio sit. Wion hoc affirmat, mihi non ubique certus. Auctores prisci Ludovico Boiarie regi tres assignant filios tantum, Carolomannum Boiarie et Italie regem, Ludovicum Germanie et Boiarie

F

A. ANONYMO. Boiariæ, et Carolum III imperatorem. Suspica-
ri Veronum et Veronam naturales fuisse Ludo-
viei, fortasse non improbum sit: nisi fuere Lu-
dovici, nepotis Ludovici Pii, prouepotis Caro-
li Magni, quod non ausim affirmare. *Posset qui-
dem prior ex his conjecturis apparere verisimi-
lis, si Acta essent meliora, aut scriptores, qui
idem affirmarunt, antiquiores: verum, cum Acta
aperte fabulosa sint, non ausim affirmare Ve-
ronam fuisse sororem Veroni, nedum patrem illis
fuisse Ludovicum Bavarie regem, ejusve filium
Ludovicum.*

f *Hæc aperte fictitia sunt, etiamsi crederemus
Ludoviei filium fuisse Veronum: neque enim Ve-
roua discessu Veroni ad regnum pervenire pote-
rat, cum et alii superessent filii Ludoviei, et adi-
tus ad regnum feminis semper fuerit interclusus
apud Francos.*

g *Hæc risu magis quam fide sunt digna.*

h *Fictitius plane est ille Hungarorum rex Con-
rardus, cum ne reges quidem seculo IX haberent
Hungari.*

i *Ineptum rursus commentum, ut patet ex an-
te dictis.*

k *Neque hæc hominis sunt sani aut sobrii.*

l *Cum nihil de his omnibus norint eruditi
Moguntini, ut dictum in Commentario num. 5,
fabulis annumeranda sunt, ut alia pleraque.*

CAPUT II.

Vita reliqua: mors et prodigiosa sepultura.

Parentibus
orbata mona-
sterium fun-
dat:

Interea Virginem præfatam parentibus mors
orbavit: quæ, exequiis transactis, omnia sua
pauperibus erogavit, nihilque nisi solummodo
nomen reginæ obtinuit. In quodam loco juxta
Rhenum cœnobium sanctimonialium constituit,
quod vulgariter Veronhoute a dicitur, et ibi per
mensem perinansit.

mirabiliter
intelligit mor-
tem fratris
sui,

8 Cum autem post spæcium quinque annorum
post suam orationem Moguntiam visitasset,
et ante suam aulam venisset, die pulcherrima,
mirantibus cunctis, illæ magnæ arbores eum ma-
gno sonitu versus occidentem corruerunt. Quod
cænigma præfata Virgo intelligens, amare cœpit
flere, dicens: Modo certissime scio, quod Ve-
ron frater meus mortuus est. Parate mihi curri-
culum, in quo ponetis duos boves et unum famu-
lum: non plures volo.

ejus vultu
quærens sepul-
crum:

9 Adeanus quærere tumulum dilecti fratris
mei Multi autem de hoc mirantes, dixerunt
ad invicem: Quod modo possit Virgo sanctissima
mortem fratris sui ita certissime scire? Ast ubi
vellet eum quærere, dubitabant. Quod Virgo in
spiritu intelligens, taliter respondit: O altitudo
cæli, Rex regum et Domine dominantium, qui
mirabilia magna solus, non meis meritis, sed
tua sanctissima gratia, hæc me scire fecisti, ad-
sis mihi, Domine, ut fratrem meum famulum
tuum invenire merear, quem vagando quærere
propono.

veniens ad
sacellum san-
cta Crucis,
docetur divini-
tus, ubi sepul-
tus sit frater:

10 Interim currus Virginis paratus erat: et
cum duobus bobus ac uno famulo recessit. Per-
venit interea Virgo præfata in Lotharingiam b,
pertransivit Rhenum et Mosam. Apud Traje-
ctum c villam antiquam una nocte permansit. Fa-
cto autem mane, Brabantiam intravit juxta vil-

lam, quæ Lovanium appellatur. Cum autem vil-
lam pertransiret, haud longe venit in capellam d
quandam in honore sanctæ Crucis dedicatam, ad
quam eum pervenisset, stantes erant boves
quasi fixi, nec ulterius ire potuerunt. Quod san-
cta Virgo videns, dixit: Hæc requies mea in sc-
culum scæni: hic habitabo, quoniam elegi eam.
Et intravit ecclesiam, et ante Sanctam Crucem
se prosternens, oravit, dicens: Salve Crux
sancta, quæ in corpore Christi dedicata fuisti pre-
cium itineris mei, pax mea, salus mea, spes
mea, et gloria mea, sis mihi in adiutorium, ut
fratrem meum invenire merear et ad finem labo-
ris mei pervenire. His dictis Virgo Christi obdor-
mivit et audivit vocem de sancta Cruce ad se
loquentem: O sponsa mea electa, ego te elogi
caritate non ficta, locus, in quo jacens, erit tuus
tumulus, villa hæc a te nomen accipiet et pa-
trona ejus eris: surge et vade ad villam, quæ
dicitur Lembeka: ibi fratris tui monumentum in-
venies, ipsoque invento ad patriam tuam reverte-
re, donec adventus tuus ad me mihi visus fuerit
expedire. His dictis, beata Virgo a somno exci-
tatur, et laudem Deo reddens recessit.

E

11 Interea duo peregrini de Alemania juxta
villam sanctæ Crucis viderunt sanctam Virginem,
et quæsierunt a famulo: Estne domina hæc Ale-
manicæ regina domina nostra Verona? Cui famu-
lus? Est etenim. Domina, dixerunt, carissima
regina, argentum et aurum non est nobiscum,
sitim habemus magnam, quid faciemus? Tunc
Virgo fixit baculum suum in terra, et dixit: Do-
mine Jesu Christe, qui abscondisti hunc fontem
a sapientibus et prudentibus, et revelasti eum par-
vulæ ancillæ tuæ: fac eum emauare, ut multi
hic reficiantur in mei commemorationem. Et
statim ibidem fons emanavit. Unde fons ille fons
sanctæ Veronæ e dictus est usque in hodiernum diem.

fontem e terra
elicuit:

12 Post hæc Virgo currum suum ascendit, et
bestiæ recesserunt usque ad villam, quæ dicitur
Lembeka f, moxque in ejus ingressu omnes
campanæ diætæ villæ sonuerunt, et omnes inha-
bitantes dictam villam exultaverunt, mirantes
tamen, quare tam ingens gaudium habuerunt.
Videntes vero Virginem sanctam ingredi templum,
secuti sunt eam. Cum vero Virgo Dei templum
intraret, odor suavissimus omnium aromatum, flo-
rum et rosarum in ecclesia redolebat, ex tumba
sancti Veronis exiens, ut omnes infirmi,
qui ibi venerunt, de diversis languoribus ex ip-
so olfactu sint sanati. Tumba vero sancti Veronis
in adventu sanctæ Sororis suæ aperta est,
ita ut fratrem suum carnalibus oculis quasi vi-
ventem prospiceret: quæ fleetens genua, dixit:
Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus,
qui me direxisti ab initio, te jure collaudo,
benedico et glorifico, quod servum tuum fra-
trem meum, pro quo laboravi, te duce in-
veni. Nunc video, quoniam tu laborem et dolorem
consideras, tibi derelictus est pauper, orpha-
no tu eris adjutor, desiderium pauperum exan-
divit Dominus, præparationem cordis eorum
audivit auris tua. His dictis oravit Virgo su-
per tumulum fratris sui per mensem. Quo fi-
nito, omnibus valedicto, tumulam clausit, et
repatriavit.

pervenit Lem-
bekam ad se-
pulerum fra-
tris sui:

F

13 Reversa igitur ad regnum suum, quod
humiliter rexit et viriliter correxit, sanctissimam
Vitam apud Veronhoute h duxit. In hoc cœno-
bio mansit per decem annos, postquam venit de
tumulo fratris sui, ubi multa miracula fecit sem-
per

inde ad re-
gnum suum et
ad monaste-
rium redit:

A per iu oratione stabilis, in refectorio sobria, in dormitorio modica quasi monialis, et vitam sanctimonialium duxit in jejunando, vigilando, cantando, legendo, orando, abstinendo, et obediendo. Præterea Virgo Dei quinque monasteria virorum construxit, quæ regaliter dotavit.

monialibus
valedicens et
pallium
suum relin-
quens,

14 Post finem decem annorum Virgo Dei, cognoseens adesse tempus mortis suæ, disposuit regnum suum nepotibus suis, dixitque monialibus suis: Volo visitare fratrem meum, sorores carissimæ, amplius non revertar: sed ubi Deus voluerit, ibi requiescam. Pallium meum vobis relinquo, quod in mei memoriam retinebitis. Quibus flentibus et dolentibus, acceperunt pallium sanctæ Verouæ, ac tenuerunt ipsum pro magnis reliquiis usque in hodiernum diem: quod quinquies in anno populis ostenditur, scilicet in Nativitate Domini, in die Paschæ, in die Pentecostes, in die sanctissimæ Verouæ, et in dedicatione ecclesiæ h ipsius.

discedit Mo-
guntiam: mor-
bo corripitur
et moritur:

15 Post hæc Virgo sancta licentiam petit, regnum contempsit, iter arripuit, et omne regnum propter suum discessum mæstissimum reliquit. Nihil secum tulit, nec famulos, nec famulas: sed sedebat super curriolum, quem duo boves pulcherrimi vehebant. Nulla alia consortia volebat, nec indigebat, sicque vale dicto recessit. Cum vero ad Moguntinensem civitatem pervenit, adeo magna febris eam iuvasit, quod ibi manere cogebatur, et eum singulis diebus languor ingravesceret, in die post perceptionem Dominicorum Sacramentorum petit, ut post obitum suum in curru corpus poneretur, et recedere cum bobus permetteretur. Quibus voventibus, dixit: In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum. His dictis, spiritum exhalavit. O sancta Virgo, beata progenies, partus sanctissimus! nam omnia signa dietæ civitatis sonuerunt siue aliquo adiutorio, omnes quoque infirmi de universis languoribus, ipsa moriente, sanati sunt. Obiit sancta Virgo in civitate Moguntinensi i anno ab Incarnatione Domini DCCCLXX, IV Kalend. Sept., regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est hon.

Moguntini
multis affecti-
malis, corpus
dimittunt,

16 Post decessum beatæ Virginis episcopus et omnes populi sanctum corpus retinere nitentur, sed nequaquam potuerunt. Invasit autem tantus terror omnes Moguntiuenses, quod non fuerunt ausi loqui. Interea vexabantur diversis languoribus in tautum, quod omnes mirabantur: quia moriente ipsa omnes infirmi sanati sunt, modo vero omnes infirmantur: nec tamen eam dimittere voluerunt. Insuper terræ motus magnus factus est, ita quod templum sancti Petri corruit, et omnes cives tautus horror invasit et dolor, ut omnes irent per villam flendo et ululando. Tandem consilio sapientum sanctum corpus in curru suo posuerunt, et vestibus seriis circumvolventes, illud bobus annexis in pace dimiserunt. Quod cum fieret, omnes campanæ sonuerunt, et angelici cantus in aere auditi sunt, euentes: Veni electa mea, et ponam in te thronum meum, quia concepisti speciem tuam: et hæc antiphona cantatur a Moguntiuensibus k semper in festo dictæ Virginis: qui vestimenta ejus tenent pro magnis reliquiis, per quæ magna fiunt miracula: nam ibi infantes aborsi reviviscunt, leprosi mundantur, febris tantes curantur. Quid plura? Dominus tantam pro ejus meritis operatus est virtutem, quod omnes attingentes fimbriam vestimenti ejus ab omni morbo et dolore curantur.

17 Proinde sanctum corpus in curru jacens Augusti Tomus VI.

cum bobus recessit usque in villam, quæ vocatur Confluentia l, in qua omnes campanæ sine aliquo adiutorio sonuerunt: et mirantes cuncti sancto corpori obviam exierunt. Quædam matrona paralytica videns sanctum corpus, ad id cucurrit, et palpando vestimentum de serico, quo erat opertum, sanata est. Cæcus quidam, et claudus, et accensus ante portam sedentes, de odore dietæ corporis sanati sunt. Quid plura? Tanta miracula per eam Dominus facere dignatus est, ut vix referre valeat lingua carnis. Tandem venit ad villam sanctæ Crucis, quæ nunc dicitur Mons sanctæ m Veronæ: et cum animalia cum curru juxta atrium pervenerunt, fixæ permanserunt, et signa sonuerunt, mirantibus eunetis incolis, et vicini ad tam grande spectaculum convenerunt, sanctumque corpusculum de vehiculo detulerunt, et cum magna reverentia et honore in facie ecclesiæ sepelierunt. Eo tempore erat per totam Brabantiam fames iugens, sic quod multi homines fame perierunt, sed veniente sacro corpore tanta copia frugum venit, quod omnes mirabantur. Tautus concursus fuit ad sepulchrum beatæ Virginis et piæ Patronæ, quod in uno die dolium magnum oblationibus impleverunt.

A. ANONYMO.
quod pervenit
ad locum
sepulturæ:
/

m

18 Circa annum Domini n quidam custos, desperans præ nimia paupertate se suspendere desiderabat, et cum in ecclesia sanctæ Veronæ funem de campana arripens laqueum præpararet, semper tamen, Sancta Verona adjuva me, clamabat. Venit quædam vox in aere quasi nubes, quæ dixit: Miser expedias te: quid tardas? festina te; tua Veroua juvare te non potest: pauper es et pauper morieris. Ille fortius desperans, laqueum præparavit: sed semper hoc verbum ruminabat, Sancta Verona adjuva me. Cui vox respondit, ut prius: Festina te, miser, de tua inopia te nullus liberabit n. Cumque ille laqueum fecisset, statim affuit sancta Verona cum sancta Gertrude o a dextris, et sancta Gudila a sinistris, et statim nubes disparuit. Quæ dictum eustodem consolatæ sunt, et in bono statu eum dimittentes, evanuerunt. Qui ad se ipsum reversus, recordabatur, quid sacratissima Virgo pro se fecerit, et gratias ageus Deo et beatissimæ Virginis, monasterium intravit, ubi iu bonis operibus vitam finivit.

E
nihil minus despe-
ratione et vo-
luntaria morte
liberatus.

u

o

F

ANNOTATA.

a Hoc monasterium diligenter quidem quæsi, at de eo non inveni, nisi vagas quasdam notitias, quæ me non omnino certum reddunt, an unquam exstiterit, aut etiamnum existat, cum illæ notitiæ ex hisce Actis oriri potuerint. Gabriel Bueelinus in Germania sacra part. 2, pag. 88 hæc scribit: VERONHOFEN Benedictinæ professionis nobile virginum monasterium, quod sub annum Christi DCCXC S. Verona condidit Ludovici regis Bavariæ filia. Miror sane provinciam non indicari, in qua monasterium istud situm, si aliunde eam notitiam hausit Bueelinus. Nam, etiamsi in Menologio citato num. 3 in Commentario, ubi Veronense nominat, istud collocet prope Rheni oram, vagam illam loci designationem ex his ipsis Actis haurire potuit, aut ab aliis accipere, qui illa ex Actis desumpserant. Nolim tamen hinc concludere, monasterium istud fictitium esse, cum et Fasti Colonienses et Wion in Commentario adducti idem referant, et Antonius Jeyes in Chronico Generali Ordinis Benedictini ad annum 908

71 dictum

A. ANONIMO.

dictum monasterium a S. Verona conditum affirmel; alique hisee assentiantur. At mallem ista probari ex documentis melioribus et antiquioribus, ut hæc saltem pars Actorum non vacillaret.

b Lotharingia quidem latius olim extendebatur quam hodie, divisaque eral in superiorem seu hodiernam, et inferiorem, quæ ipsam etiam Brabantiam complectebatur, ita ut Moguntia discedere posset in Lotharingiam inferiorem, et sic in Brabantiam pervenire: at inferior Lotharingia trans Rhenum non erat, adeoque ille non erat transeundus, postquam perventum erat in Lotharingiam. Posset tamen utcumque excusari descriptio itineris minus accurata, sic iter ipsum esset credibile.

c Trajectum urbs est Brabantiae ad Mosam satis nota. Distat Lovanio leucis Belgieis circiter quatuordecim.

d Sacellum Sanctæ Crucis descripsimus in Commentario num. 4.

e Fons ille hodieque frequentatur, et Virginis nomine vocatur, ut dictum in Comment. Addit traditio elicium esse ictu scipionis S. Veronæ,

B quod facile credi potest. At malum suspicari S. Veronam in eodem illo loco, aut in ejus vicinia piam ac solitariam vilam egisse, quam eo fuisse tali itinere, quale describitur, delatam. Nam

quod Reginam vocet Alemanniæ, magis aperte D falsum est, quam ut amplius regulari debeat.

f Lembeka, vulgo Lembeke, vicus est in confinibus Brabantiae et Hannoniae, ubi colitur S. Veronus.

g Hic et monialem et reginam facit auctor, nescius verisimilia fingere.

h Quid nisi figmentum auctoris et hoc esse suspicer, cum nullibi pallium istud appareat?

i Neque id verisimile est, licet neoterici aliqui idem scripserint.

k Fictitia hæc omnia, et ab omni specie veri aliena. Terræ molus tamen Moguntiae varii fuerunt seculo IX, ut videre est apud Serarium nostrum in Moguntiacis. Pro tempore mortis Wion designat annum 908, at sine fundamento, opinor.

l Confluentia urbs est satis nota ad Rheni et Mosellæ confluentes in ditone electoris Trevirensis, ac vulgo Coblentz dicitur.

m De loco actum est in Comment. Sacrum corpus ibidem quiescere certum est: at non credimus istud eo modo illuc delatum, quod id factum narrat hic fabulator omni fide indignus.

n Daemoniacam vocem dieerem, si constaret de facto ipso.

o Actum est de S. Gertrude ad 17 Martii, de S. Gudila ad 8 Januarii.

DE BEATO ANTONIO RIPOLANO MARTYRE

EX ORDINE FF. PRÆDICATORUM

TUNETI IN AFRICA,

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

§ I. Beati Tirocinium sub S. Antonino, hujus de illo vaticinium; ejusdem Sancti meritis Beati conversio adscripta; translatio corporis; cultus.

C

ANNO MCDLX.
Beatus Tuneti
egregio marty-
rio functus:

Tunetum (al. Tunis et Tunes dictum) notissima Africae urbs, regnique Tunetani ab ea dicti caput, præclarissimum posteris exemplum præbuit heroicæ fortitudinis in B. Antonio, qui ibidem fuso sanguine pro Christiana fide ad Superos migravit. Ripulae autem, natalis locus hujus Martyris (ut dicitur inter miracula cap. 1, num. 8) et quo sacrum ejus corpus postea translatum fuit, cultuque ac miraculis potissimum claruit, vulgo Rivoli, apud Baudrandum sic describuntur: Oppidum Italiae in Pedemontio, cum castro superbo in colle sito, 8 milliariibus a Taurino in occasum, Segusionem versus, prope Doriæ fluvium: hinc forsitan dicitur ad Octavum, supple lapidem. Huic locorum duorum notitiæ subdo rationem, cur hic Beatus ab alio die ad hunc dilatus fuerit. Papebrochius noster inter alia, quæ de illo a se scripta nobis reliquit, Ob hanc, ait, informationem (quam sub nomine notitiarum Ripolensium postea allegabimus num. 10) huc translatus est Antonius a die Maii, ubi mere per accidens erat a me positus, quia

ejus fueram in Aprili oblitus. Ita ille pro suo candore. Sed felix illa fuit oblivio, tum quia eum dedisset die non suo, tum quia alia de illo postea accepit documenta. Porro nomini ejus Antonio aliud adjectum lego. Nam in instrumento Baldesariano miraculorum postea memorando vocatur Antonius Molinerius. Vide etiam inter miracula cap. 1, num. 8. Post ecgraphum autem nostrum Fr. Constantii, de quo pluribus infra, subditur de præfato B. F. Antonio Neyroto (quantum lego)... exastichon carmen, quod deinde dabimus.

2 De parentibus B. Antonii, anno natali, ac de vita in seculo acta, nihil in promptu habeo, quod scribam. Illustrissimus Joannes Lopez, episcopus Monopolitanus, in Historia Prædicatorum parte 3, lib. 2, cap. 63 indicat eum in Conventu S. Marci Florentiæ, cujus Prior erat S. Antoninus, vestitum habitu religioso, sed ab ipsis tirocinii primordiis magna laborasse inconstantia, indeque profectum esse in Siciliam, consulto eodem sancto Priore, qui frustra eum abducere satagebat

ejus inconstantiam post ingressum Ordinis S. Antonii prædictio.

F

A *tagebat ab istis cogitationibus, eumque præmonebat non sine caelesti revelatione, prout addit idem auctor, si navem conscenderet, de periculo terribili animæ et corporis. Hanc inconstantiam alia pessima subsecuta est, quando Tuneti Antonius nosler simul cum religioso vestitu fidem Christi exiit, Mahometicam sectam professus. Sed Deus, qui non vult mortem peccatoris, oculis misericordiae filium prodigum respexit, ac gratia singulari roboravit, ut constantia heroïca crudele martyrium pro orthodoxa fide subiret.*

cujus meritis
adscribitur

3 *Mira vero ista beati Viri conversio adscribitur S. Antonini archiepiscopi Florentini meritis, quondam Prioris ejus, ut indicabam, Florentiæ, cujus Acta illustravimus ad diem 2 Maii: ubi inter Analecta ex summario Processuum impresso num. 43, pag. 314 scribuntur ista de laudato S. Antonino, qui ibi et alibi Antonius vocatur.* Frater Bartholomæus de Cavaleautibus de Florentia. dicit ista: Cum recepisset ad religionis habitum Antonius, tunc Prior S. Marei, quemdam Pedemontanum, cui etiam nomen suum iudiderat: qui receptus, post aliquod tempus, ad partes infidelium Africanas cum pervenisset, apud Tunetum barbarorum abnegavit Catholicam fidem. Postmodum audita in conspectu Domini præsulis Antonii pretiosa morte, et qualiter miraculis coruscasset; apparente etiam illi, juxta quorundam relationem, B. Antouio, ipsumque fortiter super tam gravi peccato redarguente; motus ille intus atque compunctus, ac fervore fidei caritate formata accensus, sequenti die in publicum prodians, ubi abnegaverat, iterum publice Christum et fidem ejus constantissime professus fuit, ac revocavit peuitus abnegationem illam, mortem non timens, et amicitiam regis, quam contraxerat, et omnes mundanas prosperitates, quibus cum prosequi jam cœperat, et in posterum majores pollicitas contempnus; iniqui regis impio jussu a Mauris Saraënis, indignantibus et in eum lapidibus irruentibus, orans et in Christi confessione persistens, occisus gloriosum martyrium cum summa constantia consummavit. Cujus corpus etiam in cloaca fuit a Jesu Christo mirabiliter conservatum, et a Janueusibus fidelibus inde Januam translatum.*

mira Antonii
conversio

C 4 De hoc facto, martyrio et miraculis D. Fraueiscus Castilionensis historiam scripsit, latius omnia continentem. Et Michael Christophorus ann. LXXXII testificatur hoc habuisse a Fr. Baptista, seniore Ord. Prædicatorum, qui ab ipso Antonio tunc priore S. Marei, simul cum prædicto martyrizato, Religionis habitum susceperat. Et Fr. Jacobus Siculus d. Ordinis ann. LXIV idem dicit, et quia vidit martyrii locum, et intellexit historiam. *F. Bartholomæus, qui sic videtur referre S. Antonini apparitionem, et conversionem Antonii, quasi hæc ab illa non fuisset remota nisi unius noctis intervallo, non recte rem narrat, sicut planum fiet ex dicendis § 2. Papebrochius præter hanc historiam a Francisco descriptam, profert e dicto summario testem XIV primi examinis, anno MDXVI instituti, his verbis: Michaël Christophori, annorum LXXXII testificatur, hoc habuisse a Fr. Baptista, seniore Ordinis Prædicatorum, qui ab ipso Antouio, tunc Priore S. Marei, simul cum prædicto martyrizato Religionis habitum susceperat. Deinde allegans examen tertium, de quo, ait, anno MDXIX Romæ facta relatio, refert ista: F. Jacobus Siculus d. Ordinis, anuorum LXIV, testis primus, idem dicit, et quia vidit martyrii locum, et intellexit hi-*

storiam. Et testis II, annorum LIV, Fr. Robertus Florentinus dicit idem audivisse a Fr. Baptista prædicto, et deinde legisse in historia D. Francisci prædicti.

AUCTORE
J. P.

5 *Quæ spectant ad Beati apostasiam, pœnitentiam, martyrium ac sepulturam, narrabimus infra ex Fratris Constantii, testis omni exceptione majoris, relatione: e qua etiam discimus, hunc Christi Pugilem sanctum fuisse in veneratione Tuneti post mortem suam, scribente eodem Constantio: Haecenus quatuor Christiani, omni digni fide, testati sunt, quod, dum universis variisque oueribus morborum laborarent, et se eidem fidelissimo Christi Militi devoti commendarent, facti sunt statim ineolomes. Divinæ autem providentiæ visum est, alium Martyri suo dare locum. Nam, sicut observat Papebrochius in notitiis, quas nobis reliquit sua manu scriptas de hoc Beato, et quas intellectas volumus, quoties infra citabimus Papebrochium, ut semel hoc dicamus; Papebrochius, inquam, observat ista: Mansit in Africa sepulcri honor...; verum hoc statim ac cœpit miraculis clarescere, non existimantibus tutum Christianis thesaurum istum servare sub oculis barbarorum, translatum corpus Genuam est, et exigui, quo in Africa illud detentum est, temporis nullam habitam rationem vidimus in Processu S. Antonini, aut in diplomate, quo B. Amedeus Sabaudia dux indicat translationem ejus secundam ad suas ditones faciendam. Duplex apud nos est ejusdem translationis apographum; alterum a Baldesano descriptum; alterum postea submissum, quod notitiis Ripolensibus annuero. Hoc typis subdimus, ita tamen ut variis lectiones prioris non sinimus omnino neglecturi. Sic itaque sonat:*

post apostasiam: translatio corporis

E

6 Amedeus Dux Sabaudia etc. Cum quadam singulari affectione illo noviter desuper misso fulgenti radio afficiamur, B. Antonio de Ripolis Ordinis fratrum Prædicatorum, e nostra ditione qui traxit originem, cujus corpus post dira ab infidelibus a [decennio *] citra pro Christi fide illata * reconditum jacuit in Conventu dicti sui Ordinis Januensi, quod in præsentiarum ad nostri * singulares preces ab hinc ad Conventum Ripolarum diæcesis Taurinensis transferri per Priorem et fratres dicti Ripolarum Conventus rogavimus; universis igitur et singulis officariis, fidelibus stipendiariis, et subditis nostris mediatis et immediatis ubilibet constitutis, ad quos præsentibus fuerint exhibitæ, ipsorumque locum-tenentibus, enilibet in solidum strictissime * precipimus et mandamus sub pœnis indignationis nostræ et centum marcharum argenti.

annitente
Amedeo
Sabaudia
Duce,

* in hoc Ms.
vitiore centesimo
* f. adden.
supplicia
* sic et alibi:
f. nostras.

F

7 Ceteros autem officarios, et alios quoscumque nobis non subditos affectu singulari rogamus, [quatenus] sanctum * corpus ipsum per ditionis nostræ loca etiam et nobis non subdita libere *, honorabiliterque et decenter transferri permittant, quemadmodum Sanctos decet, opem, auxilium, favorem et reverentiam præstantes, nullumque obstaculum *, impedimentum, aut quodvis aliud, quod absit, præpeditum * seu mali machinationem quovis inferentes modo, cunctos et singulos prælatos, et alios ecclesiasticos affective rogantes, ut litteris nostris fidem adhibeant, et Deum in Sanctis suis honorantes, id ipsum corpus honorifice recipiant, recipique permittant, et libere transferre * ad locum usque * sibi in Ripoleusi suo conventu destinatum: quod et singulare ob hoc nobis præstitum obsequium putabimus, et oppositum faciendes,

* al. districte

cujus diploma datur:

* al. non additur sanctum
* al. non additur hinc

* al. transferri permittant, obstaculum
* al. præpeditum

* al. transferri
* al. non add. usque

AUCTORE
J. P.

tes, quasi nobis factam injuriam puniendos censebimus, et Dei et Sancti vindictam [in illos] haud dubitabimus. Datum Avilianæ die XII Augusti MCDLXVIII. Lamberti.

nonnullæ

8 Nomen hoc non invenio in alio nostro apographo; sed post annum 1469, qui ibidem, ut mox dicitur, correctionis gratia ponitur pro anno 1468, uti habet altatum diploma; post hunc, inquam, annum adduntur ista: Præsentibus Joanne episcopo Lausanensi cancellario Sabaudie, et aliis. Porro diploma Amedei Sabaudie ducis contuli cum alio exemplari ex Baldesano, de quo inferius, et ex hoc apographo transtuli non pauca in aliud, quod recitabam, uncinis tamen [] inclusa. Papebrochius antea indicatus ridit difficultatem in dicto mox anno 1468, et ad apographum Baldesanum notata reliquit sequentia: Si inter hunc Joannem et Guilielmum, anno MCDLXVII vita functum, mediavit Rudolphus juxta catalogum Sammarthanorum, brevis admodum fuit Rudolphi episcopatus: error tamen calami fuisse videtur, quo in charta Baldesani notabatur hoc diploma anno MCDLXVIII; cum de cennium initio indicatum non nisi per annum MCDLXIX possit verificari, nec probabile sit inter diem promulgatæ et factæ translationis integrum annum intercessisse.

aut illud obser-
vationes.

9 Primum autem . . . miraculorum (quod pro-
ducetur inferius apud nos) ita describitur factum
Cherii decimo post corporis adventum die, ut in
margine notaverit Baldesanus annum MCDLXIX.
Quod vero Sammarthani aiunt dictum Joannem
anno MCDLXXIV fuisse Cardinalem S. Petri ad Vin-
cula, non consistit cum Ciaconio, qui hunc ti-
tulum dat Juliano Cardinali Roboreo, nec ul-
lius Joannis Lausanensis episcopi memiit inter
illius temporis Cardinales. Ceterum Amedeus,
cujus pio admodum ac religioso desiderio sacri
corporis translatio ista contigit, est nonus inter
alios synonymos, morum integritate et vitæ san-
ctitate spectabilior quam dominatu terreno. De
Actis ejus, cultu et miraculis tractavimus ad diem
XXX Martii.

Beati cultus.

10 Hanc vero corporis B. Antonii translatio-
nem reddidit celebriorem publicus ipsius cultus in
Pedemontio, quem discimus e notitiis Ripolensi-
bus ad Papebrochium missis, quæ ex Italico ita
sonant: Corpus ejus est supra altare sacelli ipsius
in tumba marmorea. Festum ejus celebratur XXX
Augusti: cantatur Missa, et sæpe dicuntur Mis-
sæ votivæ ad istud altare: sed non Missa nec
Officium de ipso; quod hactenus permissum non
est, nec usus obtinet. In dictis tamen notitiis in-
dicatur, id non ob stare, quo minus erga Beatum
pia sit affectio. Et mox adduntur ista: Antequam
sacellum restauraretur, totum erat circumdatum
anathematibus, cera, et spoliis infirmorum, qui
favores a Beato acceperant, atque etiam tabellu-
lis; sed omnia per antiquitatem corrupta. Ibidem
etiam sunt in præsentia tabellule aliquæ depictæ
etc. Quibus adde, quæ in antecessum diximus
num. 5. His publici cultus testificationibus in-
ductus fuit Papebrochius, ut a die 2 Martii
Beatum differret ad hunc diem. Per spolia infir-
morum intelligo instrumenta, quibus infirmi
utuntur ad supplenda utcumque miseriarum sua-
rum incommoda, quæque Sanctorum altaribus,
tamquam gratiarum a suis sospitatoribus obtenta-
rum testimonia appendere solent, qualia sunt fut-
era subalaria vel alia ejusdem vel diversi gene-
ris. Ex supra dictis conficimus, in cultu beati
Martyris hic esse casum exceptum a decreto Ur-

bani Papæ VIII per tempus immemorabile seu D
satis diuturnum ac legitimum ante idem decre-
tum, ac proinde eum a nobis inseri posse Operi
nostro inter alios præsentis diei cœlicolas. Publi-
cam quoque Beati venerationem ac salutarem in-
vocationem patrocinii ejus corroborant miracu-
la, quæ subnectemus post Martyrium ejus.

§ II. Scriptores, qui de hoc Martyre tractarunt; ejusdem martyrii chronotaxis; Ms. au- thenticum passionis et miracu- lorum.

Primus inter illos atque irrefragabilis auctori-
tatis scriptor est Frater Constantius ex Ordi-
ne eremitarum S. Hieronymi, oculatus videlicet
rerum gestarum testis, Beati familiaris ac adju-
tor etc., ut pluribus declarat in ejusdem Mar-
tyrio, quod in epistola, de qua inferius, descri-
psit. Asservatum illud inveni inter alias notitias
Taurinenses, et hoc titulo prænotatum: Divi ac
invictissimi militis Christi beati Antonii de Ri-
polis, sacri Ordinis Prædicatorum, gloriosum
certamen, ac insigne martyrium feliciter incipit.
Et mox sequuntur ista: In Tunisio die vigesimo
Aprilis, millesimo quatercentesimo sexagesimo
extitit tractatus de martyrio eujusdam R. P. F.
Antonii de Ripolis, Ordinis Prædicatorum, edi-
tus per Fr. Constantium Heremitarum sanctissi-
mi Hieronimi de monasterio S. Raphaëlis de Ve-
netiis. In epistola vero, quæ hisce jungitur,
ad FF. Prædicatores potissimum scripta, expo-
B. Antonii martyrium ipsemet Frater Constantius
de Insula Capri, Heremitarum societatis Fr. Petri
de Pisis*, ad præsens captivus regis Tunieci. Hæc
ille de sc. S. Petrum Pisanum, fundatorem pau-
perum eremitarum S. Hieronymi, dedimus tomo
III Junii, die XVII ejusdem mensis, pag. 531 et se-
quentibus. Consuli etiam possunt, quæ de eodem
Sancto, ejusque congregatione ac monasteriis col-
legit e variis auctoribus Hippolytus Etyot tomo I
Historiæ Ordinum monasticorum, religiosorum
ac militarium cap. 1.

Primus mar-
tyrii scriptor.

E

* I. Pisis

F

12 Vocabat se laudatus Constantius de Insula
Capri, secundum apographum nostrum, per quæ
intelligo natale ejus solum seu patriam. Capræ,
uti habet Baudrandus, insula Italiæ, Campaniæ
adjacens., Capri hodie incolis vulgo, . . . insula regni
Neapolitani, in mari Thyrræno. Pura scribit
Ughellus tomo I Italiæ sacræ a cotumna 351 prio-
ris editionis. Quæ porro Frater Constantius com-
memorat in dicta epistola de certamine ac morte
B. Antonii, summa cum fide commemorat, ita ut
in eadem non tam sit querenda veritas, quam
sponte se offerat, atque statim incurrat, ut ita di-
cam, in oculos tectoris. Cur autem patriæ istius
auctoris modo notatæ addiderim secundum apo-
graphum nostrum, statim patebit.

ejusque patria
et auctoritas:

13 Aliud exemplar apud nos est ex Ms. Flo-
rentino conventus S. Marci, hoc titulo: Vita et
Martyrium B. Antonii de Pedemontium Ordinis
Prædicatorum, qui fuit receptus ad Ordinem per
sanctum virum Antoninum postea episcopum Flo-
rentinum, martyrio coronatus de anno Domini
MCDLIX (immo 1460, ut postea ostendetur.) Scri-
ptor nomen suum ante Protogum exprimit his
verbis: Reverendissimo domino Jacobo Cardi-
nali

ex hoc prom-
psit

A nali Papiensi Franciscus Castilionensis * presbyter S. P. D. *Ex præfalo autem Prologo delibo in rem nostram hæc pauca* : Lege igitur hoc novum martyrium, magnæ virtutis exemplar, quod leni stylo ac currenti calamo exercitationis causa ἐπεζήλωσεν *. Sumpsit autem id ex longiori epistola cujusdam Fratris Constantii Cyprii, qui huic rei enarratæ præsens et inspector adfuit. Quam enarrationem ille una cum gravissimorum testium fide et attestazione verissimam esse attestabatur. Hoc autem feci, ut brevior lucidiorque esset oratio. Sed vide, quanta fuerit archiepiscopi Antonii virtus et gratia post obitum, quæ tantum mereretur apud Dominum, ut hominem impietate et scelere deperditum ad pœnitentiam revocarit. Tantum enim valuit illarum sanctarum manuum impositio, ut non possit malo exitu claudi, quod tam sancto principio cœptum fuerat. . Vale.

14 *Observa primo* : Jacobus Amatus Cardinalis Papiensis dictus ab episcopatu, idem ad quem Pius II, qui ipsum familia et civitate Senensi donarat, assumptus fuerat anno MCDLX, mox anno sequenti donatus purpura cum titulo presbyterali S. Chrysogoni, obiit MCDLXXIX, ex *Papebrochio*. *Secundo* : Frater Constantius, qui supra dicebatur in nostro Ms. de insula Capri, hic vocatur Cyprius. *Et in narratione martyrii dicit Castilionensis* : Frater Constantius, ab insula Cypri oriundus. *Utrum sil verius, non constat certo; etiamsi negare non possim, illud exemplar, quod antea assignabam, plurimis mendis respersum fuisse. An vero etiam mendose hic scribat de insula Capri pro de insula Cypri, non est mihi satis exploratum. Est autem Cyprus notissima Asiæ insula in mari Mediterraneo. Apud nos quoque est Ms. epistola Cardinalis Papiensis ad Franciscum Castilionensem presbyterum, commendantis martyrium Antonianum, et hortantis ad veteres Martyrum historias digniori stylo reparandas. Hic titulus est, qui eidem epistolæ præmittitur. Ejusdem autem contextus sic incipit* : Antonianum martyrium, quod misisti ad me, magna dulcedine sensus omnes complevit : eteum grande est et mirabile, et his septentibus seculis inauditum.

15 Refertur etiam a te eo genere orationis, ut non majori fide tormenta illa subierit, quam tu spiritu expresseris. Fecisti rem consentaneam sacerdoti, placitam Deo, et quæ nobis exemplo esse possit, si non ad eadem suscipienda, saltem at toleranda patientius, quæ contra carnem nos premunt. Hortor, capessas alia, neque hic finem industriæ facias etc. *Signatur* Romæ ad xxv Januarii MCDLXIX. *Habemus etiam aliam epistolam laudati Francisci ad eundem Cardinalem, in qua, sicut prænotatur, pulchre se eximit ab injuncto Martyrum opere. His addi potest alia, quam præ manibus habeo, hoc titulo* : Hieronymus abbas S. Floræ Aretinæ (*Vide Lubinum in Notitia abbatiarum Italiæ pag. 26*) Francisco suo Castilionensi presbytero S. D. *Sequitur hoc epistolæ argumentum in nostro exemplari* : Commendat Antonianum martyrium. *Tres istæ epistolæ, post hæc, de qua agebam, Castilionei epitomen sequebantur, uti colligo ex Papebrochio. Tertio* : *Alia idem Franciscus de Sanctis scripsit* : nam tomo I Aprilis nostri, die V ejusdem mensis, pag. 478 lego, *Majores nostros reperisse in conventus S. Marci Florentiæ codice Vitam S. Vincentii (Ferrerii) anno MCDLXX editam per dominum Franciscum Castilionensem presbyterum, sacræ theologiæ doctorem, et in litteris*

Græcis atque Latinis sui temporis eruditissimum, canonicum S. Laurentii Florentini, et plebanum S. Appiaui.

16 *Et ibidem a nobis adduntur ista* : Qui anno MCDLXXI conscripsit Vitam S. Petri martyris, ac proxime sequenti Vitam S. Thomæ Aquinatis. *Papebrochius adjungit hisce Francisci lucubrationibus Vitam S. Marci Papæ, Christophori archiepiscopi Buroniensis, et Orlandi archiepiscopi Florentini post S. Antonium. Vitam seu potius Martyrium B. Antonii Ripolensis, a sæpe dicto Francisco conscriptum, Leander Albertus, qui floruit seculo decimo sexto, inseruit suo Operi de Viris illustribus Ordinis Prædicatorum libro 2 in fine, sed omisso Prologo, et nos, inquit Papebrochius, insuper vidimus manuscriptam, sed absque Prologo, Mediolani in tomo I Ambrosii Taëgii de Insigniis d. Ordinis fol. 220. Fuit Ordinis Prædicatorum, vixitque seculo 16. Habemus miracula e documentis authenticis, hoc titulo prænotatis* : Aliqua miracula B. Antonii de Ripolis. *Hæc dabimus post Beati Martyrium. Aliud præterea Ms. in manibus habeo, quod continet miracula a R. D. Guilicimo Baldesano* E *cruta, ex charta ejus manu scripta. Fuit is canonicus et theologus metropolitanae Taurinensis, teste Papebrochio, a cujus erudito calamo Historiam S. Mauritii et Legionis Thebææ habemus. Scriptum vero ejus, quod venerat in manus Papebrochii, hoc fuisse exordio addit* : Fr. Constantius Cyprius, Ordinis Eremitarum D. Hieronymi, monachus S. Raphaëlis de Venetiis scripsit martyrium D. Antonii Mulinerii de Rippolis Domiucani.

17 *Auctores varii, qui post Fr. Constantium de hoc Beato scripserunt, lapsi sunt in chronologicos errores. Hujus primum referemus chronotaxim, deinde autem parachronismos illorum ex eo ostendemus. Captus est Beatus... secundo die mensis Augusti MCDLVIII : nono vero ejusdem mensis die idem et reliqui... capti ingressi sunt urbem Tunetanam, ex cap. 1 apud nos num. 2. Deinde acciderunt ea, quæ ibidem narrantur a num. 3. Quo elapso tempore, secundo die Veneris post Paschale festum anni proxime decursi MCDLIX, die vero sexta mensis Aprilis... Christi nomen... et fidem Catholicam negavit... et... Mahometanam sectam confessus est, ibidem num. 6. Conveniunt calculi chronologici. Anno quippe 1459 incidit Pascha in diem xxv Martii. In illa vero apostasia stetit quatuor menses, ut ibidem sequitur : post quos resipuit primo clam, ac deinde palam, expectans regem Tunetanum, qui erat in castris, ut coram quo erraverat palam, coram eodem rediret pariter ad fidem... ac etiam anno revoluto, diei, in quo erraverat, expectaret : quo in proposito circa sex menses constantissime perduravit, num. 8. Die Palmarum (xvi Aprilis) ad martyrium se accingit, regem adit, fidem profitetur, num. 8 et 9. Denique post promissa, minus et verbera, ille sanctissimus dies Jovis affuit, quo Dominus Jesus ultimam cœnam cum discipulis suis egit. Quo die... in superna patria caelestes comedit epulas, heroïco utique martyrio perfunctus die xx Aprilis anno 1460, cum Pascha tunc incidit in diem xxiii ejusdem mensis. Hæc Constantii chronotaxis nitida admodum et concinna est ; ut mirum sit, nonnullos scriptores tam misere hallucinatos fuisse.*

18 *Franciscus Castilionensis, qui suam tamen de Beati martyrio lucubrationem ex epistola Constantii*

AUCTORE
J. P.

scripsit : hunc
secutus Leander
Albertus.

Errores chrono-
logici,

F

in quos vari
scriptores sunt
lapsi :

AUCTORE
J. P.

stantii deprompsit, sic secundum nostrum apographum memorat: Tandem.. frequenti populo, et præsente barbaro rege, gloriosum Christi nomen, sanctamque etiam fidem abnegavit. Hoc fuit viii Kalend. Aprilis, seu xxv mensis Martii, prima sexta feria post Pascha Domini, millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono. Et postea, Aderat igitur, inquit, jam dies dictus, quo illi, nisi mutasset sententiam, morieudum erat. Is erat dies Jovis, quo Dominus noster cœnam cum discipulis suis fecerat, iv Idus Aprilis, (sive decimus ejusdem mensis) ducitur ad præsidentem etc. Verum neutiquam tunc temporis concurrere potuit cœna Domini cum isto die: nam anno 1458 (quem in apographo nostro fuisse scriptum, sed correctum, posito anno 1459 invenio) pascha fuit die 2 Aprilis: anno 1459, xxv Martii: anno 1460, xxiii Aprilis, ut modo indicavimus. Castilionensi adde Leandrum Albertum, qui beati Martyris a Christo defectionem ponit accidisse viii Idus Martii, id est, die viii ejusdem mensis: mortem autem signal die Jovis sancto, quarto Idus Aprilis, ex et cum Castilionensi. Ex dictis corrigendus quoque Lopezius, qui lamentabilem B. Antonii lapsum innectit diei viii Martii; ejusdemque sententiam mortis mandatum executioni scribit die Jovis sancto, die x Aprilis.

martyrii

19 Antequam perveniamus ad editionem Martyrii, dicimus, illud nobis de eodem præplacuisse exemplar, quod supra laudatus Frater Constantius conscripsit in sua epistola, cum sit primum ac genuinum, atque adeo aliis præferendum. Cupidus, aiebat Papebrochius, ad ipsum totius narrationis fontem perveniendi, Taurinum scripsi, et Ripulis curavi quærendam epistolam prædictam: etiamsi securos nos, sicut præmiserat, de historiae totius veritate facit, quod Franciscus (Castilionensis) profiteatur in Prologo.. se totam sumpsisse ex longiori epistola, jam memorata. Quod vero cupiebat tunc Papebrochius, postea obtinuit, et magno nostro bono, cum Franciscus Castilionensis dicat in sua narratione: Quam (epistolam) nos pro arbitrio nostro amicorumque usu in commentarii formam redegimus. Epistola vero genuina ab ejusdem commentario quantum differt. Magnam porro meretur laudem in notitiis Ripolensibus huc transmissis R. P. Franciscus de Malines S. J., Rector sæpius collegii Taurinensis: idque conficitur ex hujus ad illum epistola Taurini data xix Decembris mdcclxxvi, in qua hæc lego: Mitto tandem quæ inventa sunt de B. Antonio de Ripolis. Multum debemus bonis patribus Dominicanis Ripolensibus, qui diu siverunt me habere quæcumque repererint de isto Beato, donec invenirem hominem, qui posset omnia illa legere et describere.

apographa,

20 In alio autem apographo, quod manu sua scripsit Papebrochius, cuique prænotavit hunc titulum, Epitome a Fr. Constantio Cyprio teste oculato, subjuucta tractatui de martyrio Antonii, per R. D. Guilielmum Baldesanum transcripta; in illo, inquam, apographo, quod habebat Papebrochius, quando nondum acceperat prædictam ejusdem Constantini epistolam, subnexam invenio hanc metricam inscriptionem, quæ etiam habetur in alio nostro apographo post epistolam Fr. Constantii.

Iste Ligur natus Antonius Rippolis exstat,
Cujus mors nostro tempore sancta fuit:
Nam se cultorem Christi dum rite fatetur,
Impia gens saxis enecat Afra Virum.

Ignibus extinctum tentarunt urere corpus:

D

Flamma tamen non est viribus usa suis.

Nec plura novi, quibus lectorem hic morari debeam; eorum enim, quæ supersunt, ratio habetur in Annotatis ad Martyrum et miracula, quæ subijcio. Illud autem sicut mendis præsertim contra orthographiam refertissimum est, sic identidem illud emendabo in gratiam lectoris, daboque illud sub nomine Prædicatorum Ripolensium, propter præmissa modo ex epistola R. P. Malinesii, et dividam in capita et numeros. Idem feci in miraculis.

MARTYRIUM

Auctore Fratre Constantio Ordinis
S. Hieronymi.

Ex Ms. FF. Prædicatorum Ripolensium.

CAPUT I.

Beati captivitas, apostasia ac pœnitentia.

Universis et singulis Christi fidelibus, et potissime omnibus, et quibuscumque reverendissimis magistris, baccalariis, lectoribus, cæterisque Fratribus Ordinis Prædicatorum, salutem exoptat, et manifestum facit frater Constantius de Insula Capri a, Heremitarum societatis Fr. Petri de Pisis ad præsens captivus regis Tunici. Visum est in nou modicum interesse mea, singulis vobis uotum facere omnibus, quod in urbe ista, omni memoria dignum non sine Dei ministerio nuper contigerit, cum et Christianus, et sacerdos, ac Religiosus, licet omnibus indignus, sim.

Auctor in epistola ad PP. Prædicatores

2 Quidam frater Antonius de Ripolis Pedemonteusis, Ordinis Prædicatorum, qui ingressus est Religiosem superioribus annis Florentiæ in Conventu sancti Marci b, cujus erat tunc Prior Frater Antonius c, vir quidem integerrimus, qui deinde suas prorsus exposcente virtute et animi sinceritate ad ejusdem civitatis archiepiscopatum sublimatus extitit, dum Fr. Antonius de Ripolis Pedemontanus e Sicilia ad regnum Neapolitanum d migraret in quadam caravella e, cui Joannes Sardus præerat, captus per Nardum Aequinum, qui piraticam artem pro rege isto barbaro, contra Christianos (licet Christianus) exercet. Quod quidem actum est secundo die mensis Augusti mcccclviii f; nono vero ejusdem mensis idem F. Antonius et reliqui in eadem caravella capti et ligati colla funibus hanc ingressi sunt urbem.

exponit

b

c

F

d e

f

3 Quibus per loca consueta urbis circumductis, et facto, ut moris est, spectaculo, idem frater Antonius et reliqui ad commune omnium regionum captivorum carcerem missi sunt. Quo ego, quam primum potui, ad eundem fratrem Antonium visendum accessi: quem plurimis hortatus sum verbis, suæque iuopiæ, si non ut debuit, ut valui, subveni; ipsumque diligentissime de confessione audivi, et, dum in eodem carcere degeret, secum familiariter atque amicaliter

B. Antonii

A cabaliter conversabar. Qui quidem cum in ceteris satis bene moratus, et, ut decebat Religiosum, esse videretur, una in re, sed peroptima quidem deficiente, consideravi: hoc est, quod nimis impatienter, et iuiquo animo flagellum carceris ferre videbatur.

captivitatem

4 Quapropter perpaucis elapsis diebus ad foras excundum operam dedit. Nam permisit rex iste captivos, fidejussione præstita, extra carcerem degere. Et dum in hoc laborabat, certe nimis anxie atque impatienter se gerebat. Nam cum super excarceratione ejus scriberet ad spectabilem virum dominum Clementem Cicerum, tunc Januensem consulem, aliqua profecto iuepte et scandalose dicebat: qua in re idem D. consul decrevit, non se de hoc homine impedire: sed rogatus atque compulsus precibus cujusdam vener. Fr. Joannis ejusdem Ordinis Januensium capellani, eundem Fr. Antonium a dicto carcere idem D. consul extraxit, et pecuniam, qua dictæ incarcerationi fuit opus, de suo proprio solvit. Sed priusquam exiret, spectabilis ille ac D. consul Clemens protestatus fuit, dictum Fr. Antonium esse Janueusem, et propterea a captivitate liberandum.

B

et carcerem,

5 Ad quod petendum ipse differebat, quoniam super hujusmodi ad ducem, remque publicam Januensium scripserat: a quibus responsum expectabat, quo certior factus rem tutius veriusque prosequeretur. Quem quidem Fr. Antonium excarceratum F. Joannes præfatus in domuncula suscepit sua, simulque tam in domo quam in ecclesia in fundaco *g* dictorum Januensium existente degebant: qui, licet sibi fuerint vestimenta Religioso et captivo necessaria, et conveientia impeusa, nec quicquam reliquorum ad vitam necessariorum sibi defecisset; tamen, ut consueverat, satis impatienter se gerebat, ac moleste ferebat ejus sortem, et hoc modo extra dictum carcerem quinque vel circa mensibus mansit Christianus.

g

*abjuratiorem
fidei*

h

6 Quo elapso tempore, secundo die Veneris post Paschale factum anni proxime decursi MCCCCLIX *h*, die vero sexta mensis Aprilis, seu diabolica suggestione superatus, seu ejus incredulitate atque perfidia compulsus, præsentem isto rege barbaro, gloriosissimum Christi nomen, sanctissimamque fidem ejus Catholicam et apostolicam negavit, et detestabilem, falsam atque fœdissimam Mahometanam sectam confessus est, et ut perfidus Maurus et Christiani nominis hostis infestissimus stetit quatuor menses pleno semper ore fidem uostram Christianam reprobaudo, et sectam illam maledictam Mahometi ad cælum miris laudibus ferendo.

C

Catholica,

i

7 Quo quidem tempore dictorum videlicet quatuor mensium, librum, quem Alcoranum *i* vocant, transferre cœpit ex lingua barbarâ in linguam Latinam vel Italicam, adhibito sibi quodam, qui utramque linguam Latinam vel Italicam optime noverat: in quo libro continentur omnia, quæ ad eandem perditissimam sectam pertinent: quo in libro vidit, clareque cognovit, nihil esse præter errores et falsitates, ac omnia ludibrio penitus habenda, ipsoque auditu vel horrenda vel derideuda *k*.

k

resipiscentiam

8 Itaque viso errore, et cognito peccato suo, adjutus a Domino Deo vivo et vero, qui neminem ad se redeuntem respuit, doluit, et percussus, ut mirabiliter sanaretur tamquam Paulus apostolus persecutor fidei, calicem decrevit bibere passionis, et in primis expulit uxorem,

quotidieque dicebat Officium tamquam Christianus et Religiosus, et reliqua omnia, quæ secreto facere poterat. Nam ad ea, quæ erant facienda palam, fuit sibi consilium, regem istum expectare, qui erat in castris, ut coram quo erraverat palam, coram eodem rediret ad fidem pariter, et ad vitam, ac etiam anno revoluto diem, in quo erraverat, expectaret: quo in proposito circa sex menses constantissime perduravit.

A. CONSTANTIO.

ANNOTATA.

a *Suspicio legendum Cypri, sicut scribunt alii: etenim cum hoc exemplar sit valde mendosum, facite etiam hic mendum irrepserit.*

b Quem locum, uti addit Castilionensis, Cosmus Medicus, vir ea tempestate opibus, auctoritate et prudentia admodum præstans a fundamenta erexerat.

c Castilionensis: Receptit ad Religionem atque induit ipsemet habitu S. Dominici. Beati autem nostri conversionem adscribi meritis S. Antonini, diximus in Commentario prævio num. 3.

E

d Notissima sunt regna Siciliæ ac Neapolitanum.

e Caravella, vox Italica, species navigii, ut dicitur in auctore editione Glossarii Cangiani.

f De calculis chronologicis, quos in hoc martyrio ponit Constantius, aliorumque hallucinationibus ex ipso correctis, consule Commentarium num. 17.

g Funda, bursa, crumena, Italis . . . Proprie vero FUNDAM appellaruut recentiores locum publicum, in quem conveniunt mercatores de rebus suis et commerciis invicem acturi, quod in eo deponatur communis eorum thesaurus vel pecunia ad eadem commercia, atque adeo merces ipsæ. Hoc autem nomine veniunt bursa hic Antverpiæ, et Amstelodami etc. FUNDICUS eadem notione et origine: Itali etiamuum FUNDACO vocant, quod anteriores FUNDAM, vel nostri FONDE. Scribitur etiam funticus, fonticus, fundicus etc., ex Glossario Cangii, in quo adduntur exempla scriptorum.

h Dissonat exemplar Francisci Castilionensis, sed errat. Consule Commentarium.

i De initiis Mahometis, ejusque putidissimo libro, quem Alcoranum vocant, vide tomi v Augusti dicm xxv in Annotatis ad Vitam tertiam S. Ludovici Francorum regis pag. 708 littera b.

F

k Franciscus Castilionensis: Qua ex re cœpit paulatim resipiscere, cum in eo (Alcorano) nihil sanum, nihil cohærens . . . et non nisi fabulas et ineptias reperisset. Sed cum nonnulli ex Italia mercatores eo applicuissent, fertur ab eis, quidnam uovi afferrent, quæsisse: cui cum inter alia nararent, sanctissimum archiepiscopum Antonium vita defunctum esse, ex eoque manifesta signa sanctitatis et miracula fieri, illico percussus animo immutatus est, pœnitentiaque ductus, cœpit primum uxorem, quam barbarica lege duxerat, a se rejicere etc.

A. CONSTANTIO.

CAPUT II.

*Publica fidei orthodoxæ professio, martyrium, sepultura, gratiæ per Martyrem aliis collatæ.**Ad profitendam Christi fidem se parat intrepidus :*

Et ecce rex adventavit. Bonus autem Christi miles arma ad victoriam suam necessaria se statim induit : cuncta omnia sacratissima accepit Ecclesiæ Sacramenta : quibus peractis omnibus, pauca quidem, sed mira cum gravitate ad detestationem perditissimæ sectæ et sacratissimæ nostræ fidei commendationem dixit coram omnibus Christi fidelibus, qui illo die Palmarum *a* in ecclesia erat congregati, ubi ego ipse tunc fidem Christi prædicabam, et assumpto sanctissimo habito suo, a dicto F. Joanne concesso, rasoque capite et remanente corona, lætissimo animo inde discessit, et ad locum, ubi regem convenire debebat, velocissimo gradu properabat, ut maximo finalique supplicio suum lueret *B* errorem, et Jesum Christum verum Deum, et *b* hominem, quem verbis, et sanguine *b* palam negaverat, verbis et sanguine palam confiteretur.

O mira Dei bonitas ! O inexplicabilis omnium hominum linguis clementia ! quæ numquam servis suis opem ferre negat, quæ omni tempore pulsantibus ostium aperit. Sciebat enim fidelissimus ille Dei Servus crudelissime se moriturum, et ita forti atque securo animo persistebat, quod non ad violentissimam mortem, sed velut ad suave gaudium videbatur accedere, nec ipso oris aliquatenus mutato colore, quod inter cætera potissimum mirabile notavi : nam interfui et vidi.

adit regem,

C 10 Itaque solus, sed magni Dei consilio sibi comite, castellum adivit, regemque alloquens, magna ibi magnatum assistente corona, alacri atque intrepido animo, alta et clara voce confessus est, se esse Christianum, et confitendo Christi fidem ad moriendum se esse paratum, semper magnificando Christi nomeu et suum nefandum errorem mirabiliter detestando. Quod rex audiens, admirans hominis constantiam et fervorem, cœpit eum placide ac suaviter blandiri, et admonere, ut ad primum suum rediret errorem, alioquin vitam ejus, quam lætissimam atque deliciosissimam agere posset, cum acerbissima morte commutaret, et, si ad Mahometi sectam reverteretur, quod magnis cum muneribus afficere non dubitaret.

*ejusque muneris spernens carceri mancipatur :*** f. regnicolas*

11 Cui regi constantissimus Vir respondit, non egere muneribus suis : sed eum hortabatur atque admonere, quod pro consequendis divinis æternisque muneribus ad Jesum Christum, uberrimum misericordiæ fontem, concurreret, secumque omnes regniculos * atque subditos suos traheret, et sic optimus esset et rex, et dux, nullamque putaret rectam esse viam, quæ ducat ad patriam, præter Christi fidem. Quæ omnia et multa alia ad idem teudentia rex audiens, hinc stupore confusus, hinc ira ardens, jussit illum ad carcerem duci, causamque ad præsidem, seu primum dictæ sectæ deferri, qui hominem merito supplicio puniret.

12 O felicem hominem ! O rem per universa

orbis loca prædicandam ! Quis est hominum, *D* qui dicere posset, qua furia, quo fremitu ille *crudeliter in eum saevitur.* tunc captus, quot alapis, quotque verberibus et in facie et in capite crudelissime fuit percussus. Nam illorum omnium, qui crudelius ferocius que secum agere poterat, fortunatiorem se esse credebat. Sed ad dicendum et ad credendum difficilius est, qua constantia atque fortitudine prædicta omnia ille tolerabat semper Christi nomen confitendo et laudando. Itaque introductus est [in] carcerem, et statim ego, non quia opus esset, sed ut tauto negotio aliquid præstarem obsequii, eum hortatus sum meis litteris, et idem fecerunt nonnulli mercatores Jannenses, atque miserunt omnia ad vitam necessaria et ad vestitum : sed ille tantummodo parum panis et aquæ capiebat, reliqua vero pauperibus Christianis, et captivis in eodem carcere detentis impartiebatur.

13 Crastina vero die fuit ad præsidem prædictæ sectæ ductus, qui præses mirum in modum conatus est eum ad primum suum deducere errorem modo blanditiis, modo maximis pollicitationibus agendo : et demum terribilem cruentamque mortem, qua vitam finiturus erat, ante oculos ponebat. Sed bonus atque fidelis Miles iisdem armis, quibus regem prius vicerat, hunc præsidem *E* prosternebat, ac penitus conquassabat : quibus præses resistere non valeus, eum ab ejus præsentia auferri jussit, et ad carcerem duci, sibi que denunciari, quod si infra triduum ad primum suum non reverteretur errorem, et nomen Mahometi palam non confiteretur, horrendissimo genere mortis sibi moriendum esse, exploratum haberet.

promissis et minis frustrantatur.

14 Quibus dictis verbis fuit reductus ad carcerem, et inter reducendum alapis sæpius aliisque verberibus lacerabatur. Post quod triduum, ecce subsequens ille sanctissimus dies Jovis affuit, quo Dominus Jesus ultimam cœnam cum discipulis suis egit. Quo die verus Christi Discipulus cum præceptore suo in superna patria cælestes comedit epulas. Illa namque ultima die, et vice, prædicto coram præside fuit ductus. Quem postquam præses frustra monuit atque terruit, censuitque nulla vi nulloque ingenio a suo proposita posse moveri, ad præbendam jugulo * cervicem, atque totum corpus *et acerbissime casus* lapidibus conquassandum sua iniqua sententia condemnavit.

** f. gladio*

F 15 Qua sententia promulgata carnifices mausetum Christi Servum furioso impetu secum trahentes, ad locum talibus deputatum abierunt : quorum carnificum clam aliquibus vocatis, qui et nostram noverant linguam, et majorem vim ingenii habere videbantur, jussit præses idem, ut dum ad locum martyrio præordinatum accederent, non desisterent, quoad possent, ab ejus proposito hominem abstrahere, et si viderent usque ad illud extremum vitæ suæ eum aliquo modo a suo moveri proposito, ad eum illico reducerent, nec deinceps aliquid sibi inferrent molestiæ. Quæ omnia licet illi diligentissime peregerunt ; sed nequaquam ** nequidquam* laboraverunt.

F capite damnatur,

16 Nam qui se totum Deo dederat, nec preces, nec minas hominum curabat, et quo asperius vapulabat, et ferventius Deum orabat, et percutientibus ignosebat. Dumque esset janu loco constituto propinquus apud Christianorum funditos expoliavit se habitum suum, quem licitoribus illis dedit, dicens : Servate hunc habitum ne sanguini involvatur : quem si purum ab omni labe atque sordibus, Christianis dederitis, *ut constantia magna et pietate* gratum

A gratum ab eis pretium habebitis; quem illi acceperunt, et sic facturos fore promiserunt atque fecerunt. Et ecce ad proprium locum applicaverunt, ubi fidelissimus Christi miles ipsos spiculatores exoravit Deum orandi spatium, et positis genibus ad terram, manibus vero ad cælum elevatis versus Orientem, eum ingenti fervore orabat, magna ibi Maurorum multitudine aspiciente et admirante, et quam plurimis etiam Christianis, quoniam locus ille prope Christianorum funditus est. Quem sic perorantem * et quasi raptum ad cælum omnes spiculatores illi, ac etiam quam plures aliorum Maurorum ibi astantium magno cum fremitu, vocibus atque tumultu, alii lapidibus, alii gladiis percutere cœperunt.

* f. perma-
nentem

martyrium
subit. miris
modis
f. quantoque

17 O res admiranda atque omnium hominum tenacissima memoria retinenda! quam pie atque benigne Deus agat cum servis suis, quoque robore eos muniat atque confirmet. Nemo fuit, qui audierit eximium illum Virum vel vociferare vel conqueri, vel inclinatione vel motu, seu nutu aliquo vehementissimos illos ictus et maxime lapidum fugere, aut illis aliquo modo cedere; imo cum nullis esset aut cateuis aut funibus victus, sed toto corpore solutus, ita stabat immobilis, quod non ut victus, sed ut elavis affixus esse videbatur: donec vis maxima lapidum atque copia eum prostravit ad terram, totumque obruit, et sic beatissimam illam animam suo Creatori reddidit. Quo facto, eo magna congeries lignorum [allata est] qua accensa fuit corpus illud igni appositum, ut combureretur. Mirabile dictu; sed quod ipse vidi, possum et debeo dicere palam, jacuit cadaver illud longum temporis spatium inter flammas, et postquam illud inde amoverunt, non fuit de ejus capite atque barba unicus capillus igne læsus inventus.

divinitus
honoratum:

18 Magua enim pars capillorum ejus tam capitis quam barbæ a Christianis in præsentiarum detinentur. Quod quidem cadaver flammis subtractum, totum, ut erat laceratum ac ictibus saxorum conquassatum, et vulneribus saxorum seu gladiatorum transfixum, per omnia celebriora loca civitatis ad dedecus et etiam ad terrorem circumtulervnt, et demum in quamdam foveam plenam sordibus immundis, ac pessimum fœtorem exhalantem projecerunt: unde opera mercatorum Januensium non sine pecuniarum copia eductum fuit, et ad eorum ecclesiam, in eorum fundaco existentem, delatum omnes mercatores Januenses magno cum caritatis et devotionis fervore cereis accensis susceperunt, et in primis limum, ceterasque sordes, quæ hærebant cadaveri, abstulerunt, lotumque aqua pura atque sola calida, atque inde frigida, optime redolebat: quod deinde redolentissima rosarum aqua totum aspergi, et in terram sepeliri, fuit omnibus consilium: sicque actum est.

ipsius sepul-
tura:

19 Nam manibus ipse meis cadaver illud indui habitum suum, et in quadam capsâ lignea elansa sub pedibus Crucifixi sepelivimus in dicta ecclesia Januensium. Ipse enim illum suo tumulo locum elegerat d. Admirantur omnes, qui huic novæ atque maximæ rei interfuerunt, tantam viri constantiam, tantumque inexpugnabile*: nec aliquis dubitare potest, quin tamquam verus Christi martyr suam diem feliciter egerit extremam, et sua pretiosa morte vitam sit adeptus æternam.

* f. adden.
voluit

20 Quod ita esse jam immensus ille munerum largitor Deus ostendit; cum hactenus quatuor Augusti Tomus VI.

Christiani omni digni fide testati sint, quod, dum universis variisque generibus morborum laborarent, et se eidem fidelissimo Christi Militi devote commendarent, facti sunt statim incolumes e. Valet in Domino Patres reverendissimi, domini mei. Sed quod utile aut bonum in hac epistola dixi, non meis, sed sancti hujus Viri meritis imputetur. Si quid vero superfluum et non bonum inest, solum meæ ignorantia et negligentia hoc accidisse ab omnibus judicetur. Vos autem, Patres, Deum pro me oretis, quæso, ad laudem Domini nostri Jesu Christi per infinita secula seculorum. Amen.

A. CONSTANTIO.
quatuor Chri-
stiani per
Beatum sana-
ti.

ANNOTATA.

a Illo die Palmarum, qui anno Christi 1460 incidit in diem XVI Aprilis. Vide Comment., ubi dedimus martyrii chronotaxim.

b Hinc videtur colligi, quod abjuratorem Christi scriptam subnotaverit Antonius suo sanguine.

Baldesanus in epitome martyrii descripta: Eum præsidis Caddi judicio in carcerem tractum demisit.

d Quam minore cum emphasi narrat ista Castilionensis, postquam de suavissimo odore corporis egisset: Tandem, inquit, a fidelibus curatum (corpus) omni diligentia, pie atque honestissime in arcula conditum, in ecclesia postremo Januensium, quæ in eadem civitate Carthaginiensis sita est, sub pedibus Crucifixi est sepultum: is enim adhuc viveus eum sibi sepulturæ locum delegerat. Satis autem noti sunt Genuenses, qui hic et alibi vocantur Januenses.

* i. e. Tuneti

e Hæc Castilionensis: Nec multo post cœpit Dominus per martyrem suum Antonium non pauca signa et miracula in testimonium tantæ virtutis ostendere etc., quæ mox inferius hic sequentur. Deinde rem miram singillatim narrat, quam et nos statim dabimus, ubi de miraculis agemus. Denique Beati martyrii laudans, sanctorumque Martyrum collegio eum adscribendum censens, narrationi suæ idem scriptor imponit finem.

MIRACULA

AUTHENTICA

F

Ex tabulis Mss. Ripolensibus PP.
Prædicatorum.

CAPUT I.

Mira maris tempestas; sanata surditas, oculus pessime affectus, paralysis.

Miraculis, quæ e dictis tabulis mox daturus sum, rem miram præmitto aliunde. Franciscus Castilionensis sæpissime supra citatus, ista commemorat: Nec multo post (sepulto Beati eorpore) cœpit Dominus per martyrem suum

Orta in mari
tempestas fer-
tur

EX MS.

Antonium non pauca signa et miracula in testimonium tantæ virtutis ostendere, habeturque adhuc a fidelibus, qui isthic habitant, in honore et reverentia non parva. Quin et quod ipse a Borzanno Janifglazio cive nostro, viro sane nobili genere opibusque et maritimis laudibus glorioso, accepi, non est prætermittendum. Ipse enim, et alias sæpius mercaturæ gratia, et non multo post obitum hujus B. Martyris eo se contulerat. Dumque ibi aliquot dies moram traheret, accidit, ut nonnulli ex illis infidelibus e portu in altum, magna cum cæli et maris tranquillitate, solverent; nec multo post in eundem portum, acti gravissima tempestate, redirent. Quam rem admiratus hic noster civis, quæsivit a quodam sibi familiari, qui unus erat ex iis, qui in ea navi fuerant, quid causæ esset, ob quam tam cito remcassent, et quæ fuisset illa maris vexatio, cum nusquam nisi tranquillitas undique cælo marique eo die apparuisset.

ob lapides, quibus Beatus fuerat appetitus, irreverenter habitos.

2 Cui ille respondit, nescire se prorsus, unde id factum esset; verum nusquam hoc proferret admonuit; hanc fuisse eorum, qui in navi fuerant, opinionem, cum tempestatem marisque motum ea de causa illis exortum esse, quod, cum arenam saxaque in navim inferrent, ut facilioris navigationis causa fieri consuevit, aliquot ex illis lapidibus, quibus Vir sanctus percussus fuerat, se importasse arbitrabantur. Cumque aspera gravique procella subito exorta premerentur; penitentia ducti cœperunt inter se scelus, quod perpetraverant, agnoscere et profiteri; sicque veriti, ne in interitum abirent, non progredi, quo instituerant, sed in portum redire decreverunt. Eaque de causa in eorum etiam cæcis animis, aliorumque, qui id audierant, ortus est timor non parvus, et B. Martyris reverentia.

Surdus auditum recipit:

3 *Miracula sequentia damus e nostro exemplari Ms., quod desumptum est e tabulis PP. Dominicanorum Ripolensium.* Anno Domini millesimo quatercentesimo septuagesimo, Indictione tertia, die vigesima quinta mensis Aprilis, actum Ripolis in sacristia ecclesiæ FF. Prædicatorum de Ripolis, præsentibus ibidem N. Valeriano Provana, et Simondino Grande testibus etc. Notum sit omnibus, quod instantibus et requirentibus V. Fr. Laurentio Barsotti, Fr. Claudio Carselli, et Fr. Martino Rughetti, et fratribus conventus ejusdem loci ecclesiæ ibidem, honesta mulier Catharina uxor Jacobi Pistoni de Cargnauo dixit, et in rei veritate attestata fuit, quod dictus Jacobus Pistoni, ejus vir, de anno præsenli post festum Nativitatis Domini, et ante carniseptuam a stetit surdus, in tantum, quod nihil audiebat per spatium quindecim dierum, et quod vovit B. Antonio de Ripolis, quod, si posset liberari, quod * veniret vel mandaret ad visitandum corpus dicti B. Antonii, et quod incontinenti, quod vovit, fuit liberatus, in tantum, quod ita bene audivit mediante gratia divina, sicuti numquam passus fuisset surditatem, et ut ante audiebat. De quibus præmissis dicti venerabiles Fratres perceperunt istrumentum etc.

oculus

4 Anno Domini millesimo quatercentesimo sexagesimo nono, Indictione secunda, die vigesima octava mensis Decembris actum Ripolis in claustrum ecclesiæ sancti Dominici ordinis Fratrum Prædicatorum juxta ostium dictæ ecclesiæ sancti Dominici, præsentibus ibidem Andrea Grassi, Constantino Grayloto, Bartholomæo Batuelli, Gasparde et Baldusardo fratribus de Bathuellis de Ripolis, ac Matthæo Roda de Ma-

lezeto mandamenti b Bardoneschiæ c *, testibus etc.

5 Notum sit omnibus, quod constitutus ante præsentiam ipsorum testium, et mei notarii infrascripti, ac ad requisitionem ven. Fratris Bernardini Allani et Fratris Prædicatorum de Ripolis, videlicet Andreas Forneri de Malezeto mandamenti Bardoneschiæ, dixit ibidem, et realiter attestatus fuit cum juramento, per eum in manibus mei notarii infrascripti præstito; quod sunt quatuor anni elapsi, vel circa, quibus ipse Andreas passus fuit maximum dolorem in oculis sinistri conversus fuit ad oculus dexterum, in [tantum] quod dictus ejus oculus dexter tantum sibi dolebat, et tantum dabat sibi dolorem, quod non poterat durare, nec illud malum pati, et quod jam sunt plures dies, quod dictus oculus dexter tantum faciebat sibi dolorem, quod nesciebat quid facere, et jam erat totus cooperatus de tela, et magnam telatam d habebat super eo, nec de eo jam pluribus diebus non poterat videre.

b c
* at. Bardoneschiæ.
pessime affectus

E
sanatur;

6 Ex quo venit sibi ad notitiam, quod beatus Antonius de Ripolis faciebat multa miracula: quo audito vovit, et fecit devotionem ad dictum B. Antonium, quod, si posset de dicto oculo liberari, quod veniret Ripolas pergere ad visitandum corpus dicti B. Antonii de Ripolis: qua devotione, et promissione facta, illico liberatus fuit de dicto oculo, in tantum, quod quia nihil postea sibi doluit, et ita bene de dicto oculo vidit et videt [in] tantum [tamquam] si nullum malum in eo passus fuisset, ex quo hæc de causa huc venit ad dictum corpus B. Antonii visitandum: de quibus præmissis præfatus Fr. Bernardinus novine præfati conventus percepit istrumentum aut plura etc.

testimonium

7 Anno Domini millesimo quatercentesimo sexagesimo nono, Indictione secunda, die Martis, vigesima nona mensis Augusti, modicum ante horam nonæ, actum in finibus Ripolarum, in via publica, qua itur versus Beynascum e ante pratum nobilis Vincentii Felixi, præsentibus ibidem nobili et egregio domino Philippo de Opeis de Vieo-novo, magistro hospitii illustrissimæ D. D. Mariæ de Sabaudia f, ducissæ Mediolani, Ripolarumque et Vigoni etc. domina, et egregio D. Martino de Ripa de Villafranca castellano Ripolarum, et prælibata illustrissima D. ducissa, nobili et egregio Joanne de Monte majori presbytero, D. Anprea Naxy, Joanne Pegoqui de Ripolis, et quam plurimis aliis ibidem existentibus testibus.

F

8 Notum sit omnibus, quod cum conducere tur corpus beati Fr. Antonii Mullinerii de Ripolis a civitate Januæ ad locum Ripolarum veniendo, [unde] oriundus erat; cumque ibidem pervenisset, et cum certa multitudine gentium *, in qua quidem multitudine inter alios erant duo probi viri de loco Cherii, qui vocantur Bartholomæus, filius quondam Jacobini Bocha, et Joannes Mochani, qui veniebant associatum dictum corpus a loco dicto Cherii usque ad locum Ripolarum, causa manifestandi miraculum, quod fecit dictus B. Antonius.

de muliere

* i e hominum, Gallie gens.

9 Ipsi siquidem Bartholomæus Bocha et Joannes Mochani simul concordantes ibidem dixerunt, et cum juramento per eos in manibus mei notarii infrascripti præstito juraverunt, et attestati fuerunt in rei veritatem, vidisse quamdam feminam de Cherio g, quæ vocatur Helena, uxor

per intercessionem

Facini

A Faeni Gaudini de eodem loco Cherii, quæ erat paralytica, nec se juvare poterat de tota sua persona, nisi de tibia sua dextera, nec ire poterat per vias et vicum nisi una croza *h* sive scatia * *i*, et uno baculo, quam seatiã et baculum dicti Bartholomæus et Joannes deferebant post dictum corpus pro manifestando populis, et sic steterat dicta Helena eum dicta infirmitate per spatium trium annorum proxime præteritorum, et quoad ad ejus notitiam pervenerat conductio dicti corporis B. Antonii.

h
Gallice
eschaes
i

B. Antonii
k

10 Propter quod fecit devotionem et prehe-
riam *h* suam ad dictum B. Antonium die Sabbati proxime præterita, quæ fuit vigesima sexta mensis hujus Augusti, et die sequenti Dominico fecit se portare cum dictis croza et baculo de nemore circa horam vesperarum ad ecclesiam sancti Dominici Ordinis Prædicatorum de Cherio, ubi repositum erat dictum corpus B. Antonii in sacristia dictæ ecclesiæ, et facta oratione per dictam Helenam, ipsa existente ante cassam *, ubi repositum erat dictum corpus, croza, quam habebat dicta Helena, divina gratia mediante, se movit a manibus dictæ Helenæ, et saltavit super dicta cassa, remanente ibidem dicta Helena quasi libera a dicta infirmitate eorum populo ibidem aggregato, præmissa aperte vidente, et ipsis Bartholomæo et Joanne, qui attestati fuerunt præmissa vidisse.

i e. capsam

B

11 Postmodum vero die herina *, quæ fuit Lunæ, et xxviii mensis hujus Augusti, volens dicta Helena ire ad visitandum dictum corpus, ivit eum dicto baculo ad dictam ecclesiam de mane, et fecit orationem suam in dicta ecclesia, et ante magnum altare dictæ ecclesiæ, ubi erat dictum corpus B. Antonii in dicta cassa, eum maxima multitudine gentium ibidem existente, et facta oratione sua ibidem stando cum dicto baculo in dicta ecclesia, dictum baculum se movit, divina gratia mediante, a manibus dictæ Helenæ, et saltavit sub dicta cassa, ubi erat repositum dictum corpus beati Antonii, et illieo sanata et liberata fuit a dicta infirmitate, et dicta Helena ibat libere coram populo et sana, tamquam si dictam infirmitatem unquam passa fuisset.

sancta

i e. hester
na

C 12 De quo quidem miraculo asseruerunt fuisse receptum instrumentum per Antonium Besson notarium de Pecetto, et de quibus omnibus præmissis præceperunt fieri publicum instrumentum per Antonium Bolonni, Bartholomæum Capella, Petrum Boxy Bauzani, et per me Joanninum Query, notarios, etc.

a paralyti.

Quæ quidem tria instrumenta testificationis surprascripta ego Michaël Garomey notarius de Ripolis subsignatus extraxi a breviaturis quondam Joannini Query notarii de Ripolis. Et in [fide] testimoniorum præmissorum, hic me subscripsi. De Garomey. Extractum per me N. Soleri.

ANNOTATA.

a *Suspicio legendum* carnisprivium vel caru-
privium, quæ vox significat tempus, quo carni-
bus privari, et ab iis abstinere incipiunt fideles ante junia Quadragesimæ. Quandoque sumitur pro primis jejunii diebus, ex auctiore Glossario Cangii. Nisi fortasse scribendum hic fuerit carnisprivium, quod ibidem dicitur idem significare. Sin vero caruiprivium, sumitur ibidem pro Dominica in Septuagesima.

b *Id est*, districtus, jurisdictionis, territorii,

ut sensus indicat. Vide Cangium.

c *Videtur quidem hic indicari locus* mandamenti modo expositi, isque in Sabaudica vel Pedemontana ditone: verum, qualis sit, et ubi situs, istarum provinciarum incolis determinandum relinquo.

d *Telatam hic sumi pro suffusione vel catara-*
cta oculi, colligi videtur ex sensu.

e *Bainasco scribitur apud Blavium in mappa*
geographica Pedemontii. Distat autem Ripolis
hic locus 5 circiter miliaribus, Taurino circiter 6.
Non dubito, quin idem locus designetur in re-
latione miraculi, quamquam ibi paulo aliter
scriptus.

f *Maria Sabruda, B. Amedei Ducis amita,*
anno mcdxxvii nupta Philippo Mariæ Vicecomiti
Mediolanensium Duci, et post mariti obitum anno
mcdlviii condito testamento in favorem fratris
Ludovici Sabaudicæ Ducis, facta Religiosa Taurini
ad S. Claræ, ut notavit Papebrochius. Non vide-
tur tamen stricti nominis Religiosa fuisse, ob
dicta num. 7.

g *Cherium, vulgo Chieri, Pedemontii oppi-*
dum est, quod Taurino distat pari fere interval-
lo ad Orientem, quo inde versus Occidentem di-
stant Ripolæ.

h *Al crossa: id est fucro subalari.*

i *Significatio hujus vocabuli patet ex sensu.*
Vide supra de ejusdem etymo.

k *Id est, preces Italis pregheria.*

CAPUT II.

Leprosus et cæcus, ac alius ex renibus et vesica laborans sospitantur.

ANNO Domini mcdlxxi, Indictione iv, die *Leprosus per*
plures annos
A xxviii mensis Aprilis actum Ripolis in me-
dio ecclesiæ sancti Dominici, Ordinis Fratrum
Prædicatorum de Ripolis coram populo ibidem
congregato ad audiendam prædicationem ven-
magistri in sacra theologia Fratris Francisci Bet-
tortory de Raconixio, præsentibus ibidem Petro F
Fran. Constantio Gaioti et Stephano Canavery,
ac quampluribus aliis de Ripolis testibus ad hæc
vocatis et rogatis. Per hoc præsens publicum in-
strumentum cunctis inspecturis fiat publice mani-
festum, quod Michaël Rubioni de Trana, eom-
morans Taurini dixit, et in rei veritatem coram
dicto populo attestatus fuit, quod jam annis no-
vem vel decem elapsis, vel circa, passus fuit in-
firmitatem S. Lazari a, et quod habuit ex vo-
to diligentiam ponere juxta possibilitatem suam
ad construendum unum hospitale in camino b
prope ecclesiam B. Mariæ Magdalene, ubi di-
citur ad S. Lazarum, et quod faciendo istud hos-
pitale perdidit visum de uno oculo jam annis duo-
bus elapsis vel circa.

14 Et antequam perderet visum, erat in tanta infirmitate, quod non potuit quasi se juvare de corpore suo, et quasi non poterat loqui ex ipsa infirmitate S. Lazari. Deinde fecit votum Domino nostro Jesu Christo, beatæque Mariæ Virgini, et sancto Lazaro, ac S. Petro de Roua, ut sibi vellent dare tantam gratiam, quod posset complere opus suum inceptum de dicto hospitali. Quo voto facto cepit modicum a dicta infirmitate sancti Lazari liberari, in tantum, quod paulatim

et cæcus

ex us. paulatim se juvabat de sua persona. Et postquam fuit medicum liberatus perdidit visum de ambobus oculis.

opem implorat 15 Quibus sic peractis, ad eum venerunt postea quidam homines ac feminæ, qui sibi dixerunt, quod portatum fuerit Ripolis quoddam S. corpus, quod faciebat plura miracula, quod fuerat pro fide martyrizatum, nominatum B. Fr. Antonius de Ripolis Ord. Fr. Prædicatorum, ad quem se voveret, quia forte ab eo aliquam gratiam reportaret. Quibus auditis, recolens quod fuerat servitor S. fidei, se vovit ad præfatum beatum Antonium de Ripolis, preces humiliter porrigendo, quod, si esset pro meliori sui corporis, et animæ suæ, quod, si placeret esse ejus advocatum erga Dominum nostrum Jesum Christum, ut ipsum liberaret a dicta sua infirmitate sancti Lazari, et sibi visum redderet

B. Antonius 16 Deinde duci se fecit super uno equo ad locum Ripolarum ad visitandum dictum corpus B. Antonii: ubi fecit certam luminariam c. Postea die sequenti quæ fuit dies Veneris, recessit, et ivit super dicto equo versus Taurinum. Alia vero die sequenti, quæ fuit die Sabbati, ibidem in Taurino febres ipsum ceperunt, quæ quasi frangebant omnia ossa sua. Meditatus fui, quod non erat bene confessus: subito ivit ad D. Jacobum rectorem ecclesiæ S. Mariæ de Taurino, cui, confessus fuit peccata sua: et quod propter ipsas febres habebat totum corpus male dispositum, et remotum: et cœpit incontinenti inflari in facie sua de dicta infirmitate sancti Lazari.

Ripolani, et vato 17 Valde fortiter postea ipsa inflatura se viravit d in fronte, postea retro caput super caput, et ibidem ipsa inflatura siccavit et, recessit ipsa inflatura, et cocale * e maguæ ipsius infirmitatis, quam habebat in tibiis, descenderunt deorsum per tibias et pedes, in tantum, quod per tres vel quatuor dies post votum suum factum præfato B. Antonio remansit liber ex ipsa infirmitate S. Lazari, de facie, capite, tibiis, et tota sua persona, salvo quod remansit cum dolore stomachi valde gravati.

idem facto 18 Qua liberatione facta, mediante gratia divina, et intercessione præfati B. Antonii fuit sibi visum, quod videret quam magnam claritatem ad oculos suos: propter quem dolorem stomachi aliquando evanabat f, in tantum, quod credebatur mori, et misit captum * unum Religiosum pro se reconciliando: qui Religiosus sibi dixit, qualem requisitionem fecerat præfato B. Antonio. Qui respondit, ut posset aliquid bovi operari amore Dei in hoc mundo. Qui Religiosus sibi dixit, quod erat stultus facere talem requisitionem, attento quod erat in statu gratiæ: quod non debebat querere de iterum peccando in hoc mundo.

valeret in eam recuperat: 19 Qui Religiosus etiam dixit, quod debebat teure gratum omne id, quod Dominus noster Jesus Christus volebat omnino dare, et quod haberet patientiam. Quibus verbis sic sibi dictis, et auditis, ipse Michaël fuit male contentus, fecisse dictum votum et requisitionem: et cœpit flere: et illico quod pœuituit, nullam vidit claritatem prout supra viderat; sed evanuit ab oculis ejus. Tuuc se sentiit liberum et nitidum de dicta infirmitate S. Lazari tam iutus quam extra corpus suum. Et hæc fuerunt facta de anno Domini MCDLXIX, circa festum S. Michaëlis. De quibus omnibus et singulis præceptum mihi fuit notario iuferscripto fieri publica instrumenta, quæ a me fuerunt requisita.

20 *Sequentia miracula in hoc Ms. reddo Latine ex Italico in hanc sententiam*: Anno Domini corrente millesimo sexcentesimo sexagesimo quarto, et die quinto mensis Octobris, Ripolis ante me Joannem Franciscum Bo, ducalem notarium dicti loci, personaliter constitutus D. capitaneus Joannes Franciscus Bogliani Ripolauus, in verbo veritatis, mediaute suo juramento præstito, tactis Scripturis in meis manibus notarii supradicti et infrascripti, dixit et declaravit, dicit et declarat ut sequitur: Anno jam proximo elapso millesimo sexcentesimo sexagesimo tertio, aggravatum me sensi intenso malo reium cum inflammatione in vesica, ut vix aut saltem magna cum difficultate urinam emittere potuerim: quod malum quidecim jam diebus circiter duraverat ante festum B. Antonii martyris, ejus corpus conservatur in ecclesia reverendorum admodum patrum S. Dominici hujus loci, quia hic B. Antonius fuit ejusdem Religionis.

21 Quo malo aggravatus votum feci dicto B. Antonio, et die ipsius festi, quod incidit in finem Augusti quotannis: dumque ejus ope me contulisset ad dictam ecclesiam S. Dominici, et interfuissem ibidem Missæ ad altare dicti B. Antonii, instanterque orassem, ut liberare me vellet dicto malo, quod mortem mihi inferebat, subito, audita Missa, sensi me melius habere a dicto malo, domumque veni per Dei gratiam, et dicti Saucti intercessionem, a dicto malo liber, et nunquam malo illo fui correptus. Et hoc est, quidquid testificari possum. Quas scripturas ego notarius supradictus et infrascriptus accepi in præsentia reverendi Joannis Antonii Bariglieti, et Antonii Botesty, adstantibus et requisitis etc. Ego Joannes Franciscus Bogliani declaro et attestor quantum supra. Antonius Bariglieto testis. Antonius Bo testis. *Et additur*: Sub Bo notario extractum per me N. Soleri.

22 Anno Domini corrente millesimo sexcentesimo sexagesimo quarto, et die duodecimo Septembris, Ripolis ante me Joannem Franciscum Bo, ducalem notarium hujus loci, personaliter constitutus magister Michaël Mantano Ripolauus, in verbo veritatis, mediaute suo juramento præstito, tactis Scripturis in meis manibus notarii supradicti et infrascripti, dixit et attestatus est, dicit et attestatur, se scire, ac verum esse, sicut sequitur: Memini, quod abhinc annis circiter quinquaginta, dum essem in consortio Joannis Francisci Mantani, quondam patris mei, quando nondum uxorem duxeram; quod olim dictus meus pater, malo tam terribili aggravatus sit, ut per illud manserit immobilis in lecto, in quo movere se non poterat ullo modo, nisi domestici nostri cum juvarent. Ubidum idem Joannes Franciscus Mantanus quondam pater meus per hujusmodi infirmitatem suam se vovisset B. Antonio, cujus corpus existit in ecclesia S. Dominici hujus loci, jussa in ejus honorem celebrari una Missa, quodam die, quem non recordor, portari se jussit in sede ad dictam ecclesiam, ubi, audita Missa, per intercessionem dicti Saucti apud S. D. M. * idem quondam meus pater sanitatem recuperavit, liberque domum suam pedibus suis propriis repetiit, relictis fulcris, subalaribus ac baculis, quibus fuerat usus, ut se sustentaret, simul atque erat in dicta ecclesia.

23 Et illum miraculosum successum scio ego, tamquam filius ejus, qui in successu præsens fui, qui nunc sum ætatis annorum septuaginta trium. De quibus omnibus reverendus admodum P. Augustinus

D alius a male affectis reibus et vesica

sospes redditur:

alteri

* i. e. suam Divinam sanitatem

gressus restitutus.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES DILATI

- F**elicis presbyteri et confessoris commemoratio signatur Nolæ in Campania apud Maurolycum, de quo etiam Ferrarius in Catalogo generali, dicens in notationibus, quod diversus sit ab eo, qui XIV Januarii colitur. De duobus Sanctis synonymis presbyteris vide dicenda hoc die xxx Augusti in SS. Felice et Adaucto MM., et dieta ad diem XIV Jan.
- S. Arduini episcopi Cenomanensis in Gallia meminit Ferrarius. Vide de S. Hadoindo tomum 2 Januarii nostri in Appendice ad diem ejusdem mensis xx Januarii.
- S. Julianus conf., patronus Maceratensis memoratur hac die in Ferrarii Catalogo Sanctorum Italice, mittentis lectorem ad xxix Januarii. Janningus noster in suo Diario itineris Romano-Neapolitani Ms. fol. 7 verso observat ista: Maceratæ vidi brachium S. Juliaui protectoris urbis inclusum argento, integrum cum sicca carne, sollicite sub quatuor aut quinque clavibus asservatum sub altari, quod corum Euangelii altaris majoris proximum est. Historica de vita ejus narratio intricata est, ac fere ex vulgi traditione. Festum ejus præcipuum a paucis annis ultimo (ni fallor) Augusti celebrari ceptum est incerta de causa, nisi quod tum populus minus impeditus, quam in Januario (quo inventionis brachii festum agitur) convenire frequentius possit. Credo illo die alium quempiam Julianum coli, quocum suum confundunt Maceratenses. Litteræ autem anno 1685 Laureto huc datæ asservunt S. Julianum magna cum solennitate ac populi concursu præcipue die xxxi Augusti Maceratæ coli. Cuperus S. J. in litteris ad Papebrochium datis Coloniae xxxi Augusti anno 1696, ex illo quæsitum nomine excellentissimi ac reverendissimi D. Paulutii episcopi Maceratensis, tunc ibidem nuntii Papæ, ac deinde Cardinalis, de sancto quodam Juliano, cujus brachium Maceratæ in ecclesia cathedrali servatur, de quo aiunt, quod fuerit plurimum hospitalis etc. Nos cum Ferrario mittimus lectorem ad diem, quo de S. Juliauo Hospitatore egimus, xxix Januarii.
- C** S. Stephani fundatoris Ordinis Grandimontensis canonizationem hac die factam, esse, ejusque memoriam quotannis recolere festo secundæ classis, indicavimus die vii Februarii: in catalogo autem nostro Ms. de Sanctis ad hunc diem xxx Augusti citatur Off. Ord., id est, Officium Ordinis. Vitam Sancti illustravimus dicta jam die vii Februarii.
- S. Felicis, Evæ et Regiolæ mart. memoria habetur in kalendario Carthaginensi apud Mabiltonium tomo 3 Veterum analectorum pag. 399 editionis prioris: ubi in Observationibus pag. 413 sunt ista: Alutincenses illi Martyres in Numidia fuerunt, plurimis aliis conjuncti; quorum Acta profert Baronius ad annum ccciii, uum. 35: ubi Fua errore typographico in quibusdam editis pro Eva scribitur. Dies ignotus ex Actis: sed constat enim esse post v Kal. Aug., quo die apud Augustinum in Breviculo collationis diei tertie cap. 17 passi dicuntur CONSULIBUS DIOCLETIANO NOVIES, ET MA-
- XIMIANO OCTIES, PRIDIE IDUS FEBRUARII, tametsi in Martyrologiis memorantur III Idus; hic III Kalend. Septembris. Prædicti Martyres sunt etiam apud Castellatum. Lege quæ de plurimis Martyribus in Numidia passis dicta sunt xi Februarii.
- B. Robertus de Abruscellis laudatur a Saussayo in notula, quam pag. 1216 dicit referendam ad xxx hujus mensis. Lege quæ de hoc Beato scripta sunt apud nos xxx Februarii.
- S. Heriberti archiepiscopi Agrippinensis Coloniae et confessoris apud Grevenum ponitur translatio: de qua in Florario etiam nostro Ms. inter auctaria ad Usuardum nostrum. Sanctum dedimus xvi Martii
- S. Bruuonis abbatis Hirsaugiensis inventio indicatur a Wione, Dorganio, Menardo, Et Ferrario. Prætermisus est (quem utique Trithemius appellat venerabilem dumtaxat abbatem) apud nos ad diem xxiii Martii.
- S. Secundi martyris inventio Astæ in Liguria refertur a Ferrario, ex tab., sicut ait in notis, Astensis eccl. Scripsimus de isto Martyre xxx Martii.
- S. Barsanuphrii confessoris meminit Ferrarius in Catalogo generali, Uriæ in Salentinis eum annuntians. De S. Barsanuphrio egimus xi Aprilis. Translatio S. Adeliui episcopi Witonienensis est in additionibus Cartusie Bruxellensis ad Usuardum Greveni. S. Adelmum episcopum Schireburgensem ex abbate Malmesburiensi in Wiltonia Angliæ voluerint indicare; de cujus translatione apud nos inter Prætermisus ad diem xxxi Martii: Acta vero ejus data sunt die xxv Maii cum Martyrologio Romano. Videri itaque possunt xxxi Martii et xxv Maii.
- S. Bertrandi episcopi Cenomanis meminit Ferrarius. Vide S. Bertieramnum ad diem, quo gesta ejus illustravimus, vi Junii.
- In Cameraco translatio S. Magnerici episcopi, forte Gaugerici dici deberet (immo sic debet) ex additionibus Mss. Cartusie Bruxellensis ad Usuardum Greveni. S. Magnericus archiepiscopus Trevirensis, de quo scripsimus die xxv Julii, huc non spectat; sed S. Gaugericus episcopus Cameracensis: cujus Acta illustravimus xi Augusti.
- Martyres Hydruntini indicantur a Schmidio in Diario historico ad hunc diem. Sunt apud nos xiv Augusti.
- Memoria sanctorum patriarcharum (Constantinopolitanorum) Alexandri, Joannis, ac Pauli junioris (τοῦ νέου) refertur in Menæis magnis Græcis typo vulgatis, quibus adde Menelogium Sirletianum. De S. Alexandro agitur hoc die. Joannem habes apud nos xviii Augusti, uti et synonymum prætermisum ad xxi Februarii S. Paulum juniorem dedimus xx Augusti. Præter ea, quæ diximus in Ephemeridibus Græco-Moscis ante tomum I Maii, ad xxviii Augusti pag. xxx, legi possunt xxi Febr., et xviii ac xx Aug.
- Oswinnus Angliæ rex refertur a Schmidio in Diario historico ad hunc diem. Vide quæ de isto S. Rege ac martyre diximus xx Augusti.
- Sanctorum Hipoliti et Saviuiani MM., de quibus

- A bus in gestis sanctæ Aureæ virginis, meminit Grevenus. *Adi* xxiv Augusti.
- S. Rosa virgo Limaua solenni Officio colitur hae die in *Breviario Romano*. De illa egimus cum *Martyrologio Romano* xxvi Augusti.
- Sancti Decimavi martyris nomen occurrit ex codice *Attempiano inter auctaria ad Usuardum nostrum*. Erit, ut suspicor, Decumanus, de quo actum xxvii Augusti.
- Hermes, Pelagius, Julianus in nostro *Catalogo Ms. Sanctorum designantur e variis Calendariis, quæ non nominantur, e solo nomine non satis notis noti*. Hermetem celeberrimum martyrem, et ab eo fortasse distinctum synonymum, Pelagios item synonymos, nec non Julianum dedimus xxviii Augusti
- Natalis sanctorum nongentorum Martyrum scribitur in *Martyrologio, cui prænotatur nomen S. Hieronymi apud Acherium in Spicilegio tomo 4*. Vide apud nos xxiv Augusti.
- Felix nescio quis signatur apud nos in *Augusto Moscorum figurato ante tomum 1 Maii pag. xxx*, tamquam martyr, et observatur: Hoc ut summum indicat habitus etc.
- B Colagie, cum titulo beatæ virginis, commendatarie monialium seu beatarum Ordinis sanctæ Mariæ Mercedis redemptionis captivorum Vita est apud nos manu scripta, in qua dicitur obiisse xxx mensis Augusti, anno mcccxvi. Sed nihil in dicta Vita invenio quod probet publicum ejus cultum, qualem nos requirimus, nec aliunde eundem habeo.
- Sanctorum vi Martyrum Melitinæ memoria ponitur in nostro *Ms. supplemento Græco ad Menæa magna excusa, appositis duobus versiculis, e quibus colligo, eos in mari vel submersos, vel eo projectos fuisse*. In *Menæo Chiffletii non invenio eorum numerum, nec eos novi aliunde*.
- S P. N. Sarmatæ et Bryaines memoria profertur in nostro *Ms. Supplemento Græco ad Menæa magni typis edita, et honorantur duobus versiculis; suspicor fuisse ascetas. Non novimus plura aliunde, nisi quod in Menæo Chiffletii sola eorum nomina ponantur Sarmata et Bryaines*.
- S. Eulalius in pace consummatus est in *Supplemento nostro Græco Ms. ad Menæa magna excusa*. In *Menæo Chiffletii etiam notus est*.
- C Beatissimi P. N. Alexandri Sibirici Thaumaturgi mentionem facit *Menologium Sparwensfeldianum Stavro-Russicum*. De cultu ejus legitimo, e rebus aliis nihil scimus. Ad vocem Sibirici notatur ad marginem Sibiria urbs est; non additur ubi.
- Erus abbas in Armeutera ponitur in *Kalendario Ordinis Cisterciensis, quod anno 1617 editum est Divione*. Laudatur ut beatus ab Henricozio et Chalemoto. Probanda est legitima ejus veneratio.
- S. Epiphanius I, episcopus XI, xxx Augusti, ab anno cclxx ad an. cclxxiv. Corp. in Saxon. in urbe Hildesheim inscribitur *Catalogo episcoporum Ticinensium, sanctitate fulgentium; sed illorum, quorum adhuc. ecclesia Ticinensis non celebrat Officium divinum. Catalogus ille impressus est post Breviarium Vitæ Sanctorum ejusdem ecclesiæ episcoporum, quod vulgavit Joannes Baptista de Gasparis: apud quem pag. 112 exstat oratio propria de S. Epiphanio, primone an secundo istius nominis, me tatet*. Ughellus tomo 1 col. 2* *Italiæ sacræ, de secundo confuso cum primo sic scribit: D*
- Vehemens itaque mihi suspicio est, aliquid hic subesse erroris, huncque Epiphanium cum altero Mirocli coætaneo facile fuisse confusum. De secundo agit Ughellus col. 7*. Consule quæ de illo habentur apud nos tom. 11 *Januarii, die xxi, ubi post ejus Vitam ponitur translatio Ticino Hildesheimum. Si eruditi Ticinenses plura nos docuerint de publico Epiphanii I cultu, rebusque ab eodem gestis, poterit eorum ratio haberi in Supplemento Operis nostri*.
- S. Sigillindis virg. et mart. apud Saussayum in *Supplemento signatur hac die Coloniae ad sanctos Machabæos: quæ cum titulo beatæ etiam refertur a Gelenio de Coloniae urbis magnitudine lib. 4, pag. 718. At de cultu publico nihil novimus, nec scimus qualis sit illa virgo*.
- Ingoberga Francorum regina laudatur ab Arturo in *Gynæceo tamquam beata. Fuit uxor Chariberti regis, ab eoque repudiata, insignia virtutum exempli edidit, et pie obiit. Scribit de ea S. Gregorius Turonensis lib. 4 Historiæ Francorum cap. 26 a columna 163 editionis Ruinurtianæ; de morte autem ejus ac virtutibus lib. 9, cap. 26, col. 450. Non novi quidquam de publico ipsius cultu*.
- E Festum glorificationis B. Virginis in sacro Ordine S. Brigittæ notat Antonius de Balinghem in *Ephemeridibus suis Marianis, ex Breviario ejusdem*.
- Imaginis D. Virginis divinitus pictæ festivitas in Valleviridi montis Ætnæ juxta Acim notatur a Cajetano in *Idea Operis de Sanctis seculis*.
- S. Gaudentii martyris et sociorum passio notatur apud Saussayum in *Supplemento, addito loco in pago Convenarum: quorum hic anno ætatis duodecimo dicitur occisus. Majorem de istis Martyribus notitiam desideramus*.
- Sancti Junionis, nescio cujus, episcopi et confessoris mentio sit e codice *Attempiano inter auctaria ad nostrum Usuardum*.
- Falco Utenhovius canonicus Insulanus laudatur a Raissio in *Auctario ad Natales Sanctorum Belgii Joannis Motani*.
- Gunterus monachus Novi-Castri in Germania etiam tamquam beatus refertur ab Henricozio. Utinam nobis constaret de publico cultu ejus.
- F Fermerius (S. Fraigne) confessor annuntiat a Castellano in provincia Engolismensi. Plura de illo edoceri cupimus.
- S. Dasias conf. notatur apud Castellanos in Æthiopia, aliunde nobis ignotus, præterquam quod in *Fastis sacris ecclesiæ Æthiopicæ apud Ludolfum etiam signetur hac die*.
- S. Severæ, nescio cujus, nomen occurrit inter auctaria ad *Martyrologium Bedæ, prout a nobis vulgatum est*.
- S. Florentina, honorata Secusterone (a Cisteron) tamquam virgo et martyr, quam etiam memorat novum *Martyrologium Parisiense, ponitur a Castellano. Desideramus ulteriorem, sicubi exstet, de illa notitiam a doctis Gallis*.
- Didadius Mugnosius, Gumiel, et Antonius a sancta Maria, ab hæreticis occisi, in *Gomera insula Canariæ*.
- Petrus Toelatus, Bergeraci in Aquitania, a Calvinistis interceptus.
- Martius de Sarmiento episcopus, Populæ de Angelis in India occidentali.

Omnes cum titulo beati, quatuor autem primi

- A occidentali.
- Tres Socii S. Francisci, *Villæ Francæ in territorio Lugdunensi.*
- Nicolucius Sencensis tertiarus, *columbarii in Tuscia.*
- Cherubinus a sancta Lucia, *Agri-genti in Sicilia.*
- Martinus a Carrascola, *Conchæ in Castella.*
- Domicilla de Falconinis V., *Volaterra in Etruria.*
- S. Raymundi Nonnati *celebritas memoratur apud nos tom. 11 Januarii pag. 981 ex Ordine recitandi divini Officii, quem excusum in Hispania dicimus. Acta ejus illustrabimus die proxime sequenti, quo habetur in Martyrologio Romano xxxi Augusti.*
- S. Aidanus confessor, *Lindisfarnensis episcopus et Anglorum apostolus laudatur a Camerario. Inscritur Martyrologio Romano xxxi Augusti.*
- S. Firmini episcopi *Ambianensis mentionem faciunt Maurolycus et Ferrarius. Galesinius scribit Firmi, tituloque episcopi addit et confessoris: sed in ejusdem notationibus est Firmini: de quo ad diem 1 Septembris.*
- B S. Agabii episcopi *Novariæ translatio memoratur a Ferrario. Colitur hic Sanctus x Septembris.*
- xvi Martyrum *Thebæorum memoria occurrit in Menæis magnis impressis, et in nostro Græco Ms. supplemento ad eadem Menæa alibi sæpissime memorato. De plurimis Martyribus Thebaidos tractavimus v Januarii et xxviii Julii. S. Mauritius et alii e legione Thebæorum sunt in Romano xxii Septembris. An, et quibus dicti sexdecim sint annumerandi, compertum non habemus. Videri poterunt dies v Januarii, xxviii Julii, et xxii Septembris.*
- SS. Agnetis, Mauriti, Fructuosi, Augurii et Eulo-

etiam cum titulo martyris signantur apud Arturum in Martyrologio Franciscano, et ultima quoque in Gynæceo.

- gii translationes *narrat Antonius Domenee in Historia generali Sanctorum principalis Cataloniensis edita Hispanice, lib. 1 a fol. 83 verso. Habentur synonymi Sancti apud nos die xxi Januarii, nimirum S. Agnes, et alii jam nominali, excepto Maurilio, de quo Martyrologium Romanum xxii Septembris. Videri ilaque poterunt dies xxi Januarii et xxii Septembris.*
- S. Therentiani ep. et mart. *una cum Flacco memoria habetur in Greveno, de quibus et Maurolycus. Terentianus ille ponitur in Martyrologio Romano 1 Septembris.*
- Translatio sancti *Donatiani Remensis episcopi, ex Molano: de qua etiam Canisius, Ferrarius, ac Saussayus in sua Serie. Colitur hic Præsul xiv Octobris.*
- Natale SS. *Felicis episcopi civitatis Tubzocensis, et Audacti et Januarii presbyteri, et Fortunatiani et Septimini lectorum in Martyrologio Bedæ, prout a nobis editum est, annuntiat in Venusia civitate Apuliæ. Spectant ad diem xxiv Octobris.*
- Willibrordi episcopi *translatio, ex addilionibus Mss. Carlusiæ Bruxellensis ad Usuardum Greveni. In Martyrologio Romano refertur hic Sanctus vii Novembris.*
- F S. Ealdwoldi (seu Edwoldi) *confessoris, fratris beati Edmundi martyris memoria inter auctaria ad Usuardum a nobis vulgatum notatur e codice Attempiano, præmisso ibidem loco Ceucyo monasterio. Heri inter Prætermissos eum distulimus ad xxviii Novembris.*
- S. Lazari *Massiliensis episcopi depositio exstat in nostro Florario Ms., ubi et laudatur hic Sanctus. Habetur etiam in Matricula Carlusiæ Ultrajectinæ inter auctaria Usuardi a nobis editi. Inscriptus est in Martyrologio Romano ad diem xvii Decembris.*

DE S. PHILONIDE EP. ET MART.

CURII IN CYPRO INSULA

Loci descriptio, cultus et martyrium e Mss. Græcis.

J. P.

SUB DIOCELETA-
NO.
Topographica
Curii notitia:

Curium, civitas episcopalis in Cypro insula, nunc Piscopia dicta, teste Baudrando, estque, sicut addit, casale amplum, ex Lusignano, Ni-gro, et Poraccio, quos memorat, sanctum hunc Præsulem et martyrem habuit. De eodem autem loco varia collegit Cellarius Notitiæ orbis anti-qui lib. 3, cap. 7, pag. 165: Ab Amathunte, ait, proximum Straboni et Ptolemæo est Κορυαίς Curias promontorium: et deinde Κορυιον πόλις Curium oppidum, inter quod et promontorium Ptolemæus habet Lyci annis ostia. Oppidum Plinius (lib. 5 cap. 31) Curiadem vocat communi nomine cum promon-torio: " Nea Paphos *, inquit, Palæpaphus *, Cu-riias, Citium " cetera. Stephanus tamen, ut Strabo et Ptolemæus: Κορυιον, πόλις Κύπρου, Curium oppi-dum Cypri. . . Fuit, quod Strabo addit Ἀργείων κτίσμα, Argivorum opus, seu ab Argivis conditum. Ptolemæus deinde promontorium, cui κρούριον, . . id est castellum et munimentum, nomen est: in quo fuit latus meridiamum. At Strabo et Curium occidentali lateri adscripsit: Ἀρχὴ τοῦ θυσιακοῦ περιπέλου τῷ Κορύριον: Initium occiduae circumnaviga-tionis est Curium. Malim vero austrinæ plagæ cum

* i. e. nova
Paphos
* i. e. vetus
Paphos

Ptolemæo relinquere, quia figuræ, quam hujus in-sulæ recentes pictores nobis adferunt, est omnino accomodatius. Porro conspectum Curii exhibet idem Cellarius in mappa geographica ad libri 3 modo dicti caput 1. Zeno ejusdem episcopus me-moratur in concilio Ephesino anni 431, ut licet videre apud Harduinum tomo 1 Conciliorum co-lumnis 1426, 1529, et 1617.

¶ Quamquam vero dubitare non possimus, quin S. Philonides virtute ac meritis egregie dignita-tem suam episcopalem ornaverit, vellemus tamen, ut plura nobis forent ad manum, quam nunc sint, e quibus ea illustrare possemus. Inte-rim de publico ipsius cultu hæc ponimus e Fas-tis Græcis. In Supplemento nostro Ms Sirmou-do-Chiffletiano ad Menæa magna lypis vulgata sic annuntiat ad diem xvii Junii (e quo ad hunc dilatus est, ut videre licet ibi inter Præter-missos) Μνήμη τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Φιλονίδου ἐπισκόπου τοῦ Κορύριον. Id est, Memoria sancti hiero-martyris Philonidis episcopi Coriensis, pro Cu-riensis. In eodem Supplemento iterum recurrit die xxxi Augusti: Ἀθήσεις τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Φι-λονίδου.

cullus e Fastis
Græcis Mss.

J. P.

A λουδοῦς. Id est, Certamen sancti hieromartyris Philonidis. Refertur etiam in nostris cæcerptis ex Menæis Mss. bibliothecæ Ambrosianæ Mediolani, citato codice f. N. n. 178, et additur brevis narratio martyrii. At nos illud damus e dicto nostro Supplemento, in quo habetur e codice Chiffletiano Ms. ad xvii Junii :

martyrium

3 Οὗτος ὁ Ἅγιος ἐν ταῖς ἡμέραις Διοκλητιανοῦ ἀποκλεισμένος φυλακῇ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν μετὰ τοῦ Ἀριστοκλέους, Δημητρίου καὶ Ἀθανασίου κειμένων τελειώθεντων ἐν μαρτυρίῳ, οὐ μετὰ πολλὰς ἡμέρας ὁ μαρτὺρ Μαξιμιανὸς δόγμα ἐξέδωκε τοῦ βιάζεσθαι τοὺς Χριστιανούς ὑπὸ ἀσώτων ἀνδρῶν μαινεσθαι τῇ φρουρᾷ τοῦ σώματος αὐτῶν. Τοῦτο μαθὼν ὁ ἅγιος Φιλοκλήδης, μὴ θέλων παρανομίᾳ ταύτῃ μαινεσθαι, ἀνελθὼν ἐφ' ὑψιλοῦ τόπου, καὶ δῆσας τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ τὸ πρόσωπον καλύψας τῷ ἑαυτοῦ ἀναβολαίῳ, κλίνας τὸ γένυ, καὶ ἐπὶ πολὺ προσευξάμενος, ἐβρίψεν αὐτὸν ὁσθριὸν κάτῳ, καὶ πρὶν τὸ σῶμα καταλεθεῖν, τῷ Κυρίῳ τὸ πνεῦμα παρέδωκε.

Græco * προπολιού

4 Ὁδοιπορούντων δὲ τινῶν προπολλοῦ* τόπου τῆς πόλεως ὠφθη τοῦτοις ὁ Ἅγιος ἐμπροσθεν αὐτῶν τρέχων γυμνός, καὶ τὴν κεφαλὴν ἐστεμμένως, μύροιστε εὐώδεις κατηλειμμένως, καὶ βατὰ κατέχων ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ βοῶν· Εὐχαριστῶ σοι, Χριστέ μου, ὅτι ἐν σοι νεύκηκα, καὶ ἀπὸ πύλης ἐπιγίεις ἐπὶ τὰς πύλας οὐρανοῦ ἀνήγαγές με. Πλησίον δὲ γενομένων αὐτῶν τῆς πόλεως, ἀπέστη ἀπ' αὐτῶν καὶ ἐπὶ τὸν τόπον ἐλθόντες, ἔντα ἔκειτο τὸ λείψανον αὐτοῦ, ἐγνώρισαν αὐτόν. Ἐμβάλλεται δὲ ὑπὸ τῶν ἐλλήνων εἰς σάκκον, καὶ ῥίπτεται εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ αὖτις ταραχθεῖσα ἡ θάλασσα ἐβρίπτει ἔξω τὸ τίμιον σῶμα, ὑπερὸ οἱ Χριστιανοὶ εὐρόντες ἀξίως ἐκῆδυσαν. Ἀριστων δὲ ὁ ἐπίσκοπός ποτε κρατηθεὶς, καὶ οὐκ οἶδ' ὅπως οὐσθεῖς* συνεγράψατο. Quæ sic reddo Latine.

f. οὐτη-θείς Latine

B Hoc Sancto in diebus Dicoletiani incluso carceri propter confessionem Christi, eum Aristocle, Demetrianio et Athanasio, illisque consummatis im martyrio, non multos post dies im-

purus Maximianus edictum edidit cogendi Christianos, ut a viris luxuriosis contaminarentur in custodia corporis sui. Hujus rei conscius sanctus Philonides, hac iniquitate contaminari nolens, altum locum ascendit, caputque suum ligans et faciem tegens pallio suo, flexis genibus, diuque precatus, mane projecit se inferius : quo antequam corpus perveniret, spiritum Deo tradidit. Aliquibus autem loci suburbani iter facientibus ad civitatem, visus est Sanctus ante illos nudus curreus, caput coronatus, unguentisque fragrantibus delibutus, ac ramos palmæ in manu sua tenens, et clamans : Gratias tibi ago, Christe mi, quia in te vici, et e porta terrestri ad cæli portas eduxisti me. Dum autem illi essent prope civitatem, discessit ab ipsis : atque ad locum venientes, ubi jacuerat corpus illius, notum fecerunt eum. A gentilibus autem injicitur in saccum, et projicitur in mare : et turbatum mare ejicit rursus venerabile corpus, quod Christiani invenientes, cou-digne ei justa persolverunt. Ariston autem episcopus aliquando comprehensus, et non scio quomodo occisus, conscripsit. Hæc narratio videtur fabulosa.

E redditum.

6 De SS. Aristocle presbytero, Demetrianio diacono, et Athanasio lectore scripsimus xxiii Junii, ubi signantur passi Constantiæ in Cypro. Nihil tamen ibidem lego de S. Philonide, qui superius indicabatur carceri cum eisdem inclusus fuisse, et post illos martyrium consummasse. Modus autem, quo illud confecit, ad singularem Dei inspirationem referri debet, qui tamquam dominus vitæ humanæ ac necis, eo modo hunc Sanctum ad se vocavit, quo plures alios, vehementi videlicet Spiritus sancti flamma accensos, ejusdemque jussu violentas lietorum manus voluntaria morte prævenientes. Ariston autem ille episcopus aliunde nobis notus non est.

DE SS. FELICE PRESBYTERO ET ADAUCTO MARTYRIBUS

ROMÆ VIA OSTIENSI

C

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA

F

J. S.

§ I. Cultus horum Sanctorum antiquissimus : Acta ex Adone ; beneficia quædam et reliquiæ locis variis.

SUB DIOCLETIANO. Memoria horum Martyrum in Fastis antiquis :

Omnes fere Martyrologiis et Calendariis inscripta sunt sanctorum Felicis et Adaucti nomina, neque ullum potest esse dubium, quin cultus horum Martyrum sit antiquissimus. Hieronymiana pleraque eos ad xxx Augusti annuntiant, sed aliqua pro Adaucto per metathesin litterarum Andactum habent. Rhenoviense apud nos post tomum vii Julii sic habet : Romæ via Ostiensi, natale sanctorum Felicis et Adaucti. Rhinoviense vero : Romæ, natal. sanctorum Felicis et Audacti. Eodem modo scribitur in veteri Martyrologio Romano per Rosweydam edito : Via Ostiensi, Felicis et Audacti martyrum : et in Calendario Romano, Frontonis cura illustrato Augusti Tomus VI.

to. SS. Felicis et Audacti, et alibi. Ad quod laudatus Fronto hæc observat : Porro Audactus et Adauctus idem nomen : sed metathesis est litterarum sat frequens illis temporibus. Vide Glossarium Rosweydi ad finem libri, qui continet Vitas Patrum. Reperiuntur iidem Martyres in Saeramentario Gregorii xxx Augusti, uti et in aliis antiquis Calendariis, quorum catalogum texere non est necess. Observo tamen in Calendario antiquo Gallorum, quod edidit Acherius tom. 10 Spicilegii, pag. 138 vocari Felicissimum ei Adauctum.

2 Hæc omnia dilucide ostendunt antiquum admodum esse horum Sanctorum cultum. Confirmatur

illos epitaphio honoravit S. Damasus Papa :

AUCTOR
J. S.

matur ille ex carmine 24 Damasi Papæ, quod epitaphium est Martyrum nostrorum, quodque in Operibus Damasi pag. 88 sub titulo, de SS. Martyribus Felice et Adaucto, recitatur hunc in modum:

O semel atque iterum vero de nomine Felix,
Qui intemerata fide, contempto principe mundi,
Confessus Christum, cælestia regna petisti,
O vere pretiosa fides, cognoscite fratres,
Qui ad cælum victor pariter properavit Adauctus.

Forte his

Presbyter is * Verus, Damaso rectore jubente,
Composuit tumulum Sanctorum limiua adorans.

Tillemontius tom. 5 in Persecutione Diocletiani art. 49 loquitur de hoc epitaphio ex Baronio, qui istud in appendice tomi 4 tamquam Damasi recitaverat, uti et Aringhus mox a nobis citandus idem Damaso attribuerat. Verumtamen Tillemontius non Damasum, sed Verum presbyterum, loquentem inducit, acsi ejus essent carmina. Sed nullum est dubium, quin Damasi sint, cum ejus stylo optime congruunt, et in cujus Operibus sunt edita. Hæc perro carmina insinuant, jam circa medium seculi IV, quo vivebat Damasus, Romanis in veneratione fuisse Felicem et Adauctum.

antiquum eorundem cæmeterium cum ecclesia seculo nostro detectum:

3 Aringhus in Roma subterranea lib. 3, cap. 4 agit de cæmeterio et ecclesia SS. Felicis et Adaucti, via Ostiensi olim structis. Cæmeterium autem istud etiam Commodillæ nominatum fuisse ostendit. Quo tempore factum fuerit, non constat. Verum instauratum fuit seculo VI per Joannem I, in quo Anastasius Bibliothecarius sic habet: Item renovavit cæmeterium Felicis et Adaucti. Idem de ecclesia eorundem Martyrum instaurata hæc scribit in Leone III; Itemque renovavit sarta tecta beati Felicis et Adaucti martyrum, juxta sanctum Paulum apostolum. Franciscus Blanchinus in prolegomenis ad Anastasium Bibliothecarium nuper recensum tom. 2, pag. 127, exponens Itinerarium cujusdam anonymi per Urbem et circa Urbem, refert, insignem partem cæmeterii SS. Felicis, Adaucti et Emeritæ, cujus nomen postea accessit, inventam esse seculo nostro extra portam Ostiensem loco per dictum Itinerarium designato. Verba ejus accipe: Insigne hoc cæmeterium paucos ante annos detectum est hoc ipso in loco per Itinerarium indicato, nempe ab ecclesia S. Pauli superato proximo clivo in via perducente ad S. Sebastianum. Primum a clivo prædicto visitur in villa Mandosia, nuper repertum iudicio veterum picturarum, in cubiculo cæmeterii conspectarum, quæ trium Sanctorum nomina sub eorundem imaginibus distincte referebant. Easdem delineavit et communicavit sæpe laudandus R. P. Joannes Marangonius, uti luculenter descripsit in Observationibus ad martyrum cæmeteria pari cum laude supra recensitus canonicus Boldettus lib. 2, cap. 18, pag. 541. Quare non immerito Bibliothecarius num. 361 in Vita S. Leonis tertii locum hunc Felicis et Adaucti ecclesia et cæmeterio insignem appellat Juxta S. Paulum Apostolum.

elogia ex Usuardo et Nothero,

4 Hæc, quæ antiquissimam Martyrum nostrorum venerationem abunde demonstrant, prolixiora quædam elogia subjungo. Usuardus tale exhibet: Romæ via Ostiensi, passio beati Felicis presbyteri, sub Diocletiano et Maximiano imperatoribus, qui post equali vexationem, data sententia, cum ad decollandum duceretur,

obvius ei fuit quidam Christianus. Hic cum se Christianum sponte profiteretur, mox cum eodem pariter decollatus est. Hujus nomen ignorantes Christiani, Adauctum cum appellaverunt, quod sancto Felici auctus sit ad coronam. *Eadem plane habet Martyrologium Romanum. Notherus ad eundem diem hoc composuit elogium: Romæ via Ostiensi, Felicis et Adaucti martyrum. Hic Felix cum ad diversorum deorum imagines duceretur compellendus sacrificare. Serapis, Mercurii, et Dianæ, exsufflans statuas deiecit. Pro qua re suspensus est in equuleum, et de patibulo vivens depositus, jussus est decollari. Cumque eo duceretur, obvius ei quidam Christianus, qui divino instructu subito exclamavit: Et ego ipsum, quem hic sanctus Presbyter confitetur, Dominum Jesum Christum colo. Mox et ipse comprehensus, cum beato Felice decollatus est. Hunc postea Christiani, quia nomen ejus ignorabatur, Adauctum appellaverunt, quia martyri Felici auctus sit ad coronam; ipsique pro fidei confessione corona martyrii sit aucta. Duo hæc elogia desumpta sunt ex Actis, quæ Ado integere descripsit, uti et Florarium nostrum Ms.*

5 Audi Adonem: Romæ, via Ostiensi, miliario secundo ab urbe, natale beatissimum martyrum Felicis et Adaucti, sub Diocletiano et Maximiano imperatoribus, præfecto et iudice Dracco. Fuere autem duo fratres nomine et opere Felices, ambo presbyteri. Horum senior Felix ex jussione imperatorum cum ad secretarium judicis esset perductus juxta templum Serapis, dum cogeretur ad sacrificandum, exsufflavit in faciem statuæ æreæ, et statim cecidit. Item ductus ad Mercurii statuam in aliam ædiculam, simili modo in illam exsufflavit, et mox cecidit. Item ad simulacrum Dianæ, quod pari modo deiecit. Reductus ad præfectum imponitur equuleo, et inquisitus, quibus hæc maleficiis fecisset, B. Felix respondit: Non maleficiis diaboli, sed beneficiis omnipotentis Dei hoc egi. Furor itaque accensus præfectus, jussit eum duci extra Urbem via Ostiensi, quia illic arbor excelsissima stabat demonibus consecrata, juxta quam erat templum, ut ibi ad sacrificandum impelleretur. Quo perductus, oratione facta, dixit ad arborem: Præcipio tibi in nomine Domini mei Jesu Christi, ut radicibus corruas, et templum ac simulacrum, vel aram ejus funditus comminuas, ut amplius cultu tuo animæ non decipiantur. Que statim ad verba ipsius ita eversa est, ut est templum ac simulacrum comminueret, et quod fuerat, non pareret.

E
Acta vero integra recitantur

6 Quod cum nuntiatum fuisset præfecto, statim jussit eum decollari, et corpus ejus inhumatum canibus et lupis derelinqui. Data sententia, obvius fuit ei quidam vir Christianus, hominibus quidem absconditus, Deo vero manifestus. Hic cum didicisset, quod B. Felix duci fuisset jussus, cœpit clamare et dicere: Et ego ex eadem lege sum, et ipsum, quem hic sanctus Presbyter confitetur, Dominum Jesum Christum colo. Mox et ipse ab officio præfecti comprehensus, pariter dato sibi osculo, cum beato Felice decollatus est. Hujus nomen quia non invenerunt Christiani, postmodum Adauctum cum appellaverunt, quod sancto martyri Felici auctus sit ad coronam, ipsique pro fidei confessione corona martyrii aucta. Christiani itaque noctu venientes, in eodem loco, ubi arbor steterat, quæ cadens nimiam terræ altitudinem aperuerat, eos sepelierunt. Quorum corpora volentes pagani

ex Adone,

A ni exinde effodere, quicumque manus apposuerunt, a diabolo correpti sunt. Ubi postea pacis tempore basilica fabricata est, et Martyrum memoria digne exculta. Compleverunt autem martyrium suum iii Kalendas Septembris.

quorum conso-
nant Mss. en-
dices, exceptis
paucis, quæ hic
notantur :

7 Hæc Acta in plurimis reperiuntur Mss. codicibus, editaque sunt apud Mombritium tom. 1, fol. 307, et apud Surium ad xxx Augusti. Porro cum Adone quoad verba etiam pleraque consentit Mombritii editio, codice noster notatus P. Ms. 18, et apographum Trevirense S. Maximini. At Surii editio cum codice nostro P. Ms. 6 et apographo Audomarensi, quæ cum aliis quibusdam collata sunt, ab Adone et Mombritio in verbis non raro dissentiunt; sed eadem prorsus facta continent. Aliud apographum olim majoribus nostris transmisit D. Andreas Maroquin, quod in verbis magis recedit a prædictis: nam in illo iudex non Dracus, Dracus, Drachus, ut in aliis, sed Dracontius ubique nominatur. Præterea non duo Felices initio memorantur fratres, at unus ille, de quo agitur. Demum, præter vocum discrepantias, quæ

B sensum non mutant, in fine hæc leguntur: Tandem reddita pace ecclesiis, super Martyrum sacras reliquias fabricata est grandis basilica, et additum cœmeterium, ubi florent orationes eorum usque in hodiernum diem. Hæc Acta Marbodus episcopus Redonensis eleganti Rhythmo expressit, prout videre est in editione Operum Marbodi, curata per Antonium Beaugeois, post Opera venerabilis Hildeberti Cenomanensis episcopi, ubi legitur sub hoc titulo: Passio sanctorum martyrum Felicis et Adaucti. Eandem nos habemus in codice qui notatur Q Ms. 5, uti et in apographo aliunde accepto.

Marbodus epi-
scopus Redo-
nensis eadem
Acta Rhythmo
expressit: e e
quo dantur
quædam bene
ficia.

8 Marbodi Opusculum, cum jam editum sit, et eadem narret cum Actis memoratis, non recudam: at solum conclusionem subjungo, in qua auctor Sanctos alloquens, quædam refert beneficia ipsorum intercessione impetrata. Itaque sic eos alloquitur:

Sancte Felix et Adaucte pretiosi martyres,
Qui per fidem superastis sævos mundi principes,
Impetrate mihi vestro peccatorum veniam,
Qui soletis sitienti terræ dare pluviam.
Vidi bis, cum siccitate morerentur segetes,
Arva funderentur siti, desperarent homines,
C Postquam vestra sacro-sancta sunt prolata pi-
gnora,
Statim venit de supernis exoptata pluvia.
Rursum vidi, cum natarent arva magnis im-
bribus,
Premerentur curvæ messes noxiis graminibus,
Postquam vestras sacro-sanctas proimpsumus re-
liquias,
Statim fulsit impetrata cœlitus serevitas.
Vos habetis potestatem cœli portas claudere,
Rursus inde, quando vultis, largos imbres fun-
dere.
Irrigate, quæso, meam sitientis animam,
Non per imbrem, sed per illam, quæ me mundet,
gratiam.
Vobis meus deservivit qualiscumque calamus,
Per vos mundi Conservator mihi sit propitius.
Ameu.

ita videntur
Andegavi con-
tigisse, ubi
Martyrum ca-
pita dicuntur
inventa: hæc
tamen

9 Non omnino certum videtur, an in ecclesia Andegavensi, an in Redonensi contigerint relata modo beneficia, cum Marbodus episcopus fuerit Redonensis, et ante episcopatum diu militaverit in clero Andegavensi. At verisimilius puto Andegavi contigisse, in Breviario enim Andegavensi anni 1624, in quo ad xxx Augusti festivitàs

Sanctorum nostrorum celebranda præscribitur Officio semiduplici, de reliquiis eorumdem hæc referuntur lectione 4: Eorum capita in ecclesia Andegavensi inventa, cum reliquiis sancti Serenedi recondita sunt per Gabrielem episcopum, anno salutis millesimo quingentesimo quinquagesimo primo, die decima Aprilis; ibique religiose venerantur. Verumtamen capita SS. Felicis et Adaucti sibi quoque adscribunt colonienses: nam Gelenius de Colonia Agrippinensis magnitudine lib. 3, pag. 297 describens thesaurum ecclesiæ collegiæ SS. Apostolorum, non modo recenset reliquias SS. Felicis et Adaucti martyrum, quas anno mcccxxv, Idibus Julii, Walterus Karliolensis episcopus cum aliis imposuit sarcophago argenteo gemmis exornato; sed deinde sic prosequitur: iii et iv hermæ (id est, thecæ) preciosæ, includentes capita SS. Felicis presbyteri et Adaucti martyrum, singulæ singulis sunt inscriptæ versibus, cujus Sancti caput contineant, videlicet:

Sum Fœlix dictus, cole me si vis fore fœlix.

Augeo res auctas, qui nomine dicor Adauctus.

10 Et inferius, Per quem, inquit, Agrippinenses sanctorum martyrum Fœlicis presbyteri, et alterius illi ad coronam fœlicissime Adaucti sacra lip-sana acciperint, clerus apostolicus hebdomadatim commemorat hymno ecclesiastico:

Quorum capita Sauctorum
Clerus hic Apostolorum
Habet in custodia,
Hæc de Roma tulit primus
Pius quondam Pilgrimus,
Præsul in Colonia:
Cujus corpus hic decenter
Jacet, et ejus frequenter
Agitur memoria.

De Pilgrimo episcopo Coloniensi agitur in nova Gallia Christiana tom. 3, a col. 655, ubi obitus ejus innotuit anno 1935. In Usuardo editionis Lubeco-Coloniensis ad diem iv Martii de hisce leguntur sequentia: Item translatio sanctorum martyrum Felicis et Adaucti; scilicet capita eorum nunc Coloniae habentur in ecclesia SS. Apostolorum. Jam vero utrum Andegavenses, an Colonienses potiori jure sibi capita horum Martyrum adscripserint, non disputo, sed malim existimare, partem utrisque concessam fuisse, cum nihil frequentius occurrat in sacris reliquiis quam partem corporis aut capitis pro toto sumi. Hæc explicatio tanto magis hic est necessaria, quod etiam in Chronico Beccensi, edito post Opera Lanfranci, ad annum 1152 legantur sequentia: Eodem anno Joannes Romanus, qui a puero fuerat monachus sancti Sabæ, et postea abbas sanctæ Mariæ in Capitolio Romano, et, relicta eadem abbacia, factus fuerat monachus Becci, perrexit Romam, et inde rediens caput beati Felicis martyris, socii Adaucti, attulit secum, et gratuito dono dedit illud ecclesiæ Beccensi.

11 Corpora horum SS. Felicis et Adaucti variis attribuantur. Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani ad xxx Augusti hæc memorat: In monasterio sancti Petri de Ferrariis, diocesis Senonensis, veneratio sanctorum corporum beatorum martyrum Felicis et Adaucti, hodie extremo agouæ via Hostiensi peracto Romæ triumphantium, quæ integra huc transvecta ibidemque reposita, cultu præclaro honorantur. Buccelinus vero in Sacratio Benedictino ad eundem diem, exposito breviter Sanctorum nostrorum martyrio, ista subjungit: Quiescunt hi Sancti duo in Andechs (Monasterium est in Bavaria, quod alius

LECTURE
J'S

sibi quoque ad-
scribunt Colo-
nienses, uti et
Beccenses caput
S. Felicis:
E

F

corpora vana
tunc adscripta:
alia quædam
reliquia.

AUCTOR
J. S.

alias Mons sanctus, vulgo Heiligen-berg dicitur.) Sed de utroque corpore contendit monasterium Ferrariarum. Mabillonius in *Annalibus Benedictinis* tom. 3, pag. 16 scribit de *Ermenegarde imperatrice*: Hæc sancti Sixti, ac sanctorum Felicis et Adaucti reliquias, a Leone IV sibi concessas, Roma attulisse, et in suo monasterio collocasse traditur, epitaphio non obscure attestante. *Monasterium istud est parthenon Eretheimensis in Alsatia. Insuper* ossienla de sanctis Felicie et Adaucto *Coloniensi ecclesie B. Mariæ virginis ad Gradus assignat laudatus modo Gelenius* pag. 310. *Demum Piazza in Hemerologio sacro Urbis ad xxx Augusti brachium S. Felicis asserit conservari Romæ in ecclesia S. Laurentii in Lucina.*

§ II. Examinantur ea, quæ contra Acta objecta sunt, et disputatur de S. Felice fratre Martyris nostri, quem probamus esse alium a S. Felice Nolano, et nominari Felicem in Pincis.

Acta SS. Felicis et Adaucti repudiant aliqui; sed rationes non allegant.

Tillemontius tom. 5 *Monument. eccl. in Persecutione Diocletiani* art. 49 rotunde edicit Acta SS. Felicis et Adaucti, quæ ex Adone recitavimus, nihil prorsus valere. At ne verbum quidem profert, quo censuram tam rigidam probet. Illi tamen inhaeret Bailletus ad xxx Augusti in *Tabula critica Actorum, et in Vita ipsa SS. Felicis et Adaucti. Fateor quidem Acta non esse auctoris contemporanei; (id enim patet ex illis verbis in fine Actorum: Ubi postea pacis tempore basilica fabricata est:) adeoque non eandem habere auctoritatem, quam habent Acta proconsularia aut scripta ab auctoribus coævis. At non satis percipio, quid in brevibus hisce actis Tillemontio, ejusque sequacibus tantopere displicere potuerit, ut ea omnino repudianda duxerint; præsertim cum sanctus Ado et Marbodius Redonensis antistes, usque adeo eadem Acta probaverint, ut tota pro suis adoptarint: atque ex stylo non barbaro judicare possimus, scripta fuisse non diu post pacem Ecclesie datam, nimirum seculo quarto aut quinto. Itaque debuerat Tillemontius rationes quasdam censuræ suæ allegare, ut de illius æquitate facilius judicare possemus. Verum cum rationes illas prætermiserit, ex conjectura subjiciam, quid ei in Actis displicuisse existimem.*

nec revera allegari possunt rationes salutæ.

13 *Stolux Serapidis, Mercurii, Dianæ solo stolu eversa, atque arbor evulsa, quæ et templum comminuisse dicitur, non placuerunt, opinor, Tillemontio, qui difficulter hujusmodi prodigiis fidem habere potuit, nisi relata essent a testibus insigni auctoritate præstantibus. At vero si Acta Martyrum abjicienda sint ob prodigia aliqua in iis relata, abjicere oportebit alia multa, quæ pro authenticis habentur ab omnibus, uti egregie probavit Honorius a sancta Maria in Opusculo de Observationibus ad regulas critices Dissert. 4, art. 3, 4 et 5, ubi exhibet varia Martyrum Acta eaque sincera, quæ prodigiis sentent et miraculis. Aliud, quod in dictis Actis displicere potuit, est Draecus vel Draclus aut Dracontius judex, qui vocatur præfectus: neque*

enim ullus reperitur inter Urbis præfectos eo nomine. Hæc quidem difficultas est aliqua, quæ Acta potest reddere suspecta. Responderi tamen potest nomen præfecti forsitan sumi improprie, et designari judicem inferioris ordinis; aut nomen Draeci fuisse addititium ad nomina, quibus præfecti Urbis illius temporis in catalogo præfectorum sunt designati. Demum, cum plures subinde fuerint præfecti eodem anno, fieri potuit, ut hic in vulgatis catalogis non sit recensitus. Quidquid sit, non sufficit hæc ratio ad Acta prorsus repudianda: nec alia occurrunt, quibus Acta suspecta reddi possent, nisi unum illud, quod prolixiori disputatione nunc examinabo, quia spectat ad distinctionem Sanctorum synonymorum.

14 Forsan quoque displicuit Tillemontio, quod in hisce Actis mentio fiat de altero Felice, qui Martyris hujus frater dicitur et presbyter. Verum Acta istius Felicis jam edidit Bollandus tom. 1 *Januarii ad diem xiv, pag. 951, et Acta quidem illa cum hisce tam apte consonant, ut dicendum sit, vel utraque fictitia esse aut utraque sincera. Quippe idem in illis occurrit præfectus Draecus, et de eversis per Felicem nostrum idolis satis clara in iisdem fit mentio. Accipe Actorum istorum initium: Factum est post completionem beatissimi Felicis presbyteri, alius Felix germanus ejus, junior nomine et actione, et ipse presbyter, cum adductus fuisset ad iniquissimum Draecum Urbis præfectum, cepit eum compellere, ut idolis immolaret. Quibus beatus Felix presbyter ait: Puto, quod estis inimici deorum vestrorum effecti, ad quoscumque me duxeritis in deorum templis, hoc eis eveniet, quod illis evenit, ad quos meum Fratrem vos duxisse jam pœnitet. Sed si vultis probare virtutem Domini mei Jesu Christi, ad capitolium ire me jubete, ut ipsum Jovem principem dæmoniorum vestrorum ruere faciam. Hæc tam clare insinuant, Felicem illum fuisse fratrem Felicis martyris, de quo nunc agimus, ut mirer Ruinartium in Admonitione prævia ad Acta S. Felicis Nolani quævisisse, quo id fundamento affirmaverit Bollandus, cum vix ignorare posset fundamentum id asserendi Bollandus fuisse utriusque Felicis Acta.*

15 Florentinius in observationibus ad xiv Januarii dissentit etiam a Bollandus, putatque verbis supra citatis designari Felicem aliquem Nolanum, qui frater fuerit Felicis junioris: ac proca opinione adducit auctoritatem antiqui Breviarii Capuani, in quo xiv Januarii tres ponuntur Felices. Verum illud ipsum Breviarium Capuanum et opinionem Florentinii prorsus evertit, et confirmat Bollandi sententiam. Nam prima lectio istius Breviarii ad xiv Januarii est de Felice nostro martyre Romano, ut vel ex his verbis patet: Interea unus ex ipsis (fratribus) nomine Felix, qui erat senior frater, cum ductus fuisset ad templum Serapidis, exsufflavit in faciem ejus; et statim cecidit, atque in pulverem redactum est. Secunda lectio est de Felice juniore ejus fratre, atque ita inchoatur: Post hæc alius Sanctus vir venerabilis, memorati Martyris germanus junior, adductus ad Draecum. Jussit eum idolis immolare. Tunc sanctus Felix dixit: Ut video inimici estis deorum vestrorum effecti; ad quoscumque me duxeritis hoc eis eveniet etc. ut supra. Tertia vero lectio est de Felice Nolano, quem S. Paulinus versibus suis celebravit. Itaque prima lectio est compendium Actorum Felicis nostri Romani, secunda Actorum Felicis ejus fratris, tertia Felicis Nolani quædam gesta exhibet. Breviarium igitur

Felicis martyri frater fuit aliter Felix, cujus Acta dedit Bollandus:

E

Felicem illum fratrem fuisse Felicis martyris perperam negat Florentinius

F

A igitur Capuanum ipsam Bollandi sententiam continet, ita ut Florentinius non videatur istud eum Actis contulisse, dum memoratas scripsit Observationes.

et Ruinartius :

16 Ado et alii quidam Felicem juniorem Felicis nostri fratrem confuderunt cum celebri illo Felice Nolano, quem S. Paulinus carminibus laudavit. At utriusque Acta distinxit Bollandus. Ruinartius ante eilatus et Tillemontius tom. 4. Monument. nota 4 in S. Felicem Nolanum confusionem illam admittunt quidem; at tantum non putant tribuendum Actis per Bollandum editis, ut eredant Felicem illum juniorem aut fratrem esse Martyris Romani, aut Nolæ obiisse, prout in Actis dicitur. Uterque nihilur argumento negativo plane infirmo. Audi Ruinartium: Felicis et Adaucti sepulcrum suis curis a Vero presbytero compositum fuisse asseverat sanctus Damasus carmine 21 (quod dedi num. 2) at de Felice hujus Felicis fratre nulla mentio est. Verum hinc inferri non potest, Felici martyri fratrem non fuisse, cum breve epitaphium non exigeret, ut de eo fieret mentio.

nihil rectius
Tillemontius
plures Felices
Nolæ obiisse.

B 17 Tillemontius nihilo melius ratiocinatur hunc in modum: Sanctus Paulinus ignorare non potuisset Felicem illum, adeoque aliquid de eo dixisset, ut illum ab alio distingueret: nam illam ipsam rationem mox ipse refutaverat, dum inquirebat an Felix Nolanus contra hæreticos decertasset, ut de eo asseruerunt aliqui, respondens ad silentium Paulini his verbis: Numquid credibilius est Paulinum, qui Historiam S. Felicis iu plura divisit poemata, ipsius contra hæreticos certamina reservasse cuipiam ex illis (poematibus,) quæ sunt deperdita. Nam ex quindecim, quæ ut minimum composuit, non nisi decem habemus integra, et parum, aut nihil prorsus, ex quinque aliis. Qua, obsecro, consequentia silentium Paulini intorquet Tillemontius contra Felicem nostri Felicis fratrem, de quo non agebat, idemque silentium obesse non vult certaminibus Felicis Nolani, quem unice canebat Paulinus? Argumento huic negativo, quod nullas hoc loco vires habet, manifestum adjungit errorem sub finem note 6, ubi ex verbis quibusdam Ambrosii Leonis a Bollandis citatis hæc infert: Videtur igitur hic auctor (Ambrosius Leo) non agnovisse

C Nolæ nisi unum S. Felicem, et nullus esset illo hac in re fide dignior. At non dixisset hæc Tillemontius, si ipsum legisset Ambrosium; nam ille lib. 2 de Nola eap. 13 sex Felices enumerat, ac duos ex illis Nolæ mortuos ac sepultos scribit. Audi pauca ejus verba: Horum itaque sex divorum (Felicium) duo corpora Nolæ habentur. Hinc igitur concludam rectius, tanti momenti non esse argumenta, quæ contra duos Felices fratres, quorum alter Romæ via Ostiensi obiit martyr, alter Nolæ confessor, objecta sunt, ut breviter utriusque Acta, invicem recte consentientia, abjicere debeamus, variaque Kalendaria et Breviaria antiqua erroris arguere.

Plures Felices
recensentur ad
xiv Januarii

18 Porro prædictis tamen accedet, si invenire possimus, ubi Felix ille junior Felicis martyris frater cultus fuerit, et quo nomine antiquitus ab aliis synonymis fuerit distinctus. Vetus Martyrologium Romanum a Rosweydo editum ad xiv Januarii hæc habet: Nolæ, Felicis presbyteri, in Pincis sepulti. Kalendarium Romanum Frontonis ad eundem diem: Natale S. Felicis in Pincis. Kalendarium Romanum Allatii eodem die: Natale S. Felicis confessoris. Saeramentarium Gre-

gorii Felicem confessorem eodem die celebrat, de eoque sic canit in præfatione: Vere dignum et justum est... confessionem sancti Felicis memorabilem non tacere, qui nec hæreticis pravitatibus, nec sæculi blandimentis a sui status rectitudine potuit immutari. Menardus in observationibus pag. 36 affirmat sequentia: In codicibus Rodradi, Rem. et Rat., atque apud Pamelium additur (ad nomen S. Felicis) IN PINCIS. Locus est Romæ, in quo sancti Felicis ecclesia ædificata est. Michael Monachus in Sanctuario Capuano quinque edidit Kalendaria antiqua. In primo ad xiv Januarii si habetur: Depositio sancti Felicis in Pincis, presbyteri et confessoris. In secundo: S. Felicis presbyteri et Felicis M. Tertium multatum est mense Januario. Quartum vero sic habet: SS. M. Felicis in Pincis presbyteri et M., et Felicis Nolani episcopi et conf. Quintum: Felicis et Felicis, et Felicis Nolani episcopi.

19 Usuardus ad prædictum diem in antiquissimo codice Pratensi primo refert Felicem Nolanum a S. Paulino celebratum: deinde alium his verbis: Item eodem die sancti Felicis presbyteri et confessoris. Quæ annuntiatio, si Usuardi non est, ut putat Sollerius noster, certe est admodum antiqua. Rabanus eodem die duos admittit Felices: nam celebrato primum Nolano illo Paulini patrono, subjungit: Eadem die natalis est Felicis germani ipsius (imo germani S. Felicis martyris nostri, ut sequentia manifeste docent) quem Draconis Urbis præfectus idolis immolare coegit, et fustibus cecidit, atque in exilium deportare jussit etc. Synopsis hæc est Actorum Felicis junioris. Hæc omnia, quæ hactenus adduximus, manifeste probant, alium quempiam Felicem, præter celebrem illum S. Paulini patronum, xiv Januarii notum fuisse et cultum. Ut autem lector intelligat, quid probare ulterius intendam, existimo prorsus, Felicem illum, qui toties cognominatur in Pincis, esse Felicem juniorem fratrem Felicis martyris, illumque Nolæ quidem obiisse, ut habent ejus Acta, sed Romæ in Pincis fuisse sepultum, ibique cultum, donec per correctionem Ereviarum Romani Felix Nolanus in ejus locum sit substitutus, cujus Vita correctoribus Breviarum melius erat cognita ex S. Paulino et aliis. Hæc ut ostendam, locum in Pincis dictum prius oportet investigare: nam alii illum Nolæ statuerunt, alii Romæ.

20 Fronto in observationibus ad locum Kalendararii citati de eo sic disserit: Pincis locus est Romæ. Nam palatium Pincianum memoratur in Vita Silverii anno dxxxvi, quod paulo post dicitur palatium IN PINCIS: erat enim palatium Pincii senatoris, a quo collis Pincius dictus est, ad quem erat ecclesia S. Felicis IN PINCIS, ut discere est ex Antiquitatibus Romanis Lucii Fauni lib. iv, cap. xi. In Vita Hadriani, qui sedit anno dccclxxii, dicitur, quod basilicam B. Felicis positam IN PINCIS instauravit. Legendum IN PINCIS. Nam in Vita Benedicti III, qui sedit anno dccclv, legitur clare: Pari modo et in ecclesia B. martyris Felicis, quæ ponitur IN PINCIS, fecit vestem etc. Hæc cum sufficiant ad ostendendum, quod Pincis locus Romæ est, seu a colle Pincio dictus, seu a palatio Pincii, a quo etiam nunc Pinciana porta: tum sane id evincit, quod Paulinus inter tot carmina, Felicis suo recurrentibus annis decantata, nunquam Pinciani loci meminuit etiam tum, cum describit locum, ubi sepultus est. Hisee passim assentiuntur

AUCTOR
J. S.

in variis Fa-
ris, atque unum
ex illis vocatur
Felix in Pin-
cis:

E

F

ecclesia autem
S. Felicis in
Pincis Romæ
fuit, non No-
læ:

tur

AUCTOR
J. S.

tur nunc eruditi, qui admittunt ecclesiam S. Felicis in Pincis non Nolæ fuisse, ut olim putarunt aliqui, sed Romæ.

at hinc non sequitur Felicem illum Romæ obiisse, cum probetur Nolæ mortuus.

21 Verum non omnes hinc concludunt, Felicem, cui sacra erat hæc ecclesia, non Nolæ obiisse, sed Romæ, prout inferre videtur Fronto, dum carpit velus Martyrologium Romanum, quia habet: Nolæ Felicis presbyteri in Pincis sepulti; ac si Felix iste, quicumque fuerit, non potuisset mori Nolæ, et Romæ sepeliri, aut deinde Romam transferri. Ego sane non video hac in re errasse auctorem istius Martyrologii, sed potius suspicor insinuare voluisse, Felicem istum Nolæ mortuum esse, et corpus ejus vel statim vel deinde Romam translatum, ibique sepultum. Hæc dicti Martyrologii expositio ex variis confirmari potest. Primo Martyrologia et Kalendaria memoriam S. Felicis in Pincis passim annuntiant XIV Januarii. At nullus cognitus est Felix, qui eo die Romæ obiisse dicitur: duo autem Nolæ XIV Januarii dicuntur defuncti. Unus ergo ex illis a martyrologo Romano designatus. Secundo Ado aliique martyrologi, qui Acta utriusque istius Felicis confuderunt, de Felice suo sic confuso referunt, sepultum esse in loco, qui dicitur Pincis. Insinuant igitur alterutrum ex illis, quorum Acta miscuerunt, in Pincis sepultum esse. Tertio Felix ille in Pincis ab aliis vocatur martyr, ab aliis vero confessor. Uterque autem titulus congruit utrique Felici Nolano, cum uterque multa (non tamen eadem) pro Christo tulerit, ac tandem in pace quieverit. Hæc rationes vix dubitare me sinunt, quin S. Felix in Pincis alteruter sit ex Nolanis. Restat igitur, ut investigemus, uter ex his in Pincis sepultus fuerit.

Celeber ille Felix Nolanus in Pincis sepultus non est.

22 Tillemontius tom. 4, nota 4 in S. Felicem Nolanum existimat ecclesiam illam in Pincis Romæ fuisse, et Felici Pauliniano sacram. Ratio ejus fuit, quod non agnosceret, nisi unum Felicem Nolæ mortuum. Qua etiam ratione alios, qui idem censuerunt, permotos crediderim. Verum hæc unica Tillemontii ratio jam abunde refutata est. Accipe igitur argumenta et plura et meliora, quæ persuadeant Felicem in Pincis illum esse, quem Acta testantur Felicis martyris Romani fratrem juniorem, multaque a persecutoribus passum, ac demum Nolæ in pace defunctum. Imprimis argumento negativo ostenditur Felicem Paulini patronum in Pincis sepultum non esse, cum Paulinus nusquam meminerit de illo loco, licet Sancti sepulturam late describat Natali 6, et aliis locis de sepulcro sæpe loquatur, et basilicas ejusdem Sancti recensuerit. Hoc argumentum, etiamsi negativum sit, vehementer hic urget; et solum sufficit Ruinartio, ut Felicem in Pincis a Nolano distingueret. Audi ipsum in Admonitione prævia ad Acta Felicis Nolani: Nusquam enim Paulinus loci in Pincis dicti meminit, quamvis quindecim poematibus Felicis gesta, mortem, sepulturam et miracula perstrinxerit, et quinque basilicas recensuerit ad hujus Sancti tumulum constructas. . . Unde satius est fateari, Felicem, qui Romæ in Pincis celebrabatur, diversum a Felice Nolano fuisse. Nee jam responderi potest, aliqua adhuc latere Paulini de Felice poemata, cum omnia in lucem vindicata sint a Ludovico Muratorio, et jam recusa in nova editione Operum S. Paulini.

at per Felicem in Pincis Fasti antiqui

23 Secundo frequenter repetit Paulinus Felicis sui sepulcrum Nolæ esse, et Tillemontius fatetur locum in Pincis esse Romæ. Itaque vetus Martyrologium Romanum designat alium Felicem,

dum ait in Pincis sepultum. Hinc colligendum videtur, alium item designari in Kalendaris Frontonis et Allatii, uti et in Sacramentario Gregorii: nam omnes hi Fasti cum sint Romani, eundem verosimiliter designant cum Martyrologio Romano istius fere temporis, et duo ex illis de loco in Pincis faciunt mentionem. Hæc mox firmabuntur, cum dicemus Felicem Nolanum in Breviariis Romanis ignotum fuisse usque ad medium seculum XVI. Tertio Michael Monachus in Sanctuario Capuano pag. 450 sic habet in observationibus ad Kalendarium quintum: In Martyrologio Ms. Felix in Pincis dicitur, non qui Nolæ, sed qui Romæ colitur. Habent et alia Martyrologia Mss.

24 In Breviario Ms. antiquo, quod apud nos notatur W 156, ad XIV Januarii Officium fit de Felice presbytero confessore, et unius lectio, quæ ibidem habetur, est initium Actorum S. Felicis junioris, ac sic inchoatur: Factum est, ut post completionem beatissimi Felicis presbyteri, alius Felix germanus ejus, junior nomine et actione etc. Breviarium Spirense anni 1478 ad eundem diem tota fere Acta ejusdem Felicis, sicut edita sunt a Bollando, tribus lectionibus inclusit. Osna-
brugense anni 1516 sub titulo Felicis in Pincis compendium eorundem Actorum in tribus lectionibus exhibet. Accedunt his aliarum quoque ecclesiarum Breviaria ejusdem fere temporis, inter quæ tamen aliqua reperiuntur, in quibus Acta utriusque Felicis sunt confusa; at nullum reperi, quod pura exhiberet Acta Felicis Nolani.

et Breviaria quædam designare videntur Felicem Martyris Romani fratrem:

25 Breviaria Romana, seculo XV et XVI edita usque ad pontificatum Pauli III pro festo S. Felicis in Pincis exhibent tres lectiones ex Actis S. Felicis martyris, qui cum Adaucto passus est, in quibus mentio fit de fratre ejus Felice juniore. Hinc Breviarium Spirense anni 1507 lectione 3, ubi aperte præmittit sententiam nostram, sic habet: Expletis autem duodecim annis, sanctus Felix junior die Dominico, post peracta sacra Mystera, et pacem populo datam, prosternens se pavimento in orationem, in pace migravit ad Christum, sepultus in loco, qui dicitur Pincis, unde cognomen adeptus est. Ejusdem junioris Felicis hodie ecclesia Spirensis sub titulo Confessoris, Ecclesia vero Romana Senioris sub titulo Martyris festum faciunt: quos tamen ambos oratio communis in plurali numero simul connectit. Breviaria Romana jussu Pauli III correctæ Felicem in Pincis penitus omiserunt, nec ullum Felicem memorant XIV Januarii. Demum, quæ Pii V et sequentium Pontificum jussu correctæ prodierunt Breviaria, XIV Januarii commemorare coeperunt S. Felicem Nolanum, ac de eo asserere, sepultum esse in loco, qui vocatur in Pincis: nec ante annum 1569 ullam in Breviariis Romanis mentionem inveni de S. Felice Nolano.

ultra pro Felice in Pincis Roma lectiones erant ex Actis Felicis martyris,

26 Porro cum Felix Nolanus tam celebres habuerit laudum suarum præcones, ut Acta ejus Romanis non possent esse incognita; nullo modo mihi verisimile apparet aut credibile, lectiones de Felice in Pincis tamdiu recitandas fuisse Romæ ex Actis Felicis martyris Romani, quocumque celeberrimus ille Felix Nolanus nullam habuit connexionem, si Felix in Pincis idem fuisset eum Nolano. Id tam mirabile non est in Felice juniore, Martyris fratre, tum quod Acta ejus minus essent cognita, tum quod de eo etiam in fratris Actis ageretur, ita ut suspicari possimus, ex ignorantia ejus Actorum contigisse, ut Acta fraternalia in ejus quoque festivitate partim prælegerentur.

quod verisimile non est de Felice Nolano: sed minus mirabile de fratre ejusdem Martyris:

A 27 Posset quidem hic quispiam suspicari, ipsum Felicem martyrem Adaucti socium sub nomine Felicis in Pincis cultum fuisse a Romanis, quod supra assertum vidimus in Breviario Spirensi. Verum hæc opinio abunde refutatur ex Fastis Romanorum antiquis, quæ Felicem in Pincis manifeste distinguunt a Felici Adaucti socio. Quippe vetus eorundem Martyrologium Notæ obiisse tradit, et Martyris titulum omittit. Sic et Kalendarium Frontonis, et Sacramentarium Gregorii de eo agunt, ut de Confessore. Præterea festivitàs S. Felicis cum Adaucto in iisdem Breviariis, quæ dubitationem hanc ingerunt, celebratur xxx Augusti, adeoque verisimile non est rursus celebratam fuisse xiv Januarii. Ex omnibus igitur concludere liceat, vix dubium videri, quin S. Felix in Pincis, cui et confessoris et martyris titulus congruit, sit frater junior Felicis martyris nostri; aut certe nullum cognitum esse Felicem, de quo verisimilius id affirmari queat.

B 28 Priusquam huic Commentarie finem imponamus, superest, refutanda erisis tameraria Bailleli, qui ad xxx Augusti ex Romanis Martyribus nostris Africanos fingere voluit, quia in Bedæ Martyrologio eodem die xxx Augusti annuntiantur quidam Martyres Africani his verbis: In Venusia civitate Apuliæ natale SS. Felicis epi-

scopi civitatis Tubzocensis, et Audaeti et Januarii presbyteri, et Fortunatiani et Septimini lectorum etc. Quippe hinc colligit, forsitan ex Felice episcopo et Adaucto presbytero confictos esse Felicem et Adauctum martyres Romanos: Quod, inquit, latius videbimus ad xxiv Octobris, quo apud alios martyrologos referuntur isti martyres Africani. At pœnituit ipsum Baillelum, opinor, temeritatis suæ, cum ad xxiv Octobris in Actis dictorum martyrum ne verbo quidem hæc attingat. Quapropter sufficet adferre verba Sollerii in Observationibus ad Usuardum xxx Augusti, quibus assertionem illam jam refutavit hoc modo: Certe vetera Kalendaria Allatii et Frontonis sæpe citata, Sacramentarium Gregorii, apographa Hieronymiana, Romanum parvum, Rabanus, Ado, Notkerus, Wandelbertus æque ac noster (Usuardus) disertissime hodie signant Felicem dnntaxat et Adauctum, vel per metathesim Audauctum, via Ostiensi, eosque tot præterea characteribus et circumstantiis distinguunt, ut hæcenus non videam, quid cum superioribus, Africanis omnibus, commune habere queant. De Felice illo episcopo Africano ejusque sociis agemus eum Martyrologio Romano ad xxiv Octobris, quo etiam memorantur in aliis plerisque Martyrologiis.

DE SS. BONIFACIO ET THECLA CONJUGIBUS

ADRUMETI IN AFRICA

J. P.

C Sanctum illud par Conjugum damus e Martyrologio Romano ita eos annuntiantem: Adrumetum item in Africa sanctorum Bonifacii et Theclæ, qui beatorum duodecim filiorum martyrum parentes fuerunt. Dicitur item, quia ibidem proxime retulerat dictum Martyrologium sexaginta Martyres Coloniae Suffetulanæ in Africa, de quibus tractabimus hac etiam die, et dicemus, eos Sulis potius, quam Suffetulæ annuntianos fuisse. Ibidem etiam occurret mentio de situ Adrumetensis civitatis. R. P. Franciscus Orlandus ex Ordine Prædicatorum, in Orbe sacro et profano illustrato, qui anno 1728 et sequentibus Florentiæ in lucem prodit, parte 1. lib. 4, cap. 8, de Africæ provinciis, et aliis rebus ad eam spectantibus scribens num. 7, pag. 345 Byzacena, ait, regio fertilitatis eximiæ. Ab Ortu habet fluvium Tritonem; ab Occidente Numidiam; ab Austro Lybiam interiorem. Hujus urbs præcipua est Adrumetum, cujus meminit Plinius lib. 5, cap. 4.

D 2 Baronius in Notationibus ad Martyrologium Romanum observat ista de hisce Sanctis conjugibus: Plura de iisdem Martyribus leguntur in Actis sanctorum duodecim Fratrum, quæ apud nos manuscriptorum asservantur. Martyres hic facit Baronius duos istos Sanctos quos in ipso Martyrologio sui contextu absque martyrii titulo annuntiat; at quo auctore? Duplex habemus horum duodecim Fratrum Passionis exemplar Ms., quorum alterum ex Bodecensis cœnob. Ord. Regular. S. Angustini, diœccesis Paderbornensis Passionali

etc., ad cujus finem video aliqua deesse in nostro apographo: alterum ex Ms. N. Belfortii transcriptum notatur, et utrumque servamus pro die 1 Septembris. Bodecense vero sic incipit: Dum fervor Maximiani imperatoris diversis pœnis Christianos perimeret, Africa regio quamdam Christi militum occultabat cohortem: inter quam vir Christianissimus Bonifacius cum conjugem Tecla nomine, Drumentina urbe constitutus, duodecim filios suos sacre fidei documentis cotidie instruebat: pro quibus tam ipse quam mater fideliter preces Domino Jesu effundere non dubitabat, dicens cotidie in orationibus suis: Jesu bone, agne immaculate, qui mundum perditum natiuitatis tuæ novo lumine reparasti, fac misericordiam cum filiis meis, ut postpositis omnibus diis te solum Deum cognoscant et adorent, qui cum Patre et Spiritu sancto vivis et regnas in sæcula. Amen.

3 His nutrimentis et hujusmodi precibus assiduus dum Bonifacius cum conjugem filios suos in fide solidaret, felices illi nihil eorum, quæ a parentibus audiverunt, oblitus sunt, sed sicut terra bona doctrinæ femina receperunt, et multiplicatæ fidei fructum parentum moribus reddiderunt. Nam ad comprobendam fidei suæ integritatem atque constantiam, abnegantes semetipsos. . . licet Christianos ob Dei tamen amorem parentes relinquunt, et ubique per fines patriæ suæ discurrerent, verbum veritatis et baptismum Jesu Christi constantissime prædicare contendunt. Deinde vero in narratione certaminis eorum nihil invenio de

martyres; tem-
pus vite.

AUCTOR J. P.

de martyrio Parentum. Alterum autem, quod memorabam, exemplar tractat solummodo de certamine sanctorum duodecim Fratrum, nulla SS. Bonifacii et Theclae facta mentione. Acta porro duodecim istorum Martyrum expendi poterunt ad diem 1 Septembris: an vero eadem occasione for-

tasse aliquid aliunde sperandum sit de Parentum D martyrio, me laet. Signavi illos sub Maximiano cum exemplari Bodecensi, et cum Belfortiano, quod ita incipit: Maximianus, caesar crudelissimus, audiens famam sanctorum duodecim Fratrum etc.

DE SS. IRENÆO, OR, ET OREPSE MARTYRIBUS

J. P.

SYLLOGE

Cultus, elogium, observationes.

TEMPORE IMPERATORUM GENTILIIUM. Memorantur in variis Fastis Graecis alio die: * redundat haec vox

Annua horum Martyrum memoria recolitur in variis Fastis Graecis die xxii Augusti. Menologium enim, quod Sirletus Latine reddidit, Canisius vulgavit, ita tunc habet: Eodem die sancti martyres Irenaeus, Orus, et Orepseus, gladio * post ignem, post feras, post suspendia, euse percussi, martyrii palmam acceperunt. Menaeum Chiffletii: "Or, Eιρηναίος, "Οροψης ξιφει. Id est: Or, Irenaeus, Oropsis gladio. Menaeus magna excusa: Eadem die sancti martyres Irenaeus, Or, et Orepseus gladio consummantur. Et mox ibidem his versibus honorantur Graecis, quos Latine sic verto.

Ξιφει τριάς τηξείσα τριστάτας πλάνης
Βυτῶ καλύπτει τῶν ἑαυτῆς αἰμάτων.

Haec quando Trias ense cadit, erroris duces
Operit in imo gurgite cruoris sui.

Allusio est in vocibus τριάς και τριστάτας, similiter cadentibus. Habemus Martyrium istorum trium Pugilum, illa etiam die notatum, e Graeco codice Ambrosiano f. N. n. 152, quem jam toties indicavimus. Verum Papebrochius tomo iii mensis Martii, die xxv, pag. 555 in S. Irenaeo episcopo Sirmiensi ac martyre, Displicet, inquit, . . . haec epitome, eo quod episcopum Irenaeum eum Levita confundat, pridie et probabiliter alibi cum duobus sociis, quos supra nominavimus, juxta alios omnes passo die xxii Augusti.

alibi hac die 30 Aug. cum elogio:

2 Porro eorum elogium, seu certaminis historia habetur hodie in Menaeis magnis, et in Synaxario, quod ex Menologio, collecto Basilii imperatoris jussu, exstat, et e quo textum Graecum, a nobis editum ad calcem tomi primi hujus mensis Augusti, de more sic interprelor: Beatus Irenaeus fuit Ecclesiae minister cum sancto Or, et sancto Orepse: qui Christum praedicantes ab idolorum cultoribus comprehensi sunt, et adstantes coram praeside, variis cruciatibus torti. Deinde in ignem projecti fuere, et simul imbre sursum crumpente, et igne exstincto, illasi exierunt. Post haec feris etiam traditi sunt, in cibum: verum Dei providentia ab his etiam liberati sunt: item in ligno suspensi, dum vehementer radulis excarnificati essent, iterum, Christo ajuvante, sine damno permanserunt. Tunc idololatrae immutabilem eorum mentem conspicati, magnasque in furias acti, consensu unanimi illos aggressi sunt: et hic quidem lignis ipsos caedebat; hic autem lapidibus conterebat dentes eorum: hic capillis arreptos trahebat: hic calce impetebat, et con-

culcabat. Denique dum funibus eos ligassent, et extra civitatem traxissent, sacra illorum capita gladio absciderunt.

3 En tibi, lector, nonnullas super hoc elogio observationes. Prima sit de officio illorum. In editione Menologii Basilii imperatoris, quae anno 1727 Urbini vulgata est, sed aliunde interpolata; titulus iste praenotatur eorum elogio, quod ibi datur die xxiii Augusti: "Αξλησις τῶν ἁγίων μαρτύρων Ἰερέων Ὀρ, και Ὀρέψεως. Certamen sanctorum martyrum sacerdotum, Or, et Orepseos. Ubi vides, duos e Martyribus vocari sacerdotes, et omitti nomen proprium Irenaei, pro quo intrusum ibi per errorem fuerit nomen appellativum ἱερέων, cum nec in contextu elogii editionis istius, nec in nostra uspiam illud occurrat; sed in utraque λειτουργῆς inveniatur. Titulus autem editionis nostrae ad hunc diem xxx Augusti sic habet: "Αξλησις τῶν ἁγίων μαρτύρων Εἰρηναίου, Ὀρ, και Ὀρέψεως. Certamen sanctorum martyrum Irenaei, Or, et Orepseos. Vide itaque, lector, in hac annuntiatione diserte exprimi singulorum trium Martyrum nomina propria.

E varia observantur

4 Secundo. In editione utraque officium λειτουργῆς, uti modo dicebam, tribuitur Martyribus; in Menaeis vero magnis scribitur de S. Irenaeo, λευίτης ὑπήρχε τῆς Ἐκκλησίας. Levita fuit Ecclesiae. In Euchologio, seu Rituali Graecorum apud Goarum in notis ad ordinem sacri ministerii pag. 12 haec observantur de verbo λειτουργεῖν: Authores ecclesiastici Graeci, qui vocem hanc λειτουργεῖν, a eujuscumque ministerii publici, etiam prophani significatione, ad officium Missae celebrandae primitus olim et in Ecclesiae nascentis exordio traduxerunt, non ubique illa in hoc proprio ac rigido sensu utuntur; sed et eandem ministerium quodcumque sacrificandi muneri annexum, vel ad illud ordinatum connotare demonstrant: qua ratione diaconus λειτουργεῖν hoc loco dicitur. Quamvis enim Graecorum lingua vulgaris solum sacerdotem hodie λειτουργῶν, et sacrificandi munus, quo defungitur, λειτουργία nuncupet, indubium nihilominus, subdiaconis et diaconis eandem appellationem fuisse communem, apud Dionysium de Eccl. Hierar. cap. 3, cujus (sive alterius, quisquis fuerit auctor) verba citat. Deinde haec subdit:

de eorum officio F

5 Imo et lectoris Missae inservientis ministeria, συλλειτουργικά dicuntur: unde et inter ecclesiae Graecae Officia separatus est liber τῶν συλλειτουργῶν

quo sancti dicuntur:

γυζῶν

A *γινῶν τοῦ ἀρχιεπιστοῦ, lectoris comministerium. Hæc sufficiant in rem nostram : plura ibidem legi possunt. Apud Maeros in Hierolerico ad vocem Levita notantur ista : De tribu Levi; apud quos in veteri Testamento erat hereditarium sacerdotium : sed in novo Testamento Diaconum significat. Quæ cum ita sint, videntur nobis probabilius nostri Athletæ officio diaconi, vel subdiaconi, vel, si vis, sacræ liturgiæ ministri fuisse, quod postremum magis accedit ad nomen λειτουργία, quod per se non determinat, cujusmodi ministerium sacrum illud fuerit.*

6 Duabus his observationibus addatur tertia.

Tametsi in variis aliis Fastis de iis agatur die XXII hujus mensis, ac in Menæis magnis, quo sunt etiam apud Castellatum; nos tamen Basilianum Synaxarium secuti, maluimus illos differre ad præsentem diem. Qua vero gratia in editione Urbinate compareant die XXIII Augusti, non satis intelligimus. Quonam autem tempore, quo die, quo loco martyrium suum confecerint, nos latet, deficientibus videlicet notis characteristis, quarum indicio aliquid horum erui a nobis possit. Superius illos posui tempore imperatorum gentilium, ad quod videtur spectare narratio martyrii eorum.

ACTUM
J. P.
cur dentur
hac die.

DE S. GAUDENTIA VIRG. ET MART.

ROMÆ

Cultus ex antiquis Fastis et Martyrologio Romano.

J. P.

B
TEMPORE IMPERATORUM GENTILIUM.

Nomen hujus Sanctæ sic inseribitur Martyrologio Usuardi hac die : Item Romæ, sanctæ Gaudentiæ virginis. Antiquioribus quoque hagiologis non fuit ignota : nam, ut observatur ad textum ejusdem Martyrologii a Sollerio, in Hieronymianis primo loco notatur " Gaudentia " virgo cum reliquis tribus. " Hæc in Rabano totidem verbis leguntur, quibus alicunde lucis aliquid afferri velim. Porro GAUDENTIA illa Adoni et Notkero præterita est : unde mihi dubium non est, quin Usuardus ex Hieronymianis eam acceperit. Hæc ibi. Non nomino plurima exemptaria eum Mss. tum excusa, quæ illam memorant, nec cum his Martyrologium Romanum, in quo sic habetur : Item Romæ, sanctæ Gaudentiæ virginis et martyris, cum aliis tribus. Vides, tector, Virginem hanc non honorari ubique titulo martyris : de qua re observare convenit sequentia. Martyrem fuisse suadet primo, quia tres alii vel alia cum illa conjunguntur, tamquam ejusdem, ut ego quidem intelligo, sacræ martyrii laureo-

le consorte. Apographum Corbeiense apud Florentinum sic memorat : III Kal. (Septembris) Romæ natalis S. Gaudentiæ virginis cum reliquis tribus. Et ibidem vetustissimum Martyrologium S. Willibrordi eidem consonat. Secundo, in antiquis istis Fastis natalis Martyrum solet annuntiarum. Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ in annotatione, Usuardus, inquit, illam virginem nulla martyrii facta mentione facit : quæ an Romana fuerit, incertum est : cum in libro de Virginibus Romanis ab Antonio Gallonio prætermissa fuerit. Sed ei respondet Florentinus in notis : Virginem fuisse peculiari corona notant tam libri nostri, quam reliqui fere omnes : quorum aliqui dum martyrem expresse non vocant, ansam dubitandi Ferrario dederunt, an martyr fuerit, sed ex Mss. et vetustioris M. stylo dubitationi locus non relinquitur. Tempus martyrii me latet. Videtur tamen ad persecutiones imperatorum gentilium referendum.

E

C

DE SS. MARTYRIBUS LX

F

SUFIS IN AFRICA

Cultus e Martyrologio Romano: locus, occasio ac tempus martyrii.

J. P.

ANNO CCXCIX.
Annuntiatio
ex Martyrol.
Romano : locus
martyris

Hunc Martyrum manipulum annuntiat hac die Martyrologium Romanum : Colonia Sufetulanæ in Africa beatorum sexaginta Martyrum, qui furore gentilium cæsi sunt. Additur in notis : De his scribit S. Augustinus epist. 276. Passi sunt hi, quando ex edictis Honorii imperatoris, quæ recensentur in Codice Theodosiano titulo de Paganis, jussum est omnia simulacra confringi, quarum quidem legum Augustinus meminit de Civitate Dei lib. 18, cap. 54 etc. De loco palæstræ hæc colligere risum est. Situm sic describit Baudrandus : Sufetula, urbs Africæ mediterranea Antonino, olim episcopalis sub archiepiscopo Carthaginensi, inde Augusti Tomus VI.

172 mil. pass. distans in ortum hybernium, ab Hadrumeto 100, a Veveste 70. An exstet modo incertum. Erat et Sufetensis urbs episcopalis. Apud Carolum a S. Paulo in Geographia sacra pag. 102 posterioris editionis ponitur Sufes, et pag. 103 Sufetula. Apud Ruinartium vero in notis ad Historiam persecutionis Vandaliæ pag. 305 occurrit Præsidium Sufetulensis : de quo ista observat : Laudatur hic antistes apud Victorem Vitensem lib. 2, num. 16, supra pag. 38, et in nota 93 in hunc locum pag. 162.

2 Et mox, Privatianus a Sufetula, inquit, illustratur :

74 sedit

VIETORE
J. P.

sedit in concilio Carthag. sub sancto Cypriano inter Rebaptizantes num. 19. *Plura subdit. Diversa itaque est hæc diœcesis a Suffetana : nam sequitur ibidem Eustratius Sufetanus. qui in concilio Carthag., prout observat, sub sancto Cypriano num. 20 sententiam tulit, Privatus a Sufibus : cui et Privatiano Sufetulensi, num. præcedenti memorato, respondet Augustinus lib. 6 de Baptismo contra Donatistas cap. 26 et 27. In Collatione Carthag. cap. 142 cum uominatus fuisset Sercinaus episcopus Muditensis, statim Peregrinus Douatista episcopus Sufetanus, qui et sic cap. 187 appellatur, interlocutus est, asserens hunc locum e sua esse diœcesi, ubi presbyterum, nomine Vietorem habebat. Ceterum SURI memoratur in Antonini Itinerario. In synodo Suphetana beatus Fulgentius patres supplicavit, ut Quodvultdeo episcopo prior supra se ipsum locus concederetur, ut in ejus Vita narratur cap. 29. Suffectanos Martyres sexaginta memorat Augustinus epistola 50, quos hujus opidi incolæ ob contrafactum Herculis simulacrum trucidarant. Horum uemorianam celebrat Martyrologium Romanum die xxx Augusti. *Utriusque modo dieti loci situm exhibet laudatus Carolus a S. Paulo in mappa geographica ad pag. 77. Videri etiam potest Cellarius in Notitia orbis antiqui lib. 4, cap. 4, ubi agit de Africa propria seu Carthaginensi. Porro Martyres nostros annuntiantes potius censui Sufis, (unde formatur derivatum Sufetanus, quod coincidit cum Suffectanus, quo usus est S. Augustinus) quam Sufetane.**

occidentum a
gentilibus

3 *Honorius imperator destrui jussit idola in Occidente; quæ res Martyribus nostris occasionem præbuit consequendi felitem fusi pro Christo sanguinis turcolam. Tillemontius tomo 5 Imperarum in Honorario articulo 12 et sequentibus varia collegit, quæ ad præsens argumentum pertinent. Articulo autem 14 tractat de Athletis Suffectanis ad annum 399, Honorii imperatoris quintum. At jurat audire S. Augustini epistolam 267 (al. 50) ad Suffectanos, monito tamen prius lectore de iis, quæ habet Baronius ad dictum annum 399, num. 71 ex ejusdem sancti Patris epistola 154 (al. 57 :) Ex quibus intelligis, inquit idem Baronius, quam a suis exegerit Augustinus in gentilium superstitione abolenda hoc tempore moderationem. Hand tamen ab omnibus id præstitum est, ut ipsa ruateria, ex qua idola confecta essent, gentilibus ipsis fuerit restituta : quis enim illam a militum manibus rapacissimis extorsisset ?*

occasum de
stercutiæ Christi
simulacris

4 *Et num. 72 : Accedit autem tunc temporis illud lugubre in Colonia Suffetana, ut gentiles simulacri sui Herculis jacturam passi, adversus Christianos arma corripientes, ex eis trucidaverint sexaginta : ad quos tunc S. Augustinus exprobrans ista breviter scripsit in citata modo epistola, reprehendens tragicum illud homicidium, atque inanem cultum deorum Gentilium ante oculos ponens occasione hujus facti. Audiamus nunc ipsius epistolæ verba : Immanitatis vestræ famo-*

issimum scelus, et inopinata crudelitas terram eoncutit, et peregunt cælum, ut in plateis ac delubris vestris eluceat sanguis, et resonet homicidium. Apud vos Romanæ sepultæ sunt leges, judiciorum rectorum calcatus est terror. Imperatorum certe nulla veneratio nec timor : apud vos LX numero fratrum innocens effusus est sanguis, et, si quis plures occidit, functus est laudibus, et in vestram curiam tenuit principatum. Age uunc, principalem veniam ad causam. Si Herculem vestrum dixeritis, porro reddemus : adsunt metalla, saxa nec desunt, accedunt marmorum genera, suppeditat artificium copia.

5 *Cæterum deus vester eum diligentia sculptur, tornatur et ornatur. Addimus et rubricam, quæ piugit ruborem, quo possit vota vestra sacra sonare. Non si vestrum Herculem dixeritis, collatis singulis nummis ab artefice vestro vobis emimus deum. Reddite igitur animas, quas manus vestra contorsit, et sicuti a nobis vester Hercules redhibetur, sic etiam a vobis tantorum animæ reddantur. Tillemontius in notula ad articulum 14 supra citatum, examinari, ait, poterit super S. Augustino, quod nonnulli volunt, epistolam ejus die 267 esse falsam. Sed quoniam a monachis Benedictinis qui ejusdem sancti Doctoris opera ediderunt, tanquam vera et genuina fuit admessa, et inter alias recusa; non video, quid cogat morere litem adversus antiquissimam ejusdem possessionem. Hinc reprobam aliam notulam marginalem apud Castellanos, quam ponit ad textum Martyrologii Romani Gallice a se redditum in suo Martyrologio universali, dicens hos Martyres non esse in Calendario Carthaginensi, sed in una dumtaxat epistola, sancto Augustino male attributa.*

Herculis : factum reprehendit S. Augustinus

6 *Hanc vero tam rotunde et velut ex tripode damnat istam epistolam tanquam spuriam sine ulla probatione? Prudentior enim vero hic fuit Tillemontius, qui in S. Augustino, ad quem istius epistolæ examen differebat, tomo 13 Monumentorum ecclesiasticorum articulo 34, auctorem quemdam neotericum conuenit, qui epistolam illam de seditione Suffetana loquentem rejicit tanquam supposititiam, dicitque se nullum alium scire, qui hoc sentiat, nec sibi videri censuram ejus tam esse fundatam, quam severam. Castellano itaque nequiquam suffragari possum in hac re ; in alia autem habeo, quod de illo conquerar. Annuntiantur enim in ejus Martyrologii Romani textu Gallico trois-cents bienheureux Martyrs, id est, trecenti beati Martyres pro sexaginta dumtaxat, qui signantur in Martyrologio Romano, ut superius dictum est. Circa tempus martyrii nihil occurrit singulare. Tillemontius, ut præmissum est, illud affigit anno Christi 389 ; uti et Castellanus : Pagius vero ad istum annum num. 13 Hoc, ait, circiter auno. Baronium dedimus antea. Nos aliorum exemplo illud factum intexuimus eidem anno 399.*

in epistola, quæ est ipsius : tempus martyrii

DE S. PAMMACHIO SENATORE ROMANO

FORTASSIS PRESBYTERO

ROMÆ

COMMENTARIUS HISTORICUS

J. P.

§ I. Sanctus noster a S. Hieronymo laudatus propter virtutes summa cum generis nobilitate conjunctas.

AN. CDIX VEL
CDX.
Annuntiatio
Martyrologii
Romani illu-
stratur.

Paucis multa dixit Martyrologium Romanum, quando hunc Sanctum ita annuntiavit: Ibidem (Romæ) S. Pammachii presbyteri, qui fuit doctrina et sanctitate conspicuus. In additionibus Mss. Cartusie Bruxellensis ad Usuardum Greveni die xxvi Aprilis mentio fit Pammachii confessoris, an hodierni an alterius, non constat. Baronius in notationibus ad idem Martyrologium Romanum allegat plura, quæ magis distincte conducent ad singulatim illustranda sanctissimi hujus Viri gesta. Non claruit dumtaxat in monasticæ vitæ instituto, quod, calcatis mundi illecebris, amplexus est, verum etiam, antequam eidem nuntium remitteret, illustri generis nobilitate, ac copiosa divitiarum abundantia, quæ ornabat maxime Viri animus, in eisdem pie ac sapienter se gerentis. Vixit cum S. Hieronymo, in cujus scriptis frequens de illo fit mentio. Fuit inter ambos amicitia prorsus singularis, ac communicatio litteraria, nec non magna alterius de altero concepta æstimatio, ac fiducia, ut fieri solet inter intimos in Christo familiares. Hinc, quæ de S. Pammachio referam, e S. Hieronymi testimoniis irrefragabilibus præcipue depromam: quo fiet, ut non tam me, quam Sanctum de Sancto loquentem lector audietur sil.

ex antiquissi-
ma Sancti

2 Tomo 4 Operum S. Hieronymi in epistola 53 (al. 101) ad Pammachium de Optimo genere interpretandi, columna 255 editionis Joannis Martianay, quam posthæc citabo, idem sanetus Ecclesiæ Docteur eum alloquitur: Ostendam tibi, vir omnium nobilium Christianissime, et Christianorum nobilissime etc. In ejusdem epistola 54 (al. 26) col. 584 vocatur consulum pronepos et Furiani germinis decus. Et ibidem col. 587 ab eodem sancto Patre vocatur patritii generis. Fuit autem familia Furiana antiquitate et nobilitatis splendore spectatissima. Joannus Hofmannus in suo Lexico universali, anno 1687 Basileæ edito, hæc de illa memorat tomo 1, pag. 667: Furii, (subintellige familia) sub Romulo, e Medullia Latinorum urbe, quæ tunc se Romanis dedit, Romanam migravit, atque inter minorum gentium patricias lecta fuit. Nobilissima postea fuit, in multas familias, quarum hæc cognomina, distincta: Medullinus (ab urbe unde orta, cognominis origo quoque) Fusus, Pacilus, Camillus, Purpureo, Crassipes, Philus. Clara admodum et illustris dictaturis septem: consulatibus viginti: tribunatibus militum consulari potestate viginti tribus: censuris quatuor: triumphis septem. Hæc brevissime e dicto auctore: nam nimis longe me

abdueret hoc argumentum, si istarum familiarum decora singillatim enuclearem, et quid euique conveniat, operose discuterem. Ab Hieronymo in epistola 31 (al. 52) col. 244 sancta Marcella vocatur consobrina Confessoris nostri. Apud Tillemontium in S. Pammachio pag. 567 dicitur fuisse consanguineus (parent) Melaniorum, quarum junior est in Martyrologio Romano ad diem xxxi Decembris; senior vero inter Prætermisos die vii et xxi Januarii. De hac, cui titulum Sanctæ tribuit, varia collegit Tillemontius tomo 10 Monum. eccl. pag. 591 et sequentibus: de illa autem pag. 603, 610 et 611.

3 Nec imparem sibi S. Pammachius natalibus ac virtutibus duxit uxorem, Paulinam videlicet S. Paulæ Romanæ filiam. De S. Paulæ egimus tomo 11 Januarii cum Martyrologio Romano, atque hæc ibidem pag. 713 diximus in ejus Vita a S. Hieronymo conscripta: Carpamus igitur narrandi ordinem. Alii altius repetant, et a cunabulis ejus, ipsisque (ut ita dicam) crepundiis matrem Blesillam, et Rogatum proferant patrem: quorum altera Scipionum Gracchorumque progenies est, alter per omnes fere Græcias usque hodie stemmatibus et divitiis ac nobilitate Agamemnonis fertur sanguinem trahere, qui decenniali Troiam obsidione delevit. Non nihil laudabimus, nisi quod proprium est, et de purissimo sanctæ mentis fonte profertur. Inter Scipiones fuerunt cognomento memorabiles hi tres, nimirum Scipio Africanus, Asiaticus, et Africanus Minor. Titum vero Sempronium Gracchum, Caii et Tiberii patrem, bis consulem, semel censorem, bis triumphum meruisse tego. Hæc obiter de his famitiis antiquissimis perstrinxisse sit satis: si quis plura de eisdem novisse voluerit, auctores consulat, qui de rebus gestis Romanorum scripserunt.

atque uxoris
ejus nobilitate:

4 Ita S. Hieronymus de antiquissimo ejus genere: cui Paulina præclarissimas integerrimæ vitæ adjunxit dotes. Audiatur iterum Sanctus idem in epistola 54 (al. 26) qua S. Pammachium consolatur in morte Paulinæ uxoris suæ col. 582: Sanato vulnere et in cicatricem superductæ cuti, si medicina colorem reddere voluerit, dum pulchritudinem corporis quærit, plagam doloris instaurat. Ita et ego serus consolator, qui importune per biennium tacui, vercor ne nunc importunius loquar, et attrectans vulnus pectoris tui, quod tempore et ratione curatum est, commemoratione exulecem. Quæ enim aures tam

ejus dotes
natura ac vir-
tutes refert S.
Hieronymus

ALCTORE
J. P.

tam duræ, quæ de silice excisa præcordia, et Hyrcuarum tygrum lacte nutrita, possunt sine lachrymis Paulinæ tuæ audire nomen? Quis parturientem rosam et papyllatum corymbum, aut equam in calathum fundatur orbis, et tota rubentium foliorum pandatur ambitio, in mature demessum æquis oculis marcescere videat? Fractum est pretiosissimum margaritum. Virens smaragdi gemina contrita est. Quid boni habeat sanitas, languor ostendit. Plus seusimus quod habuimus, postquam habere desivimus. In agro terræ bonæ tres fructus legimus, centesimum, sexagesimum, et tricesimum. In tribus mulieribus et sanguine et virtute conjunctis, tria Christi præmia recognosco. Eustochium virginitatis flores metit. Paula laboriosam viduitatis arcam terit. Paulina castum matrimonii cubile servat. Tali filiarum mater fulta comitatu, totum sibi in terris viudicat quod Christus promisit in cælo.

laudans etiam
S. Pammachium,

B 5 Et ut quadrigam domus una emitteret savitatis, et feminarum virtutibus responderent viri, additur comes Pammachius, verum Ezechiëlis Cherubim, cognatus, gener, maritus, imo frater amantissimus, quia sancti consortia spiritus vocabula non tenent uuptiarum. Huic quadrigæ Jesu præsidet. De his equis et Abacuc canit: "Ascende super equos tuos, et equitatio tua salus". Impari cursu, pari animo ad palmam tenditur. Discolores equi, sed voluntate concordés, unum aurigæ jugum trahunt, non expectantes flagelli verbera, sed ad vocis hortamenta ferventes. *O biter his observa S. Pammachium appellari fratrem, et infra num. 17 S. Paulam socrum ejus, imo matrem indicari hoc sensu, quem indicabat Hieronymus. Ad Eustochium, modo nominatam virginem, Paulinæ sororem scripsit idem Sanctus epistolam 86 (al. 27) Epitaphium Paulæ matris: quæ, patrem Rogatum, matrem Blesillam habuit, Toxotio deinde nupta, editis ex eo Blesilla, Paulina, Eustochio, quæ et Julic nomen habuit, ac Rufina, nec non uno filio Toxotio, patri cognomine, uti habet synopsis prædictæ epistolæ prefixa. Si quis plura velit, adeat ipsum fontem, e quo pauca ista designasse salis est in rem nostram.*

que egregie ab
eodem prædicantur
ob munus
de contemptum,

C 6 At tunc polissimum eluxit S. Pammachius, tum splenduit maxime, quando omnem mundi splendorem conculcans elegit abjectus esse in domo Dei sui. Baronius ad annum 398, num. 15 eum laudans, Illic, inquit, uxore privatus sanctissima femina, filia S. Paulæ, bona sua erogavit in pauperes, atque monasticum amplexus institutum, una cum vestibus vitæ quoque genus mutans, summum Christianæ philosophiæ verticem attigit. *Sed adcamus denuo S. Hieronymum, qui epistola 51 (al. 26) sic ad illum scribit col. 283: Nobis post dormitionem, somnumque Paulinæ, Pammachium monachum Ecclesia peperit posthumum, et patris et conjugis nobilitate patricium, eleemosynis divitem, huiusmodi sublimen Et paulo post ita pergit: Nostris temporibus Roma possidet, quod mundus autem nescivit. Tunc rari sapientes, potentes, nobiles Christiani: nunc multi monachi sapientes, potentes, nobiles: quibus cunctis Pammachius meus sapientior, potentior, nobilior: maguus in magnis, primus in primis, ἀρχισοφωτιστὴς * monachorum. Fuit pater pauperum, teste ibidem S. Hieronymo: Talis Paulina morte sua vobis liberos dedit, quos vivens concupiverat possidere. "Lætare sterilis, quæ non parit, erumpe et clama, quæ non parturit" quoniam quot Ro-*

* i. e. dux
eræ militiæ

mæ sunt pauperes, tot filios repente genuisti. Ardentes gemmæ, quibus ante collum et facies ornabantur, egentium ventres saturant.

7 Vestes sericæ, et aurum in fila lentescens, in mollia lanarum vestimenta mutata sunt, quibus repellatur frigus, non quibus nudetur ambitio. Deliciarum quondam supellectilem virtus insumit. Ille cæcus extendens manum, et sæpe ubi nemo est, clamitans, hæres Paulinæ, cohæres Pammachii est. Illum truncum pedibus, et toto corpore se trahentem, teneræ puellæ sustentat manus. Fores, quæ prius salutantium turbas vomebant, nunc a miseris obsidentur. Alius tumentis aqualiculo mortem parturit: alius elinguis et mutus, et ne hoc quidem habens uude roget, magis rogat, dum rogare non potest. Ille debilitatus a parvo, non sibi mendicat stipem. Ille putrefactus morbo regio, supervivi cadaveri suo.

Non mihi si linguæ centum sint, oraque centum Omnia pœnirum perecurrere nomina possim.

8 Hoc exercitu comitatus incedit, in his Christum confovet, horum sordibus dealbatur. Munerarius pauperum, et egentium candidatus, sic festinat ad cælum. Cateri mariti super tumulos conjugum spargunt violas, rosas, lilia, floresque purpureos, et dolorem pectoris his officiis consolantur: Pammachius noster sanctam favillam ossaque veneranda eleemosynæ balsamis rigat. His pigmentis atque odoribus fovet cineres quiescentes, sciens scriptum: "Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna peccatum". Quantas vires habeat misericordia, et quibus donanda sit præmiis, et beatus Cyprianus graudi volumine prosequitur, et Danielis consilium probat; qui regem impiissimum, si se audire voluisset, seipsum sustentatione salvandum. Gaudet hujusmodi filiæ mater hærede. Non dolet opes ad alium pervenisse, quas cernit iisdem, quibus ipsa voluerat, erogari. Quin potius gratulatur absque labore suo sua vota compleri. Non enim substantiæ diminutio, sed operarii commutatio est.

9 Quando autem in pretio haberet idem sanctus Doctor eximias S. Pammachii virtutes, plenius ore prædicat epistola 92 (al. 54) ad Julianum, virum quidem divitem et potentem, sed adversas res passum, dum hunc exemplo ipsius ac S. Paulini ad vitæ perfectionem hortatur col. 752: Nec est, inquit, quod excuses nobilitatem et divitiarum pondera. Respice sanctum virum Pammachium, et ferventissimæ fidei Paulinum presbyterum, qui non solum divitias, sed se ipsos domino obtulerunt: qui contra diaboli tergiversationem nequaquam pellem pro pelle, sed carnes et ossa et animas suas Domino consecrarunt: qui te et exemplo et eloquio, id est, et opere et lingua possunt ad majora perducere. Nobilis es, et illi: sed in Christo nobiliores. Dives et honoratus, et illi, imo ex divitibus et honoratis pauperes et inglorii, et idcirco ditiores et magis inclyti, quia pro Christo pauperes et inhonorati. *In Commentariis super Isaiã propheta tomo 3 lib. 17, cap. 60, loquens de his verbis a Christo Domino prolatis, Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem in regna celorum, ea sic exponit col. 450: Difficultatem rei, dicit Eustochio sanctus Doctor, proposuit, non impossibilitatem. Denique sauctæ memoriæ mater tua Paula, fraterque Pammachius, per foramen acus, hoc est, per arctam et angustam viam, quæ ducit ad vitam,*

idem sanctus
Doctor Pam-
machii vir-
tutes aliis

* i. e. solutus
maritus

A vitam, transierunt ad regna cælorum, latam viam cum sarcinis relinquentes, quæ ducit ad Tartarum.

proponit
imitandas.

10 Imo quidquid habebant, in Domini dona portarunt, implentes illud quod scriptum est: "Redemptio animæ viri, propriæ divitiæ". Quæ enim apud homines impossibilia, apud Deum possible sunt. Habentes in numeribus principalia, aurum, incensum, et thus odoris optimi, atque dicentes: "Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo". Et: "Christi bonus odor sumus in omni loco" exemplo virtutis suæ quotidie unciat salutare Domini, ut omnes oves Cedar * congregentur in Ecclesia, et de erroris tenebris ad lucem traueant. *Calmetus in Dictionario suo sacre Scripturæ ad vocem Cedar observat ista: Cedar filius Ismael Gen. 35. 23 (immo 25. 13.) pater Cedarorum, seu Cedarorum.. qui regionem tenebant Arabiæ Deserti Nabathæis proximum. Addit tamen, difficile esse hujus populi certum invenire domicilium, et rationem apponit: In Meridionali tamen Arabiæ Deserti plaga potissimum versabantur, ad*

* i. e. infideles

B Septemtrionem Arabiæ Petræ et Felicis, ex qua plures usque ad Mare Rubrum excurrerant. Cedar nonnumquam a sacra Scriptura Arabia omnis Deserta nuncupatur. *Atque hæc quidem postremo loco memorata virtutum S. Pammachii pars apparuit peculiariter e quibusdam litteris ad suos colonos, quos habebat in Numidia Africæ, scriptis eo successu, ut illos a Donatistarum errore ad orthodoxam fidem traduxerit. Rem gestam inferius narrabimus ex S. Augustino.*

§ II. Xenodochium a Sancto erectum: titulus SS. Joannis et Pauli: monita ipsi data a S. Hieronymo; amicitia cum eodem sancto Patre, et cum S. Paulino.

C

Sanctus erigit
xenodochium
in portu Romano:

*Laudatus jam identidem sanctus Ecclesiæ Doctor in supra dicta epistola 54, col. 586, Audio, ait, te xenodochium in portu fecisse Romano, et virgam de arbore Abraham in Ausonio plautasse littore. Quasi Aeneas nova castra metaris, et super undam Tyberis, ubi ille, cogente quondam penuria, crustis fatalibus et quadris patulis non peperit, tu viculum nostrum, id est, domum panis * ædificas; et diurnam famem repentina saturitate compensas. Euge: noster hinc transgredieris; statum summum tenes; de radice pervenis ad cacumem; primus inter monachos, in prima urbe, primum sequeris patriarcham. Lot, quod interpretatur, declinans, campestria eligat, et juxta Pythagoræ litteram, facilia magis ac sinistra sectetur. Tu in arduis et saxosis cum Sara tibi monumentum para. Juxta sit civitas litterarum; deletisque gigantibus, filiis Enæe *, hæreditatem tuam, gaudium et risus excipiat. Dives erat Abraham auro, argento, pecore, possessione, vestibus: tantam habebat familiam, ut ad subitos nuncios, juvenibus electis, armare posset exercitum, et quatuor reges, quos quique reges fugerant, in Dau consequutos occideret *, et tamen post tam cre-*

* Bethleem

* F. Num. 15. v. 34.

* F. cap. 14 Genes.

bra hospitalitatis officia, dum non refutat homines, suscipere meruit Deum. Non servis, et ancillis iuperabat, ut ministrarent hospitibus, nec bonum, quod exercebat, per alios minuit; sed quasi reperta præda, cum Sara sua humanitati solus incubuit. Ipse pedes lavit, ipse piuguem vitulum portavit humeris de armento. Stetit ut servus peregrinis prudentibus, et Saræ manibus coctos cibos jejuaturus apposuit. *De laudato xenodochio legi etiam potest S. Hieronymi epistola 54 (al. 30) ad Oceanum de Morle Fabiolæ col. 662. Franciscus Orlandus Ordinis Prædicatorum in suo Orbe sacro et profano parte 1, lib. 1, cap. 4, pag. 269 agens de Portu Romano ejusque demolitione, Nulla, inquit, restant vestigia nobilissimi xenodochii. Ughellus Italiæ sacre tomo 1, col. 104 prioris editionis perperam sic scribit: Symmachus Papa, ut S. Hieronymus narrat, nobile in Romano portu construxit xenodochium etc. At quomodo Symmachus Papa memorari potuit a S. Hieronymo, qui annosecirca octoginta obiit ante illius pontificatum? Actum de hoc Sancto apud nos die XIX Julii.*

12 *Baronius ad annum 398 num. 18 huic xenodochio adjungit aliud pæ S. Pammachii munificentie monumentum, dum ista memorat: Hæc cum S. Hieronymus scribat, tantum abest, ut veris majora describeret, quin potius etiam grandia prætermiserit. Etenim inter alia Pammachius sanctis martyribus Paulo atque Joanni, qui hoc seculo, tempore Juliani Apostatæ Romæ (ut meminimus) passi sunt prope Clivum Seauri contra Palatinum, nobilem memoriam excitavit, in titulumque erexit, qui usque hodie nomine dictorum Martyrum dictus Pammachii titulus perseverat. Hæc ibi Baronius, qui tomo 12 inter Adenda et emendanda pag. 893 recitat inscriptionem præsentem proposito accommodatam. Est talis apud Gruterum in Inscriptionibus antiquis pag. 1161, num. 8, hoc titulo in introitu ecclesiæ Johannis et Pauli præfixo:*

ANTISTES DOMINI CELSA SACRARIA CHRISTI

VESTIBULVM DECORAT GRATIA PVLGRA LOCI

QVÆ VIA COMPTA NITET PRIMAQVE IN FRONTE RENIDET

OSTENDIT QVANTVM NVMINIS INTVS INLST

QVIS TANTAS CHRISTO VENERANDAS CONDIT EDES

SI QVÆRIS CVLTOR PAMMACHIVS FIDEL.

Acta modo nominatorum Martyrum illustravimus tomo v Junii, die XXVI ejusdem mensis, pag. 158 et sequente.

13 *S. Hieronymus optimis monitis roborabat et accendebat S. Pammachium ad solidas virtutes, et sincerum in Christi servitio famulatum. Etenim post ea, quæ superius ex ipso retuli de constructo xenodochio, addit ista col. 587: Hæc moueo, frater charissime, pietate, qua te diligo, ut non solum pecuniam, sed teipsum Christo offeras, hostiam vivam, sanctam, placentem Deo, rationabile obsequium tuum; et imiteris Filium hominis, qui non venit ministrari, sed ministrare. Et quod patriarcha alienis, hoc discipulis et servis magister exhibuit et Dominus. Corium pro corio, et omnia, quæ homo possidet, dare potest pro anima sua. Sed tange, inquit diabolus, carnes ejus, nisi in faciem benedixerit tibi. Scit hostis antiquus, majus continentie quam numerorum esse certamen. Facile abjicitur, quod hæret extrinsecus: intestinum bellum periculosus est,*

titulus SS.
Joannis et
Pauli Ro-
mana erexit,
cujus datur
inscriptio.

E

titulus SS.
Joannis et
Pauli Ro-
mana erexit,
cujus datur
inscriptio.

F

Hortatur eum
S. Hierony-
mus, ut non
apes tantum,
sed se ipsum
Christo offer-
ret.

AUCTORE
J P

est. Conjuncta disglutinamus, uita discindimus. Zachæus dives erat, apostoli pauperes. Reddidit ille quadruplum, quod rapuerat; divisitque pauperibus medietatem substantiæ suæ, quæ remanserat; suscepit Christum hospitem, salus facta est domui ejus: et tamen quia parvulus erat, et apostolicæ proceritati se non poterat extendere, non fuit in duodecim numero apostolorum. Apostoli autem quantum ad divitias nihil, quantum ad voluntatem, totum mundum pariter reliquerunt. Si offeramus Christo opes cum anima nostra, libenter suscipiet. Si autem, quæ foris sunt Deo; quæ intus sunt, diabolo demus, non est æqua partitio, et dicitur tibi: "Nonnesi recte offeras, et non recte divides, peccasti?"

ejusque exemplo se abiciat.

14 Deinde S. Pammachium hortatur Hieronymus ad verum contemptum sui ac profundam humilitatem, dum ista mox subdit: Quod patritii generis, primus inter primos monachos esse cœpisti, non tibi sit tumoris, sed humilitatis occasio, scienti Filium Dei factum Filium hominis. Quantumcumque te deieceris, humilior Christo non eris. Esto incedas nudis pedibus, fusca tunica vestiaris, æqueris pauperibus, inopum cellulas dignanter introcas: cæcorum oculus sis, manus debiliū, pes claudorum; ipse aquam portes, ligna concidas, focum exstruas; ubi vincula? ubi alapæ? ubi sputa? ubi flagella? ubi patibulum? ubi mors? et quum omnia, quæ dixi, feceris, ab Eustochio tua Paulaque vinceris, si non opere, at certe sexu. Ego quidem Romæ non eram, et tunc me tenebat eremus: (atque utinam pertenuisset!) quando socero tuo vivente Toxotio, sæculo serviebant.

ac contemnat.

15 Sed tamen audio, quæ immundicias platearum ferre non poterant, quæ Eunuuchorum manibus portabantur; et inæquale solum molestius trauceudebant; quibus sericas vestis oneri erat, et solis calor incendium, nunc sorditate et lugubres, et sui comparatione forticulæ, vel lucernas concinnant; vel succendunt focum; pavimenta verrunt; mundant legumina; olerum fasciculos in ferventem ollam dejiciunt; apponunt measas, calices porrigunt, effundunt cibos; huc illucque discurrunt. Et certe magnus virginum chorus cum illis habitat. Num hujuscemodi ministeria aliis imperare non poterant? Sed nolunt viuci ab his labore corporum, quas ipsæ superant virtute animi. Hæc dico, non quod de ardore mentis tuæ quidquam dubitem, sed quo currentem impellam, et acriter dimicanti fervorem fervori augeam.

armatque contra humanum respectum

16 Optime autem gnarus idem sanctus Doctor, humanum respectum, ut vocant, potentissimam esse machinam ad avocandos homines, præsertim generis aviti nobilitate et divitiis præstantes, a via laudabili perfectioris vitæ, ac constanti perseverantia in virtute, Pammachium armat adversus hunc acerrimum hostem, his eum monens verbis col. 584: Quis enim hoc crederet, ut consulum pronepos, et Furiani germinis decus, inter purpuras senatorum, furva tunica pullatus incederet, et non erubesceret oculos sodalium, ut deridentes se ipse derideret? Est confusio, quæ ducit ad mortem: et est confusio, quæ ducit ad vitam. Prima virtus est monachi, contemnere hominum judicia, et semper Apostoli recordari, dicentis: "Si adhuc hominibus placere, Christi servus non essem". Tale quid et Dominus loquitur ad prophetas: quod posuerit faciem eorum quasi urbem æneam, et lapidem adamantium, et columnam ferream, ne pav-

rent ad injurias populi; sed impudentiam subsannantium frontis rigore contererent. Ingenia liberaliter educata facilius verecundia, quam metus superat. Et quos tormenta non vincunt, interdum vincit pudor. Non est parum, virum nobilem, virum disertum, virum locupletem, potentium in plateis vitare comitatum, miscere se turbis, adhærere pauperibus, rusticis copulari, de principe vulgum fieri. Sed quanto humilior, tanto sublimior est.

17 Et mox Virum sanctum magnis Christi promissis excitat, ut pergat illum sequi: Lucet, inquit, margarituum in sordibus, et fulgor gemmæ purissimæ etiam in luto radiat. Hoc est quod Dominus repromisit: "Glorificantes me, glorificabo". Alii hoc intelligant de futuro, quando mœror vertetur in gaudium, et transeunte mundo Sanctorum corona non transit: ego et in præsentiarum video Sanctorum promissis compleri. Antequam Christo tota mente serviret, notus erat in senatu; sed multi alii habebant iusulas* proconsulares. Totus orbis hujuscemodi honoribus plenus est. Primus erat, sed inter primos.

promissis Christi sequentibus ac.

i. infulas.

Præcebat alios dignitate; sed et alios sequebatur. Quamvis clarus honor, vilescit in turba: et apud viros bonos indignior sit ipsa dignitas, quam multi indigni possident. Unde egregie de Cæsare Pullius, quum quosdam, ait, ornare voluit, non illos honestavit, sed ornamenta ipsa turpavit. At nunc omnes Christi Ecclesiæ Pammachium loquuntur. Miratur orbis pauperem, quem huc usque divitem nesciebat. Quid consulatu illustrius? annuus honor est, et postquam alius successerit, prior desinit. Latent in multitudinæ laureæ, et triumphus interdum triumphantium sordibus polluantur. Quod ante per manus patritias tradebatur, et sola nobilitas possidebat: quo consul Marius, victor Numidiæ et Teuthonum, atque Cimbrorum, ob ignobilitatem familiæ putabatur indignus: quod Scipio ultra annos pro virtute meruit, nunc sola militia possidet, et agrestia dudum corpora fulgens palma circumdat. Plus ergo accepimus, quam dedimus. Parva dimisimus, et grandia possidemus. Centuplicato fœnore Christi promissa redduntur. In tali et Isaac quodam agro severat, qui paratus ad mortem, ante Evangelium euangelicam portavit crucem. Superius infulas legendum monui. Editio Erasmi Roterodamensis in scholiis tomo 1 Operum S. Hieronymi fol. 73 verso notat: Tyaræ geus erat, insignis nobilitatis, ut nunc, ait, torquem auream collo gestant. De Caio Mario plura e variis auctoribus collegit Hofmannus antea citatus, a pag. 997.

Singularis inter ambos amicitia

18 Ex superioribus S. Hieronymi monitionibus ad S. Pammachium scriptis planum est, nemini dubium esse posse, quin inter ambos arctissimus amicitiae nexus intercesserit, et consentiens studiorum voluntatumque communicatio. Id perspicue proficitur sanctus Doctor in epistola ad eum sua de Optimo genere interpretandi, quando accusatus de epistola S. Epiphani perperam Latine reddita, et tamquam falsarius publicis latratibus impetitus, causam suam S. Pammachii arbitrio permittit: Excessi, inquit col. 256, mensuram epistolæ; sed non excessi doloris modum. Nam qui falsarius vocor, et inter muliercularum radios et textrina dilanior, contentus sum crimeum abnuere, non referre. Unde arbitrio tuo cuncta permitto, ut legas ipsam epistolam tam Græcam quam Latinam: et illico intelliges accusatorum mœrorum nœvias, et probrosas querelas. Porro mihi

A mihi sufficit amicum instruxisse eharissimum, et in cellula latitantem diem tantum expectare iudicii. Optoque, si fieri potest, et si adversarii siverint, Commentarios potius Scripturarum, quam Demosthenis et Tullii Philippicas tibi scribere.

per annos plurimos fuit continuata : S. Pammachius erat etiam amicus

19 *Amicitia autem illa per annos plurimos continuata fuit, cum ab ineunte quodammodo ætate sit incepta, sicut colligo ex his verbis epistolæ 54 antea citatæ, col. 186 : Quod nos quondam adolescentuli, quum a perfecto oratore in præfatiuncula diceretur, risimus. Meminisse te puto erroris mutui, quando omne Athenæum scho- lasticorum vocibus eousonabat : Sat cito, si sat bene. Hoc etiam exprimit in epistola 30 (at. 50) quæ inscribitur : Apologeticus S. Hieronymi presbyteri ad Pammachium pro libris contra Jovinianum, col. 229, ubi hæc sunt : Provocatus dulcissimis litteris tuis, et hujusmodi litteris, quæ me ad philosophiam nostri dogmatis provocarent ; et condiscipulum quondam et sodalem et amicum, obviis, ut aiunt, manibus excipio, defensoremque meorum Opusculorum paro : ita tamen si ante te placatum iudicem habuero ; imo si oratorem meum super omnibus, quæ in me arguuntur, instruxero. In præfatione autem in Abdiam prophetam tomo 3 Operum pag. 1455, ita Virum sanctum, cui lucubrationem illam scribit, alloquitur : Hoc est illud tempus, mi Pammachi hac luce dulcior, quo egressi scholam rhetorum, diverso studio ferebamur : quando ego et Heliodorus eharissimus pariter habitare solitudinem Syriæ Chalcidis nitebamur. Clarissimo huic amicorum pari adjungamus S. Paulinum episcopum Nolanum celeberrimum, et egregie S. Pammachio addictum, uti liquet ex ipsius epistola, quæ habetur inter Opera ejus anno 1683 Parisiis edita, tomo 1, pag. 66 et sequentibus, et ibidem ponitur ordine decima tertia. In hac Sanctus ille consolatur Pammachium, mortem Paulinæ conjugis suæ multis lacrymis, et largissimis in pauperes eleemosynis prosecutum, ac ex utroque illo nomine consolandi cum et laudandi materiam desumit. Suffecerit nonnulla inde excerpta de eleemosynis :*

S. Paulini ep. Nolani.

20 Veniam enim jam, ait pag. 73, ad prædicationem operum tuorum, et ad pios actus de lacrymarum sanctitate transibo . . . Itaque patronos animarum nostrarum pauperes, qui tota Romæ stipe * meritant multi, tu dives in aula Apostoli congregasti. Pulcro equidem tanti operis tui spectaculo pascor. Videre enim mihi videor tota illa religiosa miserandæ plebis examina, illos pictatis divinæ alumnos tantis influere pcutus agminibus in amplissimam gloriosi Petri basilicam, . . . ut tota et intra basilicam, et pro januis atrii, et pro gradibus campi spatia coarentur. Video congregatos ita distincte per accubitus ordiari, et profluis omnes saturari cibis etc. Et pag. 77 : Tibi igitur, Frater in Christo unanimes . . . , cujus os benedictione plenum est, cujus divitiæ ubera pauperum sunt, cujus domus hospitium Christi est, qui non jacere meudicum ante januam tuam epulante te sustines ; sed contra tectis tuis lætus inducis aut tecum epulaturum, aut etiam jejunante te saturandum ; tibi felix a peccatis egestas, et beatæ in virtutibus opes sunt etc.

* al. Roma stipem

§ III. Matua SS. Pammachii et Hieronymi pro bono Ecclesiæ navata opera ; laudatur a S. Augustino, et Palladio ; an fuerit presbyter.

Sanctus noster et Oceanus hortantur sanctum Doctorem epistola 40 (at. 64) col. 341, ut librum Origenis περί Ἀρχόν in Latinum sermonem convertat exacte, calumnias Rufini refutet, hominum suspicionibus obviam eat, seque ab Origenistis alienum ostendat : Quæsumus, inquit, præstantiam tuam, ut et hoc specialiter non tam nobis quam universis, qui in Urbe habitant, profuturum Opus digneris impendere . . . Purga ergo suspensiones hominum, et convince crimiuanteum : ne, si dissimulaveris, consentire videaris. Paruit Sanctus amicorum monitis, sicut habemus ex ejus epistola 41 (at. 65) ad ambos data col. 341. Verum inter alia plurima, quibus S. Pammachius profuit Ecclesiæ Dei, illud est palmarium, quod junctis viribus cum S. Hieronymo hæreticam pravitate, quæ in urbem Romanam irrepebat, solide ac fortiter impugnavit, teste sancto Patre in præfatione super Joële propheta tomo 3 Operum pag. 1337 : Quæ, ait, quum ita se habeant, obsecro, mi Pammachi, qui omni arte pugnaudi adversus diabolum dimicæ, ut nobis contra Amalec pugnantibus leves cum Moyse ad Domium manus, et adversarios Israël orationibus superes . . . surgat licet scorpio, et arcuato vulnere ferire conetur : tu comes itineris, ex excautor venenatorum morsuum, spirituales nobis ψυλλῆς exhibe : quoque sanctæ ac venerabili Paulæ parenti tuæ polliciti sumus, pius hæres suscipe.

S. Pammachius hortatur S. Hieronymum ut refutandas calumnias Rufini :

22 Ad vocem ψυλλῆς notantur ista in novissima editione, qua utimur : Quanta sit depravatio hujus vocis et sententiæ Hieronymi, vix poterit mente comprehendere, qui eum oculis viderit in antiquis editionibus Erasmi et Mariani, qui absurdissimum ostendunt S. Hieronymum, legentes φηριστίον, id est, suffragatorem, vel CALCULATOREM, non ψυλλῆς, hoc est, PSYLLUM juxta fidem omnium Mss. codicum. Sunt autem Psylli populi Libyæ in Africa, a Psyllæ regis dicti, quibus est virus ingenitum exitiale serpentibus, et cujus odore eos possunt sopire. Vide Plin. lib. 7, cap. 2. Scribit porro Plutarchus in Catone, eundem Catonem per deserta Libyæ iter facientem, secum Psyillos duxisse, qui morsibus serpentum mederentur, ore trahentes venenum, et ipsos serpentes cantibus mitigantes. Totum hunc locum respicit S. Doctor, qui in Pammachio spirituales cupit habere PSYLLUM, ad æmulum atque hæreticorum virus ac venena superauda, ut prudenti lectori manifestum est.

expressio quædam sancti Doctoris perperam ulicubi intellecta exponitur :

23 S. Pammachii opera damnatus fuit Jovinianus, cujus erroribus se primus omnium opposuit, teste Baronio ad annum 390 num. 38 : Cum igitur, ait, ut dictum est, ejusmodi scripta Jovinianus Romæ vulgasset, primus omnium, qui ex adverso surrexit, et contra deforme monstrum cominus decertavit, egitque ut Apostolica damuaretur auctoritate, Pammachius fuit nobilissimus senator, atque doctissimus Romanorum, qui sanctæ Paulæ gener extitit, Christianæ religionis

S. Pammachii opera damnatur Jovinianus, et scribitur contra Joannem ep. Hierosolymitanum :

LECTOR
J. P.

religionis exactissimus cultor, et fidei Catholicæ ardentissimus propugnator. *Audiamus verba, quæ subdit, S. Hieronymi in epistola ad Pammachium 39 (al. 50) col. 229*: Denique idcirco, te post Dominum faciente, damnatus est. (*Jovinianus*) quod ausus sit perpetuæ castitati matrimonium comparare. *Quid Sanctus idem fecerit contra Jovinianum pro S. Hieronymo, intelligitur ex ejus epistola 31 (al. 52) ad Pammachium data*: De opusculis meis, *inquit col. 243*, contra Jovinianum, quod et prudenter et amanter feceris, exemplaria subtrahendo, optine novi. Sed nihil profuit ista diligentia, quum aliquanti ex urbe venientes mihi eadem lectitarent, quæ se Romæ exceperis referrebant. *Ursit idem Vir magnus sanctum Patrem, ut post longum silentium scriberet adversus Joannem episcopum Hierosolymitanum, sicut intelligimus ex proluxa laudati Sancti epistola 38 (al. 61) ad Pammachium contra istius episcopi errores*. Nosti, *ait col. 306*, Pammachi, nosti, me ad hoc Opus nou inimicitias, non gloriæ cupiditate descendere; sed provocatum litteris tuis ex ardore fidei, ac velle, si fieri posset, omnes id ipsum sapere, nec impatientiæ, ac temeritatis posse reprehendi, si post triennium loquor. Denique nisi ad apologiam, de qua nunc scribere institui, multorum animos diceres perturbatos, et in utramque partem fluctuare sententiam, decreveram in incepto silentio permanere.

studium propagatæ fidei in Africa laudat S. Augustinus:

21 *Hunc sancto Doctori adjungamus aliud Ecclesiæ lumen S. Augustinum, cujus tomo 2 Operum a monachis Benedictinis editorum, est epistola 58 (al. 134) scripta anno cxi. exeunte, ut additur, et Pammachio inscripta, col. 145*: e qua epistola (de qua vide supra num. 10) hæc excerpo: Huic nunc loquor, huic scribo, dilecto amico meo, qui mihi corpore absenti absens innotuit. Verumtamen jam simul eramus, et conjuncti sub uno capite vivebamus, in cujus caritate nisi radicatus esses, non tibi tam dilecta Catholica unitas foret, nec colonos tuos Afros eo terrarum, unde Donatistarum furor exortus est, hoc est, in media consulari Numidia constitutos, tali admoneres alloquio, tanto fervore spiritus animares, ut devotione promptissima ad sequendum eligerent, quod te talem ac tantum Virum non nisi agnita veritate sequi cogitarent, et tam longe a te locorum intervallis remoti irent sub idem caput, atque in ejus membris in æternum tecum deputerentur, cujus præcepto tibi temporaliter serviunt. *Et post alia, quibus sanctus Doctor affectum suum erga Pammachium ex plenitudine cordis testatum esse voluit, ita subdit col. 146*: O quam multorum tecum pariter senatorum, pariterque sanctæ Ecclesiæ filiorum, tale opus desideramus in Africa, de quali tuo letamur! *Ne vero quisquam dubitet de nomine Pammachii huic epistolæ inscripto, observant eruditi editores*, In Mss. quatuor scribi PAMMACHIO. Porro huic illum esse Pammachium Romanum civem ac senatorem clarissimum non dubitamus, qui fuit gener Paulæ, Paulinæ maritus, et Hieronymo plurimum familiaris. *Nec vero nos videmus, attentis epistolæ characteris, eum ab eorum sententia discedendum sit; nec vidit Tillemontius tomo 10 in S. Pammachio articulo 6, ac tomo 13 Monumentorum ecclesiasticorum in S. Augustino, articulo 136 pag. 360, cum ex illa referat rem gestam S. Pammachii, de qua modo dictum est. Sed redeamus ad S. Hieronymum.*

25 *Mittit. SS. Pammachio et Marcellæ epistolam Græcam Pesehalem Theophili Alexandrini. Sciebat utique S. Hieronymus, gratissimam fore duabus istis personis publicæ utilitatis studiosis interpretationem suam. In epistola 87 (al. 78) ita loquitur de illa*: Rursum Orientibus vos locupletato mercibus, et Alexandrinas opes primo Romam vere transmittite. *Et col. 690*: Vos Christiani senatus lumina accipite et Græcam et Latinam etiam hoc anno epistolam; ne rursus hæretici mentiantur a nobis pleraque vel addita vel mutata: in qua laborasse me fateor, ut verborum elegantiam pari interpretationis venustate servarem, et intra definitas lineas currens, nec in quoquam excedens loco, eloquentiæ ejus fluentia non perderem easdemque res eodem sermone transferrem. Quod utrum consequutus sim necne, vestro judicio relinquo. *Et mox ejusdem epistolæ divisionem subjungit.*

26 *Discimus ex eodem sancto Doctore, Pammachium sacræ Scripturæ studiosissimum fuisse, ac communi Ecclesiæ bono intentissimum, quod merito sperabat ex optimis in eadem explanationibus amici sui. Tomo 3 Operum S. Hieronymi in præfatione in Jonam pag. 1471 leguntur ista*: Cæterum non ignoramus, Chromati papa venerabilis etc.; *sed ab eorum editore observantur sequentia*: Sic legunt omnes Mss. codices, sancti Germaui a pratis, monasterii Cluniacensis, S. Albini Andegavensis, et S. Cygiranni etc., eodem quoque modo editi libri ab Erasmo ac Mariano. Falsam tamen hanc esse lectionem, et pro Chromatio papa venerabili, nomen Pammachii substituendum non ignoramus: nam ipse Hieronymus præfatione in librum tertium commentariorum in Amos prophetam conceptis verbis admonet lectorem, se edidisse commentarios in Abdiam et Jonam imperante Pammachio, hoc est, rogante expositionem istorum amborum prophetarum. Tertio, inquit, "post longi temporis silentium, Abdiam et Jonam tibi imperanti edisserui." Ergo eidem Pammachio edisseruit Abdiam et Jonam, non Chromatio episcopo Aquileiensi, cui delegaverat tantum duos libros in Abacuc. Unde autem tam constans error manarit in editis ac Mss. libros lectoris divinationi permittimus judicium. Nisi forte et aliis viris sanctis promiserat expositionem in Jonam, quemadmodum commentarios in Amos et Osee, licet ipsos Pammachio dedicaverit. Vide comment. in Amos Cap. 1. Si hoc accidit, habemus exemplar, non Pammachio, sed Chromatio missum ad Hieronymum.

27 *Præfatione 2 in Amos dicit ista pag. 1395*: Quam ob rem, Pammachi cano jam mecum capite imperta mihi a Domino, ut comitem mihi merear habere sapientiam . . . , ut ipsa adjuvante et socia, captum in Amos Opus explicam. *Et præfatione 3 in eundem prophetam pag. 1423*: Osee, *ait*, et Joël et Amos tibi negare non potui. *Præmiserat ista ibidem*: Abdiam et Jonam tibi imperanti edisserui. *Commentarios in Daniele eidem dedicat ac Marcellæ pag. 1073 hæc scribens*: Itaque obsecro vos, Pammachi φιλομαθιστην *, et Marcella, unicuique Romanæ saucitatis exemplar, junctos fide et sanguine, ut conatus meos vestris orationibus adjuvetis. *Inscribit etiam Pammachio Commentarios suos in Oseam, et in eorum præfatione pag. 1235 et sequenti, Ante annos, ait*, circiter viginti duos, quum rogatu sanctæ et venerabilis socrus (imo matris tuæ Paulæ, illud enim nomen carnis, hoc spiritus

D
epistola Theophili Alexandrini ab Hieronymo ad Pammachium missa:

hominum publicæ Ecclesiæ

E

F

eruditione

* i. e. discendi cupidissime

A spiritus est : quæ mouasteriorum et Scripturarum semper amore flagrauit) essem Alexandriae etc. Promisit idem sanctus interpret Pammachio suo Commentarios in Isaiam prophetam. En tibi ejus verba pag. 1 in eorundem prologo : Expletis longo vix tempore in duodecim prophetas viginti explanationum libris, et in Daniele Commentariis, cogis me, virgo Christi Eustochium, transire ad Isaiam, et quod sanctæ matri tuæ Paulæ, dum viveret, pollicitus sum, tibi reddere. Quod quidem et eruditissimo viro fratri tuo Pammachio promississe me memini. Et in præfatione ad cap. 65 Isaiæ, libro 18, pag. 478 dicit, quod Pammachius et tunc, quando nempe vivebat S. Paula, et postea frequentibus scriptis cogere se nou destiterit ad illud Opus.

conjunxit.

28 Superiore abunde conficiunt, Sanctum nostrum bono publico Ecclesiæ invigilasse, et singulari eruditionis laude ornatum fuisse, ita ut meritissimo jure eum laudet Baronius ad annum 398 num. 15 his verbis usus : Cujus . . si eruditionem spectes, a cunabulis bonis litteris una cum ipso S. Hieronymo assuevit, eminebatque inter ceteros senatorii ordinis Christianos facile princeps. Porro excellenti huic doctrinæ adjunxit Vir sapientissimus candidam ac nativam simplicitatem, ex epistola S. Hieronymi 54 (al. 16) col. 586 : Sentio, ait, te divinis ardere doctrinis, nec temeritate quorundam docere quod nescias, sed ante discere quod docturus sis. Simpliciter epistolæ tuæ olent Prophetas, Apostolos sapiunt. Non cothurnatam affectas eloquentiam; nec more puerorum argutas sententiolas in clausulis struis.

Laudatur a
Palladio :

29 Specimina bene multa, quæ ex S. Hieronymi testimoniis de S. Pammachii virtutibus identidem inspersimus huic Commentario, nullum dubitandi de illis locum relinquunt. Hasce etiam perspectas habuit Palladius synehronus in Historia Lausiaca, qui cap. 121 et 122 pag. 215 editionis Parisiensis anni 1570 narrat ista : Non parvo autem nos honore affecerunt cum Romam venissemus propter beatum Joannem episcopum . . . Ad eum accessit vir proconsularis, nomine Pammachius, qui cum mundo renunciasset, vitam egit optimam, et suas opes partim quidem vivus dispersit, partim autem moriens reliquit pauperibus. S. Hieronymus epistola 92 (al. 34) col. 752 Julianum hortatur ad perfectam vitam, hoc est, ad absolutum mundi contemptum exemplo SS. Pammachii et Paulini : Respice, inquit, sanctum virum Pammachium, et ferventissimæ fidei Paulinum presbyterum etc. Vide supra numero 9.

an fuerit presbyter.

30 Vides hic, lector, titulum presbyteri dari dumtaxat S. Paulino, non autem S. Pammachio. An igitur sicut ille, pariter hic non fuit presbyter ? At Romanum Martyrologium supra num. 1 talem fuisse affirmabat. Tillemontius tomo 1 Monumentorum ecclesiasticorum in S. Pammachio articulo 6 pag. 580 asserit, nullam a Baronio citari auctoritatem pro isto titulo, ac nullum se hujus rei fundamentum invenisse, nec se cogitare, quod S. Hieronymus unquam ipsi attribuat hanc qualitatem; et ex citata epistola ad Julianum observat, titulum presbyteri tribui S. Paulino, Pammachio autem sancti viri. Nihil etiam habemus de ejus sacerdotio ex Palladio, quem modo designabamus. Nec video hoc sufficienter confici ex eo, quod S. Hieronymus in epistola ad Pammachium 54 (al. 26) hæc dicat col. 586 : Non magnopere cures, quid imperitorum de ingenio

Augusti Tomus VI.

tuo rumusculi jaetitent; sed prophetarum quotidie medullas bibas, Christi mystes, patriarcharum symmystes. Etenim tametsi tunc esset ita constitutus Vir sanctus, mortua videlicet uxore Paulina, ut sacerdotio initiari potuerit, ac mystes esse Christi, sumpta hac voce pro sacerdote, qua hodieque utimur, dum sacerdotes novos seu recenter consecratos vocamus neomystas; hic tamen a sancto Doctore intelligitur per nomen mystes mysteriorum peritus, mysteriorum cultor, indagator, vel quid simile, sicut suadetur ex istis : sed prophetarum quotidie medullas bibas, eorum utique symmista, consors et socius disciplinæ. Quandoquidem igitur de sacerdotio, de quo hic disputamus, non satis certo mihi constat, eundem in titulo ante hunc Commentarium restrinxi per adverbium fortassis. Quamquam vero hac eum dignitate ornatum fuisse non noverimus, scimus tamen S. Pammachium ea præluxisse virtutum præstantia, ut dignus esset sacerdotio, sicut testatur S. Hieronymus epistola 31 (al. 52) col. 244 ita ad ipsum scribens : Audio totius in te Urbis studia concitata. Audio Pontificis et populi voluntatem pari mente congruere. Minus est tenere sacerdotium, quam mereri.

E

§ IV. Epistola contra S. Pammachium perperam S. Hieronymo adscripta : tempus mortis : vitæ chronotaxis.

Inter lucubrationes S. Hieronymo attributas Ixstat epistola ad Pammachium et Oceanum, quæ continet exhortationem vehementem admodum, qualis conveniret hominibus obduratis, et implicibus mundi deliciis, ut ad cor redeant, et vitam ducant religioni, quam profitentur, conformem. Epistola hæc merito rejecta est ad Opuscula sancto Doctore perperam adscripta tomo 5 col. 208, et hac censura perstringitur : Quæso, lector, ut de sermonis habitu nihil dicam quid est in hac epistola, quod ad Pammachium aut Oceanum pertinere videatur ? Objurgat eos, quorum pietatem semper alias prædicare solet. Postremo quo signo deprehendas ad duos scriptam potius, quam ad unum ? Verosimile autem videtur, ab his, qui S. Hieronymi nomen eidem imposuerunt, ad duas istas directam fuisse personas, quia variis vicibus ad illas scripserat. En tibi, lector, puleros quosdam scilicet ex illa flosculos : Judaica in vobis testimonia, non Christiana agnosco. Quoniam videntes non videtis, et audientes non vultis audire. Ut alias invectivas omittam, sic concluditur eadem epistola : Unum dico quod cupio, quia Christiani cælum debent amare non terram, et verbo Dei plus obedire quam diabolo, et judicium æternum magis timere quam hominum. Hæc satis.

Epistola in-
vectiva in San-
ctum spuria :

F

32 Absoluta jam collectione rerum, quæ ad sancti Viri vitam pertinent; de anno mortis ejus disseramus. Baronius tomo 5, anno 410, num. 31, Innocentii Papæ anno nono, imperatorum autem Honorii decimo sexto, Theodosii tertio, quando Roma ab Alarico Gothorum rege (sicut antea dixerat ad eundem annum) capta est, S. Pammachii obitum ponit. Et mox subdit ista num. 32 ex S. Hieronymi præfatione in lib. 1 in Ezechielem; apud nos tomo 3, pag. 698. Transire (inquit) cupiebam (post interpretationem

disseritur de
anno

AUCTORE
J. P.

scilicet elaboratam in Isaiam, ut interserit Baronius) et extremam, ut dicitur, manum imponere Operi prophetali: et ecce subito mors mihi Pammachii atque Marcellæ, Romanæ urbis obsidio, multorumque fratrum et sororum dormitio nunciata est etc. Pagius vero in Critica Baronianna ad dictum modo annum num. 17 citatis ejusdem præfationis verbis, Quare, ait, sanctus Pammachius . . . anno superiori e vivis etiam excessit, cui innectit Romanæ urbis obsidionem ac devastationem, afferens varia argumenta, quibus sententiam suam probare conatur. Longum porro esset rationes ejus omnes hic proponere et examinare, quæ apud ipsum legi possunt. Nec videtur operæ pretium, pluribus lectorem morari in tam parva discrepantia unius anni. Itaque in sententia Pagii vitam clausit S. Pammachius anno 409; in sententia autem Baronii ac Tillemontii anno 410. Hic ultimus tomo 5 Imperatorum notatione 29 super Honorio disserens de tempore, quo Roma est capta, ponit annum 410, quem etiam signat in tabula Chronologica pag. 844, et tomo 10 Monumentorum ecclesiasticorum in S. Pammachio articulo 6, pag. 380. Ego autem nodum hunc sciendum ratus posui in exordio hujus Commentarii annum Sancti emortualem 409 vel 410.

ac die mortis
ejus:

33 His nonnulla superaddimus de die, quo Vir Sanctus obiisse memoratur. Baronius ad annum 410 num. 32 ex S. Hieronymo mox citato hæc concludit: Quibus significat, paulo post expugnatam Urbem S. Marcellam diem clausisse extremum, eamque indicat adscriptam sacris Fastis die xxxi Januarii, non quia tunc obiit, sed quia tunc translata est; cum Pammachii, qui eodem tempore obiit, dies natalis agatur tertio Kalend. Septembris. At modo designatus Monumentorum eccl. collector articulo citato, in S. Pammachio, credi affirmat, quod Romana urbs capta sit xxiv Augusti: atque adeo, uti addit, S. Pammachii mors poni potest uno circiter mense prius. Ad diem vero xxx Augusti, quem signat in Martyrologio Romano Baronius, reponit, nullam ab eo allegari auctoritatem, quæ sit nonnihil antiqua. Sed non semper sibi constitit idem collector. Nam tomo 10 in tabula chronologica ad annum Christi 410 obitum quidem isti anno affigit, sed addit S. Marcellam et S. Pammachium mortuos esse paucis diebus post captam Romanam, militurque tector ad tomum 10, pag. 550, et ad tomum 12, pag. 301, 303, 319, 320. Dies itaque emortualis sancti Confessoris nostri non est nobis comperta: cum tamen hodie referimus Martyrologium Romanum secuti.

daturque

34 Non mediocriter conducet ad bonum lectoris, si ea, quæ in superioribus paragraphis narrata sunt, ad rationem chronologicam reducamus, hanc pene totam prompturi e notis temporum, quibus in novissima Operum S. Hieronymi editione Martianæus aptavit ejusdem sancti Doctoris epistolas, et ex serie chronologica Tillemontii in S. Pammachio, ubi varia ipsius facta cum annorum ordine copulavit. Sanctus noster et S. Hieronymus fuere ambo condiscipuli in classe eloquentiæ, ut antea dictum est, e qua simul egressos Tillemontius pag. 567 ponit anno circiter 370, non seriusimo vero utiquantulum fortasse citius. Baronius ad annum 372 de S. Hieronymi ætate disserit num. 57. Tillemontius tomo 12 in notatione 3 super eodem sancto Doctore pag. 618 dicit natiuitatis ipsius tempus satis esse incertum, et varia congerit ad præsens institutum, de quo tra-

ctari poterit ad diem xxx Septembris. Interim D quid vetat natales S. Pammachii per conjecturam affigere anno circiter Christi 330: anno vero 348 potuit S. Hieronymi fuisse condiscipulus. Absoluta autem suorum studiorum curriculo diversas iniverunt vitæ instituendæ vias: Hieronymus quippe meditabatur solitudinem, sicut num. 19 jam dictum est, S. Pammachius autem ad publicam administrationem se accingebat. Non videmus, inquit Tillemontius, quod S. Hieronymus pecuniarem amicitiam usum cum eo habuerit illo tempore, quo Romæ fuit, ab anno 382 usque ad annum 385; tametsi auctor idem indicet, verosimiliter admodum id præsumi posse, propterea quod Pammachius jam tum uxorem duxerat Paulinam S. Paulæ filiam.

35 Certum tamen esse addit, quod alter ad vitæ alterum non scripserit usque ad annum circiter 392. Heresis itaque Joviniani antiquam illorum amicitiam renovavit. Vide superius præmissa num. 23 ex epistola 30 (al. 50) quam Martianæus innectit anno 394 vel 395, et ex epistola 54 (al. 26) quæ ab eodem editore notatur scripta anno 398. Porro ex epistola ejusdem sancti Doctoris 31 (al. 52) col. 243 et 244, ad Pammachium directa, intelligitur, quidnam hic pro illo fecerit adversus Jovinianum. Vide supra num. 23. Signatur a Martianæo scripta et missa cum superiore, quæ est 30 (al. 50) et apologetica contra eundem hæreticum, anno 394 vel 395. Memoratus Monumentorum ecclesiasticorum collector pag. 568 epistolam de Optimo interpretandi genere, Sancto nostro inscriptam, ineunti circiter anno 396 (eundem annum vel circiter signante Martianæo) alligat; qui mense circiter Septembri ejusdem anni S. Hieronymum misisse ad Pammachium refert apologiam adversus Joannem Hierosolymitanum, ut videre licet a pag. 568, subditque pag. 569, sanctum Patrem hoc tempore resumpsisse rogatu S. Pammachii Commentarios in Prophetas minores, pro eoque explicationem Jonæ confecisse ineunte circiter anno 397: Commentarios quoque Abdiæ ad ipsum transmissos; sed nescire se fatetur dictus collector, an hoc non acciderit aliquot post annis.

36 Varia deinde colligens de Sancti conjuge chronotaxis. Paulina, anno 397 ad hibernum tempus ac in fine ejusdem anni vita functum refert. Præter elogia ejus superius recitata ex S. Hieronymo, laudatur a S. Paulino in epistola 13 ante designata. Quamquam vero S. Pammachius ab anno 393, quem signat Tillemontius inter ea, quæ de ipso collegit, articulo 4 pag. 573, vitæ integritate ac virtutum ornatu adeo fuerit spectabilis, ut sacerdotio dignus haberetur, teste S. Hieronymo supra in fine § 3 citato, singulare tamen ad ista probitatis decor adjectam est incrementum e. clargissimis Viri sancti elemosynis, contemptu mundi, fundatione xenodochii, ac instituto vivendi monastico (quale illud fuerit, compertum non habemus) quod amplexus est. Atque hoc quidem virtutum comitatu stipatus incessit post mortem uxoris, de qua S. Hieronymus epistola 51 (al. 26) scripta apud Martianæam anno 398; apud Tillemontium autem pag. 576 anno 399. Hic pag. 580 magnum illud charitatis opus, supra num. 24 a S. Augustino laudatum, quo S. Pammachius subditos sibi in Africa colonos ad Ecclesiæ Catholicæ sinum reduxit, referri posse asserit ad annum 401 (exeuntem hunc annum ponunt Benedicti num. 24 citati:) ac subjungit, S. Hieronymum anno circiter 305 decrevisse reliquos vitæ

A *vitæ suæ dies consecrare explicationi Prophelarum, quod instanter Vir sanctus ab eo petierat, illique dedicasse anno 406 Commentarios suos in Oseam, Joëlem et Amos; anno autem verosimiliter 407 Danielelem ab eodem fuisse inscriptum S. Marcellæ pariter ac Pammachio, qui Ezechielem a S. Hieronymo explicatum non vidit, mor-*

te præventus anno 410, ut ibidem indicat sæpe allegatus collector; secundum nos autem anno 409 vel 310, ut pluribus antea narravimus, anno circiter ætatis octogesimo, secundum dicta superiorius. Hæc tibi, lector, de Sancto hodierno proponenda censui.

MOTORE
J. P.

DE S. ÆONIO EPISC. ET CONF.

ARELATE IN GALLIA

SYLLOGE HISTORICA

J. S.

Cultus: gesta, eorumque chronologia.

ANNO DII.
Sancti memoria in Fastis diebus variis: cultus 50 Augusti:

Memoria S. Æonii, vel, ut alii scripserunt, Æonii, Arelatensis episcopi diebus variis annuntiatur apud martyrologos. Quippe Castellanus ad III Augusti Æonium *Fatis* adscripsit, eodemque die memoratur in Martyrologio novo

B *Parisiensi. Hisce præverat Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani ad III Augusti verbis hujusmodi: Arelate festività sancti Æonii, cujus mors beata incidit colenda in diem XVI hujus mensis. Hinc apud nos de eo mentio fit in prætermisssis ad dictum diem, adjecta hac observatione: Conveniunt Officia propria Arelatensia, Claudius Robertus, Sammarthani et alii, obiisse Sanctum XVI Augusti, quamvis eo die non colatur, ob tum occurrentem, ut notant Breviaria anni 1612, solenniorem S. Rochi festivitatem: ideoque apud nos differtur in XXX ejusdem mensis, quo certum est coli apud Arelatenses ritu duplici, ut notatur in Officiis propriis. Eodem die annuntiatur a Ferrario in Catalogo generali Sanctorum.*

elogium ex Saussayo,

2 *Quin et Saussayus parum sibi constans ad XXX Augusti hoc eidem Sancto texuit elogium: Arelate sancti Æonii episcopi et confessoris, qui totus Dei amore incensus, ejus cultui propagando, ecclesiæque suæ utilitatibus serio invigilavit: cujus et jura tutatus, decora etiam maximis virtutibus, quibus affluebat, ampliavit: meruitque ob saucitatis et pastoralis vigilantia clara indicia, a summis Pontificibus Gelasio Anastasioque, dignis, quæ iu illorum ad eum rescriptionibus conspicua sunt, honorari præconiis. Deinde beatus Antistes, designato sibi ex cleri suffragio populique assensu sancto Cæsario, quem sacris initiaverat, foveratque ut filium, divino in munere successore, æternam migravit ad requiem.*

aliud ex Officio proprio.

3 *In laudatis Officiis Arelatensibus lecti quartula, quæ una ex Vita Sancti assignatur, hujusmodi concepta est verbis: Æonius episcopus Arelatensis, Leontii successor, floruit temporibus Felicis III, Gelasii, Anastasii, et Symmachi summorum Pontificum; quorum ad illum extant variae epistolæ, quæ cum de privilegiis ecclesiæ Arelatensis, deque jure metropoleos ipsi jam dudum quæsito, tum de præclaris Æonii virtutibus fidem adstruunt. Is e vita migraturus, et de successore sollicitus, hortatur eives Arelatenses, ne alium in locum suum assumant, præter Cæsarium. Qua de re, tanti viri confusus meritis, fide accepta a circumstantibus, post ingentes thesauros pro redemptione captivorum et pauperum sustentatione ecclesiæ suæ relictos, supremum diem obiit decimo*

septimo Calendas Septembris. Sepultus est Arelate in ecclesia S. Honorati. Sic breviter ibidem: *ne plura vere de tanto Viri memoria prodidit velustas. Hæc igitur, paucaque aliunde adjungenda discutere aggredior, et confirmare.*

4 *Claudius Robertus in catalogo antistitum Arelatensium Leontio præposuit Æonium, uti et Baronius in addendis ad tom. 6, quæ leguntur tom. 10, pag. 960. Saxius vero in Pontificio Arelatensi inter Leontium et Æonium collocat Joannem I: quem errorem secutus est Pagius in Criticis ad annum 491, num. 8. Præterea Dionysius Sammarthanus tom. 2 Gallia Christianæ col. 534 hæc refert: Touautium Ferreolum, qui præfectus fuerat Galliarum, Leontio successorem esse datum legitur in codice Avenioneusi, cui Savaro credit favere Apollinarem Sidonium in epistola XII lib. VII ad eundem Touautium. Rejicit quidem, at non refutat hos errores Sammarthanus. At prior sponte sua ruit ex epistolis Pontificum ad Leontium et Æonium datis, quarum meminit; non ita posteriores. Omnes refutabo, dum ostendam Æonium Leontio successorem. Ruricius Lemovicensis episcopus lib. 1, epist. 15 ad Æonium scribens, dolorem suum declarat de morte Leontii, atque se audivisse successionem et ordinationem Æonii. Hæc nullum relinquunt dubium, quin Æonius Leontio successerit. Epistolam vide apud Canisium tom 5. Antiquæ lectionis pag. 472.*

E

Factus est episcopus Arelatensis post Leontium.

5 *De initio episcopatus sic disserit laudatus Dionysius Sammarthanus col 534: Hunc episcopum accessisse ad Arelatensis ecclesiæ regimen anno cxcxi vix dubitamus; quippe hoc anno Gelasius, electus in Romanum Pontificem mense Martio, de hac electione ad ipsum scripsit, ut eam aliis notam faceret præsulibus iutra Gallias. Epistola hæc exstat apud Labbeum tom. 4 Conciliorum col. 1198, notaturque data x Calendas Septembris, Asterio et Præsidio viris clarissimis consulibus, id est, anno 494. At sane non video, qua consequentia inde deduci possit, Æonium anno 472 factum esse episcopum. Nam, etiamsi verisimile hinc fiat, episcopum factum non esse, postquam Gelasius esset electus Pontifex, quem alias de promotione sua fecisset certiore, neutiquam hoc argumento probari potest, episcopum non fuisse toto etiam decennio et ultra ante pontificatum Gelasii. Aliunde quoque non probatum est hactenus, episcopum non fuisse jam anno 480, imo et citius. Quapropter initium episcopatus ejusdemque durationem incertam relinque-*

sed anno incerto:

AUCTORE
J. S.

interest collationi Catholicorum cum Arianis : lis cum Viennensi episcopo,

re cogor, donec monumenta alia inveniantur, ex quibus plus lucis enitescat.

6 Anno 499, ut plerique asserunt, (licet Paulinus ad annum 501 num. 4 contendat illo anno rem esse gestam, quod non lubet discutere,) habita est collatio Lugduni coram Burgundionum rege Gundebaldo inter Catholicos episcopos et Arianos. Primas ibidem pro Catholicis partes gessit S. Avitus Viennensis, cujus rationibus resistere nequibant Ariani, ita ut plurimi Ariani fuerint conversi, et res ipse Gundebaldus fidei Catholicæ veritatem satis agnosceret. Adfuit huic collationi S. Æonius cum aliis episcopis, quam fuisse relatam vide apud Labbeum tom. 4, a col. 1318. Porro, licet Æonius et Avitus conjunctis animis adversum Arianos decertarent, aliquid tamen erat inter eos controversiæ de primatu ecclesiarum suarum. Litem hanc, quæ jam antiqua erat inter Arelatensem et Viennensem ecclesiam, exposuit ad xxvii Augusti in Commentario ad Acta S. Cæsarii § 3. Hic itaque breviter tantum referam, quid conligerit tempore S. Æonii. Anastasius II, qui post Gelasium tenuit Pontificatum, aliquid immutaverat in divisione per S. Leonem facta quam in Cæsario narravimus, in favorem ecclesiæ Viennensis. Conquestus est ea de re S. Æonius apud Symmachum Anastasii successorem, uti ex Symmachi litteris discimus.

contra quem ecclesiæ suæ jura tueretur

7 Exstant hæc litteræ apud Labbeum col. 1292, datæ die iii Kalendas Novembris, post consulatum Paulini viri clarissimi, id est anno 499. Jubet illis Symmachus, ut cum Arelatensis tum Viennensis legatos mittant, qui utriusque ecclesiæ jura exponerent. Misit S. Æonius Crescentium presbyterum, qui causam ecclesiæ Arelatensis sic defendit, ut Symmachus anno sequenti rescinderet, quæ innovata erant ab Anastasio. Docent id litteræ ejusdem Pontificis apud Labbeum col. 1291, datæ iii Kalendas Octobris anni 500. Audi verba epistolæ posteriora : Relegentes ergo veterum antistitum super hac causa ordinationes, quibus ecclesiasticum gravatur serinium ; dilectionem tuam enixissime commoneamus, ut in ordinandis per singulas urbes sacerdotibus cana ac reverenda servetur antiquitas, nec novella constitutio vetustæ sanctionis robur imminuat, quia non aliter inter vos poterit servari concordia, nisi uovis cupiditatibus antiquitatis reverentia modus prudentiori adhibeatur consilio.

apud summum Pontificem.

8 Acquievit hisce libenter Æonius, qui nihil præterea postulaverat. Sed non ita Avitus Viennensis, quem de hisce conquestum esse, docent litteræ Symmachi, datæ iii Idus Octobres Avieno et Pompeio consulibus, seu anno 501. Accipe illarum initium : Non debuit caritatem tuam offendere, quod ad fratrem et coepiscopum nostrum Æonium nuper rescripsimus. Non enim juri tuo, dilectissime frater, præjudicatum fuit, cum nos, inaudita parte et absque competenti instructione non posse judicare respondimus. Unde fraternitati tuæ salvum est allegare, quod putaverit allegandum, et proponere, quod viderit proponendum. Hinc quoque intelligimus, de jure utriusque hactenus non judicavisse Symmachum, sed tantum rescidisse, quæ constituta erant ab Anastasio, paratum, ut addit, illa confirmare, si Avitus rationes hujusmodi allegaret, quæ evineerent, esse confirmanda. Totam epistolam exhibet Labbeus a col. 1311. Pependit hoc modo controversia, donec S. Cæsarius Æonii successor anno 513 impetraret, ut antiqua S. Leonis divisio rata haberetur, quemadmodum expo-

sui in S. Cæsarii Actis loco jam assignato.

9 Hinc progredior ad ea, quæ de S. Æonio colligi possunt ex Vita S. Cæsaris ad xxvii Augusti edita, ut rerum series persuasit, quamvis ordine temporis eorum multa fuissent præponenda iis, quæ jam disputavimus. In memorata Vita lib. 1, num. 19 refertur, Cæsarium tunc monachum, et valetudinis restaurandæ causa Arelate degentem, innotuisse Æonio episcopo per illustres personas Firminum et Gregoriam. Jubet ille Cæsarium ad se perducere, et præsecutatum. sibi, ut habet Vita, venerabilis Æonius episcopus diligentius percunctatur, qui civis esset, quibusve parentibus fuerit procreatus. Cumque incolatum civitatis, ei parentum publicasset originem, congaudens sancta alacritate Episcopus dixit : Meus es, fili, conceivis pariter et propinquus : nam et parentes tuos reminiscor optime, et per consanguinitatem parentali recordatione complector. Ex his verbis discimus et nobili prosapia fuisse Æonium, et in Burgundia natum in territorio Cabillonensi, cum, teste Vita num. 3, nobili genere natus sit Cæsarius in territorio Cabillonensi, cujus se popularem agnoscit et consanguineum.

10 Subdit Vita : Cæpit ergo juvenem, non ut peregrinum sive extraneum, sed respectu attentiori intimis cordis oculis contemplari. Mox ergo ab abbate suo sancto Porcario eum expetiit. Rogante igitur beato viro Æonio episcopo, licet ab invito conceditur. Illico diaconus, dehinc presbyter ordinatur. Non modica sane Æonii est gloria tantum habuisse discipulum, quantum fuit Cæsarius. At cum eximia in eo suspiceret naturæ et gratiæ dona, non ita lateri suo adherere voluit, ut ad proximi utilitatem non amandaret. Abbatem igitur constituit in insula Arelati suburbana, priusquam trigesimum ætatis annum compleverat. Audi laudatam Vitam num. 11 : Post hæc autem defuncto abbati in suburbana insula civitatis, dirigitur a sancto Æonio beatus Cæsarius pater, ut monasterium, quod recentius fuerat destitutum obitu rectoris, ipse in eadem reverentiæ auctoritate succedens, ad disciplinam formaret abbas.

11 Deinde Æonius non minori humilitate quam charitate eundem Cæsarium in sede sua successorem habere desideravit, quo vel solo facto optime meritis est de tota Ecclesia, cui sanctitas et doctrina Cæsarii mirifice profuerunt. Res in eadem Vita num 12 refertur hoc modo : Dum ergo autelata insula ultra triennium in abbatis officio conversatur, sanctus Æonius elerum vel civis alloquitur, et ipsos dominos rerum per iuternuntios, ut, cum ipse, Deo volente, migrasset ad Christum, nullum sibi alterum quam S. Cæsarium eligere fieri successorem : quatinus ecclesiasticum vigorem, quem querebatur in multis regulis ægritudine sua fuisse mollitum, per servum Christi Cæsarium ad statum suum et vigorem gratularetur revocari fraternitas, essetque subsequentis labor, emolumentum aliquatenus successoris ; ut cum talem posterum relinquebat, augmentum æternæ hereditatis etiam in sanctissimi viri electione perciperet ; et non deesset post transitum socius electionis voto, qui etiam superstes auctor extitit in decreto. Itaque his omnibus divina providentia fideliter ordinatis, securus de successore beatus Æonius migravit ad Dominum.

12 Mors innectenda est anno 502 : nam cum passim obiisse dicatur xvi Augusti, et Symmachus

D) Sanctus popularis et consanguineus est S. Cæsarii,

E

quem diaconum ordinatum et presbyterum ; dein abbatem constituit :

ac tandem efficit, ut sibi in sede eligatur successor :

mors, sepultura, pecunia ecclesiæ suæ relicta, litteræ Ruricii Lemoicensis,

chus

A *chus in epistola mox allegata de Æonio ut vivente meminerit in Idus Octobres anni 501, citius collocari nequit. Serius quoque mortuum non esse ostendimus in Cæsario § 2 num. 13. Sepultum esse in ecclesia S. Honorati, prout legitur in Officio, confirmat Historia translationis S. Honorati apud nos tom. 2 Januarii pag. 25. Quod habet Officium de thesauris ab eo relictis, sumptum est ex Vita S. Cæsarii lib. 1 num. 23, sed cum exaggeratione aliqua, cum tantum dicatur ibidem, Cæsarium expendisse pecuniam ab Æonio relictam. Ceterum, præter epistolam Ruricii Lemovicensis antistitis, de qua jam meminimus, exstant duæ aliæ ejusdem ad Æonium, altera octava libri 2, altera decima quinta. Utraque charitatem commendat; at prior in laudem Æonii magis excurrit.*

in quibus laudatur Sancti charitas.

13 *Ex hac igitur pauca deliberare jurabit, iisque brevem hanc collectionem concludere: Ita enim paucis diebus, inquit, quos mihi vere et paucos et brevissimos vester fecit affectus, dum contemplatione vestra non solum satiari voster nequit, verum etiam videndo magis exardescit intuitus; cum nos et desiderarem præsentem, et ad hoc coram positos quæreremus, sensus nostros fonte purissimo benigni pectoris irrigastis, ut quamlibet * nulla deinde sancti oris munera pretiosa perciperem, præsentiam tamen vestram*

* forte quamlibet

intra mentis meæ arcana possideam, et effigiem vestram in speculo mei cordis intuear, quam illic tua caritas perfecta depinxit, ut nullius ætatis oblivione possit deleri, quia jugi recordatione momentis singulis innovatur. Illic enim vobiscum ex consuetudine pietatis vestræ secretius conloquor. Illic etiam de vitæ melioris institutione pertracto. Illic vos labiis meutis exosculor, et manibus cordis amplector. Quo fit, ut vera dilectio, quæ in visceribus meis viva vultus vestri figuratione nutritur, et igniculo caritatis accenditur, amoris vestri vicissitudinem mihi repro-mittat, et animus meus mihi animi vestri fidejussor adsistat; dum quantum mihi de vobis præsumere debeam, conscium mutue dilectionis pectus interrogo. Plura videri possunt apud Canisium tom. 5 Antiquæ lectionis, pag. 483: nam hæc satis insinuant, quanti Æonium faceret Ruricius. Subdubitat quidem Canisius an hæc epistola ad Æonium nostrum sit data, quia vitio transcribentium Ænio inscribitur. Verum ad illum ipsum datam fuisse inde satis colligitur, quod Ruricius in fine Æonium rogat, ut ad se mittat Pomerium, non alium utique, E quam qui Arelate floruit Æonii tempore, et S. Cæsarii ibidem magister fuit, ut in Actis Cæsarii narravimus.

AUCTOR
J. S.

DE S. MODANO FORTASSE EPISCOPO

IN ULTONIA HIBERNIÆ.

J. P.

SEculo FORTE
VI VEL VII.
Damus hunc
Sanctum

A *pucl Colganum in Actis Sanctorum Hiberniæ ad diem IV Februarii pag. 253 hæc sunt: Memorantur autem in nostris Festilogiis Hibernicis duo hujus nominis eximie sanctitatis viri: unus abbas de Kill-Modain et episcopus de Carnfurbhuidbe in Connacia; alter episcopus de Airegal-Muodaiu in Ultonia. Prior Modanus floruit anno DLXI, et juxta eadem Festilogia natalis ejus celebratur die VI Martii; posterioris XXX Augusti. Et licet tempus anni DXXXII, (quod pag. 252 ex qualicumque Camerarii auctoritate assignaverat S. Modano synonymo, qui ex eodem Camerario dicitur abbas Driiburgensis fuisse) et dignitas abbatis S. Modano de Kill-Muodiu quadrare videtur; cum tamen videam, inquit, natales singulorum esse diversos, non habeo, unde vel ipsum, vel S. Modanum de Airegal asseram cum præsentem, id est, cum eo, de quo ibidem ex dicto Camerario ex professo agitur, confundendum. Consuli etiam possunt apud Colganum notæ pag. 253, in quibus eadem Festilogia citantur pro episcopo de Airegal-Muodain, quem ex ipso damus hoc die XXX Augusti. Hæc autem adduntur in iisdem notis: Ita Marianus Gormanus ad eundem diem: "Muodanus, inquit, episcopus de Airegal-Muodain." Idem tradunt ad eundem diem Cathaldus* Ma-*

* / Carolus

guir, M. Taml., et Dungalleu; sed Tamlaeten, et Maguir non vocant episcopum.

2 *Ceterum Modanus, a Colgano datus IV Februarii, habetur apud nos cum titulo abbatibus in Scotia, ut videre licet ad eundem diem pag. 497. De Muadano seu Modano abbate de Kill-Modain, ac ep. de Carnfurbhuidhe, ut volebat supra Colganus, consule Prætermissos apud nos ad diem VI Martii, ubi etiam indicavimus, de ipsius sanctitate nobis non constare. Modanum hodiernum Operi nostro inserendum censui, etiamsi aliunde mihi ignotum, propter Fastos sacros a Colgano indicatos: de quorum ætate scribit idem hagiographus tomo primo, quem edidit de Actis Sanctorum Hiberniæ, ad diem I ejusdem mensis, pag. 4 et 5. Posui, seu potius reliqui cum a Colgano positum in Ultonia, quæ est Hiberniæ provincia ad septentrionem. Titulum episcopi, quem ipsi tribuunt Marianus Gormanus et Martyrologium Dungallense, ut indicabat Colganus, Tamlaetense autem et Maguir non habent, S. Modano hodierno supra apposui tamquam dubium. Quandoquidem vero tempus mortis ejus frustra quæsi, et Modanum synonymum video superius a Colgano innecti seculo sexto, hodiernus eodem fortasse seculo vixerit vel proxime sequenti.*

e Martyrologiis a Colgano citatis.

F

DE B. AGILO VICECOMITE CONF.

PROPE MAGDUNUM IN GALLIA

J. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

Cultus Beati et Acta: an fuerit monachus.

POST ANNUM
DLXXXVII.
Legitimus
Sancti cultus

Memoria quidem B. Agili seu Agilis, vicecomitis Aurelianensis adscripta numquam fuit Martyrologiis antiquis: al recentiores martyrologi Beatum memorant, et alia monumenta antiquum ejus cultum abunde ostendunt. Novum Martyrologium Parisiense in Ad-dendis ad xxx Augusti sic habet: Apud Vici-nates * prope Magdunum * oppidum in territo-rio Aurelianensi, sancti Agilis vicecomitis, qui conversus e sæculo, res suas in alimenta paupe-rum et ædificationem monasteriorum distraxit. Consonat Castellanus in Martyrologio univer-sali, sed brevius dat elogium. Saussayus vero in Martyrologio Gallicano ad eundem diem Actorum dat compendium. Simon de Peyronet in Catalogo Sanctorum pag. 269 cultum magis probat, Beatumque monachis quoque adscribit hisce verbis: Ay, Agilus, aliis Agylus, vicecomes Aurelianensis; postea monachus Miciaci in Gallia, ejus meminit Carolus Saussay Annal. ecclesiast. Aurelian. lib. 3 § 4, dum recenset insignes abba-tes, monachos et confessores, qui ex Miciacensi cœnobio ab Aureliano non longe dissito prodire. Colitur in diœcesi Aurelianensi xxx Augusti, ma-xime in ecclesia sui uominis, quæ olim ab ipso in honorem Deiparæ constructa, hodie S. AY SUR LOIRE vulgo indigetatur.

ostenditur:

2 Beati quoque memoria habetur in Kalen-dario Sanctorum Aurelianensium ad xxx Augu-sti cum Vitæ compendio; et apud Ferrarium in Catalogo generali. Præterea Franciscus le Maire in Historia et antiquitatibus Aurelia-nensibus pag. 200, recensens reliquias Sancto-rum, quæ seculo xv et xvi in supplicationibus circumferri solebant, inter illas numerat reli-quias B. Agili. Demum sub Actis, de quibus mox agemus, hæc notata reperio: Acta hæc in ve-teri codice manuscripta servantur in ecclesia san-cti Agili prope Magdunum, quotannis ejus die natali legenda ad Matutinum: quibus concordant in verbis ipsis nocturnales lectiones antiqui Breviarii Ms. monasterii sancti Maximini de eodem festo. Hi-sce immemorabilem Beati cultum abunde proba-tum existimo.

Acta unde ac-
cepta et qua-
lia.

3 Acta B Agili Majores nostri acceperunt a RR. PP. Fuliensibus ex collectione eorum Pari-siensi. Auctor eorum est anonymus et incerti temporis, cum nullibi insinuet, se Beato cœ-rem fuisse, et aliunde colligi nequeat, ab ejus ætate multo fuisse remotum. Porro ex annotatis nostris patebit, nihil in illis referri, quod fal-sitatis aut erroris convinci possit. Carolus Saus-seyus in Annalibus ecclesiæ Aurelianensis lib. 3, cap. 40 hæc ipsa Acta contraxit, contractaque ab ipso edidit Surius ad xxx Augusti. Nos integra ex apographo nostro subjiciemus, et de more an-

notatis illustrabimus. Ex Actis vero facile per-spiciet studiosus lector, Beatum nostrum non recte monachis Miciacensibus annumeratum fuisse a Carolo Saussayo, aliisque quibusdam, cum de Vita ejus monastica in iis non fiat mentio, nec illa aliunde probari possit. Hinc ipse Mabillonius tom. 1 Actorum Sanctorum Ordinis sui pag. 581 hæc notavit: S. Agilus (Aurelianensis) non videtur fuisse monachus.

VITA

Auctore anonymo

Ex Ms. ecclesiæ B. Agili prope
Magdunum.

Exstitit quidam vir, nomine Agilus, nobilis prosapia ac præpotens gloria, qui in tantum sublimatus est in præsentis vita, ut pagi Aure-lianensis fungeretur honore vicecomitis a Hic namque tam severus, tamque districtus fuit in malefactoribus, ut vix eum posset evadere reo-rum ullus. Accedit autem ut quidam servulus il-lius contra eundem B. Agilum quoddam com-mitteret delictum: quo perpetrato, desperans idem servus de adjutorio hominum viventium, cœpit cogitare, si usquam Dei occurreret auxi-lium per alicujus sancti viri meritum. Inter va-rios autem animi cogitatus, in memoriam venit illi, quanta Deus, sancta Trinitas et simplex uni-tas, operari assidue illis diebus dignabatur ad tumultum egregii confessoris atque abbatis egre-gii Maximini b.

Cum Agili
servulus, qui
deliquerat, fu-
gisset

2 Illuc ergo prædictus servus cum summa fe-stinatione convolvit, atque mox solo prostratus ad tumultum c divi Maximini, suspirans cum gemitu profusus clamabat lachrymis, dicens: O præstantissime misericordia beate Maxime, qui beneficia tua poscentibus minime denegas, sub-veni mihi, ne violentia proprii domini possit me lædendum abstrahere ab isto loco sancto. Appa-reat, Sancte, super me virtus tua, quia ad te confugi, nullum sperans fortiorem invenisse de-fensorem. Hæc dicens sæpissime, non cessabat deosculari sanctum tumultum. Dominus vero jam dictus Agilus, barbaro utens animo, misit illico apparitores, qui certissime ab illo deducerent eum loco, sibique præsentarent, quatenus ulcisceretur in eum.

ad tumultum
S. Maximini,
mittit ille ap-
paritores.

3 Illi ergo appropinquantes ad locum, cepe-runt paulisper tremere in membris omnibus cor-repti Dei virtute, et merito sancti Maximini. Et ad se reversi agnoscunt Sancti virtutem,

ut verum in-
mulo abstra-
hant: his vero
tremore ab-
sterratis ipse
et rotentur,

A et suam præsumptionem: moxque humiliter accedentes ad tumultum reddunt sua vota Deo per intercessionem ejusdem beati viri, non attingentes profugum illum, quem suus defensabat protector: sicque ipsi sani nuntiant Domino suo, quod ipsis evenisset. Quod andieus minimeque credens, sed furore plenus, ascenso caballo iter suum ad tumultum præfatum dirigere cœpit, ut servulum, quem virtus divina servabat, puniturus vi abstraheret.

sed gravi car-
reptus infir-
mitate, multa
morset.

4 Sed cum jam in medio positus fere itinere foret, sonipedem nequaquam valuit promovere, percutiens illius utraque latera calcariibus, ipse vero ita subito gravatus, ut caput non erigere posset ullo modo, (cœpit namque incredibili totius corporis vexari cruciatu) nec regredi domum, nec ad locum sepulchri ire valens, in se reversus virtutem Domini, et meritum Sancti coactus est confiteri. Et tractis ab imo corde suspiriis, ad tumultum sancti confessoris servorum suorum manibus se jussit deferri, ibique commorans aliquantulum, cibi potusque inedia tabefactus, cum multis lachrymis et planctu confessus coram Deo et sancto Maximino peccasse, votum fecit, ut, in pristinum robur membris Deus et S. Maximinus ei restitueret, imminetentemque mortem ab eo repelleret, et vitam adduceret, supra sepulchrum beati viri ecclesiam componeret, et famulum, quem B. Maximinus sibi vindicaverat, servitio illius manciparet perpetuo.

si valetudini
restituatur:
ac restitutus
vota sua com-
plet.

5 Clementia ergo Domini omnipotentis Dei clementissime voces illius suscepit lachrymabiles: nempe, confestim recepto robore, hilaris Deo benedixit, beato Maximino gratias egit, servulum illum a Deo liberatum et a beato Maximino, ipsi servituum cum omni sua progenie sub testamenti attestatione tradidit perpetuo: qui etiam ecclesiam *d*, quam voverat erexit. Peracto igitur ecclesiæ ædificio in nomine Domini et beati Maximini, dotavit eam hereditate sui patrimonii, nam curtem, quæ dicitur villa B. Berarii, cum suis appendiciis ipsi ecclesiæ concessit sub testamenti scripto. Regebat tunc Miciacensem locum beatus Avitus *e*.

Beatus virtu-
tibus

6 Nunc autem dicendum est, quæ conversatio, et qui actus post conversionem hujusmodi beati fuerint Agili. Nam hic sæpe prædictus Agilus, qui prius durus et ultra modum districtus existens, nunc est piissimus et omni suavitate conspicuus. Orationibus vero vacabat et jejuniis continuis, inter divites autem et pauperes medius sic consistebat, ut pauperes illum quasi pauperem aspicerent, divites vero quasi superiorem sibi divitem aestimarent. Sublimius autem tanto unumquemque honorabat, quanto sanctius vivere didicerat. Erga egenos vero ita sollicitum se exhibebat, ut vere secundum Christi verbum in iis esse crederet Christum. Viduarum, orphanorum, pupillorum paterno affectu causam, et omnem sollicitudinem gerebat. Clericorum vero omnium ita curam tenebat, ut clericos pauperes si vidisset, divitibus sociasset, ut secundum beati Pauli dictum, horum inopiam illorum abundantia sublevaret. Clericorum contra ita illi erat, ut si aliquos inter eos studiosos in lege Dei reperisset, maxima veneratione diligeret, et suis eos amicitiiis conjungeret.

varius fulget

7 Erat igitur beatus Agilus sermone facundissimus, justitia præditus, in judicio justis in commissio fidelis, in bonitate conspicuus, in universa morum honestate præclarus, ecclesiarum Dei dilatator atque existens propagator, nonnullas

etiam ex sua hereditate fundans, quasdam etiam accrescens in divitiis abundantius ex prædiis sui patrimonii fertur hereditasse, sicuti basilicam proto-martyris Stephani *f*, quæ fundata est Miciaco. Curtem enim, quæ dicitur Biverias, et aliam, quæ dicitur Andoëni Puteus, perpetually sub testamento ab omni dominio immunitatem dedit. Beati vero Petri principis apostolorum monasterium *g*, quod foris muros Aurelianis ad Orientem est constructum, in quo corpus beati Aniasi humanum habetur, beatus Agilus valde ditavit ex suis prædiis, quæ per diversa loca sunt locata.

8 His et plurimis bonorum operum virtutibus pollens beatus Agilus in laicali constitutus habitu tam Deo quam hominibus complacebat, temporibus regis inelyti Childeberti *h*, qui imperium gubernabat nobiliter a Deo sibi traditum, propter supra dicta bona. B. etiam Agilus visitator sanctorum locorum erat assiduus: nam et Romam, et alia visenda loca Sanctorum peragrabat sæpissime. Per eundem vero beatum Agilum ita splendebat gloria Christi sanctorum plenitudine, ut surdi auditum, cæci visum, muti loquendi officium, claudi gressum, membrorum contractionem paralitici perciperent. Talia multis largiebatur Christus per sancti meritum Agili.

9 Ipse quippe hominum jactantiam fugiebat remorando in secretissimo loco, ex quo nullatenus egredi volebat, nisi causa expetiisset perspicua. Post multum vero temporis, postquam se toto corde Deo mancipaverat, dum adhuc de perfectione animæ suæ virtus divina animum suum pulsaret, vigilantius vigili mente pertractans dictum Salvatoris nostri piissimi, qui ait: Si vis perfectus esse, relictis omnibus, nudus Deum sequere: aestimans, et valde pertimescens detrimentum animæ suæ fore, si maneret sub tanta dignitate, sicut considerabatur in honore vice comitatus, relictis et dispositis sub elemosina omnibus suis prædiis, atque rebus aliis mobilibus, commotionem a Christo sibi aspiratam acceleravit expetere. In qua peregrinatione multum cominoratus, Romam primum adiit: ibique diu ad beatorum Petri et Pauli limina consistens, tandem instinctu divino redemptionis nostræ ac venerabilis sanctæ crucis honore Hierosolymam petiit: et ad sepulchrum Domini longo tempore se maceravit jejuniis et orationibus, donec divinitus pro redeundo est admonitus.

10 Gratia autem Domini ejus gressus dirigente, pervenit usque ad portum maris, in quo navim inveniens præparatam, navim cum suis est ingressus: navigantesque deveniunt Arelatum *i*, ibique relinquens navim, cum suis sociis gratia orationis visitabat omnia Sanctorum loca in itinere posita, expetens a Christo indulgentiam per illorum merita. Sicque tendens suum iter, pervenit usque ad urbem Turonensis *k*, in qua aliquantulum ad beatorum Mauritii atque Martini basilicas commoratus, cognovit divinitus imminere diem vocationis suæ. Transitoque Ligeris amne ad Aurelianensem repedabat civitatem recto itinere, cupiens tumulari in ecclesia, quam ipse fundaverat supra beati Maximini mausoleum.

11 Et cum hospitaretur in prædio sui juris satis amœno, vicino amni Ligeris, quod abest quinque millibus a supradicta civitate Aurelianis: et ibi aliquantulum demoraretur, levi tangitur febricula. Adest autem angelus tempore noctis mediæ per visum conspicuus vultu, qui alacriter

Febricula ta-
ctus de pro-
pinqva morte
ab angelo no-
netur:

et miracula:

peregrinatur
Romam et
Hierosoly-
nam,

F
aliqua loca
Sancta visit
avit.

A ANONYMO.

ter dixit: O dilecta Deo anima, bonum certamen certasti, opus Christi peregristi, jam nunc idem Christus imponet finem tuo labori. Dominica autem die ad Christum assumendus eris ab angelis sanctis; corpuseulum vero tuum in hoc loco jubet tumulari divinitus. Sed citissime, si quid tibi disponendum est, dispone: ita enim fiet tibi, ut a me audisti.

et munitus
extremo viati-
co pie moritur

12 Faua autem vulgante beatum a peregritatione Agilum revertisse, multorum turba divitum pauperumque illuc lætabunda atque festinanter, ubi cubabat, suum transvolat ingressum. Ipse etiam pro episcopo Austreno l Aurelianus, atque pro abbate Miciacensi Maximio secundo m, qui fuit beati Theodemiri nepos, misit, ut consolaturi eum venirent, atque commendaturi Christo ejus animam. Qui ejus voluntati mox obediens, adsunt eum magna clericorum, atque monachorum caterva. Petiit autem Dominici Corporis viaticum, et ita plenus dierum post ætatis suæ tempora consummata, meritorum splendore coruscans, terrena terrenis membra commendat, spiritus vero illius eum caelestibus angelorum choris mansurus celsa conscendit, sub die tertio Calendarum Septembris.

sepultura, et
miracula ad
sepulcrum.

13 Igitur repente innumerabilium populorum refluxit repente caterva: corpus vero ejus illatum sepulchro in ecclesia, quæ ibi erat dicata in honore sanctæ Dei Genitricis Virginis Mariæ, retro altare decenter est humatum. Reliquit autem beatus Agilus familiam quamdam servorum illi loco deservituram, et prædium, quod ad ipsum pertinebat, in quo tumulatus est. Et hujus progenies beato adhuc Agilo devote serviendo pertinet. Ad tumulum ejus diviua bonitas operari dignatur continue maxima miracula: uam sæpiissime frenetici sanantur, morbi vero diversi generis extinguuntur, per invocationem sanctæ et individuae Trinitatis, et per meritum beatissimæ semperque Virginis Dei Genitricis Mariæ, et confessoris sancti ibi quiescentis Agili. Amen.

ANNOTATA.

a De officio et dignitate vicecomitum multa explicantur in auctiore Cangii Glossario, quæ videri possunt. Vicecomites autem Aurelianenses recenset laudatus ante le Maire cap. 27, interque eos primum statuit B. Agilum. In Actis S. Maximini mox assignandis Agilus solum vocatur dives ac præpotens homo.

b Sanctus hic Maximinus primus abbas fuit monasterii Miciacensis, duabus leucis Aurelia dissiti, quod ab eo nomen accepit. Quippe dicitur Miciacense S. Maximini, vulgo Saint Mesmin de Micy. Conditum est tempore Clodovei I, cujus pro eo diploma exhibet Acherius tom. 3 Spicilegii recusis pag. 307. Fundator fuit S. Euspicius, de quo actum apud nos tom. 5 Julii a pag. 72. Euspicius item abbatem illius primum statuunt vulgati catalogi, sed Mabillonius tom. 1 Annalium pag. 33 S. Euspicius vocat fundatorem, S. Maximinum vero primum abbatem. Hujus autem Acta dedit tom. 1 Actorum a pag. 580. De eo in Opere nostro agendum erit ad 15 Decembris.

c Carolus Sausseyus lib. 3, cap. 40 de sepulchro S. Maximini, ad quod servum illum fugisse narrat, sic habet: Quod est in capella sancti Maximini retro altare. Verum ibi tunc nondum erat Sancti illius sepulcrum, ut mox videbimus.

d Locum sepulcri S. Maximini conditæque ec-

clesiæ explicat utraque S. Maximini Vita, referturque rursus in Miraculis apud laudatum Mabillonium. Vita prima pag. 589 sic habet: Circa Ligeris ripam erat et est mons non multæ altitudinis, habens sub se conævam rupem, et intra eandem habitantem sævum draconem etc. Hunc draconem extinctum narrat locumque purgatum a Sancto, qui et moriens ibidem se sepeliri jussit. Relata deinde Maximini morte, eodem loco sepultus dicitur, sicut mandaverat: atque hæc subduntur: Qui locus multis... postea claruit miraculorum signis, quamdiu sancta membra tegere meruit. Tum fuse narrat hoc ipsum miraculum de servo B. Agili, ejusque subito morbo ac voto. Ac demum subjungit sequentia: Nam subito recepto robore constitit (Agilus,) et lætus Deo benedixit, beato Maximino gratias egit, servum, quem ipse sibi vindicaverat, perpetuo ei servituum eum agnatione successura sub testamenti attestatione tradidit, nec non et basilicam, quam voverat, opere perfecit. Nec est quidquam, quod de ea dici valeat, cum hodieque supersit: in qua basilica eum diu, ut jam dictum est, multi beneficia divina peturi per interventum sancti Maximini adveherent, et pro voto res pluribus eederet etc. Refert mox translationem corporis S. Maximini, quæ huc non pertinet. Eadem paulo brevius exponuntur in Vita secunda pag. 597: et brevissime in Miraculis pag. 600 hoc modo: Sepultus est vero (S. Maximinus) a venerabili Eusebio episcopo et Fratribus in monte transligerino, in quo ipse per Domiui virtutem sævum exstinxerat draconem: super ejus venerabile corpus quidam præpotens homo, nomine Agilis, ob sanitatem sibi redditam ædificavit basilicam, et postmodum idem Agilis ad habitum sanctitatis conversus hodie etiam miraculis elaret.

e S. Avitus abbas fuit post S. Maximinum, ut consentiunt omnes. Acta autem S. Aviti data sunt apud nos tom. 3 Junii a pag. 351: ex iisque æque atque ex Actis S. Maximini idem est hic Avitus cum illo Avito abbate, quem laudat S. Gregorius Turonensis lib. de Gloria Confessorum cap. 99, cum illud ipsum, quod ibi narrat laudatus Turonensis, in Actis S. Aviti Miciacensis referatur num. 24. Mabillonius quidem in Actis seculo 1 Benedict. pag. 613 et 614 et in Annalibus tom. 1, pag. 77 ex uno hoc Avito duos formare conatus est, eumque secutus est Bailletus ad 17 Junii, ubi temere utrique Avito sua gesta assignat: at mihi, expensis Mabillonii argumentis, illa distinctio usque adeo improbabilis videtur, ut credam, non potuisse illam opinionem probari viro erudito, nisi quod non vidisset Acta sincera S. Aviti per Henschenium edita loco jam assignato.

f Est hæc ecclesia monasterii Miciacensis, de qua in Actis S. Maximini apud Mabillonium pag. 585: Basilicamque eandem in honore Dei et sancti Stephani protomartyris consecravit Eusebius episcopus.

g De hoc monasterio, nunc ecclesia collegiata, fuse agit le Maire in Historia ecclesiæ Aurelianensis cap. 19. Vocatum est primo monasterium sancti Petri ad Boves, deinde S. Aniani ab illato istius Sancti corpore paulatim dici cœpit S. Gregorius Turonensis lib. 9 Historiæ cap. 18 narrat sepultum Namatum episcopum in basilica sancti Aniani confessoris, quæ hæc ipsa est ecclesia. De S. Aniano agetur ad 17 Novembris, quo colitur.

h Childebertus

A h Childebertus I obiit anno 558. Hic autem indicari videtur; licet Beatus etiam vixerit et obierit tempore Childeberti II.

i Arelatum, aliis Arelate et Arelas, vulgo Arles, urbs nota est in Provincia ad sinistram Rhodani ostium.

* la Loire.
k Turones, vulgo Tours, urbs salis ampla et nota est ad Ligerim * flumen. Sammarthani tom. I Galliae Christianae de urbe Turonensi ad propositum nostrum scribunt sequentia: Basilicas habet insignes, metropolitanam, cujus olim patronus S. Mauritius, et nunc passim divi Gatiani templum nuncupatur. . . . Nec minoris est praerogativae ecclesia collegiata regni Francorum opulentissima, quae S. Martino dicatur, vetustate venerabilis, amplissimis dignitatibus etc. Fuisse ibidem magna in veneratione corpus S. Marlini, vulgo notum est. Reliquias quoque Martyrum Agaunensium, seu Legionis Thebae, cujus tribunus erat S. Mauritius, ibidem fuisse testatur S. Gregorius Turonensis lib. 10 Historiae cap. 31, num. 19.

Laudatus Turonensis lib. 9, cap. 18, rela-

to Namatii Aurelianensis episcopi obitu, subjungit: In cujus cathedram Austrinus Pastoris quondam filius subrogatur. Carolus Sausseyus lib. 3, cap. 39 initium episcopatus ejus affigit anno 590. Coitius vero episcopum factum existimat anno 587. Haec de causa obitum B. Agili notamus cum Martyrologio Parisiensi post annum DLXXXVII. At incertum est, quot annis jam sedisset Austrenus, dum Beatus obiit.

m Letaldus in Miraculis S. Maximini I (apud Mabillonium tom. I Actorum pag. 600 et 601) docet S. Maximino primo successisse S. Avilum, hunc vero Theodemirum, ac Theodemiro nepotem ejus Maximinum II, qui omnes brevi ibidem honorantur elogio; at quando obierit Theodemirus aut Maximinus II, non exprimitur.

n Senem obiisse ex praecedentibus clarum est. Quippe conversus est tempore S. Ariti abbatis, ejus mortem Henschenius fixit circa annum 527. Vixerit igitur annis 60, ut minimum, post conversionem suam, ita ut octogenario longe major fuisse videatur, dum defunctus est.

A. ANONYMO.

E

B

DE SANCTO AGILO

PRIMO RESBACENSI ABBATE

IN BRIA GALLIAE PROVINCIA

COMMENTARIUS PRAEVIUS

J. S.

§ I. Cultus Sancti: scriptores Actorum et Miraculorum.

CIRCA ANNUM
DCL.
Memoria Sancti non quidem
in antiquioribus
Fastis
omnibus.

Quamquam dubitari non potest de sanctitate ac veneratione satis reclusa S. Agili abbatis, plerique tamen antiquiores martyrologi ejus memoriam praetermiserunt. In Pratensi codice Usuardi ad xxx Augusti annuntiatur his verbis: In pago Meldensi, sancti Agili confessoris. Verum Sollerius nos in Observationibus ad illum diem existimat annuntiationem istam Usuardi non esse, sed Usuardino codici postea adjectam, licet alioquin agnoscat, additionem admodum esse antiquam, cum ex codice Pratensi in duos alios codices, quos Antverpiensem Majorem et Rosweyrdinum vocal Sollerius, translata sint eadem prorsus verba. Jacobus Bouillart, qui eodidem illum Pratensem, suppresso nomine, edidit anno 1718, ipsa putavit esse Usuardi verba. At id mihi verisimile non magis est, quam fuit Sollerio, cum longe plures Usuardini codices Mss. et edidi, Agilum omnino non habeant, alique non pauciores eundem quidem memorent, sed verbis plane diversis. Accipe pauca pro exemplo: Muneratus sic edidit: Resbaeo monasterio, cognomento Hierusalem, sancti Agili, qui ejusdem abbas coenobii multis virtutibus claruit. Codex Centulensis haec habet: Coenobio Restacensi *, depositio sancti Agili abbatis. Bruxellensis: Eodem die in monasterio Jerusalem, depositio sancti Agili confessoris et abbatis. Aquicinelinus: In monasterio, quod dicitur Respacis, transitus sancti Agili, ejusdem loci abbatis et confessoris. Demum, ut alios codices et editiones praetermittam Augusti Tomus VI.

* pro Resba-
censi

mus, editio Lubeco-Coloniensis eundem Sanctum memorat his verbis: In monasterio Resbasi, sancti Agili abbatis et confessoris, qui centenarius ac virgo existens, feliciter ex vocatione migravit a saeculo.

2 Ex hac tanta codicum Usuardinorum in omittendo et memorando S. Agilo varietate, quae latius videri potest apud Sollerium, colligimus Sanctum illum ab ipso quidem Usuardo Fastis insertum non esse, venerationem tamen ipsius a multis saeculis longelateque fuisse agnitam. Primus igitur S. Agilum Martyrologio suo adscripsisse videtur Rabanus, qui ad xxx Augusti his verbis illum commemorat: Depositio Agili abbatis. Florarium nostrum Ms. ad eundem diem sic habet: In pago Meldensi Agili abbatis Resbacensis. Saeculi sunt recentiores plurimi, interque eos Benedictini, qui eundem Sanctum suis Menologiis inseruerunt. Unum subjungo Andreæ Saussayi elogium, quod satis fideliter ex Actis contractum. Ipso die (xxx Augusti,) itidem in agro Meldensi sancti Agili primi Resbacensis abbatis et confessoris, qui ex monacho Luxoviensi, ubi floruit sancti Enstachii * discipulus, revocatus ad patrium solum, ob egregias virtutes et praecipuum religionis studium, a sancto Audoeno praedicti coenobii fundatore primus illic aetheriarcha * constitutus, germina ibidem pietatis plurima excitavit, collectaque multa operum bonorum segete, candidatus gloriae centenarius quievit in Domino. Aetas illa centum annorum, in Actis

in quibusdam
tamen satis
antiquis:

F

* Eustasii

* lege aetheri-
archa i. e. sociis
praefectus seu
abbas

AUCTORE
J. S.

asserta, discutietur inferius. Maurolycus et Felicius in suis Martyrologiis S. Agilum habent I Septembris; at qua de causa, ignoramus.

præter festi-
tatem præci-
pua translatione
quoque ce-
lebrata.

3 *Præter festivitatem hanc præcipuam, quæ xxx Augusti celebratur, habetur in abbacia Resbacensi alia festivitas de Sancti translatione xxiii Januarii. Annuntiatur illa in duobus codicibus Usuardi auctis, adductisque per Sollerium ad diem memoratum. Bruxellensis his utitur verbis: Eodem die translatio S. Agili abbatis et confessoris. Augensis vero istis: Resbaco monasterio, translatio sancti Agili abbatis. Accedit Florarium nostrum Ms., in quo sic habetur: Ipso die beati Agili abbatis Resbacensis anno salutis ðcc. Subintelligi forsân debet translatio, uti præcedit in alia annuntiatione, et inde utcumque colligitur, quod natalem Sancti idem auctor memoret xxx Augusti. Ea quidem explicatio certa non est, cum auctor natalem bis per errorem commemorare potuerit, ipsumque ad xxxiii Januarii referre, uti revera fecit Bucelinus in Menologio Benedictino: veruntamen annus adjunctus magis translationem quam obitum insinuat. Mabilonius in annotatis ad Vitam pag. 325, ubi sepultus dicitur in ecclesia, quæ est in honore B. Joannis Baptistæ ad plagam meridianam, de reliquiis et festivitatibus Sancti observat sequentia: Ejus reliquiæ in monasterii sui ecclesia, S. Petro sacra, religiose coluntur. Visitur ejus cenotaphium in B. Joannis Baptistæ ecclesia parochiali, in qua sepultus fuit. Duplicem habet apud suos Resbacenses celebritatem, unam depositionis in Kalendaris Septembris, alteram translationis x Kalendaris Februarii, qui dies elevationis esse videtur. Idem omnino existimo. At quo tempore facta sit illa elevatio et translatio ad ecclesiam S. Petri, hactenus non liquet.*

supplicationes
eum reliquiis
Sancti alim
instituta,

4 *Ad venerationem quoque Sancti ejusque reliquias spectant aliqua, quæ R. D. Nicolaus Belfortius, Canonicus Regularis notavit ad Acta, per eum ex codice Resbacensi descripta, transmissaque ad Majores nostros, ut dicemus. Verba Belfortii hæc sunt: Interfui etiam supplicationibus publicis, quæ cum reliquiis Resbacensibus a viginti, triginta, seu etiam quadraginta simul, tum villarum tum oppidorum accolis, me puero, fiebant pro acris temperie impetranda. Etsi, ut puer tum temporis, minime observavi petitionis effectum (non enim volo siue certa ac vivida memoria in talibus quicquam asserere) tamen præter communi famam, quod sapiuseule Deus postulata concessit, scio et probe memini D. Romanum Consivet, mei monasterii Canonicum Regularem hujusce rei ingenuum se mihi aliquando testem ingressisse. Sed heu dolor! nuper adeo beati Agili et aliorum eum eo quiescentium Sanctorum corpora fere tota, ipsamque funditus ecclesiam Resbacensium flammis tradidit Vaseouum cohors, quæ cum reliquo exercitu juncta ab urbe Agendico ad partes Silvanectenses pergebat, circa annum mdcxii aut mdcxiii mense Septembri pridie Nativitatis beatæ Mariæ. Hæc ille.*

hymnus in
ejusdem lau-
dem composi-
tus:

5 *Lubet etiam huic loco innectere vetustum carmen de S. Agilo, quod ex codice 696 reginæ Sueciæ descriptum, nobisque olim fuit transmissum. Complectitur istud quædam Sancti gesta hisce verbis expressa:*

Anni revolvens circulus festum reducit Militis,
Qui est ob agiles motus vocatus jure Agilus.
Quem tulit sauguis uobilis, sed fides hausit
meritis:

* forsân auxit

Omittens fastum seculi, Christo adhæsit prin-
cipi.

Attingens annos puberes, actus exercens cele-
bres,

Qualis extabat pectore, mox patefecit opere.
Furenti in se juveni signum crucis opposuit,

Cui statim manus aruit, quam sanam Sanctus
reddidit.

Christum iu forma pauperis suis subvexit hu-
meris,

Tali donatus munere Christo portatur bajulo.

Adstitit Christus Famulo fesso jam longo senio,
Quem pius pater Agilus voce precatur sup-
plici.

Memento mei, Domine, quem redemisti San-
guine:

Fæ me tuorum concivem, gaudiorumque con-
sortem.

Tuere, Pastor maxime, gregem istum continue,
Pro quo affixus es ligno, restitue paradiso.

Jam nuuc conjuuetus intimis sacer Sanctorum
gaudiis,

Nostri memor assidue esto, Pater sanctissime.

O alma Deus Trinitas, venerandaque Uuitas,
Largire tuis servulis, æternis frui præmiis.

6 *Hiscæ de Sancti veneratione disputatis, ad Actorum notitiam progredior. Vitam S. Agili, ab auctore anonymo conscriptam, ex Mss. codicibus Accineti et Vallis Lucentis monasteriorum primus edidit Petrus Franciscus Chiffletius inter instrumenta Historiæ Tornutiensi subjuncta. Eandem ex hac editione et aliis Mss. recudit Mabilonius in Actis Sanctorum Ordinis sancti Benedicti seculo 2, a pag. 316; Vitæque subjunxit Miracula sancti Agili, duobus libris scripta ab auctoribus contemporaneis, usus codicibus Mss. monasteriorum Resbacensis et Uticensis. Accepimus et nos prædictæ Vitæ cum libris Miraculorum apographum ex codice Resbacensi. Descripsit illud jam laudatus Nicolaus Belfortius, Canonicus Regularis in monasterio S. Joannis de Vineis juxta Suessiones, ac misit ad Majores nostros, quorum cura idem apographum collatum fuit cum codice 696 Reginæ Sueciæ, exceptis tamen miraculis.*

Vita ab anony-
mo scripta et
jam edita.

7 *Porro quod spectat ad Vitam, gesta eadem referuntur in editis et Mss. exemplaribus. Veruntamen tanta est vocum discrepantia inter apographum Resbacense et reliqua jam dicta exemplaria, ut hæc mutationis aliquid passa sint aut illud. Facile crediderim Opusculum primi auctoris ab interpolatore aliquo verbis amplificatum fuisse et effatis quibusdam generalibus auctum. Quippe id longe verisimilius apparet, quam Ms. Resbacense, in quo omnia explicantur paulo brevius, fuisse contractum. Hac de causa edam laudatum apographum Resbacense, ita tamen, ut in Annotatis adjecturus sim illa omnia, quæ in editionibus memoratis et in Ms. Reginæ Sueciæ leguntur adjecta. Ex his studiosus lector judicare poterit, an codex ille, qui etiam aliis præferendus videtur, quod ejusdem sit abbatiæ, in qua Sanctus obiit, magis referat primævi auctoris stylum, an alii, ex quibus editiones jam factæ. Post Vitam Miracula subdemus ab aliis scriptoribus exarata: in his autem utemur eodem codice Resbacensi, quem conferemus cum editione Mabilonii, non raro in verbis discrepante. Id factum opinor, quod Mabilonius magis secutus sit codicem Uticensem quam Resbacensem. At malim ego adjuncta ex Uticensi inter annotata exprimere.*

ut rursus
edenda ex Ms
una cum Mi-
raculis.

F

8 *De ætate hujusce Vitæ scriptoris variæ admodum*

Inquiritur,

A *modum sunt eruditorum sententiæ. Adrianus Bailletus in Tabula critica ad xxx Augusti, et Jacobus le Long in Bibliotheca historica Franciæ pag. 240 sine ulla probatione asserunt, biographum toto fere seculo vixisse post S. Agilum. Coin-
tius vero in Annalibus Francorum tom. 2 et 3 eundem scriptorem frequenter adducit, et ubique contemporaneum vocat. Mabillonius inter hos videtur medius, atque in ætatem biographi hujus inquiri. Audi itaque quomodo in Observationibus præviis de notis quibusdam Vitæ chronologicis disserat laudatus Mabillonius: Hujus Vitæ scriptor auonymus, inquit, tres nobis suppeditat ætatis suæ characteres, duos scilicet in præfatione ab episcopo Raguemundo et Aygloaldo abbate, tertium ab ætate S. Donati Vesontionensis episcopi, quo referente miraculum, cap. vii memoratum, se accepisse testatur. Raguemundum sedis Meldensis episcopum, Aygloaldum vero Resbacensis monasterii abbatem fuisse omnino probabile est. Verum, ut subdit, uterque in vulgatis catalogis episcoporum Meldensium et abbatum Resbacensium ignotus est, nisi Raguemundus forsitan idem sit eum Ragaminato seu Ragemario. At ne quidem de ætate Ragaminati aliquid certi habemus. Duæ igitur hæc notæ chronologicæ nihil subsidii afferre possunt.*

quo tempore

9 *Hinc Mabillonius sic progreditur: Certior est a S. Donati ætate petita ratio temporis, quam S. Agili eneomiastes ep. vii profert. Quippe S. Donatus ab anno circa dcccxxv, quo synodo Remensi sub Sonatio habitæ subscripsit, ad annum deli, quo donatus videtur, Vesontionensem cathedram tenuit. Verba scriptoris, ex quibus argumentum desumitur, hæc sunt infra num. 10: Porro, sicut Donatus, tuæ quidem monacho, postea Vesontionensis urbis episcopo, referente didici, qui, quando hæc gesta sunt, adhuc adoleseens iuterat etc. Si hæc verba sumamus eo sensu, quem præferre videntur, S. Donatus hæc ipse narravit Vitæ scriptori sive in privato colloquio, sive in prædicatione publica. Ex quo consequitur, vixisse biographum ante mortem S. Donati. Verum credere non potuit Mabillonius eo tempore vixisse biographum, atque inde fieret ut tertia illa temporis ratio, quam certiore vocabat, prorsus futura esset incerta.*

conscripta sit Vita.

10 *Nam ille ratiocinari pergat hoc modo: Unde scrupulus nascitur, an S. Agili eneomiastes Donatum videre potuerit; anue potius ex Donati relatione, voce aut scripto tradita, narrationem capituli vii acceperit. Hanc expositionem in annotatis amplectitur ad hæc verba, Donato referente didici, sic commentans: Nempe ex scripto vel traditione: nam ex Donati ore istud accipere auctor non videtur potuisse. Nullibi enim auctor aut se Agilo coævum, aut eum a se visum dicit, eum tamen Donatus ante annum dclx mortuus, vel paullo post S. Agilum in nostra sententia; vel in aliorum, ante ipsum Agilum. Ratio Mabillonii, cur locum ita exponat, ab eo sic exprimitur in Observationibus præviis: Certe, ne quid dissimulemus, occurrit in ista Vita mendæ nonnullæ, quæ scriptorem seculo vii inferiore designant. In his Sadaberga seu Salaberga virginitatem inviolabiliter servasse cap. xii falso dicitur, cui plures liberos fuisse ex propria Vita constat... Sententia (In Vita sæpe asserta) de centenaria B. Agili ætate cum Vita S. Filiberti conciliari non potest.*

11 *Verumtamen hæc rationes non evincunt, tertiam illam notam chronologicam prorsus deserent-*

dam, sicut deseritur a Mabillonio, locumque biographi exponendum eo modo, quo ab ipso improprie exponitur. Nam, si biographus scripserit inter annum 684 et 690, ut nos existimamus et mox probabimus, facile in aliquot errores labi potuit conjecturis nimium indulgendo. Deinde cum S. Donatus vixerit post annum 656, et obierit verosimiliter tantum circa 660, ut in ejus Actis probatum est tom. 2 Augusti pag. 199, nulla est ratio, cur miraculum istud ex ipso S. Donato audire non potuerit biographus, sicut naturalis verborum expositio ipsum audivisse insinuat, cum scripserit annis circiter triginta post mortem Donati. Neque hisce obstat, quod ille nullibi asserat se S. Agilo coævum, aut eundem a se visum. Nam, etiamsi Sanctum nunquam viderit, nec dicat eum vixisse se puero aut adolescente, inde inferri non potest, natum non fuisse biographum ante mortem S. Agili: imo ne quidem hinc satis solide concludes, monachum non fuisse Luxoviensem, dum defunctus est Sanctus. Monachum autem fuisse Luxoviensem suspicor, cum quod plura referat de Sancti gestis Luxovii quam Resbaci, tum quod Donatum testem adducat, qui monachus fuerat Luxoviensis, et episcopus Vesontionensis Luxovio longe vicinior erat quam Resbaco, adeoque suos Luxovienses verosimiliter subinde invisebat, ita ut biographus prædictum miraculum facile ex ipso audire potuerit, vel ante monasticam professionem, vel jam monachus, si monachus re vera fuerit, ut est verisimile.

AUCTORE
J S
et ostenditur,
scriptam videri

12 *Error vero a biographo commissus in S. Salaberga, quam virginem putavit, licet maritalata bis fuerit, adeo non probat scriptorem esse seculo vii posteriorem, ut potius evincere videatur, eundem non scripsisse post annum circiter 690. Observarunt id eruditi Benedictini in Historia litteraria Franciæ tom. 3, pag. 636, ubi de ætate biographi nostri accurate disserunt. Laudati scriptores solide probant ibidem pag. 636 et 637 Vitam S. Salabergæ scriptam esse inter annum 680 et 688. At verisimile non est, aut biographo nostro diu ignotam fuisse Vitam S. Salabergæ, ubi erat conscripta, eum fuisse ejusdem Ordinis abbatissa; aut eundem incidere potuisse in errorem de asserta illius Sanctæ virginitate, si ejus vidisset Vitam, priusquam S. Agili Vitam exararet; adeoque dicendum videtur S. Agili Vitam scriptam esse ante Vitam S. Salabergæ, id est, ante annum 688, aut certe non multo posteriori, et priusquam Vita Salabergæ esset vulgata. Hac de causa dixi probabilius scriptam esse ante annum 690.*

ante annum
690.

13 *Jam vero Vitam exaratam fuisse post annum 684 sic ostendo cum laudatis mox Benedictinis. Auctor num. 33 de S. Filiberto abbate Sancti nostri discipulo ac successore loquitur, tamquam de defuncto: at S. Filibertus probabiliter obiit anno 684, ut in Commentario ejus Vitæ prævio dictum est tom. iv Augusti pag. 71. Vita igitur post illum annum 684 conscripta. Demum ex tota Vita patet, auctorem non esse omnino contemporaneum: nec quidquam in illa reperitur, quod persuadeat, assignata ætate esse juniorem. Porro in errores aliquot lapsam esse hujus Vitæ scriptorem, jam supra ex Mabillonio diximus: et licet ille ibidem adjungat: Et tamen suo auctori integram in aliis fidem habemus; id tantum intellexisse videtur de iis, quibus gravior auctoritas non repugnat. Certo nos alia quædam in annotatis assignabimus, quibus indubitata fidem habere non possumus: Nunc præcipua Vitæ capi-*

et post annum
684: scriptor
illius subinde
errari obno-
xius.

ta

ta ad ordinem chronologicum utcumque reducere conabimur.

§ II. Præcipua Vitæ capita ordine chronologico deducta, et aliunde illustrata.

Locus Sancti natalis non satis certus :

Natum nobilibus parentibus S. Agilum Vita docet, at nec locum natalem clare, nec tempus ullo modo exprimit. Locum tamen natalem Mabillonius in Annalibus Benedictinis tom. 1, pag. 306 describit hisce verbis : Is est Agilus seu Agilis, nobilissimis natalibus ex primis palatii Burgundici optimatibus, Portensi ad Ararim territorio, et quidem in vico Honorifiaco exortus, patre Chagnoalde (in Vita Agnoaldo,) Childerberti regis conviva et consiliario, et Deuteria ejus conjuge ex præclara Burgundionum prosapia. Verum non omnino hæc mihi videntur certa, cum conjecturis solum nitantur incertis. Asserit quidem Vita Agnoaldum Sancti patrem Portensi territorio ortum : at inde certo inferri non potest, natum ibidem filium. Rursum Vita affirmat in villa Honorifiaco exceptum ab Agili parentibus S. Columbanum : verum hinc pro certo colligi non debet, in eadem villa S. Agilum mundo datum. Mallem itaque ut pro conjectura verisimili hæc dedisset Mabillonius, quam narrasset tamquam certa : nam admodum incerta esse magis patebit in Annotatis ad caput 1 Vitæ. Qui de causa locum natalem incertum relinquo, et ad tempus investigandum accedo.

de tempore ejus natali opinionones variæ,

15 Cointius in Annalibus Francorum ad annum 568 num. 18 scribit ortum S. Agili incidere in annum Christi quingentesimum sexagesimum primum. In eam opinionem, que longe abest a vero, abductus est Cointius, quod secutus sit sententiam biographi de centenaria Sancti ætate. Mabillonius in annotatis ad Vitam natum putat circa annum 580, septuagenarium enim fere obiisse scribit circa annum 650. Porro tempus natale S. Agili, quod nullibi exprimitur, colligi utcumque posset ex tempore, quo S. Columbanus abbas ex Hibernia in Galliam venit : ab eo enim septennis benedictionem obtinuit. Verum scriptores de tempore adventus S. Columbani non minus dissentiunt quam de anno natali S. Agili. Præterea ignoramus, an statim post adventum suum in Galliam Columbanus ad parentes S. Agili accesserit, atque huic bene precatus fuerit. Qua de causa, prætermissis primo Columbani in Galliam adventu, qui in ejus Actis spinosæ inquisitioni dabit materiam, solum inquiram, quo tempore conditum sit Luxoviense monasterium, ut inde tempus natale S. Agili utcumque colligi valeat.

inter quas illa probabilis.

16 Cointius ad annum 590 num. 36, Mabillonius tom. 1 Annalium pag. 212, alique scriptores existimant, monasterium Luxoviense conditum anno 590, aut certe circa eundem annum. Rationem allegant satis convincentem, cui acquiescere fas est. S. Columbanus in exsilium missus est anno conditi monasterii vicesimo. Testatur id Jonas in Vita S. Columbani apud Mabillonium tom. 2 Actorum Sanctorum Ordinis S. Benedicti pag. 21 his verbis : Egressus ergo vir sanctus cum suis vicesimo anno post incolatum cremi illius : Luxoviensis videlicet, ut confirmat Vita S. Agili infra num. 7, ubi sic legitur : B. Columbanus vicesimo anno, ex quo monasterium (Luxoviense, de quo solo egerat) instaurare cœ-

perat propulsione Theoderici regis et dolo pessimæ Brunehildis exagitatus, . . . natale solum repetere perurgetur. Hoc autem S. Columbani exsilium contigit anno 610. Quippe accidit tribus annis, priusquam Clotarius II solus in Gallia regnare cepit, morte Theoderici et Theodeberti monarchiam consecutus. Docent id scriptores jam laudati. In Vita Columbani citata pag. 23 Sanctus hic prædicit regem Theodericum cum omni stirpe sua intra triennium periturum. Idem pag. 24 præsentiat Clotario, intra triennii tempus Gallie monarchiam ad ipsum devolvendam. Et demum pag. 28 ostendit auctor hæc fuisse completa. Consentit Vita S. Agili, quæ num. 12 habet sequentia : Per idem vero tempus Lotharius rex anno tertio, ex quo sæpe dictus Columbanus de monasterio recessit, sicut idem prophético spiritu prædixerat, devictis duobus regibus, solus potitur trium regnorum monarchia. Itaque cum Clotarius Gallie monarchiam adeptus sit anno 613, prædictio et expulsio Columbani contigit anno 610, et constructio monasterii Luxoviensis anno 590, aut certe circa illum annum.

17 Hisce positis, in quæ eruditi fere consentiunt, natales S. Agili collocandi videntur circa annum 580 ; benedictio septennis Pueri circa 587, ingressus vero in monasterium Luxoviense circa 590, aut omnia paullo serius ; prout omnia illa ordinavit Mabillonius in annotatis ad Vitam. Rationes hæc allegari possunt. Quantum ex Vita colligi potest, septennis Agilus benedictionem obtinuit a S. Columbano, dum hic apud patrem ejus Agnoaldum agebat, ut per eum a rege impetraret locum condendo monasterio Luxoviensi : paucis itaque annis, antequam in eodem monasterio degerent monachi cum Columbano, ita ut suspicari possimus id factum anno 587 aut 588. Deinde ex modo, quo Vitæ scriptor num. 5 narrat ingressum Agili in monasterium Luxoviense, videntur aliquot anni intercessisse inter benedictionem et ingressum. Verba accipe : Optata dehinc dies advenerat, in qua pius pater (Agnoaldus) sacris altaribus charam Sobolem offerret in jam dicto monasterio, ditans eundem locum suppellectilis variæ muneribus . . . Sicque ingredens Agilus ævum pueritiæ, committitur Eustasio sacris litteris erudiendus cum aliis nobilium virorum filiis. Ex varia suppellectili monasterio donata conficio, illud tum non diu fuisse conditum. Ex ævo autem pueritiæ, quo tamen tradebatur sacris litteris erudiendus Agilus, suspicor decennem saltem fuisse aut duodennem tunc temporis. At lubens fateor hæc rationes non sufficere ad ætatem S. Agili exacte figendam, cum natus esse possit aliquot annis serius aut citius ; non tamen anno 561, ut voluit Cointius : nec tam cito, ut ætatem centum annorum compleverit.

18 Presbyterum deinde ordinatum fuisse S. Agilum Vita locis variis insinuat, etiamsi ordinationem ejus nullibi referat, adeoque non constet, quo tempore quæve ætate fuerit consecratus. Post exsilium S. Columbani, quod anno 610 contigisse jam diximus, ex omnibus electus est Agilus, ut Theodericum Burgundie regem ejusque aviam Brunehildem adiret, eorumque mitigaret animos, qui etiam post abcessum Columbani contra Luxovienses monachos vehementer erant exacerbati. Missio illa verosimiliter contigit eodem anno 610, cum dicatur decreta eo . . . tempore, quo Columbanus dimissus erat. Quam feliciter exsecutus fuerit Sanctus officium sibi commissum, docet Vita num. 8 et seqq.

E
que natum statuit circa annum 580. Religionem ingressus circa 590,

F

ad Theodericum et Brunehildem per monasterium suo mittitur anno 610.

A 19 *Post aliquot annos S. Agilus cum S. Eustasio electus fuit ad prædicandum infidelibus Euangelium. De tempore in Vita num. 12 nihil dicitur, nisi factum esse, Clotario in solio trium regnorum sublimato: additurque electos esse synodica diffinitione. Hinc Pagi ad annum 617, num. 4 sic ratiocinatur: Uterque... ad prædicandum Euangelium synodica diffinitione missus asseritur, nec illa synodica diffinitio designat alium episcoporum cœtum, quam qui celebratus est hoc anno (617) in villa regia Bonogello, seu Bougilo*, ad Matronam sita, cujus mentionem facit Fredegarius cap. XLIV anno XXXIV regni Clotarii. In nova Fredegarii editione per Ruinartium curata synodus illa cap. 44 refertur ad annum Clotarii XXXIII, id est, Christi 616. At editor XXXIV, id est, DCXVII. Porro Aimoinus de Gestis Francorum lib. 4, cap. 6 de illo conventu sic habet: Anno trigesimo quarto regni sui Clotarius Warnarium palatii comitem de regno Burgundiæ cum universis pontificibus seu primatibus ad se Bonogilum villam evocans, dando, sive petitionibus eorum annuendo, cunctos sibi fidelissimos effecit. Cum antistites Burgundiæ ad eum conventum vocati fuerint, satis verisimile puto S. Agilum cum S. Eustasio in eo electum ad Euangelium prædicandum iis gentibus, quas Vita num. 13 nominat, quasque ibidem in annotatis exponemus.*

20 *Hinc progredior ad investigandum tempus conditi Resbacensis monasterii, cui Sanctus noster primus præfectus est abbas. Vita asserit monasterium conditum esse tempore Dagoberti regis, et S. Agilum abbatem constitutum in synodo Clippiacensi. Mabillonius autem in Observatione prævia de tempore sic disserit: Resbacensis monasterii initia anno DCXXXIV, ecclesiæ dedicationem et Agili abbatis institutionem anno DCXXXVI cum Carolo le Cointe illigamus. Quippe utrumque accidit Dagoberto rege, cum adhuc Audoënus et Eligius laici essent, ut patet ex Vita istius cap. 16 et 17, adeoque Agilus ex cap. 19 abbas a Dagoberto institutus est in synodo Clippiacensi, quæ anno DCXXXVI habita est. Huic chronotaxi congruit diploma Dagoberti pro monasterio Resbacensi, quod edidit idem Mabillonius tom. 1 Anna-
lium pag. 687. Etenim diploma datum est post monasterium constructum, et, ut videtur, ante institutionem abbatis, cum nulla abbatis jam instituti fiat mentio. Clauditur autem hac epocha: Datum sub die Kalendarum Octobris XIV regni ejus, id est Dagoberti. Porro, cum eruditi passim nunc doceant Dagobertum anno 622 regnare cœpisse in Austrasia, annus regni XIV convenit cum anno Christi 635, adeoque videtur cœptum anno 634, absolutum majori ex parte 635, dedicatumque et inhabitari cœptum anno 636, quo synodum Clippiacensem habitam censemus cum Mabillonio Kalendis Maii, quia Dagobertus Clippiaci fuit anno regni sui XIV et XV, id est, Christi 635 et 636, ut ex Fredegarii Chronico habemus cap. 78.*

C 21 *Obiisse S. Agilum anno 660 putavit Cointius ad eundem annum num. 14: sed ea opinio longe a vero deviat, nec aliud habet fundamentum quam quod Vitæ scriptor dicat centenarium esse defunctum. Quod si verum esset, multis adhuc annis vixisset serius. Mabillonius Sanctum nostrum obiisse existimat circa annum 650. Audi rationes, quibus id ostendere nititur: Quo minus ita de S. Agili prolixiori ætate sentiamus,*

vetant descripta ab auctore gravi et pæne cœvo Acta B. Filiberti S. Agili discipuli, qui post Magistri obitum monasterio Resbacensi abbas suffectus dicitur, priusquam de condendo cœnobio Gemmeticensi cogitaret. Cum ergo Filibertus hoc opus molitus sit vivente adhuc rege Chlodoveo (II,) a quo locum exstruendo aseceterio, favente Baldechilde regina obtinuisse fertur; Agilus præreptus dicendus est annis aliquot ante Chlodoveum, qui secundum veriore calculum anno DCLIV vivere desiit. Annos proinde fere septuaginta Agilo concedimus, ejusque obitum anno circa DCL consignamus, ut variis Filiberti ipsius successoris peregrinationibus et structuræ Gemmeticensi tempus ante Chlodovei mortem relinquamus. Et certe vix sibi quis persuadeat, Filibertum vivente adhuc Magistro sanctissimo tam cito recessurum fuisse a monasterio Resbacensi, ut alia Galliæ monasteria perlustraret, siquidem sub ipso Agilo perfectissime monastica florebat disciplina.

22 *Placent hæ rationes, etiamsi mors Clodovei II ab aliquibus affigatur anno 655, ab aliis 656. Nam in Vita S. Filiberti, apud nos tom. IV Augusti pag. 76 de successione S. Filiberti hæc leguntur: Igitur cum beatus Agilus obiisset in Domino, Fratrum concordante consensu, vir Domini Filibertus suscepit regiminiis locum. Deinde vero refertur, quo modo rexerit monachos Resbacenses, qua cura perlustraverit omnia Ordinis S. Columbani cœnobio, quæ intra suum gremium Francia et Italia ac tota concludit Burgundia. Ac demum subditur, locum impetrasse a Clodoveo II ad construendum cœnobium Gemeticense. Regimen autem monachorum peregrinationibus prævium, ac tot peregrinationes, aliquot annos tenuisse videntur. Quapropter mortem S. Agili circa annum 650 cum Mabillonio collocandam existimo, donec certior temporis ratio aliunde queat inveniri.*

23 *Ex hisce, quæ de ordine Vitæ chronologico disseruimus, corrigi poterit etiam Trithemius, qui lib. 3 de Viris illustribus cap. 92 satis aptum Sancto nostro contexuit elogium; sed in tempore designando a via aberravit, uti alias frequenter. Verba ejus subjungo; Agilus, primus abbas Resbacensis, quod sanctus Audoënus episcopus fundaverat cœnobium, monachus et discipulus beati Eustasii Luxoviensis, vir doctus et nobilis, filius fuit Agnoaldi viri nobilissimi, Sigeberti regis consiliarii, tantæ virtutis et sanctitatis fuit, ut in vita multis miraculis effulserit. Erat enim in jejuniis frequens, in orationibus assiduus, in eleemosynis largus, hospitalitatisque amator præcipuus, cujus Vita satis diligenter scripta est. Claruit anno Domini DLXX: et moritur IV Kalendarum Septembris, anno ætatis suæ centesimo. Hæc ultima corrigenda. Nunc Acta ipsa subjungimus, quæ Vincentius Bellocensis in Speculo lib. 23, cap. 101 et sequentibus magna ex parte descripsit.*

Elogium Sancti ex Trithemio.

Agitur ad Euangelium cum abbate suo prædicandum anno verosimiliter 617.

* Boscuil

structo cœnobio Resbacensi abbas præficitur anno 656

obit non centenarius, sed septuagenarius circiter.

A. ANONYMO.

VITA

Auctore anonymo suppari.

Ex Ms. Resbacensi, collato cum editionibus Chiffletii et Mabillonii, ac Ms. reginæ Sueciæ.

PROLOGUS

Ad Aygloaldum abbatem.

Rationes scribendi declarat auctor.

Crebris admonitionibus urges *a* me, venerande Abba Aygloalde, suadente domno episcopo Ragnemundo, conscribere vitam B. Confessoris Christi Agili *b*. Licet autem ad hoc peragendum minus sufficiens sim : inobediens apparere magis vereor, ne talenti quantulamcumque mihi creditam quantitatem sudario male ligatam involvam, qui per hanc Domino velut fidelis servus copiose lucrari debucrim. Recolens igitur *c* Sanctorum manifestari oportere triumphos, ut Dei ac Domini nostri Jesu Christi majestas celebretur *d* in terris, quæ gloriosius ab angelis adoratur in cælis, oppido precor (venerabilis episcopo et abba) orationum vestrarum suffragiis juvari : quatenus valeam digne scribere de meritis atque virtutibus beatissimi Agili, quæ sagaci studio vero comperi *e*.

ANNOTATA.

a In Ms. reginæ, et in utraque editione : Urget me prælativa caritas vestra. Aygloaldum abbatem ignotum esse, jam diximus in Commentario.

b Hic additur in dicto Ms. et editionibus : Opus quidem compendiosum ac pene difficile, utile tamen Ecclesiæ dignumque celebritatis laude. Deinde : Licet enim ad hoc opus etc.

c Apud eosdem : Quin etiam recolens. Et mox : Agones, imo triumphos etc.

d Ibidem rursus : Immeusa Majestas potentissime veneretur a fidelibus.

e Adhibent dicta exemplaria : Qui donec vita præsens illius vegetavit artus, studuit æternam feliciter promereri gloriam. Vides, lector, quam multa in brevi hoc prologo addita fuerint in codicibus, quibus usi sunt Chiffletius et Mabillonius. Et vel hæc sola sufficere existimo, ut pateat illos codices interpolatos esse ab aliquo, qui styli primi auctoris expolire voluit et pleniorum reddere. Neque enim verisimile est tam multa in codice Resbacensi fuisse omissa. Pergam tamen interpolationes illas notare, ne quid videatur deesse editioni nostræ.

ANTIQUA DIVISIONIS CAPITA, QUALIA SUNT IN MS.

Caput 1. De parentum S. Agili nobilissimis natalibus.

Cap. 11. Ut B. Columbanus per Agnoaldum patrem S. Agili ad regem venit.

Cap. 111. Ut B. Columbanus S. Agilum septen-

nem benedixit, et pater cum Deo vovit.

Cap. 1V. Qualiter B. Agilus est Deo in monasterio, et Eustasio crudiendus traditus, et de doctrina illius ac sociorum.

Cap. V. Ut communi fratrum consensu ad Brunichildem reginam et Theodoricum pergentem B. Agilum nepos Wandaleni nisus est ense percutere; et de ariditate brachii ejus et sanatione.

Cap. VI. Ut fama hujus miraculi velocius ad regem pervenit : et de postulata indulgentia a rege et regina, et per eos largitione villarum et ornamentorum.

Cap. VII. Ut Clotarius, devicto Theodorico et Theodeberto, solus potitus est trium regnorum monarchia : et ut syuodali decreto B. Agilus una cum Eustasio abbate ad prædicandum gentibus dirigitur.

Cap. VIII. De expulso dæmone in porta Metensis civitatis per B. Agilum.

Cap. IX. Quomodo a Gondoïno potentissimo viro benigne sunt suscepti, et de benedictione duorum filiorum ejus ac filia illuminata.

Cap. X. Ut B. Agilus febre correptus a Domino visitatur.

Cap. XI. De obitu Lotharii et successione Dagoberti filii ejus in regno : itemque de viro illustri Authario ac filiis ejus, Adone, Radone, et Dadone.

Cap. XII. Ut S. Audoœus intra Brigiensem saltum locum adeptus, Resbacense monasterium edificavit.

Cap. XIII. Ut S. Audoœnus cum SS. Eligio et Farone B. Agilum expetit in abbatem.

Cap. XIV. Qualiter in conspectum Dagoberti regis B. Agilus venit Compendium, et ad monasterium Ven. Audoœni perficiendum directus est.

Cap. XV. De ecclesiæ ipsius dedicatione : et de marmoris scissura ejusque rejunctione.

Cap. XVI. Ut monasterium illud B. Audoœnus locupletavit; et B. Agilus eidem præfectus est.

Cap. XVII. Pastorem curam B. Agilus pie administrat : et Christum in specie pauperis hospitio recipit.

Cap. XVIII. Quomodo eadem nocte in similitudinem draconis apparuit ei diabolus, quem signo crucis idem B. Agilus fugavit.

Cap. XIX. Quomodo suis orationibus imbres divisit.

Cap. XX. Multi ex primoribus palatii ac proceribus ejus magisterio se subdunt in tantum, ut ex eis octogennarius completeretur numerus.

Cap. XXI. Hyberni ad limina Apostolorum veniunt, et ad dictum monasterium digrediuntur.

Cap. XXII. Qualiter Dominus ante biennium ei suum denuntiavit transitum.

Cap. XXIII. Quomodo Ado una eum Fratribus audivit choros virginum in aere canentes; et duo ex Fratribus remedia corporis receperunt.

A

CAPUT I.

Parentes S. Agili illustres, ad quos accedit S. Columbanus, quem iuvant apud regem pro condendo cœnobio Luxoviensi : Columbanus vero bene precatur septenni Agilo.

Op. 1.
Illustris et pius
parentes S.
Agili,

a

b

c

d

* ut possent

e

f

* ut ingenti

n.

S. Columbanus
obtinere
per Agnoaldum
a rege lo-
cum condendo
monasterio :

g

h

i k l m

n

o

p

C

q

r

s

m.

ne bene preca-
tur septenni
Agilo,

t

u

x

Agente igitur in sceptris Hildeberto a Sigeberti regis filio, qui juventutis flore et sapientiae deore gubernavit Burgundiam atque Austrasiam; fuit quidam ex primis palatii optimatibus, Portensi territorio nobilissimis natalibus oriundus, ejusdemque regis conviva et consiliarius, nomine Agnoaldus b: ejus eonjux ex præclara Burgundionum orta prosapia, nec non bonitatis laude famosissima, Deuteria vocabatur c, ambo generis nobilitate sublimes, sed religionis apice sublimiores d, utpote elemosynarum largissimi dispertitores, hospitalitatum sectatores, pauperum et peregrinorum susceptores tam solliciti, ut veraciter cum Job dicere potuissent*: Foris non mansit peregrinus: et non negabam, quod volebant, pauperibus. Viduas e consolabantur, orphanorum quoque tristitiam indulebant: et euangelicum illud assidue sermonebatur, quod dominus f in iudicio dicitur: Infirmus fui et visitastis me, atque infirmorum indigentiam magno* studio sublevabant.

3 Eo g tempore vir religione reverendus, Columbanus h nomine, ab Hybernia in Galliam i advenerat k, desiderans l a præfati regis m serenitate adipisci locum, quo monasterium ædificaret n: qui dum sedule meditaretur ac secum quæreret, quem de aulicis palatii adiret, ut o regie celsitudini suum panderet desiderium; audito vehementi studio præscripti principis Agnoaldi, se suamque præcem illi commendare deliberat. Mox Agnoaldus talis desiderii arcanum quasi divinitus sibi commissum suscipiens, quantociens regi oportunius intimat, eundemque Columbanum illi gratiosum efficit p, et eastrum in vasta eremo, quæ Vosacus dicitur, fanaticorum cultui olim dedicatum, sed tunc ad solum usque dirutum, obtinet a rege, ut per scripti seriem Deo militantibus perenniter delegaretur. Interea providentissimus q Agnoaldus, quamquam universa palatii officia ejus industria gererentur, et totius regni querimoniarum illius æquissima defuitioe terminarentur, tamen una cum devotissima conjuge r interiorem hominem divini verbi pabulo alere procurabat s, inter reliqua colloquia, illud euangelicum dicere solitus: Reddere oportet Deo, quæ Dei sunt, et regi, quæ regis sunt. Disputationem vero spiritualis doctrinæ si quando audire mererentur, tunc sese felices atque a Deo visitatos summa eum exultatione congratulabantur.

4 Contigit t autem ut B. Columbanum penes se commemorari aliquantisper fecerint in villa, quæ Honorisæus dicitur. Cumque u esset illis chara soboles septennis ac bonæ indolis (quam propter celeres motus infantiae Agilum nominaverunt x) petivit B. Columbani benedictione muiri et orationum munimine illum firmari. Ille data benedictione, præmonstrat veritatis præ-

conio eundem talem futurum qui y gloriosus in Christi militia effulgeat, ut post veritas patescens claruit. Beato namque Columbano tantam gratiam superna concessit Majestas, ut quocumque sua benedictione sacrauit, hos in boni cultus perseverantia dies supremus invenerit. Proinde multiplices hortatu persuadet utrisque parentibus vovere Deo eandem prolem sub norma religionis monasticæ. Unde factum est, ut divino instinctu illius acquiescentes sermonibus, quem sibi optabant superstitem, heredem z Dei et coheredem Christi magis esse velent.

A. ANONYMO.

y

ANNOTATA.

a Hildebertus *communis vocatur* Childebertus, rex Francorum eo nomine secundus, ac filius Sigeberti I, qui solum Austrasiæ regnum administravit. Mors autem Sigeberti passim ab eruditis affigitur anno 575, a quo Childebertus II regnare cepit in Austrasia. Regnum vero Burgundiæ adeptus est anno 593 obitu et testamento S. Guntramni patris sui ac Burgundiæ regis, qui illo anno defunctus est. Childebertus vero regnum cum vita deposuit anno 596. E

b Agnoaldus, aliis Agnoaldus, recentioribus fere Chagnoaldus, parum notus est apud historiographos. Oriundus dicitur Portensi territorio, quod Mabillonius putat esse in comitatu Burgundiæ. Audi ejus observationem: Locum signantius exprimere videtur auctor cap. 111 (infra num. 5,) ubi Columbanus Agnoaldum convenisse legitur in villa, quæ dicitur Honorisæus, forte Villory, qui vicus est medius Luxovium inter et Portum vicum ad Ararim in Burgundiæ comitatu, vulgo Pont sur Saone, uti Franciscus Chiffletius interpretatur. In diplomate Hugonis I Chrysopolitani, seu Vesontionensis antistitis, quod edidit Chiffletius in Historia Tornutiensi pag. 355, mentio sit comitatus Portensis his verbis: Dedi autem eis (canonicis Vesontionensibus S. Stephani). . de ejusdem scilicet archiepiscopatus beneficio, quam in proprio possidebam dominio, ecclesiam unam, in honore S. Leodegarii dicatam, in comitatu Portensi, in villa, quæ dicitur Vulliacus, sitam. Favent hæc conjecturæ Mabillonii. Neque ideo tamen eam opinionem tam certam puto, ut suspicio esse non possit, Agnoaldum oriundum fuisse ex Pertensi Campaniæ territorio. Quippe Valesius in Notitia Galliarum pag. 443 ostendit pagum illum Campaniæ Gallicæ Pertensem, Partensem, et Portensem fuisse nominatum. Præterea pagus Pertensis erat in ditione Childeberti, cujus conviva et consiliarius dicitur Agnoaldus, Portensis vero ad Ararim eo tempore, quo hæc facta sunt, erat in ditione Guntramni, et tantum anno 593 Childeberto cessit. Res igitur satis videtur ambigua. F

c In editis et Ms. Regina additur: Quæ a rudimentis infantiae precepit Catholicæ fidei rudimenta. Et mox, namque.

d Hic rursus adjungitur: Erant quippe seculi opibus locupletes, sed et, omisso, utpote.

e Interpolator hic: Viduarum revera inærentium corda consolabatur, ut cum eodem possent dicere: Cor viduæ consolatus sum. Orphanorum amaram tristitiam mellitis (ut sic dictum sit) affaminibus indulebatur.

f Alii addunt: Ad dexteram positus.

g Apud alios: eodem siquidem tempore.

h De S. Columbano variorum monasteriorum conditore in Gallia et Italia agendum erit ad 21 Novembris

A ANONESTIO.

21 Novembris, quo Martyrologio Romano est inscriptus.

i *Interpolator* : Christo ducente in Gallias.

k *Satis constat S. Columbanum venisse in Galliam ante mortem Guntramni Burgundiae regis, adeoque venisse, priusquam Childebertus Burgundiae regnum fuerat adeptus. Quod ergo dicit auctor, eo tempore. . Columbanus. . in Galliam advenerat, referri potest ad vitam Agnoaldi et Deuterix, non item ad regnum Childeberti in Burgundia. Neque verba auctoris exigunt, ut eo referatur, praesertim cum non dicat, advenit sed advenerat. Mabillonius in annotatis ad Vitam S. Columbanum sec. 2 Benedictino pag. 10 putat Columbanum in Galliam venisse paullo ante annum Christi dxc. Idem seculo 3 Benedictino part. 2, pag. 451 in Observatione ad Acta S. Waldeberti probare conatur adventum ejus incidisse in annum 585. Verum cum aequae antiqui ac recentiores tam varia scripserint de tempore istius adventus, ut maturo examine indigeat, illud remitto ad ejus Acta.*

l *Rursum in editis additur, nutu divino.*

B m *Notat Mabillonius ad hunc locum sequentia : Non Sigiberti, sed potius Gunthramni, ut ad Vitam S. Columbanum probavimus. At praefatus rex auctori est Childebertus non Sigibertus. Itaque inquirendum, utrum Childeberti an Gunthramni dono obtentus sit locus ad condendum Luxoviense monasterium. Gunthramno id nullus antiquorum attribuit, quantum scio. At praeter hunc scriptorem, qui clare affirmat locum a Childeberto donatum, scriptor fere coevus, qui Vitam S. Salabergae composuit, sic habet apud Mabillonium seculo 2, pag. 423 : Venerabilis vir Eustasius abba... ex Luxovio monasterio in Vosago saltu sito advenit, quod vir fama laudabilis et sanctitate pollens Columbanus peregrinus ex Hybernia adveniens, ex munificentia Childeberti regis, summo studio et labore construxit. Difficiliter autem credi potest, duos hosce scriptores ignorasse, a quo S. Columbanus accepisset locum condendo monasterio tam celebri. Accedit, quod locus fuerit obtentus interventu Agnoaldi, qui consiliarius erat Childeberti, non Gunthramni, ut ipse eum vocat Mabillonius tom. 1 Annalium pag. 306. Attamen locum a Gunthramno impetratum vult Mabillonius, quia Luxovium credidit fuisse in ditione Gunthramni, non Childeberti. Verum, licet certum sit in hodierno Burgundiae comitatu situm esse prope Lotharingiae confinia, non aequae certo constare existimo de similibus antiquorum regnorum Burgundiae et Austrasiae, neque adeo ausim contra auctoritatem utriusque scriptoris Gunthramno potius loci donationem attribuere quam Childeberto.*

n *Interpolator addidit : Monasticae religionis.*

o *In editis : Qui se praesentiae regis sisteret, atque celsitudini illius elementiae suum pauderet desiderium, si quando obtineri posset, quod fervore fidei cupiebat.*

p *Hoc loco interpolator magis excurrit his verbis : Nec non ut cooptabilem illius precem exaudiat, summissus efflagitat. At rex magnanimitatis modestia jocundatus super sermone hujusmodi, postulata libertissime indulget, insuper necdum petita largiri magnifice promittit. Castrum namque intra vasta eremi septa, quae Vosagus * dicitur, fuerat fanaticorum cultui olim dedicatum, sed tunc ad solum usque dirutum, quod hujus saltus incolae, quamquam ignoto praesagio, Luxovium * nominaverunt. Illud equidem considerans benignissimus*

* la Vosge

* Luxeu

Agnoaldus velocius posse restaurari, et cernens situm loci monachorum agmini aptum; immo intelligens, praerogativa fidei et sapientia illustratus, eundem locum Deo sacrari oportere, ut, ubi olim prophano ritu veteres coluerunt fana, ibi Christi figerentur aerae, erigerentur vexilla atque celebrarentur Mystera; obtinuit suis precibus a sublimitate regis, ut per scripti seriem habitaculum Deo militantium perenuiter delegaretur, quo adversus aerias potestates B. Columbano institente dimicerent superui Regis tirones, quos demum post diversa exercitia virtutum, ut robustos bellatores ac triumphatores, lux perpetua Christus cum palma gloriae suo * conspicuos redderet paradiso. *Secundum erat hoc monasterium, quod in Vosago condidit Columbanus; praecesserat enim Anagratense, ut ex Vita ipsius Columbanum discimus apud Mabillonium seculo 2 pag. xi, ubi etiam pag. 12 de fundatione Luxoviensis monasterii leguntur sequentia : Cumque jam multorum monachorum societate densaretur (Columbanus,) coepit cogitare ut potiore locum in eadem ereino quaereret, quo monasterium construeret : invenitque castrum firmissimo munimine olim fuisse cultum, a supradicto loco distans plus minus octo millibus, quem prisca tempora Luxovium nuncupabat : ibique aquae calidae cultu eximio constructae habebantur. Ibi imaginum lapidearum deusitas vicina saltus densabat, quas cultu miserabili rituque profano vetusta paganorum tempora honorabant. Ibi residens vir egregius monasterium construere coepit, ad cujus famam plebs undique concurrere, et se cultui religionis dicare curabant; ita ut plurima monachorum multitudo adunata vix unius coenobii collegio consistere valeret. Ibi nobilium liberi undique concurrere nitebantur, ut et spreta phaleramenta seculi, et praesentium pompam facultatum contempnentes, aeterna praemia caperent. *Addit ibidem in annotatis Mabillonius : Ex quo tamquam ex sacro religionis monasticae seminario prodierunt viri complures, sanctitate et ecclesiasticis dignitatibus illustres. Illic diu vixit laus divina, quam perennem seu perpetuam vocant, nimirum ab ipso conditu ad Wandalarum stragem abbate Mileto seu Mellino perpetrata. Floret etiam nunc Regulae Benedictinae praecipuo cultu, quem RR. PP. Congregat. S. Vitoni feliciter ibidem restituerunt.**

q *Interpolator : Vir prudentissimus : qui et mox addit : Quamquam multiplicibus aulae regiae foret implicitus.*

r *Addidit idem : Caelitus inspiratus.*

s *Et rursus hic : Atque de doctrina mandatorum Domini assiduis disceptationibus disputabat. Mox etiam pauca verba leviter mutata.*

t *Haec facta videntur ante conditum monasterium Luxoviense. Consuli potest Comment. num. 17.*

u *Interpolator : Nimirum praeter cetera dignitatum affluentia erat etc.*

x *Rursum hic addit : Super quo etiam sicut herede ac superstite felices letabatur. Hunc ergo pietatis ducti amore.*

y *Idem hisce inserit haec verba : Multis viam salutis ostendat, atque etc.*

z *Interpolator : Hercus esse mereretur Dei et coheres Christi.*

A

CAPUT II.

Agilus adolescens Luxoviense monasterium ingressus virtutibus inclarescit : moritur ejus pater, Columbanus relegatur, Agilus vero ad Brunechildem legatus, eam Luxoviensibus reddit benevolam, miraculo prævio adjutus.

B Optata dehinc dies adveuerat, iu qua pius pater *a* sacris altaribus charam sobolem *b* offerret in jam dicto monasterio : ditavit eundem locum supellectilis varia muneribus, quin etiam largiens soleuniter per titulum testamenti ex propria dictione numerosam copiam fundi ac familiae. Sicque ingrediens Agilus ævum pueritiæ committitur Eustasio *e* sacris litteris erudiendus cum aliis nobilium virorum filiis, qui postea ecclesiarum præsules extiterunt, Agnoaldo *d* scilicet et Waldeberto *e* Hagnerici *f* patruj eius filiis (qui monasterio, quod soror illorum Fara *g* in paterno solo iuter Albam *h* et Mucram *i* iu loco, qui dicitur Eboriacus *k*, ædificavit, construeudi et docendi regulares *l* magistri claruerunt, quorum alter Lugduno elavato *m*, alter Meldensibus *n* est episcopus ordinatus) Achario *o*, qui Virmaudorum, Noviomenis ac Tornacensis autistes fuit; Rachnachario *p*, qui Augustodunensis ecclesiæ poutifex egregius emicuit, Audemaro *q*, qui Bonouïæ et Taruanensis oppidi laudabilis pastor floruit.

w.
Sanctus puer intrat monasterium Luxoviense.
a
b
c
d
e
f
g
h
i
k
l
m
n
o
p
q

ubi a S. Eustasio instituitur :

C Denique sicut præmemoratum Agilum charius his omnibus commendatum susceperat : ita in eo præ cunctis doctrinæ et religionis acumen resplenduit. Nam liberalibus disciplinis enucleatius imbutus multos sua facundia erudivit, plurimos catholicæ fidei puritate illustravit, nonnullos etiam *r* postposita altitudinis pompa professioni *s* sacræ religionis idoneos reddidit. Ut enim pubertatis attigit annos, confestim *t* ut exercitatus miles *u* vacabat lectionibus, iusistebat orationibus, jejuniis carnem macerans, vigiliis affligens, obedientiam cunctis certatim impendens *x* : quibus et hujusmodi studiis castitatis amator nitidus et decorus, efficitur non modo affinis, verum etiam palatii aulicis amabilis et gratus.

r
s
t
u
x

v.
moritur pater S. Agili, et relegatur S. Columbanus :

7 Interea maguanimus Agnoaldus debitum humanæ carni persolvens quievit in pace. Et B. Columbanus vicesimo anuo, ex quo monasterium *y* instaurare cœperat, propulsione Theodorici *z* regis et dolo pessimæ Brunechildis exagitatatus natale solum repetere perurgetur, atque Eustasius vir totius religionis experientia probatus *aa* successor illius subrogatur invitus. Extat denique libellus de vita atque virtutibus memorati patris Columbani, ad *bb* quem lectorem mittimus, cœpta prosequentes.

y
z
aa
bb

Agilus vero legatur ad Brunechildem :

8 Eo igitur tempore, exigente ratione et suggerente, prudenti fratrum consensu decretum est, ut probus Agilus ad Brunechildem reginam dirigeretur : quæ cum Theodorico nepote moraba-

tur in palatio, quod Bruchariaeum *cc* appellant. Nam ea maxime de causa sæpefata Columbano infesta erat, eo quod accessus fæminarum ipsiusque *dd* adeo reginæ, a monasterio propellebat, qua de re fuerat edictum regali indignatione, ut omnes sub iustitutione pii patris Columbani degentes in monasterio *ee* coarctarentur, ut nemini locus daretur extra eundi.

A. Anonymo.
cc
dd
ee

9 Pergens itaque B. Agilus ad reginam, cum non longe *ff* esset a monasterio, et appropinquaret villæ, quæ Jussiacus *gg* vocatur, supervenit cum magno impetu flagitiosus juvenis nepos Wandaleni *hh* ducis cum satellitibus, qui sub obtentu venationis, accepta relatione, observabant exitus monasterii, more latronum. Is exsteso brachio nisus est mitissimum Virum percutere, sed hic subducto terrore vexillum crucis opposuit, moxque brachium illius obrigescens, sicut extensum fuerat, mansit adeo inflexibile, ut nemo gladium valeret de ejus pugno educere, neque ipse pedem a loco movere. Obstupefactis omuibus, infelix ille *ii*, totum se quatiens singultibus lacrymosis *kk*, misericordiam capite submisso petebat.

quem aliquis occidere conatus divinitus puniatur,
ff
gg
hh

10 Mirabile dictu : sanctus Agilus, flebili commotus prece solamen fidei orationem assumpsit : peractaque mora trium fere horarum, aridum brachium tetigit, contiuno pristinus vigor rediit, ac viror omnis revertitur : caro tamen palmæ, capulo sicuti inhæserat, secuta est, et sanguis per ungulas emanavit. Porro (sicut Donato *ll*, tunc quidem monacho, postea Vesantionensis urbis episcopo, referente didici, qui quando hæc gesta sunt adhuc adolescens intererat) saliva cum oratione et signo crucis eandem palmam B. Agilus perunxit : atque illico caro cum pelle restituta est sanitati, acsi numquam corrupta fuisset. Præsumptor vero hujus sceleris, qui sibi *mm* videbatur audax, pœnitundine correptus, relicta militari toga, Christi vestivit amictum, et sub monastica professione in jam dicto monasterio Deo militavit.

ii
kk
E
sed ab Agilo sanatus convertitur :

11 Hujus ergo miraculi fama, qua nihil velocius, ut ait Maro, regia impleverat mœnia : cum præclarissimus Agilus adfuit *nn*, supplicationes fratrum serenitati eorum ingerens : qui ambo *oo*, rex videlicet atque regina, postposita altitudine muudi, coutrito spiritu, humi coram vestigiis illius procumbunt, indulgentiam *pp* petentes, humili quoque affatu profitentes se *qq* peccasse, dum servos Dei injuste afflixerant, narrautes insuper miraculum palmæ per B. Agilum pridie *rr* patratum, quod ipse vehementer celare poposcerat, et **F** iucunctanter latere credebat. Quo facto, regiis muneribus ditaverunt idem monasterium, rex quidem villis ac familia, regina vero ornamentis ecclesiasticis mirifico opere elaboratis. Testamenta deuique de sæpefata cœnobio conscripserunt, quibus deinceps quieti servi Dei manerent, in divini cultus obsequio perseverantes, amoto fæminarum accessu.

vi.
rex et regina Sanctum benigne excipiunt, et Luxovienses muneribus ditant.
nn
oo
pp
qq
rr

ANNOTATA.

a *Addidit interpolator* : Voti completor et desiderii possessor, applicans etc.

b *Rursus hic* : Devotissime Deo.

c *Idem hoc toco* : Probatæ religionis viro. Porro de S. Eustasio, qui abbas deinde fuit, ac sæpius memorabitur, actum est apud nos tom. 3 Martii a pag. 784 ad diem 29 ejusdem mensis.

d Agnoaldus, in Vita S. Columbani, cujus minister

A. ANONYMO.

minister fuisse dicitur, num. 55 apud Mabillonium vocatur Chagnoaldus. Interfuit Concilio Remensi sub Sonnatio anno 625, ut putat Labbeus, apud quem tom. 5 col. 1 689 scribitur Chainoaldus.

e Hunc locum Mabillonius in annotatis reprehendit his verbis: Waldebertus non fuit frater Burgundofaræ, nec Meldensis episcopus, ut infra in ipsius Actis probabimus. Et revera in Elogio S. Waldeberti abbatis Luxoviensis, eodem tomo pag. 503 et 504 abunde probat, S. Waldebertum abbatem Luxoviensem nec fratrem fuisse S. Faræ seu Burgundofaræ, nec Meldensem episcopum. Valesius Rerum Francicarum lib. 18, seu tom. 3, pag. 73 similiter Waldebertum abbatem nec fratrem S. Burgundofaræ nec antistitem Meldensem fuisse affirmat: atque his alii subscribunt non pauci, qui nullum plane agnoscunt Waldebertum Meldensium episcopum. Plerique tamen scriptores, qui ediderunt catalogos Meldensium episcoporum, Waldebertum illis inseruerunt ante S. Faronem ejus, ut putarunt, fratrem. Cointius vero ad annum 672 num. 15 Waldebertum Faroni postposuit. Ii vero omnes

B crediderunt ex abbate Luxoviensi factum esse episcopum. Porro Acta S. Waldeberti abbatis edidit Mabillonius in Appendice seculi III Benedictini, et Henschenius tom. I Maii a pag. 277. Ex his, aliisque rationibus per utrumque allegatis, satis certum est, abbatem illum Luxoviensem nunquam fuisse Meldensem episcopum. At dubium esse potest, an duo non fuerint Waldeberti, Luxovienses ambo monachi, quorum alter deinde fuerit abbas Luxoviensis, alter, qui frater esset SS. Chagnoaldi, Faronis ac Faræ, Meldensis episcopus. In ea opinione fuit Henschenius in Commentario prævio ad Acta S. Waldeberti num. 3. Et sane non modo hic scriptor Waldebertum memorat Meldensem episcopum, sed omnes etiam scriptores Vitæ S. Faronis, inter quos Hildegarius seculo IX Meldensis episcopus, Waldebertum seu Walbertum S. Faronis et Chagnoaldi fratrem faciunt, eundemque Meldensibus episcopis annumerant ante S. Faronem. Accedit Kalendarium quoddam Benedictinum adductum ab Henschenio, in quo ad 26 Aprilis duo Waldeberti seu Walberti manifeste asseruntur his verbis: S. Baldebertus * III abbas Luxoviensis: item S. Walbertus episcopus Meldensis, primo monachus Luxoviensis. Qui negant Waldebertum ullum fuisse Meldensem episcopum, respondent opinionem illam fluxisse ex Vita S. Eustasii male intellecta. Quod satis probabiliter dicitur de auctoribus Vitæ S. Faronis, qui Vitam S. Eustasii citant. Verum auctor Vitæ S. Agili nec citat Vitam S. Eustasii, nec tam remotus erat ab iis temporibus, ut plura cognoscere de his non posset, quam in Vita SS. Columbanii et Eustasii legerat. Quapropter certum quidem puto, Waldebertum Luxoviensem abbatem non fuisse Meldensem episcopum: an vero alius fuerit Walbertus Meldensis episcopus, ulterius examinandum relinquo.

* i. e. Waldebertus.

C f Hagnericus sic laudatur in Vita S. Columbanii apud Mabillonium num. 50: Deinde ad Meldense opidum properat (S. Columbanus.) Quo cum venisset, quidam vir nobilis Hagnericus, Theodeberti (Austrasiæ regis) conviva, vir sapiens, et consiliis regis gratus, et nobilitate ac sapientia vallatus erat. Is virum Dei miro gaudio recepit, seque habere curam ejus spondit, qualiter ad Theodeberti accederet aulam, et non esse necesse alios comites e regio latere habere.

D In Vita S. Eustasii apud Mabillonium eodem seculo 2 pag. 116 et 117 vocatur Chagnericus, licet idem Jonas sit scriptor utriusque Vitæ. Memoratur quoque ibidem Leudegundis uxor, Chagnoaldus filius, et filia Burgundofara. In Vita S. Faronis edita tum Ms. filii Hagnerici enumerantur Faro, Walbertus ac Chagnoaldus et filia Burgundofara. Verum de Walberto dubitari jam diximus.

g S. Fara, alias Burgundofara colitur 7 Decembris, ad quem diem de ea agemus. Acta ejus jam edidit Mabillonius seculo 2 a pag. 439.

h Valesius in Notitia Galliarum pag. 8 varios hujus nominis fluvios assignat. Exiguus autem est in Briegio fluviolus, de quo hic agitur. Istum sic ille describit: Illic alba ab angusto alveo dictus est et Albata ὑποκοριστικῶς, quasi parvus Alba, vel Albula, et nunc, ut audio, vocatur Aubete, alias Aubetin... Alba vel Albata alluit basilicam Basoche, Ameliacum, alias Amiliaeum, dictum, vulgo Amilly; et infra Columbariense castrum in majorem Mueram devolvitur.

i De Mucra hæc notat Mabillonius ad Vitam S. Eustasii pag. 117: Mugra, seu Mucra, duplex est annis ejusdem nominis, uterque in Matronam influens, alter supra Meldas, qui minor, infra idem oppidum alter, qui Mucra absolute, vulgo le Morin, dicitur. Ille paullo infra Jotrensem parthenona ad Orientem; hic itidem paullo infra S. Faræ monasterium, olim Evoriaeas appellatum, ad Aquilonem præterlabitur, recipitque ex parte Orientali rivulum, prope idem cœnobium decurrentem, quem Jonas (auctor illius Vitæ) sine dubio Albæ nomine intelligit. Plura de his Valesius pag. 364.

k Mabillonius in Observationibus præviis ad Acta S. Burgundofaræ eodem tomo pag. 439 de monasterio Eboriacensi, quod nunc S. Faræ dicitur, hæc memorat: Monasterium Eboriacense, seu S. Faræ, etiam nunc florentissimum ac celeberrimum est, tum numero ac religione sanctimonialium, quæ S. P. Benedicti Regulam districte servant, tum nomine ac opibus. Illic duplex quondam erat, sicut in Jotrensi parthenone, monasterium, puellarum nempe ac virorum.

l Jonas in Actis S. Eustasii de his sic habet apud Mabillonium loco mox assignato: Monasterium quoque virginum Christi supra paternum (patris S. Burgundofaræ) solum inter fluvios Mugram et Albam ædificat (Eustasius,) Fratresque, qui ædificandi curam habeant, deputat: Germanum puellæ Chagnoaldum et Walbertum, qui ei postea successit, ut Regulam doceant, decernit. Hæc autem verba de Walberto dicta: Qui ei postea successit, non leguntur in editione Henschenii, licet notet haberi apud Surium, et in quibusdam Mss. In Surio vero et in editione alia, quæ Surio est antiquior, inter Opera Bedæ tom. 3, pag. 335 aliqua etiam diverso modo leguntur, atque inter alia habetur: Germanos puellæ Chagnoaldum et Walbertum, qui ei postea successit etc. Vides, opinor, lector, quanta sit inter editiones illas diversitas, non in verbis modo, sed in sensu quoque verborum. Itaque ex hac tam incerta periodo erroris convinci non potest biographus noster, qui duobus fratribus S. Burgundofaræ curam attribuit construendi monasterium et docendi Regulam. Imo si omnino constaret de mente Jonæ, dubium adhuc maneret, an non potius ab auctore nostro correctus esset, quam male intellectus, cum Jonas erroribus non careat, et Noster ejus lucubrationem præ oculis

A *oculis habuerit, et non minori scripserit iudicio quam ille.*

m Lugdunum Clavatum communius Laudunum dicitur, Gallis Laon, atque urbs est Insulæ Franciæ episcopalis sub archiepiscopo Remensi.

n Meldæ, vulgo Meanx, urbs est Briæ provinciæ episcopalis olim sub archiepiscopo Senonensi, nunc sub Parisiensi.

o Annuntiatuŕ Aeharius in Martyrologio Parisiensi ad 27 Novembris, quo de eo plura dabuntur. Interim sedes ejus episcopales elucidari possunt ex Vita S. Medardi, Hic electus Veromandensis episcopus, cum Augusta Veromanduorum vastata esset a barbaris, sedem transtulit Noviomum, Gallis Noyon: deinde vero, mortuo S. Eleutherio Tornacensi episcopo, coactus est etiam suscipere episcopatum Tornacensem, qui aliquot exinde seculis eundem habuit episcopum cum Noviomensi. Consule Vitam S. Medardi tom. 2 Junii pag. 90. Nunc Noviomum, quod alii Noviodunum aut Noviomagum Veromanduorum malunt nominare, suum habet episcopum sub archiepiscopo Remensi, Tornacum vero, quæ urbs

B est in Flandria, Belgis Doornick, Gallis Tournay dicta, suam quoque habet sub Cameracensi.

p De hujus episcopatu disputant cruditi. Mabillonius, qui receptam ante sententiam deseruit, remittit ad annotata sua ad Vitam S. Eustasii, in qua idem refertur episcopus. Porro ipse ibidem sic edidit: Ragnacharius Augustanæ ac Basileæ. In annotatis vero hæc observat: Sic legendum cum Mss., non vero Augustoduni, ut apud Bollandum. In Mss. tamen Henschenii, qui hanc Vitam ad 29 Martii edidit, clare habetur Augustoduni, in uno saltem; quod consului, et cui diversæ lectiones ad marginem erant adjectæ. Henschenii Mss. consonat editio jam memorata inter Opera Bedæ, in qua legitur Augustodoni, una mutata littera, uti et in Surio. Accedit locus Vitæ S. Agili, quam exponimus, ubi ipse Mabillonius edidit Augustodunensis. Preferenda igitur videtur lectio antiqua et communis, atque ex ea decidenda controversia, quæ hinc oritur. Audi reliqua Mabillonii: AUGUSTANÆ nomine intellige Augustam Rauracorum, vulgo Auet (prope Basileam, Basle) urbem quondam, hodie in vicum redactam. In hanc Mabillonii conjecturam inclinant novissimi editores Gallicæ Christianæ tom. 4, col. 318; sed perperam dicunt in Mss. Mabillonii, quibus præcipue nituntur, legi Augustæ, cum sit Augustanæ, quod certo mendosum est. Porro illi ibidem in catalogo episcoporum Augustodunensium post Auspicium, qui anno 625 interfuit concilio Remensi sub Sonnatio, collocant Rachenem, quem multi eundem credunt cum Ragnachario. Sane tempus apte congruit, et mihi vix dubium est, quin prorsus sit idem, quidquid repugnent laudati scriptores, Mss. Mabillonii sui nimium confisi. Veruntamen hæc latius discuti poterunt ad 3 Decembris; nam eo apud nos remissus jam pridem est Racho vel Ragnacharius. Ibidem quoque examinari poterit, qua de causa a Jona addatur et Basileæ, quod omisit noster, et forsitan rectius.

q Colitur S. Audomarus 9 Septembris, quo de illo latius. Bononia est civitas Gallicæ in hodierna Picardia ad mare: Taruanna vero, seu Teruanna, vulgo Terouanne, in Artesiu erat, sed penitus excisa est per Carolum V imperatorem. Utraque erat in Morinis, ac diu eundem habuit antistitem, qui Morinorum vel Morinensis

episcopus etiam dicebatur.

r Addidit interpolator: Luculentissimis documentis.

s Idem: Sub professione.

t Rursum hic adjungit: Non ut ignavus, sed etc.

u Et hic: Spiritualibus incrementis operam dedit.

x Interpolator: Humilitatem omnibus præbens.

y Idem huic loco addidit: Intra vasta eremi. De tempore, quo hæc contigerunt, actum est in Comment. num. 16.

z Theodoricus Childeberto patri suo successerat in regnum Burgundiæ anno 596, et frater ejus Theodebertus administrabat regnum Austrasiæ. Utriusque avia erat Brunichildis, mater Childeberti, quæ nepotem suum Theodoricum in Columbanum ac monachos Luxovienses excitaverat. Interpolator aliqua in sequentibus, more suo addidit et mutavit. Quippe ubi hic legitur et dolo, ille habet, per dolositatem. Post vocem exagitatus additur: Vi præfati regis ab eo amovetur, ac etc.

aa Hic rursum inseritur: Licet totis viribus E recusare conatus.

bb Interpolator: Ad eum, qui de illius meritis nosse voluerit, lectorem etc. Libellus autem hic memoratus est haud dubie Vita S. Columbani per Jonam scripta, quam dedit Mabillonius in Actis Ordinis Benedictini seculo 2 a pag. 5.

cc In dicta Columbani Vita num. 32 vocatur villa Broeariaca, ubi Brunichildis antea Columbanum excepisse refertur. Valesius in Notitia Galliarum pag. 102 de loco hanc ponit conjecturam: Videtur esse vicus Boucheresse, inter Cabilonum Regiam Theodorici ac Brunichildis et Augustodunum positus.

dd His verbis interpolator substituit: Et sibi, quæ regina erat, idem contradixerat.

ee Ita rursus: Intra septa monasterii adeo arctarentur.

ff Idem hæc verba sic mutavit: Accepto siquidem affabilis Agilus mandato ire perrexit. Cum vero needum longe etc.

gg Locum hunc ita explicat Mabillonius: Jussiacus, Jus-y, in finibus Sequanorum haud procul ab Arari et origine Mosæ fluvii. F

hh In sæpe laudata S. Columbani Vita num. 22 sic habetur: Erat eo tempore dux quidam, nomine Waldelenus, qui gentes, quæ intra Alpium septa et Jurani saltus arva incolunt, regebat. Additur S. Columbani precibus liberos impetrasse, interque eos S. Donatum, de quo mox fiet mentio. Plura de Wandulcno seu Waldeleno idem Mabillonius in Annalibus tom. 1, pag. 234 et alibi.

ii Addit interpolator: Qui digne torquebatur.

kk Et rursum hic: Precibus, ut suimet ruboris seu doloris saltem misereretur, omissa voce, misericordiam.

ll De S. Donato Vesontionensi episcopo actum ad diem 7 Augusti, seu tom. 2 illius mensis a pag. 197. De hoc etiam loco actum est in Comm. num. 9 et seqq.

mm Interpolator addit: Ac suæ vesaniæ.

nn Idem hic: Utrorumque conspectui se præbet.

oo Interpolator: Cum repente ambo.

pp Interponit ille rursum: Super temeritate, quam sanctis viris ingesserant.

qq Et

A. ANONYMO.

qq *Et hic inepte addit* : Hac nece.
rr *Idem adjungit* : In virtute Christi, uti et vo-
culas quasdam deinde, quæ sententiam non mu-
tant.

CAPUT III.

Agilus cum abbate suo Eustasio mittitur ad prædicandum infidelibus Evangelium : miracula quædam in hoc itinere facta.

vi.
Mittitur San-
ctus cum Eu-
stasio ad fidem
Wurascis et
Bajovaris præ-
dicandum :

a h
c
d
e

f

B
ex quibus mul-
tos conver-
tunt :

g
h

i
k

vii.
Sanctus in
porta Metensi
energumenum
liberat :

l

C

viii.
occipiuntur
Eustasius et
Agilus a Gou-
doino viro
nobili,

m

Per idem tempus Lotharius Rex anno tertio, ex quo sæpedictus Columbauus de monasterio recessit, sicut idem prophetico spiritu prædixerat, devictis duobus regibus, solus potitur trium regnum monarchia a. Decrevit autem b excellentia illius altitudinis synodica definitione dirigere peritissimos viros c, qui vicinas gentes, falso errore d deceptas, ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ e revocarent : et, quibus necdum Christus annunciatus fuerat, fulgenti eloquio, euangelizarent. Ex multorum quidem cœtu episcoporum ac sacerdotum eligitur prudentissimus Agilus f cum Eustasio abbate.

13 Qui iugressi hujus itineris viam, juvante Christo Waraseos g prædicaturi accelerant, qui agrestium fanis decepti, quos vulgo faunos vocant, gentilium quoque errore seducti, in perfidiam deveuerant. Fotiui seu Bonosi h veneno infecti. Quos, errore depulso, matri Ecclesiæ reconciliatos, veros Christi fecere cultores. Deinde directo calle ad Boias i, quos terræ illius incolæ Bodoarios k vocant, pervenerunt, et multo labore catholicæ fidei dogmate imbutos, plurimos illorum ad fidem Christianitatis converterunt.

14 Quadam vero die, dum B. Agilus in eodem esset itinere, sæpefato abbate vestigia illius prosequente, et psalmodiarum melos ex more perageret, obviavit in porta Metensis l urbis homini spiritus inmundi perturbatione vexato. Qui cum procul accederet; deformi vultu, obscenisque nutibus, horrendum vociferare cœpit, dicens : Agile miles Christi fortissime, ac superni Regis legate, quid me præjudicas, vel quare meos auges immensos cruciatus? Ecce in tuo adventu populos, quos diu possederam, reliqui, tuas orationes sufferre non valens : et nunc me hinc ejicis? Ad hæc sanctus Vir et veneratior dignissimus, ait : Impero tibi, immunde spiritus, ut recedas ab hoc plasmate Dei, et amplius non habeas locum in eo, in quo Rex et Salvator æternus Jesus Christus per lavachrum regenerationis, habitaculum sibi preparavit. Ad hanc vocem ejulatum emittens horridum, e vestigio visus est ab ore illius flatus ebullire sanguinei coloris ac piceæ oim fœtore horribili. Quamobrem homo exanimis est effectus : sed interventu præclarissimi Agili, fugato dæmone, mox redditus est sanitati.

15 Cum autem progressi inde ad monasterium Luxoviensium remearent, deveniunt ad quemdam potentissimum virum nomine Goudoinum m, qui generositatis fastu ac enormi dignitatis eopia splendens, atque beatissimi Agili consanguinitatis nexu propinquus, morabatur eo tempore in

villa, quam Mosam n vocant, ob amnem, super D quem sita est : hic sanctissimos viros o Christi- que Apostolos, quasi munus a Deo missum, officio recepit, secumque morosius retinuit. Cum ingressi fuissent domum, benedictione præmissa, post multa colloquia spiritalis doctrinæ, oblatis sunt eis ad benedicendum duo filii p ejusdem viri : quos suis benedictionibus sacantes et sæculi dignitate futurum ut florent, et ad futuram vitam feliciter migrarent vero vaticinio designarunt : ut post evidentissime claruit.

16 Erat autem prædicto viro filia luminibus orbata nomine Sadeberga q. Cum ergo pater supplici prece deposceret, ut r orationis ope ei subvenirent; recolentes se ideo missos, ut virtus Christi amplius per eos manifestaretur, et fides credentium roboraretur, seiscitantur a puella an velit virginitatem suam Deo dicare s, si Majestas divina reddiderit illi lumen oculorum. Cum illa annuisset t : tuuc hi sancti Viri pariter cum puella in orationibus sacris celebraverunt triduo jejunium. Tertia autem die post Missarum solœvia, beatissimus Agilus oleo benedicto oculos illius perunxit, et signo crucis munivit u. Miranda res! In ipso quippe momento eadem virgo visum x recepit, sacrumque velamen devotissime suscepit et virginitatem y, quam voverat, inviolabiliter servavit.

17 Iude abeuntibus illis, venerabilem Agilum validissime perfudit ignea febris, ita ut supremum exhalare spiritum a cunctis crederetur z. Quod ceruens Eustasius, opimo studio sollicitudinem illius incommoditati adhibuit, adeo ut priora repetens studia, abbatis nomen eo ferret, quo bajuli non obliteraret. Interim gemino vallatus angore; quippe qui nec Fratrem videret refrigerari aa, nec sine illo vellet remeare, tali eum alloquitur affamine : Frater amabilis Agile, quem a puero, uobilitium parentum tuorum amore, et pii patris Columbani rogatu, educevi pie, enutrivi caste, docui modeste, nunc moueo abjectis tædiis bb hujus ærumosæ vitæ, soli Deo, cui iuhæres, spem totam committas, imo etiam, quo resistere principibus tenebrarum cc valeas, maguopere elaboras. Non dubitas (credo) quod ille te hac ægritudine potens est liberare, qui Ezechie regi ad vitam ter quinos annos auxit.

18 Aurora vero dici iucipiente, finitis ex more matutinis laudibus, venerabilis Agilus hauc ex præcordiis fudit orationem : Adesto mihi, Domine, qui in hanc lucem eduxisti, et tuo sacro baptismate renasci fecisti, manumque tuæ benignitatis porrigens, libera me ab hac ægritudine, Deus meus, quia tu es regnans in secula, et salvas sperantes in te. Expleta oratione, æstivata membra sopor occupat, ac semivigilans videt adstare sibi præclarum formam juvenem in veste fulgenti, qui posuit manum dexteram super pectus illius, et inquit : Agile chare meus, quem ab utero matris iucorruptum ab omni labe noxiæ pollutionis custodivi, atque custodiam, donec pleno ætatis ævo te recipiam, adsum tibi. Age, quod me donante agis, croque tecum : depulsoque languore surge. Cum hoc dicto, omnis ægritudo ab eo recessit : incolumitate pristina divino medicamur dd remeante.

ANNOTATA.

a *Id factum anno 613 diximus in Commentario, quem consule num 16.*

b *Interpolator* : Eo quoque in solio trium regnum

cujus filia Sa-
labergæ vir-
tutum resti-
tuunt :

q
r

s

t

u

v

w

x

y

z

aa

bb

cc

dd

ee

ff

gg

hh

ii

jj

kk

ll

mm

nn

oo

pp

qq

rr

ss

tt

uu

A gnorum sublimato, decrevit etc. *Adi pro his Comment. num. 19.*

c *Inserit rursus* : Pollentes strenuitatis scientia.

d *Interpolator* : Doctrina falsi erroris.

e *Et hic addit* : Auxiliante Domino.

f *Interpolator adjungit* : In opus præfatum una etc.

g *Prædicatio hæc apud Warascos et Bajoarios refertur etiam in Vita S. Eustasii eodem ordine, in Vita vero S. Salabergæ ordine inverso. In posteriori num. 7 apud Mabillonium sic legitur* : Deinde ad Warascos ; qui partem Sequanorum provinciæ, et Duvii amnis fluente ex utraque ripa incolunt, pergit. *Qui hic Duvius amnis, Dubis est in comitatu Burgundiæ, Gallis le Doux, vel le Dou, ut vult vocem exprimi Valesius, qui in Notitia Galliarum pag. 585 de Warascis latius disputat.*

h *Clarius hæc exponuntur in Vita Eustasii per Jonam apud nos num. 4* : Quorum alii idololatriæ cultibus dediti, (*rustica nimirum plebs, quæ faunos, seu agrestes gentilium deos, colebat*) alii Photini vel Bonosi errore maculati erant. Porro Photinus, qui Christi divinitatem et æternitatem negabat, satis notus est inter hæresiarchas, ejusque hæresim exponit S. Epiphanius *Hæresi 51, vel 71. Bonosum Naissitanum fuisse in Dacia episcopum, observat Henschenius ; Narisitanum scribit Mabillonius. Sirmundus in notis ad Epistolam 3 S. Aviti Viennensis, qui Bonosiacos etiam oppugnavit, observat sequentia* : Bonosus Naissitanæ in Dacia sedis, ut nostra est conjectura, episcopus, Catholicam deserens, ad eorum transiit hæresim, qui Photini venena sectabantur, et Christum Deum negabant, hominem tantum prædicantes. Bonosiacos ejus discipulos vocant etiam concilia Arclatense II, et Aurelianense III. Gregorius vero magnus Bonosianos libro IX, epistola LXI ad Quirium et alios episcopos Hiberniæ. *Marius Mercator part. 2 Operum editorum a Garnerio, pag. 125 de Bonoso sic loquitur* : Hunc itaque Ebionem philosophum secutus Marcellus Galata est : Photinus quoque, et ultimis temporibus Sardicensis Bonosus, qui a Damaso archiepiscopo Romæ episcopo prædamnatus est. *Ex his verbis infert pag. 130 et alibi Garnerius, Bonosum Sardicensi in Dacia metropoli præfuisse, ac prædamnatum a Damaso ait in Marcello et Photino, cum alioquin ab Anytio Thessalonicensi et Macedoniæ episcopis damnatus sit tempore Siricii Papæ, ut latius exponit pag. 315. At vero quod de Sardicensi episcopatu Bonosi infert Garnerius, etiamsi eruditus quibusdam jam placuerit, nequaquam mihi videtur certum : nam Sardicensis vocari potuit a patria, sicut Marcellus verosimiliter Galata dicitur, qui Ancryranus erat episcopus in Galatia : et sicut Paulus mox ab eodem Mercatore Samosateus a patria nominatur, licet Antiochenus fuerit episcopus. Prior sententia maxime nititur epistola Innocentii I ad Marcianum Naissitanum episcopum. Nam ex ea constat multos fuisse in illa diocesi ordinatos a Bonoso, ex quo consequi videtur, illum ibidem fuisse episcopum. At nec illa consecutio tam certa est, ut fallere nequeat, cum constet ex alia epistola Innocentii multos per vim consecratos a Bonoso atque illegitime. Non erat igitur, cur Tillemontius tom. 10 Monumentorum nota in S. Ambrosium 43 duos quæreret Bonosos, acsi utriusque opinionis argumenta tam essent firma, ut fallere non possent.*

Eligat quis opinio, ut placuerit, mihi prior præplacet.

i *Boiorum nomen clarum olim fuit, maxime ante natum Christum, deinde vero prorsus obscurum, ut intelliges ex Historia Boica Marei Velseri. Bajoarios autem eosdem esse cum Boiis, affirmatur quoque in Vita S. Eustasii et S. Salabergæ, ita ut illa opinio, quæ Boios et Bajoarios, nunc Bavaros, eosdem facit, communis videatur fuisse seculo 7. Veruntamen Hadrianus Valesius Rerum Francicarum lib. 24 longa disputatione probare nititur Bajoarios nihil cum antiquis Boiis habuisse commune, miraturque pag. 463 Bajoarios non numerari a scriptoribus inter populos transdanubianos, et plane quasi e caelo ceciderint, aut Spartorum modo repente terra editi sint, non ante eos, quam in Vindelicis ac Norico consererint, ab veteribus auctoribus memorari. At hoc ipsum, quod ignoti adeo fuerint Bajoarii, favet opinioni communi, quæ eosdem cum Boiis facit. Et sane non iis argumentis illam oppugnavit Valesius, ut suam mihi opinionem probaverit.*

k *Bodoarios. Communius tunc Bajoarii vocabantur. In Vita Eustasii apud Mabillonium : Bavoarii ; in Vita S. Salabergæ Bavararii, Idem quoque nominati leguntur Boibari, Bajobari aut Baibari apud Jornandem, aliisque vicinis nominibus apud alios, ut fusius docet Velserus pag. 75 et 76, ubi hæc addit* : Neque hinc obscurum, cum Boji idem Bojeri Bojarique essent, quibus gradibus ad Bavoarios sive Bojoarios et Bajoarios, ab his ad Bavoarios atque Bavaros tandem itum. Si qui enim scriptores paullo vetustiores sunt, Bojoarios et Bajoarios præferunt, Bavariorum nomen posterioribus plene debemus :

l *Hæc facta existimo in reditu ex Bavaria, uti ratio itineris videtur insinuare, Urbs Metensis ad Mosellam flumen limitibus hodiernæ Lotharingiæ inclusa est et passim nota.*

m *Gundoinus vel Gundoinus iisdem et pluribus titulis ornatur in Vita S. Salabergæ apud Mabillonium num. 4, idemque factum ibidem refertur latius et exactius. Narratur quoque in Vita S. Eustasii num. 4, ubi Salaberga vocatur Adalberga.*

n *Locum hunc, qui etiam memoratur in laudatis Vitis, sic describit Valesius in Notitia Galliarum pag. 361* : Mosa vicus in finibus Lingonum pagoque Bassiniaco, a fonte fluminis Mosæ, cui adjacet, dictus, inter Andomatum * Lingonum et Tullum * Leucorum positus est, et ab urbe Lingonum quidem duodecim millia passuum, a civitate Leucorum xxx abest, a monasterio Luxoviensi fere quadraginta . . . Vocatur Meuse en Bassigni.

o *Interpolator* : Visis namque sanctissimis viris Christique apostolis, acsi gratissimum munus suscipiens, officiosissime recepit.

p *Uxor et filii Gundoini memorantur in Vita Salabergæ num. 5 his verbis* : Tunc vir illustris Guundoinus cum conjuge sua Saretrude, eleganti forma et nobili femina, duos bonæ indolis adolescentulos ob benedictionis percepturam gratiam præsentavit : quorum senior Leuduinus cognomento Bodo, junior vero Fulcufus, qui et ipse alio vocabulo Bodo dicebatur.

q *In editis Sadaberga et Sedalberga, in Vita Eustasii, ut dixi, Adalberga, in Vita propria Salaberga.*

r *Interpolator* : Quatinus sancti viri.

s *Addit idem* : Et idem votum irrefragabiliter

A. ANONYMO.

E

F

* Langres

* Toul

ter

A. ANONYMO.

ter custodire.

t *Rursus hic* : At illa profitetur utrumque.

u *Interpolator* : Muniens signo crucis in virtute Christi. Porro hoc factum in *Vitis Eustasii et Salabergæ* tribuitur *S. Eustasio*, non Agilo, quod verisimilius est, nisi uterque fecerit idem.

x *Addit interpolator* : Clarissime fugatis tenebris.

y Fallitur auctor, inquit *Mabillonius*, nam *Salaberga* . . . secundo matrimonio copulata plures liberos habuit, ut in ejus Vita legitur. *Facta tamen postea est monialis et abbalissa, quæ forsan fuit erroris occasio.*

z *Interpolator* : A nemine cunctaretur.

aa *Idem hic* : Quippe cum nec æstuat incensia Fratris aspicret refrigerare.

bb *Rursum hoc loco*, studiis.

cc *Addit hic*, auxiliante eo; et mox post vocem credo adjungit procul dubio. *Sunt et aliæ quædam voculæ aut paululum mutatæ aut additæ.*

dd *In Vita S. Eustasii apud nos num. 6 sanatio Eustasii precibus attribuitur, et res breviter narratur his verbis*: Qui cum progressus inde cœptum iter perageret, quemdam fratrem, Agilum nomine, qui modo *Resbacensis cœnobii* præsul existit, vehemens febrim ignis corripuit. Quem *Eustasius* attigit, interventuque orationis sanavit, ac pristinae salutem sospitatis reddidit. *Hæc parum favent relatæ visioni, et ostendunt biographum nostrum quædam liberaliter nimis S. Agilo attribuisse, quæ rectius aliis tribui poterant.*

CAPUT IV.

Constructio cœnobii Jotrensis, Radoliensis et Resbacensis.

xi.
Constructio
Jotrensis
cœnobii,

Eo tempore *Lotharius* rex a quievit in pace : Et *Dagobertus* ejus filius regnum Francorum b suscepit regendum. Quo regnante tres fratres, filii illustris viri *Antharii* c ex præclara Francorum progenie cives *Suessionici*, illi admodum chari sunt habiti, quos sæpefatus *Columbanus* jam dudum adhuc infantulos, utrisque parentibus flagitantibus, dum aliquamdiu penes illos moraretur in villa, quæ *Vulciacus* d vocatur, benedixit. Horum major natu, *Ado* nomine, non solum se ipsum propriis voluntatibus ac copiis abdicavit, verum etiam in proprio solo intra *Joram* saltus, ope fratris venerabilis *Audoëni* e super amnem *Maternam*, monasterium ædificavit, cui *Jotrum* f nomen imposuit, atque ex rebus propriis fecundissime ditavit : in quo etiam monastice secundum *B. Columbanum* instituta una cum caterva præclaræ religionis maxima superno Regi militavit.

et Radoliensis

g

h

i

k

20 Porro secundus *Rado* g, thesauros prædicti regis sub cura sua habens, animi redemptam inæstimabili pretio margaritam cælestibus signanter commiserat gazis. Proinde super jam dictum amnem in patrimonio proprio monasterium ædificavit, quod ex suo nomine *Radolium* h nominavit. Junior quoque venerabilis *Audoënus* i, cognomento *Dado*, præfato regi præcunctis aulicis amabilis atque referendarius constitutus, gestans ejus annulum, quo signabantur publice totius regni potiora signa vel edicta, dum assidue moraretur in palatio, beatum *Elgium* k,

qui inter reliquos proceres sapientia, opere ac D virtutibus enitebat, vinculo sibi unanimæ dilectionis copulavit. Quapropter illius usus consilio, nitebatur l intra *Brigieusem saltum* m, in remotis locis, propriis sumptibus monasterium constituere.

21 Cum igitur ardentissimo desiderio votum complere satageret, ac frequenter eamdem syllavam ea devotione animi circumiret, comperit tandem inter duas *Mucras*, adjacentias n ex fisco quondam *Nautolialinse*, sed tunc ad villam, quæ *Mailus* dicitur, aspiceret. Has denique suis petitionibus per confinia sua regis largitione ac munificentia integre adeptus, quod optabat o, implere procuravit. Factum est autem, ut quadam die peragrans memorata eremi confinia eo mentis ardore, ut superna gratia situm *Ecclesiæ* construendæ sibi dignaretur ostendere, deveniret super torrentem p, quem veteres incolæ *Resbacen* dixerunt, atque in eodem loco, qui prisco vocabulo propter geminum lacunar *Gemellus Mercasius* nuncupabatur.

22 Ibi dum paululum subter pomum arborem substitisset, facto in ea velocius umbraculo, silentium imperat, significans fessa membra quieti velle concedere, quo secretius posset orationi incumbere. Diutius ergo cum prostratus solus orasset : surgens ab oratione vidit in aere nubem radiis coruscis splendidam, figuram crucis prætendentem, ex cujus qualitate * tantum lumen per tres continuas noctes emicuit, ut ex ejus fulgore vidisset in eodem loco clare omnia, velut in meridie, cum undique esset noctis consueta obscuritas : per tres etiam dies ros ibidem visus est in modum crucis a mane usque ad vesperam, donec triduo expleto jejuniis una cum beato *Faroue* q episcopo *ecclesiæ* fundamenta locaret. Sicque divina gratia disponente factum est, ut ubi oras subter pomiferam arborem jacuerat, ibi in schemate crucis templum Domino ædificaretur.

ANNOTATA.

a *Addit interpolator* : Functo humanæ vitæ termino. *Obiit autem hic Clotarius II pater Dagoberti* Anno 628, eique successit in monarchiam *Dagobertus*, jam dudum *Austrasiæ* rex a patre constitutus.

b *Rursus addit* : Sicut pater tenuerat.

c *Apud Mabillonium et Chiffletium* *Autharii*. *In Vita S. Audoeni apud nos tom. 4 Augusti pag. 806 Andechairus vocatur, in altera Vita pag. 811 rursum Autharins. De Authario autem hæc notat Mabillonius* : In vico *Vultiaco*, vulgo *Eussy*, tertio milliari supra *Meldas* oppidum ad amnem *Maternam* colitur, tum etiam in monasterio *Resbacensi* vii *Kalend. Aprilis*, quo die nostrates *Resbacenses* solemne ejus officium in prædicto vico celebrant. . . Et tamen in *Martyrologio Gallieano S. Autharii* nulla memoria extat. In *Martyrologio Resbacensi* notatur die vii *Septemb.* translatio corporis *S. Autharii* Conf. facta per reverendum hujus *ecclesiæ* abbatem magistrum *Petrum Palmarium*, postea *Viennensem* archiepiscopum, anno Domini mxxx, nimirum in *ecclesiam Resbacensem*, in qua *S. Autharii* plures reliquiæ religiose adservantur. *Majores nostri in prætermisissis ad 26 Aprilis atia assignant Martyrologia, Anchariumque sive Autharium, sicut ibi nominatur, remittunt ad 24 Augusti, ubi in Actis S. Audoëni quædam de eo ejusque uxore Aigia memorantur.*

d *Vicus*

A d Vicus Vulciacus, aliis Wiltiacus, jamjam assignatus est. Benedictio hæc filiorum Autharii narratur etiam in *Vitis SS. Audoëni et Columbani*.

e Adonem hunc in quibusdam Martyrologiis memorari, dictum est ad *Acta S. Audoëni pag. 807 lit. e.*

f In *Vita S. Columbani apud Mabilonium num. 50 constructio monasterii sic narratur*: Quorum major natu, Ado nomine, semet suis voluntatibus abdicavit, postquam intra Jurani saltus arva monasterium ex beati Regula Columbani construxit. *Foundationem describit Mabilonius tom. 1 Annalium pag. 364 hisce verbis*: Eodem tempore (*id est, anno 634*) Ado, Dadonis germanus natu major, postquam in aula Clotarii et Dagoberti floruerat, monasterium, vocabulo Jotrum *, in saltu Jotrensi (Joranum * vocat Jonas) loco eminenti, non procul a Matriona fluvio construxit, atque impeuse dotavit: ubi, seculi voluptatibus abdicatis, reliquam vitæ partem pie religioseque exegisse ab Aimoino dicitur.... Id factum non dubito in ipso monasterio Jotrensi, ubi duplex de more cœnobium ædificatum sit, precipuum virginum, alterum virorum, qui puellis sacra ministrarent.

* Jôiarre
* imo Juranum, sed mendose

g Radonem hunc filium Autharii fuisse negant Valesius et Mabilonius, quorum opinionem breviter refutavit Cuperus noster in *S. Audoëno, seu tom. 4 Augusti pag. 797. Verum tamen non inutile futurum existimo, si hic paullo magis ostendam, quam levibus ratiunculis natar adversariorum opinio, quæ aliquibus jam placuit. Collegit argumenta sua omnia Mabilonius tom. 1 Annalium pag. 365, eaque sic proposuit, ut multo appareant fortiora quam revera sint. Tota ejus ratio ex eo petitur, quod Jonas in *Vita Columbani, et Audoënus ipse in Vita S. Eligii de duobus tantum Autharii filiis meminerint. Quod eorum silentium non dubitat vocare Audoëni et Jonæ testimonium, ac si illi aperte affirmarent, Authario non nisi duos fuisse filios, quod nusquam asseruerunt. Etsi igitur argumentum Mabilonii mere negativum. At videamus utrum Jonas et Audoënus de Radone siluerint in iis adjunctis in quibus de eo loqui oportebat. Jonas in *Vita Columbani num. 50 refert Columbanum ab Authario atque Aiga ejus conjuge exceptum. Tum subdit*: Erantque**

* ut rectius detenti

C his filii (colex Cochensis addit, tres) intra infantie annos decenues *, quos mater ad benedicendum viro Dei obtulit. Deinde narrat Jotrense cœnobium ab Adone, Resbacense vero a Dadone, seu Audoëno, fuisse conditum, nullamque Radonis mentionem facit. Verum hinc non recte contra multorum testimonia infertur, Radonem inter filios Autharii non fuisse: nam mirum non esset, si Jonas homo Itatus Radonem omnino non cognovisset. Deinde nihilo magis esset mirandum, si cognitum prætermisisset, quod ad scopum Jonæ præfixum minus conduceret ejus commemoratio. Etenim quid illa narratione intenderet Jonas, declarant hæc verba mox adjuncta: Tanta in virum Dei gratia redundabat, ut quoscumque sacravit, in boni cultus perseverantia dies suprema invenit. Cum igitur vellet ostendere, quam efficax esset S. Columbani benedictio, idque non æque pateret in Radone, qui in aulicis occupationibus permansisse videtur, illum forsitan nominatim recensere noluit. Certe manifestum est ex proxime præcedentibus, exigui momenti esse illud Jonæ silentium,

eum ibi referat domum Hagnerici, cui duo vel tres erant filii, benedictam ab eodem Columbano, et tamen solam Burgundoforamejus filiam ibidem nominet. Silentium Audoëni in *Vita S. Eligii lib. 1 cap. 8 nullius valoris est contra Radonem: neque enim fratres suos ibidem enumerat Audoënus, sed narrat visionem quamdam secreto sibi communicatam a S. Eligio, indeque se excitatum ad virtutes Eligii imitandum, communicato cum fratre Adone consilio. Horum igitur silentio, prætermisissis Aimoino aliisque scriptoribus posterioribus, qui tres Autharii filios interque eos Radonem numerant, opponimus primo biographum nostrum, qui Audoënum ejusque fratres nosse potuit: deinde utrumque scriptorem *Vitæ S. Audoëni, qui eosdem tres Autharii filios recenset. Accedit diploma Dagoberti regis pro monasterio Resbacensi, editum a Mabilonio tom. 1 Annalium pag. 365, in quo idem tres fratres diserte exprimuntur. Legitimum Mabilonio videtur id diploma, sed, inquit, in cujus exemplum Rado facile intrudi potuit. Imo vero perquam facilis est hæc responsio, at non satis idonea, cum nullum diplomatis assignetur vitium, nec contra Radonem gravis militet ratio. Maneat itaque inter filios Autharii Rado, de quo pauca sciuntur, uti et de fratre ejus Adone.**

A ANONYMO.

h De duobus modo dictis monasteriis et Resbacensi mox referendo hæc observat Mabilonius: Tria monasteria hic denomiata etiam nunc supersunt. Jotrum quidem, Jôiarre, nobile virgium Benedictinarum cœnobium quatuor circa leucis supra Meldas oppidum, haud procul a Matriona fluvio: cui Radolium, Reuil, modo prioratus Cluniaco subjectus, adjacet. Inde procedendo inter duos annos, Mueram utrumque dictos, occurrit Resbacense monasterium, Jerusalem quondam appellatum.

i De S. Audoëno actum est ad 24 Augusti.

k Colitur S. Eligius Noviomensis deinde episcopus 1 Decembris, ubi ampla erit de eo agendi materia.

l Addit interpolator: Molimine studii irrefragabilis.

m Saltus Brigiensis, in secunda *Vita S. Audoëni num. 8* Brigiensis Sylva, nomen dedit pago Brigensi seu Briegio, vulgo la Brie. At hic multo latius jam extenditur, uti docet Valesius in *notitia Galliarum pag. 96 et 97.*

n Id est, prædia aut loca invicem vicina, quæ olim spectaverant ad fiscum vici Nanteuil in pago Meldensi, sed tunc pertinebant ad villam Mailus, vel, ut alii eliderunt, Mastus. Villa verosimiliter regis eral, sed illam nullibi memoratam reperio.

o Interpolator: summopere optabat, ommissa dilatione etc.

p Fluviolus vocatur in secunda *Vita S. Audoëni num. 8 et in Vita Columbani num. 50, sed perperam, ait Mabilonius in Observationibus huic Vitæ prævis, cum rivulus fere ex pluvialibus aquis in unum confluentibus productus æstate solet arcscere.*

q De S. Farone Meldensi episcopo atia occasio ne jam meminimus.

o

A. ANONYMO.

CAPUT V.

Sanctus, id agente S. Audoëno, fit abbas Resbacensis : miraculum in dedicatione ecclesie factum.

xiii.
S. Audoënus,
multis veni-
tentibus,

Interca venerabilis Audoënus, comperta laudabili fama B. Agili, quæ universam Galliam repleverat, prudentissimi Faronis consilio assidue satagebat, nunc affatu, nunc scripto, amicitie fœdere illum sibi conjungere, quatenus prædicto, quod ædificabat, monasterio abbatem præficeret. Sed hoc revera videbatur impossibile, eo quod Metensium plebs gaudebat quandoque sub illius pontificatu miraculis iusigiri : et Lingonensium concio ejus virtutibus decorari : et Vesantionensis populus benedictionibus a juvari, quodque majus erat et æquius, cuncta Luxoviensium congregatio concors cum sibi vendicabat alunnum, ut illic pastor existeret, ubi comam deposuerat et miraculis coruscantibus enitebat.

sed rege ap-
probante,

b

c

d

e

f

C

xiv.
Agilum, cui
structura pri-
mum commit-
titur,

g

h

i

k

l

m

24 Cernens itaque venerabilis Audoënus hoc certamen aliter sedari non posse, nisi regia potestas modum imponeret : adhibitis secum Eligio unanimi amico, ac pontifice Farone, regie serenitati verba iufert, quatenus posset de tanti Viri jucundari solamine. Qui inter hujusmodi agouem b medium se apponens, taliter fatur c : Sufficiens Metensibus arbitramur fore miraculum, quod in porta urbis illorum d patratum est, quando hominem a dæmone liberavit : et Langonica plebi, quod in eorum præsentia claudogressum restituit ; et Vesantionensium populo, quod iuter cætera, quæ coram eis operatus est, muto loquelam e, et surdo auditum reddidit, insuper etiam paralyticos curavit : et Luxoviensium fratribus, quod illis præsentibus mortuum suscitavit, qui dum lavaretur in thermis, ab altero submersus f est : nobis saltem liceat radiantem virtutibus contemplari illius fulgorem.

25 Igitur egrediens Luxovio per edictum regis beatissimus Agilus, ingreditur palatium, quod Compendium g dicitur, stipatus decore pontificum Amandi h et Faronis, fultus nitore procerum celsi Audoëni atque Eligii, qui sub sæculi baltheo pontificale dogma luculentissime præmonstrabant. Aspiciens deuique tranquillissimus rex claritatem vultus beati Agili, taliter eum affatur : Propterea, reverende pater et sacerdos Dei, te accersivimus, ut tuo affatu dulcissimo i nostrum sitientem spiritum repleamus atque magnificis tuis exemplis populus nobis commissus adjuvetur : quia nosmet tuis orationibus commendantes, ratum censemus per consultum episcoporum ac nostrorum optimatum, dispeusatorum te divini verbi in nostro ubique regno fore. Denique persuasi precibus fidelis nostri ac referendarii Audoëni, committimus tibi k magisterii operam de cœnobii structura, quod ipse ædificare desiderat l. Accessit itaque venerabilis Agilus ad opus jam dictum, juncto sibi in collegio duodeno fratrum numero, et m sollicitudine assidua perduxit ædificia ecclesie usque ad perfectionem fastigii.

26 Jam vero magna solennitas, hujus templi D dedicationis instabat dies. Et venerabilis Audoënus, qui n in honorem B. Petri apostolorum principis eandem [ecclesiam] ædificabat primam, illo die, quo B. Apostolus primum o Antiöchia sedit, dedicare peroptabat, id est, octavo Kalendarum Martii. Proinde accersitis pontificibus prænotatis, nna cum Eligio, sicut mos ecclesiasticus obtinet, templum dedicaturi intrant. Aderat autem p monachorum decus Ado et modestus Agilus. Cumque petram ex vario marmore decentissime politam cernerent super altare inæqualiter jacere, et eam immutare vellent quatuor columnæ et vera mundi luminaria, et manibus clapsa, terra tenus ruit, et per medium scissa est tam directe, acsi quispiam ferro eam secisset.

27 Stupenda res et admiranda, præsules cum optimatibus paululum attouiti repente lumi se prosternunt, orationi incumbunt, pugnis pectora tundunt, lacrynis faciem rigant, adeo ut pavimenta humectarentur q. Cum orassent diutius, surgentes pleni singultibus, siguarunt lapidem signo crucis in virtute Christi, qui continuo ita rejunctus est solide, acsi numquam fractus E fuisset. Illud etenim usque hodie manet admirabile, quod in eadem petra remansit pro signo r per eundem locum, quo fractus fuerat, velut gracilis filii figura s.

28 Cæterum quia B. Amandus officium dedicationis solenniter implevit, et super illud altare Missau eo die celebravit : placuit venerabili Audoëno illius uomen in eodem marmore altis cælare litteris : atque propter plurima visionum seu miraculorum prodigia B. Audoënus cum prædictis pontificibus eundem locum Hierusalem t nominavit, desiderans illic haberi collegium pacis, et unanimum fraternitatis contemplationem, ut ipso suo nomine prædicaret locus, quod gremio continebat. His ita completis, fecit venerabilis Audoënus hoc monasterium locupletissime populosum, ditans illud opimis possessionibus, libris, ornamentis ecclesiasticis, atque villis. Quin etiam postposita altitudinis potentia meditabatur u in eodem monasterio sub monastica professione Christi militiam gerere : sed cum rex ac cuncti proceres Francorum x nollent acquiescere, voluntati eorum cessit, committens potestati regie etiam illud monasterium. Proinde in episcopali synodo, quæ Calendis Maii in Clypiaco eo anno est habita, B. Agilum f præcellentissimus y rex in memorato cœnobio præfecit z abbatem.

ANNOTATA.

a Hæc omnia nihil aliud significare videntur, nisi episcopum expetiturum fuisse a Metensibus, Lingonensibus et Vesontionensibus : sed idem diverso modo expressit auctor. Certe non putem auctorem hic insinuare voluisse, S. Agilum subinde Luxovio egredi consuevisse, ut Vesontionenses, Lingonenses et Metenses erudiret, ut Bailletus in S. Agilo scribit, Tullenses liberaliter adjungens. Semel id eum fecisse eum S. Eustasio jam vidimus, at deinde ab eo factum non credimus.

b Interpolator : sauctissimum conflictationis agonem medium se in æquitate etc.

c Idem hic addit : Vestris precibus adquiesscentes.

d Idem pro hæc voce substituit : Divina per eum operante misericordia.

e Rursus

xv.
dedicatione
ecclesie per-
acta.

n

o

p

in qua scissura
marmor mira-
culo integra-
tur,

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

a

b

c

d

e

f

g

h

i

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

a

b

c

d

e

f

g

h

i

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

A e Rursus hic addit: Quam natura negaverat
Et hic: Necatus.

g Compendium, vulgo Compiègne, antiquis-
simum est regum Francorum palatium, hodie
etiam notissimum.

h De S. Amando Trajectensi antistite fuse
actum est tom. 1 Februarii a pag. 815.

i Addit interpolator: Divini verbi poculo exu-
berante.

k Idem adjungit: Ex nostra præceptione.

l Et hic: Ob amorem Dei, et congregandi illic
monachorum agmina. Hac quippe regia delibe-
ratione etc.

m Rursus: Quocirca insistens cæpto operi.

n Interpolator: Quia eandem ecclesiam etc.
Vox ecclesiam omissa erat in Ms. apographo no-
stro, quam idcirco uncis inclusi.

o Addit idem, cathedram.

p Interpolator, hinc etiam intererat.

q Idem adjungit hoc loco, Nihilominus eos,
qui intererant, repentinus stupor invaserat. Por-
ro tamen dum etc.

r Addit hic rursus: Ad memoriam, ut creditur,
futurorum.

B s Confirmat Mabillonius id factum ex Vita S.
Faronis, ubi nominantur SS. Faro, Amandus,
Audoënus et Eligius, qui supra vocantur Qua-
tuor columnæ et vera mundi luminaria. Narratur
idem in Vita S. Amandi apud nos tom. 1
Februarii pag. 861 num. 22, et inter illos, qui
oraverunt pro marmoris scissi redintegratione
Agilus ipse recensetur his verbis: Tunc B. Amau-
dus cum beatis Farone et Agilo, spe de Domini
pietate præsumpta, cum lacrymis in orationem
procumbunt: et affectu penetrante cælestia sola-
tium tristis incommodi de Patris æterni clementia
præstolantur. Surgentesque ab oratione, signo su-
per lapide vivificæ crucis emisso, reconsolidatum
marmor in integritatem pristini tenoris aspiciunt:
sed ad signum virtutis signique memoriam virgula
subtilis in medio loco scissuræ, tamquam lineare
discrimen, apparuit.

t Hæc de nomine S. Amandi marmori inscul-
pto, ac de nomine monasterii leguntur itidem in
modo laudata Amandi Vita Veruntamen cœ-
nobiium deinde Resbacense vocatum est a rivo,
cui adjacet, ut testatur Aimoinus lib. 4 Histo-
riæ Francorum cap. 41. Porro Hierusalem inter-
pretatur visio pacis, ad quam etymologiam mox
attulit auctor.

u Interpolator, Assiduis meditationibus molie-
batur, abjectis fugacibus sæculi opibus etc.

x Idem addit, illi in hoc facto.

y In editis rectius, ut videtur; præcellentissi-
mus tegitur, quam præcellentissimum, quod est
in Ms., cum titulus ille regi magis congruat
quam Sancto.

z Hæc item leguntur in Vita secunda S. Au-
doëni num. 8, ubi, relata constructione et ampla
dotatione cœnobiî, auctor sic pergit: Atque ab-
batem ex discipulis almi Columbani, virum in
regularibus disciplinis apprime eruditum, nomi-
ne Agilum, eisdem præposuit. Addit ibidem scri-
ptor ille desiderium Audoëni Vitam illic am-
plexendi monasticam. De tempore, quo hæc fa-
cta sunt, consule Commentarium num. 20.

CAPUT VI.

Curam abbatialem pie administrans,
Christum specie pauperis suscipit
et dæmonem fugat: imbribus suos
liberat: mire augetur monachorum
numerus.

Suscipiens igitur regimen pastorale eximius a
Agilus, regebat gregem optimum, incedens in-
ter fratres discretissimo regimine. Erat enim sicut
unus ex illis, et habens in ore splendorem sermonis
Evangelici, virtutumque signis coruscans b, iu-
jejniis frequens, in oratione assiduus, iu eleemo-
synis largus, hospitalitatis amator præcipuus.
Qua de re, cum quadam die vesperi circumiens
officinas monasterii (fuerat enim eatenus nobilium
hospitum obsequiis occupatus) pergeret ad xeno-
dochium, quod illius ordinatione ac juveniue ve-
nerabilis Audoënus ibidem constituerat c, unius
tantum potitus fratris solatio, qui vocabatur
Brandolinus; audivit ad portam monasterii ve-
lut plangentis hominis exilem vocem, aperta-
que fenestra, quæ portæ inhærebat, cernit ante
fores pauperem jacere ulceribus plenum (erat
enim quiddam adduc diei) petentem recipi
hospitio.

30 Conversus itaque ad fratrem, ait: Ecce,
quomodo aliis utilitatibus occupati, tanta ne-
gleximus: perge ergo velocius, et para ei re-
fectionem. Eo quidem abeunte Vir domiui, aperto
ostio, quod portæ inhærebat, (claves quoque
inde habere consueverat, quoniam talis erat con-
suetudo, quod janitor, ut signum pulsabatur ad
Completam, confestim portas monasterii firmans,
ei claves deferebat) ait ad pauperem: Veni, frater:
et faciemus tibi, prout competit. Eo autem respon-
dente, præ doloribus ulcerum ambulare minime
posse (enimvero membra illius, acsi leprosi,
inspiciebantur lurida) suis humeris impositum de-
tulit in domum absque ullo pondere, posuitque
in sedili juxta focum, hyems quippe erat. Dum
accipiens urceum et liutea, super manus ejus
voluit aquam infundere: qui illico disparuit,
ac tanta fragrantia jucundi odoris domum reple-
vit, velut si multa ibi odorama aromatum redo-
lerent.

31 Illud etiam non oportet silentio tegere d,
quod tante hospitalitati invidens diabolus, B.
Agilo in majori ecclesia paulo ante diluculum,
post Matutinorum expletionem de more oranti,
specie immanissimi draconis apparuit, erecto ca-
pite virus adversus eum emittens. At beatus Con-
fessor Domini fide e magnificus f mysterio crucis
se muniens, omnia disperdidit serpentis antiqui
spicula, te semper habendo, rex benedite et Deus
Israël.

32 Quadam die, dum in segetum collectio-
ne messorum ex familia monasterii essent occu-
pati, accidit ut junctis sibi quibusdam e fratri-
bus, illo B. Agilus deveniret. Cum autem ali-
quantisper ibidem moraretur, subito cæli sere-
nitatem nubila occupaverunt, ac tonitru co-
ruseum terribiliter intonuit cum vento valido,
adeo ut messorum præ nimio pavore turbarentur.
Quod cernens B. Agilus signifer Domini, mes-
sures

xvii.
Sanctus cum
aliis virtutibus
tum hospitali-
tate insignis.
a
b

E

c

Christum pau-
peris specie
suscipit.

F

xviii.
dæmonem spe-
cie draconis
apparentem
fugat:
d
e
f

xix.
imbres in gru-
tum messorum
dividit:

A. ANONYMO. fores operi jubet insistere, sese in orationem cum fratribus prosternens. Cnm diutius orasset, surgens ab oratione Sacerdos magnus Domini, signum in virtute Christi fecit mirabile *g*, sna oratione magnis divisis imbribus, ita ut juxta eos undique nimia tempestas appareret, et snper illos unius saltem guttæ pluvia non caderet *h*.

33 Jan *i* ex primoribus palatii atque proceribus patriæ, ejus illustrati exemplo plurimi, sæculi honorem pro nihilo habentes, peroptabant sub illius regimine *h* monasticam ducere vitam, in tantum, ut ex eis octogenarius completeretur numerus. Nonnulli etiam semet orationibus illius commendantes *l* monasterium illud fecore ditissimum. Inter quos B. Philibertus *m*, Elisano territorio ortus *n*, venerabilis Andoëni potitus consilio, prædicto Abbati se subdens, muneravit sæpeditum monasterium copiosissimis donis auri argentique ac snpellectili varia : etque demum illic coma deposita, sub perfectæ religionis norma Christo strenne militavit.

ANNOTATA.

a Inseruit interpolator, Christi miles.

B *b* Uti rursum hic, speculum factus est non solum sibi commissis, sed et mundo. Erat namque etc.

c Rursus interposuit hæc verba, quo pauperum necessariis subveiretur.

d Hic magis excurrit interpolator hunc in modum, sed inter præcipuos Sanctorum triumphos, velut in albo adscribi perpetuo, quod protoplasti persuasor, invidens tantæ hospitalitatis susceptioni, atque sentiens angere suos cruciatus in Christi serena manifestatione etc.

e Rursum inserit, apostolici dogmatis.

f Et hic, Dum viruleuta serpentis antiqui spicula cerneret sub obtutu (*Mabillonius mendose*, sub obtentu) etc.

g Adjungit et hic : Messoribus commotionem acris verentibus, suis orationibus etc.

h Addit interpolator hoc epiphonema : O Virum præclarissimum divinis signis prælatum ! cujus in cordis abdita fudit Deus eximia virtutum miracula.

i Interpolator, præterea multi etc.

k Hic inserit, in sæpe fato cœnobio.

C *l* Idem hic, atque illud monasterium rebns ac facultatibus locupletantes etc.

m De S. Philiberto seu Filiberto S. Agili successore actum est ad 20 Augusti, seu tom. 4 a pag. 66, ubi in Commentario prævio § 3 de patria ejus disputatur. In Vita autem num. 3 dicitur, propriis omnibus derelictis monachus fieri voluisse. Et mox : Agnito igitur quodam Dei milite, Agilo nomine, qui præerat cœnobio Resbaciensi, . . . quidquid habere potuit, in eleemosynam idem erogavit. . . Cuique ad prædictum cœnobium pervenisset, beatus Agilus illum grantanter recepit, ibique Vir Domini Filibertus comam deposuit etc.

n Addit interpolator, seque suisque omnibus abdicatis.

CAPUT VII.

Vinum miraculo auctum : mors Sancto revelata : felix obitus, et facta tunc mirabilia.

Eo a tempore plebs ex Hybernia, fereus sua snæque gentis vota principi apostolorum Romæ, ob amorem venerabilis Andoëni (qui sanctum Columbanum præstantissime dilexerat *b*) atque B. Agili laudabilem famam, quem isdem Columbanus apprime in sancta religione nutrierat, divertere ad sæpeditum cœnobium orationis ac hospitalitatis causa solebat. Insuper etiam numerosis pecuniis illud honorabant, ibique suos aut longitudo itineris attrivisset aut debilitas vexasset.

35 Quadam die cum advenissent, B. Agilus officiosissime eos suscipiens prandia jubet parari. Cumque pater *c* monasterii respondisset, adfore satis omnia præter vini copiam, uude non amplius quam tres modii in ministerium Sacrificii servabantur, et illud in magno vase, imperat Abbas *d* fratribus ac plebi propinari. Ministris vero respondentibus, vix unius calicis haustum unicuique in tanta multitudine porrigi *e* posse, ait : In Dei nomine offerte totum fratribus, quin et hospitibus, donec deficiat : potens est Dominus augere illud sna sancta et admirabili potentia, qui in nuptiis, quando defecit, aquam convertit in vina. Sicque factum est ut, aperto vase, usque adeo sicut vina secuta, ut fratres sobrie, et populus ubertim satiatus sit : et illud vas, divina virtute operante, usque ad summum vino ita sit repletum, ut desuper emanaret. Quod cum venerabili Abbati nunciatum fuisset ; ministris præcepit, ne cui hoc dicerent, donec ipse huic vitæ superesset in corpore.

36 Denique cum nonaginta *f* esset annorum, post multarum exercitia virtutum, longo jam senio affectus, desiderans sudores suos in cælo conspiceret, quos ab inenante ætate illic posuerat, taliter Dominum humili prece compellasse asseritur : Domine, mementa mei, et miserere mei jam senio fatiscentis, et educe me de incolatu hujus vitæ, et qui pretioso sanguine tuo redemisti, fac me participem cum electis tuis cælestium gaudiorum. Commendo tibi gregem istum, Pastor bone, pro quo in liguo triumphasti, quem peto, perpetue custodias ac paradiso tuo reddas.

37 Cum complisset orationem, apparuit ei præclarus juvenis, indutus veste nivei candoris, et dixit : Agile chare meus, suscepi preces tuas, biennio expleto te recipiam. Age, quod agis, donec centenarium numerum adimpleas annorum, eroque tecum, non te deseram *g*. Expleto itaque biennio, hac eadem nocte *h*, id est, tertio Calendas Septembris *i* feliciter migravit ad Christum et cum maximo decore est sepultus in ecclesia, quæ est in honorem B. Joannis Baptistæ ad plagam meridiaam.

38 Operæ pretium ducimus, auccetere huic paginae, quod venerabilis Ado, qui ad snum transitum venerat, totam noctem ducens pervigilem, cum Matutiuorum melos expleisset, paululum ante exurgentis lucis crepusculum, atque in

xx.
augetur multum sub cœnobiorum numerus.

i

k

l

m

n

xxi.
Cum hospites Hiberni ad Resbaciense cœnobium solerent divertere,

a

b

aliquando in eorum adventu vinum decurat, quod augetur miraculo :

B

c

d

e

xxii.
Sanctus senio fractus dissolvi desiderat.

f

futuram mortem discit, ac deinde pie moritur :

g

h

i

xxiii.
cunctus angelorum in ejus morte auditus dicitur,

A in ecclesia B. Petri diutius ante altare *h* B. Mariæ orans jaccet, duobus fratribus finem orationis illius præstolantibus, surgens ab oratione audivit una cum ipsis choros virginum, in sublimi canentes: Hodie B. Agilus cum summis laudibus pergit ad præmium, hodie angelorum atque archangelorum chori exultant, hodie cum Sanctis in cælo coronatus Agilus triumphat. Felix valde, quia ab infantia servavit castitatem, et virgo centenarius *l* ascendit ad gloriam.

et quidam morbo suo liberati.

39 Dum autem corpus ejus sepulturæ traderetur, quidam ex fratribus validissima febre exæstuans advenit, linteum, quod pavonem *m* tegebatur, in fide pro remedio tetigit, moxque febris ab eo recessit. Alter vero, qui dentium dolore torquebatur, maxillam peplo, quasi cervicali imposuit, sicque dolor omnis fugatus est. Multi etiam variis infirmitatibus afflicto, eo die sanitatem recipere meruerunt ad laudem et gloriam domini nostri Jesu Christi. Amen.

ANNOTATA.

B

a *Interpolator*, Veniens etenim eo *etc.*

b *Post obitum maxime, opinor, et in discipulis ejus: nam, licet puer a S. Columbano benedictionem acceperit Audoenus, illum matura ætate numquam videre potuit, ut ex chronotaxi utriusque Vitæ colligere poterit studiosus lector.*

c Non abbas, sed cellerarius, " qui omni congregationi sit sicut pater " inquit S. Benedictus Regulæ cap. xxxi. *Observatio est Mabillonii.*

d *Interpolator addit, totum.*

e *Idem, porrigere.*

f *Ita apographum nostrum. In editionibus Mabillonii et Chiffletii, nonaginta et octo, quod congruit cum sequentibus, ita ut vox octo videatur excidisse ex Ms. nostro. At tantæ ætatis Sanctus numquam fuit, ut probatum est in Commentario num. 21.*

g *Addit interpolator sequentia: O admirabilem Virum et omni laude dignissimum! cujus in corde Christus celsa secreta reserans, Athletæ suo nobili magnum ostendit miraculum, cui ante biennium suum deuuntiavit transitum. Merito ab omnibus veueratur, quem Dominus tanto miraculo fecit insignem.*

h *Idem addit, media.*

i *Rursum hic inserit, beatus Agilus... centenarius. Jam monui centenarium non fuisse.*

k *Addit idem, quod est in honore.*

l *Nescio, an multum fidei debeatur visionibus, quæ hujusmodi erroribus vestiuntur: quod de præcedente mortis revelatione etiam dici potest.*

m *Id est feretrum, forte a pausando sic dictum, inquit Mabillonius. Significatio vocis recte assignata videtur; at etymon incertum.*

D

MIRACULA

Auctoribus diversis anonymis.

Ex Ms. Resbacensi, collato cum editione Mabillonii.

LIBER PRIMUS.

Complectens ea, quæ seculo XI facta sunt.

PRÆFATIO.

E

Miracula, quæ nostris temporibus Dei benignitas ad laudem sancti Agili, populo teste, operari dignata est, scribenda suscepi: optimum fore ratus, rem tam celebrem posteritati dare. Neque inscitæ arguendus sum, eo quod majora viribus aggrediar: urget enim fratrum devota præceptio: quorum voluntati vel in hoc potissimum contraire, illicitum puto. Sed et si quis movetur rusticitate sermouis, quam a minime vitare studui: audiat quia regnum Dei non est in sermone, sed in virtute, neque apud homines bonos interesse, utrum vina vase aureo an ligneo propinentur. Quædam igitur eorum simpliciter exequendo (neque enim omnia narrare mearum virium est) hinc sumam narrationis exordium.

Excusat auctor styli simplicitatem.

ANNOTATIO.

a *Addit editio Mabillonii: Solæcismorumque inconcinnitatibus, quas etc.*

CAPUT I.

F

Corpus Sancti in supplicatione immobile, donec ablata restituantur: varii febris liberati: cantus cælestis auditus.

Spem nostram a præsentium rerum volubilitate ad perennis vitæ stabilitatem transferre nos Dominus admonet et suorum institutione mandatorum, et exemplis Sanctorum, ut eorum consortes mereamur esse præmiorum. Nec enim hujus vitæ fragilis et deciduæ delectationibus (quæ nullæ * sunt) debemus implicari, cum simus filii Dei: sed memores generis (quia sunt primordia nobis a genitore Deo, cujus esse * scimus imago) accelerare, ut ei fidei pietate jungamur. Hac fide Patri misericordiarum rite copulamur: si mundanis operibus mortificati, per bonorum operum exhibitionem hostia viva Deo facti fuerimus. Verum quoniam in hanc voraginem impietatis humana decidit natura, ut in multis a sola vexatio intellectum det auditui: Deus, cujus

Docet Deum ex misericordia flagellari etiam corrigere delinquentes;

Mabil. mille

Mab fore

a

A. Αλοσυμο. *cujus misericordia plena est terra, consulit filiis suis etiam flagellis, quia corrigi nolunt beneficiis.*

Intentare minas, monstrare videtur et iras :

Ut per præsentis ostensa pericla furoris,

Liberet a stygiis clemens patientia flammis *b*.

cum enim ob prodigia in aëre visa

b 3 Habemus hujus *c* pietatis exemplum nostris pene temporibus declaratum. Roberto *d* apud Merovingiam, quæ alio nomine dicitur Francia, tenente jus regium, post mille a passionis Domini volumina anuorum. Ipso milenario impleto anno, cum peracta quadragesimali observatione, sanctæ Parasceves *e* dies advenisset, visæ sunt multis per loca multa in aëre igneæ acies, prodigioso visu corda se intuentium perterrentes. Extemplo fama (malum, quo non aliud velocius ullum mobilitate viget) multorum percussit aures. Cui quot sunt plumæ, dicunt et infere linguæ. Quem malorum prospectum ut didicit Rageuardus *f* vir prudentissimus tunc temporis hujus cœnobii abbas, accita Ermingarde abbatisa Jotrensi *g*, de tam horrida visione tractat cum ea, et ut quæ timebant evaderent pericula, communi consilio, humiliari sub potenti manu Dei hortatur, et jejuum diem determinat.

solemnis esset supplicatio,

h 4 Determinato die conveuerunt processiones Resbacensis et Jotrensis monasterii in locum, qui ob insignia virtutis Dei ex tunc Crux sancti Agili *h* meruit appellari, confluenta catervatim unaxima non ignobilis vulgi multitudine. Cœperunt igitur septem psalmorum pœnitentialium melodiam cum Sanctorum nominibus iussonare.

Cum subito eripiunt nubes cælumque diemque,

Fulgura crebra micant, lapidosa grandine mixta,

Pallidus atque timor regnat sub imagine mortis.

i Cum nox atra media die densissimas quaquaversum *i* diffusisset tenebras, omnesque subitam præstolarentur mortem, jussu abbatis, et sapientum a quodam viro, apprime litteris liberalibus imbuto, verbum fit ad populum, ut et terrore presentium commotionum admoniti, suorum penitentie agerent commissorum.

*quidam Sancti corpus tollere non potuit, donec ablata restitueret : * Mab. præpositus*

5 Soluta concione, cum Sanctorum, quas detulerunt, reliquias in sua quique vellent reportare, Rogerus Jotrensis loci præfectus *, S. Agili (cujus rerum pervasor erat) loculum voluit levare, et cui injuriam fecerat, suis humeris portare.

C Non patitur Sanctus hostis cervice levari :

Sed veluti pelagi rupes immota resistit.

Pro pede lingua gemit, premitur si pondere molis.

Nonne suis Agilus sic præstat commoda sanctus *k*?

l Quid faceret, quo se verteret, Rogerus uesciebat : donec illi plebs suæ avaritiæ immauitatem ad animum revocat, quia scilicet sibi tenens adjacentes mansiones Veimlio *l* S. Agilo abstulerat. Ille ut vir moderatissimus culpam agnovit, omnia Saucto reddidit, atque ita demum Saucti glebam tam leniter levavit, ut non ipse illum portare, sed ab eo portaretur portari.

curii febribus liberati :

6 Cumque omnes jubilosis laudibus tripudiant, ne quid Sancti gloriæ decisset, etiam infirmorum per ejus meritum Deus operatur salvationes, et maxime ardentium extinguit ignes. Ex ipsis ab incendio liberatus fuit Frinoldus *, Ducensis *m* villæ incola, et Wismannus quidam de sancta Malda. Quem dum presbyter liberatum vellet in sua referre : ut ad sylvam veuit, iterum cœpit ardere. Relatus ad gloriosi Agili basilicam, meruit extinctivum : sed tentans domum

** Mab. Frinoldus*

m

repedare, denuo incurrit arisionem. Tertio igitur *D* cruciatus adustione, tertio liberatus est. Hoc videns pater delegavit eum sancto loco, dum ad viveret, servitutum : qui donec diem clausit extremum, promissum devotus salvit obsequium.

7 Et quia semel cœpimus *n*, referemus quomodo Solio *o* hujus loci abbas supra se raptus, spiritualis vocis meruit esse auditor. Solitus erat gallicini horam, pene omni nocte furtivas quærens orationes, prævenire *p*, stans jugiter secundum prophetam, in specula Domini pro grege sibi commisso. Dum ergo huic laudabili et Deo placitæ fraudi insisteret, carnis suæ claustra transgressus, mentis acumine audit cælestes conceutus, carmina, laudes, laudes spirituum Domino præconia dantur. Hymnizant læti, fit summo gloria Patri, cum genito Verbo parili eum Flamme sancto. Sonum quidem audiebat vocum, delectabaturque suavitate melodiæ, sed excepto hymno, quem diximus, nihil poterat intelligere.

8 Ipsa nox tenebris obscurabatur mundum uigerrimo peplo velantibus; micabat B. Amandi meritis radiantibus, quia eadem nocte erat anniversarius natalis, quo defunctus terris, et natus est in cælis. Cum autem idem sanctissimus præsul hujus loci consecrator elaruisset, miro *q* valde, cur non festivo officio ejus natalem recoluerint veteres, et tres solum suo propemodum pastori recitandas sanxerint lectiones? Verum prædictus abbas hujus theoricæ cum meruisset esse visor; accitæ congregationi rei seriem pandit; et ut deinceps ejusdem sui protectoris natalem festive solennizarent, commouefacit. Monachus cœtus, plaudeus ad talia lætus, mente Creatorem benedicit cuncta regentem : et rogat, ut fiat res, de qua pastor agebat. Sanxerunt igitur indelebili consuetudine observari, sicut alias festiuitates XII lectionum *r* a successoribus nostris. Ita jure hoc adscribitur sanctissimo Agilo, dilectissimo nutritori nostro, qui tali hortatu dignatus est commovere suos servulos, ut debitum honorem amantissimo impenderet semper Amande.

audito solemniter cantu in festiuitate S. Amandi,

n

o

p

illa magis solemniter celebranda decernitur.

E

q

r

ANNOTATA.

a Mabillonius pro vocibus in multis edidit tantum.

b Ejusdem editio addit hunc versiculum :

Et reddat vitæ, quos non vult morte perire.

c Additur rursum in illa editione, iucogitabilis.

d De anno, quo Robertus, qui et Rodbertus et Rotbertus sæpe vocatur, patri suo Hugoni Capelo successit in regnum, deque anno ejusdem emortuali, non omnino quidem consentiunt scriptores : at constat, eum patri successisse ante annum 1000, et vixisse post 1030. Merovingia a regibus Merovingis seu primæ stirpis, hic vocatur Francia, quod nomen tamen estrarius.

e Mabillonius, sancti Parasceve, id est, crucifixionis Christi dies etc.

f Notat Mabillonius etiam legi, Rainardus. Toussanus de Plessis in Historia ecclesiæ Meldensis pag. 603 inter Resbacenses abbates recenset hunc Ragenardum, uti et pag. 590 Ermingardem inter abbatissas Jotrenses; sed de illis non novit plura quam narrantur.

g Mabillonius. Jotrensi loco præsideute.

h Eodem in loco ob facti memoriam ad hunc usque diem Crux, S. Agili dicta, cernitur, ait Mabillonius.

i In editione Mabillonii additur, victrix.

k Post

A k *Post hæc apud Mabillonium inseruntur sequentia* : Ipse pro nobis apud Deum quodammodo linguæ officinam obtinet, et sua saneta intercessione nostræ terrenitatis, qui quasi ejus sumus pedes, sordes diluit ac delet.

l *Ita videtur habere Ms., sed vox ambigue scripta, ita ut possit etiam esse Venulio. Mabillonius habet, Ventulio.*

m *Vicus est in vicinia Resbaci, vulgo Douë dictis.*

n *Mabillonius, ingressi sumus.*

o *Audi observationem Mabillonii* : In Necrologio Resbacensi iv Id. Julii Solion abbas pater monachorum obiisse dicitur. *Videtur successor fuisse Ragenardi ante memorati.*

p *Inseruntur hæc apud Mabillonium*, et ut eum Dominus a nuptiis rediens, quasi bonum servum vigilantem inveniret, ejus Majestatem profusis lacrymis sibi semper conciliare. *Reliqua vero sic amplificatur*, Stabat secundum Prophetam jugiter totis noctibus super speculam Domini, orans ne adversarius noster diabolus, qui tanquam leo rugiens circum quærens, quem devoret, laceraret aliquem de grege commisso sibi.

q *Forsam, miror. Mabillonii edito*, mirari non desino, qua surripiente inertia etc.

r *Mabillonius, sicut servabitur in futuris seculis, pro XII lectionum. Post hæc auctor subdidit longam digressionem de translatione SS. Ebrulfi et Ansberti, quam, cum minime spectat ad Sanctum nostrum, omittendam hic censui, et reservandam suo loco, prout etiam fecit Mabillonius, qui illam narrationem dedit seculo 5 Benedictino pag. 226 et 227.*

CAPUT II.

Cæco visus redditus : energumeni liberati.

Cæcus divinitus monetur Resbacum adire.

Non solum suos comprovinciales hic Dei Amicus dignatur liberare, sed et exterarum gentium homines, sicut præsentis miraculo comprobatur. Normanniæ regionis Oximensis a villam esse audivimus, in qua degebat, mortemque in fronte ferebat quidam vir cæcus lucis dispendia passus : quisoli præsens ; verum illi sol erat absens. Orbibus obsessis teuebrante caligine noctis, nil sperare miser clara de luce valebat : sed pressus tenebris suspiria longa trahebat, et crebræ lacrymæ suspiria prosequabantur. Tandem assiduis lacrymarum ejus et precum Dominus miserens querelis, dormienti per revelationem jussit, ut Resbacense cænobium peteret, ac S. Agili præsidium imploraret, Landricum monachum, qui tum forte loci aditus erat, rogaret, et aquam Sanctorum reliquiis infusam cæcis orbibus appoueret b.

ubi lotus aqua, qua lota erant reliqua, tumenu recipit :

10 Hac revelatione lætificatus ille actutum surgit, vicinis somnia pandit, somnia promissæ præsentia certa salutis. Hortantur omnes Resbacis ut cito pergat c. Post multarum igitur anfractus viarum, ad locum designatum pervenit, et dicto monacho revelationem narravit d. Aqua ergo, qua Sanctorum reliquias laverat, mox ut oculos ejus lacrymis altariam e rorantis tetigit, clarissima lux reddita est, et, qui duce gressum regente venerat, sine duce repatriavit f.

11 Vaningo cuidam de loco, qui nuncupatur

Pinnevindus, contigit, sive propter aliquod peculiare commissum, sive propter augendam Sancti gloriam, ut traderetur vexandus sævissimo dæmoni. Parentes ejus primum allusoriis verbis tentant furentem mitigare, verentes ne tam turpi spectaculo populis fabula essent. Sed magis augeatur bacchantis energia monstri : et stringens dentes morsus inferre minatur, qui captivus erat et dæmonis ipse rapina. Si misero panis vesalia grata darentur, et si potus aquæ sævo inferretur in ore : dira beneficiis reddebat vulnera dente, iusaus risus aliorum fletibus augens.

12 Absorpti ergo parentes tristitia, quia aliud consilium invenire non poterant, durissimis g constrictum loris, ad sacratissimum corpus adducunt B. Agili. Ubi dum aliquantum temporis moraretur, cœpit paulatim mentis sanitatem recipere, ita ut etiam ad votum faciendum B. Agilo idoneus videretur. Suadentibus amicis, voto promisit h conferre bovem Sancto, viciuo pecore quam multis meliorem. Facto voto, sanitas ei integra rediit, et i, quod ille voverat, reddere non distulit. Imo ut proprios lares attigit, bovem ante se minans ad monasterium rediit. Et veniens sacri pronus Pastoris ad aram, Ecce (inquit) Saucte, devoto defero corde hæc mea vota, tuæ quæ devovi pietati, ut par est grates reddens pro munere tali. Suscipiens igitur thesaurarius bovem, vendidit illum, atque ex pretio ejus, templum cameravit sanctissimum k.

13 Henricum quemdam nimis furiis alter dæmon exagitabat, ita ut non solum aliena, sed sua quoque, mordicus videretur dissecare membra l. Quidam ergo ex cognatis ejus dixerunt, oportere ligari collum ejus cinctorio m proprio, et sic cum perpetualem servum B. Agilo tradi, datis ad præsens quatuor pro capite suo denariis : cujus numeri censum ei, dum adviveret, quotannis solveret. Cunctis id laudantibus, qui torquebatur ad altare B. Petri deducitur, et mastigiali vinculo collo ejus innexo, in famulum S. Agilo adducitur, super altare sacrum capitalitium n suum quatuor misit deuarios : et, si curaretur, tot omni anno a se vovit solvendo. Non fuit ulla mora, sequitur verbum medicina : in mediis votis, diffugit dæmonis ira, et stat liber homo, quem Sancti gratia curat. Reversus est itaque domum, post Deo redditas laudes, et longo post hæc tempore vivens sanissimus, quod voverat eum summa semper reddidit fidelitate.

14 Sicut votum fideliter reddentibus jure collata permanet sanitas, sic sponsionem non servantes merito acrior subigit viudicta. Caziaci pagi, qui conterminus est abbatiæ Caziaceusi o, erat quidam rusticanus, nomine Walgerus, quem, ut postmodum perfidia ejus declaravit, satis juste arripuit dæmon efferus, nec insanam præsentiam suam diu hostis antiquus abscondit, sed in obvios quosque dentibus et unguibus pervasi hominis, ut arreptitii solent, fremere cœpit, hianti ore horrisonos intouans sermones, ita ut non humanæ voces, sed ferarum viderentur esse fremores, vel tonitruorum fragores. Parentes furentem B. Agilo præsentaverunt, et reluctantem vexatore, homini extorquent Sancto dationem offerre votivam, spondere quoque, si liberaretur, thesauro ipsius, dum viveret, quatuor denarios quotannis reddere. Vovet, promittit, purgatur, gaudet, abique, pervenit ad villam, tectis succedit avitis.

15 Anuo transacto, cum solvere debita voti instaret tempus, meditatatur perfidus ille denarios

A. ANONYMO. energumeni

apud Sancti corpus, facto voto, liberatur,

h

i

k
uti et alter Sancto in servum oblatus :

l
m

n

o

alius energumeni primus liberatus.

o

fracto voto, rursus a dæmone corripitur.

votos

A. ANONYMO. votos Agilo non reddere sancto, omnia mentitus, animoque furente rapaci. Et statim monstro pervasus dæmoniali, pejor quam fuerat ex gestu fit furiali: vincitur, spumat, et ringit naribus iram. Tanta ergo vastatione coactus, peram sumit, per loca Sanctorum quaquaversum posita discurret: Galliam, Italiam, Germaniam circumit, et quæ, fama volante, nominatissima didicerat, loca Sanctorum adit, sancti Petri, sancti Michaelis p.

ANNOTATA.

a Oximus vel Oximum, vulgo Hiesmes, oppidum est Normanniæ, a quo nomen accepit pagus Oximensis, vulgo l'Hiesmois.

b Addit editio Mabillonii, et hoc facto optabilissimæ lucis se doua recepturum. Adduntur et aliæ hinc inde voces.

c Ibidem rursus inseruntur sequentia, ille duci itineris manum datus, Domino supplex lacrymarum flumina fuudit. Et licet ignoret Resbacis mœnia vici, fesus diviua spe callem carpere B cœpit.

d Hic rursus adduntur hi versiculi: Laudricus lætus tali de fame factus, sumit reliquias, supraque fuudit aquas, dum miser exorat lacrymisque altaria rorat, ut promissa Deus det sibi propitius.

e Forsan legendum altarium. Vox autem illa haud dubie hic designat basim thecæ, cui reliquiæ erant impositæ, sicut eam sumi, probatur in auctiore Cangii Glossario ad vocem altare.

f Post hæc sequenti miraculo apud Mabillonium præmittuntur ista: Ne vero a quoquam infelice et perfido possit dubitari super miraculis, quæ recensemus a B. Agilo factis, nomina etiam personarum subinferimus, et, unde orti sunt, loca.

g In editione Mabillonii quædam mutata, quædam addita hunc in modum: Durissimis ejus brachia constringunt loris. Et quia patiebatur, nec sentiebat tormentea, ut liberaretur ab hac illum iuterius vastante plaga, ad sacratissimum corpus adducitur B. Agili.

h Ibidem rursus addita sunt ista: Si vinculis enucleari pestis dæmoniacæ mercretur, contribuente hoc Agili meritis Domiuo, qui regnat in astris. Sequentia etiam paululum mutata.

i Rursus hic eadem editio: Et qui vincetus nolensque venerat ad Saucti tumulum, gaudens et liber ab hoste stygio remeat ad propriam domum. Sed recenti et horribili flagello admonitus etc.

k Apud Mabillonium additur hujusmodi transitio ad sequens miraculum: Huic simile miraculum operatus est iste fortissimus Christi Miles, expulsor dæmonum, acutissima suæ jussionis cuspi de expellens dæmonem etiam ab Heurico quodam, sicut stilus tentabit scribere.

l Addit Mabillonius: Quem dum cognati nimium sævire vidrent, et vim dæmonicam nunquam sedare valerent, consilio accepto, sic de crevere loquendo: Multas virtutes factas audivimus omnes, quis Agilus sanctus solitus curare furentes, impedit miscris solatia magna salutis, notificans meritum, quo fulget in arce polorum. Fusis ergo ad Deum precibus recogitemus, et ipsum, qui mundus corde, qui corpore virgo perennis Agnum prosequitur, quaqua pede virgine pergat, ut mereatur ab hac purgari sorde misellus, quem vexat dæmon tam longo tempore iniquus. Astutiores vero eorum etc.

m Mabillonius, corrigia cinctorii proprii. Per D corrigiam eollo impositam se servos profitebantur, uti monui ad Acta S. Huncgundis, seu tomo 5 Augusti pag. 240.

n Per capitalitium designatur census, quem domino suo servus persolvere quotannis debet.

o Caziacum, vulgo Chesy, cœnobium est Ordinis Benedicti ad Matronam fluvium infra Castrum-Theoderici in diœcesi Suessionica, uti scribit Mabillonius tom. 3 Annalium pag. 38, ubi plura de eo videri possunt. Abbatia vicinus est ejusdem nominis vicus, quem auctor designavit, ut opinor: sed vox ita misere scripta erat, ut legi eommode non posset.

p Videntur hic aliqua deesse: et totum hoc miraculum abest ab editione Mabillonii, qui multa deinde subjicit ex codice Uticensi, quæ desiderantur in Ms. nostro Resbacensi, prout etiam notat in suo Resbacensi non haberi. Dabimus ea capite sequenti.

CAPUT III.

Miracula quædam in Ms. nostro non inventa, sed addita ex editione Mabillonii, qui ea dedit ex codice Uticensi.

Mortalitas erat hominum magna in pago Miliuensi a et in pago Pruvincensi, vehementer imminens nullo medicamine convalente. Nam in costis hominum ipsa lues subito obstinatissima sentiebatur, et in crastino, qui patiebatur, moriebatur. Ob hæc causam quærentes refugium quique per diversa loca commaneutes, ad hunc locum confugiunt, vigilias Sabbatorum faciunt, orationibus continuis B. Agili expetunt suffragium. Quid plura? Quicumque veniens cum devotione oravit, patriam incolumis permanens remeavit. Non multo post etiam B. Agili suffragio pestis exstinguitur commotio, quando via arripitur divino quiescente iudicio. Ipsa quidem clades per plurima loca sæviit ferme a Pascha usque ad festivitatem S. Johannis Baptistæ, etc. b.

17 Tempore Roberti e abbatis mulier quædam, Emeliua nomine, perturbatione spiritus immundi vexata, dum multorum fere manibus adducitur, in pavimento sacratum, quo continetur sub terræ latibulo gleba hujus sanctissimi Viri, licet invita, tamen multis nexibus impedita, soloteuus recumbens obdormire perurgitur, quousque duarum fere horarum transacto spatio, somno excita, virtute Sancti propulsato dæmone, quiescere visa est a tantæ iufestationis animadversione etc.

18 Alius quidam tempore Philippi d abbatis a partibus Flandriarum in hanc villam Resbacensem devenit, et sub beneficio cujusdam Ingenulfi monachi, ex Dei amore necessaria vitæ sibi administranti, longo in ea tempore mansionem habuit. Sed cum per accessum temporis, æstuantis incendii flammam nullateus videret refrigerare, B. Agilum adiutorem advocat in tantæ arsonis extinctione. Instante itaque hujus Sancti solemnibus festivitatem, consilio prædicti Ingenulfi adducitur ante S. Petri altare, admonetur voto proprio

Pestis exstincta:

a

energumena liberata:

c

quidam ex ferri restitutus

A proprio seipsum adstringere, quatinus si divina virtus salutem sibi dignetur conferre, deinceps sese servum Dei profiteri non denegat redibitione iv denariorum cujusque anni revolutione. Illi, qui salutis suae causa majora, quam rogaretur, vellet promittere, omnia sese diligenter spondet observaturum esse: atque ita caro prius exastuans per meritum Sancti salubre refrigerium meruit obtinere.

Balduinus
Flandriae
comes in expe-
ditione milita-
ri

19 Illud etiam referre honorificum est de Balduino c Flandrensi comite, qui cum militari usu Philippo regi Francorum utpote palatinus f comes deserviret, ad retundendam superbiam quorundam, qui in partibus Galliae et Burgundiae praefato regi repugnare cupientes, adversus cum servili ferocitate rebellare contendebant; ad quorum convincendam rebellionem praedictus comes accitus, cum apparatu Flandrensis militiae optima terrae peragrata opida, villasque depopulat, atque truci facie dum lustrat pervia quaeque, concives patres ceu raptat ovilia praedae. Hic itaque cuncta circueundo pessumdans, causa praedandi Resbacum villam devevit: sed divina potentia ferocitatem illius arcens, propria virtute in tali negotio obstaculo sibi voluit adesse. Nam praedictam villam ingressus, dum subtractis rebus, subtractis et habitatoribus, iuhabitabilem, reperit, castra metari exercitum quiescendi gratia praecipit.

subita infirmi-
tate correptus,
Sancto invoca-
to sanatur:

20 Ipse autem cum sub obtentu expetendae orationis monasterium adiret, conspicit eminens avem, quae vulgo pavo dicitur, super tegulas monasterii residere, ad cujus peremptionem sibi arcum et sagittam protinus jubet parari. Quod cum factum fuisset, praefato comite in pavonis necem arcu sagittam jaciente, illa quidem flamine venti retorta in aliam partem dirigitur, avis autem immobilis permansit nullo terrore concutitur. Comes vero subitaneo morbo percussus protinus humi prosternitur, oreque sanguineas spumas emittens, quod divina virtus in se pro pavone vindicet, cunctis ostentui habetur. Eo tamen postmodum, dum B. Agili meritum invocatur, melius habente, funem propriis manibus in collo circumdans, humilis et dejectus progreditur ad altare, profitetur coram Deo et Sanctis ejus graviter se peccasse, de cetero spondet se terram S. Petri ab adversariorum impetu illaem inviolatamque strenue custodire, insuper et pateam auream decemque cascos, decemque vaccas pro sui facinoris offert abolitione: sicque per virtutem B. Agili plebs Resbacensium defensari meruit ab hostili penitus incursione.

Hugo abbas
Crispiensis
impetrat

21 Nec illud silentio praetereundum est, quod quidam Hugo abbas monasterii Crispiensis g, monachus autem caenobii Resbaceusis, dum ad diem festum B. Agili anni circulo redeunte deveniret, fores monasterii ingressus eundem Patrem iufino cordis interpellat affamine, quatinus, si constaret eum eodem anno de hac vita decedere, nequiquam gratia Saucti permetteret illum ad sua remeare: sed sub cujus ducatus regimine dudum professus fuerat habitum religionis monasticæ, illius etiam fretus juvamine Sauctorum in caelestibus perfrui mereretur societate. Quod et factum est.

ut moriatur
Resbaci, ac
visione recreatur:

22 Nam ipsa die morbo correptus lecto prosternitur, quarto postmodum die debitu mortis exsolvere perurgetur: et ut credimus, orationis suae vicem Domino sibi rependente, Elisiiis sedibus admiscetur. Qui in ipso mortis articulo constitutus, ab adstantibus sibi diligenter investigare

coepit, utrum visus eorum perceperant, quod sibi tunc temporis, ut ipse dicebat, facillimum erat videre, videlicet novitatem cujusdam visionis praeclearae. Quibus respondens nil novum penitus se posse videre, reciprocans ille; Ego, ait, video praecclaros juvenes hac illaque discurrentes, forma decenti compositos, niveaque facie rutilantes. Eo talia prosequente, visus est non longo post tempore in confessione Domini spiritum feliciter exhalare.

A. ANONYMO.

23 Adela h Blesensis comitissa, mater comitis Theotbaudi, vehementi febrium urebatur ardore. Ad cujus curatiouem, veluti tantae feminae congruebat, conveniunt medici circumadjacentium provinciarum Galliae et Normanniae, necnon etiam regionis transmarinae. Sed cum nulla eorum arte curari potuisset, jamque praenimia incommoditate mortem sibi comminante desperaret de sua salute, arportari se fecit in oratorium Resbaci: ubi dum sub capsula B. Agili duabus noctibus patrociniū ejus praestolando absque ullius cibi vel potus perceptione pernoctat, occurrente sibi virtute divina ardoris sui sentit inesse refrigeria: et quae prius obtinere non potuit per multorum medicamenta, per B. Agilum postmodum est celeriter consecuta. Obtulit autem super altare in honorem sui Creatoris pallium condigni pretii, quod hucusque manet in eodem monasterio, et apponitur praecipuis quibusque festis retro lignum Dominicæ Crucis.

comitissa Blesensis febriliter liberata.

ANNOTATA.

a Milidunum, nunc frequenter Melodunum, vulgo Melun, et Pruvinum, alias Provinum, vulgo Provins, civitates sunt Briae provinciae salis notae.

b Quae sequuntur ab alio scriptore exarata sunt, ut notat Mabillonius. Idem suspicor de relato jam miraculo.

c Mabillonius sic habet ad hunc locum: Roberti obitus in Necrologio Resbacensi x Kalend. Febr. collocatur, Philippi vero, qui postea sequitur, xvii Kalend. Junii. Idem tom. 4 Annales pag. 604 huc respiciens observat ista: Si Robertus abbas Philippum praecessit, ut praedicti libri ferres innuit, alter ejusdem loci abbas Robertus post Philippum admittendus est, is scilicet, quem post mortem Walteri Meldensis praesulis episcopus in eadem urbe nominavit Hugo Diensis Romanae Sedis legatus, absque consensu Richerii episcopi, qui ob id Robertum excommunicavit. Consecratio illa contigit anno 1082, quam narrat tom. 5 Annalium pag. 184.

d Mabillonius tom. 4 Annalium pag. 603 ex tempore Balduini Flandriae comitis, de quo in sequenti miraculo, notat Philippum abbatem fuisse ante annum 1070. Haec aequae praecedens ejus observatio locum habet, si haec miracula eo, quo contigerunt, relato sint ordine.

e Duo Balduini Flandriae comites Philippo I Francorum regi fuere contemporanei. Prior Balduinus Insulanus, seu Pius, obiit anno 1067; alter Balduinus Montensis prioris filius triennio post, seu anno 1070, ut tradit Meyerus in Annalibus Flandriae. Uter ex his designetur ab auctore, incertum quidem est; attamen verosimilius apparet, agi de Balduino Insulano, qui Franciae regnum administravit, dum minorennis erat Philippus I.

f Titulus hic raro datus legitur comitibus Flandriae. In auctiore Cangii Glossario tom. 2, col.

A. ANONYMO 805 *de illo hæc habentur*: Observandum etiam ex Meyero anno MCCCLXIII, comites Flandriæ interdum sese Comites Francorum et Franciæ inscripsisse. Comites Palatini titulum Balduino comiti tribuit Willelmus Brito in Philippo.

. . . Et Balduinus honoris

Jure Palatini clarus proavisque superbus.

Alium locum affert idem Cangius dissertatione 14 ad Joinvillii Historiam, ubi de Arnulpho magno Flandriæ comite dicitur: In genealogiæ linea sextus computatur comes et Palatinus. *Accedit hic ipse locus in Glossario etiam adductus*. Sed vereor, inquit auctor, ne his locis comites Palatini appellentur, quod Pares Franciæ fuerint, quemadmodum Matthæus Paris ann. MCCXLIX ait, episcopum Noviomensem fuisse comitem Palatinum, et unum de duodecim Paribus Franciæ; aut certe quivis comites regnum vassalli.

g De Hugone Crispiensi, seu Crispiacensi abbate hæc observat Mabillonius, locum simul exponens: Crispeium in Valesia, vulgo Crespy en Vallois opidulum est, habens monasterium S. Arnulfi martyris nomine insignitum, quod Cluniaco subjacet. In Fastis Resbaceusibus Hugo abbas, cujus obitus III Non. Septemb. ponitur, non alius ab ipso videtur.

h Audi rursus observationem Mabillonii: Nempe Adela filia Guillelmi uolthi Angliæ regis, uxor Stephani cognomento Henrici, qui anno MCI in expeditione Terræ sanctæ ad urbem Romanam (lege Ramam) occisus est, mater vero Theobaldi IV cognomento Magni. *Relata toto hoc capite sumpta sunt ex codice Uticensi, ut jam monui. Pro sequenti autem libro ipse etiam Mabillonius non citat nisi codicem Resbacensem.*

LIBER SECUNDUS

Complectens a miracula tempore Britii abbatis patrata.

CAPUT I.

Fons S. Agili miraculis celeberrimus: claudus et paralyticus aliique infirmi ibidem sanitatem adepti.

Fons Sancti miraculis clarus:

b

c

d

Anno ab Incarnatione Verbi millesimo centesimo quadragesimo quinto, sanctæ memoriæ domino Manasse b Meldensis urbis astitite, abbate autem Resbacensium domino Britio c, cœpit beatissimus Agilus ad fontem d, qui ab ipso nomen accepit, rediviva suæ sanctitatis argumenta ostendere. Fons autem ille est, quem (sicut a majoribus accepimus) idem Pater orando prodire e solo fecit, locumque ipsum, dum viveret, amavit, excoluit, miraculis etiam illustravit, quæ narrare poteram, nisi me suscepti oneris necessitas avocaret: sicut autem opinio se habet, miraculorum recens ibi gestorum hoc primum est.

sanatus ibi puer claudus et paralyticus,

2 Puer quidam de Britannia oriundus, quam moderni Angliam vocant, Resbacum devenit, ubi paralyti correptus, sinistri pedis officio privatus est, imo et pube tenus morbus irrepens,

natibus immobiliter calcem affixerat. Propie ergo d) Nonas Maias, die Dominica, hora circiter octava, baculis annitens, ad fontem prædictum venit. Cumque pueris hortantibus (qui forte convenerant) læsam corporis partem aqua perfunderet: nervi strepere, pes a natibus amoveri, poplesque extendi cœpit, cum magna fumi exhalatione. Richardus (id enim puero nomen erat) semianimis erat *: brevi spatio redditus est animo, redditus et salutis e. Ad spectaculum hoc totum Resbacum confluit, et abstersa omni ambiguitate (claudus quippe cunctis notus erat) in eo glorificavit Deum.

3 Facti hujus fama, longe lateque diffusa, multos multis languoribus laborantes ad fontem venire fecit. Inter eos mulier grandis natu, in territorio Resbacensi nata genere haud obscuro, cum forte cecidisset, læsa est, nervique, qui manum brachio copulabant, ei miserabiliter dissoluti. Quiquecunio vel eo amplius in ea doloris perdurat angustia. Ast ubi ad fontem ventum est, morbusque unda intinctus, nervorum compaginatio cum pristini vigoris integritate secuta est. Præterea puerulus quadriennis (cui Bernardo vocabulum erat) claudus et mutus ab utero ad fontem perlatus est: ubi lotus (mirabile dictu) sub oculis omnium ire et loqui cœpit. Puella f uihiloninus manum suam (quam paralyticus ad cubitum reflexerat) cum aliquoties in unda immersisset, naturalem rectitudinem sospitatemque recepit.

4 Illud quoque recensendum puto, quod circa feminam de Vezelo g didicimus gestum. Illi superabundans sanguis longo tempore acieum oculorum ademerat. Vovit se venturam ad B. Agilum: vovit et venit, recepitque sanitatem. Sed quia redire voluit, Deo ac B. Agilo nequaquam digne laudibus persolutis, ut domum reversa est, recuperatum lumen amisit. Proponit iterum iter ad fontem, pollicens satisfactionem admissi, seque, si lumen recipiat, coram Domino laudaturam, ancillatamque B. Agilo professuram. Ut primum ergo ingressa est terram S. Petri Resbacensis, paulatim pupillæ detegi, acies oculorum clarescere, sensinque ac per momenta succrescens, plene convaluit. Post, ubi ad fontem ventum est, singula, sicut gesta sunt, coram edisserens glorificavit Deum, seque beatissimi Agili ancillam fecit.

5 Bertha de Sanciaco, ægritudinum procellis septennio jactata, totius pene corporis amissionem incurrerat. Audito nomine sacri fontis, perducere se fecit illuc. Res incredibilis, uisi in præsentia populi gesta foret. Ut immersa est, languorem doloremque vis sacri fontis abstersit: et quam ante dolueramus ire, erigi, manusque movere non posse, postea dolore in contrarium mutato, euntem, erectam, manuumque officio donatam mirati sumus.

6 Puella quædam gibbo depressa a nativitate non poterat videre cælum, nec erectos ad sidera tollere vultus. Adit sæpedictum locum, aquis respergitur: dein ad reliquias Sanctorum, quas illuc fratres detulerant, provocatur. Quibus deosculatis, subito ab omnibus, qui aderant, quasi aliquo desuper urgente, sensim sursum trahi ac cum quodam strepitu spina erigi videbatur. Quid multa? Quæ cogente gibbi sarcina terram numquam intueri desiderat, tunc primum æthera liberavit aspectu.

7 Quid dicam de quodam Lambertho Flandrigena, cui vermibus ingenitis viscera rodebantur?

Mabil. ruit

item tres alii.

E

caer visus redditus.

9

paralyticus vires:

puella incruentata gibbo liberatur.

alvus vermibus viscera miseris rodentibus:

A tur? Numquam misero requies, pestis indesinens arcebat somnos, cibi prohibebat appetitum, de loco denique ad locum instabilem migrare cogebat. Herbæ adhibitæ siue viribus erant. Orbe fere pererrato, confugit ad suffragia Patroni uostri ac salubri fonte potatur. Ibi expertus est, quanti meriti S. Agilus haberetur. Vermium multitudo nou parvæ longitudinis, capitum cæruleorum, colubri instar corpore variatorum, de ejus ventre processit, isque fuit ad incolumitatem progressus.

At omnes illi vici nequeunt assignari ob mutalio-
nem vulgariū nominum.

A. ANONHO.

CAPUT II.

Alia sanationum beneficia a variis
apud prædictum fontem impetrata.

lucis radii su-
pra fontem
visi.

8 Verum enimvero quadam nocte, aliqui infirmorum, qui urgente infirmitate, noctem ducebant insomnem, videre inter densas noctis tenebras trina vice super fontem aliquamdiu radios miræ claritatis infundi. Mirabilia sunt hæc, sed mirabilibus mirabiliora succedunt.

ANNOTATA.

a Titulus huic libro in Ms. præfigitur talis: Item miracula per B. Agilum tempore abbatis Briccii mirabiliter patrata. Post titulum sequebatur præfatio, quæ primo miraculorum libro præfixa est, iisdem verbis concepta, ut testatur Belfortius, qui hæc descripsit ex codice, et videri potest apud Mabillonium, qui illam hic repetiit.

b Manasses II Meldensem ecclesiam regere cepit anno 1134, obiitque anno 1157, ait Tousseanus du Plessis in Historia ecclesiæ Meldensis pag. 554.

c Briccius abbas successit Natali, qui, abdicata dignitate abbatiati, Cluniacum se recepit, ut refert Mabillonius tom. 6 Annalium pag. 189, ubi de eo addit sequentia: Idem Briccius quasdam ejus (S. Agili) reliquias dono dedit Henrico Trecensium comiti, qui vicissim aliquot beneficia et prædia monasterio contulit. Abbatem adhuc fuisse anno 1161 affirmat laudatus du Plessis pag. 604. Nec initium tamen nec et finem præfecturæ ejus assignat. In Necrologio Resbacensi legitur, teste Mabillonio, vi Idus Martii Briccii abbas pater monachorum.

d Audi de fonte Mabillonium: Visitur hodie quoque fons ille uno lapide a monasterio, a fidelibus multum frequentatus: quo in loco exstat oratorium, in quo fons ipse scaturit, B. Agilo seculo XII consecratum, ut ex sequenti cap. vi patet, infra num. 25. Belfortius in annotatis post Vitam descriptam testis accedit, sic scribens: De veritate miraculorum suo more dubitent, qui velint, si pusillæ sint fidei, et qui ambulant in magnis et in mirabilibus super se. Ego quod vidi testor, prædictum scilicet fontem etiamnum magni esse nominis. Cui rei testificandæ (si non fallor) idoneus accedo, utpote ortus Firmitate Galcheri *, quæ Resbaco distat duarum tantum horarum itinere: quique non semel viderim tum monasterium ipsum, tum prædictum fontem paulo remotiorem cum adjacente ecclesia a provincialibus undique confluentibus frequentari: nobilissimum saue argumentum et evidens, quod miraculis olim haud dubie floruerint.

* la Ferté Gau-
cher

e Addit editio Mabillonii: Fungebatur officio duorum pedum, abjectisque baculis, quorum adminiculo gradiebatur, benedicebat suæ salutis auctorem. Sunt et voces aliæ mutatæ, sed quæ alium non faciunt sensum.

f Hoc miraculum omisum apud Mabillonium eum multis sequentibus, et substitutum etc.

g Vicus verosimiliter est Briæ vel Campaniæ. Augusti Tomus VI.

Matrona quædam, nata Barbonæ, quæ villa sita est in pago Trecensi, incidit in languorem. Infirmitas longo tempore protrahebatur. Horum quæ proficere putabantur nil fuit intuentum*: verum omnia sine profectu erant. In dies enim morbus magis ac magis convalescebat, manus debiles, latera dolore contracta, nates cum eruribus sine sensu, quidquid virium in genibus, quidquid in pedibus, exhaustum, numquam se in latus aliud declinare valebat. Inter hæc mala mulier bonæ spei virilem gerebat animum, vacabat crebris orationibus, eleemosynis insistebat.

Mulier infir-
ma,

* i. e. non
tentatum

10 At vero cum quadam die domi sola jaceret: visus est adesse homo ignotus vestibus abjectis, sed reverenda canitie, qui inter cætera eam de infirmitate sua alloquens, seiscitatur an sanari velit, aitque: Os porcinum a, quod vulgo curtum dicitur, sinistri dumtaxat armi, vora: carnes nihilominus, quæ sequentur os, quando ex armo extrahetur, medicinæ ordo consumere te jubet. Sic age, et optatam salutem invenies. Fæmina incolumitatis avida, acceleravit imperata facere, consumptisque carnibus os fatum diligenter comminuit, mixta aqua devorare conatur. Cum inde aliquantulum hausisset, prædictis incommodis, quibus cruciabatur, accessit tumor uteri adeo immensus, ut jamjamque rumpi cutis protensa putaretur. Trahebant autem jam sera crepuscula noctem.

E

quæ diabolica
illusionem mor-
bum auxerat,

11 Illa quidem mortis proximitate pavescens, recurrit ad preces, Jesum obtestatur, Mariam obsecrat, invocat omnes Sanctos, ut sui in hoc articulo recordentur. Dum orat, vox audita est, nusquam tamen auctore vocis apparente. Quibus (ait) uteris, mecum communica. Illa miratur, et dum super auditis hæsitat: hæc eadem insomnuerant auribus suis. Tum ait: Posee in nomine Domini, et dabitur tibi. Signumque crucis sæpius repetens, repentinæ lucis radio illustrata est, suspiciensque cernit in fastigio recti velut teterrimum suem, qui signo crucis edito nusquam comparuit. Animus itaque Testæ (id siquidem feminæ nomen erat) tam dolore corporis quam fantasmatum illusionibus miserrime cruciabatur, dolorque per dies singulos ingravescebat. Excitata tandem fama B. Agili, ejus odor per totam Galliam redolebat, fontem adit, immergitur, ventrisque tumore deposito divina elementia persentitur, deinde brevi intervallo sospitatis redintegratio subsecuta est.

sanatur apud
fontem S.
Agili:

F

12 Erat et quidam Theodoricus, natus de Mariolo villa, sita in pago Meldensi, cui quoniam pes jam decennio contractus erat, baculi adminiculo utebatur. Sacris lotus laticibus abjecit baculum, geminoque pede innitens ad monasterium venit, et in oculis omnium fratrum, qui ad laudandum pro hoc ipso Deum in chorum convenerant, subsiliens omnibus lacrymas fecit et risum. Eodem die puella simili modo manum

multi alii ibi-
dem sanitatem
consecuti,

A. ANONYMO. recepit. Iterum ipso die mulier quædam tumorem uteri septennio perpessa adeo, ut hydropticam esse jurares, fontem salutiferum esse salutem consecuta cognovit.

alii vero per fontis aquas 13 At vero cum febricitantium, qui ibidem sanati sunt, numerum nequaquam observaverim, illud tamen duxi memoratu dignum, quod femina Meldensis ad urbem secum sacros latices asportavit. Multi varii sexus inde poti sunt, quos febrium anhelarum fatigabant angores. Mira res. Quotquot biberant, ad sospitatem redacti sunt. Siquidem tam femina, quæ aquam detulerat, quam hi, circa quos hoc miraculum gestum est, Resbacum postea venerunt, et causas suæ salutis in auribus ecclesiæ ediderunt.

alio portatus : 14 Simili modo Garnerus miles Villenovensis b didicit, quantam medicandi vim fontis potio contineret. Vacabat lecto, languorisque tam diuturnitate quam acerbitate confectus, moveri, ne dicam ire, prohibebatur. De fonte S. Agili spe subnixus sibi potum adferri jubet. Ut bibitum est, nulla temporis intercessio; sed momento eodem aquam et sospitatem excepit. Nec mora: nudis pedibus venit ad fontem, suosque successus fratribus sigillatim enarrat, et ut mira devotione fervebat, profitetur servitutem B. Agilo, profitetur et censum duodecim denariorum, quos in ipsa hora exolvens, simili modo se quotannis acturum promisit.

amentisensus restitutus. 15 Non autem solis corporibus fons ille saluber fuit, verum etiam amentibus noscitur profuisse: sicut in sequentibus iudicabitur. Puer quidam, cum in agro forte pecudes custodiret, casu obdormiit. Dormienti visus est homo adesse proceræ staturæ ac vultus horribilis, cujus aspectu tremefactus, in amentiam versus est. Venitur ad Agilum: Agili nomen a parentibus pueri inelamatur, nec frustra: qui enim amens erat, non multo post mentem recepit.

ANNOTATA.

a Superstitiosum hoc consilium ejus auctorem debuisset suspectum facere mulieri, nisi sanitatis aridior fuisset quam prudentior. Putavit forsitan divinam esse visionem: sed malo suo didicit in hujusmodi rebus exquirenda esse prudentum consilia.

b Villenova, vulgo Ville neuve, notatur in tabulis prope Firmitatem Galcheri tribus fere leucis a Resbaco. De his omnibus nihil in editione Mabillonii. At sequentia ab eo expressa.

CAPUT III.

Alia rursum beneficia cum brevi apologia miraculorum.

Mulier, cujus frater a rabido lupo morsus obierat, 16 Quædam femina, Mathildis nomine, quonam modo mente capta, qualiterve patrocinate viro Dei Agilo in naturalem statum redierit, annectere, haud superfluum arbitror, et ut facilius res elucescat, altiore principio repetenda est. Contigit itaque ut lupo a dæmone, aut saltem rabie nescio qua a, obsessus, Briensem pagum lacrymabili grassatione turbaret: privatim ac publice armenta diripere, homines etiam impetere non verebatur b. At vero hoc maxime mi-

rum, quod quæcumque dentibus vel leviter atrectasset, mori irremediabiliter cogebantur. Pletrique autem vuluatorum, antequam morerentur, insaniebant e. Et ne longius proteletur oratio, fratrem præfatæ mulieris postremo aggrediens sauciat. Cum ille exirasset d exsequiæ hominis, utpote spectabilis tam genere quam virtute, multis gemitibus et lacrymis peractæ sunt.

17 Malhildis interea vacabat lecto, sed audita morte fratris, infirmitas ei geminata est: cumque sopor languidis artibus obrepisset, vidit sub somni imagine velut fratrem recens defunctum, tegimine lupinæ pellis horribilem. Expergescita desipuit, dubium utrum ab exinautione cerebri (tum enim ægritudine, tum longo jejunio erat confecta) an ex hac visione e istud malum prodierit. Ea demum ad S. Agilum deducta est. O qualis erat, facies pallida, oculi turbulenti, capillus hirsutus, corporis gestus horribilis, os cachinnis ac verbis infulsis perstrepebat. Mulier hujusmodi, cum ad suffragia Sancti nostri diebus aliquot perstitisset, et sensum recepit, et visionem, quam supra retulimus, enarravit, sed his compendiose digestis, alii miraculo manum imponamus.

18 Villula est vicinia Barbonæ f, nomine Blico, cujus accola erat mulier, quæ Mabila nuncupabatur. Ea cum die Sabbathi, imminente jam hespero, legendis herbis inserviret, repente lacertum obriguisset. Occupavit quoque dolor acerbissimus humeros, qui ad pectus usque progrediens, mortis imminentiam jam jamque minabatur. Audito tandem, quantis Dominus suum Agilum miraculis insigniret, brachium collo suspensum habens tendit ad fontem. Eloquitur fratribus, qui aderant, infirmitatis suæ causam ac modum; et ait: Postquam hac incommoditate teneri cœpi, mihi forte quiescenti visus est adesse homo aspectus angelici, qui me blande alloquens istuc venire jussit recuperandæ gratia sanitatis. Ego igitur hoc somnium pondus habere reputans adveni. De cætero S. Agilus fidem pollicitis adhibere dignabitur.

19 Talia dicentem (ut fieri solet) alii arguebant mendacii, alii vera locutam asserebant, neque enim erat cur fallere vellet. Sed certe veracem fuisse conijcimus, si rei pensemus eventum: nam cum, oratione facta, oblationem, quam sinistra manu gerebat, in dextram transferre vellet (ea autem manu debilis erat) ipso momento cum magno sonitu porrigitur brachium, pulsatur dolor, ac vigor pristinus reparatur, et hæc quidem hoc modo sanata est.

20 Sed interim quorundam vesaniæ occurrere libet: qui in digito Dei nequaquam hoc fieri æstimantes, dæmoniacæ (proli nefas) attribuunt potestati: cumque miracula diffiteri nequeant, id solum in causam calumniæ assumunt, quod in agresti fiunt loco, ubi nullus Dei cultus (aiunt) nullæ Sactorum memoriæ. O prudentiam! Verentur homines sublimes ingenio, ut ad ludibrium mortaliū, a faunis, nymphis, satyris, cæterisque ruris numinibus res geratur. Sed frustra. Nam ut de fabulis taceam, (neque enim falsa induci decet ad argumentum verorum) apud quos historiographorum g legitur, dæmones visum cæcis, mentem amentibus, manus debilibus, gressum claudicantibus restaurasse?

21 Verum campestris locus nequaquam mihi accusandus videtur, cum plerumque solitudines Dominus miris rebus insignire dignatus sit. Mous h ille, in quo B. Michaëlis memoria maxime cele-

in pluresim lapsa menti redditur:

E alterius, qui in somno jussu erat fontem udire,

debile brachium sanatur:

respondet auctor obtrectatoribus

g

miraculorum, quæ fiebant ad fontem:

h

A bris habetur, quamvis non habitaretur, Deo tamen acceptus fuit. Moysi quoque in deserto i divinitus dicitur: Locus, in quo stas, terra sancta est. Et quia fontem S. Agili obtrectatores nostri calumniantur, meminerint Naaman *k* in aquis Jordanis lepram abluisse. Sic cæcus, jubente Domino, oculos in Siloë lavit, et vidit. Quid autem diutius immoror exemplis, quorum me turba fatigat? Ex iis, quæ dixi, satis colligi potest, si in loco campestri, si ad fontem, si ubi nullus Dei cultus, nullæ Sanctorum memoriæ *l*, Deus salutem populi sui operetur, non esse mirandum. Et hactenus de his. Nunc ad cœpta stylum vertamus.

loquela mulie-
ri data,

22 Mulier Maria nomine, de Lotharii regno oriunda,angebatur acerbissime, quia nodus grandis in gutture vias vocis obduens, usum loquendi ademerat. Itum est ad sanctum Jacobum *n*. Ibi femina quiddam divinæ pietatis experta, aliquantulum quidem, parum tamen intelligibiliter, loqui cœpit. Exinde venit ad Agilum. Cumque fere muta ibidem triduum ageret, tertio die, dum balbutiens Agilum nominare nititur, nodus, qui jugulo imminebat, abscedit; et protinus officium vocis pristinae reformatur.

claudo gressus
post confessionem.

23 Rusticus *o* quidam de villa, cui nomen Ulchiis, decennali pedum ægitudine laborabat. Si quando ei eundum erat, testes infirmitatis baculi vice pedum adhibebantur. Aeger iste, suffragante ter beato Agilo, curandum se æstimans, fontem adit, sæpius inde bibit, sæpius lavit corpus, sæpius iteravit preces: verum nulla curatio. Tum unus de fratribus ad illum: Vide (ait) ne quid intra conseientiam lateat, quod non expiarit syneera confessio. Homo ergo seipsum consulens, confitetur se nequaquam puræ confessionis examine purgatum esse. Nec mora: etiam omnia peccata, quorum recordatione mordebatur, profert in lucem. Res memoratu digna. Ipsa hora languor omnis aufugit, et dum mens curatur, corpus quoque curatum est.

uti et puero.

24 Puer Rohardus nomine, quem Bolorria villa Suessionici territorii curandum misit B. Agilo, nunc mihi dicendus est. Huic pedum tumor dolorque arcuerat incessum, et aliquid durum plantis attigisse tumentibus, dolorem auxisse erat. Eum tamen ardor ineolumitatis ad fontem venire jubet. Itur quoquomodo baculis vix firmantibus iter. Modicum viæ actum erat, manus fatigatæ impotes baeulos ultra ferre, pedesque amplius tumentes ad faciendâ vestigia penitus inertes erant. Humi ergo prostratus, cubitis ac genibus vitens, aliquatenus procebat. Institores quadrupedanti obviant: et aguita viæ causa, devotionem mirati, vehiculum alimenta que impendunt. Hoc modo tandem ad optatum locum pervenitur. Vix unius diei mora ad fontem peracta, puer, pedum tumore ac dolore suppresso, propriis contentum pedibus se ire miratus est.

ANNOTATA.

a Hæ voces, aut saltem rabie nescio qua, desiderantur apud Mabillonium. Adjungi tamen debent, cum magis verisimile sit lupum fuisse rabidum, quam obsessum a dæmone.

b Addit editio Mabillonii, Id ei audaciæ vis instigantis dæmonis conferebat. Verum rectius hæc absunt a Ms. nostro ob rationem mox datam.

c Illa adeo miranda non sunt, cum vulgo

notum sit, morsos a cane rabido ad insaniam *A. ANONYMO.*
immedicabilem passim redigi.

d Hisce tribus verbis sequentia substituuntur apud Mabillonium: Pro dolor! Non evasit commune malum eorum, qui a lupo vulnera acceperant, sed morbo correptus miserabiliter expiravit.

e Aque dubium apparet, an vera illa fuerit visio, an potius ægræ et de fratris infortunio dolentis somnium.

f Barbonam supra adscripsit pago Trecensi.

g Additur apud Mabillonium, veterum seu modernorum.

h Garganum Apuliæ montem indicat, apparitione et cultu S. Michaelis celebrem.

i Prope montem Horeb in Arabia. Factum refertur cap. 3. Exodi.

k Vide hanc historiam lib. 4 Regum cap. 5: sequentem vero Joan. cap. 9.

l Nullæ ibi erant Sanctorum memoriæ seu ecclesiæ, quia hæc fiebant ante conditum ibidem oratorium, de quo infra.

m Lotharii regnum a Lothario rege, Lotharii imperatoris filio, nomen accepit, indeque dicta hodierna Lotharingia, quæ istius regni pars erat. Quam longe Lotharii regnum se extenderit intra Rhenum maxime et Mosam usque ad oceanum Britannicum, fusius docet Valesius in Notitia Galliarum pag. 284 et 285. *E*

n Vel Compostellam, vel ad quamdam aliam S. Jacobi ecclesiam minus dissitam.

o Hoc, uti et sequens miraculum, rursus omissum apud Mabillonium.

CAPUT IV.

Duarum meretricum conversio: alia beneficia.

Jam exigente materiæ textu, duarum meretricum Aalidis scilicet et Emelinæ conversionem modumque conversionis eloqui libet: quarum prior Cantameokæ *a*, altera Colomarii * nata fuit. Imminente igitur die, quo primum ad templum, quod ad fontem B. Agili construebatur, Missarum solemnia agenda erant, hoc est, IV Calendas Augustas: præcedente nocte, inter reliquam populi multitudinem venit et Aalidis corde et habitu meretricio, neque enim, ut ipsa postea prædicante didicimus, eam ad sanctum locum devotio traherat, sed inipurus quærendi lenonis affectus. Dumque hic et illic amatorem lubricis auspiciatur obtutibus, repentina oboritur ægrotudo, quæ paulatim tantum accepit virium, ut pene etiam sermonem adimeret. Fratres, qui aderant, persuadent, reatus confiteri, abrenunciare postibulis, mores corrigere. Miscra uuitibus et verbis, quibus poterat, assentiebatur, Vertitur interea polus, et vergente lucifero languet hyperboreus glacialis portitor ursæ. Subito nars, os, et aures mulieris rivi sanguinis inundant, et sic ista mulier meritis beatissimi Agili restituta est sanitati *b*.

Conversio duarum meretricum:

a forte Coulo-miers ad Marcrum.

F

26 Quædam puella, quæ nuper dæmonis esca fuerat effecta, de villa, quæ dicitur Mons, non sua, sed alterius fide, est potius eieeta quam egressa, et cum diligenti parentum custodia, velut animal silvestre ligata funibus ad sæpe fatum fontem adducitur. (O fons desiderabilis, potando dulcis et eurrendo agilis, vere ab illo vivo

b enervamenta vero dæmonio liberata

A. ANONYMO. vivo Fonte es sanctificatus, quem B. Agilus, dum advixit, suo in corpore jugiter portavit.) Et quid plura? Postquam a suis parentibus, in ipsius Sancti ecclesia sub trina noctium excubatione est vigilatum et oratum, mane facto illa limpidissima aqua lavatur, potatur, et confestim ipsa sibi iucolumis redditur.

summo omnium gaudio: 27 Fratres, (sicut a summo doctorum Doctore didicimus) hoc genus dæmoniorum, non nisi in oratione et jejuniis ejicitur. Sed quoniam brevitate gaudent moderni, studeamus nunc sub silentio dulciter contempleri, quam bene jejuavit noster Agilus et oravit, qui hoc a Domino in ævum promeruit. Denique in majori ecclesia, hoc idem fratribus nuntiatur, qui statim exoccupatis manibus in eorum conveniunt, simulque cum thurubilis odoriferis clara luminaria accendunt, pulsatis omnibus signis, laudes Salvatori debitas cum lacrymis reddunt. Tunc illa clero et populo fit prævia, quæ antea totius plebis objectio fuerat, sicque ore promens jubilos accurrit, et ante altare Protectoris sui se ipsam devote prosternit. Tua sunt hæc, bone Jesu, qui talibus nostras propassiones coherces, ne in passiones vertantur.

B. adolescens paralyticus sanatur 28 Permodico deinde temporis spatio peracto, ecce quidam adolescentulus duarum obsequio feminarum illuc defertur, cujus extremam corporis medietatem paralysis dudum damnaverat, qui que juxta pontem Resbaci hospitabatur, et de rebus cœnobii, ut pictas exigit, sustentabatur. Hic quia de familia sancti Petri natus, pene cuuctis Resbacensibus satis cognitus erat, hujus patrem et matrem et ego novi. Eodem tempore propter hyemem sic inasperato, ut plus de algore pauperi isti quam de infirmitate curandum videretur, domiuis Joannes noster monachus ipsius loci custos habebatur, cujus fidem pia opera satis commendabilem reddunt. Nec mora: pauperem exutum paunis propriis sumpsit in ulnis, et ad ipsius fontis balneum secum tulit lavandum. Et cum ab ipso ibidem tertio mergeretur, a quadam iusulsa muliere taliter affatus est: Venerande senex, iu vauum laboras, impossibile enim est ut ulterius pergere queat. Cujus verba pro nihilo ducens, ac, si non voce, tamen fide proclamans, Omnia possibilia sunt apud Deum, illico quem debilem merserat, simil-

C. limum mortuo retraxit, et ad sui patroni Agili asylum confugiens ante ipsius altare semivivum projecit.

miro cum populi applausu. 29 O magnæ virtutis miraculum et apostolicis comparandum! Postquam iu oratione monachus paululum substitisset, et infirmum pristino calori redditum sensisset, apprehensa ejus dextra, sic ait: Surge in nomine Domini, et in honore B. Agili. Qui surgens c firmiter stetit et firmius * ambulare per ecclesiam cœpit. Et quoniam insolita res d minime latere potuit, volaus fama facti contiguos incolas advocavit. Dies quippe Dominica erat et abbatiales campanæ longe lateque resonabant. Innumeri igitur utriusque sexus conveuerunt, et eo præeunte ad monasterium properarunt, hæc et his similia concipientes, et ad iuvicem confereutes: Agile magne pater, tu es princeps et episcopus noster, tibi enim gloriosus rex Dagobertus c sæcularem potestatem iu nobis tradidit, et imperio regiæ dignitatis, ne a quolibet temerario abrumpatur, corroboravit. Tibi quoque S. Faro f Meldensis antistes regimen suæ dignitatis in adjacentibus ecclesiæ tuæ parochiis concessit, et, quod ma-

jus est, S. Martinus g Romanorum Sedis pontifex summus utrumque cum obtestatione et anathematis innodatione h confirmavit. Eamus igitur, curramus, et Domino nostro tam clerus quam populus pro his omnibus devotas laudes reddamus. Ipse enim animarum et corporum noster est medicus: ipse nobis omnibus omnia factus. Et cum simplex turba hoc profiteretur: quid nobis agendum erat, qui in capite stare videbamur. Nihil tandem consultius invenire potuimus, quam nostra et eorum vota B. Mariæ et suæ Virginitatis imitatori Agilo commendaremus, ut eorum interventu divinæ Majestati acceptabilia efficerentur i.

ANNOTATA.

a Mabillonius, Cautamerle. At hic locus satis certo assignari non potest.

b Sanitati corporis et animæ, ut antea insinuavit. Verum et Emclinæ conversionem ibi se narraturum dixit, de qua nec in Ms. quidpiam invenitur, nec apud Mabillonium, ita ut hinc suspicari liceat excidisse quædam miracula. E

c Additur apud Mabillonium, et consolidatis basibus.

d Apud Mabillonium, res in sole facta.

e Pro hisce consule diploma Dagoberli apud Mabillonium tom. 1 Annalium pag. 687.

f Audi observationem Mabillonii ad hunc locum: Fulcoius subdiaconus Meldeusis in S. Faronis Vita, quam rogatu Gaufridi abbatis S. Crucis metricè composuit, postquam miraculum de reparato altaris lapide scripsit, immuuitatis Resbacensis memiuit his versibus:

Hæc sauctus pastor cernens miracula Faro,

Libertate locum nota donavit in ævum,

Regis item Papæ confirmans conditione.

g Haud dubie S. Martinum I designat, qui ad pontificatum promotus anno 649, martyr obiit anno 655, ut vult Pagius.

h Additur apud Mabillonium, liberalissimo privilegio.

i Hic desinit editio Mabillonii, addit lamen etc.

CAPUT V.

F. Reliqua beneficia apud fontem Sancti impetrata.

Verum quoniam B. Agili memoria devotos devotiores reddidit: congruum mihi videtur de ejus insignibus miraculis adhuc aliquid memorare. Primum quidem negligentes, et quæ apud nos facta sunt, nauseantes mouebo ut timeant, quia si in Sodomis facta fuissent, etiam illos emendare et corrigere forsam potuissent. Quadam die Dominica, dum eximia Chananeæ fides in ecclesia recitaretur, fide ipsius Sancti et obtentu unus ex servulis ejus hoc modo sanatus est. Quidam filius Petri de Bollevillare illuc advenerat, qui uicam mauum et ad omnia inutilem longo tempore gerebat, cumque ipsam in aquam salutiferam aliquantulum lavaret, subito naturalis vigor rediit, et velut virga manufflexa et statim dimissa ad pristinum statum resilivit. Hoc idem consueto more celebramus, excepto quod cujusdam negligentia, choro psallentium sanatus minime interfuit.

Manus paralytica vigori restituitur:

A 31 Seire volentibus paucis iutimavimus, quibus virtutibus fons B. Agili in illa hyeme æstualet. Nuuc paucioribus desiguabimus, quibus iusequenti vere floruit. Multa tamen prætermittimus, quia ad majora et recentiora properamus. Nam, qui capitum, aurium, dentium, viscerum, aliorumque membrorum incommoditates, hujus aquæ aspersione medicatas, describere studeret, prius ei tempus quam copia dicendi deficeret. Prænotato siquidem tempore tanto frequentiora signa de talibus facta sunt, quanto in ipso homines abundantius iufirmantur. Audiens hujusmodi famam quædam pauperula de Villare *, quæ, ut vicini asserunt, diu in viduali castitate manserat, septimo die Paschæ hac parte direxit iter pro miseris suis rogatura. Erat enim pupillorum quinque parens, quorum primogenitus ita omnium membrorum erat impotens, ut limeu transgredi vel domi suæ sine adiutorio nequiret: hunc nescio quo modo super asinum locavit, et cum domesticis suis vigilandi gratia huc properantibus adduxit. Cum pervenissent, videntibus cunctis, qui ad vespertas Sabbathi conveuerant, infirmus sanificato illo fonte perfunditur, et in ecclesiæ parvo cubiculo collocatur.

B 32 Tune mater, ejus animus circa sobolem semper idem permanet, ubi lacrymose pernoctavit, orans et petens, quatenus suis necessitatibus Dominus consuleret. Quid amplius cunctamur? Circa horam Dominicæ Resurrectionis juvenis se sanum reperit, matre tamen adhuc ignoraute. Cumque dies illuceret, et peregrini vociferantes sæpius dicerent: Deus adjuva, Deus adjuva. Eamus, recedamus, non est morandum amplius, vidua proprios vicinos precatur, ut paululum expectarent, et ad reducendum filium auxilium impenderent, et accedens dixit ad eum: Surge, fili, expectant te vicini nostri. Ad quam ille: Duleissima mater, amodo noli flere, sanus enim factus sum Dei pietate. Quæ respondit: Ergo da honorem Deo, regendo te. Qui mox seipsum induens, et erigens, firmiter stetit. Hæc omnia dominus Joannes diligenter consideravit, et volenti baculum arripere dixit: Dimitte nunc eum, fili, et ad B. Agili altare eito veui. Qui jussa viriliter complens, illudque deoseulans tertio circumivit, et sic deinceps sanus permansit. Tum vero omnes peregrini contuentes, et magnificantes Deum, veram B. Agili divulgatam famam perhibebant. Plane beatus, qui super egenum et pauperem intellexit, imo adhuc sapienter, duleiter et fortiter intellexit. Igitur sæpe satis custos, capitulo convocato rem ab iuitio exponit. Unde tota hebdomada vidimus fratres in Dei servitio hilariores.

C 33 Puer quidam auorum circiter quatuor-

decim, Burgundia oriundus, cui nomen Garnerius erat, apud Resbaeum morbo correptus, nervorum in genibus contractionem iucurrerat, adeo ut tibiis et calcibus ad uates inflexis, toto fere corpore glomerato, non nisi seabellulis innitendo, per humum reptans, promovere se posset. Et ita per triennium fere se habens, in hospicio pauperum mansitans mendicabat. Hic quorundam, cum quibus degebat, adhortatione commonitus, ad tumbam S. Agili, in beati Joannis Baptistæ ecclesia a sitam, pro illius ætatis sensu, eum boua fide reptando se conferens, genua dolentia atque rigentia ad illam fideliter applicando Dei misericordiam per Sancti suffragium implorabat.

34 Nec mora: seusit genu dextrum a rigore laxari, et pedem cum tibia aliquantulum extendi, et exinde, cum jam morem sibi fecisset illuc frequenter accedere, cæperunt utraque genua dedolescere et laxari, tibiæque protendi, adeo ut post aliquantum temporis ad tumbam, ut solebat, accedens, nullo tunc sustentaculo nixus, seque paululum subrigens circa tumbam ter girando deambulaverit. Verumtamen ucedum tunc convaluit, nec adhuc sine seabellis nisi perpaululum poterat promoveri, donec ad basilicam et fontem S. Agili (cui loco præcipua in talibus gratia inesse cognoscitur) salubri uuda se provolvens, in majorem membrorum vigorem confortatus est, et sequenti die absque sustentaculo visus est ambulare, maximumque in populo stuporem et gaudium excitavit b.

ANNOTATA.

a In ecclesia parochiali S. Joannis Baptistæ primum fuisse sepultum diximus in Commentario num. 3.

b Ex dictis his auctoris num. 31: Multa tamen prætermittimus, quia ad majora et recentiora properamus, post quæ duo tantum referuntur miracula, suspicamur plura ab eodem auctore fuisse concripta, quæ incendio monasterii perierint, uti revera illo multos codices periisse testatur Belfortius in subjunctis notis. Scripta autem fuisse plura miracula ipse ibidem confirmat his verbis: Promiserat mihi unus c Fratribus multa de iis alia lectu digna mittere, tum præsertim reputinæ mortis genus et modum cujusdam viri, qui abbatis secularis præcepto reliquiarum ipsarum nondum combustarum laminas aureas et argenteas Parisios deferebat aurifabris distrahendas. Sed temporum injuria obstitit. Neque ad nos plura pervenerunt, ut finem hic facere cogamur.

A. ANONYMO.
puer, qui convalescere cæperat apud tumbam Sancti,

apud fontem integre sanatur.

E

b

F

DE S. FIACRIO EREMITA CONF.

IN TERRITORIO MELDENSI IN GALLIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J S.

§ I. Celeberrimus Sancti cultus ex frequentia miraculorum ortus.

SECVLO VII.
Nomen Sancti
in Fastis,

Quamquam S. Fiacrius miraculorum gloria inclaruit a seculo saltem nono, indeque veneratio ejus evasit celeberrima, ut videbimus; nulla tamen de eo sit mentio apud martyrologos antiquiores: quod accidisse suspicamur, quia Acta ejus aut scripta necdum erant, aut prorsus erant ignota. Nomen quidem hujus Sancti reperitur in variis codicibus Usuardinis tum Mss., tum impressis, quemadmodum videre est in Usuardo Sollerii nostri ad xxx Augusti, et ad iii ejusdem mensis, sed illæ annuntiationes Usuardo postea sunt adjectæ, nescimus quo tempore. Unam ex iis omnibus accipe. Codex reginæ Sueciæ signatus num 428 sic habet: In pago Meldensi, beati Fiacrii confessoris, viri vita et miraculis gloriosi. Florarium nostrum Sanctorum Ms., cujus auctor floruit seculo xv, ad eundem diem xxx Augusti, S. Fiacrium memorat his verbis: Item sancti Fiacrii confessoris et heremitæ, ad cujus tumulum quasi continue fiunt gloriosa miracula. Brevius eo die Martyrologium Romanum: In territorio Meldensi sancti Fiacrii confessoris.

crebra miracula,

2 *Gloriam Sancti posthumam magis illustrat Andreas Saussayus in Martyrologio Gallicano ad dictum diem, ubi, postquam gesta ejus ex mente quorundam recentiorum narraverat, prosequitur hunc in modum: Innumeris in tumulo elaruit miraculis, quæ cum frequentia ad ejus sepulcrum edantur, perpeti devotorum clientum concursu pollet memori ejus celebris. Nec ibi modo, ubi Deo famulatus est et quievit Vir divinus, fulgeat meritorum ejus insignia: quæ etiam, postquam corpus ejus Meldas ad sanctum Pharonem delatum fuit, illic perennia perstiterunt: sed et in parthenona Hederensi Parisiensis agri, ubi in Dei Genitricis templi cœnobitico sacrario maxilla ejus in decoro lipsanodochio, quod imago ejus in profert in manibus, condecenti cultu aservatur, iisque rutilat gloriosis virtutum cuscationibus, quæ celebrem ibidem illius et memoriam et festivitatis diem reddiderunt; confluentibus undique devotis supplicibus, qui cum benignum sibi suffragatorem interpellantes, ibidem opitulatorem experiuntur. Usu enim hætenus compertum est, si quis tantillum aquæ, in quam immergitur sacrum pignus, morbo quocumque laborat, eum fide infuderit, optatam continuo medelam consequi beati Confessoris virtute: qua et aqua ipsa, quæ hæc benedictione donatur, ad longos annos limpida manet, suavis ac incorrupta.*

oratorium
ejus peregrinationum

3 *Oratorium, quod Sanctus construxit, et sepultus miraculis illustravit, quod in prioratum Ordinis Benedictini deinde excrevit, describit Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis sui se-*

culo 2 pag. 600 his verbis: S. Fiacrii cella seu monasterium, tertio fere milliari a civitate Meldica distans, est prioratus monasterio S. Faronis subjectus, a nostris excultus: ubi ob pias fidelium peregrinationes vicus ejusdem Sancti nomine insignitus accrevit. Cultum S. Fiacrii antiquum ibi esse, colligitur ex iis, quæ mox subjungit: Locum illum, inquit, a S. Fiacrii ævo paullulum neglectum, et justo monachorum numero destitutum, restituit Adam Faronianus abbas, ut patet ex his ejus litteris anno mcccxiij scriptis. Illas recitat hac modo: Frater Adam Divina permissione monasterii S. Faronis Ord. S. Benedicti abbas humilis, totusque ejusdem loci conventus devotus, æternam in Christo salutem. Ut in nostro prioratu de S. Fiacrio Meldensis diœcesis Deus et Dominus noster Jesus Christus, sacratissima ejus Genitrix Maria, omnesque Sancti ejus, et præcipue beatus ille confessor Fiacrius devotius, celebrius, et solemnius honorentur, ibique divinus cultus, quem cordis desiderio desideramus augeri, per nos nostris temporibus augeatur; vos in nostro capitulo congregati, habito super hoc diligenti tractatu, cum deliberatione provida dignum duximus ordinandum, quod deinceps in prioratu nostro prædicto novem monachi, de gremio tamen nostri monasterii, ibidem divinis obsequiis mancipati, et una cum eis unus conversus et una conversa, qui eorum insistant obsequiis sub habitu regulari, per priorem, qui denarium numerum faciet (quem abbas dicti nostri monasterii de ipsius monasterii gremio instituet et eis præficiet) sub regularibus disciplinis et observantiis nostri Ordinis gubernando continue resideant, noctu dieque, sicut in nostro monasterio consuetum est fieri, Domino famulantes. . . Volumus et etiam ordinamus, quod prior prædictus pro se et aliis personis prædictis ad opus sustentationis ipsorum una cum antiquis ipsius prioratus redditibus, proventibus et juribus, habeat et possideat et percipiat in futurum omnes et singulas oblationes, quæ prætextu et reverentia capitis gloriosi prædicti confessoris et alias in ecclesia ipsius Sancti de cetero fient. *Veneratio Sancti ab illo tempore magnum haud dubie incrementum sumpsit, eaque ad nostra usque tempora non interrupta perseveravit.*

4 *Certe laudatus Mabillonius tom. i Annalium pag. 341 initio seculi nostri de his scripsit sequentia: Hunc (Fiacrium) laudant Hildegarius in libro de Vita sancti Faronis, ac Fulcoius poeta et subdiaconus Meldensis, atque ambo Meldicam provinciam ejus signis ac miraculis clarescere ac florere testantur. Sane vix ullus alius etiam*

et miraculorum gloria insigne,

etiam

A etiam nunc celebrior miraculorum patrator in Gallia; vix ullus alius locus amplius frequentatus a peregrinis, qui istuc voti causa undique confluunt, id est, in Briolense ejus oratorium, sancti Fiacrii jam dudum appellatum, tametsi ejus corpus, superiori Calvinistarum furente tempestate, in majorem ecclesiam Meldensem translatum sit, nec umquam inde extorqueri a canonicis potuerit. Quo autem in morbo opem S. Fiacrii maxime implorent Galli, exponit Mabillonius in Actis loco mox assignato num. 13 his verbis: Quamvis S. Fiacrium in quibusvis morbis patronum invocent, auxiliaremque experiantur Galli; præcipue tamen visco laborentes quos viscosos appellant, curare consuevit. Hinc affectionem illam vulgari nomine LE FIX DE S. FIACRE, hoc est, viscum S. FIACRII nuncupant. Viscus, caueri genus, carnosus partibus adhærere solitus, primo quidem calli iustar durescit: postea callus in pus conversus, proximas partes seusim depascitur. Hæc generatim de miraculis Sancti, quorum

B aliqua narrabuntur inferius.

Cultus late per Galliam diffusus.

5 Ex tanta miraculorum gloria cultus S. Fiacrii longe lateque per Galliam diffusus. Varia, inquit laudatus Mahillonius num. 15, ubique locorum in Gallia habet idem Sanctus oratoria, in quibus ob crebra miracula honoratur. Et in Annalibus pag. 344: Multæ ubique Galliarum ecclesiæ et plura oratoria in sancti Fiacrii honorem condita sunt. Hinc Officium de S. Fiacrio, aut commemoratio de eodem, multis Galliarum Breviariis ad xxx Augusti est insertum. Verum, cum in Officiis istis compendio legantur ea, quæ infra clemus pro Actis, nihil attinet quidquam ex illis hic recitare. Lubet tamen atlexere rhythmum satis elegantem compositum, in quo exprimuntur omnia fere, quæ de Sancti gestis referuntur. Edidit illud Thomas Messingamus in Florilegio insulæ Sanctorum pag. 392, ubi de eodem sic præfatur: Videatur et antiqua membrana apud S. Maturinum Trinitariorum Parisiis in sacello ejusdem Sancti in tabula ad parietem appensa, in qua legitur eadem prorsus Sequentia, quæ sequitur, et inveniri potest explicata apud Jodocum Clichthoveum in suo Elucidario ecclesiastico.

Rhythmus, in quo habentur pleraque,

C 6 Deinde sub hoc titulo, Sequentia de sancto Fiacrio confessore, ex ejus Officio ecclesiastico desumpta, rhythmum recitat sed mendis aliquot conspersum. Correctior idem rhythmus habetur in codice nostro Ms., infra memorando, ex quo illum lectorum oculis subjicio:

Lucernæ novæ specula
Illustratur Hibernia,
Coruscat Meldis insula,
Tautæ lucis præsentia.
Illa misit Fiacrium,
Hæc missum habet radium,
Hæc missum habet radium,
Hæc missum habet radium,
Hæc Patrem, illa Filium.
Ad vitam solitariam
Suspirans exit patriam,
Faronem Meldis reperit,
Cui suum votum aperit.
Hunc loco solitario
Locat in solo proprio,
Sic fit Joannis similis,
Cultor deserti sterilis.
Dum locum signat baculo,
Novo nemus miraculo
Tamquam cæsum dejicitur,
Humo non fossa cingitur.
Sic sancti Viri meritum

Loci dilatat ambitum,
Res iunotescit fœminæ,
Accusat * ut de crimiue.

Dampnat opus malefici,
Diffamat artem magici,
Præsentandus hic præsidi,
Lassus iuscedit lapidi.

Lapis cedit nec cæditur,
Petræ sedes insculpitur,
Et * fœmiuæ nequitia
Petræ major duritia:

7 Orat ne loci limina
Immunis intret fœmina.
Hæc est causa cur fœminæ
Arcentur ejus limine.
Hic miseris refugium,
Infirmis refrigerium,
Peregrinis hospitium,
Spes lapsis, mæstis gaudium.

Vitam aretat jejunio,
Somno brevi, cilicio,
Se dum occultat latebris,
Mundo fit magis celebris.

Virtutum fulget titulis,
Medetur cæcis oculis,
Polypo, fico, calculis,
Febribus, morbis singulis.

Fidentem in Fiacrio
Nulla lædet corruptio,
Pia ejus devotio
Purgat ab omni vitio. Amen.

8 Hactenus egimus de celebritate S. Fiacrii in Gallia, in qua vivens virtutibus ac defunctus miraculis eluxit. Angli quoque hunc Sanctum in Martyrologiis suis celebrant, et vel maxime Scoti et Hiberni, qui de ejus natalibus inter se contendunt. Martyrologium Anglicanum in prolixo satis elogio inter alia memorat sacellum S. Fiacrio constructum Aulomaropoli in Artesia, illudque magno celebrari hominum concursu. David Camerarius et Thomas Dempsterus Scotiæ suæ Sanctum adscribunt, et Eugenii IV Scotiæ regis dicunt filium. In Breviario Ms. ecclesiæ Aberdonensis in Scotia existat Officium ejusdem Sancti, ex quo infra adducemus aliqua. In catalogis vero Sanctorum Hiberniæ, quos multos præ manibus habeo, passim recensetur S. Fiacrius, ut oriundus ex Hibernia. Nicolaus Antoninus O Kenny Missas proprias Sanctorum Hibernorum collegit, ac Parisiis anno 1734 imprimi curavit. Inter has xxx Augusti ponitur Missa S. Fiacrii confessoris, Hiberniæ principis, ecclesiæ et diœcesis Meldensis in Gallia patroni geucralis.

AUCTORE
J. S.

* ut. recusat

* al O

quæ narrantur
de Sancti gestis:

E

cultus ejusdem
Sancti multis
aliis locis:

F

9 Missa autem illa ante Evangelium continet hymnum, quo certiora Sancti nostri gesla eleganter exprimuntur hunc in modum:

Nunc festivæ sonent laudes,
Nunc et sacræ plaudant ædes
Celebri Fiacrio.
Subjacentes linqvit terras,
In cœlestes fertur oras
Sinu Dei pervio.
Clara quondam stirpe natus,
Res terrenas asperuatus,
Mundi migrat transfuga.
Sed et opes abuegavit,
Et honores couenleavit
Auri mauu prodiga.
In secessum dum flagrabat,
Dum in umbras anhelabat,
Excipit hunc Gallia.

rhythmus
alius,

Nudis

AUCTORE
J. S.

Nudis quoque ministrantem,
Et ægrotos sublevantem
Suscepit Lutetia.
Ad Faronem venerandum,
Mox se præbens imbuendum,
Tyro Christi procrat.
Spem pastoris tunc Alummus,
Ardens votis Deo plenus,
Gressu gygas properat*.
Illibato fit pudore,
Indefesso fit amore,
Par beatis mentibus.
Fugitivus suos amat,
Sibi durus membra domat
Asperis laboribus.

* forte superat

in quo narran-
tur solum gesta
certiora.

10 O Vir magne, delitescis,
Inter silvas ac splendescis
Jubar admirabile.
Late nomen illustratur,
Manus tua declaratur,
Jus ineluctabile.

* f. recurrit
vel concurrit

Huc vicina plebs currit*,
Peregrinus huc accurrit
Inhians spectaculo.

B

Hic colonos edocebas,
Hic curabas, hic pascebas
Vili sub umbraculo.
Numquam vacas, terram fodis,
Cælo gaudes mille modis
Te super assurgere.
Divæ Matri structo templo,
Gentem verbis et exemplo
Sursum mones tendere.
Cæli palma te regali
Tandem Christus immortalis
Cingit diademate.
Sub sepulchro micæ signis,
Morbos fugat vis insignis,
Vires patent redditæ.
O Fiacri, qui lateudo,
Qui recessu te profuudo,
Sic obscuras fugiendo,
Fac nos mundum spernere:
Junge Christo, quem amasti,
Vitæ leges, quas servasti,
Fac tenere; quam intrasti,
Gloriam perquirere. Amen.

§ II. Elevatio Sacri corporis et trans- lationes aliquæ: reliquiæ variis lo- cis in veneratione habitæ.

Corpus S.
Fiacrii, quod
diu in primo
sepulchro man-
sit.* id factum
anno 1368

Laudatus sæpe Mabillonius seculo 2 Actorum
pag. 601 illustrat ea, quæ spectant ad reliquias
S. Fiacrii, atque ita scribit: Quod attinet ad
ejusdem Sancti reliquias, sacrum ejus corpus in
proprio oratorio mansit ad annum MDLXII, quo
ob Calvinistarum furorem in civitatem Meldas
delatum, in majori S. Stephani ecclesia repositum
est*: quamvis fidelium concursus locum Sancti
vestigii et conversatione consecratum frequenta-
re non desinit. Verumtamen sacrum corpus non
semper ibi fuit immotum, sed elevatum solemniter
est anno 1234 per Petrum de Cuisy Meldensem
episcopum, separatimque a corpore brachium
in agmine supplicantium circumlatum. Erravit
Mabillonius, quem et alii secuti sunt, dum epi-
scopum illum nominavit Philippum: at errorem

correxit Toussanus du Plessis in *Historia ecclesiæ
Meldensis tom. 1, pag. 214, ubi docet corpus ele-
vatum a Petro episcopo, petente Raynaldo abbate
Faroniano ejusque monachis. Res tota colligitur
ex litteris laudati Petri episcopi, datis anno 1237,
quando summus Pontifex Gregorius IX indul-
gentias concesserat in die anniversario dictæ
translationis. Litteras istas cum insertis Grego-
rii litteris edidit laudatus du Plessis tom. 2, pag.
133 hunc in modum:*

12 P. Dei gratia Meldeusis episcopus omni-
bus decanis, presbyteris, et cæteris ecclesiarum
prælati in Meldensi diocesi constituti salutem
in Domino. Noveritis uos indulgentiam domini Pa-
pæ de verbo ad verbum diligenter inspexisse sub
hac forma: "Gregorius episcopus, servus ser-
"vorum Dei, dilectis filiis abbati et conventui
"monasterii S. Faronis Meldensis salutem et apo-
"stolicam benedictionem. Licet is, de cujus
"munere venit, ut sibi a fidelibus suis digne ac
"laudabiliter serviatur, etc. . . Cupientes igitur,
"ut ecclesia beati Fiacrii, quam ad monasterium
"vestrum pertinere asseritis, congruis honoribus
"frequenter, omnibus vere pœnitentibus et
"confessis, qui in anniversario translationis cor-
"poris ejusdem Sancti et usque ad octavas ipsius
"dictam ecclesiam venerabiliter visitarint, de
"omnipotentis Dei misericordia . . . viginti dies
"de injuncta sibi pœnitentia misericorditer rela-
"xamus. Datum Laterani quarto Nonas Decem-
"bris, Pontificatus uestri anno decimo". Nos
vero qui ab Incarnatione Domini anno MCCCXXIV,
die festo S. Trinitatis, corpus gloriosissimi confes-
soris S. Fiacrii de voluntate et petitione religio-
sorum virorum abbatis et conventus S. Faronis
Meldensis, quibus subest ecclesia dicti Sancti,
divino invocato auxilio levavimus, et dicti glo-
riosissimi Confessoris brachium, in vase honori-
fico repositum, in pratibus sub villam dicti S.
Fiacrii deferri fecimus et ostendi, et ibidem uni-
versis Christi fidelibus, qui ad hoc apud dictum
locum devote convenerant, verbum Domini nunciari,
et indulgentiam et remissionem suorum eis-
dem in multa parte, quantum in vobis erat, con-
cessimus peccaminum; de voluntate et assensu
dictorum religiosorum abbatis et conventus ordi-
namus in hunc modum; quod caput gloriosissimi
Confessoris singulis annis anno revoluto in die
festo S. Trinitatis ad locum uncomoratum proces-
sionaliter deferatur, et ibidem cunctis astantibus
ostendatur. Et nos de omnipotentis Dei miseri-
cordia, et B. Mariæ Virginis, et beatorum apo-
stolorum Petri et Pauli, et B. Stephani proto-
martyris, et omnium Sanctorum meritis et inter-
cessionibus confisi, licet immeriti, omnibus illis,
qui ad dictum locum dicta die S. Trinitatis et us-
que ad diem octavam translationis ejusdem ad vi-
dendum caput dicti gloriosissimi confessoris S. Fiacrii,
et ad audiendum verbum divinum pie et de-
votè cum oblationibus suis convenerint, quadra-
ginta dies de iunctis sibi pœnitentiis, peccata
oblita, vota fracta, si ad ea redierint, offensio-
nem patrum et matrum sine manuum iniectione,
quantum in nobis est, misericorditer relaxamus;
et universis vobis iuandamus, quatenus omnia
præmissa, quotiescumque ex parte prædictorum
abbatis et conventus S. Faronis Meldensis fueritis
requisiti, in ecclesiis vestris sollemniter publicetis.
Datum anno Domini MCCCXXVII mense Maio.

elevatum ac
circumlatum
anno 1234,

E

F

13 Pretiosam thecam S. Fiacrii compositam
esse post medium seculi xv, colligitur ex apocha
viduæ Petri le Maistre aurifabri, quam profert
du
impositum
deinde theca
argentea cum
corpore S.
Chilleni,

A *du Flessis tom. 2, pag. 259. Data est illa anno 1468, agnoscitque dicta vidua sibi a monachis, priore et conventu S. Fiacrii solutum esse reliquum ex magna pecuniæ summa, quæ marito suo aurifabro fuerat debita, quod majori ex parte fabricasset arcam S. Fiacrii. Ornatum hujus arcæ auxil Ludovicus XI Galliarum rex, teste Spondano ad annum 1478 num. 21, ubi sic habet: In Gallia rex Ludovicus . . . sacram corporis S. Fiacrii thecam argento cooperuit. Laudatus sæpe Plessius in Historia tom. 1, pag. 319 arcam hanc ejusque ornatum describit latius, et pag. 320 adjungit, Ludovicum de Melun Meldensem episcopum, ubi de vi Junii anni 1479 reliquias S. Fiacrii et S. Chilleni in duabus thecis ligneis separatis transtulerat, utrumque thecam ligneam huic uni argenteæ imposuisse. Hanc vero instauratam deinde jussu Ludovici XIII, novisque ornamentis decoratam, videbimus infra.*

translatum
anno 1568 ad
cathedralem
Meldensem:

14 Porro qua de causa pretiosissimum Sancti corpus anno 1568 ad ecclesiam cathedralem fuerit translatum, exponit Plessius pag. 372. Cum diocesis Meldensis multa pateretur a Calvinistis, qui in Sanctorum reliquias immani debacchabantur odio, videbant monachi S. Fiacrii corpus in magno fore periculo, si illud in oratorio ejus relinqueretur extra urbem. Jam anno 1557, xxviii Decembris furto ablatum erat Sancti caput, quod numquam deinde fuit inventum. Hinc anno 1565, cum novorum motuum urgeret timor, corpus in tugurio quodam absconderunt: idem deinde transtulerunt ad castrum de Villemareuil. Demum, cum canonicus quidam Meldensis persuasisset monachis, corpus nulli tutius servari posse quam in ipsa ecclesia cathedrati Meldensi, illudque restituendum promitteret, ubi turbæ essent sedatæ; sacrum illud depositum canonicis Meldensibus traditum est anno 1568, mense Septembri, ibique in medio chori tantisper locatum, donec parata esset pyramis, cui impositum est supra sacellum S. Blasii post summum altare. Hæc Plessius loco assignato et in annotatis pag. 684 ex monumentis diversis, additque mansisse ibidem sacrum corpus, etiamsi frequenter illud repetierint Benedictini.

reserata sa-
pius theca, et
reliquiæ aliis
datæ:

15 Anno 1627, xvi Octobris, teste Plessio pag. 684, non vi Octobris, ut habet Mabillonius, Joannes de Belleau Meldensis antistes reseravit thecam S. Fiacrii, ex qua protulit reliquiarum portionem Hetruriæ duci concessam: qui dux in ditione sua egregium templum S. Fiacrii crexisse dicitur, inquit Mabillonius. Impetratas has reliquias per Mariam de Medicis Franciæ reginam, aliasque anno 1695 ab illustrissimo Bossuetio concessas magno Etruriæ duci, observat Plessius pag. 56, docens ecclesiam S. Fiacrii constructam in villa magni ducis, quæ Toppaia nominatur. Anno 1637 thecam rursus aperuit laudatus præsul Joannes de Belleau, ut vertebram donaret Cardinali Richelieu, eaque occasione modicam particulam impetrarunt Benedictini S. Fiacrii, uti habet Plessius pag. 373. Anno 1643, cum Ludovicus XIII Francorum rex, qui mira pietate venerabatur reliquias S. Fiacrii, supremo decumberet morbo, eidem particulam misit Dominicus Seguiet tunc Meldensis episcopus, teste rursus Plessio pag. 373. Rex vero, qui eodem anno defunctus est, testamento legavit duodecim millia nummorum aureorum, ut theca Sancti magnificentius exornaretur.

16 Factum id anno 1646, curante episcopo mox laudato, uti intelligimus ex ejusdem litterarum Augusti Tomus VI

*ris Gallicis apud Plessium tom. 2, pag. 365 et sequentibus. Pauca ex illis compendio accipe. Illustrissimus antistes, accepta memorata pecunia, anno 1646, die III Januarii arcam argenteam deauratam ex pyramide, in qua erat collocata, deposuit, assistentibus præcipuis personis urbis Meldensis cum ecclesiasticis tum secularibus. Depositam, concinentibus clericis hymnum iste CONFESSOR, transtulit ad sacrarium, ubi viderunt variis locis ruptam esse. Aperta hac arca, extracta antistes duas thecas minores ligneas, in quarum altera repererunt ossa S. Fiacrii, quæ erant pulchra, sana, nitida et sine corruptione, involutaque serico multatio * viridi, substrato mantili candido: in altera vero ossa S. Chilleni eodem modo involuta et incorrupta. Deinde sacre reliquiæ in alia arca depositæ sunt loco tuto, dum arca argentea instauraretur atque ornaretur magnificentissime. Ubi hæc refecta erat et exornata, antistes die Sabbati xxix Septembris, præsentibus rursus canonicis et optimatibus, sacra ossa in priorem hanc arcam debita cum reuerentia reposuit, institutaque die sequenti per urbem solemnem supplicatione, arcam circumlatam rursus in eadem pyramide deposuit, in qua eam positam fuisse supra diximus. Mansit ibidem in sacello S. Blasii usque ad annum 1723, quo translata est ad aliud ejusdem ecclesiæ sacellum beatæ Virginis sacrum, ut habet Plessius pag. 373.*

AUCTORI
J. S.
reliquiæ ex
arca extracta,
ut illa magni-
ficentius orna-
retur, in ea-
que rursus
deposita:

* taffetas

17 Idem episcopus anno 1649 aliquid reliquiarum donavit monachis S. Fiacrii, qui totum corpus sæpe repetierant. Vertebram dorsi esse, ait Mabillonius in Actis tom. 2, pag. 601. Accipe ipsius antistitis ea de re litteras, quas ex tabulario monasterii S. Fiacrii edidit Plessius tom. 2, pag. 375 hunc in modum: Dominicus Seguiet, Dei, et sanctæ Sedis apostolicæ gratia Meldensis episcopus etc. . . Notum facimus et attestamus, nos particulam de corpore S. Fiacrii, in sua pretiosissima et ditissima theca seu capsula in insigni nostra et cathedrali ecclesia Meldensi recondito, ac devotissime asservato et honorato, extractam et depromptam, nec non capsulam argenteam deauratam, crystallisque ornatam, et per duas figuras angelorum etiam argenteas deauratas deportatam, in qua inclusa est dicta particula, donavisse et concessisse monasterio et ecclesiæ S. Fiacrii, Ordinis S. Benedicti, nostræ Meldensis diocesis, ut inibi . . . a Religiosis dicti monasterii, Christi fidelibus, et peregrinis eundique affluentibus semper colatur, sitque perpetuum memoris nostri animi pignus, ob receptam sæpius in gravibus morbis S. Fiacrii meritis salutarem opem. In cuius rei fidem præsentibus manu nostra subscripsimus etc. Datum apud sanctum Fiacrium decima tertia mensis Junii, anno Domini mdcxlix. *Has reliquias eo solemniter delatas fuisse ab ipso episcopo, comitante supplicantium agmine, testatur Plessius tom. 1, pag. 429.*

vertebra con-
cessa monachis
S. Fiacrii,

18 Aliis quoque diversis temporibus concessæ fuerunt ejusdem Sancti reliquiæ, de quibus pauca subjungo. Jam seculo xv mentum S. Fiacrii erat in ecclesia prioratus Montis Louveti, Ordinis Benedictini, ut fidem facit Joannes Cardinalis et Andegavensis episcopus in litteris, in gratiam monasterii S. Fiacrii anno 1468 datis, editisque a Plessio tom. 2, pag. 259. Quippe, ubi asserverat corpus servari in ecclesia ipsius S. Fiacrii, hæc addit: dempta solum quadam parte capitis ejusdem, videlicet mento, in capella de Monte Louveti, Rothomagensis diocesis. Plessius tom. 1, pag. 373, post varia, quæ ex ipso

atque alix
Sancti reliquiæ
variis locis
servata.

AUCTORE
J. S.
Faremoutier

narravimus, hæc subdit Gallice : Demum abbatia S. Faronis (Meldis,) abbatia S. Faræ * (in diœcesi Meldensi) aliæque ecclesiæ ex illis (S. Fiacrii reliquiis) aliquid obtinuerunt diversis temporibus. Arnoldus Rayssius in *Gazophylacio Belgicopag.* 444 Sancti nostri reliquias assignat Plançiaciaco, vico prope Duacum, qui vulgo Planq dicitur. Verba ejus subjungo : Planciaco prope Duacum, commonstrantur notabiles corporis sancti Fiacrii confessoris et eremitæ signis et virtutibus clari, qui claruit anno DCXL : ad quas fit frequens populi concursus, præcipue ab iis, qui gravissima hæmorroide corripiuntur. Idem auctor pag. 190 inter sacra pignora, quæ habentur Duaci apud Prædicatores, recenset reliquias S. Fiacrii eremitæ et confessoris : et pag. 118 inter reliquias abbatie Blangiacensis, Ordinis Benedictini in Artesia, numerat ossicula sancti confessoris Fiacrii. Non dubito, quin et aliæ in veneratione sint locis aliis.

§ III. Acta Sancti qualia : referuntur et discutiuntur, quæ de eo leguntur apud scriptores recentiores : inquiritur, quo circiter tempore floruerit et obierit Sanctus.

Acta ex codice
Ms. edenda,

Acta S. Fiacrii habemus manuscripta in codice proprio et aliunde transmissa. Verum et auctor illorum est anonymus et adeo ab ætate Sancti videtur fuisse remotus, ut in iis, quæ de gestis ejus referuntur, parum auctoritatis esse, libenter agnoscamus. Miracula tamen, quæ in Mss. nostris post Vitam narrantur, omnino credibilia sunt, et ex monumentis antiquioribus deprompta videntur, aut a scriptoribus synchronis exarata. Codex noster, qui notatur † Ms. 88, totus de S. Fiacrio. Præfatio ad Vitam est elogium Sancti bene longum, oratorie magis quam historice compositum. Huic subjungitur Vita historice utcumque conscripta, et antiquioris auctoris, quam sit præfatio, ut ex postremis præfationis verbis facile colligitur. Vitæ subjunguntur miracula, ac demum Officium et Missa, quæ ex hac Sancti Vita sunt composita, aut forsitan ex Actis antiquioribus, ex quibus hæc ipsa Vita potuit esse collecta. Quidquid sit, certe hynni Officii et Missæ eadem de gestis S. Fiacrii continent, quæ refert hæc Vita. Congruit etiam hæc Vita cum illa, quam edidit Surius ad xxx Augusti, quamque recudit Mabillonius tom. 2, pag. 599, nisi quod nostra sit prolixior et multo plura contineat miracula, ita ut Suriana hujus appareat compendium. Hanc igitur Vitam, ejus etiam habemus apographum, in quo menda aliquot sunt correctæ, edemus ut ceteris meliorem, eamque conferemus cum Suriana et Mss. jam memorandis.

Acta alia Mss.

20 Alia S. Fiacrii Acta ex Ms. codice Divionensi huc transmisit Chiffletius noster. Vitam hæc continent et miracula partim eadem, quæ in nostro sunt Ms., partim diversa, quæ Divione in sacello ducis Burgundiæ patrata sunt. Vitam et miracula ejusdem Sancti transcripsit ipse Papebrochius ex Ms. Domini le Maire, si recte tegeo, nam vox ambigue scripta est. Hæc duæ Vitæ a prima dissentiant maxime in duobus ; nimirum quod velint Fiacrium regali Scotorum sanguine

genitum, et discipulos eidem attribuant in eremo : de quibus mox agemus. Vitas hæc edere non est necesse : at miracula, quæ in illis leguntur narrata, et prætermissa in Ms. nostro, subjungam post miracula ex prima Vita inferius edenda. Nunc progrediemur ad elucidanda ea, quæ in gestis S. Fiacrii occurrunt dubia.

21 De ipso Sancti nomine dubitatio aliqua exoritur : varii enim, auctorem secuti Mabillonium, Fefrum nomine proprio vocatum volunt, non Fiacrium, quod nomen non nisi post annum millesimum contendunt Sancto datum. Ratio illorum est, quod Fefrus vocetur ab auctore Vitæ S. Faronis, quem Hildegarium dicunt Meldensem episcopum, seculi IX scriptorem, et a Fulcoio poeta seculi XI, quorum verba dabimus inferius. Audi Mabillonium pag. 598, ubi adductis Hildegarii verbis hæc subjungit : Hic notanda occurrunt nonnulla. Primum, S. FIACRIUM quondam FEFRUM fuisse vocatum : quo nomine etiam Fulcoius Belvacensis, subdiaconus Meldicensis eum appellat in Vita sancti Faronis seculo XI metricè edita . . . Nomen FEFRI in FIACRIUM ob vocis prioris asperitatem mutatum putamus, quod in aliis sanctis Hibernicis contigit. Sic S. FRIGORIUS socius Caidoci, qui ambo S. Richarium ad sanctiorem vitam adduxerunt, ob rictum vocis nomen accepit HADRIANUS. Hisce de antiquo Sancti nomine subscripserunt varii, interque eos Plessius, qui pag. 53 affirmat nomine Hibernico Fefrum fuisse dictum, at in Gallia ab octingentis annis Fiacrii nomine innotuisse.

22 Veruntamen non video, cur ob auctoritatem duorum scriptorum, quorum primus Sancto nostro ducentis fere annis posterior est, continuo credere debeamus nomen Sancti nostri Fefrum fuisse, et non Fiacrium, cum alii omnes Fiacrium nominarint. Quippe incredibile videtur, nomen Sancti, qui miraculis diu floruerat et innotuerat, ita universim mutari potuisse apud omnes scriptores, ut prius nomen omnino fuerit abolitum, idemque Sanctus, qui post mortem aliquot seculis Fefrus fuerat nominatus, deinde a Gallis, Scotis, Hibernis, eunetisque demum gentibus Fiacrius vocaretur : atque ita quidem, ut nullus de mutato nomine meminerit ante Mabillonium. Accedit, quod Fiacrius nomen sit satis usitatum apud Hibernos, non item Fefrus. Nec rationes Mabillonii magnopere urgent. Quippe quod dicitur de vocis Fefrus duritia, frivolum etiam videtur Plessio, etiamsi ejus opinionem sit secutus. Imo illa mutatio nominis Fefri in Fiacrium contraria est usui Gallorum, qui nomina Sanctorum in idiomate suo non solent longiora facere, sed breviora. Quod adfertur de S. Frigorio, qui nomen accepit HADRIANUS, simile non est : neque enim S. Frigorius ita passim Hadrianus vocatur, ut verum nomen sit abolitum.

23 Hinc magis existimo nomen Fiacrii proprium esse Sancto nostro : sicut enim in omnibus antiquis orationibus, hymnis, Officiis et Actis vocatur, uti et in Chronico S. Dionysii infra adducendo. Quod spectat ad nomen Fefri (si illud ex vitio transcribentium ortum non sit, nam in alia Vita S. Faronis apud nos Ms. Festus habetur,) suspicor illud exortum ex vulgari Gallorum appellatione, quam duo laudati scriptores forsitan exprimere voluerint Latina terminatione, quod illo tempore vulgare nomen magis esset usitatum. Quidquid sit, idem est Sanctus, qui Fefrus nominatur a duobus scriptoribus memoratis (certe prout editi sunt a Mabillonio) quique ab aliis omnibus

Aliqui putant Sanctum nostrum proprio nomine Fefrum fuisse dictum,

quod nobis apparet minus probabile,

et sine sufficienti fundamento assertum.

A omnibus dicitur Fiacrius, uti et prioratus Sancti jam vocabatur S. Fiacrii seculo XI apud Plessium tom. 2, pag. 15, imo et vicus ibidem exortus.

Patria Sancti
vel Scotia vel
Hibernia :
quid Scoti tra-
dant de ejus
natalibus :

24 De patria S. Fiacrii contendunt inter se Scoti et Hiberni, dum utrique suum esse volunt. Hiberniæ, quæ olim Scotia dicebatur, Fiacrium attribuunt plures scriptores Galli : at fa-
teor argumenta mihi ad manum non esse, quibus rem satis certo stabilire possim. Audiamus tamen, quæ de Sancto nostro commemorent auctores Scoti. Hector Boëthius Scotorum Historiæ lib. 9, pag. 173 Eugenii IV Scotorum regis filium esse asserit, atque hæc de eo scribit : Eugenio in regnum Scotorum successit filius ejus Ferquhardus. Tres enim Eugenio fuere liberi virilis sexus, Ferquhardus, Fiacrius, et Donevaldus. Hi a patre sanctissimo episcopo Sodoreusi Connauo moribus ac literis instituendi traditi, haud undequaque præceptoris mouitis obtemperarunt. Ferquhardus ac Donevaldus præulem et docentem literas et recta monentem libentes quidem audire : verum regio tumentes stemmate, tanta animi decoramenta, veluti parum profutura regnantibus, haud ex animo sunt complexi. Fiacrius pontificem saluberrimum et continentiam et parsimoniam exemplar studio imitatus, consilium concepit omnis humani fastigii dimittendi, concedendique aliquo, ubi procul ab hominum frequentia secum gereret bellum, talique sancto conflictu Christo perpetuo militaret. Joannes Leslæus lib. 4 de Rebus gestis Scotorum in Eugenio IV eadem fere habet, sed brevius : atque hisce assentiuntur alii passim Scoti. Hiberni autem ut falsa hæc rejiciunt. Galli vero, ut Mabillonius, Plessius, atque etiam Coitinus ad annum 652 num. 54, narrant tamquam incerta. Sane, ut natales Fiacrii, ejusque educatio, sicut referuntur a Boëthio, satis apparerent certa, antiquiora alleganda essent instrumenta, cum ne in Actis quidem, quæ edituri sumus, de iis quidquam habeatur ; sed in illis dicatur nobilibus ortus natalibus in Hiberniæ partibus. Redeamus ad Boëthium, qui sic prosequitur.

venit Fiacrius
Meldas ad S.
Faronem :

25 Ergo humili assumpta veste, quo minus cognoscere, a patria clam profectus, ubi in Galliam devenit, solitarium quærens locum, a saucto Pharon Meldensium tunc episcopo, agello, in quo nunc religiose colitur, est donatus. Constans ea in regione fama est, nefas esse femiuam sauctissimi Viri sacellum ingredi : et quæ id aliquando attentaverint, aut oculis privatas, aut actas in amentiam. Hæc præcedentibus certiora sunt, et aliunde firmantur. In Vita S. Faronis, sub nomine Hildegarii Meldensis episcopi edita, apud Mabillonium seculo 2 Actorum pag. 618 hæc leguntur : Similiter quoque ex gente Scottorum quam plurimi amore illius (S. Faronis) ad hanc regionem accelerabant... In tantum vero pro studio vitæ angelicæ diligendo officiosissime eos Scottos excolebat, ut etiam heredes eos de propriis suis rebus faceret : atque ex reliquiis eorum corporum, dum sæcula labentia volaverint, ad protectionem uostram eorum meritis hæc clarior provinciæ fulgebit, ut ex B. Fefri munere miraculorum hæc uostra Meldica claret. At in quodam territorio suo monasterium, quod dicitur Broilum, situm retinetur, tribus distans millibus ab urbe Meldis, quod accepit ille vir sanctus Fefrus in possessione copiosissima ab antistite Christi Faronæ.

26 Accedit Fulcoius poeta apud Mabillonium

laudatum pag. 598, sic scribens de S. Faronæ :

Herodem Fefrum dedit in quibus esse beatum.

Hic Broilum tribuit, qui templum condidit illic.

Hic duxit vitam, vitam finivit ibidem.

Meldica nunc signis floret provincia Fefri.

In Vita S. Faronis, quam in scriniis nostris servamus acceptam ex Ms. monasterii Accincti de his leguntur sequentia : In quibus quidem Scotis in tantum officiosissimus erat (S. Faronæ) amore eorum religiosæ vitæ, ut etiam hæredes eos de propriis suis rebus faceret ; sicut comperimus beatum Festum in possessione copiosissima, nomine Broilum, ab eo honorifice susceptum, in qua monasterium ædificavit ; atque in sauctis moribus vitam ducens probabilem, ibidem requievit, et miraculis hanc Meldicam provinciam illustrat plurimis. In Chronico S. Dionysii, quod inter Rerum Gallicarum scriptores nuperrime edidit Martinus Bouquet, Ordinis S. Benedicti presbyter, tom. 3 dicti Operis pag. 279 inter incidentia memorantur ad propositum nostrum sequentia, quæ ex antiquo Francorum idiomate Latine reddo : Tempore istius saucti Faronis venit ex Scotia dominus S. Fiacrius, sauctisque uoribus adeo se notum fecit domino S. Faroni, ut illi donaret locum, in quo solitariis privatim sanctam duceret vitam. Ille locus uominatur Broilum *, qui spectabat ad patrimonium S. Faronis in diocesi Meldeusi. Ibi habitavit dominus S. Fiacrius, dum vixit, obiitque ibidem ut confessor tam gloriose, ut ingens miraculorum copia ad hunc usque diem in terrena hac vita splendeat in memoriam ejus et in testimonium sanctitatis ipsius. Ex his concludimus, nihil ex gestis S. Fiacrii certius esse, quam venisse eum ad S. Faronem, atque in loco, quem ab ipso acceperat, piam vitam duxisse.

27 Verum non æque certa sunt, si non prorsus fictilia, quæ Boëthius, ubi narraverat Ferquhardum Scotiæ regno privatam a subditis, de Fiacrio jungit hunc in modum : Facto inde concessu de regno administrando, . . . itum est omnium suffragiis in hanc sententiam, ut legati mitterentur in Galliam, qui Fiacrium ad patrum regnum occupandum in patriam revocarent. Id si nullis suasionibus obtinere ob eo possent : quod monastica vita forte plus æquo delectatus humanum omne aspernaretur fastigium : Clotharius regem, qui tunc Francis imperabat, adirent : peterentque, ut ejus autoritate Fiacrius regni hæres in patriam, summi administratoris defectu multis fluctuantem incommodis, remitteretur. Noverant enim fama referente, quam Deo charus esset Clotharius, quam sacerdotum venerator, quam diligens æquitatis ac religionis cultor : quamque regibus republicas rite administrantibus amicus. Legati imperia exequentes, in Meldensem agrum post longa itinera deveniunt, ubi Fiacrius Deo serviebat. Facti igitur certiores, ad sauctissimum Virum loci incolarum opera, quod aspectu venerandi viderentur, ocyus sunt adducti.

28 Fiacrius nunciorum adventus per quietem superne admonitus, Numen cælestis piis lacrymis obsecravit, ne deliciis, ad quas per solitariam vitam Dei benignitas ipsum admiserat, quoquomodo frustraretur. Exaudivit Omnipotens deprecantem, effecitque ut, adventantibus legatis, lepore infecto similis hominum aspectui appareret. Nuucii itaque ad Fiacrium venientes, conspectum virum sædissimo morbi genere, ut apparebat,

AUCTORE
J. S
a quo benigne
exceptus loco
donatur ad vi-
vendum soli-
tarie :

E

* le Breire

affirmant Scoti,
legatos ad
Fiacrium mis-
sos ex Scotia,

F

qui regnum ei
offerrent :

AUCTORE
J S.

parebat, laborantem frigide rogarunt, cuperetne redire in patriam: ubi nativi alimenti frequentia, potius quam peregrino, opitulante natura, contractam tabem fortassis tandem evaderet: se a Scotorum primoribus ad hoc missos, ut ipsi obtemperantes in iis, quæ cuperet, ad omnia affluenter ministrarent impensas.

illudque a
Sancto reputatum:

29 Ad ea Fiacrius, magistratum omnem non aliter quam tetram pestem aversatus: Cernitis (inquit) opinor, ut ultro in privatam abiens vitam, solitarii agere potius quam hominum frequentia delegerim: tametsi plaga, quam in me cernitis, vitæ potius emendatio atque ad humilitatem incitamentum videtur æstimanda, quam aliquis naturæ error. Satis mihi esse cognoscite, cellam, vestem, olera, his manibus præparata. His enim contentus, nihil est humani fastigii, ut res meæ sese habent, quod præ illis concupiscerem. Ite ergo et germanis, nostræque gentis majoribus renunciante, ut Deum in primis reverentes, religionis observationi incumbant: rectumque colentes, virtute se muniant et pietate: quas nulla hostium vis umquam expugnavit: me impensis, uti cernitis, non indigere: coque Dei benignitate devenisse, ut meo vivendi generi privata vita magis quam publica deinceps convenerit. *Adoptavit hæc omnia Saussayus in Martyrologio Gallicano. Leslæus lib. 4 in Ferquharo cetera narrasse contentus, lepram apparentem prætermisit. At hæc omnia, cum antiquorum testimoniis destituantur, et ne Vita quidem de iis quidquam habeat, incerta sunt et parum probabilia.*

an S. Syra sit
soror Fiacrii,
prorsus incertum:

30 Nec majori nituntur auctoritate, quæ de sorore Sancti addit Boëthius his verbis: Erat Fiacrio soror, virgo sanctissima, nomine Syra, quæ, audita Fratris sanctitate, ad eum in Meldensi agro anachoreticam vitam agentem cum majusculo sanctarum virginem comitatu se recepit: quæ ab eo cum sodalibus in sancto proposito confirmata, ad Gallicanam Campaniam se contulit, ubi per vitæ sanctitatem, et clara sauctitatis signa, insignem sui reliquit memoriam. *Mabillonius in Elogio S. Fiacrii num. 17 de his scripsit sequentia: S. Fiacrii sororem fuisse aiunt S. Syram, quæ monasticam vitam in Eboriacensi seu S. Faræ parthenone duxerit, et monasterium puellarum prope Catalaunum civitatem exstruxerit gubernavitque. Locum couditi cœnobii ostendunt, ubi modo S. Sulpitii parochus suas ædes habet, quem locum S. Syræ claustrum haud ita pridem appellabant, uti Desguerrousius tradit in Vita S. Syriæ matronæ ac martyris Tricassinæ, distinguendæ a S. Syra, quæ a Meldensibus x Kalend. Novemb. colitur, a Catalaunensibus vero x (lege vi) Idus Junias: qui dies non S. Syræ, sed S. Syriæ matronæ sacrat. Non admodum antiqua videtur illa opinio de Syra sorore S. Fiacrii, cum in Actis de illa nihil habeatur. Eam tamen ulterius examinandam remitto ad xxiii Octobris, quo S. Syra apud Meldenses coli dicitur.*

conjectura de
eius instituta
et mortis tem-
pore.

31 De aliis quibusdam ad S. Fiacrium Spectantibus sic ex conjectura disserit taudatus Mabillonius num. 16: Quam Regulam tenuerit Fiacrius, conjicere utcumque licet, certo definire non licet. Demigravit ex Hibernia nondum Benedictinis institutis informata, an jam monachus, incertum. Nullum excoluisse legitur cœnobium in Gallia, ubi S. Benedicti Regula passim recepta erat, nisi forte in sanctæ Crucis asceterio tantisper hospitatus est. In solitudine anachoreti-

cam vitam egit. Illic peregrinos excepisse, non discipulos habuisse legitur. Ejus mortem ad annum circa dclxx collocamus. *Unica, opinor, hujus epochæ ratio est, quod S. Faronem circa eundem annum 670 obiisse putaverit. Verum nec tempus mortis S. Faronis satis certo probatum invenio; nec constat, an S. Fiacrius eodem fere tempore cum S. Farone obierit: nam potuit multis annis citius mori aut serius. Quapropter mortem Fiacrii latissime fixi seculo vii, quo vixisse eum seimus: nec verisimile est usque ad sequens seculum vitam protraxisse.*

ACTA

Auctore anonymo

Ex codice nostro Ms.

PROLOGUS

Egregius Christi confessor Fiacrius, perfectus Evangelicæ institutionis discipulus euitit. Siquidem fidei rectitudini opus bonum studiose maritavit. In sacro enim pectoreolvebat assidue, quoniam intellectus bonus omnibus facientibus eum, non audientibus, (quoniam auditores tantum non justificabuntur) nec dicentibus, multi enim dicunt et non faciunt: unde doctrina sana cum morum inæqualitate non cedit eis ad salutem, opus autem bonum reputatur ad justitiam: Qui facit, iuquit, hæc, non movebitur in æternum. Ne igitur fides in eo sine operibus moretur, vel operatio præter fidem facta infructuosa ad salutem persisteret; quæ in lege Domini meditabatur die ac nocte, in lucem bonæ reparationis perducere studuit; juxta illud, Luceat lux vestra coram hominibus, ut fontes derivarentur foras, et cortina traheret cortinam, et qui audiret, diceret, Veni. Tamquam ergo turtur holocaustomatis ad assellas ora retorquens, et sicut animal mundum in lege, sic quæ subtili discretione decoxerat, bona operatione ruminabat.

E
Præfatio

2 Ab ineunte vero ætate terra suæ nati-
tatis egreditur, populum suum at domum pa-
tris sui obliviscitur, voluntariæ paupertatis suæ
strenuus amator, quæ in bonis mentibus custos
humilitatis esse assolet. Tentationum turbines et
vitiatorum incendia egestatis pruina decoxit: mul-
tis enim fallaces divitiæ malignaudi præstitere
occasiones: dum vel ad luxuriam evernant*, vel
ad superbiam inflant, vel per aliorum abrupta
vitiatorum præcipites impellunt. Ut igitur Peregrinus
mundi, amicus Dei constitueretur, diabolo
et omnibus operibus ejus perfecte renunciatis,
pauperem Christum pauper secutus est. Christus
non habuit, ubi caput reclinaret. Fiacrius spinas
divitiarum declinavit, ut Christum lucrificaret.
Adhærens quoque testimoniis Dei in custodiendis
illis per singulos dies delectabatur; in eo quippe
cythara virtutum, sauctæ operationis manu
tacta, cælicum melos exprimebat, sciens enim
quod qui in uno deliquerit, omnium reus est,
omnium bonorum fabricam seipsum exhibere stu-
duit.

Virtutes San-
cti
F

* forte enervant

3 Nulla spiritualis officinæ supellex ei deesse potuit, in quo castitas rata finaliter perseveravit. In fidei rectitudinis Abraham, in fervore Petrum imitari

generatum

A imitari satagebat; Moysi mansuetudo, Pauli simplicitas, Job patientia in eo rutilabat. Sicut igitur Apelles simulacrum Helenæ edidit: sic Fiacrius se agrum virtutum plenum odoramentis solerter excoluit. Ambulans itaque perfecte in mandatis Dei, caput contrivit serpentis antiqui, vicit enim draconem, superavit leonem: draconem vicit per prudentiæ circumspectionem, leonem superavit per tolerantia fortitudinem. Calcavit mundum per contemptum et voluntariam paupertatem; perdomuit carnem per vigiliarum et jejuniorum exercitacionem; omnia, quæ sunt mundi, subiecit sub pedibus ejus: noverat enim quia vanitas vanitatum, et omnis homo vanitas. Sicut ouager contemnit civitatem, sic Sanctus iste sprexit mundum et concupiscentiam. Divitiæ si affluerent, cor non apponebat, sed pertranseunter eis utebatur, memoriter recolens, quod hic et in futuro delitiri nemo poterit.

commentat

4 Tua sunt hæc, Christe, muera, qui gratiam prærogas, ut velimus, cujus gratia nos comitatur, ne in interitum curramus: non enim est volentis neque currentis, sed tui miserentis. Quis unquam sine gratiæ tuæ adminiculo vel potuit bene velle vel bonæ voluntatis opus a perficere, sine te nihil potest aliquis facere, sed anima sicut terra sine aqua tibi. Beatus iste Sanctus, quem elegisti, cujus manum dextram tenuisti, et in voluntate tua deduxisti eum b. Tu ei, scutum et protectio, tu ei adjutorium et exultatio: et ideo fideliter decertavit, legitime triumphavit in valle lacrymarum constitutus. Crebris jejuniis et orationibus puris intentus, flevit malitiam mundi, flevit miseriam exilii, et quoniam irriguum superius et inferius irriguum suscipiebat a Domino, a quo omne datum optimum et omne donum perfectum est, totus resolvebatur in lacrymis, cupiens dissolvi et esse cum Christo. Volens itaque Dominus pro tanta labore Sanctum suum coronare, ab æterno electum, in terris mirificatum, hodie de carnis eduxit ergastulo, ut cum fratribus suis epularetur in cælo. Gaudeamus nos in terris, quia hodie gaudent angeli in cælis: si enim gaudium est angelis super unius peccatoris conversione, multo magis super unius justii assumptione: gaudeat ecclesia nostra tanti Patroni illustrata presentia.

et miracula.

C 5 Astruunt fidem tantæ sanctitati signorum novitas, et miraculorum magnitudo. Ad sepulchrum enim ejus ægri veniunt, et curantur; desperati, et salutis consolationem recipiunt. Quis enim unquam fida mente et puro corde, devota fide ejus imploravit auxilium, et misericordiæ ejus non sensit beneficium? Certe rutilat sicut stella matutina in cælis, sed sibi devote famulantibus patrociniis et beneficiorum radios extendit in terris. Illius meritis et intercessione tot mortalibus collata sunt beneficia, tot ægritudinum exhibitæ remedia, quod in eorum prosecutione prænumerositate Demostenis obmutesceret eloquentia. Verumtamen ne in ejus solennitate ad præsentiam corporis ejus devote pernoctantibus copia desit lectionis, ex multis pauca, ex omnibus aliqua, licet humili stilo, perstringere curavimus. Horum quidem lectione auditu et relatione in scientibus ignis devotionis amplius exardescet, nubes ignorantia tollitur nescientibus, gloria et honor crescit in laude Dei, et ejus persistentibus. Sancti Spiritus unctio cor nostrum splendore gratiæ suæ illuminet et doceat, linguam regat et os aperiat et impleat verbo veridicæ eloquentiæ. Amen. c.

A. ANONYMO.

ANNOTATA.

a Vox Opus non est in ipso codice, sed adjuncta erat in apographo, ideoque illam ut necessariam in texture reliqui.

b In codice me, sed recte in apographo correctum videtur, eum.

c Post hæc verba, litteris rubris subditur, Sequitur legenda festi: et deinde ad marginem notantur novem lectiones.

CAPUT I.

Gesta Sancti in vita: ingressus in ejus sacellum mulieribus prohibitus.

Beatus Fiacrius eremita magnificus in Meldensi territorio, sub sanctissimi Pharonis Meldensis episcopi protectione consistens, innumeris apud Deum vigeat virtutibus, sicut actuum suorum lectio a sacra declarat. Hic siquidem nobilibus ortus natalibus in Hiberniæ b partibus extitit oriundus; sed, ut a propinquorum cura solutus et seculi tumultibus expeditus solitariam vitam duceret, parentes patriamque reliquit, et Domino ducente in has exteruas partes advenit.

Sanctus nobilibus parentibus in Hibernia natus.

E

a

b

7 Eo itaque tempore, quo gloriosissimus Faro c, relicta seculi militia, Meldorum pontificatu, annuente Domino, fruebatur, eum beatus Fiacrius cum sociis, quos sibi fortuna donaverat, gratia hospitalitatis expetiit: quem piissimus Faro libentissime suscepit, et ut piissimum mentis illius affectum familiariter et expressius indagare valeret, quamdiu vellet, secum manere concessit.

relicta patria, Meldas venit, ubi benigne excipitur a S. Faro, c

8 Cujus vultum simplicem et religiosum diligenter intuens, ait: Obsecro, carissime, ut mihi originem tuam patriamque, et archanum tuæ mentis affectum, quo tendis, et quo nomine vocaris, innotescas. Si deinde consilium tibi congruum præbere queo, teste Deo, libenter donabo. Cui Sanctus respondit Fiacrius: Reverendissime pater, Hybernia d Scotorum insula michi meisque genitoribus dedit originem, et quia solitariam vitam ducere concupisco, patriam parentesque fugiens dereliqui, locum quemlibet eremitis congruum expeto, et nomine Fiacrius vocor.

ab eoque de patria et parentibus interrogatus,

d

F

9 Nunc ergo tuam almificam paternitatem suppliciter efflagito, quatenus, si locellum quempiam nemorosum in his partibus inesse noveris, quo sacris orationibus insistere queam, mihi indulgere non differas. His auditis, B. Faro gaudens effectus ait ad eum: Habeo utique haud procul hinc nemus quoddam in jure proprio et hæreditario, quod incolæ Prodilum e vocant, ad exercendam vitam solitariam, ut credo, satis idoneum: quod si contemplari desideras, illuc usque pergamus. Cui beatus respondit Fiacrius: Ut tua pateritas jubet, ita fieri citius peropto.

locum petit ad vivendum solitarie,

10 Tunc piissimus episcopus cum quantocius ad peroptatum locum perduxit, et intendens iu eum, ait: Frater bone, locus iste jure hæreditario ad me spectat, et si ad habitandum tibi placuerit, quantum tibi necessum fuerit, devotus offero et alacriter concedo. Quo dicto, beatus Fiacrius mox ad ejus vestigia proruens et

quem impetrat in territorio Meldensi.

obortis

A. ANONYMO. obortis ejus lacrymis de collato sibi beneficio gratias referens, ait : Beatissime Pater, solo intuitu locus iste nimium me delectat, sacer enim est, et ab omni prorsus hominum frequentia remotus.

ubi oratorium construit : 11 Hiis itaque completis, sese divini pabuli fomentis reficientes, repedatis gressibus ad urbem Meldensem pariter sunt reversi. Postera vero die petita benedictione, et accepta licentia a sancto Farone, ad prædictum locum reversus est Fiacrius et avulso nemore monasterium *f* in honorem B. Mariæ construxit, et exiguam domum scorsum ædificavit, in qua hospites suscipiebat, in qua et ipse manebat.

virtutibus floret et miraculis : 12 Perfectis itaque omniibus, quæ pro tempore idonea videbantur, almificus Dei athleta Fiacrius de die in diem se Christi servitio arctius subdebat, virtutibus accrescebat, sibique austerus hostis effectus, quod corpori fauelico quotidie subtrahebat, peregrinis et pauperibus misericorditer erogabat. Si autem quipiam lacertorum robore privati, aut elingues effecti, sive nervorum ariditate contracti, aut maligni spiritus infestatione vexati, vel etiam totius corporis incommoditate detenti, ad eum veniebant, vel ab aliquibus deferebantur, sola manus ipsius impositione, Dei suffragio pristinae incolumitati reddebantur.

ad eum accedit S. Chilleus, 13 Flagrabat itaque sancti Viri gloriosa opinio, ejusque miracula, fama promulgante, per Meldenses affinitates affluenter cum virtutum rumoribus odoriferis circumquaque magis ac magis cœperunt augmentari. Audivitsiquidem beatissimus Chilleus *g*, qui ex Romanæ peregrinationis itinere in Meldensi territorio applicuerat, famam tanti Viri, ac eum accessit.

quem pie suscipit et familiariter. 14 Sanctus vero Fiacrius benigne et liberaliter eum suscipiens, ut cognovit eum suum esse patriotam et sibi sanguinis affinitate conjunctum, rogabat eum, ut secum aliquot diebus commaneret : quo concesso, de natali solo, de notitia parentum pariter conferebant, et dulcissimis sacrae Scripturae sententiis sese reficiebant. Postmodum autem alterutrum Domino commendantes, dato pacis osculo, ab invicem sunt divisi *h*.

h Dicitur Sanctus tantum ex nemore im- petrusse, quantum fossa posset uno die cingere. 15 Revera quoniam, opinione sanctitatis ejus odorifera circumquaque diffusa, multi ad eum conveniebant undique, ut haberet, unde necessitatibus advenientium subveniret, et de labore manuum suarum inopiam pauperum relevaret, visum est ei, quod amplior et spaciosior locus foret ei utilis et necessarius ad hortum faciendum, ad plantanda olera et alia diversarum herbarum genera. Sed quamvis B. Faro prius ei tantum sui nemoris concessisset, quantum suis necessitatibus conveniret, tamen locum ampliare et hortum facere sine licentia pontificis non præsumpsit humilis Eremita. Accessit igitur ad episcopum, et rogavit eum, ut circa domum suam liceret ei tantum nemorum avellere, quod ibidem horum posset facere. Cui venerabilis episcopus tantum rogati nemoris liberaliter concessit, quantum in gyro circa domum suam propria manu fodiendo in una die fossato * posset circumdare *i*, et quidquid infra fossatum labore unius diei factum fodiens includeret, liberum absque cavillatione quasi hæreditarium possideret.

C 16 Quo concesso, Sanctus episcopo inclinato capite gratias ageus et valedicens, ad locum dilectæ solitudinis reversus est, et facta oratione baculum *k*, quem manu tenebat, per terram trahebat, et quod est dictu mirabile, ad

ac baculum trahendo fossam excavasse, eaque de causa accusatus magis, *k*

nutum Viri Dei tactu baculi terra dehiscens patebat, nemus hinc et inde funditus corruebat. Interea mulier *l* quædam advenit, quæ, viso terræ dehiscens miraculo, rei novitate stupefacta hoc idem episcopo nuntiare festinando celeriter properavit, Eremitam magnificum asserens esse maleficum, non summi Dei cultorem, sed magnum et incantatorem. Reversa igitur mulier cum summa celeritate, sancto Viro convitia, contumelias, blasphemia irrogare præsumpsit, et cum auctoritate episcopi ab incepto opere cessare præcepit, ipsum episcopum advenire nunciavit. Accusatus ergo apud pontificem a muliere Vir sanctus, ab incepto opere cessans, iratus et tristis supra petram resedit.

17 Mirabilibus mirabilia succedunt. Petra namque durissima contra naturam divino nutu mollita, ut sessioni sancti Viri esset habilior, sub ipso concavum eidem præstitit locum. Ut autem audientes narrationi huic fidem adhibeant, eadem petra *m* in ejusdem Sancti monasterio servatur, et locus sessionis ejus demonstratur adhuc pro miraculi testimonio, cujus tactu debiles et infirmi restituti sunt sanitati. Provocatus igitur *n* pontifex verbis prædictæ mulieris, advenit, et videns in lapide locum sessionis Viri Dei mirabiliter cavatum, et quasi lapidem, deposita duritia, divino nutu fuisse mollium : videns etiam tactu baculi ejusdem Sancti terram patuisse, nemus hinc et inde corruisse, fossata profunda subito facta fuisse, intellexit Eremitam almificum magni meriti esse apud Deum : et deinceps, cognitis ejus virtutibus, eum ferventius dilexit, et quamdiu advixit, ei familiariter adhæsit. Fossata *n* vero tactu baculi Viri Dei facta usque in bodiurnum diem ab incolis demonstrantur.

18 Ab illo igitur tempore, quo mulier sanctum Virum accusavit apud episcopum, usque in præsens, mulieres in monasterium Sancti non intraverunt. Ad iram siquidem provocatus a muliere oravit, ut Deus ultionum Dominus injuriam suam sic vindicaret, quod omnis mulier, quæ monasterium ejus ingrederetur, sui corporis infirmitatem incurreret *o*. Narraverunt itaque patres filiis, quod quædam mulier dives et nobilis cupiens videre, quid accideret mulieri, quæ in monasterium prædictum intraret, in illud ancillam suam manibus impulit. Quo facto, videntibus omnibus, qui aderant, ipsa unum oculum amisit, illa vero illæsa permansit. Moderno autem tempore mulier quædam de Latiniaco *p* in monasterio Sancti unum pedem posuit, qui pes statim intumuit. Tumor vero non solum pedem, verum etiam tibiam, genu et crus ascendendo occupavit. Sunt et alia multa, quæ mulieres ab ingressu monasterii prædicti compescunt. Beatus igitur Fiacrius in eodem loco signis et virtutibus claruit, cursum vitæ præsentis feliciter consummavit : ad cujus sacrum tumulum frequenter membra languentum modo sanitati, quolibet morbo fuerint gravata, restituuntur, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in secula seculorum.

ANNOTATA.

a Per lectionem sacram videtur auctor designare lectiones novem cujusdam Officii antiqui atque has, opinor, mox describit.

b His consonant Acta apud Surium et Mabilionium edita. In Ms. Divionensi, quod alium habet auctorem, de patria et natalibus Sancti sic habetur.

alio miraculo innocentiam suam ostendisse :

mulieres ab oratorio Sancti prohibita.

A *habetur*: De Hibernia Scotorum et sanguine regali Scotorum genitus. *In Ms. Dom. Le Maire*: De Hibernia ex sanguine regali Scotorum genitus. Porro norunt eruditi, Hiberniam olim inhabitatam fuisse a Scotis, ita ut omnia faveant sententiae eorum, qui S. Fiacrio patriam attribunt Hiberniam.

c S. Faronem in aula Theodeberti regis educatum, deinde floruisse in aula Clotarii II, ac tandem clero nomen dedisse, docet Vita apud Mabillonium tom. 2, quam consule. De eo in Opere nostro agetur ad xxviii Octobris.

d In Officio Ms. Breviarii Aberdonensis sic refertur responsum Sancti: Scotia, mi pater, mihi meisque procreatoribus originem dedit etc. At, licet sic revera respondisse constaret, ne quidem inde certo inferri posset, in hodierna Scotia natum esse, cum eo nomine etiam vocaretur Hibernia.

e Sic in codice nostro. Apud Mabillonium vero Brodolum scribitur: in Breviario Aberdonensi Brodilum. Alii Broilum vocarunt, ut vidimus in Commentario.

f Oratorium intellige seu sacellum: nam id sensus exigere videtur et vox monasterium ea etiam significatione gaudebat medio ævo, uti et vox Gallica moustier, quemadmodum videre est in Glossario Cangii. Alioqui etiam monasterium olim dicebatur, in quo unus degebat monachus, sed domus exigua Sancti mox distinguitur a monasterio.

g De S. Chilleno agitur etiam in Vita S. Faronis laudata apud Mabillonium cap. 100 et 101, ad quem locum observat editor, coli Idibus Novembris. Ad illum igitur diem de eo latius disputabitur: reliquias autem ejus servari in ecclesia Meldensi cum reliquiis S. Fiacrii, jam vidimus in Commentario § 2.

h Illic finiuntur novem lectiones. Reliqua ab auctore addita suspicor, et forsitan ex fama populari.

Si consideremus, quam exiguum locum fossa circumducere posset Sanctus uno die, donatio hæc prorsus fiet incredibile: neque enim verisimile est S. Faronem, qui liberaliter agebat cum Fiacrio, plura noluisse concedere; neque etiam credi potest, Fiacrium ipsum simile quid petiisse, ut miraculo locum sufficientem impetraret, quem naturali labore obtinere non poterat.

k In aliis duobus Mss. dicitur ab episcopo accepisse instrumentum, quod Gallice BESSA vocatur (beche, quod lignonem designat) illudque per terram traxisse. Refertur id ipsum in Breviario Aberdonensi.

l Mulierem illam, quæ S. Fiacrium apud B. Faronem insimulavit, BECNAUDAM vulgo LA BECNAUDE appellavit, eodemque nomine tuguriolum ejusdem femine, quod hodie quoque ostendunt, ait Mabillonius num. 12. Plessius in Historia tom. 1 pag. 54 testatur hæc facta in arca Sancti reliquiaria fuisse expressa tempore Ludovici XI. Illud, opinor, non fieret hoc tempore, quo facta hujusmodi ægre fidem inveniunt, nisi firmiori nitantur fundamento, et modo magis verisimili sint narrata.

m Plessius mox laudatus pag. 55, ubi dixerat se hanc historiam non referre ut veram, ad propositum nostrum hæc scribit Gallice: Verumtamen a multis seculis in monasterio S. Fiacrii conservatur ingens lapis figuræ rotundæ, et in superficie excavatus circa centrum. Positus ille est in navi ecclesiæ... ad manum sinistram intran-

tis, atque in commodum peregrinorum æque ac decentiæ causa, impositus est cuidam quasi sedili seu stylobatæ ex lapide imposito. Qui laborant hæmorrhoidibus, modeste se ibi collocant, prout sunt vestiti; et novi ea certitudine, quæ nullum relinquat dubium, multos ibidem, et viros et feminas, integræ perfectæque restitutos esse valetudini. *Hætenus Plessius.*

n In utroque alio Ms. idem asseritur de fossis ad alia usque tempora manentibus. Porro, quæ de fossis illis hic dicuntur, quæque de lapide mox recitata sunt, vehementem quidem ingerunt suspicionem, aliquid miraculi et in fossis et in lapide patratum a Sancto: at difficulter credi potest, omnia peracta esse, prout hic narrantur.

o Mabillonius num. 12 ad propositum nostrum scribit sequentia: Quod narrat anonymus iste de viudicta mulierum in S. Fiacrii oratorium sese ingerentium, plurimis testatum maueat experimentis. Anno mdcxxxiii, cum mulier quædam de suburbio Parisiaco, S. Germani dicto, vulgatum Fiacrii interdictum parvipeudeus, sacellum eidem Sancto speciatim nuucupatum (quod communi majoris ecclesiæ tecto couclusum, e regione altaris principalis situm est) subiisset, repente in amentiam et furorem versa, postea quidem parentum precibus furorem, sed non amentiam deposuit. Hinc mulieres hodieque Sancti sacellum non ingrediuntur, sed ex loco remoto preces fundunt. Hanc legem secula est Anna Austriaea Francorum regina, dum anno 1641 sepulcrum S. Fiacrii veneratura accederet, teste Plessio pag. 54. Constat igitur, ingressum sacelli mulieribus esse vetitum. Verum ratio hujus interdicti, quæ ex calumnia mulieris hic petitur, prorsus incerta est. Laudatus Plessius pag. 53 existimat, Fiacrium ea in re adhæsisse Regulæ S. Columbani, quæ omnes omnino feminas ab ingressu monasterii arcebat: consuetudinemque in Vita Sancti inchoatam perseverasse post mortem.

p Latiniacum, vulgo Laguy, oppidum est Briæ ad Matronam fluvium.

CAPUT II.

Pater cum duobus filiis ægris Matronæ illapsus, cum iis sanis fluvio egreditur: quatuor pueri diu submersi, deinde ex aqua emergunt incolumes.

Homo quidam de Montinaco a duos habebat filios, qui gravi diu infirmitate laboraverant; quorum pater infirmitati compatiens, cogitavit illos ducere ad sauctum Fiacrium, et imponens eos in jumentum suum, ipse medius insedit, ita videlicet, ut minorem haberet ante se, majorem vero post se. Venit itaque usque ad civitatem Meldensem, quam pertransiens, venit ad pontem, qui dicitur Pons rapidus. Jumentum autem ejus forte pedem offendit ad lapidem, et in fluvium, qui Materna *b* vocatur, de ponte corruens cecidit, cum quo etiam pater et filii pariter corruentes ceciderunt, in ipso casu voce magna clamantes et dicentes: Sancte Fiacri, saucte Fiacri, suceurre nobis propitius.

A. ANONYMO

E

F

Pater cum duobus filiis infirmis in Matronam incidit,

a

b

A. ANONYMO. pitius. A circumstantibus igitur et eventum rei considerantibus clamor attollitur, Deus invocatur, sancti Fiacrii auxilium imploratur.

invocatoque S. S. Fiacrio, 20 Nec mora, pater emersit ab undis, emergerunt et filii, de quorum vita omnes, qui aderant, desperabant: maxime quia ibidem prædictus fluvius undis labentibus celeri et nimis impetuoso cursu per arcus sinuosos transitum habebat ad molendina juxta pontem posita. Pater emergens ab undis caput erigebat, sanctum Fiacrium attentius invocabat, fluctuantes filios longe a se videbat, natandi peritiam non habebat, nullum ibi navigium præsens, imminabat periculum. Sed quia de tribulatione invocavit Dominum, exaudivit cum Dominus. Nam mirum in modum, cum aqua tantæ profunditatis esset, quod pertica duorum hominum longitudinem habens tunc temporis ad fundum non posset attingere, quasi contra naturam elementi se calcabilem præbuit sub pedibus ejus.

incolumis cum filiis sanatis aqua egreditur: B 21 Super aquæ superficiem caput patris apparebat, qui ad filios accedens, et alterum hinc, alterum vero inde dextra lævaque complectens, velut unda famulante, sine difficultate cum illis ad ripam usque pervenit. Egressi itaque de aqua pater et filii, dicebant sibi naufragantibus sanctum adfuisse Fiacrium: quod ut manifeste pateret, sicut de mortis periculo, ita de morbo, quo prius laboraverant, in ipso articulo liberati sunt. Fama igitur velox totam percurrit civitatem, et factus est concursus populorum clamantium et dicentium: A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris. Postea pater et filii ad Sancti monasterium venerunt, Deo gratias egerunt, sanctoque Fiacrio votum fecerunt: deinde læti et incolumes ad propria reversi sunt.

quatuor pueri submersi in Ysara, c d 22 Apud Novionum c in flumine, quod dicitur Ysara d, pueri quatuor balneis utebantur, et dum aquæ profunditatem incauti minime vitarent, forte submersi sunt. Mulieres autem ad ripam fluminis vestes lavabant: quæ videntes pueros super undas modo fluctuare, modo submersos non apparere, clamorem attollunt. Quarum clamor auditur, villa, quæ non longe erat a flumine, concitatur: audita clamore plebs adunatur, ad prædictum flumen citius curritur. Nec C mora, piscatores in navibus adfuerunt, aduncis perticis pueros submersos quæsierunt, diu multumque quæsitos invenire minime potuerunt. Prædicti vero pueri filii erant duarum mulierum, quæ, plebe tumultuante, filios suos esse submersos cognoverunt.

ac diu frustra quæsti, 23 Quo cognito, velut amentes sparsis capillis ad flumen cucurrerunt et lacrymabilem planctum de inopinata morte filiorum fecerunt: genas lacerabant, pectora pugnis tundebant, capillos præ dolore manibus avellebant, lacrymas uberes fundebant, profunda suspiria ex iustimo corde trahebant, auras clamoribus implebant. Matribus itaque lamentantibus ab hora sexta usque ad solis occasum, quæsi pueri non fuerunt inventi.

implorata ope S. Fiacrii, 24 Cum vero, nocte superveniente, de illorum inventione desperarent, una matrum sic ait: Sancte Fiacri venerande confessor, audivi a multis te multum posse apud Deum: quod ipsa experimento didici; nam cum languida, debilis et infirma nuper ad monasterium tuum venissem, tuis suffragantibus meritis, sanitati reddita sum. Peto igitur, quod a misericorde Deo impetrare nobis potes, ut sicut Lazarum quatruiduanum de morte revocavit ad vitam, ita per merita tua vi-

ventes reddat nobis filios nostros, et hæc dicens D exclamavit et erupit in hæc verba: Sancte Fiacri, ostende nobis, quantum potes apud Deum: sentiamus in præsentī necessitate auxilium tuum, per gratiam tibi a Deo concessam redde nobis filios nostros.

25 Ad hanc vocem prædicti pueri viventes emergerunt. Vere mirabilia tua, Domine, sunt opera, qui Sanctos tuos ita glorificas, ut deposito carnis onere in cælesti gloria tibi feliciter vivant, et terrigenis patrocinari non desistant. Educti itaque de flumine pueri dicebant se a quatuor dæmonibus ligatos per sanctum Fiacrium fuisse solutos. Viso tanto miraculo, facta est lætitia magna in populo, et omnes, qui adfuerunt, nomen sanctum Domini glorificaverunt. emergunt tmi.

ANNOTATA.

a Montinaco. In aliis duobus Mss., uti et in Actis apud Surium et Mabillonium Montinaco. Forsan designatur vicus Montigny, inler Meldas et Lati-niacum situs.

b Adjacet urbs Meldensis Matronæ fluvio, quem Maternam vocat auclor, ut multi alii illius temporis scriptores. Gallis la Marne vernacule dicitur.

c Noviomum, aliis Noviodunum, aut Noviomagus Veromanduorum, vulgo Noyon, urbs est in Insula Franciæ juxta limites Picardiæ, ad quam olim spectabat.

d Ysara vel Ysera, ac recentioribus Oesia, vulgo l'Oise, fluvius est, qui oritur in Picardia, interque alias urbes Noviodunum præterfluens, dum Sequanæ se miscet. Hoc miraculum in aliis duobus Mss. refertur eodem plane modo, omisso tamen fluxii et urbis nomine; et brevius narratur in editione Surii et Mabillonii.

CAPUT III.

Diversæ mulieres ex variis morbis valetudini restitutæ ope Sancti: quidam calculo liberatus, alter gravi pedis malo. F

In territorio Belvacensi apud Britolium a mulier quædam multis afflicta doloribus graviter ægrotabat; quæ cum fama volitante cognovisset, quod Dominus virtutum per B. Fiacrium multas operaretur virtutes, sanctum sæpius consuevit invocare Fiacrium, et attentius ejus implorabat auxilium. Quadam igitur die ad Sancti monasterium tendens, peregrinationis iter arripuit. Cum itaque esset in itinere necdum longe a domo propria, quod est dictu mirabile, immanem, enormem, et horribilem aspectuque terribilem evomit colubrum, et sic meritis et intercessione beati confessoris Fiacrii perfecte et integre pristina restituta est sanitati. Mulier infirma tendens ad S. Fiacrium, evomens colubrum convalescit: a

27 Præterea aliam vidimus mulierem, apud Montem Leheri b manentem, infirmitate gravi laborantem, quæ superfluis et noxiis plena erat humoribus, et in tantum venter ejus intumuerat, quasi esset in proximo paritura. Hæc igitur ad sancti monasterium venit stipata vicinarum suarum caterva, et narravit nobis coram vicinis suis, narrationis b

alia, voto facto, emittit bufonem et sanatur: b

A narrationis suæ testimonium perhibentibus, quod multis irritata c medicaminibus, et a medicis omnino desperata, votum fecit sancto Fiacrio: quo facto statim enormem, et visu nimis horribilem, per secretum naturæ exposuit bufonem, et diu optatam, sancto suffragante Fiacrio, obtinuit sanitatem.

tertia, desti-
nata ad San-
ctum candelam,
d

28 In urbe Suessione *d* mulier quædam incurrit infirmitatem in tantum gravem, quod de lecto surgere, et ori manum applicare non valebat: omnia enim membra ejus propriis privabantur officiis. Hæc dives erat, et spe recipientis salutis multa medicis dona distribuit. Cum vero languore ingravescente de die in diem deterius se haberet, a medicis desperata, membrorum suorum officio privata, attentius et affectuosius Dei misericordiam orando flagitabat. Quædam autem die candelam ad longitudinem sui corporis fieri et ad monasterium sancti Fiacrii deferri præcepit.

ab eo appa-
rente sospita-
tem obtinet:

29 Qua super altare Sancti a famulo suo oblata, eadem hora mulier ægra in domo sua obdormivit, cui sanctus adstitit Fiacrius candelam tenens, et ait: Ecce venio infirmitatem tuam curare, et facto crucis signo, Sanctus disparuit. Mulier vero a sompno excitata, membrorum suorum invaletudine depulsa, surgit a lecto, per domum suam deambulans, vicinos convocat, qualiter eam sanctus Fiacrius curaverit, narrat. In crastinum vero servus ejus, qui candelam Sancto obtulit, reversus est: a quo mulier inquit tempus et horam, quando candelam super altare posuit; et cognovit, quod eadem hora melius habuit.

mulier Bur-
gunda, audita
alterius sana-
tionis Sancti.
que miraculis,

30 Mulier quædam de Burgundia ad S. Fiacrii monasterium venit orationis gratia, quæ vobis cum multa lacrymarum effusione narravit, quod sanguinis fluxum per septem annos incessanter passa fuerat. Et cum multi medicorum multam ei adhibuissent curam, nullatenus eam curare potuerunt. Quædam vero die quamdam mulierculam pauperem hospitalitatis gratia in domo sua suscepit; cujus relatione cognovit, quod a fluxu sanguinis per merita sancti confessoris Fiacrii ipsa muliercula sanata erat. Interrogavit igitur illam de sancto Fiacrio, cujus esset meriti, et quas infirmitates curaret. Cui illa respondit:

C Experimento didici B. Fiacrium magni meriti esse apud Deum, medicum omnium ægritudinum a Deo terrigenis concessum. Ipse curat ægros, fleosos, febricitantes, languidos, diversa imbecillitate laborantes. Ipse fugat infirmitates omnium, qui ejus implorant auxilium.

ejus invocati-
one liberatur
sanguinis flu-
xu, illiusque
frater calcu-
lo:

31 Prædicta mulier hæc audiens, ait: Si vera sunt, quæ dicis, potentior et efficacior est omnibus medicis: alium medicum non quæsissem, si de virtutibus ejus aliquid citius audissem: et amodo curam mei corporis non committam alteri medico. Cui muliercula sic ait: Cum fide integra et devotione sincera, invoca illum, et ejus implora auxilium. At illa erumpens in lacrymas, ait: Sancte Fiacri, venerande confessor, miserorum pius consolator, esto infirmitatis meæ medicus, ad te confugio, te invoco, me tibi commendo, curam mei corporis tibi committo. Necessum verba finierat: ecce fluxus sanguinis cessavit, salus advenit, et ita per merita B. confessoris Fiacrii perfectam et diu optatam obtinuit sanitatem. Hæc igitur mulier fratrem habebat calculosum, qui a prædicta sorore sua rogatus et admonitus inter acerrimos dolores votum fecit S. Fiacrio, et statim, intuitibus omnibus, qui

Augusti Tomus VI.

aderant, per genitale membrum cum urina calculum non minorem ovo columbino emisit.

A. ANONYMO.

32 Fuit apud Rothomagum *e* mulier vidua, licet in temporalium rerum substantia tenuis, miuorum tamen sanctitate et fidei devotione prædives, sicut rei stupendæ patefecit eventus. Hujus filius, dum in silva liguis *f* cædeudis studiose iutenderet, instrumentum, quo utebatur, minus caute agens pedem suum graviter vulneravit: dolor autem vulneris eo usque invaluit, ut et filium sine modo affligeret, et ipsius matris animam pertransiret. Unde materno mota affectu, sicut pia gestabat viscera, medico, ut crederetur, fideli vocato, curam filii ei commisit. Qui de contingentibus nihil omittens loco vulucris, ut moris est, emplastris tumorem castigare curavit. Sed quoniam non est in medico semper, relevetur ut æger, nec medicinalis opera debitum semper sortitur effectum, pes læsus vehementer intumuit, et cum tumoris enormitate computruit, et quia Scripturæ auctoritate membra præcidenda sunt, quæ fomenta non sentiunt, medicus sub specie consilii, ægrum nullatenus posse sanari nisi pedis mutilatione, pronuntiavit. Mater vero, audito mutilationis verbo, singultibus vocem interrompens ingemiscit, et vicum questibus implens, Me miseram, clamat. Ad cujus clamorem convicanei ejus sub obtentu consolationis confluerunt.

cum pes cuius-
dam ex vulne-
re putrescens
esset præciden-
dus,

e

f

E

33 Inter quos mulier quædam, quæ nuper ab infirmitate, qua tenebatur, S. Fiacrii suffragantibus meritis, fuerat liberata, cito gressu acceleravit. Hæc autem, ut erat plena fide, quoniam a diversis ad memoratum Sanctum confluentibus stupeuda et inaudita, quæ per sanctum Fiacrium patrata fuerant, obiter audierat mirabilia, lacrymantem ita verbis solatur amicis: Noli, inquit, flere, noli dolere, tantum audi verba mea, acquiesce consilio meo, quod tibi et filio tuo crit salutare: devove filium tuum sancto Fiacrio, se servum ejus profiteatur singulis annis, quoad vixerit, quatuor denarios de capite suo ei persolvat, natale ejus solenniter celebret; in fide mea polliceor pro S. Fiacrio; fideliter spoudeo, quæ tibi placuerit, cautionem præstitura, quod in brevi filius tuus tibi restituetur iuculomis.

consilio mulie-
ris nuper
sanata:

F

se devove S.
Fiacrio et
sanatur.

34 Hæc æger intenta aure percipiens, ait: Benedicta tu hodie et benedicta verba oris tui. Sanum consilium tuum: et ideo benedicta hora adventus tui. Secundum autem formam consilii, quam acceperat, se voto astrinxit, dicens: Hodie me servum sancti Fiacrii esse profiteor. Et valedicto medico, ad suffragia sæpediti Sancti se convertit. Suspiria vero ab imo trahens pectore, preces non sive lacrymis affectuosas et uberes in hunc modum fudit: Sancte Fiacri, confessor venerande, summi Dei amice, tu dulcedo pauperum, tu pius consolator miserorum, tu misericors curator languidorum, esto mihi adjutor et consolator in instanti necessitate. Tu solus post Deum de cetero medicus, et medela mei cruris: et cum ceteris de quacumque tribulatione ad te toto corde elamantibus in subventionem sis munificus; confido in Domino, et veraciter credo, quod ego solus beneficiorum tuorum non ero expertus et immunis. Succurre celeriter, subveni misericorditer: me tibi commendo, me tuæ curæ committo. Sicut fuerit voluntas in cælo, et quod bonum est in oculis tuis, hoc mihi fiat. Hiis dictis, in devotione concepta persistens melius et quietius se habuit. Unde factum est, ut,

81 paucis

A. ANOTATO. paucis elapsis diebus, meritis et intercessione sancti Fiacrii plenam et perfectam reciperet sanitatem, nec aliqua postmodum ipsius morbi superfuere vestigia.

ANNOTATA.

a Bellovacum sæpe dicebatur Belvacum medio ævo, Gallis Beauvais. Hinc territorium Bellovacense seu Belvacense, vulgo le Beauvaisis. Inter vicos majores Bellovacorum Adrianus Valesius pag. 80 Notitiæ Galliarum primo recenset Britolium, vulgo Breteuil. Hoc etiam, uli et sequens, miraculum in aliis Mss. narratur eodem modo, sed locorum nomina in illis luxata sunt.

b Mons Letherici, alias Mons Lethericus, vulgo Mout-Lehery vicus est in colle prope Castrum oppidum in Insula Franciæ.

c Id est, multis medicamentis frustra sumptis.

d Urbs Suessionensis, alias Augusta Suessionum, et vulgo Soissons, nota est civitas in Insula Franciæ.

e Rotomagus seu Rothomagus (Rouën) urbs est primaria Normanniæ ad Sequanam flumen.

f Pro vocibus apographi, dum in silva lignis, in codice habetur, dum insula linnis: correptionem seculus sum, quia satis videtur certa.

CAPUT IV.

Morbi diversi ope Sancti depulsi :
quidam blasphemii primum puniti,
deinde pœnitentes sanati.

Quidam poly-
po misere
affectus,

a

b

C Vir quidam in territorio Ambianensium a morbum, quem medici polypum b vocant, incurrit. Qui ad quantitatem ovi gallinæ, de naribus ejus erumpens, vultum ejus deformiter dehonestavit, et horribilem aspectu, odoratu fœtidum, auditu terribilem reddidit. Morbus siquidem vias spiritus ita intercluserat, ut cum inspirandi et respirandi frequenter vices, vocem anseris videretur emittere, fœtor etiam ex corruptione sanguinis et saniei jugiter exinde profluentium, intolerabilis oriebatur. Quod enim non latuit: unde hominum, quantum potuit, declinavit aspectus. Huic soror unica obsequendi gratia et familiariter adhæsit, ceteris ab eo quasi a monstro declinantibus.

ad Sancti
sepulcrum
curatur ;
* addendum
pervenire

36 Videns autem se ab omnibus haberi despectui, convertit se ad suffragia sancti Fiacrii, et nudis pedibus iter arripens, ad sanctum laboravit * Fiacrium. Ad quem locum ex quo accessit, quis gemitus et siugultus cordis ejus enucleare, quis lacryuarum profluvium exponere, quis orationum affectuosarum devotionem et puritatem posset evolvere? Sancti itaque reliquias devote invisens, multo mœrore confectus, et labore via fatigatus, tandem projecit se ad Sancti sepulchrum et suaviter obdormivit. Miseriorem et miseratorem Dominus, qui semper respicit in orationem humilium, et numquam sprexit preces eorum, sed luctum convertit in gaudium, concidendo saccum eorum. Expergefactus namque a sompno carunculam, quam morbus e naribus ejus produserat, sine ulla læsione membri, cui inhæserat, coram se repperit, et leui tactu labia

et nasum palpans, se perfecte curatum invenit. D Egressus itaque foras vultum aqua lavit, et iterum ad monumentum Sancti gratias Deo et sancto Fiacrio relaturus accessit: ubi puræ orationis balsamo aures summi Dei replevit. Sic autem lætus, sanus et incolumis, nullo morbi signo interius exteriusve apparente, repedavit ad propria. O fidei sinceritas, quid non impetras? moutes transfers, lapides emollis, a vultu tuo feriva mau-suescunt.

37 A simili morbo, sed dispari modo, juvenis quidam, Odo nomine, ad preces sancti Fiacrii perfecte curatus est. Huic autem Odonem ruris sancti Fiacrii tunc temporis incolæ, pusilli et magni, universi et singuli videre potuerunt, et testimonium veritati perhibuerunt. Qui sanus effectus, in obsequio monachorum ibidem Deo servientium, per annos aliquot devotus exitit. Postmodum vero apud villam, quæ dicitur Colummes, uxorem duxit, et mansionarius resedit. Vidimus etiam quamplures a simili morbo per intercessionem sancti Fiacrii curatos, de quibus singulis non est nostræ possibilitatis scribere. Multa enim millia E e utriusque sexus ad monasterium prædicti Sancti conveniunt, et singuli gaudentes referunt per ejusdem Sancti suffragia a diversis infirmitatibus se esse curatos. Ad describendum vero modum curationis singulorum non sufficeret Demosthenis eloquentia. O viri sanctitas! Medici a cura deficient, et Sancti preces morbos repellunt. Languescit medicina, et piæ orationis subveniunt suffragia. Merita non suppetunt, et sinceræ fidei ardor extorquet. Natura quidem deuegat, sed supplet fides beneficium.

38 Homo quidam morbo, quem vulgariter ficum d appellamus, laborabat, nec aliquis medicorum, cum multi multam impendissent operam, cum curare valebat. Desperans tandem de medicis, ut recederent jussit; et totam spem suam in Deo sanctoque Fiacrio ponens, votum fecit, Sauctique monasterium devotus expetiit. Ibi vero, etsi non perfectam, prout desiderabat, adeptus est sanitatem, maximum tamen suæ infirmitatis levamen est consecutus. Recedentem ad propria Joannes monachus, qui tunc Sancti reliquias custodiebat, ut bouo esset animo admonuit, et ne sibi medicinas aliquas ulterius adhiberet, diligenter præcepit.

39 Homo præfatus ad domum suam reversus, et uodum perfecte sanatus medicis iterum se commisit, et de die in diem se molestius cœpit habere. Cum autem die quadam medicus uriuam inspiceret, vas vitreum, in quo urina erat, crepuit, et urina cum vasculo per medium scisso huc illucque cum impetu prosiliens erupit, et medicum novitate rei perterritum turpiter humectavit. Quod videns infirmus, corde compunctus erubuit, medicum amovit, votum ampliavit, et sancti Fiacrii monasterium repetens, perfectam sanitatem, quam diu multumque optarat, obtinuit. Sanitate recepta, loci fratribus valedixit, et lætus et hilaris ad propria remeavit.

40 Septem peregrini de sancto Diouysio e venientes, cum non longe essent a monasterio sancti Fiacrii, quatuor ex illis dixerunt: Eamus ad sanctum Fiacrium, quia prope monasterium ejus sumus. Quibus alii tres responderunt, dicentes: Nos ficosi * non sumus, et non habent accessu ire ad eum, nisi illi, qui ficosi sunt. Ipse non habet peregrinos, nisi ficosos. Ite vos ad eum, qui necesse habetis, qui ficosi estis, et vos ad propria tendemus. Valedicentes ergo discesserunt ab

Quidam apud
sepulcrum
partim sanatus
ex fico,

d

F
dum medicum
adhibet, dete-
rius habet,
eoque relicto
integre sana-
tur:

quidam irri-
dentes socios,
quod invisere
vellent S.
Fiacrium,

e

* i. e. ficis in-
fecti

A ab invicem. Incedentibus illis quatuor supradictis per viam, quæ ducit ad prædicti Sancti monasterium, alii tres clamaverunt irridentes post illos, dicentes : Ite ficosi ad medicum ficosorum. Et hæc eadem verba blasphemantes contumeliose sæpius repetebant. Nec mora, ultio divina cæcitate percussit eos, cæci namque subito facti sunt, ita ut apertis oculis nihil viderent.

cæcitate percussuntur, et penitentes

41 Dicebant autem ad invicem : Quomodo dies ista paulo ante tam serena, repente nobis in obscuram noctem conversa est? Proculdubio idcirco venit super nos cæcitas ista, quia in sauetum Fiacrium blasphemavimus, et ad ejus monasterium cum sociis nostris ire contempsimus. Agamus pœnitentiam, petamus indulgentiam, voceamus socios nostros. Clamaverunt ergo post illos, vocantes eos. At illi, putantes eos velle sibi illudere, repedare noluerunt. Sed ad jam dictum monasterium perrexerunt, et facta oratione per eandem viam revertebantur properantes, ut socios suos possent consequi.

ad sepulcrum Sancti visum recipiunt :

B 42 Cum autem venissent ad locum, ubi dimiserant illos, videntes per agros errare, et cæcos esse, dixerunt : Quid vobis contigit? At illi : Quia vos iusensati et contumeliosi in sanctum Fiacrium, et in vos blasphemavimus, ideo cæcitate percussi sumus, et quod spoute facere contempsimus, modo ejusdem Saucti suffragia implorare necessitate compellimur. Ducite nos ad ejus monasterium, et satisfaciemus illi, orantes et precantes, ut misericors Deus, Saucto interveniente Fiacrio, huic reatum nobis dimittat, et amissum lumen restituat. Quo dicto, illi cæcos ad sæpe tactum monasterium duxerunt, qui Saucto satisfecerunt, preces devotas et affectuosas fuderunt, votum fecerunt, ibidem visum optatum receperunt : videntes, gaudentes, et Deo gratias agentes ad propria reversi sunt.

ager tendens ad S. Fiacrium,

C 43 Quidam e fratribus nostris, Milo nomine, visum a se et a pluribus hoc, quod aunctimus, miraculum narrare consuevit. Cujus narratio, si propter ipsius testimonium minus credibilis videtur, suffieat ad testimonium virorum ac mulierum, qui cum eo affuerunt, non minima multitudo. Ego, inquit, cum apud villam, quæ dicitur Ruy, aliquando commorarer, quadam die sedente me in domo et circa rei familiaris eoram occupato, subito insoliti clamoris horror auribus meis insonuit. Unde turbatus et eonterritus processi ad publicum; et inveni hominem, quantum animadverti poterat, annos circiter triginta habentem, sed diuturni languoris molestia macilentum et tenuem, qui hos clamores in cælum, laudans et glorificans Deum, emittebat : Adjuva me, Domine Deus meus : adjuva me, sancte Fiacri.

et in via

44 Hiis vocibus stupefactus, viris et mulieribus, qui simul excitati convenerant, adjunxi me ad hominem, interrogans et seire volens, quid causæ esset, et quid velut mente captus pateretur. Ille autem, interrogationem meam parvipendens, et responsione sua me indignum aestimans, nec ad modicum a cœptis laudibus cessare patiebatur. Cumque ad ecclesiam ejusdem vicini, quæ viæ contigua est, propinquaret, ante ostium monasterii in modum crucis sese prosternens, cum grandi supplicatione orationem fudit ad Dominum. Cumque ab oratione surrexisset, ego et alii plures, qui ad hoc spectaculum convenerant, propius accessimus, rogantes ut eventum rei nobis aperiret. Tunc ille, quasi de excessu mentis ad se rediens, ad nos conversus, Quid,

inquit, viri fratres, me admiramini? quid me aspicitis hominem, cui datum est videre et audire mirabilia hodie?

A. ΑΝΟΧΥΟ.

45 Ego quidem in Flaudriarum partibus oriundus, longa et molesta infirmitate detentus, audita fama miraculorum sancti Fiacrii, causa recuperandæ salutis, eum sociis ad ejusdem monasterium iter arripui. Qui videlicet socii infirmitatis meæ molestiarum non ferentes, et dilationem viæ, quia duobus diebus iter unius diei vix complere poteram, in proxima villa me solo relicto, hodie mane viam suam profecturi recesserunt. Cumque secus viam solus resedissem, et plangerem dolorem meum, peregrinationem, patriæ et sociorum amissionem, subito apparuit mihi persona quædam facie quidem venerabilis, eremitæ prætendens imaginem, qui me hiis verbis alloqui cœpit : Quid hic agis, bone vir? cur ita plangis, et quo teudis? Ad quem ego ; Domine, hic modo resedi, ut plagam dolorem meum, et ad monasterium sancti Fiacrii propero; sed, ingravescente infirmitate, ulterius progredi non possum, sociorum meorum solatio destitutus.

a sociis derelictus, apparente Saucto,

E 46 Tunc persona dulci et suavi alloquio, Surge, inquit, festinus, noli dubitare, sed prosequere socios tuos; quia, si volueris, poteris eos ad locum, quo tendis, etiam prævenire. Post hanc vocem, eum subito disparuisset, ecce, Deo gratias, quasi cælitus elapsa repente inestimabilis quædam sanitas, et suavitas per omnes artus meos diffusa est. Sensi remedium mihi advenisse, et genitalia mea, quæ ad utris instar iufata erant, naturalem formam et statum pristinum recepisse. Ego ad subitam corporis mei mutationem expavescens exilivi, et steti super pedes meos, et cœpi currere laudans et glorificans Deum et Dominum, misericordiam et veritatem sancti Fiacrii, qui me visitare, et sanitatem diu desideratam mihi reddere dignatus est.

E pergere jubetur, sanatusque

F 47 Post hæc cœpit nobis insipientibus deudare ventrem suum, et nullam habens verecundiam elammosa voce dicere : Videte, videte sanitatem corporis mei : videte et cognoscite, quomodo, qui hodie mane pedem movere non poteram, tam incolumis et letus repente effectus sum. Et adjunxit : Sinite me, fratres, sinite me abire, et nolite diutius tenere, ut juxta promissionem sancti Fiacrii, socios meos ad ejusdem monasterium prætereundum valeam. Cumque valedicens recessisset a nobis, non cessans laudare nomen Domini, et clamitare nomen sancti Fiacrii, non euntem, immo potius ecleriter eurrentem, longo intuitu prosequeremur admirantes et laudantes Deum, qui solus facit mirabilia.

et exultans socios prævenit.

ANNOTATA.

a Ambianum, vulgo Amiens, urbs est Galliarum ad Somonam flumen in Picardia provincia.

b Polypus, inquit Gorræus in Definitionibus medicis, est tumor præter naturam in naribus genitus, polypi carni similis, secundum substantiæ proprietatem. Quod latiusibi exponit, citans etiam hæc Celsi verba : Polypus in naribus est caruncula modo alba, modo subrubra, quæ narium ossi inhæret, et modo ad labra pendeus narem implet, modo retro per id foramen, quo spiritus a naribus ad fauces descendit, adeo increscit, ut post uvam conspici possit, strangulatque hominem, maximo Austro aut Euro flante, fere mollis est, raro dura, eaque magis spiritum impedit, et nares dilatat, quæ *καρκινώδης* est.

c In

A. ΑΝΟΝΥΜΟ.

c *In codice legitur, mirabilia; at in apographo correctum, millia.*

d Ficus, (alias marisca) est tumor a fici similitudine sic dictus, ait laudatus Gorræus ad vocem *εἰκωσις*, sic enim Græce vocatur. Oritur id malum in variis corporis partibus, sed maxime in pudendis ac difficulter curari potest.

* le Crou

e Fanum S. Dionysii, ubi martyr ille solemniter colitur, situm est in provincia Insulæ Franciæ ad Crodoldum * fluviolum, qui paullo inferius Sequanæ miscetur.

CAPUT V.

Apparet S. Fiacrius cuidam, quem sanat et docet filium ei natum : sanati alii : puella ex castitatis periculo morbo simul erepta.

B

Cuidam, post abjectas medicinas, S. Fiacrium invocanti

* i. e. ruricola

Peregrinus quidam venit ad sanctum Fiacrium, ut ab ipso suæ infirmitatis levamen impetrare mereretur, quem ruricus * de sancto Fiacrio hospitalitatis gratia suscepit in domum suam. Vespere igitur facto, cum secus ignem sederent, prædictus ruricus videns eum tenentem sacculum, ait illi : Bone frater, quid habetur in hoc sacculo? Cui ille, Domine, inquit, in hoc sacculo continetur pulvis, quem suscepi a medicis : frequenter enim morbus, quem patior, sanguine madet. Ego vero informatus a medicis, pulverem istum superpono. Cui prædictus hospes sic ait : Si bonus peregrinus esses, curam tui corporis Deo et sancto Fiacrio ex toto committeres, contemptis aliis medicis, et omnibus illorum medicinis. Sanctus enim Fiacrius bonus medicus est; et non indiget potione nec pulvere. At peregrinus mente compunctus, Vere, inquit, dixisti. Quo dicto, sacculum et pulverem projecit in ignem, dicens : Amodo non committam me alicui medico, et morbo, quem patior, ulterius pulverem non adhibebo. Et adjunxit : Misericors et miserator Deus sit mihi medicus, et amicus ejus sanctus Fiacrius.

C

apparet Sanctus, donatum, que sanitate docet filium ei natum :

49 Cum igitur nocte illa, aliis dormientibus, ille se sopori dedisset, apparuit ei beatus Fiacrius in veste candida, crucem ligneam gerens, et odor vestimentorum ejus super omnia aromata, et ait illi : Ego sum, frater, Fiacrius, ejus auxilium imploras. Et quia pulverem, quem a medicis acceperas, in ignem projecisti; ecce venio te curare. Noli dubitare, quia fides tua te salvum fecit. Insuper aliud annuntiabo tibi gaudium, quia uxor tua, quam in domo tua gravidam reliquisti, peperit tibi filium. Illis diebus Sanctus disparuit, et mira odoris fragrantia domum illam plenam reliquit. Peregrinus vero evigilans, et se esse incolumem sentiens, gaudio indicibili gaudens, hospitem suum suscitavit a sompno, dicens : Bone hospes, respexit me divina misericordia : collata quidem sunt mihi sospitatis beneficia per sancti Fiacrii pia suffragia, qui mihi dormienti modo apparuit, de ejus vestimentis odor suavissimus processit, quem adhuc ipse sentire potes. Et præterea ipse mihi dixit, quod uxor mea in nocte isto peperit mihi filium. Sit igitur nox ista benedicta, in qua tantum suscepi gaudium, in qua

tam magnum, tam dulce, tam ineffabile, desiderabile et incomparabile collatum est mihi divinitus beneficium. Mane igitur facto cum hospite suo in monasterium Sancti venit, ad ejus tumulum cum Deo et sancto Fiacrio gratias egisset, rediit ad propria. Qui singulis annis ad monasterium Sancti cum filio suo venire, et votum debitum solvere consuevit.

50 In territorio Atrabatensi a erat homo quidam noxiis et superfluis humoribus plenus, qui adeo turgidus et inflatus erat, ut cutis ejus lucida et extenta cunctis iuventibus esset stupori: viscerum siquidem torsiones anxius patiebatur, et incommodum hujusmodi passus, per quatuor annos medicorum opem quæsierat. Cui cum multi medicorum multam impedissent operam, in vanum laboraverunt. Irritatus ergo a medicis, totam spem suam in Deo sanctoque Fiacrio poneus, proposuit ad ejus properare monasterium. Sed quid infelix ageret? Tanta erat moles sui corporis, quod seipsum portare non poterat. Propterea vehiculum conducitur, ejus adminiculo ad prædictum monasterium præfatus infirmus perducitur.

alter gravi infirmitate, a

E

post invisum Sancti sepulcrum, liberatus :

51 Qui introgressus ad Sancti tumbam cum multa lacrymarum effusione preces affectuosas devotus obtulit, et ut mereretur accipere sospitatis beneficium, Sancti suppliciter implorabat auxilium. Precibus vero lacrymabiliter insistens, obdormivit ibidem. Qui post paululum evigilans sitim patiebatur. Et egressus venit ad fontem non longe positum a monasterio, de quo cum magna aviditate tantum bibit, quantum in una die nunquam se bibisse memorabat. Nec mora, necessitas eum compulit ventrem purgare et in egestionem illa mirabiliter infirmitatem et omnes noxios humores pariter exposuit. Consequutus itaque diu desideratam sanitatem, nullum sui corporis sentiens incommodum, circumspiciebat undique membra sua, et erura, pedes, manus et brachia, latera hinc et inde, et invenit se gracilem, sanum et incolumem. Intellexit igitur a misericorde Deo per sanctum Fiacrium se esse sanitati restitutum : et erumpens in lacrymas præ gaudio, debitas gratias retulit Deo, votumque fecit S. Fiacrio.

52 Tres juvenes pariter tendebant ad sanctum Fiacrium, quorum duo dudum diu ægrotaverant, et per intercessionem beati Fiacrii a misericorde Deo sospitatem obtinebant. Unde singulis annis ad jam dicti Sancti monasterium venire et vota sua deferre consueverant. Alius vero, qui cum illis veniebat, infeliciter ægrotabat : morbo enim, quem vulgo appellamus ficum, vimis obsessus erat, et multis anxietatibus cruciabatur. Sæpius quidem in tantum graviter torquebatur, ut non minori dolore affligeretur, quam si corpus ejus gladio transigeretur. Ibat autem cum illis ut infirmitatis suæ levamen, sancto interveniente Fiacrio, a Domino mereretur obtinere. Erat autem hebdomada, quæ dicitur pœnosa. Illi vero, qui incolumes erant, ad invicem dicebant : Oportet nos in eundo ita properare, ut in die sancto Paschæ ad monasterium sancti Fiacrii pervenire, et divinis officiis et Misarum celebrationibus interesse, et Corpori et sanguini Domini communicare possimus, sicut deceet Christianos in paschali solemnitate. Hortabatur itaque illum infirmum, ut citius properaret, sed ille infirmitatis obstaculo præpeditus, citius properare non poterat. Unde contigit, ut relinquere eum in via.

alius a sociis in via desertus, f

53 Ille vero juvenis dolere se esse derelictum

a

A a sociis, quasi abjectum et despectum. Unde profundius suspirans, et uberius lacrymas fundens, attentius et affectuosius sanctum Fiacrium invocabat, et ejus auxilium devotus implorabat. Accidit ergo, ut in tanta mentis amaritudine obdormiret in via. Dormienti vero sanctus astitit Fiacrius, dicens: Ego sum, frater, Fiacrius, quem tantopere invocasti, lacrymas tuas et contritionem cordis tui vidi, et te curare veni. Surge, quia sanus factus es: et si volueris, ad monasterium meum socios tuos prævenire poteris. Hiis dictis, disparuit Sanctus. Ille autem a sompno excitatus, sanus et incolumis factus, gaudio gaudere, velociter currebat, socios suos præveniens, ad prædictum monasterium eeleriter properabat. Quo cum pervenisset, Deo et sancto Fiacrio et gratias egit, et narravit monachis ibidem Deo famulantibus, et peregrinis astantibus, quam misericorditer et quam celeriter sanctus eum curaverit Fiacrius. Cum itaque eventum rei per ordinem astantibus *b* narraret, ecce, qui eum in via reliquerant, superveuerunt, et videntes eum repleti sunt stupore et extasi in eo, quod

B contigerat illi.

puella ægra proficiens ad S. Fiacrium incidit in periculum castitatis,
 54 Puella quædam secundum carnis putredinem pulchra, sed morbo, quem appellamus ficum, graviter obsessa, ad sancti Fiacrii monasterium tendebat, ut per ejusdem Sancti suffragium suæ infirmitatis obtineret remedium. Dum itaque esset in itinere, fuit ei obviam miles quidam, quem sequebatur a longe adolescens equo residens. Qui videns eam solam, visam concupivit, et concupiscentia subvertit cor ejus. Quanto decorem formæ illius attentius intuebatur *c*, tauto magis libidinis igne succedebatur. Cogitans ergo eam viribus opprimere, apprehendit eam, et elevavit super collum equi sui. Illa autem perterrita, sic ait ad juvenem *d*: Parce mihi, obsecro, bone frater, parce infirmitati meæ, parce mihi ad sanctum Fiacrium cuncti. Audiens hæc juvenis, verba ejus parvipendebat, et desiderium malignum adimplere satagens, nichilominus viam ei inferre parabat.

quo simul et morbo liberatur, invocato Sancto:
 55 Tuuc puella in articulo tanti mali posita, voce lacrymabili exclamavit, et ait: Sancte Fiacri, amice summe Dei, esto mihi adiutor et defensor in præsentis necessitate. Miles vero audiens clamorem puellæ, reflexit equum, et eum calcaribus urgens, citius illuc usque pervenit et multis increpationibus eum durius corripiens, puellam de manibus ejus liberavit. Illa autem liberata ineptum peregit iter. Pater igitur misericordiarum, qui ubique præsens est, ejus oculi contemplantur in omni loco bonos et malos, cui omne cor patet, et omnis voluntas loquitur, et quem nullum latet secretum: Deus, inquam, totius consolationis misericorditer consolatus est eam. Eadem namque hora, qua per militem liberavit eam de juvenis violentia, liberavit etiam per sanctum Fiacrium de infirmitatis molestia.

Juvenis vero, qui vim ei inferre volebat, eodem morbo punitus

56 Ipse etiam idem Deus ultionum Dominus, qui per prophetam dixit: Da mihi vindictam et ego retribuam; qui facit iudicium injuriæ patientibus, injuriæ puellæ noluit iultam relinquere. Juvenis namque eodem morbo cepit laborare, quo puella laboraverat. Unde intellexit justo Dei iudicio se esse percussum. Puella itaque postquam de manibus juvenis liberata est, nullum sui corporis passam est incommodum, sed per Dei gratiam, perfectam obtinuit sanitatem. Gratias ergo redditura Deo et sancto Fiacrio, ad ejus monasterium pervenit. Prefatus igitur juve-

nis sequeuti nocte, aliis dormientibus, dormire non potuit, sed multis afflictus doloribus, omnes, qui aderant, iu domo perturbavit lacrymabili questu, et clamore miserabili.

57 Mane autem facto, perrexit ad monasterium, in quo sacerdos divinum celebrabat Officium. Quo peracto, ad pedes sacerdotis prostratus humiliter reatus sui culpam confessus est: et quia puellæ sanctum Fiacrium invocanti injuriam violenter irrogare præsumperat, carnem suam virgis cædi, et pœnitentiam sibi injungi postulavit. Quo facto, ad propriam domum non est reversus, sed accepta a sacerdote licentia, nudis pedibus ad sanctum properavit Fiacrium. Ad cujus tumultum eum pervenisset, Sancto satisfecit, votum vovit, et plurimum lacrymatus est, orationem fudit ad Dominum, ut sicut, quia justus, in eo exercuerat justitiam; ita, quia misericors est, cum ipso faceret misericordiam. Adjutus igitur meritis et intercessione beati confessoris Fiacrii perfectam obtinuit sanitatem.

ANNOTATA.

a Atrebatum, Belgis Atrecht, Gallis Arras, urbs est Belgii, comitatus Artesiæ caput.

b Hoc miraculum tam simile est illi, quod narratum est supra num. 43 et seqq., ut suspicio esse possit, idem prorsus esse, et forsitan bis relatam, quia auctor ex diversorum testimonio illud acciperat.

c In codice legitur, utebatur; sed in apographo rectius, intuebatur.

d In codice videtur haberi, ad invicem. At seculus hic sum apographi correctionem.

CAPUT XI.

Varii morbi depulsi interque eos cujusdam, qui ob blasphemiam in Sanctum laborare cœperat.

Mulier quædam orationis gratia Successionis Madvenit, quam videns quidam peregrinus infirmitate graviter laborantem, interrogavit eam, eujus morbi morbum pateretur. Quæ respondit se esse obsessam interiori morbo, quem appellamus ficum. Cui peregrinus ait; Monasterium sancti Fiacrii est situm apud Meldeusem civitatem, in quo idem Sanctus tumultatus est, ubi de longinquis regionibus conveniunt languidi, et diversis infirmitatibus oppressi, et per ejusdem Sancti merita frequenter restituuntur sanitati. Vade illuc, quia, si habueris fidem, proculdubio curaberis. Illa respondit: Multa loca Sanctorum peragravi; et in tantum fatigata sum, et infirmitate gravata, quod nec ulterius valeo progredi, nec ad propria reverti. At ille: Fac votum, inquit, sancto Fiacrio, et ego tibi polliceor pro Sancto quamlibet cautionem præstiturus, quod in brevi te melius habebis. Mulier credidit, votum vovit statim in eodem momento velius se habuit, et ad sancti monasterium iter arripuit. Quæ eum esset itinere, necessitas eam compulit ventrem purgare. Unde ipsa divertit in quoddam nemus: de corpore vero ejus per secretum naturæ expositus est vermis rubeus, qui longior erat

A. ANONIMO.

post confessionem et pœnitentiam apud Sancti sepulcrum convalescit.

E

Mulier squata, F

et

A. ANONYMO. et grossior brachio cujuslibet magni hominis. Quo exposito, omnem pariter exposuit ægritudinem. Sancto itaque suffragante Fiacrio, perfectam consecuta sanitatem, ad ejusdem venit monasterium gaudens et hilaris gratias redditura.

uti et vir unus a 59 Apud sanctum Clodoaldum a in territorio Parisiensi ægrotabat homo quidam, qui circa cor gravissimas punctiones patiebatur iu tantum, ut præ nimio dolore sæpius amitteret usum loquendi. Tanta igitur anxietate constrictus, vicinorum suorum exhortationibus instructus et admonitus, votum fecit sancto Fiacrio. Qui statim duos evomuit vermes admirandæ atque stupendæ longitudinis et grossitudinis, et sic per merita et intercessionem sancti Fiacrii pristinæ restitutus est sanitati.

et alter : b 60 In Pruvincensi b territorio erat homo quidam, cujus membrum genitale fuit obsessum morbo, quem dicimus ficum. Cui cum multi medicorum multa adhibuissent medicamina, per duos annos nihil profecerunt. Evolutis igitur duobus annis, homo prædictus ad monasterium sancti Fiacrii venit, membrum cereum simile membro, in quo patiebatur, fecit et obtulit, votum vovit, sanitatem obtinuit, sauus ad propria remeavit.

puer calculo graviter laborans c 61 Mulier quædam dives et nobilis unicum habebat filium, quem contigit esse calculosum. Mater vero eum præcordialiter diligens, in tantum ejus infirmitati compatiebatur, ut uullo modo permetteret eum secari a medicis. Sciens ergo, quod cum sanctus Fiacrius sine dolore curare poterat, præcepit servis suis, ut præpararent vehiculum et viæ necessaria. Quibus paratis, ascendit cum filio in vehiculum, et ad prædicti Sancti monasterium venit. Ante cujus ingressum cum descendissent mater et filius, puerum necessitas mingere compulit, sed calculus urinæ meatum ita obstruxerat, ut mingere nequaquam posset, unde multis anxietatibus miser infelicitate cruciabatur: et factum est, ut inter acerrimos dolores velut oblitus et insensibilis factus in terram corrueret. Pallidam habebat faciem, et emortuo corpore solus spiritus palpitabat in pectore. Mater filium morientem videbat et preces affectuosas fundebat, uberius flebat, profundius suspirabat, sanctum Fiacrium invocabat, gemitabat, dolebat: nec tamen de Dei misericordia diffidebat. Dicebat itaque: Sancte Fiacri, credo te tanti meriti esse apud Deum, quod possis mihi reddere filium meum. Tu miseris et afflictis misericorditer subvenire solitus es, per te convalescunt languidi, tu diversis infirmitatibus oppressos restituis sanitati. Quomodo ergo de te possum diffidere, cum tibi a Deo concessum sit miseris succurrere? Aut quid mihi prodest, quod aliis misericorditer subvenis, si nec solam miseram et infelicem beneficiorum tuorum expertem reliqueris?

ad sepulcrum integræ valetudini restitutus: 62 Dum mater sic lamentaretur, servi ejus, qui fientes pucro assistebant, inter crura ejusdem pueri invenerunt calculum ovo columbino non minorem, qui per genitale membrum processerat, quod præ grossitudine calculi fissum et disruptum crepuerat. Quod videntes omnes, qui aderant, mirati sunt. Mater vero filium accepit in brachiis, et quia non licet mulieribus Sancti monasterium ingredi, stetit foris et flexis genibus ait: Sancte Fiacri, ecce offero tibi filium meum, ita ut cunctis diebus vitæ suæ singulis annis quatuor denarios de capite suo tibi reddat. Deinde præcepit servis suis, ut offerrent illud ad

altare. Factum est, ut imperavit. Postea puer ad D tumbam sancti Fiacrii obdormivit, et sanitatem ita perfectam obtinuit, ut in membro genitali nec fissura quidem appareret exterius, nec aliquam læsionem deinceps puer sentiret interius.

63 In territorio Parisiensi miles quidam erat, a quo uxor ejus licentiam quæsivit peregrinandi ad sanctum Fiacrium. Cui miles ait: Non habent necesse ire ad sanctum Fiacrium uisi illi, qui ficosi sunt. Et irridens interrogavit eam, utrum ficosa esset. Quæ cum respondisset se non ficosam esse, ille imprecatus est ei subjungens: Crastina die ficosa sis. Sequenti igitur nocte ille percussus est morbo, quem male optaverat uxori suæ: et aliis dormientibus, dormire non poterat: sed infinitis doloribus eruciatus, auxius graviter laborabat. Transacta nocte, mane intelligens se esse a Deo percussum et humiliatum, dixit uxori suæ: Vindicat Domini in me blasphemiam, quam contumeliose hesternæ die dixi in sanctum Fiacrium. Gravi etenim infirmitate laboro in tantum, ut mihi melius esset citius mori, quam iu tanta anxietate diutius vivere. Oportet ergo me ad ejus monasterium pergere. Uxor E ejus gaudens eo quod Deus ultionum Dominus injuriam sancti Fiacrii tam juste tamque manifeste ulcisceretur, suasit et monuit, ut citius Saucto satisfaceret. Qui statim ad Sancti monasterium venit, seipsum humiliavit, indulgentiam petiit, Sanctoque satisfaciens votum fecit, et sanitatis gratiam obtinuit.

ANNOTATA.

a Fauum S. Clodoaldi, (S. Clou) distat duabus leucis Lutetia Parisiorum, ad Sequanam situm.

b Pruvium vel Pruvium, vulgo Provins, urbs est Gallix in Bria provincia.

CAPUT VII.

Alii morbi, opitulante Sancto, sanati.

F apud Præmonstratum a Canonicus quidam a graviter ægrotabat, ejus infirmitati fratres ejusdem loci pietatis affectu compatiebantur. Erat enim amabilis valde, honestæ vitæ et bonæ conversationis. Qui cum diu ægrotasset, et de die in diem molestius se haberet, ad visitandum eum venit frater quidam, nomine Wilhelmus, in Meldensi territorio oriundus, qui ad ægrum accessit, dicens: Bone frater, obsecro te, ut me patienter audias, et verbis meis fidem adhibeas. Ecclesia quædam est Meldensi territorio fundata in honore sancti Fiacrii, in qua idem Sanctus tumulatus est, ubi conveniunt languidi, et diversis infirmitatibus oppressi, qui frequenter per ejusdem Sancti suffragia curantur. Confido ego in Domino, quod, si votum feceris ei, de hac infirmitate convalesces. Cui æger respondit: Non licet mihi facere votum siue licentia abbatis. Vocatus itaque abbas, dedit ei licentiam ut votum facere. Æger igitur votum fecit, et eadem hora melius se habuit, meritisque et intercessione sancti Fiacrii repente quadam inestimabilis sanitas cælitus clapsa per omnes artus ejus diffusa est, et infra paucos dies perfectam obtinuit sanitatem.

et puella cui apparuit Sanctus:
A 65 Mulier quædam de Anglia cum unica filia sua perrexit ad sanctum Jacobum *b* orationis gratia. Quo cum pervenisset, et facta oratione illuc recessisset, in reditu unica filia ejus decidit in ægritudinem, et ad tantum sui corporis devenit incommodum, quod per tres dies et tres noctes non manducavit neque bibit nec locuta est. Omnes, qui eam videbant, de vita ejus desperabant. Mater igitur super unicam filiam suam plangebat, vitæ suæ solatium, animæ suæ dimidium, senectutis suæ baculum, se amisisse dolebat. Dum itaque mater lamentaretur, filia ejus obdormivit. Cui dormienti senex quidam reverenda cautie astitit, in manu crucem tenens ligneam, quam super pectus ægre deposuit, cujus tactu miro modo atque inæstimabili puella sanitati restituta est. Cui puella sic ait: Ego ancilla tua obsecro, mi Domine, ut dicas mihi, quo appellaris nomine, qui me visitare dignatus es, per cujus suffragium sentio me suscepisse sospitatis beneficium. Cui senex: Ego sum sanctus Fiacrius et veni infirmitatem tuam curare. Vide ergo, ne ingrata mihi existas, sed pro collato tibi beneficio gratias Deo redditura, ad monasterium meum, quod in Meldensi territorio situm est, quantocius properare festina. Postea Sanctus disparuit. Illa evigilavit, matri flenti visioem aperuit statim, manducavit et bibit, et infra paucos dies integram sospitatem consequuta est.

Canonicus ischiade gravi correptus,
B 66 Item anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi æterni et veri Dei millesimo centesimo octogesimo octavo Odo quidam, sacerdos sacerrimæ virginis Genovefæ *c*, fere novitiorum novissimus, cum in sanctorum Petri et Pauli apostolorum vigiliis ex injuncto sibi, quod archidochi *d* debebat officio, cæteros ad exultandum Domiuo, VENITE canens, concanonicos invitaret, repente cœpit acutissimas in coxa dextri lateris sentire punctiones. Angebat dolor intolerabilis, tolerabat tamen Officii coactione: necessitas stare loci cogebat et ordinis reverentia, cum re vera nihil amplius quam stare vereretur. In angusto posito standi mora crescebat angustia. Dolor inde vehementius affligebat, quod doloris vehementiam causamque simul dissimulare cogebatur. Urgebat dolor sciaticus *e*, quasi clavis infixis ossibus terebratis, acsi coxi vertebra *f* terebellum ignitum perforaret: labori cedendum suggererat infirmitas, affirmabat pudor cedentem argui fictionis. Tantus ardor sentiebatur, ut proprius sentientis calamus calamitatem propriam non possit annotare.

invocata primum aliorum Sanctorum ope,
C 67 Quid igitur hiis morer? Mori cito levius quam morari sic diu judicabat. Vocantur Apostoli, quorum laudibus insistebat invigilans, sed consumpto tempore prece vacua cum gemitu, nec amovit medelam passionis ardori compassio, nec amovit ab impotente potestas Sanctorum indubitata corruptelam. Vocata tota nocte sanctissima sæpius Geovofa, salutem, quam afferre volebat, differre credebatur. Virgo quidem felicissima meritis, potentissima virtutibus, et gloriosa miraculis differebat miraculum, dum sancto Fiacrio deferebat. Audiebatur æger a Sanctis, audiebatur indignus exaudiri. Præcedente namque die gloriosissima beatissimi Confessoris actuum scripta, quæ nuper ad emendandum susceperat, legerat negligenter: legere enim et non intelligere, negligere est. Legit autem et non intelligit, qui capiens constructionem, instructionem non capit. Legit nec intelligit, qui de fide diffidit veritatis. Diffidentia parit incuriam; iu-

curia contemptum. Contemptus autem diffidentia nepos, incuriæ soboles, iram provocat contemptorum. Dicit vero veritas: Omnia possible sunt credenti. Quod si credentem potentia, persequitur impotentia non credentem, nam contraria contrariis conveniunt; quid igitur mirum, si fiat impotens incredulus, qui virtutes Sanctorum sic traeseutes inspicit, ut non curet curatiorum Largitorem.

68 Factus igitur sic impotens, sequenti die, cum aliud non inveniret remedium, nisi lectulo decubaret, pedem, ut impedimentum, non in membrum trahens, vix ad lectum veniens, lectisterio *g* prosternitur. Dum igitur, immensitate doloris acrius insurgente, Fiacrius sauctus ad memoriam rediret; toto corpore per lectulum totum inordinate volutatus, casu manum in fenestram prælibrans librum beatissimi Confessoris ex dexteræ retractione, quam quietam tenere non poterat, in faciem suam cadentem recognovit. Quo viso, velut Orientis ex alto visitatione gavisus, repente Saucto Dei nominatim vocato, sub ipsa nominis beatissimi nominatione recepit sanitatem. Stupens igitur interventus initium accelerati, subventionem invenisse tam celere **E**, exiliens et laudans Deum, ad chorum psallentium, quos dimiserat, pede jam non impedito redavit.

69 Ex his discat audientium discretio non esse tutum virtutibus Sanctorum derogare. Si enim laudatur in sanctorum laude Sanctorum Deus, sicut scriptum est: Laudate Dominum in Sauctis ejus, et in Sanctorum contemptu contemnitur. Audire vero Sauctorum miracula, si non laudes, derogare est; videre, si non prædicæ, invidere. Si enim invidiæ noxam et crimeum detractio nis incurrit, qui virtutem videns proximi, laudibus non extollit, quantis pœnis sive quam multis multandus est, qui videns miraculosas Dei virtutes dissimulat, et dignis eas laudibus non exultat. Non enim dissimulare licet, quod ita patens est evidenter, ut quisquis non vult videre, sit invidus; quisquis vult videre, nec videt, cæcus; quisquis videt nec laudat, ingratus; quisquis laudanti contradicit, non tantum insanus, verum etiam immanissime furiosus. Contemptus ergo reus est, qui miracula Sanctorum non exultat: quorum **F** uno contempto, contemnuuntur omnes glutino charitatis uniti, vivi quidem lapides ut virtutum quatuor, et Evangelicæ quadratura regule conquadrentur, tonsionibus expoliti, cœdificati in habitaculum Dei, tamquam membra sub uno capite corporis unius in conjunctione se complectentia. Quisquis ergo Sanctorum unum offendit, offendit et alterum. Membri namque pati pars nulla potest animati, cum sit mæsta malis pars altera collateralis. Quod minime fieret, nisi totus ubique maneret spiritus effusus membris in corporis usus *h*. Sanctum igitur Fiacrium alacres veneremur, infirmorum baculum, anchoram naufragorum, cujus est in benedictione memoria. Cujus meritis et precibus habere mercamur accessum ad lucem immarcescibilem, quam solus inhabitat Jesus Christus Dominus noster, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Præmonstratum (Premonstré) vicus est Gallicæ in Picardia provincia, cum abbatia celebri, quæ

A. ANONYMO.

pronuntiato solum S. Fiacrii nomine, mox convalescit.

g

Docet auctor Sanctos colendos et hortatur ad cultum S. Fiacrii.

h

A. ANONYMO.

quæ caput est Ordinis Præmonstratensis.

b Compostellam, opinor, in Gallæcia, ubi celeberrima est S. Jacobi veneratio.

c S. Genovefa Parisiensium patrona colitur 3 Januarii, ad quem diem de illa est actum.

d Archichorus est præcentor, qui choro præest, dum sacra liturgia peragitur.

e Ischiadem designat, Gallis schiatique. Dolor est coxendicis vulgo notus.

f Id est, coxæ vertebram.

g Lectisterium medii ævi scriptoribus quibusdam est apparatus lecti vel lectus ipse, ut videre est in Glossario Cangii.

h Ultimum miraculum ab alio auctore scriptum existimo, ac præcedentibus deinde additum. Primo quia huic soli tempus additur. Secundo quia præcedentia omnia scripta sunt stylo magis Latino, magisque concinno et sobrio, quam hoc postremum.

APPENDIX I.

B Miracula facta Divione in sacello ducis Burgundiæ,

auctore anonymo.

Ex Ms. Divionensi.

CAPUT I.

Sanationes diversorum morborum variæ.

In sacello ducis Burgundiæ sanati morbi plurimi,

a

Mirabilis a Deus in Sanctis suis, qui virtutem Meis tribuit faciendi miracula, prodigia et signa magna in populo : inter quos beatissimus confessor Fiacrius eremita magnificus, quasi sol refulgens in diebus ætatis, sic ille refulsit in templo Dei. Patet evidentissime, dum coruseat innumeris miraculis, non solum in loco, in quo sanctissimum ejus corpus honorifice requiescit; verum etiam in capella ducis Burgundiæ Divionensi a venerationibus viris decauo et capitulo, nec non a Christi fidelibus celeberrime honoratur et ecclesia decoratur. Licet omnipotens Dominus ibidem per ipsius suffragia secreta et stupenda miracula faciat, secreta omnia dicere non possumus; sed ea, quæ certo experimento didicimus et vidimus, sub dissimulatione transire nolumus nec debemus, immo ad Dei gloriam et sancti Fiacrii honorem proponimus declarare.

nimirum Gangrana puella

b

2 In parochia sancti Nicolai de Divione quædam puella, Roseta nomine, caucrum b habebat in mammilla, ita quod magna pars mammillæ erat consumpta et corrosa. Ignorabat quid de tanta infirmitate posset facere, tamquam desperata de salute. Ivit ad quemdam famosum medicum supplicando, ut pro Dei misericordia sibi placeret dare de infirmitate sua tam gravi consilium oportunitum. Medicus infirmitatem puellæ benignè aspexit, vidit locum fœtidum et usque ad costas corrosam; dixit puellæ: Filia charissima, non possum tibi dare aliquod remedium, quia infirmitas est incurabilis et de salute despe-

rata: sed vade cum devotione ad altare beati Fiacrii, et implora auxilium dilectissimi Amici Dei, et ipse per Dei gratiam adjuvabit te. Puella medico credidit, orationem ante imaginem beati Fiacrii fecit, et votum, quod de cætero in die suæ festivitatis opus manuum e non faceret, et vigiliam festi jejunaret, quotidie orationem suam devotam ante altare beati Fiacrii faciebat. Postmodum ad hospitium dicti medici veniebat: medicus semper eidem dicebat: Non demittas beatum Fiacrium in pace, sed semper ora, usque dum tibi reddiderit sanitatem, quia pius est et misericors petentibus se. Quæ fecit, prout sibi a medico injunctum fuerat: tantum ivit et tantum rediit, quod perfectam et integram sanitatem recepit.

3 Quædam mulier habebat mamillam incanceratam d, et non poterat consilium congruum iuvenire. Locuta fuit cum prædicto medico causa petendi consilium et juvamen. Medicus mulieri dixit: Vade ad altare beati Fiacrii, et ipsum devotè implora, quia medicus est pius et misericors, et curat infirmitates diversas siue dolore et sine unguentis et emplastris. Huic * credens medico altare beati Fiacrii quotidie visitavit, votum fecit, et curata est.

4 In parochia sancti Michaelis, in vico es Effrois e, Joanneta habebat heresipilem f, id est, sacrum ignem, in mammilla: quæ infirmitas dictam mulierem ita perurgebat, quod requiescere non poterat. Audivit miracula, quæ beatus Fiacrius in capella faciebat. Tota de salute desperata, perrexit celeriter ad altare beati Fiacrii, implorans auxilium dicti Sancti, suspirans et gravissimos emittens singultus. Quotidie sine interpolatione aliqua altare beati Fiacrii visitavit, ut de infirmitate sua haberet per sui gratiam remedium opportunum. Beatus Fiacrius, qui non spernit preces pauperum, sed in tribulatione exaudit piissimo, exaudivit preces mulieris: per suffragia beati Fiacrii sanata est.

5 Uxor Joannis de Sine-muro sellarii habebat fistulam g gravem in mammilla et non poterat secundum velle suum invenire consilium opportunum. Hæc mulier sapienti usa consilio ibat quotidie ad altare beati Fiacrii, ac in lacrymis exorabat beatum eremitam Fiacrium: et exaudita est oratio sua, ita quod sine aliquo medicamine perfectam et integram recepit sanitatem.

6 In parochia sancti Michaelis de Divione Isabella neptis Haymonini de Moolani h aurifabri habebat fistulam in lacrymalis i. Quæ non poterat invenire consilium, nisi daret decem libras Turoni k cuidam chirurgo. Et tamen volebat eam in cura accipere, sed posse suum facere. Per consilium ejusdem boni hominis quotidie altare beati Fiacrii visitavit: quæ flexis genibus orabat beatum Fiacrium dicens: Sancte Fiacri, gloriose confessor Domini, ergo deformis desperans de salute ad te confugio: audi me miseram et afflictam, et omni solatio destitutam: tu solamen es miseris et levamen doloris. Sic in oratione permansit, et velle suum impetravit, quia curata est perfecte sine aliquo remedio cum Dei auxilio et beati Fiacrii.

7 Quædam mulier de Canabis habebat polyphemum in naribus fœtidum et horribilem ad videndum. Venit ad consilium ejusdem periti medici, ut de infirmitate sua consulere et sanitatem præstaret. Medicus videns infirmitatem incurabilem, noluit propter honorem suum in cura accipere, sed remisit ad beatum Fiacrium dicens,

et mulieris:
d

* ut. nutritrix
E

erysipelas,
e f

fistula mam-
milla,
g

F
fistula lacry-
malis,
h

i

k

polyphemus.

cens,

A cens, quod beatus Fiacrius tanti erat meriti et tantæ spiritualis scientiæ et virtutis, quod sanabat languidos, pestiferos et morbosos: Vade in pace ad beatum Fiacrium. Mulier dixit medico: Postquam non possum erga vos invenire auxilium, de vestro utens consilio, ibo ad beatum Fiacrium. Quæ fecit, prout dixit, cum maxima devotione et cordis amaritudine altare beati Fiacrii visitavit, orationem fecit et votum; et sic per merita beati Fiacrii sanitatem recepit.

erysipelas in manu.

8 Quædam mulier de Curia Armilphi habebat herisipilem in manu. Caro erat livida fœtida, nervi fœtidi et corrupti. Non poterat perfecte de cura invenire remedium. Ipsa de salute desperata, cum lacrymis ivit ad altare beati Fiacrii, orationem fecit et votum, se in custodia posuit: sic ad propria revertitur, quæ in paucis diebus sanata est.

hydrops.

9 Quidam homo de Villarum super Hoehiam *m* erat hydropicus, turgidus et inflatus. Misit uxorem suam ad quemdam famosum medicum. Medicus videns urinam, iudicavit ipsum esse hydropicum: dicensque mulieri: Vade ad altare sancti Fiacrii in capella ducis Burgundiæ, in qua beatus Fiacrius honoratur et colitur. Pro marito tuo, funde preces erga beatum Fiacrium: magnus est medicus, et facit cum Dei adjutorio mirabilia et miracula magna in istis partibus. Medicus aliquod regimen mulieri *n* docuit pro marito, et remisit ab beatum Fiacrium. Mulier tamquam uxor legalis cum recommendatione recessit a medico, ivit ad altare beati Fiacrii, et ante ejus imaginem amare flevit, orationem fecit et votum: sic maritus infra paucos dies liberatus et sanatus est.

tumor colli,

10 In parochia beatæ Mariæ de Divione erat quædam puella, quæ habebat magnum botium *o* per plures annos in collo, et semper crescendo ad guttur descendebat. Mater et filia causa petendi consilium ad quemdam famosum medicum perrexerunt: doctum medicum in capella ducis Burgundiæ invenerunt, cui mater dixit: Domine mi, rogo vos et per misericordiam Jesu Christi, ut de infirmitate istius juvenulæ filiæ meæ des ei salubre consilium et juvamen. Medicus respondit: Ite primo ad altare beati Fiacrii preces fundere, et Sancto facere reverentiam et honorem: et postea venite ad me. Facta oratione a matre et filia extra ecclesiam, venerunt ad medicum: qui medicus botium tetigit, in manu medici erupit, manum medici et indumenta turpiter humectavit. Medicus matri dixit: Mihi pro certo videtur, quod non placet beato Fiacrio me introumittere de ista infirmitate, ex nunc laudo et consulo, quod filia vestra sit in cura beati Fiacrii. Mater et filia reddentes gratias medico, recesserunt. Filia altare beati Fiacrii visitavit, in oratione et devotione permansit: sic siue aliquo adjutorio de infirmitate convaluit.

fistula in pollice,

p
* i. e. putrefactæ

11 Puella quædam de Varangis morabatur in parochia sancti Petri de Divione, et habebat fistulam in pollice. Prima junctura et uncia *p* pollicis erant jam mortificatæ * et corrosæ; nervique corrupti. Ivit ad quemdam medicum causa petendi consilium: cui dixit medicus: Visita primo altare beati Fiacrii, et postea veni ad me. Quæ puella cum matre sua venerunt ad medicum: vidit medicus pollicem corruptum, tetigit ossa corrupta, et nervi corrupti exierunt. Quæ in paucis diebus sanata est. Fecit votum ante imaginem beato Fiacrio quod diem suæ festivitatis observaret et vigiliam * jejunaret.

* i. e. in per-
vigilio

Augusti Tomus VI.

12 In parochia sancti Petri de Divione erat quædam Beguina *q* de Roura, Jaqueta nomine, quæ habebat fistulam in digito. Ossa jam erant corrupta et nervi corrupti. Venit ad supradictum medicum: quæ de consilio supradicti medici beato Fiacrio fecit hommagium et votum: ossa corrupta et nervi ceciderunt; in parvo tempore curata est.

A ANONYMO
et in digito,
?

13 In parochia sancti Michaëlis de Divione Stephaneta relicta Blameheti eusturarii *, habebat herisipilem, id est, sacrum ignem in digito: quæ tota desperata venit ad supradictum medicum causa petendi consilium. Medicus videns infirmitatem furiosam, Deo dimisit et beato Fiacrio. Dicta mulier gemens, et singultus gravissimos faciens pro eo, quod dictus medicus eam dimiserat sine aliquo consilio destitutam ac etiam desperatam; videns digitum suum ardentem et fumantem, recessit a medico pergens eeleriter ad altare beati Fiacrii, implorans sanctissimum Amici Dei consilium et juvamen, dicens: O sancte Fiacri, tu in omnibus tribulationibus subvenis omnibus, qui tuum devote implorant auxilium: redde mihi obsecro digitum meum: aliter oportet me isto defectu mendicare: quia potes facere per gratiam, quæ tibi data est a Domino. Si mihi digitum meum reddideris, promitto tibi, quamdiu vixero, festum tuum celebrare, et vigiliam festi jejunare: et nunc de ancilla tua misera et afflicta facias velle * tuum; quia me offero in tuo servitio permanere: sic recessit. Crastina die primo altare beati Fiacrii visitavit, et postmodum medicum in suo hospitio invenit. Quæ sibi * digitum suum ostendit: omnis corruptio nervorum et juncturæ in simul ad terram cecidit. Medicus mulieri dixit: Mulier, beatus Fiacrius in te perficiat, quod incepit; vade in pace. Mulier recessit, et in paucis diebus sanitatem recepit.

ac erysipelas
in digito.
* i. e. sartori
Gallice, cou-
turier

E

* i. e. voluntatem

* i. e. ei

ANNOTATA.

a In Ms. Divionensi, de quo ante meminimus, præcedentibus miraculis, quæ partim ibi narrantur, partim omittuntur, subjunguntur non pauca sub hoc titulo: Incipiunt miracula beati Fiacrii facta in capella domini ducis Burgundiæ de Divione. Ex his nullum habetur in Ms. nostro, sed priora quædam leguntur in Ms. domini de Maire, quod conferemus cum Divionensi Ms. Scriptor horum miraculorum alius est ab illo, qui præcedentia exaravit. Divio autem, vulgo Dijon, caput est ducatus Burgundiæ.

F

b Cancer, seu Gangræna, malum est vulgo cognitum.

c Duæ hæ voces, opus manuum, omissæ erant in Ms. Divionensi, sed leguntur in altero Ms., ex quo phrasim explevimus.

d Id est, gangræna infectam.

e Nomen est illius loci.

f Quod malum hic, Herisipilis vocatur, a medicis nominatur erysipelas, Græce ἐρυσιπέλας. Ad hanc vocem de eo sic habet Gorraeus: Est tumor præter naturam in cute a sanguine et flava bile calidoribus, vel a sanguine fervente tenuique proveniens. Matum istud latius ibi expositum videri potest.

g Fistula (Græce σφύγγη) est sinus angustus, oblongus, callosus, interdum etiam obliquus, os habens, cui cicatrix obduci nequit, per quod humor certis temporibus tenuis excernitur. Plura ibidem ad vocem σφύγγη.

A. ANONIMO.

h *In allero Ms. de Nicolai.*
i *Hæc voce glandulam oculi designat, per quam exprimuntur lacrymæ. Medici fistulam hanc, quæ est in majori angulo oculi, fistulam lacrymalem vocant.*

k *In atio Ms. Turones. Suspicio legendum, Turonenses, referrique ad vocem libras.*

l *Viei cujusdam nomen est, ut in sequenti miraculo Curia Armilphi: at difficulter loci illi ignobiles assignare possunt.*

m *Locus hic æque mihi ignotus est, ac præcedentes.*

n *Id est, docuit mulierem, quo se modo maritus regere deberet, ne morbus ingravesceret.*

o *Id est, tumorem.*

p *Per unciam pollicis designat juncturam alteram.*

q *Bequinæ medium quoddam sequuntur vitæ institutum inter monasticum et seculare, et notæ sunt hodie in solo fere Belgio. Quo modo in Gallia esse desierint, dictum est in Actis S. Ludovici, tom. 5 Augusti pag. 502 et 503.*

B

CAPUT II.

Sanationes alia.

Sanctæ insuper
fistula in coxæ

u

Quædam puella de Luseya, Stephaneta nomine, nutrita in parochia sancti Petri de Divione, habebat fistulam in scia a, ita quod usque ad genu totum erat concavum et abundantissime saniem emittebat. Quæ puella per plures annos infirmitatem sustinuerat, et aliquod remedium invenire non poterat. Ignorabat quid posset facere: usa perito consilio ivit ad altare beati Fiacrii, et frequentavit quotidie implorando ipsius auxilium, votum fecit Sancto et hommagem, et sanitatem integram et perfectam recepit.

ac in pede,

15 Margarita de Salvia habebat fistulam in pede gravissimam: et non poterat invenire consilium ac medicinam. Mater ipsius de dolore compatiens, dixit filie: Filia mea charissima, ego video te præ dolore languescere et melius diligerem te videre mortuam quam in tali statu permanere: filia mea charissima, veni ad beatum Fiacrium domini ducis Burgundiæ: et credo, quod per gratiam, quæ data est sibi a Domino, sanabit te. Filia matri respondit: Mater charissima, nihil aliud desidero quam pretiosum Amicum Dei visitare. Quæ surrexerunt et visitaverunt altare beati Fiacrii: orationem suam fecerunt et votum, et in paucis diebus filia sanitatem recepit.

morbus alius
gravissimus.

b

16 Joannes domicellus b de Arcu laborabat in extremis Divione in domo fratris sui decani capellæ: nec sperabatur in aliquo de salute. Omnia erant pro funere præparata, candelabra, luminaria et omnia alia necessaria, prout decebat. Videns autem frater suus decanus, quod medici eum tamquam desperatum dimiserant, flevit amare invocando auxilium beati Fiacrii, et exaudita est oratio sua: quia in illa hora dictus Joannes melius se habuit et de infirmitate convaluit, dictusque decanus credidit certissime, quod per merita beati Fiacrii frater suus de infirmitate convaluit.

fistula lacry-
malis.

17 Catharina de parochia beati Petri de Divione habebat fistulam in lacrymali gravissimam. Videns autem, quod per quinque annos talem infirmitatem sustinuerat, et aliquod consilium invenire non poterat, sapienti usa consilio, fre-

quentavit altare beati Fiacrii, et orationem fecit D et votum, et in continenti percepit auxilium beatissimi confessoris Fiacrii; quia in paucis diebus sanata est.

18 In parochia beatæ Mariæ de Divione filia Bartholomæi custurarii habebat in collo scrophulas c gravissimas: quæ infirmitas vocatur malum regis. Item cancer occupabat pectus et mammillam dictæ puellæ. Itaque de infirmitate jam erat fere corrosa usque ad costas. Aliquod consilium de infirmitate invenire non poterat: invocavit auxilium beati Fiacrii, altare suum quotidie in capella visitavit, cum gemitu et fletu orationem fecit et votum, et sic in paucis diebus sanata est.

19 Filius Griphoncti de Divione puer quatuor annorum habebat unum grossum Turonensem d in gutture, et non poterat descendere inferius nec ascendere superius. Jam anhelitum amiserat et loquelam. Mater quasi furibunda clamabat: Ille mihi, Domine, quid faciam? Sanctissime confessor Domini Fiacri, consolator miserorum, redde mihi filium meum, quia præ dolore languo: per illam inestimabilem potestatem, quam Deus tibi contulit, redde mihi filium meum: et ego me et illum tibi E offero in tuo servitio perpetuo permanere. Hoc dicto, in continenti nimmus descendit inferius, anhelitum recuperavit et loquelam, et sic de tanto periculo liberatus est.

20 Richardus de Bera, moram faciens in villa de Canabis, erat in tanta infirmitate, quod de manibus et pedibus se adjuvare in aliquo non poterat: quam infirmitatem per longa tempora sustinuerat secundum posse suum: omnia medicamina per viam medicinæ nihil ad incommodum suum valuerunt. Dicitur Richardus de tanta perplexitate gemens et suspirans habuit recursum ad beatum Fiacrium, obligavit se in suo servitio, quamdiu vitam duxerit in humanis, festum ipsius et translationem celebrare, et vigiliis jejunare. Non est fraudatus a desiderio suo: de lecto surrexit sanus et hilaris, venit ad altare beati Fiacrii faciendo reverentiam et honorem: et sic perfectam et integram recepit sanitatem.

21 Joannes de Fontanis e per duos annos gravem infirmitatem sustinuerat: quam infirmitatem sciaticum f et arthriticam vocant medici. Dicitur Joannes se sustinere super pedes nec ire, nisi cum potentiis g poterat. Multas peregrinationes fecit; et aliquod consilium nec juvamen invenire potuit. Vicini dicti Joannis eidem dixerunt: Frater charissime, miramur de te, quia tu scis, et certo experimento didicimus miracula, quæ Deus facit in capella ducis Burgundiæ Divione precibus sedulis beati Fiacrii. Vade cum devotione ad altare beati Fiacrii, et invoca ipsius auxilium et pro certo credimus, quod recuperabis perfectam et integram sanitatem. Qui Joannes credidit: quadam die Dominica, prout potuit, altare beati Fiacrii visitavit: facta oratione, fecit votum et hommagem beato Fiacrio, et sensit se allevatum. Qui unquam de suis potentiis super altare posuit, et recessit eum solâ potentia et quodam parvo baculo. Die sequenti Dominica venit cum sola potentia ad altare beati Fiacrii: ipso existente h in oratione et devotione, surrexit magis fortis quam antea: dimisit super altare alteram potentiam, et recessit cum suo parvo baculo. Alia sequenti die Dominica venit iterum ad altare beati Fiacrii. Ipso existente in oratione et devotione, surrexit perfecte curatus baculumque dimisit, et sic sanus et hilaris ad propria remavit.

22 Quædam puella quatuor annorum de Talento

A lento *i* habebat scrophulas in collo cancrasas. Mater puerulæ, cum non posset de filia aliquod consilium invenire, per novem dies cum filia de Talento venit ad altare beati Fiacrii : mater pro filia fecit votum beato Fiacrio, se et filiam in Sancti custodia posuit : dicta filia sua de infirmitate tam gravi convaluit et perfectam sanitatem recepit.

fistula manus. 23 Aveliua beguina de Maynis campis de Divione habebat in manu fistulam, ita quod in tribus locis erat totaliter perforata : de brachio non poterat se in aliquo adjuvare. Tota de salute desperata ivit ad beatum Fiacrium, et ipsius altare devotissime visitavit, cum lacrymis beatum Fiacrium exoravit, imploravit ejus auxilium : et exaudita est oratio sua, quia in paucis diebus perfectam et integram sanitatem recepit.

erurum impotentia, 24 Quidam famulus Noviomensis diœcesis venit cum potentiis de exercitu captivi *k* amiserat potestatem de tibiis. Tibiæ erat turgidæ et inflatæ : sustinere se non poterat nec ire, nisi cum potentiis. Venit cum devotione ad altare beati Fiacrii : postea unam de suis potentiis dimisit, tentando si posset ire cum sola potentia, quod fecit. Vigilavit orando per totam noctem ante altare, et in mane sine potentiis cœpit ire, et sensit se totum allevatum. Inflatio tibiæ recessit totaliter, perfectam et integram recepit sanitatem.

ficus, 25 Frater Joannes magister domus Albaripæ *l* de Divione, habebat gravem infirmitatem et horribilem in posteriori parte : quæ infirmitas ficus appellatur. Per longa tempora secrete, prout poterat, infirmitatem suam sustinuerat : sciebat enim miracula, quæ beatus Fiacrius faciebat cum Dei auxilio. Venit ad altare beati Fiacrii cum devotione maxima : et beatum Fiacrium devotissime exoravit. In parvo tempore omnis infirmitas fiscosa *m*, supereminetia et superfluitas sine aliquo gravamine ceciderunt : perfectam et integram sanitatem recepit.

demum gangræna et fistula 26 Filius Joannis Pinot habebat cancerum in fronte, et erat in magno periculo : de cura consilium invenire non poterat. Venit ad altare beati Fiacrii, per novem dies stetit * Divione, pœnitentiam fecit in pane et in aqua. Habebat etiam fistulam in pede et in genu. De omnibus istis infirmitatibus curatus est, et sic cum gaudio ad propria remeavit.

ANNOTATA.

a Scia, Græcè *ισχίον*, coxam hic designat, opinor : licet aliquando pro parte tantum coxæ sumatur.

b Domicellus idem fere significat quod vox dominus, seu minor dominus.

c Scrophulæ, latine strumæ, Gallis escroûlles. Gorræus ad vocem Græcam *χρῆμα* hoc malum sic describit : Est tumor durus glandularum, quæ in cervice, alis et inguinibus sunt, ut pluribus exponit. Vocatus malum regis, quia reges Galliæ infectos eo malo tangere solent, ut sanentur.

d Est species monetæ Gallicæ, vulgo gros Tournois.

e Fontaine vicus prope Divionem notatur in tabulis Burgundiæ.

f Sciaticum, Gallis sciétique, ischiadem haud dubie designat, de qua jam egimus. Verum ischias differt ab arthritide, seu morbo articulari, quem per arthriticam significare videtur, acsi idem esset malum.

g Potentia, Gallis potence, fulerum subalare *A. ANOTMO.* designat.

h Hac phrasi corrupta, quæ mox recurrit, auctor minus Latine peritus idem significat, acsi diceret : Postquam fuerat in oratione.

i Talen vicus non procul ab urbe Divionensi locatur in tabulis.

k Phrasis haud dubie luxata est, nec satis certum est, quid auctor significare voluerit. Attamen constat, hominem illum usu erurum fuisse destitutum.

l Alba Ripa cœnobium est Ordinis Cisterciensis in diœcesi Lingonensi, vulgo Aube Rive dictum : de quo plura Angelus Maurique in Annalibus Ordinis Cisterciensis ad annum 1136 cap. 7.

m Voces, infirmitas fiscosa, pro malo ipso seu fico adhibentur ab auctore.

APPENDIX

ALTERA.

Miracula recentiora ex Plessio Latine E redita.

Plessius in *Historia ecclesiæ Meldensis lib. 1.* *Miracula* num. 70 multa breviter refert S. Fiacrii miracula, quæ in Aetis scripta non sunt, iisque aut omnia aut certe pleraque sunt posteriora. Illa igitur hoc loco commemorabo, atque ex lingua Gallica in Latinam transferam, ut omnia, quæ reperimus ad Sanctum nostrum spectantia, hic habeantur conjuncta. Dominicus Sequier testatus est, a se receptam sæpius in gravibus morbis S. Fiacrii meritis salutarem opem ; cujus verba jam dedimus in Commentario num. 17. Joannes Castillonensis, comes Blesensis, in litteris donationis apud Plessium tom. 2, pag. 174 de S. Fiacrio ait Gallice : Cujus preces sæpius apud Deum mihi salutare fuisse, iisque sanitatem meam promotam sæpius expertus sum. Post duo hæc sic prosequitur Plessius citans S. Fiacrii tabularium.

2 Maria de Brichtanteau de Senecey, vidua Claudii de Beaufremont, qui... gubernator fuerat urbis *serius facta,* et castri Aunsonensis, VIII Decembris anni MDCXXII, *F* Seniciaci * in Burgundia, meritis S. Fiacrii sanata ** Senecey* est ex malo non vulgari capitis et humerorum, quod immedicabile judicabatur. Domicella Francisca de Vieupout, ipsius neptis, ea intentione vovit pedibus invisere ecclesiam S. Fiacrii : atque ejus preces exaudivit Deus : quod ipsa testata est, tacto sacrosancto Euangelio.

Paulus Beauvarlet, parochus * in Pecy, diœcesis Meldensis, XXIX Maii anni MDCXLIII liberatus est ventris fluxu tam immoderato atque intolerabili, ut ex eo mortem sibi imminere putaret. ** plicur-curé*

Quædam... Santonis Religiosa, ubi votum S. Fiacrii voverat, sanata est anno MDCXXII. Nata erat annis triginta et tribus ; et jam annis triginta facies ei oppleta erat scabie aliisque immunditiis, quæ omnem eluserant medicorum artem.

Egidius du Plessis, Parochus in Yvor, diœcesis Suessionensis, anno MDCXXX ex pectoris inflammatione restitutus est, et ex retentione urinæ anno MDCIX, dum Lutetiæ litterarum studio vacabat.

Nicolaus

EX PLESSIO. Nicolaus de Lavernot, adscriptus regii corporis custodibus, anno MDCXXIX Blesis, ubi tunc erat, liberatus est ulcere periculoso, quo mortem sibi inferendam cogitaverat.

seu sanationes plurimæ 3 Jacobus Grenon, parochus in Barbery, diœcesis Silvanectensis, crure dextero captus, integræ redditus est sanitati mese Augusto anni MDCXXVII, post votum S. Fiacrio factum.

Ludovicus de Cervillien, regius utriusque consilii senator, . . . cujus maxilla sinistra loco suo prorsus emota erat per imperitiam evulsoris dentium, sanatus est. Uxor ipsius votum S. Fiacrio vovebat, et maxilla, quæ malam perforare cœperat, sponte concidit, nullo ei creato dolore. Contigit hoc miraculum anno MDCXXVII.

Maria Denis vidua Antonii de Marvaise, scribæ regis anno MDCXIV liberata est sanguinis emissione, qua ab annis sex vexata fuerat, quæque eam ad extrema deduxerat,

* Vaucouleurs Nicolaus Lefevre, Vallis Coloris * dominus, . . . anno MDCXXVI sanus evasit ex gangræna insanabili, quæ corrodebat malam sinistram, labia, et nasum.

B Filibertus Pellet, dominus de la Plaine, unus ex regii corporis custodibus, anno MDCXLIII sanatus est ex vulneribus, quæ in capite et in brachio acceperat in conflictu contra Calvinistas Gallos.

personarum illustrium : 4 Carolus Le Comte, parochus S. Vincentii de Bullion, diœcesis Carnotensis, anno MDCXLV liberatus est fluxu sanguinis, quo afflictus fuerat ultra decem menses non interrupto.

Philippus Hadengue, parochus in Mirancourt, diœcesis Noviodunensis, eodem etiam anno eodemque morbo liberatus est.

Margarita Le Roy, uxor Matthæi Païen, qui præerat horreo salario Meldensi, anno MDCXLIII adepta est sanationem mali immedicabilis, quo pes ejus erat affectus.

Petrus de Novion, vir nobilis, dominus de Vey ad Vidulam (*fluvius est Campaniæ vulgo la Vêlé*) integræ restitutus est sanitati ex hæmorrhoidibus et arthritide anno MDCXLVI.

Ludovicus de Malleville, vir nobilis, dominus de Toussue, hæmorrhoidibus liberatus est anno MDCXLVII.

C Anna Fremyn, vidua Claudii de Vassiere, præfecti regis in territorio Meldensi, sanata est anno MDCXXXV ex vehementia pectoris malo, et

anno MDCXLVII ex duobus gangliis ingentibus, qui D super palpebras orti erant, visusque amittendi creabant periculum.

Urbanus Potier presbyter, rector collegii Bajocensis Lutetiæ, anno MDCXLV convaluit ex dysenteria, qua ad extrema erat deductus.

5 Regina Anna Austriaca protectioni S. Fiacrii semper attribuebat depulsionem morbi, in quem rex Ludovicus XIII Lugduni inciderat. Quilibet sanationis gloriam adscribebat patrono suo : verum regina ipsa anno MDCXLI ex vico Monceaux pedes ivit ad S. Fiacrium, prout voverat, ut gratias ageret sancto Briæ Patrono. Experta erat in persona propria, quam potens sit apud Deum illustris hic Eremita, cum ipsam liberaverit molesto sanguinis fluxu, quem nec ars medicorum nec industria chirurgorum potuerant sistere. Credit etiam fecunditatem sibi a Deo donatam ejus intercessione ; eaque opinione inducta donavit ipsius ecclesiæ fascias sacras, quas ei Urbanus VIII transmiserat ad usum iufautis principis, qui deinde tanta cum gloria regnavit in Gallia Ludovicus XIV. Demum hæc princeps mittebat annis E singulis quempiam, qui suo nomine suaque intentione peregrinaretur ad S. Fiacrium. Quando instabat magna curatio adhibenda regi Ludovico XIV, Bossuetius Meldensis episcopus venit ad sanctum Fiacrium oraturus pro sanatione istius principis, cœpitque preces novendiales, quas compleverunt Religiosi.

6 Hæc postremo ex quibusdam historicis adjungit pœnam Henrico V Angliæ regi inflictam, quam Lestæus lib. 7, pag. 279 et 270 refert his verbis : Postea Henricus divi Fiacrii Scoti regis olim filii agros et vicinas ditones fæde populatus, in morbum ineidit, qui nulla adhibita medicina poterat curari. Ille ergo morbi vehementia acrius conflictatus, in hanc vocem prorupisse dicitur, Scotos eo usque Anglis esse infestos, ut non solum in hac mortalitate vivi, dum per corporis concretionem affectionibus possint indulgere, sed etiam mortui, ac in divorum numerum repositi, in cælis, ubi nullus affectioni locus esse potest, eos aliquo detrimento afficiant. Corbelium ergo dilatus ibique exstinctus etc. Narrant et alii id factum, scribuntque Henricum sic laborasse. Verum quam certo res hæc nitatur fundamento, mihi F non constat.

pictas Annæ Austriacæ Francorum reginæ in S. Fiacrii :

pœna, quam dicunt Henrico V Angliæ regi inflictam.

DE S. AMELTRUDE VIRGINE

J. P.

GEMETICÆ IN TERRITORIO ROTOMAGENSI IN GALLIA.

FORTE SEC. VII
VEL VIII.
Signa cultus antiqui,

* Jumieges

Dudo S. Quintini decanus lib. 2 de Moribus et Actis Normannorum ad annum Christi 876 hæc memorat apud Andream Chesnium pag. 75 : Anuo igitur octingentesimo septuagesimo sexto ab Incarnatione Domini nobilis Rollo . . . Gimeas venit, vidensque S. Petri monasterium * monachilis habitationis domibus adornatum, sanctumque reputans esse locum, morari illic distulit ; sed ultra flumeu ad capellam S. Vedasti naves applicuit, corpusque cujusdam virginis nomine Hameltrudis, quod secum asportaverat,

super altare S. Vedasti posuit, huicque capellæ ex nomine virginis nomen sempiternum inhæsit : diciturque ille locus ad sanctam AMELTRUDEM incolis. Hæc Dudo, quem lego floruisse sub an 996. Similia refert Willelmus Calculus monachus Gemeticensis Historiæ Normannorum lib. 2, cap. 9, ad prædictum annum pag. 227, addens tamen, unde hoc sacrum corpus avectum fuerit : Dani, inquit, cum suo duce Rollone . . . Gemeticum veniunt, corpus sacræ virginis Ameltrudæ, quod a Britannia asportaverant,

A taverant, in capella sancti Vedasti, quæ transflumen est, super altare ponente. Quæ capella hætenus illius virginis nomen retinet; usque ad tempora videlicet seculi duodecimi, quo hunc auctorem lego signatum, nimirum anno 1120. Consuli etiam potest Mattheus Westmonasteriensis in *Floribus historiarum ad annum 897*. Verum, quam illi Ameltrudem appellant, Thomas de Walsingham in *Hypodigmate Neustriæ pag. 415* vocat Gertrudem, uti et capellam sanctæ Gertrudis.

et observatio-
nes de Sanctæ
corpore

2 Alfordus ad annum 886 in suis *Annalibus num. 17* quas vidit in hoc sacro deposito difficultates, ita explanare conatur: Quid de sacro hoc depositio dicendum sit, hæreo. Quia nec Gertrudis, nec Ameltrudis, in fastis nostris locum habent: nec Gallicani fasti me juvant: ubi tamen exacta sanctorum corporum translatio recensetur. Opinor itaque, Rollonem et Danos, monasteria nostra de more diripientes; cum Anglicanæ Virgines ossa invenissent, ab orthodoxis culta, et auro, argentoque ornata: seirentque ab illis in pretio esse; illa conservasse; ratos a fidelibus ingenti pecuniæ summa redimenda. Qua spe frustrati; ubi Gemmetici pacem cum Francouæ Rhotomageusi antistite sanxissent, sacræ Virginis ossa ibidem reliquerunt; ejus nomen, cum Dani ignorarent, Galli vel Gertrudem, vel Hameltrudem vocando suppleverant.

Britannia

3 Cæterum quod Rollo Sanctorum corpora deprædari soleret, Galliarum episcopi intellexisse videntur, qui hoc ipso tempore, audito quid in Anglia a Rollone fieret, corpora sanctorum Maglorii, Sampsonis, et Maelovii Britaunorum, ejus furori subducentes, Parisios transtulerunt, teste Gallicano Martyrologio, ubi *ad diem xxiv Octobris sunt ista*: Corpus ejus (*Maglorii videlicet*) multis in sepulchro prodigiis claruit. Quod deinde Salvator, episcopus Alethensis... Rollone Danorum duce cismarinam Britanniam hostili incursu barbaroque impetu invadente, ne profanaretur ab infidæ gentis exercitu, una cum sanctorum Sampsonis, et Maelovii (alias Machuti) pretiosis exuviis mature subductum, Lutetiam Parisiorum, ceu arcem regni, et religio-

nis tutissimam custodiam, detulit. *De jam dictis observo sequentia. Primo.* Gemeticense S. Petri monasterium est *Ordinis S. Benedicti*, quod rariis locis *Annalium suorum memorat Mabillonius. Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum pag. 224*: Locus est, inquit, in pago Rotomagensi ad ripam fl. Sequanæ, quem cum Filibertus a Chlodovæo juniore Francorum rege petiisset ac obtinisset, nobile ibi permissu ejus monasterium ædificavit octingentorum monachorum, quinque partim basilicas partim oratoria complexum, ac mœnibus quadratis turrisque cinctum. *Pluribus describitur a dicto Mabillonio Annalium tomo I ad annum 655, pag. 434. Secundo.* Rollo, *Normanniæ dux I, Robertus in baptismo vocatus, acquisita Normannia notissimus seculo 9.*

AUCTOR
J. P.

4 *Tertio.* S. Maglorius episcopus habetur in *Martyrologio Romano xxiv Octobris*, S. Machutus ep. xv *Novembris*: de quibus plura alias. Sampson vero episcopus est apud nos ad diem xxviii Julii; ubi videri potest *Appendix*, in qua de istius Sancti reliquiis eorumque translationibus agitur. Et vero quid de ejusdem sacræ exuviis Parisios, ut volebat Saussayus, delatis censuerimus, ibidem inveniet lector pag. 592. De aliis autem supra memoratis dispici poterit ad præmissos jam dies. Salvator episcopus Alethensis antea nominatus, ab Alberto de Monterelaro in *Britannia sua Armorica pag. 198* dicitur consecratus anno 873, mortuus 915. Denique Sanctam, de qua egimus, annuntiat hæc die xxx Augusti Arturus in suo *Gynæceo*, qua die in antiquioribus sacræ Fastis illam inscriptam nondum reperi hætenus. Præfatus autem locus (ad S. Amaltrudam) corrupto, inquit, vulgari vocatur EMENDREULLA. Annuntiatio autem ejus sic habet: In territorio Rothomagensi sanctæ Ameltrudæ virginis gloriosæ. Diu ante annum 876, quo facta scribitur translatio corporis, eam e vita migrasse, coniecere liceat ex eadem translatione: verum eum sim ignarus quando, et quam diu ante illam obierit, fortasse hoc acciderit seculo 7 vel 8.

translatio.

E

C DE S. FANTINO MONACHO CONF. F

THESSALONICÆ IN MACEDONIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. P.

Topographia; cultus sacer; elogia; ætas, qua vixit; quænam Vita a nobis detur.

FORTE SECCLO
IX.
Thessalonica,
qua describitur,

Thessalonica, clarissima olim Macedoniæ civitas, et apud geographos notissima, sic describitur a Franciseo Orlandio *Ordinis Prædicatorum, parte 1 Orbis sacri et profani, lib. 3, cap. 2, pag. 189*: Macedoniæ, imo et totius Illyrici saltem Orientalis metropolis Thessalonica fuit, urbs olim clarissima, ad sinum Thermaïcum sita, haud procul ab Echedori fluminis ostio, quæ, Stephano teste, primum a Cassandro condita dicitur, et Halia, seu, ut aliis placet, Hális nuncupata. Thessalonica autem nomen a Philippo Amyntæ filio accepit, cum ille in ejus agro Thessalos ingenti clade profligasset.

Amplificata maxime est urbis istius dignitas, cum præfecti prætorio sedes effecta, totius Illyrici negotia ad se traxit. *Theodoretus enim Ecclesiasticæ historiæ lib. 5, cap. 17* editionis Valesianæ hæc de ea memorat: Thessalonica civitas est ampla, et incolarum multitudinem abundans, sita quidem in Macedonia provincia, sed quæ caput est Thessaliæ et Achaïæ, et aliarum plurium provinciarum, quæ sunt sub administratione præfecti prætorio Illyrici.

2 *Subit Orlandius*: Alexander Thessalonicae metropolis

AUCTOR
J. P.
S. Fantinus
digni suum
obiit :

metropolis interfuit concilio Nicæno : Aëtius Sardiensi : Acholius CP. (*id est* Constantinopolitano)
1. In concilio autem Chalcedonensi primus post patriarchas sedit, et subscripsit Thessalonicensis. De antistitis auctoritate *idem auctor tractat pag. 553 ; de privilegiis pag. 554 et 555 ; de provinciis subjectis pag. 556 ; de episcopalis dignitatis defectione, sola videlicet Macedonia, in qua Thessalonicensis præsul metropolitam ageret, relieta, pag. 559. Præter hunc neotericum scriptorem potest adire lector anteriores auctores, nimirum Novam topographiam in Martyrologium Romanum a Ferrario editam, Baudrandum, ac Cellarium Notitiæ orbis antiqui libro 2, cap. 13, pag. 669 et 670. Laudatam hanc urbem S. Fantinus, variis Europæ regionibus peragratis, piissima sua morte, patrisque post eam miraculis condecoravit.*

cultus apud
Græcos et Latinos :

3 De publico ejus cultu hæc accipe. Menologium Græcorum a Sirlito Latine redditum, et a Canisio vulgatum ita ipsum refert : Eodem die (xxx Augusti) natalis sancti miraculorum effectoris Fantini. Consonant Menæa magna Græcorum impressa : Sancti Thaumaturgi Fantini. Apponunt tres versiculos Græcos, quorum sensum Latinum subdam.

Καὶ γὰρ ὑπελθὼν θαυματουργὸς Φαντίνος

* Ἀνοθεὺν ἡμῶν μάνα θαυμάτων βρῶσι.

Φαντίνος βίωτου ἀνεγάζετο ἐν τριχκοστῇ.

Miraculorum factor, etiam humi abdite,
Fantine, ab alto manna mirificum pluis.

Fantium ex oculis movit trigesima nostris.

In codice Ms. Græco Ambrosianæ bibliothecæ Mediolanensis die xiv Novembris sic notatur : Τοῦ πατρὸς ἡμῶν Φαντίνου τοῦ νέου. *Id est* : Patris nostri Fantini junioris. At posthuma Sancti gloria ad longe majorem evecta est honorem, postquam cultus ejus apud Græcos propagatus ad Latinos fuit, Martyrologio Romano sic eum annuntiante : Thessalonicæ sancti Fantini confessoris, qui multa a Sarracenis perpressus, atque e monasterio, in quo mira abstinence vixerat, expulsus, cum plurimos ad viam salutis perduxisset, demum in senectute bona quievit.

Græcorum

4 Parvo ibi sanetus Confessor laudatus elogio, longius habet apud Græcos in dictis Menæis, quod P. Matthæus Raderus noster sic e Græco transtulit : Phantinus in Calabria Georgio et Bryena natus, ab iucuuabilis Deo consecratus, monasterio est commissus, in quo ad omnem se virtutem exercuit. Nobilis mandatorum operarius divinis etiam a Deo revelationibus est dignatus. Abstinit dies viginti ab omni cibo : nuditatem per quadriennium * toleravit : cumque Saraceni regionem invasissent, cum infinitis ærumnis conflictatus est.

* Menol. Sirl.
quatuordecim
annis

de illo elogium :

5 Ita sexaginta annis transactis, cum suis discipulis Vitale et Nicephoro in Peloponesum trajecit, et Corinthum ingressus, ibique sat diu moratus, multis saluti fuit. Tum Athenas profectus, et in æde Dei Genitricis adorato Deo Larissam concessit : ubi diu admodum ad sepulchrum S. Achillei martyris excubuit. Hinc Thessalonicam adiit, et apud sancti martyris Deme-

trii reliquias moratus, toto octennio consuetum D ordinem abstinence servavit, et in justa senectute vita excessit. Similia de illo memorantur in Menologio Sirlitiano. Apographo nostro Græco Ms., quod consonat elogio e Menæis jam producto, prænotantur ista Latine : Compendium vitæ sancti Fantini, quæ in choro solet a patribus Basilianis recitari. Apud Ughellum tomo 9 Italiæ sacræ col. 237 prioris editionis, inter confessoris ex Ordine S. Basilii ponitur Fantinus ; sed non certo nobis constat, an sit hodiernus, an alius synonymus, de quo actum est ad diem xxiv Julii a pag. 247, quemque ab hodierno ostendimus pag. 549 esse diversum. Ad utriusque autem distinctionem credo hodiernum signari in Fastis Græcis jam allegatis cum nota characteristicæ τὸς νέου, *id est*, junioris.

6 Quærenti, quando hic vixerit, respondeo, nihil me invenisse hactenus, e quo exacte hoc determinem. Apud Baronium ad annum 827, num. 25 de Saracenis, quorum facta est modo mentio e Menæis impressis, dicuntur ista : Agareni .. Calabriam et plerasque Italiæ partes occuparunt, omnia ineurSIONIBUS ac populationibus devastantes. E De Calabria et Apulia a Saracenis infestata actum est apud nos in S. Joanne Theriste, Ordinis S. Basilii monacho, ad diem xxiv Februarii pag. 480, et ibidem indicavimus, ab Africanis Saracenis occupatam fuisse Siciliam ad annum circiter 828 : exinde vero Calabriam et Apuliam eum vicinis ditioribus Saraccenorum deprædationi patuisse : at post annos circiter ducentos a Normannis, dum rerum potiti essent, Græcos et Saraccenos paulatim inde expulsos ; idque potissimum tributum Guilielmo Tancredi filio, cui inditum Brachii ferrei cognomen. Castellanus annuntiationibus Martyrologii Romani a se Latine redditi apponere solitus notas temporis, nullam apponit S. Fantino hodierno, qui forte spectat ad seculum nonum. Vide inferius Annotata littera k.

7 Suspiciari liceat, pleniorcm Sancti Vitam eum miraculis scriptam fuisse Thessalonicæ, ubi refertur obiisse, vel alibi, quod videtur suaderi ex notitia admodum distincta locorum ac personarum, sicut liquet ex Menæis typo vulgatis, et continuo videbitur e sequenti Vita ejus. Dabimus autem illam Latine e Menæis Mss. Græcis bibliothecæ Ambrosianæ Mediolanensis. Inter ea vero, quæ inde transcripta asservamus, ad mensem Novembrem prænotavit ista Papebrochius : Ex præcedentibus, itemque ex Cod. f. O 148 signato. Deinde vero ad ejusdem apographi locum, qui est de S. Fantino, ubi ponitur die xiv Novembris, adscribit : Supplementum vide in Sirmond. Habetur inter illa collectanea nostra Græca, quibus prænotatur hic titulus : Supplementum ad Menæa Græcorum excusa ex Synaxario membranaceo antiquo Ms. P. Sirmondi, sive collegii Claromontani Societatis Jesu Parisiis, ad diem xiv Novembris. Quæ inde supplebimus de S. Fantino, uncinis □ includemus. En tibi nunc ejus Vitam, quam variis observationibus illustrabimus.

Vita, quæ hic
datur.

F

A

D

V I T A

Ex codice Ms. Græco bibliothecæ Mediolanensis Ambrosianæ, quod cum alio exemplari collatum est, interprete J. P.

Οὗτος εἶλκε τὸ γένος ἐκ γῶρας τῶν Καλαβρῶν, Γεοργίου καὶ Βριαίνης γέννημα. Ἐξ αὐτῶν δὲ σπαργάνων Θεοῦ ἀφιερῶθη καὶ [ἁγίου ἁγίου χρόνου] μοναστηρίου ἐκδοῦνται, καὶ τὴν τρίτῃ καρτεῖ πᾶσαν ἀρετὴν προσδύμως διήρχετο καὶ γενόμενος ἐργάτης τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν, Σείων καὶ μεγάλων. [καὶ ἀγγέλοις ἀμιλληθεῖς] ἀποκαλύψαι καταξιοῦται [ἐπὶ εἰκοσὶ ὅλας ἡμέρας μετέωρος γενόμενος τὸν νοῦν, καὶ μηδενὸς ἀίσθανόμενος τῶν ἀνθρώπων.] Ἐρημίαις γὰρ καὶ ὄρεσι ἐμφιλογωρῶν ἐπὶ ὅλας εἰκοσὶ ἡμέρας πολλάκις νήστης διακατέρησε, καὶ μυρίας περιστάσεις ἐπέλασεν ἐν ταῖς τῶν Σαρακενῶν ἐφοδίαις.

2 Ἐν τούτοις ἐξήκοντα χρόνους διακρίσας, Βιτάλιον καὶ Νικηφόρον τοὺς αὐτοῦ φοιτητὰς παραλαβὼν τῇ Πελοποννήσῳ προσεπιβαίνει, καὶ τῇ Κορίνθῳ χρόνον συγχὺν ἐπιφοιτῶν [πολλοῖς τῶν ἐλπίσει γενομένων] πρόξενος σωτηρίας κατέστη. Ἐπειτα ταῖς Ἀθήναις, καὶ τὸ ἅγιον τὸ μένον τῆς Θεοτόκου προσκυνήσας, ἐν τῇ Λαρίσῃ γίνεται. Ἰκανῶς δὲ χρόνον τῷ τοῦ ἁγίου Ἀχιλίου ἱερομάρτυρος προσεδύσας τάφῳ [τῶν συνήθη τῆς διδασκαλίας σπόρου ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς κατασπείρας] ἐν Θεσσαλονίκῃ ἔρχεται, καὶ κατατρύφῃσας τῶν τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου Σαυμάτων [καὶ τῶν πολυάνθρωπον ἐκείνην πόλιν τῆς αὐτοῦ πολιτείαις καὶ ἀρετῆς μέτοχον ἀναδείξει. * Οὗτος ὁ πολλὸς ἐν ἀρεταῖς, καὶ μέγιστος ἐν Σαυματουργίαις Φαντίνος ὁμῶς διακρίσας ἐν Θεσσαλονίκῃ χρόνους, καὶ πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάσσης τὰς αὐγὰς τοῦ ἐνθίου αὐτοῦ βίου μέχρι καὶ τῆς Βασιλευσύνης ἀκουτίσας] ἐν γῆρῳ καλῶ [καὶ πλήρης ἡμερῶν] τὸν βίον κατέλυσε.

Hic e regione Calabrorum genus traxit, Georgii ac Brienes filius. Ab ipsis autem incunabulis consecratus Deo fuit et [dum octavum annum ageret] monasterio traditur, capillosque tonsus in omni se virtute exercuit alacriter. Dumque mandata Dei impletet, divinis ac magnis [angelis non inferior] rerum opertarum revelationibus dignatus est [per dies omnino viginti mente in caelum raptus, nullumque hominum sentiens.] In solitudinibus enim et montibus libenter habitans, totos viginti dies saepe transigebat jejunos a, innumerisque cum afflictationibus luctatus est in Saracenorum b incursibus.

2 Postquam sexaginta annos in his perdurasset, Vitalium et Nicephorum discipulos suos assumens adiit Peloponesum c, et Corinthi d multo tempore versatus [multis eorum, qui ibidem erant] salutem conciliavit: deinde Athenas e adiit, templumque Deipare veneratus, Larissam f venit. Dum vero ad sepulcrum sancti Achillei hieromartyris g sufficienti tempore consedisset [consuetum doctrinae semen aumimis hominum inspergens] Thessalonicam petit, et miraculis magni martyris Demetrii h late fructus [ac populosam illam urbem suae conversationis et virtutis participem fecit. Fantinus hic virtutibus dives ac miraculis magnus, expletis Thessalonicae octo annis, et quaquaversum terra marique divinae vitae suae splendores Constantinopolim i usque jaculatus] in bona senectute [ac plenus dierum] vitae finem imposuit k.

Patria, monachatus, virtutes, ac varix

peregrinationes: obitus.

e d

e

f

g

E

h

i

k

ANNOTATA.

a Supplementum supra indicatum addit ista: Ἄτροφος ἐπὶ πολὺ καὶ ἀποτος καὶ γυμνὸς ἐπὶ τεσσάρων χρόνοις διετέλεσεν. Ἐν ὅσκις δὲ ἐφοδοῖς ἀίχμαλοσίαις. τοῦ ἀλιτηρίου τῶν Ἀφρων ἔθους, ἐπέπεσεν, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. Ἐξήκοντα χρόνοις ὑπὸ τοῖς αὐτῶν καιοῖς πιεζόμενος συνήλγει τοῖς κινδυνεύουσι. Μετὰ ταῦτα δὲ ἀπέλασε τοῖς ἐνεγκαρμένοις, καὶ συμπαραλαβὼν Βιτάλιον... Quae sic interpretor: Sine cibo diu ac siue potu, nudusque annos quatuor transigit. In quantas vero miserias captivitatis.. inciderit exitialis Afrorum gentis, non est qui memoret. Annos sexaginta sub eorum malis vexatus doluit eum periclitantibus. Post haec autem patriam reliquit, et assumpsit Vitalium...

b Σαρακενῶν, quod hic est in textu Græco, mendosum censeo, ac legendum Σαρακενῶν, Saracenenorum, cum Menologio Sirleti ac Menæis Græcis. Idem patet ex textu supplementi statim recitati.

c Peloponnesus est provinci Græciæ, quæ etiam dicitur Morea, aliunde satis nota.

d Achaiae metropolis est Corinthus, fere in medio Isthmi Peloponnensiaci sita: ab Ortu Saronicum, ab Occasu Crissæum sinum habens, qui et Corinthiaeus appellatur: duobus inelyta portibus etc. Haec et plura Orlandius parte 1, lib. 3, cap. 2, pag. 194 Operis antea designati.

e Atticæ urbs est metropolis, armis quondam ac litteris celeberrima, quæ secundum dimensionem Baudrandi vix distat passus mille a Saronici sinus ora.

f Larissa Thessaliæ metropolis, Achillis patria, a qua Larissæus est dictus. Situm esse in confinio Macedoniae ad Peneum fluvium, et 28 miliaribus distare a sinu Thermaico in Occasum, observat Baudrandus.

g Celebrem Larissæ hunc Sanctum martyrem fuisse hic indicatur: sed qualis sit, et quo spectet, non est mihi promptum dicere.

h S. Demetrius M. annuntiat in Martyrologio Romano sub Maximiano imperatore ad diem 8 Octobris: ubi in notis agit Baronius de frequenti Christianorum concursu Thessalonicam ad ejus sepulcrum, unguento medico jugiter ex eodem scaturiente.

i Βασιλευσύνης, ut habet textus Græcus, significat imperantem seu imperatoriam (urbem) seu Constantinopolim, imperatorum olim sedem.

k Octennis Deo consecratus fuit, ut supra dicitur: deinde narratur, per Saracenenorum captivitatem multa dura pertulisse per annos sexaginta: sequuntur varia ejus itinera, quibus quantum temporis impenderit, non additur. His adijunge annos octo Thessalonicae transactos, et forte pervenire poteris ad annos ætatis ultra octoginta, et ad finem seculi noni, quo potuit obiisse, secundum superius præmissa in nostro Commentario.

DE

* f. ἀναδείξας

C

P

DE B. RITZA VIRGINE

CONFLUENTIÆ IN GERMANIA

Cultus et miracula.

J. P.

FORTE SEC. X.
AUT XI
Colitur Con-
fluentia: a
Gelenio

A b Rhœni Mosellæque concursu nomen CONFLUENTIBUS factum, vulgo CONFLUENTIÆ, Germanicè COBLENTZ, diœcesis Trevirensis percelebri oppido, medio Moguntiam inter Colouiamque Agrippinam spatio, jam pridem diximus tomo 2 Februarii, die XIII, pag. 662 in S. Castore presbytero, qui ibidem colitur isto die, uti et hodierno B. Ritza virgo. P. Alexander Wiltheim Societatis Jesu ad P. Godefri-
B dum Henschenium nostrum scribens, cujus festum, inquit, seu commemorationem canonici S. Castoris agunt xxx Augusti, ut scribit mihi P. Theodorus Idenus *Gelenius de Colonia Agrippinensis magnitudine libro 4 in sacris et piis Fastis hac die illam annuntiat*: B. Ritza Confluentinæ virginis, apposito signo, ut distinguatur a venerabilibus dumtaxat vel piis. Præmiserat idem auctor eodem libro pag. 653: Et hoc quidem libro solummodo Sanctos hujusmodi dicam, quibus in Ecclesia Catholica sanctitatis titulum dedit canonica apothecosis, vel quos majorum traditio et authenticæ scriptores eo titulo honorandos duxerunt. Atque ea causa est, cur hunc librum non a solis Sanctis, sed etiam a piis coguomen sumere voluerim, quandoquidem illis citra dubium Sanctis et Beatis, viros venerabiles, pios et religiosos admiscui.

Beata; in an-
tiquo autem
instrumento
Sancta voca-
tur: tempus
vitz:

2 Sed hos minoris nominis duces et ductores uostros tum titulo tum indicio topographico ab eximiiis illis Sanctis discretos invenies..., quia Sanctis rosas marginales apposui, quibus venerabiles carent: religio namque est sua privatim autoritate cuiquam beatitatis titulum vel indicium addere: immo in ea re ita moderatus ero, ut quam plurimos, qui ab aliis BEATI compellantur, ego VENERABILIUM et RELIGIOSORUM solummodo sim nomine compellaturus, et uti viros pios ad imitationem positurus. *Ex his patet, Virginem hanc a Gelenio non sine prudentia ac delectu annumerari Beatis. Adde, quod a seculo tertio decimo ineunte manifestatum fuerit sacrum ipsius corpus, variisque deinde prodigiis claruerit, publico testimonio comprobatis: item, quod Sanctæ titulo tunc honorata sit: denique, quod frequens ad Virginis sepulcrum concursus non obscure indicet, eam in publica veneratione jam dudum habitum fuisse, sicut videbitur in antiquo miraculorum instrumento, quod mox subdam. Plura de B. Ritza cultu ac Vita invenire non potui. Superiora interim me moverunt, ut crederem, hanc Beatam reliquis hujus diei catholicis accenseri posse, inoffenso Urbani PP. VIII decreto. At dictum supra diem XIII Febr. pag. 663 retulimus, corpus S. Castoris Cardona translatum Confluentiam anno 836 vel 837, ibidemque illud in ecclesia sub ipsius et omnium confessorum nomine consecrata fuisse reconditum. In ecclesia S. Castoris sepultum corpus B. Ritza, ac*

inventum, ut mox dicetur. Non igitur ante seculum nonnum ibidem conditum. An vero, et quamdiu post illud, in obscuro est. Si conjectari liceat, fortasse obierit et ibidem condita fuerit sec. X aut XI, et sic accipi volo, quod supra posui, tempus mortis.

3 Miracula porro accepisse se scribit Confluentia Wiltheimius jam memoratus, quæ Germanicè exarata huc misit; Latine vero nuper ab alio reddita sic sonant: Miracula sanctæ virginis Ritza*. Notum sit cuilibet, quod anno a Nativitate Christi millesimo ducesimo quarto, cum placeret Deo sanctitas sanctæ virginis Ritza, ejusdem virginis corpus, sepultum Confluentiæ ad sancti Castoris, manifestatum sit orbi.

Primo. Die S. Stephano protomartyri sacra venit mulier quædam Benigna nomine ad sepulcrum sanctæ Ritza oratura, ubi solemne celebrabatur Sacrum. Erat antea a longo tempore adeo clauda mulier hæc, ut adjumento fulcri subalaris iucederet. Oraute autem illa ad dictum sepulcrum, præsentibus omnes, quorum erat multitudo magna, audiverunt, ejus crus magno cum crepitu suo repoui loco; et postea semper recta incessit.

Secundo. Priore anno mulier quædam dicta Wendelina Moydt, a multis anis omnibus membris capta, postquam quotidie oraverat ad sepulcrum sanctæ Virginis, per intercessionem sanctæ Virginis sanata est.

Tertio. Fuit mulier ex Ehrenbreitstein a, cui erat filia cæca. Illa se contulit ad sepulcrum sanctæ Ritza, et oblati quibusdam, oravit sanctam virginem, ut filia sua recuperaret visum. Peractis ritibus precibus mulier repetiit domum, et invenit filiam visu præditam. Suscepit itaque eam ad sancti Castoris, ubi filia nullius ductu ad sepulcrum ivit, gratiasque egit et Deo sanctæ virgini Ritza. Contigit autem hoc miraculum anno Domini millesimo ducesimo quinto circa Purificationem.

4 Quarto. Eodem anno, hebdomada Rogationum venit mulier ex Lanstein b ad sancti Castoris, debilis adeo pectore, brachiis, omnibusque membris, ut ne ullum quidem potuerit humo tollere. Veniebat illa, et orabat ante sepulcrum beatæ virginis, die Dominico post Ascensionem Domini, et sanata fuit, ita ut postmodum iverit, quocumque vellet.

Quinto. Eodem anno festo apostolorum Petri et Pauli venit mulier ex Virnenborg e, Christina nomine, quæ ducebatur ad sepulcrum in templo sancti Castoris, et obsessa erat a diabolo, qui ex ea expellendus erat. Ibi exclamabat alta voce, et imprecabatur sanctæ virgini Ritza, et dicebat, se viuctum atque accensum fuisse ab ea. Qui malus dæmon expulsus fuit ex ea die Veneris subsequenti in præsentia plurimorum sacerdotum, studiosorum, aliorumque hominum, et laudavit

ejus patroci-
nio sanatur
clauda, mem-
bris capta, ex-
ca,
* in Germani-
co Ms. hic
et alibi
Ritheim
E

dehiliis, dxmo-
niaca, b

A laudavit Deum. Ubi autem exiverunt templo, tantum murmur, strepitus tantus auditus est in aëre, ut plurimi perterriti et in templum retrogressi fuerint.

li clauda,

5 Sexto. Eodem anno, quarto die post festum apostolorum Petri et Pauli venit mulier dicta Elisabeth ab Ochtentungh, quæ a sex annis clauda fuerat, neque se erigere poterat. Ferobatur itaque, veniebat ante sepulcrum sanctæ Ritzæ, et jacebat in oratione, usque ad octavum diem post festum apostolorum Petri et Pauli: et ita illo die, tempore solemnis Sacri sanata fuit, ut surrexerit, et adiverit altaria omnia, quæ sunt in templo sancti Castoris, orans: palam attestata est coram omnibus DD. Canonicis ecclesiæ collegiata, se sabbatho illo, quo primum ad sepulchrum venerat in præsentia frequentis populi, post completorium vidisse sepulcrum S. Ritzæ apertum, magnamque in eo claritatem, tamquam splendorem solis; quemadmodum idem splendor visus est a muliere quadam ex Horheim.

crus fructum juvenis, cæca alia,

B 6 Septimo. Fuit juvenis dictus Winricus, qui servus olim fuerat præpositi Bruneri; cui trabs in exstructione cujusdam domus crus fregit, ita ut illud nec tollere nec movere posset. Abnuent medici ei opitulari, et derelinquebant eum. Hic octavo die Apostolorum veniebat ad sepulcrum S. Ritzæ cum aliis iufirmis, et incipiebat se melius habere: quinto die Dominico sumebat cereum ex cera caudida, et metiebatur eum secuudum longitudinem pedis, et ita obtinuit sanitatem precibus suis, surgensque abjecit fulera subalaria, quibus hactenus incesserat. Et incessit rectus laudans Deum, sanctamque Virgiuem Ritzam.

Octavo. Eodem anno mulier quædam nomine Agnes, quæ decem annis cæca fuerat, venit ad sepulchrum, ibique per quatuor hebdomadas preces fudit, et visum recuperavit, laudavitque Deum et sanctam virginem Ritzam.

claudus, vulneratus a lupo, sanatus: juvat in rebus perditis.

7 Nono. Iisdem diebus homo quidam dictus Gerlacus a Bleide cum uxore sua Susanna tulerunt ad sepulcrum sanctæ Ritzæ filium suum quinquenuem, Couradam nomine, qui a natiuitate sua per quinque annos mancus et claudus erat, ita ut nusquam comparere posset. Puerum

hunc ferebant pater et mater ad sepulcrum sanctæ Ritzæ pridie divisionis Apostolorum: quem parentes ejus quotannis cum decima S. Ritzæ, et dabant quotannis oblationem quamdam d.

Decimo. Fuit uxor æditui in Osteubergh, quæ habebat filium quatuor annorum, Henricum nomine, quem lupo graviter sauciaverat. Mater sequens filium magno cum luctu implorabat auxilium sanctæ virginis Ritzæ, et inveniebat filium in agro jacentem saucium. Unusquisque dicebat, eum sanari non posse: mater tendebat ad sepulcrum sanctæ Ritzæ, et in via sanabatur puer per invocationem sanctæ virgiuis Ritzæ; et singulis annis offerebat aliquid pro filio suo, qui quatuor auuorum erat.

Undecimo. Videmus quotidie, omnes eos, qui cum devotione eam invocant, ubi quid perdunt, et aliquid ex voto offerunt, adjuvari. Idem Petrus Koch a Zelle, vice-juratus in Revenach, uatus in Zelle ex Hamm e.

Item ut omnia miracula vera videantur, in tempore unumquodque miraculum divulgatum est, et testimonium eorum, qui præsentibus fuerunt miraculis, exceptum fuit: et ad æternam rei memoriam litteris mandata sunt hæc miracula, et sigillo urbis Confluentiæ munita: quæ litteræ asservantur a dominio præsentis ecclesiæ f.

ANNOTATA.

a *Castrum est prope Confluentiam, quod cæhibet Merianus inter ea, quæ habet de archiepiscopatu Trevirensi.*

b *In mappa geographica archiepiscopatus Trevirensis apud Merianum notatur duplex Lanstein, fluvio Laen inter utrumque medio, ad Rhenum, non multum distans Confluentia.*

c *Virnenburg ibidem notatur, et miliaribus aliquot abest Confluentia.*

d *Sensus cæ Germanico sic sonat, sed hiat, et forte ita est intelligendus: Et parentes obtulerunt quotannis decimam pro filio; pro se autem donum aliquod.*

e *Obscura hæc sunt; nec intelligo quo spectet illud Idem*

f *Videlicet S. Castoris in urbe Confluentina. Consul diem 13 Februarii pag. 663.*

DE S. BONONIO ABB. PRESB.

ORDINIS S. BENEDICTI

IN MONASTERIO LUCEDIENSI IN PEDEMONTIO

COMMENTARIUS PRÆVIUS

Cultus, Vitæ exemplaria, alii auctores.

ANNO MXXVI.
Sancti patria;

Monasterii Lucediensis, in quo S. Bononius seu Bolonius obiit, situm pluribus infra describemus. Bononia, Æmitiæ caput, Italicas inter civitates nobilissima, natalis ei dedit, vitæque monasticæ docuit rudimenta. Ibidem illum annuntiant Wion ac Menardus; Dorganius Augusti Tomus VI.

tem sine loco. Martyrologium Romanum sic eum refert: Bononiæ sancti Bononii abbatis. Antiquissimus autem est sancti Viri cultus. Altare enim super sancti Abbatis tumulo: transactis aliquot post ejus obitum diebus judicavit erigendum et dedicandum, ut dicitur in Vita num. S,

AUCTORE
J. P.

Ardericus Vercellensis ecclesiae venerabilis episcopus: qui tamen haec super re Romam adiit, et a Jobanne PP. (istius nominis XVIII, dicto XIX) apostolicam ad hoc auctoritatem adquisivit, et inde regressus.. altare crexit et consecravit.

cultus

2 Huc sine dubio respexit Franciscus Augustinus ab Ecclesia, quando in *Historia chronologica Pedemontana S. R. E. Cardinalium, archiepiscoporum, episcoporum et abbatum ista de Sancto memorat pag. 288*: Fuit inter Sanctos relat-
us a Joanne XX Papa. Sed hunc errorem corrigat Baroni-
us in *Annotationibus ad Martyrologium Romanum*: Verum, inquit, si (ut ejus Acta habent) probatio cultus facta est paulo post mortem ejus, a Joanne XIX id factum oportuit: nam Joannes XX (dictus XXI) diu post Pontifex creatus est, seculo videlicet decimo tertio, anno 1276 ad Petri cathedram evectus, et 1277 mortuus, ut in *Breviario gestorum Pontificum Romanorum apud Franciscum Pagium tomo 3 a pag. 423, et alibi licet videre. In eundem incidit errorem Ferrarius infra citandus. Celsus Falconius, de quo postea, perperam scribit, eum a Joanne XIII Pontifice beatitudinis possessorem fuisse declaratum.*

sacer

3 Apud Mabillonium in *Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti seculo 6, parte 1, a pag. 266 scribuntur ista de Sancti cultu et loco*: Sancti Bononii corpus colitur in monasterio Lucediensi prope Crescentium Vercellensis diocesis insigne castrum inter Padum et Duriam situm, nunc sancti Januarii, olim sancti Michaelis titulo donatum: cujus originem ad tempus Ariperti, Langobardum * regis principatum, id est, ad annum DCXVII refert Franciscus Augustinus ab Ecclesia in *Chronologia Pedemontanae cap. 33*. Locus a monachis nigris ad albos Cistercienses, et ab his ad paucos clericos seculares devolutus est. Eadem ferre habet Lubinus in *Notitia abbatiarum Italiae, ubi Locediensem abbatiam hodie ad Casalem diocesim, quae ex Vercellensi detracta est, pertinere observat. Hanc sitam esse ait in territorio Montis-ferrari supra fluvium Gardinam, uomenque opido S. Januarii, quod occasione monasterii sensim exstructum est, tribuisse. Haec non piguit e dicto hagiographo huc transcripsisse paulo prolixius, occasione sacri corporis, quod ibidem coli testatur. Sed plura alia de publico S. Bononii cultu in promptu habemus. Papebrochius noster inter alia, de quibus agit in *Reditu suo Ms. ex Italia in Belgium, pag. 233 meminit de spatula S. Bononii Vercellis apud PP. Praedicatores.**

litanis

4 Eminentissimus Dominus Prosper de Lambertinis, qui nunc S. Petri cathedrae feliciter praest, in *Opere de Servorum Dei beatificatione et Beatorum canonizatione lib. 2, cap. 18, pag. 150, in litanis, ait, juxta ritum Eusebianum ejusdem Sancti nomen invocabatur; ut etiam hodie invocatur secunda die Rogationum in litanis, quae recitantur a clero Vercellensi: quin immo in quodam vico diocesis Hyporegieusis, cui nomen Settimo Rotaro, ecclesia parochialis in honorem ipsius Sancti Deo dicata est, in eaque die xxx Augusti Officium recitatur de communi, quemadmodum et apud nos Bononienses efficitur... pro cujus quidem Officii proprii concessione, Deo dante, mens nobis est preces adhibendi sacrorum rituum congregationi. In *Appendice ad praedictum librum pag. 625 ponit Officium proprium sancti Bononii, quod olim in ecclesia Vercellensi recitabatur; quodque**

se accepisse ab Eminentissimo Cardinale Ferrerio Vercellarum episcopo indicarat pag. 150 modo citata; ubi et de recitatione . . . ejus ommissa anno MDLXXV, quo tempore in eadem ecclesia ritus cessavit Eusebianus: tametsi adhuc multa de eodem referuntur in lectionibus propriis Officii sancti Petri episcopi Vercellensis.

5 In *Appendice itaque jam designata post hunc titulum*, Extracta ex archivio cathedralis Eusebianae Vercellensis de sancto Bononio, sive Bononio abbate Leucediensi, subduntur ista: In Antiphonario antiquo, in quo leguntur gesta sancti Eusebii, notis musicalibus signato, post antiphonam sancti Bartholomaei apostoli habetur antiphona sancti Bononii, ut sequitur... " Pastor " insignis meritis, et laude digne Boloni, suppli- " cante populo, clementi pietate subveni, ut plebs " ad te clamans, pinum patronum, verumque inter- " cessorem se apud Dominum in quocumque discri- " mine sentiat ". Deinde ex Missali antiquo secundum ritum Eusebianum sub die xxx Augusti recitat sequentia laudatus Cardinalis de Lambertinis: Rubr. S. Bononii confessoris. ORATIO. Deus mundi auctor et conditor, qui hodiernam diem praeclearae festivitatis beati Bononii migratione consecrasti: praesta nobis, quaesumus, ut, cujus annua celebritate devotis exultamus obsequiis, ejus suffragiis tuae pietatis consequamur auxilium. Per Dominum etc.

6 SECRETA. Omnipotens sempiternae Deus, qui beatum sacerdotem, et confessorem tuum Bononium et sacerdotii officio ex fidei munere sublimasti, tribue supplicibus tuis, ut quidquid peccati contagione contractum est in nobis, ipso pro nobis interveniente, solvatur. Per Dominum etc. POSTCOMMUNIO. Exaudi nos Domine, sancte Pater, omnipotens aeternae Deus, et beati sacerdotis et confessoris tui Bononii meritis hanc plebem tua solita miseratione custodi, benignitate conserva, pietate salvifica, ut in aeterna illi patria jungatur patrono, cujus hic exultat in festo. Per etc. *Ibidem pag. 626 proferuntur propriae de sancto Abbate nostro lectiones ex vetustissimo codice siguato " Breviario secundum " usum ecclesiae Vercellen. " quas in Breviario Eusebiano typis impresso Venetiis anno MDIV cum privilegio canonicorum S. Eusebii Vercel. legi ait idem Eminentissimus auctor, prout ibi ab ipso subjunguntur. Pag. 627 dantur lectiones propriae S. Petri Vercellensis episcopi, quibus gesta S. Bononii inseruntur. Consuli potest dies XIII Februarii pag. 719, quo de S. Petro tractavimus. Porro gesta S. Bononii sufficienter describuntur in ejus Vita, ac Miraculis. Varia existunt de illis exemplaria, quorum suggerenda jam notitia est.*

7 Vita ejus, quae habetur apud Surium ad diem xxx Augusti, uti et Miracula, non sunt primigenii styli, qui aliquantum, ut alibi in isto Opere fieri assolet, mutatus est. Vita Sancti etiam habetur apud Eminentissimum de Lambertinis a pag. 613, et extracta praenotatur ex archivio capituli cathedralis sancti Eusebii Vercellen. in codice pervetusto... in pergameo manu conscripto.. hoc exordium: Beatus igitur Bononius, Bononiae oriundus fuit, ibique a pueritia etc. Finis vero est hic: Idem memoratus pontifex Romam abiit, a Domino * Joanne summo Pontifice, et universali Papa apostolicam auctoritatem adquisivit, et inde regressus summa gratia et totius plebis laetitia altare erexit et consecravit etc. Quae exemplari apud Mabillonium edito consonant. Miracula

D

e documentis

E

illustratus:

F

ita exempla
ria coluta:

* Mabill
Domno

A cula etiam, quæ ex antiquo Ms. codice pergame-
no vulgavit idem Eminentissimus Cardinalis, si-
milis sunt narrationi Mabillonianæ. Nos jam di-
cta exemplaria Vitæ ac miraculorum contulimus,
variasque lectiones observavimus, nonnullas e
pluribus assignaturi. Aliud Vitæ apographum
apud nos est, quod notatur desumptum e Ms.
membr. Cardinalis Barberini f. 250. Habet prolo-
gum. Sic incipit: Grandium materiarum explana-
tionem parvorum ingenia comprehendere nequeunt.
Nihil autem in eo occurrit, quod observari debeat.
Sequitur historia Vitæ, quæ narrat similia ex-
emplaribus modo designatis apud Cardinalem de
Lambertinis ac Mabillonium, sed sine illis mira-
culis, quæ ipsi vulgarunt.

observationes

S Audiamus nunc observationes, quæ exstant
apud eundem Mabillonium pag. 266 in hæc ver-
ba: Sequentes duos, alterum de vita, alterum
de miraculis sancti Bononii abbatis libellos scri-
psit quidam monachus Lucediensis auouymus,
qui ætatem suam prodit in libro de miraculis non
uno in loco. Nam num. 7 (qui in nostra edi-
tione est 9) ait matrem suam a S. Bononio et-
iam tunc vivente sanata fuisse: et num. 10
B (apud nos 11) relati miraculi, quod ipso auno
mortis ejusdem sancti Viri accidit, se testem ad-
ducit. Confer num. 18 (apud nos 19). His ad-
di possunt ista ex prologo in miracula ad com-
mendandam scriptoris fidem: Quæ refero, in-
quit, plura ego ipse vidi, et quæ nou a me vi-
sa, a veridicis et fidelibus viris audivi multorum
testimoniis confirmata. Vellem, ut distinctiorem
locorum, personarum ac annorum notionem ap-
posuisset miraculis post Sancti obitum patris.
Verumtamen, quæ scriptor ille narrat de rebus
per Sanctum in Oriente gestis, exposita sunt mo-
do tam mirabili, et tam parum verisimili, ut non
multum fidei obtinere possint apud eruditos. In
observationibus jam assignatis sequuntur ista:
Eruti sunt primum, sed stilo mutato, duo isti libelli
a Surio ex Ms. codice monasterii S. Stephani apud
Bononiam, nobilissimam Italiæ civitatem, quod Je-
rusalem appellatur, olim monachorum nigrorum,
nunc Cisterciensium. Eisdem indidem acceptos pri-
migeuo stilo restituimus.

ad Vitam
apud Mabillo-
nium: alii
scriptores.

9 Codex ille multas alias vitas continens hanc
habet in fine clausulam: Anuo ab Inc. Domi-
ni millesimo centesimo octuagesimo, abbatiante
domino Landulfo abbate discretissimo, Deo et
homiuibus diligendo, fama sparsim notissimo,
auno videlicet abbatie ejus xviii, die scilicet
Veneris, qui quarto die post festum sancti Mar-
tini episcopi secutus est, completus est in mou-
sterio beatissimi protomartyris Stephani de civi-
tate Bonouia, quod vocatur Jerusalem, liber
iste, et thesauris armarii jam dicti monasterii ag-
gregatus. Quod utique ad omium homiuum uo-
titiam venire volumus, etc. Porro Sanctus no-
ster laudatur a Sigonio lib. 2 de Episcopis Bo-
noniensibus in Frugerio; de Vita ejus Italice
seripsit Celsus Faleonius in Memoriis historicis
Bononiensibus lib. 2 a pag. 117, ac Latine Ferra-
rius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad xxx Augu-
sti. Hæc habui, de quibus lectorem pramonerem.
Reliqua dicentur in Annotatis ad Vitam a Ma-
billonio vulgatam, quam dabimus, ac more no-
bis usitato dividemus in capita, titulos, ac nu-
meros.

VITA

Auctore monacho Lucediensi ano-
nymo, Sancti synchrono,

Ex Ms. codice Bononiensi edita apud
Mabillonium inter Acta Sancto-
rum sui Ordinis sec. vi parte 1,
a pag. 267, quam cum aliis ex-
emplaribus contulimus.

Patria, vita monastica, peregrina-
tiones per Orientem plurimis uti-
les; dignitas abbatialis; obitus;
E q̄ltare super ejus sepulcrum.

Beatus igitur Bononius a, Bononiæ b oriun-
dus fuit, ibique a pueritia se sub monastico
prætextu divinæ servituti mancipavit. Inter cu-
jus crepundia plurima claruere virtutum insignia:
qui a primæva ætate meditatus quid futurus erat,
sicut legerat, utpote omnem vitam sapientis esse
meditationem mortis, cotidie moriebatur mun-
do, ut viveret Christo. Quatuor principales vir-
tutes scripturarum assertionibus noverat appe-
tendas, prudentiam, justitiam, fortitudinem,
temperantiam, ita sibi invicem nexas et mutuo
coherentes, ut qui unam non habuerit, omni-
bus carcat. Quas omnes sic habuit Vir vena-
bilis, ut tamen emineret in singulis. Mundum et
ea quæ in mundo sunt, posthabuit, Domino ad-
hæsit, sæcularia judicicia contempsit, et semper
apostolicam sententiam ad memoriam studuit re-
vocare: Si adhuc hominibus placere, servus
Christi non essem.

Nascitur Bo-
nonix, ubi
factus mona-
chus
a b

2 Cumque per annos aliquot in eadem urbe,
in monasterio sancti Stephani Protomartyris e
carnem suam crucifixisset, et ætatis ac morum
perfectione adolevisset; charismata meliora æ-
mulatus, excellentiorem vitam est aggressus. De
terra, et cognatione sua, et paterna domo exi-
vit, trans maria recessum solitudinis juxta Ba-
bylonem d elegit. Ibi fræno durioris, et supra
modum continentioris vitæ corpus suum perdo-
muit, omnibusque carnis illecebris triumphator
agonotheta repugnavit e. Fama igitur ejus boni
odori per totam Ægyptum fragrante f, princi-
pes Ægypti, et potior pars populi mira dilectio-
ne cæperunt cum amplecti, adeo ut darent ei
optionem quid vellet faciendi. At cum frequen-
ter hoc facerent, gavisus sanctus pater Bononius
Deo gratias egit, per quem barbarica feritas quic-
vit, et in mansuetudinem conversa siluit. Insu-
per quod inter sævitiam barbarorum intrepidus
maneret, ad perficienda opera Christianorum.
Primum itaque suarum virtutum spirituale jecit
fundamentum laborando ad reparationem eccle-
siarum

virtutibus ful-
get: varias
c

d

e

f

A. ANONIMO. siarum barbarica vastatione dirutarum. Ibidem
 9 quamplurima reparavit monasteria, in quibus abba-
 tes et monachos ordinavit *g*, quorum vitam secun-
 dum regulam sancti Benedicti instituit.

per Orientem
 ac valde utiles
 3 De loco ad locum transibat, verbum Dei
 seminabat: fides credentium crescebat, ad quo-
 rum informationem multis signorum miraculis co-
 ruscans alios ad fidem trahebat, et sicut ager ter-
 ræ bonæ fructum centesimum, sexagesimum, et
 tricesimum producebat. Cumque quadam die in-
 gressus navem cum mercatoribus illius regionis
 Alexandriam *h* peteret, valida et inevitabili pro-
 cella subito æquore turbato, nullam evadendi
 spem habentes clamabant omnes in tanto discrimi-
 ne constituti, dicentes: Serve Dei, ecce mis-
 serabiliter perimus et tu nobiscum: sed secun-
 dum tuam prædicationem, talem credimus Domi-
 num tuum, ut si oraveris ad eum, liberabit te,
 et nos tecum: et liberati vovimus nos sacramen-
 tum baptismatis a te sumptos, omnino sequi, et
 perfecte credere in eum. Ad ejus orationem re-
 pente vehemens maris commotio sedata præbuit *i*,
 et navis a Deo directa felici cursu portum Ale-

B xandriæ, sicut optaverat, intravit: et statim de
 navi, et de manu mortis, Deo ministrante, cre-
 ptis Vir Dei sæpe memorandus sacramenta bap-
 tismatis tradidit. Per totam Alexandriam rumor
 beatæ ejus opinionis sonuit, quia per eum mul-
 ta virtutum signa ibi Dominus ostendit. Et ut
 humanus favor, ut sæpe assolet, ejus mentem
 novo insolentiæ obduceret, clam locum dese-
 ruit; pristinam Babylonis solitudinem repetens,
 vigiliis, jejuniis, orationibus, et universis san-
 ctis operibus vacavit, vias vitæ quamplurimis
 monstravit, atque ut omnes Inscrificeret Vir ju-
 stus, omnibus omnia est factus. Non adulatio-
 nem per potentiam appetebat, nec fastidio asper-
 nabatur superbos et insolentes, memor illius in-
 vectionis, qua comminatus est Dominus populi
 seductoribus, dicens: Vae vobis qui consuitis
 pulvillos, et cervicalia sub omni cubitu ad deci-
 piendas animas. Ecce ego dirumpam eos de bra-
 chiis vestris, ut non ultra capiat animas volan-
 tes: quem nec prospera extollere, nec adversa
 noverant inclinare. Pauperes sustentabat, divites
 C ad benefaciendum admovebat. Mollia strata non
 habebat, sed supra duram humum superjecto cili-
 cio et lapide capiti subposito quiescere consue-
 rat, si quies est dicenda, quæ jugibus orationibus
 dies et noctes continuabat, et membra sua mortifi-
 cabat secundum illud Davidicum: Lavabo per sin-
 gulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum
 meum rigabo.

instituit pere-
 grinationes:
 4 Per idem tempus per universam Ægyptum
 erat ingens luctus, gravissimæ seditiois creverat
 tumultus, et facto conflictu inter eos plurimi
 Ægyptiorum occubuerunt: Romani vero multi
 perierunt, et triumpho Christianis non feliciter sue-
 cedente, multo plures in captivitatem ducti sunt.
 Inter eos Petrus *k* divinæ memoriæ venerandus
 antistes Vercellensis, vincens et carcere retrusus
 aderat, qui nimia necessitate coactus cautissime
 inquirebat, si quem forte Christianum in eadem
 regione invenire posset, cujus consilio fretus li-
 berari sperabat, et incessanter ex hoc ad Domi-
 num miserabiliter suspirabat. Sed quia certum,
 immo certissimum est, quod Deus in se speran-
 tes non deserit, sanctum Bononium ibidem esse
 Domino revelante cognovit. Quem ad se devo-
 tissime accersivit, et causam captivitatis ac mise-
 riæ suæ, et ceterorum per ordinem innotuit.
 Postremo ut sibi et reliquis per misericordiam

condescenderet rogavit: videlicet ut paganorum D
 nexibus absoluti, de tam durissima captivitate
 exirent, et in patriam terram, Deo duce et sancto
 Bononio, redirent. Tunc Pater sanctissimus magi-
 stris carceris pretium dedit, et ocium ad captivos
 consolandos introëndi accepit.

5 Cum quadam die rex Babylonis per po-
 merium, arboribus, quibus balsamum funditur,
 consitum, nimia juvenitate deambularet, gra-
 tiosiores domestici ejus, inspirante Deo, quadam
 concordie regula ad invicem consentientes, sup-
 plices rogabant eundem regem, ut votis sancti
 Bononii adquiesceret, captivos videlicet Chri-
 stianos vinculis carceris absolutos eidem trade-
 ret, et in patriam redeundi licentiam eis cum
 eodem beatissimo Dei cultore clementer conce-
 deret. Tunc rex uxoris et domesticorum preci-
 bus motus, votis sancti Bononii adquievit *m*.
 Igitur sanctus Bononius navem ingressus Jeroso-
 lymam venit, et inde pertransiens in montem
 Sinai *n*, locum suæ habitationis elegit: ut, sicut
 Moyses ibi olim susceperat legem Dei, in co-
 dem loco Christi Confessor adipisceretur gratiam
 Spiritus sancti. Deinde venit Constantinopolim. E
 Tunc custodes navium videntes tantam multitu-
 dinem captivorum, pavescens speraverunt pa-
 ratas esse adversus eos insidias inimicorum, et
 exceptoribus* ad palatium missis, ex imperiali edi-
 cto omnes sunt capti, et carcerali custodiae man-
 cipati. Cumque illius urbis Dei cultores creptio-
 nis eorum causam, eo demonstrante, cognosce-
 rent, apud imperialem potestatem operam de-
 derunt, ut injuste capti absolventur, et in pa-
 triam suam cæpto cursu feliciter reverterentur.
 Quorum precibus imperialis potestas annuit:
 omnes enim de carcere eductos absolvit, et ex
 ærario imperii ditatos, navigio, quo advenerat,
 cum omnibus quibus indigebant, misericorditer
 restituit. Inde enim gaudio singuli ad propria sunt
 reversi. Petrus Vercellensis episcopus pristinae suæ
 sedi jure est restitutus, et ibi præfuit multis tem-
 poribus.

6 Interim Servus Dei divinæ legi se mancipa-
 verat in montem Sinai: ubi tantarum virtutum
 signis claruit, quibus totam Jerosolymorum vi-
 ciniam sacro-sanctæ opinionis bono odore reple-
 vit. Non multo post Vercellensis dioceseos Lo-
 cediensis abbas obiit *o*: post ejus obitum Pe-
 trus prænominatus pontifex, nunciis ad eum di-
 rectis, eundem ad se accersivit, et nimis et in-
 evitabilibus precibus eum rogavit, ut defuncto
 abbati succederet, et locum et omnes commis-
 sos secundum Deum regeret. Cumque circa se
 Dei voluntatem intelligeret, nec diutius resiste-
 re posset, invitus pater monachorum effectus,
 multis ibidem cæpit cornescere virtutibus. Sed
 hostis antiquus, qui omnino, sicut sum est,
 invidet bonis operibus, adversus sanctum Pasto-
 rem pugnae conflictum assumpsit, et monasterium
 quodam procellæ turbine commovit. Ille vero
 memor illius evangelici: Si persecuti vos fue-
 rint in civitate una, fugite in aliam, scandalum
 humiliter declinavit, atque inde recedens in par-
 tibus Tusciæ *p* interim habitavit: ubi reparato
 ad plenum monasterio, et secundum legem Dei
 et sancti Benedicti regulam instituit, sicut con-
 sueverat ubivis locorum, claruit multorum indicis
 signorum.

7 Interdum prioris loci commotio sedata quie-
 vit, et Domino revocante ad monasterium Lo-
 cediense rediit, ut ibi plantatus clementia super-
 næ dispensationis ramos ibidem diffunderet piæ
 conversationis

captivos libe-
 rat:

* f. vectiga-
 tum publico-
 rum ex actori-
 bus

clarescit in
 monte Sinai:
 fit abbas Lu-
 cedi: Tusciam
 petit:

redit Lucce-
 dam: mcri-
 tur:

A conversationis. Et cum per multa annorum curricula plurima ibi fulgerent virtutum suarum iusignia, ille angelicus Vir semper latere quærebat, illud Domiuicum commemorans: Cum feceritis quæ præcepi vobis, dicite: Servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus. At cum multo tempore ad construendum domicilium Dei vivi ex sensibilibus lapidibus laboraret, et in omnibus irreprehensibilem se exhiberet; et jam tempus immineret, et remunerante Deo sui agonis bravium reciperet, consummato opere valefecit *g*, et spiritum Deo tradidit *r*; post cujus obitum evideuter apparuit qualis et quantus in vita fuit. Nam ad ejus sepulcrum plurimas ægritudines curatas novimus, et de die in diem meritis ipsius fidem credentium informari gaudemus: sicut olim verbo sanctæ prædicationis, ita nunc miraculorum signis dæmonia fugantur, cæci illuminantur, qualibuscumque morbis languidi curantur, et manifeste sanctificatus, sanctis in cælo est cœqualus.

B 8 Post cujus transitum transactis aliquot diebus *s*, Ardericus *t* Vercellensis *u* ecclesiæ venerabilis episcopus, divino Spiritu illustratus, ut debitam devotionem erga tantum Christi Confessorem impenderet, supra sacratissimum ejus corpus altare erigendum et dedicandum devotissime adjudicavit. Clero igitur et populo totius ordinis et ætatis, ac utriusque sexus in unum conuenienti ex hac causa verbum fecit, ut cohibentia *x* ac fauentis resultatione plebis firmaretur exordium tantæ religionis. Sapientia itaque sacro-sancti pastoris, et plausu totius gregis competenter sancitum est, ut idem pius pontifex, ut rata fieret ejus sententia, et populi obedientia, ex hoc acquireret apostolicam auctoritatem, quæ supereminet sæculi *y* potestatem: ut et religio esset devotior, et beatissimi Bononii commemoratio celebrior, idem memorandus pontifex Romam abiit, a Domino Johanne *z* summo Pontifice et universali Papa apostolicam auctoritatem acquisivit: et inde regressus summa gratia et totius plebis lætitia altare erexit, et consecravit *aa*, adjuvante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre, et Spiritu sancto, vivit et regnat in sæcula seculorum. Amen.

C

ANNOTATA.

- a Ms. Barberin. Bononius.
 b De notissima hac urbe obiter dixi in Commentario prævio. Plura dabunt Leander Albertus in Descriptione Italiæ, Ferrarius in sua Topographia. Baudrandus, Cellarius in Notitia orbis antiqui lib. 2, cap. 9, pag. 425, ac Ortendus parte 2 Orbis sacri et profani, volumine 1, pag. 772 et sequentibus.
 c De hoc monasterio agit Lubinus in Abbatiarum Italiæ notitia pag. 55, inter alia sic scribens: In eam anno circiter cmlxxx introducti fuere Cluniacenses monachi. Ex ea prodiit sanctus Bononius monasterii Lodecensis in diœcesi Vercellensi primus abbas. Sed eum in alterius abbatis defuncti locum successerit, primus esse non potuit. Vide infra lit. o.
 d Babylonem. Consule, quæ de Babylonia exstant apud nos tomo v Augusti in Comm. prævio S. Ludovici Francorum regis pag. 420.
 e Consonat Ms. Barberin.; sed in editis apud Enim. Lambert. non recte expugnavit.
 f Rectius hic, quam flagrante in Barberin. et Lambert.

g Barberin. et Lambert. Ibidem quam plurimas (celesias) reparavit, monasterium condidit, in quo abbatem et monachos ordinavit.

h Alexandria, urbs patriarchalis, et emporium quondam celeberrimum fuit in Ægypto; quod nunc multum de pristino splendore amisit.

i Barberin. et Lambert. recte siluit.

k De S. Petro episcopo Vercellensi consule Commentarium prævio num. 6.

l Ita etiam Barberin.; Lambert. minus recte consecuderet.

m Addunt Barberin. et Lambert. Captivos sibi, quos tenebat, reddidit. Insuper navigium, quo singuli ad sua remearent, et omnia uavigantibus necessaria contulit.

n In Arabia Petraea.

o Non ergo ibidem Sanctus fuit primus abbas, uti antea lit. c contra Lubinum dixi. Erravit etiam Carolus Sigonius antea citatus, dum hæc scribit: Bonifacius Montisferrati marchio monasterium ad Locedum in agro Vercelleusi construxit, atque ei Bononium. ob singularem sanctitatis famam, Petri Vercelleusis episcopi commendatione præfecit. Adde, quæ in Comm. prævio retuli num. 3 e Mabillonio de origine dicti monasterii anno 712, nec non quæ narrat in suis Annalibus ad annum 1050 num. 106.

p Regio Italiæ est Tuscia de cujus situ et divisione consuli possunt Ferrarius in sua Topographia, et Baudrandus.

q Barberin. et Lambert. fratribus valefecit.

r Addit Lambert. anno Domini mxxvi. Annus idem cum die 30 Augusti habetur inter miracula apud nos num. 11.

s Barberin. convenit, sed Lambert. Post cujus transitum Ardericus etc.

t Ughellus tomo 4 Italiæ sacræ col. 1069 Ardericus, inquit, ex regia stirpe, patruus Adelaïdis et Othonis, episcopus Vercellensis, anno mxxvii, Resurgenti Christo die sacra, coronationi Conradi imperatoris (cognomento Salici) interfuit sub Joanne XX (inmo XIX) Papa. Plura deinde ibidem subdit.

u Vercelle urbs episcopalis est in Pedemontio. S. Hieronymus epistola 17 editionis novæ (at. 49) col. 23, Vercellæ, ait, Ligurum civitas haud procul a radicibus Alpium sita, olim poteus, nunc raro est habitatore semiruta. Quenam vero postmodum illi ejusque diœcesi obtigerint, Ughellus proxime assignatus narrat col. 1023 et sequentibus.

x Ita etiam Barberin.; at Lambert. conniventia. Est autem cohibere, cohibere, quasi connivere, apud Ugutionem assentiri, sicut legere est in Glossario Cangii, ubi plura invenies.

y Barberin. et Lambert. omnem sæculi.

z Hujus videlicet nominis xix, ut in Comm. prævio dictum est.

aa Barberin. addit: Secundum quod Papa Joannes statuit atque caonizavit.

A. ANONYMO.

MIRACULA

PROLOGUS AUCTORIS *a*.

Stylum excusat, ac fidem suam commendat auctor.

Gratia nostri Redemptoris, qui fideles suos, mundo mortuos, secum viventes et conregnantes in caelestibus, multorum signis miraculorum ostensis, perspicue demonstrat; apparet viros fuisse, quorum studio et labore veteris ac novi Testamenti sanctorum Patrum opera, atque virtutum signa per eos caelitus facta, quibus ad divinum amorem excitarentur, posteris scripta relinquerentur. Quisque autem illorum, sancto Spiritu ubi vult spirante, et non omnes suas gratias uni, sed partim cunctis tribuente, pro virium seu ingenii capacitate pauca vel plura studuit, prout potuit, exarare. Ergo fratribus mirae devotionis in Dominum, ut miracula per sanctum Bononium, dum viveret, sive post ejus obitum facta schedulis traderem precative rogantibus, atque praefatorum scriptorum mihi renuenti exempla objicientibus, quorum minimo nullo modo me audeo comparare, scieus me modicae scientiae, sed in Domino spei maximae, qui linguas infantium facit disertas; tandem eorum diutina deprecatione divictus, atque in ipsorum obsecrationibus, tautique Confessoris supplicationibus pro me ad Dominum confisus, pauca de multis ultra mearum virum negotium praesumendo, non patiens cuucta esse incognita, conor memoriae tradere humanae: quorum si nulla forat descriptio, ne incertis commissum talentum abscondentis in terra particeps essem timeo: cum, testante Scriptura, bonum sit secretum regis celare, et honorificum opera Domini laudare. Unde obnixè oro lectores, ut non sint hujus operis detractores, nec verborum rusticitatem attendant, sed quae hic habentur, vera fore credant: quia quae refero, plura ego ipse vidi; et quae non a me visa, a veridicis et fidelibus viris audivi multorum testimoniis confirmata.

ANNOTATIO.

a Lambert. non habet prologum. Apud Mabillonium, e cujus editione haec etiam miracula recudimus, ponitur titulus hic: Incipit Prologus in miraculis sancti Bononii abbatis et confessoris.

CAPUT I.

Miracula a Sancto vivente patrata.

Monachi fur-tum

Nocturnis igitur hymnis atque laudibus, temporibus peractis mos erat beato Bononio in oratorio remorari: ubi vacans uberrimis flectibus et oraminum obsecrationibus, pro statu sanctae Dei Ecclesiae, et omnibus fidelibus vivis et defunctis, quanto secretius valebat, non humanae laudis appetitum desiderans, Dominum jugiter supplicabat. Ea vero hora, dum haec agerentur, frater quidam, nomine Lintefridus, vir maguae reverentiae, provecxaeque aetatis, cupiditate vi-

ctus, videns puleram candelam in candelabro, **D** subripuit et exstinxit, atque in sinu suo reposuit. Quod dum faceret, Dei occulto et justo iudicio meruit percipi ab angelo. Hoc autem ipsum latuit tunc temporis nihil mali sentientem. Sed et candelae ablatio, et angeli percussio beatum non latere Bononium: cujus purus mentis intuitus, omni luvione *a* pulsa, sedulo in exstasi raptus caelestia penetrauit, quippe ejus vita nec etiam levi fame erat maculata. Mane autem facto, primaque hora diei celebrata, ac facta ex more fratrum collatione, beatus Bouonius in eorum resedit conventu: et dictis dicendis, et juste misericorditerque correctis corrigendis, ut pater filium, fratrem praefatum, de caudela subreptione clementer increpavit, et ut eam custodi ecclesiae redderet imperavit: qui, licet invitus, reddit * quod fuerat jussus.

3 Inde vero egressis, et singulis ad sibi iniuncta peragenda occupatis, quibusdam ex ipsis ad se accersitis, quod in eo factum esse cognoverat, Vir Dei mærendo *b* aperuit, dicens: Filioli, scitote fratrem illum modo infirmaturum, et hac de clade vix mortem evasurum. Item et ei lectum **E** in domo infirmorum construite, eumque cum magna diligentia custodite. Qui suscepto ac perfecto jubentis imperio, jam aliquid mali patienti occurrentes, quae a Dei Famulo audiverant et fecerant, innotuerunt. Ipse namque non multa adhuc infirmitate se videus gravari, sibi relata parvipendit, et non futurorum ipsius praesagio, sed amicitiae stultiloquio deputavit: qui graviter crescente dolore, ut sententia Viri Dei esset veridica, ita est ea die viribus corporis destitutus, ut de ejus vita funditus desperaretur. Sicque per multos dies mansit: et, ut ipse postea solitus erat referre, nunquam ea de infirmitate convalesceret, et procul dubio credi licet, nisi beatus Bouonius suis meritis et orationibus pro eo intercederet.

4 Aliud quod narro miraculum, quod valde exstat venerandum. Beato namque Bononio ab adolescentia sua omni tempore corpus suum cum vitis et concupiscentiis crucifigente, omnino spreitis quatuor praecipuis victibus, scilicet carnis, adipibus, ovis, et caseis, dum morem abstinentiae vini in Paschali festivitate vellet observare, quo tantum in diebus, in quibus Eucharistiam **F** accipiebat, propter stomachi eversionem permotivum gustando, vase vix semisse apparente, utebatur, non ei permisit clementia superna: qui dum in praefata die rite celebratis mysteriis divini officii ad mensam accessisset, ei minister juxta consuetudinem in duobus vasis, in uno vinum, in altero aquam bibere detulit. Quod vas videlicet aquae dum facto signo sanctae crucis ori admisisset, cum vinum factam invenit; accitoque ministro dixit: Cur mihi solita consuetudine aquam non propinasti? Qui respondens ait: Etiam, Domine pater. Est, inquit, Vir Dei, experire, et, si sit aqua an vinum, per temetipsum addisce. Ille vero bibere non distulit; et inveniens aquam vinum factam, admiratione percussus obstupuit; et accipiens scyphum foras vinum eiecit, atque ad fontem recurrens, inde aliam lympham beato Bouonio reportans dedit: quam signo sanctae crucis facto, et nomine Trinitatis invocato, cum iterum ad os uisisset, iuventa est optimi meri saporem habens.

5 Tunc Vir saepe memorandus tamquam irato animo dixit: Non tibi, amens, vinum, sed aquam praecipi deferre. Scio, inquit minister valde

* Lambert. reddidit

punitur:

b

in vinum, a quo abstinere volebat Sanctus,

mutatur aqua:

A de admirans domine Pater, scio. Testem Dominum invoco, quia illa et hac vice ego ipse ad fontem ivi, et meis manibus aquam extraxi, et huc ad te devexi. Beatus vero Bononius illi non credens rursum aliam imperavit aquam afferri: quæ et ipsa conversa et optimum vinum, in propriam mutavit naturam. Quo viso beatus Vir, cujus voluntas fuit in lege Dei die ac nocte, maximum habuit stuporem, atque recognita Dei pietate circa se miserationem agente, ei grates dignas retulit. O virum vere per omnia laudandum, cunctorumque bonorum laudibus extollendum! Scriptum est enim, ut illicita committentes licitis interdum non utantur. Ipse enim huius præcepti non immemor, ut cotidie mortuus mundo viveret Deo, hanc auctoritatem transilicis etiam in Resurrectionis Dominicæ, uedum in aliis, acsi illicita committeret, plerisque licitis nullo modo utebatur: maxime cum ea die peccatoribus venia indulgenter conceditur, et animabus jam carne solutis causa purificandi pro commissis supplicio deputatis requies exhibetur. Quin etiam hominum favorem effugiens, ut hæc indulgentia a Deo sibi præstita omnes lateret, eundem ministrum, qui solus hoc noverat, ad se vocavit, et ne, quousque hominem exiret*, divulgaretur, interdixit.

* f. exueret

mira in pane mutatio:

B 6 Beatus Bononius pro causa monasterii cum suis militibus in itinere directus a quodam rustico in hospitio devote est receptus. Cui, suisque reffectis, appropinquante nocte, domus parvitate in ea jacendi facta difficultate, sub divo lecta præparata fuerunt: sed ruentibus cæli imbribus in eisdem quiescere nequiverunt. Domum igitur introierunt, et utcumque valuit ibi se quisque collocavit. Christi vero servus Bononius super quoddam vasculum, ubi panis solebat confici, sua sancta membra dedit quieti: pro cujus honore vas illud postea veneratione habitum, donum non silendum accipere meruit. Deinde cum panis subeinericius ex usu ibi pararetur, operante divina clementia absque levamine persæpe fermentatus est repertus, ut qualis, ac quantus esset Vir ille, quem sustulerat, insinuaretur. Quod insolitum et inauditum videntes illius domus homines multum admirari cœperunt: sed recolentes beatum Bononium ibi superjacuisse, id ejus meritis fieri non dubitaverunt: qui donec in carne mansit, sui Domini acceptam pecuniam non intra abscondendo, sed negotiando, quantum potuit, multiplicare studuit, uude recepta mercede in cælo et in terra honorari et exaltari meruit.

mulier filios obtinet Sancti precibus:

C 7 Fuit quoque femina liberorum procreandorum aviditate plena, sed a propaginum fecunditate per multorum annorum curricula aliena: quæ prolem gignendi, medicinis susceptis frustra concipiebat et pariebat, quia sibi justo Dei iudicio prohibente diu vivere nequibant. Illa vero suorum pœnitens commissorum, audita sancta opinione beati Bononii, ad eum devenit, et supplicis ejus pedibus provoluta, cujus rei gratia advenisset, patefecit. Quam suis sanctis instructam monitis, et indicta pœnitentia, in suis sacris orationibus Dei prædictus Famulus suscepit, eamque cum gaudio ad propria remisit. Et quousque vixit concipiens et pariens, meritis Domini Confessoris, filii et filibus non caruit. Nec mirum si tanta ac talia valuit obtinere apud Dominum, cum ipse semper fuisset bonæ terræ ager, qui suscepto semine ceutesinum obtulit fructum.

8 Quodam tempore, dum contigit cum iter facere, et in quodam vico ad domum cujusdam causa hospitandi declinare, auditum est a quadam femina febricitante eum ibi adesse; quæ festinans eo venit, et quis esset fusurus aquas ejus manibus, perquirendo invenit. A quo dum peteret aquas ejus manuum (sciebat enim plurimos sospitatem consecutos per haustum earum) responsum est illi: Hoc minime facere audeo, quia coram eo solito more in terram projicio: sed me ei aquas dante prope adesto; et dum in terram fudero, brachialem e extendeus, non tamquam sponte, sed casu, et tamen quo plus latenter poteris, eas suscipe, domumque regredies abluc, atque eandem lavaturam confideuter ebiibe, quia sine spe possibilitatis vana est petitio cujuslibet cupiditatis. Quæ siquidem mulier visa non multum distare ab ea, quæ accedens retro tetigit fimbriam Domini, fecit quod sibi fuerat imperatum: et ilico convaluit, atque ei Dominus pristinam sanitatem sui Famuli meritis reddidit.

A. ANONYMO.
aliam febricitantem sanat,

9 Inter cetera, quæ refero, nec illud silendum puto, quod meæ accidit matri intercessionem ipsius, quæ cum esset frigoretica d, et nimis inde laboraret, ad eum venit, atque suis se orationibus commendare studuit: quam ipse Vir venerabilis satis benigne gratauterque suscipiens, seque Dominum pro ea oraturum promittens, tali prorupit in voce: Vade, et noli amplius febricitare. Continuo namque melius habuit, et citius inde perfecte convaluit. Alio quoque tempore dum idem beatus Vir iter faceret, contigit ut apud quoddam castrum in quadam domo ad hospitandum declinaret: ubi opacæ noctis tempore tanta lucis claritas super eum refulsit, ut a quibusdam non longe manentibus tota illius domus fabrica, in qua excubaverat, igne consumi putaretur. Qui consurgentes omni subtilitate illuc perrexerunt; sed ab eorum oculis sublato lucis splendore eam inustam invenerunt. Quam videlicet claritatem nulli constat dubium fuisse ob ejus merita. Nec mirum, cum ipse Dei Famulus a puerili ævo toto conanime opera tenebrarum perfecte abjecisset, et arma lucis et fidei optime indutus esset. Hoc idem et post ejus transitum in cellula, in qua, dum corpore viveret, recumbebat, frequenter et a multis visum est. Unde aperte patet, quia ibi sancta studia et opera Deo satis placita ab eo sunt peracta.

uti et auctoris matrem:

d

E

10 Dum idem Dei Famulus alio etiam tempore esset apud quemdam vicum in domo cujusdam matris familias, ab ea multis est rogatus precibus, ut ibidem dignaretur prandere: qui ejus obsecrationum instantiam videns, votis ipsius acquievit. Mensa namque apposita ad prandendum discubuit. Ubi autem consumpta sunt edulia, quæ haberi poterant, si sicus quivisset habere, inquisivit. Cui quidam suus presbyter, [a] prædicta paullo ante, ut sicus ipsi Dei Famulo colligeret missus, respondit: Eo enim ad colligendum e: sed omnibus diligenter circumspicis, et immaturis repertis, neminem f sumsi. Cui Vir Dei: Vade, ait, et collige, nobisque huc defer. Presbyter vero sancti Viri præcepto obediens, ad easdem sicus, quas adierat, rediit, et, ut eodem referente cognovi, tot in eis maturas invenit, quot Viro Dei, et omnibus, qui cum ipso erant, sufficere potuerunt. Unde credentium fides informari simul debet et augmentari. Nam Unicus summi Patris omnium Domini Servo suo præstitit, quod ipse quærens fructum in ficulnea

ficus per miraculum maturæ.

e

f

A. ANONYMO

culnea sibi met non exhibuit. Spondit enim in se credentibus: Opera, quæ ego facio, facietis, et majora horum. Quoniam aliqua, quæ vivus peregerat, prout quivinus, summam scribendo pertrinximus: ad recolendum ea, quæ post transitum egit, Domino adjuvante, stilum vertamus.

ANNOTATA.

a *Sic etiam legit Lambert. At forte legendum lusione pro illusione. Sin minus, non intelligo, quid lusione significetur.*

b *Lamb. inherendo minus recte.*

c *Lambert. brachiale. Hac autem voce significatur manica, pars illa vestis seu unice, quæ ab humero usque ad manum brachia operit, teste Cavigio.*

d *Frigoretica, id est, febricitans, sicut paullo post dicitur: Vade, et noli amplius febricitare.*

e *Lambert. Cui quidem suus pater a prædicta matrona paulo ante, ut sicus Dei Famulo (deest colligeret) missus, respondit: Ego enim ad colligendum ivi.*

B f *Ita etiam Lambert., id est, nullam.*

CAPUT II.

Miracula a Sancto post mortem facta.

Vinculis constrictus liberatur:

anno igitur Incarnationis Dominicæ millesimo vigesimo sexto, tempore dormitionis suæ in Domino accedente, gaudentibus angelis et flentibus populis, beatus Bononius tertio Calendas Septembris ad omnium bonorum Remuneratorem feliciter perrexit, braviumque sui agonis ut optimus athleta accepit. Quo defuncto, ita confestim ejus sanctitatis fama totam per provinciam circumquaque est diffusa, ac si præcones mitterentur, quibus is obiisse, et per eum signa fieri narrarentur. Quod audiens quidam validis compedibus ferreis vinctus, atque in carcerali custodia magna eum diligentia positus, cœpit ingemiscere, pectusque pugnis tundere, et ad Dominum toto mentis affectu preces fundere. Si vera, inquit, sunt, Christe, quæ de famulo tuo Bononio auditu comperi, ejus, quæso, meritis et intercessione fac misericordiam mihi, ut per me liberatum a tantis, quibus crucior, doloribus, nomen tuum et Servi tui magnificetur, et hoc miraculum tuæ dexteræ potentia factum cunctis intimetur, ut majora his, quæ fieri in presentiarum perhibentur, ejus interventu futura esse sperentur. Hoc autem eum diu esset oratum, solutus vinculis Dei miseratione, tantique Confessoris supplicatione se exauditum cognosceus, absque mora exivit, et eisdem vinculis sumptis, ad ejus saceratissimi corporis tumultum festinato gressu devenit, et ibi eadem, quæ multo tempore manserunt, suspendit, ac gratias agens Deo, santoque Confessori Bononio, qualiter ei accidit, per ordinem vobis narravit.

dolor dentium sedatus:

12 Eodem vero anno, quo ipse sanctus Dei Bononius ex hac vita ad ineffabilem polorum gloriam migravit, quidam frater, cui ipse habitum sanctæ conversationis tradidit, adeo acri dentium dolore torquebatur, ut etiam iuediam, diesque ac noctes contiuuatim iusomnes duarum hebdomadarum spatio pateretur, atque ei omni quiete amota, per cœnobii circuitum quasi amens va-

garetur. Nocte autem quadam post multam fatigationem, dum caput in gremio infirmorum servitoris poneus modicum somni caperet, apparuit ei sanctus Bononius: qui festinus surgens, ut sibi per somnium videbatur, ob honorem tanti Patris, ad ejus sacra vestigia osculandum proruit: sed cum Vir venerabilis amiciter per mentum accipiens erexit. Ad cujus tactum ilico omnis dolor est effugatus, simulque frater ille infirmus a somno, quo teuebatur, est excitatus. Hoc autem facto, obsequentem sibi vocavit, dicens: Jam enim sancti Bononii visione et consolatione omni dectium careo dolore: sicque sospitate recepta, in eadem omni vitæ suæ tempore mansit.

13 Quædam femina ab adolesecentia conjugio copulata, videns sibi non nasci filios neque filias, una cum viro suo nimio tædio ac mærore affieiebatur. Hæc autem ut sui uteri sterilitatem amitteret, dum multa iulicita, quæ putabat prodesse, faceret, cognovit se in vauum laborare, quod tentaret velle Dei per sua maleficia superare. Meliore siquidem consilio divinitus inspirata, erogans multas elemosynas pauperibus, ac iusistens assiduis oraminum precibus, se fuuditus vertit ad Dominum, qui solus est unicum, et verum et unicum * miserorum præsidium. Non multo post tempore evoluto, dum sopita dormiret, vidit in somnis, quod, si ex stillicidiis pluvie stillantibus a domo, in qua Vir beatus degit, haberet atque potaret, a suo desiderio fraudata non esset. Quæ a somno expergefata visionem suo non distulit intimare marito. Tempore namque opportuno adveniente, una cum viro suo ad jam memorati Patris monasterium devenit, atque ex aqua, quam desiderabat, per quemdam sibi uotum ab ea rogatum accepit. Qua deuique exhausta, domumque regressa, paucis transactis diebus concepit et peperit, atque intervenientibus beati Bononii meritis, utriusque sexus prole deinde fecunda permansit.

14 Homo quidam erat fraticidii a pœnitens, qui habebat mucronem cum quo peremerat fratrem, fixum in ferreo circulo circum dextrum brachium strictius posito, cute et carue jam superimminente. Hic eum esset in septimo pœnitentiæ suæ anno, multorum Sanctorum ecclesiarum limina calcando, in die ejus natalis veuit, ubi beati Bononii corpus jacet humatum. Qui flens et ejulaus, ex intimo cordis alta trahens suspiria, Dominum precabatur sibi propitium fieri intercessione sui tauti Famuli. Cumque diu orationi instaret, et sanctum confessorum Bononium in suo suffragio invitaret, ei Christi clementia subveniente, coram multa turba virorum ac mulierum circulus repente fractus, et valde abjuuctus a brachio cecidit, qui ante ejus altare ad hujus rei memoriam multo tempore pependit. Unde intelligi datur, quia similiter ab anima reatu eadem hora est liberatus. Eodem quoque die, quidam ab infantia manus proprii sermonis recepit usus, a cujus ore multum sanguinis decedit, quod signum fracturæ linguæ vineuli exstitit. His namque visis miraculis, quique majorem spem et fidem in Deo, amplioemque devotioem et venerationem in ejus Confessorem inde habentes, cum gaudio ad propria redierunt. Tua sunt, Domine Jesu Christe, hæc opera: sic sic et mirabilis, cui tu semper vivere fuisti, unuc mortuum magnificas, a quo hac in vita degente fideliter magnificabaris, qui lucerna lucens non sub modio latuit: sed super candela posuit omnibus in domo tua nobiliter splenduit.

D

mulier fecundata:

E

* Lambert, qui solus est verum, et unicum

vincto libertas, muto loquela reddita:

F

dæmoniaca
A 15 Alio vero anno in die natalis ipsius, dum ex multis partibus orbis plurimi ad ejus sacri corporis tumulum confluerent Dominum adoraturi, et, confidentes ejus interuentu ab instantibus et futuris malis posse liberari, ipsius suffragia rogaturi; quædam femina a dæmonio vexata, multis ecclesiis pretiosissimorum Sanctorum petitis, nemini illorum ejus depulsione concessa, illuc deducta est: ejus ecclesiam mox ut fuit ingressus, dæmon se graviter torqueri et ardere orationibus Bononii vociferans, incessanter clamabat. Per triduum autem ibi stetit, et sancti Confessoris supplicatu, multis coram præsentibus, ab ea illud vomente cum sanguine pietas divina dæmonium ejecit; a quo plasma Dei jam diu possessum coacte fugiente magnus factus est strepitus. Coronam enim argenteam super altare ejus deponentem percussit, et auditis et visis ictibus, ipso nouo visio ictore, miro modo in unum collegit, et tamen non eam omnino dissolvit.

sospitata:
B 16 Alia quoque femina, dum jacens in partu sitiret, aquam petiit, camque, oblita facere signum sanctæ crucis, -bibit, sicque spiritus Fumareth, (quo nomine ipse interrogatus se vocari perhibuit,) eam invasit malignus: quam post partus purificationem ad quamdam ecclesiam, in ejus honore dedicatam, perductam, a presbyteris ceterisque fidelibus prius facta oratione, et omnium Sanctorum invocatione, per virtutem Domini nostri Jesu Christi conjuratus, coactus et confusus dæmon sancti Confessoris interuentu deseruit, et ut fumus, a quo videtur vocabulum sumpsisse, evanuit, nec ad eam redire ultra præsumpsit.

debita Sancti ecclesie reverentia
C 17 In eadem quoque ecclesia aliud constat esse *b* miraculum, multa admiratione venerandum. Erat quidam villicus cujusdam marchionis, vir multæ crudelitatis, qui ut aliquid sibi quolibet ingenio raperet, ad eas partes, ubi ecclesia beati Bononii sita est, se ire disposuerat. Quem illuc venturum homines, qui ibi habitabant, cognoscentes, quæque sua mobilia fugientes ad supra scriptam ecclesiam detulerunt. Circum quam multi sues adessent, et, ut illorum mos est, rimando *c* per ecclesiæ cœmiterium discurrerent, ipsius muros tetigerunt. Unde quodam contagio ita in renibus sunt percussi, ut inde funditus omnem vim amitterent; et ea die, excepta una sue, cuncti interierunt. Quam videlicet suem dum rusticus, cujus erat, mirabiliter contractam et moribundam videret, votum vovit Domino et sancto confessori Bononio, quod, si inde convalesceret, unum *e* prioribus, quos fœtus gigneret, in ipsius ecclesiæ servitium stipendio offerret. Facto autem voto, mox ipsius sus sana efficitur. Quibus villico dictis, non fuit credulus illis.

mira modo servata:
C 18 Nec mora, confestim equum ascendit, et quod cognoverat, anheliu, ut certius sciret, venit cognoscere. Illis denique visis, quodam timore et amore divino compunctus, ecclesiam est ingressus; vovitque Domino et sancto Bononio in illius ecclesiæ finibus commorantibus se umquam nil mali facturum, et a pravitate sua deinceps cessaturum. Qua ex re evidenter ostenditur, quantæ gratiæ et celsitudinis beatus sit Bononius apud omnipotentem Dominum, qui ejus vitam a quibusque custodivit immundis, ejus sacra loca immundas sues non passus est tetigisse impune, unde quorundam hominum feritas minueretur, et sub ipsius obtentu viventibus securitas et protectio major tribueretur.

19 Tantorum fama miraculorum longe late Augusti Tomus VI.

que diffusa, quidam adolescens, Adam nomine, confidens se sanctissimi Confessoris meritis ab infirmitate sua liberari, advehitur. Quippe etiam *d* ab ipsis eunabulis ita erat contractus, ut coherentibus calcaneis natibus, non plantis passus faciendi, sed seamellis *e* manibus subpositis rependo incederet. Tribus denique diebus continuatim et noctibus ad memorati et uemoraudi almi-fici Confessoris altaris crepidinem jacens, ipsius suffragia postulans, quod optaverat a Domino, sui Fanuli intercessionem accipere meruit. Cui hora sue curationis, redeunte sospitatis vigore, tantus æstuationis calor affuit, ut etiam interulam, quam erat indutus, exeret, et nudus maneret: hiems tamen erat. Sanitate vero concessa, recessit ab eo calor nimietas: sicque sospitati redditus, in eadem penes nos usque hodie manet, sui Sanatoris ecclesiæ serviens, et Deo et ipsi gratias referens. Per idem tempus, alius quoque ager, nomine Heli, ætate grandævus, miserabili atque diutina sorte diræ pestis damnatus advenit. Qui utrorumque pedum officio carens, genua per terram trahendo et manibus seamella habendo, incedere solitus erat. Hic accedens ad sacri corporis opiferi *f* Confessoris sepulcrum, ejus postulavit auxilium: ejus adjunctus gratia, sanitate est donatus pristina *g*. Qui in eadem adhuc degens, Deo et ipsi sancto Bononio pro sua erectioe laudes refert, et quidquid servitii potest, ipsius ecclesiæ servientibus devotè exhibet.

paralyticus
E 20 Quadam die Comitissa quædam, nomine Waza, Willelmi marchionis uxor, multis stipitata militibus venerat oratum ad ecclesiam, ubi beati Viri corpus jacet humatum. Quæ dum super altare ejus Missas celebrari faceret, et præsens ibi cum suis et aliis pluribus adesset, quidam mendicus ferens filium in scapulis, cujus pes et manus sinistri lateris paralytico morbo aruerant, eam adiit, et ab ea alimouiam sibi et nato petiit. Illa pietatis viscere immota, non solum ei non tribuit, verum etiam inerepanter et exacerbanter propter suam improbitatem, ut a se discederet, præcepit, Nou mihi est, inquiens, tantarum copia opum, quæ mihi, et omnibus a me petentibus sufficere possit. Præstantius etiam esset te ipsius sancti Confessoris rogato suffragio, ut tuo *f* sanitatem reddat filio, Domini misericordiam implorare, qui dando postulata, non minus thesaurizat, Psalmigraphi præconio impleto dicentis: Tibi enim, Domine, derelictus est pauper, pupillo tu cris adjutor.

sanitate donatur.
F 21 Homo autem ille quod audivit, facere non distulit. Filium sequidem de scapulis deponens, prope sacri corporis tumulum prostravit, ac genibus flexis, ac precibus fuis, demum ad petendum cleemosynas hac et illac per ecclesiam festinando discurrit. Interea dum pater abesset, opitulantibus meritis almi Confessoris, præfato puero summi Dei bonitas non tarda fuit; et cui cleemosyna deuegabatur, ut claudo ad portam templi sedenti, argento et auro carinis, membrorum scilicet sanitas, donatur. Hoc namque viso miraculo, magnus factus est plausus exultationis ad laudem et gloriam omnem Creatoris, ejusque Confessoris. Mox autem hujus facti fama per cunctorum aures volitante, illuc ab omnibus concurritur, inter quos et pueri pater regreditur: quid vero et qualiter actum sit, exquiritur. Tunc præfata comitissa, quomodo res se habuit, cunctis exquirentibus innotescere non piguit. Taliter vero omnipotens Deus, qui cuncta mira dispensatione

A. ANONYMO. spensatione agit, hoc miraculum mundo propalari voluit, ut Servus suus hinc venerantior et celebrior haberetur: et quia, testante Scriptura, signa infidelibus dantur; ut ab infidelitate declinantes discant, sperantes in Domino non deficere omni bono, cui laus est et gloria per euneta sæculorum sæcula.

ANNOTATA.

a Tomo 1 Actorum Benedictinorum seculi 3, pag. 120 apud Mabillonium narratur simile ex-

emplum in libro primo de miraculis S. Bertini. D
Consule dicta superius num. 11.

b Lambert. rectius: Aliud constat esse actum miraculum.

e Lamb. et ut illorum est, rimando. Suspicionem mendose hic scribi rimanando.

d Lambert. Qui pene etiam.

e Scamella sunt parva scabella, quibus repentes manibus innituntur. Vide Cangium.

f Lambert. mendose operi.

g Lambert. cujus ad nutum gratia sanitatis est donatus pristina.

DE SANCTO PETRO CONFESSORE

TREBIS IN LATIO ITALIÆ REGIONE

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

B § I. Variæ de Sancto notitiæ: patria, educatio; disciplina sub S. Cleto; E
ecstasis; multis in locis verbi Dei prædicatio; tempus vitæ ac mortis.

MEMO CIRC.
SÆCULO XI.
Documenta
varia de Sancto
unde et a
quo huc missa:

Trebanum oppidum in Latio, pluribus infra commemorandum, ejusdemque territorium ac vicini tractus non mediocrem acceperunt splendorem ab hoc sancto Confessore, virtutibus, meritis ac miraculis clarissimo: ad cujus promovendam gloriam egregie nos instruxit P. Dominicus Antonius Pierantoni Societatis Jesu, quando anno 1711 Roma huc transmisit varias ac multas de illo notitias, postea latius a nobis laudandas. Inter alia vero, quæ nobis subministravit, documenta, invenio apographum Vitæ antiquæ, de qua postea redibit sermo, in duas columnas divisum, in quarum altera datur ejusdem Vitæ narratio: in altera autem apponuntur C Latinæ ad illam notæ; deinde sequitur Ms. Appendix Italiæ, quam uti et notas ad Vitam, etiamsi diversa manu exaratas, et studiose curioseque elaboratas, adscribo eruditus laudati P. Pierantoni laboribus, et quas proinde sub ejusdem nomine citabo posthac. Quasdam vero e dictis notis inseram huc Commentario; quasdam servabo pro Annotatis post Vitam; utrasque magno nobis usui futuras ad gesta S. Petri, et res, quæ ad illum pertinent, elucidandas ac illustrandas. Ordiamur itaque a patrio ejus solo.

S. Petri patria,

2 Locus, qui vulgari nomine Carzoli nuncupatur, sancto Viro patria obtigit, uti dicit Vita num. 1. Pierantoni Carzoli, inquit, etiam nunc dicitur, oppidum sub titulo Ducatus in diœcesi Marsorum, milliar. 9 a Sublaco, et 20 ab oppido Treba: olim in Equicolis celeberrima civitas, facta colouia Romanorum an. V. conditæ edilv, ex Livio: et ex Valerio Maximo lib. 7, cap. 7 habetur mentio Marci Annæi Carseolani, uobilissimi equitis Romani filii: et in Ovidio Pastorum 4 dicitur:

Frigida Carseolis, nee olivis apta ferendis
Terra, sed ad segetes ingeniosus ager,
Qui nunc appellatur il Piano di Carsoli. Tria

miliaria distat a Roccabotte, et in cacumine vicini montis celebris est ecclesia B. Virginis delli Bisognosi dicta, ibi ereeta anno Domini dxx sub Bonifacio IV. De Marsorum aulem regione, origine, oppidis aliquot, ac finibus, aliisque ad istum populum spectantibus scribit Orlandus in Orbis sacri et profani parte 2, volumine 3, lib. 4, cap. 3. Hæc de Sancti patria.

3 Vitæ auctor eodem num. 1 natum ac educationis locus: in castro Arcis Vegetis, agens etiam de morum ejus innocentia. Pierantoni hæc observat de isto loco: Arcis Vegetis castrum, nunc Roccabotte appellatum, fortasse Arx fortis, cum legatur Arx Samnitum. In Chronica Sublac. legitur Roccabotte sub prædicto ducatu Carseolano, in diœcesi Marsicana. in confinio regni Neapolitani. Olim erat sub ditione abbatiæ Sublacensis, una cum ipsa Carseoli circa annum ML, 17 milliar. distans ab oppido Treba. Intra mœnia extat domus paterna ipsius S. Petri, in sacram ædem redacta, supra quam cubiculum, in quo ipse natus et nutritus fuerat: et in parochiali ecclesia S. Petri Apostoli, olim monasterio monachorum S. Beuedicti, extat sacellum cum reliquiis ejusdem sancti Confessoris, et in proximo monte extra muros oppidi, habetur in veneratione aquæ fons salutaris, qui dicitur ortus ad preces ejusdem Sancti, et dicitur la Fontana di san Pietro.

4 Biographus loco citato subnectit, Sanctum a parentibus compulsum ad conjugium, clam se subduxisse, Tiburque adivisse, atque adhæsisse eidam honestissimo viro Cleto, moratumque ibidem eum eo per duos annos. In prædictis observationibus de Cleto honestissimo viro sunt ista: sancti Cleti confessoris diaconi ecclesiæ Tiburtiæ celebratur festum xxiv Octobris, ex Ferrario (in Catalogo generali, ubi signatur solo titulo confessoris: nee probatur esse idem, de quo biographus, nee satis mihi est notus.) In platea prope cathedralem extabat olim hospitale S. Cleti civis Tiburtini,

fugit, ut non
ducat uxorem.
proficit sub S.
Cleto, et fit
clericus:

A tini, ejus sacrum caput servatur in sacrario prædictæ ecclesiæ cathedralis Tiburtinæ, ex monumentis Tiburtinis, et ex Philippo Ferrario de sanctis Italiae, qui in eorum indice tribuit corpus ipsius ecclesiæ cathedrali, et ponit xxiv Octobris. Dum vero idem Cletus videret discipulum suum non mediocris esse expectationis, detulit eum ad Gregorium ejusdem civitatis episcopum, sicut indicat auctor Vitæ num. 1, qui gaudens totondit eum et aptavit quasi clericum. Audiantur notæ: Gregorius iste Tiburtinus episcopus unicus ejus nominis in catalogo episcoporum Tiburtinorum ex Ughello num. 17, florebat sub Leone IX Pontifice circa annum ML: ex quo deducitur tempus vitæ S. Petri, qui clericus factus est ab hoc episcopo Gregorio, ei oblatum a S. Cleto diacono magistroque.

prædicat verbum Dei,

B 5 Pergamus cum Vita: Prædictus vero magister mox ei ferream crucem attulit, hortatusque illum est ad prædicandum verbum Dei. Crux autem ista, sicut habetur in notationibus, ex lamina ferrea longitudinis unius palmi; latitudinis vero unc. sex et 1 minut. servatur Trebæ in distincto reliquiario: qua cruce multa miracula facta sunt, ut infra. Ex eadem Vita num. 2 Sanctus ex discipulo jam magister factus, verbum Dei in sua patria, et per universa vicinia loca. duobus annis prædicavit, videlicet, sicut lego in notis, oppida et castra in Valle de Nerfa diocesis Marsicanæ, puta circa Carseolim, Pereto, Riofreddo, Poioinolfo, Oricola etc., Camerata, Arsoli, Vallinfreda, Colle alto, Tufo, Cerbaria etc. in diocesi Tiburtina. Tempus autem biennii, de quo supra, desumitur in eisdem observationibus ab initio mensis Martii de anno ML ad MLII ejusdem mensis, quando Sublacum venit. Post verbera vero et irrisiones, a Dei Præcone in prædicta sacra expeditione patienter tolerata, divinæ illum consolationes revereantur, septem diebus et totidem noctibus raptum in ecstasim, ut ibidem subdit biographus, eamque describit.

raptus in ecstasim per multos dies:

C 6 Historia autem hujus apparitionis, prout referunt notæ Pierantonii, visitur depicta in choro collegiæ S. Mariæ in cornu Euaugeli, et in cornu epistolæ consimilis pictura S. Blasii, ejusdem oppidi secundarii patroui. Similis raptus per integram hebdomadam legitur de S. Ignatio fundatore Societatis Jesu. Consuli potest Sancti Vita tomo VII Julii, die xxxi ejusdem mensis, pag. 665. Inter alia vero, quæ apud nos num. 3 refert biographus de S. Petro, dicit: A Virgine Deipara virgam manu accepit, in cujus capite frondosum liliam erat appositum. Quæri potest, qualis fuerit ista virga. Num. XI sequenti (qui in nostra divisione est 12) de quadam muliere Trebana dicitur: "quod virgam ejus de manibus eiecit". Dubitari potest, an hæc virga tradita a B. Virgine fuerit baculus gestatorius, cujus magna pars servatur in Roccabotte ejus patria inter reliquias ecclesiæ parochialis. Certe baculum gestabat iste Sanctus, ut infra patebit. Ita sæpe jam memoratæ annotationes: sed dubium illud non decidunt.

hospitium

7 Sanctus noster Confessor ad verba Deiparæ ab ecstasi excitatus Sublacum petit, sicut indicat scriptor Vitæ num. 3, ubi etiam de ejus hospitio, ac de tempore, quo ibidem egit, nec non de rebus mirabilibus, quas fecit. De castro Subtaco lego sequentia in sæpe dictis notis: Ex quo loco denominata fuit celebris abbatia Sublacensis, a S. Benedicto fundata in duodecim monasteriis circa annum Domini D, ut scribit S. Gregorius lib.

2 Dialogor. Castrum autem illud sic appellatum, uti memorant notationes Pierantonianæ, ab antiquo lacu, quem in Aniene flumine excitavit Nero imperator, et ibidem villam habuit, a Tacito et Frontino dicta Sublacensis villa Neronis. Plinius Sublaqueum vocat, Roma distans 40 miliar., Trebis decem, et totidem a Roccabotte: erat in diocesi Tiburtina, etiam hoc tempore oppidum satis populosum, quo advenerat S. Leo Papa nonus anno MLI, et anno MLXVII in cacumine ejusdem lacus erecta Roccha, quæ adhuc visitur, residentia abbatum Sublacensium. Præter hæc consulti possunt quæ habet Mabillonius tomo I Annalium Ordinis S. Benedicti ad annum 494, num. 8, ubi dat Sublaci situm, ac descriptionem.

AUCTOR J. P.

8 Ea vero, quæ refert biographus de Sancti hospitio apud Sublacenses in ecclesia S. Abundii, ita exponuntur in eisdem notis: Ecclesia hæc jacet quasi in ipso fluminis alveo, quæ processu temporis evasit subterranea parochialis ecclesiæ S. Andreae nunc collegiæ, et inservit ad usum sepulturæ: in qua anno MDCLXXI reperta fuit hæc inscriptio antiqua: "Die Jovis XIX Aprilis anno MDLIV Andreas Cruccius episcopus Tiburtinus construxit novum majus altare super altare vetus ecclesiæ inferioris sancti Abundii, et in ea reposuit reliquias SS. Apostolorum Matthæi etc." Ecclesia vero S. Andreae una ex quatuor paræciis Sublaci, facta est insignis collegiata cum sex canonicis, et præposito simul parcho, a præfato episcopo Cruccio anno MDLXV. Hic annus non cohæret eum Ughello tomo I Italiae sacræ col. * 220, ubi dieuntur ista de præfato episcopo: Tiburtinam ecclesiam ad multos annos sapientissime rexit: anno vero MDLIV eo munere se exolvit. Moritur anno MDLXIII.

quandiu ibi permanserit cum quodam Petro,

9 In Vita dicitur hospitatus sanctus Confessor noster cum quodam honestissimo viro Petro nomine, et apud eum permansit mensibus quinque. Quæ sic explicat Pierantonius in notis: Ex eo, quod Petrus iste nuncupetur eodem titulo honestissimo, prout nuncupatus fuit S. Cletus, credi potest consimili sanctitate præditus. Et licet num. 4 dicatur Prior; non ideo dici debet claustralis monachus, ut alii male interpretantur: quia præfata ecclesia S. Abundii, postea S. Andreae, numquam legitur sub ditione monachorum, sed semper subjecta episcopo Tiburtino, adeoque Prior erat idem ac parochus sive curatus, prout in aliis Sublaci paræciis rectores sub hoc titulo Prioris nuncuparentur secundum consuetudinem aliorum locorum. Mox vero de mensibus quinque subdit ista: Unde corrigitur error, qui irrepsit scribendo sex, etiam in lectionibus Officii, eo quod in originali leguntur quinque, non vero sex.

et per quæ loca semen verbi Dei sparserit:

10 Nec vero S. Petrus ita mansit in prædicta S. Abundii ecclesia hospes, ut a procuranda hominum salute desisteret; sed abiit, vicina locavissitudo, et illuc sæpius revertendo, faciens multa mirabilia teste biographo. Loca ista memorantur notæ: Circa Sublaqueum loca multa, scilicet castra, florebant sub ditione ejusdem abbatie, et viginti numerantur in lapide marmoreo juxta januam ecclesiæ monasterii S. Scholasticæ, ab Humberto abbate incisa hoc eodem anno MLII, quo S. Petrus Sublaci morabatur; et sunt Sublacum, Genna, Augusta, Cervaria, Maranum, Anticulum, Ruvianum, Arsolum, Carsolum (patria ejusdem S. Petri, ut supra dictum est) et alia quæ in eisdem observationibus nominantur,

ALCTORE
J. P.

*tur, addunturque alia castra, nuno diruta, quorum nomina huc transcribere supersedeo. Mirabilia aulem sancti Viri, quæ cum in vita, tum post mortem patravit, inferius illustrabuntur. De morte autem ejus tam jejune scribit biographus, ut de illa meminerit dumtaxat, nec modum, nec annum, nec diem mensis exprimens. Sic enim memorat apud nos num. 17: His omnibus, multisque aliis in civitate Trebæ expletis, atque ibi in viginti dierum spatio permanente *, de hoc mundo ad cælestem patriam pertransivit.*

* l. permanentis

tempus vitæ

11 *Pierantionius in notis, Vita, inquit, historica hujus Sancti comprehendit breve tempus aunorum quatuor cum dimidio, demptis tamen diebus decem, eo quod in ea narretur, eum moratum fuisse Tibure sub præceptore saucto Cleto diacono annos duos; duos pariter alios in patria sua divinum verbum seminasse, et Sublaci menses quinque idem munus exercuisse, et tandem Trebis viginti dies vixisse sub angusto scilicet turgurio cujusdam scalæ lapideæ, quæ in oratorium seu parvam ecclesiam consecrata est intra muros oppidi: ubi ad cælum migravit die xxx Augusti, quæ erat Dominica, anno MLII, qui erat bisextilis. Diem hunc et annum vellem edoceri ex antiquis instrumentis. Superius num. 4 idem Pierantionius vitæ tempus colligebat ex Gregorio episcopo Tiburtino, qui Sanctum lotondisse et clericis adscripsisse refertur in Vita, quæ etiamsi insinuet, quod non primo, sed secundo anno istius biennii, de quo jam dictum, hoc contigerit, non video tamen hinc presse determinari posse annum 1052 pro Sancti morte, annumeratis eidem aliis prioribus ex Pierantonio.*

et annus mortis.

12 *Obscura quoque et manca admodum sunt, quæ apud Ughellum tomo 1 Italiae sacræ col.* 216 prioris editionis in rem nostram memorantur de hisce, quos refert, episcopis Tiburtinis, ubi scribit: Joannes anno MXXXIX Benedicti Papæ Non. anno septimo nonnulla bona dedit ecclesiæ Sublacensi. Deinde subdit: Benedictus subscribit bullam quamdam Leonis noui Pontificis, Bergomati ecclesiæ indultam MXXIX. De Gregorio habet ista: Gregorius successit Benedicto, Leone IX sedente. De Joanne denique, quem huic subjungit: Joannes concilio sub Nicolao secundo celebrato assedit anno MLIX. Deinde in Maufredo transiit ad annum MXX. Ex his itaque conficere nequeo annum emortualem S. Petri, quia obitum Gregorii indictum reliquit Ughellus: in cujus tamen, uti et biographi fide, signavi Sanctum superius medio circiter seculo XI, qui et hoc datur die, quo habetur in Martyrologio Romano. Circumstantia tamen famis, de qua biographus num. 7 et 8, confirmat veritatem historiæ, sicut lego in notis, circa tempus et annum, quo iste Sanctus Sublaci morabatur; scilicet anno MLII: quia hoc eodem anno in Chronico Sublacensi narratur, quod Humbertus abbas, adjunctus a S. Leone nono, fabricam sui monasterii " explevit immodicis " sumptibus, tempore quo universa Italia re frumentaria laborabat, maximaque annonæ caritate "*

C

§ II. Sepulcra; miracula; Officium proprium; promotus cultus; translatio corporis; reliquiæ.

Quæ biographus apud nos num. 18 refert de S. Petri exsequiis, odore corporis, ac sarcophago, sic declarantur in notis: Sepultus in ecclesia collegiata S. Mariæ, scilicet in inferiori ecclesia, quæ est subterranea, et ideo S. Petri ecclesia nuncupatur, a præfato suo oratorio, triginta vel quadraginta tantum passus distante. Nec vero sacrum cadaver post Sancti obitum dumtaxat odoriferum fuit; verum etiam mirificus iste odor, sicut perhibent Pierantonii notæ, post secula septem adhuc sentitur et perseverat in ejus veste cilicina, quæ, transparenti velo serico cooperta, osculanda traditur omnibus et singulis, processionaliter ejus sacellum intransibus, ferreis caucellis circumseptum, in die suæ festivitatis. De sarcophago aulem, in quo Sanctus fuit sepultus, subdunt ista: Tria numerantur successiva hujus sacri corporis sepulcra: primum ex lapide spougiioso satis maguo et oblongo cum suo lapideo cooperculo, quod nunc visitur ad sinistram prædicti sacelli: intra quod sepulcrum servantur illæ antiquæ plumbeæ capsulæ, in quibus sacra ossa erant inclusa in prima translatione: secuudum erat subtus antiquum altare, in quo fuerat repositum an. MXXV in sua conouizatione die prima Octobris. Tertium denique extat intra altare novum, in quo fuit collocatum anno MDXXIX ab episcopo Auagniuo Seneca, in postrema ejus inventione et translatione facta anno MDXXIX. Suavis etiam odor remansit in S. Petri tunica, ul statim dicelur occasione miraculorum.

Odor vestis, loca sepulturæ:

14 *Vitæ auctor ea narrabit inferius. Palrata vero sunt partim a Sancto vivente, partim a mortuo. Mirum Viri sancti apud Trebenses patrocinium adversus infestos lupos refertur num. 21: Quadam, ait, nocte quidam Trebensis in agro jacebat, quando luporum pueros devorantium terror erat maximus, ac deinde scribitur, eadem animalia miro modo fuisse enecata. Iuvocatur iste Sanctus tamquam protector et defensor, sicut asserunt notæ, contra luporum rabiem, quos ideo manu cateuatos tenet, ut apparet in imagine æri incisa: de qua referentur plura inferius. Biographus num. 23 narrat miraculum de puero trimulo, qui per S. Petri tunicam sibi impositam obtinuit gressum: Tunica ista, teste Pierantonio, adhuc servatur in scrinio seu capsula prænobili, affabre elaborata, et aurata: et in magna habetur veneratione: præcipue quia etiam nunc suavem emittit odorem. Est contexta ex pilis seu lanis valde rudibus, quæ vocantur lanæ canizzæ: unde appellatur cilicium S. Petri. Quare Cardinalis Baronius in modernis lectionibus Officii scripsit: " Carnem quoque cilicio perpetuo " afflixit ". Est vestis satis magna, cum lata sit palmos septem, et uncias duas: alta vero palmos quinque. Et ex tali magnitudine arguitur ejus corporis proceritas quasi gigantea: de qua inferius. Alia vero S. Petri miracula postea etiam memorabuntur.*

patrocinium contra lupos: miraculum tunica Sancti factum:

F

15 *Officium proprium, anno 1674 editum, est de communi confessoris non pontificis præter lectiones secundi nocturni, quæ narrant vitam Sancti,*

hymnus ex Officio ejus proprio Ms. antiquo.

A *Sancti, et miracula. Missa Os justi ex eodem communi. Lectiones novem propriæ olim recitatæ fuerunt, quas vide in contextu Vitæ inferius dandæ. Officium aliud proprium Ms. huc misit Pierantonius, hoc titulo prænotatum: In solemnitate beatissimi Petri confessoris de Trebis, et in beatissimam festivitatem ipsius. Præter alia propria, quæ in eodem Officio exstant, duo habentur hymni proprii. In laudibus autem repetendus indicatur ille, qui est in primis vespers, cujus partem transcribo:*

Petre confessor fidei beatæ
 Saucta ter cujus patuit fuisse
 Vita cælestis, Domiuoque digna,
 Te precor, audi.
 Laudibus dignis resonemus omnes
 Splendidum festum Famuli fidelis;
 Cui dedit vires, relevaret ægros
 Conditor orbis.
 Luniuans cæcos, demones fugando
 Liberans artus febribus gravatos,
 Circulos ferri manibus relaxans
 Te rogitantes.

B Spiritus sancti pietate plenus
 Præcipis panem clibano reponi,
 Clibano panis coquitur repostus,
 Igne remoto.
 Supplici voto varicosus orans,
 Claudus ad gressum cupiens sanari,
 Vota persolvunt, hilaresque fiunt
 Munere sumpto.

Post Officium sequitur Missa Os justi: paucula vero, quæ habet propria, operæ pretium non est huc transcribere.

Promovetur
 Sancti cultus
 per bullas Pon-
 tificum

16 *Memoratus identidem Pierantonius Appendicem Italice scriptam huc misit, e qua libere profuerit varia, quæ ad Sancti miracula, et cultum spectant. Ex tribus itaque bullis Pontificiis, quas in pergameno exaratas conservari confirmat in archivio ecclesiæ collegiatæ Trebanæ, hæc recitat fragmenta. Et prima quidem e dietis bullis est Pauli II, anno 1470, die xxiii Julii Romæ signata, sicut addit, et continens ista: Cum pro parte dilectorum filiorum sindici, consiliariorum, et universitatis dicti castri de Trebis nobis fuerit humiliter supplicatum, ut ecclesiam prædictam etc. parochiali ecclesiæ S. Mariæ de dicto castro, in qua corpus beati Petri confessoris reconditum fore pie creditur, quodque ob quam plurima ibi coruscantia miracula in die festivitatis Confessoris ejusdem multitudo populi illarum partium ad eandem ecclesiam confluit copiosa, perpetuo unire, adnectere, et incorporare de benignitate Apostolica dignaremur etc.*

Pauli secundi,

17 *Bulla secunda est ejusdem Pauli PP., eodem anno 1470, die xx Augusti data, in qua Sanctum laudans, et novam prædictæ ecclesiæ S. Mariæ fabricam promovere satagens, hæc memorat: Cupientes igitur, ut parochialis ecclesia ipsius virginis Mariæ, terræ Trebarum, Anagninæ diœcesis, in qua sepultum asseritur corpus quoddam B. Petri eremitæ, qui, ut fama est, et etiam scripturis apparere dicitur, olim in humanis agens, religiose, exemplariter, et honeste vixit: nec non tam in vita, quam post ejus mortem diversis miraculis claruit etc., singulis Christi fidelibus vere pœnitentibus et confessis, qui in festo memoratæ virginis Mariæ Annuntiationis; et trigesima die mensis Augusti, in qua fuit nostra ad hujus Apostolicæ apicem assumptio, annis singulis ipsam ecclesiam devote visitaverint, et ad illius reparationem, ampliatio-*

nem, fabricam et decorem, manus adjutrices porrexerint, singulis festo et diebus prædictis, quibus id fecerint, septem annos et totidem quadrageimas de injunctis ejus * pœnitentiis misericorditer in Domino relaxamus, præsentibus perpetuis futuris temporibus valituris etc.

AUCTORE
 J. P.

* l. eis

18 *Bulla tertia est Alexandri PP. VI, ut legiur in memorata Appendice, quæ ibidem notatur data xx Augusti, anno MDII, Pontificatus ejus decimo; e cujus verbis in ista Appendice relatis excerpo ista: Cupientes igitur, ut cappella S. Petri confessoris de Trebis. . congruis frequentetur honoribus et in suis structuris, et ædificiis manuteneatur, reparetur et conservetur, nec non libris, calicibus, et aliis ornamentis ecclesiasticis debite muniatur. . . omnibus et singulis utriusque sexus Christi fidelibus vere pœnitentibus et confessis, qui in ejusdem S. Petri confessoris, qui penultima Augusti [colitur] ac canonizationis et translationis. . . ejusdem. . . festivitatis, quæ prima Octobris mensium diebus celebrantur a primis vespers. . . eandem cappellam devote visitaverint annuatim, atque ad jam dictas conditiones manus porrexerint adjutrices, singulis. . . festivitatum eorundem diebus, decem annos et totidem quadrageimas. . . relaxamus, præsentibus in perpetuum valituris. Hinc gradum facit eadem Appendix ad exemplum quadam, singularem erga Sanctum pietatem testificantia. Inter alia vero multa, ut ibidem lego, antiqua et moderna, narrantur sequentia. Primo magnifica domina Miotia Caietana, filia D. Antonii et Jacobillæ pariter Caietanorum, ac soror Benedicti Honorati Caietani comitis palatinorum, et uxor D. Jacobi Caietani, ultimi Trebarum domini, in suo ultimo testamento, quod condidit anno 1468, die x Januarii, peculiarem suam affectum erga Sanctum Trebanorum tutelarem sic exprimit: Item voluit et mandavit sepeliri, et sepulturam sibi elegit subtus ecclesiam S. Mariæ de Trebis, videlicet juxta cappellam et altare S. Petri confessoris etc.*

et Alexandri
 sexti, nec non
 ex piis

E

19 *Item reliquit cappellæ S. Petri confessoris de Trebis Valcatorium (f. molendinum, vel aggerem, vel locum, ubi atque concluduntur etc. Vide lexicon Cangii auctum) seu locum Valcatorii, positum in loco, qui dicitur il Ponte delle Tartane, cum cursu aquarum, ac cum omnibus et singulis juribus, usibus, utilitatibus, adjacentiis, et pertinentiis spectantibus et pertinentibus ipsi Valcatorio, et cum via eundi et redeundi per debitum et consuetum locum etc., ubi jam est, ut indicat Pierantonius, molendinum communitatis, miliario uno Trebis distans. Ad alia insuper pia legata pro aliis ecclesiis reliquit tres filios suos, Antonium, Nicolaum et Christophorum, ac nonnullis interjectis, additur: ut ex archivio Trebæ in actis Jacobi Lucæ de Conversis. Hisce iisdem annis, sicut prosequitur Appendix, Antonius Ronconi Trebanus in suo ultimo testamento bonorum suorum heredem reliquit confraternitatem S. Petri: et quamvis tres ejusdem nepotes prætenderent, ea sibi prius donata, et per annos viginti litigarint, sententia ad castellanum Trebanensem, Ludovicum Spagnoto directa anno 1486 et 1489, adjudicata tamen fuerunt utilitati pii loci: quin imo anno 1510 facta transactio, et confirmata concordia anno 1512 a Cardinale Pompæo Colonna, tamquam abbate commendatario Sublacensi, ad instantiam archipresbyteri et canonicorum Trebanorum, nec non supradictæ confraternitatis S. Petri, quæ usque ad*

donationibus:

F

ad

AUCTORE
J. P.

ad præsens tempus gaudet domo, in quam convenit concilium publicum, vocaturque domus S. Petri, sita in area collegiatae ecclesiae S. Mariæ, imposita obligatione perpetua Missarum sacerdotibus territorii pro anima benefactoris Ronconi, prout ibidem legi dicitur in longo processu dietæ litis, existente in archivio communitatis. Extracta hæc sunt a me ex Italica Ms. Appendice P. Pierantonii; quæ quoniam characteribus lectu difficillimis exarata est, ignosce mihi lector, si sphalmata fortasse in meum Latinum ecgraphum irrepperint, Supersunt alia bene multa cultui sancti Confessoris admodum honorifica.

erecta ecclesia,
corporis inven-
tio, trans-
latio,

20 Ineunte enim seculo decimo septimo erecta fuit nova ecclesia, ut perhibet Appendix, perfecta et consecrata anno 1616, sicut legitur in inscriptione, quæ posita est ad latus dexterum portæ principatis, ad partem supremam scalæ, quæ descendit ad subterraneam S. Petri. Hæc dicit: Templum hoc in honorem beatæ semperque Virginiis Mariæ, et S. Petri eremitæ, Trebanensium pietate Deo Optimo Maximo dicatum, Antonius Seneca Anagninæ episcopus, maxima elcrici et populi frequentia ac devotione consecravit die 14 Octobris, Indictione XII, Pontif. D. N. Pauli Papæ quinti, anno MDCXVI. Anno 1619 facta est ultima translatio solennis cum inventione sacri corporis ejus, quod ad pedem altaris ipsius antiqui reperi- tum fuit, et in novo reclusum; de qua re fidem facit sequens memoria pergameno inscripta, et inclusa tubo plumbeo; sacra autem ejus ossa omnia integra capsæ plumbeæ, illam cooperiente capsâ altera cypressina. Inscriptionem accipe: S. Petri confessoris corpus hoc anno MDCXIX, feria VI, die IX Augusti, ab Antonio Seneca episcopo Anagnino in altari existent, in ecclesia inferiori S. Mariæ collegiatae, præsentibus D. Laurentio Jacobutio abbate S. Theodori, D. Donato Brunneri archipresbytero, Olivante Ceconio, et Cæsareo Aurelio notario, et festi ejusdem Sancti dominis reperi- tum est.

et recognitio:
i. e. medico-
rum vel ana-
tomicorum

21 Et adhibita physicorum * opera non semel, sed bis et ter ab eod. episcopo Anagnino, præsentibus reverendissimis Jo. Baptista Tosco episcopo Tiburtino, et Jovita abbate S. Scholasticæ Subla- cen., solenni translatione, et communi populi Tre- bani et frutimarum civitatum lætitia, in eadem ecclesia inferiori, in altari majori feria VI, trigesima Augusti ejusdem anni MDCXIX honorifice conditum est. In lapide autem marmoreo incrustato ad co- lumnâ sacelli ejusdem Sancti, ad latus sini- strum altaris ejus, tegitur hæc publica memoria: D. O. M. sancti Petri confessoris, et terræ Treba- rum patroni corpus summa pietate physicorum arte recognitum, ac per totam terram honorifice delatum ab Antonio Seneca Anagninæ episcopo, una cum re- verendissimis modo nominatis, cum innumerabili populorum frequentia ad altare hoc, veteri destru- cto, translatum est anno Domini MDCXIX, die XXX Augusti. Clerus S. Mariæ de Trebis, recognitioni et translationi præsentis, ad rei memoriam posue- runt.

reliquæ apud
Trebanos as-
servatæ,

22 Dicta mox inventio, recognitio et transla- tio corporis sacri vocat nos ad describendas ejus- dem reliquias. Multæ sunt, inquit Appendix, quæ in variis distributæ locis conservantur de hoc Sancto. Primo, Trebis præter corpus omnibus olim partibus integrum, intra altare ejus est ca- put, a reliquis separatim partibus in ultima translatione anni 1619, et reclusum in busto magno argenteo, expensis in illud scutis trecen-

tis, et laminæ metallinæ pone idem incisa hac D inscriptione: S. Petri eremitæ, terræ Trebarum patroni caput feria VI, XXX Augusti, anno Do- mini MDCXIX, in solemnî corporis translatione ab aliis membris disjunctum, Jo. Baptista Melis epi- scopus Anagninensis in hoc simulacro argenteo fe- ria VI, XXX Augusti asservari mandavit. Lauren- tius Jacobutius S. Theodori abbas ad rei memo- riam. Observo, quod apud Ughellum tomo I Ita- liæ sacræ col. 365 modo dictus episcopus vocetur Joannes Gaspar Melis. . . electus anno MDCXXVI: atque adeo hoc factum mox non accidit post istam separationem. Hoc observato, redeamus ad Ap- pendieem. Unus digiti articulus magnitudinis ex- traordinariæ ab immemorabili tempore, a prima fortassis translatione et canonizatione, quæ facta et anno MCCXV, reclusus in hierotheca argentea separata admodum antiqua, et circum istum arti- culum conspicitur filum seu fragmentum lon- gum cilicii ipsius ligatum; quod furtim subla- tum cujusdam devoti indiscreti manu fuerat: qui cœlitus percussus improvisa cæcitate, viam- que non inveniens, qua exiret e templo, confes- sus est suum delictum, illudque sacrum pignus, sicut debebat, restituit; atque adeo videtur ex- positum omnium oculis in memoriam prodigiosi eventus.

23 Cilicium vero idem, sive simplex vestis, et per varia loca distribu- ta qua usus fuit Sanctus, et quæ ad præsentem us- que diem post tot secula retinet prodigiosum odo- rem, conservatur in capsâ deaurata, quatuor magnis crystallis clausa, ex dono eminentissimi Cardinalis Caroli Barberini. Anno autem 1602 sublatum ex ejusdem vestis manica magnum frag- mentum a clero Trebano, ecclesie Roccabottensi cessit, in qua illud pariter cum magna parte ba- culi ejusdem Sancti in veneratione habetur. Tre- bis asservatur ferrea crux, a Gregorio episcopo Tiburtino ipsi data per manum S. Cleti diaconi, magistri ejus. Tempore translationis postremæ anni 1619, sequentes reliquæ a Seneca præsule Anagninensi sunt distributæ: nimirum cathedrali Anagninensi una costa: territorii vicinis, quo- rum nomina exprimit sæpe dicta Appendix, in diocesi Trebensi, nec non territorii di Acuto et Anticoli diocesios Anagninæ, alia ossa et frag- menta costarum: monasterio S. Scholasticæ Sub- lacensi dens, qui jam conspicitur in magna P cruce cum aliis sanctuarii istius reliquiis. Prædi- cto territorio Roccabottano, quod natale solum Sancti fuit, cessit dens alter: territorio autem Cameratensi eidem confini alius. Sacra pignora aliis locis concessa memorat Appendix: sed su- periora retulisse ex eadem sufficeiat. Nunc varias notitias ad Sancti cultum spectantes delibabo e laudata Appendix.

A

§ III. Officium novum, ejusdemque extensio, Sanctus Martyrologio Romano adscriptus; imagines et picturæ; statura corporis; an fuerit eremita; varia exemplaria Vitæ; quale hic detur.

Officium cum octava Trebanis concessum; quod deinde sine ca extensum ad clerum Sublacensem.

Anno 1602 bulla Romæ edita XIV Augusti antiquo S. Petri Officio, lectiones novem continenti, substitutum est novum conformiter ad bullam S. Pii PP. V., quæ impressa est in Breviario Romano, atque adeo lectiones novem de Sancto redactæ sunt ad tres, a Cardinale Baronio Romæ editas cum octava, nec non cum bulla supradicta Clementis VIII, et epistola dedicatoria populi Trebanensis ad episcopum Anagninensem, qui tunc erat Gaspar Vivianus Urbanus, tamquam diœcesanum suum, hoc titulo: Officium duplex cum Octava in festo S. Petri eremitæ, oppidi Trebarum Anagninæ diœcesis patroni, ad ejusdem loci usum, in quo sacrum ejus corpus requiescit. Celebratur die xxx Augusti. Territorio autem Trebano deinde separato a diœcesi Anagninensi, ac unito per bullam Urbani VIII anno 1638 abbatæ Sublacensi, idem illud Officium modernum fuit concessum toti clero terrarum septemdecim modernæ abbatæ, opera Cardinalis Caroli Barberini abbatis commendatarii, anno 1674, atque hoc titulo tunc editum Romæ: Officium duplex S. Petri eremitæ, patroni et protectoris terræ Trebarum abbatæ Sublacensis nullius diœcesis, cujus sacrum corpus in collegiata ecclesia ejusdem loci pie asservatur: ex indulto Apostolico fel. record. Clementis Papæ octavi recitari solitum cum octava a clero dictæ terræ in festo ipsius Saucti, quod celebratur die trigesima Augusti: modo autem ex decreto sacræ Rit. Cong. pro universo clero etiam aliorum locorum abbatæ Sublacensis concessum et extensum, sed sine octava.

et ad diœcesim Marsicanam cum octava:

C 25 Anno denique 1683 idem Officium, cum octava fuit extensum et concessum territoriis omnibus septuaginta duobus et castellis diœceseos Marsicanæ ad instantiam illustrissimi domini Antonii Corradini episcopi ejus, qui illud imprimi jussit Neapoli, vi sequentis decreti sacræ Rituum congregationis, quod sic loquitur: Sacra Rituum congregatio ad preces reverendissimi episcopi Marsicani benigne iudulsi facultatem, ut in posterum justis de causis semel in anno, die xxx Augusti, in tota sua diœcesi recitari possit Officium duplex cum octava S. Petri eremitæ ab omibus utriusque sexus tam regularibus quam secularibus, qui ad horas canonicas tenentur, jam approbatum et concessum pro oppido Trebarum Anagninæ diœcesis, et postea extensum ab eadem sacra Congregatione sub die III Martii MDCLXXIV pro universo clero tam terræ Sublaci, quam aliorum locorum abbatæ Sublacensis. Hac die III Octobris MDCLXXXIII. Nicol. Card. Ludovisius. Lo. † sigilli. Gratis. Bernardinus Casalius sac. Rituum congreg. secret.

anno 1691 Sanctus

26 Anno 1691, xxiv Novembris Sanctus ab eadem sacra Rituum congregatione, recognitis antea authenticis supra scriptis bullis Pontificiis,

et suis, quæ jam emanarant, decretis circa Officium ejus, fuit adscriptus Martyrologio Romano per sequens elogium ac decretum Romæ executum: Abbatæ Sublacen. Elogium die xxx Augusti. "Trebis in Latio, S. Petri confessoris, qui multis "clarus virtutibus et miraculis, ibidem migravit "ad Dominum, et honorifice colitur". Et sic deinde insertus legitur ultimis Martyrologiis, quæ Latino et vulgari idiomate recusa sunt Venetiis, ut affirmat Pierantonius in Appendice, anno 1700, et Romæ anno 1702. In dicto autem decreto sequuntur ista: Suprascriptum elogium S. Petri confessoris, EREMITÆ nuncupati, terræ Trebarum protectoris (de cujus canonizatione authentica exhibita fuerunt documenta) prout jacet, ad relationem eminentissimi et reverendissimi D. Cardinalis Casanate ponentis, accedentibus piis et enixis precibus eminentissimi et reverendissimi D. Caroli Cardinalis Barberini abbatis commendatarii Sublacen., sacrorum Rituum congregatio approbavit, ac in Martyrologio Romano apponi et imprimi posse censuit, si Sauctissimi. D. N. placuerit. Die xxiv Novembris MDCCXI. Et facta de prædictis Sanctissimi. D. N. Innocentio Papæ XII per me secretarium relatione, Sanctitas sua annuit. Die xxix ejusdem mensis Novembris et anni MDCCXI. A. episc. Ostien. Card. Cybo loco † sigilli. Joseph. Vallemanus sac. Rit. congreg. secret. Prædicta S. Petri annuntiatio primum inserta est editioni Plantinianæ Martyrologii Romani, quæ in lucem prodit anno 1701.

AUCTOR
J. P.

27 Gratia hæc singularis novum Sancto isti triumphum attulit, nec non lætitiâ plane singularem clero et populo Trebano, qui idcirco officiosissimas gratiarum actionis scripsit litteras tam ad Eminentissimum suum abbatem et patronum, quam ad eminentissimum Cardinalem Albanum, postea Clementem PP. XI, qui admodum servide ac pie causam hanc promovit per singularem devotionem suam, quam, dum esset in minoribus, ut vocant, profitebatur erga hunc Sanctum. Præter superiora, quæ ex Ms. Italica Appendice Pierantonii desumpti, alia in eadem subjunguntur de picturis, imaginibus ac inscriptionibus, quæ et antiquitatem cultus, ejusdemque ad varia secula continuationem declarant et confirmant. In ecclesia S. Nicolai extra muros Trebanos infra Sancti picturam sunt ista:

adscribi jussus est Martyrologio Romano: pictura, imagines,

Anno MDCCLII mensis Julii impensis archipresbyteri. Alia imago erat in ecclesia alia vicina S. Laurentii, et in ecclesia, cui nomen del Riposo, pariter extra muros annos 1483: item in sacello contiguo S. Sebastiani anno 1486, et alia similis etc. Anno 1603 imago Sancti incisa exhibet eum manu dextera cruce suam tenentem; sinistra vero tres lupos catena vinetos, addita eidem hac inscriptione: Indomitam sedavit rabiem. Infra lupos sunt insignia communitatis, quæ repræsentant montes quinque, et columbam superius, scutoque adscribitur lemna illud: Hoc tuta patrono; et infra imaginem hoc distichon:

Qui fera magnanimus vitiorum monstra domarat,
Quid mirum, agrestes si domat ille feras?
in fine subditur hæc dedicatoria: S. Petri confessoris a Trebano eremitæ. Celebratur die xxx Augusti. Jacobus de Carolis Trebanensis Anagninæ diœcesis hoc suæ in optimum patriæ tutorem pietatis, justæque in patriam ipsam observantiæ monumentum, suo sumptu incisum suis civibus exhibuit anno Domini MDCIII. Quæ in præsentem argumento referuntur æta annis 1621, 1642

AUCTORE
J. P.

1642 et 1700, ex eadem Appendice, uti et alia, quæ sequuntur de ecclesiæ ornamentis; item de schola pia etc. non describo, cum hæc mihi sufficiant, et longum sit memorare omnia, quæ diligentia singulari prosequitur Pierantoni- us, suamque Appendicem concludit, postquam egerat de Sancti reliquiis, superius ex eadem a nobis relatis, observatione duplici, quarum altera est de ejusdem statura; altera, an fuerit ere- mita.

miræ proceri-
tatis staturæ :

28 Statura gigantea eum fuisse, quamquam in ætate juvenili annorum circiter viginti, vel vigin- ti quinque, uti colligitur e tempore, quo vixit, ibidem indicat Pierantoni- us, dicitque id intelligi ex cranio ejus et capite, supradictoque digiti articulo, qui tametsi fuerit digitus manuum major, nihilo tamen minus anatomicæ propor- tionis mensuram argumento esse, quod ipsius corporis proceritas fuerit quasi palmorum Romanorum, S. Benedicti patriarchæ proceritati similis, cujus mensuram novem ostendi affirmat in sacrario specus sacri Subla- censis, nec non in Monteccuino. Sic etiam obser- vari indicat e magnitudine vestis supra dictæ vel

B cilicio, et ex latitudine ac longitudine manicarum : quibus addit, observatum hoc fuisse e longitudine ossium, quæ in ultima inventione sunt cognita multo majoris fuisse formæ, quam consueverunt in aliis esse.

probabilius
non fuit ere-
mita :

29 Quod spectat ad cognomentum titulumque eremitæ, qui sancto adjungitur; observari cu- pit Pierantoni- us, hoc accidisse post transacta duo secula a Sancti obitu, nec legi id unquam in authentica ipsius Vita, atque hoc dumtaxat in- veniri expressum in relata bulla Pauli PP. II anno 1470, indeque appositum fuisse modernis lectionibus Officii, aliisque posterioribus memo- riis. Titulum autem illum videri sibi affirmat vitæ potius repugnare, quæ sane non fuit eremitica nec solitaria; sed activa fuit vita et mixta, mini- sterio præcandi verbi Dei applicata annis duobus in solo ejus natali, Sublaci mensibus quinque, in hospitio Petri Prioris S. Abundii, prædicando semper et eleemosynas corrogando in subsidium pauperum : et hujusmodi vitæ modum tenuit viginti postremis vitæ diebus apud Trebanos usque ad mortem. Sic etiam egit duobus primis adolescentiæ suæ annis Tibure sub disciplina S.

C Cleli diaconi. His addere potuisset Pierantoni- us, in annuntiatione Martyrologii Romani non poni titulum eremitæ. Et quamvis in decreto sacræ congregationis Rituum, quo S. Petrus adscribi jubetur dicto Martyrologio, occurrit titulus ere- mitæ, quia tamen eidem additur nuncupati, indi- cio id est, quod eidem sacræ congregationi dubi- tationem vel suspicionem moverit titulus eremitæ, quando indicat, eum non tam a se tribui Sancto, quod talis fuerit, quam quod talis tunc nuncupa- retur.

Vita antiqua :

30 Multa et varia sunt, quæ in collectione a P. Pierantoni- o huc missa lego de Vita S. Petri exemplaribus. De antiqua agens, extractam as- serit fideliter et de verbo ad verbum ex libro Ms. pergameno multorum foliorum, qui con- servatur in archivio collegiæ ecclesiæ S. Mariæ Trebensi in Latio. Legitur scripta caractere antiquo, in triginta numeros seu paragraphos distincta : quorum novem primi continent lectio- nes novem, quæ canebantur in tribus nocturnis antiqui Officii ejus, secundum usum ecclesiarum usque ad reformationem Breviarii Romani, a sacro concilio Tridentino stabilitam; et ideo hy-

mi, antiphonæ ac responsoria propria de San- cto, cum aliis de communi confessorum non pon- tificum in volumine supradicto et libro extensa adhuc sunt notis musicis cantus Gregoriani, si- cut etiam Missa cum oratione propria, Sequentia etc.

31 Vita collecta et scripta paucis post Sancti obitum tempore : cum in lectione quarta Subla- censes aliqui allegentur tamquam testes oculati, super duplici miraculo Sublaci facti, et cum ju- ramento illud attestati. Infra num. 29 narratur ipsius canonizatio celebrata sub Innocentio III anno 1215, die prima Octobris, paulo ante con- cilium Lateranense. Deinde a num. 26 (apud nos 23) usque ad finem, aliorum miraculorum collectio adjuncta et scripta a Petro abbate præfatæ collegiæ S. Mariæ, qui saltem vixit ab anno 1260 usque ad 1300, quando ex bulla Boni- facii VIII habetur, quod in protracta ætate abbatiam illam renovavit. Ad stylum quod at- tinet, rudis est, et non sine erroribus etiam gram- maticalibus. Atque hæc quidem Legenda est et historia magis authentica, quæ habetur de isto Sancto

32 Seculo autem septimo decimo multæ aliæ Vita cum typis editæ tum manu exaratae lucem viderunt, quæ partim mutilatæ atque imperfe- ctæ, partim mutatae, maleque compositæ, quia cum suo originali non sunt collatæ. Talis fuit Vita Viterbii excusa anno 1621 Latino stylo, alio- quin puro et elegante, quam conscripsit Joan- nes Baptista Piantamuro canonicus Viterbiensis, eamque dicit extractam ex Officio, ac Mss. Tre- banis : sed creditur Opus illud compositum fuis- se a patre Fabritio de Britiis Societatis Jesu, in Bibliotheca ejusdem Societatis laudatus. Super- iora huc usque contracta a nobis sunt e colle- ctione, de qua dicebamus. Vitam hanc ex Viter- biensi editione transcriptam misit huc P. Petrus Possinus noster anno 1671, sed eidem non appo- nitur nomen auctoris. Anno 1642, uti pergit col- lectio, Vita ista Latina in linguam vulgarem trans- lata fuit a D. Thoma Bellicione sacerdote, ac Romæ excusa. Anno 1673 Mutius Febonius abbas de Trasaceo Vitam S. Petri inseruit libro Romæ a se edito de multis Vitis Sanctorum Marsicano- rum, quem et laudavit in suo Opere Latino Hi- storiciæ Marsorum, Neapoli impresso post mortem suam anno 1678.

33 Ab anno 1622 D. Laurentius Jacobucci Trebanus, sacræ theologiæ doctor, et abbas S. Theodori, ad instantiam illustrissimi D. Antonii Senecæ episcopi Anagniniensis, cepit scribere Vi- tam historicam S. Petri una cum præcipuis pa- tris notitiis : sed illo ibidem mortuo anno 1647, mansit Opus imperfectum et vix inchoatum. Por- ro exactior Vita noscitur esse illa, quam scripsit P. Raphaël Pasini Venetus, Ordinis S. Augustini, habitans in Frosione anno 1624, in viginti qua- tuor capita distinctam cum figuris totidem ele- ganti calamo et arte elaboratis, et Olivanti Cecco- nio Trebensi oppidano dedicatam, quæ nunc conservatur in archivio ecclesiæ simul cum origi- nali, quod hic postea transcribitur, additis ali- quot brevissimis annotationibus marginalibus ad intelligendas temporum, locorum ac personarum circumstantias. Superiora e dicta collectione con- trahere nobis visum est. Annotationibus autem marginalibus partim jam usi sumus supra in hoc nostro Commentario, partim utemur in Annota- tis ad Vitam, quam una cum notis et appen- dice, ac Officio Sancti proprio, Roma ad P. Conradum

addita eidem
post miracula.

E
multa aliæ
Vita

F
seculo 17
conscripserat.

A *Conradum Janningum nostrum bonæ memoriæ misit S. Dominicus Antonius Pierantonius S. J. anno 1711, toties et merito a nobis laudatus per hujus Commentarii decursum. Vitam porro istam subinde a nobis correctam, more nobis usitato dividemus in capita, titulos ac numeros, appositis etiam in contextu lectionum antiquarum numeris, qui notantur in apographo, et in quo nonnulla occurrunt, quæ non videntur mihi satis probabilia.*

VITA

Auctore anonymo antiquo,

Ex archivio Trebano in Latio.

CAPUT I.

Patria, progressus in virtute sub S.

B *Cleto ; clericatus ; apparitio ipsi facta ; prædicatio verbi Dei ; miracu-
racu-
pl*

LECTIO I. Beatus igitur Petrus de patria, quæ vulgo Carzoli *a* dicitur, in castro Arcis Vegetis *b* natus et nutritus, a pueritiæ suæ tempore bonus et innocens fuit. Cum vero ad adolescentiam pervenisset, compulsus est a matre et patre conjugem accipere : qui renuens, patriam occulte dimisit, ac Tiburtum * adiit ; ibique cuidam honestissimo viro Cleto *c* nomine, adhæsit : cum quo per duos annos permansit : in quibus totam totam * ejus doctriam didicit. Ita ut prædicto Cleto plurima bona magis ab illo viderentur fieri, quam a se. Quamobrem detulit prædictus Cleto ad Gregorium ejusdem civitatis episcopum *d*, rogans eum, ut aliquid boni faceret. Audiens autem hoc episcopus, gaudens totondit eum, et aptavit quasi clericum, acsi litteras, quas numquam noverat, sciret. Prædictus vero magister mox ei ferream crucem *e* attulit, et in illius manibus eam tradidit, dicens ; Ite per universum mundum, et nihil aliud, nisi quod Deus nobis docuerit, prædicate : sed patriam vestram primum requirite ; ejusque habitatores ad bonum opus impellite ; et ut a malis accedant, illos instruite. R̄.

2 LECTIO II. Mandatum namquam * ejus frater Petrus cum gratiarum actione suscepit, et sic ad propria remeavit, ibique verbum Dei, et per universa vicina loca, in quantum illi diviua providentia contulit, duobus annis prædicavit. Quidam autem bene eum audiebant ; alii vero, quod ille discebat *, male accipiebant, et multoties eum in facie ceterisque membris percutiebant, et nimium iridebant. Quod humilis Frater benigne ac patienter sustinuit. Talia in sua patria duobus annis perficiens, septem diebus et totidem noctibus adormivit. In hac dormitione autem ei visio revelata est : quoniam Filius Dei, et ejus Mater Maria ante se venerunt ; pomumque aureum in manibus detulerunt, et ad os dormientis eum posuerunt.

3 Virgine namque Domini tunc virgam manu accepit ; in ejus capite frondosum lilium Augusti Tomus VI.

erat appositum. Cui Virgo Domini præcepit, dicens : Exi de terra tua, et perfice agere quod cœpisti. His dictis, statim excitatus est, et profectus est inde. Pervenit namque ad castrum, quod Sublacum *f* dicitur ; ibique in ecclesia S. Abundii *g* hospitatus est cum quodam honestissimo viro Petro *h* nomine, et apud eum permansit mensibus quinque, vicina loca visitando et illuc sæpius revertendo, faciens multa mirabilia in Dei omnipotentis nomine ; quorum aliqua ad ipsius memoriam non sunt oblivioni tradenda.

4 LECTIO III. Quodam autem die Dominico, cum prædictus Petrus cum suis sociis, Massaro videlicet, et Joseph, coram ecclesia hærent, viderunt, et apertissime cogoverunt famulum Dei Petrum cum diabolo in ecclesia per tres vices pugnare, et ita eum verberare, acsi bestiam vel hominem percuteret ; et ex eis verberibus sonitum redderet. At illi hoc audientes, mirati sunt nimis, et potentiam Domini cognoscentes, egerunt laudes Domino Jesu Christo, cui est honor et gloria in sempiterna secula. Amen.

5 LECTIO IV. Alio vero die, cum hora comestionis adesset, vinoque ad recreanda corpora indigerent, misit jam dictus Petrus quemdam puerum, nomine Joseph, cum quodam vase vitreo, ut vinum deferret. In reversione vero accidit, quod, puero intrante domum, casu vitreum vas, in quo vinum erat, fractum est, et totum vinum in terra cecidit : quod videns Petrus, contra puerum cœpit vehementer irasci. Frater Petrus vero hæc audiens humillimis verbis cum alloquutus est, dicens : Domine, recedat iracundia vestra ; tantum meis manibus vas apponite : qui vas fractum cepit, et Servi Dei protinus manibus assignavit. Vir namque Dei extra domum exiens, et parum moratus, ac ridendo * rediit, vas restitutum illi plenum vino reddidit, dicens : Noli constriari ; quia nihil est impossibile Deo. Ille vero vas lætus suscipiens, et Deo datori honorum pariter gratias retulerunt. Hoc totum nobis relatum est a prædicto Petro ecclesie sancti Abundii Priore *i*, et a suis sociis, qui prædicta suis oculis viderunt, et propriis auribus audierunt, et cum sacramento firmiter affirmaverunt *k*. Multa quippe miracula cum eo Dominus operatus est ibidem ; quæ forent cueta difficilia prænotari.

6 LECTIO V. Magnificate *l* Dominum, fratres charissimi, qui ecclesiam suam nova semper sobole fœcundat ; et ejus dilectos reuatos filios sibi facit perpetuos coheredes ; quorum unus est iste confessor Petrus ; qui terrenis actibus abnegatis, vexillo sanctæ crucis recepto, Dominum * ad se vere traxit consilium : Non corouabitur nisi qui legitime certaverit. Vir iste Sanctus non clypeo protectus, aut galea ; sed sanctis operibus adoratus, hostium victoriam viriliter reportavit, ut præmii a Christo coronam mereretur accipere sempiternam. Duplex corona Sanctorum, fratres charissimi, legitur in Scripturis : una, qua coronantur in via, et altera, qua coronantur in patria ; utraque magna ; sed inajor altera ; quia tanto gloriosior * est Sanctis coronari in patria, quam in via, quanto diligentius appetunt habere cælestia, quam terrena. Secundam corouam desiderabat habere Apostolus qui dicebat : " De reliquo reposita " est mihi corona justitiæ " id est, præmium, quod reddetur pro meritis. Unde subjungit, " quam reddet mihi Dominus in illa die justus " judex ."

7 LECTIO VI. Licet huic sancto Viro coroua

A. ANONYMO.

f

g

h

dimicat cum diabolo :

miraculum in vase vitreo fracto ac vino restauratis :

E

* f. arriendo

lectiones tres

F

* f. Domini-cum

* l. gloriosius

ascetica na

Patriam relinquit, adhæret S. Cleto, fit clericus : mititur

a

b

* i. e. Tibur in Latio

c

* f. totam non repetitum

d

e

ad prædicandum verbum Dei, cælestique visione recreatus

* l. namque

* l. dicebat vel docebat

varia pertinet loca :

A. ANONYMO.

na in capite minime refulsisset, quia nec litteras didicit, et ad sanctum ordinem temporalium non pervenit; tamen coronam, quam non recepit in capite, servavit in mente. Hæc sunt, quæ ad Sanctorum coronam semper pertinere noscuntur. Quatuor principales lapides pretiosi, et pulcherrimi flores cum margaritis et gemmis. Lapidem isti sunt justitia, fortitudo, prudentia, et temperantia. Ab anteriori parte justitia, a posteriori parte prudentia; temperantia a dextris, fortitudo a sinistris. Nam quæ sunt ante, sunt certa: quæ sunt retro, sunt dubia: quæ sunt a dextris, sunt prospera: quæ sunt a sinistris, adversa. Justitia duas habet virtutes, discretionem et rectitudinem. Prudentia habet vigilantiam et cautelam. Temperantia, continentiam et abstinenciam. Fortitudo constantiam et magnanimitatem.

circa Sancti virtutes.

* f. consistunt

8 LECTIO VII. Inter hos flores quatuor minores gemmæ constituunt *, id est, quatuor naturales effectus, dolor et gaudium; timor et spes. Justitia uamque dirigit spem; prudentia mitigat dolorem; temperantia format gaudium; fortitudo confortat timorem. Circa gemmas in giro septem margaritæ resplendent, id est, septem dona gratiæ septiformis, quæ Isaias enumerat dicens: "Requiescet super eum spiritus Domini, " spiritus sapientiæ et intellectus, consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini. " Sub istarum tegumento margaritarum, lapidum et gemmarum protectus Christi confessor Petrus, nulla ei nocuit iniquitas; nec a fide Christi eum separavit adversitas. Igitur cum longum sit mihi miraculorum pondere historiam ejus *, si placet caritati vestræ, pauca de multis volo in præsentis pagina denotare. Cum Vir sanctus Dei in uno tempore, inopia famis cruciatus *m* conspexisset, et quod nihil manducare haberent, sollicitè cœpit eleemosynam quærere, ut Christi pauperibus erogaret *n*.

* adde refero, vel quid simile,

*m**n*

Pauca multiplici tempore famis

o

9 LECTIO VIII. Sublacense monasterium *o* arctius amabat, frequenter ad ipsum ire consueverat. Eodem anno egestatis, uno die venit ibidem: ejusdem monasterii cito ad cellarium perrexit, cui Sanctus dixit: Frater mi, et carissime fili, ecce cruciatus famis Jesu Christi pauperes jam defectos videmus, in quibus Deus diligitur, et habetur, et pretiosissima charitas cooperatur. Da mihi, quæso, panem, quantum potes, ut valeam esurientibus miserabiliter famulis subvenire. At ille, qui ei veritatem negare uolebat, cum juramento respondit: Deum testem iuvoco, quia non habeo panes; nisi solummodo quatuor, et nescio quid faciam; quia non habeo hodie, quid super mensam ponam. Et dixit ei: Veni, et vide, Pater, et cum videbis, poteris de me fiduciam inviolabiliter obtinere. Dicit ei Sanctus: Ego de te illibatam firmamque gero fiduciæ puritatem: vade ad arcam, et de panibus, quos tibi Dominus dedit, ego et tu hodie esurientibus pabulum tribuamus.

per ministrorum angelorum.

10 LECTIO IX. Qui statim perrexit ad arcam, et invenit ibi paucos angelicis manibus præparatos. At ille miratus est nimis, gratiam retulit Deo, et almifico Petro. Tuus Sanctus una cum ipso in illo die escam panum abundantem omnibus tribuerunt. Hoc autem legimus in libro Regum, in diebus Eliæ in Israël; quando clausum est cælum annis tribus, et mensibus sex. Cum facta esset fames magna in omni terra, missus est Elias in Sarepta Sydoniorum ad mulierem vi-

duam; quæ fecit omnia secundum præceptum Domini Eliæ, non defecit lecythus olei, et pugillus in hydria farinæ, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Eliæ *p*.

p

ANNOTATA.

a Locum hunc descripsimus in Commentario prævio num. 2.

b Vide ibidem num. 3.

c De illo ibidem num. 4.

d Ex tempore hujus præsulis deducitur ætas S. Petri, ut ibidem est præmissum.

e De illa cruce agitur in Comm. num. 5, uti et de locis, ubi prædicavit, atque exstasi. Vide num. 5 et 6.

f Huc spectant dicta num. 7.

g Locus hic illustratur num. 8.

h De quo ibid. num. 9.

i Prior, id est, parochus, seu curatus, ut vocant; non vero monachus claustralis, sicut eodem num. 9 observatum est.

k Ex his, Hoc totum nobis relatum est, et sequentibus, commendantur antiquitas scriptoris, et veritas miraculorum. Adi Com. num. 31.

l An hæc tres lectiones sequentes ab ipsomet hujus Vitæ scriptore sint compositæ, an ex aliquo alio antiquo auctore desumptæ, non habeo compertum.

m Consule Comm. num. 12.

n Subditur in egrapho nostro illud Responsorium: Iste homo ab adolescentia sua partem meruit infirmos curare. Dedit illi Dominus charitatem magnam, cæcos illuminare, et dæmones effugare. Et additur x. Ecce homo sine querela etc.

o Est primarum inter illa duodecim, quæ S. Benedictus fundaverat in Simbruinis montibus prope Sublacum, et est sub titulo S. Scholasticæ: quod anno antecedenti MLI prædictus S. Leo Papa personaliter visitaverat, et ad ejus ampliacionem multa dona contulerat, ut legitur in supra relato lapide marmoreo ante fores ejusdem ecclesiæ S. Scholasticæ appposito. Hæc e notis Pierantonii, quarum textum inferius etiam in Annotatis proficram Romanis litteris, et sine nomine, ne identidem sit nominandus.

p Vide lib. 3 Regum cap. 17.

f

CAPUT II.

Alia Sancti miracula, obitus, exsequiæ, sepultura.

Alteram autem die præfati monasterii coquinator a monachis refectionem de piscibus præparabat. Postquam vidit Vir Dei, ivit ad Priorem, et pro quodam infirmo de illis suam petiit piscibus portionem. Priore autem hæc audiente, cito hilari et læto animo coquinatori jussit, ut suam partem Sancto liberaliter destinaret. Coquinator autem spiritu malignantis arreptus, duos volebat Sancto de piscibus minoribus tribuere: cui Sanctus dixit: Si placet caritati vestræ, de majoribus mihi da, ut egentem infirmum de ipsis valeam aliquantulum sustentare. Ille autem hæc audieus, iratus est nimis: surrexit repente; alapam Sancto dedit in frontem. Cum pateretur Sanctus ab illo, statim discessit a loco illo: in ecclesiam iugressus oravit

tridu manus ob impactum sancto alapam a

A vit pro illo. Mox illi arida apparuit manus : latere non potuit, quod fecit malum : citius quam potuit ad monachos cucurrit, et id, quod accidit, enarravit.

ab eodem sanatur :

12 Hoc audito, monachi tristes effecti sunt nimis ; eo quod a monasterio venerabiliter honorari Sanctum appetebant, tunc injuriam ceperant in eodem. Sed quid multa dicam ? Dietis et factis promptam gravi delicto, sicut sancta regula docet, ei pœnitentiam non mediocriter injuuxerunt : et post hæc ad Sanctum est deductus : statim est genibus provolutus, qui supplicabat Sancto, et ejus suffragia postulabat una cum omnibus humiliter, ita dicendo : Præcipe, quæ agam, Saucte, electe Dei : miserere mei, et succurre mihi, et redde meæ dexteræ sauitatem. Cui tunc Sanctus tale dedit responsum : Misereatur tibi Deus, frater dilecte, et dimittat tibi peccatum hoc, et ejus interveniente gratia, de cetero talia facere alicui non præsumas. Nam pravis hominibus iudicium tale est. Et continuo a suis genibus elevavit eum, et signo crucis signavit dexteram ejus, et precibus suis statim tunc gratia reddita est sanitatis. Cernentibus monachis in illa hora, dicere cœperunt : Mirabilis Deus in Sanctis suis, et cæterea.

B

brachium curatum :

b

13 Post hæc recessit exinde : dies Dominicus qualiter observandus sit, omnibus prædicabat hominibus. Ascendit Trebam *b* ; in qua per eum Dominus divina miracula operatus est ; in qua intrante, nolens Dominus, quod lumen illud sub modio, sed supra candelabrum esset appositum, in quadam muliere tale miraculum fecit : eo quod mulier ipsa ejus dicta spernere cœpit, virgamque ejus etiam de manibus suis ejecit, tam maximus dolor super eam irruit, quod brachium ejus dextrum quasi fractum cecidit : omnibus vicinis videntibus, cœperunt dicere : Ideo malum istud ei contigit ; quia Sanctum Dei spernere attentavit. Apprehendentes autem eam vicini ejus propinqui, ante illius conspectum adduxerunt, dicentes : Rogamus te, Serve Dei, quatenus, si placet, mulieri isti indulgeas : et pro ea Deum incipe rogare, ut vestris orationibus ab hac infirmitate liberare dignetur. Ille vero statim, ut eorum preces audierat, oravit, et hoc pessimum malum ab ea cessavit, et brachium ejus ita reintegravit, aesi nullum malum haberet.

C

panis in clibano non accenso coctus :

c

14 Fuit quædam mulier, nomine Boniza, quæ die Sabbathi post novam *c*, ad coquendum panem clibanum calefacere satagebat. Quod Vir Dei reperiens, quod hæc incaute agere præsumpisset, cœpit arguere eam de facto, quod volebat incipere cum peccato. Sed cum ipsa inciperet, quod optabat, de manibus Sanctus ligna trahebat, et non clibanum ardere permittebat. Mulieres antequam ad locum quasi ad iurgium convenirent, humiliter Saucto ita dicere cœperunt : Pater sancte, si mulieri isti panis coctus non fuerit, nihil ei profuerit, nec alicui utilitas ulla erit. Tunc Sanctus certus de misericordia Dei dixit mulieribus illis : In nomine Domini non calefactum in clibanum panem mittatis : quæ statim impleverunt præceptum : miserunt panem in clibanum : hinc ita crevit, et coctus et pulcher effectus est, aesi esset calefactus clibanus, qui non erat, et panis esset ex nimia veneratione curatus. Nil mirum, quia qui in foruace ardenti tribus pueris refrigerium dedit, ipse pro Famulo suo inclinato calore præstavit *.

* præstitit

15 Et cum sermo divinius splendentem lucem

non sub modio, sed supra candelabrum poni præcipiat, ut in domo Domini manentibus beatus Petrus tutor et Trebensis populi defensor, lumen omnibus conferat, ut ubique ejus lumine illustrati, ejusque precibus et meritis protecti, Trebensis clerus et plebs universa Deo omnipotenti, beati Petri cum devotione et famulatu festum celebrare recolentes, gratiarum referant actiones : hinc est, quod quædam de miraculis ejus sitienti gutture cupimus enarrare, ut eorum auditores gratias Deo referant, quod per tanti Viri merita, talia Dominus ostendere dignatus est. Petro uamque Christi athleta Basilicæ *d* valvas ingrediente, et Dominicam orationem coram omnibus fundente *e*, crucem, quam in manu gestabat, in marmore fixit, et sic inflexa, cuspide humi fixo sine foramine et aliquo muimine, adeo directa permansit, donec suam orationem finiret. Quod prodigium a cunctis conspectum, gratias omnipotenti Deo innumeras retulerunt.

A. ANONYMO. crucis miro modo in marmore fixa :

d

e

16 Aliud quoque miraculum per compita civitatis factum promimus. Mulier quædam Dominico die, granum causa siccandi ad titanem * sparserat : per quod diversorium Servus Dei iter faciens, pannum cum crocea *f* tetigit : quod mulier in tantum pro malo habuit, quod Deum blasphemare, et Petrum inhonorare cum manu eum iniquitudo, furere cœpit. Mox vero ultione divina ejus manus arida facta est ; sed interventu bonorum hominum Servum Dei precantium, misericordia Dei motus aridam manum pristinae reddit sanitati.

sanantur dæmoniacæ, cæci, claudii etc.

* i. e. ad solem

f

Quamdam vero mulierem hujus terræ habitatricem, diu a dæmonio vexatam, a vexatione dæmonis liberavit, et alias dæmoniacas de longinquis partibus venientes curavit : cæcos illuminavit, gressus claudis restituit, auribus auditum tribuit, et diversas infirmitates capitis, ceterorumque membrorum curavit per virtutem Domini nostri Jesu Christi : cui est honor et gloria, laus et imperium, per infinita secula seculorum. Amen.

E

Quidam vero puerulus nomine Gualterius trium annorum habens ætatem, et fere per avum oculum perdidit unum. Parentes vero famam Sancti audientes, puerum ante ejus conspectum protinus adduxerunt, atque eum blandis precibus deprecantes, dixerunt : Domine, ut vidimus et cognoscimus, si vis, potes huic puero sauitatem conferre. Rogamus te, si placet, ut preces ad Dominum fundas, quod oculus istius pueri vestris orationibus pristinam recipiat sanitatem : quorum Vir Dei precibus inclinatus, signo crucis super oculo illius impresso, divina favente gratia statim sanus effectus est.

F

17 Fuit quædam mulier nomine Lucia, quæ annis amplius quam viginti a dæmonio vexata fuit ; quæ audiens famam sancti Viri, venit ante conspectum ejus, et Sanctus cum dæmonie multa verba dicebat : Dæmon autem Sancti virtute ita erat alligatus, quod nullum verbum dicere audebat. His omnibus, multisque aliis in civitate Trebæ expletis ; atque ibi in viginti dierum spatio permanente, de hoc mundo ad caelestem patriam pertransivit. In ipso transitu prædictam Luciam a dæmonio liberavit ; ipse vero dæmon, dum Sanctus vitam habuit, sæpissime referebat, quod per Virum Dei debebat expelli.

imperium in dæmones : obitus apud Trebanos,

18 Beato namque Petro migrante ad Dominum, populus et clerici civitatis Trebensis ad faciendas ejus exequias cum veneratione et tremore conveniunt ; et cadaver cernentes odore repletum

exsequias, fragrantia corporis, sepultura.

A. ANONYMO.

9

h

repletum *g*, adinstar nivis, lilio plus redolens, ab omnibus perscrutatum, ad sydera palmas tendentes, Deo omnipotenti gratias retulerunt: et sic de caetero in sarcophago *h* sepultus, ab illo die usque nunc innumeris miraculis hic ubique coruscare cœpit. O beate Petre confessor, nitidum lumen, ora devote Dominum pro clero et populo, et pro omnibus hujus terræ senioribus, ut tuis almis precibus muniti, eruantur a malis omnibus, bonisque temporalibus perfuantur, et vitam valeant recipere sempiternam.

ANNOTATA.

a *Id est coquus. Vide Cangium in Glossario.*

b Treba a Frontino de Aquæ ductibus appellatur Treba Augusta... olim municipium et colonia Romauorum, ut demonstrat Holstenius in notis ad Cluverium: antiquissima civitas episcopalis, et hoc tempore proprium suum habebat episcopum, qui fuit ultimus episcopus Trebensis, quia de anno MLVII a Victore II ecclesia Trebana unita fuit ecclesiæ Anagninæ. In diœcesi sua septem tantum numerabat municipia seu castra, scilicet Trebam urbem, Felctinum, Vallepretarum, Gennano adhuc extantia, et alia tria pene diruta, nempe Colcaltum, Montem porcarium, et Montem Autolinum. Antiquitas erat sub dominio multorum seniorum Trebensium: ad modum reipublicæ postmodum sub Gregorio IX transivit ad familiam suam de Comitibus Anagninæ: inde sub Bonifacio octavo, ad familiam Caietanam, et tandem ad abbatiam Sublacensem sub Sixto quarto anno MCDLXXXIII unita, ut in diplomate dicti Pontificis in regesto Sublacensi, et Chronica.

c Hora nona tunc erat circa XXI (apud Italos, seu antepenultima ante solis occasum:) post quam mulieres Trebauæ, secundum antiquam consuetudinem, servilia opera deponunt, usque ad hanc nostram ætatem: prout etiam alibi mos est. Unde post talem horam non liebat clibanum calefacere.

d Eo quod basilicæ nomine veniat ecclesia principalis loci, facile creditur hoc factum evenisse in collegiata S. Mariæ, in qua ipse Sanctus post moram xx dierum sepultus legitur, ideoque hoc miraculum pictura expressum visitur supra arcum turris campanariæ, ad caput navis occidentalis ejusdem collegiatae, juxta sacellum S. Francisci, cum inscriptione facta anno jubilæi MDCO: et hinc rejicitur error Altamura, qui mendose reposuit illud in ecclesia S. Petri apostoli, quæ fuit abbatialis extra muros Trebanos, nuncupata abbatia S. Petri de Capo de Prato, unita prædictæ collegiatae per bullam Inuocentii octavi an. MCDLXXXIV.

e Pro Nominativo ponitur Ablativus; quod contra fit num. 16: numero 17 occurrit iterum Ablativus pro Nominativo.

f Crocea est genus chlamydis, et baculus pastoralis apud Cangium auctum: hic vero videtur accipi pro baculo curvo, seu sustentaculo, quo usus fuerit Sanctus iter faciens.

g De perseverante adhuc cilicii ejus odore tractat Comm. noster prævius.

h Tria memorantur successiva corporis saeri sepulcra in eodem Commentario § 2.

CAPUT III.

Miracula post Sancti obitum; ejusdem canonizatio.

Miracula namque, quæ post obitum sancti Viri Dominus noster Jesus Christus ostendit vobis, dilectissimi fratres, volumus enarrare. Fuit puella quædam cujusdam strenuissimi militis filia, quæ morbo fistulæ, ut ita dicam, fere manum amiserat: quæ cum Sancti famam audivit, mox ad ejus tumulum pervenit. Cum vero Sanctum Dei lacrymosis precibus deprecaretur, gratia concedente divina, et beati Petri meritis statim sanata est.

Post hæc venit quidam vir de castro, quod Porcianum a dicitur, qui ita febribus erat oppressus, quod caput totumque corpus fere in doloribus commovehat. Andiens autem ille, quod Trebæ talia per Dei Famulum evenissent, sine dilatione aliqua ad ejus sepulcrum accedere properavit. Qui statim ut venit, corde et ore famulum Dei Petrum non defuit flagitare: cujus preces, et beati Petri intercessionem apud Deum cognovimus exauditas; quia sanus et incolumis ad propria remeavit.

20 Fuit quidam juvenis de civitate Alatriua b, qui tali erat infirmitate oppressus, quæ ab hominibus gutta caduca e dicitur; qui sæpe quasi mortuus ubi maebat, in terra cadebat. Statim vero ut ad Sancti Dei tumulum pervenit, pristinam ab eo sanitatem recepit.

Quædam de oppido Vici e puella orta, digitus manus suæ arefactus ulcere plenus a nemine potuit medicorum curari: sed genitrix ejus ad beati Petri sarcophagum veniens, Deo et beato Petro votum vovit, ut filia ejus possit de sua infirmitate sanari. Quo facto, clementia concedente divina, beati Petri meritis digitus manus puellæ statim sanatus est. Mater vero videns filiam a morbo digiti sanata, una eum ipsa filia Deo omnipotenti et beato Petro confessori gratias retulere innumeras, et munia laudis indesinenter cum voto persolvunt.

Aliud quoque miraculum post obitum ejus factum promere volumus. Marmore d, quo corpus beati Petri tectum erat, ad pedes ejus manna indeficienter manante, ab omnibus infirmitatem patientibus medelam præbebat, et sic multi hylares et sospites facti tanto oleo perfusi, cum gratiarum actione ad proprias repedaverunt cum tripudio ædes, Dominum benedicentes, qui in Sanctis suis mirabilis extat.

21 Et adhuc quadam nocte quidam Trebensis in agro jacebat, quando luporum pueros devorantium terror erat maximus. Beatus Petrus confessor et defensor æternæ fidei, videns suum populum terrore luporum maxime occupatum, supradicto voluit apparere, una manu lupos retinens cathenatos, in alia vero vas habens vitreum liquore plenum sanctissimo: et semisopito dixit: Quomodo tam securus jaces? nonne times lupos rapaces. Respondit ille sic: Sed me recommendavi Deo, et suæ Matri sanctissimæ, quorum defensione audeo hic jacere. Respondit illi beatus Petrus: Bene dicis: excita te ea somno, et vade et hæc recita populo Trebensi, et dic, quod diem servent Dominicum, quem promiserunt, si vo-

lunt

D

Laborantes manu, febribus,

a

E

morbo caduco, digitorum refecto, curantur: oleum salutarium:

b

c

F

d

patrocinium contra infestos lupos:

A Innt a luporum rabie liberari : et ut hoc credas , verte ocnlos : de liqnqre vasis vitrei extraxit, et snper lapidem projecit. Lapis ille fuit subito liqnqfactns, sic lporum rabies liquefiet, diem Dominicnm, si cœperint observare firmiter. Ille cum hoc populo recitavit, et sacramento sibi a beato Petro concesso pariter confirmavit. Dies autem Dominicus observari cœpit, lupi vero mortui per diversoria sunt reperi ti e.

e
apparitio col-
lumbæ in
translatione
Sancti :

22 Aliud quoque miraculum promere volumus, ut beatum Petrum vere fuisse Dei famulum cognoscamus. Cum translatus fuisset a suo tumulo f ad altare, devote cum clericis et episcopis et eum toto populo, digna voce psallentibus, misit Deus angelum suum specie columbæ, quæ in tumulo, multis videntibus, subsedit et volando per ecclesiam, per fenestras ad æthera transvolavit.

f
puerulus in
sinistro latere
pessime affe-
ctus

B 23 Cum pius et misericors Dominus ardentem lychnum non sub modio, sed in alto, ut agat lumen cunctis, poni præcipiat; quoddam miraculum, quod ipse Dominus inter alia meritis beati Petri confessoris, vobis temporibus, promere voluit, posteros cupimus non latere. Nam cum quidam puerulus Trebeusis trium annorum, nomine Liotus, horribili infirmitate superveniente, sinistrum latus ab iugine deorsum fere totaliter perdidisset, ita quod nec pedem de loco aliquatenus movere posset, parentes ejus inenarrabili dolore afflicti, spatio trium dierum contiuuum gemitum emisissent. Tandem quippe de meritis beati Petri confessoris consisti, ad ecclesiam beatæ Mariæ de Trebis, ubi corpus ipsius requiescit, puerulum deportaverunt eundem, vocantes beato Petro flexis poplitibus, ac humiliter supplicantes, ut suum filium ab hujusmodi infirmitate liberare dignaretur.

g
sonatur per
tunicam San-
cti :

24 At ubi Petrus abbas humilis minister ipsius ecclesiæ, inspiciens suos genitores tanto mœrore detentos, misericordia motus tunicam g beati Petri eum reverentia deportans, et eam super ægrum imponens, signo crucis signavit eundem. His vero peractis, prælibatus puerulus pristina sanitate recepta, divina gratia favente, subito crexit se, et devotissime tunicam ipsam extitit oseulatus; et suis pedibus nua eum genitoribus autedictis ad propria remeavit. Quo prodigio a populo Trebensis conspecto, innumeras laudes Domino retulerunt. His ergo precibus beati Petri suffragio properemus in urbem, ubi regia fulvis emicat aula tholis; et ubi digna dantur petenti, præstante Domino Jesu Christo; qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

h
multi a variis
malis ad sospi-
tatem ab eo
reducti :

25 Mulier quædam præfati loci de postemæ h ægitudine, quam in gutture habebat, graviter laborabat; et multa expendit in medicis: et nihil ei profuit; quia nullius incantationibus, nec medicorum medicamentibus poterat penitus recipere sauitatem. Dimisit mulier medicorum consilia, sancti Petri postulavit meritorum suffragia: in Dei Genitricis ecclesiam devote intravit, et ante Sancti altare mœrenti voce oravit. Completa vero oratione, quidam clericus cum sancti Petri reliquiis guttur ejus signavit; repente mulier sanitatem pristinam, quam amiserat, tunc recepit. Multis languentibus, ejus interveientibus, meritis, sanitas restituta est. Reddit lumen cæcis: circulos i de brachiis ferreos cujusdam pœuitentialis ejecit, qui usque hodie super altare dependent k, ut ad laudem nominis sui ab omnibus videantur.

26 Lucia quædam mulier, gratia iutervenien-

te illius, a dæmonio liberata est. Diabolica rabies lporum, qui hominum raptore erant, cernitur a quibusdam, quod a nostris partibus sit effugata. Rogemus ergo eum, ut luporum invisibilium, qui sunt diaboli, qui quotidie caulas hominum deprædari non desinunt, nos protecti patrocinio ipsius, ab illorum insidiis liberemur, quod ipse dignetur; qui est super omnia benedictus Deus in sæcula sæculorum. Amen.

A. ANONYMO.
dæmoniacæ
liberata

Cum ad laudes Domini silere non debeat lingua carnis, et beatus Petrus confessor innumeris quotidie miraculis vigere dignoscatur, mirabilia, quæ Dominus, nobis præsentibus, ipsius meritis promere voluit, Christi fidelibus cupimus referari. Nam quædam puella Trebensis, nomine Maria, silentio noctis ab infirmitate, quæ morbus epilepticus l unucupatur, vel ab iniquissimo acerrimo spiritu extitit obumbrata: quæ quidem nudato vertice, laceros criues dirumpens firmis pugnis percutiebat seipsam, nec non suas manus, et latera torquebat enormiter, dæmoniosa voce clamando: vicinæ quoque ipsius tumultu et strepitu excitatæ, subito accessere ad eam, suis parentibus ingenti lamentatione motis, lacrymosis oculis conspicientes.

l

E

27 Præfata vero vicinæ de Christi misericordia confisæ, quæ meritis beati Petri firmiter fidem habentibus et devote postulantibus suam gratiam diffundere consuevit, dictam Mariam ad ecclesiam m beati Petri deferre eum devotione satagebant. Unde cum ipsam renitentem et reclamantem, ad ecclesiam nullatenus intrare volentem, ad altare, ubi corpus ipsius requiescit, eum difficultate maxima humiliter deportarent inhibita, lacrymabiliter curvatis genibus pro ea Domino devotissime supplicaverunt. At ubi Petrus abbas ipsius ecclesiæ puellam inspiciens sic vexatam, in turbam mulierum alta voce plorantium indutus veste sacerdotali, accensis candelis, tunicam ipsius Confessoris attulit; et eam snper languentem imponeus, signo crucis signavit eandem: quo peracta, statim vocata puella, gratia largitionis ab infirmitate hujusmodi extitit liberata, et supplices laude retulit Creatori.

maligno spiri-
tu.

m

28 Et quia labentium temporum cursus, eorum, quæ geruntur, memoriam suam rapit, adversus oblivionis incommodum de scripturæ suffragio prudentium cautela providit, cum res clara modernis, sæpe longinquitate temporis, posteris reddatur obscura: unde ego Petris humilis minister ecclesiæ S. Mariæ de Trebis n, quædam, quæ gesta per reverendum patrem dominum Ugonem tituli sanctæ Sabinae presbyterum Cardin. o, posteros cupio non latere.

Solenni ritu S.
Petrus

P

n

o

29 Hinc est, quod cum dictus dominus per duos annos fere dicto ætatis * et partiu antumui tempore in affectu toto recreationis sui animi, apud ecclesiam sancti Theodori p, moram traxerit, perlectis miraculis beatissimi Petri confessoris q, ac scito, quod bonæ memoriæ episcopus Anagninus loci diocesanus r cum aliis episcopis Campanis ante tempus concilii Domini Innocentii PP. tertii s, prout poterat, ipsius corpus beati Petri solemniter canonizasset, devote ad ecclesiam sanctæ Mariæ, ubi ejusdem corpus requiescit, in festivitate ipsius, una cum patriareha Hierosolymitano l, qui enu visitaverat, cum reverentia accedens, capsellam, quæ pendeat super altare beati Petri, in qua de ejus reliquiis reperiebantur, recepit, et eam processionaliter ad altare, quod est snper, deportans reliquias, quæ erant in ea, humiliter adoravit, populo adstanti

canonizatur
anno 1215.
* l. ætatis

p

q

r

s

l

Dominum

A. ANONYMO. Dominum collaudanti devotissime demonstravit eandem. Postmodum vero Sacrificium offerens Domino, quædam de beati Petri miraculis in sua prædicatione narravit, et deunxiavit indulgentiam trium annorum, et quatuor quadragenarum, præter quadraginta dies, quos ipse dominus omnibus vere pœnitentibus voluit indulgere. Actum sub anno mclxl, pontificatus Domini Alexandri quarti Pape anno vi, Indictione iii, mensis Augusti die ultima u.

ANNOTATA.

a Porcianum castrum nunc dirutum in diœcesi Anaguina, retinet nomen Moutis Porciani, sub dominio canonicorum civitatis Ferentiuæ, et anno mxxxv legitur dono datum abbati Sublacensi a D. Trasimundo filio Amati comitis, et Domini Palliani, ex regest. Sublac. anno mxxxv.

b In civitate Alatriua satis nota, et Trebæ conterminua. Miliaria decem inter se distant, et sunt urbes Latine, seu Heruicorum, vulgo Alatri.

c Exstat adhuc in diœcesi Alatrina, et circa hoc B tempus Vicenses cives fundaverunt celebre monasterium Trisulti, ad petitionem S. Dominici Soræ abbatis, qui anno mxxxii obiit xxii Januarii: qui etiam Trebam sanctificavit. *Eginus de illo ad dictum diem 22 Januarii a pag. 442.*

d Ex primo scilicet lapide sepulchro, prout confirmatur in hymno ad Matutinum. . " Liquor e suo " tumulo fluebat ". Ex traditione habetur cessasse tale prodigium ob irreverentiam Dominorum loci, qui hoc sacro liquore tentarunt sanare canem venaticum scabie infectum.

e Plura de Sancti patrocinio adversus lupos in *Comm. prævio sunt num. 14.*

f A suo tumulo ad altare, hoc est a primo, quando anno mcccv, prima Octobris sub Innocentio III peracta fuit ejus canonizatio, ut infra dicitur.

g De hac tunica consule *Comm. § 2.*

h Postema vox est Italica pro apostema (uti habet *Glossarium Cangii aetum.*) Latinis abscessus. *Videri possunt Definitiones medicæ Gorræi.*

i Hoc eodem anno XLII erat in usu, secundum antiquos Ecclesiæ canones, talis pœnitentium afflictio, prout anno mlv ex S. Petro Damiano refert Baronius: imo ab anno mxxxviii per merita S. Henrici filii S. Stephani regis Hungariae, quidam pœnitentialis solutus fuit quique ferreis catenis, quibus erat obstrictus.

k Cireuli. . ferrei, qui dicuntur pendere ex altari, temporis decursu perierunt.

l *Epilepsia, seu morbus comitatis, est, inquit Gorræus modo citatus, convulsio totius corporis non perpetua, cum mentis et sensuum oblæsione. Ibidem scribuntur de isto morbo plura.*

m Ecclesia ista est inferiora seu subterranea collegiata S. Mariæ valde luminosa et ampla, tribus, ut dicunt, navibus sustentata, cum lumen recipiat per tres fenestras a parte meridionali.

n Petrus iste S. Mariæ abbas legitur testis præsens in instrumento possessionis captæ de oppido Trebarum a Petro comite Caietano, nepote Bonifacii octavi, de anno mcccvii, et anno mccc ipse abbatiam reuunciavit retinendo sibi canonicatum in eadem eccles., ut legitur in bulla dicti Pontificis, qui prædictæ ecclesiæ S. Mariæ univit aliam collegiatam ecclesiam S. Cosmæ, unne dirutam prope Roccam Trebarum: ubi dicitur San Cosinato.

o Ugo de S. Sabina, seu de Sancto Charo,

fuit Cardinalis primus inter PP. Dominicanos, celebris scriptor: qui occasione curiæ Pontificiæ Anagninæ commorantis, cum Alexandro quarto Anagnino Trebam accessit ad recreationem animi sui ætatis * tempore, et anno mclxii in Urbe veteri defunctua scribunt Ciacconius, et scriptores alii ejus vitæ sanctitate celebris, et singularis doctrinæ etc. *Vita ejus et scripta habentur apud Echardum tomo primo scriptorum Ordinis Prædicatorum pag. 194 et sequentibus.*

p Ecclesia S. Theodori ad ripam fluminis Anienis, prope lapideum pontem, qui ideo dicitur il ponte de S. Teodoro, ubi erat olim sedes et palatium episcopi Trebensis, cujus adhuc exstant murorum vestigia, et hæc eadem ecclesia creditur fuisse cathedralis, et metropolitana totius diœcesis Trebanæ: postea abbatialis, quæ anno mcccvii a Gregorio nono Pontifice Anaguino subjecta fuit Anaguinæ episcopo; ut ex bulla impressa in Ughello in episc. Anagn. num. xxviii regesto Vaticano, et ex archivio Trebano. Circa annum md, diruta antiqua hæc ecclesia, in ejus locum erecta fuit alia intra oppidum Trebarum etiam nunc abbatialis cum decem clericis computato suo abbate, qui tamen anno mdelxxxiii nunti fuerunt octo canonicatibus, et archipresbytero, seu abbati prædictæ S. Mariæ.

q Hinc deducitur, vitam et gesta hujus Sancti tuic temporis satis fuisse nota, et in scriptis expressa, et a prædicto Petro abbate ulterius narrata posteriora miracula et ad posterum transmissa post annum mclxl, saltem ab anno mccc.

r Anagninus episcopus unitam diœcesi suæ obtinuerat ecclesiam et episcopatum Trebensis jam ab anno circiter mlvii per bullam Victoris II Pontificis, confirmatum successive ab Urbano pariter II, Alexandro III, et aliis Pontificibus usque ad Gregorium XI: qui tandem præfatam ecclesiam S. Theodori abbatialem immunem relictam etiam eidem episcopo subjectam voluit. Unde bene dicitur loci diœcesanus, ut ex archivio Anagnino: quo refellitur error moderni chronistæ Sublacensis, qui mendose scripsit, episcopatum Trebensem perdurasse usque ad Alexandrum IV, motus ex eo, quod in multis archivio Sublacensis scripturis Treba legatur sub nomine civitatis, quæ olim talis fuerat ratione episcopi proprii.

s Exprimitur etiam præcise annus canonizationis hujus sancti Petri: quia concilium hoc celebratum Romæ ab Innocentio III, inceptum fuit die xi Novembris de anno mcccv, et fuit quartum Lateranense in basilica Lateranensi apertum, et œcumenicum seu generale xiv, ut in tomo I Conciliorum, in Baronio, Spondano et aliis. Dies vero ejusdem canonizationis expressus legitur in bulla indulgentiarum pro ecclesia S. Mariæ de Trebis, concessæ ab Alexandro VI anno mdii, scilicet dies prima Octobris, quæ præcesserat tempus prædicti concilii: quo mense Octobris præfatus Papa Innocentius morabatur in sua patria Anagninæ: ubi episcopo Anagnino Joanne, et aliis episcopis Campanis, scilicet Alatrino, Verulano, Ferentinati, Signino, Tiburtino, et aliis potestatem fecerat prædictæ canonizationis explendæ Trebis in ipsamet ecclesia S. Petri subterranea collegiata S. Mariæ.

t Erat hic Jacobus Pantaleo ex urbe Trecensi in Gallia; qui Hieronymis Romam veniens ad pertactanda negotia pro Terra sancta, Anagninam usque pervenit; ubi hoc anno et mense Augusti Alexander quartus Pontifex morabatur: ad quem

D

* l. ætatis

F

F

A quem cum accessisset iste magnus patriarcha, illectus vicinitate loci et amore visitandi amicum, et urbe Anagnina, Trebam profectus est: ubi prædictum cardinalem Ugonem suum comprovincialem, et familiarem salutavit, et una cum eo etiam ipsa præsentia sua sacris S. Petri reliquiis pium obsequium præstitit: quinimo anno sequenti mclxi eadem die, qua Trebis moram faciebat in pervigilio ipsiusmet S. Petri confessoris xxix Augusti, egregius iste vir et patriarcha, licet nondum esset cardinalis, post mortem Alexandri quarti, assumptus fuit ad summum Pontificatum, sub nomine Urbani quarti, qui statim inter alia ecclesiæ universalis negotia, tamquam

bene memor Trebani oppidi, ejusque protectoris S. Petri, illud exemit de manibus tyrannorum, et in pristinum statum reposuit, prout narant Theodosius Vallicolor, et alii scriptores Vitæ S. Urbani quarti, cujus festum ex Ferrario Trevis in Gallia celebratur die xxx Septembris: veneratur enim tamquam Sanctus.

u Ex circumstantiis temporis, anni scilicet, mensis et diei circa Pontificatum Alexandri quarti, tunc Anagninæ commorantis, confirmatur veritas hujus uarrationis; quam scriptis mandavit dictus Petrus abbas S. Mariæ tamquam testis de visu; prout supra relatum est.

DIES TRIGESIMA PRIMA AUGUSTI

SANCTI, QUI PRIDIE KAL. SEPT. COLUNTUR.

Sanctus Aristides philosophus, Athenis in Græcia.
 B S. Theodotus }
 S. Rufina } Cæsareæ in
 S. Ammia } Cappadocia.
 S. Syrus episc. Patavinus.
 S. Cæsidius presb. }
 martyr } Transaquis
 SS. Socii ejus } in Marsis.
 S. Primianus M. Spoleti in Umbria, ut fertur.
 S. Maurentius }
 S. Urbanus } MM. apud Fo-
 S. Avitus } rum Sempro-
 S. Maternianus } nii in Italia.
 S. Vincentius }
 S. Robustianus M.
 C S. Marcus M.
 S. Gaianus }
 S. Lucianus }
 S. Rufinus }
 S. Vincentius }
 S. Silvanus }
 S. Vitalica } Ancyrae in
 S. Antiquora } Galatia.
 S. Emelinus }
 S. Florentinus }
 S. Justa }
 S. Julia }
 S. Antineus }
 S. Maximus }
 Item }
 S. Vitalica }
 S. Paulinus ep. Trevirensis, in Phrygia.
 S. Optatus ep. S. Sanctinus

presb.
 S. Memorius presb. Autissiodori in Burgundia. E
 S. Eanswida V. et abbatissa in Cantio Angliæ regione.
 S. Aidanus ep. Lindisfarnensis in Anglia.
 S. Victor solitarius, Campiboni in diœcesi Nannetensi.
 S. Ebreghisilus vel Ebraisilus ep. Meldensis, in monasterio Jotrensi in Bria Gallia provincia.
 S. Cuthburga regina et abb., Vindogladia in Anglia.
 S. Amatus ep., Nusci in regno Neapolitano.
 S. Raymundus Nonnatus S. R. E. Cardinalis, Cardonæ in Catalonia. F
 S. Dominicus puer M. Cæsaraugustæ in Aragonia.
 B. Bonaiuncta ex Ordine Servorum B. M. V., in Monte Senario prope Florentiam.
 B. Elisabetha seu Isabella virgo regia, propo Fanum S. Clodoaldi in Agro Parisiensi.
 B. Benedictus Aretinus ex Ordine FF. Minorum, Aretii in Tuscia.
 S. Amatus Episc. Nuscanus.
 B. Albertinus, Prior cremisanctæ Crucis Fontis Avellani in Umbria.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES DILATI

- S**ancti Honulphi Senonensis ep. et conf. translatio in Florario nostro Ms. memoratur in territorio Adartensi; an in Atrebatensi? Nam Castellanus, qui in suo Martyrologio universali Honulfum refert die XIX Decembris, asserit reliquias ejus honorari prope Atrebatum. Datus est a nobis v Januarii.
- S. Felicis presbyteri Venetiis, ex Ferrario. Consule xiv Januarii.
- In loco Blandinium dicto (prope Gandavum Flandriæ metropolim) dedicatio et consecratio basilicæ beatissimorum Apostolorum Petri et Pauli, ex Molano, Canisio, Wione, Menardo. Vide dicta ad S. Amandum vi Febr.
- Calaguri in Hispania SS. martyrum Emeterii et B Celodonii. Ita Ferrarius. Adi diem, quo de illis tractavimus, iii Martii.
- Sanctæ Chiveswidæ reginæ, Winburnæ in Anglia, ex Ferrario. Sanctam hanc habes apud nos die, quo non reginæ, sed virginis titulo insignitur, vi Martii.
- Bobio monasterio, translatio SS. abbatum, monachorum, et sanctimonialium, qui in eodem cœnobio requiescunt, ex Wione et Ferrario ad hunc diem. Nomina sanctorum abbatum ejusdem loci apud Menardum sic notantur: Columbanus primus, Attalæ secundus, Bertulphi tertius, Bobuleni et Camugelli: monachorum vero Merovei, Agilboldi, Theodebaldi, Baudacarii, Leompardi, et aliorum: sanctimonialium autem Petronillæ, Suniuergæ, et Rotradæ virginum. De Columbano i videbitur ad diem 21 Novembris: (de Bladulpho consule 2 Januarii) de Attala 10 Martii; de Bertulpho 19 Augusti, de Bobuleno 26 Junii, occasione synonymi abbatis Fossatiensis. De hodierno autem non celebratur, quamquam fecerit miracula, ex Chronico Bobiensi Ms. apud Ughellum tom. 4 Ital. fac. col. 1328. Nihil quoque lego de ejus cultu tom. I Annal. Benedict. pag. 376. Monachos prædictos ac sanctimoniales aliis relinquo designandos. Adi itaque dies x Martii, xix Augusti etc.
- Cælestini Papæ Romani sub Theodosio juniore. Hæc Latine scripta invenio in nostro exemplari Græco ex Ms. Menæo membranaceo Conventus S. Ludovici FF. Prædicatorum Parisiis. Habes hunc sanctum Pontificem id nominis primum in Opere nostro ad diem vi Aprilis.
- Sanctorum Belladii et Aulani episcoporum et confessorum, apud Grevenum; de quibus etiam Florarium nostrum Ms. In Maurolyco autem scribitur sancti Helladii, et Auliani præsulum. (Videri etiam possunt auctaria ad nostrum Usuardum.) Hagiologi citati forte voluerunt indicare SS. Helladium et Aidanum episcopos, qui signantur in eisdem auctariis. De S. Aidano agemus hoc die; de S. Helladio sive Eladio ep. Autissiodorensi in Gallia videri potest dies viii Maii.
- Adulphi episcopi meminit Grevenus et Canisius. Galesinius: Atrebuti (immo Atrebat) translatio S. Adulphi episc. et conf. Adde Molanum, Seripsum de illo jam pridem ad diem xix Maii.
- Justi et Clementis episcoporum et confessorum, ex Greveno. Confessorum tantum titulo indicantur in Florario nostro Ms., sine quo etiam sunt synonymi apud nos v Junii.
- Eracli episcopi positio occurrit inter Auctaria ad nostrum Usuardum. Si de Heraclio Senonensi sermo est, colitur ix Junii.
- Lemovico translatio sancti Martialis episcopi, ex Maurolyco et Ferrario. De hoc Lemovieensium in Gallia apostolo et ep. vide xxx Junii.
- Gertrudis-Bergæ (oppidum est in confinio Hollandiæ et Brabantiae) passio Guilielmi Galeni sacerdotis et canonici a Geusiis occisi, a Raissio in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii Joannis Molani refertur, ubi de ejusdem etiam morte etc., ex Martyrio Guilielmi Gaudani, quod intexuit historiæ Goreomiensium Guiliel, Estius. Vide apud nos ix Julii.
- S. Brunonis episc. et conf. nolatur Signiæ a Wione, Maurolyco, Menardo et Ferrario; de quo etiam Castellanus. Habetur in Martyrologio Romano xviii Julii.
- SS. martyrum Fantii et Deodatæ signatur memoria Syracusis in Sicilia apud Ferrarium in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt. Habentur apud nos ad diem xxxi Julii.
- Passio sancti hieromartyris Felicis, et sociorum ejus Januarii, Septemini et Fortiniani annuntiatur in nostro Ms. Supplemento Græco ad Menæa magna excusa; sed in brevi narratione martyrii, quæ subditur, nulla est mentio loci, nullus character temporis. Vide dicta inter Prætermisos ad diem xxix Aug.
- SS. martyrum Agnetis, Mauritii, et Fructuosi translatio ponitur hac die Minorisæ in Hispania apud Ferrarium. Consule Prætermisos hesternos xxx Augusti
- Sanctæ virgines Gazenses septem gladio consummatæ sunt in prædicto Supplemento. Sed mutatio litteræ Græcæ in nostro exemplari facta, quæ numerum designat, dubium aliquod movet: etenim si legi debeat ζ, sunt virgines septem; sin vero ξ, sunt sexaginta: sed magis propendo in lectionem priorem, quia in Menæo Chiffletii scribitur: Παρθεναί Γαζαίων ζ: id est, Virgines Gazenses septem.
- S. Juliani confessoris, qui patrem et matrem interfecit: ejus vita et transitus habetur. Annuntiatio est inter Auctaria ad Usuardum a Sollerio editum. Cupimus plura de illo discere.
- Commemoratio pretiosæ zonæ sanctissimæ Dei parentis Mariæ, repositæ in venerabili ejus æde etc., et factum miraculum per ejusdem impositionem, exstat in Menologio Sirlletiano. In Menæis magnis excusis eadem laudatur zona, et Officium de illa peragitur. Græcos imitati Latini eandem etiam referunt. Molanus in 2 et 3 editione scribit ista hoc die: Depositio venerandæ zonæ sanctissimæ Deiparæ, subditque aliis litteris: In anniversario die dedicationis templi, in Chalcopratiis, Constantinopoli:

- A *nopoli: de qua Cangius in Constantinopoli Christiana lib. 4, pag. 85. Legi possunt elogia, quæ habentur apud Surium de zona Deiparæ ad diem xxxi Augusti, de qua etiam Antonius de Balinghem in Ephemeride sanctissimæ Virginis Mariæ. Habemus Officium proprium de cingulo seu zona ejusdem Virginis, anno 1623 Dertusæ impressum, quod olim, ut indicat titulus, ante concilium Tridentinum in ecclesia Dertusensi celebrabatur. Ante primas autem Vesperas dicitur celebrandum secunda Dominica Octobris. Apud Saussayum in Serie Sanctorum, Beatorum ac Piorum, quæ habetur post Martyrologium ejus, Sanctissimæ Virginis Deiparæ veneratio zonæ et pepli memoratur Suessioe atque Compendii.*
- Sancti iv Martyres e Perge in Pamphilia habentur in ante dicto Supplemento nostro, qui in ignem substratum currere compulsi, vitæ finem imposuerunt. Et sequitur duplex versiculus, uti et de aliis martyribus, quos modo dabo ex eodem Supplemento.
- B Sancti cccxvi Martyres ex Nicomedia gladio consummati habentur in memorato Supplemento.
- SS. Menæ, Fausti, Andreae, et Heraclii memoria signatur ibidem.
- Sancti martyris Diadochi memoria notatur ibidem.
- Sanctus martyr Phileortus gladio consummatus. *Ibidem. Hos dedi, lector, ex dicto Supplemento. Eos autem omnes ad genuinam ac distinctiorem notitiam reducere quis possit?*
- In Hispania sancti Guterri Osoii comitis et monachi, miraculorum gloria celebris annuntiatio est in Wione, qui hæc ponit in observationibus: Notatur hujus natalis hæc die ab Ambrosio de Moralibus in Hist. Hispan. lib. 6 (lege 16) cap. 54. Comitatu relicto fit monachus Laurenzanæ, in quo cœnobio moriens sepultus est in capella quadam elaustrii monasterii, et liber miraculorum ejus ibidem cum magna veneratione aservatur. Floruit anno Domini cmlxx. De eodem etiam scribunt, et sanctum vocant Dorganius, Menardus, et Ferrarius, qui ait de Osorio in notis: Castrum est apud Legionem urbem, ex quo familia Osoria, et opp. Tarraconen. diœcesis non obscurum. Ambrosius de Morales supra citatus dicit, anno 971 monasterium Laurentianæ (seu ut ipse vocat, de Lorenzana) in Gallieia, una leuca Mndonia (inbecula episcopi, vulgo Mondonedo) fundatum ac dotatum fuisse a laudato Comite; eumque addit haberi tamquam sanctum, et aliquo modo celebrari ipsius festum ultima die Augusti cum magno populi concursu: ut nescire se indicat, qua auctoritate. De miraculis autem, quæ in monasterio conscripta haberi memorat, ista subnectit: Jam dixi aliis vicibus, et semper dicam, quod, sicut miracula certa atque auctoritate fulta multum conducunt ad devotionem, sic illa, quæ parvam habent consensionem et minorem auctoritatem, aliquo cum contemptu eandem tollunt. Mabillonius in suis Annalibus ad annum 969 memorat, tanta Virum hunc religione in dicto monasterio vixisse, ut pro sancto habeatur in eodem, quod Præmonstratensibus postmodum cessit. Quia vero dicebat Moralesius, aliquo modo celebrari ipsius festum, etiamsi cum magno populi concursu, et nos cum illo non sciamus, qua legitima
- auctoritate, et an per eam non sit inhibitus vel intermitti jussus; liceat nobis rogare eruditos Hispanos, ut de hac re certiores nos facere non graventur, cum Mabillonius de publica veneratione, quam requirimus, satis perspicue non loquatur.
- Dedicatio ecclesiæ cathedralis Vicentinæ; Alexandriae Statyellorum dedicatio item cathedralis ecclesiæ; Vercellis consecratio ecclesiæ majoris; Laude Pompeia dedicatio ecclesiæ cathedralis, uti etiam Malacæ in Hispania, notantur a Ferrario: quibus addi potest Carmelitarum, sicut indicatur in Ms. catalogo nostro Sanctorum hæc die, ex Kalendariis, quæ non nominantur, nec locus ecclesiæ additur.
- Calari, in Sardinia S. Martirii martyris. Ita Ferrarius in suo Catalogo generali. in Notationibus hæc addens: Ex libello inventionis SS. corporum, per archiepisc. Calarit. ad Paulum V Pont. Max. scripto. Corpus ejus in templo S. Luciferi repertum est cum hæc inscriptione: " B. Mart. Marturius, qui vixit ann. lxxii. Requievit in pace prid. Kal. Septembris. Hæc Ferrarius in dicto Catalogo: quibus cum nihil aliunde addendum occurrat, Sanctum hic indicare visum est.
- Duo fratres, Choletti in territorio Maleacensi a Calvinistis occisi. Mathurinus de Pulchro-Visu, apud sanctum Milianum Aquitanorum oppidum ab hæreticis interemptus. Martinus a Valentia, Flamanalei in India occidentali.
- Plures laulat Menologium Franciscanum Hueberi hæc die.
- Ducentorum monachorum. Ordinis Cisterciensis in Scotia interemptorum, qui inter alios Religiosos sub persecutione Henrici VIII et Elisabethæ fortiter se gesserunt pro fide orthodoxa, memoriam ponit Chrysostomus Henriquez, titulum martyrum eisdem adjungens, a quo retius abstinuisset; cum non sciamus, illum a Sede Apostolica declaratum fuisse.
- F Beata Gertrudis abbatissa monasterii de Biloa ejusdem Ordinis annuntiat in Flandria ab eodem Henriquezio. Vitam describit Sanderus in Hagiologio Flandriæ pag. 55 et seqq., beate nomine eidem prænotato. Sed nos eam inter feminas venerabiles reponimus, quo nomine appellatur a Chalemoto.
- Depositio B. Arnulphi abbatis sancti Nicasi notatur Signiaci in Gallia a dicto Henriquezio. Memoratur etiam in Kalendario Cisterciensi, anno 1617 excuso Divione, sine titulo beati, qui apponitur ei apud Chalemotum. Nos virum hunc veneramus.
- S. Ammonis meminil Kalendarium Syriaco-Chaldaicum, uti apud nos inscribitur. Nomen aliter formatur in alio nostro apographo.
- Octava S. Bartholomæi refertur in nostro Ms. Catalogo Sanctorum.
- Joannem Oreum Novocomensem istius nominis episcopum primum huc remisimus ex die iii Augusti. Quoniam vero interea temporis non invenio ulla submissas ad nos notitias, quibus de ipsius cultu magis nunc constet, quam tunc; cogimur hunc Præsulem prætermittere.
- Ambasius abbas tamquam sanctus memoratur in

- A .Ethiopia apud Castellanos, qui representatur, ait, insidens leoni. Quisnam sit, nos latet.
- Comes Agelwinus, id est, Odda, ab Aldredo Wigornensi episcopo ante suum obitum monachizatus, secundo Cal. Septembris apud Deorhyrste decessit; sed in monasterio Persoreusi honorifice sepultus quiescit, sicut refert Florentius Wigorniensis ad annum 1056 pag. 630, ubi et laudatur tamquam ecclesiarum amator, pauperum recreator, et pupillorum defensor, oppressorum subventor, virginitatis custos. Laudatur quoque ab Hovedeno pag. 444.
- Commemoratio templi Sanctissimæ Deiparæ in Neorio in Menæis magnis excusis habetur cum salis longa historia. De hac æde sacra scribit Cangius in Constantinopoli Christiana lib. 4, pag. 88.
- Potamiæ virginitatis mentionem facit Grevenus, quam non satis novimus e sola positione nominis.
- Virginum plurimarum in Ægypto annuntiationem signal Grevenus. Vellemus ut addidisset aliquid pro distinctiore earundem notitia.
- B Apud Beneventum sancti Lupi episcopi mentio fit in additionibus Mss. Cartusie Bruxellensis ad Usuardum Greveni. Non invenio hactenus ullum hujus nominis præsidem inter Beneventanos apud Ughellum, nec scio, quo spectet. Gratum fuerit, si majorem de illo notitiam subministrare potuerint docti Beneventani.
- Rophili confessoris nomen habetur in mox dictis additionibus Bruxellensibus. Non novimus illum aliunde.
- B. Ludovici Bertrandi, Ordinis Prædicatorum, Valentia in Hispania, ex Ferrario. Spectat iste Sanctus ad diem IX Octobris.
- Colomanni martyris memoria habetur apud Grevenum. Est in Martyrologio Romano XIII Oct. Abulæ in Hispania SS. Vincentii, Sabinæ, et Christetæ martyrum. Ferrarius. Inscrubuntur Martyrologio Romano XXVII Octobris.
- S. Aidus, filius Aidi, filii Lugadii, filii Davidis, filii Fiachrii etc. hac die ponitur a Colgano inter alios ex familia S. Colmani, quos Sanctos vocat; ut in Actis Hiberniæ die III Februarii pag. 248 videre licet: Dies, inquit, natales, qua lieuit colligere, et aliquando conjicere, ex Mart. Tamlaetensi, ex Festologio S. Aengussii, Mariani Gormani, Cathaldi Maguir, Martyrol. Dungallensi designavimus. Conjectura ejus de diebus ex istis Fustis sacris non probat publicum cultum Aidi, qui huc solus spectat ex qualicumque ista genealogia. An forte plus aliquid sperandum sit ad XXVII Octobris, ad quem a die III Februarii S. Colmanus a nobis remissus, ignoro. Expectari interim possunt dicenda ad eundem XXVII Octobris.
- Sanctus Vulgus pater saueti Willibrordi annuntiatum a Camerario. De S. Willibrordo agendum erit VII Novembris. E
- S. Dionysii Alexandrini insignissimi confessoris obitus ponitur a Castellano. Vide Martyrologium Romanum XVII Novembris.
- S. Lazari episcopi et martyris, quem Dominus a morte suscitavit, refertur a Greveno apud Marsiliam: de quo et Ferrarius. In Officiis propriis Sanctorum ecclesiæ Massiliensis, anno 1633 et 1662 impressis, legendum præscribitur die XXXI Augusti in ejus solennitate Officium cum oelava. Heri eum distulimus ad diem, quo notatur in Martyrologio Romano, XVII Decembris.

DE S. ARISTIDE PHILOSOPHO

ATHENIS IN GRÆCIA,

Cultus publicus, et elogia.

J. P.

C **A**thenæ, urbs Græciæ in Attica provincia olim memorabilis, ac celeberrimum bonarum artium gymnasium, inter plures alios, quos aluit et excoluit litteratos viros, in lucem produxit S. Aristidem, qui non minus antiqua patriæ suæ decora in se expressit singulari sapientia, quam mira animi fortitudine et eruditione Christianam fidem defendit. Nomen ejus inscribitur Martyrologiis primæ notæ (recentiora non memoro.) Romanum vetus seu parvum sic illum memorat: Apud Athenas, Aristidis, qui Adriano principi de religione Christiana libros obtulit. Quæ Ado modice amplificavit: Eodem die (XXXI Augusti) apud Athenas, beati Aristidis, fide sapientiaque clarissimi. Qui Adriano princeipi de religione Christiana libros obtulit, et quod Christus Jesus solus esset Deus, præsentem ipso imperatore, luculentissime peroravit. Eandem hanc annuntiationem transcripsit Usuardus. His adde Martyrologium Romanum modernum: Atheis sancti Aristidis, fide et sapientia clarissimi: qui Hadriano principi de religione Christiana volumen obtulit, nostri dogmatis continens rationem, et quod Christus

SECULO II.
Inscrubitur
Martyrologiis
antiquis.

F Jesus solus esset Deus, præsentem ipso imperatore luculentissime peroravit. Ultima hæc clausula, quæ non est in Romano veteri, post Adonem et Usuardum Romano moderno adjecta, non salis probatur, quia de illa non scribunt antiquiores, quorum hæc sunt elogia in laudem Viri sancti ad posterum transmissa: unde varia de illo discimus, vitamque et ejusdem adjuneta in compendio habebimus.

2 S. Hieronymus epistola 83 editionis recentioris (al. 84) tomo 4 Operum, columna 656, Aristides, ait, philosophus, vir eloquentissimus, eidem principi (Adriano imperatori) apologeticum obtulit, contextum philosophorum sententiarum: quem imitatus postea Justinus etc. Idem sanctus Pater in Chronico, anno 1606 excuso, hæc dieit annum Christi 127: Quadratus discipulus Apostolorum, et Aristides Atheniensis voster philosophus libros pro Christiana religione Hadriano dedere compositos: et Serenus Grauius legatus, vir appime nobilis, literas ad imperatorem misit, iniquum esse dicens clamoribus vulgi innocentium nominum sanguinem concedi, et

A et sine ullo crimine, nominis tantum et sectæ reos fieri. Quibus commotus Hadrianus Minutio Fundano proconsuli Asiæ scribit, non sine objectu criminum Christianos eodem modo: cujus epistolæ usque ad nostram memoriam durat exemplum. *Egregium itaque hoc sanctorum virorum par elegit divina misericordia tamquam instrumentum, ut Ecclesiæ suæ consuleret.* S. Quadratum habes tomo VI Maii, die XXVI, pag. 357.

munus obibant Euangelistarum, iis, qui fidei sermonem nondum audivissent, Christum prædicare, et sacrorum Euangeliorum libros tradere ambitiose satagentes. *De Philippi Filiabus dictum est apud nos in Commentario ad Vitam S. Philippi apostoli tomo I Maii, die I ejusdem mensis pag. 9.*

4 *Laudatus Eusebius capite 3, libro 4, a pag. 116, Aristides, inquit, vir fidelis ex religionis nostræ sectatoribus, Apologeticum pro fide nostra, perinde ac Quadratus, Hadriano cæsari nuncupatum reliquit. Qui quidem liber etiamnum servatur a pluribus. S. Hieronymus de Scripturis ecclesiasticis cap. 20 similia de illo prædicat, et addit quædam alia his verbis: Aristides Atheuensis philosophus eloquentissimus, et sub pristino habitu discipulus Christi, volumen nostri dogmatis rationem continens, eodem tempore, quo et Quadratus, Hadriano principi dedit, id est Apologeticum pro Christianis: quod usque hodie perseverans apud philologos ingenii ejus indicium est. Tillemontius tomo 2 Monumentorum ecclesiasticorum notatione 6 super persecutione Adriani disserit de tempore, quo S. Quadrati confecta fuit Apologia, et e suo exemplo Chronici S. Hieronymi, præeunte Chronico Eusebii, quod citat, eam affigit anno 126; ego autem in nostra editione legebam supra annum 127. Cum autem modo ex Hieronymo dictum sit, quod Apologiam S. Aristides obtulerit eodem tempore, quo et Quadratus; nihil videmus absoni, si ponamus S. Aristidis Apologiam ad Adrianum fuisse datam anno Christi 126 vel 127.*

a scriptoribus

3 *In iis vero, quæ ibidem recitata sunt occasione istius Sancti de aliis tunc temporis apostolicis viris, vix dubito, quin Eusebius in Ecclesiastica historia lib. 3, cap. 37 ibi citato, depinxerit inter alios, quos laudat, modum vivendi saltem ex parte S. Aristidis. Accipe ejus verba ex editione Valesii pag. 109: Eadem tempestate (imperante videlicet Traiano) floruit etiam Quadratus, qui cum Philippi filiabus prophetica gratia illustris fuisse memoratur. Præter hos alii quoque complures eodem tempore viguerunt, inter Apostolorum successores principem obtinentes locum. Qui utpote discipuli tantorum virorum admirabiles plane ac divini, ecclesiarum fundamenta, quæ variis in locis Apostoli prius jecerant, additis ædificiis extruxerunt: prædicationem Evangelii magis ac magis promoventes, et salutaria regni cælestis semina per universum terrarum orbem late spargentes. Siquidem plerique ex illius temporis discipulis, quorum animos ardentioris philosophiæ desiderio verbum divinum incenderat, Servatoris nostri præceptum jam antea expleverant, divisim inter egentes facultatibus suis. Deinde relicta patria peregre proficiscentes,*

B

E

DE SS. THEODOTO, RUFINA, ET AMMIA

CÆSAREÆ IN CAPPADOCIA

J. P.

Sec. III.

C *Haud equidem novi Martyrologium ullum, quod hosce signet Sanctos, præter Romanum sic eosdem annuntians: Cæsareæ in Cappadocia sanctorum Theodoti, Rufinæ, et Ammiæ: quorum duo prius sancti Mamantis martyris parentes fuerunt, quem Rufina in carcere peperit, et Ammia educavit. Hunc sanctum Martyrem dedi XVII Augusti, tomo III ejusdem mensis, pag. 423 et sequentibus. Cum vero nihil occurrat aliunde circa parentes ejus, ac mulierem, quæ eum educasse dicebatur, quo*

lectorem utiliter detineam; superest, ut eum mittam ad Commentarium ac qualiacumque Acta S. Mamantis: ubi inveniet, quæ hujus occasione sunt dicta de istis. Videatur itaque ibidem pag. 424, 435, 436. Locum Cæsareæ in Cappadocia signavi eum Martyrologio Romano, seu potius ab eodem signatum reliqui. Posui eos seculo 3, quia S. Mamantem signavi in dicto Commentario sub Aureliano, quod seculum etiam notat Castellanus.

F

A

D

DE S. SYRO EPISCOPO PATAVINO

J. P.

Cultus, ac tempus mortis.

SEC. III.

Patavium, de quo mentio facta ad diem XIII Junii pag. 703 in S. Antonio Patavino, adeo notum est, ut pluribus hic describi non debeat. Episcopalem ejus cathedram ornavit S. Syrus. Ferrarius Præsulem hunc refert in utroque suo Catalogo, et in eo, qui est Sanctorum Italiæ, illum sic laudat: Syrus patria Patavinus, sanctitate clarus, nono loco Patavinam rexit ecclesiam, quo tempore Antoninus Caracalla in Christianos sævam persecutionem exercebat: in qua tamen sanctis Episcopus gregi sibi commisso nulla in re, ut poterat, defuit. Cumque ecclesiæ Patavinæ annos XXIV præfuisset, denique prid. Kal. Septembris in pace quievit. Qui in pago sui nominis in agro Patavino templo sibi dicato venerationem habet. Huc usque Ferrarius ex monum., prout addit, ecclesiæ Patavinæ, et Bernardo Scardeonio lib. 2, classe 6 de Antiquitate urbis Patavinæ. Similia fere de Sancto habet Ughellus tomo 5 Italiæ sacræ columna 397, ubi ini-

tium episcopatus ipsius affigit anno 191, præfuisse autem ait annis XXIV. Scardeonius loco citato pag. 105, Obiit, inquit, anno salutis ccli. Calculi isti chronologici non conveniunt. Quis veros suggerat? Duo isti auctores nihil referunt de dicta Caracallæ persecutione, quam tempore S. Syri perperam adaptat Ferrarius, quia imperator iste, tametsi aliunde malus, nunquam tamen ullum persecutionem movit adversus Christianos. Vide Baronium tomo 2 Annalium ad annum 214: diciturque in Indice ad eundem tommum, quod Antoninus Caracal. nihil mali molitus fuerit in Christianos, quod prope miraculum fuit existimatum. Diem obitus signabat supra Ferrarius, non vero Scardeonius et Ughellus illum notant: Quo autem in loco, ait idem Scardeonius, corpus ejus jaceat, hactenus ignoratur. Pagus ille, de quo supra, de ejus nomine hodie ab omnibus S. Syri Villa appellatur. Posui eum seculo tertio, ad quod alii eum referebant.

DE S. CÆSIDIO PRESBYTERO MARTYRE EJUSQUE SOCIIS

TRANSAQUIS IN MARSIS.

J. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

Locus exponitur, ubi antiqua veneratione gaudet Sanctus: Acta ejus fabulis conspersa: reliquiæ, et tempus mortis, quod incertum.

SCR. MAXIMINO
I. VEL MAXIMIA
NO.
Transaquis in
regione Marsorum

Marsi, antiquus Italiæ populus, apud scriptores antiquos Romanæ historiæ noti sunt, quorum regionem nuperrime descripsit Franciscus Orlendius in Opere, cui titulus, Orbis sacer et profanus illustratus, part. 2, lib. 4, cap. 3. Porro Marsorum provincia hodierno regno Neapolitano inclusa inter alia oppida Transaquis numerat, ubi celebri veneratione gaudet S. Cæsidius presbyter et martyr, cujus memoriæ consecrata est Transaquensis ecclesia. Laudatus Orlendius in Orbe sacro et profano part. 2, lib. 4, cap. 3, num. 12 loci situm breviter sic describit: Transaquæ oppidum est Marsorum, vulgo Transacco dictum, ad lacum Fucinum, ab Alba Marsorum 9 mill. pass., totidemque a Tale-quitio, et ab urbe Roma quadraginta distans. Putat idem sedem episcopalem Marsorum Transaquis a S. Rufino, quem S. Cæsidi patrem multi credunt, fuisse constitutam: quod examinare non lubet, eum incertum sit et prorsus obscurum, ubi Marsorum episcopi olim resederint. Tra-

dunt porro recentiores scriptores cum Actis apocryphis, quæ edemus infra, ecclesiam quamdam a S. Rufino episcopo in eodem oppido conditam, in quo S. Cæsidius deinde occisus dicitur et sepultus. Audi Ughellum tom. 1 Italiæ sacræ recensæ col. 883: Fama tenet primum Marsorum episcopum fuisse S. Rufinum, qui ex Amasea in Italiam descendit, ut Maximini rabiem devitaret, et hujus regionis renuntiatus fuit episcopus. Tradunt hunc in castello Transacco ecclesiam consecrasset, quam postea S. Rufini vocarunt, ibidemque cum tredecim sociis corpus S. Cæsidi ejusdem filii requiescere. Sub titulo abbatiæ ecclesia hæc collegiata est, omnium ecclesiarum hujus diocesis splendidissima.

2 Idem scriptor col. 886, ubi narraverat S. Cæsidi in eadem ecclesia, truncato primum brachio, fustibus cæsum esse, de sepultura ejus subdit sequentia: Et Cæsidius quidem seorsum a sociis honorificentiori loculo, nullique alteri usque ad hæc nostra tempora pervio exceptus est, tamquam

antiqua veneratione gaudet S. Cæsidius martyr.

A tamquam cujus sanctimonia vitæ celebrior haberetur. Mutius Phæbonius, qui eidem ecclesiæ præerat abbatis titulo, in *Historia Marsorum* lib. 3, pag. 150 ait, ecclesiam illam B. Mariæ Virgini dedicatam fuisse a Rufino, et pag. 152 affirmat, destructam fuisse Hungarorum in Italiam incursionibus, sed nobiliorem atque ampliorem resurrexisse, ac S. Cæsidi memoriam sacratam. Porro uti hæc antiquis non probantur monumentis, ideoque minus apparent certa: ita certum est, ecclesiam illam jam seculo XI S. Cæsido sacram fuisse; id enim probant litteræ Berardi Marsorum comitis et Gemmæ ejus matris, qui anno 1096 multa donaverunt ecclesiæ S. Cæsidi, quæ sita est in castro, quod dicitur Transaquæ. Litteras hujus donationis recitat laudatus Ughellus col. 891. Hinc antiquum S. Cæsidi cultum apud Transaquenses satis probatum habemus, etiamsi ipsius memoria in antiquis Martyrologiis non occurrat.

miraculorum
gloria illustris
Acta vero ec-
clesiæ Trans-
aquensis,

B 3 Martyrologium Romanum hæc die xxxi Augusti memoriam S. Cæsidi presbyteri ejusque sociorum martyrum annuntiat in hunc modum: Transquis in Marsis ad lævum Fucinum natalis sanctorum martyrum Cæsidi presbyteri, et sociorum, qui in persecutione Maximini martyrio coronati sunt. Ad hunc locum hæc observat Baronius: De quo (Cæsido) diximus supra tertio Idus Augusti, eum de Rufino episcopo actum est. Celebris est ejus memoria Transquis apud Fucinum lacum, ubi et multis quotidie miraculis illustratur: inde enim maternum nos genus ducentes, res testatis atque expertas loquimur. Accipe etiam, quæ notat ad diem xi Augusti de Rufino ac Cæsido, quem cum aliis illius vocat filium: Legi, inquit, tam ejus (Rufini) quam S. Cæsidi ejus martyrii Acta ab eadem ecclesia (Marsorum) accepta; quæ tamen non levi indigent emendatione. Id sane verissimum esse experior, si modo emendari possent Acta ecclesiæ Transaquensis, quæ Mss. præ manibus habeo.

quæ de Rufino
agunt et Cæsi-
dio, fabulis
sunt pleni:

C 4 Subdit Baronius: Reperimus vero alia illis fideliora, sed imperfecta, vobis impartita ab ecclesia Pistoriensi, producta tantummodo usque ad Rufini carcerem, in quem Romæ detrusus fuit. Cetera autem, quæ desiderabantur in primo exemplari, ab alio aliquo sunt superaddita, qui maluit ea suo ingenio ad finem perducere, quam relinquere imperfecta; quibus tradit Rufinum solum vinculis quiescisse in pace tertio Idus Februarii, Cæsidiumque filium absque martyrio decessisse sexto Idus Aprilis. Quibus quidem tum prædicta Acta, tum etiam vetus traditio prædictæ ecclesiæ, et antiqua monumenta contradicunt: quibus constat sanctum Rufinum una cum Silone et Alexandro apud Reate fuisse truncatum capite, tertio Idus Augusti, Cæsidium autem passum esse Transquis, apud lacum Fucinum, pridie Kalend. Septemb. Viget ibidem utriusque Martyris religiosa memoria multis miraculis illustrata. Hactenus Baronius.

non probata
fidei sunt Acta
imperfecta
ecclesiæ Pisto-
riensis.

5 Porro quod ait, Acta imperfecta ecclesiæ Pistoriensis fideliora esse, quam sint Acta Transaquensia, non ita intelligi potest, ac si Acta illa fidei essent omnino probata. Aut certe si id velit Baronius, ei assentiri nequeo. Habeo geminum apographum Actorum Pistoriensis ecclesiæ, quæ tantum perducuntur usque ad Romanum Rufini carcerem, ita ut dubium non videatur, quin eadem sint cum iis, quæ legit Baronius. Verum non ausim affirmare illa fidei esse satis certæ, cum in iis multa narrentur modo parum verisimili,

et clarum sit illorum scriptorem non esse antiquum. Accipe titulum Actis istis præfixum, ex quo abunde patet non admodum vetusta esse: De sancto Rufino episcopo, cujus corpus in cathedrali civitatis Pistoriensis requiescit, ex antiquis ejusdem ecclesiæ monumentis. Etenim si ex antiquis monumentis Acta fuere conscripta, illa ipsa necessario ab ætate Sancti longe sunt remota. Itaque dicendum videtur, Acta Pistoriensia minus quidem aperte fabulosa esse quam Transaquensia; attamen certam fidem non mereri. Porro Acta Transaquensia notantur transcripta ex codice antiquissimo ecclesiæ Transaquensis, et majoribus nostris communicata fuerunt a Ferdinando Ughello, qui multa ex illis descripsit in S. Rufino Marsorum episcopo tom. 1 *Italiæ sacræ*. Multo longiora hæc sunt quam Pistoriensia, et aliorum etiam Martyrum eadem referunt, de quibus nihil in Pistoriensibus. Aliqua fortasse vera continent, sed tot figmentis sunt exornata, ut vera a falsis diffidenter discerni possint.

6 Porro Sollerius ad diem xi Augusti de S. Rufino Marsorum episcopo disputavit, adeoque Acta, hæc edere potuisset, eum præcipue agant de S. Rufino. Verum maluit illa seponere in hunc diem, quod communia essent S. Cæsido, de quo hic erat agendum. Gemina igitur de causa judicavi expedire, ut Acta ista, licet fabulis inquinata, hic ederem. Primum ut appareat eruditus, quo nitantur fundamento, quæ de Rufino et Cæsido liberaliter narrant neoterici. Deinde vel maxime, quia reliquiæ Sanctorum, de quibus in Actis fit mentio, servari dicuntur in ecclesia Transaquensi S. Cæsido sacra. De reliquiis autem istis Mutius Phæbonius lib. 3 *Historiæ Marsorum* pag. 152 habet sequentia: Sanctorum Martyrum reliquiis, qui ibidem a Maximii ministris coronari meruerunt, venerabilis (est ecclesia Transaquensis S. Cæsidi) quarum major pars in ipsa theca in cappella ad fornecem in cornu Epistolæ, in effigiatis ligneis uniuscujusque Martyris capitibus, auro argentoque linitis, inter quæ tantum aerea argento dealbata sancti Ruphini episcopi et S. Eutichii capita, illorumque non parvam partem ossium continentia, et ipsius sancti Cæsidi in theca argentea brachium, quod mira odoris fragrantia redolet, inclusa servantur.

AUCTORE
J. S.

Acta, licet
fabulosa, eden-
da, quia reli-
quiæ Sancto-
rum,

E

F 7 Et sunt aliqua ex illius corpore fragmenta, quæ Alexander abbas anno mcccxxv in lignea statua, quam martyri Cæsido cum sacello, ex inciso lapide, auro adumbrato, in aula ad cornu Evangelii sacravit reclusitque. Reliqua tum corporis ipsius, tum aliorum ibidem quiescentium (quorum nec nomina adhuc innotuerunt) nondum Omnipotens permisit publicæ venerationi prodi. Ughellus tom. 1 *Italiæ sacræ reeuscæ* col. 887 de iisdem reliquiis hæc memorat: In ecclesia autem Transaquensi spinale os cum capite sancti Andreæ proconsulis, reliquiisque SS. Nicæ et Aquilinæ martyrum, capitibusque SS. Silonis et Alexandri martyrum honorifice asservantur. Traduntque S. Cæsidium decisum sibi brachium suis ipse manibus in altari ejusdem ecclesiæ condidisse, cedente petra, ut asservandum reciperet. Dirutum altare postea est, cum ecclesiam illam reparare aggredierentur, tametsi usque ad hæc nostra tempora tam grande miraculum haud exciderit mortalibus. Sub majori altari reliquiæ inventæ sunt SS. Vibii, Placidi, Eutychii, aliorumque S. Cæsidi sociorum. De omnibus autem hic memoratis Martyribus agitur in Actis Transaquensibus, imo et de aliis quibusdam.

F

de quibus in
illis agitur,
servantur in
ecclesia
Transaquensi:

AUCTORE
J. S.
passus est
Cæsadius cum
aliis sub Maxi-
mino I, vel
Maximiano.

8 Porro antequam edamus Martyrum istorum Acta memorata, inquirendum videtur, sub quo imperatore fuerint martyrio coronati. Acta Transaquensia constanter nominant Maximinum imperatorem, indeque plurimi dixerunt sub Maximino passos esse hosce Martyres. Hinc infert Tillemontius tom. 1 Monument. eccl. in Persecutione Maximini I art. 2 rem contigisse sub Maximino I, cum Maximinus II in Italia numquam sit dominatus. In hac sententia martyrium figi debet circa annum 236. Acta Pistoriensia Maximianum imperatorem designant, nisi incuria transcribentium id sit factum, et legendum sit Maximinus, sicut in apographis vox aliquando scribitur et legisse videtur Baronius: nam Acta Pistoriensia ceteris prætulit, et martyrium tamen sub Maximino collocavit. Verum, si quid fidei Acta etiam Pistoriensia mereantur, dicendum necessario est Martyres non esse passos sub Maximino, sed sub Maximiano. Quippe imperator Romæ fuisse dicitur, eoque ad ipsum perductus Rufinus episcopus. At vero Maximinus imperii sui tempore Romæ numquam fuit, ac ne in Italia quidem, nisi in fine vite prope Aquileiam, ubi a militibus occisus est, dum Italiam rebellantem volebat subigere. Itaque si Actis standum esset, collocandum foret martyrium sub imperio Maximiani. Verum cum Acta etiam Pistoriensia indubitam fidem non mereantur, dubie sub Maximino vel Maximiano mortem sanctorum Martyrum figere malui. Nunc Acta qualiacumque accipe; ad quæ suis locis observabimus, quæ supersunt dicenda, et exponenda. Porro pro S. Rufino, de quo Acta præcipue tractant, videri etiam possunt, quæ ad xi Augusti disputavit Sollerius.

ACTA

FABULOSA

Auctore anonymo

ex vetusto codice Transaquensi.

CAPUT I.

Capti SS. Rufinus et Cæsadius, ac fidem professi cæduntur: immisæ ad eos pervertendos in carcerem Nicea et Aquilina convertuntur: ac dein Alexander et Silon milites.

Motu persecu-
tione, dum
Andreas pro-
consul erat
Amasix,
a

Triumphales Martyrum laudes, et victrices trophæos sanctorum Ruphini, atque Cæsidi et Sociorum ad gloriam Domini nostri Jesu Christi omnibus fidelibus scribere censuimus. Qui impiissimi Maximiani a imperatoris temporibus, sanguinem suum fundentes pro Christi nomine, adepti sunt perennis gloriæ palmam, et laudabilis victoriæ coronas. Ea namque tempestate facta est ingens persecutio Christianorum, et hac lege diffinitum est: quod siquis Christicola non

offerret diis libamina, sine audientia capitalem subiret sententiam. Unde factum est, ut beatus Ruphinus et Cæsadius, collecta Christianorum multitudine, non longe civitate Amasixæ inter latebras petrarum sese latendo absconderent, et diebus et noctibus in vigiliis et orationibus artius vacando insisterent. In eadem civitate erat proconsul nomine Andreas e, qui imperatoria ditione hoc fungebatur officio, et infestissimus erat nomini Christiano: qui, ut leo rugiens circuit quærens quem devoret, sic circa Sanctorum frendens ovilia meditabatur, qualiter Sanctorum corpora sub ipsius laniatibus interirent, et variis cruciatibus fatigata perirent.

2 Et quia lux nequit latere in tenebris, contigit quadam die, ut beatus Ruphinus et Cæsadius a paganis tenerentur, et proconsuli Andree præsentarentur: quibus proconsul dixit: Relatum est nobis, vos esse imbutos artibus magicis, et nolentes flectere colla diis omnipotentibus. Per salutem Maximini imperatoris, et per magnificentiam et clementiam Dei Apollinis, si eorum nomina contemnendo spreveritis, et turifera sacrificia non obtuleritis, omnia tormentorum genera vestra experientur corpora, et diversis passionibus a vobis hujus vite auferentur gaudia. Beatissimi Ruphinius et Cæsadius respondententes, dixerunt: Nos præstigiis maleficæ artis nullo modo sumus educati; sed ab ipsis cunabulis verissimi Christiani, credimus Deum Creatorem omnium rerum, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum ab utroque procedentem, et confitemur verum Deum unum in Trinitate, et Trinitatem in unitate: et confitendo veneramur Filium Dei unigenitum, qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine, quæ virgo fuit ante partum, et virgo extitit post partum.

3 Dixit itaque proconsul: Quomodo vos dicitis Virginem ante partum fuisse, et post partum Virginem permansisse? Beati Ruphinus et Cæsadius dixerunt: Videns Deus Pater, quod totus mundus perierat, misertus est humano generi: misit Filium suum in terris, introivit in uterum Virginis, nobis ut appareret visibilis, indutus carne humana sine peccati semine, et exivit per clausam portam, per quam Ezechiel propheta vidit in somnis Deum ante secula procedentem pro salute mundi: et iterum erat clausa, demonstrans Virginem, quæ permanens post partum: nam in præsepio positus ab angelo est anuntiatus, a pastoribus est demonstratus, et a magis adoratus, et cum hominibus triginta annos est conversatus, et in multis miraculorum signis ostensus est verus Deus. Primum in Chana Galileæ de aqua vinum fecit: puerum centurionis a febris eripuit, et archisynagogi filiam, et juvenem extra portam delatum resuscitavit, et Lazarum jam quadriduanum de monumento evocavit. Postremo vero post miraculorum signa multa mortis pertulit exitium, quo a nobis tolleretur mortis imperium.

4 Dum hæc et alia multa constanti pectore proferrent, proconsul respondit: Jam ambages vestrorum verborum cessent, et iucunctanter monita nostra accipite, et deos nostros non blasphemando sed sacrificando ad salutem vestram inflectite. Sin autem, faciam vos in tormentis deficere. Sancti Martyres respondententes, dixerunt: Per virtutem Domini nostri Jesu Christi minas tuas non pertimescimus: quia miuæ tuæ hodie exardescunt, et cras evanescent, et ideo quidquid vis, in suppliciis excogita, quia præceptis

A ptis tuis obtemperare parvipendimus, et idolorum culturam pro nihilo ducimus.

*caso graviter
includuntur
carceri.*

5 Tunc proconsul his verbis nimium commotus, jussit suis satellibus, ut ora amborum cum lapidibus contunderent: qui statim ministri diaboli cœperunt ora eorum contundere: et inter ipsa tormenta sic clara voce dicebant: Christe Deus clemens, disrumpe vineula mortis, ut tibi devota dicamus cantica laudis. Sancti vero Martyres incolumes persistebant, ut ita cæsi minime deficerent. Jussit autem proconsul claudere eos in privata custodia, donec excogitaret, qualibus tormentis, vel blandis suasionibus posset eos revocare ad culturam deorum suorum.

*Dux mure-
trices in car-
cerem missa,
ut tentarent
sanctos.*

6 Erant autem in ipsa civitate duæ mulieres turpissimæ, quæ ita magica arte erant edoctæ, ut mentes hominum a suo proposito valeret avertere: quas suo conspectui proconsul jussit præsentari, et talibus dictis animos earum allicere: Si vestris duleissimis suasionibus quiveritis Ruphinum et Cæsidium ad culturam deorum impellere, vos magnæ super terram eritis et ditissimæ, et a me infinitum pondus auri et argenti recipietis plenissime. Tunc Nicea et Aquilina *d* deceptæ proconsulis promissionibus quærunt satisfacere ejus pestiferæ exhortationi: intrantes autem carcerem, ubi Sancti Dei inclusi detinebantur, tanti odoris fragrantia sunt reffectæ, ut omnis balsami illic suavitas videretur adesse: quam tanti splendoris plenitudo secuta est, ut pro nimietate tantæ claritudinis in terram corruerent, ut per dimidiam fere horam surgere nequirent. Accedentes autem beatissimi Martyres, Surgite, inquit, sorores, nolite timere. Illæ autem surgentes continuo, et nimio stupore correptæ, stabant nihil dicentes. Sancti vero Ruphinus et Cæsidius interrogantes eas, Unde, inquit, estis? Illæ autem respondentes, dixerunt: Aneillæ vestræ mulieres hujus civitatis sumus: misitque nos proconsul, ut illecebris et admonitionibus hortemur vos, quatenus consensus animi vestri ad votum ejus inclinarerem.

*ab eis conver-
tantur,*

7 Petimus itaque, ut faciatis nos participes vitæ æternæ. Nos enim confitemur ipsum esse Deum omnipotentem, ejus lumine illuminatæ sumus, ejus gratia factæ sumus salvæ, qui vocavit nos de tenebris iguorantiæ in suum lumen admirabile. Audientes Christi Martyres verba Niceæ et Aquilinæ, hanc orationem fuderunt ad Dominum pro earum ignorantia: Deus omnipotens, Creator omnium rerum, inspira in eis spirationem vitæ æternæ, et fundamentum veræ fidei correbora in eis, ut te cognoscant, te laudent, teque adorent et te glorificent: quia tu es Deus benedictus in secula seculorum. Amen. Et conversus beatus Ruphinus ad mulieres, Quæ sunt, inquit, nomina vobis? Quarum una ait: Altera ex nobis Nicea vocatur, altera Aquilina, et hactenus deditæ fuimus idolorum cultibus, et metreticaudi voluptatibus. Sanctus Cæsidius ait: Vultis verum lumen, corpus illuminans et animas, percipere? Utræque autem hæc audientes, Nos, inquit, nihil terrenum, nihil caruale eupimus, nisi Christum, in quem creditis vos, Ministri ejus. Per ipsum vos deprecamur, ne differatis nos illuminare per lavacrum regenerationis æternæ.

*quis baptizata
revertuntur
ad proconsu-
lem, et fidem
profitentur.*

8 Tunc beatus Ruphinus et Cæsidius jussurunt afferri aquam, et fontem sacri lavacri benedicentes, utrasque unda sacri baptismatis consecrarunt, et docentes eas omnia, quæ sunt vitæ æternæ, hæc monita salutis dederunt: Vos

ergo famulæ Christi, cum steteritis ante reges, et in conspectu principum, nolite pavendo cogitare, qualiter respondeatis; Dabitur enim vobis, dicit Dominus, in illa hora quid loquamini. Et continuo regressæ ad proconsulem, steterunt in conspectu ejus, quas ut proconsul vidit, his sermonibus affatus est eas: Num rebelles deorum euseutient diis nostris offerre placita munera? Responderunt Nicea et Aquilina: Qua audacia talem blasphemiam præsumis ore proferre, ut dicatis deos idola manu facta, et adscribas deitatem ligno et lapidi? Non legistis dicentem David? Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum, similes illis fiant, qui faciunt ea, et omnes, qui confidunt in eis. Proconsul respondit: Ut video, seductæ estis per maleficia Ruphini et Cæsidi. Responderunt famulæ Christi: Non sumus seductæ, sed reductæ ad fidem veram, et ad lucem inextinguibilem, quæ illuminat omnes homines, qui quærunt vitam æternam.

9 Hæc et his similia illis dicentibus, duo ex militibus Silon et Alexander prorumpentes in vocem, dixerunt: Ergo est alia vita præter istam? Famulæ Christi dixerunt: Ergo ista, qua vivitur, vita est? Quam humores corrumpunt et dissolvunt, tristitiæ consumunt, esere inflant, jejunia macerant, sollicitudo coaretat, securitas habebat. Hæc vita suos amatores fallere non trepidat, edacitatem gulosis præparat, ebrietatem temulentis ingerere festinat: qui istam vitam amplecti desiderat, post dissolutionem caduci corporis ad interitum sine fine perducit. In illa etenim vita numquam esurire permittitur, non sitire, non languescere, nec ullas angustias habere: sed ibi jugiter sonant Sanctorum organa, ibi cinamonum et balsamum dant virgulta odorifera, ibi angelicus cætus ante tronum Dei nova depremut cantica, et adorant viventem in secula. Dum hæc et alia multa Famulæ Christi dicebant, præfati milites Silon et Alexander clara voce dixerunt: Unus est Deus Christianorum, quem istæ ejus Famulæ prædicant: ipsum adoramus et laudamus, qui tanta et talia suis cultoribus præstat beneficia: et confestim miserunt se ad pedes earum, et osculabantur genua earum: et orantes dicebant: Per illum vos adjuramus, in quem creditis, ut nobis insinuetis, quo ordine purificatæ estis a sordibus idolorum. Tunc Nicea et Aquilina omnem testis * superioris ordinem recensentes, et qualiter consecutæ sunt per beatos Martyres baptismatis mysterium, seriatim juraverunt exponere.

*ob illis mulie-
ribus conver-
tantur duo
milites,*

E

F

** f. gesti vel
rei*

10 His auditis Silon et Alexander concurrerunt ad carcerem, et jactantes se ad pedes sanctorum Ruphini et Cæsidi, clara voce dicebant: Sanctissimi ac beatissimi Christi Martyres, obsecrantes vos preeamur emundari fonte baptismatis, et renovari imaginem interioris hominis, et sicuti illuminatæ sunt Nicea et Aquilina, et salvæ factæ sunt unda sanctæ generationis, sic et nos purificari per vos eupimus, et carere idolorum sordibus, et credere in Deum, quem prædicatis vos, famuli Christi. Beatissimi vero Martyres respondentes, dixerunt: Si creditis in Deum Patrem omnipotentem et Jesum Christum Filium ejus unigenitum, et Dominum nostrum natum et passum, et in Spiritum Sanctum, omne, quod petitis, procul dubio merebimini impetrare. Illi autem dixerunt: Jam semel vobis diximus, quia in Christum perfecte credimus, et tantum baptizari volumus, quo purgemur peccatorum sæcibus.

*quos S. Rufi-
nus baptizat.*

Eadem

A. ANONIMO

Eadem quippe hora jussit beatus Ruphinus venire aquam, et benedicens eam, baptizavit eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et confirmavit eos in fide Christi.

ANNOTATA.

a Incertum esse, an sub Maximino an vero Maximiano passi sint Sancti, diximus in Comm. num. 8.

b De hoc loco Ughellus in Italia sacra novissimæ editionis tom. 1 sic ratiocinatur: Hujus nominis duæ esse civitates narrantur; Amasia scilicet in postrema parte Phrygiæ prope flumen Albim, quod olim Romani imperii terminus, pertinetque ad Germauos, illamque mediam abluit Amasius flumen, inde nomen traxit, hodieque Marpurg vulgo appellant, ejus Abrahamus Ortelius meminit in sua Geographia. Non pauci hic errores. Etenim Amasia quidem, seu Amasia oppidum in extrema Frisia, (non Phrygia) fuit ad flumen Amisiam (aliis Amasium vel Amisium, nunc vulgo Embs dictum;) verum Amisia cum oppidum tum flumen, totaque Frisia longe distat ab Albi flumine, longe etiam a Marpurg Hassie oppido non ignobili, ita ut Marpurgum esse nequeat, si ad flumen Amasium in extrema Frisia fuerit situm, ut salis videtur colligi ex Tacito lib. 2, cap. 8, ubi ait: Classis (Romanorum) Amisiam relicta; locus enim aliquis seu oppidum designatur ad flumen Amisiam, cum ante narrasset classem per oceanum provectam fuisse ad flumen Amisiam. Porro precedentibus subdit Ughellus: Altera Amasia Cappadocum jurisdictio est, patriaque Strabonis, ut ipsemet testatur in lib. XII. Hæc Amasia celebris fuit et archiepiscopalis civitas, et hodie sub Turcarum potestate est, a quibus Amnesan vocatur. Vix animum induco, ut credam ex utraque hac urbe oriundum fuisse S. Rufinum, quia nulla est horum Actorum auctoritas. At si constaret natum fuisse in alterutra, id omnino credendum esset de Amasia Ponti seu Cappadociæ, cum fides iis temporibus promulgata necdum esset in Frisia. Nihil quidem Ughellus Amasiæ (quam Phrygiæ metropolim perperam vocat, cum oppidum fuerit vix hodie notum in Frisia) honorem istum vindicare. Sed rationes, quas affert, parum sunt efficaces, et partim erroneæ.

c De hoc Andrea proconsule alibi nihil invenio nisi quod de reliquiis ejus Transaquis diximus ex Ughello. Quæ vero hic narrantur de ejus conversione et martyrio, ridicule conficta sunt.

d In Actis S. Christophori eodem fere modo inducuntur Nicea et Aquilina meretrices, in carcerem missæ, ut S. Christophorum tentarent, a quo convertuntur. Vide Acta illa hisce nihilo meliora ad xxv Julii, et ea, quæ de SS. Niceta vel Nicea et Aquilina disputata sunt ad xxiv ejusdem mensis. Videtur auctor horum Actorum multos Sanctos, qui diversis temporibus et locis passi sunt, conjungere voluisse, quod eorum reliquiæ quædam Transaquis serventur. Certe nullam merentur fidem, quæ de hisce subjunguntur.

(5)

CAPUT II.

Martyrium Niceæ et Aquilinæ: conversio Proconsulis, et fuga hujus et aliorum in Marsorum provinciam.

Ipsa quoque die perrexerunt ad proconsulem, et dixerunt: Audi, proconsul, et pro certo scias, quia Christiani sumus, et ulterius idolis manufactis non serviemus. Tunc proconsul furore correptus, jussit ad se adduci Niceam et Aquilinam, et dixit eis: Ecce mentes hominum immutatis magicæ artis studiis, et docendo superstitiosam sectam a cultura deorum abstrahitis; unum ergo e vobis eligite, aut propriis manibus deorum sacrificia perficite, aut diversis et acerrimis tormentis carnes vestras subjicite, quia pro deorum defensione, et statu reipublicæ faciam vos sub omni turpitudine deficere. Sanctæ Dei Fanulæ dixerunt: Tormenta tua, pro quibus nos putas ad consensum tuum inflectere, omni modo contemnimus, et minas tuas intrepido animo respicimus, quia te expectat æternus interitus. Proconsul itaque dolens a mulieribus illud, jussit eas expoliari, et diutius ante suum conspectum cædi: et tam diu fecit eas verberibus fatigari, quamdiu in membris earum nullum appareret vestigium sanitatis.

12 Alia autem die productæ sunt ante conspectum proconsulis, et ita incolumes perstiterunt salute corporis, aesi in earum membris non fuisset manus percutientis. Dixit eis proconsul: Ut video, confisæ maleficiis vestris minas contemnitis, et omnes cruciatus evaditis. Tunc dedit in eas sententiam, dicens: Niceam et Aquilinam non consentientes monitis nostris, et nolentes sacrificare diis, jubemus capite puniri. Milites autem, data sententia, duxerunt eas foras muros civitatis Amasiæ non longe uno milliario. A carnificibus decollatæ cum martyrii palma perveuerunt ad ætherea regna a.

13 Et alia die proconsul sedens pro tribunali, sibi presentari fecit Silonem et Alexandrum, et talibus verbis collocutus est eis: Ut quid, carissimi, in tantam cornistis dementiam, ut immortales negligatis deos, et optetis cruciatus corporeos? Animadvertite ergo, et diligentius prospicite, et meos sermones auribus percipite, ut adoretis propitiatores deos, et solitis servitiis placate eos. Scitote ergo vos atrocissimis pœnis crudeliter succumbere, et tandem capitali sententia vitam amittere, si renueritis diis genua flectere, et sacrificiis et libaminibus assiduis insistere. Respondentes Milites Christi: Audi, Proconsul, si tibi videtur rectum et congruum experiri divinitatem vestrorum deorum, mitte tuos satellites per circuitum civitatis, ut tuo jussu omnis civitas congregetur ad istud spectaculum, et fac tibi in medio omnium aliquem deferri paralyticum, et nominatim dii tui a philosophis invocentur super delatum paralyticum: si ad invocationem nominum deorum vestrorum sospitatis fuerit reditus, dignum est ut adorentur ab hominibus: et si hoc nequiverint perficere, et ad invocationem Domini nostri Jesu Christi æger convaluerit

1)

Caduntur
Nicea et Aquilinæet capite m
muntura
Silon et Alexander
minis
frustra tenta
ti,

A convaluerit, et surgat; tale est ut relictis erroribus verissimæ Deitatis existas cultor verissimus.

miraculo
ipsum conver-
tunt proconsu-
lem,

14 Tunc proconsul et populus unanimes huius civitatis deduci paraliticum: et tota civitas ad istud ruit spectaculum. Præcepit ergo proconsul suis philosophis nominatim deorum suorum exprimere vocabula, ut præsentem ægroto in oculis omnium sanitatis afferrent remedia; quatenus per hoc appareret falsa aut verissima lenitatis eorum experientia. Præfati ergo philosophi parentes dictis proconsulis, nomina eorum deorum falsorum invocabant nominibus singulis. Verum nec deitas Jovis suis coruscationibus, nec Apollo suis auguriis et carminibus, nec sol suis splendoribus et luminibus, valuerunt sanitatis conferre præsidium ægroto. Tunc proconsul ira accensus, et rubore perfusus, dixit: Silon et Alexander præsentem propositionem nunc perficiant, et astanti paralitico salutis subsidia Dei sui invocatione, nobis cernentibus, conferant. Ad istam præceptionem Christi Milites perrexerunt ad phœretum, et prostrati solo hanc orationem fuderunt ad Dominum.

B Rex immense Deus, tellus quem pontus adorant,

Da nobis famulis, quæ pura mente precamur:
Auxilium misero sanitatis confer ægroto,
Omni ut pateat Deum te fore salutis,
Poscimus ecce, tibi votis succurre misellis,
Quatenus hi credant præsentem te omnia posse,
Qui sine fine gubernas secula cuncta per ævum.

Tunc dixerunt paralitico: Surge in Christi nomine, et pedibus tuis domum tuam revertere, et collauda Dei filium omnium rerum conditorem, qui te ex limo ad suam formavit imaginem. Eadem hora surrexit paraliticus, et ad domum suam suis rediit pedibus, magnificando omnipotentem Deum laudabilibus vocibus.

qui etiam a
Rufino bapti-
zatur:

15 Proconsul autem, viso hoc miraculo, de loco, in quo sedebat, surrexit continuo, et ad carcerem festinans cursu præcipiti, quo clausi detinebantur Martyres beatissimi, advolvens se eorum sanctissimis genibus, in assiduis utebatur deprecationibus: Oro vos, Athletæ Christi victoriosissimi, ut meis petitionibus annuere diguemini, quatenus, sicuti illuminati sunt Silon et Alexander per vestræ exhortationis monita, sic mereatur illuminari cæcitas meæ ignorantia, quia hodie procul dubio agnovi lumen verum et incommutabile, quod illuminat omnem hominem venientem in corpore. Respondentes beatus Ruphiius et Cæsidius, dixerunt: Si credideris ex toto corde tuo, illuminari poteris corde et animo. Respondit proconsul: Ego credo in Deum sine dubio, quem vos prædicatis verbo salutifero, et ad certissimam agnitionem eius properare desidero. Tunc beatus Ruphiius et Cæsidius se in terram prostraverunt, et hanc orationem ad Dominum fuderunt: Ave, Rex Christe, Deus gloriosissime, menti huius proconsulis infunde amorem vitæ perpetuæ, ut, renunciatis cultibus idolatricis, omnipotentia Deitatis tuæ per ipsum manifestetur ceteris incredulis, et cognoscant te Creatorem suum proprium, qui sine fine regnas in perpetuum. Eadem hora allata est aqua, et benedicens eam, dixit proconsuli: Credis in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cæli et terræ? Respondit proconsul, Credo. Credis in Jesum Christum Filium eius unicum Dominum nostrum, natum ex Maria Virgine? Respondit: Credo. Et in Spiritum sanctum, procedentem a

Augusti Tomus VI.

Patre et Filio? Et, respondente eo, Credo, baptizavit eum in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Et dum elevaretur de aqua, cœpit dicere voce clara: Unus est Deus Christianorum in cælo et in terra.

16 Sequenti namque die proconsul reversus ad palatium, præcepit omnem populum convenire ad publicum spectaculum, et facta concione, allocutus est tali sermone: Clari commilitones, attentius verba mea auribus percipite. Scitote ergo certissime arripuisse me Christianitatis dogma, et Christum Dei Filium omnibus modis colere fide verissima, et ulterius non accedere ad idolorum sacrificia. Ideo vestras legationes ad vestrum imperatorem mittite, et hæc auribus illius intimare satagite, ut officii sui procuratores ad has partes dirigat, qui suæ præceptionis monita custodiant; quia deinceps mei obsequii solatium habere non poterit: quia habeo corporis et animæ verum et perpetuum Dominum. Nam ego cognovi omnipotentem Regem regum omnium, qui propria ditione æternaliter gubernat omne seculum, cuius imperium est in æternum. Audiens autem populus talia, maxima accensus est furia, et ardens in ira, misit per totam civitatem inquisitores, qui servos Dei Ruphiius et Cæsidius comprehenderent et vivos flammis exurerent. Christi autem Milites timore perterriti, in corpoream fugam lapsi sunt continuo: et ad Marsorum partes confugientes, in loco, qui Transaquæ dicitur, latitantes, ibi ecclesiam cœperunt construere, et laudibus et canticis spiritualibus die ac nocte insistere et Deo omnipotenti sacrificium et oblationes offerre assidue b.

proconsul
fidem profes-
sus coram
populo, abdi-
cato munere,
cum aliis fugit
ad Marsos.

ANNOTATA.

a Quæ hactenus relata sunt de Nicea et Aquilina, brevius sic expressit Ughellus loco ante assignato: Niceæ et Aquilinæ meretricum ac sagarum machinas et fraudes admovit (Audreas proconsul) expugnaturus martyrum tolerantiam. Sed vix intraverant carcerem, cum cælestis odoris afflatu luceque perfusæ, positis illecebrarum armis, vinctis ipsis deditionem fecerunt: a quibus fidei edoctæ mysteria, etiam sacro baptismate illustrata sunt. Relataque eodem modo conversione militum, Quod... inquit, adeo pupugit proconsulem, ut ira percitus Niceam et Aquilinam minis adigeret ad sacrificandum, renuentes verberibus dilaniaret, divinitus pristinae redditas sanitati, Amasæ capite mulctaret. Sic et alia exprimit compendio Ughellus. Sed, licet ejus relatio concinnior sit et brevior, plus fidei mereri nequit, quam Acta ipsa, quæ secutus est.

b Qui consideraverit, quo modo omnes illæ conversiones ac demum fuga ex urbe Amasia ad regionem Marsorum narratæ sint, facile videbit, mera esse figmenta hominis, qui ne quidem noverat vel personis vel rebus vel locis convenientia fingere, ita ut vehementer mirer, hujusmodi nugas Ughello placere potuisse.

A. ANONYMO.

CAPUT III.

Capiuntur Sancti et Romam ducuntur, excepto Cæsidio, qui sponte venit ad carcerem, sed Rufini consilio recedit : Andreae proconsulis martyrium.

Delati apud imperatorem, ejus jussu capiuntur et Romam ducuntur :

B Populus civitatis Amasiæ ad imperatorem celeriter cursores studuerunt dirigere, qui proconsulis delationem deferrent, et malignis accusationibus Sanctos Dei Famulos imperatoris iram inflammarent : Sit cognitum piissimæ tuæ clementiæ, quod proconsul Andreas noviter recedendo a proconsulatus officio parvipendit cingulum tuæ militiæ, et sequendo mox virorum Ruphini et Cæsidi, sprexit deorum nostrorum sacrificia, factusque est verissimus Christicola : et cum aliis Christianis in Marsia degit provincia. Audiens autem hæc imperator nequissimus, congregatis plurimis militibus, præcepit apparitoribus, ut ad Transaquanas partes proficiscerentur quam citius. Venientes itaque milites imperatoris in Trausaquanam terram, illico iugressi sunt ecclesiam, ubi beatissimi Martyres Deo offerebant sacrificia pro seculi indulgentia. Comprehendentes autem sanctum Ruphinum cum ceteris martyribus Romam perduxerunt, et nunciantes imperatori, ejus conspectui detulerunt : inter quos Andream proconsulem statuerunt.

interrogatus ab imperatore Andreas,

C **18** Quem imperator dulcibus sermonibus ejus cupiens allicere animum, tale protulit interrogationis exordium : Proconsul carissime, quæ vesania exorta est in tuo pectore, ut venerationem deorum relinqueres, et Christianitatis vocabulum usurpares? Noli ergo te tantæ dementiæ errori succumbere, ut cæcatus tenebris ignorantiae amittas florem mundanæ lætitiæ. Ad hæc Andreas Christi athleta nobilis : Hactenus fui in tenebris infidelitatis involutus, sed arripicus veræ lucis tramitem, jam incipio hujus seculi decutere caliginem, et aspicere lucem inextinguibilem. Imperator respondit : Qua ratione ista prosequeris, et coram me pandere non vereris? Andreas respondit : Illicusque fui in tenebris erroris perfidiæ, necdum carere valui, quia idola surda et muta adoravi : et Deum omnipotentem, qui fecit cælum et terram, mare et omnia, quæ in eis sunt, ignoravi : sed quia cognovi veritatem, penitus amisi interioris hominis cæcitatem.

minisque et promissionibus incussus tentatus,

19 Dic mihi, inquit imperator, Andrea, quibus seductoribus vel doctoribus didicisti deos nostros spernere, et nescio quem Deum cœpisti venerando excolere? Si ergo præbueris assensum præceptis imperialibus, ut offeras grata libamina diis iumortalibus, ditabo te magnis et præcipuis muneribus et honoribus, ut fruaris hujus vitæ gaudiis cum bonis omnibus : sin alias, diversa pro contemptu deorum patieris supplicia, et tandem pœnaliter amittes gaudia vitæ. Ad hæc Miles Christi intrepido animo, Juxta, inquit, tuæ interrogationis principium accipe meæ responsionis eloquium. Percunctatus et citius magisterio edoctus sum relinquere tenebras erroris et anfractus

suggestionis, et figere gressum in rectitudinis statum. En, hic est magister meus verissimus, ejus hortatu et instructione exutus sum perfidiæ tenebras, et ad agnitionem perductus sum veriminis.

20 Tunc imperator dixit : Dic nobis ejus officium et vocabulum, et quæ regio misit illos ad nostrum conspectum. Miles Christi Andreas respondit : si vis scire ejus officium, cognosce ipsum esse episcopum et Ruphinum ejus vocabulum, et Amasiæ civitatis civem esse idoneum. Duo autem isti, qui tuo conspectui videntur assistere, Silon et Alexander vocantur nomine, qui una nobiscum fuuguntur Christianitatis nomine, atque reuati sunt sacri fontis baptismate. Imperator dixit illis : Acquiescite consiliis meis, et adorando deos sacrificia exhibete eis, et præclari atque famosissimi in omni ditione mea eritis. Responderunt ergo beatissimi Martyres : Nos adoramus Deum omnipotentem, qui verbo suo euncta creavit ex nihilo, cujus Majestas nec incipit nec desinit in seculum. Ipsum quotidie colimus et adoramus, et sacrificium laudis ei offerimus : alium autem Deum præter ipsum respiciamus, cujus virtute ex auxilio omnia tormentorum genera velut lutum platearum eoutemnimus. Tunc imperator ira commotus, præcepit eos retrudi in carcere, quousque exeogitaret, quibus pœnis eos affligeret, et quo cruciatu debitum mortis exeiperent. Ministri autem iniquitatis obtemperantes præceptis tyranni, miserunt eos in carcerem vinctos ferro.

uti et alii deinde : concluduntur carcere.

21 Sed Cæsidius filius beati Ruphini in ipsa die comprehensionis beatorum Martyrum in Transaquanis fluibus fugam iniiit per montem, in quo ecclesia sua erat, ubi beatus Ruphinus incessanter orationum exubias persolvebat. Postera autem die in se reversus, ingemiscendo dixit talia : Vivit Deus, quia non bene operatus sum beatissimum Patrem mortis formidine territus relinquere, et martyrii palmam amittere : et flens et ejulans pervenit Romam, quo beatus Ruphinus cum præfatis martyribus clausus detinebatur in carcere, et tandem festinans abiit ad carcerem, et introgressus cecidit in faciem ante pedes beatissimi Ruphini, et amplexatus ejus genibus, veniam precabatur.

S. Cæsidius fuga primum elapsus accedit ad carcerem,

22 Cui beatissimus Pater, Revertere, inquit, Fili, ad locum, quem sacravimus et quotidianas oblationes offer omnipotenti Domino, donec per triumphum martyrii atria possis adire ætherei cœli. Respondens Cæsidius, dixit : Cur moras martyrii patior, et non profiteor me publica voce Christianum? Beatus Ruphinus respondit : Tempus tuæ vocationis noudum advenit, et interim incensum tuarum orationum assidue dirigatur ad Dominum, quousque per passionis trophæum acquiras regni cælestis bravium. Beatus autem Cæsidius confortatus monitis beatissimi Patris, rediit domum, et in ecclesia, quam sanctus Ruphinus consecraverat, jugiter permanens, vigiliis et orationibus solitæ servitutis pensum non cessabat omnipotenti Domino reddere *a*.

F sed Patris consilio redit ad Marsos.

23 Transactis vero quindecim dierum spaciis, jussit Maximianus imperator Andream suo conspectui præsentari, et talibus exhortationibus dixit ad eum : Audi me, Andrea, tempus est, ut tuæ vanissimæ religionis instituta deseras ; et invictissimo Deo soli adorando venerabilia sacrificia exhibeas ; ut amplificatus et divitiis cumulat, excelsior omnibus factus proconsulatus insulam *b* recipias, et jura magistrorum post me obtineas.

a Andream proconsulis martyrium.

b

A neas. Miles Christi Andreas respondit: Quid prodest, o imperator, hujus seculi honorifica lucra captare, et parvo intervallo, morte interveniente, ad perpetuos cruciatus festinare? Animadvertite Dominum dicentem in Euangelio: Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, et detrimentum animæ suæ patiat? Imperator respondit: Per deos immortales! si obstinata mente meis præceptis non obedieris, et deos non adoraveris, diversis cruciatibus interibis. Ad quem Miles Christi, Virtute, inquit, Domini mei Jesu Christi non vincor tormenta tua; quia iste temporaneus cruciatus ad tempus cito deficit, sed tuus æternus interitus nunquam finem habebit. Tunc imperator nimio furore correptus, dixit carnificibus: Suspendite eum in eculeo, et unguibus ferris carnes ejus dilaniate, et donec deficiat, talibus suppliciis subjaceat. Ministri autem diaboli furis accensi, in tantum carnes ejus, sicut eis fuerat imperatum, laceraverunt, ut costæ denudatæ carnibus palam apparerent astantibus omnibus; et sic inter ipsum cruciatum mortiferum sanctum commendatum Domino reddit spiritum.

B

ANNOTATA.

a *Hæc de spontaneo Cæsidi ad carcerem accessu et reditu in aliis etiam Actis habentur.*

b *Insula antiquis etiam dicebatur domus ab aliis ædibus separata, ita ut cum iis non haberet parietes communes, qualis haud dubie erat domus proconsulis.*

CAPUT IV.

Martyrium Rufini et sociorum, deinde Cæsidi cum aliis sociis, ac demum plurimorum.

Maximus, subacta rebellis civitate Assisii,

C In ipso autem tempore in Assisii a civitate erat proconsul Aspatius nomine, qui excitavit seditionem contra statum Romanæ reipublicæ, et molitus est Romanam potentiam ad nihilum reducere. Qua seditione imperator commotus, et omnis Romanus populus, congregatis exercituum copiis, obsedit præfatam civitatem per tempus et dimidium temporis. Cives autem fracti bello et obsidione, tradiderunt semetipsos imperatoris ditioni, et sic proconsulis internecione liberata est civitas a Romana vastatione. Imperator vero, subacta civitate, moratus est ibi anno et mensibus quique.

ibidem ad se citat Rufinum et socios; quos promissis et minis frustra urget.

25 In quibus diebus præcepit, ut tota civitas ad suum conveniret spectaculum, et jussit ut beatus Ruphinus et Silon et Alexander vinciti deducerentur ante suum conspectum, quibus allocutus est, dicens: Vos estis, qui magicis artibus mentes hominum evertitis, et malignis suggestionibus a cultura deorum abstrahitis. Beatus Ruphinus et Silon et Alexander unanimes respondentes, dixerunt: Nos non sumus magi, sed verissimi Christiani, et revocamus perditas animas hominum idolorum cultibus ad Creatorem suum, qui regnat in cælestibus; et ostendimus, quod ipse est verus Deus, cujus nutu reguntur universa, quæ sunt in cælo et in terra, et cujus

dominatione et virtute ac imperio consistunt omnia visibilia et invisibilia. Ipsum ergo adoramus, prædicamus et pura mente colimus: idola vero manufacta pro nihilo ducimus, quia nec sibi, nec aliis possunt præbere auxilium; sed tantum in suis cultoribus conferunt æternum interitum. Dixit ad eos imperator: Ista vana et superflua verba sunt. Adorate deum solem, et eritis honorabiles et præclari ante meum conspectum: quod si renueritis subdere colla deorum sacrificiis, variis et exquisitis suppliciis peribitis. Sancti Martyres respondentes, dixerunt: Jam sumus Christi amore solidati, nec blandimentis ducimur nec minis terremur: fac, quod vis; quia idola surda et muta nullo modo adoramus.

26 Tunc imperator nimio furore repletus, jussit succendi fornacem, ut ibidem sancti comburantur, dicens: Modo apparebit, si Deus vester quiverit vos liberare de manibus meis. Cumque Christi famuli pervenissent ad clibanum, hanc orationem fuderunt ad Dominum: Domine Jesu Christe, adesto nobis servis tuis in periculo incendii constitutis. Et sicut illæsos tres pueros ex fornacis voragine eduxisti, ita ut nec capillus quidem capitis eorum esset adustus, et ostendisti alienigenæ regi, quod tu es laudabilis Deus, ita dignare pandere ineffabilem tuam Deitatem omnibus astantibus, ut cognoscant omnes, quia tu es Deus solus regnans in secula seculorum. Tunc ministri apprehendentes Christi Martyres, proiecērunt eos in clibanum collaudantes Jesum Christum omnipotentem Dominum. Et ecce angelus Domini in medio eorum astitit, et illos talibus exhortationibus admonuit, Nolite, inquit, Milites Christi, formidare, quia manus Domini parata est vos confortare. Mox ergo, ut Christi famuli ingressi sunt in ardentem clibanum, illico dissolutum est omne flammarum incendium, et exeuntes illæsi, ita ut nec capillus capitis eorum aliquid pateretur detrimenti, referebant Deo omnipotenti gratias, qui solita virtute semper in servis suis dignatus est ostendere operationes mirificas. Quod miraculum ut astantes populi viderunt, omnes una voce dixerunt: Magnus est Deus Christianorum, quem prædicat Ruphinus beatissimus, hunc coli oportet ab universis terrarum nationibus. Nos ergo illi fidem dantes, et in eum credentes, abrenuntiamus idolis et diabolicis præstigiis, quibus hactenus dediti fuimus, et ipsum Dominum solum ore et corde confitemur, et pro ejus nomine mori non veremur.

27 Commotus autem imperator his et hujusmodi assertionibus, protulit hanc sententiam in sanctos Dei Martyres: Ruphinum, Silonem et Alexandrum, nolentes parere dictis imperialibus, et præbere consensum cærimoniis augustalibus, jubemus capite puniri. Perducti sunt autem sancti Dei Martyres foras muros civitatis Assisii mense Augusti tertio Idus, ibique decollati sanctas animas Domino commendaverunt: corpora autem eorum jacuerunt ibi quinque diebus ad exemplum Christianorum. Inde ad laniandum et devorandum illa canes, et alias feras pessimas adduci jussit; quæ ferarum genera, ad devorandum prædicta corpora perducta, eis visis, non solum non gustarunt, sed, plurimis populorum præsentibus, personis utriusque sexus cœnrentibus, ante ipsorum Sanctorum corpora flexis genibus miraculose inclinantur, plurimis signis et ululatibus immensis ipsa lincta corpora adorando.

A. ANONYMO.

in ignem con-
jecti manent
illæsi,

E

F

et tandem ca-
pite minuuntur; corpora
a canibus in-
tacta

A. ΑΝΟΝΥΜΟ.
Cæsidius cum
sociis sepelitur
Transaquis :
quos ideo mor-
ti addicit im-
perator :

28 Tunc Cæsidius presbyter filius eius cum Simplicio et Euchitio et Placidio et Vibio et Crescentio et Martiali ac Colliberto Christi martyribus commilitonibus, qui severissimis imperatoris persecutionibus ad Transaquanum locum ierant permansuri, ubi assiduas orationes et sacrificia quotidiana Domino offerebant pro seculi indulgentia, nocte perrexerunt ad locum, ubi corpora sanctorum iacebant: quibus subreptis, reversi sunt ad eorum cubiculum, et in eodem loco *b* ea occulte sepelierunt. Alia autem die perrexerunt quæstionarii, ut viderent, si corpora ibidem iacerent, et non invenerunt. Tunc perrexerunt ad imperatorem, et talia dixerunt: Pissime imperator et semper auguste, notificamus excellentiæ tuæ, quia in provincia Marsorum, in loco, qui Transaquæ vocatur, est Cæsidius Ruphini episcopi filius, qui etiam nocte veniens corpus Patris sui abstulit, simulque cum eo, et aliorum asportata corpora sepelivit in Transaquis cum honore. Tunc imperator, rugiens ut leo, et stridens dentibus super eum, dixit ministris suis: Ite ad locum illum, et sine interrogatioue gladio interficite eum, ubicumque poteritis invenire, ac **B** alios, quos secum invenieritis nostrorum deorum fidem subverteutes.

martyrium
Cæsidi et alio-
rum.

29 Cæsidius autem venerabilis presbyter in eadem ecclesia morabatur cum Placidio et Euchitio *e*, et pluribus venerabilibus, et sanctis fratribus. Ubi autem venerunt milites et invenerunt eum, et alios, Domino sacrificium offerentem, sine interrogatione percusserunt eos gladio, et sic animas sanctas Domino reddiderunt. Corpus autem beati Cæsidi ab aliis occulte et semotim in eadem ecclesia recondiderunt cum hymnis, et canticis spiritualibus pridie Calendas Septembris: ubi florent orationes ejus cum multis miraculorum signis usque in præsentem diem, cum supra dictorum Sanctorum corporibus ibidem tumulorum, et reversi nunciaverunt omnia imperatori. Martyrizati sunt autem Christi Milites ab imperatore Maximino *d*, et capitalem susceperunt sententiam. Post hæc vero reversus est imperator in urbem Romam, multitudinem autem illorum, qui crediderunt Domino Jesu Christo in Assisii civitate, viuctos perduxit Romam, et eum gloria suscepti sunt a Romanis: et iussit imperator eos in carcerem recipi. Post quindecim dies præcepit imperator Christi Milites ante suum conspectum præsentari. Quo facto, dixit eis: Eligite vobis de duobus unum, aut mortem aut vitam. Martyres Christi dixerunt: Nos propter Dominum Jesum Christum magis volumus mori, ut obtineamus vitam æternam. Dixit igitur imperator: Si isti extincti non fuerint, multi peribunt: et iratus protulit in eis sententiam, et dixit: Istos sacrilegos et nolentes obedire, et immolare diis incis, jubemus capite puniri. Deportati sunt foras muros portæ Salarie et decollati ibi numero mille decem et septem *e* Martyres, et sic in pace sanctas animas reddiderunt Christo Domino. Ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, cui est honor, gloria et imperiam in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Assisium urbs est antiqua Umbriæ cis Apeninum, hodieque nota in ditione Ecclesiæ. Porro hic plane novam orditur fabulam impostor audacissimus, dum proconsulem imperatori rebellem, et urbem Italiæ per sesquiannum obsessam fingit,

ut tandem Martyres deducat Assisium, ibique **D** occisos affirmet. At nihil de hac rebellione et obsidione tam diuturna innotuit antiquis scriptoribus, qui res tam memorabiles omittere non potuissent: et dum fingit ea sub Maximino, qui, dum imperator erat, in Italia numquam fuit, magis ignorantiam suam prodit.

b Non satis perpendit scriptor ille, quanta sit locorum illorum distantia, cum scripsit Assisio hoc modo delata Transaquis esse prædicta corpora. Si Martyres revera Transaquis sint sepulti, et passos ibidem esse verisimilius est. Reate coronatos esse, scribit Baronius citatus in Comm. num. 4. At ignoro, quo nitatur fundamento, adeoque quam res sit certa.

c Ughellus, dicens horum reliquias servari Transaquis, Placidum vocat et Eutygium.

d Ad marginem Ms. notatur, Alias Dagnio. Dagni illius tamquam Amasiæ in Cappadocia regnantis meminuit etiam Jacobillus in Rufino. Præterea in quodam apographo, quod Assisio nobis missum fuit, quodque agit de inventione corporis S. Rufini Assisiatensis, quem cum Rufino Marsorum episcopo confundunt, notatur Fulgini apud Jacobillum haberi passionem quamdam **E** Rufini, quæ inchoatur his verbis: Temporibus Dagni imperatoris, qui in urbe Amasiæ regnabat, in eadem civitate erat proconsul Andreas Statilates. Idem Dagnus occurrit in Aetis fabulosis S. Christophori, quæ data sunt ad 25 Julii, nec in ullis historiis notus est.

e Digna sane totius fabulæ catastrophe! Videbit salis studiosus lector, quam multa in his Actis ab omni etiam verisimilitudine recedant, etiamsi id ubique non nolaverim.

APPENDIX

Auctore anonymo

De miraculis S. Cæsidi post mortem, ex Ms. Lucae Holstenii a.

F

Post hæc venientes Christiani, sepelierunt corpus **B.** Cæsidi cum honore in ecclesia, sepultis cæteris aliis corporibus simul. Et inde multa douantes prædia, suisque opibus valde eam ditantes, ob amorem beatissimi martyris Cæsidi aliam decentiorem disposuerunt fabricare ecclesiam. Post multa vero annorum curricula omnipotentis Dei iudicio supervenientes Pagani *b*, igne vel gladio totam Marsorum devastaverunt provinciam, venientesque in Transaquanam terram similiter gladio percemerunt, quos capere potuerant: qui etiam ad ipsam beatissimi Martyris basilicam accedere non titubantes, eam incendio consumpserunt: insuper et mœnia diruerunt. Quod increduli concives videntes, aliquantulum detrahere cœperunt iuclytum Cæsidium agonothetam. Sicut enim aliquando inimici Judæi, insultantes Domino Jesu dicebant: Alios salvos facit, se ipsum non potest salvum facere; ita isti profani Christi famulo aiunt: O Cæsidi, ubi sunt minæ tuæ, quibus tenebas impios? Ubi sunt gaudia, quæ promittebas nobis? Et si tantum dilexisti Dominum, ut pro eo morti succumberes: ergo

Cum ecclesia
S. Cæsidi
combusta
esset a pagani-
nis,

b

A ergo in cælis cum ipso regnas, ut tu fatus es : quare ecclesiam tuam diruere permittis?

illi excecatur; et ecclesiam restituitur.

2 Non igitur immemor Dominus verbi, quo fidelibus ejus promiserat, Si credideritis, majora horum facietis, virtutes innumeras per suum dignatus est ostendere Famulum, ut unde primitus detrahere iuceperant, inde et gratulari inciperent. Quicumque ergo ad debellandam vel devastandam non tantum suam basilicam, sed, ut ita dicam, totam sibimet commissam proviuciam, voluisset accedere, ad milliarium fere dimidium ab ejus basilica, transitum orbatus lumine *c*, ac membris attractus, minime habere poterat. Ille miraculum Christiani cernentes, Cæsidium non tantum animarum, verum etiam corporum optabant habere patronum. Mœnia *d* protinus illius basilicæ, quæ olim, ut diximus, diruta fuerat, tam valido restaurare cœpere pectore, ut paucis in tempore multitudo sit ibi Domino servientium advocata clericorum *e*. Unde quis dubitat hoc factum fuisse voluntate beatissimi Martyris, qui, quando voluit, se permisit iucendi atque deleri, et tunc, cum voluit, fecit se instaurari, veraciterque fecit excoli.

Claudus gressu donatus,

B 3 Igitur quanta et qualia per suum dignatus est Dominus ostendere Famulum, nec ipsa vox vel eloquens lingua retexere sufficiat. Sed quod uostris uuper temporibus gestum, a viris venerabilibus, quorum vita frugi veuerandaque canities fingere aliquid non sinit mendacii, cognovimus, et quod a Telesphoro *f* Romanæ Sedis Pontifice verum approbatum est, fidelium aurbus ob amorem ejusdem satagimus intimare. Claudus quidam, Joannes nomine, de Alba *g*, qui ita totus erat membris coufractus, ut crura natibus, brachiisque manus adhærentibus, nullum sibimet poterat ferre solamen. Hic dum ad sacrum Cæsidi tumulum quæula fuisset voce deductus, et inter preces validosque singultus fessus jaceret, immanis super eum irruit sopor. Clerici vere et omnes, qui ibidem orationis causa fuerant, foras egressi erant, jannis ex more seratis *h*. Non longo post intervallo is, qui claudus fuerat soporatus, evigilans cœpit stare rectus, et voce, qua poterat, laudes gratiasque Cæsidio indesinenter dicebat. Aedituus vero templi, his auditis, cursu validissimo ad valvas templi properans, magisque dirumpens quam aperiens, invenit stantem incolumem, quem reliquerat jaentem attractum.

cau visu :

i

4 Alio quoque tempore in provincia Campaniæ erat quædam mulier ex Alatro *i*, quæ, amisso lumine, per multa fuerat corpora Sanctorum deducta : sed cum sibi nullum fore cerneret remedium, quasi jam desperata de lumine, ad proprium reversa est solum. Huic nocte quadam in parvulo quiescenti tugurio, secumque velventi, quare Sancti, quorum circumerat corpora, nullum ei præstassent luminis remedium, adest in visu iuictus athleta Cæsidius, qui dixit : Quot anni sunt, quod non aspexisti lumen poli? Cui illa respondit : Septem sunt anni, quod amicum perdidisti lumen. Et Sanctus : Quantum est tempus, quod circuisti Sanctorum limina? Cui mulier : Multum satis itineris est, quod peregi, Pater : sed, ut video, miuime talia possunt *k* peragere Sancti. Ad quam paucis ita responsum reddidit Heros : Ista nefanda nec modo tuo ore resonet, sed accelera quam citius, et perge ad opidum, cui Transaquæ vocabulum est, et ecclesiam intra meam; ibi lumen recipies tuum. Ad quem illa : Quis ergo es tu, domine Pater, qui

mihî tanta promittis? Et Sanctus : Cæsidius vocor nomine, servus Trinitatis. Mane vero surgens mulier, sicut monita fuerat, ad domum se produci fecit. Omnibus vero in natalitiis ejus vigiliis in ecclesia celebrantibus, et mulier cum ipsis erat, pronuisionem B. Martyris appetens : cumque diu multumque Cæsidium lacrymis precaretur; subito aspiciens videt cereum, quod ante illius sanctum ardebat sepulcrum. Sed cum per multa anuorum cæca fuisset curricula, trepida timuit adhuc omnibus dicere : tautummodo ad se vocans presbyterum, dixit : Domine venerande mi, faculam ardentem video. Hoc audiens presbyter, innumeras Domino cœpit promere laudes, suosque ad se vocans fratres, verba femine dixit ea. Igitur, carissimi, Dominum voce laudemus, qui maxima suis famulis miracula dignatur ostendere. En quam heri orbatam suo lumine vidistis, nunc clare videntem suumque Dominum laudantem aspiciate. Quorum dum auribus tam mira sonarent, statim ad cœlum erigunt palmas, canoraque voce cœperunt canere TE DEUM LAUDAMUS TE DOMINUM CONFITEMUR. Quid plura? Per merita S. Martyris lumen mulieri est redditum, ut ipsa diceret se nunquam clarius vidisse.

5 Per idem tempus, quo Odorius *l* sæpius memoratam regobat provinciam, canque sibimet auferre Balduinus Bellicosus valde vir anxius quærens, quadam die cum nimio belli apparatu ex improvise irruens, invenit urbem Messisgrana *m* nimis fore relictam : quia, ut dictum est, cum nimia foret armorum ditatus copia, et urbaui pugnam ferre nequirent, in fugam protinus versi, portisque præ metu apertis, apertum inimicis dedere ingressum. Qui jam a minimo usque ad maximum Cæsidium clamare cœperunt beatissimum, ut in tauto constitutis periculo dignaretur subvenire quam citius. Extemplo apparuit iuictissimus miles Cæsidius cuidam, præ nimio stupenti timore, per plateam civitatis niveis indutus vestibus, nivcumque *n* sedere caballum, virgamque auream in manu gestantem, huc illuc discurrendo inimicos fecit ejicere, suosque urburos, ut eos perimerent data gratia omnipotenti Deo... Cives vero, his visis et auditis, statim ad arma recurrunt, et ita effecti sunt victores, ut infra unius horæ spatium quingentos vel amplius uequiter uecarent ex hostibus. Nocte igitur insequuta, cum vir ille, cui primo sanctus apparere maluit, inter concives esset, adest signifer iuicti Regis Cæsidius eo habitu, quo in certamine visus est protegere suos; cui dixit : Num vidistis heri, quomodo vobis protector factus sum in bello? Cumque vidisse se et optime nosse profiteretur, ait : Quacumque igitur hora mecum fideliter petieritis auxilium, ut hesterno die visibiliter, ita semper iuvisibiliter vobis assisto patronus. Cui ille respondit : Quis ergo es, Domine, qui uos ita reddidisti victores? Ad quem sanctus : Ego sum Cæsidius, cujus in bello quærebatis auxilium : et hæc dicens, velut aura tenuis ab oculis mirantium evauit.

E hostes fugati et cæsi ope Sancti.

l

m

n

P

ANNOTATA.

a Ante hanc Appendicem Papebrochius noster, qui eam post præcedentia alio charactere exarata descripsit, hunc posuit titulum : In octava die miracula post mortem B. Cæsidi ex Ms. D. Lucæ Holstenii, in quo totum officium. Plura non descripsit, opinor, ex illo officio, quia aliæ lectiones eum Actis modo recitatis congruebant. Quid quid

A. ANONYMO.

quid sit, miracula ista, non ejusdem videntur esse scriptoris, quia stylus est diversus, et plusculum fidei merentur; quia aliunde constat S. Cæsidium miraculis claruisse, et quia auctor illa facilius scire potuit.

b Quinam sint illi Pagani, et quo tempore id factum sit, non exprimit auctor. Mutius Phæbonius Historiæ Marsorum lib. 3, pag. 152 Hungaris attribuit combustionem ecclesiæ S. Cæsidi, et annum notat 937. Certe Hungari, antequam fidem Catholicam suscepissent, variis vicibus seculo x vastaverunt nullas Italiæ provincias, et nominatim anno 937.

c Idem sic memorat loco citato Phæbonius: Unde illud mirabile refertur, ut, qui postmodum propius accederent, obscærentur. Quare Marsi, juncti Pelignorum armis, in barbaros irruentes, gladio pene omnes consumpserunt, spoliisque, quibus onusti incedebant, spoliarunt.

d Muros ecclesiæ designat per illam vocem, opinor.

e Ecclesiam illam phrasi obscura sic describit Phæbonius: Ecclesia ipsa tota concamerata arcua-

B to opere, quatuor aulis distincta, duobus atriis: unum ante faciem, alterum in latere comitatur, cujus postremum ad abbatis caonicorumque habitationem erectum, per circuitum cubiculis officinisque ad communitatem necessariis vallatur: ostium, per quod ad eam aditus aperitur, ex lapide pene pario figuris mirifice effigiato.

f Ita vox in apographo scripta, at mendose, quantum existimo. Quippe nullum novi Telesphorum inter Romanos Pontifices, nisi unum, qui Ecclesiam rexerat seculo 2, de quo auctor id scribere non potuit; et mendis scælet istud apographum, ex quibus correxi aliquot.

g Alba olim erat Marsorum, vel, ut alii volunt, Æquorum civitas inter lacum Fucinum et Apenninum, ut habet Orlendius part. 2, lib. 4, cap. 3, ubi situm describit his verbis: In colle Apenninum versus sita erat, tertio circiter a lacu (Fucino) milliaro distans. Passim Alba Marsorum vocabatur, ut distingueretur ab aliis ejusdem nominis oppidis. Plura ibidem memoratus auctor, qui docet vetus nomen hodieque superesse, licet urbs excisa jaceat.

C h Id est, clausis; nam serare medio ævo dicebant pro sera claudere.

i Locum in Campania non reperio. At est antiqui Latii civitas in Hernicis, et Alatrium vel Aletrum ab antiquis dicebatur. Etiamnum episcopalis est et Alatri vulgo dicitur. Consule laudatum Orlendium part. 2, lib. 3, cap. 8, num. 12, ubi eam describit latius.

k Existimo colloquia ejusmodi commenta esse auctoris, qui videtur sic exornare stuluisse miracula, uti etiam in primo miraculo observari potest, ubi blasphemantes inducit ob eversam Sancti ecclesiam. Certe blasphema verba viam non sternunt ad obtinendam miraculi gratiam.

l De Oderisio Marsorum comite mentio fit in Chronico Vulturnensi apud Muratorium tom. 1 Scriptorum Italiæ part. 2; videlicet pag. 465, 468 et 484, quibus locis recitantur diplomata spectantia ad annum 981, 983 et 995; et in Chronico Farfensi tom. 2, part. 2 ejusdem Collectionis col. 511 vocatur Oderisius comes, filius Raynaldi comitis, et resedisse dicitur ad judicandum in villa Transaquas, tempore Joannis Papæ XVI, sub initium seculi xi. De eodem Oderisio Marsorum comite et patre ejus Raynaldo meminit Chronicon Casinense circa finem seculi x

et initium xi. Vide tom. 4 laudatæ Collectionis D pag. 347, 355, 360 et 404. Idem Chronicon ibidem pag. 423 laudat Oderisium Oderisii Marsorum comitis filium, tunc monachum Casinensem ac deinde abbatem et Romanæ Ecclesiæ Cardinalem: et pag. 473 memoratur Balduinus, comes, filius Oderisii Marsorum comitis, qui hic vocatur Balduinus Bellicosus, ut opinor. Hoc ergo factum referendum videtur ad seculum xi sed de bellico illo tumultu nihil alibi se mihi offert.

m Vocem male transcriptam opinor. Certe nullam ibidem invenio istius nominis civitatem.

n Hic tota phrasis corrupta est usque ad hiatum proxime sequentem, nec facile potest restitui. Patet tamen satis, quid miraculi referat auctor.

ACTA ALTERA

IMPERFECTA

auctore anonymo

E

Ex duobus Mss. apographis Pistoriensis ecclesiæ.

Erat in regione Marsorum, Maximiani a imperatoris tempore episcopus quidam, nomine Rufinus. Hic nimirum cum filio suo Cesidio presbytero divinis assidue officiis insudabat, et commissum sibi populum salutaribus monitis instruens, multas per Dei gratiam virtutes operabatur. Habebat autem episcopus ipse in civitate Marsorum b; Cesidius vero presbyter in municipio Messino c, inter quod et civitatem stagnum illud nobile, quod lacus Fuciui d dicitur, habebatur. Accidit autem ut Lucianus quidam, a Piceni e provincia Romam veniens, per Valerianæ f regiones transitum faceret; et siquis in partibus ipsis Christiani manerent, sollicitus indagaret. Proposuerat siquidem Maximinus g imperator consularitates vel honores cæteros his, qui Christianæ fidei cultores, et præcipue sacerdotes inquisissent, et ad suam notitiam detulissent, ut delati punirentur, nisi deorum sacrificiis consentirent.

2 Hic itaque cum in Marsorum fines venisset ad Arcum Augustæ h, qui locus a Roma urbe plus minus septuaginta quinque millibus distare dicitur, magnam populi multitudinem in campo obviam habuit. Cujus multitudinis tanta erat et tam constipata frequentia, ut equo calcaribus tuso per tres fere horas transgredi non valeret. Fixit ergo gradum: c quodam de turba seorsum ac cito interrogare cœpit, cujusmodi esset iste conventus. Qui respondens ait: Nundinas hodie Marsorum populus celebrat, propterea tanta hæc in locum istum multitudo conveit. Ad hæc Lucianus ait: In cujus honore dei nundinæ, quas cernimus, celebrantur, et præseus populi multitudo convenitur*. (Homo nempe ille jam Christi Domini nostri fidem per episcopum Rufinum acceperat et ecclesiasticæ disciplinæ rudimentis fuerat institutus.) Respondens autem homo ille Luciano, dixit: Cum persona tua sapientiæ ac nobilitatis insignia præ se ferat, miror te sic fuisse locutum: non est enim Deus alius præter Deum

Mota persecu-
tione, dum in
Marsis dege-
bant Rufinus
et Cesidius,

a

c

d

e

f

g

Lucianus qui-
dam de ipso-
rum prædica-
tione edocetur,

h

* conveit

A Deum Christianorum, sicut a nostris sacerdotibus edocemur, sicut per Rufinum episcopum et ejus filium Cesidium presbyterum iustructi sumus. Isti quippe Viri sancti sunt et eorum verba veritatis assertive subnixæ, quia quod verbis loquuntur, operibus ostendunt: et multa per eos mirabilia Christus Deus noster operari dignatur.

ipsosque defert ad imperatorem,

3 His auditis, Lucianus graviter indignatur, equum avertit, et gradu concito ad urbem Romanam properare contendit. Quo cum pervenisset, protinus ad palatium furibundus accedit, et tyranni presentiam nactus, statim post salutationis verba indicat, se festinanter ea de causa urbem accessisse, palatium introisse, et ipsius expetisse colloquium, quia cum a Piceni provincia per Marsorum regionem iter faceret, magnam in campo secus Arcum Augustæ multitudinem populi offendisset, quæ in honorem Christi Dei nundinas celebraret, illic, ait, per unum aliquem ex ipsis didici, quod in Marsorum civitate Rufinus quidam episcopus commoratur, qui una cum filio suo Cesidio Christi doctrinam divulgare non desinunt; et a deorum cultura, quotquot potest, viros aut mulieres conatur avellere. Quorum profecto doctrina, si intra provinciam ipsam diutius convaluerit, et hac illac cœperit latius divulgari, nimirum in brevi cærimoniæ deorum contemnerentur.

*qui utrumque capi jubet Romanamque duci. * in alio Ms. Maximinus*

4 His auditis, Maximianus * furoris nimii stimulis excitatus est, et protinus Ascanium cornicularium i evocans; Vade, ait, festinanter in civitatem Marsorum, et illic sacrilegos illos, quos vir spectabilis Lucianus indicat, Rufinum videlicet episcopum et filium ejus Cesidium, sollicitus investiga, et inventos eos nostris aspectibus representa. Eia age diligenter, ut infra quinque dierum spatium in nostram presentiam perducantur; nisi enim juxta præceptionis nostræ teurem maturius egeris, ipse pro eis, ut reus, capite punieris. Assumptis igitur de numero militum quibusdam officialibus, Ascanius cornicularius ad urbem Marsorum gradu concito proficiscitur.

Rufinus divina visione discit futura adversa,

C Confortare, dilecte Domini Rufine, confortare et viriliter age, multa siquidem tibi divino iudicio adversa contingunt; sed uoli timere, neque paveat cor tuum, quia ex divino adiutorio victoriam consequeris. Eos etiam, qui tecum sunt, consolare et commone, ut viriliter agant, et de Majestatis divino præsidio certi semper existant. Ille enim, cui servitium devoti cordis semper exhibisti, cuius [legem] in omnibus tuis operibus meditaris, tecum est semper. Quidquid ergo contingat, tu illum semper attendas, qui in servis suis mundum furentem et diabolum frementem vincere consuevit.

Cesidius vero per os energumeni, quem liberat,

6 Porro ad B. Cesidium, qui, ut superius diximus, in Messiuo oppido morabatur, dæmoniacus quidam adductus est. B. autem Cesidius, oratione facta, cœpit in nomine Christi urgere dæmonium, ut exiret. Dæmon autem per os patientis multa vociferans, dicebat: Cesidi, usquequo persequeris me? cur me de possessione mea, quam aunis jam quindecim possedi, violenter expellis? Et ergo vos de vestra possessione projiciam, nec vos ultra quietos vivere in Marsorum regione permittam: si hinc me ejicis, Romanam ibo, et ibi contra te per ministros meos acrius dimicabo. Sed eum in energumeno B. Ce-

sidius manum imposuisset, divinæ misericordiæ munere liberatus est.

A. ANONYMO.

7 Interea veniens in civitatem Marsorum Ascanius cornicularius cum multitudine militum, cœpit Rufinum episcopum diligenter inquirere: quem cum invenisset, custodiæ mancipavit: et dixit ad eum: Indica nobis prophetaum Cesidium filium tuum, ut nua tecum presentetur imperatoris aspectui. Rufinus episcopus respondit: In quem locum a facie tua declinaverit nescio: cæterum existimo, quod trans stagnum in mansione aliqua requiescat. Quod eum andisset Ascanius, ipse quidem cum B. Rufino Romam celerius regrediens, eum imperatoris aspectui presentare deliberat: quia eum, ut sæpius dictum est, ad revertendum infra dies quatuor præceptio imperatoris urgebat. Quosdam vero de militum, quos adduxerat, numero trans stagnum ire præcepit, et Cesidium presbyterum diligentius quærere.

Capitur S. Rufinus

8 Fecerat sane in supradicto municipio (quod a Claudio k cæsare ædificatum dicitur) C. Cesidius mansionem parvulam, et juxta eam oratorium exiguum, ubi Missas et divina Officia cætera private celebrabat. Pro multitudine tamen pagauorum latenter agebat: nec a multis ejus mansio sciebatur. Milites itaque, qui pro requirendo Cesidio missi fuerant, inefficaces reversi sunt. Festinabat enim vehementer, ut siue ipsius Ascanius Romam reverteretur. Eum igitur attentius subsequentes, in monte Carbonario l prau- deum invenerunt. B. vero Rufinus seorsum sub arbore in custodia positus orabat. Cumque in Romanam urbem die altera pervenissent, nunciaverunt Maximiano imperatori, dicentes: Sicut majestatis vestræ jussionem accepimus, Rufinum episcopum ex Marsorum regione adduximus: Cesidium autem invenire uquivimus. Si jubet majestas tua, Rufinus ille sacrilegus recipiatur in carcere. Ad hæc imperator respondit: Famam de illo accepimus, quod multa miracula operetur, propterea volumus eum publicæ carceris custodiæ tradere, quia ibi multi sunt Christiani, ut forte suis eos mirabilibus valeat confirmare, sed in Ascanii domo privatam custodiam sortiatur.

et carceri traditur, non invento Cesidio.

E

9 Inter hæc B. Cesidius presbyter, cum patrem suum captum et ad tribunal imperatoris ductum cognovisset, vehementer tristari cœpit; et hæc intra se tacitus reputabat: Hen mihi misero! per tanta temporis spatia quid feci? Domini mei Jesu Christi vocem in Evangelio audivi dicentem: Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiat, aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Ecce pater meus ad confessionem divini nominis et martyrii palmam deductus est, et ego in desertis locis latebras foveo. Nunc idem Dominus ait? Qui me confessus fuerit eorum hominibus, confitebor et ego illum coram patre meo, et angelis ejus. Quid mihi prodest tanta contra diabolum bella gessisse, si modo, quod absit, in fine deficiam? Sed in ipso confidam, in ipso sperabo, quia me a charitate Christi nec angustia nec tribulatio separabunt. Ipso adjuvante famem vineam, ipso præstante vinenla superabo.

Hic amore Dei incitatus

F

10 Mox intempestæ noctis silentio iter aggrediens, Romam ire, et patrem suum, ubilibet teneretur, visitare contendit. Quo itinere profligato, Romanæ urbis mœnia introgressus cœpit per plateas et vicos Ascanii cornicularii domum

sponte venit ad carcerem.

A. ANONYMO.

domum quærere, si forte illic patrem suum in eustodia inveiret; et eum eum caute ac sollicitè inquisitum, quorundam tandem indicibus invenisset, ad ejus colloquium, sicut optaverat, clandestina indagatiōne pervenit. Beatus itaque Rufinus Cesidium filium suum per fenestram intuitus, dixit ad eum: Absconde te, et nocte venies ad me. Cumque se Cesidius paululum subtraxisset, vespere facto, rediit, et inter noctis tenebras pedum suorum fasciōlis sursum jactatis sese medium eiecit. Pater autem ei tabulam a superioribus projecit pedibus supponendam. Quo utroque adminiculo eum clam custodibus in cubiculum inferius suæ eustodiæ sublevavit. Cujus postquam societate potitus est, cepit eum voceis strepitu psalmodiarum hymnis et orationibus jubilare m.

ANNOTATA.

a Maximiani hic habet utrumque Ms. Et sic imperator sæpius vocatur in utroque. At in eo, quod est correctius, semel; in altero bis Maximinus scribitur, de quo egi in Commentario num. 8.

b Transaquas designari putat Orlandus parl. 2, lib. 4, cap. 3, num. 12 et 14.

c In alio Ms. Mesino. Laudatus sæpe Phœbonius lib. 3, pag. 150 ait Transaquas originem habuisse a Misiuo oppidulo in eacumie montis posito. Fuit igitur in monte, ad cujus radices nunc sunt Transaquæ.

d Lacus Fucinus antiquis notissimus nunc Lago di Celano vulgo nominatur.

e Picenum seu ager Picenus est provincia Italiæ satis nota ad mare Adriaticum, quæ nunc Marehia Anconitana dicitur.

f Via Valeria ducebat per Marsos. Itaque forsitan intelligit auctor regiones, per quas via Valeria transibat. Si tamen regio quædam designatur, ipsa Marsorum provincia intelligenda, quam multi Valeriam vocatam fuisse Longobardorum tempore existimant: imo et ante Longobardos sic vocata fuit, ita tamen ut Valeria regio se latius extenderet quam Marsorum, ut scribit Orlandus parl. 2, lib. 4, cap. 3, num. 4, quem consule.

g Hic in utroque Ms. legitur Maximinus, quod, ut in re incerta, relinquendum duxi.

h Locum in Marsis non reperio, cujus forte mutatum est nomen.

i De munere corniculariorum Cangius in Glossario sic disserit: Cornicularius, officium ac mu-

nus, cujus frequens mentio in Notitia imperii et apud alios scriptores. . . . Salmasius ad Solinum cornicularios dictos ait a corniculo, seu apice galea, qui *κρηκία* Græcis uncupatur, eosdemque esse, qui *κρηκιοῦχοι* Hesychio: quasi vero corniculariorum munus fuerit militia. Quin potius constat cornicularios fuisse exceptores et commentarienses: iis enim excensentur a Firmico lib. 3, cap. 6: "Erunt. . . exceptores earum sententiarum, quæ de hominum capitibus proferuntur, aut cornicularii aut commentarienses" . . . Eorum autem munus fuit ad cornua secretarii stare, et ministrare judicis agenti, loquenti, scribenti, rescribenti, ejusmodi fuit caniclinorum apud Byzantinos. Sic ille. At videtur militare munus hic designari: nam mox cum militibus dicitur profectus Ascanius.

k Phœbonius loco mox assignato affirmat, domum ibidem a Claudio imperatore ædificatam, quæ ex adventantium numero in oppidum erevit. Illam ipsam domum a Rufino in ecclesiam conversam, scribunt cum ipso alii quidam. Ughellus tom. 1 col. 883 de Transaquis sic loquitur: E Ibi domum Claudii cæsaris aliquando fuisse, tum marmora, tum inscriptiones produit, præter Taciti Suetoniique uarratiōnem. Orlandus parl. 2, lib. 4, cap. 3, num. 12 idem asserit, hæc scribens post Ughellum: Illic (Transaquis) Rufinus haud ignobile oratorium construxit, in ruinis domus Claudii imperatoris, quam ibi quondam magnificentissime condiderat, ut inde eum Agrippia uxore navales ludos spectaret, eum absolveretur emissarium Fucini lacus, quod factum a Claudio probat ex Suetonio, uti et naumachiam. At ex Suetonio non ostenditur, domum ibidem a Claudio constructam, ita ut oratorium a Rufino in ruinis istius domus structum sola populi traditione videatur niti, et forsitan quibusdam inscriptionibus ibi inventis.

l Mons Carbonarius ille ipse est, ad cujus radices est oppidum Transaquæ.

m Habes hic, lector studiosè. Acta SS. Rufini et Cesidii imperfecta, quæ Baronio fideliora videbantur, quæque non displicere Ughello, qui ex hisce æque ac Transaquensibus multa de Rufino compendio tradidit. Verumtamen ego Acta illa pro sinceris non ausim obtrudere, cum omnia, quæ ab initio usque ad finem in iis referuntur, modo exponantur parum verisimili; ideoque talia non sunt, ut fidem historicam mereantur. F

DE S. PRIMIANO MARTYRE

SPOLETI IN UMBRIA, UT FERTUR,

J. P.

Ex Ferrarii Catalogo Sanctorum Italiæ.

SUB DIOCLETIANO, ET MAXIMIANO.

Spoletum, civitas episcopalis Italiæ in Umbria, hunc sanctum Martyrem veneratur: cujus scultus asseritur apud Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ hac die, ubi in brevi narratione martyrii ex monum. ecclesiæ Spoletinæ, quæ ibi legimus, inquit Ferrarius, sunt ista: Ejus reliquiæ in ecclesia majore asservantur. Deinde in Annotatione: Primianum Spoleti passum, antiquæ illius imagines in parietibus depictæ, ac mos

pervetus illius natalem in ecclesia Spoletina celebrandi, persuadere videntur. Porro martyrium ejus sic narrat Ferrarius: Primianus (quem Spoletini natum, ibique pro fidei confessione martyrium subisse tradunt) in Dioeletiani et Maximiani imperatorum persecutione ob Christianam religionem comprehensus, diversa tormentorum genera expertus est. Primus enim in equuleo suspensus, unguis ferreis exarnificatus est. Deinde

A inde ardentes lampades ad ejus latera admotæ sunt. Denique cum neque his cruciatibus a fidei proposito dimoveretur, capite truncatus martyrium consummavit pridie Kal. Septembris. Ejus reliquiæ in ecclesia majore asservantur. *De loco*

natali, martyrii genere, palæstra, atque imperatoribus nihil quidquam aliunde comperti habeo, quo confirmem vel infirmem ea, quæ de his retuli ex Ferrario.

AUCTORE
J. P.

DE SS. MAURENTIO, URBANO

AVITO, MATERNIANO, ET VINCENTIO MM.

APUD FORUM-SEMPRONII IN ITALIA.

Cultus et martyrium.

J. P.

B
SUB DIOCLETIANA
PERSECUTIONE
Publica eorum
veneratio :

Forum Sempronii, vulgo Fossombrone, civitas episcopalis, ad sinistram Metauri Via Flaminea in Umbria ad meridiem . . . sita est, uti habet Ughellus tomo 2 *Italiae sacræ columna* 909, alia addens col. 910, e quibus delibo ista : Cathedralis sub invocatione sanctorum Maurentii martyris, ac Aldobrandi episcopi constructa est, cujus (lege quorum) ibidem corpora requiescunt. . . Antiquam cathedralem temporibus Bonifacii IX, dum novæ civitati nova pararentur præsidia, demoliti sunt (canonici videlicet Foro-Sempronienenses) ecclesiamque sancti Maurentii, quæ in vicis erat, crexerunt in cathedralem. *De S. Aldebrando episcopo Foro-Sempronienensi scripsimus die 1 Maii a pag. 158 : ubi hæc sunt dicta* : Translatum fuit etiam S. Aldebrandi corpus, atque ex tunc, vel saltem post dictæ Maurentianæ ecclesiæ restorationem, nescio quando factam, cœpta est dici cathedralis ecclesia SS. Maurentii et Aldebrandi, ejusque ambo communi jure censeripatroni. *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiae ad hunc diem de supra dictis Martyribus agens annotat ista* : Horum commemoratio quotidie fit in eccl. Forosempronienensi cum hac antiphona : " Maurentius præpositus, miles " Christi fortissimus, cum fidelibus sociis miraculis splendet in Marchia " videlicet Anconitana. *Idem præterea auctor observat sequentia* : Acta non exstant : nomina sociorum depravata in tab. ejusdem eccl. leguntur : festum horum cum Octava celebratur. *Nomina superius expressi, sicut Ferrarius ea format in brevi narra-*

tionem martyrii ex Monum. eccl. Sempronienensis, et Vita S. Paterniani.

2 *De S. Paterniano episcopo Fanensi consuli possunt ea, quæ dedi tomo III Julii, die XII ejusdem mensis pag. 295 et sequentibus. His prænotatis, accipe perbreve martyrii historiam ex eodem Ferrario* : Maurentius, S. Paterniani episcopi Fanensis discipulus, una cum Urbano, Avito, Materniano, et Vincentio in cœnobio inter Fanum et Forum Sempronii sub ipsius Paterniani disciplina degebat.

3 Verum cum S. Paternianus Fanensis episcopus creatus fuisset, ipseque Maurentius cœnobio præpositus esset; ab idolorum cultoribus, vigente adhuc Diocletiani et Maximiani imperatorum persecutione, tentus pro Christi confessione una cum sociis martyrio affectus est prid. Kal. Septembris. Quorum corpora a Christianis sepulta, postea in ecclesiam Sempronienensem delata sunt; ubi caput ejusdem S. Maurentii ab aliis reliquiis separatim religiose asservatur. *Castellanus in suo Martyrologio universali solius S. Maurentii meminit, cujus, inquit, reliquiæ sunt honoratæ in loco isto, nimirum ad Sancti-Paterniani, ubi eum annuntiat. Crudelissima sævit persecutio sub Diocletiano et Maximiano adversus Christianos anno 303, quæ hic per τὸ vigente adhuc videtur indicari. Cum vero hinc presse determinari non possit annus martyrii, posui illud sub Diocletiani persecutione. Vocatur S. Maurentius cœnobio præpositus : sed dubitare liceat, an exeunte seculo tertio, vel ineunte quarto cœnobio ac præpositi in Italia fuerint.*

narratio
E

martyrii.

F

DE SS. ROBUSTIANO ET MARCO

MARTYRIBUS

J. P.

Cultus ex Martyrologio Romano; an Robustiani plures.

xxxI. Aug.
Annuntiantur
a variis hagiolo-
gis et Martyrologia Roma-
no:

Quæ ad duos hosce Martyres spectant, magna in ignoratione delitescunt, si cultum publicum excipias, quem ab antiquissimis temporibus habuisse illos, credere velim potius, quam probandum assumere, cum non norim vetusta Martyrologia, e quibus hoc evincam. Recentiora tamen eosdem annuntiant hac die. Belinus habet ista: Item sanctorum martyrum Robustiani et Marci, eodem modo illos referentibus **B** Molano, Maurolyco ac Canisio, nec majorem de iis notitiam suggerent Galesinio: Eodem die, sanctorum martyrum Robustiani et Marci. At publica illorum veneratio recolenda præscribitur in Martyrologio Romano, quod eosdem refert sicut Belinus, nulla ab omnibus istis hagiologis addita loci mentione. Ferrarius autem in Indice ad suum Catalogum Sanctorum Italiæ in littera R hæc scribit: Robustianus, et Mart. in Sard. (id est Sardinia) xxxI Augusti; qua vero auctoritate illos ibidem loci signet, ignoro. Duos hosce Martyres spectare ad ecclesiam Mediolanensem, colligo ex cultu, quem ad eundem diem eisdem attribuunt Missalia hujus ecclesiæ, quæ anno 1522 et 1560 sunt excusa, nec non Breviarium anni 1539, licet in Breviariis posterioribus sint omissi. Si autem in Sardinia fuerint passi, credere liceat, aliquas eorum reliquias Mediolanum translatas olim fuisse, et ideo ibidem cultos.

nullum Mediolani Robustianum admittimus

2 In Prætermisssis ad diem xxiv Maii proposuimus difficultatem de uno an duobus martyribus Robustianis Mediolani. Unum hodierno Romano ad istum diem indicavimus inscribi ex fide unius Galesinii allegantis Annales Mediolanenses; **C** ac Baronium nullos istos invenientem maluisse in notis allegare tabulas ecclesiæ Mediolanensis, quæ non possint ullæ esse aliæ, quam præfixa anti-

quis Missalibus ac Breviariis Kalendaria: verum hæc ad xxiv Maii non meminisse hujus Martyris, sed sanctorum Marci et Robustiani Martyrum hac die xxxI Augusti habere nomina. Visum itaque tunc nobis fuit Robustianos duos, donec certior nobis prælueret auctoritas, non distinguere intra urbem eandem. Hæc ibi jam pridem proposita sunt, nulla interea temporis a me reperta auctoritate inter documenta nostra Mss., quæ suadeat duos Robustianos istos. Hodierno igitur acquiescimus. At quid de synonymo Martyre? **E** Ferrarius ad diem xxviii Februarii in dicto Catalogo agens de translatione S. Augustini e Sardinia ad urbem Papiensem, annotat cum hujus corpore etiam translata fuisse SS. Martyrum Robustiani, Ciselli et Luxorii corpora, idque, ait, marmoræ in prædicta S. Petri in Cælo aureo basilica inscriptiones, et monumenta antiqua testantur.

3 De corpore S. Augustini Ticinum translato præter hodiernum. egimus in hoc tomo ad diem xxviii Augusti pag. 363 et sequentibus; de Luxorio autem, Cisello et Camerino MM., ad diem xxi ejusdem mensis, ubi pag. 415 dictum est Pisanos, Ticinenses et Sardos sibi vindicare eorum corpora, inter que Robustiani et Marci corpora apud Ticinenses locata a Luitprando Longobardorum rege, vult Gualla in Sanctuario Papiæ ibidem citato. Sed cuiusnam competitorum parti potior conveniat possessio, in medio tunc reliquimus; nec jam sufficientem habeo rationem asserendi, quod admitti debcant duo Robustiani, alter apud Mediolanenses, alter apud Ticinenses, quodque Robustianus ille, qui hoc die cum Marco annuntiat in Martyrologio Romano sine loco, sit diversus a **F** synonymo Ticinensi apud Ferrarium die xxviii Februarii.

DE SS. GAIANO, LUCIANO, RUFINO, VINCENTIO

SILVANO, VITALICA, ANTIQUORA, EMELINO, FLORENTINO

JUSTA, JULIA, ANTINEO

MAXIMO: ITEM VITALICA MM.

ANCYRÆ IN GALATIA,

Ex apographis Hieronymianis.

J. P.

xxxi Aug.
Fasti Sacri.

Quatuordecim horum Martyrum manipulum refert Florentinius hac die in annotationibus e Martyrologio Corbeiensi, in quo eorumdem natalis ponitur Ancyrae Galatiæ, additurque in eadem ipsorum annuntiatione: Et depositio S. Elladii episcopi, Syrgi, Florentini cum sanctis sociis eorum. Et mox sequitur: Autisiodoro depositio S. Optati episcopi et confessoris; apponente Hieronymiani apographi textu ante notas alio characterc, cum sociis suis. Perturbata hic sunt, uti alias solent, Hieronymiana apographa: nam quatuordecim Martyres in superiore titulo designatos ponit lextus seu codex Florentini in Ancyra Gallie, et plurima nomina profert in masculino genere, quæ sunt feminini in citato Corbeiensi. Audiamus Florentinium in notis, qui desuo codice varia animadvertit, e quibus nonnulla contraham. Ancyra Gallie. Nostrum, inquit, codicem * Gallicus antiquarius, in geutem suam propensus, sæpe pro Galatia Galliam scripsit, ut sæpe monuimus. Galitiam etiam male posuit pro Galatia librarius Martyrologii vetustissimi (cujus annuntiationem, ubi Ancyra Galatiæ scribitur, idem Florentinius citat.) Optime vero scripsit exceptor M. Corbeiensis, et Ms. reginæ Sueciæ ANCYRÆ GALATIÆ.

* Nostro in
codiceC
et quibus dan-
tur hi Marty-
res,

2 Immutato autem nomine VITALICI aut VITALICÆ (pro quo scribitur Italica in dicto Martyrologio vetustissimo apud Florentinium) quod constanter retinent libri, ait, nostri cum Corbeiensi, iu Italicam, ad ambages nos deduxisset, an Italica pro martyris nomine, an loci vel urbis accipiendum esset, quod Italica Hispaniæ Bæticæ oppidum Ptolemæo et aliis sit. Si eum pro oppido acciperetur, non omnes numerati Martyres Ancyraui essent, sed primi tantum quinque sub Gaiano eorum duce. Tutius tamen existimavi, plures et bonæ notæ codices amplecti, quam uni tantum insistere, præsertim quia Ms. reginæ Sueciæ omnes hic enumeratos Martyres, quamvis singillatim non exprimat, collectim Ancyrae ita tribuit: " Ancyra Galatiæ natalis SS. Gaiani, Juliani, Rufini cum aliis " xi ". Quorum numerus ad Elladium usque episcopum, omnes in libris nostris nominatim explicatos Ancyranos Martyres complet, quemadmodum etiam quotquot in Corbeiensi Martyrologio,

et vetustissimo eodem recensentur. In hoc tamen desunt Antiquirius sive Antiquira et Maximus. Neque hic negandum est, nomina aliqua (ut passim etiam alibi) quæ in aliquibus codicibus sanctorum virorum martyrum sunt, in aliis sauctarum mulierum propria esse, idque evenisse E librorum oscitantia, qui male postremas nominum syllabas signaverint.

3 De hac etiam mutatione ut nonnulla addam, in textu, quem edidit idem auctor, scribitur Vitalici, Antiquiri, Emiliani, Florenti, Justi, Julii: item Vitalici. Sequitur depositio Elladii episcopi, quæ interpolationis videtur suspecta, quia aliis characteribus exarata. Post hanc occurrunt nomina Syrgi, Florentini cum sociis suis. Ac denique aliis iterum litteris: Autisiodoro civitate sancti Optati episcopi et confessoris cum sociis suis. Maurolycus: SS. Helladii et Aulani episcoporum et confessorum. Spicilegii Acheriani tomo 4 in Martyrologio, quod dicitur vetustissimum et S. Hieronymi presbyteri nomine insignitum, pag. 669 Martyrum quatuordecim nomina eodem modo efformantur, quo sunt in Martyrologio Corbeiensi, cumque eodem subditur: Et depositio sancti Elladii episcopi, Syrgi, Florentini cum sanctis sociis eorum. Fallor, si in hisce tribus non irreperit confusio: nam depositio videtur potius indicare confessorem quam F martyrem; per hos vero qui adjunguntur cum sanctis sociis eorum, quid intelligas, nisi martyres? An Ancyranos in Galatia? Mihi id non comperit. Forte ab Ancyranis avulsi fuerint per interpositionem S. Elladii. Non mirum palpares nos in tenebris, ubi obscura nox est. Elladium et Aulanum cum titulo episcoporum et confessorum, jam notavi supra: de quibus plura in Prætermisssis hodiernis. S. Optatum episcopum Autisiodorenssem damus hac die. An Vitalica secundo loco posita, et per τὸ item a priore distincta, ad Ancyram in Galatia spectet, etiamsi mihi certo exploratum non sit, ad eundem tamen retuli palæstræ locum, Florentinium secutus, præsertim cum aliunde nihil obstare norim, quo minus ad aliorum Martyrum præcedentium manipulum pertinere possit. Et hoc sensu apposui cum Ancyranis supra in catalogo Sanctorum ante hunc dicm.

admodum per-
turbati.

DE S. PAULINO EPISC. TREVIRENSI

IN PHRYGIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. P.

§ I. Cultus ex Fastis sacris; natales, educatio, initium episcopatus; acta pro S. Athanasio contra pseudo-synodum Sirmiensem.

ANNO CCLXIX
VEL CCLX.
Inscribitur
sacris Fastis
hac die,

Treviri seu Augusta Trevirorum, urbs Belgicæ primæ, antiquitate, Sanctorum plurimorum hospitio ac martyrio memorabilis, longiore descriptione non indiget, satis utpote nota, sicut indicavimus ad diem xxv Julii in S. Magnerico ejusdem urbis archiepiscopo, ubi pag. 168 copiosissimas de illa notitias assignavimus. Inter alios vero præsules suos, quos sacris Fastis inscriptos pie veneratur, occurrit hac die S. Paulinus. Annua ejus memoria annuntiat in plurimis Martyrologiis, e quibus nonnulla dumtaxat referam antiquioris notæ. Ado sic eum memorat et laudat: Trevis, natalis sancti Paulini episcopi confessoris: qui tempore Arianæ infestationis, à Constantio imperatore ob catholicam fidem exilio relegatus, et usque ad mortem, etiam extra Christianum nomen, mutaudo exilia fatigatus, ad ultimum apud Phrygiam defunctus, beatæ passionis coronam percepit a Domino. Similitia habet Usuardus. Wandelbertus metricum hoc panxit de S. Paulino elogium:

Paulinus pridie Treverorum mœnia lustrat,
Exilio antistes vero pro dogmate clarus.

Rabanus hunc Præsulem etiam refert. Sollerius in observationibus ad Usuardum notat eum exornari passim a Martyrologis, præsertim Hieronymianis, in eis que hodie positum, in Treveris depositio sancti Paulini episcopi et Confessoris, iterum repeti ad diem iv Septembris: Treveris depositio sancti Paulini.

et 4 Septembris.

2 Florentinius in notis ad eundem diem iv Septembris, Cur, inquit, S. Paulini episcopi Trevirensis depositionem hic repetant tam libri nostri quam Martyrol. Corbeïense, cum eandem indicaverint pridie Kal. Septembris, difficile est affirmare: nisi pro depositione aliqua veneretur translatio, utpote translato corpore ab exilio Phrygiæ, ubi martyr obiit. Verosimile nobis videtur, satis convenientem duplicis hujus annuntiationis rationem assignari, si ad modo dictam relationem, vel ad aliam translationem, aut elevationem vel inventionem corporis recurratur. Nescio, cur Notkerus, ex Adone pteraque sua passim describere consuetus, duem suum non satis fideliter sit secutus, quando dixit, Apud Africam beatæ passionis accepit coronam. Ceterum S. Paulinus habetur etiam in Martyrologio Romano, et iisdem fere verbis, quæ recitavimus ex Adone et Usuardo. Superius eum annuntiavimus in Phrygia, quia in ea Asiæ minoris regione virtutum ac laborum suorum coronam a Deo accepit. Nunc res ejus gestas illustrare conabimur.

3 Ex Aquitania oriundus dicitur, et apprimè nobiles habuisse natales. Browerus Annatum

Trevirensium tomo 1, lib. 4, pag. 236, num. 73 editionis secundæ memorat ista in rem nostram: Eum veteres etiam ortum ex Aquitania, parentibus prima nobilitate; educatum vero et disciplinis Christianæ sapientiæ excultum a B. Maximino, atque uva eum ipso, superstite etiamnum Agritio, profectum in Treviros: nec plura ferme de ipsius adolescentia tradunt. De Sancti autem nobilitate sic disserit: Non vereor equidem ad Paulianam gentem in Aquitania nobilem eumprimis, ejus referre genus: quia tam constanter majores eum prodidere natione ac domo Aquitanum, prosapia nobilissima. Et vero siue commendatione opum, et autoritatis senatoriæ, iu externa et ambitiosa Republica vix alias credibile, tantum meruisse fastigium. Paulinam quoque gentem, etsi non desint eruditi (vide Baronium ad an. 394, a num. 78) qui senatoribus admisceant Romanis, de quibus Prudentius contra Symmachum scribens, et agens de senatus ad Christum conversione lib. 1:

Non Paulinorum, non Bassorum dubitavit
Prompta fides dare se Christo,

Lubeat tamen amplectar notionem eam, quæ Burdigalæ florens Pontii prænomen tulit, a qua hodieque regionem urbis superesse volunt, Paulinis cognominem: cujus antiqua stemmata Veantius Fortuatus in Leontio illius urbis episcopo mirifice extulit, dum lib. 1, Carmine 15 ipsius laudes cecinit. Pergit Browerus: Eadem intuitus Appollinaris Sidonius, de alio quodam ejusdem gentis hæc scribit lib. 8 epist. 12: Ecce Leontius meus, facile primus Aquitanorum; ecce jam parum inferior parente Paulinus. Et mox ab eodem Browero Sidonius assertur ista canens de burgo Pontii Leontii Carn. 22:

Quem generis princeps Paulinus Pontius olim
Cum Latius patriæ dominabitur, ambiet altis
Mœnibus, et celsæ trausmittent aëra turres.

Hæc ex locis satis colligitur, ait idem Annatum scriptor, clarum in Aquitania extitisse Paulinorum prosapiam. Ex hac, si scriptori Vitæ S. Paulini nostri credimus, qui referet num. 2, eundem Præsulem ex Aquitanicæ regionis partibus uobilissima prosapia. esse procreatum, potuit natales traxisse Sanctus; quamquam non possim dissimulare, majore cum fiducia me præsentis materiæ adhesurum esse, si aliunde eam viderem confirmari.

4 Metioris etiam notæ testimonio, quam sit Vita S. Agritii episcopi Trevirensis apud nos ad xiii Januarii edita, stabilita vettem, quæ in eadem memorantur de S. Maximino et S. Paulino, discipulis ejus, pag. 780: Dubitabile itaque non est, fratres mei, spiritu prophætico hunc virum sanctum

in Aquitania
natus dicitur:
nobilitas, edu-
catio sub S.
Maximino,

E

F

et S. Agritio.

A sanctum fuisse prædoctum, quantum in domo Dei forent necessarii tales agonistæ, quibus tam præcipuum disciplinæ studium scitur impendisse. *Utriusque elogium ibidem habetur. Quo autem anno S. Paulinus ad illum accesserit, non habeo exploratum. De morte ejus agit Browerus ad annum 335 : quem nos sequendum rati in Commentario prævio ad mox indicatam Vilam pag. 773, obitum ipsius eidem circiter anno inneximus : ultra quod proinde tempus differri non potest secundum hanc notationem chronologicam accessus S. Paulini ad disciplinam ejus ; immo hic aliquot annis fortasse citius acciderit, quia S. Maximinus, Agritii in sede Trevirensi successor, circa annum 332 signatur apud nos ad diem xxix Maii pag. 19 in Commentario ipsius Vitæ prævio : mors vero ejus anno 349. Legi etiam possunt quæ habet Tillemontius tomo 7 Monumentorum ecclesiasticorum in nota 2 super S. Maximino ; ubi pag. 695 utrumque hunc annum ex nobis adoptat. Apud hos itaque sanctos magistros Agritium et Maximinum diu versatus S. Paulinus, opportunitatem habuit, unde ex eorum monitis atque exemplis instrueretur ac roboraretur ad prælianda prælia Domini adversus Arianos. Atque hæc quidem sunt decora, quibus Vir celeberrimus episcopalem suam sedem potissimum exornavit, jacturam, quam Ecclesia Catholica fuerat passa per obitum S. Maximini, egregie reparans.*

Dissertatio

5 Anno 349 incepit S. Paulinus suum episcopatum, qui non videtur posse ulterius differri propter obsequium ab ipso præslitum in causa S. Athanasii, quod cum dicto anno chronologicæ connexion est. Eidem quippe anno affigenda est Valentis et Ursacii palinodia, qua, ut admittentur in communionem Ecclesiæ, edito a se instrumento propria manu subscripto, declarabant omnia adversus S. Athanasium a se objecta, esse meras imposturas. Rem paullo latius declaro. Tomo 1, parte 1 Operum S. Athanasii a monachis Benedictinis editorum, in Apologia, quam scripsit contra Arianos, pag. 177 dicunt ista laudato Sancto : Sane habere nos locum tecum et communionem ecclesiasticam, his litteris scito. In epistola ad Julium PP. ibidem pag. 176, Quoniam, inquiunt, constat nos antehac

C multa gravia de nomine Athanasii episcopi litteris nostris insinuasse, . . . profitemur. . . omnia . . . falsa nobis esse insinuata. Sanctus vero Athanasius ibidem præmiserat sequentia. Hæc cum viderent Ursacius et Valens (egerat Sanctus de se ecclesiæ Alexandrinæ restituto) sua se damnante conscientia, Romam sunt profecti, peccatumque suum pœnitentia ducti confessi sunt, ac veniam postularunt, Julioque Romæ veteris episcopo, itemque nobis hæc scripserunt : quorum exemplaria mihi sunt a Paulino Trevirorum episcopo transmissa. In Græco est Τριβέρον. Consuli etiam potest Historia Arianorum ad monachos ejusdem sancti Patris loco citato pag. 359, ubi eadem vox Græca occurrit. Tillemontius nota 3 in S. Maximinum observat, alibi legi Τριβέρον, eademque occasione multa congerit de lectione Τριβέρον et Τριβέρον : priori autem modo nomen illud formari indicat in edilione Parisiensi anni 1627, et sine dubio etiam haberi in aliis, cum Baronius ad annum 350, num. 20 eum appellet Tiburis episcopum (Tibur autem est urbs in Latio.)

de anno,

6 Et vero Baronius ad eundem annum numero 28 adeo non credidit Paulinum hunc fuisse

episcopum Trevirensis, ut loco Maximi episcopi substituat S. Maximinum S. Paulini decessorem, qui jam obierat, ut statim probabilur : Hoc eodem tempore, inquit, missa est a Magnentio tyranno ad Constantium imperatorem legatio. Fuerunt autem ad hoc opus delecti . . . Servatius et Maximinus, ille Tungrensis, iste Treverensis civitatis antistites etc. Vide Apologiam S. Athanasii ad Constantium imperatorem pag. 300, et notas ibidem, ubi inter alia sunt ista : In omnibus editis et Mss. Athanasii Apol. contra Arianos pag. 150 legitur Τριβέρον vertitque Nannius " Paulino episcopo Tiburis " quem secutus est Baronius. At Parisienses editores suo Marte " episcopo Trevirensi posuerunt ". Vero sane similis est Tyburensem, quam Trevirensis episcopum litteras Julio Romano datas Athanasio transmississe, licet res omnino explorata non sit. Propter hanc sine dubio rationem, sicut advertitur apud Tillemontium loco citato, Benedictini, qui imprimi curarant in sua nova editione Τριβέρον, calamo id correxerunt, ut ibi relinquerent Τριβέρον. Hæc quidem ille ; sed in meo exemplari istius editionis pag. 176, quæ assignatur apud Tillemontium, et a me jam paullo ante indicata est, nihil lego mutatum. In Vita S. Athanasii, quam ipsius Operum editores ponunt post præfationem, dicuntur ista pag. XLII : Reversi ad suas sedes (Ursacius et Valens) necdum posita formidine, litteras pœnitentiæ suæ testes mittunt ad Julium Papam : quarum exemplar Athanasio per Paulinum Tiburensem episcopum transmissum fuit.

7 Tiburensem enim, non Trevirensis hic legi oportere propalam est : quando in Mss. Τριβέρον, et episcopus Tiburensis apud Photium vocatur (non additur ubi) ἐπισκοπος Τριβέρον. Sane verisimilius est, Tiburensem episcopum Italum, quam Trevirensis, litteras Valentis et Ursacii ad Julium Athanasio misisse. Refragatur Tillemontius : nam cum constet, errorem irrepsisse in locum alterutrum (pag. 176 vel 300 :) ac ipsimet Benedictini ponant Τριβέρον in loco ultimo, videtur, inquit, iam supponi posse error in loco primo quam in secundo : deinde addit : magis esse verosimile, quod S. Athanasius Græce in numero singulari positurus fuisset nomen Tibur, ul Lalini faciunt, quodque usus non fuerit numero plurali, nisi ut se conformaret usui Lalinarum, qui numero plurali nuncupabant civitatem, de qua hic loqui volebat. Hæc ex illo. Quod ad Photium attinet ; ex eo dumtaxat sequitur, ut ille seculo nono sic legerit, non vero ut recte legerit, vel sic legi tunc debuerit, vel nunc debeat. His itaque consideratis, probabilius nobis apparet, S. Paulinum a S. Athanasio supra nominatum, non esse a nostro diversum.

8 Baronius ad annum 350, num. 2 concilium Hierosolymitanum sub S. Maximo celebratum affigit eidem isti anno, atque adeo post mortem Constantis imperatoris, qui obierat mense Martio, ut putat Baronius, quin immo mense Januario secundum Tillemontium tomo 4 Imperatorum in Constantio imperatore articulo 16, et Pagium ad annum 350, num. 2. Deinde idem Baronius palinodiam seu retractationem Ursacii et Valentis refert num. 18 anni jam dicti 350 ; ac num. 16 agit de S. Athanasio ecclesiæ Alexandrinæ reddito ; sed Pagius num. 3 rem inneetit anno 349, uti et Tillemontius nota 64 in S. Athanasium pag. 693. Synodus enim ista sic scribit in Apologia S. Athanasii contra Arianos

quo S. Paulinus

F

cathedra Trevirensi

AUCTORE
J. P.

rianos pag. 175 : Dignas universorum Deo gratias agere non valemus . . , quando . . Athanasium vobis restituit. Epistola synodi inscribitur populo Alexandriae et aliis : Vestri, inquit, autem Officii est pro pietate religiosissimorum imperatorum orare.

præse capit :

9 *Vivebat itaque etiam tunc Constans, post cujus mortem agnovit Oriens unum dumtaxat imperatorem usque ad annum 351, ut observat Tillemontius pag. 694, quo Gallus creatus est cæsar. Hanc synodi epistolam dum recitabat S. Athanasius, ponit eorum nomina, qui subscripserunt ; et mox subdit pœnitentiam Ursacii et Valentis : Hæc cum viderent etc., quæ supra recitabam. Dicit itaque non potest, retractationem illam fuisse missam prius a S. Paulino ad Athanasium, quam hic restitui jussus esset anno 349. Idem confirmatur ex ordine narrationis in Historia Arianorum ejusdem sancti Patris ad monachos, in qua gaudio Ægyptiorum exposito in suo adventu, subdit pag. 359 Ursacii et Valentis pœnitentiam per hæc litteras, quas Julio episcopo Latine scriptas misere, quæque Græce translatae sunt. Quarum exemplar Latine nobis a Paulo (ita ibi vocatur) Trevirensi episcopo transmissum est. Res itaque hæc accidit ante synodum Hierosolymitanam, ac post reditum S. Athanasii ad Alexandrinos, atque adeo ante mortem Constantis imperatoris, et ante finem anni 349 ; atque adeo eodem anno 349 S. Paulinus erat Trevirensis episcopus. Epistolam Ursacii et Valentis Julio PP. oblatam innectit Pagius eidem anno, ut videre ibidem licet num. 5, ubi addit, Pannoniæ, et Mæsiæ episcopos fuisse. Sed jam ad alia progrediamur.*

acta in causa
fidei

10 *Synodus Sirmiensis contra Pholinum anno 351 habita est, ut collector Monumentorum eccl. in notis super Arianis tomo 6, pag. 766, et Pagius ad istum annum a num. 10 memorant contra Baronium, qui ad annum 357 num. 1 et sequentibus concilium illud (dicendum, inquit, potius conventiculum satanæ) eidem anno innectit, quod etiam fit in Labbei et Harduini collectione conciliorum. Browerus ad annum 351 num. 75, Religionis, ait, res, Arriani tunc euncta miscentibus, fluctuabant in incerto : quippe in eundem hunc annum conventiculi Sirmiensis acta eruditius referre placuit, sine veritatis, ut arbitrator, dispendio : quibus Socrates et Sozomeus ambo tam diserte patrocinantur etc. Quin et Paulini Trevirorum episcopi eum in hæc Sirmiensi eausa insignis emittent constantia, ac sententiæ gravitas, nisi hoc constituto tempore vix reperias, quo seripcionem et censuram Paulini de Sirmiensibus actibus, quam Sulpitius Severus celebrat, ante beati Præsulis exsilium bene colloes.*

et S. Athana-
sii.

11 *Hujus orthodoxam fidem laudatus Severus Sulpitius lib. 2 Sacræ historiæ a pag. 165 editionis Lovaniensis sic commendat : Ea tempestate Arriani perfidiam suam occultabant, non ausi palam erroris sui dogmata prædicare : Catholicos se gerebant, nihil sibi prius agendum rati, quam ut Athanasium ecclesia submoverent, qui semper eis velut murus obstiterat : quo remoto, reliquos in libidinem suam cessuros sperabant. Sed pars episcoporum, quæ Arium sequebatur, damnationem Athanasii cupitam accepit : pars coacti metu et factione in studia partium concesserant : pauci, quibus fides chara, et veritas potior erat, injustum judicium non receperunt. Inter quos Paulinus, episcopus Treve-*

*rorum, oblata sibi epistola, ita subscripsisse traditur, se in Photini atque Marcelli damnationem præbere consensum, de Athanasio non probare *. Atque hoc quidem facto Episcopus sanctissimus quasi proludere visus est aliis pluribus, quibus et magna agens et multa patiens in causa fidei Catholicæ et S. Athanasii, in utraque invictum se adversus Arianos pugilem comprobavit.*

D
f. præbere

§ II. In exsilium relegatur Sanctus a conciliabulo Arelatensi ; a S. Athanasio laudatur ; locus et annus mortis ; an fuerit martyr, sacra ejus crypta Treviris.

Conciliabulum Arelatense, pessimis machinationibus et dolis adversus orthodoxam fidem ejusque propugnatorem S. Athanasium infame, anno Christi 353 publicum exstitit theatrum, in quo S. Paulinus, episcopis aliis ibidem congregatis condemnationi Photini, Marcelli et S. Athanasii consentientibus, et solus quidem, ut refert Tillemontius in Indice chronologico ad tommum 6 suorum Monumentorum pag. 833, invictum se murum posuit pro eodem viro sancto, et in exsilium relegatus est. De hoc concilio varia ex variis auctoribus scribit supra citatus Monumentorum ecclesiasticorum collector articulo 45 inter ea, quæ habet de Arianis pag. 357. S. Hilarius Pictaviensis episcopus in Fragmentis, quæ anno 1598 edita sunt Parisiis, Ineipiam, ait, ab . . eo tempore, quo primum in Arelatensi oppido frater et comminister meus Paulinus, ecclesiæ Trevirorum episcopus, eorum se perditioni, simulationique non miscuit, et qualis fuit illi sententia exponam, a qua referens voluntatem, indignus ecclesia ab episcopis, dignus exilio a rege est judicatus. Hæc ibi sanctus ille Pater pag. 6 : in Operum autem S. Hilarii editione, a monachis Benedictinis vulgata, Fragmento 1, num. 6, col. 1282 et 1283. Laudatus sanctus Pater lib. 1 ad Constantium Augustum, num. 8, col. 1222, Venio nunc, inquit, ad id quod recens gestum est. . Eusebius Verecellensis episcopus est vir omni vita Deo serviens. Hic post Arelatensem synodum, eum Paulinus episcopus tantis istorum secleribus contrahisset (anno videlicet 353) venire Mediolanum (anno 355) præcipitur. Ante concilium igitur Mediolanense S. Paulinus restitit Arianis, ex hoc Hilarii loco : ex altero autem modo citato in exsilium abire jussus fuit in concilio Arelatensi.

Sanctus Arianis adversus

F

13 *Sanctorum virorum exsilia Paulini, Eusebii, Luciferi, Dionysii refert S. Hilarius in libro uno contra Constantium imperatorem col. 1238, ubi plura, ut vides, simul conjungit : ne vero ea commisceantur, observant ista editores Benedictini ad hunc Hilarii locum : Paulinum ab Arelatensi synodo anno ecclii desinente e sua sede pulsum esse constat tum ex libello 1 ad Constantium n. viii, tum maxime ex fragmento 1, n. vi ; Luciferum autem, Eusebium ac Dionysium a Mediolanensi an. cccxv. Neque ignoravit Athanasius, quid utraque illa synodo gestum sit, de quibus scribit ad Solitarios pag. dccxxix. Cum autem esset (imperator) Arelate, et Mediolani omnia pro hæreticorum adhortatu suggestioneque*

mittitur in exsilium, quod et alii subieciunt : sed non

A gestioneque faciebat, vel potius illi ipsi agebant insultabantque in omnes cæsaris potestate succincti. Quia tamen ille Apolog. pag. DCXCII, quemadmodum hic noster Hilarius, Paulini exsilium una cum exsiliis Eusebii, Luciferi ac Dionysii memorat; factum est, ut Socrates lib. II, cap. XXXVI, et Rufinus lib. I Hist. eccl. c. XIX, Paulinum cum ceteris ab una synodo Mediolan. in exsilium trusum esse existimarint. Immo his addit Rufinus Hilarium atque Rodanum: qui a Sulpicio Severo pariter superioribus adjunguntur. Unde Blondellus Hilarium anno CCCLV relegatum scribit. At hos omnes exsilio conjunxit, non tempus, sed causa una, Athanasii scilicet ac fidei Nicænæ defensio. *Horum meminisse juvabit ad caput I Vitæ num. 8.*

codem tempore.

14 *Hinc corrige Browerum, qui ad annum 355, num. 83 de concilio Mediolanensi agens confundit prædicta exsilia, et S. Paulini tamquam in isto concilio præsentis constantiam laudat his verbis: Quare audita, Dionysius Mediolanensis, Paulinus Trevirorum, et qui pro Liberio aderant, Eusebius Vercellarum, Lucifer Caralis * Sardiniae episcopi, præcipuam iu fidei Nicænæ defensione constantiam sumere, palamque ibi denuntiare, prius de episcoporum fide questionem inferri, quam de Athanasii causa cognosci placere. At fortissimum nostrum Pugilem non exsilio dumtaxat, sed aliis præterea calamitatibus, ac etiam blanditiis ab eodem Constantio imperatore tentatum fuisse pro optima S. Athanasii causa, docet S. Hilarius modo citatus, ubi col.*

* l. Calaris

1246 sic in illum invehitur: Aut tu Paulinum beatæ passionis * virum blandimento sollicitatum relegasti, et ecclesiam sanctam Trevirorum tali sacerdote spoliasti. Edictis fidem terruisti. Ipsum usque ad mortem demutasti exsiliis et fatigasti: extra Christianum quoque nomen relegasti, ne panem aut de horreo tuo sumeret, aut de Montanæ Maximillæque antro profanatum expectaret. Mediolanensem piissimam plebem etc. *Baronius ad annum 355 num. 29, Hæc, ait, idcirco dicit de Paulino Hilarius, quod prius relegatus fuerit in Phrygiam, ubi erant Cataphryges hæretici, Montani Maximillæque sectarii, inde vero ad barbaros amandatus. Addunt ad hunc Hilarii locum editores in notis: Quasi diceret: Parum erat Constantio, Paulinum inter Cataphrygas amandasse, eum etiam extra Christianum nomen expulit. Quod hic MONTANÆ legitur, librorum lapsus putamus, præsertim cum lib. 2 ad Constant. exstet MONTANUS, non MONTANA.*

* ad. confessio- nis

elogium eorum

15 *Tam multa vero sunt, quæ S. Paulini et aliorum Catholicorum episcoporum exsilium illustrant, ut ea memorari, mereantur ex S. Athanasio in Historia Arianorum ad monachos a pag. 363, ubi hæc scribit: Ejus enim (Constantii imperatoris) auctoritate freti Christi adversarii, quæ placent omnia arbitrato suo perficiunt Porro cum sese putant plurimis ejus opera insidias parare, non advertunt sane se multos efficere confessores. E quorum numero sunt viri, qui jam claram edidere confessionem, ipsique religiosi ac probi episcopi, Paulinus Trevirorum Galliae metropolis episcopus, Lucifer metropolis Sardiniae episcopus, Eusebius Vercellorum Italiae urbis, Dionysius Mediolani: est autem et ipsa metropolis Italiae. Accitis enim illis præcepit imperator, ut contra Athanasium subscriberent, ac cum hæreticis communicarent. Quibus rei insolentia stupentibus, ac dicentibus, id ecclesiastici*

non esse canonis; statim ille: At quod ego volo, id pro canone, inquit, habeatur: me quippe ita loquentem Syri episcopi tolerant. Aut igitur obtemperate, aut vos quoque extorres futuri estis.

16 His auditis episcopi, remque summopere miranti, manibus ad Deum tensis, compellere virum, docereque, non suum esse imperium, sed Dei, qui tradidisset: rogare, ut eum timeret, ne de repente datum adimeret: interminari iudicii diem, suadereque, ne ecclesiasticas res pessumdaret, non Romanum imperium cum ecclesiasticis statutis commiseret, vel Arianam hæresim introduceret in Ecclesiam Dei. Verum ille neque audivit, nec eos plura dicere permisit; quin et acrius districto adversum illos gladio comminabatur, imo ex iis nonnullos ad supplicium abduci jusserat: sed postea, uti Pharaon, sententiam mutavit. Excusso itaque pulvere Sancti illi, erectisque ad Deum oculis, neque minas imperatoris reformidarunt, neque stricti gladii metu veritatem prodidere: sed exilium pro ministerii sui officio habuerunt. Dum enim per loca perque civitates transirent, etsi vinculis constricti, nihilominus euangelizabant, ac piam fidem prædicantes, Arianam hæresim anathemate damabant, traducebantque Ursacii atque Valentis penitentiam. Quod contra, quam rati erant, cessit insidiatoribus: nam quanto longiore intervallo distabat exsilio locus, tanto majus in illos odium concitabatur, Sanctorumque virorum commigratio, vera fuit prædicatio adversus illorum impietatem. Quis enim, dum peragrantes cerneret, non admiratus illos ut confessores, Arianos non tantum ut impios, sed etiam ut carnifices et homicidas non aversatus exsecratusque est, et non quovis potius quam Christianorum nomine appellavit?

ex S. Athanasio:

E

locus exsilio, et annus

17 *Gloriosa itaque exsilia laudatissimi isti veritatis Catholicæ propugnatores acciperunt pro bravio. Quos inter S. Paulinus amandatus est in Phrygiam Asiae minoris regionem, impio Constantio imperatore id agente, ut, mutatis exsiliorum ipsius locis, Virum sanctissimum fatigaret usque ad mortem, prout referbat S. Hilarius modo citatus, qui nullum tamen exsilio locum in Phrygia nominat, nobis aliunde etiam incomperatum. Ibidem quoque invictissimus ille Pugil illustrium suorum pro orthodoxa fide cum Arianis certaminum metam ac vitam posuit anno 358, secundum Chrouicon S. Hieronymi, inquit Tillemontius Monum. eccl. tomo 6 in Arianis articulo 50, pag. 361, anno 1658 Amstelodami editum: hac enim editione se uti indicat in tabula citationum ante eundem tomum. In editione autem Lugduno-Batava anni 1606, qua utor, sic lego ad annum 359: Paulinus Trevirorum episcopus in Phrygia exulans moritur. Eundem annum signat Baronius in Annalibus (vide ibi num. 109) citans etiam Chronicon Hieronymi. Sed editio Pontaci scribit annum 362. Browerus obitum ejus ponit anno 358, uti etiam Bailletus in ipsius Vita. Fuit vero hic annus nonus episcopatus; exsilio quintus, secundum dicta superius. Ex his apparet, non satis constare inter auctores de anno emortuali Confessoris nostri presse sumpto. Nos mediam quasi viam tenentes eum antea num. I affiximus anno 359 vct 360. Creditur autem obiisse hac die xxxi Augusti.*

F

18 *His ita expositis, quis non miretur Florentinum hac die in notis ista scribere potuisse? Præter ea, quæ hac ipsa die adducit pro sancto exule*

mortis S. Paulini:

AUCTORE
J. P.

ae confessoris Paulino Treverensi Cardinalis Baronius, videndus est Mersæus in Annual. archiepiscoporum Trevirensium: ubi docet S. Paulinum a S. Martino Turonensi consecratum, et a D. Ambrosio dilectum et exultum. *S. Martinus ad Turonensem cathedram erectus est anno 371, vel probabilius 372, ut affirmat Tillemontius tomo 10, articulo 3, pag. 315, inter alia plurima, quæ de hoc sancto præsule collegit. Annus vero 371 præplacet Longuevallio in Historia ecclesiæ Gallicanæ lib. 2, pag. 301, qui addit, hunc esse ætatis ejus circiter 55. Sanctus autem Ambrosius tomo apud Tillemontium mox citato, articulo 3 in eodem S. Ambrosio, pag. 82, ponitur natus anno circiter 340; qui etiam placet Pagio ad annum 369, num. 13. Hinc liquet, quam inepte Florentinius mittat lectorem ad Mersæum, ut hujusmodi parachronismos discat.*

non fuit

19 Clarissimum confessoris nomen a gravissimis scriptoribus S. Paulinus accepit. At cur non martyr vere dici possit; cui causa fidei exsilium; exsilium vero mortem intulit? Vide Annotata ad cap. 1, lit. o. Sunt tamen qui volunt violenta morte pro Christo interemptum. Florarium enim nostrum Ms. ista habet hac die: Præsul vero et martyr Christi Paulinus a Constantio imperatore Arriano vere fidei causa in Phrygiam exul destinatur, ibique pro nomine Christi decollatur et sepelitur. Dum enim veram fidem instautius prædicaret, gentilibus accensis in rabiem cæsus est. Ab hac sententia non abhorret Browerus ad annum 358, num. 97 et 98: Sicut inter domesticos, ait, qui B. Paulinum capite truncatum, non confessione aut ærumnis exilii tantum, sed profusione sanguinis martyrium etiam obiisse tradunt: quorum auctoritatem nequaquam ego defugero, vetere quodam et marmoreo B. Paulini pro ipsis loquente cenotaphio, quod hodieque in basilicæ stat oedeo commissum præcipuo altari.

martyr strictissimi nominis,

20 Quibus deinde hæc subjungit: Ferunt autem, eum B. Paulini cineres in humiliore sub oedeo crypta servari minime dubium sit, marmoreum id, quod dixi, saxum ex tabulis sepulchri in morem compositis, Caroli magni ævo, ab Amalario Fortunato Trevirorum antistite, cineribus sacris eo transferendis exstrui captum; sed opere needum perfecto Fortunatum jam exstinctum, quem B. Paulino pararat, ipsum adeptum fuisse tumulum. Hæc domesticus: (citato ad marginem Ms. de reliquiis eccles. S. Paulini.) Sed pergens, At Metensium, ait, literæ in veteri jamque abolita S. Arnulphi basilica conditum hunc Amalarium Fortunatum, et Sancti honore cultum olim fuisse testantur. Cæterum incisus marmori character quamvis scitus, et ipsa vetustate blandiens, serie temporum valde tamen est impeditus, objectoque altari versus Occidentem, parte quadam interruptus. Est porro ejusmodi: ANNO III IMPERII CONSTANTII B. PAULINUS OB CATHOLICAM FIDEM EXTRA CHRISTIANUM NOMEN [relegatus, et usque ad mortem exsilia mutando fatigatus, Phrygibus] ET MICONIBUS * PREDICAVIT, ET FRACTIS DIIS GENTILIUM, ECCLESIAS FUNDAVIT, AD ULTIMUM APUD PHRYGIAM MULTIS TORMENTORUM GENERIBUS EXQUISITUS, CAPITE CÆSUS EST II KALEND. SEPTEMB. AN. CCCCXV INCARNATI VERBI, ET MIRACULIS MAGNIFICE CLARIFICATUS A S. FELICE [Trevirim ex Phrygia translatus, ejus] GRATIAM ET INTERCESSIONEM, MARTYRUM QUOQUE SUB RICTIOVA-

* F. LYCAONIBUS

RO * GLORIAM ET CORONAM FIDELIUM POPULUS HIC ADORAT, ET VOTI COMPOS VENIAM EXORAT.

D
PASSOREM
ut nonnulli volunt:

21 Sed hæc inscriptio, diu admodum post S. Paulini obitum exarata, non habet sufficientem antiquitatem, ut multa illa tormentorum genera, et capitis amputationem persuadeat, quæ ulpote scripta non sit ante Dionysium Exiguum, qui floruit seculo sexto, primusque annos numerare cepit a Christi Incarnatione, sicut sit in prædicta inscriptione. Videri potest Baronius ad annum 527 num. 71 Sed alia quædam circa eandem inscriptionem animadvertenda occurrunt. Vides inæquales in eadem characteres, uncinis [] inclusos: quod ideo fit apud Browerum, ut restituerentur ea, quæ legi amplius non poterant. Sed an. ccccv inscriptionem illam reddit etiam suspectam. Nec vero martyrium violenta morte consummatum suadent verba, quæ Browerus præmiserat ex Luciferi Calaritanus libro, quo docet moriendum pro Filio Dei, Constantii crudelitatem increpantis: Maetasti quamplurimos in Alexandria, laniasti certos toto in orbe, dispersisti resistentes tibi variis in locis; sed hi omnes, quod tu audire minime vis, martyres sunt. Illos omnes beatissimos tuo maetatos gladio, in paradiso esse quidem credimus. Dicatos Deo homines torques, interficis, exterminas, et eur hæc geras, caussas odiorum reddere non vales. E quibus concludit ista: Non igitur a Constantii more, nec horum temporum conditione alicuium, ut B. Paulinus persecutoris gladio caderet. Verum ex his dumtaxat concludi potest, nihil obstare, quo minus id fieri potuerit: quod vero factum sit, inde non satis probatur. Ego enim vero nec morte violenta, nec capitis amputatione sublatum Præsulem possum credere, cum ea de re taceat genuina scriptorum antiquitas.

locus corporis depositi apud Trevirenses.

22 Laudatus Annalium Trevirensium conditor num. 98 de Sancti sepulcro agit, Hodie, inquit, quo loco B. Paulini corpus in crypta quiescens, præstantissimorum corona Martyrum cingitur, literis vetustis incripti desuper laqueato cælo opere musivo versus, qui per cavos deducti fornices egregio artificio compositis tessellis, et vario colore ac pietura illuminatis, solenne illud Xi, nominis Christi symbolon, ductu suo representant:

QVAM BENE PONTIFECVM DVX PATRICIVSQUE COHERENT.

GALLICA PALMACIVS, THEBEA DAT AGMINA TYRSVS.

DVCEIT VTERQUE SVOS, ET DVCEIT VTRVMQUE SACERDOS.

Cernitur etiam in medio laqueati cæli fastigio, quia fornices hemicycli figura columnis marmoreis nixi superue eocunt, orbis ejusdem artificii, Agnum Dei cum erueis vexillo representans, hac inscriptione TV REDEMISTI NOS DEO. At de sacra ista crypta, quam hoc loco Browerum secutus obiler descripsi, plura dicentur inferius.

A

§ III. Corpus e Phrygia Treviros translatum ; a Normannorum profanatione conservatum , ac deinde inventum.

Corpus Trevi-
ris honorifice
depositum,
quod Norman-
ni

Browerus ad annum 396, num. 209 de corpore S. Paulini e Phrygia Treviros translato hæc narrat: Per id quoque tempus cum Felix Trevirorum episcopus . . civitatis obstrinxisset sibi studia, . . facile consecutus est, ut publico provinciæ sumptu B. Paulini . . corpus . . ex Phrygia, qua detentum fuerat hactenus, transferret in suam sedem. . Postquam autem rediit Felix . . eleganti opere basilicam posuit in urbe cum monasterio; quam votam dicatamque Virgini beatæ Dei Genitrici, tum Martyrum Treverici Thebæique nominis sacratis ossibus tamquam gemmis quibusdam distinxit, tum B. Paulini corpore, in crypta religiose catenis suspensio . . communivit. Corpori loculum aptavit aeterno, et, ut reor, cedrino ligno, ignotum sibi genus confessi majores; byssinisque ac sericis induto orbem pectori imposuit argenteum cum solenui tunc Christi nominis inscriptione, quod et in capite tumbæ, atque ad Martyris pedes forinsecus expressum: *cujus schema a Browero ibidem exhibetur*: Et situs ac veneratio, *sicut pergit num. 210*, pignori sacro usque ad Normannorum irruptionem inviolata mansit: qui iterato facibus illatis, *sed frustra; divinitus a violatione sanctissimi Præsulis fuerunt prohibiti non sine insigni miraculo, quod postea referam e Ms. Trevirensi una cum dictæ transtationis historia, aliisque prodigiis deinde subsecutis. De ecclesia S. Paulini facta apud nos mentio die XIII Januarii in Vita S. Agrii pag. 775.*

seculo nono

24 Magnitudinem operis memorat Browerus: Basilicæ veteris molem, *inquit*, a Felice collocatam longitudinem, aiunt, collegisse quadringentos decem pedes; at latitudine centum viginti. Atque hæc . . origo et ornamenta basilicæ: quæ varias post hostiles experta clades, nec non crebris afflictis incendiis, priscae sedis vix ulla vestigia tuetur. *De istius ædis sacræ antiquitatibus scribitur apud eundem Browerum in Proparsæve ante I tomum Annalium Trevirensium pag. 40. Porro in eisdem sic asseritur ad an. 396 num. 210: Translationis ac depositionis hujus fama celeberrimæ memoriam in Iduum Maii conservat: de qua consuli possunt Fasti sacri eodem die a nobis citati inter Prætermisssos pag. 187. Quæ autem dicebam modo de profanatione a Normannis tentata adversus sacrum depositum S. Paulini, ita declarantur et confirmantur apud Acherium in Spicitegio tomo 12, pag. 217, ubi in Historia Trevirensi narratur sequentia: Anno Dominicæ incarnationis DCCCLXXX defuncto Ludovico imperatore (notat editor ad marginem, scilicet rege Germaniæ Ludovici regis Germ. filio, qui tamen anno DCCCLXXXII mortuus est) Normanni, audita ejus morte, cum omnibus viribus exeuntes, urbem Treberorum Nonas Aprilis die sacratissima cenæ Domini occupaverunt, Bertolfo episcopo cum quibusdam civibus fuga lapsa.*

25 In qua usque ad diem sanctum Paschæ fessa ab itinere corpore recreantes, omne terræ

torium urbis circumquaque utique ad solum demoliti sunt, omnesque, quos intra et extra urbem repererunt, gladio occiderunt, ipsamque urbem et monasteria omnia igne succenderunt. Cumque monasterio etiam sancti Paulini ignem multotiens iniecissent, sed divinitus exstingueretur, catenas ferreas, quibus sarcophagus ejus pendebat, confregerunt, sed tamen sarcophagus catenis con fractis nequaquam altius terræ in sedit, sed in aere pendens remansit: donec post multos annos a quibusdam infidelibus depressum subsedit, non siue vindicta in eos transfusa: quicumque enim huic sacrilegio manibus deservierunt, singulas infirmitatum plagas susceperunt. *Browerus Normannorum Trevirenses grassationem, ac Ludovici regis mortem, hostilemque in basilicam S. Paulini invasionem, nec non patrata tunc ibi mira intexit anno Christi 383. Ibidem autem num. 7 affert aliud miraculum: Eadem, ait, in æde immanis suæ crudelitatis ediderunt (Normanni) exemplum, vivo homine in sarcophagum incluso, atque omni illi aeris usu intercepto: qui tamen D. Paulini suffragatione, dum Normanni inde movent, servatus et incolumis ibi repertus est. Pro qua re citatur ibi ad marginem Sigehardus monachus in S. Maximini Vitæ memoria. Hoc miraculum narratur etiam in Vita cap. 2, num. 19.*

AUCTOR
J. P.
frustra conan-
tur profanare:

26 Idem Annalium Trevirensium auctor ad annum 1070, num. 18 ex Ms. D. Paulini hæc narrat: Porro eodem tractu temporum Trevirensium clerum acris incessit cupido, Divorum reliquias, quas vesanus Normannorum furor ad huc usque diem celaverat, e latibulis atque conditoriis, quibus majores barbarorum metu eas abdididerant, eruendi, atque in antiquum venerationis locum restituendi. Sed abolita prorsus loci memoria negotium id in primis arduum atque difficile faciebat. *Fusus deinde precibus pro sacerarum reliquiarum inventionem, ad earum conditorium investigandum prævia fuit duplex apparitio, quarum altera Folberto cuidam cæco, ibidem num. 13; altera Frideburgæ moniali facta sit, num. 19, prout pluribus refert Browerus, et motto quidem satis miro. De inquirendis, ait, in æde B. Paulini reliquiis anno postero agi intentiore cura ceptum. Et mox pergens ad annum 1071, hæc subnectit: Itaque re Udoni archiepiscopo nuntiata, ejus auctoritate cryptam atque altaria quedam, refossa humo, demoliendi potestatem fieri postulant. Quæ impetrata, constituto die, præstantissimos quosque tam ex clero quam episcopi comitatu viros, quorum sub oculis res tota gereretur, adhiberi visum. Hi igitur cum spectaculo intenti, plenique venerationis adstant, ibi tunc incredibili omnium lætitia tredecim inventa, partim ex sacra Thebæorum militia, partim ex seuatorio corpore Trevirorum Augustæ sacrosancta Martyrum pignora.*

E

idem corpus
seculo undeci-
mo quaeritur

27 Quin altius relectis cryptæ fundamentis, etiam ad pretiosum B. Paulini corpus fodiendo deventum; apud cujus loculum tabula reperta marmorea, jam inde a Normannorum illuvie terris obruta, atque alia item subter eam plumbeæ, quæ eeterorum corporum positum atque collocationem, tum Martyrum etiam certamina atque nomina his omnino verbis edebat. *Sequitur apud Browerum num. 21 harum rerum inscriptio; quam huc non transcribo, sed mitto lectorem ad Vitam S. Felicis archiepiscopi Trevirensis, quæ habetur tomo III Martii, de XXVI ejusdem*

et invenitur,
addito ipsius
cryptæ

AUCTORE
J. P.

ejusdem mensis, e qua ibidem pag. 623 delibet isla, quæ ad S. Paulinum spectant: In medio vero ipsorum S. Paulini clarissimi Trevirorum archiepiscopi corpus est ferreis catenis suspensum, quod ibi S. Felix hujus sedis episcopus, e Phrygia totius regni viribus translatus, in Idus Maii honorifice suspendit. Is ergo, qui in dextero S. Paulini latere est positus, Palmatus vocabatur. Ad caput autem S. Paulini septem jacebant hujus urbis senatores. Ad pedes vero S. Paulini altrinsecus positi sunt quatuor viri, genere et virtute clarissimi.

novo splendore.

28 *Sigebertus scriptor synchronus prædictam inscriptionem contractius refert ad eundem annum 1071. Porro de Martyribus Trevirensibus agitur ad diem vi Octobris cum Martyrologio Romano; de Thebæis autem die xxii Septembris cum eodem Martyrologio. Hujus tam inexpectatæ, novæque rei deinde fama, ut memorat auctor Annalium Trevirensium num. 22, cum late per Germaniam vicinamque Galliæ oram hominum sermone pererebisset, atque animos omnium sancta quadam religione ac pio visendi studio excitasset, placuit archiepiscopo basilicæ cryptam, humilem illam quidem, ac temporum injuria tunc obscuram, magnificentiore opere mox explicare, dignumque Sanctorum majestate ei addere splendorem: quæ postea rerum adversarum vicissitudines passa pristinum illum splendorem amisit, et cum obsoletis rudibus commutavit, ut videbitur paragrafo proximo. Ecclesiæ autem S. Paulini seculo duodecimo ille honoris titulus accessit, quod ab Eugenio PP. III Treviris de gente consecrata sit, prout refertur inter Gesta Trevirensium archiepiscoporum apud Edmundum Martene in Veterum scriptorum et monumentorum amplissima collectione tomo 4, columna 204, his verbis: Consecravit ecclesiam S. Paulini Dominus apostolicus secundo Cal. Februarii. Factum narratur pluribus, et isto modo accidisse refertur apud Browerum ad annum 1148 num. 68: Divi Paulini basilica annis abhinc quatuor et quinquaginta sub Egelberto perniciosi incendii casu vexata, et inde in annos non paucos deserta, restitutaque, rogatu Alberonis pridie Kalendas Februarias anni ineuntis ab Eugenio Dei Genitricis nomini dedicata, et amplissimis exceptionum et indulgentiarum ornamentis ab eodem de novo condecorata. Subserviit cæremoniæ Balduinus Cæsareæ Palæstinæ, qui cryptam S. Paulini sepulchro nobilem, divi Marii item præsulis aram, et aliam, quam Novam appellant, præstantibus quibusque Divorum reliquiis condendis eodem die sacravit. Tomo II Januarii, die xxvi ejusdem mensis, pag. 730 tractavimus de S. Maro Trevirensium episcopo.*

§ IV. Alia corporis inventio; inspectio ejusdem; caput ab eo separatim magna cum veneratione colitur; ecclesiæ S. Paulini vicissitudines; Sancti Acta.

Schavartius
ineunte sec. 15

Seculo decimo quinto ineunte alia corporis S. Paulini accidit inventio, quam sic ad posteros transmisit Browerus tomo 2 ad annum 1402,

num. 103: Primo vere ineuntis anni, nono Kalend. Aprilis reclusum gloriosissimi Trevirorum antistitis Paulini sacrum sepulchrum; et privatis modo ad spectaculum admissis arbitris, inventum corpus, suis adhuc ossibus et commissuris integrum, et peripetasmatis decore involutum. Autor hujus inventionis Fridericus Schavartius Trevir, ecclesiæ S. Paulini præpositus; qui cum voluntate sua in tanti patroni studium ac honorem propensus, tum sermonibus hominum adductus, qui caput S. Paulini in Phrygia relictum contendebant, quia cæsum capite martyrio istic perfunctum obtinebat fama, diligentius eam in rem inquirendum sibi putavit. Itaque ipsa die parasceves, animo ad religionem composito, ubi cryptam subiens, sarcophagi ferramenta revelli jussit, operimento tumbæ sublato, conditorium plus solito longius apparuit, sericis diversi generis instratum pannis.

30 In hoc tumba stabat ex ligno formæ ignotæ, sed elegantis sic fabrefacta, ut retinaculis argenteis decore vineta, in horum superficie imagines eminentes haberet, et inter bina retinacula argentiæ relucere sphaerulæ, imaginibus quoque suis affabre signatæ. Revineta quoque tumba cupreis erat ligaminibus argento vermiculatis, ex quorum ansis creditum est olim fuisse suspensam, cum ferreis ligata catenis, sublime pendisse traditur. Denique versus caput patefactus aditus, ubi seris argenteis venuste eadem tumba clausa cernebatur. Impositus pectori erat orbis item argentens, cum inscriptione veteri Christianorum X et P. Christi nomen, hoc fere modo referens. *Hæc eadem est orbis istius forma, inscriptio eadem, de qua actum supra § 3. Præter sepulchrum vero jam descriptum ex Schavartio, refert etiam Browerus inspectionem sacri corporis publicamque ejusdem venerationem, ita pergens num. 104:*

31 Jam cætera prosequitur ipse Fridericus in commentariolo, quem super urbis Treviris commendatione, sancti Paulini inventione, et ejus templi religione, viginti quinque capitibus digestum posteritati reliquit. Tumba igitur aperta, jacuit in eadem corpus beatissimi Viri, magna quidem diligentia etiam sericis pannis diversorum colorum involutum; quos cum nostris indignis dissolveremus manibus, vidimus stupentes hoc nudum corpus humano more compositum, velut hominem integrum cum ipsius capite, et absque membrorum corruptione. Cum autem hoc beatissimum tangeremus corpus, desiderantes in primis ipsius caput elevare, humaniter dubitantes, si ob tanti temporis vetustatem minaretur collisionem, tetigimus primum nares, mox verticem, demum occiput. Et quia gratissima divinitus constabat durities et capitis, ipsum compago de corpore * præcipua semper veneratione colendum, cum ingenti excepimus animi gaudio, sarcophagum ferro ac cæmento summa, qua potuimus, recludentes diligentia.

32 Porro excepto hoc pretiosissimo capite, cetero et populo urbis honorifice congregatis, die videlicet, qua sancti Paulini translatio colitur, quæ celebris haberi solet, Dominica proxima ante ferias beati Gangolphi, post ductam de more circuitu supplicationem, et divinis ad gratias laudesque Deo dicendas rite peractis, tunc primum sancti Paulini, et sancti Simeonis monachi Græci, cujus anno superiore caput fuerat elevatum, tum sancti Maximini capita, cum multis aliis reliquiis, palam populo ad spectandum oblata.

corpus Sancti

E

inspicit, ab
eoque caput
separat,

F

* I. et capitis
compago, de
corpore ipsumac publicæ ve-
nerationi ex-
ponit,

A oblata. De S. Gengulpho martyre, uti apud nos vocatur, vide tom. 11 Maii, die xi, a pag. 642. De S. Simeone recluso in porta Trevirensi eginus tom. 1 Junii, die 1, pag. 87 et sequentibus. Audiamus, quæ de annua solennitate instituta subjungit Browerus, num. 105 :

33 Commemorat inde tacito nomine de se Fridericus, ad rei gestæ perennem gratamque memoriam, et ad cultum venerationemque Cœlitum, qui in eadem basilica quiescunt, propagandam, effecisse non neminem, patrimonio eam in rem profuso, ut pervigilio ejusdem diei, tres quotannis congregationes, canonicorum una sancti Simeonis, monachorum due sancti Maximini et Dei Genitricis ad Martyres, sancti Paulini ædem frequentent, solemnibus Vesperarum, certoque cantu antiphonarum, tum ipsa die translationis eadem in unum conveniant, et capitis circumferendi pompam cohonestent, prosequente senatu, constituta perenni in præsentem pecuniæ distributione : pridie vero honoraria vini propinatione.

B 34 Atque ab hoc tempore caput S. Paulini statuæ thorace tenus ex argento ductæ, parergis auro gemmisque venuste factis, inclusum, magna religione spectari consuevit, et nostra quidem memoria sacrilegas Judæorum manus vix fuit, ut evaderet, etsi argentum potius, quam pignus sacrum eo furto quæsitum videbatur, cum projecto capite thorax sublectus, vel ablatu est, mox tamen redititius ad dominos, sed non illibatus. Hactenus Browerus e Frederico Schavartio, cujus lucubrationem, de qua superius, viginti quinque capitulis constantem, in Ms. habemus.

35 Porro ecclesiam S. Paulini passam postea humanæ miseriæ vicissitudines indicat Browerus tom. 2, ad annum 1552, num. 84, pag. 381 et 382 : Kalendis, ait, Septembris marchio (Albertus Brandeburgicus) . . eruptionem in Macheram, Moselle ripis impositum oppidulum tentavit, et incolis adventu repentino oppressis, Epternacum . . ad Suram annum oppidulum inde cepit . . Decimo die Septembris Pauliniana et D. Maximini basilicæ ære campano spoliata : . . xxv vero die Septembris, sole jam merso, D.

C Paulini septa, sancti Maximini et Martyrum monasteria suburbana subjectis facibus, præfecti jussu (de Dailbergero egerat auctor) ferali flamma concremata. Quibus hæc addere licet, quæ refero ex litteris P. Sixti Hesselmeir e Societate Jesu, Treviris ad P. Cuperum scriptis die xxix Augusti anno 1738 : Notum est R. V. quod prope hujus urbis mœnia steterit S. Paulini templum, varias olim injurias expertum, anno MDCLXXV solo rursus æquatum, ut canonici in contiguo parochiali templo divina peragere debuerint; ingens vero sacrorum pignorum thesaurus sub terra jacuerit sepultus.

36 Hoc demum anno Eminentissimus Elector (qui locum, cujus est præpositus, magna veneratione prosequitur) rudera jussit removeri, ipsum forte templum repositurus. Cum egesta sit terra, apparent in crypta variorum Sanctorum corpora eo fere ordine, quo deposita esse dominus Enen refert. Lapidibus inclusa sunt loculis; quorum unus et alter, incumbente saxorum mole, fractus fuit, ut extrahi debuerint Sanctorum ossa. Nonnullis inscripta sunt Martyrum nomina : Constanti et Hormisdæ titulus consulis adjicitur. Obiter hæc observavi, nec licuit examinare cætera, cum altera vice clau-

sum invenirem aditum; quem tamen non difficile fore credo, si conveniantur DD. canonici. ALIA SARCOPHAGA (de quibus auctor) in circuitu cernuntur XIV. Tres archiepiscopi diversis inclusi loculis quiescunt in crypta minore, quæ a memorata superius separatur per gradus lapideos ad utramque descendentes. Epitome, alias medullam gestorum Trevirorum, a Joanne Enen Teutonice seu Germanice editam, Latine vulgavit Scheckmannus anno 1617. Agens autem de Sanctis, qui in ecclesia collegiata S. Paulini sunt reconditi, fol. 51 verso, In crypta, ait, hujus ecclesiæ requiescit archiepiscopus martyr Treverensis, a quo nomen indepta est basilica. Superiores autem notitias e dictis litteris transcripsi, ut lector novissimum hujus sacræ cryptæ, ac S. Paulini in eadem reconditi statum cognosceret.

37 De Actis hujus sancti Præsulis, eorumque exemplaribus Mss. aliquibus sequentes suggero notitias. Apographo uni prænotatur hic titulus : Excerpta quædam ex Vita S. Paulini, e bibliotheca S. Matthiæ Treveris. Incipiunt : Sanctorum patrum memoriis inservire, dignum arbitantes etc. Desinunt in his : Antecessores nostri culpandi sunt, qui visa beati Patris miracula non ea literis vel memoriæ tradere studuerunt; sed potius negligentia oblivioneque dilabi passi sunt. Apographum aliud desumptum notatur ex Ms. S. Martini Treviris : cujus prologus est : Sanctorum patrum memoriis iuservire etc. Sub finem vero post ista verba per totum vitæ spatium penitus non caruit, apponitur parergon, quod, in nostra ejusdem apographi editione omittam. Exemplar aliud ex Ms. S. Maximini Treviris præferunt hunc titulum : Passio sancti Paulini archiepiscopi et martyris. Incipit : Congregatis nobis, fratres dilectissimi, in præclara sancti Paulini sollempnitate, vita ejus ad recitandum jocunda, ad audiendum dulcis, ad imitandum quoque probabilis et gloriosa, multa et in præsentem seculo Christi fidelibus confert solatia, et ad spectanda futura præmia, multa adhibet documenta etc. Finis est, per totum vitæ spatium penitus non caruit.

38 Nec præterierit exemplar alia manu exaratum, ad quod apponitur diverso caractere : Est Vita in Ms. S. Matthiæ Treviris; idemque habet exordium cum ecgrapho Maximiniano : Congregatis nobis, fratres dilectissimi, in præclara S. Paulini sollempnitate. Mortem vero ita refert : Ad ultimum apud Frigiam capite cæsus, beatæ passionis coronam pridie Kalendarum Septembris percepit a Domino : et diverso iterum caractere notatur : Finit Ms. S. Matthiæ. Deinde autem narratur in dicto Ms. corpus e Phrygia ad Trevirenses translatum, flamma extincta sub Normannis, et miracula alia : de quibus vide exemplar, quod prælo dabitur e Ms. Martiniano Trevirensi, quia brevius est, quam Maximinianum. Plurimis autem post S. Paulini obitum seculis Acta ipsius conscripta fuisse, ac proinde non magnæ auctoritatis esse, illud argumento est, quod in eisdem fiat mentio de Normannorum in Trevirenses grassatione, quæ ex dictis § 3, num. 25 a Browero intexitur anno Christi 883, Sigeberti Chronico ad eundem annum 883 sic memorante : Nortmanni urbem Treverim incendunt. Acta vero eadem non fuerint litteris mandata post annum circiter 1071, quandoquidem nihil in illis lego de inventionem sacrorum pignorum sub Ugone archiepiscopo, cujus mentio incidit supra num. 26. Unde conjicio, eorundem lucubrationem

Sancti Acta,

E

et observationes nostræ.

F

fundata in
perpetuum pro
Sancti cultu

memoria :

seculo 16 et 17
adversa pati-
tur S. Paulini
ecclesia : sta-
tus sacræ

crypta.

AUCTORE
J. P.

nem referri posse ad illa tempora, quæ inter jam dictam grassationem ac translationem sunt interjecta. Hæc præfatus subdo Santi Acta, numeris, titulis et capitibus de more distincta, quibus variæ etiam adduntur notationes.

VITA

auctore anonymo

Ex Ms. Trevirensi sancti Martini, ad aliud collato.

PROLOGUS

Auctor pauca
e multis de
Sancto refert :

Sanctorum patrum memoriis inservire, dignum Sarbitrantes, non omnino reticere cupimus, quæ ex antiquitatis auditu facta comperimus :
B miracula uamque Sauctorum patrum propakare magnificum est, ut in eo certius scire possimus, qui et quanti sint, quorum meritis uos commendare debeamus. Unde venerabilis patris nostri Pauliui scilicet Trevericæ urbis episcopi gesta quædam ex relatione majorum audita, quædam in exemplaribus sanctorum patrum passim inuenta, volumus nostris innotescere successoribus, ne virtutum ejus memoria penitus oblivioni tradatur : non modica quippe apud Trevericos ejus gestorum exstabant volumina, quæ in ipsius incendio a urbis, Domino permittente, dicuntur esse consumpta. Et nunc pauca de pluribus locuturi, ipsius nos auxilio comineudamus, cujus operis titulus vobis est præsentibus prænotatus.

ANNOTATIO.

a *Intelligo hic incendium seu grassationem Normannorum : unde colligitur auctorem hunc post illa scripsisse. Adi Commentarium prævium num. 24 et 38.*

C

CAPUT I.

Natales, educatio ; profectio ad Trevirenses ; acta pro S. Athanasio ; exsilium.

Natus in Aquitania, parentes, educatio sub S. Marimino :
* f. lumine

a

b

Paulinum igitur Trevirorum archiepiscopum, ut ferunt historiæ, ex Aquitanicæ regionis partibus nobilissima prosapia constat esse procreatum. Parentes siquidem ejus Catholicæ fidei decorati nomine *, filium suum baptismatis fonte, ut mos est, immersum, beatissimum Maximinum a, ut cum ex lavachro suscipere debeat, humillime deposcunt : quorum ille obtemperans voluntati, cum sibi spiritualem filium non inscius futurorum, Domiuo demonstrante, adscivit. Cresceus itaque puer ablactatus est, atque prædicto patri traditur, sacrarum litterarum paginis imbuendus b : quarum illè memoriam nostræ necessitati sua subveniat pietate, coufringat infernum, aperiat paradysum, perpetuæ retributio-

nis concedat nos esse participes, qui vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum) fideliter retinens, jam nunc tempore pucrili seu apes prudentissima colligere non distulit, quæ postmodum fidelibus, infidelitate Arriani dogmatis desudantibus, per eum Dominus eroganda præscivit.

3 Porro Maximinus dominicam cupiens sequi doctrinam, una cum cbarissimo filio genitale solum relinquens, Galliarum partes adiit atque Treverim, Domino duccute, pervenit, ubi nuuc sauctus Agricicus c ecclesiam apostolica sibi auctoritate commissam strenuissime rexisse dignoscitur. Venerandus igitur Maximinus ab eo honorifice susceptus, ejus contubernio in tantum familiarissime usus est, ut provectionis ei ætatis viros privilegio amoris postponeret.

uterque Tre-
viro profectus
degit apud S.
Agritium,

c

4 Sauctus quoque Paulinus suum spiritualem, quem secutus est, non parvi pendens patrem, ei cum omni humilitatis subjectione horis cunctisque momenti non incommodus adhæsit. Sæpe dictus autem pontifex jam nimio gravatus senio angelicis per quemdam presbyterum, nomine Quiriacum, ammonitus iudiciis, beatum Maximinum, consentientibus turbis populorum, pontificalis apicis dignitate sublimavit, atque non post pauca, terrena reliquens, spiritum de sui operis remuneratione securum ad æternitatis gaudia, Domino jubente, transmisit.

cui succedit in
episcopatu S.
Maximianus

E

5 Interea Arriana hæresi per ecclesias Dei pululante, Constantii imperatoris d, filii Constantini patris Augustorum, contra Catholicos iufestissima exoritur indignatio. Nam ubicumque auditus vel visus est hujus sanctissimæ fidei custos, ab eo statim aut præsentem mortem punitus aut longi exilii damna perpessus est. Hujus faciem declinans beatissimus Pontifex, ad propriam scilicet Aquitanicæ regionis patriam suosque revisendos ire disposuit, atque non post pauca inibi vitam finivit e. Post cujus discessum beato Paulino miræ sauctitatis viro pastoralis sollerticæ cura committitur f. Illic itaque dilectissimi magistri sui corporis non immemor, collecta multitudinc Trevirensium, eos ad hoc investigandum unanimes ac siucerræ dilectionis amore ferventes, versus Aquitaniam teudere præcipit.

eique vita fun-
cto S. Pauli-
nus :

d

e

f

6 Cui obtemperantes ignotæ regionis arripiunt iter, atque angelicis adjuti iudiciis pretiosissimum, Domino duccute, Treveros reportavere thesaurum : quibus obviam factus præsul Domiuo diguissimus Pauliuqs, cum gloria et psalorum melodia in suburbio Trevirorum urbis sancti patris corpus in beati Joannis Euangelistæ basilica sepelivit g. Ipse vero, utpote fidelis pastor, commisso sibi divinitus gregi pervigili sollicitudine intentu, incursautium undique luporum impetus gladio spiritus arcebat, opprobrium videlicet eorum louge declinans, quibus per prophetam a Domiuo dicitur : Non ascendistis ex adverso, nec opposuistis murum pro domo Israël, ut staretis in prælio in die Domini. Siquidein in sancto certamine cursum consummavit : quippe qui usque ad viuicula laboravit, usque ad sanguinem restitit. Namque pro assertionem fidei Catholicæ quibus pulsatus injuriis, quautis fuerit objectatus periculis, sic nos tripartita ecclesiastica doct Historia b.

F

qui transla-
tum Treviros
corpus ejus
sepelit, et for-
titer

g

h

se opponit
Arrianis

7 Porro Constantinus prædicta Arriana hæresi jam ex omni parte infectus, statuit hoc ad pravitatis suæ cumulum, ut omnium Orientalium Occidentaliumque partium episcopi indubitanter suæ sectæ subscriberent : convocansque omnes, synodum

ANNOTATA.

A synodum Mediolani *i* fieri constituit, atque eos inibi suæ pleuiter præcepit adesse præsentia. Orientalium ergo venire non multi [quoniam] plurimos eorum aut senectus aut itineris longitudo prohibuit. Occidentalium vero ultra trecenti affuere præcepta principis facientes, scilicet ut supradicti loci synodus celebraretur: ubi convenientes Orientales ante omnia contra Athanasium *h*, fortissimum fidei defensorem, fieri commune decretum posebant, ut hoc facto penitus aditus Alexandriae clauderetur *l*.

in causa fidei et S. Athanasii:
m 8 Quod etiam dum Paulinus *m* Gallicanæ Treveros, Dionysius albæ * *n* metropolis Italorum, et Eusebius Vercelleusis *o* episcopi sensissent, quia ad destructionem fidei Orientales contra Athanasium agere molirentur, surgentes magna voce clamabant dolum et circumventionem per ea, quæ gerebantur, Christianis dogmatibus irrogari: non enim veras culpas contra Athanasium esse dicebant, cum ad retractionem fidei talia probarentur inventa. Illis igitur talia proclamantibus consilium tunc solvitur episcoporum: deposito siquidem Athanasio, aliam hæretici fidei exponere sunt visi doctrinam: sed neutrum horum perducere potuit ad effectum, dum præsentem principem clamaretur, quod injuste agebatur impie. Quo facto et ipsi ecclesiis sunt expulsi, et in ultimis terræ finibus habitare præcepti.

mittitur in exilium
p 9 Tunc enim ecclesiis pacem habentibus et populis per collectas orantibus, Pontifex, qui Romanæ sedis Liberius *p*, et Paulinus Galliarum metropolitanus episcopus, et Dionysius Italus, Lucifer metropolitanus insularum Sardiniae *q*, Eusebius ex Italia, omnes episcopi boni et prædicatores veritatis abripiuntur et traduntur exilio, nullam habentes culpam, quia * in Arrianam noluerunt consentire vesaniam, neque in calumniis subscripserunt nostris. Eusebius quoque Cæsariensis *r* eadem hæc in libris Ecclesiasticæ, quam scribit, historiæ commemorans, Constantius, inquit, cum ob vindictam fraternæ necis *s* regnumque recuperandum ad Occidentis partes venisset, et extincto tyranno *t* regni solus arte * potiretur, fatigare Occidentales episcopos et per deceptionem ad consensum Arrianæ hæresios cogere adgreditur, Athanasium prius, condemnatione præmissa, et velut obicis validissimi objectione sublata.

una cum aliis episcopis:
u 10 Ob hoc apud Mediolanum episcoporum consilium convocatur. Plures decepti: Paulinus *u* vero Treviorum archiepiscopus, Eusebius, Dionysius vero * et Lucifer dolum esse in negotio proclamantes adserentesque, quod subscriptio in Athanasium non aliam ob causam, quam destruendæ fidei moliretur, in exilium trasi sunt: quos tamen omnes præter Paulinum Julianus Apostata *x* postmodum revocavit, magis ut regni sui primicias artificiosæ pietatis velamine commendaret, quam ut recta intentione, quod brevi post innotuit, ecclesiasticam calamitatem corrigeret. Paulinum vero communi beneficio vel excepisse videtur, quod cum suæ, quam mente jam [parturiebatur,] vesaniæ acriorem, si reductus foret, adversarium metuebat, vel certe in primo edicti sui impetu immemor præterisse, utpote iuter uationes barbaras relegatum, et conspectu imperii præ cæteris remotissimum.

a *Id non probo: de aliis vide Commentar. num. 3 et 4.*

b *Ms. S. Maximini: A quo sacræ Scripturæ paginis sufficienter imbutus, sanctæ moralitatis habitu decenter indutus: unde idem pater ejus Maximinus spe futuræ strenuitatis, futuræ dignitatis et sanctitatis ipsius, divinitus animatus, non alium nisi hunc egregiæ indolis filium sanctæ peregrinationis suæ in Belgicam Gallicam pro Christo destinatæ, in Christo ordinatæ, elegit commilitonem et socium. Vides, lector, alium hic narrandi modum et non sine affectato dictionis ornameto comptum.*

c *De quo ibidem num. 4. An autem fuerit patriarcha Antiochenus, quæ vocatur in Ms. S. Maximini, vide ad diem 13 Januarii pag. 773.*

d *Imperavit ab anno 337 usque ad 361. Plura de illo historici.*

e *De anno mortis ejus scribit. Comm. num. 4.*

f *Per beatum Martinum episcopum divinæ benedictionis oleo perfusum eum vult M. S. Maximini. Vide Comm. num. 18.*

g *Mira sunt, quæ de hac translatione referuntur in Vita S. Maximini ab anonymo Sanmaximianensi scripta seculo 8, et apud nos edita ad diem 29 Maii; quæ pag. 22 consuli potest.*

h *Quæ Sanctus contra Arianos in causa fidei orthodoxæ et S. Athanasii egit, satis exposita sunt in Comm.*

i *Concilium illud anno 355 innectit Labbeus in Compendio chronologico: eundem signat Tillemontius tomo 6 Monumentorum in tabula chronologica pag. 833, Pagius ad istum annum, et Harduinus in Conciliorum collectione tomo 1, columna 697.*

k *Invictissimum hunc orthodoxæ fidei pugilem illustravimus ad diem 2 Maii, pag. 186 et sequentibus.*

l *S. Athanasius jam ab anno 349 erat restitutus cathedræ Alexandrinæ, ex dictis in Comm. num. 9; etsi post ex ita extrusus.*

m *Non interfuisse eum synodo Mediolanensi, ibidem indicatum est. Vide num. 13 et 14.*

n *De hoc Sancto episcopo scripsimus die 25 Maii pag. 369 et sequentibus. A Theodoro Ecclesiasticæ historiæ tib. 2, cap. 15, in quo agit de synodo Mediolanensi, pag. 91 editionis Valesianæ, dicitur Dionysius metropolis Italiae.*

o *Inscribitur Martyrologio Romano ad diem 1 Augusti: ubi inter Prætermissos agendum de illo indicavimus die 16 Decembris, quo colitur publico Ecclesiæ Officio tamquam martyr. Exsultium ibi legitur, et multa atia passus; deinde ad cathedram suam reverti permissus. Vercellis migravit ad Dominum. Potest igitur et S. Paulinus vere martyr dici.*

p *In Prætermissis ad diem 27 Augusti distulimus eum ad 23 Septembris.*

q *Acta ejus illustravimus die 20 Maii, tomo 5 ejusdem mensis, pag. 197* et seqq.*

r *Loquens hic indicitur a biographo et a Ms. Sanmaximiano Eusebius iste occasione synodi Mediolanensis, quam anno 355 habitam modo diximus lit. i; eum vita sanctum anno 340 lego in Bibliothecachronologica scriptorum a Labbeo edita pag. 31, Caveo heterodoro mortem ejus circa eundem annum signante in Scriptoribus suis ecclesiasticis pag. 92, ne Baronium et Pagium memorem, qui anno 340 obiisse scribunt.*

A. ANONYMO

s De Constante imperatore occiso a Magnentio, qui imperium sibi vindicabat, anno 350, tractat Baronius ad eundem annum num 1.

t Magnentii tyranni etadem, illatamque sibi mortem memorat Baronius ad annum 353, num. 6.

u Hic iterum comparet perperam S. Paulinus, uti et statim sub Juliano imperatore.

x Imperavit ab anno 361 usque ad 363.

CAPUT II.

Mors in exsilio; corpus Treviros translatum; miracula.

Sanctus in exsilio laboribus apostolicis.

Denique beatus Paulinus in captivitatem pro Christi nomine positus, gentibus circumquaque degentibus, divini verbi eloquia prædicando aperire non distulit, et quod in episcopatu proprio agere permissus non est, hoc devotus ac Deo dignus in peregrinatione implere curavit. Unde et Salvator omnium maguarum ei virtutum gratiam conferre dignatus est, ut quos verbis converti * nequisset, eos ad conditoris sui agnitionem per diversa miracula perduceret: quia ut beatus Apostolus dicit: Signa infidelibus, non fidelibus data sunt.

et miraculis clarus moritur:

12 Concessum uauque est ei a Domino cæcos illuminare, leprosos mundare, dæmones ab obsessis corporibus sanctæ Trinitatis invocatione confestim depellere: et ut talium mereretur fieri compos duorum, studuit creberrimis cleemosynarum largitionibus, viduarum, orphanorum atque omnium egentium pater humillimus existere, illud semper sapientis satagens implere præceptum, quo dicitur: Absconde eleemosynam iu sinu pauperis. Illis igitur aliisque bonitatis suæ amminiculis sultus, usque ad mortem, etiam ultra Christianum nomen, mutando exilia fatigatur, et ad ultimum apud Phrygiam defunctus beatæ passionis a coronam percepit a Domino b.

a b Trevirenses in Phrygiam tendunt

Congregati itaque non solum hi, verum circumadjacentium urbium populi ob piissimi Pastoris illorum reliquias tam longissima terrarum, spatia libentissime se peragare professi sunt, utpote qui immanissima persecutionis Græcorum c rabie nuper vastati atque afflicti, per ejus tandem interventum, Christum totius boni largitorem sperarent tantæ cædis finem fore facturum.

ad obtinendum corpus sui episcopi:

14 Adeuntes itaque Phrygiam Asiæ finitimis sitam, cæperunt cum omni perquirere sollertia, ubi gleba beati Pontificis jaceret humata: quam dum Dei nutu invenissent, Dei ipsius clementiam implorare non desistebant, quatenus urbs illorum scilicet Treveris tanti Patris non fraudaretur patrociniis. Asiani ilico illorum desiderium cognoscentes, eos a finibus suis arceri conati sunt; suosque conatus sequeretur effectus, nisi forte suis intervenissent, qui gravitatis signa * potius, vel * levitatis vel contumacitatis sequerentur machinamenta. Treverenses ergo jam propria voluntatis proditores dicebant, se ullam aliam ob eausam advenisse, nisi propter expotendas pii Pastoris sui reliquias.

* Ms. S. Marini Trev. in signa
* ibid. quam

15 Illis itaque hoc fieri viriliter recusantibus,

corpusque Pontificis retinere cupientibus, Treverim nullo modo se abire sunt professi, nisi tanti pignoris fuissent compotes effecti. Certatum namque diu ab utrisque populis est: sed illud certamen vertit pietas Sancti in caritatis adunationem. Consilio siquidem inito glebam venerandi Pontificis in medio collocantes, ejus implorabant clementiam, ut, cui adhærere vellet, ab eo se asportari permitteret: cui vero nollet, ab eo penitus submoveri non posset. Accedentes ergo Asianorum quam plurimi loculum quidem sublevare nitebantur, sed nulla motionis res in eo peracta est. Igitur Treverici nil morantes gratia sui Pontificis cum omni cleritate feretrum sublevantes, læti rediere in sua gaudentes d, relictis tamen inibi paucis de corpore ejus reliquiis propter amorem fraternitatis, titulumque Christianitatis.

D sed cum Asiatici eisdem se opponerent, divinitus res deciditur,

d 3

16 Adest itaque obviam salutifero corpori ex adjacentibus urbibus una cum clero innumerabilis populus cum gloria illud excipiens, insuper et Dei perennis Filium benedicens, qui urbem Trevericam diu multumque desiderato noluit privare Patrono. Exstat ergo non longe ab oratorio beati Maximini basilica in honore sanctæ Dei Genitricis dedicata admodum præclara, in qua deponentes corpus sanctissimi Pontificis, locum inibi decrevere fieri sepulchri, exstruentesque cryptam e, ossibus ejus satis habilem, in sarcophago cum catenis ferreis * in cryptæ medio pendere fecerunt, quod ita pendens usque ad tempora Normannorum f mansit, et ab ipsis fractis catenis sarcophagum * non altius terræ insedit.

et corpus ad Treverenses delatum sepelitur.

E

17 Multa sane beati Paulini miraculorum iusignia tunc temporis gesta, etsi litteris non sint tradita, quamvis ex parte minima, tamen non nos præteriere auditu comperta, nimiumque nos inertes esse credimus, si hoc, quod benignitas Domini erga nos indignos ad laudem et gloriam nominis sui vel per se vel per Sanctos suos agere dignatur, quasi parvipendendo posteris nostris provalere * negligamus: in quo hoc antecessores nostri culpandi sunt, qui visa beati Patris miracula non ea litteris vel memoriæ tradere studuerunt, sed potius negligentia oblivionisque dilabi passi sunt. Verum his omissis, ad certum nostræ sententiæ tramitem redeamus.

e
* Ms. S. Marini Trev. addit tertio Idus Maii

f
* sarcophagus
Miracula plurima non scripta:

* f. propalare

18 Prædicta namque Nortmannorum gens Dei permisso Christianorum exigentibus culpis emissa, tanta per Sanctorum domicilia cæde bacchata est, ut penitus non esset locus, ubi vae non audiretur et planctus. Multarum igitur destructione urbium gaudentes, eadem facturi, hanc quoque urbem nihilominus sunt aggressi: circa quam dum Sanctorum habitacula concremassent, contigit eos quoque oratorium, ubi sacratum corpus depositum fuerat, adisse, in cujus tetum cum volasset flamma, ita fertur extincta, acsi vim ignis nunquam fuisset experta.

F
flamma ad sacra Sancti injecta

19 Denno autem alia in tecta, et ipsa simili modo extincta est: sæpius autem id ipsum repetentes, et nihil eorum, quæ improbe moliti sunt, adimplere valentes; postremo suam cernentes nil prævalere vesaniam, arrepto homine, sarcophagum in eadem ecclesia miræ magnitudinis aperientes, medium eum intrinsecus collocantes, pondus cooperculi desuper cadere fecerunt, sicque suæ vesaniæ satisfactum esse putantes, ad alia loca vastanda properabant. Qui tamen post illorum abcessum, quod dubitandum non est, meritis et adjutorio sæpedicti Pontificis sanus atque incolumis repertus est. Alio quoque tempore

mirifice exstinguitur: quidam mortem liberatur

A tempore fuisse * in eadem basilica vespertinis horis occultantes, intempestæ noctis silentio de latibulis surgunt, atque ea, quæ inibi reperiebant, arripere conati sunt. Cumque se deprehensos ab ecclesiæ custode sensissent, malis suis cumulum addentes in ipsum consurrexerunt, eumque miserabili morte percemerunt; cujus interitum mox divina ultio subsecuta est.

fures peniti :
ibid. percul-
sis

20 Nam cæcitate percussis *, et per totam noctem hunc illucque girantibus, licet patentibus foribus, tamen facultas eis exeundi nullo modo accommodata est. Circa pullorum vero cantum cum jam nocturnarum vigiliarum tempus instaret, nullusque signum ad hoc opus pulsaret, excitati undique degentes clerici, monasterium ad-euntes, eos, sicuti prædictum est, apertis foribus errantes repererunt : quibus comprehensis et primo mane iudici urbis assignatis, legali dictante sententia, in formis nodum fecit ligni animadversione temeritas sortita est g.

g
quidam usu
pedum ac
membrorum
privatus sana-
tur :

21 Plurima et his similia in eadem basilica a beato Paulino olim ostensa sunt miracula ; sed (pro dolor!) a majoribus nostris, sicuti prædictum est, oblivioni potius quam memoriæ sunt tradita : ex quibus unum, quod ad nostram, fama ferente, perlatum est notitiam, indicare curabimus. Quidam ejusdem monasterii præpositus h, quem multi adhuc superstites noverunt, quemdam gressu pedum, cæterorumque membrorum motione carentem cum carruca suscipiens, ejus ut in curte i publico stipendio aleretur, dispensatori præcepit : qui cum multis annis inibi degeret, in festivitate beati Joannis Baptistæ ad ecclesiam deportatus, cum matutinalium finiretur laus hymnorum, meritis beati Paulini lætus et alacer ad propriam sine alicujus sustentatione rediit casam : et ut talis miraculi notitia cunctis pateret, ipsa carruca præ foribus ecclesiæ in oculis omnium suspensa est : quæ ibidem tam diu pendebat, donec destitit esse quod fuit.

mulieris fur-
tum

22 Alio quodam tempore peregrini quidam, adventantes ob peccatorum suorum remissionem, Sanctorum habitacula circumquaque posita adire gestiebant; sed ignorantia situs eorum aliquatenus prohibiti sunt. Unde ab eis mulier quædam mercede eonducta est, quæ ipsis per ecclesias deducendis satis idonea esse comprobata est.

C Quæ cum eos per Sanctorum domicilia sæpe dictæ urbis valle consistentia duxisset, contigit eos quoque ad ecclesiam prædicti Pontificis ejus ducatu advenisse : in quam enim fuissent ingressi, et altaria orando circuissent, devenere ad fenestram cryptæ, in qua corpus Pontificis jure clau-

ditur sepulchri. Qui cum hujus rei notitiam ab ipsa fæmina comperissent, ob devotionis illorum excellentiam tres argenteos immittentes receperunt.

23 Mulier autem paululum retardata eosdem furtim abstulit, sinuque recondito * cum celeritate rediit : mirum in modum necdum monasterii limen attigit, cum subito vesana exclamans, væ ingeminare atque iterare per plateam discurrendo cæpit, nescientibus cunctis, unde ei tam subita insania advenisset. Parentes itaque ejus, hoc rumore concitati, convenientes, vix reatus sui culpam ut detegeret impetrabant : qua tamen detecta cum eisdem, quos furata est, nummis aliisque oblationibus denuo ad sanctum Paulinum reducta, paululum quidem ejus meritis ab ipsa vesania postea quievit; sed per totum vitæ suæ spacium penitus non caruit h.

penitur.
* ibid. recon-
ditis

ANNOTATA.

a Sunt, qui violentæ mortis martyrium ei tribuunt, contra quos consule dicta in Commentario num. 19.

b Addit Ms. *Sanmaximinianum* anno Incarnationis Dominicæ trecentesimo LXII, sed perperam, ex Comment. num. 17.

c Græcorum non lego in eodem Ms. Quænam vero sil immanissima ista persecutionis rabies, relinquo aliis elucidandum.

d Translationem hanc memorat Comm. § 3.

e De hac sacra crypta pluribus agit Comm.

f Hinc liquet, Vitam hanc non fuisse scriptam ante seculum nonum. Vide supra num. 38.

g Ms. *Sanmax.* informis nondum leti digne animadversa temeritas sortita est. Si pro nondum legamus nodum, videtur illa restitui posse, ut intelligi queat, fures istos suspendio mulctatos : sin vero legi debeat modum, morte neseio quæ plexos.

h *Bucelinus in sua Germania sacra part. 2, quæ habetur apud nos post Annales Germaniæ, pag. 69, de S. Paulini monasterio agens, hæc scribit* : Pervetus Benedictinæ professionis apud Treveros cœnobium, præmature tamen divo Beuedicto creptum, communicatumque in collegium canonicorum sæcularium. Vellem, ut addidisset tempus, quo id contigit, et scriptorem.

i Cortis vel curtis significationes dat Cangius. Hic vero videtur indicari villa vel hospitium, in quo alebantur pauperes publicis eleemosynis.

k *Parergon, quod in hoc Ms. sequitur, omitto, indicari in Comm. num. 37.*

DE SS. OPTATO EPISCOPO, SANCTINO ET MEMORIO PRESB.

AUTISSIODORI IN BURGUNDIA

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA

J. S.

De gestis, cultu, et corporum translationibus.

CIRCA ANNUM
DXXX.
De gestis S.
Optati Sancti-
ni et Memorii
pauca olim re-
lata.

Pauca admodum de gestis S. Optati Autissiodorensis episcopi ejusque presbyterorum Sanctini et Memorii, qui cum eo sacra veneratione honorantur, ad posterorum memoriam sunt perlata. Referuntur illa in *Historia episcoporum Autissiodorensium apud Labbeum tom. 1 Bibliothecæ manuscriptorum, pag. 419 in hunc modum*: Optatus sedit annu 1, menses 8, dies 5. Hic construxit basilicam in honore sancti Christophori martyris juxta basilicam sancti Germani ab orientali parte, cooperantibus duobus presbyteris suis Sanctino atque Memorio. Hic sanctissimus Pontifex, excursu vitæ suæ tempore, pridie Kal. Septembrium, cum eisdem sanctis Presbyteris suis vitam finivit temporalem, et adeptus est sempiternam, cum quibus pariter et sepultus est in eadem, quam construxerat, basilica. Postmodum vero, labentibus annis, consilio nobilium ac sapientum translata sunt eorum sacra corpora in ecclesiam beati Germani, tam officiose, tam solemniter, ut in omnibus Martyrologiis et maxime vetustis dies translationis eorum insertus habeatur vi Non. mensis Maii. Transitus autem vel depositio eorum pridie Kal. Sept., ut prædiximus, annotatur. Uno eodemque sane sarcophago omnes pariter requiescunt. Fuit civitas sine episcopo anno uno. Extitit autem temporibus supra dicti Vigiliæ Papæ, imp. adhuc Justiniano Augusto, regnante vero Clodo. Fr. rege. *De translatione corporum ad ecclesiam S. Germani eadem prorsus narrantur in Miraculis S. Germani Autissiodorensis episcopi ab Herico monacho, cujus verba erunt recitanda inferius.*

quibus in novo
Breviario ad-
ditur gemina
corporis trans-
latio:

2 In novo Breviario Autissiodorensi, quod anno 1725 Senonis impressum est, ad xxxi Augusti, quo festivitas sancti Optati celebranda ritu semiduplici præscribitur, præcedentibus additur gemina corporis S. Optati translatio. Nam lectio 3 his verbis concepta est: Optatus Autissiodorensis episcopus felici cura gregem rexit annum unum, menses octo, dies quinque. Juxta basilicam sancti Germani, minorem alteram in honorem sancti Christophori martyris ab orientali parte construxit, cooperantibus duobus presbyteris Sanctino ac Memorio. Sanctitate conspicuus obdormivit in Domino die Augusti ultima, circa annum quingentesimum trigesimum secundum, et in eadem, quam extraxerat, ecclesia cum iisdem presbyteris sepultus est. Sancti Præsulis duorumque presbyterorum corpora labentibus annis in ecclesiam sancti Germani translata sunt tam solemnè pompa, ut in omnibus Martyrologiis, iis etiam, quæ nono seculo vetusta erant, trans-

lationis hujus dies inserta habeatur die Maii secunda. Ab hujus translationis tempore, uno eodemque sarcophago conditi pariter quiescebant. Verum beati Optati corpus, desinente nono seculo, ad vetus sancti Petri Doverensis monasterium in agro Bituricensi delatum fuit: atque hinc ad novam monasterii Virzionis ecclesiam, in qua E tamquam patronus colitur, ac translationis ejus solemnitas die decima sexta Februarii celebratur.

3 Posteriores translationes hic assertæ aliquid controversiæ pepererunt, de quo mox agemus. At prius aliquot Martyrologia adducemus, in quibus horum Sanctorum natalis et prior translatio leguntur annuntiata. Hieronymiana, apud Florentinum ad xxxi Augusti sic habent: Autissiodoro civitate sancti Optati episcopi et confessoris sociis suis. Alia pleraque Hieronymi nomine insignita Martyrologia ad eundem diem annuntiant S. Optatum; at in illis sociorum nulla mentio. Habent istum apud nos tom. vii Junii sub finem, Richenoviense, Augustanum, Labbeanum, Reginae Sueciæ, et apud Acherium tom. 2 Spicilegii recusi pag. 17 Corbeienense: de mum apud Martenium tom. 3 Anecdotorum col. 1539 memoratur in antiquissimo Martyrologio monasterii S. Germani Autissiodorensis, et col. 1589 in Fragmento Martyrologii Turonensis. Ex Hieronymianis, ut notat Sollierius, Usuardus Optatum memorat his verbis: Autissiodori, sancti Optati episcopi et confessoris. Consenlit Romanum, aliaque plurima, quæ recensere non est necesse. Grevenus natalem horum Sanctorum perperam commemorat 2 Maii, neque rectius Molanus ad iii ejusdem mensis.

notis horum
Sanctorum in
antiquis Mar-
tyrologiis.

4 Laudata Hieronymiana apud Florentinum ad 2 Maii translationem enuntiant hoc modo: Autissiodoro translatio corporum sanctorum confessorum Optati episcopi. Memori presbyteri * et Sanctini * presbyteri. Varia ad locum hunc mendosum observat Florentinus, testaturque memoriam hujus translationis reperiri in variis Mss. admodum antiquis, sed etiam non sine mendis. Apud Acherium ex laudato Ms. Corbeienensi sic legitur: Autissiodoro, translatio corporum sanctorum confessorum Optati episcopi, Memorii presbyteri, Sanctini presbyteri. Martyrologium antiquum ecclesiæ Autissiodorensis apud Martenium tom. 6 Collectionis amplissimæ col. 702 solum habet: Autissiodoro Optati episcopi, Memorii presbyterii et Sanctini presbyteri. Veruntamen translationem innuere videtur, cum xxxi Augusti depositionem S. Optati memoret. Alia etiam quædam apographa Hieronymiana translationem hanc memorant 2 Maii, ut ob-

uti et corpo-
rum transla-
tio:

* Memorii
presbyteri.
* Sanctini

servatum

A servatum est apud nos ad eundem diem. Saus-sayus et Galesinius eandem male commemorant 2 Martii. Ex dictis collige, variis quidem Martyrologiis antiquis insertam fuisse translationem Sanctorum Optati, Sanctini et Memorii, at non omnibus, ut nimis generaliter asseritur in novo etiam Breviario.

celebratur festi-
vitas 51 Au-
gusti, transla-
tio prima 2
Maii, altera 16
Februarii.

5 Ante novum Breviarium, quod supra citavimus, xxxi Augusti Officium de S. Optato Autissiodori dicebatur simplex cum commemoratione SS. Sanctini et Memorii, prout videre est in antiquis Breviariis Autissiodorensium, atque etiam in Directorio anni 1720. Nunc vero eodem die fit Officium semiduplex de S. Optato; et 2 Maii fit commemoratio translationis Sanctorum Optati, Sanctini et Memorii. In abbacia Virzionensi Ordinis S. Benedicti, de qua mox agemus, celebratur xxxi Augusti festivitas S. Optati, ut patroni minus principalis, ritu duplici primæ classis et secundi ordinis cum octava. Translatio vero xvi Februarii ritu duplicis majoris et tertii ordinis. Verum hæc alia est translatio a præcedente, ideoque alia die celebratur.

B Præterea die xxxi Augusti arca, in qua S. Optati corpus depositum est, fidelium venerationi exponitur. Hæc ex litteris Prioris Virzionensis, de quibus mox plura dabimus.

Controversia
de gemina
translatione et
corporis S.
Optati posses-
sione :

6 Porro hæc verba novi Officii, Verum beati Optati corpus, desinente nono seculo, ad vetus sancti Petri Doverensis monasterium in agro Bituricensi delatum fuit, atque hinc ad novam monasterii Virzionis ecclesiam, non placuerunt omnibus. D. Joannes Bretagne, monachus Benedictinus S. Germani Autissiodorensis anno 1730 scripsit ea de re ad D. Lebeuf canonicum et succentorem Autissiodorem epistolam bene longam, in qua variis argumentis translationem Doverensem oppugnat, ac probare nititur corpus S. Optati Autissiodoro numquam amotum. Verum respondit ad omnia illa argumenta D. Lebeuf per epistolam una cum præcedente nobis submissam. Hisce adjuncta est epistola D. Royer Prioris Virzionensis, qui adduxit monumenta omnia, ex quibus possessio corporis S. Optati abbacie Virzionensi asseritur. Jurabit monumenta illa lectorum oculis objicere, prout in epistola sunt relata, et breviter saltem expendere difficultates, quæ contra moveri possunt. Verum prius exponam loca, ad quæ corpus translatum dicitur. Virzio vel Virzio, vulgo Vierzon, oppidum est in Bituricensi provincia ad confluentes Avarieii annis in Carum. In hujus oppidi vicinia conditum erat Doverense cœnobium. At, cum dicta abbacia in nihilum pene redacta esset incursione perversorum hominum, ad ipsum oppidum Virzionense seculo x translata est. Hæc latius deducit Dionysius Sammarthanus tom. 2 Galliæ Christianæ col. 133 et sequentibus.

tu variis char-
tis asseritur
corpus S. Optati

7 Nequeunt ostendere Virzionenses, quo tempore, qua occasione, aut per quem corpus S. Optati Autissiodorensis ad abbaciam Doverensem sit delatum. Id satis aperte fatetur laudatus Prior Virzionensis, dum in prædicta epistola ait sibi alia argumenta non esse, nisi traditionem ab immemorabili tempore, et loca quædam ex chartulario abbacie, quibus corporis possessio probari possit. Ex dicto autem Chartulario pag. 5 adducit hæc verba: Sanctæ basilicæ sancti Petri Doverensis monasterii, quæ est constructa in honorem apostoli * principis Petri et intemeratæ Virginis Mariæ; ubi etiam Sanctorum corpora quiescunt, Optati confessoris et perpetuæ martyris Augusti Tomus VI.

ris; ubi etiam Americus* abbas præesse dignoscitur. Signum Karoli regis. Pag. 6 sequentia: Summo Factori etc. beato videlicet Petro sanctæ Doverensis basilicæ: quæ in ejus honore constat dicata: quo (lege in qua) etiam Sanctorum corpora quiescunt humata, Optati scilicet venerabilis Autisioderii pontif. et Perpetuæ martyris; ubi Americus abbas præesse dignoscitur. Ego Ambranus etc. Signum Karoli gloriosissimi regis.

8 Hæc chartæ circa medium seculi ix scriptæ esse debuerunt, cum jam circa annum 853 Americus abbas successorem habuerit Asinarium, ut discimus ex Mabillonio, qui tom. 2 Annalium pag. 641 adducit partem litterarum, anno xiii Caroli Calvi regis datarum, quando Asinarius erat abbas. Verba ipsa litterarum accipe, cum non minus faciant ad propositum nostrum quam præcedentia: Sacrosanctæ basilicæ sancti Petri Doverensis monasterii, quæ est constructa in honore Apostolorum principis Petri, et intemeratæ Virginis Mariæ, ubi etiam sanctorum Optati confessoris et Felicitatis martyris corpora quiescunt, ubi etiam Asinarius abbas præesse dignoscitur etc. Tria allata fragmenta, si quid evincere possint, necessario probabunt corpus S. Optati ante medium noni seculi fuisse in abbacia Doverensi.

9 Recenset deinde laudatus Prior fragmenta quædam chartarum, quæ pertinent ad seculum x et xi. Priora duo, quæ in Chartulario habentur pag. 9 et 10, mentionem non faciunt corporis S. Optati, sed corporum Bisencii confessoris et Perpetuæ martyris, adeoque non prosunt traditioni Virzionensi. At pag. 12, eodem teste, hæc leguntur: Ubi Sanctorum corpora quiescunt humata, Optati confessoris (Bisenci) videlicet et Perpetuæ martyris; ubi etiam Martinus abbas præesse dignoscitur. Dein sequentia pag. 21: Ubi etiam Sanctorum corpora quiescunt humata, Optati confessoris, necnon Bisencii confessoris, seu Perpetuæ martyris; ubi etiam Martinus abbas præesse dignoscitur. Præfuit Martinus abbas Virzionensis anno 1031, ut videre est apud Dionysium Sammarthanus tom. 2 Galliæ Christianæ col. 137: hæc igitur duo fragmenta spectant ad illa tempora. Porro laudatus Sammarthanus recitat ibidem chartam ad idem monasterium attinentem, datamque sub Christiano abbate, qui Martinum præcesserat, in qua de Sanctorum corporibus in abbacia Virzionensi servatis tantum hæc leguntur: Ubi etiam sanctorum corpora quiescunt humata, Bizencii confessoris et Perpetuæ martyris. Ex hisce observo, in fragmentis chartarum Doverensium asseri sacrum Optati corpus abbacie Doverensi circa medium seculi ix: in prioribus vero chartis Virzionensibus, quæ spectant ad seculum x et partem seculi xi, de illo corpore taceri, de eoque Virziona servato mentionem non fieri ante Martinum abbatem, seu annum circiter 1030. Infert hinc Prior Virzionensis in laudata epistola, S. Optati corpus non statim cum abbacia ipsa Virzionem delatum esse, at solum sub Martino abbate.

10 Antiquis hisce monumentis aliam probationem adjungit laudatus Prior ex Historia domus suæ, in qua testatur legi sequentia: Sanctus Obtatus (aut Optatus) episcopus Autissiodorensis in basilica Virzionensi requiescit. Vide de eo Chronicon episcoporum Autissiodorensium, editum in R. P. Labbeo. In ecclesia S. Germa-

AUCTORE
J. S.

*forsan Aymen-
ticus

circa medium
ix seculi fuisse
in abbacia
Doverensi,

F

in aliis dicitur
fuisse in abba-
cia Virzionen-
si ante medium
seculi xi;

F

in eaque etiam
num quæscere:

* forte Apo-
stolorum

AUCTORE
J. S.

ni Autissiodorensis, ad quam sacræ ejus reliquiæ asportatæ fuerant ab ecclesia S. Christophori, jam non asservari fatetur cruditus noster dominus Georgius Violle in schedis suis, quas penes dominum Gaucher, regium apud Virzionem advocatum volvi: notatque anno MDCXXXIV, quo visitata fuere ossa Sanctorum in basilica Sangermanensi recondita, reliquias S. Optati non inventas fuisse, licet in crypta, in qua diu jacuit, hactenus legatur hæc inscriptio: "Cy gist le corps " monsieur St. Optat, qui fut evcsque de cette " cité le xiv, qui trepassa le dernier d' Aoust. " Quo pacto, die, annoque ad Doverense et Virzionesse monasteria hujusce sancti Optati facta sit translatio, nulla docent monumenta, sed sola traditio. *Hactenus argumenta, quibus Virzionesibus corpus S. Optati Autissiodorensis asseritur.*

at Hericus
monachus
scripsit con-
traria,

11 *Hiscæ monumentis præcipue opponitur auctoritas Herici monachi in Vita S. Germani, et Historia episcoporum Autissiodorensium. Hericus in Miraculis S. Germani tom. VII Julii pag.*

251 *sic habet: Requiescit in eadem basilica (S. Germani Autissiodorensis) sanctus Optatus episcopus cum duobus presbyteris, Sanctino et Memorio; cum quibus primo sepultus fuit in ecclesia sancti Christophori martyris, quam ipse extruxerat; postmodum, annis labentibus, translata sunt eorum corpora in ecclesiam S. Germani tam officiose, tam solemniter, ut in omnibus Martyrologiis, et maxime vetustis, dies translationis eorum insertus habeatur sexto Nonas tertii mensis*: transitus autem vel depositio illorum pridie Kalend. Septemb. annotatur. Eodem sane sarcophago omnes pariter requiescunt. Porro Miraculorum libros non diu absolutos obtulit Hericus Carolo Calvo circa annum 876. Si itaque vere dicat de S. Optato episcopo, Requiescit in eadem basilica, non poterat circa medium ejusdem sæculi translatus esse ad abbatiam Doverensem, uti habent chartæ supra adductæ. Verba Historiæ episcoporum Autissiodorensium, quæ dedimus num. I, idem innuere videntur; cum et illa Historia scripta sit post tempus, quo corpus jam esse debuisset in abbatia Doverensi, et de illa translatione prorsus silcat. Accedit silentium Historiæ abbatum S. Germani ac Chronicæ abbatiæ, et demum scriptorum omnium: nullibi enim translatio illa memorata legitur apud ullos scriptores synchronos, suppare, aut longe etiam posteriores. Ex hisce sequi putat laudatus D. Joannes Bretagne S. Optatum, qui colitur in abbatia Virzionesi, alium esse ab Optato Autissiodorensi. Adjicit et alias rationes, et has deducit latius. Verum satis me facturum judicavi, si præcipuas proponerem breviter, eademque brevitate responderem, ne hæc disputatio prolixior evadat, quam sit necesse.*

nec locus ejus
de interpolati-
one potest
esse suspectus:

12 *Præcipuam difficultatem habet auctoritas Herici, qui inter eos etiam fuit, qui sub Wala episcopo cæperunt conscribere Historiam episcoporum Autissiodorensium, ut videri potest apud Labbeum in Bibliotheca tom. I, pag. 434. Locum Herici de interpolatione suspectum reddere conatur D. Lebeuf. Verum totus ille locus sine titulis vel additionibus legitur in codice nostro Lugdunensi P. Ms. 4, quem nullus de interpolatione suspectum habebit, qui ipsum codicem lustraverit, aut legerit, quæ de illo codice verissime dicta sunt apud nos tom. VII Julii pag. 192 in S. Germano. Quapropter non video, cur fa-*

teri non debeamus, Hericum credidisse, corpus S. Optati suo tempore adhuc fuisse in ecclesia S. Germani Autissiodorensis. Restat igitur, ut consideremus, an falli hac in re non potuerit ipse Hericus; atque utrum verisimile non sit, re vera deceptum fuisse.

13 *Qui per translationem reliquiarum sacro ditantur thesauro, acquisitionem suam magis annotare solent, quam jacturam suam illi, qui eundem thesaurum amittunt. Hinc translationem ad ecclesiam S. Germani in schedis monasterii sui invenire potuit Hericus, et tamen non invenire translationem ad abbatiam Doverensem, etiamsi certo esset facta, vel quia monachi S. Germani non curaverant annotare amissionem sacri corporis, vel quia translatio forsitan clanculo facta fuerat, atque litteris non consignata. Cum igitur Hericus sciret corpus S. Optati ad ecclesiam monasterii sui translatum fuisse, et non inveniret idem deinde amotum, existimare potuit illud ibidem adhuc superesse. Certe ignorasse videtur Hericus, qua ecclesiæ parte Optati et Sociorum corpora essent deposita. Quippe de omnibus aliis Sanctorum corporibus, quæ ibidem memorat, locum diligenter describit, in quo erant deposita: de solis corporibus SS. Optati, Sanctini et Memorii id prætermittit. Nec video cur locum non assignasset, si illum habuisset perspectum. Locum porro videtur non ignoraturus fuisse Hericus, nisi corpora dudum alio fuissent translata. Hæc mihi sane apparent maxime verisimilia, tum propter chartas Doverenses et Virzioneses ante adductas, tum quia Autissiodorenses fatentur, se ignorare, ubi modo deposita sint sacra illa corpora, quod videntur ignorasse ab Herici tempore; Virzioneses vero celebri cultu venerantur S. Optatum ejusque arcam publicæ venerationi exponunt. Ex omnibus, quæ disputavimus, colligo, corpus S. Optati probabilius esse in abbatia Virzionesi, prout affirmat Officium novum: at istud delatum non esse ad abbatiam Doverensem desinente nono sæculo, sed citius et incerto tempore.*

sed errare po-
tuit Hericus:
cum corpus S.
Optati verisi-
militèr sit
Virzione:

E

pauca de anno
emortuali

14 *Demum pauca veniunt notanda de tempore, quo floruit S. Optatus. Historia episcoporum Autissiodorensium, num. I allegata, ait, eum floruisse temporibus Vigilii Papæ, Justiniani imperatoris et Clodovci Francorum regis. Verum hæc secum minime concordant: nam Clodoveus multis annis obierat, priusquam Vigilius Pontifex aut Justinianus esset imperator. Itaque hæc notæ chronologicæ plane sunt deserendæ. Novum Officium Autissiodorensis mortem S. Optati figit circa annum 532. Cointius in Annalibus Francorum ad annum 531 num. 19 sic habet: Sanctus Optatus Autissiodorensis episcopus obiit hoc anno pridie Kalendas Septembres, quo die colitur in tabulis ecclesiasticis. Verum non tam certus apparet hic annus emortualis, ut sine ulla dubitatione sit asserendus. Nam serius quidem collocari non debet obitus S. Optati, cum episcopus uno anno vacasse dicatur, deindeque successerit Droctoaldus, ac post hunc S. Eleutherius, qui anno 533 concilio Aureliancensi subscripsit apud Labbeum tom. 4, col. 1783. At nondum perspicio, cur aliquot annis citius mortuus esse non potuerit Sanctus, ideoque obitum ejus figere malui circa annum 530. An eodem tempore defuncti sint Sanctinus et Memorius, qui Memoriam a quibusdam vocatur, ex monumentis antiquis non liquet.*

DE S. VICTORE CONF. SOLITARIO

CAMPI-BONI IN DIOECESI NANNETENSI IN ARMORICA

Sylloge de cultu ac miraculis.

J. P.

SEC. VI.
Cultus ex Pro-
prio Nanne-
tensi, ac Mar-
tyrologiis :

De publico et antiquo hujus Sancti cultu constat ex officiis propriis Sanctorum Nannetensium, sicut infra videbitur. Refertur etiam in Castellani Martyrologio universali : In diœcesi Nannetensi S. Victor Campibonensis solitarius. Consonat martyrologium Parisiense, anno 1727 editum : In diœcesi Nannetensi, sancti Victoris Campibonensis solitarii. His præcesserat Ferrarius, qui perperam Sanctum hunc facit episcopum, in Catalogo suo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, ita eum annuntians : Nannete S. Victoris episcopi ejusdem urbis. Præterquam enim quod nullum hujus nominis præsulem inveniam inter episcopos Nannetenses ; clarissime indicat in sua annotatione, respexisse se ad S. Victorem eremitam : Is, inquit, apud Campum-bonum, pagum urbis prædictæ, in parvo oratorio aliquandiu vixit, prout in ejus Vita legitur. Saussayus in Supplemento refert eum, abdicato episcopatu Nannetensi, apud Campum-bonum se reclusisse.

memoria Sancti oblitterata, ædes sacra destructa,

2 Albertus de Monterelaxo in Sanctis Britannicæ Armoricæ de hoc solitario scribit ad xxxi Augusti, relataque generali ejusdem provinciæ calamitate, seculo nono a Normannis aliisque gentilibus misere desolata, narrat inter alia adversus Sanctos ac orthodoxam fidem ibidem patrata, Normannos fuisse depopulatos totum comitatatum Nannetensem, interque alia loca sancta destruxisse ædem sacram ac eremum S. Victoris, combussisse ecclesiam parœcialem Campibonensem, ejusdemque in ruinis sepelivisse Sancti memoriam, cujus ecclesiam et eremum frequentabant Britanni propter magna miracula, quæ Deus ibidem, Sancto patrocinate, operabatur. Deinde autem seculo decimo renovata est erga hunc Sanctum pietas.

quæ deinde post punitam profanationem

3 Factum describit citatus Albertus, quod compendio referam. Mortuo Conano I, Rhedonensi dicto, Gaufridus filius ejus natu major successit. Princeps ille adversus Judicælem comitem Nannetensem collecto magno exercitu, comitatatum illum depopulatus est. Gaufridus autem dum nocte quadam in vico Campibonensi hospitaretur, sed non satis capaci hospitii loco ad excipiendos equos et homines, hi vident oratorii S. Victoris muros exstare, rati que ruinas esse alicujus ædificii profani, texerunt illud opere extemporaneo posueruntque tot in eo equos, quot locus posset capere.

restaurata est :

4 Sed Deo hanc irreverentiam puniente, omnes isti equi postridie reperti sunt mortui. Res ad Ducem defertur : miratur ac dolet valde : sed pastor Campibonensis de loci sanctitate, de magno Dei Famulo in eodem sepulto, nec non de peregrinorum ad ejus sepulcrum visitandum adventu laudatum principem instruxit : qui lo-

cum istum expurgari jussit, Sancti sepulcrum invisit, ibidem oravit, magnamque pecuniæ summam dedit parochio ad reædificandam hanc eremum. Hanc historiam excerpti e prædicto Alberto, de qua inferius nonnulla notabo. De bello supra memorato Gaufridi contra Judicælem, agit Guido Lobineau, de quo infra, ad annum 992. Pergamus interim cum eodem Alberto ad miracula.

5 Restituto loco a parochio, undique ad Sancti sepulcrum accurrisse memorat infirmos ad consequendam sanitatem, nullaque Deum fecisse miracula per ejusdem Sancti patrociniū. Hoc videns, ut pergamus cum Alberto, homo quidam, nomine Chambennus, qui diu militaverat, S. Victoris ossa lavari fecit aqua benedicta, quam lagenis ac vasis hujusmodi impositam distribuēbat infirmis, qui ob suam in valetudinem non poterant per se invisere S. Victoris reliquias : quam aquam simul atque potassent, sanabantur : pergebatque vir iste longo tempore portare hanc aquam per Britanniam superiorem ac inferiorem, per provincias Andegavensem, Pictavensem. ac Normannicam.

E impetrati per Sanctum favores.

6 Erat in parœcia Campibonensi vir quidam honestus, nomine Vivianus, erga S. Victorem pie admodum affectus, qui, mortua uxore, factus est sacerdos, ac clericos juniores, qui aspirabant ad sacerdotium, instruebat, cantum ecclesiasticum illos docens. Erat inter discipulos filius ejus, nomine Jamgonus, juvenis nequam, qui die quodam, absente patre, condiscipulis suis dixit : Volumusne experiri, an S. Victor, cujus reliquias habentur in tanta veneratione ab omni populo, vere tantus sit Sanctus, quantus creditur? Ignem accendamus ossaque ipsius eidem injiciamus, ut videamus, an illis sit parsurus ignis. Socii ejus omnes talem detestati impietatem, nihil horum ut faceret responderunt ; se de meritis S. Victoris neutiquam dubitare, facinus tantum punituri. Verum miser, perversi sui propositi tenax, voluit repetitis vicibus illos inducere, ut malitiæ suæ essent participes ; sed frustra : illam cæcutioni mandare decrevit, clavibusque hierothecæ furtim sublatis, venerabilia Sancti ossa surripuit, et in magnum ignem injecit. Sed statim ex eo resilierunt tanto cum fragore, ut omnes, qui aderant, fuerint attoniti, et aufugerint.

punitum sacri-legium

F

7 Miser autem ille, in malitia sua persistens, iterum illa in ignem projecit : e quo iterum cum fragore magis horribili, quam ante, sunt egressa : miserque cecidit supinus, rigidus, surdus, mutus, ac omnibus sensibus privatus. Pater ejus reversus, rei que peractæ certior factus, nec non gravissime ferens cum injuriam Sancti reliquiis illatam a suo filio ; tum horribilem punitorem, quam

sacris ossibus illatum, et sanatio sacri-legi :

ACCURARE
J. P.

quam sibi conseiverat, corpus illud ad sacellum S. Victoris deferri jussit, et extendi apud ejus sepulcrum : ubi, fuis ad Deum precibus, Sanctoque invocato, filius ejus integræ redditus est sanitati, ac Sancto valde addictus fuit : ejus sacellum conspicitur ad extremum vici Campi-bonensis, a fidelibus frequentatum propter favores, quos Deus impertit invocantibus patrocinium ejus. An miraculum illud sic narratum invenerit alibi Albertus, an hisce rerum adjunctis vestiverit, ac adonaril suo marle, ignoro : longe enimvero brevius narrabitur infra ex Proprio Nannetensi.

nonnullæ de
Sancto nota-
tiones ;

8 Idem scriptor Vitam S. Victoris a se collectam affirmat ex antiquis legendariis Mss. S. Petri Nannetensis, ubi tres de illo lectiones esse indicat. Addit Breviaria antiqua Nannetensia de eo meminisse xxxi Augusti, uti et Proprium Nannetense eodem die. Tempus Vitæ ac mortis non lego apud Albertum. Castellanus ac Breviarium Parisiense ponunt eum sæculo sexto, quo et ego illum signavi supra, dum alia mihi desunt documenta, quibus hanc temporis notationem probem vel improbem. Subjungo nunc pauca de Sancto ex Proprii Sanctorum Nannetensium parte æstivali, quæ edita prænotatur anno 1623, dum jam dictis attexuero hoc de illo elogium ex Supplemento Saussayi ad præsentem diem : Apud Nannetum in Armorica sancti Victoris episcopi ejusdem urbis, qui populo suo in Dei timore multa diligentia erudito, apud Campum bonum in territorio urbis prædictæ, purius ac liberius Christo serviendi amore se reclusit : ubi extracto parvo oratorio cum secretis a seculi conturbationibus in summa animi tranquillitate aliquamdiu vixisset, angelicæ puritatis æmulator, meritis locupletatus innumeris, finem sic mortalitatis invenit, ut ad beatæ immortalitatis gaudia perveniret.

miracula

9 In proprio Nannetensi, præmisso hoc titulo, Sancti Victoris confessoris Nannetis, et oratione de communi confessoris non pontificis, Deus qui nos beati Victoris confessoris etc., sic de illo legitur : Victor apud vicum Campi-boui in territorio Nannetico in parvo oratorio reclusus, admirabili sanctitate vixit : ibique post mortem sepultus, multis miraculis claruit. Omnes enim infirmi, qui devotionis causa huc adveiebant,

sani et incolumes revertebantur. Northmani vero totam patriam devastantes, hoc etiam oratorium destruxerunt : in qua desertione permansit usque ad tempus Roberti regis Francorum, quo multis signis ostensum, reædificatum est. In eo nocte quadam, cum pascerentur equi militum Gaufredi comitis Rhedonensis, adversus Judicælem comitem Nannetensem dimicantis, singulos, illucescente die, mortuos invenerunt : quo miraculo exterriti milites omnes fugerunt. Juvenis quidam cum hujus sancti Viri ossa in ignem projecisset, statim supinus in terram, surdus, mutus, et omni corporeo motu privatus cecidit, sicque permausit, donec patris opera ad locum transportatus, cordis pœnitentiam egit, et tunc per sancti Victoris preces et merita omnimodæ sauitati restitutus fuit. Multa alia miracula per illum operatus est Dominus.

10 Ad hanc lectionem juvat observare sequentia. Primo, Campus-bonus, Gallicè Cambon, apud Albertum de Montere-laxo Campbon vocatur : in quo Sancti sacellum, ad extremitatem ejusdem vici situm, ut num. 7 dictum est. 2º. De tractu Nannetensi a Normannis devastato scribit Guido Lobineau in Historia Britannicæ lomo 1, lib. 2, ad annum 843, et 877 : libro autem 3, num. 1, ad annum 907 etc. refert desolationem Britannicæ Armoricæ illalam ab eadem gente, ac ab illa interceptam quarla vice civitatem Nannetensem. 3º. Robertus Francorum rex, Hugonis Capeli filius, solus post obitum patris regnavit ab anno 997, postquam in regni consortium a patre assumptus esset anno 988 ; obiit 1032, prout licet videre apud Pagium. Labbeus in Compendio chronologico mortuum fuisse scribit anno 1031 : de qua discrepancia disputare, non est hujus loci.

11 Equis militum Gaufredi comitis Rhedonensis accidisse mortem, sacræ ædis S. Victoris profunatæ ultricem, dicebat lectio superior ; quem et Albertus supra indicabat num. 3. Laudat eum pag. 377 tamquam unum e religiosissimis principibus sui temporis. Consuli tamen potest Lobineau pag. 87. Laudatus Lobineau ad annum 992 scribit de morte Conani I, ejusque liberis Gaufrido comite Rhedonensi, ac Judicæle comite Nannetensi. Ea hic breviter indicasse sufficiat in rem nostram.

DE S. EANSWIDA VIRG. ABBATISSA

IN MONASTERIO FOLKSTONIENSI IN CANTIO

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

Locus, publica veneratio ; vitæ institutum ; tempus mortis.

AN. DCXI.
Locis notitia:

Cantium, vulgo Kent, olim regnum, nunc autem regio in Anglia satis nota, ab antiquissimis temporibus habuit monasterium, quod hæc sancta ac regia Virgo fundavit, ac virtutibus illustravit. Camdenus in sua Britannia, anno 1607 excusa, pag. 246, de hoc loco sic scribit : A Dubri cantes ex creta, veluti serie coherentes, per v milliaria perpetuum habent dorsum usque ad Folkstone, quod olim floruisse

Romauorum numismata quotidie inventa persuadent ; quo autem nomine incertum. Ex illis turribus fuisse probabile est, quas Romani ad Saxones arcendos (Theodosio juniore regnante) per intervalla (ut inquit Gildas) ad meridianam Britannicæ plagam in littore collocarunt. Anglo-Saxonibus religionis nomine celebre fuit, a monasterio, quod Eanswida Eadbaldi regis Cantii filia virginibus consecravit : nunc vero viculus est, ejusque

A ejusque partem maximam abrasit oceanus. Baronia tamen fuit familiæ de Abrincis, a quibus ad Hamonem de Crevequer, et per ejus filiam ad Joannem de Sandewico, cujus e Joanne filio neptis Juliana eandem Joanni de Segravio iu-
tem attulit.

cultus :

2 De publico autem et antiquo S. Eanswidæ cultu constat ex Vita ejus, quam dabimus. Merito itaque hagiologi recentiores relulerunt eam in Fastos sacros. Molanus in additionibus ad Usuardum suum, anno 1573 impressum, ita illam memorat : Ibidem (nimirum in Anglia) depositio sanctæ Eanswidæ, virgiuis et abbatis-
sæ. Monastici Wion, Dorganius, Menardus ac Bucelinus illam etiam annuntiant : quibus adde Ferrarium in Catalogo generali, Arturum in Gynæceo, et Wilsonum in Martyrologio Anglicano primæ editionis, qui lamen in secunda Sanctam ponit xii Septembris; qua de causa, nescio. Eandem Sanctam tunc etiam repetit idem Ferrarius. De illa etiam mentio fit inter Auctaria ad Usuardum nostrum. Asservatur apud nos Ms., cui titulus : Collectæ et antiphonæ de variis SS. : (sunt autem SS. Angli, ut annotatur ad marginem) in quo ad nomen S. Canswida, quod, ni fallor, eo irrepsit mendose pro Eauswida, sunt ista : Virginalc collegium, ecclesia fidelium convocentur in gaudium. Alleluia. Consonet plebs angelica, flos Canswida acquisivit Agnum sponsum : cum quo vivit alleluia. Ave nostrum, ave pium, dulce, dignum solatium : pro servis tuis ora Dominum. Alleluia. y. Diffusa est gratia etc. Deus, qui beatam virginem Causwidam Ecclesiæ tuæ honorabilem exhibuisti, et pretiosam supernis civibus reddidisti; ipsius meritis et precibus sic nos facias tibi in hac vita placere, ut in futura partem mereamur habere. Per.

an abbatissa
Benedictina :

3 Titulum abbatissæ dant illi passim martyrologi : monastici hagiologi supra citati videntur tacite indicare, Ordinis Benedictini institutum professam fuisse. Id non satis compertum fortasse habuit Mabillonius tomo 2 Actorum Benedictinorum, ubi pag. lxx ponit eam in indice Sanctorum prætermisorum, cum titulo tamen abbatissæ. Alfordus in Annalibus ecclesiæ Anglo-Saxonice ad annum 640, num. 6 eundem et titulum tribuit : Hanc regiam, ait, virginem, monialem et abbatissam vel ab Honorio Doroberneusi, vel saltem a Romanis monachis velatam esse, nullum dubium est, et monasticum institutum ab eisdem edoctam : quod licet a nemine assertum inveniam; tamen cum monasterium illud nigrarum sanctimonialium vocetur, ab Eanswida, et qui illam consecrarunt, colorem illum appellationemque accepisse, credendum est. Hæc Alfordus : cujus opinio videtur mihi probabilis, etiamsi inter Auctaria ad nostrum Usuardum noletur dumtaxat virgo e codice Rosweydingo et Attempiano.

tempus mortis.

4 Floruit hæc Sancta seculo septimo. Mabillonius supra citatus assignat ejus tempus circa annum dcccxxx. Maihewius hac die in suis Trophæis, Claruit, inquit, anno Christi dcccxxx. Alfordus mortem ipsius affigit anno 640 : quem et ego secutus sum superius in exordio hujus Commentarii, dum aliunde nihil habeo magis compertum, unde ejus obitum certius definire queam. Laudatur ab Harpsfeldio septimi seculi cap. 10, ac Maihewio supra citato : adde Arturum in Gynæceo.

VITA

auctore anonymo

Ex editis apud Capgravium a folio xcvii.

Ethelbertus rex Cantia a, per sanctum Augustinum episcopum ad fidem conversus, genuit Edbaldum et Ethelburgam virginem b, quam pater suus Ethelbertus dedit Edwinowi regi Northanhumborum in uxorem, sicut inferius in Vita ejusdem Sancti regis clarius patet. Edbaldus c vero ex Emma, regis Francorum d filia, genuit Ermenredum et Ercombertum e, et filiam Eanswidam. Quæ ab infantia pompis secularibus reuucians, Deo servire studuit, pretiosa quæque mundi calcavit, et ad vitam regni cælestis, tota virtute sanctam amplexata doctrinam, jugi desiderio suspiravit, et sanctimonialis vitæ regulam subire deliberavit. Ad cujus observantiæ opportunitatem commodum elegit locum a vulgi frequentatione remotum, Folkstau nominatum, ubi et pater ejus Edbaldus in honore beati Petri apostoli ecclesiam coustruxit f.

Regia Sanctæ
stirps; vita
professio,a
b

c d

e

2 Ibi ergo ex parte maris, quæ remotior dicitur esse ab ipsis ruricolis, hujusmodi compe-
teutem fundavit ecclesiam cum officinis sibi suisque comitibus, professioni ejus necessariis, a pleno tunc maris gurgite septem jugerum latitudine, id est viginti octo perticarum distantem. Quæ hodie nusquam apparet : terra namque a mari paulatim consumpta, post longum seculum corruit, et ripa maris cimiterium hausit. In qua castimoniam virginealem sub regulari habitu ducens, die nocteque Dei famula tui * dedita, ad beatum finem perveire meruit pridie Kal. Septembris. Cujus reliquiæ, ruina ipsius ecclesiæ imminente, in vicinam ecclesiam beati Petri translatae sunt g.

f
obitus :

* f. suis

g

3 Cum enim ad annos nuptiarum perveisset beata virgo Eanswida, pater ejus jugi ammonitione crebris precibus ad nuptias Virginem invitavit. Cui beata Virgo, Spiritu saucto inspirata, immobili mentis devotione in hæc verba respondit : Genitor charissime, si dilectionis constantiam interminabilem, fructum nuptiarum perpetuum, sponsum immortalem, lætitiâ sobolis infinitam virginitati meæ properaresu ficitis, consilio vestro gratulanter acquiescam. Sin autem amicitiam odiis immixtam, nuptias steriles, fructum in illis transitorium, maritum mortalem, lugubrem filiorum interitum, et in omnibus virginitatis corruptionem studetis apponere, potiori adhærere, etiam patris consilium intimabit, nisi patrem velit exuere.

conatur pater
ejus

F

4 Maria namque optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Cum igitur in humanis jura mortis universa possideant, Sponsi cælestis et immortalis amplexus sitio : illi meæ virginitatis florem reservo : quem cum amavero, casta sum, cum tetigero, munda sum, cum accepero, virgo sum. Ad hujus Sponsi talis obsequium oratorium michi construi deposco, pater. Motus igitur Virginis precibus, locum orationis sibi pater suus Edbaldus construere cœpit. Quod cum construe-
retur,

nuptias

A. ANONYMO.

h

rectur, rex Northanhumbroꝝ *h* prosapia nobilis, beatam Virginem in conjugem adoptavit. Pater vero Puellæ filiam suam blandiciis convenit et tam illustri mariti consortium extollit *i*.

illi suadere ;
sed frustra :
miraculum

* f. querit

k

5 Contigit tunc ad opus oratorii inter cæteras trabem adductam, reliquis trium pedum longitudine minorem, quæ sui brevitate operi inutilis habebatur. Adducto autem rege Northanhumbroꝝ multis comitantibus, talibus patrem suum affatur verbis : Regis hujus nobilitas me Christi ancillam comitem sibi suspirat, conjugem queritur*. O quam stulta commutatio, quam detestanda stulticia, quam intolerabile dampnum, si pro cælestibus terrena, pro æternis transitoria suscipiam. Hunc tamen licet transitorium, licet terrenum, conjugem accipiam, si in Dei sui potestate hoc lignum, quantum opus est, elongare orando sufficiat. Sin autem, intactam me relinquat. Rex autem conditioni congratulans, leviter in dei sui potestate hoc patrare speravit, sed nequaquam ullus deorum suorum *h* hoc facere, licet plurimum invocatus, valuit. Accessit enim et capite ligui elevato preces coram diis suis prolixius in vanum effudit, et omniibus intuentibus verecundus abcessit.

hac occasione
factum : alia

6 Virgo igitur sancta mente congaudens, cælesti manifestatione ab illicito conjugio se liberatam exclamavit. Et accedens ad lignum, facta oratione, pars ejus opposita se sursum elevans in tantum producit, ut cæteris æqualis aut major longitudine videtur, et quæ prius cæteris nequaquam adaptari poterat, tunc aptior operi habebatur. Oratorium cuim suum rupibus suspensum, mari superemineus, aquæ dulcis suffragio caruit. Et cum de longinquo ministrorum labore aqua deferretur, ministrantium miserata labores liquorisque penuriam, perrexit ad fontem, per spatium miliarii unius, aut eo amplius in villa, Swectonum nomine.

mira

7 Baculo præcedente ejus ductum quasi vivæ vocis jussione ab infimis ad summa, per rupes et saxorum vertigines ad oratorium suum perduxit, et hominibus, et jumentis poculi largitatem dare abundanter non cessavit : sicque precibus Virginis sanctæ aqua contra sui naturam ascendit, et, quod vehementius est mirandum, per aquam alienam rivus transiens prorsus quasi intacta et immixta perducere cernitur. Mira res : Virginis precibus, quam Creator suis jusserat a mundi principio aquam descendere, Ancillam sequitur etiam contra naturam, Dominum oblita etiam in uatura, Ancilla Domini jussit, ut sequeretur, et hæc audivit secuta jubentem.

de Sancta

l

8 Contigit enim agros suos multiplici avium genere et fructus eorum absumi, et sic labores hominum denudari. Inter cæteras vero aves, quæ gantæ *l* vocantur, plurimum agris nocere præsumebant. Virgo autem Christi aves jussit congregari, et in nomine Domini in domo quadam includi. Et ecce aves, quæ volare poterant per naturam, jussu Virginiis manus hominum quasi domesticæ sequuntur. Sub illius vero noctis custodia, novæ carnis gaudentes edulio, tres sibi ministri parare non metuebant. Mane vero pietatis commota visceribus Famula Christi ad locum, ubi inclusæ erant, processit, et omnibus evolandi libertatem exhibuit. Quæ statim a carcere egressæ, inauditum planctum circa domum volitantes ediderunt ; alas reverberant, questus ingeminant, et neglecto recessu pro modo querentium inusitant *, ac si aliquid amisissent. Miratur Dei Famula querimoniam, mira-

* f. inuisitant
pra inquirunt

tur et moram. Causam a ministris inquit, et D omnes unanimiter se excusant : jussu tandem Virginis sanctæ, factum confitentur licet inviti. Jubet igitur ossa colligi, et in ejus præsentiam collecta deferri. Allatis itaque ossibus, cum preces devotas ad Dominum fudisset, quod volucrum ossa collegerant, tot repente volatilia prodierunt, ut numerus deficientium in nullo sentiret detrimentum *m*. Avibus in hunc modum reparatis, hoc illis adjunxit interdictum, ne territorio suo insiderent in æternum. Et factum est ita. Hæc enim Virgo sancta suis meritis mulierem cæcitate percussam illuminavit, dæmoniacum sensui reddidit, et multos alios a diversis morbis salute recepta lætari fecit.

9 Erant enim quatuor fratres, rebus mundi abundantes, qui decimas in contemptu ducebant, nec eas dare volebant. Elapsis in tali errore annis multis, dixerunt tres fratres ad quartum : Frater, si dudum Deo injuriantes oberravimus, respiscere tempus est, ut quod maligna deliquit præsumptio, defleat pœnitentia, corrigat satisfactio. Accedamus ad corpus sanctæ Eanswidæ, et frugum nostrarum decimas Deo et sanctæ Virgini offeramus. Et cum ille non acquiesceret, ecce inimicus in eum ingressus, eum insanire, et huc illucque discurrere et discerpere seipsum fecit. Qui a fratribus vinculis astrictus ante altare sanctæ Virginis adducitur, et sanitate recepta decimas Deo et sanctæ Virgini deinceps subtrahere non præsumpsit.

a biographo

E

10 Vir quidam continuis pressus doloribus carnis et tabesceus, nulla tamen in carne vel carnis superficie læsionis vestigia apparebant : huic astitit mulier speciosa nimis, dicens : Vir bone, cur animam tuam tantis doloribus affligis, cur doloribus dolores accumulas ? Perge apud Folkstanum ad ecclesiam virginis Eanswidæ, cujus precibus noveris te pristinæ saluti restituendum. Quo facto, Virgo quædam venerabilis sibi apparens, primo doloris loca lavit, post lintheo tersit, et carnem prorsus a dolore purgavit. Narratio *n*. Circa annum Domini sexcentimum septuagesimum octavum, conserto gravi prælio inter reges Merciorum et Northanhumbroꝝ Ethelredum et Egfridum *o*, miles quidam nomine Ymma, inter cadavera occisorum similis mortuo jacens, recepto spiritu revixit, et vulnera, ut potuit, alligavit. Inventus autem ab inimicis et captus, ad quemdam comitem regis Ethelredi adducitur, et interrogatus quis esset, rusticum et pauperem se esse fatetur. Quotiens enim vinculis ferreis ligatus erat, totiens vincula soluta reperta erant. Habebat enim germanum fratrem, cui nomen erat Tuuna, abbatem cœnobii in civitate, quæ hactenus ab ejus nomine Tu-macster * vocabatur, qui eum mortuum credens, Missas pro ipso crebro celebrabat. Quarum celebratione factum est, ut nullus eum vincere * posset, quin continuo solveretur. Interrogatus a comite, quare ligari non posset, ait : Habeo, inquit, fratrem in provincia mea, et scio quia ille me interfectum putans, pro me Missas crebras facit, et si nunc in alia vita essem, ibi anima mea per intercessionem ejus a pœnis solveretur.

memorantur :
quibus additur
parergon rei
mirabilis

n

o

F

* al Tuuna-
cestir

* l vincire

11 Requisitus a comite intentius, unde esset, promisit se nichil ei mali facturum, si simpliciter sibi, quis fuisset proderet : quod dum ille faceret, militem se regis fuisse manifestans, respondit. Et ego, inquit comes, per singula tua responsa cognoveram, quia rusticus non eras, et

de sacrificio
Missæ.

nunc

A nunc dignus es morte, quia omnes fratres, et cognati mei in illa sunt pugna occisi, nec te tamen occidam, ne fidem mei promissi prævaricem. Vendidit ergo eum Londoniis cuidam Freso, sed nec ab illo, nec, cum illuc duceretur, ullatenus ligari potuit, cum alia atque alia vinculo genera hostes imponerent. Tertia vero hora, quando Missæ fieri solebant, vincula ejus soluta erant. Pretium demum redemptionis suæ persolvens ad fratrem rediit, et cuncta, quæ sibi venerant, narravit. Multi enim hoc audientes, accensi sunt in fide ac devotione pietatis ad orandum vel ad cleemosynas faciendas, vel ad offerendas Deo victimas sacræ Oblationis pro suorum creptione, qui de hoc seculo migraverant.

ANNOTATA.

a *Regnum Cantii describitur tomo III Februarii, ad diem 24 ejusdem mensis, pag. 470 et 471 in hoc S. Ethelberto ejusdem rege: cujus Vitam illustravit Henschenius ad dictum diem.*

b *S. Ethelbertus inter posteros suos et longa serie reges Cantiorum et ptures sanctitate vitæ eminentes habuit. Vide apud nos tomo mox citato pag. 473, ubi agitur de Edbaldo, S. Edeburga, S. Edwino rege etc.*

c *Ibidem pag. 473 dicitur post apostasiam, per S. Laurentium revocatus, teste Beda lib. 2, cap. 6 «Ecclesiæ rebus, quantum valuit, in omnibus consulere et favere curavit». De S. Laurentio archiepiscopo Cantuariensi egimus 2 Februarii a pag. 289.*

d *Alfordus ad annum 640 num. 2 meminit de Emma Edbaldi conjuge, Theodoberti Austrasiæ regis filia.*

e *De filiis hisce, Sanctæ hodiernæ fratribus, scribit Alfordus ad annum 640, num. 2.*

f *Alfordus ad annum 618 num. 2 narrata Edbaldi regis conversione ab idolorum cultu ad Christi fidem, num. 3 subdit ejusdem regis chartam, in qua leguntur ista: Ego Edbaldus in solio paterno confirmatus, patris vestigia imitans, in suburbio Doroverniæ civitatis fundato etc. terris ac variis honoribus ditato, ad honorem Dei, et SS. Apostolorum, sanctique Augustini, pro remedio animæ patris mei, meæque, parentumque meorum, gratanter concedo, et amicabiliter dono quandam partem regni mei, triginta aratorum, nomine Northborne, in ipsum * monachorum ibidem Deo famulantium: ubi ipse pater Augustinus, et pater meus requiescit, ubi etiam archiepiscopi et reges sibi succedentes requiescere decreverunt: ubi etiam corpus meum sepeliri præcipio etc. Actum est hoc anno sexcentesimo decimo octavo, Indictione quarta *.*

* f. usum

* immo sexta

g *Alfordus ad annum 640, num. 6 dicit, hanc ecclesiam hodie in sanctæ Eanswidæ nomen concessisse.*

h *Alfordus ad annum 640, num. 3 rem ita refert: Edbaldus pater, sanctoris consilii ignarus, uni e Northumbriæ principibus filiam tradere in uxorem, animum induxerat.*

i *Quod hic dicitur de isto rege, factum modo insinuabat Alfordus in uno e Northumbriæ principibus, nescio quo. Utrum sit verius, me fugit. Porro Edbaldi Cantii, ac Edwini Northumbriæ regum exordia notantur apud Alfordum ad annum 617.*

k *De Edwino ab idolorum cultu ad Christum converso agit idem auctor ad annum 626; de morte ejus ad annum 633, ubi illum vocat Sanctum et martyrem, qualis vocatur in Martyrologio Anglicano Wilsoni ad diem 4 Octobris. Castellanus in Martyrologio suo universali ad diem 12 ejusdem mensis tamquam Sanctum refert, et injuste occisum, sed sine titulo martyris. Verum de illo alias videbitur.*

l *Gantæ sunt anseres silvestres, vel etiam domesticæ apud Cangium in Glossario. Plura ibidem licet videre. Hic autem indicari anseres silvestres, colligitur ex sensu.*

m *Requirimus majorem auctoritatem pro tam miro prodigio.*

n *Beda lib. 4, cap. 22 sequentem refert historiam, et ex eo Baronius ad annum 679: quæ etiamsi nihil habeat cum S. Eanswida commune, ponere tamen illam visum est pro sacrificio Missæ, vivis atque defunctis proficuo, contra heterodoxos. Historia hæc plenior et melior est apud Bedam: quæ hic abbreviata, et non satis bene connexa.*

o *Anno regni Ecgfridi nono, conserto gravi prælio inter ipsum et Æthilredum regem Merciorum juxta fluvium Treauta, occisus est Elfwinus, frater regis Ecgfridi; juvenis circiter decem et octo annorum, utrique provinciæ multum amabilis. Nam sororem ejus, quæ dicebatur Ostridi, rex Æthilredus habebat uxorem. Cumque materies belli acrioris et inimicitiae longioris iuter reges populosque feroces videretur exorta, Theodorus Deo dilectus antistes, divo fretus auxilio, salutifera exhortatione ceptum tanti periculi funditus extinguit incendium, adeo ut pacatis alterutrum regibus ac populis, nullius anima hominis pro interfecto regis fratre, sed debita solummodo mulcta pecuniæ regi ultori daretur. Cujus fœdera pacis multo exiude tempore inter eosdem reges eorumque regna duraverunt. Ex Beda lib. 4, cap. 21. Porro Theodorus archiepiscopus Dorovernensis inscribitur Martyrologio Romano die 19 Septembris, quo plura de illo dicentur.*

DE S. AIDANO EPISCOPO LINDISFARNENSI

IN ANGLIA

COMMENTARIUS HISTORICUS

J S

§ I. Nomen Sancti in Fastis et cultus antiquus ; gesta ejus
descripta a venerabili Beda.

AN. DCLI.
Memoria San-
cti non qui-
dem in Fastis
antiquissimis,

Quamquam veneratione admodum antiqua
gaudet S. Aidanus primus Lindisfarnensis
in Anglia episcopus, ejus tamen memoria
apud antiquiores non reperitur martyrologos,
Bedam nimirum, Adonem, Usuardum, aliosque his
suppares. Varii quidem codices Usuardini cum
Mss. tum editi nomen Sancti hujus ad XXXI Au-
gusti continent, sed illæ annuntiationes Usuardi
Martyrologio postea sunt adjectæ, adcoque incerti
temporis. Accipe ex additamentis istis geminum
elogium: nam reliqua in Usuardo Solterii nostri
videri poterunt ad diem prædictum. Aquicincti-
nus codex sic habet: Eodem die, sancti Aidani epi-
scopi, cujus animam sanctus Cuthbertus in cæ-
lum ab angelis ferri vidit. *Grevenus vero hoc
edidit*: In Anglia sancti Aidani episcopi Lindisfar-
nensis et confessoris. Hic, ut testatur Beda lib.
III, vita et miraculis clarus, nil ex omnibus, quæ in
Euangelicis sive Apostolicis sive Propheticis litteris
facienda cognoverat, prætermittere, sed cuncta pro
viribus implere curabat.

in aliis tamen
satis antiquis
celebratur: et
veneratio ejus
antiquissima;
* farte Scolia

2 Florarium Sanctorum apud nos manuscri-
ptum ad eundem diem hujusmodi verbis Sancti
memoriam commendat: Item sancti Aidani epi-
scopi et confessoris. Hic sancti Columbæ abba-
tis discipulus a Stochia * veniens, apud Anglos
clarebat sanctitate et doctrina. Obiit anno salutis
DCLI. Accedunt martyrologi recentiores, quos
enumerare non est necesse, et Romanum Mar-
tyrologium, in quo Sanctus annuntiat huius
verbis: In Anglia sancti Aidani episcopi Lindisfar-
nensis, cujus animam cum sanctus Cuthbertus
ovium pastor in cælum ferri vidisset, relictis ovi-
bus, factus est monachus. Porro ex reliquia-
rum translatione colligimus, Sanctum in veneratione
fuisse eodem, quo obiit, secuto. Nam Beda lib. 3
Historiæ, cap. 26 refert, partem reliquiarum S. Aidani a S. Colmano translata
fuisse, partem in ecclesia Lindisfarnensi reli-
ctam. Verba ejus accipe: Abiens autem domum
Colman assumpsit secum partem ossium reverendis-
simi patris Aidani; partem vero in ecclesia, cui
præerat, reliquit, et in secretario ejus condi-
præcepit. Contigit ille Cotmani ex Anglia reces-
sus post celebrem de Paschate disputationem,
quæ anno 664 habita fuit, ut passim scriptores
affirmant.

uti probatur
ex translatio-
nibus ejus
reliquiarum:

3 Porro reliquiæ illæ S. Aidani, quæ in ecclesia
Lindisfarnensi relictæ sunt, postea Dunelmum
delatæ videntur, quo sedes ipsa episcopalis ex
urbe Lindisfarnensi translata est, ut dicemus.

Certe in Historia translationis S. Cuthberti, Lin-
disfarnensis item antistitis, tom. III Martii pag.
139 refertur, Dunelmi cum corpore S. Cuthber-
ti aliisque ossibus sacris inventas quoque reliquias
S. Aidani, quod contigit anno 1104, prout la-
tius ibidem exponitur. Idem de ossibus S. Aidani
narratur in Historia Dunelmensi, edita primo
loco inter decem Angliæ Scriptores, pag. 67,
ubi sic legitur: Inventa sunt quoque cum cor-
pore ipsius Sancti patris (Cuthberti) ossa sancti
Aidani etc. Apud Capgraviū in S. Patricio
fol. 264 dicuntur reliquiæ S. Aidani etiam Gla-
stoniam delatæ per Tictam abbatem, qui illam
ecclesiam anno Domini septingentesimo quinquage-
simo quarto abbatis jure rexit. Et Monasticon
Anglicanum enumerans reliquias ecclesiæ Glasto-
niensis tom. 1, pag. 4 inter illas recenset sacra
ossa S. Aidani his verbis: Illic requiescunt ossa
S. Aidani Lindisfarnensis episcopi, cujus animam
beatus Cuthbertus vidit in cælum transferri. Hi-
scæ de legitima veneratione sacrisque Sancti reli-
quis breviter expositis, ad notitiam Actorum
progredior.

4 Gesta S. Aidani memoriæ posterorum com-
mendavit scriptisque consignavit venerabilis ac
sanctus Beda, scriptor sane omni fide dignissimus,
Sanctoque nostro suppares. Vitam tamen
Sancti nostri seorsum Beda non conscripsit, sed
præcipua ejus gesta libro 3 Historiæ ecclesiasticæ
gentis Anglorum inseruit, prout singula cum
illa Historia erant connexa. Ex Beda hauserunt
Angli scriptores mediæ ævi, quæ de S. Aidano
in scriptis suis commemorarunt. Ex eodem de-
sumpta est Vita S. Aidani gemina, altera impres-
sa apud Capgraviū in Nova Legenda Angliæ
fol. 4 et sequentibus, altera vero manuscripta,
et ad nos olim transmissa per R. P. Joannem
Gamansium, qui illam descripsit in cænobio Bo-
decensi Canonorum Regularium diocesis Patcr-
bornensis ex Passionali pergamento Ms. insigni
mensis Augusti fol. cxxvi, uti superius notavit.
Utraque hæc Vita ipsis passim Bedæ verbis descri-
pta est: neutra quidquam adjungit ad Bedam; imo
neutra complectitur omnia, quæ ille commemora-
vit. Relictis igitur hisce rivulis, fontem adibimus,
et ex ipsa Bedæ Historia, adjunctis aliunde sub-
sidiis, Commentarium historicum de vita S. Aidani
contexemus.

gesta Sancti
scripsit Beda,
ex qua hauserunt
alii

F

A

§ II. Sancti vita monastica in cœno-
bio Hiensi : qua occasione epi-
scopus consecratus in Northum-
briam missus fuerit : erectio
episcopatus Lindisfarnensis et
monasterii.

S. Aidanus
monachus erat
in Hiensi in-
sula,

Quibus natalibus quæve in urbe aut provincia
mundo datus sit S. Aidanus, quidve egerit in
pueritia, nullibi expositum invenio. At monasti-
cam vitam duxisse in celebri monasterio Hiensi,
indeque ad episcopatum eductum, docet S. Beda
lib. 3 Historiæ cap. 3, simul commendans dictum
monasterium his verbis : Monachus ipse episco-
pus Aidanus, utpote de insula, quæ vocatur Hy *,
destinatus : cujus monasterium in cunetis pene
Septentrionalium Scottorum et omnium Pictorum
monasteriis non parvo tempore arcem tenebat,
regendisque eorum populis præerat. Quæ videlicet
insula ad jus quidem Britannia pertinet, non ma-
guo ab ea freto discreta, sed donatione Pictorum,
qui illas Britannia plagas incolunt, jam dudum
monachis Scottorum tradita, eo quod illis prædican-
tibus fidem Christi perceperunt. *Insula illa, quam
Hy vocavit Beda (prout legitur in Ms., teste
Alfordo in Annalibus ecclesiasticis Britannia
ad annum 565 num. 2. ubi ulterius probat sic
legendum) Hy, inquam, vel Hu exigua est
hodiernæ Scotia insula ad ejus Occidentem sita,
satis ab Anglia Hibernia in Septentrionem
remota, multisque olim nominibus insignita,
at nunc passim Jona, et vulgo Colmbkil dicta.*

de qua notan-
tur varia,

6 Santus Columba insulam illam accepit, in
eaque Hiense monasterium fundavit, teste Beda
cap. 4. Hinc Baertius noster tom. 2 Junii in
Commentario prævio ad Acta S. Columbæ plura
de insula ipsa monasterioque Hiensi exposuit, ex
quibus pauca huc transfero : Jona insula, in-
quit pag. 180, adjacens Mulæ, quæ una est ex
Ebudis, seu Hebridibus, venerabili Bedæ Hii
nuncupata, aliis Hya, Hu, Iloia, Ithe, I, Eo
etc., nunc a Sancto incola suoque apostolo Co-
lumba vulgo nominatur COLUMBKIL, id est,
CELLA COLUMBE : quia scilicet in ea cellam seu
monasterium idem Sanctus extruxit, quod ce-
leberrimum evasit inter omnia monasteria hodiernæ
Scotia, propter monasticæ disciplinæ seve-
ritatem et monachorum sanctitatem. Addit ve-
nerabilis Beda cap. 4 sequentia : Habere autem
solet ipsa insula rectorem semper abbatem pre-
sbyterum, cujus juri et omnis provincia et ipsi
etiam episcopi ordine inusitato debeant esse sub-
jecti, juxta exemplum primi doctoris illius (Co-
lumbæ) qui non episcopus, sed presbyter extitit
et monachus... Nos hoc de illo certum tenemus,
quod reliquit successores magna continentia ac di-
vino amore regularique institutione insignes. Hisce
subnectit quædam de modo celebrandi Pascha-
tis, de quo agemus postea, docetque ex laudato
monasterio missum Aidanum ad prædicandum
Anglis Evangelium.

quando S. Os-
waldus Nort-
humbria rex
petebat prædi-
catorem ;

7 Occasio missionis fuit pietatis S. Oswaldi
Northumbria regis, de quo egimus tom. 2 Augu-
sti a pag. 83. Verumtamen non statim ad postula-
tionem Oswaldi missus est Aidanus, sed primo
alius quispiam, quem Cormannum vocarunt aliqui,
Augusti Tomus VI.

ut habet Alfordus ad annum 635 num. 14. Au-
di Bedam lib. 3, cap. 3 : Idem ergo Oswaldus,
mox ubi regnum suscepit, desiderans totam, cui
præesse cœpit, gentem fidei Christianæ gratia im-
bui, cujus experimenta permaxima in expugnan-
dis barbaris jam ceperat, misit ad majores natu
Scottorum, inter quos exulans ipse baptismatis
sacramenta eum his, qui secum erant, militibus
consecutus erat, peteus, ut sibi mitteretur an-
tistes, cujus doctrina ac ministerio gens, quam
regebat, Anglorum Dominicæ fidei et dona di-
sceret, et susciperet sacramenta. Neque aliquanto
tardius, quod petiit, impetravit : accepit namque
pontificem Aidanum, summæ mansuetudinis et
pietatis ac moderaminis virum, habentemque ze-
lum Dei, quamvis non plene secundum scientiam.
Postremum hoc dicit ob diversum Paschatis ce-
lebrandi ritum, de quo addit aliqua inferius ex-
ponenda.

8 Idem cap. 5 de alio ante Aidanum misso sic
habet : Ferunt autem, quia cum de provincia
Scottorum rex Oswaldus postulasset antistitem,
qui sibi suæque genti verbum fidei ministraret,
missus fuerit primo alius austerioris animi vir :
qui cum aliquamdiu genti Anglorum prædicans,
nil proficeret, nec libenter a populo audiretur,
redierit in patriam, atque in conventu seniorum
retulerit, quia nihil prodesse docendo geuti, ad
quam missus erat, protuisset : eo quod essent ho-
mines indomabiles, et duræ ac barbaræ mentis.
At illi, ut perhibent, tractatum magnum in con-
cilio, quid esset agendum, habere cœperunt :
desiderantes quidem geuti, quam petebant, sa-
lutem esse, sed non recepto, quem miserant,
prædicatore, dolentes. Tunc ait Aidanus (uam et
ipse concilio intererat) ad eum, de quo ageba-
tur, sacerdotem : Videtur mihi, frater, quia du-
rior justo indoctis auditoribus fuisti, et non eis
juxta apostolicam disciplinam primo lac doctri-
uæ mollioris porrexisti, donec paulatim eutriti ver-
bo Dei ad capicuda perfectiora, et ad facienda
sublimiora Dei præcepta sufficerent. Quo audi-
to, omnium, qui consedebant, ad ipsum ora et
oculi conversi, diligenter quid diceret, discuti-
bant, et ipsum esse dignum episcopatu, ipsum
ad erudiendos incredulos et indoctos mitti debe-
re decernunt : qui gratia discretionis, quæ vir-
tutum mater est, ante omnia probatur imbutus :
sicque illum ordinantes ad prædicandum mise-
runt. Qui ubi tempus accepit, sicut prius mo-
deramine discretionis, ita postmodum et cæteris
virtutibus oruatus apparuit.

9 De anno, quo episcopus consecratus et in
Northumbriam missus est S. Aidanus, scriptores
non omnino consentiunt. Alfordus omnia refert
ad annum 635, quem item statuit Eduardus
Maihew in Trophæis Ordinis Benedictini in An-
glia ad xxxi Augusti, seu in Aidano pag. 1412.
Bailletus ad xxxi Augusti ad marginem notat
annum 636, qui contrarius est auctoritati Bedæ,
ut mox videbimus. Mabillonius in Annalibus
Ordinis sui tom. I, pag. 365 Aidanum scribit
episcopum ordinatum anno 634. Mihi vero sa-
tis certum apparet, episcopum factum vel anno
634 vel 635, at incertum, utro ex illis duobus.
Rem paucis expono. Omnes consentiunt obiisse
Sanctum xxxi Augusti anni 651. At Beda lib.
3, cap. 17 sic habet : Obiit autem decimo se-
ptimo episcopatus sui anno, pridie Calendarum
Septembrium. Si igitur episcopus ordinatus sit
sub finem anni, seu post xxxi Augusti, contigit
ea ordinatio anno 634 ; si vero consecratus ante

SECTOR
J. S.

cum alius qui-
spiam in Nort-
humbriam
missus nihil
proficeret, eli-
gitur Aida-
nus,

E

F

qui episcopus
consecratur
anno 634 vel
635,

AUCTORE
J. S.

diem prædictum, consecratio facta est anno 635. Obiecit tamen Bailletus contra allatam rationem nescio quam coniecturam, nulla certe auctoritate nixam. Videtur, inquit, Beda annos episcopatus S. Aidani numerare a recessu S. Paulini Eboracensis episcopi. Contigit autem ille recessus, de quo Beda lib. 2, cap. 20, anno 634 aut præcedente: indeque sequi existimat, Aidanum primum tribus annis Eboracensem fuisse episcopum, dein vero annis 14 Lindisfarnensem. Verum omni prorsus fundamento caret hæc coniectura, quæ ex dicendis sponte corruiet, eum nullibi Eboracensis antistes dicatur Aidanus, sed statim cathedram suam posuerit in insula Lindisfarnensi.

et cathedram
statuit in insu-
la Lindisfar-
nensi,

* i. e. fluxu
marino

10 Beda lib. 3, cap. 3 de erecta cathedra sic loquitur: Veniente igitur ad se Episcopo, rex locum sedis episcopalis in insula Lindisfaruensi, ubi ipse petebat, tribuit: (qui videlicet locus, accedente ac recedente reumate *, bis quotidie instar insulæ, maris circumluitur undis, bis renudato littore contiguus terræ redditur) atque ejus admonitionibus humiliter ac libenter in omnibus auscultans, Ecclesiam Christi in regno suo multum diligenter ædificare ac dilatare curavit. Westmonasteriensis lib. 3 de Gestis pontificum Anglorum pag. 275 de his ita scribit: Ex omnibus, qui quondam in Northumbria * episcopatus positi, principatum Eboracensem suscipiebant, solus ille, qui apud Lindisfarne fuit, remansit. Lindisfarne est insula exigua, quæ nunc a provincialibus HALLIELAND (nunc Holy-iland, id est, insula sancta) vocatur, quam sanctissimus Aidanus, appetitor silentii et sanctæ paupertatis, in sedem episcopatus, spreta illa Eboracensis frequentia pompa, elegit. Viri tenuitatem et modestiam secuti sunt successores ejus: donec videlicet ob incursiones Danorum, quibus insula Lindisfarnensis maxime erat exposita, episcopatus Dunelmum fuerit translatus. De episcopis Lindisfarnensibus et Dunelmensibus videri potest laudatus Westmonasteriensis. Plura quoque de insula et diocesi Lindisfarnensi in S. Cuthberto tom. 11 Martii pag. 93.

hæc alioquin
totius Nor-
thumbria esset
antistes.

11 Porro, etiamsi Eboracensis episcopus non esset Aidanus, totam tamen Northumbriam excolendam et Christiana fide imbuendam suscepit, quod Eboracensis ecclesia antistitem non haberet. Audi Simeonem Dunelmensem in Epistola de archiepiscopis Eboracensibus, edita inter Historiæ Anglicanæ scriptores decem col. 77: Recedente Paulino (anno 633, ut præmittit) Eboracensis ecclesia per triginta annos proprium non habuit episcopum, sed Lindisfarnensis ecclesiæ præsules, Aidanus, Finanus, Colmannus et Tuda Nortanibrorum provinciæ administraverunt pontificatum. Jam vero mox ut ecclesiam illam regendam accepit Aidanus, ut plures sibi adscisceret cooperatores, monasterium instituit, probante atque opem ferente Oswaldo rege.

Monasterium
erigit, juvante
rege,

12 Narrat id Turgotus in Historia Dunelmensi lib. 1, cap. 2 his verbis: Anno igitur Dominicæ Incarnationis DCXXXV, . . . piissimus rex Oswaldus secundo imperii sui anno venienti ad se Aidano sedem episcopalem in insula Lindisfarnensi constituit, ubi et ipse Antistes, jubente, suffragante et cooperante rege, monachorum, qui secum venerant, habitationem instituit, hoc illis rege scilicet et Episcopo procurantibus, ut et pontificali auctoritate fides roboraretur uovella, et monachica institutione semper in posterum caperet augmentum religio-

nis observantia: uude sicut legimus et seniorum D traditione percepimus, ad ipsius ecclesiæ præsulatum monachi solebant eligi, exemplo nimirum primi antistitis Aidani, qui et monachus erat et monachicam vitam cum suis omnibus agere solebat. Quod ab anno Incarnationis Dominicæ DCXXXV observatum est usque annum Incarnationis ejusdem MLXXII.

13 De his venerabilis Beda lib. 4 Historiæ cap. 27 sic agit: Siquidem a temporibus antiquis ibidem (in insula Lindisfarnensi) et episcopus cum clero, et abbas solebat manere cum monachis, qui tamen et ipsi ad curam episcopi familiariter pertinerent. Quia nimirum Aidan, qui primus ejus loci episcopus fuit, cum monachis illuc et ipse monachus adveniens, monachicam in eo conversationem instituit. Et in Vita S. Cuthberti cap. 16: Neque aliquis miretur, quod in eadem insula Lindisfarnea, cum permodica sit, et supra episcopi, et nunc abbatis et monachorum esse locum dixerimus: revera enim ita est. Namque una eademque servorum Dei habitatio utrosque simul tenet, imo omnes monachos tenet. Aidanus quippe, qui primus ejusdem loci episcopus fuit, monachus erat, et monachicam cum suis omnibus vitam semper agere solebat. Unde ab illo omnes loci ipsius antistites usque hodie sic episcopale exercent officium, ut, regente monasterium abbate, quem ipsi cum consilio Fratrum elegerint, omnes presbyteri, diaconi, cantores, lectores, ceterique gradus ecclesiastici monachicam per omnia eum ipso episcopo Regulam servant. Mabillonius tom. 1 Annalium pag. 416, narrans erectionem hujus monasterii, de Regula sic habet: Hibernorum monachorum Regulam principio sectabantur Lindisfarnenses: at Benedictinam post prædictum concilium (Streaneshalense, anno 664 celebratum) susceperunt.

et cum clero
suo vitam mo-
nasticam

14 Quam austeram vivendi rationem cum suis servaverit S. Aidanus, collige ex Simeone Dunelmensi, qui in Historia de gestis regum Anglorum ad annum 864, relato ingressu S. Ceolvulfi regis in monasterium Lindisfarnense, subjungit: Hoc rege jam monacho facto efficitur, data est Lindisfarnensis ecclesiæ monachis licentia bibendi vinum vel cerevisiam: ante illud tempus non nisi lac vel aquam bibere solebant, secundum antiquam traditionem sancti Aidani primi ejusdem ecclesiæ antistitis et monachi, qui cum illo de Scotia venientes, ibidem durante rege Oswaldo mansionem acceperant, et cum magna districtione, futuræ vitæ servientes, degere gaudebant. Præibat omnibus ipse Antistes, teste Turgoto jam laudato cap. 2: Aidanus ipsius ecclesiæ primus et præsul et monachus, omnibus sibi successuris et episcopis et monachis, in via Domini, qua præcesserat, se sequendum præmonstravit. Hisce expositis, ad virtutes Sancti, operaque ejus apostolica uberius memoranda progredimur.

ducit, et au-
steram admo-
dum.

A

§ III. Virtutes sancti Episcopi et opera apostolica : prædictiones de Oswaldo et Oswino regibus.

Egregia Sancti **B**eda lib. 3, cap. 5 præcipuas Sancti virtutes recenset, innuens simul ex celebri cœnobio Hiensi illas fuisse exortas, dum hæc scribit : Ab hac ergo insula, ab horum collegio monachorum ad proviciam Anglorum instituendam, in Christo missus est Aidanus, accepto gradu episcopatus, quo tempore eidem monasterio Sege-
*B*nius abbas et presbyter præfuit. Unde inter alia vivendi documenta, saluberrimum abstinentiæ vel continentię clericis exemplum reliquit : cuius doctrinam id maxime commendabat omnibus, quod non aliter, quam vivebat cum suis, ipse docebat. Nihil enim hujus mundi quærere, nil amare curabat. Cuncta, quæ sibi a regibus vel divitibus seculi donabantur, mox pauperibus, qui occurrerent, erogare gaudebat. Discurrere per cuncta et urbana et rustica loca, non equorum dorso, sed pedum incessu vectus, nisi si major forte necessitas compulsisset, solebat. Quatenus ubicumque aliquos, vel divites vel pauperes, incedens aspexisset, confestim ad hos divertens, vel ad fidei suscipiendæ sacramentum, si infideles essent, invitaret; vel si fideles, in ipsa eos fide confortaret, atque ad eleemosynas bonorumque operum executionem et verbis excitaret et factis. In tantum autem vita illius a nostri temporis scignitia distabat, ut omnes, qui cum eo incedebant, sive adtonsi sive laici, meditari deberent: id est, aut legendis Scripturis, aut psalmis discendis operam dare. Hoc erat quotidianum opus illius, et omnium, qui cum eo erant, fratrum, ubicumque locorum devenissent.

virtutes,

C 16 Et si forte evenisset (quod tamen raro evenit) ut ad regis convivium vocaretur, intrabat cum uno clerico aut duobus, et ubi paululum reficiebatur, accelerabat ocyus ad legendum cum suis, sive ad orandum exivit. Cujus exemplis informati tempore illo religiosi quique viri ac femi-
*C*niæ, consuetudinem fecerunt per totum annum, excepta remissione Quinquagesimæ Paschalis, quarta et sexta sabbati jejunium ad nonam usque horam protelare. Numquam divitibus honoris sive timoris gratia, si qua deliquissent, reticebat; sed aspera illos invectione corrigebat. Nullam potentibus seculi pecuniam, excepta solummodo esca, si quos hospitio suscepisset, unquam dare solebat: sed ea potius, quæ sibi a divitibus donaria pecuniarum largiebantur, vel in usus pauperum (ut diximus) dispergebat, vel ad redemptionem eorum, qui injuste fuerant venditi, dispensabat. Denique multos, quos precio dato redemerat, redemptos postmodum suos discipulos fecit, atque ad sacerdotalem usque gradum erudiendo atque instituendo provexit.

fides dilatat
in Northumbria
ejus cura,
et cooperante
rege,

17 Magnopere dilatam esse in Northumbriæ regno fidem Christianam, prædicante S. Aidano et pie cooperante Oswaldo rege, insinuant Bedæ verba cap. 3: Ubi, inquit, pulcherrimo sæpe spectaculo contigit, ut evangelizante antistite, qui Anglorum linguam perfecte non noverat, ipse rex suis ducibus ac ministris interpretis verbi existeret cœlestis: quia niuirum tam longo exi-

lii sui tempore linguam Scottorum jam plene didicerat. Exinde cœperc plures per dies de Scottorum regione venire in Britanniam, atque illis Anglorum provinciis, quibus regnavit rex Oswaldus, magna devotione verbum fidei prædicare, et credentibus gratiam baptismi, quicumque sacerdotali erant gradu præditi, ministrare. Construebantur ergo ecclesiæ per loca, confluebant ad audiendum verbum Dei populi gaudentes, donabantur munere regio possessiones et territoria ad instituenda monasteria, imbuebantur præceptoribus Scottis parvuli Anglorum una cum majoribus studiis et observatione disciplinæ regularis.

18 Quantum rex ipse ex pia sancti Præsulis institutione profecerit, docet idem Beda cap. 6 his verbis: Hujus igitur reverendissimi Antistitis doctrina rex Oswaldus cum ea, cui præerat, gente Anglorum institutus, non solum incognita progenitoribus suis regna cœlorum sperare didicit, sed et regna terrarum plusquam ulli majorum suorum ab eodem uno omnipotenti Deo, qui fecit cælum et terram, consecutus est. Denique omnes uationes et provincias Britannię, quæ in quatuor linguas (id est, Britonum, Pictorum, Scottorum, Anglorum) divisæ sunt, in ditione accepit. Quo regni culmine sublimatus, nihilominus quod mirum dictu est, pauperibus et peregrinis semper humilis, benignus et largus fuit.

19 Denique fertur, quod tempore quodam, cum die sancto Paschæ cum præfato Episcopo consedisset ad prandium, positusque esset in mensa coram eo discus argenteus regalibus epulis refertus, jamque essent manus ad panem benedicendum missuri, intrasse subito ministrum ipsius, cui suscipiendorum inopum erat cura delegata, et indicasse regi, quia multitudo pauperum undecumque adveniens maxima per plateas sederet, postulans aliquid eleemosynæ a rege. Qui mox dapes sibimet appositas deferri pauperibus, et discum confringi, atque eisdem minutatim dividi præcepit. Quo viso, Pontifex, qui assidebat, delectatus tali facto pietatis, apprehendit dexteram ejus, et ait: Numquam inveterascat hæc manus. Quod et ita juxta votum benedictionis ejus provenit. Nam cum, interfecto illo in pugna, manus cum brachio a cetero essent corpore resectæ, contigit ut hæcenus incorruptæ perdurent.

et cujus manum non corrumpendam prædicit.

20 Cum anno 642 occisus in prælio esset S. Oswaldus, partem Northumbriæ, seu Deirorum provinciam regere cepit S. Oswinus, de quo apud nos actum est tom. iv Augusti pag. 57 et sequentibus. Quid cum pio illo rege, ejus et mortem prædixit, egerit Sanctus noster sic narrat Beda lib. 3, cap. 14: Donaverat equum optimum antistiti Aidano, in quo ille, quamvis ambulare solitus, vel annuum flucta transire, vel si alia qualibet necessitas insisteret, viam peragere posset: cui cum parvo interjecto tempore peuper quidam occurreret, eleemosynam pctens, desiliens ille, præcepit equum, ita ut erat stratus regaliter, pauperi dari: erat enim multum misericors et cultor pauperum, ac velut pater miserorum.

F
Sanctus equum ab Oswino rege acceptum dat pauperi:

21 Hoc cum regi esset relatum, dicebat Episcopo, cum forte iugressuri essent ad prandium: Quid voluisti, Domine antistes, equum regium, quem te conveniebat proprium habere, pauperi dare? Numquid non habuimus equos viliores plurimos, et alias species, quæ ad pauperum

regemque id agre ferentem corripit, ita ut ille veniam humiliter petat:

RECTORE
J. S.

rum dona sufficerent, quamvis illum eis equum non daret, quem tibi specialiter possideudum elegi? Cui statim Episcopus: Quid loqueris, inquit, rex? Num tibi carior est ille filius equæ, quam ille filius Dei? Quibus dictis intrabant ad prandendum, et Episcopus quidem residebat in suo loco. Porro rex venerat de venatu, et cœpit consistens ad focum calciferi cum ministris. Et repente inter calefaciendum recordans verbi, quod dixerat illi Antistes, discinxit se gladio suo, et dedit illum ministro, festinusque accedens ante pedes Episcopi corruit, postulans ut sibi placatus esset, Quia numquam, inquit, deinceps aliquid loquar de hoc, aut iudicabo quid vel quantum de pecunia nostra filiis Dei tribuas. Quod videns Episcopus multum pertimuit, ac statim exurgens levat eum, promittens se multum illi esse placatum, dummodo ille residens ad epulas tristitiam deponeret.

mortem prædicat S. Oswini.

22 Dumque rex, jubente ac postulante Episcopo, lætitiā reciperet: cœpit contra Episcopus tristis usque ad lachrymarum profusionem effici. Quem dum presbyter suus lingua patria, quam rex et domestici ejus non noverant, quare lachrymaretur, interrogasset, Scio, inquit, quod non multo tempore victurus est rex: numquam enim vidi antehac humilem regem: unde animadverto citius illum ex hac vita rapiendum. Non enim digna est hæc gens talem habere rectorem. Nec multo post dira Antistitis præsentia tristi regis funere, de quo supra diximus, impleta sunt. Sed et ipse antistes Aidan, non plus quam duodecimo post occisionem regis, quem amabat, die, id est, pridie Kalendarum Septembrium de seculo sublatus, perpetua laborum suorum a Domino præmia recepit. *Verum de morte ejus infra agetur latius.*

§ IV. Miracula quædam et mors Sancti: virtutes et error in celebrando Paschate.

Tempestatem prædicat, datque oleum sacratum,

Spiritu prophetiæ et miraculorum gloria clausisse S. Aidanum, magis deinde ostendit Beda, hæc referens cap. 15: Qui cujus meriti fuerit, etiam miraculorum signis internus Arbiter edocuit: e quibus tria memoriæ causa ponere satis sit. Presbyter quidam nomine Utta, multæ gravitatis ac veritatis vir, et ob id omnibus etiam ipsis principibus seculi honorabilis, cum mitteretur Cautiam, ob adducendam conjugem regi Oswini*, filiam videlicet Eduini regis Eanfledam, quæ, occiso patre, illuc fuerat adducta: qui terrestri quidem itinere illo venire, sed navigio cum virgine redire disponebat: accessit ad episcopum Aidanum, obsecrans eum pro se suisque, qui tunc iter erant aggressuri, Domino supplicare. Qui benedicens illos, ac Domino commendans, dedit etiam oleum sanctificatum: Scio, inquiens, quia ubi navem ascenderitis, tempestas vobis et ventus contrarius superveniet: sed tu memento, ut hoc oleum, quod tibi do, mittas in mare, et statim, quiescentibus ventis, serenitas maris vos læta prosequetur, et cupito itinere domum remittet: quæ cuncta, ut prædixerat Antistes, ex ordine completa sunt.

* Oswino

24 Equidem in primis furentibus undis pelagi tentabant nautæ anchoris in mare missis navem

retinere, neque hoc agentes aliquid proficiebant. D Cumque mergentibus undique et implere incipientibus navem flectibus, mortem sibi omnes imminere, jam jamque adesse viderent, tandem presbyter reminiscens verba Antistitis, assumpta ampulla, misit de oleo in poutum, et statim, ut prædictum erat, suo quievit a fervore. Sicque factum est, ut Vir Dei per prophetiæ spiritum tempestatem prædixerit futuram, et per virtutem ejusdem spiritus hanc hanc exortam, quamvis corporaliter absens, sopiverit. Cujus ordinem miraculi non quilibet dubius relator, sed fidissimus mihi nostræ ecclesiæ presbyter, Cynimund vocabulo, narravit, qui se hoc ab ipso Utta presbytero, in quo et per quem completum est, audisse perhibebat.

quo illa accedat.

25 *Aliud prodigium subdit cap. 16 hunc in modum:* Aliud ejusdem Patris memorabile miraculum ferunt multi, qui uosse potuerunt. Nam cum tempore episcopatus ejus hostilis Merciorum exercitus, Penda duce, Nord-Humbro- rum regiones impia clade longe lateque devastans, pervenit ad urbem usque regiam, quæ ex Bebbæ quondam reginæ vocabulo cognominatur: camque cum neque armis, neque obsidione capere poterat, flammis absumere conatus est, E discissisque vinculis, quæ in vicinia urbis invenit, advexit illo plurimam congeriem trabium, tignorum, parietum virgeorum, aliarumque rerum. Et his urbem in magna altitudine circumdedit a parte, quæ terræ est contigua. Et dum ventum opportunum cerueret, illato igne comburere urbem nisus est. Quo tempore reverendissimus antistes Aidan in iusula Farne, quæ duobus ferme milibus passuum ab urbe procul abest, morabatur. Illo enim sæpius secreta orationis et silentii causa secedere consueverat. De- uique usque hodie locum sedis illius solitarie in eadem insula solent ostendere. Qui cum ventis furentibus globos ignis ac funum supra muros urbis exhalare conspiceret, fertur elevatis ad cælum oculis manibusque cum lachrymis dixisse: Vide, Domine, quanta mala facit Penda. Quo dicto, statim mutati ab urbe venti, in eos, qui accenderant, flammarum incendia retorserunt, ita ut aliqui læsi, omnes territi, impugnare ultra urbem cessarent, quam divinitus juvari cognoverant.

flammas urbi injectas absens præcibus suis in hostem retorquet.

26 *Demum cap. 17 mortem Sancti, quam jam supra perstrinxerat, refert his verbis:* Huic cum dies mortis egredi e corpore cogeret, completis annis episcopatus sui septemdecim, erat in villa regia non longe ab urbe, de qua præfati sumus. In hac enim habens ecclesiam et cubiculum, sæpius ibidem diverti ac manere, atque inde ad prædicandum circumquaque consueverat exire, quod ipsum et in aliis villis regiis facere solebat, utpote nihil propriæ possessionis, excepta ecclesia sua et adjacentibus agellis, habens. Tetenderunt ergo ei ægrotanti tentorium ad occidentalem ecclesiæ partem, ita ut ipsum tentorium parieti haberet ecclesiæ. Ude factum est ut acclivis*, destinæ*, quæ extrinsecus ecclesiæ pro muuine erat apposita, spiritum vitæ exhalaret ultimum. Obiit autem decimo septimo episcopatus sui anno, pridie Kalendarum Septembrium. *Defunctum esse Sanctum anno 651, consentiunt omnes; idque testatur Beda in Epitome ad eundem annum 651.*

pius Sancti obitus:

F

* f. acclivis
* id est, sulco
vel columnæ

27 *Huic loco inserenda sunt ea, quæ laudatus Beda narravit in Vita S. Cuthberti cap. 4 in hunc modum:* At ubi gubernatrix vitæ fidelium

animam ejus ad cælum deferri videt S. Cuthbertus:

A liam gratia Christi voluit famulum suum (*Culthbertum*) acrioris propositi subire virtutem, altioris præmii gloriam promereri, contigit eum remotis in montibus commissorum sibi pecorum agere eustodiam. Qui dum nocte quadam, dormientibus sociis, ipse juxta morem pervigil in oratione duraret, vidit subito fuscum de cælo lumen, medias longæ noctis interrupisse tenebras, in quo cælestium choros agminum terras petisse, nec mora, rapta secum anima claritatis eximie, supernam redisse ad patriam. Compunctus est multum hoc visu Deo dilectus adolescens ad subeundum gratiam spiritualis exercitii, ac promerendæ inter magnificos viros vitæ felicitatisque perennis, confestimque Deo laudes gratiarumque referens actiones, sed et socios ad laudandum Dominum fraterna exhortatione provocans: Heu miseri, inquit, qui somno et inertia dediti, non meremur semper vigilantium ministrorum Christi cernere lucem. En ipse cum modico noctis tempore pervigil orarem, tanta Dei magalia conspexi: aperta est janua cæli, et inductus illic angelico comitatu spiritus cujusdam Sancti, qui nunc, nobis in infima caligine versantibus, B supernæ mansionis gloriam, ac regem illius Christum perpetuo beatus intuetur: et quidem hunc vel episcopum quemlibet sanctum, vel eximium de fidelium numero virum fuisse existimo, quem tantæ splendore lucis, tot ducentium choris angelorum cælos allatum vidi. Hæc dicens vir Domini Culthbertus, non parum corda pastorum ad reverentiam divini laudationis accendit, agnovitque mane facto antistitem Lindisfarnensis ecclesiæ Aiduum, magnæ utique virtutis virum, per id temporis, quo viderat, raptum de corpore cælestia regna petisse, ac statim commendans suis pccora, quæ pascebat, dominis, monasterium petere decrevit.

corpus sepul-
tum in come-
terio monacho-
rum: dein ad
ecclesiam S.
Petri transla-
tum:

28 Redcamus ad Bedæ Historiam, qui memorato cap. 17 post superiora sic prosequitur: Cujus corpus mox inde translatum ad insulam Lindisfarnensium, atque in cœmeterio fratrum sepultum est. At interjecto tempore aliquanto, cum fabricata esset ibi basilica major, atque in honorem beatissimi Apostolorum Principis dedicata, illo ossa ejus translata, atque ad dexteram ejus altaris juxta venerationem tanto Pontifice dignam condita sunt. Successit vero ei in episcopatum Sinan*, et ipse illo ab Iiii Scottorum iusula ac monasterio destinatus, ac tempore non paucis in episcopatu permansit. De S. Finano S. Aidani successore egerunt majores nostri ad xvii Februarii, seu tom. iii illius mensis, ubi pag. 22 refertur ecclesia ista Lindisfarnæ a Finano constructa. Videtur igitur ab eodem Finano corpus Aidani in illam illatum, licet ecclesia scrius dedicata sit S. Petro per S. Theodorum Cantuariensem antistitem, uti ibidem additur. Nam noluit, opinor, Beda insinuare illationem corporis S. Aidani dedicatione posteriore esse.

ecclesiæ ful-
crum, cui in-
cubnerat San-
ctus moriens,
ab igne illa-
sum.

29 Post prædicta tale miraculum subjungit Beda: Contigit autem post aliquot annos, ut Penda Merciorum rex cum hostili exercitu hæc in loca perveniens, cum cuncta, quæ poterat, ferro flammaque perderet, vicusque ille, in quo Antistes obiit, una cum ecclesia memorata flammis absumeretur. Sed mirum in modum sola illa destina, cui incumbens obiit, ab ignibus circumcincta vorantibus absuui non potuit. Quo clarescente miraculo, mox ibidem ecclesia restaurata, et hæc eadem destina in munimentum est parietis, ut aute fuerat, forinsecus apposita.

Rursumque, peracto tempore aliquanto, evenit per culpam iucuriæ vicum eundem et ipsam pariter ecclesiam ignibus consumi, sed nec tunc quidem eandem tangere flamma destinam valebat: et cum, magno utique miraculo, ipsa ejus foramina ingrediens, quibus ædificio erat affixa, perderet, ipsam tamen lædere nullatenus sinebatur. Unde tertia ædificata ibi ecclesia destinam illam, non, ut autea, deforis in fulcimentum domus apposuerunt, sed intro ipsam ecclesiam in memoriam miraculi posuerunt, ubi intrantes genua flectere ac misericordiæ cælesti supplicare deberent. Constatque multos ex eo tempore gratiam sanitatis in eodem loco consecutos, quoniam etiam assulis ex ipsa destina excisis, et in aquam missis plures sibi suisque languorum remedia conquisiere.

30 Demum quædam adjungit Beda, ne laudando personam laudare videretur ritum Scotorum istius temporis in celebrando Paschate: Scripsi hæc, inquit, de persona et operibus Viri præfati, nequaquam in eo laudans, aut cligens hoc, quod de observatione Paschæ minus perfecte sapiebat: imo hoc multum detestans, sicut in libro, quem de Temporibus composui, manifestissime probavi. Sed quasi verax historicus simpliciter ea, quæ de illo sive per illum sunt gesta, describens, et, quæ laude sunt digna, in ejus actibus laudans, atque ad utilitatem legentium memoriæ commendans, studium videlicet pacis et charitatis, continentie et humilitatis, animum iræ et avaritiæ victorem, superbie simul et vanæ gloriæ contemptorem: industriam faciendi simul et docendi mandata cælestia, solertiam lectionis et vigiliarum, auctoritatem sacerdote dignam redarguendi superbos ac potentes, pariter et infirmos consolandi, ac pauperes recreandi vel defendendi clementiam. Qui (ut breviter multa comprehendam) quantum ab eis, qui illum novere, didicimus, nil ex omnibus, quæ in Evangelicis, sive apostolicis, sive prophetice Litteris facienda cogoverat, prætermittere, sed cuncta pro suis viribus operibus explere curabat. Ille in præfato Antistite multum complector et amo, quia nimirum hæc Deo placuisse non ambigo.

Beda laudans
Sancti virtutes,

E

31 Quod autem Pascha non suo tempore observabat, vel cauovicum ejus tempus ignorans, vel suæ gentis auctoritate, ne agnitionem sequeretur, devictus, non approbo nec laudo. In quo tamen hoc approbo, quia in celebratione sui Paschæ non aliud corde tenebat, venerabatur et prædicabat, quam quod nos: id est, redemptionem generis humani per passionem, resurrectionem, ascensionem in cælos Mediatoris Dei et hominum hominis Jesu Christi. Unde et hæc non, ut quidam falso opinantur, quartadecima luna in qualibet feria cum Judæis, sed die Dominica seuper agebat, a luna quartadecima usque ad vicesimam, propter fidem videlicet Dominicæ resurrectionis, quam una sabbati factam, propter speciem nostræ resurrectionis, quam eandem unam sabbati, quæ nunc Dominica dies dicitur, veraciter futuram sancta Ecclesia credebatur. Ritum Scotorum improbatur quidem Ecclesia, benigne tamen tolerabat, donec illi rectius instruerentur. Sic antea diu toleraverat ritum Quartadecimanorum, quorum error demum damnatus in Nicæno concilio. Hinc S. Aidanum aliosque istius temporis Scotos a dictis hæreticis, qui Tesseradecatitæ seu Quartadecimani vocabantur, distinguit Beda; a ritu ta-

F non approbat
tamen ritum
Scoticum in
celebrando
Paschate,
quem ille se-
quebatur:

men

AUCTORE
J. S.

men communi Ecclesiæ aberrasse observat, illudque sic reprehendit, ut simul excuset Sanctum nostrum.

in quo ritus ille differet a Catholicorum ritu, et unde in illum errorem lapsi Scoti.

32 Porro Scoti in eo differebant a Quartadecimanis, quod Pascha semper celebrarent die Dominica, illi vero id celebrarent Luna decima quarta, in quamcumque diem incideret. A Catholico autem ritu distabant Scoti, quod alia subinde Dominica Paschale festum haberent. De causa, progressu et fine hujus erroris Scotici egit Baertius noster in Commentario ad Acta S. Columbæ § 2, seu tom. 2 Julii a pag. 190, ubi et alios assignat, qui eadem materiam pertractarunt. Mihi igitur, ne actum agam, sufficiet pauca observare. Sequebantur Scoti, ad investigandum Paschatis tempus, circulum 84 annorum, teste Beda lib. 2 cap. 2. Hic autem circulus paulatim prævertebat, quod ignorabant Scoti, qui cyclum illum non emendabant. Hinc de Scotis ait

Beda lib. 3 cap. 4: In tempore quidem summae D) festivitatis dubios circulos sequentes, utpote quibus longe ultra orbem positus, nemo synodalia Paschalis observantiæ decreta porrexerat. Putabant haud dubie cyclum, sibi a primis suis Apostolis traditum, bonum esse, ideoque illi omnino inhærebant, ignorantes tutiorem Paschatis inquirendi rationem. Qua de causa sic eos excusat Beda cap. 4: Sciebant enim (ut Christiani) Resurrectionem Dominicam, quæ prima sabbati facta est, prima sabbati semper esse celebrandam: sed ut barbari et rustici, quando eadem prima sabbati, quæ nunc Dominica dies cognominatur, veniret, minime didicerant. Verum quia gratia charitatis fervere non omiserant, hujus quoque notitiam rei ad perfectum percipere meruerunt. Plura de his vide apud Baertium laudatum, scriptoresque ab eo assignatos.

DE S. EBREGISILO vel EBRAISILO

B

EPISCOPO MELDENSI

E

IN MONASTERIO JOTRENSI IN BRIA GALLIÆ PROVINCIA

J P

Locus, cultus, tempus, sepulcrum, sacra lipsana.

SECOLO VII VLL
VIII
Jotri situs,
Sancti cultus:

* Jouarre

Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti seculo 2, pag. 286 in elogio historico S. Theodechildis, abbatis Jotrensis primæ, situm hujus monasterii, parthenonis illustris nomine, Ordinis S. Benedicti illud nuncupans, ita describit: Jotrum * .. INTRA JORANI SALTUS ARVA (uti Jonas in Vita S. Columbani, et anonymus in Vita S. Agili abbatis loquuntur) situm in pago Briegio, sexto milliari supra Meldas opidum, haud procul a fluvio Matrona, sua debet primordia Adoni nobilissimo Franco: de quo ibi plura. Toussanus du Plessis in Historia ecclesiæ Meldensis, anno 1731 Parisiis Gallice edita, tomo 1, nota 25, pag. 663 collegit varia de hoc monasterio agens. Meldæ autem (vulgo Meaux) urbs est episcopalis in Gallia, ac Briensis provinciæ caput, 10 leucis a Parisiis distans in Ortum, Rhemos versus 18, ex dimensione Baudrandi. Hæc de loco; de cultu autem hujus Præsulis occurrunt ista. Molanus, Canisius ac Ferrarius eum signant, et Ebraisilum vocant; Castellanus vero Ebrigisilum, addens nuncupatum Evrele: Martyrologium novum Parisiense scribit Ebrigisili, et sic illum annuntiat: Jotri in Bria, sancti Ebrigisili Meldensis episcopi, cujus corpus in ecclesia monialium Jotrensiu religiose asservatur. Hujus sancti Episcopi memoriam honorari hac die apud Jotrenses, ac in tota diocesi Meldensi, Plessius indicat tomo 1, num. 52, pag. 40. Ex Castellano in Ahemeris pag. 749 habemus, eum coli hac die cum Octava in abbacia Jotrensi.

lectiones de illo propriæ

2 In Breviario Meldensi, quod anno 1640 excusum est, præscribitur hac die colendus ritu

semiduplici, habetque duas lectiones proprias in hæc verba: LECTIO IV. Ebrigisillus nobilissimis ortus parentibus, circa annum Domini septingentesimum quinquagesimum, eximie sanctitatis merito in episcopum Meldensem electus fuit, et in sancti Pathusii (qui novum consecratus fuerat) locum suffectus. Quo in munere gerendo tantam diligentiam adhibuisse fertur, ut nihil omitteret, quo plebis suæ fidei a Christo commissæ salutem facilius promoveret. Intelligebat enim Pastor bonus suam administrationem coram justo judice æquis librandam ponderibus, et villicationis rationem sigillatim esse reddendam. Itaque alios divinis pascebat eloquiis, alios injecta terrore a vitiis abducebat: aliis viam excellentiorem monstrabat, exemplo sancti Pauli omnibus factus omnia.

3 LECTIO V. Cum autem diu piis illis operibus animo vere paterno vacavisset, ecce moritur, et quidem anima cælum petit beatis angelorum choris inserenda: corpus vero in monasterio Jotrensi, in quo decesserat, et cui Aquilberta ejus soror præerat, deponitur, ubi ad nostra usque tempora occultum fuit, et circa annum Domini millesimum sexcentimum vigesimum ab episcopo Nannetensi levatum e sepulchro, in loco honoratiori fuit collocatum: particulam vero illius corporis Meldensis episcopus inclusit, cum sancti Sanctini reliquiis, in theca argentea, quæ nunc in insigni ecclesia Meldensi asservatur. Utinam loco lectionum istarum licuisset mihi dare Sancti Vitam, quam hactenus in museo nostro non inveni.

4 S. Patius habetur apud Castellanos, et una cum 100 in

A in novo Martyrologio Parisiensi ad diem xiii Oclobris, de quo tunc videri poterit. In Parisiensi præter titulum presbyteri Meldensis (addit Castellanus S. Stephani) dicitur: Qui electus episcopus ipso die obiisse traditur. Apud Sammarthanos in Gallia Christiana tomo 3, pagina 696 exstat inter episcopos Meldenses ante S. Ebrigesilum, non apposito utriusque, ac septem sequentibus aliis anno. Post hos sequitur Romanus qui anno dcccxli nominatur in epistola Zachariæ PP. sub an. dcccxliv. Castellanus in suo Martyrologio S. Patusium ponit seculo viii; Martyrologium novum Parisiense anno circiter dcccvii. Hæc neutiquam eohærent cum anno circiter dccc in præmissis jam sectionibus signato. Ebrigesilus autem in dicto Parisiensi Martyrologio signatur hac die xxxi Augusti anno circiter dccc, apud Castellanos autem seculo vii. Ego vero, illis præeuntibus, superius illum tantisper adscripsi seculo septimo vel octavo in magna Meldensium Præsulum obscuritate chronologica: cui plus fortasse lucis præferent editores novæ Galliæ Christianæ, dum videre dabitur archiepiscopos eorum Parisienses, quibus suffraganei sunt Meldenses.

B 5 In prædictis lectionibus dicitur Aquilberta (al. Aguilberta, Agilberta, et Agliberta) sancti Præsulis nostri fuisse soror. Tomo 2 Augusti, die xi, pag. 656 pauca diximus de sancta ista virgine, abbatissa Jotrensi, et ibidem etiam indicavimus, de gestis ejus nihil plane compertum esse. In elogio autem ipsius ex Saussayo fertur ibidem illustri regum sanguine procreata, patre Abobino, Pientia matre, sancti Abregesili gloriosissimi episcopi Meldensis germana. Menardus in Observationibus ad Martyrologium suum Benedictinum similia habet lib. 1., pag. 300, suamque notationem de eisdem Sanctis sic concludit: Quæ comperta habeo ex veteribus monumentis ejusdem abbatissæ. Vellem addidisset, cujus ætatis illa fuerint, quæ vocal vetera, ut aliquid magis explorati hic statui posset. Porro de corpore S. Ebrigesili, ut referebant superiores lectiones, levato e sepulchro, et in loco honoratiori collocato, juvat ista observare ex Plessio, qui lib. 1, num. 55, pag. 43 scribens de translatione sanctorum corporum Jotrensium ad ecclesiam magnam istius abbatissæ, narrat cæremoniam hanc solemniter fuisse factam die xiii Octobris anno 1627, præsentem reginam Mariam de Medicis Ludovici XIII regis matrem, a Philippo de Cospean, tunc episcopo Nannetensi, ac postea Lexoviensi. Tria dumtaxat tunc temporis aperta fuisse sepulcra memorat, videlicet S. Theodechildis (de qua agetur apud nos x Octobris) et alia duo, quæ credebantur esse S. Ebrigesili, et S. Aguilbertæ.

6 Agit etiam de nonnullis ornamentis pontificalibus, in sepulchro sancti Episcopi reperitis, ex Historia ecclesiæ Parisiensi edita a Gerardo du Bois, tomo 1, cap. 7, pag. 205 et 206; ubi hæc dicit de tumulo Agilberli episcopi Parisiensis: Scribit Andreas Saussayus, anno Christi mcccxxi repertum ejus corpus apud Jotrum in ea crypta sepultum cum pontificiis indumentis textis ex serico, ubi fimbriæ auræ, quæ ipse viderat et tetigerat, ubi et annulus aureus, cui agathe lapis, in quo est insculpta effigies S. Hieronymi pectus silice percussentis ante Christum cruci affixum: ait elegantis artificii fuisse, additque circum annuli adeo latum, ut utrumque pollicem in eum facile induceres. Deinde laudatus Gerardus du Bois, interjecta narratione, quæ dictis Saussayi non omnino consonat; Credibile est, inquit, hallucinatum esse Saussayum, et S. Agilbertum pro S. Ebrigesilo episcopo Meldeusi, qui in eadem crypta sepultus est, et cujus corpus inventum cum iis indumentis et cum annulo, incautius assumptum. An stricti nominis cultus conveniat Agilberto, quem sanctum vocabat citatus auctor, uli et Saussayus ad diem xi Octobris, inquire poverit alias. Idem Saussayus meminit ibidem de sepultura istius præsulis: sed nihil horum ibi habet, quæ ei modo imputabat Gerardus du Bois: quæ et alibi quæsi sivi frustra in ipsius Martyrologio. Cum igitur historicus ille non apponet ibi locum Andreae Saussayi, in quo isla invenerit, cogor ea relinquere fidei referentis. Castellanus in suo Martyrologio universali pag. 744 inter Ahemerios ponit venerabilem Agilbertum episcopum Parisiensem, de quo varia deinde colligit. Plessius pag. 43 refert cryptam S. Ebrigesili ornatam esse columnis quindecim Corinthiacis, quarum quinque e marmore, quæ sanctuarium sustentant; aram, quæ ante annum 1704 ibidem videbatur, non amplius existere. De loco tumuli in sacrario isto, factaque anno 1640 mutatione in eadem crypta etiam scribit loco citato.

7 Postremo, in lectionibus narrantur ista: Particulam istius corporis Meldensis episcopus inclusit cum S. Sanctini reliquiis in theca argentea, quæ nunc in insigni ecclesia Meldensi asservatur. Anno 1658, die xxx Octobris illustrissimus Meldensis episcopus Dominicus Seguiet inter varia sacra pignora, quæ transtulit, et hierothecæ argenteæ inclusit, memorat ossa duo S. Ebrigesili, quæ ecclesiæ suæ donata asserit ab abbatissis Jotrensibus suæ dioceseos, ut patet ex instrumento super hac re confecto, et exeuso apud Plessium tomo 2, a pag. 354, facta etiam mentione sacri lipsani S. Sanctini, qui habetur in Martyrologio Romano die xxii Septembris.

AUCTOR
J. P.
observationibus

E

nostris.

F

DE S. CUTHBURGA REGINA
ET ABBATISSA WINBURNENSI

VINDOGLADIÆ IN ANGLIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. S.

§ I. Legitimus Sanctæ cultus : ejus stirps et proximi consanguinei : an cum marito virginitatem servaverit.

INTER ANNUM
DCCXX ET
DCCXXX, UT
FERTUR.
Nomen Sanctæ
annuntiant
martyrologi,

Martyrologi Angli alique non pauci celebrant hac die xxxi Augusti S. Cuthburgam, quæ regio orta sanguine regique primum nupta, monasticam deinde vitam professa est et sacris virginibus præfuit abbatissa. Martyrologium Anglicanum de ea sic habet ad diem memoratum : Eodem die Winburnæ in comitatu Dorcestriæ depositio S. Cuthburgæ abbatissæ, sororis Inæ occidentalium Saxonum regis : quæ, ædificato propriis impensis monasterio Winburnensi, ipsa illud ingressa est, religiosam vestem assumpsit, ac abbatissa illi præfuit. Hæc omni virtutum genere monasticaque disciplina excellens, uti et operatione multorum miraculorum, spiritum Sponsi suo cælesti tradidit circa annum Christi dccxxvii. Arturus a Monasterio in Saero Gynæceo ad eundem diem annuntiat Sanctam his verbis : Vindogladia (ita locum a Romanis vocatum pulant multi) in comitatu Dorcestriæ, sanctæ Cuthburgis virginis, reginæ Northumbrorum in Anglia, deinde monasterii Wiburnensis, ejusdem Ordinis (Benedictini) fundatricis et abbatissæ, (quæ) miro virtutum ornatu vixit, et Christum sponsum læta processit. Consentunt Ferrarius, Menardus, Wion, Castellanus, alique recentiores martyrologi. Verum, cum horum auctoritas non sufficiat ad antiquam Sanctæ venerationem ostendendam, ad antiquiores accedo.

et legitimus
ejus cultus
probat.

2 In Usuardo nostro ad xxxi Augusti codex antiquus, quem Rosweydinum nominavit Sotlerius, Sanctam nostram sic breviter annuntiat : Eodem die, sanctæ Cuthburgæ virginis. Ejus quoque memoria reperitur in tribus Usuardi editionibus, nimirum in Lubeco-Coloniensi, Greveni et Molani. Verumtamen ab ipso Usuardo aliisve itlius fere temporis martyrologis memorata non fuit S. Cuthburga. At auctor Florarii nostri Ms. Sanctorum de ea sic habet : In Anglia Cuthburgæ virginis. Et ad cultum legitimum demonstrandum vel solum sufficit Breviarium Sarisberienense, quod de Sancta nostra xxxi Augusti præscribit Officium trium lectionum de Comuni unius virginis non martyris cum hac oratione : Deus qui eximie castitatis privilegio famulam tuam Cuthburgam multipliciter decorasti ; da nobis famulis tuis, ejus promerente intercessione, utriusque vitæ prosperitatem, ut, sicut ejus festivitas nobiscum agitur in terris, ita per ejus interventum nostri memoria apud te semper habeatur in cælis. Per Dominum etc. De eadem Sancta apud nos mentio facta est in prætermissis ad

xv Martii ex Mss. additionibus Cartusie Bru-xellensis ad Usuardum, in quibus leguntur sequentia : S. Cuthburga uxor Alefridi, in Anglia apud Northanhumbrorum provinciam regis, quæ ab eo dimissa, apud Berkengum sub abbatissa Hildelida, dein Wiuburnæ Deo placitam vitam transegit. Hæc quidem omnia confirmabimus ; at cur ibi annuntietur xv Martii, prorsus ignoro, nisi forsitan aliqua corporis translatio illo die facta fuerit.

3 Acta S. Cuthburgæ edidit Joannes Capgravius in Legenda Angliæ, eaque ex ipso recudemus. Verum, cum non omnia Sanctæ gesta ibidem referantur et scriptoris auctoritas non sit irrefragabilis, auctores Anglos consulimus, partim ut discutiamus atque exponamus, quæ in Actis sunt relata, partim ut adjungamus aliqua, quæ in illis sunt prætermissa. Facem mihi hac in re prætulerunt Henschenius noster, qui variis locis quædam de S. Cuthburga memoravit, et Mabillonius, qui seculo 3 Actorum Ordinis sui Sanctorum a pag. 445 de eadem Sancta structoque per ipsam monasterio varia collegit. Hisce igitur aliisque, qui se obtulerint, ducibus vitam Sanctæ discutere aggredior, ab ipsis natalibus ducturus exordium.

Acta non magni momenti :

4 Fratrem S. Cuthburgæ Inam Occidentalium Saxonum regem scriptores passim nominant, at patrem ejus aliqui prætermittunt. Henschenius aulem ad vi Februarii in Ina Saxonum Occidentalium rege num. 1 et 2 probat, eum ex regibus Occidentalium Saxonum genus duxisse, et de patre ejus subdit hæc verba : Patrem habuit Ina Kenredum tempore regni sui adhuc superstitem, cujus suasu et instituto præfatur se leges suas... subditis tulisse. Verum Kenredus ille pater Inæ et S. Cuthburgæ rex fuisse non dicitur, nedum Merciorum rex, ut habent Acta, antiquorum auctoritate hac in re destituta, et aberrantia, uti notabimus. Alii tamen Cissam vocant Inæ patrem, quem et Occidentalium Saxonum regem dicunt. Hinc num. 3 Henschenius subdit, sequentia : En qui pater aliis Inæ est, hic (apud Cambdenum) Occidentalium Saxonum rex habetur, inter subregulos, qui juxta Bedam divisum inter se regnum tenuerunt, forte numerandus, et patruus vel patrinus potius quam pater Inæ censendus, nisi binominem agnoscamus Kenredum, quem cum Chronologia Saxonica, Wigorniensis, Cestrensis, Westmonasteriensis, Huntindoniensis, aliisque ipse Ina suum scribit

Sanctæ frater
Ina rex, pater
Kenredus,
F

A scribit patrem esse, in *Legibus nimirum, ibi num. 23 datis.*

alius frater
Ingelsus, soror
S. Cuenburga:

5 Præter Inam alius fuit S. Cuthburgæ frater Ingelsus, cujus mortem refert Chronographus Saxo ad annum 718, simulque Sanctæ nostræ sororem et maritum memorat hisce verbis: Hic Ingelsus, Inæ frater, obiit: quorum sorores erant Cuenburga et Cuthburga. Hæc autem Cuthburga in vitam monasticam monasterium apud Winburnam instituit. Hæc data numptum fuit Northanhymbrorum regi Alfrido, sed ab eo adhuc vivente sejuncta fuit. Quod spectat Sanctæ fratrem et sororem, hisce passim consentiunt alii scriptores Angli, atque utramque sororem Sanctam vocant. Colitur autem S. Quenburga, aliis Cuenburga, Cneburga, Kineburga XII Septembris, ut observat Henschenius: quo die de illa agetur latius. Verum de marito S. Cuthburgæ non idem est omnium sensus, ideoque quædam hic examinanda sunt et exponenda magis quam probanda, cum solide probata jam sint ab Henschenio, cujus sententiam secutus est Mabillonius.

B
quatuor Oswii
Northumbriæ
regis filii dis-
tinguendi,

6 Oswio Northumbriæ regi quatuor erant filii. nimirum Alfridus natus maximus, qui regnavit cum patre Oswio, ante quem est defunctus; alter Egfridus, qui patri defuncto in regnum Northumbriæ successit anno 670; tertius Elfwinus, qui anno 679 occisus est in prælio; quartus demum Alfridus junior et nothus, qui anno 685, aut, ut alii dicunt, 686 regnum adeptus est, cum nullus ex fratribus ejus esset superstes. Hi quatuor Oswii regis filii memorantur a venerabili Beda locis variis, ut ostendit Henschenius tom. I Martii in SS. Kineburga et Kineswitha pag. 441 et 442, ubi Egfridum aliquoties Egbertum vocat lapsu calamitatis, et pag. 436 et 447 latius probat Alfridum seniore distinguendum ab Alfrido notho, de quo solo poterat esse dubium. Hanc utriusque Alfridi vel Alfridi distinctionem tam diligenter stabilivit Henschenius, quia Alfordus in Annalibus ecclesiæ Anglicanæ ad annum 713 num. 1 et 2 ex utriusque confusione in errorem incidit, ac contra antiquorum omnium auctoritatem scripserat, S. Cuthburgam non fuisse nuptam Alfrido, aut Egfrido, (quem aliqui nominant, ut videbimus) sed Osredo Alfridi filio, a quo ob ejus incontinentiam separatam contendit, qui alter est error ex prioribus natus.

C
nam ex confu-
sione duorum
ex illis in er-
rorem incidit
Alfordus:

7 Audi Alfordi ratiocinium, quod agnitæ antiquorum auctoritati opponit, quodque sponte concidit, sublata confusione utriusque Alfridi: Verum, inquit num. 3, cum supra Egfrido regi conjunxerim matrimonii lege sanctissimam virginem Ethelredam, sive Ediltrudem, Annæ Orientalium Anglorum regis filiam; et Alfrido Kineburgam, e pagano Penda natam: restat, ut Cuthburga, Inæ regis soror, Osredo regi juncta, ab eo juveat, et alios amores quærente, separata sit: non eo modo, quo aut Ediltrudis ab Egfrido, aut ab Alfrido Kineburga, qui mutuo consensu discesserunt; sed lege repudii, quia Osredus rex matrimonii jura violaverat. Hanc conjecturam, de qua dubitationem suam mox ipse subjungit, non protulisset Alfordus, si juniorem Alfridum cognovisset: nam nullus antiquorum S. Cuthburgam Osredo nuptam fuisse dixit. Nec ullo modo cum ætate utriusque hæc nuptiæ conciliari possunt. Quin potius Cuthburgam verisimiliter Osredi matrem fuisse, dicemus infra.

8 Accipe nunc, quæ de S. Cuthburga memo-
Augusti Tomus VI.

rarunt scriptores Angli probatiores, partim ut dicta confirmantur, partim ut reliqua, quæ occurrent dubia, eorum auctoritate dirimantur. Chronographus Saxo num. 5 jam dixit Sanctam Alfrido nuptam fuisse, sed ab eo vivente sejunctam; et monasterium Winburnense ab illa fundatum. Consentit hisce omnibus Floréntius Wigorniensis ad annum 718 sic scribens: Ingelsus frater Inæ regis Westsaxonum vitæ modum fecit. Quorum sorores extitere sancta Quenburga et sancta Cuthburga, quæ monasterium virginum Deo devotarum in loco, qui dicitur Winburnam, construxit. Hanc autem Aldfridus rex Northanhimbrorum in conjugem habuit, sed ante finem vitæ suæ connubio carnalis copulæ ambo pro Dei amore renunciarere. Eadem plane habet Ranulphus Higdenus monachus Chestrensis in Polychronico ad annum 716. Addit præcedentibus aliquid Matmesburiensis lib. I de Gestis regum Anglorum cap. 2, ubi hæc scripsit: Habuit sane Ina sorores Cuthburgam et Quenburgam. Cuthburga Alfrido regi Northanimbrorum nupti tradita, sed non post multum conjugio diducto, primum apud Berkengum sub abbatisa Hildevida, mox ipsa magistra Regulæ, Winburæ Domino placitam vitam transegit.

9 Alium tamen S. Cuthburgæ conjugem attribuit Henricus Huntindoniensis lib. 4 Historiarum pag. 338, sic scribens: Circa hoc tempus Cudburg, soror Cneburg, constituit abbatiam apud Wineburn. Quæ data fuerat Egferdo regi Northumbriæ, sed eo vivente separata. Hunc plane secutus est Matthæus Westmonasteriensis ad annum 720, dum scripsit sequentia: Anno gratiæ MCCXX Ingilsus frater Inæ regis diem clausit extremum. Quo utique tempore Cuthburga, soror Inæ regis et Keneburgæ, apud Winburnam abbatiam construxit. Hæc Cuthburga data fuit in conjugem Egfrido regi Northanhimbrorum, sed eo vivente separata est. Licet horum duorum auctoritas inferior sit auctoritate aliorum omnium, quos supra adduxi, dubitationis tamen aliquid injiceret, nisi temporis ratio aperte militaret pro conjugio Sanctæ cum Alfrido. Nam primo Ina rex factus est anno 689, id est, quatuor circiter annis post mortem Egfridi, anno 685 defuncti; debuisset igitur Cuthburga multis annis ante regnum fratris nupta fuisse Egfrido, cum a marito adhuc vivente separata sit: at vero id minime est verisimile. Dein Cuthburga monialis facta est in Berkingensi cænobio circa annum 700, ut videbimus, separata ergo est ab Alfrido tunc regnante; non ab Egfrido quindecim annis defuncto. Accedit ante allegata ratio Alfordi, quod uxor Egfridi nota sit, nimirum S. Etheldreda: et licet alteram deinde duxerit Egfridus, illamque usque ad mortem habuerit, ut patet ex Beda in Vita S. Cuthberti apud nos tom. III Martii pag. 109 et 110: alia hæc omnino est a S. Cuthburga, ut ibidem videre licet.

10 Hæc firmiter stabilire volui, quia et aliud hinc colligere licebit. Imprimis parum probabilis videtur virginitas Sanctæ in matrimonio servata, quam cum Actis varii scriptores neoterici asserunt, uni et Mabillonius ipse in S. Cuthburga; sed absque auctoritate antiquorum. Quippe scriptores antiquiores, quorum verba dedi, testantur quidem unanimi voce, Cuthburgam a vivente adhuc Alfrido fuisse separatam: verum non dicunt, id factum ante consummatum matrimonium. Contra vero

AUCTORE
J. S
scriptores An-
gli Cuthburgæ
maritum at-
tribunt Al-
fridum regem,

E
exceptis paucis,
qui refutantur:

* Egfrido

F

virginitas
Sanctæ a qui-
busdam asser-
ta, parum vi-
detur probabi-
lis.

AUCTOR
J. S.

certum est, Alfrido filium fuisse Osredum; nec apparet, quam illi matrem assignaremus, nisi S. Cuthburgam. Audi Bedam in Historia lib. 5 cap. 19: Anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo quinto Alfridus rex Northanhymbrorum defunctus est, anno regni sui vicesimo necdum impleto. Cui succedens in imperium filius suus Osredus, puer octo circiter annorum, regnavit annis undecim. Quapropter matrem Osredi fuisse S. Cuthburgam existimo eum Henschenio. Et sane hæc verba Wigorniensis, sed ante finem vitæ suæ connubio carnalis copulæ ambo pro Dei amore renunciavere, cum virginitate Sanctæ nostræ ægre componi possunt. Ceterum separationem conjugum factam mutuo consensu, ut ait Wigorniensis, verisimile est ob probatos mores Alfridi, quem passim laudant Angli, eamque contigisse paucis annis post natum regni herezæ, seu circa annum 700, conjicimus ex iis, quæ mox dicemus de ingressu monasterii.

§ II. Vita monastica in Berkingensi cœnobio: constructio cœnobii Winburnensis cujus fit abbatissa; tempus mortis ignotum.

Sancta se recipit in monasterium Berkingense.

Jugo matrimonii liberata S. Cuthburga in Berkingense cœnobium se recepit ut supra num. 8 audivimus ex Malmesburiensi. De initio dicti cœnobii agit Beda lib. 4 cap. 6 sic scribens: Illic sane (S. Erconwaldus) priusquam episcopus (Londinensis) factus esset, dno præclara monasteria, unum sibi, alterum sorori suæ Ethilburgæ construxerat: quod utrumque regularibus disciplinis optime instituerat: Sorori autem in Orientalium Saxonum provincia, in loco, qui nuncupatur Bereingum, in quo ipsa Deo devotarum mater acATRIX posset existere fœminarum. Quæ, suscepto monasterii regimine, condignam se in omnibus episcopo fratre, et ipsa recte vivendo, et subjectis regulariter et pie consulendo, præbuit; ut etiam cælestia iudicio fuere miracula. Deinde, relatis aliquot miraculis, secundam abbatissam, sub qua monasterium istud ingressa est Cuthburga, cap. 10 memorat his verbis: Successit autem Ethilburgæ in officium abbatissæ devota Deo famula, nomine Hildith, multisque annis, id est, usque ad ultimam senectutem, eidem monasterio strenuissime, et in observantia disciplinæ regularis, et in earum, quæ ad communes usus pertinent, rerum providentia præfuit. Hæc abunde declarant regulari observantia floruisse abbatiam Berkingensem sub S. Hildelitha abbatissa; atque existimare possumus hæc de causa eo se recepisse Sanctam nostram. Porro de S. Hildelitha apud nos actum est ad xxiv Martii, seu tom. III illius mensis a pag. 181, ubi etiam de loco hæc notantur num. 1: Est Berkingum seu Bereingum in comitatu Essexiæ prope Tamisim fluvium, haud longe a Londino, in quo usque ad infelicissima tempora Henrici VIII Angliæ regis celeberrimum viguit monasterium.

quod regulari disciplina monasterio florebatur:

12 Dum S. Cuthburga degebat in monasterio Berkingensi, S. Aldhelmus ad abbatissam et moniales scripsit librum de Laudibus virginitatis, quem orditur his verbis: Reverendissimis Christi virginibus, omni que devotæ

germanitatis affectu venerandis, et non solum corporalis pudicitiae præconio celebrandis, quod plurimum est; verum etiam spiritualis castimonie gratia glorificandis, quod paucorum est; Hildelithæ * regularis disciplinæ et monasticæ conversationis magistræ, simulque Justinae ac Cuthburgæ, nec non Osburni mihi contribulibus; necessitudinum nexibus conglutinatae Altgidæ ac Scholasticæ, Hildburgæ et Berngidæ, Eulaliæ ac Teclæ, rumore sanctitatis concorditer Ecclesiam ornantibus, Aldhelmus segnis Christicola crucis, et supplicis Ecclesiæ vernaculus optabilem perpetuæ prosperitatis salutem. Easdem sacras virgines sæpe laudat in Operis decursu, iisdemque valedicit hunc in modum: Valet, o flores Ecclesiæ, sorores, monasticæ alumnae, scholasticæ Christi margaritæ, paradisi gemmæ, et cælestis patriæ participes. De tempore scripti hujus Opuseuli sic loquitur Mabillonius in Actis seculo 3 pag. 300 in S. Hildelitha: Scripsit porro Aldhelmus hunc librum post synodum, cujus jussum edidit Opusculum contra errores Britonum: at vero ante annum dccv, quo ex abbate Maildimensi seu Malmesburiensi factus est Seireburnensis episcopus.

13 Postquam Sancta nostra disciplinam regularem egregie didicerat in celeberrimo hoc cœnobio, eandem docere cœpit in abbatia Winburnensi, quæ interim erat exstructa. Porro constructionem Winburnensis monasterii alii attribuunt S. Cuthburgæ, alii etiam aliis. Citati antea scriptores Angli, Wigorniensis, Huntindoniensis, Westmonasteriensis, illisque antiquior Chronographus Saxo fundatricem nominant S. Cuthburgam solam. Hisce accedit Cambdenus in Britannia pag. 158, ubi describit comitatum Dorcestriæ: ac demum Acta edenda, aliique plurimi recentiores. In Monastico Anglicano tom. 1 pag. 163 additur soror Coenburga ex Joanne Tinemuthensi, cujus hæc citantur verba: Anno Domini dccviii sancta Quinburga et sancta Cuthburga, sorores Ynæ regis West Saxonum claruerunt, quæ monasterium apud Winburnam construxerunt. Verum his omnibus antiquior est Rudolfus monachus Fuldensis et presbyter, qui seculo ix scripsit Vitam S. Liobæ, editam a Mabillonio seculo 3, part. 2, a pag. 246, ubi ille de cœnobio dicto sic habet: In Britannia insula, quam natio Anglorum inhabitat, locus quidam antiquo gentis illius vocabulo Wimbruno vocatur, ... in quo duo monasteria antiquitus a regibus gentis illius constructa sunt, muris altis et firmis circumdata, et omni sufficientia sumptuum rationabili dispositione procurata, unum scilicet clericorum (id est monachorum) et alterum fœminarum: quorum ab initio fundationis suæ utrumque ea lege disciplinæ ordinatum est, ut neutrum eorum dispar sexus ingrederetur. Hinc collegit Henschenius monasterium ab Ina rege maxime structum esse, cooperante tamen S. Cuthburga, cui et sororem ejus Coenburgam Mabillonius adjungit. Quæ eo magis sunt verisimilia, quod Berkingense cœnobium, in qua degebat Cuthburga, longo esset intervallo remotum a loco, in quo structum est Winburnense, adeo ut illa commode non potuerit simul Berkingi degere et simul curam habere monasterii Winburnæ exstruendi.

14 Itaque de loco, tempore, aliisque conditi hujus monasterii adjunctis recte meo iudicio ratiocinatur

D

* at. Hildelithæ

E

condit deinde, episcopante fratre Ina et sorore Coenburga,

F

A *tiocinatur Mabillonius in Annalibus tom. 2, pag. 10 in hunc modum*: In condendo illo cœnobio (*Cuthburga*) adiutores habuit Inam et Coenburgam, fratrem ac sororem, ibidemque abbatissæ munere functa est. Positum erat hoc monasterium in pago Dorcestrensi ad fluvium Wiuburniam, quem recentiores Stourum vocant, haud procul a castro Badburriensi, quæ regum Westsaxonum sedes erat. Ejus monasterii primordia referenda sunt ad hunc annum (704 aut insequentem, uti colligitur ex eo, quod Aldhelmus Seireburnensis antistes hoc posteriori anno (705) creatus, proximo epistolam scripsit de libertate a se concessa monasteriis in sua diœcesi constitutis, in quibus memorat Wiuburnense, cui jam tum Cuthburga, regis Inæ germana, præsedisse dicitur. *Epistolam hanc vide in Annalibus Alfordi ad annum 705. Pergit sic Mabillonius*: Duplex eo in loco monasterium erat, teste Rudolfo, in Vita sanctæ Liobæ abbatissæ, unum clericorum seu monachorum, alterum feminarum. Ea vero lege utrumque monasterium ordinatum erat, ut neutrum eorum dispar sexus ingrederetur, exceptis solummodo presbyteris, qui in ecclesias feminarum ad agenda Missarum tantum officia ingredi solebant. Feminarum vero quæcumque sæculo renuntians earum consortio sociari vellet, nunquam exitura intrabat, nisi causa rationalis vel magnæ ejusdem necessitatis id exigeret. *Addit conjecturam de triplici monasterio ibi constituto, quam prætereo.*

tempus mortis ignotum.

15 *Quamdiu Sancta nostra dicto monasterio præsederit abbatissa, quoque anno ad Superos emigraverit, prorsus incertum est. Porro ex tempore conditi cœnobii Winburnensis per conjecturam probabilem colligimus, Cuthburgam intrasse monasterium Berkingense circa initium seculi viii, cum paucis annis ibi vixisse videatur. Matrimonio forsitan juncta fuit cum Alfrido rege circa annum. 690 quia frater Ina anno 689 regnum est adeptus, et Alfridus ab anno 685 vel 686 regnaverat. Verum lubens fateor annum initi matrimonii incertum esse. Magis quoque obscurum est, quo circiter tempore nata sit ac defuncta, licet Mabillonius mortem ejus consignet circa annum 724, et Martyrologium Anglicanum circa 727, cum nulla detur ratio, ideoque latius obitum ejus consignavi inter annum 720 et 730, quod ne quidem satis est certum.*

ACTA

ex Capgravio fol. LXXIX.

Sanctæ ad nuptias perita, consentit imperio fratris;

a
b

K enredus rex Merciorum a genuit filium nomine Yne et sanctam Cuthburgam et Queneburgam b: quarum Cuthburga a diebus adolescentiæ suæ soli angelorum Domino complacere elegit. Cumque fama bonitatis et pulchritudinis ejus circumquaque divulgaretur, multos reges et nobiles ejus amore illexit: et a multis in conjugium petebatur. Illa verosolius cælestis Spousi gaudens inhærere complexibus, hominum horrebat aspectus, ut sine offendiculo vitam præsentem transigere posset. Interea rex Northanhumbroborum Alfridus c misit legatos suos ad regem Yne Westsaxonum, rogans, ut

ei suam sororem Cuthburgam daret in conjugem. Advocans igitur rex Sororem suam, regis legationem indicavit ei. Cui Virgo respondit: Si michi ad votum meum vivere licet: nullus certe in tota Britannia rex michi placere potest. Sed quia Scriptura dicit, quod qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit: quæcumque tua majestas de me ordinaverit, me sibi obedientem, quamvis non voluntarie, inveniet. In Domino enim confido, quod humilitatem ancillæ suæ respiciet, nec patietur violari claustra pudicitiae meæ. neque unquam sequestrabit me a castis complexibus dilectionis suæ. Potens est Dominus et Sponsus meus me sibi etiam sub matrimonio custodire incorruptam: et quamvis alicui secundum leges hominum nubam, potest tamen me sibi conservare inviolatam.

2 Cunque virgo sancta regi Alfrido desponsata fuisset, cubicularem ingressa thalamum, talem orationem dicitur fuisse ad Dominum: Domine Jesu, universæ creaturæ dominator, inclina piæ aures tuas ad preces Ancillæ tuæ: intende, queso, orationi meæ, et ascendat deprecatio mea in conspectu majestatis tuæ. Te solum Sponsum michi elegi, tibi me totam a juventute mea devovi, tu michi super omnia complacisti. Custodi ergo, Domine, quod tuum est; conserva tibi partem tuam, et dignare me vocari sponsam tuam. Non sinas corpus meum, quod tuum est templum, aliqua carnis corruptione contaminari, nec michi detrimentum inferri. Fac etiam, Domine, ut in corde sponsi mei hujus regis terreni spiritum infundas gratiæ salutaris; quatinus, despectis seculi hujus vanitatibus et carnis illecebris, michi in castitatis proposito consentiat, ut ad te, qui omnium bonorum dispensator es, recto itinere perveniat.

3 Et enim sola cum rege in cubiculo constituta esset, opportunum sibi considerans loquendi tempus, talibus regem verbis affari cœpit: Amantissime domine, ne indigneris, queso, si loquar tibi sponsa tua et ancilla. Si enim aliquid dixerò, quod salutis tuæ majestatis fore cognoveris necessarium, ne enucteris libenter verbis meis præbere assensum. Omnium creaturarum Dei naturale et proprium est Creatorem suum super omnia diligere, et quicumque volnerit amicum esse hujus mundi, inimicus Dei constituetur. Studendum est ergo omni homini, qualiter possit esse amicus Dei. Dicit enim Jacobus: Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. Mundus enim transibit et concupiscentia ejus. Cur ergo diligetur, quod quasi in momento in nihilum redgetur? Considera, queso, quot reges hoc regnum ante tempus tuum obtinuerunt. Dic ergo, ubi sunt, vel quo deveniunt? Nonne omnes sicut fumus evanuerunt? Tu quoque, cum diu forsitan regnaveris, mortem certe nequaquam effugere poteris: sed mortis debitum solves, velis nolis.

4 Et quamvis centum annorum spacio vixeris: tunc eris tanquam numquam fueris, immo etiam multo pejus, quam si numquam natus fueris, si male vivendo diem ultimum claseris: quia æterna tormentorum, quod absit, pœna cruciaberis. Hinc ergo collige, quam caduca, quam fallax sit hujus mundi gloria, quam contemptibilia, quam vana sunt hujus carnis gaudia. Considera insuper, rex, quod fallaces sunt seculares divitiæ, quæ possessori suo non possunt conferre sufficientiam: sed magis solent augere concupiscentiam. Concupiscentia autem

nupta orat Deum, ut virginitas sibi servetur illata:

E

regi Alfrido conjugii vanitatem rerum humanarum proponit,

F

ac petit ab eodem ut virginitatem servent,

parit

A parit peccatum, peccatum vero generat mortem. Perseveremus ergo in corporis castitate et cordis puritate, nulla carnis corruptione polluamus corpus nostrum, ut sancti Spiritus mereamur effici sacerarium: ut pro voluptate carnis, quæ quasi in momento pertransit, mutuari possimus gaudium illud, quod nullo fine concludi poterit.

quod rex ei
assentitur:

5 Audiens rex tantam verborum in beata Virgine prudentiam, et admirans, sic respondit, dicens: Uuiversa, quæ loquendo prosequeris, Sponsa dulcissima, cognosce te prorsus veraciter disseruisse, nec aliqua possunt contradicere ratione, et sicut ex tuis verbis colligi potest, virginitatem tuam Deo consecrasti, et, ut michi videtur, virginem permansuram se proposuisti. Injustum igitur est, me aliquam tibi contra tuam voluntatem inferre molestiam, et mentem tuam a tam sancto proposito revocare.

d Permitto tibi propositam tenere pudicitiam d, concedatque tibi Deus talem inchoatæ religionis habere perseverantiam, ut post hujus vitæ peregrinationem ad gloriam possis pervenire æternam. Pro me etiam assiduis precibus Deum interpellare non desistas, ut præsentis vitæ superare valeam illecebras, et ut juste et sancte vivens in hoc seculo, Dei consequi valeam misericordiam.

monasterium
Winburnense
condit et regit:

6 Cumque de renuciatione hujus mundi Sponsa regi multa disseruisset, annuit rex petitioni ejus, et semetipsum spondit, relictis omnibus e, velle Deo famulari. Impetrata itaque licentia, beata Cuthburga, postposita omni gloria mundi, locum, qui Wimburnia f nominatur, ædificavit, ecclesiam beatæ Mariæ construxit, carnem suam ibidem maceravit jejuniis, et vigiliis vacavit sive intermissione. Erga Deum et homines erat humilis, et erga omnes mansueta et mitis, virgines multas in eodem loco congregavit, nullam corpori suo requiem habere permisit, sed importunc die ac nocte pias Dei aures obsecrationibus pulsabat.

morbo correpta,
sorores ad
pie vivendum

7 Infirmirate tandem longe decocta, intelligens diem depositionis suæ iuminere, indesinenter cepit gratias Christo agere; et vocatis sororibus inter cætera dixit: Videte, charissimæ sorores, vocationem vestram, quomodo caute ambuletis redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Considerate quam fallax sit mundus, quem corpore et habitu deseruistis, et ideo in Ægyptum, unde existis, corde reverti ne velitis: sed omni custodia cor vestrum custodite, quoniam ab ipso vita procedit. Christo desponsatæ estis, cui angeli serviunt, ad ejus nutum universa cælestia et terrestria tremiscunt. Si igitur tauto Sponso placere desideratis, necesse est, ut ejus legem et mandata sollicite custodiatis, et quæ odit et prohibet, eum omni diligentia caveatis.

hortatur, et
sanctemorat.

8 Ipsum Christum Sponsum Virginum super omnia amate, vosmet ipsas mutua charitate diligite, honore vos invicem prævenite: ad æter-

næ beatitudinis præmia iudesinenter suspirate. D Ego jam mortis debitum me persolvere gaudeo, victura postmodum sine fine cum Sponso meo dulcissimo. Vos autem imitatrices mei estote g, et quæ vidistis in me et audistis, hoc agite: et Deus pacis erit vobiscum. Propter discessum meum polite flere, nec gemitibus vestris exitum meum aggravare. Non enim moriar, sed vivam: quia de corruptione transibo ad immortalitatem, de miseria vado ad gloriam, de peregrinatione revertor ad patriam. Sicque locuta, et sacro viatico munita, pridie Kal. Septembris, relicto terræ corpore, anima cælos penetravit.

ANNOTATA.

a Fuit quidem Kenredus vel Coenredus aliquis rex Merciorum, sed antiquorum nullus ipsum dixit patrem Inæ Occidentalium Saxonum regis. Et vero Coenredus rex Merciorum factus non est ante annum 704, cum Ina rex fuerit ab anno 689. Quod mirum apparet, si Coenredus cum Kenredo Inæ patre idem esset. Verum omnem dubitationem tollit stirps utriusque Kenredi. Alter genus dicitur ex regibus Occidentalium Saxonum, ut diximus in Commentario, alter ex regibus Merciorum: nam, ut videre est apud Malmesburiensem lib. 1 de Gestis regum Anglorum pag. 28, Kenredus Merciorum rex filius erat Wlpheri Merciorum regis et nepos Pendæ.

b De Queneburga vel Coenburga sorore Cuthburgæ ejusque fratre Ina, actum est in Comment. num. 4 et 5.

c De Alfrido consule Comm. num. 6 et seqq.

d Totam Cuthburgæ orationem regisque responsum haud dubie meditatæ est auctor taliaque ei verba attribuit, qualia convenire judicabat sponsæ, quæ maritum ad virginitatem servandam inducere vellet. Verum in Comm. num. 10 ostendi, non satis probabiliter videri virginitatem hic assertam.

e Conjugem quidem dimisit Alfridus, at regnum non deseruit ante mortem.

f De hoc oppido, quod Vindogladia dictum fuisse putatur, sic habet Baudrandus in Geographia: Vindogladia oppidum Durotrigum in Britannia magna Antouino, nunc Winburn, sive etiam Wiuburminster (a monasterio,) oppidulum Dorsettensis comitatus, ad collis ramentum, teste Camdeno, juxta fluvium Stowre, in limite Hantonix provincix, et 16 mill. pass. a Dorcestria in ortum. De monasterio ibi erecto agit Comment. § 2.

g Hæc Apostoli verba, aliaque morientis Sancta congrua judicavit auctor. An omnia humilitati, quæ virtus est Sanctis propria, satis congruant, aliis judicandum relinquere.

A

D

DE S. AMATO EPISCOPO

NUSCI IN REGNO NEAPOLITANO

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. S.

§ I. Cultus Sancti antiquus, præsertim in ecclesia Nuscana, et in Ordine Eremitarum Montis Virginis.

ANNO MDCXIII.
Memoriam
Sancti annun-
tiant martyro-
logi :

B

Pincipium Ordinis Montis Virginis in Regno Neapolitano fuse describit Papebrochius tom. v Junii a pag. 134, ubi hunc in finem composuit Appendicem ad Aeta S. Guilielmi, qui prædictum Ordinem seculo XII instituit sub Regula S. Benedicti. Laudatus Ordo festivitatem S. Amati episcopi Nuscani hac die celebrat, tamquam Alumni sui. Verum ecclesia Nuseana Episcopi sui festum diem agit xxx Septembris. Martyrologium Romanum, quod passim hac in re sequimur, Sanctum unnuuntiat cum Ordine Montis Virginis xxxi Augusti paucis hisce verbis : Apud Nuscum sancti Amati episcopi. Consentunt in hunc diem Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiae, ubi dat Vitæ compendium : ac Wion in Ligno Vitæ, qui eum hunc in modum celebrat : Apud Nuscum, sancti Amati episcopi, Ordinis monachorum Montis Virginis, sanctitate celebris. Assentiuntur hisce et alii. At initio hujus seculi vita Sancti monastrea graviter oppugnata est, aliæque ea occasione natæ controversiæ, de quibus agemus inferius.

cultus admo-
dum antiquus:
cathedralis
ecclesia ei ut
patrono sacra:

C

2 Cultus Sancti inchoatus videtur triginta circiter annis post mortem. Quippe in Vita edenda num. 17 dicitur : Successor ejus D. Rogerius... magnificam ecclesiam (ut nunc conspicitur) ædificavit, ædificatam in honorem sancti Amati consecravit, (quod factum dicitur anno 1223) et hodie sanctus Amatus (id est, ecclesia S. Amati) est titulus episcopatus. Ughellus tom. 1 Italiae sacræ col. 532, post civitatem Nuscanam breviter descriptam, de cathedrali ecclesia sic habet: Cathedralis ecclesia eidem sancto Amato civitatis patrono dicata est, rebusque ad divinum cultum necessariis satis instructa. Ibi numerantur duodecim tenuioris fortunæ canonici, e quibus quatuor dignitate eminent, archidiaconus secundus ab antistite; archipresbyter, qui curam animarum gerit; primicerii duo, major et minor, aliique presbyteri et clerici, qui divinum Officium persolvunt. Deinde col. 534: Sacræ Amati exuvie in cathedrali jacent. Corporis ejus translatio celebratur xxviii Maii.

antiquum
Sancti Offi-
cium a Renda
editum, de
quo varia no-
tantur,

3 Felix Renda, qui Vitam Sancti infra edendam conscripsit, una cum Vita Officium edidit, quod videtur antiquum, et multa Sancti gesta complectitur, ita ut suspicio mihi nonnulla oriatur, biographum, dum Vitam exaravit, pleraque hausisse ex illo Officio. Verum tamen nullibi explicat, quo tempore compositum sit, aut per quem. Franciscus Noja, de cujus Discursibus criticis paullo post agemus, in præfatione pag. XII asserit Rendam in libello suo solum impressisse hymnos, responsoria, reliquaque ex Officio Sancti, quod olim usitatum erat ab ecclesia Nuscana, atque exscriptum ex Octavario Fran-

cisci de Ponte. Hæc sane critici hujus verba non satis percipio. Etenim si hymni responsoriaque illius Officii legebantur in ecclesia Nuscana, prout a Renda sunt edita, agnoscebant olim Nuscani monachatum S. Amati, quem tanto conatu oppugnatum Noja, ut omnia, quæ disputavit, ad hanc controversiam referantur. Officii Nuscanæ ecclesiæ mentionem etiam facit Paulus Regius in Vita S. Amati, quam conscripsit Italice inter Vitas Sanctorum regni Neapolitani: nam pag. 417 de Vita S. Amati, sic habet: Quam collegi ex Officio proprio, quod recitatur in ecclesia Nuscana, et ex Vita Latino sermone scripta per P. D. Felicem Rendam. Sandullus in Apologia, qua Discursus criticos Nojæ refutavit, pag. 238 hæc intelligit de antiquo Nuscanorum Officio, quod diversum putat ab Octavario Francisci de Ponte, sed nullibi ostendit, quantæ antiquitatis sit Officium editum a Renda, et non inquirat, utrum idem Nuscanis fuerit usitatum.

E

4 Porro suspicor Franciscum Noja, dum dicit recusus a Renda hymnos, aliaque ex Officio Nuscanæ ecclesiæ, insinuare voluisse, id non factum sine interpolatione, quemadmodum dicit lectiones ejusdem Octavarii descriptas in Vita per Rendam composita, sed ita, ut multas immiscuerit fabulas. Verum, etiamsi dubitationem aliquam mihi ingerat silentium monachorum Montis Virginis de antiquitate Officii sui, vehementer tamen suspicor, Officium istud ipso Francisci de Ponte Octavario antiquius esse, adeo ut malim existimare Franciscum de Ponte hymnos aliasque Officii sui partes, mutatis quibusdam, ex hoc desumpsisse Officio, quam auctorem hujus Officii sua mutuatum esse ex Francisci de Ponte Octavario. Dux rationes hanc mihi injiciunt suspicionem. Prima petitur ex forma Officii, quia hæc antiquitatem præferre videtur, et quia Officium eadem methodo compositum est cum antiquo S. Guilielmi Officio, quod verosimiliter aliquem ex monachis Montis Virginis habuit auctorem. Altera desumitur ex hymno Vesperarum, cujus partem dedit laudatus Sandullus pag. 240. In Officio Montis Virginis sic habetur: Carnem afflixit jugiter cum labore multiplici, viam sequens humiliter PATRISQUE GUILIELMI. Eadem sunt apud de Ponte, exceptis ultimis vocibus, patrisque Guilielmi, pro quibus habetur, Patrisque sui Stephani. Recte Guilielmus et pater S. Amati vocatur et exemplar pœnitentiæ. Neutrum convenit S. Stephano. Quis igitur non suspicetur illud, Patrisque sui Stephani, interpolationem esse ab homine indocto sine judicio factam? Quidquid sit, quæ de gestis et virtutibus Sancti in illo Officio leguntur

quodque vetus-
tius apparet
Octavario
Francisci de
Ponte ;

F

AUCTORE
J. S.

leguntur, hic subjiciam. Cum autem scateat mendis, clara corrigam, pro dubiis conjecturam suggeram.

hymnus in
primis Vesperis.

5 Hymnus in primis Vesperis hic est :

Christe, serena gloria, superna
Virtus, amœna vita, lux æterna,
Suscipe vota, tibi nempe nota,
Conditor alme
Solvimus ora decens ad eorum
Voce sonora, gloria Sanctorum,
Qui te tulerunt, per te pereperunt
Gaudia palmæ.

Numero quorum, rutilat Amatus,
Aucto bonorum, cœlitus afflatus :
Cujus in festo, Christe, nobis esto
Pacis amator.

Hic aquæ potum, Domini vigore
Vino permotum *, optimo sapore,
Dum fabricatur, mansio testatur
Virginis almæ.

Anno claudum gressu religatum
Cœlica virtus solvit in Amatum.
Tempore bino operi divino

B

Hic famulatur
Carere nexus erat, ut cornu :
Ille confessus, hostium ab aula
Venit ligatus. Fecit hoc Amatus
Nunci patronus.
Organa vocis erant uni clausa,
Sanctum adivit et pro tali causa :
Sed reformavit verba, quæ rogavit,
Sanctus Amatus.

Templa divina Matri Salvatoris
Iastruit bina ope Creatoris,
Prope Licenum, flumen et amœnum
Juxta Caloris.

Plura prædictis mirabiliora
Factis et dictis, hominum et majora
Signa pro certo Sanctus in aperto
Mundo patravit.

Laus Trinitati, gloria solennis
Sit Deitati nunc perennis etc.

Nihil præterea in Vesperis occurrit, quod opus est describere.

responsoria
quædam,

6 Ad Mutulinum, in quo idem hymnus repetitur, varia sunt, quibus Sanctus generatim laudatur et invocatur. At illis prætermis-
sis, singularia quædam subjungo. Post lectionem primam responsorium istud sequitur :
Inter cetera Scripturæ divinæ mandata menti ipsius illud Davidicum stylo divino inscriptum est : Dispersit dedit pauperibus. Secundum his verbis exprimitur : Pullulabat in eo radix charitatis melliflua, qua in pauperum compassione totis misericordiæ affluebat visceribus. Virtutum flores in fructus operum producebat humilitate. Tertium : Evangelicæ lectionis auditor non vacuus, manu missa ad aratrum, retro semper præcavebat aspiciere : se in anteriora oculos in Dei agricultura dirigebat ; nec usquam exorbitans recto festinabat itinere. Quartum : Pueritia sancte et Deo digne deversa, adolescentiæ suæ viam perseverantius ad suum convertit Authorem, assiduis insistens vigiliis, totus in Dei cultu.

antiphonæ et
responsoria
alia,

7 In secundo nocturno hæc est Antiphona prima: Postquam ad sacerdotis gradum pervenit, immensa ejus exerevit religio. Secunda : Florem innocentie, quem in tenera ætate protulerat, infructum bonæ operationis produxit. Tertia : Populi desiderio immenso archipresbyter factus, animarum regimen accepit. Quarta : Dimisso archipresbyteratus officio, sacræ religio-

nis fuit habitu indutus. Quinta : Ut habitu indueretur monastico, ad sanctissimum Guilielmum cum socio Joanne evolavit. Sexta : Monastico jugo submisso *, in divinis fervebat allocutis. Responsorium primum : Pater sancte, magnifica locum patriæ tuæ ; quo Nuncia civitas tua humilitate erit in gloriam : sit per te celebris pontificali dignitate præfulgens. In tertio hæc dicuntur : Monasterium magnum ædificat ad Lacinii montis radicem Pontilianum ad Virginis gloriam. Quartum hoc est : O per omnia Pastorem laudabilem ! qui cum monachis vivens, totus in Dei dilectione et proximi versabaris ; mori paratus pro Deo animam ponis.

8 Responsorium primum tertii nocturni: Iste homo ab adolescentia sua partim * meruit infirmos curare : et dedit illi Dominus claritatem magnam cæcos illuminare et dæmones effugare etc. Secundum : Iste fons pietatis iracundus, unde aleum misericordiæ incessanter distillat : qui fecunda cælestis Regis oliva, luminis et pacis alimento fundit oleum. O res inæstinabilis ! O signum cunctis gentibus declarandum ! Animarum curam aufugit... ad monasterium fugit, ut totus se Deo dicaret, et pontifex eligitur. Tertium : Vivebat antistes Amatus in ecclesiastica cura ; et populo servicus, Deo erat intentus : foris agens populo, intus vero Deo erat intentus. Pro Laudibus habentur antiphonæ sequentes. Prima : A teneris annis sacro moderamine mentis Christi Confessor carnis compescuit ignes. Secunda : A puero mundum sanctus contempsit Amatus, infirma despiciens, sola superna petens. Tertia : Et nunc divinis precibus, nunc laudibus instans, artus spiritui semper servire coëgit. Quarta : Ad jussum Sancti mox pallida lympha colorem mutavit, largita merum dulceque. Quinta : O Christi Famule, ex toto corde colendus : ejus sentit opem, devote qui petit illum *.

9 Hymnus hic canendus in Laudibus assignatur :

Festum insigne præsnis Amati
Colimus digne, sanctæ Trinitati
Solvere vota surgimus in tota
Devotione.

Hic Deo gratus claruit honeste,
Corde beatus, actione teste :
Pauperum vera mansit mente pura
Dilectione.

Festo præsentis sancti Confessoris
Sumus intenti, gaudia canoris
Carmine * damus, tibi jubilamus
Petitione.

Sanctum Amatam cuncti veneremur,
Cælo ditatum laude præconemur
Miraenorum, probitate morum :
Fama feratur.

Quidam omnino pergere nequibat
Claudens, et miser ibat et redibat :
Reddidit gressum vinculis annexum
Præsul Amatus.

Alto suspensa, casu faciente,
Lampas accensa, populo vidente,
Corruit vento : stat in pavimento
Sine fractura.

Clerico chori languor inhærebat ;
Cupiens mori sedule mœrebat :
Mox sanitati meritis Amati
Redditur ille.

Hostibus quidam ductus et ligatus,
Verbera, pœnas, tulit cruciatus.

Constat

D

* f. submissus

responsoria et
antiphonæ
alia,

* f. partem

E

* f. illam
hymnus in
Laudibus,

F

* f. versibus

A

Constat Amato, ipso liberato
Circere duro etc.

et in secundis
Vesperis.

10 In secundis Vesperis ponitur hymnus
sequens :

Adest Amatus nobilis,
Festunq; cæli curiæ;
Ut rosa delectabilis
Offeratur Regi gloriæ.
Amatus fide claruit,
Carens parentum nebula;
Deo servire studuit
Sub Regula monastica.

Carnem affixit jugiter
Cum labore multijugis,
Viam sequens humiliter
Patrisque Guilielmi.

Præsul Amatus humilis
Christo se totum dedicat,
In Lege Dei docilis.
Verbis, exemplis prædicat.

Præsul Amatus floridus,
Et virtutum sacrarium,

B

Nullam mortalis criminis
Sensit unquam contagium, etc.

Hæc demum antiphona ad Magnificat : O sacratissime Amate, qui regulari normæ traditus puerum a morte liberasti, paralyticum et cæcum in sanitatem pristinam reduxisti, deprecare pro nobis Dominum Jesum Christum.

§ II. Acta S. Amati a quibus scripta, et quænam inde exortæ controversiæ.

Prima Sancti
Vita est Octa-
varium Fran-
cisci de Ponte,

Vitam S. Amati nullam habemus a scriptore coævo aut suppare exaratom. Verum illa, quæ habetur antiquior, composita dicitur anno 1161, id est, plus quam duobus seculis et dimidio post mortem Sancti, impressa vero anno 1543. Secunda edita est tantum anno 1581. Hæc duæ S. Amati Vitæ in variis dissentunt capitibus, et suos singulæ habent sectatores. Priorem Vitam conscripsit Franciscus de Ponte, presbyter ecclesiæ Nuscanæ, illamque sic ordinavit, ut dictæ ecclesiæ in festivitate et Octava Sancti servire posset pro lectionibus divini Officii. Qua de causa Octavarium non raro dicitur. Usitatum olim fuisse id Octavarium ab ecclesia Nuscana asserit Franciscus Noja, sed de usu illo dubitant alii. Hanc lucubrationem secuti sunt Ferdinandus Ughellus et dictus Noja, de quibus mox plura.

C

Vitam aliam
scripsit Felix
Renda, vir pi-
us et doctus,

12 Alterius Vitæ scriptor est Felix Renda, monachus et prior monasterii Montis Virginis, qui Vitam etiam S. Patris sui Guilielmi, atque non pauca exaravit. Huic insigne dat elogium Carolus Tapia marchio Bellomontensis in tractatu de Rebus monasticis, quod ex eo recitat illustrissimus Sandullus in Apologia sæpe memoranda pag. 197 hunc in modum : Congregatio Montis Virginis pluribus effloret doctis viris, inter quos, ut dixi, fulget D. Felix Renda, qui, præter narratas aliasque virtutes, multa scripsit, quorum aliqua jam in lucem prodire, nonnulla sub typis sunt, alia tandem tradenda sperabimus. Scripsit etiam super Symbolum libros quindecim : in quibus omnia, quæ ad nostram fidem pertinent, doctissime explanavit : de Theologia mystica libros duos; super Summam D. Thomæ libros quatuor; Enchiridion terminorum theologialium; Breviloquium generationis rerum naturalium; librum

Sermonum ad Patres in clausura; Vitam S. Guilielmi, et aliorum Sanctorum sui Ordinis; Sermonem in festivitate S. Beuedicti; et plures Regulas de regimine spiritus.

13 Pauloante eum laudat his verbis : Dum hæc scriberem, legebat duas lectiones, theologiæ scilicet et philosophiæ, doctissimus et religiosissimus D. Felix Renda, quam inter ceteros hujus congregationis religiosos agnovi theologica, philosophica ac juris Pontificia doctrina, et spiritualium scientia præcellere. Hæc recitanda duxi, ut deinde facilius refutentur, quæ contra hunc scriptorem iniquiori calamo intorta sunt. Ejusdem Sancti Vitam postea scripserunt Italice Thomas Costus Ordinis Montis Virginis ex collectis per Vincentium Verucem instrumentis, et Paulus Regius episcopus Vici Equensis in Opere de Sanctis regni Neapolitani. Horum lucubrationes Italiæ conformes sunt Opusculo Latino Felicis Rendæ, cui et abii scriptores, qui de S. Amato egerunt, passim consentiunt.

14 Franciscus Noja archipresbyter Cusanus anno 1707 Opusculum edidit Italico sermone conscriptum, cui hunc præfixit titulum : Discursus critici super Historia vitæ S. Amati presbyteri et primi episcopi civitatis Nuscane. Relatum est istud Opusculum in Indicem librorum prohibitorum decreto sacræ Congregationis xv Januarii anni 1714; idemque deinde diligenter refutatum. Hæc scriptor curiose inquisivit in gesta S. Amati, et nihil admittendum putavit, quod non haberetur in Octavario Francisci de Ponte, aut in testamento S. Amati, quod infra examinabimus. Hinc multa temere tamquam fabulosæ repudiat, quæ a Felice Renda de gestis Sancti sunt narrata. Præterea variis locis multa immiscet, in Ordinem Montis Virginis acerbiori stylo intorta, nec fide satis bona ubique procedere videtur. Hæc forsitan præcipuæ sunt causæ prohibitionis Opusculi; quæ et nobis persuadent, dicta ejus non temere et sine examine amplecti. Quod spectat ad gesta S. Amati, Nojæ præluxisse videtur Ferdinandus Ughellus tom. 7 Italiæ sacræ col. 531 editionis novæ, ubi recitato S. Amati testamento, hæc subdit : Ex quo indubitato monumento clare patet, quam portentose plura enarrasse visi sunt hi, qui nuper Vitam ipsius scripserunt, emiseruntque in iucem post Franciscum de Ponte, qui ante annum eam vixit ab illis. Amati conscripsit Vitam rudi quidem stylo, ad veritatis tamen oculum eam evulgavit : quæ olim una cum hymnis et responsoriis in Nuscana ecclesia in die festo ejusdem Divi tutelaris legebatur. Hæc Ughellus. Quæ autem paucis dixit Ughellus, pluribus probare conatus est Noja.

15 Contra memoratum Nojæ Opusculum Apologiam Italicam scripsit illustrissimus dominus Paulinus Sandulli ex Ordine Montis Virginis episcopus Castoriensis. Hæc edita est Neapoli post mortem auctoris anno 1733. Refutare conatus est illustrissimus Sandullus omnia argumenta, quibus Noja in Opusculo Felicis Rendæ multa reprobare conatus erat, multaque contra Ordinem Montis Virginis intorserat. Non spectant ad propositum nostrum omnes illorum scriptorum controversiæ, sed illæ tantum, quæ Vitam S. Amati attingunt propius. Hinc, prætermittis aliis, has solus discutiam : neque id faciam ea prolixitate verborum aut sententiarum, qua usi sunt prædicti scriptores; sed eam adhibere conabor breviter.

AUCTOR
J. S.

quem secuti
sunt alii.

E

Francisci Noja
Discursus criti-
ci super Vi-
ta S. Amati,

F

contra quos
Apologiam
scripsit Pauli-
nus Sandulli.

AUCTOR
J. S.

brevitatem, ut nec fastidium pariam lectori, nec tamen prætermittam illa, quæ ad majorem rei elucidationem utilia judicabo. Accipe paucis omnes, quæ de S. Amato inter eos tractantur controversiæ.

Capita inter
Nojam et Sandullum contro-
versa,

16 *Præcipua est, utrum S. Amatus ante episcopatum adscriptus fuerit Ordini Montis Virginis, quod Noja confidenter negat, affirmat vero cum aliis omnibus sui Ordinis Sandullus. Ad hanc reducitur controversia de ætate Sancti, quem Noja vixisse contendit seculo XI, et primum fuisse ecclesiæ Nuscanæ episcopum, priusquam institutus esset Ordo Montis Virginis, qui originem suam debet seculo XII; at Sandullus cum suis probare nititur Sanctum floruisse seculo XII, et alteri in episcopatum Nuscanum successisse. Tertio monasterium Fontilianum ante episcopatum ab Amato fundatum narrat Renda: id impugnat Noja, propugnat Sandullus. Quarto Renda S. Amato attribuit generis nobilitatem, quam ei Noja detrachere, asserere conatur Sandullus. Quinto Sanctum gravi vulnere in capite affectum, vulnerisque vestigium in cranio defuncti relictum, affirmat Renda: hoc legibus anatomicis repugnare vult Noja; at iisdem non esse contrarium ostendit Sandullus.*

ac his eorum de
auctoritate do-
cumentorum.

17 *Verum hisce prævia est disputatio de instrumentis, ex quibus sua singuli probare nituntur. Noja scriptum aliquod adducit, tamquam originale S. Amati testamentum, quod inter reliquias ecclesiæ Nuscanæ conservatum asserit: negat Sandullus scriptum istud authenticum esse Sancti testamentum, negat inter reliquias unquam conservatum. Octavarium Franeisci de Ponte unice sequendum, longeque præferendum Vitæ per Rendam scriptæ, omnino sibi persuasit Noja: at Sandullus Rendam non minoris debere esse auctoritatis quam laudatum de Ponte, multis evincere satagit. Habes, studiose lector, compendium controversiarum, quas exponere aggredior, ducturus exordium a discussione testamenti, quod sane multum fuisset Nojæ, et plerasque decideret controversias, si satis videretur authenticum.*

§ III. Examinatur scriptum, quod circumfertur sub nomine testamenti S. Amati.

Scriptum,
quod aliqui di-
cunt testamen-
tum S. Amati:

Testamentum Noja recitat pag. 58 hunc in modum: In nomine Dei æterni, et Salvatoris nostri Jesu Christi. Anno ab Incarnatione ejus millesimo nonagesimo tertio, temporibus Domini nostri Rogerii gloriosi ducis, mense Septembri, et tertia Indict. Ego Amatus Apostolicæ Sedis gratia Nuscanæ episcopus, quod laudavi, qui dum jacerem in stratu meo in valida infirmitate detentus, et ante me adstante Urso vicecomite, et alios idiotos homines, qui me ad visitandum venerunt, declaro me, quia gratias Deo, si divina misericordia mihi obviaverit, et ejus a vita e vita dimissurus sum, et ideo cogitavi omnipotenti misericordia, ne subitanea mors mihi eveniat, et causam vitæ judicatam relinquam: in primis quidem pro Christi et Salvatoris nostri misericordia, et propter remedium et salutem animæ meæ, et de ipso genitore, et genitrice etiam judico, atque trado in ecclesiam sancti prothomartyris Stephani, quam nobis et vobis parentibus, atque consortibus

constructam habemus intus supradictam civitatem, et ego eam de propriis causis meis dotavi omnibus rebus stabilibus et mobilibus, quæ pro parte supradictæ ecclesiæ paravi, ubicumque exinde inventum fuerit intus, vel extra supradictam civitatem hoc fuisse, et pannis sericis, et lineis, et casaline, et case, et hortis, et vineis et antris, insertata, castanetas, et alio apparatu, omnia in supradicta ecclesia judicavi, atque tradidi ad faciendum de eo propter dictæ ecclesiæ omnia, quæ ipsi rectores, atque consortes ejusdem ecclesiæ voluerint eam paraudam, vel gubernandam, et de omni quod superius dictum est in supradicta ecclesia firmandum. Ego Amatus gratia Dei episcopus primus supradictæ civitatis gratia Dei vobis olim presbyteri, et godivi et cet. quod Amatus ecclesiæ et Romoaldi, quod Alsetus, et Munitus, qui multa boua dedit, et fidejussorem exinde posuit, preeique preees, et hoc etiam addimus, modisque omnibus constituimus, ut si quæ persona magna, vel parva contra hæc, quæ superius scripta sunt, agere attentaverit, aut ea dirumpere voluerit, si maledictus a Deo Patre, qui fecit cælum et terram, et unice Filio ejus Domino nostro Jesu Christo, sanctoque Spiritu, et cum Juda traditore Domini nostri Jesu Christi participet, et in perpetuum condemnetur, et taliter tibi Amatus Dei, ac hæc notam scribere præcepi.

† Signum manu positum supradicti Ursi vicecomitis.

† Ego Joannes presbyter.

† Ego Petrus presbyter me subscripsi.

19 *Habes hic, lector, scriptum istud, quod Noja se habere dicit tamquam fundamentum bene solidum et firmum, supra quod, inquit, consistit hoc opus ædificatum. Ante dixerat, se non locuturum de indubitata ejus fide, cum id minime judicaret necessarium, quod nihil contineat, quo reddi possit suspectum. Addit se istud per lineas singulas considerasse criticæque subjecisse, sed semper invenisse tale, ut in controversiam vocari nequeat. Ughellus etiam jam adductus vocat indubitatum monumentum. Autographum hoc testamentum, exaratum in membrana, conservari ait in theca reliquiaria ecclesiæ cathedralis Nuscanæ, reclusum brachio argenteo, inter alias reliquias, ubi asserit inventum a se in visitatione illius ecclesiæ, jussumque describi per Franciscum Antonium Moncelli notarium Nuscanum. Id tamen non congruit cum dictis Ughelli, qui tom. 7 col. 533 de eodem testamento dicit: Cujus in episcopii Nuseani tabulario originale summa religione servatur. At vero Sandullus nec fidem testamento habuit, nec magnificis Nojæ assertis, ut videbimus. Observationes Nojæ huc adducere non lubet: inutiles enim sunt ad fidem testamento asserendam.*

quodque in
brachio ar-
genteo inter
reliquias ser-
vari ait Noja.

20 *Audiamus igitur aliqua ex iis, quæ Sandullus merito huic scripto opposuit: neque enim omnia adducere lubet, ne disputatio hæc nimium excrescat, neque id necessarium censeo. Non est, inquit, intentio nostra tempus operamque perdere, et minutim notare manifestos errores, quibus scatet scriptum istud, etiam contra primas regulas infimarum scholarum. Nec dicemus, quanto legum notarum et vulgariarum contemptu in illo enuocentur bona stabilia sine suis confiniis, terræ nullis circumscriptæ limitibus, bona mobilia non enumerata. Oculos modo intendat lector, et mirabitur non solacismos tantum aut*

Scriptum istud
adeo alienum
a legibus
Grammaticis
et testamentorum,

A aut barbarismos, sed nullas Testamentorum, quæ clara esse debent, leges aut consuetudines in hoc scripto servatas. Quis mortalium, non dico episcopus, sed vel sanæ mentis homo in testamento sic bona sua enumeret, sicut in hoc scripto enumerantur? Trado in ecclesiam S. prothomartyris Stephani, quam nobis et nostris parentibus atque consortibus constructam habemus intus supradictam civitatem, et ego eam de propriis causis meis dotavi omnibus rebus stabilibus et mobilibus... et pannis sericis, et lineis, et casaline, et case, et hortis, et vineis, et antris, insertata, castanetas, et alio apparatu etc.

ut credi ne-
queat pro te-
stamento
compositum
ab episcopo :

B 21 Plura non enumero, quia omnia æque sunt vitiosa et a testamenti legibus aliena. Qua de causa vehementer assentior Sandullo, qui hæc subdit Italice : Sane quis umquam credere poterit, testamentum tam male formatum scripto mandandum in aliqua civitate, idque nomine Episcopi, qui, uti venerationi est propter morum probitatem, sic arguendus non est ignorantiae litterarum? Quis testamentum Episcopi credat, scripturam ad propositum non accommodatam, sine arte, qua temperetur, sine legibus, quibus ordinetur, sine ordine, quo distinguatur? Id mihi, fateor, nec verisimile apparet nec credibile. Etenim, licet fateamur litterarum studia parum floruisse seculo XI, non tamen credere poterimus hujusmodi scriptum ab Episcopo pro testamento compositum, nisi cogeret gravissima auctoritas. Hujusmodi autem auctoritas non adfertur : sed contra multa afferuntur a Sandullo argumenta, quæ vehementem ingerunt suspicionem, scriptum esse suppositivum ac plane fictivum. Ex pluribus pauca tradam compendio.

testamentum
S. Amati igno-
ravit Francis-
cus de Ponte,
et antiqui om-
nes :

C 22 Nullus scriptor antiquus meminit de testamento S. Amati : ne quidem Franciscus de Ponte presbyter Nuscanus, qui Vitam Sancti scripsit seculo XV, vel verbum habet de testamento isto, quod ignorare vix poterat, et memorare debebat, si illo tempore in ecclesia Nuscana fuisset servatum inter sacras reliquias, ut vult Noja. Narrat de Ponte fundatam a Sancto ecclesiam S. Stephani protomartyris, in cujus favorem conditum fuisset testamentum istud : de eo tamen verbum nullum. Deinde, ut recte observat Sandullus, dum mortem S. Amati narrat laudatus scriptor, infirmitatem in testamento relatam non attingit, et annum mortualem refert, quasi subdubitans his verbis : Dormitionis tempus S. Amati computatur anno MXXIII. At, si testamentum illud vidisset de Ponte, haud dubie de morbo aliquid dixisset, et annum mortualem enuntiasset certius, ipsaque testamenti auctoritate confirmasset. Hæc paullo latius illustrissimus scriptor, qui adjungit alia quædam, ut ostendat, non potuisse incognitum esse Francisco de Ponte testamentum, si ab immemorabili tempore servatum fuisset inter reliquias Nuscanæ ecclesiæ.

illud multa
continet, ex
quibus suppo-
sitivum dici
possit :

23 Varia quoque in testamento observat Sandullus, ut ostendat esse suppositivum. 1º. Non convenit seculo XI, quo conditum dicitur, hic titulus, qui in testamento ponitur : Apostolicæ Sedis gratia Nuscanæ episcopus, uti colligitur ex Mabilliano lib. 2 de Re diplomatica cap. 2 num. 10. Notat 2º. inconstantiam, dum titulus Sancti mox exprimitur alia modo, his nempe verbis : Ego Amatus gratia Dei episcopus primus hujus civitatis. 3º. Observat testamentum subscriptum non esse nec a cancellario episcopinec a publico notario. Advertit 4º. cum Urso vicecomite duos legi subscriptos presbyteros, qui Augusti Tomus VI,

certonequibant nomen subscribere, nisi essent præsentibus. At tamen de personis præsentibus ita loquitur : Ante me adstante Urso vicecomite et alios idiotos homines, qui me ad visitandum venerunt. An forte per idiotos homines intelligendi etiam presbyteri? Id sane non est verisimile, ut fuse ostendit. Ad hæc argumenta addit potest vitium Indictionis, quod Noja ipse vidit et longa ratiocinatione amovere conatus est, sed frustra. Currebal anno 1093 Indictio prima, et mense Septembri a Græcis inchoabatur secunda, non tertia. At Noja, postquam multa disputaverat de differentia inchoandi Indictiones, tandem pag. 18 ridicule concludit, mense Septembri anni 1093, inchoatam esse apud Græcos Indictionem tertiam, quæ notatur in Scripto.

AUCTORE
J. S.

24 Narrat demum laudatus Sandullus, quantam adhibuerit diligentiam, ut ipsum testamentum, quod autographum dicunt Nuscani, liceret intueri, ut membranam, in qua scriptum dicitur, formamque litterarum attente considerare posset. Sic enim cognoscere potuisset, utrum characteres ipsaque membrana congruerent seculo XI. Profectus est hac de causa Nuscum, et tam apud illustrissimum antistitem Hyacinthum Dragonetti quam apud capitulum Nuscanum vehementer institit, ut hoc testamentum sibi ostenderetur. Verum aliæ quidem ostensæ sunt chartæ, quæ servabantur in palatio episcopali ; at episcopus ipse Nuscanus obtinere non potuit a capitulo, ut testamentum ostenderent canonici, qui istud custodiebant, et respondebant, se decrevisse communi consensu arma non ministrare adversario. Hæc enim vero responsio, quam refert Sandullus pag. 265, non est hominum causæ suæ fidentium. Aliæ quoque eundem in finem sollicitationes factæ sunt per marchionem Navarette, sed frustra.

Sandullus ro-
gavit Nusca-
nos, ut scri-
ptum ostende-
rent,

25 Non quievit hic Sandullus, sed per procuratorem generalem Ordinis sui recurrit ad sacram Congregationem, cujus jurisdictio in episcopos et religiosos, ut Eminentissimi Cardinales juberent ostendi testamentum cum aliis quibusdam membranis a Noja adductis. Scripsit hunc in finem sacra Congregatio ad episcopum Nuscanum, cujus sponsoria, data XX Aprilis, anno 1716, legitur apud Sandullum pag. 268. Lubet quædam ejus verba Italica Latine hic reddere, ut confirmetur jam dicta, et magis pateat Nuscanorum cura abscondendi scriptum istud : Expono, inquit, humiliter Eminentissimis vestris istud (testamentum) characteris antiquissimi in membrana ab immemorabili tempore ab hoc capitulo semper conservari inter alias reliquias in lipsanoteca argentea, qua etiam brachium Sancti recluditur : id sæpius fuit a me observatum, et claves illius custodiebat archipresbyter Mongelluzzi. Dum autem in lucem emittebantur Discursus critici super Vita S. Amati, ea occasione D. Paulinus Sandulli Congregationis Montis Virginis precibus institit, ut recognosceret dictum testamentum. Nata hinc sollicitudine non minus hujus capituli quam totius populi, supradictus archipresbyter illius custos, timens, quantum mihi dicitur, ne ille ad tuendam causam propriam eidem aliqua non vera opponeret, illud amovit a lipsanoteca, et absconditum apud se retinuit, ut creditur. Idem deinde defunctus est, et nescitur locus, in quo illud abscondit. Hæc ille, addens testamentum quæri et mittendum ad sacram Congregationem, si fuerit inventum. Idem postea respon-

interposito
auctoritate sa-
cræ Congrega-
tionis, et dein
Cardinalis
Ursmi; sed
frustra :

AUCTOR
J. S.

sum fuit eminentissimo Cardinali Ursino (ad summum Pontificatum deinde erecto sub nomine Benedicti XIII) cujus auctoritatem imploraverant monachi Montis Virginis, ut subjungit Sandullus, qui hasce tergiversationes merito suspectas habet, et valide contra auctoritatem istius scripti intorquet.

ex aliorum tu-
men testimonio
satis ostendit
esse apocry-
phum,

26 Non obstante tanta Nuscanorum cautela, effecit eximia Sandulli diligentia, ut facile intelligere possimus, cur scriptum istud tantopere celatum vellent Nuscani. Profert pag. 273 Italicum testimonium Alphonsi Muscetta, ex quo abunde discere poterimus, scriptum istud nullius esse valoris, adeoque merito a nobis negligendum. Verba Italica fideliter reddam Latine: Testor ego infrascriptus protonotarius Apostolicus, magister sacre theologiae et presbyter Neapolitanus, etiam enim juramento, quoties opus fuerit, quod, cum praesenti anno MDCCXIX essem (Balucoli) ad praedicaudum per Quadragesimam in ecclesia collegiata Balneolensi diocesis Nuscanae in principatu ulteriori, et sapins agerem cum doctore D. Fabritio Tisci de eo, quod dicitur testamentum S. Amati et allegatur a D. Francisco Noja in libro suo, cui titulus, Discursus critici super Vita S. Amati, dixerit iste Fabritius, se illud libere habuisse in domo sua ad annos multos, et esse characteris Longobardici. Adhuc testor, quod, interrogans haec super re Dominum D. Savinum Cella canonicum dictae collegiatae, ille mihi etiam asseruerit, se illud vidisse in aliqua parte corosum a muribus, atque habuisse in sua potestate multo tempore sub regimine illustrissimi domini (Fulgentii) Arminii: rasuramque murium proprie esse in annis millenarii, quam resarcire jussus est peregrinus amannensis. Ea autem expresse cernitur, quia est extra lineam, et annus nonagesimus tertius superimpositus est post millesimum. Sic adhuc testor me audivisse ex multis aliis sacerdotibus, dictum testamentum ineptum et apocryphum esse, ideoque canonicos Nuscanos ab aliquo tempore huc usque inter se statuisse nemini istud ostendere. Addit se dare illud testimonium jussu illustrissimi domini Nicolai Rota canonici et vicarii ecclesiae metropolitanae Neapoli. Subscribit demum

C Neapoli XII Septembris anni MDCCXIX, ego Alphonsus Muscetta testor, ut supra. Accidit testimonium Dominici Antonii Avellone notarii Neapolitani, qui testatur haec scripta et sub scripta ab Alphonso Muscetta propria manu. Ex hisce autem concludit Sandullus, et recte, non alia de causa scriptum istud tantopere abscondi, quam quia vanum est et apocryphum.

et servatum
non fuisse ab
membris illi
tempore inter
reliquias Nu-
scanas:

27 Idem toto cap. 17 late probat, scriptum istud servatum non fuisse inter sacras reliquias ecclesiae Nuscanae, uti asseruerat Noja. Verum necesse non est omnia ejus argumenta huc transferre: at pauca ex iis seligam, ex quibus id abunde patebit. Ex mox dato testimonio Alphonsi Muscetta scriptum illud multo tempore apud se habuit Savinus Cella canonicus sub regimine Fulgentii Arminii, id est, ante annum 1680, quo Arminius episcopatu abiit. Idem in domo sua habuit Fabritius Tisci, ex eodem testimonio. Ughellus vero jam adductus num. 19 dicit serrari in episcopii Nuscani tabulario, idque Ughello perscriptum est ab ipso episcopo Nuscano Michaele Resta, dum illius scripti apographum eidem transmittibat. Accipe verba laudati antistitis, quae recitat Sandullus Italice pag. 280 ex ejus ad Ughellum epistola: Testamentum S. Amati conservatur in tabulario nostro; apogra-

phum illius authenticum habebis hisce inclusum etc. Plura ad hoc propositum affert Sandullus; at allata mihi videntur sufficere. Etenim, si scriptum istud ante annum 1639, quo illustrissimus Resta ab episcopatu Nuscano transiit ad Asculanum in Apulia, custodiebatur in tabulario Nuscano; si sub episcopatu Arminii ante annum 1680 versabatur in manibus canonici Cella, si deinde in domo fuerit Fabritii Tisci, vana sunt, quae scribit Noja de testamento inter sacras reliquias conservato ab immemorabili tempore.

28 Non modo evincere nititur Sandullus, scriptum illud, cujus non meminerunt antiqui, non esse testamentum S. Amati, sed etiam probabiliter ostendit, nullum umquam testamentum verisimiliter a Sancto conditum. Adducit adhuc finem non solum silentium Francisci de Ponte, cujus jam meminimus, verum et verba ejusdem, quae non satis cohaerere videntur cum testamento. Quippe laudatus de Ponte sic habet die 1 lect. 6: Et ut multa concludam brevibus, omnem possessionem suam quandam pauperum effecerat rempublicam.... Nihil proprium habebat; cum enim omnia erogasset pauperibus, divina largitio ei affluenter necessaria propinabat. Si nihil proprium habebat, si omnia erogaverat pauperibus, numquid omnino verisimile est, S. Amato convenire verba Possidii de S. Augustino prolata in hoc tomo pag. 440: Testamentum nullum fecit, quia unde faceret Pauper Dei non habuit. Noja quidem pag. 60 persuadere nititur, majorem Sancto nostro gloriam tribui, si dicamus eum in mediis vixisse divitiis eo animo, ut illis non adhereret, sed eas largiter erogaret pauperibus. Verum haec illius opinio forsitan probari poterit iis, qui solum ratiunculas quasdam humanas naturali ingenio considerant; at illis nequaquam placebit Christianis, qui audiunt Christum ipsum Matth. 19 veridico ore dicentem: Si vis perfectus esse, vade, vende quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in caelo, et veni, sequere me.

29 Ex omnibus hactenus dictis concludere liceat cum illustrissimo Sandullo, scriptum istud, quod sub nomine testamenti S. Amati Ughellus et Noja recitarunt, tale esse, ut vir prudens ei fidem adhibere nec possit nec debeat. Hinc istud deinde negligam, tamquam monumentum nullius fidei, quod verosimiliter ab impostore quodam olim procosum est, et postea ab aliis nimirum credulis pro testamento Sancti habitum, et pro tali tandem sine sufficienti examine in lucem productum. Lubet subdere verba doctissimi Muratorii, qui in Antiquitatibus Italiae tom. 3, col. 5 ad propositum nostrum sic disserit: Itaque primo statuendum est, nullum saeculum, nullum regnum litteris utens olim in Europa existisse, quod immune se ab impostoribus jactare potuerit. Immo ne ultima quidem saecula, atque ipsa nostra aetas, abominando hoc hominum genere caruit. Exempla afferre et supervacuum eruditus, et molestum quibusdam ineruditis foret. Sed longe commodius atque in promptu olim fuit falsariis adulterinos suos foetus procondere, atque audacter in publicum effundere, quod spem imposturae nunquam detegenda faceret ignorantia litterarum, et praesertim imperitia criticae artis, qua universi ferme eorum saeculorum homines laborabant. Poterant infusa, et undique falsitatem spirantia diplomata confingi: haec bona gens eodem obsequio, pari que credulitate excipiebat

ac

nullum verosimiliter testamentum condidit S. Amatus:

E

ex omnibus concluditur, testamentum istud esse suppositum.

F

A ac firmissima et authentica monumenta. *Pluribus hæc exponit vir in monumentis Italicis medii ævi versatissimus: at ex allatis facile videbit lector, nos nihil dicere, quod inusitatum sit, cum dicimus testamentum istud nomine S. Amati ab impostore confictum.*

§ IV. Utrum Octavarium Francisci de Ponte de S. Amato præferri debeat Vitæ ejusdem per Rendam scriptæ.

Noja contendit pro gestis S. Amati unice sequendum Octavarium Francisci de Ponte.

B *Franciscus Noja in præfatione Opusculi sui pag. 7 ait, se unice secutum pro duce lucubrationis suæ Franciscum de Ponte, quem multis locis mirifice laudat, Rendæque præferendum contendit, licet fateatur pag. 9 se nullum, excepto Ughello, vidisse scriptorem, qui in referendis S. Amati gestis Franciscum de Ponte præ oculis habuerit, cum Renda multos habuerit sequaces. Pag. 11 affirmat Franciscum de Ponte tam pauca de Sancto commemorasse, ut facta particularia, quæ refert, quatuor lineis includi possent; Rendam vero plura narrasse agnoscat pag. 15, atque utrumque scriptorem invicem conferens se cognovisse dicit, quod, ubi Franciscus de Ponte pauca scripsit de eo, quod fecit Sanctus, Renda scripserit multa de illis, quæ non fecit. Hæc ubique mens istius Dissertatoris, reprobantis fere omnia, quæ non invenit in rejecto supra testamento, aut in Opusculo Francisci de Ponte. Hinc examinandum est, an auctoritas Francisci de Ponte revera tanti faciendæ sit, quanti faciendam vult Noja; et, an ex solo illius silentio reprobanda sint facta per Rendam relata.*

prima ratio ejus ab ætate scriptoris admodum frivola,

C *31 Audiamus rationes Nojæ, quibus inductus solum Franciscum de Ponte sequendum contendit: Ille imprimis, inquit, est omnium, quos habemus, antiquissimus: et, licet antiquitas illius non perveniat usque ad duo secula cum dimidio (scripsit ante Nojam annis fere 246) nihilominus comparatione aliorum certo est antiquissimus. Hæc prima ratio nec ullius valoris est, nec satis clare exposita. Si Nojæ credimus, obiit S. Amatus anno 1093, et scripsit Franciscus de Ponte anno 1461, itaque secundum ipsius asserta annis 368 post mortem Sancti hæc Vita conscripta. In aliorum opinione Sanctus toto seculo posterius defunctus est; adeoque scripsit de Ponte annis 268 post Sanctum. Hanc distantiam scriptoris a morte Sancti ex sua opinione metiri debebat Noja; adeoque fateri Franciscum de Ponte tribus seculis et plusquam dimidio seculi quarti Sancto posteriorem esse. Nunc, lector, attende, quam frivola sit hæc ratio. Etenim, sive annis 268, sive 368, post mortem Sancti scripserit de Ponte, certum est ac manifestum, gesta virorum illustrium tanto temporis spatio incorrupta non servari in sola hominum memoria, adeoque Franciscum de Ponte nihil certi de S. Amato scribere potuisse, nisi ex monumentis antiquioribus. Itaque, etiamsi sit centum et viginti annis antiquior Felice Renda, id ei majorem auctoritatem conciliare non potest, sed unice inquirendum, uter illorum meliora habuerit monumenta antiqua, sine quibus neuter quidpiam recte scribere poterat de S. Amato.*

32 Alteram rationem sic exprimit Noja: Præterea ille scripsit eo tempore, quo poterant

Nosci sciri ea, quæ nos nescimus, tum per traditiones istius populi, quæ necdum erant inquinatæ fabulis, sparsis ab eo, qui deinde scripsit; tum quia poterat ibidem tunc esse aliquod scriptum magis antiquum, cujus hodie non habemus notitiam, sicut et aliorum multorum, quibus olim plenum erat tabularium episcopale Nuscanum, a tempore Francisci de Ponte toties cum reliqua civitate direptum combustumque. *Nihil hic dicit Noja pro suo Francisco de Ponte, quod pro Renda suo dicere non possint adversarii ipsius, et forsitan majori cum fundamento. Si traditiones de S. Amato fabulis inquinatæ non erant, quando scripsit Franciscus de Ponte; si hic vera scripserat, ut vult Noja; æque dicere possunt monachi Montis Virginis traditiones illas fabulis inquinatas non fuisse, dum Vitam S. Amati conscripsit Renda. Quippe multo majus periculum est, ne traditiones de gestis alicujus Sancti fabulis conspergantur, antequam illius Vita conscripta est, quam illud sit, postquam Vita vere est exarata. Verum, ut jam monui, major est distantia inter mortem S. Amati ejusque Vitæ scriptores, quam ut hæc recte enarrari poterit ex solis traditionibus. Quod addit de antiquiori scripto et de tabulario Nuscano, monachi Montis Virginis æque rursus aut rectius pro Renda suo afferre possunt. Quin Sandullus cap. 14 ostendere conatur, tabularium Montis Virginis Nuscano longe præferendum. At necesse non est hisce diutius insistere, ut mox patebit.*

33 Tertiam igitur rationem accipe, quam subjungit his verbis: Insuper liber ipsius consecratus est ab usu ecclesiæ Nuscanæ in divinis Officiis, ut dictum est; neque credibile est, episcopos antiquiores permissuros fuisse, ut in choro legeretur liber, qui approbatus non esset ab hominibus istius temporis, ut conformis ipsorum traditionibus. Hæc ratio per se infirma est: alioquin enim omnia essent ut vera admittenda, quæ in quibuslibet Officiis particularium ecclesiarum hodie leguntur, aut aliquando fere lecta. Deinde usum illum istius Octavarii fidenter quidem asserit Noja, et non probat. Sandullus vero pag. 259 non admittit illam assertionem, sed impugnat. Demum tantumdem dicere poterunt monachi Montis Virginis de Officio Ordinis sui, quod edidit Renda: in illo enim Officio asseruntur omnia fere, quæ controversiis occasionem dederunt, eaque tantum prætermittuntur in Octavario Francisci de Ponte.

34 Ratiocinium istud suum Noja concludit hunc in modum: Tandem ex eo, quod liber ille tanto iu pretio fuerit istis temporibus, intelligimus nihil tunc cognitum fuisse illorum, quæ de Sancto isto postea publicarunt scriptores recentiores. Imprimis non video magno in pretio fuisse librum illum, qui contemptus potius videtur ab ipsis Nuscanis, cum imprimendum non curaverint, nisi demum post annos octoginta duos. Certe neglectus fuit ab aliis scriptoribus, cum illi Rendæ Opusculum sequi maluerint. Deinde, si revera fuisset in pretio, non perspicio quam justa sit collectio: multa enim quotannis legimus de Sanctis Officia, in quibus non referuntur omnia gesta, quæ aliunde de iisdem Sanctis habemus cognita probeque perspecta. Secundo si plura non noverrant tunc Nuscani de Sancto suo, quia plura non invenerat Franciscus de Ponte; cur diligens veterum monumentorum eruditor alia quædam

AUCTOR
J. S.
altera de traditionibus et scripto antiquiori nihil est melius,

F

tertium ab usu ecclesiæ Nuscanæ plane imbecillius:

F

ex his male inferitur, plura de Sancto cognita non fuisse, quam habentur in Octavario.

AUCTOR
J. S.

quædam invenire non potuisset, eaque fideliter scribere? Hinc nequaquam assentiri possum iis, quæ idem Noja habet pag. 14, ubi, postquam dixerat paucissima facta particularia relata esse a Francisco de Ponte, sic infert: Ita ut ex ipso potius colligere potuerim, quid Sanctus non fecerit, quam quid fecerit. Etenim quanto pauciora retulit ille scriptor, tanto minorem vim habere potest ejus silentium ad reprobanda ea, quæ ab aliis sunt narrata.

Quæ contra
Opusculum
Rendæ objicit
Noja,

35 Itaque ex hisce Nojæ rationibus non evincitur, Franciscum de Ponte majorem fidem mereri quam Felicem Rendam. Videamus, an id magis colligatur ex iis, quæ contra Rendam idem dissertator protulit pag. 12: Ex quo fonte, inquit, umquam hauserit illa, quæ ibidem refert. dicere non possim; nec ausim affirmare ipsum esse auctorem nugarum et fabularum, quas scribit, quia malim credere, alium quempiam impostorem eas ante ipsum composuisse. Nihilominus primus est ipse, qui eas typis vulgavit; antiquissimus enim scriptor, qui allegatur ab ipsius gregalibus, ille ipse est. Verum, quidquid sit hæc de re, non solum noverat

B Opus Francisci de Ponte, sed illud etiam exscripsit, utens passim ipsis ejus verbis, ita ut, nisi immisecisset fabulas suas, ejusque opiniones etiam multis in partibus adulterasset, de duabus istis Legendis dici posset, non nisi unam esse. Quin etiam idem Renda in libello suo impressit hymnos, responsoria, reliquaque ex Officio Sancti, quod olim usitatum erat... ab ecclesia Nuscana, et exscriptum ex Octavario Francisci de Ponte. Sic ille, vel Rendam non lædens, vel Franciscum de Ponte eodem perstringens vulnere.

contra Octava
riam Franci
ci de Ponte
etiam obje
ctum sunt:

36 Quippe si Noja nescivit, unde sua hauserit Renda: idem nescivit de Francisco de Ponte. Si gesta quædam primo narrat Renda: idem fecit Franciscus de Ponte. Hæc ergo vel neutri obesse debent, vel utrique. Jam vero si tam fideliter in multis Franciscum de Ponte secutus est Renda, ut ipsis ejus verbis uti voluerit, probabile videtur, alia etiam, quæ refert, fideliter ex aliis monumentis desumpta. Si opinionem Francisci de Ponte in quibusdam capitibus deseruit, id verosimiliter fecit, quia illam cum aliis suis monumentis non poterat conciliare. Quod ait nugæ et fabulas vulgasse, discutiamus ad singula, quæ impugnat. Porro dissimulare non licet, varia se mihi offerre, quæ atiquid dubitationis ingerunt, utrum Opusculum Francisci de Ponte purum ad nostra tempora pervenerit, et sine interpolatione aut resectione. Possem ea de re rectius et securius ferre judicium, si ipsum videre licuisset Opusculum; sed, etiamsi nec laboribus nec sumptibus pepercerim, ut illud impetrarem, meque recera impetraturum speraverim opera amici Neapolitani, hactenus ad manus meas non pervenit. Quapropter rationes dubitandi de fidelitate editionis, anno 1543 factæ, breviter accipe.

de hoc etiam
nescimus an
fideliter sit edi
tum ab vniu
ersis

37 Primo in fine hujus Vitæ, teste Noja in præfatione pag. 10, leguntur sequentia: Dominus Jancola de Janvilla, comes S. Angeli ac dominus civitatis Nusci, ad laudem, gloriam et devotionem beati Amati confessoris, scribi fecit hoc Opus a me domino Francisco de Ponte, sub anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo primo, octavæ Indictionis. Impressum Neapoli anno Domini MDXLIII. At hæc verba non videntur scripta a Francisco de Ponte. Nam Sandullus, ad quem brevitatis gratia lectorem

remitto, cap. 12 contendit stirpem de Janvilla comitatu S. Angeli et Nusci dominio privatam fuisse ab anno 1413; eaque dominia anno 1461 fuisse in familia Caracciolorum. Præterea anno 1461 non currebat octava Indictio, sed nona. Non satis etiam intelligo, cur Franciscus de Ponte se dominum potius vocaret quam presbyterum; et cur verba illa impressum anno... MDXLIII sic citentur, ac si ipsius etiam essent de Ponte. Quo igitur modo præcedentia anno 1461 scribere poterat Franciscus de Ponte?

38 Secundo Noja pag. 13 præfationis hæc scribit Italice: Legenda, quæ hodie magis cognita est, est illa, quam scripsit Renda, abolita quasi memoria libri Francisci de Ponte, qui tam rarus est, ut in tota diœcesi Nuscana ne vel unus quidem inveniri potuerit: hujus defectus solam causam non credo, quod denuo non fuerit impressus; sed existimo intervenisse diligentiam alicujus, qui illius exemplaria colligere studuit, ut illum aboleret, ut non raro contigit, ubi comparnerat liber, qui non placebat. Hæc quidem in Monachos Montis Virginis oblique intorquet Noja; at vel sic librum sibi charum suspectum facit. Etenim si liber ille fideliter erat editus anno 1543, si magno in pretio habitus, et in divinis Officiis usitatus, quo modo tam negligentes fuere episcopi omnesque canonici Nusciani, ut librum de Vita Patroni sui penitus fere aboleri sinerent, præsertim cum eodem seculo Renda scripserit, cujus Opusculum omnes certatim secuti sunt? Itaque magis verisimile est Nuscanos ipsos librum aboluisse, vel alienis oculis subduxisse, aul quia non probabatur, prout erat editus; aut quia nolebant arma adversariis ministrare, sicut contigit in scripto illo, quod testamentum vocant.

virias, quæ
receduntur.

39 Tertio Sandullus in Apologia cap. 15 observat, in toto Opusculo Francisci de Ponte nihil narrari de S. Amato ab anno circiter trigesimo usque ad septuagesimum primum, quo creatus dicitur episcopus a Noja. Tantum Vitæ spatium, vacuum relictum non caret suspitione resectionis, maxime quia illud ipsum est tempus, in quod secundum alios incidit vita ejus monastica. Suspicionem hanc non omnino tollet, si quis dicat, scriptorem præ inopia monumentorum id fecisse. Nam Franciscus de Ponte varia narrat de Sancti adulescentia, de qua non videtur plura scire potuisse quam de ætate ejus virili. Quarto jam num. 4 adduximus partem hymni ex secundis Vesperis, sicut legitur in Opusculo Francisci de Ponte, et sicut idem legitur in Officio Montis Virginis. Idem et hymnus, sed mutatione unius vocis alterutro loco corruptus: nec dubitandum videtur, quin corruptus sit in Officio, quod exhibet Opusculum Francisci de Ponte. Verum dubitari potest, an ipse Franciscus de Ponte hymnum mutaverit, an ejus editor. Nata ex hisce corruptionis suspicio augetur, quia infra videbimus diploma aliquod ecclesiæ Nuscanæ revera corruptum fuisse. Opusculum igitur Francisci de Ponte auctoritatem idoneam non habet ad improbanda ex eo gesta relata per Rendam, licet alioquin fateamur, non omnia illa pro indubitatis haberi posse propter ætatem scriptoris nimis a Sancto amotam. Hinc aliqua in annotatis ad istud Opusculum assignabimus, quæ magis videntur dubia.

quæque suspi
cionem inge
runt corrup
tionis.

F

A

§ V. Utrum Sanctus floruerit seculo XI, an. XII.

Renda ut Sanctum vixisse seculo XII, et episcopum factum sub Adriano IV:

Renda omnesque scriptores ipsum seculi totam S. Amati vitam includunt seculo XII, mortem affigunt anno 1193. Noja vero cum Ughello (cui nuper adhæsit Franciscus Orlandus in Orbe sacro et profano part. 2, lib. 4, cap. XI) contendit Sanctum floruisse seculo XI, et obiisse anno 1093. Controversiam hanc magno conatu tractavit Noja discursu 1, quod ex illa dependeant reliquæ. Si enim probare poterat Sanctum vixisse seculo XI, necesse erat collabi omnia, quæ de vita ejus monastica apud Rendam leguntur, cum Ordo Montis Virginis institutus non sit ante seculum XII. Præcipua ejus argumenta sunt Octavarium Francisci de Ponte et testamentum, ut vocat, S. Amati; in utroque enim mortuus dicitur anno 1093.

B Verum ista monumenta jam excussa sunt, et rejecta tamquam fidei suspectæ, ita ut opus non sit ad ea amplius respondere. Addit tamen et alia argumenta, quæ excutienda sunt hoc loco. At notandum, episcopatus S. Amati initium collocari a Renda sub Adriano Papa IV, qui sedit ab anno 1154 fere finito usque ad Kalendarum Septembris anni 1159. Ostendere enim conatur Noja alios episcopos sedisse Nusci inter Pontificatum Adriani IV et annum 1193.

Noja contra hæc disputans primum inania,

41 Argumenta Nojæ deprompta sunt ex catalogo Nuscanorum episcoporum, quem texuit Ughellus tom. 7 a col. 533. Objicit primo Rogerium II, de quo Ughellus hæc tantum col. 536: Rogerius II vixisse narratur sub Cælestino III. Aiunt præterea (Renda et de Ponte) hunc in nova ab eo exornata cathedrali ecclesia S. Amati corpus nobiliori in loculo extulisse, in ejusque honorem consecrasset. Cælestinus autem pontificatum adeptus est anno 1191, eundemque cum vita deposuit anno 1198. An sub Cælestino revera sederit Rogerius II, incertum est. Verum fingamus ita esse, quid hinc contra assignatum S. Amati annum mortualem sibi vindicare possit Noja, sane non video. Etenim si anno 1193 mortuus est S. Amatus, ut ait Renda, mortuus est Sanctus sub Cælestino, et sub Cælestino succedere ei poterat, vel statim, vel post alium intermedium, Rogerius II. Inania igitur jactat Noja pag. 3, et nihil dicit ad propositum, dum contendit episcopatum Rogerii esse contrarium tempori episcopatus S. Amati.

altera falsæ,

42 Nihil melius est, quod observat ibidem Noja de ecclesia a Rogerio dedicata S. Amato, quod perperam asserit fieri debuisse intra sextum aut septimum annum a morte Sancti. Ecclesiam hanc Sancto revera consecratam a Rogerio scribit Renda, sed anno Domini MCCXXIII, Honorio III sanctæ Sedis Pontifice maximo, id est, annis triginta post Sancti obitum. Contra hanc epocham objicit Noja sequentem episcopum Lucam, quem fidenter asserit episcopum fuisse anno 1200, ut probaturum se ait in Catalogo episcoporum Nuscanorum. Verum ibi nihil probationis adducit, nisi verba Ughelli. Audiamus igitur, quid habeat Ughellus loco citato: Lucas, inquit, qui S. Amati lipsana thecis argenteis conclusit. Quo autem anno vixerit, non habemus, neque Acta illius. Post annum tamen MCC a nostra salute episcopus Nuscanus fuit. Post hunc plures desiderantur episcopi. Nescit Ughellus

annum, quo vixit Lucas, solumque novit episcopum fuisse post annum 1200. Interim Noja ex Ughello concludit episcopum fuisse anno 1200, quod Ughellus aperte negat. Quis patienter ferat hominem, qui aliorum errores corrigendos suscepit, hoc modo ratiocinantem? Renda num. 18 de Luca episcopo sic loquitur: Multis post annis clapsis, D. Lucas Nusciæ civitas successor episcopus prædicti Sancti corpus in vasis argenteis mirifice collocare voleus, a loco, ubi erat, ad propriam ædem sive sacellum transmutari præcepit. Ex his verbis illa translatio statuenda videtur circa, aut post medium seculi XII: nec ulla occurrit ratio, cur Lucas tunc non potuerit esse episcopus, qui forsitan circa annum 1230 aut etiam 1240 Rogerio successerat. Imo non video, cur episcopus esse non potuisset usque ad annum 1285, quo Jacobus ex Ordine Minorum ad episcopatum Nuscanum elevatus est, ita ut incertum appareat, an plures post Lucam desiderentur episcopi, quos desiderari ait Ughellus.

AUCTOR I. S.

43 Majorem difficultatem haberent ea, quæ objicit Noja pag. 5 de Guilielmo episcopo, si instrumenta satis viderentur authentica, quæ afferuntur apud Ughellum, ad confirmandum tempus, quo voluit Guilielmum ecclesiæ Nuscanæ præfuisse. Accipe, quæ de Guilielmo habet Ughellus col. 534 et 535: Guilielmus florebat anno MELXIV, quo abbas de Fontignano ad solvendum censum, Nuscanæ ecclesiæ ipsique Guilielmo episcopo debitum, juridice adstringitur, ex instrumento tabularii ecclesiæ Nuscanæ... Præsens fuit donationi Rogerii de Medonia, elargitæ monasterio S. Salvatoris de Giulito, cujus diploma notatur anno 1167. Si hæc satis essent firma, per necessariam consecutionem admitti deberet, Sanctum episcopum creatum non esse sub Adriano IV; at potuisset episcopus fieri post Guilielmum circa annum 1170, ita ut hac de causa necdum remittendus esset ad seculum XI. Verum discutiamus, quam solida sint fundamenta, quibus nititur assignatum tempus episcopatus Guilielmi.

varia ratio duobus instrumentis, n. 100, E

44 Instrumentum primum, in quo sit mentio Guilielmi Nuscani episcopi, editum est in Opere Ughelli recuso tom. 7, col. 534, et insignitur hac epocha: Anno ab Incarnatione ejusdem Domini millesimo centesimo sexagesimo quarto, regni autem felicissimi Domini nostri Guilielmi Siciliae, ducatus Apuleæ, et principatus Capuæ regis magnifici, mense Augusti, Indictione duodecima. Sandullus in Apologia cap. 18 vehementer exclamat contra hoc diploma, quod se vidisse testatur, quodque corruptum contendit. Ait se legisse hoc modo: Anno ab Incarnatione millesimo centesimo... agesimo quarto etc. Tum subdit: Non opus est hic magno studio, ut quis comprehendat, quod, deletis tribus litteris, olim couati sint intrudere SEXAGESIMO pro NONAGESIMO. Et clare percipitur, quod, erasa non nimium syllaba NON, deinde scripserint solum X, (quod forsitan putabant sufficere) sed tam male formatum et tau inepte accommodatum, ut, dum formaretur, primus pes infortunatæ litteræ impletus sit diverso atramento, ita ut satius judicarent, illam relinquere sectam et truncatam, quam perficere fraude magis aperta et periculo majoris infortunii. Addit et ipsam mediæ litteræ formam, et suspicionem suam aperit his verbis: Cum hujusmodi corruptionibus adulteratum sit verum, quis non videat id fieri non alium in finem, quam ut alii episcopi introducantur illis præcise

sed instrumentum primum aperte corruptionis, F

AUCTOR
J. S.

præcise annis, quibus a Sancto nostro fuit gubernata ecclesia ista? Hæc ille contra prædictum instrumentum, nec plura. Verum tamen mirum etiam apparet, non dici, sub quo Pontifice res fuerit peracta, nec quoto anno regnantis Guilielmi, licet illius regni fiat mentio. Porro annus 1194, quem pro 1164 in diplomate fuisse asserit Sandullus, congruit etiam cum Indictione duodecima, et cum regno Guilielmi III Siciliae regis, sicut 1164 convenit cum regno Guilielmi I. Itaque secundum dicta Sandulli debuit Guilielmus episcopus, cujus fit mentio in memorato instrumento, S. Amato succedere in cathedram Nuscanam, et successorem habere Rogerium II, de quo jam egimus.

alterum sup
positionis ar-
guit Sandullus.

45 Ex altero instrumento, quod æque impugnat Sandullus, hæc solum verba adduxit Ughellus: In nomine Domini Dei æterni, et Salvatoris Jesu Christi, anno ab Incarnatione ejus MCLXVII. Ego Rogerius de Medonia Dei et regia gratia Acerrarum comes et Nusci dominus, presentibus D. Guilielmo Nuscano episcopo, comite Matthæo de Petro, et Berardo Beneventanis, Lotardo de Apice, Joannes Friderico, Joanne iudice Comp. etc. Et concedo terram unam etc. monasterio S. Salvatoris de Giulito, et potestatem incidenti ligna ad comburendum etc. Non indicat Ughellus, unde id acceperit. Hinc Sandullus sic ratiocinatur pag. 295: Dicat nobis humaniter Noja, sive Ughellas. Ubi nunquam legerunt tale instrumentum? Ex quo tabulario illud acceperunt? Quas inter scripturas invenietur in commentarios forsitan relatum? Ingens illius donationis infortunium, quod locum non habeat, quem assignent! Et vero ubi tandem illius memoria haberi poterat, nisi in ipso monasterio Guletensi, in cujus favorem dicitur facta? Verum tamen inter illius scripturas, quas omnes diligenter perlustravimus, ne minimum quidem reperitur. Deinde quis non perspiciat, quantum a recta regula deficeret istud instrumentum? Nullum in eo verbum de rege, sub quo fit stipulatio: non assignatur terra, quæ conceditur, non est limitata quantitas, non describuntur confinia. Quæ igitur terra donatur? At præstat dicere, rem belle inventam ad substituendum ibi Guilielmum, ut S. Amatus ab istis temporibus abstrahatur. Hactenus Sandullus.

C

ita ut ex his
colligi nihil
certi valeat;
nedum inferri
Sanctum vi-
zisse seculo
XI:

46 Hæc igitur duo instrumenta non satis authentica videntur ad probandum ex illis solis, Guilielmum Nuscanæ ecclesie præfuisse anno 1164 aut 1167. Et, licet hoc verum esset, perperam hinc inferret Noja pag. 6, removendum a toto seculo XII S. Amatum, cum ipse contra Ughellum, qui initium episcopatus statuit circa annum 1048, ostendat pag. 187 initium episcopatus S. Amati scrius collocandum, et quidem post annum 1071, neque ideo tamen Sanctum amovere velit a seculo XI. Etenim si in opinione Nojæ tempus episcopatus ita contrahi potest, ut totum comprehendatur inter annum 1071 et 1093, cur in aliorum opinione totum non posset comprehendere inter annum 1167 et 1193? Hæc paucis observare volui, ut ostenderem Nojam ex allegatis instrumentis nihil evincere posse pro controversia præcipua, etiamsi fingeremus illa quam maxime esse authentica.

quarta nihil
probat.

47 Aliud argumentum sumpsit Noja ex verbis Ughelli de Guidone Nuscano episcopo circa initium seculi XII. Guido (inquit Ughellus col. 534) potuit successisse Amato. Hujus mentio

extat anno MCIV, quo in abbatem sanctæ Mariæ de Fontignano benedixit Pesticum monachum ejusdem monasterii. Benedictionis documentum extat in episcopi tabulario ad rei memoriam. Hinc Noja pag. 8 sic fere ratiocinatur: Fatentibus Renda et Verace, S. Amatus ecclesiam et monasterium Fontilianum S. Mariæ construxit monachisque implevit. Itaque S. Amatus episcopus fuit ante Guidonem, adeoque seculo XI. Hæc ibi pluribus verbis Noja. Verum homo nimia carpendi libidine sibi non constans, quod hic struxit, destruxit ipse pag. 217 et seqq., ubi docet monasterium Fontilianum diu existisse ante S. Amatum, ab eoque non primo constructum, sed instauratum, ditatum, auctumque monachorum numero, carpens Rendam, quod Sanctum vocet istius monasterii fundatorem. De monasterii hujus instauracione disputabimus infra; at hic solum observo, argumentum Nojæ nullius esse momenti, cum monasterium facile adhuc abbatem habere potuerit ineunte seculo XI, et circa medium ejusdem seculi desertum esse, instaurarique a S. Amato.

§ VI. Utrum S. Amatus fuerit primus episcopus Nuscanus?

Noja discursu 6 a pag. 176 probare nititur S. Amatum primum fuisse episcopum ecclesie Nuscanæ. Negant id ejus adversarii, quia Renda clare dicit electum esse, dum defunctus erat Nuscanus episcopus. Argumenta, quæ adfert Noja, partim ex suppositio testimonio, in quo vocatur Episcopus primus, deprompta sunt, partim ex suspecto Opusculo Francisci de Ponte, in quo idem videtur dici, licet Sandullus allatos textus id aliam significationem pertrahere conetur. Ad testamentum nihil amplius respondendum judico. Audiamus ergo, quid alleget ex Francisco de Ponte. Dic i Octavarii lect. 9 hæc citat verba Nuscanorum, qui Sanctum hortabantur, ut acceptaret dignitatem episcopalem: Eritque civitas hæc per te in posterum famosa et celebris, et pontificali prædita dignitate. Sandullus pag. 305 asserit se in Octavario legisse, pontificali prædites dignitate: idque ita exponit, ac si Nuscani dicere voluissent, Erit civitas nostra famosa, celebris, et prædites dignitate episcopali Civis sui tam præclari. Deinde alium Octavarii locum allegat Noja die 3 lect. 1, ubi hæc testatur legi: Populi petitionem sua auctoritate confirmantes in superna gratia venerabiles viri, (dominus Nusci et archiepiscopus Salernitanus) quam nusquam amplius habuerat, Nuscensi civitatis cathedram pontificalem concesserunt. Eodem modo hæc exponit Sandullus pag. 307, videlicet quod Civi Nuscensis civitatis concessa sit episcopalis dignitas, qua nullus eatenus illius civitatis ornatus fuerat.

Noja contendit
S. Amatum
fuisse primum
episcopum
Nuscanum.

F

49 Renda num. 9 affirmat S. Amatum episcopum factum tempore, quo Nuscanus episcopus ab hac vita migravit, idque contigisse, deprecantibus civibus apud Guilielmum Siciliae regem, ut hic eum apud summum Pontificem commendaret. Ut existimem S. Amatum non fuisse primum Nuscanorum episcopum, aliquot rationes memovent. Primo quia certissimum Renda Opusculum, quod editum est vivente aucto-

quod probabatur
negant
illi, ob ratio-
nes varias:

A *re, corruptum non esse; Opusculum vero Francisci de Ponte suspectum est de interpolatione. Secundo quia multa, quæ narrat Renda de S. Amato, consistere non possunt, si primus fuerit Nuscanus episcopus seculo XI; at verisimile non est, virum probum et doctum, qualis fuit Renda, tam multa confinxisse de Sancto, cujus vitam breviter conscripsit. Tertio Renda nullo modo in alium sensum pertrahi potest; at Octavarium Francisci de Ponte exponitur alio sensu a Sandullo. Et sane, etiamsi explicatio illa primo intuitu videri possit impropria et contorta, non desunt rationes, quibus satis fit verisimilis, præsertim quia Franciscus de Ponte non raro improprie loquitur, et Sanctum nostrum nullibi primum Nuscanæ civitatis episcopum nominat, ac demum quia plane ridicula apparent, quæ narrat de electione Sancti, si intelligenda sint de erectione novi episcopatus.*

electus Sancti
sic narratur
ab ipso Noja.
* forte numquam

50 Audi ilaque quomodo electionem ipse Noja exponat ex Francisco de Ponte. Pag. 178 refert, dignitatem episcopalem frequenter oblatam S. Amato a Nuscanis, adducitque hæc verba ex Octavario, die 1 lect. 8: Quamvis unquam* in territorio Nuscensi tam dignus pontificali infula inventus est, attamen, quo alii cum magna aviditate abusive se intrudunt et ingerunt, iste multis annis exoratus recusavit introire. Hinc quodam die (ut Noja habet pag. 179 ex lectione 9) omnes voce consona et unanimi proclamant: Pater sancte, magnifica locum civitatis et habitationis tuæ. Quousque Nuscum, urbem tuæ protectioni deputatam, et humilem et patieris ingloriam? Si tantummodo consensum voluntatemque adhibeas, archiepiscopi favor, et domini terræ assensus non deerit, eritque civitas hæc per te in posterum famosa et celebris, et pontificali prædita dignitate. Hæc populus et clerus, si credimus Nojæ, in civitate, in qua nullus unquam fuerat episcopus.

ut populus erexit episcopatum, si primus fuisset episcopus:

51 Hæc quoque permotus S. Amatus, ut vult idem Noja pag. 180, sic respondit apud de Ponte: Si voluntas Dei est, non recuso laborem, fiat voluntas Dei et vestra. Audita hac responsione, Nuscanus populus manus vocemque levat ad sidera, atque exclamat: Benedictus Creator et gubernator omnium, qui non derelinquit sperantes in se. Subdit Noja, aliquot ex præcipuis missos fuisse ad dominum terræ, ut ab eo obtinerent consensum; alios vero ad archiepiscopum Salernitanum, ut confirmationem electionis peterent. Utroque autem impetrato, Sanctum miserunt Salernum, ut ab archiepiscopo consecraretur; indeque cum gaudio Nuscum reduxerunt ordinatum. Hæc ubi narraverat, subjungit rursus Noja: Ecce quomodo fuerit electus Sanctus noster ad episcopatum. Elegit eum populus, eousensit princeps, confirmavit eundem archiepiscopus Salernitanus. Ex ejus igitur sententia populus erexit episcopatum, consentiente deinde principe, ac confirmante archiepiscopo. Quin et affirmat se tuto credere rem ita peractam, non modo quia eam sic narravit Franciscus de Ponte, sed etiam, quia eo modo, et non alio, fieri debebat, ex usu et disciplina istius temporis, et privilegiis ecclesiæ Salernitanæ. Audiamus igitur, quomodo hunc usum, hanc disciplinam, hæc privilegia Salernitanæ ecclesiæ in erigendis novis episcopatibus probet Noja.

52 Ostendit primo pag. 181 et seqq., electiones episcoporum olim factas a clero et populo, de quo non dubitamus. At probare debuerat, erectiones episcopatum factas seculo XI

per clerum et populum, accedente solum consensu principis et confirmatione archiepiscopi: nam sic episcopatum Nuscanum non modo esse erectum, sed erigi etiam debuisse, et non aliter, satis aperte insinuat, dum electionem S. Amati describit. Privilegia ecclesiæ Salernitanæ, quæ afferit, tantum evincunt, Salernitanis archiepiscopis concessum fuisse episcopos ordinare ad omnes episcopatus suæ provinciæ; non æque probant, iisdem permissum fuisse novos episcopatus sua auctoritate erigere. Erexit quidem S. Alphanus episcopatum Sarnanum, sed auctoritate Apostolica summi Pontificis, non sua. Audi Ughellum tom. 7 col. 571: Risus primus Sarnensis episcopus constitutus est ex auctoritate Alexandri II Papæ, anno MLXVI ab Alphano primo Salernitano archiepiscopo, cujus institutionis monumentum autographum, litteris Longobardicis conscriptum in pergamento, extat in tabulario ejusdem ecclesiæ. Sic Ughellus, cujus iudicium maximi facere solet Noja, intellexit S. Alphani litteras, quas recitat. Innuunt id verba ipsius Alphani sub finem litterarum, ubi dicit: Unde auctoritate Apostolica vobis præcipiendo mandamus etc. Qua, obsecro, auctoritate Apostolica, nisi Romani Pontificis?

53 Verum audiamus privilegia archiepiscoporum Salernitanorum, vi quorum episcopatus novos ab iis erectos contendit Noja. Plerasque litteras Pontificum, quibus illa continentur, edit Ughellus tom. 7 in Catalogo archiepiscoporum dictorum, videlicet Joannis XV, Sergii IV, Clementis II, Leonis IX et Alexandri II. In tribus prioribus nihil habetur, quod ad rem nostram attinet, nisi quod Salernitanus episcopus consecrare debeat episcopos sibi suffraganeos, qui enumerantur. Accipe verba Clementis II huc spectantia: Et insuper licentiam damus et potestatem ordinandi et consecrandi episcopos in his subjectis vobis locis, hoc est, Pestanensem episcopatum cum parochiis et adjacentiis suis etc... Et non habeant potestatem successores nostri, in cunctis prædictis episcopatibus, quos vobis Apostolica auctoritate concessimus, deinceps episcopos consecrare, quemadmodum vobis concessum est. Ex his certe extundere non possum facultatem erigendi novos episcopatus.

54 Obscura magis sunt verba Leonis IX in litteris anni 1051 ad Joannem archiepiscopum apud Ughellum col. 380: Confirmamus etiam tibi ipsum ex integro archiepiscopatum Salernitanum cum sibi adjacentibus parochiis suis. Et insuper licentiam et potestatem damus ordinandi et consecrandi in his subjectis vobis locis, hoc est, Pestanensem episcopatum cum parochiis et adjacentiis suis, et Nolanum, et Consanum cum parochiis et adjacentiis suis, nec non Malvitauum, et Cusentinum, simulque episcopatum Bisiniauensem, atque episcopatum Aceruntinum cum omnibus parochiis et adjacentiis eorum. Nec non liceat tibi ordinare episcopos super congruentia loca secundum regulam SS. Patrum, in ipsa integritate Salernitani archiepiscopatus, et non habeant potestatem successores nostri in cunctis prædictis episcopatibus, quos vobis Apostolica auctoritate concessimus, deinceps in perpetuum episcopos consecrare, quemadmodum vobis concessum est. Hæc verba, Nec non liceat tibi ordinare episcopos super congruentia loca, de erigendis novis episcopatibus intelligit Noja pag. 185; uti et verba Alexandri II in litteris an-

AUCTOR
J. S.
electiones episcoporum olim factæ a clero et populo, non erectiones episcopatum:

E

concessum archiepiscopis Salernitanis ordinare episcopos sibi suffraganeos.

F

atque ordinare episcopos in locis congruis provincie suæ:

AUCTOR
J. S.

ni 1067 ad Alphanum, quæ hujusmodi sunt apud Ughellum col. 382 : Fraternitati tuæ confirmamus, ut liceat te intra scriptam provinciam episcopos juxta sacrorum canonum statuta congruis in locis ordinare. Assentitur quoque huic opinioni Sandullus pag. 309, additque facultatem illam ordinariam fuisse, et perseverasse usque ad seculum XII; nihilque probare eam nihil prodesse in rem Nojæ.

at id non videtur intelligendum de novis episcopatibus propria auctoritate erigendis,

55 Veruntamen vehementer dubito, an facultas erigendi novas cathedras sic concessa sit archiepiscopis Salernitanis, ut illi eas possent erigere sine ulteriori approbatione et consensu summi Pontificis. Audi rationes dubitationis meæ. Thomassinus in Opere de reperi et nova Ecclesiæ Disciplina part. 1, lib. 1, cap. 54, 55, 56, 57 et 58 fuse agit de erectione novorum episcopatum, ostenditque auctoritatem summi Pontificis passim requisitam fuisse, præsertim post annum millesimum, ita ut verisimile non sit Pontifices seculo XI eam sibi auctoritatem abstulisse per totam provinciam Salernitanam. At, si allata Pontificum verba intelligenda sint de novis episcopatibus, si archiepiscopis Salernitanis æque licebat novos erigere episcopatus, sicut licebat episcopos consecrare ad cathedras sibi suffraganeas, uti contendit Noja; Leo IX sibi suisque successoribus auferebat potestatem erigendi episcopatus in provincia Salernitana, quemadmodum sibi licentiam eripiebat suffraganeos Salernitanæ ecclesiæ consecrandi: Pontifex enim clare suis successoribus adimit, quod concedit archiepiscopo Salernitano. Itaque si æqualem concessit consecrandi et erigendi potestatem, utramque sibi æqualiter ademit, quod nec verisimile est, nec cohæret cum gestis istius temporis, ut ostendam.

56 Inter suffraganeas sedes metropolis Salernitanæ erant Consana seu Compsana, Acheruntina et Cusentina, supra a Leone IX enumeratæ. Atqui tres illæ cathedræ ad metropolitanam dignitatem erectæ sunt circa Pontificatum Leonis IX, suasque singulæ acceperunt suffraganeas. De Compsana Ughellus tom. 6 col. 798 sic loquitur: A quo, vero ex Romanis Pontificibus Compsa dignitatem receperit metropolitanam, incompertum mihi est. Crediderim tamen eam accepisse vel ab Alexandro II, vel a successore Gregorio VII; namque anno MLI sub Leone IX episcopus Compsanus suffraganeus erat Salernitani archiepiscopi, ut ex privilegio Leonis (quod supra dedimus) liquet; sub Gregorio VII Leo archiepiscopus Compsanus vixit; ita ut archiepiscopus factus sit intra Leonem IX et Gregorium VII. Idem tom. 7 col. 6 et 7 late descripsit promotionem Acheruntini, eumque archiepiscopum creatum putat, vel ab ipso Leone IX, vel ab uno ex ejus successoribus: et col. 25 ostendit de Geraldo primo archiepiscopo Acheruntino mentionem haberi anno 1063. Idem rursus tom. 9 col. 184 de Cusentino hæc memorat: Fuisse aliquando episcopum Cusentinum archiepiscopo Salernitano obnoxium scribit Gaspar Musca in lib. de Episcopis Salernitanis in Alfano primo, quod habemus etiam ex bullis Joannis XV anno CMXLIV*, et Sergii IV anno MXII, imo et Leonis IX) quas in archiepiscopis Salernitanis dedimus. Archiepiscopalis vero sedes quo anno, et a quo Romano Pontifice Cusentina constituta sit, non constat; habemus tamen ante annum MLVI illam hujusmodi dignitate exornatam fuisse, cum eo anno Petrus Cusentinus archiepiscopus discesserit. Hæc ibi. At col. 191 dicit, Petrum primum

imo 995

archiepiscopum creatum a Leone IX. Quod non dubium videtur, cum creari debuerit archiepiscopus post annum 1051, quo recensetur inter suffraganeos Salernitani, et anno 1056 defunctus dicatur.

57 Porro, dum hæc metropoles erectæ sunt, aliquot haud dubie instituti sunt episcopatus novi, ut satis colligi potest ex cathedris, quæ archiepiscopo Compsano fuere subjectæ. Recenset eas Ughellus tom. 7 a col. 829, et nullam ostendit antiquiorem, quam sit dignitas metropolitana Compsani. Ex quinque suffraganeis archiepiscopi Acheruntini, Anglonensis et Tricaricensis tunc instituti primum videntur, tres vero alii nullum ducentis et amplius annis leguntur habuisse episcopum, ita ut videantur tunc e cineribus resuscitati, sicut videri potest apud laudatum Ughellum tom. 7. Hæc cum circa Leonis IX et Alexandri II tempora contigerint, nequeo eorum privilegia sic intelligere, ut existimem eos archiepiscopo Salernitano permisisse omnem potestatem erigendi novos episcopatus in sua provincia. Quin suspicor per facultatem ordinandi episcopos super congruentia loca tantum designari facultatem illos etiam ordinandi episcopos, qui cum approbatione summi Pontificis intra Salernitanam provinciam congruis in locis instituerentur.

erectisque inter eos multis episcopatibus circa idem tempus

58 Quo minus il aliter intelligam, faciunt tres metropoles, pluresque cathedræ in provincia Salernitana erectæ, non ab alio ulique, quam a Romano Pontifice, qui metropolitanis suos assignavit suffraganeos. Diminutionem illam provinciam Salernitanam utcumque reparavit Urbanus II in litteris anni 1099 ad Alphanum II, quibus hæc inserta sunt col. 394: Veterum etiam ecclesiæ vestræ privilegiorum rationibus informati, tibi deinceps tuisque successoribus, super Consanam et Acheruntinam ecclesias, et earum suffraganeos primatum gerere ex apostolicæ Sedis liberalitate concedimus. Manebant tamen illæ metropolitanæ, sed agnoscere debebant primatum Salernitani, ut pluribus ibi exponitur. Hæc omnia persuadent, non tam absolutam potestatem ad erigendos episcopatus concessam fuisse præsulibus Salernitanis, ut omnia illi ordinarerent auctoritate propria.

in provincia Salernitana per summos Pontifices.

59 Verum, etiamsi ea de re nullum esset dubium, ne sic quidem verisimile foret, omnia peracta esse, sicut referuntur a Noja ex Francisco de Ponte, cum omnia fieri deberent secundum regulam SS. Patrum, seu juxta sacrorum canonum statuta. At vero canonibus consentaneum non est, ut clerus et populus, qui numquam habuit episcopum, aliquem ad episcopatum eligat, pro eoque solum exquirat consensum principis, et confirmationem archiepiscopi, sicuti hic factum narrat Noja, et fieri debuisse contendit. Unde auctoritatem eligendi episcopum, priusquam erectus erat episcopatus, acceperat populus Nuscanus? Quomodo electioni tam inordinatæ consensum præbere poterat Sanctus ipse, et dicere, Fiat voluntas Dei et vestra, si ante erectus non erat episcopatus, cujus institutio a voluntate populi non dependebat? Quomodo populus spem habere poterat tam certam de consensu archiepiscopi, si limites futuræ diocesis non erant descripti, reditus antistiti non assignati, aliæque non ordinata, quæ episcopatus novi institutionem debent præcedere? Enimvero, si omnia facta credimus, prout narratur a Noja, populus ipse Nuscanus erexit episcopatum, consentiente deinde principe et confirmante archiepiscopo, quod certo est ridiculum.

Admissio etiam privilegio Salernitani, incredibile est Nojæ relato.

A tum. Possem quidem existimare, omnia legitime ordinata fuisse ab archiepiscopo Salernitano, priusquam eligerent Nuscani, illaque ommissa a Francisco de Ponte: sed obstat rursus, quod dicat Sanctum multis annis frustra rogatum a populo Nuscano, ut episcopatum acceptaret. Quippe sic multis annis ante electionem hanc debuerat omnia ordinare archiepiscopus, nec verisimile est Nuscanos, qui haud dubie desiderabant episcopum, multis annis episcopo carere voluisse, ut expectarent consensum S. Amati. Nec archiepiscopus ipse, si episcopatum erigere statuerat, multis annis expectasset unius hominis consensum. Quocumque igitur modo rem considero, relatio Francisci de Ponte non apparet verisimilis, si dicere voluerit Sanctum fuisse primum Nusci episcopum: adeoque magis assentior Rendæ, qui affirmat electum fuisse in locum alterius defuncti.

B § VII. Natales Sancti et Vita usque ad assertum ingressum in monasterium discutiuntur: vita monastica in dubio relinquitur.

do contingere, ut viri nobiles degant in oppidis obscurioribus; vel quia malunt esse inter primos in loco obscuriori quam multis cedere in claris urbibus, vel quia facilius ibi alere possunt familiam suam, vel ob causas alias sexcentas. Deinde Noja ipse in præfatione pag. 48, ubi Nuscum describit, affirmat ex rudibus apparere, civitatem illam meliorem olim fuisse quam sit hoc tempore. Certe non adeo fuisse videtur ignobilis, dum episcopali dignitate primum fuit insignita, ut nullum in civibus suis numerare posset nobilem.

62 Verumtamen neque auctoritas Rendæ tanta hic est, ut nobilitatem S. Amati indubitam credamus, cum sciamus natales nobiles Sanctis subinde attribui ex levi conjectura, et nullo fere fundamento. Thomas Costus, qui Vitam Sancti Italice edidit ex monumentis collectis a Vincentio Verace, non modo stirpem nobilem S. Amato adscribit, sed eam quoque designat, asserens natum ex stirpe Forma, quæ corrupto vocabulo Formari illo dicitur. Fusc hanc assertionem impugnat Noja, neque pro ea vehementer pugnat Sandullus, qui nobilitatem S. Amati defendit cap. 23, magis rejiciendo argumenta adversarii sui, quam adducendo argumenta, quibus Sancti nobilitas stabiliatur. Tædet me diutius hærrere in re, quæ plane incerta est, quamque, quod spectat ad assignatam stirpem, parum iudico verisimilem.

63 Si chronologia Rendæ non aberrat, natus fuerit Sanctus anno 1104 aut 1105: nam eum obiisse dicit anno 1193, ætatis 89. Ughellus ætatem Sancti producit usque ad annum nonagesimum sextum, sed nullas affert rationes, ita ut satius sit Rendæ acquiescere. Asserit hic num. 1 nomen Amati gravidæ matri revelatum. Eam revelationem multis impugnat Noja disc. 3, et nos requirimus majorem auctoritatem, quam sit Rendæ, ut hujusmodi revelationes pro certis habeamus. De pueritia et adolescentia Sancti varia memorat Franciscus de Ponte apud Nojam disc. 3, quæ ex eo subjungam, cum ipsum auctoris Opusculum ad manus non sit: Ab ipsis, inquit, primæ diebus ætatis simplicitatis et sanctimonie, castitatis iter ingressus est.... In lectione et oratione crebrescendo, diatim Deo et hominibus magis acceptus magisque fiebat amabilis.... Sicque Deo annuente contingebat, ut secundum corporis incrementum, incremento prudentiæ virtutumque omnium dedie in diem proficeret. Studia quoque ejus celebrat Noja, sed nihil adducit ex Francisco de Ponte, qui de fama ejus sanctitatis hæc profert: Collimitancas quoque civitates et oppida tantæ sanctitatis odor ascendit; nimirum in conspectu principum mirificavit Dominus Sanctum suum, adeo ut in magna veneratione nomen ejus ubicumque auditur fuisse omnibus.

64 Renda num. 2 affirmat Sanctum, cum quatuordecim esse annorum, parentibus orbatum esse, ac totum patrimonium suum distribuisse pauperibus, ut cetero adscriptus ex bonis ecclesiæ viveret. Suspectum id merito habet Noja citatus, condenditque et tempus obitus parentum incertum, et plane fictitium esse, quod dicitur de patrimonio in pauperes distributo. Sane, quæ ille adducit ex Francisco de Ponte de liberalitate Sancti erga pauperes, magis innuunt eum bona temporaria adhuc retinuisse, dum sacerdos erat et archipresbyter. Verba accipe: Factumque est, dum in Lege Dei die ac nocte meditaretur, inter cætera Scripturæ divinæ mandata, menti ipsius

AUCTOR
J S

quæ reverentiam parum certa videtur:

E

tempus natale: i revelatio gravidæ matris incerta: pia pueritiam et adolescentiam:

F

verisimile non est Sanctum unius natum quatuordecim annis abdisse:

Sancti patris Nuscum, quod describitur,

* Ughellus viginti

Cum præcipuas de vita Sancti controversias modo tractaverimus, reliquas prosequemur ordine chronologico, et brevius expediemus. Renda Vitam S. Amati sic exorditur: Amatus nobili Nusciæ civitatis prosapia ortus. Consentiant omnes de patria Sancti, quam sic describit Orten-dius part. 2 Orbis sacri et profani lib. 4, cap. XI, num. 15: Nuscum parva civitas est provinciæ Principatus ulterioris (in regno Neapolitano) ad radices Apennini montis sita, inter Calorem et Sabatum annes, infra apud Taburnum pagum confluentes. A Benevento 17 * mill. pass. distat in Eurum, Compsam versus, Fano sancti Angeli Longobardorum et Vico finitima. Nulla ejus apud veteres occurrit mentio, ac proinde ejus originem, etsi ea lateat, non admodum antiquam esse oportet.... Episcopatus titulo insignita fuit hæc civitas anno MCLVIII. Hæc ex Ughello desumpta sunt. At errore non caret, quod dicitur de erecto ibidem episcopatu anno 1048; cum Leo IX in bulla sæpius memorata anni 1051 enumeret episcopatus tunc subjectos archiepiscopo Salernitano, et nullam Nusci faciat mentionem. Crediderim tamen ejus cathedram erectam esse ante finem seculi XI, tum quia multi alii eo tempore erecti sunt episcopatus in provincia Salernitana, tum quia Guidonis episcopi Nuscani mentio existat ab anno 1104, uti testatur Ughellus tom. 7, col. 534.

ubi nobili dicitur natus stirpe: nobilitatem illam impugnat Noja,

61 Nobilem Sancti stirpem sine scrupulo admisit Ughellus. Verum nobilitatem illam impugnat Franciscus Noja disc. 2, et pro stirpis nobilitate amplas Sancto attribuit divitias. Duas affert rationes non magni momenti, videlicet silentium Francisci de Ponte, et obscuritatem oppidi Nuscani, in quo habitasse viros nobiles credi non vult Noja. Primo non urget vehementer silentium Francisci de Ponte, cum tanto tempore post Sanctum vixerit, ut facile ignorare potuerit, nobilitate natus sit stirpe an ignobili. Altera ratio, quam late deducit Noja, plane frivola est, cum experientia quotidiana doceat, aliquan-

Augusti Tomus VI.

AUCTOR
J. S

illud Davidicum stylo divino inscriptum esse revolvebat: DISPERSIT, DEDIT PAUPERIBUS, illud attendens præcipue, illud assiduo interni luminis contemplans intuitu. *Ex hoc loco in eam opinionem adductum Rendam, existimat Noja, idque addidum mihi apparet verisimile. At, si id inde collegit, male collegit Renda. Abdicationem enim bonorum verba non innuunt et solum intelligenda sunt de liberalitate in pauperes, de qua rursus Franciscus de Ponte post relatum Sancti sacerdotium sic habet, teste Noja: Et de suis facultatibus eorum sublevabat inopiam;... et ut multa concludam, brevibus omnem possessionem suam quamdam pauperum effecerat rempublicam. Habebat igitur adhuc facultates et possessiones suas, dum jam erat sacerdos, neque iis se exuerat annos natus quatuordecim.*

Noja contendit Sanctum non esse ordinatum presbyterum ante ætatem triginta annorum,

B

65 Quo ætatis suæ anno presbyter ordinatus sit Sanctus, non exprimunt Vitæ scriptores. Noja disc. 3 ex sacris canonibus et consuetudine seculi XI ostendere conatur, ordinatum non esse ante annum trigessimam ætatis, ut sic refutet Rendam, qui num. 4 asserit, Sanctum anno ætatis vigesimo septimo deposuisse archipresbyteratum, et monasticam vitam amplexum; si enim id factum ea ætate, presbyter consecrari debuit annos circiter natus 25 aut 26. Adducit ad propositum suum ex concilio Tolosano anni 1056 canonem secundum, sed mutilum, forsitan quia posteriora verba non favebant. Canon apud Labbeum tom. 9 Conciliorum col. 1081 sic habet: Item placuit confirmare, sicut scriptum est, ut episcopus, vel abbas presbyter ante triginta annos, diaconus vero ante viginti quinque non ordinetur: nisi aut studio sanctitatis aut sapientiæ ornati, providentia episcopi simul et cleri promoveantur. Et eadem ordinatio non fiat, nisi temporibus secundum canones statutis: aliter quidem irrita fiat ordinatio. Adduxit priora verba dissertator, sed ea, Nisi aut studio sanctitatis etc. caute prætermisit.

sed illud ex canonibus nequit evincere:

C

66 Libet nunc rogare an studio sanctitatis ornatus non esset S. Amatus, ideoque episcopus eum promovere non posset sine scrupulo peccandi in canones? Sic S. Malachias, teste S. Bernardo in Vita cap. 3, presbyter ordinatus est seculo eodem annos natus quasi viginti quinque. Sic et alii ante præscriptum tempus ordinati sunt Sancti, ut videre est apud Thomassinum part. 1, lib. 2, cap. 68 et 70 de S. Remigio et S. Hugone Lincolnensi episcopo. Adli potest, usum illum ordinandi presbyteros ante annum ætatis trigessimam ante invaluisse seculo XII, ut in legem abierit, et Alexander III in concilio Lateranensi anni 1179 non requisiverit ad presbyteratum nisi annos ætatis viginti quinque, uti videre est apud laudatum Thomassinum cap. 70, num. 3. Itaque omnia, quæ adduxit Noja, non probant, S. Amatum consecratum non fuisse circa annum ætatis 25 aut 26, neque Rendæ assertionem erroris convincunt. Nolim tamen pro re indubitata amplecti totam Rendæ chronotaxim, sed illam sequendam putem, donec documenta certiora proferantur.

sacerdos et archipresbyter factus, curam animarum suscepit.

67 Eodem forsitan tempore, aut certe non diu postquam sacerdos ordinatus est, archipresbyter quoque factus est Sanctus, et curam animarum suscepit. Virtutes tunc exercitas celebrat Franciscus de Ponte apud Nojam disc. 3 his verbis: Postquam autem ad sacerdotis gradum promotus est, in immensum ejus excrevit religio, et ipse tamquam lignum, quod secus decursus aquarum

plantatum est, florem innocentiae, quem in tenera ætate protulerat, in fructum bonæ operationis sub temporis maturitate produxit... Populi enim immenso desiderio archipresbyter effectus, artem artium suscepit, id est, curam et regimen animarum. Deinde de cura animarum quædam suis verbis subjicit Noja, hæc vero ex de Ponte: Siquis diabolica suggestione abiisse in invium, ipsum benignus Dei Famulus dulci et veluti angelico mulcebat eloquio... sicque ovem, quæ perierat, extraticam * ad gregis Domini pius Pastor reducebat collegium; et cum ad bona singula tota mentis intentione anhelaret, ad hoc nitebat præcipue, quomodo animas Deo lucrifaceret, quomodo oves commissas Pastori æterno reddere posset ad numerum. Addit Noja curam pacificandi discordes, sublevandi oppressos, juvandi viduas et orphanos, ac demum immensam in egenos ac miseros quoslibet misericordiam. Hæc porro usque ad episcopatum continuavit, si credimus Nojæ, at si Rendæ ejusque sequacibus malumus fidem adhibere, curam animarum deposuit, ut securius lateret in vita monastica. De hac controversia nunc agendum breviter, cum præcipua Nojæ argumenta jam discussa sint et improbata, et pauca restent examinanda.

* forte errati. cam

E

68 Noja discursum suum 4, in cuius initio vitam monasticam S. Amati se refutaturum dicit, deinde in tres partes dividit, nihilque fere conatur ostendere, nisi duos Sanctos, ambos nomine Joannes, Nuscanos ambos, quos monachi Montis Virginis Ordini suo attribuunt, istius Ordinis non fuisse, et monasteria aliqua, laudato Ordini similiter adscripta, alterius semper fuisse instituti. Vitam quoque antiquam S. Guilielmi fundatoris Ordinis Montis Virginis, quam dedit Papebrochius tom. v Junii a pag. 114, factum esse supposititium et nullius fidei contendit. Respondit ad omnia Sandullus in Apologia totis decem capitulis primis, et ita respondit, ut saltem ex tota Nojæ disputatione nihil concludi possit contra vitam monasticam S. Amati. Quapropter verbosas illas temerariasque magis quam solidas Nojæ digressiones sequi non lubet, tum quod spectent ad alios Sanctos, tum quod abunde in rem nostram refutatae sint. Hinc prætermissa disputatione de iis, de quibus in Vita S. Amati non fit mentio, solum expendam argumenta ad S. Amatum spectantia, et de personis in Vita Sancti memoratis breviter agam in annotatis.

Noja disputans contra monachatum S. Amati, nihil solidi offert,

F

69 Noja disc. 4, part. 3, pag. 143 objicit silentium antiquorum, et nominatim observat, in Vita antiqua S. Guilielmi nullam S. Amati fieri mentionem, nullam quoque in antiquo Montis Virginis Breviario. Nihil responsi ad hoc argumentum reperi in Apologia Sandulli: neque tamen omnino videtur contemendum, præsertim cum affirmant scriptores Ordinis Montis Virginis auctorem illius Vitæ esse Joannem Nuscanum, quem Renda ad S. Guilielimum accessisse dicit cum S. Amato, quemque Sandullus cap. 4 episcopum Montis Marani deinde factum contendit. Fateor eo silentio utcumque me hæerere suspensum, tantoque magis dubium reddi de monachatu S. Amati, quanto studiosius quæsi, cum in Apologia diligentissimi Sandulli, tum in omnibus monumentis scriptisque recentibus et antiquis, in quibus me aliquid inventurum sperabam, quo vita Sancti monastica solide stabiliri posset. Officium quidem S. Amati, quod edidit Renda, monasticam vitam Sancto asserit, sed nullus

solumque antiquorum silentium difficultatem parit, quam Sandullus non satis audivet.

A nullus docet, quam antiquum sit istud Officium, adeoque et nos ignoramus, quantam illi auctoritatem tribuere debeamus. Cum igitur neque argumenta satis solida reperiam in Noja, quibus evincatur monachum non fuisse; nec monumenta satis antiqua, quibus monasticam Sancti vitam firmiter adstruam, ac pro indubitata compertaque affirmem, possessionem quidem Ordinis Montis Virginis impugnare nolim, sed nee inficiari ausim me documenta non habere, quibus omnem dubitationem eximere valeam. Hisee observatis, discutiam facta, quæ Renda Sancto attribuit, dum erat monachus.

§ VIII. Quæ Sanctus gessisse dicitur, dum erat monachus, examinantur.

Monasterium
Fontilianum;

B Quandoquidem Renda asserit S. Amatam vitam monasticam se tradidisse anno ætatis vigesimo septimo, id ex ejus calculo accidere debuit circa annum Christi 1131. Primum autem, quod gestum ab eo dicitur in vita monastica, est constructio vel instauratio monasterii Fontiliani; cujus epocha figitur post mortem S. Guilielmi, defuncti, ut passim creditur, anno 1142. De hac re scribit Renda num. 5 hunc in modum: Annis vero sequentibus e vita seculi hujus S. Guilielmi, ad Dominum migrando gloriose discedens (id est, ubi discesserat,) ad Lacinii montis radicem Fontilianum proprio nomine dictam, sanctus Amatus pergens, in honorem sanctissimæ Virginis, (ut ad præsens extat in esse) ecclesiam erexit, ac multorum monachorum monasterium magnum de diocessani licentia construxit et auxit, ubi virorum multitudo confluens, ei bona prædiave non pauca ob ejus sanctitatis merita benigne donabat. Idem affirmatur in antiquo Montis Virginis Officio, citato num. 6.

quod desertum
erat,

71 Tria in hac relatione, corrigenda censet Noja disc. 7, pag. 217 et seqq.: primum in tempore, cum vellet rem peractam, dum Sanctus erat episcopus; secundum, quod Renda videatur dicere monasterium istud tunc primo erectum, cum sit antiquius; tertium, quod insinuet datum monachis Montis Virginis, cum ab initio fuerit Benedictinorum. Ad duo priora probanda adducit ex Francisco de Ponte die 5 lect. 4 hæc verba: Eratque ad radicem montis Lacinii in loco, qui Fontilianum nuncupatur, in honorem beatæ Virginis Mariæ monasterium quoddam jam diu desertum, quod ipse vastationi et ruinæ expositum condolens, a Domino terræ illud sibi donari postulavit. Quod impetratum obtentumque feliciter magna sollicitudine reparavit; ecclesiasticis vero ornamentis, et universis utensilibus officio Dei aptis honorifice præmunivit; pari modo prædiis et stabilibus, nec non et animalium gregibus præditavit: monachorum conventu * qui in Dei servitio, et sanctæ Dei Genitricis honore jugiter insisterent, ibi constituit.

* lege conven-
tum

probabilius
ante episcopa-
tum,

72 Ex hisce Noja sic ratiocinatur. Narravit hæc Franciscus de Ponte diu post relatam Sancti dignitatem episcopalem, interque gesta tempore episcopatus. Non contigerunt igitur, dum erat monachus. Respondit Sandullus pag. 327 et 328 Rende auctoritatem præferendam, ubi dissentiunt; at ne dissentire quidem hoc loco, cum Franciscus de Ponte rerum gestarum ordinem non ser-

vaverit, sed singula narraverit, prout se offerbant, quod non scriberet historiam vitæ, sed tantum elogium Sancti in sacris officiis recitandum. Certe scriptor plures fundationes simul narravit, atque in epitomen contraxit sub finem vitæ Sancti; nec credibile est omnes fundationes eodem fere tempore peractas. Huic responso, quod alioquin videtur sufficere, aliud superaddo. Franciscus de Ponte, prout editum est ejus Opusculum, monachatum Sancti non narravit, adeoque fundationem dicti monasterii ad tempus vitæ monastica referre non potuit. Idem ergo hic occurrit dubium, quod de ipso Sancti monachatu insinuavimus; videlicet utrum hic male omissus sit a Francisco de Ponte aut ab ejus Opusculo resectus, an vero ex conjecturis male fundatis perperam assertus ab aliis. Porro si ipsam inspiciamus fundationem, prout refertur ab utroque scriptore, probabilius est, monachum habere auctorem, quam modicæ diocesis episcopum. Quippe ingentes istius fundationis sumptus insinuantur, dum præter constructionem ædificiorum data leguntur ornamenta ecclesiæ, suppellex monasterii, prædia, et animalium greges, ita ut hos sumptus ferre solus nequiret episcopus Nuscanus, præsertim qui pauperum simul erat pater, et aliis intentus ecclesiis construendis. Credere ergo debemus et alios concurrisse benefactores ad illam fundationem, uli asserit Renda, eosque bona prædiaque sua non dedisse episcopo, ut is ea redderet monachis, quod fieri non solet, sed monachis ipsis, seu S. Amato eorum præfecto, ut res explicetur a Renda.

73 Desertum fuisse istud monasterium, prout affirmat de Ponte, eonsentit Sandullus pag. 326. Verum idcirco errorem in Renda non admittit, contenditque illum agere de instaurato potius quam constructo monasterio, quia dicit, ut ad præsens extat in esse, ac deinde et auxit. Fateor, possent Rende verba etiam intelligi de constructo monasterio in loco, ubi nullum antea fuerat; at cum necessario sic sumi non debeant, interpretabimur illa sensu meliori, nimirum de instaurazione deserti monasterii, cum utraque pars dicat, instauratum dumtaxat fuisse; idque satis videatur certum, cum Guido Nuscanus episcopus abbatem ibi consecraverit anno 1104, ut ante dictum. Veruntamen illa instauratio talis fuit, ut parum differat a prima fundatione, ideoque levis fuit error Rende, si voluerit forsitan fundationem novi monasterii insinuare. Porro abbatem hujusce monasterii fuisse S. Amatam ait Renda, at contendit Noja, Ordini Montis Virginis monasterium nunquam fuisse adscriptum.

74 Ut id probet memoratus scriptor, tria affert argumenta, quæ rem reddunt dubiam, licet non sufficiant ad monasterium hoc Ordini Montis Virginis prorsus adjudicandum. Primo Ughellus tom. 7, col. 537, dum refert monasterium Fontilianum mensæ episcopali unitum a Pio II, vocat abbatiam nigrorum monachorum, et in bulla ipsa Pontificis, edita in Opere Ughelli recuso, dicitur monasterium sanctæ Mariæ de Fundigliano Nuscensis diocesis Ordinis sancti Benedicti. Auctoritas Ughelli non potest hic esse magni momenti, eum ex Benedictinis videatur nigros monachos, seu monachos Casinensis congregationis formasse. Benedictini Ordinis certo erat monasterium: at monachi Montis Virginis, etiam si albo induerentur habitu, etiam erant Ordinis S. Benedicti. Secundo, asserit Noja, monachos istius monasterii etiamnum ibi videri pictos in habitu nigro. Respondet Sandullus pag. 331 imagines

instaurat:
quod suis hand
dubie dedit
monachis, si
ipse fuerit mo-
nachus:

AUCTORUM
J. S.

imagines illas non pictas esse, sed sculptas, lapidisque vitio contigisse, ut habitus sit niger æque ac vultus: Eiusdem formæ reperiuntur statuæ in alio antiquo monasterio S. Mariæ Longæ prope Fontilianum, inquit, neque idcirco dici potest, suo tempore inhabitatum non fuisse a monachis Virginianis. Plenam istius rei fidem faciunt authenticæ scripturæ, idque confirmat in hac ipsa ecclesia effigies antiquissima Domini nostræ, quæ ad latus dexterum habet patrem S. Guilielmum, et ad sinistram episcopum S. Amatam. Tertio objicit Noja, ostendere vel minimo argumento non posse monachos Montis Virginis, Fontilianum unquam inhabitatum fuisse a monachis sui Ordinis. Verum sic nullum quoque assertur documentum satis idoneum, quo evinci possit, alterius congregationis monachos ibidem habitasse. Itaque idem hic est dubium, quod diximus nobis esse de ipso Sancti monachatu: si enim monachus fuerit Montis Virginis, suis haud dubie dederit monasterium.

muto loquelam redditi, ut fertur:

B

75 Relata constructione hujus monasterii, Renda narrat loquelam muto a S. Amato redditam, eidemque Ordinis ingressum flagitantinomen Guilielmi impositum, tandemque ipsi Sancto successisse in abbatis officium. Oppugnat factum istud Noja pag. 154, quia mutus ille vocatur puer, ita ut nequaquam sit verisimile ipsi Sancto post paucos annos in regimen monasterii successisse. Respondet Sandullus pag. 332 Rendam de puero isto non dicere, immediate successit; dicitque Sancti revera successorem fuisse, sed post unum aut plures intermedios. Idem Noja pag. 150 et 151 tum contra hoc factum tum contra alia quædam objicit silentium Francisci de Ponte. Verum, ut antea jam insinuavi, magis dubitari potest, an gesta Sancti in vita monastica ab Opusculo Franciscide Ponte non sint studiose refecta, quam suspicio esse possit male conficta esse a Renda. At objectiones hujusmodi leviores sufficiet in annotatis breviter expendere, ut hic aliquas majoris momenti discutiamus.

percussio Sancti in capite, cujus adjuncta non sunt verisimilia;

76 Laudatus sæpe Renda num. 7 factum narrat mirabile, quod Noja disc. 5 fuse refutat, nec minori conatu defendere conatur Sandullus cap. 22. Rem paucis expono. Sanctus, ut plausum fugeret, statuerat ex monasterio Fontiliano redire in Montem Virginis. Noctu ab angelo monetur, ut subsistat. Sed, propositi tenax, iter ingreditur, ac in venatores quosdam incidit, qui adeo eum feriunt ferreis jaculis, ut os capitis, id est, cranium perforarint: Prout his oculis vidi, et ab aliis videri potest ad præsens, inquit. Nimirum quia foramen etiamnum apparet in cranio Sancti, quod servatur in ecclesia cathedrali Nuscana. Vulneratus ad monasterium suum revertitur Sanctus et sanatur. Percussor interim captus damnatusque ad mortem, Sancti viventis opem invocat precesque fundit, ac prodigiose, eo apparente, vinculis liberatus et carcere, vitam monasticam amplexus est. Fateor lubens adjuncta omnia hujusce facti mihi non probari. Neque enim facile crediderim Virum sanctum, ubi ab angelo jussus esse in loco suo manere, mox sequenti die discessurum. Liberatio etiam percussoris relata est modo mirabili magis quam credibili, præsertim cum ad similia credenda non cogat auctoritas gravior. Attamen non video, cur vulnere relato affici non potuerit Sanctus, vulnereque locus apparere in cranio.

77 Noja pag. 157 et seqq. fatetur percussorem illam Sancti tam firmiter credi passim ab

omnibus, ut timeat ne rideatur a multis, si id factum moliatur refutare. Attamen non modo factum aperle negat, sed etiam contendit anatomice legibus repugnare, quod dicitur de loco vulneris relicto in cranio. Ejus ratiocinium, quod nimis prolixum est, paucis expono. Ex constitutione capitis ostendit vulnus esse periculosissimum, quando ex percussione cranium in aliqua parte perforatur; fatetur tamen non raro sanari arte periti chirurgi. Hæc utrimque admittuntur. Jam vero, ait Noja, simile vulnus sanari nequit, nisi apertura cranii claudatur, ita ut vivere non possit homo, quin conjungantur rursus solidenturque confractæ cranii partes. Ex hoc principio sic ulterius ratiocinatur. Atqui vixit. S. Amatus plurimis annis, postquam sic percussus esse dicitur in capite, ideoque ante mortem ejus apertura illa cranii omnino clausa esse debuit solidataque. Non potest igitur post mortem apparere foramen in cranio, cum illud in vita jam debuisset esse solide clausum: Quippe, inquit, si ei non poterat remanere foramen, dum vivebat, quo modo post mortem ipsi superfuisset? Addit mox rationem alteram, quæ huc redit. Quando duo ossa confracta rursus solidantur, callum, seu aspera quædam superficies, in loco vulneris relinquitur. At ejusmodi callum non apparet in cranio S. Amati. Hæc fusius Noja, liberaliter dicam, an illiberaliter? ridens illos, qui credere possunt foramen, quod in cranio Sancti cernitur, relictum esse ex percussione accepta in vita.

78 Respondet ad hæc Sandullus cap. 22, atque ita dissolvit adducta ratiocinia, ut nullus superesse possit scrupulus, quin foramen, in vita acceptum in cranio, etiam possit apparere post mortem. Ex multis ab eo adductis seligam paucam. Galenus lib. 3 Art. medic. affirmat ossa fracta sanari non posse ad intentionem primam, sed aliquo modo sanabilia esse ad secundam. Verba Galeni exponit interpres ejus Lucas Tozzi tom. 5, cap. 8, fol. 157 hoc modo: Et seusus est, quod os fractum restitui in pristinum non potest per medium ejusdem generis, sicut unitur caro soluta, quæ per medium carneum ejusdem naturæ restituitur. Addit tamen Galenus in textu, coalescere posse ossa fracta in pueris per primam intentionem, quoniam per eam ætatem mollia sunt. Neque enim alia ex ratione in adultis ossa per primam intentionem nequeunt agglutinari, nisi quia progressu ætatum evadunt duriora: unde nequeunt admittere in sui substantiam mollis alimenti agglutinationem. At quoniam ossa per callum, qui est medium differens ac difforme, agglutinantur; idcirco dicuntur per intentionem primam insanabilia, licet per secundam intentionem sanari possint. Quamobrem, ut notat Galenus, ossa confracta per callum unita, veluti vinculo quodam circumducto constringuntur in superficie, in profundo vero minime agglutinantur.

79 Adducit et alias auctoritates Sandullus, at verba recitata mihi sufficiunt. Etenim callum istud, quo solo agglutinantur ossa confracta, tam durum non est, ut post mortem hominis non corrumpatur, sicuti caro corrumpitur et dissolvitur. Corrupto autem callo, quo cranium perforatum ante fuerat solidatum, foramen in vita acceptum, ac deinde sanatum, rursus necessario apparebit, sicut apparent foramina in loco oculorum, atque multa, postquam caro cada-veris in pulverem abiit. Hæc fere Sandullus, subjungens pag. 345 sequentia, quibus simul respondetur ad secundum Nojæ argumentum: Si illa

D
negat Noja fo-
ramen ex per-
cussione appa-
rere posse post
mortem,

E

verum, cum
ossa cranii in
piti, tantum so-
lventur per
callum abdu-
ctum.

F

callumque
post mortem
corrumpatur.
foramen tunc
rursus appa-
rebit.

A illa considerasset parum prudens archipresbyter, neque factum existimasset fabulosum esse, neque repugnare legibus machinæ corporalis. Vel certe poterat inspicere venerandum Sancti caput; quia sine dubio observasset extuberationem illam, quæ excrevit et adhuc cernitur in margine cicatricis; indeque prudentiori ratiocinatione conclusisset: Vere igitur Sanctus in vita fuit percussus, cum tumor ille crescere nequiverit post mortem, quando pars illa non erat animata. *Hiscæ factum ipsum abunde vindicatum putamus: at omnia adjuncta, maximeque inobedientia Sancti, ex qua percussio nata dicitur, non æque apparent verisimilia.*

§ IX. Discutiuntur ea, quæ Renda narrat de occasione, modo et tempore, quo Sanctus creatus est episcopus: gesta quædam in episcopatu.

Breviter perstrictum a Renda, et oppugnatum a Noja

Mentem Rendæ paucis expono. Num. 8 et 9 hæc refert. Cum sanatus esset ex vulnere S. Amatus, anno 1156, imperante in Oriente Emmanuele Comneno, Guilielmo I utriusque Siciliae regnum obtinente, ac summo Pontifice Adriano IV, imperator Emmanuel Apuliam repetebat, Guilielmus rex illum retinere conabatur. Movit tunc Guilielmus Beneventum, ut illam urbem obsideret, transeuntique circa Nuscum aliquis, confisus S. Amati meritis, prædixit victoriam de Beneventanis. Qua de causa, cum victor esset, multas reliquias nisi ad monasterium Montis Virginis, et petente populo Nuscano, S. Amatum Pontifici commendavit ad episcopatum, ac demum monasterium Ordini Montis Virginis erexit in Sicilia. Hanc Rendæ narrationem non recte exposuit Noja pag. 166: nullibi enim Renda asserit, Beneventum occupatum fuisse ab Emmanuele imperatore, uti eum asserentem inducit Noja. Hinc contra Rendam non facit, quod C affirmat pag. 169, bellum circa Beneventum non gessisse Guilielmum contra Emmanuelem imperatorem, sed contra Pontificem. Nam id quidem verum est; at contrarium a Renda non dicitur.

bellum Guilhelmi Siciliae regis contra imperatorem Græcorum,

Si Verum, quod ulterius vult Noja, nullibi bellum fuisse inter Emmanuelem et Guilielmum, falsum prorsus est. Quippe scriptores varii illorum temporum bellum istud referunt, omnesque affirmant Emmanuelem imperatorem subsidia non contemnenda misisse principibus federatis contra Guilielmum, sed Græcos rebellesque principes prope Brundusium superatos a Guilielmo, quo factum, ut amissas recuperaret provincias. Audi Romualdum Salernitanum episcopum, tempore et loco rebus gestis maxime propinquum, cum jam episcopatum gereret, dum hæc contigerunt. Hic igitur tom. 7 Scriptorum Italiae, ubi narraverat Adriani IV cum Guilielmo discordiam, multorumque nobilium in Apulia et Sicilia rebellionem, sic prosequitur col. 197: Papa..., congregato exercitu, cum Roberto Capuano principe, et Andrea de Rupe-Canina Terram Laboris ingressus, eam violenter obtinuit, et a Beneventanis est cum honore receptus. Interea Emmanuel Constantinopolitanus imperator, in-

venta opportunitate, quod de injuriis sibi a rege Rogerio illatis vindicaret in filium, Palæologum virum quemdam nobilem cum multa pecunia ad comitem Robertum et barones Apuliae transmittit, ut de ea milites retinerent, et Guilielmo regi guerram * inferrent. Misit etiam Comminianum, Sebastum, et alios potentes viros cum suo stolio *, qui venientes Brundusium ceperunt, præter castrum, in quo regis militia se recepit. Barum autem, et reliquæ civitates maritimæ Græcis, et Roberto comiti adhæserunt. Sicque factum est, quod partim a Roberto Capuano principe, partim a comite Roberto tota terra occupata est, præter Neapolim, Amalfiam, Salernum, Trojam, et Melfiam, et quasdam alias civitates, et castra munita.

82 Quo cognito, rex Guilielmus, prout melius potuit, per mare et terram congregavit exercitum, et recto itinere Brundusium venit; in quo Sebastum et Comminianum, et reliquos potentes Græcorum cum multo exercitu et stolio congregatos invenit, qui castrum Brundusii et gentem regis vehementer impugnabant. Comes autem Robertus, adventu regis cognito, Brundusium reliquit, et Beneventum se contulit. Rex vero Guilielmus Brundusium per mare et terram potenter obsedit, et per mare et terram viriliter impugando, in ore gladii debellavit, cepit Græcorum nobiles et stolum, pecuniam multam et plures de baronibus Apuliae, qui ei rebelles existerant, de quibus multos suspendi et excæcari fecit. Quo facto, Barum venit, et eam cepit; et, quia Barenses castrum regis destruxerant, rex ira commotus civitatem a fundamentis subvertit. Dehinc per maritimam Apuliae rediens, omnes civitates maritimas cepit, et totam terram, quam perdiderat, sine bello recuperavit. Ipse autem recto tramite Beneventum venit, quo inimici et rebelles ejus ad auxilium domni Papæ confugerant. Robertus vero Capuanorum princeps dum præ timore regio vellet aufugere, et jam Garilianum fluxum pertransiret, Ricardus de Aquila comes Fundanus.... ipsum cepit, et regis bajulis assignavit.... Rex autem prædictum principem incarcerandum in Siciliam transmisit. Comitem Robertum, Andream de Rupe-Canina, et reliquos inimicos suos, qui Beneventum ad domnum Papam confugerant, ejusdem Papæ precibus liberos et illæsos cum rebus suis de regno exire permisit. Ipse vero, multis nunciis intercurrentibus, et capitibus pacis hinc inde dispositis, cum Papa concordatus est.

83 Ex hisce, quæ narrantur a multis aliis scriptoribus, certum est primo, bellum fuisse inter Emmanuelem et Guilielmum in Apulia, idque continuatum deinde in ipsa Emmanuelis ditione. Post pauca enim sic habet idem scriptor: Non multo post tempore magnum stolum præparavit (rex Guilielmus,) et ipsum cum Stephano ammirato in Romaniam misit. Qui ad Egrippum veniens, maximum stolum Emmanuelis imperatoris ibidem præparatum invenit; cum quo viriliter decertavit, et ipsum devicit, multos de Græcis cepit, stolum combussit, Egrippum, et vicinas civitates expoliavit, et sic victor in Siciliam rediit. Imperator autem cognoscens multos de suis a rege Siciliae captos, nec posse cum eo de pari contendere, missis frequentibus nunciis, cum rege concordatus est, et pacis fœdera sunt hinc inde jurata. Certum est secundo, Guilielmum victorem regressum esse ab expeditione

AUGUSTI
J. S.

* i. e. bellum

* i. e. classe

exponitur latinus, uti et vicarius Guilielmi

E

F

non tantum de imperatore,

ACTORUM
J. S.

expeditione Beneventana, etiamsi armis non interceperit Beneventum. Id temere negat Noja pag. 170, indeque infert victoriam non prædictam, nec translata Sanctorum corpora.

sed etiam de Beneventanis, seu de principibus, qui eo fuerant.

84 Etenim principatus Capuanus, totaque fere Terra Laboris ab hostibus fuerat occupata: totam recepit Guilielmus. Robertus Surrentinus comes, (ut vocatur ab aliis, qui supra Capuanorum princeps, quia principatum Capuanum sibi vendicaverat) erat in vinculis, aliique nobiles multi: Robertus comes Lorotelli, qui hic dicitur Robertus comes, et comes Andreas de Ruppe-Canina, qui magnam regni partem invaserant, ut supplices dimittuntur e regno, idque precibus Pontificis: Papa ipsum (Guilielmum) per unum vexillum de regno Siciliæ, per aliud de ducatu Apuliæ, per tertium de principatu Capuæ investivit... Rex autem plures de inimicis suis de regno expulit, quosdam in raccere posuit, teste laudato Romualdo. Demum totum regnum, quod ante fere amiserat, recuperavit. Immerito igitur victoriam de Beneventanis Guilielmo negat Noja, cum Beneventum hostes ipsius amplius lueri non potuerit; recteque de eo scribit

Romualdus: Ipse vero tanta potitus victoria, cum ammirato in Siciliam rediit. Confirmat hæc Hugo Falcandus in Historia Sicula, eodem tomo edita, qui col. 269 plenam Guilielmi victoriam paucis verbis sic exprimit: Rex autem, Græcis devictis, fugatoque comite Roberto, reliquos hostes suos persequens, cum omnes ante faciem ejus fugitarent, totius Apuliæ, ac Terræ Laboris tumultum compescuit; ac demum, prospere gestis omnibus, Pharum trasiens, Panormum rediit.

Translata sunt Benevento in Montem Virginis multa corpora; at incertum a quo,

85 Verum, cum Beneventum non occupaverit Guilielmus, non æque certum videtur, quod dicitur de sacris corporibus, ab eo ad Montem Virginis transmissis. Fuit inter illa sacra ipsana corpus S. Januarii, quod deinde ex Monte Virginis delatum est Neapolim. Antonius Caracciolus de Sacris ecclesiæ Neapolitanæ monumentis cap. 20, sect. 14 varias recenset opiniones de tempore et auctore translationis horum corporum, de qua sic loquitur: In hunc ergo sacrum Montem D. Januarii (et aliorum) ossa translata fuisse, certum est; incertum quo tempore, qua occasione. Prima opinio, quam refert, uti et secunda, translationem Guilielmo revera attribuant, adeoque et Renda consentiunt. Tertia opinio est, corpus a Neapolitanis eo delatum, dum Beneventum interceptum est a Caroto Andegavensi post victum Manfredum anno 1266. Ipse demum Caracciolus præfert opinionem quartam, suspicaturque corpora eo delata ab ipsis Beneventanis, dum Fredericus II imperator sæviebat in urbem Beneventanam.

non probatur, id factum non esse a Guilielmo, ut habet Renda.

86 Porro hactenus non video, cur recedendum sit a Renda sententia: nam Sandullus pag. 324 profert ex archivio Montis Virginis partem instrumenti anni 1225, in quo de monasterio Montis Virginis dicitur: Ubi multa Sanctorum corpora requiescunt. Si hæc, ut verisimile est, de iisdem dicantur corporibus, erant dudum in Monte Virginis, priusquam Fredericus II, aut Carolus Beneventum vastarent. Demum potuit Pontifex ipse aliquot corpora Sanctorum Guilielmo donare, ut regem potentem sacris hisce muneribus sibi redderet amicum, Romanæque ecclesiæ faventem: præsertim cum Guilielmus ipse non exigua munera Pontifici donavit. Fateor tamen, hisce rationibus rem non fieri omnino cer-

tam, illiusque examen remitto ad Acta S. Januarii, ad quem hæc spectant propius.

87 De promotione S. Amati ad episcopatum sic scribit Renda: Rex vero Salernum revertens tempore, quo Nuseanus episcopus ab hac vita migravit, a Nusciis eivibus deprecatur, ut ejus favore ab Adriano sanctæ Sedis IV Pontifice maximo, in episcopatus officium sanctus Amatus esset electus. Pontifex precibus regis assentiens, Sanctum prædictum in suæ civitatis episcopale regimen creavit. Modus hic eligendi, petendique regis consensum, tempori erat accommodatus. Nam inter pacis condiciones, quas Guilielmus pepigerat cum Adriano Papa, hæc statuta erant de electione episcoporum apud Baronium ad annum 1156 num. 5: De electionibus quidem ita fiat. Clerici conveniant in personam idoneam, et illud inter se secretum habebunt, donec personam illam excellentiæ nostræ pronuntient, et postquam persona celsitu hinc nostræ fuerit designata, si persona illa de proditoribus aut inimicis nostris vel heredum nostrorum non fuerit, aut magnificentiæ nostræ non extiterit odiosa, vel alia in ea causa non fuerit, pro qua non debemus assentire, assensum præstabimus. Noja hanc Renda narrationem multis impugnavit, sed ejus argumenta jam expensa sunt; nec invenimus, cur Rendam falsitatis arguere debeamus, nec aliunde habemus monumenta idonea, quibus asserta ejus magis confirmemus.

88 Sanctum ordinatum esse ab archiepiscopo Salernitano, magnoque suorum gaudio exceptum, consentiunt omnes. Franciscus de Ponte apud Nojam pag. 177 voces lætantis populi sic exprimit: Benedictus dominus Deus Israel, quia visitavit nos, illuminavit vultum suum super nos, et misertus est nostri; misit suis humilibus Angelum pacis, sani ministrum consilii, fidelibus suis misericorditer salutare contulit præsidium, patrem patriæ, rectoremque civitatis nostræ præcipuum... Hucusque fuimus quasi oves errantes, modo autem, Deo propitiante, conversi sumus ad Pastorem animarum suarum*. Renda, relato introitu Sancti consecrati in urbem, duo refert miracula, alterum de primicerio Nuscanæ ecclesiæ liberato e carcere, alterum de puella lunatica valetudini restituta. Primum narrat Franciscus de Ponte post mortem S. Amati, alterum prorsus omittit. Verum, ut jam monui, non est, cur ei potius credere debeamus quam Renda.

89 Postquam episcopatus regimen aggressus est S. Amatus, animum adjecit ad ædificandam ecclesiam novam, in qua cathedram suam collocaret. Franciscus de Ponte, Renda hic consentiens, ea de re sic scribit apud Nojam pag. 195: Lapidas idoneosque artifices ad fabricandum conduxit ecclesiam, quam consummatam et perfectam feliciter in honorem beati protomartyris Stephani consecravit, in eademque sedem episcopii sui stabilivit basilica. Amorem vigilantiamque pii Pastoris pro grege suo idem celebrat apud Nojam pag. 204 et 206 hisce verbis: Mori paratus pro Deo, animumque ponere, si necesse esset pro populo, semper insomnis, semper nulla præoccupatus inertia, necessarias adversus hostem humani generis faciebat vigilans præcipuus excubias... Numquam in ejus tempore ille insidiator antiquus se gloriatus est aliquid, quod ad sancti Amati custodiam pertineret, de grege sustulisse Dominico. Eo vero dolentior, et in malum promptuosior, tendebat insidias, laqueos absecondebat, foveas fodiebat præcipites: inflam-

Sanctus episcopus seligitur.

consecratusque ab archiepiscopo Salernitano, a suis honorifice suscipitur.

* forte, nostrorum

ecclesiam cathedram in honorem S. Stephani ædificat, gregem suum vigilantiter regit.

mabat

A mabat odia, litigia incitabat, furtum, adulterium, iram, cupiditatem, invidiam, cæteraque suæ iniquitatis semina cordibus hominum toto suo nisu imprimebat perfide; contraque Gloriosus Dei clypeum jejunii, loricam patientiæ, galeam humilitatis, lanceam fortitudinis, gladiumque opponebat justitiæ. Verbo, ut habet pag. 210: Populo sanæ exhortationis disciplinæque salutaris pocula ministrabat.

et miraculis
claret.

90 Fulgebat etiam Sanctus miraculorum gloria. Ex his multa singillatim narrat Renda, quæ partim omissa sunt a Francisco de Ponte, partim post mortem Sancti relata. Verum non pauca contigisse etiam in Vita Sancti, satis insinuat idem scriptor, sic habens apud Nojam pag. 216: Confluebant ad eum de remotis locis et proximis diversa sustinentes infirmitatis genera, surdi, muti, paralytici, claudi, cardiaci, febricitantes; et quibuscumque depressi doloribus sancti Viri opitulatione, interventu, et manus impositione curati abibant, revertentesque ad mansiones incolunes glorificabant Domini *, sanctique confessoris sui Amati merita, atque hujuscemodi magnificabant præconia. Unum a Renda præ-

* forte Domini
num

B termissum narrat Franciscus de Ponte apud Nojam pag. 220 his verbis: Dumque ecclesiam, quæ sancta Maria Nova dicitur, faceret fabricare, et propter vini inopiam aqua operariis apponeretur in prandio, sicut in Jesu Christi signorum patratum est initio, aqua in vinum mirabiliter conversa est. De hac fundatione, uti et de aliis quibusdam, mox agemus § sequenti. Illa vero, quæ adversus miracula quædam relata a Renda objecit Noja, in annotatis ad Vitam examinabimus.

§ X. Quædam fundationes ecclesiarum: mors Sancti, mortisque adjuncta.

Constructio
trium locorum
sacrorum:

P præter monasterii Fontiliani instaurationem et constructionem ecclesiæ cathedralis, Renda num. 13 et 14 refert tria alia loca sacra a Sancto erecta, nimirum ecclesiolam, seu sacellum S. Leoni, monasterium sanctæ Mariæ Novæ olim vocatum, et ecclesiam S. Laurentio dicatam. Fundationes hasce nullibi negavit Noja, quod eas in Octavario itidem assertas inveniret. De duabus posterioribus sic habet Franciscus de Ponte apud Sandullum pag. 212: Fundavit et aliam ecclesiam B. Laurentii. Rursus aliam ædificavit basilicam, quæ S. Maria Longa nominatur, juxta fluvium Caloris. Eadem hæc est, quæ sancta Maria Nova vocatur ab ipso de Ponte num. 90 citato. Hæc ecclesiæ, quæ non simul, sed per intervalla a Sancto sunt constructæ, jam videntur fuisse destructæ, dum scribebat Opusculum suum Renda, cum de iis non loquatur ut adhuc integris et exstantibus; at solum vestigia memoret monasterii S. Mariæ Longæ.

mors Sancti;
annus enor-
tialis, in quo
Rendæ opinio
præferenda;

92 Franciscus de Ponte post verba mox citata, sine ulla morbi commemoratione, mortem Sancti subjungit hoc modo: Dormitionis igitur tempus S. Amati confessoris atque pontificis computatur anno Domini Incarnationis MDCIII, mense Septembrio, ultimo die ejusdem mensis. Observat Sandullus, ista non recte connecti cum præcedentibus, indeque augetur suspicio de interpolatione seu corruptione Opusculi. Hæc sane

epochæ mortis corruptio facillime fieri potuit, cum auctor, prout editus est, nultum umquam tempus, nullam nominaverit personam, quacum vixerit, aut rei quidpiam gesserit S. Amatus, ita ut sine periculo contradictionis epocha mortis, etiamsi nulla indicata esset ab auctore, fingi posset ab editoribus, qualis placebat ipsis, aut qualem colligebant ex suppositio Sancti testamento, si id jam tum in eorum manibus versabatur. Hæc præcipue ratio me movet, cur epocham Rendæ præferendam censeam; ille enim et personas non paucas nominat, et facta utcumque suo ordine suisque temporibus distinguit; atque ita hæc præstat, ut subinde quidem relatio difficultate non careat, et fortasse erraverit non raro in adjunctis, attamen manifesti erroris, nedum imposturæ convinci nequeat. Hinc Rendæ assentimur, donec certiora proferantur documenta; uti etiam fecit Mabillonius tom. 6 Annalium Benedictinorum, Amatum laudans brevi hoc elogio: Amatus apud Nuscum ortus, ad radicem montis Laceni monasterium exstruxit; factusque ab Hadriano IV Nuscanæ civitatis episcopus, aliud monasterium sub titulo beatæ Mariæ novæ ædificavit. Obiit pridie Kal. Septembris anno MDCIII, miraculis ante et post obitum clarus.

93 Annos ætatis octoginta et novem attribuit Renda S. Amato, episcopatus vero circiter triginta et septem, quandoquidem episcopum creatum dicit anno Christi 1156. Ughellus, nescio quæ secutus documenta, certe non ea, quæ laudat ceterisque præfert, de his omnibus sic habet: Ceterum cum clerum populumque sibi commissum ad salutem Amatus iustitisset spatio quinque et quadraginta annorum, miraculis clarus in pæce quievit anno MDCIII, die ultima Augusti, ætatis suæ anno XVI, condito testamento quarto die ante obitum, ... in quo.. annos præsulatus sui XLV.. nominat. Quot verba, tot fere hic errores. Quippe nulla vox in suppositio testamento, prout ab ipso Ughello dein editum est, de quadraginta quinque episcopatus annis. Deinde, eum testamentum signetur mense Septembri, si illud quarto ante obitum die sit conditum, qua consequentia ab Ughello asseritur Sanctus obiisse die ultima Augusti? Nos quidem illa die obiisse putamus, quia eadem die colitur; sed Ughellus id dicere non poterat, si coherentia volebat scribere. Unde accepit annos ætatis, verosimiliter nihilo rectius signatos, et cur asserat testamentum conditum quare die ante obitum, nec exprimit, nec divinare valeo. Ceterum non videtur dubium, quin obierit Sanctus in ætate decrepita, cum id omnes asserant, omnesque imagines talem eum exhibeant, teste Noja pag. 233.

ætas, et anni
episcopatus;

94 Duplex commemoratur in Actis corporis translatio. Prima facta dicitur a Rogerio II, ex abbate S. Salvatoris de Guleto in episcopatum Nuscanum S. Amati successore. Annum huic translationi 1223 adscribit Renda; ad Franciscus de Ponte, nullum designans tempus hæc solum habet: Cum autem venerabilis episcopus Rogerius successor ejus recolendæ memoriæ in eodem loco, ubi sacrum corpus ejus præfati Sancti requiescebat, basilicam instrueret, et dilatare vellet, accidit ut paries ecclesiæ per illum locum, ubi tumulus ejus situs erat, erigeretur. Remoto inde corpore, tanta odoris fragrantia totus locus repletus est etc. Verba hæc, cum... basilicam instrueret et dilatare vellet, de instauratione ecclesiæ cathedralis intelligo, cum haud dubie in ea Sanctus jaceret sepultus, uti affirmat

corpus elevatum
structum-
que Sancto sa-
cellum in ca-
thedrali,

DOCTOR
J. S.

mat Renda num. 16. Ubi ergo ille dicit de Roge-
rio primum basilicam construxit, intellige eccle-
siam cathedralem instauravit et ampliavit. Quæ
vero deinde dicit, acsi de alia loqueretur ecclesia,
magnificam ecclesiam... ædificavit, de sacello in-
telligenda existimo, quandoquidem non puto S.
Amato tunc exstructam ecclesiam a Cathedrali
diversam, sed sacellum in ejus honorem cathe-
drali adjunctum. Plura quidem insinuare videntur
Rendæ verba, et forsam plura significare vo-
luit. Attamen quidquam præterea tunc factum
vix credidero, nisi certiora accederent monumen-
ta, cum nullibi dicatur Sancti corpus ab una ec-
clesiam translatum ad aliam, nec verisimile sit ec-
clesiam cathedralem aliam umquam fuisse ab
hodierna; ac demum quia, lèse ipso Renda, cor-
pus S. Amati collocatum est cum brachio S. Ste-
phani, non in alia utique ecclesia, quam quæ S.
Stephano dudum sacra erat, quæque vel tunc, vel
paulatim S. Amati ecclesia dici cepit.

idque contigisse
se dicitur an-
1225 :

95 Facta hæc anno 1223 asserit Renda, nec sine
documentis quibusdam, uti credere debemus, licet
illa ipse more suo non assignet. Verum Noja pag.
237 asserit se scire, Rogerium II, a quo hæc pe-
racta fæctur, obisse ante annum 1200, quo Lucas
Rogerio successit. Attamen nihil scivit Noja, ut
observavimus num. 42, nisi ex Ughello, qui fate-
tur se nescire, quo tempore episcopus factus sit
Lucas, quique nec Rogerium II, nec Lucam ulli-
bi commemoratos invenisse videtur, nisi in Actis
S. Amati. Ridenda igitur jactata illa Nojæ scien-
tia, et sequenda Rendæ epocha, donec quis cer-
tiora adducat. Nam, etsi certum esset, Rogerium
statim post mortem S. Amati ipso anno 1193
creatum esse episcopum, quod nequit pro certo
affirmari, nihil esset, cur anno 1223 superesse
non posset, et corpus S. Amati decentiorem ad
locum transferre. Hinc vanum quoque est, quod
pag. 4 ex hisce objicit Noja contra annum Sancti
emortuale. Vult ibi probare, sequi ex asser-
to per Rendam anno emortuali et dedicatione
ecclesiæ per Rogerium facta, hanc contingere
debuisset intra sex aut septem annos a morte
Sancti, idque ait incredibile. Verum hæc sibi
somnia finxit, aut lectoribus suis obtrudere vo-
luit, ex falsa epocha mortis Rogerii, cum trans-
latio totis triginta annis post mortem Sancti
contigisse dicatur. Melius contra Nojam disse-
ri poterit ex eadem hac corporis elevatione
hunc in modum. Nulla ante hanc corporis ele-
vationem videtur fuisse Sancti veneratio publica.
At incredibile videtur, Sanctum, qui tanta san-
ctitatis fama, totque miraculis splendebat tam
in Vita quam post mortem, toto seculo fuisse si-
ne legitima reneratione eo tempore, quo multi
colebantur paucis post obitum annis: probabi-
lius igitur est, Sanctum non obiisse anno 1093,
sed 1193.

altera trans-
latio, in qua
caput et brachia
a corpore
separata.

96 Altera translatio, qua caput et brachia a
reliquo corpore sunt separata, multis post annis
contigisse dicitur per Lucam episcopum successo-
rem. Franciscus de Ponte in Officio translationis
de hac scribit sequentia: Tempore siquidem do-
mini Lucæ venerabilis successoris ejus a loco, ubi
requiescebat, sacrum corpus præfati sancti Amati
extitit transmutatum, cujus mutationis solemni-
tas quinto Kalendarum Junii celebratur. Con-
sentit Renda in diem assignatum, qui est xxviii
Maii. Quo tempore sederit Lucas, ignorat Ughel-
tus; incertumque est, an statim successerit
post Rogerium II. Certum tamen videtur ecclesiæ
Nuscanæ præfuisse seculo xiii, et ante annum

1285, quo ex Ordine Minorum ad episcopa-
tum assumptus est Jacobus. Conjicere igitur pos-
sumus, translationem hanc peractam esse circa
aut post medium seculi xiii. Porro reliquias, tunc
a reliquo corpore separatas, etiamnum in bra-
clio et capite argenteo servari, testatur Noja pag.
241, ubi addit, quotannis in die hujus translatio-
nis Sancto offeri a Nuscanis oves suas, ideoque
singulos pastores ad ecclesiam cathedralem ve-
nire, ut ibidem offerant dona sua.

§ XI. Miracula quædam post mor- tem facta, relataque a Francisco de Ponte: brevis observatio ad Vitam edendam.

Noja post discursus suos pag. 244 quædam
N edidit ex miraculis S. Amati; prout ea in
Octavario suo die 6 conscripsit Franciscus de Pon-
te. Ea hic lectorum oculis exhibebo, breviterque
observabo, quænam eum Rendæ relatione con-
sentiant, quæ vero ab ea differant. Sic ille ordi-
tur a prima corporis elevatione: Cum autem ve-
nerabilis episcopus Rogerius, successor ejus re-
colendæ memoriæ in eodem loco, ubi sacrum
corpus ejus præfati Sancti requiescebat, basili-
cam instrueret, et dilatare vellet, accidit, ut
paries ecclesiæ per illum locum, ubi tumulus
ejus situs erat, erigeretur. Remoto inde corpore
tanta odoris fragrantia totus locus repletus est,
qui cuncta exsuperabat aromata, et in eadem
hora quidam claudus ibi adveniens, virtute Dei,
et interventu hujus gloriosi Sancti, pristinæ sa-
nitati restitutus est, qui cum universo populo
ibi assistente gratias Deo agens, per biennium
in ipsa ecclesia ad honorem sancti Amati famulari
studuit. Eadem habet Renda num. 17 de suavi
corporis odore et claudus tunc sanato. Alia jam ex-
posui supra num. 94.

98 Est et aliud miraculum. Dum quidam præsti-
teretur * primicerius ipsius episcopi, qui tota mente
ipsi Sancto devote famulari consueverat, dum in
carcere in quodam castro finitimo captus detinere-
tur, auxilium Dei, et opem ipsius Sancti per noctem
invocans, statim carceris pars, tamquam si manu
hominis tantum factum esset, in partem alteram
erupit, et idem Sanctus illum per magnum acci-
piens, a truci custodia carceris eum liberavit Ren-
da num. 10 hoc narrans miraculum, contigisse
ait in vita Sancti, dum consecratus erat episcopus
et Nuscum ingressus.

99 Nou post multum vero tempus, dum quidam
puer umbra fantastica depressus, oris organum
amisisset, et sermone insanus careret, ad ejus sacra-
tissimum corpus adveniens, et ibi per noctem excu-
bans, statim loqui meruit, et oris organum, quod
amiserat, gratia divini muneris, et merito hujus
præcipui Sancti recuperavit. Renda de muto post
mortem Sancti sanato nihil habet. At puerum
mutum loquela donatum a Sancto, dum hic ab-
bas erat Fontiliani narrat num. 5. Suspicio
vehementer idem esse miraculum; et potius in
vita Sancti factum esse quam post mortem, cum
non vileam, cur Rendatempus mutare voluisset;
ab aliis vero tempus miraculi mutari po-
tuerit, ut monastica Sancti professio nullibi
appareret.

Miraculum
fragrantia in
prima corpo-
ris elevatione
a claudus sa-
natus:

F

primicerius
carere libera-
tione.
* forte presby-
ter

F

mutum loquela
impetrata.

A 100 Accidit autem, ut quidam æger, qui claudio gres-
sus : diabolo premente incessum amiserat, et totus claudus factus erat, in grabato a parentibus suis in sacrum tumultum ejus delatus est: qui nulla mora protracta, dum ejus patrociniis se commendaret, ab ipsa contractione meruit liberari, et propriis plantis suis ad propriam eum gaudio repedavit. *Hoc miraculum apud Rendam non invenio; sed in Officio idem duobus sequentibus præmittitur, uti hic fit. Vide hymnum num. 9 datum.*

lampas lapsa non frangitur, nec extinguatur, nec evanescit :

101 Quodam vero tempore in annua solemnitate beatissimi Amati, dum sacrista ecclesiæ lampades ante tumultum ejus appareret, accidit ut lampas una oleo plena, quæ a superiori pavimento ecclesiæ per funem peudebat, casu faciente, nimis ex alto in terram caderet: virtute hujus sanctissimi viri Amati, neque confraeta, neque oleum aliquatenus fuit effusum. *Renda num. 15 refert hoc miraculum in ipsis Sancti exequiis contigisse. Dubitari potest, uter tempus rectius designaverit; sed exigui id est momenti, modo constet de facto.*

clericus paralytico vigor red-ditus,

B 102 Quidam vero clericus, cujus domus ab ecclesia ipsa non longe erat, dum peccatis exigentibus angustia corporis sic permeretur, quod, quasi truncus et lignum, corpus ejus rigidum et immobile esset, et multo tempore in tali miseria persisteret, sic quod anima ejus in extremo posita erat, et ejus parentes magis de morte quam de vita gauderent, cum in locum ejus sacratissimi corporis deduceretur, et ibi tempore noctis unius in oratione factis exequiis, meritum hujus sanctissimi viri Amati eum liberavit, et sanitati donavit. *Renda num. 13 idem narrat miraculum; sed Sancto viventi attribuit.*

vinctus miro modo liberatus,

103 Cum quadam igitur die universam faciem civitatis mœnia ex improvise hostes præoccuparent, multosque ex civibus nostris vinctos et captivos ducerent, accidit, ut inter ipsos caperent virum quemdam, cujus opinio bona et laudabilis erat, et iu famulatu præuominati sanctissimi viri Amati præcipuus cultor extiterat: qui dum ab ipsis captivus duceretur, ubi ipsi hostes ad castra sua devenerunt, ipsum pedibus et manibus post terga ligantes, et in corporis tormentum quasi in eculeo positum suspendentes, lapidem immensum suis humeris ad majorem corporis cruciatum imposuerunt. Sed dum ipse patrocinium gloriosi Confessoris interpellaret, tantam ei præbuit constantiam, ut de martyrio nihil sentiret, et ipsum tormenta illa nullo modo contererent; factumque est, ut dum ipsi inimici, qui eum affligebant, eum de tormento depouerent, et sese ad cibum sumendum discumbentes pararent, accenso magno igne in domo, ubi manebant, eum vinctum a ministris servari faciebant. Qui dum noctis silentio corpora sua quieti traderent, et ipse captivus in oratione sine intermissione maneret, subito apparuit ei visio candida et valde gloriosa, quæ eum a vinculis eripiens splendorem ignis (*exstinxit*) in ipsa parte, ubi hostes in tenebris manebant, et ex altera parte, unde ei aditum evadendi reserato pariete administrabat, cum multa odoris fragrantia serenum lumen effundunt*. Non enim dubium est apud nos, quod visio illa, quæ ei apparuit, Sanctus cui servierat, et quem sedulo orabat, extitit: quem per manus articulos accipiens, de medio hostium, ipsis in caligine noctis sopitis, eduxit, et a vinculis absolutum, sanum, et incolumem ad propria restituit. *Idem miraculum narrat Renda Augusti Tomus VI.*

* lege effudit

da num. 16, sed minus recte, uti ibidem observabo. Quod autem supra dicitur, Et in famulatu præuominati sanctissimi viri Amati præcipuus cultor extiterat, sic recte intelligi potest, sicuti a Renda sumitur, ut Sanctum magna in veneratione habuerit viventem. *Noja pag. 239 intelligi vult de culto Sancto post mortem.*

104 Accidit autem, quod quidam ex nostratibus hostilitatis tempore in captivitatem ductus, ubi ab inimicis in vinculis detineretur, corde et ore Dei misericordiam, et dicti Saucti opem jugiter invocabat: qui dum graviter arctis ferreis compedibus vinciretur, prima noctis hora Deum, et sanctum Amatum sine intermissione ad sui auxilium invocaret, subito ligamina ipsa ferrea ab ejus vestigiis, quasi propria hominum manu enodata fuissent, penitus decidere. Et tamquam divino spiritu admonitus, a carcere exiens, paravit illi Dominus in densis tenebris lucem, ut inter caliginosa discrimina, quibus ejus hostes et custodes præoccupati fuerant, ipsum requirendi aditum non habebant, et illi prævia luce evadendi libera occasio patuit; qui securo ductu a Domino sibi proviso, ad proprios lares redit, et ad certam cognitionem præfatæ rei ipsos ferros*, quibus vinctus fuerat, adduxit, qui usque in præsentem diem autem tumultum, ubi ejus sacræ reliquiæ sitæ sunt, ad memoriam in posterum dependent. *Vide etiam Rendam num. 16, ubi idem refert cum aliqua differentia.*

uti et alius:

* i. e. ferreas compedes

105 Fuit autem apud vos mulier quædam, quæ dum solito more in occultiore partem ædis suæ ingrederetur, antiquus hostis, qui semper hominum gressus præpedire conatur, ipsam ad terram prostravit, eique formidinem non modicam inferens, sibi vocem ademit: ejusque os, dum loqui vel ridere conaretur, ultimas auriuum partes repetere videbatur. Quæ igitur mulier divino consilio indueta mausoleum prædicti Sancti adiit, eodemque venerabili loco ad honorem Dei, et memoriam sui Missam solemnem celebrare faciens, osculato brachio corporis sui, nihilominus sed bibens de aqua, quam ejus sacræ reliquiæ tinxerant, et corpus ejus mulieris inde aspersum extitit, illico recte loqui meruit, et sui corporis pristinum sanitatis officium eum integritate liberavit. *Dubitari potest, an hoc miraculum idem sit cum eo, quod narrat Renda num. 14 de muliere Acernensi, sic fatigata a dæmone, ut loqui non posset. Magna quidem in utriusque relatione est differentia, sed non tanta, ut necesse sit affirmare diversa esse miracula.*

mutæ loquela restituta.

106 Quæ hactenus dedimus, edita sunt ex Octavario, nunc vero alia quædam dabimus ex Officio translationis, quod eundem dicitur habere auctorem, et hunc titulum apud Nojam pag. 247: In translatione sancti Amati episcopi et confessoris, de qua fit Officium xxviii die mensis Maii. Omnia dicuntur sicut in alio festo præter lectiones et orationes. *Translatio, de qua egimus num. 96, cum miraculis narratur in hunc modum: Tempore siquidem domini Lucæ venerabilis successoris ejus a loco, ubi quiescebat, sacrum corpus præfati sancti Amati extitit transmutatum, cujus mutatiouis solemnitas quinto Kaleudarum Junii celebratur. Cum autem suum corpus de area, in qua reconditum erat, in basilicam mutaretur*, sic ipse miraculis effulset, velut jam pene fulgore* nitentis radii renitescunt. Accidit, quod ejus dens, et vertebra in area eadem remanserunt, ex qua tanti odoris exibat fragrantia, quæ cuuctas indifferenter spe-*

Sacri corporis translatio, et separatio capitis et brachiorum:

* i. e. transferretur
* forte addendum solis

ACCETTORE
J. S.
* i. e. sera
rursum claudi
* clausa

paralyticus
sanatus

cies aromatum superabat, qui donec non fuerunt inventi, et in basilica positi, eadem ab aliquo non poterat reserari *. Quibus inventis atque reconditis, sic reserata * extitit in instanti, velut infinitorum mechanicorum manibus seraretur. *Narrat hæc etiam Renda num. 18.*

107 Tertio vero die post sui pretiosissimi corporis mutationem virtus Dei benignissima in ejus se voluit nomine altius ostentare. Dum enim quidam de Turella, Dominicus nomine, in lecto jaceret paralyticus, per viginti dies lingua, sensu, et motu voluntario careus, ac in extremis quasi in extasi positus laboraret, Sancti hujus cogitans patrocinium gloriosi, subito apparuit ei beatus Amatus vestimento indutus caudido, qui eum a prædicta ægritudine liberatum, in statum reduxit pristinae sanitatis. Qui exurgens ocius, exclamavit dicens: Magna est potentia Domini, et coequalis majestas; interventu enim gloriosissimi confessoris Dei Amati, licet immeritus, sum sanitati pristinae restitutus. *Eadem habemus infra in Vila num. 19.*

exco visus
restitutus,

B 108 Octavo vero die suæ mutationis aliud miraculum fuit cuidam, in oculum ejus festuca maxima subintravit, ex cujus introitu per duos menses lumen amiserat in totum. Divina placuit majestati, quod mater ejus rogeret, ut cum ipso mausoleum beati Amati peteret, et machinam ceream apportaret. Post cogitationem voti, illico snus filius visum recuperare dignoscitur, quem amisit. *Renda hoc miraculum habet num. 19, quem consule.*

confractum
brachium mulieris sanatur.

109 Illo nempe tempore quædam mulier Capitis-Silieis, habitatrix ejusdem loci, dum quibusdam negotiis imminentibus peteret, cecidit præpediente per fidei inimicum, ex hoc casu illa fracturam brachii sic passa est fortiter, quod nullis fere poterat chirurgicorum auxiliis adjuvari. Demum limina gloriosissimi petiit Confessoris, et juxta tumulum, in quo tumulatum tuoc temporis extiterat pretiosissimum corpus suum, per noctem assidue cum orationibus vigilavit sic devotissime, quod properantibus sociis, ut ad lares proprios verteretur, relictis omnibus, nolebat se a loco pristino remove, habens devotionem incomparabilem circa Sanctum. Ad ultimum circa meridiem, videntibus omnibus astantibus, ibidem in præfati Confessoris exaltatione consolidatum est brachium. *Hoc miraculum nullibi habetur apud Rendam. Phrasis initio vitiosa est aut luxata, nec facile restitui potest. At satis intelligitur brachium mulieris confractum fuisse et sanatum.*

puer sub ruina
labentis porte
illasus.

C 110 Erat in episcopio civitatis ex latere superiori quidam locus, qui vocabatur brachium sancti Stephani, ad honorem, et gloriam ejusdem protomartyris Stephani gloriosi locus etiam nuueupatur, ubi ædificatur altarium, et est ostium ex directo versus illud, in quo porta liguca erat immanis, et satis procera, cujus cardo propter crassitudinem sui, ponderositatem, et molem in utroque limine ferrea compede jungitur, et est descensus per diversos gradus lapideos satis magnos in ecclesiam ad altarium adeundo. *Locus ille erat in ecclesia cathedrali S. Stephano olim sacra, uti habet Renda num. 20. Porro phrasis mendosa forsitan restitui potest, si pro vocibus, qui vocabatur brachium etc., substituatur, ubi erat (aut servabatur) brachium etc., ne bis idem dicatur. Subdit de Ponte: Die quodam in natalitio Confessoris, dum Missarum solemniam agerentur, et populus civitatis ad hoc universus*

concurrit, et nihilominus civitatibus ex diversis D sexus promiscui turba mirifica properasset, et quædam mulier in prædictis gradibus sedens et sedula moraretur, gereus in brachiis puerulum filium et biennem, lecto Euangelio, incepto symbolo et finito, subito venti impulsu circumsonat æther, et flamine venti validi prædicta porta ruinam faciens, non sine magno sonitu corruendo defecit. Mulier vero sonitum audiens, dimisit filium, fugam accipiens, luctu æstivans, omniibus audientibus clamare cœpit vociferando; Mortuus est filius meus. Ad cujus clamorem (quæ mirabiliter crinibus, et facie fuerat dilacerata) occurrit populus universus, et multis nitentibus præfatam portam magno conamine levaverunt, subter quam conspexerunt puerulum non læsum, non vulneratum, non lugubrem, nec aliquam in persona læsionem habentem, sed tenentem portam dextero brachio, acsi fortium virorum multitudine regeretur, eogaudentes omnes in Domino Jesu Christo, qui per famulum suum sanctum Amatum tantum et tale miraculum ostendere dignatus est. *Apud Rendam hoc miraculum postremo item loco ponitur, additurque mulierem invocasse pro puero suo opem S. Amati, ex quo patet, cur huic Sancto attribuitur istud beneficium. Dissentit etiam Renda in die facti miraculi: asserit enim contigisse in festivitate translationis reliquiarum, quæ celebratur xxviii Maii.*

111 Porro ex iis, quæ observavimus aliter E relatata esse a Renda, quam antea fuerant narrata a Francisco de Ponte, colligimus Rendam habere debuisse ad scribendum non solum Opuscula Francisci de Ponte, sed alia etiam documenta. Quippe nefas esset suspicari a viro pio tam multa fuisse conficta, ut S. Amatum Ordini suo sic facilius adscriberet. Quin imo in nullis a priore scriptore dissentit, quæ nullo modo conducere possunt ad finem memoratum, ita ut suspicio prædicta in Rendam cadere non possit, etiamsi de probitate ejus non constaret. Hinc facile mihi persuadeo, Rendam non nisi vera, aut saltem probabilia scribere voluisse, gesta que S. Amati ex variis documentis sic enarrasse, sicut ea verisimiliter contigisse existimabat. Verumtamen dubitari potest, an sufficientem adhibuerit crism, an non F indulserit nimium conjecturis incertis, indeque dubia pro certis non narraverit, ac falsa quædam pro veris. Dubitari item potest, an ex conjecturis semel formatis ad alias rursum conjecturas non sit progressus, multaque facile crediderit facta, quia facta cupiebat. Non ausim igitur Vitæ mox edendæ eam attribuere auctoritatem, quam merentur scriptores coævi aut suppres: ac ne illam quidem, quam habent scriptores gestis, quæ narrant, longe posteriores; sed qui exacta crisi et diligentia conantur supplere, quod deest ætati; cum tanta crisi aut diligentia in Rendæ Opusculo non appareat. Ceterum, cum Vita illa, prout edita est anno 1581, innumeris facta sit mendis phrasibusque vitiosis, sive quod auctor ipse non satis fuerit Latine peritus, sive quod corrector typporum vel supina laboraverit negligentia, vel sermonis Latini ignorantia, quædam restituam ex editione altera anni 1643, quædam ipse corrigam; atque, quorum correctio clara non est, vel in margine vel in annotatis observabo.

Observatio ad
Vitam eden-
dam.

A

VITA

auctore Felice Renda

Ex gemina editione inter se collata.

CAPUT I.

Sancti patria, natales, adolescentia,
vita clericalis ac monastica.

B

Sancti stirps
nobilis, nomen
ab angelo ac-
ceptum, sancta
pueritia :

a

Amatus, nobili Nusciæ a civitatis prosapia ortus; literalibus a suis traditus studiis, ne mundiali sordesceret pulvere; sed Majestatis æternæ lucentia lumina amans, noctu diuque a tencris annis Sanctorum vestigia sequens, castitatis amator, sanctimonie bonorum operum est iter ingressus. Tanti in Deum erat futurus amoris, quod gravida mater in somnis ab angelo, filium paritura, Amati *b* nomen accepit. At nomine et re a Deo et hominibus amatus Amatus literalibus et ecclesiasticis disciplinis iuhærens, tam lectioni et orationi erat intentus, ut magistro et hominibus magis acceptus magisque fiebat amabilis: et quæ magistrali eruditione disceret, ac perspicacitate ingenii coguosceret, conferens in corde, memoriæ couservabat.

distributis in
pauperes opi-
bus, fit cleri-
cus,

c

2. At Davidis dictum diligenter attendens, et luminis interni intuitu contemplans assiduo, Dispensit dedit pauperibus, ut ad quietem futuræ gloriæ perveniret, cum quatuordecim esset annorum, parentibus orbatus, hæreditario jure in patrimonialibus succedens, cunctas facultates pauperibus erogavit *c* ac clericali habitu indutus, de bonis Ecclesiæ viveus, assidue ecclesiastico servitio erat intentus. At in eo melliflua charitas, qua in pauperum compassione totis misericordiæ affluebat visceribus, pullulans, pueritia et infantia sancte ac Deo digne decursa, adolescentiæ suæ viam perseverantius ad suum convertit Authorem. Assiduis assistens vigiliis, totus in Dei cultu ac Sanctorum tali fervebat obsequio, quod probabili vita refulgens, ad proximas civitates et oppida tantæ sanctitatis Viri odor evevit, ut ejus nomen, ubicumque fuisset auditum, in veneratione non pauca haberetur a cunctis, sicque Deo anuente contigit, ut secundum corporis incrementum virtutibus in dies proficeret, ac Evangelici dicti: Si quis posuerit manum ad aratrum, prospiciens retro, non est aptus regno Dei, non vanus auditor retro aspicere præcavens, in anteriora mentis et corporis oculos in Dei agricultura dirigens, recto ad Dominum festinabat itinere.

deinde sacer-
dos et archi-
presbyter :

d

virtutes varia-
e

* ad. electus

3 Postquam autem ad sacerdotii gradum *d* Confessor Christi pervenit, tauta in eo exerevit sancta religio, ut populorum consensu, cum magno civitatis episcopi desiderio, archipresbyter *e* fuit effectus*. Ac animarum regimen adeptus, præceptis obtemperando Domini, tramitem æquitatis iucceus, nobiles in nobilibus; divites in opibus, nullam molientes injuriam fraterno vene-

rabatur affectu, et de eorum facultatibus pauperum sublevabat inopiam. Quos * vero diabolica suggestionem erant inimici, benignus Dei Famulus dulci, ac veluti angelico, pacificans mulcebat alloquio; et laborantibus adens *, oppressis in judicio succurrens, viduis consuleus et orfanis, peregrinantibus hospitalitatem impendens, aliquibus eleemosynæ donum, aliis consilii, cum ad singula bona tota mentis intentione anhclaret, donum conferebat officii: afflictos consolans, ut ovem, quæ errando perire videbatur, ad Dominici gregis * pius Pastor reduceret citius, orationi semper intentus, quomodo sibi commissam Pastori æterno redderet, Deum orabat assidue.

A. FELICE
RENDA.
* i. e. Qui

* i. e. assistens

adde ovile

4 Sed animarum curam grave onus esse consideraus, et ad Dei servitium totum se tradere sæpe in mente revolvens, florem puritatis, quem in tenera ætate protulerat, in bonæ perfectionis sub maturitatis tempore fructum producere voluit. Statim enim cum sanctissimi Guilielmi *f* sanctitatem, et ejus miraculorum famam increbrescentem intelligeret sanctus Amatus, anno ætatis suæ xxvii *g* archipresbyteratus officium deserens, ad prædicti sanctissimi religionis institutoris, ad sancti Salvatoris monasterium *h*, quod milliariibus duobus distabat a patria, ut sacræ suæ religionis habitu indueretur, velocius evolavit. Die quadam uua cum Joanne *i* concive simplici seculari associatus, ad præsentiam sanctissimi patris Guilielmi se contulit, dicens: Pater sancte, ecce reliquimus omnia, et nos ad tuam religionis normam ut suscipias, supplici voce deprecemur. Ad quos Christi confessor: Fratres, melius est non promittere, quam in promissis deficere; ac non incipere, quam ab incepto desistere. At ipsi: Si nos digneris accipere, sperantes in Domino in iucepto proficere cupimus. Quos hilari vultu, ut erat, dulciter amplectens, monastico jugo submitit, ac sanctum Amatam sibi elegit socium.

Ingreditur
religionem
Montis Virgi-
nis cum socia
Joanne :

f

g

E

h

i

5 Annis vero sequentibus e vita seculi hujus S. Guilielmus ad Domium migrando, gloriose discedens, ad Lacinii montis radicem Fontilianum *k* proprio nomine dictam, sanctus Amatus pergeus, in honorem sanctissimæ Virginiis (ut ad præsens extat in esse) ecclesiam crexit, ac multorum monachorum monasterium magnum de diocæsani licentia construxit et auxit, ubi virorum multitudo confluent, ei bona prædiave non pauca ob ejus sanctitatis merita benigne donabat. Inter quos puer mutus adveniens, quem sanctus Amatus interrogans, et ut interrogationi responderet, jussit. At mutus alta voce respondens, ait: Gratias ago Deo meo, qui per servum suum Amatam monasterii hujus patrem, loquelam præstitit mihi: et ad pedes Confessoris Christi se projiciens, habitum suæ religionis humiliter petiit. Quo per manus sancti Viri vestitus, ab eodem (ut * memor sanctissimi primi patris) D. Guilielmi *l* nomen fuit impositum, qui, postquam ad episcopale regimen a Deo vocatus fuit sanctus Amatus, in prædicti monasterii sanctæ Mariæ Fontilianæ in abbatis successit officium.

condit mona-
sterium Fonti-
lianum, muto
loquelam do-
nat,

k

F

* adde, erat

l

6 Istius miraculi per convicinas regiones fama crescente, paucis diebus elapsis, quidam Montellæ *m*, qui incessum amiserat, a suis in grabatum, ad sancti Patris præsentiam supplici voce poscentibus, ut claudo redderet sanitatem, fuit asportatus in monasterium. Quod audiens Christi Confessor, nulla mora protracta in ecclesia, una cum fratribus genibus flexis, et manibus elevatis in cælum, quam mutis loquelam, et claudis

claudo gres-
sum,

m

A FELICE
RENDA.

* adde, mce-
deret

* i. e. crescere
fecit

Sanctus in
itinere offi-
tur gravi vul-
nere, cujus in
cranio adhuc
apparent vesti-
gia.

u

o

B

p

r

dis incessum dedit in terra, ad gloriam suam concederet fidelibus, oravit attente. Orationeque facta, ad claudi grabatum accedens, ut propriis plantis ad majus altare *, ut Christo de sanitate gratias ageret, hilariter imperavit. Quod cernentibus Fratribus fervorem in Dei servitio erevit *, et aliis: ac omnibus factus magis amabilis, tantus fuit hominum, et mulierum concursus ad Dei Virum, quod suum imitando Magistrum, popularem auram fugere volens illinc, et ad Virginis Montem iter arripiens discedere statuit.

7 Cum nocte sequenti angelus n Domini apparuit, dicens se illic, et patriæ suæ usque ad ultimum vitæ diem Domino famulari. Mane sequenti, quod primo proposuerat, exequi cupiens, per montana iter arripiens, in valle Serpici o oppidi in venatores castrî prædicti incidit. Quem calumniöse opprimentes ferreis jaculis taliter feriunt, quod capitis os (prout his oculis vidi, et ab aliis videri potest ad præsens) ietu perforarunt. At Dei Famulus præceptum angeli cogitans, et iuobedientem se fuisse cognosceus, ad suum monasterium est statim reversus. A suis patribus sic vulneratus benigne suscipitur, et inceditur. Nec sanus effectus, p, quod per tale vulnus venator aufugiens in curiam incidit et magnis tormentis affectus delictum Cassani r præsulî succinete narravit: quem præsul, cum Dei Servum feriisset, morti condemnat. At catenis in carceribus vinctus, se, de delicto maxime pœnitens, vertit ad sanctum Amatam, cui multum se commendans in noctis erepusculo Dei Virum, ut lumen refulgens, aspexit, et ut Dei Sanctum adorans, statim a ligaminibus et carceribus liberatum se videns, mane sequenti a sancto Amato se absolutum publice prædicavit: ac miraculum manifestat. Quod audiens præsul s, monasterio sub famulatu illius traditum misit: ibique Dei, et sancti Amati præceptis, dum vixit, humiliter et devote servivit.

ANNOTATA.

a Nuseum descripsimus in Commentario num. 60, ubi num. 61 et 62 de stirpe Sancti disputavimus.

C b Incertam videri hanc revelationem, impugnarique a Noja, monui in Comm. num. 63. Erat nomen Amatus satis commune eo tempore, ita ut sine revelatione imponi posset infanti.

c Id parum esse verisimile, ostendimus num. 64.

d Sacerdotio initiatus esse debuit anno circiter ætatis 25 aut 26, si Rendæ chronotaxim sequamur. Vide hac de re Comm. num. 65 et 66.

e Forsan simul cum suscepto sacerdotio. Quin etiam illud officium causam præbere potuit, cur ordinaretur citius presbyter.

f S. Guilielmus Vercellensis Ordinem Montis Virginis instituit circa annum 1123, obiit anno 1112. Vita ejus data est tom. 5 Junii a pag. 112.

g De impugnata et defensa vita S. Amati monastica vide Comm. num. 68 et 69.

h Hoc monasterium, quod duplex erat, virorum nempe et mulierum, illustrat Papebrochius in appendice ad Acta S. Guilielmi § 2. Si autem eo venit S. Amatus anno ætatis vigesimo septimo, ex chronotaxi Rendæ id factum circa annum 1131, quo monasterium aivnt conditum. Idem Renda in Vita S. Guilielmi accessum S.

Amati ejusque socii Joannis refert ad tempus, quo S. Guilielmus hoc Guletanum S. Salvatoris monasterium condebat, ita ut omnia invicem recte consonent. Porro monasterium istud, quod maximum fuit, nunc paucos habet monachos, extinctis monialibus.

i Joannem hunc, S. Amati socium, fuisse scriptorem Vitæ antiquæ S. Guilielmi ac Montis Marani episcopum, ostendere conatur Sandullus in Apologia cap. 3 et 4, eumque distinguit ab alio Joanne Nuscano contra Nojam, qui temere scripsit utrumque Joannem Nuscanum hominem esse fictitium, quamvis revera tantum ostendere conatus sit, fictitium esse, quod alter fuerit episcopus Montis Marani, alter abbas Panormi. Porro S. Joannis episcopi Montis Marani Acta apud nos edita sunt tom. 3 Augusti a pag. 510, ex quibus Sanctus videtur pertinere ad seculum xi, cum dicatur episcopus creatus jussu Gregorii Papæ VII, ita ut non potuerit esse ex Ordine Montis Virginis. Veruntamen apud Ughellum in episcopis Montis Marani tom. 8, col. 338 datur alter Joannes istius ecclesiæ episcopus, qui subscripsit concilio Lateranensi in anno 1179. E Apud Rendam in margine hæc notantur: Hic Joannes postmodum sanctus effectus est, de quo supra meminimus in Vita S. Guilielmi, veneratus a Siculis. Verum notulam illam marginalem repudiat Sandullus pag. 57, tamquam a mente scriptoris alienam. Candide edico, me nihil reperire nisi tenebras in utroque illo Joanne Nuscano.

k De constructione, seu instauratione potius, hujus monasterii actum in Comm. § 8.

l Miraculum modo relatam oppugnat Noja, defendit Sandullus. Occasio est asserta Guilielmi successio, in qua errare potuit Renda, etiamsi miraculum vere contigisset. Vide Comm. num. 75.

m Montella oppidum titulo comitatus iusigne memoratur a Leandro Alberto in Samnitibus pag. 407, ponitur aliquot milliaribus supra Beneventum, ad dexteram partem Caloris amnis, ad montes collesque flectentis, ubi quoque notatur in tabulis geographicis inter Nuscum et Salernum. Noja disc. 5 contra hoc, uti et præcedens miraculum objicit silentium Francisci de Ponte. Sed silentium istud parum probat, cum miracula Sancti viventis generatim narraverit. P

n Hanc apparitionem angeli, cujus mandato morem non gessisset Sanctus, verisimilem non esse observavi in Comm. num. 76.

o In tabula Prineipatus Ulterioris apud Blarium Serpico vicus notatur inter Montellam mox memoratam et Avellinum seu Abellinum non procul ab amne Sabbato.

p Quod ante conquestus sum, phrasim hujus Vitæ non cohærerere, ubique fere experior. Hæc igitur verba, quæ sensum non faciunt, sic intellige: Necdum sanus effectus erat, dum accidit, ut venator incidere in curiam, id est, in manus prætoris Cassanensis, qui designatur voce præsul.

r Cassanum oppidum est prope Calorem amnem paulo infra Montellam. Proprium non habet antistitem, ita ut vox præsul de episcopo nequeat intelligi, sed subest Nuscano episcopo.

s Si carcere erat liberatus, quomodo adhuc manserat in potestate judicis? Dicit quidem potest, miraculo confisum atque ope Sancti, fugere noluisse. At hujusmodi adjuncta non facile creduntur, nisi majori nitantur auctoritate. Por-

A *ro percussione ipsam Sancti non negamus, ut videri potest in Comm. num. 77, 78 et 79, ubi refutavimus male fundatas Nojæ objectiones: at suspicamur Rendam, ex levibus forsitan conjecturis, factum præcipuum exornasse adjunctis minime veris.*

CAPUT II.

Occasio, qua sanctus electus episcopus, ipsaque electio: gesta in episcopatu ac pia mors.

B Anno autem domini MELVI, ætatis vero suæ
Sanctus immo-
tescit Guiliel-
mo Sicilia
regi, cujus ope
adde, cum
esset
 A LII, Christi Confessor a vulnere sauus *,
 Emanuële Græciæ imperatore a, sanctæ Sedis
 Adriano IV, ac Guilielmo, Filio Rogerii regis
 sanctissimi Patris b veneratoris magnifici, secundo
 Sicilia rege, regnantibus; dum ab imperatore
 prædicto prætenderetur regimen Apuliæ, et rex
 Guilielmus patris patrimonium defenderet, Bene-
 ventum volens accipere, non modico exercitu
 de Salerni c partibus per Nusciæ civitatis regio-
 nes transiens, nonnullos, ut cum eo præliaren-
 tur, secum vinctos adduxit. Qui ad sancti viri
 Amati vertentes clementiam, ipsiusque meritis re-
 mittendo *, unus ex eis regi Beneventi d victori-
 am prædicit. Cui rex: Quam de hoc certitudi-
 nem habes? At ille: Ecce ego eum sociis in
 Famulo Dei, discipulo tui genitoris sanctissimi
 Guilielmi dilecti, confisus Amato, te victorem
 prædicimus esse. Quibus rex; Mihi, quæ scitis
 de his Sanctis, præterita cuncta narrate. Et illu-
 strie de primi patris cum suo genitore famulatu con-
 tinuo non pauca recensentes, rex eis sic alloquens
 ait: Si Deo placuerit, de victoria Montis Virginis
 ecclesiam participem faciam At post modicos men-
 ses, de Benevento triumphans f, majorem Sancto-
 rum corporum reliquiarumque numerum, qui adhuc
 in Virginis Monte reperitur g, quam devote remi-
 sit.

C 9 Rex vero Salernum revertens tempore, quo
episcopus eligi-
tur:
 Nuscanus episcopus ab hac vita migravit, a Nu-
 sciis civibus deprecatur, ut ejus favore ab
 Adriano sanctæ Sedis IV Pontifice maximo in epi-
 scopatus officium sanctus Amatus esset electus.
 Pontifex precibus regis assentiens, Sanctum præ-
 dictum in suæ civitatis episcopale regimen crea-
 vit h. Rex autem Messinæ i Sicilia regni de victo-
 riæ triumpho non immemor factus, * ibi ad
 sanctissimæ Virginis laudem monasterium magnum
 (hodie S. Leonardus vocatum) construi fecit.
 Sanctus vero Amatus * ita mira, circa qualibet
 depressos molestia compatiendi erat sedulitas:
 quod communis omnium ei tauto ardentius in-
 hærebat dilectio, quanto attentius in suum cer-
 nebat vigilare subsidium. Et in monasterio exi-
 stendo prædicto, a suis nunciatur k concivibus:
 Tu es, quem super Christi gregem indefessus *
 nocturnas oportet custodire vigilias: et annis jam
 multis quod recusasti rogatus accipere anima-
 rum regimen, vane sanctæ Sedis Pontificis jussu
 ut suscipias, non potes aufugere; ac omnes con-
 sona voce proclamant: Pater sanete, tuæ nati-
 vitatis locum præsentia, qua tui omnes reddis
 amabiles *, ipsa ad Dei gloriam ac animarum sa-
 lutem magnifica semper, nostrumque tuo consen-

su magnifica votum. Quibus Sanctus: Deo ac
 sanctæ Sedis apostolicæ Pontifici maximo semper
 fui obedire paratus. Ad hoc onus me indignum
 existimans, pluries recusavi: nunc Deo, Chri-
 stique Vicario obtemperare malo.

10 Ut vero consecraretur ad Salerni archie-
 piscopum associatus a concivibus proficiscens,
 mirifice suæ patriæ ingenti eum gaudio ab eo
 fuit consecratus Nusciæ episcopus: et tali digni-
 tate ornatus, ad monasterium, quod propriis
 construxerat manibus, properans prius, et a
 monachis susceptus hilariter, dulci sermone ad
 observantiam cœnobitiæ normæ strictissime ad-
 monuit, ipsisque successorem multæ sanctitatis
 D. Guilielmum t nomine abbatem elegit. Post
 episcopalis ecclesiæ Nusciæ civitatis patriæ suæ
 fuit possessionem adeptus. Quem ocios omnes in
 Dei laudem cum manibus vocem dicentes ex-
 tulerunt ad æthera: Benedictus, qui euneta ere-
 avit et regit, qui pro nostro regimine sanctum
 dedit Amatam. Deum autem episcopali cathedra
 Christi confessor ornaretur, magnifice populo-
 rum ad eum undique concursus adveniens*; pri-
 micerius m, qui erat in quodam finitimo castro
 detemptus, auxilium Dei, et opem ipsius sancti
 Episcopi nocte invocans, ut adesset eum ceteris,
 statim carceris pars, acsi artificiose esset factum,
 rupit in alteram partem. A carceribus liberatus,
 maue coram omnibus hoc sibi evenisse publicè
 manifestavit. Et cum multitudine quædam puella
 lunatica n assisteus, a morbo meritis sancti Præ-
 sulis liberatam agnosceus, ad Sancti pedes ejecta
 Deo gratias egit.

11 Sanctus præsul Amatus in habitaculo suo
 tranquille commorans, sculptores artifices ad no-
 vam sub titulo prothomartyris Stephani constru-
 endam conduxit ecclesiam o: et constructam in ho-
 norem sancti Stephani basilicam consecravit, se-
 dem sibi stabiliens. Vigilanter in psalmis,
 hymnis, lectionibus et orationibus assiduis va-
 çans, ut corpore cum habitaret in terris, in Do-
 minico obsequio cum presbyteris et clericis suis
 spiritu conversaretur in cælo; etsi alebatur in
 mundo, ad mundanas non titubans illecebras,
 nec ad sæculi vanitates ac falsas respexit insanias;
 sed vivens vita vivebat in Christo, intus cum
 Deo, foris cum populo agebat justissime. Die-
 bus vero festivis populum in Dei amore et pro-
 ximi charitate, in divinis eloquiis ac operati-
 bus sanctis exorabat assidue, cujus precibus sau-
 ctis Nuscanus populus ab inimicorum turbiæ li-
 berabatur continue. Tantam Dei Famulus perfe-
 ctionem adeptus est, quod in ulla occupatus *
 inertia. Hostis antiquus per cujusdam dæmonia-
 ei os, cum a prædicto Sancto ejiceretur, voci-
 ferans ait: Dolet quam maxime, neminem ad
 sancti Amati custodiam pertinentem de grege sus-
 tulisse Dominico: et eo dolentior *, eum prom-
 ptuosior insidias tenderem, odia inflammarem,
 litigia incitarem, furtum, adulterium, iram, et
 cetera varia vitia astute suggererem, ab hujus
 Sancti viri jejuum clypeo, patientiæ lorica, for-
 titudinis lancea, justitiæ gladio p; sed magis ab
 humilitate profunda a suis ovibus expellor assidue.

12 Talibus enim armis divinæ militiæ Christi
 Miles insignis, diabolicam impugnabat tyrauni-
 dem, et diaboli tentamenta consumendo, gre-
 gem Christi, nil de sua præsumens fiducia, sed
 in Dei sperans auxilio, conservabat immunem,
 seduloque a sancto non desisteus proposito, aspe-
 ctum hominum dum fugeret, in ecclesiæ angu-
 lis, aliisque Deum pro grege sibi commisso exora-
 bat

A. FELIX
RENDAM.

consecratus
Salerni, abba-
tem sibi substi-
tuit: honori-
fice suscipitur
Nusci: duo
miracula:

* concursu
adveniente
m

l

n

constructio
ecclesiæ catho-
dralis:
virtutes ac pia
Sancti opera:
o

p

* ante esset

* adde, sum

p

infirmi varii
sanati:

A. FELICE
RENDA.

* surdos etc.

sacellum S.
Leonis con-
structum, et
monasterium
S. Mariæ No-
væ: clericus
sanatus:

q

r

s

B

* premebatur

rdificata S.
Laurentii
ecclesia: duo
miracula:
mors Sancti.

u

x

y

bat latibulis. Nec quoquomodo superari poterat, cum quo virtus æterna manebat; nec impugnari valebat, quem acies concomitabatur angelica. Peractis non mensibus multis, de longinquo et proximo multas sustinentes infirmitates, surdi*, muti, claudi, paralitici, febricitantes, ad Sancti præsentiam venientes oratione ad Deum primo facta, curabat in Christi nomine: at illi incolumes revertentes Deum Jesum Christum, qui sui Servi dilecti precibus redderet sanitatem, vocibus glorificabant in Sanctis suis.

13 Sanctus Antistes popularem audiens famam, ut eam aufugeret, ad declivium montis, ubi civitas erat, ad honorem sancti Leonis q construxit ecclesiolam, ad quam persæpe, ut ad heremiticum oratorium confugiens, hominum laudem evitabat. Ac illic existens antiquus serpens iuvidens, ne per hoc Sanctus proficeret magis, imaginationes varias, occultas insidias parans r, extremo flagellis oppressit. Sed Sanctus, velut fortis athleta, in Christi nomine superabat. Sæpe monasterium s duobus milliariis fere distans a se constructum visitans, veluti filios suos monachos admonebat. His operibus vigilans Dei Servus, et concursum virorum ad sui habitus susceptionem dum videret, ad gloriam Virginis, sub titulo sanctæ Mariæ Novæ, (hodie sancta Maria Longa, a longitudine monasterii, ut vestigia ostendunt, dicta) monasterium aliud ædificat t. Ac quibusdam annis elapsis, clericus quidam, cujus hospitium ab episcopali ecclesia non longe distaret, peccatis exigentibus suis, corporis ita premeretur * angustia, acsi lapis corpus ejus evasit immobile. Diu in miseria tali persistens, acsi anima exhalaret e pectore, quod parentes mortuum magis, quam vivum tenerent, ad sancti Præsulis a suis adductus præsentiam, tali fuit voce locutus: Pater sancte, si gratia Dei multos a variis sanasti languoribus, et me clericum tuum sanare digneris. Cui Præsul: Deus sanat, ego sanatum amplector; orationeque facta, clerico jubet, ut de grabato ad ecclesiæ famulatum accedat. At ille obediens, sanus efficitur, et sanus ecclesiæ servivit.

C

14 Post sanctus Dei Amatus ad venerationem sancti Laurentii, aliam construxit ecclesiam u: et in consecrationis solemnibus mulier a paralyse fuit liberata. Item alia civitatis Aceruix, a dæmone fatigata, quod loqui non poterat, ad Sancti pedes ejecta; diabolus alta voce prorupit: Amate a nobis odite, cur nos expellis ab homine, et ad tartara mittis? Et Sanctus: Non ego, sed ille, qui te de cælo eiecit, expellit ab homine. Sed cum seux efficeretur, sua in cathedrali ecclesia Deo serviret, continue vigiliis et orationibus intentus, suæ ætatis ad ultimum diem venit: ad ecclesiam jussit adduci, pontificali diademate ornatus, Sacrum volens celebrare; ea facta, orando Deo spiritum y commendavit suæ ætatis anno LXXXIX, Incarnationis MEXIII, Cælestino III Pontif. Max. existente.

ANNOTATA.

a Imperium Manuëlis, seu Emmanuëlis Comneni imperatoris Græci, orditur Pagius ab anno 1143, producitque usque ad annum 1180, quo defunctus est. Adrianus IV Pontificatum gessit ab anno 1154 usque ad 1159. Guilielmus I Siciliæ rex, cognomento Malus, patri suo Rogerio in regnum successit anno 1154, illudque cum vita deposuit anno 1166, ut habet laudatus Pagius.

b S. Guilielmi nimirum, quem patrem nominat D Renda ob' Ordinem fundatum.

c Salernum est nota civitas regni Neapolitani ad mare Mediterraneum, et caput Principatus citerioris.

d Beneventum item satis notum est in Principatu ulteriori: at sub ditione summi Pontificis. Eo confugerant principes, qui regi bellum istud moverant cum Adriano IV.

e Locus haud dubie mendosus est. Suspicio legendum: Et illi de primi patris (S. Guilielmi) cum suo genitore (Rogerio) famulatu continuo non pauca recensentes, pro illis recensentibus: nam hic solæcismus Rendæ familiaris est. Potest etiam per primum patrem intelligi Amatus, et per genitorem Guilielmus.

f Triumphasse revera Guilielmum etiam de Benevento, quod licet interceptum non sit, pacis condiciones assumere debuit a victore impositas, diximus in Commentario num. 84. At num. 85 observavimus non æque certam esse translationem reliquiarum hic assertam eodem contigisse tempore, cum varia sit variorum de tempore istius translationis opinio.

g Caracciolus ante laudatus pag. 252 translationem corporis S. Januarii ex Monte Virginis Neapolim contigisse ait anno 1491. Non igitur omnia corpora usque ad Rendæ tempora manserant in Monte Virginis, nisi forsitan corpus S. Januarii non numeraverit inter translata per Guilielmum.

h De electione Sancti ad episcopatum egi num. 87 et 88: de eadem non pauca dicta sunt toto § 6. Ostendi quidem locis illis nihil in illa occurrere, cur certi mendacii arguamus Rendam, nolim tamen sic inhærere omnibus, quæ narrat scriptor ille de hac electione, ut inficer de adjunctis quibusdam dubitari posse.

i Messina, vulgo Messina, urbs est notissima Sicilia. De condito ibidem per Guilielmum monasterio consentit Paulus Regius in Vita S. Amati. At istud apud alios scriptores non reperi.

k Voluit auctor hæc dicere. Cum esset in monasterio Fontiliano, venerunt ad ipsum Nuscani, similia dicentes: Tu es etc.

l Num. 5 narraverat puerum mutum a Sancto sanatum, eique Guilielmi nomen una cum habitu monastico datum. Addit ibidem Sancti in abbatis officio fuisse successorem, ita ut eundem hic videatur designare Guilielmum. Id tamen negat Sandullus pag. 332, vultque hunc Guilielmum ab altero distinctum. Verum de neutro nihil quidquam dicit ex antiquis documentis.

m Franciscus de Ponte refert id miraculum post mortem Sancti. Vide Comm. num. 98.

n Lunatici iidem passim sunt, qui alias epileptici dicuntur, seu morbo caduco affecti. Hoc miraculum non habet de Ponte, ut observat Noja pag. 195.

o De constructione ecclesiæ cathedralis egimus num. 89.

p In Comm. num. 89 similia recitavi verba ex Francisco de Ponte, sed non sic ibi prolata, acsi dicta essent a dæmone. Observat eam verborum similitudinem, differentiamque narrationis Noja pag. 205, suspicaturque non immerito, Rendam dæmoni attribuisse verba, quæ ad commendandum Sancti vigilantiam meditata erat Franciscus de Ponte. Hinc ipsa dæmonis expulsio suspecta haberi potest.

q De sacello hoc S. Leonis, uti et de monasterio S. Mariæ Novæ, atque ecclesia S. Laurentii

E

F

A *rentii mox memorandis, pauca diximus in Com-
ment. num. 91.*

r *Hæc etiam, teste Noja pag. 217, habet
Franciscus de Ponte, qui tamen, inquit, non di-
cit Sanctum molestia et verberibus a dæmone af-
fectum.*

s *Fontilianum designat, de quo antea actum.*

t *Ad marginem nolatur, Anno MCLXIV Alexau-
dro III Pontifice maximo regente.*

u *Rursus in margine, Anno Domini MDLXXI.*

x *Acernum, vulgo Acerno, mediterranea est civi-
tas Campaniæ Felicis, in provincia Citerioris Priu-
cipatus, inquit Ughellus tom. 7, col. 446, ubi mo-
dicam hanc civitatem describit latius, textique
catalogum episcoporum, qui illi præfuerunt sub
archiepiscopo Salernitano. Pro hoc miraculo con-
sule Comm. num. 105, ubi idem forte narratur
modo diverso.*

y *In secunda editione hujus Vitæ, additur dies
emortualis hoc modo: Die ultima Augusti. Porro
non dicit clare hic auctor, Sanctum obiisse in
ipsa ecclesia; sed tantum affirmat, infirmum ad
ecclesiam portatum, ut sacrosanctum Missæ offer-
ret sacrificium; nec adit, utrum deinde relatus
sit domum. Noja tamen pag. 226 sic locum expo-
nit, acsi in ipsa ecclesia diceretur mortuus, quod
incertum puto. Idem carpit Rendam, acsi diceret
obiisse sine morbo præcedente, quod rursus
aperte non dicit; sed morbum prætermittit, sicut
illum etiam prætermisit Franciscus de Ponte.
Tertio reprehendit, quod dicatur ductus ad eccle-
siam pontificali diademate ornatus, cum non so-
leant episcopi in quotidianis Sacrificiis uti indu-
mentis pontificalibus. At potuit ad ecclesiam por-
tari ornatus diademate episcopali, ac deinde sine
illo Missam peragere. Hæc dici possunt, si quis
nolit admittere, varia de Sancto asserta per Ren-
dam, quæ sunt præter consuetudinem morien-
tium. Fatendum tamen est, sic loqui Rendam, ac-
si dicere voluisset, Sanctum Missam celebrasse
pontificali ornatu, (quo casu vehementer ægrota-
re non poterat) statimque post Missam obiisse in
ipsa adhuc ecclesia orantem. At, uti mens aucto-
ris utcumque incerta, ita multo incertiora sunt
ea, quæ sensu obvio videtur affirmare.*

B

CAPUT III.

C

*Miracula varia, geminaque corporis
translatio.*

In Sancti ex-
sequiis facta
duo miracula:

Dum sanctus Pontifex ab hoc seculo ad re-
digna migrasset cælestia, in ejus funere po-
pulorum factus est concursus, et suæ religionis
maxime patrum. Accidit, præsentibus omnibus,
ut lampadum, quæ erant ante cadaver, una oleo
plena et accensa nimis ex alto in pavimento ec-
clesiæ cadens, præsentia sancti corporis nec fran-
geretur, nec lumine extincto, oleum esset effu-
sum a. Quod cum cernerent, omnes Deum in
Sanctis suis glorificarunt. Sed inter funeralia, qui-
dam a dæmone oppressus b adeo, quod oculis tortis,
niger colore effectus, spumam evomeret, adductus
ligatus a suis ad ecclesiæ fores, inquit: Ille me
ejici jubet mortuus, qui vivus a se, et ovibus suis
sæpe eiecit. Et dum hæc pluraque miracula faceret,
corpus mirifice in cathedrali ecclesia conditum scr-
vabatur.

16 Civitatis vero Nusciæ facies ex improvise
occupatur ab hostibus, ut de civibus multi du-
cerentur captivi. Quorum unus sancti Præsulis
familiaris, cum ad inimicorum castra pervenit,
pedibus et manibus post terga ligatus, in tor-
mentis eculeo suspensus, ad majorem corporis
afflictionem in humeris immenso lapide cruciatur.
Et dum tantam pateretur afflictionem, in sancti
Antistitis meritis constantiam præbuit, et illi com-
meudans, factum est, ut inimici, qui eum affli-
gerent, gravi corporis morbo percuterentur c,
et suspensus nullo dolore torqueretur, quibus
detemptus, sui familiaris sancti Amati precibus
evenire ait; quem statim deponentes * vincitum.
A ministris detinebatur, in noctis erepuseculo, Dei
Sancto commendans, cum multa odoris fragran-
tia visio candida, ut serenum lumen effulgens,
venit: et a loco liberum, per medium hostium,
vinculis absolutum sanumque adduxit. Mane val-
de diluculo hostes omnes hoc audientes, ipsum
miserunt d ad propriam patriam. Cujus vinciti li-
beratio ad auras cujusdam captivi perveniens,
qui pro criminibus suis in carceribus erat, de
delictis pœnitens sancto Præsuli se commendavit.
Nocte sopori datus, cum compedibus solutis ad
Sancti sepulcrum e se jacere invenit; et libera-
tus, ad gloriam sancti Amati, compedites * in
muro defixit, ut videtur ad præsens. Hæc mul-
taque miracula, dum magna veneratione in do-
muncula quadam corpus condebatur, sunt pa-
trata.

17 At successor ejus D. Rogerius f, qui tem-
pore mortis suæ abbas ejusdem religionis in mo-
nasterio sancti Salvatoris de Guleto reperiebatur,
prædictæ civitatis a sancta Sede apostolica epi-
scopus factus, in eodem loco, ubi sacrum reco-
lendæ memoriæ corpus jacebat, basilicam con-
struxit: et dum paries per locum, ubi tumu-
lus * erat, erigeretur, ac corpore inde remoto,
odori tantam fragrantiam sentiit, ut cuncta
exuperaret aromata; ibique claudus meritis sancti
præsulis Amati Dei virtute evasit incolumis g.
Quod successor ejus D. Rogerius videus, magni-
ficam ecclesiam (ut nunc inspicitur) ædificavit,
et ædificatam in honorem sancti Amati conse-
cravit, (et hodie sanctus Amatus est titulus epi-
scopatus) et pro capituli clerici sigillo, Sancti f
præfati figuram, cum duabus ovibus juxta pedes
line iude, ut ovium veri Pastoris, posuit. Cor-
pus vero cum brachio prothomartyris Stephani
in propria ara sub pavimento stabilivit, anno Do-
mini MCCXXIII, Honorio III sanctæ Sedis Pontifice ma-
ximo vivente.

18 Multis h post annis elapsis, D. Lucas,
Nusciæ civitatis successor episcopus, prædicti
Sancti corpus in vasis argenteis mirifice colloca-
re volens, a loco, ubi erat, ad propriam ædem,
sive sacellum, transmutari præcepit. Et ipse,
præsentibus populo et clero, de arca, in qua
recoadebatur, miraculose effulgentibus radiis,
cuncti nitentes i odori fragrantiam sentiunt.
Et vertebre cum dentibus ibi remansa *, arcam
reserare nunquam potuit. Stupens dum cerneret
iutus, et prædictam partem capitis, statim rese-
ravit, ut prius. Illarescentibus omnibus, proces-
sionaliter caput et brachia, distincta a corpore,
cum præsul ad sacellum adduceret, (ubi hodie
in vasis argenteis summo venerantur honore)
corpus ab ædicula amovere non potuit. Ac illud
in arca prædicta mirifice collocavit, (ut ad præ-
sens servatur.)

19 Tribus

A. FELICE
RENDA.
captivus per
Sanctum libe-
ratus, uti et
alter:

c

deposuerunt

d

E

e

* compedes

elevatum cor-
pus ac sacel-
lum Sancto
ædificatum.
f

* tumulus

g

f

Translatio
corporis, sepa-
ratis capite et
brachiis:
h

* relicta

A. FELICE
RENDA.
paralyticus
sanatus et
cæcus :

19 Tribus post diebus finitis, quidam Dominicus nomine, terræ Torellæ *k*, dum paralyticus in lecto jaceret, et per dies fere viginti lingua ac voluntario motu carebat; ac sancti Amati merita volvens, quem suppliciter exposcebat; nocte ei candida veste indutus Sanctus apparuit, et ab ægritudine ad sanitatem pristinam reducit: qui sanus mane de lecto consurgens, publice miraculum prædicavit. Octavo autem a translatione die quidam de oppido Morræ *l*, lumine visus carens, a suis ad Sancti tumulum ducitur, et continue orabat, et sic orans visum, quem amiserat, recuperavit.

puer sub ruinâ
portæ illæsus.
* translationis

20 Anno sequenti, dum translationem * reliquiarum celebraretur sollemnis dies pontificaliter, e superiori loco cathedralis ecclesia ingens lignea porta erat, et prope eam dum sedula mulier existeret, juxta se filium parvulum tenens, accidit, ut dum a turbine venti super puerum caderet ostium, mater afflicta vociferans: Oh Amate sancte, auxiliare, homines non sine labore portam auferentes puerum invenerunt illæsum *m*. Hæc multa que alia Sauctus miracula fecit iu Christi nomine. Et benedictus Deus, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, qui fidelibus suis gratiam affluit per Jesum Christum Dominum uostrum, qui cum Patre, et Spiritu sancto vivit et regnat in seculorum secula. Amen. Celebratur Translatio sancti Amati quinto Calendas Junii.

ANNOTATA.

a *Idem narrat Franciscus de Ponte in Commentario num. 101, cum hac tamen temporis differentia, quod dicat miraculum contigisse in annua solemnitate beatissimi Amati; hic vero accidisse dicatur in exsequiis.*

b *Hoc miraculum alibi clare non reperio. At tamen de dæmonibus ope Sancti expulsis mentio.*
Vide app. pag. 845 not. 15.

nem facit Officium, adductum in Commentario 1) num. 8.

c *Vide in Comm. num. 103 hoc factum relatum a Francisco de Ponte, qui nihil habet de percussione illorum.*

d *Nec hoc additur apud de Ponte, nec verisimile est; non enim poterat dimitti, qui jam evaserat.*

e *Idem miraculum narrat de Ponte in Comm. num. 104; sed tiberatum recta domum deducit, non primo ad sepulcrum S. Amati.*

f *Hæc omnia, quæ sequuntur de Rogerio, discussimus in Comm. num. 94 et 95.*

g *De suavi odoris fragrantia, claudique sanatione consentit Franciscus de Ponte in Comm. num. 97.*

h *Ante hanc quasi appendicem alteram ponitur hic titulus: Miracula facta in translatione capitis et brachiorum. De Luca episcopo, factaque per cum translatione consule Commentarium num. 96.*

i *Mendosus est locus, seu imperitia scriptoris seu editoris: at sensus hic est. Cum episcopus coram omnibus arcam aperuisset, emicantes inde radios viderunt præsentem, suavemque perciperunt odorem. Arcam claudere deinde voluit, sed non potuit, priusquam vertebram et dentes inadvertenter in ea relictos etiam ex arca elevasset, quam deinde facile conclusit. Vide hæc omnia in Comm. num. 106, ubi Franciscus de Ponte pro dentibus in arca relictis dentem tantum habet.*

k *Torrella oppidulum in tabulis geographicis notatur prope Nuscum.*

l *Mora aliquot leucis Italicis Nusco dissita prope Fanum Angeli Longobardorum notatur in tabulis, ut vicus.*

m *Refertur idem miraculum in Comm. num. 110.*

A

DE S. RAYMUNDO NONNATO

CONF. S. R. ECCL. CARDINALE,

EX ORDINE B. MARIE VIRGINIS DE MERCEDE REDEMPTIONIS CAPTIVORUM,

CARDONÆ IN CATALONIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. P.

§ I. Incertum, quando prodierit in lucem; nobilitas; educatio; vocatio ad Ordinem monitu Deiparæ; labores apostolici; iter Italicum ac reditus.

B

ANNO CIRCA
MCCXL.
Tempus,

Cardona, inquit Baudrandus, castrum Hispaniæ in Catalonia, ad amnem cognominem Cardoner vniigo, ubi salisfodinæ celebres, et ducatus titulo insignitur antiquæ familiæ Folcorum, DE FOLCHS dictæ, tribus leucis distans a Celsona in meridiem Minorissam versus, et Montem Serratum septem. Locus hic est, in quo Sanctus noster post exanillatos plurimos labores apostolicos ad cælum migravit. Annus ac dies, quibus vidit primam lucem, varii a variis statuuntur: nam auctori Vitæ Latinæ, quam dabimus, placet mensis Decembris anni 1200. Apud Alfosum Remon *, qui dicti Ordinis alumnus fuit, ac Historiam ejusdem generalem Matrili editam anno 1618 Hispanice vulgavit, tomo 1, lib. 3 a folio 91 verso nullum annum reperio. Philippus Colombo ex laudato Ordine Vitam S. Raymundi Nonnati sermone Hispanico imprimi curavit Martrili anno 1676, in qua lib. 1, cap. 2, pag. 6 meminit anni 1200, 1204, vel 1198; sed fatetur nihil de hac re constare certi. Bailletus in Vita Sancti habet annum 1204. Ego vero, quem ex his annis tamquam veriore eligam, non habeo compertum.

* al. Ramon

C

quo prodit in lucem:

2 Columbus citatus observat in suo Prologo ad lectorem, quod Bernordus de Vargas, quem allegat lib. 1, cap. 32 Historiæ Latinæ, posuerit Sanctum nostrum anno 1279 prodisse in lucem ac eum carpit tamquam a communi sententia deflectentem, quæ asserit, S. Raymundum vixisse sub S. Petro Notasco, primo Ordinis Generali. De die natali nihil habeo satis certi: nam pro mense Decembri modo notato ponitur apud Colombum cap. 4 Vitæ, lib. 1, pag. 24 dies Veneris, in quem incidisse indicatur festum Purificationis Deiparæ, ex illustrissimo Fr. Melchior Rodriguez de Torres lib. 3, cap. 25, § 2.

nobilitas generis: mira quædam in prima Sancti ætate.

3 Generis nobilitatem describit biographus, quem in lucem damus, num. 1, Remondus antea designatus aliquid se lucis invenisse in chartis archivorum affirmat, quod Sanctus fuerit ortus ex illustri genere Folchensium et Cardonensium; nullique nostris, ait, scriptoribus, quibus addit Augusti Tomus VI.

auctores antiquos et modernos, hoc scripserunt: fatetur tamen, alios ex iis esse, qui aliter senserint, magisque humilem ipsi originem tribuerint. Colombus lib. 1, cap. 1 indicat fuisse editum regio sanguine jam dicti generis, nullisque agit de nobilitate ipsius. Verum, quo pacto tantus generis splendor cohæreat cum humili officio pastoris ovium, quo Sanctus perfunctus fuisse jussu patris sui traditur, non equidem satis intelligo. Huic difficultati conatur respondere Colombus pag. 3; sed, quandoquidem inter scriptores de hac nobilitate non convenit, sicut indicabat Remondus, optandum fuisset, ut Colombus proferre potuisset unum vel alterum locum ex scriptore synchrono, et aptæ auctoritatis ad hanc rem comprobendam: etenim tametsi tantus generis splendor et munus pastoritium non ita pugnent, ut simul conjungi in nostro sancto Juvene non potuerint, manet tamen quæstio, an revera conjuncta sint. Pro illustri autem nobilitate ipsius nominat idem Colombus pag. 3 antiquissima instrumenta; pag. 4 chartas antiquas archivi Cardonensis, et librum magnæ, ut vult, antiquitatis etc. Nos illaque Sanctum relinquimus in possessione dubia nobilitatis, quæ a scriptoribus ei tribuitur. Paucis hic addimus, quæ in prima ætate evenisse ei circumferuntur. Colombus lib. 1, cap. 4 narrat Infantem nutricis ubera non suxisse diebus Veneris ac Sabbati; sed admisisse tamen ad finem eorundem dierum. Item palmis manuum ejus expressa fuisse dulcia Jesu et Mariæ nomina, singula singulis. Sed mirabilia, quæ memorantur loco citato, concludit Colombus fide Melchioris Rodriguez de Torres episcopi Rossensis in Hibernia, quem Nicolaus Antonius in Bibliotheca scriptorum Hispaniæ vocat titularem Rossensis ecclesiæ in Hibernia episcopum. Non potest autem commendari ab antiquitate, cum addat, illum vita functum anno 1641.

4 De Sancti juventute, summa cum integritate morum transacta, singularique ejus erga virginem Matrem religione, ac cælestibus hujus erga illum favoribus scribunt auctores, qui etiam

tirociniū vi-
ta Religiosæ

E

AUCTORE
J. P.

memorant, eum Deiparæ monitu ad Ordinem de Mercede redemptionis captivorum adjecisse animum. Remondus a fol. 97 verso indicat, non convenire inter scriptores de modo, quo Sanctus propositum suum executioni mandarit; nonnullis dicentibus, quod, suadente dynasta Cardonensi, a patre missus Barcinonem ad studia fuerit, priusquam Religionem ingrederetur: aliis contra sentientibus, eum artibus liberalibus ac theologiæ operam navasse post assumptum ejusdem Ordinis habitum. Pro prima opinione allegat Remondus codicem Ms., quem vocat antiquissimum, Vitam Sancti complexum. Collatis autem annis ætatis S. Raymundi cum rebus ab eo gestis idem historicus censet eum Barcinone studia præmississe ingressui Religionis. Hujus vero habitum quando acceperit, et a quo, an videlicet a S. Petro Nolasco, an a Priore conventus Barcinonensis, compertum non habet. Colombus lib. 1, cap. 18 indicat restitutum fuisse Sanctum anno 1221. Remondus fol. 102 verso affirmat professionem emisisse in manibus Prioris Barcinonensis: Columbus autem lib. 2, cap. 2, pag. 121 vult id factum in manibus S. Petri Nolasci anno 1222. At de hoc, vel alio anno vide Annotata ad cap. primum Vitæ Latinæ littera m.

B
virtutes in illa
exercita; pro-
fessio:

5 Varias Sancti virtutes describit Remondus a fol. 101. Deinde memorat fol. 103, S. Raymundum admodum in amoribus fuisse Serapioni: dumque inter colloquia sæpe hic ageret de desiderio moriendi pro Christo in terra infidelium ac prædicandi ejus legem ac Evangelium, et declarasset, quanti opus hoc esset meriti, Sanctum nostrum rogasse, ut eundem sermonem sæpius sibi ille repeteret, atque ad illud tempus avidissime anhelasse, quo sibi liceret comitari Serapionem ad redimendos captivos. Narrat etiam dictus historicus fol. 102 verso, Serapioni in orationibus continuis corporisque afflictionibus perseveranti revelatum fuisse, quod Raymundus, etiamsi non iret tunc in terram infidelium, profusus tamen esset sanguinem suum pro Christi nomine, additque, eundem Serapionem sæpius instilisse apud Ordinem, ut permilleretur secum ire ad redimendos captivos, sibi que persuasisse, magnum e Sancti præsentia fructum in animis quibuscumque secularum: verum quia ætate juvenis videbatur, illud officium ei non fuisse datum tunc temporis, et occupasse se in administrando pœnitentiæ Sacramento, dicendo ad concionem, aliisque piis operibus, idque tanto cum fervore, ut aliud per totam Cataloniam non haberet nomen, quam Fratris sancti. De B. Serapione scribit lib. 4, cap. 5 et sequentibus. Colitur tamquam martyr, sicut patet ex decreto sacræ Rituum congregationis die xx Martii anni 1728 dato, cui sanctissimus Dominus benigne annuit die xiv Aprilis ejusdem anni. Colitur autem die xiv Novembris, ut Roma ad me scriptum est.

C
labores aposto-
lici

6 De apostolicis Sancti expeditionibus in Africa ad redimendos captivos dicet Vita Latina, quam hoc nomine posthac citabo, et est illa, quæ apud Ciaconium edita legitur. Antonius Bernat del Corral in Catalogo magistrorum Generalium sui Ordinis, qui habetur ante ejusdem Bullarium anno 1696 excusum, § 1, pag. 2 hæc scribit: Pluries exerevit redemptionis munus: nam præter expeditiones duas, in quibus est socius adscitus sancto parenti Nolasco, tres alias ut primus redemptor explevit: primam Valentia anno MCCXXVI redemptis cxi captivis; secundam Al-gariæ * anno MCCXXIX, in qua et captivos li-

* Al-gariæ

bertati restituit; tertiam Tuneti anno MCCXXXI, ubi, remissis in Hispaniam CCXXVIII captivis, manens, animarum zelo fervens, ob Christi nominis promulgationem, et quamplurium infidelium conversionem carceri mancipatus, variis pœnis afflictus, et labiis sera ferrea perforatis et clausis, crudele martyrium diu sustinuit.

7 Novum illud martyrii genus Remondus nar-
rat inter ea, quæ scribit a fol. 105, accidisse At-
gerii, quo indicarat fol. 104 verso missum fuisse
Sanctum anno 1233. Locus itaque et annus non
conveniunt cum dicto Catalogo. Colombus lib. 2
cap. 12, ubi acciderit ista redemptio, non concor-
dant nostri, inquit, auctores, aliis Tuneto, Alge-
rio aliis illam attribuentibus. Uter autem locus
sit præferendus, determinandum atis relinquo.
Vita Latina locum neutrum determinat, indicans
hoc in Africa configisse. Algerium porro vel Al-
geria, Hispanis Alger, urbs est Africae piratica
infamis, regni cognominis caput in Barbaria
ad mare Mediterraneum. Tunetum, Gallice Tu-
nis, ejusdem regionis urbs, satis nota est. Quam
strenue autem se gesserit Sanctus noster in pro-
movenda captivorum salute, quamque heroice
persisterit in opprobriis, injuriis ac cruciati-
bus cum eam ob causam, tum ob aliorum con-
versionem ad finem Christi sibi illatis, commemo-
rat Remondus cap. 8, quæ huc singillatim tran-
scribere supersedeo. Hæc dicta sunt de expedi-
tione sacra Algeriensi vel Tunetana: cui Colom-
bus lib. 2 cap. 8 et sequentibus præmittit nullas
ac varias de Sancto historias, de quibus ipse
viderit.

8 Capite enim jam designato refert, Roman
fuisse missum a S. Petro Nolasco tamquam Ordinis
procuratorem, a Gregorio PP. IX in magna
que æstimatione habitum, sacrisque suis prædica-
tionibus Ecclesiæ magnopere fructuosum. Cap. 9
affirmat dixisse ad concionem in curia Pontificia;
a summo Pontifice destinatum fuisse tamquam
concionatorem apostolicum in Franciam ad pro-
movendam expeditionem pro Terra sancta; e
dicta curia discessisse anno 1235; profectumque
Parisios invisisse S. Ludovicum regem: dum ve-
ro tam illum quam alios invenisset adeo distentos
expeditione sacra, ut non videretur Sancto neces-
sarium manere in Francia, accepta ejus benedi-
ctione, rediisse in Cataloniam. Hæc pauca e pluri-
bus, quæ in compendium coegi ex Colombo. Cap. 10
narrat S. Raymundum missum fuisse Roman
a S. Petro Nolasco, ut Ordo ab ipso institutus mi-
litare possset sub regula S. Augustini; et vult
Bullam apostolicam de hac re Raymundum obti-
nuisse a Gregorio PP. IX, quæ habetur in Ordinis
Bullario citato pag. 2, eademque occasione lon-
gam admodum tenuit disputationem eodem cap. 9
et 10, quod Breve illud sit diversum a Bulla, qua
idem Ordo confirmatus est a sede Apostolica.

9 Unde omnia ista hausit Columbus, et quæ
fide nituntur? Enimvero iter illud Italicum, cui
res aliæ tamquam fundamento superstructæ sunt,
debili ratione ab ipso asseritur. Etenim cap. 8,
pag. 149 Doctor, ait, Barbosa, quem ab alio
citari dicit, iter hoc affirmat, et ex libro an-
tiquo illud affirmarunt duo testes, unus sacerdos,
qui hoc legit; alter vero a quinquaginta annis
et amplius audivit hoc legentem abbatem Cel-
sonensem, cui serviebat, et ambo concordant
etc. Verum non invenio hic antiquitatem suffi-
cientem, quam desidero. Nec vero magis acquie-
sco iis, quæ referebat de Raymundo apud S. Lu-
dovicum, quæque, prout supra exprimuntur,
non

A non cohærent cum anno 1235, quo sanctus ille rex ne quidem scitur cogitasse de sumenda a se cruce, seu de expeditionis sacræ a se instituendæ negotiis, ita propriis per tempora ista distentis curis in Francia, ut rerum suarum satageret. Consule Commentarium Vitis S. Ludovici prævium die xxv Augusti, tomo v ejusdem mensis a pag. 342. Crucem vero ad expeditionem transmarinam sumpsit anno 1244, eamque promovit anno 1215. Vide ibidem dicta pag. 389 et 390.

adjecta exami-
nuntur :

10 Parum etiam consuluit fidei historicæ Colombus cap. 9, quando hæc aut similia ad curiam Pontificiam ab ipso dicta commemorat, quæ isti consessui, Sancti modestiæ et professioni, ætatique ac prudentiæ ejus neuliquam conveniunt. En verba, quæ ex Hispanico in hanc reddo sententiam: Supremæ curiæ aulici, quoniam in scholis nutriti estis, respondete mihi ad hunc syllogismum, quo in nomine veritatis divini vos arguo. Ego vobis dedi legem meam (dixit Deus) cum pœna æternæ damnationis in transgressione ejus. Vos illam violatis: pœna mox vos manet æterna. Prima propositio est evidens. B Secunda, quod Romæ accidit, et hodie sic agitur in ista curia, est certa et notoria: utinam negari posset! Unde fit, ut consequentia, quæ vestram concludit condemnationem, sit necessaria. Quisnam respondebit? Non est, qui respondeat. Itaque, filii sanctæ Ecclesiæ, sollicite peto vestram emendationem, et vestram nolo desperationem. Plura sequuntur; sed hæc satis pro specimine. Idem biographus pag. 154 Sanctum in civitate Reatina fuisse anno 1234 affirmat in canonizatione S. Dominici, illisque diebus heroicas ejus virtutes expendisse ad concionem. At redolent hæc potius episodium, quam veram narrationem historicam. Vita Latina indicat quidem Sanctum Romæ fuisse; sed de hujusmodi parergis nihil memorat.

§ II. Cardinalitia dignitas; miraculum; Romanum iter obitu præventum; Eucharistia ante mortem divinitus Sancto allata; lis de ejus corpore cælitus decisa, sacellum S. Nicolai donatum Ordini FF. Mercenariorum.

Cardinalatus
a quo Pontifice

Vita Latina Gregorius, inquit, Romanus Pontifex, qui inter Cardinales Raymundum cooptaverat, eundem, ut apud se illum retineret, Romam vocaverat. Remondus fol. 108 errare indicat illos, et merito, qui dicunt, Cardinalem fuisse creatum a Bonifacio VIII. Etenim cum hic præfuerit Petri cathedræ ab anno 1294 ad 1303; Sanctus vero noster obierit anno circiter 1240, pugnat id cum tempore. Remondus fol. 108 verso hac eum dignitate honoratum indicat a laudato Gregorio Pontifice in creatione tertia Cardinalium Romæ facta mense Decembri anno 1237. Apud Wion in Ligno vitæ lib. 1, part. 1, cap. 87 dicitur a Gregorio Papa IX in tertia Cardinalium creatione, anno Domini mcccxxiv, Pontificatus sui octavo, mense Decem-

bri Romæ facta, S. R. E. diaconus cardinalis tituli S. Eustachii renunciatus. Remondus fol. 109 auctorem hunc errare affirmat in anno et in creatione, propterea quod creatio ultima, quam iste Pontifex fecit Romæ, fuerit quarta, anno 1237: antea tamen posuerat id factum in creatione tertia, prout modo retulimus.

12 Apud Ciaconium in Vitis ac rebus gestis Pontificum Romanorum ac S. R. E. Cardinalium, ab Oldoino nostro accessione ingenti productis, tomo 2, columna 86 leguntur ista: Anno a partu Virginis ex Ciaconio mcccxxi, Pontificatus v, mense Septembri, Reate; ex Panvinio vero mcccxxiv, Pontificatus viii, mense Decembri, Romæ Gregorius IX. tertio creavit Cardinales: inter quos ibidem nominantur Romanus, et Raynaldus. Deinde subduntur duorum aliorum res gestæ: de Roberto autem Ummarcote seu de Somercote Anglo, uno ex illis, hæc notantur col. 88: Panvinus hujusce meminit non expresso nomine, sed tantum nomine litera prima hoc modo R.... DIACONUS CARDINALIS S. EUSTACHII, et scribitur ibidem obiisse sub Cælestino. In quarta vero creatione, quæ ibi sequitur, quæque signatur facta anno 1237 ex Ciaconio; ex Panvinio autem 1240, unus duntaxat nominatur Gaufridus. Sed plurimum sub eadem creatione positorum dantur notitiæ, eisque annumeratur S. Raymundus Nonnatus col. 90, ac Vita ejus datur.

et in qua crea-
tione collatus:

13 Magna autem ex dictis hic occurrit difficultas. Si enim Robertus ille, de quo actum, in tertia creatione fuerit factus Cardinalis S. Eustachii, et obierit sub Cælestino IV, Gregorii IX successore, qui sedere cœpit anno 1241; quomodo S. Raymundus creatus est Cardinalis sub titulo S. Eustachii, cum apud Ciaconium col. 94 ponatur inter Cardinales sub Gregorio IX mortuos, signato mortis anno 1240? Enimvero ibidem col. 89 in Guidone sunt ista: Hunc Ciaconius nominat diaconum Cardinalem S. Eustachii. At cum viveret, ut diximus, his temporibus Robertus de Somercote Anglus diaconus cardinalis S. Eustachii; Guido hic diaconus S. Eustachii præesse hand potuit, cum in usu non fuerit, ut duo simul cardinales eandem ecclesiam eodem tempore regerent. At nonne eadem hæc difficultas solvenda est, secundum præmissa, in S. Raymundo Nonnato? Equidem non video modum, quo ex his me tricis expediam. Verum quidquid sit de titulo cardinalitiæ dignitatis ejus; ex dictis tamen non sequitur, de hac dubitandum esse contra communem auctorum consensionem.

ejusdem titu-
lus.

14 Columbus lib. 2 cap. 18 insigne refert miraculum, quod a Sancto vivente patratum affirmat, ibique illud ponere se dicit, quod non signetur annus, quo accidit. Factum summam intellige. Mulier quædam rustica pepererat infantem; cunq̄ue alium non haberet, tenere eum diligebat. Maritus ipsius quadam die surrexit mane, ut ad laborem se conferret: mulier vero consurgens ad præparandum jentaculum præ festinatione non cogitabat de infante, eunq̄ue reliquit ita positum, ut, dum rediret, illum invenerit suffocatum. Mulier afflicta accepit infantem mortuum, ac Barcinonem profecta, Deo ita disponente, advenit eo tempore, quo S. Raymundus egrediebatur ad celebrandam Missam. Accessit ad aram lacrymis perfusa, infantemque eidem superimponens frigidum, rem gestam ei referebat, dicens, quod, si ullum non revocaret

Miraculum
Sancti in resu-
scitudo infanti:

ret

AUCTORI.
J. P.

ret ad vilam, in mare se projectura esset e rupe, ne mariti sui crudelitati se exponeret. S. Raymundus lacrymas afflictæ istius mulieris Deo obtulit, quæ lacrymis eum Sancti intercessione conjunctis, læla rediit cum suo infante vivo. Condilio adjecta ab ista muliere videtur nimis cruda, et tempus minus probabile videtur.

annus ac dies
mortis :

15 Remondus a fol. 111, Colombus cap. 18 et 19, ac Vita Latina scribunt sanctum Confessorem a Gregorio PP. IX Romam evocatum, Cardonæ correptum morbo, ac morte præventum fuisse, modoque mirabili, antequam exspiraret, accepisse sacrum Viaticum. Quo anno, et quo die obierit Sanctus non certo constat. Breviarium Romanum, 1240; sed Vita Latina circa dictum annum Colombus pag. 207, ac Bailletus scribunt annum ad superos evolasse illum affirmat. Remondus fol. 115 verso nullum ponit annum. Ego supra signavi circiter 1240. Nec diem ipsius mortis annum novimus. Breviarium Romanum, Remondus, ac Colombus notant Dominicam ultimam Augusti; B Bailletus autem xxxi Augusti; Vita Latina nullum diem habet.

a quo accepit
sacrum
Viaticum :

16 De sacro Viatico, quo sanctus Cardinalis noster refectus est ante mortem non sine raro prorsus ac stupendo miraculo, nonnulla occurrant observanda. Breviarium Romanum scribit hoc esse factum angelorum ministerio, sub specie Religiosorum sui Ordinis apparentium. Vita Latina angelicis manibus hoc miraculum evenisse memorat. Colombus pag. 206 refert nullos esse auctores, qui affirmant, Christum Dominum nostrum suis manibus porrexisse S. Raymundo pretiosum ac gloriosum corpus suum, antiquissimis picturis, sicut indicat, ita rem gestam exhibentibus. At præplacet mihi sententia, quæ angelorum ministerio id factum memorat.

lis de ejus corpore
miraculose decisa :

17 Exortam litem inter dynastas Cardonenses, apud quos obierat Sanctus, et Barcinonense cœnobium Ordinis S. Mariæ Virginis de Mercede, in quo religiosam induerat vestem, de ejus corpore, quod Cardonenses suum esse volebant, Barcinonenses vero suum; hanc, inquam, litem Deus mirabili prorsus modo diremit, teste Vita Latina aliisque auctoribus. Remondus fol. 116 controversiam hanc per dies quindecim et amplius durasse refert, ita ut necesse fuerit regis, episcopi Barcinonensis, ac S. Petri Nolasci auctoritatem interponi, donec rei decisio Dei judicio commissa est, et miraculoso mulæ ministerio composita. Res gesta sic narratur in Breviario Romano: Mortui corpus, cum circa locum sepulturæ contentio orta esset, aræ inclinum, et mulæ cæcæ impositum, ad sacellum sancti Nicolai Dei nutu delatum fuit, ut ibi tumularetur, ubi prima jecerat sanctioris vitæ fundamenta. Colombus cap. 20 tradit, S. Petrum Nolascum veneratum esse ipsius corpus, curamque habuisse, ut devota ejus et miraculis fierent informationes: addit etiam sacellum seu eremitorium S. Nicolai ab illo obtentum, ut esset conventus Ordinis sui.

locus, quo
illud mirifice
delatum, Ordini
Mercenariorum

18 De hac donatione Colombus profert ibidem sequens instrumentum: Universis hominibus pateat, quod nos Geraldus Dei gratia Celsonensis ecclesiæ præpositus, et omnis conventus ejusdem, per nos et omnes successores nostros præsentis et futuri, auctoritate præsentis paginæ damus et concedimus semper Fratri Petro Nolasche, magistro Ordinis Captivorum, et vobis Fratri Bertrando, ejusdem Ordinis, gerenti vices dicti Fratris Petri Nolasche in diocesi Ur-

gelensi, et omnibus Fratribus ejusdem Ordinis, D ecclesiam sancti Nicolai, quæ est sita intus terminos castri de Mediano, et omnem locum, et omnem constructionem.... construere poteritis. Quæ ecclesia est locus ille in parochia ecclesiæ de Portel: quam ecclesiam et locum cum omnibus suis terminis, et pertinentiis, et omnibus juribus suis damus et concedimus vobis Fratri Petro Magistro, et dicto Fratri Bertrando, et vestris successoribus præsentibus et venturis, ut ea omnia prædicta, et singula habeatis, et teneatis et possideatis semper in pace, excepta cura animarum, et sepultura, quæ expectat * ad jus ecclesiæ de Portel, salva et retenta tamen vobis et successoribus vestris sepultura Fratrum vestrorum, et familiarium, et nuntiorum vestrorum, nunc et semper: et vos, et successores vestri, semper faciatis pro hac occasione et donatione, nobis et successoribus nostris duas libras cereæ in festo sanctæ Resurrectionis Dom. iuxta usum annuatim semper.

* l. spectat

19 Actum est hoc sexto Idus Junii anno Dom. mccxlv. Ego Geraldus Celsonensis Præpositus subscribo. [Ego Ben. de Balian Prior, subscribo.] Ego G. de Catano, subscribo. Ego P. Miravall, subscribo. Camerarius, subscribo. Ego P. de Conclis *, subscribo. Ego G. de Pampa Celsonens. sacrista, subscribo. Ego G. Geraldus Cellarius *, subscribo. Ego P. de Condus *, subscribo. Ego G. Reanaldus firmo. Beuedictus de Font presbiter, qui hæc scripsit, in hoc signum † apposuit. Uncinis [] inclusa, et hic ad marginem posita desumpsi ex Hispanica versione præcedentis instrumenti apud Colombum.

datur.

E
* in Hispanico
de Conclis.
* f. cellarius
* in Hisp.
Condens

§ III. Publicus Sancti cultus; an Sanctorum canoni adscriptus.

Colombus lib. 2, cap. 21 multa scribit de S. Raymundi cultu, e quibus sequentia contraho, et produco in fide ejusdem biographi. S. Petrus Nolascus, Ordinis fundator, sæpe visitavit ædem sacram dilecti Filii sui, lætus quod videret annis tam paucis venerationem ejus adeo accrevisse, ut parietes non sufficerent ad capienda anathemala, quæ fideles offerebant pro miraculis, quæ Sancto patrocinate, adepti erant a Deo. F festum Nativitatis anno 1255 celebrare voluit laudatus Ordinis fundator apud sanctum Filium suum, dumque orationi vacaret ante reliquias ipsius, integras impendebat nocles cum recreatione, qua perfundebatur animus ejus. Rogabat pater Filii patrocinium apud Deum, ut liber timore, quem semper habuerat de sua salute, servum se judicans inutilem, mereretur in pace. Petebat intercessionem ipsius, ut Deus remitteret peccata sua, plorans ex vera pœnitentia, quod Domino tam bono non servivisset, prout debebat. Quando autem signum dabatur ad Matutinum in vigilia Nativitatis, apparuit ei S. Raymundus, certiorum illum faciens divinitus de sua salute, et addens, ipsum ex hoc migraturum mundo ad æternam requiem ista post annum hora. Vide tamen quæ de hac re dicuntur in Annotatis ad Vitam Latinam cap. 2 littera e.

S. Petrus Nolascus cum invocat, et diem mortis suæ intelligit.

21 Postquam obierat S. Raymundus, cœpit populus eum facultate episcoporum Urghellensium venerari illum tamquam Sanctum, ac nomen ecclesiæ mutatum: verum dum anno 1255 accidit, quod dictum est modo, S. Petro Nolasco, lune habebat

ecclesia. pro
paganis cultus,
mirabilia :

A *habebat dumtaxat nomen sancti Cardinalis, sicut affirmat ex Domenecco: tantumque cepit incrementi, ut venerationis, quæ ad hunc usque diem habetur erga S. Raymundum, non sit par exemplum in Hispania: Dominica utique ultima Augusti, qua festum ejus semper celebratur, conventibus hominum utriusque sexus plus quam duodecim millibus. Dicitur biographus refert, in conventu S. Raymundi duos esse libros, in quorum primo annotari asserit omnes eleemosynas, eorumque nomina, qui illas apportant; in alio autem mirabilia, quæ ad hanc peregrinationem illos adstrinxerunt; a meridie convenire omnes ad locum, qui est ante conventum, et haberi sermonem; prælegique mirabilia, quæ isto anno Deus per S. Raymundum patravit; nuncupatis locis et nominibus testium, qui adsunt.*

altare, reli-
quia:

22 *Ecclesiam asserit esse antiquissimam, eademque esse credit, quam exstruxit S. Petrus Nolascus, excepto sacello majore, quod secundum testium declarationem magis est recens. Pauculis vero interjectis, de altari mentionem etiam facit idem Columbus; ac de arca magna lignea deaurata, intra quam indicat esse arcam æream, ita fabricatam, ut aperiri haud possit nisi frangatur, quam elaborari jussit excellentissimus dominus D. Frater Joannes Cebrian, archiepiscopus Cæsaraugustinus, prorex Aragoniæ, et ex concilio status, dum esset Magister Generalis Ordinis, non sine animi sensu videns, magnam reliquiarum partem deesse per enixas petitiones dominorum Hispanorum, Gallorum, et Italarum peractas semper apud Superiores Ordinis ad consequendum aliquod sacrum lipsanum pro conjugibus in partu afflictis, propter magna miracula, quæ experientia docet operatum esse Deum per S. Raymundi reliquias in istis angustiis. Habet arca cancellos in medio, et in parte interiore crystallum, per quam in festo Sancti universis solatio est conspectus hujus pretiosi thesauri. Altare majus coronat antiquissima imago Deiparæ, Filium in brachiis tenentis, a quibus tantos ibidem loci Sanctus obtinuit favores.*

Jubili, qui
Sancto acci-
nuntur:

23 *Cap. 22 agit allegatus biographus de jubilibus (sic nos vocamus Hispanicum Gozos, quo utitur) qui Sancto accinuntur in Catalonia. Mox, inquit, dum die, quem diximus, fideles devoti offerunt eleemosynas, intrant ecclesiam, positique ante corpus sanctum, magno religionis affectu cantant Sancti jubilos idiomate Catalano; qui autem ignorant, curant illos cantari a duobus Religiosis. Verum non est vir, nec mulier, nec puer in istis locis, qui illos ignoret. Porro, sicut postea, ait, videbimus inter miracula mulierum prægrantium; nobili Elvira Charol, cive Gerundensi phrenesi laborante, cantati sunt S. Raymundi jubili, quibus furiosum malum fuit temperatum. Cantant eosdem per plateas et in ecclesiis, in quarum plerisque est altare vel imago Sancti. Qui vero in ejus festo, vel in angustiis suis non possunt adire sanctam ipsius ædem, quia longe abest, conferunt se ad conventum Ordinis magis propinquum, et in Sancti sacello cantant illos magno pietatis affectu. De eorundem principio traditio est, non sciri quando sint compositi. Post hæc Columbus producit jubilos istos: sed his omissis ego cum eo ad alia progredior.*

24 *Domus S. Raymundi fuit multis annis prioratus cænobii Barcinonensis. Huic ille adjunctus est, ut dicti cænobii indigentia subveniretur: donec suprema Ordinis præfectura per reliquias se extendente provincias, mutatus est in*

conventum: quem dum visitaret Magister Generalis Petrus de Salazar, construi jussit sumptuosam ecclesiam, cujus initium magno subsidio juvit. Sæpe dictus biographus etiam refert, in quadam arcula ferrea, quæ anno 1626 reperta est in conventu Barcinonensi occasione ruinæ cujusdam antiqui parietis, inter alias chartas inventam esse antiphonam, teste illustrissimo domino Fratre Gabriele Adarço de Santander, archiepiscopo Hydruntino in epistola ad Magistrum Generalem Ordinis scripta anno 1673, eaque Sanctum fuisse honoratum paullo post mortem indicat. Inscribitur: Pro sancto Raymundo Nonuato, et sic sonat.

Levameu miseris S. Ramon impetra:

Te Deus vivum traxit ab utero matris extinctæ,

Ut ferres in partu laborantibus opem,

Et Christi fideles ab iniquorum captivitate

Et periculis animæ liberares.

Antiquam etiam picturam pluribus ibidem describit Columbus.

25 *Idem auctor meminit antiquæ disputationis ea occasione renovatæ, quam memorat pag. 230, sub quo videlicet Pontifice S. Raymundus fuerit adscriptus catalogo Sanctorum, aliis uni, aliis vero alteri rem gestam tribuentibus. Illorum autem sententiam magis prævaluisse scribit, qui affirmarunt, Sanctorum canoni adscriptum fuisse a pseudo-papa Benedicto XIII: quem dicit ecclesiam ejus visitasse, multasque eidem indulgentias concessisse; sed repugnare vult Wionem, supra a nobis citatum, dum dicit: Ita vixit, ut post mortem catalogo Sanctorum adscribi dignus fuerit. Cur vero chartæ tanti momenti et antiquitatis non reperiantur in archivo Barcinonensi, dixisse se memorat Columbus, dum tractaret de canonizatione S. Petri Nolasci, ac de Bulla prima confirmationis Ordinis, quæ cur non inveniatur, narrat in Vita S. Raymundi lib. 2, cap. xi. Sed non probat, quod Bulla canonizationis ejus unquam existerit in dicto archivo, vel in rerum natura. In eodem autem libro cap. 22 refert, S. Petrum Nolascum informaciones de vita et miraculis S. Raymundi in Catalonia per Ordinarios factas misisse Romam ad Gregorium PP. IX, una cum litteris regis Aragoniæ, S. Ludovici regis, ac civitatum, Prælatorum, ecclesiarumque Cataloniæ. Alia quæ superaddit, non merentur transcribi, cum rem non evincant magis quam antecedentia, Raymundum canoni Sanctorum fuisse adscriptum a Gregorio IX, sicut ex jam præmissis concludit idem biographus; sed non solide. Et vero Remondus lib. 3, fol. 117 verso, Non inveni, inquit, in particulari manifestam rationem et lucem, quod Gregorius IX, vel Cælestinus IV, vel Innocentius IV., jusserint cum poni et scribi in numero et catalogo reliquorum Sanctorum.*

26 *Nullam igitur hactenus stricti nominis canonizationem hujus sancti Cardinalis novimus; sed scimus æquipollentem, ut vocant. Audiamus Eminentissimum Cardinalem Prosperum de Lambertinis, nunc Benedictum PP. XIV, in erudito suo Opere de Servorum Dei beatificatione, et Beatorum canonizatione, tomo 1, lib. 1, cap. 41, § 5, pag. 536 ista scribentem: Sanctus Raymundus Nonnatus, qui habitum Ordinis beatæ Mariæ de Mercede Redemptionis captivorum recepit a sancto Petro Nolasco, quique dignitatem cardinalitiam obtinuit a Gregorio IX, ex hac vita migravit anno mxcxl. Ferunt quoque*

AUCTORE
J. P.
domus ejus
in conventum
mutatur, eccle-
sia, antiphona.

Non probatur
canonizatus a
pseudo-papa
Benedicto
XIII,

E

F

nec ab alio
legitimo Pon-
tifici,

uonnulli,

AUCTORE
J. P.

nonnulli, eum fuisse canonizatum a Benedicto XII seu XIII, illegitimo pontifice, tum in concilio Constantiensi canonizationem fuisse approbatam, atque a subsequentibus legitimis Pontificibus nunquam revocatam. Ita nempe habet Baillet in ejus Vita; et eodem iusuper modo res exponitur in Catalogo Magistrorum generalium Ordinis beatæ Mariæ de Mercede, typis impresso ante Bullarium particulare ejusdem Ordinis § I num. IX et X.

canonizatione
stricti nomi-
nia,

27 Pater autem Joannes a sancto Felice in Supplemento ad Flores Sanctorum Ribadineiræ testatur, nonnullos in ea esse opinione, quod cultus fuerit in ejus honorem concessus a Gregorio IX. Sed, cum peracta per Benedictum canonizatio fidei Philippi Guimeræ innitatur, memoratus porro Baillet in Tabula critica merito de eadem suspicatur: etsi de sancti Raymundi æquipollenti canonizatione a Romanis Pontificibus facta dubitandum esse nequaquam videtur, si Romanorum ipsorum Pontificum constitutiones, atque decreta in citato Bullario relata legantur. Urbanus etiam Papa VIII prævio consilio Congregationis sacrorum Rituum, anno MDCCXXVI iudulsiit Ordini recitationem Officii de communi, et Missæ celebrationem. Alexander Papa VII die XX Octobris MDCLV benigne annuit ad preces Cardinalis Virgii Ursini, tituli ecclesiæ sancti Eustachii, ut in ea festum celebrare posset sancti Raymundi cum officio, et Missa de communi, eo quod ferebatur, Sanctum ipsum fuisse ejusdem diaconie titularum, dum Cardinalitio honore frueretur.

sed æquipol-
lenti.

28 Ejus nomen sub eodem Pontifice descriptum fuit in Martyrologio Romano. Sub Alexandro quoque Papa VII sacrorum Rituum Congregatio lectiones, et orationem propriam recitandas a Religiosis Ordinis beatæ Mariæ de Mercede approbavit. Clemens Papa IX recitationem Officii, et Missæ celebrationem sub Ritu semiduplici ad libitum ad universam propagavit Ecclesiam die XIII Augusti MDCLXIX. Innocentius denique Papa XI die X Martii MDCLXXXI Ritum de semiduplici ad duplicem elevando, recitationem Officii, et Missæ celebrationem præceptive universæ Ecclesiæ demandavit.

C

§ IV. Extensio cultus concessa a Sede apostolica; ejusdem litteræ hunc in finem datæ.

Extensio cul-
tus, pro qua
eius varii
laboraverunt,

Quæ paragrapho 3 referebat Eminentissimus Cardinalis Prosper de Lambertinis de publica S. Raymundi veneratione, ejusdemque extensione, singillatim declarare hic visum est. Columbus cap. 23 agens de statu, in quo hodie est cultus istius Sancti affirmat a tempore Gregorii PP. IX usque ad annum 1612, etiamsi ipsius festum celebraretur in ejus ecclesia, non fuisse actum de cultu extendendo ad totam Religionem: sed in capitulo generali intermedio, quod isto anno Murciæ celebratum est, venerabilem magistrum et dominum Fratrem Philippum de Guimeran, postea episcopum Jaccensem, qui eidem capitulo præsidebat tamquam Ordinis Magister Generalis, toti capitulo dixisse, quod esset Dei voluntas, ut cultus S. Raymundi extensio promoveretur, sequere hac de re sensisse internam quamdam inspirationem (aliis communis fuit sensus, elaram

revelationem habuisse.) Atque hoc quidem gloriosum fuit principium. Peractæ sunt in regno Aragoniæ probationes, agente Magistro Fratre Ambrosio Machin, qui obiit archiepiscopus Calaritanus: in Castella autem, quantum spectabat ad miracula, D. episcopo Rossensi.

30 Rebus Romam delatis, et per sacram Congregationem approbatis, hoc negotium sub variis dominorum Ordinis Generalium præfectoris dilatatum memorat Columbus, nimirum Guimeranni, qui illud incepit; addit biennium reverendissimi Fratris Francisci de Ribera, qui vitam clausit episcopus Mechoacanensis: actriennium reverendissimi Machin, qui informationes instituit: donec tandem rem consecutus est a Sanctissimo D. Urbano VIII reverendissimus Pater Magister Frater Gaspar Prieto, quondam prorex et supremus militiæ præfectus, dum esset episcopus Algerensis in Sardinia insula, open non segniter ferente domino Cardinale Borja, Ordinis protectore, multumque allaborante V. Patre Didaco de Sancto Raymundo, ejusdem Ordinis exalceato, qui ipsi erat a sacris confessionibus.

tandem obti-
netur,

31 Bulla Urbani VIII, quæ habetur apud Cololum, continet sequentia, correctis a nonnullis mendis: Urbanus Papa VIII ad perpetuam rei memoriam. Domini nostri Jesu Christi, qui servos suos æteruæ gloriæ præmio donat in cœlis, vices quamquam immeriti gerentes in terris, ex injuncto nobis pastoralis officii debito procurare tenemur, ut eorumdem servorum Christi debita veneratio in dies magis promoveatur, et laudetur Dominus in Sanctis suis. Quam ob rem fidelium quorumlibet, præsertim vero dum numiuis obsequiis sub suavi Religionis jugo famulantium * votis, quæ peculiarem Sanctorum hujusmodi cultum respiciant, libenter annuimus, prout conspicimus in Domino salubriter expedire.

E
sicut patet* f. famulan-
tur

32 Sane dilectus filius Joannes de Quintanilla, procurator generalis Ordinis fratrum Beatæ Mariæ de Mercede, Redemptionis captivorum, totius Ordinis hujusmodi nomine, nobis nuper exponi fecit, quod universus Ordo prædictus pro eo, quem erga sanctum Raymudum Nonnat, ejusdem Ordinis, dum vixit, professorem ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem gerit, devotionis affectu; ac ad augendam Christi fidelium erga illum devotionem, Officium, et Missam de eo, ut infra, recitari, et celebrari posse, summopere desiderat. Quare nobis humiliter supplicari fecit, ut piis hujusmodi votis annuere de benignitate Apostolica dignaremur.

e litteris

F

33 Nos igitur Ordiem præfatum specialibus favoribus, et gratiis prosequi volentes, ac singulares ejus personas a quibusvis excommunicationis, suspensionis, et interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris, et pœnis a jure, vel ab homine, quavis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodate existunt, ad effectum dumtaxat præsentium consequendum, harum serie absolventes, et absolutas fore censentes, supplicationibus ejusdem Joannis, quo supra nomine, nobis super hoc humiliter porrectis, inclinatis, de venerabilium Fratrum vuestrorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalium, sacris Ritibus præpositorum, consilio, quod de cætero perpetuis futuris temporibus, in universo Ordine * præfati sancti Raymundi hujusmodi eum Officio, et Missa de communi confessoris non pontificis, juxta rubricas Breviarii et Missalis Romani celebrari libere et licite possit et valeat,

Apostolicis.

* f. add. fcs-
tum

A leat, Apostolica auctoritate, tenore præsentium facultatem concedimus, et impertimur :

qua hic datur.

34 Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, aut quateus opus sit, dicti Ordinis etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate roboratis statutis, et consuetudinibus, cæterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem, quod præsentium transumptis, etiam impressis, manu alicujus notarii publici subscriptis, sigillis alicujus personæ in dignitate ecclesiastica positæ vel constitutæ munitis, eadem prorsus fides adhibeatur, acsi forent exhibitæ vel ostensæ. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, sub annulo Piscatoris, die Maii MDCCXXVI, Pontificatus nostri anno tertio, Scipio Cobellutius. *Neque hic stetit religiosa affectio, qua Pontifices heroicam S. Raymundi sanctitatem persecuti sunt. Alexander quippe VII nomen ipsius una cum Cardinalitia dignitate jussit apponi Martyrologio Romano die VII Augusti anno 1657, approbando decretum sacræ Congregationis diei XIX Junii anni 1655, Ordinem gubernante R. P. M. Fratres Alfonso de Solomayor, ac rem promovente admodum R. P. M. Fratres Michaële de Alcantara, procuratore generali totius Ordinis, et sacri Indicis consultore.*

B

Nomen Sancti

35 Autographum Congregationis exemplar de inscribendo Sancti nomine in Martyrologio Romano ante me habeo, his verbis expressum : Barcinonens. Sanctissimus Dominus anno MDCLV die XIX mensis Junii decretum olim sacræ Congregationis approbavit, quo nomina sanctorum Petri Nolasci, Ordinis B. M. de Mercede Redemptionis captivorum fundatoris, et Raymundi Nonnati S. R. E. Cardinalis, ejusdem Ordinis professoris, confessorum in Martyrologio Romano apponi posse sacra eadem Congregatio censuerat, ea scilicet sub verborum structura ab ipsis Eminentissimis Patribus eidem Congregationi præpositis mox approbanda. Quare ad relationem eminentissimi D. Cardinalis Brancaccio re pluries discussa, tandem Reverendissimi Patres conveniunt, ut nomen sancti Petri Nolasci sub his verbis octavo Kal. Januarii post sanctam Anastasiam, scilicet post verbum CELEBRARUNT, recenseatur :

C Barcinonæ in Hispania Natalis sancti Petri Nolasci confess., Ordinis Beatæ Mariæ de Mercede Redemptionis captivorum fundatoris, virtutibus et miraculis clari.

jubetur inscribi Martyrologio Romano :

36 Et pridie Kal. Septembris de sancto Raymundo Nonnato S. R. E. Cardinale, in ipso Martyrologio infrascripta initio lectionis addantur : Cardonæ in Hispania sancti Raymundi Nonnati Cardinalis et Confessoris Ordinis beatæ Mariæ de Mercede Redemptionis captivorum, vitæ sanctitate, et miraculis clari. Die IV Augusti MDCLVII. Et facta de prædictis Sanctissimo relatione, Sanctitas sua annuit, tributa iusuper impressoribus facultate Martyrologiis duciueps imprimendis addendi prædicta Sanctorum nomina sub præsentis tamen forma, nec unico verbo adjecto, sublato, vel immutato. Die VII ejusdem, eodemque anno MDCLVII datum. J. episcopus Card. Sabinen. Saechettus. Loco † Sigilli.

peculiaris cultus

37 Anno autem dicto 1655, die XX Octobris, per supplices preces eminentissimi Virginii Ursini, tituli sancti Eustachii Cardinalis, Sanctitas sua concessit, ut in ecclesia sancti Eustachii de Urbe, annis singulis celebraretur festum ipsius cum Officio et Missa. De his datur apud Cotombum sequens diploma : Alexander PP. VII ad

perpetuam rei memoriam. Ineffabili Divinæ bonitatis abundantia, nullo licet meritorum nostrorum suffragio, in Sede Principis Apostolorum constituti, piis Christi fidelium, præsertim sublimi Cardinalatus honore fulgentium, votis, quibus virtutum Dominus in Sanctis suis glorificatur, libenter annuimus, prout in eodem Domino conspicimus salubriter expedire. Cum itaque, sicut dilectus filius noster, Virginus, S. Eustachii diaconus cardinalis Ursinus nuncupatus, nobis nuper exposuit ipse pro eo, quo " erga sanctum Raymundum Nonnatum, Ordinis Fratrum S. Mariæ de Mercede Redemptionis Captivorum, dum vixit, professorem, et S. R. E. Cardinalem, qui (ut asseritur) diaconiam ecclesiæ ejusdem sancti Eustachii pro denominatione sui cardinalatus obtinuit, gerit devotionis affectu, Officium, et Missam de eo in dicta ecclesia S. Eustachii recitari et celebrari posse summopere desideret :

quem

38 Nos eundem Virginium cardinalem specialibus favoribus et gratis prosequi volentes, ejus super hoc humiliter porrectis [precibus] inclinati; quod de cætero perpetuis futuris temporibus in prædicta ecclesia S. Eustachii, festum ejusdem S. Raymundi, cum Officio et Missa, de communi confessoris non Pontificis, juxta rubricas Breviarii et Missalis Romani celebrari libere et licite possit et valeat, Apostolica auctoritate, tenore præsentium, facultatem concedimus, et impertimur : non obstantibus *, et ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ apud sanctam Mariam Majorem, sub annulo Piscatoris die XX Octobris MDCLV. Pontificatus nostri anno primo, G. Gualterius. Pergamus cum Colombo.

ecclesia S. Eustachii Romanæ concessus :

F

* constitutionibus

39 Non his acquievit pius eminentissimi Cardinalis affectus; sed pretiosam Sancti imaginem elaborari jussit in dicta ecclesia collocari magna cum solennitate, die XIV Novembris ejusdem anni. Excitavit ejus pietatem certa notitia, e Galliis allata, multorum mirabilium, quæ tunc temporis in urbe Tolosana accidebant peste infectis, dum potarent aquam, quæ S. Raymundi lipsano tacta fuerat. Sua Sanctitas diem istum ad majorem celebritatem exivit, indulgentias plenarias concedens omnibus visitantibus dictam S. Eustachii ecclesiam a vespere diei XIII usque ad occasum solis in festo, quod fuit e solemnioribus Romanis propter piam religionem erga Sanctum, et invitatos ab eminentissimo domino principes ecclesiasticos et seculares, qui erant Romæ. Decretum Sanctitatis sue sic subditur :

indulgentiæ

F

40 Alexander Papa VII universis Christi Fidelibus, præsentibus literas inspecturis, salutem et Apostolicam benedictionem. Ad augendam fidelium religionem et animarum salutem, celestibus ecclesiæ thesauris pia eharitate intenti, omnibus utriusque sexus Christi fidelibus vere penitentibus et confessis, ac sacra Communione refectis, qui ecclesiam S. Eustachii de Urbe, in die, qua imago S. Raymundi Nonnati, Ordinis beatæ Mariæ de Mercede Redemptionis captivorum, dum vixit, professoris, ac S. R. E. Cardinalis diaconi (ut asseritur) ejusdem ecclesiæ, solemniter collocabitur in eadem ecclesia, a primis vespere usque ad occasum solis diei hujusmodi, devote visitaverint, et ibi pro Christianorum principum concordia, hæresum extirpatione, ac S. M. Ecclesiæ exaltatione pias ad Deum preces effuderint, plenariam omnium peccatorum suorum indulgentiam, et remissionem misericorditer

ibidem plenarie,

AUCTORE
J. P.

misericorditer in Domino concedimus; præsentibus pro una vice tantum valituris. Volumus autem, quod si pro impetratione, etc. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub annulo Piscatoris, die XXIX Octobris MDCLV, Pontificatus nostri anno primo.

Oratio propria
et Officium

41 Religionem gubernans, sicut pergit Columbus, noster reverendissimus Pater M. Fr. Josephus Sanchez lectiones obtinuit peculiare historie S. Raymundi, a toto Ordine recitandas, et a D. Cardinale Brancatio approbatas, decreto sacre Congregationis indicante, quod id acciderit per instantiam R. P. Magistri Fr. Mathiæ Cubells, procuratoris generalis totius Ordinis, XIX Septembris, anni 1665. Anno sequente 1666, X Aprilis propria obtenta est oratio, a D. Cardinale Azzolino revisa, et a sacra Congregatione approbata: Deus, qui in liberandis fidelibus tuis etc., ul in Breviario Romano. Mense Aprili anno 1669, generalatus laudati Josephi Sanchez penultimo, preces ejus supplices id obtinuerunt, ut S. Raymundi Officium ad libitum apponeretur in Breviario Romano, per concessionem Clementis IX ad preces sacri Collegii Eminentissimorum Cardinalium, pro tam illustri Socio rogantium, ut in universa Ecclesia libere et licite recitari possit de Sancto cum lectionibus vite, ac oratione ul supra, Sacre Congregationis decretum subditur apud Columbum his verbis:

apponi jubetur
in Breviario
Romano.

42 Urbis et orbis. Sanctissimus D. N. Clemens Papa IX ad preces Catholicæ Majestatis, ac etiam sac. collegii eminentissimorum, et reverendissimorum DD. Cardinalium, benigne inclinatus, indulgit, ut officium S. Raymundi Nonnati, Ordinis B. Mariæ de Mercede Redemptionis captivorum, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, ultimo loco a San. mem. Alexandro VII dictæ Religionis concessum, describatur in Breviario Romano, ab omnibus, qui ad horas canonicas tenentur, utriusque sexus, recitandum sub ritu semiduplici ad libitum. Hac die XIII Augusti MDCLXIX. Hoc itaque in statu erat cultus S. Raymundi Nonnati, quando Vitam ejus Columbus edidit: quænam autem postea eidem cultui adjecta sint, aliunde referam.

§ V. Officium ad majorem solennitatem evectum; Missa propria ac Officium Ordinis; Scriptores, qui de Sancto tractarunt.

Missa et Officium proprium, e quo

Innocentius PP. XI die X Martii anno 1681 Sancti Officium e ritu semiduplici ad duplicem evecit, illudque pariter ac Missam ab universa Ecclesia celebrari præcepit, prout supra num. 28 dictum est. Missa propria excusa est, quæ prænotatur a sac. Rit. Congr. approbata; et universo Ordini . . concessa XXIII Septembris MDCLXXXIV. Habeo ante me Officium proprium S. Raymundi Nonnati . . pro omnibus utriusque sexus ejusdem Religionis tam calcatis quam exalceatis, qui ad Horas canonicas tenentur, a S. R. C. recognitum et approbatum, de typis Venetis excusum anno 1685. Ex tribus hymnis eidem intextis præplacet mihi ille, qui ponitur ad Matutinum his verbis:

Pennis amoris excitus,
Quas nulla frænant æquora,
Ad Barbarorum littora
Servus Mariæ navigat.
Captiva solvit agmina,
Quæ pressa vinclis ingemunt,
Dum deficit pecunia
Sclibere dat pignori:
Ut eximat discrimine
Salutis almæ proximos
Sui libenter prodigus
Fit charitatis victima.
44 Legis nefandæ plurimos
A servitute liberat
Pendentis e ligno crucis
Divinitatem prædicans.
Tormenta ridet horrida
Longaque morte jubilat,
Dum labra claudit impium
Seræ ligamen ferreæ.
Gliscente fama, Pontifex
Virtute tam clara Virum
Inter Duces Ecclesiæ
Ostro nitentes aggregat.
E
Uni superno gloria,
Trinoque Personis, Deo,
Qui per Raymundi preces
Nos a reatu liberet. Amen.

D

datur hym-
nus.

Elsi vix operæ pretium est addere sequentia, addo tamen. In Ephemeride (Italice Giornale) sacra Panormitana, anno 1680 Panormi edita, die XXXI Augusti notatur Sancti festum apud Mercenarios ad Caput (Italice al Capo) eum indulgentia plenaria, additurque, senatum interesse Saero solenni, ac per lotum ordinem post meridiem fieri supplicationem a dictis FF.

45 Nec prætereundi a nobis sunt auctores plurimi, qui de hoc Sancto scripserunt. Vita Latina e variis collecta est, quorum nomina ad marginem apponuntur. Sunt autem isti: Hippolytus Maraccius in Purpura Mariana. Alphousus Remon in Historia B. Mariæ de Mercede: Marcus Salmeron in Memoriis historicis ejusdem Ordinis: Franciscus Zumel in vitis Patrum: Petrus Marinus in Vit. F. Petrus Amerius in Vita S. Petri Molasci: Bernardus de Vargas in Chronico Ordinis: Alphousus de Roxas de Viris illustribus Ord. B. Mariæ de Mercede: Ludovicus de Aparicio in Centuria Martyrum hujus Ordinis: Ciaconius: Ferdinandus Ughellus in Addit. ad Ciaconium: Arnoldus Wion in ligno vitæ: Franciscus Guillen in SS. Ordinis B. Mariæ de Mercede: Lucas Castellinus in Catalogo Sanctorum canoniz. Ex his itaque scriptoribus compilata est Vita, quæ habetur apud Ciaconium, utinam ex antiquioribus! Sic enim plus habitura fuisset auctoritatis ac fidei. Et vero vix ullum e scriptoribus modo enumeratis scio obüsse ante seculum decimum septimum. De Hispanis consuli potest Nicolaus Antonius in Bibliotheca scriptorum Hispanorum.

Reconsentur

F

46 Quartus M. Generalis . . V. P. Fr. Petrus Amerio . . anno MDCLXXXII . . signatur in Catalogo Generalium Ordinis, edito anno 1696, pag. 6, diciturque novas compilasse Constitutiones ad annum 1301. Ex his Columbus lib. 2, cap. 3, pag. 22 profert ista de nostro Sancto: Quocirca Nonnatus vocatus fuit, et appellatus, cum vere non eo naturæ partu prodierit ex utero, sicut alii, naturæ, inquam, legibus solutus. Et idcirco semper a pueritia id cognomen accepit, ut vocaretur Raymundus Nonnatus. Utinam Vita, vel

scriptores
varii,

A *vel plura saltem de rebus ab ipso gestis ad nostram notitiam transmisisset laudatus ipse Generalis, qui S. Raymundo fuit synchronus. Hippolyti Maraccii Lucensis, e congregatione Clericorum Regularium Matris Dei, compendium Vitæ anno 1655 Italice editum apud nos est: Purpuram Marianam non vidi. Castellinus et Ughellus, uli et Ciaconius satis noli sunt eruditus, quibus adde Arnoldum Wion Gallobelgam, qui Lignum vitæ edidit anno 1595.*

qui de hoc Sancto tractarunt.

47 De S. Raymundo Nonnato scripsit etiam præter auctores alios Hispanos superius allatos Fr. Philippus de Guimeran, qui inter alia edidit Historiam Ordinis de Mercede, ac nonnullorum Sanctorum, atque illustrium personarum ejusdem Ordinis: cujus supremam administravit præfecturam. Laudatur in Catalogo Generalium pag. 28, ac scribitur obiisse anno 1617. Antonius Domenec in Historia generali Sanctorum Cataloniae lib. 2 a fol. 70 Vitam vulgavit ex constitutionibus Ordinis de Mercede, et ex libro Philippi Guimeran, quem composuit de Deipara del Puche. Tamayus in Martyrologio Hispano ad diem xiv Novembris Latine vulgavit Sancti nostri Acta ex variis scriptoribus. Columbus non pauca ex hisce Actis fragmenta inseruit Vitæ S. Raymundi. Postremo, Michael de Vlate anno 1704 Vitam, et miracula melrice edidit. Visum mihi est Vitam edere, quæ exstat apud Ciaconium, et Annotatis elucidare. Varia quidem in ea memorantur, ad quorum confirmationem afferri vellem auctores synchronos vel suppres, ad faciendam majorem fidem accomodatos: sed cum illi ad me hactenus non pervenerint, dabo ea in fide auctorum, e quibus sunt collecta. Miracula autem post Vitam proferentur. Reliquum est, ut eandem hic subjungam, in capita, titulos ac numeros a me divisam.

VITA

Ex variis auctoribus collecta,

C *Et apud Ciaconium edita inter Vitas et res gestas Pontificum Romanorum et S. R. E. Cardinalium tom. 2 columna 90 et sequentibus.*

CAPUT I.

Sancti nomen; natales; educatio; pietas in Deiparam; hujus erga illum favores; dæmonis insidiæ; vita Religiosa; expeditio- nes ad redimeudos captivos.

Sancti nomen, origo et educatio:

Raymundus Nonnatus (ideo Nonnatus dictus, quod cæso defunctæ matris utero prædiit a) natione Hispanus, patria Portclensis, Augusti Tomus VI.

diocesis Urgellensis b in Catalonia c, meuse Decembri anno nostræ salutis mcc ex nobilibus parentibus natalem d habuit suum. Illos enim ex antiquis familiis Fox, et Sarroi e genitos, atque Cardonæ Comitibus sauguine junctos fuisse scimus, hodieque Cardonæ Duces in summum sibi honorem assumuit cognatione tantum Virum attingere. In baptismo dictus Raymundus, Raymundi Comitum Cardouæ ergo, qui hujusce pueri patronum ex hoc tempore se nominavit: prima literarum rudimenta in patria didicit, a quibus quam citissime expeditus, humaniorum literarum primum, philosophiæ deinde, ac theologiæ studia felicissime cucurrit f. Major factus, ut a studiis literarum, quibus propensissimus erat, utque a propensione ad ecclesiasticam vitam arceretur, in villam relegatus, oviculas aliquot ex propriis gregibus pascere adactus cum esset, divina providentia factum est, ut in agro, in quo Raymundus suum pusillum pascebat gregem, parva ecclesia, seu eremitorium S. Nicolao Myrensi episcopo dicatum foret, in eoque perpulcra Deiparæ Virginis Mariæ imago, quam ipse genuflexus intimo cordis affectu, summoque devotionis studio sæpe sæpius E venerabatur.

2 Aute hanc imaginem dum Raymundus cor suum aliquando effunderet, post suavissimum cum eo colloquium, hæc a Virgine audire meruit: Ne timeas, Raymuude, ex nunc enim te in meum recipio filium; quocirca ore pleno me poteris appellare matrem, de meique iu posterum patrio, et protectione confisus, securus esse. Exiude licet augustissimæ cælorum Reginae servus esset humillimus, ac ejus sese mancipium infimum caudide confiteretur, quotiescumque tamen imaginem Deiparæ Virginis conspicebat, se ipsum haud continere poterat, quin illam elatam voce matrem suam amantissime appellitaret; asserens disertis verbis, nec aliam sibi matrem aliquando fuisse, nec fore, ut esset cordis sui domina, et tutularis, nisi ea, cui in filium, ipsa misericorditer annuente, se totum devoverat, et a qua anima, et gressus sui iu Dei mandatis jugiter dirigebantur. Singulis diebus ante hanc sacratissimam Dei Matris imaginem precatoriam calculorum seriem, quam Rosarium g vocamus, religiosissime percurrebat. Quoties Raymundus ad sacram ædem se conferebat, toties angelus ejus tutularis, pastoris munere ejus vice fungebatur, quem in speciem pulcherrimi juvenis, Raymundi genitor propriis oculis aspexit, super oves iu vigilare.

3 Malus dæmon nostri boni semper invidus Raymuudum ab hoc Virginis cultu removeere studuit; quare falsam pastoris formam, speciemque gerens, aliquando Raymundo apparuit, eique suadere couatus est, vitam illam rusticam juvenem nobilem dedecere, et celebres potius, quam illum solitarium locum, ætati ejusque æqualibus aptos esse. Huic ergo pseudo-pastori Raymundum non aliud respoudisse scimus, nisi se non aliam posse apprehendere doctriam, nisi eam, quam imago sanctissimæ Virginis Mariæ illic in æde D. Nicolai sita illum docebat. Vix talia protulit, cum sacrosanctum Mariæ nomen dedignatus dæmon fragore præcipiti fumum evaporans stygium, sese dedit in Tartara. Quapropter, cognita hostis fraude, Raymundus nihil cuuctatus, ad consuetum sibi asyllum, ad Divæ scilicet suæ imaginem se contulit, dulcique affectu laudes, gratesque Virgini liberatrici dixit. Cumque iterum sui omnia jura corde liberalissi-

EX EDITIS APUD CIACONIUM.

a
b c
d
e

f

mirifica pietas erga Deiparam:

g

Victoria de diabolo, ac votum virginitatis:

Ex editis apud
Circonium.

mo Deiparæ Virgini resignasset, visa sibi illa est, hilari vultu servitutem sui, ac mancipatum acceptare. Dissolvebatur Raymundus in lacrymas celesti dulcedine redundantes, ac miris consolationibus, et spiritualibus deliciis a consolationum ac spiritualium deliciarum Matre cordis ejus intima replebantur. Aucta tamen Raymundi pietas in Virgine est: cumque ab illa intellexisset *h*, se rem gratissimam eidem Deiparæ facturum, si in ipsius honorem virginitatem suam Deo sacrasset, continuo in ipsius Deiparæ præsentia virginitatis votum emisit, et quod Deo voverat, se usque ad mortem perfectissime impleturum, a Domina sua certitudinem accepit. S. Nicolaum Myrensem episcopum, cujus ædiculæ incola erat fere assiduus, sæpe sæpius summo affectu deprecabatur, ut suus intercessor esse dignaretur apud Reginam, et Dominam illam, a qua tantis gratis, ac favoribus indesinenter cumulabatur.

tyrocinium

4 Familiari B. Virginis colloquio jussus, paucis ac saltibus relictis, Barcinonem proficisci, suoque Ordini de Mercede Redemptionis captivorum recentem ex revelatione ejusdem Virgini instituto nomen dare, læte se obsecurum respondit, nisi de patris sui displicentia formidaret, verum patris licentia per virum principem, Cardonæ scilicet Comitem *i*, qui eadem loca venationis causa frequentabat, beatæ Virginis admonitu obtenta, Barcinonem, ut jussus fuerat, concedens, post navatam illic variis pietatis studiis operam, per manus S. Petri Nolasci fundatoris, Barcinone in palatio regio candidum ejusdem B. Virginis habitum summa cum animi sui jucunditate suscepit. In sacrum Marianorum clientum numerum conscriptus, relatu incredibile est, quam grato animo beneficium a beata Virgine acceptum prosequeretur. Sæpe cor augustissimæ cælorum Reginæ lætenter offerebat, atque in tantæ Domine cultu et obsequiis alacriori ac ferventiori studio se ipsum exercere nitebatur. In eadem urbe Barcinonensi Religionis tyrocinium posuit sub disciplina beati Scraphii Scoti, ejusdem ordinis alumni, qui pro Christiana Religione sanguinem deinde fudit, quique longe prospexit, et aperte prædixit ærumnas, quas Raymundus subire in Africa pro Christi nomine multis post annis debebat *k*.

ac professio
Religiosa, sacerdotium, ac
ejusdem fructus:

5 Elapso tyrocinii tempore non modo tribus, paupertatis scilicet, castitatis, et obedientiæ votis se obstrinxit, sed etiam quartum emisit proprium alumnorum sacri ordinis B. Mariæ de Mercede, videlicet ad Redemptionem Christianifidelium captivorum, quando necessitas urgeret, ultro Sarracenorum servum se reddere, et eorum manibus, si opus fuerit, se committere. Saeris deinde ordinibus initiatus, certis diebus conciones habebat ad populum Barcinonensem non sine fructu; quam plures enim ab impudentia, peccandi consuetudine ad melioris vitæ rationes traduxit, atque ad frugem correxit; quæque e suggestu auditoribus verus hic Evangelii Præco in dies propovebat, omnium primus perficiebat. Raymundo nemo diligentior in corrigendis aliorum vitiis, nemo illo aptior visus est; at omnibus præire exemplo ac sanctitate, corpus suum verberum acerbitate sæpissime castigare, breves somnos abjecto humi stramine capere, pane dumtaxat extremam famem sustentare, noctes in divinas preces transigere, quia communia aliis sanctitate claris viris, ut brevitati consulam, prætermitto.

6 Bis in Africam se contulit jussu S. Petri Nolasci ad redimendos captivos Christianos *l*. Romæ primus Ordinis sui procuratoris generalis munere functus est, quod munus exercebat anno nostræ salutis mcccxxx, quo Gregorius IX Romanus Pontifex xvi Kalen. Februarii Ordinem B. Mariæ de Mercede, seu de Misericordia Redemptionis captivorum a S. Petro Nolasco ex revelatione B. Virginis Mariæ institutum confirmavit *m*, instante, nomine serenissimi Jacobi regis Aragoniæ cognomento Debellatoris *n*, Raymundo de Pegnaforte *o*, tunc temporis Ordinis Prædicatorum alumno, novæque Religionis nomine Bernardo Corbaria *p*, et Raymundo Nonnato sacerdotibus, et Arnaldo Aymericio equite laïco. Prælatorum suorum mandato relicta Romana curia in Hispaniam rediit Raymundus, et inde tertio in Africam navigavit, ad redimendos ex sui Ordinis instituto captivos. Cum autem illorum multos ibi reperisset, ad quos omnes liberandos cum rei nummariæ difficultas maxime obstaret, sponte captivum se reddidit, ut illos miseros liberaret. In hac captivitate *q* verberibus sæpe cæsus, et ejus labia repagulo ferreo oclusa sunt, ne verbum Dei effunderet: expeditius tamen loqui non sine Barbarorum admiratione auditus est.

7 Nec sine fructu verbum Dei sparsit; nam decem Hebræorum primi, ac duo nobiles Sarraceni Evangelica luce illustrati, e cæcis perfidiæ tenebris ad splendorem veritatis educti, suavissimo fidei jago dura colla submittere non dubitarunt. Quare iratus Sarracenorum princeps Raymundum verberibus cæsum, catenisque vinctum ad perobscurum carcerem damnavit, quem octo mensium spatio, ore fere semper illo repagulo ferreo ocluso, æquo animo sustinuit, solo pane et aqua vitam toto hoc tempore in illis miseriis traducendo. Sæpissime animo a sensibus evocato, tres integros dies sine cibo transegit: res mira dictu, aliquando coram ipsis Barbaris catenæ, quibus vinctus Raymundus jacebat in earece, et ferreum ipsum repagulum sponte, non sine miraculo corruerunt. Quare Barbarorum aliqui relicto Mahumeto ad Christi signa transierunt. Interea sacri ordinis B. Mariæ de Mercede alumni nonnullos in Africam destinaverant cum pecuniis ad redemptionem Raymundi; et Gregorius IX Romanus Pontifex, qui optime norat tanti Viri virtutes, ut lumen istud super candelabrum in Ecclesia omnibus luceat, mense Decembri anno a Christo nato mcccxxxvii Raymundum diaconum *r* Cardinalem sancti Eustachii renunciavit.

ANNOTATA.

a Cognomen illud semper a pueritia Sanelum habuisse, indicatum est in Commentario prævio num. 46. Remondus fol. 92 scribit aliud ei cognomentum tribui a modernis, Casseno videlicet, quem citat in Vita Gregorii IX, fol. 558, ac Wion (immo Wion) in libro, qui inseribitur Arbor (immo Lignum) Vitæ, tom. 1, libro, uti male indicat, 57. Cassenum non invenio in nostro museo. Wionem insperi lib. 1, cap. 87, pag 122, et vocatur ibi: Frater S. Raymundus Nonat: in aliis vero, quæ ibidem de illo adduntur, non comparet nomen Liconatus. Cogitat autem dietus Remondus, nomen Nonat transmutatum esse in Liconat, cum, inquit, hujus nominis nulla sit notitia, et Nonat non familiæ, sed

l) iter Romanum, expeditiones ad redimendos captivos,

l

m

n

o

p

q

r

et cruciatus miseris toleranti.

r

r

A *sed eventus sit nomen. Illud autem asscrit se non invenire inter appellationes antiquas et modernas, nobilesque et communes, perlectis bene multis familiarum Catalanarum, Aragonensium, Navarrarum ac Valentinarum scriptoribus, quos ibidem nominat, additque, Liconates e Cantabria transmigrare potuisse in Cataloniam. Plura cum ibidem, tum apud Cololum in prologo Vitæ.*

b *Remondus fol. 92, Sequendo, ait, sententiam et opinionem eorum, qui sunt ejusdem patriæ ac territorii, publicamque inter eos vocem ac famam, dico, S. Raymundum natum fuisse in Catalonia, in territorio, quod appellarunt Abbatiam de Celsona, in parvo loco, cui nomen Portel, diœcesis Urgellensis. His consentiunt ea, quæ habentur in litteris illustrissimi episcopi Barcinonensis, inferius proferendis post Vitam occasione miraculorum, ubi legentur ista :*

Quem communi omnium seniorum et populorum, vulgo dictorum de la Sagarra, consensus et traditio affirmat fuisse ortum in loco de Portell. *Colombus lib. 1, cap. 1, pag. 2 de loco de*

B *Portell Sancti patria loquens indicat, illum tunc temporis fuisse diœceseos Urgelleusis, mediaute abbatia Celsonensi, et nunc episcopatum per se. Domenecus alio modo rem refert, dum scribit, fuisse oriundum e loco del Portell in episcopatu Celsonensi.*

c *Catalonia, provincia in Hispania, principatus titulo insignis, et ad mare Mediterraneum sita, satis nota est.*

d *De anno ac die, quibus in lucem prodit, non convenit inter auctores. Consule Comm. prævium in principio; ubi et de generis nobilitate num. 3. Nomina parentum indicat Colombus lib. 1, cap. 1 esse occulta.*

e *Sarroi. Colombus in Prologo Vitæ agens de familiæ Sancti Surrans vel Sarroy appellatione, debile indicat hujus rei esse fundamentum; idque certum esse, quod non constet. A duabus hisce familiis adhuc permanet illa, si Tamayo in Vita a se compilata credimus, quæ dicitur Segers. Sed Colombus in prologo asserit eos falli, qui affirmant, illos hodieum appellari nomine Segers, qui ab earumdem descendunt prosapia.*

C *f Censent alii studiis Sanctum navasse operam post ingressum Ordinis Mercenariorum. Adi Comm. prævium.*

g *De Rosario Deiparæ plurima apud nos collecta sunt ad diem 4 Augusti in Comm. prævio Actis S. Dominici fundatoris FF. Prædicatorum § 19 et seqq.*

h *Virginis Matris, ejusque Flii, ac angelorum collatos in S. Raymundum favores pluribus memorat Colombus cap. 9; et cap. 11 scribit, Mariam descendisse ad eum de cœlis, spiritibus cœlestibus comitam; Sanctumque ipsius jussu manibus suis inter Deiparæ manus positus, emisisse votum castitatis, ejusque verba dictasse Deiparam S. Raymundo. Sed hæc pluribus non transcribo, quæ magis pie credi possunt, quam historice probari. His adde, quotidianum pueruli Jesu descensum e brachiis imaginis Deiparæ: de quo ibidem cap. 12. Et cap. 13 scientias omnes ab angelis didicisse dicitur.*

i *Colombus cap. 2 eum vocat vicecomitem, cap. 3 comitem, et atibi utroque utitur nomine.*

k *In Comm. prævio num. 4 indicatum est, Remondum non habuisse exploratum, an Ordinis vestem acceperit a S. Petro Nolasco, an a Priore conventus Barcinonensis, et quo anno id*

contigerit. De anno quid scripserit Columbus ibidem invenies. Quod hic dicit Vita, in palatio regio... habitum suscepit, non cohæret cum sententia Colombi, lib. 1, cap. 17 affirmantis, fundato conventu S. Eulaliæ anno 1222, sicut in Vita S. Petri Nolasco probasse se indicat, non exstitisse Religiosos in palatio regio; additque, ecclesiam, quam Mercenarii hodieum possident in palatio regio cum titulo S. Agathæ, multis post annis fundatam fuisse a rege Martino, Religionique datam a rege Alfonso V: Superiorem vero istius conventus non habuisse nomen Prioris usque ad tempus secundi Generalis Ordinis etc. Hæc ille contra Remondum. De Scrapio Scoto, quem in Comm. prævio Serapionem appellavimus, agitur ibidem num. 5: an vero sub Beati hujus martyris disciplina tiro fuerit S. Raymundus, perspectum non habeo.

l *Varias Sancti expeditiones in redimendis captivis dat Comm. prævio num. 6.*

m *In hac periodo animadvertite primo: Dicitur Romæ primus Ordinis sui procuratoris generalis munere functus... anno mcccxxx, et consule quæ contra Cololum diximus a num. 8. Apud eundem auctorem lib. 2, cap. 9 indicatur Sanctus in Italia fuisse annis 1234 et 1235. De itinere autem Romano, quod Sanctus dicitur suscepisse, nihil invenio in Remondo tomo I Annalium lib. 3, cap. 1 et seqq., ubi res ab eo gestæ describuntur. Secundo: annus 1230, quo hæc Vita Latina refert confirmationem Ordinis, pugnal cum tempore, quod signatur apud nos tomo II Januarii, die xxix ejusdem mensis in S. Petro Nolasco pag. 980: Anno demum mcccxxxv, duodecimo a prima illius institutione, legitime a Gregorio IX approbatus est Ordo xvii Januarii, pontificatus illius anno VIII, ut e Laërtii Cherubini Bullario patet: unde plerosque Annalium ejus Ordinis scriptores corrigas, qui initia ejus ad annum mcccxviii referunt: cum neque anno mcccxviii in S. Domiuci familiam adhuc cooptatus esset Raimundus (a Pennaforti) nec nisi anno mcccxxvii, xx Martii ad Pontificatum evector sit Gregorius; cum Honorius III triduo ante decessisset: ut proinde annus Christi mcccxxx non potuerit esse ejus pontificatus octavus, quo Perusii xvi Kal. Februarii data est Bulla. Bulla autem ista, seu Breve, dicit: Vobis auctoritatem concedimus, ut, cum nondum aliqua sit a vobis regula ex Religionibus approbatis assumpta, beati Augustini possitis Ordinem profiteri. Colombus lib. 1, cap. 19 indicat hoc instrumentum non esse confirmationis, sed concessionis profitendi dictam regulam; ac bullam confirmationis datam anno 1230, Gregorii noni tertio: sed hæc bulla nec apud Cherubinum, nec in Bullario Ordinis de Mercede, nec apud Cololum usquam comparct. Quomodo igitur supra illam fundari solide potest confirmatio ejusdem Ordinis? Ad primam vero illius fundationem seu initia quod spectat; idem Colombus pro anno 1218 profert ibidem varia instrumenta, quibus non ausim refragari; quæ tamen, ne longior sim, videri apud ipsum possunt a lectore, et expendi. Lib. 2, cap. xi a pag. 167 conatur se extricare ex difficultate, quod sæpe dicta bulla confirmationis non compareat.*

n *De illo scribit Hieronymus Curita tomo I. Annalium Aragonensium lib. 2: ubi et de institutione Ordinis de Mercede cap. 71.*

o *Vita ejus edita est apud nos die 7 Januarii. Additur in hac, quam damus, Vita: Tunc temporis*

EX EDITIS APUD
CIACONIUM.

ris Prædicatorum alumno. *Habitus Ordinis induisse anno 1222, diximus ibidem in Annotatis pag. 409 littera a.*

p *Laudatur in Catalogo Magistrorum Ordinis antea indicata pag. 3. Inter alia autem dicuntur de ipso sequentia : Tandem plenus dierum atque virtutum Barchinone patris miraculis in pace quievit : cuius corpus post quatuor secula e tumulo extractum mira gaudet incorruptione.*

q *In qua Africæ urbe sustinuerit illud, quod mox hic subditur, tabiorum tormentum, non consentire auctores, indicari in Comment. prævium. 7.*

r *Difficultates circa titulum Sancti cardinalitium proposui ibidem § 2.*

CAPUT II.

Misericordia; Christi ac Mariæ apparitio; miraculum; vaticinia; contagia sanata; Viaticum sacrum; obitus; lis de corpore cælitus dirempta; mira in ejusdem translatione; ædes sacra; apparitio; propagatio cultus; beneficia.

Vita perfectio
in dignitate
cardinalitia:
mira post te-
ctum pauperem
apparitio.
nes;

EX Africa reducem Raymundum diaconum Cardinalem Barcinonenses solemnem pompa, ac extraordinario apparatu exceperunt: ille tamen habitis gratiis, relicta domo, quam comes Cardonæ illi ornaverat, recto tramite tendit ad sui Ordinis cœnobium, in quo tamquam Religiosorum minimus semper ex Prælati more vitam traduxit suam. Cum die quadam imbribus madido, et hiemis tempore in Barcinonensis urbis via, pauperem ætate et cautie venerandum, siue capitis tegumento frigori ac pluvie expositum deprehendisset; compassione motus, statim pileum sibi detractum cano seuis capiti libenti animo ac summa voluntate imposuit; quod quam gratum Deiparæ Virgini acciderit, ex hoc facile agnoscere quisque poterit; nam Raymundus domum rediens, atque orationi juxta morem enixe incumbens, in extasim raptus, vidit se ad pulcherrimum deduci viridarium, in coque conspexit speciosissimam Reginam cum frequenti Virgini comitatu, quæ varios colligens flores, atque ex iis pulcherrimam contextus coronam, talia proferebat: Dignus hac corona ille est, qui seni pauperi pileum dedit suum. Hæc audiens Raymundus, non florum coronam sed Jesum Christum, in suarum actionum præmium se velle respoudit. Illis dictis, ante se illico stantem Christum Dominum pileo illo, quo pauperis caput paulo ante ille texerat, ornatum vidit, spineam in capite, ac florum coronam præ manibus gestantem, ambasque sibi deferentem. Spiuarum corouam, quæ dolorum tolerantia contexta est, sibi concedi cum iustanter postulasset, et obtinisset Raymundus, capitis dolore, qui ab eo tempore ad obitum usque perduravit, continuo voti compos effectus est a.

9 Neque hoc tantum prodigiosi accedit Raymundo

cardinali in urbe Barcinouensi commoranti. Vir D quidam nobilis sine ullo doli sensu plagas plures inflixerat innocenti uxori, quam nonnulli ex domesticis probri iuste accusarant; animum deinde ille adverteus errori commisso, ad Raymundum confugit. Qui innocentem uxorem novo miraculo defendens, ad propria illum statim remisit dicens: Sicut crimine accusatio, ita vulnera inflicta sanguine vacant; scias uxorem fidem tibi semper servasse, qui illius nomen apud te detulerunt, quam primum pœnas dabunt pravi. Domum ille repetens, conjugem salubri esse corpore invenit, illos vero, qui eam ream fecerant, uti conscios et participes multorum facinorum brevi suspendio extinctos vidit. Dum Hispaniæ citerioris provincia pestilentia hominibus æque, ac pecudibus exitiali affligeretur, misericordiarum Pater de more rationibus prospiciens, ad levandum dolorem, eodem punitionis tempore ipsismet afflictis medicamentum anodynum b subministravit: nam Raymuudus omnes ad se deductas pecudes solo siguo crucis sanitati pristinae reddebat. Quare illius proviciæ incolæ in tanti beneficii memoriam singulis annis die, qua E S. Raymundi festum celebrant, ad ecclesiam, in qua tanti Viri corpus jacet, pecudes multas deducunt c.

10 Gregorius Romanus Pontifex, qui inter cardinales Raymundum cooptaverat, eundem, ut apud se illum retineret, Romam vocaverat, at dum se ad iter pararet, in morbum incidit, in quo angelicis primis manibus sacra synaxi reffectus, circa annum nostræ salutis mcccxl inter sui Ordinis alumnos e stadio hujus mortalitatis vix quadragenarius ad superos evolavit. Cujus corpus cum suum esse vellent Cardouæ comites, in quorum domo obierat, suum vero Barcinouense cœnobium ordinis S. Mariæ de Mercede, in quo religiosam vestem induerat, litem exortam Deus diremit, dum illud ad ædiculam S. Nicolai, in qua Raymundus adhuc puer pietatis lac suxerat, per mulam oculis captam aperto miraculo deportari permisit; voluit enim ille, ac suavissima ejus Mater, ac benignissima mundi Regina servum suum Raymundum præcipuo religionis cultu eo in loco honorari, in quo ille a pueritia teuerimo semper, summoque filiali affectu se ipsam studuerat honorare. Ab eo namque F tempore prædicta ædicula S. Nicolai in celeberrimum conversa est templum d, ipsius S. Raymundi Nonnati nomini consecratum, quod ad hodiernam usque diem, præsertim vero ultima Dominica mensis Augusti, qua ejusdem S. Raymundi festum quotannis solemnissime colitur, permagno, et incredibili populorum concursu, ob crebra, quæ ibi exhibentur, miraculorum beneficia frequentatur.

11 Dum mula lumiibus orba sacrum Raymundi corpus ad S. Nicolai ædiculam asportabat, res admirabiles patravit Deus. Aute domum paternam sancti Raymundi genuflexa mula, locum illum, natali talis Viri spectabilem in transitu venerata est. Funerarium more exequias cum cereis fuualibus accensis ingens fidelium turba comitata est ad duodecimum milliarium. Res mirabilis in toto illo itinere, illorum nec unum quidem, licet truces efflaret venti, largusque inber c cælo efflueret, extinctum quisquam vidit. Demum totum æs campanum urbium omnium, oppidorum, aliorumque locorum per quos mula sacro illo cadavere onusta iter habuit, sonum, se ipso, supra naturæ vim atque ordinem, fudit.

Gregorius

prædictio;
sanata contagia:

E

viaticum sacrum ab angelis acceptum; mors, ædes sacra:

F

mula creta indicat ubi deponendum corpus: alia mira apparitio.

A Gregorius IX, audita Raymundi morte, in hæc prorupit verba : Sacer Ordo B. Mariæ de Mercede patrem ac patronum, Catalauniæ provincia filium, Ecclesia Catholica Virum sanctum nna hora amisit. Elapsit nonnullis a tanti viri obtu annis, anno scilicet a Christo nato mclv, S. Petro Nolasco apparens Raymundus, pervigilium feriarum Natalis Christi proximi anni, tanquam ultimum ac postremum ejus vitæ diem præcinit : res item evenit, uti Raymundus prædixerat : nam anno mclvi, nocte illa, cui dies festus Natalis Christi illuxit, sanctissimus patriarcha mirandis operibus editis supra hominum conditionem in vita nobilitatus, ad superos evolavit c.

e
varia de Sancti cultu, ac beneficiis

12 Sanctorum catalogo ob egregiam vitæ sanctitatem, et miraculorum copiam ab Apostolica sede Raymundum adscriptum scimus / anno reparatæ salutis mcdxv. Urbans VIII anno mcdxxvi Ordinis beatæ Mariæ de Mercede Religiosis, et Alexander VII anno mclv precibus Virgii Ur- sini diaconi cardinalis S. Eustachii, caonicis B aliisque ejusdem ecclesiæ ministris die Raymundo sacra Psalmos divinos recitandi, atque in ejusdem honorem Hostias Deo immolandi facultatem concessit, jussitque Raymundi, uti etiam S. Petri Nolasci nomina in Martyrologio Romano describi, et amplissimam delictorum indulgentiam proposuit iis, qui die xiv Novembris ejusdem anni mclv ecclesiam sancti Eustachii de Urbe visitassent, qua die solemnissime in eadem ecclesia ejusdem sancti Raymundi diaconi Cardinalis effigies magna populi Romani frequentia ac lætitia collocata est g. Innumera sunt beneficia, quæ Deus mortalibus sancti Raymundi precibus indulset, quæ omnia hic recensere laud possumus. In archivio cœnobii Barcinonensis Ordinis sanctæ Mariæ de Mercede tabulæ extant authenticæ, in quibus multa supra naturæ vim atque ordinem per S. Raymundi deprecationem, nonnullorum annorum spatio mortalibus facta, euarrantur. Placet hic, illis omissis h, rescribere literas, quas in Octobris anni mclv Massilia Galliarum urbe Hyacinthus Carral Ordinis beatæ Mariæ de Mercede Redemptionis captivorum Romam misit reverendissimo Patri Magistro Michaëli de Alcantara, ejusdem Ordinis vicario generali in C Italia, et in Romana curia primo procuratori, et sunt tales :

per eum obtentis.

13 " Perjuendum mihi in primis fuit a vestra
" Reverentia xl horarum in festo S. Raymundi
" Nonuati petitum et obtentum Breve : cum
" hoc pacto Tolosatum in eum devotionem
" propagandam in dies arbitror, qui superiori-
" bus annis mcliii, et mcliv ejus ope, et
" pia intercessione a Deo optimo summa peste
" et febribus laborantes innumera propemodum
" acceperunt beneficia. Et saue certam vestram
" Reverentiam velim, si mihi fidem adhibere
" diguetur, supra viginti mille utriusque sexus
" homines a febribus liberatos fuisse, ne refe-
" ram hydropicos, et a medicis desperatos, et
" jamjam morti proximos, invocato S. Raymun-
" di Nonnati solo nomine, vel aquam in ejus
" honorem benedictam degustantes, vires pristi-
" nas recuperasse. Quæ curationum miracula
" omnibus Tolosanis tantæ erant admirationi, ut
" quotidie summus populi concursus sacram ejus
" aram frequentaret, vixque nullus Tolosæ i, et
" in aliis vicinis oppidis esset. infirmus, qui ejus
" operam* et auxilium summa cum veneratione
" et fiducia non imploraret, ac remedium

f. opem

" et solatium in infirmitate non reciperet. Cer-
" tum et fidele hujusce veritatis possui red-
" dere testimonium : quippe qui tunc temporis
" in eodem conventu Tolosano degerem, ac in
" eo confessiones fidelium audirem, qui quoti-
" die nostram ecclesiam, gratias Deo omnipo-
" tenti, et sancto Raymundo Nonnato pro ob-
" tenta salute soluturi adibant, et ad illum sau-
" tatem suam referebant. Missa etiam facio, quæ
" quotidie gravidis, et in partu laborantibus mu-
" lieribus confert beneficia. Credo equidem hæc
" miracula vestræ Reverentiæ, quinimo et toti
" Religioni non minori, quam vobis admirationi
" futura etc. k "

k

ANNOTATA.

a Columbus mirabiles hæc apparitiones nar- rat lib. 2, cap. 17 post opus misericordiæ erga pauperem, et addit, biographos omnes convenire in substantia rei a se narratæ.

b Græce ἀπόδυσον, i, c. leniens dolorem, ex alpha privato, ut vocant, et ὀδύνη, dolor.

c Consule Commentarium prævium num. 21. E

d Ibidem num. 21 et 22 invenies quæ huc spectant.

e Anni iidem indicantur ibidem in principio paragraphi 3 : sed non conveniunt cum anno emortuali S. Petri Nolasci apud nos ad diem 29 Januarii pag. 981 : nam posito ibi ex aliis anno 1249 adduntur ista : Sed cum eum velint xxxi annos Ordini præfuisse, qui anno demum mcdxxiii institutus est ; fatendum esset non ante mcliv decessisse, si illud de præfecturæ intervallo constaret.

f Non probatur Sanctus canonizatus a Benedicto XIII pseudo-pontifice, nec ab ullo alio Pontifice legitimo adscriptus fuit Sanctorum canonum proprio loquendo. Plura Comm. num. 35 et sequentibus.

g Legi Comm. prævium § 4.

h De miraculis tractabimus post Vitam.

i Tolosa urbs est perampla Galliæ in Occitania provincia ad Garumnam fluvium, aliunde satis nota.

k Post hæc nominantur auctores varii : sed nos per decursum Comm. de scriptoribus tractavimus, ac præsertim § 5.

MIRACULA.

Præfatio interpretis P. Conradi Jan-
ningi, hagiographi quondam Ant-
verpiensis.

Sequentia S. Raymundi miracula ego Cou-
rdus Januigus Romæ anno salutis mcdlxxxv
Latina feci ex codice Hispano, particulares pro-
cessus, in variis Catalonia diæcesibus legitime
atque authentice factos, complexo, et in mo-
nasterio Ordinis B. Mariæ de Mercede Redem-
ptionis captivorum Romæ ad radices montis Ca-
pitolini conservato, et mihi petenti a R. P. Ma-
gistro Ferdinando de Carvajal et Ribera, vica-
rio et procuratore generali dicti Ordinis benigne
commodato. Processus porro omnes instituendos
curavit R. P. Fr. Ambrosius Machin a S. T. M.,
atque in provinciâ Aragoniæ defunctor ejusdem
Ordinis,

Dantur hæc
miracula a
codice Ms. Hi-
spano.

a

INTERPRETE
C. J.

Ordinis, ad hoc specialem facultatem habens ab adm. R. P. Magistro Generali Ordinis sui Fr. Philippo de Guimeran *b*; cujus litteras, in conventu Mucriæ anno m̄d̄cxii, die xvi Junii datas, Ordinariis locorum passim exhibuit una cum interrogatorio testibus proponendo; quod fere circa antiquitatem cultus, et eo spectantia, nec non miracula inquirat; uti ex ipsis depositionibus clare satis colligi poterit, ac præsertim ex litteris illustrissimi Barcinonensis episcopi Ludovici Sans, utpote complectentibus responsiones ad quælibet interrogata, et depositiones testium fere omnium, si particularia miracula excipias. *Hactenus Janningus. Rem ego dividam in capitula, titulos ac numeros, et addam mea Annotata. Pars hæc erit prima miraculorum; hujus supplementum erit secunda, aliunde deprompta. De miraculis etiam scribunt Remondus et Colombus sæpius antea citati: hic libro 3; ille lib. 3, fol. 118 et sequentibus.*

ANNOTATA.

- a Vide Commentarium prævium § 4.
B b De illo ibidem, et § 5, num. 47.

MIRACULORUM PARS I

CAPUT I.

Raymundi sanctitas, locus mortis ac sepulturæ; cultus; mortuus ab eo ad vitam revocatus.

Testis juridice
interrogatus,

Coram R. D. Francisco Solzona, presbytero villæ Cardonæ *a*, et officiali villæ et officialatus ejusdem pro illustrissimo et reverendissimo domino D. Fratre Bernardo de Salva, Urgellensi episcopo et regio consiliario, ad instantiam reverendi P. Fr. Ambrosii Machin S. T. magistri, Ordinis B. Mariæ de Mercede captivorum, ac in provincia Aragoniæ ejusdem Ordinis definitoris, ad iuferscripta ab adm. R. P. Fr. Philippo de Guimeran, in S. Theologia magistro, Generali totius dicti Ordinis B. Mariæ, specialem licentiam et facultatem habentis etc. *b* Die Veneris xviii mensis Octobris, anno a Nativitate Domini m̄d̄cxii in castro Cardonæ deposuit testis sequens ill. et adm. R. Dominus Franciscus Farran, Dei et sanctæ Sedis Apostolicæ gratia abbas collegiæ ecclesiæ S. Vincutii castri Cardonæ, ac etiam Prior B. Mariæ castri Folliti de Rivo Lutosi, ætatis, ut asserit, lxxvii annorum, parum plus vel minus, testis citatus et debite compulsus, qui juravit super pectus suum, more Prælati, ad Domium Deum, et ejus sancta quatuor Evangelia, se dicere et deponere omnimodam veritatem in et super his de quibus fuerit interrogatus.

varia deponit
de Sancti vir-
tutibus, loco
mortis,

c 3 Et interrogatus super contentis in præinserta supplicatione, per dictum P. Fr. Ambrosium Machin oblata *c*, eidem testis lecta de verbo ad verbum, dixit *d*, quod super contentis in supplicatione deponere potest, id esse, quod a parentibus, avis, aliisque civitatis Cardonæ pro-

vectoribus ætate personis semper audieverit, S. D. Raymuudum Nonuatum in vita sua fuisse hominem eximie sanctitatis, castitatis, fidei et morum cælestium. In particulari vero, fuisse a confessionibus vice-comitibus Cardonæ, diemque supremum obiisse in castello Cardonæ, quod erat habitatio præcipua vice-comitum, modo ducum Cardonæ. Auditum similiter crebro didicisse, mortuum esse S. Raymuudum in cubiculo prædicti castelli, contiguo majori porticui, quod nunc appellatur cubiculum PEROT CALL: demortui autem mauum tam firmiter clausam fuisse, ut aperiiri nullo modo potuerit.

4 Porro ut sepulturæ locus deligeretur, corpus in arca imposuerunt mulæ, quam vice-comes domi suæ cæcam alebat, solutis frenis quo luberet ituræ. Ecce autem nullo manum aut aliud admovente, recta processit Portellam, natale solum Raymundi, dissitum Cardona leucis quatuor grandioribus: utque eo pervenit, deflexit * iter, uullo ducente, recta ad locum, ubi modo sepultus suum habet sacellum atque domum Raymundus: et mula continuo crepuit ac mortua est: manum quoque Sancti facile aperuerunt inveneruntque in ea schedulam manu ejus propria scriptam, qua mandabat, istic loci ut sepeliretur. Ex illo porro tempore siugularis semper extitit populi erga ipsum devotio, alio cum nomine non appellantis quam sancti Raymundi Nonnati. Et quotannis ultima Augusti Dominica concurrunt ad prædictum locum amplius decies mille hominum, et quater mille jumentorum, illis hæcce circum templum ducentibus, et eleemosynam monasterio impertientibus; aliis quidem dimidiam, aliis vero integram mensuram * frumenti, sic ut quadringentæ amplius tritici mensuræ, et in pecunia totidem, aut certe trecenti ducati afferantur, idque propter grandia miracula, quæ Raymundus quotidie patrat, semper pro Sancto et habitus et cultus.

5 Ad hæc episcopi concedunt Fratribus istius monasterii facultatem petendi quotannis per episcopatus suos stipem pro sacello ejus, addito titulo Sancti: neque reperire facile erit per omnem Cataloniam, qui non putet ipsum propter miracula quotidiana jam Sanctis rite adscriptum esse. Et ego testis memini, in archivo dominorum Cardonæ reperiri scripturam, quæ tractat de vita S. Raymundi Nonnati. Atquæ hæc, ait idem testis, scire sese ex relatione parentum, avorum, aliorumque ætate grandium, et quia eadem vidit in archivo dominorum ducum Cardonæ; *f* et omnia sunt publica atque notoria in civitate hæc etiam ipsis puerulis; nec est cujusquam memoria in contrarium *e*.

6 Venerabilis Philippus Salamo, presbyter villæ Cardonæ, ætatis lxxv annorum, testis citatus et debite compulsus etc., die xxiii Octobris anni m̄d̄cxii deponens, dixit; viginti duos circiter clapsos esse annos, cum agenti sibi in rectoria de Copons uobilis quidam, vocatus dominus Valbuona *, dedit libellum manu exaratum et ob vetustatem pene consumptum, summaque in æstimatione à D. Valbuona habitum. Erat autem cousecriptus lingua Lemosina, dicebatque Religionem de Mercede a non multo tempore fundatam esse. (Unde cognoscere licet, prædictum libellum exaratum fuisse aut ipso, quo obiit S. Raymundus, tempore, aut certe non multo post) et continebat totam S. Raymundi vitam: inter alia; appellari Nonnatum, quia natus non erat nisi quatenus per apertum demortuæ

ac sepulturæ,
nec non de cul-
tu,

* in Hispanico
Ms. bueltas al
lugar de
Portell.
E

* Hisp. quar-
tera

eleemosynis
promoto ac
miraculis.

Alius testis

* Colombus
Valbuona

INTERPRETE
G. J.

test Colombus pag., 281 et 282, ubi postquam de-
positionem Joannis prædicti confirmasset Isabel
(ut ibi vocatur, id est Elisabeth) Blanch, ipsius
uxor addit, mulum e lapsu mortuum, invocato
Sancto et facto voto ad vitam revocatum. Dabo
illud in parte 2, cap. 4, num. 101.

CAPUT II.

*Quidam a rotis illæsus; curata fe-
bris; Sancti cultus; puerperis hic
propitius.*

A rotis obte-
rendis serva-
tur illæsus:

a
* Colombus
Quicena

R. P. Fr. Antonius Ferret, Ordinis B. Mariæ
de Mercede Redemptionis captivorum, æ-
tatis xxvii annorum, testis juratus dixit: Anno
mDCXI, die xviii Martii iter faciens a civitate
Cuizena a* in regno Aragoniæ ad civitatem Os-
canam b in eodem regno, perveni eques ad tor-
rentem quemdam fundo stabili et saxis pleno;
in cuius transitu subsistenti ad bibendum equo
B appropinquavit proprius carrus quidam arena-
onustus, quem volens declinare, inhibui frenum,
et manibus ponticulum istic quemdam apprehen-
di; sed cingulo, quo ephippium adstringitur, fra-
cto, cecidi ex equo in medium torrentem, ubi
carrus aut potius rota carri per pectus jacentis
transiit. Quapropter existimantes, qui aderant, sub
poudere me crepuisse, extulerunt lamentabiliter
voces suas; et ego in tanto discrimine loqui
prohibitus, iuocavi corde cum fiducia magna
sanctissimam Dominam nostram, et S. Raymun-
dum Nonnatum; atque evasi periculum tam im-
munis damni, ut non modo nullum os aut co-
sta læsa sint, sed omnis etiam: a carne livor,
macula, vestigium oppressionis et dolor abfue-
rint: meque ita sauus ac integer exi, ac si
nihil hujusmodi accidisset, stupentibus, qui ade-
rant, omniibus, et fieri naturaliter non potuisse
judicantibus. Sed potuit per intercessionem S. Ray-
mundi; supra ejus reliquiam e collo meo in sac-
culo pendulam rota pertransiit, quemadmodum
ex vestigiis clavorum iuibi relictis observatum
deinde fuit c.

c
d
alius tormini-
bus ac febris li-
beratur:

C 11 Illustris D. Michaël Joannes Taverner et
Montornes domicellus Barcinonæ domiciliatus, an-
nos xxii natus, testis juratus, dixit: Quatuor abie-
re menses, cum gravi adeo febris et torminibus an-
gebar, ut somnum triduo nullum capere possem,
et quidquid manducabam mox evomerem, nullam
afferente opem, quidquid medici adhiberent. Co-
guito igitur discrimine fugi ad S. Raymundum
Nonnatum, cujus reliquiam opportune attulerunt
Patres duo de Mercede, et aliquantum aquæ, in-
jecto saxo de sepulcro Saucti benedictæ, bidendum
obtulerunt: qui potus etiamsi contrarius esset
tali morbo, tantam nihilominus mutationem at-
tulit mihi, ut statim fugiente dolore, eo ipso die
liber omnino ac sanus fuero, quod singulari Dei
favori per intercessionem S. Raymundi adscripsi,
promisque sanctam ejus domum et ecclesiam
Sagarreussem visitare, oblaturus ventrem argeu-
teum d.

d
refert quidam
spectantia ad
S. cultum:

12 Die xvii Decembris anno mDCXII in qua-
dam aula palatii episcopalis Barcinonensis coram
illustri et reverendissimo in Christo patre et do-
miuo D. Ludovico Saus episcopo Barcin, testis

juratus illustris dominus Franciscus Villalba, do-
minus baroniarum de Momagustre et de Guspi, D
annorum xxxv, dixit; quod ubicumque depictum
vidit Raymundum, Nonnatum, vidit eum cum
diademate; præcipue vero et specialiter in tabu-
la antiquissima, ab omni hominum memoria de-
picta; ubi repræsentatur cum diademate in ca-
pite, subscripto ad pedes titulo litteris præ-
tustate fugientibus, qui ait: Beatus Raymundus
Nonnatus. Circum eandem vero imaginem ex-
pressum conspicitur, quomodo per demortuæ
parentis apertum latus in auras vitales extractus
fuerit; quomodo miraculose sacram Eucharistiam
a tribus sui Ordinis Religiosis suscepit; quomo-
do mula candida et cæca corpus ejus Cardona
adusque eremitorium S. Nicolai, nunc domus
S. Raymundi Nonnati vocitatum, in finibus Por-
tellæ situm, portaverit, prosequente ipsam, sup-
plicantium more, populo Cardonensi. Et hanc ta-
bulam ipse testis vidit in prædicta S. Raymundi
domo, quæ admodum prope abest ab ejus baronia
Guspensi.

13 Eodem die illustris D. Franciscus de Jvor-
ra* dominus baroniæ de Cervallo et Bellera,
dominus villæ sancti Vincentii, et loci ac ter-
mini de la Ciura* etc. ætatis xl annorum, testis
juratus, dixit, quod reliquia etiam S. Raymun-
di Nonnati portetur passim ad infirmos, et mu-
lieres parturientes per multos dies, ad cujus præ-
sentiam continuo sanantur ac liberantur: quodque,
curante se, sæpissime allata sit domum suam pro
suorum necessitatibus, tum quod tenerrime erga
Sanctum istum afficeretur, tum quod intellige-
ret per ipsum multis divinitus reddi salutem,
ut præcipue patuit anno mDCXIX mense Augusto
vel Septembri in castello Manresanæ*, ubi tunc
filiolus suus triennis, Don Dalmau appellatus,
eo per morbum adductus fuit, ut domina Man-
resanæ, matertera ipsius testis, dixerit filioli ma-
tri: Abisis hinc, domina; Deus alios tibi con-
cedet filios, de hoc enim jam actum est. Simul
mater ad fenestram advolat [ecclesiam] S. Ray-
mundi respicientem, quo jam allatum reliquias
ejusdem miserat, viditque re ipsa apportati: et
statim observarunt adstantes ægrum aperire ocu-
los, eundemque intransibus in castellum reliquiis,
movere sese; intransibus vero in cubiculum, se
erexisse adorandi causa, etiamsi nullius Religiosi
conspectum ferre posset propter metum, qui ani-
mum ejus ad cujuslibet præsentiam incessebat.
Nec diu adoravit, cum ilico melius habere, et mox
integre saluti restitui: quamquam doctor Saura de
Cervera jam a diebus aliquot eum mortuis an-
numerasset: et opinione sua fallendum non fuisse,
credit ipse testis, nisi intercessio S. Raymundi
interveisset e.

E
mulieribus
parturientibus
* Remond.
Ybarra
* idem Cervera

* de la Maure-
sana

14 Domina Mariana Ripoll, uxor magnifici
Bartholomæi Ripoll secretarii adm. illustris no-
bilis D. Prioris Ordinis et militiæ S. Joannis Hie-
rosolymitani f in principatu Cataloniæ, ætatis xx
aunorum, testis jurata, dixit; Mense Maio pro-
xime elapso biennium fuit, quod ipsa testis sex
menses gravida, ex magna devotioe erga S.
Raymundum Nonnatum obivit novenam in sa-
cello ejus in monasterio S. Mariæ de Mercede
hujus civitatis: et quamvis domus sua procul
absit a dicta ecclesia, non solum se lassabat
eundo, verum videbatur sibi per floridum hor-
tum incedere cum magna sui consolatione; vi-
debatur similiter depicta in saeculo imago Sancti
arridere sibi, quoties in illam oculos intuebat:
genibus autem uixa, etiam per duas horas, ta-
metsi

e
cum esse pro-
pitium

A metsti infirma, nihil fatigabatur: atque ex illo tempore suus erga Sanctum affectus et fiducia valde singularis fuit.

exemplis

15 Adjunxit, quod finita novemdiali devotio-
ne, incepit sentire dolores partus per xxiv dies
parturiens tanto eum discrimine, ut tractaretur
de accersendo chirurgo, qui iucisione exitum
fœtui panderet, eum matri certa mors iudicaretur
imminere: præterquam enim quod parere ne-
quibat; nequibat etiam, debilitata et meutis im-
pos, cibum ullum sumere, nisi quis aperto ori
imposuisset, quem tamen ipsum, simul atque ac-
ceperat, eiciebat. Tali in statu mortuæ quam vi-
væ similior, audivit a famulo quodam suo, no-
mine Jacobo Garau*, dici: Non recordabitur
domina nostra S. Patris Raymundi Nonnati, ne-
que liberari tantis ærumnis ab ipso petet? Et
statim ad Sanctum conversa eum toto corde im-
ploravit opem ejus, ut, quoniam editus ipse es-
set per matris demortuæ latus, intercederet apud
Deum pro liberatione sua.

* Colomb.
Garaco

variis

B cum toto illo arumnarum suarum tempore so-
mnum oculis suis non vidisset, jussitque in sacel-
lo seu oratorio quodam suo domestico volenti
sibi quiescere poni sedile cum pulviuari. His ita
compositis, jussisque recedere domesticis omni-
bus somnum captatura, de repente ad se intrare
vidit duos Religiosos, album indutos habitum,
quorum alter manu dextera præferens ciborium
Eucharisticum, quocum depingi ut plurimum so-
let S. Raymundus, manu elevata signum sibi per-
territæ dare visus est surgendi; et eodem mo-
mento ipsa se exerit omnino sola, quod prius
sine duarum personarum auxilio non poterat;
et altum inelamavit domesticos foris ad portam
excubantes, intransibusque, et quid rei esset
quærentibus respondit; visos sibi esse Religiosos
duos modo supradicto, interrogans num et ipsi
vidissent; jam enim disparuerant.

probatur.

17 Et, quod mirum est, eodem ipso momen-
to sine dolore aut sensu ullo peperit infantem,
pedibus antrorsum (qui partus vulgo letalis exi-
stimatur) prodeuntem, mortuum et mareidum,
tutoque ventre luridum, et [inflatum] sine pelle,
ita ut iudicatum fuerit, quiddecim amplius dies
mortuum in utero materno fœtum latuisse. Ni-
hilominus affirmavit ipsa testis, tam se doloris ex-
pertem fuisse in partu, ut nescia pereunetaretur,
num peperisset; atque admiraretur, ubi affirma-
ri audivit, obstupescens eunctis domesticis
et vociferantibus, S. Raymundum Nonnatum ap-
paruisse atque dominam suam miraculose liberasse.
Liberata autem ut fui, mihi que restituta,
sacellum Sancti actura gratias adivi, jubens Mis-
sam celebrari et in tabula miraculum depictum
appendi. Atque ita vere se habent, quæ narra-
vi g.

g

ANNOTATA.

a In mappa geographica Hispaniæ, quam ante me habeo, invenitur Xixena, idem, ni fallor, locus, qui supra notatur, ad fluvium Isuclam, decem circiter milliaribus Hispanicis communibus Osca distans. Quinsena scribitur apud Remondum mox citandum.

b In Ms. Latino vacuus hic erat locus, ponitur ad marginem de Huerea pro Huesca sine dubio, Latine Osca ad Isuctam ftuvium in Aragonia, et urbs episcopatis sub archiepiscopo Cæsar-Augustano.

Augusti Tomus VI.

c *Miraculum hoc etiam est apud Colombum a pag. 302, cui subduntur isla, quæ ex Hispanico sic reddo: Quod dictum est, confirmavit cum juramento pater frater Joannes Davit, ejusdem eum illo Ordiuis, qui eum comitabatur. Idem confirmavit pater Præsentatus Fr. Laurentius de Arbustante, qui erat Oscæ, ab iisque hoc audivit, qui fuerant præsentibus, et qui vidit clavos rotæ impressos capueio et scapulario dicti Religiosi. Idem scribit pater magister Antillou Epitome vitæ S. Raymundi, dicens: Vidi multis post annis clavorum signa in pectore dicti Religiosi, dum ei essem a secretis Romæ. Hoc quoque miraculum refert Remondus fol. 119.*

d *Remondus miraculo huic, quod etiam refert pag. 303, subdit pag. 304: Confirmavit istud miraculum illustris Don Hieronymus Tabarner Ordiuis ac militiæ S. Jacobi (vulgo) de la Espada. Raynaldus in Annalibus eccles. tomo 13 ad annum 1210, num. 6, quæ huc pertinent, redigens in compendium, scribit ista: Comprobavit etiam (Innocentius PP. III) sancti Jacobi militiam, vulgo de Spatha nuncupatam, privilegiaque ab Alexandro III illi concessa corroboravit. Plura hic innocentius affert de optimis hujus Ordiuis legibus: quas si cupias, ipsum consule; hujus enim anni ac trium sequentium proxiuorum Pontificis regesta, ut diximus supra typis mandata sunt, quæ Franciscus Bosquetus notis illustravit, deque illo religioso equestri ordine dignissima memoratu adducit. Deinde idem Raynaldus ex litteris Apostolicis laudati Innocentii scribit de equitum S. Jacobi institutione etc., quæ ibi legi possunt,*

E

e *De hoc factò scribit Remondus fol. 118. Apud Colombum pag. 300 et 301 longior est narratio.*

f *De Hospitariis Ordinis S. Joannis Hierosolymitani, qui deinde equites Rhodii, et nunc equites Melitenses, scribit Hippolytus Helyot tomo 3 Historiæ Ordinum monasticorum, religiosorum, ac militarium, cap. 12 et 13 Eorumdem equitum Historiæ partem 1 et 2 Romæ edidit Jacobus Bosius italice anno 1594, tertia fuit postea impressa.*

g *Videri possunt Remondus a fol. 113 verso, et Colombus pag. 254 et 255, qui addit: D. Angela ejus mater confirmavit declarationem præmissam, adjungens, filiam suam diebus viginti quatuor in doloribus partus fuisse, jurans quidquid dictum est. Idem declaravit Jacobus Ga-*

F

ræe, supra memoratus.

CAPUT III.

Infans redivivus, oculus male affectus, infirmus, mula et equus morti proximi, puerperæ, puella in gravissimo lapsu per Sanctum adjuti.

Die iv Decembris auno Domini mdcxii in villa de Tarrega a diocesis Celsonensis eoram adm. R. D. Francisco Ferrer decano villæ et decanatus Tarregæ, testis jurata comparuit Elisabeth Barbara, uxor Petri Barber, cultoris villæ Tarregæ, ætate circiter xxx annorum, et dixit: Domine vicarie, a mensibus fere sex pe-

Infans mor-
tuus

a

INTERPRETE.
C. J.

* unos gozos
b

ad vitam revo-
catus :

peri ego filiolum cum tanto dolore, ut ad extremum adducerer. Quapropter misi illico ad monasterium S. Mariæ de Mercede hujus villæ, qui diceret landes * b S. Raymundi Nonnati : cumque jam debebatur pervenisse, ac imperata face-re, enixa sum filiolum mortuum; quippe sine spiritu os, sine lumine oculi clausi, caput sine robore pendulum, nihil subesse vitæ indicabant, et transcentes per plateam feminas ipsa audivi dicere : Barbara peperit filium mortuum.

19 Et dicto modo tenuit infaus per quinque aut sex horæ quadrantibus, donec ipsum mater mea Elisabeth Beneta sinu exceptum luci propius admovit, et S. Raymundum Nonnatum, ut ipsa mihi postea dixit, uncta cum devotione invocavit, promisitque, si miraculum in infante operaretur, se ipsum Sancti habitu vestituram atque apportaturam ad sacram ædem, ubi corpus ejus quiescit. Et eodem, ait, momento respiravit infans, et plorare cœpit, inventusque est tam sanus acsi nihil sinistri actum fuisset; et modo perfecta sanitate fruitur, indutus sacro habitu S. Raymundi, uti videtur, ad complendum votum quod fecit, ut dixi, mater mea. Eadem testifi-catur quinque aliæ testes, scilicet ipsa mater supra memorata, Elisabeth Beneta, quæ et ob-stetrix filiae adfuit, annorum lx, Francisca Gamis, Hieronyma Selva, Elisabeth Joanna Quadras, Elisabeth Martines c.

c
oculus male
affectus et in-
firmus,
d

20 Anno mdcxii die viii Novemb. coram mag-nifico D. Laurentio Granell, bayulo d et ju-dice oppidi de Torregrossa diœcesis Ilerdensis, deposuit Esperanza Capella, uxor Antonii Ca-pellæ ville de Torregrossa, testis jurata et di-xit: A biennio fere filiulus meus trimestris gravi oculorum morbo laborabat, erumpente ter qua-terve copioso sanguine, ut dubium nobis nul-lum relinqueretur, quin perditurus visum esset. Invocavi tamen S. Raymundum Nonnatum, pro-mittens adituram me nudis pedibus sacram ejus domum, quinque leucas magnas distantem, si miraculum in puero, reddita videndi facultate, operaretur. Vix autem promiseram, ecce aperit puer oculos hactenus clausos, et sanguinolentos : deinceps vero semper sine ullo sanguinis fluxu perfecte curatos et sanos; quod naturali virtu-te fieri non potuisse, factum vero superna-turali per intercessionem Sancti a me invocati, pie credo. Adde, quod Augusta mense nuperri-mo idem filius, ex infirmitate vix ossibus hærens, desperatam a nobis salutem suam, post invoca-tionem ejusdem S. Raymundi, integram recupe-ravit tam exiguo temporis spatio, ut decimo inde die, S. Raymundo sacro, ipsam portave-rimus ad ejus domum. Quod ego, familia mea tota, aliique pro manifesto habemus miraculo. Eadem deponunt pueri pater Antonius Capella, et frater Raphaël Capella e.

e
muladeficiens,

21 Gaspar Escola, agricola villæ de Torregros-sa, testis juratus dixit: Octo aut novem anni fluxerunt, ex quo mulam quamdam meam, tor-minibus infirmam, Arbecam f ad veterinariam adduxi, qui cum remedia utilil proficerent, sua-sit eam in lacum remotiorem ex oculis subduce-rem g Subduco igitur, et ecce in via repente corruit humi, atque incipit jactare pedes, et dentibus stridere, tota frigida stupens h *; sic autem dimidiam circiter horam, inspectante me, permanenti siue motu ac habitu abstuli capi-strum, et Arbecam redii : cum per viam venit mihi in memoriam B. Raymundus Nonnatus, ac promisi daturum me sacræ ejus domui sex mensuras *

f
g
Ms. hierta
h

Ms. quartie-
ras

tritici, si mulam miraculo ad vitam revocasset. D Ut promisi, mulam respicio, et caput sustollen-tem video: recurro et virgula percussio jacentem, quæ mox erigit se tali alacritate acsi nihil in-commodi passa fuisset : et ego promissionem meam solvi i. Paria his deponunt Thomas et An-tonius Capella k. Joannes quoque de Villagrassa simile miraculum in mula sua testatur accidisse coram bayulo et judice ordiuario oppidi de las Borjas diœcesis Ilerdensis.

22 Coram l adm. R. doctore Monserrate Boi-xo * archidiacono Vallespirensi, caonico sanctæ ecclesiæ Elneusis m, officiali civitatis Perpiniæ pro adm. reverendo capitulo ecclesiæ Elnensis sede vacante episcopali.

Die xiii Augusti anno mdcxii coram prædi-cto archidiacono et officiali comparuit vocatus et juratus se dicturum veritatem, Martius So-ler, juris doctor, assessor gubernatoris hujusce Co-mitatus Rusciouensis n*, et Cerretaniæ o, an-nos natus, ut dixit, XLIII p, hæc in particula-ri; quod uxor sua in partu periclitans, dum S. Raymundum Nonnatum, quem devote solebat colere, invocat, ejusque sacram reliquiam ad se allatam adorat, illico feliciter enixa est.

23 Fuit quoque eidem testi filius, nomine Ra-phaël, ad medicorum desperationem ægrotus, qui, invocato eodem Sancto cum voto visitandi per novem dies ejus sacellum q, continuo salu-tem miraculose recuperavit cum ademptione voti. Adde, quod eidem fuerit equus percommo-dus, quem ob morbum nullo remedio curabi-lem veterinarius jam jusserat ex equili abduci; cum ipse testis invocans S. Raymundum Nonna-tum; apposuit collo equi numisma r, quod dare solent Patres de Mercede, promisitque cura dam diei Missam unam in ejus sacello: uce mora in-tercessit ulla, sed eodem plane momento equus se crexit in pedes, comedit, salutem adeptus est integram, nullo morbi vestigio relicto.

24 Domiua Emerentiana de Oms et Joli, uxor nobilis domini Guiljelmi Oms, ætatis suæ anno xxxv, dixit in particulari, quod ipsa reli-giose veneretur S. Raymundum Nonnatum, ex quo diviua bonitas per ejus intercessionem se-cum operata est duo miracula, quæ sequuntur. Alterum, quod, cum ipsa prægnans, completo tempore, duos tresve dies laboraret in partu, nullum motum aut vite indicium ostendente fæ-tu, imploraverit opem S. Raymundi, quo tam præ-seuti periculo defungeretur. Cumque statim ivi-sent quæsitam reliquiam Sancti, eamque im-posuissent pectori parturientis, continuo fœtus movere se cœpit, et paritus est.

25 Alterum miraculum fuit, quod alias gravi-da, majores in partu dolores, quam in su-pradicto sustinuerit, jamque pro mortua habe-retur : eum prædicti miraculi memor, oculos in ima-ginem S. Raymundi e pariete pendulam conjecit, ad eamque his ipsis verbis usa dixit : Ah ! san-cte Raymunde Nonnate, non me adjuvas?.. et mox allatam imaginem posuerunt supra pectus infirmæ, quæ statim peperit infantem grandius-culam ita duplicatam, ut dorsum prodiret pri-mum : extractus tamen fœtus est sicut erat du-plicatus sine sui atque matris læsione; quæ de-functa tanto periculo devote venerantur San-ctum, et quotiescumque Perpiniæ versatur, re-currente ejus festo, sacellum ejusdem visitat s.

26 Catharina Torres, uxor Josephi Torres fa-bri lignarii annos xl nata, dixit in particulari, fuisse sibi annos ab inde duodecim filiam, anno-rum

puerpera,
l
* Colomb. de
Boixo
m

* Gallice
Roussillon
n o
p

desperate
ægrotus,
equus mori
proximus,
q

mulier in par-
tu

duplici,

puella in gra-
vissimo lapsu
sospitantur.

A rum tunc septemdecim t, nomine Rosam, quæ in ambulacro, octo et dimidia circiter ulnis * a terra elevato, cum puero ludens, decidit iude humi, rupitque colli spondylos, eranium capitis, et brachium alterum: unde miserabiliter læsa, iustar mortuæ jacuit sine usu linguæ per duas horas. Mater interim, viso periculo filiæ, fidem atque spem firmam posuit iu S. Raymundo Nonnato fore, ut per ipsum liberaretur: vixque Sancto promiserat amicturam se filiam habitu S. Mariæ de Mercede, cum filia fari cœpit dicens: Mater cecidi. Interea vocatus chirurgus hujus civitatis Joannes Auger adfuit, visaque filia impossibilem asseruit ejus curationem. Placuit tamen Deo, mederi intra tridui spatium omibus omnino vulneribus filiæ ex lapsu acceptis sic, ut tam sana permanserit, ac ante fuit, sine læsione ulla in brachio, in collo, in capite. Id quod prædictus chirurgus plurimum miratus fuit, negaus fieri potuisse sine intercessione alicujus Sancti.

ANNOTATA

B a Tarrega ad fluvium Cerveram sita est, et 10 circiter milliariibus Hispanicis communibus distat Celsona.

b Vox gozos Hispanica proprie significat Latine gaudia; hic autem elogia vel laudes, vel jubilos. Vide Commentarium prævium num. 23.

c Colombus pag. 253. Remondus fol. 120 verso, rei gestæ præfigit locum Eu Tarragoua, id est, Tarracone, quæ est urbs archiepiscopalis et portus maris in Catalonia: perperam, ut mihi videtur: cum in Ms., et apud Colombum legatur Tarrega, quæ superius scribitur esse diœcesis Cel-souensis.

d Bayulo, quod interpres hic ponit ex Hispanico, al. bayle et baylio, significat præcipuum justitiæ ministrum.

e Vide Colombum pag. 292, et Remondum fol. 121, qui nihil addit de filii salute desperata, et per Sanctum recuperata.

f Locus hic abest Herda, vulgo Lerida, sex circiter milliariibus communibus Hispanicis.

g Colombus pag. 292: Le dixo la sacasse al campo, y proveniesse quien la dessollasse, porque si moriria muy presto. Id est: Dixit ei, ut illam traheret in campum, ac procuraret aliquem, qui eam excoriaret, quia cito admodum moritura esset.

h Hierta quid proprie significet nondum invenitur, videtur autem plus aliquid indicare quam stupens, si jam tota erat frigida.

i Colombus a pag. 292.

k Consuli possunt quæ ex Colombo referam inferius num. 116.

l Sequentia sunt ex Processu Perpiniani instituto. Perpinianum vero est urbs Gallix, Ruscinonensis comitatus caput, antea juris erat Hispani, uti observat Baudrandus, sed anno MDCLII fortiter expugnata fuit a rege Francorum, et ab eo tempore ipsi subdita. Sedes est episcopi Elnensis ab auno MDCIV, jacetque ad mare Mediterraneum.

m Al. Heleua, Hispanis Elna, civitas in jam dicto Comitatu non procul a Perpinianensi. Episcopalem fuisse sub archiepiscopo Narbonensi, sed anno 1640 ipsius sedem translata Perpinianum, annoque 1640 e regis Hispaniæ domino transiisse ad regem Franciæ, et ante Illiberim nuncupatam, invenies apud Baudrandum.

n Est provincia Galliæ satis nota inter Occitaniam et Catalonia ad mare Mediterraneum.

o Provincia est regi Hispaniæ subdita, et comitatu Ruscinonensi terminata ab ortu, a quo Comitatu separatur Montibus Pyrenæis. Ejusdem caput est Cerretanorum jugum, al. Puigcerda.

p In versione Latina Janningi interponuntur sequentia, et aliis characteribus efformanda indicantur, verosimiliter quia ipse illa e longiori textu Hispanico contraxit: Deposuit præter communia de devotione populi versus Sanctum, de concursu ad ejus sacellum, de tabellis et anathematis ibidem appensis, de reliquiis ad infirmos delatis, et miraculis passim patratis, deinde sequitur: Hæc in particulari etc.

q Sacellum illud erat in conventu S. Martini Ordinis FF. Mercenariorum. Perpiniani, prout indicat Colombus pag. 252.

r In Hispanico textu apud Remondum fol. 119 verso, et Colombum pag. 253 legitur uua medida. Etiam si autem substantivum illud proprie significet mensuram, sumitur tamen etiam ab Hispanis pro vitta seu tænia, quæ attigit reliquias, teste Francisco Sobrino in suo Dictionario Hispano-Gallico, ubi addit, ea mulieres ligare frontem ad sanandum capitis dolorem. Hanc item, de qua hic agitur, scribit Colombus esse benedictam, et in Sancti nomine distribui ab antiquis temporibus in conventu, in quo sunt ejus reliquie.

s Remondus fol. 119 verso, et Colombus 249. Hic mulierem ejusque maritum vocat Dons; ille autem Douns.

t Remondus modo citatus, et Colombus pag. 281 de siete anos, id est, septem annorum.

CAPUT IV.

Religiosus ex altissimo loco lapsus:
alii in febris sospites.

Die ix Novemb. MDCLII eorum bayulo et giudice ordinarario oppidi de las Borjas diœcesis Ilerdensis deposuit jurata testis Catharina Bertran, vidua Thomæ Bertran agricolæ, et dixit: Viginti quique aut sex abhinc annis filius meus Petrus Antonius molestis febris ad vitæ terminum deductus, cum ipsa jam morte luctabatur: uude, data ipsi benedictione mea, ne morientem eorum intuerer, proripui me ex cubiculo, lacrymis perfusa. Cum vicua quædam mea, Margareta Gintera, mulier pia, jam mortua, jussit filium me meum promittere S. Raymundo Nonnato, in omnes sese ex corde invocantes benefico. Obedivi, et statim intra duodecimam et primam noctis horas, quo tempore filium pro mortuo reliqueram, invocavi magna cum fiducia prædictum Sanctum, suppliciter rogans vitam filio, addita promissione mittendi sanatum ad sacram ejus domum dissitam ab oppido de las Borjas quinque ac dimidia leucis, ibique curandi Missam unam offerri.

28 Facta tali promissione perstiti, quoad luesceret, in oratione, cum lacrymis commendando filium Saucto. Ubi autem illuxit, ecce conjux meus (qui modo gloria, ut spero, cælesti gaudet) accurrens plorare me vetat, filium quippe

INTERPRETE
C. J.

E

Quidam febris ad extrema deductus

F

sanatur; uti et puerpera adjuta:

INTERPRETE
C J.

quippe vivere et valere. Quæ verba ego, aliter atque ipse volebat accepta, de vita per mortem acquisita intelligens, in eubiculum me intuli suspenso gradu. Audiens tamen intrantem filius; Mater, exclamat, affer mihi panem, quia esurio, et surgere cupio, quia bene sanus. Inter hæc proprius lectum aggressa, vidi lætum vultu, corpore sanum, febris omnino liberum, cognovique miraculum in ipso operatum esse S. Raymundum Nonnatum: nolui tamen, ut e lecto se statim proriperet ob corporis debilitatem: qua succedentibus viribus depulsa, misi ipsum ad S. Raymundi, quod promiseram, impleturum. Et inde summa in veneratione semper habui prædictum Sanctum, cui vitam et salutem filii agnosco deberi. Simili modo hæc deponunt ipse Petrus Antonius Bertran, ejusque soror Joana a. Porro b in partu periclitantes præter narratos casus, aliæ plurimæ cum juramento deponunt, se invocato S. Raymundo, aut ejus reliquiis ad se allatis feliciter enixas esse, videlicet D. Hieronyma uxor uagistri Petri Berdu architectoris: D. Angela Casanova, uxor Juliani Casanova Carderii, D. Anna uxor discreti Narcisci Estrada notarii: quæ omnes Perpiniani a XII Octobris MDXXII, ut supra deposuerunt juratæ.

29 Anno Domini MDXXII die Veneris quinta Octobris in quadam aula palatii episcopalis Vici c R. P. Fr. Gabriel Sagarra, presbyter Ordinis B. Mariæ de Mercede Redemptionis captivorum, et præsidens monasterii et conventus B. Mariæ de Mercede civitatis Vici, ætatis (ut dixit) XXXVII aunorum parum plus vel minus, testis citatus et debite compulsus, qui more sacerdotali juravit ad Dominum Deum et ejus sancta quatuor Evangelia in posse ejusdem reverendissimi D. episcopi dicere veritatem omninodam, quam sciet in et super his de quibus inferius interrogabitur. Et dixit: Vigesima Decembris anni MDXCVIII cum essem ego sacrista monasterii S. Mariæ de Mercede civitatis Vici, comodaveram per dies aliquot longiores scalas ejusdem monasterii domesticis palatii episcopalis, ut illud in adventum D. Francisci Robusta * Sala bonæ memoriæ episcopi Vicensis decore instruerent. Cuique ego iisdem iudigerem pro ornando templo nostro, ad palatium eas quæsitum abii, reperique elatas in summum tabulatum aulæ, a S. Bernardo nomen sortitæ, superans altitudine muros civitatis, et adæquans viginti perticas de Mompeller * (quarum quælibet octo palmorum est) et quartam unius partem, ut ex dimensione ejusdam fabri lignarii constat.

30 Cum vero capere prædictas scalas non possent gradus palatii, easdem, necubi impingerent, dirigens in ambulationem muri demittere volui: verum pondere victus, decidi ex dicto tabulato usque in memoratam ambulationem, incontinenter incessanterque, dum per aëra circumagebar, inclamans: S. Raymunde Nonnate adjuva me, S. Raymunde adjuva me: sicque decidens impégi dorso in saxa per ambulationem sparsa. Neque tamen quidquam inde mali sensi, sed contiivo in pedes snrexi, numeroso concurrente populo, videre cupido, uum in partes comminutus, aut per intercessionem S. Raymundi, protegente Deo, servatus essem. Qui arreptum me ad monasterium deportarunt, unde egredi nisi triduo elapso permissus non fui: tum vero exii per civitatem, acsi nihil quidquam mihi evenisset, bene sanus: triduo vero domi detentus fui propter dorsum ex lapsu aequaliter passum. Atque isthæc ita accidis-

se scio et vera sunt. Eadem et expresse de altitudine loci deponunt jurati magnificus D. Christophorus Vilantia * medicinæ doctor LXVII annorum (qui addit, mensurari altitudinem se vidisse, et fieri non potuisse sine manifesto miraculo, lapsum inde vivum ac illæsum maussisse;) magnificus D. Franciscus Martinus item medicinæ doctor, Balthazar Pla faber lignarius; Jacobus Morlans apothecarius.

31 Die XVII Sept. Esperanza Clara, vidua alii relicta Michaelis Clara, quondam paratoris Gerundæ d, ætatis suæ XXVI annorum dixit: Anni quinque vel sex elapsi fuerint e quod conjux meus Michael Clara continua et pervehementi laboraret febris; quæ cum die quodam, fugiente jam frigore, multum iuvalerebat, obtuli sitiienti aquam, attactu reliquiæ S. Raymundi Nonnati, quem uterque singulari veneratione prosequimur, beuedictam, et a P. Fr. Mates ædituo in vasculo nobis submissam: quam simul atque bibit, febris, dum re ipsa vires intendebat, liberatus fuit, et hæcæuus manet. Quamobrem dictus maritus meus gratias acturus, novenam instituit in sacello Sancti f.

32 Die XVIII Septembris in locutorio inferiori ecclesiæ monasterii monialium S. Danielis Ordinis S. Benedicti, extra et prope muros Gerundæ deposuit testis sequens illustris Paula de Malla * monialis ibidem professa, et dixit: Sex circiter auni sunt g, cum tertiaua febris infestata, adveniente paroxysmo cruciabar gravi dolore femorum, augebar, et vomitabam. Quibus iu ærumnis S. Raymundo Nonnato, cui valde devota eram, promisi Missam unam celebrandam, et eleemosynam domui ejus erogandam singulis per unum annum septimanis: tautaque mihi fuit in Sancto fiducia, ut certo mihi persuaderem, visa ejus reliquia morbum aut omnino curandum, aut certe leviozem et sine paroxysmo fore.

33 Cum eadem similiter spe mulierem quamdam, cui nomen Nomat, id beneficii rogavi, ut conventum S. M. de Mercede adieus [peteret] a Patre ædituo S. Raymundi, quam istic conservant, reliquiam, per ipsum aliumve afferendam. Ivit illa, sed reliquia domo aberat, ad alios per civitatem ægros apportata. Non tamen desii in sancto confidere; et eodem plane die dereliquerunt me dolores et febris, idque, ut credo, per intercessionem S. Raymundi; cui etiam ut fidem meam solverem, celebrandam curavi Missam, et anno solido quot hebdomadis cleemosynam conventui ejusdedi.

34 Item eadem dixit: A tribus circiter annis sub potestate mea habui puellam quamdam annorum quinque, cognatam meam, uouine Mariam Joannam *, quæ per tres hebdomades tam surda fuit, ut quantumcumque vocata nihil omnino perciperet. Iuvocavi etiam pro ipsa S. Raymundum, promittens, curaturam me ad aram fieri scisci, et oblatoram auriculam ceream, et postera statim a promissioe die vis magna puris ex altera puellæ auricula erupit, et acutum deinceps perpetuo auditum habuit. Quod ipsum credo firmiter per S. Raymundi intercessionem evenisse, et mox ad aram fieri, et aurem ceream e sacello ejus suspendi, ut promiseram, curavi. Hoc ultimum surditatis curatæ miraculum confirmatur simili depositioe Marianæ Villæ-Major * h, annos XXVI natæ.

Religiosus in
altissimo
lapsu

* Colomb.
Robuster

* i. e. Montis
Pessulani

mirifice a
morte servatus:

* Colomb.
Vilancera

alii

d

e

E

febribus

* Remond et
Colomb.
Malla

g

liberati,

F

ac puella surditate.

* Colomb.
addit Dome
neg^a

* Colomb.
Villa-Major
h

A

ANNOTATA.

a Remondus fol. 121, et Colombus a pag. 293.

b *Sequentes depositiones sunt factæ* Perpiniani, ut mox dicetur.

c *His verbis inchoat declarationes Colombus pag. 304*: Vici declararunt testes coram domino don Gallart episcopo suo. Primus declaravit Joannes Rexada etc. Ac pag. 305: Secundus, Pater Mihaël Sagarra etc., de quo etiam Remondus fol. 121 verso. *Alia, quæ in nostro Ms. non invenimus, aliunde postea supplebimus. Est autem Vicus, Hispanis Vique, urbs parva in Catalonia, et episcopalis sub archiepiscopo Tarraconensi, sita prope Teram fluvium, ab urbe Barcinonensi leucis duodecim versus Cerretaniam: a maris Mediterranci ora decem, Gerunda novem distans secundum dimensionem Baudrandi.*

d *Sequentes depositiones factæ indicantur Gerundæ in nostro Ms., coque spectant, donec aliud monuero. Est autem Gerunda, Gironæ Gallis, urbs Ducatus titulo insignis, aliquot leucis a mari Mediterraneo, et a confinio Galliæ et Comitatus Ruscinonensis dissita.*

e *Remondus statim citandus infirmitatem istam affigit anno 1597; sed non recte, si subsistat hæc depositio: debuit enim aliquot annis serius accidisse, quia Processum depositiones anno 1612 sunt institutæ.*

f *Remondus fol. 122 verso, Colombus pag. 276.*

g *Remondus modo indicatus morbum innectit anno 1597; non recte ob rationem mox datum littera e. Rectius Colombus anno 1606.*

h *Addit Colombus pag. 278*: Quæ tunc temporis erat ancilla diætæ Religiosæ, et dieit, quod ipsa duxerit puellam ad sacellum Sancti, quodque ambæ audierint Missam, quæ dicta fuit in gratiarum actionem.

CAPUT V.

c *Sanctus in gravi ruina conservator; ac puerperis variis beneficus; alius a lethargo sanatus.*

Quidam sub
vino stabuli

Benedictus Pons agricola parochiæ de Aquaviva Gerundeusis diœcesis, annos quinquaginta natus, dixit a: Hoc ipso Septembri mense, in quo agimus, triennium fuit, quod Mihaël Pons, filius meus, tunc XXI aut XXII annorum, quadam die ingressus stabulum domus D. Raphaëlis Joannis Belloch, civis honorati Gerundæ, quam ego conduxì, et cum familia mea inhabitato in parochia de Aquaviva episcopatus Gerundensis: cum, inquam, ingressus prædictum stabulum filius, alligaret ibidem boves quatuor et duos tauros ad trabem principem, quæ reliquas trabes magnas parvasque cum toto tecto sustentat; memorata trabs in instanti temporis facta ruit eum tota structura in filium meum Mihaëlem pariter ac jumenta intus consistentia.

36 Quo viso, repente inelamavi ego, qui prope aberam, sanctissimam Dei Matrem et S.

Raymundum (intelligendo S. Raymundum Nonnatum, quem singulari devotione venerantes quot sabbatis [placentam] b pro eleemosyna impertimur) moxque adhibita in amovendis lignis diligentia, comperimus delapsas trabes omnes per boum tergora distensas quidem, nullum tamen intulisse, damnum aut bobus ipsis aut filio meo, protegente ipsos, ut pie credimus, misericordi Deo per intercessionem S. Raymundi, cujus opem imploraveram ego, et mecum filius quoque, uti postmodum ex ipso intellexi: neque deinceps jumenta quidquam nocenti passa sunt c.

37 Die XVII Septembris MDXXII magifica domina Mariana Campmany et Alziua, uxor relicta magnifici Joannis Raphaëlis Campmany, quondam civis honorati Gerundæ, ætatis suæ XXVI annorum, dixit: Circiter octavius agitur annus, ex quo D. Anna Paula Ribes et Alzina, soror mea germana, quondam uxor nobilis domini Petri Pauli Ribes, tunc temporis Gerundæ parturiens cum summo labore ac dolore, tum quod ipsa complexione debilis, atque ratione unius costæ dorsique læsi manca esset; tum quod fœtus grandior, et, quod caput est, præpostero modo duplicatus exitum quæreret. Cum igitur parere nequiret, ipsa atque ego, quæ istic prope adstabam, imploravimus devotissime opem S. Raymundi Nonnati, singulariter a nobis semper culti, rogantes Patres B. Mariæ de Mcree de, reliquiam Sancti ut afferret; quod et factum est. Pater vero ille, qui attulerat, benedixit aquam, et contactu ipsius reliquiæ sacramentum obtulerunt laboranti tertio bibendam intra modicum tempus.

38 Et continuo fœtus exitum promovere cepit, et mater doloribus liberari, destituta tamen viribus, non secus aesi mortua esset: prodiitque brevi in lucem infans (licet duplicatus, uti dicentem obstetricem audivi) grandis, formosus et sauus, vixitque inde multos menses. Mater autem statim a partu ita recuperavit vires, ut, non obstantibus supradictis, sese in culcitra collocaret, indeque erigeret sine alicujus ope, quam nec impedi sibi volebat, ac brevi omnino convalesceret. Quæ omnia pie credo sic evenisse per intercessionem S. Raymundi Nonnati, quem ipsa in labore partus mecum devote invocavit: et pro actione gratiarum domicella quædam, consobrina Daniæ Camaleras, novemdiæ pietatis opus nudus pedibus obivit in honorem, ut mihi videtur, S. Raymundi; et D. Ribes maritus Mariae pro altari ejusdem Sancti fieri curavit frontale ex tela subtili * d. Eadem testificantur Daniæ Camaleras obstetrix annos LVIII, et Antea Fustera annos XLVIII natæ e.

39 Die XVIII Septembris magifica Casilda Vedruna, uxor magnifici Hieronymi Vedruna, civis honorati Gerundæ, ætatis suæ XXIV annorum dixit: A biennio circiter domina Victoria Aas, uxor D. Joannis Raphaëlis Bas, civis honorati Girouæ, cognata mea, male peperit, et inde superveniente febre continua, eo deducta fuit, ut de salute ejus desperantes medici, ad patrocinium Sanctorum recurrere juberent, eedentibus malo remediis humanis. Quo audito, iufirmam ergo statim comueudavi sancto meo Raymundo Nonnato, promittens, si dominæ Victoriæ sanitatem a Deo impetrasset, fore ut ipsa habitum Ordinis de Mercede se indueret, anno integro gestandum: et continue observatum fuit, sensim illi animum, vires, salutem redire. Etiamsi autem intra mensem domo non exiverit,

INTERPRETE
C. J.
cum jumentis
sine damno
servatus.
b

c
Puerperu potu
aquæ, quam
Sancti reliquix
attigerant,

E

feliciter factum
enixa:

F

* de telilla
d

e
alia post infeli
cem partum
sanata a febre
lethali:

INTERPRETE
C. J.

exiverit, eredidi tamen et eredo, recuperatam salutem S. Raymundo, quem invocaveram, deberi. Porro promissionem, quam feceram, significavi prædictæ dominæ Victoriæ; et ipsa, ubi sauata fuit, religiose solvit, non anno tantum uno, sed haetenus semper habitum illum induta. His similia deposuit quoque ipsa D. Victoria *f*.

f
alia uterum
ferens,

40 Die xviii Septembris Magnifica Joanna Civera et Charol, vidua relicta magnifici Hieronymi Civera et Charol, quondam honorati civis Gerundæ, ætatis anno lv dixit: Festa Circumcisionis Domini nostri luce, prima Januarii proximi quartus annus implebitur, ex quo D. Anna Helena Charol, conjux D. Lazari Mocer et Charol, iucidit in febrim contiuuam, quæ septima inde die capiti debilitatem, vacuitatem, ac phrenesim cum gravi dolore intulit, per dies omnino quinquaginta teneutes. Adde, quod quarto jam mense uterum gestaret. Interea viso, quod omnia, quæ adhiberi potuerunt remedia, eluderet malum; ego infirmæ admodum mihi caræ noverca (est quippe filia D. Hieronymi Civera, mei quondam mariti) ipsam commendavi plurimum glorioso Raymundo Nonnato, supplicans ut salutem

B impertiretur.

facto voto,

41 Cumque quadam vespera insanius deliraret, adivi ego D. Lazarum ejus maritum, diceus, magnam mihi esse in S. Raymundo Nonnato fiduciam: roveret ipsi quidpiam pro infirma: hoc modo ægritudinem curandam: et continuo vovimus, ipse quidem D. Lazarus, iufirmam D. Annam amore Dei et S. Raymundi quotannis festa ejus luce prandium apposituram duodecim pauperibus; ego vero, gestaturam scapulare Ordinis de Mercede; et continuaturam utrumque quoad vita superesset, si sanitatem pristinam consequeretur. Invocavi ego præterea eundem Sanctum, ut quatuor mensium fœtum, qui jamjam præpropere enitendus pluries ex certis signis videbatur, conservaret saltem dum baptismo renasceretur. Placuit porro Deo utrumque concedere, et infirmæ salutem, et infanti salutarem baptismum. Inter hæc autem reminiscor rei notabilis, videlicet quod non raro infirma, in majori æstu morbi posita, cuipiam gesta * Sancti forte canenti auscultabat *g*, et, si quid erraret, emendabat.

* los gozos
g

a gravi phre-
nesi:

42 Denique ita perfecte sauata fuit, ut ne indicium quidem phrenescos in ipsa animadversum C deinceps sit, integris sensibus atque intellectu usa semper, et hodieum uteute. Quapropter D. Lazarus Moner festo S. Raymundi quotannis praudio excipit duodecim pauperes hoc modo. Primum congregatos domi suæ ipse et uxor conducunt ad ecclesiam, ubi sacrificio Missæ, quod in sacello Sancti offerendum curant, ipsa cum prædictis pauperibus interest; eosdem, finito Sacrificio domum reducit, manibus eorum aquam affundit, accumbentibus cibos comiter ministrat, remota mensa singulis osculatur manum, et elemosynam impertit. Gestat quoque scapulare Ordinis, et sciendum est, primum, quod induit, a me emptum fuisse *h*. Eadem brevius deponunt ipsa D. Anna Helena, ejusque soror germana Hieronyma Cerera*.

* Colombus
Sebiera
alter a lethar-
go

43 Die xvii Septembris nobilis domina Magdalena Carrera et de Doms, uxor relicta nobilis D. Joannes Carrera et de Gurrp, in civitate Gerundæ et Barcinonæ quondam domiciliati, anno ætatis suæ lv dixit *i*; quod die illo, quo rex noster Philippus anno, ni fallor, m̄xcix *k* Barcinonæ juramentum præstitit, frater meus D. Ray-

mundus Doms tam periculose ægrotabat continua febrim, quam dieunt lethargum, ut pro mortuo jam habitus, extremis sanctæ ecclesiæ Sacramentis muniendus esset: verum ab ecclesia sua curatus aberat propter juramentum, quod majestas regia die illo faciebat, quo tota civitas confluxerat. Aderant tamen nobiseum in conclavi decumbentis duo Patres Ordinis de Mercede *l*, et duo discalceati Carmelitæ, qui videntes dictum D. Raymundum Doms ad vitæ terminum propere, flexis circum lectum genibus, orationi pro ipso vacabant: et suggerentibus Patribus de Mercede, domina Mariana Doms, uxor infirmi, plorans cum animi compunctione, et ego, et quotquot aderant, imploravimus omnes devote S. Raymundum Nonnatum.

44 Moxque egredientem me cubiculo subsecutus alter e Patribus de Mercede; Bouo, inquit, sis auimo, domina, frater tuus hoc morbo non morietur; idemque prædixit D. Mariauæ, ægrotantis uxori. Neque vero multum fluxit temporis, cum æger tam copiose cœpit sudare, ut sexto septimove mutare indusium necesse fuerit: et dignum est admiratione, quod ad singulas E indusii mutationes melius habere, viribusque auctior semper inventus, ac tandem sauitati omniuo restitutus sit. Post triduum autem quatrduumve Pater ille, qui me bono auimo esse jusserat, non moriturum fratrem meum, dixit D. Mariæ: Gratias Deo agite, ac S. Raymundo Nonnato, qui nobis pro infirmo orantibus, in ejus lecto præsens apparuit.

curatus a Sancto, qui præsens apparuerat,

45 Quod exeeuta domiua prædicta, curavit plures Missas pro actione gratiarum in sacello S. Raymundi celebrandas, et pro memoria beneficii accepti suspendit tabellam, iufirmum [ac] S. Raymundum Nonnatum representantem.

persoluta ei gratiarum actione.

Idem miraculum testificatus est Barcinonæ coram episcopo istius loci die xvii Decembris m̄cxii ipse adm. rev. P. Fr. Laurentius Alvata S. T. M. Ordinis B. Mariæ de Mercede, annos lx natus, sine nomine indicatus supra, additque quod, cum prædictus D. Raymundus Doms morti proximus, jamque linguæ, oculorum et aurium usu destitutus esset, ipsi testi ad extremum lectum genibus flexo, et reliquias S. Raymundi Nonnati manibus tenenti, multisque Sanctum pro infirmo interpellanti, apparuerit ipse visibilis, multo splendore circumfusus, qua repræsentari a pictoribus solet forma; et, junctis prius manibus, benedictione sua ægrum imperavit, simulque videri desiit. Æger autem ad se reversus in hasce primum voces erupit: Ora pro vobis, B. Raymunde Nonnate, et brevi totus couvaluit *m*.

ANNOTATA.

a *Janningus interserit ista*: Quod et ipse filius, in quo contigit miraculum, aliquanto fusius testatur. *Depositio ejus jurata, in qua nonnullas addit et corrigat circumstantias, dabitur in parte 2 ex Colombo.*

b *Voem hanc interpretes vaeuam reliquit, ponens ad marginem damos una torta de limosna. Vox torta (Gallis tourte) non Hispanis dumtaxat, sed Latinis etiam nota, significat plaentam, vel panem. Plura de hac voce Cangius in Glossario medice et infimæ Latinitatis, ubi et multa exempla profert. Suspicio vocis hujus etymon referri posse ad Latinum tortus, a torquendo. Hoc affirmat Menagius in Dictionario suo etymologie*

A logico ad nomen tourte, ubi plura etiam invenies.

e *Colombus pag. 275.*

d *Alibi lego per vocem tetillas significari parvos pannos vel texta ex lana et exigui valoris.*

e *Colombus pag. 246.*

f *Colombus pag. 276.*

g *Ad marginem invenio se assessagava, quod nec intelligo, nec alibi invenio, quid proprie significet. Columbus pag. 247 se sossegava, id est, quiescebat.*

h *Idem biographus a pag. 247.*

i *Columbus pag. 271 agens de hac historia præmittit ista: Quamvis miraculum, quod sequitur, accidit in civitate Barcinonensi; declaratio facta est in Gerundensi, quia illic debebant testes, tamquam ambarum civitatum incolæ.*

k *Fuit hic Philippus III, qui patri suo Philippo II, die 13 Septembris anni 1598 in monasterio Scorialensi S. Laurentii, regia magnificèntia a se condito, vita functo successit.*

l *Declaratio juxta R. P. M. Fratris Laurentii Altavæ, qui fuit unus e duobus istis Mercenariis, profertur apud Columbum pag. 301 et sequente.*

m *Præter Columbum mox citatum agit brevius de hoc facto Remondus fol. 118 verso.*

rit. Idem deponunt simili modo ipse, qui erus fregerat, Raphael Subira, anuorum quatuordecim, ejusque pater aunos quinquaginta quatuor natus d.

48 Nos Don Ludovicus Sans, Dei et apostolicæ Sedis gratia episcopus Barcinonensis, regiusque consiliarius, universis et singulis has literas visuris et inspecturis, sen quibus fuerint quomodolibet presentatæ, salutem in Domino. Cum P. Fr. Ambrosius Machin S. T. Magister, Ordinis B. Mariæ de Mercede redemptionis captivorum, ac in provincia Aragoniæ ejusdem Ordinis definitior, ex peculiari commissione reverendissimi Generalis dieti Ordinis designatus ad inquirendas res mirabiles, quæ quidquam possunt afferre momenti ad insignem divi Raymundi Nonnati vitam et sanetitatem probandam, ac pervulgatum in hoc Cataloniae principatu cultum, et pietatem erga eum maximam, ad ceterasque probationes, quas prædictus Generalis et suum capitulum generale injunxerunt ei faciendas a nobis, et postulaverit, ut ex his, quæ gravissimè testes in iufornatione coram nobis ad ejus instantiam recepta, deposuerunt vobis, nota et comperta forent, his etiam litteris testemur, nostræque auctoritatis testimonio, quo haberent majorem roboris ac ponderis firmitatem, confirmaremus: placuit nobis tam justis postulatis annuere, cum emergat præclarior et illustrior Dei gloria in Sanctis suis.

49 Igitur dicimus, affirmamus et fidem facimus, inter alios Sanctos, quos principatus Cataloniae immemoriali traditione veneratur, unum esse divum Raymundum Nonnatum, quem communis omnium seniorum et populorum, vulgo dictorum de la Sagarra, consensus et traditio affirmat, fuisse ortum in loco de Portell Urgellensis diocesis mirabili sane modo: etenim emortua ejus matre, cum ipse adhuc in ejus visceribus clausus permaueret et latitaret, dissecato parentis utero et latere fuit extractus: quocirca Nonnatus vocatus fuit, quia non solito naturæ partu et legibus in hanc lucem prodiit. Rursus ejus vitam ab ipsis incuabulis fuisse virtute et sanetitate perspicuam et illustrem ac caelestibus portentis approbatam tria præcipue confirmant.

50 Primum, quod cum adolescentulus pauculas oves parentis pasceret, ac soleret illis relictis sæpius quoddam eremiticum sacellum, situm in termino ejusdem loci de Portell, divo Nicolao episcopo dicatum, ad orandum invisere, beatissima et deipara Virgo ipsi apparuit, simulque ut Ordinis de Mercede ab ipsa instituti togam et habitum indueret, imperavit. Cujus dictis sanctæ indolis Adolesceus sedulo paruit, et habitum d. Ordinis Barcinonæ suscepit. Secundum, quod cum in gravem et letalem morbum Cardonæ incidisset (erat enim vicecomitem illius oppidi confessarius) tres Religiosi d. Ordinis apparuerunt, qui postquam refecerunt cum caelesti cibo Eucharistiæ, ab omnium oculis repente evanuerunt.

51 Nec tertium est minori admiratione dignum. Nam cum post ejus obitum, ejus venerandum corpus in arca clausum, et cuidam mulæ albæ, prius erutis oculis, fuisset superimpositum, ut illud deferret, quo divina voluntas designaret, post varia loca peragrata, tantum divino intuitu ad prædictum sacellum divi Nicolai, quod distat ab oppido Cardonæ unius fere diei itinere, pervenit, eoque ter eircuito, ante fores janæ flexis genibus mula erepuit media, ibique Sanctum corpus divi Raymundi Nonnati reliquit,

CAPUT VI.

Puer læsus curatur; litteræ illustrissimi episcopi Barcinonensis.

Puer læsus

* *Colomb. maceo*

a

b

c

Honorabilis Michael Guardiola chirurgus, civis Gerundæ, ætatis suæ L annorum, dixit: Octo circiter anni sunt, eum vocatus ad domum Michaelis Subira, virgarii * a magnificorum minorum hujus civitatis Gerundensis, ibidem iuveni filium prædicti Michaelis Subira sexennium aut septennem, lecto detentum, ob contractum sibi erus b sinistra, quod et inspiciens ipse, tale deprehendi, et juxta artem chirurgicam partes loco suo inter se coaptavi, coaptatisque applicui [linamenta] c et nonnullos asserculos; si que recte obvolutum erus reliqui non tamen sine gravi dolore pueri. Post hæc transacto biduo redii visum ac reperi cum magna admiratione mea erus, alio plane se habens, quam reliqueram, modo: quapropter interrogavi parentes, num alius quispiam chirurgus aliave persona manum curatricem admovisset; atque ambo negaverunt. Tum ego: Qui fieri id potest, cum alia prorsus ratione applicata modo sint involucra, atque ego applicui?

a *Sancto apparen-
te curatur*

47 Tum vero puer ita infit: Nemo unus erus tetigit, nisi S. Raymundus Nonnatus, qui hoc mauc in hocce enbiculo adstans illud medicatus est; neque ullus modo dolor inde mihi superat. Ego nihilominus applicui denno, quæ talibus rupturis apponi solent, cum iisdem asserculis, et conformiter chirurgicæ erus denno obvolvi, idque examinaturus tertio reverti. At puer intra brevius multo spatium temporis, quam ejusmodi plagæ curari solent, sanus ambulavit ac cucurrit; quod ego plurimum admiratus fui: quia sic læsi tenere lectum diebus quadraginta solent; et tunc quoque diebus aliquot affecto pede consistere nequeunt; cum tamen præfatus puer quiddecim non amplius dies usu cruris destitutus fue-

INTERPRETE
C. J.

d

litteræ

E

Ludovici Sans,

episcopi Barcinonensis,

F

post testium

INTERPRETE
C. J.

reliquit, ubi usque in præsentem diem (mutato tamen nomine sacelli divi Nicolai in divum Raymundum Nonnatum,) magna veneratione servatur et colitur. Hæc autem omnia sæpius a senioribus loci de Portell, et aliis communi fama avorum et parentum in filios et nepotes traducta andivimus.

in processibus

52 Nam cum multis annis ecclesiæ Solçonæ præfuerimus, cujus domini temporalis est locus de Portell, crebrius ipsum adire necessum erat, et cum eis familiariter sermonem de his facere delectabar. Vidimus etiam ex his præcipua depicta in antiquissima tabella et in imagine altaris constituti in templo ejusdem divi Raymundi Nonnati; in cujus medio eernitur ipse Divus depictus eum diademate in capite, et sub ejus pedibus hic titulus litteræ formæ antiquissimæ: Beatus Raymuudus Nonnatus: et circumcirea depicta historia ortus post obitum matris, mirabilis communionis et asportationis sui corporis per mulam cæeam et albam, cujus picturæ et imagiuis antiquissimæ nulla extat homium memoria quomodo aut quando fuerit facta.

depositiones

B 53 Itaque divi Raymundi Nonnati invocatio, cultus et populorum erga ipsum devotio a priore seculis ortum habuit, nec fuit temporis antiquitate antiquata, sed aucta in dies magis et magis: quod probant ubique extracta sacella, crebra, quæ ad ejus intercessionem miracula perpetrantur, ingens populorum erga ipsum pietas et incredibilis concursus ad ejus templum, præcipue Dominica ultima mensis Augusti, quotannis ejus solemnibus cum Missa et Oratione propria (quas non solum privatas, sed etiam solemnes celebrare semper fuit consuetum) dicata. Confluunt namque religionis et voti causa ex tota fere Catalonia undique populi: ejus præterea sacellum inspicitur oruatum lampadibus, tabellis depictis, sudariis, aliisque muneribus, a Christi fidelibus ex voto delatis et appensis.

exarata.

54 Nec illud videtur prætermittendum, sacras ejus reliquias et imagines, ab ægrotis postulas, desperatam sæpe non solum ipsis sed etiam brutis salutem conferre: omnesque hujus principatus episcopi et antistites, et nos cum illis, singulis annis Religiosis *d.* Ordinis scriptas licentias concedere ad legendas per suas dioceses a Christi fidelibus elemosynas ad divi Raymundi Nonnati templum exorandum, ejusdemque cænobii et domus opus perficiendum, nec non ad pauperes et adveuas peregrinos, illuc pietatis et voti causa adventantes, hospitio excipiendos, cibo potuque reficiendos. Quæ omnia quia et vera esse et nobis comperta profiteamur et attestamus, presentes fieri jussimus, manu nostra subscriptas et sigilli nostri impressione munitas, datas Bareinonæ die quarta mensis Januarii anno a Nativitate Domini MDCXIII. L. Episcopus Barcinon.

ANNOTATA.

a *Est apparitor, vel bedellus, ut vocant, (Gallice bedeau.) Plura habet Glossarium Cangii auctum.*

b *Remondus fol. 122, et Columbus pag. 274, el muselo izquierdo en redondo.*

c *Ad marginem notatur las estopadas; significationem Latinam uncis a me inclusam, sic describit Dictionarium Calepini: Linamentum est penicillis ex linteo decerptus, qui vulneri imponitur ex linteolo, vel spongia, vel lana ad exsiccandam saniem, et purulentiam extrahendam.*

d *Rem gestam deponit Michaelis prædicti filius, cui hæc sanatio evenerat, apud Remondum et Colombum lit. b designatos.*

e *Litteræ itaque istæ sunt datæ post Processus ac testium in eisdem depositiones, quæ anno 1612 contigerunt, quæque brevi hic compendio perstringuntur.*

PARS II

Ex editis Hispanice apud Philippum Columbum, interprete Joanne Pinio.

CAPUT I.

Singularia Sancti beneficia erga mulieres prægnantes ac puerperas in variis Cataloniae locis.

Columbus libro 3 Vitæ S. Raymundi, qui totus est de cælestibus favoribus, eodem Sancto patrocinante impetratis, cap. 1 et sequentibus agit de mulieribus gravidis, quæ in periculo puerperii opem ejus singularem sunt expertæ. Textum Colombi Hispanicum redde Latine in hanc sententiam: Etiam si ex iis, quæ desunt, constabit, S. Raymundi protectionem extendere se ad universas necessitates, quas patiuntur pii erga illum clientes; nihilominus ostendit experientia, memoriam, quod mater ejus amiserit vitam, quando ipse in lucem prodiit, efficere, ut intercessio ejus patrocinetur matribus, quæ in hujusmodi angustiis constitutas se vident. Quia vero miracula jam adeo frequentia sunt, non describuntur. Illa, de quibus authentice constitit Gerundæ ex formatione, quam de eis iustituit doctor D. Franciscus de Americh, canonicus, et in dignitate positus istius sanctæ ecclesiæ, nec non vicarius generalis dioceseos, ad instantiam patris magistri fratris Ambrosii Machin, definitoris provinciæ Aragoniæ, et ex commissione illustrissimi domini D. Onofrii Reart episcopi, sunt sequentia; in capitibus autem reliquis dabuntur cetera, quæ ad Cataloniae principatum spectant a.

Hoc Sancti patrocinium probatur

56 Circa mulieres prægnantes, quæ in suorum partuum periculo prodigiosam erant felicitatem consecutæ, declararunt doctores D. Hieronymus Pinguen archidiaconus Emporiensis b, D. Joannes de Crudillis canonicus et in dignitate positus istius sanctæ ecclesiæ, ac D. Michael Andreu, nec non D. Franciscus Quadros de Villela, etiam canonicus, quod esset publica vox, mulieres, quæ in ista civitate se commendabant S. Raymundo, non periclitatas esse, omnesque hunc in fidem habuisse vittas, imagiues, et aquam benedictam, sacri ejus lipsani tactu consecratam. Sciebant hoc, quia comprobatio similium miraculorum eorum se fuerat transacta, ut testimonia deferrentur ad conventum S. Raymundi festa ejus luce. Curia isti adeo cognitum est Sancti auxilium in illa pressura, ut vix invenienda sit mulier, quæ, dum ad ultimum pervenerit mens-

ex declarationibus,

b

sem,

A sem, pignore sacro, baculo, galero, candelis, vel imaginibus gloriosi Sancti, sibi nou prospiciat.

57 Decima quarta Septembris anni mncxii declaravit Michaël Villa, scriba publicus Gerundensis, dum quadam die festo S. Raymundi Nonnati interesset concioni, dixisse sacrum præconem: Quænam mulier, in suo partu iuocans S. Raymundum Nonnatum, periclitata umquam fuit? Dum hoc dicerem domi meæ, uxor mea et ego magnam erga Sanctum concepimus pietatem, atque adeo dum bis deinde uterum ferret, quodam antea mense ibamus ad ejus sacellum omnibus diebus Dominicis ac festis, magnaque cum fiducia imploravimus præsidium ejus, vicibus singulis curantes cantari ipsius jubilos ante altare ejus: et ex quo habuimus id pietatis genus, conjugis meæ tam felices fuere partus, ut, habita consideratione fœtum edi non posse sine dolore, partus ipsius fuerint tales, ut ex animi sententia non potuisset habere meliores. Uxor mea et ego id attribuimus piæ affectioni, quam habuimus et habemus erga gloriosum S. Raymundum, facto proposito numquam deserendi illam, continuata adeo videntes miracula domi nostræ, postquam majori cum devotione Sanctum invocamus: cum, priusquam ego audivissem quæ dixit concionator, in partibus antecedentibus subiisset magnam admodum laborem, in nouullis ad instantem mortem deducta.

58 Venit e ad illum uxor ejus admodum anxiosa, quia malam admodum prægnationem habuerat: timoresque ipsius magis auxerunt periculum. Videns itaque vehementiores esse dolores quam in aliis occasionibus, ac multo post tempore non posse se parere, clamavit, dicens se mori, suosque metus fuisse præsentia finis sui. Maritus ejus in hisce illam angustiis conspicatus, ad sacellum Saucti se contulit, ut Deum pro illa oraret, Religiosos rogans, ut sacrum ejus lipsanum ad illam deferrent. Vix illud venerata fuit, cum Domino nostro placuit mitigare dolores ejus, partumque admodum felicem ipsi concedere.

59 Declaravit Jacobus del Pas, civis Perpiniensis, magnam domi suæ pietatem esse erga gloriosum Cardinalem S. Raymundum Nonnatum propter multa miracula, quæ in illa operatus est, succurrens sibi in omnibus necessitatibus, in quibus illum invocavit, præsertim in partibus uxoris suæ, qui eam exponuit magnæ pressuræ, post multum temporis parere non valentem: donec Sancti reliquias ad eam deferunt, et statim periculo liberatur. Peculiariter in quadam occasione jam moritura erat, et sic credebat ipsa, quia Saucti lipsanum non erat ad se delatum, quod in alia civitatis domo, ubi simile erat periculum, existebat. Et mulier magna cum angustia dicebat: Vult Deus ut moriar, cum mihi ademerit tutelam vite meæ: et maritus promisit, quod, si pareret, fœtusque viveret, illum induturus esse veste Virginis de Mercede.

60 Ex mox voluit Deus, ut domum ejus intraret sanctum pignus, quod afferebat Religiosus, a quo illud petierat, tantumque fuit gaudium conjugis ipsius, ut illud pectori suo imponens recuperarit vires, ac filium pepererit, per quem Deus mirabilem se ostendere voluit per Sanctum suum, immittens ei symptoma, quod vultum ipsius pingebat colore violaceo, quo moriebatur, latente mali causa. Iuclamarunt

Augusti Tomus VI.

Sanctum, ut rogaret Deum, ne tam cito ipsorum filius se desereret, quo per intercessionem ejus gaudebant, vota aliquot Sancto facientes; quibus peractis, adeo instantanea fuit ipsius sanitas, ut omnes illam attribuerint S. Raymundi miraculo. Et concludunt, tam devote se affici erga eum, ut filiis et filiabus, quotquot habuerunt, S. Raymundi nomen indiderint.

61 D. Hieronyma Berdu, habitans Perpiniensi, declaravit, se anno mncx partui proximam inverso situ habuisse fœtum: unde per multum tempus inter illas angustias ac dolores versata fuit, fœtum unum dumtaxat brachium extrahente. Multa malo adhibita sunt remedia; sed nullum suffecit: uude vita ipsius ad ultimum periculum deducta est. Maritus ejus Petrus Berdu ivit ad conventum Virginis de Meroede, oravitque pro ipsa ad altare S. Raymundi, et petiit reliquias Sancti, quas secum tulit pater frater Joannes Raymundus, conventus vicarius: quæ vix venerata sacrum pignus, sensit magnis se animis et viribus esse, prodiitque fœtus, matre liberata periculo.

62 Declaravit Angela Casanova, se, tempore Quadragesimæ illo ipso anuo mncxii gravidam, multis affectam fuisse morbis: unde suborta ei fuit hydropisis, eo ipsam redigens, ut die Virgini Deiparæ mensis Martii clapsi, qui erat partus sui tempus, desperariut eam medici ac deseruerint, quia plura remedia non habebant, quæ ipsi adhiberent, dicentes ut de rebus suis dispoerent, quia cito admodum moreretur. Dum in hoc esset statu, dixerunt ei, ut gloriosum S. Raymundum iuocaret, afferrique curaret ipsius reliquias: multas mulieres in hujusmodi pressuris per iuercensionem ejus sanatas fuisse. Maguo pietatis affectu id fecit, allatoque sacro lipsano melius habere cœpit ab hydropisi, ac peperit. Verum vivens esset partus, au mortuus, iguorabant; sed illis com mendatibus eum dicto Sancto, vivebat, materque cito convaluit, atque ad sacellum ipsius ivit ad gratias agendas, afferens cereum, et feralem amictum d ad rei memoriam.

63 D. Auna de Estrada, habitans Perpiniensi, declaravit, anno mncix tam adversum sibi fuisse partum, ut per dies tres totidemque noctes eniti eum non potuerit acutissimis torta doloribus ac letalibus angustiis: et obstetrix, quæ semper lateri ejus adhærebat, dixit illi, ut invocaret S. Raymundum Nonnatum, votumque ipsi aliquod offerret. Vovit, fœtui, qui nasceretur, nomen Sancti se daturam, curaturamque, ut ad ipsius aram dicantur aliquot Sacra. Petiit sibi afferrent reliquias, quas magno pietatis affectu venerata fuit, votaue sua renovavit, dicens, ut accinerent ei jubilos ante altare sacelli ejus: quibus nondum cantari cœptis, renuntiatum iverunt, eosdem recitarent in gratiarum actionem, quia jam pepererat, multumque erat sublevata. Quæ omnia eveuerunt simul atque ipsius domo egressum est Sancti lipsanum.

Michael Llarío, incola Castellonensis e Ampuriarum declaravit, conjugem suam in primo partu anno mncvi ad tales fuisse redactam angustias, ut cogitarent morituram propterea quod parere non posset per aliquot dies. Curavit ad eam deferri reliquias S. Raymundi, et Patres benedixerunt modicum aquæ, sacrumque pignus eidem injicientes, infirmæ porrigunt, magnaque cum devotione illam bibit: et mox eodem instanti

INTERPRETE
J. P.

publica

E
auctoritate

d

fuerunt data,

F

INTERPRETE
J. P.

stanti peperit, et sana statim surrexit, infantique nomen Raymundi inditum fuit in signum ac memoriam miraculi.

et hic
* Esperanza

64 Franciscus Buigert, chirurgus Castelonensis declaravit, se festo S. Lucae abhinc annis sex vel septem ad aedes nobilis Spei * Fabrega, simul eum magistro Michaeli Texidor etiam chirurgo accitum fuisse, ut dictae dominae expirantis corpus aperirent, foetumque extraherent, quia moriebatur ex abortu absque remedio. Ambo adhibuerunt aliquot remedia isto tempore pomeridiano, sed frustra: partum quippe eniti haud poterat. Remanserunt ibidem illa nocte cum multis aliis, ut viderent, an partum, illa moriente, vivum extrahere possent: et hora tertia matutina mulieres nonnullae, quae illic aderant, letales angustias, quas patiebatur, miseratae, S. Raymundum invocaverunt, multis votis ac promissis, si parceret, ac sanaretur, ipsi editis. Hora quarta miserunt ad conventum S. Bartholomaei Ordinis de Mercede, ut afferrentur sanctae reliquiae ejus: Religiosi eas attulerunt, et modicum aquae benedictas, eidem illam immiscerunt, infirmaque bibendam porrexerunt, appositis pectori reliquiis: eodemque temporis puncto peperit, bene habuit, propediem ivit ad conventum Virgiius de Mercede, Deo et Saucto aetura gratias pro miraculo.

referuntur.

65 Rem confirmavit venerabilis Bartholomaeus Matthaeus sacerdos ac beneficiatus ecclesiae parochialis Castelonensis, quem accersiverant, ut dictam Spem Fabregam disponeret ad bonam mortem, quippe eum in finem illic remanserat cum chirurgis atque aliis multis personis ista nocte; refertque id quod declaratum est, addens, infantem vivum et tam exiguo cum sensu examinatum fuisse, ut hunc, donec ille prodierat in lucem, non nosceret: et sic dixerunt, quemadmodum ipsamet postea declaravit isti sacerdoti, qui sibi erat a sacris confessionibus: ad quod siue dubio induxerat eam status, in quo se versatam fuisse meminerat.

Antonius Morera e loco Montefalco territorii Cardonensis declaravit, Elisabetham Armengolam, ibidem loci habitantem, quadam occasione triduum exegisse in parturiendo, magnis cruciatam doloribus, quia foetum non poterat dare in lucem: dumque audiret declarans, eam pro mortua haberi, ex commiseratione ivit, et curavit afferri sacrum lipsanum S. Raymundi Nonnati, eodemque instanti, quo venerata illud fuit, peperit, et convaluit.

Andreas Llibragos, praecipuus justitiae minister, et iudex ordinarius loci de Olujas, annorum aetatis octoginta, confirmavit e majorum suorum traditione quidquid de Sancto scriptum remansit; descendensque ad miracula particularia, dixit, conjugem suam in duabus occasionibus habitam fuisse pro mortua ex malis partibus: et in occasionibus ambabus, allatis ad eam e conventu S. Raymundi, qui media leuca inde distat, reliquiis ejusdem Sancti, in momento liberam mansisse; ac innumera esse miracula, quae Deus patrat per sacrum pignus benedicti S. Raymundi in similibus pressuris.

ANNOTATA.

a *Observa, lector, plurima a me omissum iri mirabilia, quae narrat Columbus, quandoquidem de illis facta est mentio superius in parte prima. Quae autem ex ipso proferam, in novos titulos,*

capita ac numeros dispescam, et notationibus illustrabo.

b Emporiae, sicut scribit Baudrandus, urbs Hispaniae Tarraconensis in Indigentis Polybio et Ptolemaeo, Emporium Straboni et Stephano, a Phocæensibus condita, et olim ampla et episcopalis sub archiepiscopo Tarraconensi, nunc Ampurias, oppidulum Cataloniae in ora maris Mediterranei, et in diocesi Gerundensi, paucis constat incolis, contra Medam insulam parvam, sub dominio Hispanorum, tribus leucis distat a Rhoda in Meridiem, Palamum versus septem, et totidem a Gerunda in ortum aetivum: ab ea tractus adjacens dicitur l'AMPURDAN: non procul ab ipsa Marcus Cato Hispanos devicit: ejus meminit Silius lib. 3.

c *Quia parte I, cap. 2, num. 22 brevissime perstringitur declaratio Martini Soler circa partum uxoris suae, suppleo ibidem dicta, et ex Colombo cap. 2 profero plura.*

d *In Hispanico habetur una mortaja, quod nomen saepius postea recursurum significat feralem amictum: id est, linteum, cui involvuntur mortuorum cadavera ante sepulturam.*

e *In Hispanico est, de Castellou de Ampuria. De hoc loco Baudrandus ista memorat: Castellon, oppidum Hispaniae eiterioris amplum, nunc ex veteri inscriptione interpretantur CASTELLON D'AMPURIAS, oppidulum Hispaniae in Catalonia, in ora littorali maris Mediterranei prope Emporias oppidulum, quinque leucis a Gerunda in Ortum aetivum, et octo ab Helena in Meridiem.*

CAPUT II.

Aliae a Sancto gratiae puerperis praestitae in variis Hispaniae locis.

Vici declaravit nobilis domina D. Eleonora de Monrrodon, uxor illustris domini Joannis de Monrrodon, id quod sequitur: Anni erunt quatuor, ex quo periculosus mihi fuit partus: et horis quatuor supra viginti in magnis doloribus constituta, dum viderem non posse me eniti foetum, domiuam matrem rogavi hanc mihi gratiam, ut juberet accersi patrem Commendatorem de Mercede a, qui recitatum ad me veniret orationem S. Raymundi Nonnati, atque afferret Sancti lipsanum, erga quem ego testis pie admodum afficio, magnaue habebam fiduciam, et certa eram, me, dum diceretur dicta oratio, in momento liberatum iri, sicut videram in multis aliis. Venit P. Commendator, dumque dimidia orationis pars b esset dicta, statim peperit infantulum, qui, Deo sit gratia, hodie vivit: et in memoriam gestavit Sancti vestem, donec pauco abhinc tempore illam deposuimus: et talis est nostra in Sanctum fiducia, ut visus nobis fuerit, quamdiu vestitus ibat isto habitu, probata admodum ac multa fuisse valetudine: ex quo autem tempore illum deposuerunt, non recte se habet, nec integra gaudet sanitate illa, qua fruebatur ante.

67 Et declaravit, quod, dum iufans lactaretur, die quodam sibi eum attulerint quasi mortuum

A tuum in infecto lacte, quo nutrix illum alebat; quodque, imposito ipsi scapulario Sancti, eiecerit multum lactis per os, ac recte valuerit. Addebat denique: Tantam ego habeo in glorioso S. Raymundo fiduciam, ut nihil ab ipso petierim, quod per intercessionem ejus non concesserit mihi Deus. Sic juravit ac signavit coram domino episcopo c.

principatu,

68 Facta declaratione dominæ Eleonoræ de Manrredon, magister frater Joannes de Antillon secundum Commendator fuit Vici, comperitque, dominam istam quotannis S. Raymundi festum celebrare magna cum solennitate, quæ illi causam sciscitanti respondit, se repetitos a Deo accepisse favores in partibus suis, Saucto patrocinante, post illius ex ista urbe discessum, eodemque in duabus occasiombus adeo fuisse arduos, ut eam reliquerint tamquam mortuam: vidisse cubiculum ingredi gloriosum patrem S. Raymundum: animo inde erecto familiam advocasse, et facile peperisse. Quod vero eam obstrinxit ad evendam celebrationem ipsius festi quotannis, fuit omnium opinione quasi resurrectio, quia jam erat quasi mortua, ac chirurgi erant parati, ut aperirent corpus ejus, quando nosceretur exspirasse. Tunc autem visa fuit spectare (nescit quomodo, quia destituta erat sensu) Religiosum de Mercede sibi benedixisse, et in momento factam sui compotem peperisse, ac recte valuisse, et sic, dum vixerit, festum ejus se debere celebrare, et induere filios suos Saucti veste, quia sic educabat illos sanos; habere se hujus rei experientiam abhinc anno mdcix, id est, miraculi, quod antea retulimus.

Tutela
d

69 Tutelæ d in Navarra anno mdiv P. frater Valerius Marcus, vir Religiosus admodum zelosus, pingendas curavit multas Sanctorum Ordinis nostri picturas, quæ hodie existunt in parvo claustro conventus nostri Cæsaraugustani. Quando ibat visum easdem elaborari, historiam singulorum sciscitabatur ab illo: quod factum, ut retulerit historiam gloriosi cardinalis S. Raymundi Nounati, multaque miracula, quæ Deus operabatur per intercessionem ejus, præsertim in mulieribus gravidis. Contigit, ut pictoris conjux nterum ferret, et, antequam advenisset tempus, invaserint eam dolores partus adeo vehementes, ut moreretur, iis ita judicantibus, qui opem illi ferebant, propterea quod sæpius in cruciatu destituebatur sensibus per triduum, quo conflictabatur isto tormento. Noverant omnes, mortuum esse foetum atque adeo condemnarunt illam ad necessarium chirurgiæ rigorem, quo per partes extraheretur foetus. Verum tam erat illa exanimis, ut cognosceret, remedio isto accelerandam sibi mortem.

in Navarra,

70 Tuuc mulier meminit sancti illius Thaumaturgi, cujus historiam audierat ex P. Fr. Valerio commendatore conventus Virginius de Mercede, sed non sciebat ejus nomen. Fecit, ut suus maritus iret ad S. Nicasium, qui est conventus Ordinis in ista civitate, rogaretque P. Commendatorem, ut Sancto isti tam prodigioso se commendaret, cujus nomen non recordabatur, condemnatam utique ad crudelem mortem. P. Commendator afferebat ei reliquias S. Raymundi, et vix collo illas apposuerat, cum cessarunt dolores, cœpitque foetum ejicere per partes adeo corruptas ac foetentes, ut tolerari non possent. Cito admodum couvaluit, adivitque Sancti sacellum, ubi celebrari jussit Sacrum, tota sua familia magno pietatis affectu eidem addicta: San-

ctusque pictas multas suas imagines persolvit marito, quæ ita distrahebatur per devotionem erga Sanctum, ut pietor meliori fuerit in re e.

71 Dominus episcopus Rossensis f in Vita S. Raymundi, quam scripsit in sua Centuria, affirmat tamquam testis oculatus, in civitate Optana g conjugem thesaurarii regii, partui suo timentem propter periculum, cui se expositam viderat aliis vicibus, instituisse mensibus ultimis noveam S. Raymundo, ac sancta ejus imagine domum delata, magna fiducia sperasse. Tempus aderat pariendi, sed cum hujusmodi symptomatibus, ut de vita desperaret. Invocavit, in tanto se conspiciens periculo, Sanctum, ipsoque patrocinante peperit, pressuris, prout in aliis partibus solebatur, non iugruentibus, quæ ultimis periculis eam exponebant. Hiuc grati animi causa complevit aliquot promissa, ut quæ S. Raymundo Nonuato fecerat.

72 In eadem civitate uxor Joanuis Alvarez, scribæ ex numero h, eo redacta e partu fuit, ut alios edere non posset, sicut annorum quindecim experientia comprobavit, foetu, quem conceperat, immature prærepto i. Patronum igitur sibi assumpsit S. Raymundum, multas elemosynas in ejus nomine erogans, et offerens, se celebraturam ipsius festa cum magna solennitate. Eodem autem, quo id incepit anno, gravida facta est, filiamque edidit absque terrore mali successus: E uec affligebant propter devotionem magnam, quam habebat de protectione S. Raymundi, symptomata aliquot, quæ in præguando supervenerant.

In nostro conventu Matriteusi venerationi exposita est in sumptuoso sacello imago miraculosa sancti Cardinalis, opus mirabilis istius sculptoris Gregorii Hernandez. Inter alia signa, quæ ibi gratiarum actio pro favoribus Dei per Saucti intercessionem obtentis reliquit, legitur in tabula, quomodo anno mdcx Augustina Alameda, habitans Matriti, ad musem septimum præguationis suæ cœperit non sentire foetum: adhibita sunt remedia, sed nullius motus signum dedit: reputabatur mortuus, multis ac continuis remediis, quæ adhibita fuerant, hoc suadentibus. Adjudicatur illa crudeli remedio torni k, ad extrahendum, quoad poterant, foetum: pie admodum afficiebatur erga Sanctum, fretaque ejus patrocinio, in occasionibus hujusmodi probato, iuchavit novenam in sacello ejus. Primo die foetum sensit: idem accidit diebus ceteris, ac proinde liberata jam illo terrore primo, speravit cum fiducia in sancto Protectore suo: partus fuit difficillimus, cum horis amplius quinquaginta tribus cruciata fuerit doloribus et angustiis mortiferis: renovavit quæ Saucto promiserat: sacrum ejus lipsaum petiit, quod dum veneraretur, prodiit foetus liber periculo: nobisque reliquit penicillum *, grati animi sui signum.

73 Anno mdclviii postquam Sanctus domium Magdalenam de Espiuosa liberaverat difficili partu, uno exinde mense iuvasit puerum tremor artuum, quo secundum signa et judicia medicorum exspirabat. Mater auxia jussit eum deferri ad aram S. Raymundi, flexisque genibus dixit ei: Si tua intercessio liberarit illum in natiuitate, patrocinium tuum debet resuscitare eum. Divinam pietatem movit fides matris, et sancti Cardinalis intercessionem consecuta est, domum rediens cum filio sano ac valente, omnibus publice dicentibus fuisse revocatum ad vitam.

74 In eadem curia Matritensi anno mdclx Castellæ operatus

INTERPRETE
J P

e
f

g

in Castella
nova, ac Ma-
triti

h

i

k

f

* f. picturam
tropicæ.

in eadem

l

INTERPRETE
J. P.

operatus est Deus per merita sancti Cardinalis unum e suis miraculis in domina Augustina Carrillo. Sexto prægationis suæ mense comperit, quod se non moveret fœtus : unde afflicta fuit, mortuum judicans. Timores ejus confirmati sunt, dum videret, quod se affligere inciperent aentissimi dolores, ac mortiferæ angustia, quæ nna cum remediorum applicatione eresebant. Certo itaque sibi persuadebat, fœtum esse mortuum ac proinde dum videret, se non posse illum eieere; ut vitæ ipsius consulere, tractarunt de fœtu extrahendo per partes. Illa tam erndele verita tormentum veuit ad sacellum S. Raymundi, jusaque ei diei Missa, toto illo die perstitit ante ipsius aram. Illic desierunt dolores, domumque suam rediit sine sensu ullo. Sic permansit, donec completerentur novem menses, tam libera angustia, quam si prægans non fuisset.

novæ,

75 Sed tunc irruerunt turmatim omnes eum symptomatibus talibus, ut præeeperint eam m-niri Sacramentis *m*. Hisce in angustia implorans opem gloriosi S. Raymundi, ad se afferri curavit reliquias ipsius, et simul atque eas venerata est, fœtum eiecit corruptum et fœtentem, vitæ periculum non passa, quod medici atque obstetrices minati fuerant in tam diuturna corruptione; eum in diebus paucis tam recte valere se senserit, ut venerit gratias actura Dei in sacello Sancti.

favores,

76 Pietas in Deum et Sanctos, ad repetendos eorum favores, exigit devotam agnitionem illius, qui eos accipit. Multæ fuerunt demonstrationes in Sancti obsequium factæ pro bono successu, quem acceperat in miraculo præterito domina Augustina Carrillo : et sic postquam idem ipsi evenisset infortunium in prægatione sequente, quamquam longiore cum periculo, quia vixerat menses quinque, in ventre fœtu mortuo; advenit partus, sed absque spe vitæ in matre. P. Dominicus de Hispania, istius conventus conceionator, qui erat ipsi a sacris confessionibus, accessit ut eam compararet ad extremam luctam, quoniam deposita erat a medicis: Sancti reliquias ipsi applicuit, dicens ut se commendaret ei, cum in periculis hujusmodi fuisset ipsius sospitator : fecit hoc, eundemque adepta est successum, quem in pressura præterita. Venit cum ipsa, tum Joannes Baptista Esperone, maritus ejus, ad agendas Deo gratias in sacello S. Raymundi.

nec non Bur-
gis in Castella
veteri

77 Episcopus Rossensis citatus refert aliud eventum, qui in civitate Burgensi accidit domina Mariæ de Miranda, uxori Zoyli *n* de Sanzoles, illustris equitis Burgensis. Annos aliquot, postquam fuerat nupta, trauserat in sterilitate et tristitia : per intercessionem gloriosi cardinalis Raymundi Nonnati obtinuit fœcunditatem, qua gaudens quietos matrimonii sui ducebat dies, grataque pietatis suæ rationibus accensuit expensas diei S. Raymundo sacri, præcipuas illustris civitatis istius mulieres invitando, et multas lucrando pro Sancto devotas, mirabilibus ejus divulgatis; religiosæque pietatis suæ fructum consecuta est. Etenim dum gravi infirmitate, multisque in sua prægatione superveniens periculis laboraret, quæ talia erant, ut multa et fortia remedia ad conservandam vitam matris derivarentur in fœtum, ad maxime crudam mortem condempnabant eam. Compertum fuit, mortuum esse fœtum : adhibita repetitis vicibus singularis diligentia; sed omnia frustra, quia cuncti enim non poterat.

78 Rem expedivit Deus, ut agnosceret illa

ae confiteretur, quantum suo Sancto deberet. D
Condemnarunt eam ad brevem mortem, quia ad
remedium torni non habebat vires, fœtorque fœ-
tus corrupti jam sentiebatur : serio admodum se
commendavit S. Raymundo, pictura ejus collocari
jussa e regione sui lecti : hanc acceperunt e nostro
conventu. Vix illam aspexit, quando bono ejus
desiderio videbatur Sanctus in sua imagine te-
nere compati : unde majore enim desiderio illum
invocavit : aliquo modo inquietam se sensit, fam-
ulasque advocans fœtam mortuum edidit, cor-
ruptum ac fœtentem, tamque horrendis sordibus
involutum, ut nemo remanere posset in cubiculo :
dixitque postea, novum fuisse miraculum, quod
magnus ille fœtor mortem sibi non attulerit. Nec
minus in prodigio mirabile fuit, quod senserit exi-
guum dolorem. Rei coronidem imposuit repentina
sanitas ejus. Personæ qualitas, pressura magna,
multæque miraculi circumstantiæ, dum statim
valeret tam bene, aesi nullo laborasset malo,
commoverunt civitatem totam ad religiosum pie-
tatis affectum : et sic multæ novæ, quæ diebus
istis sunt Sancto factæ in suo sacello, solatium attu-
lerunt ipsius gratiarum actioni. Neque in hoc dum-
taxat eventu ac supra memorato stetit Sancti favor
erga feminas steriles ; sed dno sequentes comproba-
bunt idem. E

D
singulare
Sancti erga
puerperas
ostendunt
patrocinium.

ANNOTATA.

a *In Hispanico*, à el padre comendador de la Mereed. *Per nomen* Commendatoris significatur officium seu dignitas in ordinibus Militaribus Religiosis, uti dicitur apud Cangium. *In Conciliis Hispaniæ, ab Eminentissimo Aguirrio editis, tomo 4, pag. 290 sunt ista* : R. Commendator monasterii beatæ Mariæ Virginis de Mereede civitatis Valentiniæ. *Et ibidem pag. 453 habes* P. Fr. Joannem Garcès, Commendatorem domus Dominiæ nostræ de Mercede.

b *Hisp.* eh ser' mediada la oraciou.

c *Colombis his subdit* : Omnia ista miracula habeo in libro Ms., auctoritate judicium et Ordinarium Catalanorum muuta, et e Catalano versa Matriti per secretarium D. Thomam Gratianum Dentium, cum sua originali ad eujuslibet informationis finem subscriptione.

d *Hisp.* Tudela : sita est ad fluvium Iberum. F
e *In Hispanico* : Mejoro su caudal.

f *Nomina ejus dedimus supra.*

g *In Hispanico est* de Huete, *Latine* Opta..., urbs Hispaniæ in Castella nova, a Concha septem leucis, Toletum versus viginti, inter urbes haud obscura, in planitie cum castro, teste Baudrando.

h *In Hispanico del numero* : id est, ex determinato numero personarum, quæ hoc officio funguntur. Sic dicitur academicus ex numero, qui utique in eo differt ab illo, qui est supernumerarius, ut vocant, quod assumatur in absentia alterius, qui est ex numero.

i *In Hispanico* malograndose sin tiempo el feto.

k *In Glossario Cangii aucto sunt ista* : Tornum, machina ad extrahendas naves ascendentes in fluvii, a Gallico Tournier, quod instar rotæ versatilis esset, sic dicta. Applicari cum proportione metaphorica hæc posse videntur instrumento chirurgico, de quo hic est sermo.

l *In Hispanico* alferencia : morbus non tantum parvulorum infantium est ; sed etiam in adultis personis habet locum, ut videre licet infra num. 85. *Consuli etiam possunt Annotata ad cap. 10 lit. b.*

m *In*

A In *In Hisp.* sacramentar, *id est*, extremo viatico et unctione muiri, *prout indicavi in mea versione, vel sacro viatico dumtaxat.*

n *In Hispanico quidem habetur del Zoyl, unde suspicio esse posset nomen esse cujusdam officii. Verum cum vocem non inveniam; et S. Zoitus colatur Burgis, existimo esse nomen proprium.*

CAPUT III.

Steriles fecundatae; reliqui favores praegnantibus ac puerperis praestiti expediuntur.

Steriles per
Sanctum fe-
cundatae Bur-
gis,
* i. e. Rossen-
sis, de quo
paullo ante

B In eadem civitate Burgensi, ut refert venerabilis dominus episcopus *, Maria de Valencia, cujusdam nobilis uxor, uomine Ferdinandi de Udobro, anno m̄xciii post multos annos sterilitatis, quae acciderat e lapsu quando erat puella, medicinas et remedia humana nihil sibi prodesse videns, divina adhibuit, sibi apud Deum assumens patronum gloriosum cardinalem S. Raymundum Nonnatum, obtulitque, se nomen ejus daturam filio vel filiae, quos Deus sibi concessisset. Gravida mox facta est, peperitque filium vivum, et nominabatur Raymundus de Udobro, dum anno m̄xciii informationem juridicam instituit miraculorum ductus dominus episcopus.

et in Navarra:
a

80 In oppido Portugaleta a mulier praecipua et dives, exspes habendi filios postquam multis annis nupserat, narravit suam tristitiam cuidam Religiosae *, consanguineae suae in conventu sancti Tureii b in Biscaia, qui media leuca distat a Portugaleta consuluit ei, ut se commendaret glorioso S. Raymundo thaumaturgo e Religione sua. Obtulit illa, si faveret sibi, structuram se ipsi altare in isto conventu, et collocaturam in eodem imaginem ejus; talemque ipsi Deus dedit securitatem animi, ut statim inchoari opus curarit: quod priusquam absolveretur, pretium pietatis tulit, dum praegnantem se vidit, et ante temporis finem herede donatam.

Ulyssipone
c

C 81 In ecclesia Dominae nostrae de Gloria urbis Ulyssiponensis c, Ordinis nostri hospitio, in veneratione erat anno m̄cxxx gloriosi cardinalis sancti Raymundi imago, multasque gratias acceperunt fideles pro isto cultu. Quas obtinuerunt ei devotae in angustiis suorum partuum, ponemus: de reliquis erit postea dicendi locus. Domina Mariana Maroso, uxor Petri Baez, Ordinis Christi d, in parocia Magdaleuae, timorum suorum ingressa fuit mensem, qui erat nonus suae praegnationis, quia fuerat experta, sese in antecedentibus fuisse in periculo mortis, debitum ejusdem solventibus filiis, quos paucis post nativitatem diebus amisit. Prospexit sibi per dies viginti pietate novemdiali ad ejus aram, et Sacrificiis ac precibus nostrorum Religiosorum. Pervenit ad partum, et tametsi illum inchoaverit cum fiducia de Sancti patrocinio, praecedentium tamen pressurarum experientia non desinebat eam affligere. Verumtamen timoribus ipsius evanescentibus baculo utique Sancti nixa, et ad collum pendulo galero ejus, ad primum dolorem peperit parvulam, quam grati animi causa vocavit Catharinam de S. Raymundo, et aliquot post annis vivebat, dum hujus, et aliorum Sancti miraculorum facta

est informatio.

82 In parocia ecclesiae cathedralis praenobilis domina D. Antonia de Meneses, illustris benefactrix sacrae nostrae Religionis, passa est multa symptomata non sine magno periculo in sua prima praegnatione: unde, ut vitae ejus securitati consuleretur, necesse fuit adhibere violenta remedia: sed his vitam foetus periculo exponebant, id quod magnis illam afficiebat timoribus, praesertim quando appropinquante partu cresebant angustiae, invalescebant dolores: et omnia fiebant magis acerba, quando non sentiebat foetum, omnibus illum mortuum judicantibus. Confugit in sua tristitia ad S. Raymundum, allatumque sibi saerum ejus lipsanum magna cum pietate apposuit collo, serio admodum Sancti intercessionem se commendans: ac patrocinium ejus obtinuit: per sacrum utique pignus mitigati sunt ei dolores, ac feliciter peperit. Verum ut experiretur favorem sancti Raymundi, prodiit infans omnia mortui indicia praesefereus: caput erat gibbosum; oculi maculis cooperti, sine fletu, et ullis vitae indicibus. In angustias acti sunt omnes; foetumque absconderunt, satagentes ne videret eum mater. At sicut jam cruciatibus et furente periculo erat liberata, sola eam coquebat cura, quale esset, quod pepererat. Necesse itaque fuit manifestare ei veritatem, et adducere infantem. Non cecidit animis, etiamsi illum videret cum tam paucis vitae indicibus; sed potius reliquias e collo depositas foetui applicuit, et statim aperuit oculos, suxit uber, felicemque matris partum laetitia implevit.

E

* i. e. Ordinis
de Mercede
b

d

83 In parocia vulgo de Santos a Boa-vista Hieronyma Molina vulgavit S. Raymundi gloriosi miracula in prospero suo partu. Audivit Sancti miracula, ejusque voluit suffragio se praemunire ad pressuras, quibus vita sua fuerat exposita in similibus periculis. Pingi jussit Sancti imaginem, ponique in suo cubili, timens ne apprehenderetur tunc temporis, quando non potuisset habere ejus reliquias, coque magis, quod passim non essent in hospitio: frequentia quippe miracula ab uno urbis traetu ad alium deferebant eas in tam populosa civitate: et sic prospiciebant sibi cives imaginibus ejus, quas, eognita pietate, magno numero fecerunt omnes Ulyssiponenses pictores: et sic nobis asseveravit fide dignissima persona, quod ad fores ejus viderentur annis istis imagines Sancti, sicut Matriti Virginis Solitariae e. Tribus ante hebdomadibus quam expectabat partum, eodem se laborare vidit. Poni jussit luminaria ante Sancti imaginem, opem ejus imploravit, nonnulla ipsi promittens, et ad primos dolores feliciter peperit, et iutra paucos dies adivit ecclesiam de Gloria ad agendas Deo gratias, et complenda sua vota.

mira

F

84 Anno m̄cxxxix in parocia Magdalena Agnes Mendez, uxor Francisci Diaz de Leon, videns minas mortis in partu rigido, quo multas horas intensissimis cruciatibus, mortisque angustis fuit conflictata, propterea quod foetu liberari non posset; amica quaedam periculo ejus compatiens, dixit ei, ut se commendaret glorioso cardinali sancto Raymundo ex Ordine Virginis de Mercede, qui in ecclesia Virgine de Gloria, istius Ordinis hospitio, erat in veneratione, Deo per lipsanum ejus sacrum atque imagines faciente multa miracula Ulyssipone. Attulerunt ei eandem eum imagine ipsius; dumque se commendasset Sancto ex toto corde, simul atque incenderunt funale, Deus illam feliciter

confert

INTERPRETE
J. P.

ter illuminavit, et, doloribus cessantibus, in lucem edidit formosum admodum partum, postquam sensisset, quamquam sine vehementibus cruciatibus, eum inverti, quia partus prodibat tortus. Hinc grati animi causa egit cum insigni magistro, ut sibi pingeret Sanctum in lamina, quam instruxit pretioso ornatu ex ebano et argento, ac sub umbella posuit ad caput lecti. Pietatem persolvit ei Sanctus, ut videbimus.

Illustrissima domina D. Helena de Castro, uxor domini Hieronymi de Altagde, qui insignes fuere benefactores Religionis, ac domini sunt domorum nostri hospitii, et nostræ ecclesiæ Virginis Matris de Gloria patroni, fuit experta quam liberalis erga se fuerit Sanctus in felicissimo partu. Ut vero majoris esset ponderis miraculum, talibus eam periculi adjunctis circumdari permisit, ut omnes de ea desperarent, vitæque ejus nihil esse remedii reputarent, etiamsi nobilis domina semper magnam posuerit fiduciam in Sancti patrocinio, quod communi cum admiratione fuit adeptæ. In familia ista illustri magnæ fuerunt grati animi significationes, nec minores, quos Sanctus B rependit, favores: de qua re dicemus aliquid suo loco.

in parturientes
beneficia,

* allerecia

85 In eadem urbe Ulyssiponensi Elisabethæ Henriquez anno mdcxxx, tempore partus sui appropinquante, tam vehementes erant dolores, ut mentis esset impos, ac per triduum loqui non posset, invadentibus eam aliquoties symptomatibus paralyticis. Malum denique degeneravit in tremorem artuum*, quo identidem luxabatur per continuos motus: unde fiebat, ut, fœtus immemores, toti essent in remediis, quibus matri prospicerent. Verum ubi cognoscerent nullum superesse, dederunt ipsi extremam unctio- nem. Dum in hoc esset statu, persona quædam S. Raymundo devota dixit marito, in Deiparæ de Gloria, hospitio patrum de Mereede, dari sacrum lipsaum gloriosi cardinalis S. Raymundi Nonnati, quo visa fuerant in hujusmodi pressuris magna fieri miracula in ista civitate: illuc se conferret, celebrarique juberet Missas aliquot in ejus altari, ac sacrum pignus peteret: Religiosos esse admodum affabiles, et statim venturos. Sic fecit, missique a Prælate Religiosi duo: vix collo ejus apposuerunt sacrum pignus, cum C ad se reversa peperit iufantem vivam, medicis et obstetricibus mirantibus, quod remedia tam violenta, qualia pro uatris vita erant adhibita, non abstulissent vitam infantis. Paucis post diebus surrexit, et die quodam tota familia venit domum uostram ad persolvendas grates Deo et Sancto. Georgius Lopez maritus ipsius pingi in lamina Sancti i maguem jussit, quam et retinet splendide exornatam.

uti etiam Bur-
gis,

86 Sicut in urbe Burgensi fuit magna pietas, quam venerabilis episcopus Rossensis introduxit erga sanctum Cardinalem, sic multa fuere miracula, quæ Deus fecit etiam iis, qui ipsum non invocabant. Uxor Josephi de Campo, post unius diei ac dimidii periculum, tales sustinuit cruciatu, ut derelicta fuerit tamquam mortua. Viribus defectam statuerunt aperire, credentes exspirasse, ut fœtus baptizaretur: tulerunt ad illam S. Raymundi imaginem, et statim aperuit oculos, ac peperit etiam priusquam ad se redisset. Obstetrix ac medici affirmarunt revocatam fuisse ad vitam.

Idem accidit uxori hominis condimentarii, qui habitabat in suburbio S. Stephani, cum, Sacro diei jussu in nostro conventu, expedita est et pe-

perit eodem tempore. Idem effecit in ædibus D Vallis de Somorostro apud Portugaete imago Sancti delata ad mulierem, quæ per quatrimum fuerat in isto periculoso conflictu: Sanctum invocavit, spem suam in eo posuit, oculosque in imagine ipsius fixit, et e tanto periculo evasit inco- lumis.

87 Imago sancti patris nostri Raymundi in summa veneratione est in nostro conventu oppi- di de Azuaga, perque illam Deus operatus est magna mirabilia. Accidit anno mdcxl, ut do- mina Maria Chacon, dum parturiret spatio qua- tridui, ad vitæ extrema adeo perductam se re- pererit, ut advocarit bubulcum* ad fœtum, qui in partes erat divisus, sectione extrahendum; quia judicabat, sic conservatum iri vitam matris: quæ in isto posita conflictu commendavit se S. Raymundo, varia promisit, et inter illa, si fœ- tus nasceretur vivus, sancto ejus habitu vestien- dum; si masculus, ei impositum iri nomen ipsius: et statim perperit parvulam, quæ etiam tunc vi- cebat, quando seribebatur relatio, nupta D. N. de Sancta Cruce, S. Jacobi Ordinis equiti, uno ex equi- tibus Sorianis h. Domina vocatur D. Anna de S. Raymundo.

88 D. Anna Ortiz de Vara in eadem civitate parturiens, a medicis derelicta, et munita san- ctis Sacramentis, S. Raymundo se obtulit, vo- tum faciens, se induturam partum sancto ejus habitu: et peperit illico, a laboribus, quos pas- sa fuerat, sanitati reddita. In lucem vero edidit parvulum, gestavitque diu habitum nostrum, et ex illa hora tam religiose fuit affecta mater, ut sanata condiderit testamentum, corpusque suum sepeliri voluerit in nostro templo, ecclesiæ pa- rœciali istius oppidi relinquens splendidam huma- tionem.

Habeo me penes authenticam informationem, XII Novembris anno mdcxx factam in loco de Alocayna circa civitatem Ecijam i ante Franci- scum Martinum Doria, prætorem ordinarium, et ante Alfonsum Barranquero, dieti loci scribam, ad petitionem patris concionatoris fratris Petri de Heredia, Ordinis nostri Religiosi, et con- ventus Ecijensis conventualis, qui iverat verbum Dei prædicaturus in dicto loco. Accidit, ut me- moratus Religiosus, cum dicto die, qui erat Jo- vis, esset in ædibus Bartholomæi Alfousi incolæ F dicti loci, audierit, mulierem, nomine Catha- rinam Vasquez, uxorem Didaci Chicon, qui erant incolæ loci ejusdem, derelictam fuisse, quia qua- tuor horas supra viginti parturiebat immensis cum doloribus, neque liberari poterat fœtu, viribus il- lam ad hoc jam deficientibus. Tunc Religiosus dixit puellæ, nomine Ludovicæ, quæ filia erat Mariæ Ruiz ac Martini Michaëlis, habitatorum dicti loci, ut adiret domum mulieris parturientis, eique dice- ret, ut ex toto corde invocaret nostrum gloriosum patrem S. Raymundum Nonnatum, et se commeu- daret ei.

89 Dumque ivisset puella, et rem renuntias- set coram aliquot mulieribus, opem ferentibus pressuræ parturientis; illa se commendavit San- cto magna cum fide, et vere ex animo. Idem, positus humi genibus, fecerunt mulieres circum- stantes, et statim, sentiens inverti fœtum, pe- perit, nemine illum tenente, nullaque alia dili- gentia adhibita, quam quæ in hujusmodi occa- sionibus adhiberi solet. Dixit autem Maria Gon- zalez, quæ parienti opem tulit, gloriosi S. Ray- mundi auxilium vix imploratum fuisse, quando mulier, quæ antea erat sine viribus, testis istius prehendit

Azuaga

9

* baquero

h

E

in Extremadu-
ra, ac Ecijæ

q

F

in Andalusia

Aprehendit brachium, dicens, se velle parere, surgensque admiuiculo lintei, quod ibidem prope aderat, isto brevi momento temporis peperit infantem, dicens fuisse miraculum S. Raymundi, cum nullum in illo edendo sensisset dolorem. Omnes rei conscius multo cum populo adivit ecclesiam, testificaturus gratum animum erga Deum, infanti, qui erat natus, ad prodigii memoriam imponens nomen Raymundi in baptismo, et mater cito admodum surrexit sana. Idem testantur dicta Catharina Vasquez, cui res accidit, et Maria Ximenez, aliæque personæ præsentis.

provincia

90 Quamvis sequens miraculum annis quadraginta novem acciderit post præcedens, conjungo ea, quia eodem tempore accepi informationem illius, ac testimonium hujus, quod se habet, prout sequitur. Septima Februarii anni MDCLXIX, hora tertia pomeridiana iutravit afflictus admodum couventum beatissimæ Virginis de Mercede civitatis Ecijensis dominus Christophorus Castrillo et Tamaris, eques Calatravanus *k*, dominus locorum vulgo de las Cuevas de Vecerin, Montuxaque, et Veraujan, dicens, dominam Antoniam de Sanvitores filiam vice-comitis de Cabra, sancti Christi *l*, conjugem suam mori ex partu, eamque a se relinqui sine spe vitæ, quia fœtus erat inversus, et mater exanimata vigorisque expers a biduo: recursumque fuisse ad Deum, et ad omnia remedia humana, medicorumque et obstetricum iudicio advenisse horam ejus.

sigularem
Sancti

91 Consolabatur eum reverendus pater magister frater Matthias Tamariz, qualificator sancti Officii, ac istius conventus commendator, dicens, ut speraret de misericordia divina per suffragia S. Raymundi, cujus mirabilia in urgentioribus etiam periculis erant visa. Jussit illico ad eam afferri picturam, medium sancti Cardinalis corpus exhibentem, quæ erat in cella domus commendatoriæ, monens, ut Saucto se commendaret, et speraret a Deo bonum exitum et conflictu per patrocinium ejus. Sic factum; et maritus ei dixit, ut offerret se valde impense sancto Cardinali, ac promitteret illi se facturam festivi aliquid, si eam eximeret e mortali ista afflictione.

C
opem expertis.

92 Præstitit hoc magna pietate: et mox instantaneæ sensit moveri fœtum, prodiitque in lucem absque novo dolore infans valde grandis, qui hodieque vivit, dum hæc scribuntur, ubi tamen mater erat juvenis admodum ac gracilis. Celebratum fuit prodigium magno cum gaudio populique concursu, quoniam parentes erant e nobilibus civitatis istius illustris, quæ in Hispania adeo nota est. Addit testificatio, innumerabilia esse miracula, quæ operatus est Deus, et operatur quotidie per intercessionem gloriosi cardinalis S. Raymundi in ista civitate: sed negligentia parum adhibet curæ annotandi ea. Certum est, in archiepiscopatu Hispalensi, regisque Cordubensi et Granatensi, magnam haberi religionem erga gloriosum Cardinalem; et hic gratias referens sibi affectos audit, favoribusque prosequitur, ut publica fama est.

VERMEO oppidum Bisciaæ, quinque leucis distans a Bilbao in ortum æstivum, teste Garibaio: sed aliis omnibus est oppidulum PORTUGALETTE* in eadem provincia paulo infra Bilbaum urbem Bisciaæ primariam, et ad ostia Nervæ fluvii in occasum Cantabricum.

INTERPRETE
J. P.

* Portugalette

b Quisnam sit iste S. Turcius, frustra quæsvi.
c Incolis Lisboa, sedes regis Portugalliæ, et celebre emporium.

d *Hisp.* de el habito de Christo. *Institutus est hic Ordo in Lusitania anno 1317 a Dionysio rege, prout referi Hippolytus Elyot tomo 6, cap. 8, pag. 72 obtentamque scribit confirmationem ejusdem Apostolicam sub nomine Militiæ Jesu Christi anno 1319, et plura addit. Raynaldus Annal. eccl. lomo 15 ad annum 1319, num. 29 scribit de illo equestri ordine religioso, eumque cruce rubra, linea candida intersecante, distincta decorum, ac illi prædia ædesque Templariorum attributa memorat.*

e *In Hispanico est, de la Virgen de la Soledad. Imagunculæ illæ, in parvis lamellis cupreis pictæ, tam intra quam extra Hispaniam celeberrimæ sunt, magnaue in veneratione habentur.*

E

f *Burgi, Burgos incolis, urbs archiepiscopalis est in Castella Veteri de qua plura Baudrandus.*

g *Azuagua oppidum Hispauia in Extremadura nolatur apud Baudrandum: quinque leucis distat, sicut addit, a Regiana; cum castro in planitie. Rodericus Mendez Silva in Populorum Hispaniæ descriptione generali, Hispanice vulgata, agit pluribus de isto loco fol. 80, et inter alia, Ordo, inquit, militaris sancti Jacobi. . . ubi paræcia, et conventus Fratrum Mercenariorum. Hic itaque videtur esse locus a Colombo nominatus.*

h *Soria est urbs Hispaniæ in Castella veteri prope Darium fluvium, et non longe distans a ruderibus Numantiæ urbis antiquæ.*

i *Ezija civitas est episcopalis in Andalusia, ut refert Franciscus Sobrino in suo Dictionario Hispano-Gallico. Plura Rodericus Mendez Silva a fol. 90 verso.*

k *Hisp.* Cavallero de el habito de Calatrava. *Est autem Calatrava Hispaniæ urbecula in Castella nova ad Anam fluvium, et miliaribus aliquot Hispanicis communibus distat a Civitate regia. Hinc equitum dictorum Ordo nomen traxit: de quibus Hippolytus Helyol tomo 6, cap. 4, a pag. 34. Raynaldus Annal. eccles. tom. 13 ad annum 1199, num. 72, Alterius, inquit, religiosæ familiæ, cui Calatravæ nomeu erat, instituta ac piæ consuetudines confirmavit (Innocentius PP. III) vitæque rationem definivit, ut una cum bellica virtute, quam in Sarracenos explicabant, monasticæ vitæ pietatem conjungerent.*

F

l *Hisp.* Hija de el vizconde de Cabra de el Santo Christo. *Credo hic designari Ordinem militarem de quo supra lil. d.*

ANNOFATA.

a *Utor voce Hispanica istius loci. Baudrandus de illo sic disserit: Amauum portus, ubi postea Flaviobriga, colouia civitatum septem, urbs Hispaniæ Tarraconensis, in ora littorali Autrigonum Plinio, in Cantabris, nunc est PUERTO DI*

INTERPRETE
J. P.

CAPUT IV.

Declarationes Gerundenses de Sancti beneficiis, puer herniosus a natiuitate sospitatus; juvenis sub ruina stabuli etc.

Quænam hic
dentur mira-
bilia

Relatis hactenus ex Colombo Sancti mirabilibus erga afflictas in prægnando ac pariendo mulieres, gradum facimus ad alia diversi generis. Omitemus ea, quæ antea dedimus, interprete P. Janningo, et sic pergimus Latine e textu Hispanico Colombi. Sicut a mirabili ejus morte tanta fuit in veneratione in principatu Cataloniæ, quemadmodum vidimus, sic majora illie semper fuere mirabilia, quæ per ejus intercessionem operatus est Dominus noster. Et relictis antiquis, quæ inscripta sunt libris domus ejus, et quorum sufficeret peculiaris notatio; nihilominus ea dumtaxat ponemus, quæ inveniuntur in documentis, anno MDCXII et proxime sequente factis, quia jurejurando illa deponunt homines, quibus acciderunt, vel qui ea viderant, et sufficiunt, ut ostendatur, quam mirabilem se Deus demonstraverit in suo Sancto, cum ad universos extendatur protectio ejus, et secunda sit in omnibus necessitatibus erga ipsi devotos intercessio.

ex aliis,

91 Incipiemus a civitate Gerundensi, ubi informationes inchoatæ sunt, quæ ponunt declarationem D. Geraldii de San Marti, istius sanctæ ecclesiæ canonici, die XI Septembris dicti anni, quam testatam esse voluit per declarationem sui fratris D. Raphaëlis de San Marti: Scio ego illud, quod in conventu Deiparæ de Mercede hujus civitatis sit sacellum et altare S. Raymundi, plenumque sit sacellum variis donariis ac anathematibus, quæ obtulerunt fideles pro favoribus ab illo acceptis: ubi multæ celebrantur de Sancto Missæ, et fui ego et sum valde erga eum affectus, sæpiusque me contuli ad dictum sacellum ad peragenda in eadem novendialia pietatis exercitia, ut peterem ejus patrocinium pro salute matris meæ, curans sanctas ipsius reliquias ad eam perferendas (quibus comperit sublevari se per annos complures, quibus infirma erat) pieque credens, quod Deus illam servaverit ad meum solatium aliquot annis inter senectutem et graves infirmitates, per intercessionem ejus, ac ob illam multaque ipsius mirabilia, quæ vidi et audivi, magna teneor pietate erga Sanctum, et habeo eum tamquam patronum, peculiaremque ad illum dirigo orationem, ut sit mihi advocatus apud Deum Dominum nostrum, cumque in necessitatibus meis invocavi pio admodum affectu, et semper audivi, eum a multis temporibus Sanctorum cauoui adscriptum esse.

quæ sunt in-
numerabilia:

95 Duodecima dicti mensis dominus de la Nuzza et Mombuy, dominus oppidi de Siret, et castri Lorcio, habitans Gerundæ, declaravit, tanta fuisse miracula S. Raymundi in ista civitate et in vicinis locis, ut quidam Sancto addictus, vir valde curiosus, dum vellet ea conscribere, quæ vulgabatur in dies, non perrexit, quia erant tam multa tamque frequentia. Quod si supervi-

veret conjux ejus D. Elisabeth, valde Sancto devota, D multa referret, quæ sciebat: ac singulariter recordari se dumtaxat ex ipsa audivisse, quod in primo suo matrimonio habens filium exiguæ ætatis valde infirmum, petierit ad eum deferri reliquias S. Raymundi, quoque per illas melius habuerit, statim utique sanatus.

96 Dominus Ludovicus Alemanès de Alemany, habitans Gerundæ, eadem die declaravit, pietatem erga S. Raymundum hereditariam esse domui suæ, in agnitionem multarum gratiarum, quas Sancto debebat: et omissis miraculis, quæ patraverat in majoribus suis, dum viverent, Sanctum repetisse miracula in sua domo: cum in variis infirmitatibus rogarim Patres de Mercede, ut mihi apportarent sanctum ejus lipsanum, semper credidi, suffragantibus ipsius meritis, compotem me factum salutis: idemque evenisse conjugi suæ D. Annæ Allemany: quo fiebat, ut auxilium expertus, quando domi suæ habebat aliquem infirmum, ante curarit afferri sacrum lipsanum, quam advocaret medicum; et hoc quadam vice non fuit necessarium, quia per illud sanabatur infirmitas: atque ita in gratiarum actionem, quotannis jubebat celebrari Missas aliquot de Sancto in altari ac sacello, quæ habet in ista civitate.

quidam refert
majoribus suis
præstita.

97 In eadem civitate, eademque occasione declaravit Damianus Matès, pictor Gerundæ, dum anuo MDCII filium haberet, nomine Hieronymum, ætatis trium annorum, in gravi infirmitate desperatum, ita ut tamquam mortuum jam eum haberet, confugisse se ad gloriosum S. Raymundum Nonnatum, erga quem pie admodum erat affectus, ut peteret ab eo solatium, supplicans ipsi per libentiam, qua pingebat sanctas ejus imagines, ut rediret filius iste, quem jam habebat tamquam mortuum. Finita oratione magna cum fiducia petiit a Religiosis, ad se ut portarent sacrum lipsanum ejus: quando venerunt, loqui infans non poterat, nec videbat: tetigerunt illum sacro lipsano, erantque ibi unam circiter horam, Sancto illum commendantes: et observavi (ait) quod isto tempore, quo Patres illic fuerunt cum dicto sacro pignore, dictus Hieronymus filius meus recuperaverit visum, loquelam, et aliquantulum virium: ac ab isto tempore melius habere perrexit: et Anna Matès mater ejus ad Sancti sacellum deduxit illum, ubi in gratiarum actionem curavit celebrari multa Sacra. Aliud miraculum postea fecit Sanctus in eodem meo filio, qui illud dieet, cum sibi acciderit, et sequetur post hanc declarationem, illud confirmantibus Patribus, qui ejusdem fuere consilii, nova declaratione sua.

Puer variis
morbis,

F

98 Eodem die fecit declarationem suam Hieronymus Matès, annorum ætatis tredecim, dicti filius, dicens: Recordor, me hernia laborasse, meique parentes dixerunt mihi, quod sic natus essem: pejus habere perrexi usque ad ætatem annorum octo, afflictusque magnis doloribus, quos sentiebam, novendialia pietatis exercitia obiturus me contuli ad ædem glorioso S. Raymundo sacram in conventu Deiparæ de Mercede: quia mihi dixerant parentes mei, quod, dum essem parvulus, benedictus iste Sanctus magnum in me patrasset miraculum: diligebam eum impense, ac credebam me ab illo sanandum. Novendiali illa pietate peracta, quæ triplex fuit vel quadruplex, quamvis malo meo tenerer ac doloribus meis, uno die post alterum perrexi adire sacellum ejus, egrediens e studio:

et hernia,
quam habuerat
a natiuitate,
liberatus:

A ac in memoria habeo, me cecidisse quodam die, dum ad studium irem, ante aedes Domini Francisci de Cruylles, apertamque fuisse herniam magnis adeo cum doloribus, et adeo exiisse intestina, ut non potuerim surgere, meque abduxerint ad aedes meas, invocantem per viam benedictum S. Raymundum. Decubui dies tres vel quatuor multis cum cruciatibus: surrexi, et ivi ad sacellum S. Raymuudi, sanusque mansi ac valens, elapsisque annis circiter quinque numquam seisi malum, nec sentio me ruptum fuisse. Quae omnia confirmarunt in sua declaratione Patres.

juvenis sub
stabulo obte-
rendus sospi-
tatur:

99 *Ad depositionem Benedicti Pons, ejus filius in gravissima stabuli ruina simul cum jumentis, Sancto patrocinante, conservatus est, addo ex Columbo declarationem ejusdem filii, ut monui in Annotatis ad partem I, cap. 5, littera a, ad eandem depositionem praedicti Benedicti, quae in isto capite data est: Idem, inquit Columbus, juravit eodem die Michaël Pons, cui accidit; addens, dum legeret quae dixit pater suus, aliquot rei adjuncta, quorum ille, quia jam tres elapsi sunt anni, et senex est, non recordabatur; sequere corum apprime memorem esse, videlicet: Dum irem ad ligandos boves, audivi erepare trabem praecipuam, atque adeo timens id, quod evenit, non ligavi illos; sed cucurri, stabulo deorsum lapso, et post me boves quatuor, ac tauri, qui erant tres: sed non potuimus pertingere ad portam, quia ruina praevenerat: et sensi accedere trabes ad taugendum pileum meum, sensique pedes et crura diversis lignis et tabulis contacta, atque animalia etiam magnis cooperta trabibus, quae judicavi tamquam mortua: labente tecto invocavi S. Raymundum, credoque nos liberatos tam manifesto periculo per intercessionem ejus.*

declaratio
juridica Gerundensis de
miris a Sancto
patris:

100 *Mirabilia alta, quae relata sunt superius in parte prima, haece conetudine Colombus: Sequitur in informatione Gerundensi declaratio juridica Juratorum quatuor civitatis, qui affirmant, S. Raymundum Nonnatum, a majorum memoria usque ad illa tempora, in omnibus necessitatibus esse remedium territorii istius, et propterea tam longe lateque a fidelibus invocari in necessitatibus suis ob experientiam, quam habent omnes de auxilio ejus. Idem declaravit ecclesia et capitulum Gerundense universali promulgatione ad omnes fideles, sollicitando religiosam eorum pietatem erga S. Raymundum pro beneficiis, quae, ipso intercedente, omnes accipiunt, mulieres praesertim praegnautes in pressuris suorum partuum, dominis omnibus, Decano, in dignitate positus a et cauonicis signantibus, ac officio secretarii fungente Jacobo Pla, dietae ecclesiae canonico. Idem declarat domini D. Onufrius Recart episcopus Gerundensis, gratias agens fidelibus de pia erga S. Raymundum propensione, approbans et indicans qualia sint ista miracula.*

mulus vitæ
redonatus.

101 *In Annotatis ad partis primae caput primum littera l indicavi aliam rem mirabilem, quam uxor Joannis Blaneh, alias Xiol, confirmata mariti sui depositione, refert; addidit enim quod aetate praeterita elapsus fuisset annus, quod dum domesticus suus famulus adveheret fascem mulo, cujus pellis erat coloris murini b, quique coustiterat quadraginta ducatis, onustus mulus ceciderit per rupem, et sic quidem, ut mortuus illic fuerit: miseruntque Celsonam, ut vocaretur magister Romanet, qui cum excoriaret. Moras hic traxit tempore isto pomeridiano: testisque aegre ferens, quod non veniret, S. Raymundo magna cum pietate dixit, quia viderat in si-
Augusti Tomus VI.*

milibus eventibus miracula, quod, si multum sanum sibi reddidisset, promitteret, delaturam se ad ecclesiam ejus mensuram tritici e. Et postridie mane ivit visum, an mulum jam excoriasset; erectumque reperit ac pascentem: illique et omnes, qui erant in loco, ac viderant mortuum, laudaverunt Deum, et gratias egerunt S. Raymundo, solvitque votum, quod Sancto promiserat, imposita hac ei coronide, quod mulus ab eo tempore melius habuerit, ac talis fuerit, qualis numquam fuerat aute.

ANNOTATA.

a *Hispan. dignidades, quales sunt archidiaconus, cantor etc.*

b *In Hispanico con pellejo de raton.*

c *In Hispanico est, una quartera de trigo, quod et occurrit supra in prima parte. Qualis sit ista mensura, et quantum tritici contineat, etsi non habeo compertum; suspicari tamen liceat, esset quartam partem mensurae tritici integrae, vel unius saeci.*

CAPUT V.

Declarationes Perpinianenses de variis malis Sancti patrocinio sublati.

Declaravit Michael Bonet presbyter, doctor in theologia, et rector ecclesiae parochialis S. Matthaei Perpinianensis, magno se afflicti ab ineunte aetate erga S. Raymundum affectu propter multa miracula, quae in ista civitate Sanctus patratit tunc temporis, quorum singillatim non erat memor: unius dumtaxat meminit, quia admodum fuit famosum eum propter qualitatem mulieris, cui accidit, tum propter periculum vitae, quo tenebatur ex abortu, foetum eniti non valens, quem dicebant esse mortuum. Sancti reliquias ad eam detulerunt, quas vix venerata foetum edidit, vivumne an mortuum, nesciebatur: sed femina illico convaluit.

Mulier in periculo vitæ,
alius in quodam malo
adjuti:

Et sic etiam recordatur, litteratum quemdam, nomine Joannem Pellizer, ad Sancti sacellum, misisse facem ceream albam, in ejus altari arsuram; seque audivisse dici, quod hoc egerit propter magnum miraculum, quod sibi fecerat; quale autem illud fuerit, non recordabatur, quia multis annis praeteritum. Videat omnes, ejus sacellum esse plenum anathematibus aureis, argenteis, figuris cereis, linteis feralibus, quae omnia sunt miraculorum signa, quae Sanctus fecit.

103 Josephus de Torres, pater puellae, de qua vide superius parte I, num 26, confirmavit declarationem uxoris suae, et aliud addidit mirabile, quod S. Raymundus operatus fuerat pro eo. Mulus ipsius decidit in puteum, qui est in campo prope Cabestanum: quæsierunt homines ad eum extrahendum; repertisque dumtaxat uno viro ac muliere una, tentatum est a tribus simul cum uua juvene, filio ejus, sed frustra: nam viri viginti, et admodum fortes, non sufficerent ad extrahendum e puteo mulum; dumque videret se afflicto, accersitum ivit plures homines, timens ne redux inveniret suffocatum: verum pluribus, non repertis, adhibuit patrocinium gloriosi patris saucti Raymundi, et mox

mulus mirifice
e puteo extrahitur:

INTERPRETS
J. P.

tantam concepit fiduciam, ut crederet, Sancto adjuvante, quod extracturus illum esset e puteo cum paucis istis, sospitem et sanum. Dum rediit, vidit filium suum genibus flexis invocare opem benedicti Sancti : qua re talem adeptus fuit spem, ut invocatione S. Raymundi resumptis animis vir ac mulier, qui adjuvabant, funes probe plexos projecerint : unusque descendens ligavit mulum, quem extraxerunt sospitem et incolumem tam feliciter, ut cognosceretur S. Raymundi miraculum fuisse : et sic depingi illud curavit in sacello ejus.

alius mulus
sanatus :

104 Joseph Marcell chirurgus, habitans Perpiniani, declaravit, se emisse mulum valde egregium, sicut compertum fuit e pretio magno, quod pro eo dedit. Paucis post mensibus in morbum incidit, ut tribus diebus non manducavit, nec bibit, nec surgere potuit, adeo ut necesse esset eum levare ut veterinarius curaret illum, et habere multos homines, qui eum tenerent ; sin minus, cadebat. Remedio destitutum videns, trahi jussit in campum, ut moreretur. Tunc soror uxoris ipsius, angustiam, in qua versabatur, non sine sensu conspicata, commendavit eum S. Raymundo, dixitque, ut ipse idem faceret : et adhibito flagello fecerunt eum stare pedibus, Sanctoque invocato, mandavit ancillæ ut soluto fune abduceret ad parvum pratum conventus sanctæ Mariæ de Mercede ; ubi posuit eum, ut comederet, postquam sanctum Cardinalem orasset. Videns autem, quod carpere nollet herbas, quæ prope Sancti sacellum erant, flere cœpit, judicans esse tanquam mortuum. Tunc accessit Religiosus e conventu, qui angustiam ejus miseratus, sciensque cur fleret, ac fidem miratus mulicris (cum videretur ipsi, si mulus comederet ex herbis, quæ erant circum sacellum ipsius, statim sanandus) accepit e sua cella vittam una eum Sancti numismate, colloque apposuit ; et mox Deo placuit, ut mulus surgeret et manducaret. Cucurrit ut declarantem advocaret, qui venit hilaris, visoque miraculo ecclesiam intravit, actisque Sancto gratias reliquit elemosynam, ut celebrarentur Sacra in altari ejus.

periculosum
vulnus

105 Declaravit Joannes de Ortega, scriba civitatis Perpinianensis, et notarius major reverendæ cameræ apostolicæ in tota diœcesi Elucensi, quod anno mdciv humor magnus et durus invaserit pedem dextrum filiæ suæ, Cæciliæ de Ortega nuncupatæ, quæque, remediis ad molliendum malum eidem applicitis, chirurgis intempestive illum aperuerit : e quo exivit gutta sanguinis, et exiguum puris. Parentes ejus benedicto S. Raymundo illam commendarunt, quod et ipsa fecit. Unius anni spatio eam curarunt, non molito tubere : dumque patrem multa solitudine afficerent, medicorum et chirurgorum consultationem instituit ad dispiciendum, quidnam remedii posset dari, ut sanaretur filia sua. In eam omnes abierunt sententiam ; etiamsi nesciretur tempus, quo molliretur, quia frigidus esset humor ; tunc tamen pericula expositum iri, vel futurum saltem, ut deberent amputare pedem ejus, propterea quod illa humoris tenacitas anni unius et amplius, consumptura et corruptura esset nervos pedis, atque adeo ad rem examinandam oportere incidi pedem per superiorem partem.

curatum,

106 Et ego periculum videns, quia pars tam nervosa est hac difficilis, dubius hæsi in executione, ac proinde spatium trium dierum petii, ut Denm consulerem. Magnorum miraculorum, quæ Dominus noster operatur per intercessionem S. Ray-

mundi suis piis clientibus, memor, omnibusque domesticis meis pie admodum erga eundem affectis, et filia mea dum Sancto se commendasset cum fiducia se ab illo sanandam, ad sacellum ejus me contuli, curavique celebrari aliquot Missas, ut patrocinio ipsius Deus mihi inspirasset quod magis esset conveniens. Votum feci vistandi ejus sacellum, per dies novem, ipsique offerendi pedem argenteum, si mea filia sanaretur : et illic videbatur Sanctus mihi inspirare, ut medicinæ rem permetterem, hac sanandam filiam meam. Mox executioni mandari curavi quod medicorum ac chirurgorum consultatio præceperat, postquam uxori meæ atque infirmæ dixissem, credere me a S. Raymundo id fuisse inspiratum. Aperuere pedem a superua parte, fecerunt incisionem in formam crucis, impeuscque illum contemplati, admirati sunt, nervos repertos sine læsione, quæ timebatur, post defluxum humoris intra pedem anno uno et amplius : quod attribuinus pio affectui, quo filia mea quotidie se commendabat S. Raymundo. Curarunt illam, et non sine admiratione chirurgorum intra dies viginti tam fuit sana et valens, ut pede suo ire potuerit ad agcedas Sancto gratias in suo sacello.

107 Galeeranus de Geli, agricola Perpinianensis, declaravit, anno clapso mdcix obiisse, secuudum opinionem medicorum, parvulum filium suum nomine Josephum : dumque videret, quod se jam non moveret, extraxit e lecto, posuitque supra capsam, nulla re infra posita, ut sepelirent eum : et cubiculo egrediens, ut se conferret in atrium, rediit recitaturus orationem ad imaginem S. Raymundi, quæ exstabat supra ostium cubiculi, in quo quiescebat filius ejus. Et tunc interiorem sensit impulsus petendi a glorioso Cardinale vitam ejus, promittens eum a se annis septem vestitum iri habitu Religionis ipsius, ac se curaturum ut suis expensis arderet per anum unum lampas ante ipsius altare : atque uxor ejus, quæ illic aderat, vovit se repturam statim genibus ad ecclesiam S. Martini, quæ est Ordinis ejus conventus, qui prope aberat : et sic ego ivi cum illa ad recitandas benedicto S. Raymundo aliquas orationes. Mansimus ad portam, quia, eum tam sero esset, jam erat clausus conventus. Dum illic essent, venerunt, qui eis renuntiarent, quod se moveret eorum filius. Iverunt illuc, videruntque ipsum aperientem oculos, et loqui ; et propterea sanitatem consecutus est ; atque ille promissa complevit.

108 Juravit etiam, quod a quatuor diebus, dum juvaret ad attollendum saccum uvarum, ut injiceretur in cupam pedibus quatuor ligneis sustentam, unoque e pedibus quatuor fracto, cupa, quæ continebat novem gravia onera uvarum, supra se caderet, benedictum invocaverit Sanctum, sibi que visus fuerit ad aliud latus esset remotus, cerio obtendus, si decidisset supra ipsum cupa ; sed apprehendit crus juvenis, qui attollebat uvarum saccum, et clamavit, judicans illud in frustra diffractum. Testis dixit, ut se commendaret S. Raymundo : quod fecit, pedemque extraxit illæsum, diceus, quod visa sibi sit, dum pronuntiaret, S. Raymunde, ne me relinquant, auferri cupa, et crus reliqui concavo ossis commissum : amboque iverunt ad Sancti ecclesiam, ut gratias ei agerent.

109 Antonius de la Pedra, incola Perpinianensis, juravit, anno mdcxi in infirmitate deductum se fuisse ad statum accipiendi extremam unctionem

ac variis

A ctionem et a medicis derelictum. Uxor ejus videns eum destitutum remediis terrenis, ad cœlestia recurrit, et guarā, in ista civitate multos a glorioso S. Raymundo Nonnato, suffragantibus ejus precibus, sanitatem consecutus, qui in ista erant pressura, invocavit eum, petens, ut, si ad ipsius conduceret salutem, redderet sanitatem suo marito, factis Sancto aliquot votis. Curavit etiam afferri ad illum reliquias Sancti, quas magna cum pietate veneratus est, promisitque, se curaturum aliquot Missas celebrari in altari ejus, sequē easdem auditurum, ac deferri funebre linteum suum: et mox reliquit eum febris: nec voluit advocare medicum, quia sentiebat se recte valere: statimque uxor ejus abiit, ut curaret Sancti accini jubilos; maritus vero intra paucos dies, ut persolveret votum.

morbis

110 Onufrius Costa, mercator Perpiuanensis, declaravit, quod a mensibus circiter octo infantem filium suum ætate biennem jam morti proximum ex tremore artuum, S. Raymundo Nonnato obtulerit, promittens, si salutem ei donaret picturam se in ipsius sacello miraculum, ac induturum per annum unum sancto ejus habitu. Afferri fecit lipsanum ejus: quod simul atque fuerat veneratus, sensimus melius habere, et intra paucos dies convaluit.

Juravit, idem accidisse isto anno MDCXII in sua conjugē, eodem in periculo constituta, etiamsi non in eadem infirmitate: quæ Oleo sacro uucta, vitæque exspes per reliquias S. Raymundi salutem recuperavit, ipsaque et filius ejus bene valebant, quando fiebat informatio.

sospitator.

111 Franciscus Vich olitor, incola Perpinianensis, declaravit, se hoc præsentē anno laborasse infirmitate, quæ tali angustia cum opprimebat, ut medicus, qui curabat illum, petierit accersi socios: erat enim infirmitas singularis admodum, ac mortis prænuntia ex signis. Uxor valetudinem ejus desiderans vocavit quatuor medicos, qui per mensem, quo illum curarunt, præter mensem alium, quo antea fuerat infirmus, perdiderunt valetudinem ejus et pecuniam, et declararunt denique, se non invenire malo curationem, nec remedia saluti ejus Illi, dum relictos se viderent in terris, confugerunt ad cælum, implorarunt opem S. Raymundi, editis ipsi quibusdam votis, adduxerunt sacrum ejus pignus, et cum eo venit sanitas: quoniam ab illo tempore melius habere cœpit, et sine medicis fuit cito sanus et bene valens.

CAPUT VI.

Sanctus in miseris sospitator ex declarationibus Gerundensibus.

Multa

Ex commissione domini episcopi Gerundensis eodem anno MDCXII facta fuit informatio miraculorum in oppido Castelonensi Ampuriarum, ubi declaravit nobilis Franciscus de Boix doctor in jure, quatuor circiter abhinc annis venisse se cum familia sua ad illud oppidum, ubi territorium ita eum probavit, ut quasi plerique ex illa inciderint in morbum: verum uxor ejus, unus filius, ac filia duæ admodum opprimebantur. Ille ex magno pietatis affectu, quo feruntur omnes

erga S. Raymundum, valde afflictum se videns, invocavit illum, idemque faciebant iufirmæ; et placuit Domino nostro, ut nemo periculum incurreret, sed potius recuperarint salutem, Sancti lipsano ad ipsos allato a Patribus conventus S. Bartholomæi, qui sunt ejusdem Religionis: et mox ivimus omnes acturi Sancto gratias in suo sacello, et vota aliquot persoluturi.

Addidit, ab anno habuisse se puerum valde infirmum, cui medici, qui eum curabant, declararunt, nullum malo ejus esse remedium: morbus erat virium defectio. Sed ego magis fretus experientia, quam de Sancti favore conceperam, quam eorum sententia, invocavi Sanctum magna fiducia, ejusque patrocinium consecutus sum: nam eodem die, quo medici cum reliquerunt, feci afferri sacrum pignus Sancti, et infans cœpit habere melius, et cito sanus evasit, et talis est hodie.

113 Illustris Hieronymus de Lluch, incola ac varis Perpinianensis, declaravit, uxorem suam laborasse febribus continuis uua cum tam ardentibus paroxysmis, ut magnus medicos incesserit metus. Ille erga S. Raymundum semper devotus, petiit a Religioso de Mercede vitam Sancti, qua infirmæ brachio alligata cessavit ab isto momento febris, et cito admodum potuit adire sacellum Sancti ad ageudas ei gratias.

Magnificens Petrus Paulus Perpiuia, doctor juris et assessor in comitatu Ampuriarum declaravit, quod, dum Michael Davia, procurator Castelonensis, haberet filium moribundum, commendavit illum S. Raymundo: apportarunt ei sacrum ejus lipsanum, et statim convaluit: et in signum miraculi posuerunt linteum funebre in sacello ejus cum candela ex cera candida, quæ pueri altitudinem æquabat.

Elisabeth Joncar, habitans Castelone, juravit, filiam suam sanitati restitutam repente ex solo contactu sacri pignoris S. Raymundi in dicto loco, quando jam ad ultimam vitæ luctam pervenerat.

114 Thomas Domenec, pharmacopola Castelonensis, declaravit, quod a duobus mensibus filia sua nomine Vincentia, ætatis duorum annorum ac dimidii, postquam passa esset magnam stomachi crudelitatem, orta inde corruptione lumbricorum, et profluvio ventris, nec non accedentibus malo febribus, derelicta fuerit a medicis. Uxor ipsius adduci curavit S. Raymundi lipsanum, quod dum esset venerata, ad se rediit: deseruerunt eam febres, tamque fuit hilaris, ut isto tempore pomeridiano lusu se dederit cum aliis puellis, dicens se jam bene valere, et a S. Raymundo sanatam se esse: quomobrem iverunt ad ejus sacellum, cantari fecerunt Sacrum cum ipsius jubilis, quia pristina utebatur puella sanitate.

Jacobus Llorente Cubells, incola Castelonensis, declaravit, anno MDCX correptum se fuisse inflammatione capitis, quæ descendens a cerebro usque ad humerum, immensos ei creabat dolores, eoque se augustiarum deductum esse, ut magna ex parte sectionem ipsi adhibuerint. Verum id non tantum non profuit, sed illum potius ad hunc reduxit statum, ut medici desperariut de vita ejus. In hac se pressura conspicatus invocavit gloriosum S. Raymundum, voto se obstringens, si Deus per ejus intercessionem restitueret salutem, positurum se in ipsius sacello caput cereum: et vix votum fecit, cum dolor cessavit, vulnusque valde cito coaluit, votumque completurus abivit.

115 Superiora confirmat Maria Llaurentē, uxor

INTERPRETE
J. P.
per invocatio-
nem Sancti
curantur :

uxor ipsius, declarationi adjungens, se post anuum, quo miraculum accidit suo marito, habuisse infautem, quem lactabat, valde iufirmum, tribusque diebus, quibus non sugebat ubera, transactis, cognoscebatur mori. S. Raymundo illum obtulit, promittens, si sanaretur, uno anno se iduturam eum habitu Saucti. Patres de Mercede attulerunt lipsanum S. Raymundi, eodemque momento, quo illud puero applicuerunt, suxit, et convaluit.

Hieronymus Marca, incola Castelonensis, dixit, ab octo circiter mensibus uxorem suam tam magna laborasse infirmitate, ut, deficientibus remediis humanis ad ejus restauratiouem, medici enuuiarint eam mori: atque adeo dederunt ipsi Sacramentum extremæ unctiouis: et tunc simul cum illa promisit glorioso S. Raymundo Nonnato, rogans eum, ut dignaretur supplicare Deo, ut vellet eam liberare infirmitate, qua laborabat, in grati animi tesseram pro favore delaturos se iu sacellum ipsius amictum funebrem: factoque voto, statim fuit compertum, quod infirma valeret melius: et cito admodum convaluit: unde Deo ac Sancto habuerunt gratias de miraculo.

B 116 *Parte prima, cap. 3, num. 21 deponit singularem gratiam in muta per Sanctam sanata Gaspar Escola incola loci de las Borjas, de quo adduntur ista apud Colombum: Declaravit etiam, quod jumentum pepererit domi suæ, interque parandum cœperit morsibus ac pedibus impetere pullum, eumque occidisset, si ab illo non fuisset separatus. Et advocantur homines, qui jumentum tenerent, ut præberet ubera, quod dum videret, actum est iu furias, et prosternebat omnes, qui tenebant, ruptis fuibus, quibus ligabatur: hinc, dum non adesset, qui pullum lactaret, sine remedio moriebatur. Promisit declarans S. Raymundo duas mensuras tritici*, et statim magna in Deum fiducia fretus accessit, et jumentum cœpit lambere pullum et lactare, non amplius illum deserens. Quod omnes habuerunt tamquam miraculum. Ille votum implevit. Rem gestam confirmarunt Thouas Capella, et Antonius Capella, ægricolæ ejusdem loci, qui fuerunt testes.*

* de dos quar-
teras de trigo

C *Parte prima, cap. 4 mentio facta rei gestæ in eodem loco de las Borjas, ut ibi vocatur; apud Colombum de Borjas, qui plura suggerit superiori facto addenda: In isto eodem loco, inquit, Sanctus remedium attulit necessitati Joannis de Villagrasa, sanata mula, quæ jam habebatur tamquam mortua, sicut supra diximus.*

puer pro mor-
tuo habitus
renovavit.

117 Petrus de Fors agricola, incola de Borjas, juratus declaravit, filium suum, nomine Petrum, a viginti circiter annis correptum fuisse tremore artuum ex cruditate stomachi, quia comederat multa amygdala recentia: unde omnium iudicio moriebatur. Dumque invenirent omnia in illo defuncti indicia, admoto diligenter speculo, et viderent non respirare, vultum cooperuerunt, et abiverunt acturi de sepultura ejus. Tunc domina Valls popularis dixit patri, quem videbat adeo afflictum ob mortem filii, et quia illum reddebat sollicitum iter magni momenti, ut istum puerum offerret gloriosa sancto Raymundo Nonnato; scire se, quod Deus fecisset, illo patrocinante, similia miracula (quæ si vidisset, declararet) atque hoc ut facerem cum multa iu Deum fide, ac fiducia in Sanetum ejus. Feci, ac uouuilla promisi, et statim* (*uti indicat declaratio ejus*) dum dicta feceram vota, discooperui puerum, aperuitque oculos et dixit: Pater;

Hisp. incon-
tinente

ac tam bene habuit, acsi numquam mali aliquid D sensisset. Quod pro magno habuimus miraculo, quia vidimus, quam repente a morte transierit ad vitam. Vota implevi, ac miraculum fuit inscriptum libro ad Sanctiædem sacram spectanti. Rem confirmavit Petrus de Mora, incola dicti loci, qui juravit, quod viginti circiter abhinc annis, dum exiguum iter esset facturus cum Petro Fores, adierit illum, sibique dixerit, non posse, quia moriebatur filius ejus; quodque eodem die redierit hilaris, ac dixerit, jam proficisci amobus licere: quoniam a se commendatus glorioso patri sancto Raymundo Nonnato, prompte redierat e morte ad vitam; addebat, audisse se statim miraculum vulgari in loco. Idem juravit Joana Pellicer, pueri amita a: quodque hic viveret declaravit: et sic audierat dici ab iis, qui adfuerant illi: eaque de causa multum se affici erga S. Raymundum Nonnatum.

ANNOTATIO.

a In Hispanico *tia. Significat amitam, id est patris sororem, aut matris, seu materteram. E Utrum nomen hic poni debeat, est incertum: et ideo eum hic, tum postea utar voce amita. Adde, quod id nihil mutet in substantia rei, quæ narratur.*

CAPUT VII.

Sancti erga afflictos beneficentiam ostendunt declarationes Portellenses.

Quamquam declarationes aliquot Portellenses scripsimus supra, tam multæ tamen sunt, quæ in informationibus habentur, ut de illis solis exarari posset liber. Nonnullas dumtaxat ponemus. Antonius Manuellas, agricola Portellensis, ætatis sexaginta annorum, ab ineunte ætate audierat dicere senes mirabilia, de quibus scripsimus iu Sancti Vita: et quomodo præcipui vitæ ipsius passus essent depicti iu tabulis antiquæ picturæ, quæ erat in ejus altari. Confirmat etiam E quod e testibus retulimus circa concursum populi ad sanctam ipsius ædem; et quomodo deferantur ejus reliquiæ ad infirmos istorum locorum; tamque esse multa miracula, quæ de Sancto vulgatur quotidie per illos, qui veniunt ad agendas ei gratias, ut meminisse eorum nequeat dictus testis, quæque possunt legi in libris, qui scripti de illis exstant in archiviis conventus ipsius. Illud testi occurrit, quod, dum haberet amitam* in loco Santa Fe a admodum infirmam, quam aiebant mori, attulerit ei parum aquæ benedictæ et Sancti lipsano tactæ, ac simul atque cam biberat, reliquerint illam febres, dicique audierit, idem multis aliis personis Portellensibus accidisse.

Homines

Hisp. tia
a

119 Recordatur peculiariter salutis, quam, co patrocinante, consecuta est Elisabeth Solera puella, oriunda ex isto loco; quia percrebuit valde illud miraculum propter nonnulla rei adjuncta, quæ cum illo concurrerunt, et quorum non meminit. Multum quoque addit boni accipere a Sancto agricolas istius territorii per miracula quæ operatur in jumentis, atque adeo omnes se præmunire vittis, numismatibus, et imaginibus

et jumenta
sanantur:
sublata sicci-
tas: multa
alia

A imaginibus Sancti : fuisse anum, quo festa ejus luce ultra viginti hominum millia confluerint, atque in tota Sagarra eum honorari ac haberi tamquam peculiarem patronum; dumque multis abhinc annis accideret siccitas, qua fructus exarescerent, Sanctum ipsius corpus delatum fuisse ad oppidum Cerveræ cum crucibus et vexillis universi territorii, vixque eo pervenisse, cum cecidit tanta pluvia, ut multi fructus fuerint percepti.

In Mauresana declaravit Nicolaus Michaël, præcipuus justitiæ minister et judex ordinarius loci istius, fuisse sibi bovem, qui jam reputabatur tanquam mortuus; et patrem suum flexisse genua ac direxisse oculos versus Sancti ædem, opemque ejus implorasse, oblata tritici mensura*, ac in ipso temporis articulo surrexisse bovem sanum et valentem: triticum ad Sancti ædem apportasse, visumque esse circumagi aliquoties* ad ejus ecclesiam: casus hujusmodi esse innumera- biles, quos oculis suis vidit: a multis annis generalem esse patronum istius territorii propter magna miracula sua, ac Manresanum voto se obstrinxisse, quod totius loci incolæ quotannis sint ituri cum supplicatione ad ipsius ecclesiam die decima quinta Maii.

120 Et illustris D. Carolus Copons et Aymenrich, dominus Mauresanæ et Monroz, declaravit, vidisse se domi suæ multiplicata S. Raymundi miracula iu famulis atque animalibus; seque designare non posse unum solum miraculum; sed explicare se dumtaxat posse prodigia, quæ Deus patrat per S. Raymundum, ex multitudinc populorum, qui festo ejus concurrunt, et major eorum pars ex voto alicujus beneficii a Sancto obtenti: in eo positum se fuisse loco, ut e suo castello Manresanæ conspiceret populum advenientem per vias quatuor, quæ respiciunt quatuor mundi partes, et per aliquot horas nihil aliud visum quam homines et animalia, quæ venirent ad ecclesiam Sancti: patrem suum, dum ipse adesset, anno quodam ex eodem castello numerasse per viam, qua exitur Barciuone, et per quam minor pars populi venit, quiugentas mulas albas; atque hinc colligi, quam multæ essent aliæ: et concludit, quod, si miracula omnia, quæ de S. Raymundo audivit, scribenda essent, multi libri ea non caperent.

121 Petrus Joannes Posalgues, incola loci de las Olyjas in episcopatu Urgellensi, ætatis octoginta duorum annorum, declaravit e notitiis parentum suorum et avorum, nec non aliorum admodum antiquorum, a quibus audivit juvenis, quique, ut sibi videtur, pertingerent ad centum et quinquaginta et amplius annos, quæ de Sancti vita scripsimus, et ab eodem tempore descendere memoriam continuorum miraculorum ejus, e quibus multa expertus est domi suæ: meminisse se, quod, dum mula quædam infirmaretur domi suæ, accitusque esset veterinarius, post multas curationes, tempore quodam matutino* hic dixerit, ut educerent illam in campo morituram: nihil superesse remedii. Rem ille, qui jacebat in lecto, audiens, surrexit, flexit genua, et, oratione ad S. Raymundum benedictum directa, obtulit ei, se, si mula convalesceret, per eam ad ipsius ædem vecturum semimensuram tritici*, seque comitaturum nudis pedibus: et statim mula comedit, et convaluit. Declaravit etiam, quod mulus, quem habebat, fruges conterens b in Manresana, correptus fuerit tam vehementi ventris dolore, ut tanquam mortuum reputantes

projecerint in fimetum. Ille rei conscius ædem sancti Raymundi adivit, oravitque eum, proponens necessitatem suam, vittamque Sancti afferens, collo muli illam alligavit: statimque surrexit quasi nihil habuisset mali.

122 Petrus Rocha licentiatus, presbyter et rector loci vulgo Gospi, annorum sexaginta sex, e majorum suorum traditione confirmans illa, quæ de vita et miraculis dicta sunt generatim, declaravit, puellas septem e sua parœcia, dum gravi oppressus esset infirmitate, ad Sancti ædem ivisse nudis pedibus, et orasse pro eo, Deoque placuisse, meritis S. Raymundi suffragantibus, ut, dum redissent, sanum invenerint, quia reliquerat eum febris: declaratque cum juramento, dum tam antiqua res est, nihil audiri frequentius per totam Sagarram, quam nova miracula sancti Raymundi.

123 Josephus Canaleta agricola, e loco Gospi, declaravit, miracula, quæ Deus per sanctum Raymundum fecit in Sagarra, immensum esse pelagus; atque adeo numquam inveiendum finem, si quis ea singulatim numerare voluerit: et sic ea dumtaxat hoc loco dicet sub juramento a se præstito, quæ domi suæ acciderunt. Spatio unius mensis uxorem habuit valde infirmam: ad eum fuit deducta statim, ut vitæ horas illi definirent: afferunt itaque ei Oléum sacrum, quo ubi illam ugerent, ille magno cum eouatu invocavit gloriosum sanctum Raymundum Nonnatum, promittens, si salutem ei redderet, iterum se nudis pedibus ad sacellum ipsius, curaturum celebrari in ejus altari Missam, cantarique ejus jubilos: et mox compertum fuit, habere se melius, dumque cito admodum convalesceret, iverunt ambo ad impleudum votum suum.

Alia vice, quando declarans veuiebat e Monmagastre abhinc viginti circiter annis, jumentum suum in via infirmabatur; veniensque ad terminum Gospi, cecidit in medio viæ tanquam mortuum, ut videbatur, ac pro tali habitum dejecturum deorsum e rupe. Illi domum reduci venit in mentem invocare gloriosum patrem sanctum Raymundum, promisitque ei mensuram tritici*, si per ipsius intercessionem recuperaret vitam: voto edito verti caput, vidique animal surrexisse ac sequi post nos recte valeus et sanum. Egi Deo gratias, votumque implevi.

Alia occasione habui filium tam male affectum, ut uocibus aliquot apud eum vigilarint, in horas mortem ejus expectantes: quem postquam obtulisset glorioso patri sancto Raymundo, et nonnulla promississem, placuit Deo, patrocinantibus ejus meritis, reddere ipsi salutem: multaque alia bona domui ejus collata sunt per intercessionem, quam in Saucto habebant.

124 Venerabilis Franciscus Porta presbyter, incola Cerveræ, declaravit, a puero magna se affici pietate erga gloriosum sanctum Raymundum, a quo singulares obtinuit favores: et hoc peculiare dixit, quod, dum Januario præterito pervenisset sero ad Sancti ecclesiam, permanserit in oratione, et benedicto Saucto se commendarit. Dum exivisset, quia erat sero, pervenit ad castellum de Malacara, ut ibidem dormiret, clamaretque ad portam, cumque non cognoscerent in aperiendo, servi quinque in illum irruunt sclopis armati: opem imploravit benedicti Sancti; et licet duo ex illis laxarint sclopeti rotam, ignem tamen illud non concepit. Factum cum hic tum illi cognoscentes, Sancti miraculo illud attribuerunt: etenim quandoquidem sclopeti erant

INTERPRETE
J. P.

Sacerdos a
gravi infirmi-
tate liberatur,

ac mulier des-
perata: de
jumento ac
homine infr-
mo.

E

* una quartera
de trigo

F

Sacerdos miro
modo a morte
servatus:

bona

* una quartera
de trigo

* Hisp. dar
algunas buel-
tas

mirabilia

in curatis ju-
mentis.

* in Hisp. una
mañana f. una
mañana, ut
verti

* Hisp. media
quartera de
trigo

b

INTERPRETE
J. P.
c

bona et usitata, non poterat accidere nisi per miraculum *c*, ut ambo frustrata sint ictu. Postquam itaque illuxisset dies, ivit celebraturus Sacrum ad ejus altare in gratiarum actionem.

vacca caeca
curata :

125 Matthæus Roca agricola ex loco Monfalco declaravit, quod, dum haberet vaccam caecam, videretque eam sibi non servire, saneto Raymundo illam commendavit, obtuleritque ipsi mensuram tritici *, et iverit flexis genibus ab angulo ædis Sancti usque ad ecclesiam, ibique impense oraverit : domum reversus comperit vaccam suam melius videre, et hodie domi suæ eam habet valentem ac sanam. Declaravit etiam, quod, ubi infortunium idem evenisset in domo Petri de Armengol vicini sui, eique dixisset, quam brevi tempore, S. Raymundo patrocinante, recuperasset visum; eandem ille adhibuerit diligentiam, et tam felici cum successu, ut vacca ejus visum consecuta sit.

* una quartera
de trigo

ANNOTATA.

a Santa Fec invenio non procul a Cæsaraugusta
B in mappa regni Aragoniæ.

b Certi generis instrumentum est in Hispania, constans tribus asseribus crassis simul junctis, in quibus sunt plura foramina, in eisque ponuntur lapilli duri : junguntur ad hoc instrumentum muli ad trahendum, et ad conterendum frumentum, aut aliud granum. Ex Dictionario Hispano-Gallico Francisci Sobrino ad nomen trillo.

c Etiam si hoc accidere potuerit sine miraculo, mira tamen istius sacerdotis Sanctum invocantis fuit conservatio, ac gratiarum actionem pro singulari beneficio merita.

CAPUT VIII.

Declarationes Barcinonenses ac Vicenses de aliis sancti Thaumaturgi invocatione sospitatis.

Innumera
a

C Barcinone dominus D. Ludovicus Sans a ibidem episcopus examinavit per se testes. Declaravit reverendus Paulus Pla, juris doctor, archidiaconus et canonicus istius sanctæ ecclesiæ, ætatis annorum septuaginta, se triginta annorum et amplius spatio fuisse vicarium generalem et commissarium Cruciatæ b in isto episcopatu, si bique constare per ista officia, innumerabilia esse miracula, quæ in ista civitate ac diocesi operatus fuerat Deus per sacrum pignus S. Raymundi, quod erat in regio conventu de Mercede istius civitatis; præsertim in mulieribus parturientibus; seque etiam seire, quod multa mirabilia acciderint cæcis, qui visum acceperunt, oculis suis unctis oleo lampadis sacelli ejus; ac meminisse se, quod, dum studeret Ilerdæ, doctor, qui vocabatur magister Biosca, ac visum amiserat, miraculis auditis multis, quæ Dominus noster facit per patrocinium dicti gloriosi Sancti, ad pictatem motus venerit Barcinone ad visitandam ecclesiam S. Raymundi Nonnati, eoque perveniens, ubi studebat dictus testis, indicavit ei causam itineris sui ad memoratam ecclesiam, ac cessasse dolorem oculorum, et sanatum esse, postquam unxisset oculos oleo lampadis, quæ est accensa ante glo-

riosum Sanctum : atque ex isto tempore admodum 1) pie afficitur declarans erga sanctum Raymundum Nonnatum.

127 D. Franciscus de Juorra, Baro de Zervallos et Belleræ, dominus loci Sancti Vincentii, Zireræ, aliorumque locorum, declaravit, scire se, quod vera sint omnia, quæ dicuntur de vita sancti Raymundi, propterea quod in suis locis sit educatus, quæ existunt circa Portellum, ac illa audiverit a majoribus suis, qui hæc legerant in libro valde antiquo, qui jam non comparet; videritque pariter illa depicta in ecclesiæ Sancti pictura, quæ facta fuit ab immemorabili hominum memoria; quodque, secundum tabulas antiquas et scripturas, quas vidit, a Sancti obitu inchoata sint miracula ejus, atque idcirco populorum devotio nomen sancti Nicolai ecclesiæ inditum commutaverit in nomen sancti Raymundi; tamque multa sint prodigia, quæ ab isto numerantur tempore, ut referri nequitiam possint, quæ audivit : et solummodo referet, quod accidit domi suæ: ubi dum erant infirmi, afferebatur illico Sancti lipsanum, et multa mirabilia docuit experientia.

S. Raymundi
mirabilia

128 Vici declararunt testes coram domino D. Antonio Gallart episcopo suo. Primus declaravit Joannes Rexada, theologiæ doctor et canonicus sanctæ ecclesiæ Vicensis, quod, dum esset rector ejusdem loci circa Sagarram, iverit ad sacram ejus ædem die festo ipsius, tantamque populi multitudinem conspicatus hæserit attonitus, quia hujusmodi numerum simul non vidit in sua vita : opinio enim erat, plures accurrisse homines quam octodecim mille : nec minori numero fuisse animalia. Hoc autem miratus fuit potissimum, quod videret multa animalia debilia, perditam, et quæ movere se non posse videbantur, currere tam expedite, ut prodigium videretur : et in hoc statu omnes apportabant triticum, alius plus, alius minus : reversusque ad suam rectoriam, interrogavit parochianos suos, a quo tempore habuissent pium illum affectum. Responderunt, quod illum haberent hereditarium a suis majoribus, nullamque supresse hominum memoriam, quando fuerit inchoatus; seque infuita audivisse Sancti miracula, sed relaturum se dumtaxat unum, cujus fuit testis.

E
erga homines
et jumenta de-
clarantur.

120 Quidam e parœcia ejus erat admodum afflicto, quia mulus suus moriebatur, nihilque dum haberet remedii, jussit eum deportari ad campum, ne moreretur domi suæ, qui utpote ab aliquot jam diebus humi erat collapsus, et non comedebat. Ita afflicto accessit ad declarantem, qui dum consolaretur eum, vir quidam ipsi dixit, ut muli collo apponeret vitam sancti Raymundi, invocaretque Sanctum, ac videret quomodo sanaretur mulus suus : quandoquidem viderat majora mirabilia. Sanctum invocavit, ac promisit, quod, si redderet ei sanitatem, vecturus per illum esset mensuram tritici * ad ædem ipsius, ivitque cum hoc declarante ad campum, ubi mulum extensum reppererunt : apposuit collo ejus vittam, omnesque sanctum Raymundum Nonnatum invocarunt : fuitque visu mirabile, quod statim surgeret animal recte valens : et hic testis confirmavit omnia, quæ de Sancti miraculis audierat.

F
Mulus morti
proximus con-
valescit :

130 Pater Fr. Michaël Sagarra, ex Ordine beatissimæ Virginis de Mercede declaravit, quod die vigesima Octobris anni MDCXCVIII, quando erat sacrista sui conventus, se contulerit ad palatum domini episcopi ad repetendam scalam, quam

Religiosus B.
M. V. de Mer-
cede ex altissi-
mo loco lapsus
Vide Append.
pag. 847 not.

A quam commodato dederat ad ornandum illud in adventu domini D. Francisci Robuster et Sala bonæ memoriæ, Vicensis quondam episcopi. Scalam sursum elevarant in contignationem admodum altam, quæ est supra aulam, nomine Sabernat, quæque multo est altior, quam tectum muri civitatis istius, continens altitudinem ulnarum viginti cum quarta parte caunæ Montispessulanæ, quæ est palmorum octo longitudine: eamque ne deorsum dirigeret per gradus palatii, statuit testis illam demittere per fenestram istius contignationis supra porticum muri.

Ne vero scala decideret impetuoso lapsu, ac tecto noceret, voluit testis eam dirigere ad porticum ex fenestra: sed superante illum gravitate, per fenestram extraxit eum, gloriosi sancti Raymundi auxilium invocantem; videbaturque sibi sæpius circumagi in aëre, ac semper dicere: Sancte Raymuude adjuva me: supinusque cecidit in lapides, tegulas ac lateres, sed illæsus: et se quidem ait distincte audivisse voces populi, qui eum videbat, Deoque commendabat, et in frusta concisum judicabat: verumtameu surrexit valens et sanus, dicens omnibus, qui cum admiratione accedebant, fuisse miraculum S. Raymundi. Nihilominus conventuales ejus fecerunt, ut in lecto maneret, ac per triduum non surgeret: sed dum se videret doloris malique immunem, surrexit, et exivit per civitatem, omnibus Deo gratias habentibus, quia se tam prodigiosum ostendit in glorioso patre sancto Raymundo Nonnato.

et non læsus:

131 Rem confirmavit doctor Christophorus Vilanera, medicus Viceusis, dicens se fuisse in loco, in quo cecidit Pater Sagarra, et qui a fenestra contignationis usque ad locum, in quem delapsus est, coram se mensuratus, habet altitudinem ulnarum viginti, ac unam quartam partem mensuræ Montispessulanæ, quæ duplicatam continet mensuram ulnæ Castellanae, quia complectitur altitudinem palmorum octo: et declarat, non potuisse fieri sine miraculo, ut viveret: disrupti enim debebat, vel fraugi ipsius ossa; et quia illæsus fuit, prout omnes viderunt perspicue, et ego fui testis, credo fuisse miraculum gloriosi patris sancti Raymuudi Nonnati, quem Religiosus invocavit in suo periculo. Idem declaravit doctor Franciscus Martinez, medicus Videusis, qui fuit præsens. Confirmarunt Balthazar Pla, et Jacobus Morlaus, qui rem viderunt. Pater magister frater Antillou refert in Epitome vitæ Sancti, narrasse tibi, quando erat Commendator Vici, nobilem dominam D. Hieronymam de Vilademam, quod e meniano domus suæ vidisset eum cadentem, ac miserit famulos suos, in frusta disruptum fuisse judicans; qui invenerunt eum incolumem, etiamsi attouitum: et clapso triduo contulit se ad ædes hujus dominae valens sanusque.

hernia a nati-
vitate,

132 Franciscus Casaus clericus, ætatis annorum septemdecim, declaravit, herniam sibi fuisse a nativitate, malumque crevisse in pejus, seque aliquoties ad extrema deductum: curasse suos parentes, ut per medicos ac chirurgos remedium afferrent; ætate septenuem sine remedio reliquisset, dicentes rupturam esse immedicabilem. Parentes obtulerunt eum glorioso sancto Raymundo, et duxerunt ad sacellum ejus: curarunt dici Sacrum, cui interfuit pie admodum, gloriosi Sauti opem invocans et ad finem Sacri ceciderunt ligamina, quibus ligatam ferebat fracturam, et, sicut non gestabat braccas, humi deciderunt;

videntibus hoc aliis, quoniam non sentiebat ipse. Contemplabantur illum statim parentes ejus, ac qui præsentibus erant, tamque incolumem et sanum invenerunt, aesi uumquam laborasset malo hujusmodi: refertque P. Antillon, se cum illo habuisse postea communicationem, dum ageret annum ætatis quinquagesimum sextum, retulisse sibi memoratum miraculum, ac dixisse, nullum sibi fuisse dolorem usque ad diem istum. Rem Confirmavit in sua declaratione Aldonça Casaus mater ejus, sicut relatam est, aliæque personæ.

INTERPRETE
J. P.

* f. Alonsa
c. Alfonso

ac mulieris
febris pestifera,

d

133 Elisabeth Sabella declaravit, dum ab annis octo laboraret graviter febris pestilente d, crevisse sibi dolorem lateris eum lethargo: unde ad statum desperationis deducta est, et extrema unctione munita, duobus Patribus de Mercede illam præparantibus ad bene moriendum. Sed ipsa, tametsi conformaret se voluntati divinæ, magnam habebat fiduciam fore ut a glorioso patre sancto Raymundo sanaretur: nam perquam pie erga eum afficiebatur, seque obnixè illi commendaverat, sacrumque ejus lipsanum habebat ad suum cervical. Ipsa nocte, qua eam unxerunt, videbatur sibi cubiculum suum ingredi gloriosus sauctus Raymundus eo vestitu et signis, quibus eum pingunt, sibi dedisse benedictionem, et in somnum statim incidisse, atque sic mansisse usque ad tempus matutinum: quo venit Anna Fontanelles, uertis ejus, et dixit, redire se ex loco de Mercede, ubi curaverat dici Sacrum in honorem gloriosi Sancti, jubilosque illi acciui pro salute ejus, ac vovisse, delaturam se cadaveris involucrium ad Sancti sacellum, ac picturam miraculi, si amita sua convalesceret. Infirma illi respondit: Jam itaque potes afferre; nam sanctus Raymundus mihi apparuit, ac me sanavit. Vulgatum fuit miraculum; cui majorem plausum addidit, quod licentiatus Matabaques, pastor in loco isto Vici, tempore illo matutino, sciens infirmæ neptem fecisse votum sancto Raymundo, lintcum funebre deferendi ad ejus sacellum, si amita recuperaret sanitatem, dixerit: Beatus Sanctus recte potest sibi quærere alia cadaverum involucria, de hoc enim nihil esse quod speretur: quia ego de nocte reliqui eam mortuam. Sciens autem quod recte valeret, rem miratus domum ejus se contulit, prodigiosum esse sanctum Raymundum confitens.

E

F

cujus etiam
filius convul-
luit,

134 Eadem declaravit, filium suum Balthazarem Sabeil ab octo circiter mensibus in gravi infirmitate pervenisse ad instantem mortem: et illa cum fiducia, quam habet in prodigioso patre sancto Raymundo, obstrinxit se voto, quod, si filio suo redderet valetudinem, diebus quinque et viginti itura esset nudis pedibus ad sacellum ejus: et simul atque votum ediderat, melius habere cœpit, et brevi convaluit, illaque votum complevit.

sanantur, et
hydrops

135 Anna Fontanelles, infirmæ neptis confirmavit primum miraculum, referens quod erat actum cum pastore Matabaques, ridendoque se illi dixisse ea, quæ superius sunt scripta: dumque videret suam amitam recte valere, accepisse se sub brachio liuteum e, atque ad honorem benedicti sancti Raymundi ivisse quæsitum pastorem, ac dixisse: Domine, vide hic amictum cadaveris amitæ meæ, quod porto ad ejus sacellum, quia Sanctus illam sanavit. Ille rem miratus, infirmæ domum adiit, miraculum credere non desiens. Et declaravit gloriosum sanctum Raymundum declaranti contulisse favorem miraculi alterius: etenim quauda erat hydropica, et monstrose

INTERPRETE
J. P.

monstrose inflata per annum integrum, dixit ei maritus suus, ut fiduciam poneret in benedicto sancto Raymundo; se curasse sex dici Missas ad ipsius altare pro valetudine ejus, magnamque se concepisse fiduciam fore, ut per ejus patrocinium sanaretur. Illa magna cum pietate hoc fecit, et mox deinde cœpit detumescere, et sine alio remedio convaluit.

uti et puellæ
tremor mem-
brorum.

136 Maria Font, uxor Josephi Font fabri lignarii, declaravit, duobus circiter abhinc mensibus filiam suam, nomine Marianam, ætatis annorum duorum ac dimidii, invasisse tremorem artuum, ex quo mausit veluti mortua siue loquela, ac motu labiorum *f*. Afflicti parentes commendarunt eam S. Raymundo, ac desiderabant, ut viva superesset usque ad tempus matutinum, quo afferri potest Sancti lipsanum, magna erecti fiducia, filiam suam illo sanatum iri. Simul atque diluxit, maritus ejus ad conventum de Mercede se contulit, sacrumque lipsanum dum abesset domo, rogavit patrem Commendatorem, ut statim Sacrum faceret in honorem Sancti pro salute ejus, pignus-

B que sacrum mittere ad se. Domum reversus invenit filiam suam in eodem statu. Parvo post tempore venit pater frater Brotous Mercenarius, sancti Raymundi reliquias afferens, vixque infirmam attigit, cum ad se rediit, non aliter quam si apposissent oleum lampadi, quæ extinguitur. Puella oculos aperuit, reliquias manibus suis accepit, venerata illas fuit, et in ipso instanti convaluit, ac postero die dum surrexisset, duxerunt illam ad sacellum Sancti, Deo gratias acturam. Dicta confirmavit Maria Cona vicina ejus, quæ præseus fuit. Eadem declaravit Josephus Font, puellæ pater.

Puer paraly-
ticus, et conti-
nuo motu agi-
tatus.

C 137 In eadem civitate Viconsis declaravit coram domino episcopo Sigismundus Toll incola Viconsis, testis præsentatus per P. magistrum Fr. Joannem Horuo et Antillon, conventus Virginis de Mercede Commendatorem, et dixit: Reverendissime Domine, quod ego scio circa interrogationem a reverendissima vestra dominatione propositam, illud est; quod filius meus, cui nomen Justo Toll, et qui tunc temporis ætatem attingerat sex vel septem annorum, plus minus, fuerit socius alteri filio meo ad audiendam doctrinam Christianam, quam docebat sacerdos, qui vocabatur magister Perez, in foro: item quod postquam ambo exiissent valentes ac sani, quando audiebant doctrinam Christianam, corripuerit Justum paralysis, e qua ita continuo motu agitabantur ipsius manus, ut impediti non posset. Quæ res impulit eum, qui tradebat doctrinam Christianam, ut caput ejus canna percuteret, judicans illum ludere. Verumtamen pergere eum conspicatus et plorare, jussit eum deduci ad meas aedes. Sic perrexit manuum symptomate laborare cum magno dolore nostro, non valens easdem adhibere ad sumendum cibum ac potum propter motum continuum. Symptoma fuit tam repentinum, ut domi etiam judicarem illum ludere: atque idcirco ipsius mater et ego aliquoties vellicavimus ipsi aures: sed continuari motum videntes, et flentes quod eum castigavissemus insontem; curam suscepimus dispiciendi, quidnam hoc esset futurum, et sequenti die videntur eundem eventum in pedibus ac cruribus, ita ut jam pedibus iusistere nequiret: atque adeo advocavimus medicum, ut cum curaret.

138 Præscripsit illi sectiones venæ, purgationes, multaque alia medicamina, huic sortita effectum, ut non moveret manus ac pedes, jam

factus instar truoci. Elapso anno, et quod excurrit, dixit mihi medicus: Pro Toll noli plus pecuniæ consumere, filius tuus membris est captus, et quotquot in mundo sunt remedia, nihil ei proderunt. Quandoquidem faber es lignarius, potes ipsi conficere sedile rotatum, atque hoc modo poterit filius vester ire per civitatem: incessurum vero peditem noli sperare. Feci illud magno cum dolore, propterea quod conspicerem latam esse sententiam in charum filium meum, ut, quoad viveret, membris captus esset. Mater ejus multa promisit saucto Raymuudo, si valetudinem ipsi restitueret, nec non novendialem pictatem peregit. Die autem quinta decima Aprilis anni MDXCIX, quando eram occupatus laborando in mea officina, in conventu de Mercede dederunt signum ad Missam horæ undecimæ, quæ dicitur in gloriosi Saucti sacello. Mandavi Gervasio Toll ac Hieronymæ Toll liberis meis, ut membris captum ducerent ad illud Sacrum, ac dixi ei, ut rogaret benedictum Sanctum, concederet sibi salutem repentina cum fiducia se sanatum iri. At brevi post tempore vidi reduces, relatum sibi dicentes, quod Sacrum esset finitum.

D
adhibitis fru-
stra medico-
rum remediis.

139 Ego, qua eram fide, mandavi illis, ut redirent, et orarent Sanctum gloriosum ante altare suum: quod fecerunt: quid vero ibidem peractum fuerit, referent illi: ego enim dumtaxat scio diceudum reverendissimæ vestræ dominationi, quod viderim venire filium meum Justum pede incedentem, dum exirem mea officina ad voces, quas edebat populus rem conspicatus, clamando sancti Raymundi miraculum. Miratus ego et contentus ad filium cucurri, dicens: Quid hocce rei, fili. Respondit: Miraculum, quod me sanaudo patravit sanctus Raymundus. Tota accurrit viciuia, multis præ gaudio plorantibus. Vota persolvimus, in ejusque sacello posuimus depictum miraculum. Et ab isto tempore usque ad hodiernum diem filius meus graditur pede valens et sanus, manibusque ac pedibus utens, sicut sani reliqui: atque hoc viderunt quasi omnes, qui hodie Vici degunt.

E
ad Sancti in-
vocationem

140 Idem Justus Toll juratus declarat illud miraculum una cum fratre ac sorore, qui sibi adfuerunt; addens, quod, dum deferretur ad ecclesiam, primo direxerint preces Virgini de Mercede, quæ est in altari majore, et mox illum detulerint ad sacellum sancti Raymundi, ac soror sua jubilos sancto Raymundo accinuerit, quia nemo erat præter illos in ecclesia, infirmum mox superimposuerit vesti suæ talari *g*, ac dixerit ipsi, ut preces recitaret; qui dum videretur viribus valere, teutavit surgere scamno in-nixus; sanumque se sentiens, ad altare majus semel cucurrit, ac per ecclesiam sæpius, sicque adivit domum suam, dicens omnibus, sanatum se esse a sancto Raymundo: et quod ab isto tempore nihil habuerit mali.

fit sospes

141 Dictum miraculum confirmat Hieronyma Toll soror ejus, et Eleonora Real ipsius vicina, addens aliud mirabile, quod Deus in illo fecit, patrocinaute glorioso patre sancto Raymundo: fuit vero illud: paralyti oppressus pervenit ad tam malum statum, ut doctor Vilanera de illo desperarit, dicens parentibus, ut parcerent gallinæ, quam volebant occidere ad sufficiendas ei vires, quia nocte illa moriturus esset. Soror autem ipsius hoc audiens vovit Sancto, curaturam se Sacrum fieri, si viveret, in ejus honorem, ac Eleonora Real promisit tribus vicibus se adituram sacellum ipsius, ac vicibus singulis recitaturam

et incolumis

A recitaturam tres partes Rosarii, simulque mater ejus multa vovit Sancto : et mox ad se rediit, ac mortem evasit, ad quam tunc erat condemnatus, quamquam inversis manserit pedibus, tortisque manibus ac collo, linguaque adeo impedita, ut nesciretur, quid diceret, donec sanctus Raymundus operatus fuit in illo miraculum, quod relatam est.

pars vestis talaris a cingulo deorsum usque ad pedes.

INTERPRETE
J. P.

CAPUT IX.

Religiosi duo miris modis in itinere sospites ; sanata febris ; tempestas maris sedata ; mira in Sancti imagine ; infirmitates sublatae.

ANNOTATA.

a *Litteras post depositiones testium conscriptas ab isto episcopo dedimus superius parte prima num. 48.*

b *Cruciata est expeditio belli sacri contra infidèles vel hæreticos, ita nuncupata, quia illi, qui eidem erant adscripti, signabantur cruce in vestibus. Varia cruce signatis dabantur privilegia, de quibus, uti et de hujusmodi privilegiorum renuntiatione tractat Cangius in Glossario ad vocem Cruzata. Hic vero indicatur non expeditio bellica, sed tribunal Cruciatæ, quod formatum est in curia per reginam dominam Joannam, ac patrem ejus regem Catholicum, anno MDXXV ad administrandos reditus ac judicium ferendum de rebus ad bullam sanctæ Cruciatæ spectantibus : quod tribunal constat ex præside, quem vocant commissarium generalem, tribus conciliariis, fiscali uno, secretario uno, computatoribus duobus, ac uno thesaurario, sicut memorat Dictionarium Hispanicum academicum, pluribus infra indicandum. Sed annus sine dubio mendosus est : nam quomodo isto anno formari potuit illud tribunal sub rege Catholico, Ferdinando V, patre Joannæ Caroli V matris, cum jam obiisset ab anno 1516 prædictus rex ? An autem in episcopatu Barcinonensi, de quo agit Columbus, in omnibus conforme tunc fuerit tribunal supra designato, non habeo compertum.*

c *In Hisp. desde un balcon, id est, e podio extra ædificii parietem prominente. Dixi Latine ex meuiano. Vocem explico, ne lector hæreat. Joannes Gerardus Vossius in Etymologico linguæ Latinæ de hac voce scribit, et inter alia : Meniana erant pergulæ projectæ, ita dictæ a Menio. Nominis causam docet Asconius in Divinat. " Menius, cum domum suam venderet Ca-
" toni et Flacco censoribus, ut ibi basilica ædi-
" ficaretur, exceperat jus sibi uivus columnæ,
" super quam tectum projiceret ex provolanti-
" bus tabulatis, unde ipse et posteri ejus specta-
" re munus gladiatorum possent, quod etiam tum
" in foro dabatur. Ex illo igitur columna Me-
" niana vocitata est ". Vox itaque meniana vel menianum videtur satis apte transferri posse ad illam partem ædificii, quam Hispani et Galli dicunt balcon, significandam.*

d *Hisp. tabardillo, est genus pestis vel febris malignæ, maculis purpureis vel subnigris vel alterius coloris per corpus diffusis se manifestans.*

e *In Hisp. est sanaba, Latine linteum, quo insternitur lectus ; hic autem, quo cooperiuntur mortui. Hinc confirmatur per vocem mortaja, quæ toties recurrit supra, et quam ex textu Hispanico, Senor ve aqui la mortaja de mi tia, verti : Domine, vide hic amictum cadaveris etc., intelligi quod dixi in Annotatis pag. 754.*

In Hisp. ni minear los labios. Verbum minear non inveni : at sensus videtur id indicare quod Latine posui.

g *In Hisp. sobre sus faldas. Est autem falda (communiter dicitur faldas in plurali numero) Augusti Tomus VI.*

anno MDCV magister frater Joannes Antilon Commendator Illiberi decrevit ire invisum Sancti nostri corpus. Duxit secum Fratrem Hieronymum Munoz : per aliquot dies in itinere illapsa illis est pluvia, præsertim priusquam pervenirent Barcinonem ; qua transire debebant propter aliqua necessaria negotia. Hinc discesserunt Igualadam, ut alio die pervenirent tempestive ad conventum S. Raymundi. Sed in egressu venit cis obviam nobilis, dicens, se ire ad parvum quemdam locum suum, circa sancti Raymundi aedes situm ; seque, si cuperent, facturum, ut ista nocte in conventu essent, per semitas utique iturum breviores. Secuti sunt eum, pluvia semper cadente, usque ad Poplam, quem noluerunt Religiosi transire propter abundantiam aquæ : verum mora ac instantia amici inpulerunt eos, ut pergerent. Occurrerunt fluvio, qui per copiosas aquas intumuerat ; dixitque illis, se scire vadum : sequerentur sine metu. Sed Commendator, qui ex sermone cæperat timere, circumspexit ab omni parte, num videret, qui viam doceret : at nemo comparuit : et nobilis dixit : Non timeant Patres ; quoniam ego præcedo ; transiitque per fluvium, Religiosis uno post alium sequentibus. Commendator reliquias S. Raymundi extraxit e sinu, illique se commendavit : idem fecit socius, quia statim occurrerat magna scaturigo ac furia aquæ. Vix processerant quatuor aut sex passibus, cum ab alia parte magnas audierunt voces, quæ dicebant : Sistant, sistant. Substiterunt Religiosi, videruntque hominem in colle, qui diceret : Non transeant, quia suffocari debent. Nobilis autem, qui sine ullo impedimento multum jam præcesserat, instabat ut sequerentur, quandoquidem non erat periculum, sicut eum viderant transiisse.

Dum iter institunt duo Religiosi Mercurii ad corpus Sancti,

E

F

143 Illi noluerunt, atque adeo ad ripam reversi suut, audieruntque virum sibi ab alto dicentem, si illac transiissent, vehementi aquarum cursu abripiendos fuisse ac submergendos : e regione loci, in quo erat, inventuros securum vadum. Nesciebant Religiosi, quam vi interiore moverentur, ut eum, qui comitabatur, externamque speciem ac fidem viri nobilis præ se ferebat, relinquerent, ac ignotum sequerentur agricolam : paruerunt tamen Religiosi, ac transierunt non secus ac si non esset aquarum cursus in fluvio, viri vocibus illos semper conducantibus ; qui in transitu non comparuit amplius, etiamsi illum vocarent, ut gratias ei agerent : quas persolverunt Deo, tamquam omnis boni nostri auctori, et sancto Raymundo tamquam patrono. Eorum ductor prosequabatur suum iter : illi vero ibant satis cum metu, et tunc magis, quando aspiciebant se ab eo duci per profundis-

et per periculosissimam viam ducuntur,

INTERPRETE
J. P.

simum præcipitium, in quo necesse ipsius fuit e mulis descendere, casque habenis ducere, cum timerent ad passus singulos ne in frustra confringerentur, mirati, dum viderent, quam expedite ductor snus e jumento non descendens pervenisset inferius. Exspectarunt usque ad noctem, ut se subducerent periculo isti, semper sacrum lipsanum manu tenentes, ore autem et corde iuvocantes suum Sospitatorum. Quadam noctis hora admodum obscura et pluvia, dixit eis nobilis, se ire ad locum suum, reperiuntque iri a Religiosis conventum prosequentibus iter suum.

miris adjuti
modis perveniunt
ad terminum.

144 Tunc vehementissima se impatientiæ tentatione impugnari senserunt, quam vicerunt divino auxilio adjuti, dumque alius post alium subsequeretur, permiserunt se mularum iustitiae ducendos, cum uescirent, ubinam loci essent, etiamsi ambo recte callereut territorium illud. Ibant, quo bruta ducebant, nunc sancti Raymundi jubilos cantantes, nunc recitantes rosaria. Hoc modo profecti sunt per unam horam et amplius omni solatio destituti, quia ignorabant terram, per quam ibant, ac timebant ne in præcipitium aliquod incidereut. Tuuc vero audierunt vocem lingua Catalana dicentem: Quis vadit? Responderunt: Fratres duo, euntes ad sanctum Raymundum via ignari. Quibus ille: Utique patres non eunt bene conducti. Illi autem, Tu igitur, aiunt, nos duc, et tibi liberaliter solvemus. Ad se recepit: et statim, etiamsi essent tenebræ, ante se viderunt virum, qui viam præmonstravit, et minore tempore quam quarta horæ parte perduxit eos ad portam conventus, et clamavit. Descenderunt e mulis, nec amplius illum viderunt; nec invenerunt, etiamsi eum in clamarent Religiosi, qui egressi erant: crevitque magis admiratio, dum re, quæ sibi evenerat, narrata, compererunt, nullum hujusmodi nobilem esse in omnibus illis locis: unde convenit inter omnes, nec eum, qui talibus illos exposuerat periculis, nec etiam illos, qui eisdem ipsos liberaverant, istius territorii fuisse incolas. Nec ulterius continuato sermone, intrarunt eum communitate ad agendas Deo ac Sancto gratias.

Religiosus prae-
ter expectationem a febre
sanatus;

145 Autquam Religiosus ille finem imponeret tricennio officii Commendatoris, febres tertianæ illum corripuerunt, his symptomatibus eas comitantibus, ut valde oppressus fuerit. Vovit, si Deus salutem redderet, visitaturum se die ei sacro sanctas reliquias ejus. Adveniebant ultimi dies Augusti, quando sentiebat se non posse implere suum votum, cum febres eum non relinquereut. Adfuit tuuc temporis Fr. Raymundus Salviat, conventualis sancti Raymundi, qui petierat ab illo elemosynam, animosque ei suggestit, ut sedili, ejus parti posteriori inuiti posset ipsius dorsum, insidens, paulatim veheretur, futurum dicens, ut recuperaret salutem. Sumptis animis viæ se dedit, comitante tertiana febre. In pervigilio festi eo advenit, nec febris cum deseruit: Sanctum rogavit, obtineret a Deo vires, ut sequenti die Sacris operari posset ad ejus altare: noctem transegit in magna febre, ac postquam mane surrexisset, statuit Sacrum facere, confidens Sancti ope vires sibi suggestum iri: exivit, febre comite, ad altare, et vix vidit sanctas ipsius reliquias (illo uamque die aperiuntur clathri hierotheæ quando repente sanatum se sensit, ac proinde magno temporis spatio ac pietate potuit ad aram facere, rediitque ad sacrarium valens et sanus.

146 Religiosus iste admodum pie fuit pro- pensus erga gloriosum Cardinalem, nec non in conventibus, quibus præfuit, elaborati curavit sacellum pro sancta imagine ejus, et sic beneficium se ipsi ostendit Sanctus favoribus, quos in illum contulit, et periculis, e quibus eum eripuit. Præter jam dicta, in Vita S. Raymundi a se scripta addit, anuo m̄d̄cx̄i, quo erat Commendator Stellæ a, se exivisse die prima Junii ad civitatem Pampelonam b, ut spectaret festum et Octavam, quam sancta ista ecclesia dedicat sanctissimo Sacramento: transire debebat Tarraconem c, ut finem imponeret cuidam negotio sui conventus. Egressus autem fuit cum Hieronymo Vitale, fabro argentario, qui in ista quidem erat civitate natus, sed Stellæ habitabat. Decreverunt pervenire, etiamsi sero esset, Tutelam ista nocte, quæ facta est adeo obscura, ut necesse fuerit incedere inter colloquia, ne alter alterum amitteret.

147 Pater Commendator pio more suo extraxit reliquias S. Raymundi, dicens socio: Commendemus vos Saucto, qui vos ducet incolumes. Per istos dies intumuerat admodum fluvius Iberus d, ita ut fluxus ejus post transitum pontis perveniret ad antiquum istum murum, qui exstat ad olivetum qua parte crux est, adeo tunc cooperta aquis, ut illac non posset transiri sine submersione. Aliam viam ignorabant, nec sciebant aquas fluvii adeo increvisse, nec intendebant animum ad aquam, quia ex quo intraverant viam horti, in illum erat illapsa, judicantes id contigisse e pluvia, vel residuam esse aquam ex irrigatione vinearum, quod sæpe accidit sine pluvia. Profecti itaque ad pontem per mediam aquam, credebant se perrecturos eodem modo, quo jam transierant, quando audierunt vocem, quæ dicebat: Non hac, non hac, sed per olivetum. Substiterunt, mulasque in aquam non modice ingressas compererunt, magnumque fluvii strepitum audientes retrocesserunt, donec regrederentur ex antiquo muro; et mulæ iter prosequentes, etiamsi tantæ essent tenebræ, ac difficile esset illac iter facere diurno tempore sine magna cautela propter multas olivas, pervenerunt ad pontem ne uno quidem ramo eos offendente. Cujusnam vero fuerit ea vox, et unde emissa, incertum habuerunt adhibita etiam diligentia. Deo itaque et glorioso Cardinali egerunt gratias, quia liberaverant eos tam perspecto ac evidenti periculo e.

148 Pater præsentatus Fr. Ludovicus Galindus a S. Raymundo in libro, qui inscribitur Triumphus puritatis Mariæ, Limæ impresso anno m̄d̄c̄lx̄iii, et dedicato comitissæ S. Stephani *, proreginæ Peruvix, duos ipsi singulares favores in memoriam revocat, quos acceperat a sancto Cardinale, dicens: Protector est maxime singularis vestræ Excellentix, qualem se monstravit per mirabile lipsanum baculi sui, ejus frustulum quoddam in mare Septemtrionale injectum sedavit statim tempestatem furiosam, qua vita ejus tantopere periclitata fuit. Nec minus Cardinalis sanctus exhibuit se propitium in laborioso ac crudeli partu filii sui primogeniti, quem vestra Excellentia habuit, domini D. Joachimi de Benavides, utriusque succurrendo vitæ in talibus rerum adjunctis, ut publicum fuerit miraculum S. Raymundi, quod obstringit vestram Excellentiam ad fovendam tauta cura pietatem erga Sanctum Nonnatum.

149 Venerabilis episcopus Rossensis in sua Agricultura

D
idem, ac socius
ejus in exundatione fluvii
Iberi

a
b

c

incolumes.

E

d

F

e

Sancti lipsanum mari injectum sedat tempestatem:

* in Hisp. de Santistevan f de Sanestevan

idem in variis
 A Agricultura animæ tract. I, cap. 7 § 6 affirmat, magna se expertum mirabilia in imagine Sancti. De una dicit, vix in altari positam fuisse, cum sanavit multis annis captam usu membrorum. De alia imagine, quæ est Burgis, dicitur, quod mulier quædam filium morti proximum sancto Raymundo commendavit, videritque illum intrare in cubiculum, manumque tactum infantem reliquerit sanum. Addit, pio admodum alicui clienti S. Raymundi magnum accidisse honoris periculum, dum culpa vacaret, per oppressionem iudicis, quæ diu duravit. Commendavit se Sancto, ac patrocinio ejus attribuit, quod toto isto tempore non perdiderit patientiam et conformitatem. Accidit autem, ut imago Sancti, quam aliquot ante mensibus habebat, per binocia sudaverit tam vehementer, ut resperserit velum, quo tegebatur, et tincti aliquot sudore panniculi levarent dolores capitis. Causa mox fuit cognita ex afflictione clientis ejus.

liis malis
 f
 B 150 In urbe Matritensi *f* sicut tanta est erga Sanctum religio, sic multa sunt mirabilia, quæ per patrocinium suum operatus est noster Sanctus. Unum dumtaxat referam, quod anno MDCXXXIV evenit: præterquam vero quod existet in tabula sacelli ejus, supersunt etiam homines, qui eventus meminerunt. Maria Anua a Cruce infirmata fuit sine humano remedio, et a medicis deposita, quia nihil habebant, quo illam curarent, viribus ac facultatibus destitutam. Actum de ea curanda tamquam si a dæmone esset obsessa: verum cum talis non esset, multum fuit passa per exorcismos eorum, qui credebant ac credi volebant, non posse non esse obsessam. Denique defessi reliquerunt eam. Et quemadmodum derelictio terrena est ultima dispositio ad consequendos cælestes favores, per sancti Raymundi intercessionem eosdem obtinuit. Venit ad ejus sacellum tali fide, ut, positus humi genibus, dixerit Deo et Sancto ejus; non ex ista se terra surrecturam, nisi pietas ejus succurreret. Res rara! statim se interiorius quietam sensit, nec redierunt amplius furiosa symptomata, quæ eam discruciant. Linteum reliquit in sacello ejus pro signo miraculi, multique testes, qui illam noverant annis aliquot, non observarunt antiqua rediisse mala.

patrocini
 g
 C 151 In civitate Darocensi *g* anno MDCXV filius Antonii Quiles in gravi infirmitate ad vitæ extremam pervenit. Habebat heruam ab utraque parte: unde, præter arduas febres, excruciant eum crudeles dolores: quo fiebat, ut inter continuum clamorem degeret, nec haberet etiam occasionem se disponendi, prout desiderabat. Videns ergo conclamatum esse de sua vita, et animam salvare desiderans, usus est patrocinio gloriosi sancti Raymundi, rogans ut doloribus illis mitigatis posset tamquam Christianus se disponere ad instituendam bonam confessionem. Audiit eum Sauctus, Deum rogavit, dolorque locum ei dedit ut aliquantisper dormiret: et in somno videbatur sibi Sanctum spectare, et ab utraque infirmitate per eum sanari. Dum evigilaret nullum dolorem sensit, nullumque signum herniæ: advocavit domesticos, qui occasione ejus somni resarciebant jacturam quietis post multas malas noctes ipsius causa transactas. Videns itaque non venire, resumpsit somnum usque ad tempus matutinum: quo ingressi invenerunt illum sine febre, profitentem quod duplicatum accepisset favorem a sancto Raymundo Nonnato.

152 In eadem civitate Darocensi die festo

Sancti in quadam contentione pectus Dominici Gonzalvi transfixum fuit gladio: munierunt eum statim Sacramentis: invocavit magna fide gloriosum Sanctum: apparuit ei illa nocte: vulnus manu sua tetigit, ac sine ullo dolore se sensit. Venit chirurgus post horas viginti quatuor, ut eum curaret: quem dum admirabundus inveniret sanum, retulit ei rem gestam ac surrexit, venitque ad sancti Cardinalis sacellum acturus Deo gratias.

153 In civitate Pampelonenſi dum doctor *favores*
 Texeros, archidiaconus camerae ecclesiae cathedralis, desperate laboraret febre admodum pestilente, dixerunt ei, ut se commendaret Sancto, cujus tunc erat pervigilium festi: paruit magno cum pietatis affectu, mandans ut sibi recitarent antiphonam ejus et orationem: in somnum incidit, in eoque vidit Sauctum cum galero et repagulo in ore, sicut representabatur in altari conventus nostri: qui cum securum reddidit salutis suae: commendavit ut gratus esset Deo de vita, quam ab eo accipiebat per suam intercessionem. Evigilavit, viditque Sanctum egredi e cubiculo: vocavit domesticos: eventum retulit: recte se valere dixit, sicut recte valuit, *E* surgens sine mora ad persolvendas Sancto grates in ejus sacello. Res admodum percrebuit, quia archidiaconus erat vir valde doctus, et magna integritate præditus.

154 In civitate Tutelensi Religiosus noster *ostendit,*
 h
 chori ministerio fungens *h*, annorum ætatis octodecim, in gravi infirmitate eo pervenit, ut acceptis jam Sacramentis iudicia mortui præberet. Cautarunt Respensorium, ac obtexerunt faciem ejus. Advenit medicus, contemplatusque eum dixit: Non exspiravit, etiamsi proximus sit morti. Tunc Prælatum mandavit preces institui ad S. Raymundum, ac Sacrum cantari solenne: interea temporis collo ejus apposuit reliquias sancti Raymundi: compellavit, et tametsi magna cum debilitate ei responderet, dixit, se commendaret sancto Raymundo; ibidem adesse lipsanum ejus sacrum: fecit hoc interiorius, et statim melius habuit, tamque cito convaleuit, ut, dum ad vesperam reverteretur medicus, sine febre illum inveniret. Erat autem e præcipuis civitatis. Peractis itaque informationibus, declaratum fuit tamquam miraculum, et, celebrata ad persolvendam Sancto gratiarum actionem festivitate, prædicatum. Hæc sufficiunt ad impouendum finem isti capitulo: ut omnia quippe recenserentur, quæ de Sancto Cardinale constant ex authenticis probationibus, opus esset multa charta, præterquam quod sint similia reliquis, quæ jam retulimus.

ANNOTATA.

a *Urbs parva Navarræ, vulgo Estella, ubi academia. Situs dignoscitur ex sequentibus. Pluribus describitur a Roderico Mendez Silva supra citato, quem vide a fol. 197 verso. Jacet ad fluvium Egam.*

b *Urbs hæc regni Navarræ caput est et abunde cognita.*

c *Urbs est episcopalis in Aragonia, Hispanice Taragona, Latine Turiaso.*

d *Hispanice el Ebro, qui ex Asturum montibus in Castella ortus, cum partem ejusdem, tum Navarrum rigat et Aragoniam intersecat.*

e *Sicut mira sunt, quæ hic narrantur, sic ipse narrandi modus non satis est clarus in designatione locorum, in quibus duo isti magno mortis*

INTERPRETE
J. P.

mortis periculo liberati dicuntur. Distinctionem locorum eorundem ideam relinquo incolis et aecolis.

f Celeberrima est urbs Hispaniæ in Castella nova, regumque Hispaniæ sedes.

g Oppidum est in regno Aragoniæ, quod leucis quinque Bilbili distat, duodecim vero Cæsar-augusta, ex Baudrando.

h In Hisp. vocatur corista (al. chorista,) estque is, qui cantat, sequitur et adjuvat ordinarie chorum tempore officiorum divinarum et Horarum canonicarum. Regulariter ita vocantur in Religionibus et Ordinibus sacris Religiosi, qui nondum sunt sacerdotes, destinati ad cantandos psalmos reliquasque preces, ac ad præstanda Missis officia, ex Dictionario academico Hispanico inferius laudando.

CAPUT X.

Patrata a Sancto mirabilia apud Ulyssiponenses.

Mercator liberatur

Honorabatur in templo Deiparæ Virginis vulgo de la Gloria civitatis Ulyssiponensis, ubi erat Religionis hospitium, imago gloriosi Cardinalis S. Raymundi Nonnati, sicut supra dictum fuit, multasque gratias receperunt fideles pro isto cultu. Superius commemoravimus, quæ spectant ad mulieres prægnantes; ea jam referemus, quæ conducunt ad uarrandas alias necessitates. In parœcia sancti Nicolai anno mdcxxx Gaspar Perez mercator laboravit febribus adeo acutis, ut inter remedia consumerent ejus vires: radicata fuit infirmitas plus quam mensibus sex: reliquerunt itaque cum medici: dici audierat aliquot de S. Raymundo mirabilia: rogavit itaque Patres hospitii, ut ad se deferrent reliquias ejus, quas pie venerabatur, cœpitque salutem recuperare, quam cito admodum adeptus est: peregit pias grati animi demonstrationes, interterque illas curavit in linteo pingi imaginem Sancti.

acerato febribus,

C 156 Convaluit, sed præcriti oblitus periculi, et non attendens ad consilium Christi, Joannis cap. 5 v. 14, "Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat" genio suo frena laxavit, juventute ac divitiis modo vivendi obsecundantibus: unde antiqua infirmitas novis roborata viribus ad eum rediit, eo deductum, ut desereretur. In hoc periculo relictus dormiebat: mater autem ejus superimposuit lecto lintheum, in quo erat picta Sancti imago. Expergefactus dicebat matri, quisquam illic intrasset. Respondit, solam se fuisse. Cui ille: Somniavi itaque: videbar enim mihi videre Religiosum de Mercede, qui manibus depellebat a me malum; et hoc, ut mihi apparet, sentiebam, et jam comperio me valere. Reposuit mater: Miraculum erit sancti Cardinalis, cuius imaginem superimposui tuo lecto. Gratias habuit, placide noctem transegit, et mane invenerunt eum sine febri.

puella tremore membrorum,

157 In eadem civitate, in parœcia S. Magdaleuæ, Agnes Mendez, de qua superius meminimus, grati animi causa, quod Sancti intercessionem evasisset periculosum partum, imaginem ejus in lamina piugi curavit, ac ebene et argento

exornari, asservans eam ad suum cervical: fecit celebrari multa Sacra, et distribui eleemosynas Religiosis ejus. Retribuit ei Dominus noster: etenim mense Octobri filiam ejus quinquennem invasit symptoma epilepsiæ (*in textu Hispanico gota coral a vel alferencia b vocatur*) vicibus adeo sæpe repetitis, ut iuter medicos conveniret, certo morituram. Implorarunt parentes patrocini-um sancti Raymundi, flexisque genibus petierunt salutem filiæ suæ, emissis aliquot votis: et statim quievit, meliusque habere cœpit; ita ut paucis post diebus ire potuerit ad altare ipsius ad persolvendas grates.

158 Ulyssiponem appulit anno mdcxxxviii pars classis navalis regiæ, cui præerat D. Antouius de Oquendo, quia multi milites erant correpti morbo letali. Inter infectos fuit D. Martinus Carolus, dux terra marique, Tafallæ c in Navarra natus. Invaluit infirmitas, quam medici declararunt esse febrem pestilentem *, et dolorem lateris. Multis tunc morientibus ex ejus sociis in eadem platea *, pervenit ad extrema, munitus est Sacramentis, petiitque lipsanum S. Raymundi: proposuit melius vivere, ac repente recuperavit sanitatem: Sanctoque tam obstrictus mansit, ut votum fecerit desereudi mundum, et suscipiendi habitum Virginis de Mercede. Advenit maudatum ut navem conscenderet, quando tempus erat tam rigidum, ut naves reliquæ se reciperent ad hiberna in eodem portu. Verum sancti Raymundi patrocini-um fretus, pingi jussit imaginem ejus, puppique imponi: mari se commisit, omnibus periculosam esse obedientiam judicantibus: at suis ille animos addidit, dicens se a S. Raymundo non fuisse liberatum morte, ut vitam sibi in aquis criperet. Perspecta fuit Sancti protectio, quando Gades appulit incolumis *, scribens inde Ulyssipouem, ubique inveniri securitatem cum sancto Raymundo.

159 In parœcia Deiparæ Virginis de Mercede Antonia a Jesu, præfecta collegii Dominæ nostræ de Conceptione, quæ propter experimenta virtutum erat in veneratione, totius lateris usu erat destituta ex aère pestilente: accessit magna febris, multæque in eam infirmitates vim exerebatur; dumque remediorum violentorum non esset capax, ad mortem se præparavit, gnara utique, nihil in medicina superesse remedii. Suscepit Sacramenta. ac confessarius ejus, qui erat pater Canterus, quique Ulyssipone vixit et obiit cum opinione sanctitatis, collo ejus apposuit reliquias sancti Cardinalis: illa se obnixè commendavit ipsius intercessionem, quam obtinuit, febri desinente, nec non reliquorum malorum pressura cessante: hinc surgere potuit, et in sedili promovere gressum propter latus pessime affectum. Applicuit sacrum pignus parti, quæ erat quasi mortua, et cito admodum sanata est, iucedens nullo juvante, et divulgans Dei mirabilia in Sancto suo.

In parœcia Conceptionis ad limina mortis deductam se vidit uxor doctoris Ludovici Quaresma, medici famosi Ulyssiponensis: remedio reliquiarum sancti Raymundi usus est maritus ejus, videus pro statu suæ uxoris nullum esse in medicina, et felicem successum expertus est, cum desierit infirmitas. Gratum animum ostendit, per civitatem Ulyssiponensem publicando miraculum.

160 Jam memoravimus superius miraculum, quod patravit Deus, patrocinate glorioso sancto Raymundo, illustrissimæ dominæ Helenæ de Castro: et sicut magna fuit in ista familia erga

Sanctum

miles febrim pestilente,

c

* tabardillo

* in Hisp. vna

E

* in Hisp. sin acar

alia gravi infirmitate.

F

Vir illustris desperatam valetudinem recuperat:

A Sanctum ac ipsius Ordinem pietas, sic multi fuerunt favores, quos nobilissima ista familia debere se profitebatur patrocínio ipsius. In eodem palatio ægrotavit dominus D. Joannes de Atayde, comes de Castañera, qui Matrī valde addictus fuerat Virgiui de Remediis *, et in Lusitaniam deferens hunc pium affectum cum Religiosis, una cum sanguine illum communicavit filiis suis, ac domum suam et ecclesiam dedit pro hospitio. Crevit cum ætate ac febrium ardore cura vitæ ejus: auxit eam erysipelas, et secta sæpius vena non remedium, sed majus vitæ damnum ei attulit: agnovit periculum, et sicut nobilis Lusitanus sanctis Ecclesiæ præsiidiis præmunitus est: rogavit ad se deferri ex hospitio imaginem Sancti; et vix ingressa fuit, cum cessarunt dolores, resolutus humor est, et couvaluit.

* Hisp. de los Remedios

item filia alterius illustrissimi equitis semel

161 Propitius fuit Sanctus devotioni, qua eum venerabatur D. Joannes Lobo, illustrissimus eques. Erat ei filia graviter infirma: malum tam celeriter processit, ut paucis in diebus facta sit mortis imago. Illa, quæ ob formæ venustatem et immaturam ætatem poterat esse imago immortalitatis, movebat omnes ad commiserationem. Quam tener parentum affectus, quæ amoris significatio? Familiæ illa valde sibi obstrinxerat Sanctum per eleemosynas, quas erogabant in Religiosos Ordinis ejus. Solatium itaque nobilis istius domus obtinuit ejus intercessio. Attulerunt reliquias: S. Raymundo se tradidit, et salutem tam cito consecuta est, ut nemo esset, qui dubitaret, quin fuerit prodigium sancti Cardinalis. Voluit autem Deus probare virtutem istorum nobilium, ut experimentis radicarentur in pio erga Sanctum affectu. Etenim dum paucis post mensibus invideret malitia, puellæ hujus formositatem ad meliorem rediisse statum, oculi aliqui venenati, infelices naturæ humanæ basilisci, omuem ipsius hilaritatem repente detriverunt. Ignota fuit infirmitas, et præparata medicinæ remedia reliquerunt cæcam, in eumque adduxerunt statum, ut extrema ei daretur unctio.

et iterum, descendente mirabiliter Sancti pictura;

162 Adduxerunt Religiosi picturam S. Raymundi magnitudinæ unæ unius ac dimidiæ et amplius, quæ exstabat in oratorio hospitii: appenderunt ex adverso lecti, dumque tempore pomeridiano advenissent cum nobiles viri, tum dominiæ, ex rumore periculi, sedebat puer infra picturam; cujus clavo soluto et delapso monitus quasi fuit, ut discederet. Pictura vero, quamquam esset satis gravis ponderis *d*, descendit per parietem tam sensim sine sensu, ut humanis manibus sustentari videretur. Quæ aderant, prodigium miratæ, emisere voces: accurrerunt omnes dominiæ, ac miraculum conspiciatæ, genibus flexis petierunt a Sancto sanitatem infirmæ: quam earum preces obtinuerunt: quoniam simul atque solum attigit, melius ea valere cœpit, ad priorem statum cito reversa. Prodigiosus iste successus, quia tam mirabilibus rerum adjuuctis vestitus, per dies multos in admirationem rapuit Ulyssiponeuses.

aliud mirabile in ejusdem pictura:

163 In parœcia S. Josephi quædam domiua pingi jussit iuagiuem Cardinalis sancti, rebus mirabilibus, quas de illo audiebat, mota: cui se comendabat in dies singulos; affirmavitque, comperisse se multis vicibus variam in eo vultus conformationem, unuc irati, nuuc placidi, alias pallidi. Quæ res curam ei iniecit, ac cogitare cœpit, an interior suæ conscientiæ status causa esset hujusmodi mutationum: et experientia didicit, hauc esse: agnovitque iutam repreheu-

sionem, defectus suos vituperantem, et lætitiã, qua afficiebatur, quaudò eosdem emendarat, imagine ista animæ excitatoris officium faciente.

INTERPRETE
J. P.

164 In parœcia, de el Oreto dicta, in platea Florum Gonsalvus Bas Coutino, eques ordinis Christi, ætatis octoginta anuorum, gravi infirmitate laboravit. Malum magis periculosum reddidit ætas. Maximum vero vitæ discrimen nascebatur ex nausea tali, ut exclamaret, dum videret sibi præparari cibum, violentia, qua gingivæ separabantur, quando aliquid alimenti ingerebatur, os ejus cruciante. Talem in malo sensit repugnantiam, ut rogaret suos obortis lacrymis, ne, quandoquidem moriebatur, hoc tormento mortem sibi inferret. Dum vero confessariorum suorum obedientia urgeretur, respondit, non posse se amplius, quia uaturæ fatiscienti deerant vires. Igitur adeo factus est debilis, ut, mitigata febrī, non esset aptus ad remedia: et sic tractarunt de rebus ejus disponendis tamquam hominibus, cujus mors uou poterat tardare. Allatæ sunt reliquiæ S. Raymundi; injectaque in vasculum aqua: pie hanc bibit, sensitque ea refocillari se interius: aliam petiit sacri pignoris: oblata est, si comederet; dixitque, ut cibum afferrent; comedit: ita ut Deo egerint gratias, de ipsius miraculosa sanatione minime dubitantes. Dormivit, sacro pignore ad collum appenso, et expergefactus est sine febrī. Agnovit, dum viveret, favorem sancti Cardinalis, eoque usus est ad curandas suas facultates. Jam a diebus multis injuste impedierant, quo miuus reciperet magnam summam ex tritico: rogavit Sanctum Cardiualem, et statim liberum ejusdem usu con-

nausea cibi
sublata.

E

F

ANNOTATA.

a *Quid sit gota coral, explicat Dictionarium linguæ Castellanae, compositum ab academia regia Hispanica, Philippo V Hispaniarum regi dicatum, tom. 4, qui editus est anno 1734, pag. 64, ubi sunt ista, quæ ex Hispanico sic interpretor Latine: GOTA CORAL. Infirmitas, quæ consistit in convulsione totius corporis, et in collectione vel attractione uervorum, cum læsione intellectus ac sensuum, quæ facit, ut infirmus cadat repente. Oritur ex abundantia humorum flegmaticorum corruptorum, qui implent subito ventriculos anteriores cerebri, et dum id se contrahit ad illos expellendos, attrahit ad se uervos et musculos, infirmo sine motu remanente et quasi mortuo. Vocatur etiam epilepsia, Lat. EPILEPSIA, MORBUS COMITIALIS. Deinde adduntur ista aliunde: Galenus docet, quod GOTA CORAL sit stupor totius corporis, non perpetuus sicut alii, sed interpolatus, qui temporibus quibusdam corripit infirmum.*

* Hisp. pasmo

b ALFERECIA, sicut memorat dictum modo Dictionarium Hispanicum tomo 1, qui anno 1726 excusus prænotatur, prima species est infirmitatum convulsivarum, quæ consistit in læsione ac perturbatione actionum animalium in toto corpore, vel in aliqua partium ejus, cum variis symptomatibus: qualia sunt compressio ac stridor dentium, ejectio agitatarum spumarum per os, et ordinarie cum contractione pollicis. Lat. EPILEPTICUS MORBUS, EPILEPSIA.

c *Sita est prope Olitum oppidum ad fluvium Cicados, et sex vel septem circiter miliaribus Hispaniis Pampelona distat, secundum mappæ Aragoniæ, quam ante me habeo, designationem, sex*

INTERPRETE.
J. P.

sex vero leucis secundum Baudrandum. Agit de hoc loco Rodericus Mendez Silva fol. 199. Dictionarium Morerii auctum tomo 8, qui anno 1740 in lucem editus notatur, refert ibidem esse academiam; locumque hunc titulo civitatis honoratum anno 1630 a Philippo IV rege, vocarique ab Hispanis Florem Navarræ, quia regni istius juventus eo se confert, ut studiis vacet.

d *Hisp. de pesados marcos, quod verli satis gravis ponderis. Si auctor respexerit ad gravitatem limbi imaginem illam ambientis; observet lector, quod marco significet oram vel marginem imaginis vel tabulæ, quæ picturam circumdant et exornant, solentque esse sculpta, lævia, auro obdueta vel nigra: de qua re scribit Dictionarium academicum Hispanicum, quod modo allegabam. Sin vero etiam ad gravitatem picturæ; observari potest, vocem marco etiam inter alia designare pondus mediæ libræ, usumque habere in auro et argento. At quid velat, quo minus liceat suspicari, gravitatem hujus picturæ desumi posse tam ex limbo quam ex plano ejusdem, quæ simul juncta plurium selibrarum pondus habuerint, voce mediæ libræ seu selibræ huc fortasse per metaphoram a propria significatione translata.*

B

CAPUT XI.

*Sublata desperatio; puer resuscitatus;
tres alii pueri a flammis intacti;
publica pestis sedata; puer sub carro
illæsus; furtum impeditum ac divinitus punitum.*

Mulier liberatur desperatione:

*R*eferam a casum, qui accidit in Catalonia Victoriarum Bas, quæ post diurnam infirmitatem, in cujus medelam consumpserat facultates et valetudinem, tristibus quibusdam imaginibus erat agitata, aliquoties sibi persuadens damnatam se esse, alias, malorum suorum levamen fore desperationem; non curatum se iri aliter quam morte: abhorrebat ab omnibus, qui ex amoris significatione et ex officio opem ferebant, mortem eis optans tamquam inimicis suis. Advenit medecina, etiamsi tarde, ad illam ab errore revocandam, dom diceretur, nullum malo ipsius inveniri remedium: quæ res majorem ei desperationem attulit. Accessit Ordinis Religiosus, narratisque ei mirabilibus sancti Raymundi, imaginem ipsi dedit ejusdem Sancti, et injunxit ut in Sancti patrocini fiduciam poneret, eique admodum impense se commendaret. Fecit id ex toto corde, bonusque eventus innotuit, quoniam, fugato *b* inimico, admodum cito recuperavit sanitatem.

infans ad vitam revocatus:

166 Cap. 30 libri primi Centuriæ suæ scribit dominus episcopus Rossensis citatus: Maria de Motones vidua, habitans Burgis, me percussata est quadam vice, an audivissem diebus istis mortuum aliquem a S. Raymundo resuscitatum fuisse, quem illa semisopita resuscitatum ab illo viderat. Etiamsi autem responderem, me nihil horum scire; vidisse se aiebat hæc in sua familia: uam Maria de Valencia filia ejus, cui Sanctus, ut dixi supra, succurrerat in sterilitate,

amisit filium vita functum e variolis *c*, patri cognominem Hermanum de Udobro: cooperuerunt eum in cinis, et posuerunt post lectum, ut postridie mane pararent ad sepulturam. In ista domo pictura Sancti, de qua post faciemus mentionem, habita fuerat magna in veneratione: mater illius memor cœpit flere, sicut Martha Joannis xi, Sancto dicens, quæ Martha Christo: puerum mortuum tradidit in manus sui pii patris S. Raymundi: supplices inter preces lacrymasque transegit mediam noctem, quando vidit intrare per cubiculum sanctum Cardiualem eadem forma, qua in linteo habebat depictum, lectumque circummeantem pervenire ad cunas, totumque pueri discooperiti corpus atrectare manu; nec vitæ dumtaxat cum restituit, sed etiam a variolis mundatum reliquit. Advocavit mater domesticos, omnesque Deo et sancto Cardinali gratias egerunt.

167 Sequentem eventum episcopus citatus refert fol. 233, pondus ei addens, quod creteret prodigium adeo mirabile. Illud sibi memorasse affirmat, tamquam testem oculatum, admodum reverendum patrem magistrum fratrem Dominicum Perez, Aragoniæ provincialem, et vicarium quondam generalem Ordinis, nec non patrem magistrum Caverio, Commendatorem emeritum Cæsaraugustæ: qui, dum luce Sancto sacra irent ad venerandas ejus reliquias, inter multos, qui illuc accurrebant, fuit quædam rustica cum tribus pueris, quorum natu major erat annorum sex, habitu Ordinis vestitis, ducens eos offerendos Sancto cum eleemosyna tritici, quam promiserat pro sequente miraculo. Minata tribus pueris fuerat ista mulier, virgis a se castigandos propter aliquod delictum, quod commiserant: qua re perterriti absconderunt se in furnum, qui domi erat. In eo dormierunt, ejusdem latas occupantes. Mater cubitum concessisse credeus, massam *d* composuit, furno ignem injecit, accensum clausit, et ad formandos panes se contulit: deinde stipite versorii *e* impexit ictum uni, et clamavit expergefactus verbere, matremque, quæ agnoscebat illum, ita reliquit affectam, ut cogitari potius possit, quam verbis exprimi, quocesset animo, dum illos inter fumum ac cineres versari conspiceret.

tres pueri in furno accenso

E

168 Meutis itaque inops, nihil habuit potius, quam ut clamando iuocaret sospitatorem suum sanctum Raymundum: atque ad compellationem filiorum, reliquiasque teneritudinis significationes, quoniam non sperabat illos videre, suos eam vocabat dolor. Responderunt ei, petentes ne virgis exciperentur: addixit: et egressi sunt tamquam tres pueri Babylonii, a flammis illæsi in vestibus et capillis. Dixit mater: Quomodo, filii, inter tantum ignem non estis combusti? Responderunt duo, id nescire se, qui occupati fuerant dormiendo; et alter dixit: Quia accessit S. Raymundus, et se autem nos posuit, suoque pallio nos texit, flammæque ac fumum manu removit, donec illa aperuisset furnum: et hic fuit conquestus, quod verberatus fuerit palo, quo expurgabat furnum. Publicatum fuit prodigium; duxitque eos vestimento Ordinis iudutos ad persolvendas Deo et Sancto gratias festo ejus die, qui anno mdcii paucos intra menses illuxit. Miraculum illud anno mben declararunt in capitulo generali Vallisoletano Provincialis Aragoniæ memoratus, et Pater Commendator Cæsaraugustanus, quia tam erat singulare *f*.

F
a flammis illæsi:

169 Jam vidimus supra, quam prodigiosum

sc

*pestis Gadibus
sæviens,*

A se ostenderit Deus istis annis elapsis in contagio universali crudelis pestis, quam sustinuit magna civitas Tolosana in Gallia, per merita gloriosi Cardinalis sancti Raymundi Nounati. Nec minus propitium videbimus eum aliquot post annis in divite civitate Gaditana, nationum emporio, ac illustrissimo Andalusie nostrae portu. Quamquam per mensem Augustum anni MDCLVIII lues contagiosa sentiri cœpit, nihilominus adeo temperate se manifestavit, ut multam curam non requireret: donec sub finem ejusdem anni, vel sequentis principium, intravit pestis civitatem, sæviitque adeo, ut quinque vel sex mensium spatium ultra duodecim hominum millia, humana diligentia nihil remedii afferente, sint extincta. Publice preces fuerunt indictæ, ac nostri Religiosi conventus istius, qui titulum habet Immaculatæ Conceptionis, petierunt a capitulo sanctæ ecclesie, ut instituerentur aliæ ad nostrum magnum Cardinalem sanctum Raymundum Nounatum.

invocato

170 Magnæ occurrerunt difficultates inter canonicos, quoniam timebant, ne concursus magis accederet contagium, unusque ex illis gravi ratiocinio suasit, ut confiderent de misericordia Dei Sanctique patrocinio, et, quandoquidem dæmon conabatur impedire, ne fieret pium illud obsequium, constare sibi indicabat, civitatem sanatum iri meritis ejus. Indictæ itaque fuerunt preces in diem Mercurii xxvi Maii istius MDCLIX, et canonici cum ordinibus religiosis, ac civitate in forma *g*, ut vocant, ingressi sunt ecclesiam a meridie, factaque commemoratione de glorioso Sancto, exiit ad videndam *h* afflictam civitatem, populo firmam concipiente fiduciam suæ salutis, quod solis instar S. Raymundus exterminaturus esset nebulas contagiosas: et memorat relatio, quam vidi scriptam jussu R. P. F. a Præsentatione, chronographi generalis nostræ religiosissimæ familiæ patrum excalceatorum, populos, qui confluerant, observasse, quod ante Sanctum aër fieret clarior ac purior, quadam quasi nubecula, quæ eundem obscurabat, exterminata; quodque eo in forum deducto, fuerit omnino lætus ac clarus. Circuivit per plateas magno civitatis gaudio, ac ære Campano resonante, introiit ecclesiam cathedralem, publicam fiduciam confirmans patente miraculo.

*per publicas
preces*

C 171 Solennes iuchoatæ sunt Vesperæ, et ad prima earundem verba, vulneratum se sensit letali et venenata glandula ardentique febris canonicus Badillo. Observandum vero est, quod hujusmodi symptomatibus affecti morerentur sine remedio intra paucas horas. Hisce se angustiis correptum videns, choro exiit, columnæque in nixu petiit a Sancto desideratam salutem; utque liceret sibi audire Vesperas ejus. Optata consecutus est ante egressum ex ecclesia: fuitque res mirabilis, et ab omnibus observata, quod die præcedente, quo decretæ fuerant publicæ preces, decem dumtaxat obierint infirmi, et sanctissimum Sacramentum ad quinque vel sex delatum fuerit, cum malum eo fuisset deductum, ut toto tempore antecedente morerentur quotidie ad centenos. Magis autem perspicue patuit, quanti apud Deum valeat Sancti intercessio; cum die sequente, quo cathedralis ecclesia et civitas interfuerunt Sacro sollenni, quod in ipsius honorem cantatum est, nullus obierit infirmus nec sanctissimum Sacramentum prodierit e sno sacrario ad illos visitandos, crescente mali sanatione, donec declararetur publica salus.

172 Quo tempore magis sæviebant contagia,

multi e nostris Religiosis vitam suam Deo consecrarunt in obsequium charitatis, ac venerabilis P. Fr. Dominicus de los Santos, præses emeritus istius provincie, servivit in hospitali, maloque infectus venit ad suum conventum ut sanaretur, et simul atque convaluit, novo cum fervore ad idem hospitale se contulit, rediitque mortali pestis vulnere tactus ad conventum suum, in quo per dies octo fuit sensibus defectus, quo tempore Religiosi, ac pii filii ejus spirituales magna vi precum videntur conservasse vitam ejus. Denique communitate Sacrum cantante de S. Raymundo pro ipsius salute ac vita, ad se rediit cum vigore notabili, et intra dies paucos unam atque aliam obtinuit per miraculum.

173 Relatio memorat, tres alias personas, oblata elemosyna ut cantaretur Sacrum de Sancto a communitate, convaluisse per miraculum; aliasque duas singillatim per ejus reliquias; multasque alias per invocationem. Omnia hæc videntur contigisse, quando lues contagiosa grassabatur vehementer, et quando erat ratio instituendi preces. Concludens librum hunc pronuntio, gloriosum patrem S. Raymundum esse universalem protectorem omnium, qui pie cum invocant; etiamsi secundum experientiam et communem famam Deus se ostendat magis mirabilem, ipso patrocinante, in rigidis pressuris mulierum prægnantium, quando versantur in periculosa conflictatione entendi fœtum. Scribo ex desiderio ut incrementum capiat pietas erga Sospitorem adeo universalem, tamque securum Mediatorem, ad gloriam Dei, laudem Sancti ejus, et utilitatem nostram, quæcumque hic scripti subjiçens censuræ sanctæ Ecclesie, repetens protestationem quam præmisi initio libri: cui dum finem imponerem, advenit authentica notitia sequens.

174 Quando anno præterito MDCLXXV nostri sancti Cardinalis festum celebrabatur in nostro conventu Romano, et in ecclesia sancti Eustachii, ejus tituli Cardinalis fuit, nostri excalceati patres hospitii S. Joannini Hispanorum, multas Sancti imagines distribuerunt, e quibus unam mulier dedit filio suo, ætatis quinque annorum puero, dicens ut oraret illum Sanctum, eique se commendaret, admodum miraculis claro. Paruit, et imaginem sanctam imposuit pectori suo, ejusque favorem obtinuit sequenti die. Dum enim una cum aliis pueris luderet in platea, transiit carrus arena onustus; pueris autem aliis fugientibus lapsus hic fuit, et currus illum ita apprehendit, ut rota supra ejus pectus transierit. Clamavit omnis populus: ad voces exiit mater, accurrensque cum lacrymis ut videret filium mortuum, invenit incolumem ac hilarem inter frequentem populum, qui confluerat: et conspiciebantur clavorum signa in ejus veste. Sciscitanti, quisnam eum liberasset, respondit: Sanctus, quem mihi dedisti, et gestabam supra pectus: quia dum currus transiret supra me, petii ut me liberaret: inspectoque pectore invenerunt ibi imaginem S. Raymundi, ac puerum omnino illæsum: pro qua re gratias Deo et S. Raymundo egerunt.

175 In capitulo provinciali Aragonie Ordinis nostri, die xxv mensis Aprilis elapsi hujus anni MDCLXXVI testificatus est pater præsentatus Fr. Mathias Coselete, commendator conventus S. Raymundi, quod exeunte mense Martio jam præterito, dum allatæ essent multæ arbores ad fabricam ecclesie Sancti, quæ construitur, inter illas

*INTERPRETE
J. P.
Sancto,*

*sedatur: epi-
logus scripto-
ris, qui jam
dictis*

*superaddit
puerum a
carro non
obtritum,*

*nec non sur-
tum arboris*

INTERPRETE
J. P.

illam adducta sit una admodum magna et recta : quam dum vidissent juvenes loci vicini , apparuit illis apta ut poneretur tamquam arbor Maialis *i* in suo loco ad diem Resurrectionis dominicæ , quo illam plantabant. Quinque igitur e fortioribus junctis viribus iverunt ad ædem S. Raymundi , et , onere se gravantes , arborem ei abstulerunt. Sed exeuntes e finibus , arborem senserunt tanti esse ponderis , ut nec movere se , nec tenere illam potuerint , atque adeo reliquerint : cum enim sæpius tentassent sublevare , apparuit quasi plumbea propter maximam gravitatem : unde deseruerunt eam.

miro modo
recuperatæ,
punitis furi-
bus.

176 Mane minus promotâ fuit fabrica , furtumque fuit observatum , quia arbor erat omnium optima ; venitque vir , qui dixit , eam esse in ista via , ac retulit rem mirabilem , quæ acciderat. Dictus pater Commendator misit duos homines , ut illam referrent ; retuleruntque eam non aliter quam si fuisset straminea. Celebratum est cum lætitia prodigium : sed Deus , qui vitium ingratorum adversus Sanctos tam bene meritos non patitur , fures punivit : nam sclopus brevior , quem exonerabat inter gaudia festiva , disruptus , partem manus præcipuo abstulit , aliaque infortunia diebus istis evenerunt sociis. Unde crevit Sancti veneratio. Faxit Deus , ut in servis suis aliquando per gaudia suorum favorum , alias vero per timorem castigationum capiat incrementum ! Opus hoc concludimus eadem protestatione , qua illud inchoavimus *k*.

k

ANNOTATA.

a Præmittit hisce Colombus nonnulla de diabolo , occasione melancholicæ in hominibus movente imaginationem , ac formando imagines , infundendoque species , nonnullas personas deducente ad statum desperationis. Addit , malo frustra præscribi a medicis remedia , quod utique divina ope curandum sit , uti probat exemplo hujus mulieris , quæ , patrocinate S. Raymundo Nonnato , medelam accepit.

b In Hispan. est auyetado , sed lege ahuyentado.

c Morbus hic satis est notus , contagiosus utique , corpus implens pustulis seu ulceribus , et cicatrices vel cavitates in eodem relinquens.

d Massa in textu Hispanico est , quam et Latine lego. Illa autem voce significatur hic farina macerata et aqua subacta.

e Hisp. de la barrendera , id est versorii seu instrumenti , quo expurgatur furnus a cineribus

antequam panes coquendi in eundem immittantur. D

f Miræ facti hujus circumstantiæ suspendere fortasse poterunt assensum prudentis lectoris. Nos illud relinquimus fidei referentium , uti et plures alios mirabiles favores , qui apud Colombum memorantur. Hoc semel indicasse sufficiat.

g Hisp. en forma , id est modo solenni , urbis magistratu , ac optimatibus simul cum circumfusa civium multitudine comitantibus , cum et publica fuerit supplicatio , et indicta pro gravissima causa.

h Hisp. Salio a dar vista a la ciudad affligida. Metaphorica est locutio , quam sic explico : Sanctus exiit , id est , statua ejus vel reliquiæ extra ecclesiam sunt delatæ , ut quasi præsens afflictam civitatem videns , ejusdemque misertus , grassantem luem pestiferam ex ea depelleret.

i Hisp. Mayo. Sic vocatur arbor procera , vittis , fructibus , aliisque rebus exornata , quæ ponitur in loco publico alicujus civitatis etc. , quo per totum mensem Maium concurrunt juvenes ac puellæ , ut siut hilares ac se recent chorcis aliisque lætitiæ significationibus , ex Dictionario academico Hispano. Arbor Maialis apud Belgas in usu etiam est ; nec ignota est in Gallia (vide Dictionarium Gallico-Latinum Trevol- tii editum tom. 2) et in Italia. E

k Superius cap. 8 inter numerum 133 et 134 adde ex Colombo factum hoc , ibidem omissum : Eadem (Etisabeth Sabella) declaravit , quod sua nurus Benedicta * Sabella , jam defuncta , parvulo filio suo impegerit ictum , e quo lapsus est humi , quodque irata exceperit eum magis , ut surgeret. Sed parvulus omnia præ se ferebat mortui indicia. Quod cum videret mater , in altis erupit voces , dicens : Virgo Maria , filius meus mortuus est ! Audivit eam declarans , quæ erat superius , et gradum saltu pertransiens descendit summa cum festinatione , parvulumque conspicata dixit : Sancte Raymunde Nonnate adjuva nos : et statim puer surrexit acsi nihil actum fuisset. Ad hæc Remondus supra citatus narrat a fol. 121 incendium miro modo extinctum. Textus ejus Hispanicus sic sonat Latine : vi Augusti anni mdcviii tantus ignis in ædibus aliquot civitatis Vieensis compertus est , ut exstingui non posse videretur : dumque D. Raphaël Grall curasset reliquias S. Raymundi afferendas e sua domo , easque præsentibus haberet , facile admodum ignis est exstinctus : quæ res ab omnibus tamquam gloriosi hujus Sancti miraculum est habita. F

* in Hisp.
Benedicta

DE S. DOMINICO VALLIO PUERO

AC MARTYRE A JUDÆIS OCCISO

CÆSARAUGUSTÆ IN ARAGONIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. P.

§ I. Sancti nomen; varia de ejusdem cultu documenta.

AN. SECT.
S. Dominici
vel Dominicu-
li martyrium.

Variis locis ac temporibus in ætatem innocen-
tem a perfidis Judæis ex immortalis adversus
verum Messiam odio sævitum esse, memorant
historiæ. Plures hujusmodi victimas, tragi-
ca et plus quam ferina barbarie ab illis trucidatas,
nominavi tomo III Julii, die XII ejusdem
mensis, pag. 462, occasione B. Andreae pueri
similem crudelitatem experti. Hisce annumeran-
dus venit hac die S. Dominicus, seu Dominicu-
lus nomine diminutivo, Hispanice Dominguito,
quo etiam nuncupatur. Nomen Vallins (Hispa-
nice de Val) traxit a parentibus. Palaestra vero
martyrii est Cæsaraugusta, vulgo Zaragoza, (cu-
jus ecclesia celeberrima deinde facta metropolis et
cathedrali) in regno Aragoniæ, et ejusdem ca-
put. De parentibus ejus ac ætate scribunt Acta:
de officio autem, quo in ecclesia cathedrali Cæsaraugustana
functus fuerit, alii. Coli cæpit et miraculis
condecorari primo post mortem tempore,
sicut ex eisdem Actis habemus. At plura super-
sunt memoranda de publica ipsius veneratione,
ejusdemque incremento cæ Dissertatione de marty-
rio sancti Dominici nostri, anno 1698 Cæsaraugu-
stæ edita Hispanice a R. A. D. Jacobo Josepho
Dormer, archidiacono majore sancti Salvatoris
in eadem ecclesia metropolitana.

antiphona et
oratio de illo
propria, con-
fraternitas

2 Pagina 8 hæc ab eo datur ANTIPHONA:
Felix Redemptoris martyr, Dominice, cujus ce-
lebris habetur poli decor, consors Innocentium,
et martyr, gemma rutilans, valor Hispanorum,
Salvatore nostrum Dominum Christum, cujus
habes jam insignia, clemens ora pro nobis, ut
in cælis tecum sine meta jocundemur. y. Ora
pro nobis, beate Dominice. n̄. Ut digni efficiamur
promissionibus Christi, ORATIO. Deus, qui
beato Dominico, martyri innocenti, vitæ per-
petuæ præmium contulisti, concede, quæsumus,
ut ejus meritis et precibus fulti, æterna beatitu-
dine perfrui mereamur. Per Dominum nostrum
Jesum Christum, qui tecum vivit etc. De con-
fraternitate in honorem S. Dominici Vallii insti-
tuta tractat Dormerus pag. 17 et sequentibus,
multa documenta Hispanica congerens, quæ La-
tine interpretabor.

antiqua,

3 De ejusdem confraternitatis initio scribens
affirmat constare, illam fuisse institutam, quan-
do Sancti martyrium vix acciderat, ex traditio-
ne, quia in archivo ejus asservari asserit Acta,
quæ tunc conscripta sunt, et ex ordinationibus
ad finem eorumdem positis, prout observasse dicit
Andresium in Historia Martyris nostri, et Blasco
in Vita et miraculis sancti magistri Epilæ*
quos citat: et ex Blasco refert ista: In donatio-
nibus, legatis, tributationibus, ut vocal, ac
Augusti Tomus VI.

* at. B. Petri
de Arbus M.

multis aliis scripturis, quas confraternitas istius
Sancti servat (quarum ego vidi novemdecim)
in omnibus benedictus iste martyr nominatur ab-
solute SANCTUS DOMINICUS DE VAL, bis vel ter
in qualibet, atque ex illis sunt, quæ habent annos
ducentos vel trecentos, et centum ac quinquaginta.
Dicitur, ut subjungit Dormerus, in Pro-
logo primarum istius confraternitatis ordinationum,
quæ, inquit, ponuntur ad finem Acto-
rum: In nomine sanctissimæ Trinitatis etc., et
ad servitium gloriosæ sanctæ Mariæ Matris Dei,
et specialiter ad honorem sancti Dominici de Val,
ecclesiæ sancti Salvatoris, in cujus nomine ex-
stat tam laudabilis confraternitas, et stabilita est
ac ordinata. In ordinatione, titulo De die, quo
debent comedere, sunt hæc: Et post comestionem
omnes ordiate veniamus ad ecclesiam beati Do-
mini sancti Salvatoris ad agendas Deo et sancto
Dominico de Val gratias pro acceptis beneficiis.
In ordinatione, titulo De die sancti Dominici ad
Missam, " Stabilimus et mandamus, ut quilibet
" confrater, qui fuerit sanus in civitate, et non in-
" terfuerit Missæ alio die, quo comeditur, et capi-
" tulo * solvat pro mulcta duodecim denarios; et, si
" veniat, postquam dictum erit Evangelium, solvat
" tres denarios ".

E

* Hisp. capi-
tol hic et infæ-
rius

4 Constat etiam, teste Dormero, confraterni-
tatem hanc renovatam ac restauratam fuisse an-
no 1403 per scripturam diei XXVII Decembris
ante Dominicum Martinum Aguilon, notarium
ex numero Cæsaraugustæ, e qua produco hæc:
Sciatur omnes, quod vocatum capitulum confratrum
confraternitatis sancti Dominici de Val ecclesiæ
sancti Salvatoris civitatis Cæsaraugustanæ
etc. . . . Ac ut fundus pecuniarius dictæ confraternitatis
augeatur, et. . . . pertinet ad servitium
domini sancti Dominici, et fraternitas dictæ confraternitatis
sit conservata ac prospera etc. Hæc dedi e fragmento mutilo apud Dormerum, ut
non sit mirum hiare sensum. Post hæc citat alia
instrumenta, unum quidem anni 1403; alterum
diei XII Martii 1426; tertium XVI Martii anni
prædicti 1426; quartum diei XII Decembris 1468.
Quid sit notarius ex numero, vide in hoc tomo
inter Annotata ad Miracula S. Raymundi Non-
nati pag. 756. Apud Dormerum pag. 31 scribitur
esse traditio, quod Jacobus Aragonum rex
confraternitati isti adscriptus fuerit, dederitque
pannum texturæ pretiosæ * antiquæ ad sepelien-
dos confratres vita functos, illumque asservari a
confraternitate. De Jacobo I expugnatore Blan-
cas infra citandus scribit pag. 651, mortemque
ejus innectit anno 1276. Dicitur Dormerus pag.
20 indicat de isto panno agi in secundis ordina-
tionibus

ac deinde re-
novata; ex
ordinationibus

F

* Hisp. de
brocado

AUCTORE
J. P.

tionibus anni 1403; apud quem scriptorem pag. 30 etiam tego, constare confraternitatem e secularibus, agricolis, ac etiam ecclesiasticis, præbendariis dictæ ecclesiæ.

ejusdem

5 Nec minus ostendunt amplificatum Sancti cultum aliæ ordinationes apud Dormerum pag. 21 et 22, quæ rem declarant in hanc sententiam: Die IV mensis Decembris anni millesimi quingentesimi tertii, postquam venisset, et expeditum esset capitulum confraternitatis gloriosi sancti Dominici de Val martyris in confraternitate S. Magdalene civitatis Cæsaraugustanæ, a toto dicto capitulo concorditer fuit deliberatum, ut ad Dei Domini nostri, ac benedictæ ejus Matris, dictique sancti Dominiici servitium, et suffragium animarum confratrum defunctorum, et vitæ augmentum vivorum, celebrentur in altari dicti gloriosi Sancti Missæ duodecim quotannis in perpetuum per confratres clericos, qui sunt, eruntque imposterum, die primo Lunæ cujusque mensis etc.

variis

* l. MDXXII

B

* in Hisp. est
a la viespra

6 Sequens etiam documentum promovet venerationem erga Sanctum in confratribus. Audiat: Die Lunæ prima Septembris anno DXXXII * ordinatum fuit in capitulo generali, ut quilibet confrater, qui non iverit ad Vesperas, et ad Vesperam * sancti Dominici de Val, solvat pro multa sex denarios, si justam non dederit excusationem. Et subdit Dormerus hanc notitiam de promovendo publico et externo Sancti cultu: Die Martis prima Septembris anni millesimi quingentesimi decimi octavi fuit concordatum in capitulo generali, ut quilibet frater dictæ confraternitatis, qui laboraverit die sancti Dominiici de Val, subcat mulctam decem deuariorum sine ullo remedio, sitque ista multa pro communitate dictæ confraternitatis. Laudatus auctor pag. 22 et sequentibus plura alia profert testimonia, quibus publica S. Dominiici veneratio confirmatur et illustratur, et quæ asservari dicit in ecclesia Metropolitana Cæsaraugustana.

allisque docu-
mentis stabili-
tatur

C

* in Hisp. Do-
minguito* Hisp. scis
fuentes

7 In libro, ait, antiquo, cui titulus " De subprioratu sedis metropolitana Cæsaraugustana " uæ " quem scribit esse dispositum ad ejusdem directionem, servarique in archivo ipsius, hoc titulo: Admonitio tam in ratione numeri capparum, reliquiarum, et aliis cæremoniis, quibus ista sancta ecclesia utitur in solemnitate festorum sequentium; in hoc ait libro fol. 347 esse ista: xxxi Augusti sanctus Dominicus *; affertur ad ejus sacellum pars capituli ipsius, quæ ornata est argenteo, et sex pelves *. Dum vero ibidem tractatur de sacellis sanctæ ecclesiæ, titulo De ea quæ est sancti Vincentii, divi hæc affirmat idem Dormerus: In sancti Vincentii sunt duæ lampades. Unam, quæ est prima circa portam sacristiæ novæ sacelli ejusdem, alit Prior ecclesiæ cathedralis noctu dumtaxat. Altera ab alia parte est confraternitatis Sancti, et illam alunt confratres, ac ardet quædo eis placet, eamque præparant. Observat Dormerus, tæmpadem hanc a confratribus S. Dominici de Val positam fuisse in sacello S. Vincentii, quia in eo honorabantur ejus reliquiæ, donec sunt translatae ad sacristiam majorem anno 1496; idque constare e scriptura, quæ facta est ante Alfonso Martinez Alfozea, notarium ex numero Cæsaraugustæ, die xxvi Septembris, et quæ allegatur in hunc sensum: Eodem die, instante reverendo magistro Antonio Barberan, canonico et Priore ecclesiæ cathedralis Cæsaraugustanæ, fuit facta charta publica, quomodo inventum fuerit vas lapideum in parie-

te dictæ ecclesiæ, qui destruebatur, dum dicta ecclesiæ aliquid juberet ædificari * in sacello, * quod erat sancti Vincentii.

D
* Hispan.
obrando

continuatio

* vel in telis
subtilibus.
Hisp. en cen-
dales

8 Quod vas erat parvum, in eoque inveniebantur, dum aperiretur, quædam ossa persouæ mortuæ, parum involuta in gossipio * paunisque sericis antiquis ac laceratis: quæ ossa latebant eos, et erant beati Dominici de Val, quondam infantis dictæ cathedralis, qui martyrio affectus fuit præterito tempore a Judæis dictæ civitatis in opprobrium passionis nostri Redemptoris et Salvatoris Jesu Christi etc. Testes mossen Martinus Capiella presbyter et sacrista dictæ ecclesiæ cathedralis, et magister Michaël Gombau, magister operum, habitans Cæsaraugustæ. Plura alia, quæ de sancto Puero diligenter collegit memoratus Dormerus, delibo, omissis bene multis, quæ apud ipsum legi possunt. Dicam igitur ex illo nonnulla de festo ejus.

publici

E

9 Doctor Paschalis Mandura, canonicus ecclesiæ Metropolitanæ, et rector perpetuus hospitalis regii ac generalis Cæsaraugustani, in libro, cui titulum indidit, Ordo festivitatum etc., et qui servatur in archivo sanctæ ecclesiæ, titulo De sancto Dominico xxxi Augusti, ad posteros transmisit sequentia: Istud festum peragunt iufantes, quia fuit infans Sanctus iste, ac martyr obiit... Exitur in Vesperis ejus ad commemorationem in sacellum, quod vocatur sancti Spiritus, alio nomine sacellum sancti Dominici, et dicunt ibi de communi plurimorum Martyrum. Ista die introitur ad Primam hora septima et media, atque ad Vesperas hora tertia, et non habetur anniversarium, quia dilatatum est *. His addè sequentia apud Dormerum pag. 26 ex libro, qui inscribitur: Gesta capituli admodum illustrium virorum, Prioris sive præsidis, et canonicorum sanctæ metropolitanæ ecclesiæ Cæsaraugustanæ, ab anno MDCXIV usque ad annum MDCXI, ubi sub die prima Septembris asserit scribi ista: Festum sancti Dominici celebratur sicut huc usque, et sumptus, qui se obtulerint, solvat ecclesia expensis communitatis: ac iufantes exorneut sacellum, et assistat scholaris vel epistolaris ad sacrum lipsanum venerationi offerendum, colligendamque oblationem, eamque dividat dominus præses iuter infantes, ac primo solvatur scholari, qui ejusdem enram habuerit, quod domino præsidi visum fuerit. Similiter determinatum est, ut isto die non dicatur anniversarium, ac differatur.

* se puso ultra.

F

cultus

10 In libro de la CONSUETA, ut vocant, sanctæ ecclesiæ metropolitanæ Cæsaraugustanæ, teste Dormero, non pauca sunt ad presentem materiam spectantia: nam inter alia, postquam egisset de musica, qua canitur Magnificat die xxx Augusti, ac de commemoratione in sacello istius sancti Martyris cantando hymnum de pluribus Martyribus, adduntur ista, quæ reddo in hunc sensum: Presbyter, et gestantes cappam, accipiunt cappas rubras, ut exeant ad dictam commemorationem: in choro duo præcipui * ex iufantibus porrigunt e pelvibus argenteis ramos floridos domiuo canonico hebdomadario, et duobus rationariis cappa indutis et per quemlibet chororum dominis capitularibus, ac rationariis, uec uou beneficium habentibus, cosque porrigunt tempore (quo canitur) Magnificat, et in commemoratione duo ex præcipuis * agricolis confraternitatis Saucti, quæ antiquissima est in sancta ecclesia, e pelvibus porrigunt mala Persica domiuis capitularibus, ac rationariis, nec

* in Hisp.
mayordomos* in Hisp.
mayordomos

non

A non beneficiatis. Caput, et sacrum pignus sancti martyris Dominici de Val ad venerationem porrigit scholaris, superpellicco et stola indutus, illudque defert, infantibus comitantibus, ac duobus facem ferentibus, ad palatium archiepiscopale, ut illud veneretur D. archiepiscopus: eisque dat in elemosynam quinquaginta Regales*; Capitulum etiam dat in elemosynam infantibus Regales centum ex administratione communitatis, et D. canonicus doctor Claudius Matthæus Sorbes eisdem reliquit alios Regales centum, et argenteam lampadem, quæ ardet in sacello Sancti ante reliquias ejus: *et additur in dicto libro: SALVE in sacello Sancti cum musica.*

* *Hisp. reales*

hujus Martyris.
* es como colendo

11 *In eodem etiam libro ad xxxi Augusti dicitur dies iste quasi esse de præcepto colendus* in illa sancta ecclesia, nec esse anniversarium, nec sponsoria, nec capitulum anno illo, quo incidit in diem Veneris: confratres candelis albis instructos interesse Sacro ad Evangelium, et ad elevationem Corporis Christi usque ad communionem: cantari ab infantibus duo cantica, alterum post Epistolam, alterum post elevationem in laudem Sancti: item communicare Corpori Domini infantes omnes, diacono et subdiacono albam mappam tenentibus tempore communionis, Sancti tipsanum esse in altari tempore Missæ. Idem liber etiam perhibet, Missas dici in sacello ejusdem Sancti, magnumque esse concursum ad venerandas ipsius reliquias, post Vesperas ab hora quinta usque ad sextam iterum cantari ab infantibus ante Sancti sacellum, confluyente innumera populi multitudine. Memorat insuper ignes infantium festivos in campanili turris.*

Quædam ad superiora documenta observationes.

12 *Hiscæ superaddo observationes quasdam circa voces in allegatis documentis occurrentes, parenthesi inclusurus Hispanicis. Capitulum (capitol) num. 3 et 5 hic accipitur pro congregatione confraternitatis. Apud Cangium inter alia sumitur pro capitulo canonicorum vel monachorum, qui consulti potest ad vocem capitulum. Num. 7 cappæ (capas.) Suspicio hic designari pluvialia, ut vocant. Titulus honoris est mossen num. 8: de quo in Annotatis post Sancti Passionem. Ibidem per infantis nomen (infante) et alibi sæpissime, pro quo inferius etiam infantuli (infantillos) legitur, intelligo puerum, qui cantum ab ineunte ætate docetur, et ad chorum adhibetur, ut una cum ecclesiasticis canat divina officia, aliturque sumptibus ecclesiæ, cui inservit, vel piæ ad hoc foundationis. Et vero Martyr noster apud Dormerum pag. 136 vocatur iufans chori (seyse, o infante del choro:) et pag. 63 ei datur nomen filii et alumni ecclesiæ, videlicet Cæsaraugustanæ. Scholaris (un escolar) num. 9 ponitur. Quales autem sint, qui hoc nomine vocantur apud Hispanos, etsi non satis novi certo; suspicor tamen hac voce intelligi canonicos scholasticos. Citato num. 9 epistolaris (epistolero) est subdiaconus. Gestantes cappam (caperos) num. 10. Vide modo dicta de voce cappa. Eodem num. 10 mala persica (melocotones o duraznillas) credo in Hispanico significare mala Persica diversi generis sub conjunctione o, Latine aut seu vel. Ibidem canonicus hebdomadarius (canonico semanero) est, qui vices sacras per hebdomadam exsequitur. Ibidem occurrunt rationarii (racioneros) qui apud Hispanos sunt rationum ecclesiasticarum præfecti. Synodus Valentina anni 1565 apud Cardinalem de Aguirre tom. 4 Concil. Hisp. pag. 80. col. 1 sic loquitur: Quin etiam curatis omnibus, et rationum ecclesiasticarum præ-*

ctis, quos rationales vocamus, jubet etc. Apud nos *lomo vii Maii in Gloria posthuma S. Ferdinandi regis Castellæ et Legionis pag. 370 sunt illa: Deiparæ parva imago ferebatur. inter manus rationarii.*

§ II. Reliquiæ; visitatio sacelli; Acta; scriptores, qui de Sancto agunt.

Dormerus pag. 37 et sequentibus ex dicto libro Consuetæ, ut vocant, de sancti reliquiis scribit, hæc memorans: In domo, in qua Sanctus martyrium est passus, visa est in puteo lux, quæ duxit ad extrahendum ejus caput ac manus, quæ in illud projecerant, atque uua cum corpore imposita sunt urnæ, in qua honorantur, cum hac epigraphe: HIC INFANS JACET PRO CHRISTI NOMINE MARTYR, BEATUS DOMINICUS DE VAL. Eandem hanc inscriptionem litteris antiquis exarata[m] profert ex Andresii libello cap. 9, fol. 96 Tamayus, ubi, inquit, agit de antiqua veneratione, qua sedes Cæsaraugustana sanctum Martyrem a tempore ejus passionis coluit, et marmoream adfert columnam, ad ejus sepulchrum positam ante ccc annos. Epigraphen hanc e Tamayi ectypo sic imitatus est noster chalcographus in minori forma:

Sancti reliquiæ, earumque epigraphe.

Ad Sancti reliquias quod attinet, meminisse juvat, easdem exstillsse in sacello Spiritus sancti; deinde in sacello S. Vincentii, e quo transtata fuerunt ad sacrarium majus anno 1496, ex dictis num. 7, et adde, xxi Julii 1600 illas restituissse capitulum eidem sacello Spiritus sancti in arca marmorea, prout videre licet apud Dormerum, cum hac in scriptione: OSSA D. DOMINICI INFANTIS F. SANCII VALL., ET ISABELLE UNO. SUE, HUIUS CLA. URBS CIVIUM: QUI CÆSARAUGUSTÆ, JUDEORUM SINAGOGA JUBENTE UTI SUMMO SUPPLICIO AFFICERETUR, CLAVIS PARIETI AFFIXUS FUIT, AC DEMUM LATERE HASTA TRANSFIXO, ILLUSTREM MARTYRII CORONAM REPORTAVIT PRIDIE K. SEPT. A. MCCL. SANCTA ILEC METROPOLIS XII K. AUGUSTI A. MDC IIIO JUSSIT COLLOCARE. Apud laudatum auctorem pag. 39 sunt illa de Sancti capite, quod exornatum esse argento a trecentis circiter annis, et hæc circumcirca continere insculpta affirmat verba: MARTYR BEATISSIME DOMINICE, NOVELLA PLANTULA CÆSARAUGUSTANA, ORA PRO NOBIS CONCVIBUS, UT LIBEREMUR AB INCURSIONE UTRISQUE INIMICI. HIC MARTYR SANCTI. * SANCTISSIMUS, CUJUS SEPTENSE * SERTA, A JUDEIS CÆSARAUGUSTÆ CONFOSUS EST ANNO DOMINI MILLESIMO DUCENTESIMO QUINQUAGESIMO. Plura hic erant alia menda, quæ correxerunt.

E

F

* f. Sanctorum
i. e. Sanctorum
* f. septem

14 *Excellentissimus dominus D. Antonius Ybanes de la Riva Herrera, archiepiscopus Cæsaraugustanus etc. in visitatione ecclesiæ metropolitanæ, et templi Salvatoris, anno 1695 instituta, sicut memorat Dormerus, multa declaravit ae varia de sancto hoc Martyre ejusque sacello etc.,*

Archiepiscopus Cæsaraugustanus

ACTORUM
J. P.

etc., quæ habentur in dictæ visitationis registro. E longiore instrumento Hispanico, quod profert dictus scriptor pag. 41 et seqq., Latine extrahenda ista: Die XII Julii visitavit sua Excellentia D. archiepiscopus sacellum sancti Dominici de Val, in cujus Iqeo, antequam illi accessisset amplificatio et magnitudo, quas nunc habet, erant duo sacella, unum Corporis Christi, et aliud Spiritus sancti: hodie unum dumtaxat exstat altare cum invocatione SANCTI DOMINICI DE VAL: in quo sua Excellentia invenit aram, mantilia et frontale admodum bene præparata ac decentia, sicut convenit propter multas Missas, quæ per devotionem erga hunc Sanctum celebrantur in ejus sacello et altari.

Sancti sacellum visitat,
* Hisp. un nicho

15 Super altare in medio parietis exstat locus concavus * cum clathro ferreo, ac limbo operis sculptorii deaurato: intra quem apparet tumulus ex alabastro, ubi est ac honoratur corpus sancti Dominiculi, vulgariter ita nuncupati, excepto capite, quod exstat inter reliquias sacristiæ majoris, argento deaurato inclusum: deferturque tempore anni ad infirmos, qui consequuntur multa et valde singularia beneficia per ejus intercessionem: et in Vesperis, ac in die, quo celebratur festum istius Sancti, exponitur publice in ecclesia ante sacellum ejus super parva mensa decenter adornata, duobus luminaribus ad latera positis, illudque præbet populo venerandum sacerdos. In medio tumuli ad anteriorem partem habetur angelus, istam manibus tenens inscriptionem, cujus characteres sunt antiqui, et tales, quales formabantur a trecentis annis: qui omnes legi possunt extrinsecus, et sic dicunt: HIC INFANS JACET *etc.*, ut in exordio hujus paragraphi.

B

variæque
* Hisp. de damasco carmesii
* Hisp. infantilillo
* Hisp. o seysc

16 Supra locum concavum et tumulum est magna umbella ex pauco bombyciuo Damasceni operis, carmesini coloris*, in ejusque medio effigies S. Dominiculi sculpta cum habitu infantuli*, vel pueri choralis*, positi in cruce sui martyrii, aperto lancea latere dextero, et in capite habentis diadema, vel laureolam argeuteam: et e brachiis crucis pendent aliquot anathemata ac memoriæ, a fidelibus oblata pro beneficiis, quæ per merita et intercessionem Sancti obtinuerunt a Domino nostro. Ante Sanctum in medio sacelli est lampas argentea, quæ interdum nocturne ardet, oleum subministrante sacristia majore. Ad latus Euangelii est sacristia, in qua sua Excellentia visitavit oramenta, quæ sunt ad usum altaris, eaque invenit admodum pretiosa ac decentia; quæ etiam suppeditat sacristia major.

C

de publica
Martyris veneratione

17 Celebratur festivitas sancti Dominici de Val in ista civitate, patria sua, die xxxi mensis Augusti cum lætitia universali: cumque fuerit Sanctus infantulus vel puer choralis in isto sancto templo Salvatoris, quando auctore ætatis septimo adeptus est in cruce corouam martyrii; ad celebrandum ejus festum curam habent infantuli sanctæ istius ecclesiæ quotannis sacellum ejus exornandi pretiosis tapetibus, et altare multis luminaribus et jocalibus*, ac prelo committendi pia admodum ac ingeniosa cantica, quæ canuntur in isto sacello, et distribuuntur ad horam Vesperarum toti eboro, ac deinde populo. Doctor D. Claudius Sorbes, hujus sanctæ ecclesiæ canonicus, pro festo isto reliquit censum annum centum Regalium, quos tradi quotannis voluit infantulis* ad sublevandas expensas, quas faciunt,

* jocalias, i. e. monilibus, gemmis, aliisve id genus pretiosis

* a los infantilillos

eumque solvit mensa communitatis.

18 Intersunt etiam commemorationi Vesperarum, ac antiphonæ SALVE, nec non Missæ confratres S. Dominici de Val, luminaribus instructi. Confraternitas ista est antiquissima, adeo ut nou habeatur memoria principii ejus; habetque ordinationes valde antiquas. Sancti die post Primam cantatur Sacrum admodum solenne in ejus sacello ac altari, quod facit præbendarius*, præsentate toto choro, cum multa musica ac aliquot canticis; et ad communionem omnes pergunt infantuli, eamque recipiunt e manu celebrantis. Isto die post meridiem concurrunt multus populus ad siestam*, ut vocant Hispani, quæ cantatur a musicis.

D
ad posterorum
memoriam

* prebendado,

* a la siesta,

notata reliquit.

19 Eminentissimus dominus D. Franciscus Barberinus, diaconus Cardinalis tituli sanctæ Agathæ, Pontificis Urbani VIII sobrinus, et legatus a Latere in regnis Hispaniæ, Cæsaraugusta transiens anno mdcxxvi, ad supplicationem infantulorum hujus sanctæ ecclesiæ metropolitanæ, certior factus de martyrio sancti Dominici de Val, deque ejus veneratione ac cultu, concessit indulgentias pleuarias fidelibus omnibus, qui confessi et communionem refecti visitaverint sacellum sancti Dominici de Val, ubi est gloriosum ejus corpus, a primis Vesperis usque ad solis occasum diei sequentis, ibidemque oraverint Deum Dominum nostrum pro exaltatione sanctæ matris Ecclesiæ, et extirpatione hæresum, pro sua Sanctitate, ac pro pace ac concordia inter principes Christianos. *Hactenus instrumentum prædictæ visitationis; quod deinde agit de scripta Sancti Passione ac Martyrio, nec non de miraculosa reliquiarum inventione, item de translatione ex ecclesia S. Ægidii ad metropolitanam ex Actis Martyrii. Quod vero variis annis ad varia hujus ecclesiæ loca sit facta translatio, superius dictum est.*

E

20 Quid, quod S. Dominici cultus in Americam etiam transierit, prout perhibet sequens narratio, quam Hispanice scriptam accepi Cæsaraugustæ die xxx Aprilis anno 1722 a R. A. D. Jacobo Navarro, sanctæ ecclesiæ ejusdem canonico et archivi præfecto. Eam reddo Latine in hunc sensum: Domini Hieronymus Lopez de Arbisu discessit in novam Hispaniam promotus per regem ad dignitatem rectoris scholarum* sanctæ ecclesiæ metropolitanæ Mexicanæ: et simul atque pervenit ad istam residentiam, scripsit D. Josepho Velasquez et Linas, canonico sanctæ ecclesiæ Cæsaraugustanæ, petens, ad se ut mitteret Vitam sancti Dominiculi Vallii, qui martyrium subiit a Judæis ejusdem civitatis: quia invenerat in choro metropolitanæ Mexicanæ sedem, in cujus parte, cui dorsum innititur, S. Dominiculus Vallius crucifixus exstabat opere sculptorio mediæ eminentiæ*: quam sedem infantuli sanctæ istius ecclesiæ adornabant lauro et floribus, ac ponebant luminaria pridie ac ipso die S. Dominiculi Vallii, qui est xxxi Augusti: et in seminario aut collegio, ubi habitant dicti infantuli, erat oratorium, cujus altare erat dedicatum dicto S. Dominiculo Vallio.

Sancti cultus
in America:

* f. scholastici
F

* in Hisp. de medio relieve

21 Occasione imaginis sancti Pueri nostri, cujus antea facta est mentio, indico apud nos esse hoc ectypon, quod est dedicatum illustrissimo Capitulo ecclesiæ metropolitanæ Cæsaraugustanæ per infantes dictæ sanctæ ecclesiæ, ut memorat ejusdem epigraphæ Hispanica. Imaginem porro istam æri incidi curavimus, et quamquam jussu nostro ad minorem formam contraxerit eam sculptor,

imago ipsius
Cæsaraugustana:

A sculptor, exemplar tamen Hispanicum hoc modo imitari conatus est.

Apud Dormerum pag. 3 mentio fit de antiqua scriptura, quæ conservatur, antiquissimi characteris, cum pictura Sancti crucifixi in pariete; an vero pia hæc imago ad illud exemplar fuerit edita, non habeo unde satis tuto definiam.

antiqua

22 De Actis S. Dominici Vallii sequentes suggerit notitias Dormerus pag. 1 et deinceps: In pergameno valde antiquo, quod conservatur in archivo sanctæ ecclesiæ metropolitanæ Cæsaraugustanæ, characteris jam deformati pulvere ac tempore, posita est relatio martyrii sancti Dominici de Val, et in memoriam transcriptum est istud exemplar de mandato sanctæ ecclesiæ, in unum e codicibus ejus membranaceis, qui vocantur chartuarii, in quibus deposita sunt magis præcipua ipsius monumenta, per M. Didacum Espes, rationarium ac secretarium ejusdem ecclesiæ, quod monetur in dicto chartuario ad finem Actorum, his verbis: "Hæc ex vetusta membranula, in tabulario hujus metropolitanæ recondita, litteris pulvere ac vetustate fere corosis, et ex altera societatis beati Dominici de Val, hujus sanctæ ecclesiæ decreto sunt scripta" ex Joanne Francisco Andresio, quem citat Dormerus, addens non esse transcriptas confraternitas Sancti ordinationes, atque Acta ejus etiam inveniri in aliis duobus pergamenis, quæ custodit confraternitas, visa et recognita a chronographis Hieronymo de Blanca, D. Francisco Ximenes de Urrea, et D. Joanne Francisco Andres de Ustarroz, qui uni ex istis scripturis dant ultra trecentos et quinquaginta annos antiquitatis, sicut advertit Andresius, cujus allegat locum.

ejusdem Acta

23 Tametsi autem ex Actis erui perspicue non possit, quisnam fuerit eorum scriptor, indicat tamen pag. 3 laudatus Dormerus, tenere Andresium, quod illorum auctor sit D. episcopus Arnaldus de Peralta, qui ibidem laudatur, et cujus tempore martyrium S. Dominici accidit. Hieronymus de Blancas in Aragonensium re-

rum Commentariis, qui habentur inter rerum Hispanicarum scriptores tomo 3 e bibliotheca Pistorii edito, post sancti Pueri martyrium pag. 658, Arnaldum, inquit, Peraltam episcopum eo tempore Cæsaraugustæ sedisse constat, magnæ religionis virum, ac in literarum scientia valde versatum: qui nobilissimo genere ortus erat. Vocabatur episcopus: nam ecclesia Cæsaraugustana erecta fuit ad dignitatem metropolitanam anno 1318, ut scribit Dormerus pag. 16, eamque referri ac celebrari a variis scriptoribus addit, quorum elenchum longum texit in additione marginali. Idem auctor pag. 3 indicat quidem sententiam Andresii de Arnaldo Actorum auctore fundari ab eodem Andresio; sed cum Historiam S. Dominici nostri ab eo scriptam in museo nostro non reperiam, ac proinde non sit mihi promptum fundamenta ejus examinare, dabo Sancti Acta sine nomine auctoris, prout factum video ab aliis eorundem editoribus, quos habemus.

24 Hieronymus Blancas Martyrium narrat a pag. 657 ex templi maximi (Cæsaraugustani) tabulario. Exstat etiam apud Tamayum die xxxi Augusti ex codice Ms. vetustissimo membranaceo. His adde Dormerum pag. 4 et sequentibus. Idem Actorum apud illos titulus: Incipit Passio beati Dominici martyris Innocentis Cæsaraugustæ, ut Dormerus; alii vero duo Cæsaraugustani. Idem Martyrii initium: Ad honorem Domini nostri Jesu Christi Salvatoris ac Redemptoris nostri, qui salus et vita est omnium etc. Idem etiam finis: Passus autem est beatus Dominicus in mense Augusti, anno Incarnationis Dominicæ mccc., regnante Domino nostro etc. Idem itaque omnium fons. Quæ leguntur apud Dormerum, mendis scatent: sed ego, dum essent Cæsaraugustæ, et accepissem exemplar a Dormero vulgatum, medelam textui corrupto attuli, et contuli cum chartuario Ms. pergameno ecclesiæ metropolitanæ Cæsaraugustanæ S. Salvatoris die xxvii Aprilis anno 1722 in archivo dictæ ecclesiæ. Sub hoc itaque nomine exemplar illud vulgabo, cum exemplar Dormeri, prout a me emendatum est, sit conforme dicto Ms. Cæsaraugustano.

variis ediderunt auctores ex eodem fonte:

E

25 Dormerus post Acta pag. 10 et sequentibus catalogum prolixum texit scriptorum, qui de hoc Sancto tractarunt, Aragonensium videlicet, Castellanos ac Navarrorum, hisce externos adjungens Bzovium, qui in Annalibus ecclesiasticis tomo 13, ad annum 1250, num. 17 Passionem transcribit ex Blanca; et Fridericum Mathesium, canonicum Colonie Agrippinæ, quem in Epitome Annalium Bzovii citat lib. 8, anno 1250, num. 5: quibus ego annuero illustrissimum Spondanum Gallum in Continuatione Annalium Baronii ad annum 1250, num. 25, ubi refert compendium Martyrii. Quæ argumento sunt celeberrimum sancti Martyris nomen egregie claruisse. Prædictus Dormerus majorem libri sui partem implet, cultum immemorabilem ejusdem Martyris probando cum suo tum aliorum virorum doctorum judicio. Sed illa huc non transcribo: publicus enim ac antiquus ejus cultus ita superius est probatus, ut dubitare nequeam, quin in hoc sancto Martyre sit casus exceptus a decreto Urbani PP. VIII. Superest, ut producam Acta observationibus meis elucidata.

recensentur alii, qui de hoc Sancto scripserunt.

F

A

PASSIO

auctore anonymo

*Ex codice antiquo Ms. membraneo
Cæsaraugustanæ ecclesiæ S. Sal-
vatoris.*

Sancti paren-
tes, mira in
nativitate ejus,
Judæi parvulos
Christianos
inquirunt;

Ad honorem Domini nostri Jesu Christi Sal-
vatoris ac Redemptoris nostri, qui salus,
et vita est omnium, cui omne genu flectitur cæ-
lestium, terrestrium, et inferorum; necnon et-
iam ad honorem martyris innocenti sui, nomi-
ne Domiuici, qui apud civitatem Cæsaraugustam
natus est cum siguis mirandis, videlicet cum co-
rona in capite, et cruce in armo dextro; cujus
B fuerunt genitores Sancius de Val, tabellio, et
Helisabet uxor ejus. Et cum Dominicus haberet
ætatem annorum septem, et litteras edisceret,
et tractatus euormis et nefarius inter hostilem et
impiam gentem Judæorum ejusdem Urbis, ini-
quitatibus usitatam, esset habitus, ut quieumque
occulte furaretur, aut raperet parvulum Christia-
num, et eis traderet, ut morti daretur, esset ab
omnibus peitis *a*, ac tributationibus *b*, et imposi-
tionibus *c* quibuscumque per eos * persolvendis
exemptus *d*.

a b
c
* Tamayus et
Dorm. pro eis

d
a quibus S.
Dominicus
crucifigitur.
Corpus ejus
cælitus revelu-
tur,

e
f
g

C
* Tam et
Dorm. portum

h
i
* Dorm. male
oris

et solenni ritu

k
ad ecclesiam
cathedralem

l

m

2 Exinde Mosse *e* Albayuceto Hebræus, mali
consciis, Judæ iniqui proditoris sævissimus imi-
tator, suggestione diabolica rapuit occulte et
repente Dominicum, et eum ligatum fune Alja-
mæ *f* tradidit Judæorum; qui crudelissime reno-
vantes Christi sanguinem, clavis pariete parvu-
lum confixerunt, et ejus latus graviter lancea
perforarunt. Et inde satagentes, ne hoc nefas
tam detestabile panderetur, eligentes tempus op-
portunum, ad litus fluminis Iberi *g* corpus Mar-
tyris occultarunt. Christus autem scrutator cordi-
um et cognitor secretorum, pro quo sanctus
Dominicus passus erat, corpus ejus jam voluit
revelari. Itaque factum est, dum custodientes
naviculas, quæ erant ad portam * præfatæ civi-
tatis *h*, solite vigilarent, viderunt aliquibus
noctibus lumina cælica valde coruscantia *i* supra
locum littoris *, ubi sanctum corpus, ut præ-
dicitur, fuerat occultatum, admirantes quid hoc
esset.

3 Cum hoc esset relatum civitati, aliqui ex
civibus accedentes ad litus prædictum, corpus
martyris absque capite et manibus, ligatum funi-
bus inveerunt. Clero autem et populo hoc
scientibus, fuit inde illud ad supradictam civita-
tem ductum, atque positum in basilica sancti
Ægidii, ex qua, aliquibus diebus elapsis, cum
corpus Martyris extraheretur, se quidem mira-
culose flexis genibus, absque ullo dubio, ante
ostium ipsius ecclesiæ assistenti populo ostendi-
tur *k*.

4 Et audito præconii sonitu generaliter per
civitatem facto, necnon episcopo *l*, et clero ad
prædictam ecclesiam cum ingenti solemnitate,
et populi celebri devotione venientibus, miris
coruscantibus miraculis, omnium sancta congre-
gatio fuit facta, et per manus sacerdotum can-
tantium, et Deo psallentium *m*, omniibus aliis

Dominum in Saucto suo devotissime laudantibus, D
solemni proessione unanimiter ordinata, et ad tam
insigne spectaculum * civibus, militibus, nobiles,
ei cujuslibet conditionis *n* hominibus ac mulieribus,
(istis omnibus concitus *o*) currentibus, ac cereos
albos suis manibus bajulantibus, ubi dulcissima
omnium instrumentorum musicalium melodia,
ac tubarum sonora armonia non defuit, ad ec-
clesiam sancti Ægidii primo accersitis, et ibidem
debite receptis, per omnes alias ecclesias san-
ctum corpus alacriter delatum *p*, tandem per por-
tam Cinegiam * abeuntibus, exinde ad sanctam
sedem *q* urbis prænomiuatæ solemniter trausla-
tum.

* Tom. et
Dorm. male
et ad sancta
insigne spe-
ctaculum

n

o

p

* Blanc. Cigne-
siam

q

transfertur;
conversio Ju-
dæi: facta ad
Sancti tumu-
lum beneficia:
tempus mortis.

E

5 Mosse 'Albayu *r* tandem corde contritus,
relicta via iniquitatis, impietatis et doli Judæo-
rum, Sacramentum baptismatis accepit. Con-
templemur eia, fratres charissimi, patientiam,
passionem, et innocentiam beati Dominici; ejus
sacrum tumulum assidue visitantes: hic est comes
Innocentium, et Martyrum, habens insignia Christi.
Et etiam positi in ægritudine, et aliis necessitati-
bus, eum adiutorem sentiunt, cum fiducialiter in-
vocatur. Cujus meritis et precibus efficiamur par-
ticipes regni Dei. Amen. Passus autem est beatus
Dominicus in mense Augusti *s*, anno Incarnationis
Dominicæ mee quinquagesimo, regnante Domino
nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu Sancto
vivit, et regnat per infinita sæcula sæculorum.
Amen.

ANNOTATA.

a Apud Blancam peytis, id est, præstationi-
bus, tributis, uti habet Cangius, qui hunc Pas-
sionis S. Dominici locum recitat ad vocem peyta.

b Blancas tribulationibus, uti et Cangius ei-
tatus: Tamayus legit eum textu nostro, in quo
nihil hic mutandum censeo. Tributatio autem est
exactio apud Cangium.

c Ita etiam scribunt Blancas et Tamayus, et
rectius, quam executionibus apud Dormerum.

d Exemptus omittitur in editione Tamayi et
Dormeri, quo fit, ut sensus sit imperfectus.

e Mossen, in Aquitania, Occitania, Vasconia,
Benearuo, et alibi; voce composita ex mos et
SEN, quasi dicens MEUS SENIOR, idem esse, quod
Francis MESSIRE, observat Petrus de Marea lib. F
3, cap. 9 Marcæ Hispan. col. 261, ex Glossario
Cangii aucto. Sed Marca citatus habet EN, sive
composito nomine MOSSSEN, quasi diceret per contra-
ctionem SEN, id est SENIOR, sive MEUS SENIOR etc.;
vocem vero mos ibidem non invenio. At, quid si
forte Mosse in Passione scribatur eorrupte pro
Moyse?

f Id est synagogæ. Consuli potest Cangius ad
vocem aliama. Nisi malis per nomen aljamæ signi-
ficari locum vel vicum, in quo degebat Mauri ac
etiam Judæi in Hispaniæ civitatibus a Christianis
separati, ex Dictionario academico Hispanico.

g Fluvius est Hispaniæ notissimus, Hispanis
el Ebro, ad quem jacet Cæsaraugusta.

h Tamayus et Dormerus mendose præfatæ di-
ctæ civitatis.

i Simili modo manifestatum fuisse legitur cor-
pus S. Wernheri pueri et martyris, a Judæis
occisi de quo actum est apud nos die 19 Apri-
lis, ubi id Historia passionis ejus pag. 701 sic
narratur: Sed Dei Filius hoc diu noluit latere,
ostendens illico sua miracula. Nam cunctis cir-
cum vigilibus castrorum, claritas luminum illu-
xit tempore noctium; quod illi non absque ad-
mirationis

A mirationis stupore declaraverunt. Inde corpus mox repertum, et adhuc suo rubricatum sanguine, et panis cæli dans odorem, portatur inde etc.

k Ostenditur etiam habent Blancas et Dormerus; sed Tamayus ostendit, et sic vitiosa constructio restitui potest.

l Nominatur in Commentario prævio § 2 num. 23.

m Sic etiam Blancas; Tamayus autem: Deo suo psallentium; Dormerus minus recte: Deo suo servientium.

n Vitiose Dorm. aut quibuslibet conditionibus mulieribus.

o Parenthesi inclusa non habet Tamayus;

Blancas eorum loco ponit puncta. Fortasse debet scribi concitis, ut sic fiat sensus etiamsi non elegans et concinnus, sicut plura hic sunt alia, in quibus desideres meliorem latinitatem.

p Male Tam. ac Dorm. recipi ab omnibus.

q Ad sanctam sedem, id est, ad ecclesiam S. Salvatoris ex Commentario prævio; quæ tunc cathedralis dumtaxat erat, sicut ibidem dictum est.

r Sic etiam id nomen scribit Dorm., Blane. Albayhu; Tam. Albayzetus. Superius scribitur Albayuceto.

s Nulla hic Augusti dies determinatur: quo autem fundamento dicat inscriptio anni 1600 superius data, martyrii coronam reportavit pridie K. Sept., non intelligo.

A. ANONYMO.

DE B. BONAIUNCTA CONFESSORE

B UNO E SEPTEM FUNDATORIBUS ORDINIS SERVORUM B. M. V. E

IN MONTE SENARIO PROPE FLORENTIAM,

COMMENTARIUS HISTORICUS

J. P.

§ I. Varia, quæ ad hunc Beatum pertinent, alibi tractata; eleemosynas dum rogat, venenum sibi porrectum detegit, et sine damno sumit; Ordinis præfectura.

ANNO MCCLVII.
Varia de illo
petenda ex 27
Augusti: eleemosynas

Mons Senarius die xxvii hujus mensis pag. 133 pluribus in hoc tomo descriptus est, quando illustravi res gestas B. Manetti Antellensis, peregram ibi vocati Joannis, qui unus fuit e septem Florentinis fundatoribus Ordinis Servorum B. Mariæ, ejusdemque Ordinis Generalis, sicut B. Bonaiuncta, quem hoc die exhibeo. Varia dieo die xxvii præmissi, quæ huc spectant, videlicet mutationem nominis, vitæ institutum in seculo, ætatem, nobilitatem. De sacerdotio autem, ac Ordine Servorum beatæ Mariæ virginis vide ibid. pag. 134; asperrimam vitæ austeritatem habes pag. 138. Hæc autem B. Bonaiunctæ sunt propria, quæ delibo e dicti Ordinis Annalibus, auctore F. Archangelo Gianio. Centuria prima, lib. 1, cap. xi, fol. 8 charitatem ejus erga socios, animique modestiam ita laudat inter alia, quæ refert ad annos Christi 1235, 1236, et 1237: Illius (Bonfilii, qui etiam est unus ex septem beatis Ordinis fundatoribus) jussu et auctoritate duo Florentiam illico mittuntur, qui quotidie per urbem receptas ostiatim a piis hominibus eleemosynas illuc (id est, ad Montem Senarium) transmittere debeant.

ostiatim dum
rogat,

* i. e. Alexio
Falconerio,
uni ex septem
BB. fundatori-
bus

2 Hujusmodi quæritandi officium prudenti viro morumque gravitate insigni Bouaiunctæ primum cum socio Alexio * committitur: (fuit enim Alexius omnium eorum humillimus, et ad incommoda quæque perferenda non minus natura, quam voluntate dispositus.) Is autem muuus illud, quoad vixit, libentissime pro sociis exercuit. Dum autem viri duo illi nobiles et proba-

tissimi per urbem primo cum sarcinulis super humeros tam humiliter visi sunt cleemosynas petere; vidisses totam pariter commoveri civitatem, accurrere populum (erant tunc Epiphaniæ feriæ;) audisses rursus iufantes et pueros acclamantes: Ecce servi, ecce servi B. Mariæ; vidisses eodem manibus plaudere, matribus inter ulnas blaudiri, et rogare: Facite eleemosynas servis Mariæ.

3 In notationibus autem ad prædictum caput xi sunt ista: Bonaiunctam et Alexium primos, qui per urbem cleemosynas quærent, inde deducit auctor, quod prior illorum ab Antonio pessimo sive feneratoro sub specie cleemosynæ fuerit veneno interimendus, ut suo loco patebit; et alter Alexius huic officio semper ultro inservierit iu habitu laicorum, indignum sibi ducens ad sacra promoveri. Quod si auctor in historia B. Philippi aliter scripserit lib. 3, cap. 1, fol. 191, id scriptorum prædecessorum, quibus vitio dandum, auctoritate deceptus fecit. Historiam autem, quæ hic indicabatur de superato a B. Bonaiuncta veneno per signum crucis, pluribus describit Gianius supra allegatus, lib. 2, cap. 5, fol. 16 hæc memorans ad annum Christi 1244: Inter alia faciura, quæ ex hominum iniquitate Deum vehementer ad ultionem lacessere ea tempestate videbantur, unum illud fuerat ardens avaritiæ stimulus, quo plerique exagitati magnis quotidie usuris proximum premere, ut divites de mammona iniquitatis fierent, potissimum adnitebantur.

4 Quamobrem

AGCTORE
J. P.
in hominem
pessime avu-
rum,

4 Quamoorem maximam immisit Deus rerum omniium egestatem, qua æque divites, ac pauperes per totam fere Italiam fame premerentur, ex qua postmodum, gravi ubique pestilentia grassante, vix cœmeteria sufficerent ad defunctorum corpora tumulanda. In eo igitur rerum omnium defectu Antonius quidam, Florentinus civis, ex usuris et iniquitate perdives, ut pauperes Servorum Fratres per urbem quotidie eleemosynas quærिताutes eluderet, et ab ostio domus abjiceret, hanc prætexere insidiam vir avaritiæ deditissimus quærētibz misericordiam excogitavit. Dum enim FF. Alexius, et Bonaiuncta, quibus jamdudum fuerat munus colligendi eleemosynas injunctum, illis calamitosis diebus per urbem quærerent, forte accidit, ut alter illorum Bonaiuncta Antonium huuc, ex diuturna olim familiaritate virum nequam agnosceret: quem eleemosynæ petendæ arrepta occasione conveniens (ut erat Vir manibus innocens et mundo corde) illum de tot tantisque usuris religioso zelo percussus acriter increpare cœpit; multisque rationibus præceptum Dei de non furando objiciens, Christique mandatum, ut mutuuum dautibus nihil inde sperandum foret, ob oculos proponens, vehementer deterrere hominem cœperat.

B
eumque incre-
pans de inju-
stis lucris,

5 Commovebat enim, et commonebat simul virum alterius rei cupidissimum, quod audiret gladium jam iræ præpotentis Dei imminere: sibi tempus jam redimendi eleemosynis peccata opportunum calamitosa ea tempestate adesse: posse iterum ablata uou modo restituere, sed etiam Zachæi exemplo quadruplum reddere; telonium et fœnora cum Matthæo delinquere: recens denique exemplum septem Florentinorum, qui mercaturam cum cœlibe vita commutarant, illum ad usuras dimittendas suadere satis posse: alioquin nisi male parta restituat, ab iniquitatibus respiscat; actum esse animæ suæ, nec aliud sibi præter iucendium gehennæ cum malo divite superesse. Hanc vero urgentem fratris Bonaiunctæ quondam familiaris sui tamquam liberam correctionem sibi gratam, fructuosamque fuisse vir pessimus dissimulans, sequo utro velle, quæ ex fraude comparasset, cumulate restituere subdole pollicitus, gratiasque ei agens, illum dolosis his verbis dimisit diceus: Cito, pater, videbis tuæ in me collatæ hujusecmodi charitatis et objurgationis fructuum: interim tuis orationibus propositum meum juva.

C
venenum jussu
ejus sibi por-
rectum detegit
ac superat.

6 Tunc Bonaiuncta veluti contra diabolum victor exultans, et Deo gratias agens, dum pro eo feneratorum Deum precatur; ecce Antonii famula quædam ad jannam hospitii, panes deferens heri sui nomine cum amphora viui. At statim irrui in Bonaiunctam ab oratione surgentem Spiritus Dei, revelans obsonium illud veneno infectum. Munera igitur de manu muliereulæ accipiens dixit: Hæc libenter ex Domini tui liberalitate ea lege accipio, ut prior tu mulier de his mihi propinans, illa degustare non detrectes. Quod eum vetula fraudes iguorans sui Domini ultro aggredere: Siste (inquit) filia, cave ne ori appropies, et scias munera hæc veneno confecta, quibus me necare intenderet Dominus tuus; sed domum reversa, has easdem pœnarum vires herum tuum pro me misere subiisse videbis. Quibus dictis exemplo sancti Benedicti panem, et viuum signo crucis expurgatum, ea muliercula spectante, absque ulla offensa gustavit, et hausit. Famula vero domum reversa horum suum Antonium super pavementum stratum, mor-

tuumque perterrita reperit. Hujus portenti fama per urbem diffusa integerrimæ vitæ et sanctitatis Bonaiunctæ opinionem, venerationemque apud Florentinos cives vehementer adauxit: quando et fratres talia de eo indies videutes jam excogitarant graviora ei spæ religionis munera committere, et interim maximam in illum reverentiam habere, adeo ut paucis post annis (quod suo loco dicendum superest) supremum ei magistratum admiuistrandæ Servitanæ reip. deferrent. *Narratio superior an amplificata non videtur?*

7 In annotationibus ad hanc historiam afferuntur ista: Magnam hoc tempore fuisse penuriam, quam postea subsequeretur gravis pestilentia, testatur monuuenta ex archivio conventus Flor., præter illorum temporum fidissimos interpretes. *Deinde quæ inter B. Bonaiunctam et Usurarium gesta referebat Gianius, confirmantur in eisdem annotatis ex Pocc. (id est, Pocciantio) in Vitis septem Beatorum, et ante ipsum ex Dial. Pauli ad Petr. Med., e quibus ea dicitur collegisse. Ex Pauli Florentini Dialogo de origine Ordinis Servitarum nonnulla narravi in B. Manetto Antelensi pag. 137, ubi et Opusculum illud clarior designavi; hic vero miraculum illud memorabo et confirmabo, tum quia Paulus Opusculum suum ad medium circiter seculi decimi quinti direxit ad Petrum Medicum, tum quia non longa nimium est narratio, et a superiore discrepat. Apud Martenium itaque tomo 6 Amplissimæ collectionis columna 576 et 577 refertur his verbis: Aliud Ordinis nostri fundamentum et decus immortale ostendit, cui Johannes * nomen adest. Hic Spiritus sancti gratia vir summa laude dignus habetur, ut nequidem hucusque apud quemquam ignotus existat. Primo virtutum peritia, sacro Christi lumine illustratus, pro nostro plurimum Ordine laboravit, et rerum fidelium flagravat studio, sui patrimonium nihil peusi habens, pauper Virginis viduitatem inchoavit.*

Hæc historia

E

* ita etiam vo-
catus est Bea-
tus

8 Quare sanctæ vitæ celebrandæ ardentissimus, et caritatis dulcedine ebrius factus, valida corporis tormenta haud horrebat. Taceant itaque qui servis Dei detrahuut; neque semper religionem sanctam vilipendant. Erat civis quidam Florentinus, ob volantem divitiarum famam nobilis, qui Antonius nomine vocabatur. Is quadam die ad Johaniem deambulationis gratia venit, de egregia viri virtute certior fieri cupiens. Cujus sententiam Johannes a longe intelligens, Heu, inquit, miserum corpus, divitiarumque catenis involutum, pauperum labores arripis: alteri nocem; alteri vero pro voluntate salutem tribuens. Non sic. Cælorum regnum vim patitur, et violenti diripiunt illud. Quod civis auribus intonaus, in maximum timorem territus incidit, ne egregia Viri fama vulgus in spem erigeret, quo jucundissima mortalibus vita haud umquam frueretur.

aliunde

9 Quo et factum est, ut illum veneno necare statuerit: et viuum infusum ei per ancillam quamdam tradidit sub elemosynæ specie. At Johannes, sancto Spiritu erudiente, Quod mihi paras poculum, bibe, inquit. Quæ præ verecundia et timore, facti nescia, libare volens a Viro retenta est. Et quidnam, Pater, hoc poculi est, inquit? Cui Johannes respondit: Illi, qui te mihi haustum lethalem impendere jussit, edixeris, me poculum hausisse omne. Tecum ei pro me moriendum est. Et signo crucis adhibito, vinum audacter sumpsit. Mira res, eadem hora Antonius absens repenti lapsu moritur. Johannes sospes

confirmatur:

A sospes servatur. Et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit Euangelium prædicat. Quamobrem quantis extiterit meritis, quantæque virtutis, amplius elaborandum sermo non exigit.

creatur Ordinis Generalis:

10 *Gianius ad annum Christi 1255 centuriæ 1 lib. 2, cap. 20, fol. 24 scribit de comitiis generalibus Florentiæ habitis, in quibus B. Bonifolius Generalis alterum sibi substitui rogavit et oblinuit. Primo itaque isti Ordinis præfecto secundus B. Bonaiuncta successit: quem Virum optimum, sicut Gianius narrat, omnium calculis elegerunt patres congregati, summumque præsulem Ordinis consalutarunt. Noverant enim ipsum cum humanarum rerum prudentia, tum divinarum sapientia valde exornatum: probitate vero ac sanctissimis moribus longe insignitum. Summam vero Ordinis præfecturam ei commissam fuisse anno prædicto confirmant Annotationes ad caput idem vigesimum fol. 24 verso: Bonaiunctam, inquit, hoc anno, nec prius aut posterius fuisse Generalem electum indicant monumenta certissima quarundam emptionum terrarum, ut videtur innuere Pocciantius in Chron., et author vidit in archivio conventus Florentiæ: in illis enim contractibus primo de an. mclv dicitur Prior Annuuntiatæ, deinde in alio dicitur Generalis Ord. Serv., ut etiam videre licet in catalogo Generalium ejusdem authoris.*

corrigitur quidam hæc in re error.

11 *Errorem vero alicubi commissum in quadam circumstantia electionis perperam narrata, memorant et corrigunt Annotationes ibidem. Rem ex eisdem audiamus: Bonaiunctam non fuisse factum Generalem auctoritate literarum Alexandri IV, ut quidam allucinantur, indicat differentia temporis ab an. mclvi ad an. mclix, quando facultas conceditur creandi Generalem per easdem litteras Alexandri IV. Credi tamen potest, id factum per vivæ vocis oraculum, vel permittente Guilielmo protectore. Ude videtur corrigendus author in Historia B. Philippi lib. 1, cap. ix, qui Pocciantii Chron. secutus in eundem iuciderit errorem, dicens hunc Generalem creatum post indultum Alexandri IV, multaque in his comitiis edidisse decreta, et Ordinem in provincias primo divisisse: quod hoc anno asserere non est satis veritati consonum, ut posterius suis locis videbitur: administrabitur enim adhuc*

C Ordo non per leges et constitutiones, sed per scita patrum, quia Generalis nondum acceperat omnimodam facultatem a Pont., sicut habuit postea mclix, ut infra patebit.

§ II. Morbus; spiritus propheticus; virtutes; mirabilis ante obitum corporis et spiritus fortitudo; Beati numisma; annuntiatio annua in Martyrologio Romano.

Lentus Beati morbus, mortisque prævisio:

Preliosam in conspectu Domini mortem Beati nostri, et memoranda quædam ejusdem mortis adjuncta narrat Gianius supra citatus lib. 2, cap. 21. Verba ejus subdo: Ex quo B. pater Bouaiuncta Generalis, revoluto jam anno, Cardinalem Octobonum in protectorem Servorum obtinuerat, dum pauca illa Ordinis loca, quæ tunc erant, inviseret, maximamque suæ adm-
Augusti Tomus VI.

nistrationis spem concepisset Ordo, ad Sanarum tandem pervenit, patres, et locum illum sibi quam gratissimum visitaturus. Constituerat enim inde discedens recta ad euriam reverti, ut, Octobono protectore intercedente, privilegia, quæ pro sui Ordinis roboratione pollicitus fuerat Alexander IV, continuo impetraret: verum dum aliquantisper quiescendo in Sauario vires resumere sperat, ecce paulatim se præsentit lento quodam morbo gravari, ex quo tandem sui ex hac mortali vita diem prævideus sibi imminere, horam quoque suæ mortis instare prædixit.

13 *Spiritum propheticum beati Viri, virtutesque ejus referunt ibidem Annales his verbis: Fuit B. Bonaiuncta præter alias virtutes etiam propheticum spiritu a Deo exornatus, quod privilegium sibi ex sola cordis munditia (facile enim arcana Dei penetrant, qui mundo sunt corde) obvenisse credendum est. Tanta etiam charitate in proximum præfuisse dicitur, ut sibi severus, et parcus, aliis autem indulgens et humanissimus haberetur, avaris et usurariis, pauperum raptoribus, et id genus aliis rapacibus hominibus infensissimus hostis et insectator: iis vero, qui liberalitatem in pauperes erogassent, semper æquus, semper amicus, et pro quibus præcipuas quotidie fundebat preces.*

AUCTOR J. P.

spiritus propheticus:

14 *Post hæc sequitur ibidem pia Beati consuetudo, ipsius exemplo in Servitarum deinde Ordinem inducta, orandi pro bene meritis de eodem Ordine: Consueverat enim ad mensam, aut cum accederet, aut cum ab ea recederet, non sine lacrymis et gratiarum actione pro iis Deum secreto orare, quorum ope mensa illa parata fuisset. Quamobrem ex ejusdem postea disciplina subsecuta fuit illa tam pia consuetudo, ut habita post mensam gratiarum actione, fratres simul sub silentio, donec Superior signum faciat, ad Deum suspria, precesque ex intimis præcordiis jaculentur pro benefactoribus, quorum peccata quodammodo comederunt in illa mensa. Hinc etiam perantiquus usus ille habetur, ut non modo in tabulis conscribantur, in album referantur hujus Ordinis benefactores, et enilibet sacerdoti quotidie Sacrum facienti aliquis ex benefactoribus defunctis proprio nomine commendetur; verum etiam in comitis tam provincialibus, quam Generalibus præcipua singulorum fiat commemoratio, indictis a Superiore pro singulis eorum suffragiis et Sacrificiis: quæ omnia ex hujus B. Bonaiunctæ institutione in leges et constitutiones perpetuo servandas emanarunt.*

gratus animus erga bene meritos de Ordine:

15 *Hisce subjungitur mirabilis pariter ac piissima Beati mors, quam ipse, cum nequaquam tam vicina esse videretur, etiam prædixit. Audiamus Annales: Hora igitur sui ad cælum transitus (eum quotidie solitus esset incrementum illud Sacrificium multis lacrymis offerre) tamquam instante discessu, quo ad regias paradisi nuptias invitatus foret, se ipsum hilari spiritu ad diem Sacrificium præparare voluit, paramenta induit, ad aram accessit, Sacrificium fratribus astantibus, inter quos etiam aderat F. Philippus Benitius, obtulit, gustavit, aliis degustandum protulit: ad finem tandem Misæ cum omnium benedictione pervenit; acsi non senex, non infirmus, non moribundus, sed veluti vigoroso quodam incensus ardore adinstar Eliæ properaret in fortitudine cibi illius usque ad mortem æternæ gloriæ.*

celebrato Misæ Sacrificio

16 Quibus peractis, coram fratribus ad idem altare adstans, et eisdem sacerdotalibus vestimen-

coram fratribus,

AUCTORE
J. P.

tis indutus, veluti alter patriarcha Jacob coram filiis primum instare sibi discessu e vita prædixit: Ordini supresse proximam tribulationem: deinde non parvum incrementum: neque illis de futuram mutuam charitatem, dummodo sanctum illum habitum, quem eo in loco recepissent, summa semper cum veneratione gestantes recogitarant Jesu Christi Domini nostri pro nobis patientis mysteria, mæstissimæque Matris ejus dolores crebro meditarentur. *In Annotationibus ad prædictum caput 21 indicantur ista: Quæ de beato Bonaiuncta refert auctor, ex Chron. et Vitis septem Beatorum Pocciantii, et ex Dialogo Pauli facile colliguntur, et ex historia B. Philippi lib. 1, cap. 9. Hæc ibi ad illa verba: Fuit B. Bonaiuncta superius continuata num. 13.*

meditationi
patientis Christi
intentus
obdormit in
Domino:

17 Pergamus cum Gianio ad postrema, quæ de beato eodem Confessore narrat: Erat autem, dum hæc ageretur, feria sexta pridie Kal. Septembris, cujus dici veneranda et præcipua Fratris Servorum commemoratio adco B. Bonaiunctæ et adstantium animos flexit, ut ipse singula passionis mysteria ferventi meditatione enarrans, cum pervenisset ad illum crucifixionis locum: Et crucifixerunt eum, quasi fontem lacrymarum ab oculis emisit, humani generis hinc peccamina, inde pientissimi Filii Dei immensam misericordiam expendens. Quamobrem expansis brachiis, manibusque extensis, acsi cruci tunc configendus esset cum Christo, cunctis, qui aderant, lugentibus, cum pervenisset ad illud: Iu manus tuas, Domine, commendo spiritum meum, vere in manus Domini emisit spiritum, sequentibus novuillis suæ sanctitatis signis. Verum iuter omnia nnum illud præcipuum jam secutum fuerat, quod de talibus in se credeutibus prædixerat Dominus noster: Si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: cum constet huic Virum signo crucis propiuatum haustumque venenum minime læsisse, quemadmodum supra dictum fuit.

18 Quare nulli mirandum erit, si quis beatum

hunc Virum gravi aspectu, oblonga barba, inter manus imaginem Christi crucifixi gestantem, contemplantemque, in antiquo ex ære numismate videat, quod Joannes vir pius ex præclara illa familia de Manettis ab atavis acceptum, patribus Montis Sauarii hoc nostro ævo ad perpetuam tam præclari Viri memoriam libentissime obtulit. *Annotationes Æreum, inquit, numisma imaginis B. Bonaiunctæ vidit auctor, ut habetur in eadem historia B. Philippi, de qua supra dictum, quod hodie inter sacra monumenta Sanarii asservatur, Joane Manetto, auctoris valde necessario, largitore: qui ut hujus Beati memoriam in familia reuovaret hoc tempore, uni ex filiis Bonaiunctæ nomen imposuit. Hæc ibi. Adde ista: Joannes Manettus vocatur. Beatus noster ac Joanes in Commentario B. Manelli Antellensis, quem antea citavimus. Apud Gianium vero in indice ad Annales littera b vocatur B. Bonaiuncta de Manettis. Quæ autem superius ex ipso narravimus per decursum hujus § 2, aptantur anno 1257 ab eodem auctore, cujus exemplo et nos obitum Beati affiximus eidem anno.*

19 Anno 1728 auctoritate Apostolica jussi sunt inscribi septem Ordinis servilarum fundatores Martyrologio Romano. *Vide mox allegatum Commentarium prædicti Manelli Antellensis pag. 138, et pag. 139. Apponi autem mandatur isti Martyrologio Beatus noster hac die xxxi Augusti, his verbis: Juxta Florentiam in Monte Senario beati Bonaiunctæ confessoris, unius inter septem beatos Servorum Sanctissimæ Virginis institutores: qui egregiis meritis inelytus, cum Sacrificio absoluto, in sacris vestibis super passione Dominica verba coufratribus faeret, cum ad illud Euangelicum pervenisset. " Et crucifixerunt eum " apertis brachiis, et manibus, ac si esset cruci affigendus, enarratis postmodum illis: " Iu manus tuas, Domine, commendo spiritum meum " in manus Domini subito tradidit spiritum.*

D
imago ejus et
numisma.

E
ctogium in
Martyrologio
Romano.

A

D

DE B. ELISABETHA SEU ISABELLA VIRGINE REGIA

FUNDATRICE MONASTERII LONGI-CAMPI

PROPE FANUM S. CLODOALDI IN AGRO PARISIENSI

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. S.

§ I. Acta antiqua Beatæ et Vitæ recentiores: natales ejusdem, pia educatio, fuga nuptiarum, fundatio abbatia Longi-Campi.

B

F

ANNO MCCLXX.
Vita Beatæ
antiqua, quam
edemus Latine,

Monasterium Longi-campi a B. Elisabetha fundatum, in quo præcipua veneratione nunc colitur, situm est in territorio Parisiensi prope Novigentum, seu Fanum S. Clodoaldi, ut nunc passim vocatur, vulgo Saint Cloud. Beata ibidem in veneratione magna fuit a tempore obitus ob sumam sanctitatis multis miraculis confirmatam. Attamen cultu vere ecclesiastico tantum dignata est seculo XVI, ut commodius explicabimus infra. Vitam Beatæ conscripsit sermone Gallico Agnes de Harcourt, quæ pedissequa honoraria fuerat Elisabethæ, dum vivebat in aula, et ingressa inter primas abbatiam Longi-Campi, eidem monasterio tertia præfuit abbatissa. Hinc optime novisse potuit mores gestaque Beatæ tum in aula tum in monasterii secessu. Et vero undique ex Vita apparet, eam summa fide et sinceritate in scribendo usam, nihil narravisse, nisi quæ viderat, audierat, aut ex testibus oculatis auribus didicerat. Lucubratiunculam Agnelis Gallicam edidit diligentissimus Cangius inter antiqua monumenta ad S. Ludovicum spectantia a pag. 169. Illam ego ex editione Cangii Latine conabor exprimere stylo simplici, et post hunc Commentarium lectorum oculis objicere. Autographum etiamnum servatur in abbacia Longi-Campi, ubi illud anno 1741 vidit R. P. Stephanus Souciel Societatis nostræ, qui testatur characterem certo esse seculi S. Ludovici, Vitamque scriptam in membrana, non in librum compacta, sed complicata in volumen.

scriptores
recentiores,
qui Vitam
ejusdem tex-
erunt.

2 Vitam B. Elisabethæ deinde scripsit Sebastianus Roulliard, ediditque Parisiis anno 1619. Hic auctor proficitur se sequi Vitam ab Agnele abbatissa compositam, quam Ms. habuit. Attamen in factis referendis, quas antiqua Vita continet, non satis ubique cum illa consentit, ut lector eruditus percipiet, si utramque Vitam conlulerit. Addit Roulliardus pag. 25 se ex aliis Chartis Chronicisque collegisse illa, quæ de Beata refert præter narrata ab Agnele. Hac de causa nos etiam ex illo, aliisque supplebimus, quæ desiderantur in Vita edenda. Porro cum laudatus Roulliardus Vitam B. Elisabethæ nimis prolixam

reddidisset perpétuis digressionibus, nihil ad Beatam spectantibus, R. P. Nicolaus Caussin Societatis nostræ eandem conscripsit brevius, omisis nimirum Roulliard digressionibus; nam illi alias fere inhæret, eumque in referendis factis et miraculis presse admodum sequitur. Tandem Adrianus Baillet in Vitis Sanctorum ad xxxi Augusti Vitam ejusdem Beatæ compendio scripsit, aliquaque memoravit de cultu ejus posterius aucto, quæ nobis usui esse poterunt. Reliquos, qui vel Vitam collectionibus suis inseruerunt, vel de Beata meminerunt, hic prætermitto; cum singuli memorandi sint suis locis, ubi videbitur operæ pretium. Progredior itaque ad legendum ordinem qualemcumque chronologicum, factaque supplenda, quæ in Vita sunt prætermissa.

3 De parentibus B. Elisabethæ Ludovico VIII Francorum rege et Blancha Castellana variè dixi ad xxx Augusti in Commentario ad Acta S. Ludovici § 4, ubi quoque de fratribus ac sorore Beatæ breviter actum. Nata fuit Elisabetha mense Martio anni 1225. Id habemus ex Chronico S. Dionysii apud Acherium tom. 2 Spicilegii recusi pag. 496, ubi ad annum 1224 sic legitur: Hoc anno nata est Isabel filia Ludovici regis in Martio. Nam cum annus 1224 Gallis eo tempore curreret usque ad Pascha, nataque sit mense Martio, seu ante Pascha, nata fuit anno 1225 pro hodierno anni inchoandi more. Nec ea de re dubitant eruditi. Ludovicus VIII eodem anno, mense Junio, condidit testamentum suum, editum ab Andrea du Chesne tom. 5 Scriptorum historiae Francorum, in quo pag. 325 Elisabethæ sic meminit: Item donamus et legamus Elisabethæ charissimæ filia nostræ viginti millia librarum. De pia ejus educatione per matrem Blancham leguntur sequentia in Vita secunda S. Ludovici, tom. 5 Augusti pag. 575: Memorata domina (Blancha) diligenter custodiri jussit atque educari. dominam Elisabetham filiam suam, sancti regis sororem, quæ sanctæ fuit vitæ Domina. Infans desponsata fuit Hugoni filio Hugonis Marchiæ comitis. At cum illæ nuptiæ non coalescent ob secuta inter S. Ludovicum et Marchiæ

Annus natalis,
educatio: vir-
ginitatis
amore fugit
nuptias:

F

AUCTORE
J. S.

chicæ comitem betta, sotticitata rursus fuit ad nuptias cum Conrado, filio Frederici II imperatoris ineundas, ipso summo Pontifice Innocentio IV matrimonium istud suadente, sed frustra, quia virginitatem quibusvis nuptiis præhæbat Elisabetha, ut relatum est in Vita cap. 1, et ibidem in annotatis confirmatum lit. c et d.

petit fratres
Minores con-
scientiæ mode-
ratores :

4 *Etiam si Innocentius primum suaserat nuptias Elisabethæ cum Conrado, vehementer tamen approbaverat consilium ejusdem servandæ virginitatis, ubi id ex ipsius litteris intellexerat. Recurrit Beata deinde ad eundem Pontificem, ut sibi habere liceret aliquot fratres Minores, conscientiæ suæ directores. Innocentius igitur in gratiam Elisabethæ hasce ad ministrum fratrum Minorum in Francia dedit litteras, editas apud Waddingum in Annalibus ad annum 1254 num. 34: quibus mandat, ut illi, quæ, tamquam præcipua honestatis et sanctimonie imitatrix, quandoque in claustris monialium dicitur conversari, concedat aliquos ex fratribus sui Ordinis. ad decorem honestatis suæ, et confitendum eis peccata infirmitatis propriæ. Data leguntur hæc litteræ Assisii vii Kal. Junii, an. xi, id est, æræ Christianæ 1254.*

B

fundat abba-
tiam Longi-
Campi,

5 *Condidit deinde abbatiam Longi-Campi, ut narratur in Vita num. 12. Guilielmus de Nargis scriptor contemporaneus in Chronico suo apud Acherium tom. 3 editionis secundæ pag. 39 fundationem illam refert ad annum 1259, de eaque sic scribit: In episcopatu Parisiensi fundatum est cœnobium sororum Minorum juxta sanctum Clodoaldum supra Secanam *, a religiosa et illustri Izabella virgine, sorore sancti regis Francie Ludovici, ipso rege eidem monasterio possessiones et redditus in sustentationem Sororum congruos assignante. Joinvillius in Vita S. Ludovici, tom. v Augusti pag. 753 affirmat, abbatiam a B. Elisabetha fundatam, rogante S. Ludovico. Roulliardus in Vita pag. 192 ait, crucem ibidem plantatam ab episcopo Parisiensi ante opus inchoatum: deinde primum lapidem positum a rege S. Ludovico, alterum a regina Margarita, tertium a Ludovico eorum filio, et quartum a B. Elisabetha. Addit tres eo tempore visas columbas miri candoris, quales ibi esse non solerent; indeque reginam gratulatam B. Elisabetha, quod SS. Trinitas videretur operi præsidere. Hæc ille ex litteris testimonio reginæ ea de re factis. Eademque referuntur in Epitaphio, quod totum Latine dabimus § 3. Laudatus Roulliardus pag. 194 testatur, ædificia abbatie absoluta mense Junio anni 1260.*

quæ egi egit
deinde fœderat.

6 *Franciscus Gonzaga de Origine Seraphicæ religionis part. 3, pag. 576 de hoc monasterio scribit sequentia: Infra hujusce venerabilis Custodiæ Parisiensis fines duo extant archicœnobio sororum sanctæ Claræ Urbanistarum celebra, unum, quod HUMILITATIS NOSTRÆ DOMINÆ A LONGO CAMPO nuncupatur, diœcesis Parisiensis, et prope Lutetiam Parisiorum ad quatuor milliaria ædificatum, anno Redemptionis æternæ mcccix, auctore sancto Ludovico invictissimo Francorum rege, instigante tamen serenissima simul ac pietissima beata Isabella, dicti sancti regis Ludovici unica sorore: cujus sepultura, infinitis miraculis conspicua, habetur in medio ecclesiæ (sub patronatu Humilitatis nostræ Domine dedicate) versus lavam. In hoc celebri archicœnobio floruerunt quondam sanctimoniales, summam generis nobilitatem sanctitate vitæ superantes, sorores Blancha filia regis Na-*

varræ, Magdalena generosissimi principis Francisci ducis Britannie soror, Joanna et Margareta filie potentissimi Godefridi Brabantie. Vivunt illic hodie, Deo in timore servientes, eidemque cum tremore exultantes, sorores numero quadraginta, Christo Servatori summa eum humilitate commori gaudentes: quibus adsunt in cælestibus et divinis distribuendis tres Patres, quorum duo sunt prædicatores.

7 *Dum ædificia monasterii paulatim assurgabant, curabat simul Elisabetha, ut Regula componeretur, sicuti traditur in Vita num. 13, summumque Pontificem de proposito suo certiore fecit per quosdam Religiosos Ordinis Minorum. Pontifex vero rem approbavit per litteras anno 2 Pontificatus sui datas, teste Roulliaro in Vita pag. 164, ubi ait litteras illas servari in tabulario abbatie. Addit idem scriptor Regulam anno sequenti IV Kalendas Martias ab eodem Pontifice confirmatam, rogante S. Ludovico. At dum ille annum Pontificatus 2 composuit cum anno Christi 1257, et sequentem cum 1258, anno uno aberrat a vera chronologia: nam Alexander IV Pontifex creatus est XXI Decembris anni 1254, adeoque annus ejus Pontificatus 2 concidit cum 1256, sequens cum 1257, quo Regula debuit esse confirmata, si bulla Alexandri signetur anno Pontificatus 3. Hæc Regulæ confirmatio traditur etiam in bulla Urbani IV inferius citanda, ex qua discimus nomen Humilitatis beatæ Mariæ ab Alexandro IV abbatie surgenti datum.*

cui Regulam
scribendam
curat, et con-
firmatam :

8 *Regula confirmata, absolutoque monasterio, novellæ congregationis habitum susceperunt Sorores viginti, quas S. Ludovicus cum B. Elisabetha in novam domum introduxit, piisque instruxit monitis, ut magno excelsoque animo ad vitam perfectam aspirarent. Factum id anno 1260 in pervigilio S. Joannis Baptistæ, affirmat Roulliardus pag. 194. Inter hasce primum ingressas quatuor erant moniales ex monasterio Remensi Ordinis S. Damiani, seu S. Claræ, quæ fuerunt electæ, ut ceteras disciplina regulari imbuerent. Laudatus Roulliardus pag. 196, et Marlotus in Metropolis Remensis Historia tom. 2 pag. 504 affirmant, Urbanum IV anno Pontificatus sui primo, ad preces S. Ludovici, præcepisse quatuor dictis monialibus Remensis monasterii, videlicet Isabellæ de Venetiis, Odonæ de Remis, Stephanæ de Remis, Ægidie quoque de Remis, ut ad abbatiam Longi-Campi se conferrent, ceterasque instituerent. At, cum hæc litteræ sint datæ XII Kalendas Decembris, anno 1 Pontificatus Urbani, seu Christi 1261, non 1259, ut perperam ait Roulliardus, hoc Pontificis mandatum non recte cohærere videtur cum primo ingressu ad annum 1260 relato. Dicit tamen potest, memoratas moniales episcopali verosimiliter auctoritate primum venisse ad instituendam congregationem novellam, ac deinde per Urbanum in abbatia Longi-Campi manere jussas, et sic recte omnia cohærere. Quidquid sit prima ex istis interim statuta est abbatissa Isabella Veneta, seu de Venetiis.*

ingrediuntur
moniales in
monasterium
norum :

9 *Sub hac igitur abbatissa cœpit familia illa Religiosa observare Regulam ab Alexandro IV confirmatam. At usu et experientia compertum est, Regulam illam magis esse rigidam, quam conveniret laudatæ congregationi; aut certe in aliquibus corrigi posse et mitigari. Hinc beata Elisabetha rursus ad S. Ludovicum fratrem suum recurrit, ut, ejus intercedentibus precibus, a summo Pontifice corrigeretur, correctaque*

Regula pri-
mum probata,
quæ nimis
apparebat ri-
gida, corrigi-
tur,

E

F

A *que confirmaretur. Annuit Urbanus IV, Regulamque correctam approbavit per bullam, vi Kalendas Augusti datam, anno Pontificatus sui 2, id est, Christianæ æræ 1263. Edidit hanc bullam Waddingus in Regesto pontificio post tom. 2 Annalium Minorum a pag. 89, cujus initium ad dictorum confirmationem subjungo: Religio- nis augmentum eo libentius procuramus, quo per hoc amplius dilatatur divini nominis cultus, et salus proficit animarum. Sanc fel. rec. Alexander Papa prædecessor noster, charissimi in Christo filii nostri illustris regis Franciæ supplicationibus condescendens, omnibus Christi ancillis e sæculo fugientibus, et in vestro HUMILITATIS BEATÆ MARIE vocabulo insignito, in quo tunc de novo constructo nemo adhuc, ut dicitur, morabatur, professionem facientibus, Regulam infra scriptam in eodem monasterio perpetuis temporibus observandam, cum SORORUM INCLUSARUM vocabulo nuncupandam, concessit.*

correctaque confirmatur ab Urbano I I.

10 Porro ex parte dicti regis nobis fuit humiliter supplicatum, ut dictam Regulam in aliquibus capitulis corrigi facientes, nominationis ejus MINORUM vocabulum adicere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur ejusdem regis precibus inclinati, Regulam ipsam per dilectum filium nostrum Simonem tituli sanctæ Cæcilie Cardinalem corrigi facientes, et ut sic re, ita et nomine, præsertim cum idem monasterium, sicut præmittitur, titulum HUMILITATIS BEATÆ MARIE sibi adscripsit, ejusdem humilitatis possit profectibus insigniri, nuncupationi ejusdem Regulæ dictum MINORUM adjicientes vocabulum, duximus statuendum, ut Regula ipsa SORORUM MINORUM INCLUSARUM de cætero nominetur, et servetur perpetuo in præfacto monasterio, et in aliis monasteriis de cætero fundandis, seu plantandis, in quibus sorores eandem Regulam profiteri contigerit, sic correctæ. Quam quidem Regulam, et ipsarum sororum Minorum inclusarum vitam inferius fecimus annotari, quæ talis est. *Post hæc Regula ipsa subjungitur, quæ ibidem videri potest.*

hinc Beata nostra dici potest fundatrix Urbanistarum.

11 Hippolytus Helyot in Historia Ordinum Religiosorum tom. 7, pag. 195 B. Elisabethum vocat fundatricem monialium Minorum, quæ Urbanistæ vocantur ab Urbano Pontifice, qui earum Regulam mitigavit et approbavit. Ratio est, quod Regula S. Francisci primum mitigata sit ad preces B. Elisabethæ, atque in monasterio ab ipsa condito primum observata. Putat quidem Helyotus Regulam omnibus Urbanistis ab Urbano præscriptam esse anno tantum 1264, id est, uno anno serius, quam moniales Longi-Campi suam acceperant; nec nomen Urbanistarum derivatum fuisse, nisi a secunda illa Regula, quæ exstat in Bullario Cherubini tom. 1 a pag. 100: at fallitur ille scriptor in epocha bullæ secundæ, quæ æque ac prima data est anno 1263, xv Kalendas Novembris, id est, non integris tribus mensibus post primam. Deinde, ut recte ratiocinatur Helyotus, etiamsi nomen ex secunda bulla profuisset, titulus fundatricis nihilominus debetur B. Elisabethæ, cum Regula in secunda Urbani bulla præscripta nihil, aut certe parum, differat a Regula, quam, curante B. Elisabetha, monialibus Longi-Campi præscripsit Urbanus.

§ II. Utrum Beata vitam Religiosam sit professa? Clementis IV ad eam litteræ: mors et sepultura.

Roulliardus in Vita cap. 10, pag. 242 affirmat, *Beatam in hospilio separato conditi monasterii reliquam vitam pie et sancte traduxisse: Nam, inquit, non bene fuerunt instructi, qui scripserunt, quod Religiosam vitam ibidem sit amplexa. Nunc duces secuti sunt alii non pauci, inter quos Helyotus in Historia Ordinum tom. 7, pag. 200. Attamen dictus Roulliardus pag. 257 scribit, vota jam ante conditum monasterium per Beatam emissa in manibus Alexandri IV, qui illa, procurantibus fratribus Minoribus, acceperit, approbaveritque per bullam anno 1257 datam. Hæc, prout a Roulliardo sunt scripta, non satis videntur coherere. At suspicor vota quædam simplicia tunc temporis facta, non professionis Religiosæ, licet verba istius scriptoris aliud sonent. Nam emittere potuit votum perpetuæ virginitatis, condendi monasterii, in eoque deinde commorandi, aut alia hujusmodi. Verum quidquid sit de his votis, multi eum Roulliardo negant Elisabetham Religiosæ familiæ fuisse adscriptam, idque factum existimant, quod non iis esset corporis viribus, ut Regulam servare potuisset. Contra scriptores variis, præsertim ex Ordine Minorum, Religiosam fuisse contendunt, nec video eorum sententiam usque adeo destitutam rationibus, ut eas negligere oporteat.*

Aliqui putant B. Elisabetham fuisse Religiosam, negant alii,

13 Guilielmus de Nangis scriptor synchronus in Chronico ad annum 1259 hæc scripsit: Quæ Yzabella habitum sororum, ibidem suscipiens, religiose vivendo vitam suam fine laudabili terminavit. Hoc præcipuum istius opinionis fundamentum, neque illud omnino invalidum. Addi posset, quod Sancta fuerit sepulta in habitu monialium, ut infra videbimus. Waddingus in Annalibus Minorum ad annum 1254 num. 33, ut B. Elisabetham Ordini suo asserat, varios adducit scriptores recentiores, quorum non magna hac in re potest esse auctoritas. Arturus a Monasterio in Martyrologio Franciscano ad xxxi Augusti adjungit rescriptum summi Pontificis Leonis X, in quo Ordinem dicitur professa. At norunt eruditi æque ac canonistæ, ex rescriptis Pontificum, qui longo post tempore vixerunt, efficax non desumi argumentum, dum in illis aliqua referuntur, quæ ex supplicantium verbis sunt desumpta. Præcipuum ergo pro hac opinione argumentum est auctoritas Guilielmi de Nangis, qui eodem tempore vivebat in abbacia S. Dionysii Longo Campo vicina, illudque vel solum sufficeret, nisi graviores in contrariam partem militarent rationes.

altera nititur antiquorum aliorum silentio.

14 Gerardus du Bois in Historia ecclesiæ Parisiensis tom. 2, pag. 415 in contrarium disputat hoc modo: Agnes (de Harcourt) quæ cum illa usque ad ejus obitum vixit, quæque postea (imo ab initio fundati monasterii) se familiæ Longi-Campi addixit, et illius monasterii tertia abbatissa fuit, in Vita Isabellæ, quam scripsit, ne verbum quidem de ea re profert; neque quidquam in ea Vita reperias, quod eo pertineat:

inimò

AUCTORE
J. S.

immo plura contrarium persuadent. Quomodo enim admittere in ædes potuisset turbam pauperum, si se claustro continuisset? Quomodo professæ paupertatem plura ad mensam ministrari fercula, a quibus dicitur semper abstinnisse, et vilissima quæque comedisse? Sed, ne longius hæc prosequar, non alienus sum a mente Breullii, qui dicit exstructas ab ea ædes juxta monasterium, ubi morata sit, et morituram habitu monialium indutam fuisse. Ita ille. Verum ad ea, quæ dicit de admissis pauperibus, ferculisque pluribus Beatæ appositis, responderi potest, illa in Vita narrari ante structum monasterium, adeoque contigisse, dum degebat in aula. Quod attinet ad silentium Agnetis de vita religiosa, fortasse non inepte respondebitur, ne referri quidem in Vita habilasse ipsam in abbatia aut in domo illi vicina, licet istud abunde colligatur ex variis cap. 3 narratis. Verumtamen, cum addi possint et alia argumenta negativa ex silentio Cantipratani, auctoris anonymi ex Ordine Minorum, cujus verba ex Vita 2 S. Ludovici dedi num. 3, Clementis IV in titulo epistolæ mox citandæ, qui omnes occasionem habebant memorandi professionem ejus religiosam; cumque ne ipsæ quidem moniales Longi-Campenses Beatam Ordini uno attribuisse unquam videantur, auctoritas Guilielmi de Nangis parum ad id prodesse poterit. Certe si moniales Longi-Campenses credidissent B. Elisabetham Ordini suo fuisse adscriptam, illud haud dubie insertum fuisset Epitaphio infra recitando, quod scriptum dicitur seculo xv. Verumtamen ibidem, relata monasterii fundatione atque introductione monialium, hæc tantum subduntur: Sancta domina Elisabetha voluit tota vita sua manere, vivere ac mori in hac abbatia; et ne verbum quidem adjungitur, ex quo colligi possit Religiosam fuisse; sed varia potius narrantur de ejus vestibus, de cura pauperum, aliisque virtutibus, quæ insinuant Religionis legibus obstrictam non fuisse, saltem ante supremum morbum.

Putasse habere
caput S. Pauli
apostoli, quod
eam dedocet
Clemens IV:

15 B. Elisabetham studiose quævisisse sacras Sanctorum reliquias, abunde colligitur ex litteris Clementis IV, quas recitat Raynaldus in *Analibus ecclesiasticis* ad annum 1268 num. 50, et *Edmundus Martene* tom. 2 *Anecdotorum* col. 558: Scias, filias, Apostolorum capita Romæ indubitanter haberi, quæ felicis recordationis Gregorius Papa nonus prædecessor noster, de sanctis sanctorum suis manibus extrahens, Romano populo patenter exhibuit, et iu locum suum restituit eum debita reverentia, præsentibus et scientibus universis. Quod si forsitan caput B. Pauli Apostoli apud te esse putas, depone conscientiam, ne fallaris, nec ponas scandalum matri tuæ Romanæ ecclesiæ, quæ deceptionem hujusmodi non posset æquanimiter tolerare. Si vero Græci aliquo tempore se illud habere dixerunt, ne mireris: nam odio Latinos habentes facile sibi formaverunt mendacium, qui de fide mentiri Catholica, quod est majus, minime dubitarent. Bene igitur facies, si, quod habes, dilecto filio nostro Simoni S. Cæcilie presbytero Cardinali, apostolicæ Sedis legato, nomine nostro reddideris, nobis per eundem mittendum: ne, si ad alias manus devenerit, possit iude eum erroris periculo scandalum suscitari. Dat. Viterbii xiv Kal. Maii anno iv., æræ Christianæ 1268. Titulus apud Raynaldum hic præfigitur: Isabelle Francorum regis germanæ. Apud Martenium: Dilectæ filie in Christo nobili mulieri Isabellæ, carissimi iu Christo filii nostri illustris

regis Franciæ Germanæ. Prior, ut conjicio, præfixus fuit exemplari, quod servabatur Romæ, alter epistolæ, prout missa fuit ad Beatam. Al neuter mentionem facit professionis Religiosæ, ut ante observari. Porro quod attinet ad caput S. Pauli, suspicatur Baronius ad annum 381 num. 79 caput fuisse S. Pauli Constantinopolitani episcopi, cujus reliquias Constantinopoli ab aliquibus habitas fuisse pro reliquiis S. Pauli apostoli probat ex Sozomeno.

16 Duobus ante mortem annis gravissima infirmitas Beatam corripuit, in qua mire eluxit invicta ejus patientia, teste Vita num. 17. Dum hoc languebat morbo, sive divina revelatione didicerit vitam sibi non superesse diuturnam, ut vult Roulliardus in Vita pag. 374, sive id conjecerit ex gravitate et qualitate morbi, rogavit summum Pontificem Clementem IV, ut ejus auctoritate liceret consanguineis suis assistere sepulture suæ in monasterio. Annuit Clemens Beatæ precibus, licentiamque petitam concessit rescripto, iv Idus Septembris anni 1268 dato, ut testatur Roulliardus pag. 375, et Chaizius in *Historia S. Ludovici* tom. 2 pag. 614, citans manuscriptum. Verumtamen non obiit quinque circiter mensibus post impetratam hanc facultatem, ut scribit Roulliardus, qui in temporum ordine non raro labitur: sed supervixit usque ad annum 1270, ut mox probabimus. Porro Roulliardus multa deinde commemorat de postremis ejus monitis: at malui illa prætermittere, sicut omisi multa alia ab eodem scriptore relata. Quippe ubi aliqua ab illo referuntur, quorum fontes non assignat, certus esse nequeo, an illa non potius meditata sint ab ipso, aut ex conjecturis incertis deducta, quam ex antiquis accepta.

diuturnus
Beatæ morbus
ante obitum:

17 Obiit Beata eirea mediam noctem xxiii Februarii in pervigilio S. Mathiæ anno autem veteris styli mclxix (id est 1270 styli hodierni) uti in Martyrologio Longi-Campi notatum est, inquit Roulliardus pag. 401. Hic scriptor, cum morem antiquorum Gallorum, qui annum inchoabant a Paschate, non distingueret ab usitato hodie anni initio, existimavit mortuam re vera esse anno 1269, etiam prout nunc anni numerantur, quem errorem secuti sunt aliqui, inter quos Gerardus du Bois in *Historia ecclesiæ Parisiensis* tom. 2 pag. 445, ubi insuper perperam dicit, obiisse v Kalend. Mart. Chaizius jam laudatus pag. 614, alique eruditi cum Roulliaro mortem ejus collocant xxiii Februarii anni 1270: nec de anno vel minimum superesse debet dubium. Verum quod spectat ad diem, Castellanus in *annotatis ad Martyrologium Romanum* auctum pag. 712 ex *Necrologio Longi-Campi* probat obiisse xxiii Februarii in Cathedra S. Petri, licet sequenti die anniversarium ejus officium celebrari soleret. Huic autem magis fidentium putem, quam Roulliaro sæpe aberranti, quem alii sunt secuti. Dies hæc emortuatis infra etiam confirmabitur. Porro, cum nata fuerit mense Martio anni 1225, ut diximus num. 3, annum ætatis quadragesimum quintum brevi erat completura. Aberravit igitur rursus Roulliardus, dum illi 50 fere ætatis annos attribuit. Mirabilia, quæ tempore beatæ ejus mortis contigerunt, referuntur in Vita cap. 3.

tempus mortis,
atque ætas.

18 Audita morte B. Sororis suæ, S. Ludovicus mox venit ad abbatiam Longi-Campensem, ut ejus sepulture adesset et exsequiis. Corpus sanctum jam ad ecclesiam portatum erat, indutum habitu monialium ait Roulliardus, dum eo advenit

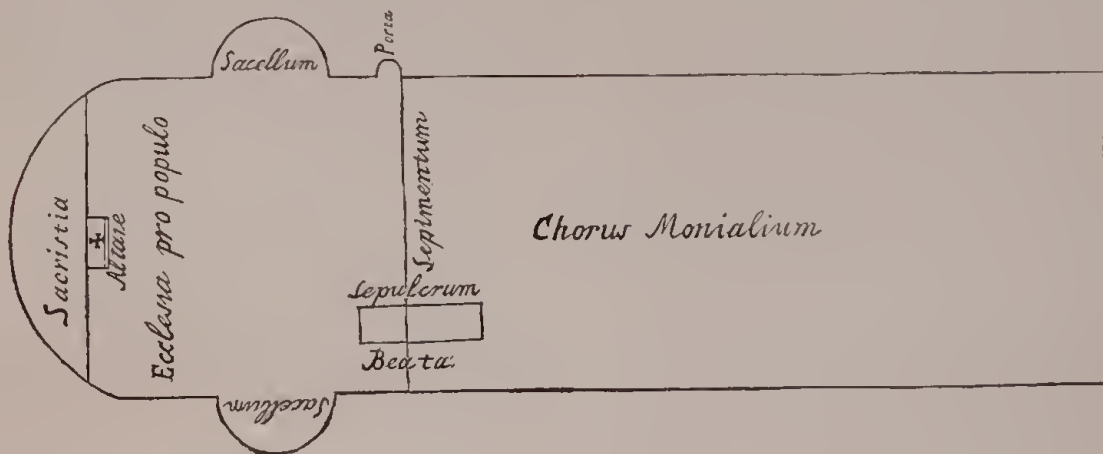
Sepultura, et
elevatio:

A advenit rex sanctus. Cum autem mira esset populi multitudo, neque omnibus impetrata esset facultas ingrediendi clastrum, ipse Ludovicus excubavit, ne quis irreperet, cui ingrediendi licentia non esset data, testibus Roulliaro et Chazio pag. 614 ex Ms. Addunt iidem regem, peractis exsequiis, brevi oratione consolatum esse moniales de obitu beatæ illarum Matris, quemadmodum etiam narratur in Epitaphio Beatæ jam laudato. Sepulta est intra clastrum, seu in choro monialium, nonoq[ue] post die rursus elevata atque honorifico magis sepulcro imposito. Elevationem hanc memorat Vita num. 24 et 25, ubi videri possunt, quæ tunc contigerunt; uti et in Epitaphio § 3.

sepulcrum

19 Post aliquot menses, si Roulliaro credimus, erectum est Beatæ sepulcrum eo loco, quo chorus separatur ab ecclesia populo destinata, ita ut caput cum parte corporis superiore sint

intra chorum, reliqua vero pars corporis in alia ecclesiæ parte. Hic locus electus est, teste etiam epitaphio, ut sepulchrum a confluentibus eo peregrinis adiri posset, ac videri extra chorum. Addit sepulcrum ad tres circiter pedes elevatum, illique impositam Beatæ effigiem, habitu Religiosarum S. Francisci indutam, superadjecto pallio regali liliis distincto. Porro sepulcrum beatæ Principis eodem etiam loco conspici, docuit me litteris suis laudatus ante Soucietus noster, qui omnia diligenter lustravit, et ad commodiorem rei intelligentium breviter de ecclesia ipsa observavit, eam sepimento ad quindecim circiter aut viginti pedes elevato distingui in duas partes, quarum altera relinquitur populo, altera solis servit monialibus, quarum est chorus. Quin et figuram totius ecclesiæ ex visu delineavit in hunc modum, quem subijcio.

prout etiam-
num cernitur,

20 Vides altare esse in parte populo destinata, eamque partem ecclesiæ dividi a choro monialium sepimento jam dicto: In hoc sepimento, inquit Soucietus, ex parte Evangelii est sepulcrum Beatæ. Assurgit ad tres circiter pedes cum dimidio, aut ad pedes quatuor. Superimposita est statua Principis marmorea, quæ composita dicitur jussu S. Ludovici. Vestimento induta est monastico coloris castanei, cinguloque e fuibus circumdata. Cubat supina de more, capite obverso parti monialium, pedibus versus altare extensis. Hinc in choro Religiosarum consistere oportet, ut quis caput aspicere possit et vultum, qui Beatæ admodum similis est, inquiebant mihi Religiosæ, ac formosam repræsentat principem. Grandis est staturæ. Et ad pedes statuæ, ubi passim gemini cernuntur leones ad pedes virorum, aut canis duove canes ad pedes feminarum, hic oculis obijciuntur modicæ duæ figuræ Religiosarum, flentium librumque manibus teuentium. Hactenus diligentissimus Soucietus, cujus verba Gallica Latine reddidi.

et epitaphii:

21 Roulliardus vero testatur in circuitu legi hosce versiculos:

Præradians stellis, vita fuit hæc Isabellis;
Hujus quæ mater cellæ sit facta libenter.
Tam grandis genere, permansit humillima vere:
Raro loquens, teneræ carni dominata severe.
Hujus vos memores omnes estote sorores;
Quas veluti flores plantavit tanta Minores.

Præter hanc inscriptionem Latinam, hæc insuper habetur Gallica, inquit Roulliardus pag. 408. Illam ex ipso Latinam reddo: Hæc est S. Isabella Francica, filia Ludovici regis Francorum, et soror S. Ludovici, quæ virginitatem suam prætulit lilio cuilibet aut sceptro regio, cum noluerit maculare corpus, ut animam servaret nitidiorum. Nata

quoque dives vivere et mori voluit cum pauperibus; mundi honorum oblita, ut humilis esset et parva coram Deo. Hinc pro mundana magitudine corouam sibi in cælo acquisivit immortalitatem. Hic infra jacet corpus domine ISABELLE FRANCICÆ. Superius in muro scriptum est Latine, In pace factus est locus ejus. Inferius ad latus sunt imagines S. Ludovici et B. Elisabethæ, cum epigraphe Gallica, quam Latine subjungo: EST DOMINUS LUDOVICUS REX FRANCIE ET DOMINA SANCTA ISABELLA SOROR EJUS, qui fundaverunt hoc monasterium anno gratiæ MCLX ad honorem Dei et piissimæ ejus Matris.

22 Laudatus Roulliardus deinde refert, anno 1461 apertum fuisse Beatæ sepulcrum, petente atque assistente comitissa Stampensi, matre Francisci Britannicæ ducis, dum illa filiam suam Magdalenam Britannicam in monasterium Longi-Campi inducebat. Aperto magna cum solemnitate sepulcro, odor suavis atque aromaticus perceptus est ab assistentibus, ossaque mirum in modum apparuerunt splendentia, si credimus Roulliaro, qui hæc paullo latius describit. Addit quoque miraculum hujusmodi. Jachelina de Longueil, pia Religiosa Longi-Campi, quæ viginti annis usu medice corporis partis capta fuerat, brachiumque habebat inutile et putrefactum, e lecto, quo decumbebat, ad Beatæ sepulcrum delata, rogavit, ut brachium suum imponeretur loculo. Ubi brachium ibidem aliquo tempore pependerat, illud retraxit, prorsus sanata non brachio tantum, sed corpore toto. Extremis autem ipsius digitus uliquid olei miraculosi adhæsit, quod subinde stillare ex sepulcro affirmat Roulliardus pag. 409.

F
sepulcri aper-
tio et miracu-
lum.

AUCTORI
J. S.

§ III. Prolixum Beatæ Epitaphium, ex Gallico Latine redditum.

Epitaphium
Beatæ, in quo
narrantur

In abbacia Longi-Campi servatur scriptum antiquum, quod inscribitur Epitaphium S. Elisabethæ, exaratumque dicitur seculo xv, partim ex Vita Beatæ inferius edenda, partim ex litteris quibusdam in abbacia servatis. Totum illud propria manu exscripsit humanissimus Soucietus, mihique transmisit, addita hac observatione: Epitaphium tribus columnis scriptum est in membrana, lignoque inclusum. Exponitur die festo Beatæ et per totam Octavam prope sepulcrum ipsius. Exaratum est litteris Gothicis; et quia populus litteras istas hoc tempore legere nesciret, exscriptum est eleganti characterè hodierno in membrana simili, extensumque apographum super autographum. Multa quidem referuntur in hoc Epitaphio, quæ fusius narrantur in Vita; cum tamen et alia quædam addantur ibidem prætermissa, totum statui ex sermone Gallico Latinum facere, atque huic loco inserere, quia compositum est eo tempore, ad quod rerum gestarum ordo nos deduxit. Accipe igitur fidelem et simplicem Epitaphii versionem, cui claritatis gratia aliis litteris inseram pauca verba.

ejus natales,
corporis animæque dotes,

24 Sub hoc tumulo jacet corpus celsissimæ et excellentis Dominæ bonæ memoriæ, dominæ Elisabethæ Franciæ, sororis boni regis Franciæ S. Ludovici, et regis Siciliæ (Caroli,) et filia regis Franciæ Ludovici (VIII) ejusque conjugis reginæ Blaucbæ, filia regis Hispaniæ. Illustris hæc domina, dicta domina Elisabetha Franciæ ab infantia cœpit contemnere ac fugere gloriam amplorum mundi statuum, vanaque præsentis seculi gaudia, ut placeret Domino nostro Jesu Christo. Quippe, uti unica fuit filia, ac tenerrime dilecta a rege reginaque Franciæ memoratis, uti mirifica corporis pulchritudine, sapientia et gratia coram mundo præcallebat, sic multo pulchrior, melior, jucundior et gratiosior fuit coram Deo vitæ sanetitate, probis moribus, præclarisque ac virtuti congruentibus dotibus, quibus eminebat, quasque ad finem usque vitæ conservavit. Speculum fuit innocentia, pœnitentiæ exemplar, rosa patientiæ, lilium castitatis et virginitatis, fons misericordiæ et pietatis, schola bonorum omnium morum, uti clarum est ex decursu vitæ ipsius.

virtutes ac piæ
exercitiæ,

26 Etenim tempore pueritiæ ac juventutis suæ non curabat se induere vestibus pretiosis, neque corpus suum eleganti cultu exornare: non curabat ludos, nec mundi oblectamenta: sed amabat solitudinem, et parum loquebatur. Studiis vacabat diligentissime, maxima contentione litteras dissecare nitebatur, sacrasque Scripturas noscere ac memoria retinere. Postquam iis bene fuit imbuta et erudita, frequenter admodum longis piisque precibus ac orationibus insistebat coram Domino nostro Jesu Christo. Deinde tempus suum insu-mebat efficiendis in gratiam ecclesiarum ornamentis ex serico, quod doceri se jusserat, ut omne tempus suum omnesque labores Domino nostro impenderet. In commiserationem erat admodum propensa, et larga in sublevanda pauperum inopia: corpori suo sobria et abstinentis in

cibo et potu. Ter qualibet hebdomada jejunabat, D suoque tempore tam parum cibi sumebat, ut corpus humanum illo sustentari non potuisset, nisi Dei gratia fuisset cooperata.

26 Quando regina mater ipsius, illustresque nuptiarum
ejus consanguinei cum nuptum dare volebant fuga,
(uti eam jam promiserant et concesserant) filio imperatoris Romani (Frederici II Conrado,) qui post patrem suum heres debebat esse imperii, quique vehementer desiderabat, laborabat, totisque viribus enitebatur memoratam Dominam ducere uxorem, illa unquam consentire voluit. Quapropter Innocentius IV, consideratis magnis commodis atque utilitatibus, quæ inde possent oriri, litteras ei scripsit, ut ipsam ad dictum matrimonium induceret, litteræque ejus custodiuntur in hac præsentis abbacia Longi-Campi. Verum nunquam consentire voluit in nuptias corporales, nec memorato imperatoris filio, nec ulli alteri homini mortali, propter ingentem amorem, cupiditatem, voluntatemque se totam Deo dandi ac consecrandi, uti re ipsa fecit; magis enim magisque cresebat atque augebatur sanctis virtutibus in via vitæ perfectæ.

27 Divitias temporales, quas possidebat, quasque pro parte et dote sua debebat accipere, atque alias pecunias magnas, thesaurosque, quos rex pater ejus post mortem ei reliquit, distribuit atque largita est in opera misericordiæ, stipe pauperibus eroganda, subsidiisque inopiæ conferendis. Totum ad gloriam Dei ejusque amore impendit; nimirum sublevando egestatem miserorum et indigentium, procurando vitæ institutum pauperibus orphanis, magnæque hominum multitudini: aliquos enim Religioni adscripsit; decem equites misit trans mare, ut pro fide Jesu Christi contra infideles pugnarent; et nominatim pecunia sua fundavit construendamque curavit præsentem hanc ecclesiam et abbatiam Longicampensem numero sexaginta monialium inclusarum Ordinis S. Francisci et S. Claræ. Rex S. Ludovicus, qui ejus cœptis opitulabatur, primum ecclesiæ posuit lapidem, regina Margarita ipsius conjux apposuit secundum, dominus Ludovicus filius eorum natu maximus tertium misit, dietaque domina Elisabetha quartum collocavit. Eadem hora, qua hæc fiebant, tres columbæ candidæ sederunt in illo loco, omnibus, qui aderant, eas videntibus. Continuo regina Margarita dixit dominæ Elisabethæ: Chara soror *, tres hæc columbæ ostendunt et significant, sanctissimam Trinitatem aspirare cœptis operis nostri.

E
sancta pecuniarum
distributio,
fundatio abbatix Longi
Campi,

28 Memorata domina Elisabetha perfecto ædificio suo ex proprii consilii motu nomen imposuit, illudque nominavit ecclesiam et abbatiam Humilitatis B. Mariæ Longi-Campi, dicebatque se vehementer mirari, a nemine ecclesiam aut abbatiam suam hoc nomine fuisse insignitam. Verumtameu, inquebat, nomen est maxime sublime et optimum, quod possit assumi, illudque, quo Dominus noster Jesus Christus elegit gloriosissimam humillimamque Virginem Mariam, ut esset mater sua. Hæc erat ratio, aiebat, cur elegisset dictum nomen, ut illud domui et abbatia suæ imponeret. Post illa sancta hæc Domina magna admodum sollicitudine cordisque ac mentis angore allaboravit, ut componendam ordinandamque curaret monialium Regulam. Ubi vero illa fuit composita, approbata, et confirmata a summo Pontifice, ædificiaque abbatia absoluta, rex S. Ludovicus ac dicta Domina soror ipsius

F
* Gallice belle
soeur quod
verti potest,
glos
cui nomen
dat, ac Regulam
procurat:
introductio
monialium in
abbatiam,

AUCTORE
J. S.

A ipsius die natali S. Joannis Baptistæ in hanc abbatiam introduxerunt, ibique collocarunt ac incluse-
runt moniales, quas prælatus dicti Ordinis eo desti-
naverat ad institutum monasticum ibi inchoaudum.
Memoratus S. Ludovicus illis bene precatus est, et
in capitulo sanctis verbis idoneaque instructione
cas exhortatus est, sedens loco non eminentiori præ
illis Postquam hæc tam pie sancteque ordinata
erant ac perfecta, dicta domina Elisabetha voluit
tota vita sua manere, vivere ac mori in hac abbacia,
perseveranter progrediens de bono in melius, atque
in perfectiorem vitæ omniumque virtutum sancti-
tatem.

vita ejus
austeritas,
humilitas,
misericordia
in pauperes.

* vide annota-
ta ad cap. 1
lit h
* vox est ob-
scura.

29 Tam admirabili fuit in potu ciboque su-
mendo abstinentia, ut ne paucium quidem ad sati-
etatem manducare vellet, nec cibos gustare deli-
catis aut saporatis, nulla præter salem cibus
suis apponens condimenta. Quando jejunaverat
usque ad vesperam, nihil sumebat cibi, nisi pa-
rum pultis e pisis. . . . *. Frequenter jubebat
se verberari cædique usque ad sanguinem virgis
de fragon *; multisque aliis austeritatibus corpus
suum affligebat. Omni tempore diligentissime sibi
cavebat abstinere a loquendo tam cum no-
bilibus pedissequis suis quam cum aliis personis,
nec loqui volebat, nisi tarde admodum, perpa-
rum, ac justa et rationabili de causa. Tam per-
fectæ erat humilitatis, ut pati uellet a famulan-
tibus sibi aliquod præstari servitium, nisi quod
ipsa obire nequibat. Quotidie, priusquam cibum
sumebat, prandere in cubiculo suo jubebat ma-
gnam pauperum multitudinem, quibus ipsa mi-
nistrabat: illas etiam, quæ ipsi serviebant, fre-
quenter ante se jubebat prandere. Quando pre-
tiosum Domini nostri Jesu Christi Corpus erat
acceptura, humillime culpam suam dicebat ge-
nibus nixa coram ancillis suis. In vestitu erat mo-
destissima; vestibis enim utebatur ex panno vi-
lis crassæque laux, casque gerebat, donec detri-
tæ esseut et laceræ. Abundabat charitate,
amore et commiseratione permagna erga paupe-
res, illosque, quos noverat afflictos esse et ægro-
tos. Hos diligentissime invisibat, suavibus san-
ctisque verbis consolabatur atque elemosynis:
iisdem serviebat propriis manibus, magnoque cum
labore et defatigatione id agebat. Tantam alia-
rum elemosynarum operumque misericordiæ præ-
stabat copiam, ut satis enumerari nequeant aut enar-
rari.

orationis assi-
duitas et fer-
vor,

30 Tanta orandi gratia erat donata et fervore,
ut majori noctis parte et die fere tota piis
insisteret orationibus ac precibus ad Deum fun-
dendis magna cum lacrymarum abundantia. Quo-
tidie confitebatur de peccatis, et sæpe Corpus
Domini nostri Jesu Christi suscipiebat maximo
pietatis sensu. Contigit aliquando, dum tota fe-
re nocte in oratione perstiterat, ut contempla-
tione adeo attracta fuerit raptaque in Deum, ut
de vita hac mortali nihil sentiret, intelligeret ni-
hil: quidquid enim ei fieret, quæcumque dice-
rentur illi verba, nec se movebat, nec loque-
batur, nisi hæc solum verba: " Illi soli honor
" et gloria ". Facie quoque erat et carue tam
spirituali, tamque mirifice suavi, pulchra et cla-
ra, ut res esset visu maxime miranda. In hoc sta-
tu fuit a primo tempore matutino usque ad seram
vesperam, atque ista viderunt multæ personæ fi-
de dignæ.

mirabilia in
obitu, cura S.
Ludovici in
sepultura,

31 Quando venerabilis hæc Domina vitam
hanc mortalem reliquit, ipsa mediæ noctis ho-
ra, qua spiritum suum Deo reddidit, supra cu-
biculum, in quo erat, a pluribus personis fide
Augusti Tomus VI.

dignis, quæ locis erant diversis, auditus est in
aere cantus, melosque tam admirabile et suave,
unoque spiritu tam diu continuatum, ut vox hu-
mana eum illo comparari nequeat. Eadem hora
ab aliis personis audita est vox, quæ dicebat.
(Latine) " In pace factus est locus ejus ". Dum
rex S. Ludovicus vidit corpus ipsius vestitum ha-
bitu Religionis, magna pietate provolvebatur in
genua. Quando vero afferebatur corpus, ut se-
peliretur intra claustrum monialium, ipse adesse
voluit, ut excubaret ad portam, ne quis intra-
ret, cui ingressus erat vetitus. Idem suaviter ac
benigne consolabatur Religiosas in mœrore, quo
affligebantur ob mortem sanctæ Domine suæ.
Præterea, quoties intrabat claustrum, invisibat
moniales ægras, inspiciebatque quid monialium
conventui apponeretur in prandium. Quando ma-
re trajicere parabat contra Saracenos pro fide Je-
su Christi, venit ad moniales in earum capitu-
lum, flexisque geuibus preces postulavit et ora-
tiones.

32 Postquam corpus dictæ sanctæ Domine
mandatum fuerat terræ spatio novem dierum,
levatum de terra fuit, ut magis reverenter, quam
fuerat, sepulcroque magis honorifico collocaretur.
Tunc inventum fuit corpus ac visa memo-
ratæ Domine membra æque tractabilia ac flexi-
bilia quam fuerant ipsa obitus sui hora. Vultu
erat pulchro et claro, oculis suavibus et formo-
sis sine ulla læsione, nec videbatur morte fuis-
se extincti; nec corpus exhalabat quidpiam odo-
ris mali. Hæc præsentibus viderunt illustres Fran-
ciæ domine tunc viventes, tantaque multitudine
aliarum personarum tam secularium quam Reli-
giosarum, ut enumerari non possint. Quilibet
præsentibus magna religione laborabant corpus at-
tingere annulis, cingulis, aliisque similibus, ut ea
servarent tamquam sacras reliquias.

elevatio corpo-
ris novem die-
bus sepulti,
E

33 Eo tempore una ex sororibus hujus abba-
tiæ, quæ spatio viginti annorum unum manus di-
gitum habuerat morsu porcæ deformatum, sumpsit
aliquid ex terra, quæ erat in circuitu corporis hujus
venerabilis Domine, illudque alligavit digito, ibi-
que reliquit plurium dierum spatio: postea dis-
solvit digitum, atque cum invenit tam vitidum et
sanum, ut non videretur ullum umquam fuisse vul-
nus.

miracula

34 Alia persona, quæ multo tempore ante
obitum hujus Domine mente erat capta, multum-
que delira erat ac furiosa, adducta fuit detenta-
que spatio unius noctis supra sepulcrum venera-
bilis hujusce Domine; atque eadem nocte mo-
nasterii Religiosæ vigilaverunt et magna pietate
oraverunt pro dicta persona ægrota. Qua autem
proportione nox transibat et dies appropinqua-
bat, sensus ei redibat ac furor temperabatur:
die vero illucescente, tam perfecte sibi restituta
est, ut dictam infirmitatem numquam deinceps
sit experta.

tria.
F

Mulier, quæ omnem oculorum usum amiserat, se
devovit sanctæ huic Domine, atque ad sepulcrum
ipsius adducendam curavit, ubi obtulit binos oculos
cereos. Peracta oblatione, mox integre sanata est et
illuminata.

35 Multa alia miracula caque magna et no-
tabilia patravit venerabilis hæc Domina in gra-
tiam magnæ multitudinis personarum ægotarum,
quæ tam ex longinquis quam vicinis regionibus
venerunt ejus opem imploraturæ, quæque inte-
gram adeptæ sunt valetudinem, sanatæ ex mor-
bis natura sua immedicabilibus. Hæc miracula
continentur scripta in Historia sanctæ vitæ me-
moratæ

translatio cor-
poris.

ACTORAE
J. S.

moratae Dominæ. Ex hac vitæ Historia et litteris quibusdam bouæ notæ, quæ custodiuntur in hac abbacia, desumptum est breviterque collectum hoc scriptum. Porro, quia peregrini, qui confluebant ad opem sanctæ hujus Dominæ implorandam, eique dona sua offerenda, sepulcrum ipsius aspiceri non poterant, quia corpus ejus scultum jacebat in medio hujus ecclesiæ intra claustrum monialium, corpus ex dicto loco levatum fuit, translatum, positumque eo loco et modo, quo videri potest, partim intra chorum monialium, partim extra. Quamvis autem venerabilis hæc Domina non sit canonizata, pie tamen credi potest sanctarum virginum numero adscripta esse in cælesti gloria, ubi vivit et regnat sine fine per omnia seculorum secula; quo ut et nos perveniamus, per gloriosas ipsius preces sanctæque merita concedat Dominus noster Jesus Christus. Amen. *Hactenus Epitaphium, cui aliqua deinde adjccta sunt, ad cultum Beatæ spectantia, quæ suo loco recitabimus.*

B § IV. Miracula recentiora.

Invocata
Beata, brachium emortuum restituitur:

Roulliardus, postquam narravit miracula in Actis ab Agnete scripta, aliudque ex eo mox datum, alia quædam recentiora subjungit a pag. 449, quæ ex ipso Latina reddo: Alia Religiosa ejusdem monasterii, dicta soror Margarita de Soreille, brachium habebat usu destitutum, emortuum, et sensus expers, quod ei de fascia erat suspensum. Nervi manus adeo erant contracti, manusque illa tam firmiter clausa, ut unguis perfoderent carnes palmæ, globusque arte factus foret inserendus, ne unguis reliquum perforarent. Soror illa vitæ erat admodum probæ fiduciamque de Deo conceperat, simulque de meritis Sauctæ. Porro qua die anniversarium de illa peragebatur officium, soror accedere voluit ecclesiam, ac se posuit satis prope sepulcrum precibus intenta. Interea obdormivit, atque in brevi somno vidit mulierem insigni vultus gratia præstantem, quæ suaviter ejus brachium cepit, e fascia extraxit, atque in longum extendit, manumque ejus aperuit, ita ut globus, qui in illa erat, excideret, volvereturque in medium chori. Hoc facto sorores, quæ occupabatur divino officio, admodum erant attonitæ, et dum rei fama modeste inter illas vagatur, hæc soror expergefata est, sensitque brachium suum omnino relevatum et sanum. Surgit illa, quoque miraculum redderet manifestius, accedit pulsatura æs campanum, quod satis erat ponderosum. Hoc igitur miraculo significavit, Sanctam beatitatis gloria donatam esse, illamque adeo suffragiis defunctorum non iudigere, ut invocanda potius esset, ut gratiam favoremque suum impertiretur.

monasterium
Longi-Campi
protegit contra ignem,

37 Sæpe aliunde ostendit per signa varia, singulari modo sibi a Deo concessum, ut domum hanc suam ab omni adversitate servaret immunem, eamque sub protectione sua constitutam. Contigit aliquando ut horreum et stabula abbatiæ, quæ illo tempore erant extra monasterii septa, satis prope et ad ingressum Silvæ de Boulonge (*vici vicini*) ignis corripuerit tam ardens et vehemens, ut et silva et omnis vicinia videretur incendenda; ita ut incolæ Boulogne et Suresne (*vici item vicini*) domibus suis, stramine tectis, imponerent pannos unadefectos, ut illas ternerentur contra ignem, qui vento et tempestate

ipsas circumvolitabat. Conspicere sibi videbantur totum monasterium ecclesiamque ab igne correptam. Quapropter miseratione moti, et veneratione, qua moniales prosequerentur propter sanctam earum vitam, et quia multum ab illis consequerentur subsidii in necessitatibus suis, accurrerunt ad monasterium, ut viderent, quid afferre possent remedii. In itinere multi ex ipsis pereperunt formosam in aere dominam, quæ se inter ignem ponebat et monasterium, ac super istud extendebat pallium suum, quo flamma exstinguebatur; ita ut dum venirent ad monasterium, nihil in illo invenerint damni. Boni hi homines visionem suam sororibus narraverunt, quæ illam scripto consignarunt.

38 Aliud protectionis indicium etiam manifestum. Inter plures operarios, ad negotia quædam abbatiæ destinatos, unus erat animi infidelis, et fur re ipsa. Adverterat prope dormitorium varias esse arcas, quibus imponebantur sarcinæ quædam necessariae. Decevit noctu istuc ire, atque arcas uicino aperire: ac re vera venit ad dormitorium per sealas claustro propinquas. Verum, cum rem vellet aggredi, nobilem invenit Dominam, ingenti pallio liliis aureis distincto vestitam, quæ impediabat, ne quid attentaret. Cogitabat spiritum esse, terroreque correptus, descendit in ecclesiam, ut scrutaretur, an quid ibi reperiret furto abducendum. Eadem ibi similiter offendit Domiuam, quæ ipsi ingentem iniebat terrorem et formidinem; ac, quocumque se verteret, ei se exhibebat obviam, donec abscedere cogeretur, nullo illato damno. Comprehensus deinde a iudicibus, et ob aliud quoddam crimen ad mortem damnatus, hoc ipsum narravit tamquam præcipuum, quo divinam in se provocasset vindictam. Quis igitur timere possit in illo loco, quem sancta hæc Virgo ostendit asylum esse tam securum?

et furem in illo impedit;

39 Si antiquitas fidem conciliare potest miraculis supra relatis, quia scripta fuerunt eo tempore, quo plus erat simplicitatis et minus fictionis; nova hæc eo magis erunt credibilia, quod non ita pridem vixerunt illi atque illæ, quorum obversata sunt oculis. Anno gratiæ MDXVI, die ix Martii, soror Joanna Carphaude juvenis novitia, nata annos quindecim aut sedecim, quæ in anno tirociuii adhuc versabatur, et jam tunc præbebat indicia magnæ morum puritatis, vitæ sanctitatis, aliarumque perfectionum statui suo congruarum, cum ascendisset super struem ligni fasciculorum male compositam, graviter lapsa est super baculum cujusdam fascis, quo læsa est in partibus secretioribus; atque ex hoc vulnere, gravissimum passa est dolorem. Verumtamen ad dies facile quindecim toleravit dolorem, martyriumque istud, priusquam aliquid auderet indicare, propter locum, in quo erat malum. Tandem doloris acerbitas eam coegit indicare, quod diutius nequibat celare. Sorores omnes magna ejus miseratione movebantur, et per quatuor menses continuos curarunt, ut malo adhiberentur remedia omnia necessaria, quorum ope vulnus obductum est atque utcumque expurgatum. Attamen manserunt ejus nervi contracti, crus alterum sine sensu, rigidumque, atque altero brevius; adeo ut, cum quid de terra levare vellet, inclinandum ei esset, totumque corpus incurvandum. Hinc, ubi annus probationis erat peractus, sorores, quod viderent illam oneri fore monasterio, inutilemque ad officium suum, statuerunt, licet admodum invitæ, rogare parentes

novitia, ob grave corporis malum dimittenda,

F

tes

A tes ejus, ut ipsam reciperent. Juvenis hæc novitia, postquam ea de re aliquid inaudierat, magis ex eo dolebat, quam ipso malo suo; idque morte ipsa magis timebat, nolens ullo modo resilire a votis Deo factis.

invocata Beata, subito convalescit;

40 Omnem igitur spem suam collocavit in Deo, et in meritis Sanctæ, quam toto corde orabat, ut se filiam acceptare vellet, atque in domo sua retinere, tamquam humilem famulam. In hisce obdormivit: et tunc ei apparuit domina sancta Elisabetha, oblecta pallio pretioso coloris incogniti et insoliti, undique distincto liliis aureis. Ad dexteram ipsius erat sanctus Ludovicus frater ejus, ad alteram partem regina Blancha, veste regia insignis: atque omnes tres videbantur ei spem facere propinquæ sanitatis. Transacta visione, mane, dum nuntius debebat discedere, ut parentibus tristitia significaret, nimirum ut venirent illam accepturi domumque reducturi, ferventi prece institit apud sanctam Matrem, rogans illam, ne eogeretur domo exire. Oratione finita, dum capere volebat fulcrum subalare, ut rediret in cubiculum suum, vocem audivit sonantem, quæ ei dixit, Iro; acsi illi significare vellet, solam incedere posse ac pedibus suis, sine baculi istius adjumento. Mox descendit ex dormitorio, cucurritque ad ecclesiam ad gratias Deo agendas. Non erat nisi sexta hora matutina, qua sorores se præparabant ad preces Primas cantandas. Hæ cernentes eam alacrem et expeditam, et nescientes utrum phantasma esset an res vera, primum vehementer fuerunt attonitæ. Verum cum certo appareret, Sanctam Dei auxilio miraculose ea in re operatam, æra campana præ gaudio agitata fuere, RE DEUM cantatum, totaque dies transacta jubilis, laudumque cantibus. Fama rei Parisios et alio perlata, unusquisque occurrit ad monasterium Longi-Campense, ut oculis miraculum cerneret: ejusque certitudine adeo inclaruit gloria matris S. Elisabethæ, ut quilibet conaretur adferre cereos, in circuitu ejus sepulcri accendendos: quod etiamnum observatur annis singulis; dum ipsius recurrit festivitas.

alia gravissimo periculo

41 Accipe miraculum, quod superabit prodigium navis ad ripam tractæ solo filo virginis Vestalis. Anno MDXXX, cum numerus Religiosarum, ad sexaginta limitatus, ut diximus, accepta facultate, exerevisset ad octoginta, decretumque esset novum extruere dormitorio, accidit ut die quadam festa, qua operarii non laborabant, tres juvenes Religiosæ, seu juvenili curiositate, seu recreationis causa, voluerint ire ædificium inspecturæ, sequere recrearent ascendendo ad summum lacunarum culmen, inter tigna et trabes. Tunc lacunar, quod fragile erat et infirmum, decidit; totumque unius corpus transiit inter duas trabes, non hærens ibidem nisi extremitate digitorum, qui illam ægre sustentabant. Tunc exclamavit: Sancta Mater nostra serva me; et quasi animo deficere ex parte cepit. Ad hunc strepitum cubiculo egressa est Religiosa quædam, nomine Georgia Cœur, quæ postea fuit abbatisa, cum Religiosa cognata sua. Hæ, ubi levarunt oculos, miseramque perceperunt sic pendulam, quam putabant mox lapsuram, capite inclinato præ terrore, et ne id viderent, veloeiter ad cubiculum suum se receperunt, animam illius Deo commendantes, quia non expectabant nisi horam, qua decideret, ac corpus sibi contereret. Quippe altitudo, ut minimum, sex erat decempedarum, prout deinde fuit di-

mensa. Duæ aliæ sorores, quæ manserant supra lacunar, nesciebant, quid dicerent cogitarent: ve: fiebant dumtaxat, atque opem implorabant venerandæ Matris suæ, quæ et cito manifestum fecit, quanta essent merita sua, quantaque potentia.

*AUCTORUM
J. S.*

42 Nam una ex juveniculis istis, dicta soror Valentino Prevost, inspirante haud dubie sancta Matre, ausa est pedem imponere uni prædictarum trabium. Inclinauit se paulatim, ut una manu apprehenderet extremitatem veli, quod capiti misellæ erat impositum. Ubi velum attigerat, attraxit illud, sursumque traxit tam facile, acsi nullum fuisset corporis pondus. Sic illam periculo exemit et se ipsam, omnesque tres pariter, ubi evaserant tam feliciter, deorsum descendunt. Porro secundum communem naturæ cursum quo fieri poterat modo, ut extremitate veli, seu lintei exigui, quod connexum non erat nisi aciculis, elevaretur puella jam grandiuscula, quæ corpore erat ætati suæ consentaneo? Deinde, unde vis illa ac potestas alteri isti puellæ, quæ ipsa periculo erat exposita, cuique satis erat negotii, ut se servaret, etiamsi se cum altera non perderet? Accedit, quod sexus ille natura sua timidior sit et imbecillior; quodque ingens esset periculum ob loci altitudinem. Fuit ergo aliquid præter naturæ ordinem; idque confirmatur ex eo, quod, ubi tres illæ novitiæ descenderant, illa, quæ erat liberata, aliis dixerit: Quid vobis erat timendum? Tam bene per humeros sustentata eram, ut decidere non possem. Illa autem, quæ ipsam sustentavit, erat sancta Mater, quam invocaverat. Famam rei per cœnobium vagatam secuta est læta gratiarum actio. Etenim corpus in aere tenere pendulum, faceretque ut illud attrahatur sursum velo, exiguis aciculis solum annexo, numquid res est insolita et naturam supergressa.

liberatur:

E

43 Circa idem tempus juvenis Religiosa, nomine soror Joanna Massieux, diuturna febre vexata, deficiente medicorum arte, confugit ad sanctam Matrem, quam constanter orabat, ut favorem sibi impertiretur. Dum hæc fiebant, videbatur sancta Virgo ei apparere, oblecta pallio liliis aureis exornato: atque in illa visione spem ei ingerebat sanitatis. Mane oblata ei fuit medicina satis amara, quam tamen recusavit, dicens sibi illa non amplius opus esse, et se sanatam. Experientia id docuit magna cum admiratione uniusejusque. Utrum hæc visio oblata sit dormienti an vigilantem, non definio. Ad istud patet, illam reipsa et vere integræ restitutam fuisse sanitati.

alia ex febre restituitur

F

44 Hisce laudatus scriplor aliud subnectit beneficium, quod asserit semper pro miraculo habitum fuisse. Rem accipe compendio. Henricus III Galliarum rex Tolosa evocaverat Patres Fulienses, ut illos introduceret in monasterium Longi-Campi, amandatis alio monialibus. Ut autem id promptius et rectius executioni mandaret, litteras summi Pontificis obtinuerat. Adit igitur rex ipse laudatam abbatiam, atque auctoritate Pontificia et regia jubet moniales Longo-Campo discedere ad locum alium ipsis assignandum, dietitans se non abiturum, donec mandatum suum ceptum esset impleri. Cum mire lamentarentur moniales, quidam regi persuaserunt, ut sineret deservescere primum doloris æstum, Religiosas suaviter inducendas, ut ipsius mandato morem gererent. Abit itaque rex, egressu monialium dilato. Illæ mox ad ecclesiam se recipiunt,

aliud beneficium Beatæ:

ACTORES
J. S.

recipiunt, precibusque ferventibus instant apud beatam Elisabetham, ne se expelli sinat. Tandem, continuatis diu noctuque precibus, nuntium accipiunt, regis voluntatem mutatam, sibi que licitum esse manere in monasterio, ac Fulienses alio loco habitaturos.

monialis diu-
turno vomitu
liberata.

45 Aliud miraculum, paucis annis antequam scriberet factum, refert Caussinus in Vita a pag. 215. Religiosa erat ex monasterio Haute Briere, nomine Magdalena le Roy, in Ordine a S. Bonaventura, quæ Beatæ invocatione misero ac diuturno vomitu liberata est. Litteras abbatissæ dicti loci, et ipsius, quæ sanata est, Religiosæ recitat Caussinus, ex quibus rem breviter refero. Laudata Magdalena per annos novem aut decem gravi ac crebro laboraverat vomitu, ita tamen ut, adhibitis medicinis, malum subinde intermitteret, et perpetuum non esset. Libera fuerat ad menses decem continuos, cum malum tam vehementer ipsam corripuit, ut per menses tres et dimidium nihil prorsus cibi stomachus ejus admitteret, quod non rejiceret, omnesque medicinæ nihil omnino adferrent solatii. Cum igitur desperaret de sanitate humanis remediis obtinenda, ad Beatæ opem confugit precesque novendiales in ejus honorem incipit. Primi novem dies sine ullo solatio transierunt, uti et sequentes novem. Incensa deinde desiderio peragendi exercitia spiritualia, Beatam enixe rogat, ut vires ea obeundi a Deo impetret. Post dies paucos, III Martii anni 1638, subitis stomachi doloribus præter morem cruciari incipit, et eodem die integre est sanata, omnique vomitu liberata, ita ut post octiduum spiritualia exercitia inchoaret. Epistola ejus, qua hæc refert prolixius, notata est XVII Maii ejusdem anni 1638.

§ IV. Elisabetha Beatis adscripta : cultus extensio, corporis translatio, Officium.

Occasione mi-
raculi ante
relati corp-
tum est agi de
beatificatione,

Quamquam Elisabetha et vitæ sanctitate et miraculorum gloria erat conspicua, tamen de ea Beatorum aut Sanctorum catalogo inserenda nihil actum reperio ante seculum XVI. Roulliardus pag. 480 affirmat, miraculum anno 1516 factum, ut narravimus num. 39, primam fuisse occasionem rei tentandæ, quia inter alios, ob famam miraculi Longum-Campum petentes, adfuit nobilis quidam Lucensis habitans Parisiis (Lanfrancum Spinoli nominat) qui de Vita et miraculis instructus, beatificationem susecepit promovendam in curia Romana. Profectus itaque Romam, rem ibidem tam diligenter promovit, ut obtinuerit a Leone X bullam mox memorandam, quæ data est III Idus Januarii anni 1521. Bullam ait missam Italo cuidam Parisiis degenti, cui nomen Fristobaldi, in cujus manibus diu mansit ob difficultates quasdam; donec per confessarium Religiosarum, Robertum Messier, Ordinis Minorum, sit accepta, delataque ad abbatiam XXI Augusti ejusdem anni, ubi summa alacritate et lætitia fuit excepta. Hæc fere Roulliardus; at unde acceperit, non exponit.

et exumen a
Leone X com-
mittitur

47 At quidquid de his sit, certum est bullam Leonis X datam fuisse ad Cardinalem Boysisium, Pontificium in Gallia legatum, eique mandatum, ut de omnibus diligenter inquireret, repertaque

veritate eorum, quæ pro monialibus apud Pontificem erant allegata, facultatem concederet componendi Officium, ecclesiasticum de B. Elisabetha: Officium deinde examinaret atque approbaret, ac demum recitari permetteret die magis commoda. Hæc omnia continet bulla Leonis, prout Gallice reddita est a Roulliardo pag. 485. Partem ejusdem bullæ edidit Arturus a Monasterio in Martyrologio Franciscano ad XXXI Augusti, cui hæc præfigitur inscriptio: Leo episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Adriano, S. Sabinæ presbytero Cardinali, in regno Franciæ nostro et apostolicæ Sedis legato de Latere, salutem et Apostolicam benedictionem.

48 Accipe et partem bullæ, qua confirmantur prædicta: Piis omnium, præsertim devoti feminei sexus, personarum, sub suavi Religionis jugo Altissimo famulantium, votis, illis præsertim, per quæ, Propheta docente, in suis Sanctis Deus laudari valeat, ad divini cultus, cum personarum earundem spirituali consolatione, augmentum suscipiat, libenter annuimus: et ad id nostræ sollicitudinis partes impartimur. Exhibita siquidem nobis nuper pro parte dilectarum in Christo filiarum, abbatissæ modernæ, at conventus monasterii monialium de Longo-Campo Ordinis S. Claræ, Parisiensis diocesis, petitio continebat, quod cum in ecclesia dicti monasterii, beatæ Elisabeth, gloriosissimi S. Ludovici quondam regis Franciæ sororis (quæ etiam, dum in humanis ageret, tamquam æternæ beatitudinis amatrix, et propulsato fragilis viri thoro, ac abjectis mundanis illecebris, ipsi Altissimo vota sua, in pacis amœnitudine exsolvere cupiens, monasterium ingressa, et Ordinem hujusmodi expresse professa, sub Religionis jugo inibi famulatum præstare, et vitam sanctimonialium ducere, quoad universæ carnis viam, prout Altissimo placuit, ingrederetur, indefesse novit) corpus reconditum honorifice existat: et ejusdem B. Elisabeth, post cujus ab hac luce transitum, voce cælo, ut pie creditur, emissa, et cæt. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MDCXX tertio Idus Januarii, Pontificatus nostri anno octavo. Pro anno Domini 1520, substituendus 1521, ut alii omnes scriptores habent, et certum est eæ anno Pontificatus octavo, qui eurrebat usque ad mensem Martium anni 1521.

49 Hoc Pontificis rescriptum Cardinali legato oblatum est die XXVII Septembris, ut ipse testatur apud Arturum. Officium interim concinatum est a F. Roberto Messier monialium confessario, unaque eum bulla legato oblatum, inquit Roulliardus pag. 486. Legatus autem ad abbatiam misit Antonium Chabannier, canonicum Albiensem et Claromontanum, vicarium suum, qui omnia accurate discussit atque examinavit, adhibitis ad consilium doctoribus ac Religiosis variis; tandemque omnia sigillata ad legatum retulit. Demum legatus, visis omnibus, maturoque consilio discussis, decretum approbationis concessit, Beatæque festivitatem celebrari jussit XXXI Augusti. Hæc Roulliardus, addens decretum fuisse datum XI Decembris ejusdem anni 1521, perlatumque ad abbatiam XXI ejusdem mensis, ubi illud summo cum gaudio acceptum est a Catharina Picard tunc abbatissa, atque a monialibus omnibus. Ab eo itaque tempore festum Beatæ quotannis celebrari coeptum. Andreas Saussayus in Martyrologio Gallicano ad XI Decembris rem breviter narrat his verbis: Veneratio

Cardinali
Boysisio, le-
gato in Fran-
cia,

E

F

qui post matu-
rum examen
festivitatem
celebrari jubet
31 Augusti

tio

A tio dilectæ Deo virginis Isabellæ, sancti Ludovici regis sororis, virginalisque mouasterii Longi-Campi ad Sequanam, prope augustam Lutetiam fundatricis, approbata auctoritate Apostolica hac die, anno MDXXI, vigore rescripti Pontificalis Leonis X Papæ, per Adrianum de Boissiaci Cardinalem sanctæ Sabinæ, legatum apostolicæ Sedis in Francia. *Idem memorant scriptores alii. Post epitaphium ante recitatum de hisce Gallie notata sunt sequentia* : Post hoc tempus (*scripti Epitaphii*) S. Elisabetha Beatis adscripta est per Leonem X Papam anno MDXX, mense Januario, festumque translatum a XXII Februarii die ejus emortuali ad XXXI Augusti. *Verum hæc corrigenda sunt ex dictis.*

corpus, accepta licentia summi Pontificis,

50 Anno 1637 corpus solemniter est elevatum ab archiepiscopo Parisiensi, et transtatum ad locum honestiorem, obtenta jam anno præcedenti facultate ab Urbano VIII summo Pontifice.

Audi ea de re Arturum, qui eodem vivebat tempore, loco jam assignato : Iterum, inquit, anno MDCCXXVI ad sedem Apostolicam pia supplicatio delata est ab abbatisa, et conventu monialium ejusdem mouasterii : qua humiliter ac instanter postulatur facultas eisdem, ut sepulchrum ipsum beatæ Elisabeth, loco amovere, et de incommodo et indecenti situ, in aptiorem et honestiorem transponere : cineres vero et ossa ejusdem B. Virginis, illic, ubi melius visum fuerit, congrua cum reverentia reponere, (liceret) etc. Harum piis benigne annuens votis summus Pontifex Urbanus VIII, rem totam committit ordinario loci, per breve Apostolicum, sub datum Romæ apud sanctam Mariam Majorem x Cal. septembris, Pontificatus sui anno XIV. Eo itaque recepto diplomate, supplicatio ab iisdem facta est illustrissimo Parisiensi archiepiscopo, qui partibus auditis, suos deputat commissarios, DD. De Contes, cancellarium ecclesiæ et universitatis Parisiensis, et Du Saussay, utriusque juris doctorem, ecclesiæ parœchialis SS. Lupi et Ægidii in eadem urbe pastorem, necnon protonotarium Apostolicum, una cum promotore et secretario archiepiscopatus, sub datum Parisiis, die xxx Januarii anno MDCCXXVII.

elevatum ab archiepiscopo Parisiensi :

51 Hac igitur metropolitana authoritate suffulti, ad præfatum monasterium de Longo-Campo se conferunt, omnia per ordinem accurate scrutantur, munusque sibi commissum debite exequuntur, feria III, Aprilis VII, anno MDCCXXVII, uti constat ex eorum processu verbali super his confecto. Tum, re delata ad archiepiscopum, decernit ipse illic profectionem, eosdemque commissarios fore præsentibus jubet, ad aperturam sepulchri, et translationem reliquiarum, omniaque parari mandat per suas litteras XXII Maii ejusdem anni. Quæ omnia completa sunt die Jovis, IV Junii, mensis sequentis, præsentibus reverendissimo archiepiscopo, una cum DD. Saussayo præfato, Nicolao Rousseau protonotario Apostolico, et promotore generali, etc. : adstantibus abbatisa, cum totius conventus monialibus : et RR. PP. confessariis, aliisque religiosis viris, prout plenius continetur in instrumento publico, ea de re conscripto, signato, atque sigillato. Hæc autem gratauter inspexi ac legi, apud præfatum D. Saussayum, testem oculatum, et totius rei gestæ, necnon bullarum ac litterarum istius negotii depositarium, virum utique litteris, et pietate, ac solertia excultum.

52 Caussin in Vita pag. 227 asserit, indultum Apostolicum pro translatione obtentum a

laudato Saussayo, ab eodemque positam sequentem inscriptionem : Hac in lipsanoteca recondita sunt ossa cum cineribus corporis beatæ Elisabeth, alias Isabellæ virginis, sororis sancti regis Ludovici, hujus mouasterii fundatricis, quæ jussu et mandato sanctissimi domini nostri, D. Urbani Papæ VIII levavit de tumulo ipsius venerandæ Virginis (jam pridem signis emeritæ beatitudinis coruscantis :) hancque in thesam transtulit illustrissimus et reverendissimus in Christo pater, et DD. Joannes Franciscus de Gondy, primus Parisiensis archiepiscopus. Anno Virginei partus MDCCXXVII pridie Nou. Junii, regnante Ludovico Justo Franc. et Navarr. rege Christianissimo. In annotatis post Epitaphium jam laudatis, sed parum accuratis, ut videtur, pro tempore, annus ponitur 1639 ; diciturque corpus impositum thecæ ex argento inaurato.

AUCTORE J. S. inscriptio tunc posita :

53 Anno 1688, XXIV Januarii, petente pro monialibus eminentissimo Cardinale de Lauræa, sacra Rituum congregatio concessit, ut festum B. Elisabethæ celebraretur cum octava. Et anno 1696, ad preces eminentissimi Cardinalis Jansonii, Beatæ cultus ad totum Ordinem Minorum fuit extensus. Utrumque refert Bailletus in Vitis Sanctorum ad XXXI Augusti in Elisabetha. Posteriorius notavit quoque Eminentissimus Lambertinus, nunc felicissime regens universalem Ecclesiam sub nomine Benedicti XIV, qui tom. 4, part. 2 de Servorum Dei beatificatione, pag. 3, habet sequentia : Anno MDCCXVI sacra congregatio, annuente summo Pontifice, indulget Ordini Minorum sancti Francisci facultatem celebrandi Missas, et recitandi Officia de communi in honorem beatæ Elisabeth, sancti Ludovici Galliarum regis sororis. *Hisee consentiunt notæ Epitaphio subjectæ, quæ sic habent.* Festivitas hujus Sanctæ cum octava celebratur (in abbacia Longi-Campi ;) et ritu semi-duplici celebratur in toto Ordine S. Francisci, ex permissione Innocentii Papæ XI anni MDCCXXXVIII (pro prima parte) et Innocentii Papæ XII anno MDCCXVI (pro parte altera.)

cultus extensus :

54 Hæc omnia cum Beatæ cultum legitimum ostendant, necesse non est accumulare recentiorum martyrologorum etogia. Castellanus B. Elisabetham annuntiavit in Martyrologio Romano Gallicæ reddito et aucto ad XXII Februarii, quo obiisse probat in annotatis. Alii de ea mentionem fecerunt ad XXIII Februarii, uti in Prætermisissis ad illum diem notarunt Majores nostri. Verum alii plures XXXI Augusti Beatæ assignarunt, inter quos Andreas Saussayus in Martyrologio Gallicano, cujus verba subjungo : In agro Parisiensi, Longi-Campi parthenone, deposito beatæ Isabellæ virginis, germanæ sancti Ludovici regis, ipsiusque virginalis sodalitiæ fundatricis : cujus præcelsa in sæcularis gloriæ extremo contemptu, Deique ferventissimo cultu, ac sui perfecta abnegatione virtus : necnon in religionis quibusque exercitationibus eximia pietas, divinæ testificationis indicibus comprobata : etiam apostolica Sede decernente, per Leonis Papæ decimi oraculum, honorem Beatis proprium vendicavit sacræ memoriæ perennem : statuta eidem die, qua divina litatione et solemni Officio beatitudinis ejus gloriacelebratur.

nomen in Fastis sacris

55 Tandem, ne quid lector desiderare possit ex iis, quæ de B. Elisabetha ad manus nostras pervenerunt, ex Officio, quod hodie recitatur in abbacia Longi-Campensi, subjungam ea, quæ spectant ad gesta Beatæ elucidanda, videlicet Orationem

Hodiernum Beatæ Officium,

AUCTORE
J. S.

Orationem, et lectiones secundi nocturni. Descripsit illas officiosissimus Soucietus, pro suis in Museum nostrum meritis numquam satis laudandus. Oratio hæc est: Deus, qui B. Isabellæ virginis tuæ regia pietate hanc tibi domum sub humillimæ Matris tuæ patrociniis consecrasti, fac ut ejus precibus et imitatione tibi puro et humili corde placeamus. Qui vivis etc. Lectiones vero secundi nocturni breve vitæ compendium exhibent, in quo corrigendus videtur annus emortualis, et anni ætatis contrahendi, secundum ea, quæ de iis disputavimus num. 17.

ex quo reci-
tantur

56 LECTIO IV. Isabella regali orta genere, patrem habuit Ludovicum Franciæ regem, matrem vero Blancham reginam, ab ipsis unice dilecta, quia e filiabus stirpis regiæ sola superstes, corporis elegantia et venustate nulli cedebat, sed animæ dotes et oruamenta ipsis longe anteponebat, soli Deo placere studebat. Hic a teneris annis aulæ regiæ blandimenta penitus fastidivit, solitudini mirum in modum addicta, lectioni sacrorum librorum et orationi jugiter intenta. Jejunium et abstinentiam excolere numquam desiit, etiam invita et reclamaute matre sua. Erga pauperes adeo benefica fuit, ut eibum non prius caperet, quin egenorum inopiam efficacissimis eleemosynis sublevasset: erga se vero adeo parca, ut vix sumeret, unde vitam suam sustentaret. Nec corpori tantum pauperum, sed et animæ consulebat, ipsos, postquam prandium sumpserat, sedulo invisens, docens adhortans, ut ipsorum salutem, quantum posset, promoveret.

lectiones tres

57 LECTIO V. Tot dotibus conspicua et insignis filia princeps a multis cito fuit in matrimonium expetita, atque in primis a Conrado Frederici secundi Romanorum imperatoris filio. Hoc matrimonium Innocentius quartus, et Ludovicus Galliarum rex frater ejus vehementer peroptabant, tanquam orbi Christiano utilissimum. Sed sanctam Virginem a proposito suo neque rex neque Pontifex unquam dimovere potuerunt. Quam Innocentius animi constantiam et sancti propositi firmitatem admiratus, pium Isabellæ consilium postea laudavit et probavit. Selegit itaque locum, qui Longus-Campus dicitur, ut ibi absolveret, quod tam sancte apud se statuerat. Eo igitur in loco extrui curavit cœnobium monialium Urbanistarum S. Claræ in honorem Humilitatis sanctissimæ Virginis Mariæ, in quo per novem et amplius annos admirabili fulsit sanctitate, omnes ad amorem secessus et pœnitentiæ singulari suo exemplo invitans.

secundi nocturni.

58 LECTIO VI. Paulo ante obitum suum audita fertur in monasterio vox tamquam angelorum canentium: " Factus est in pace locus " ejus ". Quod plures e Sororibus, quæ aderant, postea testimonio suo confirmaverunt. Hoc autem angelico concentu finito, beatam Deo reddidit animam, anno scilicet millesimo ducentesimo sexagesimo nono, ætatis suæ fere quinquagesimo. Corpus terræ mandatam, miraculis illius et signis [claruit] quæ longius esset recensere. Quorum quidem miraculorum notitiam cum perspectam atque exploratam babuisset Leo decimus, sanctissimam Isabellam beatarum virginum numero voluit adscribi, et officium ejus solenni ritu celebrari ultima die mensis Augusti in regali cœnobio, ubi corpus ejus condigno cultu asservatur. Vox in hæc posteriori lectione omissa est in describendo, opinor. Hinc vocem claruit unis inclusam addidi.

VITA

Gallice scripta per Agnetem de Harcourt abbatissam Longi-Campi.

Et Latine reddita interprete J. S.

CAPUT I.

Beatæ parentes, et pueritia; nuptiæ recusatæ: morbus; orandi assiduitas, pœnitentiæ rigor, aliæque virtutes.

Vitam sanctæ nostræ ac venerabilis dominæ et matris, dominæ Elisabethæ Franciæ, ad postulatiouem domini regis a Siciliæ fratris ejus germani, scribere decrevimus, secundum gratiam, quam Deus nobis largietur, ad honorem Domini nostri Jesu Christi, hujusque venerabilis Sanctæ, atque ad exemplum insigne sanctæ Ecclesiæ. Primum exponemus quænam hæc fuerit, quibusque parentibus nata: deinde loquemur de ipsius infantia, de moribus ejus, qualem duxerit vitam. Sancta mater ac domina nostra, domina Elisabetha orta fuit stirpe regia, et filia nobilissimi Franciæ regis Ludovici b, Philippi regis filii, et nobilissimæ Franciæ reginæ, dominiæ reginæ Blanchæ, quæ filia erat regis Hispaniæ. Pater materque aliam tunc non habebant filiam, ipsamque miro prosequabantur amore charamque habebant: ipsa quoque reputabatur domina orbis nobilissima.

E
Causa scriben-
di: stirps Bea-
tæ reginæ:
a

2 In ætate teuera admodum erat speciosa, miræque pulchritudinis; et licet prosapia esset tam nobilis, nobilior etiam erat moribus atque illustrior. Noverat probe hanc solam esse veram nobilitatem, quæ per virtutes animi, sanctamque vitam, oruamentum est animæ, ut deinde patebit. Filia fuit, et sponsa, amicaque singularis Domini nostri Jesu Christi, et omnia desideria, omnem mentem, omnesque labores suos dirigebat ad destruenda peccata, virtutesque sibi et aliis inserendas. Speculum erat innocentiae, pœnitentiæ exemplar, rosa patientiæ, liliu castitatis, fons misericordiæ. Schola erat morum quorumlibet proborum; discipula enim fuit singularis in schola Domini nostri Jesu Christi, qui discipulis suis dixit: Venite, " discite a me, quia " mitis sum et humilis corde ". Hanc lectionem optime retinuit venerabilis, sancta, et nobilis domina ac mater nostra, domina Elisabetha Francica: nam in omnibus ejus operibus non apparebat nisi eordis humilitas et mansuetudo, quem admodum Salomon docet: " Quanto magnus es, " humilia te in omnibus ".

b
breve ejus vir-
tutum elo-
gium:
f

3 Venerabilis hæc atque excellens Domina in juventute sua libentissime manebat in cubiculo, studebatque intelligere sacram Scripturam; nec cupiebat aiumi relaxandi causa eo ire, quo ibant fratrum suorum conjuges, aliæque dominæ. Postquam litteris abunde imbuta erat, ex serico quædam

mundanorum
contemptus:

A dam componere discebat, stolasque componebat, aliaque sanctæ Ecclesiæ ornamenta. Quando ei afferebantur imagines Domini nostri aut beatæ Virginis, mira eas lætitia accipiebat, satisque monstrabat se illas malle sibi que gratiores esse quibuslibet aliorum ornamentorum douis, quæ quis ei potuisset exhibere. Tempore juventutis suæ, quando vivebat domina regina Blanca ipsius mater, quæ mirifica teneritudine illam amabat, jubebatque vestiri ornatum admodum decoro, splendido et opulento, ipsa proprio ore mihi testata est, corde se esse æque tenero ac pio in Dominum nostrum, quando caput corpusque suum splendida illa circumdabant ornamenta, quam fuisset, si vestes gestasset magis religiosas; credo et alios esse, qui illud omnino testabuuntur, si fuerit necesse. Hinc satis ostenditur, mentem ipsius semper valde attentam fuisse ad amandum Dominum nostrum; neque addictam fuisse ornamentis aut gloriæ miseri hujus mundi.

fuga nuptiarum: capilli ejus pro reliquiis servati:

c

d

4 Sollicitata fuit conjunctis amicorum precibus, ut matrimonium iniret cum imperatoris Romani filio c, qui heres esse debebat imperii: verum in nuptias corporcas consentire numquam voluit; elegerat enim Sponsum perpetuum Dominum nostrum Jesum Christum in virginitate perfecta. Dominus Papa Innocentius IV d ei scripsit, ipsamque multis rationibus inducere conatus est, ut contraheret nuptias propter emolumenta, quæ oriuntur ex conjugio hujusmodi dominæ. Litteras illius adhuc servamus in abbatiâ nostrâ. At postquam advertit, non posse ipsam a bono proposito amoveri, alias ad eam dedit litteras, quibus conabatur, quantum poterat, bonum ipsius propositum, statumque virginitatis laudare. Has ipsas quoque litteras habemus in abbatiâ nostrâ. Capite erat admodum formoso, et splendente nulla quoque de causa. Dum vero comæ ejus pectebantur, pedisseque ipsius capillos decedentes colligebant, illosque magna custodiebant sollicitudine; adeo ut quodam die illas interrogaret, cur istud facerent, illæque responderent: "Domina, illos servamus, ut cum Sanctis" fueris adscripta, ipsos habeamus pro reliquiis". Ridebat illa, totumque pro nihilo habebat, atque istuc ipsum insipientiæ attribuebat. Ego soror Agnes de Harecourt ista accepi ex ore ejus pedissequarum, quæ ipsi ministrabant, et habeo etiamnum de capillis, qui in juventute ei deciderunt.

morbus ipsius gravis in juventute, auctusque inde mundi contemptus:

e

f

g

5 Dum erat juvenis, morbo correpta est admodum vehementi et acuto; initio autem morbi oportuit dominam reginam Blancham iter agere unius diei aut bidui, propter regni negotia: reliquit ergo illam in oppido S. Germani in Laya e, et cum ea dominam Margaritam f reginam: morbus interim tam vehementer crevit, ut nihil fere spei de vita ejus relinqueretur, magna que festinatione accerseretur domina ipsius mater, et dominus rex frater ejus. Postquam illa eo pervenit, vehementer ægrotautem deprehendit ac in mortis periculo versantem; unde, ut mater, maguo affecta fuit animi dolore. Misit undecumque sollicite ad preces postulandas, et uominatim in Augliam g ad personam quamdam valde religiosam et contemplatione insignem, cui angustias animi sui certissime exprimebat, ut persona illa majori attentione instaret precibus apud Dominum nostrum pro Domina filia sua. Hæc persona scriptis litteris ei nuntiavit, Filiam ipsius ex isto morbo restituendam: at certum illi foret, numquam mundo rebusve mundanis animum ejus

adhæsurum. Istud clarè patuit: nam deinceps numquam corpus suum pretiosis ornamentis suis decoravit: at in dies singulos magis magisque tota orationi insistebat, operibusque vitæ perfectæ ac religiosæ; et vestium, ornamentorum, aliorumque omnium, quæ ad corporis cultum pertinebant, divitias quaslibet corporeas contemnebat, ut animæ suæ adderet virtutis humilitatisque decorem.

A. AGNETE DE HARCOURT.

6 Venerabilis hæc excellensque Domina ab infantia sua flagrabat tanto puritatis et innocentie amore, ut vix exprimi queat, quemadmodum aperte cognosci potuit ex omnibus ejus operibus. Pati nequibat ut mali quidpiam de aliquo coram se diceretur, aut quid mendacii, cujus tanto affliciebatur horrore, ut vultus ejus totus commoveretur. Si quandoque contingebat, ut accederent ad eam personæ aliquæ eleemosynam petituræ, aut negotiorum causa; priusquam venirent ad ipsam, mittebat ad illas, quæ dicerent, sibi caverent, ne quid proferrent nisi verum, facturam ipsam libentius, quæ flagitarent, si vera dici perspiceret. Ego soror Agnes de Harecourt hujusce rei sum testis, quæ aliquoties ista nuntiavi. Tempore pueritiæ adeo erat assueta orationi, ut, vultu sub stragulo lecti posito, in oratione esset cubitis et genibus nixa, adeo ut eveniret tempore quodam matutino, dum migrandum erat, ut ille cui lecti vestesque colligenda erant et cousarcinanda, amplexus sit stragulum et vestem, quod vestem illam putaret sic involutam esse in lecto; at erat venerabilis Domina nostra ac sancta mater, ibidem cubitis genibusque nixa in oratione, quæ tam alte clamabat, cum vestem apprehendebat, ut dominæ eo accurrerent, et ille totus esset attonitus et exterritus. Ego soror Agnes de Harecourt istud audivi ex ore domini regis sancti Ludovici, qui id nobis narravit; et Mathildis de Godarville, quæ ejus servitio fuit deputata, illud ipsum audivit ex ore domini Helwigis de Buisemont, quæ convixerat Domina ab ipsius infantia.

odium detractionis et mendacii: crebra oratio:

E

F

7 Hæc ipsa domina Helwigis affirmabat, vidisse se ab annis novemdecim venerabilem hanc Dominam numquam panem mauducasse ad satietatem; recordabaturque ista domina Helwigis, quod domina regina Blaucha mater ipsius ei dixerit aliquando, se ei daturam quadraginta asses pauperibus distribuendos, si vel unum frustum mauducaret: iusuper si vel verbulo alloqueretur domium regem fratrem suum, quadraginta asses egenis largiendos ei promittebat, et frequenter ue quidem rei promissæ gratia facere illa volebat abstinentiæ et silentii amore. In juventute sua jejunabat tribus diebus per hebdomadam: et, ubi hora manducandi aderat, tam parum comedebat, ut nullum corpus humanum illo sustentari posset, nisi adfuisset divina gratia. Frequenter, postquam toto die jejunaverat, cibus ejus erat parum pultis e pisis... h. Apponebantur quidem ei ferula sufficientia, et cibi delicati, uti congruebat tali Domina; at omnia mittebat ad pauperes, et ad valetudiuaria Religiosorum, comedebatque ex vilissimo et modicissime, ita ut pro uno frusto, quod manducabat, decem amore Dei ad pauperes destinaret. Toto fere tempore, quo mensæ accumbebat, orationi erat intenta et in silentio. Accumbebat autem brevi admodum tempore; ita ut sæpe surgeret ante mulieres, quæ ei ministrabant. Gratias agebat piissime et attentione admirabili.

ciborum parcitas et verborum, austera jejunia:

h

8 Divinum Officium magna pietate et attentione

A. AGNETE DE
HARCOURT.
diuturna
orandi legen-
dique consue-
tudo :

tione curabat peragendum. Surgebat ad Matutinas recitandas longo spatio ante lucem, nec lectum repetebat; sed in oratione perpetuo erat usque ad plenum meridiem. Sæpe etiam, quo diutius orationi inhærere posset, illas, quæ ipsi serviebant, ante se jubebat manducare. Non loquebatur, dum recitabat Horas, nec ante Primam, nec post dictum a se Completorium, nisi ægrotaret. Mire orationi insistebat tempore Quadragesimæ, et magis quam alio tempore, et copiosa aliquando rigabatur lacrymarum abundantia, adeo ut, dum sacello suo egrediebatur, oculos haberet tam inflatos tamque rubros, ut satis appareret mirabilem fuisse lacrymarum copiam. Consueverat orationem continuare in sacello suo usque ad horam pleni meridiei: tunc sacello exibat, et intrabat cubiculum suum, ubi usque ad Nonam occupata erat studio sanctarum Scripturarum, videlicet Bibliorum, sanctorum Evangeliorum, aliarumque Vitarum Sanctorum: optime enim noverat linguam Latinam, tamque intelligebat exacte, ut, quando sacellani ejus litteras, quas jubebat scribi Latine, exaraverant eique portaverant,

B illas corrigeret, cum verbum quoddam occurrebat ineptum: quod ego soror Agnes sæpius vidi, aliæque viderunt personæ.

cura audiendi
verbum Dei, et
æpe confiten-
di: corporis
castigatio.

9 Libentissime audiebat Verbum Domini, et illud sæpe coram se prædicari jubebat. Conscientia erat tenerrima et optima. Lubens admodum confitebatur et frequenter singulis fere diebus, multaque cum pietate. Conscientiæ moderatores habere solebat viros magnæ probitatis, provectæ ætatis, et theologiæ magistros, illosque magna observantia colebat. Quando confitebatur, in sacello suo id faciebat, et confessarium aute se sedere volebat magna cum reverentia, ut cerneret an bene attentus esset ad audiendam confessionem suam, et ne aliis rebus intentus esset aut dormitaret. Hæc proprio ore mihi asseruit: nec conscientia fuisset quieta, nisi certa fuisset, peccata sua a confessario bene fuisse percepta. Maxima humilitate erat coram confessario, quando de peccatis confitebatur, atque etiam alio quocumque tempore: multumque ei erat obediens, ac si fuisset Religiosa. Quando confitebatur, in more illi erat, ut semper adesset domina aliqua et domicella, longiuscule sic positæ, ut et confessarium cernere possent et ipsam confitentem. Frequenter castigabat corpus suum rudibus verberibus: hæc secreto admodum illi infligebat domina Helwigis, de qua superius egimus, quæ diu cum ipsa fuerat, et cui multum fidebat. Hæc domiua Helwigis, quando ipsam videbat vestibus exutam, dicebat coram multis dominabus: "Fla-
" gella tua non erant aliis similia, continuabantur
" usque ad sanguinem". Insuper non virgis solum communibus sæviebat in corpus suum, sed de Fracon *i*, unde vestis ipsius frequenter sanguine tingebatur.

ANNOTATA.

a Carolus is est filius Ludovici VIII Francorum regis natu minimus, qui primum comes Andium, deinde per uxorem comes Provinciæ, deinde ad regnum utriusque Sicitæ evectus est a Clemente IV summo Pontifice, illiusque possessionem adeptus anno 1265, opem ei præstante fratre suo S. Ludovico, in cujus Actis multa de Carolo dicta sunt ad 25 Augusti.

b Ludovici videlicet VIII, ejus pater erat Philippus II, cognomento Augustus. Porro de

parentibus Beatæ, ejusque fratribus consuli potest Commentarius ad Acta S. Ludovici § 4.

c Conradum indicat Frederici II filium. Audi Cantipratanum lib. 2 de Apibus, cap. 29: Vidimus, inquit, et illam, quam minus juste extremam ponimus, filiam Ludovici regis Francorum, sororem scilicet devotissimi regis Ludovici, qui felicissime regnat ad præsens. Hæc desponsata Conrado filio Frederici Romanorum imperatoris, in virginitate permanere innuba præelegit. Quæ soli Deo vacans, adeo contemplationi deditur et virtuti, ut nulla ei cura in ullis transitoriis videatur.

d Electus est Innoentius anno 1243, mense Junio, dissidiaque gravissima inter ipsum et Fredericum imperatorem cæpta sunt ab anno 1244, et continuata usque ad obitum Frederici. Hinc neesse est, illa contigisse vel sub finem anni 1243, vel anno sequenti. Porro Elisabetha infans quoque desponsata fuit filio Hugonis Marchiæ comitis; sed illa sponsalia fuerunt sine effectu propter secutas inter regem et comitem dissensiones, ut diximus in Actis S. Ludovici tom. 5 Augusti pag. 298.

e Fanum S. Germani in Laya, vulgo S. Germain E in Laye, oppidum est in Insula Franciæ prope Sequanam inter Lutetiam et Pisciacum.

f Margarita regina, uxor S. Ludovici, filia erat natu maxima Raymundi Berengarii Provinciæ comitis: de illa frequenter meminimus in Actis S. Ludovici.

g Sic edidit Cangius, at mendose, opinor. Nam Roulliardus in Ms. suo legit à Nanterre, quod facile in Angleterre mutari potuit; nec verisimile est reginam preces in Anglia postulasse. Porro Nannetodurum, Gallis Nanterre, vicus est agri Parisiensis inter Fanum S. Germani in Laya et Lutetiam: ubi habitasse piam illam personam scribunt in Vita Roulliardus pag. 96, et Caussinus pag. 27, quod verum omnino existimo, etiam si textum Cangii non mutaverim.

h Gattice Un peu de poirée et de pois baieus. Mendosus haud dubie locus, ut colligo ex Epitaphio, in quo sic legebatur: Un peu de purée aux pois etc. Quod hic Latine reddidi, parum pultis e pisis, neque in eo est difficultas, cum cibus sit communis. F Verum addita vox baieus admodum obscura est, quam ideirco Latine non expressi.

i Hic Gallice de fracon, sed in Epitaphio scribitur de fragon. Utrum sit melius, ignoro: nam vocis significatio mihi prorsus est incognita, quam hac de causa ab eruditis Gallis quæsi, et ne sic quidem inveni.

CAPUT II.

Misericordia in pauperes: fundatio
abbatiæ Longi-Campi: virtutes va-
riæ, morbus biennis, et pius obitus.

Venerabilis hæc Domiua humiliter et misericorditer per se ipsa visitabat infirmos, illos consolatur verbis sanctis, de salute animarum suarum monebat, propriis manibus ministrabat ipsis, liberaliter de re. sua mittebat, diutissime assidebat, ac pulsum arteriæ explorabat. Vehementi admodum afflictorum commiseratione tangebatur, ac summo studio desiderabat animarum salutem.

Pauperibus,
ægrotis, affli-
ctisque solatiū
præstita,

A salutem. Totius mundi causa sciens non dixisset verbum falsum. Nullum juramentum ex ore ejus umquam auditum. Dum verbum dixerat, numquam revocabat *a*: nullius rei gratia fecisset illi contrarium. Magnopere studebat implere verba Evangelii; præsertim per opera misericordiæ, quæ Dominus noster dixit se laudaturum in judicio universali. Postquam Officio interfuerat, priusquam pranderet, jubebat multo tempore ad se accedere magnam pauperum multitudinem, ita ut totum cubiculum ejus ab iis esset obsessum, illisque propriis manibus ministrabat panem, vinum, pulmentum, et obsonium, multumque iis peragendis insumebat laboris. Multitudo privatarum eleemosynarum, quæ et Religiosis et secularibus præstabat, tanta est, ut explicari nequeat. Domicella quædam prosapie bene nobilis, quæ vocabatur domicella de Meru, erat in valetudinario quodam prope ipsam, ac mirum in modum erat viribus exhausta: Domina movebatur summa illius commiseratione, diligentissimaque erat ad curandum illi necessaria; mittebat ipsi cibos de mensa sua, eligebatque manibus suis, quos meliores ei putabat et delicatiores, tanta diligentia, ut majori non potuisset, si fuisset filia: atque talia frequenter exercebat.

B *ac eleemosynæ largæ.* 11 Nevit propriis manibus capitis tegmen, quod sanctus rex Ludovicus frater ejus ab ipsa petiit, ipsamque gratiose admodum rogavit, ut istud sibi donaret, quo caput noctu tegeret. Noluit id ei donare, quemadmodum ego soror Agnes de Harcourt, quæ præsens eram, meis auribus ex ore ejus accepi. Respondit regi, eique dixit: "Propono istud Domino nostro da-
" re; nam primum est, quod umquam nevi
" . Ille vero eam rogavit, et dixit: "Soror, oro
" te, ut aliud neas, quod accipiam ". Respondit illa: "Pervelim, si plura ueam ". Et tegmen istud capitis misit secreto ad mulierem quamdam pauperem, quæ in magno jacebat languore, cuique magna cura quotidie de mensa sua impertiebatur larga beneficia, singularesque magni pretii cibos. Domina Joana et domina Petronilla de Montfort istud de capitis tegmine intellexerunt, adiveruntque secreto pauperem illam mulierem, ac emerunt illud, tantum dantes ipsi, quantum volebat accipere. Habetur nunc apud moniales S. Antonii, quæ illud custodiunt pro reliquiis. Dominus rex Ludovicus pater ejus, dum obiit, magnam illi reliquit pecuniæ quantitatem: at illa totam amore Dei distribuit, et nominatim misit decem equites *b* trans mare. Tot personas Religionis asseruit, ut earum nesciamus numerum. Multum boni et stipis largita est mulieribus viduis, et pupillis, et mira ferebatur misericordia in homines tristitia et dolore affectos.

C *Mature consilio fundat abbatiam Long-Campi* 12 Mos illi erat die Jovis sancto, ut exciperet tredecim pauperes, illis pedes lavaret, propriis manibus bis gemina fercula illis apponeret, calceos douaret, et singulis trigiuta offerret Parisinos in memoriam pretii, quo Dominus noster fuit venditus. Magno desiderabat studio facere aliquid, quod placeret Domino, vehementique desiderio cupiebat domum hospitalis extruere: at nesciebat, utrum potius facere oporteret, domumne nostri Ordinis erigere, an valetudinarium. Misit ad cancellarium Parisiensem, ipsumque secreto interrogari jussit, utrum existimaret magis Deo placere, an ut fundaret publicam pauperum domum, an domum Sororum Minorum? Cancellarius Haimericus *c*, qui vir Augusti Tomus VI.

erat valde probus et theologiæ magister, quique tunc ejus erat confessarius, respondit nullam esse comparisonem domus hospitalis cum fundatione domus Religiosæ, et illius præsertim Ordinis: divinam enim Domini nostri laudationem ibidem peragi et celebrari, virginitatem ibi servari et multiplicari; adhæc opera misericordiæ illic fieri; nam sorores invicem servire. Dixit præterea nuntio: Dic illi, ne me amplius ea de re consulat, sed domum Religionis condat. Post hæc continuo fundavit abbatiam nostram, quæ illi facile constitit triginta millibus librarum Parisinarum.

13 Diligentissimam adhibuit curam, ut Regula esset bona et tuta, illamque curavit examinandam per fratres Minores, qui viri erant probi et probati ac theologiæ magistri, quales erant frater Bonaventura *d*, frater Guilielmus de Milletonne *e*, frater Odo de Roni *f*, frater Godofridus de Vierson, et frater Guilielmus de Harcombour, jussitque Regulæ inseri, quod habebatur in privilegiis, quodque dubium erat in regula et periculosum, jussit deleri; tantoque studio id hoc insumebat, ut inde magna uocetium ac dierum parte vigilaret: tantum impendebat studii et laboris, ut vix queat referri. Plures personæ in ejus erant cubiculo, quarum aliæ legebant privilegia, notabant aliæ; erantque illie semper fratres Minores theologiæ magistri ad res coram ipsa examinandas, et tantopere erat sollicita, ne quid transiret, quod animabus esset periculosum, ut mirum esset: atque huic rei tantam curam tantumque adhibebat studium, ut vix posset quiescere: mirifico etiam flagrabat desiderio, ut res ista confirmaretur a Papa.

14 Præ ceteris volebat, ut sorores abbatie nominarentur sorores MINORES, neque ullo modo Regula illi sufficere poterat, nisi istud nomen illi fuisset insertum. Benedictum cor ejus debebat quoque abbatie imponere nomen illud benedictum, ad quod Dominus noster Jesus Christus elegit Dominam nostram, ut sibi esset Mater; id est, nomen HUMILITATIS BEATÆ MARIE, quod abbatie suæ imposuit, quoque eam nominari voluit. Ego soror Agnes de Harcourt ipsam, interrogavi: "Domina, dic mihi, si placet, amore Dei, cur nomen istud dedisti abbatie nostræ?" Respondit mihi: "Quia numquam audivi illud ab aliqua persona sumptum, quod miror; quod mihi videantur prætermisisse nomen sublimissimum et optimum, quod assumere poterant: atque illud ipsum est nomen, ad quod Dominus noster elegit beatam Virginem sibi Matrem *g*: hæc de causa illud elegi abbatie meæ imponeudum". Laboravit morbo gravi, priusquam Regula esset confirmata, quod præ vehementi affectu quasi animo langueret, donec res illa esset perfecta.

15 Præ insigni humilitate nihil ipsa Pontificem rogare volebat, nec illi scribere de rebus ad Regulam aut abbatiam spectantibus: neque ipsa peragebat gravia negotia, quæ occurrebant faciendæ: at hæc omnia curabat postulanda per dominum regem fratrem suum, quem constituebat omnium negotiorum suorum procuratorem. Ille vero benignissime hæc faciebat, mittebatque et litteras et nuntios proprios. Consueverat etiam, quando sanctus frater ipsius rex Ludovicus veniebat ad locum, ubi degebat, ipsum adire salutatura. Tunc præ insigni reverentia, qua ipsum colebat, coram eo flectebat genua: ille

A AGNE DE
HARCOURT.

cui Regulam
attemperan-
dam curat.

d
e f

E

quamque ab
humilitate
nominari
cupit:

I'

g

fratrem suum
omnium nego-
tiorum habet
procuratorem:

A. AGNETE DE
HARCOURT.

vero manu ipsam relevabat, objurgabatque, quod id ei inultum displiceret, ut apparebat: at ipsa id prætermittere volebat.

amor silentii;
timor Dei:

16 Mirum in modum et pauca loquebatur, et silentium amabat: et quando loquebatur, id valde privatim faciebat, maguaque consideratione. Frater Odo de Roni confessarius ejus ipsi aliquando dixit: " Domina, oportet omnino ut egredi diaris, et animum relaxes. Non discipulet Dominus nostro, si aliquid recreationis sumeres ". Quarebat ex ipsa, cur esset tam taciturna. Respondit illa, quia subinde nimium erat locuta, verbaque protulerat otiosa, congruum esse, ut illud pœnitentia expiaret. Frequenter tractabat cum moderatore conscientiæ suæ de bonis vitæ æternæ, et de sacris Scripturis. Summa erat in Deum reverentia, illumque magnopere timebat, quemadmodum semel mihi secreto retulit: nimirum cum egressa aliquando esset sacello suo ab oratione, lectoque suo niteretur, cœpit perpendere judicia Domini nostri, tantumque, ut mihi affirmavit, tremuit, ut vestis et stramen vehementer sub ipsa concuterentur.

B
humilitas in
petenda de
offensis venia:
patientia in
morbo diuturno,
et beata
mors.

17 Vidi aliquando, quod ob aliqua ei displicentia acriter reprehenderet personas quasdam coram me sorore Agnete de Harecourt: illas autem corripiebat, quod non fecissent opera quædam bona, quæ illis demaudaverat: et quia sibi videbatur duriter nimis fuisse locuta, mirabili humilitate coram me ipsis confitebatur culpam suam, multumque se accusabat, et repetebat verba, quæ dixerat, ea invicem accumulando. Multum mihi proderat hæc audire, reique memoria deinde sæpe mihi fuit utilis. Existimo nullum esse in terra peccatorem, qui multa commisisset peccata mortifera, si tantum se humiliaret coram Deo, ipsumque pœniteret tantum, quantum pœnitebat ipsam, quando aliquid dixerat, in quo verebatur ne quid esse delicti, licet nihil revera peccati esset, tantoque conatu veniam a Deo postularet, qui largam non consequeretur misericordiam. Tantum timebat Dominum nostrum offendere, tantumque ab omnibus occasionibus sibi cavebat, et aliis. In fine vitæ duobus ante mortem annis affecta est gravissimis morbis, quos suavissime a dilecto Sponso suo acceptabat, insignique tolerabat patientia: vitamque finivit h. piissime in perfecta virginitate, maxima humilitate et charitate.

ANNOTATA.

a De fidelitate in servandis promissis hæc accipe.

b Factum id verosimiliter, quando primum contra Saracenos transfretavit S. Ludovicus.

c Mentionem hujus cancellarii facit Bulæus in Historia universitatis Parisiensis ad annum 1251, seu tom 3, pag 24 his verbis: Tunc erat .. cancellarius. . M. Haimericus de Vari, qui D. Thomam Aquinatem et Bonaventuram doctorali pileo iusignivit. De tempore foundationis, scriptaque regula egimus in Commentario § 1, num. 4.

d S. Bonaventura tunc doctor erat Parisiensis, postea totius Ordinis sui regimini admotus, et ad purpuram Cardinalitiam erectus est. De eo tractavimus ad 14 Julii.

e Cantipratanus de Apibus lib. 2, cap. 1, num. 16 de isto Guilielmo sic habet: Vidi et alium eminentis vitæ virum de Ordine fratrum Minorum, fratrem Guilielmum de Militona, qui ma-

gister theologiæ Parisiis sanctissimam ac devotissimam vitam duxit. Hic cum die quadam Parisiis prædicaret, per horam obmutuit, et verbum vitæ resumens, omnibus cum vultu serenissimo valedixit, et sic in pace quievit. *Summam theologiam Alexandri Alensis, quam auctor reliquerat imperfectam, ab eo absolutam, ait Waddingus in Annalibus Minorum ad annum 1257. Hinc viri virtus et doctrina abunde probatur.*

f Hic Beatæ fuit confessarius, ut postea dicitur. Roulliardus in Vita pag. 161 et 162, ex eoque Caussinus pag. 143 sex enumerant hujus Regulæ examinatores, addito ad quinque hic recensitos Odone Rigaud, qui deinde, inquirunt, fuit archiepiscopus Rotomagensis: cognomina etiam plerorumque mutant. Primus Rouillardo est Eudo seu Odo Rigaud, deinde archiepiscopus Rotomagensis, secundus B. Bonaventura, tertius Guilielmus de Millenconne, quartus Odo de Roni, quintus Godefridus de Marson, sextus Guilielmus d'Archembout. *Malim ego inhærere Vitæ a Cangio editæ, a quo multis locis non parum discessit Roullardus, etiamsi profiteatur se sequi Vitam illam, quam Ms. habuit. Primo manifeste hallucinatus est Roullardus, multosque in errorem pertraxit, dum Odonem Rigaudi collocavit inter examinatores illos, asseruitque eum deinde factum archiepiscopum: archiepiscopus enim fuit consecratus plusquam toto decennio antequam Regula illa jussu B. Elisabethæ examinaretur, ut videre est apud Sammarthanos in Gallia Christiana tom. 1, pag. 587; nomen quoque Guilielmi de Milletonne mutavit, ut evincitur ex Cantipratano et Waddingo citatis. Hinc conjectura fieri potest de aliis, qui minus sunt noti. Miror itaque Helyotum in Historia Ordinum Religiosorum tom. 7, pag. 148 hos errores secutum esse.*

g Eadem de humilitate Mariæ mens fuit S. Bernardi. ex quo forsitan hæc hausit. Audi S. Bernardum Hom. 2 super Missus est: " Super quem, inquit, requiescet Spiritus meus, nisi " super humilem et quietum " ? SUPER HUMILEM dixit, non super virginem. Si igitur Maria humilis non esset, super eam Spiritus sanctus non requievisset. Si super eam non requievisset, nec imprægnasset. Quomodo enim de ipso sine ipso conciperet? Patet itaque, qui ut de Spiritu sancto conciperet, sicut ipsa perhibet, respexit humilitatem Ancillæ suæ Deus potius quam virginitatem Et si placuit ex virginitate, tamen ex humilitate concepit.

h Mortem contigisse anno 1270, probavi in Comm. num. 17.

CAPUT III.

Miracula varia, partim in vita, partim tempore mortis patrata: elevatio corporis.

Quando reverendissima sanctaque Domina *Varii precibus* que mater nostra vivebat, quidam ex servis domini regis Ludovici puerum habebat, qui in gravem incidit morbum. Hic homo multis lacrymis, flexisque genibus, et manibus junctis pic

A pie sanctam Dominam rogavit, ut Deum oraret pro puero suo, qui morbo tam crudeli affligebatur. Illa signo annuit, se precibus apud Dominum nostrum intercessuram. Rediit pater ad hospitium suum, reperitque infantem suum sanatum, morboque illo liberum. Tunc regressus est ad Dominam, genuaque coram illa flexit, et dixit: " Benigna Domina, recordarisne quid te pro Dei amore rogaverim? Dic mihi, an pro illo Deum oraveris ". Illa ei respondit, " Omnia no ". Tunc ille ei dixit: " Benigna Domina, gratias ago Deo, et tibi, quod infans meus sit sanatus, et credo firmiter, id precibus tuis esse obtentum ". Illa ei reposuit: Non, noli credere id per me obtentum: non ea sum, "cujus causa talia faciat Deus ". At ille semper dictitabat se credere, meritis ipsius et precibus istud impetratum. Postquam advertit, illum induci non posse, ut non crederet, per se factum esse; prohibuit ei, ne quid ea de re diceret, quamdiu ipsa viveret, idque ipsum jussit promittere. Narravit nobis istud domina magna regina Margarita; dixitque hominem, qui pater erat infantis, rem sibi vere retulisse.

B 19 Præterea, quando vivebat Domina, soror Aleidis de Mucedent vehementer laborabat febris tertiana, quæ pie afficiebatur erga Dominam, sibi que persuadebat se sanandam, si Domina oraret pro ipsa. Hæc soror Aleidis rogavit sororem Agnetem d'Anery, quæ tunc erat abbatissa, ut illa ipsam accederet. Non sustinuit illa accedere præ reverentia. Soror Aleidis id rogavit sororem Agnetem de Harecourt, quæ ipsam accessit, exposuitque ei, quantam infirma haberet de ea fiduciam. Sancta Domina aspexit sororem Agnetem de Harecourt, et amice admodum subrisit: et confestim infirma ex febris sua prorsus fuit restituta. Ego soror Agnes de Harecourt, quæ rem proposui, hujusce sum testis; et soror Agnes d'Adery hæc etiam omnia vidit.

adhuc viventis
a 20 Soror Sara de Houpelines morbo affecta erat valde periculoso, qui vocatur hordeum a. Corpus ipsius totum erat oppletum tuberculis maculisque, indeque credebatur moritura. Domina sancta mater nostra venit ad nos, illamque miseranter aspexit, ægramque benedictis manibus suis tetigit; et mox soror integræ restituta fuit valetudini. Hujus rei testes sunt multæ sorores, quæ illam conspexerunt ægram et sanatam.

ex morbis
variis restituti. 21 Frater Dionysius d'Estampes, Ordinis fratrum Minorum, qui in hac abbacia degebat ad Sacramenta sororibus administranda, longo tempore laboraverat febris quartana. Præsens fuit cum aliis fratribus Minoribus, quando extrema Unctione roborabatur Domina sancta mater nostra, atque illa ipsa erat dies, qua febris patiebatur accessum. Restitutus fuit ex febris sua per merita sanctæ Domine; nec umquam posthæc febris laboravit quartana, et diu deinde vixit. Illud ipse multis sororibus narravit, et verum esse affirmavit: conventus quoque ægrum vidit et sanatum.

Moriens Beata, vocata 22 Soror Ermemburgis de Cerceles pro vero affirmavit, se illa nocte, qua venerabilis Domina obiit, ante Matutinas vocem audivisse, quæ ipsi dixit: IN PACE FACTUS EST LOCUS EJUS. Mox soror ista Ermemburgis adiit abbatissam, illique dixit, se ita audivisse. Repertum est, sanctam Dominam obiisse aut in mortis fuisse confinio eadem hora, remque fuisse veram de ejus obitu. Similiter ista hora soror Joanna de Lou-

vetaines percepit hujusmodi vocem.

23 Soror Clementia d'Argas pro vero asseruit, se illa nocte, qua sancta venerabilis Domina et mater nostra obiit, paulo ante Matutinas aperuisse fenestram, quæ prope lectum ejus erat, ut exploraret, an audiret aliquem in area, quia noverat Dominam morti esse proximam, et aspexisse aëra, qui amœnus admodum erat et valde serenus. Audivit tunc vocem suavissimam valdeque canoram supra domum, in qua cubabat, audivitque tam diu, ut ipsi vere videretur, nunquam se audivisse halitum tam longum in mortali hac vita. Emisit hæc soror Clementia caput suum per ferreos fenestræ clathros, ut melius perciperet quid esset, et deinde ad Matutinas insonuit, nobisque allatas est nuntius, Dominam sanctam matrem nostram esse defunctam. Præterea soror Avelina de Henuaut ista hora audivit modulatas voces multum suaves multumque canoras, seque exiit ad sedendum in lecto; at ignorat, quid fuerit. Credimus firmiter harmoniam fuisse sanctorum angelorum, qui benedictam ejus animam comitabantur ad gloriam cælestem: uam Deum fideliter honoraverat, eique serviverat in vita sua.

24 Postquam sancta Domina nostra novem diebus fuerat sepulta, die nono elevata est de sepulcro, ut alteri imponeretur sandapilæ magis congruæ quam illa erat, in qua jacebat. Nihil emittebat mali odoris; at quasi dormire videbatur. Membra ejus erant tam decora, tam plana, tamque mollia et tractabilia, quam teneri infantis; et facies ipsius mire splendebat, ita ut omnia illa visu essent mirabilia. Præterea, dum tantum movebatur, oculi ejus aperiebantur, qui tam erant formosi sine pallore et immutatione, ut non videretur morte fuisse extincti. Exuimus illam vestem, qua novem diebus induta fuerat sub terra: hæc erat tam pulchra et nitida, ut videretur nunquam corpori fuisse circumdata. Quandoquidem hanc vestem habere cupiebamus pro reliquiis, uova eam veste induimus, illamque tractabamus prorsus sicut cupiebamus.

25 Hæc viderunt conventus Religiosæ, domina Margarita b Flandriæ comitissa, domina Maria c hujus filia, quæ monialis est, domina d'Audenarde d, domina Huloy * vidua, multæque aliæ personæ cives Parisienses; et domini Guilielmus de Guise canonicus Vernouicensis, qui ejus fuit cappellanus, et duo lapidarii, qui illic erant ad sandapilam collocandam; omnesque illæ personæ erant intra sepimentum. Foris ad fenestram erant tot homines, qui ipsam conspexerunt, ut numerum tam Religiosorum quam secularium dicere nequeamus. Inter illos erant frater Odo de Roni theologiæ magister, qui fuit ipsi a sacris confessionibus, frater Petrus de Ville, frater Thomas du Plexi, frater Ægidius de Salli, pluresque alii fratres Minores. Erat ibi quoque domina filia comitis Flandriæ, quæ fuit ducissa Barbatæ e, pluresque aliæ domine, equites, cives, et plebei. Aperuimus ecclesiæ f fenestram, arcamque levavimus, ostendimusque eis sanctam Dominam, veluti infantem in cunis. Ille ex magna pietate, quantum singuli poterant, conabantur tradere capitis tegmina, annulos, fibulas g, pilcos, cingulos, marupiasque sua h, ut tangerent sanctum corpus, quodque illud tetigerat, pro reliquiis habebatur.

A. AGNETE DE HARCOURT. cantusque auditi:

E

corpus ejus post novem sepulturæ dies integrum et decorum

elevatur cum summa adstantium ad arcam tangendam pietate.

h
c
d
* al. Helois
F

e
f

g
h

A. AGNETE DE
HARCOURT.

ANNOTATA.

a Gallice l'orgneilleux, quod Græci κριζι, voce Latinis quoque usitata dicunt; Latini alias hordeum, vel hordeolum vocant, ab hordei similitudine æque ac Græci: nam est tuberculum parvum, oblongum, palpebræ cilio, qua pili sunt, adnascens, inquit Gorræus in Definitionibus medicis ad vocem κριζι, ubi plura videri possunt. Attamen malum sororis Saræ non plane idem fuisse videtur, cum totum ejus corpus maculis esset infectum.

b De Margarita Flandriæ comitissa ejusque principatu consuli potest Meyerus in Annalibus Flandriæ. Filia erat Bulduini comitis et imperatoris deinde Constantinopolitani, comitatumque adeptam post mortem Joannæ sororis, quem reliquit filio Guidoni anno 1279, quo obiit, ut habet memoratus Meyerus fol. 81, et Joannes Iperius in Chronico S. Bertini apud Edmundum Martene tom. 3 Anecdotorum col. 759, ubi ejus decora breviter perstringit.

c Laudatus Iperius col. 723 sic habet de Margarita ejusque filia: Duos filios habuit... filiamque Mariam in Flinis (prope Duacum in Flandria) postea monialem humilem et devotam. Sammarthani tom. 4 Galliæ Christianæ pag. 387 Mariam hanc statuebant primam abbatissam Flinensis cœnobii; sed errorem correxit Dionysius Sammarthanus tom 3, col. 454: qui de hoc Ordinis Cisterciensis cœnobio per Margaritam prædictam fundato latius consuli poterit.

d Hanc Roulliardus pag. 405 vocat filiam Margaritæ. Fuit revera et altera Margaritæ filia, Joanna nomine, quam Labbeus in Tabulis genealogicis pag. 425 docet nuptam fuisse Theobaldo II Barri comiti. At non satis mihi constat, utrum illa designetur, an alia quædam ab Aldenarda Flandriæ oppido nomen sortita.

e Filia erit Guidonis Flandriæ comitis, nupsitque Joanni I Brabantia duci, postquam Margarita Francica prima ejus uxor obierat, ut docet laudatus Labbeus p. 526.

f Gallice du moustier, quod ambiguum est, eum frequentissime pro monasterio sumatur; aliquando pro sacello mortuorum sepulturæ destinato, non raro etiam pro ecclesia, ut videre est in auctiore Cangii Glossario. Veruntamen dubitandum non videtur, quin illa fenestra fuerit in sepimento, quo chorus monialium ab alia ecclesiæ parte secluditur.

g Gallice leurs fermans, quod fibulas reddidi: sive ex fermail, fibula, vox sic fuerit corrupta, sive etiam fuerit usitata.

h Gallice, leurs aumosnieres, Latino-barbare eleemosynarias suas: has autem voces quandoque sumi pro marsupio, quod ex illo promantur eleemosynæ, ostenditur in laudato Cangii Glossario ad vocem eleemosynaria.

CAPUT IV.

Miracula multa post mortem facta.

Frater Dionysius, de quo supra mentionem fecimus, ore suo affirmavit, octo diebus post mortem sanctæ hujus Dominae ac matris nostræ, se texisse altaria templi nostri in Quadragesima, cum tabula ingentis magnitudinis, quæ erat ad altare domini sancti Petri, in ipsum deciderit. Debilis erat ita, ut propriis viribus se erigere non posset, fuitque sub illo pondere per longum temporis interval- lum. In isto periculo istaque angustia invocavit subsidium sanctæ Dominae nostræ, et statim ex onere illo ingenti se elevavit facile sine ullo vulnere, officiumque suum obivit strenue, ut ante faciebat. Istud ipse narravit sororibus multis, quæ rei sunt testes.

Beneficia
præstita peri-
clitanti,

27 Frater Ægidius de Salli, qui longo tempore fuit cum fratre Odone de Roni, habebat capitis tegmen, quod sancta hæc Domina in capite habuit in morbo postremo, et in quo mortis sudore sudavit. Affectus febris tertiana, istud capitis tegmen ex pietate in Sanctam capiti suo imposuit et continuo sudare cœpit, ac convalevit. Soror Agnes d'Auery, soror Maria de Cambray, et soror Maria de Tremblay rem istam perceperunt ex ore fratris hujusce Ægidii, illamque testantur.

E
febris correpto,

28 Soror Ada de Rains pro vero affirmavit, unum e manus digitis sic demorsum sibi fuisse a sue, ut nungue careret ille digitus per annos viginti et ultra. Quando Domina reverenda ac sancta mater nostra fuit sepulta, hæc soror Ada sumpsit de terra corpori circumjacente, terramque illam ligavit supra istum digitum, reliquitque diebus novem; nono autem die dissolvit. Ita penitus sanatus erat digitus, ut nullo umquam affectus fuisse videretur malo; unguemque, quo ante carebat, habuit tota vita sua pulchrum, integrum, sanumque. Vidit conventus digitum affectum, et sanum.

digito lasso,

29 Soror Ermesendis de Paris vice quadam mansit sola in ecclesia a, sine venia, quando conventus cœnabat, dum Domina venerabilis mater nostra recenter erat defuncta. Invasit illam dolor vehementissimus capitis, quam sentiebat cum nimio ardore conjunctum; atque in illo dolore affecta est timore magno, quod mansisset sine licentia. Meditabatur adire triclinium cum sororibus, cum cordi ejus infunditur magnum desiderium, acsi creatura aliqua locuta fuisset cum corde ipsius, eique dixisset: "Nox " FERAS b, sed accedito sanctam Dominam tuam, " ejusque auxilium implorato ". Ipsa eo se contulit, projecit se sub sedile c, quod erat supra corpus, tetigitque capite et gena sua terram corpori impositam. Deinde oravit ipsam magua diligentia, vehementi conatu, et multis lacrymis, tandemque illic in somnum incidit. Ubi surrexit, omnino sanatam se invenit. Ego soror Agnes de Harecourt, quæ tunc abbatissæ fungebatur officio, hujus sum rei testis nam hæc soror Ermesendis continuo ad me venit quasi toto exterrita, dixitque parum abfuisse, quin sensu excidisset præ dolore capitis, quem passa erat, et præ

f
dolore capiti
et timore affli-
ctæ,

a

b

c

A præ timore, quo fuerat territa, nisi Deus) et Domina ipsam sanassent. Soror Mathildis d'Escosse, soror Maria de Cambray, pluresque aliæ istud testimonio suo confirmant.

phreneticæ,

30 Alia ex sororibus nostris sensu privata est tam vehementer, adeoque fuit phreuetica, ut, dum evadere poterat ab illis, quæ eam observabant, ascenderet scamna et arcas, fraugeretque parietes, ut caperet araneas, easque, cum poterat apprehendere, manducabat: sub mensas quoque se mittebat, quærebatque araneas et insecta exclusa *d*, atque, ubicumque reperire poterat, illa manducabat, multaque alia comedeat fœda, quæ nomiuarum non lubet, propter ingentem vesaniam, in qua versabatur. Hoc malo vexatam invisit magna humilitate summoque commiserationis affectu Domina venerabilis mater nostra, quæ tunc vivebat; duravitque iste hujus sororis morbus tribus mensibus et dimidio post mortem sanctæ Dominæ nostræ. Nocte quadam fuit adducta ad tumulum Sauctæ, ubi vigilavit tota nocte, et cum ea sorores, quæ precibus insistentes, orabant Dominam pro ea, ut ipsam dignaretur hoc morbo liberare. Simul atque uos discedebat, meus illi rediit; et, die illucescente, mente fuit tam sana, quam unquam fuerat; neque ullo deinceps tempore malum istud rediit. Vidit hæc rem conventus, illiusque est testis.

rursus febricitanti,

31 Soror Juliana pro vero asseruit, se vehementi febris ardore fuisse affectam; atque in æstu illo flagrasse ingenti desiderio bibendi pie ex scypho, e quo in vita sua bibebat saucta Domina nostra. Mox, ut biberat ex eo, recreatam se sensit ex ardore febris, et satis cito integre convaleuit; et plus quam decem annis febrim non est experta.

quæ et librum amissum, Beata invocata invenit.

32 Hæc ipsa soror Juliana librum habebat, quem magis faciebat ex pietate, quia pertinuerat ad sanctam Dominam nostram. Perditus fuit iste liber præ negligentia, quod ipsam male admodum habebat. Accessit tumulum ipsius, multumque ipsam flens oravit, ut illum restitueret sibi: carior enim erat, quod ipsius fuisset. Benigna sauctaque Mater nostra ei dormienti apparuit, dixitque librum esse perditum; illum peteret a domino rege, sancto Ludovico, fratre suo. Quando soror expergefata est, preces fudit Sancto, promisitque illis ambobus, se eum facultate abbatisæ oblaturum Sancto librum cereum. Deinde simulatque cœperunt librum quærere, iuventus est: cum ante per plures dies inveniri non potuisset, etiamsi multum fuisset quæsitus.

Alia beneficia præstita

33 Soror Ermingardis de Chartres laborabat febrî tertiana admodum vehementi. Hinc voluit ex devotione cereum longitudinis suæ offerre Dominæ, ipsamque precibus interpellavit. Restituta fuit integerrime ex febrî sua, adeo ut postea nunquam illa laboraverit. Accessit sepulcrum, obtulitque cereum suum quam primum potuit.

Domina magna regina Margarita, mater regis Franciæ, adduci jussit dominum Philippum regis filium, qui febrî vexabatur, sperans ipsum sanandum. Voluit ipsum quiescere prope tumulum sanctæ Dominiæ nostræ, venerabilis matris e sue. Sanatus fuit, quemadmodum ipse deinde retulit coram pluribus sororibus, se ab ipsa sanatum, dixitque se istius bene esse memorem.

Soror Margarita de Guyse festucam habebat in uno oculo, eratque in tantis angustiis, ut oculum aperire non valeret. Oravit Dominam,

ut sibi succurreret, ac imposuit oculo suo aliquid de vestimentis venerabilis Sanctæ; et continuo fuit sanata.

A. AGNETE DE HARCOURT.

34 Soror Maria de Cambray sic auditu privata erat, ut quasi nihil perciperet auribus, et nesciret respondere ad ea, quæ ipsi dicebantur; adeo ut hæc de causa non raro ubertim fletet, multumque contristaretur. Pietas eam impulit, ut precibus instaret apud sanctam Dominam nostram, oravitque ad sepulcrum ejus diebus novem. Convalescebat diebus singulis, et uono die perfecte fuit restituta.

partim orantibus apud sepulchrum,

Soror Elisabetha de Crecy vere dixit, se gravissimo malo laborasse mortisque periculo fuisse expositam per tuber, quod erat circum latera tam vehementer premeus, ut se erigere non posset. Quodcumque adhibebatur remedium, ipsam nequibat recreare. Sorores ipsi apportaverunt pulvinar, quod fuerat supra sepulcrum Dominiæ per dies novem. Simulac illud pectori suo imposuit, melius habere cœpit, restitutaque fuit ex morbo. Soror Agnes de Harecourt, soror Agnes d'Auery, soror Margarita de Guyse, pluresque aliæ sorores hujus rei optime meminerunt.

E

Alia vice hæc ipsa soror Elisabetha nimio vexabatur juguli dolore, et soror Ada de Rains tunc viveus, cujus digitum sanaverat Domina, ei dixit: "Vade ad sepulcrum Dominiæ, et cape v' aliquid de terra, quæ est supra tumulum, juguloque tuo impone, et omnino sanaberis." Affirmavit pro vero soror ista Elisabetha se prorsus fuisse sanatam eadem hora, quæ de terra ista jugulo imposuit.

35 Soror Ermemburgis de Cercelles vere asseruit, se gravissime ægrotasse, doloremque sibi fuisse sub mammilla hujusmodi, ut halitum duere non posset. Fiduciam concepit de saucta benedictaque Domina ac matre nostra, ipsamque oravit, et aliquid, quod sanctæ Dominiæ fuerat, applicuit loco affecto. Statim recreata fuit, et sanata. Multæ sorores istud viderunt, et testantur.

partim pie utentibus rebus a Beata relictis,

Soror Aleidis de Mucedent os habebat contortum, ut et oculum, vultum, et nasum, veluti fit ex paralyti: loquela ejus adeo erat impedita, ut vix posset intelligi. In hujusmodi statu fuit ad tres hebdomadas, aut mensem unum. F Nihil medicaminis, quod ei applicabatur, quidquam poterat prodesset. Tunc pietas ei suggestit, ut vellet sumere illa, quæ habebat ex rebus, quæ spectaverant ad sauctam Dominam et matrem nostram, atque ea gestaret collo appensa, ipsamque invocaret et sepulchrum ejus iuviseret. Ivit eo diebus octo ad orandum, atque octavo die obtulit eandem *f* crassitudinem capitis sui et longitudinem faciei suæ. Confestim post hæc prorsus fuit sanata; nec unquam deinceps ægrotavit, ut manifeste patet. Soror Agnes d'Auery, quæ eam custodiebat, hujus rei dat testimonium, multæque aliæ sorores, quæ viderunt integræ valetudini restitutam.

36 Soror Maria de Tremblay pro vero affirmavit, se animi relaxandi gratia accessisse sed vivarium, quod est in domo nostra, ac consedissee super lapides quadratos, qui sunt supra vivarium. Mansit ibi longiuscule, ut captaret acra, quia multum fatigata erat officiis, quæ obire debuerat. Cum ibi esset, lapis, cui insidebat, dirumpitur sub ipsa, lapsusque in vivarium, glaciem rupit, pariterque cum eo soror in vivarium iucidit, illique immersa est supra cingulum. Ad fundum descendebat, cum ei subiit memoria sanctæ

partim ejus operam

ctæ

A. AGNETE DE
HARCOURT.

etæ Dominae nostræ, quam invocavit magno animi affectu, dicens: " Benigna Domina, sic me serva, ut vere sum filia tua. " Mox Dominus noster eam liberavit modo mirabili, utpote quæ in præsentis versabatur mortis periculo; aquaque confestim exivit facile. Recte affirmavit, numquam se affectam fuisse tantis angustiis, tantoque mortis terrore; animoque tunc concepisse propositum melius vivendi. Multæ sorores viderunt turbationem, in qua erat, postquam gravi illo periculo erat defuncta. Istud ipsa narravit pluribus sororibus, inventusque est lapis disruptus, sicut dixerat.

in periculo
implorantibus.

37 Eadem hæc soror Maria de Tremblay servabat sororem Desideratam infirmam, quæ ejus curæ erat demandata. Infirma ei dixit, ut iret sibi aquam haustura ex fonte vivarii. Respondit illi soror Maria se nimio timore nimioque horrore affici, quia nox erat, et tempus primi somni; attamen parata omnino ad impleendam voluntatem ægrotae, candelam sumpsit et poculum, eoque se contulit. Quando illuc ibat, occurrit ei inimicus specie canis viridis, qui oculos habebat rubros et scintillantes, adeoque magnos et largos, ut vacæ oculi viderentur. Tautus eam iuvasit terror, ut totum corpus sibi commotum, capillique sursum trahi viderentur. Occurrebat semper ejus faciei, impediēbatque, ne posset progredi, ita ut numquam ire valeret usque ad aquam, sed redire eam oporteret. In regressu cruce se signavit, brachioque suo illum repulit, et dixit: " Pater, in manus tuas commendo spiritum meum " : tunc discessit ab ea, ita ut ignoraret, quo abierit. Circuivit, ut ad lavatrinae fontem accederet; et dum ibi erat apud fontem, ille se posuit super ipsum et fornicem *g*, ipsique in humeros insiluit, eamque voluit strangulare. Cum reverteretur inde abitura, signavit se cruce, et dixit: " O benigna Domina, tuere me ab hoc diabolo, sicut sum filia tua, et promitto Deo, beatæ Virgini, et tibi, me confessoriam de peccatis totius vitæ meæ, vitamque emendaturam ". Cumque vellet intrare domum, ubi erat ægrota, cecidit quasi omnino deficiens animo, neque habuit vires portam claudendi: poculum quoque, quod manu tenebat, cecidit et contractum est. Ægrota, quæ se movere nequibat, satis percepit clamores, quos emittebat soror Maria, eique dicebat: " Signa te, signa te ". Soror Desiderata hujus rei testis esset si viveret. Soror Joanna de Louvetaines, quæ agræ satis diu ministravit, et soror Juliana testantur, sororem Desideratam sibi id sæpius retulisse in vita sua.

ANNOTATA.

a Gallice, au moustier, quod ambiguum esse jamjam monui.

b Hæc duæ voces Latinæ erant, reliquæ Gallicæ.

c Gallice in Vita fourme, alias forme, et Latino-barbare forma, quod et sedile canentium in choro, et speciem quamdam sedis portatilis significat.

d Gallice, barbelotes esclotes. Quænam sit species insecti, non satis novi.

e Amita, Gallice tante, hic sumitur uno gradu remotius pro magna amita, ut vulgo dicitur. Margarita enim conjux erat S. Ludovici, mater Philippo III tunc regnantis, cujus filium Philippum IV sanatum narrat.

f Sic Gallice habetur, licet mira videatur candidæ forma.

g In editione Cangii fouruel, quod non invenio: at pulem designari concameratum fontis operculum: hinc fornicem Latine dixi. Hujusmodi conjecturas æquo animo lector accipiat: nam sæpe in tenebris palpandum est, quod recentiores Vitæ scriptores a vocibus hujusmodi exponendis caute abstinerint.

CAPUT V.

Miracula alia post mortem
patrata.

Soror Joanna de Louvetaines pro vero affirmavit, se in gravi morbo, quo tribus mensibus laboravit, vota fecisse Dominae sanctæ matri nostræ, eamque rogasse ex animo, ut Dominum oraret pro sanatione sua, sic eam affata: " Benigna Domina mea, suavis mater mea, te obsecro, des mihi sanitatem: firmiter enim credo merita tua majora esse quam necessitas mea. " Sic precabatur multis lacrymis perfusa, et crebro. Contigit, ut nocte quadam gravissime laboraret, adeo ut sibi videretur id amplius tolerare non posse. Vocavit sororem Mathildem d'Escosse, quæ ipsi serviebat, eique dixit: " Cruce me signa, et commenda me Dominae beuedictæ matri nostræ ": et mox in somnum iueidit. Inter dormiendum cernere videbatur Dominam, flexisque niti genibus coram ipsa, eique preces fundere junctis manibus, ut ante, Dominaque videbatur ipsi respondere: " Ito ad fratrem meum. " Deinde existimabat se videre multos homines tamquam peregrinos, accedentes ad sepulcrum domini regis, sibi que persuadebat se eo ire non posse. Hæc de causa sic regem invocabat: " Domine rex, misericordiam tuam imploro, sana me. " Imaginabatur etiam se portari ad tumulum domini regis, ibique adesse Dominam: et rex videbatur tenere manum elevatum supra tumulum, eique Domina dicere: " Domine rex, signa aut sana hanc sororem. " Ille, ut apparebat, signabat eam, dixitque: " Sana eris intra octo dies. " Mox ut evigilavit, istud narravit sorori Mathildi, quæ ipsam custodiebat, eique dixit: " Sanata sum. " Et verum est, confestim sanata fuisse. Conventus ægrotam vidit, redditamque ei sanitatem.

Ægra ex gravi
morbo, apparitionibus
præviis.

E

F

39 Hæc eadem soror Joanna de Louvetaines morbo laboravit gravissimo, qui duravit per tres omnino annos, parumque spei habebat recuperandi unquam valetudinem propter vim mali. Vota fecit Dominae sanctæ matri nostræ, promisitque se jejunaturam tribus hebdomadis solo pane et aqua contentam. Postquam eo modo jejuaverat, sic allocuta est sanctam Dominam nostram: " O benigna Domina mea, jam tribus septimanis jejunavi pane et aqua vitam tolerans, quod magno mihi stetit incommodo, neque adhuc recreata sum. " Somno correpta est, sibi que imaginabatur, se super tumulum Dominae portatam, Dominamque supra tumulum sedere; unde ægrota paululum fuit exterrita, cogitabatque, et sibi dicebat: " Hæc est, cujus imploras subsidium. " Imaginabatur quoque soror, Dominam sibi obviam venire, seque Dominae dicere: " Domina, te oro, ut mihi subsidio

bis restituta:

" sidio

A " sidio sis apud Dominum nostrum " : Dominamque manum suam tenuisse, sibi que dixisse: " Ito ad fratrem meum ". Tuuc in imaginatione sua videbat agmen supplicantium regum, qui splendide erant ornati, coronatique omnes, in cuius agminis fine erat dominus sanctus Ludovicus. Domina apprehendit sororem, posuitque ante illum, eique dixit, ut illam signaret. Dominus rex signavit sororem, eique dixit: " Tota " eris sana ". Et certe soror prorsus sanata fuit, ut postea patuit, cum omnes conspexerunt sanam esse: nec ullum deinceps morbi apparuit in ea vestigium.

alia Beatae invocatione canis truculento crepta:

40 Accidit sorori Saræ de Houpelines, ut canis admodum truculentus domus nostræ, qui multa intulerat mala sororibus, evaderet, eique in faciem insiliret. Ipsa manum interposuit, canisque manum ipsius apprehendit, novemque vulneribus manum læsit et brachium. Deinde femur invasit prope genu, multasque et ingentes infixit plagas. Aderant multæ sorores, quæ ei conabantur subvenire; at nequibant canem ab ea remove. Tunc soror Sara imploravit Dominum nostrum, et beatam Virgineam, et sanctam matrem nostram, dominam Elisabetham, cui sic dixit: " Benigna Mater mea, si vesne me a canibus devorari? " Et mox canis sponte sua abiit, eamque reliquit: et ipsa mansit gravissime læsa. Postea femur sororis intumuit, malumque crevit tam vehemente, ut crederetur inde moritura. Tunc cum licentia mansit sola apud sepulcrum Dominæ, quamdiu conventus mauducabat, oravitque Deum, et beatam Virginem, ac Dominam sanctam matrem nostram, ut ipsa sibi opem præstaret: et statim, priusquam conuiderat conventus, se recreatam sensit ex ingenti illo inflationis malo; integreque valetudini est restituta. Vidit illud soror Elisabetha de Tremblay, quæ ei ministrabat, pluresque aliæ sorores; et nos videmus prorsus esse sanatam.

lumen circa sepulcrum visum: beneficia alia

41 Plures sorores sæpius viderunt ingentem claritatem circum tumulum sanctæ Dominæ ac matris nostræ circa tempus Matutinarum, aliaque pia, quæ longum esset referre.

Breviarium sororis Aguetis de Paris aquæ incidit apertum, tamque fuit madefactum interius et exterius, ut numquam videretur aptum fore, cuius legerentur characteres. Impositum fuit pie tumulo sanctæ nostræ Dominæ, relictumque ibidem tribus circiter horis. Redditum fuit pristino nitore, pulchrumque est et legibile, ut erat, priusquam aqua mergeretur.

Eadem hæc soror Agnes adeo male erat affecta in meatu juguli sui, ut vehementer esset terri- ta. Mox, ut malo adhibuerat aliquid ex iis, quæ sanctum Dominæ corpus attigerant, ejecit per os quasi paludem a integreque fuit sanata. Possemus referre paucis verbis bona spiritalia consolationesque, quas præstitit personis, quæ ejus pie imploraverunt opem. Pro quacumque tribulatione et tristitia invocatur, juvat consolaturque sincero corde orantem.

variis personis,

42 Mulier Parisiensis, cui nomen Agnes la Coffriere, infantem habebat gravissime ægrotantem, cuius mors expectabatur sine spe restitutionis. Amabat eum vehementer; aliis enim carebat infantibus: ipsaque cum aliis personis apud infantem vigilaverat, quia finis vitæ adesse videbatur. Jussa fuit quietem capere. In somnum incidit. Inter dormiendum audire videbatur vocem sibi dicentem: " Agnes, vove infantem " tuum dominæ Elisabethæ prope sanctum Clo-

doaldum, illique offer scyphum, quem tibi dedit " pater tuus, et sanabitur infans ". Postridie peregrinata est ad domum nostram obtulitque scyphum; et sanatus est infans.

A. AGNETE DE HARCOURT

Mulier ex Serenes b, Agnes nomine, vi morbi visum amisit. Adducendam se curavit ad abbatiam nostram, vota que fecit sanctæ Dominæ nostræ, cui duos ex cera oculos promisit. Simul atque votum miserat orationemque absolverat in monasterio, vidit, visumque eodem die integrum recuperavit.

b

43 Puella, quæ aberat duabus leucis ab ecclesia nostra, in periculo versabatur perdendæ virginitatis: et de nocte, priusquam tradita erat, sancta Domina nostra apparuit dormienti, eique dixit: " Surge, vade ad abbatiam meam, quæ " est prope sanctum Clodoaldum, et liberaberis ". Surrexit puella citissime; cumque nesciret qua parte esset abbatia, recta cucurrit via, venitque adeo madida sudore, cursuque fatigata, ut vix respirare valeret: atque ex ingenti se servandi desiderio superiorem vestem reliquit in silva c, ut citius posset accurrere, iuventaque fuit illa vestis, ut Domino placuit. Puella hæc impotesturum in virginitate perseveravit, vitamque duxit bonam et honestam, uti testantur personæ, quibus convixit.

etiam peregrinis,

c

E

44 Duo homines Toruaco d veerunt ad abbatiam nostram, attuleruntque pro oblatione duas caudelas longitudiuus suæ, et petierunt, ut sibi ostenderetur tumulus sanctæ Dominæ nostræ. Dictabant illi se fuisse in carcere, et in periculo vitam laqueo amittendi, cum vox quædam illis dixit: " Vota facite dominæ Elisabethæ prope sanctum Clodoaldum, et liberabimini ". Porro, quia venerant, magnoque studio petebant, ut tumulum benedictæ Dominæ videre liceret, responsum eis fuit, moris non esse frequenter aperire fenestram. Ipsorum candela fuerunt accensæ circum tumulum, illique abierunt liberi e.

in diversis necessitatibus

d

45 Custos f domus nostræ purgabat ecclesiam, eratque prope cameram in corbe funibus per machinam attracto: ruptus est fuvis, illeque cecidit super scamna ecclesiæ, gravissimeque fuit faucibus. Ex lapsu vulnus habebat in capite; ac mirum fuit, totum ei cerebrum non fuisse dispersum; timebaturque inde moriturus, et oportuit fratre venire magna festinatione, ut confidentem audirent. Sorores magna ejus commiseratione erant affectæ, vota que pro ipso fecerunt Dominæ sanctæ matri nostræ; atque ille intra breve tempus perfecte fuit sanatus, nec quidpiam læsionis ei mansit ex vulnere.

intercessionem Beatae

e

f

46 Quando domina regina habitabat in domo nostra, servus illius, qui ei erat ab eroganda stipe, ægrotavit, atque in phrenesim incidit vehementem. Viri benigni ejus miserti sunt, vota que pro eo fecerunt Dominæ sanctæ matri nostræ, eique obtulerunt candelam æqualis cum ægroto longitudinis. Mox æger ad mentem reductus est, restitutusque ex phrenesi, confessionemque instituit et se præparavit. Vidit hoc frater domus nostræ, multique alii.

collata

Philippus procurator abbatiae nostræ laborabat tertiana tam vehemente, ut timor esset, ne mente privaretur. Sudare nequibat quocumque adhibito remedio: simulatque impositus est pulvinari, quod Domina sancta mater nostra capiti suo habuerat suppositum, sudare continuo cœpit, atque integram valetudinem recuperavit.

Filius Richardus, ubi imposita ei fuerat terra, sumpta

A. AGNETE DE
HARCOURT.

g

sumpta in eireuitu sepulcri sanctæ Dominæ, liberatus fuit febrî tertiana, quæ laboraverat longo intervallo g.

ANNOTATA.

a *Legitur in Vita Galliea comme palu. Porro palu olim Gallis idem fuit, quod Latinis palus vel stagnum, ita ut verba Galliea verti debeant quasi paludem vel stagnum. Indicant autem hæc verba, ruplo apostemate, quo haud dubie laborabat, ecomuisse magnam copiam puris, quod eral instar aquæ turbidæ vel paludosa.*

b *Vicus Surene notatur in tabula agri Parisiensis una fere leuca a S. Clodoaldo.*

e *Galliee au bois, forsan legendum au bois. Conjectura utendum hic fuit, cum vox bois etiam exponi nequeat, nisi per conjecturam.*

d *Tornaeum, Gallis Tournai, urbs est Flandriæ episcopalis et non ignobilis.*

e *Intellige liberos jam fuisse post votum factum invisendi sepulcrum: nam alioquin eo ire non potuissent.*

B f *In edicione Gallica, la guete.*

g *Roulliardus in Vita a se scripta ex miraculis modo relatis quædam prætermisit; quædam narravit alio modo, quam hic erant narrata, ac landem a pag. 446 adjunxit pauca, tamquam deprompta ex Vita Ms. Agnelis. Hæc Latine reddita lector accipe:*

Domina Maria Dionysiopolitana quatuordecim fere annis eatarrho laboraverat in eapite, adeo ut se erigere non posset, et majori temporis parte lecto deeumberet. Visus insuper ei erat obscureatus, ut vix cernere valeret, aut perso-

nas eognoseere. Jussit se duci ad Longum-Campum, quando saneta Mater ab uno sepulcro translata fuit ad aliud: tunc, postquam magno affectu se ei eommendaverat, catarrhus ipsius excisatus est, oculi ejus illuminati sunt, et quilibet assistentium eum ipsa laudabat Deum de eventu tam felici.

Mulier juvenis, nomine Petronilla, filia domini Anselmi de Pontoise, graviter ægrotabat febrî, laborabatque præterea graviditate, licet hæc ad terminum non esset perdueta, quod vis mali tempus prævenisset. Rogabat Sanctam, ut sibi succurrere vellet et fructui suo. Deinde aliquid petiit ex aqua, qua sanctum corpus erat lotum; non enim diu erat sepulta. Bibit ex illa, moxque sanata est et infante suo liberata, qui vixit et salutaribus baptismi undis fuit ablutus. Uxor fratris hujus Petronillæ, quæ diu fuerat sterilis, infantem concepit suffragantibus Sanctæ precibus.

Alia mulier Parisiensis, quæ in puerperio diu laboraverat, eum eurasset corpori suo imponi de terra, eireum Sanctæ sepulcrum colleeta; tanta peperit cum lætitia, quantus fuerat quamque difficilis et E tædiosus labor partus.

Domina Aloysia du Port de Nully vehementer affligebatur febrî pleuritica, ita ut quasi suffocaretur sine potentia respirandi, aut halitum ducendi. Simulatque pro illa vota facta sunt sanctæ Matri, hujusque pulvinar ei tangendum est datum, prorsus malo suo liberata est.

Tres aliæ personæ sanitati subito sunt restitutæ sola invocazione nominis Sanctæ: quinque servatæ sunt a cæcitate, quæ videbatur imminere; et sex febribus omniuo liberatæ.

DE BEATO BENEDICTO ARETINO

EX ORDINE FF. MINORUM

ARETII IN TUSCIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. P.

C

§ I. Cultus, et collectio rerum a Beato gestarum.

F

AN. CIRC.
MCCLXXX.
Beati cultus

Aretium, vulgo Arezzo, civitas episcopalis in Tuscia multis memoratur a Leandro Alberto inter ea, quæ scribit de eadem Italiæ regione pag. 94 et seqq. in editione Latina Colonie Agripinæ anno 1566 impressa, ubi agit de ejusdem antiquitate, fertilitate, calamitatibus, clarisque viris. Jacet in monte, et paucis miliaribus distat a Clano palude, quæ paulo infra in fluvium Arnum se exonerat. Vasa Aretina magno apud veteres in pretio fuisse, notum est e scriptoribus. Civitas hæc mundo ac cælo dedit Benedictum. Arturus illum sic annuntiat hac die: Aretii in Tuscia, beati Benedicti Aretini, confessoris: qui provincie Autiochenæ in Syria primus provincialis ab eodem patre sancto Franciseo institutus, vitæ sanetitate extitit insignis. Plura de illo memorat in notis. Hueberus in Menologio Franciscano non videtur ausus ei dare titulum beati hæc scribens: Aretii in Tuscia, in æde S. Francisci, in sacello Sivigardorum*, circa annum MCCLXXX religiose tumulatus servatur bene-

dictus a Domino P. Benedictus ab Aretio: quem deinde laudans, Tandem, inquit, diebus, meritis et gratiis plenus, ad eælestem mercedem sanetissime penetravit.

2 Ast Huebero liberalior in eum fuerat diu ante Petrus Rodolphus Tossianensis Historiarum Seraphicæ Religionis lib. 1, fol. 84 verso, ubi ex parvo vitæ compendio delibo ista: Beatus Benedictus Aretinus ex Sinigardo de Sinigardis, et Elisabetha Petramaliscia, honestis parentibus natus., per omnes sanctitatis gradus incessit.. Obiit.. autem Aretii, tumulatus in æde D. Francisci, in capella extrueta a familia Sinigardorum in honorem hujus Sancti. Caput eustoditur in sarerario in quadam capsula... Indicat Benignus Fremaut in Legenda generali Franciscana, servare ibidem dictum caput in pulera hierotheea, et unam e maxillis ejus honorari in ecclesia PP. Conventualium

* I. Sinigardorum

A Conventualium Bononiensium : ubi vides indicari cultum ex reliquiis, de quo etiam apud Tossinianum, ut aiebam, et Masinum mox citandum.

probatur.

3 Deinde refert dictus Tossinianus sequentia de illo legi carmina :

Aretii Benedictus ego Sinigardia proles,

Vates, et sacra Religione Minor.

Assyrii patres mihi jam parvum ministro,

Hinc digitum, Daniel quem dedit, ipse tuli.

Nunc vivo in cælis, patria et mea membra reservat,

Inque meis aris thurea dona fero.

Carmina illa melius mihi placerent, si poeta loqui fecisset alium de Beato, et non hunc de se.

In Bononia perlustrata apud Masinum die iv Aprilis ista indicantur : Beatus Benedictus Aretinus, Ordinis Minorum. Ad sanctum Franciscum servatur mandibula ejusdem. Imago Beati, satis antiqua, ut videtur, apud Tossinianum fol. 81 repræsentatur, circulo, radiatorum loco, caput ambiente, ut postea videbitur. Titulo beati illum nuncupat Gonzaga in Origine Seraphicæ Religionis etc. parte 1 in viris illustribus pag.

B 92, uti etiam Waddingus in Annalibus Minorum ad annum 1211, num. 16, e quo auctore hujus præclarissimi Viri gesta colligam. Utar autem postrema editione.

Elogium ejus ex Waddingo:

4 De accessu ejus ad Ordinem FF. Minorum, aliisque ejus in eodem ornamentis sic loquitur loco modo citato Waddingus a pag. 111 : Ceterum beati Benedicti inter Aretinos celebrior est memoria, quem ex Sinigardo de Sinigardis, et Elisabetha de Petra-Malischia honestis parentibus in Aretio natum sua vestivit tunica Franciscus. Qui ejusdem sancti Patris imitator assiduus ad magnam perfectionem per omnes sanctitatis gradus incessit. Prudens et gravis in moribus, factus est Marchiæ minister, deinde provinciæ Romanæ, seu Antiochenæ, ex qua miraculose acceptum in civitate Babylonæ Daniëlis prophetæ digitum in suam patriam reportavit, cujus virtute Deus multa operatus est miracula. Joannem Brennam Hierosolymorum regem, et Constantinopolis imperatorem ad Ordinem recepit, ut suo loco largius dicetur. Ejus precibus ab imminente et certo naufragio liberatos socium, et duos D. Basilii monachos, in quodam prope Antiochiam alveo navigantes, refert Bernardus a Bessa, seque miraculum hoc ab ipso ejus socio, aliisque viris fide dignis accepisse subjungit. Spiritu etiam prophetico claruit, et multa prædixit occulta, præcipue fratri Thomæ Papiensi, Tusciæ postea ministro, cujus in re ardua peragenda dubias cogitationes penetravit et dissolvit.

mittitur a S. Francisco in Orientem,

C 5 Postquam S. Franciscus convocasset undique Fratres ad comitia generalia, eosque ad universas Europæ provincias, institutis ubique rectoribus, destinare decrevisset, abunde ostendit, quanti faceret Benedictum, uti colligitur ex memorato Annalium scriptore ad annum 1216, num. 3, pag. 248 : In Piceno, inquit, seu Marchia Anconitana (ministrum instituit) fratrem Benedictum de Aretio, sibi familiarem et gratum, quem post sanctissime gubernatam illam provinciam misit ad Græcos et Antiochenos. Ad annum vero 1219, num. 32, pag. 303 hæc scribit : Diviso mox inter consodales Orbe, veluti si universum Dei excelsi subjugare vellet imperio, cujus ampliores, potioresque plagas a debita defecisse obedienda conspexit, ad eas vincendas partes peritiores misit duces, quas magis sibi constitit fuisse rebelles. Longa itaque pro more præ-

Augusti Tomus VI.

missa oratione, sibi duodenisque sociis designavit Syriæ et Ægypti regiones. Ad deficientes Græciæ nationes destinavit beatum Benedictum de Aretio cum aliis Fratribus.

auctore J. P.

6 Ad annum eundem num. 33 Vir beatus laudatur a magno fructu, quem in Græcia retulit apostolico suo labore. Verba accipe : In Græciam autem statim navigavit Benedictus, deposito ministeriatu provinciæ Marchiæ, quem eoque laudabiliter gessit. Perquam benigne et humaniter receptus est a Petro Altisiodoro Orientis imperatore, quo favente et auxiliante plura accepit et edificavit suis sodalibus habitacula, et Religionem ita dilatavit, ut brevi ampla coaluerit provincia fratrum, dicta Romanæ. Miros fecit ibidem Ordo progressus, et Vir sanctus cum sociis rei spiritualis proventus, doctrinam eorum et vitam Domino confirmante sequentibus signis, De Petro comite Autissiodorensi, ac deinde imperatore Constantinopolitano, plura refert Raynaldus in Annalibus ecclesiasticis tom. 13 ad annum 1217, quo coronatus est Romæ in basilica S. Laurentii extra muros ab Honorio PP. III, ubi num. 4 et seqq. inter alia, quæ de Petro memorat, eidem anno intexit ista : Nil Petro legati (Apostolici) auctoritas, nil susceptæ tanto apparatu imperatoriæ insulæ profuerunt, quam ut instar victimæ, quæ coronatur corollis, dum ad cædem ducitur, eum pompa periret. Græcorum enim terras ingressus Theodori Angeli Comneni prodicione una cum legato in carcerem fuit conjectus. Idem Annalium auctor num. xi agit de exercitu ejus cæso. Ad annum autem 1218 num. 20 dicit, non esse sibi compertum, an in vinculis obierit, an libertati et imperio redditus fuerit. Quomodo igitur B. Benedictus, anno 1219 in Orientem profectus, perquam benigne et humaniter receptus est a Petro . . imperatore ; quomodo tot ab illo cumulatus favoribus, uti volebat Waddingus ?

ubi Ordinem promovet : an ope Petri imperatoris Constantinopol.

E

§ II. Pia consuetudo a Beato instituta ; veritatem indulgentiæ Portiunculæ confirmat ; tempus mortis ; apocrypha quædam de Beato narrantur.

F

A d annum 1232, num 42 laudatus Annalista agens de Conventu Aretino circa hunc annum translato a primo foundationis loco extra urbem, eadem occasione laudat B. Benedictum illuc reducem ex Oriente, ab eoque piam aliquam consuetudinem institutam scribit : Cum locus, inquit, hic vexaretur a spiritibus immundis, prædictus Benedictus instituit, ut cautaretur illa antiphona : « Angelus locutus est Mariæ » dicens etc. » quam institutionem confirmavit postea divus Bonaventura Generalis.

Antiphonam instituit contra immundos spiritus :

8 De testimonio, quod Beatus dedit pro confirmatione indulgentiæ Portiunculæ, tractat Waddingus ad annum 1277, num. 17, ista præmittens : Hoc ipso tempore amplius vulgari cæpit magna illa indulgentia Portiunculæ, seu ædis sanctæ Mariæ Angelorum, quam proinde gravibus testimoniis comprobari oportuit, quibusdam de ea dubitantibus, aliis contradicentibus. Vive-

confirmat

ACTORE
J. P.

bat tunc beatus Benedictus Aretinus, beati Francisci discipulus et socius, cujus fidem et sententiam in hac re expostulantibus, hoc ipso anno authenticum istud dedit testimonium, *hisee ibidem verbis expressum* : In nomine Domini. Amen. Ego frater Beudictus de Aretio, qui olim fui cum beato Francisco, cum adhuc viveret, et, divina gratia operante, ipse pater sanctissimus ad Ordinem me recepit; quique sociorum suorum fui socius, et frequenter in vita sancti Patris nostri, et post ipsius transitum de hoc mundo ad Patrem, cum eisdem de secretis Ordinis frequenter collationem habui: confiteor me audivisse frequenter a quodam supradictorum sociorum beati Francisci, qui vocabatur frater Masseus Morignani, qui fuit homo veritatis et probatissimæ vitæ, quod ipse fuit cum beato Francisco apud Perusium ante præsentiam domini Papæ Honorii, cum petivit indulgentiam omnium peccatorum pro illis, qui contriti et confessi convenirent ad locum sanctæ Mariæ de Augelis a vesperis primæ diei Kalendarum Augusti usque ad vespas diei sequentis.

Portiuncula
indulgentiam
authenticum te-
stimonio:

B 9 Quæ indulgentia cum fuisset tam humiliter quam instanter a beato Francisco postulata, fuit tandem a summo Pontifice liberalissime concessa, quamvis diceret ipse summus Pontifex, non esse consuetudinis talem indulgentiam facere. Hæc eadem ego frater Raynerius de Marianis de Aretio, socius venerabilis dicti fratris Benedicti, confiteor me audivisse frequenter a dicto fratre Masseo, cui specialissimus amicus fui. Lectæ et publicatæ fuerunt supradictæ collationes apud cellam dicti fratris Benedicti coram fratre Compagno de Burgo, fratre Raynaldo de Castillione, fratre Caro de Aretio, et aliis pluribus ad hæc vocatis, et rogatis anno Domini mclxxvii, Ecclesia Romana vacante, Indictione v, die Dominico, ultimo die mensis Octobris. Ego Joannes Notarius prædictis omnibus interfui, et de mandato venerabilis patris fratris Benedicti, et fratris Raynerii scripsi et publicavi. *De celeberrima hæc indulgentia agendum erit die 14 Octobris, quo colitur S. Franciscus. Videri interim possunt, quæ pro illa scripsit V. A. P. Mathias Grouwels ex Ordine FF. Minorum in Historia critica ejusdem, anno 1726 Antverpiæ edita.*

moritur anno
circiter 1280,

* feria vi non
congruit cum
xxxi Augusti
ante annum
1285.

C 10 Reliquum est, ut de beati Confessoris obitu nonnulla observemus. Waddingus ad annum 1280, num. 2, Hoc anno, ait, vel circiter, 2 Kal. Septembris, feria vi * obiit. Benedictus Aretinus, vir sanctus. *Ibidem agit de ejus tumulo Aretii in æde sacra sancti Francisci, in sacello a familia, de qua superius, in ejus honorem exædificata; item de capite, ac carmine, quæ dabam in antecessum occasione cultus. Judico autem in utraque Waddingi editione scribendum exædificato, ita ut non ad ædem sacram S. Francisci, sed ad sacellum Beati referatur, prout videtur sensus exigere. Rodolphus etiam supra num. 2 scribit in capella extracta. Benignus Fremaut antea allegatus ita pariter Waddingum intellexit: nam in Vita, quam ex eo collegit, hæc memorat: Reliquiæ ejus quiescunt in sacello, quod in honorem ejus ædificatum fuit a nobili familia Sinigardorum, e qua oriundus fuit.*

aliis perperam
cum anticipan-
tibus.

11 Sed ad annum mortis redeamus. Rodolphus, sequente eum Bzovio, longissime aberravit, signans e vita excessisse Beatum anno mcccxxiv. Hæc hallucinationem hanc corrigi Waddingus ad annum 1259 num. 9, e quo excerpto ista:

Floruit. hoc tempore. Benedictus Aretinus, D quem nescio unde accepit Rodolphus, et ex eo Bzovius (anno mcccxxiv num. 9) obiisse anno mcccxxiv, cum expresse constet ex relatione apocripiariorum Gregorii IX, quam nos exscripsimus, anno mcccxxxiii Constantinopoli vixisse, et ipse asserat Rodolphus, eum in Ordinem admisisse Joannem Brennam imperatorem: quem tamen non nisi circa annum mcccxi imperii exuvias deposuisse narravimus (anno mcccxl, num. v.) Ad hoc tempus pervenisse, imo et in plures adhuc annos vixisse, exactius habent vetusta Chronica Mss. *Deinde in memoriam revocat testimonium authenticum, quod Beatus dedit anno 1277, et modo productum est.*

12 De præclaris Viri dotibus, quibus mens *Effigies ejus* ejus præclita fuit, et quæ tamquam in imagine relucet per decursum hujus Commentarii, satis dictum est. *Liceat his adjungere effigiem corporis ejus ex Rodulpho fol. 84, cui præfigitur hæc inscriptio: Vera B. Benedicti Aretini effigies, quam in minore forma sic imitatus est chalcographus noster.*

E

F

Infra imaginem ponitur hoc earmen distichum:

Ut digitum Dauielis ei, Benedicte, dedisti,
Reddita lux patriæ, reddita pax populo.

Videtur alludere poeta ad ea, quæ ibidem fol. 84 dicuntur de isto digito Aretium delato: Cujus virtute multa Deus operatus est in ea urbe. Waddingus ad annum 1259, num. 9 ista iuculta, sed prisca, ut vocat, de hac re carmina legi affirmat:

Hic Syriæ in patriam digitum Dauielis ademit,
In patria tandem perit pctiturus Olympum.

13 Fabulosa sunt, quæ Pisanus narrat de modo, quo hoc sacrum pignus in Oriente consecutus est. Recito textum fol. 77 verso: Fuit hic devotus sancto Danieli prophetæ, et cum affectasset ejus sepulchrum visitare, nec posset tam ex itineris prolixitate, quam custodia draconum existentium ad ejus sepulchrum in Babilonia; die quadam sibi immenso dracone apparente, et cum infra caudam recipiente, in Babiloniam portavit ad sancti Dauielis sepulchrum: cujus tumulum aperiens, ejus digitum accepit ex devotioe, et secum detulit, ac ab eodem dracone modo præfato

modus fabulosus est, quo dicitur digitum S. Danielis accepisse:

A fato in pristino loco illæsus est positus, et draco statim disparuit. Unde creditur, quod angelus Domini fuerit. *E quo apoerypho auctore commentum hoc transcripserit Pisanus, ignoro. At præterquam quod mirabilis ista transvectio per draconem, aliorumque draconum ad S. Danielis sepulcrum custodia ad aniles fabulas releganda sit; nihil satis fundati me eomperisse de loco sepulcri ejus, etiamsi voluerint varii illum determinare, indieavi tom. v Julii, die XXI ejusdem mensis, a pag. 123. Gonzaga supra citatus de hoc digito ex Oriente translato non loquitur omnino affirmative: Fertur, inquit, detulisse Arctium Danielis prophetæ digitum ex Babilone. Waddingus supra num. 4 indicabat digitum hunc ab illo miraculose acceptum in civitate Babylonæ. Sed potuit Beatus alio modo et ex alio Orientis loco sacrum hoc lipsanon detulisse Aretium.*

culi pompa, paucis ante diebus quam morbo lethali tentaretur, Minorum Ordini, summo aumi ardore ac pietatis sensu delibutum, sese aggregasse.

AUCTORE
J. P.

15 *Et mox recitatis Jordani verbis, hanc historiam sic refutat num. 76: Hæc Jordanus, cujus narrationem fictionis suspicione non carere aliquis existimare poterit: ut enim pium mortis genus de piissimo principe inficiandum non sit, ita nou parum ab historiæ veritate aberrant, quæ auctor his præmittit. Scribit enim, abscedente Joanne, Balduinum Constantinopoli relictum urbem amisisse; cumque eo tristi casu torqueretur Joannes, cæleste illud visum ipsi objectum fuisse: quem errorem, ut mittam auctores cæteros, abunde confutat Georgius Logotheta, dum ait, Joannem non diu post initum a Vatacio et Asaue contra Latinos fœdus arcissima confirmatum affinitate, de quo suo loco diximus, vixisse, atque hæreditarium imperium Balduino reliquisse, cujus postea gesta expugnationemque Constantinopolis longe post hæc tempora refert. Deindenum. 77 laudatus Raynaldus vita excessisse Joannem anno 1237 affirmat ex Richardo synchrono, ac Parisio, addens non deesse, qui mortem ejus differant post annum 1240. Quamvis autem non sit mei instituti disputare de discrepantia hujus temporis, nec de relata jam historia, prout narratur apud Waddingum, Raynaldum ac Spondanum ad an. 1237 ex Waddingo, ubi nulla fil mentio de B. Benedicto Aretino; quia tamen Pisanus ac Fremautus illum produunt in hanc scenam, visum mihi fuit superiora colligere. Et vero de Ordinis veste Joanni a Beato data 1237 quomodo potuit Waddingus meminisse ad annum 1237, qui ad annum 1232, ut vidimus, dixerat reducem fuisse eum ex Oriente ad conventum Aretinum? Quod autem deinde in Orientem denuo sit profectus, non memini me legere.*

Joanni Brenno
imperatorii
Orientis.non dedit Or-
dinis habitum

11 *Examen alterius facti huc distuli, an videlicet Joannes Brennus Orientis imperator sacerum Seraphicæ Religionis habitum a B. Benedicto Aretino acceperit. Pisanus citatus: Hic. Joannem (ut dicitur) illum ad Ordinem nostrum B recepit. Affirmatius loquitur Benignus Fremaut supra citatus. Verba ejus e Belgico reddita sic sonant: Inter multa præclara opera, quæ B. Benedictus in Græcia patravit, maxime laudabile est, quod habitum Ordinis dederit Joanni Brenno vel de Brienne, comiti Viennensi * in Gallia, postmodum regi Hierosolymitano, et imperatori Constantinopolitano. Historiam vero tam miræ mutationis subnectit post Waddingum ad annum 1240, num. 5, pag. 34, ubi, allegatis aliis scriptoribus, illam refert ex Jornande in Chronico Vaticano Ms., cujus verba recitare supersedeo. Raynaldus supra memoratus rem etiam narrat ad annum 1237, num. 74 et 75, citans Waddingum et Jordanum, et ante hujus textum, quem profert, breve hoc compendium ponit de Joanne: Illum porro cælestibus visis admonitum, deposito regio fastu, abjectaque se-*

* immo Briennensi

DE BEATO ALBERTINO

C PRIORE EREMI SANCTÆ CRUCIS FONTIS AVELLANI F

IN UMBRIA

SYLLOGE HISTORICA

J. S.

De cultu celebri et fama miraculorum : ac pauca de gestis Beati.

CIRCA ANNUM
MCCLXXXV, UT
FERTUR.
Congregatio
Fontis Avellani
olim ab
Ordine Camal-
dulensi distin-
cta, nunc ci-
dem unita:

De congregatione Fontis Avellani in Umbria, quæ nunc Ordini Camaldulensi inserta est, Egerunt Majores nostri ad diem XXIII Februarii in B. Petro Damiano, qui illius congregationis fuit superior, seu tom. III Februarii pag. 406 et 407. Eandem congregationem ejusque rigidam vivendi rationem descripserunt Mabillonius tom. 4 Annalium Benedictinorum a pag. 436, Hippolytus Helyot in Historia Ordinum monasteriorum tom. 5 a pag. 280, aliique plures. Porro unum hic observo, quod laudati auctores proba-

runt latius, videlicet Ordinem Fontis Avellani distinctum fuisse ab Ordine Camaldulensi usque ad seculum XVI, eique demum unitum seculo XVI ad finem vergente circa annum 1570. Hæc notare placuit, ut intelligatur, quo sensu B. Albertinus, qui eremi seu congregationis Fontis Avellani generalis Prior fuisse dicitur seculo XIII, ad Ordinem Camaldulensem pertineat, cui a quibusdam sic attribuitur, acsi Camaldulense institutum fuisset secutus.

2 Annuntiant B. Albertinum aliqui martyrologi

ALCURE
J S.
nomen beati in
Fastis recen-
sioribus :

logi neoleriei ad xxxi Augusti. Benedictus Dor- gain in Kalendario Benedictino sic habet: S. Abertini eremitæ miraculis clari. Arnoldus Wion in Ligno vitæ: Camalduli, Sancti Albertini eremita Ordinis Camaldulensis, miraculis clari Ad- dit ille hanc observationem: Ex Calendario excuso RR. PP. Camaldulensium S. Marci Mantuæ, hujus natalem accepi. Annuntiationem Wionis repetiit Hugo Menardus in Martyrologio Benedictino. Bucelinus vero in Menologio Benedictino hæc scribit: Camalduli, sancti Albertini monachi et confessoris. Claruit Albertinus anno Christi mclxxx, et pro insignibus vitæ meritis, miraculorum gloria a Numine illustrari meruit. Philippus Ferrarius in Catalogo generali eundem brevius memorat his verbis: Camalduli B. Albertini eremita. Errorem horum martyrologorum, qui Camaldulo perperam adscribunt Beatum nostrum, facile corriget studiosus lector, partim ex dictis supra, partim ex dicendis inferius. Nos interim legitimam B. Albertini venerationem magis ostendemus.

B 3 *Jacobillus in Vitis Sanctorum Umbræ de B. Albertino agit tom. 2, pag. 197 et 198, ac tom. 3, pag. 351. Utroque loco nulla refert, quæ antiquum Beati cultum clare ostendunt; nimirum in antiqua ecclesiamonasterii sanctæ Crucis Fontis Avellani erectum ei allare, cui corpus fuit illatum, ac venerationi expositum; deinde festivitatem ejus celebratam xxxi Augusti magno populi concursu; templum quoque ab illius nomine S. Albertini fuisse dictum. Addit effigiem ejusdem Beati positam esse supra portam majorem ecclesiæ monasterii, alteram in triclinio, atque alias alibi. Silvanus Razzi in Vitis Sanctorum et Beatorum Camaldulensium fol. 124 et 125 præcedentia suo testimonio confirmat. Idem narrat altare sic locatum in sacello, ut feminis etiam, quibus ecclesiam ingredi non licet, ad illud pateat propior accessus, quia locus clathris maximis est separatus. Maurolicus in Historia sacra de omnibus Religionibus lib. 2, pag. 160 cultum B. Albertini luculenter confirmat. Quippe testatus in monasterio Fontis Avellani corpus B. Albertini servari, sic Italice prosequitur: Ad quod sanctum sepulcrum concurrunt tota Marchia*

cultus anti-
quus et cele-
bris,

(C) *Anconitana, aliique populi innumeri ex vicinis locis, propter insignia miracula, quæ Dominus Deus perpetuo ibi operatur per ejus merita.*

4 *Bollandus anno 1663 recurrit ad abbatem S. Laurentii Massacii in Marchia Anconitana, qui tunc erat Andreas Vallemanius, ut ab eo impetraret notitias quasdam de Sanctis Ordinis Camaldulensis, interque eos de B. Albertino. Laudatus autem Vallemanius eodem anno humanissime remisit de Sanctis Ordinis sui collectionem compendiosam Ms., quæ antiqua non videtur. In hac de B. Albertino leguntur sequentia: B. Albertinus prodiit ex sacratissima Avellana domo, ejusdemque loci Prior extitit. Mira refulsit sanctimoniam fama, adeo ut ejus nomen semper sit in benedictione, clarissimum apud vicinos regionum populos; qui propterea ejus natale et festum et celebre semper ad hanc diem habere consueverunt pridie Kal. Septemb. Extat illi notissima crecta ara in sacro templo, ubi ejus venerabile corpus in arca deaurata asservatur. Laudatus abbas in epistola ad Bollandum eodem anno 1663, die xxiv Augusti data, de cultu perseverante B. Albertini memoravit sequentia: De beato Albertino omnia, quæ . . Razzius et Minius habent, adhuc perseverant. Adhuc ejus*

publicus cultus durat, concurrentibus numero- D
sis populis (ut ipse vidi quolibet anno per septem annis, quibus Avellanæ commoratus, et per quatuor annos lecturam ibi exercui philosophiæ et theologiæ moralis, superioris jussu notans in libello gratias et miracula, per Beati intercessionem facta) ad ejus festum ultima Augusti. Æsii extat in ecclesia Societatis Mortis statua ad honorem præfati Beati erecta. Item Fabriani duo sunt templa, in quibus in altarium icouibus beati Albertini imago adoratur. Nec desunt, qui ejus habitum gestant ex voto ei facto, vel propter acceptam vel accipiendam gratiam, ut ipse feci, gratiamque salutatis recepi.

5 *Hiscæ alia eodem anno adjunxit, sic scribens: De beato Albertino ad ea, quæ alias misi, addo, quod præsentis anno mclxxiii ad ejus me contuli festum sub die ultima Augusti. Vidi ad illud devotionis causa confluentes populos pedestres, nonnullos etiam equestres; etiam mulieres suos secum ducentes infantes, in cistis compositos, ad vota implenda ob receptam sanitatem, vel ad recipiendam. Hoc anno fuere solum circiter 7000 hominum, forte ob ingentes E
pluvias, paulo ante profestum exortas: abis vero annis convenire solent ad prædictum festum 10000 circiter. Mirum est, nec sine quodam devotionis affectu conspexi, per abrupta montium die xxx et xxxi tot fideles asperum iter peragere, totaque nocte in templo super nudam humum quiescere. E somno postea expergefati ad voces monachorum, ad mediam noctem matutinas canentium laudes, surgunt, et plurimi summo mane, audita Missa et sacra Communionem percepta, iter aggrediuntur ad propria regressuri. Vidi etiam tabellas et exuvias appensas in eodem templo pro gratis receptis. In supra dictis diebus relinquunt nobis onus pro ipsis celebrandi Missas, aliquando quadringentas circiter, aliquando etiam quingentas, in honorem præfati B. Albertini. Hæc omnia ipse non semel vidi, et in fidem propria manu me subscribam. Ego D. Andreas Vallemanius Camal. abbas S. Laurentii de Massacio. Hæc Beati cultum abunde ostendunt. Ceterum invocari præcipue B. Albertinum ab iis, qui hernia laborant, testantur laudati antea Jacobillus et Razzius.*

ut ex teste
oculato probatur:

F 6 *De gestis B. Albertini paucissima ad posteros pervenerunt. Quædam collegit Jacobillus tom. 2 et pluscula tom. 3, ubi etiam tacite corrigat aliqua, quæ ante asseruerat. Patria Eugubinum facit, al quo fundamento, mihi non constat. Discipulum B. Petri Damiani dixerat Franciscus Bricchi in Annalibus Calliensibus pag. 40, quem secutus Jacobillus tom. 2 fecerat etiam B. Petri Damiani in regimine successorem, et consequenter mortem ejus fixerat circa annum 1120. Verum tom. 3, pag. 351 omnia aliter ordinavit: nam initium vitæ ejus monasticæ collocat circa annum 1250. Superiorem totius Congregationis Avellanæ creatum asserit anno 1275. Inde anno 1276, die x Julii, inquit, adfuit sententiæ, quæ lata est per B. Philippum Nucerinum episcopum de limitibus controversis inter monasterium prædictum et monasterium Saxoferratense, seu B. Mariæ di Satria, ratamque habuit episcopi sententiam. Obiisse demum asserit xiiii Aprilis anni 1285. Ab hac epocha non multum abeunt citatus supra Bucelinus, ac Ferrarius et Wion in observationibus suis: nam omnes dicunt Beatum floruisse circa annum 1280. Plura de B. Albertino ad manus nostras non pervenerunt.*

pauca de gestis
et tempore,
quo vixit.

SUPPLEMENTUM

AD MENSEM AUGUSTUM

AD DIEM VIII AUGUSTI

not. 1.

DE BEATO, ut fertur, HILDEGARO

J. P.

EPISCOPO COLONIENSI

Desiderantur certiora de publico ejus cultu documenta.

In basilica S. Gereonis B. Hildegari episcopi Coloniensis et martyris. *Annuntiatio est Gelenii lib. 4 Coloniae Agrippinensis in Fastis ad VIII Augusti, apposito signo, quod colatur. De hoc præsule agitur tomo 3 novæ editionis Gallix Christianæ columna 631, diciturque notari in Fastis ecclesiasticis IV Calendas Julii, quo die iuteremptus est in castro prope Wisurgim, cum a Pipino pro sancienda pace missus esset (quamquam eum IN BELLO interfectum fuisse notat magnum Chronicum Belgicum.) Notatur et VI Idus Augusti, quo sepultus est ad S. Gereonem. Memoratur autem cum titulo Beati ac martyris pro more illorum temporum,*

qui hoc titulo donabant eos omnes, qui a barbaris occisi fuerant. *Plura ibidem legi de illo possunt. Quoniam vero nec ad diem XXVIII Julii, nec ad VIII Augusti apud nos de hoc episcopo quidquam invenio, ipsum hic ponendum duxi, erulitos Colonienses rogans, ut Gelenii annuntiationem confirmet uberioribus documentis, et nos instruant, an et quali cultu publico honoretur. Vide etiam quæ idem Gelenius de Hildegaro scribit in sua Hierothea a pag. 38, ubi Hildeberti episcopi Coloniensis epitaphium applicat Hildegaro, huncque cum illo confusum fuisse observatur in Gallia Christiana loco citato.*

E

not. 2.

DE S. FAMIANO CONF. ORDINIS CISTERCIENSIS

J. P.

Festum ejus ritu duplici solitur.

Pag. 389 et seqq. ad ea, quæ de publico ejus cultu ibidem dicta sunt, adde festum ipsius evectum esse ad ritum duplicem, prout constant ex decreto S. R. congregationis, quod habetur in Magni Bullarii Romani continuatione, anno 739 Luxemburgi edita, parte 6, pag. 488: ubi sunt ista: Sacra Rituum congregatio, referente eminentiss. et reverendissimo domino Cardinale Gabriellio, ad humillimas preces P. D.

Francisci a S. Benedicto, visitoris provincialis provinciæ Romanæ congregationis S. Bernardi Ordinis Cisterciensis, . . monachis utriusque sexus congregationis jam dictæ, . . benigne concessit, ut libere et licite possint celebrare sub ritu duplici nonnulla festa Sanctorum Ordinis Cisterciensis: inter quæ ponitur die VIII Augusti S. Famiani confessoris. Datum notatur decretum illud die III Decembris MDCCI.

F

not. 5.

AD DIEM IX AUGUSTI

DE SS. FIRMO ET RUSTICO MM.

J. P.

Officium eorum evectum ad ritum duplicem majorem.

Pag. 414, num. 2, ubi de illorum cultu apud Bergomenses, addi potest hoc decretum de eodem cultu ad majorem solennitatem elevato. Bergomen. Ad magis promovendum cultum sanctorum Firmi et Rustici, martyrum concivium civitatis Bergomen.; quorum corpora ibi summa populi devotione venerantur, episcopus, capitulum, et universus illius clerus pro elevatione ipsorum Officii a ritu duplici minori ad duplicem secundæ classis, sacr. Rituum congregationi non

minus euixe, quam humiliter supplicarunt; et sacra eadem congregatio ad relationem eminentiss. et reveren^m D. Cardinalis Porzia petitum Officium cum lectionibus propriis jam approbatis in præfata civitate pro die IX Augusti sub ritu duplici majori in posterum recitari posse benigne indulsit, atque concessit. Die XV Maii MDCCXXXIV. L. † S. Subscript. A. J. Cardinalis Zondadari præf. N. M. Tedeschi archiepisc. Apam. S. R. C. Secret.

DE.

not. 4.

DE S. FEDLIMIDO CONF. PONT.

J. P.

IN HIBERNIA

Sec. vi.
Missæ ejus propria datur :

Innotuit nobis ex Missis propriis Sanctorum patronorum ac titularium Franciæ et Iberiæ, jussu Clementis PP. XII editis Lutetiæ Parisiorum anno 1734, publicus hoc die cultus sancti Fedlimidi, episcopi et confessoris, ecclesiæ et diœcesis Kilmorensis patroni, sicut notatur ante propriam ejus Missam, e qua delibo sequentia :
ORATIO. Auxilium tuum nobis, Domine, placatus impede, et intercessione beati Fedlimidi, confessoris tui atque pontificis, contra omnes diaboli ueritias dexteram super nos tuæ propitiationis extende. Per Dominum nostrum etc. LECTIO EPISTOLÆ ex I ad Corinthios cap. 12, v. 1 ad 12 : De spiritualibus autem uolo vos ignorare fratres. EVANGELIUM de communi : Homo quidam peregre proficiscens etc. SECRETA fere ut in communi conf. Pont : Sancti Fedlimidi, confessoris tui atque Pontificis, quæsumus, Domine, annua solemnitas pietati tuæ nos reddat acceptos, ut per hæc piæ placationis officia, quem beata retributio semper comitabitur, ille uobis gratiæ tuæ dona conciliet. Per Dominum nostrum etc. POSTCOMMUNIO. Deus fidelium remunerator animarum, ut in communi :

de episcopatu Kilmorensi notitia, ubi colitur : tempus mortis.

2 Jacobus Waræus in Commentario de præsulibus Hiberniæ pag. 78 memorat ista in rem nostram : Hujus diœcesis (Kilmorensis) episcopi, stylo a Breffia, regione ita dicta, mutato, Breffnienses aliquando dicti sunt, quandoque Triburucenses, quia consedissee dicuntur in viculo quodam obscuro, Triburna dicto. Cæterum anno taudem MCDLIV Andreas Mas-Brady, episcopus

Tirburneensis ecclesiam parochialem S. Feidlimidi alias Felimii, Kilmoræ, quam in loco commodiore sitam iuenerat, Nicolai V Papæ assensu in cathedralem crexit, et in ea XIII canonicos collocavit. Hanc creationem confirmavit Callistus III anno insequenti. Circa idem, ni fallor, tempus decanatus Kilmorensis constitutus est. Ad S. Feidlimidum quod attinet, vixit is seculo VI, et frater fuit S. Diarmitti abbatis Iuiseloghraueusis. Obiit IX die Augusti. Hic est, ut conjicio, quem Regestum Cloghorensis ecclesiæ episcopum vocat ecclesiæ Luaiucensis, quam ad lacum dictum Lough-Ern sitam, nos vulgò Clunes dicimus, et ibidem cum S. Tigeruacho primo loci episcopo sepultum tradit. Sed de hac re querant alii. Jam inde a novæ hujus foundationis initiis ipse Andreas ejusque successores non episcopi Breffnienses nec Triburneuses, ut antea, sed Kilmorenses plerumque appellati sunt. Et videtur sane ipsum episcopatum Breffnieusem vel Triburnensem non antiquæ fuisse memoriæ : nam de eo nulla fit mentio in divisione episcoporum Hiberniæ facta in synodo, sub Joanne Papatou cardinale habita mense Martio MCLII, prout e codice censuum camerarum Centii camerarii, qui fuit postea Honorius III, patet. Hæc Waræus. De S. Diarmittio abbate etc. consuli potest Colganus in Actis SS. Hiberniæ a pag. 51. S. Tigeruachus episcopus habetur apud nos ad diem V Aprilis, ubi obiisse indicatur anno circiter 550 ; sed ibidem nihil inveni de Sancto nostro hodierno, quem innexui seculo VI cum Waræo.

not. 5

AD DIEM XI AUGUSTI

C

DE S. RUFINO EPISCOPO MART.

F

QUI COLITUR

ASSISII IN UMBRIA

J. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

Rufinus Assisiensis episcopus cum aliis synonymis confusus :

Quam intricata sint et confusa, quæ tradunt scriptores Itali, Ughellus, Jacobillus, et Ferrarius de sanctis Rufinis, qui Assisinatibus in Umbria venerationi sunt, jam pridem ostendit Sollerius noster ad diem XXX Julii, ubi egit de S. Rufino martyre Assisiensi, quem oratione panegyrica commendavit B. Petrus Damianus ; et rursum ad XI Augusti, ubi disputavit de S. Rufino Marsorum episcopo. Utroque loco ostendit Sollerius dari alium Rufinum, a prædictis plane distinctum, cujus corpus anno 1212 inventum ab episcopo Assisiensi. Porro hunc Rufinum,

quem episcopum credunt et martyrem, alium esse a Rufino panegyri S. Petri Damiani laudato, clarum videtur et manifestum. Alium item illum esse a Rufino Marsorum episcopo, probabilius puto cum Sollerio, licet fatear id tam manifeste demonstratum non esse, nec clarius a me ostendi posse, monumentorum idoneorum defectu.

2 Itaque hic non disputo rursum de Rufinorum distinctione. Verum, cum nihil haclenus a nobis editum sit, quod pertineat ad S. Rufinum, cujus

scripta de ejus corporis inventione et miraculis

A *cujus corpus anno 1212 inventum, edere statui ea, quæ de gemina corporis inventione, miraeulisque ejus olim conscripta sunt, nobisque transmissa, ut hinc lucis sallem aliquid affulgeat. Tria habemus apographa, Assisio accepta, quorum primum continet inventionem corporis primam, alterum secundam ejusdem corporis inventionem, tertium miracula varia per intercessionem S. Rufini facta. Omnia hæc eodem tempore et ab eodem auctore scripta existimo, cujus tamen in omnibus non est æqualis auctoritas. Quippe in conscribenda primum corporis inventione, pleraque hausisse eum existimo ex popularibus traditionibus, quæ solent veris miscere falsa, et non raro prorsus sunt mendaces. Præterea tam mira ibi narrat auctor, ut fidem mereri nequeant, nisi irrefragabili viderentur auctoritate, qualem ille scriptor in rebus tam vetustis habere non potest. Hoc igitur scriptum edam quidem, quia recentiores ex eo hauserunt, sed ut apocryphum et fide indignum.*

hic edenda,

3 Scriptum alterum, seu relatio corporis inventi anno 1212, et tertium, quo narrantur miracula, ita sunt composita, acsi ab ipso Guidone Assisiensi episcopo, qui corpus invenit, fuissent exarata : nam nomen Guidonis episcopi et canonicorum Assisiensium initio præferunt, et in fine rursus episcopi nomine scriptor loquitur.

B *Verum tamen ex multis manifestum est, scriptum istud geminum, seu unum potius, uti in annotatis indicabo, non esse purum episcopi diploma : in medio enim scriptor de episcopo loquitur, ut de alia persona, ejusque virtutes frequenter laudat, ac demum sub finem miraculorum clare indicatur, illorum scriptorem alium esse ab episcopo. Suspicio ergo initium et finem diplomatis cujusdam episcopalis de inventione corporis scripto suo assuere voluisse, ut istud plus haberet auctoritatis, nisi quis credere malit, episcopum ipsum voluisse promulgare corporis inventionem et miracula, quæ per alium quemdam evenerat describenda. Ut ut est, non video, cur fidem habere non debeamus illis, quæ referuntur in ipsa corporis inventione facta, uti et miraculis eirea idem tempus patris. At fidem indubitam non videtur mereri idem scriptor, cum attingit ea, quæ dudum erant præterita, et forsitan sola populi traditione nixa, uti de priori scripto jam diximus.*

INVENTIO

CORPORIS IN AQUA,

auctore anonymo

Quæ apocrypha videtur et fabulosa,

Ex. Ms. Assisiensi a.

Fuit autem, cum jam religio Christianitatis Assisii pullulavisset, quod die quadam juxta ripam Clasci *b* fluminis plusquam per miliare inferius à loco, ubi jam dictus venerabilis Agonista Dei suum agnoscere compleverat *e*, bubuleo

transeunti vitæ sunt sub aqua quasi lampades in fundo fluminis ardentes, quarum radii a se invicem reverberati, per totam aquæ superficiem, et loca circum adjacentia pro magna parte nitorem quam plurimum diffundebant. Tunc bubuleus vehementer admirans, nulli signum illud, donec ei per tres vias apparuisset, voluit revelare. Cum autem facta fuit ei trina, et eadem apparitio, tunc ipse accedens ad Assisiatum episcopum, religiosissimæ conversationis virum, rem ei per ordiæm enarravit.

2 Tunc episcopus, utpote vir excellentis contemplationis, per intimationem sancti Spiritus præsentiens ad revelationem sancti Rufini gloriosi athletæ Dei, qui suum triumphum in aquis consummaverat, signum illud evenisse; haud mora, convocatis Assisiatibus Christianis, vadit illuc, et ubi claritas bubuleo visa fuerat, queri facit. Cum autem querere cœpissent, statim reverendus Miles Christi pariter cum mola ad collum ligata in superficiem aquæ, tanquam eis obviam venisset, eunctis evidentissime visus fuit. Quo viso, omnes manibus et vultibus præ gaudio sursum erectis, Deo de tam pretioso thesauro suis temporibus revelato multiplices gratiarum referunt actiones.

3 Cum vero ad ripam productus esset, tunc eo viso per totum corpus integro, nec etiam minimæ læsionis signum aliquatenus habente, vultu quoque, tamquam dormiens [esset,] existente, rursus omnes præ gaudio Dei omnipotentiam glorificare cœperunt : quæ sicut Daniele in laen a leonibus iunctum, tres pueros ab ardore fornacis non combustos, Jonam in ventre ceti non suffocatum magnifice servaverat : ita suum præsentem Martyrem per tantum tempus sub aquis illæsum mirifice servavisset.

4 Nec mora bobus ad carrucam * applicatis, sanctoque Martyre supposito, mola tamen ab ipso dissoluta et dimissa, statim versus civitatem Assisii cum canticis et laudibus ipsum ducunt. Cum vero per portam, per quam ad ecclesiam sancti Petri civitatem intravissent, viamque ad ecclesiam sanctæ Mariæ Majoris tendere vellent; tunc boves, nec carrucam, acsi radicibus ferreis in abyssum defixi essent, movere aliquatenus potuerunt. Tunc omnes tam clerici quam laici, vehementi admiratione ducti, Deum orare cœperunt, ut de suo Martyre suam voluntatem eis dignaretur ostendere.

5 Nec mora, dum orarent, visus est inter eos in specie peregrini quidam procera statura, canitie nivea, barba proluxa, qui dixit eis : Audite, universi fideles, juveneos indomitos ad carrucam applicate, vosque illos pro voluntate sua ire permittentes, itaque eorum viam nullatenus impeditentes, tantum ipsos sequimini, et ubi pedem fixerint, vos illic sanctum Dei Martyrem sepelietis, et ibidem in ejus nomine basilicam construatis. Nec mora, cum hoc dixisset, ab illis evanuit, nec postea visus est inter eos.

6 Tunc eives, credito de consilio Dei hoc esse dictum, statim juveneos indomitos ad carrucam applicatis, se hinc inde retrahunt, viam eis ad suum arbitrium, sicuti præmoniti fuerant, facientes. Juveneos vero, populo reducto, stratam * inferiorem dimittentes, protinus superiorem stratam, quæ ab illa parte introeuntibus est sinistra, nullo prorsus indice sunt ingressi, nec cessaverunt per eandem stratam ascendentes, populo eum Dei laudibus sequente, donec platea fori venalinum

A. ANONYMO.
Cum in Assio
flumine lumen
esset consp-
ctum sub
aquis, episco-
pus de ea re
monitus,

accedit flumen,
et videt corpus
Sancti super
aquis.

quod addu-
ctum ad ripam
integrum re-
peritur :

corpus carru-
cæ impositum
ad urbem vehi-
tur ; cumque
carruca facta
esset immobi-
lis,
forte carru-
cæ

jubentur illi
jungere juven-
eos indomitos,
eosque tantum
sequi.

Juveneos corpus
vehunt ad lo-
cum spinis
obsitum, qui
Bona Mater
dicitur :
* i. e. plateam
vel viam

A. ANONYMO.

venalium transacta, sursum ad dumetum juxta locum, qui Boua Mater dicitur, ascenderunt : ibi tandem pedes figentes, vultus tunc erectos ad populum circumtulerunt, signum facientes se ulterius progredi non licere.

at cives corpus in summitate arcis sepeliunt, ibique ecclesiam struere moliantur, sed frustra :

d

7 Cives tamen, viso quod loci facies, utpote spinis ac tribulis incommoda, propter insolentiam suam tam venerabili sepulturæ non conveniret, dimisso statim illo loco contra hoc, quod præmoniti fuerant, ad summitatem arcis, quæ lateri civitatis ad Aquilonem et Texio d fluvio intereminet, carrucam ducere præsumperunt. Ibi vero sancto Martyre commendato sepulturæ, consequenter ecclesiam sub invocatione nominis illius ibidem ædificare cœperunt. Sed quidquid per totam hebdomadam ædificabant in vanum laborantes, sola nocte in manu potenti et brachio excelso totum omnino dirutum, ita quod multis ex lapidibus per abruptum rupis hiuc iude cadentibus subruerunt.

hinc corpus ad priorem locum reducunt, atque illic ecclesiam ædificant.

B

8 Tunc cives recordati se peccavisse, ex eo scilicet quod ipsi minus licenter ausi, locum præmonstratum quadam præsumptuosa temeritate dimisissent ; statim de consilio episcopi ad eundem locum præmonstratum sanctum Dei Martyrem redeuntes, ibi tandem sepulturæ tradiderunt, nullum tamen certum signum tam sacræ sepulturæ relinquentes, eo scilicet timore, [ue] ab eodem loco sive bellis sive quocumque alio modo in posterum auferretur. Nec mora fuit, cum ibidem basilicam ab ipso denominatam fundaverunt, in qua clericis ad officium Dei, et episcopali sede ad honorem tanti Martyris et Præsulis e constitutis, multa fiunt ad laudem et gloriam ejusdem Martyris usque in hodiernum diem f, operante Domino nostro Jesu Christo, qui cum patre et Spiritu sancto vivit et regnat idem Deus per infinita sæculorum sæcula. Amen.

ANNOTATA.

a Ad marginem de Ms. hæc notantur : Ex collectione D. J. B. Mari, qui habet exemplum transmissum a R. D. Vicario episcopi Assisinate per D. Franciscum Bellhominem. Titulus vero hic scripto præfigitur : Quando corpus sancti Rufini extractum fuit de aqua.

b De hoc flumine Baudrandus in Geographia sic habet : Asius, fluvius parvus Italiæ Ptolomæo, qui recentioribus CLASIA seu CLASIUS, vulgo il Chiascio dictus, teste Leandro, oritur ex Appennino monte prope Eugubium in ducatu Urbinatæ : hiuc auctus aliquot rivis per Umbriam labitur tribus milliaribus ab Assisio, et postea in Tiberim cum Tina se exonerat.

c Credunt Assisinate S. Rufinum aquis submersum fuisse, ut hinc patet. Audi, quo modo eorum opinionem exponat Ughellus tom. 1 Italiæ sacræ col. 886 in S. Rufino Marsorum episcopo, cui ipse attribuit ea, quæ illi de suo Rufino tradiderunt : Assisinate (inquit, volunt Rufinum) mola deprimente in aquis fuisse submersum. Addunt vero... aliquamdiu latuisse sub aquis, sed prodente splendore, qui inde ulterius emicabat, in sui que admirationem traxerat hominem, prope castellum Costanum Assisinate jurisdictionis rusticantem, ex cujus relatu cum canonicis cleroque suppliciter ad locum fluvii episcopum adisse, inque oculis omnium molam, quasi subream factam, cum corpore Martyris supernatasse undis, receptumque imposuisse plaustro, in S. Mariam Majorem deportandum ; sed per-

tinacius stetisse, boves, nec progredi voluisse : D sed ex divino, ut credidere, admonitu substitutis juvenis, ad locum cognomine Bonam Matrem deportasse, ibique templum excitasse, ibidemque honorifice conditum Sanctum perspicuis claruisse miraculis. *Habes hic, lector, compendio exposita, que in toto hoc scripto narrantur magis inconcinne. Audi nunc etiam conclusionem Ughelli : Ex quibus, inquit, monumentis plane constare videtur, Rufinum (Marsorum episcopum) apud Assisinate requiescere, eoque genere mortis palmam tulisse martyrii, quando post multos annos cum mola ejus illigata collo corpus tradunt fuisse repertum. Imo vero, si hæc monumenta tam certa essent, ut ex iis aliquid certi posset concludi, sequeretur potius, Rufinum Marsorum episcopum apud Assisinate non requiescere, quia de genere mortis Rufini sui Assisinate tradunt tam diversa ab illis, quæ de morte Rufini Marsorum episcopi tradiderunt omnes alii. Verum ne Rufino quidem episcopo Assisinate hæc convenire existimo, sed Rufino martyri, quem laudavit S. Petrus Damianus ad 30 Julii : nam in hymno post orationem ejus edito, ejusque nomine insignito, sic canit de ejus Rufini morte : E*

Saxum collo suspenditur,
Sic fluctibus immergitur :
Quem aqua Christo genuit,
Per hanc ad ipsum pervenit.

Hunc autem Rufinum alium esse a Rufino, cujus corpus anno 1212 inventum, manifeste probavit Sollerius. Quin suspicarer scriptum hoc compositum fuisse de Rufino Damianensi, nisi in subsequenti corporis inventione innuerentur eadem, ita ut matim suspicari gesta utriusque ab auctore confusa, quemadmodum multa confudit Jacobillus, qui modo de uno Rufino, modo de altero eadem narrat.

d Flumen istud apud topographos non reperio. Suspico rivum esse, qui ad partem Aquilonarem Assisii fluit, et Asio flumini intabitur.

e Hic indicat auctor se loqui de sancto Episcopo, quod abunde confirmatur ex sequenti corporis inventione, in qua num. 2 insinuantur eadem, quæ hic referuntur. Verum, ut jam monui, timeo ne mors martyris alterius, quem celebravit sanctus Damianus, ad hunc sit translata : indeque occasio nata sit multa comminiscendi de corporis inventione in aqua, ejusque mirabili translatione, quæ neutri convenire existimo, et prorsus esse fictitia, licet illa avide arripuerit Jacobillus, et Ughellus eadem non repudiaverit.

f Ex hoc quidem loco videtur consequi, hæc scripta esse ante atteram corporis inventionem, cum illam non memoret. At suspico scriptorem de industria sic loqui, ut alteram inventionem seorsum memoret. Quippe similis utriusque scripti stylus, similis titulus et similia sensa de extractione corporis ex aqua eundem plane scriptorem insinuant. Forsan hæc scripsit post inventionem corporis, sed ante translationem.

A

INVENTIO

CORPORIS ALTERA .

Auctore anonymo.

Ex Ms. Ferdinandi Ughelli a.

Docet auctor non raro contingere, ut corpora Sanctorum lateant,

b

et innuit, quo contigerit modo, ut corpus S. Rufini uni tantum esset cognitum :

c

Sanctus in somno apparetur Guidoni presbytero, ubi sit corpus suum indicat ;

d

In nomine sanctæ et Individuæ Trinitatis. Nos Guido Secundus b episcopus, et universi canonici S. Rufini Assisinæ civitatis, posteritati nostræ salutem, et eorum, quæ iu revelatione ejusdem S. Rufini martyris et præsulis, nobis videntibus, gesta sunt, addiscere veritatem. Sicut evenit de thesauris ab antiquo sub terra reconditis, quod primitiva dierum antiquitate de locis, in quibus absconditi sunt, a modernis ignoratur ; ita fit de quibusdam Sanctis, qui pretiosissimi sunt thesauri, sive peccatis humanæ fragilitatis exigentibus, sive quacumque alia de causa, Deo tamen sic volente; quod licet eorum opera gloriosa scripta habeantur, et in ecclesiis memoria celebretur, de reliquiis tamen eorum, ubi ab antiquis reconditæ sunt non satis plenaria posteritati relinquatur certitudo.

2 Evenit itaque de pretioso corpore beati Rufini gloriosi martyris et præsulis, patroni nostri, quod cum ab arce, in qua post extractionem ab aqua c positum fuerat, translatum fuisset, de loco tamen sepulturæ ipsius, cum a veteribus nullum inde nobis signum relictum fuisset, non satis certum nostris temporibus habebatur. Quidam tamen opinando dicebant, ipsum esse in isto loco, alii in illo, alii in alio : et ita sub dubitatione de loco tam sacræ sepulturæ diversam inter se sententiam proferebant. Deo tamen permittente de tam sacræ sepultura uni soli viro tantummodo certum erat : sed ille uultatenu, nisi cum extrema dies suæ dissolutionis immineret, nec tunc nisi uni soli tantum, quem tamen approbatæ vitæ cognosceret, præ timore

C Dei et reverentia tam S. Martyris, audebat revelare. Et sic illa notitia tam egregiæ sepulturæ de viro in virum successive in extremis dissolutionibus tradita, tandem ad quemdam canonicum ecclesiæ ejusdem Martyris, Theobaldum nomine, pervenit. Sed idem Theobaldus tam pretiosum thesaurum eo modo, quo prædecessores sui fecerant, apud se reservans absconditum, nullatenus aliis propalare volebat, nisi eum esset de medio migraturus.

3 Erat autem in eadem civitate Assisii quidam sacerdos, custos hospitalis, quod appudet ecclesiæ ejusdem gloriosi Martyris, nomine Guido : cui, cum iu lecto suo de nocte jaceret, apparuit in somnis idem beatus Martyr, habens in manu sua pallium multimode coloratum, et excitans eum, in hæc verba dixit : Guido, surge, quære corpus meum, et iuolve in isto pallio, quia tibi erit proficuum. Cui idem sacerdos respondit : Domine, quis tu es? Sanctus Rufinus dixit : Martyr Christi sum ego. Vade ad locum, qui confessionis d dicitur, quia ibi jaceo sub aqua, et quam cito illuc venis; ossa mea erigent se contra te super aquam. Et statim visum est eidem sacerdoti, quod idem S. Rufinus accepit

Augusti Tomus VI.

eum per manum, et duxit ad locum præuominatum, et quod idem sacerdos ossa tam beati Martyris super aquam inventa in pallio involveret, sicut ei ante jusserat S. Rufinus. Post hæc S. Rufinus a sacerdote recessit, et eidem iterum usque in tertia vice per eandem apparuit visionem.

4 Tunc sacerdos de trina visione gavisus quam plurimum, nulli tamen per aliquantum tempus cam confessus, tandem Deo jam volente gloriam sui Martyris per revelationem ejusdem augeri et hominibus declarari, vocans Theobaldum, qui solus de tam sancta sepultura certus erat, ducit eum ad prædictum locum confessionis, et præcise dixit, illic esse beati Rufini martyris sepulturam. Tunc Theobaldus velicenti admiratione affectus, et diu quasi extra se positus, dixit : Quis te docuit? Respondit sacerdos, se a beato Rufino sic edoctum fuisse, et statim ei triam visionem declaravit. Tum demum Theobaldus veritatem confessus, asseruit sic esse. Nec mora accedentes, ad venerabilem Guidonem episcopum, et ad canonicos ejusdem loci, bonæ providentiæ, et honestæ conversationis viros, palam eis rem gestam per ordinem narraverunt.

5 Tunc ex verbis amborum in idem concordantibus fide facta episcopo et canonicis, ipse episcopus et canonici cum consulibus et quibusdam aliis civibus Assisinæ civitatis ad præuominatum locum confessionis cum cercis et cruce, prout competens erat, honorifice et devote pervenerunt. Sed præ nimietate aquarum, quæ in loco illo enataverant, tanta ibi erat turbulentia, quod vix tam egregia sepultura in tam lutulento et quasi insolenti loco aliquatenus esse crederetur. Tunc cum episcopus ex rogatu omnium, sicut emendatæ vitæ et circumspectæ actionis vir cognitus, primum ictum, ubi monstratum fuit, intulisset, tam boni ac tam suavis odoris fragrantia per universos, qui astabant, est diffusa, quod visa est omnibus vel balsamum, vel omnes species aromaticas, si illic essent, excedere posse. Tuuc episcopus et clerici cum consulibus et aliis civibus ejusdem jam dictæ civitatis Assisii, qui aderant, ex nimio devotionis affectu totis visceribus charitatis erga Deum præ gaudio expansis, cum lacrymis compunctionis ipsi Deo referunt gratiarum actiones.

6 Cum vero ad pretiosum corpus perventum est, capsam ligneam invenerunt. Qua extracta et aperta, prædictus Guido episcopus iterum ex rogatu canonicorum et aliorum, utpote cunctis superior et approbatæ disciplinæ ac morum elegantia illustris, cum nullus manuum ausus esset apponere, oratione facta ad Deum cum lacrymis ac timore, devotissime accipiens ossa S. Martyris, inventa penitus iutegra, licet octingentis annis transactis recondita, omnia illa tam majora, quam minora, unum post aliud palam universis astantibus demonstravit : et illis iuventus omnibus, ita quod etiam de minutis ossibus nullum defuit, et iterum in priori loco depositis, donec adiacentes episcopi cum abbatibus et aliis bonis viris ad tollendum tam venerabiles reliquias interessent, episcopus et Canonici cum aliis præ gaudio Deum benedicentes, ad propria sunt reversi.

7 Nec mora, diebus quam paucis post hoc elapsis, vicinis episcopis et abbatibus et multis aliis bonis viris cum universo populo convocatis, venerabiles viri, sæpeditus episcopus Guido et canonici loci, accipientes venerabiles reli-

A. ANONYMO.

Guido autem cum altero, qui locum noverat, rem aperit episcopo :

E

episcopus cum clericis aliisque corpus quærit, perceptoque odore suavi,

F

omnia Sancti ossa reperiunt;

caque deinde transferunt ad ecclesiam novam :

A. ΑΝΟΝΥΜΟ.

quias, et in alia capsula nova coram omnibus integre ponentes, nec ex eis quidquam dimittentes, protinus alias assumptas cum episcopis et clericis, TE DEUM LAUDAMUS cantantibus, et universo populo, præ gaudio Deum benedicente, sursum ad ecclesiam novam cum iugenti celebritate portaverunt, et in altari, quod est in capite ecclesiae versus orientem, honorifice, prout decebat tam gloriosum Martyrem, posuerunt. Ubi ad laudem, et gloriam ipsius Martyris Dominus noster Jesus Christus meritis ejusdem multa nobis miracula demonstravit. Precemur igitur cum humili devotione tantum Patronum, quod sicut nunc de præsentia sui corporis nos lætificat, ita post decessum animas secum in cælis impetret gratulari: quod nobis præstare dignetur Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat idem Deus per infinita secula seculorum. Amen e.

e
tempus translati corporis.

8 Facta sunt hæc Assisii anno ab Incarnatione Domini MCCXII, Indictione XV, Innocentio tertio Romano Pontifice f Ecclesiam regente, invento sancto Rufino martyre eodem anno, tertio Nonas Augusti, me Guidone Secundo episcopo cum canonicis ejusdem loci, cum episcopis Spoletano g Fulginate, Nucerino, Egubino, Tudertino, cum universo populo ejusdem civitatis Assisii, et multis aliis viris præsentibus, et in se rei testimonium perhibentibus, ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat idem Deus per infinita secula seculorum. Amen.

A N N O T A T A.

a Titulus hujus scripti talis est: Quando corpus beati Rufini inventum fuit in ecclesia antiqua.

b De Guidone episcopo Ughellus tom. 1, col. 479 hæc commemorat: Vido de familia Secunda Romanus, ab Innocentio III electus MCCIV. Hic ille Vido episcopus est, qui anno MCCVI seraphicum Assisinatem Franciscum e paterna domo nudum egressum, atque ad sua genua provolutum excepit; vilique sacco et detricto a se indutum, ut novum vite genus constantissime auspicaretur, maxime juvat. Hic fuit unus e septem illis episcopis, qui caeleste illud ecclesiae Angelorum, deprecante Francisco, indultum evulgavit anno MCCXIII: meruitque S. Rufinum primum Assisii episcopum ac martyrem invictum, qui ad eam diem mortales latuerat, reperire, repertumque in cathedrali honorificentiori loco collocare, die III mensis Augusti MCCXII. Decessit in exordio Gregorii IX pontificatus.

c Extractio corporis ab aqua, et translatio ad arcem, indeque ad locum alium, fuse referuntur in præcedenti scripto, at parum verisimiliter. Facile quidem credo, Rufinum aliquem martyrem Assisiensem aquis suffocatum fuisse, ejusque corpus deinde ab aquis extractum. At S. Damianus id refert ad Martyrem ab Episcopo alium, cujus corpus circa medium seculi XI erat notissimum, adeoque anno 1212 non poterat 800 annis latuisse, ut infra de hoc dicitur num. 6.

d Crypta subterranea, quæ solet esse sub altari principe, confessio passim vocatur; in cujus Sanctorum corpora recondi olim solebant.

e Hoc loco in apographo notantur ista: Post narrationem aliquorum miraculorum ipsius S. Rufini, adsunt infra scripta verba. Porro verba ista, quæ sequuntur, etiam reperiuntur in apographo

alio post miracula, ita ut nullum videatur dubium, quin eadem sint miracula, quæ hic inserta fuisse notantur, adeoque una fuerit lucubratiuncula, qua inventio corporis et miracula referebantur.

f Omnes notæ chronologicae recte congruunt designato anno 1212.

g Episcopi hic enumerati omnes satis vicini sunt Assisio. Spoletum enim, Fulginium, Nuceria et Tudertum, seu Tuder, civitates sunt Umbriae seu ducatus Spoletini: Eugubium vero est ducatus Urbinatis, qui Spoletino conterminus. De plerisque rursum fiet mentio in miraculis.

MIRACULA

eodem anonymo auctore

ex codice Ms. Assisiensi a.

CAPUT I.

Miracula quædam ante inventionem corporis facta.

Cum ad memorie commendationem quædam humanorum opera sint notata, multo magis sua per se prærogativa specialissime notanda sunt Dei facta, maximeque miracula, cum de meritis Sauctorum, tam ad eorumdem gloriam revelandam, quam ad reduendum nos extravagantes ad veritatis semitam, ostenduntur. Inde est, quod nos Guido b Secundus episcopus et canonici Assisinate de miraculis B. Rufini martyris quædam excerptantes, cum omnia illa, quia tot et tanta sunt, compreheudere uou possumus, ea, prout vidimus et scimus, ita quod falsitatem a stilo nostro prorsus eliminantes, nostris posteris ad eorumdem correctionem dignum ducimus enarrare.

2 Fuit igitur Assisii quidam vir, natione Theutonicus c, nomine Brocardus, qui præ nimia siccitate uervorum manibus ac pedibus cæterisque membris quam plurimum in se retractis ac distortis, et eorumdem membrorum, et maxime a reibus infra, totali corpulenta substantia præ uimio naturæ defectu consumpta, sola pelle cum ossibus remanente, tanta sui impotentia laborabat, quod nec vestes suas exuere nec induere, nec ad purgationem ventris necessariam se competenter arctare, nec, ut breviter dicam, in aliquo sibi necessario ministrare, nisi juvaretur ab aliis, potens erat: etiam cum induceretur, vix cum duabus predellis d ligneis præ nimia virium destitutione cum maximo sui gravamine se trahebat. Unde cum bieunium, vel eo amplius, in hospitali prædicti S. Rufini martyris hac impotentia sui laboravisset, ministris hospitali jam fastidiosus penitus habebatur.

3 Verumtamen cum ad B. Rufinum sæpissime lugubriter clamavisset, quadam nocte circa crepusculum orientis diei tribus vicibus interpolatim apparuit ei in somnis eum episcopalibus indumentis S. Rufinus, excitans eum apprehensum manu lingua Theutonice per hæc verba: Fili

Brocarde

Præfatio de causa scribendi hæc miracula.

F
Vir misere contractus et impotens, cd
invocato S. Rufino eoque apparente sanatur,

A Brocarde, surge, vade ad ecclesiam meam; sanitatem etenim recepisti. Post hæc S. Martyr recessit. Ille vero excitatus a somno, sentito jam vigore membrorum suorum, grates agit Deo et B. Rufino, per quem Deus in ipsum misericordiam fecerat apparentem. Nec mora, surgens de lecto, stansque supra pedes, manibus cum gratiarum actione sursum erectis, vocat præ gaudio ministros hospitalis: qui, sicut consueverat, credentes opus esse aliquid ei ministrare, surgunt, et allato lumine vident eum stantem super pedes, manibus sursum levatis, sed præ novitate Sancti aliquantulum trementem. Quibus admirantibus de facto quærentibus, ipse trinam narrat visionem per ordinem.

et pinguis fit
ex macilentio:

4 Die vero facto, accedens ad canonicos bonæ providentiæ viros solo nisu baculi, statim campanis solemniter pulsatis, ductus est ad ecclesiam sancti Martyris, ubi flexis genibus cum devotione preces fundit multiplices coram Deo. Populus autem, auditis campanis, ex admiratione currentes ad ecclesiam, invenit eum membris sanis, sed nondum in naturali grossitie * restitutis: sed oratione completa, tanta corpulentia

* i. e. crassitudine

B et tam venusta sunt completa, quantam et quam veuustam vix natura per delicata cibaria dare potest. Quo viso, populus præ gaudio Deum in sancto Martyre benedicit. Ille vero post hoc in hospitali prædicto per dies aliquot commoratus, tandem hominico e facto sancto Martyri, et in recognitionem hominicoi vovens se oblationem ad ecclesiam ejusdem singulis annis, dum viveret, oblaturum; tunc de licentia canonicorum ad Thentonicam suam natalem patriam remeavit.

puer, super
quem currus
transierat,
valetudini
redditus:

f
g
* i. e. platea
h

5 Item fuit de comitatu f ejusdem civitatis Assisii quidam presbyter g, nomine Guido, qui cum in ætate fere quinque annorum ante domum sui patris ex transverso in strata * jaceret, forte quidam serviens sui patris ducens plaustrum bano h ponderatum per illam stratam, sicut tunc post plaustrum ibat, fecit nescienter rotam plaustrum super ventrem pueri pertransire. Tunc pucro manente quasi mortuo, utpote qui per medium quasi fere ruptus videbatur, pater ejus dolens quam plurimum, et de vita illius penitus desperans, tamen cum de consilio ejusdam cereum

C super altare S. Rufini martyris obtulisset; et pondus ipsius in tritico Deo et sancto jam dicto Martyri pro illo dedisset (et ille sic fecit) puer infra dies quam paucos sic effectus est sanus, quod etiam signum, quo læsio extitisset in eo, nullatenus apparebat.

alii periculo
submersiois
erepti, amissa
recipiunt:

i

k l

6 Item fuerunt de eadem civitate Assisii duo fratres scholares, dicti Andreas et Raynaldus, qui postea S. Rufini factus est canonicus, quibus contigit cum irent Bononiam i causa studendi, quod Ravennæ h pro Dadilino l fluvio transeundo cum multis aliis sociis de nocte quam plurimum nimbose et teterrima naviculam intravissent: vix ipsa navicula ad medium fluminis ingressa fuerat, cum multitudine virorum et procelloso turbine ventorum penitus est submersa. Tuuc omnes ex timore S. Rufinum martyrem invocantes, statim crepti de periculo, navi tamen periclitata, solo ductu Dei, cum nihil præter albedinem aquæ præ nimia obscuritate viderent, suis pedibus salvi ad ripam in continenti, licet aquæ non minima esset profunditas, amissis suis tamen in fluvio sarcinulis, perrexerunt. Tunc prædicti fratres ex amissa pecunia, quam pro suis expensis ad scholas portabant, quam plurimum

dolentes, tamen cum opem Rufini martyris super hoc invocassent, apparuit ex nocte in somnis uni eorum, scilicet Andreæ, B. Rufinus, confortans et monens, ut in mane iret ad fluvium, et docuit locum, quo præcise deberet ire suam pecuniam inventurus. Nec mora, cum mane esset, iidem fratres cum omnibus aliis suas res quærentes venerunt ad fluvium: invenerunt et ipsi suam pecuniam, et alii res suas in integrum restitutas, quod inde penitus amiserant.

7 Item fuit aliud consimile miraculum de quodam Assisinate scholari, Joanne nomine, qui cum in scholis Bononiæ cum Petro Catanii S. Rufini canonico moraretur, contigit quod die quadam cum eodem Petro et multis aliis scholaribus spatium egressus, bursam * cum denariis, quos ad expendendum in scholis portaverat, sicut eos tunc forte secum deferebat, Bononiæ ad portam perdidit Ravennatem *: quos denarios cum tam ipse quam alii, qui cum eo erant, bis vel ter in eodem loco diu quæsissent, nec invenire possent, tandem illo loco dimisso ab iis, ipse [abiit] cum aliis de damno suo ipsum confortantibus, ita quod S. Rufinum assidue invocabat, donec adversam aquam, ubi juxta ripam fluminis de via ad viam passipedis m per lapides fit transitus, pervenerunt. Cum jam ipse dictus Joannes per passipedum illuc incederet, et incessanter tamen de damno suo S. Rufini martyris opem invocaret, tunc elapso pede accidit ipsum usque ad umbilicum in aquam de passipedio cecidisse. Tunc ipse sentito sub pede suo quasi molli corio, ammirans quid esset, misit manum illico, ita quod fere totum se immergens Dei nutu inclinavit; et tunc bursam suam, quam perdiderat, inde extrahens, cunctis, qui in loco erant, factum, quod ad invocationem S. Rufini martyris sibi contigerat, demonstravit.

A. ΑΛΟΣΥΝΟ.
crumena per-
dita, invocato
Sancto, inven-
ta:

* i. e. crumenam

* i. e. quæ
ducit Raven-
nam

E

m

8 Facta fuerunt hæc jam dicta miracula, antequam inventum esset corpus B. Rufini martyris et præsulis. Anno vero inventionis ejusdem ab Incarnatione Domini millesimo ducentesimo duodecimo, ipso martyre invento mense Augusti ejusdem anni, facta sunt ad laudem et ad revelationem ejusdem Martyris hæc miracula, quæ sequuntur.

facta hæc ante
corporis sacri
inventionem.

ANNOTATA.

a Titulus hujus scripti hic est: Miracula S. Rufini ex codicibus Assisii. Et ad marginem notatur, Ex tomo v. Ad singula etiam miracula apponitur titulus, uti ad primum hic: Miraculum de quodam retracto. At titulos illos, ut nullius momenti, visum est prætermittere.

b Jam monuimus in Commentario num. 3, episcopum scripti non esse auctorem.

c Id est, Teuto vel Germanus.

d Predella vox est Italica, quæ significat varia ad sustentandum aliquid. Hic videtur designare fulera subalaria.

e Hominicium, idem quod hominicum vel hommagium, designat servitutem quamdam, quam cliens seu vassallus debet domino suo.

f Comitatus hic significat territorium urbis, uti et alias non raro vox illa sumitur.

g Forte legendum puer, sicut adscriptum erat, nisi insinuare velit scriptor puerum illum deinde fuisse presbyterum.

h Forsan vino, prout supra vocem eadem manu scriptum erat.

i Urbs est Italiæ notissima in ditone summi Pontificis.

k Ravenna

F

A. ANONYMO.

k Ravenna est item in ditione Ecclesiae ad mare Adriaticum.

l Fluvium istius nominis Ravennae non invenio. Forte vox male transcripta.

m Passipedum, vel, ut deinde scribitur, passipedum non reperio. Verumtamen non dubito, quin significetur via angusta, et soli pedestri itineri accommodata. Fortasse sic vocatur, quod ad singulos passus lapides essent positi, uti multis locis fit ob humiditatem viarum.

CAPUT II.

Miracula facta ipso anno inventionis.

Puella energumenu, ad corpus Sancti ductu,

Erat in eadem civitate Assisii quaedam adolescentula, nomine Berta, per longum tempus a demonio vexata; horis tamen interpolatis, sed raro, usum habens humanae qualemcumque rationis: tunc et faciem hominum et eorum confabulationes necnonque recipiebat, et Creatorem et beatum Rufinum aliquantulum invocabat. Saepe vero, imo saepissime, contingebat ipsam a demonio tam arreptio sic torqueri, quod ab impetu, nunc eum pugnis, nunc lapidibus, in semet faciendo vix ab hominibus poterat detineri. Quam cum eives Assisinas ad ecclesiam B. Rufini, licet ex impetu demonii reluctantem, saepe duxissent, et pro eadem motu pietatis Deum et B. Martyrem invocassent, tandem sancta die Jovis, quae est ad cenam Domini, Deo volente, ducentes eam ad ecclesiam ejusdem Martyris, tunc eam ab introitu ecclesiae plus solito reluctantem juxta tamen ad locum veteris confessionis, in quo corpus sancti Martyris fuit inventum, detraxerunt. Quem locum eum ingrederentur, tunc ipsam demonium aliquando dimisit velut expavescens, aliquando clamans horrefice velut iracundum, usque ante altare, in quo sanctus Martyr postea a inventus fuit, dicere non cessavit: Rufine, Rufine, nunc tandem tibi datum est me de ista ejicere mansione.

C
demonio liberatur

10 Et tunc adolescentula terribili pallore vehementer affecta, et praenimia rabiositate nunc terram pedibus calcitrans, nunc inter manus vix eam tenentes pugnis se feriens, nunc in rotatu capitis cum terrifico mugitu spumas ab ore eiciens, nunc oculos igneos ac minaces, cum statim in plebem factura impetum, ostendens, et pietatem omnibus pro ipsa orantibus faciebat, et timorem pariter inferebat. Tandem, Deo jam aucillulam suam misericorditer respiciente, auditus est strepitus quasi lapidum de muro cadentium, et tunc ab illa demonium exiens tam impetuose irruit in portas ecclesiae, quod visum est omnibus, quasi fractas ad terram penitus evertisse. Factus est praeterea tam horribilis in illa hora flatus, velut de procelloso ventorum turbine fieri solet, quod inde lampades, quae in ecclesia ante ardebant, penitus sunt extinctae. Sed elapso parvo temporis intervallo, cunctis, qui aderant, ad Deum ex timore clamantibus, sola Dei virtute iterum sunt accensae. Tunc adolescentula jacens quasi mortua videbatur, sed post paulum ad aspersorem aquae benedictae a sacerdote relecta, cum cognovit se per B. Rufinum esse liberatam, statim surgens, et cum

* i. e. commiserationem

universis astantibus Deum in S. Rufino benedicens, ante altare ipsius cum lacrymis se prostravit. Quae cum ab oratione surrexisset, statim ex devotione capillos suos abscindens, et super altare B. Martyris offerens, promisit se, dum viveret, in servitio Dei et beati Rufini martyris permanuram.

11 Item fuit de Auit, Nursiae b provinciae villa, quaedam matrona, nomine Savia, per sex annos eo modo, quo de Berta jam dictum est, a demonio vexata. Quam eum maritus ejus et plures ex amicis suis ad sanctos quamplures, tam ultramontanos, quam citramontanos, mundum fere circumeundo, sicut ipsi postea narraverunt, duxissent, nec auxilium aliquatenus invenissent; tandem de B. Rufino divinitus eis intimato, huc ipsam ad ecclesiam ejusdem Martyris adduxerunt. Cum vero ad introitum ecclesiae pervenissent, eamque ab eodem loco simili impetuositate demonii, quam de Berta praedicta audistis, relictam, magna tamen difficultate ad praedictum locum veteris confessionis impulissent; tunc in ipsa demonium praenimia rabiositate aliquando fremens et rugiens, aliquando terribiliter elatrans, tandem cum horrefice damnositate velut indignus, intonuit in hanc vocem: Rufine, Rufine, tibi soli, ut me dejiceres, datum erat. Nec mora, tam de spumarum ejectione, quam de terribili rotatu capitis et aliis impetuositatibus, quae de Berta nomine saepe dicta sunt, eodem modo in omnibus factum est de ipsa Savia matrona; praeter in hoc, quod cum demonium de eadem exiret, non ea rabiositate, qua demonium Bertae, visum est in portas ecclesiae se dedisse. Verumtamen ipsa quoque jacens quasi mortua, et expumans sanguinem, eum per aquam benedictam, a sacerdote vultui ejus injectam, revocata fuisset, dicto ei, quod per B. Rufinum liberata esset, statim eum devotione et lacrymis Deo et S. Rufino martyri, genibus prostratis, gratiarum egit multiplices actiones. Post haec facta in eadem ecclesia diebus aliquot in Dei laudibus commemorata, tandem de licentia canonicorum, capillis suis abscissis, et in recognitionem miraculi super altare dimissis, Auit Nursiae provinciae villam, de sua liberatione Deum laudans, ad propria remeavit.

12 Fuit postea de Bressa, Nucerinæ c diocesis, villa, quidam Albertus nomine, qui ex ea hydropisi, quae a physicis tympanites d dicitur, a lumbis usque ad guttur ventre tam intense inflato, acsi statim rumpere deberet, cute vero per totum corpus eroeei coloris existente, et in modum tympani, unde tympanites morbus ille dicitur, ad ictum digiti sonantis tanto sui gravamine affligebatur, arteriis vocis quasi suffocatis, nec loqui nisi interrupte, nec ad terram se aliquatenus inclinare, nec, eum sedisset, resurgere, nisi eum difficultate maxima, potens erat. Cui vero per multum temporis morbo tam gravi laboravisset, nec ab illo, nunc jam chronico e et incurabili, sive per medicos, sive per Sanctos, quos quamplures adierat, auxilium invenisset, tandem audiens de B. Rufino martyre famam, iter ad illius ecclesiam est aggressus. Cui autem ante altare Martyris orationem cum lacrymis peregrisset, statim omnis inflatura et infirmitas per os ejus in finem spississimum, acsi de caeabo ad ignem bullienti exiret, palam eunetis in tantum evanuit, quod in continenti circa ventrem suum, ubi maxime intensa fuerat inflatura, in modum aliorum hominum se cingebat. Qui cum de

uti et matrona.
b

f
quidam tympanite liberatus,
c
d

e

A de hoc facto miraculoso Deo et B. Rufino lætus gratias impendisset, post a canonicis quærens fidem revertendi statim Bressam Nucerinæ diœcesis villam per intus adjacentes populos, Dei narrans miracula, remeavit.

puella, quæ
fœdu carnis
excrecentia
quasi biceps
erat,

f
g
h

13 Item fuit de Treverio *f*, Spoletanæ vallis oppido, quædam puella, ceu bima *g*, habens ab utero matris duo capita, unum pro uaturali competcutia formatum; aliud vero non humanam formam habebat, sed erat quædam moles rubcæ carnis iu modum pastæ *h* fermentatæ mollissima, quæ a posteriori parte capitis formati per forameu in modum ossis rotundum et amplum, quasi de cerebro visa progredi, omne, quod est a superiori parte capitis fere usque ad medieta-tem dorsi, circumquaque se protendens et amplius, occupabat. Unde præ nimia grossitie quasi prodigium cunctis illud inspicientibus videbatur. Tantæ præterea teueritudinis erat, quod quam cito tangebatur, licet tactu quantumlibet remis-

B. tio, utpote medicualis scientiæ possibilitatem penitus excedente, sive per ipsos uedicos, sive visitando limina sauctorum Ægidii, Jacobi *i*, et aliorum quam plurimorum, auxilium aliquatenus inuenisset; tandem audito de miraculis, quæ per B. Rufinum Deus operabatur, afferens ipsam puerulam ad ecclesiam ejusdem Martyris, obtulit eam super altare, lugubriter sic precando: Sancte Rufine gloriose martyr, adjuua me au-cillam tuam, et apud Deum impetra, ut isti creaturæ, quam tibi vovi, pro quoque puniatur delicto, misericorditer condescendat. Post hæc, oblationibus pro ea factis, tulit eam ad suum hospitium: in quo administratis, quæ sciebat ei necessaria, emittens eam sospitam in cuuabulis, iterum ad ecclesiam rediit, ut oraret.

invocata pro
ea Sancti ope,
sanata.

14 Cum vero dormitionem ejus expletam cre-didit, rursus ad hospitium egressa, ut suæ pue-rulæ, sicut ejus materna sollicitudine consueve-rat, post dormitionem, tam de lactis alimonia, quam de aliis necessariis satisfaceret, vix eam de cunisdiscooperuerat, cum vidit eam arridentem, et Dei virtute a Deo curatum, quod de carne C visitiosa, sive de foramine, per quod exire vide-batur, nulla prorsus superextante cicatrice, tam-quam ibi numquam fuisset, vitium videbatur. Quo viso, præ gaudio cum gratiarum actione afferens puerulam ad ecclesiam, dominis cano-nicis et aliis astantibus novum Dei miraculum demoustravit. Qui omnes, cum factum illud ad libitum suum satis aspexissent, et Deum iu san-cto Martyre suo benedixissent; mater post hæc diebus aliquot in cœlesia ejusdem Martyris in Dei laudibus commemorata, tandem de liccutia canoni-corum Treverium, Spoletanæ vallis oppidum, por-tans suam uterinam filiam sanam et incolumem, et per populos interjacentes ostendens Dei mira-culum, ex meritis B. Rufini martyris factum, ad amicos suos cum gaudio remeavit.

ANNOTATA.

a Clarum est hæc contigisse ante corporis in-ventionem, sed anno ejusdem corporis inventi, ul dixit auctor num. 8.

b Nursia oppidum est dilionis ecclesiasticæ in Umbria, quod Norcia Italîs dicitur.

c Nuceria, vulgo Nocera, item in Umbria est, ut ante dictum. A. ANONYMO.

d *Gorræus* in *Definilionibus medicis ad vocem ὑδρωψ*, hanc speciem *hydropis*, quæ Græce *Τυμπαρίας* sive *Τυμπαρίτης* appellatur, exponit his verbis: *Τυμπαρίας* abdomen multo flatu distendit, non tamen sine ullo prorsus humore, enjus etiam aliquid omnino remistum est. Initio infla-tionis cujusdam species tautum apparet, postea vero flatus inspissatur et veluti uubilus evadit, unaque enim flatu humor etiam quodammodo nu-bilosus. Totus venter circumquaque tensus est, et percussus tympani modo sonat.

e *Id est, antiquo seu inveterato.*

f Trevi oppidum *Umbriæ*, quod huc Treve-rinum dicitur, situm est inter *Spoletum* et *Fulgi-nium*.

g *Vox hæc ambigue scripta erat, et fere acsi haberetur bimacus. At legendum opinor bima, in textu posui.*

h *Pasta est farina in massam aqua subacta.*

i *Licet sepulera S. Jacobi apostoli Compostellæ et S. Ægidii abbatis in Occitania admodum sint celebria, vix tamen crediderim illa designari ob lo-corum distantiam. Forsan eorumdem Sanctorum ecclesias magis vicinas inviserit mater puellæ.* E

CAPUT III.

Prosecutio miraculorum.

Item fuit de Camerina *a* diœcesi quidam ju-venis, Offredutius uomie, per septem annos vexatus ea specie caduci morbi, quæ a physicis epilepsia *b* dicitur, ab, epi, quod est supra, et lepsis, quod est læsio, eo quod ventriculis cere-bri supra læsis et oppilatis *c*, secundum physicos proveniat morbus ille. Qui morbus cum ex gravi conditione suæ materiæ subitus, nec præsentitus paticos * suos, manus et os distorquendo, spu-mas ejciendo, dentes in stridore stringendo, oculos terribiles quasi de capite prorsus evolando, miserabiliter ad terram devolvere soleat; ta-men ipsum Offredutium jam dictum, præter istas passiones, tam miserabiliter flagellabat, quod de consuetudine, non antea de aliquo nobis audita, F sæpe per biduum sive per triduum eum tamquam mortuum, ut ab ejus conviciis accepimus, detinebat. Cum autem ad ejus amicos et convici-nos fama miraculorum, quæ per B. Rufinum Deus operabatur, pervenisset, eum ad ecclesiam ejusdem Martyris adduxerunt. Qui cum ante al-tare pervenisset, statim eodem morbo subito percussus, ad terram decidit provolutus: sed cum nullatenus spumas emitteret, nec aliquam prædictarum passionum haberet, sed tantum sim-pliciter jaceret; non epileptico percussus mor-bo, sed quasi dormiens videbatur. Facto postea non plusquam horæ spatio, quasi de dormitione surgens, alta voce dixit, se per B. Rufini me-rita penitus liberatum: de quo facto cum gratias Deo et B. Rufino martyri peregrisset, ipse quoque de licentia canonicorum domum suam Camerinæ diœcesis sanus et incolumis est reversus.

Quidam comi-tiali morbo liberatus;

a

b

c

* i. e. patientes

16 Item fuit de Elasina, præsentis Assisii diœ-cesis villa, quidam vir, nomine Perutus, qui cum cæcitatem oculorum per multum temporis passus fuisset, nec per medicos auxilium inve-nire potuisset, tandem in vigilia solemnitate B. Rufini

cæcus in cæle-sia Sancti,

Rufini

A. ANONYMO. Rufini martyris cum præambulo * suo, qui eum
 * i. e. ductore
 ducebat, iter ad ecclesiam ejusdem Martyris est aggressus. Cum autem ad plateam, quæ est ante introitum ecclesiæ, pervenisset, nec oblationem candelæ secum aliquatenus haberet, tunc cum ipso præambulo suo, eo quod præ negligentia sua candelam non attulisset, cœpit rixari, et in eundem asperitate verborum invchi non cessabat. Erat tunc in eodem loco quidam juvenis, nomine Leonardus, tenens candelam in manu sua ardentem: cum illum audiret super oblatione candelæ non allata cum præambulo altercantem, statim eandem candelam, quam tenebat, sub pede suo mortificans*, et post scindens per medium, partem superiorem, de qua lumen extinxerat, dedit cæco; partem vero inferiorem retinuit, in qua numquam fuerat lux accensa.

visu donatur, ubi candela divinitus erat accensa:
 17 Factum est interim, dum idem cæcus suam medietatem candelæ accendisset, et eam ante altare Martyris teneret orans, alia medietas, quam sibi Leonardus retinuerat, cunctis videntibus, qui cum ipso in platea tunc crant, igne sola Dei virtute dato divinitus est accensa. Qui statim cum

B aliis rei visæ testimonium perhibentibus, ad ecclesiam veniens, populo, qui solemnitati intererat in ecclesia cvigilans, Dei miraculum propalavit. De quo facto cum populus ex magno devotionis affectu Deo et B. Rufino laudes impenderet, statim Petrus prædictus cæcus, qui ante altare Martyris astabat orans, visu jam sibi restituto, alta voce clamavit præ gaudio, Dominum restituisse misericorditer sibi lumen. Tunc populus ex duobus miraculis parvo tempore consignatis lætus quam plurimum effectus, ex totis visceribus cantatis * Deum glorificavit, qui per B. Rufinum gloriosum martyrem tot et tanta dignatus est operari.

* addendum
 forsitan hymnis

qui pulverem sepulchri auferre cupiebant, prohibentur divinitus:

C 18 Item fuit cum reliquiæ S. Rufini martyris de novo translatae fuissent, populo tunc ad ecclesiam ipsius de diversis partibus veniente, quamplures ad sepulchrum, de quo sanctus Martyr translatus fuerat, accedentes, de pulvere, qui post reliquias extractas remanserat, assumebant, ut illum in honore ejusdem sancti Martyris ad propria deportarent. Sed cum ab Assisio per miliare, vel non multo amplius, revertentes distarent; tunc quidam morbo angariati, ita quod ulterius progredi non valentes; quidam vero, notitia viarum amissa, per vias erroneas gyro vagantes, tamdiu sic impediti detinebantur, quoad pœnitentia ducti ad ecclesiam S. Rufini martyris redirent; et ipsum pulverem in loco, de quo assumpserant, postulantes ex eo veniam, resignarent. Quod cum vidissent canonici, sicut bonæ providentiæ viri, habita tunc intus * se super hoc competenti deliberatione, ipsum etiam pulverem, prout expediebat, ne quis ultra manum illic apponeret, incluserunt.

* i. e. inter

mira mulieris e fistulis sanatio:

d

19 Item fuit de eadem civitate Assisii quedam mulier, ex nomine Rilza, filia Beccarii, quæ capite pro majori parte usque ad oculum, ita quod oculo jam periclitante, pectore quoque cum genu fistulatis d, tot ac tantis doloribus affligebatur, maxime cum a medicis non posset aliquatenus ei subsidium conferri, sed uocumentum potius inferretur. Veruntamen cum ad S. Rufinum tam ipsa quam parentes ejus sæpius cum lachryuis clamavissent, tandem quadam die, cum flexis genibus ante altare sancti Martyris cum lachrymis oraret, ruptum est de cranio capitis quoddam os, in modum topi lapidis multiforatum, quod descendens interius per supercilium,

ita quod ipsa tunc oculum claudere cogeretur, D intus manus ipsius, prout eas complosas in oratione tenebat, per narem ejus dexteram est delapsus; statimque quatuor alia ossa ab eo loco capitis per vulnus exterius ceciderunt. Alia vero vice, paucis diebus evolutis, dum ipsa oraret, cecidit quoddam os de medio pectore. Tertia quoque vice, non multo tempore post, dum ipsa similiter oraret, tanta putredo de genu ipsius emanavit, quod locus, in quo ipsa orabat, in magna sui quantitate, præ nimia sui effusione illius putredinis, extitit sordidatus: nec mora fuit, cum idem eo dein genu quoddam os, habens circa digiti longitudinem, exilivit. Tunc ipsa ad laudem Dei et S. Rufini martyris omnia ossa illa collecta populo demonstrans, Deique factum per ordiorem enarrans, post dies paucos sic est effecta sana, quod etiam signum, quo morbus extitisset, in ea nullatenus apparebat.

20 Item fuit quedam puella de eadem civitate Assisii, nomine Berta, non ea, de qua superius diximus, dæmoniaca, sed quedam alia, filia German de Ecclesia, quam cum pater et frater ejus de quodam juvene convicaneo e suo turpiter inculparent, et multis inde contumeliis eam injuste afficerent, et in mortem illius juvenis etiam intenderent; tunc eadem puella, ut eis satisfaceret, ad ignem caldarium * plenum oleo poni fecit: quod cum bulliret, statim ipsa coram fratre et parentibus suis atque convicinis, supplex genibus et cubitis nudis ad terram devoluta, vultu versus ecclesiam S. Rufini martyris converso, orationem fecit ad Deum et S. Rufinum martyrem, quod, sicut de objecto criminie inculpabilis erat, sic adjuvante B. Rufino martyre ab illius fervore olei salvaretur. Quo facto, statim puella, de misericordia Dei et B. Rufino martyre confisa, dextrum brachium suum usque ad cubitum immersit eidem caldario; et ibi tamdiu tenuit intus in oleo bulliente, donec pater et fratre jubentibus ad se retraxit: quod cum penitus illæsum et nusquam cauterizatum * apparuisset; tunc pater et frater pœnitentia ducti, grates Deo et B. Rufino martyri peregerunt. Puella vero cum vicinis suis, qui factum illud viderant, ad ecclesiam S. Martyris cum gratiarum actione veniens, veritatem cum testante vicina dominis canonicis et universis aliis propalavit. F

puella, invocato Sancto, ab oleo bulliente illasa.

e

E

* i. e. ahenum

* adustum

ANNOTATA.

a Camerinum civitas est episcopalis sub ditio-
 ne summi Pontificis in Marchia Anconitana, et circa confinia ducatus Spoletini seu Umbriæ hodiernæ.

b Cadueus, seu potius comitialis morbus, idem est ac epilepsia. Pro frigida nominis ἐπιληψία expositione, quæ subditur, meliorem accipe ex Etymologico Gerardi Joannis Vossii ad eandem vocem: Epilepsia, ἐπιληψία ἀπὸ τοῦ ἐπιλαμβάνειν, id est, apprehendendo: quod (ut scribit Coelius Aurelianus) sensum atque mentem pariter apprehendat. Siquidem morbo hoc correpti, soluti paroxysmo non recordantur amplius eorum, quæ acceiderunt.

c Epilepsie causam fuse exponit Gorræus jam supra laudatus. Ex quo intelliget lector studiosus, epilepsiam quidem oriri ex humore superfluo, qui noxius est cerebro; sed addit: Quem tamen (humorem) non adeo multum esse oportet, ut penitus obstruat (ventriculos cerebri,) vim-
 que

A que ipsius cerebri exuperet, alioqui non epilepsiam, sed apoplexiam potius pareret; sed quantitate mediocrem, ut ad ejus depulsionem, quam natura totius corporis concussu molitur, cerebro vires adhuc suppetant.

d *Id est, fistula affectis. Porro fistulam, quæ Græce σφύγγη dicitur, sic exponit Gorræus: Est sinus augustus, oblongus, callosus, interdum etiam obliquus, os habens, cui cicatrix obduci nequit, per quod humor certis temporibus tenuis excernitur . . . Duæ ejus produntur differentiæ; cæca, quæ osculum in profundo, sinum ad superficiem habet; occulta, quæ et os et sinum obtinet in profundo.*

c *Id est, in eodem urbis vico habitante.*

CAPUT IV.

Reliqua Sancti miracula.

B
Mulier circulo
ferreo, quo
corpus cinxe-
rat, liberata :

Item fuit quædam mulier Theutonica, nomine Juncta, quæ cum post mortem viri sui castitatem Deo promisisset, ut carnis suæ petulantiam compesceret, se per ventrem circulo ferreo ciugi fecit. Quem cum trienuim ad Sanctos quam plures portavisset a, tandem Romam ingressa, cum in lecto suo de nocte oculis dormire incipientibus jaceret, audivit vocem, ut ecclesiam sancti Martyris quæreret: illic eum Deus disposuerat eam ab illo circulo liberare. Qua voce audita, prædicta mulier audiens per famam de civitate Assisii, venit illuc. Cum vero proxima die Sabbati ante natiuitatem Domini, canonicis Officium vespertium celebrantibus, ecclesiam sancti Martyris iugrederetur, statim ferreus circulus fractus in duas partes ad terram dedecit, cunctis illuc currentibus et videntibus, qui in ecclesia tunc orabant.

duæ matronæ
e febribus
restitutæ ;

22 Item fuerunt de eadem civitate Assisii duæ matronæ, quarum una fuit Casdia, et altera Doda; quæ cum diu febribus fatigatæ fuissent, nec auxilium iuvenissent, tandem die quadam, cum quidam canonicus S. Rufini martyr, nomine Rebedeus, hora, qua febris eas invadere solebat, passionem b ejusdem sancti Martyris ante altare ipsius super capita ipsarum legeret; factum est tunc, quod illam horam sine etiam horripilatione c penitus evaserunt. Cum autem postea in Dei laudibus ante altare sancti Martyris usque ad noctis crepusculum incolumes permansissent; tunc ipsæ de sua liberatione securæ domos suas abierunt: nec postea visum est sive auditum, quod ab illa die febrium illarum accessio eis aliquatenus ingruisset.

puella strumis
liberata,
d

23 Item fuit de Fulgiueo d quædam adolescentula nobilis prosapiæ, nomine Benevegnata, filia cujusdam domini, nomine Albaguere, quæ scrofulis porcinitis e in tantum obsessa erat, quod per totum guttur usque ad aures ubique cutis intensa tamquam plena calculis habebatur. Cum autem de consilio matris puellæ, et aliorum amicorum ipsius, quidam medicus partem illarum scrofularum die quodam per incisionem extraxisset, non multum temporis transactum fuit, cum ibidem plures scrofulæ, et peiores prioribus, sunt renatæ. Unde puella quam plurimum ingravata medicis prorsus abrenunciatis, soli Deo et B. Rufino, cujus nuper tunc translatis miraculorum fama crebrescebat, se commendavit: et

tunc cum matre et amicis suis Assisium veniens, A. ANONYMO. oravit ad B. Rufinum martyrem, ut ipsam misericorditer adjuvaret. Cum autem post orationem Fulgiueum rediisset, non mora fuit plusquam per tres dies, sicut a matre ipsius puellæ, et priore S. Mariæ Fulginei foris portæ, avunculo ejusdem, et a multis aliis accepimus, quod scrofulæ maturatæ per se foramen fecerunt, et sicut de apostemate maturo fieri solet, tantum sordis incessanter emiscent, donec puella de morbo illo mundata est penitus et sanata.

24 Item fuit de illo Guidone presbytero, presbyter vero lepra: cui, sicut superius f diximus, S. Rufinus, antequam inventus esset, in somnis apparuit: qui, falso g flegmate corpore suo per totum ulcerato et ampullato, tam male se habebat, quod et ipse et plures alii Elephantiasin h esse credebant. Unde ipse penes se disposuerat fraternitati leproso- rum se donare. Cum autem inventus fuisset de novo S. Rufinus, et idem Guido ex præcepto canonicorum caput ipsius Martyris tetigisset, ipse infra octo dies ab illa die carnem tam mundam et tam planam habuit, quod etiam in pueritia sua mundiorum sive pluiorem se non meminerat ha- buisse. E

25 Item fuit de eadem civitate Assisii quidam juvenis, nomine Jacobinus, qui cum in crastino S. Matthiæ apostoli de Rossano i versus Assisium equitaret, et venisset ad flumen Classii k, tunc se diverteus a loco, per quem geutes solitæ sunt fluvium transire, per alium locum eunden fluvium est ingressus. Cum autem, fluvio jam prope traucto, ad ripam venisset egressurus, inventa tunc ripa alta et lutosa, equus ex labili peudulitate loci illius retro elapsus, cecidit a tergo super juvenem provolutus. Cum autem surgere conaretur pedibus quam plurimum calcitrans, nec aliquatenus posset, imo pro declivitate loci potius in aqua laberetur, factum est tunc, quod ipse equus ex nimia agitatione sui, et juvenis sub illo jaceus, ad locum, qui pelagus dicitur, elapsi sunt. Tunc juvenis fere jam periclitatus, vocans in mente sua S. Rufinum, statim viso sibi, quod S. Rufinus ipsum et equum sublevasset, videntibus mulieribus, quæ juxta locum illum panos abuebant, et pro ipso S. Rufinum invocabant, venit ad ripam cum equo suo, ad invocationem B. Rufini liberatus. F

26 Fuerunt et alia multa miracula de contractis, submersis, freueticis, lunaticis, et aliorum multifario genere morborum gravatis, tam in hominibus quam in bestiis, de meritis ejusdem Martyris facta: quæ si omnia specificare vellemus per singula dividendo, stilus noster præ nimia sui diffusionem ad legendum quam plurimum incommodus haberetur. Quibus ipse etiam in Francigena l cruce signatus ad montem Sinay m visitandum, qui hæc composuit, cum multa ex illis viderit, eorum vero, quæ non vidit, tamen ab universis tam clericis quam laicis, et pro magna parte ab ipsis etiam personis, quibus contigerint, veritatem addidicerit, testimonium perhibet rata fide.

27 Quare vos Assisinate tam clerici quam laici, cum ipse tam venerabilis Patronus tot et tautos honores vobis impendat, vos, ne erga ipsum ingratitude redarguendi inveniamini, vices laudum et gratiarum ei rependite, reverentiam exhibete, orationibus ante ipsum sæpius vacate, ut ipse in hac valle doloris et miseriæ circa terrenas pestes, et maxime contra vertiginosum hostem humani generis vobis et cunctis in

Adhortatio ad
cultum Sancti.

juvenis cum
equo suo sub-
mersionis
periculo erep-
tus :

i
k

miracula plu-
ra alia, quæ
singillatim non
exposita.

l m

A. ANONYMO. in ipsum confidentibus adsit et opituletur, et omnium vestrum excessuum ante Deum veniam impetret et salutem. Amen n.

ANNOTATA.

a *Etiamsi non dicat scriptor corporis periculum ex ferreo illo circulo ortum, id tamen satis intelligitur. Nam dubium non videtur, quin circulus ille adeo inhæserit carni, ut deponi amplius non posset. Sic S. Franciscus Xaverius funiculis corpus tam arcte strinxerat, ut, cum eos deponere cogeretur nimio dolore superatus, nulla chirurgorum industria evelli e carne possent sine vitæ periculo. Sed ipse etiam per simile miraculum liberatus est; quemadmodum in Vita ejus referitur.*

b *Quænam hic Passio significetur, me latet. Forsan tantum indicantur lectiones Officii.*

c *Horripilatio hic significat tremulum motum, qui in febris reversione accidere solet.*

d *Fulginium, vulgo Foligno, urbs est episcopalis Umbriæ inter Assisium et Spoletum.*

B c *Strumas designant hæc voces. Porcinatas barbare auctor nominat a porcis, in quorum gutture frequentes ejusmodi tumores reperiuntur, ut testatur Gorræus ad vocem Græcam Χοιρῶν, ubi de strumis agit latius.*

f *Videlicet in scripto præcedenti num. 3. Hinc patet, unum esse utriusque scripti auctorem, et utrumque fuisse conjunctum.*

g *Pituitam, quæ Græce φλέγμα dicitur, Gorræus dividit in dulcem, acidam, et falsam. Prima naturalis est, aliæ duæ non naturales, adeoque variorum morborum causæ.*

h *Elephantiasis Græce, Latine lepra dicitur, idemque plane malum utraque voce significatur, ut exponit Gorræus ad vocem ἐλεφαντίασις, ubi de gravissimo isto malo, quod totum corpus tumoribus replet, fuse disputat.*

i *In mappis notatum invenio vicum Rosciano circa limites territorii Perusini aliquot milliariibus ab Assisio. Hunc vicum hic designari suspicor.*

k *De hoc flumine egimus ad Inventionem primam lit. b.*

l *Id est, ut Francigenæ, seu more Francorum, qui eo tempore maxime promovebant expeditiones in Terram sanctam.*

m *Mons Sinai celeberrimus est apud ipsos etiam Turcas ob Legem veterem ibi datam Moysi. Situs est in Arabia Petræa non longe a mari rubro.*

n *Hic addebatur clausula, quæ posita est in fine præcedentis scripti, de tempore, quo hæc facta sunt.*

AD DIEM XIV AUGUSTI

not. 6.

DE S. FAGNANO EPISC. ET CONF.

J. P.

IN HIBERNIA

SEC. VI.
Sancti cultus
in diœcesi
Fenaborensi,

In Missis propriis, supra designatis pag. 514, publicam hujus Sancti venerationem invenio tamquam ecclesiæ et diœcesis Fenaborensis patroni, sicut notatur ante Missam ipsius propriam, e qua excerpso ista: ORATIO: Misericordiam tuam nobis, quæsumus, Domine, sancti Fagnani confessoris tui atque pontificis intercessio beata conciliet: ut qui incessabili culpa offendimus, ejusdem assiduis precibus ab omni reatu liberemur. Per Dominum etc. EPISTOLA. Fratres: factus sum minister etc. ad Coloss. cap. 1 §. 25. EVANGELIUM de communi quidam peregre etc. SECRETA. Intercessio, Domine, sancti Fagnani confessoris tui atque pontificis munera nostra commendet, nosque majestati tuæ reddat acceptos. Per Dominum etc. POSTCOMMUNIO. Sumpsimus, Domine, pignus salutis æternæ celebrantes beati Fagnani votiva solemnia: præsta, quæsumus, ut ejus meritis et intercessione donis cælestibus digni reddamur. Per Dominum etc. In libello Ms., quem asserimus, Sanctorum Hibernorum catalogum continente, qui, sicut eidem libello prænotatur, videntur e Martyrologio Hibernico desumpti, signatur XIV Augusti: In Hibernia Faclna episcopus et confessor.

de qua dantur
notitiæ:

2 De Fenaborensi diœcesi, in qua Sanctum nostrum tamquam patronum coli diximus, hæc observat Waræus in Commentario de præsulibus Hiberniæ pag. 239, dictæ modo diœceseos episcopis sequentia præmittens pag. 239: Quando

sedes episcopalis Fenaboræ, sive (ut vulgo appellatur) Kilfenoræ, primum fuerit constituta, aut quis primus fuerit ejusdem episcopus, nihil (quod sciam) certi extat. Suspicietur fortasse aliquis, S. Faclnanum, cujus memoriæ ecclesia cathedralis dicata est, eam primo excitasse. Qua de re, quærant alii. Episcopatus iste, ut totius Hiberniæ minimus, ita inter pauperrimos numeratus est. De episcopis porro quæ dicenda restant, tam pauca sunt, ut confiteamur oportet, catalogum eorum, quem nunc exhibemus, valde mancum esse, et imperfectum. Hæc sedes in codice censuum camerarum Centii camerarii, qui fuit postea Honorius III Pontifex, appellatur Cellumabrach. Sita est autem Fenabora seu Kilfenora in Connaciæ, Hiberniæ provinciæ, Comitatu Clarensi ad mare Atlanticum. His de loco cultus S. Fagnani prænotatis, varia alia de illo observanda nos vocant.

3 Waræus, quem antea citavi, pag. 220 de episcopis Rossensibus agens, S. Fagnanum eisdem accenset primo loco, variasque insuper de illo suggerit notitias: " Sanctus Fagnanus, vir sapiens et probus " (ut eum vocat scriptor Vitæ S. Mochoëmogi) claruit seculo sexto ineunte. De eo, ejusque cœnobio et nobili schola Rossensi prope mare Virgivium, ita jam dictus scriptor Vitæ S. Mochoëmogi: " Habitavit (S. Fagnanus) in suo monasterio, quod ipse fundavit. Ibi crevit civitas, in qua semper mansit magnum studium scholarium, quæ dicitur " Rossailithri

tempus vitæ,
habitatio

A " Ross-alithri ". S. Brendanum ibi artes liberales prælegisse asserit, qua autoritate nescio, in Chronico suo Hiberniæ Mercedithus Planmerus. Quando autem ecclesia cathedralis ibi erecta fuerit, aut quis primus extiterit ejusdem episcopus, haud certo constat. Non possum tamen non existimare, Fagnanum ipsum primum fuisse episcopum Rossensem, et ecclesiæ illius cathedralis fundatorem.

et episcopatus:
a cæcitate

4 In martyrologio certe antiquo ad xiv diem Augusti, quo die memoria ejus celebratur, episcopum eum diserte appellatum comperi. Notandum hic obiter, ROS viridantem plantitiem, vel, ut alii volunt, ericetum significare, et ALITHRI peregrinationem: quia locus ille olim peregrinationibus frequentabatur. De anno, quo obierit S. Fagnanus, nihil traditum reperi. *Acta S. Mochoemoci seu Pulcherii, abbatis Liatmorensis in Hibernia illustravit P. Daniel Papebrochius ad diem XIII Martii a pag. 280, ubi tempus mortis, quod in tomo edito notatur circa medium sæc. VII, sic manu sua correxit in ejusdem tomi, quem ante me habeo, exemplari, forte DCII aut DCV, et hoc modo sanctus iste, uti et hodiernus, concurrunt cum seculo VI, ac proinde cum tempore conveniet miraculum, quod ibidem pag. 281 miro modo narratur contigisse S. Fagnano, his expressum verbis: Tunc temporis S. Fagnanus sapiens et probus aliquo eventu factus est cæcus, et nihil videbat. Ipse Sanctus iu australi Hiberniæ plaga juxta mare iu suo monasterio, quod ipse fundavit, (ubi crevit civitas, in qua semper manet magnum studium scholarium, quæ dicitur Ross-alithre) habitabat. Ibi jam S. Fagnanus fudit ad Dominum orationem, ut ostenderet sibi medicinam, qua lumen oculorum reciperet suorum.*

miro modo

5 Deinde angelus Domini venit ad eum, dicens: Non poteris sanitatem oculorum inveire tuorum, nisi oculos et faciem tuam laveris lacte uberum uxoris Beoani artificis, quæ etiam nunquam peperit; sed dono Dei modo sanctum (*Mochoemocum*) habet in utero conceptum. Et hæc angelus dicens abscessit. Sanctus autem Dei non cognoscebat Beoanum artificem, et nesciebat in qua regione Hiberniæ ipse habitabat, ut indicabat ei angelus. Et ait ad suos Sanctus: Scio quid faciam; ibo ad Dei prophetissam B. Itam, et ipsa mihi indicabit quæstionem meam. Et direxit ad S. Itam iter suum via quinque dierum. Et cum intraret plebem Corcobaïskint, audierunt discipuli ejus homines in quodam molendino Beoanum nominantes artificem; et ipsi eos interrogaverunt, si cognoscerent illum Beoanum artificem, vel si scirent, ubi ipse habitaret. Tunc unus illorum ait eis: Videtis illam mulierem ad villam euntem? Respondentibus illis, Videmus; ait eis: Ipsa Beoani uxor artificis. Currit tunc illorum unus post illam, dicens ei: Expecta felix fæmina paulisper donec Sanctus senior no-

ster veniat, qui te vult salutare. Illa stetit in loco dicens: Vere magna est mihi felicitas, quod me Dei Famulus vult salutare. Sauctus jam veniens Fachnanus interrogavit illam, si ipsa Beoani artificis uxor esset. Illa respondit suo more sobrie et pudice: Ego sum, domine.

AUCTORE
J. P.

6 Sanctus ait: Habesne in utero conceptum? Ait ei Dominus Deus sua bonitate mihi sterili concessit habere. Tunc Sanctus indicans seipsum suo nomine, ei narravit, quæ sibi acciderant. Beata fæmina ait ei: Domine, ubera non dant adhuc lac. Sanctus ad eam inquit: In nomine sanctissimæ Trinitatis et per tui sanctitatem partus, mulge ea, et pro re certa lac dabunt. Illa agens juxta Viri Dei verbum, sua ubera ubertim lac fuderunt. Lavans igitur Sanctus lacte uberum B. Nessæ, uxoris Beoani artificis, oculos suos, ibi illico lumen recepit, et videns lucide cælum et terram, gratias egit Deo suo, et benedixit illam fæminam et suum conceptum: et commendans per eandem fæminam Nessam orationem suam, et benedictionem S. Itæ, reversus est gaudens in Christo cum suis ad monasterium suum.

sanatus dicitur:

E

7 Superiora suggerunt mihi materiem observandi sequentia. Primo, modus ille, quo a Nessæ (*Mochoemoci mater, ac S. Itæ soror fuisse hæc memoratur in Vita mox citata*) S. Fagnani cæcitas curata sit, mirus adeo est, ut prudentis lectoris assensum non immerito possit suspendere, etiamsi narretur apud nos in *Mochoemoci Vita* ex auctore anonymo coætaneo. Secundo, de S. Ita tractat *Colganus, Vitamque ejus dat in Actis Sanctorum Hiberniæ pag. 66 et sequentibus, quæ et apud nos habetur tomo I Januarii, die xv, a pag. 1063. Tertio, superius num. 3 occurrebat S. Brendanus. De duobus synonymis seculi VI scripsimus ad diem XVI Maii pag. 599. Quarto, Si vera est interpretatio eorum, qui per vocem alithri intelligunt ericetum, ut scribebat *Waræus num. 4, loci istius etymon desumi poterit a crescentibus in eodem ericis: de quibus Plinius lib. 24, cap. 9 scribit ista: Ericen Græci vocant fruticem non multum a myrice differentem colore rorismarini et pene folio. Hoc adversari serpentibus tradunt. Quinto, supra dictis addi etiam potest impetrata alteri longior a Deo vita. Rem narro e S. Mochoemoci Vita,**

varie ad superiora observationes.

F

AD DIEM XVI AUGUSTI

DE S. ADUINO, fortasse EP., CONF.

J. P.
not. 7.Publica vene-
ratio.

Pag. 262 inter *Prætermisos ex Saussayi Supplemento ad IV Februarii ita Sanctum hunc annuntiavimus*: In agro Aginnensi monasterio Exicensi ad Oldum fluvium commemoratio sancti Aduini episcopi et confessoris, cujus gloriosus transitus colendus incidit in diem XVI Augusti: quo dum desiderarem documenta de illo alia, ut ea nobis ticeret consulere, cujus utpote nec apud Castellorum memoria, nec alibi tunc temporis de istius præsulis gestis quidquam repertum fuit; Operi eum nostro una cum aliis istius diei Sanctis non interuimus. Nunc vero, repertis alibi documentis, debitum S. Aduino honorem damus. In *Gallia Christiana posterioris editionis tomo 2, notitia prædictæ abbatiæ, quæ est Ordinis Benedictini, præmissa, lego ista in rem nostram columna 936*: In crypta subtus majus altare exstat marmoreus sarcophagus, ad cujus latera labari figura visitur impressa; S. Aduini cœnotaphium esse putant. In lapide vero altaris, supra ipsam cryptam positi, hæc leguntur: HIC REQUIESCIT BEATISSIMUS ADUINUS EPISCOPUS URBS ROMÆ... (hic nonnulla deesse videntur.) Hujus porro Sancti nihil, quod sciam, in legendariis et hagiologiis occurrit. Festum ibi habet IV Februarii. Verum nihil speciale in ejus Officio refertur. Illum peregrinantem, et in præfato cœnobio hospitantem obiisse tradunt. Hæc

ibi. Verum quid sibi velit episcopus urbis Romæ, non satis intelligo, nec explicare possum, quoniam nonnulla deesse videntur. Nisi forsitan fuerit episcopus Regionarius vel Apostolicus, Romæ consecratus. Consule quæ dicta sunt in *Commentario prævio S. Rumoldi episcopi et martyris tomo I Julii a pag. 185*. Episcopi etiam nomen nonnumquam presbyteris iudicatum, ut perhibet *Glossarium Cangii auctum*, qui muuia quædam obibant episcopalia, prædicationis scilicet, baptismi collationem, presbyterorum variis in locis institutionem, et alia id genus. Hinc Sancti complures, inquit Mabillonius in *Actis Sanctorum Benedict. seculo 3, part. 2, pag. 409*, præcipue in Belgio, episcopi dicuntur, qui tamen nusquam consecrati sunt episcopi; quod fusius probat in *Præfat. ad partem I ejusdem seculi num. 37*. S. Anselmus in *Vita S. Willehadi episc. Bremensis cap. 8*: "Hac itaque de causa septem annis prius in eadem presbyter est demoratus parochia; vocatus tamen episcopus, et secutum dum quod poterat cuncta potestate præsentis ordinans." *His addi possunt, quæ habentur tomo V hujus mensis pag. 251 de S. Gregorio, Ultrajectinæ ecclesiæ rectore: qui jurisdictione quidem et munere episcopus vere fuit, ac talis vocari potuit, non tamen consecratione, a qua abstinere voluit.*

AD DIEM XVIII AUGUSTI

DE S. AGONE EPISC. PICTAVIENSI

not. 8.

J. P.

C

Cultus publicus Sancti.

In *Prætermissis pag. 518 clariorem de hoc Sancto desideravimus notitiam his verbis*: Quis Agon Pictavii hoc die a Castellano ut Sanctus coli dicatur, alterius sedis episcopus, vellem paulo clarius explicasset, cum in omnibus sacris Tabulis plane ignotus sit. *Desiderata quidem tunc temporis, at non reperta explicatio ad meam postea notitiam pervenit. Tomo 2 Galliæ Christianæ recusæ pag. 1137 nominantur ecclesiæ Pictaviensis episcopi, qui in veteribus catalogis legi asseruntur: inter quos tertio loco Agon occurrit; cujus, sicut sequitur, nomine insignitur in ipsa urbe Pictavensi quædam ecclesia, coliturque in basilica S. Hilarii die XVIII Augusti. Et paucis interjectis de aliis episcopis, subduntur ista*: Ex iis nullus potiori jure videtur admittendus, quam S. Agon; non solum quod ejus memoria colatur Augustoriti-Pictonum*; sed maxime quia ecclesiam ibidem habet sibi dicatam: at in Martyrologio universali, auctore Claudio Chastelain Parisiensis ecclesiæ canonico emerito, ad diem XVIII Augusti lego S. Agonem episcopum quidem fuisse, sed alterius sedis quam Pictavensis, et qui-

* i. e. Pictavis Gall. Poitiers

dem ignotæ. Tomo autem citato ponitur hæc notula: Fit ejus memoria in diœcesi die XVIII Augusti. In *Proprio Sanctorum Pictaviensis diœcesis anni 1631, quod in Ms. habemus, dicta die ponitur Agonis ep. Pict. commemoratio, quo die sit de S. Hyacintho. Ex his concludo, constare de cultu hujus Sancti, etiamsi res ab eo gestæ, annusque vitæ ac mortis me lateant.*

2 Hasce jam dictis observationes attexo. Andreas Chesnius in *Antiquitatibus locorum Franciæ pag. 559 inter ea quæ scribit de episcopis Pictaviensibus primis, S. Agonem ponit tertio loco; quinto autem Simon de Peyronet in suo Catalogo Sanctorum pag. 252: etiamsi vero auctores isti non consentiant in episcoporum ordine, Sanctum tamen hodiernum eorumdem catalogo accensent, quibuscum et ego eum nominavi talem. Dissentit Castellanus: verum tamen cum non assignet rationem, cur eum excludat e numero episcoporum Pictaviensium; non est mihi tantæ auctoritatis, ut contra tot alios adhæream ejus sententiæ, volens loqui cum illis potius, quam cum soto Castellano. Locus publicæ venerationis apud*

F

ac varia de illo observationes.

A *apud Pictavienses, de quo supra, determinatur a laudato Peyroneto: Visitur, inquit, etiam nunc in urbe Pictaviensi ædicula juxta S. Troccia cœmeterium ipsius nomini dedicata, ut testatur illustrissimus dominus Rupipozæus episcopus Pictaviensis in notis ad litanias Pictavicas: de quo plura videri possunt in Gallia Christiana, quam*

antea citabam, a columna 1206, ubi signatur obisse anno 1651. Inter alia vero plura, quæ memoratur conscripsisse, ibidem memorat Dionysius Sammarthanus libellum de litanis Pictonicis, seu Sanctorum, qui vel ortu vel incolatu Pictonum oram nobilitarunt.

AVCTORE
J P

AD DIEM XX AUGUSTI

DE B. BURCHARDO PRESBYTERO

not. 9.

BEINWILÆ IN HELVETIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J P.

B Documenta de Beato huc missa; publicus ex eisdem ipsius cultus. E

SEC. XIII VEL
XIV, UT VIDETUR.
Variæ de hoc
Beato notitiæ

B einwila parœcia apud Helvetos est, de qua infra pluribus. Hanc B. Burchardus, sedulus ac pervigil ejusdem pastor, laboribus ac virtutibus egregie excoluit, bonoque Christi odore, sanctitatis fama, ac favoribus cœlestibus illustravit. Ad diem xx Augusti a nobis fuit positus inter Prætermisios, quia tunc non eramus sufficienter de ipso instructi. Postmodum vero ea missa huc sunt documenta, ut videatur tuto reliquis hujus diei Cœlitibus accenseri a nobis posse. Operam officiosissimam in hac re nobis navavit R. P. Mauricius Chardon e Societate Jesu, celsissimo ac reverendissimo Principi episcopo quondam Constantiensi et Augustano a sacris confessionibus, et alibi in hoc tomo a nobis laudatus: qui non acquievit, donec obtineret notitias in rem nostram conducentes. In litteris xix Februarii anno 1738 ad me datis Memiui, inquit, scriptum esse a R^a. V^a. vel ejusdem collegis ad P. Rectorem Constantiensem P. Franciscum Ellspacker ob D. Burchardum in pago Beiuwil. Promisit parochus loci, qui tunc Constantiæ aderat, se plura ad illustranda hujus Divi Acta misurum. Vehementer dubito, an quid miserit, cum infirma sit valetudine. R^a. V^a. me monere dignetur, si quid opis afferre potuero. Litteras alias xi Septembris anni 1739 signatas, a laudato R. P. Chardono accepi, quibus significat, se ex Principali monasterio Murensi accepisse notas quasdam de vita et meritis B. Burchardi. His addita erat humanissima epistola D. Leodegarii Mayer, abbatiæ Murensis ascetæ, et istarum notitiarum diligentissimi collectoris. Prædictas notitias R. P. Chardonus huc misit mense et anno jam designatis.

unde et a quibus

2 Profero memoratarum litterarum fragmentum, quod ex Muris datum xxi Junii mdcxxxix subscribitur: Mitto tandem notas quasdam de vita et meritis B. Burchardi, quas evolutis archivii ac bibliothecæ nostræ seriniis inveni. Adjeci in margine, seu altera columna, quædam indocte et tumultuario calamo elucidationis gratia, quæ partim certa novi scientia, partim ex instrumentis authenticis monasterii nostri collegi. Plura

sperabam accipere a R. D. parochio Muller, vel ab ejus fratre nunc vicario suo in Beinwil. Utrumque ante duos tresve menses peramice, et ab ore, et per litteras sæpius monebam, rogabam, urgebam, ut, si quid, quod ad rem hanc faceret, scirent haberentque, id quantoocyus mecum communicarent. Promiserat uterque repetitis vicibus postulatis meis morem gerere: at neuter servavit mihi fidem usque in præsens. Nescio, an mentis, au corporis ægrotudo utrumque an alterutrum a promissis servandis detinuerit. Stimulabo tamen amplius, et ubi alia adeptus fuero, citius transmittam. Equi interim bonique libeat facere tenue hoc studium meum, et veniam dare tarditati meæ. Hæc ille.

2 Prædictæ autem notæ sunt duplices: aliæ *huc missæ*, enim sunt antiquiores, recentiores aliæ. Ex antiquioribus narrabitur Elogium hujus beati Parochi, quod elucidabunt notationes Mayeri. Prioribus hic prænotatur in Ms. titulus: Reverendi P. Augustini Stöcklin, monachi O. S. Benedicti in monasterio S. Martini Murensi, vulgo Muredicto; qui postea monasterii Disertinensis in Rhetia celeberrimus princeps et abbas fuit, notæ in vitam B. Burchardi parochi Beinwilensis in liberis officiis. Bucelinus infra citandus, in Monasteriologia agens pag. 171 de Disertinensi abbatiâ, laudat eam tanquam illustrissimum superioris Rhetici monasterium, haud longe a Rheni fontibus dissitum etc. In Nomenclatura vero postea indicanda scribit pag. 25, nuncupari illud vulgo Disertis, atque Benedictini Ordinis vetustissimum esse. ., ejus abbas priuceps Imperii est, habetque jus eudendæ monetæ, præter alia multa privilegia, quibus ab Imp. donatus est. Revertamur ad priora. In alia vero columna nostri Ms. habetur Stöcklini elogium, e quo delibo ista: Erat vir valde industrius in disquirendis et discutendis rebus, juribus et actis monasterii nostri Murensis. Unde extat ejusdem Miscella historica hujus monasterii, collecta ab ipso ex ejusdem monasterii chartario, aliisque fide dignis documentis; sive Subitaria schedia deinceps consulenda, concordanda et ordinanda ad historiam ejusdem

AUCTORE
J. P.

ejusdem cœnobii compilaudam, anno Salvatoris Jesu Christi MDCXXX, inter quæ ultimo fere loco habentur hæc de B. Burchardo notæ. *Sic autem sonat earundem exordium*: Beatus Vir, honorabilis presbyter Burchardus etc., quæ dabimus post hunc *Commentarium sub nomine Elogii ejus*.

Publicus

4 *Publicus Beati nostri cultus ab immemorabili tempore ante decretum Urbani PP. VIII probatur hujusmodi argumentis, ut mihi videantur omnino sufficere ad formandum casum in eodem Beato exceptum a dicto decreto. Stöcklinus num. 2*: Extat modo elevata Beati tumba subtus chorum in crypta, relicto per medium pervio transitu ad B. Viri sarcophagum seu lapidem sepulchralem usque, pro populi devotione, pedes malesaus eorsum crebro demittentis, et totum corpus valetudinis causa per mediam tumbam traduentis. *Mayerus in suis notis hæc superaddit*: Ista tumba, vel potius mausoleum, simplici murario opere constructum, hanc præfert formam, quam æri hic incidere curavi ex ectypo Mayeri notis ad-

beati

5 *Prædicto autem ectypo subscribuntur ista litteris Germanicis, quæ Latine hunc sensum faciunt*: Burchardus sacerdos quiescit cum miraculis Beiuwilæ. *De ave vero, quæ stat ad latus altaris, vide elogium num. 5. De foramine, quod notatur numero 1, et qui dicto exemplari ad alterius foraminis distinctionem calamo postmodum appositus est; de hoc, inquam, foramine Mayerus animadvertit sequentia*: In hoc forameu, uno vel sesqui pede profundum, et per tingens usque ad lapidem sepulchralem, pedes ægros demittunt. *De alio autem foramine, cui numerus 2 calamo etiam adjectus est, Hac, inquit, totum corpus valetudinis causa traducunt. Tanta etiam in merita B. Viri fidelibus est fiducia, ut frustra ex ipsa memorata tumba decidant et diripiant, veluti pluribus necessitatibus profutura; ut adeo necesse sit, ipsam aliquoties refici et redintegrari. Dictus Stöcklinus num. 3, Strues, inquit, grallorum nuper prope a tumulo relicta, et auathemata.. suspensa.. plurimas hujusce beati Plebani interventu imploratas fuisse sanitates testantur. Mayerus observat, miro modo contumari piam hanc fidelium, Beati open in suis miseris implorantium, consuetudinem, ista di-*

cens: Ipsa paralyticorum seu aridorum sustentacula quotaunis in Sabbato sancto in ignem benedictum conjiciuntur et comburuntur: et, mira valde res! postero anno eadem fere quantitas, seu numerus grallorum in crypta ejusdem beati Viri invenitur.

6 *Redeamus ad Stöcklinum num. 4*: Ab ejus, *ait*, obitu fideles multa illuc donaria, sacras peregrinationes, vota, aliaque pietatis officia exsolverunt. *Mayerus ista confirmat*: Ante annos, *ait*, ducentos et triginta, donaria et eleemosynas ad beati Viri sepulchrum allata et oblata fuisse, certissime constat ex instrumento authentico archivii nostri, scrinio M. r. litt. m. r. Cum enim anuo MDVI parochiani Beinwileuses litem moverent contra abbatem Capelleusem, cui tunc jus competeat in ecclesiam Beinwilæ, super oblatis et eleemosynis ad idem mox dictum beati Confessoris sepulchrum depositis, sententia DD. legatorum Helvetiorum in comitiis Badensibus decretum est, parochianis nullum penitus esse jus ad prædictas eleemosynas.

7 *Ejus sententiæ hic fere est tenor*: "Auditis *cultus*
"juribus et visis litteris authenticis monasterii
"Capellæ, decrevimus et declaravimus, ut præ- *E*
"dicti Beinwileuses a sua prætentione abstinere
"debeant, utque sæpius dicto D. abbati et con-
"ventui monasterii Capellæ oblata et eleemosy-
"nas, quæ in ecclesia Beinwilensi ad et super
"sepulchrum prænominati sancti Burchardi de-
"ponuntur et offeruntur, una cum reliquis
"omnibus, quæ supra memorata sententia et con-
"ventionibus eidem monasterio vindicant, integre
"provenire permittant sine remora et contradi-
"ctione" etc. Ex quo consequitur, peregrinationes, vota, atque adeo plura pietatis officia illic fuisse exsoluta.

8 *In beati pastoris Elogio num. 6, prolata in- ab immemora-
scriptione honorifica ex tabellis Beinwilensibus bili*
de signis multis seu miraculis, quæ fecit et facit usque in hodiernum diem, subdit Stöcklinus: Anniversariam ejus memoriam paræciani ut solemnem immemoriali tempore, velut B. Burchardo dicatam, religiosius feriantur et observant. *Mayerus egregie hæc amplificat ac nervose declarat, dum superaddit ista*: Non paræciani solum, sed et vicinæ parochiæ solemnem diem hunc faciebant, iustituta ad sepulchrum B. Viri processione annua solcuni. Anuo quoque MDLXXXVI erecta est confraternitas sub nomine et præsidio B. Burchardi, nulla tamen, quantum constat, vel curiæ Romanæ vel episcopi Constantiensis sive Ordinarii autoritate confirmata. Propter frequentiam vero et affluxum devotæ plebis petite et obtentæ sunt Roma indulgentiæ plenariæ ad jam dictam diem commemorationis sancti Pauli, anno MDCXVI a Paulo V; anno MDCXXII abs Gregorio XV, anno MDCXXIX ab Urbano VIII; anno MDCLVII ab Alexandro VII.

9 *Cum vero circa annum MDCLXVI supradicta solemnitas D. Burchardi memoria ad feriam secundam post Ascensionem Domini translata fuisset, eadem indulgentiæ eidem feriæ secundæ fuerunt annexæ abs Alexandro VII anno MDCLXVI* a Clemeute X, Pontif. Romanis. Anno *tempore*
demum MDCXXXV, iusistente R. D. Carolo Wolfgango Müller, vicario nostro et plebano in Beinwil, confirmata seu potius crecta est ibidem confraternitas non quidem sub solius B. Burchardi nomine, sed sub patrocinio BB. apostolorum Petri et Pauli, ac sancti (hoc epitheton ei tribuunt litteræ confirmationis tam Romanæ quam Constantiensis)*

* f. deinde 3
Clemeute X.

A Constantienses) Burchardi, constituta pro festo titulari seu principali feria secunda post Ascensionem Domini; pro quatuor vero diebus in bulla indulgentiarum generatim expressis, festo sancti Antonii abbatis, S. Sebastiani, die commemorationis S. Pauli apostoli, et festo S. Mauritii.

probatur.

10 *Stöcklinus num. 7 in Elogio beati Presbyteri nostri testatur, ex singulari erga eum reverentia ac pia fiducia nomen ejus a parentibus imponi masculis infantibus, dum sacro baptismatis fonte abluuntur: eademque occasione scribit de fonte B. Burchardi ægrotis salutifero: in quem ita commentatur Mayerus: Fons B. Burchardi. creditur scaturire de sub sepulchro beati Viri, qui etsi tenuissimas manet aquas; nullo tamen etiam ardentissimo æstatum tempore exsiccatus est. De eo Schüchzerus Tigurinus, Zwinglianæ hæreseos assecla, alias medicinæ doctor egregius, anno MDCXXVI in sua Physica naturali parte secunda (ubi de salubribus Helvetiæ aquis) hæc fere meminit, quæ sermone Germanico scripta hunc faciunt sensum Latine: S. Burchardi fons Beinwilæ usui est in febribus, ac aliis morbis.*

B

Pia pro Beati cultu oblata donaria.

11 *Nec prætermittere possum, quin hisce at-
texam pia quædam donaria, quibus singularem
suum affectum testatum esse voluere erga publi-
cam Beati venerationem clientes ejus. Catalogus
oblatorum donorum a Mayo scriptus, et a
Chardono ad me missus continet hæc: Ab anno
MDLXXXVI, quo inter fideles instituta est pia quæ-
dam sodalitas in honorem SS. Trinitatis etc. ac
B. Burchardi, oblationes voluntariæ usque ad
annum MDCXXI transcenderunt numerum cccxx
floreorum, præter honoraria ad operis divini et
ecclesiæ ornamentum intra idem prædictum an-
norum spatium facta a sodalibus. Eorum nume-
rus et species tales sunt: easulæ ex damasceno
et serico octo, alia magis communis, vexilla se-
rica duo, albæ tres, mappæ altaris octo, anti-
pendia quinque, corporalia tria, velum ex serico
unum, liber Missalis, Antiphonarium, etc.,
vela duo pretiosa pro ornatu S. Sacramenti;
omnia honori D. Burchardi consecrata a sodali-
bus; inter quos duo abbates Mureuses Jacobus
Meyer et Joan. Jodocus, una cum Jodoco Hol-
demeyer sculteto Lucernensi numerantur. Ex su-
perioribus itaque testimoniis de publica hujus beati
Confessoris veneratione, continuationeque ac
propagatione ejusdem cultus productis, ne subdu-
bitare quidem possum, quin Beati honores me-
reatur, et Operi nostro tamquam talis intexi
possit ac debeat. Vellem, ut Vita ejus, quæ ali-
cubi fortasse in tenebris latet, pervenisset ad nos-
tras manus. Cælestes quosdam favores patrocini-
o ejus impetratos referam postea. Elogium e notis
sæpe memorati Stöcklini, adjectis aliquot Annota-
tis de Beati patria, ætate, loco pastorali etc. nunc
accipe.*

ELOGIUM

Auctore Augustino Stöcklino.

*Ex Documentis abbatiæ Murensis in
Helvetia.*

Beatus vir, honorabilis presbyter, Burchardus, Beinwilensis a parochiæ vigilantissimus animarum curio, quibusdam miraculorum signis ab nostra ac proavorum nostrorum memoria claruit. Visitur hodie ejus sepulchrum Beinwilæ, templi parochialis ædificio comprehensum, cum olim sub dio ad Orientem in eo cæmeterio ante primarium altare prostaret; sensim vero temporum successu ob frequentiam devotionis contactum fuisse perhibetur.

Beati

2 Extat modo elevata beati tumba b subtus chororum iu crypta, relicto per medium pervio transitu ad beati Viri sarcophagum seu lapidem sepulchralem usque, pro populi devotioe pedes malesanos eorsum crebro demittentis, et totum corpus valetudinis causa per mediam tumbam traduentis. Dum ante decennium sacra ædes ex fundamentis reficeretur c, faber murarius et quidam e cœnobitis nostris illic parochiæ per modum provisionis præfectus, pia curiositate moti B. Burchardi ossa pervestigarunt, eaque omnia ordine sita sub lapide repererunt, insigni cereo colore, admodum magna, atque, ut cœnobitæ visum est, suave fragrantia. Ad quorum aspectum se pia religione quadam cohornuisse affirmat.

E
sepulchrum
b

3 Strues grallarum nuper prope a tumulo relicta, et anathemata ex cera, ligno et ferro suspensa, ut faceam nostræ ætatis exempla, plurimas hujusce beati Plebani interventu imploratas fuisse sanitates testantur d.

signis

4 Abejus obitu Fideles multa illuc donaria e, sacras peregrinationes, vota, aliaque pictatis officia exsolverunt. Venerandas porro ejus imagines devota illi Beinwilensis communitas ante sesqui sæculum prope, absque cordis scrupulo, sculpi, pingi, inuri, ac fundi curarunt; nullo umquam ecclesiasticorum contra nitente, quantum cognovimus, quamquam ei radios sanctitatis et titulum SANCTI palam adscribi viderent.

d
ac populi con-
cursu celebre:
e

5 Patria fuisse Mureusem vulgo affirmant f; atque dum viveret, deplumatum et domesticorum odio interfectum sibi familiarem gruem, ope Numinis miraculose resuscitasse, omnes constanter docent. Hinc factum usuque retentum, ut ejus imaginem cum grue depingamus; ula interim altera in signum commissæ cædis sublata, et in volucris resuscitatione minime recepta aut recepta.

f
patria: res
mira de Beato
narratur:
g

6 Festiva Beati illius mors incidit in diem commemorationis S. Pauli apostoli mense Junio g; quam tabellæ mortuales Beinwilæ, antecentum idque amplius annos exaratae, hisce verbis grandioribus et rubris litteris annotarunt: " Dominus Burchardus plebanus in Beinwil obiit, " per quem Dominus multa signa fecit et facit " usque in hodiernum diem ". Anniversariam hanc memoriam parœciaui ut solemuem immemoriali tempore velut B. Burchardo dicatam religiosius

dies cultus:

g

A. AUGUSTINO
STOCKLIANO.

infantibus
nomen ejus
datur : fons
salutifer :

h
de tempore
vitæ ac mortis
tametsi non
constat :

B
videtur tamen
vixisse seculo
14,

l
m
n
o
p
q

ac Beatiss. an-
numerandus.

ligiosius feriantur observant. Quo die et frequentior plebs ad ejus tumbam per multas horas supplex procumbit.

7 Frequentius itidem pro reverentia tanti Viti infantibus suis masculis nomen Burchardi in sacro fonte magna cum consolatione et spe singulari imponunt. Fontem quoque, B. Burchardi nomine appellatum, iufirmis salubrem, febrientes aliique hactenus reverenter potitarunt *h*.

8 Nondum hactenus constat, quo tempore homo Dei Burchardus vixerit, aut ex hac vita transierit. Certum vero est, anno Domini MDVI feria quinta post Joannis Baptistæ natalem Badæ *i* in solemnium Helvetiorum conventu celebrem ejus factam recordationem, quando, lite *h* contestata contra parochianos in Beinwil, oblata donaria ad et super B. Burchardi sepulchrum juxta teuorem vetustiorum litterarum et sententiam, abbati monasterii de Capella (ni fallor Ulrico Trinckler) adjudicantur, ut membranæ archivii nostri docent scrinio BEINWIL.

9 Quæ vivus mortuusque mira patrarit, aut consignatum non est, aut in monasterio de Capella *l* sub acatholicorum manu delitescit in pulvere et tenebris. Hæc omnium ora loquuntur, per omnes anni partes ab accolis cineres *m* B. Burchardi olim hodieque religiose visitatos *n*, præsertim postridie Apostolorum Petri et Pauli Junio *o* mense; affirmantque universi, illum fulsisse et fulgere miraculis *p*. De annis, quibus vixerit, et quot, et quomodo in hominum cognitionem et cultum venerit, ipsa vetustas, aut neo-euangelii malitia nobis invidit. Post millesimum tamen et trecentimum vixisse verisimile est *q*. Potuit etiam prius floruisse; cum nec mortis tempus, nec reperti corporis aunus cogitus sit.

10 Cæterum quem admiranda tot per superiores ætates facta celebrarunt, celebrantque indies, minime videtur necesse in quæstionem vocari, ut de ejus sanctitate et beatitudine dubitetur. Multos vetustos ipsa, et numquam interrupta venerationis consuetudo consecravit *r*.

ANNOTATA.

a Distat Beinwila, parochia satis ampla, a monasterio Mureusi una circiter hora, in medio montis Lindenberg loco peramœno sita, teste Mayero supra citato. De cænobio autem isto ita scribit Bucelinus in *Monasteriologia imperii Germanici ad nomen Murense pag. 239, situm loci indicans*: Benedictini Ordinis spectatissimum viris cum religione tum eruditione clarissimis in provinciâ Argoia, comitatu Rorensi apud Helvetios cænobium, fundatum anno Christi MXXXVII a Wernhero Argentinensi episcopo, ejusque fratre Radebotone, hujus conjuge Itha de Lotharingia, et filio horum Kanzelino, Habsburgi comitibus. *His subjunguntur laudati monasterii abbates. Alibi insuper sub titulo Abbatiarum et diversorum monasteriorum Germaniæ nomenclatura pag. 63 de eodem cænobio agit. Consuli potest Mabillonius in indice ad tomum 4 Annalium Ordinis S. Benedicti. De fundatione vero ejus hoc recitat instrumentum ad annum prædictum num. 9*: " Ego Wernherus Strasburgensis episcopus, " et castri, quod dicitur Habesburch, fundator, monasterium in patrimonio meo, in loco, " qui Mure dicitur, in pago Argoia in comitatu Rore, in honore sanctæ et individuæ Trinitatis et sanctæ Dei Geutricis Mariæ, omniumque Sanctorum, construxi, quod titulo beati

" Martini episcopi in perpetuum dicavi. Cui D
" prædia, quæ hæreditario jure mihi contigerant, per manum germani fratris mei Lancelini, qui, utpote militiæ cingulo præditus, " defensor patrimonii mei extiterat, cum legitima possessione villarum, familiarum, agrorum, " silvarum, pratorum, montium, omniumque appendicum contradidi ". Tum statuit, ut fratres inibi, " sub monachica norma secundum " regulam beati Benedicti viventes " abbatem sibi libera electione, sive de sua, sive de alia congregatione libere præstituant: ipse autem abbas, communicato fratrum consilio, advocatum de ejusdem Weneri posteritate " quæ præfato " castro Hasburch dominetur " eligant, et deficiente mascula prole, mulier ejusdem generis et castri advocatiam e manu abbatis accipiat: non ut beneficium, " sed ut quamdam monasterii commendationem et tuitionem ". Actum " anno ab Incarnatione Domini millesimo vigesimo septimo, Indictione x, regnante Conrado imperatore augusto ". Wenero adjungitur Itta comitissa, Radebotonis conjux, quæ monasterii itidem primaria conditrix dicitur in necrologio ad diem XXIII Julii: quæ in libro foundationis perperam Weneri episcopi soror dicitur. Benefactricem dicere malim, quam conditricem: cum Wenerus ipse testetur, se monasterium condidisse in suo patrimonio, quod hæreditario jure sibi provenerat.

b *De hac tumba actum est supra in Comm. prævio num. 4.*

c Anno MDCXVII, tertio nimirum postquam jus patronatus ad monasterium Murense cum dominio translatum est, anno, auctore reverendissimo abbate Joanne Jodoco, c fundamentis extracta est ecclesia Beinwileusis magnis sumptibus tum ipsius communitatis Beinwilensis, tum maxime monasterii nostri prædicti; quod ultra quater mille florenos ad ejusmodi structuram expendit, prout observat Mayerus.

d *Adi Comm. prævium num. 5.*

e *Plura vide ibidem num. 6.*

f *Mayerus addit ista*: Communis etiam et constans est traditio, eum esse oriundum ex ditone Murense, villa dimidiam horam supra monasterium distante, Langenmatt dicta.

g *Nos eum damus die 20 Augusti, quo notatur in libro nostro Ms. de Sanelis, et circa quem diem signatur apud Murerum in Helvetia sancta pag. 160. Ad diem vero commemorationis S. Pauli Apostoli nihil apud nos de ipso reperio. Ad hæc, quo fundamento nitatur dies emortualis dictæ commemorationi affixus, non satis habeo perspectum, quia res gestæ Beati hujus adeo sunt ignotæ.*

h *Plura Commentarius num. 8 et 10.*

i *Locus ille alio nomine etiam nuncupatur, quem describens Baudrandus, Aquæ, ail, Helvetiorum. ., BADEN, oppidum ejusdem gentis ad Limagum fluvium, qui paulo infra cadit in Arolam, ubi solent generalia comitia regionis haberi: appellatur et Thermæ superiores, OBER BADEN, ad alterius urbis Badæ (in Suevia) discrimen, castrum habens antiquum in colle, et in ea sunt luculenta balnea: vix uno milliari Helvetico distat a Rheno fluvio in Meridicm, et 5 a Basilea in Ortum, Tigurum versus vix duo, subestque octo veteribus pagis Helvetiis.*

k *De hæc lite, ejusque decisione adi Comm. a num. 6.*

l *De hoc monasterio plura nos docet Mayerus in*

A *in hunc modum* : Monasterium Capella in diœcesi Constantiensi, et territorio Tigurino haud procul Tugio, filia Altæ Rippæ, fundata est anno mclxxxv a Walberto barone de Eschenbach. Celebre est hoc monasterium propter insignem victoriam ab Helvetis Catholicis in hac viciua contra Zwingianos obtentam, in qua et Zwinglius ipse morte sua sacrilegam perfidiam luit. Ejus redditus et proventus cum abbate et monachis apostatis Tigurinīs Zwinglianīs fuerunt incorporati. Quibuscum etiam Beinwila, tametsi iu fide semper constans, eorundem Tigurinorum dominio cessit. Anno vero mdlxxxvi per commutationem transit ad nobiles Holdermeyeros, quæ erat iuter præcipuas Luceruæ familias. Tandem anno mdcxiv titulo emptionis monasterio Murensi cum omnibus juribus et pertinentiis accessit.

m *Insigniores multo, quam cineres, superfuisse corporis reliquias, indicaverat Stöcklinus supra num. 2.*

n *Uberius memorat Commentarius prævius num. 8 quæ huc spectant; ubi de annua Beati veneratione ad vicinas parœcias extensa cum supplicatione etiam annua solenni, de erecta confraternitate, et indulgentiis Romæ petitis ac obtentis propter magnum concursum populi, pie erga B. Burchardum affecti.*

o *Solennis memoria Beati in aliud tempus postmodum translata, ut ibidem num. 9 est dictum.*

p *Consule dicenda post Elogium.*

q *Hæc Augustini Stöcklini conjectura videtur esse desumpta ex authentico quodam instrumento emptionis de anno mcccxlvi, in quo præter Burchardum decanum et plebanum in Sins (parochia sesqui circiter hora a loco Beinwil distante) notatur tamquam testis contractus stipulati alius Burchardus capellanus, vel coadjutor seu beueficiatus . . . in Sins, quasi hic, vel alteruter, postliminio ad curam Beinwilensem esset assumptus, ex Mayero.*

r *Quorum videlicet publicus cultus annis centum ante Decretum Urbani PP. VIII, anno 1625 editum, sufficienter probatur existisse. Innumera hujus rei in Opere nostro sunt exempla, ne dicam quotidiana.*

C

MIRACULA

*Beati patrociniio patrata.*Curantur
ager,

Mirabilia hæc misit ad nos anno 1740 R. P. Mauritius Chardon superius laudatus, quorum documentis operam quoque suam impenderat D. Leodegarius Mayer, qui quam apposite ac sedulo de B. Burchardo nos instruxerit, liquet e nostro Commentario prævio. Documenta jam dicta prænotantur hoc titulo : Signa quædam seu miracula ad sepulchrum, et meritis beati Burchardi Beinwilensis facta. Hisce adjungam Annotata. Sic igitur sonant : Anno Domini mdccxxi Jacobus Rapp ex Nidergösgen a ditionis Solodorensis b dimidio anno æger in lecto, ita emarcuit, ut non uisi cutis ossibus hæreret; iustitutisque per ablegatos ad sacra loca tredecim peregrinationibus, voti compos factus non est, uisi ad sepulchrum beati viri Burchardi in Beinwil. Statim enim ac votum fecit illuc iuvisendi, re-

a
b

convalluit, et post hebdomades tres votum ipse incolumis exsolvit.

Idem affirmavit, vicinum suum, antehac usu membrorum captum et grallis innixum, Beinwilam advectum esse, et meritis D. Burchardi sine grallarum adminiculo domum remeasse, esseque superstitem et sospitem in illum diem.

2 Anno Domini mdccxxi mulier quædam, Elisabeth Hasner ex Entlibuech c Lucerneusis ditionis d, de parochio Schlûpfen, morbo caduco et convulsionibus die uoetque plus decies vexata fuit : cumque recuperandæ sanitatis remedia non superessent, vocato in vota D. Burchardo, et facta promissione ejus visendi et venerandi reliquias, sanata fuit.

Anno Domini mdccxliv, xvi Maii Joannes Udalricus Erhard de Buttisholz e ditionis Lucerneusis, qui que hebdomades integras Bononiæ f Italiae paralyticus decubuit; et desperantibus de ejus salute medicis, ad nosocomium futura mortis victima delatus est. Is vero facto voto peregrinandi ad S. lipsaua B. Burchardi, pristinae sanitati redditus est. Idem postea Beiwilæ voto satisfecit, et ita sibi contigisse plebano confessus est.

3 Anno mdccxlv xx Aprilis honestus juvenis Matthias Kaufmann de Knutwil g ditionis Lucerneusis coram parochio suo et ammano h Joanne Wyss confessus et testatus est (allato in scriptis prænominatorum super ea re testimonio) se manibus pedibusque, ac toto corpore languidum decubuisse, amisso omni vigore et usu artuum et compagum : vocatoque in auxilium B. Burchardo, et facto ad ejus sepulchrum peregrinandi voto, de die in diem melius sensisse. Votum ipse reddidit, et sanus atque incolumis semper permansit. Testatur et litteras recepit, ut supra, Fridolinus Rey, qui tunc fuit plebanus in Beinwil. Ex Knuttwyl Joannes Jodocus ejusdem loci parochus. Supra scripta miracula de verbo fere ad verbum ex Germanico in Latinum fideliter translata, ex veteri libro ecclesiæ Beinwilensis excerpta esse, testor ego P. Leodegarius Mayer, professus O. S. Bened. in monasterio S. Martiui, vulgo Mure dicto, notarius Apostolicus.

4 Post hæc sequitur aliud instrumentum, quod prænotatur extractum ex epistola domini Bass canonici ad SS. Ursum et Victorem Solodori, de die xix Novembris mdccxxxix, his verbis : . . . Ad petita testor, me per multos menses fuisse ægrotum, et quidem ægritudinem non una tantum, ita ut mortuo magis, quam vivo similis, lecto quasi immobilis affixus fuerim. In tantis miseriis constitutus tandem emisi votum mittendi aliquem meo nomine ad templum B. Burchardi, ut per intercessionem et aquam sanitatem pristinam recuperarem. Et, ecce, ad adventum missi cum aqua e fonte B. Burchardi, morbi inter se certantes magno cum impetu plus quam autem me invascent, quasi ultimum assaultum tentaturi; sed in vanum : vix enim uva vel altera guttula de aqua D. Burchardi in brachium meum immissa fuit (quod præ dolore fractum autuabam) in momento omnem ab eo dolorem et malum abstulit et repulit. Quare bibens de illa aqua sensi omnem dolorem cordis a me recessisse, ita ut de die in diem magis ad sanitatem redierim.

5 Eadem virtutem aquæ hujus beuedictæ seusit etiam ille, quem ad B. Burchardum miseram : laborabat enim jam a tempore tussi horrenda, ita ut videretur toties quoties tussiret, suffocandus

EX MSS.

usu membro-
rum captus,mulier caduco
morbo labo-
rans, paraly-
ticus,

c

d

e

f

E

item languis-
tus;

g

h

quibus adde

F

alios.

xx 365.

suffocandus, Hic plenus fiducia, peracta devotione sua, accessit ad prædictum fontem, ubi, sumpta aqua modica, in momento ab omni tussi liberatus est, ita ut postmodum illam nec semel amplius senserit. Datum Solodori XIX Novembris MDCXXXIX. Vi. Bass canonicus et ecclesiastes. Fideliter extractum per mc. P. Leodegarius Mayer N. Apl. die VIII Januarii MDCXXL.

ANNOTATA.

a Locum hunc non reperi hactenus, consultis variis mappis geographicis, in Solodorensi ditione seu pago: de quo in nota proxime sequenti.

b Ditio hæc vocatur apud Baudrandum Salodorus pagus, ab incolis et Gallis nominatus le Canton de Soleurre; a Germanis autem die Ort von Solothuru; et ibidem observatur, parvum admodum esse ac unum e 13 pagis apud Helvtos; omnes ejusdem incolas esse Catholicos, situmque inter pagum Bernensem ad Meridiem, et pagum Basileensem ad Septentrionem, ubi Solodorum, urbs istius tractus primaria.

B c In mappa geographica, quam ante me habeo, scribitur Entlibach, jacetque ad Lacum Lucernensem, et non longe ab urbe Lucernensi distat.

d Urbs est Helvetiæ culta et satis nota, ditionis cognominis caput, in Argoiæ tractu ad Lacum Lucernensem.

c Al. Butizols ad confinia tractus Solodotensis. D f Bononia, primaria Romandiolæ provinciæ urbs est, fama celebris et abunde cognita.

g Locum hunc non invenio notatum in mappa, qua utor.

h Cangius in suo Glossario non pauca observat de ista voce, e quibus delibo ista in gratiam præcipue nationum istarum, quæ eandem non intelligunt: Amman apud Germanos et Belgas etiamnum dicitur prætor, præfectus, prætor causarum civilium. In Charta Balduini comitis Flandr. anno MCXIX in Tabul. S. Bertini subscribunt

„ Rodulphus amman de S. Folquinikerca, Alf-
„ gerus amman de S. Georgio, Bernuldus am-
„ man de Broburg etc. „ Postea vero in fine

subjicit vocis etymon in hunc modum: Vocis origo Germanicum AMPT, munus, et MANN, vir.

Miræus in Codice donationum piarum præsertim Belgicarum cap. 82 profert diploma, cui inter

alios subscribit Ascelinus, amman de Bruxella, et observat dictus Miræus in notatione: AMMAN

apud Bruxellenses idem est etiamnum, quod prætor. Ad pleniorum istius officii notionem desi-

gnantur apud Cangium Consuetudines Bruxellen-

ses tit. 1, art. 1 et seqq., ubi quidquid AMANUM

hujus urbis spectat, fusius exponitur. Plura etiam de AMMANO in Consuetud. Mechliniens. tit. 1.

art. 41, et tit. 4, art. 2. Neque hæc vox incognita iu media ispa Francia, prout apud eundem scriptorem licet videre.

AD DIEM XXI ET XXII AUGUSTI

DE SANCTA HUMBELINA SORORE S. BERNARDI ABBATIS

J. P.
not. 10.

Colitur XII
Februarii.

Pag. 398 inter Prætermisssos ad diem XXI Augusti laudavimus Humbelinam; visumque tunc nobis fuit, Sanctæ titulum illi non dare, nec in Opere nostro accense tamquam talem aliis istius diei Cœlitibus. Idcirco tunc petimus ea nobis subministrari documenta, quæ publicum ipsius cultum certius comprobarent. Certa postmodum ad nos ejusdem cultus notitia pervenit. Nam in Magni bullarii Romani continuationis parte 6, anno 1739 edita Luxemburgi, hæc leguntur pag. 489: Sac. Rit. Congregatio . . approbavit Officium proprium . . S. Humbelinæ viduæ, beni-

gneque indulget omnibus et singulis monachis utriusque sexus totius Ordinis Cisterciensis, ut licite possint celebrare festum, et recitare sub ritu duplici die XII Februarii prædictum Officium proprium . ., illudque imprimi posse concessit etc. Die 1 Sept. MDCCIII. Sanctæ igitur huic debitus dabitur locus in Operis nostri Supplemento ad dictum diem XII Februarii, quo colitur. Superius monitum volumus extensum quoque ad diem XXII Augusti, ubi pag. 489 inter Prætermisssos dumtaxat etiam habetur.

A

D

AD DIEM XXIV

DE S. PATRICIO EPISCOPO CONF.

GLASTONIÆ IN BRITANNIA

not. 11

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA

J S.

§ I. Patricius senior non alius esse videtur a Patricio II, seu juniore, magni Patricii ex fratre nepote, de cujus cultu hac occasione tractatur.

CIRCA AN.
CDLXX.
Patricii in
Hibernia
varii: inter
hos quidam
distinguunt
Seniorem et
junioem,

B Colganus in *Actis Sanctorum Hiberniæ tom. I, pag. 366 occasione S. Patricii Ostiarii varios recenset Patricios, qui a scriptoribus Hibernis commemorantur, iterque eos duos numerat, qui xxiv Augusti coluntur, si tamen duo sint, et non potius unus idemque in duos distractus. Verba ejus quædam accipe: Primus fuit magnus Patricius Hiberniæ primas et apostolus (de quo apud nos fuisse disputatum ad xvii Martii.) Secundus S. Patricius cognomento Senior, episcopus primo Ros-Delanus in regione Magh-Lacha, et postea, vivente adhuc S. Patricio apostolo, episcopus Ardmachanus, qui colitur Glastoniæ in Britannia, et Ardmachiæ in Hibernia, ubi ejus reliquias adservatas, et summo olim in honore habitas lego. Tertius S. Patricius junior, S. Patricii apostoli discipulus, et ex fratre nepos. Et horum quidem singuli floruerunt seculo quinto: nam primum obiisse anno cdxci, secundum vero anno cdlvii, tradunt Quatuor Magistri in Annalibus ad eosdem annos. Tertius autem, et qui S. Patricii patris sui jam defuncti Acta conscripsit, vixit post eum anno cdxci, et comparatione hujus dicti junioris videtur præcedens Patricius Senioris cognomentum sortitus; vel forte idcirco, quod ante hunc et sanctum Patricium magnum Hiberniæ apostolum e vita decessit. Sic ille hoc loco.*

qui duo non
videntur, sed
unus idemque,

2 Verum multa sunt, quæ mihi omnino persuadent, S. Patricium, qui magni Patricii ex fratre Sennano nepos dicitur, non alium esse ab eo, qui secundus memoratur a Colgano, recteque juniorem vocari respectu magni Patricii, seniorem vero a quibusdam dictum esse vel ex errore vel alia de causa. Quippe idem utriusque assignatur episcopatus Rosdelanus, uterque mortuus dicitur Glastoniæ, utriusque reliquiæ Glastoniæ servari dicuntur, utriusque demum festività diei xxiv Augusti affigitur. Hæc prima ratio, quam ex ipso Colgano elucidabo. In *Actis S. Patricii magni pag. 229 de Sancti nepote Patricio juniore hæc notat Colganus: S. Patricius junior S. Patricii ex fratre. . . nepos colitur xxiv Augusti, vel Ardmachæ juxta Martyrologium Tam-lactense, vel in ecclesia de Ros-dela in regiuncula Ossoriæ Muic-laca nuncupata, juxta S. Engussium, Marianum Gormanum, Cathaldum Maguir, Martyrologium Tam-lactense, Martyrologium Dun-*
Augusti Tomus VI.

gallense, et Calendarium Casselense. Adduntque episcopum Ros-delanum fuisse, et insuper quiescere Glastoniæ in occidentali Britannia majoris ora maritima. Quod etiam tradunt Jocelinus in Vita magni Patricii cap. 186, . . . licet Glastonicenses contendat magnum Patricium apud se quiescere et coli, sed perperam. *Jocelini citati verba accipe: S. Patricius filiulus ejus, qui post decessum patris sui (magni Patricii) Britanniam remeans in fata decessit, et in Glastonicensi ecclesia sepultus est honorifice. Hæc ille occasione Vitæ S. Patricii ab hoc juniore scriptæ.*

E

3 Nunc ostendere oportet eadem affirmari de Patricio Seniore. *Laudatus Colganus pag. 262 sic loquitur: Sanctum Patricium etiam cognomento Seniorem Glastoniæ sepultum fuisse, alii plures antiquiores et graviores tradunt auctores; ut vetustus author Vitæ S. Dunstani citatus ab Uszero supra pag. 895, cujus hæc adducit verba: Hiberniensium peregrini prædictum Glastoniæ locum, sicut et cæteræ fidelium turbæ, magno colebant affectu, et maxime ob beati Patricii Senioris honorem, qui fauste ibidem in Domino quievisse narratur. Scholiastes S. Fieci postea uberius citandus cap. 29 hæc asserit: Dicunt etiam alii, quod in ecclesia de Ros-dela in regione de Magh-lacha sint sacræ exuviæ Patricii Senioris: sed verius est, quod Glastinberriæ Hibernorum (id est, Glastoniæ) jaceant, quæ est civitas in australi regione Saxonum. Calendarium Casselense ante annos fere sexcentos scriptum, teste Colgano, ad xxiv Augusti hæc adducit ibidem: Patricius Senior de Ros-dela in Maglacha quiescit: sed, secundum aliquos, et verius, Glastiberriæ Scotorum quiescit Patricius Senior. Hæc est civitas in occidentali parte Angliæ, et Hiberni inhabitant eam. Reliquiæ tamen ejus requiescunt Ardmachiæ in lipsanis (id est, lipsanothecis) Patricii Senioris appellatis. Ad eundem diem B. Marianus Gormanus ejus scholiastes ibidem: Patricius Senior de Ros-dela in regione de Mag-lacha, et de Glas Hibernorum (id est, Glastonia,) quæ est civitas in occidentali parte Angliæ, in qua Hiberni post suam peregrinationem habitare solebant. Ejus insuper sacræ reliquiæ jacent Ardmachæ in lipsanis, quæ Patricii Senioris appellantur. Hisce observationem hanc addit Colganus: Non existimo tamen inte-*

cum eadem
utriusque attri-
buantur,

F

AUCTORE
J. S.

gras reliquias hujus S. Patricii asservari Ardmachæ, sed solum partem, cum secundum ipsos auctores, et alios multos jam citatos obierit Glastoniæ. *Habes hic, lector studiose, juniorem æque ac Seniore* Patricium Ros-delanum fuisse episcopum, Glastoniæ mortuum et sepultum, utriusque reliquias ibi servari ac festivitatem agi xxiv Augusti: quin potius, ibi reliquias coli et festivitatem celebrari unius, qui diverso modo designatur.

et eorum distinctio nullo nitatur fundamento, sed solum vitiatu chronologia,

4 Accipe et alteram rationem, quæ id sua-deat. Septem magni Patricii Vitas edidit Colganus, ex iisque studiosè collegit ingentem discipulorum S. Patricii catalogum, aliunde etiam auctum. Allamen in omnibus istis Vitis non invenit Patricium Seniore a Patricio juniore distinctum, sed solum Patricium magni Patricii nepotem, ejusque Vitæ scriptorem. Id sane mirum videtur, si Senior Patricius vicarius fuerit S. Patricii magni in archiepiscopatu Ardmachano, ul vult Colganus. Porro illius vicarium facit, quia in Catalogo archiepiscoporum Ardmachanæ ecclesiæ, quem ex Psalterio Casselensi edidit pag. 292, Patricius Senior tertio loco ponitur inter archiepiscopos, quorum primi quinque hoc ordine enumerantur: Patricius, Secundinus, Patricius Senior, Benignus, Hierlatins. Hos aulem qualuor post Patricium recensitos ejus tantum vicarios esse contendit, non successores. Verum hæc opinio non aliud habet fundamentum, quam aberrantem chronologiam vitæ Patricianæ, quam produciunt perperam usque ad annum ætatis centesimum et vigesimum, Christi cxciii. Nam verius alii cum Papebrochio magni Patricii mortem collocant circa annum cdlx, alii etiam citius. Id evincitur ex illis, quæ mox pag. 293 assert Colganus ipse in S. Benigno, de quo, postquam mortuum dixerat anno 467, hæc subjungit: Verum propria ejus Acta dauda ad ix Novembr., et Vita S. Moetei cap. 8 tradunt ipsum Patricio jam mortuo successisse. Vidit Colganus hæc non coherere cum chronologia sua Patriciana, ideoque subdit hæc verba: Unde S. Benignus successor S. Patricii debuit vixisse post annum cxciii, quo obiit S. Patricius; et ille, qui obiit anno cdlxvii debuit fuisse alius. Vides ex vitiosa chronologia alium queri Benignum, qui non reperietur facile, ut minus miremur, ex similibus chronologiæ erroribus multiplicatos fuisse Patricios.

quam rectius ordinavit Papebrochius. Patricius junior episcopus fuit Ardmachanus.

5 Papebrochius, qui ad illustranda magni Patricii gesta diligentem adhibuit operam, Patricium illum, qui tertio loco habetur inter Ardmachanos antistites, non alium esse existimat a juniore Patricio, atque hunc sancti Patricii sui statuit successorem, hujus vero S. Benignum. Secundinum autem inter antistites illius ecclesiæ collocatum ab aliquibus dicit, quia illam subinde rexit, absente magno Patricio; ab aliis vero omissum: et defunctum paucis mensibus ante magnum Patricium anno 459, xxvii Novembris. Hæc omnia cum mihi maxime videantur probabilia, accipe ea, quæ Papebrochius in Chronotaxi historiæ Patricianæ tom. 2 Martii pag. 523 ad propositum nostrum deduxit: Anno cdlx Patricius, ætatis annis octoginta duobus expletis, in decursu anni octogesimi tertii . . . moritur et Duni tumulatur, cui S. Sen-Patricius subrogatus fit episcopus Ardmachanus, primus numeratus ab iis, qui sanctum Apostolum, pro universali omnium ecclesiarum cura, supra numerum habuere. Idem pag. 583 de hisce sic loquitur post probatum, ex Vita S. Patricii, obitum

Secundini ipsius vicarii: Nec diu post supervixit Patricius: sed quarto post Secundinum mense obiit etiam ipse, et successorem habuit S. Sen-Patricium, qui ab aliis simpliciter dictus Patricius, Jocelino autem Patricius junior, ab Rosdelaua ecclesia, quam episcopus et abbas regerebat, assumptus est, intuitu haud dubie sancti patricii, cujus et referebat nomen et sanctitatem imitabatur. Huic decem anni tribuuntur; et reliquias ejus, ut ait Fieci scholiastes, aliqui in Ros-dela regione Maglacha esse aiunt: sed verius est, quod Glastenberia Hibernorum jaceant, quæ est civitas in australi regione Saxonum. Cital deinde verba ante adducta Jocelini, qui etiam ait Glastoniæ obiisse: quod contigisse videtur, quia eo profectuserat, ob quædam sua, vel ecclesiæ suæ negotia.

6 Ex decennio episcopatus Papebrochius in chronotaxi de morte ejus sic habet: Anno cdlxx peregre apud Glasconenses moritur S. Sen-Patricius; cui S. Mocteus Lutmagensis substituendum curat S. Benignum. Audiamus hæc ex Vita S. Moetei cum aliis quibusdam, quæ ad Patricium nostrum juniorem spectare credimus cum Papebrochio. Vila illa edita tom. iii Augusti pag. 744 habet sequentia: Summus pontifex Patricius cœpit aliquando prope monasterium ejus habitare: colloqueutibus vero die quadam ambobus, missus est ad eos angelus epistolam adferens: qua Patricius perlecta, Mocteo ait: Hic ego non habitabo: per te enim hujus terræ incolas Deus visitavit, in tui fonte luminis videbunt lumen, et vitam consequentur æternam. Aptè namque ex eorum persona tibi loquitur David: Quoniam apud te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen. Mocteus ait: Si hoc Deo placet, ut ab invicem separati serviamus ei, ego discedam. Patricius respondit: Verbum Domini nou potest mutari. Tunc Mocteus ait: Si ante te de hac luce enigravero, familiam meam tibi committo. At Patricius ait: Et ego tibi meam commendo, si te ad Dominum præcessero, et factum est ita: rexitque post ipsum sedem Mocteus aliquot diebus, et Benignum illius discipulum pro se iuthronizavit. Ex his omnibus satis probatum confido, S. Sen-Patricio rectius tribui ipsum episcopatum Ardmachanum, quam solum ejus vicarium, illumque, qui in Catalogo illorum episcoporum vocatur Patricius Senior, eundem esse cum juniore nostro. Alias de juniore Patricio magnique Patricii nepote nihil prorsus compertum esset, nisi id unum, quod sancti patricii sui scripserit Vitam, cum alia omnia Seniori adscribat Colganus. At nullo modo verisimile est magni Patricii Nepotem et doctum et sanctum adeo fuisse neglectum.

7 Restare igitur id unum videtur, ut inquiramus, unde factum sit, ut Patricio nostro, qui junior erat respectu Patricii magni, Senioris nomen tribuerint scriptores medii et recentiores; ab antiquioribus enim id nomen ei adscriptum esse non lego. Ut respondeam ad hunc scrupulum, audire lubet Papebrochium in laudatis Actis pag. 519, ubi ex Colgano agit de consanguineis magni Patricii: Satis, inquit, habemus insinuare paucis, alterum Patricio fuisse fratrem, Sennanum nomine, gradu diaconum, ante susceptos ordines sacros patrem junioris Patricii, qui se eundem a sancto patricio primatum Ardmachanum tenuit, et, ut infra dicitur, S. SEN-PATRICK dictus est, non quasi SENIOR PATRICIUS (etsi eo trahat vocis SEN significatio,) sed SENANI-PATRICIUS.

mortuusque est circa annum 470: huic substitutus S. Benignus:

E

F

cur Patricius junior dictus sit Senior Patricius.

A PATRICIUS. *Hinc mihi facile persuadeo, ex errore factum esse, ut Senior nominaretur, qui erat junior: cum enim Sen-Patrick Hibernice vocaretur ad distinctionem, et sic etiam nomen ejus scriberetur Hibernice; qui serius scripserunt, et rationem ignoraverunt vocis Sen ad nomen Sancti adjunctæ, respexisse videntur ad propriam vocis Sen significationem, indeque nominare senioreum Patricium. Hæc sane conjectura non apparet longe quæsitæ, sed quasi e re nata, et maxime verisimilis. Potest tamen et alia ratio fuisse, unde nomen Senior Sancto nostro sit attributum; aliæque dari possunt conjecturæ, sed illas omitto, quia data jam ratio videtur sufficere.*

§ II. De gestis Patricii junioris cur pauca cognita: quomodo intelligi de ipso possit quod cum magno Patricio simul ad Christum venerit.

B
Ex gestis Patricii junioris quædam verisimiliter attributa sunt magno Patricio:

Laudatus Papebrochius pag. 582 recte scribit sequentia: Celebritas Patriciani nominis tanta fuit; ut magni Patricii successorem synonymum, a patre suo Sennano dictum Sen-Patricium, prorsus obscurarit. Unde et hic et in aliis pluribus Sanctorum Hibernensium Actis, multo post tempore Latine scriptis, magna illa irrepsit confusio, qua omnia hujus gesta ad istum ejus patruum sunt traducta. Dicit hæc Papebrochius occasione Actorum S. Alvei et S. Declani, in quibus multa leguntur S. Patricio I attributa, quæ, si vera sunt, adscribenda videntur S. Patricio juniori. Acta S. Declani, Desiorum in Hibernia episcopi edita sunt apud nos tom. v Julii, sed fabulis inquinata esse observavit Papebrochius, et deinde illorum editor Boschius. Hac de causa non omnia huc transferam, quæ in illis commemorantur de Patricio, sub nomine magni Patricii, quæque ex parte saltem nostro Sancto potius attribuenda videntur: at unum dumtaxat ex iis observabo, quod ceteris verisimiliter juniori Patricio convenit, et jam discussum est a Papebrochio.

C
juniori prius restitisse deinceps subjecisse videntur SS. Alveus et Declanus:

9 Conversi in Hibernia a Patricio apostolo (ut censet Papebrochius) SS. Alveus et Declanus, Roman profecti erant; ibique ordinati episcopi a S. Hilario Papa, in Hiberniam sunt reversi ad suos populares excolendos, idque verisimiliter prius factum, quam primatus Ardmachanæ cathedræ, ad quam recenter Sen-Patricius conserenderat, tota Hibernia reciperetur... Hi igitur in Hiberniam eum suis reversi, æquum non putabant ei se subicere, a quo ordinationem non accepissent: maxime postquam S. Patricius (cui forte libenter cessuri erant propter apostolatus prærogativam) vivere desiit. Quare primatum Ardmachani episcopi... recusabant agnoscere. Itaque citra ullam ab eo dependentiam, Mumonienses ecclesias Alveus, Declanus Desias ordiabat; donec Sen-Patricius, non tam auctoritate et imperio, quam humanitatis officiis et miraculorum pondere atque demissionis exemplo, illos permovit, ut futuri aliquando schismatis semina auferentes, boni publici et pacis communis causa Ardmachanau sedem, ex ordinatione Patriciana Pontificis probata litteris, primam diei et esse paterentur, ea lege, ut singulis sua, inter Desios Declano,

inter Mumonios episcopos Alveo, maneret, præcellentia, velut metropolitæ, uni dumtaxat primati subjectis, et suos per se suffraganeos regentibus. Hæc probabiliter Papebrochius, quibus ex Vitis SS. Declani et Alvei nihil adjungendum putamus.

10 Unum igitur superest de Sancto nostro discutendum, quod mire torsit Colganus. S. Fiecus Sleptensis in Hibernia episcopus ac discipulus magni Patricii in laudem magistri sui Hibernico idiomate hymnum composuisse creditur. Hunc Colganus Latine reddendum curavit, atque utraque lingua vulgavit cum notis antiqui scholiastæ et suis. Dubitat quidem Papebrochius pag. 520, an hymnus ille sit ipsius S. Fieci, et rationes aliquot dubitandi adducit. Verumtamen pag. 523 existimat hymnum compositum post mortem Patricii junioris: nam relata hujus morte ad annum 470, hæc subjungit: Interim S. Fiecus Sleptensis episcopus suum de S. Patricio hymnum componit: in quem antiqui scholiastæ notæ pertinent ad seculum non VI, ut putat Colganus, sed VIII, ... eum in iis, inquit pag. 520, non pauca occurrant, quæ seculo septimo posteriore auctorem sapiunt. Porro in laudato hymno apud Colganum pag. 3 leguntur hi versiculi:

Quando decessit Patricius,
Venit ad Patricium alterum,
Et simul ascenderunt
Ad Jesum filium Mariæ.

In hæc verba Scholiastes sic commentatur pag. 6: Promisit Patricius Calphurnii filius Patricio cognomento Seni, sive Seniori, quod ad cælum essent simul venturi. Et hinc quidam referunt, quod spiritus S. Patricii (magni) a septimo decimo Calendas Aprilis usque ad finem primi mensis autumnalis (id est, Augusti, diem verosimiliter XXIV, quo alter obiit) expectaverit mortem Patricii Senioris.

11 Colganus pag. 7 merito explodit fabellam illam, natam haud dubie ex verbis hymni male intellectis: Quare enim, inquit, spiritus tam gloriosi præsulis, cujus adventui ipsi cæli tot prodigiis affulserunt et aggratulati sunt, tanto temporis intervallo a diu desiderata victoriæ palma et bravio retardaretur? Recte etiam notat non approbari ab ipso, qui eam refert, Scholiaste. Verum inutili labore se torquet, dum alium quærit Patricium, qui obierit eodem tempore cum magno Patricio, acsi Fieci verba animam magni Patricii cælo ad aliquod tempus necessario excluderent, nisi alius quispiam Patricius obiisset eodem tempore. At mihi nihil aliud indicari videtur recitatis S. Fieci verbis, quam S. Patricium magnum apparuisse S. Patricio nepoti suo morienti, ejusque animam duxisse ad conspectum divinum. Nam primo verba illa Latina, quando decessit, idem significasse Hibernice, ac postquam discesserat, facile colligitur ex fabella relata, quæ oriri non potuisset, si mortuus statim venisset ad alterum. Sensus itaque verborum est: Patricius magnus satis diu post mortem suam venit ad Patricium alterum, nepotem utique suum, et simul ascenderunt ad Jesum, non quia anima S. Patricii in cælo necdum fuerat, sed quia animam nepotis sui eo comitabatur. Ceterum ex verbis Fieci et scholiastæ rursus colligitur, Seniore et Juniore Patricium unum eundemque esse: quod enim Fiecus refert de Patricio post magnum Patricium mortuo, qui alius esse non potest a juniore, id explicat de Patricio Seniore Scholiastes.

AUCTORE
J. S.

quæ S. Fiecus
in hymno de
duobus dixit
Patriciis,

E

intelligi recte
possunt de
magno Patricio
et Juniore
nostro.

F

AD

AD DIEM XXV AUGUSTI

not. 12

DE S. ALVERA VIRGINE ET MART.

J. P.

LIMOLII APUD PETROCORIOS IN GALLIA.

SEC. FORTASSE
III EXEUNTE.
Cultus apud
Petrocorios,

* al Alvenera

* Gall. le Chef

Saussayus in suo Martyrologio Gallicano parte 2 inter Sanctos eidem adjectos ponit hanc annuntiationem pag. 1249 : Eodem die (XXV Augusti) transitus sanctæ Alveræ virginis. Plus dixit Castellanus ad diem IX Martii, quando publicum ejus cultum addidit : In provincia Petrocoriensi S. Alvera * virgo, cujus caput * honoratur in ecclesia nominis ejus prope Limolium. Locum hunc ita describit Baudrandus : Limolium, vulgo Limeil, oppidulum Galliæ in Petrocoriensi provincia, ad Vesperam fluvium, qui ibi in Duranium se exonerat. Situm est inter urbes Sarlatum et Bergeracum, huic tamen quam illi magis vicinum, ab eoque non longe distat locus, quem S. Alveræ nomine notatum in mappa geographica prædictæ provinciæ reperio.

martyrium

2 Joannes du Puy Ordinis FF. Minorum, in libro Gallico de Ecclesia provinciæ Petrocoriensi pag. 62 in Petro episcopo, Virginem hanc simul et martyrem fuisse scribit, uti patet ex ejus textu, quem e Gallico reddo in hunc sensum : Reperi, inquit, inscriptionem... , quæ notat consecrationem ecclesiæ S. Alveræ vel Alvenæræ, quæ fuit filia nobilis prosapiæ sancti Alverii in provincia Petrocoriensi, nomecuque dedit familiæ : cui per suum cilicium, disciplinam, et cruentam suam mortem plus honoris contulit, pro Dei gloria martyrium passa, quam per generis antiquitatem. De tempore martyrii ejus nihil scimus, Actis lapsu temporis deperditis : hodie dumtaxat videmus in hoc loco sacrum ipsius caput, in quo est apertura digitorum quatuor, metu acinacis inflicta, qui benedictam ipsius animam e vita sustulit. Inscriptio consecrationis istius ecclesiæ parieti incisa sic loquitur : AB INCARNATIONE DOMINI MCLXXII. . . PETRUS DEI GRATIA PETRACHORENSIS EPISCOPUS IN HONOREM B. MARIE, ET S. JACOBI APOSTOLI, ET S. MARII, ET S. BLASII, ET S. CATHARINE VIRGINIS VI NO. JUL. HOC ALTARE CONSECRAVIT. Vides hic non exprimi tempus consecratæ ecclesiæ S. Alveræ, sed altaris in eadem ecclesia.

Aginum in
Aquitania,

3 Dionysius Sammarthanus tomo 2 Galliæ Christianæ inter episcopos ecclesiæ Aginnensis in S. Phœbadio columna 896, ipsius, ait, corpus jacuit multo tempore apud Petrocorios cum reliquiis S. Alveræ virginis Aginnensis ac martyris, quæ germana fuit S. Fidis. Hic indicari credo S. Alveram nostram ; tam exigua quippe nominis discrepantia pro nulla haberi potest. Nihil obest etiam, quod Aginnensis appelletur ac talis

fuert. Etenim potuit Aginni martyrio coronari, ac deinde sacrum ipsius caput, ac aliæ fortassis ejusdem reliquiæ ad Petrocorios deferri, sicut accidisse S. Phœbadio dicebat jam memoratus Dionysius Sammarthanus : apud quem ad institutum præsens afferuntur ista e Bernardi Andegavensis libro Ms., quem circa annum 1012 Fulberto Carnutensium pontifici nuncupatum ab eo affirmat : Urbs Aginum super omnes urbes Aquitaniæ multis olim Sanctorum patrociniis illustris emicuit, quibus pene omnibus temporum processu, ignoto quo nescio suo peccato, viduata remansit, partim vi, partim furto sublatis. Invenies, Aquitaniæ viator, quod ipse experimento comperi, diversis in locis, qui tibi dicant : Hoc est corpus illius martyris ab Aginno translatum ; hic illius virginis vel confessoris, vel tanta portio illius Sancti, quorum unus Phœbadius habetur Petrogoras allatus. Indicat itaque Bernardus Andegavensis Sanctorum Aginnensium memoriam ita intercuisse temporis lapsu, ut de reliquiis eorum via aliquid dici possit. Phœbadii solius translationem ad Petrocorios memorat : sed hoc non debet obstare, quo minus S. Alveræ caput ad eosdem allatum fuerit Aginno vel ex alio Aquitaniæ loco, cum facile contingere potuerit, ut de hæc re nihil audierit ex Aquitaniæ incolis, vel aliunde resciverit seculo undecimo, quo scripsisse dicebatur.

4 De S. Fide agemus eum Martyrologio Romano ad VI Octobris. Parisiense Martyrologium novum, anno 1727 editum, anno circiter 290 innotuit martyrium ejus ; Castellanus autem circa annum 287. Si constaret mihi aliunde, S. Alveram fuisse ipsius germanam, uti asserebat Dionysius Sammarthanus, possem aliquid statuere magis seure de tempore vitæ ac mortis ejus : cum vero de hac re hactenus nihil comperti habeam, apposui supra sub dubio mortem ipsius seculo tertio exeunte. Tametsi autem Saussayus et Castellanus solo virginis titulo illam annuntiant ; martyrem tamen cum aliis appellavi. Utinam liceat sperare plura de cultu ac gestis ejus ad dietum diem VI Octobris occasione S. Fidis. Hæc laudatur apud Surium ad diem XX ejusdem mensis a nobilitate ; cujus et illa, si hujus fuerit soror, deberet esse particeps : si vero soror istius non fuerit, potuit quidem nobilibus nata esse natalibus ex alio genere : sed inde deducere originem familiæ Alverianæ in provincia Petrocoriensi, ut faciebat superius Joannes du Puy, est plus dicere in gratiam istius familiæ, quam probari possit, ut solenne est genealogiographis.

tempus martyrii, nobilitas.

F

A

D

AD DIEM XXIX

S. HYPATIUS Episcopus et S. ANDREAS Presbyter, Martyres

not. 15.

pag. 514 ad pag. 525 removeantur.

DE BB. JOANNE SACERDOTE, ET PETRO LAICO MM.

ORDINIS FF. MINORUM

VALENTIÆ IN HISPANIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. P.

B § I. Cultus; gesta ante martyrium; ejusdem annus et locus; impretrata regis conversio; translatio corporum; ædes sacra; miracula. E

ANNO MCCXXXI.
Concessus Beatorum cultus

Valentia, urbs et regnum Hispaniæ, inter Cataloniam ac mare Mediterraneum, nec non Castellam novam, Aragoniam et Mureiam sunt sita. Horum duorum Christi Pugilum palæstra fuit urbs jam dicta, regni caput, quam fuso sanguine pro orthodoxa fide condecorarunt. Cum vero ad diem XXIX Augusti citatis Arturo, Marieta ac Ferrario, de publico eorum cultu non satis mihi constaret, alium tunc in Opere nostro locum illis concedendum non censeui. Nunc autem publicam eorundem venerationem edoctus ex decreto Sedis Apostolicæ, reliquis prædictæ diei Cœlicolis hic eos annuero. Decretum vero illud producitur ab eminentissimo Cardinale de Lambertinis, qui nunc Petri cathedræ feliciter præsidet, lib. 2, cap. 24, § 30, pag. 253 de Servorum Dei beatificatione et Beatorum canonizatione, hoc prænotatum titulo: Decretum. Valentina, seu Terulen. beatificationis seu declarationis martyrii servorum Dei Fratris Joannis sacerdotis, et Petri laici, Ordinis Minorum sancti Francisci.

a Sede Apostolica:

2 Titulo huic sic subditur ipsum decretum: Proposito in sacrorum Rituum congregatione ordinaria pro eminentissimo et reverendissimo domino cardinali Nigrono causæ beatificationis seu declarationis martyrii servorum Dei Joannis sacerdotis, et Petri laici prædictorum relatore, ab eminentissimo et reverendissimo domino Cardinali Gabriellio dubio: "an constet de cultu "immemorabili, et an sententia super eo lata a "vicario generali Terulen., judice delegato, sit "confirmanda, vel infirmanda in casu etc." sacra eadem Rituum congregatio, reverendissimo archiepiscopo Myrensi fidei promotore tam in voce, quam in scriptis audito, censuit, constare de cultu immemorabili, et dictam sententiam esse confirmandam in casu etc., si Sanctissimo Domino nostro visum fuerit. Die XXIII Februarii MDCCIV. Et facta per me secretarium de prædictis Sauctissimo Domino nostro relatione, Sanctitas sua (Clemens videlicet XI) distulit resolutionem; et deinde, prout retulit R. P. D.

Paracianus, Sanctitatis suæ auditor, benigne annuit die XI mensis Septembris ejusdem anni MDCCIV.

3 Verum altius repetenda sunt, quæ de Martyrum istorum gestis, veneratione publica et antiqua, nec non de miraculis narrantur alibi, subsidium mihi præbitura ad illustrandum eorundem martyrium. Duo Beati illi vel origine vel habitatione saltem Itali fuere. Nam Waddingus ad annum 1216, num. 1, Publicata, inquit, in concilio Lateranensi approbatione Regulæ et Ordinis sui, Franciscus, dissoluto Patrum confessu, Assisium abiit, scriptis ex urbe litteris convocatoriis ad fratres suos hinc inde dispersos, ut ad comitia generalia convenirent apud ælem sanctæ Mariæ Angelorum Ordinis primævam, in quibus de ejusdem propagine, et Fratrum missione ad communem hominum salutem communibus ageretur suffragiis. Adfuerunt, quibus licuit, ad statutum a viro saucto Peutecostes diem, qui eo anno incidit in III Kalendas Junii, quo felix dedere suo consensui principium.

ex Italia in Hispaniam missi

4 Et nonnullis interjectis subdit ista ibidem num. 2: Ex hoc conventu, et hoc ipso anno missos Fratres ad diversas nationes ait Marianus, et Franciscum divisisse suis terram in funiculo distributionis... Quinam vero tantæ messis operarii ab hoc conventu missi sint, a nullo alio clarius et uberius, quam ab eodem Mariano, *cujus citaverat caput 12 § 1*, accipere potui, quos ita ille recenset et distinguit etc. *His vero nominatim enumeratis adjunguntur ibidem* Fr. Joannes ignoti cognominis sacerdos, et Fr. Petrus laicus, qui ad annum MCCXXX martyrium subierunt in regno Valentia. Quamnam vero itineris rationem habuerint, priusquam pervenirent ad dictam martyrii sui palæstram, refert Waddingus ad annum 1220, num. 71, *cujus verba subdo*: Hoc etiam anno duo ex Patribus missionis Hispanicæ Joannis sacerdos et Petrus laicus, relicta Cæsaraugusta, Valentiam perrecturi, ut Mauris Christi fidem prædicarent, Turonium * Tervel Aragoniæ civitatem, olim Turrupiam sive Tintanam,

a S Francisco, Christi fidem prædicant:

* Tervel

AUCTORE
J. P.

tanam, ab Alphonso rege, Raymundi principis filio, eonditam applicuerunt. Cumque ejus populum sibi supra modum affectum cernerent, extractis duabus ex vili materia cellulis juxta ædiculam B. Bartholomæo sacram, pedem ibidem ad tempus fixere; sed post decennium Valentia prædicantes capite truncati sunt.

annus

5 De anno martyrii aliqua se offert controversia, quam proponit Waddingus ad annum 1231 num. 47: Succubuisse, inquit, anno proxime elapso Pugiles hosce affirmat Rodolphus Tossinianus, ceteris scriptoribus constanti assensu hoc anno, et in die decollationis sancti Joannis Baptistæ, ut præ ceteris observarunt Chronica antiqua, et Marianus, passos dicentibus. Sed Waddingus perperam scribit, annum proxime clapsum, id est, 1230 signari a Rodolpho: cum fol. 118 apud Waddingum citato diserte dicat: Jussu regis capite puniuntur an. MCCXXXI. Deinde, quis ex his dictis Waddingi non conficiat, relicto anno, ut putabat, Tossiniani, eum adhærere constanti aliorum scriptorum consensui, annum emortuatem BB. Joannis ac Petri anno 1231, vet ipsomet teste, affigentium? Et tamen superius num. 4, ad annum, inquebat, MCCXXX martyrium subierunt. S. Antonius in narratione martyrii, quod infra ex eo dabitur, non satis distincte annum mortis expressit, sicut lectori patebit ibidem num. 1, quem ego cum aliis signari superius 1231. Pergamus nunc ad quædam referenda de rebus ante sacrum eorundem certamen gestis, ac de loco, quo illud fuso sanguine consummarunt.

et locus mar-
tyrii:

6 S. Antoninus relata Martyrum prædicatione Valentia, carcere, ac promissionibus regis, frustra illos invitantis ut Christi fidem abnegarent, in publica platea, inquit, eos decollari jussit. Verum de his atiter scribit Waddingus ad prædictum annum eodem num. 47: Saracenorum regni Valcutini salutem sitientes e Turolia Aragoniæ urbe Valentiam abierunt, ubi delitescerent in ecclesia sancti Sepulcri, quæ hodie sancti Bartholomæi nuncupatur, inierunt amicitiam cum duobus heroibus Hispanis Castellanis D. Blasco, et D. Artald de Alagon, qui Viros Religiosos et eorum sanctimoniam valde diligebant. Ili vero prædicantes fidem Christi in Mahumetanorum templo ad regem Zeytabuceit nuncupatum protrahuunt, quo eorum adventus causam sciscitante, responderunt non aliam nisi ut ille, et gens Mahumetaua a diutino suo respisceret errore. Excandescens furore, jussit ut protius, fide Christianorum abnegata, suam amplecterentur, quod dum minis obtinere non posset, in ipso suo, quo tunc perambulabat, viridario, loco extra urbis muros tunc posito, nunc autem novæ civitatis muris circumdato, jussit eos occidi, atque ita factum in quodam horti latibulo, licet cum Francisco Ximenio Minorita, non illo Toletano archiepiscopo, sed episcopo Elnensi, in libro, quem de recta gubernandi ratione dedit ad magistratus Valentinos, sint qui dicant in forum de la Higuera*, sive a ficu nuncupatum, deductos atque ibi decapitados.

* immo de la
Higuera

orant et exo-
rant a Deo
regis Mahome-
tani conversio-
nem:

7 Dum vero eos ad martyrium eripi juberet rex, summas egerunt gratias, eam pro beneficio reddentes retributionem, ut aliquando Christianam agnosceret, et amplecteretur veritatem. Nam defixis aliquantulum in terra genibus, obuixe oraverunt pro ejus salute, divinumque iuterius acceperunt responsum, se exauditos. Neque inane fuit promissum: nam, ut ad annum MCCXXXVIII

enarrabimus, et ille lucem accepit Euangelii, et D fratribus suum dedit palatium in monasterium, exædificandum. Illorum corpora postea redempta a Christianis... asportata Turolium.

8 Antiquum vero BB. Joannis et Petri cultum esse, ex eoque recte formari casum ab immemorabili tempore exceptum a decreto Urbani PP. VIII, sicut ex auctoritate Sedis Apostolicæ superius num. 2 dictum est, conficitur ex iis, quæ narrat Waddingus ad annum 1220, num. 71, ubi de martyrii laureola Valentia ab illis obtenta, ac de ipsorum habitatione Turolia scribens, testatur, quod eorum reliquiæ, demptis capitibus, ad eum locum, quem hic inhabitarunt, relatæ sint: quo tempore a Turolensibus curatum, ut humile tugurium in eommodum exurgeret monasterium triginta dumtaxat passibus ab ipsa civitate, ejus ecclesiam illustrissimus dominus Garzias Cæsaraugustanus consecravit. Multis ibi splenderunt Viri sancti prodigiis, quorum reliquias post unam aut alteram translationem, ait Antonius Beuter (quem vide in Historia Valentina I parte, lib. 2, cap. 22) collocatas nunc honorifice in altari majori ecclesiæ matricis. Ex his satis superque constat, eorum martyrii palæstram fuisse apud Valentinos.

9 Waddingus ad annum 1239 num. 16 occasione conventus Valentini dubium proponit, an hic sint passi BB. Joannes et Petrus, quos ibidem Turolenses vocat. En tibi verba ejus: Dubitas, ait, quosdam, an hic martyrium subierint sancti patres Petrus et Joannes martyres Turolenses, an vero in foro olim de Fieu, nunc a sancta Thecla cognominato... Sed frequentia insignia Turolia in primo claustro, ea ex parte, quæ ad capitularem aulam tenditur, in memoriam hujus martyrii posita fuisse refertur in historia quadam Ms. illius provincie, et propter passionem suorum consodalium potius eo in loco, quam alibi suum struxisset domicilium Minores suspicari licet; atque præ foribus monasterii, incisis sequentibus impolitis carminibus, hic ipse perpassi martyrii locus designatur:

" Quæ fueras olim Maurorum principis aula,
" Dum hæc urbs illius sub ditione fuit.
" Jam remanes felix; fratrum mædæta duo-
" rum
" Pro Christo fuso sanguine, sacra domus.
" Postea Frauciseus, rueret ne culmine tem-
" plum
" Codinati, inquit, labitur ecce domus.
" Surrexit tremefactus eques, pia numine tem-
" pla
Franciseo reparat sumptibus ille suis.
" Nunc tandem cælo, divisque faventibus,
" hujus
" Conditur excelsæ porticus ampla domus "

10 Quod de Codinate, sicut pergit Waddingus num. 17, sive Codinatio in carminibus insinuat, illud est, quod, minante monasterii ecclesia ruinam, beatus pater Frauciseus apparuerit nobili cuidam Valentino Berengario Codinatio, Petri IV Aragoniæ regis magistro rationum in mendici forma, inter connumerandam regiam pecuniam, semel atque iterum elemosynam pro Christi amore petens. Cui ille pauperem eum existimans nihil dedit. Cumque tertio eadem referens pauperem Patriarcha ad eum reversus esset, objurgationem pro elemosyna retulit, parumque abfuit, quin vi loco egeretur. Sed ut primum brachia in modum crucis extendit, sacraque stigmata splendore perfusa illi conspicienda obtulit,

A obtulit, præfatus Berengarius ad ejus pedes pro-
volutus . . veniam exoravit. Cui seraphicus Pater,
Vade, inquit, repara domum meam, quæ la-
bitur: statimque ab ejus oculis evanuit. *Paruit
Sancto Berengarius, templumque ex propriis fa-
cultatibus reficiendum reparandumque curavit,
atque moriens anno Domini MCCCLXXV in ejus me-
ditullio sepeliri voluit. Sed de his videri poterit ad
diem S. Francisci 14 Octobris, quæ hic retuli-
mus occasione conventus Turolensis. Mirum ve-
ro mihi videtur dubitari potuisse, an ibi marty-
rium subiissent duo nostri Pugiles, cum et ex S.
Antonino et aliunde satis constet illud contigisse
Valentiæ sub ejusdem rege Azoto, qui Martyres
ibidem capite plecti jussit; sed postea facti pœ-
nitens ad Christi fidem conversus est, ut jam nar-
rabimus post miracula.*

miracula.

11 F. Petrus Rodulphus Tossinianensis in Hi-
storia Seraphicæ Religionis lib. 1, fol. 118, Nec
illud, inquit, inter minima ceuseri debet, quod
semel in civitate Tervel tanta locustarum copia
visa est; ut quasi nubes caliginosa totum circum-
stantis aëris oppleret; ad cujus intuitum perter-
riti cives, BB. Martyrum opem imploraverunt,
eorumque meritis et intercessione statim illæ eva-
nuerunt. *Indicat hoc loco Rodulphus unum de-
terminatè e pluribus miraculum. Vellem, ut vel
ex ipso, vel ex aliis discere mihi licuisset reli-
qua. Nec vero infimo reponendum est loco, quod
e S. Antonino liceat colligere, vel statim post
martyrium, vel non diu post illud prodigiis in-
claruisse. Sic enim scribit de rege Azoto, sub quo
martyrium passi sunt: Eos decollari mandavit:
qui sepulturæ traditi cæperunt miraculis coru-
scare.*

B
C
§ II. Rex, qui jusserat occidi Beatos,
ad Christum conversus, ac de FF.
Minoribus bene meritis cum filio
suo; varii, qui de hisce Martyri-
bus meminerunt, scriptores; no-
stræ in nonnullos observationes.

Capti a Jacobo
Aragoniæ rege

Delapsis Maurorum rebus per Jacobi Arago-
niæ regis et Christianorum arma, tractat S.
Antoninus, additque hac occasione eundem Azol-
um amplexum esse orthodoxam fidem, invecam-
que ab illo fuisse in Valentia regnum, palatio suo
regio Valentino in conventum FF. Minorum
commutato. Rectius Mariana in Historiis de
Rebus Hispaniæ lib. 12, cap. 19 ad annum
1238 proluxè agens de Valentia capta, et de
gestis, quæ eo spectant. Brevior, et ad rem
nostram magis accommodatus et sufficiens est
Waddingus, e quo referam ea, quæ ex Mariana
citato aliisque scribit. Ad annum itaque jam di-
ctum 1238, num. 5 hæc memoriæ prodidit: Non
impar zelus alterius regis in Hispania Jacobi Ara-
gonii, qui obsidione, et frequenti eruptione,
Zaënum regem Maurum Valentia, in eas rede-
git angustias, ut se dedit ex pacto, et iis legi-
bus, ut urbem Valentiam, arces, et oppida citra
Sueronem, omnia Aragonio Mauri traderent,
cives Culleram atque Dianium, Aragonia fide,

tuti abire permetterentur: illis fas esset, nemine
excutiente sarcinas, aurum, gemmas, vestem pre-
tiosam, ac omnino quidquid efferre possent, aspor-
tare: inter reges induciæ in octo annos essent, eæ-
que optima fide servarentur.

AUCTORE
J. P.

13 Admissis stabilitisque his conditionibus, re-
bus perficiendis dedendaque urbe quinque dies
designati. Antequam id tempus elaberetur, Mau-
ri. agmine facto, urbe egressi numero quinquaginta
millia promiscui sexus et ætatis, regio exer-
citu in armis circumfuso præsidii causa, ex abeun-
tibus nullus impune violatus, cum dedititios tueri
ad suam dignitatem fidemque rex pertiuere ju-
dicaret. Pridie ejus diei, qui mense Septembris
Michaëlis Archaugeli memoria sacer est, hoc
ipso anno civitas obtenta (ut aperte satis ex pro-
batis tabulis, et marmoreis epitaphiis demon-
strat Franciscus Diagus lib. 7 Annalium Valeu.
cap. 26) iustrata urbs Christiano ritu, expiata
templa, Ferrerius des ancto Martino episcopus da-
tus, non ex Ordine Prædicatorum, ut scribit Joan-
nes Mariana, et ex eo Bzovius; sed ex præposito
ecclesiæ Tarraconensis, sicut idem probat Diagus
(citatus, et cap. 31) ejusdem instituti doctus hi-
storicus, quibus ministeriis duo astiterunt regi
Patres Miurita.

Valentina
urbe,

14 Rex autem Maurus Zeitus Abuzeitus, quem
solio pepulit, et injuria regno spoliavit Zaënus
Diauii dynasta, jam ab anno MCCXXXV vel se-
quenti Christianus factus (uti facturum ei sub
morte vaticinati sunt duo illi Franciscani Mar-
tyres, quos supra occidisse diximus, quorum unum
Joannem Perusinum, alterum ex uobili oppido
Saxi-ferrati, Bartoli celebri jurisconsulti nativi-
tate famoso, ortum, vetusta quædam fragmenta
Chronicorum Mss. uobis indicarunt:) et in
baptismo Vincentii Belvisii nomine indito, arca-
uo tamen, ne res prodita iuvidiam apud suam
gentem odio religionis conflaret: uam regni re-
cuperandi spem uondum abjecerat, amplis red-
ditibus, uobilique palatio donatus a Jacobo Ara-
gonio in ipsa civitate Valentina, Minores sum-
me dilexit, quibus ædes suas cœnobio ædifican-
do, tertio post mense, præscripsit, uti anuo se-
quenti dicetur.

rex Maurus,
qui Martyres
occidijusserat,
fit Christia-
nus,

15 Ad annum itaque 1239 designatum num. 16
sic loquitur laudatus Annalium scriptor: In
ipso hujus auii limine in Nonas Januarii, tertio
ab urbe capta mense, dedit Valentia rex Jaco-
bus extra portam Boatellanam, meridiem inter
et occasum, prope viam, quæ ducebat Ruzafam,
situm et fuudum ædificando Minoribus domici-
lio, præsentibus iufante Ferdinando, domino
Petro Ferdiuandez de Azagra, domino Artalo de
Luna, D. Ximeuo de Urrea, et D. Assalido de
Gudal, quorum nomina exprimauntur in donatio-
nis diplomate. In hujus Valentini conventus situ
præxtitisse hortos regios et voluptatis donuum
regis Mauri Azeiti Abuzeiti, eaque hunc obtu-
lisse, habito conseusu regis Jacobi, Fratibus
Minoribus in remissionem peccaminum, et sa-
tisfactionem occisorum eorumdem consodalium,
omnia vetusta nostra Ms. monuementa, et ceteri
scriptores commemorant cum Gonzaga; sed ho-
rum uou fuit mentio in donationis instrumento,
idque ex una fortassis e duabus causis; vel quia
rex Jacobus tamquam urbis dominus, ad quem
spectabat fuudi dominiuum, in eo ædificandi dum-
taxat dedit licentiam; Azeitus autem quod suum
erat ex donatione Jacobi palatium, et hortos fra-
tribus dedit, concedente uoquoque quod ad se
pertinebat: vel quia anno præterito sub bello-
rum

ac de FF.
Minoribus
bene meretur,
F

AUCTOR
J. P.

rum strage quidquid erat spectabile aut diplomate dignum, destructum erat; quippe inter portam Xareanam et Boatellanam supra dictam Jacobi locabantur castra, quia commodior ille locus, quod murus ea parte prominens iu anguli formam Christianis oppugnandi commoditatem præbebat. Ut ut sit, loci possessionem acceperunt duo Minoritæ, qui regi Jacobo bello et pace aderant, qui brevi utriusque regis beneficentia cœnobium ædificarunt, quod nunc amplificata civitate valloque dilatato, muris urbis circumscribitur, adauctumque est cura et sollicitudine senatus Valentini.

cujus exem-
plum postea
sequitur filius
ejus.

16 *Ferdinandus Perez, memorati Azeiti regis filius, relictis sibi a parente piæ munificentia erga prædictum conventum vestigiis inhærens, cumdem ædificatum, ut diximus, novi ædificii accessione amplificavit, teste Waddingo ad annum 1239, num. 18: Dormitorium, inquit, amplum extructum est ex testamento domini Ferdinandi Perez, prædicti regis Azeiti filio*, condito anno mclxii, assignatis testamentariis Fratre Albalate episcopo Valentino, Gondisalvo Perez archidiacono, Ximerio de Toria, et D. Petro Sanchez de Calataiud; quod ad annum mdcxvi vetustum nimis demolitum est, erecto alio louge ampliori, ex venditis auctoritate Pauli V bonis quibusdam ipsius conventus, dum esset patrum Conventualium; a quibus transiit ad Observantes anno md; sed post sexennium iterum rediit ad patres Conventuales. Deinde anno mdlxvii ex Pii V mandato redditus est Observantibus. Ad primi claustrum lævam, ecclesiam petentibus præmemorati regis Azeiti, qui pie aliquot annis post baptismum vixit, et Christiane mortuus est, occurrit mausoleum affabre elaboratum, et sacellum parvum eo ipso in loco, in quo præfatos Minoritas ab eodem rege trucidatos fert traditio vulgaris. Hæc Waddingus. Sed nonnullæ postea exurgunt difficultates de rebus, quæ superius ex illo sunt relatæ a num. 12; quas deinde expendere conabimur occasione Joannis Roblesii, qui de Beatis tractavit. Consule itaque dicenda num. 21 et 22.*

Enumerantur
scriptores,

17 *Scriptores plurimos, qui de hisce Martyribus meminerunt, referre, supervacaneum non fuerit. Eorum agmen ducat S. Antoninus archiepiscopus Florentinus, qui secundo post beatam eorum mortem seculo claruit, et apud nos illustratus est ad diem 2 Maii a pag. 311. Scripsit eorum martyrium parte 3 Chronicorum, titulo 24, capitulo 7, § 14. Rodolphus Tossinianensis lib. 1 Historiarum Seraphicæ Religionis fol. 118 quam instituit de hisce Athletis narrationem, sic inchoat: B. Joannes dictus de Valentia etc. Item lib. 2, fol. 177 de martyrio eorum meminuit, an. mcccxxi coronatorum. Nec indictos illos reliquit Franciscus Gonzaga Ordinis FF. Minorum minister Generalis, in Opere suo de Origine Seraphicæ Religionis parte 3 in præmio provincie Aragoniæ, ubi pag. 700 postquam meminisset de illorum martyrio ac sepultura in conventu Turolensi prædictæ provincie, illos tamquam ejus patronos non abs re, sed legitimis causis innixus, præponere, ait, volui, exhibens amborum imaginem in eadem lamina æri incisa. Eam et nos, tametsi nihil contineat, cur hoc loco apponi debeat, ad ornatum tamen præsentis argumenti apponere volumus, sicut illum ex isto prototypo, omissis lateralibus ornamentis, hic expressit chalcographus noster. Supra imaginem, quam Gonzaga repræsentat, ponitur provincia Aragoniæ; infra vero F. Jo-*

nes (lege Joannes) F. Petrus, adjecta M littera, D quæ martyrium indicat.

18 *Laudatus Gonzaga parte eadem 3; a pag. qui 1081 in provincia Valentia agit de conventu Valentino, nec non de Beatorum nostrorum martyrio, ejusque loco, quem rex Mahumetanus Zeite Buzeite, uti eum vocat, ad fidem conversus FF. Minoribus ad conventum ædificandum contulit. Ibidem etiam meminuit de mausoleo ipsius, qui et post regenerationem Vincentius Belvisius appellari voluit, sancteque vixit atque sanctissime mortuus est. Sed, quæ de vita ac morte ejus asserit Gonzaga, an satis conveniunt cum dicendis inferius ex Zurila? Plura etiam Gonzaga addit de dicto conventu, e quibus confirmantur ea, quæ superius de hoc loco præmissa sunt: in ejus, inquit, sacrario quoddam os alterius eorum Patrum, qui sub Azoto, vulgo Zeite Buzeite, Valentia rege pro Christi fide passi sunt, quam diligentissime asservatur custoditurque. Nec illorum est immemor Bartholomæus Pisanus lib. 1 Conformitatum fructus 8, parte 2, ubi de FF. Minoribus sanctitate illustribus in Aragonia tractans, fol. 93 verso pauca memorat de martyrio eorum Valentia obito.*

19 *Longior est illustrissimus episcopus Marcus Ulyssiponensis parte 1 Chronicorum Ordinis FF. Minorum, lib. 4, cap. 36 et sequentibus martyrium, et miraculum apud Turolenses memorans, de quo supra actum est. Brevissimus est Frater Petrus de Salazar in Chronico et Historia foundationis ac progressus provincie Castellane, Ordinis S. Francisci, lib. 2, cap. 12, in quo scribens de innumeris martyribus ejusdem Ordinis, fratrem Joannem ac fratrem Petrum Valentia interceptos refert. Recentiores ex eodem Ordine scriptores Fremautum et Hucherum prætereo: quorum hic in suo Menologio Franciscano ad diem xxix Augusti ex aliis eos laudat; ille vero in sua generali Legenda Franciscana ad eundem diem*

▲ diem ex Waddingo et Jacobillo narrationem suam contexuit.

meminerunt.

20 Supersunt autem alii, qui extra illum Ordinem de hisce Martyribus tractarunt. Marieta in *Historia ecclesiastica Sanctorum Hispaniæ lib. 3, cap. 24* et sequentibus res ad eosdem spectantes commemorat. Beuler in *Chronico Hispaniæ ac præsertim regni Valentini parte 1, lib. 1, cap. 36* gesta illorum narrat, S. Antoninum archiepiscopum Florentinum citans. Idem Chronologus parte 2, in qua polissimum tractat de Aragonia, Catalonia et Volentia, lib. 2, cap. 22 inter alia, quæ ibidem de illis habet, translationes eorum indicat; de quibus supra actum in hoc Commentario. Deinde cap. 24 perhibet, quo pacto ecclesiam Segorbiensem perducerit ad meliorem statum rex Azeytabuceyt, ut se nominat, vel, ut melius dicatur, ait, Vincentius, assignatis eidem ecclesiæ ab ipso territoriis: cujus ibidem profertur diploma.

De horum uno

21 Joannes de Robles in *Historia crucis Caravacanae lib. 1, cap. 5, res eorum gestas memorat ex Beulero et S. Antonino, in errores lapsus ex Fratris Joanne Ægidio de Zamora. Profert itaque ex illo hanc temporis notationem*: Anno

B MCCXXI passi sunt prima die Novembris Joannes et Petrus Franciscani Valentia. De fictilio hoc scriptore Fr. Ægidio consuli potest Papebrochius in *vulgatis suis Responsionibus parte 2, § 30, Idem Fr. Ægidius personatus in fabulosas ac neulquam coherentes cum cruce Caravacana circumstantias etiam induxit Roblesium cap. 7, in quo agit de ejusdem crucis appositione, et conversione regis Valentia Zeyt Abuzeyt, sicut in citatis modo Responsionibus licet videre, ubi etiam merito Papebrochius conqueritur, quod ex tam lutulento fonte deprompta sint ea, quibus sanctæ crucis Caravacanae historiam hoc, quo scribebat, seculo obscurari cœptam affirmat, aliam deinde ejusdem historiam ex instrumento publico subtexens. Inter alia vero, quæ in eadem narrantur, sunt sequentia de sacerdote Missam celebraturo, ac de rege Abuzeyto: Animo consternatus, conversusque ad regem, dixit: Deficit una ex rebus maxime necessariis ad Missam dicendam. Quærenti vero, Quæ? Respondit, Crux, domine. Tum rex aspiciens versus altare, visa ibi sancta ac vera cruce, dixit: Estne ista, quæ stat supra altare? Accepitque illam clericus cum magna devotioe, et cœpit Missam dicere. Quando elevabat Hostiam, animadvertit rex inter manus clerici puerum candidum et formosum: ille autem Missam absolvit. Eadem hora cognovit rex Zeyt Abuzeyt, quod lex Christianorum erat res sancta, factusque est Christianus ipse, et subditi ejus quotquot voluerunt.*

pluribus agitur.

22 Similis in sacro Hostia apparitio contigisse sub S. Ludovico Francorum rege, qui Abuzeyto fuit synchronus, narratur apud nos tomo v mensis Augusti pag. 456; sed an sub hoc, an sub alio facta sit, non est ibidem decisum. Quod spectat ad apparitionem superiorem Abuzeyti, vellemus, ut veritas ejus ex aliis fide dignis historicis magis elucesceret, quam nos interim lectorum judicio permittimus. Alias super eodem rege difficultates notabimus post Martyrium. Restant et nullis scriptoribus, quorum dedimus catalogum, Diagus, supra memoratus, et recursurus in Annotatis, et dictus Jacobillus in *Vitis Sanctorum ac Beatorum Umbriae tomo 2 a pag. 193, ubi, allegatis multis auctoribus, hodiernorum Augusti Tomus VI.*

Beatorum historiam contexuit. His subjungo eorum Acla.

successor
J. P.

MARTYRIUM

Ex S. Antonino archiepiscopo Florentino.

Duos quoque Fratres beatissimus pater Franciscus ad regnum Aragoniæ destinavit a, fratrem scilicet Joannem sacerdotem, et fratrem Petrum conversum b. Ii cum Turolium c devenissent, conventum ibi capientes, prædicationibus et orationibus suæ odorem sanctitatis diffuderunt. Tempore illo, scilicet anno Domini millesimo ducentesimo trigesimo, vel circa, Valentia civitas erat Saracenis populata, et infidelium Maurorum ditioni subjecta, in qua regnabat quidam, Azotus d nomine, Christianorum maximus persecutor. Prædicti igitur Fratres zelo fidei succensi, et martyrii desiderio inflammati, ad prædicandum verbum E Dei Valentiam e sunt ingressi; et ibi de falsitate legis Machumeti Saracenis ferventer prædicaverunt. Quod audiens rex Azotus comprehendi eos jussit, et carceri mancipari; et cum promissionibus plurimis invitasset eos ad legem suam observandam, et Christi fidem abnegandam, illi autem hoc detestarentur, in publica platea f eos decollari mandavit: qui sepulturæ traditi cœperunt miraculis coruscare g.

2 Rex autem Aragoniæ Christianissimus, Jacobus h nomine, cum dicto rege Valentia eo tempore bellum gerebat; et ex quo rex Valentia Azotus illos martyrio consummavit, in dies cœpit inferior existere, et ab eo superari in bellis. Cum ergo videret se Azotus quotidie a Christianis expugnari, a gratia divina, et Dei virtute sola arbitratus hoc fieri, cum rege Aragonum tractare cœpit de sua conversione ad fidem, offerens, se ei civitatem traditurum, et regnum, dummodo sibi vitam et vietum concedere dignaretur decentem. Quibus omnibus rex Aragonum annuens, et gaudens de sui conversione*, confœderatus est cum eo.

3 Anno igitur Domini millesimo ducentesimo trigesimo octavo i in vigilia sancti Michaelis ingreditur rex Aragoniæ civitatem Valentia, ejus dominium capiens, et omnes Saraceni, qui baptizari noluerunt, fugerunt, vel occisi sunt. Rex prior Azotus, juxta promissum, baptisma suscepit, qui libere regi tradidit totum regnum suum, scilicet Valentia. Converso autem ad fidem Azoto, rex Aragoniæ concessit ei palatium regium intra civitatem, et quemdam comitatum, et successoribus suis: et cultu Machometico de illa civitate Valentia evacuato, introductus est ritus et fides Christianorum.

4 Vocavit autem Azotus Fratres Minores dicens eis: " Ego sum, qui occidi Fratres socios " vestros de Turolia ex infidelitate mea, de quo " doleo ex toto corde meo; et pro aliquali satisfactione vellem, quod palatium meum re- " gale pro vestro monasterio construendo habe- " retis: et illud debetis libenter accipere, quia " ibi multus sanguis martyrum effusus est per " me, et alios priores dominos infideles, ut sit " quasi totum sanguine martyrum consecratum; "

110 " et

Beati annun-
tiantes fidem
Valentia, ca-
pit plectuntur

a

b c

d

E

f

g

rex, qui eos
interim jusse-
rat, ad Chri-
stianam reli-
gionem con-
versus

h

* ista conver-
sio lic narra-
tur confuse.

i

baptizatur:
cultus Macho-
meticus Valen-
tia abolitus:

j

de FF. Mino-
ribus bene me-
ritus idem rex.

EX S. ANTONI-
NO ARCHIEP.
FLORENT.
A

» et beatus Vineentius *k* martyr, quem tota Chri-
» stianitas tanta veneratione festivat, pro fide
» martyrio ibi coronatus est. Quamobrem sitis
» solliciti, dictum palatium a rege Aragonum po-
» stulare; et credo, quod vestrum desiderium, et
» meum adimplebit. » Quod eum fecissent, et
rex Aragonum Jacobus Azotum, cui illud con-
cesserat, hoc exoptare cognovisset, gaudiose
concessit: sicque ibi est conventus Ordinis Mi-
norum *l*.

ANNOTATA.

a Qua occasione, unde, et quando illuc missi
fuerint, narratur in Commentario prævio num.
3 et 4.

b Ignoti illos cognominis vocat Waddingus
ibidem num. 4; Joannem Perusinum; alterum
vero ex nobili Saxi-Ferrati num. 14. Hoc situm
est in Marchia Anconitana ac in ditione eccle-
siastica Pontificis juxta Sentinum amnem: Peru-
sia autem Umbriæ et agri Perusini caput, et urbs
episcopalis, ad eandem ditionem spectat, et satis
B cognita est.

c Al. Terulum, vulgo Tervel, urbs in Ara-
gonia episcopalis sub archiepiscopo Cæsaraugu-
stano, leucis decem, secundum dimensionem Bau-
drandi, distans a Valentina urbe. Nomen ei in-
ditum a fluvio Turia, cui adjacet, ut alibi lego.

d Sic vocatur hic, et a nobis in Commentario
prævio: ubi tamen aliter etiam appellatur.

e De Valentia situ egi in principio Comment.
f Vide eundem Comment. num. 6.

g Unum ex miraculis habes ibidem num. 11.

h Fuit tunc temporis rex Aragoniæ Jacobus I
Petri II filius, cognomento expugnator, (vulgo
el conquistador apud Zuritam) sicut Hierony-
mus Blancas eum vocat in Rerum Aragonensium
commentariis pag. 651, ubi de illo plura. De
rebus ab eo gestis fuse tractat dictus Zurita in
Annalibus Aragoniæ tomo 1, lib. 2 et 3: de quo
insuper consuli potest Mariana de Rebus Hi-
spaniæ lib. 12, cap. 19. Ad majorem vero con-
firmationem eorum, quæ in Comment. de conver-
sione regis Valentia Abuzeyti, ac de nomine Vin-
centii, quod in baptismo datum ipsi fuit, præ-
missa sunt, juvat nonnulla referre e mox memo-

ratis Aragoniæ Annalibus lib. 3, cap. 25 ad an- D
num 1236: Jam conversus erat isto tempore
Zeytus Abuzcytus ad nostram fidem, ac san-
ctum baptismum susceperat, et postquam erat
factus Christianus, vocatus fuit Vincentius, at-
que ob causam belli Maurorum multo tempore
latuit, ut per suam operam melius redigi possent
ad obedientiam ac voluntatem regis (Jacobi.)
Verum quia Christianorum moribus se non con-
formabat, videbaturque in vitæ suæ consuetu-
dine scqui sectam suam, modo admodum profano
et libidinoso victitans; deinde, meliora ei enixe
persuadente D. Sanctio de Ahones episcopo (Cæ-
saraugustano) puellam Cæsaraugustanam, cui
nomen D. Dominica Lopes, matrimonio sibi
copulavit etc. -Similia in rem nostram scribit
Mariana lib. 12, cap. 9 ad annum 1236. Eo-
dem anno notatur privilegium Segorbiensi eccle-
siæ a dicto Vincentio datum. Vide Comment. præv.
num. 20. Erat itaque tunc temporis Christianus.
Franciscus Diago Annalium regni Valentia tomo
1, lib. 7, cap. 56 admittit quidem sacro eum
baptismo initiatum fuisse anno circiter 1236;
deinde tamen profert litteras Apostolicas Urbani
PP. IV, charissimo in Christo filio Vincentio, il-
lustri regi quondam Valentia inscriptas, et in
finè earum hæc sunt: Dat. apud Urbem veterem
quarto Idus Aprilis, Pontificatus nostri anno ter-
tio, qui concurrebat cum anno Christi 1263. In
istis autem litteris Urbanus scribit ista: Litteras,
quas nuper tua devotio nobis misit, libenter in-
speximus., et de tua, et filii, ac duorum nepo-
tum tuorum conversione felici, quam ibidem
scriptam invenimus, nos et Fratres nostri plenam
lætitiâ habuimus etc. Papebrochius tamen ad
30 Maii pag. 395 Zeytum scribit vocatum in
baptismo Ferdinandum, ac filium ejus primogeni-
tum habuisse nomen Vincentii; ad hunc, non ad
illum spectare litteras Urbani IV. Verum ex iis,
quæ ibidem refert, nondum video necessario ab
aliorum sententia recedendum esse. Adjuncta con-
versionis dicti regis confuse narrat S. Antoni-
nus: rectius Comment. prævius § 2.

i Consule Commentarium prævium ibid.

k Hunc Martyrem dedimus ad diem 22 Ja-
nuarii a pag. 393.

l Plura de hoc conventu Commentarius § 2. E

AD DIEM XXX AUGUSTI

DE S. FERMERIO CONFESSORE

J. P.

In provincia Engolismensi ac insula Bovinensi in Gallia.

Publicus hujus
Sancti cultus:

I nter Prætermisssos ad dictum diem pag. 543
memoratus est hic sanctus Confessor, et pro-
vinciæ Engolismensi adscriptus e Castellano
Sed quia plusculæ de illo notitiæ postea inventæ
sunt, memoriam ejus hic renovamus. Simon de
Peyronet in Catalogo Sanctorum ac Sanctarum
hæc de illo collegit: FRAIGNE, Fermerius, cujus na-
talis claret xxx Augusti, ejusque tutelæ priora-
tus dicatus est Ord. S. Bened., quin et parochia-
lis ecclesia in Engolismensi tractu, diœcesis Pi-
ctaviensis, ubi colitur die, qua supra, ut ex
monumentis ecclesiæ Pictaviensis refert Saussayus
ad calcem Martyrologii Gallicani tom. 2, pag.

1251: qua die quoque ejus consignatur natalis
in Martyrologio S. Sabini de Levitania apud eum-
dem Saussayum, sicut addit Peyronetus, locum
ejus non indicans, cum tamen pag. 1251 modo
citata non magis inveniam illa ultima, quam id,
quod subdit idem Peyronetus: Is Claudio Rober-
to FRAMERIUS Latine effertur, vernacule S.
FRAGNE. Joannes Besly in Episcopis Pictavensi-
bus pag. 228 scribens de ecclesiis istius diœce-
seos, quæ sunt in tractu Bovinensi, meminit ædis
sacræ S. Firmii vel Fermerii, vulgo S. Fraigne:
unde colligo, hanc ecclesiam Deo dicatam fuisse
sub ipsius nomine. Est autem Bovinum, L'ISLE
BOÛIN,

A BOÛIN, insula Galliae in ora Oceani, Pictavensis provinciae ex parte, et Britanniae, et prope HERNI insulam. Parvi est circuitus, cum uno altero castro, ex Baudrando. Sequitur autem e tractibus Engolismensi ac Bovinensi omnino inter se diversis, ut in utroque loco S. Fermerius publica veneratione honoratus et ecclesia donatus fuerit. Non satis assequor, quidnam sibi velit

haec annuntiatio apud Saussayum die XXX Augusti pag. 1249: Eodem die passio sancti Fermerii martyris. Etenim si hic synonymus martyr ab hodierno sit diversus Confessore, huiusque nomen cum titulo martyris isti synonymo non sit applicatum, non scio quo martyr iste referri debeat, qui videlicet sine loco palæstræ signatur.

AUCTOR
J. P.

AD DIEM XXXI AUGUSTI

DE S. AMATO EPISCOPO NUSCANO

Not. 15.

PRÆMONITIO

Ad alteram S. Amati Vitam.

J. S.

B
Vita altera S.
Amati serius
ad nos allata,

Postquam jam ab aliquot hebdomadis impressa erant Acta S. Amati, tandem ad me delata est Vita scripta per Franciscum de Ponte, seu potius Officium, cujus lectiones amplum continent Sancti elogium. Ut Opusculum illud impetrarem, litteras dederaam ad clarissimum D. Dominicum de Georgio doctorem Neapolitanum frequenter in Opere nostro laudatum, qui et spem fecerat illud obtinendi, et curam adhibuit maximam, donec tandem post quinque aut sex mensium laborem obtinuerit apographum, illudque per cursores ordinarios transmiserit, ut citius ad nos perveniret. Ante apographum hæc Italice notata reperio: Exemplum Vitæ S. Amati, ex Ms. antiquo iuembraneo characteris Longobardici, quod conservatur in civitate Nuscana, exscriptum jussu illustrissimi et reverendissimi domini, D. Caëtani d'Arco Neapolitani, hodierni dictæ civitatis episcopi, currente mense Aprili, anno MDCCXLIII.

C
de qua jam
actum est in
Commentario
et breviter
quædam dicuntur,

2 Porro laudatum apographum continet Officium et Missam de S. Amato pro festivitate præcipua, illiusque Octava, in qua solæ mutantur lectiones. Eadem quoque dicuntur in festo translationis, exceptis lectionibus et orationibus, quæ dicuntur de translatione. Quæ in Commentario de hac Vita dixi ex iis, quæ apud Nojam et Sandullum legeram, minime mutanda video, nec plus auctoritatis Francisci de Ponte Opusculo tribuendum censeo, quam illi jam nunc attribui. Elogium enim magis composuit scriptor ille, quam historicam de gestis Sancti relationem. Oratorium ubique stylum affectat in lectionibus, et revera rhetorum more nulla videtur exaggerare dicendo. Officii partes aliæ, nimirum hymni, antiphonæ, responsoria, aliæque similia, eadem sunt cum illis Officii partibus, quas edidit Renda, exceptis illis, quibus vita Sancti monastica asseritur in Officio Montis Virginis per Rendam edito, aliisque pauculis nullius momenti. Hinc certum est, alterutrum Officium ex altero fuisse compositum, ita ut illa, quibus monachus fuisse dicitur, expuncta sint ex Officio Nuscano, vel adjecta in Officio Montis-Virginis.

præsertim de
hymnis aliisque,

3 Primum mihi videri probabilius, jam monui in Commentario num. 4, ob rationes ibi allatas, quibus aliam hic adjungo. In hymno Ve-

sperarum sic legitur in Officio Montis Virginis:

Amatus fide claruit.
Carens parentum nebula;
Deo servire studuit
Sub Regula monastica.

Solus ultimus versiculus aliter habetur in Officio Nuscano, ubi sic legitur:

Deo servire studuit
Sub caritatis regula.

Verisimile ex regula monastica charitatis regulam in versiculum levi mutatione inductam, cum prior loquendi modus communis sit, non ita secundus. Huic etiam conjecturæ favent sequentes mox in eodem hymno versiculi:

Carnem afflixit jugiter
Cum labore multiplici, etc.

Hæc enim carnis afflictio monacho convenit, ideoque post relatam vitam monasticam statim videtur subjuncta. Præterea de vita Sancti austera in lectionibus non agit Franciscus de Ponte, multaque alia ibi prætermittuntur, quæ laudantur in hymnis et antiphonis. Vehementer igitur suspicor, hymnos aliasque partes Officii antiqui Montis Virginis a Nuscanis adoptatas fuisse, omissis tantum iis, quibus monachus S. Amati clare assererebatur. Hisce præmonitis, lectiones Francisci de Ponte subnecto.

E
quæ adoptata
videntur ex
Officio Montis,
Virginis,

F

A

VITA ALTERA

Seu lectiones Officii Nusceni

Auctore Francisco de Ponte

ex Ms. Nuscano.

CAPUT I.

Pueritia, adolescentia, studiaque et gesta Sancti usque ad episcopatum.

B

*Mirabilis in
Sanctis Deus,
ut patet in S.
Amato, cujus
pia pueritia,*

LECTIO I. Mirabilis a Deus in Sanctis suis, mirabilis atque laudabilis, qui in mandatorum suorum semita ita Sanctorum suorum deducit vestigia, ne pulvere mundiali sordescant, et inter seculi tempestates fluctivagas, prout lucernæ ardentes, et candelabra in conspectu æternæ Majestatis die noctuque lucentia, coruscatione virtutum multimoda et diversis miraudorum radiis præsentem illuminent Ecclesiam, et cælibatu continuo, operisque mellita dulcedine, doctrinaque salubri ad vitæ pascua gregem conducaut Dominicum. Ad hoc itaque natus, ad hoc a Deo destituatus almus Dei confessor et protopontifex Nuscensium uatus, ab ipsis primæ diebus ætatis, simplicitatis et sanctimonie castitatisque iter ingressus est.

*adolescentia
preclara stu-
dia,*

2 LECT. II. Litteralibus siquidem et ecclesiasticis inhærens disciplinis, in lectione et oratione crebrescendo, diatim Deo et hominibus magis acceptus magisque fiebat amabilis. Et quæ aut magistrali eruditione, aut perspicacitate ingenii cognoverat, cellulæ memoriali pectorisque armario commendabat. Factumque est, dum in Lege Dei dic ac noctu meditaretur, inter cetera Scripturæ divinæ mandata menti ipsius illud Davidicum stilo divino inscriptum esse revolvebat: Dispersit, dedit pauperibus. Illud attendens præcipue, illud assiduo interni luminis contemplans intuitu, jam tunc a puerilibus informabatur elementis ad futuræ proVectum bonitatis.

*miserico-
dium in
pauperes, fu-
ma sanctitatis,*

3 LECT. III. Pullulabat in eo radix caritatis melliflua, qua in pauperum compassione totus misericordie affluebat visceribus. Pueritia vero sancte et Deo digne decursa, adolescentiæ suæ viam firmiter perseverantiusque ad summum convertit Auctorem. Assiduis namque insistens vigiliis, totus in Dei cultu, totus in Dei fervebat obsequio. Sicut rosa in vepribus, sic Vir Dei in populo, vita probabili, vita fulgebat theorica. Colimitaneas quoque civitates et oppida tantæ sanctitatis odor ascendit nectareus: nimirum in conspectu principum mirificavit Dominus Sanctum suum; adeo ut in magna veneratione uomen ejus, ubicumque auditum fuisset, omnibus haberetur.

*incrementum
virtutum, ar-
chipresbyteri
officium.*

4 LECT. IV. Sicque Deo annuente contigebat, ut secundum corporis incrementum incremento prudentiæ virtutumque omnium de die in diem proficeret. Euangelicæque lectionis auditor

non vacuus, manu missa ad aratrum, retro semper præcavebat aspiscere; sed in anteriora oculos mentis et corporis in Dei agricultura dirigebat: nec usquam aborbitans, recto ad Deum festinabat itinere. Postquam autem ad sacerdotii gradum promotus est, immensa ejus exerevit religio; et ipse tamquam lignum, quod secus decursus aquarum plantatum est, florem innocentie, quem in tenera ætate protulerat, in fructum bonæ operationis sub tempore maturitatis produxit. Populi enim inuenso desiderio archipresbyter effectus, arteu artium suscepit, id est, curam et regimen animarum.

5 LECT. V. Unde accidit, ut Nuscensis civitas tanto feliciter gubernata Opifice, præceptis obtemperando Dominicis tramitem æquitatis incederet. Nobiles in nobilibus, divites in opibus, nullamque molientes injuriam, potius eos * fraterno venerabatur affectu, et de suis facultatibus eorum sublevabat inopiam. Si quis diabolica suggestionem abisset in invium, ipsum benignus Dei Famulus dulci et velut angelico mulcebat alloquio; sicque ovem, quæ perierat, erraticam ad gregis Domiuici pius Pastor reducebat collegium. Et cum ad bona singula tota mentis intentione anhelaret, ad hoc nitebatur præcipue, quomodo animus Deo lucrifaceret, quomodo oves commissas Pastori æterno reddere posset ad numerum.

*charitas erga
omnes, cura
animarum,*

*lege vel adde
pauperes*

E

6 LECT. VI. Quis ipsius patientiam, mansuetudinem, clementiam, longanimitatem, temperantiam verbis explinare sufficiat? Aderat laborantibus, oppressis in judicio succurrebat, viduis consulebat et orphanis, peregrinantibus hospitalitatis beneficium impendebat. Et, ut multa concludam brevibus, omnem possessionem suam quamdam pauperum effecerat reipublicam. Quis unquam ab ipso vacuus recessit? Alii eleemosynæ donum, alii donum consilii, alii donum conferebat officii. Nihil habebat proprium, nihil habebat, et omnia possidebat. Et, cum omnia erogasset pauperibus, divina largitio ei affluenter necessaria propinabat.

*studium omni-
bus consulend.*

7 LECT. VII. Mira illi circa angustiatos, aut qualibet depressos molestia compatiendi sedulitas, mira pietas. Proinde communis omnium et tanto ardentius inhærebat dilectio, quauto attentius ipsum in suum cernebant vigilare subsidium. Eratque tunc temporis in ore populi sermo iste creberrimus: Benedictus Deus Israël, quia visitavit nos, illuminavit vultum suum super nos, et misertus est nostri, misit suis humilibus Angelum pacis, sani ministrum consilii, fidelibus suis misericorditer salutare contulit præsidium, patrem patriæ, rectoremque et liberatorem civitatis nostræ præcipuum supercua Majestas nobis conferre diguata est. Huc usque fuimus quasi oves errantes; modo autem, Domino propitiantem, conversi sumus ad Pastorem animarum nostrarum.

*omnium erga
ipsum dilectio
describuntur,
P*

8 LECT. VIII. Iste est, qui in specula Ecclesiæ consistens, a longe dæmonicas prævidet et docet nos vitare insidias. Iste est, qui lupum fallacem et improbum ab ovibus arcet Dominicis. Iste est, qui supra gregem Christi indefessus nocturnas custodit vigilias. Quis unquam in territorio Nuscensi tam dignus pontificali infula inventus est? Attameu, quo alii cum magna aviditate abusive se intrudunt et ingerunt, iste multis annis exoratus recusavit introire. Alii vana ducti gloria in consiliis et in populi conventibus locum eminentiorem appetunt, iste constanter

*et desiderium
promovendi
eum ad episco-
patum,*

humilitatis

A humilitatis causa episcopium refugit suscipere.

quibus ipse
eandem assen-
situr.

9 LECT. IX. Sic inter se collocti ad invicem, iterum ad S. Amati presentiam voce omnes consona et unanimi proclamant: Pater sancte, magnifica locum nativitatís et habitationis tuæ. Quousque Nuscum urbem tuæ protectioni deputatam esse humilem, esse patieris ingloriam? Si tantummodo consensum voluntatemque adhibeas, archiepiscopi favor et domini terræ assensus non deerit: eritque civitas hæc per te in posterum famosa et celeberrima, et pontificali prædives dignitate. Ad petitionem populi tam devotam Sanctus in hunc modum respondit: Si Dei, inquit, voluntas est, non recuso laborem: fiat voluntas Dei et vestra. b. Hoc dicto, omnes ocyus in Dei laudes vocem cum manibus extulerunt ad æthera, dicentes: Benedictus Creator et gubernator omnium, qui non derelinquit sperantes in se.

ANNOTATA.

a *Capiti primo includam lectiones novem, quæ proponuntur in ipsa Sancti festivitate recitandæ, ac distinguuntur in Ms., prout hic habentur distinctæ. Porro lectorem hic præmonitum volo, orthographiam hujusce Ms., saltem prout apographum mihi transmissum est, tam misere luxatam esse, ut multa difficulter intelligerentur, si omnia imprimerentur eo modo, quo leguntur in Ms. Hæc de causa utendum censui majori libertate in edenda hac Vita, quam utimur in Actis magis authenticis, nimirum scribendo voces more usitato, corrigendoque menda aperta; quia verisimile non est, ab ipso auctore menda illa orthographica et grammatica profecta esse, et per hæc correctiones in rei substantia nihil mutabitur.*

b *De hisce egimus in Commentario pag. 712, num 59, ubi ostendi hunc eligendi modum non esse verisimilem, præsertim si primus fuerit episcopus Nuscanus, ut ex hoc scriptore colligunt aliqui.*

CAPUT II.

C *Sanctus ad episcopatum electus, eum recte administrat: virtutibus et miraculis clarus multa fundat loca sacra ac pie moritur.*

Sanctus episcopus consecratus condit ecclesiam cathedralam.

Mittuntur a absque dilatione ex optimis terræ hominibus legati, qui domino terræ, et archiepiscopo rem nuntiarent ex ordine. Qui supra modum gavisus gratias Deo egerunt, et populi petitionem sua auctoritate confirmantes in superna gratia venerabiles viri, quam nunquam amplius habuerat, Nuscensi civitati cathedram pontificalem concesserunt. Consecratus itaque in episcopum, eum honore maximo nobiliumque et immobilium frequentissimo comitatu, Salerno Nuscum deductus est. Dumque cathedræ inthronizaretur pastoralis, factus est undecumque concursus populorum divinam laudantium elementiam. Die igitur inthronizationis ejus acta solemniter, singuli cum gaudio redierunt ad propria. Sanctus vero in habitando suo tranquille com-

morans, lapideas idoneosque artifices ad fabricandam conduxit ecclesiam, quam consummatam perfectamque feliciter in honore beati protonartyris Stephani consecravit; in eademque sedem episcopii sui stabilivit basilica.

A. FRANCISCO
DE PONTE.

11 Ex tunc sanctius vigilantiusque in obsequio sedulus Dominico, aut psalmodiæ aut divini semper insistebat lectioni: et eum corpore habitaret in terris, spiritu tamen conversabatur in cælis. Quique adhuc in mundo positus ad mundanas non titubavit illecebras et insanias falsas, argutum igne examinatum, probatum terra, purgatum septuplum, videri hominibus et esse Deo promeruit. Vivebat cuimvero in administratione ecclesiæ forinseca Marthæ æqualis, sed in contemplatione intrinseca Mariæ consimilis. Intus cum Deo, foris agebat cum populo. Intus vero Deo devotionis holocausta et orationum grata incendebat aromata; foris populo sanæ exhortationis disciplinæque salutaris pocula ministrabat. Utque sanctus Moyses in monte orans a Deo impetrabat, quod Amalech a populo Israelitico vinceretur; ita beatus Amatus, ut populus Nuscensis a visibilibus invisibilibusque securus esset inimicis, continua oratione a Domino obtinebat.

actionemque
juvans orationi,

12 O per omnia Patronum laudabilem, pastorem præcipuum, beatum antistitem! qui totus in Dei dilectione versabatur et proximi, mori paratus pro Deo, animamque ponere, si necesse esset, pro populo. Semper insomnis, semper nulla præoccupatus inertia, necessarias adversus hostem humani generis faciebat Vigil præcipuus excubias. Numquam in ejus tempore ille insidiator antiquus se gloriatus est aliquid, quod ad S. Amati custodiam pertineret, de grege sustulisse Dominico. Eo vero dolentior, eo in malum promptior * tendebat insidias, laqueos abscondebatur, foveas fodiebat præcipites; inflammabat odia, litigia incitabat, furtum, adulterium, iram, cupiditatem, invidiam, ceteraque suæ iniquitatis semina cordibus hominum toto suo nisu imprimebat perfidiæ: contraque gloriosus Athleta Dei elypeum jejunii, lorica patientiæ, galeam humilitatis, lanceam fortitudinis, gladiumque opponebat justitiæ. Talibus divini armis militiæ insignis Christi Præco et assecra horis omnibus diabolicam impugnabat tyrannidem, et omnia sua machinamenta superbiæ destruebat.

ecclesiam vigilantiter administrat.

* forte promptior

13 Si ergo carnis compagine, et mole adhuc depressus corporea, sanctitatis suæ meritis, quod petisset, apud Deum impetrabat; nulli fidelium dubitabile est, quin modo post carnis depositum, gloriosamque ipsius sanctificationem honoratores et amatores suos Deo et angelis conciliat. Si quis vero temeris et contumax Sancto suisque servitoribus opprobrium injuriamque fecerit, certissime divinam expectet animadversionem. Nec credendum est, quod Sancti sui offensam de cælis ille patiat impunitam, honoremque inreuneratum, cui beatus Confessor servire non destitit in terris. Pauca enim et quasi nulla sunt, quæ adhuc de sancti beatitudine Confessoris retulimus. Nam, etsi os Maronis, aut lingua adesset Homerica, ad satis declarandum ipsius succumberet præconium. Nos tamen non de nostra præsumentes fiducia, sed de Christi sperantes auxilio, operi tauto manum impouere non timemus. Ipse enim nobis potest dicenda suggerere, qui bruti linguam animalis in verba potuit humana resolvere. Ipse in sui Confessoris magnalia nostrum

Sanctus, qui multo a Deo impetravit, in terris plurimum cultoribus suis impetravit in cælis:

F

strum

A. FRANCISCO
DE PONTE.

strum valet limpidare ingenium, qui linguas infantium fecit disertas. Ipse venam sapientiæ cordi siccò valet infundere, qui siccam rupem fundere jussit aquas.

orationis ejus
assiduitas, et
precum effica-
cia :

14 Sedulus ergo Vir Dei, nec a suo desistens proposito, crebro a conspectu hominum secedebat, et in ecclesiarum angulis, aliisque Deum exorabat latibulis, gloriari in Domino, secundum illud Apostolicum : Qui gloriatur, in Domino gloriatur, de bono testimonio conscientiae, quia in oculis hominum placere et aura favorali percelli nolebat. Angelicum ei profecto semper assistebat auxilium, quod eum in afflictionibus vigiliisque et orationibus confortabat assiduis, invictumque et infatigabilem in Dei reddebat obsequio. Numquam pia ejus mens in divinae laudationis assiduitate fastidita est. Numquam animus ejus lassitudine vel aliquo torpore compressus saltem quietis causam, vacationem momentaneam in precum assiduitate et divinae laudis quæsivit instantia. Quanto autem erat in summi veneratione Opificis frequentior, quanto instantior, tanto in ipsum fiebat et reddebatur recentior, tantoque constantior. Neque enim superari quomodo poterat, cum quo et in quo Virtus æterna manebat. Non valebat impugnari, quem acies comitabatur angelica. Os itaque Justus hujus meditabantur sapientiam, et lingua ejus loque-

* forte loque-
batur

etur * judicium, lex Dei ejus in corde ipsius. Laudabat assidue nomen Dei cum cantico, et magnificabat eum in laude. Deus autem, qui probator eordium et renum scrutator est verus, de excelso suo sancto ad vota ipsius respiciens, quia nil nisi justo petebat desiderio, omnia ei celeri assequi tribuebat effectum.

agri plurimi
sanati,

15 Confluebant ad eum de remotis locis et proximis diversa sustinentes infirmitatis genera, surdi videlicet, muti, paralytici, claudi, cardiaci, febricitantes; et quibuscumque depressi doloribus sancti Viri opitulatione, interventu, et manus impositione curati abibant: revertentesque ad mansiones incolumes, glorificabant Deum, sanctique confessoris sui Amati merita, atque hujuscemodi magnificabant præconia: O inestimabilis supernæ bonitatis immensitas! O ineffabilis gratia Salvatoris! O incomparabilis Sancti sui benignitas, qui divinae pietatis unctionem*, et ab æterno Medico nobis salutiferam medelam impetravit, et contulit languentibus, qualem aliquis secularium medicorum conferre non valuit, sospitatem! Claudii eramus, sed per ejus merita gloriosa bases nostras Dominus solidavit, ad molem corporis nostri deportandam. Surdi eramus, sed per ejus orationes aurium nostrarum patefactus est auditus. In longa cæcitate nocte eramus positi, sed ipsius adjutorio usum claritatis perfrui*, oculorumque recepimus officium. Multi longo gravique premebamur silentio, sed ipsius interventu linguæ nostræ dissolutum est viuculum. Membrorum habitudinem, usum, et proprietatem naturalem omnium anno- sa et inveterata perdideramus paralyti, sed ipsius obsecratione singula membra nostra valetudinem debitam, motionesque, et jus ipsum receperunt.

qua inlarescit
Sancti fama :

16 Quid aliud de isto dicendum est, nisi quod iste est fons pietatis irriguus, unde oleum misericordiæ incessanter distillat, quo debilis quisque inunctus optatæ redditur sanitati? Iste est, qui contempsit vitam mundi, et mente jam ad regna pervenit cælestia. Iste est, quem, cum Dominus venerit, ita vigilantem inveniens, super omnia bona sua constituet eum. Tali magnificen-

tia Christum, suumque efferebant Antistitem ubi- que, salutis a Deo per beati merita Amati obtentæ non tacentes miracula. Omnes quoque, ad quorum rei novitas veniebat auditum, non minus et ipsi Dei et Sancti sui magnalia personabant: eratque nomen Sancti ubique magnificum et celebre et omnibus invocabile.

17 Sanctus itaque aliam ad declivum montis, ubi civitas posita est, in nomine sancti Leonis construxit basilicam: ad quam persæpe, tamquam ad eremiticum oratorium confugiens, tumultum secularem, hominumque impressionem devitabat. Quocirca ille humani generis inimicus sanctissimis ipsius actibus invidens, imaginationes terrificas, horrendas ludificationes, et multimoda ei ubique protendebat phantasmata. E contra B. Amatus nominis Christi memoriam, et sanctæ crucis opponebat signaculum: sicque devictus latro pessimus et confusus iu suum abibat supplicium.

ecclesia S. Le-
onis structa, ad
quam frequen-
ter secedit:

18 Eratque ad radicem montis Laenii in loco, qui Fondilianum nuncupatur, in honorem beatæ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ monasterium quoddam jam diu desertum, quod ipse vastationi et ruinæ expositum condolens, a domino terræ illud sibi donari postulavit. Quod impetratum obtentumque feliciter magna et diligentissima sollicitudine reparavit, ecclesiasticis vero ornamentis, et universis utensilibus officio Dei aptis honorifice præmunivit; pari modo prædiis et stabilibus, nec non et animalium gregibus præditavit et ampliavit. Monachorum conventum, qui in Dei servitio et sanctæ Dei Genitricis honore jugiter insisteret, ibi constituit. Talibus itaque insistens operibus, mittebat in præsentem laboris et fatigationis semina, unde postmodum fructuosos agri cælestis susceperet manipulos, et jocunditatis emolumentum mereretur perpetuæ. Gloriabatur ex ipsius opere civitas Agni cælestis; dolebatque chaos tartareum. Gloriabantur angeli; infernales confundebantur ministri. Gloria et honor Deo; contemptus, probrum et dedecus iuferebatur diabolo. Tota mentis intentione, totis viribus almus Pontifex insudabat, qualiter diabolicæ malignitatis frustraretur versutia; cresceretque iu immensum sancta et exaltaretur Ecclesia.

instauratum
Fondilianum,
E

19 Dumque ecclesiam, quæ sancta Maria Nova dicitur, faceret fabricari, et propter vini inopiam aqua opperariis apponeretur iu prandio, sicut in Jesu Christi signorum patratum est initio, aqua in vinum signo mirabili conversa est. Qua in re artifices permaxima admiratione pereulsi, seque mutuo inspectantes, qui aquam sciebant fuisse appositam, in Dei laudibus non tacebant. O res inestimabilis! O signum prædicabile, et cunctis gentibus declarandum! Aqua in vini naturam et saporem conversa est. A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris. Aqua data est, et vinum haustum est. Aqua scyphis infusa est, et diversam invenimus liquoris substantiam. Fundavit et aliam ecclesiam in nomine B. Laurentii. Rursus et aliam ædificavit basilicam, quæ sancta Maria Longa b nominatur, juxta fluvium Caloris. Dormitionis igitur tempus S. Amati confessoris atque pontificis computatur anno Dominicæ Incarnationis millesimo nonagesimo tertio, mense Septembrio, ultimo die ejusdem mensis c.

F
aqua in vinum
mutata: fun-
datio ecclesia-
rum S. Mariæ
Novæ et S.
Laurentii:
mors Sancti.

ANNOTATA.

^a Ante hæc pro titulo habetur : Infra Octavam S. Amati. Dein, lectio prima. Verumtamen omnia, quæ huic includuntur capitulo, ponuntur consequenter sine distinctione lectionum.

^b Hæc eadem est ecclesia cum S. Maria Nova, uti observavimus in Commentario § 10, ubi de his foundationibus et morte Sancti actum, ex-

cepta foundatione monasterii Fontiliani, de qua A FRANCISCO DE PONTE. § 8.

^c Hisce in Ms. subjunguntur miracula omnia, quæ in Commentario § XI recitavimus ex editione Francisci Noja. Nihil ex factis omissum, sed prætermisæ aliquæ præfatiunculæ, quæ præpositæ erant tum initio miraculorum, tum etiam miraculis quibusdam. Verum brevissimæ illæ præfatiunculæ nullius sunt momenti, ita ut superfluum esset eas huc adducere.

Not. 46.

Pag. 766. n° 130 nomen Michael et mensis Octobris non concordant cum num. 29 pag. 778.

ADDENDA ET CORRIGENDA

Pag. 108, num. 11, lin. 24, post *mediate* dele alia ad finem numeri.

Pag. 166, num. 25, expunge : *Hos autem posteriores etc.* usque ad *in apographo* exclusive.

Pag. 825, num. 7, lin. 16, alithri-l-Ros.

INDEX HISTORICUS

IN TOMUM VI AUGUSTI.

A bbo <i>Floriacensis</i>	234 d e	<i>Ægidia de Remis monialis Longi-Campensis</i>	788 f
<i>Abdila Saracenorum rex</i>	167 a b c, 168 c d	† <i>Ægidius abbas</i>	24 e, 821 d
<i>Abeliani hæretici</i>	316 d	<i>Ægidius abbas</i>	55 f, 56 a
<i>Abemelec rex Saracenorum</i>	167 c	<i>Ægidius Remensis antistes</i>	86 b
<i>Abraham patriarcha</i>	36 c, 557 c d	<i>Ægidius a Præsentatione Augustinianus scriptor</i>	250 c
<i>Abraham abbas Agathonis discipulus</i>	37 a	<i>Æneas dux Troianus</i>	388 f, 389 a b, 390 e
<i>Abundantius presbyter ab Augustino depositus</i>	321 f, 322 a b c, 355 a	<i>Ætherius Carnotensis episcopus</i>	51 d e
<i>Abusso (Alexius de) sacerdos Capuanus</i>	17 e	† <i>Æthilburga abbatissa prima Berkingensis</i>	698 b c
<i>Abuzeytus. Vide Leytabuceit.</i>		<i>Ætius Thessalonicensis episcopus</i>	622 a
† <i>Acacius junior martyr.</i>	140 c	<i>Ætius famosus Romanorum dux</i>	351 b c f, 357 d
<i>Academici</i>	226 e f, 227 b, 230 d e, 404 b, 405 d, 408 f	† <i>Agapetus Papa</i>	59 d e f, 60 a b
<i>Acatius Christianorum accusator</i>	14 b	<i>Agatho abbas seu eremita</i>	26 f, 36 f, 37 a
† <i>Acharius Noviomensis ac Tornacensis episcopus</i>	577 b, 579 a	<i>Agelwinus comes ac monachus</i>	650 a
† <i>Achilleus martyr Larissæ</i>	623 d f	<i>Agilbertus Parisiensis episcopus</i>	695 d e
<i>Achivus abbas Agaucensis</i>	44 d	<i>Agilis nuntius S. Paulini ad Augustinum</i>	316 f, 317 a
<i>Acholius Thessalonicensis episcopus</i>	622 a	<i>Agilulphus Longobardorum rex ad fidem conversus</i>	479 b
<i>Ada conjux Wiberti comitis Pictaviensis collegium canonicorum fundat Molhani</i>	485 f, 486 a	<i>Agirardu- episcopus Carnotensis</i>	95 d
<i>Ada de Rainis monialis Longi-Campensis</i>	804 e, 805 e	<i>Agelli Opus de vitis pontificum Ravennatum</i>	10 b c d
<i>Adam abbas monasterii S. Faronis Meldensis</i>	598 e	† <i>Agues virgo et martyr Anglica</i>	142 c d
<i>Adela comitissa Blesensis, filia Guilielmi nothi Angliæ regis</i>	591 d, 592 b	<i>Agues d'Auery monialis et abbatissa Longi-Campensis</i>	803 b, 804 e, 805 e f
<i>Adelbertus comes in Achalm</i>	107 d	<i>Agnes de Paris monialis Longi-Campensis</i>	807 b c,
<i>Adelbertus vir nobilis et cognatus S. Gebhardi</i>	107 d	<i>Agnes soror S. Claræ</i>	142 e
<i>Adelbertus alius ejusdem stirpis</i>	107 d	<i>Agnoaldus, nunc Chagnoaldus, etiam Chainoaldus, episcopus Laudunensis</i>	577 b f, 578 a f
<i>Adeodatus filius S. Augustini</i>	218 e, 221 b, 231 a, 232 d, 233 b, 235 a b, 246 f, 353 c, 410 a d, 425 a b	<i>Agnoaldus pater S. Agili abbas</i>	572 a e, 573 f, 574 a b c d e f, 576 b d, 577 b
<i>Adimantus Manichæus</i>	263 e	<i>Agretia uxor Liberii patricii</i>	77 c f, 78 a b
<i>Ado frater S. Audoëni</i>	582 c, 583 a b c d, 586 f	<i>Agrippina uxor Claudii imperatoris</i>	664 e
<i>Adrianus Papa I</i>	147 f, 515 b	<i>Agritia puella S. Cesarii</i>	62 e
<i>Adrianus Papa IV</i>	489 d, 709 b, 717 b c, 718 a c d, 719 d, 725 a b c, 726 c d	† <i>Agritius episcopus Trevirensis</i>	668 d f, 669 a b, 676 d
<i>Adrianus imperator</i>	143 e f, 145 f, 146 a, 147 d e, 235 c, 496 f, 497 a b, 498 f, 499, 650 c f, 651 a d	<i>Agroecius Antipolitanus antistes</i>	56 f
<i>Adrumetini monachi in Africa</i>	310 b, 357 c d	† <i>Aguilberta abbatissa Jotrens</i>	694 f, 695 b c
		<i>Aidus Hibernus sanctus vocatus</i>	650 d
		<i>Aiga mater S. Audoëni</i>	582 f, 583 b c
		<i>Aigilenus vel Aghilennus abbas</i>	96 c d, 98 e, 100 d
		<i>Aistulphus</i>	

IN TOMUM VI AUGUSTI.

Aistulphus vel Haystulphus, Longobardorum rex	492 c	episcopus 216 d, 222 d, 229 d, 232 b, 233 h, 235 a b, 240 c, 247 b c, 248 c, 260 c d, 268 f, 269 a 301 a, 322 e, 329 e, 330 d, 331, 332, 334 a, 337 f, 350 e f, 357 e, 408 d e, 409 c d e, 410 b, 416 c, 418 c f, 420, 421, 422 a b, 423 e, 425, 426 f, 432 c, 451 b, 452 f
Alani cum Wandalis Africam invadunt	439 b	
Alaricus Gothorum rex Romam capit	288 c, 329 f, 561 f	
Alaricus Visi-Gothorum rex Arianus	49 d, 52 f, 53 h c, 67 f, 68 a h, 69 b, 71 a	
Albaycetu Judæus, qui rapuit S. Dominicum puerum a Judæis occisum, deinde conversus	782 b d	
B. Albertus episcopus Bergomensis	8 a	
Albertus Melensis episcopus	505 d	
Albertus marchio Brandeburgicus	675 b	
† Albeus Mamoniorem in Hibernia episcopus	835	
Albina nobilis matrona	307 l, 329 l, 330 a b c d, 331, 332, 356 a, 452 a, 454 c	
† Albinus Andegavensis episcopus	51 e	
Albinus abbas	93 b	
Albinus cæsar tempore Severi	501 e	
Alboinus rex Longobardorum	473 c	
Alcantara (Michael de) procurator generalis Ord. B. Mariæ de Mercede	735 b, 741 d	
Aldenarda (Theodericus de)	150 f	
† Aldhelmus Scireburnensis episcopus	698 c d e, 699 a	
† Aldobrandus episcopus	665 b	
† Aldredus Wigorniensis episcopus	650 a	
Aleidis de Mucedent monialis Longi-Campensis	803 b, 805 e f	
Aleusis (Alexander) scriptor Ord. Minorum	802 d	
† Alexandri Papæ Acta qualia	142 c et seqq De Sancto ipso 145 c d, 146 c d e f, 147 a b c d e, 497 f	
† Alexander martyr et patronus Bergomi	9 d	
† Alexander Sivicus in Menologio Slavo-Russico	543 c	
Alexander Papa II	711 d f, 712 a b c	
Alexander Papa III	3 f, 646 e, 714 c, 745 c	
Alexander IV	382 e f, 383 a b, 646 f, 647 a d, 785 c d, 788 d e f, 789 d	
Alexander VI	362 a b c, 505 d, 637 d, 646 f	
Alexander VII	151 d, 734 b, 735 a b c d f, 736 b, 741 a b	
Alexander Thessalonicensis episcopus	621 f	
Alexander abbas Trunsaquensis	653 f	
B. Alexius Falcionerus unus e septem fundatoribus Ordinis Servorum B. Mariæ Virginis	132 c, 138 d, 139 d, 783 c e f, 784 a	
Aleydis Casimiri Poloniae regis filia	495 d	
Alfricus Cuntuariensis episcopus	141 a b	
Alfridus Northumbriæ rex cum Oswia patre	697 b c	
Alfridus aller Northumbriæ rex maritus S. Cuthburgæ	696 d, 697 a b c d e f, 698 a, 699 a c d e, 700 a b e	
Allani (Bernardinus) Ord. Prædicat.	538 d	
Alunius abbas	36 a d	
Alphanus I archiepiscopus Salernitanus	21 d e, 164 c, 711 d	
Alphanus II Salernitanus antistes	712 e	
† Alphus, Philadelphus et Cyrinus martyres	12 a b d e	
Alphonsus Fonseca archiepiscopus Toletanus	214 b	
Alphonsus a Palentia Ord. Minorum	141 e	
Altava (Laurentius) Ordinis B. Mariæ de Mercede	750 e	
Altayle (Hieronymus de) illustris benefactor Ord. B. Mariæ de Mercede	758 a	
Aligida monialis Berkingensis	698 d	
† Alvens sen Albens	66 e	
† Alypius S. Augustino familiaris et Tagastensis	Augusti Tomus VI.	
Amaglenianus proconsul	166 e f, 167 e	
Amalarius Fortunatus Trevirensis antistes	672 b c	
Amanatus (Jacobus) Cardinalis Papiensis	533 a b	
† Anaudus Trajectensis episcopus	149 f, 150 a d, 584 c d e, 585 a b c, 588 d e	
Ambasius abbas in Æthiopia	649 f	
† Ambrosius Ecclesiæ doctor	71 c d, 74 a, 212 f, 213 a, 216 e f, 227 b c d, 233 b c d f, 234 a c d e, 235 b, 240 b, 244 b c d e f, 245 c, 273 c, 311 c, 321 c, 333 e f, 385 d e, 405 b c e, 406 b c d e, 407 b, 408 f, 417 f, 419 a, 424 f, 425 a b c d, 427 f, 437 b, 672 a	
Ambrosius abbas Agaunensis	41 d e	
Ambrosius Machin archiepiscopus Calaritanus	734 d, 741 a, 742 b c, 743 e, 751 d, 752 f	
B. Amedeus IX Sabaudix dux	531 e f, 532 a b, 539 d	
Americh (Franciscus de) canonicus Gerundensis	752 e	
Americus forsan Aymericus, abbas Virzionensis	681 d	
Amerio (Petrus) Magister generalis Ord. B. Mariæ de Mercede	736 f	
† Ammo	649 f	
Ammonas abbas	33 a h, 36 c, 38 c	
Anastasius II Papa	55 a, 564 a	
Anicus Martius rex Romanus	499 f	
† Andreae proconsulis martyris (ut fertur) reliquiæ	653 f: de eodem 654 d e f, 655, 656 c d e f, 657 a b c d, 658 a b c d f, 659 a	
Andreas Cruccius Tiburtinus episcopus	645 c	
Andreas Mas-Brady episcopus Triburnensis	814 d, sen Kilmorensis e	
Andreas Vallemanius abbas S. Laurentii Mussacii Ord. Camudulensis	812 c d e	
Andreas de Rupe Cunina comes	717 c e, 718 a	
Andreu (Michael) canonicus	752 f	
† Angeli martyris translutio	140 a	
Angelus a Sæculo Ord. Minorum	141 e	
† Aniani corpus 567 d. ecclesia	568 f	
Anna Austriaca Francia regina	607 e, 620 d	
Anna Orientalium Anglorum rex	697 c	
† Anshenti corpus	95 f	
Ansegius episcopus Senonensis	110 c d	
Anselmus archiepiscopus Ravennas	250 e	
† Anthusa senior	22 c	
Antillan (Joannes de) Ord. B. Mariæ de Mercede	755 a, 769 d e f, 770 a b c d e	
† Antoninus ex Ord. Prædicatorum antistes Florentinus	530 f, 531 a b c e, 532 f, 534 f, 840 c	
Antoninus Caracalla imperator	652 a d	
† Antonius abbas	25 e f, 26 b c d, 27 a c d e, 28 e, 37 d f, 40 d, 227 e, 418 f, 419 a b	
Antonius Fussalensis episcopus S. Augustini malus discipulus	260 f, 342 c et seqq.	
Antonius Gallart episcopus Ficcnensis	766 e	
Antonius Seneca Anuginus episcopus	636 e, 638 a b c e	
Antonius Ybañes de la Riva Herrera archiepiscopus Cæsaraugustanus	779 l, 780 a.	
Antonius a sancta Maria Ord. Minorum pro fide	111 cæsus	

INDEX HISTORICUS

- caesars* 543 f
 Antonius civis Florentinus ob avaritiam et datum B. Bonajunctæ venenum divinitus punitus 784 a b c e f, 785 a
 Anub vel Nub abbas 27 d f, 28 a c, 31 f, 33 b, 34 e f, 35 a, 37 c d, 38 d f, 40 e, 42 b
 Anysius Thessalonicensis episcopus 581 c
 † Apollinaris 9 c f, 10 a b e, 11 b
 Apollinaristæ hæretici 416 c, 417 b
 Apringius proconsul 356 b, 452 a, 454 c
 Apronianus quidam paganus 18 f
 Aptus vel Aptius judaizans refutatur ab Augustino 356 f
 Arana (Didacus de) Ord. Augustiniani 385 c
 Arbustaute (Laurentius de) Or. B. Mariæ de Mercede 745 d
 Archelaus Cascharorum urbis in Mesopotamia episcopus 237 b c
 † Arcontius 174 b
 Ardericus Vercellensis episcopus 626 a, 629 b e
 Ardingus Florentinus episcopus 133 b, 134 b
 Arechis princeps Beneventanus 21 b c
 Aregius Vapincensis episcopus 55 c, 88 e
 Ariani 197 a b c d e f, 198 a b c d, 244 c d e f, 314 et seqq., 446 e f, 447 a, 472 c, 564 a
 † Aridius vel Aredius abbas 86 e f, 183 d, 184 d, 186 b
 Aripertus rex Longobardorum 366 e
 † Aristocles presbyter mart. cum sociis 545 b c
 Ariston episcopus aliunde ignotus 545 d e
 Arius, hæresiarcha 195 c, 196 a b c e f, 197, 198 a b c d
 Armenius presbyter et abbas 58 f
 Armentarium et Paulinam ad mundi contemptum hortatur Augustinus 356 a
 Arnaldus de Peralta Cæsaraugustanus episcopus 781 c d
 † Arnulphi martyris monasterium 592 a
 Arnulphus abbas S. Nicasii Ord. Cisterc. 649 f
 Arnulphus imperator 160 b
 † Arsenius abbas 26 b, 28 a b e, 43 a, 202 d e
 Artbertus, aliis Ardobertus præsul Senonensis 97 c d
 Ascanius cornicularius 663 b d e
 Asellico episcopo scribit Augustinus 356 f, 453 e
 Asinarius abbas Virzionensis 681 d
 Aspatius quidam proconsul 659 b
 Atayde (Joannes de) comes de Castañera in Hispania 773 a
 † Athanasius Alexandrinus episcopus 25 f, 196 c, 281 e, 669 b c d e f, 670 c d f, 671 a b c, 677 a b c e,
 506 d, 508 e
 Atila Hunnorum rex 506 d, 508 e
 Atto comes. Vide Otto.
 † Auctor Melensis episcopus 506 c d e f
 Audax grammaticus tempore S. Augustini 285 f, 361 c, 452 a, 454 c
 † Audoenus Rotomagensis episcopus 569 f, 573 b f, cognomento Dado 582 c d e, 583 b c d, 584, 585 b c e, 586 a d, 587 b
 † Audomarus Morinorum episcopus 577 b, 578 c
 Avelia de Hennaut monialis Longi-Campensis 803 d
 † Augustinus Anglorum apostolus 23 e, 88 a b c d, 89 a, 92 e f, 93 a b c d, 686 d, 687 c
 Augustus subdiaconus Arelatensis 62 a
 † Avitus Viennensis episcopus 51 c, 52 e, 78 c, 564 a b c, 581 b
 † Avitus abbas Miciacensis 567 b, 568 e f, 569 d
 Avitus imperator 169 c, 172 c
 † Aunarius Autissiodorensis episcopus 85 d e, 90 b e f, 91 f, 92 a
 Aurelianus comes utriusque militiæ 143 d, 145 c, 146 f
 Aurelius Carthaginensis episcopus 268 e f, 301 a, 314 f, 320 a, 321 a d e f, 347 b, 354 b, 430 a, 432 a, 451 b, 452 e
 † Austregildis mater S. Lupi Senonensis 90 f
 † Austregisilus abbas 91 c e f, 92 a c d
 Austrenus vel Austrinus Arelatensis episcopus 90 b f, 568 a, 569 d
 † Autharius, Antharius vel Andechairus, pater S. Audoëni 582 b c f, 583 b c d
 Auxanius Arelatensis præsul 61 c
 Auxilius episcopus tempore Augustini 287 a b
 Aygloadus abbas, forte Resbacensis 571 a, 574 a
 Aymericus (Arnaldus) eques 738 d
 Azotus Maurorum rex 495 f. Idem varie nominatus Vide Zeytabuccit.
 Azzia (Robertus de) thesaurarius ecclesiæ Capuanæ 16 f
 Azzolinus S. R. E. Cardinalis 736 a
- B
- Bæbius Macer præfectus Romæ 145 f, 146 a
 Bæz (Petrus) Ord. Militiæ Jesu Christi in Hispania 757 c, 759 d
 Baldericus Clivius episcopus Ultrajectinus 101 b c
 Baldericus Noviomensis et Tornacensis episcopus 150 a
 Baldwinus Flandriæ comes, ac dein imperator Constantinopolitanus 804 a
 Baldwinus II imperator Constantinopolitanus 811 d e
 Baldwinus Bellicosus Marsorum comes 661 d, 662 d
 Baldwinus Insulanus seu Pius Flandriæ comes 591 a b f
 Baldwinus Montensis Flandriæ comes 581 f
 Bandini Eremita Augustiniani 373 c
 Baninus in Calendario Ruthenorum 3 b
 Barberan (Antonius) canonicus et prior ecclesiæ cathedralis Cæsaraugustanæ 778 c
 Barberinus (Carolus) Cardinalis 638 e, 639 b
 Barberius (Franciscus) Cardinalis legatus in Hispania 780 d
 Baretta (Gaspar) Benedictinus Casinensis 373 f
 † Barnabas 8 a f, 267 a b
 Barnabas presbyter 345 d
 Baronius (Cæsar) Cardinalis 639 a, 653 b
 Barsotti (Laurentius) Ordinis Prædicatorum 538 b
 B. Bartholomæus de Amideis unus e fundatoribus Ordinis Sernorum B. Mariæ Virginis 133 c, alias Amideus de Amideis 138 e
 Bartholomæus Patavinus Eremita Augustiniani 254 e
 Basilia vel Benselia matrona Santonensis 463 b
 † Basilius 321 c, 335 e,
 † Basilla martyr 147
 Basolus Arvernorum comes 99
 Baucio (Nicolaus de) archidiaconus Capuanus 17 c
 Baudenus monachus 86 f
 Banto consul Romanus 224 b c, 227 a
 Beatrix de Ribera tertii Ord. Minimorum 4 a
 Beatrix mater, ul fertur, S. Adolphi 507 b
 Bebbia regina 692 d
 Becco comes 180 c d, 181
 † Beda scriptor Historiæ Anglorum 92 f, 93 a b c d, 252 f, 365 b, 688 e f
 Begina seu Beguina in solo fere Belgio notæ 618 a
 Belfortius

INDEX HISTORICUS

Candace regina <i>Aethiopiae</i>	6 a c d f, 7 a b c	Cellotius (<i>Ludovicus</i>) scriptor <i>Societatis Jesu</i>	253 b c
Candidianus presbyter	341 e		d e
Candidus presbyter	88 b e, 92 c	Celsus Mapheus canonicus <i>Regularis</i>	251 e
Candidus Ranetus <i>Ord. Minor.</i>	3 c	† Ceolvulsus ex rege monachus	691 e
Canonici <i>Regulares</i> 248 b et seqq., 281 c d e f, 370 a	c e, 374 d, 375 f, 376 c, 383 e,	Cephas a Paulo reprehensus quibusdam aliis a S. Petro	268 c d
	469 c d		
Canus (<i>Melchior</i>) ex <i>Ord. Prædicatorum</i> episcopus et scriptor	215 d	Ceretio scribit <i>Augustinus</i>	357 a
Capgravins (<i>Joannes</i>)	23 c	Chahammer (<i>Antonius</i>) canonicus <i>Albiensis</i> et vicarius episcopi. <i>Cardinalis Boysisii</i>	796 f
Capillitus presbyter	53 a	Chagnericus. <i>Vide Haguenicus</i>	
Caprenus <i>Carthaginensis</i> episcopus	352 e	Chagnoaldus pater S. Agili <i>Vide Agnoaldus.</i>	
Capua (<i>Josephus de</i>) decanus <i>ecclesie Capuanae</i>	17 c	Chardon (<i>R. P. Mauritius</i>) <i>Societatis Jesu de Actis Sanctorum bene meritis</i>	124 b, 155 e 158 e, 159 f, 827 b c, 831 c
Caracciolus (<i>Antonius</i>) scriptor <i>Ord. Clericorum Regularium</i>	164 f	Cheraonius vir nobilis	85 c
Caracciolus (<i>Nicolaus</i>) archiepiscopus <i>Capuanus</i>	16 e f, et S. R. E. <i>Cardinalis</i>	Cherubinus a sancta Lucia <i>Ord. Minor</i>	544 a
	17 b c d	Chiffletius (<i>Petrus Franciscus</i>) <i>Societatis Jesu</i>	171 a b, 570 e
Carcedonius presbyter <i>parochia Subsannensis</i>	322 e f, 323 d	Childebertus I <i>Francorum rex</i>	69 f, 71 d, 83 a b f, 567 d, 569 a
Caretene <i>Burgundionum regina</i>	178 f, 179 d	Childebertus II	87 b, 572 a, 575 a d e, 576 a b c
Carim eremita	208 a b	Childebertus III	95 c d e 96 a b, 98 f
Carolumannus <i>Bavariae et Italiae rex</i>	527 f	† Chiloni reliquiae	601 a d. <i>De Sancto ipso</i>
Carolus Magnus imperator	363 f, 365 f, 366 a b c, 367 f, 468 e, 480 f, 492 f, 493 b		607 b
Carolus Calvus imperator	2 f, 526 f, 682 b	Chramnus <i>Clotarii regis filius</i>	172 d
Carolus III imperator, cognomento <i>Crassus</i>	528 a	Christi Domini Sanguis in <i>ecclesia Weingartensi</i>	129 d
Carolus IV imperator	112 f, 151 e, 155 e, 380 a	Christianus abbas <i>Virzionensis</i>	681 f
Carolus V imperator	579 c	Christina seu Christiana de sancta <i>Cruce Ordinis Augustiniani</i>	383 d
Carolus VI rex <i>Francorum</i>	150 d	Christophori (<i>Michael</i>) <i>Ordinis Prædicatorum</i>	531 c
Carolus <i>Andegavensis utriusque Siciliae rex</i>	136 d e, 718 c, 792 b, 798 e, 800 c	† Christophorus martyr	656 c
Carolus II <i>Hispaniarum rex</i>	363 d e	Chrodielidis <i>Chariberti regis filia, monialis ambiciosa</i>	86 d e, 92 c
Carolus Martellus <i>Franciae princeps</i>	46 e, 96 f, 102 b e	Chrodolinus abbas <i>S. Petri Vivi</i>	96 d e
Carracciolorum familia	708 d	† Chromatius <i>Aquiliensis episcopus</i>	560 e f
Carral (<i>Ilyacinthus</i>) <i>Ord. B. Mariae de Mercede</i>	741 b c d	Cicero (<i>Clemens</i>) consul <i>Genuensium apud Tunetanos</i>	535 a b
Carselli (<i>Claudius</i>) <i>Ord. Prædicat.</i>	538 c	Cicero (<i>Marcus Tullius</i>)	231 a b, 347 f, 394 b
Cartusianus quidam scripsit <i>Vitam S. Augustini</i>	215 f	Circumcelliones, alias <i>Circelliones, monachi Donatistarum effraens</i>	260 e, 264 a b, 298 a b c, 305 d e, 430 d e, 431 a
Carvajal et Ribera (<i>Ferdinandus de</i>) vicarius et procurator generalis <i>Ord. B. Mariae de Mercede</i>	741 f	Cissa inter regulos <i>Westaxonum, a quibusdam Inae pater dictus</i>	696 f
Carus imperator	160 d	Cisterciensis <i>Ordinis ducenti monachi in Scotia perempti</i>	649 e
Carus de Aretio <i>Ord. Minorum</i>	810 b	B. Clara de Monte <i>Falconis</i>	383 d
Cassander <i>Macedoniae rex</i>	621 c	Clarellus (<i>Joannes Baptista</i>) bibliopola <i>Venetus</i>	214 d e
Cassellianus proconsul <i>Campaniae</i>	18 c et seqq.	Claretus (<i>Franciscus</i>) archidiaconus <i>Arelatensis</i>	61 d
† Cassianus (<i>Joannes</i>)	71 d, 203 e f, 206 c d, 207 d, 312 e	Clandius episcopus	357 b
Castellanus (<i>Albertus</i>) <i>Ord. Prædicat.</i>	373 f	Claudius imperator	499 f, 663 d, 664 d e
Castilionensis (<i>Franciscus</i>) presbyter	531 c, scripsit <i>Vitam S. Antonii Ripolani</i>	Clemens Papa II	711 e
	533 a b c d	Clemens IV	134 f, 135 a e f, 136 a b, 137 a b, 790 b c d, 800 c
† Castoris ecclesia et corpus <i>Confluentia</i>	624 a c	Clemens VIII	639 a b
Castorius ex <i>Donatista Catholicus</i>	324 d, 452 b, 454 d	Clemens IX	734 b, 736 b
Castrillo et Tamaris (<i>Christophorus</i>) eques <i>Ord. de Calatrava</i>	759 a b	Clemens XI	639 e, 837 c e
Casulanus presbyter	227 c	Clemens XII	814 a
Cataphryg's haeretici	671 b c	† Clemens primus <i>Metensis episcopus</i>	506 b c, 507 f
Catilina hostis <i>reipublicae Romanae</i>	392 c, 393 a	Clementia d'Argas monialis <i>Longi-Campensis</i>	803 d
Cato <i>Uticensis</i>	559 f	Clericus (<i>Joannes</i>) scriptor impudens sub nomine <i>Phe-reponi, cujus temeritas et arrogantia multis castigatur</i>	213 f, 214 c d e f, 215 a b, 231 b c, 241 b, 242 b et seqq., 274 b, 275 d e f
Cavalcaumbus (<i>Barthotomæus de</i>) <i>Ord. Prædicatorum</i>	531 a		† Cletus
Caussin (<i>Nicolaus</i>) <i>Societatis Jesu</i> scripsit <i>Vitam B. Elisabethae Franciae</i>	787 e		
Cautinus <i>Arvernensis episcopus</i>	172 c d, 186 e, 187 f		
Celer <i>Donatista</i>	355 a, 451 c, 453 d		
Cella (<i>Savinus</i>) canonicus <i>Balneolensis</i>	706 b		

IN TOMUM VI AUGUSTI.

† Cletus <i>diaconus Tiburtinus</i> 631 f, 635 a, 636 a, 641 b c	Connanus <i>Sodorensis in Scotia episcopus</i> 603 a b
Clodoveus I <i>Francorum rex</i> 53 b c, 69 b, 71 a b	† Couradus <i>episcopus Constantiensis</i> 108 b c, 111 a, 124 f, 115 a, 114 a
Clodoveus II 573 d e	Conradus II <i>vel III Argentoratensis episcopus</i> 512 a d e
Clodoveus III 96 d	Conradus <i>Petershusianus abbas</i> 111 f
Clutarius II <i>Francorum rex</i> 86 e, 92 d, 572 d, 573 a, <i>idem</i> Lotharins 580 a, 582 b c, 603 e f	Conradus <i>imperator</i> 629 e
Crescentius <i>socius S. Cæsidi</i> 660 a	Conradus <i>filius Frederici II imperatoris</i> 788 a, 792 d, 798 b, 799 a, 800 d
Crescentius <i>presbyter Arelatensis</i> 564 b	Conraulus III <i>Sueviae dux</i> 155 f
Cresconius <i>grammaticus Donatista</i> 272 e f, 277 e f, 294 b c, 296 a b, 303 e f, 355 d	Conrardus <i>Hungariae rex, ut apparet, fictitius</i> 527 b, 528 a
Crevequer (<i>Hamon de</i>) <i>nobilis Anglus</i> 685 a	Consentius <i>monachus vel eremita ab Augustino instructus</i> 328 b c d, 355 f, 356 a, 357 a, 360 h, 451 b, 452 e
Crispinus <i>episcopus Donatista</i> 354 f, 355 a b, 431 b c d	Constans <i>imperator</i> 669 f, 670 a, 677 b 678 a
Crispinus <i>consularis præses in Gallia</i> 170 b f, 173 b, 174 a d e f	Constantinus <i>magnus imperator</i> 18 a, 20 a, 143 d e, 196 d, 197 b c d e, 484 c, 507 b, 508 c
Crudillis (<i>Joannes de</i>) <i>canonicus</i> 752 f	Constantinus <i>imperator Arianus</i> 668 b, 669 d, 670 f, 671 a b c d e, 672 h d e, 176 e f, 677 b c d
Cock (<i>Alexander de</i>) <i>Societatis Jesu</i> 124 c	Constantinus <i>episcopus Sedunensis</i> 43 c, 44 f
Colinatus (<i>Berengarius</i>) <i>nobilis Valentinus reparat ecclesiam FF. Minorum</i> 838 f, 839 a	Constantinus <i>Eremita Ord. S. Hieronymi scripsit martyriam S. Antonii Ripolani</i> 532 d e f, 533 a b e, 534 e, 536 a, 537 c
Colagia <i>pia virgo Ord. B. Mariæ Virginis de Mercede</i> 513 b	Constantinus <i>hospes S. Augustini Romæ Manichæus, deinde conversus</i> 226 b c
Collatio <i>Carthaginensis Catholicorum cum Donatistis</i> 300 et seqq., 304 c	Constantinus <i>Romanorum dux in Gallia, deinde imperator</i> 465 b
Collibertus <i>socius S. Cæsidi mart.</i> 660 a	Contes (<i>N de</i>) <i>cancellarius ecclesie et universitatis Parisiensis</i> 797 b
Collibus (<i>Michael de</i>) <i>Clericus regularis Barnabita</i> 373 b d e f	Contumeliosus <i>Regensis episcopus</i> 59 c d e f, 60 a
† Culmannus <i>Linthfarnensis episcopus</i> 688 c, 690 c	Conventus <i>varii. Tulpiacensis</i> 96 f. Bonogilensis 573 a b Clippiacensis 573 b c, 584 f
† Colmanus <i>Lesmomensis episcopus</i> 489 b c e f, 490 a et seqq.	Corbaria (<i>Bernardus</i>) <i>Ord. B. Mariæ de Mercede</i> 738 d, 740 a
Colmanus <i>dux Ossraighe in Hibernia</i> 825 f	Cormannus <i>monachus Hiensis</i> 689 c d e
Colombo (<i>Philippus</i>) <i>Ord. B. M. V. de Mercede</i> 729 b	† Corneli et Cypriani <i>monasterium</i> 492 b, 493 c
Colonna (<i>Pompeius</i>) <i>S. R. E. Cardinalis</i> 637 f	Cornelius <i>centurio a S. Petro baptizatus</i> 268 d
† Columba <i>abbas Hiensis</i> 688 b, 689 b	Corradinus (<i>Antonius</i>) <i>episcopus Marsicanus</i> 639 c
† Columbanus <i>abbas</i> 90 b, 91 a, 572 b c d e f, 575 b c d, 576 a b d e, 577 c d, 578 c, 579 d, 580 a, 582 b c, 583 b c d, 586 d, 587 b	Coselete (<i>Mathias</i>) <i>commendator Ord. B. Mariæ de Mercede</i> 775 f
Comites <i>quando instituti</i> 143 d e f, 144 a	Costu- (<i>Thomas</i>) <i>Ord. Montis Virginis scripsit Vitam S. Amati episcopi</i> 703 d
Comminianus <i>præfectus exercitus Emmanuelis imperatoris</i> 717 d	Cotelerius (<i>Joannes Baptista</i>) <i>professor regius</i> 32 c
Compagnus <i>de Burgo Ord. Minorum</i> 810 b	Cubell- (<i>Mathias</i>) <i>procurator generalis Ord. B. Mariæ de Mercede</i> 736 a
Conanus I <i>Britanniæ Armoricæ dux</i> 683 c	Cuccito (<i>Bernardinus</i>) <i>canonicus Capuanus</i> 17 d
Concilia. Agathense <i>anni dvi</i> , 14 e, 52 e f, Arelatense <i>anni dxxiv</i> , 56 d e, Carpentoractense <i>anni dxxvii</i> , 56 f Arausicanum II <i>anni dxxix contra Semipelagianos</i> 57 e f, 58 d. Vasens- <i>anni dxxxix</i> , 58 c. Valentianum <i>anni dxxxix vel dxxx</i> , 58 c d e f, 74 e f. Parisiense II, 84 f, 85 a b. Lugdunense II <i>anni dlxxvii</i> , 86 a b. Parisiense IV <i>anni dlxxxiii</i> , 86 b. Matisconense I <i>anni dlxxxxi</i> , 86 c. Lugdunense III <i>anni dxxx</i> , 86 c. Matisconense II <i>anni dlxxxv</i> , <i>ibid.</i> Metense <i>anni nccccxxxviii</i> , 86 d. Pisanum <i>anni mxxxiv</i> , 112 d e. Nicænum I <i>anni cccxxv</i> , 196 c. Hipponense <i>anni cccxciii</i> , 265 f, 266 a. Carthaginense III <i>anni cccxcvii</i> , 273 b. Carthaginense III <i>et IV</i> , 320 a b c d. Carthaginensia <i>duo anni civ</i> , 321 c d e. Milevitanum <i>anni civ</i> , 324 c d. Carthaginense <i>anni civ</i> , 325 e f. Carthaginensia <i>anni cvii et cviii</i> , 326 d. Carthaginense <i>et Milevitanum anni cxvi</i> , 336 c. Carthaginense VI <i>anni cxix</i> , 339 c. Ephesinum <i>anni cxxxii</i> , 352 d e. Nicænum II, 473 f, 475 f. Lateranense <i>sub Innocentio III</i> , 646 f. Sirmiense 670 b. Arelatense <i>Arianorum</i> 670 a b	† Cuenburga, <i>alias Coënburga, Cuelburga, Kineburga, et Quenburga soror S. Cuthburgæ</i> 697 a d e, 698 e f, 699 a c
	Culcianns <i>præses</i> 13 c d, 14 a et seqq., 15 a et seqq.
	Cutti (<i>Josephus Mariæ</i>) <i>procurator generalis Servitarum</i> 188 f
	† Cuthbertus <i>Linthfarnensis episcopus</i> 688 b c d e f, 693 ab,
	Cynimund <i>presbyter</i> 692 a
	† Cyprianus <i>antistes Carthaginensis</i> 21 e, 277 a, 292 b, 303 c, 311 c: <i>ejus ecclesia tempore Augustini</i> 403 d, 438 a b, 456 ti, 554 a
	† Cyprianus <i>Telonensis episcopus, scriptor Vitæ S. Cæsarii</i> 50 b c, 58 e, 62 c, 64 c d, 73 f, 74 f, 75 f
	† Cyprianus, <i>ut fertur, diaconus et Eremita Augustinianus</i> 386 a
	Cyprianus <i>Tadduensis in Africa episc.</i> 469 b c
	Cyriacus

INDEX HISTORICUS.

- Cyriacus *diaconus* 88 f † Donatus *martyr* 191 f, 193 a
† Cyrillus *Alexandrinus episcopus* 352 f † Donatus *Vesontionensis episcopus* 571 a b c d e,
577 e, 579 f
Donatus *auctor schismatis Donatistarum* 264 a
Donatus *alius Donatistarum Chartaginensis episcopus* 264 a e
Donatus *presbyter Donatista* 356 b
Donatus *desertor monasterii S. Augustini* 261 a,
321 e f
Donevaldus *filius Eugenii IV Scotiae regis* 603 a
Dormer (*Jacobus Josephus*) *archidiaconus S. Salvatoris Cæsaraugustæ* 777 b
Draccus, *vel Dracontius judex* 548 c d
Drogo *Melensis episcopus* 504 f, 505 d e, 508 f
Dudo *S. Quintini decanus* 620 c f
Dulcitus *tribunus S. Augustini amicus* 303 a, 304 e f, 341 f, 357 a b
- D
- Dagnus *quibusdam imperator dictus* 660 d
Dagobertus I *Francorum rex* 573 b c,
582 b e, 584 b c e
Dagobertus III *Francorum rex* 96 a b, 98 f
† Damasus *Papa* 546 a b, 581 b c
Dani 131 f, 132 d, 149 f, 150 b
† Daniel *propheta* 810 f, 811 a
Daniel *eremita* 40 f
Dardanus *vir illustris et amicus S. Augustino*
337 a b c d, 356 f
Darde (*Joannes*) *Societatis Jesu* 462 b
Darius *comes amicus S. Augustini* 277 b c,
279 b, 286 a b, 357 e, 360 f, 452 c
† Dasias *in Æthiopia* 543 f
† Datus *Mediolanensis episcopus* 234 a b
Davit (*Joannes*) *Ord. B. Mariae de Mercede* 745 d
† Declanus *Desiorum in Hibernia episcopus* 835
† Decorosi *corpus Capuæ* 16 e, 17 b c d e
Demetrias *virgo nobilissima* 307 f, 333 a b f,
334 a b c d, 356 c f
† Demetrius *martyr* 623 e f
Deogratias *diaconus ac dein presbyter, ac forsitan episcopus Carthaginensis* 319 e f, 320 a
† Desiderius *Autissiodorensis episcopus* 87 f
† Desiderius *antistes Viennensis* 84 e, 88 a b e,
90 b e
Desiderius *diaconus S. Syagrii* 86 e
Drusduna *diaconus* 149 b c
Deuteria *mater S. Agili abbatis* 572 a, 574 a b c
Deuterius *Cæsariensis metropolitanus* 293 f, 294 a b,
337 f, 357 b
† Diarmitius *abbas Iniscloghranensis* 814 d
Didacus a *Motica Ord. Minorum* 496 a
Didacus *Mugnosius Ord. Minor. occisus pro fide*
543 f
Didacus de S. Raymundo *excalceatus Ord. de Mercede*
734 d
Didimus *diaconus S. Cæsarii* 79 b
Dido *regina Carthaginis* 389 a b, 390 e
Diocletianus *imperator* 18 a et seqq., 20 d, 145 b,
163 b, 167 d e, 168 f, 170 a b d, 665 e f
† Dinmedes *et Laurentius* 141 b
† Dionysius *Mediolanensis episcopus* 670 f, 671 a b c,
677 a b
† Dionysius *martyr* 25 a
Dionysius d'Estampes *Ord. Minorum* 803 c, 804 d
Dionysius *Exiguus abbas Romanus* 320 d, 366 b,
672 d
Dioscorus *adolescens Græcus* 328 a, 355 f, 441 f,
442 e
Dioscurus *centum monachorum pater* 201 d e
Domenec (*Antonius*) *scriptor Hispanus* 737 a
Donicilla de *Falconinis virgo Ord. Minor.* 544 a
† Dominicus *Soræ abbas* 646 b
Dominicus *Seguier Meldensis episcopus* 601 c d e,
619 e, 695 e f
Dominicus *Tarvisinus Canonicus Regularis* 254 e
Domvalle (*Joannes Nicolaus*) *Societatis Jesu* 98 a
Donatista 224 b, 259 f, 260 e, 263 f, *dicti Romæ*
Moutenses 264, 273 a, 277 e f, 278 a b c d, 294 c
et seqq., 315 e, 355 b, 356 b, 430 c d e, 431 b c
d e f, 434 a, 444 c d e f, 449 e f, 40 a b, 560 b
Donato *proconsuli scribit Augustinus* 355 e, 452 c d
- E
- Eadbaldus *vel Edbaldus rex Cantie* 684 f, 685 d e f, 687 b c d
Eanfleda *sponsa S. Oswini regis* 692 c
Eberhardus *comes Rhodorfensis* 124 a
Ebion *hæresiarcha* 581 b
Ecdicia *ab Augustino reprehensa* 284 a
Edwinus *Northumbriae rex* 685 d, 687 d, 692 c
† Egelnothus *archiepiscopus Cantuariensis* 372 d,
374 e, 376 c, 378 e f, 379 a b
Egfridus *Northumbriae rex* 686 e, 687 e, 697 b c e f
Eginbardus *abbas Selingenstadiensis* 148 f, 149 a b
Eimeren (*Fredericus*) *Societatis Jesu* 101 d
† Eleutherius *Papa* 23 e
† Eleutherius *Tornacensis episcopus* 579 a
Elfwinus *frater Egfridi Northumbriae regis* 687 e,
697 b
Elias *eremita* 26 a
† Eligius *Noviomensis antistes* 573 b, 582 c d, 583 d e, 584 b c d e, 585 b
Elisabeth *abbatissa Ord. Cisterc.* 3 f
Elisabetha de *Petra-Malischia mater B. Benedicti Aretini* 809 b
Elisabetha de *Tremblay monialis Longi-Campensis*
807 b
Elisabetha de *Crecy. monialis Longi-Campensis*
805 d e
† Elpidius 174 b
Elpidius *medicus et diaconus* 70 f
Emeritus *Cæsariensis in Mauritania Donatistarum episcopus* 301 a, 303 a, 304 d e, 337 e f, 338, 335 d, 356 f, 431 f, 444 d, 445 d
Emerius *Santonensis episcopus* 461 e
Emma *regina uxor Edbaldi* 685 d
Emmanuel, *vel Manuel, Comnenus imperator Græcus*
717 b c d e f, 725 a b, 726 c
Emmo *Senonensis antistes* 95 c, 96 c
Emmo *monachus monasterii Habensis* 3 b
† Ennodius *episcopus Ticinensis* 51 a, 57 c
Epicurus *philosophus* 410 b d
Epigonius *Bullensis episcopus* 320 a
† Epiphanius *Augustino laudatus* 219 d, 350 a
Epiphanius I *Ticinensis episcopus* 543 c d
Equitius *Hipponis Diarrhyti episcopus depositus*
321 d
Eraclius. *Vide Eradius.*
Eradius *presbyter a S. Augustino successor electus*
272 b, 345 d et seqq., 357 c
Erasmus

IN TOMUM VI AUGUSTI.

Erasmus (<i>Desiderius</i>) <i>Roterodamensis scriptor</i>	214 b, 215 b		
Ercombertus <i>filius Edbaldi regis</i>	685 d		
† Erconwaldus <i>episcopus Londinensis</i>	517 c, 518 a d, 698 b		F
Eremitæ Augustiniani	248 b et seqq., 370 a c e, 375 f, 376 c d e f, 382 e f, 383 e f, 384 a b		F. Abiolæ <i>scribit S. Augustinus</i> 452 b, 454 d
Ermenburgis de Cerceles <i>monialis Longi-Campensis</i>	803 c, 805 e		Facundinus, Juveninus, Peregrinus et Felicitas <i>martyres Ariminenses</i> 473 d
Ermengardis <i>imperatrix</i>	548 a		Falco Utenhovius <i>Canonicus Insulanus</i> 543 e
Ermenredus <i>filius Edbaldi regis</i>	685 d		† Fara. <i>Vide Burgundofara.</i>
Ermesendis de Paris <i>monialis Longi-Campensis</i>	804 f		† Faro <i>Meldensis episcopus</i> 578 a b d, 584 a b, 585 b, 596 c e, 599 c, 600 a, 603 b c d e, 604 d, 605 d e f, 606 a c d, 607 a b
Ermingardis <i>abbatissa Jotrensis</i>	588 a f		Fastius <i>quidam adjutus ab Augustino</i> 436 b
Ermingardis de Chartres <i>monialis Longi-Campensis</i>	805 c		Faventium <i>quemdam commendat Augustinus</i> 355 f
Erus <i>abbas in Armentera memoratur in Menologio Cisterciensi</i>	543 c		Faustinus in <i>Africa episcopus</i> 140 d
Esaias <i>abbas</i>	34 f		Faustinus <i>Donatistarum Hipponc-regio episcopus</i> 264 c
† Ethelbertus <i>rex Cantii</i>	685 d, 687 a b		† Faustus <i>Tarbensis episcopus</i> 45 b c f, 46 e f, 47 d e, 49 c d
† Ethelburga <i>regina filia regis Cantii</i>	685 d		Faustus <i>Regensis episcopus</i> 57 a b c d, 58 a b
† Ethelreda, <i>scu Ediltrudis regina, filia Annæ Orientalium Anglorum regis</i>	697 c		Faustus <i>Manichæus</i> 223 f, 226 e, 291 f, 292 a b c d, 353 e, 400 f, 401 a et seqq., 405 b, 408 f
Ethelredus <i>vel Ethilredus rex Merciorum</i>	686 e f, 687 e		Febonius (<i>Mutius</i>) <i>abbas Transaquensis ecclesiæ</i> 640 e, 653 a
Ethnici <i>impugnati ab Augustino</i> 287 f et seqq., <i>et per Historiam Orosii</i> 334 e f, 441 e f, 442 a b			† Felicianus <i>episcopus Fulginas</i> 484 c e
Evaricus <i>Gothorum rex Arianus</i>	49 d		Felicianus <i>Donatista</i> 272 e f
† Evaristus <i>Papa</i>	146 d		† Felicis <i>Nolani corpus</i> 325 a d. <i>Idem</i> 548 et seqq.
† Eucherius <i>Lugdunensis episcopus</i>	171 b		Felicis <i>martyris basilica</i> 508 e
Eucherius <i>Avenionensis episcopus</i>	72 d e, 73 c d		† Felicitatis <i>mart. corpus</i> 681 d
Enchonus <i>episcopus in Scotia</i>	141 c		† Felix <i>frater S. Felicis, cui socius martyrii Ad-</i> <i>auctus</i> 546 e, 548 d e f, 549 a b. <i>Idem videtur</i>
Eudoxius <i>abbas</i>	354 f		Felix in <i>Pincis</i> 549 et seqq.
† Eventius <i>martyr</i>	145 d e f		† Felix <i>Trevirensis episcopus transfert corpus S. Paulini Treviros</i> 673 a b c f, 674 a
† Eugenius <i>Carthaginensis episcopus</i>	364 e		† Felix <i>Tubzocensis et socii martyres</i> 166 d e f, 167 e, 496 d e, 551 a d
Eugenius <i>Papa II</i>	497 d e		Felix <i>Papa IV</i> 56 e, 57 a b, 58 e f, <i>idem alias dictus</i> <i>III</i> 314 a b
Eugenius <i>Papa III</i>	674 b		Felix <i>pater S. Adelphi, ut fertur</i> 507 b
Eugenius <i>IV Scotiæ rex</i>	603 a		Felix <i>Manichæus ab Augustino conversus</i> 292 d e f, 355 c, 433 b c
Eugypius <i>abbas</i>	449 d e		Ferdinandus <i>V Hispaniarum rex Catholicus</i> 769 b
Evilasius <i>Judæ sub Numeriano</i> 151 c f, 152 a, 153 b, 160 f, 161 b c, 162 a b c d e f, 163 a			Ferquhardus <i>Scotiæ rex frater, ut volunt, S. Fiacrii</i> 603 a b e
Eulalia <i>monialis Berkingensis</i>	698 d		Ferran (<i>Franciscus</i>) <i>abbas ecclesiæ collegiæ S. Vincentii Cardonæ</i> 742 c
† Eulalius <i>apud Græcos</i>	543 c		Ferrandus (<i>Vulgentius</i>) <i>diaconus Carthaginensis</i> 320 d
Eulalius <i>antipapa</i>	148 b		† Ferreolus <i>martyr</i> 170 c d e, 171 c d, 172 d e f, 173 b, 174 a d e f, 175 b c e f, 176 a, 177 a b c d, 178 a, 183 f
† Eulogius <i>Alexandrinus episcopus</i>	144 b		Ferrer (<i>Antonius</i>) <i>Ord. B. Mariæ de Mercede</i> 744 a b
Eulogius <i>orator S. Augustini discipulus</i>	240 a		Ferrer (<i>Franciscus</i>) <i>decanus Tarregæ</i> 745 f
† Evodius <i>episcopus deinde Uzalensis et discipulus S. Augustini</i> 235 a b, 236 b, 248 c, 336 a b c 356 e, 425 d e, 426 f, 432 c, 451 e, 455 a			Ferrerius de <i>sancto Martino episcopus Valentinus</i> 839 d
Eusebio <i>cuidam scribit Augustinus</i> 451 d, 453 d,			Festo <i>scribit Augustinus</i> 355 f
† Eusebius <i>Vercellensis episcopus</i> 281 e, 670 f, 671 a b c, 677 a b f			† Fides <i>virgo et mart.</i> 836 c e
Eusebius <i>Episcopus Aurelianensis</i>	568 e		† Ficcus <i>Sleptensis episcopus scripsit hymnum de S. Patricio</i> 835 d
Eusebius <i>Nicomediensis episcopus Arianus</i>	196 f		† Filibertus <i>abbas</i> 571 f, 573 d e, 586 a c
Eusebius <i>Santonensis episcopus</i>	461 c d		† Finanus <i>Lindisfarnensis episcopus</i> 690 c, 693 c
† Eustasius <i>abbas Luxoviensis</i> 569 f, 572 e, 573 a b f, 576 b, 577 b c f, 578 e f, 580, 582 a b, 584 f			† Firminus <i>Uccliensis episcopus</i> 50 d
† Eustochium, <i>etiam Julia dicta filia S. Paulæ</i> 556 a b, 558 b, 561 a			Firminus <i>episcopus, unus e scriptoribus Vitæ S. Cæsarii</i> 50 b c, 64 c, 75 f
Eustratius <i>Sufetanus episcopus</i>	554 a		Firminus <i>quidam Augustinum abstrahit a vana divi-</i> <i>natione astrologorum</i> 412 e f, 413 a b
† Eutychii <i>reliquiæ</i> 653 e f, <i>alias dicitur Eucbitius</i> 660 a b d			Firminus <i>vir pius nobilis Arelate</i> 65 d, 66 c,
Ezechias <i>rex Judæorum</i>	140 c d		Firmus <i>Manichæus ab Augustino conversus</i> 283 b, 432 f, 433 a Flandriæ

INDEX HISTORICUS

- Flandria comites quandoque Palatini vocati 592 a
 Flavius Cabillonensis episcopus 87 a
 † Florentina nobis non satis nota 543 f
 Florentinus Madaurensium nomine scribit ad Augustinum 288 f, 289 c, 452 a, 454 c
 Florentinus episcopus S. Augustini amicus 348 b
 Florianus monachus, S. Cæsarii discipulus 51 b
 Fontanini (Justus) scriptor 373 c
 Forgillo (Dominicus) penitentiarius ecclesie Capuanæ 16 f
 Fortunatianus Sicensis episcopus 327 c d e f
 Fortunatianus presbyter 345 d
 Fortunatus Cirtensis episcopus 432 d
 Fortunatus Manichæus 222 e f, 263 a b c d, 292 d e f, 354 b, 428 f, 429 a b
 Fortunius Donatistarum episcopus 354 e
 † Franciscus institutor Ord. Minorum 809 b c d, 818 b c, 837 e f, 838 f, 839 a, 841 d
 † Franciscus Xaverius Societatis Jesu 824 a
 Franciscus de Libera ex Generali Ord. de Mercede episcopus Mechoacanensis 734 d
 Franciscus Robusta Sala, alias Robuster, episcopus Vicensis 748 b
 Franciscus Pertusati Ticinensis episcopus 374 b c e, 375 a b c d, 376 a b c d e f
 Franciscus de Gondy primus archiepiscopus Parisiensis 797 a b c d
 Franciscus Ximenius ex Ord. Minorum episcopus Elnensis 838 c
 Franciscus a S. Benedicto Ord. Cisterc. visitator provincialis 813 e
 Franciscus Dahyus Ord. Minorum 3 d
 Franciscus, cognomento Peccator Ord. Minorum 3 c
 Franco Rotomagensis antistes 621 b
 Fredericus I imperator 489 d
 Fredericus II imperator 718 c, 800 d
 Fredericus Cornutus episcopus Bergomensis 8 c
 Fredericus Schavartius Trevir ecclesie S. Paulini præpositus 674 d, scripsit inventionem corporis S. Paulini 674 e, 675 a b
 † Frigorius alias Adrianus dictus 602 e f
 † Frodulphus, vulgo S. Frou vel Flodulfe 522 e, 523 f
 Frugi Crassus exul Romanus 145 f
 Fulbertus episcopus Cameracensis 150 b
 Fulbertus Carnotensis episcopus 836 d
 Fulcoinus subdiaconus Meldensis 596 e, 598 f
 Fulcolphus cognomine Bodo, frater S. Salabergæ 581 f
 † Fulgentius Ruspensis episcopus 364 b f, 366 d, 554 a
 Fulgentius Arminius episcopus Nuscauus 706 b c d
 Furiana familia antiqua et nobilis 555 c
- G
- Gabriel Adarço de Santauder archiepiscopus Ilydruntinus 733 d
 Gabriel episcopus Andegavensis 547 d
 Gabriel ab Ave Maria Ord. Minor. 3 c
 Gallio dux Valentini III 351 c
 Galeatus (Joannes) dux Mediolani 384 c d
 Galudus (Ludovicus) scriptor Ordinis Mariæ de Mercede 770 f
 † Gallus Arvernensis episcopus 172 c d, patrus S. Gregorii Turonensis 182 c d, 183 c
 Gallus cæsar 670 a
 Gamans (Joannes) Societatis Jesu 101 f, 160 d, 462 c, 688 f
 Gaminnlphus episcopus Constantiensis 108 b d e, alibi Baminoldus 117 a
 Gaices (Joannes) Ord. B. Mariæ Mercede 756 e
 Garnerius (Joannes Antonius) absolvit Vitam S. Narni 8 e
 Garzias (æsarAugustanus) antistes 838 d
 Gaspar Prieto episcopus Algerensis in Sardinia 734 d
 Gaspar Vivianus episcopus Anagniensis 639 b
 † Gaudentius mart. cum sociis in pago Convenarum 543 e
 Gaudentius Tamugadensis Donatistarum episcopus 301 a, 303 a, 304 e f, 357 a, 444 d, 445 b c
 Gaudentius comes evertit idola 290 a
 Gaudiosus Eugubinus episcopus 468 a b c, 484 d
 Gauridus Cardinalis, Gregorii IX legatus in Etruria et Longobardia 138 a
 Gaurido abbas S. Crucis 596 e
 Gauridus abbas S. Petri Vivi 97 f
 Gauridus Britannia Armorica dux 683 c, 684 d e
 † Gazenses Virgines 648 f
 Gelhardus I episcopus Constantiensis 108 e
 Gelhardus III episcopus Constantiensis 108 e f, 111 c
 † Gelasius Papa 563 f
 Gemma mater Bevardi Marsorum comitis 653 a
 Generoso scribit Augustinus 451 c, 453 a
 Genadius Massiliensis 57 a b, 361 f, 362 a b
 † Genovefa 615 b, 616 a
 Genserius, alias Gizerichus, Wandalarum rex 351 e f, 352 a
 Georgia Cœur monialis et abbatisa Longi-Campensis 795 c
 Georgio (Dominicus de) J. V. doctor 16 e, 843 b
 Georgius pater S. Funtini 622 c, 623 d
 Geraldus Celsonensis ecclesie præpositus 732 c d
 B. Geradinus Sosteneus unus e fundatoribus Ordinis Servorum B. Mariæ Virginis 133 c, alias Sosteneus de Sosteneis 133 e, 138 e
 Gerardus II Cameracensis antistes 150 e f
 Gerardus Mutinensis 495 d e f
 Gerardus Ord. Cisterc. 3 f
 † Germanus Autissiodorensis episcopus 170 e, 172 a b, 183 e
 † Germanus Parisiensis episcopus 84 a b
 Germanus abbas sanctus 203 e
 † Gertrudis virgo 529 e, 530 e
 Gertrudis abbatisa Ord. Cisterc. monasterii de Biloca 649 f
 † Gervasii et Protasii inventa corpora 240 b, 244 b c d e f, 425 c
 Girtareos Cardinalis 141 f
 Gisulphus princeps Salernitanus 164 d f, 165 c d
 Godarville (Muthildis de) deputata servitio B. Elisabethæ Francicæ 799 e
 Godefridus abbas Einhamensis 150 f
 Godigisclus Wandalarum rex 351 e
 Gondebaldus Burgundionum rex Arianus 77 b, 78 c, 178 f, 179 d, 464 a
 Gonduinus vir potens, pater S. Salabergæ 580 c d, 581 e
 Gonzaga (Franciscus) Mantuæ marchio 384 c d
 Gordianus pater S. Gregorii Magus 110 d
 † Gormanus vel Gottmannus, aliis dictus Egoardus et Egwardus 140 e f
 Gothi cum Wandalis in Africa 439 b, Tolosæ 465 b, in Italia 482 e f, 483 a b, 484 d
 Gozlinus episcopus parisiensis 524 b c d, idem Gauzlinus

IN TOMUM VI AUGUSTI.

Gauzlinus	525 d	Harcourt, aut Harecourt (<i>Agnes de</i>) ex <i>pedissequa</i>	
Gracchus (<i>Titus Sempronius</i>) <i>Titus et Tiberii pater</i>	555 f	<i>honoraria B. Elisabethæ Francicæ monialis et ab-</i>	
Gratianus <i>imperator</i>	171 e f	<i>batissa Longi-Campensis scripsit Vitam B. Elisa-</i>	
Gratianus <i>Novariensis episcopus</i>	367 c	<i>bethæ</i> 787 b c, 789 f, 798 e, 799 c e, 801 b e, 802	
Gregoria <i>matrona Arelatensis</i>	65 d	b, 803 b, 804 f	
Gregoriis (<i>Josephus de</i>) <i>Ordinis Augustiniani</i>	374 c	Hartmannus <i>Dilingæ comes geminus, senior et junior</i>	107 d f
† Gregorius <i>Magnus Papa</i> 23 e, 87 c d e, 88 a b		Hatto <i>abbas Angiensis, et archiepiscopus Moguntinus</i>	160 b c
c d e f, 89 d e f, 90 c d, 91 c, 92 e f, 93		† Helena <i>mater Constantini</i>	507 b, 508 c
b c d e f, 94 a d, 109 c : <i>de ejus capite</i>		B. Helena <i>Utinensis</i>	384 e
110 c d e f, 119 a. <i>De Sancto</i> 123 a b, 144		Heliodorus <i>socius S. Hieronymi</i>	559 b
a b, 148 c, 382 a, 467 f, 468, 482 f, 483 b,		Helpidius <i>præfectus</i>	503 e f, 504 a d
484 d		Helpidius <i>quidam contra Manichæos disputat</i>	404 e f
† Gregorius II	110 e	† Henricus <i>filius S. Stephani Hungariæ regis</i>	646 c
† Gregorius III	110 e	Henricus VI <i>imperator</i>	512 a d
Gregorius IV	148 f, 149 a	Henricus III <i>Francorum rex</i>	795 f, 796 a
† Gregorius VII	712 b c	Henricus V <i>Angliæ rex</i>	620 e
Gregorius IX 134 c d, 600 d, 646 d e, 730 e f, 731		Henricus Ludovicus <i>Chasteigner de la Roche-Posay .</i>	
c d, 733 e f, 734 b, 738 d f, 739 e, 740 e, 741 a,		<i>alias Rupipozæus episcopus Pictaviensis</i>	827 a d
790 c		Henricus <i>comes Sacris montis</i>	111 f
Gregorius XIII	163 e	Henricus <i>de Ulimaria</i>	382 e
† Gregorius <i>Nazianzenus</i>	196 e	Henricus <i>comes Treccensis</i>	593 b
† Gregorius <i>Turonensis episcopus</i> 170 d e f, 171		Hepidannus <i>monachus S. Galli scripsit Annales breves</i>	
a b c, 172 d e, 177 b c, 182 f, 183 a,		<i>rerum Alemannicarum</i>	108 e
184 f		Heredia (<i>Petrus de</i>) <i>Ord. B. Mariæ de Mercede</i>	758 e
Gregorius <i>episcopus Tiburtinus</i> 635 a, 636 b,		Hericus vel Ericus <i>monachus, scriptor Vitæ S. Germani</i>	
641 b		<i>Autissiodorensis</i>	680 c, 682 b c
Grouwels (<i>Mathias</i>) <i>Ord. Minorum scripsit de indul-</i>		Hermannus <i>Augustensis ep</i>	108 f
<i>gentiis Portiuncule</i>	810 b	Herodes <i>pater S. Sabinæ</i>	498 e, 499 a, 500 b,
Guayferius <i>Salerni princeps</i>	168 c		501 b
† Gudula <i>virgo</i>	529 e, 530 e	Heron <i>Christianorum declator</i>	14 b
Guido <i>Secundus Assisiensis episcopus</i> 815 b, 817 a d		Hertinodus <i>de Gotha Augustinianus</i>	495 f
e f, 818 a b c e		Hesperius <i>Metensis episc.</i>	406 d
Guido <i>Nuscanus episcopus</i> 710 c d, 713 c,		Hesychius <i>Salonæ in Dalmatia episcopus</i> 339 c d, 356	
715 e		f, 357 a	
Guido <i>presbyter Assisiensis</i>	817 c d, 823 d	Hidburga <i>monialis Berkingensis</i>	698 d
Guido <i>Flandriæ comes</i>	150 c, 804 a b	Hierius <i>Syrus Romanæ urbis orator</i>	224 a
† Guilielmus <i>institutor Ord. Montis Virginis</i> 701 a		Hierlatius <i>episc. Ardmachanus</i>	834 b
f, 702 d, 703 a, 715 b, 716 a, 723 e, 724 c d,		† Hieronymus 267, 268 a b c d, 328 d et	
726 d		<i>seqq.</i> 355 c, 356 d e, 360 d, 451 b,	
Guilielmus <i>Nuscanus episc.</i> 709 d e f, 710 a b c		452 f, 555 b et <i>seqq.</i> , 559 et <i>seqq.</i> , 566	
Guilielmus <i>episcopus Lausanensis</i>	532 a	et <i>seqq.</i>	
Guilielmus <i>abbas Fontilianensis</i>	725 d	Hieronymus <i>Manellus Nucerinus ep.</i>	470 c
Guilielmus <i>Nothus Angliæ rex</i>	592 b	Hieronymus <i>Romanus scriptor Ord. Augustiniani</i>	383 a b
Guilielmus I <i>Siciliæ rex</i> 709 f, 710 a f, 717 b c d e		Hieronymus <i>Olivarius Ord. Minorum</i>	496 a
f, 718 a b c, 725 a b c, 726 c d		Hilaria, <i>alibi Claria, mater S. Pelagii martyris</i> 153	
Guilielmus III <i>Siciliæ rex</i>	710 a	a, 161 f, 162 a	
Guilielmus <i>Tancredi filius dux Normannorum in Ca-</i>		Hilario <i>scribit Augustinus</i> 356 e, 448 b, 449 a	
<i>labria et Apulia</i>	622 e	† Hilarus <i>Pictaviensis, cui aliqui adscribunt hymnum.</i>	
Guilielmus <i>Holmus Ord. Minor.</i>	3 c	<i>Te Deum laudamus,</i> 234 c d e, 277 a, 473 f, 475	
Guise (<i>Guilielmus de</i>) <i>canonicus Vernoniensis</i>	803 f	f, 671 a	
Gumiel <i>Ord. Minor. occisus pro fide</i>	545 f	Hilarius <i>ad Augustinum scribit de Semipelagianis</i> 312	
Gundebaldus, <i>qui se finxit Clotarii regis filium</i> 86 f,		c, 357	
87 a b		Hilarius <i>vir tribunitius et Catholicus ab Augustino</i>	
Gundericus, <i>vel Guntharis Wandalorum rex</i>	351 e f	<i>refutatus</i>	319 a b
Gundisalvus <i>Ruiz vir pius</i>	383 d e	† Hilarus <i>Papa</i>	835 c
Gunterus <i>monachus Ord. Cistere.</i>	543 f	Hildebertus <i>episc. Coloniensis</i>	813 e
† Guntramnus <i>rex Francorum</i> 85 c d, 86 a e f,		Hildebrandus <i>Sueviæ dux</i>	493 e
87 a b e, 89 e 91 e f, 92 a c d, 575 d e, 576		Hildegardis <i>regina uxor Caroli Magni</i> 492 f,	
a b c		493 e	
Guterrus <i>Osorius comes</i>	649 b c d	Hildegarius <i>episcopus Coloniensis, alibi Beatus dictus</i>	
		813 a b d e	
		Hildegarius <i>Meldensis episc.</i>	578 b, 596 f
		† Hildelida vel Hildelitha, <i>abbatissa Berkingensis</i> 696	
		e, 697 d, 698 c d	
		† Hillidius	171 f
		112 Hillidius	

II

H agnericus *vir nobilis et consiliarius Theode-*
berti Austrasiæ regis 577 b, 578 c d,
583 d

Harcombour (*Guilielmus de*) *Ord. Minorum*
801 d

INDEX HISTORICUS

- Hillidius quidam Gallus cedit prædatores Burgundio-
nes 178 e f
- Hiurada (*Hicronymus*) Ord. B. Mariæ Virginis de
Mercede 386 b
- Hofflin (*Laurentius*) commissarius ad examinanda
miracula S. Gebhardi 124 c
- Hollandi typographi recuderunt Opera S. Augustini,
sub titulo Antverpiæ sumptibus Societatis 214 c d f,
215 a
- Hollant (*Joannes*) canonicus Neomagensis 101 d
- Holstenius (*Lucas*) scriptor 54 c, 62 c
- Homerus poeta Græcus 389 c d e
- Honoratus episc. 352 a b, 453 b
- Honoratus Thiavensis episc. 439 f, 440 f, 441 a
- Honoratus in hæresim Manichæorum ab Augustino
pertractus 222 b d, 226 e, 227 d, 262 d e, 308 c
- Honorius Papa III 370 a, 739 e, 809 d, 814 e,
824 f
- Honorius Dorobernensis episc. 685 c
- Honorius imperator leges fert contra idola 290 a b c,
291 b, 299 b c, 300 b e, 301 e, 302 b c d, 303 e f,
311 b, 431 d, 432 d, 433 f, 434 a, 553 c, 554 b
- † Hormisda Papa 53 f, 56 d
- Hosius episcopus Cordubensis 2 f
- † Hugo Licolnensis episc. 714 c
- Hugo Cardinalis S. Sabinæ 645 f, alias de S. Charo
646 c d, 647 a
- Hugo archiepiscopus Nicosiensis 3 d e
- Hugo Diensis Romanæ Sedis legatus 591 f
- Hugo Crispiensis seu Crispiacensis abbas 591 c,
592 a b
- Hugo abbas majoris monasterii Turonensis 255 d
- Hugo Flavigniacensis Fontancti Prior 381 c d
- Hugo Marchiæ comes 787 f
- Hugo hujus filius 787 f
- Hugwaldus Dilingæ comes 107 f
- Humbertus abbas Sublaccusis 636 c
- Hungari variis vicibus vastarunt Italiam 662 a
- Hunnericus Wandalorum rex Arianus 364 a b c e,
Hunni Germania expulsi 492 f, 493 b: iidem 508
b e
- Hutter (*Anna Maria de*) matrona nobilis 101 e
- Hyacinthus Dragonetti Nuscanus ep. 705 e f
- Hymuemundus abbas Agaunensis 44 c d e
- I
- Jachelina de Longueil monialis Longi-Campensis
791 f
- Jacobs (*Michael*) Canonicus Regularis 519 c
- † Jacobus apostolus 615 a, 616 a, 821 e
- Jacobus de Voragine Ord. Prædicatorum archiepi-
scopus Genuensis 215 d e, 216 e, 217 b c
- Jacobus Constantiensis episc. 153 e, 159 a c
- Jacobus Nuscanus episc. 709 d, 720 d
- Jacobus Senensis generalis Ord. Servitarum 133 e,
135 d, 136 b
- Jacobus Aragoniæ rex, cognomento debellator 738 d,
743 a, 777 f, 839 c d e f, 840 a
- Jacobus Mediolanensis Ord. Minorum 3 c
- Jacobus Siculus Ord. Prædicatorum 531 e
- Jacobus a Pelagio seductus et conversus ab Augustino
306 f, 309 d, 360 d
- Jacobus Melplictanus Ord. Minorum 141 e
- Jacobus pius presbyter S. Cesarii 79 f
- Jansenius Iprensis episc. errorum Semipelagianorum
non satis peritus 313 d
- † Jauuarii corpus 718 b
- Januarius quæstiones proponit Augustino 287 c, 320
e f, 360 a
- Janvilla (*Jancola de*) comes sancti Angeli ac Nusci
dominus, ut fertur 708 c d
- Jarumannus episc. apud Saxones Orientales in Bri-
tannia 517 a
- Ibistion abbas 36 f
- Icherius, alias Hierius, Romanæ urbis orator 398 f
- Idenus (*Theodorus*) S. J. 624 b
- † Ignatius fundator S. J. 635 c
- Ina rex Occidentalium Saxonum 696 b e f, 697 d e,
698 f, 699 a b c d
- Ingelant (*Henricus*) vir nobilis 101 c
- Ingelsus frater Inæ regis et S. Cuthburgæ 697 a d e
- Ingenuus presbyter Tarbensis 49 c
- Ingoara soror S. Ebbonis 96 d e
- Ingoberta uxor Chariberti Francorum regis repu-
diata 543 d e
- Innocentius Papa I 324 f, 556 e, 433 f, 451 d
453 e f
- Innocentius Papa II 112 d e, 255 e
- Innocentius III 255 c d e, 645 f, 646 f, 745 d e, 759
f, 818 b
- Innocentius IV 134 c d e, 382 f, 733 f, 788 a, 792 d,
798 b, 799 a b, 800 d
- Innocentius VIII 249 e f, 363 c
- Innocentius X 313 e
- Innocentius XI 363 d e, 734 b, 736 c, 797 e
- Innocentius XII 639 e, 797 e
- Innocentius exadvocatus vicariæ præfecturæ 240 c d
e f, 241 a b c d
- Joanna Hispaniarum regina, filia Ferdinandi V
769 b
- Joanna Flandriæ comitissa 804 a
- Joanna filia Margaritæ Flandriæ comitissæ nupta
Theobaldo II Barri comiti 804 b
- Joanna filia Godefridi Brabantia ducis, monialis
Longi-Campensis 788 d
- Joanna Carphaude monialis Longi-Campensis 794 e f,
795 a
- Joanna de Louvetaines monialis Longi-Campensis
803 c d, 806 c d e f, 807 a
- Joanna Massieux monialis Longi-Campensis 795 e
- † Joannes Baptista 384 d e, 457 f, 458 f, 459 a
- Joannes Bapt. Toscus episc. Tiburtinus 638 b c
- † Joannes Montis Marani episcopus 724 d e
- † Joannes confessor aliquis 496 a
- Joannes Papa II 59 c d e, 60 a
- Joannes IV 489 c
- Joannes VIII 110 c d
- Joannes X 153 e
- Joannes XV 109 f, 110 c, 118 d e
- Joannes XVIII, dictus XIX 626 a, 629 b e
- Joannes XXII 363 c, 370 a, 383 e, 384 a
- Joannes Cebriau archiepiscopus Casaraugustanus
732 b
- Joannes Andegavensis episc. et S. R. E. Cardinalis
601 f
- Joannes I Arelatensis episc. 563 e
- Joannes Franciscus Constantiensis episc. 124 c
- Joannes episc. Lausanensis 532 a b
- Joannes episc. Tiburtinus 636 b
- Joannes alius Tiburtinus episc. 636 b
- Joannes Gaspar Melis episc. Anagninus 638 d
- Joannes Petrus Ferretus episc. Milensis 189 f
- Joannes Jacobus Mirgel episc. Sebastenus et suffra-
ganeus Constantiensis 158 e, 159 c
- Joannes de Belleau Meldensis episc. 601 c
- Joannes Orcus Novocomensis episc. 649 f
- Joannes

IN TOMUM VI AUGUSTI.

Joannes Romanus <i>ex abbate monachus Beccensis</i>	547 f	Juliana <i>monialis Longi-Campensis</i>	805 b c, 806 c
Joannes Nuscanus <i>socius S. Amati Nuscani ep. in religionis ingressu</i>	702 ³ d, 714 e, 723 e, 724 d e	Juliana <i>matrona nobilis</i>	307 f, 333 a b d e f, 334 a b c d, 356 c d f
Joannes <i>alter Nuscanus, scriptor Vitæ S. Guilielmi, ut fertur</i>	714 e f, 724 d e	† Julianus <i>Patronus Maceratensis</i>	542 b c
Joannes <i>presbyter Arclatensis</i>	61 c	† Julianus <i>confessor non satis notus</i>	648 f
Joannes de Quintanilla <i>procurator generalis Ord. B. Maria de Mercede</i>	734 e	Julianus <i>episc. Pelagianus</i>	308 b c d, 310 a b c d f, 311 b d, 349 a b, 357 b
Joannes Mauburnus <i>Canonicus Regularis</i>	250 c	Julianus <i>apostata imperator</i>	170 b c d, 418 a, 419 f
Joannes Philippus <i>Novariensis Canonicus Regularis</i>	250 c	Julianus <i>vir nobilis</i>	556 f
Joannes Trullas <i>Canonicus Regularis</i>	250 c	Julianus <i>presbyter scripsit Acta SS. Marcelli seu Marcellini et sociorum martyrum</i>	13 f, 15 c
Joannes Elvasius <i>Ord. Minorum occisus pro Christo in India</i>	141 e	Julianus <i>Africa proconsul</i>	302 d
Joannes <i>martyr Ord. Minorum</i>	495 f	† Julius <i>Papa</i>	669 c d e
Joannes Muro <i>Ord. Minorum</i>	3 c	Julius <i>Papa II</i>	252 c d e
Joannes de Baiari <i>Ord. Minor.</i>	3 d	† Junio <i>quidam episc.</i>	543 e
Joannes <i>Ord. prædicatorum capellanus Genuencium Tuneti</i>	535 a ¹ b, 536 a	Ivorra, <i>vel Ybarra (Franciscus de) nobilis Hispanus</i>	744 e, 766 d
Joannes <i>monachus S. Fiacrii</i>	610 e	Justina <i>imperatrix Ariana</i>	244 c d, 425 b c, 426 f
Joannes <i>Præcursor Ord. Cisterciensis</i>	141 d	Justina <i>monialis Berkingensis</i>	698 d
Joannes Theodoricus <i>Cartusianus</i>	3 c	Justinianus <i>imperator</i>	468 e, 480 f
Joannes <i>eremita quibusdam sanctus</i>	496 a	† Justinius <i>philosophus</i>	650 f
Joannes <i>eremita</i>	42 e	Justinus <i>imperator</i>	468 e, 480 f
Joannes Curtus <i>eremita</i>	36 b, 37 d, 38 e		
Joannes Brennus, <i>seu de Brienne, rex Hierosolymitanus ac deinde imperator Constantinopolitanus</i>	809 b, 810 d, 811 a b d e	K	
Joannes I <i>Brabantia dux</i>	804 b	Konredus <i>Merciorum rex</i>	699 c, 700 d e
Joannes Castillonensis <i>comes Blesensis</i>	619 e	Kenredus <i>pater Inæ regis et S. Cuthburgæ</i>	696 f, 699 c, 700 d e
Joannes Victor <i>liber dominus de Thura</i>	130 e f	Kineburga <i>filia Pentæ Merciorum regis</i>	697 c
Joannes Ludovicus Ignatius <i>liber baro de Bodmann</i>	127 c d, 128 a	L	
Joannes Leodegarius Antonius <i>ejus filius</i>	127 c d e	Labeus <i>(Philippus) Societatis Jesu</i>	47 a
Joanni <i>Hierosolymitano scribit Augustinus</i>	356 e :	Laberius <i>Maximus exul. Romanus</i>	145 f
<i>idem</i>	560 a	Lactantius	277 a
† Joannis <i>altare</i>	74 d	Lambertinus <i>(Prosper de) nunc Benedictus XIV Papa</i>	138 c
† Joh <i>propheta</i>	36 f, 38 e	Laucelinus <i>frater Habsburgi comitis</i>	830 d
Joccia <i>(Mathias) canonicus Capuanus</i>	16 f	Lancillottus <i>(Cornelius) Ord. Augustiniani scriptor</i>	217 c, 250 c
Jordanus de Saxonia <i>Ordinis Augustinianorum scripsit Vitam S. Augustini</i>	215 e f, 380 c, 384 a b	Landricus <i>monachus Resbacensis</i>	589 c, 590 b
Joseph <i>patriarcha</i>	38 e	Landulpho <i>seniori adscriptus hymnus Te Deum laudamus</i>	234 b
Joseph <i>eremita</i>	26 a e f, 27 a, 34 f, 35 c d, 36 f, 39 e, 41 a	Lantfridus <i>coëpiscopus Drogonis Melensis</i>	504 f, 508 f
Josephus ab Hipporedia <i>Ord. Minorum</i>	3 c	Lastidianus <i>consobrinus S. Augustini</i>	218 e, 230 f
Jovinianista <i>hæretici</i>	316 c d	† Laurentius <i>martyr</i>	458 a, 459 b
Jovinianus <i>hæresiarcha</i>	316 d, 559 f, 560 a	† Laurentius <i>Cantuariensis antistes</i>	687 b
Jovita <i>abbas S. Scholastica Sublacensis</i>	638 b c	Laurentius <i>Trotti Ticinensis episc.</i>	373 a
Jovius <i>comes evertit idola</i>	290 a	Laurentius <i>episc. in Mauritania Cæsariensi</i>	343 c
† Irenæi <i>scripta quærit S. Gregorius</i>	94 a d	Laurentius <i>Jacobutius abbas S. Theodori</i>	638 b d, 640 f
Isaac <i>eremita</i>	38 f, 41 a, 42 e	Laurentius <i>vir illustris, cui Augustinus scripsit Enchiridion</i>	341 c d, 357 b
Isabella a S. Francisco <i>Ord. Minorum</i>	141 c	Laurentius <i>Landtmeter scriptor Ord. Præmonstratensis</i>	252 f
Isabella Veneta, <i>seu de Venetiis, prima abbatisa Longi-Campensis</i>	788 f	Laurentius <i>monachus Rutiensis scripsit Vitam S. Pæmenis anachoretæ</i>	29 e, et S. Moysis Æthiopiæ
Isidorus <i>in Sceti</i>	200 d f, 201 a c d		208 d
Isidorus <i>eremita</i>	26 a, 36 b	Lazarus <i>presbyter</i>	345 d
† Ita <i>Hiberna</i>	825 c d e	Lebeuf <i>canonicus et succentor Autissiodorensis</i>	681 b
Italica <i>Romana matrona</i>	327 a, 355 e, 452 b, 454 d	† Leo <i>Papa I</i>	54 f, 55 a b, Ejus <i>digitus</i> 97 f, <i>caput</i> 110 d, 469 d
Itha de Lotharingia	830 c d	Leo III	497 e, 546 b
Judæi <i>falso accusant S. Cæsarium</i>	69 c, <i>sed confunduntur d, impugnantur scriptis ab Augustino</i>	Leo IV	548 a
442 b, <i>occidendum curant S. Dominicum puerum</i>	777 a, 778, 779 etc.	† Leo IX	107 d e, 635 d, 636 b, 642 e, 711 e f, 712 b c d
Judicaël <i>comes Nannetensis</i>	683 c, 684 d	Leo X	362 a, 796 c, 797 a f, 798 c
Judocus <i>(Joannes) abbas Murensis Ord. S. Benedicti</i>	829 e, 830 e		Leo
† Juliana <i>Falconeria</i>	138 d		

INDEX HISTORICUS

- Leo Isauricus *imperator* 365 b c d
 Leo *presbyter Arelatensis* 62 e
 † Leobinus *Carnolensis episc.* 51 d e
 Leonardus *Utinensis scriptor seculi xv*, 359 b
 Leodi (*Felix*) *procurator generalis Augustinianorum* 377 b
 † Leontius *episcopus Hipponensis* 269 a, 271 b c d
 Leontius *episc. Arelatensis* 52 c d, 563 c e
 Leontius *Burdigalensis episc.* 461 c e
 Leontius *Apuliæ proconsul* 163 b, 164 a b, 165 b c 167 e f
 Leontius *diaconus a S. Prospero ad Augustinum missus* 312 f
 Leotheria, *alias Mummia, soror S. Ebbonis* 96 c e
 Leothericus *Senonensis episc.* 97 b
 Leporius *presbyter S. Augustini* 280 c, 345 d, 438 d
 Leporius *monachus ac deinde presbyter errores suos publico scripto revocat* 346 f et seqq., 357 d
 Lera (*Ferdinandus*) *abbas Canoniorum Regularium* 373 c d e f
 Leuduinus *cognomento Bodo, frater S. Salabergæ* 581 f
 Liberius *Papa* 677 b
 Liberius *patricius ac praefectus pratorio Galliarum* 57 e f, 77 b c d, 78 c d
 Licentius *discipulus S. Augustini* 229 d, 230 a b c d f, 273 e, 354 e
 Licerius *Arelatensis episc.* 86 d
 Licinianus *notarius et accusator S. Casarii* 67 f, 68 e
 Liliola *abbatissa Arelatensis* 85 c
 Lobo (*Joannes*) *nobilis Hispanus* 773 a b
 Longinianus *philosophus gentilis ab Augustino conversus* 289 d, 361 b, 442 a f
 Longinus *exarchus* 473 c
 Longobardi 484 d
 Lopez de Arbisu (*Hieronymus*) *scholasticus Mexicanus* 780 c
 Loroy (*Guilielmus du*) *Societatis Jesu* 190 a
 Lotharius *imperator* 149 d, 150 a, 526 f
 Lotharius *rex, a quo dicta Lotharingia* 595 d e
 Lovanieuses *Theologi ediderunt Opera S. Augustini* 214 b
 Lucas *Nuscanus episc.* 709 c d, 720 b c, 721 f, 727 f
 Lucianus *quidam Christianorum delator* 662 e f, 663 a b
 † Lucifer *Calaritanus episcopus* 670 f, 671 a b c 677 b
 Lucius Verus *imperator* 143 f
 Lucius *Britanniæ rex* 23 o
 Lucius *presbyter S. Casarii* 79 b
 Ludovicus *Pius imperator* 468 e, 480 f, 493 a, 505 d e, 508 f, 526 e, 527 e
 Ludovicus II *imperator* 149 f, 150 a d, 169 d
 Ludovicus VIII *Francorum rex* 787 e f, 791 c, 792 b, 798 a e, 800 c, 801 b
 † Ludovicus IX *Francorum rex* 135 e, 136 a d, 730 e, 731 a, 787 f, 788 b c d e f, 789 a, 790 f, 791 a b c e, 792 b e f, 793 a d, 795 a, 796 c, 797 d e f, 798 b, 799 e, 800 c d, 801 b f, 805 c, 806 c e f, 807 a
 Ludovicus XI *Francorum rex* 601 a
 Ludovicus XIII 601 c, 620 d
 Ludovicus XIV 620 d e
 Ludovicus *Ludovici Pii filius rex Baviaræ seu Germaniæ, alibi Austrasiæ* 525 c f, 526 a f, 527 f
 Ludovicus II *Baviaræ rex* 527 f, 673 c
 Ludovicus *filius S. Ludovici natu maximus* 788 b, 792 e
 Ludovicus *Sabaudia dux* 539 d
 Ludovicus de Melun *Meldensis episc.* 601 a
 Ludovicus de Helmstat *antistes Spirensis* 252 c
 Ludovicus Saus *Barcinonensis episc.* 742 a, 744 c, 751 d c, 766 c
 Ludovicus ab Angelis *Ord. Augustiniani* 250 c
 Ludovicus *Lucensis Ord. Minor.* 3 d
 Luitprandus *Longobardorum rex* 362 d e f, 364 f, 365, 366 o f, 367, 368 c d e f, 369 a b c e f, 370 a b, 375 e, 666 e
 Lupo *vel Luppinus abbas Augustodunensis* 87 d, 89 f
 † Lupus *Senonensis episc.* 90 e f
 † Lupus *episcopus apud Beneventum annuntiatus* 650 b
 Lupus (*Christianus*) *Eremita Augustinianus ex genuinis Augustini Operibus conatus est ostendere, sanctum Doctorem esse Ordinis sui institutorem* 250 f, et seqq.
 Lutfridus *frater S. Gebhardi* 107 b c d
- M
- Macarius *socius S. Alexandri episc., dum hic Morabat contra Arium* 197 e
 Macarius *abbas in Sceti* 200 b; 201 f
 Macarius *de inferiori eremo* 26 a
 Macarius *cremita de superiori eremo* 26 a e
 Macedo (*Franciscus*) *Ord. Minorum scriptor* 253 e f
 Macedonius *Africae vicarius* 356 d, 360 c, 435 b, 436 b c, 442 a e
 Macedonius *haesiarcha* 198 d e f
 † Maclovius, *alias Machutus, episc.* 621 b d
 Macrobius *episc. Donatista* 355 f
 Maelbrigidus *presbyter Ardmachanus* 3 a
 Magdalena *soror Francisci Britannia ducis, monialis Longi-Campensis* 788 d, 791 f
 Magdalena le Roy *monialis* 796 a b
 Magder *abbas in Aethiopia* 141 b
 † Maglorius *episc.* 621 b d
 Magnellianus *procurator, seu persecutor Christianorum sub Diocletiano* 496 d
 Maguentius *tyrannus* 669 d, 678 a
 Majorinus *Donatistarum episc. Carthagine* 264 a
 † Malachias *episc.* 714 b
 Malachias *episc. Jacensis* 141 d
 Malcolmus II *Scotia rex* 131 b c d f
 Malinas (*Franciscus de*) *rector Taurinensis Societatis Jesu* 534 c
 † Mamertus *Viennensis episc.* 172 e, 177 b c, 178 a
 Manasses II *Meldensis episc.* 592 c, 593 b
 Mandura (*Paschalis*) *canonicus Casaraugustanus et scriptor* 778 d e
 Manfredus *Tiburtinus episc.* 636 b
 Manfredus *Siciliae rex* 718 c
 Manichæi, *in quorum hæresim lapsus est Augustinus, quosque deinde acriter confutavit* 221 c d e, 222 b c d e f, 223, 224 b c d e f, 225, 226 a b c d, 227 f, 228 f, 236 a d e f, 237, 238, 239, 241 e f, 242 a, 246 a b c, 247 a, 262 c d e f, 263 a b c d e, 266 a, 277 b, 291 c et seqq., 315 c, 394 e f et seqq., 399 d et seqq., 400 f et seqq., 404 a b c d e, 405 b c d, 410 e et seqq., 420 o f, 421 a b, 423 e f, 424 a b c, 427 f, 428 a f, 433 a b c, 434 a, 443 d e f
 Manichæus, *alias Manes, haesiarcha* 223 c d, 226 d,

IN TOMUM VI AUGUSTI.

226 d, ante Urbicus dictus 236 e f, alias Cubricus		Martinus a Valentia Ord. S. Francisci	649 e
	237 a b c, 238 e	† Marturius martyr	649 d
Manilius (Felix) scripsit Vitam S. Gebhardi	114 b	† Marus Trevirensis episc.	674 c
Manilius (Jacobus) doctor Brigantinus scripsit Chronicon Constantiense	114 a b	Masseus Morignani socius S. Francisci	810 a b
Manilius Theodorus amicus Augustini	230 f	Mathenesius (Fredericus) canonicus et scriptor Coloniensis	781 f
Marbodus Redonensis episc.	547 b c	Mathildis d'Escosse monialis Longi-Campensis	805 a, 806 e f
† Marcella	555 e, 560 d f, 562 a b c, 563 a	Mathis Eremita Augustinianus	373 c
† Marcellinus tribunus, dein comes et martyr	216 d, 296 f, 300 e f, 301, 302 b c d, 308 c, 329 c d, 356 b, 360 d, 431 d e, 432 e, 441 f, 442 e	Mathurin de Pulchro-visu Ord. S. Francisci	649 e
Marcellinus (Carolus Emmanuel) canonicus Ticinensis	377 d c	† Matthæi apostoli reliquiæ	635 e
Marcellus Galata Ancyranus episcopus hæreticus	681 b c, 670 c d e	Mavortius dux Valentini III	351 c
Marcellus aliis vir sanctus, aliis rex in parte Galliarum dictus	463 e f	Maurela vel Maurelia mater S. Bibiani Santonensis episc.	462 b, 463 a d e
Marcianus Naissitanus episc.	581 c	Maurentius Tuburcicensis episc.	326 d
Marcianus Urgensis e Donatista Catholicus	297 e	† Mauritius dux legionis Thebææ et martyr	43 f, 44 a b, Ecclesia ejus 567 f, reliquiæ 569 a
Marcionistæ hæretici	315 c	Maximianistæ factio Donatistarum ab aliis divisa	300 d e, 304 a b e, 444 d, 445 a
Marcus Valerius Corvinus consul Romanus	178 f, 179 c d	Maximianus episc. Donatista ab aliis ejusdem sectæ schismate divisus	254 b e
Marcus presbyter Casphalianensis ex Donatista Catholicus	297 d	† Maximianus Bagaiensis episc. et martyr	299 a b, forsitan alius ejusdem nominis b c, 303 f, 324 c d
Marcus (Valerius) Ord. B. Mariæ de Mercede	755 b c	Maximianus episc.	51 c d
Margarita Franciæ regina, uxor S. Ludovici	788 b c, 792 e f, 799 c, 800 e, 803 a, 805 c, 806 c	Maximianus Herculius imperator	18 a, 19 f, 20 d, 44 a b, 170 d
Margarita Caroli II ducis Lotharingiæ conjux	4 a	† Maximilianus Laureaccensis episc. martyr	161 b c d e
Margarita Flandriæ comitissa	803 f, 804 a b	Maximilianus imperator	114 b
Margarita Francisca nupta Joanni I Brabantiæ duci	804 b	Maximilla socia Montani hæresiarchæ	671 b c
Margarita filia Godefridi Brabantiæ ducis, monialis Longi-Campensis	788 d	† Maximinus Trevirensis episc.	668 d, 669 a b d, 674 f, 676 c d e, 677 d
Margarita de Guyse monialis Longi-Campensis	805 c d	† Maximinus abbas Miciaccensis	566 f, 567, 568 c d e
Margarita de Soureille monialis Longi-Campensis	794 b	Maximinus II abbas Miciaccensis	568 a, 569 d
Maria de Medicis Franciæ regina	601 c, 695 c	Maximinus Donatistarum episc.	259 f, 260 a b, 264 e f, 265 a b c d: idem forsitan Maximinus Sinitensis a schismate conversus e, 297 b
Maria Sabaudica Mediolani ducissa	538 e, 539 d	Maximinus Arianorum episc.	314 e, 346 f, 357 d, 433 e, 434 c d
Maria filia Margaritæ Flandriæ comitissæ, ac monialis Flinensis	803 f, 804 b	Maximinus I imperator	654 a b c et seqq.
Maria Gonsalva tertiaria Franciscana	496 a	Maximinus II imperator	16 f, 654 a
Maria a S. Antonio virgo	3 d	Maximo scribit Augustinus	356 e
Maria de Cambray monialis Longi-Campensis	804 e, 805 a d	Maximus Genevensis episc.	43 f
Maria de Tremblay monialis Longi-Campensis	804 e, 805 f, 806 a b	Maximus imperator seu tyrannus	170 a c, 171 d e f, 173 d, 174 b, 177 e, 224 c, 239 f, 419 a f
Marinus comes in Africa	302 c	Maximus Madaurensis paganus	220 c d, 277 b, 359 f
Marius victor Numidiæ, Teuthonum atque Cimbrorum	558 e	Mayer (Leodegarius) Ord. S. Benedicti	827 c, 831 c
Maroquin (Andreas)	547 a	Mazicorum incursus in Sceticam solitudinem	204 e f, 205 a
Marquardus frater S. Gebhardi	107 b	Megalius episc. Calamensis et Numidiæ primas	272 c d e f, 273 a, 430 b, 432 b
Marquez (Joannes) scriptor Augustinianus	250 b d	† Meginradus vel Mainradus eremita	110 a b
Marsilius Columna archiepiscopus Salernitanus	163 e	Melania senior	329 f, 330 a, 355 e, 555 e
Marsilius rex, ut fertur, in Suevia	492 c	† Melania junior	307 f, 329 f, 330, 331, 332, 356 a 555 e
Martialis socius S. Cesidii mart.	660 a	Melcbior Rodriguez de Torres episcopus Rossensis in Hibernia	729 f
Martianus amicus S. Augustini	224 d	Memorius episc.	232, f, amicus S. Augustini 260 c, 355 e
† Martini altare 74 d, sepulcrum 85 d. De eodem Sancto	172 e, 183 f, 184 d, 185 a, 213 d, 672 a	Menas vel Mennas Telesinus in Campania episc.	89 d
Martinianus episc. in Africa	345 d	Mennas solitarius Ægyptiacus	3 b
† Martinus Papa	596 d e	Mercator (Marius) scriptor tempore Augustini	338 b c, 356 f
Martinus Papa V	377 b	Messalinus vicarius	10 a, 11 b
Martinus de Sarmiento ex Ord. Minorum episc. in India Occidentali	543 f	Messianus	
Martinus abbas Virzionensis	681 e f		
Martinus a Carrascola Ord. Minorum	544 a		

INDEX HISTORICUS

- Messianus presbyter *Arelatensis*, unus e scriptoribus
Vitæ S. Cesarii 50 b c, 55 f, 56 a, 60 c d, 61 a,
64 d, 70 e f, 75 f, 76 d
- Messianus proconsul *Africæ* 224 b c
- Messier (Robertus) Ord. Minorum, ac confessarius
monialium Longi-Campensium 796 c f
- † Metrophanes Byzantinus episc. 195 f, 196 a b
- Meyer (Jacobus) abbas *Murensis* Ord. S. Bene-
dicti 829 b
- Meynerus prior Ord. Cisterciensis 496 b
- Michael Resta episc. *Nuscanus* 706 c d
- † Michaëlis archangeli apparitio 384 b, 594 f,
595 d
- Millette (Guilielmus de) Ord. Minorum 801 d,
802 c d
- Milo Monachus S. *Fiacrii* 611 b
- Minutius Fundanus proconsul *Asiae* 651 a
- † Mochoëmocus, alias Pulcherius, abbas *Liatmo-
rensis* 825 a b e f
- † Mocteus *Lulmagensis* episc. 834 d e
- † Modani varii 565 h c e f
- † Molua abbas 488 c, 489 b c e
- Monachus (Michael) scriptor *Sanctuarii Capuani*
16 c d, 17 f
- Moncelli (Franciscus Antonius) notarius *Nuscanus*
704 e
- Mongelluzzi archipresbyter *Nuscanus* 705 f
- † Monica mater S. Augustini 218 a b c, 220 a,
224 d, 227 b c, 230 f, 231 a b d e, 235 a e f,
353 c e f, 377 b, 382 c d e, 388 a b e, 391 d e f,
395 f, 396 a b c d, 403 c d f, 404 a, 406 a b c d,
409 e f, 422 b, 423 e, 425 e f, 426, 428 b
- Mourrodon (Joannes de) nobilis *Hispaniæ* 754 f
- Montanus hæresiarcha 671 b c
- Montfort (Joanna de) mulier nobilis 801 b
- Montfort (Petronilla de) 801 b
- † Moyses episc. *Saracænorum* 206 e
- † Moyses *Lybicus* 206 f, 207 a b
- Moyses eremita 26 a
- Moyses eremita 41 f, 42 f
- Moyses (Joannes) decanus capituli *Molhaniensis*
488 d
- Muller (Carolus Wolfgangus) plebanus *Beinwilensis*
828 f
- Mummia. Vide *Leotheria*.
- Mummolus patricius 87 a
- Munio magister generalis VII Ord. Prædicatorum
141 c d
- Munos (Hieronymus) Ord. B. *Mariæ de Mercede*
769 d
- Muscetta (Alphonsus) presbyter *Neapolitanus* etc.
706 a b
- Mutius (Marius) scripsit *Historiam sacram Bergomen-
sem* 8 e
- N
- Namatius episc. *Aurelianensis* 569 d
- Nammatio scribit S. Sidonius *Apollinaris* 465 c
- Nanninus, alias Nannius, presbyter *Fibriacensis*
187 d, 188 a d
- Nardus Anequinus pirata regis *Tunctani* 535 f
- Natalis abbas *Resbacensis* 593 b
- Navarrus (Jacobus) canonicus *CæsarAugustanus* 780 e
- Naucellioni scribit S. Augustinus 452 b, 454 d
- Navigius frater S. Augustini 218 e, 229 d, 230 f,
235 a b
- Nebridius discipulus S. Augustini 233 a b, 247 f,
354 a, 359 e, 397 d e, 408 d e, 410 b, 411 b,
412 e f, 418 e f, 423 c d e, 424 e
- Nectarius *Calamensis* paganus 290 c d e f, 291 a b c,
355 e f, 360 a, 451 c, 453 b
635 d
- Nero imperator 825 b c d e
- Nessa mater S. Mochoëmoci abbatis 352 d
- Nestorius hæresiarcha 653 f, de iisdem 655 b
c d e f, 656 c d e, 657 c f
- † Niceæ et Aquilinæ reliquiæ 622 c, 623 d
- Nicephorus discipulus S. Fantini 92 a b, 177 b, 178 a,
187 e
- † Nicetius *Lugdunensis* episc. 51 b
- † Nicetius *Trevirensis* episc. 737 d, 738 a, 740 e f
- † Nicolaus *Myrcensis* episc. 383 d, 384 d e
- † Nicolaus *Tolentinas* 814 d
- Nicolaus Papa V 215 c
- Nicolaus Chamart abbas *Præmonstratensis* 250 c
- Nicolaus Plenevaulx *Augustiniani* Ord. 544 a
- Nicolucius *Senensis* tertiarius Ord. Minorum 363 d e
- Nidhardus (Joannes Everardus) S. R. E. Cardinalis
40 e
- Nisterous eremita 278 e
- Nobilis episc. in *Africa* 36 f
- Noë patriarcha 703 e f, 843 c
- Noja (Franciscus) archipresbyter *Cusanus* scripsit
Discursus criticos de S. Amato Nuscano episc.
382 b c
- † Norbertus institutor Ord. *Præmonstratensis* 253 e f
- Norius (Henricus) ex Ord. *Augustiniano* S. R. E.
Cardinalis 675 f, 678 f,
683 b, 684 e
- Nortmanni 107 d, 185 f, 673 b c d e, 675 f, 678 f,
683 b, 684 e
- Nothelmus presbyter *Londinensis* 93 b
- Novatiani hæretici 316 c
- Novatus episc. in *Africa* 277 c, 451 d, 453 d
- Nub. Vide *Anub*.
- Numerianus imperator 151 c f, 152 a, 153 a, 154 b c,
160 d e f, 161 a b, 162 a
- O
- Oceanus vir nobilis 307 f, 559 d, 561 e
- Octobonus de Flisco Cardinalis ac deinde Papa
Adrianus V 136 d
- Oderisius ex monacho *Casinensi* et abbate *Cardinalis*
662 d
- Oderisius vel Odorisius *Marsorum* comes 661 e,
662 c d
- † Odilo abbas *Chuniacensis* 185 f
- Odo Rigaud archiepiscopus *Rolomagensis* 802 d e
- Odon de Remis monialis Longi-Campensis 788 f
- Oiguardus abbas 150 f
- Olympio scribit Augustinus 355 e, 451 c, 453 b
- Onofrius Reart episc. *Gerundensis* 752 c, 761 c
- Opeccius de Viconovo (Philippus de) vir nobilis in ser-
vitio *Mariæ Sabaudæ* 538 e
- Optato scribit Augustinus 356 f
- † Optatus *Milevitanus* 277 a
- Oquendo (Antonius de) classis *Lusitanorum* præfec-
tus 772 d
- Oratoria abbatissa 63 c
- Ordo Fontis *Avellani* olim distinctus a *Camaldulensi*
811 c f
- Origenis Adamantii errores 316 b c
- Origenis alterius errores 316 a
- Origenistæ hæretici 315 d, gemini istius nominis
316 a b, 356 d
- Orontio scripsit Augustinus 451 c, 453 b
- Orosius (Paulus) presbyter et scriptor S. Augustino
synchronus

INDEX HISTORICUS

- Petrus comes Cajetanus, nepos Bonifacii VIII 646 c
 Petrus Ord. Minorum 141 f
 Petrus martyr Ord. Minorum 495 f
 Petrus Toëlatius Ord. Minor. peremptus a Calvinistis 543 f
 Petrus a Turribus Ord. Minor. 3 d
 Petrus prior ecclesie S. Abundii, hospes S. Petri Trebani 635 e f, 641 d e, 642 d
 Petrus diaconus, frater S. Gregorii Turonensis 182 e f, 183 c
 Petrus comes Autissiodorensis coronatus imperator Constantinopolitanus 809 d e
 Pbilastrius scripsit de Hæresibus 350 a
 † Philcas et Philoromus martyres 13 d
 † Philippi apostoli brachium 109 f, 118 c
 † Philippus diaconus 5 c, 6 a b d, 7 b c f
 † Philippus Benitius 135 f, 136 f, 157 a b, 785 f
 B. Philippus Nucerinus episcopus 812 f
 Philippus I Francorum rex 581 a f
 Philippus II Francorum rex 800 c
 Philippus III Francorum rex 805 c, 806 c
 Pbilippus IV Francorum rex 805 c, 806 c
 Pbilippus IV Hispaniarum rex 774 a
 Pbilippus Amynthæ filius, rex Macedonia 621 f
 Philippus Suevia dux, electus imperator 512 e
 Philippus Hanovia comes 505 e f, 506 a
 Pbilippus de Cospean Nannetensis episc. 695 c
 Philippus de Guimeran ex Generali Ord. B. V. M. de Mercede episc. Jaccensis 734 c, 737 a, 742 a b
 Philippus abbas Resbacensis 590 f, 591 e
 Philippus ab Eleemosyna abbas Præmonstratensis in Hannonia scripsit Vitam S. Augustini 215 c, 271 a
 † Phœbadius Aginnensis episc. 836 c d e
 Plotinus hæresiarcha 416 c, 417 b, 580 b, 581 b c, 670 c d e
 Piammon vel Pyaminou abbas 25 f, 26 a
 Piantamuro (Joannes Bapt.) canonicus Viterbiensis 640 e
 Picard (Catharina) abbatisa Longi - Campensis 796 f
 Pierantonius (Dominicus Antonius) Societatis Jesu 634 b
 Pieri (Petrus Maria) ex Generali Ord. Servitarum Cardinalis 138 f
 Pilati de Christo Acta fictitia 14 e, 15 e f
 Piligrinus Coloniensis episc. 547 e
 Pineda (Joannes de) vir nobilis Ordinem S. Augustini ingressus 385 b c
 Pinguen (Hieronymus) archidiaconus Emporiensis 752 f
 Pinianus vir nobilis 307 f, 329 f, 330, 331, 332, 356 a
 Pior eremita 37 f, 207 a
 Pipinus rex Francorum 492 c
 Pipinus Ludovici Pii filius et rex Aquitania 527 e
 † Pirminius multorum monasteriorum fundator 505 c d
 Pius Papa II 715 f
 † Pius V 840 b
 Pla (Jacobus) canonicus Gerundensis 761 c
 Pla (Paulus) archidiaconus et canonicus Barcinonensis 766 c
 Placidia imperatrix mater Valentiniani III 331 b c f
 Placidina soror Leontii Burdigalensis episc. 461 e
 Placidius martyr cum S. Casidio 660 a b: ejus reliquia 653 f, 660 d
 Plantinus (Christophorus) typographus celeberrimus 214 b
 Platonici philosophi 413 f, 414 a b c, 417 f
 Plexi (Thomas du) Ord. Minorum 803 f
 Plinius junior 145 b
 Pollentius, ad quem scripsit Augustinus 341 b c
 Pomerius rhetor S. Cesarii magister, idem, ut videtur, qui Julianus Pomerius deinde abbas 65 e, 66 d e, 361 e, 565 e
 Ponte (Franciscus de) presbyter Nuscanus scripsit de S. Amato episc. Nuscano 703 c, 705 b, 707, 708, 843 b c e f
 Pontianus amicus S. Augustini 227 e f, 235 a, alias Pontitianus Afer 418 f, 419 a b c
 † Porcarius abbas Lerinensis et martyr 66 c
 Porcarius abbas Lerinensis 65 b f, 66 c
 Porphyrius gentilis philosophus 267 e
 Porphyrius philosophus, forsitan alius a Siculo 288 e
 Porta (Franciscus) presbyter Hispanus 765 f
 † Possidius Calamensis episc., scriptor Vitæ S. Augustini ejusque discipulus 213 f, 214 a, 215 e f, 260 b c, 291 b c, 297 f, 298 a, 302 b, 337 f, 355 b e, 427 c d, 431 b, 432 c d, 440 d
 Possinus (Petrus) Societatis Jesu 640 e
 Posthumius eremita 27 e f
 Potamia virgo 650 a
 Præsidius Sufetulensis episc. 553 f
 Pratillo (Franciscus Maria) canonicus Capuanus 17 d
 Primianus Carthaginensis episc. Donatistarum 264 b, 272 f, 301 a
 † Prisci antistitis Capuani corpus 16 e
 Priscillianistæ hæretici 315 d e f, 316 a, 356 d, 444 a
 Priscillianus hæresiarcha 315 e
 † Priscus Lugdunensis episc. 92 b
 Priscus episc. provinciæ Mauritania Cesariensis 343 b
 Privatianus Sufetulensis episc. 553 f, 554 a
 † Privatus Gabalitanus episc. martyr 172 d, 183 f, 184 d
 Privatus Sufetanus episc. 554 a
 Proba Faltonia illustris et pia matrona Romana 307 f, 333 a b c, 334 c d, 356 c d
 Probus quidam Christianorum accusator 19 d
 Procleianus Donatistarum episc. 278 c d, 326 a, 444 d, 445 d
 Profuturus episc. amicus S. Augustini 278 f, 432 c
 Promotus episc. Castroduvensis contra Pappolum ordinatus 86 b
 † Prosper Aquitanus 312 c f, 357 d, 361 c d
 † Protus et Hyacinthus martyres 147 f, 149 b
 Psylles rex Africa 559 f
 Publianus archipresbyter Brivatensis 182 c
 Publicola quæstiones proponit Augustino 354 f, 451 c, 453 b
- Q
- Quadratus discipulus Apostolorum 650 f, 651 a d
 Quadros de Villela (Franciscus) canonicus 752 f
 Quartadecimani, seu Tesseradecatitæ hæretici 693 f, 694 a
 † Quarti Capuani corpus 16 e, 17 b
 † Quinti Capuani corpus 16 e, 17 b
 Quintiano presbytero scribit Augustinus 452 b, 454 d
 † Quintianus episc. Ruthenensis 45 c, 46 b c d e, 47 e, 49 d e
 Quintus

INDEX HISTORICUS

Salli (<i>Aegidius de</i>) <i>Ord. Minorum</i>	803 f, 804 e	Sermilianus, <i>aliis</i> Servilianus, <i>frater S. Euthaliae</i>	12 a b d
Salomon I <i>Constantiensis episc.</i>	153 d	† Servatius <i>Tungrensis episc.</i>	506 e, 669 d
Salomon II	153 b c d	† Severa <i>quædam</i>	543 f
Salomon III	153 c d c, 154 a, 160 b	† Severinus <i>Abbas Agaunensis</i>	44 d
Salvator <i>episc. Althensis</i>	620 b e	Severinus <i>consanguineus S. Augustini</i>	218 e f
Salviat (<i>Raymundus</i>) <i>Ord. B. Mariæ de Mercede</i>	770 c	Severinus <i>Donalista</i>	354 f
† Sampson <i>episc.</i>	621 b d	Severus <i>imperator</i>	501 e
Samfucius <i>Turensis episc.</i>	278 c d, <i>idem, ut apparet,</i> 322 c	Severus II <i>imperator</i>	465 b, 466 d f, 467 d
Sanchiz (<i>Josephus</i>) <i>Magister generalis Ord. B. Mariæ de Mercede</i>	736 a	Severus <i>Milevitanus antistes, amicus S. Augustini</i>	322 d et seqq., 345 c e f, 355 a f, 360 a, 432 c, 451 c, 453 d
† Sanctiui <i>reliquiæ</i>	695 e f	Sevinus <i>antistes Senonensis</i>	97 e f
Sanctius de Ahoncs <i>episc. Casaraugustanus</i>	842 d	Sewardus <i>rex Orientalium Saxonum in Britannia</i>	516 f
Sanctorius (<i>Fatus</i>) <i>S. R. E. Cardinalis</i>	497	Seyron <i>eremita</i>	26 a
Sandewico (<i>Joannes de</i>) <i>nobilis Anglus</i>	685 a	Sibilla <i>Christianorum persecutrix</i>	18 b f
Sandulli (<i>Paulinus</i>) <i>ex Ord. Montis Virginis episc.</i>		† Sidonius <i>Apollinaris</i>	177 d, 178 a
<i>Castoriensis scripsit Apologiam contra Franciscum Noja de S. Amato</i>	703 f, 705 d e f	Sigehertus I <i>rex Francorum</i>	86 b, 575 a d
San-Marti (<i>Geraldus de</i>) <i>canonicus Gerundensis</i>	760 b	Sigehardus <i>rex Orientalium Saxonum in Britannia</i>	517 a f
Santos (<i>Dominicus de los</i>) <i>olim provincialis Ord. B. Mariæ de Mercede</i>	775 d	Sigerns <i>abbas Blandiniensis</i>	150 f
Sara <i>uxor Abrahami</i>	557 d	Sigherus <i>rex Orientalium Saxonum in Britannia</i>	516 e f, 517 a b
Sara de Houpelines <i>monialis Longi-Campensis</i>	803 b, 807 a b	Sigibaldus <i>Metensis episc.</i>	505 d
Saraceni 96 f, 97 a, 99 b c, 100 d, 164 c d e, 167 b c, 168 a b c d e f, 169 e, 366 f, 368 c c, 375 c, 467 c, 468 f, 469 a, 482 f, 483 b, 622 d e		Sigillindis <i>Virgo et mart. Fastis recentioribus adscripta</i>	543 d
Saretrudis <i>mater S. Salabergæ</i>	581 f	† Sigismundus <i>rex Burgundionum</i>	43 c f, 44 b d, 77 b, 78 c
† Sarmata et Bryaines <i>apud Græcos</i>	543 b	Sigisvultus <i>comes</i>	351 d, 434 c d
† Saturninus <i>episc. Tolosanus et martyr</i>	183 f, 184 e, 464 c, 465 e	Sigivaldus <i>Arvernæ gubernator</i>	179 e f, 180 a, 181 c
Saturninus <i>Uzalensis episc.</i>	240 c	† Silonis et Alexandri <i>reliquiæ</i>	653 f : <i>de iisdem</i> 653 d e f, 656 f, 657 a b c, 658 d, 659 c d e f
Saturninus <i>presbyter</i>	345 d	† Silvester <i>Papa</i>	18 a, 188 d, 484 c d
Saussay (<i>Andreas du</i>) <i>scriptor Martyrologii Gallicani</i>	797 b c d	† Silvester <i>Cabilonensis episc.</i>	65 a, 66 b
Saxi (<i>Claudius</i>) <i>notarius Arelatensis</i>	61 d	† Simeonis <i>monachi Græci reliquiæ Treviris</i>	674 f
Saxi (<i>Stephanus Antonius</i>)	374 d	Simon <i>presbyter Cardinalis S. Cæciliæ, legatus in Gallia</i>	790 c
Saxones <i>prædantur in Gallia</i>	464 e f, 465 c d	Simon <i>eremita</i>	40 f
Scheidins (<i>Jacobus</i>) <i>capellanus Philippi Hanoniæ comitis</i>	506 a	† Simplicianus <i>Mediolanensis deinde episc.</i>	234 f, 235 a b, 273 c d, 286 f, 312 d, 318 a b c, 358 f, 417 d e f, 418 a, 419 f
Schinosi (<i>Josephus</i>) <i>episcopus Casertanus</i>	17 c d	Simplicius <i>socius S. Cæsarii</i>	660 a
Schmidin (<i>Bernadina</i>) <i>Ord. S. Francisci</i>	130 d e	Sinigardus de Sinigardis <i>pater B. Benedicti Aretini</i>	809 b
Scholastica <i>monialis Berkingensis</i>	698 d	Sinox <i>dux Valentiniani III</i>	351 c
Scipiones <i>illustres</i>	555 f	Sirmondus (<i>Jacobus</i>) <i>Societ. Jesu</i>	56 e
Scoulehins (<i>Joannes Ludovicus</i>) <i>archidiaconus Carnoliæ inferioris</i>	152 d e	Sisoës <i>eremita</i>	37 f, 38 a, 39 c d, 42 f
Sebastianus <i>monachus</i>	452 a, 454	† Sixti <i>reliquiæ</i>	548 a
Sebastus <i>dux exercitus Emmanuelis Comneni</i>	717 d	† Sixtus <i>Papa</i>	146 d, 356 f
Secundinus <i>episcopus vicarius S. Patricii Hiberniæ apostoli</i>	834 b c d	Sixtus IV	248 e f, 249 e f, 250 a b c d, 251 d e, 363 a b
Secundinus <i>Manichæus</i>	277 c d, 293 c d e f	Sixtus V	497 f
Segenius <i>abbas Hiensis</i>	691 a	Solion <i>abbas Resbacensis</i>	588 d, 589 a
Segravio (<i>Joannes de</i>) <i>nobilis Anglus</i>	685 a	Solivetta (<i>Franciscus Bernardus Magus</i>) <i>causidicus Ticinensis</i>	377 f
Semi-pelagiani 57 et seqq, 266 c, 311 f et seqq., 357 d		Solzona (<i>Franciscus</i>) <i>presbyter Cardonæ</i>	742 b
Senanus <i>frater S. Patricii I, et pater S. Patricii II</i>	833 c, 834 f, 835 b	Soluatius <i>Remensis episc.</i>	571 b
Senator <i>abbas Augustodunensis</i>	67 c, 89 f	Sorbes (<i>Claudius Matthæus</i>) <i>canonicus Casaraugustanus</i>	779 a, 780 c
Senfredus <i>rex Orientalium Saxonum in Britania</i>	517 a f	Sotomayor (<i>Alfonsus de</i>) <i>Magister generalis Ord. B. Mariæ de Mercede</i>	735 b
B. Serapion, <i>vel</i> Serapins, <i>Ord. B. M. V. de Mercede</i>	730 b c, 738 b, 739 d	Souciet (<i>Stephanus</i>) <i>Societatis Jesu, multis officiis de Actis Sanctorum bene meritus</i>	787 c, 791 c d, 792 a
† Srenedi <i>reliquiæ</i>	547 d	Spes <i>clericus S. Augustini impudicitiae accusatus</i>	324 f, 325
Serenianus <i>Miditensis episc.</i>	554 a	Spreter (<i>Christianus</i>)	159 a
Serenus Grannius <i>legatus</i>	650 f	Spreter	
Serenus <i>eremita</i>	206 c		
Sergius <i>Papa III</i>	140 c		
Seripaudus <i>S. R. E. Cardinalis</i>	359 c		

IN TOMUM VI AUGUSTI.

† Willibrordus *Ultrajectinus* *episc.* 100 c f, 101 a b,
102 a b d e

Wilthoim (*Alexander*) *S. J.* 624 a

Winphelingus (*Jacobus*) *scriptor Germanus* 252 b c

Wina *Londinensis* *episc.* d e f, 505 e

Wion (*Arnoldus*) *scripsit Lignum Vitæ* 517 b

Wittegovo *abbas Augiensis* 737 a

Witweiler (*Georgius*) *S. J.* 160 c

253 b

X

Xantippus *Numidiæ* *primas* 321 f, 322 a b c

Y

Yssicia *diaconissa* 13 f, 15 c

Z

Zacagnius (*Laurentius Alexander*) *præfectus biblio-*

theca Vaticana 237 c

Zacharias *Papa* 97 c d

Zacharias *eremita* 208 a b

Zaënus *rex Maurorum Valentia* 839 c d e

Zamora (*Joannes Egidius de*) 841 a b

Zazapus *presbyter in Africa* 279 b

Zeno *imperator* 57 b

Zeytabuceit seu Zeitus Abuzeitus, *alias Azotus, rex*

Maurorum in Hispania 838c, *ad fidem deinde con-*

versus d, 839 a b c e, *idem Azeitus vocatur* f, 840

a, *et Zeite Buzeite* e f, 841, 842 b d e

Zondadarius *Cardinalis* 138 c

Zozimus *Papa* 337 e f, 433 f

Zwinglius *haeresiarcha in prælia occisus* 831 a

INDEX

TOPOGRAPHICUS

- Acernum, urbs regni Neapolitani 727 a
Acheruntina diæcesis in regno Neapolitano 712 c d
Adrumetum, urbs in Africa. *SS. Bonifacius et Thecla conjuges* 551 b c
Ædua. *Vide Augustodunum.*
Ægyptus, Africa regio. *S. Marcellus seu Marcellinus cum sociis MM. 12 c S. Pæmen anachoreta* 25 a b
Æmona vetus, quibusdam nunc Labacum in Carnioliâ, aliis Civitas-unva in Istria, ubi colitur *S. Pelagius M. An idem cum Constantiensi?* 152 et seqq.
Africa a *Wandalis vastata* 350 d e f, 351 et seqq., 439 b c d e
Agatha, urbs Gallia in Occitania, ubi concilium convocatum a *S. Cæsario Arclat.* 52 f, 53 a b c
Agaunense in Vallesia cænobium, edificatum collaborante *S. Theodoro II episc. Octodorensi vel Seduensi* 44 a b c d e
Aginnum, urbs Gallia 836 c d e
Alatrium, urbs in Italia 646 a, 662 c
Alba, Albula vel Albeta, fluvius Gallia 578 d
Alba, olim Marsorum, vel ut alii, Æquorum civitas in Italia 662 b
Alba Ripa, cænobium Gallia in diæcesi Liugonensi 619 d
† Alberici cella, locus in Hetruria 514 a
Alexandria, urbs Ægypti. *SS. Poliennus, Serapion Justilla, ac forte Hermes MM.* 188 b
Algerium vel Algeria, urbs maritima Africa 432 e, 730 d
Amanum (*Portugalete*) portus Hispania in Biscalia 757 b, 759 c d
Amasia, *Turcis Amusan*, urbs Cappadocia in Ponto 656 a b
Amasia vel Amisia, urbs in Frisia Orientali 656 a b
Ambianum urbs Gallia in Picardia 611 f
Anagnia, urbs Italia 638 e, 639 b, 646 e
Ancyra, urbs in Galatia, *SS. Gaianus, Lucianus et plures alii Martyres* 667 a
Andechs, *alias Mons sanctus, vulgo Heiligenberg*, monasterium in Bavaria 547 f, 548 a
Anegevum, urbs Gallia 547 c d
Antiochia. *SS. Sebastus, Alexander et forte Emc-rita MM. 21 c. SS. Nicæa et Paulus MM.* 513 b
Antium, urbs olim in Latio 148 c
Apenninus mons in Italia 477 c d
Appileroce, locus in Scotia 131 e f
Aqua-curtiense cænobium in Artesia 379 e
Aqua Helvetiorum, oppidum in Argoia 830 f
Aquisgranum, urbs in Germania 151 d
Aquitania, pars Gallia 508 b
Arausicanum II concilium in Gallia a *S. Cæsario Arclat. celebratum* 57 e f, 58 a b o f, 59 a b, 71 c
Arbeça, locus Catalonia in Hispania 746 c, 747 b
Arcea vel Arcia, locus Gallia in Campauia, ubi solitarie vixit *S. Ebbo ep.* 97 b
Arcis Vegetis castrum, nunc Rocabotte, oppidum

INDEX TOPOGRAPHICUS

- dum in Italia 634 e f, 638 e f
Ardmaelia, urbs in Hibernia 833 c e f
Arelas, Arelate vel Arelatum, urbs Galliae. S. *Cæsarius* episc. 50 a, 53 c. *In suburbio monialibus cœnobium condit* 53 d e f, 54 a b. *Ecclesia jus metropolitanicum defendit* 54 f, 55 a b f. *Concilium Arelatense vi celebrat* 56 d e. *Templum S. Hermeti ædificat* 60 d e f. *Laboribus apostolicis, virtutibus et miraculis urbem excolit et illustrat* 67 et seqq. *Ibidem S. Bonius ep.* 563 a
Aretium, urbs Italiae in Tuscia. B. *Benedictus Aretinus* 808 c
Arverni, Galliae populi, quorum patronus S. *Julianus M.* 172 d e, 173 b e f
Asius, fluvius parvus Italiae 816 c
Assisium, urbs Italiae in Umbria 660 c. S. *Rufinus ep. M.* 814 c. *Corporis inventio et miracula* 815 et seqq.
Atanense cœnobium, nunc canonicorum collegium in Gallia 186 b, 187 f
Atheuae, urbs in Graecia 623 c. S. *Aristides philosophus* 650 c
Athlibis, Athribis vel Atribis, urbs in Aegypto 39 e
Atrebatum, urbs Belgii in Artesia 613 e
Atribis. *Vide* Athlibis.
Audomarum, urbs in Belgio 151 d
Aventinus mons urbis Romanae 497 e f, 499 f
Augia-dives (*Reichenon*) cœnobium in Suevia 504 b
Brachium S. Pelagii M. 159 f, 160 a b c
Augusta Rauracorum, urbs olim, nunc vicus prope Basileam 579 b c
Augusta Suessionum. *Vide* Suessiones.
Augustodunum vel Aedna, urbs in Burgundiae ducatu. S. *Syagrius ep.* 84 a. *In urbe xenodochium, in suburbis S. Martini et S. Joannis cœnobium condit curat* 87 b c d e. *Ecclesiam cathedralem exornat* 87 f. *Præminentia sedis Aeduensis supra reliquas suffraganeas* 89 b
Aureliauum, urbs Galliae 566 b e, 567 d f, 569 d
Autissiodorum, urbs in Burgundiae ducatu. S. *Optatus ep. et SS. Sanctinus ac Memorius presbyteri* 680 a b c
Azuaga, oppidum Hispaniae in Extremadura 758 d e, 759 e
- B
- Bainaseo, locus in Pedemontio 539 d
Bajoarii al. Bodoarii, Bojoarii etc. an populi iidem cum Boiis, nunc Bavaris? 581 d e
Balneum, oppidum in Etruria. S. *Albericus eremita* 514 a
Barbery, parœcia diœcesis Silvanetensis in Gallia 620 a
Barhona, locus Galliae in pago Treecensi 593 d
Barcinonense in Hispania cœnobium ordinis S. M. Virginis de Mercede. *Vita religiosa S. Raymundi Nonnati* 730 a, 738 b c, 766 c d
Barium vel Barum, oppidum in regno Neapolitano 717 d e
Batua, Batavorum insula. *Vide* Betua.
Bebba, opp. Angliæ in Northumbria 692 d e
Beccensis abbatia Galliae in Normannia 547 f
Beinwila, parœcia in Helvetia. B. *Burchardus presb.* 827 b, 828 a c d e f, 829 b d e f, 830 c e, 831 a
Bellocacum al. Belvacum, urbs Galliae 610 a
- Beneventum, urbs regni Neapolitani 726 d
Bergomum, urbs in Italia. S. *Narnus ep.* 8 a
Berkingum, cœnobium in Essexia Angliæ comitatu 698 b c f
Berthem, pagus in Brabantia. S. *Verona virgo* 525 b c, 526 b
Bethisorom vel Bethsur vicus in Palæstina, ubi S. *Æthiopem Eunuchum baptizavit S. Philippus diaconus* 7 f
Betua, Batua vel Batavorum insula (*de Betuwe*) pars Geldriae in Belgio 100 c f, 102 f, 105 a
Biberacum, urbs in Suevia 492 b f
Blangiaccensis abbatia in Artesia 692 a
Bobium. *Vide* Sassina.
Boii, Bojoarii. *Vide* Bajoarii.
Bona. *Vide* Hippo-regius.
Bonæ-spei abbatia in Haunonia 379 f
Boneil, vicus in Francia 523 b, 524 b
Bononia, urbs Galliae in Picardia 579 c
Bononia, urbs in Italia 151 d, 380 a, 625 c, 629 c, 819 f
Boncheresse, vicus in Gallia 579 e
Bovinum, exigua Galliae insula in provincia Pictaviensi S. *Fermerius* 842 c f, 843 a
Bressa, locus Italiae in diœcesi Nucerina 820 f, 821 a
Bretolium vel Britolium (*Breteuil*) opp. Galliae in territorio Bellovacensi 610 a
Briegius vel Brigensis tractus in Gallia 582 d, 583 f
Brigantium, opp. Germaniae in Suevia 107 a
Brivas antiqua (*Vieille Brioude*) vicus in Arvernia 169 b c, 188 a d
Brivas, nova, Brivas ad ecclesiam (*Brioude glise*) opp. Galliae in Arvernia. S. *Julianus M.* 169 b c e f, 171 f, 172 a c. *Pluribus ibi fulget miraculis* 178 et seqq.
Broilum, al. Brodilum, Brodolum et Prodilum, locus Galliae in Bria, ubi *vitam solitariam duxit S. Fiacrius* 603 c d e, 605 f, 606 a c, 607 e
Brndusium, urbs regni Neapolitani 717 d e
Buchonia vel Buehovia, tractus Germaniae in circulo Rheni superioris 494 a
Buchovia vel Buchaugia, parthenon in Suevia. S. *Adelindis abbatissa, ejusdem fundatrix* 492 a et seqq.
Burdegala, urbs Galliae 68 a b f
Burgi, urbs in Castella veteri. *Parturientibus succurrit S. Raymundus Nonnatus* 756 c d, 757 a b, 758 c d
Burgo di Sassoferrato, locus in Italia 470 c
Burgundiones populi 508 c
Busweiler, locus in Alsatia 509 e, 511 e
Buttisbolz, locus Helvetiae in tractu Lucernensi 831 d, 832 d
Byzacena Africae provincia 551 c
- C
- Cabillonum (*Chalons sur Saone*) urbs Galliae in ducatu Burgundiae 66 b, 564 d
Cælum aureum, monasterium et ecclesia S. Petri Ticini in Italia, ubi S. *Augustini corpus depositum* 367 e f, 368 c, 369 c d e f, 370 et seqq.
Cæsaraugusta, urbs Hispaniae. S. *Dominicus puer M.* 777 a b
Cæsarea, Mauritaniae urbs 337 e f, 339 a, 432 e
Cæsarea, urbs in Cappadocia. SS. *Theodotus, Rufina et Ammia* 651 b
† Cæsarii

IN TOMUM VI AUGUSTI.

- † Caesarii cœnobium virginum prope Arelatem
in Gallia, a S. Caesario conditum 53 c d e f, 54 a
b, 69 a b, 70 a
290 c d, 432 b
- Calama, urbs in Africa
- Calamus, locus eremi Schetensis in Lybia 207 d
- Calaris, urbs in Sardina 358 c, 366 d, 385 e f
- Calatrava, opp. Hispaniæ in Castella nova 759
e f
- Cambria, nunc Wallia, Angliæ provincia 23 d
- Camerinum, urbs Italiæ in Marchia Anconitana
822 f
- Campellæ, duplex in Gallia cœnobium, alterum
in Burgundia, alterum in tractu Briegio 519
a, 522 e f, 524 a
- Campus-bonus (Cambon) parœcia diœcesis Nan-
netensis in Gallia, S. Victor solitarius 683 a
b, 684 b d
- Cantium, Angliæ regio 684 c
- Capella, olim abbatia in Helvetia 828 d o,
831 a
- Capitolium, quis in urbibus locus 19 f
- Capræ, insula regni Neapolitani 532 f
- Capua, urbs Campaniæ in regno Neapolitano.
S. Rufus M. 9 b. An episc. Capuanus? 10 c f, 11
a b c d. Alter S. Rufus et Carponius MM. 16
a. Corporum inventio in ecclesia Metropolitana,
elevatio etc. 16 c e f, 17 a b c d e
- Caranto, opp. in insula Franciæ 523 b, 524 b
- Carbonarius mons in Italia 664 c
- Carcasso vel Carcassona, urbs Gallia in Occi-
tania 73 c
- Cardona, castrum Hispaniæ in Catalonia. S.
Raymundus Nonnatus conf. 729 a b, 732 a
b, 737 d, 742 d
- Carniæ provinciæ situs 152 b c d e f
- Carpentoratense concilium in Gallia, cui præ-
sedit S. Caesarius ep. Arelat. 56 f
- Carthago, urbs in Africa. An S. Augustini lo-
cus natalis? 216 d e f. Ejus ibidem commo-
ratio ante conversionem 220 f, 221 a et seqq.,
393 et seqq. Post baptismum 239 f, 240 et
seqq. Celebris congressus Carthaginensis cum
Donatistis 300 et seqq. Varia concilia ibi cele-
brata, quibus interfuit S. Doctor 320 a b c d, 321
c d e f, 324 e f, 326 d, 339 c d
- Carzoli, opp. Marsorum in Italia 634 c e
- Cassanum, opp. in regno Neapolitano 724 f
- Castellon d'Ampurias, opp. Hispaniæ in Cata-
lonia 754 e
- Caziacum (Cheszy) cœnobium et vicus in Gal-
lia 589 f, 590 d
- Cedareni vel Cedræi, populi in Asia 557 a b
- Cella Meuardi, Vide Einsidlen.
- Cella S. Mederici (la Celle) locus in ducatu
Burgundiæ 522 a, 523 e f
- Centulensis abbatia in Gallia 379 f
- Centumcellæ, nunc Urbs-vetus (Civita-vecchia) urbs
in Ætruria 235 b c, 358 a
- Cerretania, tractus Cataloniæ in Hispania 747 d
- Certiacum, oppidum in Helvetia 111 f, 112 a
- Chasa, vicus in Africa 386 c
- Cherium, opp. in Pedemontio 539 e
- Cirta, al. Constantiua, urbs in Africa 445 e
- Civitas-nova, urbs in Istria. S. Pelagius M. 151 b
- Clasia, Clasius. Vide Asius.
- Claromontium, Arverniæ metropolis 172 d,
173 b c f
- Colomiers, opp. Gallia in Bria 595 a
- Colonia, urbs Germaniæ. Reliquiæ variæ 151 d, 379
f, 497 b, 498 a, 547 d e. Hildegardus episc.
Coloniensis an Sanctus? 813 a
- Columbkil. Vide Hy.
- Compendium (Compiègne) palatium regum Fran-
corum 584 c, 585 a
- Compsana diœcesis in regno Neapolitano 712
b c d
- Confluentia, urbs Germaniæ 530 d. B. Ritza
virgo 624 a
- Conсорanni, Conсорannum vel Conсорannum (S.
Lizier de Conserans) urbs in Novempopulania
Galliæ provincia. S. Liccrius vel Glyccrius episc.
45 a
- Constantia, urbs Germaniæ in Suevia. S. Gebhardus
vel Gebhardus ep. 106 a, 111 a b c. S. Pelagius
M. 151 c, 152 a, 158 f, 159
a b c d
- Constantiua. Vide Cirta.
- Constantinopolis. SS. Ollius et Stephanus diaconus
MM. 20 c. S. Alexander patriarcha 195 b, 466 f,
467 a d. SS. Hypatius ep., et Andreas presb.
MM. 514 h
- Conventreia, abbatia in Anglia. Brachium S. Au-
gustini 378 f, 379 a
- Corinthus, Græciæ civitas 623 c
- † Cornelii cœnobium. Vide Iuda.
- Crescentinum, opp. Italiæ in Pedemontio 626 b
- Crispeium (Crespy) urbs Gallia in Vallesia 592 a
- † Crucis monasterium in Umbria: B. Alberti-
nus 811 c, 812 b
- Çuera, Vide Zuera.
- Curium, urbs in Cypro iusula. S. Philonides ep.
et M. 544 b c f
- Cusentina diœcesis in regno Neapolitano 712 c d
- Cyreste vel Cytharista, locus Gallia in Provin-
cia 80 f

D

- Daroca, oppidum Hispaniæ in regno Arago-
niæ 771 c, 772 a
- † Decombes, locus in Somersetiensi Angliæ comita-
tu, ubi S. Decumanus eremita vixit et martyr
obiit 23 b, 24 d e
- Dertona, urbs Italiæ 367 a b, 368 e f, 369 a b
- Dianium, Dianum seu Diauæ-vallum, opp. in regno
Neapolitano 11 c d
- Diolcos, eremus in Ægypto 39 d
- Disertinense monasterium in Rhætia 827 f
- Divio (Dijon) urbs in ducatu Burgundiæ, ubi
in duobus sacello miraculis claræ S. Fiacrius
616 et seqq.
- Doue, vicus in Bria Gallia provincia 589 a
- Doverense olim monasterium Gallia in agro Citori-
censi 680 d, 681 b et seqq.
- Druentia (la Duranee) Gallia fluvius 71 e
- Duacum, urbs in Belgio 151 d, 379 e, 602 a
- Dubis al. Duuius, amnis in comitatu Burgundiæ
581 a
- Duerenstadium, Durstadium (Wyck te Duerstede)
opp. in Belgio 101 a, 105 a
- Dunstor, castrum in Anglia 23 b f
- Durevel vel Durvel, vicus in Cadurcensi Gallia pro-
vincia 29 c

E

- Eboriacus. Vide † Faræ cœnobium.
- Eciija, urbs Hispaniæ in Andalusia 759 e
- Ehrenbreittien, castrum in Germania prope Confluen-
tiam 624 e, 625 e
- Einsidlen, al. Eremus Deiparæ vel Cella Menardi,
cœnobium in Helvetia 110 a b, 129 c
Eleemosyna,

INDEX TOPOGRAPHICUS

- Eleemosyna, abbatia diœcesis Carnotensis in Gallia 381 a
- Elgou. *Vide* Erichgewe.
- Elst, vicus Betuæ in Geldria Belgii provincia. S. *Werenfridus presbyter* 100 b c f, 101 a, 102 e f
- Embrica, opp. iu Clivia; *quo translata reliquæ* S. *Werenfridi* 101 d e
- Emona. *Vide* Emona.
- Emporiæ (*Ampurias*) opp. Hispaniæ in Catalonia 754 d
- Entlibuech, locus in Helvetia 832 b
- Epternacum, opp. et cœnobium in ducatu Luxemburgico. *Caput S. Sabinæ M.* 498 a, 675 b
- Eremus Deiparæ. *Vide* Einsilden.
- Erestein, *olim* parthenon in Alsatia 548 a
- Erichgewe, Erigove, Elguu, locus in Suevia 493 c d
- Ernaginum, locus Galliæ iu Provincia 78 e
- Eugubium, urbs ducatus Urbinatis in Italia 818 d
- Exiensis abbatia Galliæ in diœcesi Aginnensi. S. *Aduinus* 826 f a b
- F
- Facundiana *vel* Facundiniana vallis in Italia 470 b
- Faom S. Clodoaldi (S. *Clou*) locus in insula Franciæ 614 e
- Fanum S. Dionysii, opp. insula Franciæ 612 a
- Fanum S. Germani in Laya, opp. in insula Franciæ 800 e
- † Faræ seu Eboriacense cœnobium in Meldensi Galliæ diœcesi 578 e f, 602 a, 604 b
- Felua. *Vide* Velavia
- Feuabora. *Vide* Kilfenora.
- Ferrariensis abbatia Galliæ in diœcesi Senonensi 547 f
- † Fiacrii monastorium in territorio Meldensi, *fidelium peregrinationibus et Sancti, cuius nomen fert, miraculis celebre* 598 d e f, 607 c d, 609 et seqq.
- Figiacense cœnobium in Gallia 467 d
- Firmitas Galcheri (*la Ferte Gaucher*) oppidum Galliæ in Bria 593 c
- Flurentia, urbs Italiæ 134 f, 534 e, 535 d
- Folkstoniense cœnobium Angliæ iu Cantiu S. *Eanswida abbattissa* 684 c e, 685 e, 687 b c
- Fontaine, vicus in Gallia prope Divionem 619 c
- Fontilianum monasterium in regno Neapolitano a S. *Amato constructum vel instauratum* 715 b c d e f, 723 e f
- Forum-Sempronii, urbs Italiæ. SS. *Maurentius, Urbanus, Avitus, Maternianus et Vincentius MM.* 665 a b
- Fucinus lacus in Italia 664 b
- Fulginium, urbs Italiæ in Umbria 818 d, 824 a
- Fussala, locus in Africa 342 b c
- G
- Gades, urbs Hispaniæ, *peste liberata per S. Raymondum Nonnatum* 775 a et seqq.
- Ganodorum, opp. in Helvetia 111 f, 112 a
- Garganus, mons in Apulia 195 e
- Gaudiacum, vicus in Galliæ prope Turones 185 e, 186 f
- Gemeticense cœnobium Galliæ in territorio Rotomagensi. S. *Ameltrudis virgo* 620 c, 621 d
- Genua, urbs Italiæ 367 a 368 d c, 369 a
- Gertrudis-Berga, opp. in Belgio 648 d
- Gerunda, urbs Hispaniæ in Catalonia 749 a b. *Præstita ibi beneficia a S. Raymundo Nonnato* 760 et seqq. 763 c d e f, 764 a b c d
- Glastonia, opp. et abbatia in Anglia 379 b, 688 e. S. *Patricius ep.* 833 a
- Gualdum, opp. in Italia 467 c, 470 b c, 831 c e
- Guletanum S. Salvatoris monasterium in regno Neapolitano 723 e, 724 c d
- H
- Habesburgh, castrum in Helvetia 830 c d
- Hard, pagus iu Suevia 125 c
- Hastier, cœnobium iu diœcesi Leodiensi 486 a
- Hederensis parthenon in agro Parisiensi 598 c
- Hoiligen-berg. *Vide* Andechs.
- Helena, urbs Galliæ in comitatu Ruscinonensi 747 c
- Hemmenrode, abbatia in Trevirensi archiepiscopatu 496 b
- Hersfeldense cœnobium in Germania 151 d
- Hibernia insula. S. *Flannanus ep.* 488 a. S. *Modanus* 565 b. S. *Fedlimidus episc.* 814 a. S. *Fagnanus episc.* 824 b
- Hiense cœnobium in Scotia hodierna, *ubi vitam monasticam duxit S. Aidanus* 689 a b c
- Hippo Diarrhytus, urbs Africa 321 d
- Hippo-regius, *al.* Bona, urbs in Africa. *Augustinus Ecclesiæ doctor* 213 b, 429 e *Monasterium virorum ibidem institutum* 257 d e f, 258 a b, 260 c d e f, 386 c d, 428 e, 430 f. *Et sanctimonialium congregatio* 284 b c d e f. *Quid ibi præclare egerit sacerdos* 256 et seqq. *Quid episcopus* 430 et seqq.
- Hirschtal, monasterium virginum in Germania 128 c
- Holy-iland. *Vide* Lindisfarne.
- † Honorati insula *Vide* Lerina.
- Honorificus, vicus in Gallia 572 a b, 575 e
- Hurguhard forte Urchart; *quod vide.*
- Hy, Hu, Hoia, *etc.* nunc Jona et Colombkil, exigua hodiernæ Scotiæ insula 689, a b c
- I
- Jaca *vel* Jacca, urbs in Hispania 496 a
- Janua. *Vide* Genua.
- Iberus, fluvius Hispaniæ 771 f, 782 b f
- Ilcinum, *al.* Mons Ilcinus *vel* Ilcinus, opp. in Hetruria 379 d
- Ilerda, urbs Hispaniæ in Catalonia 45 d
- † Joannis cœnobium monialium. *Vide* † Mariæ.
- Jona. *Vide* Hy.
- Jotrum (*Jouarre*) cœnobium Galliæ in Bria 582 c, 583 a e. S. *Ebregisilus vel Ebraisilus episc.* 694 b c
- Joyacum, locus in Gallia prope Murones 186 a
- Inda (*Cornelis-munster*) cœnobium prope Aquisgranum. *Reliquiæ S. Hermetis M.* 149 c f, 150 a
- Insula, cœnobium Arelati suburbanum, *cui abbas præfuit S. Cæsarius ep.* 66 a e, 564 e
- Isara *vel* Isera, Galliæ fluvius in Delphiuatu 75 d
- † Juliani cœnobium Turonense in Gallia 185 f
- Jussiacus, locus in Gallia 577 d, 579 f,
- K
- Kilfenora, *al.* Fenabora, opp. et diœcesis in Conuacia Hiberniæ provincia S. *Fagnanus ep.* 824 c e f
- Kilaloo

IN TOMUM VI AUGUSTI.

Killaloo. *Vide* Laonia.

Kilmorensis diœcesis in Hibernia. *S. Fedlimidus episc.*
814 a b d

L

Labacum, urbs Germaniæ in Carnioliâ 152 d
Langenmatt, villa in Argoia Helvetiæ tractu
830 e

Laonia, *al.* Killaloo, opp. et diœcesis in Hibernia.
S. Flannanus episc. 488 a c

Lanstein, locus in Germania 625 e

Larissa, Thessaliæ metropolis 623 c

Latiniacum (*Lagny*) opp. Galliæ in Bria 607 e

Laudunum seu Lugdunum clavatum (*Laon*) urbs in
insula Franciæ 579 a

Lauffenberg, opp. in Helvetia 112 a

Laurentianense monasterium Hispaniæ in Gallicia
649 c

Lembeke, vicus in Brabantia et Hannoniæ confinibus
528 e f, 530 d

Leocata, urbs Siciliæ 140 a b

Leontiu, urbs in Sicilia. *S. Euthalia V. et M.*
12 a

Lerina, Lerinum vel Lerinus, Galliæ insula et cœno-
bium celebre, *cujus alumnus S. Cesarius Arelat.*
65 b c, 66 c

Lesatense cœnobium Ord. S. Benedicti in Rivensi
diœcesi Galliæ 22 b e

Liguria, Italiæ regio 191 d

Lima, urbs Americæ in Peruvia 385 c

Limolium, opp. Galliæ in provincia Petrocoriensis,
in cuius vicinia S. Alvera V. et M. 836 a b

Linays, opp. in Gallia 518 f, 519 b

Lindisfarne, *nunc* Goly-iland, insula Angliæ. *S. Aidanus ep.* 688 a. *Episcopatum ibi et monasterium erigit*
690 b c d e

Londinum, urbs Angliæ. *S. Sebbus rex* 516 b c

Longus-Campus, monasterium prope fanum S. Clodoaldi in agro Parisiensi. *B. Elisabetha seu Isabella virgo regia fundatrix* 787 a b, 788 b c, 801
c d e f

Lorbanense cœnobium in Lusitania 159 e

Lotharingia *antiqua* 530 a, 595 e

Lovanium, urbs in Brabantia 525 b c

Lucediense monasterium in Pedemontio. *S. Bononius abbas*
625 c

Lucerna, urbs in Helvetia 832 b

Luco, castrum Galliæ in Provincia 79 a, 80 e

Lugdunum, urbs in Gallia 86 a b. *S. Etherius ep.*
91 b

Lugdunum clavatum. *Vide* Laudunum.

Luxoviense monasterium in Gallia 572 c d e, 577 b
c d e

M

Macerata, urbs in Italia 542 b

Mæbera, opp. in ducatu Luxemburgico ad Mo-
sellam 675 b

Madaura, opp. in Africa 220 f, 289 c, 353 c, 393 a

Magdunum, opp. in Gallia. *B. Agilus vicecomes*
566 a

Marautium, opp. Galliæ in tractu Alnetensi 465 d

† Mariæ *olim, nunc* S. Joannis cœnobium monialium
prope Augustodunum in Gallia 87 e

Augusti Tomus VI.

Mariæburgum, opp. in Hannonia 485 f

Mariolum, locus Galliæ in territorio Meldensi 593 f

Marsi, Italiæ populi 652 c, 662 a

Marnia, Scotiæ provincia. *S. Malrubius monachus et M.* 131 a

† Martini cœnobium prope Augustodunum in Gallia
87 c d, 521 f, 522 a

† Martini monasterium in Suevia, *al.* Wcingarten
128 b c, 129 b d

Massilia, urbs Galliæ 80 a f

Matisco (*Mascon*) urbs in ducatu Burgundiæ 86 c

Matritum, urbs in Castella nova. *Beneficia obtenta a S. Raymundo Nonnato* 755 e f, 756 a b, 771 b

Matroua, Galliæ fluvius 608 e

Maurianensis diœcesis in Sabaudia 89 e f

Medenblick, opp. in Hollandia Boreali 101 a

† Mederici Cella. *Vide* Cella.

Mediolanum, urbs Italiæ. *S. Augustinus artem rhetoricam profitetur, fil. Catechumenus et baptizatur*
227 et seqq., 353 e f, 385 d e, 405 et seqq.

Meldæ, urbs Galliæ in Bria 579 a. *In ejus territorio S. Fiacrius eremita* 598 a. *Sacrum corpus Meldas transfertur et elevatur* 600 c d e f, 601 a b

Melodunum, urbs Galliæ in Bria 522 f, 524 a, 591 e

Mernia. *Vide* Marnia.

Meroë, urbs et insula Africæ 7 a

Messana, urbs Siciliæ 726 e

Metæ, urbs in Lotharingia. *S. Adelphus episc.* 504 c

Mexicum, urbs Americæ. *Cultus S. Dominici pueri M.* 780 e f

Miciacense S. Maximini cœnobium in Gallia 566 b e f.
568 c d e

Milevum, urbs in Africa 324 c

Minodia (*Mondonedo*) opp. Hispaniæ in Gallicia
649 c

Mirancourt, parœcia diœcesis noviodunensis in Gallia
620 b

Misinum, *olim* opp. Marsorum in Italia 664 b

Molhanium, locus in diœcesi Leodiensi. *S. Elmerus vel Ermelius ep.* 485 c f

Momonina, provincia Hiberniæ 488 b

Mora, locus in regno Neapolitano 728 e

Morano, locus in Italia 470 c

Mons-Letherici, *al.* Mons-Lethericus (*Mont-Lehercy*)
vicus in insula Franciæ 610 a

Mons Samarius, vicus in Italia prope Dertonam 368
e f

Mons sanctus. *Vide* Serra santa.

Mons Senarius. *Vide* Senarius.

Montella, opp. in regno Neapolitano 724 e, 726 e

Montigny, vicus Galliæ in Bria 608 d

Montis Louveti cœnobium in Rothomagensi Galliæ
diœcesi 601 f

Moutis-Virginis monasterium in regno Neapolitano
718 b c, 723 d

Mosa, vicus in Gallia 580 a, 581 f

Mucra vel Mugra, duplex hujus nominis fluvius in Gal-
lia 578 e

Murense cœnobium in Helvetia 830 c d e

N

Nannetodurum (*Nanterre*) vicus agri Parisiensis in
Gallia 800 e

Neapolis, urbs Italiæ in Campania 498 a

Neovilla. *Vide* Novum-Villare.

Nicosia, urbs in insula Cypro 3 d e

114 Niewenhove

INDEX TOPOGRAPHICUS

- Niewen-hove, locus in Flandria 150 c
 Nitria, eremus in Ægypto 207 e
 Nola, urbs Italiae in Campania 549 c
 Northumbria, Angliæ provincia 104 f, 689 d e, 690 b c, 691 c d
 Noviodunum, Noviomum seu Noviomagus Veromandorum (*Novyon*) urbs Galliae 579 a, 608 c
 Novum-Villare, *al.* Nova-Villa seu Neovilla (*Neiweyler*) opp. et *olim* cœnobium in Alsatia. *Corpus S. Adelphi ep. et miracula* 505 c d, 508 f, 509 et seqq.
 Nuceria, opp. Italiae in Umbria 818 d, 821 c
 Nursia, opp. ditionis Ecclesiasticæ in Umbria 821 c
 Nuscum, opp. in regno Neapolitano. *S. Amatus ep.* 701 a c, 710 e f, 713 b c
- O
- Oberndorf, locus in Suevia 111 a
 Octodurum, opp. in Helvetia 43 c
 Oesia, *olim* Ysara vel Ysera (*l' Oise*) fluvius Galliae 608 e
 Opta, urbs Hispaniæ in Castella nova 755 d, 756 f
 Oranum, urbs maritima in Africa 386 b
 Osca (*Huesca*) urbs Hispaniæ in Aragonia 745 c
 Osorium, castrum Hispaniæ in regno Legionensi 649 c
 Ostia Tiberina, Italiae portus. *Obitus S. Monicae* 235 f
 Oximus vel Oximum (*Hiesmes*) opp. Galliae in Normannia 590 a
 Oxyrynchus, urbs in Ægypto. *An in hac vel hujus vicinia passi SS. Marcellus et socii?* 13 c d e f
- P
- Padus, Italiae fluvius 122 a b c
 Pampelona, urbs Hispaniæ in regno Navarrae 770 d, 771 d
 Panormitanum monasterium S. Hermetis vel Hermæ, *nunc* S. Joannis de Heremitis 148 c d
 Papia. *Vide* Ticinum.
 Parisii, *S. Medericus abbas* 518 a
 Patavium, urbs in Italia. *S. Syrus ep.* 652 a
 Peczy, parocia diœcesis Meldensis in Gallia 619 f
 Peloponnesus, provincia Græciæ 623 c
 Perpinianum, urbs Galliae in comitatu Ruscinonensi 747 c. *Miracula S. Raymundi Nonnati* 761 e f, 762 a et seqq.
 Pertensis ager in Campania Galliae prov. 575 f
 Perugia, urbs in Umbria. *SS. Euthymius, uxor ejus, et Crescentius filius martyr* 512 c, 842 a
 Petershusium vel Petri-domus, cœnobium in Suevia, *a S. Gebhardo conditum et ditatum* 109 c d e f, 111 b c d e, 117 c d, 118 b c d e f, 119 d, 121 b, 124 a. *An ibi caput S. Gregorii Magni?* 110 c d e f
 Petra, locus cremi Scethensis in Lybia 200 b
 † Petri in Cælo aureo ecclesia et monasterium. *Vide* Cælum aurum.
 † Petri Vivi cœnobium Galliae in suburbiis Senonensibus, *e quo prodiit S. Ebbo ep.* 96 c d, 97 e f, 99 f, 110 d
 Pfannenbergl, locus in Suevia prope Brigantium 108 a, 112 f. *Plurimis ibi miraculis fulget S. Gebhardus* 124 et seqq.
- Phrygia, Asiae regio. *S. Paulinus ep. Trevirensis* 668 a
 Picenum, tractus Italiae 664 b
 Pictavium, urbs Galliae. *S. Agon ep.* 826 c
 Pincis, locus in urbe Romana, *ubi sepultus S. Felix M.* 549 d e f, 550 a et seqq.
 Pisper vel Pispir, mons Ægypti, in quo monasterium S. Antonii 26 e f
 Placentia, urbs Italiae 121 b, 379 d
 Planchtal. *Vide* Vallis-planctus.
 Planciacum, vicus in Belgio prope Duacum 602 a
 Pons-Saravi. *Vide* Saræ-pous.
 Porcianum castrum *olim* in Italia 646 a
 Portel, locus Hispaniæ in diœcesi Urgellensi, *S. Raymundi Nonnati patria, sepultura miraculosa, insignis cultus, et miracula* 732 c d o f, 733 a b c d, 737 c, 739 a, 740 f, 742 d e, 743 b, 764 f, 765 a et seqq.
 Portense territorium in Gallia 572 a, 575 e f
 Portugalete. *Vide* Amanum.
 Potamum, opp. Germaniæ in Suevia 107 a
 Potentia, urbs Lucaniæ in regno Neapolitano. *SS. Felix, Arontius, Sabinianus, et Honoratus MM.* 21 a b
 Præmonstratum, vicus Galliae in Picardia cum abbacia celebri 615 f, 616 a
 Praga, metropolis Bohemiæ 151 e, 155 e, 379 f, 380 a
 Provinum vel Pruvinum, urbs Galliae in Bria 591 e, 614 e
 Psylli, populi Africae in Libya 559 f
- R
- Radolium (*Reuil*) cœnobium in Gallia 582 c, 583 e
 Ragusium, urbs in Dalmatia. *Reliquiæ S. Augustini E.D.* 379 c
 Ravenna, urbs Italiae 70 b e, 820 a
 Reckingen, vicus in Helvetia 112 a
 Reichenou. *Vide* Augia-dives.
 Remi, urbs Galliae 184 b e
 Resbacum, cœnobium Galliae in Bria. *S. Agilus abbas* 569 b, 573 b c, 582 d, 583 c, 584 e, 585 b. *Fidelium peregrinationes et Sancti miracula* 587 et seqq.
 Rhætia, regio 117 c
 Rhaitum, locus in Arabia 205 a
 Rigulæ (*Rivoli*) opp. Italiae in Pedemontio. *Corpus B. Antonii Ripolani miraculis clari* 530 c, 531 e f, 532 c, 538 et seqq.
 Rivi (*Rieux*) urbs et diœcesis Galliae in Occitania 4 f. *SS. Calixtus et Cyprianus MM.* 22 b
 Rocabotte. *Vide* Arcis Vegetis castrum.
 Roma. *S. Hermes M.* 142 c, 147 f, 148 a b f, 151 b. *SS. Helias, Stephanus diaconus et Polliona* 188 b. *Commoratio S. Augustini ante baptismum* 224 et seqq., 403 e f, 404 et seqq. *Post conversionem* 236 et seqq. *S. Scrapia V. et M. et S. Sabina M.* 496 c. *SS. Candida V. et M., Felix, Foricia, Adansia, Gemellina cum sociis MM.* 515 a. *SS. Felix presb. et Adauctus MM.* 545 c. *S. Gaudentia V. et M.* 553 a. *S. Pammachius* 555 a
 Romania, ditio Romani imperii in Africa 441 a
 Ronse. *Vide* Rothnacum.
 Rosciano, vicus in Italia 824 d
 Rosdela, locus in Hiberua 833 c e f
 Rossensis

IN TOMUM VI AUGUSTI.

Rossensis diœcesis in Hibernia	824 f, 825 a	Sublacum, opp. et celebris abbatia in Italia	635 c d e
Rossia, Scotiæ provincia	131 e		f, 641 d, 642 e
Rotevilla (<i>Rotweil</i>) opp. Germaniæ in Suevia. <i>Reliquiæ S. Pelagii M.</i>	155 e f, 156 a et seqq.	Suessiones, <i>al.</i> Augusta Suessionum, urbs in Franciæ insula	610 a
Rothnacum, <i>al.</i> Rotornacum (<i>Ronse</i>) opp. in Flandria, <i>reliquiis S. Hermetis M. et votivis peregrinationibus celebre</i>	149 f, 150 a b c d e f, 151 a	Suffetula, urbs in Africa	553 c f
Rotomagus vel Rothomagus, urbs in Gallia	462 a, 610 b	Sufi, urbs Africae. <i>LX SS. Martyres</i>	553 c, 554 a b
Ruscinonensis comitatus in Gallia	747 d	Surene, vicus in agro Parisiensi	808 a
Rutena vel Ruteni (<i>Rodez</i>) urbs Galliæ in Aquitania	49 d	† Symphoriani cœnobium in Gallia prope Augustodunum	521 f, 522 a
Rutilensis Cartusia ad ripam Mosæ	379 e	† Syri villa, pagus Italiæ in agro Patavino	652 b e
		Syrmium, urbs in Pannonia inferiore. <i>S. Basilla virgo</i>	515 c, 516 d

S

Salernum, urbs in regno Neapolitano. <i>SS. Fortunatus, Caius, et Anthes MM.</i>	163 b c, 710 e f, 711 a et seqq., 726 d
† Salvatoris monasterium. <i>Vide Guletanium.</i>	
Sanarius mons. <i>Vide Senarius.</i>	
Santones, urbs in Gallia. <i>S. Ambrosius ep.</i>	212 a.
<i>S. Bibianus seu Vivianus ep.</i>	461 a e f, 463 d
Saræ-pons vel Pons-Saravi (<i>Sarbruck</i>) opp. Germaniæ	511 e
Sardinia insula, quo corpus <i>S. Augustini ex Africa translatum</i>	363 f, 364 a et seqq., 366 c d
Sassina, Sarsina, Saxina vel Bobium, urbs in Italia. <i>S. Vicinius ep.</i>	189 a, 190 d, 191 d, 514 a d
Saxones, Germaniæ populi	464 e f, 465 c
Saxonum Orientalium regnum in Britannia	516 f
Saxum-Ferratum, opp. in Italia	842 a
Scala, urbs regni Neapolitani	497 f
Scethe vel Schete, eremus in Lybia. <i>S. Pamen anachoreta</i>	25 a b, 26 e. <i>S. Moyses Æthiops</i>
Schüpsen, parœcia in Helvetia	831 d
Sedunum, urbs in Helvetia	43 c
Seleucia, urbs in Asia	145 b c
Selingenstadium, opp. in Franconia. <i>Reliquiæ S. Hermetis M.</i>	149 a b c
Senarius mons Tusciæ in Italia. <i>B. Manellus Antelensis</i>	133 a b c, 137 a, 138 b. <i>B. Bonajuncta</i>
	783 b
Sereciacum, locus in ducatu Burgundiæ	619 f
Senones, urbs Galliæ. <i>S. Ebbo et B. Gericus, Gnericus, vel Goëricus ep.</i>	94 b, 96 f, 97 b c
Serpico, vicus in regno Neapolitano	724 f
Serra-Santa, locus in Apennino monte Italiæ	467 f, 470 a, 479 a
Settimo-Rotaro, vicus in Italia. <i>Cultus S. Bononii abbat</i>	626 c
Sinai, mons in Arabia Petræa	628 d, 824 d e
Sins, parœcia in Helvetia	831 e
Sirmium. <i>Vide Syrmium.</i>	
Solodorum, urbs Helvetiæ	832 a
Soumersetia (<i>Sommerseths-hire</i>) Angliæ comitatus. <i>S. Decumanus eremita et M.</i>	23 a b
Soria, urbs Hispaniæ in Castella veteri	759 e
Sotia. <i>Vide Vicus-Julius.</i>	
Spoletum, urbs Italiæ in Umbria. <i>S. Primianus M., ut fertur</i>	664 c
Spoletanus ducatus in Italia	473 c
Stella, opp. Hispaniæ in Navarra	771 f
Stypsoches, prædium prope Oxyrynchium in Ægypto	13 e

T

Tadinum, Tadinium vel civitas Tadinatum (<i>Taino</i>) urbs olim episcopalis Umbriæ in Italia. <i>S. Fa-cundinus ep.</i>	467 b c, 468 et seqq., 473 c. <i>S. Ju-ventinus archidiaconus</i>
Tafalla, opp. Hispaniæ in regno Navarrae	773 f, 774 a
Tagasta. <i>Vide Thagasta.</i>	
Talen, vicus in Gallia prope Divionem	619 d
Tarba, urbs Galliæ in Aquitania	49 b c
Tarrega, locus Cataloniæ in Hisp.	745 f, 747 b
Telo Martius (<i>Toulon</i>) urbs Galliæ in Provincia	75 d
Ternodorum. <i>Vide Tornodorum.</i>	
Teruanna, olim urbs Belgii in Artesia	579 c
Terulum. <i>Vide Turonium.</i>	
Thagasta vel Tagasta, opp. in Africa. <i>S. Augustini patria</i>	216 b c d, 386 b. <i>Piam ibidem et communem cum sociis vitam instituit</i>
	245 e f, 246 a et seqq.
† Theodori ecclesia in Latio Italiæ regione, <i>nunc diruta</i>	646 d e
Thessalonica, urbs in Macedonia. <i>S. Fantinus monachus</i>	621 c f
Thianensis vel Thiavensis civitas in Numidia	445 e
Tibur, urbs Italiæ	634 f, 635 a
Ticinum, urbs in Longobardia. <i>S. Joannes ep.</i>	103 a b.
<i>Corpus S. Augustini ex Sardinia eo translatum</i>	365 a b c d e, 366 e f, 367 et seqq.
Tigava <i>al.</i> Tigavæ, Tigaviæ etc., opp. in Africa	440 f, 441 a
Tigurum (<i>Zurich</i>) urbs in Helvetia	110 a
Toletum, urbs in Hisp.	383 b c
Tolosa, urbs Galliæ	464 b, 465 b. <i>Beneficia obtenta a S. Raymundo Nonnato</i>
	741 c d
Tomi, urbs in Ponto. <i>An palæstra SS. Marcelli et sociorum MM.?</i>	13 c d e f
Toppaia, villa magni ducis Etruriæ	601 c
Tornuacum, urbs in Belgio	151 d, 579 b
Tornodorum (<i>Tonnerre</i>) opp. et comitatus in Gallia	95 a, 99 e f
Torrella, oppidulum in regno Neapolitano	728 e
Tortona. <i>Vide Dertona.</i>	
Trajectum ad Mosam, urbs Brahantiæ	530 a
Transaque, opp. Marsorum in Italia <i>SS. Cævidius et socii MM.</i>	652 b c f, 653 e f, 664 b e
Trebæ, urbs Italiæ in Latio. <i>S. Petrus confes.</i>	634 a b, 638 b c, 644 a b, 646 d e, 647 a d
Trevi, opp. Italiæ in Umbria	821 a d
Treviri, urbs Germaniæ	595 b, 668 a. <i>Corpus S. Paulini ep., et basilica in ejus honorem condita</i>
	672 e f, 673 et seqq., 678 c d e
Tunetum, urbs in Africa. <i>B. Antonius Ripolanus M.</i>	530 b c, 531 e, 730 d
	Turgoviensis

IN TOMUM VI AUGUSTI.

Turgoviensis tractus in Helvetia	123 f	Vincella vel Vinicella, locus in Arvenia, ubi passus S. Julianus	175 f
Turiaso, urbs Hisp. in Aragonia	771 f	† Vincentii de Bullion, parœcia diœcesis Carnotensis in Gallia	620 b
Turolium, al. Turulium vel Terulum (<i>Tervel</i>) opp. Hisp. in Aragonia	837 f, 838 a d e, 839 a, 842 b	Vindogladia, Angliæ opp. S. <i>Curthburga regina et abbat.</i>	696 u, 700 f
Turones, urbs in Gallia. S. <i>Juliani M. reliquæ et miracula</i>	184 f, 185 a et seqq., 569 a	Virnenburg, locus in Germania	625 e
Tutela, urbs Hisp. in Navarra	755 b c, 771 e	Virzio, Virzio (<i>Vierson</i>) opp. Gallia in agro Bituricensi. <i>An ibi corpus S. Optati?</i>	680 e, 681 b et seqq.
V			
Valentia, urbs Gallia in Delphinatu. <i>Synodus ibidem celebrata</i>	58 d, e, 75 d	Vitodurum (<i>Winterthur</i>) opp. Helvetiæ	107 d
Valentia, urbs Hisp. 379 d, 495 f. <i>BB. Joannes sacerdos et Petrus Laicus MM. Ord. FF. Minorum</i> 837 a b. <i>Urbs Mauris erepta et origo conventus Valentini Minoritarum</i>	838 et seqq.	Ultonia, Hiberniæ provincia. S. <i>Modanus</i>	565 b
Valeria, olim Italia regio	664 b	Ultrajectum, urbs in Belgio	101 c, 105 a
Vallesia, Helvetiæ tractus. S. <i>Theodorus II. ep. Octodorensis vel Sedunensis</i>	43 c	Ulyssipo, urbs in Lusitania 379 d. <i>Beneficia S. Raymundi Nonnati in partu aliisque necessitatibus</i>	757 c d e f, 758 a b, 772 b et seqq.
Vallis-planctus (<i>Planchtal</i>) locus in Suevia	492 f	Urbs-vetus. <i>Vide Centumcellæ.</i>	
Vasense concilium in Gallia celebratum a S. <i>Cæsario ep. Arelat.</i>	58 c	Urchart, pagus in Scotia	131 f
Velavia, Veluvia vel Felua (<i>de Veluwe</i>) pars Geldriæ in Belgio	105 d	Vultiacus, al. Vulciacus vel Wiltiacus vicus in Gallia	582 f, 583 a
Velaunia, Galliaprovincia	179 c	W	
Vendinensis vel Vindinensis oppidi situs	499 c d e f	† Walburgis cœnobium monialium in Germania	129 d e
Vercellæ, urbs Italia in Pedemontio	629 f	Wallia, Angliæ provincia	23 d
Verecundi villa prope Mediolanum. <i>Utiles in ea occupationes S. Augustini catechumeni</i>	229 et seqq., 353 f, 423 b et seqq.	Wandali populi	350 d e f, 351 et seqq., 439 b c d e
† Veronæ, olim S. Crucis sacellum in Brabantia prope Lovanium	526 a b, 529 d	Warasci populi in Gallia	581 a
Veronhofen, Veronhute, cœnobium monialium ad Rheum forte fictitium	525 f, 526 a, 529 f, 530 a	Weingarten. <i>Vide</i> † Martini cœnobium.	
Ugernense castrum in Gallia	71 b	Westervoert, vicus comitatus Zutphaniæ in Belgio, ubi <i>Evangelium prædicavit S. Werenfridus</i>	100 c f, 101 b, 103 b c
Vibriacensis vicus in diœcesi Claromontana	188 a d	Wiltiacus. <i>Vide</i> Vultiacus.	
Vicus, opp. in Italia	646 b	Winburnense cœnobium monialium in Dorcestria Angliæ comitatu. S. <i>Curthburga regina et abbatissa</i>	696 a b, 698 e f, 699 a
Vicus, opp. Hisp. in Catalonia, ubi variis S. <i>Raymundi Nonnati openi experti</i>	749 a, 754 f, 755 a b, 766 o f, 767 a et seqq.	Winterthur. <i>Vide</i> Vitodurum.	
Vicus-Julius, al. Vico-Julius et Sotia (<i>Aire</i>) urbs Gallia in Vasconia	49 d	X	
Vidula (<i>tu Vêle</i>) fluvius Campaniæ in Gallia	620 b	Xixena, opp. Hispaniæ in Aragonia	745 c
Vienna, urbs Gallia in Delphinatu. <i>Inventio capitis S. Juliani M. ejusque cultus</i>	172 f, 173 b, 174 a, 177 b c	Y	
Villa-major, opp. Hisp. in diœcesi Barcinonensi. <i>Cultus S. Licerii ep.</i>	45 d	Ysara vel Ysera. <i>Vide</i> Oesia.	
Villa-nova, locus in Bria Gallia prov.	594 c	Yvelinense monialium olii cœnobium prope Massiliam	70 a, 71 d
Villorý, vicus in Burgundiæ comitatu	575 e	Yvor, parœcia Gallia in diœcesi Suessionensi	619 f
		Z	
		Zuera vel Quera, opp. in Aragonia. <i>Cultus S. Licerii</i>	45 e f, 46 a
		Zurzach, opp. in Helvetia	111 f, 112 a

INDEX ONOMASTICUS

A

A dens, assistens	723 d	Croca, crocea, crossa, croza, fulcrum subalarc	511 e, 539 a e
'Αγάπη, eleemosyna	35 f	Crocca, baculus viatoris superne incurvus	648
Alba, vestis linea talaris Missam celebran- tium	73 b		d, 644 c
Altarium, basis thecæ, cui reliquiæ imponuntur	590 b	Cucuma, cucumula, locus intra templum baptizandis infantibus destinatus	79 a, 80 d
Anax, vasis sacri species	179 d	Curialis, officium in curia administrans	217 f
Arantinus, forte fragilis	69 e, 71 c	Curtis vel Cortis, locus in quo aluntur pauperes pu- blicis cleemosynis	679 f
Archichorus, qui in choro sacrae liturgiæ præest	615 b, 616 a	Custurarius, sartor	617 d

B

B asterna, vehiculum lectum	500 c, 501 d
Βαυκαλιον, vasis species	43 c
Birrus, indumentum lincum, quod vulgo rochetum a voce Italica rochetto nominatur	63 a
Botium, tumor	617 b, 618 a
Brachiale, pars vestis, quæ ab humero usque ad ma- num brachia operit	632 a
Broca vel Brocca, epistomium	510 d, 511 e
Buda, species ignominiosa vestis	297 e
Bursa, locus publicus in quem conveniunt mercat- tores	535 e

C

C aldarium, ahenum	822 e
Caminus vel caminum, via	539 f, 541 a
Candida, ludorum editio	498 e f, 500 h, 501 b
Cauterizatus, adustus	822 c
Caravella, navigii species*	535 e
Carniprivium vel Carnisprivium, initium Quadrage- simæ vel jejuniæ eidem prævium	539 c
Capitalitium, census quotannis persolvendus	590 d
Capitella, Horæ canonicæ breviores	83 f
Cassa, capsâ	156 c, 539 a
Casula, vestis clericorum talaris extra Officia sacra	62 f, 78 e
Cavanare, forte animi deliquium pati	540 f, 541 d
Cellula, æquum oratorium seu monasterium	524 b
Chartarius, commentariensis aut notarius	83 e
Ciborium, altaris tabernaculum	111 d
Cicindelid, lampas	83 f
Claretum, vinum factitium seu aromatites	383 f
Cœnobium, collegium canonicorum vel locus habita- tionis eorum	111 a
Comitatus, territorium	819 f
Compater, qui infantem in baptismo suscipit	117 f
Confessio, crypta subterranea, in qua Sanctorum corpora quiescunt	817 c, 818 c
Contadinus, rusticus	481 f
Convicanus, in eodem vico habitans	822 d, 823 a
Coquinator, coquus	642 f, 644 a
Curtis. Vide Curtis.	

D

D estina, fulcrum vel columna	692 f
Deus, Sanctus	506 a
Diocesis, forte parœcia	80 c
Drapum vel drappum, pannus	83 e 511 b e
Dromo vel Drumo, navis quæ celeri cursu fer- tur	71 b
Ducillus vel ducillum, epistomium	510 d, 511 e

E

E pistolaris, subdiaconus	779 c
Etæriarcha, abbas	569 f
Eulogiæ, panes benedicti	49 e
Eunuehus, cubicularius	6 c, 28 f

F

F acitergium, sudarium	49 f
Fatigium, labor	193 a
Ferri, compedes ferreæ	721 e
Fibula, os tibiæ exterius et tenuius	158 e
Fistulatus, fistula affectus	822 c, 823 a
Fossatum, fossa	606 c
Frigoretici vel Frigoritici, febricitantes	187 f, 632 a
Fmnda, locus publicus in quem mercatores con- veniunt	535 e

G

G alaxia, via lactea	113 a
Gahnape, indumentum episcopi subter casulam	62 f, 63 a
Gantæ, anseres silvestres	687 e
Gentes, homines	638 f
Grossus Turonensis, species monetæ Gallicæ	618
	d, 619 c
Guerra, bellum	717 d

H

H erinus, hesternus	539 b
Holocrysus, totus inauratus	187 f
Hominiçium, hominim vel hommagium, scr- vitus quædam, quam cliens debet domino	819 f
Horripilatio, tremulus febricitantium motus	823
c, 824 a	Incanceratus,

INDEX ONOMASTICUS

- I**
Incanceratus, *gangræna infectus* 616 d, 617 f
- L**
Lacrimale, *glandula oculi, per quam lacrymæ exprimuntur* 616 f, 618 a
 Lazarus, *leprosus* 541 a
 Λεβήτορες, *tunicæ lineæ sine manicis* 35 e
 Lectisternium, *apparatus lecti vel lectus ipse* 616 a
 Levita, *diaconus* 463 a f, 553 a
 Lucernarium, *Vesperæ, Horarum canonicarum pars* 75 d, 78 f
 Lusorium, *locus ubi ludi publici edebantur* 500 d, 501 e
- M**
Mandamentum, *jurisdictio, territorium* 538 d, 539 c
 Mantus vel mantum, *pallium* 63 a b
 Manutergium, *linteum ad manus tergendas in sacris Officiis* 63 b
 Martyrarius, *aditus aut custos ecclesiæ* 188 a
 Memoria, *ecclesiæ* 346 e
 Metatus, *hospitium vel domus propria* 183 c
 Monasterium, *oratorium* 606 a, 607 b
 Mortificare, *extinguere* 822 a
 Mortificatus, *putrefactus* 617 c
- O**
Obrepilatio, *fremitus, tremulus motus, horror* 78 c
 Officium, *ministri rei forensis* 431 d, 432 d
 Organarius, *organa pulsans* 82 b
- P**
Palafredus, *equi species* 474 f
 Palla, *velamen, quo olim Sanctorum aliorumve honoratorum sepulcra tegebantur* 185 f
 Parcus, *liberior ac spatiosior locus* 484 e
 Pascuarium, *vectigal ex animalium pastione* 181 f
 Passipedum vel passipedium, *forte transitus per lapides ad singulos passus in aqua positos* 820 a
 Pasta, *massa farinæ aqua subactæ* 821 d
 Paticus, *paticus* 821 e
 Pedica, *digitus pedis* 156 f
 Pensa, *pondus* 71 e
 Peyta, *tributum* 782 e
 Physicus, *medicus* 638 b
 Pilus, *sarcophagus vel arca sepulcralis lapidea* 484 e
 Pitacium, *charta aut schedula* 63 a
 Potentia, *fulcrum subalare* 618 f, 619 d
 Porcinatæ scrofulæ, *strumæ similis vis, quæ in gutture porcorum reperitur* 823 c, 824 b
 Postema, *abscessus* 646 b
 Præambulus, *ductor* 822 a
 Præsidium, *peculium, prædia, bona* 465 b
- R**
 Præsul, *prætor* 724 b
 Precheria, *preces* 539 a e
 Predella, *fulcrum subalare* 818 f, 819 f
 Prior, *parochus* 642 d
- R**
Rationarius, *rationum ecclesiasticarum præfectus* 779 c
 Recinium, *refectio corporis pomeridiana seu merenda* 81 d, 82
 Remansus, *relictus* 727
 Repausare, *cubitum ire* 77 f
 Repriorare, *ad priorem statum reducere* 483 b
 Requesta, *postulatio, libellus supplex* 151 a
 Reserare, *rursum claudere* 722 a
 Reuma, *fluxus marinus* 690 a
 Ruricus, *ruricola* 612 b
- S**
Salutatorium, *sacrarium* 80 d
 Scamella, *scabella, quibus repentes manibus inniuntur* 634 d
 Scatia, *fulcrum subalare* 539 a
 Scia, *coxa vel ejus pars* 618 b, 619 c
 Scolaces, *faces ex funibus intortis et ceratis* 35 e
 Secretarium, *sacrarium seu locus, ubi servatur ecclesiæ supellex* 438 e
 Sellaris aut sellarius, *equus sellam gestans aut gestare solitus* 80 f
 Spatharius, *custos corporis imperatoris CP.* 35 e
 Stolum, *classis navium* 717 d
 Strata, *via* 72 d, 815 f, 819 b
 Suilla, *sus* 183 f
 Supersellium, *stragulum sellæ equi impositum* 80 f
- T**
Tesselli, *forte panniculi fovendostomacho appositi* 78 e
 Torcio, *fax* 385 a
 Tribunal, *pulpitum* 177 b, 178 a
 Tributatio, *exactio* 782 e
 Tunica, *indumentum episcopi subter casulam* 62 f
 Typhus vel typhus, *febris accessio vel ipsa febris* 66 c
- V**
Valcatorium, *agger aut machina lignea, quæ aquæ detinentur, vel ipse locus ubi aquarum fit detentio, forte etiam molendinum significat* 637 e
 Vidimata copia, *ad originale collata seu recognita* 158 c
 Villosa vestis, *quæ est ex panno serico, quem Galli velours vocant* 62
 Virare se, *forte vires vel incrementum capere* 540 b, 541 d
 Uncia, *junctura* 617 c, 618 a
 Volatilia, *acris potestates* 390 a e

INDEX MORALIS

A

- A**bstinentia rigida S. Pæmenis 35 c. S. Cæsarii 65 c. Abstinentiæ deditus S. Ebbo 99 d. B. Manetus 137 f. Prodigiosa abstinentia S. Moysis Æthiopsis 200 d, 210 b. In abstinentia tenendus modus 204 b. Mira abstinentia S. Mederici 519 f, 520 f. B. Antonii Ripolani in carcere 536 d. Abstinentia prodigiosa S. Fantini 622 c d, 623 d. S. Raymundi Nonnati in infantia, ubera, ut fertur, non sugentis diebus Veneris et Sabbati, nisi ad vesperam 729 f. Abstinentia ejusdem in Religione 738 c. B. Elisabethæ virginis regiæ mirabilis abstinentia 792 d, 793 a. Vide Jejunia.
- Abstinet a tribus S. Augustinus 437 e
Acedia non fugiendo, sed resistendo superatur 203 f
Adhortatio pulchra S. Augustini ad pauperes et divites 283 c d
Adolescentia pia S. Decumani 24 b. S. Gebhardi 108 a. S. Amati 723 b c, 844 c
Ægros aspectu suo et tactu sanat S. Licerius 49 a. Ægris quibuslibet tum animo tum corpore, præsertim a demone vexatis, medetur S. Vicinius 195 ad. Æger triennio affixus lecto sanus surgit, jubente S. Augustino 381 e. Ægrum manus impositione sanat S. Augustinus 439 f. Æger tendens ad S. Fiacrium, apparente Sancto in via, sanatur 611 c d e f
Affectus mortificandi 42 f
Agricultura omnium artium innocentissima 238 c
Alimenta quomodo sumenda 275 c
Allegoria hujus sententiæ: Qui habet tunicam, vendat eam, et emat gladium 39 c
Altare tentans polluere, statim a demone corripitur, et exspirat 168 h
Ambulans periculose in somno S. Gebhardi invocatione sospitatur 126 b
Amenti sensus restituitur ope S. Agili 594 b
Amor in Deum et tenerrimi usfectus S. Augustini 274 c d e, 359 e, 387 et seqq, 390 f, 392 d, 395 a, 396 a c f, 399 f, 400 d e, et sparsim in Confessionibus. Vide Suspiria.
Amor in proximos S. Cæsarii 74 a. S. Augustini 282 c, 307 a. S. Facundini 474 c e. B. Bonaiunctæ 785 d
Angelus S. Ebbonem nasciturum parentibus promittit 98 c. Angeli S. Malrubio adesse visi 132 c. Quoties S. Raymundus ad sacram eodem se conferebat, ejus vice angelus, ut dicitur, oves pascebat 737 f
Anima hominis immortalis 409 a. Anima S. Aidani in cælum ab angelis ferri visa 688 b c e, 693 a b
Antiphona contra immundos spiritus a B. Benedicto Aretino instituta 809 f
Apophthegmata S. Pæmenis 33 et seqq. S. Moysis 203 a b et seqq.
Apostema in gutture sanatum reliquiis S. Petri 645 c. Ope B. Elisabethæ 897 c
Apparitiones ipsis Sanctis vel per eos aliis factæ. Apparet S. Cæsario Christus Dominus cum aliis SS. illum animans et reprehendens de neglectu S. Hermetis M. memoria 60 e. Miris Jesu ac Mariæ apparitionibus fruitur S. Raymundus Nonnatus 740 c. Apparens cuidam sæda lepra infecto S. Werenfridus, ei sanitatem promittit 104 d e. Gloriosus apparet S. Gebhardus blande corrigens parvam de se quorundam æstinationem 121 f. Alia ejusdem Sancti apparitio 123 a b. Apparens idem Sanctus, templi custodem altero privato oculo ibid. Scabiosum sanat c d, puerum hydropicum 127 d e. Variis apparet S. Malrubius 132 e. S. Hermes apparet S. Cæsario 148 d. S. Fortunatus apparens opem suam Salernitanis addidit 168 c. S. Vicinius apparet iniquo possessori, eumque, ut fertur, verberibus excipit 192 e. Defunctus pater apparet filio suo 240 a. Apparitio pueri S. Augustino, ut aiunt, facta 357 f et seqq. Alia item Christi Domini 358 e. S. Augustinus apparet ubi subito infirmitate correpto 373 d e. Aliis 378 b c d, 380 f, 381 b c d e f, et inter hos S. Bernardo 381 a. S. Norberto apparens Regulam tradit 382 b c. Alexandro IV apparet S. Augustinus 382 e f. Variæ ejusdem Sancti apparitiones ibid. et seqq. Cuidam cultori suo apparet S. Facundinus 484 a b. Ægræ mulieri S. Fiacrius, quam sanat 609 a b. Aliis ægris, quos itidem sanat 611 d e, 612 b c, 613 a, 615 a. Apparet S. Bononius monacho, eumque acridentium dolore liberat 632 c d. Apparens S. Petrus suum contra infestos lupos patrocinium spondet 644 f, 645 a. Apparet, ut aiunt, S. Cæsarius suos in certamine protegens 661 e f. S. Amatus apparet paralytico, quem sanat 722 a, 728 a. S. Raymundus Nonnatus apparens S. Petro Nolusco, ei diem mortis prædicat 732 f, 741 a. Gemina S. Raymundi apparitio 750 e f, 751 c. Apparens idem Sanctus mulierem sanat ad extrema deductam 767 d c. Infirmos alios 771 a c d. Infantem vitæ restituit, et mundat a variolis 774 c d. B. Elisabetha in aere apparet monasterium Longi-Campi contra ignem protegens 794 c d. Item furi, cum a perpetrando facinore absterrens c. Novitiæ 795 a. Puellæ, quam perdendæ virginitatis periculo eximit 807 d. S. Rufinus in somno apparens presbytero, ubi sit corpus suum indicat 817 c d. Contractum sanat 818 f, 819 a. Docet ubi amissa pecunia inveniendâ sit 819 d
Apri exterminati precibus S. Cæsarii 72 f
Aqua benedicta ex ædibus fugantur demones 71 a
Aqua, qua corpus aut vestes S. Cæsarii erant lotæ, variorum febres fugat 82 e f. Item aqua fontis, in quo amputatum S. Juliani caput ablutum fuerat 175 d e, 177 d, 183 a. Aqua ex fonte S. Juliani in balsamum mire conversa 186 b. Aqua, qua lotæ erant Sanctorum reliquiæ, oculos cæco aperit 589 c. Aqua ex fonte S. Agili hausta vermes expulsi 593 a, aliique morbi curati 594 a. Aqua in vinum conversa 630 f, 631 a. Aqua, qua S. Bononius manus laverat, febris pellitur 631 d. Potu aquæ benedictæ, qua lotæ erant ossa S. Victoris,

INDEX MORALIS

Victoris, infirmi sanantur 683 e. Aquam miro modo ad oratorium suum perduxisse dicitur S. Eanswida 686 b c. Aqua in vinum convertitur meritis S. Amati 719 b, 846 f. Aqua e fonte B. Burchardi febres aliosque morbos pellit 829 a b, 830 a, 831 f, 832 a
 Arbor dæmonibus consecrata, jussu S. Felicis M. radicitus corruit 546 f
 Arthritide virum nobilem liberat S. Fiacrius 620 b
 Articulari morbo medetur S. Werenfridus 101 b
 Assiduitas S. Cæsarii in divinis Officiis 66 a, in prædicatione verbi Dei 67 b, 74 c. Multis diebus consequentibus ad populum dicit S. Augustinus 336 e f. Assiduitas S. Amati in oratione 725 e, et vigiliis 726 c, 846 a b. B. Elisabethæ 793 c
 Avaritia punita 194 b
 Auditio frequens verbi Dei emollit cor 42 e
 Aves comesas vitæ, ut fertur, restituit S. Eanswida 686 c d
 Aulæ regis blandimenta fastidit B. Elisabetha 798 a
 Aulici duo imperatoris, lecta S. Antonii vita, ad imitationem cecitati 419 a b c
 Austeritas vitæ S. Decumani 24 e. B. Manetti 133 f, 138 a S. Moysis 200 d et seqq. S. Facundini 471 f, 473 a b. S. Mederici 519 f, 520 f. S. Fiacrii 600 a, 606 a. S. Bononii 627 l, 628 b c. S. Aidani ep. 690 e f. S. Raymundi Nonnati verberibus ac vigiliis sapissime corpus affligentis 738 c. B. Elisabethæ frequenter ad sanguinem usque verberari jubentis 793 a, 800 c

B

Baculus S. Cæsarii fugat dæmones 79 e. Sedat tempestates 80 c. Baculo S. Gebhardi innitens claudus recto gressu donatur 119 f
 Baptismi fervens desiderium in S. Æthiopo eunucho 7 d. Baptismo suscepto, convalescit miro modo amicus S. Augustini 398 a
 Barbaries S. Moysis Æthiopsis ante conversionem 199 c d, 205 f, 209 f
 Beneficentia S. Vicinii in miseros eximia 195 a d
 Beneficia varia opem suam pie implorantibus præstat B. Elisabetha 795 f, 796 a, 807 c
 Benignitas paterna S. Augustini, qua errantem in viam reducit 240 d e f et seqq. Benignitas S. Bibiani in furem 464 e d
 Bibens e scypho, quo B. Elisabetha usa fuerat, febris liberatur 805 b
 Blasphemæ tentationi quomodo resistendum 38 c
 Blasphemi horrenda punitio 48 d. Blasphemus in S. Adelphum illico punitur 509 c. Blasphemi in S. Fiacrium primum puniti, deinde penitentes sanantur 611 a b, 614 d e
 Bona injuste ablata, invocato S. Vicinio, recuperantur 192 c d e
 Bonum pro malo reddit S. Casarius 68 b
 Brachium suum amputatum S. Cæsilius miro modo in altari condidisse traditur 653 f
 Brachium aridam illius, qui se occidere voluerat, sanat S. Agilus 577 d e. Sanatur debile brachium mulieris, quæ in somno jussa erat fontem S. Agili adire 594 e f. Brachium male affectum, orante S. Petro, curatum 643 b. Confractum brachium, invocato S. Amato, sanatur 722 b. Brachium putrefactum loculo B. Elisabethæ impositum 791 f. Brachium emortuum ejusdem Beata invocazione restituitur

794 b c. Aliud pessime affectum, immissa aqua e fonte B. Burchardi, momento curatur 831 f
 Breviarium, quod apertum aquæ inciderat, tumulto B. Elisabethæ impositum pristino nitore redditur 807 c
 Bufonem emittit et sanatur infirma mulier per S. Fiacrium 608 f, 609 a

C

Caducus seu Comitialis morbus. Vide Epilepticus.
 Cæcitate percutiuntur contumeliosi in S. Fiacrium, at penitentes visum ope Sancti recipiunt 611 a b. Cæcitate percutitur denotus indiscretus, qui filum e cibicio S. Petri furtim abstulerat 638 d. Excæcantur pagani, qui ecclesiam S. Cæsarii incenderant 661 a, 662 a. Furcs et homicidæ sacrilegi in ecclesia S. Paulini 679 a
 Cæcus ad sepulcrum S. Gebhardi illuminatur 122 a. Cæci illuminati meritis S. Juliani 175 d, 179 b c, 182 c, 186 c, 187 d e. Cæca S. Martino supplicans, monetur adire ecclesiam S. Juliani, ubi visum recipit 187 b c. Cæcus Mediolani illuminatus in translatione corporum SS. MM. Protasii et Gervasii 240 b, 244 b e, 425 d. Cæci per S. Adelphum sanati 509 e f, 510 a b c d f, 511 a b d. Cæco divinitus monito visus redditur ope S. Agili 589 c. Duabus cæcis ope B. Ritæ 624 e f, 625 b. Cæci illuminati per S. Petrum 643 e. Cæca per S. Cæsidium 661 c d. Cæcos illuminat S. Paulinus 678 b. Cæcam mulierem S. Eanswida 686 d. Cæcus apud sepulcrum S. Anati visum recuperat 722 b, 728 a. Cæci illuminati meritis S. Raymundi Nonnati 766 c. Cæcus in ecclesia S. Rufini visu donatur 821 f, 822 a b. Cæcus S. Fagnanus miro modo visum recepisse scribitur 825 b c d
 Calculo puerum liberat S. Augustinus 381 b. Alios S. Fiacrius 609 c d, 614 b c d
 Calumnia miro modo depulsa per S. Vicinium 193 e f. Calumniam proditoris invidia diaboli patitur S. Casarius 67 f, iterum 69 b, aliam 70 b
 Calumniatorem suum lapidationis periculo liberat S. Casarius 68 b
 Calumniatus ministrum ecclesiæ S. Juliani, gravi morbo percutitur 180 c d
 Candela divinitus accensa 822 a
 Cani truculento eripitur monialis, vulneraque ab illo inflicta ope B. Elisabethæ curantur 807 a b
 Cantus suavis auditus in obitu B. Elisabethæ 793 c d, 798 c, 803 l
 Capilli B. Elisabethæ pro reliquiis servati 799 b c
 Capitis damnatus mortem evadit ope S. Augustini 385 b c
 Capitis vertigo sublata apud reliquias S. Augustini 377 e. Vehementi capitis dolore et timore afflicta ope B. Elisabethæ sanatur 804 f, 805 a
 Captivus prodigiose vinculis solvitur, quoties pro eo Missa celebratur 686 e f, 687 a e. Captivos opibus ecclesiæ suæ redimit S. Casarius 69 e, maneribus a rege acceptis 70 c. Sacras veste elargitur pro captivorum lytro vendendas 72 a Captivos multos redimit S. Raymundus Nonnatus 730 c d. Deficiente pecunia, sponte

- te se captivum sistit, ut alios liberet* 738 d. *Captivum carcere educit apparens S. Augustinus* 381 e. *Captivos carcere liberat S. Medericus* 522 f. 523 b. *Captivus ferreis compedibus vinctus, invocato S. Bononio, liberatur* 632 b c. *Captivi prodigiose liberati per S. Amatium* 720 f, 721 c d, 725 e, 727 d. *Captivi duo, factis B. Elisabethæ votis, e carcere liberati* 807 e
- Castitas ad cælum usque pertingit* 39 b. *Castitatis periculo, et morbo liberatur puella S. Fiacrium invocans* 613 b c
- Catarrhus diuturnus ope B. Elisabethæ exsiccatus* 808 b d
- Catena S. Vicinii demones expellit* 192 a b. *Eadem projecta in fluvium, aquæ supernatat, ut fertur* 193 a
- Causas inter incognitas audire præstat, quam inter amicos* 434 f
- Charitas S. Cæsarii erga captivos contra obtractores defensa* 69 f, 71 c, *singulari providentia Dei comprobata et adjuta* 77 a b. *Charitas et munificentia S. Aidani erga pauperes* 691 a c f. *B. Elisabethæ ergo egenos et agros* 799 f, 801 a b. *Charitatis lex erga proximum* 28 d, 35 f,
- Cibus tamquam medicamenta sumit S. Augustinus* 275 c
- Cilicio corpus macerat S. Medericus* 519 f, 520 f. *Cilicium S. Petri miro odore adhuc fragrans* 636 d f, 638 e
- Circulo ferreo, quo corpus cinxerat, liberata mulier meritis S. Rufini* 823 b
- Claudio gressum restituit S. Gebhardus* 119 f. *S. Adelpus* 510 a f, 511 b. *Puer claudus et paralyticus apud fontem S. Agili sanatus* 592 c d. *Claudus post confessionem gressu donatur a S. Agilo* 595 b. *Clandi sanati a B. Ritza* 624 e, 625 a b. *A S. Petro* 643 e, *Clandus ope S. Cæsarii* 661 b. *Meritis S. Amati* 720 e, 721 a, 724 a, 727 e
- Claudus et mutus gressu et loquela donatur a B. Manetto* 137 f. *Ad fontem S. Agili* 592 e
- Cænobitæ qualitates* 41 c. *Cænobitarum vitam laudat et Manichæis objicit S. Augustinus* 228 c d ef
- Cogitatio S. Cæsarii perpetua de Deo* 76 d, *ne ipso quidem somno interrupto* e. *Cogitationes pravæ per tolerantiam deficiunt* 34 f. *Iis obsistendum* 35 b. *Cogitatio quænam otiosa* 36 a
- Colubrum ægra mulier evomit et convalescit ope S. Fiacrii* 608 f
- Columba in translatione S. Petri visa* 645 a
- Conciones sacras libentissime audit B. Elisabetha* 800 b
- Confessio frequens B. Elisabethæ* 793 c, 800 b
- Conformitas S. Augustini cum Divina voluntate in morbis* 278 f. *B. Elisabethæ* 802 b
- Constantia et magnanimitas SS. xvi Martyrum in tuenda fide* 14 c et seqq. *B. Antonii Ripolani in subeundo martyrio* 531 b, 536 f
- Consuetudo mala quomodo vincatur* 200 d, 227 e. *Cum ea luctatur S. Augustinus* 418 b c d
- Contemptus mundi S. Werenfridi* 103 a. *S. Pamachus mundi contemptu quam sanguine nobilior* 556 c. *Mundum ab incante atate contemnit B. Elisabetha* 752 b, 799 a c d
- Contractus omnibus membris ad sepulcrum S. Werenfridi bis sanatur* 104 b c. *Puer eidem Sancto a matre devotus valetudini redditur ibid. Mulier Augusti Tomus VI.*
- contracta, visione divinitus admonita, ope S. Hermetis sanatur* 149 c d. *Contractus famulus ope S. Juliani* 185 d, *puer contractus ibid. Contracti sanati per S. Adelpum* 509 f, 510 b c, 511 c d. *Puer contractus per S. Agilum* 597 d e. *Mulier contracta per B. Ritza* 624 e. *Eriguntur contracti, invocato S. Bononio* 633 d e. *Misere contractus et impotens, per S. Rufinum sanatur, et ex macilento fit pinguis* 818 f, 819 a b. *Contracti alii crecti* 823 f
- Contritio tollit peccatum* 38 d
- Contumeliosi in S. Malrubium tranquillo mari navigantes aquis absorbentur* 132 d
- Conversio S. Rufi ad fidem miraculo reviviscens filie suæ* 11 b. *Mater S. Euthaliæ V. M. ab hæmorrhoidæ curata convertitur* 12 b. *Gemino miraculo ad fidem conversus S. Hermes M., Quirinum tribunum itidem convertit* 147 c. *Prodigiis apud sepulcrum S. Juliani patris convertuntur gentiles* 178 c d. *Mira S. Moysis Æthiopsis, et aliorum per cum latronum conversio* 199 e f, 200 a, 205 f, 210 a c. *Conversio S. Augustini cælitus præmonstrata S. Monica, et ab episcopo prædicta* 396 a b c d. *Mira B. Antonii Ripolani post apostasiam conversio* 531 a b. *B. Agitus vicecomes miraculose convertitur* 567 a h. *Conversionem regis Mahometani tyranni sui a Deo exorant BB. MM. Joannes et Petrus* 838 c d
- Corona et cruce insignitus nascitur S. Dominicus M.* 782 a
- Corporea fugienda sunt* 36 e
- Corpus S. Werenfridi navigio et plaustro impositum, nullo remigante aut regente, ad locum sepulturæ perducitur* 100 f, 103 f, 104 a. *Corpora SS. Fortunati, Caii, et Authæ MM. divinitus a bestiarum morsibus custodiuntur per tres angelos, ut fertur, specie trium aquilarum apparentes* 165 c, 168 a. *Corpus S. Facundini divinitus revelatur, et miro modo transfertur* 481 a b c. *Nulla vi per triduum loco moveri potest* 483 f. *Corpus B. Antonii Ripolani M. ab igne illæsum* 534 d, 537 b, *e cloaca extractum optime redolet* c. *S. Agili corpus tollere nequit iniquus possessor, donec ablata restituat* 588 b e. *Mula cæca Dei nutu ostendit, ubi corpus S. Raymundi Nonnati tumulandum sit* 732 b c, 740 e, 742 d, 743 b, 751 f. *Corpus S. Dominici M. cælitus revelatur* 782 b c. *Corpus B. Elisabethæ post novem sepulturæ dies integrum et decorum* 803 e
- Credibilitatis fidei Catholicæ motiva S. Augustini* 291 e f
- Crucis signo encrymenum sanat S. Pæmen* 32 a, 33 f. *Oculum S. Licerius* 47 d, *Mulierem tremulam S. Cæsarius* 78 f. *Puellam diris vexationibus* 79 d. *Sistit ignem* 80 d. *Serpentium ferocitatem perimit B. Manettus* 137 f. *Scissum marmor integratur a S. Agilo aliisque* 584 d. *Dæmonem fugat S. Agilus* 585 f. *Manum aridam restituit S. Petrus* 643 a. *Pecudes contagione liberat S. Raymundus Nonnatus* 740 d. *Facto signo crucis vinum venenatum sine noxa bibit B. Bonajuncta* 784 c f. *Spectra diabolica fugat S. Amatus* 846 d
- Crumena perdita, invocato S. Ilusno, inventa* 819 d e
- Crus male affectum curat S. Gebhardus* 130 b c. *S. Fiacrius* 620 a. *Crus fractum B. Ritza* 625 b. *S. Raymundus Nonnatus apparens læso puero* 115

INDEX MORALIS

- puero 751 b c
 Crux furto ex altari S. Juliani ablata nimio pondere
 furem gravat 186 d. Crux a S. Petro miro modo
 fixa in marmore 643 d
 Cupiditas discendi salutaria in S. Æthiope eunuchō
 commendatur 7 b c d
 Cura animarum est ars artium 714 d, 844 d
 Cura pastoralis S. Narni Episc. 9 a. S. Ebbonis
 97 c, 99 d. S. Joannis 105 c. S. Anati cura vigi-
 lans pro grege 718 f, 725 e f, 844 d e f,
 845 o
 Curiositas a S. Augustino reprehensa 328 a

D

- Dæmon fugit audito Deiparæ nomine 737 f.
 Dæmon furentem matrem iustigat ad liberis ma-
 ledicendum 344 c. Dæmon crudeliter cædit S. Moyses
 201 c, 211 d. Invadit puerperam, quæ aquam bi-
 bebatur non facto signo Crucis 633 b. Dæmones vir-
 tute Sanctorum torqueri se fatentur 183 f, 185 a.
 Dæmones velut muscas contemnit S. Moyses 202 a.
 Dæmonem expellit Cæsarius 65 b, 72 f, domum in-
 festatione dæmonum liberat 70 f. Puer ante ejus
 pedes projectus dæmonio liberatur 79 c. Sancti
 baculo fugantur dæmones 79 e. Dæmones fu-
 gant in translatione SS. Fortunati, Caii et An-
 thæ 166 b. Patrocinio S. Juliani 173 f, ejus
 reliquiis, et pulvere sepulcri 184 b c d, pro
 reliquiis petito 186 d. Dæmonem specie draconis
 apparentem fugat S. Agilus crucis signo se muniens
 585 f. Invocatione SS. Trinitatis dæmones expellit
 S. Paulinus 678 b. Dæmon expulsus per S. Ama-
 tum 727 c
 Dæmanniaci liberati ope S. Gebhardi 122 a b et seqq.
 Catena S. Vicinii 191 f, 192 a b, 193 a. Dæmonia-
 cum liberat S. Eanswida 686 d. Vide Energum-
 enus.
 Damnatus ad mortem, facto ab ejus uxore in honorem
 S. Juliani voto, liberatur 173 e, 177 e f
 Debilitas membrorum curata ope S. Adelphi 509
 d c f, 510 a b c, 511 b c d. Ope B. Ritzæ
 624 f
 Decimasolvere recusans arripitur a dæmone, sed ante
 altare S. Eanswidæ liberatur 686 d e
 Dentium dolore divinitus liberatur S. Augustinus
 424 d. Gravis dentium dolor per S. Bononium
 sedatus 632 c d
 Desperatione liberata mulier S. Raymundi Nonnati
 patrocinio 774 b c
 Desperatione sui tribuit quietem 37 f
 Detractio fugienda 41 d. Illam odit B. Elisabetha
 799 d
 Detractores egregie refellit, et canibus comparat
 S. Augustinus 325 f. Convivas detrahentes aspere
 reprehendit 435 e
 Diabolus gaudet, quando tentationes celantur 38
 e. Dejicere nequit spiritualibus actionibus in-
 tentum 39 b. Diabolum vincendi modus 42 c.
 Cum diabolo dimicasse fertur S. Petrus conf.
 641 d
 Diarrhæam gravissimam sistit S. Fiacrius 619 f
 Die Dominica operari ausus punitur; at favore
 S. Juliani evadit incolumis 179 c
 Dies obitus S. Juliani M. divinitus revelatur 172 b,
 183 e
 Digitus arefactus meritis S. Petri restitutus 644
 e. Morsu porcæ deformatus, imposita terra e
 sepulcro B. Elisabethæ, integre sanatur 793 e,
 801 e

- Discordes inter se nullo conatu ad ferebrum S. Adel-
 phi valent accedere 509 c
 Discretio rarior quam austeritas 38 f. Discretio vir-
 tutum mater est 689 e
 Distortus puer sanatur a S. Gebhardo 127 c
 Distractio initium est malorum 36 b
 Doctores sunt stellæ firmamenti 102 d
 Dolorem inter tormenta illæsus non sentit S. Pelagius
 162 e f. Dolores e brachio et manu pulsus ope
 S. Gebhardi 130 d. c. Doloro capitis liberatur
 Gregorius Turon. beneficio S. Juliani 182 f
 Donationes piæ a S. Ebbone et sororibus factæ mo-
 nasterio 96 d e, 98 e. A S. Gebhardo ecclesiæ
 Constantiensi 111 a Palatium suum et hortos
 FF. Minoribus douat rex Maurus ad Christianam
 religionem conversus 839 f, 840 a, 841 f et seqq.
 Monasterium ibi conditum amplificat ejus filius
 840 a
 Dubia in meliorem partem interpretatur S. Augusti-
 nus 340 o
 Dysenteria ad extrema deductum sanat S. Fiac-
 rius 620 d

E

- Ebrietatis damna 525 a
 Ecstasim patitur S. Pæmen meditans luctum
 B. Mariæ Dei genitricis juxta cruce[m] 41 b.
 S. Fantinus per dies viginti mente in cælum
 raptus 623 d. Per multos dies in ecstasim rapitur
 S. Petrus conf. 635 b
 Eleemosyna ducit ad Deum cum fiducia 39 b.
 Eleemosynæ laus 47 f, utilitas 67 f, 556 e.
 Eleemosynas multas facit S. Sabina 503 e. S.
 Sebbus 517 c d. S. Pammachius 556 d c. Eleemo-
 synæ largæ B. Elisabethæ 801 b c
 Energumenum signo crucis sanat S. Pæmen 32 a.
 33 f. Oleo benedicto energumenam liberat S. Cæ-
 sarius 79 b, energumenos alios 81 a b. Energum-
 eni apud sepulcrum S. Juliani sæpe liberati
 183 f, alibi ejus reliquiis 184 b c d f, 186 c,
 187 d, rosis ad sepulcrum ejus divinitus euatis
 187 b. Energumenos tum ante tum post mortem
 suam liberat S. Vicinius 190 f, 191 f, 192 a b,
 193 a. Energumeni liberati precibus S. Augus-
 tini 439 f. Energumenæ per S. Adelphum 509
 e f, 510 b c d, 511 b. Energumenos liberat S.
 Agilus 580 c, 589 d e f, 590 f, 596 a. Ener-
 gumenam B. Ritzæ 624 f. Energumenas duas
 S. Bononius 633 a b. Alias S. Petrus 643
 e f, 645 d o. Energumenæ duæ, ad corpus
 S. Rufini ductæ, dæmone liberantur 820 b
 c d e
 Epilepticus meritis S. Petri sanatus 644 c. Epi-
 leptica sive dæmoniaca 645 d e. Infans epilep-
 ticus ope S. Raymundi Nonnati 755 f. Puella
 epileptica 772 d. Epilepsia per septem annos
 vexatus, meritis S. Rufini sanatur 821 e f.
 Epilepsia et convulsionibus liberata mulier, invo-
 cato B. Burchardo 831 d
 Episcopi onus subire recusabat S. Narnus 8 f.
 Latet S. Cæsarius ne fiat episcopus 67 a. Epi-
 scopus qualis esse debeat 105 c f. Abscondit
 se S. Bibianus ne fiat Episcopus 463 b. Digni-
 tatem Episcopalem diu recusat S. Amatus 725 c d,
 844 f
 Episcopatus S. Ætherio prædictus 92 a. S. Geb-
 hardo 116 f, et a Deipara V. confirmatus 108 d,
 117 a
 Equum

IN TOMUM VI AUGUSTI.

- Equum *S. Licerio auferens se ipse occidit* 48 b,
 Equus amissus, invocato *S. Juliano, reperitur*
 182 a b. Equus claudus beneficio *S. Vicinii sanatur*;
 scd, quia non servatum pro eo votum, deinde moritur
 193 a. Equi stabulati in oratorio *S. Victoris*
 postridie reperiuntur mortui 683 c, 684 d. Equum a
 rege acceptum pauperi dat *S. Aidanus* 691 f
- Errare humanum est 305 e f.
- Erysipelate laborantes ope *S. Fiacrii sanantur* 616
 e. 617 a d e. Erysipelate liberatur vir illustris
 ope *S. Raymundi Nonnati* 773 a
- Execrationem matris divina in liberos vindicta sequitur
 344 d
- Exemplo Sanctorum ad perfectiorem vitam excitatur
S. Augustinus 227 f
- Exercitia pia *B. Elisabetha* 792 c
- Exsilium et vincula pro fide fortiter sustinet *S. Paulinus*
 671 b c d e, 677 b c
- Sacra Eucharistia divinitus allata *S. Raymundo Nonnato*
 732 b, 740 e, 743 a, 751 f. *S. Eucharistiam*
 humillima preparatione, maximoque pietatis sensu
 crebro sumit *B. Elisabetha* 793 b c
- F
- Febbris variorum pulsa meritis *S. Casarii* 82 e f.
 Laborans febri vehemente, sumpto pane in honorem
S. Gebhardi benedicto, votoque facto, sanatur
 125 f. Febres pellit aqua fontis, in quo lotum
 caput *S. Juliani* 175 d e, 177 d. Frater *S. Gregorii*
Turon. febri liberatus apud sepulcrum *S. Juliani*
 182 e f. Periculosa febris depulsa ope *S. Augustini*
 377 f, 378 a. *S. Mederici* 523 a. Varii febribus
 liberati ope *S. Agili* 588 c d, 590 f, 591 d. Febricitans
 sanata haustu aquæ, qua *S. Bononius* manus laverat
 631 d. Febrem imperio fugat idem *Sanctus* e. Febribus
 laborans ope *S. Petri sanatus* 644 d e. Curatæ febres
 per *S. Raymundum Nonnatum* 744 c, 748 d e f, 749 f,
 763 e f, 765 d, 767 d e, 770 c, 771 c d, 772 b c d.
 Religiosam febri liberat *B. Elisabetha* 795 c f. Alios
 febricitantes 803 b c, 804 e, 805 b c, 807 f, 808 a
 d e. Matronæ duæ febribus liberatæ meritis *S. Rufini*
 823 b c
- Feminarum contubernium vitat *S. Augustinus, tametsi*
 paterne viduis præsertim ac pupillis consuleret
 283 f, 284 a, 437 d e. *S. Facundinus* 477 b. Feminis
 nefas ingredi sacellum *S. Fiacrii* 603 c. Aliquæ temere
 id causæ puniuntur 606 c f, 607 e
- Feræ non lædunt Sanctos *MM. Irenæum, Or, et Orepsim*
 552 c
- Fervor *B. Elisabetha* in oratione 793 c
- Festum *S. Vicinii profanans mulier* punitur, ac deinde
 ope ejusdem Sancti sospitatur 193 b c
- Fico medetur *S. Fiacrius* 610 o f, 612 f, 613 a b c d f,
 614 a, 619 b
- Ficus maturæ per miraculum inventæ, jubente eas colligi
S. Bononio 631 f
- Fides mascula *S. Æthiopis eunuchi* 7 d e, quam postea ex
 discipulo magister et apostolus genti Æthiopum prædicat
 ibid. Finem Catholicam strenue contra *Arianos* tuctur
S. Alexander 196 e. Fidem Christi, quam antea negaverat,
 intrepide profitetur *B. Antonius Ripolanus* 536 b. Fides
 est, in humilitate vivere, et facere misericordiam 87 b
- Fiducia *S. Casarii in Deum* 77 a. *S. Augustini* 275 a b, 335 c
- Filios suos xii quotidie Christi fide imbuunt proque
 iis orant *SS. Bonifacius et Thecla* 551 f. Mulier filios
 obtinet *S. Bononii precibus* 631 c
- Fistula laborans miraculose sanatur 240 c d et seqq. Per
S. Fiacrium fistula lacrymalis aliæque curatæ 616 f c,
 617 c d, 618 b c, 619 a b. Fistula in manu per
S. Petrum 644 d. Mulier fistulis laborans miro modo
 sanatur ope *S. Rufini* 822 c d
- Flammas urbi injectas absens precibus suis in hostem
 retorquet *S. Aidanus* 692 e. Tres pueri in furno accenso
 a flammis illæsi, protegente eos *S. Raymundo Nonnato*,
 ut fertur, 774 e f
- Fletu redimuntur peccata, et virtutes acquiruntur 40 c
- Flumen sicco pede transit *S. Gebhardus* 119 b c. In
 Flumen lapsi cum patre duo filii ægri, invocato *S. Fiacrio*,
 sani aqua egrediuntur 607 f, 608 a b
- Fluxu sanguinis liberatur patricii uxor ope *S. Casarii*
 77 e f, 78 a b. Alia mulier ope *S. Fiacrii* 609 b c. Parochi
 duo aliique 620 b. Anna Austriaca Francorum regina d
- Fœcunditatem sibi a Deo donatam *S. Fiacrii intercessione*
 credit Anna Austriaca 620 d. Fœcunditas impetrata
 meritis *S. Bononii* 632 d c. *S. Raymundi Nonnati*
 757 a b. Intercessione *B. Elisabetha* 808 d
- Fons, in quo *S. Juliani M.* caput ablutum, miraculis
 clarus 175 d e, 177 d, 183 a. Item fons *S. Agili* 592 c
 et seqq. Fons *B. Burchardi* ægris salutifer 829 a,
 830 a, 831 f, 832 a
- Fornicationis remedia 36 f, 40 b, 41 d, 200 d e f, 201 a b
- Fortiter usque ad mortem *Arianis* resistit *S. Alexander*
 198 d
- Fulgore a pluribus coruscare visus locus, in quo jacebat
S. Maltrubius 132 c. Fulgentem noctu ecclesiam *S. Juliani*
 videt paralyticus, et sanatur 186 c. Hospitium *S. Bononii*,
 et cellula post ejus mortem a multis fulgere visa 631 o
- Fulmine comburitur inuasor bonorum ecclesiæ *S. Juliani*
 180 b c. Tacta fulmine *S. Juliani* ecclesia, illæso
 intus populo 183 b
- Fundationes. Varia cum regina *Brunichilde* fundat
 monasteria *S. Syagrius* 87 b c d. Cœnobium cum templo
 fundat ac dotat *S. Gebhardus* 109 c, 117 c d, 118 c d.
 Pia munificentia xenodochium et ecclesiam fundat
S. Pammachius 557 c e. Ecclesiæ]fundatæ vel ditatæ
 a *B. Agilo vicecomite* 567 d. Abbatia fundata per
B. Elisabetham 788 b, 792 e, 801 c d. Ecclesias et
 monasteria fundat vel instaurat *S. Amatus* 723 e f,
 725 c, 726 a b c, 846 d e f
- Fur equum nequit tota nocte abducere 181 a. Alius furatus
 in ecclesia *S. Juliani*, egressum nequens invenire,
 obdormit et deprehenditur c d. Fur cum ablata
S. Vicinii catena tota nocte fugiens, mane in eodem
 loco se, ubi vespere fuerat, reperit 192 f. Fur,
 ablatis bobus *S. Bibiani*, abire nequit 464 c. Fures
 sacrilegi ecclesia *S. Paulini*, apertis licet foribus,
 exire nequeunt 679 a. Furem impedit *B. Elisabetha*
 794 d e
- Furtum

INDEX MORALIS

Furtum præcipue deflet S. Augustinus 392 a c d.
Furtum mulieris punitum 679 c d. Aliud impeditum ac divinitus punitum 776 a b

G

Gangræna insanabilis ope S. Fiacrii curata 616 c d, 618 d, 619 b, 620 a
Gentilis in sacellum S. Juliani fugiens, divinitus evadit manus percussoris 178 c; quo prodigio, aliisque ibidem factis, gentiles ad fidem convertuntur d. Gentiles corpora S. Felicis et Aduncti effodere tentantes corripuntur a dæmone 547 a
Gibbo puella incurva liberatur apud fontem S. Agili 592 f
Gloria S. Gebhardi manifestatur in nube odorifera 121 e
Gratiæ divinæ prodigium S. Moyses Æthiops conversus 199 b
Gratias Deo agit pro sua conversione S. Augustinus 422 c d
Gratus animus B. Bonajunctæ erga bene meritos de Ordine 785 e
Gressus miraculose restitutus infirmo per B. Antonium Ripolanum 540 f
Gruem, ut aiunt, resuscitat B. Burchardus 829 f
Gulam frænare docet S. Augustinus 275 b c
Gutturis dolor sublatus, admota terra e sepulcro B. Elisabethæ 805 e. Male affecta in gutture, adhibita aliqua re, quæ Beatæ corpus attigerat, mox sanatur 807 c

H

Hæmorrhoidem sexennem sistit S. Fiacrius 620 a, aliam, quæ ultra 10 menses tenuerat b
Hæresiarchæ Arii fœdissimus exitus 197 a f, 198 a b. Manichæi sen Manetis debitum supplicium 237 a b
Hæreticorum insidias Dei providentia evadit S. Augustinus 431 a. Hæreticos legibus imperatoriis utiliter coerceri probat S. Augustinus 299 c d et seqq., 305 a
Hemiplexia periculosissima tactus vir nobilis, emisso voto, S. Gebhardi opem experitur 126 d e
Hernia curata per S. Gebhardum 126 c. Per S. Raymundum Nonnatum 743 d, 760 f, 761 a, 767 c d, 771 c. Contra herniam præcipue invocatur B. Albertinus 812 e
Homo grande profundum 399 a
Honoris fuga custoditur humilitas 28 f
Horas Cauouicas quomodo recitaret S. Facundinus 475 a
Hospitalitas S. Casarii 75 b. S. Syagrii 90 b. S. Moyses 202 e f. S. Augustini 435 d. Hospitalitate insignis S. Agilus, Christum pauperis specie suscipit 385 d c. Hospitalitas laudatur 557 d
Hostes domiti auxilio S. Malrubii 132 e. Hostes superati, apparente, ut fertur, S. Augustino 384 c d. Fugati et cæsi ope S. Casidii apparentis 661 o f
Hostia sacra in manibus sacerdotis visa specie pueri candidi et formosi 841 c
Humilitas S. Casarii 82 c. S. Ebbonis 99 a, 100 a d. Profunda humilitas S. Augustini peccata sua agnoscentis et desentis 221 c d, 222 a, honores fugientis 257 b. Humillime de se sentit idem Sanctus 258 d e. Statum animæ suæ occultum

aperit 274 e f et seqq., 285 c. Sincera S. Doctoris humilitas 286 a b c f et seqq., 319 a, 324 b c, 326 a b, 327 d e f, 328 f, 337 c d, 339 c, 340 d, 344 f, 347 e f, 348 a b c et seqq., ubique fere elucet in Confessionibus 387 et seqq. Humilitas S. Facundini 474 f, 477 d c, 478 a c. Abbatiam a se fundatam cur ab Humilitate nominari voluerit B. Elisabetha 792 f, 801 e f. Ejusdem reginæ Virginis humilitas 793 b, 798 f, 801 f, 802 b, 803 a. Humilitate Verbum Dei concepit Maria 802 o f. Humilitatis studio diu episcopatum declinat S. Amatus 725 c d, 844 f. Humilitas profundissima S. Moyses dæmonibus terribilis 202 a b c d, 211 e
Hydropico puero videndum se præbet ac sanitatem confert S. Gebhardus 127 d e. Hydropico marito uxor sanitatem impetrat per S. Fiacrium 617 b. Hydropica sanata ope S. Raymundi Nonnati 753 o, 767 f, 768 a
Hypocrita quis 40 c. Hypocritas non fert S. Augustinus 279 e. Nec S. Facundinus 474 a

I

Idola flatu dejicit S. Felix 546 d e, 548 f
Iejunare quotidie est quotidie parum manducare 35 c
Iejunium vitæ solitariae instrumentum 36 c. Iejunio continuo aliisque laboribus corpus maceratur S. Moyses 200 d, 201 b, 210 b. Iejunia rigida christianorum in communi viventiam tempore S. Augustini 229 a. S. Facundini 473 a b. Iejuniis et orationibus vacat cum suis S. Augustinus 245 e, 275 b, 428 b. B. Agilus vicecomes 567 c e. S. Agilus abbas 577 c, 585 d. Carnem jejuniis maceratur S. Cuthburga 700 b. B. Elisabetha virgo regina 792 d, 793 a 799 f
Jesu et Mariæ nomina singulis manuum palmis S. Raymundi Nonnati, ut aiunt, impressa 729 f
Igne de caelo misso comburitur sacrilegus 179 f. Ab igne et radulis illæsi SS. Irenæus, Or, et Orepis 552 c. Ignis saepe injectus ædi sacre S. Paulini divinitus exstinguitur 673 b d, 678 f. Fulcrum, cui incumbens obiit S. Aidanns, ab igne illæsum 693 c d. Monasterium Longi-Campi contra ignem protegit B. Elisabetha 794 c d
Illudenti bene precatur S. Casarius 80 a
Imago S. Augustini prodigio inclinata 385 c. Imago D. Virginis divinitus picta 543 e
Imbres dividit S. Agilus 586 a
Imperium S. Moyses in dæmones, quos ut muscas contemnit 201 f, 202 a, 205 c. S. Petri 643 f
Imprecatus uxori morbum, ipse eo corripitur 614 d
Incendium compescit S. Casarius 68 a, 80 c d. Incendium miro modo exstinctum ad præsentiam reliquiarum S. Raymundi Nonnati 776 e f
Indomita animalia trahunt vehiculum S. Mederici 523 a
Infirmitas diabolica illusionem aucta curatur apud fontem S. Agili 593 d e f. Infirmitas gravis ope S. Fiacrii 612 d e, 614 a. Ope S. Raymundi 771 b e, 772 e f
Infortunio grave se invocantes liberat S. Raymundus Nonnatus 762 f
Ingressus in ecclesiam S. Juliani M. divinitus patet

IN TOMUM VI AUGUSTI.

patet monacho 183 d
Inimico benefacit S. Casarius 68 b, *quanto affectu inimicos diligeret* 74 a. *Inimico ignoscens cæcus visum recipit* 179 b
Injurias sibi illatas contemnit S. Augustinus, ut fidei causam tueatur 295 d e f, 296 a
Injuriæ in S. Liceriam febre percussæ, sed ejus oratione sanati 48 c. *Injuriæ in S. Casarium divinitus punitur* 73 a. *Injuriæ ecclesiæ S. Juliani primum excæcatus, deinde penitens facti sanatus* 179 b
Inobediens turpiter labitur 204 d e
Intentio pura et recta S. Augustini in conscribendis libris 246 e, 262 d e, 274 c d, 288 c.
Interecedere pro sororis filio recusat S. Pæmen 29 b, 31 e, 33 d
Irasci quandonam bonum 40 c
Irreverens in S. Adelphum mania corripitur, et postridie exspirat 512 a b
Irritamenta gulæ difficulter vinci faletur S. Augustinus 275 b c d
Ischiadem sanat S. Augustinus 378 c d. *S. Fiacrius* 615 b c d, 618 f
Judæus S. Dominici M. proditor ad fidem Christi conversus 782 d
Judicia hominum contemnenda 558 c
Judicium Dei timet S. Augustinus 348 d e
Jurandi consuetudinem corrigit S. Augustinus 227 e
Justitia hominis est, semper reprehendere se 38 d, 40 e
Juvenes lascivi precibus S. Serapiae velut mortui corruunt in terram 501 a. *Iisdem membrorum usus restituitur* 502 d e

L

Labiis sera ferrea perforatis et clausis, expedite, loquitur S. Raymondus Nonnatus 738 e
Labor parit requiem 36 b. *Apostolici labores S. Raymondus Nonnatus* 730 c d
Laborantium festo S. Maltrubii domus conflans, illasa domo rebusque illius, qui devote festum celebrabat 132 f
Lachrymarum dono prædita B. Elisabetha 793 c, 800 a
Lampas in cubiculo S. Casarii lapsa nihil damni accipit 83 a. *Lampades ardentes S. Serapiae admota extinguuntur* 502 f. *Lampas ex alto lapsa sine detrimento virtute S. Amati* 721 a, 727 c
Languidus toto corpore, invocato B. Burchardo, vires recuperat 831 o
Laudant Deum a bestiis et flammis illasi Martyres 15 a b. *Laudat Deum passim in Confessionibus suis S. Augustinus* 387 et seqq. *Dei laus assidua in ore S. Amati* 846 a b
Laudatio nimia et vituperatio æque noxia 261 d e f et seqq.
Laudes suas ingeniose eludit S. Augustinus 286 b c. *Laudes hominum fugit S. Amatus* 726 a
Lectio perpetua ad mensam S. Casarii 75 b. *Lectio vite S. Antonii duo aulici commoli, mundo valedicunt* 419 a b c. *Lectio S. Scripturæ totus ad Deum convertitur S. Augustinus* 422 a b. *Lectio ipsi familiaris in mensa* 435 d
Lenitudo prudens S. Augustini 322 f et seqq.
Leprosus ope S. Werenfridi mundatur 104 d e. *Leprosus et cæcus valetudinem recuperat per B. Antonium Ripolanum* 540 a b c. *Lepro-*

solos mundat S. Paulinus 678 b. *Presbyter caput S. Rufini tangens a lepra sanatur* 823 d
Lethargum seu catalepsim curat apparens S. Raymondus Nonnatus 750 d e f
Liberalitas in pauperes remunerata 48 d, *laudata* 70 c. *Quam liberalis in pauperes S. Werenfridus* 103 b
Liheri ob matris execrationem graviter a Deo puniuntur 344 c d
Libertas et fervor S. Casarii in dicendo 67 c d e
Libertas animi S. Bibiani renuentis poculum offerre regi Ariano 461 d
Libri Retractationum S. Augustini quam utiles sint 349 b. *Liber perditus, invocata B. Elisabetha, invenitur* 805 b c
Lippitudinem puellæ sanat S. Julianus 185 d
Locustæ per S. Augustinum abactæ 383 c. *Meritis BB. Joannis et Petri* 839 a b
Locutionis genus in Scripturis attendendum 339 e
Loquela mulieri redditur per S. Agilum 595 a b
Lucta S. Augustini cum prava consuetudine 418 b c d, 421 c d e
Luem inguinariam curat S. Julianus M. 187 a
Lumen caeleste supra ecclesiam S. Juliani visum 184 f. *Radii miræ claritatis supra fontem S. Agili de nocte visi* 593 a. *Lux apparet in puteo, in quem caput ac manus S. Dominici M. projecta erant* 779 d. *Item supra litus, ubi Sancti corpus fuerat occultatum* 782 c. *Lux sæpe visa circa sepulcrum B. Elisabethæ* 807 b
Lunatica meritis S. Amati sanatur 725 e. *Lunaticis medetur S. Rufinus* 823 f
Lupi exterminati patrocinio S. Petri 645 a

M

Magnanimitas S. Hermetis M. 147 a. *S. Pelagii* 162 d. *SS. Fortunati, Cæli, et Anthæ* 167 f. *S. Juliani ultro se persecutoribus offerentis* 173 c, 175 b. *B. Antonii Ripolani* 536 a b c et seqq.
Maledicta non sunt reprehenda pro maledictis 295 c, 296 d
Malum non reddendum pro malo 35 f, 42 c
Manus gentilis in sacellum S. Juliani irrumpere tentantis, ostio adhaerescunt 178 c. *Manus arida per S. Bibianum sanata* 461 f. *Per S. Adelphum* 509 d, 510 b. *Arefacta manus ob impactam S. Petro alapam, ab eodem sanatur* 642 f, 643 a e. *Manus in pauperes munifica post mortem non corrumpitur* 691 e
Mare sine navigio transvectus dicitur S. Decumanus 24 c d
Mariæ SS. V. juxta crucem stantis luctum meditans S. Pæmen in ecstasim rapitur 41 b. *SS. V. Mariæ præcipua devotione addictissimus fuit S. Gebhardus, ab eaque miro modo designatus episcopus* 108 d, 117 a. *Ejus laudibus immoritur B. Manettus* 139 a. *Ad Virginem Deiparam recurrens; mortis periculo eripitur* 385 b c. *B. Mariæ Virgini se commendat S. Facundinus consecratus episcopus* 472 f. *Festivitas imaginis D. Virginis divinitus picta* 543 e. *In honorem B. Mariæ Virginis sacellum exstruit S. Fiacrius* 600 b, 606 a. *A SS. Virgine Deipara ad prædicandam mittitur S. Petrus, tradita ei virga* 635 c, 641 c d. *Per zonam SS. V. Mariæ factum miraculum* 648 f. *Prolato Mariæ nomine demonem fugat S. Raymondus Nonnatus* 737 f. *Collati in eum a Deipara favores* 738 a b, 743 a, 751 f. *B. V. Maria humilitate Dei Mater facta* 802 e f
Marmor

INDEX MORALIS

- Marmor scissum miraculo integratur 584 d
Mater liberis imprecata, laqueo sibi vitam adimit
344 d. Mattem videre renuit S. Pæmen 29 b, 30 c,
et illa filios 37 e
Martyrium B. Antonii Ripolani divinitus honoratum
537 b c
Maxilla loco mota per S. Fiacrium restituta 620 a
Meditationi patientis Christi intentus moritur B
Bonaiuncta 786 b e
Memoria S. Augustini in Africa 386 b c d e
Mendacium odit B. Elisabetha 799 d, 801 a
Merita nostra sunt Dei munera 426 c
Metu mortis et iudicii a libidine revocatur S. Augu-
stinus 410 b
Minas iudicis spernit S. Pelagius 162 d. S. Sera-
pia 502 f. S. Sabina 503 f. Minis et promissis
frustra tentatur B. Antonius Ripolanus 536 c d
e. Minas imperatoris non reformidat S. Paulinus
671 d
Miracula in genere. Miraculis elaruit S. Ebbo 97 c,
99 a. S. Wrenfridus ante et post mortem 100 f,
101 b. Miraculis plurimis coruscat S. Gebhardus
115 a b. Sepultura S. Gebhardi miraculis hone-
statur 120 b c d. Miraculis fulgent SS. Fortu-
natus, Caius, et Anthes 168 a. Miracula festo
S. Juliani 173 f. Miracula S. Augustino ab ali-
quibus attributa 358 f, 359 a. Miracula in trans-
latione corporis S. Augustini 367 a b et seqq.,
368 d e f et seqq. Miracula a S. Augustino ægro-
tante facta 439 f. Miracula S. Bibiani 461 f,
alia dubia fidei 465 e f. Cessant miracula, rcfri-
gescente populi devotione 482 c, 483 f. Miracula
S. Ermelii 486 b, 487 b, 488 a. B. Agili viceco-
nitis 567 d, 568 b. S. Fiacrii 598 e, 599 a,
606 a b. Miraculum in transferendo corpore S.
Paulini 678 d. Miracula S. Victoris 683 e, 684
c d. S. Rufini 823 f. Miraculis coruscant BB.
Joannes et Petrus 839 a b, 841 o. Miracula contra
obtrectatores defensa 594 f
Misericordia S. Cesarii in pauperes prorsus cœmia
60 b, 67 e f, 70 c d, a pueritia elucet 65 a.
S. Raymundi Nonnati 738 d, 740 b c. Miseri-
cordia S. Moysis erga delinquentes 202 f, 203 a,
211 e. S. Augustini erga cæcos Manichæos
239 c d e. Erga pauperes Hipponcenses 283 d e.
Memorable S. Doctoris effatum de hac virtute f.
Misericors in pauperes et afflictos B. Elisabetha
793 b, 798 b, 799 f, 800 f, 801 a b c. S. Amatus
844 c d
Misericorditer Deus punit delinquentes 588 a
Missam qua præparatione celebraret S. Facundinus
475 d e. Missæ sacrificium vivis ac defunctis
proficuum 686 f, 687 a. Missam quotidie multis
cum lacrymis celebrare solitus B. Bonaiuncta
785 f
Modestia S. Augustini, dum reprehendebatur 286
c d o. Modestissime de scriptis suis sentit S. Doc-
tor 347 e f, 348 a b et seqq.
Monachi qualitates 38 a b. Monacho quatuor obser-
vanda 203 b. Monachi inobedientis turpis lapsus
204 d e. Monachus fit, dimisso regno, S. Sebbus
516 b, 517 c d. S. Pammachius senator 556 c f.
Monachus candelam surripiens percutitur ab angelo
630 c d
Monita præctara S. Cesarii omnibus superioribus
Religiosis perutilia 63 c d e f, 64 a. Alia ad
dominos pro servis 75 a. Postrema ad monia-
les 83 c. Monita egregia S. Joannis pro epi-
scopis 105 e f. Monitum S. Augustini ad con-
tinnendas hominum laudes 285 d, contra su-
perbiam 392 d e. Optima monita S. Facundi-
ni pro clericis et sacerdotibus 475 b. Monita
ad veram humilitatem 558 a b
Morbos varios curat S. Eanswida 686 d. e. S.
Raymundus Nonnatus 763 a b c d e f. Morbi
immedicabiles curati ope B. Elisabethæ 793 f.
Morbo semestri debilitatus, facto voto invi-
sendi sepulcrum B. Burchardi, convalescit
831 c. d. Morbis variis per multos mensis le-
cto affixus, potu aquæ e B. Burchardi fonte,
sanitate restituitur 731 f. Vide Ager, Febris,
Sanationes.
Mori homines non magis mirandum est, quam
cadere lapides 439 d
Mors certa et incerta 345 d. e. Mors pia S.
Cesarii 83 c d. S. Sebbi regis 517 d e. S. Me-
derici 523 d. Mors Arii obtenta precibus S.
Alexandri 196 f, qua occasione 197 a b c
et seqq.
Morsum a cane rabide sanat S. Liverius 48 e,
a lupo B. Ritza 625 d
Morte punitur qui se temere in lectulo S. Cæsa-
rii collocare ausus fuerat 69 c. Mors divini-
lus inflicta sacrilegis 167 b, 168 b, 179
180 c e
Morti proxima subito convalescit ope S. Adelphi
511 c. Morti proximi ope S. Raymundi Non-
nati vires recuperant 741 c, 744 e f, 747 f,
767 d e f, 771 a. Vide Sanationes.
Mortuum viduæ filium ad vitam revocat S. Cæ-
sarius 70 e. Vivus sarcophago inclusus, omni
aere intercepto, morte liberatur per S. Pau-
linum 673 d, 678 f. Infans mortuus vitæ re-
stituitur ope S. Raymundi Nonnati 731 f,
732 a. Ejusdem Sancti meritis mortuus re-
suscitatus 743 c. Infans alius 746 a b. Puel-
la in gravissimo lapsu a morte servata 747 a.
Item Religiosus, qui et altissimo tabulato de-
ciderat 748 b c d. Puer pro mortuo habitus
reviviscit 764 c d. Sacerdos miro modo a mor-
te servatus 765 f, 766 a. Infans mortuus ad
vitam revocatus 774 c d
Motiva credibilitatis fidei Catholicae 291 e f
Multiloquium non est, quando necessaria dicun-
tur 348 d
Mulus prodigioc extractus e puteo ope S. Ray-
mundi Nonnati 761 f, 762 a
Muto loquendi facultatem tribuit B. Manettus
137 f. Mutus, surdus et cæcus a S. Juliano
sanatur 179 c. Multi loquela donati per S.
Adelphum 509 e f, 511 c. Muto loquela red-
dita meritis S. Bononii 632 f. Muto loquelam
reddidit, ut fertur, S. Amatus 716 b, 720 f,
723 f. Mutæ a demone vexata 721 e, 726 c

N

- Naufragii periculis sapius cripitur invocans
S. Gebhardum 125 c. Navigantes præ-
cibus S. Benedicti Aretini certo liberantur nau-
fragio 809 b
Navicula submersa, vectores, invocato S. Rufi-
no, evadunt incolumes 819 c
Navis vehens corpus S. Wrenfridi sponte flu-
men transit 103 f
Nausea cibi per S. Raymundi Nonnati reliquias
sublata 773 d e
Novitia, ob grave corporis malum dimittenda,
invocata B. Elisabetha, subito convalescit 794
c f, 795 a b
Nuumi

Nummi *perditi*, invocato S. Adelpho, reperti
511 a. Ex nummo gutturi infixo periclitans
puer ope S. Fiacrii sospitatur 618 d e
Nuptias cum rege vel principe amore virginitalis
respuit S. Eanswida 685 f, 686 a. Nuptias
item fugit amore virginitalis B. Elisabetha vir-
go regia 788 a, 792 d, 798 b, 799 a b

O

Obedientia ducit hominem ad Deum 40 a
Obsidione liberati Salernitani beneficio SS.
Fortunati, Caii, et Anthæ 165 a e
Oculus pessime affectus per B. Antonium Ripola-
num sanatus 538 d e. Per S. Petrum 643 e
f. Ophthalmia et alia infirmitas, invocato S.
Raymundo Nonnato curata 746 b c. Oculo-
rum usus ope B. Elisabethæ restitutus 793 f.
Oculus male affectus, admotis Beatæ reliquiis,
curatur 805 c d. Oculi obscureati, per Bea-
tam illuminantur 808 b d
Odoris miri fragrantia in obitu S. Werenfridi
100 f, 103 d. In sepultura S. Gebhardi 120
e. Odorem suavissimum spirat sepulcrum SS.
Fortunati, Caii, et Anthæ 165 f. Corpus B.
Antonii Ripolani 537 c. Corpus et cilicium S.
Petri 636 d f, 644 a. Brachium S. Casidii
653 e. Mira odoris fragrantia e tumulo S.
Amati 720 e, 727 e f. E sepulero B. Elisa-
bethæ 791 f. Suavis odor perceptus apud se-
pulerum S. Rufini 817 e. Ossa B. Burchardi
suave fragrantia 829 e
Oleo a S. Casario benedicto expellitur demon 72
f. Miraculo simile oleum servatur, confraeta
ampulla 73 b. Vasa olei ab ipso benedicti col-
lisa non franguntur 79 a. Oleum salutarium
manat e sepulero S. Petri 644 e. Oleo bene-
dicto scaturit tempestas, sicut prædixerat S.
Aidanus 692 c d. Oleum e lampade, in sacel-
lo S. Raymundi Nonnati ardente, caecorum
oculos aperit 766 c. Oleum miraculosum sub-
inde stillat e sepulero B. Elisabethæ 791 f.
Puella, invocato S. Rufino, ab oleo bulliente
illæsa 822 d e
Oratio commendatur 37 f, 333 c. Orationi de-
ditus S. Ebbo 99 c d. Totas noctes stans orat
S. Moyses 200 f, 201 b. Ardens oratio S.
Augustini pro conversione hæreticorum 293 b
c. Oratio devota S. Augustini nomine circum-
lata 359 c. Pro anima matris suæ defunctæ
orat. S. Doctor 426 c d e. S. Facundinus ep.
frequenter de nocte surgit ad orandum 477 e f.
Orationi vacat B. Agilus vicecomes 567 c f.
S. Cuthburga die ac nocte 700 b. B. Elisabe-
thæ orandi studium 793 c, 799 e, 800 a.
Oratione civitatem ab hostibus tuetur S. Lico-
rius 48 f, ab igne S. Casarius 68 a, ejusdem
oratio apros exterminat 72 f, puellam ægro-
tam sanat 76 b c. S. Joannes ep. sine oratio-
ne nihil aggredi solitus 105 e. Opificem e la-
psu quasi exanimem oratione sanat S. Gebhar-
dus 118 b. Orante S. Pelagio, carcer illu-
stratur 162 c. Oratione S. Alexandri impius
Arius crepat medius 197 a f. Civitas Oratio-
ne S. Bibiani liberatur ab hostibus 464 e f.
Oratione S. Mederici carcer aperitur 522 f.
Precibus BB. Joannis et Petri exorata tyranni
conversio 838 c d. S. Amatus orando quidli-
bet impetrat 846 a b
Ovis oblata S. Adelpho a lupi dentibus illasa
509 f

P

Panis multiplicatus in decuplum 48 a. Pane ben-
dicto monachum tentatione demonis liberat
S. Medericus 520 a, 521 e. Mira in pane mutatio
631 b. Panes tempore famis multiplicati meritis
S. Petri 642 b c. Ejusdem jussu panis in clibano
non accenso coctus 643 c
Parabola insignis de exercitatione, castitate, eleemo-
syna et obedientia 39 a f, 40 a
Paralyticam sanat S. Casarius 72 d. Paralyticum
a demone arreptum S. Gebhardus 122 c. Puerum
paralyticum 123 d e. Paralyticam S. Julianus
178 f et seqq. Paralyticum 186 c. Paralytica ope
B. Antonii Ripolani sanata 539 a b. Paralytici
sanati meritis S. Agili 592 d e f, 596 b c f,
597 a b. Paralyticus per S. Fiacrium 618 e. Per
S. Bononium 633 e f. Clerico paralytico S. Ama-
tus vigorem reddit 721 b, 726 b, mulieri para-
lytica c. Paralytico apparet, eumque sanat 722 a,
723 a. Puer paralyticus, et continuo motu agita-
tus, ad invocationem S. Raymundi Nonnati sana-
tur 768 b et seqq. Desperatam a medicis valetu-
dinem recuperat paralyticus, facto voto peregrin-
nandi ad Burchardum 831 d
Pacitas ciborum et verborum B. Elisabethæ 793 a b,
799 e f, 802 a
Partus cruciatibus liberata mulier per S. Gebhar-
dum 127 b. Alia in diverso partu ab eodem Sancto
adjuta f. Alia post quinque partus infelices, im-
plorata S. Gebhardi ope, miro modo factum parit
sospitem 128 a b c d e: alia item post sex infesta
puerperia voto se obstringens Sancto, bis lato
partu donatur 128 f, 129 a b. Mulier in duplici
periculoso partu meritis S. Raymundi Nonnati
adjuta 746 e f. Alia feliciter parit, sumpta aqua,
quam Sancti reliquiæ attigerant 749 d e. Idem
Sanctus mulieribus in partu laborantibus singula-
riter beneficus 753 a b c d e f, 754 a b c f et seqq.,
757 c d e f, 758 a et seqq., 761 e, 770 f, 775 e.
Puerperæ duæ meritis B. Elisabethæ lato partu
donatæ 808 d
Passio unde gignatur 203 a
Pater patriæ vocatur S. Ætherius 92 b
Patientia S. Petri in tolerandis irrisionibus ac ver-
beribus 641 c, 642 f. S. Raymundi Nonnati in
diuturnis cruciatibus 738 e. B. Elisabetha in gra-
vissimis morbis 802 c
Patriam amor virginitalis relinquit S. Petrus
641 b
Patrocinia Sanctorum commendantur 187 a e
Pauperculus quidam panem, quem super altare S.
Adelphi posuerat, inde digressus penes se reperit
510 b. Pauperis specie Christum hospitio suscipit
S. Agilus 585 e
Pauperem se et de pauperibus natum, fateri non
crubescit S. Augustinus 218 d, 220 f. Pauperibus
et infirmis consulit S. Casarius 67 e, quam utiles
sint pauperes egregie docet f, dona a Theodorico
sibi missa pauperibus distribuit 70 c. Cuncta
pauperibus erogat S. Gebhardus 117 d. Bona
sua in pauperes distribuit S. Hermes 147 c.
S. Pelagius in pauperes munificus 162 a. S. Mede-
ricus 522 f. Cura S. Augustini pro pauperibus,
quos egregie instruit 283 c d e f. Quæcumque ad
se missa pauperibus largitur B. Antonius Ri-
polanus, solo pane et aqua in carcere victitans 536
d. Bona sua in pauperes erogat S. Pammaehius
556 c,

INDEX MORALIS

- 556 c, 561 c. *Charitas in pauperes B. Agili vicecomitis* 567 c e. *S. Petri, ad quos alendos multiplicati panes angelorum ministerio* 642 b c
- Paupertas voluntaria *S. Augustini* 257 c. *S. Facundini* 480 e. *S. Sebbi regis* 517 d. *B. Agili Vicecomitis* 567 e
- Peccatores quomodo corripere *S. Augustinus* 282 d e f et seqq. *Pro Peccatoribus serentes preces fundit S. Cæsarius* 76 f. *S. Augustinus* 293 b c
- Pecora mansuescunt in *S. Juliani ecclesia* 183 f, 184 a
- Pectoris inflammatio per *S. Fiacrium exstincta* 619 f. *Pectus male affectum ope ejusdem Sancti curatum* 620 c
- Pecuniam sancta distribuit *B. Elisubetha* 792 e
- Pejorare volens in *S. Juliani ecclesia, mutus hæret et immotus* 181 b
- Perditis in rebus juvat *B. Ritzia* 625 d
- Peregrinantes, invocato *S. Raymundo Nonnato, magna evadunt pericula* 769 e f, 770 a b d e
- Peregrinationes pias instituit *B. Agilus vicecomes* 567 d e f
- Periculo vitæ gravissimo *Religiosam liberat B. Elisabetha* 795 c d e. *Periclitantem sub delapsa tabula servat illæsum* 804 d. *Aquis, rupta glacie, immersam et a spectro territam periculo mortis eripit* 805 f, 806 a b c
- Perjuri puniti 185 e
- Persecutoribus se ultro offert *S. Julianus* 173 c, 175 b
- Pes *S. Pelagii M. angelorum ministerio Rotwiltam dclutus, ut pie creditur* 159 b. *Pes mulieris luxatus stragulo equi S. Cæsarii curatur* 80 b. *Usus pedum meritis S. Gebhardi puellæ ac puero datus, gressus item nuuta restitutus* 125 a b c d. *Pes contractus ope S. Gebhardi sanatur* 130 a. *Ope S. Agili* 593 f. *Pes S. Galli per S. Julianum M. sanatur* 182 c d. *Pedum tumore puerum liberat S. Agilus* 595 c. *Pes ex vulnere putrescens ope S. Fiacrii sanatus* 609 d e f, *alius malo inmedicabili affectus* 620 b
- Peste liberatur *Ticinum intercessionem S. Augustini* 384 f, 385 a. *Pestis exstincta meritis S. Agili* 590 e. *Pecudes solo Crucis signo pestilentia liberat S. Ruymundus Nonnatus* 740 d. *Tolosæ multa hominum millia ope ejusdem Sancti peste et febribus liberata* 741 c d. *Pestis sedata Gadibus invocato per publicis preces Sancto* 775 a b c d
- Philautia raro perfecte vincitur 276 a b c
- Philosophiam naturalem, imo ipsa poetarum fabulas Christianis utiles esse, licitumque carum usum probat *S. Augustinus* 276 f, 277 a b
- Philosophum ethnicum solo imperio mutum facit *S. Alexander* 196 c d
- Phrenetica menti reddita per *S. Agilum* 591 d. *Per S. Raymundum Nonnatum* 750 b c. *Per B. Elisabethum* 793 f, 805 a b. *Phreneticus* 807 f. *Phreneticis succurrit S. Rufinus* 823 f
- Pietas eximia *B. Mannetti erga Deiparam V.* 139 a. *S. Roymundi Nonnati* 737 e f, 738 a b. *Pietas quæstiosa* 283 d. *Pietas Luitprandi regis in S. Augustinum* 367 f. *Pietas S. Augustini in morbo* 440 a. *Pietas Annæ Austriacæ Francorum reginæ in S. Fiacrium* 620 d
- Pileo, quem pauperi dederat, *Christum ornatum videt S. Raymundus Nonnatus* 740 b c
- Pluvia non mandest *S. Licerius* 47 f. *Pluviam impetrat Cæsarius* 68 c. *S. Moyses* 200 c.
- Pluvia impetrata meritis SS. Felicis et Adolphi* 547 c
- Pæna illicitæ ordinationis 56 f. *Pæna inflicta custodi ecclesiæ, quod lumen ad sepulcrum S. Gebhardi extinguere solitus esset ante diem* 123 b. *Pæna Manetis seu Manichæi hæresiarchæ* 237 b
- Polypo medetur *S. Fiacrius* 610 c d, 616 f, 617 a
- Possessor injustus vapulata *S. Vicinio ei tertio apparente* 192 d e. *Alius levare non potest corpus S. Agili, donec ablata restituat* 588 b
- Potum sumit *S. Augustinus ut medicamentum* 275 c
- Prædatores cæsi favore *S. Juliani, columba apparente* 178 e
- Prædictiones. *Apparens post obitum S. Gebhardus prædicit neminem monachorum, qui tunc temporis debebant in monasterio a se fundato, damnatum iri* 120 e. *Alia ejusdem Sancti prædictio* 123 a b. *Lapsus solitarii cujusdam, et barbarorum irruptionem prædicit S. Moyses* 204 d e f. *Mortem suam S. Bibianus* 461 c, 466 e. *S. Sebbus rex* 517 e. *S. Medericus* 523 c. *Gravem morbum monachi, qui candelam furatus erat, prædicit S. Bononius* 630 c d e. *Manum regis in pauperes munifici non corrumpendam prædicit S. Aidanus* 691 e. *Mortem S. Oswini, et maris tempestatem* 692 b c. *Mulieris innocentiam miraculo defendit, et calumniatorum ejus supplicium prædicit S. Raymundus Nonnatus* 740 d. *Spiritu prophetico mortem suam aliaque prædicit B. Bonaiuncta* 785 d, 786 a. *Multa occulta B. Benedictus Arelanus* 809 c. *Tyranno suam ipsius conversionem prædicunt BB. Joannes et Petrus* 838 c d, 839 e
- Prægnantibus et parturientibus cum fiduciu invocatus opitulatur *S. Gebhardus* 115 a b, 128 a b c d et seqq. *S. Raymundus Nonnatus* 745 a b c, 746 d e f, 748 a, 749 d e, 750 a b
- Præparatio ad sacerdotale munus rite obeundum a *S. Augustino requisita* 258 c d et seqq. *S. Facundini ad Missam* 475 d
- Præstigias dæmonum signo crucis dispellit *S. Amatus* 846 d
- Presbyterum fama non integræ ab officio removet *S. Augustinus* 321 f et seqq.
- Prodigia in translatione corporis *S. Raymundi Nonnati, ut aiunt, facta* 740 f, 743 b. *In ejusdem Sancti imaginibus* 771 a, 775 c
- Proditio punita 69 d
- Profanatio oratorii *S. Victoris punita* 683 c, 684 d
- Providentia Dei singularis 77 b. *Non arguenda* 395 c d
- Prudentia cum animi demissione conjuncta in *S. Æthiope euncho laudatur* 7 b. *Prudentia S. Pæmenis in reprehendendo modum sedendi S. Arsenii* 28 b
- Psalmos Davidicos magno affectu legit *catechumenus S. Augustinus, et quartum explicat* 423 e f et seqq.
- Pudicitia *S. Serapiæ divinitus servatur illæsa* 500 f, 502 e
- Puella, fæda carnis exerescentia quasi biceps, invocato ab ejus matre *S. Rufino, sanatur* 821 a b c
- Puer ægrotus, nuncupato a parentibus voto in honorem *S. Gebhardi, convalescit: voti executione dilata, in priorem morbum reincidit: impleto voto, restituitur sanitati* 129 f. *Puer æger, ad*

IN TOMUM VI AUGUSTI.

ad quem vocati harioli, ex morbo occumbit 186 f. Alter simili laborans incommodo meritis S. Juliani sanatur 187 a. Puer sub ruina portæ illæsus ope S. Amati 722 c d, 728 a. Alter a carro non abtritus ope S. Raymundi Nonnati 775 e f
Pueritia pia S. Amati 713 c f, 723 b c, 844 b c
Pulvis sepulcri S. Juliani in Orientem perlatus dæmonem pellit, multaque deinceps in ecclesia ibi structa operatur miracula 184 c d. Pulvis ex ejusdem Sancti sepulcro pra reliquiis petitus asportari nequit, nisi præmissa oratione, coque dæmon ejicitur 186 d e. Puer, hausto cum aqua pulvere sepulcri S. Juliani, lue inguinaria liberatur 187 a. Pulverem sepulcri S. Rufini auferre cupientes prohibentur divinitus 822 b c
In puteum lapsus ope S. Gebhardi illæsus extrahitur 114 f. Puteus salifer in crypta ubi corpus S. Augustini depositum creditur 370 d, 375 f

Q

Quies corporalis timorem Dei ejicit ex anima 36 c
Quinquagies orat quotidie S. Mayses gravi tentatione pulsatus 200 d, 201 b

R

Regno se abdicat, vitamque monasticam amplectitur S. Sebbus 517 c d
Religio quænam tenenda sit, docet S. Augustinus 247 a b
Reliquiæ S. Hermetis miracula nobilitatæ 149 c d. Reliquiis S. Juliani, dum ad structam Remis ecclesiam portantur, dæmon in via expellitur 184 b c. Aliis S. Juliani reliquiis, in ecclesiam apud Turonenses ipsi dicatam cum prodigio illatis, liberatur energumenus 184 f. Mira de osse perduto S. Vicinii narratur historia 194 d c f, 195 a
Renum dolor sublatus per S. Antonium Ripolanum 540 d e
Revelatione angelica obitus sui diem cognoscit S. Sebbus 517 e f. B. Agilus 567 f. Revelationibus divinis honoratur S. Euntinus 622 c, 623 d
Reverentia ecclesiæ S. Bononii miro modo servata 633 b c
Rosæ ad sepulcrum S. Juliani divinitus ortæ, quibus energumenus liberatur 187 b
Rosarium ante imaginem Deiparæ singulis diebus religiosissime legit S. Raymundus Nonnatus 737 e
Rota obtendus, beneficio S. Raymundi Nonnati servatur illæsus 744 b. Rota fere obtritus ope S. Rufini valetudini redditur 819 b c
sub Ruina stabuli homo cum jumentis illæsus, protegente S. Raymundo Nonnato 749 c d, 761 a b

S

Sacrilegus rex Saracenus altare SS. Fortuanti, Caii, et Anthæ profanans divinitus morte punitur 167 a b c, 168 b. Sacrilegi direptores ecclesiæ S. Juliani horrenda morte pereunt 179 f. Alter ob villam ecclesiæ ablatam febri vehemente corripitur; at deinde restituitur Augusti Tomus VI.

tus duplum reddit 180 a, 181 e. Alius, qui bona ecclesiæ S. Juliani invaserat, fulmine ictus 180 b c. Alius item, qui oves ejusdem ecclesiæ rapuerat, morte punitus e f. Sacrilegi pœnas luunt 673 d. Sacrilegus, qui ossa S. Victoris in ignem projecerat, humi affligitur omni sensu orbatus; at Sancti meritis restituitur sanitati 683 f, 684 a d
Sanationes. Mulier a S. Cæsaria sanata 72 a, alia paralytica d. Puella morti proxima ejusdem Sancti precibus sanitatem recuperat 76 b c. Sanationes variæ meritis S. Gebhardi 115 a b, 118 b, 119 f, 123 c d e, 125 f, 126 c d e f, 127 a 130 a b et seqq. B. Manetti 137 e f. S. Hermetis 150 d. Multi sanitatem adepti per SS. Fortunatum, Caium, et Anthen 166 a. Per S. Julianum 178 f, 179 a b c, 187 a d. Duo execratione matris puniti divinitus, moniti in visione a S. Augustino, apud reliquias S. Stephani sanantur 344 c d e et seqq. Insignis multorum sanatio prævia apparitione S. Augustini 367 e. Alii ab eodem Sancta sanati 381 e f. Sanationes plurimæ meritis S. Adelphi 509 b c et seqq. S. Mederici 522 e, 523 b. Christiani quatuor per B. Antonium Ripalanum sanati 537 d. S. Agilus periculosa febri laborans divinitus sanatur 580 e f. Ejus meritis alii sanati 587 a, 591 b d, 592 d e, 593 e f, 594 a b d e et seqq. Variæ sanationes ope S. Fiacrii 614 f, 615 a, 618 c, 619 e f. Ope S. Petri 643 c, 645 c. S. Eanswidæ 686 d c S. Amati 716 a, 726 a, 846 b c. Sanationes plurimæ cum hominum, tum jumentorum meritis S. Raymundi Nonnati 741 c d, 746 b c d e, 752 c, 760 d e f, 762 a b c d e, 764 a et seqq., 765 a c d e f, 766 a e f, 768 a et seqq., 771 a et seqq., 773 a b c, 776 e. Sanantur ægri, S. Dominico M. invocato 782 d. Morbi varii meritis B. Elisubethæ sanati 803 a b c, 805 e f, 806 e f, 807 a c d, 808 e. Sanationes per B. Albertinum 812 d e. Hominum et bestiarum per S. Rufinum 823 f
Sanctitas interna et externa S. Cæsarii 81 f
Sanctorum gesta ad posteros transmittenda 190 c, 462 f. Sancti quomodo colendi 523 b, 524 e f
Sanguis S. Bibiani dæmonibus terribilis 461 b, 466 a b c
Sanitate per Raymundum Nannatum impetrata male utens in morbum recidit, et iterato Sancti beneficio sanatur 772 b c
Scabies in brachiis et cruribus sanatur a S. Gebhurdo apparente 123 c. Scabies in facie per S. Fiacrium mundata 619 f
Scientia vasta rerum omnium et insignis eloquentia ad convertendos ethnicos et hæreticos utiliter a S. Augustino adhibita 276 d e f, 277, 278 a b c d. A Scientiæ mundanæ amore divinitus deterretur S. Cæsarius 65 e. Quænam scientia hominem reddat beatum 401 d e
Scriptura S. a superbis nequit intelligi 222 a. Scripturas pro suo libitu admittunt vel rejiciunt Manichæi 238 e. Scriptura S. intellectu difficilis 285 e.
S. Scripturam cælesti voce legere jubetur S. Augustinus 421 f
Senex solitarius inobediens sibi que præsidens labitur in fornicationem 204 d e. Senibus, qui corpus S. Juliani sepeliverant, juvenile robur instauratur 173 d, 175 d, 177 a
Sensuum custodia S. Facundini 474 b, 480 b
Sepulcrum S. Facundini a transeuntibus honorari 116 rari

INDEX MORALIS

- rari jussum divinitus 482 c, 483 c d. Sepulcrum *B. Ritzæ* magna claritate splendere visum 625 a
- Sepultura *S. Sebbi* regis miraculo nobilitata 517 o f
- Serenitas aeris concessa per merita *SS. Felicis et Adaucti* 547 c
- Serpentium ferociam crucis signo perimere solitus *B. Manellus* 137 f
- Sicarius *S. Agilam* tentans occidere, divinitus punitur, arefacto brachio 577 d
- Siccitas aeris sublata ope *S. Raymundi Nonnati* 765 a
- Silentium loquendo servari potest 35 b, præ loquaculo eligendum 36 b, præstat requiem 37 f. Silentii amans *S. Facundinus* 476 d. *B. Elisabetha* 793 b, 799 f, 802 a
- Societas prava quam noxia 392 f
- Solicitudo *S. Augustini* de munere episcopali recte obeundo 273 e f
- Solitariae vitæ amor *S. Ebbonis* ep. 97 b, quam ita colit, ut tamen gregem non deserat 99 c d
- Spasmi curati ope *B. Burchardi* 831 d
- Speculum *S. Augustini* egregiam Philosophiæ moralis compendium 349 d e
- Strumæ meritis *S. Fiacrii* curatæ 618 d, 619 a. Ope *S. Rufini* 823 c d
- Stuprator facto morbo punitur, at panitens apud sepulcrum *S. Fiacrii* convalescit 613 c d
- Submersi diu *S. Fiacrii* ope vivi emergunt 608 b c d. Submersionis periculo eripiuntur, et amissa recipiunt invocantes *S. Rufinum* 819 c d. Invocato eodem Sancto, juvenis cum eqao suo submersionis periculum evadit 823 e
- Sues ecclesiam *S. Bononii* tangentes eodem die, excepta una, omnes intercunt 633 c
- Superbiæ remedia a *S. Facundino* adhibita 472 b
- Surdus auditum reddit *S. Adolphus* 509 b, 510 f, 511 a b. Surdus auditum recipit ope *B. Antonii Ripolani* 538 c. Puellam surditate liberat *S. Raymundus Nonnatus* 748 f. Surda orans ad sepulcrum *B. Elisabethæ* auditum recuperat 805 d
- Suspicionibus sinistris turbari non debet, quem conscientia non accusat, exemplo *S. Augustini* 293 e
- Suspiria pia et crebra *S. Augustini* ad Deum 274 c d e f, 275 a b c, 276 a b c, 293 b, 296 e f, 387, 388 a b d, 389 a b d f, 390 a b c d f, 391 b c e, 392 b c et seqq., 393 a c, 394, 395 a, 396 a e f, 397 a, 401 a b d, 402 b d f, 403 f, 405 f, 407, 412 d, 413 c e, 414 e f, 415 b c, 416 f, 417 a c, 419 c d, 421 a c f, 422 b c d, 423, 424 a b c, 425 a d e, 426 a b c d, 440 a
- T
- Tacere in adversis, victoria est 36 a
- Temeritatem morte luit *Gothus* quidam 69 c
- Tempestates sedatæ baculo *S. Casarii* 80 c. Meritis *S. Juliani* M. 178 d. Precibus *S. Bononii* 628 a. Tempestas a *S. Aidano* prædicta, et oleo sacro sedata 692 c d. Frastulum baculi *S. Raymundi Nonnati* sedat maris tempestatem 770 f
- Templum *S. Hermeti* M. exstruit *S. Casarius* 60 f, 148 e. Aliud eidem Sancto *Rothnaci* erectum a *S. Amando*, post a *Ludovico Lotharii imp. filio* aliisque principibus dotatum 150 d
- Temporis occasio arripienda 6 d. Historiæ temporis seu chronologiæ notitiam commendat *S. Augustinus* 276 d e. Tempus mortis incertum est 345 d e, 409 a
- Tentatione eadem vexatur monachus, ob quam alium suaserat expellendum 37 b c. Tentatio manifestata evanescit 38 b. Tentationi carnis gravissima toto sexennio viriliter resistit *S. Moyses*, tandemque ab ea liberatur 200 c d e et seqq., 211 d. Tentationem philautiæ ac vanæ gloriæ periculosissimam esse, *S. Augustinus* fatetur 276 a b c
- Tibiam male affectam sanitati restituit apparens *S. Augustinus* 381 b. Tibiarum inflatione laborantem sanat *S. Fiacrius* 619 a b
- Timore Dei contremiscit *B. Elisabetha* 802 a
- Trabs prodigiosa et salutifera *Calari* 385 c f. Trabs mirabiliter extenditur precibus *S. Eanswidæ* 686 a b
- De Trinitate scribere cogitanti *S. Augustino*, puer, ut fertur, apparet aquam maris exhauriens 357 f, 358 a b. *SS. Trinitatis* invocatione pulsus demones per *S. Paulinum* 678 b
- Tubere ingenti ad collum duo liberati, suscepta peregrinatione ad sacellum *S. Gebhardi* 126 f. Regiosam tuberc periculoso liberat *B. Elisabetha* 805 d
- Tumore colli liberatur puella ope *S. Fiacrii* 617 b c
- Tunica *S. Mederici* impurus daemon expellitur 520 a, 521 c. Per tunicam *S. Petri* sanatur puerulus in sinistro latere pessime affectus 645 b. Epileptica vel a demone arrepta d c
- E turri lapsus, et per septennium miserrime affectus ope *S. Vicinii* sanatur 194 c d
- Tussi horrenda laborans, sumpta modica aqua c fonte *B. Burchardi*, momento sanatur 831 f, 832 a
- Tympaniticus ope *S. Rufini* sanatur 820 f. Vide Hydropici.
- Tyrannus ad Christi fidem conversus 838 c d, 839 e, 841 c e f
- V
- Vaccæ, nemine plastrum regente, corpus *S. Werenfridi* recta in *Elst* perdacunt 104 a
- Vanæ gloriæ tentatio periculosissima 276 b. Vanam gloriam fugit *S. Pæmen* 39 b. *S. Facundinus* 479 e. Vide Humilitas.
- Venenum sibi porrectum detegit ac sine damno bibit *B. Bonaiuncta* 784 c f, 786 b
- Vermes viscera misere rodentes ope *S. Agili* expelluntur 593 a
- Versiculi contra detractores a *S. Augustino* scripti 435 d
- Vestigia *S. Facundini* saxo, ut fertur, impressa 469 f, 482 b
- Victoria de Saracenis calitus concessa meritis *S. Ebbonis* 96 f, 99 b c. Victoriam de *Agarenis* referunt *Salernitani* meritis *SS. MM. Fortunati, Caii, et Anthæ* 168 d e f
- Vinctus miro modo liberatus per *S. Amatam* 721 c, 727 d
- Vinum miraculo *S. Juliani* multiplicatum in vase 185 a b c. Miraculose conservatum, extracto epistomio 510 d e. Meritis *S. Agili* auctum 586 e. In vinum, a quo abstinere volebat *S. Bononius*, mulatur aqua 630 f, 631 a. Vino plenum restituit vas vitreum fractum *S. Petrus* 641 c. Aqua in vinum mirabiliter conversa *S. Amati* meritis 719 b, 846 f
- Virginitas commendatur a *S. Augustino* 334 c d
- Virtutes

IN TOMUM VI AUGUSTI.

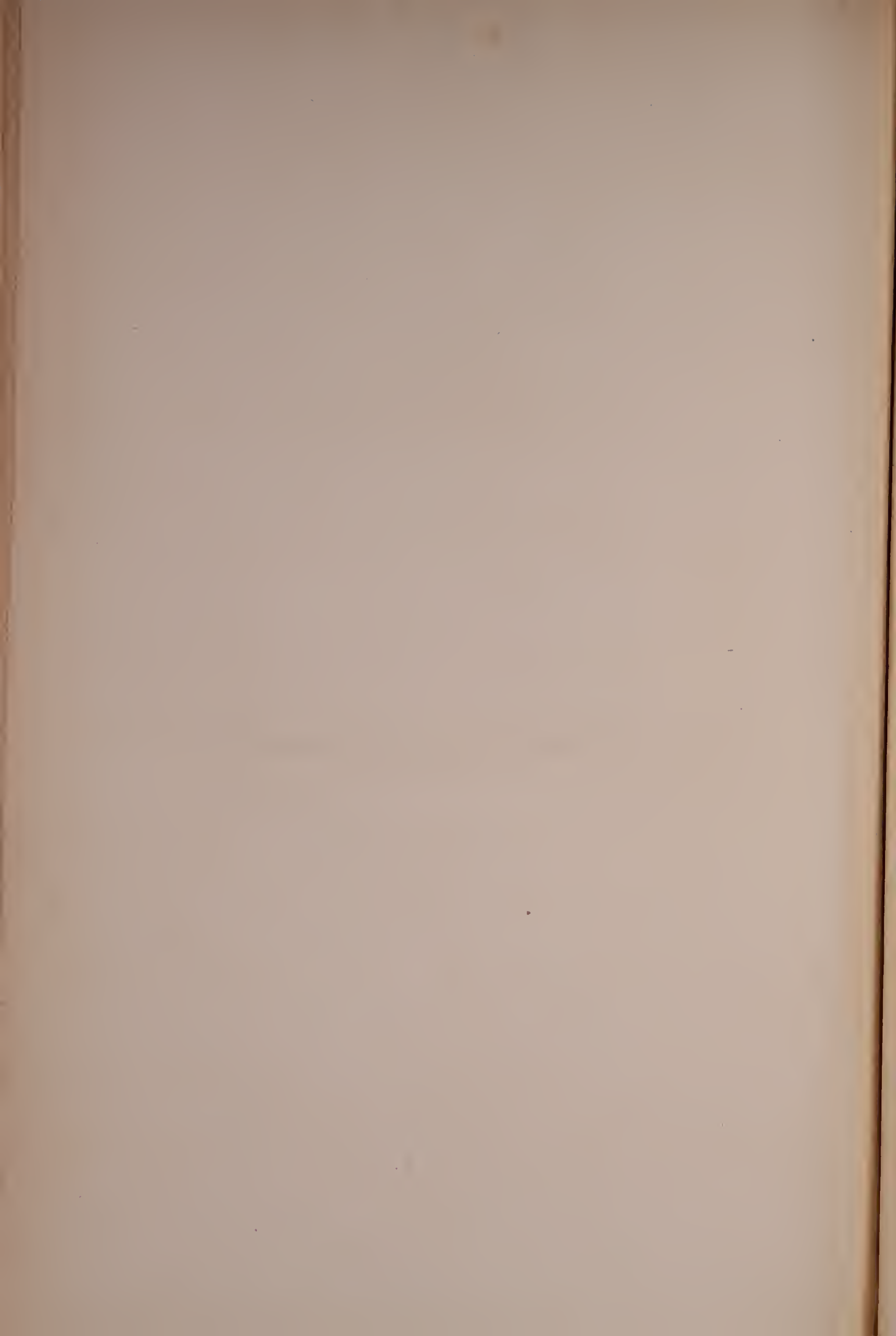
- Virtutes egregia S. Pæmænis enachoreta* 28 c d, 30 a b. *S. Casarii in tyrocinio* 65 b, in *episcopatu* 72 b c, 73 f. *S. Syagrii* 90 b c d. *Virtutes S. Ætherii episcopo dignæ laudantur a S. Gregorio* 93 f. *Virtutes præsule dignissimæ S. Vicinii* 190 d e f. *S. Augustini virtutes ab heterodoxo laudatæ* 245 c. *Virtutes S. Ebbonis* 98 d e f, 99 a. *S. Wrenfridi* 103 a b c. *B. Manetti* 137 c e f. *S. Moysis* 210 c. *S. Adelphi* 507 d e. *S. Sebbi regis* 517 c d. *B. Agili vicecomitis* 567 c d. *S. Fiacrii* 606 a. *S. Bononii* 627 e f. *S. Aidani* 691 a b c, 693 e. *S. Cuthburgæ* 700 b. *S. Amati* 714 c d, 723 c d, 725 e f, 844 c d, 845 d e. *Virtutes B. Elisabethæ* 792 b c d, 798 f. *Virtutes viro militari a S. Augustino commendatæ* 350 f
- Viscerum dolores pellit S. Medericus* 519 b
- Visiones S. Casario exhibitæ* 81 f. *In visione revelatur ei merces parata in cælis* 82 a. *Per Visionem monetur S. Casarius de celebranda memoria S. Hermetis M.* 60 e, 148 d. *Mulier paralytica in visione ad S. Juliani sepulcrum deducta sanatur* 179 a. *Visione angelorum in gravissima carnis lucta corroboratur S. Moysis* 201 a. *S. Martino Turonensi justa persolvit in visione, ut fertur, S. Ambrosius ep. Santonensis* 212 f, 213 a d. *S. Augustinus longe absens Eulogio in somnis visus* 240 a. *Duobus male affectis in visione sanitatem prædicit* 344 e f. *Nocturna visione terretur Theodoricus, ne S. Bibiano noceat* 464 e. *Diem mortis suæ per visionem cognoscit S. Sebbus rex* 517 d c f. *Cælesti visione Jesu et Mariæ recreatur S. Petrus conf.* 641 c
- Visus morbo amissus, voto B. Elisabethæ facto, recuperatur* 807 d
- Vita sapientis est meditatio mortis* 627 e. *Vitæ solitariæ instrumenta* 36 e. *Vitam contemplativam simulque activam colit S. Moyses* 204 b c. *Vitam communem præ solitaria S. Augustinus eligit a Deo monitus, ut potius animabus lucrandis instaret, quam sibi soli in eremo prodesset* 228 a b. *Vitæ communis variæ exercitia enumerat ac laudat c d e f, 229 a b c.* *Vita mulo reddita per S. Raymundum Nonnatum* 761 c d. *Colmano duci prolongata S. Fagnani precibus* 825 f
- Ulcera fæda sanat S. Augustinus* 378 b c. *Ulcus periculosum S. Fiacrius* 620 a
- Voce cælesti S. Pelagius confortatur ad martyrium* 162 b
- Voluntas propria dæmon hominis est* 37 a
- Voluptati periculosa in edendo et bibendo resistit S. Augustinus* 275 b c d
- Vomitus vehemens et acutissima febris beneficio S. Gebhardi sanata* 130 f. *Diurno vomitu monialem liberat B. Elisabetha* 796 a b
- Voti exsecutio dilata noxia* 129 f. *Votum frangens rursus a dæmone corripitur, a quo S. Agili meritis fuerit liberatus* 589 f, 590 a
- Usurarius, qui vinum toxico infectum B. Bonaiunctæ miserat, eadem hora mortuus concidit, qua Beatus illud sine noxa bibit* 784 a et seqq.
- Usus pedem ac membrorum restitutus meritis S. Paulini* 679 b. *Usu membrorum multis annis capta, ope S. Raymundi Nonnati sanatur* 771 a. *Usus brachii et aliorum membrorum recuperat post viginti annos religiosa apud sepulcrum B. Elisabethæ* 791 f. *Usu membrorum captus meritis B. Burchardi sanatur* 831 d. *Alteri languido artuum et compagum usus Beati ope reditus e. Vide Claudi, Contracti.*
- Vulnere lethali saucium sanat S. Casarius* 77 c d. *Vulnera in capite et brachio S. Fiacrius* 620 b. *Vulnus periculosum ope S. Raymundi Nonnati curatum* 762 c d, 771 d. *Vulneribus a truculento cane inflictis medetur B. Elisabetha* 807 a b. *Gravi vulnere ex lapsu saucius ope ejusdem Beatæ sanatur* 807 e f

Z

Zelus *S. Casarii ad tollendos abusos* 55 d e, *ad profligandam hæresim Semi-Pelagianorum* 58 e, *de quibus triumphat* 59 b. *Ejusdem zelus ac fervor in docendo et prædicando* 73 f, 74 b e, *ad instruendum discipulos et vitia reprehendenda* 81 c d e. *Zelus impiger S. Wrenfridi in prædicatione* 103 b c. *S. Matrubbii zelus convertendi gentiles* 132 b. *Zelus S. Alexandri pro Catholica fide conservanda* 196 c e, 197 a e, 198 d. *Zelo animarum flagrat catechumenus adhuc S. Augustinus* 229 f. *Ejusdem zelus instillandi aliis amorem Dei* 246 e, 256 e f, *convertendi hæreticos* 262 c, 264 f et seqq. *Magno zelo turpem epulandi in templo abusum tollit* 268 f et seqq. *Pessimam pugnandi consuetudinem abolendam curat* 339 a. *Zelus S. Augustini in prædicando* 282 a b c et seqq. *In scribendo* 288 b c f et seqq. 319 f, 333 e. *Apostolicus zelus S. Augustini ad convertendos hæreticos* 338 c d. *Zelus S. Pammachii propaganda Catholice fidei* 560 b. *Divino cultui propagando invigilat S. Æonius* 563 c. *S. Paulinus exsul magno zelo prædicat fidem Catholicam, et miraculis confirmat* 671 e, 678 a b. *Zelo salutis animarum multa patitur S. Raymundus Nonnatus* 730 d, 738 d e. *Animarum salutem ardentè desiderat B. Elisabetha* 800 f

Zonæ SS. Dei Genitricis Mariæ annua commemoratio, et miraculum per eam factum 648 f, 649 a

10841

FALVEY MEMORIAL LIBRARY
VILLANOVA UNIVERSITY

DATE DUE

AUG 7 '87

AUG 8 '94

MAY 10 1996

1996

VILLANOVA UNIVERSITY
BX4655.A2 *v.040
3 9346 00067370 9

FOR REFERENCE
NOT TO BE TAKEN FROM THIS ROOM
CAT. NO. 1935 LIBRARY BUREAU

